שו״ת · אחרונים

ויאמר יצחק חלק א

רבי יצחק בן וואליד

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ויאמר יצחק חלק א

רבי יצחק בן וואליד

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ויאמר-יצחק-חלק-א/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמת בן שני של הרב המחבר. בדמע עין מדבר: 8
ספר ויאמר יצחק 24
שאלות ותשובות חלק א' 24
אורח חיים 24
לקוטי דינים השייכים לחלק א"ח הלכות תפלה 141
דינים נפרדים 169
ספר ויאמר יצחק 170
שאלות ותשובות יורה דעה 170
ליקוטים השייכים לחלק י"ד 494
דינים נפרדים 527
ספר ויאמר יצחק 530
שאלות ותשובות אבן העזר 530
ספר קונטריס עגונות 902
נוסח כתובת יבמין מלוקט מהפוסקים 1052
נוסח כתובת חרש 1053
סדר כתיבת הגט על ידי שליח 1065
סדר נתינת הגט מיד השליח ליד האשה: 1069
גט שחרור 1075
נוסח גט חרש 1076
הלכות גיטין 1076
סדר החליצה 1079
סדר קשירת המנעל לחליצה וז"ן 1087
לא חפצתי לקחתה 1089
לקוטי דינים חא"ה 1089
ת"ו ש"ל ב"ע לוח הטעיות וההשמטות 1091

אלא שעכ"ז לא יצאנו י"ח בזה להוציאן מאיסור תורה כיון שהיה בסוף החדש שאין אור הלבנה זורח. ואפילו עדות על הטביעה לא שייך כאן כיון שהיה חשך אפלה ולא ראו איש את אחיו. ובפרט ע"פ האומדנות שכתב החכם הפוסק נר"ו שהמאורע היה קודם חצות לילה כמש"ל דמכל זה נראה שמה שהעיד המל"ת הוא בדדמי ואין כאן רק עדות שנשברה הספינה שנותנין עליהם חומרי חיים וחומרי מתים:

והגם שמצינו להרב ג"וד ז"ל כלל ג' סימן ה' על מעשה שאירע שהיו בספינה בכ"ו לחדש בלילה וראו שנטבע יהודי א' מהספינה וכו' וכתב הרב וז"ל ולענין הספק הג' כבר כתב מוהר"מ ז"ל שכל שלשון העדות מתוקן אין לנו לחוש וכו' וא"כ כיון שאמרו העדים שלא ראוהו עוד יש לנו לתפוש את דבריהם כפשטן וכו' ויש לאוקומי שהמעשה היה בתחלת הלילה שעדיין לא שקעה לגמרי זהרוריתה של חמה. א"נ שהיו הכוכבים מבהיקים כי לכך ידיעה והרגשה אם עלה הטבוע מן הים באורה כל שהוא יספיק לידיעה זו וכו' כי אלו ראו גולם עולה מן הים אלא שלא הכירוהו היה להם להסתפק אם הגולם הוא הר' יונה או אחר וכו' כי לא הוזכר אור לבנה בגמרא רק להיכר דטביעות עין וכו' וא"נ שהיו אבוקות דולקות שכן דרך הספנין לעשות אבוקות בלילה ע"כ. הרי מבואר מדבריו דלעדות טביעה לאור הכוכבים סגי ולא הוצרכו לאור הלבנה אלא להכירו בטביעות עין או פרצוף כדי להשיאה לכתחי' אבל להוציאה מאיסור תורה במה שמעיד על הטביעה באורה כל שהוא אפילו לאור הכוכבים מהני. מ"מ החילוק מבואר דשאני התם שהעדות היה שנטבע ולא ראהו עוד התם הוא דאמרינן דבאורה כל דהוא יספיק לראות אם עלה גולם וכיון שאמרו שלא ראהו עור ודאי שלא ראו גולם עולה דבהבחנה כל דהו אפילו לאור הכוכבים יכול להבחין בעליית הגולם. משא"ך הכא בנד"ד שהעיד המל"ת שראום מתים ע"פ המים יש לחוש לזה לדרמי כיון שלא היה אור הלבנה מבהיק דלראיית המיתה ודאי דבעינן הבחנה מרובה דאפשר שנתעלף ועדיין יש בו רוח חיים ואח"ך נזדמן לו דף ונצול עליו והם לא ראו ומעידין בדרמי אחר שהיו בחשך:

איברא דכר מעיינינן שפיר מצאנו תרופה לנשים העגונות האלה להוציאן מאיסור תורה מיהא. והוא ממה שבא מבואר בהצעת המעשה הנז"ל וז"ל. ויהי בבקר חזרו בספינה הקטנה רב החובל ואיזה מלחים וכו' דלפ"ז יכולין אנו לומ' דסמוך למקום שנטבעה הספינה היה שם איזה מקום בטוח ונשארו שם המלחים בספינה הקטנה עד אור הבקר או עד שעה שזורחת הלבנה סמוך לאור היום ובה שעתה התבוננו בהם והכירום בטביעות עין שהיו מתים ואף את"ל שהיו במקום רחוק מאותו מקום של הטביעה אפשר שבהאיר הלבנה הביא המתים רדיפת המים לפניהם וראום מתים ואף את"ל שדבר זה

רחוק המציאות אפשר שכשבאו לספינה הקטנה הדליקו אבוקות ופנסים להורות להם את הדרך ילכו בה לבא למחוז חפצם וראו כל מה שהגידו וכי תימא שגם זה רחוק אחר שהיו בורחים ויראים לנפשם ולא היה להם פנאי ודעת צלולה להדליק נרות. מ"מ הרי ביררו בעדותם שבהיותם בטוחים ממקרה מות התבוננו בהם וכו' וא"כ נאמר שכשהובטחו מן הסכנה הדליקו האבוקות וראו כל מה שהעידו ובפרט דמשטחיות דבריהם מוכח דקושטא קאמרי במ"ש שהר"מ בן שטרית נחנק ומת ראשון. וכהר"י אדרעי היה אחרון למיתה ושכל מה שהיתה הספינה מכבדת ונטבעת היה הוא עולה למעלה וכו' שדברים אלו מוכיחים שהי"ל אורה שיכלו להבחין כ"ז וא"כ אין לנו להחמיר ולומר אומדנות מלבנו להכחיש עדותם אחר שדברי העדים מוכיחים דקושטא קאמר וכמש"ל בשם כמה פוסקים שכשדברי העדות מכוונת אין לנו לסתור עדותם באומדנות מלבנו. גם בספר בני משה סי' כ"ג התיר בנדון כזה שהיתה הטביעה בליל ר"ח חנוכה וידוע הוא שבליל ר"ח אין אור הלבנה זורח. ואפ"ה לא נחית הרב לזה ותפס דברי העד כפשוטו יעו"ש. גם בספר ראש משביר סימן י"ח על מעשה כזה שהיה ג"כ בליל ר"ח חנוכה ולא נחית הרב לזה כלל יעו"ש:

שוב מצינו להרב מוהרמ"א בס' משמא דרבותא דף ק"ד שהביא דברי הרב מהר"מ בן חביב ז"ל שהעתקנו לעיל וסיים וכתב וז"ל אבל כרי לצאת מספקא דאורייתא עדיין באסורא דאורייתא עומדת לפי שהבאחרי אמר שהטביעה היתה באישון לילה ואפלה ואינו יכול לראות אם עלה שום אחד ועוד היה טרוד להציל את עצמו וכו' אבל כפי מ"ש מהר"מ בן חביב שכתבתי לעיל יצאה מספקא דאורייתא כיון שהוא אחר י"ב חדש ואע"ג שכתבתי למעלה שאין לו ראיה מהג"מ מ"מ נקח אותו סניף אם מצאנו טעם אחר עכ"ל הרי מבואר דאע"ג דהטביעה היתה באישון לילה וגם המסל"ת היה בהול אפ"ה מטעמו של מהר"מ ב"ח הנז' עשאו סניף להוציא מאיסור תורה. ודוקא התם חשש הרב שמא עלה ולא ראה אותו וגם לא העיד שהיה בטוח מהסכנה וחשש לבהלה ולכן לא ניחא ליה בטעמו של מהר"מ לחוד כ"א לסניף משא"ך הכא בנד"ד שהעיד שראום מתים ע"פ המים וגם שהיו בטוחים וכו' דודאי י"ל סניף גדול להתיר ולהוציא מאיסור תורה:

העולה מהמקובץ דנשי האנשים האלה שהיו בספינה הנז' יצאו מחזקת א"א מן התורה ואין עליהן רק איסורא דרבנן ככל הנטבעים במים שאין להם סוף שהחמירו בהן חז"ל וחיישי למיעוטא משום חומר ערוה. ובהיות שהזהירונו חז"ל לחפש ולצדד כל הצדדין האפשריים בהיתרא דעיגונא דאתתא ובפרט בימים האלה ובזמן הזה שרבו הפרוצות ומקרים רעים מצויים ואם תשארנה עגונות יש לחוש שתצאנה לתרבות רעה ח"ו כי

הרבה ילדות עושה. ואם בדורות הראשונים היו חוששים לזה ומחפשים חפוש מחפוש למצוא להן היתר מה נעני אנן יתמי דיתמי בדורות האלו דקביע הוזקא. ואם אמרנו נבא העיר לבקש צר קולא להתירן מכבלי העגון הנה חומר הענין מעכב על ידינו כידוע במי שמתיר במים שאין להם סוף ח"ו. אלא דמצאנו ראינו בספר ראש משביר שהביא משם הרב נאמן שמואל שכתב בהיתר עגונה אחת וז"ל ואנכי הרואה להט החרב המתהפכת פנים ואחור משני קצוות אשר לשאול הגיעו אם לצד ההיתר פן יפגעו באסור ערוה החמורה ואם לצד האיסור דכל מלתא דאסורא לחומרא הרי אין רוח חכמים נוחה הימנו. ומי זה יערב אל לבו לבא במצור ובמצוק אשר אין דרך לנטות ימין ושמאל. ברם גם את זה לעומת זה ראיתי כל הספרים מלאים ויור'ו המורי'ם המביאים צררין וצידי צררין לשוטט כדרך ההיתר והיה להם דבר זה וגם לרבות לקוטיו הנחמדים. אמרתי אלקטה ואספתי בא'ומרים. הנמצאים בגליוני ספריו מלאים זיו ומפיקים נוגה יקרים מפנינים. ואשימם סד'ר סד'ר לבדו ואת יוס'ף אחרונים. מה שחדש והוליד בפלפולו ואלה תולדות **יצחק**.

קול דממ'ה ללבי גליתי ומי יתן ויהיו דברי הספר הזה חקוקים ונטועים כגנים. יען חכמה יתירה השתבחת ביה ובפרט למאן דדאין דינא יהיב חכמה לחכימין על כן נכספה וגם כלתה נפשי יפוצו מעינותיו חוצה לזכות את הרבים ויהיה זכות הרבים תלוי בו לעשות נ"ר לנשמתו היקרה ויהיו שפתותיו שושנים. א"ת שושנים אלא ששונים. ויהיו דובבות בקבר מה שחדש בתשובותיו ויען **יצחק**.

קול ממון ולהוציא המחשבה לפועל צריך הוצאה מרובה ובאנו עד כיסי'נו ואין עוזר לנו יען כי הכסף אזל מכיסי'נו. וברוך ה' אשר לא השבית לנו גואל גדול המעשה הרואה אומר ברקאי מגלגלין זכות ע"י זכאי. איש חיל רב פעלים. פרי צדיק קדש הלולים. זרעא מעלייא. מסגני לויה. הלא זה הוד והדר. בקדש נאדר. רודף צדק. מחזיק כל בדק. הני ברכו דרבנן. חד מינן. איש נכון וחכם כהה"ר **יהודה הלוי** נר"ו יאיר וזרת ובצל שדי יתלונן אכי"ר. בן לאותו צדיק איש א' מן הרמתים. תאוה הוא לעינים. שמו נודע בשערים. זה סיני ועוקר הרים. אשר שם במישרים לילות כימים. על התורה ועל העבודה. רבי'ן חסידא. ויזר'ח יצחק אור לישרים. האיר לארץ ולררים. אספקלרייא המאירה. ר'ב תנ'א ופליג ליה רביה יקרא. כמוהר"ר יצחק הלוי זצוק"ל. נטיעות דומות לשרשים. קדש קדשים. גזע אתנים. בן יכבד אב אשר ל'ו זכר אהבת הקדמונים. האבות והבנים. ונדבה רוחו לתת לכסף מוצא רוב הונים. למען דפו'ס הני ספרי דבי רב זה לעומת זה חונים להוציא לאור חכמה לזכות את הרבים. ולמען שפתי צדיק בקבר יהיו דובבים. להשקות את העם ממימיו היוצאים ממעין גנים בש"ות ופסקי דינים **למנוחת אשתו הגברת** מרת

אסתר בק הגביר ונעלה לשם טוב ולתהלה כה"ר **יצחק ן עולייל** ז"ל גולת הכותרת. אשת חיל כאסתר בת ץ אביחיל. יקרה היא מפנינים. האשה רבה במעשיה הישרים והנאמנים. נים. הנאהבים והנעימים. ראוה בנות ויאשרוה. ויהללוה בשערים מעשיה. וכולם עונות אחריה. הרי זו מקודשת שכבר נתקדשה במעשה ידיה. ומזכירין אותה לשבח רבו פעלים. ותעש בחפץ כפיה. רבות בנ'ות גלויות וטמונות. כגנה זרועיה תצמיח. וציץ ישע תפריח. כאן בצנעה ידיה דמי'ם מלאו ותתן טרף לביתה וחק לנהרותיה. מתן בסתר ידיה שלחה בכיש'ור וכפיה. תמכו יד עני ואביון להצהיל פנים. ומתנות לאביונים. ולאין אונים. וכאן בפרהסייא. שאינם צריכות ראיה. ביתה בית ועד לחכמים. זה דרכה כל הימים. כאשר ראו עינינו מידי עוברינו. בעיר תהלה מתא **ג'יבאלטאר** יע"א והוספנו על השמועה. והנה בעת"ה שמועה שמענו שקודם פטירתה. צוותה את בניה ואת בני ביתה ללכת אחריה. בכל דרכיה. להראות את אסתר בשפה ברורה ובנעימה. היא אסתר לבה ברור לשמים ברה כחמה. וכל המרבה לספר בשבחה. מאריך טרח'א. כי רבו מלמנות עצמו מספר ונבון דבר. חזי מאי עמא דבר. שומעה במדינות הולך. ותלקח **אסתר** אל בית המלך יום ש"ק י"א לחרש שבט אשתקד שנת **בהר קדשך** לפ"ק. עליה נאמר והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך. ויאמר המלך לאסתר צדק מלאה ימינך. חסד ואמת יקדמו פניך. להשיב אל אסתר ואשיבך על כנך. איתן מושבך. ותקרב אסתר ליהנות מזיו השכינה אלהי אבי **יצחק**.

קול תודה רב חנ'א ורב חסד'א. לטור אודם פטדה. גור אריה **יהודה** ואני תפלה לפני אל נורא עלילה. יהודה יעלה מעלה מעלה. על כל ברכה ותהלה. הוא ובניו אלה בני היצ'הר מן המהדרים. חמד בחורים. ויזר'ח **יצחק** וישת לו הדר'ים. ואת **שלמה** אחיו מה טוב הוא ומה טוב טעמו. יהי אלהיו עמו. והבנות בנותיו על פי ה' יחנו בחיק יראי אלהים תנתנו. ואחיו הנעימים. אורי'ם ותומי'ם. סגני לויה א' בקדש זה האיש **משה** יעמד חי ומלא ברכת ה' רם ומתנשא. יצליח בכל אשר יעשה.

חיים שאל ממך נחת לו. רפואה וחיים עד כי יבא שילה. וברכות לראש צדיק **אברהם** רחימא. היו יהיה לגוי גדול ופרצת ימה וקדמה. ואחרון חביב. נוגה לו סביב. בר אבהן ובר אוריין. דעתו צלולה כמי מעין. אל השערה קולע. ויהי ה' את **יהושע** (**ישועה**) שבת אחים. כאור זורחים. ישישו וישמחו. יחיו דגן ויפרחו. וזכות א"א הראש הרב המחבר זלה"ה יגן בעדם ובעד ביניהם. וכל אשר להם. למען יזכו ויחיו עוד רבות בשנים. דשנים ורעננים. בבנים ובני בנים. הון ועושר בביתם. ולעד עומדת צדקתם . ויתברכו מברכ'ה עליונה ברכות שמים מעל כאשר בירך **יצחק**.

קול אומרים איכו השתא מחזי כחוכא. על כן יאמרו כל חוכ'י מי זה העלם שבט'ו יתן מה לי הכא. לשנו'ת את הידוע פעולת צדיק עט"ר א"א הרא"ש הרב המחבר זלה"ה בסדר המערכה. הגדתי היום זו היא ביאה להודות לה' כי הביאני עד הלום להאיר חמדה גנוזה מתורתו של רבי אבא אריכא. חדאי נפשאי חדאי ועוד ההלל והשמחה לא פסיק חוכא. ואברך את ה' אשר יעצני. ואשר עד כה עזרני. להוציא לאור עיקר תולדותיו של צדיק זרע אמת זו תורה אשר זרע ויזרע **יצחק**.

קול שהוא עיקר ועמו תפ'לה ותחינה. לפני שוכן מעונה. את אחי אנכי מבקש אל אלהים אשים דברתי בעש'ר חלו'ת ולשונות של תפלה. אתה ה' תשמרם מכל רע. רעה חולה. ברכם טהרם בברכה המשולשת וכל שהפה יכולה. למען ירבו ימיהם בטוב ושנותם בנעימים. בבנים ובני בנים. עד סוף כל הדורות יתן להם חנינה. ואבינו עט"ר אב הרחמן יעמוד בפרץ לפני עושה שמים בתבונה. להשיב חמתו מהשחית להצילנו ולכל ישראל אחינו מכל צער ונזק ומכל צרה וצוקה שלא תבאנה וזכותו וזכות תורתו וזכות אבותיו ותורתם יהיה בעדינו למגן וצנה. ולמשען ומשענה. ולא ניגע לריק ולא נלד לבהלה. ונזכה ונחיה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ככל הכתוב בספר התורה. ויקויים בנו מקרא שכתוב לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם. יעתר אל אלוה יקיים לנו את כל חכמי ישראל ושנים רבות יחיו כירח יכון עולם עד ביאת הגואל וישלחם לבנונה. אז תבאנה. חכמות בחוץ תרונה. וגיל גבעות תחגורנה. מלך ביפיו עינינו תחזנה. בונה ירושלם ה' קריה נאמנה. יד הקדש תהיה בה בראשונה. משום הכנה. נדחי ישראל יכנס כל העם באחרונה. בא יבא ברנה. ויאמרו לכו נרננה. כי עת לחננה. מה'ר ימהר'נה במהרה בימינו בעתירת **יצחק**.

הכ"ד הח"פ **טיטואן** יע"א בחדש אדר הראשון שנת **ישוב ירחמנו** לפ"ק התלמיד לוחך עפרות זהב מבין רגלי החכמים ושותה בצמא את דבריהם בן הרב המחבר אשר הוליד ע"ה

שם טוב ן' וואליד

ס"ט **בינ"ו עמ"י עש"ו**

הקדמת בן שני של הרב המחבר. בדמע עין מדבר:

פתח פתוח בעט'ים ממללות. שבח בית האב שיר המעלות. לעומת המסגרת פרש'ת נחלות. שם האב אשר במחברת השנית מקבילות:

ממד'בר קדמות אר'ש קד'ם הנה יקדים קנ'ה קידה מחוינ'א ורשו והורמנא שקילנא. מרבנן קדישי דפקיעי שמייהו רבני דרא כי הגיע צעי'ר למדב'ר עייל בבר. ואנכי הדל באלפי. לא אחשוך פי. ביר איש עט'י המדב'רה. ואני אתנהלה לעט'י עטי'ם חלים על דבר מצוה. אשר נפשי התאוה. ולא ידע אדם את עט'ו. ואני אקוה לאל כי יזכור לעולם בריתו. ויהב לי לבא לתביותא. ויעביר לי תרעא לדרתא:

הנה ארש'י באר'ש המי'צור. באהבתו קשור. ומני שים טע'ם כי יצאתי ממחצתי. לצאת ידי חובתי. בשיחת דק'לים. החלו עולים. כחותה על הגחלים. מדבר משחי'ו שיח'ה קלה. אין בלשוני מלה. חס'ר שפמ'ה קטיל קני באגמא. גרוע מעק'רו עומד בחסרו. חסר לב לדעת אין ידיעתו מכרעת. כל רואי ילעיגו לי הני לועזי. וקרא זה אל זה. אלה מזה ואלה מזה. מי האיש הלזה. גברא לא חזי. לא מן השם הוא זה. לאמר מה תבקש ומה לך להניף ידך על הנה'ר נה'ר דע'ה בפרק כל כתבי הקדש. ודבר זה נפתח בגדולים. תעמוד מרחוק תעלים. ומה לתבן אל הבר כי בר אבהן הוא ולאו בר אוריין. כלי שאינו כליין. אינו עולה לו מן המניין. ונפשי יודעת מאד ערכי עלי במה הוא נחשב כמר מדלי. היאכל טפל מבלי. ולא ידע לאהדורי סברא א'ם למקרא וא'ם למסורת אפילו כביעתא:

אני טרם אכלה. ממהדורי מלי. הרי זו מקלי. ישנתי אז ינוח לי. ושנתי ערבה לי. ואני בתומי. וארא בחלומי. והנני עומד בבי כנישתא מקדש מעט ואשא עיני. והנה מחמד עיני. עומד פתח התיבה הדור בלבושו. מוכתר בנימוסו. ויושט אלי פס ידא בקן קולמוסא. ויען ויאמר אלי מה לך נרדם קום עמוד על עומדך. הא ודאי בורכא. וזרעו לברכה. יעלה ארוכה. אז בדברו עמי התחזקתי ועמדתי על עמדי והתאפקתי. לעשות רצון צדיק חפצתו. אנא נפשאי חלא בר חמרא לגבי אבא בן שנזקק לו. הקטע יוצא בקב שלו. ועברה צורתן מאבק דרכים. ואינו עולה על שולחן מלכים. מאיש שוגה ומפתי פחות שבערכין פ'ה ש'ח מעוכין. ויהי קול הארי'ש שפה אחת קלה שבקלות ככות'בת הגסה. דלית בה ממשא. ופן יאמרו שידי רמה. אמרתי אחכמה. כי אנא נפשאי כתיבה יהבית רחמנא ליצלן מהאי דעתא. כי לא חזי למוקמי יתיה אפילו ריש גרגותא:

וכל השומע יצחק

ע'ט לדבר. וחיילים יגבר. דבר דבור על אופניו. בין לזקוניו. והיה צדק אזור מתניו. ואור'ח בזמנו בא. וע"ט לחננה כי בא. לספר בשבחו של רבי אב'א. בשבחא דאתיא ממ'לה. קריאתה זו הלילה. וההכרח לא יגונה. ואיך לדייני דייני. וסדר הבדלות הוא מונה למיחש מיהא בעי. וכל כי האי צריך לאודועי. כי קדושה ראשונה קדשה לשעתה. וקדשה לעת"ל עד זיבולא בתרייתא:

ה'ן פותחין בנולד להראות העמים והשרים. שבח נעורים. ודרכיו הישרים. אשר באזנינו שמענו קדמוננו ספרו לנו. ותהי ראשית ממלכתו ראשית חכמה יראת ה' היא אוצרו. וחרד על דברו. גם במה'ללי'ו יתנכר נער חגור אפוד כל מדות יפות. אין חסר ה'ן יתר יתרון הכשר חכמה ללמוד מפי סופרים. ומפי ספרים. ויגמול שקר'ים ושק'ר ושאנן. בבי רבנן. ומזקנים יתבונן. ותמיד כל היום נתן לו מהלכים בין העומדים על הפקודים. ותהלתו בקהל חסידים. מהם יראה וכן יעשה מעשה רב ויתהלך במישרים. כל קבל דהוה עביד לאחוז מעשה אבותיו בידיו ותנא בתרא לטפויי אתא:

קדש עצמו במותר לו קדוש מרחם ומלידה. אין קד'וש אלא במקום סעודה. ויהי כאשר מלא כרסו. מעדני קדשו. בן שבע עשרה שנה היה רועה בש"ס ובפוסקים הלכות והגדות. וימצאם עשר ידות. ויז'רח יצחק בארץ זר'ח זרו'ח ותלמודו בידו. ויהי כזית הודו. ויגדל האיש עד כי גדל מאד ותורתו מכרזת עליו. בקדש ובכליו. ויהי שמעו בכל הארץ. עם מלכים ויועצי ארץ. ועל המדינות בו יאמר דכאן נמצא וכאן היה. חד מקמייא מפליא עצה מגדיל תושיה. גור אסיק מחיצתא:

ויברך אלהים את יצחק.

ע'ט לעשות מעשה דב ויהי כשמוע אדוני צדק כי רבני דרא כולם כא כאחד מסכי'מים ומערי'בים ליתן עליו את הנזר ואת הערות וישם די'ני א'ל על לבו לברוח ויעתק משם עתי'קא קדישא ויב'רח יצחק מן הארץ ההיא בורח מן השררה. כי היה רוחו נשברה. לא רמו עיניו ולא גבה לבו. אף רוחו בקרבו. מאי דהוה הוה. לפי רוב הענוה. וישלחו ספרים לאמר בא יבא ברנה. ונופת תטפנה. והכי הוה עביד תרי מגו תלת פעמים באהבה. קריאה לשון חבה. וכיילין ליה בקבא רבא. אימא רישא ותו לא שאם אמרתי אספרה כמו. כל ישרו ותומו. באמת אמרו אלו דברים שאין להם שיעור. בהלל ובהודאה. וקצור קשרה היריעה האחת ותרי כמאה. ויהי בפעם הזאת האחרונה. עת לחננה. כי הקיפו עליו יחד קהל ועדה וישראל. ותבאנה אל רע'ו א'ל. אל בית'ו לעב'ות עבו'תו. וירא כי אין מנוס ומפלט ותהי המשרה על שכמו. לרעות ביעקב עמו. מ'ר באתריה ריש מתא וריש מתיבתא:

ומשכו יתיה בעבותות אהבה ויעקר את יצחק

ע"ט לכל חפץ ויהי בישורון מלך יושב על כסא ההוראה. וממנו תורה יוצאה. בהינומא וראשה פרוע לעיני כל ישראל. כי היה הדבר מאת האל. וירדוף עד דן דינא רבא ודינא זוטא הוא תני לה. והוא אמר לה. ושלחנו ערוך לכל שלחן כתיב ביה תמיד לקוטי תורה. משמא דגמרא. וכל יום תמיד שואל'ים הלכו את חקי האלהים ואת תורותיו. חקיו

ומשפטיו. וימצאהו איש יושב בסד'ר עליון. כהן גדול דן ודנין לפניו קלין וחמורין יחד עשיר ואביון. שב ויצא לעזרת הנשי'א היא עלות המקרא אשר לו. צדק יקראהו לרגלו. וכל עליותיו בהשכמה פתוחות לקדש למיפק ולמיעל כל השונה הלכות בכל יום ותנא התם קאי ומן המקדש לא יצא רק שבתו יתן בשערים המצויינים. מן האגף ולפנים. בחר להסתופף בבית ה' להיות צל על ראשו צלא דמהימנותא:

כי לא פנה בתר דררא דממונא. רק בהדי כבשי דרחמנא. אשר כרת את אברהם ושבועתו ליצחק **ע'ט** לשמור את דרך עץ החיים היא הישיבה של מהרש"א זלה"ה לזכר עולם יהיה צדיק אשר תקן ישיב'ה בארעא וקב'ע את קבעיה'ם. והוא עומד עליהם. להורישם ולהנחילם. שכר טוב בעמלם. להיות כל אנשי'ם דים שעתם. להקים שם אמ'ת על נחלתם. להיות מדור עליון. ומשכן אפריון. האי משכנ'תא דנקיית'א:

ההו'ד לנו חלק ונחלה בבית יוס'ד ויקרא שם המקום ההוא על שמו.

מדרש שלמה. אשר משח ה' בקרבה אנשים חכמים וידועים מהדרים מן המהדרים. ונאספו שמה כל ההדר'ים. בי דינא רבא ויקירא. דייני דנה'ר דע'ה וסב'י דצור'ה. בית דינו של שם עם חוב'ר חב'רים מחוכם. שם לתנ'ו תנו רבנן. חד מנייהו כתרי מנן. גבורי כח במלחמת מצוה לישרים נאוה. בחבה יתירה. תורתו האירה. א'ת וה'כ בסופ'ה בכל עת האסיפה. בהשקפה לטובה בעין יפה. שם שם לו חק ח'ק תוכ'ות ובסתום חכמה בגמרא ערוצה. בעומקא של הלכה. הוא מותיב לה והוא מפרק ועוקר הרים ומשבר הויות אהדדי וטוחנן זה. בזה. לשום העקוב למישור והדכש'ים לבקעה גם יסיק שמעתתא. אליבא דהלכתא. למעשה בפסקיו הישרים מיוסדים על אדני אמת לאמתם. והאופנים לעומתם. ואותו יום יום ידרושון. ודעת דרכיו יחפצון. אז תבאנה אגרות שום ואגרות מזון דארצו קמיה שלחו מתם. ללשונותם בארש'ותם. שואלים ודורשים מנה וביה אב'א דעתו הרחבה. בהוייות דאביי ורבא אם לדין יש תשובה. עמד וימודד ארי'ש לארכה ולרחבה. הפותח יד בתשובה. לאהדורי סברא. והלכה ברורה. עד שיתכוון שומע ומשמיע לאמתה של תורה וקבל המקבל תשובתו בצדו. ויורה לה' חסדו. ברוך שחלק מחכמתו ליריאו ויהב לחכימין חכמתא:

יושב בשבת תחכמוני. בנאות דשא ירביצני וישב יצחק

ע'ט לאהוב את אשר כבר היה אהוב למעלה ונחמד למטה. בדחילו וברחימותא. האי צורבא מרבנן דרחימו ליה בני מתיה אף דהוה מוכיח להו במלי דשמייא. כי הכל צריכים למארי הטייא כי ה'ן בפיו תוכחות הפה שאצ'ר. כל ספרי המוסר. בתחלה בפ'ה ר'ך. דור ישרים יבורך. על כן היהודים הפרוש'ים. בנן של קדושים. לא יקוצו לתוכחתו. וידמו

לעצתו. מה מתוק מדבש ומה עז מארי כרע רבץ כארי וכלביא. עד שהיו אומרים חכם עדיף מנביא. השמש יצא על הארץ והארץ האירה מכבודו. כי בא השמש ביאת אורו. הוא דטהר יומא וטהר גברא. ליהודים היתה אורה. ויהיו ידיו אמונה עד בא השמש שמש צדקה. להשביע נפש שוקקה. לחמו נתן מימיו נאמנים. פז'ר גדול נתן לאביונים. דעני לעניי בפרוטה דרב יוס'ף ויחלק עליהם חלוק'א דרבנן בחגים ובמועדים. ובימים אחדים. ואם דל הוא ددחיק ואתי ממרחיק והיה משכים לפתחו. מגיד לאדם מה שיהו. פשט העני את ידו לפנים ומלא כפו. ויאמר סורה שבה פה. לנוד לו ולנחמו. ועושה לו אכסניא בעמו. איש על מקומו. ואם לאו עושה לו פרנסה במקומו. וכל חכם לב אלו הן הגולין חכמי ורבני **ארץ הקדושה** נאוה כתרצה.

שלוחי מצוה לישרים נאוה. ידודון ידודון מן הקדש לחו"ל והיה כראותו מחבקו ומנשקו בנשיקין דרחימו. מלכים יראו וקמו. ויוסף עוד ש"ח באהבה רבה. בתר דכפיל ליה שלמא רבה. שלמי חובה. ושלמי נדבה. ודורש טוב אל יושבי ארץ הטובה. לא זז מחבבה. ועביד כל טצדקי למלאת ספקו. ויהי בשלם צוק'ו. ויבא ידו בחיקו. וילמד ענוים דרכו. באמת ובתמים. והיו עיניו ולבו שם כל הימים. באהבתה ישנא תמיד להקים ולהעמיד. ארץ אשר ה' אלהינו דורש אותה. ויטוש משכן של'ו. כסא וסמוכות שלו. לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו. והוא האיר פני מזרח. עד שבחברון ועבר צופי'ם האיר וזרח. ויזרח יצחק בארץ ההיא כולו בהדר'ת. לתהלה לשם ולתפארת. במצוה כחז'רת. וטעמו ונימוקו עמו טעם כעיקר דאורייתא הני מלי מעלייתא ומסתרתא. הוא המס'ביר לכל עם הארץ אר'ש טובה ורחבה. איש ואיש יולד בה. על אחת כמה וכמה. היינו תנא קמא. כי אזיל לקבולי אנפי שכינתא:

כי את חנה אהב ויאהב יצחק

ע'ט סופר אתו סהדי ועדי מסירה כרתי כללי ופרטי. יחד שבטי. כי נעור ממעון קדשו. ויבן כמו רמים מקדשו. מקדש מעט וקיים זה. מה שכתוב בזה. וכתב לו את משנה התורה בכתיבה תמה. וכתב לה לשמה. והמכתב מכתב אלהים' כמו חלאי'ם. כמראה אשר הראה. כותבה דורשה ומגיהה. הן כל אלה טפחה ימינו מעשה ידיהם של צדיקים. והדברים עתיקים. מכתיבת ידו הנפלאה. נקי מכל שגיאה. כי לא כל האצבעות שוות לכתוב את דברי התורה. באהבה מכלכלת השורה. סופ'ר מאריך בכוונות מכש'רות. ערוכות בכל ושמורות. פס ידא די כתבא רב ספרא דצניעותא:

ה'ן נותנין עורות לעבדן מעשה ידי אומן. פרט למזומן. חזו מאי דקמן. ובעדנא דעסיק בה לקח את טוב אדניו בידו. ויותר הוא לבדו. ועביד פרישא. בטהרה וקדושה. סביר וגמיר

מסכת תענית והגיע לפרק הן טובלין. ולא שח שיחת חולין. תורה נתנה חתומה. כי ה' יתן חכמה. ותשב באית'ן קסת'ו. בהררי קדש יסודתו. ויהי שירו חמשה ואלף הבוחר בשירי זמרה הוציא הש'ירים בכוש'רות. וילקט אורו'ת. ולא רגל על לשונו. קו'ל ער'ב לימינו. לכבד את ה' מאונו. בחגים ובמועדים. מעשה חדודים. ובחדוותא יתירתא:

ויביאם אל גבול קדשו. מוצב ארצה וראשו. סוכו ומעונתו. ההר חמד אלהים לשבתו. ויביאה יצחק **ע'ט** כנוס אבנים טובות ומרגליות. בנוי לתלפיות. הליכו'ת אל צופיות. אשר אסף אב'י העזר'י זיע"א על ארבעה טורי אבן טובה. תוכו רצוף אהבה. אשר השיב לשואלו דבר ולקח מן הטורים. ובדעת חדרים. מקום שבעלי תשובה. והו'ד ידו נטויה להשיב גדולה תשובה במד'בר בערבה. ארו'ש טובה ורחבה. לאלף ורבבה. את הכל עשה יפה בעט'ו. וכתב לה אחת דתו. וכל מעשה תקפו וגבורתו. כי בתורת ה' חפצו ובתורתו. אשר הניח אחריו זאת הברכה כשלחן ערוך לפני האדם. על אדני הצדק הוסד יסודם. ובו כל פרי מגדים לכל יודעי דת ודין דינים מחודשים. כליל לאישים. אשר עד הנה. לא באו בכתובים זה יצא ראשנה. בחלק א' האיר וזר'ח ישיש כגבור לרוץ אור"ח. את מי **יורה דעה**. ואת מי יבין שמועה. ולו מצא עזר.

באבן העזר. יש אחד והן שני ורצון שוכני.

חשן משפט מעשה חושב ומצאה ידו די השב. וישק בתהומות רבה וגם דלה דלה מים עמוקים. שבעתים מזוקקים. ער אשר דק דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים וקביל עליה נטירותא יתירתא:

מלמ'ד של'ו ירד להשתקע בים הש"ס והפוסקים את מקורה הערה. וארץ מתורתו האירה. אשר האירו ברקיו תבל ברק בן אב'י נוע'ם על כנפות הארץ הקרובים והרחוקים. וגם דלה דלה ממים עמוקים. והשקה את כל פני האדמה. נחל נובע מקור חכמה. מעסיס רמונים יין המשומר בכוס של עקרי'ן אשר יעלה על שפתו. נפלאות מתורתו. תזל כטל אמרתו. כל דכפין ייתי וייכול מיני תרגימא. באמירה נעימה. והשתיה בדת רבים שתו ורבים ישתו מים שלנו בעומקא של הלכה. כל אלין דהכא. עפייה שפיר ואנביה. ומזון לכולא בה. וישישו בשמחה. לדון מנה ומנה אסורא מממונא. ותצא דינ'א. והכל כמנהג המדינה. אשר הלך אחר עקבות הראשונים. ומנהג הקדמונים. אשר ייסדו מנהגם על תלם. שלבם כפתחו של אולם. שהיתה אתו. בבית נכותו. אוצר בלום כל כלי חמדה גנוזה מאת הראשונים כמלאכים. אשר בעקבותיהם אנו הולכין. והוא אכל כדי שביעה. גדולה ידיעה. את הכל הביא במשפט על כל נעלם. בראיות ברורות מגאוני עולם. דהוה מרגלא בפומיה. כמאן דמנח בכיסתיה דמי. משום דדייק וגמר שמעתתא. מפומא דמרה

כרחבה דפומבדיתא. זה ספר כתב איש רב'י. דומה דודי לצבי. כל אלין דא"כ הו'א ואת לרבות. דחוקות וקרובות. גלויות וטמונות. ואזן וחקר ספר **קונטריס עגונות** להתירן מכבלי עגונן. עוקר הרים וטוחנן. ושקיל וטרי אולי יחנן. אליבא דרבנן. וכמה הלכתא גברוותא דמתאמרן בבי מדרשא. הן לריב ולמצה.

וסדר הגט והחליצה. ונאום הגבר הוקם על. וסדר קשירת המנעל. אליבא דכל הפוסקים קמאי ובתראי אכולהו קאי. ראה זה חדש אשר לא היה לפנים. יקרה היא מפנינים. ואסף איש טהור בדברים אחדים. לשין למודים. להיות היהודים עתידים. ונוסח **גטי עבדים** ומשלחן גבוה זכה בהאי מתנה טמירתא. כמה **לקוטי דינים** על סדר אלפא ביתא. משמייא מהב יהבי חכמתא לחכימין. לסדר נוסח **כתובת יבמין**. חר'ש חכם יבקש לו. מנוח אשר ייטב לו. או גרש יגרש ונוסח **כתובה וגט חרש** ובאתרא דלית כהנא. יד הקד'ש על העליונה. ידיו תבאנה. בכבודו ייסדנה. ויצא יצחק לשוח. נוסח **פדיון הבן על ידי שליח** אשר לא הניח דבר קטון וגדול שם הוא על כל קוץ וקוץ תלי תלים. כל פריו קדש הלולים. ומדר בשעלו. כש'חר טרחו ועמלו. עד שבא לכלל ישוב כמה עניינים עמוקים. מדבש מתוקים. ומוסיף נופך משלו. אשרי מי שעמלו. הלכתא בטעמא. משנתו שלימה. ומנו דזכי לנפשיה זכי לאחריני. במרכבת המשנה. דין פרוטה כדין מאה מנה. מאיר עיני חכמים. כי בם ידין עמים. ולא ימנע טוב להולכים בתמים. ויעט'ר יצחק בעטרה שעטרה לו ויקרא שמו **ויאמר יצחק**. אמרות טהורות הני מלי מעלייתא. הכא תרגימו נהוריתא. וכולי עלמא צריכי לכרוכי אקרא חדתא. ויצץ ציץ נזר הקדש אבינו אב הרחמן. כי לא אלמן. העמיק הרחיב באורך קדושה אריכתא:

וארוכ'תו ארוכ'ת תמיד במסקנו'ת מבטחים. ועליות מרווחים. אשרי מי של'ו חמאן בעינא פקיחא לירד לסוף דעתו. ולהשיג סברתו. הנה כי כן עמדנו על ההעתקה ולסדר סדר המערכה. פעמים שבא בארוכה. לשום כל דבר ודבר במקומו. דברים העומרים ברומו. ואברך את ה' אשר יעצנו. ועד כה עזרנו. להוציא לאור תעלומה. בנויות ברמה. דין גרמא כי בארץ תלאובות. שפתותיהם דובבות. מקול הקורא בספרי חבוריהם. וכתר שם טוב עולה על גביהם. כי אף כי אחרי מותם. כזכור בניהם משבחו'תם. ומבחר מפעלותם. יראו ויעשו כתבניתם. וזכות הרבים תלוי בהזכרתם. זאת נחלת עבדי ה' וצדקתם. אשר בהיותם על אדמתם. מוסיפים זכות על זכותם. ותמשך קדושתם. קדושה יתירתא:

ואל השלישי לא בא על מזבח הדפוס הנה הוא ספר דרוש'ים לכל חפציהם. מה עצמו ראשיהם. הנחמדים מזהב ומתוקים מדבש ונופת צופים. ואלו הם מפרי דתו. אשרי יולדתו. אשר היה אר. דור'ש בקהלות הקדש בהתאסף ראשי עם לשמוע כלמודים.

והיו לאחדים. דברי הכל מודים. ועבד לחם רב לפרוש לרעב לחמו לתם סדרי'ם ואפילו פורתא מסעד סעיד וטובא מגרר גריר לבות בני אדם. הא למגמר הא לאגמורי הליכות עולם. לראות טוב בעמלם. והפליא עצה הגדיל תושיה. ואתקיש זכירה לעשיה. ומרוב חכמתו ובקיאותו באו דברות קדשו בקצ'ר אמיץ ולא הניח כי אם ראשי פרקים. מצות וחקים. על כן לא בא אל שלחן הדפוס עם שאר החלקים. וזכר עשה לנפלאותיו. הן הן גבורותיו. בחבורים אחרים. זכים וברים. כל כתב הקרש שלו ראוהו ב"ד וכל ישראל ושוו בשיעריהם. וגם שמו בכליהם. והוינן בה בשלמא רבא והתניא בניחותא:

עם כל שאר מאמרים אשר אמר ויאמר יצחק **ע'ט** לבקש שתין רהוטי רהוט ולא מטו לגברא דמספר'א כרך. טוב עין הוא יבורך. ויהי כאומרם אליו יום ויום ולא שמע אליהם למען דפו'ס את ישראל. נפלאות אל. ומרוב עניתנותו כי כאשר יהגו אותו בתר שאת לא יוכל שאתו. יבואו ויגידו מלכי תרשיש ואיים. כי מעולם לא רצה לעשות דפיס'ה מחיים. מפני שמשים עצמו כשריים. מודעת זאת בכל הארץ כל רואיו וכל יודעיו לפנים. כי מעולם לא פנה אל זהב ורוב פנינים. האדם יראה לעניים עיני בשר לו אך בצלם דמי לבר אלהין כאחד מבני הנביאים דא ודא אחת הם. לעשות רצון קוניהם. ומראיהם ומעשיהם. לשם שמים נתכוונו. ויתבררו והתלבנו. ואזרו לטעמייהו. ובעו תרווייהו. למעבד נ"ר למרייהו. וחביבא להו מצוה בשעתה:

ואהדרינהו לאפיה ולא שמע אליהם וישלחם יצחק

ע'ט האס'ף אסף המזכיר רבינו אב'י אס'ף כל מדות עליונות. בדעת ובתבונות. כי נשמתו דבקה. ונפשו חשקה ואש נשקה. מאהבת הבורא ית'. שמעו עמים כולם כמה חבתו. לקיים דתו. כי הן בעודנו בחיים חייתו. בתקפו וגבורתו לצוות את בניו ואת בני ביתו. כמה וכמה צוואות. כמנין ה' צבאות. מצות אנשים. ודעת קדושים. וכולהו מלי דחסידותא. ולמקצת יומייא דסיפא לי מאליה פקדנו אבא. בפקודת אהבה רבה. על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים. וקו'לו מחמדים. התכבדו מכובדים ותהיו לאחדים. ואף כי אחרי מותי. תקחו מאתי. את תרומת ה' ותפרשו מממוני נדבה כספא ודהבא. כיד ה' הטובה. מראשית השנה. ועד אחרית שנה. תהיה בו בראשונה. יד הקדש על העליונה. וסדר הקריאה אשר יקראון יום יום מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו. כי היתה מגמתו. דנקיים מלי דאבות ונהיה יתבין ועסקין באורייתא:

ואת הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון מעשה רב ואכפל תנא לאשמועינן רבותא ויצו המלך לחכמים יודעי העתים כי כאשר ידרושון יום יום שלא להרבות בשבחו כלל. כי לשחוק אמרתי מהולל. וגם כאשר ישכבון את הנשי'א שלא יתארוהו בשום תואר כלל

כי אם החכם הדיין דוקא. ולדידי חזי לי לפי מעוט שכלי כי כוונתו רצויה לדורות משום הוראת. ויצו עליהם סדר המערכה וקדוש היום קדוש'א רבה. כי כך עלה במחשבה. וביום צוותו ג"כ שהדרשן יאמר משמו. שהוא מבקש מחילה מאת הקהל הקדוש צדיק בתומו. הדור אתם ראו עד הישן הגיע צדקותו חסידותו בינו לבין קונו. אשר קרש את ה' בהונו ובאונו. הלא זה הו"ד מוצל מאיש לית דין בר נש אינו אלא שרף. רב פעלים פעל ועשה והכין לו זוודתא:

לארץ העליונה אשר גר שם אברהם ויצחק

ע"ט לבכות היקבע אדם בכיה לדורות. בכי וצירו'ת. ועצר'ה של שופ'רות. ויסעו ממתק'ה ויחנו בחס'רות. מעלין את המדומע בא' ומאה כי הן בעון נגוע מוכה אלהים מכל צדדיו. שהקב"ה מדקדק עם חסידיו. וצבאו ופקודיו. לא יכלו לשבת יחדיו. וסביב למשכן יחנו וסביביו נצער'ה מאד מבית ומחוץ. כי היה דבר המלך נחוץ. על מות לבן ליראי ה' ולחושבי שמו. ותחל רוח ה' לפעמו. ורוח נסע מאת ה' ויגו שלו'ים **יעקב** איש תם יושב אהלים. קדש הלולים. קוצותיו תלתלים. ואיננו כי לקח אותו אלהים חד כרעא אארעא וחד כרעא אמברא בן יאיר נטע שעשועים. מפלאות תמים דעים. עץ עושה פרי למינו. כי ישית אביו יד ימינו. והתורה והמצוה לקח לו לגורלו. וראה טוב בעמלו. מתהלך בתומו. במעשיו ובמקומו. ויעש גם הוא מטעמים. תלמים תלמים קופה של בשמים. חדושי תורה. זכה וברה. עד שהגיע לפרק הנושא את הבתולה והבינו את אשר יביאו מר ואהלות קציעות רוקח מרקחת. את כל ונוכחת. עד כי רמו שערי באסינתא. מחולפת השיטה. נהפך לאב'ל זמן לבנים ומצא שחורים קראו רבו. עודנו באבו. וישא יעקב רגליו רוחו ונשמתו. נכוה מחופתו. איפוך קמייתא:

לבי למ'ו א'ב ולאם תבכה ותתיפח זכור תזכור ותשוח ויצא יצחק לשוח ויחרד יצחק **ע"ט** לקרוע ורעדה תאחוז כל שומעי שמוע. וכל עין תדמע דמוע. והנה אנחנו בקדש דהתם קאימנא מתעסק בקרשים ובסדר טהרות וירא כי אין איש קרא עלי לשבור רוחי ונפשי. ויקחני בציצת ראשי. מנשיקות פיהו ישקני. וימינו תחבקני. ובלב חמרמר. קרא בחי'ל וכן אמר. רחימא דנפשאי קול נתנו שחקים. ליתן ריוח בין הדבקים. ומה גם עתה נתפרדה החבילה ושמים ביני לביניך. חזק ויאמץ לבך. קח נא את ברכתי. ויברך אותי. שם ברכה הסמוכה לחברתה י ואני עניתי מאד מקוצר רוח ביומא. דאפטרתא:

אדון מלכא זווהי שנוהי וסר ממנו כחו. הן מעצר לרוחו. ויאמר אבי ראשי ראשי ויפג לבי. ונשמה לא נותרה בי. ובדברו עמי את הדבר הזה עמדתי מרעיד ואסלדה בחילה. ובצוח'ה דאתיא ממלה. כי ידעתי את מכאוביו באתר דאביקו ביה קוציא דצערי. מדי דהוה בשרא

אגומרי. וגם ראיתי את הלחץ אשר חצ'רים לוחצים אותו. וצירת'ו מרובה מחמתו. וה' חפץ דכאו שלשה שבועים. בציי'ר של פגעים. הפגיע בו את עון כולנו. ובחבורתו נרפא לנו. ואף בהיותו מושכב על מטתו. זכר חסרו ואמונתו להיות נאמן ביסורים לא מאסם ולא געלם. וקבל שכר כלם. וקבלה דיסורי שתיקותא:

וכד קציר ורמי בערסא לא שביק לחסידותיה. וכוין פתיחן ליה בעליתיה. לשמוע אל הרנה ואל התפלה מבי עשרה שכינתא שריא. וביומא דעיבא. דתקיף ליה עלמא טובא. ביום הששי ח' לאדר השני לעת ערב שנה זו מעו'ברת היתה עברה וזעם וצרה. נפל נהורא. שנת **התר"ל** ליצירה בשנת הארבעים למולכו על ישראל נתבקש בישיבה של מעלה. קנה שביתה הן שבות במקדש של מעלה. ונח נפשיה ופניו צהובות כמו אש בלבת. ומרחשן שפוותיה מזמור שיר ליום השבת. כמיתת הצדיקים כמשחל ביניתא:

הקיש יציאה להויא וסיפא דומייא דרישא. ונפשו הקדושה. וכל חכמי ורבני הדור אשר סביביו נסערו מאד ואחזתם רעדה. חיל כיולדה. נכאים ונוהים. אל הלקח ארון האלהים. ויאמרו כל העם אשר בצ'ער מי יעלה לנו בתחילה. להאיר פני הגולה. ואיך נעמוד עמידה שאין בה סמיכה. מראש המערכה. ראינוהו שחרית במזר'ח וערבית במער'ב. העריב שמשנו. נפלה עטרת ראשנו. כי עלה מות בחלוננו ונטלו ממוננו. חמדתנו וסגולתנו. ואזל'א גרי'ש סגו לת"א:

ויגוע יצחק

ע'ט ספוד צי'ר וצוח'ה והק'ול מתוקן תקון סופר'ים הוא זה וכל הדבר הקשה יספ'רו הם. יתנו אידי'הם שתו איש אד'ו עליו מאן דתני אידי'הן לא משתבש ליום הכס'א דאתכסיאו ביה שמשא וסוהרא. על כן קראו שמו חג'א דעצרח'א כי עצור עצר ה' עצ'רת הדברות דרבינו זרח'יה. ובטש שרגא כבי'ה תחת כבי'ה. ושפ'ות שפו'ת שפי'תת שתי קדי'רות. לבשו שמים קדרות. ומשחרי כותלי דבי מדרשא. כי העריפו שמים ממעל טללי רזו'ן חשך ענן וערפל תלתא דפורענותא:

ויהי בנסוע הארון זה ארונו של יצחק אבינו צר'ו חכימייא. למהוי כספדניא. צוחין בייא בייא. וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל הנאנקים והנאנחים והמה בוכים קל זיע שגיא דמצוחין. מענין ומטפחין. כי מרת נפש כל העם על האי שרגא וטהרא ואבוקה דאדמה דשף מדוכתה:

כל אחד ואחד צע'ר בעצמו צ'ער גבוה הכהנים ממי'רין את שלהם. וישראל ממירין את שלהם יען סר צלם מעליהם. ורעות במגורם. כי מת גבורם. ואלוף עיר'ם. חד מנטורי קרתא:

ובעת לקברות יובל. נפשם עליו תאבל. ותהי צעקה גדולה וארעא כולה חלחולי מתחלחלא. ואשתנית לגריעותא:

כי יציאת צדיק פנה הודה פנה זיוה ויצא יצחק **ע"ט** לשמוע ויהי כשמוע כל המלכים והמה חכמים מחוכמים. גדולים ועצומים. אשר בארץ הקדושה לא טובה השמועה. אכלו לחם דמעה. מפי השמועה למדו להעביר שופר תרועה. יתרו'עעו אף יצ'ירו צ'יר הצ'ירים. ונאספו שמה כל ההד'רים. לספוד לצ'רה ולבכותה ויד כל העם בא באחרונה. ויעש כמעיל קינה. ה'ן פרץ וה'ן צוחה. מפני היד שנשתלחה. וגמר קיחה קיחה. לשר מנוחה. ובכל עיר ועיר מקום אשר דבר המלך ופטירתו מגיע הרבו עצבותם. למס'פחותם לבית הוו'תם. ואנח'ה למדינות עשה על ישראל ועל רבנן די בכל אתר ואתר ודידי עדיפא מכולהו כי רחק ממני מנחם משיב נפשי. כבודי ומרים ראשי. לן יאות למבכי לן יאות למספד כי אזכרה ימים מקדם אשר היו טובים מאלה בהלו נרו עלי ראשי. ובבא הנשיא. ואתהלכה ברחבה אחרי רבי לבית השערים שערי אורה. זו תורה. ותנן התם. דברי חכמים וחידותם. והוא היה בורר ברירה דאורייתא. ומנה יפה יתננה לעני לאכול פריה וטובה. על דא ודאי קא בכינא. ומאי דנפיק מנה מצטערנא. דלא יכילנא לאשתעויי דינא בהדיה דליתיה לאשו'רא בעיניה. אכתי אפנ'וי מופ'נה. אלה אזכרה ותחתי ארגז לא עלתה בידי אלא רגזנותא:

אני הגבר ראה עוני עני המהפך בחרר'ה לזאת יחרד לבי ויתר ממקומו. ולא עשה שפמו. רוחי חובלה. ונפשי נבהלה. ואנינא דעתאי אנינות דאורייתא. ויהי לאבל כנורי ועוגבי לקול בוכים כי השביעני במרומים ויתנו בברותי נהמ'א בנהמ'א הא לחמא ענייא. נאלמתי דומיה. שאגתי מנהמת לבי. ודרך עוצב בי. וגדל כאבי. כי עלתה הצ'ערה אבשרא ואטופרא ואתלת רוחתא:

נחלה מכתי ואין לה שיעור למעלה נהפך לשדי. עד יפלח חץ כבדי. כזית במקום מדה וכזית במקום חיותא:

ומעת הוסר התמיד אפיק ליה לכולי שתא בשע'י פע'י. ולא יראו פני בסוד משחקים כי מכאובי נגדי תמיד יתיב בתוואני דלבא. רבה ומעט ורבה. מקיננין ומייללין. מורידין ולא מעלין. תופים וחלילין. וקל קרנא משרוקיתא:

והנה בעת"ה ישבתי משתומם תוהה ובוהה יושב ומשתאה. איזה בית הרואה. אדאבידנא בחישנא ואין מגיד לי תנא היכא קאי. תיובתא קא חזינא. גברא לא קחזינא. אף אנן נמי תנינא. והדרא קושיא לדוכתא:

העל אלה לא אפקוד פקודת בכי ונאקה. וקול צרה וצוקה. אם בא'וי אשר כזה אשר הונף ואשר הורם. אדוני מעל ראש'י ל'ו תתנחם נפשי. נוחם יסתר מעיני. ושמתי אני את פני. לעשות צעקה ומספר כבנות יענה. תלתא בחר קינ'ה. ועבר עלי רוח קינ'ה מרה כלענה. על כן אמרתי אמרר בקול צרה וצוקה דכ'ה מן הדכ'ה. משום דבריא הזיקא. אהיה לוח'ץ על המכה. במאמרים מרים. אשיחנה לאחרים. כי מה לי עוד לעצבים. אם לא להודיע צערי לרבים. שאם החרשתי בלו עצמי מרוח צוע'ה מצע'ר זו רעה חולה. וחיישינן לתקלה. כי היתה בלבי כאש בוערת. בגו אתון נורא יקידתא:

כי הגיע זמן המק'רא. ויקרא אב'י מל'ך ליצחק

ע'ט לחננה. אינן נפסלין בלינה. ויהי כא כאשר תמו כל דברי הצ'ירה הזאת אנכי אדר'וש מדר'ש תנחומא. וארא בנחמה. כי היתה הרוחה. כי הניח אחריו ספרים ומנוחה. אשר ימינו טפחה. בעומקא של הלכה אר'ש ערב'ה ושי'חה. יהיו לששון ולשמחה. לשבט ולמשפחה. ונסו יגון ואנחה. גם יהיו לי לישועה. בארש'ל'ו זרועה. הני ספר'י דבי רב המה ינחמוני. ויהיו לי למשיב נפש ולכלכל את שב'תי. חגי חדשי שבתי. המה יקרבו אל שלחני זה השלחן אשר לפני ה' דילמא להוי לי מיהא הצלה פורתא:

אלה אזכרה בלישנא קלילא. כי אין בלשוני מלה. דה'ן לי ידיעה בתחלה. ומעט אשר היה לפני מלישנא מעלייא. שנוח מעקרו ונאלמתי דומיה. קו'לן של ספרים לא שמיעא לי. כו'לו מ'ר ל'ה סבירא לי. נתקו זמותי. וינועו אמות ספי עשתונותי. אין אומר ואין דברים כי אזדא מני מלתא. רחמנא אדכר לן זכותיה דיצחק אבינו רועינו מר קשישא. דעביד פרישא. וברית אבות לבנים תזכור שלא ימוש ספר התודה מפינו. ומפי זרע זרענו. וצאצאינו לעינינו. קדושים נהיה לאלהינו. אוחזים מעשה אבותינו בידינו. שיאמרו ירושה היא לנו. ולא נהוי מאעבורי אחסנתא:

וישבעו בנים שבע'א דנחמתא:

וינחם יצחק

ע'ט קץ הפלאות. ראינו נפלאות. וכל מי שעיני בשר לו יראה בחוש הראות כמה גדולים מעשה אבא חל'ק י'ה. שפר קדמי להחויה. למען ידעו דור דור ודורשיו. את אותותיו ואת מעשיו. מי שראה את הקדש יבא ויעיד על צדקותו. מעשה תקפו וגבורתו. כי מאהבת ה' אתו. נתן לו אל מהלכים. בעולם המלאכים. נחלה מבואר'ת. וסגולה מסוגלת. להתפלל הפלה לחולים. ולחשוכי בנים. וכל הבאים להשטתת על גורל הצדיק. ורבים ונכבדים באים מארץ מרחקים. לכבוד יצחק אבינו האדם הגדול בענקים. כי שמעו שמעו כי ה' אתו. וכדאי הוא להציל לו מרעתו. ורפא ירפא ומחץ מכתו. ואיידי דחביב להו כל א'

קודם את חבירו. והכל מורים כי המלך חפץ ביקרו. וישנו את טעמו בשנוי החוזר לעקרו ואשתני למעליותא:

ורובם ככולם הבאים להתפלל על טובם. נענים מן השמים במשאלות לבם. ויען יצחק **ע'ט** דודים. יצאו גדודים. אחים ידידים. התכבדו מכובדים. אדם גדול השי'ח דברים כלפי מעלה שיחה נאה שיחת דג'לים דגול מרבבה. דגלו עלי אהבה. אח'י יפ'ת הגדול. מעוז ומגדול. ויהי השמש באה עד שלא שקעה שמשו של רבינו אבינו רועינו האיר וזרח ונצר משרשיו יפרה. כאז'רח רענן מתערה. רופא אומן יקרא. האי רב אח'א משב'חא. אחינו ושר'נו. קטנו עבה ממתנינו. חמדת לבבנו ח"ק לישראל הרב כתר **שם טוב** נר"ו שמו נאה ויאה לו מר בדיק בשמא. כי ה' יתן חכמה. אשר בתוך זמנו. נטע אהל אפדנו. ועמד על כנו. למצוא עיו'נו לשנו'ת חדושי הלכות. שמורות וערוכות. בן רבי חיי'א נפק לקריי'תא: יושב בשבת תחכמוני. ידענא ביה בנחמ'ני. וחבר הק'ני. קנה שם טוב לעצמו מיראי ה' וחושבי שמו. ברוך שככה לו בעולמו. שמו ידוע. אילן שהוא נטוע. נטע נעמן. זרוע המיומן. אשר זרעו בו למינהו. ממנו הוא כמעשהו. דולה ומשקה מתורתו. ומתנהג בחסידותו. ובלישנא דניחותא: :

ואני אברך ברכת הדיוט קל'ה כמות שהיא מגן אבות יהיה בעזרו. ושמרו כרועה עדרו. ברכות לעד תחדהו. וכבוד והדר תעטרהו. יגדל תורתו. ויקר תפארת גדולתו. והחוט המשולש לא במהרה ינתק לי הנפש גם לי לבב. ית'ר יתר'ו חוב'ב. אח'י נוע'ם ואח'י טג'ב. גם ה' יתן הטוב. ברא כרעות'יה אח'י הו'ר כ"ן שלומ'י אמוני. למאן דקרי ותני. יש שו'נה שהוא גולה. צניע ומעלי. גם הוא שתה מעסיס כמו'ני. ידענא ביה בן הימיני. בן פורת **יוסף** יניק וחכים צורבא מרבנן במאי עסקינן אור זרו'ח זרע קדש. גדולי הקדש. נפשו חשקה בתורה אתא ואייתי מתניתא:

ואני תפלה לנורא ענינה. כיצד צולי'ן את הפ'ה ש'ח בתפלה ובתחנה. למען חייהו. אורך ימים ישביעהו. ידו בצלח'ת. בהלכה דווחת. בבנים ובני בנים. דשנים ורעננים. יתנו יקר. תוספת על העקר. דיתבין ועסקין באורייתא:

ורביעי בקדש אל הנער הזה התפללתי אחינו הקטון בן יכבד אב נטע נעמן. צנצנת המן. אלף עולות יעלה

שלמה אנכי אדרוש מעמו. יהי אלהיו עמו. ואני תפלתי. אל אלהים אשים דברתי. ויעל במעלה ההצלחות. וגם שובע שמחות. ויהיו ימיו דשנים ורעננים. ברוך מבנים. עוד זאת נמטיה מצד א'ם לבינה. תורת חסד על לשונה. מעל'ה אית לה ומפקנא. אשת חבר כחבר. שחברה היוצ'ר כי פי המדבר. היא קדש ומעשיה קדש שנתקדשה במעשיה. כפתוריה

ופרחיה. רבת המעלות. גדולה שבגדולות. הרבנית מרת הורתי כי כארץ תוציא צמחה. לזאת יקרא אשה אם הבנים **שמחה** תנצב"ה לאו כדי נסבה כי בת מלך היא רב פעלים. קדש הלולים. שלשלת יוחסין. ומארי תריסין. מר קשישא. אבן הראשה. כמוהר"ר **וידאל ביבאס** זלה"ה מצא מין את מינו ונאו"ר. על שפת הא"י או"ר הני נשי במאי זכיין דמסרי נפשייהו. ומנדנרות שינה מעיניהו. ובאקרויי בנייהו. האשה שהיתה קוב'צת כמה גדולים מעשה חיי'א. ואת נפשה החייה. ובשכר זאת תזכה לי"ג נהרי דאפרסמונא דכייה. וכאשר גדלה בניה לתורה אלה תולדות יצחק

ע'ט רצון. ישמרם ה' כאישון. להגבירים והנשיאים. ראשי הקרואים. מיחידי סגולה. מגזע היחס והמעלה. בנן של קדושים. גזע ישישים. בני היצהר. אגן הסהר. ראשון בקדש **משה** משה לא פסיק טעמא. אלוף שמ'ה. בנויות ברמה. יעלה מעלה ובריא עדיף מספק כל מעדני עולם. ובריא אולם. גדול הנאמר **באברהם** רחימא דנפשאי. רחם רחמתים. כאור החמה שבעתיים. אתה ה' תשמרהו. וכבוד והדר תעטרהו. ברוב הונים. ותפארת בנים. שש ושמח. שקט ובוטח. ואחיהם הקטין אב בחכמה ורך בשנים טובה חכמה עם נקלה. תורה וגדולה. רב אחא'י ורב נהור'אי בר אכהן ובר אוריין. וילבש צדקה כשריין. משמיע ישועה אלהי אבי יהיה בעזרו. והנה ה' נצב עליו לשמרו. כרועה עדרו. בהלו נר'ו. ומתוכם בעין החשמל איש אחד מן הרמ'תים. מיקירי ירושלים. איש חיל רב פעלים. ולו שם כשם הגדולים. רחים ומוקיר רבנן. דאכיל להו משופרי שופרי וממלא גרונן. איש נבון וחכם רם ונעלה. לשם טוב ולתהלה. כהה"ר **יהודה הלוי** ני"ו בן לאותו צדיק. בוצינא דנהר'א. אספקלרייא המאירה. עטרת זהב גדולה. תורה וגדולה. דפקיע שמיה. ונהורא עמיה. הרב הכולל. ענותן כהלל. אין גומרין עליו את ההלל. חק לישראל כמהה"ר **יצחק הלוי** זלה"ה. אשר לפנים בישראל היתה אור הורתו זורחת בעי"ת **ג'יבאלטאר** יע"ה ואת לרבות זרע ברך טובים השנים. תאוה לעינים. יהיו כמנשה וכאפרים. ויזר'ח **יצחק** כאור החמה שבעתים. ואת **שלמה** אחיו והבנות בנותיו כלם שוים לטובה יחד כלם ישאו ברכה. מאת ה' אלהי עולם. מתעלת הברכ'ה העליונה. בואו ונחזיק טובה לאיש יהודה אשר העיר ה' את רוחו. ידעתי את האיש ואת שיחו. אומרים מקצת שבחו. אשר קם ויתעודד בקימה שיש בה הדור לזלזל זהב מכיסו. ולתת לכסף מוצא למען דפו'ס הני ספרי דרבי א'ב ה'ו קפץ ונכנס לחנותו של בשם. וקלט כל ריח טוב משם. משחא דאפרסמון. שמן ערב וקנמון. קרב לגבי דיהנא ואדהן. ול'ו זכר ש'ר רחימותא דאבהן. יוצא כשהוא מבושם לשוק ריחו נודף שושנים שו'שן ערות לכל באי עולם. הן צדיק בארץ ישולם. אשר נדבה רוחו אותו לעשות דפ'יסה לאחר מיתה.

להוציא לאור תעלומה האי תורי'תא. לעלוי נר"ן של אשתו אשת נעורים רבות המעלות והמרות. אשת לפיד'ות. ותעש בחפץ כפיה. צדקה ומרפא בכנפיה. גומלת חסדים טובים. לרחוקים ולקרובים. אשת חיל עטרת. כל שהיא תפארת. צדק מלאה ימינה. ותורת חסד על לשונה. הכה"ץ מרת **אסתר** המלכה בת אב'י חי'ל בתו של שם הגביר ונעלה. לשם טוב ולתהלה. כה"ר **יצחק בן עולייל** ז"ל. ראו מה הבריות אומרים עליה. ויהללוה בשערים מעשיה. ואס'ף צי'ף אשר בקרבו התאוו תאוה לכל העם המתאוים ללחמה של תורה. שערי אורה. לקיים מלי דאבות במו'טב תלתא להעלותם. על משבח הדפוס בעט ברזל ועופרת. לבל תהיה האמת נעדרת. להוציא לאור הספרים הנכבדים והנחמדים האלו האי תוריתא דנהמא. לשמו ולשמה. להיות פתו מצויה. כי הכל צריכין למארי חטייא. להשביע רעבים ובוצע אכולא שירותא:

לאיש אשר אלה לו. ישלם ה' פעולו. וישיב לו את תגמולו. עץ חיים היא למחזיקים בה מגנא ומצלא. אגרא דכולא. כי בצל החכמה בצל הכסף והעושר והכבוד בחיי אריכי. ובבני סמיכי. סמוכין דרבנן. ובצל שדי יתלונן. וזכות הרב המחבר אבינו אב הרחמן זיע"א יהיה בעזרו. והיה אדירו. ברך ה' חילו. הללוהו כרוב גדלו. ובשכיר יקוה פעלו. ברכה אחרונה. בא יבא ברנה. ויברך את **יוסף** זה המעתיק בר ברתיה של הרב המחבר זלה"ה. עשה מלאכת ה' באמונה. בדעת ובתבונה. מעתיק בין הדבקים. זה יכתוב ידו בראשי פרקים. סופ'ר ויודע שטר'נו ספרי דווקני. והוא יתן מעדני. זך וישד פעלו. ועפרות זהב לו. ולמאי דאתינא עלה יחד באחוה אבות ובנים. דשנים ורעננים. יתברכו מפי עליון כחמר טב דיתיב על דורדייה דדרי על חד תלתא:

והוא עומד עליהם. בעבור יחולו על ראשיהם. כל מלי דברכות כי בירך יצחק **ע'ט** צאת המלכים מאן מלכי רבנן. ואנהו עדיפי מינן. והכי נקטינן. מה נכבד היום בהגלות נגלות אור יקרות. אור שמש כי יהל. עלו'ת ינהל. היום הזה יום בשורה הוא האיר ובא את בש'ר במדב'ר בערב'ה. כי האיר וזרח אל עבר פנינו:

פרק כל כתבי הקרש. אשר באו מארץ הקדושה תוב"ב. הצי'ף והספר ירדו כרוכין. מטיבין לו ומאריכין. לא בתבן ולה במוכין. צוף דבש אמרי נועם אמירה נעימה כתיבה יהיבה. מעולפת ספירים. בפרק אלו נאמרים. על ער'בים בתוכו רצוף אהבה שאינה תלויה בדבר בדעת ובמזמה ובלישנא דצחותא:

ועטרת מלכם בראשם. גדול אדוננו תנא ירושלמאה ראשון לציון הוא ובית דינו של שם. והרב הגדול. מעוז ומגדול של ק"ק אשכנזים נר"ו. ורבני מערבה החונים בתוכה.

ירושלים דדהבא. תוב"ב. וכל רבני עיר הקדש **חברון** תוב"ב. וכל רבני עיר הקדש העומדים על הפקודים על **צפ'ת** הא'י או'ר תוב"ב. וכל רבני עיר הקרש **טבריה** תוב"ב. והרב הגדול מעוז ומגדול שבעיר תהלה נא אמון יע"ה. ישמרם צורם כאישון בת. הלא היא ברב'ת. והאר'ש הנה רחבת. ירום ויגביה כוכב מערכתם. ויאריכו ימים על ממלכתם. ויפלטם מרשעים ומכל צרה ועקתא:

ראו כי אורו עיני בראות ילדיו. מעשה ידיו. עשה את כל הכבוד הזה כב'ר נפתחו השמים. נקי כפים. ואמיץ מתנים. אלהים ראיתי עולים מן הארש ארש העליונה. קריא'ה נאמנה. אשר יצאו לקראתו חבל נביאים. תנאים ואמוראים. כלם נתנבאו בסגנון אחד מסכימי'ם ומעריבי'ם. יצאו לעזרת ה' בגבורים ואורח צדיקים. כאור נוגהים מלאים זיו ומפיקים. נוג'הים בעדותם. וגם ער'ב רב עלה אתם. אור זרוח במסלותם. רבנן סבור'אי אור במושבותם. עשו אשו'ר בדבריהם אישו'ר כולל ואישו'ר מוסיף אישו'רא דרבנן. כל מלתא דאמור רבנן. המה באו בית לח'ם במת'ק ודש'ן חלק אלוה ממעל לחש'ב לדידי חזי זבת חלב ודבש דארץ ישראל. ויש עור לאל. ויאכלו מפרי דרכם. ואכלו את חקם. ספרא וספרי ותוספתא:

ואני תפלתי תפלה לעני. מציל עני יקיים לנו את כל חכמי ישראל והיו למאורות להאיר על הארץ ומגן אבות יהיה בעזרם אלהי אבי אברהם ופחד יצחק

ע'ט התפלה ומצלינן האידנא. בשפל קול התחנה. אנת מלכא עלאה. אל ימעט לפניך את כל התלאה. אשר מצאה לשארית הנמצאה. וקרא אליה את הקריאה. על הגאולה ועל התמורה. כי אין זולתך לגאול ולקבץ שה פזורה. שובנו אלהי ישענו. והופע והנשא עלינו. לראות בבנו'ת הארץ דוד מלך ישראל חי וקיים יבא אליהו ויאמר ה'ן משיח לישראל. פודה וגואל. ייתי ונחמיניה ונזכה וניתיב בטולא דכופיתא למען ציון לא אחשה אקרא אלוה בכל עת תבנה ותכונן. אף גילה ורנן. אם היום אם למחר. ועשה אל תאחר. ולמען ירושלים ל'ו אשקו'ד בקול רנה ותודה. עוד ישמע בערי יהודה. קול מבשר ואומר בא סימן עליון. כי בנה ה' ציון. סימן טוב תהא לנו ולכל ישראל. ונקומה ונעלה בית אל. ונש'לח לכל עדת בני ישראל גאולה אריכתא:

לזרע אברהם יצחק הנה ארש'י ארש חת'ה וצעור'ה. אנא זעירא. אפר כירה. כורע ומשתחוה לכל לומדי התורה. חותם פה **טיטואן** יע"א בא סימן **טוב** לחדש **שלום בי**נה **טו**בה אתן שנת לקוח את ספר **התורה הזה** לפ"ק עיני לשמייא נטלת יקבץ נדחי ישראל. ויחוס ויחמול וירחם על זרע אשר א'ב ר'ם הוליד הצעיר **וידאל בן וואליד** ס"ט **בס"ד**

ספר ויאמר יצחק

שאלות ותשובות חלק א'

אורח חיים

סימן א

שאלה זו נשאלתי מאת כהה"ר אהרן ן' מוייאל נר"ו:

שאלה נסתפקתי בענין ברכת הטוב והמטיב שיש מי שכתב שאין אומרים אותה רק בתוך הסעודה וכן נראה מדברי מרן שהביא דין זה בתוך דיני הסעודה וגם מלשונו שאמר הביאו להם יין אחר אינו מברך בפ"הג וכו' נראה דוקא בתוך הסעודה אכן מדברי הרמב"ם שכתב היו מסובין וכו' לא נראה כן. גם יש להסתפק בענין שאם היו שנים אוכלים ובא א' מן השוק ונתנו לו ב' כוסות אם יכול לברך בפ"הג והטוב לסברת מ"ד דאין מברכים הטוב רק בתוך הסעודה או לא. לכן אבקשה ממעלת כ"תר יודיעני עם הב"ר:

תשובה תחילה צריכין אנו לבאר טעם היש מי שכתב דאין אומרים הט"והמ רק בתוך הסעודה. ונראה דזה תלוי בפלוגתא שהביא רבינו הטור בסי' קע"ד שעל היין שלאחר המזון אם הסבו א' מברך לכולם דדוקא בתוך המזון שאין בית הבליעה פנוי וחיישינן שמא יקדים קנה לושט כל אחד מברך לעצמו. אבל לאחר הסעודה שבית הבליעה פנוי אחד מברך לכולם. ובספר המצות כתב שאין אנו רגילים לקבוע אלא בפת אבל יין ושאר דברים אין אחד פוטר חבירו. דס"ל לסה"מ דמאי דאמרינן במשנה בא להם יין לאחר המזון א' מברך לכולם היינו דוקא בימיהם שהיו רגילים לקבוע על היין מהני הסבה. אבל לדידן דאין רגילות לקבוע על היין לא מהני ואף אם הסבו בטלה דעתם ולא מיקרי קבע. ודחה רבינו הטור סב' זו וסיים דאף בזמנינו יין הוי דומיא דפת דבהסבה מהני ישיבה דידן הוי כהסבה דידהו יעו"ש ובב"י. ובסי' קע"ה הביא רבינו הטור בשם י"א דכיון דאין מברכין הטוב והמטיב ביחיד אע"פ שעל היין שבתוך הסעודה כל א' מברך לעצמו אפי"ה ברכת הטוה"מ אחד מברך לכולם שאם היה כל א' מברך לעצמו הוי כל א' יחיד. וכתב ע"ז רבי' הטור ולא נהירא דכיון דטעם ברכת היין שבתוך הסעודה שכל א' מברך לעצמו הוא משום שמא יקדים קנה לושט מהאי טעמא נמי גם ברכת הטוה"מ שבתוך הסעודה כל א' מברך לעצמו. ואע"פ שכל אחד מברך לעצמו כיון שאחר שותה ונהנה עמו מאותו המין קרינן ביה שפיר המטיב לאחריני. אבל אם היו מסובים לשתות בלא אכילה א' מברך לכולם. וכתב על זה מרן בב"י וז"ל ומ"ש רבינו אבל אם היו מסובין

לשתות בלא אכילה א' מברך לכולם לטעמיה אזיל שפסק בסי' שקודם זה דיין אם הסבו אחד מברך לכולם וכבר נתבאר שם דעתו ודעת החולקים עליו וכו' ע"כ:

נמצא לפ"ז דלסברת רבינו הטור דיין הוי דומיא דפת ושייך ביה קבע ה"ט דאף בלא אכילה א' מברך לכולם. ויצא לנו מזה דברכת הטוה"מ שייכא נמי אף בקבעו לשתות בלא אכילה ושייך שפיר טוב לו ומטיב לאחריני אחר דקבעו שניהם לשתות ואגידי אהדדי וגם בזה א' מברך לכולם. משא"כ לסב' סה"מ דאין קבע ליין ולדידיה אף אם הסבו לשתות כל אחד מברך לעצמו. א"כ ברכת הטוה"מ לא שייכא בהסבו לשתות בלא אכילה דכיון דלא הוי קבע הו"ל כאלו כל א' שתה מהיין השני בביתו ולא שייך מטיב לאחריני כיון רלא הוי קבע דלא אגידי זה בזה. דמטעם זה כ' הי"א שהביא רבינו הטור בסי' קע"ה דאף דברכת היין שבתוך הסעודה כל א' מברך לעצמו. ברכת הטוה"מ אף בתוך הסעודה א' מברך לכולם שאם היה כל אחד מברך לעצמו הוי כל א' וא' יחיד. ואף שרבינו הטור דחה סברה זו וכ' שאע"פ שכל אחד מברך לעצמו כיון שאחר שותה ונהנה עמו מאותו המין קרינן ביה שפיר מטיב לאחריני. מ"מ לא קאמר זה הטור אלא דוקא בסעודה דקביעי אהדדי ומאחר דצ"ל דכל אחד מברך לעצמו מטעם שמא יקדים קנה לושט א"כ הו"א דהוי כיחיד כסב' הי"א קמ"ל הטור דכיון דנהנה עמו שפיר הוי מטיב לאחרים אבל ודאי דצריכים לקביעות ולזה סיים וכתב דכשקבעו לשתות בלא אכילה דלא שייך חשש שמא יקדים קנה לושט א' מברך לכולם דבזה הוי לאחריני אחר דקביעי אהדדי וגם א' מברך לכולם ואף לסברת חי"א:

וזו היא כוונת מרן בב"י שכ' גבי מ"ש הטור ישבו לשתות בלא אכילה דלטעמיה אזיל וכו' דכיון דס"ל דיש קבע ליין א"כ אף בלא סעודה מברך הטוב והמטיב ואחד מברך לכולם משא"כ לסברת סמ"ג. גם בסי' ריא הביא רבינו הטור סב' הסמ"ג ודחאה יעו"ש ומרן בב"י שם פסק להלכה כסב' הטור וכתב שכן דעת רוב הפוסקים דיין הוי דומיא דפת וישיבה דידן הוי כהסבה דידהו וכן פסק בש"ע בסי' הנז' יעו"ש:

וכפי זה נאמר דדעת מרן ז"ל אף אם קבעו לשתות בלא אכילה והביאו להם יין אחר מברך הטוב והמטיב ואחד מברך לכולם אחר דמצינו דסבר כרבינו הטור דיש קבע ליין ואגידי אהדדי והם דברי מורם בהגה בסי' קע"ה ס"ה שכתב גבי ברכת הטוה"מ שאם היו מסובין לשתות בלא אכילה א' מברך לכולם. ואף דמרן השמיט דין זה בש"ע לא מפני זה נאמר דלא ס"ל הכי אחר דמצינו דבסי' ריג פסק כסב' רבי' הטור דיש קבע ליין. ואם איתא דגבי הטוה"מ ס"ל דבלא אכילה לא יברך הי"ל להשמיענו חידוש זה דאף דיש קבע ליין וא' מברך לכולם אפ"ה לגבי הטוה"מ לא שייכא בלא אכילה. אם לא

שנאמר דס"ל כמ"ש ולא הוצרך לפרש זה דמבואר ממה שפסק בסי' רי"ג דיש קבע ליין והא בהא תליא. ומה גם לפי הכלל דקי"ל דכשלא גילה לנו מרן דעתו בדין א' ומורם הביאו יש לנו לילך אחריו ואם כן אף את"ל דיש להסתפק בדעת מרן מ"מ אחר שמורם פסקו הכי נקטינן:

וממה שהביא מרן דיני הטוה"מ בדינים השייכים בתוך הסעודה אין ראיה לומר דס"ל דהטוב והמטיב לא שייכא אלא בתוך הסעודה אלא דכיון דהוצרך לבאר דיין שבתוך הסעודה לא הוי כשאר משקין דכיון שהוא חשוב קבע ברכה לעצמו אף בתוך הסעודה ואינו נפטר בברכת המוציא לזה סיים וכתב שאם הביאו יין אחר דמברך הטוה"מ דאירי דעסיק ביה סיים כל דיני היין. כ"ז היה נראה לומר לתת טעם לדברי היש מי שכתב דאין מברכין הטוה"מ אלא בתוך הסעודה דסבירא ליה כדעת סמ"ג דאין קבע ליין וכל אחד הוי ץ כיחיד וכו':

אלא דמצינו להרב ב"ח בסימן הנז' שהקשה על דברי מרן בב"י שרצה להשוות מחלוקת רבינו הטור עם סמ"ג בברכת בפ"הג דהכי נמי פליגי גבי הטוה"מ דכל א' לטעמיה אזיל. דאם האמת כך לאיזה צורך חזר הטור וכתב דעתו גבי הטוב והמטי' דבקבעו לשתות אחד מברך לכולם. דבמכל שכן אתיא מברכת בפ"הג דאף היחיד מברך אותה ואפ"ה כשקבעו לשתות א' מברך לכולם וכ"ש ברכת הטוה"מ דלא שייכא ביחיד דודאי בקבעו לשתות א' מברך לכולם. ומכח קושייא זו הכריח הוא ז"ל דס"ל להטור דאף לדעת סמ"ג דס"ל דאין קבע ליין ובברכת בפ"הג כל אחד מברך לעצמו. אפי"ה גבי הטוה"מ אף בלא אכילה א' מברך לכולם כיון דמברך הטוב לו והמטיב לאחריני וברכה זו לא שייכא ביחיד א"כ הו"ל קביעות גמור וכולם דעתם לקבוע כדי לברך ברכה זו. ובסוף דבריו סיים וכתב וז"ל והכי נקטינן גבי הטוה"מ דאף בלא אכילה אחד מברך לכולם וכו' ע"כ. הרי מבואר בדברי הב"ח דלכ"ע אף אם ישבו לשתות בלא אכילה מברך הטוה"מ וא' מברך לכולם ואין חולק בזה. ואף לדעת מרן בב"י שכ' שכשם שחולקין הסמ"ג והטור בברכת היין פליגי נמי בברכת הטוה"מ ונאמר דלסברת סמ"ג כיון דאין קבע ליין לא שייכא ברכת הטוה"מ בלא סעודה מ"מ כיון דמרן פסק בש"ע כסב' רבינו הטור דיש קבע ליין והוי דומיא דפת. א"כ אף אם ישבו לשתות בלא אכילה הוי כתוך הסעודה ויברך הטוה"מ וא' מברך לכולם:

וכן נראה ג"כ מדברי הרב מג"א שכתב בריש סימן קע"ה דאם מברך הטוה"מ בליל פסח נראה כמוסיף על הכוסות והביא פלוגתא בזה וסיים וכתב שאם ברך ב"המ על יין אחר דאין צריך לברך הטוה"מ דהא כבר אמר הטוה"מ בבה"מ יעו"ש. נראה מזה דדוקא

מאחר שבירך הטוה"מ בבה"מ לא יברך הא לא"ה היה צריך לברך אותה אף שכבר גמר הסעודה וברך ברכת המזון:

גם הרב מהר"י עייאש בספר בית יהודה חלק א"ח סי' נ"ג כתב בפשיטות להלכה ולמעשה דאף בלא סעודה אם קבעו לשתות מברך הטוה"מ והביא דברי הרמב"ם שכתב היו מסובין לשתות וכו'. גם הביא דברי רבינו הטור ומור"ם בהגה ולא הביא חולק בזה יעו"ש:

אחר כותבי זה מצאתי להרב בעל גנת ורדים בסי' מ"ד שנשאל ע"ז ודקדק מדברי רש"י שכ' על מה שאמרו בש"ס א"ר יוחנן אע"פ שאמרו שנוי יין א"צ לברך אבל אומר הטוה"מ. וכ' רש"י ז"ל וז"ל שנוי יין שתה יין בסעודה והביאו לו יין אחר טוב מן הראשון א"צ לברך בפ"הג ע"כ. דמשמע מדבריו דדוקא כשהוא בתוך הסעודה מברך הטוה"מ וטעמא הוי דכשיש שם סעודה אזי אגב הנאת הסעודה די רבה היא יש שמחה יתירה ברבוי יינות וראוי לברך הטוה"מ. אבל כשאין שם סעודה אין הנאת רבוי יין כדאי לברך הטוה"מ ונדחק שם הרב בדעת הטור שכ' בפשיטות שמברך אף בלא סעודה והוא כדברי התוס' בפ' ע"פ שכתבו וז"ל וצריך לברך הטוה"מ בין בשעת סעודה בין שלא בשעת סעודה ולא הביא הטור חולק דהיינו סב' רש"י כמנהגו בכל המקומות להביא סברת החולקים וניחא ליה לרב דסבר רבינו הטור דאף רש"י לא פליג. ומ"ש בסעודה לאו דוקא דהוא הדין אם קבעו לשתות ולא אתא אלא לאפוקי אם שותים באקראי בלא קבע. ובסוף דבריו כתב דלמעשה כיון דדברי רש"י מטים הרבה דקפדינן שיהיה שם סעודה אין לנו להקל למעבד עובדא לברך על רבוי יין בלא סעודה כיון שיש שם חשש ברכה לבטלה יעו"ש. ובסי' מ"ה הובא שם פסק א' מהרב מהר"י הלוי ז"ל שחלק על הרב הנז' והעלה דאף לסברת רש"י מברך הטוה"מ אף בלא סעודה. ומ"ש רש"י בסעודה הוא לרבותא כמ"ש שם בדבריו. וכ' שכן המנהג פשוט לב' אף בלא סעודה וכל מקום שהלכה רופפת בידך פוק חזי מאי עמא דבר. ובסימן מ"ו חזר הרב בעל גנת ורדים לחזק דבריו הראשונים. ובסי' מ"ז חזר הרב החולק לחזק דבריו ג"כ יעו"ש דבריהם. איך שיהיה עכ"פ מידי פלוגתא לא נפקא ונתברר לנו מהיכא יצאו לידון במחלוק' זה. וא"כ לפ"ז כבר כלל זה מסור בידינו דבמילי דברכות היכא דהוי פלוגתא ספק ברכות להקל כיון דהוי מילי דרבנן. ומה גם שמצאנו ראינו להרב מהר"ר חיד"א זלה"ה דבמילי דברכות כשיש פלוגתא אף דמרן סב' לברך שב ואל תעשה עדיף ושכן ראה לרבותינו כמ"ש בס' ברכ"י סי' ז' ובס' לדוד אמת סי' ו' אות ס"ג יעו"ש. ולפ"ז אחר שהרב גו"ר סבר דלדעת רש"י אין מברכין הטוה"מ אלא

בתוך הסעודה הגם דלא הוזכר זה בפו בפוסקים הראשונים וגם איכא דפליג עליה דהרב גו"ר בהא מ"מ מידי ספק לא יצא ושכ וא"ת עדיף. ועיין ערך השלחן וס' זכור ליצחק:

ועל הספק השני בשישבו שנים לאכול ואח"כ בא א' מן השוק ונתנו לו שני כוסות משני יינות אם מברך בפ"הג והטוה"מ לסב' מ"ד דאין לברך הטוב והמטיב רק בתוך הסעודה. הנה מרן ז"ל בסי' קע"ט ס"ד כתב דכשאדם נכנס לבית חבירו ויש שם חבורות הרבה שאוכלים וכל אחד מושיט לו כוס דצריך לברך בפ"הג ע"כ א' דהוי נמלך ואף שכ' סברה זו בשם יש מי שאומר אין בכך כלום דכיון שהיא סברה יחידית כמ"ש בב"י שהביאה בשם הכל בו ה"ט שכתבה בשם יש מי שאומר ולא מצינו שהביא מי שחולק בזה. ולפ"ז הכא בנ"ד נראה דעל כל כוס צריך לברך בפ"הג ולא ברכת הטוה"מ אף שהוא שנוי יין דכיון דצריך לברך בפ"הג מדין נמלך לא שייכא ברכת הטוב והמטיב דלא מצינו דבמקום בפ"הג יברך גם הטוה"מ:

ואין לומר דע"כ לא קאמר מרן דצריך לברך בורא פרי הגפן על כל כוס אלא דוקא כשיש הרבה חבורות וכל א' נותנת לו כוס א' דאז שייך לומר דהוי נמלך וכן הוא לשון הכל בו שהביא בב"י שכתב ויש שם חבורות הרבה וכו'. וכן העתיק שם מרן בש"ע. אבל בשלא היה כאן רק חבורה אחת אף דנותנים לו הרבה כוסות נימא דמסתמא דעתו על כל מה שיתנו לו. הא ליתא שהרי מור"ם בהגה בסי' קע"ד כ' וז"ל וכן מי שבא לסעוד ומושיטין לו הרבה כוסות מברך ע"כ או"א דהוי נמלך ע"כ. ורשם המרשים ע"ז כל בו. הרי דמ"ש הכל בו הרבה חבורות לאו דוקא ואף בחבורה אחת צריך לברך על כל כוס וכוס ולא שנא:

הן אמת דהרב ט"ז בסי' הנז' ס"ק ז' כתב דהאידנא שיש מנהג כשאחד בא אצל אותם ששותים שנותני' לו כוסות הרבה. כשברך על הא' מסתמא דעתו על מה שיתנו לו יעו"ש:

גם הרב מג"א בסי' קס"ט על מ"ש מרן שם ס"ג גבי שמש דצריך לברך על כל כוס וכוס כ' המגן אברהם ס"ק ז' דאם היה דעתו בשעת ברכה ראשונה על כל מה שיתנו לו א"צ לברך. וא"כ גם בזה יכול לכוין מתחלה ע"כ מה שיתנו לו כדי להפטר מברכת בפ"הג. ומה גם למ"ש המג"א בסי' קע"ט ס"ק ז' דגבי שמש הוי נמלך יותר מאדם אחר יעו"ש. ולפ"ז עדיין יש להסתפק אם יברך הטוה"מ לדעת מי שסובר שאין מברכים אותה רק בתוך הסעודה אחר שאינו אוכל עמהם. ואף כשברך בפ"הג על כוס א' דעתו על כל מה שיביאו לו. אדרבא גבי ברכת הטוה"מ צריך לזה שיהא דעתו על כל מה שיביאו לו כדי לברך הטוב והמטיב. דאל"ה הוי נמלך וצ"ל בפ"הג.

ועט"ז סימן קע"ה ס"ק ד':

ונראה להתיר ספק זה ממ"ש מרן בסימן קצ"ז ס"ג דאם היו שנים אוכלים ובא שלישי אם יכולים להזקיקו שיאכל כל כזית פת כדי שיצטרף עמהם לזימון מוטב. ואם אינו רוצה לא יתנו לו לשתות וכו' ואם אירע שנתנו לו לשתות או מאכל אחר יזמנו עמו אע"פ שאינו רוצה לאכול פח. וכ' שם הרב מג"א ס"ק ט' משם הרב כנ"הג שכן נהגו רבותיו אף לכתחילה וכן נוהגים עכשיו:

ועפ"ז אף אנן נמי נימא דמ"ש מרן דכשאדם נכנס לבית חבירו ונתנו לו הרבה כוסות דצ"ל על כל א' היינו דוקא כשלא ישב עמהם בקבע ונתנו לו לשתות דרך עראי דבזה הוי כדין השמש שאינו יושב עמהם לשתות בקבע ולכן הוי נמלך. אבל אם קבע עמהם לשתות. מסתמא דעתו ע"כ עה שיתנו לו. וכ"כ הרב ט"ז בסי' קע"ט ס"ק ג' וז"ל. וכל אחד מושיט לו כוס פי' והוא אינו קובע עמהם לשתות ע"כ משמע דאם קבע עמהם א"צ לברך ע"כ א':

ולפ"ז הדבר ברור דאף למ"ד דאין מברכין הטוב והמטיב רק בתוך הסעודה בזה שהיו שנים יושבים לאכול ובא שלישי ונתנו לו שני מיני יינות מברך הטוה"מ כיין דמצטרף עמהם לזימון. והו"ל בתוך הסעודה ושייך שפיר טוב לו ומטיב לאחריני. ואע"ג דלטעם שנתן הרב גו"ר לסברת רש"י דדוקא כשיש שם סעודה אגב הנאת הסעודה יש שמחה ברבוי יינות וכו' וא"כ לגבי זה הא' שאינו אוכל עמהם הרי אין כאן סעודה. מ"מ ע"כ לא אמרה הרב אלא דוקא כשאין שם סעודה כלל. אבל הכא שיש כאן סעודה ולגבי הני תרי הרי יש כאן שמחת האכילה ורבוי יינות אפי' שהא' אין לו הנאת אכילה הרי עכ"פ נהנה עמהם וגריר אבתרייהו לזימון ולכן גריר אבתרייהו נמי לענין הטוב והמטיב והרי יש מטיב לאחריני באכילה ושתיה. והגם דנ"ז דצירוף בשתיה שנוי במחלוקת כמ"ש בסעיף הנז' מ"מ בדיעבד מיהא הרי פסקו מרן להלכה. ובב"י כ' על סברה זו ודברים נכוחים הם והאחרונים הכריחו כן אפי' לכתחילה ואף דעכ"פ לגבי הטוה"מ מידי ספק לא יצא אחר דצירוף הזימון שנוי במחלוקת ונימא ספק ברכות להקל. מ"מ לגבי ברכת הטוה"מ יש לנו לעשות ס"ס לחייבו דהיינו ספק שמא הלכה כמ"ד דמברכים אותה אף בלא סעודה ואת"ל דהלכה כמאן דאמר דאין מברכים אלא בסעודה שמא הלכה כמ"ד דבשתיה מצטרף לזימון ועיין בפר"ח סי' תפ"ט ס"ק ח' באופן דהכא בנ"ד צריך לברך הטוה"מ:

סימן ב

תשובה לאלקצר לכהר"י סנאניץ נר"ו:

על ענין הרצועות של תפילין אם צריכים עכור לשמן. כבר פסק מרן ז"ל בא"ח סי' ל"ג ס"ג שצריך עבוד לשמן. ומפשט דבריו משמע דלא מהני מה שישחירם אח"כ הישראל לשמן אלא גם העכור צריך לשמן כמ"ש בדברי האחרונים. וכן הובא בספר דבר שמואל סי' י"ט פסק א' מכמה רבנים שהאריכו. למעניתם בדין זה בראיות ברורות דלא מהני במה שישחירם הישראל לשמן אלא גם העבור צריך שיהיה לשמן. ובסיומא דמלתא כתב וז"ל הנה כי כן בישראל הודענו נאמנה יחזיקו במנהגם לעבד עור הרצועות לשמן ולא יסמכו לצאת י"ח בהשחרה לשמה כי היא לא תצלח ונמצאו מכשילין את הצבור ומבטלים מהם קדושת מצוה זו כהלכתה וקלקול כמה ברכות חלילה. רק עכ"פ יעשו המצוה בתקנה בעבור לשמן אם מן הדין ואם מן המנהג עכ"ל. וכ"ש אנן בדידן דגרירי בתר פסקי מרן ז"ל אף שיהיה נגד רוב הפוסקי' דודאי צריך לפסוק כן להלכה ולמעשה. והגם שבבאר היטב שם סק"ה הביא מתשובות הרב באר עשק ז"ל דהשחרה לשמה מהני אנו אין לנו אלא דברי מרן ורובא דרובא דרבוותא שפסקו כן:

סימן ג

על ענין הוצאת האגווה ארדיינטי ביום טוב נראה לאסור מהטע' שאסרו חכמים ז"ל קצירה וטחינה וכו' בי"ט אע"פ שהם מלאכת אוכל נפש כמ"ש מרן ז"ל בסי' תצ"ה והטעם הוא לפי שהאדם רגיל לעשות מלאכות אלו לימים הרבה. ואסרו חכמים ז"ל אפי' לקצור או לטחון מעט לצורך י"ט מטעם לא פלוג כמבואר בפוסקים. ומה שכתבת שאם יניחנו עד אחר י"ט יפסד. לא מפני זה יהיה מותר בי"ט שלא נאמר דבר זה אלא דוקא בחוה"מ שהתירו חכמים ז"ל מלאכת דבר האבד. אבל בי"ט הרי קרא כתיב כל מלאכת עבודה לא תעשו ודרשו רז"ל אפי' מלאכת דבר האבד. ואפי' בחוה"מ לא התירו מלאכת דבר האבד אלא דוקא כשלא כוין מלאכתו במועד. דהיינו שלא היה יכול לעשותה קודם י"ט אבל אם היה יכול לעשותה קודם יו"ט והניחה לעשות בחוה"מ אסור אפי' אם הוא דבר האבד. וקונסין אותו ומאבדין בדין אותה ממנו כמ"ש מרן בסי' תקל"ח. הן אמת דבצורך אכילה לא גזרו בזה בחו"הם כמ"ש מרן בסי' תקל"ג. אלא דגם בזה מצינו להרב מהר"י עייאש ז"ל בס' בית יהודה במנהגי ארג'יל יע"א בדינים השייכים להלכות יו"ט וחוה"מ ס"ג וז"ל שמעתי ממורי הרב ז"ל דנוהגים להחמיר בכאן שלא להוציא שכר תאנים בחול המועד דהיינו אתא ק'טיר דכיון שיודעים השיעור קודם יום טוב כמה ימים ישתהו בשרייתן אז אם יגיע גמר בישולן במועד מקדימים קודם כדי שלא יכוונו מלאכתם במועד והחמירו עליהם הראשוני' ז"ל בזה מפני שבני המדינה בסתם אינם בני תורה ויבואו להקל בעיקרי האיסורים וכו' ע"כ. הרי שאפי' שמן הדין מותר בחוה"מ

כיון שהוא מידי דמיכל אפי' הרי גזרו עליהם ונהגו לאסור דהגם דאנן בדידן אנו הולכים בתר פסקי מרן דבמידי דמיכל מותר בחול המועד אפי"ה בימים האלה שהדור פרוץ היה ראוי לגזור עליהם ולאסור בחוה"מ. אלא שאין בידינו לגזור כן אבל ביו"ט עכ"פ אסור מן הדין כמ"ש:

סימן ד

וע"ע אבי הבן והסנדק אם מותרים לגלח בחוה"מ חלילה מלומר דבר זה שהרי הגלוח בו אסור מדין המשנה ועד כאן לא התירו הגלוח לאבי הבן והסנדק אלא דוקא בדבר שאין איסורו מדין המשנה אלא מדין מנהג נמי בימי העומר או בין המצרים חוץ משבוע שחל בו תשעה באב שגם הוא אסור מדין המשנה. וחוה"מ ג"כ אין שום היתר כלל זולת מה שהוזכר במשנה בפירוש דהיינו היוצא מבית השביה וכו':

סימן ה

ע"ע אם מותר ליטול ידיו מכהן. בזמן הזה מותר דר"ת יצק מים ע"י כהן ואמר דאין בהם קדושה עכשיו דקי"ל בגדיהם עליהם קדושה עליהם. הריב"ש בשם המרדכי בהגהות גטין דעת קדושים חא"ח ערך ך' סי' ח"י:

סימן ו

וע"ע תיקון הטל והגשם שהיו נוהגים מקדמת דנא לאומרו בחזרת מוסף בתוך אבות וגבורות. כיון שנהגו כך אין לערער עליהם ויש להם על מה שיסמוכו כמ"ש רבני האחרונים הלא בספרתם דכיון שהם צורכי רבים מותר כמו זכרנו ומי כמוך בעשרת ימי תשובה הן אמת שבזמן הזה שנדפסו בסידורים קודם חזרת מוסף אם ירצו הקהל לשנות מנהגם ולאומרו קודם חזרת מוסף כמ"ש בסידורים טוב הדבר ואין בזה ח"ו משום מוציא לעז על הראשוני' כיון שבימיהם היה מודפס בסידורים בתוך המוסף והיו חוששים לבלבול. אבל בזמן הזה שהוא מודפס קודם המוסף אין חשש מזה אבל אם הקהל אין רצונם לשנות ממנהגם הנח להם לישראל דיש להם על מה שיסמוכו כמ"ש:

סימן ז

וע"ע הכלי של מי רגלים וכו' שמכניסים אותו לבית בלילה אם מהני לכסות גופו בטלית ולקרות קריאת שמע שעל המטה. נראה שאם הכלי הוא בתוך ד' אמותיו לא מהני זה הכסוי כיון שהוא בתוך ד' אמות וקרא כתיב והיה מחניך קדוש וליכא. ודוקא גבי ערוה דתלה רחמנא בראיה כדכתיב ולא יראה בך ערות דבר מהני כשמכסה ראשו או עוצם עיניו או בליל' שאינו רואה אותה כמ"ש מרן בא"ח סוף סימן ע"ה אבל גבי צואה וכו' לא מהני בכה"ג כמ"ש מרן בסי' ע"ט. אלא שאם הכלי הוא רחוק ממנו יותר מד' אמות אז

אינו אסור אלא אם רואה אותה דהיינו שהוא מלפניו ואפי' בלילה שאינו רואה אותה אסור כיון דביום יכול לראותה שם ובזה מהני הכסוי שמכסה ראשו בטלית כיון שהוא חוץ לד' אמות והרי מחניך קדוש קרינן ביה דכל שהוא חוץ לד' אמות לאו מחנהו מיקרי זולת כשרואה אותה דאז הוי דינו כערוה כמבואר בפוסקי'. וא"כ כשמכסה ראשו בטלית שאינו יכול לראותה כלל מחמת הכסוי מותר:

סימן ח

זה מה שהשבתי לכההר"ש בארגילו'ן נר"ו לעיר אלקצר יע"א על מה שכתב לי שאמר לו ת"ח אחד ששיעור ברכת על המחיה היינו שני גלוסקאות:

מה שכתב ששמע ע"ע שיעור ברכת על המחיה שהוא שני גלוסקאות מעולם לא שמענו דבר זה והמנהג הפשוט שעל אכילת גלוסקא אחת מברכים על המחיה. אמת שאין הגלוסקאות שוות ושיעור כזית לפי הנראה הוא כשיעור ביצה בינונית שבזה הזמן כמ"ש כ"תר ומעשים בכל יום מרבנים לקדושים אשר בארץ שהיו מברכים על גלוסקא אחת וגם כמה שלוחים מארץ הצבי תוב"ב שעברו במחז"ק כך היו עושים. הן אמת שהרב מהר"ר חיד"א ז"ל בס' מחזיק ברכה כתב שמנהג העולם שאוכלים כב' ביצים ויותר מפת הבאה בכסנין ומברכין מעין ג' ואפשר שהחכמים ששמעו מחכמי א"י תוב"ב כך היתה השמועה ונשתנה להם השמועה. ואם הדבר כן שאינו יכול לברך עד שיאכל שני גלוסקאות אין אדם יוצא י"ח בפסח באכילת מצה כי מי הוא זה ואי זה הוא שאוכל כשיעור זה בב"א ובפרט בהמוציא ואכילת מצה שצריך כשיעור ב' זיתים ומצאנו ראינו להרב מהרי"ך ז"ל בפירו' ההגדה הנקרא זבח פסח שהאריך בשיעור כזית והביא מחלוקת הפוס' בזה. וכתב דמ"ש מרן בסימן תפ"ו דשיעור כזית י"א דהוי כחצי ביצה היינו על פי מ"ש בב"י מדברי התוס' סוף פ' ג"ה שכתב דבית הבליעה מחזיק כביצה ובכריתו' אמרינן דאין בית הבליעה מחזיק יותר משני זיתים והקשה ע"ז שהוא נגד סברת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש דס"ל דהוי פחות משליש ביצה. ועוד הקשה על מרן שבסי' שס"ח העתיק לשון הרמב"ם דשיעור ב' סעודות של עירוב הוו ו"ח גרוגרות שהם ששה ביצים. ולבסוף כ' וז"ל ואפשר דהטעם שכ' מרן דין זה דסי' תפ"ו בשם י"א לפי שלבו ראה שאינו מוסכם מרוב הפוסקים ולא כתב זה אלא להודיע דטוב לחוש גם לדעת זה לחומרא בעלמא לכתחילה. וא"כ נ"מ לע"ד דבמקום צער וכו' יש לסמוך על כל הפוסקים הנ"ל דסגי בשליש ביצה וכו' עד כאן:

גם הרב פר"ח שם העלה לענין דינא דהעיקר כדעת הרמב"ם דשיעור כזית הוי קרוב לשליש ביצה יעו"ש. ובספר עיקרי הד"ט הלכות פסח הביא משם הרב יד אליהו שכתב על דברי מרן דלא דק ולחומר' כתב שהוא חצי ביצה לענין מצה וברכת המזון יעו"ש:

על מ"ש הרב מהר"ד חיד"א ז"ל בס' מורה באצבע סימן ג' אות צ"ה שיאכל פחות מנ"ד דראמאס ויברך על המחיה ואם אכל נ"ד דראמאס או יותר עד ע"ב דרא מאס נכנס בספק ב"המז ולא יברך בר"המז עד שיאכל ע"ב דראמאס. שמעתי שהדורו הוא שמנה דראמאס וחצי:

סימן ט

מה שנסתפקת בענין הספינה אם נקרא ק כלי ויכול ליטול ידיו שחרית בה או הוי כקרקע וכו'. דע לך שלענין זה לא נפקא לן מידי לדינא אי הוי כלי או קרקע יען שהטעם שאמרו חז"ל שצריך ליטול לתוך כלי ולא ע"ג קרקע היינו משום שרוח רעה שורה על הידים וע"י הנטילה במים מעביר הרוח רעה מהידים ונדבק במים ההם. וכשנוטלים ע"ג קרקע נדבק הרוח בקרקע וכשעוברים עליו בני אדם נזוקין ולכן צריך ע"ג כלי דוקא ולשופכם אחר כך במקום שאין אנשים עוברין וכמ"ש מרן בב"י סימן ד' מדברי זו"הק וז"ל ומאינון מיין אסור למעבד בהון מידי אלא בעי לאושדא לון באתרא דבני נשא לא עברי עלייהו. וה"ט דלא מהני על גבי קסמין כמ"ש בסימן ד' ס"ח ובמג"א שם מה שאין כן בנטילת מים אחרונים בסעודה דטעם הנטילה הוא משום מלח סדומית וכו' ואין הרוח שורה על הידים אלא שכשנוטל ע"ג קרקע בהגיע המים לקרקע שורה רוח רעה על המים וכשיש דבר מפסיק בין המים לקרקע אין רשות לרוח רעה לשרות עליהם ולכן מותר ליטול ע"ג קסמין כמ"ש בסי' קפ"א ובמ"א שם ס"ק ב' ולפ"ז הכא בנ"ד אף את"ל דהספינה הויא כלי אין ליטול ידיו על גבה אחר שעוברי' שם בני אדם:

סימן י

תשובה לעיר ש'יש'ואן יע"א:

על מה ששאלת על צורות העופות שעשו על גבי ההיכל אם הוא מותר. הנה מרן בב"י ביו"ד סי' קמ"א הביא דברי רבינו אליקים שאסר צורת אריות ונחשים ועופות שציירו בביה"כ וצוה להסירם והקשה על דבריו ודחאן מהלכה וכתב דכל הפוסקים חלוקים עליו שכדברי רבינו אפרים עיקר שכיון שאין הגוים עובדים לאותן הצורות מותר. ורבינו אליקים יחיד הוא בדין זה. אלא שהרב מהרימ"ט בשניות חי"ד סי' ל"ה כתב שאין רבינו אליקים יחיד בדין זה ומצא לו חברים מקשיבים לקולו לאסור בשאר צורות בבולטות ותירץ מה שהק' מרן בב"י על דבריו וכתב דאע"ג דאין אסור בשאר צורות אלא בעושה

אבל במוצא אינו אסור אלא משום חשדא ובמקום דשכיחי רבים ליכא חשדא. וא"כ אמאי צוה רבינו אליקים לאסור אותן צורות שבבהכ"נ אחר שכבר היו עשויות ושכיחי רבים דליכא חשדא. ותירץ דכיון דאותן צורות היו כנגד המשתחוים נראה כמשתחוה להם דה אשכחן שאמרו פרצופין המקלחין מים בדרכין דאסור לשתות מהם משום חשדא אע"ג דבר"ה הם דשכיחי רבים. וכן אמרו נפלה מידו סלע לא ישוח ויטלנו שלא יהא נראה כמשתחוה יעו"ש:

גם הכנ"הג סימן הנז' הגה"בי אות ס"ד כתב משם הרדב"ז שהסכים לדברי רבינו אליקים יעו"ש. אלא דמרן בש"ע סי' הנז' כתב בצורות בהמות וחיות ועופות וכו' מותר לצור אותם ואפי' היתה הצורה בולטת. ומדלא חלק בין ב"הכ למקום אחר משמע דבכל גוונא מותר וכמו שכתב ב"ה שדחה דברי רבינו אליקים:

ובא"ח סי' צ' סכ"ג כתב וז"ל הבגדים המצויירים אע"פ שאינן בולטות אין נכון להתפלל כנגדן ואם יקרה לו להתפלל כנגד בגד או כותל מצוייר יעצים עיניו ע"כ. מוכח מזה דלעשות ציורים בב"הכ אפי' אינם בולטים אסור. וטעמא הוי מפני שמבטל הכוונה. ולכן כ' מרן ז"ל שאם אירע מקרה שהתפלל באיזה בית שיש ציורים בכותל יעצים עיניו כדי שלא יתבטל כוונתו. וזהו דוקא אם אירע דרך מקרה שהתפלל שם אבל לכתחילה אסור. ומטעם זה כתב שם המ"א ס"ק ל"ז וז"ל נ"ל דגם בכותל בהכ"נ אסור לצור ציורים נגד פניו של אדם אלא למעלה מקומת איש וכו' ע"כ. דכיון דטעם האסור הוא מפני שמבטל כוונת התפלה א"כ כשהוא למעלה מקומת אדם שאי' מסתכל בצורות מותר כיון שהמתפלל צריך שיתן עיניו למטה כמבואר בש"ס. וזה הוא אפי' בציורים שאינם בולטים מטעם בטול הכוונה. אבל בציורים הבולטים באנו למחלוקת רבינו אליקים ורבינו אפרים. ולרבינו אליקי' דאוסר מדכתי' תבנית כל בהמה וגו' אפי' שיהיו למעלה מקומת אדם אסור. ולאו דוקא בביהכ"נ דאפי' בבית אסור משום לתא דע"ז. וגם לטעם האחר שכתב מרן משם הגהות אשירי דנראה כמשתחוה להם אפי' יהיו למעלה מקומת אדם אם הם בולטים אסור:

נמצא לפי זה דהכא בנ"ד לצור אותם לכתחילה בבית הכנס' ראוי לחוש לדברי המחמירים ובפרט דלא מצינו להדיא שמרן מתיר לצור אותם בבית הכנסת לכתחילה. אלא דב"ה ע"ז כתב דמותר לצור אותם ואין כאן משום לא תעשה לך פסל אחר שצורות אלו אין דרך הגוים לעובדם ועדיין אפשר לומר דלא התיר לצור אותם לכתחי' אלא בבית והגם שב"ה הסכים לדעת רבינו אפרים דמתיר בבהכ"נ היינו באותו נדון שכבר היו מצויירים דלדעת רבינו אליקים צוה להסירם ורבינו אפרים התיר להניחם. אבל לצור

אותם לכתחי' בבהכ"נ אפשר דס"ל דיש לאסור ובפרט כשהם על גבי ההיכל שהוא כנגד המשתחוים:

סימן יא

תשובה לידי"ן מהרי"ל נר"ו:

על מה שנסתפק מעכ"ת על העור שאמר בשעת העבוד שמעבדו לשם כל דבר שבקדוש' ונסתפק דאפש' דכיון דא"א לכולם לחול בב"א הי מנייהו מפקת וכוין שכן לא חלה עליו שום קדושה וכו' כמ"ש בדכ"ק:

לענד"ן דאין להסתפק בזה דאף לפי דברי מעלת כ"תר תינח אם היה עור קטן הכמות שאין יכול לכתוב בו כ"א דבר א' מדברי קדושה שייך לומר בו הי מנייהו מפקת. אבל הכא בנ"ד מי לא מודים שיכול לכתוב בו כל דבר שבקדושה דהיינו מזוזה אחת ופרשה א' שבתפילין וטלאי א' בס"ת לכתוב בו איזה תיבה. וא"כ שפיר יכולים אנו לומר שמ"ש בשעת העבוד לשם כל דבר שבקדוש' כאילו פירש ואמר בשעת העבוד אני מעבד עור זה לשם ס"ת ותפילין ומזוזות שהוא לשון המתוקן שכתב בעטרת זקנים אשר סביב הש"ע יעו"ש בא"ח סי' ל"ב וכן עמא דבר ספרי דווקני כך אומרים בשעת העבוד כדי להשתמש בעור לכל דבר שבקדושה. באופן דהכא בנ"ד שהעור הנז' יכול לכתוב בו כל דברי קדושה אין לספק בו כלל. ואף את"ל שעור זה לא היה כדאי לכתוב כ"א דבר א' דוקא יכולי' אנו לו' שיכול לכתוב בו איזה דבר מהם שירצה דדוקא כשפירש ואמר שמעבדו לשם מזוזה שהוא קדושה קלה אינו יכול לכתוב בו תפילין כמ"ש מרן שם. דכיון דקדושת תפילין חמירא מקדושת מזוזה. כשמעבדו לשם מזוזה הו"ל כאלו מעבדו לשם חולין לגבי תפילין. אבל כשמעבדו לשם כל דבר שבקדושה אחר שאינו יכול לכתוב בו כ"א דבר א' דוקא. אמרי' דכוונתו במ"ש לכל דבר שבקדוש' דר"ל לאותו דבר של קדושה שארצה לכתוב בו שהרי אינו יכול לכתוב בו כל הדברים של קדושה. וכשהסכים עכשיו לכתוב בו תפילין. אמרינן דלמפרע לשם אותו דבר עבדו שהרי גלה סופו על תחילתו והמעשה יגלה על המחשבה והו"ל כאלו אמר בשעת העבוד לשם ס"ת או תפילין או מזוזות שיכול לכתוב איזה מהם שירצה ומ"מ הכא בנ"ד הדבר תלוי במה שיאמר המעבד מה היתה כוונתו במ"ש לכל דבר שבקדושה. ואיך שיהיה אחר שעכ"פ עור זה יכול לכתוב בו כל דברי קדושה קלה וחמורה כמ"ש נלע"ד דאין כאן שום ספק כלל:

סימן יב

נדרשנו מאת מעלת ידידנו החכם כמהר"א ישראל נר"ו לדון בינו ובין ק"ק לקצאר יע"א ע"ע הבי"הך הנז' שזה כמה שהעבירו עליו את הדרך ואין נותנין לו כלום מכל הנאותיה

וצועק ואינו נענה ושלחנו להודיע להקקי"ץ הנז' לראות מה בפיהם על מה ועל מה נטלו לעצמם הנאות הביה"כ הנז' ואם יש להם איזה טענה על זה נדעה ונשמענה והיתה תשובתם ע"י כהרי"ע אציג"ג נר"ו שהשיב לנו באגרת ההוא אמר שקבץ הקקי"ץ הנז' וקרא עליהם את הקריאה מפי הכתב שלנו ושהם השיבו שהביה"כ הנז' היא היתה הקדש והמציאו קב"ע ע"ז שנתקבלה בח' תשרי שעבר ושם נאמר שהעידו שני עדים ה"ה הר' מאיר מתתיה בהר' שמואל נ"ע והרב ראובן תרוגמא'ן בר"ש איך אמת יודעים בטיב שהבית הכנסת הגדולה הי"ג שבאלקצאר שהיא של הק"ש וצ"ל שהר' ראובן תרוגמא'ן א' מהעדים הנז' הוא מהאנשים המוכרים אשר באו מפונקסים בשטר המכר הנז'. עוד המציאו קב"ע אחרת ושם נאמר שהעידו ב' עדים ה"ה הר' חיים משה ן' קנדיל בה"ר יוסף והר' יעקב שרגא בר"א איך אמת שמק"ד היו שומעים מהדור שלפניהם שהביה"כ הגדולה שבאלקצר שהיתה של הקדש כמ"ש בקב"ע שבאו לידינו מהתם להכא. וגם הרב חיים משה ן' קנדיל הנז' הוא א' מהאנשים המוכרים הנז"ל עוד השיב לנו הרי"ע הנז' באגרת הנז' מפי הקקי"ץ הנז' שכשהיה החכם הנז' ממונה עליהם באלקצאר נתפשרו עמו לתת לו סך פי בכח"ו ינתנו לו כל הנאות העיר לשישתלם מהם הסך הנז' והמותר ישלם לש"ץ שבשני הבתי כנסיות שבעיר הנז' כפי מה שיתפשר עמהם בשכר שירותם. ומן היום שנתמנה עליהם עד שעקרו דירתם מהעיר הנז' על פי מאמר המלך יר"ה לא ירדו עמו לחשבון לדעת מה שקבל מהנאות העיר וכשהלכו לעיר לראג'י יע"א ועבר איזה זמן שהוקבעו שם תבע מהם החכם הנז' שישלמו לו סך פי בכ"ח כל ימי היותם גרים בלאראג'י ועשו נדבה ביניהם הקהל הנז' ונתנו לו כמו ק"ס מתקאלים מ"מ בחשבם שעדיין היו חייבים לשלם לו הקצבה של הפי בכ"ח כל ימי היותם בלארג'י כמו שהיו חייבים בעיר אלקצאר יע"א ומה שנשארו חייבים לו מהזמן שנשארו דרים בעיר לארג'י א"ל החכם הנז' שיתנו לו הביה"כ הנז' בתורת משכון ואם לאו שילך לו לעיר אחרת. וכן עשו הקקי"ץ הנז' בחשבם שעדיין החיוב הנז' עליהם שכן א"ל החכ' הנז'. אלה הם תוכן הדברים אשר באו כתובים באגרת הנז' דשלחו מתם:

ועתה באנו להשיב מה שהדי"ן ע"פ דברי טענותיה' והשטרו' הנז' שביד החכם הנז' ונשיב תחילה על דברי הטענות ואח"כ נבאר משהד"ן בענין מכר הביה"כ אם מועיל בה המכירה שמכרו להחכם הנזכר אחר שהיא של הקדש ע"פ העדאת העדים הנז' כפי מה שיורונו מהשמים בס"ד:

והנה מה שטענו הקקי"ץ שבהיות החכם הנזכר ממונה עליהם באלקצר נתפשרו עמו בסך פי בכ"ח ונתנו לו כל הנאות העיר לשישתלם מהם הסך הנז' כלומר שאם יותיר

איזה דבר הוא לזכות הקהל כמובן מדבריהם שאמרו שעדיין לא ירדו עמו לחשבון וכו'. לזה הרי תשובתם בצדם ממה שבא כתוב בשטר המתנה הנז"ל וז"ל ידוע הוא שמק"ד מאז קבלו עליהם הק"ק קהל לקצר וכו' וע"כ גמרו וזכו והקנו כל שררות השתי בתי כנסיות הי"ג שבעיר הנז' והנאותיהם וכו'. וכל שררות העיר הנז' וכו' הכל כאשר לבל ונתנו להחכ' הנז' וכו' רצוי ומקוב"ע בקוש"ח וכמו שכו"ח ביד ידידינו מעלת החכם הנז' נר"ו בהסכמת בדי"ץ וטובי העיר שבאותו זמן ונהג שררתו החכם הנז' בעיר הנז' כמה שנים עד יום גלות הק"ק הנז' מהעיר הנז' בחורף של שנת תקס"ט לפ"ק וכו' ע"כ:

מבואר נגלה שנתנו לו הקהל כל הנאות העיר בכללותה ולא קצבו עמו שום קצבה כלל כל ימי היותם בעיר אלקצר יע"א. וא"כ מה מקום לרדת עמו לחשבון אחר שכ"מ שקבל הוא לעצמו ולזכותו כמו שפסקו עמו כמבואר בשטר הנז"ל שהעדים החתומים בו המה ראו שטר הפסיקה והחיוב ביד החכם הנז' כוח"ך בהסכמת ברי"ץ כנז"ל.

ועל מה שטענו עוד הקקי"ץ שכשהלכו לעיר לראג'י יע"א אחר עבור איזה זמן שם תבע מהם החכם הנז' שישלמו לו סך פי בכ"ח כל ימי היותם גרים שם בחשבם שהיו חייבים לו שם כמו שהיו חייבים בעיר אלקצר וכו'. שנראה מדבריהם שכשהלכו לעיר לראג'י יע"א לא נתחייבו לו עוד שום חיוב מחדש אלא שע"פ החיוב שנתחייבו לו בעיר אלקצר בסך פי בכ"ח ע"פ דבריהם ע"ז הוא ששאל מהם החכם הנז' מה שהיה נושא בהם כל ימי היותם בלאראג'י ובחשבם שעדיין החיוב של עיר אלקצר נמשך והולך גם בעיר לראג'י לכן נטפלו לו וכו' כמש"ל בדבריהם. וגם בזה תשובתם נשאר מעל שהרי השט"ח שביד החכם הנזכר כנז"ל עדיו בחותמיו זכין לו שאחרי בואם לעיר לראג'י נתחייבו לו מחדש בסך פי לכ"ח כל ימי היותם גרים שם. וגם בשטר המקנה בא מבואר דבר זה כמ"ש וז"ל ולאחר בואם למחנינו זה וקבעו בה דירתם המה ראו שפסקה הנאת העיר הנז' ושררותיה שהיו להחכם הנז' בעיר הנז' והוזקקו לפסוק פרס להחכם הנז' באשר הוא עומד ומשרת בקדש כל קבל דהוה עביד מק"ד והודו לו יחידי הק"ק הנז' שט"ח גמור לת"ול סך פי בכח"ו כי ימי היותם גרים במח"ז והיות החכם מתגורר עמהם ג"כ כמו שכוח"ך הכל ביד החכם הנז' וכו' ע"כ הרי מבואר שאחרי בואם ללאראג'י נתחייבו לו מחד בסך פי בכ"ח ונתנו טעם לחיובם כיון שהחכם הנזכר היה עומד ומשרת בקדש ככל אשר היה עושה עמהם בעיר אלקצר וגם פסקו הנאות לקצאר וכו'. וא"כ מה מקום לטעות שחשבו שעדיין חיובא רמייא עליהם וכו' אחר שנתחייבו לו שם מחדש ובודאי שעמ"ך נשאר החכם הנז' במינויו שם עמהם ולשאת עליו טרחם ומשאם. והגם שבשט"ח של הסך פי בכ"ח לא נתחייבו אלא תשעה יחידים מהקהל מ"מ אחר שראינו שמחמת זה גמרו הקקי"ץ

ומכרו לו הביה"כ הנז' בעד מה שהיה נושה מהשטר חוב הנז' אם כן הרי הסכימו על החיוב שנתחייבו הט' יחידים הנז' ובודאי שהמה ראו שאחר שהחכם הנז' היה נושא עליו עול משאם לא רצו לקפח לו שכרו ולהיות מכפויי טובה ואלמלא כן היה הולך מאתם לבקש לו מנוח אשר ייטב לו כמש"ל בשטר המקנה:

ומה שטענו עור הקהל שמה ששקל מהם החכם הבה"כ הנז' הוא בתורת משכון על החוב. דברים אלו לא נתנו ליאמר שהרי שטר המקנה לפנינו כוח"ך שהקקי"ץ מכרו לו הבה"כ מכר חלוט וכו' כנז"ל ומלבד זה הרי ההודאה שהורו בשנת זה הש"ער שאמרו לו שאין להם במה לשלם ויזכה במקחו וגם באגרת ששלחו לו בשנת תקפ"ד ראזלי ומודו שהיא מכורה בידו אלא שחלו פניו שיתפשר עמהם בממון שיתנו לו כמ"ש למעלה:

ועל מה שטענו עוד שפרעו לו מפאת החוב של פי בכ"ח שבמתא לאראג'י כמו ק"ס מתקאלים וכו'. גם בזה לא צדקו בדבריהם. שטרי ההודאה מכחיש אותם כנז"ל וז"ל וענו כולם ואמרו שמעולם לא פרעו לו כלום. אלא שבתשרי של אשתקד הוא שזכו לו הבה"כ הי"ג שבאלקצר יע"א בעד מה שהיה נושה בהם מכל השנים שעברו כמשוח"ך ביד החכם הנז' דוקא ותל"מ וכו' ע"כ. הרי שכל הקהל הודו שלא פרעו לו כלום מהקצבה הנז' מכל השנים שעברו. אלא המכר של הבה"כ שנעשה בעד מה שהיה נושה בהם מכל השנים וכו' כנז"ל באופן שאין ממש בדברי הטענות האלה של הקקי"ץ:

ומעתה הבא נבא לבאר מה שהדי"ן במכירת הביה"כ שמכרו הקקי"ץ להחכם הנזכר אחר שהיתה של הקדש לפי דברי העדים הנז' לצד שנאמר שעדות אלו העדים הוא קיים על פי הדין:

גרסינן במסכת מגילה בני העיר שמכרו רחובה של עיר לוקחים בדמיו ב"הנ ביהכ"נ לוקחים תיבה וכו'. אבל אם מכרו תורה לא יקחו ספרים וכו'. ביהכ"נ לא יקחו את הרחוב וכו'. ופירש"י שם הטעם דמעלין בקדש ולא מורי דין. ואמרי' בגמרא אר"ש בר נחמני א"ר יונתן ל"ש אלא ביה"כ של כפרים אבל ביה"כ של כרכים כיון דמעלמא אתו ליה לא מצו מזבני ליה דהו"ל דרבים ע"כ. ופירש רש"י וז"ל ל"ש. דיכולים למכור ביה"כ אלא של כפרים אבל של כרכים הו"ל בתי כנסיות דרבים והכל בעליהם ואין בני העיר לברם בעלים להם עכ"ל. ובתו' שם ד"ה כיון דמעלמ' אתו לה וכו' כתבו וז"ל נראה לפרש הכי כיון שרוב בני אדם רגילין ללכת שם להתפלל אע"פ שאין נותנין כלום בבניינו מ"מ כיון דלדעת אותם רבים נעשה חמירא קדושתו ואין יכולים למוכרו. ועוד י"ל כיון שרבים נותנים בבניינו וכו' ע"כ. ולפי פי' ראשון של התוספות מוכח שאפי' שאנו יודעים בבירור שלא סייע שום אדם בבניינו רק בני העיר לבדם בנו אותו משלהם אפי"ה אינם

יכולים למוכרו כיון שרגילים להתפלל שם גם אותם שמחוץ לעיר. ומסתמא על דעת רבים בנאוהו והכל בעליהם משא"כ לפי פי' הב' דתלי טעמא שגם אותם שמחוץ לעיר נתנו בבניינו. דלפ"ז אם ברור לנו שבני העיר לבדם בנאוהו משלהם הו"ל של כפרים ויכולים למוכרו:

ובפירוש ראשון של התוספות פירש הרא"ש ז"ל שכן כתב שם וז"ל ואפי' הוי ידוע שבני הכרך בנו אותה ולא סייעו להם מחוץ לעיר בהוצאות בניינה אפי"ה כיון דמעלמא קא אתי לה. בני העיר הקדישות לדעת כל העולם ע"כ. וכן מוכח ג"כ מדברי הרמב"ם ז"ל שכ"כ בפי"א מהלכות תפלה הל' ט"ז וז"ל בד"א שמותר למכור ביה"כ בביה"כ של כפרים שלא עשו אותה אלא ע"ד בני הכפר לבדם שתהיה להם להתפלל בה שאם רצו כולם למוכרה מותרים אבל בית הכנסת של כרכים הואיל וע"ד כל אנשי העולם נעשה שיבא ויתפלל בה כל הבא אל המדינה. נעשה של כל ישראל ואין מוכרין אותו לעולם ע"כ. וכתב שם הכ"מ וז"ל ודעת רבינו כדעת הרא"ש ז"ל שאפי' בידוע שבני הכרך בנו אותו ולא סייע להם אדם מחוץ לעיר בהוצא' בניינו אפילו הכי כיון דמעלמא אתו ליה בני העיר הקדישוהו לדעת כל העולם. ואע"פ שהתוספות והר"ן ז"ל הזכירו גם כן פירוש אחר. פירוש זה נראה לרבינו עיקר עכ"ל:

גם בב"י א"ח סי' קנ"ג אחר שהביא דברי המפרשים ז"ל הביא דברי הרא"ש והרמב"ם וסיים וכתב וז"ל וכך הם דברי רבינו והכי נקטינן ע"כ. וכן פסק בש"ע בסי' הנז' ס"ז וז"ל והא דבה"כ נמכר ח"מ של כפרים שאין באים אנשים ממקומות אחרים שלא נעשית אלא לבני הכפרים לבדם וכו' ע"כ. דמוכח מזה דעיקר הטעם תלוי אם הבה"כ נעשית להתפלל הם לבדם או על דעת שיתפללו בה גם אחרים שמחוץ לעיר. ולפ"ז הבה"כ הזו שאנו דנים עליה לא ידענא מה נידון בה אם כבה"כ של כפרים שלא נעשית אלא להם לבדם או כבה"כ של כרכים כיון שהעיר הנז' אתו לה מעלמא ועוברים ושבים דרך שם לעיירות אחרות דאפשר שהראשונים בנאוה על דעת שיתפללו בה רבים גם הבאים מחוץ לעיר. ואם כן אין בני העיר יכולים למוכרה:

ומצינו להרב כנ"הג ז"ל בסי' הנז' הג"הט שכתב וז"ל ומצאתי בתשובו' כת"י למהר"י בי רב ז"ל פלפל הרבה בסוגיית הגמרא ומפלפולו העלה שאין הדבר תלוי אלא או דאתו ליה מעלמא או לא ומן הסתם לא אתו מעלמא אלא בכרכים הגדולים אבל לפעמים בעיירות ג"כ אתו ליה מעלמא כגון דאיכא בהו ראשי ישיבות ובאים ללמוד עמהם תורה ולדון בדיניהם והי נו מתא מחסייא ומפני שמן הסתם ברוב עיירות לא אתו מעלמא נקט תנא דמתניתין בני העיר. ובא רשב"ן ואמר שבכפרים ודאי שהוא מותר ובכרכים ודאי

שהוא אסור. והניח זאת החלוקה של עיירות מפני שפעמים אסור ופעמים מותר אי אתו ליה מעלמ' כמתא מחסיא הו"ל ככרך ואי לא הו"ל ככפר ע"כ. דלפ"ז היה נראה לומר דהכא בנ"ד אף שעיר אלקצאר אינו ככרך. מ"מ כיון שעוברים ושבים דרך שם ואתו ליה מעלמא ומתפללים בב"הכ הנז'. הוי דינו כביה"כ של כרכים שאינם יכולים למוכרו:

אלא דעדין יש לנו לחקור כיון דהדבר תלוי אי אתו ליה מעלמ' או לא ולאו דוקא כרך א"כ גם בכפר משכחת לה דאתו ליה מעלמא ועוברים ושבים דרך שם. וא"כ למה פסיק ותני תלמודא דבה"כ של כפרים נמכר. דלפי מ"ש הרב מהר"י בי רב ז"ל דגם בעיר משכחת לה דנדון ככרך אי אתו לה מעלמא א"כ גם בכפר נאמר כן. והוא ז"ל כתב דבכפר לעולם מותר אלא דבעיירות יש ויש:

אבל כר דייקינן שפיר נראה לומר דמאי דקאמר הרב ז"ל דבעיירות ג"כ לפעמים אסור אי אתו ליה מעלמ'. היינו דוקא דאתו לה בקבע וכדדייק בלישניה שכת' וז"ל אי אתו ליה מעלמא כמתא מחסיא הו"ל ככרך ע"כ. דמדקאמר כמתא מחסיא מוכח דדוקא היכא דהוי דומייא דמתא מחסייא שהיו בה ראשי ישיבות והיו באים ללמוד שם בקבע בההיא הוא דאמרי' דנדון ככרך דכיון דהני אורחים קביעי שם זמן זמנם אמרי' דמסתמא בנו הבה"כ גם לדעתם. אבל בכפר אף את"ל דאתו ליה מעלמא ועוברים ושבים דרך שם כיון שאין קובעים עצמם שם אלא דרך עראי לא חיישינן לומר שבנאוהו ע"ד אותם אורחים הבאים שם דרך עראי. וה"ט דפסיק הש"ס ותני דביה"כ של כפרים נמכר דמשמע דאף אי אתו ליה מעלמא כיון שאינו דרך קבע וא"כ לפ"ז גם בעיירות ג"כ אם אינם באים שם בקבע אלא דרך עראי נדון ככפר אבל בכרך גדול שהיא ארץ רחבת ידים לסחורה מסתמא אתו לה מעלמ' לסחורה וקבעי בה איזה זמן לישא וליתן ולהסתחר שם ולכן פסיק הש"ס ותני דשל כרך אינו נמכר:

שוב מצינו הדבר מפורש בס' פני יהושע חלק א"ח סי' ז' שהביא סוגיית הגמ' וכתב וז"ל אבל כד מעיינת בה נראה להוכיח דלא מיקרי כרך אלא עיר גדולה שבגדולות שהוא מקום שווקים וירידים שבאים לשם מכל הצדדים תמיד. אבל עיר גדולה שאינו מקום שווקים אע"פ שלפעמים באים לשם אורחים מעלמא אינו נקראת כרך. וראיה לדבר דגרסי' פר"ק דמגילה ד"ג ע"ב אריב"ל כרך שאין עשרה בטלנים בו נדון ככפר לענין קריאת המגילה ופריך מאי קמ"ל תנינא איזו עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנים פחות מכאן ה"ז כפר. ומשני כרך אצטריכא ליה אע"ג דמקלעי ליה מעלמא. ופירש"י ז"ל וז"ל כרך אצטריכא ליה דכל כרך אינו אלא מקום שווקים שנכנסים שם מכל צד וגדול הוא יותר מעיר גדולה דמקלעי לה מעלמא אנשים הרבה ויש הרבה מהם בטלים ממלאכה

שאינם עושים מלאכה אלא במקומם אפי"ה בעינן קבועים דזמנין דלא משתכחי עכ"ל. הרי ש"מ דלא מיקרי כרך כ"א מקום שווקים שבאים שם מכל צד ומשמע שרוב פעמים יש בה עשרה בטלנים מעלמא וכו'. אלא דבעינן קבועים ולשון רש"י מוכח ע"ז וכו' אלא ש"מ דכרך שאני שהיא גדולה שבגדולו' ומקום סחורה שבאים שם תמיד וכו' אבל מפני שלפעמים שיש שם אורחים אין לך כפר שאין בה אורחים כמה פעמים בשנה וא"כ אין ב"הכ נמכר כלל אלא ש"מ תדיר אורחים בעינן. ומדברי התוס' משמע דרוב בני אדם בעינן לא מעוט אורחים. וכ"מ מדברי המרדכי ישן שהביא בב"י סימן קנ"ג שפי' שהכפרים אפי' אחרים נתנו להם כיון שאין רגילות לבא רוב עם אדעתא דידהו יהבי דמאי דבעי עבדו ביה וכו'. וכן לע"ד מבואר מדברי האשל הרא"ש ז"ל דתדיר אורחים בעינן וכו' ע"כ. ואחר שהביא דברי הרא"ש והטור כתב וז"ל מ"מ נעלה מדבריו דבעינן שאחרים רגילים בה תמיד דאדעתם הקדישו כיון שתמיד הם מצויים ומקרי ג"כ ב"הכ קבוע שלהם אבל משום שאורחים באים שם לפעמים אין שם כרך עליה. ולפי ענ"ד ע"פ מ"ש דכרך קרי שרוב פעמים נמצאו בה עשרה בטלנים מעלמא לא נמצא קהלה שיהא דין זה שייך כ"א בקהלה שיש בה הרבה ירידים בשנה ואורחים חונים שם חצי שנה או יותר דאז הקדישו לדעתם כיון שצורך להם לכנוס לביהכ"נ וכו' ובפרט בארצות אלו שאנחנו מתי מספר ומעוטא דמעוטא שאינו נכנס כלל לענין שם כרך עליה שרי בלא ספק עכ"ל:

מבואר מדבריו דאף בעיר גדולה אם אינם מצויי' שם אורחים תדיר בקבע נדון ככפר. ויכולים למכור הביהכ"נ. ואף את"ל שנתנו בבניינה האורחים כיון דלא קביעי שם על כל מה שנתנו האורחי' ע"ד הקהל נתנוהו. וכ"כ הרב מ"א ז"ל סי' הנז' ס"ק טו"ב וז"ל כתב המ"ב סי' ל"ג באתרא דלא שכיחי רבים דאתו מעלמא נקרא כפר אע"ג דשכיחי רבים עוברים ושבים לפרקים כיון דלא קביעי בעיר אלא עוברים ושבים דרך עראי מיקרי כפר. אמנם כל מקום דשכיחי רבים מעלמ' שבאים להתפלל שם כגון מקום שהסוחרים מתקבצים שם תדיר לסחורה או מקום שיש שם חכם גדול שמתקבצים שם רבים הצריכים לו ולתורתו מקרי כרך דמסתמא אדעתא דכל העולם בנאוהו עכל"ל. הרי מבואר דלא מיקרי כרך אלא כשמצויים שם תדיר אורחים בקבע אבל אם מצויים דרך עראי נדון בכפר:

וכ"כ הרב פמ"א ח"ב סימן נ"ד וז"ל ויראה דעיר איסקופיי' ראוי לדון אותה ככפר כיון דלא שכיחי רבים דאתו מעלמ' התם אע"ג דאיכא עוברים ושבים לעיירו' אחרות הם דרך

עראי אבל אינם באים שמה בקביעות להתיישב שמה. וכיון שכן אינו דין שנדון ככרך אלא ככפר וכו' עכ"ל:

וכ"כ הרב מהר"א ששון סימן קפ"ג דבזמן הזה כל הבתי כנסיות הם של בני הקהל לבד והו"ל כשל כפרים יעו"ש:

וכ"כ בספר שמש צדקה חלק חוה"מ סי' ל"ד דבתי כנסיות שבזמן הזה דינם כשל כפרים יעו"ש:

א"כ לפ"ז הדבר ידוע שעיר אלקצר יע"א אנשים בה מעט ואין בה מקום שווקים וירידים קבועים וירידים קבועים וכ"ש בשנים קדמוניות שהיו בה מעט דמעט מב"ב דודאי להם לבדם נבנה הבית הכנסת הזו וסתמו כפירושו כיון שלא היו קבועים בו אורחים ממקומו' אחרים וא"כ הו"ל כביה"כ של כפרים דיכולים למוכרו:

ומה גם לפי מ"ש הכנ"הג ז"ל בסי' הנז' ד"ה והא דבהכ"נ נמכרת וכו' שנת' וז"ל ובשל כרכים נמי אם מוכרים לבני קהל אחר שבאו מחוץ כדי שיתפללו בבהכ"נ ועדיין ב"הכ במקומו ובקדושתו עומד וכ"ש אם מכרו או נתנו מקום לבני קהל אחר שבא מחוץ שיתפללו עמהם מכור הר"מ מטראני ח"כ סימן כ"ח עכ"ל. וכ"כ הט"ז סי' הנז' סק"ו וז"ל ואפי' של כרכים אין איסור אלא במכרו בענין שלא יהיה אח"כ ביהכ"נ אבל אם יהיה בית הכנסת מותר אפי' משל רבים ליחיד כרבנן דר"מ דפ' בני העיר דף כ"ז עכ"ל:

וא"כ הכא בנ"ד הרי עכ"פ הבית הכנס' הנז' עדיין בקדושתו עומד ולא הוציאה החכם הקונה לחולין ומתפללין בו הקהל כקודם המכירה. שהדבר פשוט שמכירתם קיימת כמ"ש:

אלא דעכ"פ אף שנדון אותה כבהכ"נ של כפרים שהיא נמכרת. מ"מ צריך לקנות בדמיו דבר היותר קדוש מבהכ"נ כגון תיבה וכו' כמ"ש במשנה וגמרא שם ופסק מרן בסי' הנז' וז"ל ומ"מ המעות נשארים בקדושתם ואין רשאים להורידם מקדושתם ע"כ. וכ' שם המ"א סקי"א וז"ל כלומר דאסור לשנותן לקדושה קלה ע"כ. ומשמע דאפי' נשאר הבית הכנסת בקדושתו אינו יכול להוציא דמיו לחולין אלא דהמכירה קיימת וכמו שפירש"י שם וז"ל ל"ש דאין מורידין דמים מקדושתם ובית הכנסת בחשיבותו עומד אף ביד לוקח דומיא דספרים לוקח בהם ספר תורה והלה מנהיג ספרים בהוייתן ע"כ. ומרן שם בבית יוסף הביא בשם הרמב"ן שכתב וז"ל וכל תשמישי קדושה אע"פ שבכל מקום בקדושתן הם עומדים אפי"ה אם מכרום לעשות צרכיהם בדמיהם איכא משום אכחושי מצוה וכו' ע"כ. והכא בנ"ד מכרו אותה לחכם הנז' כדי לפרוע לו מה שהיו חייבים לו. וצריכים אנו לבאר אם בכגון דא הוי כאלו הורידו המעות מקדושתן או לא:

והנה כתב מרן בסי' הנז' וז"ל והא דבהכ"נ נמכר ה"מ של כפרים שאין באים אנשים ממקומו' אחרים שלא נעשית אלא לבני הכפרי' לבדם ולכן יכולים למוכרו. ומ"מ המעות נשארים בקדושתן ואין רשאים להורידם מקדושתם. והיינו כשמכרו בני העיר שלא מדעת פרנסיהם וה"ה אם מכרו ז' טובי העיר שלא במעמד אנשי העיר אבל אם הסכימו שבע' טובי העיר באותו מכר והיו במעמד אנשי העיר רשאים להוציא המעות לכל מה שירצו וכו' ע"כ. מבואר מזה דלגבי המכר אף אם מכרו זט"ה שלא במעמד אנשי העיר המכר קיים. אלא דלגבי הדמים כדי להוציאן לחולין צריך שיהיה המכר על ידי שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר:

וכן הביא מרן בב"י שם בשם הר"ן ז"ל שכתב וז"ל וכתב עוד והיכא שמכרו ז' טו"ה שלא במעמד אנשי העיר ה"נ הוי דינייהו דמכירתן מכירה. אלא דבעיא עלוייא. והכי איתא בירושלמי וכו' ובן וכן ז' מבני העיר שמכרו את הרחוב וכיוצא בו הוי דינם כאנשי העיר שמכרוהו שלא מדעת השבעה דבכל הני מכירתן מכירה אלא דבעינן עלוייא וכו'. הילכך אע"פ שלא קבלו עליהם בפי' מכר דברים אלו אפ"ה ממכרן ממכר. שלא תאמר דברים של תשמישי קדושה וביה"כ לא עלתה על לב דעת בני העיר שימכרו אלא מדעתם ולא תועיל מכירתן אא"כ נטלו רשות בני העיר בפירוש קמ"ל עכ"ל. נמצא לפ"ז דלקיים המכר א"צ שיהיה על ידי שבעה טובי העיר וגם במעמד אנשי העיר רק בחד מנייהו סגי אלא דלהוריד הדמים בעינן תרתי:

ולפ"ז הכא בנ"ד שכל הקהל מכרו הבה"כ הנזכר להחכם הנז' בקוש"ח כמ"ש בשטר המקנה וז"ל הע"ע בקש"ם וכו' יחידי סגולה וטובי הק"ק הנז' ועמהם שארית הנמצאת לתוס' יפוי כח ה"ה וכו' ע"כ א"כ יכולים להוציא המעות לחולין ג"כ. והגם שאין כאן ז' ט"ה ולשיהיו יכולים להוציא המעות לחולין צריך שיהיה המכר ע"פי ז' ט"ה ושיהיה במעמד אנשי העיר כמ"ש. מ"מ ה"ד בעיר שיש בה שבעה ט"ה הממונים עליהם וכל ענייני הקהל נחקרים על פיהם אזי אם מכרו הקהל שלא בהסכמתן אף דמכירתם מכירה אינם יכולים להוציא המעות לחולין כיון שלא הסכימו ז' ט"ה במכירה אבל בעיר שאין בה ז' טובי העיר ודאי שכשמכרו כל הקהל מכירתם מכירה ורשאים להוציא המעות לחולין כיון שעל דעתם בלבד הוקדש וטוט אסר וטוט שרי:

ודבר זה יתבאר שפיר ממ"ש מרן בב"י שם וזל"ל והקשה הרמב"ן ז"ל היאך יכולין למוכרו כיון שהוא קדוש קדושת הגוף כמ"ש שאסור למשכן ולהשכיר ועוד כי מכרו זט"ה במעמד אנשי העיר איך התירו לעשות בדמים מה שירצו. והלא הדמים נתפסים הם בקדושתם. ותירץ דבהכ"נ עשאוהו כתשמיש מצוה כסוכה ולולב שנזרקין אחר מצותן.

ובזמן מצותן אסור להסתפק מנויי סוכה כל ז' וכן אסור להרצות מעות נגד נר חנוכה. לפיכך בבהכ"נ כל זמן שרוצים בו בני העיר נוהגים קדושה ואפי' בחורבנו שהרי לא עבר עדיין זמן מצותו וראוי לבנותו הילכך כשמכרוהו זט"ה שלא במעמד אנשי העיר אין בני העיר רוצים מן הסתם שתכחש מצותה לגמרי אלא שתחול קדושת בהכ"נ על הדמים. אבל כשנמלכו בני העיר למוכרו ואפי' למשתי שכרא שרי שכבר עבר זמן מצותו ונפקעה ממנו קדושתו כסוכה ולולב אחר מצותן וכו' ע"כ:

נמצא לפ"ז דדוקא כשיש בעיר זט"ה ומכרו זט"ה שלא במעמד אנשי העיר אמרינן שאין בני העיר רוצים בהכחשת מצוה זו אלא שתחול הקדושה על הדמים ואף שאלו הוט"ה כבר הם ממונים מהקהל על כל ענייניהם וכל מה שעושים בעדם עשוי היינו לענין שהמכירה שמכרו היא קיימת ואין יכולין בני העיר לבטלה. אבל להפקיע קדושת הדמים שהוא דבר מחודש אין בידם היכולת עד שיסכימו עמהם כל בני העיר דבזה הו"ל כסוכה ולולב אחר זמן מצותן ומטעם זה נמי כשמכרו בני העיר שלא בהסכמת זט"ה הדמים נשארים בקדושתן כיון שכבר הם ממונים מהקהל ע"כ ענייניהם ולכן צריך המלכקן גם לדבר הזה. ואם כן כשלא יש בעיר זט"ה הממונים עליהם ומכרו כל הקהל ביחד ודאי דפקעה קדושת הרמים ויכולין לעשות בהם מה שירצו מהטע' גופיה שכ' הרמב"ן ז"ל דהו"ל כעבר זמן מצותן:

וכן בא הדבר מפורש בספר פמ"א ח"ב סימן נ"ד דבשמכרו כל הקהל עדיף מהמכירה של זט"ה במעמד אנ"ה. שכ"כ שם וז"ל ויהיו דברי בתשובה זו לפי הנלע"ד שיאספו ויתקבצו כל אנשי העיר הנמצאים שם וישאו ויתנו ע"ז ואם תעלה הסכמת כולם למכור החפצים וכל כלי הקדש וכו' אז יעשו בהסכמת כולם כל אשר תעלה הסכמתן. כ"א יהיה בהסכמת כולם היא עדיפא מאשר יסכימו זט"ה וכו'. כי מה שבחרו בזט"ה וכו' להקל מעליהם כי א"צ להסכמת כולם אבל הסכמת הכל היא הסכמה גדולה ונפלאה שאין למעלה הימנה וכו' ע"כ:

וא"כ הכא בנ"ד שמכרו כל הקהל בפירוש בקוש"ח הוי דינו כמכרו זט"ה במעמד א"ה דרשאין להוציא הדמים לחולין:

ואף את"ל דאפשר שנשארו א איזה אנשים מהקהל שלא בא זכרונם בשטר המכר שהסכימו על המכירה. ויש לדוחה לדחות ולומר שאותם המועטים יכולים לבטל המכר עכשיו. מ"מ הרי מלשון השטר נראה שאלה האנשים אשר באו מפונקסים שם המה היו כל הקהל כמ"ש בהצעת השטר וז"ל אי לכך חזרו הק"ק ונועדו יחד וכו' ובכן לקיים כל דבר הע"ע וכו' יחידי סגולה וטובי הק"ק הנז' ועמהם שארית הנמצאה לתוס' יפוי

כח ה"ה וכו' ע"כ. והגם דבשטר ההודאה של שנת זה הש"ער כ' לאמר שאמר להם החכם הנזכר וז"ל שמעתי באומרים שהיו מכם ובכם קצת אנשים מתרעמים על אחיהם המוכרים וכו' דמוכח שלא מכרו כולם. מ"מ הרי כ' שם וז"ל ובכן הנה בעת"ה הלואי ותשמעוני לפרוע לי דמי המכר הנז' וכו'. והק"ק השיבוהו שאין להם במה לפרוע ויזכה במקחו ע"כ הרי שכולם הסכימו על המכירה. מלבד זה כיון שהמכר הנז' נעשה בפרסום ע"י גדולי הקהל רוב בנין ורוב מנין ולא מיחו אותם אנשים המועטים בשעת המכירה המכר קיים וכמ"ש מור"ם שם וז"ל וכל שזט"ה מוכרים בפרסום מיקרי במעמד אנשי העיר וא"צ לומר הן או לאו ע"כ. הרי שאפי' שלא הסכימו בפי' אלא מכרו ז' טובי העיר בפרסום מקרי במעמד אנשי העיר ומינה דכשמכרו הקהל רוב מנין ורוב בנין בפרסום הוי כמכר ע"י זט"ה במעמד אנשי העיר:

וכ"כ בס' פרח מ"א ח"א סי' קי"ח וזל"ל. גם יש סיוע אחר לקיים מכירה זו כיון שנעשה בפרהסיא בפני כל גדולי הקהל אפי' שלא אמרו בפי' שהם מתרצים על המכר אלא שותקין ולא היו מוחין במכירה היה ממכר של טובי העיר או הקהל מכר כ"ש כשחתמו על שטר המכירה בכלל י"ט יחידים וטובי הקהל ודאי נעשה בפרהסיא ואין כח ביד שאר היחידים למחות כיון שלא מיחו בשעת המכירה. וכ"כ הרב"י ז"ל בשם ראבי"ה וז"ל ובמרדכי ישן מ"כ נראה לראבי"ה ז"ל במעמד אנשי העיר בסתם שלא מיחו בדבר וגם הז' לא עשו הדבר בצנעא שלא יתגלה ע"כ. הרי שכשנעשה הדבר בפרסום ע"י גדולי הקהל ולא מיחו השאר בשעת המכר המכר קיים ואינם יכולין למחות אח"כ:

ועדיפא מינה מצינו בספר פני יהושע סימן ד' שהכריח שגם בנדון זה של מכר ביהכ"נ וכל דבר שבקדושה אמרינן רובו ככולו ויכולים הרוב לכוף למיעוט ככל שאר ענייני הקהל שכ"כ שם וז"ל. אני אומר אם היה גם רוב המנהיגים מסכימים. פשיטא דבכל התורה רובא ככולא ומקרי זט"ה במעמד אנשי העיר דהמיעוט של בני העיר בטל אצלם והוי ככולם. ואע"פ שלפי דעתי דבר זה השכל מא מתו דלא הוי משתמיט חד מהפוס' לומר דבעינן שיסכימו כולם דוקא וכו' מ"מ ראיתי להביא ראיה ברורה דרובו סגי מהא דכ' המכירה רה פ' בני העיר וכו' וכ"כ הב"י בי"ד סי' נז"ר ד"ה יש בעיר חבר עיר. ביאור דברי רבינו דברישא קאמר דרשאים ם בני העיר לשנות אבל יחיד אין רשאי לשנות א"ל בהסכמת בני העיר או רובם. הרי מבואר דרובו ככולו. ודבר זה אין ספק בעיני. ואע"ג דקצת הפוסקים כתבו דהא דאמרי' בגמ' דבכרכים לא מהני זט"ה במעמד אנשי העיר הוי הטעם דשמא יש א' בסוף העולם דלא ניחא ליה דמשמע דאפי' א' יכול לעכב. זה אינו דהתם הוי הטעם דאחד בסוף העולם אינו משועבד לבני העיר ואין יכולים לכופו

ומש"ה חלקו אינו מכור. אבל בני העיר דכופין זה את זה אם רובם מסכימים הוי מיעוט כמאן דליתיה דמי והוי ככולו. וכן מבואר בדברי הר"ן ז"ל פרק ב"ה וכו' אלא ש"מ לאו דוקא דה"ה אם מכרו רוב אנשי העיר סגי אפי' להוריד מקדושה שבידם ע"כ:

וכן מוכח ג"כ מדברי הכנה"ג שם הג"הט שכתב ' וז"ל מ"כ בתשובות כ"י שא' מן הגדולים סובר דאינשי ביהכ"נ שרצו למכור או ליתן או להשאיל ס"ת לקהל אחר ויש שם מוחים אפי' הם מעוטא דמעוטא הדין עמהם זולת אם יש בקהל פרנסים ממונים לפקח על הצבור ועל נכסיהם ע"פ הק"ק והממוני' מסכימים לדברי המרובים וכו'. וגדול א' סתר ראיותיו והעלה דאפי' אין שם פרנסים בקהל הרוב כופין את המעוט ויכולין למכור או לתת וכו' ע"כ. והביא דבריו הרמ"א ז"ל סקכ"ט. וכתב משמו שכן עיקר בדברי האומר דהרוב כופין את המיעוט יעו"ש:

ובלא"ה ע"כ לא פליגי הגדולים הנזכרים אלא כשהמיעוט מוחין בשעת המכר כמ"ש בדבריהם וז"ל אנשי ב"הכ שרצו למכור וכו' ע"כ. אבל בשכבר מכרו הרוב בפרסום ולא מיחו המועטים כ"ע יודו דמכירתן מכירה ואינם יכולין למחות אח"כ. והגם שיש לרוחה לדחות דאין מכאן שום הכרח אלא לגבי קיום המכר שאין המעוט יכולים לבטלו אח"כ אבל לגבי הוצאת הדמים לחולין לא פורש בדברי הגדולים הנז' אם יכולים להוציאם לחולין ע"י המכר שמכרו רוב הקהל. מ"מ הרי עכ"פ המכר קיים ואם הקהל הוציאו המעות לחולין אסורא דעבוד עבוד. ובלא"ה הרי בא הדבר מפורש בדברי הרב פני יהושע ז"ל דכשמכרו רוב אנשי העיר סגי אפי' להוריד מקדושה שבידם כמש"ל:

ובר מן דין הרי הכא בנ"ד הביהכ"נ הנזכר נשאר בקדושתו אחר המכיר' וגם הדמים לא הורידום מקדושת' שהרי המכירה היתה להחכם הממונה שלהם נר"ו בעד מה שהיו חייבים לו במה שהיה ממונה עליהם ומורה להם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון ונושא עליו טרחם ומשאם וריבם לדון בין איש ובין אחיו והו"ל כההיא דכתב מרן ז"ל בסי' הנז' סי' ו' וז"ל מוכרים ביהכ"נ וכן שאר דברים שבקדושה ואפילו ס"ת להספקת תלמידים וכו' ע"כ. והגם שכתב שם הט"ז סק"ד דמיירי שיש ביהכ"נ אחרת בעיר ע"ש. הרי הכא בנ"ד יש להם בהכ"נ אחרת בעיר הנז'. ובלא"ה ע"כ לא אמרי' שצריך שיהיה להם ביהכ"נ אחרת בדי למכור זה להספקת תלמידים אלא דוקא כשמוכרים הביהכ"נ להשתמש בו לחולין ולהורידו מקדושתו אף שיכולין ורשאין לזה מכל מקום כדי שלא יבוטל בית התפלה לכן הצריכו שיהיה להם ביהכ"נ אחרת בעיר כדי למכור את זה. אבל הכא בנ"ד שהבהכ"נ במקומו עומד ונשאר קדושתו ומתפללים בו הקהל כמקדם

ובראשונה והדמים היו לפרעון החוב של החכם הנז' שהוא צורך קדושה ודאי דאין כאן שום פקפוק במכר הנז':

ואם ירצה הדוחה לדחות ולומר דע"כ לא אמרינן ולומר דע"כ לא אמרי' דמוכרין בית הכנסת להספקת קת תלמידי' וכו' אלא דוקא היכא דבאותן הדמים יוציאום להספקת תלמידים וכיוצא מכאן ולהבא דאין להם לקהל כדי הספקתן ממקום אחר וכדי שלא יבוטלו התלמידים מת"ת התירו למוכרו אבל הכא בנ"ד שכבר עבר הזמן ונזקף על הקהל החוב שנתחייבו להחכם הנז' מאי דהוה הוה ואין עליהם כ"א חוב בעלמא ואינם יכולים למכור הבהכ"נ כדי לפרוע חובם. מ"מ הרי הכא בנ"ד בשביל המכירה שמכרו הבה"כ להחכם הנז' נשאר עמהם מאותו יום והלאה להורות להם דרכי ה' וללמדם תורה ומצות דאל"ה היה הולך מאתם למ"א כמ"ש בהצעת שטר המקנה וז"ל בכן עלה על דעת החכם הנז' לסלק עצמו משירותם וכו' וטוב לו לעקור דירתו ולילך לבקש מנוח אשר ייטב לו אי לכך חזרו הק"ק ונוערו יחד וכו' ועלתה הסכמתם לזכות ולהקנו' להחכם הנז' הבהכ"נ הגדולה וכו' ע"כ. נמצא לפי זה דבההיא הנאה שמכרו לו הקהל הבית הכנסת הנז' נשאר במנייו עמהם משם והלאה שאלולי כן היה נוסע מאתם אחר שלא היה בידם במה לשלם לו הפרס שהיו חייבים לו. וא"כ הו"ל בההיא דהספקת תלמידים וכ"כ מרן ג"כ בחו"מש סי' ט' ס"ג דמשלמין פרס של הב"ד מההקדשות יעו"ש:

גם מטעם אחר יש לקיים המכר של הבהכ"נ הזו ביר החכם הקונה הנז' דמכירתה הוי כשאר קרקע של הקהל שאין בו קדושה יען שבשעת המכר הנז' כבר נתגרשו היהודים מהעיר בהורמנותא דמלכא ונתיישבו בעיר לראג'י יע"א ובוטל בית התפלה שבאלקצר וא"כ הרי פקעה קדושת הבה"כ מחמת הגרושין כההיא דאמרי' בש"ס ע"פ ובאו בה פריצים וחללוה. וכן כתב התשב"ץ ח"ג סימן ה' שנשאל הרב בשגורשו היהודים מעיר מאוורקא בשנת השמר ונתבלבלו הבתי כנסיות ואח"כ חזרו לשם היהודים וקנה יהודי א' ביהכ"נ אחד שהיתה של רבים וכ' שם הרב הנז' וז"ל שבשעת החרבן פקעה קדושת הב' בתי כנסיות לגמרי שאפילו בבית המקדש שקדושתו יותר חמורה מקדושת מקדש מעט אמרי' בפ' ר' ישמעאל שכיון שנכנסו גוים בו הופקעה קדושתו משום דקרא אשכח ודרוש ובאו בה פריצים וחללוה כדאמרינן התם וכו' וכשקנה הקונה הזה זה הבית לעצמו ה"ה חולין בידו שהרי קדושתו הראשונה הופקעה מפני החרבן ומפני קנייתו לא ירדה בה קדושה וכו' ע"כ:

גם הרב הרשב"ץ נכדו ז"ל בס' חוט המשולש סי' ז' הביא דברי הרב זקנו הנז' סייעתא לנדון דידיה יעו"ש:

ולפ"ז הכא בנ"ד שבשעת המכר כבר הופקעה קדושת הבהכ"נ שנת הגרוש הב"ב מהעיר הו"ל כשאר קרקעות העיר שיכולים הקהל למוכרו. ואין זה נכנס בגדר מ"ש ז"ל דבתי כנסיות אע"פ שחרבו בקדושתם הם עומדים ופסקו מרן ז"ל בסי' קנ"א ס"י וכתב שם המ"א ז"ל דאפי' בח"ל שייך דין זה יעו"ש דהתם מיירי כשישראל יושבים בעירם ונחרב הביהכ"נ מחמת נפילה וכיוצא דליכא טעמא דובאו בה פריצים וכו':

וכ"כ הרב הנז' בתשו' הנ"ל וז"ל ואם יש מי שלבו נוטה לומר שאע"פ שנכנסו גוים לשכונה לא הופקעה קדושת בתי כנסיות מדכתיב והשימותי את מקדשכם קדושתן אף כשהן שוממין כדאית' בפרק ב"ה וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ' הנז' וקרא דובאו בה פריצים וחללוה דמ"ש שזכו בהם הגוים גזרת הכתוב היתה במקדש א' ובאבני בני מזבח מפני שהפקירום ישראל כמו שנראה מדברי רש"י ז"ל שם ואינו ענין לבתי כנסיות וכו' אבל האמת הוא שהופקעה קדושתן וזכה בהם המלך מדינא דמלכותא כדמוכח בפ' ח"ה אחר שאין רשות לישראל לבנות בתי כנסיות אלא בהורמנותא דמלכא וכו' וא"כ אין לזה האחרון קדושה עד שיקנוהו הצבור או הקדיש אותו הקונה לצמיתות לדורותיו ותרד בו קדושה חדשה ע"כ:

והגם שיש לדוחה לחלק ולומר דשאני התם בנדון הרב שזכה המלך בקרקע ביהכ"נ מדינא דמלכותא וכו' כמש"ש אבל הכא בנדון דידן אף שגורשו היהודים משם מ"מ הקרקעות נשארו לזכות בעליהן והיו יכולים להשכירם לשאב"ב באופן שלא נתרוקן זכות היהודים לגמרי ויכולים אנו לומר דכיון שקרקע הבה"כ נשאר לזכות בעליו הישראל ולא זכה בו המלך עדיין עומד בקדושתו מ"מ יהיה מה שיהיה ה"ה כבית הכנסת של כפרים והמכירה היתה בפרסום על ידי כל הקהל או רובם והדמים היו לדבר שבקדושה וגם הבית הכנסת חזרה לאיתנה ולקדושתה ולהתפלל בה בצבור דודאי שזכה בה החכם הקונה הנז' ובכל הנאותיה לדורות עולם בלי שום פקפוק:

וגם בעדות הנז"ל שהעירו שהבה"כ הנז' היתה של הקדש יש לפקפק בו כיון שהעדים הם מבני העיר הנז' מלבד ששנים מהם המה היו מהאנשים המוכרים כמש"ל. והגם שכתב מרן בחו"מש ס"ס ל"ז דעכשיו נהגו לקבל עדים מהקהל על תקנתם וכו' ועל הקדשות וע"כ ענייניהם וכו'. הרי מצינו לה' מהר"ש צרור ז"ל בס' פרי צדיק סי' א' שפי' דבריו דר"ל דעכשיו נהגו לעשות תקנות ומנהג קבוע ע"ז. אבל כשלא עשו תקנה ולא קביעות מנהג אלא עכשיו בשעת הערעור ונפילת ההפרש רוצים להכשיר עדות בני העיר פשיטא דאינם יכולים יעו"ש באורך. גם הרב תלמידו מהר"י עייאש ז"ל בספר בית יהודה בחשן המשפט סי' י"א כ"כ בפשיטות יעו"ש. והרב כנ"הג ז"ל בסי' ל"ז הגה"הט אוה ל"א כ'

וז"ל בני העיר שבאו להעיד שבית זה הקדש להתארח בו אורחים אפי' בסילוק לא מהני עדותן רלנ"ח סי' קל"ד עכ"ל:

כלל העולה שהמכירה הנז' קיימת ומקויימת ביד החכם הקונה אותו לדורותיו אף לצד שנאמר שעדות העדים הנז' היא קיימת מהטעמים שכתבנו למעלה. זהו מה שנלע"ד להשיב בזה. וליה עינינו יצילנו מכל שגיאה. ויאיר עינינו במאור תורתו הנפלאה כיר"א. כ"ד החו"פ טיטואן יע"א בח' זיו הוא אייר משנת **בא"ו שערי"ו** לפ"ק:

סימן יג

תשובה לטאנג'ה:

המתנה הנז' שנתן הנותן למקבלים הנז' הבית עם החדר הסמוך לו כמש"ל קיימת ומקויימת כפה"ד ביד המקבלים הנז' שהרי פי' במתנתו שאפי' אם יהיה שום אונס ולא יוכלו להתמיד בבתים הנז' ב"הכ דרשאים האחים להוציאם לחולין ולעשות מהם ובהם כח"ור כמ"ש בשטר המתנה ואף שהקדישם לבי"הב והתפללו בה ברבים. מ"מ כיון שהטיל תנאי בהקדש תנאו קיים ויכולים להוציאם לחולין בבוא האונס דהו"ל כמקדיש לזמן דלא חלה הקדושה אלא עד אותו זמן שהקדיש כמ"ש מרן בב"י א"ח סימן קנ"ג וז"ל והמורדכי כ' שם וז"ל אם בנו ביהכ"נ חדש היכא דלא התפללו בה לא קדיש ולא ברכו מיקרי זימון וכן אם בנו לשם בית ושוב הקדישו לביהכ"נ היינו זימון בדיבור בעלמא והזמנה גרידתא בין בדיבור בין במעשה לא הוי הזמנה אא"כ עשה דיבור ומעשה וכו'. וה"נ היכא שהקדישו לשם ביה"כ ואז התפללו בה אפי' אורחים לפי שעה כיון שמיוחד לתפלה קדשה. ואם לפי שעה הקדיש כגון בתי כנסיות שבבבל על תנאי עשויים ושרי אי אתני הכל לפי תנאו עכ"ל. ואע"פ שפי' זה שפי' על בתי כנסיות שבבבל דע"ת הם עשוים אינו מסכים לדברי המפרשים שכתבתי בסי' קנ"א נר' שהדין דין אמת דכל שלא הקדיש אלא לפי שעה לא מקרי הזמנה עכ"ל מרן שם. ופסקו בש"ע סי' הנז' ס"ח יעו"ש. ביאור דבריו דהמרדכי פי' על ההיא דאמרינן בגמרא דבתי כנסיות שבבבל דע"ת הם עשויים דר"ל שהיו מתנים בשעת ההקדש להשתמש בהם אף בישובן בזמן שמתפללין בהם ולכן מותר להשתמש בהן אף בישובן כמו שהתנו ומזה למד המרדכי לדין המקדיש לפי שעה דהיינו שהקדישו עד זמן פ' דלא חלה עליו קדושה לעולם אלא עד אותו זמן שהקדיש. ולזה כתב מרן ז"ל דהגם שפי' זה שפירש המרדכי על בתי כנסיות שבבבל הוא שלא כדברי המפרשים שהם פירשו דלא מהני תנאה להשתמש בו בישובו אלא בחרבנו דוקא כמו שהביא דבריהם מרן ז"ל שם בסי' קנ"א. מ"מ הדין דקאמר במרדכי

דאם לפי שעה הקדיש מהני תנאה הוא דין אמת דכל שלא הקדיש אלא לפי שעה הכל לפי מה שאמרו ולא ירדה בו הקדשה לעולם אלא לאותו זמן שקבעו דוקא:

וכן מוכח מדברי המרדכי שהביא מרן בב"י סימן קנ"ד דס"ל דתנאה מהני להשתמש בו אפילו בישובו בעוד שמתפללים בו שכ"כ שם וז"ל וכ' המרדכי בפ' הנז' אי אתני הכל לפי תנאו. וכן משמע בירושלמי וצריך להתנות בזמן הזה על כרסייא שהוא תשמיש לס"ת שאל"כ אסור לישען עליו והנאתו וכו' ע"כ. הרי דס"ל להמרדכי דמהני תנאה להשתמש בו אפי' בשעת קדושתו ויצא לו זה מההיא דבתי כנסיות שבבבל לפי מה שפי' בו כמ"ש. וע"ז קאמר המרדכי דגם כשהקדיש לפי שעה דהיינו שלא הקדישו קדושת עולם הכל לפי תנאו. וכשהגיע אותו זמן שקבוע להקדשו הופקעה הקדושה ממנו ויכול להוציאו לחולין והורה לו מרן כדין זה כמ"ש. ולפ"ז הכא בנ"ד נמי שהמקדיש הנז' הטיל תנאי בהקדשו ואמר שאם יבוא אונס שלא יוכלו להתפלל בבתים הנז' דרשאין להוציאן לחולין מהני תנאה שהרי לא הקדישם אלא עד אותו זמן שיבוא האונס והו"ל כמקדיש לפי שעה דלא חלה עליו קדושה אלא עד אותו זמן דוקא. דמה לי שהקדישו לזמן קצוב או שהתנה בשעת ההקדש דכשיבא האונס יוציאנו לחולין. דכיון שהתנה שלא תחול עליו קדושה לעולם אלא עד אותו זמן שיבוא האונס לא חלה עליו קדושה אלא עד אותו זמן ורשאי להוציאו לחולין:

וכן נראה מדברי הט"ז ז"ל בסי' ז' שכתב וז"ל והך קדושת הארון היא דוקא כשעושין אותו שיהיה קבוע לעולם בו ס"ת אבל אם עושים אותו לזמן כגון בהרבה מקומות בעו"הר שנחרבו הבתי כנסיות ע"י הרקים ובחזרתם עשו ארון קטן לס"ת לאיזה זמן עד כי ירחיב ה' גבול ישראל לעשות ארון הקדש כראוי נראה דלאחר שנעשה ארון שני לקביעות נתבטלה הקדושה של הראשון דומה לבה"כ ששכרוהו לזמן הנז' בסמוך שאין בו קדושת ביה"כ וכו' ע"כ. הרי מבואר דבכל דבר קדושה אם לא הקדישו לקביעות לעולם אלא התנה דכשירצה לבטלו יוציאנו לחולין אף שלא פירש בשעת התנאי שהוא מקדיש לזמן קצוב רשאי להוציאו לחולין. שהרי הארון הנז' לא עשו אותו לזמן קצוב רק עד כי ירחיב ה' גבולם וכי היו יודעים אימתי יהיה הרחבת גבולם ואפי"ה קאמר הרב דאינו קדוש לעולם אלא עד אותו זמן שיעשו הארון השני לקביעות ואזי פקעה הקדושה מהראשון. אוף הכי נמי אם הקדיש הבה"כ על תנאי שכשירצה לבטלו יוציאנו לחולין או אם יבא שום אונס וכו' דיוציאנו לחולין מהני תנאו ולא חלה עליו קדושה אלא עד אותו זמן שירצה לבטלו או עד אותו זמן שיבא האונס כיון שהתנה בשעת ההקדש שאינו מקדיש לעולם:

וכן מצינו שפסק מרן ז"ל בש"ע גבי תפילין סימן מ"ב ס"ב וז"ל אם התנה עליהם מתחילה אפי' לבשן אדם יכול לשנות אפי' משל ראש לשל יד ע"כ. וכ' שם הבאה"ט בשם מהרא"י ז"ל וז"ל ואפי' אם התנה רק אם יצטרך לעשות ממנו של יד שיעשה מהני התנאי וכ"ש אם מתחילה אמר שאינו עושה של ראש אלא לפי שעה דמהני ע"כ. הרי שכ' השתי חלוקות דהיינו הקדיש על תנאי לכשיצטרך בלי קביעות זמן או הקדיש לפי שעה דדינם שוה ומהני. ובסעי' שאח"ז כתב מרן וז"ל סודר דאזמניה למיצר ביה תפילין לעולם וצר ביה תפילין חדא זמנא אסור למיצר ביה זוזי וסיים שם מו"רם בהגה וכ' וז"ל ואם התנה עליו מתחלה בכל ענין שרי ע"כ:

מבואר מזה דדוקא כשהזמינו למיצר ביה לעולם וצר ביה חדא זימנא לא פקעה קדושתו ממנו. וכן נמי כשהזמינו לשם תפילין בסתם דמסתמ' אזמניה לעולם חלה קדושתו לעולם. אבל כשהתנה להשתמש בו לחולין אפי' בשעת קדושתו מהני:

והגם דגבי ביה"כ פסק מרן בסי' קנ"א סימן י"א דלהשתמש בו בישובו לא מהני תנאה והכא גבי תפילין פסק דאפי' בזמן שנשתמש בו קדש יכול להשתמש בו חולין. כבר עמד על זה הרב מ"א ז"ל שם ס"ק י"ד שכ' וזל"ל תימא דבסי' קנ"ד ס"ח כ' דאפי' לארון ותשמישי קדושה מועיל תנאי. ונ"ל דהכא מיירי לתנאי של קלות ראש כגון אכילה ושתיה ובחמה מפני החמה וכו' ע"כ. נמצא דגבי ב"הכ נהי אם התנה להשתמש בו לחולין אף בזמן שמתפללים בו לאחר התפלה מהני תנאה להשתמש בו דבר שאין בו משום דבר שאין בו משום קלות ראש. ומינה דאם התנה בשעת ההזמנה שכשיבוטל מלהתפלל בו מחמת אונס יוציאנו לחולין לגמרי מהני תנאה להשתמש בו לכל דבר כיון שלא הקדישו בסתם לעולם לא ירדה בו קדושה אלא עד זמן שיבוטל מלהתפלל בו והו"ל כהקדיש לזמן קצוב:

ולפ"ז מ"ש המפרשים על ההיא דבתי כנסיות שבבבל על תנאי הם עשויים דלא מהני תנאה להשתמש בו בישובו כמו שהביא דבריהם מרן בבית יוסף סימן קנ"א ופסקו בש"ע שם ה"ע כיון שהם הקדישום להתפלל בו לעולם. אלא שהתנו להשתמש בו אף בזמן שהוא קבוע לבית התפלה. אמטו להכי לא מהני תנאה כיון שירדה בו קדושה לעולם. אבל אה"נ שאם התנה בשעת הזמנה שכשירצה לבטלו מלהתפלל בו. יוציאנו לחולין או אם יבוא שום אונס שלא יוכלו להתפלל בו דיוציאנו לחולין מהני תנאה כיון דלא הקדישו לעולם דלכ"ע לא חלה קדושתו לעולם אחר דקדושתו היתה באקראי ולא בקבע:

נמצא לפ"ז דהכא בנ"ד כיון שהתנה המקדיש בשעת ההקדש שאם יבא שום אונס שלא יוכלו להתפלל בבתים הנז' דרשאים האחים המקבלים להוציאם לחולין מהני תנאה

ובבוא האונס רשאים להוציאם לחולין לשמם ולזכותם כמ"ש בשטר המתנה וההקדש הנז"ב:

אלא דעכ"פ מצר אחר נראה דאינם רשאים המקבלים הנז' להוציא הבתים הנז' לחולין יען שהתנאי שהוטל בהקדש הנז' הוא שאם לא יוכלו המקבלים הנז' להעמיד ב"הכ בבתים הנז' מחמת איזה אונס דרשאים להוציאם לחולין. שכן בא מפורש בשטר המתנה וההקדש הנז' וז"ל ובפי' אתמר שאף אם באולי לא יוכלו האחים המקבלי' הנז' או ב"ך להעמיד ב"הכ בבית ובחדר הנז' מחמת איזה אונס שיהיה אף על פי כן המתנה הנז' קיימת ביד האחים וביד ב"ך וכו' וגם אם מחמת אונס לא יוכלו להעמיד בהם ביהכ"נ רשאים האחים הנז' להוציאם לחולין ולעשות בהם ומהם כחור' כאדם העושה בשלו וכו' ע"כ מפורש יוצא שהתנאי שהוטל בהקדש שיהיו רשאים להוציאם לחולין היינו אם יהיה האונס באופן שלא יוכלו להעמיד ביה"כ בבתים הנז' והכא בנדון דידן הן לו יהא שמאמר המלך יר"ה היא שלה יהיו כ"א הד' בתי כנסיות הידועי' מק"ד כמש"ל בק"ע. מ"מ הרי לא בא האונס על אותם הבתים בפרטות והרי עכ"פ היו יכולים המקבלי' הנז' לקבוע הבה"כ שהיה להם במקום אחר באותו הבית והחדר הנז' ואף את"ל שהבה"כ הקדומה היא יותר מפוארת בבניינה והארץ רחבת ידים וכך חובתינו לפאר ולרומם את בית אלהינו. מ"מ הבית והחדר הנז' אינם רשאים להוציאם לחולין אחר שלא בא האונס על אלו הבתים בפרטו' כמו שהתנה המקדיש וכיון שהבתי' הנז' ירדה עליהם קדושה והתפללו בהם ברבים ויש כאן דיבור ומעשה ולא בא האונס עליהם בפרטות רק שלא יוסיפו על ד' בתי כנסיות וכו' כמ"ש אין זה נקרא אונס לבטל הבית הכנסת מהבתים הנז'. ואין זה בכלל התנאי שהתנה המקדיש כמ"ש:

אלא דמה שבא כתוב בשאלה הנז"ל שקמו יורשי הר"י הנז' לערער על המתנה הנז' אכתי לא ידענו מהו הערעור שיש להם כדי לבטל המתנה הנז' שאם הערעור הוא לשלא יוציאו הבתים הנז' לחולין. דבר זה אינו מעלה ומוריד כדי לבטל המתנה הנז' שהמתנה עכ"פ הרי זכו בה האחים המקבלים בין אם יהיה ביה"כ בבתים הנז' בין אם יוציאו אותם לחולין כמש"ל בשטר המתנ' אלא דחיובא רמייא על המקבלים שלא להוציאם לחולין אחר דלא בא האונס על הבתים הנז' בפרטות כמ"ש. ואם הערעור שערערו היורשים הוא שיקבעו הביהכ"נ שלהם בבתים הנז' שבזה יהיה זכות ומנוחה למקדיש הנז' האמת אתם. אבל לבטל המתנה בשביל זה אין בידם שאין דבר זה תלוי במתנה כמ"ש. זהו מה שנלע"ד להשיב בזה וצוי"מ וימ"ן הכ"ד החותם פה טיטואן יע"א בחדש אלול המרוצה שנת **תקצ**"**ה** לפ"ק:

סימן יד

תשובה לטאנג'ה ע"ע ספר תורה שרשום בו הטעמי' באצבע הכסף:

הנה מרן כי"ד ס"ס רע"ד כתב וז"ל ספר המנוקד פסול ואפילו הסירו ממנו הנקוד וכן ספר שיש בו פסוק פסוקים פסול ע"כ. ומרן בב"י שם הביא משם הרמב"ן שנתן טעם לפסול ס"ת מנוקד משום דאין לנו אלא כנתינתו מסיני וה"ט דפסלינן ג"כ בפסוק פסוקים אחר דלא הוי כנתינתו וכמ"ש שם הרט"ז ס"ק ז' דלפי טעם זה גם בס"ת ששמו בו טעמים פסול וכ"כ להדייא הרב שכנה"ג סי' הנז' הגהב"י אות ה' משם ספר מקור ברוך יעו"ש. ולפ"ז נראה לומר דס"ת זה שרשום בו הטעמים באצבע הכסף פסול:

ומ"מ עדיין היינו יכולים לחלק ולומר דדוקא אם רשמו הטעמים בדין שהוא מעין הכתיבה פסול אחר דלא הוי כנתינתו אבל הכא בנ"ר שרשם הטעמים במורה שאין כאן מין כתיבה כלל כ"א רושם בעלמא אף דהוי כצורת הטעם הצריך לאותה תיבה אפשר לומר דאינו פוסל אחר דלא רשם בדין ועדיין הוי בנתינתו ודבר זה היינו יכולים ללמוד ממ"ש שם מור"ם בהגה גבי פסול פסוק פסוקי' וז"ל ודוקא שעשה הפסק בדיו אבל אם הניח אויר בין הפסוקים וכו' כשר ע"כ הרי מבואר דאין פוסל אלא בדין. אלא עדיין יש לדחות ולומר דארדייקת מרישא להכשיר דוק מסיפא לפסול דדוקא היכא שעשה הפסק הפסוקים בלי רושם כלל כ"א אויר דוקא בין פ' לפסוק הוא דמכשרינן אבל אם עשה רושם בין פ' לפ' כעין שבא כמו שעושים בספרי הדפוס אפי' יהיה הרושם בכל דבר שירשום פסול ודיו דנקט לאו דוקא:

וכן משמע מתוך תשובת הריב"ש שהביא מרן בב"י שמשם מקור דין זה שכ' וז"ל אבל אם היה אפ' לומר דדוקא בפסוק שעשה נקודים בדיו כדרך שעושים בחומשים אבל בהנחת אויר לבד אין זה פסוק גמור להפריד הפסוקים אלא להבין הקורא וכו' שהרי פעמים רבות מניח הסופר בסוף השיטין אויר מפני שאין רוב התיבה יכולה להכתב שם או אף באמצע שיטה כפי מה שיזדמן לו וכל שאינו כשיעור פרשה אין לחוש לו עכ"ל דממה שסיים וכתב שהרי פעמים רבות מניח הסופר אויר וכו' נר' דדוקא בהניח אויר בלבד אינו נק' פסוק פסוקים כיון שלפעמים גם באמצע הפ' מניח אויר כמ"ש. אבל כשפוסק הפ' ברושם באיזה דבר שיהיה כיון שהוא פסוק גמור וניכר לעין פסוק הפסוק יש לפסול כמו בדיו וא"כ ה"ה נמי בטעמים:

ומצינן להרב דבר שמואל סי' פ"א שעלה ונסתפק בס"ת שעשה רשומים למעלה ביני שיטי כנגד אויר שבין פסוק לפסוק אם דינם שוה לנקודות סופי הפסוקים שבחומש או לא. דלצד שנאמר דפסול פסוק הפסוקים והניקוד הוא דאורייתא אזלינן בספיקי להחמיר

וסיים וכ' וז"ל וכיון שבעניינים כאלו אין לדון מהכרעת השכל והסברא כי אם מהמפורש בכתוב או בקבלה לא מלאני לבי להכשיר בנ"ד כ"א ע"י תיקון וכו' ע"כ. וא"כ גם הכא בנ"ד יש להחמיר מספק:

שוב מצינו הדבר מפורש בספ' לקט הקמח שכתב וז"ל ועיין בתשובו' שלי שכתבתי באורך לק"ק ניצא על רשומים שנעשו בס"ת ע"י אצבע הכסף שביד הקורא לסימנים וטעמים דאורייתא דקעבר שצריך להעבירם וככתיבה דנתי אותם יעו"ש עכ"ל. וכ"כ בס' צרור הכסף סי' י"ט דף ל"ה ע"ב ועיין בית דוד י"ד סי' קל"ו. באופן דהכא בנ"ד ס"ת זה שרשום בו טעמים הנז' פסול לקרות בו וצריך להעביר הרושם הנז' על ידי סופר אומן שיחליק מקומו בכלי אומנות וכיוצא ומהני תיקון זה להכשיר וכמ"ש הרב הנז':

וגדולה מזו כתב שם הרב ט"ז ברשם הפסוקים בדיו שיש תקנה לגרור אותם ולא דמי לס"ת מנוקד שכתב מרן דאפילו הסירו הניקוד פסול דשאני התם שעושה פסול בגוף התיבה שנשתנית משמעותה בין מקרא למסורת משא"כ בפסוק פסוקים שאין פי' התיבה משתנית מחמת זה לכן מהני התיקון יעו"ש. וכ"ש הכא בנ"ד שרושם הטעמים אינו בדיו כי אם באצבע הכסף דודאי מהני בו התיקון:

ועל השאלה הב' אם צריך לבדוק מקומות הרושם הנז' שמא עשה נקב מעבר אל עבר. נראה כיון שהס"ת נכתב בכשרות מתחילה אין הנקב פוסל כמ"ש בא"ח סי' ל"ב וע"ש בט"ז סק"ז. זהו מה שנראה לע"ד בזה. חשון **תר"ב** לפ"ק:

סימן טו

ביען שהנבון וחשוב הד' משה טאוריל בה"ר יוסף נ"ע ואשתו ג'ימול מ"ת חידשו ביניהם תנאים שאם יפטר הבעל הנז' בחיי אשתו ה' תזכה אשתו בכל נכסיו ק"וט וכל מאי דמתקרי נכסי לעשות בהם כח"ור ולית דימחה בידה אחר שסילקו את יורשיו הראויים לירש אותו מן הדין בעד סך מה שיטלו בעד ירושתם וכ"ז נעשה ברשות ומאמר אחד מברי"ץ שלפניו נגלו כל טעמיהם וכו' וזמן השטר חידוש תנאים הנז' בע"א לח' אב רח' משנת **תקפ"ב** לפ"ק ובטבת ש"ש **תקפ"ד** לפ"ק נלב"ע וחלי"ש הרמ"ט הנז' בחיי אשתו הנז' באופן שזכתה האשה ג'ימול ה' בכל נכסי עזבון בעלה הנזכר לעשות מהם ובהם כח"ור כמ"ש בשטר החידוש תנאים ה' ואח"כ נתנה במתנה גמורה כל נכסיה קו"ח וכל מאי דמת"ן להנבון וחשוב הר' יוסף טאוריל י"ץ בהר"י"ץ נ"ע העומר היום בערי אדום כל דבר ודבר כפי קניינו המועיל לשיזכה בכל הנכסים הנז' כהרי"ט ה' גוף מאותו יום של זכיית המתנה ופירות שעה אחת קודם פטירתה אחר שיעשו כל מאי שתצטרך האשה ה' לצורך קבורתה ומצבת אבן ונר נשמה וכו' לפ"ך ולפי כבוד בעלה ואביה מיום שתפטר

לבית עולמה וע"ת פקידת שנתה וגם אחר שיטלו כל יורשיה הראויים לירש אותה סך עשרה אוקיות כל א"וא מהם בעד ירושתם וכל הנשאר מהנכסי' ה' יזכה בהם כהרי"ט הנז' ס"ג מאותו יום ושעה א' קודם פטירתה קרקעו' וחזקות ומטלטלים ושטרי משכונות וחובות ומעות בעין כל דבר ודבר כפי קניינו המועיל כפה"ד וכתחז"ל. עוד בא מבואר בשטר המתנה ה' שהוכיחו אותה על אעבורי אחסנתא ונתנה כמה ט' לשבח המספיקי' לה לעשות המתנה ה' והוסיפה עוד ליתן טוב טעם לאמר כי ההרי"ט הנז' עשה עם בעלה ועמה עד אותו יום כמה טובות וחסדים וכל זה היה ברשות א' מבדי"ץ אשר לפניו נגלו כל תעלומי האשה הנז' במ"ש כ"ז מבואר בשטר המתנה הנז' באורך וברוחב שזמנו בשלהי החדש סיון של שנה **תקפ"ד** לפ"ק ונשארה האשה הנז' דרה בביתה ונהנית מכל נכסיה בשופי עד שנלב"ע בחדש ניסן משנתינו זאת. וכשמוע כהרי"ט ה' שנלב"ע האשה ה' שלח שטר הרשאה על שלוחו כדי לזכות בכל הנכסי' הנז' מכח המתנה הנז' והן היום עמד כהה"ד שלמה נהון נר"ו בנו של הרב כמהר"מ זלה"ה והביא בידו שטרי ק"ע ושם נאמר שהעיד עד א' כשר בתוע"ג וכו' איך אמת שבערש"ק של פקידת החדש של הנו"ח כה"ר משה טאוריל נ"ע הביטה והשקיפ' האשה ג'ימול אלמנת של הגביר הנז' בעד החלון הנשקפת לבה"כ הי"ג של כמוהר"ר מנחם נהון זלה"ה והיתה מדברת האשה הנז' בעד החלון של ביה"כ הנז' עם השמש של ביה"כ ה' ע"ע צורך שמן זית לנשמת בעלה ומכלל הדברים אמר לה השמש הנז' בזה הלשון פורקי נו דאייס איסטי פאלאסייו אה הקדש פארה בית הכנסת ריספונדיו אילייה אי דישו בז"הל. מורה קי ג'ו דוי איסטי פאלאסיו מקנה אי הקדש פארה ביהכ"נ הי"ג ופרט בפי' בדבריה פארה איסטי בית הכנסת אי איסטאבאן אאי כמה בני אדם דיש'ו העד הנז' דאקה סובירי אי סלו דירי אל רבי לי דיש'ירון לוס קי איסטאבאן אין איסי מצב נו ניסיסיטה. ושוב העיד עד שני כשר איך אמת שבעש"ק של פקידת החדש של כמוהר"ר ה' היתה משקפת בעד החלון שמביתה לבית הכנסת של כמוהרמ"ן זלה"ה האשה ג'ימול אשת המנוח ה' והעד ה' היה עומד באמ"ץ בב"הכ ה' ואמר האשה ה' להשמש מירה קי ג'ו דוי מתנה אי הקדש איסטי פאלאסייו אנדי איסטו ג"ו דיש'ו איל שמש ה' להעד ה' איסקוג'ה טומה טו עדות מידה לו קי דיזי אי לו אולייו איל דיג'ו מיזמו העד הנז' מהאשה הנז' כמ"ש בשטרי ק"ע שבידו ומכח זה עמד לדין עם המו' של כהרי"ט ה' ורצה לזכות בבית הנז' מכח הק"ע שבידו ובכן נדרשנו משני הכתות ה' להורות את דבר המשפט כדין זה:

והנה לכאורה נ"ל דזכה בעל הבה"כ ה' בבית ה' לקובעו בבית הכנס' מכח האמירה שאמרה האשה ה' ואע"ג שלא היה כאן שום אחד מדרכי הקנין לגבי הקדש א"צ שים

דבר כ"א אמירה בעלמא כדקי"ל אמירתו לגבוה כמסירה להדיוט ומאותה שעה שאמרה האשה הנז' אני נותנת בית זה לביה"כ אינה יכולה לחזור בה כמ"ש במרדכי פ' בני העיר וז"ל מי שנדר קרקע לביה"כ ועכבוה הכומרים לבנות ורצו לשנותה לדבר אחר מסיק מהר"מ שם נהי דאין רשאי לשנותה בלי דעת ראובן. ראובן נמי לא מצי לשנות ולמהדר דלא גרע מהאומר אתן לפלוני אם היה בדעתו שיהא נדר דנעשה נדר כ"ש כאן דאיכא עניים וכו' דנעשה נדר ולא מצי למהדר ואם לא יוכלו לעשותה עתה בית הכנסת ימתינו לאחר זמן שמא יתנו הכומרים רשות עכ"ל. ופסקו מרן בא"ח סימן קנ"ג סי"ד וז"ל ראובן שאמר קרקע זו אני נותן לבנות עליה ביה"כ ולא רצו גוים להניחם לבנות בה"כ והקהל אומרים לבנות עליו בית לת"ת וראובן אומר אדעתא דהכי לא נדרי לא מצי ראובן הדר ביה וכו' ע"כ. וכ' שם המג"א ס"ק ל"ד וז"ל לא מצי דהוי כנודר לצדקה ע"כ ומ"ש מרן בס"ח וז"ל בנו בית סתם והקדישוהו אח"כ לבה"כ דינו בב"הב אבל אינו קדוש עד שיתפללו בו וכו' ע"כ. וכתב שם הט"ז ס"ר ט' הטעם דאינו קדוש דהזמנא לאו מלתא היא דנראה מזה לכאורה דכל עוד שלא התפללו בו מצי הדר ביה דהזמנא לאו מילתא היא. מ"מ הרי סיים וכתב הט"ז שם שעכ"פ יעשנו עוד לבה"כ שהרי חייב לקיים נדרו יעו"ש. ובס"ק ב' ביאר הדבר בביאור רחב וזל"ה דבכל דבר ששייך בו נדר לקדושה חייב לקיימו מצד נדרו ואם בא לקיימו והזמין לכך יש בידו לשנותו דהזמנא לאו מלתא היא ויקיימו בע"א כפי מה שנדר מש"ה בההיא דבנה בית סתם שכ' בס"ח שאינו קדוש עד שיתפללו בו מ"מ לא יצא ידי נדרו וחייב לקיימו ולעשות ממנו בית הכנס' ולהתפלל בו. אלא דכ"ז שלא התפללו בו אין בו קדושה וכו'. ומ"ש כאן דאין משנין המעות אלא לקדושה חמורה לאו מטעם שיש קדושה בהמעות עצמן דודאי דהזמנא לאו מלתא היא אלא דבאם רוצים לקיים נדרם שגבו לביה"כ ולעשות מן המעות איזה מצוה אחרת לו' שיצאו בזה י"ח שלהם הא לא אמרינן אלא לא יצאו ידי חובתן עד שיוציאו דוקא לבה"כ ואם רוצים להוציא אלו המעות לדבר אחר ולתת אחרים תחתיהם לביה"כ ודאי מותר דאין כאן קדושה בגוף המעות שגבו אלא דהמצוה לא קיימו מה שהם חייבים עד שיבנו ביהכ"נ וכו' ע"כ. מבואר מזה דמי שאמר בית זה אני נותן לביה"כ אע"פ דלא חלה קדושה על הבית עד שיתפללו בו מ"מ אינו יכול לחזור בו מדין נדר וחייב לקיים נדרו ולעשות מהבית הנז' ב"הכ. ולפ"ז האשה הנז' שאמרה אני נותנת בית זה הקדש לביה"כ הוי נדר ואף שנלב"ע חל הנדר על הבית וחייבים היורשים לקיים את נדרה:

אלא דאכתי יש לפקפק ולומר דע"כ לא אמרינן דכשאמר בית זה אני נותן לביהכ"נ דחייב לקיים נדרו דהוי כנודר לצדקה אלא דוקא היכא דהבית הכנסת הוא לזכות הקהל

וכל הכנסת הבית הכנסת הם מחלקים אותם לעניים או לדבר מצוה אחרת בההיא הוא דאמרינן דהוי נדר ולא מצי הדר ביה. אבל הכא בנ"ד דהבה"כ ה' היא של יחיד וכל הנאות הבית הכנסת הוא לצורך עצמו נימא דהוי כדין הדיוט ואין כאן נדר כלל ומצי הדר ביה ולזה י"ל כיון דעכ"פ מצוה קעביד שמתפללי' שם הצבור הוי נודר לדבר מצוה אף שההכנסה הוא לצורך היחיד שהרי עיקר קדושת ביה"כ היא מפני שמתפללים בו ברבים. ואף אם היא של יחיד עכ"פ יש בו קדושה כ"ז שהוא לבה"כ ואסור להשתמש בו תשמיש בזוי כדאמרינן בפ' בני העיר בתי כנסיות שבבבל ע"ת הם עשויים ואעפ"כ אין נוהגים בהן קלות ראש ומאי ניהו חשבונות הרי דאפי' עשויים על תנאי יש בהם קדושה בבניינם וכן פסק מרן בסי' קנ"א סי"א יעו"ש וא"כ הה"נ בה"כ של יחיד אע"ג שהוא עשוי על תנאי כיון שמתפללים בו ברבים יש קדושה והוי נודר לדבר מצוה ואע"פ שבשעת הנדר לא חלה קדושה על הבית כיון שעדיין לא התפללו בו מ"מ הוי נודר לדבר מצוה דהוי נדר וצריך לקיים נדרו וגם עכשיו שנלב"ע האשה הנז' הנודרת ולא קיימה את נדרה בחייה חייב המקבל המתנה הבא מכחה לקיים הנדר שנדרה וליתן הבית לבית הכנסת הנז':

אבל אחר ההתבוננו' נראה דכיון שהאשה הנודרת הנז' נלב"ע ולא קיימה את נדרה אין לחייב למקבל המתנה הנז' לקיים מה שנדרה היא כיון שהבית הנז' עדיין לא הוקדש ולא חלה עליו קדושה עד שיתפללו בו כמש"ל. אלא שאם היתה האשה עדיין בחיים היתה חייבת לקיים את נדרה ולעשותו בית הכנסת אבל אחר שנלב"ע אין חייבים הבאים מכחה לקיים את נדרה. וראיה לזה ממ"ש רבינו בעל הטורים בח"מ סימן רי"ב בשם הרמב"ם וז"ל וכתב עוד דין העניינים והנדרים אינו כדין ההדיוט שאלו אמר מה שתלד בהמתי יהיה הקדש וכו' אע"פ שאינו מתקדש לפי שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלא בא לעולם מ"מ חייב לקיים דבריו משום כל היוצא מפיו יעשה והואיל וכן הוא אם צוה אדם כשהוא ש"מ ואמר כל מה שיוציא אילן זה או שכר בית זה ינתן לעניים זכו בו העניים וכו'. ויש גאונים שחולקים וכו' ודעת א"א הרא"ש ז"ל נוטה לדברי הגאוני' ע"כ. וכ' מרן ב"י וזל"ה אבל אי איכא למידק על דברי הרמב"ם אינו אלא במה שאמר שאם צוה ש"מ ואמר כל מה שיוציא אילן זה לעניים זכו בהם העניים ואף אם נאמר שכוונתו לומר שאמר כל מה שיוציא אילן זה ינתן לעניים וכלשון רבינו מ"מ מי מחייב לתת לעניים הש"מ ליתיה בעולם והיורשים לא נדרו ולא חלה עליהם נדר מורישם וזוהי השגת הראב"ד שכת' רבינו. ונראה לי שהרמב"ם סובר שכיון שאמר מורישם כל מה שיוציא אילן זה לעניים והם שמעו ושתקו סבור וקביל והו"ל באלו נדרו הם בעצמם וחייבים

לקבל נדרם עכ"ל. והביא דבריו הסמ"ע סימן ה' ס"ק י"ט וביאר עוד דבריו דהיינו כשבניו היו באותו מעמד כשציוה יעו"ש. מבואר מזה דהיכא שלא הוקדש הדבר עדיין כגון דבר שלא בא לעולם אם מת המקדיש אף שההקדש היה בצוואת ש"מ אין היורשים חייבים לקיים נדרו דדוקא בשהיו באותו מעמד בשציוה ושתקו הו"ל כאלו נדרו מעצמם הא לאו הכי אינו חייבים לקיים מה שנדר מורישם ומינה דבאומר קרקע זה אני נותן לביהכ"נ דאמרינן דאינו קדוש עד שיתפללו בו דוקא כשהוא בחיים חייב לקיים נדרו שהרי אינו חייב רק מדין נדר כמבואר בדברי המרדכי הנ"ל שכ' וז"ל דנעשה נדר ולא מצי למהדר ע"כ אבל אם מת ולא קיים היורשים פטורים כיון שהם לא נדרו ועיין תשו' הר"ן סימן א' מהרי"ט ח"א סימן ס"ז מהראנ"ח סימן ק"ז משפטי שמואל סי' ל"ז כנ"הג ח"מ סי' רי"ב הגהב"י אות כ"ט שיירי י"ד סי' רנ"ז:

וגם לפי דברי ה"ה בפ' כ"כ מה"מ שכתב דטעם הרמב"ם הוא משום מצוה לקיים דברי המת יעו"ש ה"ד בש"מ אבל בבריא דאין שום מצוה על היורשים לקיים דבריו אלא דוקא כשהשלישו לכך כמ"ש מרן בסי' רנ"ב אין שום חיוב על היורשים לקיים את נדרו כשלא השלישו לכך וכמ"ש מור"ם שם בהגה וז"ל מי שנשבע או נדר ליתן לפ' כו"כ ומת ולא נתן יורשיו פטורים. ובספר ידיו של משה י"ד סי' י"ג כ' דלא זכר מור"ם דברי הר"ן והנמק"י דבנדר מכח דחייל משום בפיך זה צדקה נשתעבדו נכסים אבל נשבע ליכא שעבוד נכסים וסיים וכתב וז"ל איברא דמרן ז"ל חייב היתומים מטעם דכבר זכו בו העניים וכו' וכל שכן שהרב המפה בסוף דבריו כתב דלענין דינא יש לחייב ליורשים כדברי מרן וא"כ נעשה כחוב דעלמ' ונפרעים אף מיתומים קטנים כגון שחייב מודה וכו' כמ"ש בסי' ק"ח וכו' ע"כ. ואין בזה משום מצוה לקיים דברי המת ע"כ וכן פי' בתשובותיו סימן מ"ח וז"ל לא מבעייא אם אמר תנו דלא הוי נדר אלא אפילו האומר אתן אע"ג דמחוייב לקיים נדרו מ"מ העניים לא זכו בנכסים אלא דכופין לדידיה לקיים את נדרו והא ליתיה קמן דהרי מת ונעשה חפשי מן המצות וכו'. אפי' אמר ליתן מיד אין היורשים צריכין לקיים נדרו כ"ז שלא זכו העניים מכח קנין וכו' ע"כ. גם הכנ"הג סי' רנ"ב אות כ"ח כת' דגם בש"מ לא אמרינן מצוה לקיים דברי המת אלא באמר תנו אבל אמר אני נותן לא אמרינן מצוה לקיים דברי המת יעו"ש:

גם הרב פרח מטה אהרן ח"א סי' ט' דקדק מלשון הרמב"ם שכ' וז"ל ציוה הש"מ ואמר כל מה שיוציא אילן זה לעניים וכו' דמירי שציוה כן ליורשיו אמטו להכי חייבים היורשים לקיים דבריו משום מצוה לקיים ד"ה כיון שציוה כך להם אבל בעלמא בשלא ציוה ליורשים אין חייבים לקיים דבריו ובזה ישב ההיא דמי שנשבע לתת לפלוני כ"וכ ומת

ולא נתן דיורשיו פטורים דהתם הרי פירש הטעם הריטב"א שהרי לא ציוה ליורשיו לתת שהן פטורים לגמרי ואין בזה משום מצוה לקיים דברי המת יעו"ש. והכנ"הג שם אות כ"ה כ' דדוקא במצוה ליורשיו אבל במצוה לאחרים שאינם יורשיו אף היורשים אינם חייבים לקיים. נמצא לפ"ז דאף בצוואת ש"מ לא שייך מצוה לקיים דברי המה אלא כשציוה ליורשיו ליתן וכ"ש בבריא:

ואף בצוואת ש"מ העלה הרב מהרשד"ם בחי"ד סי' קע"ג דלא קנה ההקדש כדעת רוב הפוס' החולקים על הרמב"ם ואין להוציא מיד היורשי' מספק וכ"ש דאף לסברת הרמב"ם זכות ההקדש אינו אלא משום מצוה לקיים דברי המת דאינו אלא מדרבנן וזכות היורשים הוא מדאורייתא יעו"ש. ועדיפא מינה מצינו לרב אחרון בספרו הנקרא פרי האדמה דף ס"ב ע"ד שכתב דאפי' קבל עליו המקדיש סברת היחיד המקיים ההקדש בדבר שלא בא לעולם דלא מהני קבלה זו אלא על עצמו לא להוציא מיד יורשיו יעו"ש:

אלא דלפי דברי הרב בפרישה שכתב דטעם הרמב"ם הוא דהוה ליה כאלו הקנה הבית לעניים וכו' ותו אין ממון ירושה לבניו אלא העניים זוכים בו והביא זה הסמ"ע שם יעו"ש. וגם לדברי הב"ח שם שכתב ע"ד הרמב"ם וז"ל והואיל וכן הוא שחייב לקיים דבריו מדין נדר א"כ כשהיה ש"מ וציוה כך ומת זכו בו העניים דכיון דלא נשאל על נדרו בחייו חל החיוב על היורשים ם לשלם הנדר שנדר מורישם כשם שהיה הוא חייב לשלם אם היה חי ולא נשאל על נדרו כך היורשים חייבים לשלם מהעזבון. דלפ"ז גם הכא בנ"ד נימא דהגם דהבית לא הוקדש עדיין מ"מ כיון שהאשה הנודרת היתה חייבת לקיים נדרה חל השעבוד על הבית וחייבים לקיים דבריה:

אבל מ"מ היינו דוקא אם היתה מקדשת בצוואת ש"מ דלא שייך למימר דנשאלה על נדרה דבהכי מיירי הרב הפרישה והרב"ח בדברי הרמב"ם אבל הכא בנ"ד שמה שאמרה האשה הנז' אני נותן קרקע זו לבית הכנסת היה כשהיתה על בורייה ואח"כ הקנית וזיכת כל הקר"וח לזולת גוף מהיום ופי' וכו' ובכלל הבית הנז' שעדיין היה ברשותה ובחזקתה אין לחייב למקבל המתנה לקיים את נדרה לכ"ע דטעניגן ליה שנשאל על נדרה דאפי' בנודר לצדקה כ"ז שלא בא ליד הגבאי יכול לישאל על נדרו כמ"ש מרן בי"ד סימן רנ"ח ס"ו:

ואף את"ל שמה שנתנה לזולת כל הקרקעות היינו חוץ מהבית ה' שכבר הקדישתו קודם המתנה וא"כ הבית הנז' עדין הוא לזכות ההקדש ולא נכלל בכלל המתנה ה' מ"מ כיון שהיא נשארה דרה בבית הנז' משעה שהקדישה שהוא שנת **תקפ"ד** עד שנתינו זאת שנלב"ע אחזוקי אנשי ברשיעי לא מחזקינן דודאי משעה שנדרה היתה חייבת לקיימו

ועוברת בבל תאחר כמ"ש מרן בי"ד סי' הנז' ס"ג גבי צדקה שהרי בידו ליתן מיד ועניים מצויים הם וגם הכא בנ"ד שמשעה שהקדישה הבית היתה יכולה ליתנו לבה"כ שהרי הי"ל בתים אחרים בחצר לדור בהם ואעפ"כ אנו רואים שנשארה דרה בבית ה' עד שנלב"ע. וגם נתנה המתנה ה' אמרי' דודאי נשאלה על נדרה דכל מאי דאפשר לאוקומי אינשי בחזקת צדיקי מוקמי' להו כמבואר בפוסקים ודוקא גבי ש"מ שצוה והקדיש דבר שלב"ל דליכא למימר שנשאל על נדרו וגם לא היה בידו ליתן שהרי עדין לא בא לעולם אמרי' דחייבים היורשים ליתן לדעת הרב בפרישה והרב ב"ח לדעת הרמב"ם. אבל הכא בנ"ד שהיה בבריא וגם הבית היא בעולם וברשותה והיתה יכולה לקיים את נדרה מיד ואנו רואים שלא קיימה. ואדרבא נשארה דרה בבית וגם נתנה המתנה לזולת אמרינן דודאי נשאלה על נדרה וזכה מקבל ץ המתנה במתנתו כנז':

וגם הרב"ח גופיה אחר שכ' על ישובו של מרן בדברי הרמב"ם שהוא דוחק כ' וז"ל ויותר נראה שכיון דדברי ש"מ ככתובים וכמסורים דמו כדי שלא תטרף דעתו כ"ש במה שנדר לעניים חיישי' לטרוף דעתו וכו' ע"כ. מבואר יוצא דדוקא בש"מ חייבים היורשי' לקיים משא"כ בבריא ומה גם דמסיק שם לענין הלכה דלא כהרמב"ם שהוא יחיד בדבר ובכל גוונא אין היורשים חייבים יעו"ש. וכ"ש לפי מ"ש מרן כדעת הרמב"ם דמיירי כשהיורשים היו באותו מעמד הא לא"ה אין חייבים לקיים כמש"ל:

והגם דקי"ל דבנודר ע"ד חבירו אין מתירים לו בלא דעתו כמ"ש מרן בי"ד סי' רכ"ח יכולים אנו לומ' דגם הכא בנ"ד היתה ההתרה מדעתו של הרב ז"ל בעל הבה"כ שהסכים לזה ונתנה אמתלא לדבריה שמקבל המתנה היה עושה עמה טובה הרבה כמ"ש בשטר המתנה כנז"ל. ומה גם דע"כ לא אמרי' דאין מתירין לו בלא דעתו אלא דוקא בשנדר בשביל טובה שעשה לו חבירו כמבואר שם בדברי מרן וגם בזה הרי פסק מרן שם דבדיעבד אם התירו לו מותר יעו"ש:

שוב מצינו בס' בני חיי בי"ד סי' רנ"ח דהגם דלא ל הובאה שם השאלה מתוך דברי התשובה נרא' דמיירי בראובן שהיה מביא חפצים לבהכ"נ בחגים ובמועדים והיה כתוב עליהם הקרש ואח"כ היה מוליכם לביתו ואח"כ נלב"ע ראובן ה' וכתב שם הרב הנז' וזל"ה וא"כ בנ"ד שלא כתוב בהם אלא הקדישו אבל לא פירש אם נדר ע"ד רבים. וגם לא מסר ליד גזבר כ"א בחגים ובמועדים היה מניחם שם לפאר בית אלהינו ותכף ומיד היה מוליכם לביתו כדרך מי שעושה חפצים לבית הכנסת. א"כ כיון דלעולם היה מחזיק בחפצים וכו'. אומדנא דמוכח הוא שאם היו שואלים לו היה משיב חדא מגו תלת או שמעולם לא הקדיש וכו' או שהקדיש ואתשיל על הקדשו. או שחזר וקנאם מההקדש.

במגו דאי בעי מתשיל על הקדשו דאחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן דודאי לא הוה שביק היתרא וספי אסורא ע"כ והגם דהתם מיירי שמכר איזה מהם ראובן להדיוט דלזה קאמר הרב דודאי לא הוה שביק היתרא וספי אסורא והיה משיב חדא מגו תלת כמ"ש. ומה גם שמ"ש שם שהיה משיב שמעולם לא הקדיש כלום לא שייך הכא בנ"ד דשאני התם שלא היו עדים שבפניהם הקדיש אלא שמצאו כתוב בכלים הקדש היינו יכולים לומר שהאומן כתב כמ"ש שם אבל הכא בנ"ד שעדים מעידים שבפניהם הקדישה האשה הנז' כנז"ל אמרינן דזכה ההקדש מ"מ הרי השני טעמים אחרים שכת' שם הרב ה' שהיה יכול להשיב ראובן דהיינו שהקדיש ואתשיל על הקדשו או שחזר וקנאה מההקדש במגו דאי בעי מתשיל על הקדשו שייכי גם הכא אחר שהיתה האשה הנז' מוחזקת בבית הנז' מיום שהקדישה עד שנלב"ע שהוא יותר משני חזקה וגם נתנה מתנה לזולת כמ"ש. ואף בחפצים של ביה"כ שנשתמשו בו כבר לקדושה כתב הרב הנז' כך דטעני' ליורשים לאוקומינהו בחזקתן כ"ש הכא בנ"ד שהבית הנז' עדיין לא נשתמשו בו לקדושה ולא יצא מחזקתה דאמרי' נשאלה על נדרה כמ"ש:

איברא דאעיקרא דדינא אף במקדיש לעניים אי אמרי' אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט תלוי בפלוגתא דאשלי רברבי שהרי על מ"ש רבינו הטור בסי' רנ"ח אמירת אדם לגבוה כמסירתו וכו'. וגם מרן בב"י הביא ס' הפוסקים דסבירא להו כך. שום הביא שם בבד"ה בשם תשו' הרשב"א דלא א אמרינן אמירתו לגבוה וכו' בהקדש עניים שאינן אלא כמקבלי מתנה ויכול לחזור בו והביא ראיה לדבריו יעו"ש. גם הרב כנ"הג סי' בהגהב"י אות י"א סיים ע"ז וכ' וז"ל ולזה הסכימו מהרשד"ם בחי"ד סי' קע"ג והר"י אדרבי סימן תט"ו ומורי הרב בתשו' ח"א סי' כ"ב וקכ"ז וכתב דאף דעת הרי"ף והרא"ש כן וכו' ע"כ. והביא שם פלוגתא בזה דיש פוסקים להפך וסיים וכ' וז"ל והראנ"ח בח"א סי' ל"ח כת' דכיון דאיכא פלוגתא דרבוותא לא מפקינן מיד המוחזק וכן הסכים בס' מ"א וכו' ע"כ. והגם דשם באות י"ב כתב וז"ל אפילו לדעת הרשב"א מי שהקדיש לביה"כ אמירתו וכו' דמאן לימא לן דהקדש לבה"כ הוא לצדקה אף אם סתם הקדש הוא לעניים מהר"ם פארווה וכו' ע"כ. הרי סיים שם וכ' דמהראנ"ח נ"ח חולק ע"ז וכו' וכן מוכח מס' ת"י וכו' ע"כ. וא"כ כיון דמידי פלוגתא לא נפיק מצי המוחזק לומר קי"ל כמ"ש ועיין מהריט"ץ סימן קכ"ז דבזמן הזה הבתי כנסיות אין בהם קדושה ועיין שמש צדקה א"ח סי' י"ד דף כ"ב ע"ג וע"ד ודכ"ג ע"א וע"ב ועיין מהרי"ו סי' קע"ה דף ע"ג:

ועוד דע"כ לא אמרי' אמירתו וכו' אלא לענין דלא מצי הדר ביה כל עוד שלא נשאל על נדרו והוי עליו נדר. אבל אה"נ דאם מת ולא קיים אין היורשים חייבים לקיימו כל עוד

שלא בא ליד הגזבר וכמ"ש מרן ב"י בסי' רנ"ט וז"ל כתב המרדכי בפ"ק דב"ב דהא דתניא בפ"ק דערכין ישראל שהתנדב מנורה או נר לבה"כ אסור לשנותה פי' ר"מ צ"ל שכבר נשתמש בהם והדליקו בב"הכ דאם לא הדליקו בהם אפי' לדבר הרשות מותר לשנותה לדידן דקי"ל הזמנא לאו מילתא היא. ונהי דהנודר אינו יכול לחזור בו ולעכבו לעצמו משהקנהו להדליק בו לבה"כ דנעשה נדר. ודאי איהו מבעי לקיים נדרו ולמתביה לבה"כ וכו' ע"כ. וכת' ע"ז הכנ"הג שם בהגב"י אות ז' וז"ל ונהי דהנודר אינו יכול לחזור בו. נ"ב ומצי למוכרה להשתמש בה כל צרכיו ואח"כ יפרע כדי לקיים נדרו. הרא"ם סימן נ"ג ע"כ. הרי מבואר דבמקדיש לבה"כ כל עוד שלא נשתמשו בו לקדושה לא חל ההקדש אחפצא. כיון דהזמנא לאו מילתא היא ולא חל אלא אגברא וחייב לקיימו מדין נדר וכיון שכן אם מת ולא קיים אין היורשים חייבים לקיים את נדרו כמ"ש וכן מוכח מלשון המרדכי הנז"ל ומ"ש עליו הט"ז כנז"ל דלא הוי אלא מרין נדר:

שוב מצינו להרמ"ע מפאנו בתשו' ק"ג שנשאל על יעקב ולאה שהתנו בשעת החופה והקנו וזיכו ז"לז כל נכסי' בתנאי שהנשאר בחיים אחרי חבירו ישלוט בכל הנכסים וביארו היות רצונם בכוונה מוחלטת שאם לא יהיו להם בנים יהיה המותר לעניי א"י ואין בשטר לא שם מתנה ולא קנין לזכות העניים ומתה לאה ואחר כך יעקב והנכסים ביד שלישׁ. והשיב וז"ל ואע"ג דדרשי' בריש ר"ה בפיך זו צדקה אלמא סגי בה אמירה בעלמא וכ"ש במקום שבועה ופסקו הרב והתוס' והרא"ש בפ' שור שנגח דאף בהקדש עניים אמרי' אמירה לגבוה וכו' ודלא כהרשב"א בתשובה סי' תקס"ד ה"מ מחיים אבל לא לחייב את היורשים וכו' ע"כ. והביא דבריו הכנ"הג סי' רנ"ח הגהב"י אות י"ד. הרי מבואר דאף למ"ד בהקדש עניים אמירתו וכו' ה"ד כשהוא בחיים דמחייבינן ליה לקיים נדרו. אבל לא כשמת לחייב ליורשים או לבא מכחו כמ"ש. עוד כ' שם הכנ"הג אות כ' וזל"ה ולפיכך מי שהקדיש הקדש עניים באמירה וחזר בו חזרתו חזרה דמאן לימא לן שלא נשאל על נדרו ועוד שנאמן לו' שלא היה פיו ולבו שוין במגו דנשאלתי וכו' ע"כ. וא"כ לפ"ז גם הכא בנ"ד טעני' ליה למקבל המתנה כל מאי דמצי איהי למטען כיון שנשאר הבית בחזקתה כ"וכ שנים אחר ההקדש:

גם מדברי מרן בב"י מוכח דס"ל דלא אמרי' בהקדש עניים אמירתו לגבוה אלא דהוי עליו מדין נד שהרי כ' בח"מ סי' קכ"ה על מ"ש רבינו הטור שם גבי מי שאמר הולך מנה לפ' דיכול לחזור בו ואם המקבל עני אמירתו לגבוה וכו'. וכ' שם מרן וז"ל ומ"ש כאן רבינו אמירתו לגבוה כמסי' להדיוט אשגרת לישן הוא דלא מיקרי גבוה אלא ענייני ההקדש אבל הכא לא שייך לומר אלא נעשה כמ"ש הירוש' ע"כ. וכ"פ בש"ע סימן הנז' ס"ה וז"ל

ואם היה המקבל עני שאין לו ק"ק זוז נעשה נדר ואינו יכול לחזור בו ע"כ וע"ש בסמ"ע ס"ק כ"ה. הרי מבואר דלדעת מרן ז"ל לא אמרי' אמירתו לגבוה אלא דחייב לקיים מדין נדר ואם כן כשמת ולא קיים אין לחייב לבא מכחו לקיים נדרו כיון דעדיין לא זכו עניים כמ"ש ועיין בס' לחם יהודה דצ"ט ע"ג וד' שהביא דעת הרלב"ח שכ' מחלו' הפוס' בזה וסיים דכיון דפלוגתא דרבוותא אין להוציא מחזקת היורשים יעו"ש:

ובר מן דין איכא למשדי נרגא בערות העדים הנז' כיון שהם קבועים להתפלל בב"הכ הנז' ויש להם הנאה אם יוסיפו הבית בבה"כ הנז' שיהיה המקום מרווח ולא יאמר אדם לחבירו צר לי המקום וכשיש צד הנאה לעדים הוו נוגעים בעדותם ופסולים להעיד אא"כ סלקו עצמם בקש"מ כמ"ש מרן בסי' ל"ז והגם דהנאה זו שי"ל לעדים הנז' אינה הנאת ממון אפי"ה מקרייא הנאה והוו נוגעים בעדותם וכמ"ש בתשובות הגאון מהרא"ם ז"ל סי' ג"ן שהביא תשו' הרא"ש ז"ל שכ' דגם במאור של ביה"כ נהנים בו הקהל ומיקרו נוגעים בדבר יעו"ש. ועיין ספר משפט צדק ח"א:

הן אמת דמרן פסק ס"סי ל"ח דעכשיו נהגו לקבל עדים מהקהל על תקנתם והסכמת' ועל הקדשות וכו' יעו"ש מ"מ ה"ד בדבר הכולל לכל בני העיר וכמ"ש הטעם בתשובת הרשב"א שהביא שם מרן בב"י שנהגו כן שלא להצריך להביא עדים מחוץ לעיר דמוכח מזה דדוקא דבר הכולל לכל העיר שאם לא היינו מכשירים עדי הקהל היינו מצריכים להביא עדים מחוץ לעיר. וזה דבר שא"א לקיימו להכי מכשרינן עדי הקהל אבל בדבר שאינו נוגע לכללות העיר אלא לביה"כ א' כיון שיכולים להמצא בעיר עדים שאינם נוגעים דהיינו מבית הכנסת אחרת לא מכשרינן עדי אותו קהל כיון שנוגעים בדבר:

שוב מצינו הדבר מפורש בשו"ת הרשב"ש סימן תקס"ח שכ"כ להדייא דכשיש בעיר ב' קהלות והקדיש בפרטות לקהל א' אין מכשירין עדי אותו הקהל כיון שיכולים למצוא בעיר עדים מקהל אחר שאינם נוגעים. ועד כאן לא הכשיר הרשב"א עדי הקהל אלא בדבר שכל בני העיר נוגעים בדבר. וא"א להביא עדים מחוץ לעיר אבל כשהוא דבר הנוגע לקהל א' דוקא לא מכשירינן עדי אותו הקהל. דאין דנין אפשר משא"א יעו"ש וכ"כ הרב מהריט"ץ בתשו' סי' רי"ח יעו"ש. גם הכנ"הג שם בהגה"בי אות ל"ב כתב כן משם מהריב"ל ופוסקים אחרים יעו"ש ובסי' ל"ז הג"הט אות כ"ט כתב וזל"ה אם העיד בלי סי' כבר נפסל ושוב אינו יכול להעיד בסי' הרש"ך ח"א סי' תצ"א ע"כ יעו"ש:

עוד יש לגרע כח ההקדש הנז"ל מלשון שהובא בק"ע בדברי העדים שאמרה האשה הנ"ל בז"הל לי דוי מתנה אי הקדש וכו' דלשון מתנה לחור דמתנה הוא מתנה להדיוט דאי' קונה כא' בקש"מ וכו' אבל הקדש א"צ קנין וחייב לקיים את נדרו באמירה בלבד. וכיון

שפירשה בדבריה ואמרה מתנה אי הקדש נר' דר"ל שיהיה כדין מתנה דבעי קנין ולא נדרה בכל לבה אלא דלפי מה שאמ"ל השמש למה אין אתה נותנת הבית לבה"כ השיבה ואמרה לו כדברים האלה לומר שאין רצונה להקדיש באמירה אלא כמתנה שאינה קונה כ"א בקש"מ באופן שאין פיה ולבה שוים להקדיש הבית ובנדר קי"ל כשאין פיו ולבו שוים לא הוי נדר כמ"ש מרן בי"ד סי' ר"י יעו"ש:

ומה גם שמתוך שטר המתנה הנז"ל נראה שלא הקדישה הבית הנז' ואאת"ל שהקדישתו בודאי שנשאלה על נדרה שהרי בא כתוב שם וזל"ה איך אמת ויציב שמכלל הנכסים שיש לה כעת וכו' נכנסו הב' ס"ת אשר זה כמה שהקדיש א' מהם בעלה הנז' ואחר ימים הקדישו גם את השני שניהם יחד שההקדש הנז' לא היה הקדש גמור וכעת גמרה האשה גימו"ל ה' בכח הקוש"ח ה' והקדישה הכ' ס"ת עם תכשיטיהן וזוג א' של תפוחי כסף הידועים להם אשר הב' ס"ת הנז' הם קבועים בתוך הבה"כ הי"ג הידועה ונק' ע"ש הרב כמוהרמ"ן זלה"ה וכו' כי ההקדש הנז' הוא מעתה הקדש לשמים שאין לה ולא לב"ך ולא לשום נברא בעולם שום זכות בהם וכו' ובפרט מקבל המתנה הנז' וכו' ע"כ:

ואם איתא שהבית הנז' הקדישתו הקדש גמור הי"ל לבאר במתנה ג"כ שלא נכלל במתנה הבית הנז' וה"ה הקדש ובפרט שהיה ברשות' ובחזקתה ונהנית ממנו והיה לה לבאר דבר זה כמ"ש הס"ת. אלא ודאי שמ"ש לשמש הנז' לא היה פיה ולבה שוים שהרי אמרה מתנה או הקדש כמ"ש ואף אם יהיה מקום לדוחה לדחות דלשון זה הוי נדר גמור להקדש מ"מ כיון דבשטר המתנה נחית להוציא הס"ת וכו' ולא פרט גם הבית אמרינן דודאי נשאלה על נדרה כמ"ש ולא יהא אלא ספק אין מוציאין מיד המוחזק כ"א בראיה ברורה אף לגבי הקדש כמש"ל. ומה גם לדעת מרן ז"ל ודעמיה דאין כאן כי אם נדר ואין לחייב לב"ך לקיים את נדרו כמ"ש:

המורם מכל האמור דזכה המקבל במתנתו הנז' ז"ג וגם הבית הנזכר הרי הוא בחזקתו לעשות בו כח"ור כאדם העושה בשלו. זהו מה שנלע"ד להשיב בדין זה. הכ"ד הח"פ טיטואן יע"א בחדש מנחם שנת תקצ"ב:

סימן טז

מה שכתב לי ירי"ן מהרי"ל נר"ו:

מ"ש כת"ר ששמע באומרים לו משמי שצורת הך' פשוטה צריכה להיות מרובעת בגגה כרמות אות דל"ת ולא כגורן עגולה כרי"ש. וארי נעשה שוא'ל ממני ומאתי אני הדל אם כנים הדברים וכו' כמ"ש בדב"ק. זאת אשיב אל לבי כי קושטא קאי והן הם הדברים

הנאמרים באמת וצדקו דברי המגיד שכך הסכמנו שנינו אנחנו אני ח"מ וידי"ן ורוחי כההרא"ל נר"ו והזהרנו לסופר בפרק כל כתבי לעשות הך' פשוטה לפניה בדרך ישרה. ואף שכבר קדמה לנו ידיעה וראה ראינו פלוגתא דרבוותא על דנא פתגם. עכ"ז מפני חמת המנהג הפשוט אשר נתפשט בכל המערב שכל הסו' אשר שמענו ונדעם שמו אות ך' בגג ישר כדמות דל"ת גם אנכי יראתי לשנות את הידוע מנהג קבוע ואמינא לה ע"פ הוראת חכם הרב המוסמך מוהר"ם גלאנטי ז"ל שהוא היה רב מופלא וסמוך לאיש האלהים מרן ז"ל והן כל יקר ראתה עינו מחלוקת הפוסקים ועכ"ז משה בהסכמה עלה ובהסכמה ירד לעשותה בשורה בשוה ולא בעגול וכמו שיראה מעכ"ת בשאלותיו שאלה קכ"ד שגם הר' השואל אחר שהביא סברת האומרי' שצריך לעשותה כרי"ש כל קבל דנא כ' וזל"ה והנה כתב הח"הש החסיד דרבא ענותנותיה וכו' חכם מופלג בזקנה ובישיבה וכו' זהו הח"הש החסיד הסופר המובהק כותב תפילין בכוונות אלהייות זורח אורו במחניכם וז"ל אמנם בצורת האותיות נהרא וכו' וכבר נהגו באלו הארצות הסופרים המובהקים ובארצות המערב לעשות הך' שלנו כך ולא חשו לסברת האומרים שתהא עגולה וגם האומר סברא זו לא לפסול ח"ו אמרה כי אין לפסול רק בפיסול הנז' בגמ' וכו' וצריך אני ללמוד על מי אסמוך על הגאון מהרי"ק שהוא מאריה דאתרא וכו' או נסמוך על אותו חכם החסיד ענותן כהלל אין גומרין עליו את ההלל סופר מהיר כותב תפילין בכיונו' אלהייות זה כמה שנים שיצאו מתחת ידו יותר מאלף זוגות של תפילין לארץ מרחקים וכולם היו הכ' פשוטה מלמעלה כמו דלי"ת כפי דברי כתבו וכו' עכל"ה:

והיה כמשיב ידו רב האי גאון הנז' וסמך שתי ידיו עליו בתשו' הרמתה ועשה לו סמוכות מד"ס לסמוך על מנהג שנהגו הסופרים וכה דיבר אליו האיש אדוני הארש"ש לא נעלם מכ"תר מ"ש הרא"ש בפסקיו והר"ן בשאלותיו שכל דבר שלא נמצא בגמ' כלל כי אם במחלוקת הפוסקים מאן דעביד כמר וכו' ותלוי במנהג וכו' נהרא נהרא וכו'. ואמר הס כי לא להזכיר יעשו כמו שנוהגים שלא להוציא לעז על גיטין הראשונים חלילה ואנו עושים פה היפך מ"ש בש"ע וכו'. והנה העידו אנשים ת"ח כשרים וספרי דווקני כי כל הס"ת וכל התפילין הם כולם הך' פשוטה בלי עגול בכל עיר שאלוניקי כי היא עו"בי ופה בארץ הצבי כל הספרים והתפילין כך נוהגים ושאלתי פי כולם והעידו שכולם נוהגים לכתוב כך. ולכן אחי ישמרך האל יתברך אין להרהר ח"ו על מה שנהגו וכו'. והנה עדות א' מהר"ש כמהר"י צרפתי רב וגאון בישראל זה כמה שנים וחבר ספר וקראו מכתב אלהים הוא וכ' שאין לעגל הכ"ף פשוטה כי אם רבועה כדל"ת וכו' אלא קבלה בידיהם ולא יספק כ"תר בזה כי כן הסכימו כל הרבנים ות"ח שבעיר וכו' עכ"ל:

הרי שני נביאים נתנבאו בסגנון אחד שגם הרב השואל ויקם עדות שכך נוהגים לכותבה כדל"ת בגג רבוע והרב המשיב כמה טרח ויגע והביא בידו כמה עדויות הליכות אלי צופיות שכך נוהגים בעוב"י שאלוניקי ובארץ הצבי והס כי לא להזכיר לשנות את המטבע. ולא נעלם שאותו צדיק ספרא רבא וסהדא רבא מר ניהו רבא רב ועצום ממנו מארצות המערב כי הוא זה הרב הגדול עיר וקדיש מהר"ר סלימאן בן אוחנא זצ"ל מגורי האר"י זיע"א. ותחילה בארץ היה היה מעו"בי מראכי"ש ועלה אל פא"ש תלמיד איש האלהים האר"י זיע"א והוא המאזין ומעיד בנו שכך כותבין בארצות המערב בשורה בשוה ולא בעגול:

גם הרב מהריק"ש ז"ל בשאלותיו אר"י עלה לסתור סברת השואל שצריכה להיות עגולה והעד העיד ויקם עדות ביעקב וכתב וז"ל ומעיד אני עלי לפני בורא עולם שיש אצלי בביתי ספר תורה כת"י הר' הגדול מהרלב"ח ז"ל שכ' לעצמו וכו' וכל הך' הארוכות שם גגן מרובע בזוית נקראת נקודה יוצאת מסטרי הגג של הך' הארוכה וכו' עכ"ל בשאלה קי"ג ואף שהרב השואל דצה לחלוק ע"ד חזר הוא ז"ל וחזק סברתו כמ"ש מעלת כ"תר הלא בספרתו. נפלאות מתורתו. והן הו'ד היום גדול זכנו ה' והאיר ובא אל עבר פנינו ספר כתב איש רבינו ישראל כן ישראל זצ"ל שהיה רב וקדמון לזמן הרא"ש ז"ל וקריאתו זו הללו מטהרת כתב ידו ממ"ש כתוב בעיר סבילייא שנת חמשת אלפים ואחד לבריאת עולם. וראינו והנה כל הכ"ף כפיו פרושות השמים למעלה ראש בגג מרובע כדמות אות ד':

גם הרב לדוד אמת ז"ל עם היות שכתב בסי' י"ג אות ך' שצריכה להיות עגולה. תחלה באר"ש באותו פרק ובאותו סימן אזהרה ל'ו שמענו לסופרים ועצה טובה קמ"ל שזו דרך ישרה ישר יחזו פנימו. אש דת למו הני ספרי רבי רב שלשה המה נפלאו המה הגבורים אשר מעולם הרב כמהר"מ זאבארו ז"ל והרב כמהר"א מונסון ז"ל והרב מהר"ר עזריה פיג'ו ז"ל כי המה רבנן דפקיעי שמייהו ויש לסמוך עלייהו סמיכה בעזרה עזרת הסופר. ומשם בארי"ה לאותיות התורה. הרי דהר' הנז' אף שהן כל יקר ראתה עינו ויעש האותות לעיני העם אשכנז וספרד ויצא עתק מפי סופרים וכו' על נהר כבר גליה לדרעיה וגלה דעתו דעת עליון להתנהג ע"פ הראיה נהרא נהרא. ומשם בארי"ה שמ"ש באחרונה בתמונת האותיות ה"ד לאיזה מקום אשר לא ידע איש מנהג קבוע:

ואנן בדידן על נהר כבר נפתחו השמים מספ'רים כבוד הנז' וארא מראות אלהים האי ספרא רבא ויקירא דמהר"מ זבארו איש האלהים וכפי הרשום בזכרוני אם דמיוני עולה יפה שראיתי והנה כפיו פרושות כד"ת והיא מילתא דעבידא לאגלויי כי תל"ית הנה

עמכם ספר תורת משה הנז' ועיניכם תחזינה מישרים והיו למאורות גם זכנו ה' ויאר לנו וראו הביא לנו האי ספרא דבי רב מהר"ר עזריה ז"ל ואייתי לס"ת גבן. והיום הזה ראינו כי הוא ג"כ יתהלך למשרים אשר שם במשרים אותותיו אות ך' בגג מרובע כדל"ת. והא קמן טובים השנים שהן הראנו מהר"ר חיד"א ללכת בעקבותיהם עלו בהסכמה כפיהם פרושות מלמעלה ומעשה ידיהם להתפאר. ואם ירצה מעכ"ת לראות גם את השלישי הן ישלח איש צדיק ב' שורות באות מאירות למתא מכנסא או פ'אס יע"א שלפי הרשום בזכרוני מ"ור הרב מהר"א מונסון ז"ל היו היה מאחת מהנה ולא יבצר שיהיה להם איזה ספר תורה ממעשה יד אומן הרב הנזכר:

ובכן אחר עלות דברי הרבנים הנז' וסהדותייהו דרבנן שכך סוגיין ומנהג' דעלמא בארץ הצבי וכו' ובפרט סהדא רבא פרת גור אריה דבי עלאי כמהר"ש אוחנא זצ"ל שהעד העיר בנו הנזר והעדות על כל ארצות המערב ותורה שם בישראל שנתפשטו. כמה זוגות של תפילין וכמה גטי נשים וכמ"ש בדב"ק זו היא סיבה זו היא ביאה שבאתי באזהרה לסופר שלא לשנות את הידוע אשר שמענו כן ראינו כל הס"ת ספרי דבי רב הנז' וגם כל הסופרים אשר שמענו ונדעם כולם שוים לטובה לכתוב בשורה בשוה ולא בעגול דין גרמא שיראתי לשנות המנהג בדבר שנתפשט במקומותינו ואי לאו דמסתפינא אמינא שזו א' מן השנויים שנויים מדברי סופרים שיש בצורת האותיות בין הספרדים לאשכנזים שהספרדים כותבין בקרן זוית נשכר את הזוויות. ולא נעלם מ"ש הרב מהר"ר חיד"א משם הרב הגדול מהרמב"ח זלה"ה שהתפילין והמזוזות של האשכנזים פסולות לספרדים. את זה כתבתי כשאני לעצמי למלט נפשי מיד שאו"ל של האיש אדוני הארץ מד ניהו רבא מה ראיתי על ככ"ה לכתוב הך' כדמות ר' וכבר מלתי אמורה מלתא בטעמא כדרך גבר בעלמא לעשות סנגרון לדבריו שלא לזוז ממנהג העולם אשר נהגו אבותינו ורבותינו שבמערב ובארץ הצבי. ומעכ"ת ידיו רב לו ויודע דעת עליון וצדיק יבחר והקריב אליו. ומה ידענו ולא ידע כ"ל לו כ"ל אליו ור"ש יקרב אליו ואל הסרים אל משמעתו ויאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו והקרובים אליו אכי"ר. הכ"ד החו"פ ג'יבאלטאר יע"ה בסדר וראך ושמח בלבו ובשנת וירא אלהים את **בני ישראל** לפ"ק:

ע"ה

יצחק הלוי

וזה מה שהשבתי לו

ראיתי את דברי מעכ"ת הנאמרים באמת שעלה בהסכמה לעשות הכ"ף פשוטה כדמות דל"ת והיה טעמו כדבש כמתוק מפני המנהג ואייתי מתניתא בידיה תשובות הרב המג"ן ז"ל ועדות הרב הסופר הסובר שם שכך נהגו בארצות המערב וכו' כמ"ש בדב"ק:

הנה מצד הקבלה צריכין אנו לקבולינהו בשמחה ואם לדין יש תשובה. שעל אותה תשובה של הרב המג"ן ז"ל הרי מצינו להרב מהר"י הלוי ז"ל בתשו' סי' פ"א שהביא דברי הקונדריס שהביא מרן בב"י על הך' פשוטה שאם האריך גגה יותר מרגלה פסול. וע"ע הזוית כ' וז"ל שלא יעשה לה זוית למעלה ודקדק הרב לומר דלהכי שנה בלשונו דבאורך הגג כתב פסול ובזוית כתב לא יעשה דהוי לישנא דמצוה מן המובחר. וכ' עוד וז"ל ואולי מכאן למד הרב גלאנטי ז"ל דאין לחוש אם עשה זוית לך' פשוטה כיון דמצינו דלאו לעכוב' אתמר ומ"מ יש לתמוה איך החליט הדבר לומר שאין לחוש אפי' לכתחילה ולא חש לכל הני גאוני דלכל הפחות לכתחיל' אסרו הזוית ועוד שהרי מצינו למהר"י אסכנדרני ז"ל והביאו מוהרר"י קארו שם שי"א דגם בזויות פסול וכו' וא"כ היה ראוי להרב הנז' לחוש לזה וכו' ע"כ הרי מבואר בדבריו דסבר דלכל הפחות לכתחי' צריך לעשותה עגולה וכן נראה סברת הרב כנ"הג סימן ל"ו הגהב"י שאחר שהביא דברי הרב המג"ן כתב וז"ל וכבר תמה ע"ז הר"י הלוי בסי' פ"א היאך כתב דאפילו לכתחי' כשר וכו' ע"כ:

ומה גם דמדברי הרמ"א סי' ל"ב ס"ק כ"ו נראה שהבין בדברי הרב המגן שכל עצמו לא בא אלא להכשיר בדיעבד שכן כתב וז"ל כתב ר"מ גלאנטי ד' פשוטה שעשאה למעלה כעין דל"ת ולא עגולה כשרה ואף שהרב ב"י סי' ל"ו כ' בשם הריא"ס דפסול ואין מועיל תיקון מ"מ כיון דהרבה קהלות וסופרים מובהקים כותבין כעין דל"ת נהרא נהרא ופשטיה דכל דבר שאין לו שורש בגמרא כשר בדיעבד ע"כ יעו"ש. אבל בתשו' מהרי"ל סי' קכ"ג משמע דפסול וכו' ע"כ:

וגם הרב מהריק"ש הגם שדחה דברי הרב השואל מהר"ש נרבוני ז"ל והוא ניהו הרב השואל ג"כ למהר"מ גלאנטי ז"ל שרצה לפסול הכתובות בזויות ודחה דבריו הרב מהריק"ש. מ"מ סיים וכתב וז"ל ואפשר שהמדקדק בצורת האותיות לעשותם כמ"ש האחרונים כמו שהביא כ"תר דבריהם אין מוחין בידו. הגם כי זה צ"ע לפי שמוציא לעז על כל הנביאים וכו'. ויש למצוא קצת תשובה אם יעשו כן לרווחא דמלתא לא לפסול ח"ו וכו' ע"כ:

מבואר מדבריו שכל עצמו באותה תשובה לא להודות לכתחילה בא אלא לסתור דברי הפוסל שרצה לפסול בדיעבד וע"ז כתב הרב מה שכתב והביא לו סמוכות מספר הרב

מהרלב"ח ז"ל הנמצא אתו אבל מי שירצה לשנות לכתחי' ולעשותה עגולה אין מזחיחין אותו ואף שכתב הרב כי זה צ"ע שמוציא לעז וכו' הרי סיים וכ' שיש למצוא קצת תשובה אם יעשו כן לרווחא דמלתא אין כאן לעז:

וכן נראה מדברי הרב דרכי נועם חא"ח סימן א' שהבין בדברי מהריק"ש שלא בא אלא להכשיר בדיעבד שכ' וז"ל וראיתי לכתוב כאן מה שנמצא כתוב במהריק"ש סי' קי"ג וז"ל אין בנו כח לפסול מדעתינו שנוי לקצת אות כל שלא הוזכר פיסולו בבירור בספרי הקדמונים וכו' כתב עוד שכל שנוי מקצת אות שמפני אותו שינוי לא תבא להדמות לזולתה אין לפוסלה מפני שנוי מקצתה ומטעם זה הכשיר הך' פשוטה שעשאה בזוית מרובע אע"ג דזה הוי שנוי גמור במקצת האות כפי מ"ש ריא"ס וכו' ולדעתי שהדברים ק"ו להכשיר הכא בנ"ד שאם בך' ארוכה שהשנוי הוא שנוי ודאי מ"מ כיון שהוא במקצת ותנוק קרי לה יש להכשיר כ"ש הכא בחי"ת חטוטרת וכו' ע"כ. הרי דבזוית קרי ליה שנוי גמור והבין בדברי מהרי"ק שלא בא להכשיר לא בדיעבד גם הרב מהר"י אלגאזי ז"ל בס' אמת ליעקב הגם דכל יקר ראתה עינו דברי הרבנים מהריק"ש ומוהרמ"ג ז"ל אפי"ה כ' להלכה פסוקה ולא תהיה הך' פשוטה בזוית וכו' ואחר שהביא דברי הפוסקים ראשונים ואחרונים בזה כ' וז"ל ועיין בתשובות ספר מגיד מראשית שכתב שתשובות מהריק"ש היתה על חכם אחד שרצה לפסול התפילין שנתפשטו בעולם מהר' האלהי וכו' ומהריק"ש דחה את דבריו וכן תשו' מהמגן ז"ל היתה בנדון הנזכר ע"כ דרצה לומר בזה דדברי הרבנים הנז' לא באו אלא לדחות דברי הפוסל אבל אה"נ שאם יעשה לכתחילה עגולה שפיר ומהני:

ובדבר הזה דהוצאת לעז ח"ו מצינו למוהרימ"ט ז"ל ח"א סימן פ"ו בענין הנוסח שנהגו בטופס הגיטין שכ' וז"ל וכ"ת ניזיל לחומרא. לא צריך דאמרינן בפר"ק דגיטין בר הריא בעא לאתויי גיטא אתא לקמיה דר' אמי דהוה ממונה אגיטי אמ"ל צריך אתה לעמוד על כל אות ואות אתא לקמיה דרבי אסי אמ"ל לא צריכת וכ"ת נעביד לחומרא נמצא אתה מוציא לעז על גיטין הראשונים ויש לעמוד אהא דבפ' המגרש אמרי' אתקין רבא בגיטין מן יומא דנן לאפוקי מדבעא מניה רבא וכו' ומ"ש מהא דאמרי' נמצא מוציא לעז על גיטין הראשונים נראה לדחות דכיון דאיכא מאן דס"ל הכי דיש בדבר פיסול איכא למיחש שמא איכא בי דינא וכו' או שמא יבא ב"ד אחר ויסמוך על הפוסל וכו' הלכך באסור ערוה יפה לכתוב בהכשר אליבא דכ"ע אבל היכא דאין חשש פיסול כגון ההיא דצריך לעמוד על כל אות ואות דאיכא מאן דסבר שאם לא עמד פסול בזה אין לשנות ועוד נראה לומר דדוקא כשרואין העם מעשה איכא הוצאת לעז וכו' אבל מה שכותבין

בטופסי גיטין אינו מפורסם לעלמא וכו' וכה"ג אמרי' עדות לב"ד מסורה וכו'. ולפ"ז הכא בנ"ד נמי שייכי שני החלוקים שכתב הרב הנז' למי שירצה לכותבה עגולה לכתחי'. וליכא למיחש ללעז גם החילוק הראשון הרי מצינו מי שפוסל בזה ואף דרבו המכשירין מ"מ מי שרוצה לעשות לעשות כך"ע אין למחות בידו.. וגם החילוק השני שכ' הרב הרי כתיבת ס"ת ותפילין ומזוזות אינו מסור לכל כי אם לסופר. ואין כאן שום מעשה מפורסם דאיכא למיחש ללעז ח"ו. ובפרט בנד"ז של כתיבת הך' דמי הוא זה ואי זה הוא שנותן לבו להבחין בין כ' לכ':

הן אמת דמדברי הרב המג"ן ז"ל נראה היפך מה שחלק הרב מהרימ"ט שהרי בתשו' הנ"ל גבי תיבת בנפשיכי שיש מקומות שנוהגים לכותבו ביו"ד א' ויש מקומות שנהגו לכותבה בשני יודי"ן ואמ"ל רבו שיעשה כמו שנוהגים שלא להוציא לעז על גיטין הראשונים. הרי דאף לגבי מה שכותבין בטופסי גיטין איכא למיחש ללעז. ומ"מ עדיין יש לחלק ולומר דשאני התם דתיבת בנפשיכי דבא להוסיף אות א' או לגרוע אות א' כההיא הוא דחישינן ללעז. אבל הכא בנ"ד דאין גורעין ומוסיפין כי אם לשנות האות קצת בין רבוע לעגול כע' יודו דליכא למיחש ללעז. והגם שהרב המגן הביא ההיא דבנפשיה סייעתא לנדון הך' לא לענין הלעז אמרה דגם בענין זה שייך לעז ח"ו. אלא לומר דנהרא נהרא וכו' ומאן דעבד כמר עבד וכו':

והרב מהר"מ בן חביב ז"ל בס' גט פשוט סי' קכ"ה ס"ק ל"א עמ"ש מרן שם. אם יש מי שרוצה לזיין האותיות מוחין בידו. כתב הרב וז"ל חדא שלא יוציאו לעז על גיטין הראשונים שאינם עשויים כן ועוד שיש הרבה סופרים שיעשום כמו מקלות וכו'. ועי"כ יקלקלו הכתב שלא תהא נקראת וכו' הילכך מוחין מי שרוצה לזיין האותיות כ"כ סה"ת. ובודאי דהני טעמי לא מהנו אלא משום דקי"ל דספר דכתב רחמנא לספירת דברים הוא דאתא. אבל אם היה נקרא ספר בודאי שהיינו מצריכים לזיין וכו'. וקשה היכי נהגו האחרונים כמה חומרות בגיטין שלא נהגו בהן הראשונים. וכבר ראיתי לבעל תה"ד סי' רל"ב עמד בזה וכו' ומה שנלע"ד מתמצית דבריו של בעל תה"ד דיש שלשה חלוקות החלוקה הראשונה כי הא דאמרי' בפ' המגרש דאתקין רבא בגיטי וכו' וכהגי' שיש חשש שיוציאו לעז עלינו דהלכתא כרבנן עבדינן תקנתא לדידן ולא חיישי' שיוציאו לעז על גיטין הרא' דטפי עדיף דניחוש שלא יוציאו לעז עלינו ממאי דניחוש שלא יוציאו לעז על גיטין הרא' משום דאידי ואידי לעז בעלמא הוא. החלוקה השנית כגון ההיא דפ"ק דגיטין אם יעמוד השליח על כל אות ואות וכן לזיין אותיות הגט וכו' היא חורבא שיא שיאמרו שגיטין הראשונים היו בטלין מה"ת ונעשו ממזרים בישראל. בכ"הג דנפיק

חורבא גדולה וכו'. מוטב שיוציאו לעז קטון עלינו וכו' משיוציאו לעז גדול על דורות הראשונים החלוקה השלישית במידי שאין שום סברא בהאי כ"א זהירות וחומרא בעלמא ואם לא נעשה אותה אין שום לעז עלינו. ואם נרצה להחמיר בזהירות יתירה וחומרא בעלמא יוציאו לעז בעלמא על גיטין הראשונים שלא היו נוהגים כשורה בכה"ג נמי אין אנו עושים חומרות יתרות שלא יוציאו לעז על הראשונים. באופן דהכלל העולה שאנו שוקלים הלעז אם הם שוים חוששים אנו לכבודינו שלא יוציאו לעז עלינו ואין אנו חוששים ללעז דקמאי. אמנם בדבר שאם לא נעשה יש לעז קטן עלינו ואם נעשה יש לעז גדול בקמאי אנו חוששים לכבוד הרא' וכו' ע"כ. עוד הביא שם חלוק אחר משום הרב מהראנ"ח ז"ל דלא אמרו אתה מוציא לעז על דורות הראשונים אלא דוקא בדבר של אישות אבל בשאר איסורים לא אמרינן כן יעו"ש:

גם הרב כנ"הג אה"ע סימן קמ"ב הג"הט אות נ"ב הביא דברי הרב ת"הד הנ"ל וכ' וז"ל וכשנעיין בדבריו נראה שכוונתו מבוארת והיא זאת בקיצור היכא דאיכא ספיקא וצדדין להחמיר יש לחלק בין היכא שהגט מתבטל לגמרי להיכא שאינו מתבטל דהיכא שהגט פסול לגמרי אמי' שלא להחמיר משום דא"כ אתה מוציא לעז על הגיטין הראשונים. אבל היכא שאינו פסול לגמרי מחמרי' ולא חיישינן ללעז הראשונים אבל היכא דמלתא דפשיטא היא להתיר ובא אחר להחמיר ולעשות זהירות יתירתא אפי' בחומרא שאין הגט פסול לגמרי לא מחמרינן משום דא"כ אתה מוציא לעז וכו' וההיא דא"צ לעמוד על כל אות ואות וזייון אותיות דשעט"נז ג"ז מהדברים דאיכא ספיקא וצדדין להחמיר הם ואפי' הכי חיישי' ללעז הראשונים משום דהגט בטל לגמרי וכו ע"כ. והרב פר"ח בדיני המנהגים כתב וז"ל ול"נ ליישב דהיכא דאיכא פלוגתא בדבר אע"פ שהיא סברא יחידאה טפי אית לן למיחש אולי יבא שום ב"ד ויסברו כסברת אותו היחיד וכו' א"כ טפי אית לן לתקוני ולמיחש ללעז דידן מלמיחש ללעז דקמאי וכל כההיא דפר"ק דגטין הדבר היה ברור בעיני ר' אמי ור' אסי דלא היה צריך לעמוד על כל אות ואות ואיכא לעז דקמאי וליכא לעז דידהו שלא נמצא חולק בדבר וכו' ע"כ. ומסיק וכ' וז"ל ועולה לפ"ז שהקהל יכולים לבטל המנהג של קולא ולהחמיר בדבר כל שיש בדבר פקפוק מעיקר הדין או דהויא פלוגתא דרבוותא וכו' כנ"ל עכ"ל:

שוב מצינו להרב מהר"א יצחקי ז"ל בתשו' הובאה בס' גנת ורדים חא"הע כלל א' סי' ג' שכתב בענין הלעז וז"ל והרוצה לעמוד בשרשי הדברים יעמיק עיונו בדברי הריב"ל ח"ג סי'י"ב ות"הד סי' רל"ב והרבה פוסקים אחרונים איש על דגלו באותות יעו"ש כי לא עת האסף ותורף דבריהם בהסכמה עלו שלא נקרא מוציא לעז רק כשהאחרון בא להקל נגד

הראשונים נ"ן אבל להחמיר מחמת איזה ספק לית לן בה יעו"ש. וכן נעשה מעשה בגט קטנה כמה עמים שהראשונים הגו בגט א' וב"ד של אחריהם נהגו בשנים ולא חששו ללעז הראשונים וכו' ע"כ:

והנה לכאורה דברי הרב ז"ל קשה להבינם במ"ש שלא נקרא לעז רק כשהאחרון חרון בא להקל נגד הראשונים שהרי מבואר בש"ס דאם בא השליח להחמיר ולעמוד על כל אות ואות שייך שפיר לעז. ואפשר לומר דמה שכתב הרב דלא נקרא מוציא לעז רק כשהאחרון בא להקל היינו בדבר שהראשונים שונים היו עושים חומרא בעלמא ולא מצד הדין בזה כשבא האחרון להקל נראה דיש חשש לעז דח"ו מצד חסרון חכמה שהיה בהם לא היו יודעים שאין חשש בזו הקולא ולכן היו מחמירים. אבל בדבר שהיו מקלים הראשוני' והאחרון בא להחמיר אין כאן לעז דאדרבא יש לומר שהראשונים היה לבם רחב והיו יודעים הדבר על בוריו לכן היו מקילין. אבל האחרונים שאין לבם רחב לדרוש ולתור בחכמה לכן הם מחמירים מספק. וכן הדין נמי בדבר התלוי בפלוגתא והיו מקילים הראשוני' דיכולים להחמיר משא"כ בההיא דצריך לעמוד על כל אות ואות שהיה ברור להם שהדין כך וליכא מאן דפוסל אם באים אנו להחמיר שייך שפיר לעז שהגטין הראשונים היו פסולים ח"ו ובניה ממזרים והיינו מעין החילוק הראשון של הר' מהרימ"ט כמש"ל:

באופן דהכא בנ"ד מי שירצה לעשות' הך' פשוטה לבתחי' עגולה נכון לבו בטוח וליכא למימר בזה כל המשנה ידו על התחתונה. ומי לנו גדול מרבני האחרוני' מהרב מהר"ר חיד"א ז"ל שה'ן כל יקר ראתה עינו דברי הראשונים והאחרוני' והעלה להלכה פסוקה וז"ל ונראה דלכתחילה צריך לכתוב עגולה כרי"ש. אבל אין לפסול הס"ת שנכתב כך כיון שנמצא ס"ת ותפילין מעשה ידיהם של גדולים ראש ך' כמו דל"ת עכ"ל. הרי שהגם שראה מעשה ידיהם של גדולים הך' בזוית אפ"ה כתב לכתחילה צ"ל עגולה:

ומ"ש כ"תר שדברי הר' ז"ל המה באו לאיזה מקום אשר לא ידע איש מנהג מקומו והכריח זה ממה שבריש הסי' הזהיר לסופרים ספרדים שיחזו פנימו בהני ספרי דבי רב וכו' אחר המחילה נראה שזה דוחק בדבריו לומר שעשה ההלכה למקום שאין מנהג ידוע ובפרט בדין זה של הך' שכבר ראה שכך נהגו כמ"ש בתשובות הרב המג"ן ז"ל והי"ל לסיים בזה דלא ישנו מהמנהג. ובדבר הזה שכבר נפתח בגדולים לא הוה שתיק מניה לפחות בר'מז הרומ'ז דלא ישנו מהמנהג. ומפני זה מה שנלע"ד בזה הוא כמ"ש הרב בריש הסי' שהסופרים ספרדים יבחנו בהני ספרי דבי רב וכו' היינו לתמונת אותיות הספרדים שהעתיק מספר מר וקציעא ולא פירש דעתו דעת עליון בהם ע"ז הוא שכ' שהסופרים

ספרדים לא יסמכו על תמונת הרב הנזכר בלבד אלא יבחנו ג"כ אם הם בספרים קדמונים וכו' וכמ"ש בלשונו שכתב ולכן בכל אות אחר קיצור דברי הרב המחבר הביא תמונות ספרד כאשר כתבן מר וקציעה. והסופרים ספרדים יבחנו אם הם בספרים קדמונים הנמצאים וכו' ע"כ אבל על תמונת הך' הרי פי' דבריו להלכה פסוקה שלכתחילה צריך לעשותה עגולה הגם שכבר ראה הני ספרי דבי רב. ואחר כך במסגרת כ' ד"ע להלכה פסוקה בכל מקום וככל זמן:

ומ"ש כת"ר על ספרי הרב מהר"מ זאבארו זלה"ה דקדקתי באיזה דפין ורוב הכאפי"ן הפשוטות הן הנה בזוית ויש מהם שהן בשורה כשום ואינם בזוית ולא עגולות כרי"ש וכן מצאתי בהרבה ספרים קדמונים ובספרים שכותבין בז"הז בערי המערב:

גם מה שרצה כת"ר לומר שזה אחד מן השנויים שיש בצורת האותיות בין הספרדים לאשכנזים שהספרדים כותבין בקרן זוית וכו' מדברי הרב מהר"ר חיד"א בס' לדוד אמת א"א לו' כן שהרי בשאר האותיות כ' תמונתם בתחי' ואח"כ פרט וכ' בספרדית וכו' ובאות זו של הך' פשוטה כ' בתחילה דברי הרב אמת ליעקב. ואח"כ במסגרת דברי עצמו. ואם איתא הי"ל לפרש דהספרדית הוא בזוית כמו שעשה באותיות אחרות והוא סתם וכתב להלכה פסיקה דצריך לעגלה. כ"ז כתבתי בדרך משא ומתן לומר דמאן דעביד הכי לא משתבש ומאן דעביד הכי לא משתבש הגם דמשנה מהמנהג כמש"ל ובפרט בראות דברי רבן של אחרונים מהר"ר חיד"א ז"ל והנח להם לישראל. זהו מה שנלע"ד בזה ועיני לשמיא נטלת יצילני מכל שגיאה. כי דעת ממני פליאה. הכ"ד הח"פ טטואן יע"א בס' ובשנת ולכל **בני ישראל** היה אור במושבותם:

סימן טוב

בענין היו"ד של תיבת אלהיך שנקלפה סי' טו"ב קליפת מהגויל וקצת ממנה נשארה דבוקה אין לדמות נד"ז לקרע וכו' שהרי עדיין הגויל שלם מאחריו אלא שנקלף ועמד חלק ממנו בקליפה דקה. ומה שיש לדמות זה הוא לטלאי שאם היתה הקליפה נופלת לגמרי עם היו"ד ודאי שאינו יכול לדבק טלאי ולכתוב עליו היו"ד אחר שהיו"ד הוא מעיקר השם ומצינו שא' מן השמות שאי' נמחקים אינו יכול לכותבו על הטלאי שחששו חז"ל שמא לאחר זמן יפול הטלאי וילך לאבוד ויהיה השם בבזיון ח"ו. וה"ה נמי לאות א' מהשם שאינו יכול לכותבו על הטלאי מטעם זה. אבל הכא בנ"ד שלא נעקרה הקליפה לגמרי ונשארה דבוקה במקום א' דליכא למיחש שתפול הקליפה נראה דשפיר עבד החזן להדביק החלק שנקלף והשאר היו"ד בצביונה ובקומתה וכ"ז הוא אם נשארה היו"ד

שלימה בתוך הקליפה אבל אם נחלקה דהיינו שקצת מהיו"ד בתוך הקליפה וקצתה בגויל שחוץ לקליפה אין לה תקנה כ"א לקדור או לקלוף השם שלם ולכותבו אח"כ:

סימן חי

על היודי"ן שבס"ת שהקוצין שבצד שמאל הם ארוכים כמו רגל ימין וקצתם ארוכים יותר מרגל ימין:

כתב בס' חנוך בית יהודה סימן ע"ד אחר שהביא דברי מרן ב"י א"ח סי' ל"ו שפ' האגור בדברי התוס' דקוצו של יו"ד התלוי למטה מעכב ובתפילין ומזוזות אם לא כ' הקוץ וכ' אות אחרת הוי שלא כסדרן ומזה פ' בנ"ד על היודי"ן שבס"ת שהקוצים שבצד שמאל ארוכים שא"י לתקנו ע"י גרירה קצת מהעוקץ דהוי חק תוכות אלא יגרור כל עוקץ השמאלי ויחזור לעשותו קצר כדינו כמו מ"ם פתוחה שעשאה סתומה דיגרור כל החרטום ויחזור לכותבו. וכ' וז"ל ואין לומר דלמא הא דב' בי' והעוקץ של מטה יהיה קצר יותר מן הרגל כן תדמה לחי"ת היינו לבתחי' אבל בדיעבד אינה פסולה בכך ומותר לתקן ע"י גרירה. או אפשר לו' אפי' בלא גרירא אינה פוסלת בכך דהא אי' דומה לחי"ת ממש. זה אין סברא כלל דאע"פי שאינו ניכר כמו חי"ת ממש מ"מ עינינו רואות שנשתנה צורת היו"ד דהא י"ל רגל ימין ורגל שמאל וצורת היו"ד אין צריך להיות לה רק רגל א' בימין ודומה זה למ"ש הטור ויזהר שלא יאריך דגל היו"ד שלא תהא נראה כוי"ו ולא יקצר רגל הוי"ו שלא תהא נראה כיו"ד עכ"ל ובאם היה מאריך רגל היו"ד עד שהיא דומה לוי"ו או מקצר רגל הוי"ו עד שהיא דומה ליו"ד פשיטא שהיא פסולה עד שיתקן דהא עינינו הרואות השינוי אפי' אין נותנים לתינוק וכו'. ה"ה כשעינינו הרואות שי"ל ב' רגלים ליו"ד שהיא פסולה כז' נ"ל לדעת האגור עכ"ל:

אח"כ הביא מ"ש מרן בב"י משם הר"י אסכנדרני שבתפילין ומזוזות אם לא עשה הקוץ לא פסל ששם יו"ד עליה אפי' בלא קוץ וכתב ע"ז דבנ"ד אין תקנה כשגורר כל עוקץ השמאלי כיון דבלא עוקץ הוא כשר ועי"ז נכשר האות. אלא צריך לגרור גם רגל ימין ואח"כ יכתוב הרגל והעוקץ וגם לא מהני לגרור היתר מהעוקץ כיון דאין העוקץ מעכב דהא מ"מ נשתנה צורת היו"ד ע"י אריכות העוקץ השוה לרגל ימין ופסולה אם כן אסור לגרור כדי להחזיר האות להכשרו ולא דמי לגרירת דביקת אות לאות כיון שצורת האות לא נשתנה וסיים וכתב והנה הכלל העולה מדברינו בנ"ד שלפי דעת האגור א"צ לגרור רק כל עוקץ השמאל ולחזור ולכותבו ולדעת ר"י אסכנדרני צריך לגרור גם רגל ימין וחוזר לכתוב הרגל והעוקץ כדינו:

וע"ע אותיות השם כתב שמותר למחוק ג"כ והביא ראיה ממ"ש מרן ב"י י"ד סי' רמ"ח משם ר"י אסכנדרנו שמי שנתכוון לכתוב השם ונדבק רגל שמאלי של ה"א בענין שניכר לכל שהוא חי"ת שיכול לגרור הרגל ולכותבו וכו' וכת' וז"ל וממילא בנ"ד שנפסד צורת היו"ד שמותר למחוק וכו' מ"מ בנ"ד מיקרי היו"ד נפסד צורתה לגמרי כמו ה"א שנוגעת הרבה ומותר למוחקה. ועוד י"ל ראיה מתשו' מהר"ל מפראג שהשיב לי ע"ע ההיהין שנוגעים שמותר למחוק בשמות ושאין נ"ל סברת ר"י סבנדרני לחלק בין נוגע הרבה לנוגע מעט מאחר דאפי' כשונגע מעט פסולה מיקרי בהכי נפסד צורתה ע"כ מכ"ש בנ"ד דמותר לגרור למר בדאית ליה ולמר כדאית ליה דהיינו לדעת האגור א"צ לגרור רק כל העוקץ ולדעת ר"י סכנדרני צריך לגרור גם רגל ימין ואתה השואל ברור לך דרך הנבחר וטוב לך עכ"ל הרב הנז':

נמצא לפ"ז דאנן בדידן לגבי אותיות השם לא נדע מה נעשה שאם נגרר כל העוקץ ויחזור לעשותו כשר הרי לדעת ר"י סכנדרני כשנגרר העוקץ נכשרת האות ע"י חקיקה ומה שחוזר לכתוב העוקץ לאו תיקון הוא כיון דאינו מגוף האות ואם נגרר גם רגל ימין לדעת ר"י הוי מוחק את ה' כיון דכשר בלא עוקץ:

והיה נראה לומר שיגדר תחילה רגל ימין ואח"כ העוקץ ויחזור לכותבם וכ"ז הוא לדעת הרב חנוך בית יהודה דסבר שאם נשתנית האות אף שאינו דומה לאות אחרת פסולה כדמשמע מלשונו הנ"ל שכ' וז"ל דאע"פ שאינו ניכר כמו חי"ת ממש מ"מ עינינו הרואות שנשתנה צורת היו"ד וכו' ע"כ. וא"כ לסברת מ"ד שאי' פסולה אלא דוקא כשנשתנית להדמות לאות אחרת הכא בנ"ד לא תגע בו יד:

והרב זכרון יוסף סימן ב' כתב וז"ל ומ"ש מעכ"ת דלא נ"ל בתשובות חנוך בית יהודה שהפריז על מדותיו למחוק לדעת האגור לפי' הב"י שני העוקצין ולדעת ריא"ס צריך למחוק גוף היו"ד דלא להוי חק תוכות רק דנראה למעכ"ת דאין צריך למחוק אלא אריכת הקוץ מן הראוי לו להיות דלא גרע מאם נגע אותו עוקץ שמאל של היו"ד בפני האלף דכשר לדעת המ"א בס"ק כ"ט והסכמת הב"ש עמו בסי' קכ"ה ס"ק כ"ד ודלא ככ"מ ע"כ תוכן דברי מעכ"ת. הנני מסכים לדבריו ע"כ:

כתב עוד וז"ל אכן נ"ל ברור להכריע שלא להצריך רק למחוק האריכות וכמ"ש מעכ"ת ועפ"ד הנ"ל. דכיון דתינוק דלא חכים ולא טפש אינו משגיח על אריכות הקוץ וקורא היו"ד יפה שהרי צריך הסופר לעשות הקוץ דק כנ"ל א"כ לא מיקרי חק תוכות ולא שלא כסדרן דהא לא גרע מנדבק אות באות דמותר להפרידם אפי' אחר גמר הכתיבה ולא הוי שלא כסדרן ואין לו' דשאני הכא דהוי דומה לחי"ת דלפי האמת אי' דומה לחי"ת

כלל שהרי מעקם בשביל זה רגל הימין כמ"ש הב"י וגם בחי"ת עובר גג הימין על הרגל משא"כ ביו"ד. ומ"ש הב"י לא יאריך עוקץ השמאל שלא תדמה לחי"ת היינו משום דכל כמה דאפשר לשנויי משנינן וכו' ומ"ש החנוך בית יהודה דמ"מ נאבד צורת היו"ד ממנו משא"כ בדבוק אות לאחרת לא ידעתי למה לא נשתנה התם ג"כ צורת האות כשנצרף אליו הקו דק אלא ודאי דלא משגחים בקו דק כזה כנז"ל דאטו מי גרע דבר זה מאם לא היה נדחה יד הסופר או בא זבוב והמשיך דיו מקוץ שמאלית היו"ד והדביקו לאות שאחריו וכו' ועוד דלא גרע מטיפת דיו שנפל על האות לאחר שנגמר צורתה ונכרת האות היטב לתינוק המוזכר בא"ח סימן ל"ב סי"ז ובא"ה סי' קכ"ה ס"ח יעו"ש שהרי הכא נמי נעשה אריכות הקוץ אחר גמר צורת היו"ד ונכרת היו"ד היטב לתינוק וכו'. והנה בהשקפה ראשונה אמרתי לתקן היודי"ן בענין זה להאריך רגל הימין קצת יותר על הקוץ שזה ודאי שרי דלא גרע מאם טעה וכתב רי"ש במקום דל"ת דמותר להוסיף דיו לרבעה וכו' דבלי ספק אפי' אם יאריך קצת נשארה קטנה ולא נאבד צורת יו"ד ממנה ואמנם לאחר שובי לעיין שפיר חזינא דלא צריכים אנו לכל זה רק אריכת הקוץ כנ"ל וכו' ומסיק וכתב וז"ל סוף דבר הכל נשמע את האלהים אני ירא לומר למחוק כל הקוץ ולחזור ולכותבו. ולענ"ד המחמיר אינו אלא מן המתמיהין וחומר' קולא היא למחוק בחנם ובפרט ביוד"ין שם הנכבד כי נ"ל ברור להכריע כדעת מעכ"ת שלא למחוק רק יתרת אריכת הקוץ משיעורו הראוי לו. והרוצה שלא לסמוך על דברינו ולהחמיר יכול להעביר הקולמוס אחר הגרירה על קוץ הנשאר ומתקנה בזה מחששא דחק תוכות וכמ"ש התו' בגיטין די"ט ע"א ד"ה דיו ע"ג דיו. ואפילו לדעת החולקים על דין זה האחרון מ"מ הוי כעין ס"ס ספק כדעת החולקי' על הרא"ש בגיטין ומכשירין גרור טפה אחר שנגמר האות ואפי' לדעת הרא"ש י"ל דמהני העברת הקולמוס כנ"ל וכו' ע"כ. נקטי' לדעת הר' הנז' שאי' יכול למחוק הקוץ ולעשותו קטן ואם נאמר שיגרר היתר מהקוץ כדברי הרב הרי לדעת חנוך בית יהודה הוי חק תוכות כמש"ל:

והרב בית יהודה ח"א א"ח סי' נ"א כתב וז"ל דע שכ' הב"י דא"ח סי' ל"ו בצורת היו"ד שיהיה לה לצד ימין ירך קטן ועקום ותג לצד שמאל על פניה וכנגדו עוקץ קטן יורד למטה אבל העוקץ יהיה קצר מן התג וגם קצר יותר מן הירך וביאר הטעם שלא תדמה לחי"ת ונראה פשוט שאם האריך העוקץ יותר מרגל ימין עד שנראה היו"ד כצורת חי"ת קטנה הא ודאי דלא מהני גרירת העוקץ עד שיהיה קצר כהלכתו והו"ל חק תוכות דאפי' למאן דפליג על ר"ת וס"ל דאם לא עשה אותו העוקץ כלל אינו מעכב דאין זה בכלל קוצו של יו"ד היינו לענין אם לא עשאו כלל אבל זה שעשאו ועשאו שלא כהלכתו עד

שנשתנית היו"ד לחי"ת אינו מתתקן במחיקה שהרי אפי' בדבוק אם נשתנית צורת האות אין לתקנו ע"י מחיקה וגרירה כמבו' בטור א"ח סי' ל"ב סי"ח ואין לו' הביאו תינוק דלא חכים ולא טפש ואם קראה יו"ד כשרה דהא ליתא שהרי כתב הב"י ס"סי ל"ו בשם מהריק"ו דכל היכא דפשי' לן שאין האות כצורתה לא תועיל ראיית התינוק יעו"ש וכתבו הרמ"א בהגה ס"ט מיהו בגרירת כל העוקץ ולחזור ולכתוב עוקץ קצר כהלכתו הא ודאי מהני וכו' וכיודי"ן של שם הוי"ה א"א לתקן בתיקון זה לבד דהא כשכתב מתחילה היו"ד כחי"ת לא נתקדש השם דאע"פ שהסופר נתכוון לשם קדוש' לא מהני שהרי לא נכתב כהלכתו ומתחילתו נעשה בפיסול וכדמוכח מלשון המרדכי שהביא הכ"י בי"ד ס"סי רע"ו וכו' וכן מוכח מהט"ז סי' הנז' ס"ק ז' יעו"ש בדרך ב' וא"כ אין תיקון אא"כ יגרור כל שם הוי"ה ויחזור ויכתבנו מחדש כהלכתו לשם קדושה וכו' והא דכ' המרדכי דמסלק היריעה היינו משום דחוש' לר"י וכו'. ועוד י"ל דמיירי בדבוק הרבה שמות דכולי האי א"א לתקן וכעין מ"ש מהר"ר איסרלן שהביא הב"י וז"ל ואם בהרבה ההי"ן בשמות שהן נדבקין אין נראה טוב לתקן אותם עכ"ל הרב הנז'. נמצא לפ"ז דלדעת הרב הנז' דכיון שהיו"ד לא נכתבה כהלכתה לא נתקדש השם ומותר למוחקו ואפי"ה אם הוא בהרבה שמות כנ"ד אינו יכול לתקן:

והרב יכין ובועז ח"א סימן כ"ד בס"ת שכל רגלי הקוף דבוקות לגגן ב' התיקון לגרור כל הרגל ולחזור ולכותבו ולא אמרי' דכיון דכל הקופ"ין כך מחזי כמנומר דלא הוי מנומר אלא כשכותב דיו על גבי דיו וכמ"ש בפ' הנזקי' שכל ס"ת שאין ההזכרות שבו כתובות לשמן אינו שוה כלום ואמרי' עלה ולעבר עלייהו הקולמוס ולקדשן כמאן דלא כר' יהודה וכו' ר"ל דמכשיר בהעברת הקולמוס על השם. אפי' תימא ר' יהודה ע"כ לא קאמר ר"י התם אלא בחדא הזכרה אבל בכוליה ספר לא דמחזי כמנומר וכו'. הרי דלא הוי מנומר אלא במעביר הקולמוס על הכתב אבל לכתוב על הגרר ל"מ ברגלי הקוף אלא אף בהרבה תיבות לא הוי מנומר אפי' הרבה בכל דף ולא מצינו בכל הש"ס שחששו לזה יעו"ש שהאריך וחלק על דברי מר זקנו הרשב"ץ ז"ל שכ' דגם כתב על הגרר בהרבה תיבות מחזי כמנומר יעו"ש:

גם הרב זרע אמת י"ד דף ק"ע ע"ג כ' כדברי הרב יכין ובועז דלכתוב על הגדר לא מיקרי מנומר יעו"ש:

והרב מהר"מ ן' חביב בס' גט פשוט סימן קכ"ה ס"ק ס"ו כתם וז"ל ועיין ביורה דעה סימן רע"ו בענין אותיות ההי"ן שבשם דאם נוגע ממש מותר לגדור כל הרגל אבל בנוגעת מעט יש לספק ואי גריר להההוא דבק הוי חק תוכות. וכ"כ הפר"ח א"ה סי' קכ"ה ס"ק י"א

יעו"ש. משמע דאפי' דבוק מועט דאי' משנה אות ה"א דתינוק קורא אותה ה"א אפי"ה אם גרר אותו דבק חשוב חק תוכות וכך דעת הרמ"ע בתשו' סי' ל"ו יעו"ש. ולדידי חזי לי כיון דתינוק קורא אותה ה"א כיון דהדיבוק הוא מועט אם גררו לא חשיב חק תוכות דהא אפילו בלא תיקון יראה דמכשיר מרן וכו' ע"כ:

והרב פר"ח א"ה סימן קכ"ה ס"ק ח' כתב וז"ל שאע"פי שרוב האות נעשה ע"י כתב כיון שמיעוט האות נעשה ע"י חקיקה הרי אותו המיעוט כמאן דליתיה ואין כאן אות שלם ופשיטא דמפסיל וכו' וכן דעת מהר"מ אלשקר בתשו' סימן ה' וכו' וכ"כ מהרד"ך וכו' ודלא כהגה שנמשך אחר הב"י ודעמיה דליתא עכ"ל:

והרב זרע אמת י"ד סי' ק"ב דף קל"ט ע"א בס"ת דשמות אלהי"ם נדבקה יו"ד האלף לגג שתחתיה וכ' וז"ל ואיך שיהיה מ"מ לענין דינא דאין לנו אלא פסק הרב ב"י דבא"ח סי' ל"ב סכ"ו ובי"ד סי' רע"ו סי"א שפסק דאם נדבקו אותיות השם אהדדי יכול להפרידם וה"ט משום דכיון שכוונתו לתקן לא מקרי מוחק וכו' וכ"כ ודאי ה"ה לכל טעות כמו בנ"ד דנפסדה צורת האלף דיכול לגרור לתקן אע"ג דתינוק דלא חכים ולא טפש קורא אותה אל"ף כיון דסוף סוף הס"ת פסול וכוונתו לתקן השם וכו'. ואין לחלק דשאני התם דאין נוגע בגוף אותיות השם אלא מפרידם משא"כ הכא שנוגע בגוף האות דזהו טעות דזיל בתר טעמא שכתב המרדכי דלא אסרה תורה אלא מוחק ואין זה מוחק אלא מתקן ועוד דודאי התם נמי א"א לצמצם שלא יגע בקצהו וחצי שיעור אסור מן התורה וכו' ע"כ:

ושם דף ק"ס סוף ע"א כ' הרב הנז' וז"ל ומעתה נבא לנד"ד דיצא לנו מהאמור דבנ"ד שנדבקו הרבה יודי"ן לגגי האלפי"ן בשמות אפי' אם היה מוחק בלא כוונה לתקן לא היה במחיקה זו אסור אלא מדרבנן כיון דאינו כתב אשורית כתיקונו וכו' ואפי' היה כחוב שם בכתב אשורית אלא דהיה בו איזה חסרון מדברים הצריכים בס"ת משום כתיבה תמה נראה מדברי רשב"ץ ז"ל דאין בו משום מוחק את השם מבואר מדבריו שם סי' ח' וכו' וא"כ אין בו אסור מוחק אלא מצד חומרא בעלמא וממילא היכא דכוונתו לתקן ודאי יש להתיר ואפילו לדברי הריא"ס דאסר לגרור היכא דרגל הה"א של שם דבוק כחוט השערה הכא בנגיעת יודי' האלפי"ן אולי יתיר דזהו הפסד צורת האות לגמרי משא"כ בתליית ההון דאי' אלא מדקדוקי הס"ת וכו' ע"כ:

סימן חי

ועל המעשה שהיה בשבת במנחה שקרא החזן תשעה פסוקים. אם עלתה להם הקריאה או צריך לפתוח ס"ת פעם אחרת ולקרות:

גרסינן בברייתא פ"ב דמגילה אין פוחתין מעשרה פסוקים ואפליגו שם אמוראי כנגד מי. וכן פסק מרן בש"ע א"ח סי' קל"ז דביום שקורין שלשה אין קורין פחות מעשרה פסוקים וסיים וכתב וז"ל ואי סליק עניינא בבציר מעשרה כגון פרשת ויבא עמלק שאין בה אלא תשעה פסוקים שפיר דמי ע"כ. והוא מדברי התוס' שם. גם בסעיף ג' כ' אם דלג פסוק א' ולא קראו אם הוא במנחה בשבת או בשני וחמישי וקרא עשרה פסוקים כלא פסוק המדולג אינו חוזר ואם לאו חוזר וכו' ע"כ מוכח מזה דאם לא קרא עשרה פסו' חוזר כיון דעיקר התקנה כך היתה ופרשת עמלק שאני כיון דסליק ענינא. אי נמי כמ"ש מרן בב"י בשם א"ח דאמר הקב"ה עמלק גרם להיות שמי וכסאי חסרים כך פרשיותיו חסרים יעו"ש. אלא דבסעיף ד' כ' מרן וז"ל אם קרא א' שני פסוקים צריך לחזור ולקרות ואם לאו קראו בין שלשתם אלא תשעה פסוקים שלשה לכ"א אינם צריכים לחזור ולקרות וראיה לדבר פרשת עמלק וכו' ע"כ. והוא מדברי שבולי הלקט שהביא מרן בב"י שם. מאי דקשה דברי מרן אהדדי מסעיף זה לסעיף ג' כבר נרגש הרב מג"א שם סק"ד וכ' וז"ל עשרה פסוקים לאו דוקא אלא בתשעה סגי עיין ס"ד. ואפ' כשדלג באמצע לא סגי בפחות מעשרה עכ"ל. מבואר מזה דהיכא שקרא תשעה פסוקים כסדרן א"צ לחזור ועשרה דנקט מרן לאו דוקא ואת"ל דנקט עשרה בדוקא היינו היכא שדילג באמצע פסוק א' דבהכי מסיק כסעיף ג':

ועפ"ז צריכים אנו לנו לומ' דמאי דקאמ' בברייתא אין פוחתין מעשרה פסוקים היינו לכתחילה אבל בדיעבד בתשעה סגי כמ"ש. אלא דמדברי התוס' שהביא מרן בב"י שם וז"ל ובשבת לא יקרא פחות מכ"א פסוקים לשבעה בני אדם וכו' ובמנחה ובשני ובחמישי עשרה פסוקים ואם שכח ולא קרא כ"כ יחזור ויקרא עכ"ל. מוכח דאף שקרא תשעה פסוקי' חוזר וכן איתא יא במס' סופרים פי"א וז"ל ואם קרא בשני ובחמישי ובמנחה בשבת פחות מעשרה פסוקים יחזור ויקרא עד ישלים עשרה פסוקים וכו' ע"כ. נמצא לפ"ז דמאי דתני בברייתא אין פוחתין מעשרה פסוקים הוי לעכובא דכל שלא קראו עשרה חוזר:

וכן מוכח מדברי הרב חקת התורה שהביא הרב מהרנק"ו שורש קע"ז שכ' וז"ל. ועור מדקאמר כנגד מי תקנום משמע עכובא בדיעבד. ולשון אין פוחתין מהם נראה דחיובא הכי הוא ואם הקריאה שלא כהוגן יחזור ויקרא וכו' ע"כ. והסכים לדבריו הרב מהריק"ו ומרן בב"י שם הביא דבריו והגם דנדון דהתם מיירי בשקראו יותר מעשרה פסוקים אלא שעולה א' קרא שני פסוקים מ"מ הרי מלשון כנגד מי דקאמר בש"ס נראה דהוי לעכובא ואם כן ה"ה לגבי עשרה פסוקים דקאמר האי לישנא הוי לעכובא וגם נר' דלשון אין

פוחתין נראה דהוי חיובא ואם כן לפ"ז צריכין אנו למודעי לדעת הרב שבולי הלקט ומרן דאזיל בשיטתיה שפסק שאם קרא א' שני פסוקים צריך לחזור ולקרות והיכא שלא קראו בין שלשתם אלא תשעה פסוקים ג' לכ"א א"צ לחזור ולקרות דמאי פסקה אחר דלישנא דנקט הש"ס גבי שלשה פסוקים ה"נ נקט גבי עשרה פסוקים וצריכים אנו לרחוק ולומר דהרב שבולי הלקט ס"ל דמאי דתני בברייתא אין פוחתין מעשרה פסוקים אינו לעכוב' אלא לכתחילה מכח הראיה שהביא מפרשת עמלק דאין בה אלא תשעה פסוקים ויוצאים בה ידי קריאה אף לכתחילה ואף דסליק ענינא לאו הכרח הוא לבטולי תקנתא דרבנן שתקנו לקרות עשרה פסוקים דאם הוי לעכובא היה לנו להשלים המנין מפרשה שלמעלה א"ל שנאמר דההיא דאין פוחתין מי' פסוקים היינו לכתחי' אבל בדיעבד בתשעה סגי ולפ"ז מוכרחי' אנו לו' דההיא דמ"ס שאם קרא פחות מעשרה פסוקים דחוזר פלי"ג אש"ס דידן ועבדי' עובדא כש"ס דידן ואף שיש לדוחה ולומר תינח אם היה מבואר בש"ס דבתשעה סגי הוה אמרי' הכי אבל כיון דבש"ס איתא אין פוחתין מעשרה פסוקים. ובמס' סופרים מבואר שהוא לעכובא לא עבדינן פלוגתא וא ואמרינן דגם הש"ס דילן ס"ל דאין פוחתין לעכובא מ"מ הרב ש"הל פרשת עמלק קשיתיה ומחמת זה ודאי דמאי דקאמר אין פוחתין לאו לעכובא אתמר משא"כ ההיא דאחד שקרא כ' פסוקים דכיון דלא מצינו שום קריאה פחות משלשה פסוקים הוי לעכובא וצריך לחזור ולקרות וכיון דחזינן למרן ז"ל בש"ע דפסק כוותיה להלכה הכי נקטי' ועיין בס' יוסף אומץ סי' י"ב שנשא ונתן בההיא שקרא לעולה שני פסוקים יעו"ש:

שוב מצינו להרב פר"ח סי' הנז' שהקשה דברי מרן אהדדי דסעיף ג' אסעיף ד' וכתב וז"ל ואולי העתיק דברי הגהות מיימוני וסמך אדין דלקמן ע"כ ושוב הקשה על דברי הרב שבולי הלקט מההיא דמסכת סופרים והתו' כמש"ל וסיים וכתב ומ"מ העיקר כדברי הרב ש"הל. גם בסעיף ד' גבי מ"ש מרן וראיה מפרשת עמלק כ' וז"ל כן עיקר ודלא כדמשמע מדברי התוס' והגה"מ כמ"ש בסעיף הקודם דאם כן היה לנו לומר שידלג בפ' עמלק פסוק א' כדי להשלימו לעשרה. ומה שחוזרין וכופלין פסוק אחרון כמ"ש המחבר ז"ל סימן תרצ"ג הוא מנהגא בעלמא. ומור"ם ז"ל שם הגיה שאין נוהגים באשכנז לכפול פסוק אחרון וכו' ע"כ נמצא לפ"ז דהכא בנ"ד שקרא החזן תשעה פסוקים ג' לכל א' א"צ לחזור ולקרות כמ"ש גם הר' משחא דרבותא ח"ב סי' הנז' אחר שהקשה דברי מרן אהדדי כ' וזל ונ"ל לומר דלעיל לא נחית אלא לאשמועי' דבעשרה פסוקים לא בעינן כסדרן והעתיק לשון בעל סברא זו אע"פי דבעיקר הדין ר"י לא ס"ל הכי כי היכי דנילף מניה לדידן דקי"ל דבקריאת ט' פסוקים לבד סגי דוקא בלא דלג אבל אם דלג צריך לחזור

ולקרות ע"כ הרי מבואר דפסיק ותני דקי"ל דבט' פסוקים סגי כמ"ש. זהו מה שנלע"ד להשיב בזה בחדש מרחשון שנת תר"ג לפ"ק. שוב בא לידי ספר חסד לאברהם למהר"א אלקאלעי ז"ל בעל זכור לאברהם בהיותי במתא ג' ג'יבאלטאר יע"א וכ' שם חא"ח סי' כ"ט דבדיעבד אם לא קראו רק תשעה פסוקים וברכו כולם אין צריך לחזור ולקרות עוד יעו"ש שהאריך:

סימן יט

תשובה לטאנג'ה למהר"מ בן ג'ו נר"ו:

נדרשנו מאת ידידינו החכם השואל הנזכר נר"ו לחוות דעתנו בדין זה יען שיש לו קורבה עם ראובן הנז' ולא יכול להשיב להם את דבר המשפט:

והנה מצינו למרן ז"ל בב"י א"ח סי' ג"ן שכת' וז"ל כ' האגור כל המתרצה להיות ש"ץ שלא מתוך אגודה אחת אין רוח חכמים נוחה הימנו ויחיד מוחה בחזנות. והר' משה ן' חסדאי חולק מס' א"ז עכ"ל. ומהריק"ו כתב בשורש ל' שהתפלה היא של הקהל שהיא במקום התמידין שהיו באים משל צבור ואין ראוי שיהיה אדם שלוחם להקריב קרבנם שלא מדעתם ורצונ' ומטע' זה כ' רבינו שמחה דאפי' יחיד יכול לעכב את החזנות ולומר איני חפץ שיהיה פלוני חזן א"ל שכבר הסכים עליו מתחילה וכו' עכ"ל. מדסיים בדבריו הר' מהריק"ו ז"ל וכ' וז"ל ומטעם זה פ' רבינו שמחה דאפי' יחיד יכול לעכב את החזנות וכו' אם לא שכבר הסכים עליו וכו'. מוכח דמ"ש בתחילה שהתפלה היא של הקהל וכו' ואין ראוי שיהיה אדם שלוחם שלא מדעתם וכו' היינו כשלא הסכימו עליו בתחילה ובאים עכשיו למנותו צריך שיהיה מדעת כל הקהל ומרצונם ואפי' יחיד יכול לעכב. אבל אם כבר הסכימו עליו הקהל ומינוהו אינם יכולים היחידים אח"כ לחזור בהם ולסלקו אחר שמינוייו היה מדעתם ורצונם. וא"כ גם מ"ש האגור ויחיד מוחה בחזנות מיירי היכא שבאו למנותו מחדש אבל אם כבר נתמנה מדעת הצבור אינם יכולים היחידים אחר כך לסלקו ובזה יבואו הרעות מוסכמים. גם מרן בש"ע סי' הנז' סי"ח כ' וז"ל אפי' יחיד יכול לעכב ולומר איני רוצה שפ' יהיה חזן א"ל שכבר הסכים עליו מתחי' ע"כ ורשם עליו הבא"הג אגור ומהרי"ק בשם ר"ש ועיין שם בט"ז ומ"א:

ולפ"ז הביא בנ"ד שכבר הסכימו הצבור ומינו לראובן להיות שלוחם לשרת בקדש ונשאר עומד ומשמש יותר מך' שנה כמש"ל אין כח ביחידים לערער עליו ולהורידו מקדושתו אחר שכבר הסכימו עליו בתחלה ומינוהו לש"ץ:

הן אמת שאם אלו היחידים המערערים אינם מהקהל של הבה"כ הראשונה שנעתקו ממנה ופנים חדשות באו לכאן שלא היו מצויים במינוייו של ראובן בב"הכ הראשון

היה נראה לכאורה שיכולים לערער לפי דברי הרבנים מהריק"ו והאגור הנ"ל אחר שאלו היחידים לא מינוהו בב"הכ הזאת השנית כמובן מדברי השאלה והגם שראובן ואחר עמו השכירו המקום לביה"כ וגם קנה ראובן ס"ת והניחו בב"הכ דבר זה אינו מעלה ומוריד לענין החזנות דמסתמא שכירות המקום פורעים הקהל ואין זה שררת יחיד להחזיקו בה כי אם שררת צבור:

אלא דמצינו להכנ"הג בסי' הנז' הגהב"י שכ' וז"ל הא דיחיד יכול למחות בחזנות דוקא שיהיה לאותו יחיד טעם הגון עפ"י טובי העיר אבל בלא"ה אין היחיד יכול למחות. לקוטי מהר"י ווייל ז"ל סי' ס' וכו' ע"כ ופסקו מור"ם בהגה שם וסיים וז"ל ואם הוא שונאו יכול למחות בו קודם שהסכים עליו ע"כ וציין זה בשם מהר"ם מפאדווה ומהרי"ק ומצינו למהר"מ מפאדווה ז"ל שם סי' ס"ד שכ' שאם נעשה שונאו לאחר שהסכים עליו אין יכול למחות אלא הש"ץ מחוייב לומר שיסיר הקנאה מלבו ויוציאנו בתפלתו יעו"ש ובשכנ"הג שם כ' משם הרב מהרש"ל ז"ל וז"ל אע"פי שיחיד מוחה בחזנות לאו כ"כ אם לא שהוא אדם חשוב וכל מעשיו לש"ש ונותן אמתלא לדבריו וכו' ע"כ. וא"כ הכא בנ"ד שאין ליחידים המערערים טעם הגון כדי לסלקו אינם יכולים לסלקו אף שלא הסכימו במנוייו דאזלינן בתר רוב הקהל שחפצים כו:

איברא דעדיין צריכים אנו למודעי אם כל הקהל או רובם אינם חפצים בו ורוצים למנות אחר אם יש להם יכולת בזה שהרי כ' הכנ"הג שם וז"ל הא דרבינו שמחה אמר דיחיד שהסכים במינוי החזן מתחילה אין ערעורו ערעור היינו דוקא יחיד. אבל רבים מערערים אפי' הסכימו בתחילה הרב מהר"א רי בוטון ז"ל בתשו' כ"י סי' ב' עכ"ל. דלפ"ז הכא בנ"ד יכולים הקהל לסלקו אף שהסכימו במינוייו וכן מצינו למהרש"ל ז"ל בתשו' סי' ך' שהביא דברי רבינו שמחה הנ"ל באורך משם הרב תלמידו ובסוף דבריו כתב וז"ל וכשיתמנה לש"ץ ויכנס לתפלה ואח"כ יאמרו אחד או שנים אין אנו חפצים בך ולא פשע בשום דבר הקרוי פשיעה שלא כהוגן לאו כל כמנייהו להעבירו הואיל. וכבר נתמנה וקבלוהו עליהם וכו' עכ"ל דברי הרב מהר"י בר שמואל תלמיד רבינו שמחה. וכת' ע"ז הרב מהרש"ל ז"ל וז"ל ומדקאמר שלא פשע בשום דבר הקרוי פשיעה שלא כהוגן משמע דוקא שעשה פשיעה וכו' וא"כ ש"ץ שלא נמצא בו פשיעה שלא כהוגן אין יכולין להעבירו תוך זמנו והא דקאמר א' או ב' לאו דוקא המיעוט ה"ה המחצה מהאי טעמא וכו' ואפשר נמי דהא קמ"ל דאפי' שנים או ג' אם נמצא בו עולה וכו' יכולים להעבירו בע"כ של כל הקהל אפי' תוך זמנו. אבל לעולם היכא שאין יכולים לברר עליו שפשע שלא כהוגן אפי' חצי הקהל אינם יכולים להעבירו בע"כ של חצי השני מאחר שהוא

תוך זמנו. וגדולה מזו נראה בעיני שאפי' כל הקהל אינם יכולים להעבירו תוך זמנו היכא שאין יכולים לברר עליו פשיעה רק שיכולים להורידו ולשלם לו כל שכרו וכו' ותדע שאפי' כל הקהל אינם יכולים להורידו תוך זמנו א"ל שמשלמים כל שכרו דהא הגאון מהרא"י כ' בתשו' בא' שהוציא שם רע על הש"ץ וכו' והורידוהו הקהל מחזנותו ואח"כ נתברר שהוא שקר שצריך לפייסו וכו'. אלא ש"מ שאפי' כל הקהל אינם יכולים לחזור בהם ולהורידו מאמנותו וכו' ע"כ. ובסוף דבריו כ' וז"ל אלא שאם כל הקהל מתרצים לזה כאחד שלא יהיה עוד חזן שלהם שאז לא יכול להתפלל בע"ך מ"מ שכרו לא הפסיד כל משך זמנו וכו' ע"כ מבואר מזה דכשלא נמצא בו עולה אינם יכולים מקצת הקהל להעבירו אבל אם הסכימו כל הקהל להעבירו אף שלא נמצא בו עולה וגם הסכימו עליו בתחילה למנותו יכולים להעבירו והיינו כדברי הרב מהר"א די בוטון הנ"ל אלא דלדברי הרב מהרש"ל צריכים לשלם לו שכרו אף אחר שהעבירוהו:

אלא שקשה לזה ממה שמצינו למרן ז"ל בב"י סי' רנ"ז שכ' וז"ל כתב הרשב"א בתשו' שחזן אין מסלקין אותו מאומנותו אא"כ נמצא בו פסול. ועוד דתנן מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום ואוקימנא בגמ' משום חשדא ומיהו כ' שבזמנו נהגו למנות אנשים על צורכי הצבור לזמן ובהגיע הזמן יצאו אלו ויכנסו אחרים תחתיהם וכו' אפי' לא קבעו להם זמן סתמן כפירושן אחר שנהגו כך והמנהג כהלכה הוא. ואם מפני החשד כיון שנהגו לבא חליפות נסתלק החשד שכשרים שבדורות נושאים במשא העם ובצורכי הצבור ואח"כ מסתלקין ובאים אחרים תחתיהם. א"כ דין ממון אין כאן חשד אין כאן עכ"ל הרשב"א המובא שם וא"כ לפי דברי הרבנים הנ"ל שכתבו שאם הסכימו כל הקהל לסלקו יכולים הם אף שלא נמצא בו פסול והלא יש לחוש לחשד שיאמרו שח"ו נמצא בו פסול. דלפי הראיות שהביא הרשב"א ז"ל מהגמ' מוכח שדין זה מוסכם שאין הקהל יכולים לסלקו מפני החשד ומרן ז"ל שם לא הביא שום מחלוקת בזה וגם בש"ע שם סי' כ"ה סתם וכתב וז"ל אין מסלקין חזן מאומנותו אא"כ נמצא בו פסול ע"כ והיינו דינו של הרשב"א ז"ל הנ"ל:

ונראה לומר שמדקדוק לשון הרב מהרש"ל ז"ל הנ"ל יבא הכל על נכון שכ' וז"ל שאפי' כל הקהל אין יכולים להעבירו תוך זמנו וכו' רק שיכולים להעבירו ולשלם לו שכרו וכו' ובסוף דבריו כתב וז"ל שאם כל הקהל מתרצים זה לזה שלא יהיה עוד חזן שלהם שאז לא יכול להתפלל בע"ך מ"מ שכרו לא הפסיד כל משך זמנו וכו' ע"כ. מוכח מזה שמנהגם היה לשכור החזן לזמן ובמשלם הזמן שוכרים אחר דבזה ליכא חשדא כמ"ש הרשב"א ז"ל ודין זה פסקו מרן ז"ל בס"ס ג"ן קהל שנהגו וכו' דמוכח דלא חיישינן בזה לחשד כיון

שנהגו כך ואפי' אם יעבירוהו תוך זמנו ליכא חשדא אחר שמשלמים לו כל שכרו ומי שלא ידע בזה לא ידע ג"כ שעדין הוא תוך זמנו ויסבור שנשלם הזמן באופן דבנד"ז ליכא למיחש לחשדא אמטו להכי כ' מהרש"ל ז"ל שיכולים הקהל להעבירו וגם דברי הרב מהר"א די בוטון הנ"ל שכ' שרבים יכולים לערער אפי' הסכימו עליו בתחי' מוכרחים אנו לומר דמיירי באופן דליכא למיחש לחשדא. תדע שהרי כ' הכנ"הג שם על דברי הרשב"א הנ"ל וז"ל הרב מהר"א די בוטון ז"ל בתשו' כ"י סי' ב' כתב ע"ז אני חוכך בזה דדילמ' היינו דוקא בזמנו של הרשב"א שהיו משנים החזנים מזמן לזמן אבל בדורינו זה כל ש"ץ שמסלקים אותו אם אינו נכנס בקהל אחר ודאי חושדים אותו ע"כ הרי דחייש הרב לחשדא וא"כ איך כתב הוא עצמו שרבים יכולים לערער אפי' הסכימו עליו בתחילה א"ל שנאמר דמ"ש יכולי' לערער היינו באופן דליכא למיחש לחשדא כמ"ש אבל ודאי דמן הסתם במקום שאין מנהג קבוע בעיר לשכור הש"צ לזמן והסכימו הקהל ומינו את א' לש"ץ אינם יכולים אח"כ לחזור בהם ולסלקו דאיכא למיחש לחשדא וא"כ גם הכא בנ"ד לצד שנאמר שמינוי ראובן היה בהסכמ' הקהל כיון שאין שום מנהג קבוע במקום ההוא להשכיר את הש"ץ לזמן וככלות הזמן ממנים אחר וגם הקהל לא מינו אותו בפי' לזמן אלא מן הסתם הדבר פשוט שאפי' יסכימו כל הקהל להעבירו אין שום יכולת בידם כיון דאיכא למיחש לחשדא:

ואכתי פשגבן לברורי היכא דמינוי הש"ץ לא היה על ידי הקהל שמינוי אותו אלא שעלה מעצמו לשרת בקדש ושמש איזה זמן ואח"כ נראה להם לקהל להעבירו ולמנות אחר במקומו אם יכולים לסלקו דיש צד לומר דכיון דטעמא הוי משום חשדא מה לי מנוהו הקהל או עלה מעצמו סוף סוף לא פליט מחשדא שיאמרו דשמץ דבר נמצא בו ולכן העבירוהו. או אפשר לומר דכיון דהמינוי לא היה ע"י הקהל שוב ליכא חשדא שאמרו דלא אתדר להו להקהל בש"ץ זה כיון שלא היה המנוי על ידם:

ומצינו להריב"ש ז"ל בתשו' סי' ער"א שכתב וז"ל שנית שאף אם לא היה מהר"ר יוחנן בא בטענת אביו והיה ראוי מהר"ר ישעיה להיות קודם להתמנות מ"מ כיון שכבר היה נוהג בשררה ההיא שקבלה מעצמו והחזיק בה זכה בה מדגרסי' בירושלמי דהוריות רבי הושעיא ודבי בר פזי הוו עלין ושאלין בשלמיה דנשיא כל יומא והוו אלין דבי הושעיא עאלין קדמאי ונפקין קדמאי אזלון אינון דבר פזי ואתחתנון בנשיאותא אתון בעיין מיעל קדמאי אתון ושאלין לרבי אמי אמר להון ר' אמי והקמות את המשכן כמשפטו. וכי יש משפט לעצים אלא קרש שזכה לינתן בצפון תנתן בצפון וכו'. שמעינן מהא שמי שהחזיק אפי' מעצמו באיזה שררה או דין קדימה אין נוטלין אותה ממנו לתתה לאחר גדול ממנו

מכיון שכבר זכה זה בה אא"כ הוא ע"ה והאחר ת"ח. אבל כל שהמחזיק בה א"ח אין מסלקין אותו אע"פי שהבא לנוטלה גדול' ממנו וכו' ע"כ:

למדנו מזה שאפי' אם עלה מעצמו לאיזה שררה אין מסלקין אותה ממנו כדי ליתנה לאחר אפי' הוא גדול ממנו והגם שהנדון של הריב"ש ז"ל היה במינוי רב ומ"ץ בעיר כמבו' שם מ"מ מהראיות שהביא מהירושלמי מוכח דה"ה לכל מין שררה ומה גם שהרי כ' בפי' וז"ל שמי שהחזיק אפי' מעצמו באיזה שררה או דין קדימה אין נוטלין אותה ממנו וכו' ע"כ. וד"ז דהריב"ש בהחזיק מעצמו בשררה פסקו מור"ם בהגה בי"ד ס"סי רמ"ה:

גם הר' כנ"הג א"ח סי' ג"ן כתב וז"ל ה"ה לכל שררה מן הצבור הן מלך הן חכם הן חזן הן שוחט הן מוהל הן גבאי במקום שלא נהגו למנותם לזמן ידוע שאין מסלקין אותם אם לא נמצא בהם פיסול וכו' ע"כ יעו"ש שהביא דין זה משם כמה פוסקים והגם שלא פי' שדין זה הוא אפי' אם עלה מעצמו נלמד סתום מן המפורש שמכלל הפוסקים שהביא ציין להריב"ש בתשו' הנ"ל והרי הדין מבואר שם כמ"ש:

נמצא לפ"ז דהכא בנ"ד אף את"ל שראובן זה לא מינו אותו הצבור אלא שהוא עלה מעצמו לשרת בקדש ושמש כמה שנים כמש"ל בשאלה אין הקהל יכולים להעבירו ולמנות אחר במקומו כיון דאיכא למיחש לחשדא שיאמרו שח"ו שמץ דבר נמצא בו כמ"ש:

מעתה צריכים אנו לבאר פרט א' אם יסכימו הקהל למנות ש"ץ אחר שקולו ערב יותר מזה ושלא להעביר את זה לגמרי אלא ישמשו שניהם כל א' שבוע א' או חדש וכיוצא אם יש להם כח ורשות לזה אחר דליכא בזה חשדא כיון שאין מעבירין אותו לגמרי:

ומצינו להרב כנ"הג שם שכתב וז"ל להעביר ש"ץ קבוע שלא נמצא בו שום דופי בשביל אחר שקולו ערב לא נכון לעשות כן אלא ישרתו שניהם כא' הרלנ"ח ז"ל סי' ע"ט. וכן הסכים מהר"א רי בוטון בתשו' כ"י סי' ב' היכא דרוב פורעי ממון חפצים באחרון עכ"ל. גם בסי' קנ"ג הגהב"י כ' וז"ל אפי' אם בא ת"ח לזכות באותה מצוה אין מעבירין את המצוה ממי שהחזיק בה אפילו אם הוא ע"ה. הראנ"ח ז"ל ח"ב סי' ע' ע"ב. וס"ל כתב וז"ל לדעת מהרר"י ז"ל בכתביו אין דין זה אמור אלא ברוצים להעביר את המצוה והכבוד לגמרי ממי שהחזיק בו. אבל אם בא לזכות במצוה וגם הראשון יעבוד במצותו וכו' אינו יכול לעכב הראנ"ח ז"ל ח"ב סי' פ"ח עכ"ל. וכ"כ בסי' שס"ו הג"הט יעו"ש. והיה נראה לומר דע"כ לא אמרי' דישמשו שניהם אלא דוקא כשאינו מקפח פרנסת הראשון ואינו נגרע מחלקו אלא שהקהל פורעים שכר לשני ג"כ אבל לגרע שכר הראשון המוחזק וליתנו לשני אין סב' לזה להשיג גבול הראשון ולקפח פרנסתו:

אלא דמצינו למור"ם בהגה בי"ד סס"י רמ"ה שכ' וז"ל רב היושב בעיר ולומד לרבים יכול חכם אחר לבא וללמד ג"כ שם אפילו מקפח קצת פרנסת הראשון וכו' ע"כ. דלפ"ז היה נראה לו' דה"ה נמי לש"ץ ולשאר שררות דמאי שנא ומ"מ הרי כ' שם הרש"ך ס"ק ט"ו וז"ל אפי מקפח קצת. כגון בשכר חופות וקידושין וכן כתוב בפסקי מהרא"י שם וזל ואי משום דיש קיפוח פרנסה בדבר מחמת הפרס שתפול לבית המנהיגים מגיטין וחליצה וכו' כמה טצדקי על קיבול פרס זה אנו בושים ובטורח למצוא היתר לרובן והיאך נחזיק אותו כוליה האי להחשיבו פרנסה ומחיה לבלתי ישיג אחר בה עכ"ל ומשמע דפרס שהוא בהיתר ברור אין לו לקפח הפרס ההוא וזהו שכ' הרב מקפח קצץ פרנסת הראשון מיהו כ"ז מדינא אבל מצד המנהג אפשר שיש לדחות בזה עכ"ל:

מבואר מזה דדוקא ברב היושב בעיר שי"ל שכר גיטין וחליצה וכו' שאין היתרו ברור יכול האחר לבא בגבולו אפי' מקפח קצת פרנסת הראשון. אבל שכר הש"ץ שהיתרו ברור כמ"ש מרן בב"י א"ח סי' ג"ן משם הרשב"א שיותר טוב להיות ש"ץ בשכר מבחנם ופסקו מרן בש"ע שם סכ"ב יעו"ש. אין שום אחר יכול לבא בגבולו ולגרע מחלקו וכ"ש הכא בנ"ד שהאחר שרוצים היחידים למנותו לש"ץ הוא אכסנאי שבא לעיר לזמן מועט והראשון דר שם בקביעות כמ"ש בשאלה שאין כח ביד הקהל למנות לשני אפי' אם ישתרר הראשון בשררתו וכמ"ש מור"ם בהגה בי"ר שם וז"ל. אבל אם בא חכם אכסנאי לעיר אין לו לקפח שכר הרב הדר שם וכו' ע"כ. וכתב שם הרש"ך ס"ק ט"ז וז"ל אבל אם בא וכו' כלומר דוקא כשהחכם אחר בא לדור שם בקביעות אבל בא דרך עראי אכסנאי אין לו לקפח וכו' עכ"ל. הרי מבואר דאפי' בשכר הרב דאין היתרו ברור כמ"ש דמותר קיפוח קצת היינו כשהאחר בא לדור בקביעות אבל אכסנאי לא כ"ש בשכר החזנות שהיתרו ברור דאין לאכסנאי לבא בגבולו כלל אפי' מקפח קצת:

שוב מצינו להרב הגדול מהר"ר יעב"ץ ז"ל שהביא דברי מור"ם בהגה בי"ד ודברי הרש"ך הנ"ל וכ' ע"ז וז"ל ועוד נראה לומר דאף בקיפוח מעט לא התירו אלא ברב המלמד תורה לרבים ובא אחר לעשות כיוצא בו דהו"ל מרבץ תורה ושייך ביה טעמא דיגדיל קודם ויאדיר ומשו"ה אין לנו להשגיח על קיפוח קצת פרנסה של ראשון והכי משמע מדמייתי לה במפה סמוך להא דכ' מרן א' מבני חצר שבקש לעשות מל"ת ובא חבירו ופתח בית ולמד תי' בצדו אין יכולים למחות בידו משום שנאמר ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר וסמיך ליה הא דרב היושב בעיר ולומד לרבים משום דחד טעמא אית להו אבל היכא דלא שייך טעמ' דיגדיל תורה לאו כל כמיניה דשני לקפח פרנסת הראשו' אפי' בקיפוח מעט כ"ש כפי מה שסיים הש"ך אההיא דרב היושב בעיר וכו' ומיהו כ"ז מדינא

אבל מצד המנהג אפשר שיש למחות בזה עכ"ל והלא דברים ק"ו דברבנות גופיה דאין היתר שכרה ברור וא כא משום יגדיל תורה אפי"ה יש למחות מצד המנהג מטעם השגת גבול כ"ש בשכר הש"ץ ושוחט ובודק שהוא היתר ברור ולא שייך ביה יגדיל תורה דלא מבעייא מצד המנהג אלא מדינא נמי השגת גבול היא ע"כ כתבתי בתשובה לצפ'רו והסכים עמי מורי הרב המובהק מהריב"ע זצ"ל עכ"ל:

כלל העולה שראובן זה שהחזיק לשרת בקדש להיות ש"ץ בב"הך אפי' עלה מעצמו אין כח ורשות ביד הקהל להורידו מקדושתו ולהחליפו באחר אפי' הוא גדול ממנו כשיש בו המדות שמנו חז"ל בש"ץ ועיין משפט צדק ח"א דף דנ"ט ע"ב ואפי' הכניס אחר עמו וישרתו שניהם אין כח בידם לקפח פרנסת הראשון אפי' קיפוח מעט כמ"ש זולת אם יקבעו לשני שכרו משלהם והראשון יהיה עומד על כנו ולא יגרע מחלקו הרשות בידם אם הם חפצים בשני וישרתו שניהם שבוע לכ"א וכיוצא ודוקא אם כל הקהל חפצים בזה השני לאיזה סיבה. אבל אם הם המיעוט אין כח בידם כמש"ל:

ועל ענין חתנו של ראובן שהוא שוחט ובודק זה כמה שנים ורוצים המערערים להעמיד שוחט ובודק אחר ולהשיג גבולו של ראשון. נחזי אנן אם הם רוצים להעביר את הראשון ולמנות אחר במקומו אפי' אם יסכימו כל הקהל בזה הדבר פשוט שאין יכולת בידם וכדין הש"צ כן הוא דין השוחט ובודק וכמ"ש הכנ"הג בשם כמה פוסקים דה"ה לכל המנויים כמש"ל אלא שאם הם רוצים למנות השני שיעסוק עמו בשחיטה ובדיקה רשאים בכך לענין זה של שחיטה ובדיקה שבדיקת הסכין צריך ישוב הדעת הרבה ויראת שמים וגם בדיקת הריאה צריך בקיאות הרבה והו"ל כמורה הוראה ומה גם למ"ש הכנ"הג בי"ד שהשוחט ובודק צריך שיהיה בקי לישא וליתן בש"ס והפוסקים וכו' ואפי' יהיה כו כל המדות הללו עכ"פ בענין זה טובים השנים מן הא' וכן מנהגנו במחז"ק מימות הראשונים שאי' היחיד רשאי להיות שוחט ובודק לבדו א"ל בהצטרף אחר עמו זולת בכפרים ואיזה עיירות הסמוכות שאי' מצוי שיהיה שם כי אם שוחט א' אין דנים אי אפשר משאפשר והוא שוחט ובודק לבדו וא"כ הכא בנ"ד הטוב והישר בעיני אלהים ואד שאף שהשוחט הראשון הוא אומן בקי ומוסמך. מ"מ כשיזדמן לשם שוחט אחר בקי צריך לחוש לעצמו וחיובא רמיא עליה להוליכו עמו לבית המטבחיים וישמשו שניהם אף שיגרע מחלקו שזהו כבודו ותפארתו שירא הוא את ה' הנכבד והנורא אף שהקהל אינם מקפידים ע"ז למנות אחר עמו. ושומע לזה ישכון בטח ושאנן ובצל שדי יתלונן. זהו מה שנראה להשיב בזה. וליה עינינו יצילנו מכל שגיאה ויאר עינינו במאור תורתו הנפלאה אמן. הכ"ד הח"פ טיטואן יע"א בחדש אדר משנת ולא תהדר פני גדול לפ"ק:

סימן ך

ראינו את כל פרשת העיבור באנשים הקמים לפרוץ גדרן של ראשוני לקדושים אשר בארץ החיים המה ולעבור על הסכמתם בשאט ונפש ולא יראו לנפשם שיכוו בגחלתם בחוייא דרבנן דלית ביה אסוותא על זאת תאבל הארץ איכה נהייתה הרעה הגדולה הזאת בעיר ואם בישראל לבלתי שמוע לקול מורים ואף אם לא היה בזה שום הסכמה מהראשו' מ"מ כיון שחדוש הבה"כ הוא שלא ברצון הב"ד והקקי"ץ ישתקע הדבר ולא יאמר והרי אמרו חז"ל המתפלל בחזקה אין עונים אחריו אמן ופסקו מור"ם בהגה א"ח סי' ג"ן סנ"ב ומזה יש לנו ללמוד ג"כ למחדש ביהכ"נ שלא ברצון הקהל דאין תפלתם רצוייה כי ענין זה של חידוש ביה"כ תלוי ברצין הקהל כמו שמצינו שכתב מרן בסי' קנ"ג סי"ב וז"ל מי שיש לו תנאי עם הקהל שלא יוכל לבנות ביה"כ כי אם הוא וזרעו אינו יכול למכור זכותו לאחר ע"כ. מוכח מזה דחדוש בית הכנס' הקהל שליטים בו ועל פיהם יהיה חדושו ובניינו. באופן כי רע ומר המעשה אשר נעשה בלי רשות הבדי"ץ והקקי"ץ וכ"ש וק"ו בהיות הסכמת הראשונים על זה בגזרת נח"ש מלבד כמה תקלות הנמשכי' מזה כמש"ל בדברים החכמים וש"ץ:

ואין זה ענין להההיא דתשו' הריב"ש ז"ל יען שידוע הוא שכעדי המזרח ובערי אדום ההכנסות של ב"הכ הם לזכות הקדש עניי העיר וא"כ אף אם איזה יחיד ישכלל ויחדש ב"הכ מוכרח הוא שההכנסה יהיה לזכות ההקדש וע"ז הוא דוקא דקאמר הריב"ש דמונע הרבים מלעשות מצוה וכמו שדקדק הרב של מכנסא ז"ל מדברי הריב"ש ז"ל שכתב ויקדישנה כמש"ל ואף בזה דשיש טעם מספיק לקהל שלא להוסיף ב"הכ אחרת יכולים הם למנוע וכמ"ש הכנ"הג כנז"ל בדברי החכמים וש"ץ:

ומה שהביא הכנ"הג שם משם מהר"י הלוי ז"ל דאזיל בשיטת הריב"ש ז"ל מלבד דמיירי במקדישו כמובן מדבריו שם בסי' מ"ה. עוד בה שהנדון היה שכשהיו יחד בב"הכ הראשון בכל יום היו מתרבים מחלוקות ביניהם עד שלא היו מתפללים בכוונה כלל כמבואר שם בשאלה אמטו להכי כ' הר' ז"ל שם דיכולים לחדש ביה"כ אחדת לשכך המחלוקות ולהתפלל בכוונה וכ' עור שם דאין לחוש שמא ילכו אנשים מבה"כ הישן וברוב הימים יהיה סבה שלא יתקיים ח"ו דלזה הרי יש להם הסכמה לבני ביה"כ הישן בחיוב חמשים פרחים לכל מי שילך משם להתפלל בב"הכ אחרת והרי הם נטועים שם ובמסמרות תקועים וכו' יעו"ש הרי כמה חשש הרב על הבה"כ הראשונה אף שחדוש השני היה על צד ההכרח:

וגדולה מזו מצינו בספר משפטי שמואל באותה תשו' שהביא ה' כנ"הג שאע"פ שהיחידים הבאים לחדש ביה"כ היה להם טענה מספקת לזה שהיתה דירתם חוץ לעיר ולא היו יכולי' להתפלל תפילת ערבית בעשרה בב"הכ שבעיר אפי"ה כ' הרב שם וז"ל ואני השבתי להם כי דוקא מתפלת ערבית מתבטלים ואפי' בתפילת ערבית כמה דיו נשפך וכו' לתת סברא למקדימים להתפלל ופשיטא לי דלגבי כמה תקלות ונאצות וקלקולים היוצאים מעשיית בית הכנסת ופירוד הנפרדים שוקלת כמה ככרו הרעה היוצאת מהיציאה ממה שנרויח במצות התפלה של ערבית בעשרה וכו' ע"כ. וכ"ש כשאין כאן טענה מספקת לחרוש ביהכ"נ ואדרבא ימשך מזה כמה תקלות ופרוד הלבבות דודאי העדרה יותר טוב ממציאותה:

וכן מצינו להרב פחד יצחק אות ב' בענין ביה"כ שהביא שם פסק א' על א' שרצה לחדש ביה"כ אחרת וכתב הרב נתנאל טרבוט ז"ל דלאו כ"כ מטעמא שמא יחרב הבית הא' והביא תשובת הריב"ש ז"ל סימן רנ"ג הנ"ל וכתב על זה וז"ל אף אתה תשיב אמריך לו דכל היכא דאיכא למיחש לחרבן בית הכנסת ח"ו שצריך שהב"ד יעיינו בדבר דאין זה מברך אלא מנאץ והו"ל מצוה הבאה בעבירה כאשר כתב הריב"ש שם בסוף אותה תשובה וכו':

ועוד איכא למימר דע"כ לא קאמר הריב"ש התם אלא לעשות מדרש להתפלל משום דקדושת בה"מ עדיפא טפי וכו' ובר מן דין בנ"ד בנין ב"הכ החדש הוא משום קטטה ומחשבתו נכרת מתוך מעשיו של הכהן דלמקט קא מכוין ולצעורי לבני פאויא"ה ומשום שהוא עשה שלא כהוגן אף אנן נקום ונעביד עמיה שלא כהוגן כדאי' בקידושין וכו'. ואף הריב"ש הגוער במי שרוצה לעכב אודי לן מיהת בנדון שלנו דאי לא נימא הכי מצינו חוטא נשכר וכו' ע"כ:

הן אמת שבנדון ההוא היה קרוב לודאי שיחרב הראשון שהיתה עיר קטנה ואנשים בה מעט ואין שם כדי ספוק לב' הב"כ כ"א על צד הדחק כמבו' שם. וגם החלוק שכ' מההיא דהריב"ש סי' רנ"ג שהיה מדרש הר"י בסימן של"א היה בי"הך וכתב דמונע רבים וכו' אבל מ"מ מהטעם האחר של המחלוקת שייך נמי לנד"ד:

עוד הסכימו שם באותו פסק כמה רבנים ושם בפסק א' של הרב מנשה פאדווה ז"ל האריך בזה ובתוך דבריו כ' וז"ל וע"י זה הפרוד ודאי שירבה המחלוקת וקטטה ביניהם חלק לבם עתה יאשמו ואין לך חילול ה' גדול מזה. ואל יחשב זאת למצוה לבנות בית הכנסת חדש כי אלהים חשבה לרעה ויהיה לפוקה ולמכשול דאין עבירה מצוה וכדאמר ר' אילא בירושלמי כי אין זה כבוד שמים ברבוי ב"כ ומה שמרבים בעיירות גדולות זהו

מדוחק הדיורים ואדרבא כבוד שמים הוא כשישראל נעשים אגודה א' דברוב עם הדרת מלך לכן יטה המערער אזנו למורים ויחדל מלבנות את הבית כי אין השכינה שורה על סלע המחלוקת וכו' ע"כ:

איברא דעדיין יש לחקור כשלא נמשך שום מחלוקת . ושום תקלה מחדוש ב"הכ אם בעלי בתי כנסיות הראשוני' יכולים למחות בידו כיון שכבר החזיקו הם במצוה זו והגם שכ' הריב"ש דמונע מלעשות מצוה יכולים אנו לומר דהיינו דוקא כשהמעכבים אינם בעלי ב"הכ דכיון שזה המחדש מקדישה לרבים אינם יכולים לעכב בידו. אבל אם בעלי ב"הכ הראשון הם מעכבים בטענת חזקה אפשר דיודה הריב"ש דמצו מעכבי או דילמא דבדבר מצוה ליכא חזקה וכל ישראל יש להם חלק במצות ורוצים לזכות בהם:

ומצינו להרב כנ"הג סי' קנ"ג הגהב"י שכתב וז"ל ך אפילו בא ת"ח לזכות באותה מצוה אין מעבירין את המצוה ממי שהחזיק בה אפי' אם הוא ע"ה הראנ"ח ז"ל ח"ב סי' ע' ע"כ. וכתב עוד שם וז"ל לדעת מהר"י ז"ל בכתביו אין דין זה אמור אלא ברוצים להעביר המצוה והכבוד לגמרי ממי שמחזיק בו. אבל אם בא לזכות במצוה וגם הראשון יעמוד במצותו כגון מי שהחזיק שיתפללו בביתו ובא אחר ועשה ביתו בית תפלה שיתפללו בו אף על פי שקצת מהאנשים שהיו מתפללים בבית המחזיק הא' מתפללים בבית המחזיק השני אינו יכול לעכב על ידו הראנ"ח ח"ב סי' ע' ע"כ וכ"כ הרב הנז' בסי' שס"ו הג"הטו יעו"ש. ושם באותה חשובה של הרב מהראנ"ח כת' וז"ל ונראה בענין זה של ביה"כ מי שהחזיק בה זכות הוא לו אם מצד הכבוד ואם מצד המצוה ואין מעבירין אותה ממי שזכה בה וכו'. אמנם נ"ל שכל מה שאמרנו שאין להוציא מחזקת הראשון אינו אלא אם אמרנו נבא להעביר המצוה והכבוד לגמרי ממי שמחזיק בו אל איש אחר כההיא שיפורא וכו'. אבל אם לוי זה קובע שם בית תפלה בביתו ובית שמעון עודנו עומד על תלו בית תפלה יקרא ע"כ:

וב"ב בס' משפטי שמואל סימן נ"ג בחברת קוברי מתים שהיו רוצים לעכב בחברה חדשה שהיו רוצים גם הם לזכות במצוה זו וכת' הרב וז"ל שאין להם דין לחברה הישנה במה שרוצים לעכב לחברה חדשה שלא יזכו גם הם במצוה זו וכו'. אבל בענין המצוה כל א' רוצה לזכות לעשות מצוה וכו' ע"כ וכ"כ בספר אורח לצדיק א"ח סי' ט"ו וז"ל בדבר מצוה שהכל חפצים לזכות בה ליכא שום חזקה כמ"ש המרדכי וכו' וכן הביאו מהרי"ו וכו' ואע"ג דבסי' ב' האריך להוכיח דאין להוציא הראשון מחזקתו וכו' התירוץ הוא ברור דבסי' ב' מיירי להוציאו לגמרי מחזקתו אבל בסי' כ"ז הוא לזכות כולם כהדדי במצוה וכו' ע"כ וכן הביא שם מהרב מהרלב"ח ז"ל סי' ע"ט יעו"ש:

ומ"מ אין כל הדברים אמורים אלא דוקא במצוה שאין בה הנאת ממון רק מצוה וכבוד בעלמ' כמ"ש בדברי הראנ"ח הנ"ל ובזה הוא שכתבו הפוסקים הנ"ל דלא מצו מעכבי באחרים הבאים לזכות גם הם. ולכן בבא לחדש בי"ה כיון שבמקומותם במושבותם של הפוסקים הנ"ל כל הנאות ב"הכ הם להקדש אמטו להכי סברי רבנן דכיון שהב"כ הא' עומדים על תלם ובאים אחרי' להוסיף עליהם שרוצים הם לזכות בכבוד ובמצוה ההיא אין כאן בית מיחוש ולא מצו מעכבי. אבל אנן בדידן בערי המערב שב"כ שלנו הם של ת"ח יחידים שהניחו להם אבותיה' בירושה וכל ההכנסות הם לזכותם שמתפרנסים מהם נראה דהבא להוסיף ולחדש ביה"כ אחרת בעיר יש בזה משום השגת גבול וקפוח פרנסה לת"ח בעלי הבתי כנסיות שבודאי ילכו אנשים מב"כ הישנים ויקבעו עצמם להתפלל בב"הכ החדש וממילא יתמעטו ההכנסות של הבתי כנסיות הראשונים:

וכן מוכח מדברי הרב מהרא"י בס' פסקים וכתבים הביא דבריו הרב מהראנ"ח ז"ל בתשו' הנ"ל וז"ל נראה דכל מה שאסרו חכמים שלא ירד איש לאומנות חבירו להשיג גבולו היינו דוקא בכל מידי דאית ביה קפוח פרנסתו ומיעוט רווחו וחוסר מחייתו אבל בה"ג דחד עביד שררותא דמתא ואידך בא למעבד נמי שררותא דמתא כוותיה ואין בזה חסרון כיס מאן לימא לן דאסרו בכה"ג דכל חד וחד בעי למזכי בשכר פרנסי ישראל דהוא שכר שאין לו שיעור ול"ד למי שהחזיק במצוה כמה שנים כמ"ש מל' מהר"ם במרדכי פ' חזקת הבתים דאית ליה ביה חזקה שלא יוכל אחר לדחותו בכלום ממנה דשאני התם דרגילים לקנות חזקה בה"ג מן הצבור וליהנות צדקות והקדשות על ככה להניח להם וליורשיהם החזקה אבל כתר תורה ושררותא דידה הרי היא מונחת ומופקרת לכל מי שירצה לזכות בה וכו' ע"כ:

הרי מבואר דדוקא במצוה שאין בה קפוח פרנסה לכ"א כי אם שררה וכבוד בההיא הוא דאמרי' דיכול אחר להחזיק בה גם כן אבל בדבר שיש בו קפוח פרנסה לראשון אין אחר יכול לבוא בגבולו ולקפח פרנסתו:

והגם שכ' מור"ם בהגה כי"ר ס"סי רמ"ה וז"ל רב היושב בעיר ולומד לרבים יכול חכם אחר לבוא וללמוד ג"כ שם אפילו מקפח קצת פרנסת הראשון כגון שהקהל קבלו עליהם הראשון לרב ונוטל פרס מהם ע"ז אפי"ה יכול הב' לבוא לדור שם ולהחזיק רבנות בכל דבר כמו הראשון אם הוא גדול וראוי לכך וכו' ע"כ וציין שם מהר"יו ומהרא"י דמוכח מזה דאפי' מקפח קצת פרנסת הראשון יכול לבוא בגבולו מ"מ הרי כ' שם הרש"ך ס"ק ט"ו וזל אפי' מקפח קצת כגון בשכר חופות וקדושין וכ"כ בפסקי מהרא"י שם וז"ל. ואם משום דיש קפוח פרנס' בדבר מחמת הפרס שתפול לבית המנהיגין מגיטין וחליצה

והשבעת נשים ושכר ברכת אירוסין ונשואין וכה"ג כמה טצדקי על קבול פרס זה אנו בושים ובטורח למצוא היתר לרובן והיאך נחזיק אותו כולי האי להחשיבו פרנסה ומחיה לבלתי ישיג אחר בהם עכ"ל. ומשמע דפרס שהוא בהיתר ברור אין לו לקפח הפרס ההוא וז"ש הרב מקפח קצת פרנסה וכו' מיהו כ"ז מדינא אבל מצר המנהג אפשר דיש למחות בזה עכ"ל הרב ש"ך ז"ל:

מבואר מזה דדוקא בפרס דאין היתרו ברור אין בו השגת גבול. אבל בדבר שהיתרו ברור כנד"ר דהכנסת בה"כ אין בה שום נדנוד אסור הבא להוסיף ב"הכ ולקפח פרנסת הראשון יש בזה משום הש"ג ולאו כל כמיניה:

שוב מצינו בפס"ד א' שסדר הרב מהר"ר יעב"ץ ז"ל ע"ע מצות המילה שהיו מוחזקים בה משפחה אחת במחז"ק והביא שם דברי הפוסקים במי שהיה מוחזק במצוה ובשררה וכו' ודברי הכנ"הג הנ"ל וכתב שם וז"ל מכל הלין משמע דאע"ג דקי"ל דאין מורידין אפי' הכי מוסיפין אחר עמו דלא מיקרי הורדה אלא כשיסלקוהו לחלוטין ויכניסו אחר במקומו דאז איכא חשדא שיאמרו ששמץ דבר של פגם נמצא בו. אבל כשהוא עומר במצותו ונוספים אחרים עמו ליכא חשדא ולא פגמא אדרבא ברוב עם הדרת מלך מה"מ הקב"ה מיהו לאו מילתא דפסיקא הוא דאיכא שררה דאין מורידין ואין מוסיפין. כגון מלך וכו' דא"א לב' מלכים שישתמשו בכתר א' וכן בכהן גדול וכו' אבל שאר שררה או מצוה כגון חכם או ש"ץ או גבאי או גזבר וכדומה דאפשר בתוספת בזה הוא שאמרנו דאין מורידין אבל מוסיפין שכל ישראל חפצים לעשות מצות וגם באלו דשייך בהו תוספת לאו מילתא דפסיקא היא ג"כ דדוקא אם הרא' משמש חנם אין כסף רשאים להוסיף אחר דליכא היזקא לקמא אבל אם שכיר הוא בא בשכרו כגון ש"ץ או שוחט ובודק דאית ליה הנאה מניה ומתפרנס ממנה אין רשאים להוסיף אחר להשיג גבולו של ראשון ולקפח פרנסתו:

והנה הא דהביא הכנ"הג בשם מהראנ"ח במי שהחזיק שיתפללו בביתו ובא אחר ועשה ג"כ ביתו בית תפלה ליכא דרדא דממונא דמ"נ אם שניהם נותנים בתיהם לק"ק להתפלל בהם חנם הרי השני אינו מחסר ממון לראשון יותר ממה שהיה מתחסר תחלה ואם שניהם משכירים בתיהם לק"ק ג"כ הרי הנשארים בבית הראשון פורעים שכרו וליכא פסידא וכן ההיא דקובר מתים שהביא בשם משפטי שמואל פשוט הוא שכולם גומלים חסד של אמת ואינם מצפים לתשלום גמול וההיא שהביא בשם הראנ"ח ז"ל בענין הש"ץ כי לא נכון להעביר את הראשון אלא ישרתו שניהם כא' מוכרחים אנו לאוקומה בששניהם משמשים בחנם או שיתנו הק"ק לכל א' שכרו ולא יקפחוהו וכו' ע"כ:

אח"כ הביא הרב דברי מור"ם בהגה ודברי הרב מהרא"י הנ"ל וכתב ע"ז וז"ל ויש להוכיח מדקדוק לשון הרב במפה שכ' אפי' מקפח קצת פרנסת הראשון דדוקא כשהקיפוח מועט הוא דשרי אבל לא בקיפוח מרובה וכן יש לדקדק ג"כ מלשון מהרא"י וכו'. עוד יש להוכיח דע"כ לא התירו בקפוח מועט לרב הב' ליכנס בגבול הרב הראשון אלא ברבנות דשבר רבנות בזה אנו צריכים לטרוח למצוא לו היחר כמבואר בדברי מהרא"י. אבל כשההיתר ברור אפי' בקפוח קצת לא. כגון שכר ש"ץ שהוא היתר ברור כמ"ש בא"ח סימן ג"ן סכ"ב וכו' וכן שכר השוחט ובודק היתר ברור הוא וכו' ועד כאן לא התירו לשני ליכנס בגבול הראשון בקפוח מועט אלא בשכר רבנות שבקושי התירוהו. אבל דבר שהיתרו ברור אין לשום אדם לבוא בגבולו ולקפחו אפי' קפוח מועט:

ואחר כתבי מצאתי להרב ש"ך וז"ל אפילו מקפח קצת וכו' עכ"ל. ועוד נר' לומר דאף בקפוח מועט לא התירו אלא ברב המלמד תורה לרבים ובא אחר כיוצא בו דהו"ל מרבץ תורה דשייך ביה טעמא דיגדיל תורה ויאדיר ומשו"ה אין לנו להשגיח על קפוח קצת פרנסתו של ראשון והכי משמע מדמייתי לה במפה סמוך להא דכתב מרן אחד מבני חצר שבקש ליעשות מלמד תינוקות וכו' וכן מל"ת ובא חבירו ופתח בית ולמד תינוקות בצדו אין יכולים למחות בידו משום שנא' ה' חפץ למען צדקו וגו' וסמיך ליה הא דרבי היושב בעיר וכו' משום דחד טעמא אית להו אבל היכא דלא שייך טעמא דיגדיל תורה לאו כל כמיניה דשנו לקפח פרנסת הראשון אפי' בקיפוח מועט כ"ש כפי מה שציין הש"ך ההיא דרב היושב בעיר וכו' מיהו כ"ז מדינא אבל מצד המנהג אפשר שיש למחות בזה עכ"ל והרי הדברי' ק"ו דברבנות גופה דאין היתר שכרה ברור ואיכא משום יגדיל תורה אפי"ה יש למחות מצד המנהג משום השגת גבול כ"ש בשכר ש"ץ ושוחט ובודק שהוא היתר ברור דלא שייך ביה יגדיל תורה דלא מבעיא מצד המנהג אלא מדינא נמי השגת גבול הוא ע"כ כתבתי בתשו' לצ'פ'רו והסכים עמי מורי הרב המובהק מוהריב"ע זל עכ"ל הרב מוהר"ר יעב"ץ ז"ל השייך לענייניו:

מוכח מדברי הרבנים הנז' דבדבר מצוה שהיתרו ברור אין אחר יכול לבא בגבולו ולקפח לו פרנסתו אפילו בקיפוח מועט ולכן הוצרך הרב לאוקומי ההיא דהרב מהראנ"ח ז"ל בתי שעשה בית תפלה דליכא דרא דממונא כמ"ש וא"כ הכא בנ"ד שבעלי הבה"כ מוחזקים בידם מאבותיהם ומתפרנסים מהכנסת אין שום אדם יכול לחדש ביה"כ אחרת אחר שיש בזה קפוח פרנסה לבעלי בתי כנסיות הישנים. וכבר שמענו מזקננו נ"ן שקבלה בידם כשבא הרב מוהר"ר יעב"ץ ז"ל בשנת ח"ץ לתפ"ץ לדור במחז"ק שאל מהב"ד והקהל אשר היו בימים ההם שיתנו לו רשות לחדש ביה"כ ולא היו מניחים אותו ואחר כמה

הפצרות נתנו לו רשות לחדשה בתנאי שלא יתפללו בה שום אדם מתושבי העיר זולת האנשים הגרים אשר יבואו לכאן מהיום ההוא והלאה ובודאי שטעמם נכון לפניהם שלא לקפח פרנסת בעלי בתי כנסיות אלא שהבדי"ן והקהל יש יכולת בידם לפי צורך השעה ולפי כבוד הבא לחדש וכיוצא כמו שבארו בהסכמת הראשונים הנ"ל ועל כיוצא בזה לב ב"ד מתנה עליהם וכו' ורשאים לתת הרשות לחדש:

אלא דלכאור' יש להקשות מההיא דפ' לא יחפור בקובע חנות וכיוצ' בצד חנות חבירו דאפסק' הלכתא דלא כרב הונא דס"ל דמצי מעכב מטעמא דפסקת לחיותיה אלא כרב הונא בריה דרב יהושע דלא מצי מעכב דיכול לומר לו אתה עושה בתוך שלך ואני אעשה בתוך שלי וכמ"ש מרן בחו"מש סי' קנ"ו ס"ה יעו"ש. א"כ לפ"ז נימא דגם בבא לחדש ביה"כ אחרת אינם יכולים בעלי ביה"כ הראשון לעכב על ידו כיון שהמחדש דר בעיר ובר מתא אבר מתא לא מצי מעכב דיכול לומר להם אתם עושים בבתים שלכם ואני עושה בביתי הא לאו מילתא היא דהחלוק מבואר דבשלמא בקובע חנות וכיוצא בצד חנותו של חבירו הגם שקוד שקבע זה השני החנות היו באים כל הקונים לקנות מחנותו של ראשון ועכשיו מתמעטים הלוקחים ממנו ולוקחים מהשני מ"מ הוי גרמא בעלמא אבל גבי בית הכנסת שהאנשים המתפללי' בבית הכנסת הראשון הם קבועים שם להתפלל וכבר הוחזק בהנאתם דמטי ליה מנייהו לבעל הכיה"כ כגון בקניית המצות או כשיש להם שמחה וגיל או שבוע הבן וכיוצא שנודרים נדרים ונדבות וכו' א"כ כשבא השני לחדש ב"הכ ודאי שילכו איזה אנשים מהקבועים בב"הכ הראשון להבה"כ השני וממילא מסלק לבעל הבה"כ הא' ממה שכבר הוחזק בידו דבזה כ"ע יודו דמצי מעכב וכמ"ש הרב מהר"ר יעב"ץ. דאוקי להיא דהרב מהראנ"ח דליכא דררא דממונא דמוכח מזה דהיכא דאיכא דררא דממונא לא מצי מעכב:

ועפ"ז אתנה לן מ"ש מרן ביו"ד ס"סי רמ"ה וז"ל א' מבני החצר או מבני מבוי וכו' וכן מל"ת שבא חבירו ופתח בית ללמד תינוקות בצדו כדי שיבואו לו תינוקות אחרים או כדי שיבואו התינוקות שאצל זה אין יכולים למחות בידו שנאמר ה' חפץ למען צדקו וגו' עכ"ל. דלמה הוצרך מרן ז"ל לתת טעם למה שאין יכולים למחות בידו משום יגדיל תורה ותפוק ליה דאפי' בדבר הרשות בר מתא אבר מתא לא מצי מעכב כמ"ש א"ל שנאמר דמה שהוצרך מרן לטעם דיגדיל תורה היינו מפני החלוקה השנית שיבואו התינוקות שאצל זה שאם היה לדבר הרשות ודאי דמצי מעכב אחר שכבר הוחזק זה בתינוקות אלו שקבועים אצלו אלא דמשום יגדיל תורה לא מצי מעכב ואם כן גבי ב"הכ דמוכח הדבר שילכו אנשים מהקבועים בב"כ הראשונים ואיכא דררא דממונא וליכא בזה טעמא

דיגדיל תורה הדבר פשוט דמצו מעכבי ועיין בתשו' הרשב"א שהביא מרן בב"י סי' קנ"ו בחייט שהיה רגיל אצל העירוני וכו' ומור"ם זל בתשו' סי' ט' ופרח מטה אהרן ח"ב סי' ק"ב ועיין ספר מים רבים חו"מש סי' ט"ו וס' מעיל שמואל בליקוטים סי' קל"ה שהביאו שם כמה חילוקים בדין זה דפסקת לחיותי והיה מקום להאריך בזה אלא שאין הפנאי מסכים:

כלל העולה שבערי המערב שהבתי כנסיות יש להם בעלים שנהנים מהכנסתם אין אדם יכול לחדש דבר מעתה זולת אם יראה לב"ד והקקי"ץ לפי צורך השעה משא"כ בנד"ד כמש"ל בדברי החכמים וש"ץ וכ"ש וק"ו שיש להם הסכמה מהרבנים הרא' נ"ן:

ועל מ"ש החכמים הפוס' יש"ץ שבני המבוי יכולים לעכב על בני בהכ"נ החדש מטעם רבוי הנכנסים וכו' ואף שכבר התחילו להתפלל שם ושתקו בני המבוי ולא מיחו אין בזה חזקה הדין עמהם כמו שדקדקו הפוס' ממ"ש במשנה חנות שבחצר וכו' דמוכח דאף שכבר היה החנות קבוע אין לו חזקה בזה ויכולים למחות בידו בכל זמן מפני רבוי הנכנסים והיוצאים כמ"ש הרשב"א ז"ל הביא דבריו רבינו הטור בסי' קנ"ו והה"נ במבוי שא"מ שדין א' להם לדעת הר"מ במז"ל ודעמיה וכמ"ש מרן שם ס"ד שהעתיק לשון הר"ם במ"ל והדברים פשוטים. ועינינו תלויות לאלהינו שבשמים ישפות שלום ביניהם ויתן בלב האנשים הקמים לשוב מדרך הזה ולשמוע בלמודים לקול החכמים המורים. וללכת בדרכי ישרים. בני ישראל הקדושים והטהורים. זרע קדש זכים וברים. ויבוא שכרם מן שמיא בני רויחי ובני סמיכי ולא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום וה' יברך את עמו בשלום כי"ר:

הכ"ד הת"פ טיטואן יע"א בחדש שבט משׁ' תורה צוה לנו משה לפ"ק:

סימן כא

שאלה מעיר ליזבואה מאת ידין כהה"ר ברוך לעסרי חתני נר"ו אם מותר ללמד לגוי לשון הקדש:

תשובה על מה ששאלת אם יכול ישראל ללמד לכותי לשון הקדש ולהעתיקו בלשונם לא בררת בשאלתך אם הוא ללמדם הלשון בלבד או ללמדם הארבעה ועשרים וכו'. שאם הוא ללמדם הלשון בלבד ופירוש המלה נר' דאין קפידא שהרי קודם דור הפלגה היו מדברים בל"הק כמ"ש ויהי כל הארץ שפה אחת. אבל ללמדם הארבעה ועשרים בל"הק ופירושו אסור כמ"ש בש"ס חגיגה די"ג וז"ל א"ר אמי אין מוסרין ד"ת לכותי שנאמר לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום ע"כ. ואין לחלק ולומר דהיינו דוקא ללמדם טעמי התורה ודקדוקיה דהיינו תורה שבע"פ אבל תור' שבכתב לל"ב שהרי בש"ס סנהדרין דף

נ"ט כ' וז"ל א"ר יוחנן גוי שעסק בתורה חייב מיתה שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה. לנו מורשה ולא להם. ולחשבה גבי ז' מצות מ"ד מורשה מגזל קא גזיל לה. מ"ד מאורסת דינו כנערה המאורסה דבסקילה וכו' ע"כ. ומכח גמ' זו הקשו בתוס' חגיגה על דברי ר' אמי דקאמר. דאין מוסרין ד"ת וכו' דתיפוק ליה דגוי שעסק בתורה חייב מיתה ואפי' המלמדו עובר משום ולפני עור וכו'. ותרצו דר' אמי מיירי אפי' היכא דאיכא גוי אחר היודע דיכול ללמדו דמשום לפני עור ליכא כיון דיכול ללמוד מאחר ואפי"ה אסור משום מגיד דבריו ליעקב וכו' יעו"ש. ולפ"ז מוכרחים אנו לומר דל"ש תורה שבכתב או תורה שבעל פה הכל אסור דקרא דתורה צוה לנו וכו' בכל גוונא מיירי וכיון שאם עסק בה חייב מיתה הרי יש כאן משום ולפני עור וכו'. ואפי' היכא דליכא משום ולפני עור כגון דאיכא גוי אחר היודע אסור ללמדו משום מגיד דבריו ליעקב לא עשה כן לכל גוי וכו':

סימן כב

שאלה מהחכם כמה"ר יוסף חרוש נר"ו ממתא מראכי"ש יע"ה:

בעניין ה"ר יהודה ארובאס נ"ע שהיה עיקר דירתו וארץ מולדתו בעיר מראכי"ש יע"ה וזה כמה שנים שהרחיק נדוד לערי אדום ובעודינו חי זה כמה שנים שלח ע"י שלוחו ועשה לו ס"ת בב"הכ הג' של הרב כמוהר"ר ישעיה הכהן ז"ל שבעיר מראכי"ש יע"ה שבה היה רגיל ומתפלל ה"ר יהודה הנז' ואבותיו. ועוד היום שנלב"ע ה"ר יהודה הנז' שלח לעשות לו ס"ת אחר בעיר מראכי"ש יע"ה וז"ן האגרת שבאה מעי"ת ג'יבלטאר יע"ה בכתי' של החכם המרומם כההרי"ץ סנאניץ נר"ו להאחים הגבירים כהה"ר אברהם קורקוס וכה"ר יעקב אחיו נר"ו. ועתה באתי להודיעכם כי ע"י סי' יוסף הלוי נר"ו אני שולח לכם שק א' ובתוכו מאתיים ושמנים דורוס פראנסיס ולקבלתם בידם יעשו בהם כאשר אבאר והוא זה לשולחם ביד ב"ד הצדק של עי"ח מראכי"ש יע"ה ויכתבו להם שהמעות הנז' שלחם לידי ה"ר מרדכי הכהן נר"ו מעיר פא'רה שגבה אותם מיורשי המנוח ה"ר יהודה ארובאס נ"ע שנלב"ע בעיר הנז' חל"ש שצוה ליתן אחר מיתתו הסך הנז' כדי לשולחו לעיר מולדתו שהיא עיר מראכי"ש יע"ה הנז' לקנות ס"ת שת"ת והמותר שיהיה נתון לישיבות וא"כ ב"ד הצדק הנז' יטפלו לקיים צואת המת הנז' דהיינו לעשות ס"ת שת"ת ומה שישאר מן הסך הנז' יתנוהו לישיבות של עיר הנז' וישלחו לידם כתב הודאת ב"ד הצדק הנז' שקבלו הסך הנז' היותו שלוח לידי מאת הר"מ הכהן הנז' לעשות בו כאמור. ואחת שאלקי שיעשו ההודאה הנז' בכפל ותשלחו אותה לידי יפשא"ק כי מוזהר אני לשלוח א' לעיר פא"רה להפיס דעתם של היורשים והאחרת תשאר בידי שמא תאבד הראשונה השלוחה. ותסלחו על הטורח כי הוא דבר מצוה ושכמ"ה עכ"ל האגרת הנ"ל.

ואח"ך עמדו הב"ד הנז' וחלקו המעות לת"ח וקנו ס"ת שת"ת בצוואת המנוח הנז'. והן באו הת"ח בעלי ב"הכ של הרב כמהרי"ה ז"ל הנז' ותבעו מהם שיכניסו הס"ת הנז' בב"הכ של הרב הנז' שבה היה רגיל ומתפלל ה"ר יהודה הנז' ויגיד עליו ריעו הס"ת הראשון אשר עשה שם בראשונה בעודנו חי. וחילייהו של החכמים הנזכרים מההיא דחו"מש סי' רנ"ג סכ"ג האומר וכו' ומי"ד סי' רנ"ח וכתב הסמ"ע דהב"ד או יורשיו וכו' ע"ש ועמדה עליהם אשה א' אחותו של הר' יאודה הנזכר וערערה עליהם שלא יכניסו הס"ת לבה"כ הנז' באומרה שהיא היורשת של יאודה הנז' ויש בידה יכולת מספיק למוכרו או להוליכו לבה"כ אחרת אשר תיטב בעיניה כי מוחזקת היא ושמא אחיה הנז' לא הקדישו הקדש גמור והחכמי' הנז' טענו דאין לך הקדש גמור יותר מזה שצוה לעשותו אסר מיתה ואמירתו לגבוה וכו' ואפי' היורשים מוטל עליהם לקיים דברי המת. ועוד טענו החכמים הנז' דמלשון האגרת ששלח כההריי"ץ הנזכר מוכח שיש לו יורשים אחרים בעיר פאר'ה שכתב שגבה אותם מיורשי המנוח הנז'. ועוד כתב ג"כ להפיס דעת היורשים א"כ הרי היורשים עצמם הסכימו על הענין ומה זכות נשאר לאשה הנז'. על הכל יורנו מ"ץ הדין עם מי על כל פרט ופרט ויבא שכמ"ה:

תשובה הנה מלשון האגרת שכתב החכם כההריץ סנאניץ נר"ו להאחים הגבירים של מתא מראכי"ש יע"א כששלח להם המעות באומרו שאלו המעות שלחם לידו הר' מרדכי הכהן מעיר פאר'ה שגבה אותם מיורשי הר"י ארובאס שצוה לשלוח הסך הנז' לעיר מולדתו מראכי"ש לקנות ס"ת והמותר יהיה נתון לישיבות של עיר הנז' וכו'. מבואר יוצא שכיון שצוה לעשות ס"ת ודאי כוונתו להקדישו הקדש גמור למנוחת נפשו ויגיד עליו ריעו שצוה שהנותר מהוצאות הספר ינתן לישיבות וכיון שהנותר הוי הקדש לישיבות דכוותה נמי הס"ת הוי הקדש ואין היורשים יכולים למוכרו וינתן בבה"כ אשר היה רגיל להתפלל בו כמ"ש מרן בי"ד סי' רנ"ח ובח"מ סי' רנ"ג וא"כ אף לצד שנאמר שהאשה אחותו של הר' היא היורשת מן התורה ואין לו קרוב יותר ממנה אינה יכולה למוכרו והגם שכתוב באגרת שהממון הנז' גבה אותו מיורשי המנוח אין להכריע מזה שיורשי המנוח האמתיים הם שם דעדיין אפשר לומ' שיש איזה קרובי המנוח שם הרחוקים יותר מהאשה אחותו והשולח הממון בחושבו שלא יש גואל קרוב מהם כת' כן באגרת אבל לעולם שאחותו המצוייה כאן היא היורשת מן התורה להמנוח הנז':

ועל הטענה שטענה האשה הנז' שרוצה להוליך הס"ת לבה"כ אחרת לצד שנאמר שהיא יורשת יש לעמוד בזה אם זכו בו בני הבה"כ שהיה רגיל בו ואין היורש יכול להוליכו לבה"כ אחרת או נימא דאע"ג דהקדישו וקי"ל דינתן לבה"כ הרגיל בו היינו דוקא לגבי

ב"כ אחרות שאינם יכולים לזכות בו אבל לגבי יורש עדיין אפשר לומר דטובת הנאה שלו ויכול להוליכו אל המקום אשר יפנה שם:

ומצינו להרב מהר"ח אלגאזי ז"ל בס' בני חיי י"ד סי' רנ"ח שכ' וז"ל ולספק השני אם נשאר טובת הנאה ליורשים להוליך ההקדש לכל מקום שירצו האי מלתא בפלוגתא דאשלי רברבי תליא דמהר"מ אלשיך ז"ל סי' ז"ך כתב במי שהקדיש ס"ת בח"ל על תנאי להעלותו לא"י ובבואו לא"י הכניס הס"ת בקהל הרגיל להתפלל ואחר כמה שנים ערער ראובן שהס"ת הקדישו בתנאי שיוליכנו לכל בה"כ שירצה והקהל טענו כי זה כמה שנים מוחזקים בס"ת בחזקה שהקדישו סתם ולא הזכיר שום תנאי וכ' וז"ל וא"כ בנד"ז כיון שהס"ת ברשותם זכו הם מן הסתם וזה שבא להוציא מידם באומרו תנאו היו דברי עליו להביא ראיה ע"כ הרי לך בהדייא דס"ל דאם הקדיש סתם זכה הבהכ"נ אשר היה רגיל להתפלל בו ואין כח ביד בעליו להוציאו משם וכ"כ הרב משפטי שמואל סי' ט"ו וכו' וכן היה סברת הרב מוהרימ"ט חי"ד סי' ה' ומוהריט"ץ סי' ר"י יעו"ש הרי דלדעת כל הני רבוותא המקדיש סתם מבלי שום. תנאי שוב אין לו רשות להוליך ההקדש למקום אחר. והוחלט לביה"כ שהוא רגיל להתפלל בו וכ"ש יורשיו אמנם הגאון מהרא"ם רוח אחרת אתו שכתב בתשובותיו ח"א סי' נ"ג וכו' וכ'. עוד שם בדף פ' ע"ג וז"ל אבל לענין שיכול להוציאו מידם להוליכו לבה"כ שהוא מתפלל בה ולקבוע שם תפלתו לא יצא מתחת רשותו אע"פ שנתנה ביד הגבאים משום דאומדנא דמוכח הוא שלא כיון זה להקדישו לבה"כ ההוא אלא מפני שהוא קובע שם תפלתו ובדף הנז' ע"ד כ' דהיכא דמתו הבעלים ובניהם קיימים בניהם במקום בעלים קיימי וגם הקרובים הם בכלל האומדנ' לענין זה שיוכלו להוציאם מיד הגבאים להוליכם לבה"כ שמתפללים בו יכו' ע"כ עוד כ' שם הרב הנז' וגם הרב מוהריב"ל בספר ג' סי' קכ"ב אזיל בשיטת הגאון ומסיק וכ' וז"ל הרי דמשנה זו במחלוקת היא שנויה ועתה לא באתי לידי מדה זו לחקור בנ"ד מי יקרא מוחזק כי מלתא דא צריכה רבה ובעייא צילותא כי יש פנים לומר שהקהל הוא המוחזק כיון דזכו מסתמא בהקדש זה ויאמרו קי"ל ככל הני רבוותא דאית להו דזכו הקהל בהקדש זה והיורשים הבאים להוציא מחזקתם עליהם להביא ראיה או אפשר שהיורשים הם המוחזקים כיון שהקדש זה מעולם לא יצא מתחת ידם ורשותם כי נראה לע"ד כי היא משנה שא"צ כי בנ"ד כל אפייא שוים וכ"ע מודו שאין רשות ביד היורשים להוציא ההקדש מהקהל להוליך לעיר אחרת שהרי כ' הגאון מהרא"ם שם בתשו' הנז' וז"ל שלא כיוונו הנודרים בקהל שמתפללים בו יותר משאר כנסיות אלא כדי שיהיו הקדשותיה' שמורים ומוצלחים שם מהם ומבניהם ומכל קרוביהם וכו' ועוד כדי שיהיה לו ולכל

קרוביו המתפללי' שם כבוד ותפארת מכל אנשי קהלתו עי"ש. וא"כ בנדון שלפנינו כאשר שמעתי שנשאר לגביר שם בקהל ארם צובה יורשים וקרובים א"כ זיל בתר טעמא. טעמא מאי כתבו הגאון ומוהריב"ל ז"ל דיכולים הבעלים וכל הבאים מחמתם להוציא ההקדש מידם להוליכו לכל מקום שירצו משום שיהיו הקדשותיהם שמורים וכו' ועוד כדי שיהיה לו ולכל קרוביו כבוד וכו' א"כ מהאי טעמא נמי זכו הקהל ולאו כל כמנייהו דשאר יורשים להוציא החפצים מקהלם להוליכם אל מקום אחר כיון שגם שם איתנהו בשמירה והצלחה ע"י היורש והקרובים הדרים שם וגם הם שם צריכים ג"כ לכבוד וכו' עכ"ל הרב ז"ל הנ"ל:

ולפ"ז הכא בנ"ד אם כבר נתנו הס"ת בב"הכ שהיה רגיל בו המקדיש באנו למחלוקת הפוסקים הנז' אם יכול היורש להוציאו משם ולהוליכו לבה"כ אחרת אבל לפי המובן מלשון השאלה נר' שעדיין לא נתנו אותו בשום ביה"כ שהרי כתוב וז"ל באו הת"ח בעלי בה"כ של הרב כמהר"י הכהן ז"ל הנז' ותבעו מהם שיכניסו הס"ת הנז' בב"הכ של הרב הנז' שבו היה רגיל ומתפלל הר' יאודה הנז' וכו'. ועמדה עליהם אשה א' אחותו של הר' יאודה הנז' וערערה עליהם שלא יכניסו הס"ת לבה"כ הנז' באומרה שהיא היורשת וכו' ויש בידה יכולת למוכרו או להוליכו לבה"כ אחרת וכו' ע"כ דמוכח מזה שעדיין לא נתנו אותו בשום ב"הכ ואם כן לצד שנאמר שהאשה הנז' היא היורשת להמנוח הנזכר ל"מ לדעת הגאון ז"ל ודעמיה שכתב שבני המקדיש והקרובים יכולי' להוליכו לבה"כ שמתפללים בו מטעמא דאמרינן דעת המקדיש שיהיה ההקדש שמור ע' הבנים והקרובים ושיהיה לו ולכל קרוביו כבוד ותפארת וכו' דגם הכא בנ"ד האשה היורשת שרוצה להוליך הס"ת לבה"כ אחרת מסתמא ודאי שרוצה להוליכו אל הבה"כ שמתפללים בו בעלה ובניה דבזה הדין עמה לפי דעת הגאון מהרא"ם ז"ל ודעמיה אלא אפילו לדעת מהר"ם אלשיך ז"ל ודעמיה שכיון שהקדישו סתם אין לו רשות להוליכו למקום אחר והוחלט לבה"כ שהיה רגיל בו וכ"ש יורשיו. מ"מ טעמא מאי כתב שהדין עם הקהל משום דכיון שהמקדיש הופקע זכותו ממנו אין לו בו אלא טובת הנאה ליתנו לאיזה ב"הכ שירצה דקי"ל דבר שאין לבעליו בו אלא טובת הנאה זכה הראשון שנכנס לרשותו כמבואר בדבריו שם. א"כ לפ"ז הכא בנ"ד שעדיין לא נתנוהו בשום ביה"כ עדיין יש ליורש טובת הנאה ליתנו בב"הכ שירצה ועיין בס' פרח מטה אהרן ח"ב סי' ל"ח ועיין מהרי"קו שורש ע' משפט צדק ח"א סי' ס"ח גו"ר חי"ד כלל ג' שמש צדקה א"ח סי' י"ד:

וכל זה אנו אומרים לצד שנאמר שהאשה הנז' היא . יורשת עצר להמנוח הנזכר אבל אה"נ שאם יתברר הדבר שהקרובים המצויים שם בעיר פאר"ה הם היורשים האמתיים

מן התורה הדבר פשוט שהס"ת יתנו אותו בבה"כ שהיה רגיל להתפלל בו המנוח הנזכר ואין לאשה הנז' דין ודברים בזה:

סימן כג

בעניין הזוג של רמוני כסף שהם גדולים אם יכול להתיכן ולעשות מהם ב' זוגות. נחזי אנן אם יכול להשתמש בהם לס"ת כמו שהם עכשיו נראה דאסור להתיכן דיש בו לתא דלא תעשון כן וכו'. אבל אם אי אפי' להשתמש בהם לס"ת מחמת כובדם הו"ל כנשברו ויכול להתיכן ולעשות מהם אחרי' ויש לי להביא ראיות לכל זה מדברי הפוסקים אלא שאין הפנאי מסכים ועיין חוות יאיר סי' קס"ב זרע אמת א"ח סי' י"ט ח"ג זרע אמת א"ח סימן כ"ג בית יהודה א"ח סי' כ"ז. שלהי מרחשון **תרי"ט**:

סימן כד

שאלה ישראל שבאה לו סחורה מערי אדום ונתן אותה ביד גוי למוכרה על ידו בקומיסיון וידוע לכל שסחורה זו היא של ישראל והגוי מוכר אותה כל ששת ימי המעשה אם מותר להניחו למכור גם בשבת כיון דקצץ עמו אם כן נימא דגוי אדעתא דנפשיה עביד. או דילמא דאחר שהוא מפורסם שהסחורה של ישראל צריך לעכב על ידו שלא ימכור בשבת שהרואה יסבור דשליחותיה דישראל קעביד והוא צוה לו למכור בשבת:

תשובה הנה לכאורה היה נראה לומר דאסור למכור הגוי בשבת סחורה זו כיון דהוי פרהסיא דהכל יודעים שהוא של ישראל וכמ"ש מרן בסי' רמ"ה ס"א דאף בקצץ עם הגוי לא התירו אלא בצנעא ולאו דוקא. מחובר אלא אפילו בתלוש אסור כשהוא בפרהסיא וכמ"ש בסי' הנז' ס"ד. וטעמא הוי שהרואה את הגוי בעסק אינו יודע שקצץ ואומר שהישראל שכר הגוי לעשות לו מלאכה בשבת כמ"ש מרן שם. וגם בסי' רנ"ב ס"ב שכתב מרן דמותר ליתן בגדיו לכובס נכרי וכו' סמוך לחשיכה. לא התיר אלא בקצץ ובצנעה וגם שלא יאמר לו לעשות בשבת. הרי מבואר דמלאכת פרהסיא אסור אף בקצץ. ואין לומר דע"כ לא הצריך מרן שיהא בצנעה אלא דוקא במלאכה גמורה כההיא דספינה וכלים לכובס וכו' אבל בנ"ד דאין כאן מלאכה גמורה שהרי מקח וממכר אינו אסור אלא מדרבנן שמא יכתוב וא"כ נימא דשרי אף אם עושה הגוי בפרהסיא. הא ליתא שהרי כתב מרן בסי' רמ"ד ס"ו דיהודי הקונה מכס ומשכיר לו גוי לקבל מכס בשבת מותר אם הוא בקבולת וכו'. וכ' שם המג"א דטעמא דשרינן הכא אף דהוי פרהסיא משום פסידא. הרי דאף דמכס לא הוי מלאכה דאורייתא אפי"ה לא שרינן לעשות בפרהסיא רק משום פסידא. ודכוותה מצינו שפסק מרן בסי' ש"ז ס"ה גבי אסור אמירה לגוי שכ' שם דאף דבר שאי' מלאכה ואי' אסור לעשות בשבת אלא משום שבות אסור לומר לגוי לעשותו

אא"כ יש בו מקצת חולי או צורך הרבה או לדבר מצוה וכו'. וא"כ אף אנן נמי נימא דמה שאסרו חז"ל לעשותו בפרהסיא אף אם אינה מלאכה גמורה אסור. ובנ"ד ליכא שום פסידא ולא צורך הרבה שהרי אם לא ימכור היום ימכור למחר:

גם אין להביא ראיה להאיר ממ"ש מרן בסי' רמ"ה ס"ה דמותר ליתן סחורה לגוי למכור אם קצץ לו שכר ובלבד שלא יאמר לו מכור בשבת. דאפשר לומר דהתם מיירי בסתם סחורה שאי' ידוע שהוא של ישראל. אבל בנ"ד שהכל יודעים שהוא של ישראל אפשר דאסור:

אלא דאחר ההתבוננות אין ראיה לאסור מההיא דיהודי הקונה מכס דצריכינן לטעמא דפסידא הלא"ה אסור. דשאני התם שהישראל אומר לגוי לעשות בשבת שהרי כל ימות השבוע יושב הישראל בבית המכס וביום השבת משכיר לגוי ולכן אי לאו טעמא דפסי' הוה אסרינן. אבל בנ"ד שאין הישראל או' לגוי למכור בשבת שהרי כל ימות השבוע מוכר הגוי וגם בשבת הוא מוכר מאליו ומעצמו. מותר דגוי אדעתא דנפשיה עביד ולפ"ז מ"ש מרן שם דמותר ליתן סחורה לגוי וכו' אף אם ידוע שהוא של ישראל מותר כיון שאי' אומר לו למכור בשבת. ודוקא כשעושה הגוי מלאכה גמורה בפרהסיא אסור דחיישינן לרואים שיאמרו שעושה בשליחות הישראל ששכרו לעשות בשבת. אבל כשאינה מלאכה גמורה כיון דאף לישראל אינו אלא אסור דרבנן לא מחמרינן כולי האי בגוי מחשש הרואים שיאמרו שעושה בשליחות הישראל. שהרי אף אם עושה בשליחות הישראל הוי שבות דשבות ודיינו לאסור לומר לגוי לעשות בשבת. אבל כשעושה הגוי מעצמו לשמא יאמרו שהישראל אמר לו לעשות לא מחמרינן דאף אם יאמרו שעשה כך אין כאן כ"א שבות דשבות והבו דלא לוסיף עלה. ועיין ס' מטה יהודה סי' רמ"ה ס"ק יו"ד וע"ש בש"ע ס"ד:

סימן כה

על ענין הפת שמתאחד בתנור בליל שבת והגוי אופה אותו בשבת. אם הישראל שלח אותו לתנור מבע"י באופן שיש שהות שיוכל לאפותו קודם השבת והגוי נתעצל באפייתו והשהה אותו עד שחשכה. בדיעבד הפת מותר דגוי אדעתא דנפשיה עביד בעבור שכרו. אלא דאין לישראל לילך לתנור בליל שבת כדי שיראהו הגוי ויאפה הפת אלא ישב בביתו עד שיביא אותו הגוי. אבל אם כששלחו לתנור לא היה שהות לאפותו הו"ל כאומר לגוי לאפותו בשבת וכ"ש כשאומר בפירוש לאפותו דודאי אסור לאוכלו בשבת עד ליל מוצאי שבת שישהה כשיעור שיוכל לאפותו ליל מ"ש. ולכן צריך להכריז בבתי כנסיות שישלחו הפת לתנור בעוד היום גדול כדי שיוכל הגוי לאפותו קודם השבת:

סימן כו

תשובה לג'יבאלטאר לכההר"י סנאניץ נר"ו:

על מאי דשאילנא מקמיה על ישראל הקונה הקונטראטו של הבשר מאת השר וצריך ליתן כל הבשר הצריך לספינות המלך בכל עת שיצטרכו אם ישאלו הבשר בשבתות וי"ט אם הגוי המושכר אצל הישראל בימי החול ליתן להם הבשר במשקל במספר וכו' אם יכול לעשות זה העסק בשבת וי"ט ג"כ:

הנה לא ביאר לנו כ"תר אופן משפט הגוי ומעשהו היאך הוא אם הוא שכיר יום מידי יום ביומו או אם הוא קבלן דהיינו כשימכור כך וכך שוורים יטול בשכרו כ"וכ לכל שור ולזה צריכים אנו לבאר כל צד ואופן מאלו מה שהדין נותן בו:

והנה אם הגוי המושכר אצל היהודי להתעסק במסירת הבשר בימי החול הוא שכיר יום. נראה דאין שום היתר בדבר אף ע"י תקנה שימכור לו השוורים בסך ידוע לאחריותו כדי ליתן הבשר לספי' וכל הריוח שלו אף דגוי ארעתא דנפשיה עביד ואין לישראל חלק בזה. דמ"מ כיון שבימי החול הגוי הוא שכיר יום הרואה אותו שוקל ומוכר בשבת סבור שגם בשבת הוא שכיר יום וכמעשהו בחול כך מעשהו בשבת. וגדולה מזו כ' מרן בסי' רמ"ד וז"ל פוסק עם הגוי על המלאכה וקוצץ דמים והגוי עושה לעצמו ואע"פ שעושה בשבת מותר בד"א בצנעא שאין מכירין הכל שזו המלאכה הנעשת בשבת של ישראל היא אבל אם היתה ידועה ומפורסמת אסור שהרואה את הגוי עוסק אינו יוד שקצץ ואומר שפ' שכר הגוי לעשות לו מלאכה בשבת וכו' ע"כ. וגם בס"ד כתב מרן דמלאכת פרהסיא אף במטלטלים אסור יעו"ש. ובסי' רנ"ב ס"ב כתב מרן וז"ל ומותר ליתן בגדיו לכובס נכרי סמוך לחשיכה אם קצץ לו דמים וכו' והוא שלא יאמר לו לעשות בשבת וגם שיעשה הגוי המלאכה בביתו וכו' ע"כ. נמצא דאף בקצץ עמו דמותר מן הדין אחר דגוי אדעתא דנפשיה עביד אפי"ה צריך שני תנאים אחרים שלא יאמר לו לעשות בשבת וגם שיעשה הגוי בבית דהיינו בצנעא והכא בנ"ד נראה שמלאכה זו למסור הבשר לספינות היא בפרהסיא דשכיחי ישראל בנמל ונד"ד אתייא במכל שכן מההיא דפוסק עם הגוי על המלאכה דאף שגוי זה מעולם אינו שכיר יום עמו ונותן לו מלאכה זו קודם השבת דמן הדין מותר דגוי אדעתא דנפשיה עביד וגם אם אומר לו לעשות בשבת אפ"ה היכא שהוא בפרהסיא חיישינן מפני הרואים שיאמרו שהוא שכיר יום ושליחותיה דישראל עביד שאסור מדינא וכ"ש הכא בנ"ד שתמיד הגוי הוא שכיר יום עמו בימי החול אף שימכור לו השוורים לאחריותו שימסור להם הבשר בשבת וכל ההנאה שלו אפ"ה חיישינן לרואים שיאמרו שגם בשבת הוא שכיר יום עמו ושליחותיה דישראל עביד:

ואין לחלק ולומר דשאני ההיא דפוסק עם הגוי ה על המלאכה דבפרהסיא אסור מפני הרואים היינו מפני שכל ריוח המלאכה הוא לישראל וקצץ עם הגוי כו"כ בשכרו אבל הכא בנ"ד שמוכר השוורים לגוי וכל ההנאה שלו ואין לישראל שום חלק בזה נימא דלא חיישי' לרואים הטועים וסוברים שהוא שכיר יום. הא ליתא דכיון שעכ"פ גוי זה עוסק בימי החול כשכיר יום ביומו מה יושיענו זה למכור לו השוורים וכו'. דכיון שאף בקבלנות מן הדין מותר אלא שהחשש הוא מפני הרואים שיאמרו שהוא שכיר יום. א"כ גם הכא בנ"ר אף שהגוי עוסק לאחריותו בשבת ומותר מדינא. מ"מ אכתי לא פלטי לן מחששא זו דהרואים שיאמרו שהוא שכיר יום בשבת ובפרט שאחר שהכל יודעים שבימי החול הוא שכיר יום עמו יאמרו שעל הרגלו שבחול עוסק גם בשבת:

גם בסי' רמ"ג כתב מרן וז"ל לא ישכיר אדם מרחץ שלו לגוי מפני שנקרא על שמו וגוי זה עושה מלאכה בשבת דסתם מרחץ לאו לאריסותא עביד ואמרי שכל הריוח לישראל ושכר את הגוי בכו"כ ליום ונמצא דגוי עושה מלאכה בשליחות ישראל וכו' ע"כ. הרי מבואר דכיון שאין דרך ליתן המרחץ באריסות אף שזה נותנו לו באריסות וגוי אדעתא דנפשיה עביד שהרי המלאכה מוטלת עליו דמותר מדינא אפ"ה אסור מפני הרואים שיאמרו שהוא שכיר יום. כ"ש הכא בנד"ד שבימי החול הוא שכיר יום ודאי שיאמרו שגם בשבת הוא שכיר יום ושליחותיה דישראל עביד:

הן אמת דהיה נראה לחלק ולומר דע"כ לא אמרינן דאף בקצץ עם הגוי על המלאכה אסור לעשות' בפרהסיא מפני הרואים שיאמרו שהוא שכיר יום. אלא דוקא במלאכה דאורייי' כההיא דמרחץ ותנור שמבעירין. האש בשבת אבל הכא בנ"ד שהמנהג הוא שאינם יכולים ליתן להם הבשר שנשחט בו ביום רק מה שנשחט ביום הקודם וא"כ כשצריכין ליתן להם הבשר בשבת מוכרחים לשוחטו בע"ש וביום השבת הולך הגוי ושוקל להם הבשר ומוסרה להם דעסק זה אף ע"י ישראל אין כאן כי אם איסורא דרבנן וא"כ נימא דכיון דבשר זה הוא לאחריות הגוי כמ"ש לא חיישינן לרואים דאף אם יאמרו שהוא שכיר יום כמעשהו בחול מ"מ אחר שאין כאן כ"א שבות דשבות יהיה מותר. אלא דמ"מ עדיין יש לפקפק בזה אחר דלענין אמירה לגוי קי"ל דאין לחלק בין מלאכה דאורייי' לדרבנן ובכל גוונא אסור אף שקצץ עמו וכמ"ש מרן בסי' רמ"ה ס"ה וז"ל מותר לישראל ליתן סחורה לגוי למכור אם קצץ לו שכר ובלבד שלא יאמר לו למכור בשבת ע"כ הרי דאף במכירת סחורה שע"י ישראל אינו אסור אלא מדרבנן שמא יכתוב אפי"ה אין היתר לומר לו למכור בשבת אף שהוא שבות דשבות וגם קצץ עמו דגוי אדעתא דנפשיה עביד. וא"כ הכא בנ"ד נמי אף שמלאכה זו אינה אלא דרבנן אסור לומר לגוי

לעשותה בשבת לאחריות הישראל. ואף אם מוכר לו השוורים וגוי אדעת' דנפשיה עביד ואין לישראל חלק בזה יכולים אנו לומר כיון שבימי החול הוא שכיר יום עם הישראל יבאו לחושדו שגם בשבת הוא שכיר יום ועושה המלאכ' בשליחות הישראל דאסור אף במלאכה דרבנן באופן דלצד שנאמר שהגוי הוא שכיר יום בימי החול נראה דאין שום תקנה בזה לתת להם הגוי הבשר:

ואם הגוי עושה מלאכה זו בימי החול בקבלנות דהיינו שקצץ לו הישראל שיטול כ"וכ לכל שור שימכור היה נראה להתיר לעשות מלאכה זו ע"י הגוי בשבת כיון שאינה אלא דרבנן וכמ"ש לעיל דמותר לישראל ליתן סחורה לגוי למכור אם קצץ לו שכר וה"נ בנ"ד ששכרו קצוב לכל שור שימכור יכול למכור גם בשבת אלא שאינו יכול לו' לו בפירוש למכור בשבת:

גם היה נראה להביא ראיה להתיר בקבלנות מההיא דסי' רמ"ג דלא ישכיר את המרחץ וכו' שנ' מרן שם בס"ב וז"ל אפילו מרחץ או תנור אם השכירם שנה אחר שנה ונתפרסם הדבר ע"י כך שאין דרכו לשכור פועלים אלא להשכירם. וכן אם מנהג רוב אנשי אותו המקום להשכיר או ליתנם באריסות מותר להשכירם לגוי או ליתנם לו באריסות עכ"ל. מבואר מזה דאף במרחץ ותנור שהיא מלאכה דאוריית' דוקא היכא שאין דרכן להשכירם או ליתנם באריסות הוא דא דאמרי' דאסור להשכירם או ליתנם באריסות דאף דמ"הד מותר דגוי אדעתא דנפשיה עביד אפי"ה חיישינן לרואים שיאמרו ששכר הגוי לעשות מלאכה בשבת. אבל היכא שרגיל להשכירם או ליתנם באריסות ליכא חששת רואים שהרי גלוי ומפורסם לכל שבדרך המותר עוסק הגוי. וא"כ הכא נמי בנ"ד שגלוי וידוע לכל שהגוי עוסק בקבלנות בכל ימי החול אם כן גם בשבת ליכא חששת הרואים כמ"ש:

אלא דלפי מ"ש מרן בב"י שם בשם מהרי"א דל"ג בדברי רבינו הטור בקבלנות אלא בהבלעה מוכח דאין היתר בקבלנות דדוק' כשמשכירו לגוי שנותן לישראל דבר קצוב לחדש וכל הריוח לגוי או ליתנו לו באריסות דהיינו שהגוי נוטל חלק בריוח לשליש ולרביע מותר. אבל בקבלנות דהיינו ששוכר הגוי בכו"כ לחדש לעשות המלאכה הצריכה וכל הריוח לישראל ואין הגוי נוטל חלק בריוח כ"א שכרו הקצוב אסור יעו"ש הטעם. וה"ט שמרן בש"ע כ' וז"ל וכן אם מנהג וכו' להשכיר או ליתנם באריסות מותר להשכירם וכו' ע"כ לומר דדוקא בהני תרי גווני מותר אבל בקבלנות אסור וע"ש במג"א סק"ב ובט"ז ס"ק ב'. וא"כ הכא בנ"ד ג"כ כיון שהוא בקבלנות וכל הריוח לישראל היה נראה לאסור ומ"מ למכור לו השוורים שכל הנאה לגוי ואין שום הנאה לישראל בזה יש להתיר דכלום טעמא מאי אמרינן גבי מרחץ ותנור דאסור בקבלנות מפני שהישראל

נהנה ממלאכת שבת אבל הכא בנ"ד דהישראל אין לו שום הנאה כלל במה שעוסק הגוי בשבת מותר והו"ל במכל שכן מאריסות דמרחץ שעכ"פ הישראל נהנה בחלקו ואפי"ה אמרינן דגוי אדעתא דנפשיה עביד כ"ש הכא שכל ההנאה לגוי ואף אם יטעו הרואים ויאמרו שגם בשבת עוסק הגוי בקבלנות הוא בדרך המותר כיון שהוא דרבנן כמו בנותן סחורה לגוי שאם קצץ מותר ושאני מרחץ ותנור דאסור בקצץ מפני שהוא מלאכה דאורייתא וישראל נהנה ממלאכת שבת כמ"ש ומוכרחי' אנו לחלק בכך דאל"כ תקשי לן ההיא דמרחץ דאסור בקצץ ובנותן סחורה לגוי מותר בקצץ א"ל שנאמר דשאני מכירת סחורה שהוא דרבנן והשתא דאתית להכי יש מקום לומר דיכול הגוי לעסוק בשבת בקבלנו' כמעשהו בחול כיון שאין כאן רק אסורא דרבנן כמ"ש אלא דמ"מ אינו יכול לומר לגוי למכור בשבת כמ"ש גבי סחורה והכא בנ"ד רחוק הדבר שלא יודיע הגוי לישראל שצריך למסור הבשר לספינות ביום השבת והישראל ירשהו לזה והו"ל כאומר לגוי למכור בשבת דאף בדרבנן ובקבלנות אסור כמ"ש:

ומ"מ יכולים אנו להתיר אף באומר לו למכור בשבת ממ"ש מרן בסי' ש"ז ס"ה וז"ל דבר שאינה מלאכה ואינו אסור לעשות בשבת אלא משום שבות מותר לישראל לומר לגוי לעשותו בשבת והוא שיהיה שם מקצת חולי או חולי או יהיה צריך לדבר צורך הרבה או מפני מצוה וכו' ויש אוסרין עכ"ל. ולפי הכלל שבידינו דבמקום שמביא מרן בש"ע סב' א' בסתם וסב' אחרת בשם י"א דעתו לפסוק כסברה שמביא בסתם ולפ"ז הכא בנ"ד דודאי יש צורך הרבה למסור הבשר לספינות מפני אימת מלכות שיענישו לבעלי הקונטראטה ב"מ היה נראה להתיר ע"י גוי בקבלנות כסתם מרן. אלא דקשה הדבר לדמות בשבותין וע"ש במג"א סק"ז ומה גם שהוא מילתא דפרהסיא כמ"ש:

אלא דמ"מ יש להביא ראיה להתיר ממ"ש מרן בסס"י רמ"ד וז"ל יהודי הקונה מכס ומשכיר לו גוי לקבל מכס בשבת מותר אם הוא בקבולת דהיינו שאומר לו לכשתגבה ק' דינרים אתן לך כך וכך עכ"ל. והוא מהמרדכי שהביא מרן שם בב"י וז"ל כ' המרדכי פ"ק דשבת שפסק ר"מ על אודות היהודים הקונים המכסים ומשכירים להם גוים לקבל מכס בשבת נראה דבקבולת מותר דב"ה מתירין עם השמש ליתן עורות לעבדן אע"ג דמלאכה דאורייתא היא אבל בשכ"י אסור וכו' והיכי דמי קבולת גבי מכס כגון שהשכירו כך לכשתגבה ק' ליטרין אתן לך כ"וכ. ואת"ל שיש לחלק בין הנך שאין הישראל קובע מלאכתו לגוי לעשות בשבת ובנד"ז קובע לו ליטול המכס בשבת מ"מ נרא' להביא ראיה להתיר מדתניא פרק מי שהחשיך דמשום פסידא שרו ליה רבנן דאי לא שרו ליה אתי לאתויי ד"א ברשות הרבים ה"נ ל"ש וכו' ע"כ. וכתב מרן ע"ז וז"ל ואיכא למידק למה

ליה לר"מ לאהדורי אפ' מי שהחשיך למפרק. מאי דקשייא ליה דבהנך אין ישראל קובע מלאכתו בשבת ובנד"ז קובע לו ליטול מכס בשבת לימא דשאני הכא שאין בקבלת המכס אסור דאורייתא. י"ל דסתם מקבלי מכס צריכים לכתוב והא איכא מלאכה דאוריית' ועי"ל דלא שאני לן באמירה לגוי שלא במקום מצוה בין מלאכה דאורייתא למלאכה דרבנן. וא"ת והא קבלת מכס מלתא דפרהסיא הוא וכל כי האי גוונא ליכא מאן דשרי דמהאי טעמא אמרי' בירושלמי בתוך ביתו אסור ואפשר לומר דהתם בדליכא פסידא אבל היכא דאיכא פסידא כי הכא מודו דשרי וכו' ע"כ:

ומעתה זכינו לדין דבמלאכה דרבנן היכא דאיכ' פסידא מותר לעשותה ע"י גוי בקבולת כההיא דקבלת המכס אף שהוא בפרהסיא והא דידן דמייא ממש להההיא דמכס אלא דמ"מ עדין יש להסתפ' בזה דלפי תירוץ הראשון שכתב מרן דסתם מקבל מכס צריכים לכתוב והא איכא מלאכה דאוריית' אמטו להכי התירו לעשותו ע"י גוי שמא יבא לקבל המכס בעצמו ויכתוב יוצא לנו מזה דהיכא דליכא למיחש לכתיבה אסור לעשותו ע"י גוי בפרהסיא אף במקום פסידא. אבל לפי תירוץ השני שכ' דלא שאני לן באמירה לגוי בין מלאכה דאוריית' למלאכה דרבנן והכא גבי מכס התירן משום פסידא א"כ אף דליכא למיחש לכתיבה שרינן משום פסידא. ומדבריו בש"ע אין הכרח לשום צד שהרי תפס כלשון המרדכי. אלא שמדברי הרב מגן אברהם שם ס"ק י"ז משמע דתפס בפשיטות בתירוץ ראשון ועי"ש בט"ז סק"ו שכ' דאף היכא דליכא חשש בתיבה שרינן ליה ע"י גוי משום פסידא דאף מדרבנן אמרינן מוטב שיעשה אסור קל ולא יעשה אסור חמור לקבל המכס בעצמו יעו"ש מ"ש לחלק בין קבלת המכס לההיא דמרחץ:

נמצא לפ"ז דהכא בנ"ר דאיכא פסידא מחמת המלכות דודאי יעניש ע"ז לישראל אם לא יתנו הבשר לספי' אם יצטרכו לו בשבת נחזי אנן אי איכא חשש דכתיבה לכל הדברות שרי לעשותו ע"י גוי בקבלנות והיכא דליכא חשש כתיבה לפי דברי הרט"ז מותר לעשותו ע"י הגוי בקבלנות אבל לפי דברי הרב מג"א היה נראה לאסור אבל לפי המסקנא שכ' שם וז"ל ומ"מ נ"ל דשרי משום פסידא שלא יפסיד וכו' ע"כ. משמע דאף היכא דליכא חשש כתיבה שרינן על ידי גוי בקבלנות:

אלא דמצינו להרב מהר"י עייאש בס' מטה יהודה שם ס"ק י"א שנשא ונתן בדברי המרדכי ובדברי מרן בב"י הנ"ל והביא דברי הרב משנה למלך ודברי הרב מהר"א ששון י"ל מה שהקשה על דברי מרן בב"י ומה שתירץ ומסיק וכתב דאין להתיר אמירה לגוי במקום פסידא אלא דוקא היכא דאיכא למיחש שיבא לידי אסור תורה. אבל בדליכא אלא אסור דרבנן אין להתיר ע"י גוי ואין חלוק בין אסור חמור שעושה בידיו לאסור קל

שנעשה ע"י גוי כיון דתרוייהו אינם אלא אסור דרבנן וכתב שם דגבי מכס לעולם איכא חששא דשמא יכתוב יעו"ש מה שהביא משם מהר"א ששון לחלק בין ב' התרוצים של מרן ז"ל:

ולפ"ז הכא בנ"ד אי ליכא חששא דכתיבה אכתי לא פלטי לן מפלוגתא אם יכול הגוי לעשות בשבת בקבלנות או לא. אבל מ"מ למכור השוורים לגוי לאחריותו שימסור להם הבשר וכל ההנאה שלו מותר לכ"ע. ואתיא במכ"ש ממ"ש מור"ם בהגה שם וז"ל. וכן יוכל להשכיר המכס לכל השבתות לגוי והגוי יקח הריוח של שבתות לעצמו ולא חיישינן שיאמרו לצורך ישראל הוא עושה דבמקום פסידא כה"ג לא חששו וכו' ע"כ. מבואר מזה דאף שהישראל לוקח דמי השכירות מהגוי מותר וכ"ש הכא בנ"ד שמוכר השוורים לגוי ליתן להם הבשר ביום השבת וכל ההנאה לגוי ואין ישראל מקבל שום הנאה כלל דיש להתיר. ועיין בספר מטה יהודה סי' רמ"ד סק"י שהאריך להביא סב' הפוס' בענין זה דעשיית מלאכה ע"י גוי בפנים שונים:

אלא דאכתי פש גבן לברורי פרט א' אם מותר לכתחילה לקנות המכס אדעתא שיעשה תקנה להשכיר הגוי בקבולת לכל השבתות וכו' או לא שרינן ליה אלא דוקא בדיעבד אם כבר קנה:

ומצינו למרן ז"ל בב"י שם שכת' על דברי המרדכי הנ"ל וז"ל ונראה שאין דברי הרב אמורים אבל במי שכבר קנה המכס וצריך לעשות תקנה שלא יפסיד ממונו. א"נ במי שחייב לו השר מעות וקונה המכס כדי להציל החוב מידו. אבל לקנות להדיא לא שרינן ליה משום הרווחה. ומיהו אפשר דבשעת קנייה שרי דהא לא עביד איסורא ולכי מטי שבת כיון דכבר קנוי הוא שרי להשכיר לו גוי בקבולת לקבל לו המכס משום פסידא עכ"ל נראה מזה דמרן ז"ל ספוקי מספקא ליה בזה וה"ט דבש"ע כתב וז"ל יהודי הקונה מכס וכו' ולא כ' להדיא מותר לקנות המכס וישכיר הגוי בקבולת לקבל המכס בשבת וגם לא כתב אם קנה יהודי מכס ומשכיר לו גוי וכו' דנידוק מינה דלכתחילה אסור דכיון דספוקי מספקא ליה כמ"ש בב"י לכן כ' לשון זה דהקונה שהוא כל' המרדכי. ולפ"ז הכא בנ"ד דבשקונה הישראל הקונטראטו של הבשר הוא יודע שמוכרח ליתן הבשר לספינות המלך בשבת כשיצטרכו יש להסתפק אם מותר לכתחילה לקנותה או לא. איך שיהיה הכא בנ"ד שכבר קנויה הקונטראטה ביד הישראל יכול לעשות זה התקין למכור לגוי ד' או ה' שוורים שיהיו לאחריותו ליתן להם הבשר ויטול כל הריוח לעצמו:

ועל מה שפקפק כ"קר בזה שהשוורים נשארים ברשות ישראל ועוד שידוע לכל שגוי זה הוא שליח של ישראל בחול למסור להם הבשר וכו' הנה על מה שנשארו השוורים

ברשות ישראל אם מכרם לגוי כפי דיניהם באופן שזכה בהם הגוי ואין א' מהם יכול לחזור בו אין קפידא במה שנשארו שוורים אלו עם האחרים של ישראל שהרי כל היכא דאיתנהו ברשותא דגוי קיימי ועל מה שידוע לכל שגוי זה הוא שליח של ישראל בחול למסור להם הבשר מ"מ כיון שבימי החול הוא עוסק בקבלנות גם בשבת היה מותר בקבלנות כמ"ש גם מכר דבמקום פסידא שרי בקבלנות והכא בנ"ד שמוכר לו השוורים אף אם יטעו הרואים ויאמרו שהגוי עוסק בשבת בקבלנות כמעשהו בחול הוא בדרך המותר אלא דלעשות כן למכור הגוי בקבולת היכא דליכא חשש כתיבה לא שרינן ליה כיון דתלוי בפלוגתא כמ"ש אבל כשמוכר לו השוורים וכו' מותר לכ"ע ולא חיישי' לרואים כמ"ש:

שוב מצינו להר' מהרי"ך ז"ל בס' זרע אמת חא"ת סי' ל"א שנשאל בגוים העוסקים במלאכת המשי לישראל בקבולת ועוסקים גם בשבת. והשיב דכיון דזאת המלאכה הויא מילתא דאורחיה בקבלנות לא יתלו בשכירי יום ומותר אפי' בפרהסיא יעו"ש מלתא בטעמא ובסוף דבריו הביא ההיא דהמרדכי בקונה מכס ודברי מרן בב"י במה שצדד אם מותר לקנות לכתחי' או דוקא בדיעבד וכ' ע"ז וז"ל ולפי הדרך הרא' שכתב שאין להתיר אלא בשכבר קנה יש קצת מקום לפקפק בנ"ד להתיר לעשות לכתחילה וכו'. אבל לפי הטעם השני שכ' הב"י אין שום פקפוק ויש לסמוך על טעם זה כיון דלא הוי אלא איסורא דרבנן. ומה גם דדבריו בש"ע בסו' נוטים לתירוץ זה שכ' יהודי הקונה וכו' ולפי הטעם הא' הי"ל יהודי שקנה וכו' ע"כ וכ"כ ג"כ בסי' ל"ב יעו"ש:

הנה מ"ש הרב שדברי מרן בש"ע נוטים לתירוץ ב' דבריו שגבו ממני שהרי מרן העתיק דברי המרדכי שכ' בלשון זה יהודים הקונים המכסים ובלשון זה הוא שנסתפק מרן ומדהעתיק לשון זה דהקונה בש"ע משמע דהספק במקומו עומד. ועוד דבסימן רמ"ה גבי הנותן מעות לגוי להתעסק אע"פי שהגוי נושא ונותן בשבת מותר לחלוק הריוח וכו' הביא דברי הכל בו שכתב הטעם לפי שאין אותו שכר אלא שכר מעותיו והוא כשכירות כלים שאין לו שביתת כלים. וכ' מרן ע"ז וז"ל ולפ"ז הוה משמע דאפי' לכתחילה יכול ליתן מעות לגוי להתעסק בהם וכו' אלא שמדברי הרמב"ם הנותן מעות לגוי משמע דדוקא בדיעבד קאמר אבל לכתחי' לא. ומיהו אפשר דלישנא דהנותן אי' מדוייק דאפי' לכתחי' נמי שרי ולזה הדעת נוטה וכו' ע"כ מבואר מדבריו דמלישנא דהנותן דקאמר הרמב"ם דייק מרן דדוקא בדיעבד והיינו כפי הדרך הרא' שדייק מל' המרדכי אלא דאח"ך כתב דלשון דהנותן אי' מדוייק וכו' מחמת הטעם של הכל בו דהוי כשבי' כלים וא"כ אפילו לכתחי' נמי. נמצא דלישנא דהקונה או הנותן יותר קרוב לומר שהוא בדיעבד.

איך שיהיה למדנו מדבריו דכשהדבר מפורסם שהוא בקבלנות מותר ע"י גוי וכ"ש הכא בנ"ד שמוכר לו השוורים וכו':

ועל מ"ש כת"ר אם יצא דבר מלכות ביום ש"ק לתת " להם בשר ביום א' בבקר אם יכול הגוי לנחור הבהמות בליל א' מטעם עושה סחורה בדבר האסור. הנה אם הבשר ההוא יהיה לאחריות הישראל אין היתר בדבר דלעשות סחורה בדבר האסור לדעת רוב הפוסקי' הוא מדאורייי' וא"כ אסור לעשותו ע"י גוי שכל דבר שאסור לעשותו אסור לומר לגוי לעשותו אף בשאר איסורים שאי' של שבת וכמו שכתבתי לשעבר לידיד נפשי מהר"א לאריזו נר"ו באורך וברוחב קחנו משם כי אין הפנאי מסכים להעתיק הדברים:

ומ"ש שבימי הראשו' היו ישראל קונים קונטראטאס וכמדומה שהגוים היו נוחרים וכו'. אם היה ברור לנו אופן המעשה היאך היה היינו מבטלים דעתינו המעט מפני דעתם הרחבה מני ים אבל היכא שלא נתברר לנו אופן המעשה אפשר שהגוי היה שואף עם הישראל בקונטראטה וכיון שהגוי שותף עמו בנבלות ושחוטות מותר דגוי אדעתא דנפשיה עביד לנחור הבהמות. או אפשר שהיה באופן אחר המותר. באופן דלנחור הגוי הבהמות לאחריות הישראל נלע"ד היתר בדבר. האמנם למכור השוורים לגוי לאחריותו אין כאן פקפוק ויכול לנחור גם בשבת וי"ט כיון שכל ההנאה לגוי. זהו מה שנלע"ד להשיב בזה ועיני לשמיא נטלית יצילני מכל שגיאה כי דעת ממני פליאה. הכ"ד הח"פ טיטואן יע"א בש' א' לחרש אדר משנת **וכל אשר לך** שלום לפ"ק:

סימן זך

וזה מה שהשבתי שנית לג'יבאלטאר לכההר"י סנאניץ נר"ו:

עתה באתי להשיב לכ"תר עמ"ש שהגוי המוסר הבשר הוא מושכר אצלם בכו"כ לחדש וכתב כ"תר ע"ז וז"ל וראיתי שבזה עלתה הסכמתו דאין שום תקנה לזה שיתן הגוי הבשר בשבת אף שיהיה לאחריותו כ"א בהיות הגוי שכיר בקבלנות גם בחול מפני הרואים שיאמרו כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת וכו' ע"כ:

תמהתי על המראה היכן ראה בדברינו שבגוי המושכר לחדש אין לו תקנה וכו' והלא חלוקה זו דגוי המושכר בחדש לא בא בדברינו כלל אפי' ברמז יען שהיה רחוק בעיני שיהיה באופן זה ולא ביארנו רק ב' חלוקות הא' שכיר יום והב' בקבלנות. ועל החלוקה הראשונה של שכיר יום כתבנו דאין תקנה וכו' וכמבואר בדבריו וז"ל שכיון שתמיד הגוי הוא שכיר יום בימי החול אף שימכור לו השוורים לאחריותו וכו' אפ"ה חיישי' לרואים שיאמרו שגם בשבת הוא שכור יום ושליחותיה דישראל עביד ע"כ. ובזה אין לנו ראיה להתיר מההיא דיהודי הקונה מכס וכו' דעדיין יש לחלק ולומר דשאני התם

שבימי החול גובה הישראל המכס בעצמו וביום שבת משכיר הגוי בקבלנות כמ"ש מרן או או משכיר לו המכס לכל השבתות והגוי יקח הריוח לעצמו כמ"ש מור"ם. בההיא הוא דאמרינן דמשום פסידא לא חיישינן לרואים שיאמרו שהוא שכיר דס"ס יסתפקו ג"כ שמא הוא בקבולת אחר שאין דרך גוי זה לגבות בחול בשכיר יום והישראל גובה בעצמו ולא פסיקא להו מילתא לרואים לומר שהגוי הוא שכיר יום בשבת אבל הכא בנ"ד שבכל ימי החול עוסק הגוי בשכיר יום והכל יודעים בזה שהוא שכיר יום והריוח לאחריות ישראל. א"כ גם בשבת יאמרו שהוא שכיר יום ועל הרגלו שבחול הוא עוסק ופסיקא להו מילתא לרואים לטעות ואפשר דבכגון זה לא התירו חז"ל אף במקום פסידא:

ועל מ"ש כ"תר שראה להרב ז"א שכ' בסוף תשובה ל"א וז"ל ולפ"ז הוה מצינן לתקן להשתתף עם האומן הגדול על הדרך האמור לעיל בשביל המלאכה שיעשו הפועלים בשבת לבד על הדרך שהתיר המרדכי בישראל הקונה מכס עכל"ה. ורצה כ"תר להביא ראיה לנ"ד דכמו שמצינו בנדון הרב שעושים המלאכה בחול הם שכירי יום ואפי"ה בתקון ההשתתפות עם האומן ביום שבת לבד התיר ולא חשש למראית העין וכו' כמו כן בנ"ד בתת השוורים לגוי לאחריותו לא חיישי' לרואים וכו':

הנה תשובה זו הובאה בדברינו לחלוקת ההיתר היכא שהגוי עוסק בקבלנות בימי החול שכ' הרב שם בתחי' דבריו שכיון שזאת המלאכה הויא מילתא דאורחיה בקבלנות ליכא למיחש למראית העין דציון דאורחיה בקבלנות לא יתלו בשכירי יום וכו' ואח"כ קרא ערער על מה שנהגו שעושי המלאכה הם שכירי יום רק שהאומן הגדול הנצב על הפועלים נותנם לו סך מה לכל ליטרא וכו'. דתינח לגבי האומן הגדול שהוא בכלל מקבל קבולת אבל מה נענה לגבי כל הפועלים שהם שכירי יום. וע"ז כתב וז"ל לע"ד אין מקום לתקן זה הקלקול רק לשתף האומן הגדול הנ"ל ע"י השטר העשוי על דרך זה דהיינו שבכל הדרך של הפילאטו"רה יטול דרך משל חלק ששית בכל ימי המלאכה של כל השבוע בתנאי שיתחייב לקבל עליו גם ההפסד לפי חלקו ובתנאי ג"כ וכו' דעיקר מתוקן הענין דכיון דיש שותפות הגוי באמצע אדעתא דנפשיה קא עביד שהוא רוצה שיעשו הפועלים מלאכה בשביל חלקו. וא"ת עדיין לא פלטינן ממראית העין י"ל דכיון דאלו הפילאטו"רי הדרך הוא שבונים אותם או בשדות שלהם שהם חוץ לתחום העיר או בכפרים שאין בהם יהודים לא חיישינן וכו'. ועודליש להתיר ע"ד שכ' המרדכי וכו'. ולפ"ז הוה מצי' ג"כ תקן להשתתף עם האומן הגדול ע"ד האמור לעיל בשב ל המלאכה שיעשו הפועלים בשבת לבד על הדרך שהתיר המרדכי וכו' ע"כ. דבריו ברור מללו שהגם שהאומן הגדול היה קבלן כל ימי החול אפי' הכי בשביל הפועלים שהיו שכירי יום

הכריח הרב לשתף האומן הגדול לריוח ולהפסד לכל ימי המלאכה ובזה הפועלים שכירי יום אדעתא דאומן הגדול עושים גם בשבת וע"ז הוקשה לו דס"ס לא פלטינן ממראית העין ויטעו לומר שאין האומן שותף והפועלי' שכירי יום אדעתא דישראל עברי. ותירץ דכיון שהוא חוץ לתחום ליכא למיחש למראית העין והיהודים היושבים שם הם יודעים גוף הענין שהאומן שותף. ואח"כ כ' שאף בתוך התחום יש להתיר ע"פי מ"ש המרדכי וכו'. אבל לעולם דמיירי בשיתוף האומן הגדול לכל ימי המלאכה כמ"ש אלא דאח"כ כתב ולפ"ז הוה מצינן ג"כ לתקן להשתתף עם האומן הגדול וכו' בשבת לבד. ומדכתב הרב לשון זה דהוה מצינן לתקן משמע דלא פסיקא ליה מלתא להתיר להדיא בשיתוף האומן בשביל השבת לבד והדרך המרווח שכ' להתיר היינו לשתף האומן הגדול לכל ימי המלאכה גם בסימן ל"ב שאח"ז לא כתב כ"א צד ההיתר לשתף האומן הגדול לכל הימים לריוח ולהפסד ולא העלה על שפתיו הדרך האחר לשתפו ליום השבת לבד מוכח מזה דלא כתב צד זה בסי' הקודם בהנ'חה סוב'רת באופן דהכא בנ"ד היכא שהגוי עושה בשכירות יום כל ימי החול שנייא מנדון הרב ז"ל ואין צד היתר לעשות בשבת אף היכא דגוי אדעתא דנפשיה עביד:

ומ"ש כ"תר וז"ל וכל שאלתי היתה אם באולי יצא דבר מלכות לתת לו בשר בשבת וכו' אם נוכל לעשות באופן זה ליחד ד' או ה' שוורים חיים שיהיו לאחריות הגוי וכו' ולא ראיתי בדב"ק שום תשובה לזה שהרי כ' בתשובתו הרמ'תה וז"ל נחזי אנן אי איכא חשש כתיבה לכל הדברות שרי לעשותו ע"י גוי בקבלנות עכל"ה. מכאן נראה שדברי היו סתומים וכו' אלה הם דבריו:

מזה נראה שלא דקדק בדברינו כל הצורך שהגם שדבריו באו סתומים הרי ביארנו כל צדדי ההיתר דהיינו דהיכא דאיכא חשש כתיבה יכול לעשות בקבלנות בשבת ע"י גוי לכ"ע ואין אנו צריכים לתיקון זה של מכירת השוורים וה והיכא דליכא חשש כתיבה אכתי לא פלטי לן מפלוגתא אם יכול הגוי לעשותו בשבת בקבלנות או לא. וע"ז סיימנו וז"ל אבל מ"מ למכור השוורים לגוי לאחריותו שימסור להם הבשר בשבת וכל ההנאה שלו מותר לכ"ע ואתייא במכ"ש ממ"ש מור"ם וכו' ע"כ. הרי תשובה מוצאת לתשובתו דלמכור לו השוורים חיים לאחריות הגוי מותר לכ"ע אלא שכ"תר ראה תחילת דברינו ולא סיימוה קמיה. הן אמת שכל דברינו בצדדי ההיתר המה היו היכא שהגוי עושה בחול בקבלנות ועל שבעתה שכתב כ"תר שהגוי הוא שכיר חדש בחדשו למסור הבשר צריכים אנו לבאר מה שהדין נותן בזה הצד:

כתב מרן בסי' רמ"ד ס"ה וז"ל אם שכר גוי לשנה או לב' שיכתוב לו או שיארוג לו בגד ה"ז כותב ואורג בשבת כאלו קצץ עמו שיכתוב לו ספר או שיארוג לו בגד שהוא עושה בכל עת שירצה והוא שלא יחשוב עמו יום יום ולא יעשה המלאכה בבית ישראל עכ"ל. וסבר' קמיית' שהביא' בסתם הם דברי הרמב"ם בפ' ששי מהל' שבת וכתב שם המג"א ס"ק י"ד וז"ל נ"ל כוונת הרמב"ם כדרך השרים שיש להם סופר מיוחד או חייט מיוחד שבכל עת שצריך השר לכתוב מחוייב לו לכתוב ובעת שא"צ יושב בטל ולכן מותר לכתוב לו או לארוג בשבת שהוא עושה בכל עת שירצה שהרי הישראל אינו אומר לו לעשות בשבת ואם רצה עושה למחר ואין הישראל מרויח במה שעושה בשבת ויש מי שאוסר משום דס"ל דהישראל מרויח במה שעושה בשבת דשמא יצטרך גם למחר לכתוב ולא יוכל לעשות שניהם כא כאחד עכ"ל. ולפ"ז הכא בנ"ד שהגוי מושכר אצלו בכך וכך לחדש למכור הבשר וכשיש לו בשר למכור מוכר וכשאין לו מה למכור יושב בטל או עוסק במלאכתו לאחריותו ואפ"ה יש לו שכרו מושלם בכ"ח. יכול למסור הבשר בשבת לספינות דהו"ל כקבלן לסב' הרמב"ם דסתם לן מרן כוותיה והגם שס' שסיים שלא יעשה בבית ישראל דהיינו בפרהסייא שיודעים הכל שהוא של ישראל. מ"מ הכא בנ"ד שאי' אלא מלאכה דרבנן משום פסיד' יכולים אנו להתיר כההיא דמכס ומ"מ אחר דמרן חשש להביא בש"ע סבר' הראב"ד דס"ל דאף בצנעא אסור מטעמא שאע"פ שאי' מדקדק עמו כשהוא בטל אותה מלאכה משתרשא ליה ואינו דומה לקבלנות הגם דסברה זו הביאה בשם יש מי שאוסר מ"מ להיות מלתא דאסורא צריכים אנו לחוש לה אלא דכ"ז הוא למסור הבשר בשבת לאחריות הישראל אבל למכור השוורים חיים לגוי לאחריותו כדי שימסור להם הבשר בשבת מותר לכ"ע אחר דשכיר חדש הוי כקבלן וליכא חששא דמראי' העין:

ומ"ש כת"ר מדברי הפר"ח בענין הנחיר' אין משם ראיה להתיר לנחור הבהמות ע"י גוי ולמוכר' לגוים לאחריות ישראל שהרי הנדון של הר' שער אפרים מדמי ליה הרב למאכיל לפועליו ובזה כתב בסי' קי"ז סק"ג דלקנות דברים טמאים להאכילן לפועליו מיד מותר ופירש דברי מור"ם בהגה דאסר דהיינו בקונה לגדלם בבית כדי להאכיל לפועליו ומטעם זה התיר בלקוטים במחוייב ליתן בשר לחיילות דהוי כמו להאכיל לפועליו מיד ובודאי דמיירי באיזה אופן דמחוייב ליתן להם הבשר בחנם דומייא דפועליו דמזונותיו עליו מה שא"כ הכא בנ"ד שמוסר הבשר לספינות בדמיו אלא שפוחת להם מהסך שמוכרים בחנות ובזה הו"ל עושה סחורה בנבלות וכמו שאסור לישראל לעשותו אסור לומר לגוי לעשותו. ועיין בס' בית יהודה י"ד סי' ט"ו שאסר לנבל הבהמות ע"י גוי כדי ליתנם לגוים

יודעיו ומכיריו דהו"ל עושה סחורה דמתנה כמכר יעו"ש. ומ"מ היכא שמוכר לו השוורים לאחריות הגוי כבר כתבנו דמותר ויכול הגוי לנוחרם ולמסור להם הבשר בשבת וי"ט כיון שכל ההנאה לגוי ואין עסק לישראל בזה. ולכ"תר החיים והשלום מאדון השלום. הכ"ד דור"ש וטוב' כל הימים הח"פ טיטואן יע"א בסדר את אשר תשיג ידו משנת **תרבה** מקנתו לפ"ק:

סימן כח

תשובה לג'יבאלטאר לכההר"ד שמואל לעסרי נר"ו:

ועל מה ששאלת על המנהג שנוהגות הכלות לילך לבה"כ בשבת חתונה וברבוי הגשמים שאינן יכולות לילך ברגליהן לביה"כ אם מותר לומר לשאב"ב בע"ש שיביאו אותה בשבת בכלת חתנים:

הנה טעם איסור יציאה בכסא בשבת וי"ט היכא דליכא ר"ה ע"י ישראל הנושאים אותו היינו משום דהוי עובדין דחול כמו שפירש רש"י בפ' אין צדין דף כ"ה והביא דבריו מרן בב"י הלכות י"ט סי' תקכ"ב באופן דההוצאה בכסא ע"י ישראל אין בה כ"א אסור דרבנן וע"י גוי הוי שבות דשבות וכ' מרן בהי' ש"ז ס"ח שאם יהיה לדבר צורך הרבה או מפני מצוה מותר בשבות דשבות והכא בנ"ד נראה שהוא צורך הרבה אחר שהוא מנהג קבוע לבא הכלה לבה"כ באותו שבת וא"א לה לבוא ברגליה מחמת רבוי הגשמים עיין תי"ט פ"ג דביצה ד"ה אין יוצאין והרב מג"א סי' ש"א סקכ"ז והרב ב"ח סי' תקנ"כ מרן בש"ע סי' ש"א ותקכ"ב ועיין לה' פרי מגדים ח"א סי' ש"א וח"ב סי' ש"א אות ב"ה והגם שמצינו להרב מוהר"ר חיד"א ז"ל בס' מחזיק ברכה סי' תקכ"ב דין ב' על הא דאין יוצאים בכסא שכתב וז"ל כ' הרב מר וקציעה דפשיטא דע"י גוי מותר ע"ש. . ולי ההדיוט נראה דכיון דמשום זלותא די"ט אסרי ה"ה דע"י גוי אסור. שוב ראיתי בס' ים ישכר וכו' דאסר ע"י גוי מדקתני אין יוצאין ולא קאמר אין מוציאין עכ"ל מ"מ יכולים אנו לומר דהיינו דוקא בדבר שאין בו צורך הרבה אבל כה"ג דנ"ד דאי אפשר לבא לבה"כ בענין אחר אפשר דע"י גוי מותר לכ"ע אחר שהמנהג הוא לבא הכלה לבה"כ בשבת חתונה ומה גם לפי הנשמ' דאף אם תעמוס על עצמה ותבא ברגליה יש הפסד גדול בטינוף שיטנפו בגדיה ואי אפשר להחזיר' לאיתנם ע"י כיבוס וכתב הרב מג"א בסי' ש"ז סוף סימן ק"ז דבמקום הפסד גדול יש להתיר שבות ע"י גוי אפי' כדרכו ושבות ע"י ישראל שלא כדרכו הביא דבריו הרב מחב"ר שם דין ה' יעו"ש:

גם מטעם אחר נראה להתיר בזה ע"פי מ"ש מרן בש"ע סי' של"ח ס"ב יש מתירין לומר לגוי לנגן בכלי שיר בחופות. וכתב שם הרב כנ"הג הג"הט וז"ל דוקא בחופות לקוטי

מהר"י ווייל ז"ל סי' ז' והרדב"ז ח"א סי' קל"ב כ' וז"ל אבל באלו הארצות אסרו דבר זה וכו' ומיהו אם בא הגוי ונגן מעצמו אין מונעין אותו וכו' ומדינא מותר לו' לגוי בע"ש שיבא לנגן למחר כיון דישראל עצמו אינו אסור לנגן אלא משום גזרה וכו'. ואם יש לחוש להערמה ראוי לעשות גדר גם בזה ע"כ יעו"ש. ולפ"ז הכא נמי בנ"ד דאיכא שמחת חתן וכלה בביאת הכלה לבה"כ ואי אפשר לבא ברגליה ואומרים לגוי בע"ש שיביא אותה בכסא בשבת יכולים אנו להתיר ובשיירי כנ"הג שם הג"הט אחר שהביא דברי מור"ם בהגה שם כ' וז"ל וב"ח בשם רש"ל ז"ל וכן הסכים הוא ז"ל וכן הוא מנהג פשוט בקושטא להביא מנגנות גויות ביום השבת של חופה וכו' ע"כ. ובסי' ש"ז הגהב"י אות ג' כתב הרב הנז' אחר שהביא דברי מרן דשבות דשבות במקום מצוה מותר כתב וז"ל ומכאן סמכו בעיר הזאת בשמחות וגיל או בג"ח לחולים ולאבלים שולחים מתנות לבית החופה או מאכל לג"ח ע"י גוי דדין דרבים רבן של בני הגולה פסקו כהרמב"ם ז"ל וע"י החזיק הב"ח סמכו עליו בעיר הזאת דלכבוד חתן וכלה מצוה הוי כמ"ש רבינו בע"הט סי' של"ח דמותר לומר לגוי לנגן בכלי שיר דאמירה לגוי במקום מצוה שרי ע"כ. וה"ה דלג"ח מצוה הוי עכ"ל. וזה מיירי שמביאים דרך כרמלית שהוא אסור דרבנן וכיון שהמנהג הוא לשלוח מתנות לחופה קרי ליה דבר מצוה ומותר ע"י גוי. אוף הכא נמי בנ"ד דטעם יציאה בכסא היכא דליבא ר"ה ולא כרמלית אינו אלא משום עוברין דחול דיכולים אנו להתיר לכלה לבא בכסא ע"י גוי דהוי דבר מצוה בפרט כשאומר לגוי בע"ש כמ"ש הכנ"הג גבי נגון דמדינא מותר לומר לגוי בע"ש שיבא לנגן בשבת של החופה. ועם שיש לדוחה לדחות ולומר דשאני הבאת המתנות לבית הכלה והנגון דהמעשה היא גוף השמחה גופה אבל הכא בנ"ד הגם דביאת הכלה לביה"כ היא השמחה מ"מ להביא אותה בכסא אין המעשה גוף השמחה אלא שמפני שהיא אינה רוצה לבא ברגליה כדי שלא יטנפו בגדיה מביא אותה הגוי בכסא. לזה הרי מצינו להרב עיקרי הד"ט סי' כ"ב אות ל"ב אחר שהביא דין זה דאין יוצאין בכסא כ' וז"ל ועיין להרב פרי מגדים ח"א סימן ש"א דנוטה להקל ומ"מ כ' מה שנוהגים בקצת מקומות להוציא א הסנדקית עם התנוק בכסא ולשאת אותם לבה"כ בשבת ע"י ישראל ודאי אסור אף בכרמלית דלא שייך לומר החי נושא את עצמו ואין התינוק טפל לסנדקית וחייב עליו חטאת לרשות הרבים. ולמ"ד דר"ה דידן יש לו דין כרמלית מותר ע"י גוי וכו' ע"כ. הרי דהתיר להביא הסנדקית עם התינוק בכסא ע"י גוי דרך כרמלית ובודאי דטעמא הוי משום דהו"ל דבר מצוה וכ"ש בעיר המוקפת חומה ודלתותיה נעולות בלילה דליכא רשות הרבים ולא כרמלית דיש להתיר להביא הכלה בכסא על ידי גוי:

וכל זה אני כותב להלכה אבל למעשה ירא אנכי להתיר בהחלט במקום שאינם בני תורה דשמא ידמו מלתא למלתא ויבואו להתיר אף בלא רבוי גשמים ובלאו הכי אחר שזה הוא מנהג קדום שהכלה הולכת לבה"כ בשבת של חתונה וכמה רבנים המורים שקדמו בעיר הנז' צריכים אנו לדעת אם היו מורים למעשה להביא בכסא ע"י גוי כשהיה רבוי גשמים דאי לאו הכי מי הוא זה ואי זה הוא שיכול להתיר בדבר שלא התירו רבותינו הקודמים. את זה כתבתי בעט'יו של נח'ץ ועליך המצוה לחקור בדבר כיצד היו נוהגים בימי הרבנים ז"ל:

סימן כט

תשובה לאלקצאר יע"א:

ועל השאלה השנית בדגים שהביא הגוי בי"ט ראשון וידוע שבאו ממקום רחוק בענין שלא נצודו היום והביאם דורון לישראל. הנה מרן בסי' תקט"ו ס"ג כתב וז"ל אפי' אם הוא ספק אם נלקטו או נצודו היום אסורים אבל אם ניכר בהם שלא נלקטו ושלא נצורו היום מותר למי שלא הובאו בשבילו וכו' ע"כ. ומ"ש מרן אם ניכר בהם שלא נלקטו וכו' היינו שבפירות עצמן או בדגים ניכר שהם מאתמול דהיינו שהפירות הם כמושים שידוע וניכר שנלקטו מאתמול וכעובדא דאיתא בגמ' בליפתא דחזנהו דכמישי שרא להו וכו' וכן הדגים צריך שיהא ניכר בגופן שנצודו מאתמול כגון שהם מוסרחים קצת ו וכיוצא דודאי ניצודו מאתמול או שהם מין דגים שאינו מצוי בנהר הקרוב לעיר ואין מביאין אותו אלא ממקום רחוק דודאי נצודו מאתמול ועיין מהר"ם פאדווה סימן ע"ה. אבל בדגים שבאו ממקום רחוק ואינו ניכר בהם שנצודו מאתמול ויש במין דגים אלו במקום קרוב ג"כ הני ודאי אסירי כיון שיש במינם מחוסר צירה ועדיין יש להסתפק שמא אלו הדגים שהביא הגוי אינם מאותם שבאו ממקום רחוק ובדין זה דיש במינו במחובר או מחוסר צידה אין חילוק בין ישראל שהובאו בשבילו לישראל אחר ואסור לכל מטעם מוקצה ודוקא בדבר שאין במינו במחובר ואינו מחוסר צידה אם הובאו מחוץ לתחום אינו אסור אלא למי שהובאו בשבילו אבל בדבר שיש במינו במחובר או מחוסר צידה אסור אף למי שלא הובאו בשבילו כמ"ש מרן שם:

סימן ל

תשובה לג'יבאלטאר לידי"ן מהרי"ל נר"ו:

על מה שנסתפק כ"תר אם מותר להשכיר בית דירה בחול המועד וכו' ורצה לעמוד על דעתי קל"ה כמות שהיא בזה:

הנה מה שעלה על דעתו לכאו' להביא ראיה ממ"ש בה' פסח מותר להשכיר בית לגוי לדור בו וכו' ודוחה זה דאפשר דמיירי שמשכירו קודם פסח וכו'. הנה ממוצא מקור דין זה שהוא מדברי האגור שהביא מרן בב"י סי' ת"ן נראה ראיה להתיר שהרי כתב וז"ל וכתב עוד האגור וכמו כן להשכיר ביתו לשום בו חמץ בפסח אסר הירוש' ופשיטא דוקא להשכירו תוך הפסח או ע"פ וכו' ובפסח נמי אין לאסור אלא כשמפ' ששכרו לשום בתוכו חמץ דומיא דשכירות בהמה. אבל אם שכרה לדור בה אע"פי שבודאי יכנוס בו חמץ אין לאסור בשביל זה וכו' ע"כ. נמצא שאין אסור להשכיר לו תוך הפסח אלא דוקא כשמפרש לשום בו חמץ אבל לדור בו מותר וא"כ מ"ש מור"ם בהגה וכן מותר להשכיר לו בית לדור בו מיירי אפי' תוך הפסח. ואין לדחות ולומר דמ"ש האגור ובפסח נמי אין לאסור אלא כשמפ' וכו' אבל אם שכרה לדור מותר דמיירי בע"פ שהרי ברישא קאמר להשכירו תוך הפסח או בע"פ ואם יש אסור בתוך הפסח למה ענין אסר באגור בתוך הפסח משום לתא דחמץ הלא בלא"ה אסור ומדשביק ע"פ דקתני ברישא וקאמר ובפסח נמי אין לאסור משמע דאפי' בתוך הפסח אינו אסור אלא במפ'. וכן נראה מדברי המג"א והט"ז שם גם החק יעקב כת' וז"ל ולא אתי לאפוקי אלא היכ' שמשכיר בפי' לשם חמץ כשמשכיר תוך הפסח או בע"פ וכו' ע"כ. והכ"נ מסתברא דאין אסור להשכיר ביתו בחה"מ שהרי אם לא ישכיר יפסיד השכירות של כל ימי החג ואפשר של כל החדש או של כל השנה שלא ימצא להשכיר אח"כ ובדבר דאיכא פסידא הדבר פשוט דמותר ואין לומר דדבר זה הוי אעבורי ר רווחא שהרי השכירות של כל החדש הוי דבר ברור והוי כמו קרן. וגדולה מזו כתב מרן בסי' תקל"ט ס"ה אם הוא דבר שאי' מצוי תמיד וכו' מותר למכור ולקנות וכו'. ומרן בב"י שם כ' דמכאן יצא להם היתר הלואה ברבית לפי שאין בכל אלו מלאכה גמורה כ"א אסור דבריהם אפי' בי"ט. ובחולו של מועד התירו יעו"ש: **עוד** כתב שם מרן בשם נמק"י וז"ל דאע"ג דבדבר של טורח מקרי הרווחה ואסור. מ"מ מידי דליכא טרחא כגון מו"מ מקרי דבר האבד לפי שכל עסקי סחורה היא שקונה בשעת הזול ומוכר בשעת היוקר ע"כ. והביא דבריו המג"א שם סק"ו וע"ש במרן ב"י מה שהקשה דברי הרא"ש אהדדי שכתב דאעבורי רווחא לא מיקרי פסידא וכאן התיר בשיירות הבאות וכו'. ולפי מה שתירץ שם משם תשו' הרא"ש יוצא לנו בנד"ד דמותר. ועיין בס' שלחן גבוה סי' תקל"ט מה שתירץ דברי מרן בש"ע שכתב שאם לא יפסיד מהקרן אסור למכור עם ס"ה שהתיר בשיירו וכו'. איך שיהיה הכא בנ"ד נר' לע"ד דמותר כשלא כיון להכשיר במועד ניסן **תקצ"ט**:

סימן לא

תשובה לאלקצאר לכמהרר"י סנאניץ י"ץ

על מה ששאלת על הבשר של פסח שנתנו אותו בקופה ואח"כ מצאו על שפת הקופה מעט בצק וכשהריקו הבשר מהקופה מצאו בדופני הקופה מבפנים מעט אבק קמח אם מותר הבשר ההוא לפסח ואת"ל שאסור לאוכלו אם מותר למוכרו לגוי:

הנה לאוכלו בפסח אסור דכיון דבשר אית ביה פילי חיישינן שמא נדבק בו הקמח. ועיין ט"ז סי' תמ"ו סס"ק ט' וקי"ל חמץ בפסח במשהו. אבל למוכרו לגוי מותר אחר שאינו נהנה מהחמץ כלל שאין הבשר נמכר יותר ביוקר בשביל מעט חמץ שנדבק בו כמ"ש מרן סי' תס"ז ס"י גבי תרנגולת מבושלת וכו'. ואף לסב' מור"ם בהגה שם שכתב שנוהגים לשרוף הכל ה"ד כשנמצא חטה בקועה בבשול דודאי נתן טעם משהו אבל הכא בנ"ד שהבשר היה בצונן אלא שיש להסתפק שמא נדבק בו מעט קמח אפשר דעל הספק אף מור"ם ז"ל יודה דמותר למוכרו לגוי:

סימן לב

וע"ע החבית שהיה בו קמח אם יכול ליתן בו שכר או יין לפסח נרא' לאסור דמסתמא חבית זו יש בה גומות ואפשר שישאר באיזה גומא מעט קמח שא"א לנקרה היטב והגם דיין הוא מי פירות ואי' מחמיץ מ"מ הרי נותנים בו מים כשרוצי' לשתותו ומי פירות עם מים ממהרים להחמיץ וחמץ בפסח במשהו:

סימן לג

ועל השאלה השנית בבאר מים חיים שדלו ממנו מים בפסח ומצאו בכלי חתיכת פת אם מותרים המים שבבור ואם מעשה זה היה קודם פסח וכו':

הנה אם המעשה היה בתוך הפסח אסורים המים שבבור דכיון שחמץ בפסח במשהו החמץ נתן טעם במים בפסח. והגם שכתב מרן בסי' תס"ז סי"ב בסבר' קמייתא שהביאה בסתם וז"ל ואם נמצא חטה בקועה או לחם חמץ בכלי של מים ואין בו כדי ליתן טעם שהמים צוננים ובשלו באותם מים תבשיל או לשו עסה מותר וכו' ע"כ. דר"ל שאם יש במים והוא בצונן מותר מ"מ היינו דוקא בדידעינן שלא שהה הלחם בתוכו ד' שעות דאלו שהה שם הרי קי"ל כבוש כמבושל כמ"ש סי' תמ"ז וכ"כ הרמג"א שם סקי"ד. גם הרב פר"ח בסי' תס"ז בההיא דנמצא חטה בקועה או לחם בדלי של מים כתב דמיירי שהסירו החטה או החמץ מהמים בתוך מע"ל. וא"כ הכא בנ"ד דמסתמה זו הפרוסה נפלה לבור קודם הפסח אחר שאין חמץ מצוי בבית ישראל בתוך הפסח וכבר שהה הלחם בבור כ"ד שעות ודאי דנאסרו המים ואפי' סנון לא מהני אחר ששהה בתוכו יום שלם וכבר נתן

טעם במים וכמ"ש הרב מ"מ סי' תמ"ז סקי"ד ומה גם לפי מ"ש הפר"ח בסי' תס"ז דדוקא בחטה מחלקין בין אם שהה שם מע"לע או לא אבל בפרוסת חמץ אף אם לא נשרית במים מע"לע אסורים המים לפי שהפרוסה מתפררת פירורין דקים ונמסים במים יעו"ש. והגם דמדברי מרן ז"ל נראה דאין לחלק בין חטה ללחם. מ"מ היכא שנכבש בתוכו יום שלם כנדון דידן לכולי עלמא נאסרו המים כמ"ש:

ואם המעשה היה קודם הפסח אם יש לתלות שהחמץ נפל לדלי אמרינן כאן נמצא כאן היה ואין לאסור המים שבבור אבל אם הדלי לא היה בו שום דבר וכשדלו המים בו מצאו בו פרוסת החמץ היה נרא' להתיר אם סננו קודם הפסח כמ"ש המג"א סי' תמ"ז סקי"ד על מ"ש מור"ם בהגה ס"ד בפת שנפל ליין דאע"פ שנטלו משם אסור בפסח דחיישינן שמא נשארו בו פירורין ונותנים טעם בפסח. וכתב שם המג"א שאם סננו קודם פסח שרי אלא שהרט"ז שם סק"ו כתב דלא מהני סנון דשמא יש פרורין דקים מאד ויוצאים דרך נקבי המסננת וכ"כ הפר"ח שם סי' תס"ז סס"ב דלא מהני סנון באופן דהכא בנ"ד אף אם מצאו פרוסת הפת קודם הפסח אסור ללוש באותן מים לכתחילה אף ע"י סנון ובפרט שהמים מצויים מבורות אחרים ללוש בהם וכמ"ש הרט"ז סקי"ח גבי מ"ש מרן אם הגעילו יורה מחומצת ונפלו המים לבור וכו'. וכתב הב"ח דלכתחי' אסור אפי' קודם לפסח מאחר דאפשר לשאוב מים מבור אחר. וכ"כ שם הרב מג"א ס"ק ז"ך יעו"ש. אלא שאם בדיעבד לשו באותן מים ע"י סנון נראה דיש להתיר:

סימן לד

שאלה במקום הזה נהגו ללוש לחמניות עם מי פירות וצוק'אר לצורך פסח. והנה ידוע כי מיום דאתגלאי בהתתיה דצוק'אר שמתליע מתוכו תולעים דקים ישראל קדושים נותנים בו מים הרבה עד שנמס כולו והיה למים ואח"ך מרתיחים אותו על האש וטורפים בכף עד שיחזור לכמות שהיה בתחלה. ויש להסתפק אי דיינינן סופו בתחלתו ודינו כמי פירות או דינו כמים. ואת"ל דסופו כתחלתו דדינו כמי פירות אם יש לגזור שמא לא יחזור לכמות שהיה בתחילה לגמרי וישאר בו לחלוחית מים. ולכאורה היה נראה דלא חמיר סופו מתחלתו ואין לנו לגזור מדעתינו שמא ישאר בו מים אבל עדין הלב מהסם עד יורנו המורה לצדקה ושכמ"ה. וחתום ע"ז כהה"ר אברהם לאריזו נר"ו:

תשובה הנה לפי מה שידוע מטבע האש כשמרתיחים בו הדבש הרבה עד שנקפה אי' נשאר בו שום לחלוחי' מים כלל. ומפני זה המנהג הפשוט במחז"ק מימות הראשונים לעשות מיני מתיקה מסולת קלוי עם דבש ותבלין לפסח וכל העם מקנה לא אפשר בלא"ה ואחר שמרתיחים הדבש הרבה על האש עד שנקפה נותנים בו הקמח הקלוי.

וידוע הוא שלהוציא הדבש מהחררות הוא מוכרח ליתן בו מים דהיינו שנותצים החררות עם מים בכלי עד שמתחמם על האש ואח"ך סוחטים ממנו הדבש כמו שהוגר לנו מהאומנים העושים וגם בעינינו ראינו כן בדבש שעושים לפנינו לצורך חג הפסח שמביאים החררות מהכוורת וכו' וכן בא הדבר מפורש בשכנ"הג סי' תס"ז הגהב"י אות ח' יעו"ש. ואם איתא שאחר הרתיחה יש לחוש לאיזה לחלוחית מים היה להם לראשונים לחוש שלא לעשות המיני מתיקה מסולת קלוי שמא לא נקלה באור יפה וכשנותנים אותו בדבש ממהר להחמיץ אחר שהם מי פירות עם מים כמו שחששו הפוסקים בכרמל שמהבהבין אותו באור שלא לבשל הקמח שלו במים שמא לא נקלה באור יפה. והגם דלדעת הרמב"ם ז"ל דדוקא בכרמל חיישי' אבל בקמח הקלוי לא מ"מ רבו הפוסקים ראשונים ואחרונים דס"ל דבי הדדי נינהו ומרן ז"ל בהדייהו שהרי לא התיר למלול הקדרות החדשו' אלא במצה אפויה כמ"ש בסי' תס"ג וכן העלה שם בב"י וכ"כ הכנ"הג והפר"ח שם שכן דעת מרן. ושהרמב"ם יחיד הוא בדבר זה. וא"כ לפ"ז מה היה להם לראשונים להורות לעם לעשות מין זה לכתחי'. א"ל שנאמר שקבלה בידם שכשמרתיחים הדבש הרבה עד שנקפה לא נשאר בו לחלוחית מים כלל. ומה גם שקבלה בידינו שרבים וגדולים בתורה בדור שלפנינו ולפני פנינו שהיו אוכלים אותם בפסח. הן אמת שחדשים מקרוב רבים משכו ידיהם ממנו לאוכלו בפסח משום זהירות בעלמא אבל עכ"פ עושים הם לצורך בני ביתם והגם שהרב כנה"ג אסר ללוש בדבש מטעם זה של תערובת מים היינו בדבש שאין מרתיחים אותו על האור ועדיין המים בו אבל כעין שלנו בדין הוא שאפילו לא יהיה הסולת קלוי אין קפידא אחר שע"י האור חלפו הלכו להם המים כמ"ש וא"כ ה"ה נמי בצוקאר שמרתיחים אותו על האש עד שייבש וחזר להיות כבתחילה דודאי לא. נשאר בו לחלוחית מים כלל:

שוב מצינו להרב מהרימ"ט בשניות חא"ח סי' ב' שנשאל אם מותר ללוש את העיסה בדבש שעושים מצמוקים דהיינו ששורין הצמוקים במים וסוחטין אותם ומבשלים על האור והביא מ"ש הרב אביו ז"ל שיין צמוקים הו"ל כיין ענבים כי המים ששרו בהם הצמוקי' נשתנו מברייתם ושכ"כ הרשב"ץ ז"ל וכתב וז"ל ורואה אני שהדברים ק"ו בזה הדבש שהמים שבו נשתנו ע"י האור שנוי רב טפי משנוי שע"י היין ובסמ"ג כ' ואפי' לכתחילה נוהגים לתת מים בשעת הבציר כרי להתיר נצוק וכו' לא מפני מעוטן אלא מפני שנתיישנו עם התירוש ונשתנו מברייתן ונעשה הכל יין וכו' ע"כ הרי מבואר דיותר משתנים המים ע"י האור ממה שמשתנים ע"י שהיין תוסס ושריית הצמוקים. והגם דההיא דיין צמוקים רבו החולקים ומרן ז"ל בהדייהו כמ"ש הרב גו"ר חא"ח כלל ד' סי'

ט' וגם הרב מהר"ר חיד"א ז"ל הביא משם הרב מהר"י בואינו ז"ל דבימי מרן ז"ל נשרפו המצות וכו' כמ"ש בס' ברכ"י ומח"בר מ"מ ה"ד ללוש במי שריית צמוקים שלא נתבשל באור אבל בנדון הרב מהרימ"ט שנסחטו הצמוקים ונתבשל עם האור ונעשה כדבש ודאי שנשתנו המים ע"י האור וכ"ע יודו בזה:

גם הכנ"הג והרפ"ח הביאו דין זה של מהרימ"ט ז"ל. גם הרב שלחן גבוה ז"ל בסי' תס"ב אחר שהביא מחלוקת הפוסקי' בדין זה של יין צמוקים הביא דין זה של הר' מהרימ"ט בדבש צמוקים בהלכה פסוקה משמע דליכא פלוגתא בזה. הן אמת שהרב מ"א סימן תס"ב סק"ו אחר שהביא דין זה של מהרימ"ט. ובזה תירץ דברי מרן ז"ל וכו' סיים וכת' וז"ל ולפ"ז צ"ע במי דבש שקורין מער אם נפל לתוכו חטה אם מחמיץ שהרי ג"כ נשתנו המים מבריית' ע"י בישול עם הדבש ותפיסה וכו' ע"כ משמע מזה דלא פסיקא ליה מילתא בנתבשל ע"י האור. מ"מ עדיין יש לחלק ולומר דדוקא במי דבש שנותנים בו מים הרבה אפשר דאף ע"י הבשול נשאר בו לחלוחית מים אחר שאינו נקפה לגמרי משא"כ בדבש שלנו שמרתיחים אותו הרבה עד שנקפה לגמרי ודאי דלא נשאר בו לחלוחית מים כלל וכ"ש הצוקאר:

וראיה לזה שהרב מ"א שם אחר שהביא דינו של הרב של"ה ז"ל בחטה שנפלה לשומן אווז רותח דאסור שמחמיץ מכח המים שהודח בו וכו' כתב וז"ל ולי נרא' דאין להחמיר בהא דהא המים שהודח בו כבר נתונה ומכ"ש כשנתבשל אצל האש וכ"מ להדיא ר"ס תס"ג שחושב מים היוצאים מהשבלים מי פירות ואע"ג שנפלו עליו הרבה מי גשמים וכמ"ל גבי יין וכו' ע"כ הרי מבואר מדבריו שהמים מתנגבים ע"י האור ושאני המי דבש כמש"ל. באופן שהדבש שעושים בו מיני מתיקה בסולת ליכא חששא דמים כלל כיון שמרתיחו הרבה ע"י האור עד שנקפה וכ"ש הצו"קאר שאחר שנתנו בו המים מרתיחים אותו באור עד שיבש לגמרי וחזר להיות כבתחילה ולא גרע סופו מתחלתו שהיה בתערובת מים דאם היה נשאר בו לחלוחית מים לא היה מתייבש לגמרי כבתחלה. זהו מה שנלע"ד בזה ולרוב הטרדות מפני חג הפסח הבע"ל לא יכולתי לחפש בספרים וליה עינינו יצילנו מכל שגיאה כי דעת ממני פליאה הכ"ד הח"פ טיטואן יע"א בס' במים חיים וטהר מש' **עת לחננה** ליצירה:

סימן לה

כתב הרשב"ש סי' תרכ"ב וז"ל אלמון זקן שרצה לישא אלמנה זקנה בימי העומר מותר או אסור. מנהגן של ישראל תורה היא ואין לפרוץ גדר בין זקן בין בחור שא"כ בא ונתיר להם ג"כ משנכנס אב ולא נמצא חילוק הזה לחכמים עכ"ל. ועיין שלחן גבוה:

סימן לו

שאלה מעשה היה בס"ת שבפסוק כי ידין ה' עמו נמצא ה"א אחרונה של שם כזה בשני רגלים דה מה יהא דינה אם מותר למחוק הרגל האמצעי ותשאר הה"א כדינה או ימחוק הרגל האחרון עם חלק הגג שכנגדו עד כנגד רגל האמצעי באופן שתשאר הה"א קטנה עד החוט האמצעי הנז' או אם אסור למחוק שום דבר ממנה דהו"ל מוחק את ה':

תשובה והנה הספק הראשון אם הוא מותר למחוק החוט הא האמצעי בנ"ד נראה ודאי דאסור לפי מה שנראה מאופן כתיבתה דנראה דאופן כתיבתה היתה דבתחילה עשה הסופר הה"א עם הרגל האמצעי בלבד שהיא במדת כל ההי"ן שבס"ת הנז' אלא לפי שבסוף השיטה היה נשאר חלק ממנה פנוי יותר מתיבה אחת דהיינו תיבת עמו לכן האריך גג הה"א הנז' והוסיף בה הרגל השני בסוף הגג כדי שישאר החלק הפנוי כדי לכתוב תיבת עמו דוקא. ואם כן לפ"ז אין למחוק הרגל האמצעי מתרי טעמי. חדא דזה הרגל נתקדש בכתיבתו שבתחלה לא היה רק הוא לבדו והו"ל מוחק את ה' ועוד אף אם לא היה זה בה"א של ה' אין תקנה לגרור הרגל האמצעי דהו"ל חק תוכות כיון דבזה מתקן האות ובעינן וכתב ולא וחקק כמ"ש מרן בש"ע א"ח סי' ל"ב סי"ז דאם נפלה טפת דיו לתוך האות ואינה ניכרת דאין תקנה לגרור הדין יעו"ש. ומזה הטעם נמי אסור לגרור הרגל האחרון עם החלק מהגג שעליו כיון דבתקנת האות ע"י הגרירה אלא דעדיין יש להסתפק בנ"ד ולומר דכיון דה"א זאת אין צורתה עליה כלל א"כ לא נשאר בה שום קדושה ויכול למוחקה כולה ולחזור ולכותבה לשם קדושה וה"ז דומה למ"ש מור"ם ביו"ד סי' רע"ו סי"א וז"ל ה"א של שם שכרעה נוגעת בגגה אם נוגע ממש עד שנראית כחי"ת מותר למחוק ולגדר הרגל ולתקנה. אבל אם נוגע רק מעט יש לספק בדבר ע"כ. וכתב שם הש"ך סקט"ו הטעם דכשנוגעת ממש הכל רואין שהיא חי"ת ואין בזה מוחק את ה'. אבל אם אינה נוגעת רק מעט עדיין ניכר שהיא ה"א ונראה כמוחק את ה' יעו"ש. וא"כ בנ"ד נמי דאין צורת ה"א עליה אין עליה קדושה:

אבל יש צד לומר דדוקא כשנדבק לגגה דנראה חי"ת להדיא מותר למוחקה. אבל בנ"ד דלא נשתנית להיות עליה צורה אחרת ואפשר לו' דעדיין נראית כה"א עדיין קדושתה עליה והו"ל כה"א שנוגעת מעט דאף דפסולה מטעם נגיעתה דאינה מוקפת גויל מ"מ כיון דעדיין נראית כה"א אסור למוחקה. ולצד זה שאנו אומרים שעדיין שם ה"א עליה היה נראה לומר דרשאי לגרור הרגל האחרון עם חלק הגג שהוא מה שהוסיף הסופר לכתוב אחר שכתב הה"א עם הרגל האמצעי בלבד דכיון שכבר היתה כתובה בצביונה ובצורתה א"כ מה שהוסיף הסופר עליה אין בו שום קדושה כיון שכבר נשלמה צורתה

קודם ההוספה וגם אין בזה משום חק תוכות כיון שבזו ההוסף' לא נשתנית הה"א להיות נדמית לאות אחרת כמ"ש:

ומ"מ גם בזה עדיין יש להסתפק שהרי כשהוסיף הסופר להאריך גג הה"א קודם שכתב הרגל השני נתקדש אותה ההוספה שבגג ואסור למוחקה כיון שה"א יקרא גם בזה כמ"ש בס' לדוד אמת בסי' י"ג וז"ל ואם האריך גג ה"א והרגל כתב באמצעותה פסול וכו' ואם ה"א זו משם הוי"ה אף אם האריך יותר מדאי לא יגע בו יד וכו' ע"כ. וטעמא הוי כיון דכתיבת רגל הה"א באמצע הגג במחלוקת שנוייה אם היא פסולה או כשרה כמ"ש בכנה"ג א"ח סי' ל"ב בהג"הט גבי קו"ף שהאריך גגה וכתב הרגל באמצע דהרדב"ז פוסל וחלקו עליו שאר פוסקים יעו"ש לכן פסק הרב הנזכר דבשאר אותיות שאי' של ה' דיכול לתקן פסול הס"ת אבל באותיות של ה' דאפשר לומר דהלכה כמ"ד שהיא כשרה ולצד זה הוי מוחק את ה' לכן פסק דלא יגע בו יד:

ולפ"ז בנ"ד נמי כשהוסיף על הגג והאריכו חל על ההוספה שם קדושה ואין לומר דע"כ לא אמרינן דה"א של ה' שהאריך גגה וכתב הרגל כאמצע שלא תגע בו יד אלא דוקא היכא דמתחילת כתיבתה האריך גגה דכיון דאיכא מ"ד שהיא כשרה נתקדש כל הגג אבל בנ"ד דכבר נשלמה הה"ה ואח"כ הוסיף עליה אין בהוספה שום קדושה דיש לדחות דכיון שבמה שהוסיף להאריך גגה לא נשתנית צורתה ואיכא מאן דמכשיר. מה לי שכתבה כך מתחלה או הוסיף עליה אח"כ סוף סוף כיון שאחר ההוספה נקראת ה"א הרי נתקדש הכל. והגע עצמך דל"ית של שר"י שכתב בתחי' שיעור הדל"ית כמו שאר האותיות ואח"כ הרחיב גגה והוסיף עליה תליה האם נאמר דמותר לגרר ההוספה אחר סיום ה'. זה אי אפשר לאומרו שהרי גם עכשיו נקראת דל"ית ונתקדש הכל במכ"ש באותיות הנטפלות לשם שאסור למוחקן שקרש' השם. אוף הכא נמי דכוות' למאן דמכשיר הה"א ברגל באמצעה:

הן אמת דמצינו בס' אמת ליעקב במשפט הדבוקי' סי"א בראש למ"ד של שם אלהים שהאריכ' הסופר קצת מהראוי ונגעה ראש הלמ"ד באות נו"ן של שם אדנ"י שהיה כתוב בשורה של מעלה והורה הרב לגרר גרירה דקה בראש הל"מד באופן שלא יגע הסכין באות' נקודה אחרונה הדבוקה בנו"ן של אדנ"י של מעלה ויניח משהו להתחזק מגרירת הנו"ן של ה'. וכתב שם הטעם דאע"ג דשניהם הם שמות שאינם נמחקים וראש הלמ"ר היא מגופה של שם מ"מ כיון שהיתה הל"מד ארוכה ביותר בקו שעליה כל היתר כנטול דמי אחר שצורת הל"מד היא כ"ו כמנין שם היחוד א"כ כל היתר על שיעור וי"ו שעל

הכ"ף אין בו קדושה וכנטול רמי יעו"ש. א"כ אף אנן נמי נימא דכל היתר על גג הה"א ממקום רגל האמצעי עד סופו אין בו קדושה ומה גם שהיתה ההוספה אחר גמר הה"א: **אך** עדין יש לחלק ולומר דדוקא גבי הלמ"ד דנתנו חז"ל בה שיעור דיש בה רמז כמנין שם היחוד שהוא כ"ו לכן כל היתר על זה השיעור און בו קדושה. אבל גבי ה"א דלא מצינו שנתנו שיעור לאורך גגה. א"כ אף אם עשה גגה רחב הרבה חל על הכל שם קדושה הרי גם הלמ"ד הנז' לא התירו לגרר כ"א גרירה דקה להפרי' הדבוק דוקא אבל בלא"ה אסור לגדר כה מן היתר על כ"ו שהכל נתקדש וה"נ הה"א שהאריך גגה כמ"ש. ואף דעשה הרגל באמצע גגה הכל קדוש כיון דאיכא מ"ד שהיא כשרה כמש"ל. וא"כ בנ"ד כשהוסיף הסופר להאריך הגג קודם שכתב הרגל האחרון הרי נתקדש' ההוספ' כיון ששם ה"א עליה. ומה גם דבאותו נדון של הלמ"ד הנז' כתב הרב מוהר"ר חיד"א בס' לדוד אמת דיש לפקפק על הוראת מוהר"י אלגאזי הנז'. הן אמת דאם נאמר שכשעשה הרגל האחרון הרי נפסדה צורתה א"כ הו"ל כאלו מחקה הסופר. והא למה זה דומה למ"ש מור"ם בהגה ביו"ד סי' רע"ו וז"ל דיו שנשפכה על השם מותר למוחקו כדי לתקנו דאין זה דרך מחיקה רק דרך תיקון ע"כ. וא"כ כיון שבהוספת הרגל השמאלי נפסדה צורת הה"א יכול למוחקה עכשיו כדי לתקנה:

האמנם מצאנו ראינו דבדין שנוי האותיות נפל מחלוקת בין הפוסקים אי בעינן תרתי שלא תשנה צורתה וגם לא תדמה לאות אחרת. או כיון שנשתנה צורתה אף שלא תדמה לאות אחרת פסול כמבוא' כ"ז בספר אמת ליעקב במשפט השלישי יעו"ש ולפ"ז הכא בנ"ד כיון שה"א זאת אף שהיא בשני רגלים לא נשתנית להדמות לאות אחרת איכא מ"ד דכשרה וא"כ אסור למחוק שום דבד ממנה דהו"ל ספיקא דאורייתא דלא תעשון כן וגו' ואזלינן לחומרא. והגם דמדברי מרן בש"ע א"ח סי' ל"ב סכ"ה מוכח דאף דלא נשתנית להדמות לאות אחרת פסולה במ"ש וז"ל כל אות שהיא כתובה שלא כתקנה ואין צורתה עליה כגון נגע רגל האל"ף בגג האל"ף וכו' פסול ע"כ מ"מ יש לומר דהיינו רוקא בחות שאינה של שם אבל באות של שם כיון דאיכא מאן דמכשיר אם אינה נדמית לאות אחרת לא תגע כו יד כיון דהוי ספיקא דאורייתא כמ"ש. וכמבואר בדברי הרב בית דוד הנז' להלן. וכי תימא דבנ"ד יש תיקון לגרור רגל האחרון בלבד דודאי רגל זה אין בו שום קדושה דהגם דמצינו דבשהרגל באמצע איכא מאן דמכשיר אבל ה"א בשני רגלים אינה משנה ולא מצינו שהוזכר הכשר בזה מ"מ תיקון זה אין בו מועיל ממ"נ. אם נאמר דה"א זאת היא פסולה כיון שיש לה שני רגלים א"כ אם יגרר רגל האחרון הוא חק תוכות שבזה נתקנה צורתה. ואם נאמר דהיא כשרה כיון שלא נשתנית להדמות לאות אחרת

וכמ"ד הנ"ל. א"כ כיון שהיא של שם לא יגע בו יד כמ"ש. עיין שמש צדקה סי' נ"ב. ומצינו דוגמא לזה להרמ"ע מפאנו בתשו' הי' ל"ו גבי ה"א של שם הנוגעת לגגה ממש כמו חי"ת שכתב שם שהתיקון הוא לגרור הרגל ממטה למעלה ולחזור ולכותבו לשם קדושתו. ובתוך אותה תשובה כתב וז"ל ולפי ששמעתי מאיזה סופרים וכו' מתחכמים לגרור תחילה הקצה התחתון ולכתוב כרעא דתלי קודם שיגמרו גריר' הקצה העליון מהרגל השמאלי הדבוק לגג ונותנים טעם לדבריהם שבאופן זה תמונת אותיות ה' אינה בטלה ביני ביני ולא מחקוה לעולם. הריני מודיעם שאנו חייבים למחוק אותה תמונה הראשונה ולבטלה כיון שאינה כראי להתקדש ה' בה וכו'. ועוד לו חכמו ישכילו שלא הועילו כלום בתקנתם שאם אותו שיור מהקצה העליון הדבוק לגג אינו מפסיד צורת הדל"ית ואפי' שלא יגררוהו. אח"כ כשר וכו' ולא די אלא שקלקלו אח"כ באסורא דאורייתא שהרי כשהם חוזרים וגוררי' אותו שיור הרי הם גוררים חלק מתמונת הה"א שכבר נתקדש השם בה כיון שהשיור לא היה מפסיד צורתה. והרי זה חצי שעור אסור מן התורה בגרירה וכו'. ועוד אני מתרה בהם שהם קרובים לקלקל בדבר הפוסל שאם אותו שיור מפסיד צורת הדל"ת א"כ כשחוזר וגוררו הרי זה חקיקה גמורה ואין הכשר האותיות בא לעולם ע"י סכין וכו' ע"כ:

הרי מבואר בדברי הרב דממ"נ אין תיקון בגרירת אותו שיור ששייר בכרעא של ה"א למעלה:

דאם נאמר דאינה משתני' צורת הה"א בזה השיור הו"ל מוחק את השם. ואם משתנית הו"ל חק תוכות ופסול. וא"כ בנ"ד נמי לצד שנאמר דה"א זאת כיון שלא נשתני' לאות אחרת הוא כשרה א"כ אסור לגרור גם הרגל האחרון כמו שאסר הר' הנז' לגרור השיור שנשאר דבוק עם הגג כמ"ש. ואם נאמר שנשתנית צורתה א"כ אם יגרור הרגל האחרון הו"ל חק תוכות ופסול:

איברא דמצינו ראינו להרב זרע אמת בחי"ד סי' קכ"א שנשאל על ה"א של הוי"ה שנמצא בתוכה חוט של דיו יתר משיך באלכסון אם יכול לתקן או לא. ונשא ונתן שם במחלקות הפוסקים אי בעינן שתהא נדמית לאות אחרת לפסול או אפילו נשתנית צורתה בלבד והביא שם דברי הרב בית דור בחי"ד סימן קל"ו בענין יו"ד שבאלף של שם אד"ני שנגעה כל גופה בגג האל"ף דכתב דלא דמי לנדבק רגל ה"א של שם בגגה דשרי לתקנה דהתם נשתנית לגמרי ונדמית לחי"ת ועוד דדיבוק ה"א לגג הוא מהפסולים הנז' בש"ס שלא יעשה ההי"ן חתי"ן ולכן שרי למוחקו לפי שנפסל בזה. אבל דיבוק האל"ף לא נזכר פיסולו בש"ס רק בדברי הפוסקים וי"ל בזה דלא נפסל הס"ת בכך. ואע"ג דבמקום אחר

אם נדבקה היו"ד בוי"ו שבאל"ף אין להכשיר כיון דאפשר לתקן. הכא דאי אפשר נר' דכשר כיון שלא נזכר פיסולו בש"ס. אלה היו תוכן דברי הרב בית דוד המובאים שם וע"ז סיים הרב זרע אמת שם בנדון שלו דאאת"ל דדמיא הא לקי"ף שהרחיב גגה דפוסל בה הרדב"ז עכ"ז יש לנו לסמוך על כל גדולי האחרונים דפליגי עליה ומכשירין וכ"ש דבאמת דבנ"ד יודה אף הרדב"ז כיון דאין כאן שנוי האות לא בכולה ולא במקצתה אלא תג יתר ע"כ דברי הרב הנז':

ועפ"ז היה נראה להכשיר בנ"ד להניחו כך דרמי לנדון הרב הנזכר שהיה בו תג יתר כמ"ש. אלא דעדיין יש לחלק ביניהם דשאני נדון הרב דהחוט היתר היה באמצע הה"א ולא היה עשוי ביושר כמו דגל הה"א אלא חוט דק באלכסון ורמי לטיפת דיו שנפלה לתוך חלל האות באופן שלא נשתנית צורתה כ"כ. אבל בנד"ד דהחוט היתר הוא ביושר כמו הרגל האחרון ואדרבא הוא היה מעיקרה של ה"א אלא דאח"כ הוסיף הסופר הרגל האחרון והרי ה"א זאת של שני רגלים ביושר שאין לה צורת ה"א אפ' דיש לפסול אחר דנשתנית צורתה או אפשר דאינו נקרא שנוי אחר דאינה נדמית לאות אחרת כמש"ל. ומה גם דמצינו בס' ברכי יוסף בחי"ד סי' רע"ו שהביא משם הרב מהר"י זיין בה"א של שם שנמצא בתוכה חוט של דיו באלכסון מגגה לרגלה כנדון הרב ז"א שכתב וז"ל מלשון מרן בא"ח סי' ל"ב דין כ"ו משמע דיכול לגרר החוט דמה לי דבוקה מבחוץ מה לי דבוקה מבפנים אך יש לצדד דהוי חק תוכות לכן יש לברור כל רגל הה"א עם החוט ולתקנו ועדיין צריך להתיישב במעשה עכל"ה:

והגם דאפשר לחלק בין נדון שלו לנדון הרב ז"א דבנדון הרב ז"א לא נזכר שם שהיה החוט דבוק בגופה של ה"א אבל בנדון הרב מהרי"ז היה החוט דבוק בה מ"מ הה"א שלנו שנייא היא משניהם כמ"ש:

באופן שלא מצינו תרופה לנ"ד כדת מה לעשות אם להכשיר הס"ת בהניח אותה כמות שהיא או לא דלענין לתקנה לא מצאנו שום סמך להתיר ליגע בה יד כמש"ל. גם לגרר הב' רגלים בבת אחת ולכתוב רגל א' בסופה יש להסתפק דילמא הוי זאת כמו נדון של הרב מהר"י זיין שכתב שצריך להתיישב למעשה אף שהתג היתר היה דבוק בגופה של אות ריש לומר דנשתנית צורתה יותר מנד"ד שלא נדבק התג היתר:

אך בזאת מה שנראה לומר בנד"ז הוא לקלוף את ה' כולו על ידי אומן בקי שיסיר את השם שלם כהלכתו ולגונזו באופן שישאר בקדושתו ולא תגע בו יד והגם דממעט אותו מקדושתו שעכשיו הוא בס"ת ואחר הסרתו הוא נגנז מ"מ כיון דלא מצינו שום תיקון אחר דאם באנו לתקנו הוא נכשל בספק איסור תורה ולהניחו כך אפשר דנפסל כל הס"ת

בכך כמ"ש. ולסלק כל היריעה גם כן מבטל כמה שמות הקדושים מקדושתם ולכן טוב יותר לקלוף השם הזה מלעשות אסור מאיסורי' החמורים הנז'. והגם דבס' התשב"ץ ח"א סי' קמ"ט האריך לאסור לקלוף את ה' מחשש שמא לא יסירנו שלם ועוד חששות אחרות שכ' שם מ"מ סיים וכ' וז"ל זה אני דן להלכה אבל למעשה אני מניח הסופרים לקלוף וכו' ע"כ וכן המנהג פשוט בינינו:

ואחר החיפוש מצינו בס' דבר שמואל סימן קס"ה שנשאל על המ"ם והתי"ו שהאריך גגה יותר מרגלה והביא דברי הרדב"ז שפוסל בגג הקו"ף רחב מרגלה כמש"ל והעלה דבמה שיכול לתקן למחוק קצת הגג עם הרגל יתקן אך הנמצא כך בשמות הקרש נתקש' הרב בתיקונם ולבסוף סיים וכתב וז"ל אך לבד זה ראינו מה שנהגו הסופרים הבקיאים וזריזים בתיקון השמות ונטילתן לצורך גופן או לצורך מקומן להסיר ולקלף בתער הסופר הקרום העליון שלם בכל אותיות השם לכתוב בעור הנשאר תחתיו מה שראוי לכתוב וכו' ע"כ ולפ"ז מצאנו לו סמוכות לנ"ד לקלוף את השם הנז' במכ"ש לנדון הרב הנז' שהרי בנדון הרב שהאריך גג המ"ם שדומה להאריך גג הקו"ף שרבו המכשירים החולקים על הרדב"ז אפי"ה התיר הרב לקלוף. כ"ש בנ"ד דלא מצינו מי שהכשיר בהדייא בתמונת הה"א בב' רגלים דודאי הצד היותר טוב לקלוף את ה' כמ"ש. וכל זה להלכה אבל למעשה היתה הסכמת החכמים י"צ לקלוף הב' רגלים בבת א' ולכתוב רגל א' בסוף גג הה"א וכן נעשה הלכה למעשה בס"ת הנז"ל ובטלתי דעתי מפני דעתם:

אחרי מופלג בא לידי ספר מכתם לדוד למוהר"ר דוד פארדו זלה"ה שנשאל שם על ספר תורה שנמצא בו באזכרה א' שהה"א אחרונה משכו הגג שלב הרבה ע"ס השטה והרגל שמאלי לצד הימין כזה דד והס"ת היה כתוב בקלף דק עד מאד שאי אפשר לקלוף כמו שנהגו הסופרים וכו'. והשיב הרב הנז' דה"א זאת אין צורתה עליה ופסולה די"א כסברת הרדב"ז ז"ל ולא חלה עליה קדושה כלל. וכתב וזל"ה ואין לחוש דשמא אחר שכתב הסופר הה"א כתיקונה ושוב ראה שהיה נשאר ריוח הרבה ע"ס השיטה חזר ומשך גג הה"א וא"כ נימא כיון דמעיקרא חלה קדושה עלה תו לא פקעה דסתמא דמלתא אית לן למימר שכתב הסופר כדרך כל הכותבים שדרכם לכתוב תחלה הגג ואחר כך הרגל וכו'. וליכא לדמוייה נמי למ"ש בדב"ש סי' קס"ג על שנוי הנמצא שגגי האותיו' הממ"ין והתו"ין והכפ"ין נמשכין ביותר אם נשתנה בזה צורת האות. ופסק הרב שלא מלאו לבו בכגון זו לפסוק בדיעבד ע"ש. דהתם נמי אין שם שנוי אלא במשך האות בלבד שאינה מרובעת ולא זולת ובהא כבר נהגו הסופרים להתיר אפי' לכתחי' אבל כה"ג נראה ודאי דפסול הוי. האמנם אכתי לבי נקפי להתיר לעשות מעשה בענין חמור כזה דמחיקת ה'

ואע"ג דשעת הדחק הוא דאי אפשר לתקן בענין אחר כמוצג בשאלה שהקלף דק וכו' עכ"ז קשה בעיני להתיר וכו' עכ"ל. ובסוף דבריו הביא דברי מהרמ"ע מפאנו הנז"ב ולמד מדבריו לתקן הה"א בזה האופן דיכתוב הרגל השמאלי במקומו בסוף הגג לשם קדושה ואח"כ ימחוק הרגל הראשון דאפי' תימא שאותו הרגל שנכתב תחלה מבפנים היתה בו קצת קדושה לחומרא היינו כל עוד שלא היה שם רק אותו רגל בלבד ובאותה שעה הרי אינו נוגע בו ואחר שכותב הרגל האמיתי במקומו הו"ל אידך פסול לגמרי ואין בזה משום מחיקה דהא ממילא נעשה והוא אינו אלא גרמא בעלמ' ודעתו לטובה לצורך תיקון דכיון שאינו נוגע בגוף האות הו"ל כטיפת דיו בעלמא אחר שכתב הרגל בעיקר מקומו. ולא מקרי חק תוכות כיון שאין הרגל הפסול נוגע באות עצמו כמו ההיא דהרמ"ע ז"ל אלה הם תוכן דברי הר הנז' בסי' ל"ו. ורב אחד חלק עמו שם וחשש למאן דס"ל דה"א הנז' אינה פסולה וא"כ הו"ל מחיקה בשם והרב הנז' חזר שנית לחזק דבריו הראשונים ולתקן כנז"ל יעו"ש:

איך שיהיה אף לפי דברי הרב הנז' הכא בנ"ד אין לעשות אותו תיקון למחוק הרגל האמצעי לפי מה שנרא' מאופן כתיבתה דבתחי' כתב הה"א כתיקונ' ושוב חזר והוסיף התוספ' האחר כנרא' מעובי כתיבתה שיש שינוי בתוספת מבעיקר דע"כ לא התיר הרב הנז' לתקן כנז' אלא דוקא היכא דלא ידעינן שכתבה כתיקון ואח"כ הוסיף דמסתמא אמרינן שכתבה הסופר כדרך כל הכותבים שדרכם לכתוב תחלה הגג ואח"כ הרגל כמש"ל. אבל הכא בנ"ד שנראה לעין שבתחילה כתבה כתיקונה א"כ הרי חל הקדושה על זה הרגל ותו לא פקעה כשהוסיף התוספת אח"כ ומה גם דע"כ לא דחק עצמו הרב בתיקון הנז' אלא כיון דלא היה יכול לקלוף את השם שהיה הקלף דק וכמ"ש בדבריו דנראה מזה שאם יכול לקלוף הוא הצד היותר טוב לנדון כז"ה כמש"ב:

סימן לז

תשובה לאלקצ'אר:

על מה ששאלת באות ה"א של שם שנוגעת בגגה אם מותר לתקנה. אם נוגעת ממש עד שנראית כחי"ת מותר לגרור כל הרגל ולחזור ולכותבו. ואופן הגרידה הוא שיגרוד הרגל ממטה למעלה עד סמוך לגג באופן שלא יגע בגג כלל ויחזור ויכתוב רגל הה"א לשם קדושת ה' ואם הוא דבוק מעט שאי' נראית כחי"ת הדבר תלוי בפלוגתא אם יכול לגרדו וה"ט שכ' מור"ם בש"ע סימן רע"ו סי"א דיש לספק בדבר. והאחרונים הכריעו דבר זה לחומרא יען הוי ספיקא דאורייתא ולכן אם יש אומן בקי שיוכל לקלוף את ה' שלם באופן שיודע ובריא לו שיקלפנו שלם ולא ישאר רשומו ניכר בגויל שפיר דמי וכן

אם הגויל עם ויחלק מקום הקליפה יפה ויכתוב את ה' בקדושתו ועיין דבר משה חי"ד סי' ס"כ. ואם א"א בזה יסיר את השם כולו שלם ע"י נקב ויקלוף לפניו או לאחריו איזה תיבות באופן שיוכל לכתוב את ה' שם וגם התיבות שיקלוף ויעשה טלאי במקום הנקב ולא יכתוב את השם על הטלאי:

סימן לח

וע"ע צורת הפרשיות הסתומות המובן מהצורה שכתבת שמניח הרבה שיטות חלקות ומתחיל הפרשה שלאחריה באמצע שיטה. ואם הדבר כן הס"ת כשר דעיקר הקפידה בפ' סתומה לדעת הרמב"ם ז"ל דקי"ל כוותיה הוא שיתחיל לכותבה באמצע שיטה דהיינו שיניח שיעור ט' אותיות בראש השטה ויתחיל לכתוב באמצעה וזו היא צורה א' שג' צורות שכתב הרמב"ם בפ' סתומה. וע"ע השרטוט העשוי כעין בתים מאי נ"מ בזה אם הכתיבה היא מסודרת כתקונה ומיושרת כהלכתה שפיר דמי:

סימן טל

תשובה לאלקצאר:

על מה ששאלת בס"ת שאינו מתוייג אם כשר לקרות בו לכתחי' נחלקו הפוסקים בזה כמ"ש מרן בב"י א"ח סי' ל"ו ובי"ד סי' רע"ד ובב"י א"ח שם אחר שהביא מחלוקת הפוסקים והביא באחרונה סברת הפוס' דלא מפסלי בחסרון תגין סיים וכת' וז"ל והרי נקטינן היכא דאינו נמצא מי שיודע לעשות תגין עכ"ל. ובש"ע שם פסק כדעת המכשירים אלא שהאחרוני' כתבו והכריעו שפסול והרב מהר"י מינץ סי' ט"ו אחר שהביא מחלוקת הפוסקים בזה כ' וז"ל ושמא במקום שיש ס"ת עשויים וכתובים כתקונם בתגין ובאותיות גדולות וקטנות אפי' לדעת הרמב"ם פסולים האחרים דחשיב כלכתחילה ואי' מכשיר אלא במקום שאין ס"ת עשויה כהלכתה דאז חשיב דיעבד וכשרה אבל במקום שיש תקנה לא:

וכ"ש אנו למה נכניס עצמנו בספק דעות הפוסלים ועל כה"ג נאמר מהיות טוב אל תקרא רע עכ"ל וכן העלה הרב מוהר"ר חיד"א בס' יוסף אומץ סי' מ"א דיש לחוש לדברי הפוסלים בלא תגין היכא שיש ס"ת אחר יעו"ש. ועיין בספר שפת אמת מדף ס"ח ע"ב עד דף ס"א:

סימן מ

בענין תמונת הך' אם גגה ארוכה ביותר עד שנקראת דלי"ת או רי"ש דהיינו שתינוק דלא חכים ולא טפש קורא אותה דלי"ת או רי"ש ודאי שהיא פסולה ויכול למחוק אותה אף שהיא נטפלת לשם כיון שאין עליה צורת ך' כלל ונדמית לאות אחרת וזה אף שלא היה

בה שום חטוטרת כלל. אכן אם גגה אינה ארוכה כ"כ באופן שעדיין עליה צורת ך' אלא שהשינוי שבה הוא מחמת החטוטרת דוק' בזה נראה לומר שאם היא נטפלת לשם לא תגע בו יד כיון שלא נשתנית להדמות לאות אחרת ודוגמא לזה מצינו בספר בית דוד בענין יו"ד שבאל"ף של שם אדנות שנגעה כל גופה בגג האל"ף וכ' הרב דלא דמי לנדבק רגל האל"ף של שם בגגה דשרי לתקנה דהתם נשתנית לגמרי ונדמית לחי"ת. ועוד דדבוק הה"א לגג הוא מהפסולים הנזכרים בש"ס אבל דבוק האל"ף לא נזכר פסולו בש"ס רק בדברי הפוסקים. ויש לומר בזה דלא נפסל הס"ת בכך ואע"ג דבמקום אחר אם נדבקה היוד בוי"ו שבאל"ף אין להכשיר היינו כיון דאפשר לתקן. הכא דאי אפשר לתקן נראה דבשר וכו' יעו"ש וא"כ הכא נמי בנ"ד שלא נשתנית להדמות לאות אחרת אי אפשר לתקן בשם וישאר כמות שהיא. אבל בשאר הס"ת צריך למחוק כל הך' ולחזור ולכותבה ועיין מהריק"ש בתשו' ועיין מהר"י הלוי דף קע"ב עד דף קע"ד דבך' של אלהיך שהגג ארוך יותר מהרגל יכול לגרור הגג ולחזור ולכותבו:

סימן מא

לג'יבאלטאר למהר"י הלוי נר"ו:

על מה שנסתפק מעכ"ת על עמודי הס"ת אם יכול לעשותם משן דפיל ודעתו נוטה להתיר ממה שמצינו להקת הפוס' דס"ל דעמודי הס"ת הם לנוי ואינם מעכבים:

הנה ספקו של מעכ"ת הוא אם יכול לעשותם לכתחילה מדבר טמא. ולענ"ד דאין מקום לספק דלכתחי' כ"ע יודו דצריך לעשותם מדבר טהור. דודאי אף לדברי הפוסקים דאי' מעכבים היינו דוקא בדיעבד או בשעת הדחק דאם אין להם ס"ת אחר יקראו בו בלי עמודים או אם כבר קראו בו וכיוצא. אבל לכתחי' ודאי דלכ"ע צריך לעשות לו ב' עמודים שהרי הוזכר דבר זה בש"ס וכיון שהוא דין הש"ס הסב' נותנת שיעשה אותם מדבר טהור. ואפילו בתפירת העמודים כתבו הרמב"ם ומרן דיתפרם בגידים. אלא שמור"ם סיים שם וכ' דבשעת הדחק שאי אפשר לתופרם בגידים אם נתפרו במשי סביב העמודים קורים בה מוכח מזה דדוקא בשעת הדחק אנו מתירים לקרות בה ואף בזה סיים מור"ם וכ' דאם אפשר לתופרה בגידים אע"פי שכבר נתפדה במשי אין קורים בה עד שיתקננה. והרב כנ"הג הג"הט אות ג' כתב משם הריב"ש שאם תפר העמודים בחוטי פשתן או קנבוס פסול יעו"ש. הרי דאפילו בתפירת העמודים קפדי רבנן שיהא מדבר טהור כ"ש בעמודים עצמן. ועדיין יש מקום לומר דאף למ"ד דעמודים אי' מעכבים יותר טוב כשלא יהיו לו עמודים כלל מכשיהיו עשויים מדבר טמא. וכ"ז הוא באמצעית העמודים המחובר

ליריעות הס"ת אבל מה שלמעלה ולמטה שאי' מחובר ליריעה ואינו עשוי אלא לנוי אנה"נ שיכול לעשותו ממה שירצה זהו מה שנלע"ד בזה:

סימן מב

מה שכתבתי להשיב לכהר"י סנאניץ י"ץ לאלקצ'אר:

על מה ששאלת בענין הס"ת ששיטה ראשונה של שירת האזינו היא כתובה כולה בלי שום ריוח באמצע. נראה דפסול שהרי כתב הרמב"ם פ"ז מהלכות ס"ת הלכה י"א וז"ל אבל אם כתב המלא חסר וכו' או שכתב השירה כשאר הכתב וכו' הרי זה פסול וכו' ע"כ. וכן פסק מרן בי"ד סי' ער"ה ס"ג יעו"ש. ולא תידוק מינה דדוקא כשכתב כל השירה כשאר הכתב הוא דפסול אבל בשיטה אחת אין להקפיד דמה לי שיטה אחת או יותר דס"ס כיון דאותה שיטה היא מהשירה וצריך לכותבה בריוח באמצע א"כ כשלא הניח ריוח כלל שאינה נראית כשירה פסול. אשע"ך אם נמצא שם איזה סופר קי שיכול לתקן בגרירה ולחזור ולכתוב השיטה ולהניח ריוח באמצע הנה מה טוב. ואם לאו תפריד היריעה ותשלחנה לכאן ויתקנו הסופר הכקי שבמחז"ק. ולך החיים והשלום מאדון השלום. תשרי תר"ט:

סימן מג

תשובה לג'יבאלטאר לידי"ן כהה"ר שם טוב בני נר"ו:

ועל מה שנסתפקת בקנה בית אם מברך שהחיינו או דוקא בנה ויצא לך הספק מלשון המשנה שכתב בנה בית חדש וקנה כלים חדשים דלמה שינה בלשונו מבית לכלים. האמת יורה דרכו דאין לספק בכך דכיון דגם בקניה הוא שמח צריך לברך וראיה לזה ממש בעורכי המלחמה מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך וישוב לביתו ומצינו במשנה במס' סוטה פ' משוח מלחמה א' הבונה וא' הלוקח וא' היורש וא' שניתן לו במתנה כל אלו חוזרין וכו' ופסקו הרמב"ם בהל' מלכים. ומדמצינו בזה דאין חלוק בין בנה לקנה וטעמא הוי משום עגמת נפש שלא חנכו ושמח בו בדירתו שלא השלמה השמחה מוכח מזה דה"ה לגבי ברכת שהחיינו דאין לחלק ביניהם וכן הביא הב"הט משם הל"קט בסי' רכ"ג סק"ט וז"ל קהל שבנו או קנו ב"הכ וכו' יעמוד ש"ץ בקול רם ויברך הטוב והמטיב עכ"ל ומ"ש שיברך הטוב והמטיב היינו כיון שיש טובה לכל הקהל וה"ה נמי גבי יחיד שמברך שהחיינו בקנה ומאי דנקט התנא בנה בית חדש דבר בהווה כלישנא דקרא כי תבנה בית חדש ומי האיש אשר בנה בית חדש וכו' שעל הרוב אדם בונה בית לדירתו וכן אמרו בש"ס דסוטה על המשנה הנז' תנו רבנן אשר בנה אשר נטע אשר ארס למדה תורה דרך ארץ שיבנה אדם בית ויטע כרם ואח"כ ישא אשה וכו'.

ולמכור אדם ביתו ושדהו הוי מלתא דלא שכיחא כמ"ש רש"י ז"ל בפירוש החומש בפ' בהר על פסוק וכי ימוך אחיך ומכר מא מאחוזתו מלמד שאין אדם רשאי למכור שדהו אלא מחמת דוחק עוני. ובסוף הפרשה כתב ואף בפרשיות הללו נאמרו על הסדר וכו' באופן שאין לחלק בין בנה וקנה לענין הברכה. הן אמת שהחילוק שכתבת בין קנה לדירתו או להרויח לפירות האמת אתך שהרי גבי כלים חדשים כתבו הפוסקים דדוקא כלי תשמיש מברך שהוא שמח בקנייתם להשתמש בהם לצורכו. וכן מצאתי להרדב"ז ז"ל ח"ג סי' תי"ב שנשאל בקונה כלים חדשים מתשמישי הבית ואינם כלי לבישה אם מברך שהחיינו והשיב וכל כלי שהוא שמח בו מפני חשיבותו לא שנא כלי לבישה או כלי תשמיש מברך עליו והביא ראיה מלשון המשנה בנה בית חדש וקנה כלים חרשים כלים דומייא דבית מה בית שהוא לצורך תשמישו ומה בית שאדם שמח בו שהרי חוזר עליו מעורכי המלחמה אף כלים דבר שהוא שמח בו וכו' נמצא לפ"ז דדוקא בבית שהוא לדירתו הוא שמברך משא"כ בשקנה להרויח דהוה ליה כקונה כלים לסחורה וכיוצא:

סימן מד

נשאלתי מאת יחידי סגולה שבמתא ליזבואה. וז"ל השאלה:

והנה בע'תה באנו במגילת ספר להודיע במרום קרשו שזה ימים שיש בהם ירחים נתוועדנו יחד ראשי הקקי"ץ לראות אופן ותיקון לרומם את בית אלהינו לבנות ב"הכ משכנות לאביר יעקב כי ידוע הוא מיום אשר נגרשנו היהודים מערי פורטוגאל שה פזורה ישראל בכל תפוצות לתפ"ץ. ואח"כ התחילה המלכות יר"ה לקרב זרע יעקב ובאו יהודים ממזרח וממערב לגור בארץ ולא היה לנו ב"הכ קבוע כי אם בית דידה עראי. ובחמלת ה' עלינו המלך יר"ה נתן לנו רשות וכח מספיק שיכולים לבנות ב"הכ וכל יחידי הקהל המתנדבים בעם הפרישו מממונם נדבה כ"א לפי ערכו ועלתה גבייה גדולה והיתה בעבור תחת שלש בנין בה"כ ומקוה ובית עלמין ועשינו מעשה וקנינו חלק מקרקע ונכתבו השטרות לזכות ב"הכ ולא נשאר כ"א החזקה זה יתנו בכל שנה סך מה וכעת אין ידינו משגת לבנותו שצריך הוצאה מרובה וכמה טעמי תריצי ועלתה הסכמתינו למכור הקרקע ונקנה במקומו בית עלמין שאין לנו בראותינו דאי אפשר לבנותו מכל צד ופנה ואם נניח אותו בלא בנין במשך הזמן יתרבה הסך של חזקה ותחזור ביד בעלה לחלוטין ומי יורע אם הגוים יבנו אותו בית תפלה שלהם והנה כאן נמצא וכאן היה חכם א' והורה גבר שאין אנחנו יכולין למכור אותו וחיליה ממה שפסק מרן בא"ח סי' קנ"ג ס"ה וע"ש בבא"הט באורך ויש מן הפוסקים דס"ל דאפי' בגביית המעות הוי מעשה ואין יכולין לשנות ועכ"ז ההוא אמר שדבר זה צריך תלמוד מפי סופרים ומפי ספרים. הנה כי כן

נפשנו לשא'ול הגיעה מה יהיה בחתיכת קרקע אם יש איזה צד היתר למוכרו ולקנות בדמים מערה וכיוצא וגם מה שהתנדבו בתוך המעמד ונתנו במזומן קצת ונשאר הסך עד שיתחילו הבנין אם יכולים לחזור בהם או לא כי כל טענתם משעה ראשונה לא התנדבו כ"א בעבור הבה"כ שהיא עיקר והאחרים טפלים לה באופן תכון תחנתינו אל מול הדרת בס"ת בהגיע כתבא דנא ליד קדשו ישיב אותנו יפה שא"ק כי השעה צריכה לכך על הן הן ועל לאו לאו לדעת מה יעשה ישראל ויבא שכמ"ה עכ"ל השאלה:

תשובה תחילה צריכים אנו לבאר על מ"ש בשאלה שכל יחידי הקהל המתנדבי' בעם הפרישו מממונם נדבת ועלתה גבייה גדולה תחת שלש בנין בהכ"נ ומקוה ובית עלמין וכו' ובסוף השאלה כתוב וז"ל וגם מה שהתנדבו בתוך המעמד ונתנו במזומן קצת ונשאר הסך עד שיתחילו הבנין אם יכולים לחזור בהם או לאו כי כל טענתם שמשעה ראשונ' לא התנדבו כי אם בעבור הבהכ"נ שהיא העיקר והאחרים טפלין לה ע"כ. אי לזאת צריכים אנו לדעת אם לא היו קונים שום קרקע והיו מעות הנדבה עדיין ביד הגזברים אם היו יכולים לשנות המעות לאיזה מצוה אחרת קלה מבהכ"נ או לא. ואח"כ נבאר מה שהדי"ן אם יכולים למכור הקרקע שקנו לצורך בהכ"נ ולקנות במעות בית עלמין שהיא מצוה קלה ממנה בס"ד:

ומצינו לרבינו הטור א"ח סי' קנ"ג שכת' וז"ל וכן אם גבו מעות לבנות ב"מד או ב"הכ וכו' ורצו לשנותן מלצורך שגבו אותם אין משנין אלא מקרוש' קלה לחמורה וכו' ע"כ. וכ"פ הרמב"ם פי"א מהלכות תפלה הלכה ט"ו יעו"ש. וכ"פ מרן בש"ע סי' קנ"ג ס"ה ובכ"מ כ' מרן וז"ל כתב הרמ"ך תימא אמאי אין משנין הדמים הא הוו כטווי לאריג דליכא למ"ד ואפי' בלבנים אמרי' בתחילת הפרק דלית בהו שום קדושה כ"ש שגבו מעות וההיא דגבו והותורו יש לנו לפרש בענין אחר או שנאמר דלאו הלכתא היא וצ"ע עכ"ל:

והרב מג"א שם ס"ק ה' הביא קושייא זו של הרמ"ך וכתב וז"ל ול"נ דבאמת במעות אין בהם קדושה דאפי' בבית הכנסת עצמה אין בה קדושה דהוי כתשמישי מצוה כמ"ש הרב"י והר"ן בשם הרמב"ן אלא דאיכא משום אכחושי מצוה ולכן אסור לשנות המעות אבל במעות פשיטא דליכא קדושה וכ"כ הרא"ש בתשו' כלל י"ג סי' י"ד דהא דאסור לשנות המעות היינו משום דבני העיר לא נתנו המעות אלא אדעתא שיבנו בה"כ ואסור לשנותן שלא מדעתן וכ"כ הרא"ש פר"ק דב"ב וביו"ד סי' רנ"ו. אלא שהצבור רשאין לשנותן דנתן על דעתן והש"כ בי"ד סי' רנ"ט כתב בשם הרא"ם ח"א סי' ג"ן הטעם כיון שגבו המעות הוי מעשה ולא הזמנה וכ"כ הב"ח וקשה הלא אין לך מעשה גדול מבנין ב"הכ ואפי"ה אינה קדוש' כמ"ש ס"ח. ועוד קשה דבסנהדרין דף מ"ח איתא דכשגבו

מעות למת מקרי הזמנה ולא מעשה. לכן נ"ל דהטעם ג"כ כאן כמו במת דכיון שגבו לצורכו הו"ל בזיון כשמשנה אותן משא"כ ביחיד המנדב או שקנו ממעות צבור שגבו כבר ועיין בי"ד סי' שנ"ו ומ"ש ס"ח דהזמנה לאו מלתא היא אייריי שקנאוהו הקהל ממעות חולין שגבו סתם וכו' ע"כ:

וכן נראה מדברי הרב הלבוש שכ' שם ס"ח וז"ל ואם בנו בית סתם וכו' ואפי' אם בנאוהו מתחילה לבה"כ ולא גבו המעות לשם בה"כ אלא בנאוהו סתם. לשם בה"כ אינו קדוש עד שיתפללו וכו' ע"כ. נראה מדבריו דמיירי שבנאוהו ממעות חולין מטעמ' דהזמנה לאו מלתא היא כמ"ש הרב מג"א כנז':

וז"ל מהרא"ם ז"ל בסי' ג"ן הצ"ל וא"ת אי הכי כשגבו מעות לבנות בהכ"נ וכו' אמאי אין משנים אותן אלא מקדושה קלה לקדושה חמורה והלא עדין לא נשתמש בהם הקדש ואין שם אלא הזמנה בלבד וכו' י"ל דגביית המעות לכנסת או למד' מעשה ממש הוא ולא הזמנה דלא מקרייא הזמנה אלא דומייא דאורג בגד למת שהבגד ההוא עצמו אין כוונתו לאוסרו עליו אלא לאחר שיפרשנו על המת. וכיון שכן הוא אין אריגתו אלא הזמנה בלבד וא"כ אין לאוסרו משעת ההזמנה דשמא ימלך בו ולא יפרשנו עליו וישאר בהיתר וכו'. אבל המעות שנגבו כדי לבנות ביהכ"נ או ב"המד וכו' כשנגבו לא נגבו אלא על דעת זו שאם לא יקנו בהם ב"הכ וכו' שיחזרו ויתנו אותם לבעליה' וישארו בהיתר' כשאר מעות חולין שלהם עד שתקרא גביית' זו הזמנה בלבד וכו' דאנן סהדי דמשעה שנגבו מיד כבר נתייאשו הבעלים מהם שאפי' אם ימלכו ולא יקנו שום אחד מאותן הקדשות לא יחזרו לקחת אותן מיד הגבאים לעשותן חולין הלכך גבייתן לאו הזמנה היא אלא מעשה ממש ולכן הטור עצמו לאחר שכתב וכן אם גבו מעות לבנות מהם ב"המד או בהכ"נ וכו' ורצו לשנותן מהצורך שגבו אותם אין משנין אותם אלא מקדושה קלה לקדושה חמורה חזר וכתב ואם בנו בית סתם והקדישוהו אח"כ לבה"כ דינו כבה"כ ומיהו אינו קדוש אלא משישתמשו בו. ואפי' אם בנאוהו מתחילה לשם ב"הכ. בע"כ אי אפשר דבריו אלא כדפרישית וכו' ע"כ:

ועפ"י דברי הגאון הנז' במקורן אזדא לה קושיית הרב מג"א עליו דמ"ש מהרא"ם דגביית המעות הוייא מעשה ולא הזמנה הרי כתב שם הטעם דאנן סהדי דמשעה שגנבו המעות מיד כבר נתייאשו הבעלים מהם שאפי' אם ימלכו ולא יקנו שו"א מאותן הקדשות לא יחזרו לקחת אותם מיד הגבאין לעשותן חולין אמטו להכי אמרינן דגביית המעות הויא מעשה והביא ראיה לדבריו מדברי רבינו הטור ז"ל שאחר שכ' וכן אם גבו מעות לבנות וכו' אין משנין אותן אלא מקדושה קלה לקדושה חמורה סמוך לזה כתב שאם בנו בית

והקדישוהו לבה"כ ואפי' אם בנאוהו מתחילה לשם ב"הכ אינו קדוש אלא משישתמשו בו דמוכרחים אנו לחלק ולומר דבנו בית לבה"כ לא עשו גבייה לזה אלא בנאוהו ממעות חולין שהיה בידם ולא היתה הגבייה לשם כך דבזה הוא דאמרי' הזמנה לאו מילתא היא ואי' קדוש עד שישתמשו בו וכמ"ש הרב מג"א גופיה כמש"ל משא"כ בגבו מעות לשם ב"הכ דהגבייה הויא מעשה מהטעם שנתייאשו הבעלים מהם אלא דהרב מג"א ז"ל לא נזדמן לפניו תשובת הרא"ם ז"ל שהרי לא הביא אלא מ"ש הרש"ך בשמו בקצור דגביית מעות לבה"כ הוי מעשה ולא הזמנה. הן גרמא דמצאה הקפידה מקום לנוח:

ועל הקושיא הב' שהקשה הרב מג"א על מהרא"ם דבסנהדרין איתא דכשגבו מעות למת מקרי הזמנה ולא מעשה הנה מתוך דברי הרב מהרא"ם במקורן מתורצת הקושיא שכ' וז"ל דלא מקרייא הזמנה אלא דומיא דאורג בגד למת שהבגד ההוא עצמו אין כוונתו לאוסרו עליו אלא לאחר שיפרשנו על המת וכיון שכן הוא אין אריגתם אלא הזמנה בלבד ואם כן אין לאוסרו מטעם דשמא ימלך בו ולא יפרשנו עליו וישאר בהיתר וכו' ע"כ. וה"נ אמרי' בגבו מעות למת דאין כוונת הנותנים לאוסרם בהנאה משעת הנתינה דשמא ימלך ולא יעשו מאותן מעות דבר למת וישארו באסורן וילכו לאבוד דאינם מתייאשים מהם דאם ימלך ולא יעשו מאותן מעות דבר למת ישארון בהתרם. אמטו להכי אמרי' דהויא הזמנה ולאו מילתא היא משא"כ בגבו מעות לבה"כ דמשעת הגבייה נתייאשו מהם והקדישום לדבר מצוה ואפילו אם ימלכו ולא יעשו בהם הבה"כ לא יחזרו לקחת אותם מיד הגבאין לעשותם חולין אלא יעשו בהם דבר מצוה. וע"פי חילוק זה של הרב מהרא"ם מתורצת ג"כ הקושיא השנית:

והרב ט"ז שם ס"ק ב' הביא קושיית הרמ"ך הנז' וכתב לתרץ וז"ל דלפענ"ד אין כאן קו' בלל דודאי מה שאמרו הזמנה לאו מילתא היא אינו ענין לכאן דבכל דבר ששייך בו נדר לקדושה חייב לקיימו מצד נדרו ואם בא לקיימו והזמין לכך יש בידו לשנותו דהזמנה לאו מילתא היא ויקיימו בענין אחר כפי מה שנדר משו"ה בההיא דבנה בית סתם שכתוב בס"ח שאי' קדוש עד שישמשו בו מ"מ לא יצא ידי נדרו וחייב לקיימו ולעשות ממנו ב"הכ ולהתפלל בו אלא דכל זמן שלא התפלל בו אין בו קדוש' וכן בההיא דלבנים חדשים הוא ממש כך שחייב לקיים נדרו ולעשות מהם ב"הכ אלא דקודם מעשה אין בהם קדושה. וכן האורג בגד למת או אפי' טווי לאריג דכ"ע ס"ל למ"ה לאוסרו בהנאה היינו שאין בזה הבגד איסור אבל הנודר חייב לקיים נדרו ולתת לו עכ"פ בגד איזו שירצה. ומ"ש כאן דאין משנין המעות אלא לקדושה חמורה לאו מטעם שיש קדושה בהמעות עצמן דודאי דהזמנה לאו מלתא היא אלא דבאם רוצים לקיים נדרם שגבו לבית הכנסת ולעשות מן

המעות איזה מצוה אחרת לומר שיצאו בזה ידי חיוב שלהם הא לא אמרינן אלא לא יצאו י"ח עד שיוציאו דוקא לבה"כ ואם רוצים להוציא אלו המעות לדבר אחר ולתת אחרים תחתיהם לבה"כ ודאי מותר דאין כאן קדושה בגוף המעות שגבו אלא דהמצוה לא קיימו מה שהם חייבים עד שיבנו בה"כ וכן מפו' בסי' זה סי"ג דבגבו מעות יכול להוציאם לדבר מצוה משמע אפי' למצוה קלה מזה והיינו שבדרך הלואה הוא מוציאם עד שישלם המעות וכו'. ה"ה כאן בגבו מעות לבה"כ דחייבים מצד הנדר ואין להם רשות להוציא המעות לקדושה אחרת דא"כ לא היו יוצאים ידי נדרם אע"ג דאין המעות עצמן קדש כלל. כ"ז נלע"ד ברור וגם הב"י עצמו כתב בסמוך וז"ל ויותר נראה לומר דלבני נמי לא אמרי' שיחזור לזכות בהם מי שנותן אלא שרשאין להלוותן ומ"מ של הקהל הם דומיא דקרקע שהשיב הר"מ עכ"ל. וזהו היסוד בכל הדברים שזכרנו עכ"ל הט"ז הצ"ל ועיין להרב מאמר מרדכי סי' הנזכר סק"ד מ"ש על דבריו:

והרב ב"ח א"ח סי' הנז' הביא ג"כ קו' הרמ"ך הנ"ל וכ' וז"ל קושייא זו אינה צריכה לפנים דמה ענין הזמנה לכך שאין כאן הזמנה כמו מי שמזמין עצים ואבנים משלו ובונה ב"הך שאי' קדושה אלא משעת תשמיש שיתפלל בה אלא התנדב מעות ונתן ליד הגזבר לצורך מה שגבו דמיד חלה הקדושה על המעות לקנות בהם אותו דבר שקדושתו חמורה ואסור לשנותן ואפי' המנדב עצמו אין בידו לשנות כמבו' ביו"ד סי' רנ"ט עכ"ד:

נמצא לפי זה דהכא בנ"ד אף אם היו המעות שגבו עדיין ביד הגזברים לא היו יכולין לשנותן לקדושה קלה בין לדברי הרב מג"א שכ' דכשגבו המעות לצורך ב"הכ הגם דלא חלה קדושה במעות מ"מ כשמשנין אותם הו"ל בזוי מצוה בין לדברי הרב מהרא"ם דגביית המעות הוי מעשה ממש אחר שנתייאשו מהם. בין לתירוצו של הרב טורי זהב דהגם שהמעות אין בהם קדושה ויכולים לשנותן מ"מ לא יצאו ידי נדרם וחייבין לבנות הבה"כ וכ"ש לדברי הרב"ח דחלה הקדושה על המעות דלכל הדברות היו צריכים לבנות באותן מעות הבהכ"נ עכ"פ אחר שעיקר הגבייה היה בשביל זה כמ"ש בשאלה:

ומרן בש"ע שם סי"ג כ' וז"ל גבו מעות לבנין בה"כ ובא להם דבר מצוה מוציאין בה המעות. קנו אבנים וקורות לא ימכרום לדבר מצוה אלא לפדיון שבויים וכו' ע"כ. ודין זה הוא מלשון הרמב"ם פ"ח מהל' מתנות עניים והביאו מרן בב"י א"ח סי' קנ"ג וכתב וז"ל ויש לתמוה ע"ז דהא משמע במתני' שמותר למכור בה"ך לקנות תיבה והיכי קאמר הרמב"ם דאין מוכרין אותו לשום מצוה חוץ לפדיון שבויים ושמא הוא סובר דמכרו דמתני' בדיעבד היא וכו' ע"כ:

והרב לח"מ פי"א מהל' תפלה כתב על קושייא זו וז"ל ונ"ל לתרץ דהתם איירי כשאין להם בה"כ אחרת אז ודאי אין מוכרין אלא לפדיון שבויים אבל הכא איירי כשיש להם ב"הכ אחרת עכ"ל. ועפ"י האמור לעיל מוכרחים אנו לומר דמ"ש הרמב"ם והש"ע שאם בא להם דבר מצוה מוציאין בה המעות דמיירי במצוה חמורה מבה"כ. וכן בא מבואר בדברי הרב הלבוש שם דמיירי במצוה חמורה. ואף לדברי הרב ט"ז שכ' שם דלפי גרסת הרמב"ם משמע כל מידי דמצוה אפי' קלה הרי סיים וכתב כיון דלא שקיל אלא בדרך הלואה עד שישלם אותה. והיינו ע"פ מ"ש לעיל בס' ה':

נקטינן מכל האמור דהכא בנ"ד אף אם היו המעות עדין ביד הגזברים לא היו יכולים להניח מצות ב"הכ ולקנות במעות בית עלמין דקיל מבה"כ וכ"ש שכבר קנו בהם קרקע לבה"כ דאינם יכולים למוכרו לבית עלמין דלא גרע ממ"ש מרן שם קנו אבנים וקורות לא ימכרום לדבר מצוה אלא לפדיון שבויים:

אלא דעדיין יכולין אנו להתיר למכור הקרקע הנז' ולקנות בדמיו קרקע לבית עלמין עפ"י מ"ש מרן סי' הנז' ס"ז וזל והא דבה"כ נמכר ה"מ של כפרים וכו'. ומ"מ המעות נשארים בקדושתן ואינם רשאים להורידם דם מקדושתן והיינו כשמכרו בני העיר שלא מרעת פרנסיהם וה"ה אם מכרו ז' טובי העיר שלא במעמד אנשי העיר. אבל אם הסכימו ז' טובי העיר באותו מכר והיו במעמד אנשי העיר רשאים להוציא המעות לכל מה שירצו וכו' ע"כ. וכתב הרב ט"ז ס"ק ה' וז"ל רשאים להוציא וכו'. פי' אפילו לדבר הרשות וע"כ לא אמר כאן לשון משנין כמ"ש לעיל בגבו והותירו. והטעם כאן כיון שהתנו בז' טובי העיר יצאו המעות לגמרי לחולין וכו' ע"כ. ולענין מה נקרא ב"הך של כפרים ומהו ב"הך של כרכי' שאי' נמכרת רבו הדעות ומחלוקת הפוס' בזה לא עת האסף. ומ"מ הרי כתבו האחרונים שבזמן הזה כל הבתי כנסיות הם של בני הקהל לבד והו"ל כשל כפרים. ועפי"ז היה נראה לומר שאם יסכימו כל הקהל למכור הקרקע הנז' ולקנות בדמים בית עלמין רשאים בכך שהרי מצינו שאפילו בהך קבוע שכבר נתקדש יכולין למוכרה טובי העיר במעמד אנשי העיר ופקעה הקדושה מהבה"כ ומהדמים וכמ"ש רש"י ז"ל על מאי דאמר רבא בפ' בני העיר לא שנו אלא שלא מכרו זט"ה אבל מכרו זט"ה במעמד א"ה אפי' למשתי ביה שכרא ש"ד ופירש"י וז"ל לא שנו דאין מורידין דמים מקדושתן וב"הך בחשיבותו עומד וכו' אלא שלא מכרו הטובים ברשות העם אבל אם מכרו וכו' פקעה הקדושה מן החפץ ומן הדמים ומותר לעשות מהם כל רצונם וכו'. למשתי ביה שיכרא. לקנות בדמים ולעשות שכר לשתות ע"כ. וכ' הרא"ש בפסקיו וז"ל אפילו למשתי ביה שיכרא. פירש"י בדמים והדין עמו משום דבהכי מיירי מתניתין כדקתני לוקחין בדמיה

ומיהו ה"ה בב"הכ יכול הלוקח לעשות בה כל צרכו אפילו ד' דברים שאסרו חכמים דכולה מתני' איירי בשלא מכרו זט"ה במעמד א"ה וכו' ע"כ. מבואר מדבריהם שאפילו הבה"כ שכבר התפללו בה ונתקדשה כשמכרו זט"ה במעא"ה יצאו לחולין הבה"כ והדמים. ולפ"ז הכא בנ"ד שהסכימו בני העיר למכור הקרקע שלקחו לצורך ב"הכ ולקנות בדמיו בית עלמין היה נר' לומר דרשאין שהרי יצאו לחולין הקרקע והדמים והיו יכולים לעשות בדמים אפילו דבר הרשות כ"ש שרוצים לקנות בדמים בית עלמין שהוא דבר מצוה:

והגם דהכא בנ"ד כפי הנשמע ליכא ז' טובי העיר במדינתם ולשיהיו יכולין להוציא המעות לחולין או לקדושה קלה צריך שיהיה המכר ע"פי ז' טובי העיר ושיהיה במעמד אנשי העיר כמ"ש. מ"מ ה"ד בעיר שיש בה ז' טובי העיר הממונים עליהם וכל ענייני הקהל נחתכים על פיהם אזי אם מכרו הקהל שלא בהסכמתם אף דמכירתם מכירה אינם יכולים להוציא המעות לחולין כיון שלא הסכימו זט"ה במכירה אבל בעיר שאין בה זט"ה ודאי שכשמכרו כל הקהל מכירתם מכירה ורשאים להוציא המעות לחולין כיון שעל דעתם בלבד מוקדש וטוט אסר וטוט שרי:

וכן בא הדבר מפורש בספר פרח מטה אהרן ה"ב סי' ד"ן שכשמכרו כל הקהל עדיף מהמכירה של זט"ה במעמד א"ה. שכן כתב שם וזל"ל ויהיו דברי בתשו' זו לפי הנלע"ד שיאספו ויתקבצו כל אנשי העיר הנמצאים שם וישאו ויתנו ע"ז ואם תעלה הסכמת כולם למכור החפצים וכל כלי הקדש וכו' אז יעשו בהסכמת כולם כל אשר תעלה בהסכמתם כ"א יהיה בהסכמת כולם היא עדיפא מאשר יסכימו זט"ה וכו' כי מה שבחרו בזט"ה וכו' להקל מעליהם כי אין צריך להסכמת כולם אבל הסכמת הכל היא הסכמה גדולה ונפלאה שאין למעלה הימנה וכו' ע"כ:

אלא דמצינו למרן בב"י שם עמ"ש רבינו הטור וז"ל וכשמוכרים אנשי הכפר ב"הך יכולים למוכרו ממכר עולם והלוקח יעשה בה מה שירצה וכו' אבל אם מכרוהו זט"ה במעמד א"ה עושין במעות מה שירצו וכן הלוקח יעשה בה אפילו ד' דברים וכו' ע"כ. וכתב מרן בב"י וז"ל ומשמע מדברי רבינו שכשמכרוהו טו"ה במעמד אנשי העיר עושין בכל המעות מה שירצו דסתמא אמר רבא אפי' למשתי ביה שיכרא ש"ד ולא חלק וכן נראה שהוא דעת הרא"ש וכו' והקשה הרמב"ן איך יכולין למוכרו כיון שהוא קדוש קדושת הגוף כמ"ש שאסור למשכן או להשכיר ועוד כי מכרו זט"ה במעמד א"ה איך התירו לעשות בדמים מה שירצו הלא הדמים נתפשים הם בקדושתן ותירץ דבהכ"נ עשאוהו כתשמיש מצוה כסוכה ולולב שנזרקין אחר מצותן ובזמן מצותן אסור להסתפק מנויי סוכה כל ז'.

לפיכך בבהכ"נ כל זמן שרוצים בו בני העיר נוהגים בו קדושה ואפילו בחרבנו שהרי לא עבר עדיין זמן מצותו וראוי לבנותו הילכך כשמכרוהו זט"ה שלא במעמד א"ה אין בני העיר רוצים מן הסתם שתכחש מצותו לגמרי אלא שתחול קדושת בהכ"נ על הדמים. אבל כשנמלכו בני העיר למוכרו ואפי' למשתי ביה שיכרא שרי שכבר עבר זמן מצותו ונפקעה ממנו קדושתו כסוכה ולולב אחר זמן מצותן מ"מ כשאין להם אלא ב"הכ אחת אסור למוכרה דהו"ל כמפרש שבעה אתרוגים לשבעה ימים דיוצא בו ואוכלו וכו' ע"ב:

ועפ"י אלה דברי הרמב"ן יש לחלק בין הבהכ"נ שכבר נתקדש' בתפלה לקרקע שקנו במעות שגבו לצורך ביהכ"נ דשאני גוף הבה"כ הו"ל כסוכה ולולב דבזמן מצותן אסור ליהנות מהן אבל אחר מצותן מותר ה"נ הבה"כ כל זמן שרוצים בו בני העיר נוהגין בו קדושה אבל כשנמלכו בני העיר למוכרו כבר עבר זמן מצותו ונפקעה ממנו קדושתו כסוכה ולולב אחר מצותן משא"כ כשגבו מעות לצורך ביה"כ דלמ"ד חלה הקדושה על המעות והקרקע שקנו באותן מעות חלה קדושה בו ולמ"ד שלא חלה בהם קדושה לא יצאו ידי נדרם עד שיבנו הבה"כ וכ"נ לכל הטעמים שנאמרו בגבו מעות כמש"ל. באופן דהכא בנ"ר אינם יכולים למכור הקרקע הקנוי לבה"כ ולקנות בו בית עלמין אחר שאין בו עלוי יותר מבה"כ ואף לפי דברי ה' מג"א שכ' גבי גבו מעות לבנין ב"הכ דז' טובי העיר יכולים להוציאן לדבר מצוה מ"מ על מ"ש מרן שם קנו אבנים וקורות לא ימכרום לדבר מצוה אלא לפדיון שבויים כתב שם המג"א ס"ק ל"א וז"ל לא ימכרום אע"פי שמן הדין מותרים לא יעשו כן עכ"ל. וא"כ הכא בנ"ד שקנו הקרקע במעות שבנו אינם יכולים למוכרה לכתחילה:

ומרן בי"ד סי' רנ"ט ס"ב כ' וז"ל צדקות שהתנדבו לצורך בהכ"נ או לצורך בית עלמין יכולין בני העיר לשנותם לצורך בהמ"ד או ת"ת אפי' אם הבעלים מעכבים אבל לא מת"ת לצורך ע"כ וכ' שם הרש"ך ז"ל סק"ד וז"ל או ת"ת ובתשו' הרא"ש עצמו כלל י"ג סימן י"ד מסיים ומשום הזמנה אין לאסור דאפי' מ"ד הזמנה מלתא היא הני מילי באורג בגד למת אבל האי כטווי לאריג דמי ולכ"ע לאו מלתא היא עכ"ל. וצ"ע דאפי' הוי הזמנה מעליותא מ"מ הא מקדושה קלה לחמורה שרי דהא מותר לעשות מבה"כ גופיה בה"מ כדאיתא בש"ס ונתבאר בא"ח סי' קנ"ג. ועוד דהא ודאי בכה"ג שהכינו המעות הו"ל הקדש מעליותא דאם לא כן אפי' לקדושה קלה שרי כדמ"ש בא"ח סי' קנ"ג וכ"כ בתשובו' הרא"ם וכו' דגביית המעות לכנסת או למדרש מעשה ממש הוא ולא הזמנה וכו' וכ"כ הב"ח במ"ח סי' קנ"ג ס"ג. ובאמת הטור וב"י לא הביאו סיום דברי הרא"ש אלו וצ"ע עכ"ל הרש"ך:

ומצינו להרב ערך השלחן א"ח סי' קנ"ג שהביא דברי הרש"ך אלו וכת' ע"ז וז"ל ונ"ל כוונת הרא"ש דודאי אפי' למכור ב"הכ עצמו אי איכא עלויא שרי כמו שהכריח בתחילה ואח"כ כתב וכ"ש מעות וכו' דאין לאסור משום הזמנה כה"ג דהו"ל כטווי לאריג דלכ"ע לאו מלתא היא. וא"כ אפי' לקדושה קלה שרי וכו' והתימא על הטור שפסק הפך אביו הרא"ש. וכן דעת הר"ן בחדושי סנהדרין דגביית מעות כטווי לאריג דמי וכו' לכנ"ל מ"ש הט"ז דגבו מעות לאו משום הנאה נאסרו אלא מדין נדר וכו'. והשתא אתי שפיר דאין דברי הטור סותרים דברי הרא"ש דודאי גבו מעות לאו משום הזמנה נאסרו משום דהו"ל כטווי לארוג אלא מדין נדר ואף הרא"ש לא התיר לשנות מעות שהתנדבו ב"הכ אלא לקדושה חמורה אע"ג דהו"ל כטווי לאריג וה"ק וכ"ש מעות וכו' דאין לאסור משום הזמנה אלא מדין נדר וכו' ע"כ. עוד הביא שם משם הרשב"ץ ח"ב סי' ק"ע שחלק על הטור בההיא דגבו מעות דהא קי"ל כרבא דהזמנה מלתא היא יעו"ש:

שוב מצינו להרב בעל שער אפרים סי' ס"ו דף ל"ז סוף ע"ד שהביא דברי הרש"ך הנז' מ"ש על דברי הרא"ש כנז"ל וכתב וז"ל אכן נלע"ד דאין זו קושי' דמ"ש בתשו' הרב מזרחי הנז' דגביית המעות לביהכ"נ או לבהמ"ד מקרי מעשה ממש ה"ד בנדבת רבים וכמו שמסיים המזרחי בתשו' וז"ל ושאני מעות שנגבו לצורך ביה"כ וכו' דהמעות שנגבו לא נגבו על דעת זו שאם לא יקנו ביה"כ וכו' שיחזרו ויתנו אותן לבעליהם וכו' דאנן סהדי דמשעה שנגבו מיד כבר נתייאשו הבעלים מהם וכו' שאפי' לא יקנו לא יחזרו לקחת אותן מיד הגבאי וכו' ע"ש. וא"כ זה שייך בבני העיר שגבו לבית הכנסת וכו'. אז גבייתם מקרי מעשה ולא הזמנה מה שא"כ בנדבת יחיד שהתנדב לצורך ב"הכ וכו' לא מקרי הנדבה רק הזמנה בעלמ' עד שיתקיימו דברי המתנדב והזמנה לאו מלתא היא וכו'. וא"כ בזה צדקו דברי הרמב"ן בתשו' והרא"ש הנז' ומתורצים היטב שני הקו' של הרב בעל ש"ך מ"ש בראשונה הלא אף אם הזמנה מלתא היא מ"מ הא מקדושה קלה לחמורה שרי זה אינו דה"ד בנדבת יחיד שנדב ארעתא דבני העיר. מה שא"כ ביחיד שלא התנדב ארעת' דבני העיר אז אסורים לשנות נדבתו אם מוחה אף מקדושה קלה לחמורה וכמבואר במרדכי בשם הר"ם הנז' ובתשובות הרא"ש מיירי בנדבת יחיד שהתנדב לצורך ביה"כ וכו' והיה לבעל דין לחלוק ולומר דיש לאסו' משום הזמנה שהתנדב לצורך ביה"כ שאסור לשנות אף לקדושה עד שיתקיימו דבריו לכן אמר דמשום הזמנה אין לאסור וכו' דודאי אם היה מוחה היו אסורים לשנות מצותן וכמבואר במרדכי הנז' וזהו שמסיים בתשו' הרמב"ן ובתשובות הרא"ש הנז' ואף אם קרובי נותני הצדקה צועקין לא חיישי' וכו' משמע שהמתנדב אינו מוחה או מטעם שהלך לעולמו ע"ש. ובזה מיושב ג"כ הקושיא השנית

שמקשה הש"ך דהא ודאי כשהכינו המעות הו"ל הקדש מעליותא וכו' והדין עמו דהו"ל הקדש מעליות' שאינו יכול לחזור מדבורו ומנדרו וכמבואר במרדכי הנז"ל. אבל שיהיה מותר לשנות נדבתו אם מוחה אף לקדושה חמורה אסור. ומה שלא סיים בטור סי' הנז' ובב"י דברי תשובת הרא"ש הנז' דמשום הזמנה אין לאסור וכו' לפי שהטור וכן בב"י בספרו הקצר הביאו תשובת הרא"ש לענין נדבת רבים שהתנדבו לצורך ביהכ"נ וכו' ואז אין כאן קושייא כלל דיש לאסור משום הזמנה וכמ"ש הר' המזרחי בתשו' הנז' דמקרי הקדש מעליותא וכו' ומקדושה קלה לחמורה שרי כמ"ש בש"ך וכו' עכ"ל יעוש"ב:

למדנו מזה דבנדב' רבים דבהכי מיירי דברי מרן בש"ע גביית המעות לצורך ביהכ"נ הוי מעשה וחל עליהן קדושת הבהכ"נ:

ועל מ"ש מרן שם אבל לא מת"ת לצורך ב"הכ כ' הרש"ך סק"ה וז"ל אבל לא מת"ת לצורך ב"הכ ואע"ג דלעיל סי' רנ"ו סק"ז כתבו הרא"ש והטור דיכולין לשנות בני העיר אפילו לדבר הרשות היינו כשיחזרו ויגבו פעם אחרת אבל הכא לא יפרעו שוב וכ"כ בתשו' מבי"ט ח"א סי' ט"ו דף ק"ח ע"א דאם רוצים לשנות למצוה אחרת עד שיגבו לאותה מצוה אחרת ויפרעו לצדקה הרא' לכ"ע מותר וכו' עכ"ל. גם הרב ט"ז שם ס"ק ג' כתב דההיא דסי' רנ"ו אחר שהוא דבר קבוע אמרינן דיכולין לשנות אפילו לדבר הרשות יעו"ש. ובסי' רנ"ו ס"ד על מ"ש מרן שם רשאים בני העיר לעשות קופה תמחוי וכו' ולשנות מכל מה שירצו מצרכי צבור וכו' כתב שם הרש"ך סק"ז וז"ל לכל מה שירצו. אפילו לדבר הרשות וכ"כ מהרי"ק שורש קכ"ח בשם הרבה פוסקים והסכים כן. ודוקא דבר שהוא קבוע דאם יחסר להם יגבו פעם אחרת אבל אם יארע מקרה שהוצרכו לגבות לצורך כסות או שבאו עניים הרבה וגבו לשמם לא ישנו לצורך דבר אחר ולא אפילו לצורך עניים אחרים הרא"ש וטור וכו' ע"כ. מבואר מזה דדוקא בדבר קבוע כמו קופה ותמחוי שהוא דבר תדירי יכולין בני העיר לשנות אפי' לדבר הרשות ואם יחסר להם מוכרח שיגבו פעם אחרת לצורך הקופה ותמחוי אבל כשגבו מעות לצורך ב"הכ אין בני עירם יכולין לשנותן אלא לקדושה חמורה אחר שאי' דבר קבוע ותדיר כ"א דבר מקרה והו"ל כההיא שהוצרכו לגבות לצורך כסות או שבאו עניים הרבה וגבו לשמם ואי' יכולין לשנות לצורך דבר אחר ולא אפילו לצורך עניים אחרים כמש"ל ולפ"ז מוכרחים אנו לחלק ולומר דדוקא גבי ב"הך משוכללת יכולין בני העיר למוכרה או להוציא הדמים אפי' לדבר הרשות מהט' שכ' מרן בב"י בשם הרמב"ן אבל בגבו מעות לבה"כ אינם יכולים בני העיר לשנות כי אם לקדושה חמורה וא"כ מ"ש מרן בא"ח סי' קנ"ג ס"ה אם גבו מעות לבנות ב"הכ אין משנין אלא מקדושה קלה לחמורה מיירי אפילו כה"ע עם טוביהן דדוקא גבי מכירת ב"הכ הוא

דכתב מרן בס"ז שאם הסכימו זט"ה באותו מכר והיו במעמד א"ה רשאין להוציא המעות לכל מה שירצו והיינו אפילו לדבר הרשות מטעם שכתב מרן בב"י בשם הרמב"ן:

המורם מכל האמור דהכא בנ"ד אין בני העיר יכולין למכור הקרקע שקנו לצורך ב"הכ לקנות בדמיו בית עלמין אחר דליכא עלוייא ואינם יכולים לשנותו כ"א למצוה חמורה מבה"כ כמש"ל:

ועל מ"ש נשאלה שכעת אין ידם משגת לבנות הבה"כ בקרקע הנז' שצריך הוצאה מרובה וכו'. ואם יניחו אותו בלא בנין במשך הזמן יתרבה הסך של החזקה ותחזור ביד בעלה לחלוטין ומי יודע אם הגוים יבנו אותו בית תפלה שלהם וכו'. הרי לזה יש תיקון שיוציאו מה שנשאר מהנדבה לצורך הבנין שיקופו ד' מחיצות בבנין עד גמר כל הנדבה. אדביני ביני יריק ה' עליהם ברכה וישיגו ידם לגמור בנין הבה"כ שהיא מצוה גדולה:

ומצינו שפסק מרן בי"ד סי' רמ"ט סי"ו יש מי שאומר שמצות ב"הכ עדיפא ממצות צדקה וכו'. ומה שכתב זה בשם יש מי שאומר היינו משום דמריה דהאי דינא הביא הרב מהריק"ו בשם התשב"ץ כמ"ש הרב באה"ג וכיון שדין זה לא הביאו שום פוסק אחר כתבו בשם יש מי שאומר כידוע:

ובנין זה של בה"כ הו"ל כאלו בנה מקדש מעט בא"י וכמ"ש בסוף פ' בני העיר עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בא"י וכו' וה"ה בתי כנסיות ובתי מדרשות דשאר ארצות ובשכר זאת אל חי חלקנו צורנו יריק עליכם ברכה עד בלי די והמתחיל במצוה אומרים לו גמור. וה' יהיה בעזרם לבנות ולשכלל הבה"כ הנז' עד גמירא ויבא שכרם מן השמים בזה ובבא כי"ר. זהו מה שנלע"ד להשיב בזה ולאפס הפנאי לא יכולתי להאריך כי מקרי הזמן וחולשת המזג לא נתנוני השב רוחי ועיני לשמייא נטלת יצילני מכל שגיאה כי דעת ממני פליאה. הכ"ד הח"פ טיטואן יע"א בסדר וירישתה וישבת בה מש' והיה **באחרית** הימים נכון יהיה הר בית ה' וגו' לפ"ק:

לקוטי דינים השייכים לחלק א"ח הלכות תפלה

א' **כל** שיש מנין בבה"כ אין לש"ץ להמתין לאדם חשוב או גדול שעדיין לא בא בנימין זאב סי' קס"א:

ב' **מי** שלא הי"ל ציצית או תפילין והביאו לו בין ישתבח לקדיש יכול להניחם ולברך עליהם. אבל בין קדיש לברכו לא יפסיק בשום דבר וכ"ש שלא יפסיק בין ברכו ליוצר:

ג' **אם** התחיל לומר קדיש או קדושה בעשרה ויצאו מקצתן גומרים אותו הקדיש או אותה הקדושה שהתחיל והוא שנשתיירו רובם אם התחיל באבות ויצאו מקצתן גומר אפילו

קדושה. וכ' השכנ"הג דה"ה אם התחיל תפלת י"ח ויצא אחד מהם והלך לו שאומר ברכה דאלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה וכו' דכל שהתחיל בתפלת י"ח גומרה:

ד' אם יצאו מקצתן לאחר שהתחילו להתפלל יוצר לא יתחיל הש"ץ להתפלל התפלה בקול רם דכבר נשלם תפלת יוצר ואם יצאו לאחר שהתחיל בקול רם יכול להשלים כל תפלת י"ח ולומר קדיש תתקבל דשייך לתפלה אבל אין קורין בתורה דזהו ענין אחר. ותפיל' ערבית וקדיש שלאחריו לא שייך לק"ש וברכותיה ומשו"ה אם התחילו ערבית בעשרה והלכו מקצתן יגמור הקדיש שקודם התפלה לפי שהקדיש שייך לברכת קריא' שמע אבל לא יאמרו הקדיש אחר תפילת י"ח לפי שהתפלה אינה חבור לברכות ק"ש דתפלת ערבית רשות ואם אמרו עלינו ויצאו מקצתן אין אומרים קדיש דאינו אלא מנהג וכ"ש לשיר היחוד או למזמור ועמ"א:

ה' מי שהיה עומד בחצר שלפני העלייה שקורין ביראח"ח אינו מצטרף עם העומדים למטה בחצר מתרי טעמי. חרא מאחר שאינו תשמיש לחצר ועוד שהוא גבוה עשרה טפחים וחלק רשות לעצמו כנ"הג. עוד כתב שמעשה בחסיד אחד שראה לחסיד אחר כמותו ופניו מוריקות א"ל מפני שהייתי מדבר בשעה שהשליח צבור היה אומר ויכולו ובברכ' מגן אבות ובותגדל עכ"ל:

ו' יאמר איש"ר מברך בנשימה אחת וגם יאמר משמיה ה"א מפיק ב"ח ועיין בס' הלבוש:

ז' מי שבא לבית הכנסת ושמע לקהל עונים קדיש עונה עמהם אע"פ שלא שמע מפי הש"צ. שספר המפה:

ח' מי ששמע קדיש וקדושה וא"א לענות שניהם יותר טוב לענות איש"ר מקדוש' ואם התחיל לענות קדושה לא יפסיק לאיש"ר. שיירי כנ"הג בשם באר שבע:

ט' הטעם דבשחר התקינו ברכה א' אחר ק"ש ובערב שתים מפני שבשחר יש מצות ציצית משא"כ בערב:

י' כתב השכנה"ג דהש"צ האומר ואמרו אמן אמן יש"ר לאו שפיר עביד דהוי כעונה אמן שני פעמים:

י"א וכתב בירושלמי פרק הקורא את המגלה דלאו דוקא מודים מודים משתקין אותו אלא הוא הדין שמע שמע אמן אמן עכ"ל. ומ"ש דע"ה בסוף מזמור מ"א אמן ואמן שאני מאחר שאמר אמן בוא"ו הפסיק הענין. בא"הט:

י"ב האר"י ז"ל היה מגמגם על האומר ועתה יגדל נא כח ה' כשמתחיל החזן לומר יתגדל בא"הט וכ' המ"א ולכן אין לאומרו בין ישתבח ליוצר או בין גאולה לתפלה ובכל מקום שאסור להפסיק של"ה וב"ח:

י"ג כשחוזר ש"צ התפלה יאמר בלחש ה' שפתי תפתח. מ"א סימן קי"א סק"ד. ואחר החזרה לא יפסע ג' פסיעות. מרן סי' קכ"ג ס"ה דסומך על הקדיש שאחר ובא לציון. וכתב המ"א בשם הרדב"ז דאם רגיל לפסוע אין למחות בידו:

י"ד ש"ץ ששכח ביום התענית לומר ענינו בין גואל לרופא והתחיל ברכת רפאנו אומר ענינו ואח"כ אומר רפאנו ואם חתם ברכת רפאנו לא יחזור לומר ענינו ואומרו בשומע תפלה כיחיד. ועיין בש"ע א"ח סי' קי"ט ובמ"א שם:

ט"ו אין לענות קדיש וקדושה קודם יהיו לרצון אבל אח"כ קודם אלהי נצור יכול לענות כדרך שעונה בברכות ק"ש. ועיין בא"ח סימן קכ"ב ובמ"א שם:

ט"ז מי ששכח ואמר ברך עלינו קודם זמן השאלה אם הוא אחר ז' במרחשון אינו צריך לחזור שיירי כנסת הגדול' בשם מטה משה וספר מחזיק ברבה למוהרח"א:

י"ז כתב הרב פר"ח בסי' קי"ז וז"ל פ' אבי העזרי בשם הירוש' דששים יום אחר התקפה מנינן להו מעת לעת שאם נפלה התקופה בלילה מונין הששים מהלילה ואם נפלה ג' שעות ביום אין מזכירין בבקר ואע"פ שלא נהגו כן יש מי שלמד מדבריו שאם לא שאל ביום ס' ואם נמנה מע"לע אין הס' נשלמים בעת שהתפלל אין מחזירין אותו אלא אם נשלמו כבר הס' מעת התקופה עכל"ה ועיין זרע אמת סי' י"ג שכ' להפך הביא דבריו מח"בר סי' קי"ז:

ח"י כתב בספר עקרי הד"ט בשם שלמי צבור דמ"ש בזהר שיש לומר תפלה על הסדר ולא לדלג וכו' היינו דוקא כשמתפלל כיחיד אבל אם איחר לבא לבה"כ כ"ע מודו דידלג כדי להתפלל עם הצבור ושכ"כ הגאון מוהר"ר צבי בתשו' סי' ל"ו יעו"ש בחא"ח סי' י"ד אות מ"א:

י"ט כתב הרב מוהר"ר חיד"א ז"ל בספר יוסף אומץ סי' יו"ד דאין לשנות קריאת תיבות המורגלו' כמו **רצונך בתורתך** וכיוצא:

ך' הקדושה יאמר עם הש"צ בלחש עד שמגיע לקדוש ואז ירים קולו וכן לעומת' בלחש עד שמגיע לברוך וכן ובדברי קדשך עד שמגיע לימלוך בא"הט סי' קצ"ה משם הרב האר"י זלה"ה בס' נגיד ומצוה:

כ"א אם הש"צ טעה כשמתפלל בלחש איזה טעות שהיחיד צריך לחזור בשבילו אינו חוזר וסומך על התפלה שמתפלל בקול רם. אבל אם טעה בחזרה צריך לחזור מלבד בר"ח שחרית אם לא הזכיר יעלה ויבא בחזרה ולא נזכר עד שסיים תפלתו א"צ לחזור מפני טורח הצבור שהרי תפלת המוספין לפניו וכן הדין בשבת ויו"ט סי' קכ"ו ובמ"א שם:

כ"ב אם התפלל של חול בשבת בלילה ולא הזכיר של שבת ושמע מש"צ ברכה מעין שבע מראש וע"ס יצא. כ"כ מרן בסי' רס"ח סי"ג וכ' המ"א הטעם משום דתפל' ערבית רשות משמע מדבריו דאם לא התפלל מנחה בע"ש דצריך להתפלל בליל שבת שתים הא' לערבית והב' לתשלומין כמ"ש מרן בסי' ק"ח ס"ט דלא יצא ידי תפלת תשלומין בברכה מעין ז' אחר דבאה לתשלומי תפלע מנחה שהיא חובה. ועיין בס' משחא דרבותא ח"ב דף ל"ב ע"ד:

כ"ג אם היחיד טעה בשחרית של ר"ח ולא אמר יעלה ויבא ולא נזכר עד שהתפלל תפלת המוספין א"צ לחזור דלא גרע דיעבד דיחיד מלכתחילה לצבור. מ"א שם משם כנה"ג:

כ"ד אסור לישב בתוך ד' אמות של המתפלל בין מלפניו בין מלאחריו בין מן הצדדין ואם עוסק בדברים מתקוני התפלות מותר. ולעמוד בתוך ד' אמות אפי' מלפניו אבל לעבור בתוך ד' אמות כנגדו אסור ומן הצדדין מותר גם לעבור. סי' ק"ב:

כ"ה בדין תחנון בסיון כתב הרב עיקרי הד"ט בא"ח סי' ד' אות מ"ה משם ה' שלמי צבור דאין אומרים אותו בירושלים עד י"ג סיון משום דעצרת יש לו תשלומים כל שבעה ובארץ ישראל דלא שייך ספיק' דיומא א"כ יום י"ג אינו בכלל יעו"ש מוכח מדבריו דבח"ל דשייך ספיקא דיומא אין נופלים ביום י"ג וכן מנהגנו. ועיין בס' אליה רבה סי' תצ"ד:

כ"ו כתב בס' חסד לאברהם דף ב' ע"ג שהימים שנופלים על פניהם בשנה מספרם רכ"ב. תשרי ה' ימים. חשון כ"ד. כסלו ח"י. טבת כ"ד. שבט כ"ד. אדר כ"ב. אייר כ"ב. סיון י"ג. תמוז כ"ד. אב כ"ג. אלול כ"ג. סך הכל עולה רכ"ב יעו"ש הסוד. (א"ה נמצא לפ"ז שאין נע"פ בחדש סיון עד יום י"ד ויום י"ד בכלל כמו שאנו נוהגים בבית הכנסת שלנו:)

ז"ך הטעם שאין מתפללים לצד מערב כתב בתקוני הזוהר דף נ"ו סוף ע"ב וז"ל ובדין דלא יסתכלון בשכינתא דאיהו למערב דאיהי אחור שוי לה בימינא ובגין רא אסור לצלאה למערב דאיהו אחור בגין דתמן אלהים אחרים וכו' ע"כ:

הלכות נשיאות כפים

א' כתב השכנ"הג וז"ל במקום שאין לויים רק כהנים אם יש בכור יתן מים לכהנים לנטילה לעלות לדוכן וכן מ"כ ע"ש מהר"י מולין ז"ל. והיינו לומר דיש שם גם ישראלים אלא שאין שם כהנים ולויים יחד רק כהנים בלבד אז הבכור כשהוא פטר רחם שהוא קדוש נכנס תחת הלוי ויוצק מים על ידי הכהנים ב"ח וכן הנהגתי פה איזמיר בק"ק פורטוגאל יע"א וכתבתי בתשו' חא"ח סי' רנ"ח דאם אין שם ג"כ כורות טוב שיטלו ע"י עצמם מע"י ישראל ודקדקתי כן מדברי הזוהר שהביא רבינו המחבר ז"ל עכ"ל:

ב' **אם** אין שם כהנים אומר הש"ץ אלהינו וכו' ברכנו בברכה וכשיאמר יברכך ה' יראה לצד ההיכל. וישמרך יראה לצד ימין שלו. יאר ה' כלפי ההיכל. פניו אליך ויחנך יראה לצד שמאל שלו ליחד בימין. מ"א בסי' קכ"ז ס"ק ג' בשם זוהר חדש פרשת נשא:

ג' **אין** מלת כהנים דבק למלת עם קדושך שהרי קי"ל כהנים שלוחי דרחמנא נינהו אלא כלומר שהכהנים נקראים עם קדושיך. מ"א שם:

ד' **בדין** אם נושאים כפים במקום שאין שם ס"ת הביא הרב שם פלוגתא בזה וסיים וכתב דהכל תלוי במנהג וכן הדין בנפיל' אפים:

הלכות ספר תורה

א' **קטן** יכול לקרות בפרשת המוספין אף ביום שמוציאין ב' ספרים מור"ם סימן רפ"ב ס"ד בשם הרן ומרדכי. וכ' שם הבאה"ט דפרשת זכור דכ"ע הוי דאורייתא לא יעלה קטן ובט"ז סי' תרפ"ה כתב בשם ס"ח דיכול לעלות קטן יעו"ש. וסיים שם וז"ל וראיתי נוהגים שאין קטן מפטיר במרכבה ביום א' של שבועות ולא בז' של פסח ומטה משה כתב שאין להפטיר בשבת שובה. ובספר מים רבים להרב מהר"ר מילדולה ז"ל שאלה כ"ב פסק דיותר טוב לקרות לקטן בפרשת המוספין מלקרות גדול ע"מ שיפטיר הקטן ואף בי"ט שמוציאין ב' ספרים יקרא קטן המפטיר בפרשת המוספים. והביא שם תשובה א' מהרב ב"ח שמסכים לזה בראיות מכריחות וביאר שם הב"ח שמה שאנו קורים בספר ב' בקרבנות היום במועדות לא מצינו לזה סמך לא במשנה ולא בתלמוד וכתב הרא"ש דאפשר דאחר שנשלם התלמוד תקנוהו רבנן סבוראי או הגאונים וסיים שם הב"ח דכ"ש בזמן הזה שהקטן מברך וש"ץ קורא דאפילו שאינו יודע למי מברכין יכול לעלות. והעיד ע"ע דכשהיה קטן קנה לו אביו ההפטרה במועד אחרון של פסח וקרא בעצמו בס' מוספין בב"הך של מהרש"ל ז"ל. מ"כ ועיין במ"א סי' תפ"ח סק"ג:

ב' **כתב** מור"ם בהגה סימן רפ"ד ס"ד דאסור לקרות לכתחי' למפטיר מי שאינו יודע לומר ההפטרה ע"מ שיאמרנה אחר יעו"ש. ומוהר"ר חיד"א בס' לדוד אמת סי' י"ט כ"כ והוסיף דמקומות שנהגו שא' קורא בתורה וא' מפטיר אין למונעם. ועיין בס' דבר משה שכ' דלכתחילה לא יעלה קטן בספר ב'. והרשב"ץ ז"ל בס' התשב"ץ חלק ג' סי' ש"ך כתב דבשאר שבתות השנה מה שקורא המפטיר בתורה אינו אלא לכבוד התורה שיאמרו התורה עיקר ולכן יכול הקטן לעלות ואינו עולה למנין כיון שהפסיקו בקדיש. אבל ביום שמוציאין ב' ס"ת הקריאה שקורין בספר ב' היא חובת היום ולכן אי' יכול לעלות קטן דכל שאינו מחויב בדבר אי' מוציא את הרבים י"ח יעו"ש. וכ"כ הרשב"ש ז"ל סי' תר"ו ונראה דה"ד כשהיה קורא העולה אבל בזמן הזה שהש"ץ קורא יודה הרב דיכול לעלות

קטן בספר ב' וכמו שחלק הב"ח הנז"ל. ועיין שכנ"הג דאף בז"הז לא יעלה. ומ"מ לכתחי' ראוי להחמיר. ומוהר"ר חיד"א בספר לדוד אמת כתב שדין זה תלוי בפלוגתא ומקום שנהגו שקטן עולה אין לשנות מנהגם. ובפרשת זכור לכתחילה לא יעלה ואם עלה קטן לא ירד יעו"ש בסימן ה':

ג' כתב הרשב"ץ בס' הנז' ח"א סי' קל"א דאם נמצא הס"ת הב' מוטעה ביום שמוציאין ב' ספרים דצריך להוציא אחר אחר דהקריאה דספר ב' היא חובת היום יעו"ש וכ"כ הרב מוהר"ר חיד"א ז"ל בס' לדוד אמת סימן י"ט ס"ג:

ד' כתב בס' שכנ"הג בא"ח סי' קל"ה בהג"הט אות י"א דכשיש בב"הכ ד' חתנים א' נשא בתולה וא' נשא אלמנה וא' נשא גרושה וא' נשא חלוצה ויש ביניהם הקפדה בעלות ס"ת מי יעלה בתחי' כשהם שוים בידיעה. כהן קודם ללוי לוי לישראל ואם כולם ישראלים וכו' קורים תחלה למי שנשא בתולה לפי ששמחתה וברכתה ז' ימים. ואח"כ קורין למי שנשא אלמנה לפי שאלמנה מותרת לכהן הדיוט משא"כ גרושה וחלוצה. ונושא חלוצה קודם לנושא גרושה דחלוצ' אינה אסורה לכהן אלא מדרבנן אבל גרושה אסורה לכהן מן התורה. ועיין בס' לדוד אמת סי' ה' סכ"ב:

ה' כשיש בבה"כ חתונה ושבוע הבן מקדימין לקרות לס"ת לחתן וכשיש שני אבות הבנים מי שנולד לו הבן קודם הוא קודם לקרות:

ו' כשיש שני ת"ח אחד גדול בשנים והב' גדול ממנו בחכמה היניק וחכים קודם. כנ"הג סי' קל"ה בהגהב"י בשם בנימן זאב וכ"כ בספר לדוד אמת סי' ה' אות ג':

ז' העולה לקרו' בתורה והראוהו מקום הקריאה וברך והתחיל לקרות או לא התחיל וזכר שפרשה אחרת צריך לקרות וגלל למקום שהוא צריך לקרות הביא מרן בסי' ק"ם מחלוקת בזה וביי"א בתרא פסק שצריך לברך וכ' בס' אמת ליעקב דבמקומו' שקבלו עליהם הוראות מרן צריך לברך. ומוהרח"א ז"ל בס' לדוד אמת פסק דבענין ברבות שב ואל תעשה עדיף אף דמרן ז"ל סבר לברך וכן ראה לרבותיו ז"ל יעו"ש בסי' ו' ועיין בס' בית יהודה למוהר"י עייאש במנהגי ארג'יל סי' ס"ז שאין לברך שנית:

ח' אם סח בין ברכה לקריאה צריך לחזור ולברך:

אם נמצא טעות בין ברכה לקריאה והוציאו ס"ת אחר לא יברך ועיין בס' לדוד אמת סי' ו' סעיף כ"ה. ועיין בט"ז סי' ק"מ:

ט' אין קורין כהן אחר כהן אם לא בהפסק ישראל ביניהם אפילו באמצע הקרואים לאחר שקראו כהן ולוי וישראל אף אם יאמר החזן אע"פי שהוא כהן דחיישינן לנכנסים שלא שמעו כן מפי החזן ולכן לרווחא דמלתא יקרא לוי אחר הכהן דאז אין חששא לנכנסים

דצריכים לומר ג"כ דגם הלוי העולה אחריו פגום וכולי האי לא חיישינן ואם לא קרא לוי אחר כהן כי אם ישראל לא עכב כך העלה בספר בית יהודה למהר"י עייאש ז"ל בחא"ח סי' ל"ז יעו"ש. ומור"ם בהגה סי' קל"ה הביא בשם י"א דאין לקרות כהן או לוי למנין ז' אלא לאחר שנשלם המנין יכול לעלות בנוספין וכן ראוי ליזהר לכתחילה אם לא לעת הצורך הגם דמרן לא ס"ל הכי כמ"ש שם דלא הקפיד רק בהפסק ישראל. ובכנ"הג סי' קל"ה בהגהב"י כתב שטוב לקרות כהן ולוי וישראל ועושין שורה ואח"ך קורא כהן ולוי וישראל ועושין שורה:

יו"ד אם אין שם כהן לא יעלה לוי כלל ס' בית יהודה למהר"י עייאש במנהגי ארג'יל ועיין בס' לדוד אמת סי' ה' ס' ט"ז שהביא פלוגתא אם עולה ראשון ודעת מור"ם בסי' קל"ה דראשון יוכל לעלות. ובס' דעת קדושים חא"ח ערך ך' ס"ז כ' דדעת הרשב"א דלוי לא יעלה כלל וכ"כ מרן בכ"מ:

י"א כשחתן תורה הוא כהן ואין שם כהן אחר בבה"ך יעלה ישראל ראשון ואין צריך החתן לצאת מב"הך לדוד אמת סי' ה' אות ח"י ודוקא במקומות שמוציאין ס"ת אחר בשביל החתן אבל למנהגנו שכולם קורים בס"ת א' יכול הכהן לקרות א' ואח"ך יעלה פעם אחרת לחתן. וכ"כ הרב עיקרי הד"ט יעו"ש:

י"ב אין קורין ב' אחים זה אחר זה וכן אב ובנו מרן סי' קמ"א ס"ו ואפי' אם א' השביעי והכ' מפטיר. וכתב שם הבא"הט משם שכנ"הג דה"ד בשבת שקורא המפטיר באותו ספר עצמו אבל ביו"ט שמוציאין ספר אחר אין קפידא יעו"ש:

י"ג אב ובן בנו שכנ"הג אוסר ופר"ח מתיר. והרב מטה יהודה הסכים לדעת הכנ"הג. והרב מוהרח"א בס' מחב"ר כ' דראה באיזה מקום שנהגו לעלות וסיים וז"ל ובכיוצא בזה אמרו אם מקפיד עליו חושש ע"כ:

י"ד ביום שמוציאין ב' ספרים וכשפתחו ספר א' לקרות בו נמצא שהוא פ' המפטיר יניחו ספר זה בתיבה בלי מטפחת ויפתחו הספר אחר ויקראו בו ועיין עיקרי הד"ט א"ח סי' ו' אות מ"ד וס' לדוד אמת בתורת השלמים סימן טו"ב:

ט"ו כתב מרן בסי' רפ"ב דקטן עולה למנין ז' ובדין אם עולה למנין ג' כתב בס' בר"ה סי' הנז' דיש פלוגתא בזה יעו"ש בסי' הנז'. ונ"מ דאם הקטן נתחנך למצות תפילין יכולים לסמוך על הסוברים דעולה אף למנין שלשה וכן נעשה הלכה למעשה במחז"ק:

כתב בשכנ"הג סי' רפ"ב וז"ל אסור לקרות בס"ת בראש מגולה ואין אסור לקרות ע"ה עשיר נכבד וגדול הדור לפני ת"ח כי אין זה בזיון לת"ח רק כבוד לתורה שמתכבדת באנשים גדולים. ספר המפה עכ"ל:

ט"ז כתב מרן בב"י סי' קל"ה בשם רב יהודאי גאון דיכול לוי חתן לקרות שלישי דכיון דכל יומא לא קרי מנכרא מלתא דמשום חתנות הוא ועיין מהר"י הלוי סי' כ"ט:

י"ז קטן המפטיר היינו כשהגיע לחינוך ויודע בחיתוך אותיו' היטב. לדוד אמת סי"ט:

ח"י אם נמצא טעות בס"ת במנחת שבת אחר שקראו עשרה פסוקים והטעות נמצא בקריאת השלישי לא יוציאו אחר. חיים שאל אות י"ד

י"ט אם נמצא תיבה יתירה בס"ת עיין בא"הט סי' קמ"ג ס"ק ח' שכתב משם הגאונים דאין להוציא ספר תורה אחר:

ך' כתב בס' גינת ורדים סי' י"ד וז"ל ועכשיו בעונותינו שרבו כמעט אין לנו ס"ת כשר ואפי' שיהיה בדוק ומנוסה מחסנות ויתרות הרי א"א לימלט מדבוק אות לאות וכו' ודברים אלו פוסלים בס"ת וע"כ מנעתי עצמי לדקדק להוריד ס"ת בשביל פסול שמרגישין בו כי יודע אני שגם בס"ת שיוציאו אינו נמלט מפסולין שכתבנו ומה בצע לדחות ספר תורה אחריתי כמוהו עכ"ל:

כ"א בשאלמון נושא בתולה שמוליכים אצלו הס"ת עיין שכנ"הג א"ח סי' רצ"ב הגהות הטור אות ב' ועיין ספר חקרי לב חלק ח"מ סי' קי"ח:

כ"ב אם ביום שבת כשהוציאו הס"ת נמצא העמוד בלי תפירה מותר לקרות בו חק"ל י"ד ח"ב סי' קכ"ג ועיין בית יהודה ח"ב סי' כ"ט ועיין עיקרי הד"ט א"ח סי' ז' אות י"א:

כ"ג כתב הרשב"ץ ז"ל בספר התשב"ץ ח"ג סי' קצ"ג דאם איתיו' השם הם מטושטשו' אסור להעביר דיו עליהם דהו"ל מוחק הכתב התחתון כדקי"ל בשבת דכותב ע"ג סקרא חייב שתים משום מוחק ומשום כותב וכ"כ ג"כ הרב הנז' בח"א סי' קכ"ז יעו"ש. והרב מוהר"ר חיד"א בס' ברכ"י חא"ח סי' ל"ב הביא פלוגתא בזה וכתב דלמעשה יש להחמיר. ובספר התשב"ץ בח"א סי' קכ"ז הנז' כתב דהגם דיש לדחות דאין ראיה מההיא דכותב ע"ג סקרא דמאחר דהכתב הראשון היא סקרא שייך מוחק וכותב אבל אם הכתב הראשון הוא דיו לא שהרי הכותב כתב ע"ג כתב פטור כמ"ש בש"ס פ' הבונה מ"מ גבי ס"ת כתב דשייך מוחק את השם והביא ראיות לדבריו יעו"ש. ובספר עיקרי הד"ט א"ח סי' ז' אות ה' יצא לחלק דאם רשומו ניכר אסור ואם אין רשומו ניכר מותר. ועיין לה' זרע אמת א"ח סי' ז' שהתיר:

כ"ד לקלוף את השם כולו ממקומו בס"ת כת' הרשב"ץ בח"א סי' קמ"ט דאסור דאין התר זולת לקדור כל האזכרה עד שישאר נקב במקומה אבל לקלוף באופן דמחלק הגויל לשנים לא יעו"ש שהאריך ובסוף התשו' כתב וז"ל זה אני דן להלכה אבל למעשה אני

מניח הסופרים לקלוף ואיני מוחה בידם לפי שבספר המצות הזכיר הקליפה ולא אסרה עכל"ה. וכ"כ בח"ב סי' ק"ט:

כ"ה אם יכולים לעשות בגר לס"ת מבגד שנשתמ' בו הדיוט עיין מור"ם בהגה סימן ר"ס וקמ"ז ומרן בסי' קנ"ג סכ"א ומח"בר שם ובקונטריס אחרון סי' קמ"ז עיקרי הד"ט א"ח סי' ח' אות א':

כ"ו תשמישי קדושה שבלו ואי' ראוים לתשמיש הראשון אם יכול למוכרן ולהוציאן לחולין ולקנות בדמיהן תשמיש קדושה כיוצא בו עיין סי' קנ"ג סי"ח וסי' קנ"ד ס"ו וס"ח וס"י ובמ"א סק"ו ובי"ד סי' רפ"ב. שמש צדקה חא"ח סי' א' וסי' י"ג וי"ד בית יהודה א"ח סי' כ"ז זרע אמת א"ח סי' כ"ג משפטי שמואל סי' ט"ו. פמ"א ח"ב סי' צ"ח. גו"ר י"ד כלל ג' סי' י"ג. עיקרי הד"ט א"ח סימן ח' אוט ו' ומסיק דלהשתמש בו לקדושה קלה אסור אבל למוכרו ולעשות בדמיה קדושה אחרת כיוצא בה מותר ע"ש הטעם. ועיין זרע אמת ח"ג סי' י"ט חוות יאיר קס"ב:

ז"ך רמונים של ס"ת שאינו יכול להשתמש בהם לס"ת מפני כובדן יכול להתיכן ולעשות מהם ב' זוגים דאל"ה לא משום לתא דלא תעשון כן וגו':

כ"ח ס"ת שנמצאו החיתי"ן שלו הגג ארוך כתב בס' לב שלמה א"ח סי' ב' דכשר ע"ש. הוא הרב מוהר"ש הלוי ז"ל:

כ"ט יריעה בת ד' דפין מהם צריך לסלק כל היריעה ועיין בית יהודה ח"ב סי' כ"ה עיקרי הד"ט י"ד ס"ל אות ב':

ל' עמ"ש מרן שאין עושין יריעה פחות מג' דפים כ' הרב ברכ"י שאין צריך שיהיו כתובי' כל ג' דפים אלא אפי' אין כתיב בה אלא דף אחד כשר בדיעבד ונ"מ בתחילת הספר וכ"ש במגילה:

ל"א יריעה בת ב' דפים או א' כשר בדיעבד. הרשב"ץ ח"ב סימן צ"ג ועיין בספר ברכי יוסף י"ד:

ל"ב יריעה אחרונה של ס"ת שלא הניח בה גליון כדי לגלול העמוד כתב הרב מוהר"י עייאש בס' בית יהודה במנהגי ארג'יל משם רבו ז"ל דיש לגנוז אותה יריעה ועושין אחרת כהלכתה דבעינן השיור של החלק מגוף היריעה עצמה אכל לתפור בה גליון לא מהני דחשוב כנפרד והוכיח כן מל' רש"י בפר"ק דב"ב יעו"ש והרשב"ץ ח"ב סי' צ"ג התיר:

ל"ג ס"ת שנקרע יותר מג' שיטין עיין מוהרי"ט ח"ב חי' ל"א ופמ"א דברי יוסף סי' מ' משחא דרבותא עיקרי הד"ט:

ל"ד עמ"ש מרן בי"ד סי' רע"ט ס"ג דספר תורה שנמצאו בו ג' טעיות אסור לקרות בו כתב הר' זרע אמת ח"ג סי' ק"מ דאפי' הם בחסרות ויתרות יעו"ש:

ל"ה תמונת נונ"ין של פ' ויהי בנסוע הארון כך הוא כן כתב הרב מנחת שי:

ל"ו צוריאל צורישדי פדהצור פדהאל עמישדי כולם נכתבים תיבה א' הרשב"ץ ח"א חי' קע"ז בשם הירושלמי:

ל"ז ובענין מלת בם יה הביא פלוגתא אם הוא תיבה אחת או שתי תיבות לכן לא יכתבם בשני שיטות. ובספר לדוד אמת סי' י"ב כ' שהם בשתי תיבות:

ל"ח כתב הרב מוהר"י עייאש ז"ל בספר בית יהודה במנהגי אנג'יל בשם גנת ורדים לא"ח כלל ב' סי' י"ב וי"ג דבאותיות **הויה** בעינן שיהיו כתובי' כסדרן ודינם כתפילין ומה שנזכר בפוסקים בתיקון **ה** שבשם אינו אלא על **ה** אחרונה אבל **ה** ראשונ' אם נדבקה אין לה תיקון:

ט"ל ס"ת שנמצאו היו"דין שלו כעין למ"ד מחמת התגין עיין מים רבים י"ד סי' ס'. בית יהודה י"ד סי' נ"א. ז"א ח"ג י"ד סי' קל"ז ויגרור התג בלבד וכשר ועיין דבר שמואל סי' שמ"ח ביו"ד שם:

מ' תיבת הים שבסוף השירה שנכתבה בתחילת שיטה עיין דב"ש סי' שב"ה בעי חיי י"ד סי' רל"ד מעשה רוקח הל' ס"ת פרק ח' שיורי ברכה סי' רע"ז גו"ר א"ח כלל ב' סי' י"ב מהר"ץ ז"ל:

מ"א ס"ת שנקרע ה' או ו' שטות כתב בס' חיים שאל סי' נ"ז דיכול לעשות טלאי מבחוץ ויתקן האותיות שנקרעו לכותבם על הטלאי. ואף שנקרע תיבת אלהיכם בין אלהי לאותיות כם יקדיר אותיות כם ויכתבם על הטלאי ועיין מהר"ם מלובלין ס"ס קי"ב ובש"ות ב"ח סימן קי"ג ולא דמי לכותב חצי השם על הטלאי דשאני אותיות הנטפלות:

מ"ב בענין ס"ת שיש דפין שכתיבתן ארוכה למטה וקצתן קצרות וכו' עיין בס' אהלי יעקב למהריק"ש ז"ל שאלה י"ב. עיקרי הד"ט א"ח סי' ז' ועיין דבר משה ח"א י"ד סי' ס' דף צ' ד' שנמצא בס"ת הגג ארוך עיין מהר"י הלוי סי' פ"א דף ק':

מ"ג שם הוי"ה ב"ה שכתוב על שום דבר עובד על מחיקתו אף שלא כוין הסופר לשם קדושת ה' בשעת כתיבה ושאני ס"ת דלהחמיר בעינן לשם קדושה. וכן אם חקוק על טבעת ואסור לומר לגוי להתיכו ומקומו אסור בהנאה וצריך גניזה חוות יאיר סי' ט"ז ועיין מ"ש מרן ס"ס רע"ו. ובט"ז סימן הנז' ס"ק ב' ועיין בדק הבית סי' רע"ו שכתב שמותר למוחקו ובספר גבעת פנחס ס"ס מ"ד כתב שאסור למוחקו:

מ"ד פרשת העגל צריך לקרותה בספר תורה עם הלוי:

מ"ה כתב הרב מוהר"ם מלובלין סי' ס"ח דיש ליזהר לכתחילה שלא לתפור ידיעות הס"ת על ידי אשה וכן להפריד דבוק האותיות יעו"ש מלתא בטעמא ובלקט הקמח חח"מ הורה לקרוע התפירות שנעשו ע"י נשים:

הלכות ברכות

א על הקלאוו מברך בורא מיני בשמים. ברכ"י סי' רי"ו בשם אליה רבה ועיין שכנ"הג ופרי האדמה:

ב' על מי אזאהאר ומי ורד מברך עצי בשמים. מרן שם ועיין ז"א ח"ג בלקוטים:

ג' על פירות חמוצים כמו לימוניס וכיוצא אינו מברך כלום דאזוקי מזקי ואם אכלם עם סוקאר מברך שהכל. יד אהרן בשם מהריק"ש:

ד' על הארופי מברך שהכל. ב"י בשם א"ח:

ה' על היגוס ג'ומבוס מברך בפ"הע ושהחיינו. פרי האדמה:

ו' על פלפל וזנגביל יבשים ועל הקלאוו שאין דרך לאוכלו אלא ע"י תערובת אינו מברך כלום:

ז' אפונין קלויים וכתושים מברך שהכל. בית יהודה ח"ב סי' צ"א:

ח' כמהים ופטריות והם טורמאס והוגנוס אינו מברך שהחיינו. אליה רבה סימן רכ"ה ס"ק י"ד אשל אברהם סי' הנז':

ט' על גרעיני הפירות מברך שהכל ואינו מברך שהחיינו. יוסף אומץ סי' כ"ד וסי' נ"ו:

י' קטניות קלויים מברך בפ"הא ברכ"י:

י"א לינאזה קלויה שהכל:

י"ב על הפיניוניס מברך בורא פרי העץ. פרי האדמה:

י"ג על אביוטאס בפ"הע. נוה שלום:

י"ד על פירות שמוציאין אילני סרק שהכל. ש"ע וברבי יוסף כתב בשם הרב האר"י שמברך בפ"הע:

ט"ו על זרע דלועים מברך שהכל. נוה שלום:

ט"ז על משקה היוצא מהפרי מברך שהכל חוץ מזיתים וענבים:

י"ז על פאשטא ריאל במ"מ ועיין פר"ח י"ד סימן קי"ב סקי"ז בא"הט א"ח סי' ר"ח סק"ג:

ח"י הטעם שמברכים על האורז במ"מ משום דזיין ולאחריו בורא נ"ר שלא נתקנה ברכה מעין שלש אלא על שבעת המינים. ועיין מרן בב"י סי' ר"ח:

י"ט עמ"ש הר' מהר"ר חיד"א בס' מורה באצבע סי' ג' אות צ"ה שיאכל פחות מנ"ד דראמאס ויברך על המחיה ואם אכל נ"ד דראמאס או יותר עד ע"ב דראמאס נכנס בספק

ב"המז ולא יברך ברכת המזון עד שיאכל ע"ב דראמאס שמעתי שהדורו שמנה דראמאס וחצי:

ך' כתב בס' יד אהרן משם ס' פרח שושן דבפת הבאה בכיסנין יש מחלוק' בכמה מיקרי קבע ולכן ירא שמים לא יאכל אלא פחות מג' ביצים או יאכל ד' בצים ויברך המוציא וב"המז:

כ"א אם סח בהמוציא בעודו לועס כתב בשל"ה שאין צריך לחזור ולברך ועיין מה שהק' הרמ"א סקי"ו ועיין הל"קט ח"ב סל"ג:

כ"ב עמ"ש מרן בא"ה סי' ס"ד בנושא בתולה דצריך לשמוח עמה ז' ימים כתב ה' גו"ר א"ח כלל א' סי' כ"ח דבעינן שלמים ולא אמרינן מקצת היום ככלו ואפ"ה בליל ח' אין מברכין ז' ברכות ולא אשר ברא. ועיין כנסת יחזקאל אבן העזר סי' נ"ט דף פ"ג:

כ"ג הנער שמתחנך במצות תפילין אם יברך שהחיינו. כן המנהג פשוט לברך שהחיינו ביום המשח אותו:

כ"ד עד אמתי מברכין הלבנה עיין סימן תכ"ו ועיקרי הד"ט יו"ד בהשמטות דף קכ"ז ע"ג וע"ש דף ק"ל אות ק"ד:

כ"ה כתב הרדב"ז ח"ב סי' תרס"ה דמאי דאמרי' ספק ברכות להקל או מחלוק' בברכות ה"מ בזמן שהספק או המחלוקת בברכה עצמה אבל אם נפל מחלוקת בעשיית המצוה מברכין עליה והביא דבריו בס' חיים שאל ח"ב סימן טו"ב:

כ"ו כתב הרב בני חיי א"ח סי' תל"ב וז"ל ונראה דלא אמרו ספק ברכות להקל אלא בספק אם בירך או לא. וכן אם פליגי בה הפוסקים אבל היכא דמעיקרא לא הוי אלא רשות מאן דבעי מברך ודקדק הטור לומר ומסתברא רשות הוא (ר"ל על ברכת שהחיינו) כלומר לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא אעיקרא דדינא כיון דהוי רשות כההיא דקרא חדתא מאן דבעי מברך. ועיין בתשובות הריב"ש סימן תק"ו שכתב כן בפי' ועיין בתשו' הרשב"א הביאה מרן לעיל סי' רכ"ג ועיין בס' חוות יאיר:

ז"ך אסור ברכה שאינה צריכה אינו רק מדרבנן ומוציא שם שמים לבטלה דנפקא לן בפ"ק דתמורה מדכתיב את ה' אלהיך תירא ה"מ בלא ברכה. הר"ן בפ"ג דר"ה. ועיין בש"ע סי' רט"ו ס"ד ובמגן אברהם שם סק"ו ועיין עיקרי הר"ט א"ח סימן יו"ד אות י"ד:

כ"ח קטן יכול לברך הגומל. עיקרי הד"ט סימן יו"ד אות י"ח:

כ"ט כתב הרשב"ץ בספר התשב"ץ ח"ג שאלה ע"ט דבכוס של ברכת ארוסין ונשואין וכוס של מילה יכול לברך ולהטעימו לאחר וליכא משום ברכה לבטלה והביא ראיה ממ"ש התוס' דכשיש מילה ביו"הך ובט"ב מברך על הכוס ומטעימו לתינוקות מש' דאף שאינו

טועם המברך ליכא ברכה לבטלה ולהטעימו לתינוק הנמול בלבד כתב בדרך אפשר דיוצא אף דלאו בר חיובא הוא אחר דהמצוה נעשית בשבילו אבל להטעימו לתינוק שהגיע לחנוך כתב דהדבר פשוט דיוצא בזה יעו"ש ובשאלה ס"ה:

הלכות שבת

א' בענין אסור פסוק רישיה כתב המ"א בסימן שי"ד סק"ח דאפי' באסור דרבנן אסור וסיים שם דבאמירה לגוי מקלינן בדבר שאין מתכוין אע"ג דהוי פסיק רישיה ועיין מ"א סי' דנ"ג ס"ק מ"א ובט"ז שם סקי"ה:

ב' כתב המ"א בסי' רנ"ג ס"ק ט"ל וז"ל ובאגודה כתב שמעשה היה שהטמינה שפחה חמין משחשכה ואסרו התבשיל שהיה צונן והתירו הבשר שהיה ראוי לאכול צונן עכ"ל:

ג' כתב בס' עיקרי הד"ט חא"ח סי' י"ט דתבשיל שנתבשל כל צרכו והוא עומד על גבי כירה בשבת מותר להוציא מהקדרה בכף והוא עודנו על האש. ומ"ש הפוסקים דאסור היינו כשעדיין לא נתבשל כל צרכו יעו"ש בשם הרדב"ז ועיין בסי' שי"ח סי"ח ובט"ז שם:

ד' עוד כתב שם בשם הרב זרע אמת דאינו נכון לשום בשבת הצוקאר בכוסות ולערות עליו הקאווי רק יערה תחילה הקאווי ואח"ך ישים האצוקאר:

ה' כתב מהרי"ק בהלכות שבת להניח דבר קר ע"ג קדירת חמין (שאינה על האש דהיינו הטמנה) מותר אבל לא יעשה עליה בגדים ונ"ל שהמאכל שמערה מקדירה לקדירה מותר להטמין הקערה כשמניחה על הקדירה תחת הבגדים דהכי פסק הרב דמאכל שפנהו מקדירה לקדירה אחרת מותר להטמין ואין לחוש שמא ירתיח דכיון שעירהו אינו חושש לרתיחתו כדאמר טעמא בגמרא ואע"פ שמטמינו אינו אלא שלא תצטנן ואם הקדירה על האש והמאכל שבקערה יש בו רוטב והוא צונן אסור ליתנו ואם הוא חם קצת ונותנו על הקדירה שאינו יכול להתחמם עד שתהיה היד סולדת בו שרי. והנני כותב קיצור דברים אלו לפי פסק רבינו בסי' שי"ח תבשיל שנתבשל כל צרכו והוא צונן ויבש שאין בו מרק מותר להניחו ע"ג מיחם שעל האש אפילו במקום שהיס"ב ואפילו הוא קר כיון שהקדרה מפסקת:

ו' ואם יש בו מרק והוא קר ונותנו ע"ג מיחם שעל האש אם מצטמק ויפה אסור לדברי הכל. ואם הוא חם קצת ונתנו על הקדירה שעל האש אם יוכל להתחמם עד שתהיה היס"ב אסור לדברי הכל ואם לא היה היס"ב אלא שמוסיף חום קצת מהתחתון יש אוסרים ויש מתירים. ויש ליזהר בכל זה אם יש בקערה שומן קרוש בעין שלא יתנה על קדירה חמה אפילו לא יתחמם כ"כ שתהיה היס"ב:

ז' **כתב** מהרי"ק סי' שי"ח דאסור להגיס בקדירה בכף כ"ז שלא נתבשלה כל צרכה דהוי כמבשל ויש ללמוד מזה דה"ה שאין לכסות הקדירה כ"ז שלא נתבשלה כל צרכה דכסוי הוי בשול יותר ממגיס ולכן אין לגלות הקדירה ולחזור ולכסותה בכסוי כשהוא על האש ועדין לא נתבשלה כל צרכה. וכן כתב רבינו עובדיה מבר' דכסוי הוי כמו מגיס:

ח' **בענין** הטמנה שכתב הרא"ש שאם האש תחתיה אסור להטמין אפי' מבע"י כמ"ש הש"ע שע"י האש מוסיף הבל מנהג עירנו כמ"ש הר"ן בשם הרמב"ן דאפילו האש תחתיה מותר להטמין בדבר שאי' מוסיף הבל מבע"י ואם אינם נוגעים בקדירה לכ"ע אין כאן הטמנה ואפי' בשבת מותר אם נתבשלה הקדירה כל צרכה וכמש"ל. והמדקדקים עושים כהרא"ש ז"ל עכ"ל הרב המחבר:

ט' **כתב** בפ"ג דר"ה שכל מלאכה שכשמתכוין לעשותה חייב עליה מן התורה כשאין מכוין לעשותה פטור אבל אסור מדרבנן. וכל מלאכה שכשמכוין לעשותה אינו חייב עליה מן התורה ואינו רק אסור דרבנן. כשאין מכוין לעשותה מותר לכתחי' אף מדרבנן. והוא מש"ס שבת סוף פ' כירה דף מ"ו ע"ב:

יו"ד **עוד** כתב שם הר"ן שכל מלאכה שעושה אותה בכלי שאין דרך לעשות בו אותה מלאכה לא הויא מלאכה דאורייתא:

י"א **כתב** מור"ם בהגה סי' ש"ז ס"ד מי ששכר גוי להוליך סחורתו ובא הגוי ולקחה מבית ישראל בשבת אסור וראוי לענוש העושה עכ"ל. וכתב שם המ"א סק"ו וז"ל לענוש העושה. לפי עשרו בממון או במלקות אם אין לו ממון. וכתב ר"א ששון סי' קנ"ו דאם טעה שסבר שמותר אין עונשין אותו. ונאמן לומר שעשה בשוגג ע"כ. ועיין במ"א סי' תצ"ו סק"א. ועיין ס"ס של"ד בהגה במי שחלל שבת ועיין בי"ד סי' קפ"ה:

י"ב **מותר** לנדות בשבת למי שחלל שבת. אבל מי שבזה ת"ח וכיוצא אסור לנדותו בשבת בר"ה סי' ש"ז:

י"ג **לחלל** שבת לצורך חולה שיש בו סכנה ברפואה שאינה טבעית כ"א בדרך סגולה עיין בר"ה סי' ש"א אות ו' שהאריך בזה:

י"ד **מי** ששכר גוי בע"ש להביא לו מלבוש מחוץ לתחום וקצץ עמו ולא אמר לו להביאו בשבת והגוי הביאו בשבת או ביו"ט מותר ללבשו באותו שבת או יו"ט דגוי אדעתא דנפשיה עביד ומותר אף למי שהובא בשבילו ועיין בש"ע סי' רנ"ב ס"ד ובמ"א סי' תקט"ו סק"ג:

ט"ו **כתב** בס' ערך השלחן וז"ל בסי' שכ"ה כתב רש"ל ס"פ אין צדין דאסור לקנות פת ע"י גוי אפי' לומר לו מע"ש שיקנה למחר ע"ש וכבר כתבתי בסי' ש"ז דנרא' מדברי הרוקח

והרשב"א והריב"ש דלא אסרי' אמירה לגוי מערב שבת אלא במלאכה גמורה ולא בשבות דרבנן וכ"כ בהדייא הרדב"ז והר"א ששון. ואע"ג דכמה רבוותא אסרו כה"ג (וכמ"ש מרן בסי' ש"ז) לצורך מצוה שרי בפשיטות אמירה לגוי מערב שבת בשבות דרבנן וכו' אבל לומר לגוי בשבת יש להחמיר דהא דשרינן שבות דשבות במקום מצוה י"ל דהיינו דוקא במצוה שאין בה הנאה וכו'. אבל אי איכא הנאת הגוף לא וכו' ע"כ:

ט"ז גאלוגאס אם מותר לצאת בהם בשבת עיין מרן בב"י סי' ש"א וכתב שם בשם רי"ו דאע"ג דעושה חריץ מותר דקי"ל כרבי שמעון וכו' וכ"כ הרשב"ש סי' קצ"ו וכ"כ בס' יכין ובועז ח"ב סי' מ"ג יעו"ש. ועיין הרשב"א ח"ג סי' רס"ו.

י"ז לטעום בין יוצר למוסף א"צ לקדש ועיין עיקרי הד"ט א"ח סי' ג' אות ג' שכ' משם רב א' שהביא עדות משלוחי ארץ ישראל תוב"ב שבכל ארץ ישראל נוהגים שלא לקדש בין שחרית למוסף יעו"ש:

ח"י בענין טלטול ההילוך מורה השעות בשבת עיין להרב מים רבים סי' ל"א שהביא פלוגתא בזה. והרב מהריק"ש בס' אהלי יעקב סי' ק"ו התיר וכ"כ בס' משחא דרבותא ח"א דף ט'. וכ"כ בס' ברכ"י סי' ש"ח. ועיין עיקרי הד"ט סי' י"ד אות ב':.

י"ט כתב בס' עיקרי הד"ט בשם הרב טל אורות דמי שיש לו כאב האזן ורפואתו להטיף טפת חלב מדד המינקת תוך האזן דמותר בשבת כיון שמלאכה שא"צ לגופה היא ובמקום צער כה"ג שרי:

כ' עוד כתב בשם הרב גנת ורדים דמותר לסנן יין שיש בו יתושים או תולעים בשבת ע"י שינוי:

כ"א ישראל שהביא הפת לתנור בערב שבת מבע"י כדי לאפותו והגוי מתעצל באפייתו ולא נתנו בתנור עד שחשכה מותר דכיון דאין הישראל אומר לו לאפותו בשבת מותר. ודמי למ"ש מרן סי' רנ"ב ס"ב דמותר ליתן בגדיו לכובס נכרי סמוך לחשכה אם קצץ לו דמים דגוי אדעתא דנפשיה עביד. בית יהודה סי' כ"ח:

כ"ב במקום הפסד גדול יש להתיר שבות ע"י גוי אפילו כדרכו ושבות ע"י ישראל שלא כדרכו הרב מ"א סי' ש"ז ססק"ז ומסיק דבלא"ה אין להתיר כלל. והביא דבריו בס' מחב"ר סי' הנז':

כ"ג אסור לומר לגוי שיאמר לגוי חבירו לעשות מלאכה בשבת הרב ברכ"י סי' ש"ז אות ה'. ועיין באה"ט ס"ק ג':

כ"ד להסיר מגופת החבית הטוחה בטיט בשבת אסור. ולא דמי לדף שמשימין בפי התנור כיון דאינו עשוי לקיום ועיין מרן בב"י סי' שי"ד מ"ש בשם המרדכי ות"ה. וע"ש בש"ע סעיף יו"ד:

כ"ה לעשות בשבת קשר ועניבה אסור. זולת אם עתיד להתירו לבו ביום. מרן בב"י בשם המרדכי סי' שי"ז. ועיין בא"הט שם ס"ק י"ג:

כ"ו עמ"ש מרן בסי' שי"ח סט"ו דבר שנתבשל כל צרכו והוא יבש וכו' מותר להניחו כנגד המדורה אף במקום שהיס"ב. קשה דכיון דקי"ל דיש בשול אחר צלי ואפיה כמ"ש בס"ה ה"ה דיש צלי אחר בשול וכ"כ הרמ"א. והיאך התיר ליתן דבר יבש שנתבשל במקום שהיס"ב והרי הוא נצלה שם. תירץ בספר אורח לצדיק סי' ו' דמיירי שנתנו יבש בתוך הקדירה. וכ"כ בספר מאמר מרדכי ס"ק ט"ו. ובס' שלטי הגבורים כתב בדרך אפשר דהטור ס"ל דדוקא בשול אחר צלי וכו' אסור. אבל צלי אחר בשול לא:

כ"ז כתב בספר יד אהרן משם הרב הלקט דנר שבת מצותו כל הלילה. ואם איש עני הוא לא יפחות משעור סעודה:

כ"ח המקדיש ס"ת ומתפללים בבית המקדיש ז' ימים אם אומרים ברכה מעין שבע שם בליל שבת. הרב כנ"הג ס"ס רס"ח נסתפק בזה ומסיק וכתב וז"ל ולהיותי מסופק בדבר כמה פעמים נמצאתי בליל ש"ק והש"ץ אמרה ולא מחיתי בו. ואם לא היה אומר אותה לא הייתי אומר לו שיאמר אותה דאין ולאו ורפיא בידי עכ"ל. ועיין מטה יהודה סי' הנז'. דבר משה סי' כ"ג. עיקרי הד"ט סי' י"ב אות ב':

כ"ט כתב בס' חוט המשולש ח"ד סי' ל"ב דבכוס של קדוש שמקדשים בב"הכ בליל שבת ואין טועמים אותו לשום תינוק מותר והביא ראיות ע"ז יעו"ש:

ל' כשיש מילה ביום שבת קדש. במנחה אומרים צדקתך אף אם בא אבי הבן לבה"ך מור"ם בהגה סי' קל"א וכ"כ מהר"ר חיד"א בס' ברכ"י סימן הנזכר:

ל"א יין מגולה דפסול לקדוש ולהבדלה כתב בס' בית יהודה חא"ח סימן מ"ג דאינו נפסל האידנא רק אם נמר ריחו וטעמו או אם עברה עליו לילה א' מגולה:

ל"ב מי שהבדיל על היין ונמצא חומץ חוזר ומבדיל על היין. אבל עצי בשמים ומאורי האש יצא. חיים שאל סי' ע"ד אות מ"ג:

ל"ג כתב הרב שכנ"הג סי' רפ"ב בהגהב"י רמה שנהגו בשבת שיש חתונה או שבוע הבן שעולים הרבה לקרות בתורה וחוזרין וקוראים מה שכבר קראו אין איסור בדבר ומ"מ הנכון כדי לצאת ידי כל הסברות שהש"ץ יקרא ג' פסוקים לכל עולה ואם בכל זאת לא יספיקו לעולים אז יחזרו לקרות מה שכבר קראו. ועוד ראוי לש"ץ להזהר שלא לחזור

ולקרות מה שכבר קרא אלא אחר שקראו שבעה עולים לפחות כ"א פסוקים שהוא חיוב הקריאה ואחר כך אם יראה שאין הסדר מספיק לכל העולים יקרא מה שכבר קרא לאחר:
ל"ד בענין העולים לס"ת כשיש ב' שמחות בבית הכנסת מי קודם. אבי הבן קודם לחתן. בעל ברית קודם לאבי הבן. ב' אבות הבנים או ב' חתנים ת"ח בעל הוראה קודם לת"ח מפולפל ואינו בעל הוראה. ת"ח קודם לכהן ע"ה. כהן קודם ללוי. לוי קודם לישראל. שניהם ת"ח שוים או כהנים ולוים או ישראלים כאבות הבנים מי שנולד ראשון עולה ראשון. ובחתנים או אבות הבנים שנולדו בשעה אחת מגרילין ביניהם. ועיין בשכנ"הג סימן קל"ה בהג"הט אות ט' דיש ללמוד דינים אלו ממ"ש שם הרב הנזכר יעו"ש ועיין בס' לדוד אמת סי' ה' סעיף כ"ד וכ"ה:
ל"ה בחור שנשא אלמנה כתב הרב מהר"י הלוי סי' פ"ב שיקראו לו פ' ואברהם זקן בלא תרגום:
ל"ו אמירה לגוי שבות לאו דוקא בשבת אלא ה"ה בכל דבר אסור ועיין בסימן רנ"ב ס"ו. עיין ברכ"י ח"ב סימן תקנ"א ס"ד ואפילו באסור דרבנן אסור לומר לגוי לעשותו בשבת הר' חיים שאל בסי' ע"ד אות נ"ה ועיין קול אליהו סי' ל"ב. ש"ך י"ד סי' ש"ץ סק"ד ועיין שלחן גבוה סי' תקנ"ד אות ל"ה מור"ם בהגה ח"מ סי' של"ח:
ל"ז אשה שאירע ליל טבילתה בשבת ושכחה ליטול הצפרנים יכולה ליטלם ע"י גוי או בידיה או בשניה כן פסק בי"ד סי' קצ"ד וכ"כ הרב זרע אמת ח"ב סי' פ"א ועיין בס' שדה הארץ ח"ג סי' פ"ח וכ"ט שפ' להתיר לחותכם ע"י גוי ועיין להרב ט"ז בי"ד סי' קצ"ח ס"ק כ"א:
ל"ח אשה שאירע טבילתה בליל שבת אם יכולה לטבול בעוד היום גדול כתב בספר דבר שמואל סי' של"ח דאינה יכולה לטבול עד הלילה. ועיין עיקרי הד"ט יו"ד דף קכ"ו:
ט"ל אסור לסתום החלון המפסיק בשבת אפי' ע"י גוי (פי' כין הבית אשר שם מת לבית אחר) כנ"הג סי' והביאו הבאה"ט סי' ס"ק ג' אבל קודם שימות המת מותר. והר' מ"א והר' אליה רבה בסי' שי"ג התירו ע"י גוי וכ"כ בספר בית יהודה ח"ב סי' כ"ט:
מ' כשחל יום שמת אביו בשבת עיין בא"ח סי' תקס"ח ס"ט שפסק דיתענה למחר ובס' דבר משה כתב משם הרב האר"י דיתענה בע"ש יעו"ש מלתא בטעמא:
מ"א אם יכול האבל לעלות לס"ת בשבת שהוא ז' לאבלות עיין להרב זרע אמת סי' ק"ס ועיין ד"מ י"ד סי' פ"ב:
מ"ב בדין אבל שהוא אבי הבן אם יכול לעלות לס"ת בשבת עיין הלקט ח"א סימן רפ"ט נחלת שבעה סי' י"ז רש"ל בתשו' סי' ע"א דבר משה י"ד סי' פ"ב זרע אמת סי' קנ"ח

ברכ"י י"ד סימן י"ג אות ה'. ובס' לדור אמת סי' ה' אות כ"ט כתב דשב ואל תעשה עדיף יעו"ש. עיקרי הד"ט י"ד סי' ל"ו אות י"ט ועיין בס' כנסת יחזקאל דף ו':

מ"ג כתב הרב שכנ"הג בסי' תקס"ח בהגהב"י אות יו"ד דכשאירע יום מיתת אב ואם בשבת או בר"ח שאסור לאכול בסעודה של שמחה כגון סעודת אירוסין וכיוצא. ובשם מהרי"ו כת' שבליל שלמחרתו יום מיתת אב ואם שאין לאכול בלילה בסעודה של שמחה יעו"ש ופסקו מור"ם בס"א שצ"א ובסי' ת"ב:

מ"ד כתב הרשב"ץ בח"ב סימן רע"ז דברכת המילה היא בין חתיכת הערלה לפריעה דעיקר המילה היא הפריעה וסיים שם דהמל בשבת ולא פרע חלל שבת. ומרן בי"ד ס"סי רס"ו כתב דיש ליזהר שלא ימולו ב' מוהלים בשבת יעו"ש:

מ"ה מוהל שאינו יכול לעשות המציצה מפני שיש לו מיחוש בפיו אי' יכול למול בשבת לשיעשה אחר המציצה ואם עבר ומל יכול אחר למצוץ מפני שסכנה הוא לולד. מכשירי מילה משם הרב אדמת קדש:

מ"ו אדם שלא מל מעולם לא ימול בשבת ואם כבר מל פעם א' מותר. מרן בי"ד סי' רס"ו ס"ז ועיין בט"ז שם:

מ"ז כתב הבא"ח בא"ח סי' תר"ב משם המ"מ דבשבת שובה אין הנער אומר הפטרת שובה כי אם גדול:

הלכות ראש חדש

א' ר"ח שחל בשבת והתפלל מוסף של שבת ולא הזכיר ר"ח כלל וחתם גם כן בשבת צריך לחזור ולהתפלל מוסף של שבת ור"ח. עיקרי הד"ט א"ח סי' י"ו אות כ"ה משם מים רבים:

ב' בנוסח כתר שבמוסף יש לומר בשבת וי"ט עם עמך ישראל ובר"ח יאמר ועמך ישראל ס' ברכ"י סי' תכ"ג:

ג' עוד כתב הרב הנז' דנוסח מוסף של ר"ח רחל אמנו תקנהו ורמוז בר"ת **ראשי חדשים לעמך**:

ד' ביום ר"ח מי שכבר התפלל תפלת מוסף ואחר כך לבש תפילין דראש חדש ושמע מעשר' שהיו אומרים כתר יענה קדושת כתר עם התפילין הואיל וכבר יצא י"ח מוסף. הרדב"ז סי' פ' הובאו דבריו בספר חמדת ימים:

ה' אם היחיד טעה בשחרית של ר"ח ולא הזכיר יעלה ויבא ולא נזכר עד שהתפלל תפלת המוספין א"צ לחזור דלא גרע דיעבד דיחיד מלכתחילה לצבור. מ"א משם כנה"ג:

ו' **כתב** הרב שכנה"ג שנשאל אם כשחל ר"ח טבת בשבת אם יכולים לקרות בס' ראשון הרבה עולים והשיב דמותר וכן הדין כשחל ר"ח אדר או ר"ח ניסן בשבת שמוציאין ג' ספרים יכולים לקרות בספר א' כל מה שירצה והביא כמה ראיות מן הש"ס והפוסקים:
ז' **אם** טעה והתחיל לקרות בשל חנוכה קודם ר"ח צריך להפסיק ולקרות בשל ר"ח ואח"כ בשל חנוכה. שכנה"ג בשם ס' המפה:
ח' **בר"ח** טבת שמוציאין ב' ספרים קורין ג' גברי בשל ר"ח והד' קורא בשל חנוכה ואם קרא ד' בשל ר"ח צריך לקרות ה' בספר ב' של חנוכה משום הס"ת ואם טעה והתחיל לקרות כשל חנוכה פ' רמ"א בס"סי תרפ"ד דצריך להפסיק לקרות בשל ר"ח. והמ"א בסי' ק"מ כתב דמשלים של חנוכה ואח"כ ר"ח דהא איכא מ"ד בגמרא דלכתחי' מקדימין של חנוכה. וכ"כ הט"ז בסי' תרפ"ד דהאי פסקא דרמ"א לאו דסמכא. והרב מוהרח"א בספר לדוד אמת הביא פלוגתא בזה ולמסקנא כתב כמ"ש רמ"א דיגלול ויקרא פרשת ר"ח ולא יברך שנית:

הלכות פסח

א' **כשחל** ערב פסח בע"ש כתב בספר שאלת יעבץ שאין אומרי' ויהי נועם במוצאי שבת שלפניו כיון שערב פסח אסור בעשיית מלאכה מחצות ואילך מדינא. ועיין עיקרי הד"ט א"ח סי' י"ב ס"ו ובסי' ל"ו אות כ"ה כתב משם הרב כנ"הג שאין הדבר תלוי בעשיית מלאכה רק שיהיו ששת ימי החול יעו"ש. וכן מנהגנו לאומרו:
ב' **בענין** שק של קמח שנמצא בו בצק דבוק עיין לבוש סי' תס"ו שיירי סי' הנז' פר"ח. בתי כהונה ח"ב. ברכ"י סי' תמ"ז. דבר משה. בית דוד. מאמר מרדכי סי' תנ"ג. מהר"ם לובלין. מעין גנים. מקום שמואל סי' ז"ן:
ג' **חטים** יבשים המחוברים לקרקע וירד עליהם גשם עיין סי' תס"ז ס"ה ועיין עיקרי הד"ט י"ד בהשמטו' דף קכ"ח סוף ע"ב:
ד' **החטים** המתולעים א"צ לבררם. ברכ"י סי' תנ"ג משם הרמב"ן דלא כמ"ש השיירי בנ"הג ועיין מח"בר וזרע אמת:
ה' **הנוהג** לאכול מצה משעת קצירה כל ימי הפסח אם צריך התרה לבטל מנהגו עיין עיקרי הד"ט בהשמטות דף קכ"ח ע"ג שלחן גבוה סי' תנ"ג סס"ק ה'. ברכ"י סי' הנז' ס"ט:
ו' **מי** שאין לו שינים ואי' יכול ללעוס המצה יפתות אותה פתיתי' דקים שלא יחזרו לסלתן. בשמים ראש סי' קי"ד. והרב מוהר"ר חיד"א בס' ברכ"י כתב וז"ל ומיהו נראה שאם הוא זקן מופלג או חולה יכול לפרר כזית המוציא וכזית מצה דק דק בלי שום משקה ואוכלם וכו' ושמעתי שכך היה נוהג גדול הדור מהר"ח אבואלעפייא ז"ל:

מהרב מהר"ם ן' מוייאל זלה"ה רב ומ"ץ במתא אלקצר יע"א:

ז' **שאלה** אם מצאו בפסח חטה או שעורה בקועה בקדירה שהיה בה יין וצמוקי' והיו שורפין היין הנקר' אוו"א אררייינט"י מה יהיה דין האו"וא ארדיי"נטי אם מותר להניחו אחר הפסח:

תשובה חכמי טיטואן יע"א מתירין להניחו וטעמם משום דזיעא בעלמא הוא אבל אין דעתי נוטה להתירו מהאי טעמא חדא שכתב מרן בשלחנו הטהור י"ד סי' קכ"ג שב"ד אווא ארדיינעי של גוים אסור בהנאה כיין עצמו. וכתב בעל הלבושים ז"ל אע"פ שאינו רק זיעה בעלמא הרי הוא כיין עצמו שבא ממנו ואסור בהנאה. נקוט מיהא שאע"פ שהוא זיעה אסור בהנאה. וא"ת שהחמירו בו משום יין נסך גם חומרת החמץ היא גדולה שהוה ענוש כרת. שנית שאנו רואים בעין שאם יסירו כל היין מהצמוקים אינו יוצא מהם כ"א קצת אגואה ארדיינטי ואם יהיה בהם מים הרבה יוציאו מים שרופים הרבה. אמנם נ"ל להתיר אחר הפסח ולא לבערו מתרי טעמי. חדא שנראה שהוא נט"ל קצת טעם החטה או השעורה ביין ואלו היה פוגם הרבה היה מותר לשתותו בפסח כמ"ש מהרי"ק ז"ל א"ח סי' תמ"ז ס"י. ועוד שכתב הטא"ח סי' תמ"ך וכן נראה דעת רב נטרונאי וכו' אם יוד שנסחט מן החטים חמץ לתוך מי צמוקים צריכים אתם לבערו ואם אין ידוע אין צריך לבערו. ובנ"ד הוא ספק אם נסחט מן החטים ביין שרוף ואפילו הם מבוקעים נראה להתיר להניחו לאחר הפסח והימ"ן כי"ר. ועיין בפר"ח:

ח' **אם** שאבו מים ללוש מצות לפסח בערב שבת ללוש ביום א' והניחום כל ליל שבת תחת הרקיע הם מוקצים ואסור לטלטלם בבקר שכן מצינו בנר שהודלק מערב שבת שאינו יכול לטלטלו אפילו בתנאי כפי סברת בעל המפה. אבל מהרי"ק פ' בטא"ח סי' רע"ט ס"ה שאם התנה עליו מערב שבת שיטלטלנו מותר וכאן אפילו בתנאי לא יטלטל המים דשאני נר שהוא צורך שלום ביתו. והמים אינם צורך שבת כלל וא"ת יניחם ערב שבת תחת הרקיע מקום שאין השמש מכה בהם וישארו שם עד יום א'. א"א שפ' בעל המפה סי' תנ"ט יש ליזהר מלהוליך המצות לתנור תחת הרקיע מגולה וכן המים או הקמח. ועוד יש קצת אסור אחר שדרשו חז"ל על פ' והכינו את אשר יביאו שאין יו"ט מכין לחבירו ולא יו"ט לשבת וכ"ש יו"ט לחול או שבת לחול. וכן בנ"ד מים אלו אין יכולים ללוש בהם כששאבן ואם ילוש בהם אחר השבת נמצא שליל שבת הכינם לאחר השבת ואין שבת מכין לחול ואפילו בדיעבד אין להתיר להם שפעם א' התרתי להם בדיעבד ולשנה אחרת הורגלו לעשות לכתחילה ונלע"ד להחמיר עם היות שמהב"י טא"ח סי' תנ"ה נר' להתיר אם שאבן ערב שבת אם לא היו במקום שעובר השמש עכ"ל. וס"ל נמ"ך

וז"ל ולכאו' היה נראה לאסור כיון שצריך לשואבן בה"ש ואז כבר קדש היום כמבואר בטא"ח סי' רס"א והו"ל טורח בשבת שלא לצורך. האמנם כתב הב"י בה' פסח סי' תנ"ה דשאיבה כיון דלא הוי טרחא כולי האי שרייא וא"כ מהאי טעמא אין לאסור עכ"ל:

ט' כתב הרב פר"ח בסי' תמ"ז דאף בטעמו ולא ץ ממשו יש להחמיר בפסח במשהו וכ"כ מרן בב"י סס"י תנ"א ושלחן גבוה סי' תמ"ז סס"ק י"ח. וכתב שם דאסור משהו היינו דוקא בתערובת א' ואם נפל מאותו תערובת לקדרה אחרת אי' אוסר במשהו. ועיין מ"א שם והרב ערך השלחן סי' תמ"ז אות ד' כתב דהסכמת כל האחרונים לאסור אפי' תרי משהו יעו"ש:

יו"ד כתב מרן בכ"י י"ד סי' ק"ב בשם הרשב"א דהא דדבר שיש לו מתירין לא בטיל היינו בדבר שאי' אפשר אבל חמץ בתבשיל שאם ימתין לאחר הפסח נפסד לא הוי דבשיל"מ. וכתב הרב פר"ח דה"ד לדעת הרמב"ם אבל לדעת שאר פוסקים דטעמא דחמץ במשהו משום דאית ביה כרת ולא בדילי אין לחלק בזה:

י"א עוד כתב שם הרב הנז' דתקנת הולכת הנאה לים אינו אלא בע"ז דתוספת דמיה. אבל למכור לגוי חוץ מדמי אסור שבו מותר בכל הא האסורי' אם אין לחוש שיחזור וימכרנו לישראל:

י"א מי ששלח לחבירו חמץ בספינה זמן הרבה קודם הפסח ונתעכבה הספינה בים ולא הגיעה עד אחר הפסח ובעל החמץ לא היה יודע כלום מזה כתב הרב בעל דברי יוסף סימן י"א דמותר אפילו באכילה יעו"ש:

דיני העומר

א' מי שטעה בספירת העומר ובירך וספר המשל בירך אדעתא שהם ח' וסיים בח' והם ז' ואח"כ ידע שהם ז' חוזר ומברך וסופר ועם היות שדין זה לא הביאו מהרי"ק ז"ל ולא בעל הלבושים ז"ל נ"ל שיובן מהב"י טא"ח סי' הפ"ט וז"ל וכתב אבי העזרי וכו' היכא דפתח אדעת' דלימא ד' וסבור שהם ד' ונזכר וסיים בה' והם ה' סובר המרדכי שחוזר ומברך וסופר וכן הביא רבינו בע"הט שלא יצא י"ח דבעינן פתיחה וחתימה ודאי. כ"ש וכ"ש היכא שטעה מתחילה ועד סוף שחוזר וסופר ונ"ב יובן מהלבוש ס"מ וז"ל ונ"ל דבין למ"ד ספירה דאורייתא ובין למ"ד דרבנן דינו שוה וכו' וצריך לחזור ולברך ולספור דהא לא מנה כלל והרי לא הוציא הספירה מפיו. וכן בנ"ד ולזה חוזר ומברך וסופר וג"כ מהרי"ק לא אמר שאינו חוזר ומברך אלא בשלא טעה בתחילה או בסוף אבל בשטעה בתחילה או בסוף ודאי שסובר שצריך לחזור ולברך ולספור. הרב מהר"ם בן מוייאל זלה"ה:

ב' מי שצריך בימי העומר לילך להקביל פני אדומי ובנימוסיהם א"א להקביל פניו בלי תספורת עיין להרב זרע אמת א"ח סי' ס"ט שצדד להתיר מטעם שכן היה מנהגם בעיר מקדם ליתן רשות לזה ואמרינן דאדעתא דהכי קבלי עליהם המנהג ומ"מ כתב שיתירו לו הב"ד בפתח וחרטה שלא ליתן תורת באו"א בידו יעו"ש. מוכח מדבריו דבמקום שלא נהגו אין להתיר:

ג' מי שהיה אונן בלילה א' מימי העומר שלא יכול לספור כתב בספר דבר משה א"ח סי' ל"ב דיספור ביום בלא ברכה ובשאר ימים בברכה יעו"ש דף כ"ה ע"ב:

ד' כתב הרשב"ש סי' תרכ"ב וז"ל אלמון זקן שרצה לישא אלמנה זקנה בימי העומר מנהגן של ישראל תורה היא ואין לפרוץ גדר בין זקן בין בחור שא"כ בא ונתיר להם ג"כ משנכנס אב ולא נמצא חלוק זה לחכמים עכ"ל ועיין שלחן גבוה:

הלכות יום טוב

א' כתב הרמ"ז בתשובו' סי' כ"ט דאסור לאפות פת ביו"ט דנפיק מינה חורבא יעו"ש שכתב כמה טעמים לאסור:

ב' כתב המ"א בסי' תקי"ט סק"ד בשם מהרי"ל דגוי המביא כתב חתום ביום טוב מותר לפותחו אע"ג דבשבת אסור בי"ט לא גזרו כיון דאין בנין וסתירה בכלים. וסיים שם המ"א שאם היו כתובי' עליו אותיות או צורות אסור משום מוחק ועיין בפר"ח י"ד סי' קי"ח סקי"ח דאסר ועיין קול אליהו סימן ח"י וי"ט חיים שאל סי' ע"ד אות נ"ב:

ג' כתב בהגה"מ בשם הירושלמי דכשיום טוב יום ו' ויום שבת קרש צריך לומר בערובי תבשילין ולמעבד כל צרכנא מיום טוב לחבירו ומיו"ט לשבת. והביאו הרט"ז סי' תקכ"ז:

ד' כתב המ"א בסי' תקכ"ו ס"ק יו"ד דמת ביום טוב שני דעוסקים בו ישראל אף שיש בני חבורה הרגילים לחפור מותר לחפור אנשים אחרים שאינם נם מן החבור' שהרי בשבת מותרים למול ב' מוהלים יעו"ש. וגבי מילה כתב מרן בי"ד סוף סימן רס"ו דיש ליזהר שלא ימולו ב' מוהלים בשבת וסיים שם מור"ם דמן הדין מותר כמו עבודה במקדש רק שיש להחמיר לכתחי' א"כ גבי מת ביו"ט ב' ראוי ליזהר לכתחילה. ובספר דעת קדושים חא"ח ערך יו"ד ס"א כתב וז"ל ואם יש אנשים מיוחדים לקבורה אין אחרים יכולים לסייע להשליך עפר וכו' אם לא שהיה ערב שבת ויש ספק שיחשיך וכו' הר"ש קלעי' מפר"ק דביצה עכ"ל. ועיין משפטי שמואל דף ל"ד ע"ד ועיין בס' שלחן גבוה סי' תקכ"ו ס"ק ב' וג':

ה' כתב המ"א בסי' תקכ"ו בשם בד"ה דנפל שכלו לו חדשיו קוברים אותו בי"ט שני ומ"ש מור"ם שם דאין קוברים אותו מיירי בלא כלו לו חדשיו. וכתב עוד בשם תוס' שנץ

דגם נפל שלא כלו לו חדשיו מותר לקברו יעו"ש ועיין עיקרי הד"ט חי"ד סי' כ"ח אות ך'. ועיין בהשמטות דף קכ"ט אות פ"ד:

ו' **מותר** שמן ופתילה שנשתייר מיום א' של ר"ה או משבת שקודם יו"ט פסק מור"ם בסי' תק"א ותקי"ד דמותר למ"ט ב'. והט"ז שם סק"ז הביא פלוגתא וכתב דראוי לעשות פתילות חדשות ליום ב' וע"ש במ"א סקי"ו:

ז' **כתב** בספר אהלי יעקב דמותר ליטול שכר בהמתו בהבלעה ביו"ט כיון שאינו מצווה על שביתת בהמתו ביו"ט יעו"ש בסי' פ"ט:

ח' **מי** שמת לו מת או שמע שמועה קרובה ביום ב' של ר"ה עולה לו למנין שבעה. ועיין שלחן גבוה א"ח סי' תקמ"ח:

ט' **אשה** שהי"ל טבילת מצוה בליל שבת והיה יום טוב ערב שבת אם מותר לרחוץ ידיה בבורית עיין מור"ם בהגה סי' שכ"ו סיו"ד ובבא"הט שם סק"ח וכתב בס' גנת ורדים סי' י"ד דמור"ם דאסר מיירי בבורית שהוא כאבן אבל הכאבו"ן שלנו אינו מצוי ביניהם יעו"ש. ועיין עיקרי הד"ט י"ד דף קכ"ו לענין טבילה בה"ש:

יו"ד **מי** ששלמו לו שלשים יום על אביו ואמו בערב הרגל יכולים לגעור בו באותו יום שיסתפר לכבוד הרגל הרב מהר"ר חיד"א בס' ככר לאדן דף ק"ח ע"א בר"י י"ר סי' ש"ץ. וכ"כ בס' עיקרי הד"ט חי"ד סי' ל"ו אות מ"א יעו"ש ועיין ב"י סי' ש"ץ. דבר משה סימן פ"א:

הלכות חול המועד

א' **פדיון** הבן יכול לפדותו בחה"מ אף שעבר זמנו ועיין מג"א בענין לעשותו בע"ש. והרב ברכות המים דף כ"ז כתב דמותר בלא סעודה כשהוא שלא בזמנו וכן מילה שלא בזמנה ועיין תוס' מ"ק דף ח' ע"ב ד"ה מפני בטול פו"ר:

ב' **כתב** מרן בסי' תקמ"ב ס"ב כל מלאכה מותר לעשותה ע"י פועל שאין לו מה יאכל וכתב המ"א סק"א שאם יש לו לאכול אפילו לחם ומים אסור. ובס' מסד"ר ח"א סי' הנז' כתב דאפילו יש לו לחם ומים מותר לעשות מלאכה כדי לקנות בשר ויין יעו"ש ועיין שלחן גבוה סי' תרצ"ו סקי"א:

ג' **קצב** שמת לו מת בחה"מ אם יכול לעסוק במלאכתו. בחה"מ עיין ס' בית דוד ס"י וס' זרע אמת י"ד סי' ק"ן וקנ"ז. עיקרי הד"ט א"ח סי' כ"ו אות ה' ובי"ד סי' ל"ו אות כ"ד:

ד' **מי** ששמע ברגל שמת אביו או אמו והיא שמועה רחוקה אינו נוהג אפילו דברים שבצנעה וה"ה בשבת ולמוצאי שבת ורגל נוהג שעה א' ודיו כמ"ש בי"ד סי' ת"ב.

וכשהשמועה בימים ראשונים של יו"ט לא ינהוג אותה שעה בחה"מ אלא אחר הרגל וגם לא יקרע בחה"מ ד"מ י"ד סי' ע"ו:

ה' על מאי דקי"ל אסור להגיה אות א' בס"ת בחה"מ עיין שיירי סי' תקמ"ה. בא"הט סי' הנז' עולת תמיד. ז"א ח"ג בלקוטים לקט הקמח א"ח. מעשה רוקח פ"ז הלכה י"ג. יוסף אומץ סי' פ"א ועיין מס' שבת דק"ד ע"ב:

ו' ס"ת שרוצים לחנכו ביום טוב האחרון של פסח או סוכות יכול לתפור היריעות והעמודים בחה"מ ע"י מי שאין לו מה יאכל לקט הקמח. ועיין שכנ"הג סי' תקמ"ה אות ח':

הלכות תשעה באב

א' מנהגנו לענין תספורת שלא להסתפר מי"ז בתמוז עד ט"ב וכשחל מילה בימים אלו המנהג להסתפר אבי הבן והסנדק. חוץ משבוע שחל בו ט"ב שאין להסתפר הבעלי ברית הנז' וכשהמילה ביום ראשון בשבוע שחל בו ט"ב אם משתפרים הבעלי ברית ביום ו' שלפניו עיין בפר"ח א"ח סי' תצ"ג ובספר חמ"י הלכות ט"ב דף פ"כ. ובס' עיקרי הד"ט חא"ח סי' כ"ז אות יו"ד כתב בשם הרב נודע ביהודה דאין להסתפר ביום ששי יעו"ש. וכן הורינו הלכה למעשה ועיין שם סי' כ"א אות ט' ועיין שיירי כנ"הג סי' תצ"ב הגהב"י אות ה'. ועיין ז"א ח"א סי' ח"ו וח"ג סי' נ"ח מים רבים חי"ד סי' ס"ז:

ב בענין אכילת בשר ושתיית יין מנהגנו שלא לאוכלו מר"ח ויום ר"ח בכלל וכ"כ בני חיי חי' תקנ"ז בשם הרב. וליל עשירי ויום עשירי עד חצות. ואין שוחטין כ"א ביום ה' קודם שבת חזון אחר חצות היום. ואין מוכרים הבשר רק אחר קריאת אלעאסר וביום עשירי אין שוחטין רק אחר חצות וכתב בספר מחב"ר סי' תקנ"ח שיראי ה' נהגו להחמיר שלא לאכול בשר ויין כל היום כמ"ש מרן וכן נמי לענין תספורת וכבוס:

ג' בענין הכבוס המנהג לאסור בשבוע שחל ט"ב דוקא ולאחר התענית מכבסין ומסתפרי' ביום עשירי בבקר אבל בלילה הכל אסור אף אם חל בשבת ונדחה מפני אבילותו של יום:

ד' כתב הרב מהר"ר חיד"א בספר מורה באצבע דאין לברך שהחיינו ביום עשירי וכשחל ט"ב בשבת ונדחה כתב בספר חמדת ימים דף צ' ע"א דאין לברך בליל ב'. והרב ז"א א"ח סי' פ"ב כ' דמותר להסתפר בליל ב':

ה' כשיש מילה בט"ב שכתב מרן בסי' תקנ"ט דמלין אחר חצות כתב בס' שלחן גבוה דמנהג סאלוניקי למול אחר מנחה כיון דאומרי' פסוקי נחמות ומילה צריך לעשותה בשמחה יעו"ש ובן מנהגנו להתפלל מנחה בעוד היום גדול ולמול אח"כ. והבעלי ברית לובשים בגדי שבת ואין פושטים אחד כך ועיין שלחן גבוה ס"ק י"ד ואין לובשים לבנים:

ו' **בספר** דבר שמואל סי' צ"ח אסר לעשות המציצה ביום הכפורים ובתשעה באב בפה ביין מדין טעימה שאסור אפי' על מנת לפלוט ולכן מזלפין ביד ומוצצין:

ז' **כשחל** מילה בט"ב אם מברכים על הבשמים מדברי מרן בי"ד סי' רס"ה ס"ד סימן תקנ"ט ס"ז נראה דאין לברך על הבשמים שהרי ביו"ד פי' הטעם דאין מביאים בשמים מהטעם דאין מברכין על הבשמים מים במ"ש שחל בו ט"ב משמע דטעמם שוה דהוי משום תענוג. וא"כ אף דמברכין על הכוס אין מברכים על הבשמים. הן אמת רבש"ך שם הקשה על מרן דהיכן מצינו שאסור להריח בט"ב וממה שאין מברכין על הבשמים במ"ש שחל בו ט"ב אין ראיה דהתם ה"ט שהנשמה יתירה הלכה לה במ"ש ונתקן הבשמים לתענוג להשיב נפשו לכן אין נכון לעשות כן בט"ב אבל שיהא אסור להריח בט"ב לא. גם במג"א סי' תקנ"ו סק"א הסכים לדברי הש"ך הנז'. והר' שיירי כנ"הג בא"ח סי' תקנ"ט בהגהב"י אות ה' הביא משם הרב מהר"מ לונזאנו ז"ל כדעת הש"ך הנז' יעו"ש. עיין להרב דברי יוסף סי"ד יו"ד ואנו אין לנו אלא דברי מרן ומה גם דשב ואל תעשה עדיף:

ח' **הרב** דבר שמואל סי' ט' התיר לעשות דרוש הספד ת"ח שמת בט"ב כ"מ:

ט' **שם** סי' ק"ז כתב שמניקת שולדה חולה ומסוכן ואם תתענה יצטמקו דדיה והולד אינו רוצה ליינק ממניקת אחרת דמותרת לאכול ביוה"כ ותשעה באב כיון שהוא ספק נפשות והביא דבריו הרב ברכי יוסף אות ה':

יו"**ד על** מ"ש מרן בסי' תקנ"ד ס"ו חיה כל ל' יום וכו' כ' הרב פר"ח דמיירי בסתם יולדת זולת אי קים לה בגווה דיכולה להתענות ובהכי מיירי מ"ש מרן בי"ד סי' רס"ה ס"ד וט"ב שאין היולדת יכולה לשתות וכו' דהיינו שראתה עצמה בריאה אבל בסתם לא תתענה וזהו מ"ש לקמן סי' תקנ"ט ס"ז ותשתה ממנו היולדת וכן פי' הב"ח. וכ"כ הט"ז סי' הנז' סק"ד דמ"ש הרמב"ן חיה כל ל' יום וכו' אפי' לא אמרה צריכה אני אלא דלדעת מהרש"ל דוקא באומרת צריכה אני וכ' וז"ל ואפשר דמשו"ה נהגו להחמיר כמ"ש רמ"א. ועיין דברי יוסף סי' יו"ד שכתב דבסתם לא תתענה. והרב שלחן גבוה סי' תקנ"ד הביא דברי שכנ"הג שהסכים לפי' רש"ל ואח"כ הביא דברי הפר"ח ועיין מ"ש הרב הנז' בסי' תקנ"ט. והרב מח"בר סי' תקנ"ד כתב שאם נתרפאת לגמרי תתענה ואם היא חלושה קצת לא תתענה כל ל' ואם היא ברואה והתחילה להתענות ומרגשת חולשה יתירה לא תשלים יעו"ש אות ד' ועיין זרע אמת ח"ג סי' ס':

י"**א כתב** הר' שכנ"הג א"ח סי' רכ"ה דמי שאכל פרי חדש בין המצרי' בלא ברכ' שהחיינו יביא אחר בין המצרים פרי חדש אחר ויברך עליו ויפטור את זה. והרב חמדת ימים דף

פ"ג ע"ב כתב דאשה מעוברת יכולה לאכול פרי חדש בין המצרים בלי ברכת שהחיינו עיין ברכ"י סי' תקנ"א אות י"ב וי"ג וי"ד ועיין עיקרי הד"ט סי' כ"ז אות ח':

י"ב כשחל י"ז בתמוז בשבת ונדחה הנוהגים שלא לברך שהחיינו בשבת אין לברך בשבת זו עיקרי הד"ט סי' פ"ז אות ח' בשם הכנ"הג והרב חייה שאל ח"א סי' כ"ד:

י"ג הא דאין אומרים שהחיינו בין המצרים משום זמן פורענות ולא משום אבלות דאין אבל אסור לומר שהחיינו מ"א סי' תקנ"א ס"ק מ"ב וכ"כ בס' ברכ"י סי' הנז' ועיין עיקרי הד"ט א"ח סי' כ"ז אות ח'. ד"מ י"ד סי' פ"ד כתב על דברי המ"א דאין לא ראינו ראיה ואסור לומר שהחיינו. ועיין מחב"ר סי' תרע"ב אות יו"ד:

י"ד מי ששכח ביום התענית ובירך על פרי לאוכלו או נתן הפרי לתוך פיו ולעסו ואח"ך נזכר עיין שדה הארץ. והרב ברכ"י סי' תקס"ח העלה דיאכל פחות מכזית ועולה לו התענית. ועיין מטה יהודה בלקוטים דף מ"א ע"ב שכתב דיפלוט ויאמר בשכמל"ו:

ט"ו על מ"ש מרן סי' תקנ"ד סי"ו ושל עץ מחופה עור אסור כתב שלחן גבוה ס"ק כ"ט משם הרב בית דוד דדוקא של עץ מחופה עור שנוגע בשרו בעור. אבל של עור מחופה עץ או בגד מותר. והביא משם דבר משה דחולק וכן העלה הרב ברכ"י אות ז' וכתב שם אות ח' וז"ל כל ירא וחרד יש לו להחמיר שלא לצאת במנעל העשוי מלבדים וכו' ואינו מרגיש כלל שהולך יחף והמחמיר תע"ב פנים מאירות ח"ב סי' כ"ח ועיין עיקרי הד"ט סי' כ"ח:

ט"ז לקום בט"ב מפני ת"ח בס' מחב"ר הביא מחלוק' האחרוני' ומסיק דחייב לקום וכתב שכן מנהג פשוט בא"י ובח"ל:

י"ז בענין הנחת תפילין בט"ב כתב בספר שלחן גבוה סי' תקנ"ה דבאיזמיר וסאלוניקי נוהגים להניחם בלא ברכה קודם ישתבח ומסירין בחזרת עמידה גם הרב ברכ"י כתב להניחם יעו"ש. ולכן טוב להניחם בביתו בבקר ולקרות ק"ש. גם הרב ד"מ כתב להניח אבל טלית גדול לא משום אבלות:

ח"י כתב בס' זל"א דאין לקרות חק לישראל כל היום:

י"ט מ"ך בשם ס' חקי חיים שכתב בשם מהר"ש מלובלין שלא יטול צפרנים בין המצרים ולא נהגו כן. ועיין מטה יהודה סי' תנק"א דין י"ב שכתב דדוקא בשבוע שחל בו ט"ב אסור. וכ"כ הט"ז שם וכ"כ עיקרי הד"ט סי' כ"ז אות י"א משם הר"פ:

ך' כתב הבאה"ט סי' תקנ"ב סק"ה דיכול לאכול גבינה וחמאה מכמה מינים חיים בסעודה המפסקת:

כ"א לשתות קא'פי בסעודה המפסקת. הרב ה ו ז"א אסר. ובס' מחב"ר התיר:

כ"ב כתב בס' ז"לא ה' ט"ב וז"ל ועיין בפ"הא ח"א דף מ"ג ע"ד שכ' משם מהריק"ש דגאלו'גאס מותר כיון שאין העור בו אלא לאחוז בו הגאלו'גאס ע"כ:

הלכות יום הכפורים

א' מילה ביום הכפורים מנהגנו למול אחר חזרת ספר תורה להיכל קודם מוסף וכשחוזרי' לבית הכנסת קורין מזמור א' ואומרים קדיש ומתפללים מוסף:

ב' כתב בספר דבר שמואל סימן צ"ח דאסור לעשות המציצה ביום תכפורים ובט"ב בפה ביין מדין טעימה שאסור אפי' ע"מ לפלוט ולכן מזלפין ביד ומוצצין:

הלכות סוכה

א' כתב כתב הר"ן בספ"ק דסוכה וז"ל ודאמרי' דסכך פסול מצטרף וישנים תחתיו דעת הרז"ה דה"ה בפחות מד' בסוכה גדולה דישנים תחתיו וחלקו עליו לומר דאפי' בסוכה גדולה דוקא בפחות מג' מותר לישן תחתיו אבל ג' לא עכ"ל ומרן בסימן תרל"ב פסק כהרז"ה:

ב' להריק התבשיל שבקדרה לתוך הקערה בתוך הסוכה כתב בספר לב שלמה סימן ו' וז' דאסור יעו"ש. ובסי' ח' כ' שהסכים עמו מהראנ"ח ז"ל וטעמא משום כעין תדורו:

הלכות חנוכה

א' הטעם שאנו עושים ח' ימים של חנוכה כי מן הראוי לא היה לנו לעשות כי אם ז' שהנס לא היה כי אם בז' ימים שהרי היה בפך כדי להדליק לילה א' והטעם הוא שהרי מציאת הפך ג"כ הוא גם הרי שהם ח' כ"כ בס' שכנ"הג ועוד שמיום א' התחיל הנס שנשתייר שמן כדי להדליק יותר:

ב' כתב מהרי"ל ז"ל וז"ל קבלה בידינו שאין לאדם לעשות מלאכה בשעה שהנרות דולקות בחנוכה וי"א גם ביום הא' וביום האחרון מנהג רבותינו ג"כ לאסור מלאכה עכ"ל:

ג' מי ששכח בחנוכה ופורים ואמר על הנסים בעבודה אם נזכר בהודאה חוזר לאומרו. חיים שאל סי' ע"ה אות ג' ועיין מג"א סי' קי"ט סק"ז והרב אליה רבה שם:

ד' מי שמת אביו או אמו ביום אחרון של חנוכה ואותה שנה היה ר"ח טבת ב' ימים שנמצא יום אחרון של חנוכה ב' לחדש ובשנה הבאה היה ר"ח טבת יום א' שנמצא יום אחרון של חנוכה ג' לחדש כתב הרב בעל שדה הארץ בחא"ח דף י"ט ע"ד דיעשה כבוד אביו לענין קדיש וכו' ביום אחרון של חניכה אף שהוא ג' לחדש. ועיין בא"הט א"ח סי' תקס"א סקט"ז:

ה' **מי** שהדליק נר חנוכה בבהכ"נ בליל א' ובירך שהחיינו כשחוזר להדליק בביתו כתב הרב ז"א בש"ות סי' צ"ו שאי' מברך שהחיינו. אבל אם הדליק בתחילה בביתו כשמדליק אח"כ בבהכ"נ מברך שהחיינו בשביל הצבור והביא דבריו בס' מח"בר סי' תרע"ב:

ו' **אם** אבל מתפלל בערב חנוכה מדליק אחר בשביל שהחיינו. אבל בביתו מברך זמן ט"ז סי' תרע"ב מחב"ר סי' הנז'. ועיין דב"מ י"ד סי' כ"ד ועיין שו"ת ז"א סי' קס"ד. ועיין ברכ"י י"ד סי' רס"ה אות י"ד:

הלכות פורים

א' **פורים** שחל בע"ש כתב בס' דב"מ דמותר לגלח ע"י גוי לכבוד שבת אבל ע"י ישראל אסור. והרב בית דוד סי' תצ"ח התיר אפי' ע"י ישראל ועיין שלחן גבוה סי' תרצ"ו. ערך השלחן סי' הנז' עיקרי הד"ט סי' ל"ו אות ל"ה. ועיין הרב הנז' חי"ד בהשמטות אות ק"ז משם פרי האדמה:

ב' **פורים** יום י"ד ולילו אומרים ז' ברכות בבית החתן אפילו ליכא פנים חדשות שלחן גבוה סי' תרצ"ו ס"ק כ"א:

ג' **מנהגנו** שאין אבילות פרהסייא נוהג בפורים כמו בשבת וכן העלה בס' ברכ"י סי' תרצ"ו הלכה למעשה כ"פ הש"ע בי"ד. וכ"כ הרב כ"ד סי' תצ"ו ואינו יכול לקרות המגילה בצבור משום ברכת זמן. ועיין בא"הט סי' תרע"א ס"ק יו"ד. עיקרי הד"ט א"ח סי' ל' אות ז"ך שבט הורה סי' שצ"א. ד"מ י"ד סי' פ"ד:

ד' **כתב** בס' משחא דרבותא בסופו דמותר לשותף של אבל לישב ביום פורים בחנות למכור דבר שהוא צורך שמחת פורים יעו"ש:

ה' **אבלות** יום א' ביום ט"ו נוהג ז"א סי' ק"ב עיקרי הד"ט:

ו' **כשקורין** המגילה לנשים בבית ילמד להן הברכות מלה במלה ותברך לשמוע מגילה עיקרי הד"ט בשם שלמי צבור סי' ל"ו אות ל':

הלכות תענית

א' **כתב** הבא"הט בא"ח סי' תקע"א בס"ק א' וז"ל מי שנופלים לו תפילין יתענה באותו יום ואם בשבת למחר. וברצועה אין צריך. ואם נפלו התפילין עם הכיס יתן פרוטה לצדקה כנ"הג. ועיין בא"הט סי' מ' ס"ק ב'. והרב חיים שאל סי' י"ב כתב דבתשות כח יתן צדקה אפי' בנפל בלא כיס עכ"ל ובמ"א סי' מ"ד ס"ק ה' ב' וז"ל ובמשפטי שמואל כתב קצת סמך למה שנהגו העולם להתענות כשנפלו תפילין על הארץ וה"ה כשנפל ס"ת ע"ש. ונ"ל דמיירי בלא נרתקן אבל בס"ת אפי' כנרתקן עס"י מ' עכ"ל. ובס' ש"ות שדה הארץ סי' ל"א כת' דאף הרואה בשעה שנפלו התפילין או הס"ת לארץ צריך להתענות אך מי

שראה אותם בקרקע ולא ראה עת נפילתם נסתפק הרב אם צריך להתענות. וסיים וכתב ואם רצה להחמיר ע"ע והתענה תע"ב יעו"ש. ועיין בס' משפטי שמואל סי' י"ב. והרב חיים שאל סי' י"ב כתב דהרואה שנפל א' חייב להתענות כי אם ממדת חסידות ואם ראה בחלום שנפל ס"ת או תפילין מודו דא"צ להתענות ב"הט בשם מג"מ סי' רפ"ח סקי"ז:

ב' כשחל תענית צבור בע"ש אם מניחים תפלין במנחה עיין להרב עיקרי הד"ט חא"ח סי' י"א שהביא פלוגתא בזה וסיים וכתב דשב ואל תעשה עדיף:

ג' חתן שחל א' מז' ימי המשתה ביום תענית בא' מארבעה צומות כתב המ"א בסי' תקנ"ט ס"ק י"א משם כנ"הג שכתב בשם מהרש"ל שצריך להתענות. וכן העלה הרב מהר"ר חיד"א בס' ברכ"י סי' תקמ"ט. וכ"כ הרב בית יהודה למהר"י עייאש בסי' ל"א יעו"ש. ובעטרת זקנים סי' הנז' כתב וז"ל מי שנשא אשה ביום תענית צבור ישלים תעניתו וכן כשחל בתוך ז' ימי חופתו. ישלים תעניתו אבל ייאר צייאת נ"ל שא"צ להתענות בתוך ז' ימי חופתו כי הוא דומה לרגל בכל דבר בשנשא בתולה או בחור שנשא אלמנה עכ"ל. והביא דבריו הבא"הט סי' תקנ"א ס"ק ה' יעו"ש. והרב בית דוד סי' תע"ו כתב דלא יתענה החתן בתוך ז' ימי החופה תענית צבור. ועיין ספר פרי האדמה דף מ"ז ע"ג דהעלה בתענית אסתר דחוי דלא יתענה. וכן בז' באדר וכתב דא"צ התרה יעו"ש. ועיין עיקרי הד"ט א"ח סי' כ"ט. דבר משה סי' מ"א:

דינים נפרדים

א' השיעור ששוהין לשתות מים אחר התקופה כתב הכנה"ג י"ד סי' קי"ו הנהב"י אות ל"ו שהוא שיעור חצי שעה קודם התקופה ואחריה. נראה דר"ל רביע שעה קודם ורביע שעה אחריה שהוא ב"ה חצי שעה הביא דבריו שלחן גבוה שם סקי"ח:

ב' מה שנוהגים להכניס הכלה לבהכ"נ בליל החופה כתב הרב חקקי לב ח"א סי' ג' דלא שפיר עבדי יעו"ש הטעם:

ג' כתב מהרי"ו דף צ"ד וז"ל על חדר מיוחד שייחד . לבחורים לבה"כ אם מותר לישן על גביו כיון דיש מרבותינו שכתבו הא דבתי כנסיות של בבל על תנאי הם עשויים היינו בשעת חרבנן והשבתי דאפי' לאותן המפרשים כן ה"ד הבנוי מתחיל' לכך וכו' ע"כ:

ד' מה שנהגו לומר אחר קריאת המשנה או גמר' וכו' משנה דסוף מצות ר' חנניא ן' עקשיא וכו' כתב הרמב"ם בפי' המשניות דסוף אבות וז"ל רבי חנניא וכו' אינו מן הברייתא אלא סיום נאה ונהגו לאומרו אחר סיום הפרקים לפי שאין אומרים קדיש דרבנן על המשנה אלא אאגדה דאמר מר ואיש"ר דאגדתא וכו' ע"כ. וכ' הרב בית יהודה

שאלה ל"א דהאי משנה דממעט הרמב"ם היינו במי שקורא אותה ככתבה וכלשונה דוקא בלי שום פירוש אלא הלשון בלבד או אפי' בקורא ומפרש הדין כמו שכתוב אלא שאינו לומד הטעם דבכה"ג לא שייך על רבנן ועל תלמידהון דיתבין ועסקין וכו'. וה"ט שנהגו אחר קריאת המשנה לומר אאגדה דהיא מפורשת בטעמיה ונקט אגדה שאין בה דין וכ"ש ברייתא ותלמוד דאומרים אחריהם קדיש דרבנן ואצ"ל שום אגרא אחריהם. והעם שנהגו לומר אגדה זו של ר' חנניא ן' עקשיא אחר תלמוד וגו' לפי שנגררו בזה אחר קריאת המשנה ולא מיעט הרמב"ם אלא קריאת המשנה לבד בלא טעמים. יעו"ש בדברי הרב הנזכר:

ה' **כתב** בספר עיקרי הד"ט בא"ח סי' ה' אות כ"א דכשקורא בש"ס איזה פסוק שיש בו הזכרת השם יקרא אותו בכנוי. ועיין להרב מג"א סי' רט"ו:

ו' **כתב** בס' קול אליהו דלהתפלל מנחה גדולה אינו אלא בשעת הדחק כגון בזמן דשכיח שכרות וכיוצא ומנחה קטנה עדיפ' יעו"ש:

בס"ד

ספר ויאמר יצחק

$$(ציור בספר)$$

שאלות ותשובות יורה דעה

סימן מה

את זה כתבתי בהיותי במתא ג'יבאלטר יע"א שנת תקפ"ד ושלחתי אותו ליד מורינו הרב כמוהר"מ הלוי נר"ו להודיעני דעתו:

שאלה בענין המחמסא שמוכרים הפלטר של גוים אם מותר לקנות הישראל ממנו אם יש בו בשולי גוים או לא:

תשובה תחלה ראוי לדעת אם הבישול שמבשלים אותו על גב הכלי נקוב הנק' כוסכוסירו אם הוא נקרא בישול או אפייה דלצד שנאמר שנקרא בישול וראי דאסור משום בשולי גוים אע"ג ראינו בא ללפת כיון שהוא לבדו מאכל חשוב ועולה על שלחן מלכים וכמ"ש הרב פר"ח גבי אורז בסימן קי"ג סק"ג יעו"ש והגם דמחמסא זו הוא נגמר בשולה על ידי הישראל. דהיינו שמבשל אותה בקדרה ברותחין וכו' וקיימא לן. דכל שבשלו ישראל מעט בשולו בין בתחלה בין בסוף מותר כמ"ש מרן בסי' הנז' ס"ו מ"מ בנ"ד יש לאסור חדא שהרי נתבשל כמאכל בן דרוסאי ע"י הגוי וסלקו מן האש

וכשסלקוהו מן האש אף דאחר כך גמר הישראל הבישול אסור כמ"ש מרן בס"ט ובפר"ח שם סקי"ח. ועוד דבנ"ד הבשול הראשון שבשלו הגוי על גב הכוסכושירו ראוי ליאכל מיד ולאלתר ע"י אותו הבישול אלא שאחר שמייבשין אותו הוא דאינו ראוי לאכילה רק על ידי בשול פעם שנית בקדירה ולפי זה יש לאסור המחמסא של גוים:

אבל לצד שנאמר שמה שאופין על גב הכוסנוסירו אינו נקרא בשול רק אפייה עדיין יש להסתפ' אם יש לו דין פת של פלטר ומותר או נימא כיון דאין מברכין עליו המוציא וברכת המזון אין לו דין פת דע"כ לא התירו בשל פלטר אלא פת שהוא דבר שיש בו חיי נפש אבל המחמסא שיכול לחיות בלתה כי על הלחם לבדו יחיה האדם אפשר שלא התירו בה אף בשל פלטר:

איברא דיש להביא ראיה שמה שעושין על גב הכוסכוסירו אינו נקרא בישול רק אפייה ממה שכתב ה' מהר"ר אד"א בס' מעין גנים חא"ח וז"ל פרורי פת שאופין בקערה נקובה ע"ג קדירה מברך המוציא אע"פ שאין בהם כזית ולית בהו תוריתא דנהמא כמ"ש הש"ע סי' קס"ח סס"י עכ"ל. ובש"ע שם פסק מרן וז"ל ואם אינו לא מבושל ולא מחובר אלא מפורר דק דק וכו' מברך עליו המוציא וברכת המזון ע"כ הרי מבואר שרימה הרב דבר זה שעושין ע"ג הכוסכוסירו לדבר שאינו מבושל ולא נשתנה דינו על ידי אפייה זו ועדיין הוא פת כבתחילה וקרא אותו בשם אפיה כמ"ש שאופין בקערה וכו'. ומכל מקום עדיין לא יצאנו ידי חובתינו בזה שהספק השני במקומו עומד דאף שנקרא אפיה לא התירוהו בשל פלטר כיון דאינו פת וכן נראה מדברי הפר"ח בסי' קי"ב סקי"ז בסופו שכתב וז"ל. זה הכלל כל דבר שמברכין עליו בורא מיני מזונות אם כשקובע סעודה עליו מברך המוציא וברכת המזון דינו כפת ובמקום שנהגו היתר בפת של גוי גם זה מותר ואם הם דברים שאפילו בקביעות סעודה עליהם אינו מברך המוציא וכמו המיני מתיקות שכתבתי יש בהם משום בשולי גוים עכ"ל. נמצא דכייל לן הרב דכל דבר שאפילו שקובע עליו אינו מברך המוציא אף שהוא על ידי אפיה כמו מיני מתיקה יש בו משום בשולי גוים. ואם כן גם המחמסא שאינו מברך המוציא אף שקבע עליה יש בה משום בשולי גוים. עיין תוספות ביצה ד ס"ז ד"ה קמ"ל קימחא עיקר:

וכן מצינו בספר התשב"ץ ח"ג סי' י"א וז"ל והכלל אומר לך כי מה שמברכין עליו המוציא מותר אם הוא של פלטר והמברכין עליו בורא מיני מזונות אסור עכ"ל. הרי דס"ל דמה שמברכין עליו בורא מיני מזונות אין לו דין פת של פלטר אלא דבמה שכלל הרב דכל שמברכין עליו בורא מיני מזונות יש בו משום בשולי גוים הרם פר"ח סבירא ליה דלא אמרינן האי כללא אלא דוקא בדבר שאף שקבע עליו אינו מברך רק בורא מיני מזונות

אבל דבר שאם קבע עליו מברך המוציא כמו פת הבאה בכיסנין יש לו דין פת ומותר בשל פלטר. איך שיהיה בין למר ובין למר המחמסא שאף שקבע עליה אינו מברך רק בורא מיני מזונות לכ"ע אין לה דין פת ויש בה משום בשולי גוים. והרב הרשב"ץ ז"ל שם התיר במיני מתיקה משום דרובשא עיקר ולדבריו מברכין שהכל. והרב פר"ח כתב דמיני מתיקה יש בו משום בשולי גוים דסבירא ליה דקימחא עיקר וכיון דאין מברכין עליו רק בורא מיני מזונות אף דקבע עלייהו יש בו משום בשולי גוים. הן אמת דמור"ם שם בהגה ס"ו התיר מיני מתיקה וכבר כתב שם הט"ז הטעם דכיון דאי קבע עלייהו מברך המוציא על כן דינם כפת ממש. נמצא דבמיני מתיקה שלשה סברות בדבר לדעת הרשב"ץ דובשא עיקר ואין בו משום בשולי גוים. ולדעת מור"ם קימחא עיקר וכיון דאי קבע עלייהו מברך המוציא דינו שוה לפת. ולדעת הפר"ח דאף אם קבע עלייהו אינו מברך המוציא שוה לתבשיל ויש בו משום בשולי גוים:

והרב מהריט"ץ ז"ל בסי' קס"א התיר הביסקוג'וס של גוים כיון שאין נקראין פת ואין מברכין עליו המוציא והעלה דאף למי שנזהר מפת פלטר של גוים הביסקוג'וס מותר לקנותם מן הפלטר ודימה אותם לקליות דאין דרך לזמן לאדם לביתו על קליות וביסקוג'וס כ"א על הפת יעו"ש. נמצא דהרב הנזכר אזיל ומודה דכל שאין מברכים עליו המוציא אין לו דין פת. אלא דבעיקר הדין חלוק עם הרשב"ץ והפר"ח דלדעת הרשב"ץ אדרבא כיון שמברכין עליו בורא מיני מזונות אין לו היתר אף בשל פלטר ויש בו משום בשולי גוים ולדע' הפר"ח כיון שאם קבע עלייהו מברך המוציא דינו שוה לפת ואינו מותר רק בשל פלטר. ולפ"ז אפשר להשוות הדעות בזה דאף לדעת הרב מהריט"ץ שהתיר הביסקג'וס היינו משום דהשוה אותם לקליות דטעמא דידהו דאין דרך לזמן את חבירו בהם וגם הביסקוג'וס אין דרך לזמן בהם את חבירו וליכא טעמא דמתנות. אבל הכוסכוסו שדרך לזמן את חבירו ולהביאו אל ביתו לאכול כוסכוסו כמו שעושים בימי חנוכה ואסרו חג הפסח אף מהריט"ץ יודה שיש בו משום בשולי גוים שהרי כתב דכל שאין מברכים עליו המוציא אין לו דין פת וכיון שהכוסכוסו אין מברכין עליו המוציא כלל אין לו דין פת ואחר שדרך הוא לזמן עליו יש לו דין תבשיל ויש בו משום בשולי גוים:

ואין לומר שהכוסכוסו שמזמנים עליו היינו אחר שמערים עליו רותחים מלבד מה שנאפה ע"ג הכוסכוסירו אבל כל עוד שלא עירו עליו רותחים אין גם אחד שיזמין את חבירו לאוכלו כך וא"כ הכוסכוסו של גוים כיון שאין ראוי להזמין עליו כך אין בו משום בשולי גוים. הא ליתא דלו יהא שהגוי התחיל לבשל ונתבשל כמאכל בן דרוסאי וסלקו מן האש ואח"כ בא הישראל וגמרו יש בו משום בשולי גוים וכמ"ש מרן שם ואף דבבשול

הראשון אין ראוי לזמן עליו שהרי העולם אין אוכלים כמאכל בן דרוסאי אפילו הכי כיון דבגמר בשולו ראוי לזמן עליו נאסר בבשולו הראשון ואם כן הכיסכוסו גם כן לא גרע בשולו הראשון. מבשול מאכל בן דרוסאי שהרי במעט רותחים שמערין עליו נגמר בשולו. וא"כ אף דבבשול הראשון אין ראוי לאוכלו כך ולזמן עליו מ"מ אחר שגמרו ישראל ראוי הוא ועולה על שלחן מלכים ויש לאוסרו משום בשולי גוים:

והגם דהרב מהריט"ץ כתב וז"ל דאין דרך לזמן את חבירו אלא בפת ע"כ לא בא למעט הכוסכוסו אלא לאפוקי הביסקוג'וס והקליות. או אפשר שבמקומו לא היו מזמנים אלא בפת דוקא ולא בדבר אחר אבל במקומותינו שדרך לזמן גם בכוסכוסו יש בו משום בשולי גוים אף לדעת מהריט"ץ:

ובדין זה של הביסקוג'וס מצינו להרב מוהר"ר חיד"א בספר שיורי ברכה סי' קי"ב אות ט' שחלק על דברי מהריט"ץ מתרי טעמי. חדא דהגם שנאמר שאלו הביסקוגו'ס אין להם דין פת ואין דרך לזמן עליהם מכל מקום אסורים אף בשל פלטר דע"כ לא התירו בפלטר אלא בפת מפני שהוא חיי נפש והיא גזרה שאין רוב הצבור יכולים לעמוד בה אבל בדבר אחר לא התירו. ועוד דאין לדמות הביסקוגו'ס לקליות דקליות ברכתם בורא פרי האדמה וכו' אבל הביסקוגו'ס ברכתם בורא מיני מזונות ואם קבע עלייהו מברך המוציא ותו דאפשר להזמין על כעכים יבשים ולא דמי לקליות ואם כן אלו הביסקוגו'ס דינם שוה לפת אלה הם תורף דבריו יעו"ש. למדנו מדבריו דע"כ לא התירו בפלטר אלא בפת ועוד למדנו שהמחמסא יש בו משום בשולי גוים שהרי עדיף מהביסקוג'וס. וא"כ לדעת כל הרבנים הנז' הכוסכוסו של פלטר יש בו משום בשולי גוים ובפרט שנד"ז של בשולי גוים אינו תלוי בבשול על ידי מרק דוקא שהרי צלי של גוים אסור:

אלא שלזה עומד לנגדנו תשוב' הר' בעל פרי צדיק שאלה כ"ו שנשאל על הכוסכוסו של גוים והעלה לאסור מטעם שמושחים אותו בשומן של איסור יעו"ש. דנראה מדבריו דאם לא היה בשביל המשיח' היה מותר ולא אסרו משום בשולי גוים. והן לו יהא דדעת הרב להתיר מכל מקום לפי מש"ל לדעת הרבנים הנז' שדעת' לאסור הכי נקטינן שהם רבים נגד הרב כמש"ל:

שוב מצינו בתשובת מרן הנקרא אבקת רוכל סימן ל' שכתב וז"ל ילמדנו רבינו חטים ששולקים אותם הגוים עד שמגיעים למאכל בן דרוסאי וחוזרים ומיבשים אותם כדי לעשותם גריסין ושוב אין נאכלים אלא על ידי בשול אחר מוקמינא להו למאכל ן' דרוסאי או דילמא כיון שנתייבשו כולי האי חזרו להתרן הראשון עיין לחם הפנים סי' קי"ג סק"ג:

תשובה (א"ה התשובה לא מצאתי ראשיתה וממקום שמצאתי כתבתי) ומכל מקום בשעת הדחק שהוא ערב שבת או ערב יום טוב או שיש הפסד מרובה בדבר כיון דמדי דרבנן הוא כדאי הם הנך רבוותא דשרו לסמוך עליהם עכ"ל. ובהאי גוונא נראה לומר בנ"ד דכיון דאסור' דרבנן היא ויש מתירים הני חטים כיון שמתייבשים כל כך דאין נאכלים אלא על ידי בשול אחר והבשול הראשון אין ניכר בהם מותרים ואפשר שאפילו האוסרים בתבשיל יתירו באלו החטים כיון שאין נאכלים אלא על ידי בשול מחדש. עכ"ל התשובה הנז':

גם הרב לקט הקמח על הש"ע סי' קי"ג כתב וז"ל אותם הגרי"ץ העשוי משבולת שועל על ידי גוים שלוקחים השבולת שועל ומבשלים אותם בקדירו' שלהם עד שמתרככים ואחר כך מייבשים אותם בתנור עד שמתקשה כאבנים וכותשים אותם במכתשת להסיר הקליפות וצריכים בשול מחדש יותר מבשר שור עד שיהיו ראוים לאכילה העלה דמותרים הם בא באכילה כיון דגמר בשולם הוא ע"י ישראל ואין ראוים לאכילה על ידי בשול הראשון דסתם כלים אינן בני יומן חוקי דעת י' ע"כ. נראה מכאן דכשמייבשים ואין נאכל אלא ע"י בשול אחר מותר. אם כן אנן בדידן נמי כיון שהמחמסא אחר שאופין אותה על גבי הקדירה נקובה מייבשין אותה הרבה ואין נאכלת רק על ידי בשול אחר ועל ידי היובש אזל ליה הבשול הראשון שהיה על ידי גוים אין בו משום בשולי גוים. אלא דמכל מקום עדיין קשה לדברי מרן ז"ל דמהתשובה הנ"ל מוכח דחטים יש בהם בשולי גוים אם לא מחמת היובש שמייבשים אותם אחר כך הוא שהתיר אותם. ומדברי מרן בש"ע א"ח סימן ר"ח מוכח דחטים הוי דבר הנאכל כמות שהוא חי שהרי פסק שם דחטים אין בהם חלוק לענין ברכה רבין חיים או מבושלים מברך עליהם בורא פרי האדמה. ולפי מה שכ' ביו"ד סי' הנז"ל דלענין בשולי גוים בעינן תרתי אין נאכל כמות שהוא חי וגם עולה על שלחן מלכים א"כ לפי זה החטים שנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בשולי גוים. ולמה בתשובה הנז' נדחק מרן להתיר אותם מטעם היובש ומשום דהוי אסורא דרבנן אחר דיש לנו היתר בשופי שהרי הוי דבר הנאכל כמות שהוא חי כמ"ש בא"ח לענין ברכה:

הן אמת דלזה אנו יכולים לתרץ ולומר דמאי דדחיק מרן להתירם מטעם שמייבשים אותם וכו' היינו לחוש לסברת האוסרים דסבירא להו דחטים יש בהם משים בשולי גוים וגם משטחיות דבריו נראה כך כמ"ש וז"ל כיון דאסורא דרבנן הוא ויש מתירים הני חטים וכו' דר"ל כיון דאסור בשולי גוים הוא דרבנן וגם יש פוסקים דסבירא להו דחטים אין בהם משום בשולי גוים לכן כשמייבשים אותם כל כך וכו' מותרים. ועשה

זה כדי לצאת ידי כל הדעות. וסיים וכ' וז"ל ואפשר דאפי' האוסרים בתבשיל יתירו באלו החטים כיון שאין נאכלים אלא על ידי בשול מחדש ע"כ. דהיינו אפילו לסברת האוסרים בתבשיל של חטים אפי"ה בזה שאין נאכלים אלא ע"י בשול מחדש יודו שהם מותרים. איך שיהיה נקטינן מהכא דכשנתייבש והבשול הראשון אין ניכר בו מותר. אבל מ"מ עדין הדבר קשה שהרי ע"כ לא התיר מרן דבר זה בפשיטו' אלא למאן דס"ל דחטים אין בהם משום בשולי גוים אבל לסבר' האוסרי' לא התירם מחמת היובש אלא בדרך אפשר כמ"ש בדבריו דלפ"ז המחמסא דליכא מאן דסבר שאין בו משום בשולי גוים אפשר דאין אנו יכולים להתירה מחמת היובש ועדין הדבר צ"ע עד ישקיף וירא מ"ור בדבר הזה ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו:

וזה מה שהשיב לי הרב הנז' מהכא להתם

זה ימים שנשאלתי על זה ואחר החיפוש מצאתי אותה תשובה שהבאת של הרב פרי צדיק ומשם בא'רה שלא חשש הרב לאוסרה אלא מפני שמושחים אותה בשומן וכו' אבל על מה שמבשלים אותה כדי לייבשה אח"כ לא חשש לה. הן אמת שלא ביאר לנו הרב הטעם והוה אמינא מסברא דכיון שעדיין צריך בשול אחר על ידי שמערין עליו רותחין כדי שתהיה ראויה לאכילה אם כן הוה ליה כאלו בשלה הגוי כמאכל בן דרוסאי ואז באנו למחלוקת שהביא מרן בסי' הנז"ל ואף דסברת מרן הוא לאסור אם לא בשעת הדחק בנ"ר יורה להתיר דדוקא כשנאכל ע"י הבשול הראשון שבשלו הגוי כמאכל בן דרוסאי הוא דיש לאסור אבל בזה הכוסכוסו שאין ראוי לאכילה כי אם ע"י עירוי הרותחין כמ"ש או כשחוזרים ומבשלים אותו בקדירה אפי' לדעת האוסרים יורו להתיר ואין לומר שגם ע"י בשול הראשון הוא ראוי לאכילה כמות שהיא דליתא והאוכלו כמות שהיא בטלה דעתו ולא יהא אלא ספק אם הוא ראוי לאכילה או לא הוה ליה ספק ספיקא ואם תמצא לומר שהוא ראוי שמא הלכה כמאן שמתיר שהם רוב הפוסקים ובפרט שהוא אסור דרבנן ואפי' בספק א' יש להתיר שמא אינו ראוי לאכילה כמות שהוא שמא ראוי הוה ליה ספיקא דרבנן ולקולא. ובזה צדקו דברי הרב פרי צדיק דלפי החילוק שכתבתי אין שום חולק עליו לשנאמר דרבים חולקים עליו ולהם שומעים דאפושי פלוגתא לא מפשינן וכמו שאנו צריכים לומר לדעת מרן בתשובה הנ"ל:

עתה ראה זה חדש התשובה של מרן בספר אבקת רוכל ומה ששייך לענייננו מה שכתב בסוף לשונו ובכה"ג נר' דכיון דאסורא דרבנן היא ויש מתירין הוא סוף דבור. ואח"כ מתחיל הדבור הני חטים וכו' ור"ל שהמחלוקת הוא כשנתבשל כמאכל בן דרוסאי ביד הגוי שכתב מרן דיש לאסור אם לא בשעת הדחק. ומור"ם פסק כסברת המתירין

ולכן כתב דהני חטים כיון שמתייבשים וכו' מותרים. והוסיף וכתב ואפ' דאף לדעת האוסרים בתבשיל יתירו וכו' ולא הבנתי תחילת הדברים שכתב דבנדון דידן דאסורא דרבנן היא ויש מתירים הני חטים וכו' דפשיט' ט' ופשיט' דלדעת המתירין הוא מותר דבלאו הכי דאפי' בתבשיל גמור מתירי' וכ"ש בנדון זה שנתייבשו ואינם נאכלים דעדיפי מתבשיל ולכן נראה דכוונתו דכיון דאיסורא דרבנן הוא בהני חטים אזלינן לקולא לפסוק כהמתירים. והוה ליה כמו ספק ספיקא כאלו אמר שמא זה דומה ממש לתבשיל שבשלו הגוי כמאכל בן דרוסאי וגמרו ישראל או שמא זה עדיף מאחר שנתייבש ואינו ראוי לאכילה. ואם תמצא לומר שהוא כתבשיל אזלינן לקולא ונקטינן כמאן דמתיר בתבשיל כמאכל בן דרוסאי ואח"כ סיים וכתב ואפשר דאף מאן דאסר יודה בזה. והשתא ניחא דאי לא תימא הכי הרי לא החליט הרב מה יהיה הדין דאם הוא לסברת המתיר פשיט' דמותר ואם לדעת האוסרים הרי לא כתב אלא דרך אפשר. וזה מוכרח לאומרו לפי סדר השאלה אם נאמר דמוקמי' להו כמאכל כן דרוסאי או דילמא כיון שנתייבש כולי האי חזרו להיתרן הראשון וכו' ע"כ. ומאחר שיש להסתפק בענין ומצאנו דאיכא פלוגתא היכא דנתבשל כמאכל בן דרוסאי ביד גוי וגמרו ישראל אם לאסור או להתיר למה לא נאמר דהוי ספק ספיקא כאמור ובפרט דהוי אסורא דרבנן ולכן צריכין אנו למשכוני נפשין ולפרש בדוחק דברי מרן על הדרך שכתבתי וטוב דוחק הלשון ולא דוחק הענין:

ועל מה שהקשה כת"ר מתשובה הנז' להה"א דש"ע א"ח סי' ר"ח עיין בספר אבן העוזר שסביב הש"ע סי' הנז' ס"ז ד"ה הכוסס וכו' שהק' וז"ל. ותו דאם אורז ודוחן נאכל כמות שהוא חי לא היה בו משום בשולי גוים ובי"ד סימן קי"ג מבואר דיש באורז משום בשולי גוים ועל כן אינו נאכל כמות שהוא חי ואמאי מברך בורא פרי האדמה בכוסס אורז ודוחן ותי' דטעם הדברים דסלקא ולפת וכו' ע"ש. אכל חטה ושעורה ואורז ודוחן דאחר בשולן שהוא דרך אכילתן והנאתן ברכתן בורא מיני מזונות לכן כשאוכלם חיים או מבושלים שלם שלא כדרך הנאתן ברכתן בורא פר"הא. א"כ יש לומר דמרן ס"ל דחטים אף דנאכלין חיים יש בהם משום בשולי גוים וטעמא הוי כמ"ש הרב הנזכר ע"כ היו דברי הרב הנז' בתשובתו:

וזה מה שהשבתי לו מהתם ולהכא

ועל ענין התשובה שהשיב לי מ"ור להתיר המחמסא מהטעם שהתיר מרן החטים כיון שהבשול הראשון אזל ליה ואינו ניכר בו כלל וגרע ממאכל בן דרוסאי שהבשול הראשון עכ"פ ניכר בו ויישב לשון מרן הנז' וכו' דברי רבינו ראויים אליו. ובזה צדקו דברי מרן מתחלה ועד סוף. ברם מה שכתב לתרץ דברי מרן בתשובה עם מ"ש בש"ע א"ח סימן

ר"ח מההיא דאבן העוזר שם לא הרוה צמאוננו בזה דהגם דבההיא דסי' ר"ח יכולים אנו לומר דמרן ס"ל דאע"ג דחטים אינם נאכלים חיים רק ע"י הדחק יש לנו לדמותו לסלקא ולברך עליו שהכל מכל מקום כיון דדרך הנאתו הוא כשנתבשל ונתמעך כרייסא וכו' שברכתו בורא. מיני מזונות. א"כ כשאוכלו חי או מבושל שלם דהוי שלא כדרך הנאתו נחתי' חד דרגא ומברך בורא פרי האדמה אבל עכ"פ לענין בשולי גוים דין החטים הוי כדין הסלקא דמקרי אינו נאכל כמות שהוא חי כיון שאכילתו ע"י הדחק ויש בו משום בשולי גוים. וכ"פ מרן בסי"ב דדגים מלוחים גדולים כיון שאינם נאכלים רק על ידי הדחק אם צלאם הגוי אסורים וכ"כ שם מור"ם בהגה. מ"מ אם נניח שכך היא דעת מרן דחטים אינם נאכלים חיים א"כ מוכרחים אנו לומר דדייסא אינה עולה על שלחן מלכים שהרי בגמ' אמרי' בהנהו תרי לישני דסורא וכו' איכא בינייהו דגים קטנים וארדי ודייסא. ובזה נחלקו הפוסקים דלסברת רש"י דייסא אינו נאכל חי אבל אינו עולה על שלחן מלכים. ולהרשב"א הוא בהפך דנאכלים חיים ועולה על שלחן מלכים ובין למר ובין למר כיון דאנן קיימא לן דתרתי בעינן והני תרי לישני השני מוסיף על הראשון וקי"ל דלשון אחרון א"כ לפי זה הדייסא אין בה משום בשולי גוים לכולי עלמא לדעת מרן והיאך יתורץ לפי זה הקושיא שיש לנו על תשובת מרן שדחק להתיר החטים מטעם היובש וכו' אחר דלפי האמת אין מי שסובר דרייסא תרתי איתנהו בה שהרי אמרו איכא בינייהו דייסא וכו' ובכן יורנו מורינו איזה דרך ישכון אור לתרץ דברי מרן הנ"ל ובפרט דבמקומותינו מעשים בכל יום דדייסא אין מקפידים עליה משום בשולי גוים:

וזה מה שהשיב לי הרב הנז' מהכא להתם

הן כל יקר ראתה עיני שאחר שהסכים כת"ר על היישוב שיישבתי דברי מרן שוב שדי ביה נרגא והוקשה לך דלמה לו למרן להרחיק את הדרך והיה לו להשיב בפשיטות שאין בהני חטים בשולי גוים. אמת הוא דלדעת רוב הפוסקים כולהו ס"ל דתרתי בעינן לאסור אינו נאכל כמות שהוא חי ועולה על שלחן מלכים. וא"כ נ"מ דבדייסא הן אם היא נאכלת במות שהיא חיה ועולה על שלחן מלכים בין אם אינה נאכלת כמות שהיא חיה ואינה עולה על שלחן מלכים אין בו משום בשולי גוים. הן אמת דלדעת הרשב"א דס"ל דדייסא אף אם נאכלת כמש"ח יש בה משום בשולי גוים כמו שהביא דבריו הרפ"ח סק"ג וטעמ' טעים דהמאכל הנאכל בתו' מאכל ולא בתו' לפתן לא בעינן שעולה על שלחן מלכים ללפת אלא כל שעולה על שלחן מלכים יש בו משום כשולי גוים. ולפי זה צריך לומר שמ"ש הרפ"ח בסק"ה וז"ל דייסא לדעת התוס' אינה נאכלת חיה ואינה עולה על שלחן מלכים ולדעת הרשב"א אע"פי שנאכלת חיה עולה על שלחן מלכים ואם בן בין למר

ובין למר אין בו משום בשולי גוים ע"כ. אינו רוצה לומר דגם הרשב"א ס"ל כהתוס' דדייסא אין בה משום בשולי גוים דזה אינו שהרי הרשב"א בסי' ת"ה סבר דדייסא יש בה משום בשולי גוים כמש"ל אלא ר"ל דלדידן דקי"ל כתרי לישני לקולא לא נפקא מינה מידי בין אם נאמר במציאותה דאינה נאכלת כמש"ח ואינה עולה על שלחן מלכים כסברת התו' בין אם נאמר במציאותה דנאכלת כמות שהיא חיה ועולה על שלחן מלכים בסב' הרשב"א אין בו משום בשולי גוים אבל האמת דלהרשב"א יש בה משום בשולי גוים כאמור:

וכן אנו צריכים לומר דמ"ש מרן הב"י בר"ס קי"ג וז"ל וכתבו התו' והרא"ש והרשב"א והר"ן שפסק ר"ת כתרי לישני להקל וכו' ודקדק כן מלשון הש"ס וכו' (ור"ל דמדנקט הש"ס איכא בינייהו דייסא וכו' ולא קאמר איכא בינייהו דבש וגבינה משמע דדייסא אינה נאכלת כמות שהיא חיה) וכ"כ הרמב"ם ודלא כהרמב"ן דפסק כלישנא דסורא לחוד אינו ר"ל דהרשב"א פסק כר"ת כתרי לישני לקולא ויסבור דדייסא אין בה משום בשולי גוים. דזה אינו כמש"ל אלא ר"ל דהרשב"א כתב שר"ת פסק כתרי לישני להקל הן אמת שיש להקשות לדעת הרשב"א דדייסא נאכלת כמות שהיא חיה אמאי לא אמר בש"ס איכא בינייהו דבש וגבינה וכמו שהוכיחו התו' מכח דדייסא אינה נאכלת כמו שהיא חיה. איך שיהיה צ"ל דלדעת הרשב"א הדייסא יש בה משום בשולי גוים. גם יש לומר דלדעת הרמב"ן דפסק להחמיר בלישנא דסורא דבחדא לחוד יש בה משום בשולי גוים ונפקא מינה דדייסא אם אין בה אלא חדא יש לאסור משום בשולי גוים:

ומעתה כיון דלדעת מרן דסבר לה דתרתי בעינן לאסור יש לומר דמ"ש להשיב לשואלו דבר והני חטים וכו' יש להתיר מכח ס"ס כדכתיבנא ולא אתי עלה דתפוק ליה שאין בהם בשולי גוים. הוא לפי סברת השואל דמתוך שאלתו נראה שחשש לסברת הרשב"א וכו' דדייסא יש בה משום בשולי גוים דאי לאו הכי מה מקום לשאלתו דבין אם נאמר דמוקמינן להו כמאכל בן דרוסאי וכו' הרי הדייסא אין בה משום בשולי גוים יהיה מה שיהיה. אלא ודאי דסברתו לחוש לסברת האוסרים ולכן לפי שיטתו השיב לו מרן דאף אם הוא כן כיון דאיסו' דרבנן וכו' הני חטים דיש להסתפק בהם יש לסמוך על דעת המתירין וכדכתיבנא. אבל לפום קושטא לא היה צריך מרן לזה. אי נמי קרוב לזה דהוצרך להשיב כן דנפקא מינה להתלמר למ"א וכגון דא דנדון דידן של המחמסא דאף דיש בה משום בשולי גוים אם היה תהיה בנדון זה של החטים ששולקים אותם וכו' יש להתיר מכח ספק ספיקא וכדכתיבנא וכגון דא צ"ל שכל מה שאני כותב וכל מה שכתבתי אינו אלא דרך משא ומתן אבל האמת אגיד כי במחז"ק מעולם לא ראיתי שקונים אותה

היהודים מן הנכריות שמוכרות אותה ברחובות הגוים במדה ואפי' ע"ה פורשים ממנה ואפ' שמנהג אבותיהם בידיהם ותל"מ עכ"ל הר' הנז':

הנה נא הואלתי לבאר שאחר ביאתי מהתם להכא ייחדתי הדבור עם הרב הנז' על מ"ש דלדעת הרשב"א דייסא יש בה משום בשולי גוים דבספרו ת"ה מוכח בהדיא דפסק כר"ת בהנהו קרי לישני לקולא כמבואר בדבריו שם. ולפי זה מ"ש הרפ"ח בסק"ה דדייסא לדעת הרשב"א. אע"פי שנאכלת חיה וכו' ובין למר ובין למר אין בה משום בשולי גוים הדברי' כפשטן דגם הרשב"א ס"ל דאין בה משום בשולי גוים. ומ"ש בסק"ג בשם הרשב"א דדייסא כיון שעולה על שלחן מלכים בתורת מאכל יש בה משום בשולי גוים המעיין בדבריו בת"ה יראה דלא כתב זה הרשב"א אלא לבאר הגמ' דלליש נא דגריס כל שאינו עולה על שלחן מלכים וכו' הדייסא כיון שעולה על שלחן מלכים אף דנאכלת חיה יש בה משום בשולי גוים להך לישנא. וע"ז הקשה שם דבגמרא אמרו ללפת בו את הפת ודייסא לא שייך בה ללפת דהני בבלאי טפשאי וכו' אם כן היאך אמרו איכא בינייהו דייסא אחר דאינה עולה ללפת וע"ז תירץ דלא אמרו ללפת אלא במיני לפתין אבל מאכלים הנאכלים בתורת מאכל ולא בתו' לפתן לא בעינן ללפת וע"ז סיים וכתב וז"ל והלכך דייסא נמי שפיר סלקא למלכים ואסירא אליבא דפומבדיתאי ע"כ נמצא שלא הוצרך לזה אלא כדי ליישב הגמרא ולענין פסק הלכה כתב אחר זה דקיימא לן בתרי לישני לקולא יעו"ש. הן אמת דכתב שם דהרמב"ן פסק כלישנא דסורא לחומרא:

והשיב לי הרב הנז' שהוא לא ראה בס' ת"ה אלא דמלשון הרפ"ח הנזכר היה נראה לו שכן דעת הרשב"א. ואחר שמבואר בס' ת"ה דהרשב"א סבר כר"ת מוכרחים אנו לומר דמ"ש הר' פר"ח בסק"ג בשם הרשב"א היינו מ"ש כדי ליישב הגמרא כמ"ש:

אחר איזה ימים כתב לי ידי"ן מהרי"ל נר"ו דלפי מ"ש הרב מטה יהודה א"ח סי' שי"ח שכתב שהכוסכוסו שבשלו מע"ש על גבי הקדירה הנקובה דאסור לערות עליו רותחים בשבת מפני דלא נקרא נתבשל כל צרכו מה שנתבשל ע"ג הכוסכוסירו דגמר בשולו הוא ע"י עירוי הרותחים שמערין עליו דמזה נראה שהכוסכוסו של גוים אין בו משום בשולי גוים אחר שגמר בשולו דהיינו ערוי הרותחין הוא על ידי ישראל:

וזה מה שהשבתי לו על זה

מה שרצה כ"תר להביא סיוע להתיר המחמסא של גוים מדברי הרב מטה יהודה אין משם ראיה שהרי הרב הנז' הוכיח בתחילה דלסברת מרן מדלא נקט בש"ע להתיר אלא דבר שנתבשל כל צרכו והשמיט נשרה בחמין המוזכר בלשון הרמב"ם מוכח דאזיל לחומרא דבעינן נתבשל כל צרכו דוקא דבזה אם הוא דבר יבש אין בו משום בשול אחר

בשול אף אם נצטנן ודלא כהרמב"ם שהתיר אף בנשרה בחמין מע"ש וביאר זה מלשון הש"ע בסט"ו שכתב דבר שנתבשל כל צרכו והוא יבש וכו' דמוכח משם דבעינן נתבשל כל צרכו דוקא. ומחמת זה העלה הרב הנז' דהכוסכוסו שעושין מע"ש על פי הקדרה וכו' דאסור לערות עליו רותחין בליל שבת וכו' דכיון דאין ראוי לאוכלו כך ביבשותו ועדיין לא נתבשל כל צרכו דעיקר גמר בשולו הוא בנתינת המרק עליו היינו טעמא דאסור לעשות זה בשבת דדוקא נתבשל כל צרכו בעינן. איך שיהיה הבשול הראשון בשול מקרי אלא דעדין לא נגמר בשולו אלא על ידי ערוי הרותחין וה והיני דוקא לענין שבת דלא סגי בנתבשל כמאכל בן דרוסאי מערב שבת כמ"ש לדעת מרן דבעינן נתבשל כל צרכו אבל לענין בשולי גוים הרי פסק מרן בי"ד סי' קי"ג ס"ט דאם בשלו הגוי כמאכל בן דרוסאי ואח"כ גמרו ישראל יש לאסור אם לא בשעת הדחק דס"ל למרן דלחומרא אמרינן דמאכל בן דרוסאי הוי בשול לאפוקי מסברת החולקים שהביא מור"ם שם בהגה יעו"ש. וא"כ לפ"ז המחמסא של גוים ודאי לא גרע בשולה על גב הכוסכוסירו ממאכל בן דרוסאי שהרי במעט מרק רותח שמערין עליה נגמר בשולה:

ואחר שבשולה הראשון בשלה גוי ונסתלקו מעשה א' מה יועיל אח"כ הבשול שמבשל אותה הישראל הואיל וכבר נאסרה ע"י הבשול הראשון באופן שאין כאן ראיה מדברי הרב הנז' להתיר המחמסא של גוים. ואדרבא משם נראה לאסור כיון דעכ"פ חשיב הרב הבשול הא' בשול אלא דעדין לא נגמר כמ"ש בדבריו. ומה שסיים אח"כ וכתב וז"ל ומיהו מה שנשאר ממנו צונן עד יום השבת וכו' ונותנים עליו מהמרק של החמין וכו' מותר ר"ל כשעירו הרותחין מע"ש ואכלו ממנו בליל שבת מה שנשאר ממנו מותר לערות עליו רותחים ביום השבת דכיון שכבר נגמר בשולו מע"ש ע"י ערוי הרותחים אם כן הרי נתבשל כל צרכו ולכן מה שנשאר ממנו מותר לערות עליו רותחים בשבת דיש לו דין דבר יבש שנתבשל כל צרכו מע"ש שמותר לחממו וכו' ואף דמרן לא כתב להתיר אלא כנגד המדור' הרי כתב שם ה' הנז' בתחילת לשונו דאף בחמין דכלי ראשון אחר שהעבירוהו מן האש הוי דינו כדין נגד המדורה ואם כן אין בזה שום סתירה בדברי הרב הנז':

סימן מו

ועל ענין הסיסטירנא שכתב כ"תר מדברי הרב משחא דרבותא בהשמטו' אמת נכון הדבר דלדעת הרב הנז' בתחלת דבריו רצה לומר דטעם הס הסיסטירנא הוא מפני שהם מים מרובים בטלה הטיפה במיעוטה וכו' ואחר כך דחה דשאני המחוברים לקרקע דמעיקר' לא שלטה בהו ידא דמ"ה וכו'. והראיה שהביא מדברי מור"ם בסי' תנ"ה נלע"ד דהביא זה לומר דמשם מוכח דצריך לשפוך המים מפני התקופה. שהרי מור"ם בי"ד בסי' קט"ז לא

כתב שלא לשתות בשעת התקופה. וגם הב"י בסי' תנ"ה הקשה על דברי המרדכי מאריה דהאי דינא דבל"ה אפי' היתה שעת התקופה בשעה שלשין לא היה להם לחוש. דלא חיישינן אלא כשאדם שותה מהם בשעת התקופה ותירץ בדרך אפשר דס"ל להמרדכי שכל מים שהיו בתלוש בשעת התקופה כל ששותה מהם או לש בהם אפי' אחר כמה ימים הם מזיקים יעו"ש בסוף הסי'. ובפרט שגם מור"ם בסי' קט"ז שכתב בשעת התקופ' רשם המרשים מהמרדכי ס"פ כ"ש. התו דאין הכרח בדברי המרדכי לומר דאפילו שלא בשעת התקופה יש סכנה. ולכן הביא הרב הנז' ממ"ש מור"ם בסי' תנ"ה דמוכח משם דגם בתקופה יש לשפוך המים כמו במת. באופן דלמדנו מדבריו ששוה התקופה למת. ומ"ש דומיא למה שנהגו לשפוך המים שעברה עליהם התקופה ר"ל שלא נהגו לשפוך אלא התלושים דוקא ומנהג התקופה הוא מנהג קבוע ופשוט ארבעה פעמים בשנה ולא נהגו לשפוך אלא התלושים. ומחשש שמא ידחה הדוחה לומר דשאני תקופה דקילא ממת שאין חשש כ"א בשעת התקופה. ומה שנהגו לשפוך אח"כ הוא לחומרא בעלמא. ואין ללמוד משם למת. לכן הביא ראיה ממור"ם בסי' תנ"ה דאי לאו משום שומר מצוה היו צריכים לשפוך ממילא שמעינן דשוה תקופה למת זהו מה שנלע"ד כעת:

אלא דמכל מקום לא זכיתי להבין דברי הר' במ"ש דמה שנהגו לשפוך מימות השכנים וכו' הוא מחמת ספק וחששא בעלמ' וייסד שם הר' דאינו משפשף סכינו רק בכלי א' וגם אינו מוכרח שישפשף במים הראוים לשתיה וכו' אלא דמשום ספק שאין אנו יודעים הכלי ששפשף בו הוא דמחמירין לשפוך כל הכלים. וגם הניח שם הרב דאם לא היו שם רק אגמי מים ואין שם מים בכלי כלל שאם בא מלאך המות לשפשף סכינו מסתמא משפשפה באותו מקוה מים שאינו עמוק כ"כ שאינו טורח וכו' אלא דמחמת שהם מים רבים התיר לשתות מאותו מקוה כמ"ש בדבריו. ולא יכולתי לירד לעומק כוונת דבריו שאם באנו לומר שהמלאך המות אינו מטיף דם כ"א בכלי אחד דוקא וגם אינו מטיף רק במה שאין לו טורח הרבה אם הדבר כן למה החמירו חז"ל בכל השכונה. והיה די להחמיר במימי הבית אשר יש שם מת דלמה לו למה"מ לטרוח ולילך ולהטיף בשאר חצירות ובתים הסמוכים אחר דיש שם מים בבית המת ואם נאמר דחששו חז"ל שמא לא יהיה מים בבית המת ומחמת לא פלוג גזרו על כל השכונה. א"כ היה די לגזור רק בבית א' הסמוך. אם לא שנאמר דמ"ש חז"ל דמפיל במים טיפת דם רוצה לומר דבכל המים הקרובים לבית המת מטיל בהם טיפת דם. וכן מצינו בתקופה גם כן שאחד מן הטעמים שכתב הרב אבודרהם ז"ל שהשטן משליך טיפה של מרה במים ור"ל בכל המים התלושים כמו כן בנ"ד שאמרו שהשטן משליך במים שבשכונה טיפת דם ר"ל

בכל המים שבשכונה. גם מ"ש הרב בסיסטירנא נראה דהלכתא בלא טעמא דאחר שהם תלושים מה לי בבלי או מכונסים בקרקע ובשלמא למ"ש בתחלת דבריו משום רבוי המים ניחא אבל למ"ש אח"כ מטעם שהם בקרקע וכו' מי עלה שמים וירד לומר דלא שלטא ידא דמלאך המות רק בכלי אחד דגם מים אלו הם תלושים. באופן שדברי הר' ז"ל שגבו ממני הן אמת דכ"תר מצא לו אילן גדול לסמוך עליו על המנהג שנהגו שלא לשפוך המים שבסיסטירנא דהרב הנז' כך ס"ל להדיא. ולכאורה היה נראה לחלק בין מת לתקופה מדקדוק לשון חז"ל דגבי תקופה אמרו מים התלושים כמ"ש בב"י סי' תנ"ה. וגבי מת אמרו מים שאובים כמ"ש מרן בי"ד ס"סי של"ה. ומחמת זה הייתי ד"ל דגבי מת לא שלטא ידא דמלאך המות אלא בשאובים דהיינו בבלי דוקא לאפוקי מקוה דאינם נקראי' שאובים וזה טעם דלא נהגו לשפוך מים שבסיסטירנא במת. אבל גבי תקופה דנקטי חז"ל בלשונם תלושים. אפשר לומר דגם בסיסטירנא דנא שייך דגם הם נקראים תלושים כיון שאינם מחוברים למקורם אלא כיון דבערי אדום לא זהירי כ"כ בתקופה רק איזה יחידי סגולה דאפשר דס"ל לאנשי כדעת הראב"ע ז"ל היינו טעמא שלא החמירו גם בסיסטירנא. ואפשר שמי שהיה זהיר היה רגיל להטיל שם ברזל. כ"ז אני כותב בדרך אפשר והנח להם לישראל שהרי יש להם אילן גדול על מי לסמוך ועיין בספר מח"בר ח' א"ח סי' תנ"ה שכתב וז"ל אמנם אנן בדידן בארץ הצבי וכל גלילות טורקיאה וערי איטאליא נזהרים שלא לשתות מים בשעת התקופ' דוקא אמנם אחר זמנה שותים מאותם המים שהיו בתלוש בשעת התקופה ואין פוצה וכו' ע"כ יעי"ש שנתן טעם למנהג זה עיין שלחן גבוה סי' תנ"ה סקי"ט ולפ"ז אנן בדידן שהמים שהיו בתלוש בשעת התקופה אין שותין ממנו לעולם אם לא היה עליו ברזל א"כ גם הסיסטירנא שהם מים תלושים צריך לשים בה ברזל. ועיין במח"בר שם שהביא משם בת"ה דהמים שהיו בתלוש בשעת התקופה אסורים לעולם ולא מהני לשים ברזל ושכן מ"ש במרדכי. הן אמת דהרב חיד"א לא חש לזה לפי מנהגם דאין מקפידים כי אם בשעת התקופה כמ"ש:

סימן מז

שאלה ראובן ששלח לשמעון דרך אניה בלב ים חבית א' של בשר הנקרא אלכ'אלי והניח על פי החבית ע"ג הבשר נייר אחד כת"ב עליו תיבת כשר ואחר כך הניח על פי החבית כלי אחד גדול ואח"כ הניח ע"ג הכלי הנז' נייר אחד כתוב עליו ג"כ תיבת כשר ואח"כ הכניס החבית הנז' תוך קופה אחת ותפר פי הקופה בחוט עב ואח"כ קשר הקופה כולה בחבל. יורנו מ"ץ אם נקרא זה חותם בתוך חותם או לאו ואם תמצא לומר דלא מקרי חותם בתוך חותם אם החבית והכלי הנזכרי' מותרים אם לאו. ושכמ"ה:

תשובה הנה לגבי הכלים לכאורא היה נראה. לומר דלצד שנאמר שהבשר אסור גם הכלי אשר בו הבשר הנז' הוא אסור כיון שנכבש הבשר הנז' בתוכו מעת לעת וקי"ל כבוש כמבושל. אלא דכיון דאסור בשר שנתעלם מן העין אינו אסור אלא מדרבנן כמ"ש מרן בסי' ס"ג א"כ כלים אלו אף אם הם כלי חרס יש להם הכשר בהגעלה והרי זה דומה למ"ש מרן בסי' קי"ג סט"ז דכלים שבשל בהם הגוי לפנינו דברים שיש בהם משום בשולי גוים דיש להם הכשר בהגעלה אפילו הם של חרס כיון דאין לאסור זה עיקר מן התורה יעו"ש וה"נ דכוותה:

אבל אחר ההתבוננות נראה דהכלים הם מותרים עכ"פ דיש לחלק בין ההיא דבשל הגוי לפנינו לנ"ד רשא דשאני התם דא דאסור בשולי גוים לאו מחמת ספק הוא אבל גבי בשר שנתעלם מן העין דא סורו הוא מחמת ספק שמא הוחלף יש להכשיר הכלים אחר שהיית מעת לעת ומותר להשתמש בהם לכתחילה כיון דנט"ל לא הוי אלא דרבנן וגם בשר שנתעלם מן העין הוי דרבנן ולכן לגבי הכלים אזלינן בספקו להקל:

ונראה להביא ראיה לזה ממ"ש מרן בסי' קכ"ב ס"ט וז"ל יש ליזהר מלהניח בבית הגוי לי סעודה דחיישינן שמא ישתמש בהם ע"כ וסיים שם מור"ם בהגה וז"ל ואפי' אם נתנם לאומן לתקנה צריך לעשות בהם סימן וכו' ואם עבר ולא עשה כשחזר ולקחם מן הגוי צריכים הגעלת וכו' אבל אם לא לקחו מן הגוי עד אחר זמן דנוכל לומר אף אם נשתמש בו הגוי כבר נפגם ונשתהה מעת לעת או שנשתהה ביד ישראל לאחר שלקחו מן הגוי מעת לעת אזלינן לקולא וכו' ע"כ. וכתב שם הש"ך סק"ח דמותר להשתמש בהם לכתחילה אף אם נפגמו דהתם בחזקת אסור קיימי אבל הכא כלים אלו הם בחזקת היתר אלא שחז"ל אסרו להשתמש בהם בתוך מע"לע מספק שמא נשתמש הגוי אבל אחר מע"לע מותר יעו"ש בדבריו. והפר"ח סימן הנז' סק"ח כתב וז"ל וכן נראה עוד ממ"ש לקמן בסי' קל"ו שהשולח ביד גוי כלים המיוחדים ליין דצריך להחתימם אבל לא הצריכן שום הכשר אם עבר ושלחן בלי חותם וכו' דכיון דאפי' אם איתא דרמא ביה חמרא לא מיתסר אלא משום גזרה בעלמא מקילינן בספקא וכ"כ כאן כב"י בשם הרא"ה וז"ל קדרות או קערות שלנו שעמדו בבית הגוי בלא סימן משהה אותם מעת לעת ומותר עכ"ל. הרי מבואר דכשאנו אוסרים מספק משהה הכלים מע"לע ומותרים. וא"כ ה"נ בנדון דידן דאסור הכשר הוא מספק שמא החליף מותרים הכלים אחר מעת לעת:

ולענין אם הקשירה והתפירה הוי חותם בתוך חותם להתי' הבשר או לא הן אמת שהניירו' שכתוב עליהם תיבת כשר לא הוי חותם כלל דבנקל יכול ליטלו הגוי ולהחזירו וכל עצמו של החותם שתקנו חז"ל אינו אלא מחמת שאם זייף יהיה ניכר זיופו ולכן לא

טרח ומזייף אבל הנחת הנייר זה על פי החבית לא יהא ניכר זיופו. וע"כ לא אמרינן דאותיות הוי סימן. כמ"ש מרן בסי' ק"ל ס"ו ובסי' קי"ח ס"ג אלא דוקא כשהם דבוקים בגוף הבשר או דבוקים ם בסתימת החבית דאי אפשר לו לזייף שלא יהיה ניכר זיופו. אבל בנ"ד יכול לזייף בנקל הילכך לא הוי חותם כלל גם הכלי המונח על פי החבית כיון דלא מהדק לא הוי סימן כמ"ש בסי' קל"ו ס"ד ולגבי כניסת החבית בתוך הקופה ותפירות הקופה נראה דלאו חותם מקרי כיון דאין שום שנוי בתפירות כמו שמצינו שכתב מור"ם בסי' קי"ח ס"ד וז"ל אם שולח איזה דבר בשק וחתם השק אי' אפי' בחותם אחד אא"כ הפך התפירו' לפנים וכו' ע"כ ומרן בסי' ק"ל כתב דחבית של יין של עץ אין תקנה לשלות ע"י גוי אא"כ הכניס כל החבית בשק שאין בו תפירה מבחוץ ויחתום פי השק הרי דבעינן שלא יהיה התפירה מבחוץ כדי ליחשב חותם אבל אם התפירות מבחוץ לא הוי חותם ה"נ בנ"ד דאין כאן שנוי בתפירו' שלא הפכם מבפנים לא מקרי חותם. גם הקשירה שקשר הקופה בחבל אם אין בה שום שנוי נראה דלא הוי סימן והגם שמצינו שכתב מרן בסי' ק"ל בס"ד וז"ל וכן אם צר פי הנאד הרי זה חותם אחד וכו' ע"כ נמצא דהקשירה אף אם אין בה שנוי חותם. מ"מ הרי כתב שם הט"ז סק"ח דמ"ש מרן צר פי הנאד וכו' מיירי שעשה הקשירה ע"י שנוי והכריח הרב דב"ז מלשון הטור שכ' קשר וחתם פי הנבל ונתנו בשק פי הנבל למטה הוי חותם בתוך חותם דמ"ש קשר וחתם ר"ל דעשה הקשירה בענין שהיא חתומה דהיינו קשר משונה וזה הוי חותם אחד ופי הנבל למטה בשק הוי חותם שני. ואם איתא דהקשירה לבדה אף דאין בה שנוי הוי חותם והחתימה שכ' הטור היינו שחתם פי הנבל בשום דבר א"כ הרי יש כאן שני חותמות דהיינו הקשירה והחתימה ולמה הוצרך עוד לנתינת פי הנבל למטה לחותם שני. אם לא שנאמר דמ"ש בטור וחתם היינו קשירה מעין חתימה דהיינו קשר משונה כמ"ש אבל קשירה בלא שנוי לא הוי סימן יעו"ש בדבריו. והר' חק"ל י"ד דף רכ"א כ' דכיון דהפך פי הנאד ע"י שנוי זה משוי לקשר קשר משונה ועיקר השנוי הוא בקשר הראשון ובקשר שני אף בלא שנוי הוי חותם בתוך חותם. ומרן בב"י שם הביא שני גרסאות בדברי הטור א' דלא הזכיר חתימה בא' קשר פי הנבל ונתנו לתוך השק וכו' וכתב שזהו דעת הרמב"ם דלא הזכיר חתימה. והגירסא השנית שגורס קשר וחתם כ' דהוי כדעת הרשב"א דהקשירה לא מחשבא חותם וסיים וכתב דגירסא זו היא עיקר יעו"ש. באופן דלדעת מרן חלוק הרשב"א והטור על הרמב"ם ולדעת הרמב"ם הקשירה הויא חותם. והרב מוהר"ם אלפאסי זלה"ה בספר משחא דרבותא שחבר על הש"ע בחלק י"ד סי' קי"ח כתב דלדעת הרמב"ם כשיהיה עם הקשירה חותם אחד משונה אף אם הקשירה אינה

משונה הוי חותם בתוך חותם אבל הקשירה לחודה לא הויא חותם ונפקא מנה לדברים הצריכים חותם אחד דהקשירה לחודה לא הויא חותם וסיים וכתב דמרן בש"ע העתיק דברי הרמב"ם מוכח מדבריו כמו שכתב מרן צר פי הנאד היינו בלא שנוי כיון שיש עמו חותם שני דהיינו הפיכת פי הנאד לתוכו דהוי חותם ע"י שנוי וזה הוי דלא כהט"ז ולפי זה מה שסיים מרן שם וז"ל וכן נ"ל שנוי שמשנה מדברים שאין דרך כל אדם הרי הם כחותם אחד והטיחה או הקשירה חותם שני ע"כ. היינו טיחה או. קשירה בלא שנוי דכיון שיש עמו החותם האחר ע"י שנוי הוי חותם בתוך חותם:

וכן מצינו להרב מהריב"ס ז"ל בספר עדות ביהוסף סי' ט"ל שהבין בדעת מרן בש"ע במ"ש צר פי הנאד דהוי בלא שנוי ועם החותם האחר המשונה הוי חותם בתוך חותם. ודימה הקשירה או התפירה לדין המפתח שכתב בש"ע סי' קי"ח ס"ד דמפתח וחותם הוי כשני חותמות יעו"ש. והרב מוהרח"א ז"ל בספר בני חיי סי' הנז' כתב וז"ל הרב בעל ט"ז כתב שצריך קשר משונה ואז קשר הוי חותם ומרברי מרן וב"ח משמע דאין צריך קשר משונה ממה שכתבו דלדעת הרשב"א ז"ל משמע דמלבד הקשר הנהוג צריך שני חותמות וכו' א"כ משמע דלדעת הרמב"ם הקשר הנהוג הוי חותם אחד עכ"ל. נקטינן מדברי הרבנים הנז' כפי מה שהבינו בדברי מרן בש"ע דהקשירה עם חותם אחר משונה הוי חותם בתוך חותם אף דאין בקשירה שנוי והרב חק"ל י"ד דרפ"א כתב דהתפירה טובה מהקשירה אלא דלא פסיק ותני דהוי חותם גמור יעו"ש. ולפי זה הכא בנדון דידן אם יש בקשירה א איזה שנוי מצטרף עמו התפירה והוי חותם בתוך חותם אף דאין בתפירה שום שנוי כמ"ש. אכן אם אין בשום אחד מהם שנוי נראה דאין להתיר. אבל מטעם אחר נראה להתיר בשר זה על פי מ"ש מרן בסימן קי"ח ס"ה דחתיכת בשר שניכר בה ניקור הישראל ששלח אותה ע"י גוי אין צריך חותם אחר יעו"ש. וטעמא היי דע"כ לא הצריכו חז"ל שני חותמות אלא דוקא כשהם חוץ מגוף הבשר אבל כשיש סימן בגוף הבשר תו לא צריכינן חותם אחר. וא"כ בנדון דידן נמי האלכ'אלי של ישראל ניכר ומובדל משל גוים במראה וריח והוה ליה כסימן הניקור דשרי. דאף את"ל דלא הוי ממש כסימן הניקור מכל מקום בהצטרפות נתינת החבית בתוך הקופה והתפירה והקשירה נוכל להתיר וליהוי כחותם בתוך חותם:

עוד יש צד להתיר ממ"ש הרפ"ח בסי' קי"ח סקי"ח שנשאל שם על תנורים של גוים שמטמינים בו חמין בשבת אי סגי בחותם אחד והשיב דסגי בחותם אחד מטעם דמארי התנור לא מרעי נפשייהו לזיופי חותם אחד בשביל הנאה מועטת להחליף כחוש בשמן או חתיכה קטנה בגדולה ודימה הרב זה למ"ש בסי' קי"ד דבמידי שקונים מן האומן

כיון דאין ביה קפידא לא מרע נפשיה וכו' וסיים וכתב דאף מפתח לחודיה סגי והגם דכתב מרן דמפתח לחוד לא הוי חותם ה"מ בגוי דעלמא דלא מירתת לאורועי נפשיה אבל בבעל התנור דהוי כעין אומן לא מרע נפשיה ואף אזיוף כל דהו לא מהדר יעו"ש. ולפי זה הכא נמי בנ"ד נימא הכי דכיון דיש כאן קשירה ותפירה אף דאין בהם שנוי בעלי הספינה לא מרעי נפשייהו בשביל הנאה מועטת לזייף ולהתיר הקשירה והתפירה. והגם דהרב הנז' לא אמרה כי אם במפקיד שעתיד לחזור על חותמו. מ"מ לדידן שיש כאן קשירה וגם תפירה ותרתי לא עבדי לזייופי ובהצטרפות הצד האחר של שנוי האלכ'אלי של ישראל יש להתיר בשופי כמש"ל. ובענין הכלים שכתב לעיל שהם מותרים עכ"פ עוד מצינו בכ"י הרב הריב"ם זלה"ה שכתב בשם ספר באר עשק שנשאל על תרנגולת שנתבשלה עם בשר וכשהיו אוכלים אותה מצאו עצם הקולית שנשבר וחזר ונקשר אך לא היה נקשר במקומו שבר עם שבר ואסר התרנגולת והבשר מטעם דקרוב לודאי שיצא לחוץ כי אם שע"י תנועת ההליכה אי אפשר שלא יצא לחוץ והכלים שאינם של חרס הצריכים הגעלה ושהם של חרס התירם אחר מעת לעת דכיון דטרפות זה אינו אלא מספק ולגבי התבשיל דהוי ספיקא דאורייתא אסורים אבל הכלים אחר מעת לעת אינו אלא מדרבנן והוה ליה כאלו יש ספק ספיקא יעו"ש בספר הנז' סי' ס"ח וכל שכן בנ"ד דאסור בשר שנתעלם מן העין אינו אלא מדרבנן כמ"ש בסי' ס"ג ומספק שמא החליף. הכלים מותרים עכ"פ אחר מעת לעת כמש"ל וציי"מ וימ"ן. ובדין הכלים הנז' מצינו עוד היתר ממ"ש הרב ב"ח בתשובה שאלה קכ"ז בדין בהמה שנשחטה ולא נבדקה הריאה והשליכוה כך ואח"ך מצאו בצלעות מכה רבה שנסרכה הריאה בצלעות ואסר הבשר והחלב שנחלב ממנה אפי' קודם שלשה ימים דודאי הוי מכה ישנה וגרע מהוגלד פי המכה וסיים וכתב וזל"ה אכן הכלים שנשתמשו בה קודם אין נראה לאסור כל שאינן בני יומן מאחר שאסור נותן טעם לפגם דרבנן אין לאסור אלא באסור שהוא ברור כמו בטריפות מן הבטן בכה"ג עכ"ל והובאו דבריו בספר באר היטב י"ד סי' ט"ל יעו"ש. ועיין בפר"ח סי' מ"א ס"ק י"א בסופו שכתב כיוצא בזה להתיר הכלים אחר מעת לעת יעו"ש:

סימן מח

טופס שאלה שבאה מעיר לונדון יע"א וז"נ:

שאלה מברי"ץ הצדק יאירו כאור השמש בגבורתו אכי"ר:

שוחט אחד שהיה מומחה ונסמך משני רבנים של שני קהלות קהל הספרדים וקהל האשכנזים והיה שוחט מתא ששה ועשרים שנה ומעולם לא יצא טריפה מתחת ידו ואפילו שום דבר שאינו מתוקן כלל כל משך הזמן הנז'. ויהי היום זה כמו שלש שנים

היה בידו שכירות ממון השחיטה של שוחט אחר חבירו ועכבו תחת ידו מפני הוחקו הוציאו לצרכו ולצורך בני ביתו כי הוא מטופל הרבה. וכאשר תבע אותו חבירו בעד חלקו שהיה בידו כפר בכל ואמר שאין בידו מאומה. ונשאר ביניהם דין ודברים עד שהגיעו דבריהם למשגיחי' בפעם הראשון ואע"פ כן עמד השוחט בכפירתו ואמר שיכול לישבע בס"ת שת"ת שאין בידו משל חבירו כלום והניחו הדבר כך ימים אחדים. והשוחט השני מוציא כתבים ופנקסים. ומשם באר"ה כי עדין חלקו ביד שותפו. ועשו המשגיחים ועד לעמוד על המוגמר ויראו כי השוחט הראשון שלח כתב להודות על דברי שותפו והאמת אתו רק מפני דוחקו שלח ידו במלאכת רעהו. ולזה כעסו ורגזו מן האסיפה כי הדבר הזה רע ומר לכפור ולהודות והוא שוחט מתא. אין ראוי לשוחט לעשות כדבר הזה. וגם הרב של קהל האשכנזים היה נגדו באופן שהוציאוהו והעבירוהו מלהיות שוחט זה שלש שנים ועוד והן עתה רבים מהקהל באשר ראו צרת נפשו של השוחט כי עני הוא ותלו ביה טפלי ולא עש'ר כח להחיותם. בהתחננו אליהם לשוב למקומו להיות שוחט כי הוא העבירוהו בדבר שאינו נוגע לשחיטה כלל וכלל ולזה השואלים נפשם הגיעה לשאו'ל למעכ"ת בענין השוחט הנז' אם יכול לחזור למקומו מאחר שלא היתה העברתו מפני דברים של השחיטה. וגם לא נשבע שיהיה עבר על שבועתו רק היה מגזים שישבע ועביד אניש דגזים ולא עביד. או אינו יכול לחזור למקומו מפני הענין הנז' שעבר בינו ובין השוחט השני. ותשובת כת"ר מהרה תצמח. וזה סדר השאלה נעשית ע"י א' מבדי"ק החו"פ לונדון יע"א בשנת הר"ם קר"ן ישראל עמך. ולכת"ר החיים והשלם הלא כ"ד הצעיר עכ"ל וחתום ע"ז החכם השלם הדיין המצוי ן כהה"ר אברהם חלואה:

תשובה הן אמת כי השוחט הזה עבירה היא בידו מה שכפר בממון שותפו שבידו יען שיש בדבר הזה חלול ה' דכיון שהיה מוחזק ומוסמך לשוחט ובודק בעו"בי שמינוהו עליהם וכל קהל עדתם עליו יסמוכו לאכול משחיטתו ובדיקתו. והנה בעת'ה מוחלפת השטה וכחש בעמיתו במה שהיה בידו משלו משכירות השחיטה. ולא זו בלבד שהיתה הכפירה בינו לבינו עוד הוסיף על חטאתו פשע להחזיק בשקרו לפני ועד השרים המנהיגי' ישצ"ו ולהעיז פניו בפניהם ולומר שישבע בס"ת שת"ת שכדבריו כן הוא. ואח"כ נתגלה קלונו במה שנמצא כתוב בכתב ידו שהודה ולא בוש שצדקו דברי שותפו. באופן שנלכד ברשתו ונמצאת הגזלה בידו כגנב הנמצא במחתרת. שהדבר פשוט שזהו בכלל חלול ה' שהוא העון החמור מכל עבירות שבתורה כמ"ש בש"ס סוף מסכת יומא בארבעה חלוקי כפרה שהיה ר' ישמעאל דורש. עוד איתא התם וז"ל היכי דמי חלול ה' אמר רב כגון אנא אי שקילנא בשרא מטבחא ולא יהיבנא דמי לאלתר וכו' רבי יוחנן

אמר כגון אנא דמסגינא ד' אמות בלא תורה ובלי תפלין. ר' יצחק דבי ר' ינאי אמר כל שחביריו מתביישין מחמת שמועתו היינו חלול ה' אמר רב נחמן בר יצחק כגון דקאמרי אינשי שרא ליה מאריה לפלניא וכו' ע"כ:

והרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות יסודי התורה כתב וז"ל ויש דברים אחרים שהם בכלל חלול ה' והוא שיעשה אותם אדם גדול בתור' ומפורסם בחסידות דברים שהבריו' מרננים עליו בשבילם ואע"פ שאינם עבירות הרי זה חילל את ה' כגון שלקח ואינו נותן דמי המקח לאלתר והוא שיש לו ונמצאו המוכרים תובעים והוא מקיפן או שירבה בשחוק או באכילה ושתיה אצל ע"ה ביניהן. או שדבורו עם הבריות אינו בנחת ואינו מקבלם בסבר פנים יפות אלא בעל קטטה וכעס וכיוצא בדברים האלו הכל לפי גדלו של חכם צריך שידקדק על עצמו ויעשה לפנים משורת הדין וכו' ע"כ. הרי מבואר שאפילו דברים שאינם עבירות כלל אלא שהם דברים היוצאים חוץ מגדר המוסר ונראה בעיני הבריות אשר לא טוב עשה בעמיו הוא בכלל חלול ה' והגם שהרמב"ם ז"ל כתב והוא שיעשה אותם אדם גדול בתורה ומפורסם בחסידות היינו לדברים שכתב הוא ז"ל וכיוצא בהם כגון שלקח ואינו נותן דמי המקח לאלתר וכו' דיצא לו זה ממ"ש בש"ס כגון אנא וכו' דודאי דדברים כאלו אם יעשה אותם מי שאינו מופלג בתורה ובחסידות הגם שהוא דבר של גנאי לאומה הקדושה מ"מ אין בו משום חלול ה' רק אם יעשה אותם אדם גדול אבל לכפור בממון חבירו שבידו ונמצאת הגזלה בידו על פי הודאתו ודאי דהוי בכלל חלול ה' אף אם אינו מופלג בתורה וכו'. ובפרט בערי אדום שאפילו לשאב"ב עושה אלה הוא גנאי גדול בעיניהם. וכ"ש וק"ו לאומה הנבחרת חלק ה' וחבל נחלתו שנהיה ללעג וקלס ב"מ בעיני האומות באמור להם עם ה' אלה ומארצו יצאו. ובן בנו של ק"ו לשוחט ובודק הממונה על קהל עדת ישראל שבודאי הוא בגדר ת"ח אחר שהוא מרבני מתא והשיאו יצרו לעשות דבר מכוער כזה ודאי דהוי בכלל חלול ה':

גם בפ"ה מהלכות דעות מנה הרמב"ם ז"ל הדברים הצריכים שיעשה הת"ח ומכללם כתב בהלכ' י"ג וז"ל משאו ומתנו של ת"ח באמת ובאמונה אומר על לאו לאו ועל הן הן מדקדק בחשבון וכו' יעו"ש. באופן שהשוחט הזה צריך תשובה על הדבר הרע הזה אשר עשה. ואין לך דבר שעומד בפני התשובה ואל אלהינו כי ירבה לסלוח:

ולמה שנוגע לענין דינא שנסתפק השואל אם יכול לחזור למנויו כיון שלא היתה העברתו מפני דברים של השחיט'. הדין נותן שאינו נפסל בשום דבר מפני כך כתב מרן בח"מ סי' צ"ב ס"ד וז"ל התובע לחבירו מלוה שהלוהו וכפר אע"פ שמביא עדים להכחישו אינו חשוד כל זמן שלא נשבע. אבל בכופר בפקדון הוי חשוד אע"פ שלא נשבע. והוא

שיש עדים שראוהו בידו בשעה שכפר ע"כ. וכ' שם הסמ"ע ס"ק י"ב וז"ל כבר כתבתי דכלל טעם דין זה הוא דאחזוקי אינשי בחשודים לא מחזקינן כל זמן שנוכל לתרץ ענייניהם משום הכי מלוה דלהוצאה ניתנה בידו אף דעבר זמן מ"מ כיון שברשות בא לידו להוציאה אמרי' לאשתמוטי מניה קא מיכוין עד דיהוו ליה מעות משא"כ בפקדון דלאו להוצאה ניתן ואפי"ה כשאין עדים שהיה בידו בשעה שכפר ג"כ נוכל לטעון בעדו ולומר שמא בשעה שתבעו פקדונו ממנו לא ידע אנה הניחו או שנתגלגל ממקומו וירא שישבענו שבועת השומרי' שהוא שבועת התורה ומשום הכי עלתה על דעתו לכפור ולומר לא הפקדתני שאז פטור משבועה דאורייתא עד שימצאנו ויחזירנו לידו וק"ל עכ"ל. ובסי' רצ"ד כתב מרן וז"ל תבעו הפקדון וכפר בו מיד נעשה עליו גזלן וחייב באונסים ופסול לעדות ולשבועה. בד"א שיש עדים שבשעה שכפר בו היה ברשותו אבל אם אין עדים לא. שמא נאבד ממנו ואמר אכפור בו ואדחנו עד שאמצאנו ואחזירנו לו ע"כ. וכתב שם הסמ"ע סק"ב וז"ל מיד נעשה עליו גזלן וכו' כתב מיד פ' אפילו קודם שנשבע על כפירתו ועיין מ"ש הטור והמחבר בס"סי זה ובריש סי' ע"ה בכופר בהלואה מבואר דאינו נעשה עליו גזלן ושם כתבתי והבאתי לשון רש"י דמיירי אפילו באו עדים שהיו מעות ההלואה בידו בשעה שכפר אפי"ה כיון שההלואה להוצאה ניתנה אמרי' שמשום הכי כפר שהיה צריך למעות באותה שעה ודעתו לשלם לו לאחר זמן משא"כ בפקדון דלא ניתן להוצאה ולא להשתמש בעינה עכ"ל:

מבואר מזה דדוקא כשכפר בפקדון ובאו עדים שראו שבשעה שכפר היה הפקדון ברשותו הוא שנעשה עליו גזלן וכיון שהוא גזלן הוא פסול לעדות כמ"ש מרן בסימן ל"ד ס"ז אבל אם אין כאן עדים שיעידו שבשעה שכפר בפקדון היה ברשותו לא נפסל במה שכפר בו דטענינן ליה שמא בשעה שתבעו לא ידע אנה הניחו וכו' כמ"ש הסמ"ע. וכ"ש כשהכפירה הוא במלוה דאמרינן שאין בידו במה לשלם ואשתמוטי קמשטמיט עד שיהיו לו מעות במה לשלם חובו. ולפ"ז הכא בנד"ד אין הכי נמי אה היה פקדון שהפקיד בידו ובאו עדים שבשעה שכפר בו היה הפקדון בידו היה נפסל לעדות כמ"ש ואפ"ה לא היה נפסל לשחיטה כמ"ש מרן בי"ד סי' כ' ס"ו וז"ל מומר לאחד משאר עבירות אין צריך לבדוק לו סכין ולהרמב"ם צריך ודוקא במומר לעבירה אבל מי שהוא פסול לעדות בעבירה מעבירות של תורה אין צריך לבדוק לו סכין אפילו להרמב"ם ע"כ ובסימן קי"ט ס"ד כתב מרן וז"ל החשוד לדבר א' אינו חשוד לדברים אחרים וכו' ע"כ. ובס"ז כתב מי שהוא מפורסם בא' מעבירות שבתורה חוץ מע"ז וחלול שבת בפרהסיא וכו' נאמן בשאר אסורים ובשל אחרים נאמן אפי' על אותו דבר לומר הוא ע"כ. וכ' שם הש"כ ס"ק י"ז

וז"ל נאמן בשאר איסורים אפי' בשל עצמו אפילו למכור וכן לאכול עמו. ובס"ק ח"י כ' וז"ל ובשל אחדים נאמן וכו' דוקא לענין אסורא אמרינן הכי אבל לענין ממונא מי שהוא חשוד לדבר אחד פסול להעיד לדבר אחר אפי' בשל אחרים וכמ"ש בח"מ סי' ל"ד דלענין ממון כתיב אל תשת רשע עד כל היכא דנקרא רשע אסור להעיד וכו' ע"כ. ועיין שם בב"י שהביא תשובת הרשב"א שכתב וז"ל ומה שאמרו בגזלנים אפי' דרבנן פסולים להעיד אחר הכרזה וגזלן דאורייתא אף בלי הכרזה ההיא לעדות דעלמ' שצריך עדים כשרים דכתיב אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס אבל באיסורים שאף עבד ושפחה כשרים בהם אפי' משומד לדבר אחד כשר לדבר אחר וכו' ע"כ. הרי דאפילו חשוד על הגזל הוא נאמן בשאר אסורים. וכן מצינו להרב הנז' בסימן תשפ"ב באחד שעבר על השבועה והכשירו למכור בשר יעו"ש:

והכנה"ג סימן הנז' הגהב"י אות מ"א כתב וז"ל בשוחט שהוא מושכר מן הקהל שהסכים מהריב"ל דעד ב' פעמים בקבלת דברי חברות סגי. ובג' פעמים עד שיעשה התשובה המפורשת בפרק זה בורר. אלו ב' או ג' פעמים צריך שיהיו בעבירה אחת המשל שיוציא טריפה שנים או שלשה פעמים אבל אם יש שנוי בעבירות כגון שיצתה טריפה מתחת ידו וגנב אע"פי שהכל חמוד ממון בקבלת דברי חברות סגי. משפט צדק ח"ב סי' כ"ט וכו' ע"כ מבואר נגלה שאפי' נחשד בגניבה דהוי חמוד ממון לא הוי חשוד לטריפה אף שהכל חמוד ממון דבעינן שיהא החשד מעין הדבר ממש. ומה שהצריך הרב לקבלת דברי חברות היינו מפני שכבר יצתה טריפה מתחת ידו כמ"ש:

באופן דהכא בנד"ד אף אם היה כופר בפקדון ובאו עדים שהיה בידו שבזה נעשה גזלן אפי"ה לא היה נפסל לשחיטה כיון דלא הוי מעין הדבר שנשחד עליו זולת אם יצתה טריפה מתחת ידו דיש לפוסלו לשחיטה. ובאנו לחילוקים שכתב הרב פר"ח בסי' הנז' ס"ק כ"ח בשם הגאון מהרא"ם ז"ל אם נוטל שכר מהטריפות ומהכשרות או מהכשרות לבד או שהוא מושכר מן הקהל וכו' יעו"ש:

והגם שכת' מרן בסי' הנז' ס"ה דהחשוד על איסור חמור חשוד על הקל ממנו הרי כתב שם הרב כנ"הג אות ט"ז דנבילה חמירא מגזל דגזל אפשר בהשבון יעו"ש:

נמצא לפי זה דכשהוא חשוד על הגזל אינו חשוד להאכיל נבלות או טריפות כיון שדבר זה הוא חמור מן הגזל כמ"ש:

וכ"ש דלפי האמת זה השוחט דנד"ד לא נפסל לשום דבר דאף את"ל שהממון שהיה בידו משל שותפו היה פקדון שהפקידו אצלו אפי"ה כיון שאין כאן עדים שהיה הממון בידו בשעה שכפר לא נפסל בכך אפי' לעדות ממון וכ"ש לפי מה שנראה מתוך השאלה

שממון זה הוי כמו מלוה שכיון שהם שותפים בשכר השחיטה מסתמא לא קפדי אהדדי וכשגובה הא' יותר מחבירו רשאי להוציאו לצורכו ואח"כ יגבה חבירו כנגדו וישתווה עמו. ובהלואה אף שהיו באים שבשעה שכפר היו מעות בידו אפי"ה אמרי' והיה צריך למעות באותה שעה ודעתו לשלם לאחר זמן ואינו נפסל בכך כמש"ל. ובפרט שאין כאן שום עדות שהיו בידו המעות בשעה שכפר ולא שהודה בכתב ידו שיש לו משל שותפו מה שטוען עליו. ואף שהודאת בעל דין כמאה עדים דמי הרי העדות שיש כאן הוא שמה שתובע ממנו שותפו הוא אמת דבזה אמרי' שכיון שבשעה שתבעו לא היו לו מעות במה לשלם משום הכי כפר ולעולם אשתמוטי קמישתמיט עד שיהיו בידו מעות כדי לשלם חובו ואף שבשעה שכפר אמר שישבע על כפירתו עביד אניש דגזים ולא עביד והראי' דמאי דאמרי' דבכופר בהלואה אינו נפסל ודאי שהכפירה היתה בב"ד ומוכרחים אנו לומר שחייבו הדיין שישבע היסת על כפירתו ואפי"ה אמרי' שכל עוד שלא נשבע אינו נפסל ואשתמוטי קא מישתמיט כמ"ש:

כלל העולה שהשוחט הזה לא נפסל לשום דבר והרי הוא בחזקתו כשאר כל ישראל הכשרים איברא דכיון שהיה בדב"הז לתא דחלול ה' יפה עשו המנהיגים ישצ"ו שהעבירוהו שהרי קי"ל דרשאין ב"ד וטובי העיר שבכל דור ודור לענוש ולקנוס כפי ראות עיניהם וכפי צורך השעה כמ"ש מרן בח"מ סי' ב' וכתב שם מור"ם בהגה וז"ל וכן נוהגים בכל מקום שטובי העיר בעירם כב"ד הגדול ומכין ועונשים והפקרן הפקר כפי המנהג וכו' ע"כ. אלא דכיון שהשוחט הזה הרי קיבל עונשו שנשאר מובדל ממנויו כל אותו הזמן הנז' בשאלה די לו צערו ובזיונו ובודאי נתחרט על מה שעשה וחזר בתשובה ואם יראה בעיני המנהיגים להחזירו למנויו אין שום פקפוק בדבר. זהו מה שנראה להשיב בדין זה וציי"מ וימ"ן. הכ"ד צעירי צאן קדשים החותם פה טיטואן יע"א בחדש כסלו משנת בונה **ירושלים** ה' לפ"ק:

סימן מט

תשובת שאלה להחכם הנז"ב ללאראג'י ע"ע הבכור שחתך הגוי הרועה מן האוזן בלי ידיעת הישראל קרוב לשני אצבעות בהיקף עד שהגיע קרוב לסאוש וכו'. נראה דמום כזה אין שוחטין עליו את הבכור כיון שאין החסרון בתנוך עצמו שהרי כתב מרן בי"ד סי' ש"ט וז"ל וכיצד צרימת האזן שנפגמה בחסרון מן התנוך ולא העור שבשפת האזן וכו' ע"כ וכתב שם הט"ז סק"ד וז"ל התנוך בפרשת מצורע פירש"י גדר האמצעי שבאזן ר"ל הוא הגבוה שבאמצע האזן שהוא עשוי כעין גדר בפני נקב האזן ע"כ. הרי מבואר דבעינן שיהיה החסרון בתנוך עצמו שבאמצע האזן ולא בהיקף האזן. וכן כא הדבר

מפורש בפירוש המשניות להרמב"ם שכתב וז"ל נפגמה ר"ל חסרה כגון שנחתך ממנה מגוף הסחוס לא מן הקצה העליון שהוא דומה לעור ונקרא בשם הסחוס ע"כ. וכ"כ ג"כ בפסקיו בפ"ז מהלכות ביאת מקדש הלכה ב' וז"ל ה' באזן ואלו הן מי שנפגם סחוס אזנו כדי שתחגור הצפורן בפגם אבל העור המוקף לסחוס האזן אין בו מום בין ניקב בין נפגם בין נסדק ע"כ. מבואר נגלה דדוקא כשהחסרון הוא בתנוך עצמו הוי מום אבל אם החסרון הוא בעור המוקף לסחוס אינו מום לישחט עליו. ולפ"ז מ"ש בט"ז שם סק"ד וז"ל ולא העור שבשפת האזן ששם הדר בריא והיינו באליה רכה שבאזן שנקרא עור כ"כ רש"י ע"ב. מוכרחי' אנו לומר לפי דברי הרמב"ם ז"ל שכל היקף האזן אשר סביב התנוך נקרא אליה רכה כיון שהוא רך מהתנוך ונקרא ג"כ בשם עור כיון שאינו עב במשמוש כמו התנוך:

ומ"ש הרמב"ם דשיעור החסרון הוא כדי חגירת הצפורן היינו לעיקר דינא דס"ס דניתר על פי מומחה אבל האידנא דלית לן מומחה וצריך שיהיה מום מובהק ונראה לעינים צריך שיהיה החסרון יותר מחגיר' צפורן וכמ"ש מרן בש"ע סי' הנז' וכן בא מפורש בב"י שם טעם זה לדברי רבינו הטור דנקט השיעור בחגירת הצפורן יעו"ש:

ועל מה שהטיל המום הגוי הרועה אם היה המום בתנוך עצמו באופן דהוי מום לישחט עליו. לכאורא היה נראה לחלק בין אם רועה זה היה מגדל הבכור בשכר להיה מגדלו בחנם שאם היה מגדל אותו בשכר היה מותר לישחט על המום שעשה הגוי וכמ"ש מור"ם בהגה שם וז"ל מותר ליתן בכור לגוי כדי לגדלו ואם הטיל השומר בו מום מותר ולא אמרינן דכוין להתירו אע"פ שיודע שניתר במומו ושהוא בכור ע"כ. וכ' שם הש"ך סק"ו וז"ל ולא אמרינן דכיון וכו'. דהא ודאי לא כוין להתירו דאדרבא הוא רוצה שלא ישחטוהו דהא לגדלו כוונו והוא היה מקבל שכרו אם יגדלו יותר ע"כ מדבריו אלה משמע דדוקא כשמגדלו בשכר הוא דאמרינן דלא כוין להתירו דאומדנ' שמוכח שרוצה שלא ישחטוהו כדי לקבל שכרו אם יגדלו יותר אבל כשהוא בחנם אדרבא רוצה שישחטוהו כדי לנוח מהשעבוד והטורח שיש לו ואיכא למיחש דבכוונת מכוין הטיל בו המום כדי שישחטוהו:

אלא דלפי מ"ש מור"ם שם בס"ב ספק אם כוין להתירו או לא אזלינן לקולא מוכרחים אנו לומר דמ"ש הש"ך דודאי לא כוין להתירו ואדרבא הוא רוצה שלא ישחטוהו וכו' היינו כשהגוי יודע שניתר במומו וכמו שסיים שם מור"ם וז"ל אע"פי שהוא יודע שניתר במומו ועל זה קאי הש"ך וכ' שכיון שנוטל שכרו רוצה שלא ישחטוהו דמאחר שהגוי יודע שניתר במומו איכא למימר דאין כאן ספק שקול וקרוב לודאי שהטיל בו המום כדי

שישחטוהו והוה לן למיסר לזה קאמר הש"ך דכיון שמקבל שכרו רוצה שלא ישחטוהו וא"כ אין לתלות הדבר שנתן בו המום כדי להתירו ועדיין הדבר ספק אבל במגדל בחנם והוא יודע שניתר במומו יש לנו לתלות שכיון להתירו כדי שישחטוהו וינוח מטרחו אבל בשאין ברור לנו שהגוי יודע שניתר במומו הוה ליה ספק שקול ולכן ניתר במום שהטיל כמ"ש. ולפ"ז לא שאני לן בין אם היה מגדלו בשכר או בחנם כיון דעכ"פ מידו ספק לא יצא:

ומ"ש מרן בס"ב שאם הגוי הטיל בו מום מעצמו מותר אפילו אם שאל למה אין שוחטין אותו והשיבו לו לפי תומם שאסור לשוחטו עד שיפול בו מום וכו' דמוכח מזה דאפילו שהגוי יודע שניתר במומו מותר. היינו כשאינו יודע הגוי שאם יטיל בו מום יהיה מותר ואף שאמרו לו שאינו ניתר עד שיפול בו מום. הרי מה שאמרו לו הוא עד שיפול בו מום דהיינו מאליו ואינו יודע שאם יטיל הוא בו המום שיהיה מותר וא"כ עדין יש להסתפק אם כוין להתירו או לא ומותר לישחט עליו. אבל אם לאחר שהתירוהו עשה כן לאחרים אסור שהרי יודע כשיטיל הוא המום מותר והרי כוין להתירו:

והטעם דבס' אמרינן דמותר מפני דבכיון הנוי להתירו אינו אסור אלא מדרבנן דגזרו בו שמא יאמר לגוי בפירוש שיטיל בו מום שהוא אסור מן התורה כדררשי' בפסוק כל מום לא יהיה בו ולכן אסר רבנן אפי' הטיל בו הגוי המום מאליו כשכיון להתירו וכמעש' דההוא קסדור וכמ"ש מרן שם ס"א וע"ש בש"ך וכיון דאסור זה כשכיון להתירו אינו אלא מדרבנן בספק כיון להתירו אמרי' שהוא מותר בכל ספק דרבנן דאזלי' לקולא אלא דהכא בנדון דידן בלאו הכי לא הוי מום לישחט עליו כמ"ש:

סימן נ

אגרת שכתבתי לעיר אלקצר לכההר"י בן שושן נר"ו:

על שבע'תה באתי אל שמועה כי באה שכ"תר אסר לקק'ץ הפת שאופין הגוים בתנורים שלהם מפני שאופין בו בשר נבלה במחבת שלהם. אכתי לא ידעתי טעם האסור ולהוציא לעז על הרבנים הא' שהיו שם מקדם קדמתא אשר שמענו שמעם שהיו מפורסמים בכל ערי המערב כידוע. ולא זו בלבד שגם במחז"ק בג'ודיריאה הישנה היו כל התנורים של הגוים וברחובות שלהם והיו אופין בהם כל הב"ב והיה ידוע ומפורסם שהיו אופין בהם בשר נבלה בכל יום ויום ומעולם לא נשמע פוצה פה ומצפצף על הדבר הזה. וגם במתא ג'יבאלטאר וטאנג'ה יע"א הן עוד היום אופין בתנורי גוים. וכמה חשו חז"ל בכמה מקומות שלא להחמיר כדי שלא להוציא לעז על הראשונים דוק ותשכח וכ"ש וק"ו בדבר שתלוי בו חיי נפש כי על הלחם יחיה האדם שמטעם זה התירו חז"ל באפיית הפת ע"י

גוי בהשלכת קיסם משא"ך בתבשיל ואיך נהייתה כזאת לגזור גזרה על הצבור שאין יכולים לעמוד בה:

ואם טעם האסור הוא מפני מ"ש מרן בסי' ק"ח ס"ג אם יש שמנונית של אסור על המרדה אסור ליתן עליה היתר כל היום וכו' היינו כשאנו רואים שמנונית עליה בודאי אבל מן הסתם לא חיישינן ואף כשיש ודאי שמנונית אין לאסור רק לכתחלה אבל בדיעבד לא אסרינן כי אם הפת הראשון ואם אינו מכירו חד בתרי בטיל כמ"ש שם הט"ז. ובשאין ב"י התירוה אף לכתחלה כמ"ש שם הטעם בשם התוס' וא"כ הכא בנ"ד אין לחוש מן הסתם:

ואם טעם האסור שמא זב האסור על הפת כמ"ש מור"ם בהגה בסי' צ"ז ואין לאפות שום פת עם פאלדן או פשטידא בתנור דחיישינן שמא יזוב מן השומן על הפת ואם זב תחתיו דינו כאלו נילוש עמו. הרי כתב שם הש"ך פי' לכתחלה אין לאפות וכו' דחיישינן שמא יזוב ממנו אל הפת אבל בדיעבד וכו' לא מחזקינן אסורא וכו' וטעם לדבר נראה לי משום דמספקא לן אי בשול מפעפע בכל הכלי וכו' והלכך היכא דלא חזינן דזב איכא ספק ספיקא וכו' ע"כ והכא בנדון דידן הוי בדיעבד כיון דאי אפשר בענין אחר:

גם מור"ם בסי' ק"ח כתב וכן אם גוי אפה פת עם אסור אסור לקנות אותו פת אם יש פת אחר וכו' אבל אם אין לו פת אחר בריוח מותר בשניהם וכו'. והיינו בתנור קטן ופיו סתום כמבואר שם אבל בתנורים שלנו לא שייך זה. ועוד דהכא בנ"ד הוי בדיעבד כיון דאי אפשר בענין אחר. עיין הרדב"ז ח"ג סי' תקכ"ז. את זה כתבתי בנחיצה רבה בריש מלין וראשי פרקים שהרץ המביא הכתב קאי חד כרעא אבבא וכו' ואם לא יספיק זה עוד לאלוה מלין להוציא ההתר מדברי הפוס' וכך חובתנו להליץ בעד רבותינו הראשונים אשר קטנם עבה ממתננו ולא תעשה כזאת בישראל להמית ברעב ב"מ לקהל ועדה מישראל אנשים ונשים וטף. זאת ועוד אחרת כי בהכביד העול עליהם יפרקו עול ויהיה זאת לפוקה ב"מ וימשך מזה ח"ה וכמעשה דרחבעם. ולא זו הדרך להחמיר על הצבור יותר מדאי כמ"ש ומה נעשה לבית אביך שהיו מחמירים על עצמם ומקילים לכל יש' ובפרט בדבר שנמשך מזה לעז על הראשונים וכמה תקלות ב"מ. ובכן העצה היעוצה להתנהג עמהם בחשד וברחמים ובדברים המתקבלים על הלב. וכשם שמצוה לומר דבר הנשמע וכו' ומוטב שיהיו שוגגים וכו' ובזה יהיו דבריו נשמעים וקבלו עליהם עול תורה ומצות וההפך להפך ב"מ. וידוע הוא כמה הפליגו חז"ל בכבוד הצבור ושכר רועי ישראל המנהיגם במישור ודי בזה הערה. וכעת אין להאריך כי אם בש"ש טובה וברכה:

אגרת שכתבתי לעיר אלקצאר להחכם כההר"י בן שושן נר"ו.

א'ות לטובה מקבלת האחת אהובה אשר כוננו ידיו ושמחתי בה ביודעי מטוב שלומו טבא הוא וטבא ליהוי:

ועל מה שאמרו משמי שהתרתי להם הקא'וי של גוי בשבת כמדומה לי כשהייתי מצוי שם שהלכתי לזייארה שאל ממני יהודי אחד ממחז"ק באומרו שהגוי קבוע למלאכה זו למכור לכל בני העיר ויש להם צער הרבה שאינו יכול להתפלל אם לא ישתה קא'וי בבקר ואין לו שם בית דירה כדי להטמין שהם גרים בפונדק וע"פ הדברים האלה התרתי לו אחר שרוב העיר גוים ואדעתא דרובא מחממי. והן היום שכתב כת"ר שפשתה המספחת וכו' ודאי שראוי לאסור להם דבכגון זה ודאי שירבה בשבילם. ואפילו אם היה מותר מן הדין ראוי לאסור להם כיון שאינם בני תורה והרי כתבנו להם אגרת על זה לאפרושי מאיסורא. ועל ענין שתייתו מן הגוי בחול הנח להם לישראל כי יש להם על מה שיסמוכו וכן היה מנהג פשוט במחז"ק בימי רבנים הראשונים ואין פוצה פה ומצפצף אלא שבזמן הזה הורגלו כל ב"ב לבשלו בביתם. (ועיין עיקרי הד"ט י"ד סי' י"ב אות ב':)

ועל ענין פאתי הראש שאין מניחים שיעור הרמב"ם ז"ל כתב שלא נתנו חז"ל שיעור ושמענו מזקנינו שהוא ארבעים שערות וכו' ושיעור זה הוא מעט הכמות ובודאי שאין לך אדם מישראל שמניח פחות משיעור זה ועל מה שמגלחים הפאות במספרים כעין תער חלילה להתיר בזה ומעולם לא שמענו ולא ראינו עושים כזה אלא שמניחים המסרק על הפאה וגוזזים במספרים ודבר זה אי אפשר לעשות כעין תער. וכמ"ש הכנ"הג סי' קפ"א הג"ה ב"י אות ח' וז"ל וכתב בספר הזכרונות ראיתי מי שנוהג שלא להסתפר אלא ע"ג מסרק של ספרים שבזה אין המספרים נוגעים בבשר כלל ובדרך זה ירא שמים יוצא ידי הספקות כולם עכ"ל:

ומה שמגלחים השפה העליונה אין בזה אסור מן הדין כמ"ש הרמב"ם בסוף ה' ע"ז והביא דבריו רבינו הטור סי' הנז' אלא שסיים וכתב וז"ל ואע"פ שהוא מותר לא נהגו ישראל להשחיתו אלא לגלח קצתו וכו' ע"כ ומרן בב"י כתב וז"ל ואיני יודע טעם למנהג זה שכתב שנהגו שמא יש לומר שנהגו כן לחוש לדברי ר"ח וכו' ע"כ. וכתב הרב שלחן גבוה על הש"ע בסי' הנז' על דברי מרן אלו וז"ל והכא סתמו של רבינו כפירושו דלא חש לאסור גלוח השפה בתער כלל אעפ"י שנתן טעם למנהג וזהו שאמר כאן לא יעביר תער על כל זקנו כלל לאפוקי השפה דאפי' משום ירא שמים ליכא אסור כלל וגם הלבוש הלך לדרכו של רבינו שלא כתב אלא אסור הזקן כלשון הב"י. ואם איתא דס"ל דאסור לגלח השפה בתער אפי' משום מנהג לא הוו שתקי מיניה כמו שלא שתק הטור וכו' ע"כ:

ומ"ש הט"ז היינו על גבולי השפה דלדעת ר"ח הם מהפאות וכמדומה שמה שמגלחים עכשו השפה היינו באמצע ואין נוגעים בגבולים ויש להם על מה שיסמוכו:
גם מה שמגלחים תחת הגרון סומכים על דברי מור"ם בהגה סעיף יו"ד שכתב שתחת הגרון אינו עיקר הפאות ומ"ש מור"ם בסי' א' ואפילו תחת הגרון היינו על מ"ש מרן וירא שמים וכו' דודאי ירא שמים יזהר אפילו תחת הגרון שהרי מקור הגה זו הוא ממ"ש מרן בב"י משום רבי' יונה שכתב וז"ל ומדקדקים במצות אפי' תחת גרונם מגלחים במספרים וכן נוהגים וכו' אמנם תחת הגרון אינו אסור מן התורה לפי שאין שם פאה וכו' ע"כ. ובעינינו ראינו לכמה גדולים בתורה שהיו מגלחים השפה בתער וגם תחת הגרון זולת איזה בני עלייה והנם מועטים וכעת אין להאריך כ"א בש"ש:
ועל השאלה האחרת שהעלו מן הבור חתול מת אף אם נכבש בתוכו יום שלם המים מותרים דודאי יש ששים בבור כנגד החתול ובכל האסורים קי"ל דבטל בששים וכן הדין נמי בבור שמצאו בו תרנגולת מתה. ואין לומר דהחתול נטל"פ שהרי מצינו להרב מהר"י עייאש ז"ל בספר בית יהודה במנהגי ארג'יל ס"ו שכתב וז"ל וכן עכבר או חתול שנפלו לתוך תבשיל רותח דינם כחתיכת נבלה דצריכים ששים לבטל פליטתם וכן שמעתי מפי מורי ז"ל עכ"ל. וא"כ הוא הדין בנכבש יום שלם שצריך ששים:
ועל התרנגולת מתה שנמצאת בחבית של לימוניס כבושי' אם התרנגולת היתה משוקעת בתוך הציר דודאי שצריך ששים בלימוניס נגד התרנגולת. ואם אין ששים כנגדה אסורים ואם לא היתה בתוך הציר אלא שצפה למעלה על פי החבית והציר לא היה צף למעלה מהלימוניס הם מותרים אלא שהלימוניס העליונים שהתרנגולת מונחת עליהם היו צריכים קליפה וכיון דאי אפשר לקולפם אסורים:

סימן נא

מה שהשבנו למתא פ'אס בפס"ד שבא מהתם.
קושטא קאי דלדעת מרן ז"ל סירכא ובועא הנמצאים בשאר אברים חוץ מהריאה כשרים בלי בדיקה. וכפשטא דמילתא שכתב דאין בועא וסירכא אלא בריאה כמ"ש בס"סי ל"ז בדין בועא או סירכא שנמצאו בקנה הלב וכו' ובס"סי מ"ו גבי דקין שהוציא מרן דין זה מההוא מעשה דהא"ח. ומה שרצה לחלק החכם האוסר נר"ו דשאני בועא הנמצאת בקנה שהוא קשה קצת ועל הרוב אינו מצוי בו מסמוס כשאר איברים שהם רכים וממהרים להתמסמס. ואפשר לומר שלכך לא כתב שם שום בדיקה וכו'. חלוק זה אי אפשר להולמו לדעת מרן ז"ל שהרי בש"ע כתב וז"ל בועא או סירכא שנמצאו בקנה הלב או בכל מקים חוץ מהריאה וכו' ומדהוסיף וכתב או בכל מקים מוכח דס"ל דאין לחלק

בין הקנה לשאר אברים ודינם שוה. ובודאי שהוא ז"ל דקדק כן מדברי הא"ח שכתב דלא אשכחן בועא וסירכא אלא בריאה דמוכח מלשונו דבכל מקום שימצא שוה דינו לקנה הלב שלא הצריך בו שום בדיקה כדמוכח מהמעשה שכתב והתירוה סתם דודאי דין גדול כזה לא היה לו להשמיטו במעשה שהביא. באופן דלדעת מרן ז"ל אין חילוק בין בועא הנמצאת בקנה לשאר איברים וכמ"ש ג"כ בס"סי מ"ו גבי דקין דשני הדינים האלו נובעים ממקור אחד מדברי הא"ח:

ועל מה שהביא מרן דברי הא"ח אחר דברי התה"ד ולא כתב דסברת הא"ח הוא להתיר בלי בדיקה סתמו כפירושו דכיון דהא"ח כתב ז"ל דאין לך בטריפות אלא מה שמנו חכמים ולא אשכחן בועא וסירכא אלא בריאה וכו' הרי ביאר לנו דסירכא ובועא בשאר אברים אינו נכנס כלל בסוג הטרפיות שדברו בהם חז"ל ואם כן לא שייך לומר בהם בדיקה דהבועא לא הויא ריעותא בהם והסירכא הוי התפשטות ליחה הפך דברי תה"ד דסבירא ליה אין סירכא בלא נקב אף בשאר אברים ולא מהני בדיקה וגם הוא ז"ל לא פסיקא ליה מלתא כמבואר בספר חוות יאיר מלתא בטעמא. וגם הב"ח כתב בס"סי מ"ו דאלו ראה הת"ה דברי המרדכי וראבי"ה לא היה נוטה לאסור יעו"ש. וגם דעת מור"ם ז"ל מסכים הולך לדברי מרן ז"ל כמ"ש בסימן מ"א גבי מרה ומדהשמיט בש"ע בס"סי מ"ו. בדיקת הגהות א"וה ולא כתב אלא הבדיקה האחרת כשנמצאו בועות הרבה דיש לבדוק ע"י נוצה שמא נסתמו המעים כמ"ש בא"וה מוכח דבבועא א' אין צריך שום בדיקה ולא הויא רעותא כדי להצריך בדיקה תחתיה אלא דבבועות הרבה חיישי' לסתימת המעים דוקא ולא לחשש נקב כלל. והט' שהרב ט"ז הביא בתחלה דברי האו"ה בבדיקת הנוצה ולא חלק עליהם דרצה לומר דדין זה הוא מוסכם וכשהביא אח"ך דברי הגהות א"וה לחתוך הבועות וכו' סיים וכתב דלא קי"ל כן אלא כפסק מרן דאין בועא אלא בריאה וכו' לומר דאין צריך שום בדיקה. באופן שלדעת מרן ומור"ם סירכא ובועא בשאר האברים אין צריך שום בדיקה וכל דברי האחרונים המצריכים בדיקה תחת הבועא שהביא הח' האוסר נר"ו מעולם לא מצינו לשום אחד מהם שפירש כן בדעת מרן ז"ל. אלא דהם ז"ל נקטי כסברת מהרש"ל המצריך בדיקה. ומי לנו רב וגדול כהרב משחא דרבותא שהביא דבריו החכם המתיר נר"ו שפי' דעת מרן להתיר בלי בדיקה ולא שבקינן פשיטותיה ממה שיש להסתפק בדברי המצריכים בדיקה אם יש בהם שסוברים כן בדעת מרן מלבר דספיקו כוודאו דאין גם אחד שסובר כן בדעת מרן:

גם מהרב הפרישה אין ראיה שהוא ז"ל העתיק דברי מהרש"ל שהיה רבו כידוע כמ"ש בסי' נו"ן על מ"ש רבינו הטור כל אבר שנקיבתו במשהו הוא הדין אם ניטל וכו' וכתב

שם הרב פרישה וז"ל וכתב על זה מ"ו וז"ל הא לך כלל בטרפיות כל מקום שאמרו חז"ל נקוב טריפה אם יש שם אבעבוע צריך לפתוח אותו אם נמצא בשר שתחתיו וכו' ע"כ הרי שהעתיק דברי הרב מהרש"ל משמו ככתבם וכלשונם משא"כ דעת מרן ז"ל:

וגם מדברי הכנ"הג מוכח דאין צריך שים בדיקה לדעת הא"ח ורגרירי בתריה שהרי כתב בס"סי ל"ז וז"ל ולענין הלכה רבינו המחבר בספר הקצר תפס להקל כדברי א"ח והודה לו בספר המפה שלא הגיה עליו כלום אלא כתב ועיין לקמן ס"סי מ"ו כלומר דשם כתב דמכל מקום יש לדקדק שלפעמים ימצאו בועות הרבה וכו' ויראה מדבריו דאינו אוסר אלא בדקין וכשהם רבים להצריכן בדיקה אם נסתמו אכל בשאר אברים חוץ מהריאה אין סירכא פוסלת בהם וכן פ' בפי' בספר ת"ח וכו' ע"כ. מלשון זה שכתב דאינו אוסר אלא בדקין וכשהם רבים להצריכן בדיקה אם נסתמו. מוכח דהאסור הוא להצריכן בדיקה זה הנכנס הוא בגדר אסור ודכוותה בשאר אברים אין להצריך שם בדיקה ואינו נכנס בגדר אסור כלל וכמ"ש אבל בשאר אברים וכו' דמה שאסור בדקין כשהן בועות הרבה דנכנס בגדר האסור וצריכין בדיקה מותר בשאר אברים וגם הדקין עצמם כשאין שם בועות הרבה דאין צריך שום בדיקה כמ"ש:

וכן יש להוכיח מדברי הרב חוט השני סימן ס"ט שנשאל על מ"ש מור"ם בהגה סי' מ"א דאם נסרך טרפש הכבד לבית הכוסות יש לבדוק בכרס שבודאי יש שם קוץ או מחט שניקבה ועי"ז באה סירכא זו. וז"ל השואל מה הלשון שבודאי ניקבה אם לומר שסירכא כזו אינה באה אלא מכח מחט שניקבה יאמר אם יש סירכא כזו טריפה ועוד הא כמה פעמים שאין שם מחט כלל ודאי הבדיקה נוכל לומר אם ניקב משני צדדין או אם יש שם קורט רם וכו' והשיב הרב הנז' וז"ל הגה זו אזלא בשיטת א"ח דמביא הב"י ובש"ע ס"ס מ"ו דלא אשכחן בועא וסירכא אלא בריאה והטעם משום דריאה שואבת כל מיני משקין וקרומה רך ורק אפשר בקל לינקב והמשקין מבצבצין דרך הנקב ונעשו סירכא משא"ך בשאר אברים שאינם בלועים ממשקין ואין בשרם רך ודק אין מקום לתלות הסירכא בנקב אלא אמרינן הפשטת ליחות בעלמא הוא וכו' לאפוקי ממ"ש בתה"ד סי' קס"ג וכו' אבל הא"ח פליג וכו' ה"נ קאמר לענין סירכא דבית הכוסות שצריך לבדוק בתוכה אחר מחט מפני שמצויים שם קוצים או מחטים ואם ימצא הוי רעותא לומר שסירכא כזו באה מחמת נקב אע"ג דבשאר אברים אין משגיחין בסירכא שאני כרס דמוחזק במחטין וכו' ואם אין מחט שם אפי' קורט דם מבחוץ אינו מזיק וכו' עכ"ל. העתקנוהו לחשש שאין ספק זה מצוי מתוך לשונו מוכח דלדעת הא"ח אין צריך שום בדיקה כשאר האברים אחר דהסירכ' בהם הוי הפשטת ליחות זולת בכרס כיון שמצויים שם מחטים צריכים

לבדוק אם יש שם מחט דאזי הויא ריעות' ותלינן הסירכא בנקב הא לאו הכי לא הויא ריעותא כלל ואין צריך שום בדיקה אחרת אף בכרס עצמו. וכן מוכח ג"כ ממ"ש דבשאר אברים אין משגיחין בסירכא דלשון אין משגיחין היינו דאין צריך שום בדיקה ולשון זה פשוט בכמה מקומות דהיינו אין מעיינין ומה גם שהרי כ' דבכרס אם לא נמצא מחט אפילו קורט דם מבחוץ אינו מזיק נמצא דאף שהיה קורט דם עם הסירכא לא הוי רעות' והרי הוא כמבואר דלסברת הא"ח אין צריך שום בדיקה בשאר אברים. ואף שהרב הנז' לא כתב דין זה אלא לענין סירכא מ"מ אחר שדברי הא"ח המה היו במעשה שהיה בדין הבועא והשוה דינם לומר דאין סירכא ובועא אלא בריאה וה"ה אם יוצאה סירכא וכו' א"כ א"א לנו לומר הא כדאיתיה והא כדאיתיה ומוכרחים אנו לומר שדינם שוה לדעתו ולדעת מרן ז"ל דאזיל בשטתיה:

ובפרט לפי מה שהביא החכם המתיר מדברי ה' כמוהר"י בן דנאן זלה"ה דפירש בדבריו כשר בלי בדיקה מי זה יבא אחרי המלך לדחות הדברים ולתלות בהוספת הקולמוס חלילה דא"כ אין לדבר סוף בכל הדינים הנמצאים בכתבי הראשונ' איך אנו יכולים לסמוך עליהם. ועל הראיות שהביא החכם האוסר נר"ו כבר השיב עליהם החכם המתיר נר"ו בטוב טעם ודעת וטעמו ונימוקו עמו:

זאת תורת העולה דלדעת מרן ז"ל סירכא ובועא בשאר אברים אין צריך שום בדיקה כלל. הן אמת שאם אירע שבדקו תחת הבועא והיה בשר רע ודאי דחיישינן לה אלא דלכתחלה אין אנו חייבים לבדוק אחר דלא הוי ריעותא כמ"ש:

ועל השאלה בדין התבשיל שעירו ממנו לקערה ומצאו בקערה תולעת גדול שבידוע שזה התולעת אינו מן הירק. התבשיל שבקערה אם אין בו ששים כנגד התולע אסור שמא היה התולע בקערה בשעה שערו התבשיל וקיימא לן דערוי בכלי ראשון ואוסר עד ששים. אבל התבשיל שנשאר בקדרה מותר בכל גוונא דאמרינן שהתולע כאן נמצא וכאן היה ומעולם לא היה בקדרה אחר שאין דרך תולע זה מן הירק ואם יש ששים בקערה כנגד התולע הכל מותר. זהו מה שנראה להשיב על שאלותך:

סימן נב

שאלה יען לפעמים מאורעים באים שהשפחות נוגעות בכוסות שאינם כל כך מנוגבים מיין ושלא בכוונה נותנים בהם יין כשר יורנו מ"צ אי משערינן בששים או לא:

תשובה הדבר פשוט שאם היה בכוס משקה טופח על מנת להטפיח ונגע הגוי בתוך הכוס שנאסר מה שבכוס כמ"ש מרן בסי' קכ"ג סי"ז גבי חרצנים וזגים. ובסי' קל"ה ס"א פסק דכלים שלנו שנגע בהם הגוי בעוד משקה טופח עליהם הו"ל ככלי של גוי וצריכים

הכשר כל חד כדיניה יעו"ש. ואף לסברת מור"ם שם שכתב דכלים שלנו שנגע בהם הגוי וכו' ונתן בהם יין דאין לאסור בדיעבד במקום הפסד. היינו כשהן מזופתין דלסברת מרן בעי מלוי וערוי לזה כתב מור"ם די"א דבדיעבד בשכשוך במים בלבד מהני במקום הפסד. אבל היכא דלא שכשכו במים ונתן בו יין לכ"ע נאסר מה שבתוך הכוס. וכשעירה אח"ך מהצלוחית לתוך הכוס נאסר כל מה שבצלוחית מטעם נצוק חבור כמ"ש מרן בסי' קכ"ו ס"א וס"ד ומור"ם שם בהגה וע"ש בש"ך ס"ק ט'. והגם דסיים שם מור"ם בס"ה דבטל בששים היינו דאזיל לשטתיה שפסק בסימן קכ"ג ס"א דבזמן הזה כל מגען ביין שלנו אינו אסור בהנאה רק בשתיה וממילא בטל בששים כמ"ש בסימן קל"ד ס"ב והגם דגבי נצוק החמירו בו הרי פירש הטעם הש"ך כמש"ל אבל לדעת מרן דמגען ביין שלנו אסור בהנאה כמ"ש בסי' קכ"ג ואין חלוק בין זמן הש"ס לזמן זה א"כ אוסר בכל שהוא כמ"ש בסי' קל"ד. וא"כ הכא בנדון דידן נאסר כל היין שבצלוחית מטעם נצוק. וכן כתב הבאר היטב סי' קכ"ז סק"ו משם רדב"ז וכן כתב כנ"הג הג"הט אות י"א והגם דהאחרונים הכריעו כסברת מור"ם דבזמן הזה אוסר בששים אנו אין לנו אלא דברי מרן שקבלנו הוראותיו ואין לנו לזוז מדבריו דדוקא הישמעאלים אינם אוסרים במגע כי אם בשתיה כמ"ש בסימן קכ"ד ס"ו שהוא לקוח מדברי הרמב"ם בפי"א מהמ"א ושם מבואר נגון הישמעאלים יעו"ש. אבל הנוצרים אף בזמן הזה אוסרים בהנאה לדעת מרן וכן בא מבואר בספר התשב"ץ ח"א סי' י"ד דאף בזמן הזה מגען אוסר בהנאה. גם הרב הרמ"ז בש"ות סימן מ"ט כתב וזל"ה ומכאן פסק הש"ע בסי' קל"ה דמגע במשקה טופח צריך ערוי משום דאזיל לשטתינו דלא שאני לן זמן זה מזמן הש"ס וכו' ע"כ ובסוף התשובה כתב וזל"ה וכ"ש לסברת הספרדים המחמירים וק"ו בן בנו של ק"ו למאן דאית ליה חולקא ברזא דמהימנותא דידע מאי דאיתא בזוהר ס"פ שמיני רח"ל מההוא עונשא כי בודאי אם ידעו הקדמונים וראו דברי הזוהר אין ספק אצלי כי הקולות יחדלון וסברת החלוקים בין הזמנים לא תהיה עוד וכמו שהרבה להזהיר על זה הרב החסיד בעל של"ה דע"ו ב' עכ"ל ועיין בס' בית יהודה במנהגי ארג'יל בהלכות תערובת ס"ז ועיין במהר"ם מפאדווה סי' ע"ו דבקושי התיר מגען ביין שלנו בדיעבד בהנאה ובמקום הפסד יעו"ש. איך שיהיה דלדידן הספרדים אין לחלק בין זמן הש"ס לזמן זה:

הן אמת דבנדון השאלה נראה שהשפחות אינם נוגעות במשקה שבתוך הכוס אלא שנוגעות בכוס מבחוץ דהיינו שנוטלות הכוסות מהשלחן ודרך הנטילה הוא מבחוץ ובנדון זה מצינו שכתב מרן בסימן קכ"ה ס"י וז"ל היה נושא כלי פתוח ובו יין וישראל הולך אחריו אם הוא חסר ולא שכשכו מותר בשתיה וכו' ע"כ וטעמא הוי דנגיעה אין

כאן שהרי לא נגע ביין רק בכלי מבחוץ ונגיעה בכלי מבחוץ לא שמה נגיעה כמ"ש בסי' קכ"ד סי"ח. ועיין בספר גן המלך ס"ד דף קנ"ד ע"ג ועיין להרב בית דוד י"ד סי' ע"ב. וכן בא מבואר בהרמב"ם פי"ב הלכה ו' וז"ל בא היין מכחו של גוי בלא כוונה הואיל ולא נגע ביין הרי זה מותר בשתיה כיצד כגון שהגביה כלי של יין ויצק לכלי אחר והוא מדמה שהוא שכר וכו' הרי זה מותר ע"כ. דדוקא היכא שיצק ובא מכחו לזה הצריך לטעמא שלא ידע שהוא יין אבל משום נגיעה לא צריך דלאו נגיעה מקרי כמ"ש וכן הוא מבואר בש"ס פ' ר"י במעשה דר"י בן ארזה דמשם הוא מקור דין זה וכמ"ש בפירש"י יעו"ש. דמוכח משם דהנגיעה בכלי מבחוץ לאו שמה נגיעה ולכן פסק מרן דהחשש הוא משום שכשוך דבשכשוך לחוד נאסר היין כמ"ש בסי' קכ"ד סי"ז ולכן אם הישראל הולך אחריו וראה שלא שכשך מותר. והכא בנ"ד דלא ראה הישראל אם שכשך הגוי הכוס ליאסר אותו יין המעט שבשולי הכוס או לא שכשך היה נראה לכאורא לאסור. ואף דהוי מלתא דרבנן מצינו שהחמירו חז"ל בספקו לאסור כמ"ש מרן בסי' קכ"ח ס"א וס"ד גבי בית שהיה בו יין ונמצא גוי בתוכו דאם אינו נתפס בגנב אסור. וגם בסי' קכ"ט מבואר דכל שיש להסתפק שמא נגע אסור יעו"ש:

אבל כד דיקינן שפיר נראה דבנדון דידן לא שייך בו שכשוך שהרי מתוך דברי השאלה נראה דבכוסות הללו לא היה בהם יין רק שאינם מנוגבים כל כך ובאותו יין המעט הדבוק בדופני הכוס ובשוליו לא שייך בו שכשוך כי אם דין נגיעה וכיון דדרך הוא שאינם נוגעים כי אם בדופני הכוס מבחוץ ולא מבפנים אין כאן נגיעה ביין. ואף אם תמצי לומר שמא נגעה בדופני הכוס מבפנים. מ"מ לא יגע כי אם בשפת הכוס מלמעלה ולא בשוליו ועדיין יש להסתפק שמא אותו חלק מהכוס שלמעלה שנגעה בו לא היה בו טופח על מנת להטפיח שהרי המשקה שבדופני הכוס מתמצה והולך דרך שוליו וכן נראה מדברי הרב הרמ"ז ז"ל באותה תשובה שהבאנו למעלה שכתב בתוך דבריו וז"ל. ומ"ש דלא גרע ממגע גוי במשקה טופח שבכלי. אנא אמינא דאיכא תרתי לגריעותא חדא דהתם אפשר שלא יהיה אותו הטופח כולל בכל הכלי שבקצת מקומות יוכל להיות שיהיה יבש במקצת ולא יהיה בו על מנת להטפיח וכו' ע"כ. הרי מבואר דאף אם ראינו שנגע הגוי בכלי אי לא בריר לן שבאותו חלק שנגע היה בו טופח על מנת להטפיח מותר כיון דיכול להיות שבאותו חלק שנגע לא היה בו טופח וכו' וא"כ גם הכא בנדון דידן דאפשר שאותו חלק שנגעה בו הגויה לא היה בו טופח על מנת להטפיח יש לנו לסמוך על דברי הפוס' המתירים לבטל בששים כיון דיש לנו הרבה ספיקות בזה. ועיין בספר מים רבים חי"ד סימן כ"ח וכ"ט ומוהריק"ש בספר ערך לחם סי' קכ"ג וספר זרע אמת ח"ב סי' מ'

ומ"א. איך שיהיה בדיעבד מיהא נוכל לבטל בששים כמ"ש. ומי שירצה לחוש לעשות תיקון לזה יכול ליתן מעט מים בצלוחית כמ"ש מרן בסי' קכ"ו ובסי' קל"ד יעו"ש ובזה אין חשש אם אירע מקרה שנגעה בכוס:

ועל ענין הצמוקים השרויים במים להוציא מהם שכר שנגע הגוי בתוך החבית מותר. כיון שצמוקים אלו לא שראם כדי להוציא מהם יין כי אם לשכר שאין דרך למשוך יין ממנו כי אם הכל מעורב מוציאים ממנו השכר אבל אגואה ארדיינטי שמוכרים הגוים אסור אף אם הוא ממי שריית צמוקים דחיישינן שמא בעוד ששרויים הצמוקים המשיך ממנו כוס יין ושתה ממנו והחזיר הנותר לחבית:

סימן נג

תשובה לאוראן לכהה"ר מסעוד צ'ארמון נר"ו:

ועל מאי דשאילנא מקמיה לחוות דעתנו בדין ישראל וגוי שהם שותפים בעשיית השכר שעושים משריית צמוקים ושניהם שרויים בחצר והיהודי יוצא לשוק ומפליג ומניח החבית בחצר בלי שום שמירה ומעכ"ת רצה לאסור מההיא דסימן קכ"ג סי"ט גיגית מלאה ענבים דרוכים ויין צמוקים דינו כיין כמ"ש מור"ם שם בהג"ה סי"א. והכא נמי ניחוש שמא הגוי המשיך בכוס וכו' ומה גם דהיהודי גופיה מוכרח להמשיך מהחביות לטועמו אם הגיע לעונת הטאקטיר וממילא אם יגע הגוי אחר כך אפילו בצמוקים מנסך כמ"ש בסי"ח וכו' אלא שעמד לנגדו דברי ה' מהריב"ס זלה"ה שהתיר שכר שעושים הגוים וכו' שחלק מההיא דגיגית לנד"ד כיון שאין דרך למשוך וכו' והקשה כת"ר ע"ז דאכתי יש לחוש דמושך לטעום וכו' כמ"ש בדב"ק. הנה בעיקר הדין של יין צמוקים שהביא הרב בהג"ה שמקורו נובע מדברי הרב מהרלב"ח ז"ל מפשט דבריו נראה דבצמוקים לא בעינן המשכה כלל כמו הענבים כיון שע"י שריית הצמוקים בתוך המים הוא נעשה יין אחר שעברו שלשה ימים ומשם והלאה כל כמה ששוהין הצמוקים שם טפי מעלי משא"כ בענבים כמו שהביא דבריו הרש"ך שם ס"ק כ"ד וגם רמ"א בא"ח ס"י רב הביא דברי הרלב"ח ז"ל הנז' כמפורש וכן כתב שם ס"ק יו"ד שהעלה כן להלכה דבצמוקים אפילו לא משך הוה ליה יין אלא שהרב מ"א שם כדי להסכים דברי מרן עם דעת הרב מהרלב"ח כתב שמ"ש מרן שם שהם הצמוקים מעורבים עם המים הוה ליה במרק של הפירות ר"ל שאוכל הצמוקים וגם שותה המים וכוונתו ורצונו בשניהם ומ"ש שאם נמשכו המים מהצמוקים הו"ל יין. רוצה לומר שאין כוונתו לאכול הצמוקים כלל רק להמשיך מהם היין אזי אפילו שתה מהכלי בעודו מעורב עם הצמוקים הוה ליה יין. אבל לעולם לא בעינן המשנה בפועל ביין צמוקים וכמ"ש הרב מהרלב"ח ז"ל:

אלא דמצינו להרב מהרח"א ז"ל בספר בני חיי חי"ד סימן הנז' שאחר שהביא דברי הרב מהרלב"ח ז"ל הנז' כתב וז"ל לכאורה נראה דמרן חלוק בדין זה וס"ל דגם בצמוקים בעינן המשכה שהרי כתב בא"ח סי' ר"ב סי"א גבי מי שריית צמוקים וכו' דה"מ כשהצמוקים מעורבים עם המים. אבל אם נמשכו וכו' הרי דלא נקרא יין לענין ברכה אף בצמוקים בעינן הפך דעת הרב מהרלב"ח ז"ל ודלא כמו שפירש הרב מ"א ז"ל. אלא שכיון שכתב זה לכאורה נראה דלא פסיקא ליה מלתא:

אבל הרב כנ"הג ז"ל בי"ד סי' הנז' הג"הט אות ל"ה שוינהו להדיא כחולקים שכתב וז"ל אימתי הוי המשכה ביין של צמוקים. ראיתי סברות חלוקות הרלנ"ח בסי' מ"א כתב דלא בעינן המשכה וכו' וכן כתב הרט"ז והרש"ך ז"ל אבל הרדב"ז במודפסות סי' קפ"ד כתב יין צמוקים ששורין הצמוקים במים ג' ימים ואחר כך מוציאים הצמוקים ודורסים אותם ברגל תוך הגיגית גדולה. ואח"ך מחזירן הצמוקים ועולה החרצנים והזגים למעלה ע"פ החבית ומים למטה אם נגע בו הגוי לא מקרי המשכה כיון שהוא עתיד לחזור ולערב הכל. ועוד שאין המשקה צלול אלא מעורב בחרצנים וזגים וצמוקים שלמים ע"כ. והרב בכ"מ פי"ו מהלכות מ"א תפס הדרך הממוצע וכו' ונראה שאינו חשוב יין שישלה ממנו הצמוקים או שיתחיל לימשך היין כדרך שאמרו ביין ענבים ע"כ. ומיהו אפשר שדעתו כדעת הרדב"ז ז"ל דכל שעתיד לערבם לא מקרי המשכה עכ"ל הרב כנ"הג ז"ל מבואר מדבריו דמרן חלוק עם מהרל"ח ז"ל וס"ל דאין לחלק בין ענבים לצמוקים בענין המשכה וכן דעת הרדב"ז אלא דלגבי מ"ש הרדב"ז דאפי' המשיך אם עתיד לערבו עם הצמוקים לא מקרי המשכה לא פסיקא ליה מלתא להכנה"ג אם יסבור מרן כך ולכן כתב בדרך אפשר שגם מרן סבירא ליה כן:

גם הרב מוהרמ"א ז"ל בספר משחא דרבותא בחי"י סי' הנז' הביא דברי מרן בכ"מ הנז' וכ"ע וז"ד דמרן אזיל לשטתיה שכתב בב"י א"ח סי' ר"ב דהא דמל צמוקים שוה למי תאנים דוקא כשהצמוקים מעורבים עם המים הא אם נמשכו המים מהצמוקים דהו"ל יין וכו' וכמ"ש המ"א שם להסכים דעת מרן עם מהרלב"ח ז"ל בלי ספק שלא ראה מ"ש בפי"ז מהמ"א דאלו ראה לא היה כותב מ"ש וכו' ע"כ.

יוצא לנו מזה דלדעת מרן ז"ל יין צמוקים שוה ליין ענבים דלא הוי יין אלא א"כ משך היפך דעת הרב מהרלב"ח שמחלק ביניהם כמ"ש:

הן אמת דהרב הנז' סיים שם וכתב וז"ל. ולענין הלכה כיון שכמה רבנים אחרונים שהם הש"ך וט"ז ומ"א הסכימו לדעת מהרלב"ח ז"ל ה"נ מסתברא ויוצא לנו מזה שבארצות

הללו שדורכים הענבים ומניחין היין עם החרצנים והזגים כמו שלשה וארבעה ימים כדי שלא יחמיץ הוה ליה כצמוקים שדרכן בכך ומתנסך גם שלא משכוהו עדין עכ"ל:

נמצא דלדעת הרב הנז' ז"ל אף דמרן ס"ל דגם בצמוקים בעינן המשכה מ"מ כיון דהאחרו' העלו בדעת הרב מהרלב"ח הכי נקטינן. ולפ"ז מ"ש הרב עדות ביהוסף ז"ל להשוות דעת מרן עם דעת הרב מהרלב"ח דביין צמוקים לא בעינן המשכה היינו כשעשה אותו מתחלה ע"ד למשוך מהם יין ומ"ש מרן בא"ח סי' ר"ב דבעינן המשכה ביין צמוקים היינו בעושה מי שריוח צמוקים להסתפק מהם כמות שהוא מעורב דאז לא חשיב יין אלא אם משך בפועל המים מן הצמוקים דמוכח מדבריו דאם מתחלה שרה הצמוקים להוציא מהם יין אפילו לא משך דינו כיין לאסר במגע גוי אף לדעת מרן. מוכרחים אנו לומר דלא שלטה עינו בדברי מרן הכ"מ הנ"ל שכתב להדיא דאף בשורה צמוקים ליין אינו נאסר במגע גוי אלא אם כן משך כמש"ל. ומ"מ הרי עכ"פ כששורה הצמוקים להוציא מהם שכר לכ"ע אם נגע הגוי בעודו מעורב אינו נאסר ואף לדברי הרב משחא דרבותא דתפס להלכה כדברי מאחרוני' שהעלו כדעת מהרלב"ח ז"ל דבצמוקים לא בעינן המשכה יכולים אנו לומר דהיינו דוקא כששראן ליין אבל בשורה לשכר יורה וידין דאין לאסור במגע גוי כל עוד שלא משך כמ"ש מהריב"ס ז"ל:

שוב מצינו להרב חיד"א ז"ל בספר שיורי ברכה בדינים השייכים לי"ד סי' קכ"ג שכ' וז"ל ואני הצעיר בבואי אל ארץ מצרים נשאלתי על אודות השכר שעושים מצמוקים שמניחים הצמוקים בחבית ושורין אותם במים ונשארים הצמוקים שרויים במים בחבית ימים מספר למעלה מעשרי' יום ומדי יום ויום מהפכים ומערבים הצמוקים במים עד שיהיו ראויים לעשות שכר והיה מנהג פשוט בכל העיר שמשרת גוי דבר יום ביומו היה עושה מלאכה זו לערב ולהפך הצמוקים ומקרוב גלה ת"ח אחד בלחישה לאיזה יראי שמים דלאו שפיר עבדי שהגוי מהפך הצמוקים והוא מגע גוי ביין ושאלו את פי אם האמת אתו כי רע עליהם המעשה שנתפשט מנהג זה בכל העיר מימי הרבנים קדושים אשר בארץ וכו' והשבתי אני בעניי דחכם זה אסר להם ע"פ תשובת מהרלב"ח ז"ל שכתב דבצמוקים לא בעינן המשכה אך מנהג הפשוט בעיר מימי הרבנים קרושים אשר בארץ יש לו על מה שיסמוכו כאשר נבאר בס"ד וכו' ע"כ. והביא שם דברי הרב מהרלב"ח ז"ל. ומה שפירש המ"א והט"ז וכו' והקשה עליהם מדברי הרב בכ"מ הנ"ל דקרי בחיל דגם יין צמוקים בעי המשנה. דלא כמהרלב"ח והביא דברי הרדב"ז דסבר בפשיטות כדעת מרן ודברי הכנ"הג הנ"ל וסיים וכ' וז"ל והשתא מ"ש מרן בא"ח סי' ר"ב נמשכו המים מן הצמוקים וכו' ודאי אזיל לטעמיה דגם בצמוקים בעי המשכה ואלו רמ"א והרב אליה

רבא והט"ז והרב תוספת שבת ראו דברי מרן בכ"מ לא כתבו מ"ש וכו' אמור מעתה בארץ מצרים דנהיגי לפסוק כסב' מרן והרדב"ז תדיר המנהג שנהגו שגוי יערב הצמוקים יסודתו בהררי קדש דעת מרן והרדב"ז ז"ל. ואין לערער עליהם כלל דמהן קבלו הוראותיו בכל גלילותינו והרדב"ז רבן דבני מצרים הוא ומנהגם מיוסד על אדני פז דעת קדושים וגם בכ"מ באלו אמרו לסמוך ע"ד מרן והרדב"ז וכו' ע"כ:

ועוד הביא שם תשובה אחת מהרב כמר"א אזוביב ז"ל שהוכיח מדברי מרן בא"ח סי' ר"ב דבעינן המשכה לצמוקים ואח"כ כ' וז"ל ונחזור לנד"ד שכל זמן שלא נמשכו המים מן הצמוקים לא חשיבי יין ואינם נאסרים במגע גוי וכ"כ הרדב"ז בסי' קפ"ד ע"ש שהרב מתיר במי צמוקים אפי' ידעינן שנגע הגוי כל זמן שלא נמשכו. ומ"ש הרלנ"ח וחלק ביין ענבים לצמוקים אחר המחילה אני אומר דהך חלוקה ליתא דהא אין דרך להניח הענבים עם היין שהרי מי הענבים חזקים שהם מי הפרי עצמו וכיון שנדרכו בגת ונתנו מימיהם שוב אין המים צריכים לפרי לקבל ממנו כח שהרי הם עצמות של הפרי הלכך מושכים אותם מהרה. והא דרכן להניח הצמוקים במים כ"כ שהרי מי שריית צמוקים אינם מהפרי עצמו וצריכים הם לקבל כח מהפרי ולכן צריך להשהותם כ"ב ימים מעורבים עם המים עד שיתנו כל כחם ומתיקותם במים. ואח"כ מושכים את המים ומצא ששהיית צמוקים עם מי צמוקים כ"ב ימים קודם המשכה הוא כדי שיהא בהם כח כמו מי ענבים בשעת דריכה שמושכין אותם מהרה. ולעולם דינם שוה וכשם שמי ענבים אינם נחשבים יין עד אחר המשכה כך מי שריית צמוקים אינם נחשבים יין עד אחר המשכה וכו' ומהרי"ק ז"ל דרובא דעלמא קי"ל כוותיה בכל ענין מפני שדבריו ברים ומבוררים מגופים בי"ג נפה שלא הניח שום פוסק מהפוסקים שלא הביא בספרו הגדול וצלל במים אדירים וכמה מרגליות העלה בידו כתב בפירוש דלא הוי עד שימשוך. וכ"כ בס' הקצר וכ"פ בלבוש וכ"פ הרדב"ז. וגם מהריק"ש ס"ל הכי דנטה לדעת הרשב"א ז"ל ולא מצינו מי שחלק בין צמוקים לענבים כ"א הרלנ"ח וכבר כתבנו והכרחנו דליתא להאי חלוקה דידיה. ודאי נקיטינן להתיר בכל הני רבוותא שום פקפוק עכ"ל הרב הנז'. עלץ לבי שכיוונתי לדעת גדול להתיר. וגם מהרב מהר"א ז"ל נעלמו דברי מרן בכ"מ הנאמרים באמת והוא תניא דמסייע לזה ואלו הוה חזי מר דברי מרן הנז' ישמח צדיק כי חזה הדבר בפי' עכ"ל הרב מוהר"ר חיד"א זלה"ה:

נקטינן מכל האמור דהני צמוקים ששורין אותם להוציא מהם מים שרופים כל עוד שלא נמשך היין ממנו אין בו משום מגע גוי לדעת מרן שקבלנו הוראותיו והפוסקים דעמיה כנ"ל. ואף לדעת ה' מהרלב"ח זל לפי מה שהבינו בדבריו הרבנים ז"ל הנז' דפליג אדעת

מרן מ"מ לפי חלוקו של הר' עדות ביהוסף ז"ל יכולין אנו לומר דע"כ לא פליגי אלא כששרה אותם להוציא מהם יין. אבל כששורה אותם להוציא שכר שאין כוונתו למשוך מהם יין כלל יורה וידין הרב מהרלב"ח שאין בו משום מגע גוי כל עוד שלא נמשך והגם דמדברי הרבנים הנז' נראה דליכא לפליגי בהדי מ"מ הרי פסקו להדיא להלכה כרובא דרבוותא דאין לחלק בין ענבים לצמוקים:

ועל החששא שחשש מעכ"ת שמא משך הגוי כוס אחד והוקשה לו על הראיה שהביא הרב עדות ביהוסף לבטל חששא זו מההיא דערבות שכתב מור"ם בסכ"א דמדברי מרן בב"י נראה דלא ס"ל האי דינא שהרי לא פסקה בש"ע וכו' כמ"ש בדב"ק. אמת דאין שום הכרח בדברי מרן דמודה להאי דינא דמהרי"קו וגם אין הכרח לומר דפליג עליה שהרי בב"י לא הביא שום סברא לאסור וממה שלא פסקו בש"ע. הרי הכלל מסור בידינו דהיכא דמרן לא הביא דין א' בש"ע ומור"ם פסקו אזלינן בתר פסק מור"ם. אחר דלא פליג מרן להדיא. א"כ גם דין זה בכלל. ומ"ש בב"י דמהריק"ו למד זכות על הצרפתים הנוהגים לקנות ערבות וכו' דנראה מזה דהלכה ואין מורין כן. לע"ד נראה דאין שם הכרח לומר כן דמ"ש מרן בלשונו דמהרי"קו למד זכות וכו' היינו כיון שהשאלה שנשאל מהרי"קו היה שעל מה סמכו הצרפתים לקנות ערבות דרוכות והשיב להם שיש להם על מה שיסמוכו כמ"ש בדבריו מלתא בטעמא. היינו טעמא שכתב מרן שלמד זכות עליהם אחר שמעשה שהיה כך היה. ואף את"ל דלא פסיקא ליה מלתא למרן להתיר בערבות. מ"מ הראיה שהביא הרב עדות ביהוסף לנד"ד היינו לומר דכמו שטעם המתירין בערבות הוא מפני שאין דרך למשוך מהם יין אף את"ל שיש חולק בדבר ואוסר בערבות ה"ט משום שכל עשייתו ודריכתו הוא ליין ולכן חיישינן שמא משך דס"ל שגם בערבות דרך למשוך. אבל בשורה צמוקים לשכר שאין דרך למשוך ממנו כלל כ"ע מודו דלא חיישינן שמא משך. זוהי כוונת הראיה שהביא הרב הנז' מההיא דערבות וכן מוכח מדברי הרבנים הנ"ל וממנהג מצרים דלא חששו האי חששא שמא משך הגוי ממנו ומתירים להדיא במש"ל:

והראיה האחרת שהביא הרב מההיא דסי' קכ"ה ס"ז דאם אינו ידוע אם כוין למזיגה אם לאו מותר וה"נ בנדון דידן כיון דאין ידוע אם משך אם לאו מותר והוקשה למעכ"ת דמאי מייתי מההיא דהוי מטעם ההרחקה וליתי ביה לתא דניסוך כלל וכו' אמת דגם בעינינו יפלא מה דמות יערוך לספק אם משך עם ההיא דמזיגה אלא שכיון שידוע הדבר שהרב הנז' היה. מפורסם בדורו לרב ועצום וכל רז לא אניס ליה צריכין אנן למסכוני נפשין כדי לישב דבריו והוא כי התם במזיגה הרי אנו רואים שעשה המורה על המזיגה שנתן מים בכוס. אלא דמספקא לן בכוונה אם היה על דעת למזוג או לא ואפ"ה שרו רבנן. וא"כ

הה"נ בשריית הצמוקים לשכר. הגם דאם משך ממנו דודאי חמור דינו ממזיגה. דהתם הוי משום הרחקה והכא הוי מדינא. מ"מ כיון שאין דרך למשוך ממנו הו"ל ספק שלו קל בההיא דמזיגה והיינו טעמא שאחר שהוכיח הרב שאין דרך למשוך ממנו סיים וכתב וז"ל ועיין סי' קכ"ה ס"ז ואם אינו ידוע אם כוין למזיגה או לאו מותר וה"נ בנ"ד כיון שאין ידוע אם משך אם לאו מותר ע"כ. ומוכרחים אנו לומר דעיקר טעמו הוא כיון שאין דרך למשוך. דאי לא תימא הכי תקשי ההיא דגיגית בבית הגוי דיש לאסור שמא משך אם לא שנאמר דהכא בנ"ד כיון שאין דרך למשוך הו"ל ספקו כההיא דס' במזיגה כמ"ש:

ועל מ"ש מעכ"ת דהכא כיון שהיהודי מוכרח למשוך כדי לטעום אם הגיע לעונת הטאקטי"ר א"כ אם נגע הגוי אח"ך אפילו בצמוקים מנסך וכו' לעד"נ שמושך כדי לטועמו לא מקרי המשכ' כדי לאסור החביות במגע שהרי אינו שולה היין צלול אלא מעורב עם צמוקים וזגין ועוד אינו מכוין למשוך וכמ"ש בדברי הרדב"ז שהביא הכנה"ג כמש"ל וכ"כ מרן בב"י שם על מ"ש רבינו הטור וז"ל וכן אם מלא ממנו כוס יין וכוין לשלותו מן הזגים והחרצנים הוי המשכה ע"כ. כתב שם מרן וז"ל ומ"ש במלא כוס יין וכיון לשלותו מן החרצני' ומן הזגים דהוי המשכה משמע מדברי התוספות דר"ת מודה בזה ובע"הת כתב שמא בשביל פורתא כי האי שלוקח בכוס. וגם אינו מתכוין כ"א לנסותו אפילו הוא בלא ענבים אינו חשוב המשכה בכך ליאסר במגע גוי אותו שבגיגית אבל אותו שבכוס כיון שהוא צלול פשיטא דא דאסור אם נגע בו הגוי עכ"ל. וכ"כ הכנ"הג הגהב"י אות ק"ו וז"ל וראב"יה כתב ובלבד שיתכוין להמשכת היין. אבל אם כוונתם בהמשכה כדי שיכנס בגיגית הרבה ולא כדי שיזוב לימשך היין לצד אחד אין נראה להחמיר הנא' פרק ר' ישמעאל ומכאן הוכיח בשלטי הגבורים שהכל תלוי בכוונת המשכה אבל אם אינו מתכוין ליין צלול ואדרבא אינו רוצה שיהיה עתה יין וכגון שמושך המשקה ממנו בדרך הכרזה משום שאז הענבים שישארו בערבה יהיו נדרכים יותר היטב ולא מתכוין לדבר אחר והוא חוזר ונותן היין הנמשך תוך גיגית גדולה עם החרצנים והזגים שיש בגיגית. וגם מה ש שישארו בערבה ומערב הכל ביחד אין להחשיבו המשכה ליאסר כלל לא הנמשך ולא הנשאר בערבה ע"כ. וכ"כ הריב"ש וכו' ע"כ. גם בש"ע שם סי"ח כתב מרן ז"ל כלשון רבינו הטור וכיון לשלותו מן החרצנים ומן הזגים משמע דבכוונה תליא מלתא. וא"כ הכא בנ"ד שממלא בכוס כדי לטועמו אינו מכוין למשוך המרק לבד ואדרבא הוא ממלא גם הצמוקים מעורב וטועם המרק וגם בצמוקים דזה לא הוי המשכה כדי לאסור את שבחבית במגע. וכן נראה מדברי הרב מוהר"ר חיד"א ז"ל הנ"ל וממנהג מצרים שהגוי מהפך בחבית בכל יום ולא חששו

לאסור מחמת שמושך לטועמו אם הגיע לעונתו ומוכרחים אנו לומר דאין לאסור בזה וגם החששא שמא משך הגוי כוס אחד לשתותו מוכח מדבריהם דאין לחוש לזה במש"ל:

הן אמת דמצינו להרב מהר"י עייאש ז"ל בספר בית יהודה חי"ד סי' ט"ל שכתב על חבית צמוקים שרויים להוציא שכר שהביא בתחלה בפשיטות דבחבית לא שייך המשכה בעודו מעורב. ואח"כ כתב וז"ל ומ"מ כתבו האחרונים ז"ל דחלוקי ההמשכה הנז' בגת אינם אלא בשעת דריכה אבל אלו שנותנים ענבים או צמוקים בחבית ומניחים שלשה ימים ויותר שיהיה תוסס ויעשה יין לא בעינן המשכה ואוסר במגע גוי אפילו לא נגע אלא בחרצנים וזגים ונהגנו לאסור אם נגע הגוי אחר שנפרד המשקה מהאוכל דהיינו מה שנקרא בערבי טוסקי"ף ע"כ. מוכח מדבריו דתפס בפשיטות כמסקנת הרב משחא דרבותא דהעלה להלכה כסברת הרב מהרלב"ח ז"ל דבצמוקים או דכוותיה בענבים כשהוא צריך לשרייתם לא בעינן המשכה ונאסר במגע גוי ודלא כסברת מרן גם מדבריו מוכח דאין לחלק בין כששהה להוציא יין או להוציא שכר כמו שחלק הר' ערות ביהוסף ז"ל אלא בכל גוונא אוסר מגע גוי. ולפ"ז כיון שהרב הנז' היה רב ומ"ץ במתא אלגזאייר יע"א אם אמת הדבר שגם מתא וואהראן יע"א הם נגררים אחר מנהגי אלגזייר יע"א הואיל ויצא מפומיה דמר דנהגו לאסור צריכין אתם לחוש לדבריו אחר שכבר הורה זקן. והיינו ליזהר לכתחלה אבל לאסור בדיעבד קשה הדבר אחר דמרן ז"ל ס"ל בפשיטות דאינו נאסר כמש"ל. זהו מה שנלע"ד להשיב בזה ולי"ת עינינו יצילנו מכל שגיאה. ויראנו נפלאות מתורתו הנפלאה הכ"ד החו"פ טיטואן יע"א בע"א לסיון המוכתר בכתר תורה שת"ת משנת ת"ן לחכ"ם ויחכם עוד ולכת"ר החיים והשלום מאדון השלום ע"כ נמצא כתוב וחתום מורנו הרב כמוהר"ר יצחק ן' וואליד סלי"ט:

סימן נד

תשובה לטאנג'ה יע"א. בענין הגוי שלן בחצר לבדו ג' לילות ובחצר הנז' היה חדר אחד אחד קטן פתוח וכו' כלים של יין חי יש מהם פתוחים ויש מהם חתומים חותם בתוך חותם והיה שם ג"כ כלי אחד גדול ובו צמוקים שרויים במים להוציא מהם מים שרופים. וג"כ היה שם כלים של יין עם ארופי חתומים בחותם אחד ובחדר אחד לפנים מן החדר הנז' שצריך ליכנס לו ע"י דוחק היה כלי אחד של יין עם ארופי פתוח לגמרי:

מה שנלע"ד בזה הוא שלגבי הצמוקים השרויים במים להוציא מהם מים שרופים הדבר פשוט שהוא מותר לדעת מרן ז"ל שקבלנו הוראותיו דס"ל דגם בצמוקים בעינן המשנה היפך דעת הרב מהרלב"ח ז"ל וכמ"ש הכנ"הג בי"ד סי' קכ"ג דשויינהו חולקים וכן כתב בספר בני חיי שם שהביא דברי מרן בכ"מ וההיא דא"ח סי' ר"ב יעו"ש. גם הרב מהר"ר

חיד"א ז"ל בס' ש שייורי ברכה בדינים השייכים לי"ד סי' הנז' כ' וז"ל ואני הצעיר בבואי אל ארץ מצרים נשאלתי על אודות השכר שעושים מצמוקים שמניחים הצמוקים בחבית ושורין אותם במים ונשארים הצמוקים שרויים בחבית ימים מספר יכו' ומדי יום יום מהפכי' ומערבים הצמוקים במים עד שיהיו ראויים לעשות שכר והיה מנהג פשוט בכל העיר שמשרת גוי דבר יום ביומו היה עושה מלאכה זו לערב ולספך הצמוקים ומקרוב גילה ת"ח אחר בלחישה לא לאיזה ירא שמים דלאו שפיר עבדי שהגוי מהפך הצמוקים והיא מגע גוי ביין ושאלו את פי אם האמת אתו וכו' והשבתי אני בעניי דחכם זה אסר להם ע"פ תשובת מהרלב"ח ז"ל שכתב דבצמוקים לא בעינן המשכה אך מנהג הפשוט מימי הרבנים קרושים אשר בארץ י"ל על מה לסמוך כאשר נבאר בס"ד וכו' והביא שם תשובת מהרלב"ח ומ"ש המג"א והט"ז והקשה עליהם מדברי מרן בכ"מ דקרי בחיל דגם יין צמוקים בעי המשכה דלא כמהרלב"ח. גם הביא דברי הרדב"ז דסבר בפשיטות כדעת מרן וסיים וכתב וז"ל אמור מעתה בארץ מצרים דנהגו לפסוק כסברת מרן והרדב"ז תדיר המנהג שנהגו דגוי יערב הצמוקים יסודתו בהררי קדש דעת מרן והרדב"ז ז"ל ואין לערער עליהם כלל דמרן קבלו הוראותיו בכל גלילותינו והרדב"ז רבן דבני מצרים הוא ומנהגם מיוסד על אדני פז דעת קדושים וכו' ע"כ:

ולפ"ז כיון דמעשה רב במצרים דאפילו לכתחלה מערבים אותו הגוים וקיים הרב המנהג ועשה לו סמוכות כמ"ש רש"י היכא דיש להסתפק שמא לא נגע דמותר ואף את"ל שנגע שמא לא משך כמו שמוכח מדברי הרב הנזכר וממנהג מצרים דלא חששי האי חששא דשמא משך הגוי ממנו לשתות ומתירים להדיא אף לכתחילה להפכו ע"י גוי כמ"ש וכ"ש וק"ו הכא בנ"ד שהיה יין טוב בחדר שאם ירצה לשתות ישתה ממנו ולא ממי הצמוקים כדקי"ל דתלינן במצוי בין להקל בין להחמיר:

ולענין היין חי עם ארופי שרצה כת"ר להתיר כיון שמערבים בו הרבה ונעשה מתוק דהו"ל כההיא שיין שנתערב בו דבש ורצה לחלק בההיא דהרב עיקרי הד"ט בין מעט להרבה לע"ד נראה דאין לחלק ביניהם כלל כיון שהוא מין במינו והמתיקות שבו ממנו הוא כמעשהו וצריך שיהיה בו שיעור כדי לבטל היין חי ומדברי הרב עיקרי הד"ט מוכח הכי שהרי כתב וז"ל ושגם הוראת גאוני מערב שהביא הרמב"ם וכו' אינו רק בדבש ולא ביין מבושל ע"כ הרי דלא התירו רק בדבש שהוא מין אחר דוקא וגם בזה צריך שיהיה בו דבש כ"כ כדי שישתנה טעמו מטעם היין כמ"ש מרן שם שפסק כהרשב"א כמ"ש בב"י שם לאפוקי דעת הפוסקים שהביא מרן שם דבעינן שהיה בו שליש דבש מההיא דינומלין יעו"ש. גם מור"ם בהג"ה סי' קכ"ג ס"ה עמ"ש שם מרן תבשיל שיש בו יין וכו'

כתב וז"ל ואם נתערב ביין מבושל אם יש בו דבש לכ"ע שרי וכו' ואם אין בו דבש י"א דמשערין כאלו היה המבושל מים וי"א דאם המבושל רוב אין בו משום מגע גוי ע"כ יעו"ש וכ"ש למ"ש הרב עיקרי הד"ט שם משם הר' ר"מ דבעינן שיהיה ששים במבושל כנגד היין חי ושכן פסק הרב מוהרש"ך הרי דהמתיקות מחמת תערובת היין מבושל אינו מעלה ומוריד ובעינן שיהא בו שיעור כדי לבטל היין חי למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה וה"ה בארופי שמערבין ביין החי דהמתיקות שנעשה ביין מחמתו אינו מבטלו ממגע גוי ובעינן שיהיה בו שיעור כדי לבטל היין החי כמ"ש. ומה גם לפי מ"ש הרב מהריק"ש בהגהותיו שם דיין ששמו בו תאנים ותמרים כדי לחזקו אזלינן בתר רובא יעו"ש ועיין שלחן גבוה סימן קי"ח ס"ק ו':

גם הרב כנ"הג שם הגהות ב"י אות כ"ה ע"מ שכתב רבינו בב"י בשם הרשב"ץ ס"ב גדולי הדור דיין מבושל בחי בטל ברוב וסיים וכתב ולפי שאין אנו בקיאין ראוי שלא לנהוג קלות ראש. כתב הרב הנז' וז"ל נראה דהכי קאמר ראוי שלא לנהוג קלות ראש ברוב אא"כ ריבה על היין חי כדי שאם יהיה המבושל מים לא היה לו מראה יין וא"כ קשה למה התיר ביין שנתנו בו שכר תאנים שאם הרוב שכר נתבטל היין ואינו נאסר במגע גוי ואולי יש חילוק כשנתערב יין ביין לכשנתערב יין בשכר תאנים ע"כ:

ומ"ש כת"ר שכן משמע מדברי הכנ"הג אות ט"ז אני בעניי לא ראיתי משמעות בזה להתיר שהרי כתב דאף לפי' שני של רש"י שפי' יין מתוק מאליו אע"ג דפסול לגבי מזבח יש בו משום יין נסך ומתוק דקאמר בירושלמי דאין בו משום יין נסך היינו מתוק על ידי בשול ולא הוצרכו הפוסקים לבארו דבכלל מבושל הוא. נמצא דהמתוק אינו מעלה ומוריד והעיקר הוא הבשול וע"י תערובת צריך שיהא במבושל שיעור כדי לבטל היין החי כמ"ש וה"ה בארופי:

ואפילו ביין שנתערב בו דבש דבורים מצינו להרדב"ז בסי' תקכ"ז שכתב וז"ל ולענין שיציל במגע גוי לא סמכינן בהא אגאוני המערב שלא בשעת הדחק שהרי כל האחרונים ז"ל מחו לה אמוחא הלכך אני אומר הלכה למעשה שאם נתן ביין דבש כמנהג מצרים ונגע הישמעאל בו והוי הפסד מרובה שהולכין בו להקל שהתורה חסה וכו' חדא דאתריה דמר הוא ותו דהוא מגע ישמעאל ותו דהוי פסידא מרובה כל כהאי גוונא אזלינן לקולא ואין לך שעת הדחק גדול מזה עכ"ל:

ומה גם לפי מ"ש הרב חוות יאיר סי' קי"א שהיה דרכם לערב ביין מין עשב כדי שיהיה בו קיוהא כמבואר שם וז"ל מ"מ נראה לי בררו דאין פירו' נשתנה טעמו כדס' ההוא בר בי רב שר"ל ע"י מרירותו מאד דא"כ כל יין מר הרי הוא מר לפנינו ונימא היינו נשתנה

טעמו ונתיר כל יין מר כל שהוא וכן ההוא אנומלין דבירושל' ודאי היה מוטעם בו הדבש והפלפלין ולמה אסרו ולא נזכר שחקרו אחר טעמו אם נשתנה. אלא ע"כ כל ששותים כך בני אדם בריאים אסור ואין צריך חקירה שהרי שם יין עליו וטעם יין מורגש בו ולכן אסרוהו רבנן בירושלמי וכו' והרשב"א ס"ל דה"ה אם נשתנה טעמו אפילו פחות משליש ור"ל שנשתנה טעם יין שבו ואין בו הרגשת יין וכו' ע"כ:

הן אמת דהרב שבות יעקב הביא דברי הרב הנז' והרב צמח צדק שפסק כוותיה והשיג עליהם במ"ש דבעינן שלא יהיה בו הרגשת יין וכתב הוא ז"ל שהוא חומרא בלי טעם דא"כ מאי איריא דבש ופלפלין אפילו מים נמי וכמ"ש הטור אחר זה יין מזוג אפי' נתן בו מים הרבה כל זמן שיש בו טעם יין יש בו משום יין נסך אלא ודאי דמים שאני שאינם מפיגין טעם וכו' משא"ך בדבש ופלפלין בכהאי גוונא שמפיגין ומשנים הטעם ודאי כל שנשתנה הטעם סגי כמשמעות לשון הרשב"א וכו' ע"כ. ומסיק וכתב וז"ל כך היה נראה לי בפשיטות אך שאין דעתי מכרעת נגד ב' תשו' גדולים חקרי לב בעל צ"ץ והרב חוות יאיר וכו' ע"כ. איך שיהיה אף לדעת שבות יעקב עכ"פ בעינן. שיהיה מפיג טעמו כמ"ש:

ועל מה שרצה להתיר כתר' מההיא תשו' דהרשב"א ז"ל שהתיר בגנבים שנכנסו וכו' מתוך לשונו נראה דלא התירם אלא מפני שהיו סתומות כמ"ש וז"ל אם עדיין קצת מהחביות נשארו סתומות כאשר היו מעיקרא ונוכל לומר שלא שלחו בהם יד וכו' ע"כ. ואף שלא היו חותם חותם בתוך חותם. מ"מ מטעם ספיקא דרבנן התיר וכיון שנשארו סתומות הו"ל ספק שקול שמא נגע שמא לא נגע ובישמעאלים אזלינן לקולא. אבל בחביות פתוחות לגמרי נראה דאין להתיר כיון שיש לחוש שנגע להנאתו כדי לשתות ממנו ואין כאן ספק שקול ותלינן בהווה:

ומרן בסי' קכ"ח כתב גוי שנתייחד עם היין אפילו ברשותנו וכו' אבל שנודע לנו שאינו ע"א מותר ליחד אצלו יין ברשותנו בזמן מועט וכו' ואפילו בבתינו אסור אם הוא לזמן מרובה וכו' ע"כ. וכתב שם הש"ך וז"ל שאינו עובר ע"א כגון גר תושב וישמעאלים וכו' מיהו נראה דהיינו דוקא אם הוא בענין שאין לחוש אם נגעו לשתות או להנאה אחר כדלקמן ס"ד בהגה וכו' ע"כ. והביא דבריו הכנ"הג הג"הט א"ד מוכח מזה דדוקא היכא שאין לחוש שנגעו לשתות שרי דלחוש שנגעו בלי הנאה לא חיישינן דכיון דלא פלח לע"ז לא נגע ולא מנסך אבל היכא שיש לחוש שנגע כדי לשתות חיישינן. וכ"כ בספר שלחן גבוה וז"ל שמה שמתיר היחוד הגר תושב בכאן היינו מטעם רש"י דלא נגע אבל אם יש לחוש שנגע ודאי אסור בשתייה עכ"ל. ומה שלא חלק מרן בזה נראה הטעם דכיון דפסק דייחוד היינו ברשותנו ולזמן מועט כחומרי שני הפירושים פי' רש"י ורבינו הטור

כמ"ש הרב ט"ז שם א"כ מסתמא אמרינן דלא נגע דמרתת שיבא הישראל ויראנו כמ"ש. הכנ"הג הגהב"י א"ה אבל במיחד לזמן מרובה כנדון דידן ובלילה דלא מרתת כלל עדיין יש לחוש שנגע ושתה ממנו:

גם התשובה שהביא הרב הנז' מהרב מר זקנו להתיר והיא בח"א סי' נ"ו והביאה מרן בסי' קנ"ט גם שם הוי הספק שקול דליכא למיחש שמא נגעו לשתות אחר שלקחו הגנבים ב' או ג' חביות וכמ"ש הרב מוהריק"ש בסי' קכ"ט וז"ל כל שיש יין מזומן ויין שאינו מזומן לא חיישינן לשאינו מזומן בישמעאל מיהא שאינו אוסר אלא בשתייה וכו' ע"כ. וא"כ לגבי החביות הנשארות הוי הספק שקול והרי כל טעמו של הרב ז"ל היינו מההיא דמיחדים אצלם יין וכיון שכתב הש"ך דכל היכא דאיכא למיחש שנגעו לשתות לא שרינן הרי נקטינן. ומה גם למ"ש הכנ"הג סי' הנז' אות נ"ז על מ"ש הרשב"ץ הטעם להתיר כיון דמיחדים אצלם יין שכתב וז"ל אין זו טענה שאין מיחדים אלא לשעה מועטת שיעור מיל או יותר ועוד דהוי ברשות ישראל אבל גנבים ברשותם דמי עכ"ל:

גם ההיא דהריב"ש שהביא הרב הנז' שאפי' פתוחות מותרות והיא בסי' תכ"ד הרי כתב שם הטעם דגנבים כבלשת בשעת מלחמה דמי יעו"ש ומרן בב"י הביא תשובה זו בסי' הנז' ופסקו מור"ם בהג"ה שם סי"א וכתב הטעם דסתם גנב אינו לוקח יין. וכתב שם הש"ך ס"ק כ"ט דגנבים כחיל בשעת מלחמה דלקמן סי"ב דמי ריב"ש שם וצ"ע בריב"ש עכ"ל:

ובאותה תשובה שהביא כתר' הביא דין זה משם רבינו הטור וכתב עליו וז"ל אלא דשמא לא באו אלא לבקש על הממון וכשראו שהוא יין לא נגעו בו דקי"ל ספק נגיעה במגע הישמעאלים דלאו בני נסוך נינהו מותר וכו' ע"כ. באופן שלכל הצדדים אין ראיה מהתשובה הנז' להתיר בנ"ר דלאו גנב הוא ויש לחוש שנגע לשתות כמ"ש:

אלא דעדין יש צד להתיר בנ"ד מאותו הטעם שכ' כת"ר שיש להסתפק אם נכנס הגוי לחדר שבו היין ומצינו שכ' מרן בב"י סי' הנז' וז"ל ובתשובה להרמב"ן ב"ן סי' קע"ו גנבים שנכנסו לבית ויש בו חביות פתוחות ורוב העיר גוים אם באותו בית שהיין בו נכנסו אסור לפי שזה ספק מגע הוא וכל החביות פתוחות אסורות כמו שנכנס לגנוב כך גונבים ושותים ולא דמי לבלשת דמתיראים הם ואין פנאי לנסך אבל גנבים שאין ארם מרגיש בהם שותים ומנסכים אבל אם נסתפקו אם נכנסו באותו בית מותרות שזה ספק ביאה וכו' ע"כ. וכתב שם הד"מ וז"ל. וזה שלא כדברי ריב"ש אבל תשובת מוהר"ם שכתבתי למטה משמע כדברי ריב"ש דהא כתב דאי לא משתכח רעותא שרי והיינו כדברי ריב"ש ע"כ. נמצא לפי זה דאף לרעת הרמב"ן דמחלק בין גנבים לבלשת וס"ל דגנבים מנסכי גם כן ואוסר מספק אפ"ה פסק דאם יש להסתפק שנכנסו לאותו בית

דהו"ל ספק ביאה מותר. גם הרב מהריק"ש שם כתב וז"ל ואם היו החביות פתוחות מעיקרא יש מתירין ומדמין אותו לדין חיל בשעת מלחמה ויש אוסרי' ויש מחלקים בין גנבים עע"ז לגנבים ישמעאלים דבישמעאלים מותר. אבל אם נסתפקו אם נכנסו הגנבים למקום היין מותר וכו' ע"כ. אף אנן נמי נימא דכיון שיש להסתפק אם נכנס לחדר שבו היין לא מחזקי' רעותא ומ"מ צריך עכ"פ שהכלים הם מלאים כבתחלה דאי לא תימא הכי אתרע חזקתייהו כמ"ש בסי' קכ"ט זהו מה שנלע"ד בזה. הכ"ד החו"פ טיטואן יע"א בסדר צו את אהרן משנת תקצ"ט לפ"ק:

סימן נה

נשאלתי ביהודי אחד שהיה מריק חבית של יין ע"י מניקת הנקרא קאניאה וביני ביני הביאו לו חבית אחרת וקם מאצל היין והפך פניו לקבל החבית מיד הכתפים וכשהפך פניו נתמלא הכלי שהיה מקבל בו היין מן החבית והיתה שם המשרתת גויה וסגרה הקאניאה לכל ילך היין לאבוד. אם היין שבחבית מותר או אסור:

כתב מרן בסי' קכ"ד סכ"ג וז"ל. חבית שהיה נקב בצדה ונשמט הפקק מהנקב והניח גוי ידו במקום הנקב כדי שלא יצא היין כל היין שמראש החבית עד הנקב אסור בהנאה ושמן הנקב ולמטה מותר בהנאה ואסור בשתיה וכו' ע"כ. וכתב הש"ך ס"ק ס' וז"ל והניח הגוי ידו כב"י וה"ה לסותם הנקב בברזא קצרה שאינה עוברת כל עובי השוליים וכ"כ הר' בסמוך עד הנקב אסור וכו' דכיון שסופו לצאת והגוי סותמו ומונע לצאת הו"ל כנוגע בכולו כ"כ הפוסקים עכ"ל. וכ"כ הט"ז ס"ק כ"ד יעו"ש נראה מזה דלצד שנאמר שהקאניאה היא כמו הברזא נמצא שהגויה נגעה ביין ע"י הקאניאה ומנעה לצאת ולפי זה כל היין שמראש החבית עד הקאניאה אסור בהנאה ושמן הנקב ולמטה מותר בהנאה ואסור בשתיה:

אלא שסיים שם מור"ם וכתב וז"ל ודוקא שהיה שם ישראל להציל היין ובא גוי והצילו אבל אם לא היה כאן ישר' להציל ובא גוי והצילו לא גרע ממדדו בידו מאחר דבמלאכתו הוא עוסק והכל מותר בהנאה וכו' ע"כ ודין זה הוא מהרשב"א בת"ה שהביא שם בב"י וכתב שם מרן וז"ל ונראה דלהרי"ף והרמב"ם דאסרי בהנאה במדדו ביד או ברגל אפשר דה"נ אפי' שאין שם ישראל שיוכל להציל נמי אסרי בהנאה כיון דנוגע ביין בידו ממש ואפשר לחלק ביניהם כמ"ש לדעת הרמב"ם במה שהתיר מה שמן הנקב ולמטה בשתיה עכ"ל. וכ' שם הש"ך ס"ק ס"ד וז"ל אבל אם לא היה כאן וכו' וכת' בתשובת ר"א מזרחי שם וה"ה אם יש ישראל שם ובשעה שנשמט הברזא היה הגוי קרוב יותר מהישראל ולא רצה הגוי להמתין על הישראל לסתום הנקב כרי שלא יהא היין נשפך ביני ביני או שהיה

הישראל עוסק בענין אחר דינו כאין שם ישראל להציל ע"ש עכ"ל דלפ"ז הכא בנדון דידן כיון שהיה הישראל עסוק לקבל החבית האחרת שהביאו לו וקדמה הגויה וסגרה הקאניאה כדי להציל היין הו"ל כאין שם ישראל ומותר הכל בהנאה כיון דבמלאכתה היא עוסקה:

כתב עוד הש"ך שם ס"ק ס"ה כתב ב"י ואפשר דאפי' לאוסרי' מדדו בידו בהנאה מודו הכא כיון דלא נגע ביין עצמו עכ"ל ומביאו ד"מ ואפשר גם דעתו בהגה כן ומפני כך כתב סתם דהכל מותר עכ"ל הש"ך. ובס"ק ס"ג כתב וז"ל ודוקא שהיה שם הישראל והרא"ש והטור ס"ל דאין חלוק דאפילו אין שם ישראל לא מקרי טרוד במלאכתו ולא דמי לטירדא דמדידה דאין לנו לדמות הטירדות ז"לז כדלעיל ססי"ט. מיהו בתשובת רא"ם סי' נ"ו פסק בסתם כהראב"ד ולא הביא דעת הרא"ש כלל וכן פסק הב"ח סס"ך. ובאמת לא ידעתי למה דהא קי"ל הלכתא כבתראי ובפרט שהרא"ש הביא דברי הראב"ד ומסיג עליהם ובפרט שהוא מחמיר וכן רי"ו מביא סברא זו באחרונה עכ"ל וא"כ עדין יש להסתפק בדעת מרן אי ס"ל כהראב"ד או כהרא"ש:

ומ"מ ממ"ש בב"י דלדע' הרי"ף והרמב"ם דאוסרי' בהנאה במדדו בידו אפשר דה"ה הכא בהניח ידו על הנקב או אפשר לחלק וכו' דעפ"ז יכולים אנו לומר דדוקא בהניח ירו על הנקב נסתפק אבל בתחיבת הברזא יודה דמותר בהנאה כיון דלא נגע ביין וגם טרוד להציל. ומ"ש מרן כמ"ש לדעת הרמב"ם במה שהתיר מה שמן הנקב ולמטה בשתיה וכו' היינו מ"ש מרן למעל' מזה לתרץ הקושיא שהקשה על הרמב"ם מה שהתיר מה שמן הנקב ולמטה בשתיה דכיון דהרמב"ם ס"ל דניצוק חבור א"כ כיון שהיין שמראש החבית עד הנקב אסור בהנאה א"כ מה שמן הנקב ולמטה נאסור מטעם שהוא מחובר ליין שלמעלה ותירץ מרן וכתב וז"ל דלא דמו דע"כ לא אמרינן ניצוק חבור אלא בניצוק ליין שנאסר מחמת מגע ממש אבל הכא דלא נאסר יין זה שלמעלה מן הנקב מחמת מגע ממש אלא מפני שאולי שהניח אצבעו היה יוצא כולו ונמצא כולו כבא מכחו ועוד דבעבידתיה טריד להציל את היין אע"ג דאסרינן ליה משום חומרא דיין נסך מ"מ לא החמירו בנצוק דידיה דהא ניצוק דמגע ממש הוי כהלכת' בלא טעמא אלא דמשום חומרא דיין נסך אסרוהו ובכה"ג דאיהו גופיה לא מיתסר אלא משום חומרא לא רצו להחמיר בניצוק דידיה וכו' ע"כ:

וכל זה הוא בנגע בידו ממש בנקב ואפ"ה מה שמן הנקב ולמטה מותר בשתיה לדעת הרמב"ם ולדעת מרן שפסק כהרא"ש והרשב"א אסור בשתיה ומותר בהנאה. וההנ

בתחב הברזא להציל היין כמ"ש והכא בנד"ד הו"ל כאלו לא היה שם ישראל דאמרינן דכיון דבמלאכתו הוא עוסק הכל אסור בשתיה ומותר בהנאה:

וכן פסק מרן שם בסי"ט במדר היין בקנה דמותר בהנאה ואסור בשתיה. וסיים שם מור"ם וז"ל שבכל אלו יש הוכחה שלא כוין לנסך גם למלאכתו והוי מגע גוי שלא בכוונה ואינו אוסר רק בשתיה וכו' ע"כ וכתב שם הש"ך ס"ק ע"ז וז"ל והוי מגע גוי שלא בכוונה וכו' כלומר שלא בכוונה לנסך אבל אם לא כוין ליגע שרי בקנה אפי' בשתיה וכו' ע"כ:

כתב עוד מרן בסי"ד וז"ל חבית שנטלה ממנו הברזא והכניס בה גוי אצבעו עד שנגע ביין כולו אסור וכן אם הוציא הברזא התחובה בנקב והיתה נוגעת עד היין שאי אפשר שלא שכשך אבל אם אינה עוברת כל עובי השוליים בענין שאי אפשר לו לשכשך כש כשמוציא הוי כמו כחו ומה שנשאר בחבית מותר אפי' בשתיה ומה שיצא אסור בשתיה ע"כ. וכתב הט"ז שם סקי"ג וז"ל ומה שנשאר בחבית מותר פי' שנסתם הנקב ואם לא נסתם היה הולך עוד מן החבית לחוץ אפי"ה שרי דאין כאן אלא אסור כחו שמכחו יצא לחוץ ואינו אוסר רק בשתיה ומטע' זה נמי לא אמרי' שמה שבפנים יהיה אסור מכח ניצוק כיון דכאן האסור גופיה אינו אסור גמור אבל אם תחב הגוי הברזא לשם אע"פ שאינו עובר כל השוליים מ"מ אסור גם מה שבפנים מ"ה שיהיה נגרר אחר אותו נקב דכאן יש אסור מחמת שמונע יציאת היין וזה אסור גמור אפי' בשתיה ודין זה מוזכר בסכ"ג עכ"ל ובסכ"ג כתב מרן וז"ל ואם הוא בענין שאלו לא הניח הגוי ידו על הנקב היה יוצא כל היין כגון שעושים מנקת וכו' אם הניח הגוי אצבעו ע"פ המנקת ומנע היין מלירד נאסר כל היין שבחבית בהנאה שהכל היה יוצא ונגרר לולא ידו ונמצא הכל כבא מכחו וכו' ע"כ. וכתב שם הט"ז ס"ק כ"ו וו"ל אם הניח הגוי אצבעו וכו' נראה דוקא שמניח ידו על פי המנקת שעל היין ממש הוי כנוגע בכל היין שבחבית כיון שהכל נגרר אחר זה לולא אחיזתו אבל אם לא נגע שם אלא הגביה קצת המנקת וכו' ע"כ. נמצא לפ"ז דהכא בנדון דידן שסתמה הגויה הקאניאה ומנעה היין מלצאת ולולא סתימתה היה יוצא כל היין הו"ל כאלו נגעה בכל היין שבחבית. אלא שכיון שעכ"פ הנגיעה היתה על ידי הקאניאה ולא נגעה בידה ממש הו"ל נגיעה ע"י דבר אחר שלא בכוונת ניסוך כיון דבמלאכתה טרידא להציל היין כמש"ל וא"כ אסור בשתיה ומותר בהנאה ועיין ט"ז ס"ק י"ח וכ"ה והרב הכנ"הג הגהב"י אות נו"ן:

שוב מצינו להרב מהרלב"ח ז"ל סי' מ"א שנשאל על יין שבחבית מגולה שהיה נשפך מן החבית ע"י הרתיחה ומחמת שהיה ליל שבת קראו לגויה שתנער החבית במקל כדי שתנוח הרתיחה ולא ישפך היין וכתב הרב וזל"ל אמנם אם יראה בעיני כבוד תורתכם

אזכור צד א' אפשר להקל על פיו עם היות הדבר קשה בעיני מאד כי ההיתר הוא כולל עניינים רבים ואין ראוי לגלותו לבל יפוק מניה חורבה והוא כבר נודע מ"ש רשב"ם בשם רש"י שכתב משם הגאונים דגוים בזמן הזה לאו עובדי ע"ז הם וכשנתחבר עם זה מ"ש הרמב"ם וז"ל כל מקום שאמרנו בענין זה ביין שלנו שהוא אסור בשתיה ומותר בהנאה מפני צר נגיעה שנגע בו הגוי עע"ז אבל אם היה אסורו בגלל גוי שאינו עובד ע"ז כגון ישמעאלי שנגע ביין שלנו שלא בכוונה וכו' ה"ז מותר בשתיה וכו' ע"כ. הרי כשנקח אלו השני סברות אפשר בנדון שלפנינו להתיר היין בשתיה אם נגיעת הגויה ביין לא היתה כי אם ע"י דבר אחר דאז אפילו היתה יודעת בטיב ע"ז כיון שמגעה היא שלא בכוונת ניסוך אינה אוסרת כי אם בשתיה וכיון שאנו מחזיקים אותה באינה יודעת עפ"י סברת רשב"ם נחתינן דרגא ונתיר היין אף בשתיה עפ"י מ"ש הרמב"ם וכו' ע"כ. וסברא זו פסקה מור"ם בהגה בכמה מקומות מהלכות יין נסך ומ"מ אנו אין לנו אלא כפסק מרן ז"ל שקבלנו הוראותיו שאינו מחלק מזמן הש"ס לזמן הזה. וגם המגיה שם בתשובת הרלב"ח כתב דישמעאלי דוקא נקט הרמב"ם והולך לשטתו דגוים בזמן הזה עע"ז הם יעו"ש וכן כתב הגאון מהרא"ם ז"ל בסי' נ"ו דהרמב"ם ס"ל דגם בזמן הזה עע"ז הם יעו"ש ומה דגם הרב מהרלב"ח לא החליט הענין כ"א בדרך אפשר ואם יראה בעיני החכמים כמש"ל בדבריו:

הן אמת דמצינו להרב ב"ד י"ד סי' ס"ח שכתב וז"ל גוי שהוציא הברזא מחבית אחד ומיד שראה היין יוצא חזר ותחב אותה נראה דהיין שרי אפילו בשתיה כיון שהוא הפסד מרובה כי כתב בש"ע י"ד סי' קכ"ד סכ"ד מגע גוי ע"י ד"א שלא בכוונה מותר אפילו בשתיה וכתב מור"ם ז"ל הוא הדין אם הכניס ברזא לחבית או הוציאו שלא בכוונה כמו שנתבאר ובזמן הזה דגוים לאו עע"ז הם כל מגען מקרי שלא בכוונה ולכן אם נגע ביין ע"י ד"א אע"פי שיודע שהוא יין וכיון ליגע בו מותר אפילו בשתיה דמקרי מגע ע"י ד"א שלא בכוונה ע"כ. וא"כ ה"נ לא מבעיא מה שהוציא הברזא שלא ידע שהוא יין שאינו אוסר לפי שהוא מגע גוי ע"י ד"א שלא בכוונה ממש אלא אפילו מה שהכניס הברזא דהוי מגע גוי ע"י דבר אחר בכוונה שכבר ידע שהוא יין מכל מקום הרי בזמן הזה כל מגען מקרי שלא בכוונה דמותר אפילו בשתיה וכו' ע"כ. נראה מדבריו דאף לרעת מרן ז"ל יש לחלק בין הזמנים ומורה לדברי מור"ם דמ"ש בש"ע הוא לדין הש"ס שהיו עע"ז אלא דמצינו להרב הרמ"ז ז"ל בתשובה סי' מ"ט שכתב וזל"ל ומכאן פסק הש"ע בסי' קל"ה דמגע במשקה טופח צריך ערוי משום דאזיל לשטתינו דלא שאני לן זמן זה מזמן הש"ס וכו' ע"כ. וזו היא סברת הרשב"ץ ז"ל בס' התשב"ץ ח"א סי' י"ד שאחר שהביא

סברא זו דבזמן הזה לאו עע"ז הם ומגען אינו אוסר בהנאה כתב ואין אנו נוהגים על פיהם כהוראה זו להתיר מגען בהנאה יעו"ש ועיין בספר בית יהודה במנהגי ארג'יל בהלכות אסור דין ז':

והיה נראה לחלק בין היכא שתחב הגוי הברזא או שסתם הקאניאה שהברזא היא מטלטלת וכשתחבה הגוי הו"ל מגע ע"י ד"א ועכ"פ כוין ליגע ביין על הברזא אף שאינה לכוונת ניסוך אבל הקאניאה היא קבועה בחבית וסתימת הגוי הקאניאה לאו נגיעה מקרי אלא דממ"ש מרן הטעם לאסור בהניח ידו על המינקת ומונע היין מלצאת שהכל היה יוצא ונגרר לולא ידו וכ"נ כשתחב הברזא ונמצא הכל בא מכחו כמ"ש בסכ"ג ועי"ש בט"ז ס"ק כ"ז מזה נראה דאין לחלק כמ"ש אח"כ דעכ"פ לולא סתימת הקאניאה היה יוצא כל היין והו"ל כבא מכחו דאסור בשתיה כמ"ש בר"סי קכ"ה:

סימן נו

שאלה מאת כההר"א לאריזו נר"ו

ראובן מכר לשמעון מאה ככרים משקדים מרים על ידי סרסור בסך עשרה דורוס לככר והסרסור היה מתווך בין הקונה והמוכר לפחות מן הסך הנז' ולא נתרצה המוכר לפחות מן העשרה דורוס לככר ולבסוף גמר המקח ביניהם בסך הנז' והפרעון לזמן שלשה חדשים ועשה שטר מכר הנקרא קונטראטו וכתב בו עז"הד שהמוכר מוכר ללוקח הנזכר השקדים הנז' בסך עשרה דורוס לככר הפרעון במעות מזומנים אחר שיקבלם בנכוי שנים למאה או לזמן שלשה חדשים כפי רצון המוכר וכשהביא הסרסור הקונטראטו למוכר וראה כתוב בו כנז"ל אמר לו המוכר מה זה אשר כתבת בנכוי שנים למאה והלא כבר אמרתי לך שהוא בלי שום נכוי ואין רצוני למכור כי אם בעשרה דורוס שלמים לבכר ולא לפחות מהם השיב לו הסרסור עדיין הרשות בידך ומי מחייבך לפחות שהרי כתוב ברצון המוכר ואם אינך רוצה לפחות תעשה כרצונך ואדרבא טיבותא הוא דעבדית גבך דאי את בעי במזומנים את נסיב ואחר זה מסר המוכר ללוקח השקדים והיה הדבר מובן בין הקונה והמוכר שהוא לזמן שלשה חדשים בא ראובן לגבות דמי השקרים משמעון אמר לו שמעון יוודע לך שאין אני משלם לך כי אם בנכוי שנים למאה. ואני ברצון נפשי הייתי משלם לך כל הדמים במושלם ומה אעשה כי ירא אנכי מאי' רבית יען שכתוב בקונטראטו כנז"ל והרי זה דומה למאי דתנן בפ' הרבית מכר לו את שדהו ואמר אם מעכשו אתה נותן לי הרי היא שלך באלף זוז אם לגורן בי"ב מנה אסור ע"כ והכא נמי דכוותה. והמוכר השיב אני מעולם לא נתרציתי למכור בפחות מן העשרה דורוס כלל. וכך היה המכר לזמן שלשה חדשים בלי שום ניכוי וזה כתבו הסרסור מדעתו וע"י פחת

לא הייתי מוכר. והלוקח אומר גם אני כמוך לא הייתי חפץ ליקח במעות מזומנים. אבל כיון שכבר כתבו הסרסור קודם משיכה וכבר ראינו אותו אני ואתה ואח"ך משכתי השקדים נמצא דעל דעת כן נגמר המקח שהיא המשיכה ואם יאמרו חכמי ישראל שאין כאן אסור רבית אני מוכן ומזומן לקיים מצות פרעון במושלם עד סוף פרוטה אחרונה. והמוכר גם כן אומר אם יאמרו חכמי ישראל שיש כאן אסור רבית לא אקבל ממך כי אם ע"י פחת שנים למאה. ועתה יורנו רבינו אם נדון זה דומה למאי דאיתא במתניתין ובש"ס ובפוסקים לאסורא או יש לחלק דשאני התם דהדבר תלוי ברצון הלוקח וכיון שאם היו ללוקח מזומנים היה נותן במקח עשרה נמצא דגמר המקח ושוויו הוא עשרה והשנים לתשלום הי"ב הוא אנר נטר. לא כן כשהדבר תלוי ברצון המוכר בנ"ד יש לומר דגמר המקח ושוויו הוא בי"ב ואם יהיה צריך למעות יפחות שנים. או דילמא דאין לחלק ביניהם ומכ"ש בנ"ד דגרע טפי דמתחלה כתוב הפרעון ע"י נכוי שנים למאה ואח"ך כתוב או לזמן ג' חדשים והגם דלשון זה כתבו הסרסור ולא נזכר בשעת תיווך המכר עכ"ז כבר הודעתי שהיה קודם המשיכה זהו מה שראיתי להציע לפני מעכ"ת בקיצור נמרץ שלא להטריח על כת"ר:

נדרשתי מאת ידי"ן כההר"א לארידו נר"ו לחוות דעתי קל"ה כמות שהיא בדין זה. והגם שאין הפנאי מסכים ומה גם בהיות הדבר נוגע לאסור וצריך לזה ישוב הדעת ובימים האלה אנו שרויים בצער מחדרים אימה ה' ברחמיו יסלק חרון אפו מעלינו בכלל עמו ישראל אכי"ר מ"מ לעשות רצונו חפצתי ודחקתי עצמי להתבונן בדין זה ונשאל מאל עוזר יעזרנו לכוין אל האמת אכי"ר:

והנה כדי לברר דין זה צריכין אנו תחלה להזכיר הספקות שיש להסתפק בדין זה ואח"כ נבאר מה שנוגע לענין דינא בס"ד:

הספק הא' כבר בא מבואר בדברי החכם הנז' נר"ו דמה שאסרו חז"ל במוכר סחורה לחבירו ופירש אם מעכשיו הרי היא לך ביו"ד ואם לאחר זמן הרי היא בי"ב. האם נאמר דהיינו דוקא כשתלו הדבר ברצון הלוקח שאם יביא לו הלוקח במעות מיד חייב המוכר לקבלם ממנו לערך יו"ד משא"כ כשתלו הדבר ברצון המוכר בנ"ד שאף שאם יביא הלוקח המעות במזומנים אם לא ירצה המוכר לקבלם בנכוי אינו יכול הלוקח להכריחו וימתין עד סוף הזמן ויגבה ממנו הסך במושלם דהו"ל כאלו מכר לו בסתם לזמן. וכיון דתלו הדבר ברצון המוכר שאם יוצרך למעות ינכה לו הו"ל כאלו מוחל לו מדמי שיוויו או דילמא לא שנא ובכל גוונא אסרו:

הספק השני אי אמרינן דמה שאסרו חז"ל במפרש וכו' היינו דוקא במעלהו שיפרע לו אחר זמן יותר ממה ששוה עכשו לקנות במזומנים שאם לא היה מפרש אם מיד בכך וכך וכו' רק היה מוכר לו בסתם לזמן אפילו מעלהו יותר משוויו היה מותר כיון שאין שומתו ידועה ואין לו שער ידוע כמ"ש מרן בסי' קע"ג בזה דאסרי רבנן במפרש אחר דהוי הוכח' שבשביל המתנת המעות מרבה לו וכן נראה לכאורה מלשון מרן ז"ל שם שכתב וז"ל מותר למוכרו ביוקר לפרוע לזמן פלוני ובלבד שלא יאמר וכו' ע"כ דנראה דע"מ שמוכר לו ביוקר קאי דאסור במפרש משא"כ בדבר שאפילו במזומנים לא ימצא לקנותו בפחות מי"ב בזה יכולים אנו לומר דאפילו במפרש מותר כיון שלא העלהו על שוויו בשביל המתנת הזמן ומה שאומר לו במזומנים בפחות הו"ל כמחילה או דילמא דלא פלוג רבנן בזה ובכל גוונא במפרש אסור ומה שכ' מרן למוכרו ביוקר לגופיה אצטריך להתיר כשאינו מפרש דוקא:

עוד יש להסתפק בנדון שלפנינו דלצד שנאמר דבמפרש לא פלוג רבנן בין תלו הדבר בבחירת המוכר או בבחירת הלוקח דבכל גוונא אסור מ"מ יש לומר דהיינו דוקא כשהמוכר פירש התנאי להדיא אבל הכא בנדון דידן שמתחלה היה התיווך בעשרה דורוס שלמים לככר לזמן והסרסור כתב בקונטראטה תנאי זה מדעתו ואדרבה כשראה המוכר הקונטראטה צווח על הסרסור על תנאי זה אלא שכשהשיב לו הסרסור שהדבר תלוי ברצונו וכו' שתק. אם נאמר בכגון זה שתיקה כהודאה והו"ל כאלו פירש התנאי להדיא או דילמא דשתיקה זו לאו כהודאה וממילא יכול לקבל אחר הזמן לערך העשרה שלמים:

הספק הרביעי דלצד שנאמר בנדון זה דשתיקה כהודאה והו"ל כאלו פירש התנאי להדיא. באופן דאסור ליקח אחר הזמן לערך היו"ד שלמים. אם יכול המוכר לומר ללוקח לאחר הזמן עכשו שאין אתה נותן לי לערך היו"ד דורוס שלמים לככר החזר לי מקח כי אני לא מכרתי לך לזמן הזה כי אם על דעת לגבות הסך הנז' שלם. או דילמא דהמקח קיים ויפרע לו בנכוי שנים למאה בעל כרחו של מוכר. אלה הם הספקות שיש להסתפק בנדון זה וכדי להתיר אלו הספקות צריכים אנו לירד למקור הדין שממנו נובע דין זה:

תנן בפרק איזהו נשך וז"ל מרבין על השכר ואין מרבין על המכר כיצד השכיר לו את החצר ואמר לו אם מעכשיו אתה נותן לי הרי הוא לך בעשרה סלעים לשנה ואם של חדש בחדש סלע בחדש מותר. מכר לו את השדה ואמר לו אם מעכשיו אתה נותן לי הרי הוא באלף זוז ואם לגורן בי"כ מנה אסור ע"כ במשנה. ואמרינן בגמרא מ"ש רישא ומאי שנא סיפא רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף והאי כיון

דלא מטא זמניה למגבא לאו אגר נטר לי הוא משו"ה הוא דשוי הכי והאי דקאמר ליה אם מעכשיו אתה נותן לי היא שלך בעשר סלעים לשנה אוזולי הוא. דקא מוזיל לגביה. וסיפא כיון דזביני נינהו בעי למשקל זוזי מהשתא הלכך אגר נטר הוא לי ואסור ע"כ בגמרא. ופירש"י ז"ל וז"ל שכירות אינה משתלמת מן הדין אלא לבסוף. סוף הזמן. הלכך כי שקיל מניה סלע לחדש דהוו להו י"ב סלעים לשנה אין זה שכר המתנת המעות כי לא נתחייב לשלם השכירות עד סוף החדש והאי דאמר ליה אם מעכשיו הרי הוא לך בעשר סלעים אי הוה מקדים ליה הוה מחיל ליה מדמי השכירות ומיגר ליה בפחות משוייה. אבל סיפא גבי מכר משמשך המקח דינו לתת המעות וכי אמר ליה אם תתן מעכשו הרי הוא לך באלף זוז הן הם דמיה וכי מטפי עלייהו לגורן שכר המתנת מעות הוא עכ"ל.

גם הרב הנמקי פירש שם וז"ל בעי למשקל זוזי מהשתא בשעה שמשך המקח ומה שתובע לו עכשיו הוא שוייו ודמיו שהרי דינו ליתן לו מעותיו על כרחו הלכך כי ממתין עליהם לגורן ביותר שכר המתנה הוא עכ"ל:

מבואר יוצא דמה שהתירו גבי שכירות במפרש ץ אם מעכשיו וכו' היינו משום דמן הדין שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף וכיון שאין המשכיר יכול להכריח לשוכר ליתן לו שכירות כל השנה מיד כי אם מדי חדש בחדשו סלע לחדש א"כ דמי השכירות הוי י"ב סלעים לשנה דהיינו סלע לחדש ומה שאמר לו אם תתן לי מיד הרי הוא בעשר סלעים לשנה הו"ל כאלו מאל לו בשני סלעים ומשכיר לו בפחות משיווייו בשביל שמקדים לו המעות דאין בזה חשש איסור. משא"ך גבי מכר דמיד שמשך הלוקח הסחורה חייב ליתן לו את דמיה א"כ כשאמר לו אם מעכשיו ביו"ד גלה אדעתיה שדמי שיוויו הוי יו"ד אחר שאין שומתו ידועה ובלאו הכי חייב לפרוע לו מיד וכשאמר לו אח"ך אם לגורן בי"ב הו"ל מוסיף על שוויו בשביל המתנת המעות ולכן אסרי רבנן:

ועפ"י הדברים האלה הותר לנו הספק הראשון אם מה שאסרו במפרש היינו דוקא כשתלו הדבר ברצון הלוקח אבל כשתלו ברצון המוכר לא דלפי הטעם שאסרו גבי מכר במפרש כיון דמשעה שמשך חייב הלוקח מן הדין ליתן המעות מיד א"כ כשאומר לו אם מעכשיו ביו"ד הרי גלה אדעתיה דשווי המקח הוא יו"ד כיון דבלאו הכי חייב ליתן המעות מיר וכשאומר לו אח"ך לזמן בי"ב הו"ל שכר המתנת המעות ואסור דלפ"ז אף אם תלו הבחירה ברצון המוכר בנ"ד מה יושיענו זה אחר שאם ירצה לתבוע לו הממון מיד צריך לנכות לו שנים למאה כמ"ש נמצא דגילה אדעתיה שווי המקח וכשאומר לו לזמן שלשה חדשים ביו"ד שלמים לככר הו"ל אגר נטר ואסור:

וכן נראה מדברי הרב מש"ל בפ"ח מה' מלוה שהביא תשובת מהרשד"ם ז"ל וז"ל נשאל מהרשד"ם בחי"ד סי' ס"ט על ראובן שמכר סחורה ללוי לזמן בתנאי שחייב לוי לחתוך הדיטה תוך שני חדשים בכך למאה. ועתה בהגיע זמן שני חדשים בא ראובן לתבוע מלוי יחתוך הדיטה וטוען שאין לו מעות לחתוך הדיטה. אם המקח קיים או לא. כיון שלא קיים לוי תנאו. או אם לא יחתוך הדיטה בתוך הזמן מה יפרע לוי. והשיב דאע"ג דקי"ל המקח שנעשה באסור המקח קיים וכו' שאני הכא שהיה בלשון תנאי וכיון שלא קיים תנאי המקח בטל. וא"כ מחוייב לוי לחתוך הדיטה או יחזיר המקח שלקח ע"כ. וכתב ע"ז הרב מש"ל ז"ל וז"ל ונראה דאף אם לא היה בלשון תנאי כל שתלה הדבר בבחירתו שאם ירצה יקח לזמן א' בדמים מועטים יכול לכוף את הלוקח שיפרע לזמן אחד בדמים מועטים דבהא ליכא שום אסורא ודוקא היכא שתלה הדבר בבחירת הלוקח אז לא יכול לכופו לזמן א'. ובזמן השני לא יפרע כי אם לפי הפסיקא של זמן ראשון מטעם רבית ונראה שאף הרב מודה בזה ולא הוצרך לטעמא דתנאי אלא לומר שאם לא חתך הדיטה המקח בטל ויכול הלוקח לתת בזמן השני ואין בזה משום רבית דכיון דאיכא תנאי והמקח בטל נמצא שעתה מחדש קונה הלוקח והמוכר יכול ליקח י"ב כמו שמוכר בסתם וכמ"ש בסוף דבריו עכ"ל:

ביאור הדברים שהרב מהרשד"ם נשאל שני דינים א' אם מחויב לוי לחתוך הדיטה לזמן ב' חדשים או יחזיר המקח שלקח:

ב' אם לא יקיים התנאי הנז' לזמן הנז' ונשאר המקח ביד הלוקח אם יכול לפרוע לזמן הב' י"ב או דוקא יו"ר בזמן הראשון וע"ז השיב הרב דיכול לכופו לזמן הראשון לחתוך הדיטה ויפרע יו"ד ואם לא ירצה הלוקח חייב להחזיר מקחו ואם באולי עבר הזמן הא' ולא קיים הלוקח התנאי הנז' המקח בטל מחמת שלא נתקיים התנאי וא"כ יכול לפרוע לזמן השני י"ב אחר שנתבטל המקח והו"ל כאלו מוכרו לו עכשיו בי"ב. וע"ז צדד הרב מש"ל בדבריו דלענין הדין הא' לכופו לזמן הא' לחתוך הדיטא לא היה צריך לטעם התנאי דכיון שתלה המוכר הדבר בבחירתו שאם ירצה יתבענו לזמן הא' יו"ד ממילא יכול לכופו לפורעו לאותו הזמן אפילו לא היה בלשון תנאי דדוקא כשתלה הדבר בלשון הלוקח שאם יביא הלוקח המעות לזמן הא' יגבה ממנו יו"ד אזי אינו יכול לכופו לפורעו לזמן הראשון וממילא גם לזמן השני אינו יכול לגבות י"ב. אבל הכא שתלה הדבר ברצון המוכר יכול לכופו לפרוע לזמן א' אפילו לא היה בלשון תנאי ולכן הכריח הרב דלא הוצרך מהרשד"ם לטעם התנאי אלא לענין הדין השני דוקא שאם לא פרע הלוקח לזמן הא' המקח בטל וממילא יכול לגבות לזמן השני י"ב כיון שהיה בלשון תנאי וכשלא

נתקיים התנאי נתבטל המקח והוי כאלו קונה עכשיו מחדש בי"ב. נמצא לפי זה שאם לא היה בלשון תנאי אף שתלה הדבר בבחירתו של מוכר שאם ירצה יתבענו לזמן הא' יו"ד לא היה יכול לגבות ממנו אחר זמן י"ב שהרי נדון הרב מהרשד"ם ז"ל היה לרצון המוכר שהיה צריך למעות לזמן הב' חדשים לפרוע הב"ח ואפי' הכי הוצרך הרב לטעם התנאי כדי שיתבטל המכר לשיוכל לגבות אחר הזמן הב' י"ב דאי לאו הכי לא היה יכול לגבות י"ב כמ"ש:

ואף שכת' הרב מש"ל וזל כל שתלה הדבר בבחירתו וכו' יכול לכוף את הלוקח שיפרע לזמן א' בדמים מועטים דבהא ליכא שום איסורא וכו' ע"כ. אינו ר"ל דכשתלה הדבר ברצון המוכר ליכא אסורא אפילו לגבות לזמן הב' י"ב דאי הכי למה הוצרך בנדון דמהרשד"ם ז"ל לטעם התנאי כדי שיוכל לגבות אחר זמן י"ב והלא היה הדבר תלוי ברצון המוכר כמ"ש. אלא מ"ש הרב דכשתלה הדבר ברצון המוכר יכול לכוף את הלוקח וכו' דבהא ליכא אסורא היינו לענין הדין הא' של הרב מהרשד"ם ז"ל דבזה לא היה צריך הרב לטעם התנאי ולא שייך בזה שום אסור אבל לענין לגבות לזמן הב' י"ב אין חלוק בין תלוי ברצון המוכר או ברצון הלוקח דבכל גוונא אסור כמ"ש. ומה שסיים אח"ך וכתב וז"ל ודוקא היכא שתלה הדבר בבחירת הלוקח אז לא יכול לכופו שיפרע לזמן א' ובזמן הב' לא יפרע אלא כפי הפסיקא של זמן הא' וכו' ע"כ. זה שכתב בזמן הב' לא יפרע וכו' אינו ר"ל דבחלוקה זו דוקא שתלה ברצון הלוקח הוא דאינו יכול לגבות י"ב דזה א"א לאומרו כמ"ש אלא ר"ל דלענין הדין הא' אם יכול לכוף ללוקח לפורעו בזמן הא' או לא בזה יש חלוק היכא שתלה הדבר ברצון המוכר או ברצון הלוקח דדוקא היכא שתלה הדבר ברצון הלוקח אז לא יוכל לכופו שיפרע לזמן הא' אבל מ"ש ובזמן הב' לא יפרע אלא כפי הפסיקא של זמן הא' אלא דבחלוקה א' שתלה הדבר ברצון המוכר יש חלוק בין זמן א' לזמן ב' דבזמן הא' עכ"פ יכול לכופו לפורעו יו"ד ואם לא תבעו לזמן הא' איהו דאפסיד אנפשיה שאינו יכול לתובעו לפרוע לו לזמן הא' יו"ד וגם לזמן הב' אינו יכול לתובעו י"ב כמ"ש:

נמצינו למדין דמאי דאסרי רבנן במפרש לגבות אח"ז י"ב אין חלוק בין תלוי הדבר ברצון הלוקח או ברצון המוכר דבכ"ג אסור לקבל אחר הזמן בדמי היוקר והותר הספק הא':

ולענין הספק השני אם מה שאסרו במפרש היינו דוקא אם היה מוצא הסחורה שלקח במזומנים ביו"ד דכשאומר לו לזמן בי"ב נראה לעין כל דבשביל המתנת המעות הוא מרבה לו אבל אי אפילו במזומנים לא היה מוצא כי אם בי"ב אזי אפילו במפרש מותר כיון שאינו ניכר שמרבה לו בשביל המתנת המעות מ"מ הרי עכ"פ לפי טעם האיסור

שכתבו גבי מכר במפרש כיון דמשעת משיכה הוי דינו ליתן המעות. וממילא כשא"ל מעכשיו ביו"ד גלה אדעתיה שזהו דמי שוויו וא"כ כשאומר לו אח"ך בי"ב הוי שכר המתנה. דלפי טעם זה מה לי אם היה מוצא אותה במזומנים ביו"ד או בי"ב דכיון דאין שומתו ידועה ואין לו שער ידוע הרי עכ"פ לגבי מוכר זה הוי שוויו יו"ד אחר שא"ל אם מכעשו הרי הוא לך ביו"ד ובלאו הכי היה חייב ליתן לו הדמים מיד וכשאומר לו ולזמן פלוני בי"ב הוי אגר נטר. וא"כ אפילו לא היה מוצא לקנות אותה במזומנים כי אם בי"ב אפ"ה אסור במפרש כיון דלגבי זה המוכר הוי שוויו יו"ד כמ"ש:

ואין להקשות ממ"ש מרן שם ס"ב וז"ל היו לו פי' שאם ירצה למוכרם בשוק וליקח דמיהם מיד מוכרם ביו"ד ואם תבע אותם הלוקח לקנותם ויתן המעות מיד יקנה אותם בי"ב הרי זה מותר ע"כ. והרב בעל הלבושים ז"ל התיר בזה אפילו במפרש שכתב שם וז"ל יכול לומר לא' אם תרצה לתת לי מעות מיד הרי לך בעד יו"ד ואם לא תתן לי מעות רק לזמן פלוני לא אתן לך רק בי"ב שהרי גם אם היה הלוקח בא לביתי היה לוקחה בעד י"ב ונותן לי מעותי בי"כ וכו' ע"כ. הרי דכיון שאם היה בא הלוקח לקנותו היה נותן בעדו י"ב מותר לומר לו אם תתן לי עכשיו ביו"ד וכו' אף אנן נמי נימא דדבר שלא ימצא לקנותו במזומנים כי אם בי"ב מותר אף במפרש. הא ליתא דשאני הכא גבי פירות דיש להם שער ידוע כמ"ש ז"ל אין פוסקין על הפירות עד שיצא השער אמטול הכי פירות אלו שיש להם שערים דהיינו במוכר בשוק השער שלהם הוא יו"ד וכשבא הלוקח לקנותם מוכרם בי"ב היינו טעמא דאמרינן דאפילו במפרש מותר כיון דאינו ניכר דהוי אגר נטר שהרי אם היה בא הלוקח לקנותם היה נותן י"ב מיד שזהו שוויים ושער שלהם לכל מוכר ולוקח. אבל בדבר שאין לו שער ידוע ואין שומתו ידועה וכל אחד מוכר כאשר ימצא א"כ בשאומר לו זה המוכר תפרע לי מיד ביו"ד גלה אדעתיה דלגבי דידיה זהו שוויו אחר דבלאו הכי חייב הלוקח ליתן לו המעות מיד והגם דמוכרים אחרים אינם מוכרים פחות מי"ב אפילו במזומנים. מ"מ הרי מוכר זה נתרצה למכור במזומנים ביו"ד וזהו הוי שוויו. ואם כן כשאומר לו לזמן בי"ב אסור לגבות אחר זמן י"ב דהוי אגר נטר כמ"ש:

ומה גם דמדברי מרן בב"י ז"ל נראה דדין זה דפירות מיירי במוכרים בסתם לזמן ולא כמפרש וכן העתיק דבריו הרב הש"ך סק"ז שם יעו"ש. והגם דיש לדוחה ולומר דמ"ש מרן ז"ל דין זה בסתם היינו שהעתיק לשון הרמב"ם ז"ל בכתבו וכלשונו והרמב"ם ז"ל לא ס"ל כטרשא דרב נחמן שהרי פסק בפ"ח מהלכות מלוה דאפילו דבר שאין שומתו ידועה אסור למוכרו ביותר משוויו לזמן וכמבואר בב"י ז"ל סי' הנז' היינו טעמא שכתב מרן ז"ל דין זה בסתם ולא במפרש דאפילו הרמב"ם ז"ל דמחמיר בטרשא דרב נחמן מודה

בנדון זה דמותר למוכרו בי"ב לזמן ואפשר דבמפרש יהא אסור להרמב"ם דנחתינן חד דרגא. אבל לסברת מרן מיהא דפסק כרב נחמן אמרינן דאפילו במפרש יהיה מותר כמ"ש הלבוש ונילף מנה לנ"ד. מ"מ לפי החלוק שכתבנו דבנדון זה דפירות איכא טעמא רבא להתיר אפילו במפרש זכינו לדין דבדבר שאין שומתו ידועה כ"ע יודו דאסור במפרש אפילו לא ימצא לקנות במזומנים כי אם באותה שומא שמכרה לו לזמן כמ"ש:

ואין לחלק ולומר דע"כ לא אסרינן במפרש אלא דוקא כשאמר לו בתחלה אם מעכשיו הרי הוא לך ביו"ד ואח"כ אמר לו אם לזמן בי"כ כלשון המשנה דכשאמר לו בתחלה ה"ה לך ביו"ד גלה אדעתיה דזהו שוויו כמש"ל וממילא כשא"ל אח"כ אם לזמן בי"כ הו"ל שכר המתנה ואסור אבל היכא שמתחלה ובראשונה הותווכו על המקח בי"ב לזמן ואח"כ א"ל אם תתן לי מעכשיו במזומנים ה"ה לך ביו"ד אע"פ שהאמירה מירה היתה קודם המשיכה יכולים אנו לומר דמותר לגבות אח"ז י"ב וליכא למימר טעם האסור דשוויו הוא יו"ד שהרי הותווכו ביניהם מתחלה בי"ב דבזה גלי אדעתיה דשוויו הוא י"ב וא"כ כשאמר לו אח"כ אם תתן לי עכשיו הרי הוא לך ביו"ד הו"ל כאלו מחל לו מדמי שוויו ומותר לגבות אחר זמן י"ב. ואף את"ל דאין לחלק בזה ואפילו הותיוכו בתחלה בי"ב אסור לומר לו אח"כ הרי הוא לך ביו"ד כיון שהוא קודם המשיכה ואם אמר לו כן אסור לגבות אח"ז י"ב. מ"מ עדיין יש לחלק ולומר דהיינו דוקא אש אמר לו בלשון הרי הוא לך כלשון המשנה דמלשון זה מוכח דזהו שוויו אבל היכא שהותווכו מתחלה בי"ב לזמן ואח"כ א"ל אם תפרע במזומנים אנכה לך כ"וכ בנד"ד נימא דאין בזה אסור כיון שלא אמר לו הרי הוא לך אלא אנכה לך דהיינו אנכה לך מדמי שוויו. הא לאו מלתא היא דכיון דשני האמירות היו קודם משיכה לו יהא שהותוונו מתחלה לזמן בי"ב הרי כיון שהוא קודם משיכה יכול לחזור בו ולבטל הפסיקא ואם כן כשאמר מר לו אח"כ אם תפרע לי במזומנים אנכה לך כך וכך הרי נתבטלה הפסיקא הא' ופנים חדשות באו לכאן שאם יתן לו במזומנים ינכה לו כ"וכ דכיון שהוא קודם משיכה ומן הדין חייב ליתן לו המעות מיד הו"ל כאלו דמי שוויו הוא בנכוי הנז' וא"כ אסור לקבל אח"ז י"ב דהוי שכר המתנה ואין היתר במפרש אלא דוקא כשהותווכו בי"ב לזמן ונגמר המקח דהיינו שמשך הלוקח את מקחו ואח"כ א"ל אם תפרע לי מיד אגבה ממך יו"ד בזה מותר ליקח אח"ז י"ב אחר שנגמר המקח ומשך ע"ד לפרוע י"ב שהורו בזה שזהו שוויו ומה שא"ל אח"ך במזומנים ביו"ד הו"ל כמחילה:

וכן בא הדבר מבואר בדברי מרן ומור"ם ז"ל בסי' הנז' ס"ג וז"ל מכר לו סחורה בי"ב על מנת לפורעו לאח"ז יכול לומר לו תפרע לי מיר ולא אקח ממך אלא יו"ד ע"כ וסיים שם

מור"ם וכתב וז"ל ודוקא שכבר נגמר המקח בי"ב וזכה בו הלוקח כבר אבל קודם שיגמר המקח אם א"ל תפרע לי עכשיו יו"ד שוב אסור ליקח אח"ז י"ב אם לא ירצה הלוקח ליתן עכשיו עכ"ל. ומקור דין זה הוא מהתוספתא שהביא הרי"ף ז"ל בהל' וז"ל הלוקח מכר מחבירו על מנת ליתן לו מכאן ועד י"ב חדש רשאי שיאמר לו תן לי מיד בפחות ואינו חושש משום רבית ע"כ וכתב מרן ז"ל בב"י שם וז"ל וכתוב בנמק"י ובמרדכי דבעינן שיגמר המקח ויזכה בו לוקח קודם שיאמר לו תן לי עכשיו בפחות. ואם לומר דאם לא כן אסור לקבל ממנו עכשו בפחות הא ודאי ליתא אלא ע"כ לומר דאסור לקבל ממנו אח"ז כמו שפסק דהוו"ל במפרש אם מעכשו ה"ה ביו"ד סלעים ואם לגורן בי"ב מנה דאסור והא לא הוו צריכי לאשמועינן דפשוט הוא. וחדוש דין זה נתבאר במרדכי שהוא דלא תימא דמחילה זו שמוחל לו מקצת החוב נחשבת רבית לומר שיהא כאלו הלוה לוה למלוה עד הזמן בעבור אותה מחילה עכ"ל:

מבואר מזה דמה שחדשה לנו התוספתא הוא להיכא דנגמר המקח לזמן בי"ב וזכה בו הלוקח דמותר לומר לו תן לי עכשיו יו"ד דלא תימא דהיכ' דנגמר המקח בי"ב לזמן הו"ל חוב שחייב הלוקח למוכר לזמן וא"כ כשאומר לו אח"כ תפרע לי עכשיו יו"ד הו"ל כאלו הלוה הלוקח למוכר אותו הממון עכשיו בעבור אותה מחילה שמוחל לו מדמי המקח והוה אמינא דאסור משום רבית קמ"ל דאין כאן רבית ומותר דאין סברא לומר דהחדוש הוא להיכא שעדיין לא נגמר המקח דאסור לקבל ממנו עכשיו פחות בי"ב דמה אסור יש בזה דכיון שעדיין לא נגמר המקח הרי חזר בו מהפסיקא הא' והו"ל כאלו מוכרו לו עתה ביו"ד. ואם בא לומר דהחדוש הוא להיכא דעדיין לא נגמר המקח וא"ל אח"כ תפרע לי עתה יו"ד דאסור לקבל ממנו אח"ז י"ב לא השמיענו שום חדוש בזה דהיינו כדין המשנה אם מעכשיו וכו' ואם לגורן וכו' אלא ודאי דהחדוש הוא להתיר לאחר שנגמר המקח בי"ב ומשך הלוקח דיכול לומר לו אח"כ תפרע לי עכשיו יו"ד כמ"ש אבל קודם שנגמר המקח אין שום צד היתר לגבות אח"ז י"ב. למדנו מזה דאין שום צד היתר לומר לו תן לי עכשיו בפחות לשיהיה יכול לגבות אח"ז י"ב אלא דוקא כשא"ל כך לאחר שנגמר המקח בי"ב ומשך הלוקח המקח שהרי דין התוספתא מיירי כשהותווכו על המקח בי"ב לזמן ועלה קאמר המרדכי והנמק"י דמ"ש דרשאי לומר לו אח"כ תן לי מיד בפחות דמיירי אחר שזכה הלוקח במקח וביאר לנו מרן בב"י ז"ל דאין לומר דחדש לנו שאם א"ל קודם המשיכה תן לי בפחות דאסור ליקח אח"ז י"ב דדין זה פשוט הוא לאסור. נמצא לפ"ז דאף שהותווכו על המקח בי"ב לומר אם קודם המשיכה א"ל תן לי עכשיו בפחות שוב אסור ליקח אח"ז י"ב ולא פלוג בזה בין א"ל בלשון הרי הוא לך כלשון המשנה או תן

לי עכשיו בפחות כלשון התוספת' דבכל לשון שיאמר קודם המשיכה שיפרע לו פחות מהתיווך אסור לקבל אח"ז דמי התווך שלם וכמבו' בדברי מרן ומור"ם ז"ל הנז':

אלא דעדין יש להסתפק הספק השלישי הנז"ל. דאין הכי נמי כשהמוכר א"ל בהדיא קודם המשיכה תפרע לי עכשו בפחות אסור לקבל אח"ז דמי הפסיקא במושלם. אבל הכא בנ"ד שהותווכו ביו"ד שלמים לככר והסרסור הוא שכתב תנאי זה של הנכוי מדעתו וכשראה המוכר צווח עליו ע"ז יכול הוא לגבות אחר הזמן דמי הפסיקא במושלם שהרי צווח ולא ראה בתנאי אלא דכיון דכשהשיב לו הסרסור שהדבר תלוי ברצונו וכו' שתק. אי אמרינן בכגון זה שתיקה כהודאה והו"ל כאלו א"ל בפירוש אם ארצה המעות במזומנים אגבה ממך בנכוי שנים למאה וממילא אסור לגבות היו"ד לככר אח"ז כמש"ל או דילמא דלא אמרינן בזה שתיקה כהודאה:

וכדי להתיר ספק זה צריכים אנו להביא דין שליח ששינה מדעת משלחו ואח"ך הודיעו ושתק שהרי סרסור זה אחר שתיווך המקח בין המוכר והלוקח לערך יו"ד דורוס שלמים לככר לזמן ג"ח ולא נתרצה המוכר לפחות מהסך הנז' כמובא בשאלה אח"כ הלך הסרסור בשליחות לכתוב הקונטראטא וכתב בה לנכות שנים למאה במזומנים והרי שינה בזה מדעת משלחו. וכשהראה הקונטראטה למוכר צווח וכו' והשיב לו מה שהשיב ושתק דהו"ל שליח ששנה והודיעו ושתק. והגם שהכא בנ"ד הרי צווח סוף סוף על מה שהשיב לו הסרסור אח"ך שתק וקיבל:

ומצינו שדין זה שנוי במחלוקת דעל מ"ש מרן בחומ"ש סי' קע"ו סי"וד גבי שותפים וז"ל המשתתף עם חבירו בסתם לא ישנה ממנהג המדינה וכו' ואם עבר ועשה שלא מדעת חבירו ואח"ך הודיעו והסכים למעשיו ה"ז פטור ע"כ וכתב שם הסמ"ע ס"ק ל"ד וז"ל והסכים למעשיו משמע דהסכים עמו בפירוש אבל בשתיקה בעלמא לא אמרינן בזה דשתיקה כהודאה דמיא דהא יש לומר דשתק מאחר דכבר עשאו ולא היה בידו לשנות וכו' ע"כ. והכנה"ג שם אות מ"ב הביא משם מהרשד"ם ומוהראנ"ח ז"ל דס"ל הפך דעת הסמ"ע דבשתיקה לחוד מהני והביא שם פוסקים אחרים דס"ל כדעת הסמ"ע. והרב בית יהודה ז"ל במנהגי ארג'יל בדין השותפים סיו"ד כתב שדעת מרן בב"י דלא כהסמ"ע וכן הורה רבו הרב ז"ל הלכה למעשה. ובספר מים רבים להרב מוהר"ר מילדולא ז"ל חלק חו"מש סי"ט כתב דשלשה מחלוקות בדבר והביא דעת שלישי שהיא דעת מהרימ"ט ז"ל שאפי' אמר דברים המורים שהוא מתרצה כיון שהוא לאחר מעשה לאו מדי הוא. זולת אם עשה מעשה המוכח שהסכים למעשיו יעו"ש. וכן הביא מחלוקת זה הרב מש"ל בפ"ה מהלכות שלוחין והקשה על הרב מהרימ"ט ז"ל שנראה שהוא הפך מדברי

הרמב"ם יעו"ש. איך שיהיה נקטינן לענין מעות שכיון שדין זה שנוי במחלוקת המע"ה ויכול המוחזק לומר קים לי כיון דמרן בש"ע לפסק הלכה לא ביאר לנו אופן ההסכמה אם בשתיקה לחוד או בעינן שיסכים בפירוש. ומה גם דבב"י ז"ל דבשתיקה לחוד מהני כמ"ש הרב בית יהודה וא"כ עכ"פ מדי פלוגתא לא נפקא. ולפ"ז הכא בנ"ד כיון דלענין ממון אם היה המוכר תובע לו במזומנים לא היה פורע לו אלא בנכוי שנים למאה כיון שהלוקח מוחזק בממון ויכול לומר קים לי כיון דאמר דשתיקה לחוד מהני אם כן גם לענין אסור אינו יכול לגבות ממנו היו"ד שלמים לככר אחר הזמן דהו"ל כאלו א"ל בפירוש תפרע לי במזומנים בנכוי שנים למאה אחר דשתק ונתרצה לתנאי זה ובפרט דלענין אסור מצינו שפסק מרן להדיא דשתיקה כהודאה כמ"ש בי"ד סי' קכ"ז האומר לחבירו נתנסך יינך וכו' אבל אם שתק שתיקה כהודאה רמיא יעו"ש וא"כ הכא נמי אמרינן דמה ששתק הודה לתנאי הכתוב בקונטראטה ואסור לקבל אחר הזמן היו"ד שלמים לככר כמ"ש:

והגם שהרב בית יהודה ז"ל שם הביא משם רבו שעלה ונסתפק בשותפים שהתנו שלא יקנה שום אחד מהם סחורה שלא מדעת חבירו ומכר שותף א' וקנה בלא הודעת חבירו וכששמע חבירו הוסיף לערער עליו והשיב לו השותף דבזאת הסחורה יש ריוח הרבה ושתק חבירו ואח"ז הוזלה הסחורה ונסתפק תרב אי אמרינן בזה דשתיקה לאו כהודאה דהא אם כששמע שתק ולא צווח אמרינן דודאי סמך על התנאי הא' שביניהם ולכן לא חש לערער ובדעתו לירד עמו לדין וכל שכן שהוסיף לערער או דילמא איפכא מסתברא דכיון שערעה וכששמע טענת חבירו שתק יש לומר דהודה לדבריו ונתרצה למעשיו יעו"ש וא"כ הכא בנ"ד נמי דצווח וכששמע דברי הסרסור שתק עדין יש להסתפק אי הוי כהודאה או לא. לא היא דשאני התם שייך לומר צר הספק הא' דכיון שהתנה מתחלה סמך ע"ז ובדעתו לירד עמו לדין. אבל הכא בנ"ד לא שייך זה דאף שקודם כתיבת הקונטראטה גלה דעתו שאינו רוצה לגבות וגם אחרי כן צווח מ"מ אחר דהשתא מיהא הרי הקונטראטה טה לפנינו וכתוב בה במזומנים בנכוי וכשצווח המוכר השיב לו הסרסור מה שהשיב וכששמע טענתו שתק וקבל הקונטראטה הוי הוכחה דשתיקה כהודאה ועפ"ז יכולים אנו לומר דאף מהרימ"ט יודה לזה אחר שיש כאן מעשה המוכח להודאה דהיינו קבלת הקונטראטה וא"כ אסור לגבות אח"ז היו"ד שלמים לככר כמ"ש:

ועל הספק האחר אם יכול המוכר לבטל המקח אחר שהוא לא מכר לזמן שלשה חדשים אלא על מנת לגבות יו"ד שלמים לככר ועכשיו שאינו יכול לקבל הפרעון כ"א בנכוי שנים למאה כמ"ש יאמר ללוקח החזר לי מקחי:

הנה מרן בחומ"ש סי' ר"ח כתב וז"ל מקח שנעשה באסור כגון שהוסיף בשוויו המקח בשביל המתנת המעות או שפסק קודם שיצא השער ולא היה לו למוכר ונתקיים בקנין או בא' מדרכי ההקנאת המקח קיים ויתן בשער של היתר ואין א' מהם יכול לבטל המקח. ומיהו הלוקח יכול לחזור בו שלא ליתן בשער היוקר ע"כ. ופירש הסמ"ע שם סק"ו דמ"ש מרן דאין א' מהם יכול לחזור בו קאי אירישא היכא דהוסיף בשווי המקח בשביל המתנת המעות וגם אסיפא היכא דלא נתייקר השער דוקא דבזה אין שום א' מהם. יכול לבטל המקח. ומ"ש אח"ך דהלוקח יכול לחזור בו לא קאי אלא אסיפא בפסק עד שלא יצא השער ונתייקר אח"ך דצריך ליתן בשער היוקר משום ליתא דרבית. בזה כתב מרן דהלוקח יכול לחזור בו ולבטל המקח. ובסק"ז כתב וז"ל ומיהו הלוקח יכול לחזור בו דשם היה השער ידוע כשקנה אלא שהלוקח הוסיף עליו בזה אמרו דל ההוספה מפסיקתם וישאר המקח מאליו כמו שהיה אז בשער שבשוק משא"כ בסיפא דפסק בשעה שלא היה השער ידוע שכשאתה דל פסיקתן לא נשאר שער לגמרי מש"ה יכול לחזור בו הלוקח אבל לא המוכר כשהלוקח רוצה ליתן לו בשער היוקר וכו' ע"כ:

נמצא לפי זה דכשהוסיף על המקח בשביל המתנת המעות אין שום א' מהם יכול לבטל המקח אחר הזמן ויתן הלוקח כשער הזול בעל כרחו של מוכר וכדיהיב טעמא הסמ"ע דדל מהכא התוספת ונשארה הפסיקא בשער הזול. אבל בפסק עד שלא יצא השער ונתייקר אחר כך יכול הלוקח לבטל המקח כיון דלא נחית אדעתא דיוקרא וכשאתה דל פסיקתן שהיב באסור אחר שלא יצא השער לא נשאר שער ידוע:

ואין לומר דע"כ לא אמרינן דכשהוסיף על המקח בשביל המתנת המעות דאין המוכר יכול לבטל המקח אלא דוקא בדבר שיש לו שער ידוע ויצא השער בזול והוסיף על השער בשביל המתנת המעות שהרי בחלוקה זו שהוסיף בשווי המקח וכו' כתב שם הסמ"ע סק"א וז"ל פי' שיצא השער כגון מדת חטים בסלע והוא נותן כנגדה חמשה דינרים בשביל שממתין לו המעות וכו' ע"כ. וכ"כ ג"כ בסק"ז לחלק בין חלוקה זו לחלוקת פסק עד שלא יצא השער שהרי כתב וז"ל דלא דמי להוסיף בשביל המתנת המעות וכו' דשם יהיה השער ידוע וכו' בזה הוא דאמרינן דאין המוכר יכול לבטל המקח ויקח בשער הזול מטעמא דדל ההוספה מפסיקתן וישאר המקח מאליו כמו שהיה או בשער שבשוק במש"ל אבל בדבר שאין לו שער ידוע אין שומתו ידועה ומכר לו לזמן בי"כ ובמזומנים ביו"ד דאמרינן דאסור לקבל אח"ז י"ב נימא דיכול המוכר לומר ללוקח אחר הזמן עכשיו שאין אתה נותן לי י"ב החזר לי מקחי דאדעתא לקבל יו"ד אחר הזמן לא מכרתי לך ולא שייך כאן לומר דל ההוספה וישאר הפסיקא בשער שבשוק שהרי אין לו שער:

הא ליתא דלפי מ"ש לעיל דטעם האסור הוא מפני שכשאומר לו תפרע לי עכשיו יו"ד זהו שווי המקח כיון דבלאו הכי חייב ליתן המעות מיד וממילא כל היתר ע"ז הו"ל הוספה ואם כן גם בזה שייך לומר טעם הסמ"ע דדל ההוספה שהיא בשביל ההמתנה ונשאר המקח בדמי הזול דזהו שוויו כמ"ש:

וכן נראה ג"כ מדברי הרב מהרשד"ם הנ"ל כמו שפירש דבריו הרב מש"ל ז"ל במש"ל דאי לאו מטעם שהיה בלשון תנאי לא היה יכול לבטל המקח אף שהיה סחורה דהוי דבר שאין שומתו ידועה:

וכן מוכח להדיא מדברי הרב מש"ל ז"ל בפ' הנז' בד"ה ודע שכתב שם וז"ל אלא ע"כ אית לן למימר דשאני הוסיף בדמים משום אגר נטר שכיון שא"ל אם מעכשיו הרי הוא במאה ואם לאחר זה במאתים הרי נתרצה למכרה במאה ומשום הכי אמרינן דהמקח קיים במאה אף לאח"ז כיון שזה כבר נתרצה למכרה במאה ואף שלאח"ז לא נתרצה מ"מ כיון שכבר נתרצה למכור במאה השתא נמי יהבינן לזה מאה בעל כרחו אבל בנתייקר השער שהלוקח טוען שהוא לא רצה לקנות אלא כשער הזול וכו' מהיכא תיתי שנכוף את הלוקח שיקנה כשער היוקר דבר שלא עלה בדעתו כלל וכו' ע"כ:

הרי מבואר דאף בדבר שאין שומתו ידועה ואין לו שער ידוע דאסרינן במפרש אין המוכר יבול לבטל המקח אחר הזמן דכשאמר לו תפרע לי מיר יו"ד הרי נתרצה למכרו ביו"ד וכיון שכן אחר הזמן אף דאינו יכול לגבות י"ב מטעם אסור אינו יכול לבטל המקח וה"ה מכורה לו ביו"ד כמו שנתרצה במזומנים:

והגם שדין זה שנוי במחלוקת דלהרמב"ם ז"ל בפ' הנז' יכול המוכר לבטל המכר אחר שאינו נותן לו כמו שפסק כמו שפי' דבריו הרב לח"מ והרב מש"ל יעו"ש גם הרשב"ש ז"ל בסי' י"ט פסק כדעת הרמב"ם ז"ל דלא אמרינן דהמקח קיים אלא כשהמוכר רוצה בקיומו לגבות אח"ז דמי התוספת ולגבות בדמי הזול אבל אם המוכר רוצה לבטלו יכול לבטלו יעו"ש:

מ"מ אנן בדידן דנגררין אחר פסקי מרן ז"ל ומנה לא תזוע כיון דמרן פסק בש"ע בחלוקה זו דהוסיף בשווי המקח דאין אחד מהם יכול לחזור הכי נקטינן. נמצא לפ"ז דהכא בנדון דידן דאמרינן דשתיקה כהודאה והרי נתרצה לתנאי הכתוב בקונטראט' לגבות במזומנים בנכוי אינו יכול לבטל המכר וגם לא לגבות אח"ז לערך יו"ד שלמים כמ"ש:

אלא דלאחר ההשקפה לטובה בדברי ויכוח המוכר והסרסור נראה להתיר בנדון דידן לגבות אחר הזמן לערך היו"ד דורוס שלמים לככר בשנדקדק בדברי תרעומת המוכר כשראה מ"ש בקונטראטה ומה שהשיב לו הסרסור ושתק לדבריו כשאמר לו המוכר

מה זה אשר כתבת בנכוי שנים למאה והלא כבר אמרתי לך שהוא בלי שום נכוי ואין רצוני למכור כי אם ביו"ד שלמים לככר ולא לפחות מהם השיב לו הסרסור עדיין הרשות בידך ומי מחייבך לפחות שהרי כתוב ברצון המוכר ואם אינך רוצה לפחות תעשה כרצונך. ואדרבא טיבותא הוא דעבדית גבך דאי את בעי במזומנים את נסיב עכ"ד כמ"ש בשאלה. דיש לחקור בדברי המוכר הזה מה זו צעקה ומה זו שתיקה דמעיקרא מאי סבר שצעק ולבסוף מאי סבר לששתק והלא כבר ראה הקונטראטה שכתוב בה לרצון המוכר ומה חדש לו הסרסור במה שהשיב לו יותר ממה שראה כתוב בקונטראטה לשהורה לדבריו ושתק אם לא שנאמר שאע"פ שראה כתוב בקונטראטה שתלוי הדבר בבחירתו שאם ירצה במזומנים ינכה ואם לא ירצה יגבה מעותיו לזמן במושלם. אפ"ה נתרעם על הסרסור ע"ז ואמר לו והלא אמרתי לך שאין רצוני לגבות כלל דר"ל שאין רצונו בתנאי זה כלל אע"פ שתלוי בבחירתו שכן מדוקדק ממילת כלל שאמר והשיב לו הסרסור דעדיין הרשות בידו ומי מחייבך לפחות שהרי כתוב ברצון המוכר דר"ל כיון שהדבר תלוי ברצונך עכשיו שאינך רוצה בזה התנאי הרי נשאר הדבר כבתחלה שהמכירה היא ביו"ד שלמים לזמן ג' חרשים בלי שום נכוי ומ"ש בקונטראטה בנכוי אינו מעלה ומוריד אחר שכתוב לרצונך והרי אינך רוצה ומה שסיים בדבריו וא"ל אדרבא טיבותא הוא דעבדית גבך דאי את בעי במזומנים את נסיב היינו להתנצל על מה שכתב תנאי זה בקונטראטה בלי רשותו באופן שמה ששתק המוכר היינו כיון שכתוב לרצונו והרי לא רצה שהרי צווח וכיון שהיה אחר מעשה כתיבת הקונטראטה והרי גלה דעתו שלא רצה בתנאי זה כלל היינו טעמא ששתק וא"כ לפ"ז אחר שהמוכר לא נתרצה לתנאי זה מעולם נשאר המכר כבתחלה בסתם ויכול לקבל אחר הזמן יו"ד שלמים אחר שיש הוכחה לשתיקתו דלאו משום שהודה לתנאי הכתוב בקונטראטו שתק ואמרי' דשתיקה כזו לאו הודאה היא:

וכן מצינו להרב מהרימ"ט ז"ל בתשובה ח' חו"מש סי' מ"ו שכתב דכל שתיקה הוו דברים שבלב ודוקא היכא דאיכא הוכחה לשתיקה דהוי כהודאה אמרינן לה אבל היכא דליכא הוכחה הו"ל דברים שבלב ולאו כלום הוא יעו"ש:

גם הרב כנ"הג בתשו' ח"א סי' קס"א כתב דאפילו למאן דאמר גבי שותפים דאם הודיעו ושתק דהוי הודאה ה"ט כיון דהשותף שייך בגויה לא עביד אניש דעושה הלה בממונו מה שהוא רוצה ושותק אם לא שמתרצה בדבר וכ"ש כשמודיעו כו"כ עשיתי ושותק דודאי הסכמה ורצוי הוא וכו' וכתב זה לחלק בנדון שלו דלא אמרי' ביה שתיקה כהודא' כיון שיש טעם לשתיקתו כמבואר שם. עוד הביא שם מכמה מקומות שמצינו בהם דלא

אמרי' שתיקה כהודאה וסיים וכ' וז"ל באופן דלאו בכל מילי אמרי' שתיקה כהודא' דמיא דלפעמים אמרי' שתיקה כהודאה ולפעמים לא אמרי' וכו' ובפי' כתב הרב מהר"מ מפדוואה ז"ל בסי' מ' דשתיקה לאו כהודאה דמיא אלא במקום שרואה שורו טבוח לעיניו אבל היכא דאינו רואה עדיין נזק בשלו לא הויא כהודאה דאינו חושש להשיב על העתיד וכו' וכן בכ"מ שתמצא בפוסקים דלפעמים שתיקה כהודאה היינו מזה המון שהוא בדבר שלו או באומדנא דמוכח טובא דהשתיקה כהודאה וכו' ע"כ:

ואפילו בענין ערוה החמורה מצינו חלוק זה כמ"ש בספר משפטי שמואל סימן קי"ב בענין קדושין שהביא שם מכמה מקומות בש"ס ובפוס' דאמרינן דהיכא דאיכא למתלי טעם השתיקה אמרינן דלאו הודאה היא וכתב בנדון שלו וז"ל וכ"ש בנדון דידן דלבסו' צווח דרך בזיון דהוא אינו חושש מדבריו והוכיח על השתיקה שמה ששתק משום שחשב שאין בדבריו ממש בלתי רצונו וכו' ולאו דוקא היכא דאיכא למימר הוכיח סופו אלא אפי' היכא ששתק כבר ואנו יכולים למשכח טעמא בשתיקה פשיטא דההוא טעמא עיקר והשתיק' לא הויא הודאה וכו' ועיין במרדכי פ' המפקיר שאומר בפי' דכלל גמור שבמקום שנוכל לתלות השתיקה בטעמא תלינן וכו' ע"כ יעו"ש שהאריך:

וכ"כ בספר בנימן זאב ז"ל בסי' ל"ז בענין קדושין ג"כ יעו"ש. נמצא לפ"ז דהכא בנד"ד נמי דליתא הוכחה לשתיקה לומר שהודה לתנאי הכתוב בקונטראטה ואדרבא איכא הוכחה להפך אחר שצווח ומה ששתק הוא דלא חשש לתנאי זה אחר שכתוב לרצונו והרי אינו רוצה בו אמרינן ביה דשתיקה זו לאו הודאה היא אלא שסמך על מ"ש לרצונו והרי לא רצה והיה אחר מעשה הכתיבה כמ"ש:

והגם שמצינו שכתב מרן בחו"מש סימן לק"ח ס"ו באו שניהם אדוקים ושמחה הא' מיד חבירו בפנינו ושתק השני אע"פ שחזר וצווח וכו' דכיון דשתק בתחלה הרי זה כמודה לו וכו' וכתב שם הש"ך דדין זה דחזר וצווח הוא בעיא דלא אפשיט'. אבל בשתק מתחלה ועד סוף איתא בש"ס בפשיטות דאודויי אודי ליה וכו' ע"ש שאני התם שיש מעשה מוכיח על שתיקה דהיינו שחטפה מידו ושתק דמוכח מזה דהוי הודאה שהיא של האחר שהרי אין לך אדם שחוטפין שלו מידו ושותק. וכן נמי מ"ש מרן ז"ל בסי' רמ"ה סי' המקבל את המתנה וזכה בה ואחר שבאה לידו והוא שותק חזר בו ואמר איני רוצה בה וכו' לא אמר כלום וכו' התם נמי יש מעשה המוכיח דרצה בה דהיינו שבאה לידו וקבלה בשתיקה דבזה הוי הוכחה על ההודאה:

וכן האי דנתנסך יינך דאמרינן שתיקה כהודאה כמש"ל הרי סיים שם מרן ז"ל וכתב וז"ל והוא שיאמר לו נתנסך יינך בפניך או שא"ל ידעת דרגלים לדבר וכו' ע"כ הרי דמאי

דאמרי' דהויא הודאה היינו כיון שיש רגלים לדבר שהרי א"ל נתנסך בפניך הא לאו הכי לא אמרינן שתיקה כהודאה:

באופן דהכא בנד"ד הרי איתא הוכחה שמעולם לא נתרצה לתנאי הנזכר והגם שקבל הקונטראטה לאו משום שהודה לתנאי הכתוב בה שהרי צווח ולא חדש לו דבר הסרסור לששתק כמ"ש אלא מה שקבלה הוא לראיה בידו כדי לגבות הממון אחר הזמן דכיון שכבר נכתבה והתנאי הכתוב בה אין לו שום נפקותא בו שהרי לא רצה ה"ט שקבלה וא"כ לפ"ז יכול לקבל אח"ז היו"ד דורוס שלמים לככר כמו שפס' בתחלה וכ"ש לפי מ"ש בשאלה שהמוכר וגם הלוקח לענין ממון כ"א מתרצה לוותר משלו אלא שטעמם הוא שלא יכשלו באסור ח"ו דלפ"ז עדיין יש תיקון לזה שיכולים עכשיו לשאול את המוכר מה היתה כוונתו במה שצווח על הסרסור ובמה ששתק. דאם יפרש דבריו כמ"ש ליכול וליחדי ואין כאן חשש אסור כלל כמ"ש. והוא נאמן בדבריו בכל אשר יאמר טעם לשתיקתו שהרי בההיא דנתנסך יינך כתב מרן וז"ל ואם שתק ואח"ך מכחישו ואמר מה ששתקתי תחלה לא בשביל שהודיתי אלא להתיישב ולחשוב בלבי לזכור אם הוא אמת נאמן ע"כ:

הרי שאף שהיה רגלים לדבר לשתיקתו דהוי כהודאה שהרי א"ל נתנסך יינך בפניך אפ"ה מאמינים אותו במה שנתן טעם לשתיקתו ולא אמרינן ביה דהוי כהודאה. אם כן לפי זה אם יפרש עכשיו דבריו המוכר דטעם השתיקה לא היתה מפני שהודה על התנאי אלא שכיון שכתוב לרצונו והרי לא רצה היינו טעמא ששתק הדבר פשוט דאין כאן חשש אסור כלל. עיין שאלת יעב"ץ סי' ט"ל:

וכ"ז שכתבנו היינו לפי היסוד שכל המוכר דבר חייב ליתן דמים מיד מן הדין דבזה שייך אגר נטר במפרש כמש"ל. אבל לפי הנשמע שבמתא ג'יבאלטאר יע"א המנהג פשוט אצלם שכל מוכר סחורה בסתם היינו שהפרעון יהיה לזמן שלשה חדשים ואין המוכר יכול לכוף ללוקח ליתן הרמים מיד זולת אם התנה עמו בפירוש בשעת המכר לפרוע לו במזומנים בזה יכולים אנו לומר דאפילו במפרש יכול לגבות אחר הג' חדשים במושלם דכיון דכל מוכר מסתמא הוא לזמן ג' חרשים נמצא שזהו שווייו המקח. וא"כ בשאומר לו אם תפרע לי מיד אנכה לך כך וכך הו"ל כמוחל לו מדמי שווייו בשביל שנותן לו המעות מיד דהו"ל כשכירות שאינה משתלמת אלא לבסוף ומשו"ה אמרינן דמותר במפרש כמש"ל:

והגם שמנהג זה הוא כנגד הדין שהרי כל מוכר בסתם חייב הלוקח לפרוע הדמים מיד מן הדין כמש"ל. מ"מ הרי קי"ל בדיני ממונות דמנהג מבטל הלכה וכמ"ש הכנ"הג בסי'

ס"ט בשם כמה פוסקים דמנהג שנהגו הסוחרים הולכים אחריו אף נגד הדין גם בסי' ר"א הגב"י אסף וקבץ סברות הפוסקים בדיני המנהגים והביא כמה מיני מנהגים שהם נגד הדין וכתב דהוי מנהג והולכים אחריו. עוד כתב שם דאפילו לא נהגו כן אלא במקום אחד הולכים אחריו במקום ההוא ושכן נראה מדברי כל הפוסקים יעו"ש וכ"כ בס' בית יהודה חלק חו"מ סי' א' שהאריך שם בדיני המנהגים וכתב שכל שהוא מנהג קבוע בעיר הולכין אחריו אף שהוא נגד הדין הש"ס יעו"ש:

וגדולה מזו מצינו להרב מהריק"ו ז"ל סימן ט' דאפילו לענין אסור אזלינן בתר מנהגא שכתב שם וזל"ל. ועוד יש להביא ראיה שאפילו נגד ההלכה אזלינן בתר מנהגא ואפילו לענין אסור דגרסינן פ' הקומץ רבא אמר רב אם יבא אליהו ויאמר אין חולצין בסנדל אין שומעין לו שכבר נהגו העם בסנדל וכו' ש"מ מנהג עיקר אפילו נגד ההלכה. ואין לומר דשאני הני מנהגי דחליצה בסנדל וכו' משום דכ"ע נהוג הכי אבל במנהג שאינו אלא במדינה א' אימא לך דאין למנהג במקום הלכה שהרי כתב רבינו בעל הערוך בשם ר"ח דהא דאמר רב אם יבא אליהו וכו' היינו כדאמרינן בירושלמי שהמנהג מבטל הלכה וההיא דירושלמי אתמר המתניתין דפ' הפועלים ששנינו שם הכל כמנהג המדינה וכו' דמ"ש דאע"ג דבמדינה אחרת אין נוהגין כן וממילא שמעינן דהא דרב אם יבא אליהו וכו' שייכא למימר אפילו במנהג שאינו שוה בכ"מ כדפי' עכ"ל וכ"כ בסי' נ"ד יעו"ש:

נמצא דלפ"ז דהכא בנ"ד אם כנים הדברים שהמנהג פשוט בעיר שכל המוכר סחורה בסתם הוא לפרוע לזמן שלשה חדשים אפילו וכו' אם תתן לי המעות מיד אגבה ממך בפחות יכול ליקח אחר הזמן דמי הפסיקה במושלם דהוה ליה בשכירות כמ"ש זהו מה שנלע"ד בזה וליה עינינו יצילנו משגיאות. ויראנו מתורתו נפלאות. ויקרב לנו קץ הפלאות כי"ר הכ"ד החו"ף טיטואן יע"א בס' ונקומה ונעלה בית אל משנת כל הכתוב לחיים **בירושלים**:

סימן נז

הדבר פשוט דבסחורות הסחאן והלימלים מקרו אין שומתו ידועה ואין כאן לתא דרבית כלל אף לפי דבר הלוקח שלא היה שוה בעת המכירה הסחאן במדודים כ"א נ"י. והלמלים כי טי שהרי עכ"פ לא הגיע אפילו לה' בששה דבזה אינו ניכר דבשביל המתנה מעלהו כמ"ש החכם הפוסק נר"ו כיון שאין מינם שוה. וכ"כ הרב ט"ז ז"ל סי' קע"ג סקי"ב וכ"כ הרב שמש צדקה חי"ד סי' ד' גם הרב מהר"י עייאש ז"ל כ"כ מטי' בת' השייכי ל"י דכיון שיש מן מובחר וגרוע ממנו מקרי אין שומתו ידועה יעו"ש. והגם דהרב מהריט"ץ ז"ל פסק בנדון שלו דאפשר דדמי לפי' כמו שהביא דבריו הח' הפוסק נר"ו אין ללמוד

מזה לכל מיני סחורה שדבר זה הוא משתנה לפי המקומות ולפי הזמן שהרי מצינו להרב מהרש"ך ח"ב סי' ר"ג שכתב וז"ל והנה יראה דבמכירות הבגדים נוהגים הסוחרים למוכרם ביוקר בשביל המתנת המעות והיינו משום דהוי כדבר שאין שומתו ידועה ע"כ. והביא דבריו הרב כנ"הג בסי' הנז' סק"ח יעו"ש. הרי דבנדון הרב מהריט"ץ דהיינו בגרים כתב הרב מהרש"ך ז"ל דהוי אין שומתו ידועה אם לא שנאמר דדבר זה הוא משתנה לפי המקומות אלא דהרב מהריט"ץ ז"ל עיקר טעמו הוא דכיון שהבגדים התם אינם עולים שם יותר מעשרים גרושי"ש הוי שומתו ידועה אבל בסחורות אלו שלפעמים שומתם עולה אם יתאחרו לבא מערי אדום ולפעמים כשבאה הרבה סחורה שומתה יורד מקרי אין שומתה ידועה לד"ה וכן מוכח מלשונו שכתב וז"ל אבל לשיעור גדול כזה שמעולם נמכר בזה השער אפילו הרשב"א יודה וכו' ע"כ. הרי דטעם האסור הוא כיון שמעולם לא נמכר בזה השער:

גם מטעם אחר יראה לומר דהסחורות בזמן הזה מקרו אין שומתו ידועה שהרי רבינו הטור ומרן ז"ל השוו דין יש להם שער ידוע כפי' לדבר ששומתו ידועה ושניהם דין א' להם ומצינו דלא מקרי שער ידוע אלא כשהוא שער קבוע ומשוך זמן הרבה כמ"ש בש"ס על מתניתין דאין פוסקין על העירות עד שיצא השער יצא השער פוסקין וקאמר עלה בגמרא דאין פוסקין על שער של עיירות משום דלא משיך תרעיהו ופסקה הרמב"ם בפ"ט מה"מ ועיין בסי' קע"ה יעו"ש. הרי מבואר דלא מקרי שער ידוע אלא אם השער ההוא משוך זמן מרובה וכמ"ש מרן בב"י יעו"ש וא"כ דכוותה נמי שומתו ידועה לא מקרי אלא אם השומא ההיא נמשכת זמן מרובה. דלפ"ז אנן בדידן דבסתם סחורות לא משיך שומתן וכשבאין סחורות הרבה מערי אדום נמכרים בזול וכשאין באים עולה שומתם א"כ מקרו אין שומתו ידועה כיון דאין השומא קבועה זמן ידוע:

אלא דעל מאי דפסיק ותני החכם הפוסק נר"ו דהברזל מקרי שומתו ידועה כיון דמינו שוה וכו' ואף לדעת מרן ז"ל אפילו דבר מועט אסור. לזה כבר שאלנו לבקיאים הסוחרים במין זה והם אמרו דיש הפרש בין ברזל לברזל אפילו שהוא מין א' כי יש בו מי שהוא רך וטוב לעשות בו מלאכה ויש שהוא קשה ומשכחת לה דיש הפרש בין זה לזה קרוב לעשרה אוקיות לככר דלפ"ז דא ודא אחת היא וגם הברזל מקרי אין שומתו ידועה וכיון שלא העלהו כ"א חמשה אוקיות לבכר אין נכר בו ההעלאה ואין כאן לתא דרבית:

ומה גם לפי מ"ש הכנ"הג להתיר המנהג שנהגו בסאלוניקי אפילו בפלפל ושעוה ששומתו ידועה למכור באשראי ביותר מדמיה והביא ראיה מדברי הש"ג ומהר"י הלוי ז"ל יעו"ש בסק"ז. והרב שמש צדקה סי' הנז' פי' טעם ההיתר כיון דלפעמים הקונה ג"כ

ימצא מי שיקנה ממנו באשראי כי הא תרעא. שכתב וז"ל לענייננו דפלפל ושעוה כיון דס"ס סחורה נינהו לא מוכח בהו אגר נטר דהיינו טעמא דמוכרם לו ביותר משום שגם הוא ימצא למכור לערך זה באשראי וכך הוא מנהג הסוחרים בשוק וחזר להיות כך הערך שלהם דהואיל וסחורה נינהו שפיר ניחא להו לתגרים לקנות אפילו יותר משווים כדי שיהיה להם די מחסורה במתנותם או מטעמים אחרים הידועים ביניהם ומעשים בכל יום ומנהג פשוט הוא בין הסוחרים וכך הוא ממכרם בשוק:

והגם דמרן ז"ל לא סבירא ליה האי דינא דבעל ש"הג ובעינן דרוב הפעמים יהיה מצוי להמכר באותו סך כמ"ש בב"י ומה דבש"ע לא כתב שום היתר בדבר ששומתו ידועה. וגם הרב הנז' אח"ך כתב לאסור בפלפל ושעוה כיון דעכ"פ הרבית נכר בהם כיון שי"ל שער ידוע יעו"ש. מ"מ למדנו מזה דהיכא דהוי דבר שאין שומתו ידועה בנ"ד וכפי הנשמע שהסחורה שלקח זה הקונה באשראי מכרם תכף ומיד ביותר מדמי המקח לשאב"ב ולא זו בלבד שקודם שלקחם כב"ב הותווך עם השאב"ב ועל סמך זו לקחם ודאי שיש להתיר בלי שום פקפוק. וכ"כ הרדב"ז סי' קנ"א וז"ל שאם נתייקרה ומכרה ביוקר כמו שקנאה דנותן לו דמיה כמו שקנאה אפילו לדעת המחמירין שאינם פוסקים בטרשא דרב נחמן ע"כ:

ועל מ"ש החכם הפוסק נר"ו דמרן ס"ל דאף בדבר שאין שומתו ידועה אם מעלהו יותר מה' בו' אסור כמ"ש רבי"ה ואף דמרן כתב סברא זו בשם יש מי שאומר לא פליג אסברא קמייתא כיון דמצינו דבב"י קלסה לסברא זו וכו' אכתי לא מכרעא מלתא דהן אמת דמצינו להרב פר"ח מ"א ח"א סי' ק"ב שהעלה כן אלא דהרב מהדי"ע ז"ל בספר מט"י תשובה הנז"ב כתב שאין דינו של רבינו הטור מסכים ורבים חולקים בזה וס"ל דאין אסור אלא במפרש ולכן כתב מרן ס' הטור כשם יש מי שאומר ושכן מוכח מלשון סה"ת ומלשון הה"מ וכו' יעו"ש:

שוב מצינו למרן ז"ל בתשובה בספר הנק' אבקת רוכל סי' ה' דאחר שהביא דברי המרדכי בההיא דמעלין שהביא בב"י סיים וכתב וז"ל מ"מ למדנו דאליבא דמאן דפסק כרב נחמן וכו' שאפילו הכי אינם יכולים להעלות דבר מרובה אם היה דבר שמצויים סוחרים לבא ברוב הפעמים וקונים אותם יותר משווים הרבה יכול להעלות אפילו דבר מרובה וכו' ע"כ. ומדקאמר מרן ז"ל דאליבא דמאן דפוסק כר"ן וסבר שאפ"ה אינם יכולים להעלות דבר מרובה מש' דאיכא מאן דסבר דיכול להעלות דבר מרובה דלפ"ז אין דינו של רבי"ה מוסכם לכ"ע. וכן מוכח ג"כ מההיא דמהר"י הלוי ז"ל שהביא הכנ"הג שם דנוהגים למכור שוה ה' ביו"ד יעו"ש. וכן נראה ג"כ מדברי הרב משחא דרבותא ח"ב סי' קמ"ג

שכתב וז"ל ענין מי שמכר סחורה לחבירו בהמתנה בדמים מרובים על ערכה דלהטור ודעמיה הוי רבית דרבנן או דקץ ליה בפי' אם מעכשיו בכך וכך וכו' ע"כ דמדקאמר בחלוקה א' כשהעלה הרבה דלהטור ודעמיה וכו' מש' שדין זה אינו מוסכם כמו בחלוקה ב' היכא דפירש אם מעכשיו וכו' אלא דהכא בנ"ד אין אנו צריכים לזה שהרי מה שהעלה בסחורה הוא פחות מה' בו' דלכ"ע אין בו משום רבית כיון דאין שומתו ידועה:

כלל העולה דחייב שמעון לשלם לראובן דמי הסחורה שלקח ממנו בסך שלקחם עספ"א הן סחורת הסחאן והלמלים הן סחורת הברזל בלי שום פקפוק. ולראיה ח"פ בחדש אב יה"ל תקצ"ג:

סימן נח

קושטא קאי שהשטר משכונה הנז' שכתוב בו שאחריות נפילה ושריפה נשאר על המלוה אין בו נפתל ועקש דזהו צד ההיתר שיש במשכנתא דסורא לדעת הרמב"ן ז"ל לפי חלוק הא' שכתב הה"מ משמו דער כאן לא אסר הרמב"ן ז"ל אלא דוקא כשמקבל בעל הקרקע אחריות כל אונסין אפילו מנפילה ושריפה דהוי קרוב לשכר ואין בו שום הפסד כלל כיון שמעותיו בטוחים והו"ל כהלואה אבל כשנשאר אחריות נפילה ושריפה על בע"ה אין כאן הלואה. ואף שהלוה מקבל עליו שאר אונסים מה בכך סוף סוף הרי הוא קרוב להפסד ג"כ נפילה ושריפה. וכן לענין אם שטפה נהר הוי בכלל נפילה ג"כ ואבד מעותיו דבכה"ג שרי לכ"ע וכדדייק לה החכם כההר"מ נר"ו מדברי מרן בב"י ז"ל כמש"ל והוא דקדוק נכון. ומאי דנקט מרן בצד ההיתר תקון קל כגון שבירת קורה וכיוצא בזה היינו משום דפליג ותני בדידה שהלוה מקבל עליו אחריות נפילה במקצת דהיינו שבירת קורה וכיוצא שדי דאכתי נשאר על המלוה אחריות כשנפלה כולה והרי יש בה תיוהא. ואם כן ה"ה נמי כשמקבל הלוה אחריות שאר אונסים חוץ מנפילה ושריפה שרי אחר שאחריות נפילה ושריפה נשאר על המלוה וקרוב להפסד ג"כ. דאי לא תימא הכי היה לו למרן לומר שאם נתן לו דבר מועט כדי שיקבל עליו אחריות איזה אונס בקרקע אסור ולמה נקט נפילה ושריפה. אלא ודאי דהקפידה היא דוקא על אחריות נפילה ושריפה. אלא ודאי דהקפידה היא דוקא על אחריות נפילה ושריפה שהם נזקים דשכיחי והו"ל קרוב לשכר ורחוק להפסד אבל לגבי אונסים אחרים כיון דלא שכיחי כל כך כמו נפו"ש לית לן בה אם מקבל הלוה כיון דאכתי אחריות נפילה ושריפה על המלוה:

וכן מוכח נמי ממ"ש מרן ז"ל בס"ס קע"ד גבי שוכר והקדימו השכירות וכו' שסיים וכתב וז"ל ובדרך זה יהיה אחריות הקרקע מנפילה או שריפה על בעל הקרקע ע"כ דר"ל לאפוקי במשכונה דאינו יכול בעל הקרקע לקבל אחריות נפו"ש וכמ"ש בב"י שם הרי

דמאי דשקיל וטרי הוא על אחריות נפו"ש דוקא דזהו צד האסור במשכונה אבל לגבי שאר אונסים לא איכפת לן בהו כמ"ש:

וכן נראה מדברי מור"ם בהגה סי' קע"ב ס"א גבי מ"ש בנכייתא שכתב וז"ל אבל כשהלוה כותב לו אחריות על שאר נכסיו ולא יוכל להגיע למלוה שום הפסד אסור ע"כ. דמדהוסיף לכתוב ולא יוכל להגיע להמלוה שום הפסד מוכח דדוקא היכא דבשום אופן אינו מגיע למלוה שום הפסד אסור. אבל כשיש שום צד שיגע למלוה שום הפסד אף שמקבל עליו הלוה אחריות שאר אונסין מותר והגם דהתם מיירי במשכנתא בנכייתא דבלאו הכי שטפה נהר גובה משאר נכסים הרי ישב הדבר הרב ש"ך ז"ל ס"ק יו"ד איך שיהיה ילפינן מהא דמ"ש דסורא ג"כ הצד האסור הוא כשמקבל בעל הקרקע אחרית כל אונסים אפילו מנפילה ושריפה שאין שום הפסד לבעל המעות:

שוב מצינו להרב המבי"ט ז"ל בסי' ר"ח שנשאל על משכנתא דסורא שנפלה וכתב וז"ל וצריך לתת טעם למה לא יתחייב בעל הקרקע להעמיד לו הבית שמשכן לו או להחזיר לו מה שנשאר מהמעות כמו משכיר בית ונפל שחייב לבנותו או להעמיד לו בית אחר וכו'. ואין לחלק בין השכירות לזמן מועט כמו שהוא דרך שכירות למשכנתא. כמ"ש דסורא בשא"ת אדב"ך דהא לא שגא במשכנת' דסורא אם משכנה לעשר שנים או למאה וכן נמי איכא שכירות לי' שנים בלא משכונה וכו' ונראה דטעמא דמלתא הוא משום דנתן המעות לבעל הקרקע ובעל הקרקע נתן לו משכון ואחריות למעותיו אותו הבית וכמו מי שהלוה על המשכונה ונגנב או נאבד האחריות הוא על בעל המעות כמו כן אחריות בית זה שהלוה מעות עליה הוא על בעל המעות וכו' ולא תימא דוקא דומיא דנגנב או נאבד אבל נפילה ושריפה הוו אונסים גדולים ולא מחייב בהו בעל המעות כמו במשכון דמטלטלי שאם נאנס הלוה חייב לפרוע לו מעותיו דמ"ש דמקרקעי שאני דלית בהו גניבה ואבידה ולהכי שריפה ונפילה דשכיחי בהו הוו דגנבה ואבידה במטלטלים ואחריות נפ"וש בסתם על הקרקע הויא כאחריות גנבה ואבידת על המטלטלים ואף מש' דסורא דשריא לכולי עלמא משום דהויא כשכירות ולא כהלואה וכמ"ש הרמב"ם הויא משכנת' על דמי שכירותו ואם נשרפה או נפלה אחריותה עליו כמלוה ואדרבא משום הכי שריא טפי שאם נפלה או נשרפה אינו יכול לגבות משאר נכסי לוה וכמ"ש הרמב"ן ז"ל דאם שטפה נהר אינו נוטל כלום אלא פי' שהיה עושה וכו':

למדנו מדברי הרב הנז' דעיקר הקפידה על אחריות נפ"וש לפי שהם אונסים דשכיחי והו"ל כגנבה ואבדה על המטלטלי' דאחריות על המלוה דון מנה דשאר אונסים כיון

דלא שכיחי כל כך כמו נפילה ושריפה אף אם יקבל עליו הלוה לית לן בה כיון דעכ"פ האונסים דשכיחי הם על המלוה כמ"ש:

ומה גם דמדברי הר' המשביר"ר זלה"ה נראה דמ"ש שלנו אף אם יקבל הלוה אחריות נפ"וש אין לאסור שכ"כ וז"ל אבל במשכנתא דסורא כתב רבינו בב"י בי"ד סי' קע"ב דאחריות נפילה או שריפה על המלוה ולפ"ז במש' שלנו שהם כעין דסורא אחריות שכותבין הוא לענין אם נטרפה מחמת ב"ח של לוה והמנהג שנהגו קדמונינו חכמי דורנו הוא שחולקים בענין פשרה אך המנהג הפשוט שראיתי בכאן גם בפ'אס יע"א שכל מה שמתקן המלוה בתיקון הכרחי במש' כותבין אותו תוספת על המשכונה וא"כ אחריות שאנו כותבים בשטר הוי אפילו אם יפול הבית או ישרף וכן מ"ש שהוא דעת הרמב"ם ז"ל ויעויין בי"ד סי' קע"ד ובב"י סי' הנז'. ועוד שהפשרה שעשו ב"ד שלפנינו לחצאין יש ראיה שדעתם שאחריות נפ"וש על בעל הקרקע אלא שעשו פשרה למחול המלוה במקצת בהוראת שעה. אבל א"א שיהיה הדין שהלוה פטור ויחייבוהו שיתן מחצה אחר שהפסיד ביתו. זה לא יעלה על הדעת. זה נראה לכאורה אבל האמת יורה דרכו דודאי כך מנהג פשוט בכל המערב שכל הפסד וקלקול שיארע במשכונה אין הלוה מכריח למלוה לתקן אלא אומרים לו ב"ד תקן לעצמך וכתוב התוס' על המשכונה וא"כ בדין הוא כשיפדה יתן לו התוספת וכו' ודון מנה ומנה דאם נפלה לגמרי אינו מכריחו לבנות וכו' וא"כ האחריות שכותבין לא לענין נפ"וש וכדכתיבנא לעיל עכ"ל. הובאו דבריו בספר זכות אבות סי' ס"ז יעו"ש. הרי דמאי דשקיל וטרי הרב ז"ל הוא לגבי האחריות שכותבין בשטר אם כולל ג"כ נפ"וש או דוקא טרפה ב"ח אבל לענין אסורא לא דאם איתא דאית בה לתא דאסורא מאי מספקא ליה אם האחריות הוא גם על נפ"וש או לא דודאי דאינו נכלל בו נפ"וש כיון דיש בו לתא דאסורא אם לא שנאמר דהרב ז"ל מפשט פשיטא ליה דאין אסור בדבר לענין דינא אף אם מקבל עליו בפי' אחריות נפ"וש אלא דכיון דבשטרו' כותבין אחריו' סתם מספק' ליה אם נכלל בזה אחריות דנפ"וש ושוב פשט דאינו נכלל כמ"ש בדבריו. ומוכרחים אנו לומר לפי דברי הרב ז"ל דסוגיין דעלמא דטעם ההיתר של מש' דידן הוא מפני שאינו יכול לכופו לפדות כ"ז שהיא בידו וכמ"ש הה"מ לדעת הרמב"ן דהו"ל כשכורה בידו כ"ז הנכוי וכדסתם לן מרן ז"ל בסעיף א' שנתן טעם זה להיתר המשכנת' דסורא. אלא שאם כתב אחריות סתם אינו נכלל נפ"וש רק לענין אם נטרפה בחובו כמסקנת דבריו הנ"ל:

גם מדברי הרב מהרי"ל ז"ל בספר תש"י באותה תשובה שהביא החכם הפוסק נר"ו נראה דלא פסיק ותני לאסור אם קבל בפי' אחריות נפ"וש. שהרי מה שנשאל הוא על שט"מ

דידן שלא קבל אחריות נפ"וש וכתב הוא ז"ל דדמיא לאפותיקי מפו' וע"ז סיים וכתב וז"ל אבל במשכנתא דסורא סתמה כפירושה שלא יהא לו פרעון אלא ממנה כיון שהיתר הנוסף בה על שאר משכו' תלוי במה שאין המלוה יכול לכוף ללוה לפורעו עד שתכלה בנכוי כמבואר בי"ד ריש סי' קע"ב למאן דס"ל. הכי ולמאן דס"ל שההיתר תלוי במה שאחריות נפ"וש הוא על המלוה ולא על הלוה משו"ה איתא התם שאם נותן ללוה דבר קצוב בשביל שיקבל עליו אחריות נפ"וש יש מי שאוסר משום לתא דרבית אבל למ"ד שההיתר תלוי במה שאינו יכול לפדות אעפ"י שיהיה אחריות נפו"ש על הלוה אין בזה אסור רבית כיון שאינו יכול לכופו לפדות וכו' ומכללא ילפינן דבין למר ובין למר בסתם משכנתא דסורא שלא קצב עם הלוה שיהיה האחריות עליו אחריות הנפילה ושריפה דהוי כשטפה נהר הוי על המלוה ולא על הלוה ואינו גובה משאר נכסים וגו' ע"כ:

וכ"כ ג"כ בסי' צ"ד וצ"ה יעו"ש. הרי דלא פסיק ותני לאסור בקבל אחריות נפ"וש שהרי הביא שתי הסברות ולא הכריע אלא שבנדון שלו שהיתה משכ' בסתם ונלקחה למלכות לזה כתב דהוי כאפותיקי מפו' ואבד את מעותיו בין לטעמא דאינו יכול לכופו לפדות בין לטעמא דאחריות נפילה ושריפה על המלוה כיון שלא קבל אחריות בפירוש:

עוד יש ראיה לזה מפס"ד אחד הנמצא אתנו מהרב הגדול מוהרר"ח אלמושנינו זצוק"ל. זה כתוב בקונטריס הקטן של כת"י בש"ע. בענין מ"ש חצר א' שנלקחה החצר לגוים והשיב הרב הנז' שחייב הממשכן לשלם למלוה מה שנשאר מקרן המשכונה והביא דבריו הרב מהרי"ל ז"ל בס' הנז' סי' ק"א יעו"ש ואף שלא בא מפורש בדברי הרב טעם החיוב מ"מ נקטינן מיהא שאף שכתוב בשטר אחריות סתם הוא כולל כל מיני אונסין ואין אסור בדבר:

ואף את"ל דבקבל הלוה אחריות אף מנפילה ושרפה יש בו צד אסור ונדחוק עצמנו ליישב דברי הרבנים הנז"ל מ"מ בקבל עליו הלוה אחריות שאר אונסים חוץ מנפו"ש מעולם לא מצינו מי שאוסר בזה כלל. וכן הוא המנהג פשוט במחז"ק בכל המש' הנהוגים מן היום שפנו דירתם היהודים מהג'ודיריאה הישנה וקבעו דירתם בזו הג'ודיריאה החדשה שכותבי' בשטרי המש' שקבל עליו הממשכן אחריות שאר אונסים חוץ מנפו"ש ונהגו כן הסופרים על פי הוראת ב"ד הצדק שלפנינו חב"ח שהורו להם כך ובודאי דקדקו בהאי מלתא כדי לעשות מעשה ולא אשכחו צד אסור בדבר כלל:

ועל מ"ש בשטר הנז' שנתן הממשכן החצר של הר"ר בן ג'ו תמורת החצר הממושכן ליהנות מפי' וכו' נראה דאף אם המלוה היה דר בחצר הממושכן יש לצדד ולומר דאין בזה אסור דכיון שהשכירות אינו בא מיד המלוה ללוה אלא שהשוכרי' הדרים בחצר

של הר"ר בן ג'ו פורעים השכירות לבע"ה הרי אפסקיה אחר קרינן ביה שהרי מעולם לא נתחייב הממשכן לפרוע שכירות החצר לבע"ה ולא השכיר לו המלוה שזהו הצד האסור לדעת יש אוסרים שהביא מרן בס"ב כמ"ש בדבריו אם בא המלוה לחזור ולהשכיר ללוה בדבר קצוב לשנה יש אוסרים וכ"כ ג"כ בסי' קס"ד וז"ל לא יחזור וישכיר אותה לבעל השדה דמשמע דוקא אם המלוה משכיר אותה לו והוא פורע לו השכירות הוא דיש אסור אבל הכא בנד"ד שמשכן לו החצר בקש"מ וכתב בשטר דרשאי בע"ה לדור בחצר הנז' ולהשכיר וכו' הרי החצר לאחריות בע"ה ובכל זמן שירצה בע"ה להוציאו מהחצר הממושכן רשאי וזכאי וא"כ השכירות שמקבל מהדרים בחצר של הר"ר ב"ג אפשר לומר דהוי כאפסקיה אחר. אלא דבלאו הכי דאחר שהממשכן הנז' אינו דר בחצר כלל כמ"ש החכם מאריה דאתרא נר"ו א"כ מה שנוטל בע"ה מהחצר של הררב"ג הו"ל תמורת השכירו' שחייבים השוכרים שדרים בחצר הממושכן לפרוע לו וכמ"ש החכם הנז' נר"ו. זהו מה שנלע"ד להשיב בזה. וליה עינינו יצילנו מכל שגיאה. ויאיר עינינו במאור תורתו הנפלאה אכי"ר. הכ"ד החו"פ טיטואן יע"א בע"א לטבת משנת **כי נפלאות** עשה לפ"ק:

סימן נט

שאלה ראובן משכן ביתו ביד שמעון במשכנתא דסורא והעמיד לו שוכר ללוי לפרוע לו בשכירות המשכונה סך כ"וכ בכל חדש כימ"ה הן סגורה הן פתוחה וגו' וראובן הממשכן היה דר בבית ואחר עבור זמן מה מכר ראובן קרקע הבית הנז' לגוי אחד ונשארה לו החזקה. ונשאר ראובן דר בבית ומעלה שכירות הקרקע לגוי. והן היום תבע שמעון בע"ה ללוי השוכר לפרוע לו כל הפירות שעלו מיום הודאת השטר מש' עד היום. ולוי השיב שאין לו לפרוע רק מה שעלה מהפירות מיום הודאת המשכונ' עד אותו יום שנמכר הקרקע לגוי יען שמאותו יום שנמכר הקרקע לגוי פקע השכירות ואין עליו שום חיוב דקרקע אין כאן שכירות אין כאן. והגם שנשארה החזקה לזכות בעל הקרקע סוף סוף טוען לוי שהוא לא נתחייב באותו סך של השכירות רק על סמך הקרקע והחזקה שבזה לא היה מפסיד כלום מכיסו כיון שהקרקע היה מוציא אותן הפירות ואדעת' דהכי נתחייב בשכירות אבל עכשו שנמכר הקרקע לגוי והחזקה אינו מוציא כל אותן הפירות אין לו לשלם מכיסו. ואף הפירות ששוה החזקה טוען לוי שאין עליו שום חיוב יען שהוא לא שכר מבע"ה אלא הקרקע עם החזקה אבל עכשיו דאזל ליה הקרקע אין רצונו בחזקה לבדה והא למה זה דומה למי ששכר קרקע מחבירו לזמן ומכר המשכיר מחצית ממנו לגוי בתוך זמן השכירו' האם נאמר שחייב המשכיר לדור בחצי הקרקע ולשלם המשכיר

שכירות המחצית בע"ך שהרי יכול לו' לו השוכר אני לא שכרתי ממך כ"א כל הקרקע ועכשיו שפקע המחצית גם המחצית האחר אין רצוני בו אוף הכא נמי דכוותה. יורנו מ"ן אם יש שום פטור ללוי מהשכירות או לא:

תשובה לכאורה היה נראה לומר דאין שום חיוב על לוי לפרוע שום שכירות למן היום שנמכ' הקרקע לגוי דכיון שהגוי גובה השכירו' מהקרקע הו"ל כנפל דא דאזדא לה המשכו' וחיוב השוכר ואף הפירות שמוציא החזקה אין עליו שום חיוב לפורעם שהוא לא שכר כי אם הבית שלם קרקע וחזקה ואדעתא דהכי נתחייב בשכירות ולא רביע הבית העולה בחזקה. אבל אחר ההתבוננו' נראה דחייב השוכר בכל פירות המשכונ' ואף מה שעלה אחר שנמכר הקרק' לגוי דכיון דהממשכן הוא שמכר לגוי וגם הוא דר בחצר א"כ המכירה כמאן דליתא דמי ומעשה קוף בעלמא. דאחר שכבר משכנו ושעבדו ביד שמעון אין לו מה למכור לגוי וגם הפירות שנותן לגוי בעד שכירות הקרקע כאלו נותנם לו בחנם אחר שבדיננו אין לגוי הקונה שום זכייה בקרקע רק אחר שיפדה אותו מיד שמעון וכל עוד שהוא ממושכן בידו אין לגוי שום זכות בו והגע עצמך אם היה מוכרו לישראל ודאי דאין לישראל הלוקח שום זכות בפירות הקרקע רק אחר פדיון המשכונה אבל כימ"ה הפירות הם של בעל המעות שהרי משכונה דידן שהיא דסורא הו"ל כמכורה לפי' כימ"ה וכשפודה מידו הממשכן הו"ל כאלו חוזר ומוכרה לו. ואחר שבדיננו עדיין הקרקע ברשות שמעון בע"ה ליהנות מפי' א"כ כל מה שדר בו ראובן עד היום חייב לשלם ללוי השוכר השכירות ואחר שכן אכתי לא פקע חיוב השכירות מלוי כיון שראובן חייב לשלם לו השכירות אחר ששכורה ביד לוי כימ"ה והשכירות שנותן ראובן לגוי הוא בחנם כי הוא גרם קללה לעצמו ולא דמי לנפל הבית דאזדא לה השכירות לגמרי אבל הכא בנד"ד שהקרקע בקיומו עומד ושכור ביד לוי כימ"ה חייב ראובן לשלם ללוי כל דמי השכירות ואם כן עדיין החיוב מוטל על לוי לשלם לשמעון כל הפירות שעלו עד היום אחר שעדיין החיוב של ראובן הדר במקומו עומד:

ויש להביא ראיה לזה ממ"ש מרן בי"ד סי' קע"ב ס"ה וז"ל גוי שמשכן חצרו לישראל וחזר הגוי ומכרה לישראל אחר אין הממושכן חייב להעלות שכר לישראל מעת שקנה הישראל אלא דר בחצר בלא שכר עד שיחזיר לו הגוי את המעות שי"ל על חצר זו שהרי הוא ברשות הממושכן בדיניהם עד שיתן מעותיו ויסתלק ע"כ הרי מבואר דכשהקרקע ממושכן אין ללוקח שום זכייה בפי' עד שיפדה בעל הקרקע המשכונה והפירות הם ברשות בעל המשכונה. ומ"ש מרן הטעם שהרי היא ברשות הממושכן בדיניהם דמשמע דבדיננו אינו ברשות הממושכן אלא ברשות הלוקח היינו כיון שבעל הקרקע היה גוי

והמשכונה שמשכן ביד ישראל היא רבית דהיינו שנתן לו הקרקע בתורת משכון שיאכל פירותיו עד שיפרע לו מעותיו. דבנדון זה אם היה הישראל בעל הקרקע אסור לאכול הפירות כמשז"ל המלוה את חבירו לא ידור בחצרו חנם. וא"כ אם מכרה הממשכן לישראל זכה הלוקח בפירות כיון שלא היו ברשות המלוה. וה"ט שכתב מרן דהכא שבעל הקרקע הוא גוי כיון דבדיניהם עדין הוא ברשות בעל המש' עד שיתן לו את מעותיו מותר הישראל לא לאכול הפירות. וכ"כ שם הש"ך ס"ק ל' וז"ל אפילו היה על הקונה לפדותו מותר לפי שבדיניהם הרי היא כמכורה עד שיהא נפרע ולא יהא יפה כחו מכח הגוי וכשפודה אותה הרי המלוה כחוזר ומוכרה לו ע"כ. וכ"כ הט"ז שם משם הב"י יעו"ש:

ומקור דין זה הוא מההוא עובדא דפ' איזהו נשך דרב מרי בר רחל משכן ליה ההוא נכרי ביתא והדר זבנה לרבא ורצה רב מרי להעלות שכר הבית לרבא דהוה ס"ד כיון שהיה מוטל על רבא לפדותו הו"ל כלוה ישראל דאסור המלוה לאכול הפירות ולזה השיב לו רבא אי הוה ידענא דהוה ממושכן ליה למר לא הוה זביננא לה השתא כדיניהם עבדינן לך כל אימת דלא מסלקי ליה בזוזי לא שקיל אגר ביתא אנא נמי לא שקילנא מנך אגר ביתא עד דמסליקנא לך בזוזי. ור"ל שהגם שבדיננו לא היה יכול לאכול הפירות כיון שהיה מוטל על הישראל הלוקח לפדותו והו"ל כלוה ישראל דאינו יכול לאכול הפירות מ"מ כיון שבדיניהם אוכל הפירות עד שיפדה הישראל דייניו ליה בדיניהם כיון שבא מכח הגוי:

נמצא לפי זה כיון שבדיניהם מכורה ביד המלוה כימ"ה וזה ישראל הלוקח בא מכח הגוי דייניו ליה בדיניהם וחייב לשלם הפירות לבע"ה עד שיתן לו הלוקח את מעותיו. ומנה ילפינן לנ"ד במש' דסורא דהו"ל כמכורה בידו כימ"ה שאם הממושכן מכרה לגוי שבדיננו אין לגוי הלוקח שום זכיה בפירו' עד שיפדה בעל הקרקע המשכונה. וגם בדיניהם הדין כך שאם משכונה זו היתה כתיבה בעש"ג לא היה יכול הגוי הלוקח לגבות הפירות עד שיפדה המשכונה אלא שמפני שהשטרות שלנו הם פסולים לגבי דידהו כי אין אנו נאמנים בעיניהם היינו טע' דמצי הגוי לגבות שכירות הקרקע אכל לפי האמת השכירות שגובה הוא שלא כדין וא"כ הפי' עדיין הם ברשות בע"ה ומה שנותן בעל הקרקע לגוי איהו דאפסיד אנפשיה וחייב לשלם לשוכר כל הפירות וממילא השוכר חייב לשלם לבע"ה הפי' כמ"ש:

וכן מצינו להרב מהר"י עייאש בספר בית יהודה במנהג ארג'יל בדיני המשכונה ס"ט דהמכירה לגוי אינו מפקיע השעבוד וז"ל מי שהיתה לו משכונה על קרקע חבירו והיה הקרקע מוציא שכירות יותר מכדי פירות המש' והלך הלוה ומכרו לגוי ונשארה החזקה

ואין בה כדי שיעור הפירות בזה שמעתי ממורי הרב ז"ל אם כשתמכר החזקה יעלה בדמיה יותר מקרן המשכונה ילקח המותר כנגד מה שנפל מהפירות דכיון שהיה הקרקע משועבד לאכילת פירותיו לא פקע אותו השעבוד מעליו ולכך מן הדין נוטלים פחת הפירות מגוף החזקה ולא מטעם קנס בלבד עכ"ל. וידוע הוא שהמשכונה שלהם לאו דסורא נינהו אלא בנכייתא כמ"ש שם ס"ח דהיינו שממשכן לשנים ידועות בנכייתא ואח"ך יחזיר לו הלוה מותר המעות כמ"ש מור"ם בהג"ה סימן קע"ב ובש"ך שם. וכן הוא מבואר בדברי הרב הנז' שם ס"א שכתב וז"ל ולבסוף כשעמד המלוה לגבות הקרן רוצה לגבות גם הפירות וכו' ע"כ דמוכח מזה דבכלות ימי המשכונה כופה המלוה ללוה ליתן לו את מעותיו דהיינו משכנתא בנכייתא. ולפ"ז ביאור דבריו שבס"ט נראה דר"ל שהיה לו מש' על קרקע חבירו בנכייתא לזמן כך וכך והיה הקרקע מוציא שכירות יותר מכרי פירות המשכונה דהיינו שייחד לו פי' שיהנה מהמשכו' כך וכך בכל חדש והקרקע היה מוציא יותר מאותו הסך והמותר היה נשאר לזכות בעל הקרקע באופן שלא היה כאן העמדת שוכר כי אם יחוד פירות שיהנה מהקרקע והיה נהנה ממנו בע"ה הנז' ובתוך זמן המשכונה הלך הלוה ומכר הקרקע לגוי ומחמת כן לא מצא המלוה ממי לגבות פירותיו מאותו זמן של המכירה ואילך אחר שלא היה כאן שוכר שנתחייב בפי' כימ"ה. וכשכלה זמן המשכונה ועמד המלוה לגבות מעותיו מבעל הקרקע הורה הרב ז"ל שאם כשתמכר החזקה יעלה בדמיה יותר מקרן המשכונה יקח המותר כנגד מה שנפל מהפי' מיום המכירה ואילך דכיון שהקרקע היה משועבד לפיכך לא פקע אותו השעבוד ומוטל על החזקה הנשארת ביד הישראל. ולכן מן הדין נוטל הפירות מגוף החזקה ולא מטעם קנס בלבד דר"ל דלאו מטעם קנס מדינא דגרמי שהזיק שעבודו של חבירו אלא מן הדין שעדיין השעבוד על החזקה. ונ"מ היכא שחייב מן הדין להיכא דאינו חייב אלא מטעם קנס כמבואר בסי' שפ"ה. ועיין בש"ך בסי' שפ"ו שהעלה דדינא דגרמי הוא מטעם קנס. מבואר מזה דאף דנמכר הקרקע לגוי עדיין שעבוד המשכונה במקומו עומד וגובה כל פירות המשכונה במושלם. אלא שכיון שבנדון הרב לא יהיה שם העמדת שוכר כ"א יחוד פירות היינו טעמא שכתב שגובה הפירות מהחזקה. ולפ"ז בנ"ד שנתחייב לו השוכר בפירות כימ"ה אף שראובן מכר הקרקע לגוי עדיין שעבוד המשכונה במקומו עומד וראובן בעל הקרקע הדר בבית חייב לשלם ללוי השוכר הפירות שעלו מיום המכירה ואילך ולוי השוכר חייב לשלם לשמעון כל הפירות עד היום:

ועל פי דברי הרב הנז' יכולים אנו לומר דאף אם לא היה דר בבית הממושכן ראובן הממשכן אלא שאדם אחר היה דר בו והיה מעלה שכר ללוי השוכר ואח"כ מכר ראובן

הקרקע לגוי והגוי היה משכירו לזולת ומקבל השכירות אפי' הכי חייב לוי לשלם לשמעון כל הפירות שעלו גם אחר המכירה שהרי כיון דבית זה שכור ביד לוי כימ"ה הוי כשלוי דשכירות ליומיה ממכר הוי וכשמכר ראובן הקרקע לגוי שהפקיע זכות הפירות של לוי חייב ראובן לשלם הפירות ללוי מדין מזיק שעבודו של חבירו וכיון שראובן חייב לשלם הפירות ללוי גם לוי חייב לשלם לשמעון הפירות שחייב לו ראובן אחר ששעבוד המשכונה במקומו עומד כמ"ש ואם כן המלוה מותר לאכול הפירות אף אחר המכירה ושאני נפילה ושריפה דאזדו להו הפירות לגמרי לאבוד אבל בנ"ד הפירות הם קיימים ביד לוי לגבות אותם מראובן ואם אין לו לראובן במה לשלם היום מה בכך כיון שחיוב הפי' במקומו עומד על ראובן מוטל החיוב והיום או מחר יהיו לו נכסים ויגבה לוי פירותיו משפר ארע נכסיה. וא"כ גם חיובו של לוי לשמעון כדקאי קאי:

הן אמת שמכאן ולהבא יכול לוי לטעון על בע"ה תן לי הבית ששברתי ממך כי אני רוצה לדור בו ואיני רוצה להשכירו לזולת ואם אין אתה נותנו לי אין אני חייב לך בפירות כי ע"מ כן שכרתי ממך לדור ולהשכיר וכו' ועכשיו שמכרתו לגוי ואינך יכול להוציאו מרשותו פקע השכירות אבל על מה שעבר כיון ששתק לוי ולא תבע מראובן את הבית וראובן חייב לשלם הפי' ללוי מדין מזיק אם כן גם לוי חייב לשלם לשמעון הפירות כמ"ש:

וכל זה דוקא אם שמעון בע"ה השכיר הבית ללוי בקש"מ ונתחו"ג לוי ושכר הבית ממנו בקש"מ לשלם לו הפי' בבח"ו כימ"ה. אבל אם שמעון לא השכיר הבית ללוי אלא שלוי נתח"וג לשלם לשמעון כך וכך בכל חדש כימ"ה שאינו נכנס לחיוב זה כי אם להתיר הרבית דוקא ואין הבית שכורה בידו בזה נראה דאין שום חיוב ללוי לשלם לשמעון מיום המכירה ואילך כי יכול לוי לומר אני לא נתחייבתי בשכירות רק בהיות הבית משוחרר אבל עכשיו שנמכר לגוי איני חייב לשלם דאדעתא דהכי לא נתחייבתי והגם ששעבוד המש' לא פקעא אני לא נתחייבתי רק בהיות הקרקע משוחרר וכיון שפקע החיוב מלוי אין שמעון יכול לגבות הפירות מדין מזיק אחר דאין כאן שוכר והו"ל רבית הבא מיד הלוה ליד המלוה. ועדיין יש להסתפק בדבר כיון שמתחלה היה בהיתר בהעמדת שוכר נוכל לחייב לראובן מדין מזיק ויהיה יכול שמעון לגבות הפירות אחר ששעבוד המש' לא פקעא כמ"ש:

שוב מצינו בפס"ד א' שבא ממתא פ'אס במרחשון תרי"ד שהביאו תשובה אחת מהרב מוהרב"ע זלה"ה בראובן שמשכן ביתו לשמעון והעמיד לו לוי שוכר אח"ך מבר ראובן הבית לגוי וחייב הרב לשוכר לפרוע כל שכירות הקרקע לשמעון:

סימן ס

שאלה ראובן משכן חצרו ביד שמעון בסך מה שנ"וק כמש' דסורא בנפש"ן בכ"ח שידור ויהנה מפי' כימ"ה ככל המשכונות הנעשות בישראל והחצר הנז' היא מכלל החצרות שפורעים גזא להגוים בעלי הקרקע. שהב"ב שכרו הקרקע מאת הגוים בעליהם בתורת גזא בכל שנה ובנו בקרקע הנזכר בתים וחצרות והנה בעתה אחר שמשכן ראובן חצרו ביד שמעון הנז' תבע הגוי האלגזא מאת בעל החצר כדרכו בכל שנה ושנה. וראובן תובע מאת שמעון שעליו מוטל לפרוע האלגזא של הקרקע הנזכר כימ"ה אחר שהחצר ממושכנת בידו ונהנה מפירותיה והוא אין לו שום זכות בקרקע כ"א שעליו ושמעון טוען דכיון דהחצר ממוש' בידו ואין לו שום זכות בה כ"א אכילת הפירות דוקא אין עליו לפרוע האלגזא יורנו מ"ץ הדין עם מי:

תשובה הנה מרן בב"י בי"ד ש"ס קע"ב כתב וז"ל כתב בעל התרומות הממשכן קרקע שלו ע"ד שהוא מותר השיב הרמב"ן שאעפ"י שהמלוה אוכל פירות מותר ללוה לפרוע מס הקרקע שאין המס הזה מוטל על המעות שלו אלא על גוף הקרקע של הלוה אבל אם המס הוא בפירות כגון שנוטל האדון עישור בתבואה וכיוצא בזה אסור משום דהני פירות דאדון נינהו ואין כח בבעל הקרקע למכור חלק האדון ולא למשכנו וכי פרע ליה לאדון רבית הוא דקא יהיב ליה למלוה עכ"ל. פסק מור"ם בהג"ה שם המובן מדבריו דכשהמס מוטל על גוף הקרקע מוטל על הלוה לפרוע המש' כיון שגוף הקרקע שלו ועדיין הוא לזכותו שהרי לא משכן ביד בע"ה כ"א הפירות של הקרקע שמכרם לו כימ"ה בעד המעות שקבל ממנו אבל כשהמס הוא מהפירות דהיינו שמשכן לו שדה והאדון נוטל המעשר מהפירות שתוציא השדה כיון שהמס הוא מגוף הפירות והפי' הם מכורים ביד המלוה חייב המלוה לפרוע המס ההוא כיון שחלק האדון של הפירות אינם מכורים לו ועדיין הם לזכות האדון:

והרב ט"ז שם סקי"ג כתב וז"ל ונראה פירוש דבריו דאם נתינת המס במעות ממילא שייך המס מגוף הקרקע וגוף הקרקע הוא של הלוה דהא לא זבין ליה בנכייתא אלא הפירות הגדלים בה על איזה זמן ועל כן חייב הלוה ליתן אותו המס מן הדין ע"כ. מבואר מדבריו שעיקר הדבר תלוי אם פורעים המס במעות או בפי' שאם פורעים המס במעות בין אם יהיה בית או שדה כיון שפורעים במעות אגלאי מלתא דהמס שייך מגוף הקרקע. וכיון שגוף הקרקע עדיין הוא לזכות הלוה לפרוע אותו המס אבל כשפריעת המס הוא בפירות ממה שמוציא השדה כגון תבואה וכיוצא נמצא שחלק המס הוא בשביל הפירות. וכיון שהפירות הם לזכות המלוה חייב הוא לפרוע אותו המס כיון שחלק האדון אינו מכור

בידו. ועדין הוא לזכות האדון. נמצא לפ"ז דהכא בנ"ד שהגזא שגובה הוא על גוף הקרקע ולא על הפירות וגם נתינת האלגזא הוא במעות חייב הלוה לפרוע האלגזא הנז':

גם הרב מהר"י עייאש ז"ל בספר בית יהודה במנהגי ארג'יל מנהגי שכירות סי' ג' כתב שהיו נוהגים ליתן למלך מס כי יפול הנופל בחצר סך קצוב ושאל להרב רבו ז"ל על מי שי"ל משכונה בחצר מי ישלם המס הנז' אם המלוה או הלוה. והשיב שעל הלוה בעל הקרקע מוטל לפרוע הקנס ולא בע"ה יעו"ש:

הן אמת שיכול הדוחה לדחות ולומר דשנייא נדון דידן מההיא דבעל התרומות והרב מהרי"ע דשאני התם שגוף הקרקע הוא קנוי ביד הלוה קנין עולם ואין לזרים אתו חלק בו ועדיין הוא ברשותו ויכול למוכרו לזולת כמות שהוא ממושכן אמטו להכי אמרינן שכיון שגוף הקרקע עדין הוא ברשות הלוה לפרוע אותו המס אחר שגוף הקרקע שלו אבל הכא בנ"ד שגוף הקרקע אינו של הלוה אלא של הגוי בעליו נמצא שהאלגזא שנותן לגוי הוא כמו שכירות ששכור בידו הקרקע בסך כך וכך בכל שנה. והזכות שיש ללוה הוא בבנין שעל גבי הקרקע דוקא שבנאו משלו. וכיון שהלוה אין גוף הקרקע קנוי בידו אינו ענין למס הנ"ל וא"כ אין עליו שום חיוב לפרוע האלגזא על בע"ה שהוא דר בקרקע ונהנה מפירותיו:

הא ליתא דלו יהא שגוף הקרקע אינו קנוי ביד הלוה מ"מ הרי עכ"פ שכור בידו לעולם ואין אחר יכול לבא בגבולו והרי בצד מה יש לו זכות בגוף הקרקע משא"כ במה שאין לו זכות כ"א באכילת הפירות דוקא שהמשכונה שמשכן ביד בע"ה הו"ל כאלו מכר לו כל הפירות של החצר בכללותה הקרקע והבנין שהרי משכונה דידן הו"ל כלוקח ממנו פירות השנים של כל ימי המשכונה בדמי הנכוי כמבואר בפוסקים וכיון שפריעת האלגזא אינה על הפירות אלא על גוף הקרקע למה ישלם בע"ה אחר שמכורים בידו כל הפירות של הקרקע והבנין:

והא דידן עדיפא ממי שמשכן קרקע שאינו שלו שהביא מור"ם בהג"ה שם והיא מתשובת הרשב"א ז"ל שאם בא בע"הב והוציא הבית שלו מיד המלוה והוצרך המלוה לתת שכר הדירה לבע"ה שחייב הלוה לתת למלוה השכר שנתן לבע"ה כמ"ש שם. ואף לפי דעת הט"ז שהשיג על מור"ם בזה היינו ממה שלא ביאר שקבל הלוה אחריות שהוא עיקר טעמו של הרשב"א שמטעם האחריות חייב ללוה לתת השכר למלוה. ולפי זה הכא בנ"ד אף אם נאמר דנדון זה הו"ל כמשכן קרקע שאינו שלו כ"א של הגוי מה שאין כן האמת. מ"מ כיון שמשכן בידו כל ההנאות של החצר של הקרקע והבנין שמוכרם לו לכימ"ה כמ"ש בשטר המשכונה וז"ל ומהיום וכימ"ה רשאי וזכאי בע"ה לדור בכל גוף קר"וח

החצר הנז' וליהנות מפירותיה וכו' ע"כ. נמצא שנתן לו רשות ליהנות מכל פירות החצר בכללותה הקרקע והבנין. ואם אתה אומר שבע"ה יפרע האלגזא משלו הרי אינו נהנה מכל פירות החצר כמו שהתנה. דכיון שמשכן בידו כל החצר בכללותה קר"וח וגם קע"ע בפירוש אחריות דב"ב ושאב"ב וכו' אף אם נאמר שאין לו זכות בגוף הקרקע ומשכן מה שאינו שלו. אפ"ה כל מה שיפרע לגוי בעל הקרקע שמעון הנז' עליו דממש' ליהדר מכח האחריות שקע"ע כמ"ש בשטר המשכונה וז"ל בדלא לימטי ליה לבע"ה הנז' שום נזק והפסד כלל משופ"ו ע"כ. זהו מה שנלע"ד בזה. בחדש תמוז משנת באו שער"יו לפ"ק. ועיין דברי יוסף ס"ס ל"ח. הרשב"ש סי' ע"ד. ועיין ש"ס מציעא דף ק"י תקינו ליה רבנן למארי ארעא דלפרע טסקא:

סימן סא

נשאלתי על מעשה אחד בשבוע שעברה אמרתי ארוצה עד איש האלהים יודיעני דעתו דעת עליון והוא באשה אחת שהלכה לטבול ובהיותה מתעסקת בחפיפה ובודקת עצמה הרגישה בתוך חוטמה סמוך לעצם המפסיק בין הנחירים שהיה המקום נפוח והתחילה לראות אם היה שם גלד על הנפח להסירו. ולא יכלה להסיר יען שהיה כואב לה הרבה והפצירה שנים שלשה פעמים וגדל הכאב ולא הסירה שום דבר ורחצה המקום בבורית ומים פעמים שלש. ובלילה שמשה עם בעלה ויהי בבקר הפצירה פעם אחרת לראות אם היתה יכולה להסיר איזה דבר. והוציאה דם עם איזה חתיכות קטנות של גלד. ונסתפקה אם היה שם מאתמול בשעת טבילה או נתהוו אח"ך בלילה מחמת שציערה עצמה בשעת החפיפה. ולכן לשא'ול הגיעה אם צריכה לטבול פעם אחרת ונראה לע"ד שאינה צריכה לטבול פעם אחרת ממ"ש הרב ט"ז סי' קצ"ז באשה ששכחה ולא קצצה הצפרנים ונסתפקה אם היה שם איזה לכלוך. וכתב הרב שכיון ששמשה אינה צריכה טבילה אחרת והביא ג"כ שכן הורה גדול אחד. והגם שהרב ש"ך דהיכא דיכולה לטבול פעם אחרת שתטבול וכן כתב בנקודות הכסף ודחה דברי הט"ז ודברי מוהר"ם לובלין שהוא הגדול שכתב הרב ט"ז כבר הרב מנחת יעקב בס' תורת השלמים החזיק במעוז הרבנים הנז'. ודחה דברי הרב הש"ך. ובאותו מצב נסתפקתי אם מאי דקי"ל דבית הסתרים בעינן שיהיה ראוי להבאת מים אי הוי דאורייתא או דרבנן. ובצאתי לחפש'י בדברי האחרונים מצאתי להרב כסא אליהו ז"ל בסי' קצ"ח שכתב משם הריטב"א דהוי דרבנן. וכתב הוא וז"ל ואם ספק אם הוא דבר חוצץ או לא עלתה לה טבילה דהוי ספיקא דרבנן. דמאי דבעינן ראוי לביאת מים הוא מדרבנן כמ"ש רב תנא משנה למלך בהלכות מקואות משם הריטב"א ז"ל וקי"ל ספיקא דרבנן לקולא אבל מדברי רבותינו בעלי התוס' בפרק קמא

דקדושין דף כ"ה ע"ב נראה דהוי מדאורייתא יעו"ש. וכן נראה מדבריהם בפ' תינוקת דס"ו ע"ב יעו"ש ולמעשה צ"ע עכ"ל. ולא זכיתי להבין דבריו דמתחלת דבריו נראה דאי הוי ספקא מותר אלא דמספקא ליה אי הוי דאוריתא או לא והלא חציצה עצמה הויא דרבנן שהרי מדאורייתא רובו ומקפיד בעינן ואפילו במקומות המגולים הוי ספקא דרבנן ולדעתו ז"ל הוא מותר וכ"ש בנדון דידיה דאיכא תלתא ספיקי ספק אם הוא דבר חוצץ או לא. ואת"ל שהוא דבר חוצץ שמא בית הסתרים דרבנן ואת"ל דבית הסתרים דאורייתא בעינן רובו ומקפיד. ויען כי לא יש לי פנאי לא עיינתי כל הצורך אלא כתבתי מה שנתקשיתי בהשקפה ראשונה. ואתה קדוש תבחר ותקרב סוף דבר למאי דאתן עלה נראה דינה להתיר בשופי ולתשובתו אני מיחל להורות לנו את הדרך אשר נלך בה וחתום ע"ז ידי"ן מהרי"ל נר"ו. זה מה שהשבתי לידי"ן מהר"י הלוי נר"ו כמש"ב:

ועל מ"ש כת"ר באשה שהי"ל נפח בתוך חוטמה ורחצה המקום הרבה כראוי. וטבלה ושמשה. ובבקר הוציאה מתוך נחירה גלד ונסתפקה אם היה שם מאתמול או לא. וכתב ע"ז בת"ה שאינה צריכה לטבול פעם אחרת מההיא דשכחה הצפורן וכו' שפי' הט"ז שכיון ששמשה אין מחמירין עליה וכו' ומרוב ענותנותו דרוש דרש מאתי לחוות דעתי הקצרה בזה וכמ"ש הרב כסא אליהו וכו' ולעשות רצונו חפצתי ובאתי בקצרה להשיב מפני הכבוד ואומר עם קנ'י דהן אמת דמן התורה בעינן רובו ומקפיד ורבנן גזרו אף על מיעוט המקפיד אעפ"י כן מצינו שהחמירו אף בספקו. הגם דהוי ספקא דרבנן וכמ"ש מרן בסי' קצ"ח סעיף מ"א בההיא דמפשלת בנה לאחריה וכו' דאף דהוי ספק במיעוט חיישינן ליה ואע"ג דבעלמא קי"ל ספיקא דרבנן לקולא שניא היא דא. ונראה הטעם לומר דכיון דעיקר החציצה הוי מן הדין אע"ג דמן הדין לא הוי רק ברוב ורבנן הוא דגזרו אף במיעוט אפילו הכי החמירו גם בספקו כיון דעכ"פ עקרו מן הדין. והיינו דוקא בשאר כל הגוף דצריך ביאת מים מן הדין וגם החציצה בו הוי עיקרו מן הדין אבל גבי בית הסתרים דאין צריך ביאת מים מן הדין כדדריש בגמרא מקרא דורחץ את בשרו מה בשרו מאבראי וכו' וגם מדרבנן לא החמירו בזה שהרי פסק מרן בסעיף ל"ח דא"צ לפתוח פיה וכו' וכ"כ בסעיף ל"ה ועיין בש"ך שם ס"ק מ"ו ובראוי לביאת מים לסברת הריטב"א דהוי דרבנן א"כ כל דין החציצה דבית הסתרים הוי דרבנן ואף אם היה דבר החוצץ בגוף ולא היה ברובו ובחציצה דבית הסתרים משלים לרובו אפ"ה אינו חוצץ מן הדין לסברת הריטב"א ולפ"ז גבי בית הסתרים אזלינן בספקו להקל כיון דכל עיקרו הוי מדרבנן וכמ"ש מרן שם בסעיף כ"ה וכו' דמזה נראה דס"ל כסברת הריטב"א אבל לסברת התוס' דראוי לביאת מים בבית הסתרים הוי מן התורה א"כ הוי דומיא דשאר הגוף שכיון דבשאר הגוף אזלינן

בספקו להחמיר גם בבית הסתרים אזלינן כן. והיינו טעמא דהרב כסא אליהו שכתב דלסברת התוס' יש להחמיר אפילו בספק דבר חוצץ בבית הסתרים:

ולמאי דאתאן עלה בההיא אתתא דמצאה גלד בתוך חוטמה ביום שאחר הטבילה נלע"ד דאינה צריכה טבילה כלל דבהא אפילו הש"ך יודה בזה דע"כ לא הצריך טבילה פעם אחרת אלא בההיא דצפורן דחשש למאן דסבר דצפורן עצמה חוצצת והיינו כיון דהוי במקום הגלוי בגוף דעיקרו מן התורה ומה גם דהצפורן בעין דליכא לספוקי בה ובודאי דהיתה שם קודם טבילה. וגם בזה כתב שם דהיכא דלא אפשר עלתה לה טבילה יעו"ש. אבל בית הסתרים לסברת הריטב"א דפסק מרן כוותיה דעיקרו מדברי סופרים כל ספק שיפול בו יודה הש"ך דא"צ טבילה היכא דשמשה מיהא. ומה גם בהאי דינא דגלד שעל המכה שהוא מחלוקת בין הפוסקים ורוב הפוסקים סוברים דאינו חוצץ. וכי אתמר ההיא לטהרות אבל לבעלה אינו חוצץ וכמ"ש הש"ך שם סקי"ג. ואף דמרן לא סבירא ליה הכי כמ"ש שם בסעיף ט' מ"מ היינו דוקא בשאר הגוף דעיקרו מן התורה. אבל בבית הסתרים דעיקרו מדברי סופרים לסברת הריטב"א דפסק מרן כוותיה אפשר דיודה דאינו חוצץ הגלד אף אם נמצא סמוך לטבילה דליכא לספוקי ביה אבל כשמספקא לן ביה אם היה שם או לא כנדון דידן וגם כבר שמשה בהא כ"ע יודו דעלתה לה טבילה כמ"ש:

אלא דמה שנתקשה כת"ר בדברי הרב כסא אליהו אמאי לא עביד ספק ספיקא שמא אינו דבר חוצץ ואת"ל שהוא דבר חוצץ שמא הלכה כמאן דאמר דראוי לביאת מים בבית הסתרים הוי דרבנן עדין הקו' במקומה עומדת. הן אמת שהספק הג' שעשה כת"ר דאת"ל דבית הסתרים דאורייי' הרי בעינן רובו ומקפיד וכו' לענ"ד אין לו שהרי הוכחנו דראוי לביאת מים הוי דאורייתא אף אם יפול לנו הספק במיעוט אזלינן בספקו להחמיר כשאר הגוף כמש"ל ברם השני ספקות אחרים עדיין יכולים אנו לעשותם ולהתיר ולמה כתב הרב ולמעשה צ"ע. ולכאורה נראה לתרץ דבריו דטעמו של הרב הוא כיון דהיכא דהוי מחלוקת בין הפוסקים אי הוי דאורייתא או דרבנן איכא מאן דסבר דהו"ל ספיקא דאורייתא ואזלינן בספקו להחמיר כמ"ש הט"ז בי"ד סי' שמ"ב סק"א בסופו גם איכא מאן דסבר דמאי דא דאמרינן ספקא דאורייתא לחומרא הוי דאורייתא ולפ"ז במחלוקת הריטב"א ותוספות להני פוסקים הו"ל כאלו ראוי לביאת מים הוי דאורייתא אע"ג דהוי פלוגתא וכשנסתפק לנו אם הוא דבר חוצץ אזלי' בספקו להחמיר אע"ג דהוי מיעוט וכמו שמצינו שכתב הרב הנז' בס' קול אליהו סימן ו' משם אביו שהבין בדברי מהרש"ח דהיכא דהוי פלוגתא דרבוותא למר הוי דאורייתא ולמר דרבנן הו"ל ספיקא דאורייתא ולחומרא. וכן כתב שם משם הרב מוצל מאש וז"ל שהרי גם הוא סובר דכל שאנו באים

לכלל ספק בדבר אחד אי הוי דאורייתא או דרבנן ההוא יקרא ספיקא דאורייתא ונ"מ דאם נפל ספק אחר במציאות אזלינן בספקו להחמיר כמשפט כל ספק דאורייתא ע"כ יעו"ש. והגם דהרב הנז' לא ס"ל הכי כמ"ש שם מ"מ הכא בנדון שלו דיכולה לתקן על ידי טבילה פעם אחרת לא מלאו לבו לעשות כן הס"ס ולהתירה בלא טבילה וחשש לסברת הפוס' הנז' דבכגון זה אין לעשות ס"ס כמ"ש ולכן מסיק וכתב ולמעשה צ"ע דהיינו להצריכה טבילה פעם אחרת היכא דלא שמשה אבל היכא דשמשה דאתה מוציא לעז וכו' יודה הרב דא"צ טבילה אחרת כמ"ש ועיין בספר משחא דרבותא ח"א דף ע"ו ע"ג:

אחר כל זה אנה ה' לידי תשובת הרמ"ע מפאנו ז"ל ומצאתי שכתב בסי' ק"י דלפלוף יבש שבתוך החוטם אינו חוצץ דמה שהוא חלל הגוף אפילו ראוי לביאת מים א"צ אלא במקום שדרכו להיות מתגל' לפעמים כגון תוך העין ובית המסתרים והקמטים אבל בחלל הפנימי אינו מעכב והמחמיר לא הקפיד אלא בצואת החוטם שהיא יוצאה קצת לאפוקי הדבוקה בגובה החוטם או בחללו בפנים שאינה יוצאה עדיין. וכתב שם דנכון ליזהר על שפת החוטם בפנים שלא יהא בו לפלוף יבש יעו"ש. א"כ לפ"ז הכא בנד"ד שהגלד היה בפנים בחלל החוטם ליכא לספוקי ביה ואפי' לא שמשה א"צ טבילה אחרת אחר דהלל החוטם אינו בכלל בית הסתרים כמ"ש הרב הנז':

אשה שלמחרת ליל טבילתה מצאה שרט בבשרה נרא' דכיון שכבר שמשה א"צ טבילה דתלינן שאחר טבילה נעשה ואת"ל קודם טבילה שמא היא בתוך ג"י ראינו חושש ועיין משחא דרבותא ח"א דף ע"ו ע"ג ובש"ך סי' קצ"ח ס"ק ט"ו ובב"ח שם:

סימן סב

שאלה מי מעין הבאים ממרחק תחת הקרקע עד סמוך לכניסת העיר ושם מתחלקים על ידי צנורות לרחובות ולחצרות ובראש הצנורות יש ברזות קבועות הנק' בלעז קני'אה כדי לסגור מרוצת המים לעת הצורך להוליכם אל מקום אחר באופן שיש אדם א' ממונה ע"ז לסגור הברזות השופכים לצנורות מקום אחד ולפותחם למקום אחר כדי לתת לכל אחד המים הצריכים אליו וגם דרך הילוך המים ברחובות בצנורות שתחת הקרקע מדי עוברם אצל החצרות מחלקים מהם ע"י ברזא כנז':

ועד"ז נמשכים המים לחצר אחת שיש בה הרבה מקואות כל אחד בחדר מיוחד ומכללם יש מקוה טהרה בחדר הפנימי והמים הנמשכים אל תוך החצר שופכי' לתוך בריכה גדולה ומשם יורדי' ונמשכים המים ע"י צנורות מתכת מתעמקים ויורדים ונכנסים לתוך החדרים ונמשכים הצנורות מחדר לחדר דרך נקב רחב שבכותלי צדי החדרים ומונחים ע"ג קרקע ואינם קבועים אפילו על ידי מסמר רק שראשם הא' היורד מהבור הוא מחובר

לקרקע והשאר אינו מחובר ואינם יכולים להנטל הצנורות לגמרי מצר תחיבתן בכותלים ומחבור ראשן העליון בכותל הבור:

ובצנור יש בו נגד כל חדר ברזא קבועה כנז' כדי להמשיך המים למקואות לעת הצורך ובסוף הצנור לגמרי ברזא קבועה ע"ז ומקלחת מים לתוך מקוה טהרה:

והצנורות הנזכרים הם עשויים פרקים פרקים מתחברים על ידי גלילה שקורין בלעז טורנו ובין פרק לפרק משימים חתיכת עור כדי לחברם היטב ולא יזובו המים משם וכאשר יתקלקל פרק אחד מהם או העור שבין פרק לפרק יביא הפועל שבבית המקואות מלקט א' ויגלול הפרק המתקלקל ויחזירנו כבתחלה:

וסמוך לבור מצד אחד יש באר מים ובו קבועה פומפה המעלה מים ע"י הלוך וסבוב הבהמה כנהוג ושופכין המים לתוך ארון קטן של עץ המחופה בא באבר ויש בו בית קבול וממנו נמשכים המים ע"י צנור לבריכה הגדולה המחלקת מים לכל המקואות:

ומצד אחר לבור הנז' יש סיסטירנה תחת הקרקע וכשהמים עודפים מהבריכה הגדולה יורדי' לתוכה ולעת הצורך שפוסקים מי המעין מעלים המים מהסיסטירנה ע"י פומפא של מתכת ע"י אדם ושופכים המים לתוך ארון של מתכת ומשם יורדים לבריכה הגדולה:

ומן הדברים האמורים נסתפקנו ארבעה ספיקות הראש א' הוא אם חבור זה שמחוברים הפרקים ע"י גלילה מקרי חבור וא"כ כ ון שראש הצנור מחובר לקרקע הגם שנכנס לתוך החדרים אינו מחובר שפיר מקרי מחובר לקרקע. או דילמא לא הוי חבור וממילא הוי ממשיך בדבר המקבל טומאה ופסול לסברא בתרייתא שהביא מרן בי"ד סי' ר"א ס' מ"ט:

הספק השני אם סתימת הברזא שבפרק האחרון משוה ליה כלי קבול כיון שראוי למלאתו מים כשמפרקין אותו מהצנור ומן האמור יצאנו לדון בדבר חדש אם הברזא לבדה הויא כלי מקבל כיון שהיא מקבלת אם יזקוף אותה ואם תמצי לומר כיון שאינם עשויים לקבל אלא שוכבים לא מקרי כלי קבול. אכתי יש להסתפק לצד שנאמר דחבור ע"י גלילה מקרי חבור כיון שראש הצנור הוא זקוף כלפי מעלה לצד הבריכה הוי כולו כלי אחד וממילא מקבל כדרך כל הכלים. או דילמא כיון שלא נעשו הצנורות מים בתוכן אלא להמשיך המים למקואות הגם דע"י סתימת הברזא נשאר הצנור מלא מים מ"מ לא מקרי עשוי לקבלה ודינו בסתם צנור שאינו כלי מקבל טומאה:

הספק השלישי יש להסתפק כשנפסק המעין מלקלח לבריכה ומצינו הבריכה מלאה מים אי תלינן דמים אלו מהמעין הם. או דילמא חיישינן שמא כבר הוציאו מהבריכה כל מי המעין ונתמלא ע"י פומפא והם שאובים:

הספק הרביעי הוא לצד שנאמר דחיישינן שמי הבריכה הם שאובים אם כשחוזר המעין לקלח לבריכה נכשרין מי הבריכה ע"י מי המעין. או דילמא חיישינן שמא כבר נפסק ראש המעין הבא ממקום חלוקת המים ע"י הברזא שיש שם והמים המגיעים לכאן הם המים המתמצין מהצנורות שמראש המעין לבריכה. ועל הכל יבא דכר מלך באר היטב כל פרט ופרט לדעת מה יעשה ישראל ושכמ"ה:

תשובה הנה על הספק הא' שנסתפק כת"ר אם חבור הצנורות ע"י פרקים מקרי חבור או לא. נראה שהראש הראשון היורד מהבור הוא מחובר לקרקע והשאר מחוברים עמו על ידי הפרקים ואינם יכולים להטלטל משם כלל אם כן אף לסברא אחרונה שהביא מרן שם שפיר מקרי מחובר עיין בש"ס שבת דף פ"א ת"ר חפי פותחת טהורים וכו' וכמ"ש בב"י בשם הרשב"א דלא בעי' שיהיו כל הצנורות מחוברים לקרקע אלא אפילו מחובר לדבר המחובר לקרקע כגון טבעת שבדלת אינו מקבל טומאה וכ"כ שם בשם הרמב"ן. עוד הביא שם בשם הרא"ש שאם הם טמונים תחת הקרקע אף דאינם מחוברים בבנין נתבטלו עם הקרקע וטהורים. ואם כן כיון דסברת המחמירים שהביא מרן בש"ע שם דאין מחלקים בין מעין למי גשמים הם הרמב"ן והרשב"א והם ביארו דבריהם דלא בעי' שיהיו מחוברים כל הצנורות בבנין אלא אם הם מחוברים לדבר המחובר בבנין או אם הם טמונים בקרקע אף דאינם מחוברים כלל מהני כמ"ש. א"כ גם הכא בנד"ד לא מבעיא אם הם טמונים בכותלים דמהני להצילם מידי טומאה אלא אפי' אינם טמונים כלל מ"מ כיון שהראש הראשון מחובר בבנין והשאר מחוברים אתו עמו על ידי הפרקים ואינם יכולים להטלטל כלל הו"ל כטבעת שבדלת דאינה מקבלת טומאה כמ"ש ומה גם לדעת מרן לפסוק כהרא"ש והטור דדוקא הממשיך ממי גשמים בעינן שלא יהיה בדבר המקבל טומאה. אבל ממעין לא הרי שהביא דעה זו בסתם:

ועל הספק השני אם הברזא עצמה חשיבא כלי כיון שהיא מקבלת אם יזקוף אותה וכו' הרי כתב מרן בא"ח סימן קנ"ט ס"ג דכלי שמחזיק רביעית כשסומכין אותו ואם לא יסמכוהו ישפכו המים ולא ישאר בו רביעית אינו כלי וכו' יעו"ש. וא"כ בנ"ד נמי אף אם היא ברזא גדולה שמחזקת יותר מרביעית מ"מ כיון שאם לא יסמכוה אינה מחזקת רביעית לא מקרי כלי וכ"ש אם היא ברזא קטנה שאינה מחזקת רביעית אף אם יסמכוה דאינה חשובה כלי כמ"א מרן בי"ד סי' ר"א סל"ו דדוקא כשהוא של עץ שראוי לחקוק בה יותר פסול אף אם מחזיק כל שהוא אבל בשל חרס לא. וה"ה נמי בנד"ד דודאי הברזא אינה יכול לחקוק בה יותר והוי כשל חרס. והגם דכתב מרן בא"ח סי' הנז' ס"ה דכלי שתחלת תקונו שאינו יכול לעמוד בלא סמיכה חשיב שפיר כלי מ"מ בנדון דידן

הברזא הזו מעולם לא נעשה לקבלה ודמיא היא למ"ש מרן שם ס"ג בדין המגופה ועיין שם במג"א ס"ק ד' ועיין במג"א סימן תרכ"ט ס"ק ב' ועיין שם בב"י וגם דמיא הוא לדין הרעפים שכתב מרן בי"ד סי' הנזכר דאע"ג שיש להם גומות כיון שלא נעשו לקבלה לאו כלי נינהו וכמו שחילק שם בב"י בין ההיא דרעפים לצנור שחקקו ולבסוף חברו דשאני התם דעשוי לקבל צרורות יעו"ש:

ולענין הצנור בעצמו אם משוה ליה כלי על ידי ו סתימת הברזא הדבר פשוט דאם הברזה אין קובעים אותה בצנור אלא אחר שהצנור קבוע בקרקע דודאי אין לו דין כלי כמ"ש מרן שם סל"ד דבעינן ראוי לקבל קודם שיקבענו. אבל נראה שמה שנסתפק כ"תר שמא קבעוה קודם נתינתם בקרקע וגם בזה נראה כיון שהברזא אין נותנים אותה בצנור כדי שתהא מקבלת רק לסתום ולפתוח המים למקום אחר. אינו עשוי לקבלה מקרי וכן הדין נמי בצנור הזקוף כלפי מעלה לצד הבריכה דכיון שלא נעשה לקבלה הגם דע"י סתימת הברזא מתמלא מים לאו כלי מקרי ולא דמי לכיור שהיו לו י"ב דרין דמסתמא היו עשויין כעין אלו הברזות לסתום המים ולפותחם והוי כלי גמור שהרי עיקר נטילה בכלי ילפינן מכיור דשאני התם דעיקרו עשוי לקבלה ונתינת הברזות בו הוא כדי שישאר הכיור מלא ולא ישפכו מימיו ויטלו הכהנים ידיהם ממנו וכמ"ש מור"ם בהגה בא"ח סימן הנז' דכלי שיש בו ברזא למטה הוי כלי הואיל ומתחלה נעשה לקבל ע"י כך. אבל בנד"ד דמתחלה לא נעשית ברזא זו בצנור כדי שיהא ראוי לקבלה ויתמלא הצנור אלא לסתום המים ההולכים דרך הצנור למקום זה ולפותחם למקום אחר לאו עשוי לקבלה מקרי וכמ"ש גבי סלון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב באמצע דאינו פוסל את המקוה כיון שלא נעשה לקבלה:

וכן מצינו הדבר מפורש להרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות במשנה דסלון וז"ל הנה הוא כשר אע"פ שיתקבצו המים בזה החלל והוא מקבל שיעור רב לפי שלא יכוין לזה החלל שיהיה כלי קבול וכו' ואמנם אמרנו בצנור הקודם שאם יהיה בו מקום מקוער פוסל את המקוה להיותו עשוי לקבלה ר"ל לקבל צרורות וכבר קדם בשני דכלים שמכלל הטהורי' בכלי חרס הסילונות כפופים אע"פי שמקבלים וכו' והנה יצא לך עיקר גדול מאד והוא שאין כל המקבלים פוסלים את המקוה וישובו המים ההולכים בהם מים שאובים אלא כל מה שעשוי לקבלה וכו' ע"כ הרי מבואר דדבר שאינו עשוי לקבלה אף שהוא מקבל אינו פוסל את המקוה אוף הכא נמי דכוותה:

עוד כת' שם הרמב"ם וז"ל ולא יוכנו הכלים לפסול את המקוה בשום פנים ולא ג"כ הסלונות בין שיהיו מחרס או ממתכת לפי שצורתם מוכחת שלא נעשו לקבלה ואפילו

היה בהם בית קבול כמו שזכרנו ע"כ. וכן פסק בפרק ששי מהלכות מקואות הלכה ב' יעו"ש. הן אמת דבההיא דסלון של מתכת כשלא קבעו פליג הרא"ש ז"ל כמ"ש שם בב"י ופסק מרן כהרא"ש. איך שיהיה בנד"ד דמקרי מחובר כמש"ל לאו כלי הוא לכ"ע כיון שלא נעשה לקבלה:

ועל הספק השלישי בשהבריכה נמצאת מלאה ולא ידענו אם נתמלאת ממי המעין או ע"י פומפה וכו' מצינו שכתב מרן שם בסי' ס"ט מקוה שהניחו ריקן ובא ומצאו מלא כשר מפני שזה ספק מים שאובים למקוה ע"כ. וכתב שם הט"ז ס"ק פ"ב וז"ל פי' ספק דרבנן ועוד נכלל בזה שי"ל חזקת כשרות ע"כ. והגם דכ' מרן שם סעיף ע' דצנור שמקבלת למקוה והמכתש' נתונה בצדו ספק מהצנור למקוה ספק מהמכתשת למקוה הרי זה פסול מפני שהפסול מוכיח וכו' וא"כ גם הכא בנד"ד נימא דכיון דיש להסתפק שמא נתמלאה הבריכה משאובין והפסול מוכיח שהרי הפומפה קרוב לה שדומה להההיא דמכתשת ויהיה פסול. הא ליתא שהרי הפסול התם הוא כיון שאין למקוה זו חזקת כשרות כלל שמעולם לא ראינוהו בברור מלא מהצנור ומתחלת הוייתו נפל לנו הספק והפסול מוכיח כמ"ש לזה הוא פסול וע"מ בט"ז בט"ז ס"ק פ"ג. ולא מבעיא לסברת מאן דאמר דרוב שאובים אסורים מן התורה כמ"ש מור"ם בס"ד וס"ע נ"נ דהוי ספיקא דאורייתא. אלא אפילו לסבר' מאן דאמר דשאובין הוי דרבנן והוי ספיק' דרבנן אפי"ה בזה דמכתשת הוא פסול וכמ"ש שם הש"ך בס"ק קמ"ד הטעם משם הכ"מ יעו"ש. אבל בנדון דידן שתחלת מלוי הבריכה הויא מהמעין אלא כשפוסקים המים מהמעין מעלים המים מהסיסטירנא וכו' כמ"ש בשאלה א"כ הוי תחלה בכשרות והו"ל חזקת כשרות ואף דאח"כ נפל לנו הספק שמא נתמלאה הבריכה משאובן לית לן בה דאוקמיה אחזקתיה ודמיא היא למקוה שהניחו ריקן וכו'. והגם דבההיא ליכא הוכחה דפסול משא"כ הכא בנ"ד דהסיסטירנא סמוכה לו. מ"מ כיון שמתחלתו הי"ל חזקת כשרות אף דאח"כ נפל לנו הספק אין הספק מוציא מחזקתו. ומה גם דבנ"ד אין הספק שקול שהרי על הרוב מלוי הבריכה הוא מהמעין אלא דבשעת הדחק שפוסק המעין ממלא מהסיסטירנא וא"כ לא דמי לההיא דמכתשת שהספק בו שקול וכ"ש לפי מ"ש הש"ך שם דטעם פסול ההיא דמכתשת הוא באופן דהמכתשת קרובה למקוה יותר מהצנור או שהוא בענין שקל יותר לבא מהמכתשת ועיין במהרי"קו סימן נ"ז:

ועפ"י זה אין מקום לספק הרביעי שמא נפסק ראש המעין וכו' דאף את"ל שכבר נפסק כיון דאין אנו תולין בסיסטירנא אינו מעלה ואינו מוריד פסיקת המעין:

ובר מן דין בנדון דידן נראה לומר דעליית המים מהסיסטירנא על ידי הפומפא אין עליהם דין שאובים כיון דהסיסטירנא בעצמה המים שבה כשרים לטבול בהם כיון שבאו מהמים הנוטפים מהבריכה שהיו מהמעין ובודאי שיש בהם מ' סאה וכשנמשכים אותם לבריכה על ידי הפומפא כפי הנשמע המים שבפומפא מחוברים עם הסיסטירנא ואינם נפסקים כלל בעודם שופכי' לבריכה והו"ל ממשיך מים מהמקור לבריכה. אמת דהו"ל ממשיך ע"י דבר המקבל טומאה ולדעה קמייתא דסתם לן מרן בסעיף מ"ט דממשיך ממקוה או ממעין אף ע"י דבר המקבל טומאה שכיר דמי אם כן בנדון דידן כשרה הבריכה ואין עליה דין שאובים:

סימן סג

מה שהשבתי לכההר"א לארידו נר"ו על הספק שנסתפק:

על מה שנסתפק כת"ר במ"ש מרן ביו"ד סי' קפ"ח כל דם היוצא וכו' אם דבר זה דהיינו כמין קליפות מטמא בלא הרגשה או דוקא בהרגשה. אכתי לא ידענא במאי קא מבעיא ליה אם מדאורייתא או מדרבנן שאם הוא מדאוריי' הדבר ברור שאינה טמאה עד שתרגיש ביציאתו כמ"ש מרן בסי' קפ"ג ובסי' ק"ץ אבל מדרבנן היא טמאה אפי' לא הרגישה ביציאתו כמ"ש בסי' ק"ץ שחז"ל גזרו על הכתם שנמצא בגופה או בבגדיה וכו' וכן יהיה הדין ג"כ כשיצא ממנה כמין קליפות או שערות וכו' ונימוחו בפושרים מעת לעת דיש להם דין דם דמדאורייתא אינה טמאה בהם עד שתרגיש ביציאתם ומדרבנן היא טמאה אף שלא הרגישה דמה לי דם מה לי קליפות ושערות שנימוחו שי"ל דין דם ממש:

וראיה לזה דבעיית הש"ס היתה על דם יבש ופשיט ליה מהמפלת כמין קליפה וכו' וגם רש"י במשנת המפלת כתב וזל אם נימוחו טמאה משום נדה דדם הוא ע"כ וגם בכאן כתב בלשון הזה אם נמוחו טמאה דדם הוא. הרי להדיא דרם וקליפה ושערה א' היא וכלהו אם נימוחו דין דם יש להם. הן אמת דכשלא נמוחו אף שהם אדומים ויש בהם מראה דם היא טהורה דתלינן במכה ושומא וכמ"ש שם בש"ס מעשה באשה שהיתה מפלת כמין קליפות וכו' ושוב מעשה באשה שהיתה מפלת כמין שערות וכו' יעו"ש:

ומה שנסתפק ממאי דפשיט בש"ס הא נמי תניתוה וכו' ולא דחי ליה הבעיין דקא מבעיא ליה היכא שלא הרגישה וכו' נלע"ד דהאמת מת כן הוא ואין כאן ספק כלל דלא נחית הבעיין אלא לדעת פירוש הפסוק שאמר כי יזוב זוב דמה. וקמבעיא ליה אי נימא עד דדייב או נימא דאורחא דמלתא נקט. אבל ודאי דלא נחית לחלק היכא דהרגיש' או לא הרגישה דאנן קיימינן בדינא דאורייתא לדעת פירוש הפסוק ובודאי דמיירי בהרגשה

ואחר שנדע פי' הפסוק ונדע דינא דאורייתא משם נלמוד לדינא דרבנן דאפילו בלא הרגשה. וא"כ לפ"ז כשנתפשטת הבעיא דדם יבש היא טמאה ופשיט ליה ממ"ש כמין קליפה וכו' דרין א' להם אם כן הדרינן לכללין דמדאורייתא אינה טמאה בהם עד שתרגיש ומדרבנן אף בלא הרגשה:

גם ממ"ש מרן בסימן קצ"ו אם יש בו שום מראה אדמומית וכו' ולא קאמר או כמין קליפה וכו' אין משם ראיה לומר דהקליפה אינה טמאה אלא בהרגשה. דתנא לאו כי רוכלא נקיט ואתי וה"ה נמי דאם מצאה בעד כמין קליפה ושערה אם נמוחו טמאה מדרבנן אף דלא הרגישה שהרי אף בקליפות ושערות בעינן דוקא שיהיו אדומים. וא"כ כשכתב מרן אם יש בו מראה אדמומית גם קליפות ושערות בכלל אלא דנקט אם יש מראה דם בעד לחדושא דאף שאין כאן שום ממשות דם רק מראה בעלמא היא טמאה וכ"ש כשיש קליפה אדומה וכו' דיש לה דין רם שהיא טמאה שהרי יש כאן ממשות ומראה וטובים השנים:

וע"פ האמור נתברר לנו גם כן דגם בבתולה או קטנה שראתה כמין קליפה ושערות סותרת ימי הספירה כיון דדין דם יש להם ולא מרין נפלים נגעו בה ומאי דנקט המשנה המפלת לאו מלשון נפלים ולידה רק מלשון נפילה שהפילה מגופה כך או נוכל לומר דאיידי דנקט בסיפא המפלת כמין בהמה חיה ועוף דיש להם דין נפל ולידה נקט נמי ברישא לשון זה של המפל' אבל ודאי הא כדאיתה והא כדאיתה דקליפו' ושערות אין להם דין נפלים כ"א דין דם וכן הוא מבואר מדברי רש"י שכתב בתחלת המשנה בהמפלת כמין חתיכה אם יש עמה דם טמאה וכו' וכתב רש"י וז"ל טמאה משום נדה ואי לאו טהורה דלאו לידה הויא בלא דם נמי טמאה עכ"ל. וגם בבבא דהמפלת כמין קליפה כ"כ כמש"ל. הרי מבואר דלאו מדין נפל ולידה נגעו בה אלא מדין נדה ודין דם י"ל וכיון די"ל דין דם מה לי בעולה או בתולה גדולה או קטנה. זהו שנלע"ד בזה:

את זה השבתי ג"כ להחכם הנז"ב על ספק אחר

סימן סד

הן אמת דלכאורה היה נראה לומר בדין זה דבדקה מצד א' של הקליפה וציה מראה טהור ולא הספיקה לבדוק גם מצד הב' עד שנאבדה שהיא טהורה כיון דיש ס"ס שמא היה גם מצד הב' מראה טהור ואת"ל שהיה מראה דם שמא לא היה נימוח אם היו בודקין אותה בפושרין אלא דלפי מ"ש מרן בסי' קפ"ח ס"ה וז"ל בד"א שאם לא נמוחו טהורה בזמן שהם יבשים גמורים שאין עמהם דם כלל אבל יש עליהם שום לחלוח דם טמאה ע"כ. א"כ לפ"ז הכא בנדון דידן עדיין יש לחוש שמא מצדה השני היה עליה לחלות דם

ומספקא היא טמאה. כמ"ש מרן שם ס"ב דאם נסתפקנו אם הוא מראה דם טמא או טהור היא טמאה. ואע"ג דכשלא הרגישה לא הוי רק מדרבנן והו"ל ספיקא דרבנן אפי"ה טמאה מספק וטעמא הוי כמ"ש הט"ז בסימן ק"ץ סק"ב דכיון דרוב דם שיצא מהאשה שאין לה מכה אתי ממקור לא נחשוב זה לספק כלל יעו"ש. נמצא לפי זה דכל ספק שיפול לנו בדם היוצא מהאשה היא טמאה ודוקא היכא דיש במה לתלות להיתר טפי מבאסור תלינן כיון דהוי מדרבנן כמ"ש שם סי"ח אבל היכא דהוי ספק שקול ואין לתלות בהיתר יותר טמאה מספק וא"כ כשהפילה קליפה ולא הספיק' לראות אם היה מראה טהור או לא עד שנאבדה היא טמאה דמה לי כשהיא לפנינו ונסתפקנו אם הוא מראה טהור או טמא שהיא טמאה מספק או אם נאבדה עד שלא בדקנו. והכי כתב מרן שם ס"ב נאמנת אשה לומר כזה ראיתי ואבדתיו ואם מראה לבן וכו' טהור מוכח מזה דדוקא כשיש דם טהור לפנינו ואומר' כזה היה מה שנאבד היא טהורה אבל כשלא הספיקה לראות עד שנאבד טמאה מספק. אוף הכא נמי דכוותה דאף שבדקה מצד א' והיה טהור עדיין צריכה לבדוק מצד השני שמא היה בו שום לחלוח דם וכשנאבדה קודם בדיקה טמאה מספק:

עוד י"ל בנד"ד דאף אם בדקה מצדה הכ' ולא היה בה שום לחלוח אם לא נתנה דעתה לראות אם היה מראה דם מצד זה או לא ונאבדה עדיין י"ל שהיא טמאה מספק כיון שיש רעותא לפנינו וכמ"ש הט"ז סק"ד גבי נסתפקנו במראה יעו"ש דדוקא כשיש מכה ודאית באותו מקום הוא דעבדינן ס"ס כמ"ש מור"ם בסי' קפ"ז ס"ה וכמו שחלק הט"ז בר"ס ק"ן. אבל בנד"ד דלא יש מכה ודאית והרי רעותא דקליפה לפנינו אף שמצר א' היה מראה טהור עדיין יש להסתפק שמא מצד הב' היה מראה דם והיה נימוח דמראה טהור שהיה מצד הא' לאו הוכחה לומר דלא היה נימוח וכשלא בדקה מצד הכ' שעדין אפשר לומר שהיה מראה דם והיה נמוח היא טמאה מספק ואף דמצד הא' הוי מראה דם הו"ל מעורב דם טמא עם דם טהור ולכן אם נמוח טמאה. וכשנאבדה ולא בדקה הויא טמאה מספק כמ"ש. עכ"נ:

ומ"מ עדיין יש להתיישב בדבר אעיקרא דדינא אם צריכה לבדוק משני צדדים. או נימא כיון דמצד א' הוי מראה טהור די בזה ולא חיישינן שמא מצר השני יהיה מראה דם דרחוק הדבר שיהיה שנוי מראה בין שני הצדדים:

סימן סה

הנה ממ"ש מרן בסימן קצ"ו ס"ר דבדיעבד אם לא בדקה בכל השבעה אלא פעם א' וכו' עלו לה ולא הצריך לבדיקה בכל יום ערב ובקר אלא לכתחילה. נראה דאף דרחצה במים

בתוך ימי הספירה הרי היא בחזקת טהרה דכיון שבדקה עצמה קודם לזה והפסיקה בטהרה עדין היא בחזקתה והיינו שמלבד הבדיקה של הפסק טהרה ולבישת לבנים בדקה עצמה ביום המחרת שהוא יום א' מימי הספירה כמ"ש שם הש"ך סק"ח ואז אף אם אח"כ רחצה פניה של מטה במים חמין עדיין היא בחזקת טהרה ולא אמרינן שמא ראתה אחר כך וא"כ כשרחצה גם כן אחר הבדיקה הנז' עדיין היא בחזקת טהרה ולא אמרי' שמא ראתה ותלך לו במים:

הן אמת דהיינו יכולים לומר דגרע כשרחצה במים חמים יותר מלא בדקה כלל רק פעם א' דכשלא בדקה אין שום דבר לתלות בראיית דם אבל כשרחצה במים חמין יש לחוש לחששא הנז' שמא ראתה והלך לו במים. אבל כד דייקינן שפיר לא יהא אלא ספק אינו אלא מדרבנן דכל אלו הדינים אינם אלא מדרבנן דמדאורייתא אינה טמאה עד שתרגיש בראיה או שתרגיש שנפתח מקורה כמ"ש בסי' ק"ץ. אבל אם לא הרגישה ומצאה דם אינה סותרת הספירה ושפיר מקרו שבעה נקיים אף אם היא זבה גדולה אלא דמדרבנן היא סותרת אם ראתה בהם אף שלא הרגישה וכשרחצה דמספקא לן אם היה שום דם או לא אינה אלא ספקא דרבנן ואזלינן בספקו לקולא כיון שיש לה חזקת טהרה שהרי בדקה ביום א' מימי הספירה וכל זה הוא לפי מה שסתם לן מרן בסימן קצ"ו ס"ד כהרא"ש והרשב"א דבדיעבד בבדיקה אחת בתוך השבעה סגי ואף דאח"כ כתב וי"א שצריך שתבדוק ביום א' וביום ז' וכו' הרי קי"ל דסתם וי"א הלכה כסתם:

הן אמת דמ"ש בסוף דבריו ואין להקל יש להסתפק אם הם דברי הי"א או סיום דברי מרן דחשש לסב' הי"א ומצינו למרן בב"י שם שאחר שהביא סברת הפוסקים בזה ומחלוקתן סיים וכ' וז"ל וכיון דכל הני רבוותא מספקא להו אין להקל בדבר שהוא ספק אסור כרת עכ"ל מזה מוכח דמ"ש בש"ע ואין להקל הם דברי עצמו ולא הי"א וכן נראה מדברי הש"ך שבסי' קצ"ב על ההיא דתבעוה לינשא כתב שם הש"ך סק"ב וז"ל ב"י ולדעת הרא"ש וכו' ונראה לי דרוצה לומר וכו' ולפ"ז לדידן דקי"ל התם ס"ד דלא סגי אלא בבדקה ביום א' וביום ז' ה"ה הכא וכו' ע"כ ולפ"ז נראה דרחיצה במים חמין אזרא לה הספירה ולא תועיל לה בדיקה אח"כ ביום הז' דשמא היה שם דם ואזל ליה במים חמין ואין כאן בדיקה ביום שביעי:

סימן סו

שאלה ראובן כתב בכתב ידו בזה הלשון אני חתום מטה מסכים ומתנדב נדבה לשם כך וכך בכח"ו מדח"ב ע"י הפקיד פלוני לחלק לת"ח הלומדים וימשך הפרס מכאן ע"ס זמן

מה וחתם שמו ע"ז וכעת בתוך הזמן נלב"ע וחלי"ש והניח אשתו ובניו קטנים אם חייבים היורשים לפרוע נדר אביהם מפני אמירתו לגבוה וכו':

הובא לידי השאלה הנזכר ומה שפסקו עליה שני נתרות הזהב ישמרם השו'אל לחייב ליורשים לקיים מה שנדר אביהם הנז' ועדיין יש לחקור חקירה אחת אם זכה ההקדש ע"פי הכתב הנז' דאפשר שלא הוציא בפיו הנדר הנז' כי אם ע"י הכתב הנזכר ומקרא מלא דבר הכתוב ככל היוצא מפיו יעשה וגם ההיא דרשה דדרשינן בפיך זו צדקה דנראה מזה דדוקא אם הוציא הנדר בפיו חייב לקיים נדרו אבל אם כתב בכתב ידו כל שאינו בלשון חיוב לאו נדר הוא. ודוגמא לזה מצאנו ראינו שפסק הרב ת"ה והביאו מור"ם בהגה בי"ד סי' רל"ב וז"ל וכן מי שהודה ברבים או כתב עליו שטר והודה בו שנשבע ואומר אח"כ שלא נשבע ונותן טעם למה אמר שנשבע נאמן וכ"ש אם האמת שלא נשבע שאין עליו איסור שבועה משום הודאתו ע"כ. וכ"פ בתשובותיו סי' פ"ג וק"ח יעו"ש וכ"פ מרן בתשובת אבקת רוכל סי' קצ"ב ועיין ת"הד סי' שכ"ו מהראנ"ח ח"ב סי' ז"ן סמ"ע סי' ע"ג סקי"ז מהרשד"ם י"ד סימן ס'. גם הרב משפטי שמואל סי' קנ"ט דשבועה ע"י כתב לאו כלום הוא אם לא הוציא בשפתיו יעו"ש והגם דהרב כנ"הג בח"מ סימן ע"ג בהגהב"י אות י"ב הביא פלוגתא בזה היינו כשחבירו בעל דינו מכחישו ואומר שנשבע אבל היכא דליכא הכחשה נאמן לומר שלא נשבע:

גם הרב חוות יאיר בסי' ט"ז כתב וז"ל אחר העיון נ"ל דלעולם כתיבה לאו כדבור יחשב בשום מקום וכ"ש גבי נדר דכתיב ככל היוצא מפיו יעשה דדוקא בעי עקימת פיו ע"כ. עיין מטה שמעון סימן ריי"ב הג"הט אות ל"ד ועיין שמן רוקח סי' כ"ז פמ"א דף כ' ע"ד שמש צדקה י"ד סי' א' אהל יוסף סי' מ"ב נחלת שבעה סי' ח' סי"א אות ב' וכ"כ בס' דברי ריבות משם הרב מהרא"ם בסי' ס"ח גבי שבועה בכתב יעו"ש וכ"כ הכנ"הג בח"מ סי' ריי"ב בהג"הט אות מ' משם מהר"ם גאלאנטי גבי מקדיש לעניים דדוקא בפה אבל בכתב אינו כלום יעו"ש. וכ"כ הבה"ט בי"ד סימן ר"ח משם מהריב"ל יעו"ש. ומרן בח"מ סי' ריי"ב ס"ח כתב וז"ל קנה קרקע אדעתא שיעשנו הקדש ולא הוציא מפיו כלום י"א דכיון שגמר בלבו לתת לצדקה חייב ליתן ויש מי שאומר דאע"ג דכתיב כל נדיב לב עולות חולין מקדשים לא ילפינן והאידנא כל הקדש יש לו דין חולין וכו' הילכך כל שלא הוציא בשפתיו אינו כלום ע"כ וכפי הכלל שמסור בידינו דכל היכא שמביא מרן שני סברות כלשון י"א וי"א הלכה כי"א בתרא א"כ דעת מרן לפסוק דכל שלא הוציא מפיו אינו כלום והגם דמור"ם בהג"ה הכריע וכתב ויש להחמיר כסברא הראשונה וכן פסק ג"כ בי"ד סי' רנ"ח סי"ג וקי"ל דיש לילך אחר הכרעת מור"ם כשמביא מרן י"א וי"א כמבואר בפסקי

הא' מ"מ היינו דוק' לגבי הנודר אם צריך לקיים נדרו ולחוש לעצמו או לא אבל לכולי עלמא אין כופין אותו בכך כשלא הוציא בפיו וכמ"ש בהגהת י"ד הנז' יעו"ש:

ומעתה הבא נבא למה שכתב בכתב ידו והתנדב כך וכך בכ"חו לחלק לת"ח הלומדים וכו' אם חייבי' היורשי' להשלים או לא דלפי מש"ל דבמקדיש לצדקה אם כתב בכתב ולא הוציא מפיו דלכ"ע אין יכולין לכוף אותו לשלם א"כ אין בידינו לחייב ליורשים לקיים מה שנמצא כתוב בכת"י אביהם כיון שלא הוציא מפיו ולא יהא אלא ספק אם הוציא הדבר בפיו או לא מספיקא לא מפקינן ממונא מיד היורשים המוחזקים והממע"ה דגם לגבי הקדש אמרינן הכי. ומה שקשה מההיא דספק לקט וכו' מדברי הש"ך בי"ד סי' רנ"ט סקי"ג מתורץ שכתב שם בתוך דבריו דמפרש רבא התם טעמא משום דקמה בחזקת חיוב קיימא דמשמע הא לאו הכי הו"ל ספק ממונא ולקולא ומסיק דספק עניים ספק ממונא ולא ספק אסור יעו"ש ומה שקשה מהתיא בעיא דיש יד לצדקה דפסקינן לחומרא כמ"ש בסי' רנ"ח ס"ב כבר תירץ הכל הט"ז בסי' רנ"ט ס"ק ה' יעו"ש. ובלאו הכי לדעת הרמב"ם ז"ל ההיא בעיא נפשטה באת"ל. באופן שאין כאן שום חיוב על היורשים כיון דלא אתברר לן שהוציא הנדר בפיו כמ"ש וגם לא כתב בכתב שום חיוב כלל:

ובר מן דין הכא בנד"ד אף אם יתברר הדבר בעדים שהוציא ראובן הדבר בפיו אפ"ה אין אנו יכולים לכוף ליורשים לחלק הממון לישיבת כההרי"ע ז"ל דוקא שהרי לא בא מפורש שהקדיש הסך לאותה ישיבה אלא שהתנדב לתת כך וכך בכ"ח ע"י הפקיד פלוני לחלק לת"ח הלומדים הן אמת שאם החכם הפקיד עדין היה קיים כיון שהקדיש על דעתו חייבים היורשים ליתן בידו הסך הקצוב בכ"ח והוא יחלק למי שיראה בעיניו. אבל כיון שהפקיד נלב"ע יכולים היורשים לחלק הממון לת"ח הלומדים שיראה בעיניהם כיון שאביהם הנז' לא הקדיש בפירוש לישיבה פלונית והו"ל ממון שאין לו תובעים וכמ"ש מור"ם בהג"ה בי"ד סי' רנ"ח ס"ה דכשיכולים היורשים לחלק הממון לכל מי שירצו הו"ל ממון שאין לו תובעים יעו"ש. עיין מהר"י אדרבי סי' קנ"ו וגם ההיא דהמרדכי שהביא מור"ם דינא הכי שהרי כתב שינתן המעות ביד היורשים ויודיעם שכך נדר דמוכח מדבריו שאין יכולים לכופם על כך דהו"ל ממון שאין לו תובעים. דאל"ה למה כתב דינתן הממון ביד היורשים ויודיעם וכו' הי"ל דיחלק הממון ע"ד היורשי' ולא ינתן בידם אלא ודאי דכיון דהבחירה ביד היורשים לחלק למי שירצו הו"ל ממון שאין לו תובעים ואין כופין אותם ינתן בידם ויודיעם שכך נדר כדי שיחושו לעצמם ולנשמת מורישם הנודר ויתנו אותם לצדקה שהרי הם חייבים לשמים. אבל לכוף אותם בדיני אדם לא כיון שלא הקדיש לפ' העני בפי'. וא"כ הכא בנד"ד אלו היה מקדיש סתם ללומדי תורה

היו חייבים היורשים ליתן ללומדי העיר שדר בה המקדיש כמ"ש מרן שם דהו"ל כאלו פי' ללומדים שבעירו והו"ל ממון שאין לו תובעים. וכן נמי אלו היה הפקיד שהקדיש על דעתו קיים היו חייבים היורשים ליתן בידו כמ"ש אבל עכשיו שהפקיד כבר נלב"ע ולא הקדיש בפי' לבני ישיבה פלונית אלו היה המקדיש קיים היה יכול לומר אני לא הקדשתי ההקדש הנז' אלא בהיות הפקיד קיים כי הוא ישר בעיני ומובטח אני בו כי יעשה הטוב. משא"כ בזולתו והו"ל כשומר שאינו יכול למסור לשומר אחר דאמר ליה אנת מהימנת לי וכו' ולא שייך לומר כאן שבני הפקיד יורשים כחו וינתן בידם דבשלמא אם כבר השליש המקדיש כל הממון ביד הפקיד אמרינן שכבר זכה בו הפקיד לזכות החכמים ובניו יורשים כחו ואין כח ביד היורשים להוציא מידם והו"ל כההיא דכתב מרן בי"ד סי' רנ"א ס"ה דמי שנתן ממון לגבאי לא נשאר לו ולא ליורשיו שום כח בהם יעו"ש. אבל הכא בנד"ד שעדיין לא השליש הממון ביד הפקיד כמובן בדברי השאלה והתשובה א"כ כיון שהפקיד נלב"ע אין יכולים לכוף ליורשים להוציא מידם וליתן ביד הישיבה הנז' מהטעמים הנז"ל. וגם לא שייך בזה ההיא דכל המפקיד ע"ד אשתו ובניו מפקיד דשאני התם דלאו מטעמא דהם נאמנים בעיניו כנפקד אלא כיון שידוע הוא שדרך בני אדם להפקיד ביד אשתו ובניו א"כ כיון שהפקיד בידו ע"ד כן הפקיד שהרי יודע שדרך להפקיד בידם משא"כ הכא בנ"ד רלא שייך האי טעמא מצי המפקיר למימר הפקיד דוק' נאמן בעיני ולא זולתו ועיין במהריט"ץ סי' ר"ל שכתב שם דכשמת הפקיר הותר הנדר לגמרי יעו"ש מלתא בטעמא.

גם מטעם אחר יש לפטור ליורשים דטענינן להו שמא אביהם כבר השליש ופרע כל הסך שנדר ביד הפקיד כדי להספיק ללומדים מדח"ב דלא שייך כאן לומר דהוי תוך זמנו אחר שהחיוב הוא מדח"ב דבשלמא לגבי החכמים הלומדים שייך למימר האי טעמא דודאי לא קבלו כל הסך ע"ס הזמן שהרי הנדר היה ליתן להם מדח"ב ולגבי דידייהו ודאי דהו"ל תוך זמנו אבל לגבי החכם הפקיד לא שייך זה שאין דרך ליתן לו הפרס בכח כיון שהוא במקום רחוק ואין שיירות מצויות ואדרבא יש לומר שמא נתן בידו כל הפרס והוא יתן ללומדים מדח"ב וכיון דאלו היה אביהם קיים והיה טוען טענה זו היה נאמן כיון דלא שייך לגבי הפקיד תוך זמנו אנן טענינן להו ליתמי כך.

ועל מ"ש החכם כמוהר"י נר"ו דאין לנו לטעון ולומר שמא נשאל על נדרו ומטעמא דלא שכיחא לא טענינן ליתמי כההיא דנאנסו וכו' הן אמת דמדברי מרן שכתב בסי' ק"ח בסברא קמייתא בסתם דלא טענינן להו נאנסו וי"א שטוענים להם נאנסו וכפי הכלל המסור בידינו בדברי מרן דכשהביא סברא קמייתא בסתם ואח"ך י"א הלכה בסתם.

מ"מ הרי מצינו בספר התקנות בתשו' שאלה למוהריב"ע ומהר"ר יעב"ץ ורבנים דעמייהו להלכה ולמעשה כסב' י"א מטעמא דכיון דאפוקי ממונא הוא המע"ה וכ"ש שהרב ש"ך פוסק דטענינן להו נאנסו אע"פ דלא מצי המורישׁ למטען החזרה מטעם הנאמנות ושכן היו נוהגים ב"ד הצדק שלפניהם יעו"ש. גם בספר משחא דרבותא ח"א בח"מ סי' רצ"ז דף כ"ד ע"ג הביא משם כמה פוסקים. דטענינן ליתמי מלתא דלא שכיחא יעו"ש:

הכלל העולה דחזרנו על כל הצדדים ולא מצינו מצד הדין שום זכייה להני ת"ח הלומדים יש"ץ לחייב ליורשים ליתן להם הפרס הנז'. ומ"מ הטוב והישר בעיני אלהים ואדם והעצה היעוצה להני יורשים להשלים כל מה שכתב אביהם בחתימת ידו להספיק הפרס להת"ח הנז' לעשות נח"ר לנשמתו ובשכר זאת אל חי צורנו יריק עליכם ברכה על בלי די וישמרם וינצרם יעזרם ע"ד כבוד שמו כי"ר וחתום ע"ז כמוהרמ"ה נר"ו:

סימן סז

שאלה ראובן היו נושים בו הגוים חובות וחוב א' מהם נטלו לצורך נשואי אחותו יען שאביו לא היה מצוי בכאן וגם כי איש עני הוא ולית ליה מגרמיה כלום. וחוב האחר נטל סחורה בהקפה מאת הגוי לזמן כדי לישא וליתן בדמיה ולהיות כי הזמן בוגד נתאכלו המעות וכשהגיע זמן פרעון השני חובות הנז' תבעוהו הגוים בדיניהם. ולא מצאה ידו די השיב להם כי בביתו אין לחם ושמלה זולת בגדי אשתו שהכניסה לו בנדונית' ואפילו תכשיטי זהב ובדולח שהכניסה כבר מכרם הבעל הנז' וכשלא מצא במה לפרוע לב"ח הנז' אסרוהו במאסר עד שישלם להם חובם. וראובן הנז' יש לו קרוב א' אחי אמו שהוא אמיד בנכסי ותובעים ממנו הקרובים שיפדה את בן אחותו מבית הסוהר והקרוב הנז' השיב כי אין לו לתת בזה יען שהוא חבל בעצמו ללוות מהגוים ומה גם שאשתו היא יותר קרובה אליו ותמכור בגדיה ותפדה אותו ואף את"ל שאשתו אינה חייבת בפדיונו ומוטל על הקרובים מ"מ אבי האשה ג"כ יתן כפי ערכו שגם הוא קרוב יקרא להיותו חמיו. יורנו מ"ץ מה יהיה הדין בזה:

תשובה תחלה צריכין אנו לבאר אם דבר זה נכלל בדין פדיון שבוים או לא. והנה מרן בי"ד סי' רנ"ב ס"ו כתב וז"ל מי שמכר עצמו לגוים או שלוה מהם ושבו אותו בהלואתו פעם א' וב' פודים אותו ג' אין פודים אותו וכו' הרי מבואר שאם שבו אותו בהלואתו פודין אותו פעם א' ושניה והוא בכלל פדיון שבוים שכתב מרן בריש הסימן שהוא קודם לפרנסת עניים ולכסותן ואין מצוה גדולה מזו וכו' יעו"ש. ואין לומר דהיינו דוקא היכא דיש שום חשש סכנה בדבר אבל הכא בנד"ד דלא יש שום חשש סכנה מזה רק היותו יושב בבית האסורים אין על שום אחד מישראל חיוב לפדותו הא ליתא שהרי סיים שם

מרן וכתב דאם בקשו להורגו פודים אותו מיד אפילו אחר כמה פעמים ממילא נשמע דמ"ש ברישא דאם שבו אותו בהלואתו. פעם א' וב' פודין אותו מיירי אפי' דליכא חשש סכנה. וכ"כ הש"ך סי' הנז' סק"י יעו"ש. וכן מוכח ממ"ש מרן בטח"מ ס"ס ק"א גבי י"ל חובות לגוים וכו' שכתב וז"ל ואם יאסרוהו הגוים הרי כל ישראל מצווים לפדותו ע"כ. מבואר מזה דאפילו ליכא חשש סכנה חייבים לפדותו וכן מבואר להדיא בספר כ"ח בתשובה סי' מ"ד שכתב וז"ל שהלא אם לא יהיה לו לשלם לא יעשה לו דבר רע אלא יחבשוהו בבית האסורים וכל ישראל מצווים לפדותו ע"כ. ובר מן דין גם הכא בנד"ד קרוב הדבר שיבא לידי היזק בגופו ב"מ כשגוזר שר בית הסוהר שלא יכנס ושלא יישן עמו שום אדם ועוד מקרים רעים נמשכים מזה שיהיה אסור שם בלתי גבול באופן שדבר זה הוא בכלל פדיון שבויים והוא פעם א' שלוה מהגוים שחייבים לפדותו:

הן אמת דעדין יש לדחות ולומר דדוקא אם שבו אותו בהלואתו נקרא פדיון שבויים ומטעמא שלא יטמע בין הגוים אבל אם הניחוהו במאסר דלא שייך טעמא שיטמע בין הגוים לאו פדיון שבויים מקרי הא ליתא שהרי כתב הרמב"ם בפ"ח מהלכות מתנות עניים הל' י"ג וז"ל מי שמכר עצמו ובניו לגוים או שלוה מהם ושבו אותן או אסרום בהלואתו מצוה לפדותו שהרי כתב הב' חלוקות ושבו או אסרוהו ולא זו אף זו קתני ולא נאמר טעם זה דשמא יטמע אלא לגבי הבנים שהם קטנים כמ"ש בגיטין פרק השולח בההיא דאין פודין אותו אבל פודין את הבנים לאחר מיתת אביהם ואוקמה בגמרא בשנה ושלש וקאמר טעמא בבנים דפודין אותן משום קלקולא ופירש"י וז"ל משום קלקולא שלא יוטמעו בנכרים וילמדו ממעשיהם ובחיי אביהם ליכא למיחש להכי דמנטר להון אבוהון ע"כ. מבואר יוצא דלא חשו לקלקולא דיטמע אלא גבי בנים בלתי אביהם עמהם אבל כשאביהם עמהם לא חיישינן מטעמא דמנטר להון אבוהון וכ"ש לגבי אב עצמו דליכא למיחש לזה א"כ לפ"ז מוכרחים אנו לומר דהטעם דפודין אותו בלא שלש הוא בשביל צערא דגופא או שמא יבא לידי סכנה דלפ"ז מה לי שבו אותו או אסרוהו במאסר והיינו טעמא דנקט הרמב"ם או אסרוהו דהוי בכלל פדיון שבויים:

שוב מצינו להרדב"ו ח"א סימן תצ"ח שנשאל במי שחייב ממון לגוים או כסף גולגלת' אם חייבים הצבור לפרוע עליו. והשיב וז"ל הדבר ברור שזה הוא בכלל פדיון שבויים שאם לא יפרע יאסרוהו בבית האסורים או יכוהו עד שתצא נפשו וכל ישראל מצווים לפדותו וכן נהגו בכל גלילות ישראל שפורעים המס הקצוב אקרקפתא דגברי על ענייהם ולפרוע מה שיש עליהם ממלוה וכיוצא בם וכו' ע"כ. הרי דאף אם עדין לא אסרוהו חייבים לפרוע בשבילו לחשש שמא יאסרוהו וכ"ש היכא שכבר אסור הוא ודאי חייבים

לפדותו ולהוציאו ממאסרו והגם שהרב כתב גם כן שמא יכוהו וכו' הרי כתב מלתא לומר דלחשש יאסרוהו בלחוד מהני ומילי מילי קתני דאי לא תימא הכי היה לו לומר שמא יכוהו בלבד ולא היה לו לומר בדבריו מלת יאסרוהו אלא וראי כמ"ש:

ולענין מי הוא חייב לפדותו הדבר פשוט שאם יש לו קרובים עשירים עליהם מוטל החיוב כמ"ש מרן בב"י בס"ס הנז' בשם המרדכי ופסקו מור"ם בהגה שם מטעמא דלא כל הימנו שיעשירו עצמם ויטילו קרוביהם על הצבור וכמו שפי' הרא"ש בההיא דנדרים כל הנופל אינו נופל ליד גבאי. תחלה ופירש הרא"ש וז"ל אלא כשהעני אדם מוטל על הקרובים תחלה לפרנסו עד שיעיינו הגבאים אם אין ספק ביד הקרובים אז יפרנסוהו ע"כ:

וכן פסק מרן בסי' רנ"ז ס"ח דאע"ג דקרוביו ג"כ ל נותנים בכיס של צדקה עליהם מוטל לפרנסו ולא יטילוהו על הצבור יעו"ש. ואע"ג דגבי פדיון שבויים לא פסק בש"ע ההיא דקרוב קרוב קודם אלא גבי אב לבן הוא נלמד במכ"ש גבי פרנסה והרי מור"ם סיים על ההיא דאב וכתב והוא הדין קרוב אחר ולא פליג מרן בזה אחר דביאר גבי פרנסה דהקרוב חייב ועל זה סמך שלא הוצרך לבאר זה גבי פדיון שבויים דאתי במכל שכן כמ"ש בריש סי' רנ"ב דפדיון שבויים קודם לפרנס' עניים וכו' וכן כתב הש"ך וז"ל ע"ל סי' רנ"ז ע"כ דר"ל דשם ביאר מרן דהקרוב קודם ומזה נלמוד לפ"ש במכל שכן וכן בא מבואר בדברי רבינו הטור גבי פדיון שבוים דהקרוב קודם יעו"ש:

ולגבי מי הוא הנקרא קרוב נראה דכל קורבה דאחוה הוי בכלל אלא דלענין קרימה יש הפרש ביניהם כמו שכתב מרן בסימן רנ"א סעיף ג' וסיים שם מור"ם וכתב דאחיו קודמין לשאר קרובים והקרובים קודמים לשכניו וכו' והוא הדין אם היו שבויים וצריך לפדותן ומדכתב סתם הקרובים קודמים לשכניו משמ' דכל קורבא בכלל אפי' כשרים לעדות. וכ"ש הכא בנד"ד הקרוב הנז' הוא מפסולי עדות דקורבא שראובן האסור הוא בן אחותו של הקרוב העשיר כמ"ש בשאלה. ועיין מהרש"ך ח"ב סי' קפ"א שחייב לראובן להשיא את בת שמעון העני וראובן ושמעון היו בני אחים והורה שירדו לנכסיו יעו"ש. וכ"כ הרב מהריק"ו סימן קמ"ח שחייב לקרוב לסייע את קרובו לנשואי בתו וכתב דמדינא כופין על זה יעו"ש:

ולענין אם האשה חייבת לפדות את בעלה מנדוניית' שהרי לרב"ז נפרעים אפי' מיתומים קטנים כמ"ש הש"ך בסי' רנ"ב סקי"ג הרי כתב הבא"הט שם ק"ד בשם מהרי"ו דאין האשה חייבת בפדיון בעלה מנכסי נדונייתה יעו"ש. ומכיון שהאשה אינה חייבת בפדיון בעלה כ"ש אבי האשה דאינו חייב בפדיונו דלא עדיף ממאן דאתי מחמתיה דהיינו בתו

ונראה טעמא דע"כ לא מחייבים לקרובים אלא קורבה דא דאחוה שהרי דין זה דקרובים לענין צדקה נפקא לן ממ"ש הכתוב כי יהיה בך אביון מאחד אחיך וגו' ודרשינן בספרי אחיך מאביך קודם לאחיך מאמך וכו' והביאו רש"י בפירוש החומש דלפ"ז לא נפקא לן מקרא אלא קורבא דאחוה אבל קורבא דשאר לא. הן אמת דאם אחר שיתנו הקרובים מה שראוי להם ליתן לפי ממונם לא יספיק לפרעון החובות אזי גם הקרוב בקורבה דשאר יכולים אנו לחייבו ליתן לזה דלא גרע משכניו שכתב מור"ם שהם קודמי' לאנשי עירו כמש"ל ואין להטילו על הצבור אלא עד שיתנו כל הקרובים כפי מה שראוי להם ליתן:

אלא דמכל מקום האשה הנז' פטורה מליתן בזה כפי הנשמע מפי מגידי אמת שאין לה רק הבגדים שלובשת בחול והוא ממה שהכניסה לו מבית אביה דאפילו הב"ח אינו גובה מהם כמ"ש מרן בח"מ סי' צ"ז סכ"ו וסיים שם מור"ם דאפילו נשבה בעלה ופדאוהו אין חוזרים וגובין מאלו הנכסים יעו"ש. ואף שכתבו בלשון יש אומרים היינו לגבי אם הכניסה לו מעות דלסברת מרן ב"ח גובה מהם מטעמא דלהוצאה ניתנה כמ"ש שם הסמ"ע לזה כת' מור"ם די"א דאם הם ברשותה אינו גובה מהם ואפי' נשבה וכו' אבל בגדי נדונייתה שהם בענין דלכולי עלמא אין בעל חוב גובה מהם הוא הדין נמי דאינה חייבת לתת מהם לפדיון בעלה ואין לדקדק ממ"ש מור"ם ופדאוהו דדוקא אם כבר פדאוהו אינה חייבת לשלם לפודה אבל אם עדיין מוטל לפדות היא חייבת לפדותו הא ליתא שהרי דין זה הוא ממהרי"ו כמ"ש שם המרשים והרי בא מפורש בדבריו דאינה חייבת בפדיון בעלה דמ"ש אפי' עדיין לא נפדה כמש"ל:

וכן נמי יש לפטור לאבי האשה הנז' יען שהוא ת"ח לומד בישיבה ונותנים לו פרס מדח"ב. וכתב מור"ם בהגה סי' רנ"א ס"ג דפרנסת עצמו קודמת לכל אדם ואינו חייב לתת צדקה עד שיהיה לו פרנסתו. וגבי מ"ש מרן בסימן רמ"ח כל אדם חייב ליתן צדקה ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה וכו' כתב שם הש"ך דהיינו דוקא כשיש לו פרנסתו בלאו הכי דאם לא כן אינו חייב ליתן צדקה יעו"ש והכא בנד"ד הפרס שנוטל זה הת"ח אינו מספיק לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו דתלו ביה טפלי וא"כ הדין נותן שפטור מליתן בזה ועל הקרוב העשיר מוטל ליתן לפדיון קרובו הנז':

ובדין אם כופין לדבר זה הרי כתב מרן בס"ס רמ"ח דב"ד כופין אותו וכו' ויורדין לנכסיו בפניו ולוקחים ממנו מה שראוי ליתן וכו'. וכתב שם הש"ך סק"ג הטעם דאע"ג דהוי מצות עשה שמתן שכרה בצדה דאין כופין בזה מ"מ כיון דאיכא בה נמי לאוין לא תקפוץ לא תאמץ כופין יעו"ש. וכ"כ מור"ם בסי' רנ"א ס"ד על מ"ש מרן דכופין האב לזון בנו עני ואפילו הוא גדול וכו' והיא מתשוב' הרשב"א בב"י סיים שם מור"ם וכ' וז"ל וכן

שאר קרובים ועיין לעיל סימן רנ"ז וכו' ע"כ. דר"ל דשם ביאר מרן דעני שיש לו קרובים עשירים שיכולי' לפרנסו אין גבאי העיר חייבים לפרנסו וכו' ורמז לנו מור"ם כאן דהוא הדין דכופין בזה כמו שכופין האב לזון בנו גדול מדין צדקה. וכן מצינו להרב מוהרשד"ם חא"ה סי' קצ"ג שכתב לחייב את ראובן לתת שכר היניקה של יתום של שמעון אחיו שמת כיון שהאח המת לא הניח נכסים והביא ההיא תשובת הרשב"א דכופין את האב לזון בנו וכו' וסיים וכתב וז"ל ואין לומר דוקא אב לא שאר קרובים דודאי הה"נ לשאר קרובים הקרוב קרוב קודם דתניא בספרי אחיך וכו' וכן במרדכי על ההיא דקאמר בגמרא שאני אומר כל הנופל אינו נופל ליד גבאי וכו' שמעינן דעני שיש לו קרובים עשירים שיכולים לפרנסו אין גבאי העיר חייבים לפרנסו וכו' נמצינו למדים דכל שיש כח בקרוב לפרנס הוא חייב ולא הגבאי עכ"ל. ומכח זה חייב לראובן הנז' לתת שכר היניקה לאם הילד כיון שהיא אינה חייבת להניק את בנה בחנם יעו"ש:

אלא דלכאורה קשה לזה ממ"ש מרן בא"ה סימן ע"א דחייב אדם לזון בניו ובנותיו עד שיהיו בני שש ומשם ואילך זנן כתקנת חכמים עד שיגדלו וכו' וסיים וכת' וז"ל בד"א בשאינו אמוד אבל אם היה אמוד שיש לו ממון הראוי ליתן צדקה המסתפק' להם מוציאים ממנו בעל כרחו משום צדקה וזנין אותם עד שיגדלו ע"כ. דמוכח מזה דאחר שיגדלו אין שום חיוב על האב לפרנס לכן אפילו אמיד וכ"ש שאר קרובים. לזה הרי כתב שם הב"ש ס"ק ג' וז"ל ברר"י הק' למה כתב דחייב ליתן אותם להם עד שיגדלו הא אפילו אחר שיגדלו חייב לזון אותם בתורת צדקה לא יהא אלא קרוב אחר ובמ"ש בי"ד סי' רנ"א. ותירץ עד שיגדלו מסתמא חייב לזון אותם כי עד שיגדלו מסתמא אין בידם לפרנס את עצמם אבל אחר שיגדלו אפשר שיפרנסו את עצמם ממעשה ידיהם וכו' וברי"ו מ"ש אחר שיגדלו חייב לזון אותם בתורת צדקה כשאר קרוביו אבל עד שיגדלו יש להם יתרון יותר משאר קרוביו ועיין ביו"ד שם מבואר דיורדין לנכסיו וכו' ע"כ. וכעין זה תירץ הכנ"הג שם בהג"הט אות ה' משם מוהרשד"ם דמ"ש הרמב"ם והטור עד שיגדלו מיירי בדאפשר לבנים לעסוק באומנות או סחורה ולפרנס את עצמם דאי לא תימא הכי חייב לזונם אף אחר שיגדלו מדין צדקה וכופין אותו על כך יעויין שם. ובזה יבואו פסקי מרן מוסכמים:

והגם דמצינו שכתב מרן בי"ד סי' שמ"ח ס"ב וז"ל האומר אל תקברוהו מנכסיו אין שומעים לואלא מוציאין מיורשיו וכו' והוא שירשו ממון מאביהם דמש' מזה דאם לא ירשו כלום אינם חייבים בקבורתו לזה כבר תירץ שם הב"הט משם ב"ה דשאני הכא שצוה ואמר אל תקברוהו מנכסיו ומטיל עצמו על הצבור בההיא הוא דאמרי' דאם ירשו

הקרובי' חייבים בקבורתו וא"ל ירשו מוטל על הצבור כפי מה שצוה אבל אם לא אמר כלום ולא הניח נכסים חייבים הקרובים ליתן כפי הברכה לצורך קבורה לפי ראות עיני הב"ד אפילו לא ירשו כלום יעו"ש בס"ק ג':

המורם מכל האמור דעל הקרוב הנז' החיוב לפדות את בן אחותו הנז' ולהוציאו מבית הסוהר. וכן היו דנים ב"ד שלפנינו נ"ן הלכה למעשה כשיש לאיזה עני בת שהגיעה לפרק בתולה נשאת היו מחייבים לקרובים של העני לסייע לקרובים לנשואי הבת כל אחד כפי יכולתו ואע"ג דלא אמידי היו מחייבי' אותם לפי ראות עיניהם וכ"ש בנד"ז שהוא פדיון שבוים שקודם לכל דבר אלא שלא ראינו שבא לידם נדון זה כדי לחייב לקרובים:

איברא שאין לחייב לקרוב הנז' אלא ליתן כפי ממונו שאומדין אותו ליתן וכמ"ש ביו"ד סי' רמ"ט אלא דהאומד שאומרין אותו לזה הוא יותר מהצדקה. וכמ"ש בס' בנימן זאב סי' ר"ל שכתב וז"ל בבבא ובכתובות פרק נערה אמרי' רבא אכפייה לרב נתן בר אמי ואפיק מניה ת' זוזי לצדקה ומדקאמר לצדקה משמע רוקא לצדקה אפיק מניה ת' זוזי הא אם היה לענין לפדות שבוי הוה מכפה ליה יותר משום דאמיד הוה ופדיון שבוים גדולה מן הצדקה ע"כ מבואר מדבריו דלפדיון שבויים אומדין אותו ליתן יותר ממה שהיה ראוי ליתן לצדקה:

הן אמת דכפי הנשמע שהשני חובות שנושים הגוים בראובן סך הכל הוא שמונים דורוס והם אומרים שיתפשרו עם הב"ח בדבר מועט בכל חדש ואבי האשה הרי הוא מוכן ליתן מחצית מהפשרה הנז' הגם שהוא פטור מן הדין כמ"ש. א"כ לפ"ז החיוב מוטל על הקרוב הנז' לפרוע המחצית האחר שהוא סך מ' דורוס כפי הפשרה שיתפשרו בכל חדש אחר שאינו נותן כל הסך בבת אחת ולהוציאו ממאסרו שזה חדש ימים שאסור שם ואינו כדין להטילו על הצבור כיון שיש לו גואל הראוי לגאול:

אחר הדברים האלה טען הקרוב הנז' שכיון שיכול לפטור עצמו ראובן מהחובות הנז' בעשיית שטר עניות הנקרא בלשונה עאק'יד לעדם א"כ אין לו שום חיוב ליתן שום דבר זולת מה שיצטרך להוציא בעשיי' העאק'יד הנז' ולזה נלע"ד שאין ממש בטענתו זאת יען ידוע הוא שאם יעשה עאק'יד הנז' פסיק ליה חיותיה כי בדיניהם אם יראה הב"ח שום דבר בידו יוציא ממנו כל מה שימצא תחת ידו ואזי יצטרך בר מינן להתפרנס מהצדקה ויהיה מוטל על הקרוב הנזכר כמו שאמרנו ואדרבא יותר טוב לו ליתן מה שכתוב בפנים דבזה יהיה ראובן הנזכר כן חורין לשוטט אחר פרנסתו ויהיה הקרוב הנזכר פטור ממנו ודטבא לית עבדינן ליה. זהו מה שנראה לעניות דעתי בזה. וצור ישראל יצילנו מכל

שגיאה ויאיר עינינו במאור תורתו הקדושה כן יהי רצון. הכ"ר החותם פה טיטואן יע"א בעישור אחרון לשבט משנת אלי **התאפקו** לפ"ק:

סימן סח

תשובה לג'יבאלטר לפהה"ר אלעזר הלוי ן' טובו נר"ופ

על מה ששאל ממני כת"ר בענין ראובן שלוה משמעון סך מעות לזמן ונתן לו משכון לבטחון החוב וכשהגיע זמן הפרעון תבע שמעון לראובן שיפדה משכונו ואם לאו ימשכננו אצל גוי ברבית לאחריות המשכון ולא נתרצה הלוה לא למכור המשכון ולא למשכנו ברבית אלא היה דוחה אותו בדברים. והלך המלוה ומשכנו ביד הגוי ברבית ותובע מהלוה הקרן והרבית:

לא ביאר כת"ר טענת הלוה שטוען עכשיו אם הוא כופר ואומר שמעולם לא התרה בו המלוה שיפרענו או ימשכננו בדבית הנה מתוך תשובת הרא"ש שהביא רבינו הטור בח"מ ס"סי ע"ג שכתב שכשהגיע זמן הפרעון אמר הלוה למלוה לך ומשכנו והלך המלוה ומשכנו ביד הגוי ברבית ועכשיו תובע מהלוה הקרן והרבית. וכתב הרא"ש ז"ל שכיון שלא אמר לו בפירוש למשכנו ברבית אף שהמלוה טוען שכשאמר לו לך ומשכנו הבין מדבריו שימשכננו ברבית. מ"מ דברים שבלב אינם דברים ואינו חייב לפרוע הרבית עד שיפרש לו שימשכננו ברבית. אבל היכא שלא א אמ"ל רק שימשכננו אין בלשון זה שימשכננו ברבית אלא שיבקש מי שילוה המעות בחנם על המשכון ולכן לא יפרע רק הקרן לבד ודין זה פסקו מרן שם. מבואר מזה דאף שנתן רשות הלוה למלוה למשכנו אפי"ה כיון שלא אמר בפירוש למשכנו ברבית אינו חייב רק הקרן לבד. וא"כ כ"ש כשלא אמר לו למשכנו כלל מהיכן הרגלים לומר שיתחייב לפרוע הרבית. ומה שטוען המלוה שהלוה היה דוחה אותו בדברים. היה לו לתובעו בדין ולפחות היה לו להתרות בו בפני עדים שאם לא יפדה משכונו שילוה עליו ברבית ועליו לשלם הקרן והרבית. וכיון שלא עשה לא זה ולא זה אין חיוב על הלוה לפרוע הרבית. ומה שרשם כת"ר מהרב אנג'יל ספר זה אינו מצוי בינינו לראות הדברים על בוריין:

הן אמת שאם הלוה מודה שהתרה בו המלוה ע"ז או שיש עדים על זה נראה שחייב לפרוע הקרן והרבית אחר שזה טוב לו מהמכירה כמ"ש כת"ר. ומ"ש הרא"ש שאם לא אמר לו בפירוש למשכנו ברבית לא יפרע כי אם הקרן היינו כשלא התרה בו המלוה בכך דאם איתא דאף בהתרה בו המלוה לא יפרע לו הרבית אחר שלא הרשוהו הלוה בכך לקתה מדת הדין דמשכחת לה שלא יפדה המשכון לעולם והמלוה יהיה רועה רוח ורודף קדים ואתה נועל דלת וכו'. וכמה חששו רז"ל לדבר הזה. דמצינו דהגם דמן התורה

עדות העדים בעינן מפיהם ולא מפי כתבם. תקנו הגאונים שעדים החתומים על השטר כמו שנחקרה ערותן בב"ד. וא"ך הכא נמי בנ"ד אם כשבא הלוה לפדות משכונו אף כשיפרע הקרן והרבית הוא טוב מאלו היה מוכר המלוה המשכון וראי שחייב לפרוע גם הרבית אחר שכשהגיע זמן הפרעון היה רשאי המלוה לשומו בשלשה שמאים הבקיאים ולמוכרו וליפרע מחובו כמ"ש בסימן ע"ג ס"יב וי"ד וכתב שם מור"ם בהגה דאין צריך לתובעו בב"ד רק שיתבענו כפני עדים שיפרענו ואפי' תבעו בינו לבין עצמו אם הלוה מורה בכך. וכיון שמה שמשכנו המלוה כרבית הוא טוב לו ללוה מאלו היה מוכרו לפרוע הרבית כי דטבא ליה עביד ליה. אבל אם כשבא לפדות משכונו מפסיד הלוה אם יפרע הרבית יותר מאלו היה מוכרו אין עליו שום חיוב לפרוע הרבית אחר שלא הרשוהו בכך ויכול לטעון כנגדו שהיה לו למוכרו בשומא כפי הדין זהו מה שנלע"ד להשיב בזה לפי העת והזמן כי הנח'ן השיאני מרוב הטרדות שלא נתנוני השב רוחי. ולכ"תר החיים והשלום מאדון השלום הכ"ד הח"פ טיטואן יע"א בסדר אתם תרשו את אדמתם משנת וחיית **ורבית** לפ"ק וש"ר לכת"ר יקרב:

סימן סט

שאלה ראובן ששולח סחורות לשמעון למתא אחריתי לאחריות שמעון ושמעון שולח ממון לראובן כדי לקנות לו הסחורות לזכותו בתורת קומיסייון. ולפעמים כדי לינצל מאחריות הדרך שולח לו ליטרה שיקבל הממון שם במקום קניי' הסחורות מאיזה סוחר דהיינו ששמעון נותן המעות בעזרו לאיזה סוחר שיש לו שייכות שם במקום הסחורות והסוחר נותן לו כתיבת יד נגד הסוחר המכירו שם שיתן ביר ראובן הסך שקיבל כאן משמעון והפרעון יהיה לזמן שלשה חדשים או יותר וראובן הנז' כשמזדמן לו סחורה לקנותה לשמעון ואינו מצוי בידו ממון במה לפרוע מוכר הכתיבת יד לגוי סוחר בתוך זמנו בפחות ממה שכתוב בה דהיינו אם הכתיבת יד הוא מסך מאה דורוס מוכרה לו בתשעים כדי לקבל הממון מיד וכשיגיע הזמן של הכתיבת יד מקבל הגוי מיד הסוחר שנזקף עליו הכתיבת יד כל המאה דורוס במושלם. וכשבאו לחשבון ראובן ושמעון מעלה לו ראובן בחשבון הסך של עשרה דורוס שהפסיד בכתי' יד הנז' ושמעון הנז' רוצה לשלם לו ההפסד הנז' אלא שחושש מפני אסור רבית מישראל לישראל יען שאלו העשרה רודוס הם באגר נטר:

עוד יש אופן אחר ששולח שמעון הסחורות לראובן בקומיסייון ואח"ך שלח איזה ליטרא נגדו שיפרענה לזולת ואם ראובן לא יזדמן לו מעות בה שעתא במה לפרוע הליטרא

לוה מהגוי ברבית כדי לפורעה וכשבא לחשבון עם שמעון מעלה לו הרבית אם יש איסור בזה:

גם לפעמים במזדמן לראובן סחורות ואין בידו ממון במה לפורעם לוקח תשעים דורוס מגוי א' ונותן לו כתיבת יד נגד שמעון מסך מאה רודוס שיפרעם לזמן פ' וכיון שהגוי הנותן הממון אי' מכיר לשמעון ואי' מא מאמינו הוא מוכרח ראובן ליכנס ערב שאם לא יפרע שמעון הסך של הכתי' יד עליו להדר ובדיניהם מאיזה מהם שירצה לקבוע ולגבות הכתיבת יד יכול לגבותו מראובן או משמעון ונפשם לשאו'ל הגיעה אם יש בזה איסור אחר שיכול הגוי לגבות מראובן הסך של מאה דורוס וכשחוזר ראובן וגובה המאה דורוס משמעון הוי אגר נטר מישראל לישראל שהוא לא קבל כי אם תשעים ופורע מאה בשביל המתנת הזמן:

עוד יש אופן אחר כשאחד מצטרך למעות לוה מהגוי ברבית דהיינו שנותן לו מאה דורוס בסך מאה ועשר שמתחייב לפרוע לו לזמן ונכנס ערב בעדו ישראל אחר. הן אמת שהעשרה של הרבית נותנם הלוה לגוי מיר ונשאר החיוב על הקרן בלבד וע"ז הוא שנכנס הישראל ערב בעדו בזה נראה שאין שום צד אסור שיכנס הישראל ערב אחד שאי' ערב כי אם בשביל הקרן אלא שמת שיש להסתפק בזה הוא שאם באולי בהגיע זמן הפרעון ולא ימצא הגוי לגבות חובו לא מן הלוה ולא מן הערב צריך להעלות להם רבית על כל הזמן שיעבור אחר שהגיע זמן הפרעון הראשון וכשיבא לידי גוביינא גובה הקרן והרבית שעלה ואם לא יגבה מהלוה גובה הכל מהערב והערב חוזר על הלוה לגבות ממנו הקרן והרבית שפרע בעדו אם יש איסור בזה לגבות גם הרבית מהלוה או לא:

תשובה והנה על הספק הראשון נראה דראובן הקומיסארייו הנז' יש לו דין ערב שהרי אינו נהנה מהרבית אחר שהסחורות שלוקח הם לזכות שמעון והוא אין לו בזה כי אם כ"וכ למאה בשט"ו אלא שאם לא ימצא הגוי ליפרע מהסוחר ודאי שחוזר על ראובן שמכר לו הכתי' יד ונמצא שראובן יש לו דין ערב. וכיון שי"ל דין ערב צריכים אנו לבאר דין ישראל שלוה מעות מגוי ברבית ונכנס ישראל אחר ערב ובזה נבא לנ"ד:

כתב מרן ז"ל בי"ד סימן ק"ע וז"ל ישראל שלוה מעות מגוי ברבית אסור לישראל אחר להיות לו ערב שכיון שבדיניהם תובע הערב תחילה נמצא הערב תובע את ישראל ברבית שהערב חייב בה לגוי לפיכך אם קבל עליו הגוי שלא יתבע את הערב תחילה ה"ז מותר ע"כ. והיא סברת רש"י שהביא מרן בב"י שם דכל שיכול לגבות מאיזה מהם שירצה אסור ואין היתר אלא רוקא עד שיקבל עליו שלא לתבוע את הערב עד שיתבע את הלוה ולא ימצא נכסים ממה לגבות חובו. והביא עוד שם סברת הרשב"א שמתיר גם בזה ואין

אסור אלא בערב שלוף רוץ דהיינו שאין יכול לתבוע הלוה כלל. אבל בערב קבלן שיכול לתבוע מאיזה מהם שירצה מותר והיינו סברת היש אומרים שהביא מור"ם בש"ע:

עוד כתב שם מרן בב"י משם הה"מ והנמק"י ורבינו ירוחם שנהגו במקומותם להיות הישראל ערב קבלן בשביל חבירו לגוי על פי דברי הרשב"א הנז' וכתב מרן שכן נראה מדברי רבינו הטור מדהביא דברי הראב"ד שסובר כהרשב"א. ומור"ם בר"מ הקשה על זה דמדכתב הטור ואם כתב לו לדין בדינינו שלא לתבוע לערב תחילה שרי יש להוכיח דסבר כרש"י והניח בצ"ע. והרב ט"ז כתב לתרץ זה ונ"ל וי"ל דגם ברישא ס"ל כהרשב"א והכי קאמר שקבל עליו שלא לעשות בדיני גוים שדוחהו הלוה אצל הערב תחילה אלא יתבע מי שירצה ע"כ:

עוד הביא שם מרן סברת בע"הט דס"ל לחלק בין ישראל שלוה מגוי ובין גוי שלוה מישראל. דישראל שלוה מגוי נעשה לו ישראל ערב אפי' לא קבל עליו לדון בדיני ישראל רמ"מ גוי נוטל הרבית ולא אמרו כשקבל עליו לדון בדיני ישראל אלא כגוי שלוה מישראל ונכנס ערב ישראל אחר. וכתב מרן על זה וז"ל ונ"ל דלשי' רש"י לא בעינן שיקבל עליו שלא יתבע לערב עד שיתבע הלוה תחילה ולא ימצא לו נכסים בדוקא. והוא הדין אם נעשה אלם וכו' או שאינו בא לדין כגון שברח וכיוצא דכל שהוא ערב כעין ערב סתם דעלמא שרי ע"כ. ומסיק וכתב וז"ל וראיתי חכמי הדור פוסקין בדין זה להחמיר כדברי רש"י ולא ידענא אמאי כיון שכתבו הפוסקים שפשט ההיתר במקומות רבים כדברי הרשב"א וכלל גדול בדין כל מקום שהלכה רופפת בידך הלך אחר המנהג וכ"ש שגם בע"הט נלוה שם סברת הרשב"א וכו'. והנכון בעיני דלכתחילה מורים כדעת רש"י ובדיעבד היכא דקיימו זוזי שבקינן להו בדון הספקות שהמוציא מחבירו עליו הראיה ע"כ:

נמצא לפ"ז דלדעת מרן ז"ל אם יכול הגוי לתבוע ממי שירצה בדין קבלן אסור לישראל להיות לו ערב לכתחלה והיינו טעמא שבש"ע בתחילה הביא דעת רש"י בסתם ואח"ך כתב סברת הרשב"א בלשון יש יש אומרים. אלא שאם כבר נעשה הישראל ערב באופן זה שיכול לגבות ממי שירצה שכתב מרן בזה דבדיעבד היכא דקיימי זוזי שבקינן להו עדין יש להסתפק בדבריו אם נאמר דהיינו דוקא אם תבע הערב לישראל הלוה בדין לפרוע לו הרבית שפרע בעדו שאין מחייבין את הלוה לפורעו כדין כל הספקות דהמוציא מחבירו עליו הראיה. אבל אם הלוה מעצמו רוצה לפורעו אכתי לא ידענא אם יש איסור בזה ויכולים אנו לומר דכיון דמרן הקשה על חכמי הדור שפוסקים כרש"י משמע שדעתו נוטה להקל כהרשב"א. ולכן לענין ממון אם הלוה לא רצה לפרוע הרבית לא

מפקינן מניה אבל לענין אסור אם רצה הלוה לפרוע הרבית לערב אפשר דיש לסמוך על הרשב"א:

וכן משמע מלשון מרן ז"ל שכתב וז"ל ובדיעבד היכא דקיימי זוזי שבקינן להו כדין הספקות וכו' ע"כ. דמשמע מזה דלענין ממון דוקא אמרי' הכי לפטור את הלוה. ואם איתא דגם לענין אסור הדין כן הי"ל לומר ובדיעבד אסור ללוה ליתן לו הרבית וכ"ש שאין מוציאין ממנו. א"ל שנאמר דס"ל שאם ירצה הלוה לפורעו רשאי ובפרט לסב' הר"י קורקוזא שהביא רבינו הטור שכתב דצריך הלוה לשלם לו. אלא שרבינו הטור חלק עליו בזה וכתב דכיון שיש בו צד אסור למה נחייבנו לפרוע באיסור יעו"ש:

והרב ב"ח פסק כהר"י קורקוזא וכתב דהכא לאו רבית הוא ואפילו רבית דרבנן ליכא אלא דלכתחילה מחזי כרבית כיון שהגוי תובע לערב תחילה ומאחר דעליה דלוה רמייא לסלוקיה מדינא הילכך כל מאי דיהיב ערב לגוי לסלוקי נפשיה מניה הפסידא דאתי מחמתיה קרינן ליה ומחייב לוה לשלומי ליה ואין בזה משום רבית מדינא יעו"ש שפסק כן אפילו בערב שלוף דוץ. אלא דהרב ט"ז חלק עליו ופסק כרבינו הטור יעו"ש:

והגם דמרן ז"ל בש"ע הביא סברת רש"י בסתם היינו להורות דלכתחילה אסור להיות לו ערב כמ"ש בלשונו אסור לישראל אחר להיות ערב אבל בדיעבד אם ירצה הלוה לפרוע לערב לא שמעינן מינה דאסור אלא דמור"ם בהגה פסק כסברת רבינו הטור וכתב דאין צריך לתת רבית שנותן בשבילו דאין אומרים ליתן רבית הרי דס"ל למור"ם ז"ל דאף בדיעבד אסור ליתן הרבית וכפי הכלל המסור בידינו דהיכא דמרן לא גילה דעתו בש"ע ומור"ם פסקו נקטינן כוותיה נמצא דאין היתר שיכול הלוה לפרוע הרבית לערב אלא רוקא היכא שהתנה עם הגוי המלוה שלא יתבע הערב תחלה עד שיתבע את הלוה ולא ימצא לגבות ממנו דבזה אף אם הערב פורע לגוי הרבית יכול לתבוע ללוה דכיון שלא היה יכול הגוי לתבוע את הערב תחילה נמצא שהלוה הוא חייב לגוי בכל הרבית וזה הערב פרע בערו לגוי ולכן יכול לתבוע מהלוה מה שפרע בעדו כדין פורע שאר חובות של חבירו מרעתו שחייב לשלם לו:

והרב מהרשד"ם ז"ל חי"ד סימן ס"ו כתב וז"ל פשיטא למ"ד דלית דין ולית דיין שיאמר שיפסיד השליח או הערב מעותיו כיון שלא הגיע לו הנאה כלל. ואע"פ שהיה מתחילה אסור וכו'. ולדעתי אפי' בישראל היוצא ערב לגוי אע"ג דאסור להיות ערב מ"מ אם יצא לא יפסיד וכו' ע"כ. מדבריו מוכח דס"ל כהר"י קורקוזא וכמ"ש הרב"ח כמש"ל:

והרב כנה"ג ז"ל סימן ק"ע הגה"ט אות ו' כתב על דברי הרב מוהרשד"ם שכתב ולדעתי אפי' בישראל היוצא ערב וכו' לא יפסיד דנראה מדבריו שלא ראה מחלוקת רבינו הטור

והר"י קורקוזא וסיים וכתב דכיון דאיכא פלוגתא יכול הלוה לומר קים לי כהטור וכפסק מור"ם בהגה וכתב משם מוהר"ם די בוטון שאם המלוה מוחזק יכול לומר קים לי כהר"י קורקוזא יעו"ש:

אלא דעדין יש לחלק ולומר דאף לדברי רבינו הטור ומור"ם דפסק כוותיה דאין הלוה יכול לפרוע הרבית לערב היינו אם הערב פרע משלו לגוי וחוזר על הישראל הלוה כדי ליפרע ממנו אבל הכא בנ"ד לגבי הקומיסארייו אם יש לו סחורות משמעון בידו ופורע הרבית לגוי מממון שמעון אכתי יש צד להקל בזה כיון שהערב מעולם לא פרע משלו לגוי וחוזר על ראובן אלא פרע ממון שמעון א"כ אין כאן רבית הבא מישראל לישראל אבל אם אין בידו מממון שמעון ופורע משלו עדיין מחלוקת במקומה עומדת אם יכול לחזור ולגבות משמעון. ולפי פסק מור"ם אינו יכול לחזור ולגבות משמעון כמש"ל:

ובענין אם יכול ראובן הקומיסארייו ללוות לכתחי' מהגוי ברבית לקנות הסחורו' לצורך שמעון מצינו שכ' מרן סוף סי' קס"ט סי"ז וז"ל ישראל שאמר לו חברו לוה לי מעות מגוי ברבית אם נתן לו משכון ללוות עליו אם אחריות הגוי על המשכון בלבד ולא על השליח כלל מותר לשליח ליקח הרבית וליתנו לגוי ואם לא נתן לו משכון אסור אלא אם כן אמר לו לוה לי מעות ברבית מהגוי על שמי והאמינו הגוי והוא סומך על הלוה ולא על השליח עכ"ל. מבואר מזה דדוקא שנתן המשכון של המשלח ביד הגוי והגוי סומך על המשכון וכן נמי כשלוקח המעות ע"ש המשלח והגוי סומך על המשלח בלבד ולא על השליח באחד משני חלוקות אלו מותר. אבל היכא שלא נתן לו משכון וגם הגוי אינו סומך על המשלח כי אם על השליח בלבד הי"ל כערב שלוף דוץ ואסור לרוב הפוסקים כמ"ש:

ומ"מ עדין יש לדון ולומר דהיינו דוקא כשאין ביד השליח ממון של המשלח וכדדייק לישנא דמרן ז"ל שכתב וז"ל אם נתן לו משכון וכו' מותר לשליח ליקח הרבית וליתנו לגוי ואם לא נתן לו משכון אסור וכו' ע"כ. ומדקאמר ליקח הרבית וליתנו לגוי ועל זה סיים וכת' שאם לא נתן לו משכון אסור מוכח דהאיסור הוא דוקא בכה"ג ליקח הרבית מהמשלח וליתנו לגוי אבל אם יש בידו מממון המשלח ופורע ממנו לגוי נראה דאין לאסור:

ומצינו להרב משד"ר ז"ל ח"ב סימן קס"ט שעלה ונסתפק בערב שלוף דוץ וכן באחד ששלח לחבירו ללוות לו מהגוי ברבית ולא אמר השליח לגוי שילוה למשלח באופן שעיקר הלואת הגוי היא לשליח ואח"כ בא המשלח ונותן הרבית ביד הגוי אי אמרינן דהוי ר"ק דהו"ל כנותן הרבית לגוי בעד ישראל חבירו השליח או דילמא כיון שלא הפסיד כלום השליח ואינו צובה ממנו כלום א"כ מה שהמשלח נותן הרבית לגוי הוא

בעד המעות שנטל לעצמו. וכתב וז"ל אבל הכא שהישראל הלוה הוא שליח של חבירו והלוואה היא לצורך חבירו אע"פ שהגוי אינו מכיר אלא לשליח אה"נ שאם השליח פרע רבית לגוי ודאי ראינו חוזר וגובה מהמשלח דהו"ל נותן רבית לישראל. אבל כשהשליח לא הפסיד כלום והמשלח נתן לגוי אינו חוזר וגובה כלום מהשליח שהרי אחריות המעות בתחילתם היו על ישראל המשלח וכו' ע"כ. ולפ"ז יכולים אנו לומר דה"ה נמי שהשליח יש בידו מממון המשלח ופורע הרבית לגוי מממון המשלח דאף שהגוי אינו מכיר אלא לשליח מ"מ כיון שהשליח לא הפסיד כלום ופורע מממון המשלח ואחריו' הממון הוא על המשלח שרי ואף שהרב הנז' לא התיר אלא כשהמשלח בעצמו פורע הרבית לגוי מ"מ הוא הדין והוא הטעם כשהשליח פורע לגוי מממון המשלח וכ"כ הרב הנז' בסו"ד שם שכתב וז"ל אבל הכא שתחילה פרע המשלח לשליח לפרוע לגוי וכ"ש אם המשלח עצמו פרע ביד גוי אכתי מצינן למימר שאינו חוזר על השליח עכ"ל הרי שהזכיר השני חלוקות להתר דהיינו כשהמשלח פרע לגוי הרבית או כשהמשלח נותן הרבית ביר השליח כדי ליתנו לגוי. הן אמת דמדכתב הרב מצינן למימר וכו' משמע דלא פסיקא ליה מילתא להתיר ומ"מ עדיין יש לחלק ולומר דשאני התם דאחר שלוה השליח מהגוי וזקף עליו הקרן אח"כ כשהגיע זמן הפרעון ועלה עליו הרבית אזי נותן המשלח לשליח הרבית כדי ליתנו לגוי כמובן מדבריו. אבל הכא בנדון דידן דכשזקף עליו הקימיסארייו החוב כבר יש בידו מממון הסוחר ופורע הקרן והרבית מממון הסוחר שבידו הו"ל שלוחו של הסוחר לגמרי וכאילו הסוחר לוה מהגוי ופרע הקרן והרבית ואף שהגוי סומך על השליח בלבד מ"מ כיון שיש לשלח סחורות המשלח הו"ל כאלו הגוי סומך על הסחורות שביד השליח. אלא דמ"מ כיון שהגוי לא ידע מזה ולא אמ"ל השליח שהוא לוה לצורך המשלח ושיש בידו סחורות של המשלח אין בידינו להקל להורות כן לכתחי' ולכן מי שנגע יראת ה' בלבו כדי לצאת ידי כל הספקות יאמר הקומיסארייו לגוי כשלוקח ממנו הממון ברבית שממון זה הוא לצורך ישראל פ' ובידו סחורות מאותו פ' כדי שהגוי יסמוך על אותם סחורות ואף שהשליח מתחייב לגוי בפרעון מ"מ כיון שמגלה דעתו בפני הגוי שהוא לצורך פ' הו"ל שליח בעלמ' והא עדיפא ממ"ש מרן בב"י בסי' קס"ט בשם המצאתי כתוב דישראל הלוה מעות מגוי לצורך ישראל חבירו שמותר לאותו יש' שהוא שליח לקבל הרבית מיד ישראל חבירו וליתן לגוי יעו"ש. הרי דכיון שאמר בשעת ההלואה שהוא לצורך חברו מותר ליקח ממנו הרבית וליתנו לגוי וכ"ש היכא שיש בידו סחורו' משל הסוחר ואומר לגוי בשעת ההלואה שהוא לצורך סוחר פ' ופודע לגוי הקרן והרבית מממון הסוחר שבידו דאין כאן אסור כמש"ל. אלא שאם אין בידו

מממון הסוחר צריך שיאמר לגוי שממון זה הוא לצורך פ' ושיסמוך על הסוחר ולא על השליח כמ"ש מין בש"ע. ועיין להרב דבר משה חי"ד סי' כ"ב שהאריך למעניתו והביא מחלוקת הפוסקים בזה ומסקנת דבריו דהמוחזק בממון יכול לומר קי"ל וכו' יעו"ש:

סימן ע

זה מה שהשבתי על הפס"ד שכתב מהרי"ע בוחצירה נר"ו להתיר בנותן לגוי מעות להתעסק בנבלות וטרפות:

ראיתי את השאלה ואת אשר נגזר עליה מאת החכם הפוסק נר"ו והנה תחלה צריכים אנו לבאר סברות הפוסקים בעיקר הדין של עושה סחורה בדבר האסור אם הוא מדאורייתא או מדרבנן. ואח"ך נבאר מה שנוגע לענין הדין בנדון השאלה בע"ה. כתב הרמב"ם פ"ח מהלכות מאכלות אסורות הלכה י"ו וז"ל וכל דבר שאסור באכילה ומותר בהנאה אע"פ שהוא מותר בהנאה אסור לעשות בו סחורה ולכוין מלאכתו בדברים אסורים חוץ מן החלב שהרי נאמר בו יעשה לכל מלאכה לפיכך אין עושין סחורה לא בנבלות ולא בטרפות ולא בשקצים ולא ברמשים ע"כ:

ומפשט דברי הרמב"ם ז"ל נראה דאסור זה הוי דאורייתא ממ"ש חוץ מן החלב שהרי נאמר בו וכו' ומדהוצרך להוציא היתר החלב מהכתוב מכלל דאסור שאר דברים הם מן התורה ג"כ. וכמ"ש בפ' כ"ש דכ"ג דמפיק לה מדכתיב גבי שרצים יהיו ודריש בהוייתם יהיו שלא יהנה מהם בדרך משא ומתן ומדכתיב לכם מפקינן דמותר בהנאה בדרך מקרה אם נזדמנו לו שמותר למוכרם. וכן כתב הרפ"ח בסי' קי"ז בדעת הרמב"ם וז"ל. ואי אסור סחורה הוי מדרבנן מאי האי דקאמר חוץ מן החלב מאי אירייא חלב והלא כלהו מלי נמי שרו בסחורה מן התורה דומיא דחלב. אלא ודאי דסבור הרב דאסור הסחורה הוי מן התורה וכו' ע"כ. וכן דקדק הרב מהר"א די בוטון בתשובה סי' ה' בדברי הרמב"ם וז"ל מדכתב חוץ מן החלב שהרי נאמר וכו' משמע דבשאר אסורי' דלא כתיב בהו לכל מלאכה אסור לעשות בהם סחורה מד"ת. וכתב ע"ז לפיכך אין עושין סחורה וכו' משמע דאסור מ"הת לעשות סחורה בנבלות וטרפות כדגרסי' בירושלמי וכו' ובפ' כ"ש וכו' ע"כ וכת' שם שכן משמע בתשובת הרמב"ן דהוי דאורייתא:

גם הרב משנה למלך שם הלכה י"ח הכריח כן מדברי הרמב"ם שכתב וז"ל ואם איתא דס"ל דכל דבר שאסור באכילה מן התורה מותר לעשות בו סחורה אלא שחז"ל גזרו ואסרו בסחורה מנין לו לרבינו שגם על החלב לא גזרו דומיא דשאר אסורים. אלא וראי דס"ל לרבינו דאסור הסחורה הוא מן התורה ומשום הכי כתב חוץ מן החלב וכו' ע"כ. הן אמת דר"ז דדבר שמפורש התרו בתורה אם יכולים חז"ל לאוסרו איכא פלוגתא בין

הא האחרונים הלא בספרתם (ועיין בט"ז סימן הנז' ובא"ח סי' תקפ"ח והרב חוות יאיר סי' קמ"ב ברכ"י א"ח סי' תקפ"ח ועיין באר יעקב חי"ד לסי' קי"ז:)

גם הרב מהר"ד פארדו בספר מכתם לדוד חי"ד סי' י"ר דקדק מדברי הרמב"ם דאיסורו מן התורה וכתב שם וז"ל הדרן למאי דאתינן עלה מעיקרא כי עלה בידינו מסוגיאי דתרי תלמודי מדברי הברייתא דת"ב ומפסק הרמב"ם דאסור הסחורה בדברים האסורים באכילה הוא אסור דאורייתא. וכ"כ הרא"ש וכו' וכ"כ התוס' וכו' ע"כ וכ"כ ה' קול אליהו חי"ד ס"סי כ"ו יעו"ש:

הן אמת דמדברי הה"מ שם נראה לכאורה דסבר בדעת הרמב"ם דהוי דרבנן שכתב שם וז"ל דע שאין זה דוקא במה שהוא אסור באכילה ואינו עומד למלאכה אבל מה שעומד למלאכה כגון חמור וגמל מותר לעשות סחורה שהרי אין לחוש בהם מחמת אכילה וכן מפורש בירושלמי פרק מרובה עכ"ל. ומדקאמר בהתר חמור וגמל מטעמא דאין לחוש בהם מחמת וכו' משמע דטעם אסור הסחור' בדברים האסורים הראוים לאכילה היינו שמא יבא לאכול מהם:

ויכולים אנו לומר דלפי מ"ש שם הרמב"ם הלכה ט"ו וז"ל כגון שקצים ורמשים ודם ואבר מן החי וגיד הנשה שכל אלו מותרים בהנאה מפי הקבלה אע"פ שהם אסורים באכילה ע"כ. על זה סיים וכתב בהלכה י"ו וכל דבר שאסור באכילה ומותר בהנאה וכו' אסור לעשות בו סחורה וכו' והיינו מפי הקבלה דכי היכי דהתר הנאה אינו מפורש בהדיא בתודה והוי מפי הקבלה כמ"ש הרמב"ם ה"נ אסור הסחורה הוי מפי הקבלה ובאה הקבלה שטעם האסור הוא שמא יבא לאכול מהם והיינו כדי להתיר חמור וגמל דלאו בני אכילה נינהו ולא שייך בהו האי טעמא דשמא יבא לאכול דאי לאו האי טעמא היינו אוסרים הכל וזה מדוקדק בלשון ה"ה שכתב אבל מה שעומד למלאכה כגון חמור וגמל מותר וכו' שהרי אין לחוש וכו' אבל לעולם דהוי דאורייתא כידוע מדברי הרמב"ם בכמה מקומות דמפי הקבלה קרי ליה דאורייתא וכ"כ הרפ"ח שם בדברי הרמב"ם וישב ההיא דפרק כ"ש לדעתו יעו"ש ולפ"ז מרן ז"ל בש"ע סי' קי"ז שהעתיק דברי הרמב"ם ודאי דסבר דאסור הסחורה הוי דאורייתא:

גם דעת התוספות בפ' כ"ש דהוי דאורייתא שעל מ"ש הש"ס אמר קרא יהיו בהוייתם יהיו כתבו התוספות וז"ל. ואם תאמר סוסים וחמורים היכי זבנינן וי"ל דבמדי דאכילה וכו' מיירי ע"כ ור"ל דקרא דכתיב יהיו מיירי במדי דאכילה שהרי גבי שרצים העומדים לאכילה כתיב האי קרא דיהיו כמ"ש וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת וכו' שקץ הם לכם ושקץ יהיו לכם. ודגים בני אכילה נינהו ומינה ילפינן דלא אסרה תורה לעשות סחורה

מדכתיב יהיו אלא דוקא במדי דאכילה דומיא דדגים. אבל חמור וגמל שאין עומדים לאכילה אלא למלאכה אינו בכלל האסור:

כתבו עוד התוספות וז"ל וא"ת דאמרינן במרובה דפ"ב אסיר לישראל לגדל חזירים ותפוק ליה דמדאוריי' אסור וז"ל דנפקא מינה למיקם בארור א"נ הא דאסור מדאורי' היינו להשתכר ולמכור לנכרים לאכול אבל להשתכר בשמנן או בעורן לא או שמגדלן שלא למכור אלא למשוח ולהדליק אפ"ה בחזירים אסור. א"נ בנזדמנו לו כגון שנפלו לו בירושה אין לגדלם עכ"ל מוכח מדבריה' דסברי דאסור הסחו' הוי דאוריי' וטעמא דכתבו כתי' ב' דאינו אסור אלא למכור לאכי' היינו דכיון דילפי מקרא דיהיו דכתיב גבי שרצים דאינו אסור אלא במדי דאכילה דבהכי מיירי קרא כמ"ש דכוותה נמי ילפינן רלא אסרה תורה אלא למכור לאכילה והוי דבר הלמד מעניינו אבל למכור השומן למלאכה שרי דאין זה בכלל האסור ובתי' זה השני תירץ התוס' בפרק מרובה בשם ר"ת יעו"ש:

גם מדברי הרשב"א בתשובה סימן ש"א מוכח דאסור הסחורה הוא מן התורה שאחר שהביא משנה דפ' ז' דשביעית כתב עליה וז"ל ופירשו בגמרא בפ' כ"ש טעמא דאסור לכתחילה לכוין בהם מלאכתו משום דכתיב טמאים יהיו לכם בהוייתם יהיו ובירושלמי גרסינן במסכת שביעית כתיב טמאים הם מה ת"ל טמאים יהיו לכם. אלא אחר לאסור אכילה ואחד לאסור הנאה פירוש אסור הנאה דרך סחורה וכו' ע"כ ועיין יכין ובועז ח"ב סי' כ"ח:

ובשיטה מקובצת על קמא בההיא דמרובה הקשו קושית התוספות ותירץ בשם הרשב"א דההוא מיירי בנזדמנו לו וכו' כמ"ש התוספות בתירוץ השלישי. הן אמת דמצינו להרשב"א בסי' תפ"ט שכתב וז"ל כל העורות מותר לעשות בהם סחורה וללבוש אותם שלא אסרו אלא מה שהוא נאכל וכל מה שעמד לאכילה וכו' ע"כ. מלשון זה משמע דאסור הסחורה מדרבנן שהרי כתב דלא אסרו אלא מה שהוא נאכל וכו' ולשון זה דלא אסרו נראה שחז"ל לא אסרו אלא מה שעמד לאכילה ובודאי דטעמא הוי שמא יבא לאכול מהם והגם דבסי' ש"א הביא דרשה דפ' כ"ש ודרשה דירושלמי יכולים אנו לומר דאסמכתא בעלמא נינהו. וכן נראה מאותה תשובה שהביא מרן בב"י שכתב ואף כי אמרת שכן מצאת בהוספות בפרק מרובה והוא שכתבת שאם אינו סוחר ונו' אלא לתקן בהם עורות וכו' מותר זה נראה לי בשבוש שכל הדברים שמגדל אותם אדם לאכילה כחזיר וכבהמה ועוף שרגיל בני אדם לגדלם כדי לאוכלם ואין רובן עשויים לתשמיש אסור לעשות בהם סחורה גזרה שמא יבא לאכול מהם יצאו חמור וגמל שאין אדם מגדל רובם אלא למלאכתן וכו' ע"כ מבו' מדבריו שהמין שרובו הוא לאכילה אף שמגדל אותו

לתשמיש אסור שמא יבא לאכול מהם. ומדכתב הטעם שמא יבא לאכול מהם נראה דאסורו מדרבנן:

ומ"מ עדין יכולים אנו לומ' דסב' הרשב"א דכשמגדלם למוכרם לאכילה אסורו מן התורה כמ"ש התוס' אלא שמה שהתירו התוס' כשאינו מגדלם אלא למכור שמנן ועורן למלאכה שאין זה בכלל האסור כמש"ל. מודה הרשב"א בזה שאינו בכלל אסור תורה. אלא דסב' שחז"ל אסרו דבר זה שמא יבא לאכול מהם. וכן נראה מפשט לשונו שעל מ"ש השואל בשם התוספות שאם אינו סוחר בדברים אלו אלא למשוח בשמנן דשרי על זה כתב הרב דנ"ל כשבוש דכיון דרובן לאכילה אף שמגדלם למשוח בשמנן אסור. ועל חלוקה זו הוא שכתב שמא יבא לאכול דר"ל שחז"ל גזרו על זה אבל לעולם דלמוכרם לאכילה אסורו מן התורה:

ולפי זה גם ההיא דסימן תפ"ט שכתב דלא אסרו אלא מה שהוא נאכל וכו'. ר"ל דבזה אסרו חז"ל אף שמגדל למשוח בשמנן דכיון שראוי לאכילה חיישינן שמא יבא לאכול מהם לאפוקי העורות שהוא הנדון שנשאל עליו דאין בהם אפילו אסור דרבנן כיון שאינם ראויים לאכילה:

וכן מצינו להרב כנ"הג שם הג"הט אות ב' שכתב וז"ל וכתב מהר"ש יונה דס"ל להרשב"א דלעשות סחורה בהם ולמכור לגוים לאכול אסורו מדאורייתא והיינו תשובה דסי' ש"א. אבל כשאינו מסתחר בדברים אלו אלא לתקן עורות אין אסורו אלא מדרבנן והיינו תשובת הרשב"א שהביא רבינו ב"י וכו' ע"כ:

שוב מצינו להרב מהר"מ די בוטון סי' ה' שכתב וז"ל ומ"ש הרשב"א ז"ל בתשובה הביאה מוהריק"א ז"ל בסי' קי"ז וז"ל שכל הדברים שמגדל אדם לאכילה כחזיר וכבהמה ועיף עד אסור לעשות בהם סחורה גזרה שמא יבא לאכול וכו' אין דעת הרב בזה שעקר האסור משום גזרה דרבנן הויא דתלמוד ערוך הוא בפ' כ"ש וכו' ובירושלמי פ"ז דשביעית ובפ' מרובה מקרא מפיק ליה וכ"כ התוספות בפרק הנז' אלא טעמא יהיב הרב ז"ל לדברים שדרך בני אדם לגדלם לאכילה אע"פ שאדם זה מגדלם לעבד עורות אסור להעמידם מן התורה דאיכא חשש שמא יבא לאכול וכו' ע"כ. מבואר מדבריו שפירש בדברי הרשב"א שעיקר אסור הסחורה כשמוכרן לאכילה אסור מדינא מן התורה ולאו מטעמא דשמא יבא לאכול. אלא דלגדלם למשוח עורות סלקא דעתך אמינא דאין זה בכלל האסור אחר דלא מיירי קרא אלא במדי דאכילה כמ"ש התוספות. לזה כתב הרשב"א דאף בזה אסור להעמידם מן התורה שמא יבא לאכול כיון דעכ"פ ראוים הם לאכילה באופן דלא הוצרך הרשב"א לטעם זה דשמא יבא לאכול אלא דוקא לאותה חלוקה שמגדלן למשוח עורות:

גם הרב פר"ח אחר שהוכיח דאסור הסחורה הוי מן התורה כתב וז"ל וכן נר' מדברי הרשב"א בתשו' בסי' ש"א ע"ש. ואע"פ שבסי' תפ"ט כתב שלא אסרו אלא מה שהוא נאכל וכל מה שעומד לאכילה וכן בתשובה שהביא הב"י כתב כל הדברים שמגדל אותם לאכילה ואין רובם עשויים לתשמישן אסור לעשות בהם סחורה גזרה שמא יבא לאכול מהם דמש' לכאורה שהיו מדרבנן ליתא אלא דלפי שהאסור וההתר אינם מפורשים בתודה אלא שהכתוב מסרו לחכמים שייך שפיר למי מר הני לישני וכו' ע"כ. וכ"כ הרב הט"ז שם על דברי הרשב"א שכתב הטעם שמא יבא לאכול מהם יעו"ש ס"ק א'. הן אמת דהרב מהרד"ף ז"ל סי' י"ד הבין בדעת הרשב"א דמדכתב הטעם שמה יבא לאכול דס"ל דהוי דרבנן וכ' שם וז"ל תמצית הדברים דלפום מאי דחזי לן הך מלתא תליא באשלי רברבי דלהרי"ף דמייתי בהלכות ההיא דר' אבהו וה"נ להרמב"ם והרא"ש והתוס' אסור הסחורה בדברים האסורים הויא מן התורה וגם הסמ"ג וכו' ברם להרשב"א והרמב"ן וגליון התו' והר"ב והמרדכי ובעל ת"הד אינו אלא מדרבנן וכו' ע"כ. ומ"ש הרב דהרמב"ן סבר דהוי דרבנן הוא הפך מ"ש הרב מהר"ם די בוטון משמו דהוי דאורייתא כמש"ל:

וכן מוכח מדברי הרשב"ץ ח"ג סי' רצ"ב דאסור הסחורה הוא מן התורה דאחר שהביא ההיא דפ' כ"ש כ' וז"ל והעולה מזה הוא שלא התירן הכתוב אלא אם נזדמנו לו בדיעבד אבל לכתחלה לצוד אותם ולמוכרן אסור וכז'. אבל לקנות טריפה לעשות סחורה אסור וכו' והיוצא לנו מזה הוא כי השוחט בהמתו ויצאה טריפה שיכול למוכרה לגוי מיד וכו' והדבר פשוט שאם מצא קונה אפי' בזול הרבה שהוא עובד על ד"ת אם אינו מוכרם מיד עכ"ל:

גם הרב משנה למלך פ"ח מהלכות מ"א ה' י"ח כ' דהסכמת כל הפוסקים דאסיר סחורה בדברים האסורים באכילה הוא מן התורה וכן הביא שם משם הרב פ"מ וכתב דסברת בעל ת"הד דסבר שהוא מדבריהם סב' יחיד הוא יעו"ש:

והרב בעל פרי תואר סי' קי"ז סק"ב אחר שנשא ונתן בדברי הש"ס דפ' כ"ש מסיק וכ' וז"ל באופן פשטא דש"ס מש' דמדאורייתא לכתחלה אסור. ובדיעבד מותר והגם דלא אשכחן בדאורי' דבר דלכתחי' אסור ודיעבד מותר. הכא גלה קרא כי ליכא לאוקומי דרשת יהיו ודרשת לכם אלא בכה"ג. ומדברי התוס' בפ' כ"ש ובמרובה וכו' הדברים יגידו לנו דסוברים דאסור זה מדאוריתא דדרשה זו דיהיו דרשה גמורה היא וכך העלו רוב הפוס' רוב בנין ורוב מנין דהוי דאורייתא א"נ דברי קבלה ואסמכוה אקרא ודברי קבלה כדברי תורה דמו בענין ספיקא דאסור וכדומה וכו' ע"כ:

גם הרב חק"ל בי"ד סי' קמ"א דרי"ז ע"ר כ' וז"ל ואולם בעיקר אסור זה אי הוי מד"ת מבואר בפסחים דכ"ג ובירוש' פ"ז דשביעית ובת"כ פרשת שמיני גבי שרץ המים דהוי ר"ת וכ"כ כל הפוסקים זולת הת"הד סי' ר' שכ' בשם גליון תוס' דהוי מדבריהם וכבר תמהו על דבריו כל הבאים אחריו והעלו שדברי יחיד הם. ועם שראיתי להרמ"ע מפאנו סי' כ"ט שגם הוא נקיט בפשוט דהוי דרבנן הם דכרי תימה כמו שתמהו על דברי ת"הד וכו' ע"כ:

וכן מוכח מדברי הרב בית יהודה חי"ד סי' ט"ו שכ' וז"ל דבר פשוט הוא אם עושה כן כדי למכור הבשר ולהסתחר בו הא ודאי אסור וכו' דהתורה לא התירה הנאה בהם כדכתיב לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי. אלא בנזדמנו לו וכו' אבל לקנותה ולמוכרה הא ודאי אסור וכו' ע"כ:

גם הרב כרם שלמה חי"ד סי' ט"ו כת' וז"ל דלדעת רובא דרבוותא וכמעט כולם אסור לעשות סחורה בדבר אסור של תורה הוא מדאורייתא כמ"ש הרב הגדול בעל פ"מ והכנ"הג וכו' ע"כ יעו"ש. וכ"כ הרב שדה הארץ חי"ד סי' ב'. וכן הביא הרב מוהר"ר חיד"א ז"ל בס' יעיר אזן משם כמה פוסקים דאסור הסחורה הוא מדאורייתא אלא שכתב דהרשב"א סבר דהוא דרבנן יעו"ש מערכת א' אות ס"ח. נקטינן מהאמור דלדעת רובא דרובא דרבוות' ראשו' ואחרונים אסור הסחורה הוא מדאורייתא כמ"ש:

מעתה פש גבן לברורי במגדל למשוח עורות וכיוצא לדעת מרן אי ס"ל כהתוס' דמותר או ס"ל כהרשב"א דאסור:

והנה החכם הפוס' נר"ו הביא דברי הרש"ך דבתחי' רצה להוכיח מלשון מרן שכתב אם הוא דבר המיוחד למאכל ארם דמשמע דס"ל כהרשב"א. ואח"כ כתב וי"ל דהכי קאמר אם הוא דבר המיוחד לעולם אכילה לאפוקי אם יחדו שלא לצורך אכילה. וכ"מ בב"י ד"ה כתב הרמב"ם וכ"מ בח"מ וכו'. מ"ש הרב וכ"מ בב"י וכו' ר"ל דמרן אחר שהביא הירוש' סיים שם וכתב וז"ל משמע דאין אסור לעשות סחורה באסורי תורה אלא בדברים שהם מיוחדים למאכל. אבל בדברים שאינם מיוחדים למאכל מותר וכ"כ התוס' וכו' ע"כ. דמזה משמע דס"ל למרן כהתוס' ועדין היינו יכולים לומר דאין שום הכרח משם דמרן סבר כדעת התוספות דמרן ז"ל כתב זה על דברי הירושלמי שהביא שם שכתב והרי חמור למלאכתו הוא גדל וכו'. וע"ז כתב מרן דמזה משמע דאין אסור לעשות סחורה אלא בדברים המיוחדים למאכל דר"ל מדהתירו בירוש' חמור וגמל משמע דאין אסור אלא בדבר המיוחד למאכל ויכולים אנו לומר דמ"ש בדברים המיוחדים למאכל ר"ל שדרך בני אדם ליחדם למאכל אף שהוא לא יחדו למאכל אסור ומה שסיים מרן ע"ז

וכ"כ התוס' וכו' לאו לכולא מילתא שכתבו התוס' קאי אלא על מה שכתבו דהיינו דוקא בדבר העומד לאכילה ולא נחית מרן בזה להתיר למשוח עורות כמו שסיים ר"ת. אלא רבא להתיר דבר שאינו מיוחד לאכילה כמו חמור וגמל. באופן דאין שום הכרח כדברי מרן דסבר כר"ת. והיינו דכתב הרש"ך וכ"מ בב"י וכו'. דר"ל משמעות בעלמא ואין שום הכרח בדבר:

אלא דהר' כנ"הג הגה"בי אות י"א כ' וז"ל ולענין הלכה פשט רבינו ב"י בספר הקצר מוכח כהרשב"א וכך הם דברי בעל הלבוש וכ"פ הב"ח. אבל הש"ך פי' דבריו כדברי התוס' ועיין במהר"ש יונה ע"כ הרי שהרב כנ"הג הבין בדברי הרש"ך שפירש דברי מרן כהתוס' אלא שהוא ז"ל לא דרך בדרך זה אלא שפשט דברי מרן מוכח כהרשב"א. ולפי הכלל המסור בידינו בכללי הפוס' שהסבר' שמביא הפוסק באחרונה כן דעתו הלכה. א"כ אחר שמרן בב"י הביא דברי הרשב"א באחרונה יש לנו לומר דסבר כהרשב"א:

ומצינו לה' חסד לאברהם חי"ד סי' ט' דף פ"ח ע"ב שכתב דאין בדברי מרן בח"מ כ"כ הכרח שפסק כהתוס' דשם לא פסק אלא דלא יגדל חזירים אפי' למשוח וכו' ודין זה אתי ככ"ע דכיון דהתוס' אסרי מכ"ש הרשב"א ואה"נ דלהרשב"א אף מדאורייתא אסור אפילו למשוח ומש"ש דבאותה שעה גזרו שלא יבדלו חזירים הרבותא לדידיה היא למיקם עליה בארור או אפילו בנזדמנו וכמ"ש התו' בפ' כ"ש. ומצינן למימר דמדסתם מרן בח"מ ולא חילק בין לכתחי' להיכא דנזדמנו כמו שחילק בי"ד סי' קי"ז על הסתם אסור בכל גווני יעו"ש:

הן אמת דמההיא דח"מ סי' ת"ט שהביא הרש"ך נראה שהיא ראיה מכרחת דמרן ס"ל כסברת התוס' דלמשוח עורות מותר דבזה הוי בחזירים אסור מוסיף דאפי' למשוח עורות אסור משים מעשה שהיה. אלא דצריכים אנו למשכוני נפשין לפרש ההיא דסי' ת"ט כדעת הרשב"א לשיבאו דברי הכנ"הג ודאזלי לשיטתיה על נכון ולא להניח דבריהם בקימה כמ"ש החכם הפוסק נר"ו דמה יענו להיא דסי' ת"ט וכו'. ומה גם לדברי הרב הלבוש ז"ל דבי"ד סי' קי"ז פי' להדיא כהרשב"א שכל שרוך בני אדם לגדלם כדי לאוכלם אע"פ שהוא אין מחשבתו לגדלם לאכילה אלא למשיח עורות בשמנן או למוכרם לאחרים למשוח עורות בשמנן אסור. ובח"מ סי' ת"ט כתב לא יגדל ישראל חזירים בכל מקום אפילו למשוח בהם עורות ואצ"ל לסחורה משום מעשה שהיה וכו'. דאלו למוכרם לגוי אף מדאורייתא אסור. הרי דהאסור מוסיף שיש בחזירים משום מעשה שהיה היינו למשוח בהם עורות הא שאר דברים טמאים מותר לגדלם למשוח בהם עורות. והוי הפך מ"ש בי"ד דאפי' למשוח עורות אסור. וכ' ע"ז החכם הפוסק ומהתימה הגדולה על

הלבוש וכו'. ויכולים אנו לומר דהלבוש ס"ל דלא אסרה הורה אלא בדבר העומד לאכילה ובמוכר לאכילה וכמ"ש התוס'. אבל למשוח עורות הגם דמן התורה מותר ס"ל להרב שחז"ל גזרו אף בזה שמא יבא לאכול מהם אחר שעכ"פ הוא ראוי לאכילה וכמש"ל בדברי הרשב"א וזה מדוקדק בלשונו שכתב בי"ד למשוח עורות בשמנן בכה"ג אסור לעשות בהם סחורה שמא יבא לאכול מהם. משמע דעל חלוקה זו הוא דאמרינן שמא יבא לאכול רזה הלשון של גזרה לא יצדק אלא מדרבנן שגזרו דבר זה ומדלא כ' חששא זו דשמא יבא לאכול בתחילה בעיקר הדין גבי אסור הסחורה דמפיק לה מקרא דושקץ יהיו לכם משמע דבדבר שאסור מן התורה לעשות בו סחורה ליכא למימר טעמא דשמא יבא לאכול. ומ"ש בח"מ וז"ל וע"כ הגזרה היתה שלא לגדלם אפילו למשוח בהם עורות דאלו למוכרם לגוי אף מדאורייתא אסור כדכתיבנא טעמא בלבוש עט"ז סי' קי"ז עכ"ל ר"ל דאפי' למשוח בהם עורות שאין בזה אסור תורה רק אסורא דרבנן. בחזירים הוסיפו על אותה גזרה למיקם עליה בארור ואצ"ל למוכרם לגוי לאכילה דבזה אף מדאורייתא אסור:

ומעתה גם דברי מרן בח"מ יכולים אנו לפרשם בדרך זה. ולעולם ס"ל למרן כהרשב"א דבמוכר לאכילה אסורו מן התורה ולמשוח עורות אסורו מדרבנן שמא יבא לאכול ובחזיר הוסיפו על הגזרה למיקם עליה בארוד אף במגדל למשוח עורות. ובזה יבאו דברי הרב כנ"הג על נכון שכ' דמרן ס"ל כהרשב"א ולזה רמז אח"ז וכ' ועיין במהר"ש יונה דהיינו שחלק חלוק זה בדברי הרשב"א. ולדעת הרש"ך יכולים אנו לומר דכיון דאין שום הכרע בדברי מרן לכן כ' עמ"ש דמרן ס"ל כהתוס' וכ"מ בח"מ וכו' דהיינו משמעות בעלמא. אלא דמשפט לשונו לא משמע כן אלא שהבין כדעת מרן דס"ל כר"ת וכמ"ש הרב כנה"ג אות י"א כמש"ל:

עוד אפשר לומ' בדעת מרן שהעתיק דין זה מדברי הרא"ש ס"פ מרובה. דבשאר דברים לגדלם לעצמו כדי למשוח עורות בשמנן ולמכור העורות מותר שהרי אחר דמותר בהנאה ולא אסרה תורה אלא דרך סחורה הו"ל כאלו קנה שומן של דבר טמא למשוח עורות ולמכור העורות שאין בזה שום איסור. ה"נ לקנות אותו דבר טמא כדי להוציא ממנו השומן לעורות יהיה מותר. אבל למכור אותו הדבר לגוי אפי' למשוח עורות אסור כיין דהוי דרך סחורה. אבל בחזיר אפילו מגדלו לעצמו למשוח עורות אסור משום מעשה שהיה:

וכן נראה מדקדוק לשון הרא"ש שהעתיק מרן דבריו בב"י ח"מ סי' ת"ט וז"ל ולא יגדל חזירים בכ"מ ואפי' כרי למשוח מהן עורות. דאלו למוכרו לנכרים אף מדאורייתא אסור כדתנן פ"ז דשביעית וכו' ובפרק כ"ש דריש מקרא וכו' ע"כ. ומדקאמר דאלו למוכרו

לנכרים אף מדאורייתא אסור ולא קאמר למוכרו לאכילה כמ"ש התוס' נראה דאף באותו נדון למשוח עורות אסור למוכרו מן התורה כיון דהוי דרך סחורה:

וכן נראה מדכרי הרב"ח בי"ד סי' קי"ז עמ"ש רבינו הטור זה הכלל כל שאסור מן התורה אסור לעשות בו סחורה כ' וז"ל והא דתנן סוף מרובה דתקנו חז"ל דאסור לגדל חזירים כ' הרא"ש לשם דאפילו כדי למשוח מהן עורות אסור וכו' עכ"ל. והיינו דלא כפי' ר"ת לשם ובפ' כ"ש דלגדלם למשוח עורות שרי וכ"פ באגודה וכו' דליתאי עוד תי' התוס' בפ' כ"ש דאעפ"י דמדאורייתא אסור תקנת חז"ל היתה בחזירים למיקם עליה בארור משום מעשה שהיה וכו'. וזה דעת רבינו שכ' בסתם דאסור לעשות סחורה ולא כ' להתיר במגדלם למשוח עורות ודלא כד"ת אלא כדפ' הרא"ש וכ"כ ב"י שכ"פ הרשב"א ותמה על דברי התוס' והכי נקטי' וכו' ע"כ. הרי דמה שהתיר ר"ת למוכרם כדי למשוח עורות בזה ס"ל להרא"ש דאסור. וכפי זה מוכרחים אנו לומר דמ"ש הרא"ש בחזיר דאפילו למשוח עורות אסור היינו במגדלם למשוח עורות לעצמו דבשאר דברים מותר והכא אסור. ואלו ר"ת מתיר בשאר דברים בין לעצמו בין למכור לאחרים וכמבואר להדיא בתו' דנקט הב' חלוקות:

וכן נראה מדברי מהרש"ל בס' ים של שלמה בפ' מרובה שכ' וז"ל ואין מגדלים חזירים בכ"מ וגם הוא בכלל ארור שגזרו חז"ל וכו' ואין לומר שמגדלם כדי להרויח ולעשות בהם סחורה דהא פשיטא שאסור כדאיתא במס' שבת פ' כלל גדול אין עושין סחורה וכו' ודרשי' מקרא טמאים יהיו וכו' וכן בפ' כ"ש. אלא איירי אפילו לגדלם כרי למשוח בהם עורות או לגדלם מחמת עורם אפי"ה אסור וכו' ע"כ. ומדקאמר כדי להרויח ולעשות בהם סחורה דהא פשיטא דאסור ולא קאמר למוכרם לאכילה ע"ש דלסחורה בכל גוונא אסור. גם מוכח מדבריו דסב' דאסור הסחורה הוי דאורייתא וכ"כ גבי גר שנפלו לו כלבים וחזירים בירושה מוכרם ע"י ע"י שכ' וז"ל ונראה רוקא שנפלו לו בירושה. אבל עבר וקנה אותם להסתחר דעבר על אסור דאוריי' כדאיתא בפ' כל שעה וכו' לא הקלו גביה ומוכרם מיד וכו' ע"כ:

גם מדברי מרן בב"י ח"מ סי' ת"ט נר' דהרא"ש לא ס"ל כר"ת שעמ"ש רבינו הטור שם אפי' למשוח בהן עורות כ' מרן שם וז"ל כ"כ שם הרא"ש וכו' ע"כ. ומדלא כ' וכ"כ ד"ת ולא כתב אלא דברי הרא"ש לבדו משמע דס"ל כדברי הב"ח דהרא"ש פליג על ר"ת בהא וסבר כהרשב"א:

וכן נראה מדברי הסמ"ע שם סק"ד שכ' וז"ל ואצ"ל לסחורה דלסחורה אסור מדאורייתא כמ"ש בי"ד סי' קי"ז דאסור לסחור בכל הדברים האסורים מן התורה לאכול אע"פ

שמותרים בהנאה עכ"ל. ומדקאמר סתם דלסחורה אסור מדאורייתא וכו'. ולא חלק בין מוכר לאכילה למוכר למשוח עורות משמע דלסחורה בכ"ג אסור ולא שרי אלא למשוח עורות לעצמו. ובחזיר אף בהאי גוונא אסור אלא דהרש"ך בסי' קי"ז השוה דעת הרא"ש עם ר"ת לפי מה שהבין בדעת מרן דס"ל כר"ת:

איך שיהיה אחר שמסקנת רוב הפוסקים הוא דבמוכר לאכילה אסורו מן התורה וע"כ לא פליגי אלא במוכר למשוח עורות. אין להכריח מזה דבנותן מעות לגוי להתעסק בנבלות וטריפות ולמוכרם לגוים לאכילה שיהיה מותר. כיון דלא שייך הטעם שמא יבא לאכול אף למאן דמתיר במוכר למשוח עורות. דדוקא בדבר שאיסורו מדרבנן ופירשו לנו הטעם של האסור בזה הוא דאמרינן דהיכא דלא שייך ט' זה יש להתיר. אבל בדבר שאסורו מן התורה דהיינו במוכר לאכילה הגם שחז"ל פירשו לנו הטעם דשמא יבא לאכול היינו למר כרי להתיר חמור וגמל. ולמר כדי להתיר במוכר למשוח עורות. אבל להוסיף מדעתינו התר בנותן לגוי להתעסק שלא נזכר התרו בדברי רז"ל אין בידינו אחר שאיסורו מן התורה. וכל מה שאסור לישראל לעשותו אסור לומר לגוי לעשותו:

ולפ"ז הגם שכ' הרב ש"ך עמ"ש מרן אסור לעשות בו סחורה שהטעם הוא שמא יבא לאכול מהם אבל אם אינו מוכר לצורך אכילה ליכא למגזר וכו' היינו דבא לתת טעם לעיקר אסור הסחורה במידי דאכילה שהוא שמא יבא לאכול מהם. שכך נראה להם לרז"ל לומר טעם זה אחר דכתיב יהיו וכתיב לכם. דאסורא דיהיו מיירי במוכר לאכילה. והיתרא דלכם מיירי במוכר למלאכה דהיינו למשוח עורות וכו'. ולכן הכריחו חז"ל דטעם האסור הוא שמא יבא לאכול מהם וא"א לומר דהרש"ך ס"ל בדעת מרן דאסור הסחורה הוא מדרבנן אחר שמרן העתיק לשון הרמב"ם. והרי הכריחו הפוסק' מדברי הרמב"ם דסבר שהוא מדאורייתא. ומה גם ששלשה עמודי ההוראה שכיחו של מרן נכון עליהם סברי דאסורו מדאורייתא וכמש"ל. ולפ"ז מוכרחים אנו לומר דמ"ש הרש"ך ע"ד מרן הטעם שמא יבא לאכול מהם היינו כדי להתיר במוכר למלאכה. ואה"נ אם היה טעם האסור דשמא יבא לאכול מפו' בתו' היינו יכולים לומר דכל היכא דלא שייך טעם זה יהיה מותר אבל הכא בנ"ד שלא נתפרש טעם האסור בתורה אלא שחז"ל מכח קושיא דיהיו ולכם הכריחו שהדבר מסור לחז"ל שהם יבחרו מה יהיה אסור ומה יהיה מותר והם בחרו ואמרו דבמוכר לאכילה דשייך טעם דשמא יבא לאכול אסור. אבל במוכר למלאכה ליכא למגזר שמא יבא לאכול כמ"ש הרש"ך והו"ל כחמור וגמל ומותר. דייני להתיר מה שהתירו הם בפירוש אבל להוסיף מדעתינו ולומר דאף במוכר לאכילה היכא

דלא שייך טעם דשמא יבא לאכול כגון ע"י גוי יהיה מותר אין בידינו אחר דעכ"פ ע"י ישראל אסור ה"ה נמי ע"י גוי:

וכן נראה מדברי הרב חוות יאיר סי' קמ"ב שנשאל על הקצבים שמיבשים בשר בהמות טריפות שנזדמן להם ומוכרים אותם אחת לאחת ונותנים טעם מפני שא"א להם למכור כל אלה תכף א"ל ע"י היזק וכו' והביא משנה דמסכת שביעית וכו' והביא מ"ש הט"ז שהכתוב מסרו לחכמים וכו'. וכ' וז"ל וכיוצא בזה ממ"ש י"ל גבי אסור התעסקות בשרצים ובהמות טמאות. דממ"ש לא יאכל היה משמע אסור הנאה לגמרי ואתא קרא דלכם להתירם בהנאה. ומעתה יש התר גם לעשות בהם סחורה ת"ל יהיו לאסור זה ומעתה מפני ילפותא דהתר וילפותא דאסור קבלו רז"ל דטעם הכתוב דאסר לסחורה מפני חשש תקלה והיינו שכתב הרשב"א טעם זה וכו' ולולא רמז התר שבתורה לא היה כח לרז"ל להתיר בנזדמן ע"י הטעם שאסרה תורה מפני תקלה דהיינו בסחורה ולא קי"ל כרבי שמעון דדריש טעמא דקרא להוליד ממנו טעם שריותא גבי בגד אלמנה ולעולם י"ל שהאסור מן התורה כמשמעות דברי התוס' והרא"ש וכו'. ואע"פי שמצינו בכמה מקומות שאין רמז בהם בתורה שום אסור תקלה ונחלקו תנאי אי חיישי' לתקלה וכו' מ"מ אין להשוות דעת חז"ל באלה ולפעמים חששו אף בחשש רחוק וכו'. ועוד דאין ללמוד דבר מדבר ואין לנו להקל אפי' בהפסד רב במקומות שלא נזכר בש"ס שהתירו. ומה גם בנבלות וטריפות השנויים במ"ש עם שקצים ורמשים דנפקו מקרא ואין סברא להקל מצד שהבני ברית המייבשם מיחד להן מקום הן בשעה שמייבשם שהם תלויים לבד במעלה עשן המיוחד להם וגם אחרי כן מיחד להם מקום בחדר ואפי' נותנם בחד לבד לומר דמעתה זר לחוש לתקלה דאין לנו להקל מסברא במקום שאסרו רז"ל ותדע שהרי אין רחוק וחשש זר יותר מגדול חזירים שנחוש שישחטם ויאכלם ואסור לגדל ואפילו חמור וסוס וגמל לולי שלמלאכתם עומדים ואינם בני אכילה היה אסור דלא פלוג רבנן וכו'. והרי הב"ח בא"ח סי' תנ"א אוסר לתלות בחדרו לגוי כלי אסור אפילו גבוה כמה קומות אף דלא שייך בזה לומר דכולי שתא לא בדיל מנייהו כמו באם תולה כלי חמץ בפסח וכו' וא"כ כ"ש כאן וכו' ע"כ:

למדנו מדברי הרב הנז' דאף היכא דלא חיישינן לתקלה אין לנו ללמוד ד"מד ולהקל במקום שלא נזכר התרו בש"ס דלא קי"ל כר"ש דדריש טעמא דקרא להוליד ממנו טעם שריותא דדיינו להתיר מה שהתירו חז"ל בפי' אף אנן נמי נימא דהגם שאמרו חז"ל טעם אסור הסחורה שמא יבוא לאכול אין לנו ללמוד מזה התר בנותן מעות לגוי להתעסק בנבלות וטרפות אחר דליכא טעמ' דשמא יבא לאכול דדיינו להתיר מה שהתירו הם

בפי' מטעם זה להרשב"א ודעמיה התר חמור וגמל. ולתוספות ודעמייהו התר סחורה למשוח עורות. אבל להוסיף מדעתנו מה שלא התירו הם בפירוש לא:

שוב מצינו להרב נחלת שבעה ח"ב סי' נ"ג שנשאל על סוחרי הבהמות שנותנים הבהמות לקצב גוי והוא נוחר אותם במקולין של גוי ומקבל ממנו הדמים לפי ערך המשקל וגם יש שמוכרי' ע"י הקצב לשאר גוים והקצב מקבל שכר מהישראל ובתחלה רצו לאסור ממשנה דאין עושין סחורה וכו'. ואח"כ כתב וז"ל אמנם נראה דמ"מ יש לחלק ולצדד להתר דהתם יש' עצמו הוא נוחר וכו' משא"כ כאן שיד כותי באמצע וכו' והיש' לא קעביד מדי נראה דשרי דגוי בדידיה קא טרח ונהי דאסור סחורה בנבלות וטריפות דאוריי' כדיליף בירוש' וכו' ובפ' כ"ש וכו'. מ"מ לא חמיר מאסורי שבת ובנד"ז גם בשבת מותר כמ"ש הטור א"ח סי' רמ"ה בשם הרמב"ם הביאו בש"ע הנותן מעות לגוי להתעסק בהם אע"פי שהגוי נושא ונותן בהם בשבת חולק עמו כל השכר בשוה וכזה הורו כל הגאונים עכ"ל. וכתב ב"י וש"ע הטעם משום דאין מלאכה זו מוטלת על ישראל לעשות' שנאמ' שהגוי עשה שליחותו וכן אין העסק ניכר ממי הוא עכ"ל. והכ"נ ממש כיוצא בזה שאין הגוי עושה שליחות של יש' וכו' שבשביל הרוחה דידיה עושה וגם אין העסק ניכר שהוא של ישראל וכו' ע"כ:

מבואר מדבריו שהטעם שהתיר היכא שיד הגוי באמצע היינו משום דגוי בדידיה קא טרח ויליף מההיא דשבת בנותן מעות לגוי להתעסק וכו' ואם איתא דכל היכא דלא שייך חשש שמא יבא לאכול כגון ע"י גוי מותר. למה לו להרב להרחיק עדיו ולהתיר מההיא דשבת והלא התרו מבואר מעצמו אחר דלא שייך הטעם דשמא יבא לאכול א"ל שנאמר דכיון דאסור הסחורה הוא מדאורייי' אף ע"י גוי דליכא למיחש לתקלה היה לנו לאסור אי לאו מטעמא דגוי בדידיה קא טרח:

ומעתה הבא נבא לדברי החכם הפוסק נר"ו. הנה מה שהכריח מדברי הרא"ש עמ"ש בההיא דלא יגדל חזירים וכו' דסברא כר"ת וכתב על זה דזו ראיה שאין עליה תשובה וכו'. הרי ישבנו דבריו דמני אתי כהרשב"א ויש לנו אילן גדול לסמוך עליו הרב"ח כמש"ל ועיין מה שכתב החכם הפוסק נר"ו וז"ל וליכא למימר ג"כ דלאו למעוטי שאר דברים טמאים דה"ה וכו' דהא הרא"ש טעמא דמתני' קאמר וכו' ע"כ הרי מצינו להרמב"ם בפירוש המשנה דלא יגדל חזירים שפירש בה דה"ה לשאר דברים האסורים ודבר בהווה יעו"ש:

ומ"ש ואי מתניתין מתפרשא בהכי אמאי תמה הרשב"א על התוס' יפרש כוונתם כך וכו'. איך יתכן לפרש כוונת התוס' כך אחר שהם הקשו על ההיא דחזירים ות"ל דמדאורייתא

אסור והוצרכו לתרץ ע"ז. ולתי' ב' כתבו דדוקא במוכר לאכול הוא דאסור וכו' אבל למשוח עורות מותר בשאר דברים וע"ז תמה הרשב"א דאיך אפשר לומר דלמשוח עורות מותר אחר דשייך ביה תקלה כיון שראוי לאכילה ובודאי דהתו' לא ניחא להו לומר בההיא דחזירים דה"ה שאר דברים אחר דפשט הגמרא לא משמע הכי אלא דבחזירים יש אסור מוסיף. גם הרב שושנים לדוד הוקשה לו זה בדברי הרמב"ם בפי' המשנה ונדחק לישבם יעו"ש:

ומ"ש החכם הפוסק דכיון דמרן ס"ל דמותר לגדל דברים טמאים כדי למשוח בשמנן מכ"ש דמותר ליתן מעות בעיסקא כדי להתעסק בנבלות וטריפות וכו' לפי דבריו אלה יותר הו"ל למנקט רבותא דאפי' להשכיר לגוי שיעסוק בנבלות וטריפות וכל הריוח לישראל יהיה מותר אחר דליכא טעמא דשמא יבא לאכול. והגם שנדון השאלה שנשאל עליה היא בנותן מעות לגוי להתעסק מ"מ כחא דהיתרא עדיף והו"ל למנקט האי רבותא ונדון השאלה אתיא במכ"ש. וגם הקושיא שעשה ממגדלן למשוח עורות כדי להתיר להתעסק על ידי גוי אית ליה פרכא דמה לזה דלמשוח עורות דאין בו אסור מן התורה שהרי למדר התר זה מחמור וגמל וכמ"ש הרש"ך. קאמר במוכר לאכילה שאיסורו מן התורה. ובכל איסורי תורה מצינו שכל דבר שאסור לישראל לעשותו אסור לומר לגוי לעשותו כמו שנתבאר לקמן בס"ד:

ועל מה שהביא החכם הפוסק ראיה לדבריו ממ"ש :

הט"ז והתי"ט שהדבר מסור לחכמים דוגמת מלאכה דחה"מ וכו'. ומעתה יש לנו לומר דכי ליכא האי טעמא דחששא שרי להתעסק וכו'. חלילה לומר שהדבר נמסר לנו להתיר מה שיראה בעינינו היכא דלא שייך טעמא דתקלה שלא כתבו זה הרט"ז והתי"ט אלא לתרץ הקושייא עמ"ש הרשב"א הטעם שמא יבא לאכול מהם יצאו חמור וגמל וכו'. שהרי בגמרא מוכח שהוא דאורייתא ובדבר שהוא אסור דאורייתא לא שייך לומר טעם לאיסור. וע"ז תירץ דהכתוב מסרו לחכמים והם נראה להם להתיר חמור וגמל דלא שייך טעמא דתקלה דוגמא לדבר מלאכת חה"מ שהוא דאורייתא ונמסר לחכמים ונראה להם להתיר דבר האבד. וממקום שבאו הרבנים הנז' דהיינו מלאכת חה"מ הרי מצינו שאסור לעשות מלאכה על ידי גוי והיאך יהיה העוסק בנבלות וטריפות עדיף ממאן דאתי מחמתיה. אם לא שנאמר שהרבנים הנז' באו לתת טעם למה שאסרו חז"ל ולמה שהתירו ואין ללמוד מדבריהם דנמסר הדבר לנו להתיר היכא דליכא טעמא דתקלה

ומה שרצה הח' הפו' נר"ו לומר דאף דס"ל להתוס' דהוי דאורייי' אחר שכתבו דשרי למשוח עורות בשמנן מוכרחים אנו לומר דאית להו טעמא דשמא יבא לאכול דאי ליכא

האי טעמא מנ"ל לומר דלמשוח בשמנן שרי וכו'. הרי כתבנו לעיל טעמם נכון לפניהם מה שהתירו למשוח בשמנן דס"ל דלא אסרה תורה אלא במידי דאכילה ובמוכר לאכי' דומיא דשרצים וכמדוקדק מדבריהם כמש"ל. וכמו כן יכולים אנו לומר לדעת הרא"ש והטור ומרן דאף לצד שנאמר דס"ל דלמשוח עורות מותר אין שום הכרח לומר דס"ל טעמא דשמא יבא לאכול אלא כמ"ש התוס':

ובזה מתורץ ג"כ מה שהוק' לו להח' הפו' דלסברת הרמב"ם והפוס' דס"ל דהוי דאורייתא אם איתא דלית להו טעמא דשמא יבא לאכול מהיכן יצא לנו התר במוכר למשוח עורות וכו' דטעם ההיתר כמ"ש התוס' דלא אסרה תורה אלא במדי דאכילה ובמוכר לאכילה ואדרבא היכא דאמרי' טעמא דתקלה הסברא נותנת ריש לאסור במוכר למשוח עורות ואחר דהוא ראוי לאכילה חיישינן לתקלה כמ"ש הרשב"א ז"ל. וה"ט שהוצרך הרש"ך לתת טעם להתר דדוקא במוכר לאכילה דרך לטעום וכו' משא"כ למלאכה:

ומ"ש הח' הפוסק וז"ל ואין לומר ג"כ דמאן דאית ליה דאסורא דאורייתי' ומתיר במגדל למשוח בשמנן לאו משום דאית ליה טעמא דגזרה שמא יבא לאכול רק משום דאית ליה דכיון דאין מגדלן לאכילה הו"ל כמו סוס וגמל דס"ס מאן פלג לך ומי גלה לך רז זה דמדמינן להו לגמל וסוס וכו'. לזה הרי מצינו להרב נ"י בסוף מרובה שגלה לנו רז זה שכ' וז"ל והכא בעינן למימר אפילו לגדל שלא לאכילה דאלו לצורך אכילה מדאורייתא אסור לעשות סחורה בכל דבר טמא כדתנן במסכת שביעית אבל הכא מיירי לגדלם כדי למשוח עורות ובהכי מותר מידי דהוה אסוסים וחמורים שעומדים למלאכה ומותר לעשות בהם סחורה וכו' ע"כ. הרי מבואר דטעם ההיתר למשוח עורות משום דמדמי ליה לסוסים וחמורים ומוכרחים אנו לומר דלא אסרה תורה אלא במדי דאכילה ומוכר לאכילה כיון דאיסורא דיהיו כתיב באופן זה כמ"ש התוס' משא"כ במוכר למלאכה דהו"ל כמו סוס וגמל כמ"ש:

ובזה תתורץ ג"כ מה שהוקשה לו להחכם הפוסק דאם איתא דלא דרשי' טעמא דתקלה מהיכן יצא לנו ההיתר לסוס וגמל. הרי כתבנו טעם ההיתר דלא אסרה תורה אלא במדי דאכילה וכו' דבזה מיירי קרא דיהיו דמשם יצא לנו אסור הסחורה כמ"ש:

ומה שהביא החכ' הפוס' ראיה לדבריו מדברי ה"ה ז"ל. הנה לפי מה שפירשנו דבריו לעיל אין כאן שום ראיה ולא כתב טעמא דשמא יבא לאכול אלא כדי להתיר חמור וגמל כמ"ש בדבריו וז"ל אבל מה שעומד למלאכה כגון חמור וגמל וכו' ויכולים אנו לומר שכך באה הקבלה להתיר חמור וגמל דליכא בהו חשש דתקלה. ועדין יכול הדוחה לדחות דסבר כהרשב"א:

עוד כתב הח' הפו' וז"ל אמנם ראינו להכנה"ג י"ד סי' קי"ז הגהכ"י אות י"א וז"ל ולענין הלכה פשט רבינו ב"י בס' הקצר מוכח כהרשב"א. וכך הם דברי בעל הלבוש וכ"פ הב"ח וכו' אחר המחילה וסליחה רבה ממעלת כת"ר דמה יענו בההיא דח"מ סי' ת"ט דכתבנו דפשוט וברור מינה לדברי מרן דבשאר מינים טמאים מותר לגדלן למשוח בשמנן וכו' ומהתימה הגדולה על הרב הלבוש וכו'. ואם יש להם איזה פירו' על ההיא דסי' ת"ט וכו' מ"מ לא גלו אותו ואנחנו טרחנו הרבה כדי ליישבה לפי שיטתם ויגענו ולא הונח לנו מכח הקושיות שכתבנו וכו' ע"כ:

אטו מפני שכתב הוא דפשוט וברור בדברי מרן להתר לפי מה שהבין יאמר על הרבנים ז"ל מה יענו וכו' ומהתימה הגדולה על הרב הלבוש וכו'. ומה גם על נושאי כליו של מרן ז"ל שדבריו מונח' בפסקתייהו איך תיסק אדעתין לומר כך ואדרב' צריכין אנו למשכוני נפשין כדי ליישב דבריהם ואם נפשפש ולא נמצא נתלה החסרון בנו שקצרה ידיעתינו. ותהלות לאל בעזר משדי הרי ישבנו דבריהם כמש"ל ואם הרבנים ז"ל לא כיוונו לזה עכ"פ כוונתינו רצויה שבדקנו עד מקום שידיעתינו מגעת ליישב דבריהם:

ומ"ש הח' הפו' ממ"ש הכנ"הג אות ך' בההיא דמי שלקח לצורך פועלים גוים וכו' דמור"ם בהגה אסר והק' עליו הרש"ך והכנה"ג דמההיא דא"ח והגה"מ מוכח להתר וכו' וכ' ע"ז החכם הפו' דלכולהו אית להו טעמא דשמא יבא לאכול ופלוגתייהו דהאוסרי' עם המתירים הוי ממש כפלוגתא דהתוס' עם הרשב"א וכו' איך יתכן לומר רב"ז דאם איתא דהמתירים אית להו טעמא דתקלה הי"ל לחוש כשקונה לצורך פועלים שמא יבא לאכול ובשלמא במוכר למשוח עורות שהתירו התוס' היינו כמ"ש הרש"ך דכיון שאינו לאכילה ליכא למיחש שמא יבא לאכול אבל זה שקונה לצורך אכילת הפועלים קרוב הדבר דיש לחוש לתקלה אלא ודאי דטעם המתירי' להא להאכיל לפועליו היינו משום דלא מחזי כסחורה כמ"ש הרש"ך שם וכ"כ הרפ"ח סק"ג וכיון דמותר בהנאה שרי לקנות להאכיל לפועליו דלא אסרה תורה אלא דרך סחורה להשתכר דהיינו לקנות ולמכור שכך באה הקבלה אבל הפועלים שמזונותם עליו וקונה להאכילם אין זה נקרא סחורה. ולפי זה יותר קרוב לומר דהמתירים אין להם טעם זה דתקלה וטעם האוסרי' כמ"ש הרט"ז שם סק"ב דכיון דמסתמא נותנים לו בזול אלו הדברים יותר משאר מינים טהורים ע"כ קרינן ביה לסחורה יעו"ש. באופן שאין זה תלוי בפלוגתא דהרשב"א והתוספות:

ומ"ש עוד הח' הפו' וז"ל ולפיכך מסיים הכנה"ג ולכ"ע שרי ליתן מעות לגוי לקנות חזיר ולאכול דכיון דאין ישראל מתעסק כלל בטלה החששה וכו' ע"כ. לפי דבריו אלה תקשי ליה סוף דבריו דהרב כנ"הג שכ' וז"ל אבל לא יאמר לו צא ואכול ואני פורע ע"כ. והלא

כיון דטעם ההיתר ליתן מעות לגוי לקנות היינו משום דליכא חשש תקלה א"כ מזה הטעם עצמו היה לנו להתיר ג"כ בשאומר לגוי צא ואכול ואני פורע ומאי שנא זה מזה אחר דגם בזה ליכא חשש דתקלה. אם לא שנאמר דטעם ההיתר כשנותן מעות לגוי לקנות לעצמו אף לדעת האוסרים לקנות הישראל בעצמו לצורך פועליו דשאני התם דהוי בסחור' כמ"ש משא"כ בנותן מעות לגוי לקנות לעצמו דכשנותן לו המעות זכה בהם הגוי והרי הם שלו וכשקונה אח"כ הגוי דבר טמא הו"ל כאלו קנה במעותיו ואין כאן שמץ סחורה כלל משא"כ כשאומר לו צא ואכול ואני פורע א"כ כשפורע הישראל לחנוני הו"ל כאלו קנה הישׂ' בעצמו ואסור לדעת האוסרים כמ"ש. ואדרבא מכאן ראיה לאסור בנותן מעות לגוי וכו':

הן אמת דמההיא דהרב דב"מ שהביא הח' הפוסק נר"ו יש ראיה לנ"ד להתיר ותשובה זו היא בחי"ד סי' י"ג מהרב צבי ז"ל והסכים על ידו אח"כ הרב דב"מ וז"ל הרב צבי ז"ל שכ' להרב ד"מ אציעה נא קמיה דמר כי זה ימים רבים מעשה בא לידי בראובן שנתן מעות לגוי בתורת עיסקא והגוי נושא ונותן בנבלות וטריפות שם שם עדר לבדו והולך למוכרם בערי הלועזים ומחלק הריוח עם ראובן וכו' ובית הגוי רחוק מאד כמה פרסאות ואינו נטפל עם הגוי כלל וכו'. ולדידי פשיטנא לה להתר מכיון שכל הטעם שאסרו רבנן לעשות סחור' בדבר אסור הוא דילמא אתי למיכל מניה כיון שהוא דבר העומר לאכילה וכו'. ועוד דבנד"ז אית מרבוותא דסברי דאסור זה אינו אלא מדרבנן אף שרבו האומרים שהוא דאורייׂ' וכו'. הנה כי כן דנתי בנדון דידן להתיר שהרי כאן ראובן הנותן לא באו לידו כלל ואינו רואה אותם ולמאי ניחוש לה וכו' ע"כ. ואח"כ הביא דברי הרב דב"ש שאסר ועמד מרעיד שלא יצא תקלה תחת ידו ח"ו. וכ' עור ראיה להתיר ממ"ש הרמב"ם ומרן כש"ע א"ח סי' רמ"ה ס"ד הניתן מעות לגוי להתעסׂ' וכו' והרב דב"מ החזיק בידו להתיר מטעמא דליכא למיחש לתקלה. ועל הראיה שהביא הרב צבי מההיא דשבת כ' ע"ז הרב דכ"מ וז"ל והראיה דמייתי מעכ"ת לנ"ד מההיא דכתב הרמב"ם וכו' עם היות שכיון לדעת גדול הוא הרב נחלת שבעה מ"מ אינו נראה לע"ד דע"כ לא התירו התם אלא בנותן לו מעות להתעסק בסתמא לא שיתעסק בשבת בלבד אמטו להכי כתבו ז"ל כיון דאין המלאכה הזאת מוטלת על ישראל לעשותה שאין הגוי עושה שליחותו וגם אין העסק ניכר ממי הוא מיתר. אבל כשמתנה להתעסק בשבת בלבד וכו' מי זה אמר דיהיה מותר וכו' וכ"כ הר' ט"ז סי' רמ"ג סק"ב וכו' ה"ה הכא אם באנו מהאי טעמא כיון שהעסק אינו אלא בנבלות וטריפות אסור וכו'. אמנם אם היה העסק בנ"ד סתמא ובכלל

היה מתעסק בנבלות וטריפות היה מקום להביא ראיה כל האמור וכו' ע"כ וכתב אח"ז שדברי הרב דב"ש הם בלתי ראיה ברורה:

גם הרב אשר שלם ז"ל הסכים עמו לענין דינא מהטעם שכתב הרב נחלת שבעה מההיא דשבת דגוי בדידיה קא טרח ואף שהוקשה לו בדברי הרב הנז' כמ"ש הרב דב"מ מ"מ כ' וז"ל ואף שקשה לנו בדברי הרב ז"ל לא מפני זה נמנע מלהביא ראיה מדבריו דהוא ירע מאי קאמר אבל אנו לא ידענו וכו' ע"כ. באופן דמדברי הרבנים הנז' יש ראיה להתיר בנ"ד. אלא דלא ראי זה כראי זה שהרב ד"מ התיר מטעם דליכא למיחש לתקלה והרב אש"ש התיר מטעמו של הרב נחלת שבעה ומ"מ עדין יכול הדוחה לדחות ולומר דע"כ לא התירו אלא בנדון ההוא שהיה בדיעבד וגם כשנתן המעות ראובן לגוי לא נתנם לו ע"מ לעסוק בנבלות וטריפות דוקא שהרי כתב וז"ל בראובן שנתן מעות לגוי בתורת עיסקא והגוי נושא ונותן בנבלות וטריפות וגם בית הגוי היה רחוק מאד כמה פרסאות וכו' ובזה הוא דהתירו הרבנים. אכל לתת מעות לגוי לכתחילה כדי להתעסק בנבלות וטריפות אין כאן ראיה מכרחת להתיר. והגם דלפי הטעם שהתיר הרב ר"מ אין לחלק בין לכתחילה לדיעבד מ"מ הבא להתיר לכתחי' צריך ראיה ברורה בלי שום פקפוק ודוגמא לזה מצינו להכנ"הג בכללי הפוס' שהביא משם מהרי"ו וז"ל אין לפסוק הדין להתיר האסור אלא בראיות ברורות מלובנות ומחוורות ומתוך פשטי הסוגיות וריהטא דשמעתתא ולא מתוך הדקדוק עכ"ל:

ועמ"ש הח' הפו' ע"ד הרב דב"ש וז"ל דלא נמצא בהם ראיה לאסור דמ"ש מאין לנו לחלק בדבר שאסרו בסתם האוסרים הם נתנו לנו מקום לחלק שאמרו הטעם שמא יבא לאכול בזה הורו לנו דהיכא דליכא האי חששא שרי וכו' ע"כ. הנה דברי הרב ז"ל נכונים בטעמם דבתחי' כ' דהא אין עושין סחורה תנן ולא מפלגינן בין ע"י עצמו בין ע"י אחרים ואח"ך כ' ואע"פ שיש נותנים טעם לאסור זה גזרה שמא יבא לאכול אין לנו לחלק מדעתינו במה שאסרו בסתם דר"ל דאף את"ל דאסור הסחורה דרבנן והטעם הוא שמא יבא לאכול מ"מ אין לנו לחלק מדעתינו במה שלא התירו הם בפי' דדיינו במה שאמרו חז"ל טעם זה כדי להתיר חמור וגמל וכיוצא כמ"ש בירושלמי כיון שמין זה אינו ראוי לאכילה. אבל היכא שהמין ראוי לאכילה אין אנו יכולים לסמוך אטעם זה כדי להתיר מדעתינו היכא דלא שייך הטעם דשמא יבא לאכול כגון ע"י גוי וכיוצא אחר דמתניתין סתמא תנן. ואין אנו יכולים להתיר בחלוקים מה שלא נמצא התרו בדבריהם בפירו' ודוגמא לזה מצינו גבי עשיית מלאכה בע"פ דאף למ"ד הטעם משים קרבן פסח אפי"ה אסור גם בז"הז הגם דלא שייך הטעם. גם הרב חסד לאברהם בעל ס' זכור לאברהם כ' בתשובות

חי"ד סי' ט' דף פ"ח ע"ב פירוש דברי הרב דב"ש דכוונתו דכפי הטעם שמא יבא לאכול יאמר האומר דדוקא במוכר ע"י עצמו דאיכא למיחש שמא יבוא לאכול אסור אבל ע"י גוי דליכא למיחש יהיה מותר לזה אמר דאין לחלק מדעתינו במה שאסרו בסתם דאם איתא להא הו"ל להראשונים לפרש כמו שחלקו במדי דעומד למידי העומד למלאכה אלא ודאי דלא פלוג רבנן ודוקא במדי דעשוי למלאכ' כגון סוסים דליכא למיחש לאכילה אפי' כשהוא בביתו התירו אבל במדי דאכולה דאיכא למיחש שמא יאכל כשהוא בביתו ל"פ רבנן ואסרו אפי' ע"י אחר אף דליכא הך חששא ורמז לדבר מ"ש כל מה שאסרו חז"ל מפני מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור יעו"ש בדברי הרב. אח"כ כ' ומה גם אליבא דמ"ד דהוי מדאורייתא כדכתב הרט"ז ובעל תי"ט וכו'. והיינו שהרב ט"ז כתב ע"ד הרשב"א שכ' גזרה שמא יבא לאכול מהם יצאו חמור וגמל וכו' שהדבר מסור לחכמים שהם יבחרו וכו' וע"כ דנו חז"ל דבכל מדי שהוא מאכל יש לאוסרו שמא יבא לאכול. אבל דבר המיוחד למלאכה מותר. נמצא דסב' הרט"ז דמ"ש הרשב"א טעם זה דשמא יבא לאכול היינו כדי להתיר חמור וגמל. דכיון שאינו מיוחד למאכל אלא למלאכה ליכא טעמא דשמא יבא לאכול ואחר שמסרו הכתוב לחכמים הם בחרו לחלק בכך אבל דבר המיוחד לאכילה אין התר בדבר אף היכא דליכא חששא דשמא יבא לאכול ואף שלא יחדו לאכילה אלא למלאכה אחר שלא מצינו התרו בפי' בש"ס והן הם דברי התי"ט ג"כ סעמ"ש הרב"ע וא"ת הרי חמור וגמל וכו'. שאני הני דלמלאכתם הם עומדים ולא אסרו לעשות סחורה אלא בדבר העומד לאכילה וכו'. והוקשה לו להתי"ט עמ"ש הרב"ע האי לישנא דלא אסרו וכו' דמשמע שהוא דרבנן והלא מהש"ס בבלי וירושלמי מוכח שהוא דאורייתא. וע"ז תירץ שהכתוב מסרו לחכמים וכו' כלומר דכיון שמסרו לחכמים הם אמרו איזה מהם אסור ואיזה מהם מותר לכן יצדק לשון אסרו וכו' דהיינו בדבר העומד לאכילה דוקא לאפוקי חמור וגמל שעומדים למלאכה באופן שטעמו של הרב ז"ל לאסור בנותן מעות לגוי וכו'. היינו שאין אנו יכולים להתיר היכא דליכא חששא דתקלה אלא מה שהתירו הם בפי' מהאי טעמא ולא להוסיף מדעתינו. ומדברי הרב משמע דאפי' בדיעבד עשה אסור בזה שהרי סיים וכ' וז"ל ובע"ה ההוא ליזיל ולכתוב דין עסק ביש ולא יוסיף לתאבה עוד לעשותו ץ עד כאן:

ועמ"ש החכם הפוסק נר"ו ולולי דמסתפינא דהחילוק שיש בין ע"י עצמו לע"י אחרים ילפינן ליה משביעית דתנן לא יהיה לוקח ירקות שדה וכו'. ופי' התוס' בסוכה וכו'. לזה לא היה צריך להרחיק עדיו להביא מתוס' דסוכה שהרי מפו' בהדייא בפירוש המשנה להרב"ע ורב"ש והרמב"ם יעו"ש. ובעיקר הדין שרצה ללמוד משם דכמו שמצינו

בשביעית דאינו נקרא סחורה אלא כשהלוקט הוא המוכר אבל למכור על ידי אחרים מותר ה"נ נבלות וטריפות מותר למכור ע"י אחרים. הנה לפי דבריו אלה גם בפירות שביעית יכול לקנותם ולמוכרם ע"י אחר להשתכר וזה לא מצינו לו התר דאם איתא להא למה להם לרז"ל לומר היינו לוקח היינו לוקט ולהוציא המלה מפשטה דלוקח היינו קונה כמ"ש בסיפא לקח בכור וכו'. הן אמת דהוכרחו לזה משום סיפא דקתני אבל הוא לוקט וכו'. וא"כ בהכרח לומר דלוקח דקתני רישא היינו לוקט אבל מ"מ תקשי לתנא דמתניתין למה לא השמיענו זה החידוש ויאמר אבל הוא לוקח ובנו מוכר ע"י ואתיא החלוקה הזאת דלוקט ובנו מוכר במכ"ש. ועוד ברישא דמתני' דקתני הצבע צובע לעצמו ולא יצבע בשכר למה לא השמיענו זה הדין והיל"ל הצבע צובע לעצמו ובנו מוכר על ידו. ועוד שהרי בתוס' דסוכה באותו דיבור כתבו דלמכור ולקנות כדי להרויח היינו נמי סחורה ובהכי מיירי המשנה דשביעית שהשוה כולם לענין סחורה דאסור ולא משכחת שיהיו כולם שוים לענין סחורה אלא בכה"ג וכ"כ ר"ש בפי' המשנה יעו"ש גם מרן בסי' ש"ז ס"ג גבי בכור כ' אבל אסור לעשות בו סחורה דהיינו לקנותו כדי להרויח ולא חילקו בחלוקה זו בין למכור ע"י עצמו או ע"י אחר. ועוד אחר דקי"ל בכל התורה כולה שלוחו של אדם כמותו מ"ל מוכר בעצמו או ע"י אחר והגם דאין שליח לדבר עבירה מ"מ אחר דעכ"פ הוא משתכר במכירה זו והתורה אמרה לאכילה ולא לסחורה דהיינו להשתכר היאך יהיה מותר ע"י אחר א"ל שנאמר דמה שהתירו בשביעית שיהיה לוקט ובנו מוכר ע"י היינו שמוכר הירקות כדי לקנות איזה דבר לאוכלו בקדושת שביעית וכמ"ש הרמב"ם בפי' המשנה וז"ל ומ"ש ובנו מוכר ע"י הוא שאם יקח הבן ממה שאסף אביו ומכרו אין עליו חובה בזו אבל המעות ההם הם דמי שביעית וכו' ע"כ. וכן פסק בס' היד פ"ז מהל' שמיטה ויובל הלכה ב' וז"ל וכן אם לקט ירקות לעצמו ולקח מהם בנו או בן בתו ומכר ה"ז מותר והדמים דמי שביעית ע"כ. נמצא דאף בחלוקה זו דבנו מוכר הרמים הם דמי שביעית. גם נראה מדברי הרמב"ם דמפרש המשנה דהיינו דוקא בדיעבד ולפ"ז רישא דמתניתין נמי שאסר ללוקט למכור הוא בעצמו ודאי דמיירי בכה"ג שמוכר כדי לנהוג בדמי' קדושת שביעית ואפ"ה אסור וטעמא הוי משום דנראה כסחורה כמ"ש שם הרב"ע דר"ל שהגם דלא מקרי סחורה אלא במוכר כדי להשתכר במעות מה שא"כ בשמוכר לצורך אכילה בקדושת שביעית אפי"ה כשהלוקט הוא בעצמו מוכר אסור דנראה כסחורה אבל לקנות ולמכור כדי להרויח בזה ודאי דאין חילוק בין מוכר ע"י בין ע"י הזולת. ועיין בט"ז סי' קי"ז סק"ב:

ועמ"ש החי' הפו' נר"ו לחלק כין נדון של הרמ"ע ז"ל לנ"ד דשאני התם משום דהמשכיר שם הבהמות לשוכר ונעשו ברשותו ואחריותו והוי כאלו חזירים אלו הם של ישראל ונתנם לאריס לרעות אותם וכו'. אבל הכא בנ"ד אין שייכות לישראל לא בקנייה ולא במכירה ולא שייך לומר דגוי שליחותיה עביד וכו'. יש לתמוה על דבריו שהרי לפי סברתו דכל היכא דליכא למיחש לתקלה אין לאסור כלל א"כ לו יהא שהבהמות קמי ברשותיה דיש' סוף סוף כיון דהכל נעשה ע"י הגוי כמ"ש הר' וז"ל שכן דרך המשכיר להיות שם אותם לשוכר ע"י האריס וכו' ע"כ. הרי שהשומה היא על ידי האריס שהמשכיר נותן אותם לאריס בשומא אלא שאינו מכיר לאריס כ"א לישראל ואחר שהישראל אינו מביאם לרשותו כלל ולא שייך טעמא דשמא יבא לאכול למה יהיה אסור. וגם לפי דבריו הרי גם הכא בנ"ד שהישראל נותן המעות לגוי לקנות בהם דבר טמא הרי מעותיו של ישראל קונות לו הדבר ההוא בכ"מ שהוא וקם ליה ברשותיה וגוי שליחותיה עביד ומאי שנא מההיא ובשלמא לדידן דכל היכא דאסור ע"י ישראל אסור ע"י גוי ג"כ אף דליכא טעמא דתקלה אתי שפיר מה שאסר הרב דכיון שהבהמות קמו ברשותיה דישראל א"כ מה שמגדל אותם הגוי שליחותיה עביד והגם שהגוי מגדל טהורות וטמאות אפי"ה כיון דעכ"פ המשכיר שם אותם לשוכר וקמו ליה ברשותיה דישראל הו"ל כאלו הישראל נותן לאריס טמאות וטהורות לגדלם דלגבי הטמאות שנותן לו עושה בזה אסור משא"כ בההיא דשבת בנותן מעות לגוי להתעסק בסתמ' דנוטל הישראל שכר שבת בהבלעה:

ומ"ש החי' הפו' וז"ל ועוד מדנדון הרב הוא בחזירים יש לנו לומר דוקא בחזירים קאמר הרב וכו' אבל שאר מינים טמאים אפי' בנדון הרב שרי וכו' ע"כ דבר זה א"א לאומרו שהרי כ' הרב וז"ל ודרך הגוים לגדל עליה בהמות טמאות וטהורות ומכללם מה שנקרא שמו חזיר וכו' ע"כ. הרי שאף שאר דברים טמאים היה מגדל ובזה הוא דשקיל וטרי הרב בענין הסחורה בדברים טמאים שכ' שם וז"ל ואם לא התנו מעיקרא ושם אותם המשכיר לשוכר ה"ז חייב למוכרם וכו'. ומשנה דשביעית פ"ז השוו בדין זה כולהו אסורי סחורה דקתני התם אין עושין סחורה וכו' דהיינו אסור תורה דוקא כמפו' בירושלמי וכשהם עומדים לאכילה לאפוקי חמור למשא וסוס לרכוב עליו וכו' ע"כ. הרי דלאו בשביל אסור מוסיף דחזיר דוקא מירי אלא באיסור סחורה בדבר האסור קעסי' ואסור ליה התם מטעמא דגוי שליחו' דישראל עביד כמ"ש:

ומ"ש החכם הפו' דמלשון הרב שכ' לא חזי למעבד הכי מש' דמשום חומרא בעלמא אמרה וכו' אין שום הכרח מזה לומר כך שהרי הרב ז"ל משתמש בלשון הזה וכיוצא בו בכמה מתשו' כדרכו של הרי"ף ז"ל ומי לנו גדול יקר סהדותא של הרב רב"ש שכ'

וז"ל ומלשון הרמ"ע מוכח מילתא לאסור בכגון זה ע"כ. ומ"ש בכגון זה מפני שהנדון של הרמ"ע אינו ממ"ש בנדון הרב דב"ש כמבו' שם:

ומה שהביא עוד ראיה לומר דלחומרא בעלמא כ' הרב כן ממ"ש ראוי לנקיי הדעת להתנות תחי' עם המשכיר שיהא שם אותם לאריס וכו'. אי אפשר לומר כן שהרי כ' ואם רצונו של משכיר שיהיה לו עסק עם האריס יתנה תחלה השוכר עם האריס שתהא שומת המשכיר עולה בגורלו וכו'. ואת"ל שגם זה הוא חומרא הרי כ' אח"ך ואם לא התנו מעיקרא וכו' ה"ז חייב למוכרם והביא ראיה לזה ממשנה דשביעית ולבסוף מסיק וכ' וז"ל ואם בא השוכר לימלך אחר שקבלם בשומא נימא ליה למוכרם ע"י ע"י ובמשלם זימנא יסלקנו למשכיר בדמים וכו' אבל לנמלך מעיקרא בהרי שומא דדברים טמאים אע"ג דלפי דרכו נזדמנו לו שהרי אגב שכירות אתו לידיה בהדיה מינים המותרים עגלים וסיחים וכו'. מ"מ מורינן ליה מצות פרוש כרבנן דר' יהודה שם בשביעית כנז' דאסרי בכל גוונא בדרך מו"מ עכ"ל. מבואר מזה דהגם דעיקר השכירות הוא השדה ואגב הוא שומת הבהמות והו"ל בנזדמנו. אפ"ה ס"ל להרב כרבנן דר' יהודה דאסר למי שאי צייר גם בנזדמנו באופן דמזה מוכח דהרב דינא קאמר ולא חומרא בעלמא. ומ"ש בתחילה ראוי לנקיי הדעת להתנות תחלה עם המשכיר וכו' ר"ל נקיי הדעת שיש להם דעת שלם כמבואר בכמה מקומות לשון זה בדברי רז"ל שפי' כך. והכא נמי קאמר הרב שנקיי הדעת יעשו באופן זה כדי שיהיה להם ההיתר של הריוח בשופי. משא"כ כשלא התנו כך יהיה להם הפסד שיצטרכו למכור הבהמות ולסלק למשכיר בדמים:

ומה שהביא החכם הפוסק נר"ו מהרב זרע אמת ח"ג סי' צ"ד הנדון היה אם יכול ישראל להיות סרסור בעד גוי לקנות חביות סתומות וחתומות מדג טמא ולקבל עליו אחריות עד הגיעו ליד הגוי הקונה ובתחי' כ' דלכאו' מקום יש בראש לצדד להתיר מאחר דאין הישראל מתעסק בגוף הדגים טמאים רק כותב להסוחר הגדול שישלח לו כ"כ חביות סגורים וחתומים והוא מוסרם כמות שהם ליד הקונה והביא דברי הרפ"ח מ"ש ע"ד הרשב"א וכו'. והביא ג"כ דברי הרש"ך שכ' ע"ד מרן הטעם שמא יבא לאכול וכ' דודאי גם הש"ך אזיל ומודה דאסורו מן התורה. אח"ך הביא דברי הרב דב"ש דאסור בנותן מעות לגוי וכו' וכ' ע"ז וז"ל ואע"ג דמדברי תשו' הדמ"ע אין כ"כ הכרע שהרי לא כתב אלא דלא חזי למעבד הכי וכו'. ואולי ה"ט משום דלבו ראה הרבה חכמה ודעת דיש לו' דאפי' למ"ד דאסור סחורה הוי דאורייתא אינו אלא משום גזרה שמא יבא לאכול כמו שהוכיח הפר"ח מתשו' הרשב"א אלא דכ' דלא חזי למעבד הכי משום דמספקא ליה אם השאר פוס' דכתבו סתם דהוי מדאורייי' ס"ל כהרשב"א דיהיה משום גזרה. דאפשר דס"ל

דהוא אסור מדינא. וממילא אף אם הוא אינו מתעסק מ"מ אסור. והיינו דדייק הרמ"ע בלישניה אע"פ שאין היש' מתעסק בו דהא שליחותיה עביד וכו'. מ"מ אין בי כח להתיר מלתא דהרמ"ע מספקא ליה והרב"ש נמשך אחריו וכו' ע"כ אח"ך הביא דברי הרב צבי והרב דב"מ וכת' ע"ז וז"ל והגם דדבריהם אחר המחילה נראה שבאו סתומים ובערבוביא ולא נכנסו בעובי הקורה במחלוקת הפוס' אי הוי אסור סחורה בדבר אסור מדאוריי' או מדרבנן. מ"מ מבין ריסי עיניהם נראה דנקטו בפשיטות דאף למ"ד דהוי אסורא דאוריי' אינו אלא משום גזרה וכו'. אשע"ך נר' לע"ד דאין כח בידינו לאסור בכה"ג ובפרט דנר' דנ"ד הוי ס"ס וכו' אלא דנלע"ד דלירא שמים נכון להחמיר לכתחלה וכמו שנר' מתשו' הרמ"ע הנ"ל עכ"ל:

מדברי הרב מוכח דלא החליט להתיר ולא לאסור וספוקי מספקא ליה וכשראה דברי הרמ"ע והרב דב"ש כ' אין בי כח להתיר וכשראה אח"ך דברי דב"מ ודעמיה כ' אין כח בידינו לאסור וכו' ולזה סיים וכ' דירא שמים נכון להחמיר וכו'. ומה גם שהנדון של הרב לא היה רק סרסור בעלמא משא"ך בנותן מעות לגוי דמעותיו של יש' קונות לו ואין כאן ראיה להתיר מההיא דהרב זרע אמת:

ומוכרחים אנו לומר דבר זה בדברי הרב ז"ל. שהרי בח"ב סימן ל"ה נשאל ביהודים שלקחו שדות בחכירות בשות' גוים ובכלל החכירות יש ג"כ ריוח של גדול חזירים והגוים הם המוציאים והמביאים. ובתחילה הביא פלוגתא דהרב"ח והרט"ז בענין מנהג רוסייא שמקבלים היהודים שדות מן השר בחכירות ומגדלים בהם חזירים וכו'. דהב"ח אסר והט"ז קיים המנהג משום דמעיקרא כי ירד אדעתא דמלי דהתירא ירד והאסור קנייה ממילא והיתרא ניחא ליה דליקני וכו'. ואח"ך כ' דאף לדעת הרט"ז דיינו לבטל אסור פרטי של גדול חזירים דהוי דרבנן אבל אסור כללי דעשיית סחורה בדבר אסור אין זה כדאי להתיר דהא הסכימו כל גדולי האחרונים דאסור זה הוא דאורי' וגם הט"ז עצמו לא למעשה אמרו אלא ליתן קצת סמך למנהג. וכ' אח"ז וז"ל רק את"ל דיש צר היתר בנ"ד הוא מצד דיד גוי באמצע וגוי אדעתא דנפשיה טרח וכאשר הורה גבר בזה הרב נחלת ז' וכו'. אלא דגם בזה לא בחרתי אני בעניי משום דכל סמיכתו וראייתו הוא ממ"ש לענין שבת דגוי אדעתא דנפשיה קא טרח ע"ש ובאמת אין הנדון דומה לראיה כלל וכלל וכבר ראיתי להרב דב"מ חי"ד סי' י"ג דנמשך אח"ז ברם יפה השיבו בעל מחלוקתו כמבו' שם סי' י"ד. וגם הרב המחבר עצמו נראה שחזר בו בזה מדלא השיב כלום ע"ז בסימן ט"ו ע"ש ברם מה שהיה נלע"ד לצדד להתיר בנ"ד הוא משום דהגוי לבדו מתעסק בהם ואין לישראל עסק עמהם דכיון שאין לו עסק עמהם לא שייך לומר שמא יבא לאכול מהם

דהא זהו טעמו של אסור הזה אפילו את"ל דהוי דאורייי' וכו'. כך היה נלע"ד לכאו' אבל מה נעשה שכבר הורה זקן הרב דב"ש סי' קמ"ד דאין להתיר משום דאין ליש' עסק בהם אלא למ"ד דהוי האי אסורא דרבנן ע"ש. אשע"ך איני רואה בזה שום תרופה אלא שיניחו ריוח החזירים מכל וכל להגוים השותפים והגוים השותפים יתנו לישראל סך קצוב לשנה בתו' שכירות המקום וכו'. אבל משום דאין זו משנת חסידים דגם בזה יש קצת גמגום דהוי קצת כמו הערמה והערמה אסורה אפי' במידי דרבנן וכו' וכ"ש הכא דהוי דאורייי'. על כן הסכמתי בצירוף ת"ח שיתנו בשטר השותפות שהחזירים יהיו מושכרים לגוים המשותפים וכנגדם יהיו מושכרים ליהודים המשות' סך שקול להחזירים במיני ההתר וכן כל הריוח של החזירים יהיו להגוים והיהודים יעלו ריוח כמו הם וכו' ע"כ:

מבואר מזה דהגם דנד"ז קל מנדון הרמ"ע דבנדון הרמ"ע המשכיר שם הבהמות לישראל השוכר דוקא ואינו מכיר לאריס כלל ובנדון זה של הרב ז"א לוקחים החכירות היש' והגוי בשות' ואפי"ה קאמר הרב דאין התר בזה רק שיתנו בתחיל' וחשש לסב' הרב"ש דאין להתיר מטעם דהכל נעשה ע"י גוי. ולפי דברי הח' הפוסק שהבין בההיא תשובה דח"ג דהסכים להתיר והביא מזה ראיה להתיר בנותן מעות לגוי להתעסק וכו' נמצא לפ"ז דדברי הרב סתראי נינהו דבח"ב אסר ובח"ג התיר. ולומר דחזר בו הרב ממ"ש בח"ב דבר זה א"א לאומרו שהרי צד ההתר שכתב בההיא בח"נ היינו מההוא דהר"מ ותשו' זו על דב"מ הרי הביאה ג"כ בההיא דח"ב ואפי"ה אסר. א"ל שנאמר דשנייא תשובה זו של ח"ג שהישראל אינו רק סרסור בעלמא של הגוי ושליחותיה דגוי עביד ועכ"ז לא החליט הענין להתיר אלא שאחר דברי הדב"מ כ' וז"ל אשע"ך נלע"ד דאין כח בידינו לאסור בכה"ג וכו' ע"כ. ועל זה סיים דירא שמים נכון להחמיר וכו' משא"כ ההיא תשובה דח"ב דמיירי בשות' עם הגוי ובתחילה נראה לו להתיר כיון שהגוי לבדו מתעסק ולא שייך טעמא דתקלה. ואחר שראה תשו' הדב"ש החליט לאסור כמ"ש. ומהתומא על הח' הפו' נר"ו דנקיט בידיה תשו' זו של ח"ג והחליט הענין להתיר ולא נחית לדקדק יפה בדבריו שכ' אין כח בידינו לאסור וגם לא ראתה עינו בתשו' זו דח"ב שהחליט לאסור בשות' גוי. ועוד כמה רב גובריה לחלוק על הרמ"ע ולומר דממ"ש הוא וברר דכל הפוסקים דאית להו דאסורא דאורייי' אפי"ה אית להו טעמא דתקלה דבזה נסתלק ספקו של הרמ"ע ומי הוא זה ואי זה הוא שיכול לחלוק אפי' על דברי האחרונים שקטנם עבה ממתנינו כ"ש ע"ד הראשונים וק"ו רב גדול ומפורסם כהרמ"ע ז"ל וגם הדב"ש הביא ממנו ראיה לדבריו וגם הרב ז"א הגם דבתחי' רצה להתיר בישראל הסרסור אחר דליכא טעמא דתקלה אפ"ה אחרי ראותו דברי הרמ"ע ז"ל והדב"ש כתב אין בי כח להתיר מלתא דהרמ"ע מספקא

ליה. והיאך מלאו לבו של החכם הפוסק לומר דלפי מה שהבין הוא בדברי הפוס' נסתלק ספקו של הרמ"ע:

שוב מצינו להרב מהרר"ד פארדו ז"ל בס' מכתם לדוד חי"ד סי' י"ד בסרסור ישר' לגוי בדברים האסורים ונשא ונתן בדברי הפוס' בסחורה בדברים האסורים אי הוי דאורייתא או דרבנן והעלה דלרוב הפוס' הוי דאורייתא כמו שהבאנו דבריו לעיל. ועוד נשא ונתן בההיא דאין שליחות לגוי וכו' וכת' בדף ס"ח ע"ג וז"ל ברם הכא הגוי המוכר לאו דעתיה להקנות אלא למי שיתן דמים ע"י הדמים שיקבל והנותן דמים דעתיה להקנות המעות למי שיתן לו הסחורה והלכך הם קנו דהישראל שהוא שליש ביניהם לאו מדי קעביד אלא מעשה קוף בעלמא ואינו אלא כמשפך שמכנים בזו ומוציא בזו אע"ג דאי' נעשה שליח לגוי כה"ג ממילא נעשה ענין השליחות ואתי ממילא דקנין מגוי לגוי וכו' ע"כ והביא אח"כ ההיא דחמץ דאסור הישראל לקנות לגוי אפי' במעותיו של גוי וכו'. וכתב ע"ז וז"ל דשאני ושאני התם שהישראל קונה ממש במעותיו של גוי שנתן לו והרי החמץ ברשותו ממש משא"כ הכא דמילי בעלמא הוא דממסירי לשליח זה ומעולם לא יצא הסחורה מרשות הגוי המוכר עד שיוציא הלה המעות ואז ממילא הוא נקנית לו ואין הסחורה נמסרת ביד ישראל ל כלל וכו' ע"כ יעו"ש שהאריך וטרח ויגע הרבה כדי להתיר בסרסו' הנז'. עיין בס' גזע ישי בדין אין שליחות לגוי וכן אמירה לגוי שבות אות קפ"א:

אמור מעתה מהטעם שכתב הרב להתיר בישראל סרסו' אחר שהגוי המוכר אין כוונתו להקנו' הסחורה אלא לבעל המעות דהיינו הגוי הקונה. מזה הטעם גופיה יש לאסור בנותן מעות לגוי להתעסק בדבר האסור דכיון דהגוי המוכר אינו מקנה האסור כ"א לבעל המעות דהיינו הישראל הגם דהקונה ממנו הוא הגוי וחושב בדעתו שהמעות הם של הגוי מ"מ כיון שעכ"פ המעות הם של ישראל מעותיו קונות לו הדבר ההוא והו"ל כאלו הישראל בעצמו הוא הקונה וכשהגוי המתעסק מוכר האסור ההוא הו"ל שלוחו של ישראל ואף את"ל דגוי ארעתא דנפשיה עביד מכל מקום כיון שהסחורה נקנית לישראל ממילא ע"י מעותיו נמצא שמה שנוטל הגוי מחצית הריוח הו"ל בשט"ו ולעולם שליחות דישראל עביד וכיון שאין שליחות לגוי הו"ל כאלו הישראל בעצמו קונה ומוכר ואסור:

וגדולה מזו מצינו להרב בארות המים חי"ד סי' ה' שנשאל בראובן שנעשה שותף עם ב' גוים והלך גוי אחד מהם ועשה סחורה בדבר האסור מן התורה ולקח אותה סחורה עם שאר סחורות בלי דעת הישראל השותף ואח"כ נודע הדבר לישר' השותף. ושוב פעם אחרת צוה הגוי הנז' לחבירו הגוי השותף שיקח עוד מדבר האסור והיתה ידיעה בנתים להישראל השותף אם יכול הישראל ליהנות מאותה הסחורה ואת"ל שהסחורה

הראשונה שלא נודע לו יכול ליהנות ממנה אם בפעם הב' שהלך הגוי ולקח שקדמה ידיעה לישראל אם יכול ליהנות ממנה:

ועל הספק הראשון נשא ונתן הרב בההיא דנזדמנו לצייד וכו' דלאו דוקא צייד דה"ה מי שאין אומנותו בכך ונזדמן לו דמותר למוכרו ומטעם זה התיר לראובן הנז' ליהנות מאותה הסחורה הראשונה קנה הגוי שותפו הואיל ואין אומנותו בכך וגם היה שלא מדעתו:

ועל הסחורה הב' שקדמה לישראל ידיעה כתב וז"ל אבל מה שיש להסתפק בנ"ד אם יכול ראובן ליהנות מהריוח או לא שלא תמכר אלא בדמיהן ודי לנו להתיר שלא להפסיד דמיה אבל להשתכר לא וכו' ע"כ. ואחר שנשא ונתן בזה מסיק וכתב וז"ל וא"כ דון מינה ואוקי באתרין בנ"ד ראובן הלז אין יכול ליהנות מהסחורה' אלא כדי דמיה ואת היותר יחרם אבל מה שהיה נראה להתיר בנ"ד לראובן דיכול ליהנות אפי' מהריוח ושאני נ"ד מכל הנהו כיון שהגוי מדעתי' קעביד ולאו שליחותי' עביד וא"כ יכול לומר ראובן לגוי טול אתה שכר דסחורה מדברים האסורי' ואני אטול נגדו שכר מדברי' המותרים וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ו דשבת וכו' המשתתף עם הגוי וכו' אם התנו בתחילה וכו' א"כ בנ"ד נראה שאם הם בשותפות גמור ושניהם שקלי וטרי בהנהו זוזי בודאי שצריך תנאי מתחי' שיהיה שכר סחורה מדבר האסור לגוי ושכר סחורה מדבר ההתר לישראל אם היינו מדמים נד"ד לשבר דשבת ואם המעות הללו שנתן ראובן לגוי הם להתעסק הגם שהרב המגיד כתב הטעם שמותר לחלוק שכר שבת וכו' דאין מלאכה זו מוטלת על ישראל וכו' וגם אין העסק ניכר ממי הוא א"כ אוף הכא נמי בנ"ד וכו' א"כ היה נראה להתיר ליהנות מאותו הריוח אבל לפי טעם הכל בו וכו' א"כ ה"ה נמי בנ"ד דאסור ליהנות מאותו הריוח כיון שמעותיו הם הנותנים הריוח ההוא מאותה הסחורה מדברים טמאים. איך שיהיה אפי' אם המצא ימצא התר לראובן ליהנות מהריוח מענין שותפות הגוי בשבת אעפ"כ בנ"ד נראה דאין להתיר משום דשאני שבת דאסורא דרבנן הוא ואזלינן לקולא וכו' אבל בנ"ד שהוא ספק דאוריית' כמו שהביא הרב שי למורא והאריך שם א"כ בודאי דאזלינן לחומרא ואין לראובן מאותה הסחורה אלא דמיה לבד עכ"ל:

הראת לדעת שבנדון הרב הנזכר אף שהגוי המתעסק עוסק בדברים המותרים עם דברים האסורים שדומה ממש לדין השבת שהגוי המתעסק עוסק בחול ובשבת דאמרינן התם דמותר אפי"ה אסר הרב ליהנות מהריוח של אותה הסחורה האסורה ואפי' בדיעבד כיון שהוא אסור דאורייתא ושאני אסור הסחורה בשבת שהוא דרבנן שמא יכתוב א"כ כ"ש וק"ו בנ"ד דלכתחי' נותן המעו' לגוי להתעסק בנבלות וטריפות דוקא דפשיטא דאסור לעשות כן כיון שהוא אסור דאוריית' מק"ו דשבת דבכה"ג דאינו עוסק כ"א בשבת בלבד

אסור אף דהוי אסורא דרבנן. וכן מצינו בחה"מ דקאמר בש"ס מ"ק די"ב כללו של דבר כל שהוא עושה אומר לגוי ועושה וכל שאינו עושה אינו אומר לגוי ועושה. ופסקוהו הפוסקים:

והנה לפי דברי הח' הפוס' דכללא כייל דכל היכא דלא שייך טעמא דשמא יבא לאכול מותר ומטעם זה התיר בנותן מעות לגוי להתעסק בנבלות וטריפות לפ"ז ה"ה נמי דמותר לתת מעות לגוי שיעשה סחורה בשבילו בנבלות וטריפות וכל ההנאה לישראל ויתן לגוי שכירותו שכיר יום וכיוצא דכיון שכל העסק נעשה ע"י הגוי ואין לישראל עסק עמו דליכא טעמא דתקלה יהיה מותר אף למ"ד דאיסורו דאורייתא ודבר זה א"א לאומרו שהרי פסק מרן בי"ד סי' רצ"ז ס"ד וז"ל אסור לישראל ליתן בהמתו לגוי להרביעה ע"כ וכ' שם הש"ך ס"ק ג' וז"ל בב"י ובעט"ז ובב"ח כתבו הטעם משום אמירה לגוי שבות וכן עיקר וכמו שיתבאר וכו' עד כאן:

גם בח"מ סימן של"ח ס"ו כתב מרן וז"ל אמר לגוי. חסום פרתי ודוש בה וכו' אסור ואינו לוקה ע"כ וסיים שם מור"ם דאמירה לגוי אסור בכל אסורים כמו בשבת:

גם בא"ה סי' ה' סי"ד כ' מרן וז"ל אסור לומר לגוי לסרס בהמה שלנו וכו' וסיים שם מור"ם וז"ל ומותר לתת בהמה לגוי למחצית שכר אע"פ שהגוי בודאי יסרסנה דגוי אדעתא דנפשיה קעביד וכו' ע"כ מבואר מזה דבנותן בהמה למחצית שכר לא התיר מטעמא דגוי אדעתא דנפשיה עביד אלא דוקא בנותן לו בסתמא אבל באומר לו לסרסה אף דאיכא למימר דגוי אדעתא דנפשיה עביד אפי"ה אסור והרב"ש שם ס"ק ט"ז אחר שהביא מחלוקת הפוסקים אם בני נח מצווים על הסרוס או לא. סיים וכתב ויש לחוש הכא והכא לחומרא ואמירה לגוי אסור בכל אסורים כמ"ש בי"ד סי' רצ"ז ובת"ה סי' שי"ח וכו' ע"כ:

גם הרב בית יהודה חי"ד סי' נ"ה נשאל בישראל שיש לו סוס ונותנו לגוי בשות' לחרוש בו ויודע בגוי בודאי שהוא חורש עם שורו שאין לו אלא שור ונשא ונתן בבעיא דפ' הפועלי' חסום פרתי ודוש בה ובדברי הפוסקים ומסיק וכתב וז"ל ומעתה עלה בידינו הלכה למעשה דאסור אמירה לגוי שייך בכל אסורים שבתורה כס' רוב הפוס' וכו' וא"כ בנ"ר שהיש' נותן הסוס לגוי וחורש בו עם השור אע"פ שאי' אומר לו בפירוש לחרוש עם השור כיון שיודע שודאי חורש בשתיהם הויא אמירה לגוי שבות ואם עבר ואמר קנסי' ליה למכור הסוס ולא יהנה ממלאכ' האסור כלל וזה פשוט. ועיין בחידושים שלי הלכות חה"מ סי' תקל"ח ס"ו ולא דמי למ"ש ההגה טא"ה ס"סי ה' מותר לתת בהמה לגוי למחצית שכר וכו' הכא נמי נימא כיון שהגוי שותף בדידיה קא טרח הא ליתא דהתם אין

עיקר השות' בא על הנאת הסרוס אלא על שאר דברים מלאכה וולדות וכיוצא והסרוס ממילא קא אתי אבל בנ"ד דעיקר השותפו' על מלאכת החרישה וכו' וא"כ לא שייך בכה"ג לומר בדידיה קא טרח עכ"ל. ועיין ש"ות פני יהושע חי"ד סי' ג' נקטינן מהאמור דבכל אסורי תורה אמרינן אמירה לגוי שבות ואין לומר דהיינו דוקא באסור לאו דבזה מיירי הבעיא דפ' הפועלים אבל שאר אסורים דאין בהם לאו יהיה מותר אמירה לגוי הא ליתא שהרי בי"ד סי' ש"צ כ' מרן וז"ל ואשה שאירע טבילתה אחר ז' תוך ל' אם תטול צפורניה בידיה או בשניה אינה נטלת יפה אלא תאמר לנכרי ליטלם לה בתער או במספרים וסיים שם מור"ם ולאו דוקא נכרית אלא ה"ה ישראלית וסירכא דלישנא דחה"מ נקט ע"כ וכ' שם הש"ך ס"ק ד' וז"ל ולפי עד"נ דוקא נקט נכרית וכו' וגם דוחק לומר דסירכא דלישנא דחה"מ נקט דהא המחבר ס"ל בא"ח סי' תקל"ב דמותר ליטול צפורניו בחה"מ אלא דהגה"מ ז"ל כתב דאסור ליטול צפורניו בח"ה וקאמר דע"י גוי מותר דאמירה לגוי שבות ובמקום מצוה לא גזרו וא"כ ה"ה באבל דהא קי"ל אמירה לגוי שבות אפי' בדבר שאינו של שבות וכדלעיל ה' כלאי בהמה סי' רצ"ז ס"ד וא"כ הכא דוקא לגוי שרי דא דאמיר' לגוי לא אסר אלא משום שבות ובמקום מצוה לא גזרו אבל לישראל אסור עכ"ל. מבואר מזה דהגם דמלי דאסורים באבל אי' אלא דרבנן כמבואר בפוס' דקראי דיחזקאל אי' אלא אסמכתא בעלמא אפי' הכי אסור ע"י גוי אם לא במקום מצוה וגם אסור מלאכה בחה"מ ע"י גוי אף למ"ר דהוי דרבנן אסור. הן אמת דבמלת' דרבנן לאו מילתא פסיקת' היא דאסור ע"י גוי איך שיהיה במלי דאורייתא לכל הדברות ולכל האמירות כל מה שאסור ישראל לעשותו אסור לעשותו ע"י גוי:

כלל העולה דעל נדון הבא בשאלה בנותן לגוי מעות להתעסק בנבלות וטריפות אין להתיר לעשות כן לכתחילה ואף לדברי הרב ד"מ ודעמיה לא התירו אלא בדיעבד ומה גם דהמתירים הנז' חלוקים הם בטעמם כמש"ל וכיון שרבו האוסרים כמו שהבאנו דבריהם לעיל כוותייהו נקטינן ואף אם לא היה אלא ספק בדבר הוה לן למיזל לחומר' בהיות אסורא דאורייי' אלא שאם נותן לו מעות להתעסק בסתמא והגוי עוסק בנבלות ושחוטו' אין אסור בדבר כמו שהוא הדין בשבת וכמש"ל והגם שלדברי הר' בארות המים אסור זה חמור משבת כמש"ל מ"מ בצד מה מצינו דשבת חמור מכל האסורים באמירה לגוי דלגבי שבת אפי' שבות דשבות אסור במלי דרשות מה שא"כ בשאר אסורים. זה מה שנלע"ד להשיב בזה וליה עינינו יצילני מכל שגיאה כי דעת ממני פליאה. הכ"ד הח"פ טיטואן יע"א בחד תמוז משנת **תורה** צוה לנו משה ליצירה:

סימן עא

שאלה ראובן כת' אגרת לשמעון שבעיר לונדריס יע"א שישלח לו מגבינות הנעשות בעיר אמשטרדם יע"א. וידוע הוא שעשיית גבינות הכשרות בעיר אמשטרדם הוא ע"י אנשים ממונים מהק"ק י"ץ וכל מי שרוצה לקנות קונה מהם וכשקונים אותם כרי לשולחם למ"א הממונים בעצמם מטפלים לסוגרם בתיבות וכו' ואח"כ נותנים להם סירטיפ'יקאדו כ"וח מיד הרב הממונה נר"ו ושמעון הנז' כתב לתגר גוי א' שבעיר אמשטרדם שישלח הגבינות לעיר ג'יבאלטאר יע"א וכתב שמעון לראובן שיקבל כ"וך תיבות ובהם כ"וך גבינות ע"י גוי א' ושלח לו החשבון של דמי שוו ין וההוצאות ובכלל ההוצאות כ"וך של הסרטיפ'יקאדו וקבל ראובן הגבינות ומצאן מכוונות במניינם ובמשקלם כמו שכ' לו שמעון זולת הפחת הראוי לפחות מהמשקל כידוע ולא קבל הסרטיפ'יקאדו והרי הגבינות חתומים בחותם של ק"ק אשכנזים י"ץ וגם הם ניכרים בענין עשייתם שהם של ישראל לפי שיש הפרש ניכר לעין בין גבינות שעושים הגוים לגבינות שעושים היהודים. מה יהיה משפט הגבינות האלו יען שלא קבל הסרטיפ'יקאדו אי חיישינן לאחלופי או לא:

תשובה לג'יבאלטאר יע"א. מה שנלע"ד בזה הוא שהמשקל והמנין ששלח שמעון בכתבו לראובן אינו מעלה ומוריד שכתב זה הוא ע"פ מה שכתב לו הגוי הסוחר מאמשטרדם והו"ל שגבינות אלו שלחם הגוי לראובן וכתב לו המשקל והמנין ואין יד ישראל באמצע כלל. ומתשו' הרשב"א ז"ל והפוסקים שהביאו דבריו נראה שבגבינות שמביא הגוי אין לסמוך על חותם הדפוס שבהם ואף מן הסתם חיישינן לגניבה ואבידה. וז"ל השאלה בסי' ק"ט. גבינה שנמצאת ביד גוי והיא חתומה בדפוס חותם או כשר מי סמכינן עלה או לא דחיישינן דילמא נפל דפוס מיד ישראל ומצאו גוי וחתם בו ע"כ. הרי דבדברי השואל לא כתב דבאיזה פעמים גונבים הדפוסים או נאבדים אלא דחיישינן דלמא נפל וכו' וע"ז השיב הרשב"א דיש לאסור אלא שנסתייע לאסור ממה שבמקומו כמה פעמים גונבים וכו' וכמה פעמים נאבדים שהרי אחר שכ' שיש לאסור ואין שומעין למי שמתיר וכו' כתב וז"ל וכמה פעמים וכו'. ומדכתב וכמה פעמים בוי"ו ולא כתב שכמה פעמים וכו'. נראה דאין זה עיקר הטעם שסמך עליו לאסור לשנאמר דבעלמא לא חיישינן אלא שכתב זה לסניף וסיוע בעלמא ואה"נ דאף מסתמא חיישינן לזה ך שהוא דבר דשכיח:

וכן מוכח מדברי הרב מוהריב"ל ז"ל ח"ג סימן מ' שנשאל על גבינות שמביאים הגוים וחקוק בכל חתיכה מהם כשר בדפוס של עץ שי"ל ליהודים העושים הגבינות ומביאים בידם כתב מהמנין של הגבינות והביא הרב תשו' הרשב"א הנז' ודברי ר"י שבמרדכי

שהתיר הגבינה שעשה ישראל בבית הגוי והיו חתומות בדפוס ושכח הדפוס בבית הגוי וכו' וכ' הרב דהמרדכי פליג אדברי הרשב"א ופסק דחיישינן לגניבה ואבדת הדפוס כמ"ש הרשב"א ואין להתיר רק אם יביא הגוי כתב וחתומים בו אנשים מאותו הק"ק איך נעשו אותם הגבינות בכשרות וכ"וך מניינם אף שלא יכירו החתימות וזה דוקא במקום שלא יש מנהג ואם יש מנהג שמחמירי' שיהיה ניכר גם הכתב חייבים לקיים מנהגם יעו"ש ואם איתא דמן הסתם לא חיישי הרשב"א לגניבה ואבידה למה אסר הרב מהריב"ל הגבינות החתומים בדפוס והצריך לכתב מיהודים ידועים אחר שלא נודע לנו שבאותו מקום שמשם באו הגבינות יש חשש דגניבה ואבידה:

וכן נראה מדברי מהר"ם די בוטון סימן ז' שהביא דברי הרב מהריב"ל הנז' והסכים לדבריו. ולבסוף מסיק וכ' וז"ל באופן שאם בכתב שמביא הגוי כתוב מנין ומשקל הגבינות שהוא סימן ומצינו המנין והמשקל ככתוב בכתב וידענו שלא מכר במקום אחר מפני שהכתב בידו ודאי ליכא למיחש וכו' אבל הסימן מהדפוס בלא כתב לא מהני לדעת הרשב"א זל דחיישי' לגניבת הדפוס עכ"ל:

גם הרב מהרימ"ט ח"ב סימן י"ב נשאל על גבינות שבאו לצידון מאי גיפ'ר ע"י הגוי הספן. והביא בידו כתב ישראל המודיע מנינם ומשקלם. אלא שחסר מהמשקל דבר מועט שדרך הוא שיחסר כך ע"י שיתייבשו בדרך. ולא נתקיים חתי' הכתב. והשיב שאפי' היו באלו הגבי' הסי' שעושים בהם באותה חתיכה של עץ אין לסמוך עליו כלל וכמ"ש הרשב"א. וכ' עוד שם שהמרדכי והרשב"א לא פליגי דהרשב"א מיירי באי' חוזר ורואה חותמו. והמרדכי מיירי בגבינות שעשה ישראל בבית הגוי וחוזר ורואה חותמו. ומסיק שאף שיש כתב מיהודים וסי' בגבינות אין לסמוך עליהם רק אם נתקיימה חתי' הכתב היפך דעת מהריב"ל דלא הצריך קיום. וכ"כ ג"כ בח"ב חי"ד סי' ג' יעו"ש. וחלוק זה שחלק הרב הנז' לו' דלא פליגי ר"י והרשב"א. כתבו הרב מנחת יעקב לתרץ דברי מור"ם בס' ת"ח שהביא ב' הדינים דברי הרשב"א ודברי המרדכי יעו"ש:

והרב כנ"הג הגהב"י אות כ"ה כתב וז"ל. יש מי שכתב והובאו דבריו במהר"מ די בוטון דאפי' במספר מדוקדק ומנין מדוקדק אין לסמוך על הכתב. א"ל שחתומים בחו' הדפוס כשר. ובמחי' מכת"ר טעות הוא בידו שאם הכתב אינו מועיל מה יושיענו החו' של הדפוס הרי כ' הרשב"א דאין לסמוך על דפוסי הגבינות וכו'. אף הרב מהריב"ל לא סמך על המנין ועל המשקל אלא מפני הכתב. אבל אם לא היה סומך על הכתב החותם לא מהני כלום. גם מורי הרב לא כ' ריש לסמוך על החותם אלא שחוזר ורואה חותמו וכו' ע"כ:

גם הרב מהריק"ש בס' ערך לחם כ' על דין המרדכי שפ' מרן בס"סי הנז'. וז"ל אבל גבי' שביד גוי והן חתומות בדפוס אין להתירן בלא כתב יהודי שיעיד עליהם וכו' ע"כ. נר' מדבריו דס"ל דלא פליגי ר"י והרשב"א ובחלוקו של הרב מהרי"ט ז"ל ועכ"פ גבינה שמביא הגוי אין להתירן בלא כתב:

וכן מוכח מדברי הרב הלבוש שכתב וז"ל יש שעשה גבינות בבית הגוי וחתמן בחותם דפוס של עץ ושכח הדפוס בבית הגוי אין חוששין שמא זייף הגוי וחתם אחרים באותו דפוס שירא הגוי לזייף שמא היהודי רגיל לעשות חותמו במקום מיוחד ויכירנו וכו'. אבל מ"מ גבינות הנמצאות ביד גוי אע"פי שהן חתומות בחו' יהודים אסור ליקח ממנו שמא גנב דפוס של ישראל וטרח וזייף כדי למוכרם ביוקר א"ל שי"ל כתב יהודי שמעיד עליהם ועל חשבונם וכו' ע"כ:

גם בס' מנחת יעקב הביא מתשו' נחלת יעקב סי' כ"ב שכ' וז"ל בויניציאה המנהג דמתירים ליקח מן הגוים גבינות שבידם חתי' מחכמי העיר שנעשה בכשרות ע"י יהודי. ובכל גבינה קבוע עץ שכתוב עליו כשר ובלי כ' ראיה אין אנו סומכין וכו'. ובכתב ראיה כתב בו מנין הגבינות ואין מתירים לקנותם מסוחר בפרוטרוט אלא כולם יחר זה מנהג מפורסם עכ"ל. וסיים הרב מנחת יעקב וכ' וז"ל ואפשר דגם הרשב"א ומהרי"ק מודים ככה"ג וכו' ובלי כתב ראיה ברורה פשיטא שאין להקל כלל אף בתגר וכו' גם מהרימ"ט וחכמי דורו החרימו על זלזול אסור זה וכו' ע"כ:

הרי מבואר מדברי כל הפוסקים הנז' שאין להתיר הגבינות שמביאים הגוים החתומים בחותם הדפוס א"ל שיש בידו כתב ראיה וכו'. ומדלא אישתמיט שום חד מהפוסקים הנ"ל לחלק ולומר דהרשב"א מיירי כשיש חששא דגניבה ואבידה וכו' אבל מן הסתם לא חיישינן ולא חלקו בין המקומות ואסרי בכולם מוכח דאין לחלק בכך:

ומעתה מ"ש מור"ם בהגה ס"ט וכן מותר לקנות גבינות החתומות בדרך שישראל חותמים וכו' א"א לפרש דמיירי בגבינות שמביאים הגוים שהרי דין זה לקוח מהמרדכי כמו שרשם המרשים והיינו בישראל שעשה גבינות בבית הגוי וכו' שהתיר מכמה ספיקי כמ"ש שם ואף בזה הרי סיים מור"ם וכו' ודוקא מקום שאין לחוש שמא נשארו הדפוסים ביד גוי וקבעו אותם בגבינותיהם והוא מדברי או"ה שהביא בד"מ וזל ודוקא שהניח הדפוסים בתוך הגבינה וכו' ע"כ. וכ"כ בת"ח אחר דברי המרדכי וכן פסק מור"ם בש"ע ס"סי הנז' באופן דהכא מיירי בהניח הדפוסים קבועים בתוך הגבינות דבזה אף הרשב"א אפשר דיודה דמרתת לזייף. וכן בא מבואר בתשו' מור"ם סי' קל"ב אות י"ב שכתב ע"ד האו"ה וז"ל והא דחלק בין תלושים לקבועים חלק כך כדי ליישב תשובת ר"י

שהתיר בכה"ג כמ"ש שם על הגליון וכדי ליישב דבריו שכתב תחילה לאסור כ' וחילק בין תלושים לקבועים וכו' וטעמא דלא חיישינן לתרי ריעותי שיקחם מן הגבינות ויעשה גבינות אחרות ויקבע בהם שיירא לזייף כ"כ פן יקלקל הראשונים ולא יכוין באחרונים ויפסיד שניהם וכו' ע"כ. והביא דבריו הכנ"הג שם אות נ"ה יעו"ש באופן דמ"ש מור"ם בש"ע ודוקא מקום שאין לחוש שמא נשארו הדפוסים ביד גוי וכו' היינו כשהניח הדפוסים קבועים בתוך הגבינות וכמו שביאר דבריו בסוף הסי' שכ' על דין המרדכי שפ' מרן שם וז"ל וי"א דאין להתיר וכו' אא"כ הניחו מונח על הגבינות ועל כ' הש"ך ס"ק ל' שהוא כ"ש מרין הבשר דהיינו דבנד"ז שהיו החותמות קבועות בגבי' שאין לחוש לזיוף הוי כ"ש מדין הבשר שהוא דאורייתא ואנו מתירין ע"פי כתב האותיות וכ"ש בגבי' שהוא דרבנן והיינו דוקא בגוי המוכר גבי' שעשאום ישראל בביתו כמ"ש המרדכי וה"ט שא"וה סיים בדבריו וכ' אבל הניח הגבי' בבית הגוי וגם הניח שם הדפוסים תלושים ויש חששא שמא עשה הגוי גבי' והחליף בשל ישר' גדולים בקטנים אסור וכו' וכמ"ש בהגה בסוף הסי' דמוכח מזה דדוקא בהניחם תלושים יש לאסור אבל בסתמא לא חיישינן דהיינו דוקא בנדון של המרדכי דעלה קאי ובזה ס"ל למרן ז"ל דאף בהניחם תלושים שרי אחר דאיכא ספיקי טובא וכמ"ש שם במרדכי והביאו הש"ך שם משא"כ לסברת מור"ם שמחמיר ואוסר בתלושים כסברת הא"וה אבל בגוי המביא גבינות לא דברו בזה:

ואין לדחות ולומר שדברי מור"ם בכאן מיירי בגוי המביא גבינות חתומים כעין דין הרשב"א וסבר דמסתמא סמכי' על הדפוס ומה שרשם המרשים דין זה מהמרדכי הוא ט"ס שהרי דין המרדכי פסקו מרן לקמן בסוף הסימן ושם הגיה מור"ם וכתב דין הא"וה וא"כ למה כתבו מור"ם כאן על דינו של הרשב"א א"ל שנאמר דמיירי בנדון הרשב"א בגבינות. שביד גוי ופ' דמסתמא לא חיישי' לגניבה ואבידה ולא אסר הרשב"א אלא במקום דשכיח גניבה ואבידה שאם הדבר כן לא מצינו מוצא דין זה מהיכן הוציאו ואת"ל שהוא דעת עצמו דס"ל לחלק בכך אם כן כשהביא בס' ת"ח דברי הרשב"א הי"ל לחלק ולומר דה"ד במקום דשכיח גניבה ואבידה אבל מסתמא לא חיישינן. וגם בס' קרבן אהרן שכ' הפסקי דינים בקי' מס' ת"ח כ' וז"ל ואם מצא גבי' ביד גוי והם חתומים אסורים וכו' והי"ל לחלק בכך.

ועוד קשה עמ"ש הש"ך בס"ק ל' שלא כתבו הרב אלא משום סיפא דלמה לו להרחיק את עדיו ולומר דלא אצטריך לגופיה והוי כ"ש וכו' אלא משום סיפא ודעדיף מינה היה יכול לומר דאצטריך לגופיה לו' דהרשב"א זל לא אסר בזה אלא ודאי שדברי מור"ם בכאן היינו דין המרדכי ומה שהוצרך לכתבו בכאן היינו משום סיפא כמ"ש הרש"ך דהיינו מ"ש

ויש אוסרים בכל זה כיון שאינו ידוע מי כתבו והוא דעת מהרי"קו דפליג אדין הרשב"א ואוסר אף בכתיבה:

וכן בא מבו' בס' מנחת יעקב שכ' על דברי מור"ם בת"ח שהביא לשון המרדכי וכ' הרב הנז' ע"ז וז"ל ואף שפ' הרב לקמן דין י"ז בשם תשו' הרשב"א דאין לסמוך על המקומות הנמצאות ביד גוי מ"מ שאני הכא כיון שה שהישראל בעצמו שעשה החותמת הוא עצמו חוזר ורואה הגבי' עם החותמת משא"ך לקמן דמיירי שנמצא ביד הגוי עם החותמת לא סמכינן על החותם וכן מוכרח לחלק בדברי תשו' הרשב"א דהא מדבריו בתשו' סי' ס"ז וס"ט מבו' להדייא דיש לסמוך על החותם שנקבע אם אותו ישראל חוזר ורואה. אלא ודאי דכל שישראל עצמו חוזר ורואה ומכיר חתימתו אין לחוש וזה פשוט וברור ומוכרח בדברי הרשב"א והרב כאן ובש"ע וכמש"מ באו"ה וכו' ע"כ. מבו' מזה שדברי מור"ם בש"ע היינו דין המרדכי בחוזר ישראל על חותמו כמ"ש. הן אמת דעל מה שהכריח הרב הנז' מתשו' הרשב"א סי' ס"ז כ' הרב חק"ל בסי' קמ"ח דמ"ש הרשב"א באותה תשובה שעמד עליה ישראל וקבע חותמו ואח"ך הניחה ביד גוי ומכיר חותמו אפשר דמיירי שכ' עליה כשר ולא בדפוס:

הן אמת דמלשון מור"ם דנקט וכן מותר לקנות גבינות החתומים וכו' נראה דלא מיירי בישראל שעשה גבינות בבית הגוי והניחם שם דאמרינן דירא הגוי לזייף כיון שהישראל חוזר על חותמו. אלא דמותר ליקח גבי' מן הגוי החתומים בדפוס כיון דלא נקט. כלשון המרדכי ישראל שעשה גבינות בבית הגוי וכו'. די"ל שמור"ם בנדון המרדכי עסיק והבין בדבריו דמיירי שהגוי מוכר גבינות ושוכר הישראל לעשותם בכשרות בביתו ולכן פ' דמותר ליקח הגבינות החתומים מגוי זה כיון שהוחזקו הגבינות הכשרות ביד זה הגוי לא מחזקינן אסורא שהחלי' וכו' והיינו כמו שסיים בדבריו ודוקא במקום שאין לחוש וכו' דהיינו כשהדפוסים קבועים בגבינות כדעת האו"ה. משא"ך דעת מרן ז"ל דאף בהניחם תלושים שרי כמ"ש בסוף הסי' וכמ"ש הש"ך ס"ק מ' שהביא דברי המרדכי וכ' שהטעם האחרון דאיכא ספקי טובא מספיק לקנות ממנו גבינות אחרים וכו'. וטעמא הוי כיון שהוחזקו גבינות כשרים ביד גוי זה אוקמינהו אחזקתייהו משא"כ בגוי המביא גבינות דמעולם לא הי"ל חזקת היתר כלל דכ"ע יודו דאין להתירם בלי כתב ראיה לדעת הפוס' דס"ל דלא פליגי המרדכי והרשב"א וכמו שנראה מדברי מרן ומור"ם. וכמו שחלק הרב הלבוש. ולדעת הפוס' דס"ל דפליגי הרי הם פסקו כדעת הרשב"א כמ"ש הרב מוהריב"ל ז"ל:

ומ"ש מרן בדין הכשר והוא שלא יהיו שם מצויים גוים היודעים לכתוב. ודאי דכוונתו לומר דבסתמא לא חיישינן וכמ"ש בסי' ק"ל ס"ו. וטעמא דשאני גבי כתב כיון שאין דרך הגוים לידע כתב אשורית סמכינן אחזקה וסתמו כודאו. משא"כ גבי הדפוס שהחששא היא מגבינה ואבידה אף בסתמא חיישינן וזהו טעמו של הרשב"א שהתיר בבשר ואסר בגבינות:

וכן כתב הכנ"הג אות ל' במעשה שבא לידו בראובן ששלח לו יהודי חריצי גבינות מעיר אחרת ולא החתים השק זולת שהיה תפור ובכל חתיכה וחתי' היה כתוב כשר בכתב אשורית ומתוך יופי הכתיבה הכיר שהיה כתב ישראל והכשירם וכתב דלא אסר הרשב"א אלא בדפוסים ומחשש גניבה אבל אם הגבינה חקוקה באותיות הוי סימן וכשר יעו"ש. מוכח מדבריו דאף בגבינו' ששלח ישראל לחבירו ע"י גוי אלולי שהיה כתוב באותיות לא היה מתירם ע"י חותם הדפוס:

והרב פר"ח סעיף קטן ל"א הביא דברי מהריב"ל ומוהרימ"ט והק' על חלוקו של מהרימ"ט שהרי מבואר מדברי הרשב"א דאין חלוק בין מפקיד לשולח כמו שהביא דבריו לעיל סקי"ד וכ' וז"ל ולדעתי לא פליגי הרשב"א ור"י דאף לדעת ר"י אין לסמוך על החותמות לקנות גבינות של גוים ואף הרשב"א מתיר בנדון ר"י מהנהו טעמי דשמא ירגיש הישראל מחמת שהגבינות שנעשו אח"כ לחות יותר וכו' ואיך שיהיה בעיקר הדין הריב"ל דכל שמכירים חתי' הכתב שם ביא הגוי בעל הגבינות אין לחוש אולי אותן הגבינו' שהכתב מעיד עליהם כבר נמכרו ואלו הגבינות שמביא בפנינו הם גבינות אחרות שעשה אח"ך בדפוס שגנב או מצא משום שהדין נותן שיקחו ב"ד הכתב מיד התוגר ואם אותן הגבינות שהכתב מעיד עליהם נמכרו היו הב"ד לוקחים הכתב מידו והוסיף עוד שאפי' שלא יכירו החתימות וכו' וביאר מהרי"ט דהיינו כשהם חתימות של אנשים ידועים וכו' ומסתברא דאף שלא בא על החיתום אלא יהודי אחד נודע אצלנו וכו' ע"כ. ועיין שולחן גבוה סי' קי"ח ס"ק מ':

גם הרב חק"ל חי"ד סי' קמ"ח בגוי המביא גבינות בחותם אחד למכור וכתב המעיד על כשרות הגבינות ועל חותם אשר בשק הגבינות הקשור וחתום . בחותם ההוא ואינו ניכר החתימה וגם אין החתימה מאנשים ידועים. והביא דברי הר' מהריב"ל ומהרימ"ט והקשה על חלוקו של מהרימ"ט דמה הכר חותם שייך בחותם הדפוס והעלה כדעת מהריב"ל דאין להתיר כי אם ע"י כתב המעיד וא"צ קיום כדקי"ל עדים החתומי' על השטר כמי שנחקרה עדותן בב"ד וכ"כ הרשב"ש סי' תקנ"ב וכ"כ הרב בנו בס' יכין ובועז סי' ק"ך דאין הכתב צריך קיום יעו"ש:

נקטינן מהאמור שהגבינות הבאות על ידי גוי חתומות בחות' הדפוס אין לסמוך עליהם להתיר בלי כתב ראיה וא"כ הכא בנ"ד בגבינות ששלחם הגוי לראובן בלי כתב ראיה אין להם שום חזקת התר לשנאמר דא"צ לשאול עליהם בעיר שבאו משם דדוקא גבי טבח דקי"ל רוב מצויים אצל שחיטה מומחים הם סמכינן ארובא ואם אינו לפנינו א"צ לשואלו. וכן נמי גבי שוכר בית מחבירו בארבעה עשר דאמרינן שאם אינו בעיר א"צ לשואלו היינו מטעמא דסמכינן אחזקא דכל ישראל בודקין ליל י"ד. אבל גבינות אלו ששלחם הגוי מעולם לא הי"ל שום חזקת התר אחר שחותם הדפוס אינו מעלה ומוריד בלי כתב ראיה כמ"ש:

והרב מהריק"ו שורש ל"ג סי' ב' כתב דאף לר"ת דא"צ הכרת חותם היינו דוקא היכא דאתחז' התירא כגון בשולח לחבירו וכו' דהא לא אשכחן התירא כ"א בשולח לחבירו ולא לישתמיט ש"ס דילן דלימא בחד דוכתין דהמוצא ביד גוי שהוא מותר בחותם אחד או בחב"ח וכו' יעו"ש. והגם שהרב ס"ל דבעינן קיום החתימ' משא"ך דעת הפוס' הנז"ל מ"מ למדנו מדבריו דלא שייך חזקת התר כ"א בישראל השולח לחבירו וכו' משא"כ במוצא ביד גוי:

הן אמת שלזה עומד לנגדנו תשובת הרב ידיו של משה שכ' דבסתמא לא חיישינן לגניבה ואבידה וכן הבין בדברי מור"ם בהגה אבל מה נעשה שאינו נראה כן מדבריו בת"ח כמש"ל וגם משטחיות דברי הפוס' הנז"ל דלא חלקו בזה ואסרי בכל מקום כנז"ל:

ומ"ש הרב כנ"הג אות כ"ג דבגוי תגר סמכינן על החותמות היינו בתגר קבוע ומוחזק לשכור יהודים לעשות גבינות בכשרות כדי למכור לישראל כמבואר בדבריו שם דכיון דאומנותו בכך ומוחזק בזה לא מרע אומנותי' וכמ"ש מור"ם בהגה בסי' קי"ד ס"ה עמ"ש מרן יין רמונים שמוכרים אותו לרפואה וכו' כ' שם מור"ם וכן כל דבר שקונים מן האומן דלא מרע נפשיה יעו"ש אבל בתגר המוכר סחורות ואינו מוכר גבינות מהיכא תיתי להאמינו על הגבינו' ששלח לישראל שאם הדבר כן בא ונאמין לכל גוי סוחר על כל אסורין דרבנן וגם טעמא דמרתת דילמא מקבל הגבינו' ירגיש ויתרעם על חבי' וכו' לא שייך בזה דמאיזה מקום יכול הישראל להרגיש אחר שחתום בדפוס חותם של ישראל. ועל מה שכלל הגוי בחשבון דמי הסרטיפיקאדו ואם לא היה אמת שלקח הסרטיפיקאדו לא היה כולל דמי שיווין דילמא מקבל הגבינות יגיד לחבירו שלא שלח לו סרטיפיקאדו ויתפס כגנב אי מהא לא אירייא דעדיין יש לחוש שמא האמת הוא שלקח הגבינות מישראל המוכר וגם הסרטיפיקארו ושלחם למכור לעיר אחרת עם הסרטפי' ואלו הגבינות ששלח לראובן הם גבינות אחרות שעשה וחתמם בדפוס שמצא. שהרי מפני

חששא זו כ' הרב מהריב"ל ז"ל דכשהגוי מביא הכתב אין לחוש אולי אותן הגבינות שהכתב מעיד עליהם כבר נמכרו ואלו הגבינות שמביא הם גבינות אחרות שעשה וחתמן בדפוס שמצא וכו'. משום דהדין נותן שיקחו ב"ד הכתב מיד התוגר ואם אותם גבינות שהכתב מעיד עליהם נמכרו היו הב"ד לוקחין הכתב מידו יעו"ש. א"כ הכא בנ"ד שלא שלח הכתב עדיין החששא במקומה עומדת ואין לו שום תפיסה כלל שיכול להתנצל שנאבד מידו או שהספן המביא הגבינות נאבד מידו. ואדרבא ממה שלא שלח הכתב ושינה מהמנהג איכא אומדנא שזייף:

ועל מה שיש הפרש בין הגבינות שניכרים בעניין עשייתן שהם של ישראל. מה יושיענו זה שכיון שהחששא היא שמא עשה גבינות אחרות בדמות גבינות ישראל וחתמם בחותם הדפוס שמצא עדיין החששא במקומה עומדת. ומדברי הרב כנ"הג באות ל' נראה דאין לחלק בזה לגבי חותם הדפוס. שהרי אחר שכתב להכשיר הגבינות בנדון שלו שהיו חקוקות בכתב. הביא תשו' הרב מהר"א מוטאל שאסר גבינו' החקוקות בכתב וקצת מהם היה השי"ן והרי"ש של תיבת כשר הפוכות. וכתב הרב לחלק בין נדון הרב לנדון שלו שהכשיר ומכל החלוקים שחלק כ' וז"ל. ועוד שבאותם המקומות גם הגוים נוהגים לעשות הגבינות באותו המין והדמיון וכו' משא"כ בנדון שהכשרתי עכ"ל. מוכח מזה דבנדון שלו היה הכר בין גבינות ישראל לשל גוים ואפי"ה עיקר הטעם שהכשיר קודם שהביא דברי הרב מהר"א מוטאל הוא מפני שהיה כתוב עליהם כתב אשורית דבזה הוא שחלק בין נדון הרשב"א לנדון שלו דלא אסר הרשב"א אלא בדפוס וכו' דמשמע שאף אלו הגבינות אם היו חתומות בדפוס לא היה מתירן אף שהיה הפרש בין גבינות ישראל וכו'. אלא שמפני שגם בנדון הרב מהר"א מוטאל היה כתוב עליהם כתב אשורית ג"כ ואסר לכן הוכרח לחלוקים אחרים ועשה סניף ג"כ חילוק זה של הכר הגבינות:

ומהיא תשו' הר"ן שהביא מרן בב"י על הטלאי' מלוחים וכו'. אין ראיה לנ"ד. והא לך נוסח השאלה והתשובה מתשובותיו סי' מ"ה. ראובן מאי מאיו'רקא והיה מביא בסחורה בשר מלוח מטלאים הנוהגים ישראל אשר שם למלוח אותם ולעשות מהם סחורה והעידו כמה יהודים משם שדרך היהודים אשר שם למלוח אותם ולעשות מהם סחורה והם טלאים קטנים דקי הבשר והשומן נראים כבן שמנה ימים או יותר מעט וקונים אותם בעד העורות כי בדמי העורו' הם מרויחים ומוכרים אותם יותר מכדי דמי הטלאים ואעפ"כ שוחטים אותם ומולחים אותם ומוכרים דמי בשר בזול. והנוצרים המשתכרים בדמי העורות דרכם לקנות העורות מן היהודים ואם בריחוק זמן יזדמן שיקנו הטלאי' חיים ינחרו אותם וישליכו הבשר לכלבים וישארו להם העורות לבד כי לא יאכלו בשר כזה

לא טפל ולא מליח וכו' והבשר הזה ביחד הניחו היהודי בקונפיס ותפר כסויין עליהם בחוט ועליהן קשר חבל ועל קשר החבל שם שעוה וחתם עליה בחותמו העשוי בדפוס ובין כריכת חבל לכריכת חבל היה מקום פנוי שאם ינטל התפירה מכסוי הקונפיס יוכל להכניס ולהוציא מן הבשר חוצה והיה מביא אותם בספינה ולא היה בה יהודי אחר זולתו והוא אומר שיודע בודאי שלא היה בשר אחר באותה ספינה זולתי אותו הבשר המלוח כשר שהיה מביא ונתעכב בספינה ימים רבים ובראותו כי ימי הפסח קרבו ולא יכלה הספינה לבא אל מחוז חפצה אך באה אל מקום אחר הנקרא פלמו'ש יצא היהודי משם והניח סחורתו ביד הספנים ובא לו מגדל קופ'ליברי עד עבור הפסח ואחר עבור הפסח הגיעו הספנים למקום קופ'ליברי והביאו אל היהודי סחורתו ומצא הקונפ'יש תפורים כאשר הניחם והחבל עם חותמו כאשר עשאו והעידו כמה יהודים שאין מנהג הנוצרים ממאיור'קא ומיאנור'קא למלוח בשר כזה וגם בארץ הזאת מפול'מוש ועד קופ'ליברי וגם בכל מקום אשר שמענו שמעם אין דרך הנוצרים למלוח בשר כזה וגם לא נמצא לעולם סוחר נכרי מן ההולכים באיי הים הרחוקים יביא לעולם בשר כזה ולא נמצא ביד נכרי לעולם בשר טלאים מלוחים כאלו לפי הנשמע אחר החקירה מיהודים ונוצרים העוברים ושבים ושטים בעולם בים וביבשה ויש שם מתירים מהטענות שבאו בשאלה ואחרים חוששים שמא ממקום אחר דנהיגי ארמאי למלוח כגון בארץ קאשטילייא שמולחים בשר הגדיים הקטנים קרויים קברונ'ש באה לספינה בשר מליח והחליפו בזו או שמא במקום אשר נחה הספינה מצא בשר מליח דומה לזה והחליפוהו בזה והמתירים אומרים שאותם קברונ'ש שמולחים בארץ קשטילייא אינן דומים לאלו שאותן שמנים מאד ויפים לא דקי בשר ושומן כאלו. עכ"ל השאלה:

והשיב הרב וז"ל נ"ל שאפילו היו אותן שבארץ קשטילייא דומים לאלו כיון שהוחזקו כאן שבאו טלאים מלוחים מותרים ממאיור'קא ואין דרך הנכרים למלוח אותם בכל הארצות האלו ולא נשמע מעולם שבאו טלאים מלוחים מקשטיליא אית לן למימר שחזקתן מן הכשרים ממיור'קא הם כדתנן בפ' בתרא דכלאים הבאים מחוף הים וממדינת הים א"צ בדיקה מפני שחזקתן בקנבוס אלמא אין מחזיקים איסור ממקום למקום וכו' אף כאן כיון שהוחזק שבאו לכאן טלאים מלוחים מותרים ולא נשמע מעולם שבאו ממקום אחר חזקתן מותרים ובפרק אין מעמידין נמי אמרי' וכו' ואף כאן לפי הנבדק והנשמע שם חזקתם של אלו שהם כשרים לפי שנודע בודאי שבאו טלאים מלוחים מותרים ממאיור'קא ולא נשמע מעולם שבאו שם טלאים מלוחים ממקום אחר ואינם מצויים כלל בכל אותן הארצות וכו' ולפיכך נראה לי שהבשר הזה מותר עכ"ל:

מבואר מזה כמה צדדי היתר שהיה באותו מעשה שאין דרך הנוצרים שבכל אותן הארצות למלוח בשר כזה וגם הביאו היהודי עמו בספינה ואף שהשאירו אח"כ עם הספנים והלך הרי חזר על חותמו והכירו וגם לא היה בשר מליח אחר בספינה אלא שכיון שבין חבל לחבל היו יכולים להתיר התפירות ולהוציא הבשר ושמא הביאו בשר אחר מקשטילייא והחליפוהו בזה לכן כתב הרב דאין מחזיקים אסור ממקום למקום ואוקמיה אחזקתיה וכו' וא"כ מה דמות יערוך לגבינות ששלח הגוי חתומו' בדפוס אחר שיש לחוש שבעיר שמשם שלחם עשאם כדמות גבינות ישראל וחתמם בדפוס שמצא ושלחם לראובן שמעולם לא היה לגבינות אלו שום חזקת התר לאוקומינהו אחזקתייהו. ועיין בשיורי ברכה לסימן קי"ח אות יו"ד שהביא ראיה לנדון שלו ץ מתשובו' הר"ן הנז' יעו"ש:

גם מנדון השכר שהתיר הרב ידיו של משה אלולי שהרב סבר דבסתמא לא חיישי' לא היינו יכולים להביא ראיה להתיר בנ"ד דשאני התם שהשר שלחו דורון לישראל וחתמו בחותמו של ישראל דלגבי השר השולח א"א שישלח לו שכר שלהם שכיון שהוא דורון ורוצה שיהנה הישראל בדירונו וסתמ' דמלתא דמטי ליה הנאה מניה מידע ידע שאם לא יהיה כשר ע"פ הדין לא יהנה הישראל ממנו. וכדי להכשיל את ישראל לא חיישינן בפרט בדורון והחותם היה של ישראל ידוע שבאותה העיר והוא קבוע באצבעו באופן דליכא למיחש לגניבה ואבידה וגם הגוי המביאו אימת השר עליו ומירתת לזייף משא"כ בגבינות אלו ששלח הגוי לראובן:

אלא שמה שיש להתיר אלו הגבינות היינו כיון שחותמיהן הוא חותם הקק"ץ והחותם הנז' מפקד ביד הממונים מהק"ק ודאי דזהירי ביה ושומרים אותו נטירותא יתירתא. דבזה לא חיישינן לגניבה ואבידה. וכ"ש שהיה כתוב בכל חתיכה מהם בכתב ישראל באותיות חקוקות דהוי בנדון הבשר שהתיר הרשב"א ז"ל והוי כ"ש בגבינות שהוא דרבנן. אלא שבזה יש לפקפק כפי הנשמע שבזמן הזה מצויים בערי אדום נכרים היודעים לכתוב כתב ישראל ומ"מ כיון שחתומים בחותם הק"ק יש להתיר כמ"ש:

הן אמת דלפי מ"ש הרב מהריב"ל דבמקום שנהגו להחמיר דבעי קיום הכתב חייבים לקיים מנהגם והביא דבריו הכנה"ג אות כ"ז וכתב שכן מנהגם יעו"ש גם הרב מוהר"ר חיד"א בס' חיים שאל סי' ע"ד אות ט"ו כ' שמנהג ע"הק ירושלם תוב"ב לקיים הכתב בשני עדים יעו"ש. ואח"ך הביא משם רבו מהר"י הכהן ז"ל שכ' שמנהג אזמיר לסמוך על כתיב' הנכר כשהמנין מדוקדק אף שהמשקל אינו מדוקדק אם חסר שיעור הניגוב ע"פי הבקיאים ובקיום א' מהחתי' סגי וצריך שני עדים שיעידו על החתימה. היה נראה

לומר דכיון דבמתא ג'יבאלטאר יע"ה המנהג בגבינות הבאות מאמשטרדם ע"י גוי להביא כתב כ"וח מהרב שלהם. א"כ גבינות אלו שלא הביא הכתב הנז' יש לאסור. ומ"מ היינו דוקא אם המנהג היה להחמיר ולאסור אם לא הביא הכתב אף שחתומות בחותם הק"ק אזי חייבים לקיים מנהגם. אבל מה שנהגו להביא הכתב אפשר לומר דה"ד לכתחילה ולצאת ידי כל הדעות וכיון שלא ראינו שנוהגים להחמיר בדיעבד ולאסור בלי כתב אין בידינו להחמיר:

ומה גם שמצינו להרב חק"ל סי' הנז' שכ' דגם למ"ש הרב מהריב"ל דבמקום שנהגו להחמיר דבעי קיום הכתב חייבים לקיים מנהגם. היינו במקום דליכא חותם אלא מנין ומשקל דבכי הא אפשר להחליף. אבל במקום חותם דאין לחוש כלל לא בעי קיום יעו"ש. והגם שכ' זה לענין קיום הכתב אבל עכ"פ הרי יש חותם וגם כתב המעיד. משא"ך בנ"ד דליכא כתב המעיד מ"מ שאינו. החו' שדבר בו הרב דיש לחוש בו לגניבה ואבידה. משא"ך בחותם זה של הק"ק המונח ביד הממונים דאין לחוש לזה כמ"ש. זהו מה שנלע"ד בזה לשמיא נטלית יצילנו מכל שגיאה כי דעת ממני פליאה. הכ"ד הח"ף טיטואן יע"א בסדר הכר נא למי החותמת משנת אל בנ"י ישרא"ל לפ"ק:

אחרי כותבי זה מצאתי בס' חיים שאל שיורי ברכה סי' קי"ח שהביא משם הרב מהר"א ישראל בנימוקיו שכ' עמ"ש מרן דין ט' בשר הנמצא ביד גוי וכו' אע"פ שאינו ידוע מי כתבו וכו' כ' הרב וז"ל מכאן נראה להתיר בענין גוים המביאים גבינות ממקום למקום ובידם עדות בשני עדים חתומים מגידים שגבינה זאת נעשית בכשרות והם כו"כ לסמוך על עדות זו אע"פ שאין ניכרות החתימות וכו' ע"כ. והביא דברי הרשב"ש ומהרימ"ט וסיים וכ' וז"ל ולענין מעשה כדאי הם הרשב"א והריב"ש והרשב"ץ ודעמייהו לסמוך עליהם ביון דמידי דרבנן הוא וכיון שהסכמת האחרונים דבהכר חתי' ומנין הגבינות סגי כמ"ש הכנ"הג אנו שזכינו לראות הוראת הריב"ש והרשב"ץ סמכי' אף בלי הכר החתי' כיון שהענין הוא כמ"ש בעדות ע"כ. וכ' ע"ז הרב מהר"ר חיד"א וז"ל ולי הצעיר נרא' דבעיירות שפשט המנהג והרבנים דור אחר דור נהגו לקיים הכתב ועדות הגבי' ליחזקו במנהגם. אך בשעת הדחק והפסד מרובה יסמכו על עדות מהר"ש בן הרשב"ץ ששמע מהרב מר אביו ז"ל עכ"ל:

סימן עב

בענין דקין של עוף שנמצא בהן אבעבועות ידידינו הח' השלם והכולל כאן הלל הדיין המצויין כמה"ר משה ן' ג'ו נרו יאיר וזרח כי"ר. אחד"ש מעכ"ת שירבה ויגדל כמשפט לאוהבי שמו וכ"ש לבניו הנעי' ולכל ב"ב ולכל הנלוים אליו ה' עליהם יחיו כי"ר:

אות לטובה מקבלת הא' אהובה אשר כוננו י"ק ותעלוזנה כליותי ביודעי מטיב שלומי טבא הוא וטבא להוי אכי"ר ושם ראיתי במה שעלה ונסתפק בדקין שנמצאו בהן אבעבועות שהמנהג הפשוט להשליך הדקין משום מיאוס ולהכשיר העוף. ומדברי הרש"ך והרב מחב"ר נראה להחמיר ורצה לעמוד על דעתי קל"ה כמות שהוא כענין הדין ומנהגנו כזה:

הנה בענין המנהג כן הוא פשוט מימות הראשוני' ובודאי אם אינם נביאים בני נביאים הם שכן הדי"ן אחר שקבלנו עלינו הוראות מרן ז"ל ומדבריו מוכח דבועא וסרכא בשאר אברים לא הויא רעותא כדי להצריכם בדיקה ובפשטא דמלתא שכ' בס"ס ל"ז ובס"ס מ"ו דלא אשכחן בועא וסרכא אלא בריאה. וב' הדינים האלה נובעים מדברי הא"ח שהביא מרן בב"י ס"ס ל"ו מעשה שנמצאת בועא בקנה והתירוה מטעם דאין לך בטרפות אלא מה שמנו חכמים ולא אשכחן בועא וסירכא אלא בריאה וכו' ומדקאמר סתם והתירוה משמע בלי שום בדיקה. וגם מרן שהעתיק דבריו בש"ע וכ' כשרה משמע בלא בדיקה דאל"ה דין גדול כזה לא הוו שתקי מניה. ומה גם מדכתבו לא אשכחן בועא וסירכא אלא בריאה מוכח דדוקא בריאה הויא רעותא להצריכה בדיקה משא"כ בשאר אברים. וכן מוכח ממ"ש מרן בב"י ס"ס מ"ו אחר שהביא דברי הרב ת"הד בסרכא שנמשכה מאבר שנקובתו במשהו וכו' שהדבר נוטה לאסור סיים וכ' וז"ל אבל בא"ח כ' דאין בטרפות וכו' ואין לדוחה לדחות ולומר דמ"ש אבל בא"ח וכו' היינו למ"ש בתחילה דברי התה"ר ובדקו המעים ולא מצאו שום רעותא וכו' בזה הוא דפליג הא"ח ודעתו להכשיר אבל לעולם דבדיקה בעי לכ"ע. דכיון שא"ח דקדק בלשונו לו' דא ן לך בטרפות אלא מה שמנו חכמים ולא אשכחן בועא וסירכא אלא בריאה מוכח דאין בשאר אברים דין סירכא ובועא להצריכה בדיקה. אבל אה"כ שאם אירע שבדקוה ונמצא הכשר רע יורה הרב א"ח להטריף:

וכן מוכח מדברי מור"ם בהגה שמסכים לזה לדינא שהרי כ' בסי' מ"ב נסרכה המרה למקום אחר כשרה ועיין לקמן ס"סי מ"ו. ושם על דברי מרן שכ' דלא אשכחן בועא וסירכא אלא בריאה סיים וכ' וז"ל ומ"מ יש לדקדק וכו' ועל ידן נסתמו המעיים וכו' ויש לבדוק ע"י קש וכו'. מוכח מדבריו דדוקא בבועות הרבה דחיישינן לסתימת המעיים צריך לבדוק ע"י קש אבל הבדיקה האחרת לפתוח הבועות השמיטה הגם שבד"מ שם הביא בדיקה זו משם הגהות א"וה והוא ז"ל ס"ל בא"וה שהביא שם וז"ל מעיים או קרקבן התרנגולת לפעמים יש בהם בועות כשר וכו' אבל אם הבועות כ"כ הרבה וכו' ויש לנסות ע"י קש וכו':

גם הרב ב"ח ס"סי מ"ו אחר שהביא דברי א"וה בדין בני מעיים שניקבו ועלה על הנקב סירכא חזקה דלא הוייא סתימה סיים וכ' וז"ל מיהו ודאי כשאין שם נקב ידוע אלא סירכא יוצאת מבני מעיים או נסרבה לדופן קי"ל כמ"ש הא"ח הביאו ב"י דלא אשכחן סירבא ובועא אלא בריאה בלבד וכ"כ עוד ב"י משמו ס"סי ל"ז הלכה למעשה וכ"כ במרדכי פרק אלו טריפות וא"וה מביאו ע"ש ראב"יה הלכה למעשה במרה שנדבקה מצד א' לצלעות ומצד א' לכבד כשרה ודלא כמהרא"י בת"הד סי' קס"ג דנוטה לאוסרה דאין ספק דלא ראה הרב מ"ש המרדכי וראב"יה בזה מדלא הביא דבריהם ואילו ראה לא היה נוטה לאסור וכ"פ בש"ע להתיר. והכי נקטינן וכו' ע"כ. וכיון דהרב פסיק ותני בסירכא דכשרה אם איתא דצריכה בדיקה מאי רבותייהו דשאר אברים מריאה דלמ"ד דאין סירכא בלא נקב בכולהו טריפה בלא בדיקה ולמ"ד יש סירכא בלא נקב בכולהו בעיא בדיקה א"ל שנאמר דשאני שאר אברים מריאה דהסירכא בהם לא הוייא רעותא ולא בעיא בדיקה. ומינה דגם הבועא לא הוייא רעותא וא"צ בדיקה שהרי הרב א"ח השוה דינם וקאמר דאין בועא וסירכא אלא בריאה ומה גם דמצינו דבועא קילא מסירכא שהרי הרב פר"ח בס"ס ל"ז שקיל בדין הסירכא ודעתו נוטה להטריף דלא כס' מרן אבל בבועא לא כ' כלום משמע דאזיל ומודה לדעת מרן:

וכן מצינו להר' כנ"הג ס"ס ל"ז הגהב"י אחר שהביא מחלוק' ת"הד וא"ח כ' וז"ל ולענין הלכה רבינו המחבר בס' הקצר תפס להקל בדברי הא"ח והורה לו בס' המפה שלא הגיה עליו כלום אלא כ' ועיין לקמן ס"סי מ"ו כלומר ששם כ' דמ"מ יש לדקדק שלפעמים ימצאו בועות הרבה וכו' ויש לבדוק ע"י קש וכו' נראה מדבריו דאי' אוסר אלא בדקין וכשהם רבים להצריכן בדיקה אם נסתמו אבל בשאר אברים חוץ מהריאה אין סירכא פוסלת באם וכן פ' בפי' ח"ח כלל פ"ח סי' ג' ע"ש וכו' מבואר מדבריו דדוקא בדקין כשנמצאו בועות הרבה צריך בדיקה ע"י קש לחשש סתי' המעיים אבל בשאר אברים א"צ שום בדיקה וכן נמי בדקין היכא דאין שם בועות הרבה דליכא כא חשש סתימה א"צ שום בדיקה ושם בסוף הדבור כ' הרב וז"ל אמר המ' נסתפקתי שמא לא נסתפק ת"הד אלא דוקא בסירכא שמא פוסלת בכל האברים שנקיבתן במשהו אבל בבועא מודה דאינה פוסלת אלא בריאה וכו' ע"כ מבואר מדבריו דסירכא חמירא מבועא:

גם בס' חוט השני סי' ס"ט נשאל על מ"ש מור"ם בהגה סי' מ"א ס"ח אם נסרך טרפש הכבד לבית הכוסות יש לבדוק בכרס שבודאי יש שם קוץ או מחט שנקבה וכו' דמה הלשון אומרת שבודאי וכו' אם לומר שסירכא כזו אי' בא אלא מכח מחט שנקבה יאמר אם יש סירכא בזו טריפה וכו'. והשיב הרב וז"ל הנלע"ד דהגה זו אזלא לשי' א"ח שמביא

ב"י ובש"ע ס"סי מ"ו דלא אשכחן בועא וסי' אלא בריאה וה"ט משום דריאה שואבת כל מיני משקים וקדומה רך ודק אפשר בקל לינקב וכו' משא"ך בשאר אברים וכו' אין מקום לתלות הסי' בנקב אלא אמרינן הפשטת לחות בעלמא הוא וכו' לאפוקי ממ"ש בת"הד סי' קס"ג וכו'. אבל הא"ח פליג בזה מיהו כי נמצא רעותא מודה ולכן כ' בבדיקות שאם נסרך טרפש הכבד לבית הכוסות יש לבדוק בכרס משום דהתם שכיח ריעותא ע"י קוצים ומחטין הנמצאים בטרפש וכו' ולזה אמר שבודאי יש שם קוץ או מחט שנקבה כלומר אם באה סירכא זו מחמת נקב קוץ או מחט ודאי ימצא שם ואם לא ימצא מכשירינן ותולין הסירבא בהפשטת לחות וכו'. והרי זה דומה למ"ש הטור ריש סי' ט"ל כל טריפות שמנו חכמים א"צ לבדוק אחריהם שרוב כח בריאים וכשרים הם אלא שהצריכו לבדוק הריאה וכו' ה"נ קאמר לענין סי' דבכה"ג שצריך לבדוק בתוכה אחר מחט מפני שמצויים שם וכו' אע"ג דבשאר אברים אין משגיחין בסירכא שאני כרס דמוחזק במחטין טפי וכו' ע"כ. מוכח מתוך לשונו דלדעת הא"ח דקי"ל כוותיה א"צ שום בדיקה בשאר האברים אחר דהסי' בהם הוי הפשטת לחות זולת בכרס כיון שמצויים שם מחטין צריכים לבדוק וכן מוכח ג"כ ממ"ש דבשאר אברים אין משגיחין בסי' דלשון אין משגיחין היינו שום בדיקה ולשון זה פשוט בכמה מקומות דר"ל אין מעיינים. וא"כ הה"נ בבועא דא"צ שום בדוקה כמ"ש:

ועפ"ז מה שהביא הרש"ך בס"סי מ"ו דברי הגהות א"וה דיש לחתוך הבועות וכו' היינו שדעתו נוטה להחמיר להצריך בדקה כסצ' ההגהות וכסברת מהרש"ל שהביא שם הרב בהג' ושלא כדעת מרן ומור"ם ז"ל שלא הצריכו שום בדיקה. מ"מ אין הכרח לומר שדעת הרב ז"ל להצריך בדיקה אלא דמה שהביא דברי הגהות א"וה בא לפרש דמ"ש אם יש בהם לחות הוי לקותא היינו בענין שהבשר שתחתיו רע אבל כשהבשר שתחתיו יפה אין טעם כלל לאסור אבל עדיין אפשר לומר דסבר הרב דלכתחי' א"צ שום בדיקה הפך דברי ההגהות. וכן יכולים אנו לו' לדעת הט"ז כמו שפי' דבריו הרב מח"בר דבא לו' שאם הבשר שתחתיו יפה כשרה אבל אנה"נ דלכתי' א"צ שום בדיקה:

אלא דלפי מ"ש הרב מח"בר לאות מ"ב יש ליזהר באווזות וכו' לבודקן וכו'. מבו' דצריך לבדוק לכתחי'. ומ"מ כתבו משם האחרונים לחומרא בעלמא דלא כמרן ומור"ם. וגם בזה עדיין אפשר לו' דדוקא באווזות מצוי בהם שהבשר רע לכן הצריכם הבדיקה וכמ"ש בסעיף מה' אין להשליך הדקין בלא בדיקה כי דבר המצוי הוא באווזות וכו'. אבל בשאר עופות אפ' דלכתח' א"צ שום בדיקה אלא שאם בדקוה ונמצא הבשר רע יש להטריף ומ"ש בסעיף שאח"ז אם ראו בועא בדקין ולא בדקוה ונאבדה יש לחוש להטריפה אפ'

דמיירי ג"כ באווזות. והגם שכ"ז הוא דוחק מ"מ מנהג ישראל תורה שנהגו כדעת מרן ומור"ם ז"ל כמ"ש:

גם הרב ז"א בקיצור הל' טריפות אות פ' הבין כן בדברי מרן ובאות קס"ה כ' וז"ל אין בועא וסירכא אלא בריאה וכו' ומיהו כתבו ע"ז האחרונים דצריך לבדוק הבשר שתחת הבועא וכו' ע"כ ושם בתשו' סי' ט' בדקין שבאו לפניו בבועות הרבה כ' וז"ל דאע"ג דקי"ל כמ"ד דאין סי' ובועא אלא בריאה וכו' הרי כ' הש"ך ס"סי מ"ו דכל שיש ליחה בבועה צריך בדיקה בפנים וכו'. היינו שדעת הרב להחמיר כהרב ש"ך שדעתו כהגהות אוה:

שוב מצינו להרב משחא דרבותא ח"א סי' ל"ז שהביא דברי מרן וכ' שכן דעת בעל ההגה וכן דעת הט"ז והביא דברי הש"ך הנז' וכ' עליו וז"ל הנך רואה כמה נדחק הש"ך ליישב מ"ש ההגהות הנז' ומדברי מהרש"ל משמע ג"כ שאי' אלא חומרא בעלמא שהרי כ' וכו' ואנן קי"ל בדברי מרן בש"ע דא"צ שום בדיקה בבועא בין בריאה בין בשאר אברים ופר"ח ג"כ לא קפיד אלא על הסירכא מטעם שכ' אי מהאי מנקיב ואי מהאי מנקיב וגם בסי' כ' ולענין דינא פשיטא שיש לחוש וכו' ידעתי נוטה להטריף עכ"ל הרי אין ולאו ורפייא בידיה לפי שכ' שבס' צמח צדק הורה להכשיר ע"פ פסק המחבר וב"ד הב"ח וכל שקלא וטריא שכ' פר"ח אינו אלא בסירכא אבל בבועא לא זכר כלום משמע שכך דעתו בדברי הש"ע ע"כ. ואח"ך הביא דברי הכנ"הג הנ"ל וסיים וכ' וז"ל המור"ם ממ"ש שהבועא בכ"מ שתמצא כשרה ואין אנו צריכים לבדוק אם יש לחות או העור שתחתיהם רע דקי"ל כפ' מרן בשולחן הטהור שלו ודעימיה עכ"ל. מבואר נגלה דלדעת מרן ומור"ם ז"ל א"צ שום בדיקה כלל. ועפ"ז המנהג שנהגו יש להם אילני רברבי על מה שיסמוכו מרן ומור"ם שמימיהם אנו שותים ורבני אחרונים המכשירים בלי בדיקה. זהו מה שנלע"ד בזה. ועיני לשמייא נטלת יצילנו מכל שגיאה כי דעת ממני פליאה ולכת"ר החיים והשלום מאדון השלום הכ"ד הח"פ טיטואן יע"א בסדר אל נא תעבור מעל עבדך מש' וכרתי להם **ברית** שלום לפ"ק וש"ר לכת"ר יקרב:

סימן עג

לידי"ן כההרי"ץ סנאניץ נר"ו לג'יבאלטאר יע"א:

בענין התיבה של הגבינות ששלח הגוי וכל חתיכה מהם היה חתומה בדפוס שעושים הגבינות הכשרות ושלח עמהם הכתב של החכם שמודיע בו שאותם הגבינות קנה אותם הגוי מפ' המוחזק בכשרות וגם הסי' של החותם שחתומים בו הגבינות וגם מודיע בכתב מנין הגבינות ששלח וכן נמצא מניינם מכוון ויש בהם איזה גבינות שאי' ניכר החותם שלהם אם יש לתלות שמחמת האבק הנדבק בהם אי' ניכר החותם וגם כתב החכם אינו

מקויים רק את שמו נודע מפי ת"ח המגיד שהוא החכם של העיר. ושאל כת"ר ממני מה יהיה משפט הגבינות הנז' ובפרט אותם שנתקלקל החותם שלהם ואינו ניכר:

תשובה מצינו להרב מוהריב"ל ז"ל ח"ג סי' מ' שנשאל על גבינות ממביאים הגוים חקוק בכל חתיכה מהם כשר בדפוס של עץ שיש להם ליהודים העושים הגבינות. והביא הרב הנז' תשובת הרשב"א שכ' שאין לסמוך על חותם הדפוס דחיישינן לגניבה ואבידה. והביא ג"כ דברי ר"י שבמרדכי שהתיר הגבינות שעשה ישראל בבית הגוי והיו חותמות בדפוס ושכח הדפוס בבית הגוי וכתב הרב דהמרדכי פליג על הרשב"א והוא פסק כהרשב"א דחיישינן לגניבה ואבידה הדפוס ואין להתיר רק אם יביא הגוי כתב וחתומים בו אנשים מאותו הק"ק איך נעשו אותן הגבינות בכשרות וכ"וב מניינם אף שלא יכירו החתימו' וזה דוקא במקום שלא יש מנהג ואם יש מנהג שמחמירים שיהיה ניכר גם הכתב חייבים לקיים מנהגם יעו"ש:

והרב מהרימ"ע ח"א סימן י"ב על גבינות שבאו לצידון ע"י הגוי הספן והביא בידו כתב ישראל המודיע מניינם ומשקלם אלא שחסר מהמשקל דבר מועט שדרך הוא שיחסר כך ע"י שיתייבשו בדרך ולא נתקיים חתימת הכתב והשיב הרב שאפי' היו באלו הגבינות הסי' שעושים בהם באותה חתיכה של עץ אין לסמוך עליו כלל כמ"ש הרשב"א וכתב שם דהמרדכי והרשב"א לא פליגי דהרשב"א מיירי דאינו חוזר ורואה חותמו. והמרדכי מיירי בגבינות שעשה ישראל בבית הגוי שחוזר ורואה חותמו. ומסיק ובת' דאף שיש כתב מיהודי וסי' בגבינו' אין לסמוך עליהם רק אם נתקיימה חתימת הכתב הפך דעת מהריב"ל דלא הצריך קיום רק במקום שיש מנהג כמ"ש:

והרב כנ"הג סי' קי"ח הגהב"י אות כ"ה כתב וז"ל יש מי שכתב והובאו דבריו במוהר"ם די בוטון דאפי' במספר מדוקדק וענין מדוקדק אין לסמוך על הכתב אם לא שחתום בחותם הדפוס כשר ובמחילה מכת"ר טעות הוא בידו שאם הכתב אינו מועיל מה יושיענו החותם של הדפוס הרי כתב הרשב"א דאין לסמוך על דפוסי הגבינות וכו'. אף הרב מוהריב"ל לא סמך על המנין ועל המשקל אלא מפני הכתב אבל אם לא היה סומך על הכתב החותם לא מהני כלום. גם מורי הרב לא כ' דיש לסמוך על החותם אלא היכא שחוזר ורואה חותמו וכו' ע"כ. ולפ"ז מ"ש מרן בס"סי קי"ח ישראל שעשה גבינות בבית הגוי וחתמם בחותם דפוס של עץ ושכח הדפוס בבית הגוי אין חוששין שמא זייף הגוי וחתם אחרים באותו דפוס ע"כ דהיינו דינו של המרדכי היינו דוקא באותו נדון שעתיד לראות חותמו אבל בגוי המביא גבינות חתומים אין להתיר כי אם ע"י הכתב שחתום בו ישראל כמ"ש הרבנים הנז' שכתבו לחלק בין דינו של הרשב"א לדינו של המרדכי

וכ"כ הרב הלבוש שם. ולפ"ז הכא בנ"ד שהגבינו' חתומות בחותם הדפוס וגם שלח הגוי הכתב של החכם המעיד על כשרות הגבינות ומניינם ונמצא הענין מכוון יש להתיר ואין לחוש שמא אותם הגבינות שהכתב מעיד עליהם מכרן הגוי לישראל ואלו אחרים הם שחתמם בדפוס שנגנב או נאבד דאם איתא שמכרן מוכרח הוא שיזמין הכתב לב"ד כדי למוכרן לישראל וב"ד לא יניחו הכתב בידו שמא ימכור אחרים שלא נעשו בכשרות ואם כן השתא שמביא הכתב ליכא למיחש למידי. וכ"כ הרב פר"ח שם ס"ק ל"א משם מהריב"ל יעו"ש:

וגדולה מזו מצינו להרב מהר"ם די בוטון סימן ז' שהתיר על ידי הכתב אפי' בלא חותם הדפוס אם נמצא מניינם ומשקלם מכוון כמ"ש בכתב דלא חלופי לא חיישינן כדי להכשיל את ישראל דדוקא בבשר שיש בו תועלת כגון דשקיל בשר שמן ויהיב כחוש חיישינן אבל בגבינה אין לו שום הנאה בחליפין יעו"ש הביא דבריו בקיצור בהגה שם: **ועל** מה שלא נתקיימה חתימת החכם. הנה לפי דברי הרב מהריב"ל ז"ל הנז' הרי תלה הדבר במנהג אבל הרב מהרימ"ט ז"ל כתב דאין לסמוך על הכתב רק אם נתקיימה החתימה כמש"ל אלא דהפר"ח שם כ' דאין צריך קיום. ומסיק וכ' וז"ל ומסתברא דאף שלא בא על החיתום אלא יהודי אחד נודע אצלינו אלא שאינו ניכר חתימתו חגי בהכי כדי להתיר הגבינות כיון דאיכא תרתי. שהם חתומים הגבינו'. וגם מביא כתב מאיש יהודי אצלינו וכ"ב הריק"ש ועיקר וכו' וכן המנהג פשוט וכו' ע"כ:

גם הרב חק"ל חי"ד סימן קמ"ח העלה דאין להתיר כי אם ע"י כתב המעיד ואין צריך קיום כדקי"ל עדים החתומים על השטר כמי שנחקרה עדותן בב"ד. וכ"כ הרשב"ש סי' תקנ"ב וכ"כ הרב בנו בס' יכין ובועז סי' ק"ך דאין הכתב צריך קיום יעו"ש. עוד כתב שם הרב חק"ל דגם למ"ש הרב מוהריב"ל דבמקום שנהגו להחמיר דבעי קיום הכתב חייבים לקיים מנהגם ה"ד במקום דליכא חותם אלא מנין ומשקל דבכי האי אפשר להחליף אבל במקום חותם דאין לחוש כלל לא בעי קיום יעו"ש. והרב מהר"ר חיד"א ז"ל בספר חיים שאל בשיורי ברכה סי' קי"ח הביא משם הרב מהר"א ישראל בנימוקיו עמ"ש מרן שם דין ט' בשר הנמצא ביד גוי וכו'. אע"פ שאינו יודע מי כתבו וכו' כתב הרב וז"ל מכאן נראה להתיר בענין גוים המביאי' גבינות ממקום למקום ובידם עדות בב' עדים חתומי' מגידים שגבינה זו אע"פ שאין ניכרות החתימות וכו' ע"כ. וסיים וכתב וז"ל ולענין מעשה כדאי הם הרשב"א והריב"ש והרשב"ץ ודעמייהו לסמוך עליהם כיון דמילי דרבנן הוא. וכיון שהסכמת האחרונים דבהכר חתימות ומנין הגבינות סגי כמ"ש הכנ"הג אנו שזכינו לראות הוראות הריב"ש והרשב"ץ סמכינן אף בלי הכר החתימות כיון שהענין

הוא כמ"ש בעדות ע"כ. וכ' ע"ז הרב מהר"ר חיד"א ז"ל וז"ל ולי הצעיר נרא' דבעיירות שפשט המנהג והרבנים דור אחר דור נהגו לקיים הכתב ועדות הגבינות יחזיקו במנהגם. אך בשעת הדחק והפסד מרובה יסמכו על עדות מהר"ש בן הרשב"ץ ששמע מהרב מ"ר אביו ז"ל עכ"ל:

שוב מצינו להרב מהר"מ די בוטון סי' הנז' שאחר שהביא דברי הרב מהריב"ל הנז' כ' דדי בחתי' בכתב עד א' דעד א' נאמן באסורי' ואין לחלק ולומר דדוקא כשמעיד על פה. שהרי כ' הרמב"ם לגבי ערות אשה שאם מצאו כתוב בשטר מת איש פ' וכו' ונודע שזה כתב ישראל תנשא אשתו ושכן כ' הר"ן ז"ל בפ' מי שאחזו בשם הרמב"ן ז"ל דאפי' בעד א' מעיד בכתב ואע"פי שאי' מקויים משיאין על פיו וכמו שבעדות אשה די בעד א' המעיד בכתב ודאי דלא אלימא אסור הגבינה דהוי אסור דרבנן מערות אשה. ופשיטא דבעד א' המעיד בכתב שהיא כשרה די. אלה קו"ר יעו"ש:

באופן דהכא בנ"ד שהגבינות הם חתומות בחותם הדפוס שחותמים היהודים וגם יש כתב של החכם המעיד על כשרות הגבינות ומניינם אף לסב' הרשב"א דחייש לגניבה ואבידת הדפוס ה"ד כשאין כאן כתב המעיד אבל כשיש גם הכתב מודה הרשב"א. והגם שאין כאן כ"א עדות החכם שהוא עד א' הנה כפי הנשמע המנהג הוא שמביא הכתב של חכם העיר ודי בזה. ומה גם שהרי יש סמוכות לזה מהר"מ די בוטון כנז"ל. ואף שלא נתקיים הכתב מכשרינן בדיעבד כיון דהוי מדי דרבנן. והרבה מהאחרונים מתירים בלי קיום הכתב כמ"ש:

ועל הגבינות שלא ניכר החותם שבהם אי תלינן שמחמת האבק שנתרבה עליהם ונדבק בהם אינו ניכר חותמו. הנה מצינו שכ' מרן בסי' קי"ח ס"ב אם חזר על חותמו ולא הכירו אסור אפילו עשה ב' חותמות. וגם בסי' ק"ל ס"ח כ' חתמו בשני חותמות וחזר עליו ולא הכירו או שמצאו סתור אסור. הן אמת דמור"ם שם בהגה כ' וז"ל ודוקא אם רואים שנסתר בכוונה ע"י אדם אבל במקום שיכולים לתלות שנסתר ונתקלקל מעצמו או ע"י בהמה או תינוקות שלא בכוונה מותר בדיעבד ע"כ. וחלוק זה כתבו הרב ת"הד על מחלוקת המרדכי עם ס"הת וסמ"ג. וכ' הוא ז"ל דלא פליגי דהמרדכי שהתיר מיירי היכא שיש לתלות שנסתר שלא בכוונה. וסמ"ג וס"הת האוסרים מיירי כשניכר שנסתר ע"י אדם בכוונה כמו שהביא דבריהם מרן ז"ל בב"י סי' קי"ח. והרב הכנ"הג שם הגהב"י אות ל' עמ"ש מרן בב"י אבל בס"הת וסמ"ג כתבו שאם מצא המפתח נסתר וכו' אסור. כ' הרב וז"ל וכ"פ בס' הקצר והגיה עליו מור"ם כחילוק ס"ד ע"כ נראה מדבריו שהבין בדברי מרן דלא ס"ל כחילוק ת"הד ואסור בכל גוונא אלא דמ"מ יכולים אנו לומר דה"ד היכא

שהספק שקול שמא נסתר ע"י אדם בכוונה או שלא בכוונה ע"י טלטול וכו'. אבל היכא דמוכחא מלתא שנתקלקל שלא ע"י אדם כנ"ד דאיכא הוכחה שע"י רבוי האבק שנדבק בגבינות אינם ניכרים אותיות הדפוס אף מרן ז"ל יודה דשרי דקי"ל דתלינן במצוי בין להקל בין להחמיר:

וכן מצינו להרב כנ"הג שם אות ל"ב וז"ל מעשה בא' ששלח יינו והיה החותם מבצק ונתקלקל החותם והתירו היין דתלינן שמא עכברים אכלו הבצק וקלקלו החותם. שלטי הגבורים פ"ב דע"ז בשם בעלי אסופות עכ"ל. הרי מבו' דהיכא דיש במה לתלות הקלקול תלינן. וכן מצינו להרב מהר"ר חיד"א ז"ל בס' שיורי ברכה סי' קכ"ג אות ב' שהביא משם הרב מהרא"ם דכל היכא דאיכא למתלי להקל לעניין סתם יינם דהוי גזרה דרבנן. וכ"כ משם הרב הר"י זיין ושכן נר' מדברי הרב ש"ך סי' קכ"ד ס"ק ל"ג וע"א יעו"ש. וא"כ הה"נ באלו הגבינות שיש במה לתלות קלקול האותיות תלינן להקל אחר דהוי דרבנן זה הוא מה שנלע"ד להשיב בזה. ולכת"ר החיים והשלום מאדון השלום הכ"ד הח"פ טיטואן יע"א בסדר ויהי אלהים עמך משנת **ותגזר** אמר ויקם לך:

סימן עד

תשובה לארזילא להח' כה"ר מסעוד הלוי ן' שיטון נר"ו:

על מה ששאלת בדין הטחול שניקב נקב שאי' מפולש שכ' מרן בסי' מ"ג שאם נשאר תחתיו כעובי דינ"ז כשרה ונסתפקת אם זה השיור בעינן שיהיה לצד התחתון הסמוך לכרס אבל בצד העליון המגולה לא יועיל ולא יציל או נימא דאף אם יהיה השיור בצד העליון המגולה אף שלמטה בצר התחתון לא נשאר שום שיור כשרה:

תשובה דע לך כי זה מחלוקת קדומה בין הרבנים הראשונים שיש מהם סוברים דבעינן שיהיה השיור דוקא בצר התחתון הסמוך לכרס וטעמם נכון לפניהם שטרפות הטחול אינו מצד עצמו שהרי אם ניטל הטחול כשרה. והטרפות הוא שכיון שניקב הטחול סמוך לכרס ולא נשתייר בעובי דינר זהב מכאב כאיב ליה ועתיד לינקב הכרס. אבל כשנשתייר שם כעובי דינר זהב הדרא בריא וזוהי סברת הרב מהרי"ץ ביבאס זלה"ה זקנם של השוחטים ובודקים מחז"ק. ויש מהם סוברים שאם נשתייר כעובי דינ"ז בין למטה בין למעלה במקום שיהיה יועיל ויציל שהגם שהטרפות הוא מחמת הכרס שעתיד לינקב היינו דוקא כשהוא נקב מפולש לגמרי ולא נשתייר עובי דינ"ז לא למעלה ולא למטה. אבל אם נשתייר עובי דינ"ז אפי' למעלה הדרא בריא ולא חיישינן לנקיבת הכרס והגם שמפשט לשון מרן שכ' אם נשאר תחתיו כעובי דינ"ז כשרה דמשמע לכאורה דהיינו תחתיו של טחול והוא הצד הסמוך לכרס מ"מ יכולים אנו לפרש דבריו דמ"ש תחתיו

היינו תחתיו של נקב שאם הנקב למעלה שכר העליון תחתיו של נקב הוא הצד הסמוך לכרס. ואם הנקב למטה בצד התחתון תחתיו של נקב הוא הצר העליון המגולה דלפי זה בין יהיה השיור למעלה או למטה כשרה. וכן מצינו הדבר מפורש בס' דבר משה חי"ד סי' ה' שאחר שהביא לשון הרמב"ם שהוא כלשון מרן ז"ל כ' וז"ל ומ"ש אם נשאר כעובי דינ"ז וכו' לאו תחתיו של טחול קאמר דהיינו במקום הסמוך לכרס אלא ר"ל תחתיו של הנקב יהיה במקום שיהיה או למעלה או למטה שהרי לא בהכי תלי הרמב"ם ז"ל מלתא אלא שלא והיה נקב מפולש דאז טריפה אבל אי לא הוי מפולש כגון שנשאר עובי דינר כשרה. ואם איתא דתחתיו דקאמר ר"ל תחתיו של טחול דהיינו השטח הסמוך לכרס לא הו"ל למימר אם ניקב נקב מפולש טריפה ואם אינו מפולש כשרה אלא הו"ל למימר אם ניקב בראש העבה עד הכרס טריפה ואם אינו מגיע עד הכרס כגון שנשאר שם כעובי דינר כשרה ומדכתב אם הוא נקב מפולש ואינו מפולש משמע דהכל תלוי בזה דאם הוא מפולש טריפה ואם אינו נשאר תחת הנקב במקום שיהיה או למעלה או למטה עובי דינ"ז כשרה וכו' ע"כ. ואחר שהביא שם דברי הרב כנ"הג שכתב דברי הרבנים שטעם טרפות זה אינו מחמת הטחול אלא מחמת הכרס. כ' וז"ל נמצא דהרבנים הנז' שכתבו טעם זה לא באו אלא לתת טעם דכשניקב הטחול בסומכיה דטריפה משום דכיון דסמוך לכרס מחמת מכת הנקב ינקב הכרס. א"כ כיון דקי"ל דאם אינו נקב מפולש אלא שיש בשר מטחול בעובי דינ"ז כשרה. משום דשוב חוזר לבריאתו ושוב אין לחוש שינקב הכרס. מה לי שיהיה העובי דינר מבשר למטה סמוך לכרס או למעלה כל עיקר טעמם אינו אלא משום דכשהוא מפולש עתיד לינקב הכרס ושוב אינה חיה וכשאינו מפולש אינו כן כמש"ל בשם הרמב"ם ז"ל ודעמיה וכו' ע"כ:

גם הרב מוהריב"ם זלה"ה כתב דבין יהיה השיור למעלה או למטה כשרה שכ' וז"ל עוד נסתפק לנו במציאות השיור של עובי דינ"ז בצד העליון הנגלה והאיר עינינו בזה הרט"ז שם סק"ו וז"ל מזה שמעינן שאם היה לקותא בטחול בצד הע"ב דהיינו סומכיה ודאי טריפה אם לא נשאר למעלה או למטה בעובי דינ"ז דלקותא זו הוי כניקב וכו' יעו"ש הרי שכתב דשיור למעלה או למטה מהני ופי' למעלה הוא הצד העליון הנגלה ופי' למטה הוא הצד התחתון הנסתר הדבוק לכרס וכו' ע"כ. ועפ"ז היו מורים ב"ד שלפנינו חלקם בחיים הלכה למעשה דבין אם היה השיור למעלה או למטה כשרה:

ועל השאלה השנית בטחול שנמצא בו בועא גדולה בסומכיה אי אמרינן גם כזה דבעינן שיור עובי דינ"ז כמו ניקב או לא בעינן כ"א הבשר סביבו שלם. גם בזה היא מחלוקת קדומה בין הרבנים הראשונים. יש מהם סוברים דגם בזה בעינן שיור עובי דינר זהב.

והגם דמור"ם בהגה שם כ' דאם מים בטחול אפי' עכורים וסרוחים אם הבשר סביבו שלם כשר. הרי כ' הרב באר הגולה וז"ל ובת"ח פסק דוקא בעובי דינ"ז. ע"כ. דר"ל דהגם דלא פירש כאן בהגה דבעינן שיור הרי פי' דבריו בת"ח דבעינן שיור וזוהי סברת הרב מהרי"ץ ביבאס זלה"ה. ואע"ג דבת"ח פסק דבעינן עובי דינ"ז כשפסק הדין בהגה חזר בו וזוהי סברת הרב מהר"מ ן' מוייאל זלה"ה והרב מהרר חסדאי אלמושנינו זלה"ה גם הרב מוהריב"ם ז"ל בש' **התפ"ו** אירע מעשה כזה בימי הרב רבו מוהריב"ע זלה"ה בטחול שהי"ל בליטה גדולה בסומכיה מלאה מים ובתחלה נראה להם להטריף עפ"י מ"ש בעל באר הגולה בת"ח פ' דוקא בעובי דינ"ז. וכ' הרב וז"ל ואח"ך עמדנו עמ"ש הפר"ח שם סק"ז שהניחן הנחה פשוטה דכל שניקב מבפנים שהבשר שסביבו שלם מכל צד מבחוץ לא בעינן עובי דנ"ז. ולא גרע מים עכורים מניקב מכח זה הכרית דהת"ח מיירי בניקב מבחוץ ולכן הצריך עובי דינ"ז. ובנ"ד שלא ניקב מבחוץ לא בעינן עובי דינ"ז וא"ת הרי כ' הט"ז שם ס"ק כ' דאם נקב הטחול נקב מפולש אף אם העור שעל הטחול לא ניקב טריפה לפי שאין העור נכלל בכלל בשר הטחול. והכא בנ"ד הרי הוא נחשב כניקב מבחוץ דהרי הבועה הנז"ל לא נשאר עליה שום בשר כלל כ"א הקרום לבד וחשיבא כנקוב מבחוץ ובעי' עובי דינו וליכא. וי"ל שאני הכא שהקרום שעל הבועה הוא עבה קצת ואף שאין בו מראה בשר ניכר הוא שהיא עור הטחול ולא קרום לבד וכן עשינו שקרענוהו ונמצא תחתיו לצד הכרס קרום דק שהוא הקרום שדבר בו הט"ז וכו' אבל הקרום דנ"ד הוא עור הטחול והעור נדון כבשר ולא בעינן עובי דינ"ז:

שוב מצאנו שכ"כ בהדייא הפר"ח בסי' הנז' ס"ק א' שהט"ז מיירי בקרום שעל הטחול ולא בעור הטחול וכו' עכ"ל הרב הנז':

ועל פי דברי הרבנים הנז' היו מורים הלכה למעשה ב"ד דלפנינו נ"ן בטחול שנמצא בו בועא מלאה מים בסומכיה שקורע הבועא וגוררין בסכין העור מבפנים אם נשאר העור עב ובריא מכשירים הבהמה ועד כדון כשהבודקים בא לפניהם נדון זה אינם מורים בו לא אסור ולא התר מפני סברת הרב זקנם ז"ל שהיה מצריך עובי דינ"ז ומפני כן שולחים הטחול לידינו ואנחנו הולכים בעקבות הראשונים לבדוק העור אם הוא בריא וחזק אנו מכשירים הבהמה. וכ"כ הרב ז"א ח"ב י"ד סי' ז' ד"ח ע"ג יעו"ש:

ועל השאלה הג' בניקב טרפש הכבד אם ניקב הלבן בצד הכבד אם הוא כשר מצאנו כתוב בש"ע של הרב מוהריב"ם זלה"ה וז"ל שנת שכ"ל נפל מחלוקת בין החכמים בטרפש הכבד ורצו להקל קצתם בניקב הלבן שמצד הכבד ולא החמירו רק באדום כנראה ממהרי"ק ז"ל שהוא הנקרא איבראס והוא יותרת הכבד כדפי' הרא"ם ז"ל. ונמנו וגמרו

לקיום המנהג הקדום לאסור לבן ואדום כל שהוא נגר הכבד וטעמא משום דהרוח נכנס לכבד דרך הנקב העתקתי זה מכ"י מהר"י ן' דאנאן ז"ל וכן הסכים מהר"ר שמואל ן' דאנאן זלה"ה בכתביו עכ"ל. וכן המנהג פשוט במחז"ק דבכל נקב שמצר הכבד מטריפים זהו מה שנראה להשיב על שאלותיך ולך החיים והשלום מאדון השלום. הכ"ד הח"פ טיטואן יע"א בסדר והיו לכם לזכרון בשנת **חרות** על הלוחות לפ"ק:

סימן עה

בענין מכה בדופן:

הנה ממ"ש הרב פרי תואר דכיון דאיכא מכה בדופן ואין הריאה סרוכה לה דילמא המכה היתה בדופן ובריאה וכו'. א"כ הה"נ כשיש דלדול סירכא בדופן ודלדל סירכא בריאה כנגד המכה דיש לחוש דילמא המכה היתה בדופן ובריאה ומחמת כן נתהוית הסירכא בדופן וסירכא בריאה. ואף שהיא תלויה הרי הרב ז"ל מצריך בדיקה לסירכא תלויה דגם בה יש להסתפק שמא באה מחמת נקב כמ"ש בס"ק ו' אלא דכשיש מכה בדופן והריאה סרוכה לה אנו תולין שבאה מהמכה. משא"כ כשאינה סרוכה לה לא שאני לן בין אם הסירכא בריאה לבר או אם יש סירכא ג"כ בדופן שהרי עדין יש לחוש ששני הסירכות באו מחמת מכה בדופן ובריאה. ומ"ש בסוף דבריו משא"כ הכא דהסי' ודאי בריאה לבד לא בא למעט כשיש סירכא תלויה ג"כ בדופן אלא למעט כשסרוכה לדופן דבההיא אמרינן שבאה מהדופן דיש לתלות יותר במכה מבריאה משא"כ כשהסירכא בריאה לבד ואינה סרוכה לדופן דכיון דיש מכה כנגדה חיישינן שתיה מכה בריאה ג"כ וממנה נתהוית סירכא זו. ומדלא נקט הרב הטעם דניתקה מהדופן כמ"ש הרש"ך והפר"ח משמע דס"ל דאף את"ל דמעולם לא נסרכה לדופן ותלויה היתה מעקירא אפ"ה חוששי' ליה כיון שיש מכה כנגדה. והרב ז"ל לשיטתיה אזיל דס"ל בסרכא תלויה דיש לספק בה שמא מחמת נקב באה וצריכה בדיקה ולכן כשיש מכה כנגדה לא מהניא לה בדיקה דהו"ל כשני רעותות. ולפ"ז כ"ש כשיש גם בדופן ובמכה סי' תלויה בשניהם שיש לחוש דשני הסירכות באו מחמת מכה דהסירכא שבמכת הדופן לא יועיל ולא יציל לו' שגם הסי' שבריאה באה מחמת המכה שבדופן כיון שאינה סרוכה לה וכל אחד לבדו דר מחמת מכתו וגם הסירכ' שבריאה היא מחמת מכה. ומ"ש הרשב"ץ ז"ל שאם אומר הבודק בריא לי שלא היתה שם סירכא נאמן וכו' לאו מטעמא דאמרינן שנתפרקה משם דזה לא יועיל כשאין שם מכה ואדרבא מגרעות נתן. אלא דאמרינן דתלויה היתה מעיקרא והראיה שסיים וכ' ואם נסתפק הדבר וראינו שהסירכא היא כנגד אותו סימן יש לחוש לה וכו' דר"ל שאם יש להסתפק שמא היתה סרוכה לדופן ונתפרקה משם חוששין

לה. וכ"ש כשיש דלדול סירכא בדופן דחוששין לה ולא הכשיר הרב אלא כשיש סימן סירכא בעלמא ואמר הבודק בריא לי שלא היה שם סירכא דלא חיישינן שמא היתה סרוכה לדופן ונתפרקה משם שאין לך בטרפות אלא כמו שהוא לפנינו ואמרינן דתלויה היתה מעיקרא:

ועפ"י האמור אין מקום לדקדק על הרשב"ץ ז"ל למה הצריכה בדיקה והי"ל להתירה מס"ס ספק סירכא זו מהריאה יצאת ונדבקה לדופן ספק מהדופן ונדבקה לריאה ואת"ל מהריאה יצאת שמא היא תלויה ומעולם לא נדבקה לדופן וכו' דכיון שאנו רואים שדבוק' בריאה לצד שנאמר שהיתה סרוכה לדופן וניתקה משם ודאי שמהריאה יצאת ואין כאן ספק שמא מן הדופן יצאת שאם היתה יוצאת מהדופן לא היתה ניתקת משם כ"א מצד הריאה לא נשאר לנו כ"א ס' א' שמא תלויה היתה מעיקרא או שמא היתה דבוקה בדופן וניתקה משם ולכן הצריכה בדיקה ובנ"ד נמי אין כאן ס"ס להכשיר בלא בדיקה דלצד שנאמר שתלויה היתה הרי יש מכה כנגדה וחוששין לה דלמא המכה היתה בדופן ובריאה דכמו שהסירכ' שבדופן היא מחמת מכה כמו כן הסירכא שבריאה ולצד שנאמר שסרוכה היתה ג"כ והרי יש מכה כנגדה אנה"נ אם היתה באה סרוכה לפנינו תלינן במכה ואמרינן אם היתה מתפרקת תהיה מצד הריאה אבל עכשיו שנתפרקה באמצע ונשאר דלדול מכאן ומכאן מאן לימא לן דהסירכ' באה מהמכה שבדופן דמ"מ כיון שנשאר דלדול בריאה יש לחוש שמא נתהוית מהמכה שבריאה שאם היתה באה מהדופן היתה מתפרקת מצד הריאה. או כלך לדרך אחרת שאם היתה מתפרקת מהדופן וכיון שיש לנו ספק שקול צריכה בדיקה והרי קי"ל דאפי' במקום דאיכא חזקת התר כל היכא דאפשר לברורי לא סמכינן אחזקה:

באופן דהכא בנ"ד אין כאן שום ראיה להכשירה בלא בדיקה ואף למ"ש הרש"ך והפר"ח דסירכא תלויה בריאה ומכה כנגדה בדופן דאמדינן דודאי ניתקה משם היינו כשלא נשאר דלדול סירכא בדופן דאמרינן דסרוכה היתה בדופן וכיון דניתקה משם הוייא הוכחה שהסירכא באה מהריאה אבל בשיש גם בדופן דלדול סירכא הגם דאין כאן הוכחה לומר דודאי מהריאה נתהוית מ"מ מדי ספק לא יצא דממ"נ יש לחוש לה דאם שניהם היו תלויות מעיקרא עדיין יש לחוש שמא שניהם נתהוו מחמת מכה וכמו שסירכת הדופן נתהוית מחמת מכה כמו כן יש לחוש לסירכת הריאה שנתהוית מחמת מכתה ואף שהיא תלויה מידי ספק לא יצא כיון שיש מכה בדופן כנגדה ודוקא בסירכ' תלויה בלא מכה אמרי' דהיא הפשטת לחות אבל כשיש רעותא דמכה יש לחוש לה שבאה מחמת מכה שבריאה ואף לדידן דקי"ל דטעם הסירכ' מפני שעתיד' להתפרק

ובסי' זו לא שייך זה מ"מ עדיין יש לחוש שמא באה מחמת נקב וצריכה בדיקה. ולסברת רש"י דאין סירכא בלא נקב וסירכא תלויה היא הפשטת לחות היינו דוקא כשאין מכה בדופן דליכא רעותא. ואם נאמר שסירכא זו היתה סרוכה לדופן ונתפרקה באמצע יש לחוש ג"כ שמא גם בריאה היתה מכה דדוקא כשהיא סריכה לפנינו תלינן שמחמת מכה שבדופן נתהוית ואם תתפרק תתפרק מצד הריאה ולא תינקב כיון שהסירכא שבדופן נדבקה שם אבל כשבאה לפנינו פסוקה באמצע כיון שנשארה דבוקה בריאה כמו בדופן יש להסתפ' שהסירכ' נתהוית מחמת הדופן ואין כאן אלא ספק אחד שמא מחמת הריאה שמא מחמת הדופן וצריכה בדיקה כדי לברר הספק נמצא דבין אם נאמר שסירכא זו תלויה היתה מעיקרא בין אם נאמר שהיתה סרוכה ונפסקה באמצע אין כאן אלא ספק א' שמא מחמת נקב או לא:

ומצינן להרב כנ"הג סי' ט"ל הגהב"י אות ל' כתב על דברי הרמב"ם שכתב דסירכא תלויה צריכה בדיקה וז"ל ובשלמא אי ס"ל דיש סירכא כלא נקב ומשום הכי מכשר סירכא תלויה דלפעמים יש סי' בלא נקב היינו דמצריך נפיחה לראות אם סירכא זאת באה מנקב או לא. אבל אי ס"ל דאין סי' בלא נקב ע"כ מה שהוא מתיר סי' תלויה הוא מפני שכיון שלא נסרכה אל מקום אחר אפשר דסי' זו לא באה מנקב וכמ"ש הרא"ש וא"כ בדיקה למה לן הא תלויה מוכיח שאין זו הסירכא מחמת נקב בודאי שאם יש לספק בה תהיה אסורה מספק אלא שבודאי לא באה מנקב וא"כ בלא נפיחה מותרת ומדמצריך לה נפיחה סובר דיש סי' בלא נקב וכו'. ולפ"ז כל אותם הסוברים דיש סי' בלא נקב ומטעם זה סי' תלויה מותרת מן הראוי היה להצריכה בדיקה. וראינו להרשב"א והר"ן שסוברין דיש סי' בלא נקב וכו' והתירו סי' תלויה בלא בדיקה. וצ"ל להנהו רבוותא דגם אינהו סברי דכיון דיש סי' בלא נקב אפילו אם נסרכה למקום אחר כל שהיא תלויה מוכיח בודאי שסירכא זו לא באה מחמת נקב אלא מחמת רירין הבאים שלא מחמת נקב ובשלמא כשנסרכה אל מקום אחר הספק שקול שמא מחמת נקב שמא אין מחמת נקב צריך בדיקה אבל כשהיא תלויה הספק דשמא מחמת נקב הוא ספק רחוק והוי כספק דלא שכיח ולא חשבינן ליה ספק. ואע"ג דהרשב"א הקשה על רש"י דמאן לימא לן דסירכא זו אם תניחנה לא תסתרך אל מקום אחר וא"כ אף לדידיה אף אם אינה סרוכה יש לספק שמא מחמת נקב היא ואינו ספק דחוק מדהיא תלויה דאם תניחנה תסרך אל מקום אחר. שאני התם דדעת רש"י דאין סי' בלא נקב ולכן בתלויה לא תלינן לקולא ואם תניחנה אפשר שתסרך. אל מקום אחר והו"ל ס' שקול ואדרבא יותר יש לחוש שניקבה דאין סי' בלא נקב ותלויה אין כאן הוכחה ואם תניחנה תסרך אל מקום אחר. אבל לדעת

הרשב"א דאפי' תסרך אל מקום אחר יש סי' בלא נקב כל שהיא תלויה תלינן לקולא דאפילו תסרך עדיין אפשר שאין שם נקב:

והרשב"א בת"ה דף ל"ד הקשה על מ"ד דאין סי' בלא נקב דסי' תלויה שהתירו ברוב מקומות יש' היאך מותרת אפילו בבדיקה דהו"ל קרום שעלה מחמת מכה ואין הדעת סובלת לומר כדעת האומרים דכל שלא נסרכה אפשר שהיא שלא מחמת נקב וכל שאפשר שבאה שלא מחמת נקב בבדיקה סגי אבל כל שנסרכה ודאי מחמת נקב לפיכך אין לה בדיקה שאין אלו אלא דברי נביאות והלא כל סירכא תחילתה ממקום א' היא יוצאת והולכת ומתפשטת וכו' ולכן הכריח הרב כמ"ד דיש סי' בלא נקב. ואח"ך כתב גבי סי' תלויה וז"ל ובמקומנו נהגו בה היתר ואפי' שלא בבדיקה וכו' וכדעת האומרים דיש סי' בלא נקב וכיון שיש סי' בלא נקב למה אנו חוששין לה וכו' אבל בזו אין כאן שום הוכחת אסור שהרי אפשר שבאה סי' זו מחמת רירין הבאים שלא מחמת נקב וכו'. ועוד דס"ס הוא ספק מחמת נקב ספק שלא מחמת נקב ואת"ל מחמת נקב שמא קרום העליון בלבד הוא שניקב וממנו סי' זו נמשכת:

על מה שהקשה מבי"ע ז"ל על דברי מור"ם ז"ל שכ' בסי' תלויה ומכה בדופן כנגדה דטרפה והקשה הרב דכיון שיש מכה תלינן במכה וכו'. הנה לפי מ"ש הט"ז ס"ק ט"ו בשם מהרי"ל וז"ל מצאתי כתוב בשם מהרי"ל מתא שמנענים הריאה ונשארה הסי' בבשר הריאה טריפה משום דאין סירכא בלא נקב אבל נשאר בשומן הלב כשרה ודנין אותה כדיר בעלמא ע"כ. וסברה ישרה היא שאם נשאר בבשר הריאה וניתקה מהשומן איגלאי מלתא דמן הריאה באה וכו' עכ"ל. והביא זה הפר"ח ס"ק כ"ו. מבואר מזה דמהמקום שיצא הסירכא היא קשה להנתק משם משא"ך במקום אשר נדבקה שבנקל היא ניתקת משם ולפ"ז אם סירכא תלויה בריאה ומכה בדופן כנגדה דודאי נתקה משם א"כ בשנשארה דבוקה בריאה הוייא הוכחה דמן הריאה יצאה ולכן הטריפה מור"ם ומאי דאמרי' דקרום שעלה מחמת מכה סופו ליסתר לא אמרו סופו ליסתר ור"ל שבאורך הזמן יסתר מאליו לגמרי ויתגלה הנקב. אבל כשינתק מצד א' ונשאר דבוק מצדו האחר הוייא הוכחה שמאותו הצד הדבוק יצא הסירכא ועדיין לא נסתר ובאורך הזמן יסתר משם לגמרי:

גם מה שרצה מר אביו ז"ל לומר דמור"ם מיירי שמכה זו אינו לא נגע ולא שבר בצלע אלא הכאה בעלמא וכו' דבר זה לא יצדק לפי מ"ש הרש"ך שם ס"ק ל' וז"ל או שיש מכה בדופן וכו'. ועיין בסעיף כ"ג איזה הוי מכה בדופן עכ"ל ורמז לנו בזה דדוקא אם יש מכה כההיא דסעיף כ"ג דהיינו נגע בההיא הוא דאמרי' דהיינו סרוכה שם ונתקה משם אבל

בהרות שחורות לא דאמרי' כיון שאין זו מכה לא תלינן שהיתה סרוכה שם ונתקה אלא אמרינן דסירכה תלויה בריאה היא:

ומ"ש הבאר הגולה בסי' תלויה דלדעת התוס' לא חיישינן דלמא היתה סרוכה למקום אחר ונתפרקה דאם היתה סרוכה למקום אחר ונתפרקה דאם איתא באותה שעה היתה נקבת. רוצה לומר דלדעת התוס' דס"ל דיש סי' בלא נקב וטעם הטרפות שלא כסדרן משום דעתידה להתפרק ולינקב א"כ אף אם נאמר דסי' זו אינה מחמת נקב מ"מ נחוש שמא היתה סרוכה למקום אחר שלא כסדרן ונתפרקה משם ולוה תירץ רלא חיישי' לזה דאם איתא שהיתה סרוכה למקום אחר ונתפרקה כשנתפרקה היה עושה נקב במקום אשר נתפרקה משם וכיון שאין אנו רואים נקב בפועל בריאה ודאי שלא היתה סרוכה למקום אחר והוייא תלויה מעיקרא. נמצא דמה שהיינו חוששים שמא נתפרקה למקום אחר לאו מטעם שהיתה נקובה שם ועלה הסירכא משם לשנאמר שממקום שממנו עלה הסי' סופו לינתק משם דהא אנן קיימינן לשיטת התוס' דיש סי' בלא נקב וגם סירכא זו אף לצד שנאמר שהיתה סרוכה למ"א לאו מחמת נקב היא אלא משום שעתידה להתפרק ולינקב וא"כ היה לנו לחוש לסירכא תלויה שמא היתה סרוכה למקום שהנקב פוסל בו דהיינו שלא כסדרן ונתפרקה. ולזה קאמר הרב דאם איתא שהיתה סרוכה למקום אחר כשנתפרקה היה עושה נקב וכו'. וא"כ לפ"ז מ"ש מור"ם בסי' תלויה ומכה כנגדה דטרפה היינו לפי שיטתו דס"ל דאין סי' בלא נקב וא"כ חיישי' שהיתה סרוכה במכה וכשניתקה מהמכה ודאי דבאה מחמת נקב שבריאה כמ"ש מהרי"ל דהמקום אשר ניתקה משם לא נתהוית הסי' ממנו כ"א מהמקום אשר נשארה דבקה בו. משא"כ כשהיא סרוכה לפנינו במכה תלינן שבאה מהמכה שהיא עלולה יותר. אבל לשי' התוס' דיש סי' בלא נקב א"כ סי' זו אף שנאמר שהיתה סרוכה במכה ונתקה משם אינו מחמת נקב:

ויש הוכחה לזה ממ"ש הרשב"א ז"ל בת"ה דל"ד ע"ב דהכריח שם הרב בדעת התוס' דיש סי' בלא נקב וכו'. וכ' שם וז"ל וא"ת א"כ כל היכא דמסתברא למקום שאין הנקב פוסל כגון לדופן וכו'. לא נאסור אותה דהא לאו נקובה הוא ואי משום דעתידה להתפרק דלמא כשתתפרק לא מצד הריאה תתפרק. י"ל כיון שהריאה רכה ומצוייה להתפרק מצדה בודאי משוינן לה דמצדה תתפרק. וא"ת עוד א"כ כשיש מכה בדופן דתולין בדופן וכשרה למה בשרה ואפי' בבדיקה והלא עתידה להתפרק מצד הריאה. י"ל כל שיש מכה בדופן במקום המכה הוא יותר רך ועתיד להתפרק משם. וא"ת א"כ למה צריכה בדיקה לדעת הגאונים ז"ל והלא אין אנו חוששין לה מחמת נקב של עכשיו וכשתתפרק מצד הדופן תתפרק. י"ל כיון שאפשר שתתפרק גם מצד הריאה יש לחוש שמא מכח נענוען

כבר נתפרק קצת מצד הריאה לפיכך צריכה בדיקה. וכ"ז לדעת הגאונים שהצריכוה בדיקה אבל לדעת המכשירים בלא בדיקה כל שיש מכה בדופן אין אנו צריכים לכך:

ולפי דברי הרב יכולי' אנו לומר דסי' תלויה ומכה כנגדה כשרה בלא בדיקה דכיון דטעם הסי' הוא דכשתתפרק יעשה נקב זו שנתפרקה מהדופן כשר' שהרי בסרוכה למכה הטעם שאנו מתירים בלא בדיקה משום דאמרינן דמקום המכה הוא יותר רך ועתיד להתפרק משם ולא חיישינן שמא תתפרק מצר הריאה כמ"ש הרב ז"ל וא"כ כשנתפרקה בפועל מצד המכה כשרה בלא בדיקה דתלינן במכה דכיון דמקום המכה רך ה"ט שנתפרקה משם:

גם במשמרת הבית כת' הרשב"א בשם הרמב"ן וז"ל וזו שחילקו בין מכה לדופן ובין אין מכה לדופן מפני שהסירכא ממקום החולי יוצאה ומשם היא מתפרקת ונוקבת אבל במקום שנסתבכה שם אינה נוקבת שאי' אלא אחיזה בעלמא שנאחזה קצת בקרום העליון שבמקום הזה וזה הענין מתוקן עכ"ל הרמב"ן ז"ל ועיין כנ"הג הגהב"י אות קל"א:

הרשב"ץ ז"ל בס' יבין שמועה דף כ"ט ע"א כת' בשם הרמב"ן דבסרוכה לדופן ומכה בדופן לדעת רש"י דאין סי' בלא נקב אמרי' דכיון דאיכא מכה בדופן האי סי' מחמת המכה באה. ולסב' התוס' דטעם סירכות האסורות מפני שעתידה להתפרק כשיש מכה בדופן אמרי' דהסי' באה מהמכה שבדופן ונאחזה בקרום העליון של הריאה וכשתתפרק ינקב קרום העליון לבד יעו"ש:

עוד כתב הרב הנז' שאם אמר הבודק בריא לי שלא היה סי' דבוקה בדופן נאמן וכו' דר"ל דכיון שאין כאן סי' בדופן כלל אמרינן דסי' זו תלויה היתה מעיקרא אבל כשיש סי' בדופן ויש להסתפק אם היתה סרוכה שם סמכינן אבדיקה:

סימן עו

תרי בועי דסמיכי. כתב הכנה"ג סימן ל"ז הגהב"י אות כ"ג וז"ל והר"ן כתב שאינו מחוור נ"ב שהרי אפשר לנקוב ב' הבועות זו מכאן וזו מכאן עד שתצא כל הליחה מבפנים ואח"ך נראה אם יש שם נקב ע"כ. והרב משפטי שמואל סי' ט"ז תירץ דאחר שעמדה עם הליחה זמן רב נגלדה הריאה ונסתם הנקב וא"א ליבדק יעו"ש נראה דאין בודקין קרקעית הבועה:

סימן עז

דין בועא ישנה. כתב הכנ"הג סי' ל"ח הג"הט אות ב' וז"ל מ"כ בועה ישנה טרפה כיצד היא כשהבודק מכניס ידו לבדוק מתמסמס ביד הבודק שהיא מעופשת טריפה. וכן אם נמצאו מין בועות בריאה שקולפין אותם בידים והריאה נשארת שלימה במקום הבועה

ולזו קורין שלפוחית נ"ל להטריף ואפי' נפיחה לא מהניא מטעם דדילמא היתה נקובה במקום הבועה וחזרה והבריאה וקרום שעלה אינו קרום ע"כ:

סימן עח

תשובה לעיר ג'יבאלטאר יע"ה לכהר"ר שמואל לעסרי נר"ו:

על מה ששאלת בענין אם נמצא איזה ספק טריפה ולא נודע עד אחר שנתבשל מה יהיה משפט הכלי חרס שנתבשל בהם הספק טריפה אם יכולים להשהותם עד אחר מע"ל ולהשתמש בהם לבתחי' אחר שאין אסור להשתמש בכלי פגום אלא מדרבנן ומצאת מחלוקת בזה:

אמת אגיד דמאי דפליגי האחרונים בזה היינו דוקא בספק טריפה באופן דליכא מאן דמתיר בו כלל דכיון שעיקר האסור הוא דאוריי' וקי"ל ספיקא דאורייתא לחומרא אמטו להכי אף שמתגלגל הדבר דלגבי הכלים אחר מע"ל הוי אסורא דרבנן מ"מ כיון שעיקר האסור הוא דאוריי' סברי מרנן דאף הכלים אסורים. ובפרט לסברת הפוס' דמאי דאמרינן ספקא דאוריי' לחומרא הוי דאוריי' אבל בדבר אסור דפליגי בו הפוסקים ואיכא מאן דמתיר בזה אף לסב' האוסרי' ה"ד המאכל עצמו אבל לגבי הכלים משהה אותם אחר מע"ל ומותרים לכ"ע. כגון עצם הקולית שנשבר וחזר ונקשר אלא שאין השברים מכוונים זה אצל זה שבר אל שבר יחדיו ידובקו אלא מורכבים זע"ז ופליגי הפוסקים בזה דיש מתירים ויש אוסרים. בזה משהה הכלים מע"ל ומותרים להשתמש בהם אף לכתחי'. ועיין להרב ב"ח בתשו' סי' קל"ט ולהרב שמש צדקה סי' ן' ועיין מור"ם בהגה י"ד סי' ק"ז והרב ש"ך שם:

סימן עט

בענין התרנגולת מבושלת שבשעת אכילה נמצא עצם הקולית שבור ונקשר שבר על שבר דהיינו ששני שברי העצם שוכבים זה עג"ז ואמר בעל התרנגולת שהיה עור ובשר חופין את רובו וכו':

הנה כשנמצא שבור ועדיין לא נקשר מצינו למרן בב"י סי' נ"ה דהעלה להלכה כסב' התוספות והרא"ש דלא איכפת לן אם יצא השבר לחוץ אלא העיקר הוא אם עור ובשר חופין רוב עוביו ורוב הקפו כשרה וכ"פ בש"ע ס"ה דכל מקום שאם יחתך שם הרגל היא טריפה אפי' לא נחתך אלא נשבר ויוצא לחוץ אם אין עור ובשר חופין רוב עוביו ורוב הקפו טריפה ואם עור ובשר חופין רוב עוביו ורוב הקפו כשרה. ודלא כרש"י ז"ל דמטריף אף אם ע"וב חופין את רובו אם לא יצא השבר דרך נקב קטן. ומחלוקתם תלוי בפי' רוב עוביו ורוב הקפו כמבו' שם בב"י וכשחזר השבר ונקשר פסק שם מרן בסי"ב וז"ל נשבר

העצם במקום שעושה אותה טריפה וחזר ונקשר ואין ידוע אם יצא רובו אם לאו כשרה והוא שחזר למקומו הראשון ונתחבר שאסי"י אבל אם לא חזר למקומו הראשון אלא ב' שברי העצם שוכבים זע"ז זה נמשך למעלה וזה נמשך למטה טריפה עכ"ל. הנה מ"ש בתחי' הסעי' ואין ידוע אם יצא רובו אם לאו כשרה הוא מלשון רבינו הטור שכ"כ משם הגאונים ויהבי לן טעמא דכיון שנקשר בידוע שלא יצא רובו שאלו יצא רובו לחוץ לא היה נקשר ונרפא. ולדעת רבי' הטור והרא"ש ומרן דפסק כוותייהו דאף אם יצא לחוץ אם עור ובשר חוא"ר כשרה מוכרחים אנו לומר דהכא מיירי שאין עור ובשר חופין את רובו ומספקא לן שמא לא יצא לחוץ השבר ולא שלט בו האויר ונשאר במקומו או אפשר שיצא לחוץ. וכשיצא לחוץ ואין עור ובשר חוא"ר לכ"ע היא טריפה. והיא גמ' ערוכה ולכן כשחזר ונקשר הוייא הוכחא שלא יצא רובו לחוץ והיה עו"ב חוא"ר והגם שעכשיו אין ע"וב חוא"ר אמרינן דאח"ך נפל שהרי אנו רואים שנקשר ונתרפא ואם איתא שלא היו ע"וב חוא"ר לא היה נקשר ולכן היא כשרה:

ועמ"ש רבינו הטור כיון שנקשר בידוע שלא יצא רובו כתב הרב הפרישה וז"ל ולאו דוקא יצא קאמר להרא"ש ורבי' אלא לשון הברייי' נקט דת"ר עצם שנשבר ויצא דנר' לו להרא"ש לאו דוקא יצא אלה ראוי לצאת או יצא וניתק ממקום חבורו קאמר עכ"ל ומה שהוסיף מרן אח"ך וכ' והוא שחזר למקומו הראשון וכו' הוא מדברי מהרי"ק ז"ל שהביא מרן בב"י שם שדקדק כן מדברי הגאונים שכ' שחזר ונקשר דמלת וחזר מורה ובא שחזר למקומו הרא' אבל כששני שברי העצם שוכבים זע"ז כיון שלא חזר למקומו הרא' אין מוציאנו מידי ספק שמא יצא לחוץ ולכן היא טריפה וגם בזה צ"ל דמיירי שאין ע"וב חוא"ר דאי איכא עו"ב אף את"ל שיצא לחוץ יהיה מותר שהרי כשנשבר ועדין לא נקשר פ' מרן בס"ה דאף אם יצא לחוץ אם עו"כ חוא"ר כשרה והכא שחזר ונקשר נימא שמפני שהשברים נקשרו זה עג"ז גרע טפי מהיכא שעדיין שבור ולא נקשר כלל. זה א"א לאומרו:

אלא דמצינו להרב ש"ך ז"ל שם ס"ק ך' גבי מ"ש מרן ואם חזר למקומו הראשון כשרה כ' וז"ל ודוקא כשע"וב חוא"ר ת"ח שם דין ט' וכ"כ שם בשם א"וה עכ"ל. ולפ"ז גבי סיפא ג"כ כשהשברים זעג"ז ודאי דמיירי באותו נדון שע"וב חוא"ר ואפי"ה הוייא טריפה ומ"מ הרי ב' הרב ס"ק י"ד דמאי דאסר מהרי"קו כשהשברים מונחים זעג"ז ה"ד בשיש ריעותא בבשר כדמ"ש בלשונו שכ' וקרם עליו עור ובשר דנראה שיש שינוי בין מראה העור והבשר שע"ג השברים לשאר ע"וב של העוף בההיא הוא דקאמר מהרי"קו דדוקא אם חזר למקומו הרא' בשרה אבל אם השברים זעג"ז אף שאנו רואים שע"וב חוא"ר מ"מ

כיון שיש ריעותא במראה הבשר עדיין יש להסתפק שמא לא היה עו"כ חוא"ר קודם שנקשר ואח"כ קרם עליו ע"וב. נמצא לפ"ז דלדעת הרש"ך כשע"וב תוא"ר אם חזר השבר למקומו הרא' אף דאיכא ריעותא במראה הבשר כשרה דהחזרה למקומו הרא' הויא הוכחה שהיה עו"ב חוא"ד קודם שנקשר אבל אם השברים זעג"ז אף שע"וב חוא"ר אי איבא ריעותא במראה הבשר א אמרינן שלא היה ע"וב חוא"ר קודם שנקשר וזה הבשר והעור קרם עליו אחר שנקשר. אבל אם אנו רואים הע"וב יפה וליכא שינוי במראה הבשר אף שהשברים מונחים זעג"ז כשרה דכיון דאין אנו רואים שנוי במראה הבשר אמרינן שכן היה קודם שנקשר שע"וב חוא"ר אלא דמסיק וכ' דיש להחמיר בזה לעצמו וכ"כ הרב מנחת יעקב סקי"ז:

והרב פר"ח ז"ל שם ס"ק ל"א כ' דמ"ש מרן דכשחזר השבר למקומו הרא' כשרה מיירי אף שאין ע"וב חוא"ר עכשיו ודלא כש"ך דכיון שנקשר הדבר ידוע שהיה ע"וב חוא"ר שאל"ך לא היה נקשר ותלינן שאח"ך נפל מהעור והבשר. ובס"ק ל"ב כתב דמ"ש מרן ואין ידוע אם יצא רובו הוא לכ"ע לרש"י היינו יצא לחוץ כפשטיה ולדעת התוס' והרא"ש הספק הוא אם היה ע"וב חוא"ר או לא לפי שראו בו ריעותא ועכשיו אינו ניכר לפי שקרם עליהם ע"וב מלמעלה ולפיכך כל שהשברים יחדיו ידובקו הוייא הוכחא שהיה ע"וב חוא"ר עוד הביא שם מדברי מהרא"י דפליג אמהרי"קו וסבר דהיכא דנקשר אף שהשברים מונחים זעג"ז כשרה ושהב"ח סמך עליו בהפסד מרובה וגם הוא ז"ל העלה כך לענין דינא. אח"ך הביא דברי מהרי"קו וכתב דהיכא שהעור שלם ויפה מבחוץ כשאר העורות יש להכשיר בכל גוונא אף שהשברים מונחים זעג"ז דבזה לא דבר מהרי"קו וכמ"ש הרב ש"ך וכתב דאתייא במכ"ש היכא דעדיין שבור ולא נקשר כמ"ש דלהרש"ך בעינן ע"וב שלם והרפר"ח לא הזכיר אלא העור בלבך. וכשחזר השבר למקומו הראשון לדעת הרש"ך בעינן ע"וב חוא"ר ולדעת הפר"ח לא בעינן דהחזרה למקומו הראשון הוייא הוכחא שהיה ע"וב חוא"ר קודם שנקשר אלא שנפל אח"ך כמ"ש וכשהשברים זע"ז והעור והבשר שלם אי איכא ריעותא אין להקל רק בהפסד מרובה ובדליכא רעותא מכשירינן:

גם הרב מהריק"ש ז"ל בתשו' סי' ס"ז העלה דאם אין רעותא בבשר מבחוץ שהיא כשרה אליבא דכ"ע והביא שם דברי מהרי"א דפליג אמהרי"ק ומכשיר בכל גוונא יעו"ש. וכ"כ הרב בס' ערך לחם סי' הנז'. וכ"כ הרב מש"דר ח"א י"ד סי' נ"ה דכשלא יש רעותא בבשר אף מהרי"קו מודה דמותר כמ"ש הרש"ך והפר"ח אלא שכתב דאין להתיר אלא בשיש

לנו בבירור דליכא רעותא בע"וב ואין לסמוך בזה על הנשים שרוחצות העופות דמלתא דלא רמייא עליה דאניש וכו' יעו"ש:

גם הרב מהר"ר צבי אשכנזי ז"ל בתשובות סי' נ"ח נשאל בנשבר העצם במקום שעושה אותו טריפה ונקשרו השברים זה על גב זה ואין רעותא בע"וב ואחר שהביא דברי מהרי"קו ז"ל כ' וז"ל ואע"ג דפשוטן של דברים דהרב מהרי"קו נראים אף באין רעותא בע"וב מ"מ ים להעמיס בדבריו דבדאיכ' רעותא היא מדכתב וקרם עליהם ע"וב משמע דאחר השבירה קרם עליהם כדברי הרש"ך אם שיש לדחות זה דלישנא דקרא נקיט ולאו דוקא ודרך כלל אין לנו ראיה מופתית בדברי מהרי"ק. אמנם מ"ש כת"ר וז"ל וכן נראה דעת מהר"י קארו ומהרמ"א שכתבו דברי מהרי"ק לפסק הלכה ולא חילקו כלל עכ"ל. אגב חורפיה לא דק דודאי מהריק"א מתיר בפה מלא בספרו הארוך והקצר בעו"כ שלם ואין בהם שום רעותא שהרי הוא מתיר בפירוש בס"ה אפי' בודאי יצא לחוץ אם ע"וב חוא"ר וכדברי התוס' והרא"ש שפסק כמותם בארוך והא דאייתי ההיא דשבר על שבר יחדיו ידובקו מדברי מהרי"ק היינו היכא דאין ע"וב חוא"ר והתם נמי כשר אם לא יצא לחוץ וזה ברור וכו' ע"כ. מבואר מדבריו דהגם דמספקא ליה בדברי מהרי"קו אם דעתו להכשיר כשהשברים זעג"ז אם עו"ב חוא"ר מ"מ בדעת מרן מפשט פשיטא ליה דבעור ובשר חוא"ר אף שהשברים מונחים זעג"ז כשרה היכא דליכא רעותא וכמ"ש הרש"ך והפר"ח אלא דה' החולק שהביא הרב שם סבר דמדהביא מרן דברי מהרי"ק לפסק הלכה ולא חילק אם ע"וב חופה או לא נראה דכשהשברים זה על גב זה אין להתיר בכל גוונא:

והרב פנים מאירות ח"ב סימן ק"ט נשאל בעוף שנשבר עצם השוק למעלה מצומת הגידין והעור והבשר היה שלם ולאחר שבשלוהו ואכלו קצת מן הירך מצאו השבר שהיה באלכסון ונדבקו השברים זה ע"ז וכו'. ואחר שהביא דברי הט"ז י"ד סי' נ"ה סקי"א דאין להחמיר אם היתה השבירה כקולמוס וכו' דמהרי"ק לא אתא לאפוקי אלא במ"ש בסיפא אם היו שוכבים זה ע"ז וכו' ומסיק דדוקא אם נשבר העצם במקום שאין עושה אותה טריפה בזה מהני אם חזר ונקשר יפה אף על פי שלא חזר למקומו ושפיר לסמוך על מהרא"י עכ"ל הט"ז. וכתב על זה הרב הנז' וז"ל משמע דוקא במקום שאין עושה טריפה ואין בו אלא משום מצות פרוש וכו' אבל באבר שעושה אותה טריפה אם שוכבים זה על זה אין להתיר. אחר כך הביא דברי הרש"ך שכתב דכשהעור והבשר שלם ואי' ניכר רעותא כלל יש להכשיר אפי' בשוכבים זע"ז ומסיק וכתב דדוקא בעצם השוק למעלה מצו"הג שהשבירה שם תלוי בפלוגתא אמרינן שאם נקשר אף שהשברים שוכבים זע"ז מקלינן כדעת הרש"ך והרפ"ח אבל במקום שעושה אותה טריפה אף אם ע"וב חוא"ר אין

להקל וסיים וכת' וז"ל ועיין בתשו' מחותני להגאון חכם צבי סי' נ"ח דמקל אף במקום שעושה טריפה ולא נקשר שבר אל שבר יחדו ידובקו אם אין רעותא בע"וב אבל אין דבריו מוכרחים ופוק חזי מאי עמא דבר ודי לנו להקל בעצם האמצעי שלא במקום צו"הג או בקולית בהפסד מרובה כדעת הב"ח ופעם אחת היינו מסובין בסעודת מילה ונמצא שבר בקולית במקום שעושה טריפ' ולא היה שאשי"י וחקרנו ודרשנו והגידו שלא היה רעותא בעור ובשר וישבו עמי חכמי העיר שראוי לסמוך עליהם אפי' שלא בשעת הדחק והתרנו התבשיל מפני הפסד מרובה וסעודת מצוה עכ"ל. נמצא דסבר הרב דאף בע"וב חופין א"ר ואין רעותא בבשר אם השברים שוכבים זע"ז אין להתיר רק בהפסד מרובה וסעודת מצוה ודוקא התבשיל אבל לא העוף עצמו וכ"ז הוא אחר חקירה ודרישה שלא היה רעותא בעור ובשר כמ"ש:

גם הר' ב"ח בתשו' סי' קל"ט בעצם הקולית שנקשרו השברים זע"ז ולא היה נראה שום ריעותא עד שעת האכילה כשאכלו הבשר מעל העצם ונתגלה העצם ונמלחו ביחד בשר ועופות הרבה ואחד שהביא דברי מהרי"קו כ' וז"ל ואע"פי שיש לתת טעם לספקו של מהרי"ק ולומר מאחר דיצא השבר לחוץ אסור דאורייתא הוא א"כ אם חזר ונקשר אין מוציא מידי ספיקא דאוריי' אא"כ בחזר למקומו הרא' דאז ודאי לא יצא לחוץ אבל לא בשוכבים זע"ז מ"מ כי מעיינת תשכח דטעמא פריכא הוא וכו'. וא"ך אין חילוק בין כשחזר למקומו הרא' בין מושכבים זעג"ז וכו'. ועוד נראה דכל מו"מ בזה אינו אלא היכא דאיכא נקב בבשר אבל בנ"ד אף מהרי"ק מודה שמותר אע"פי שאין השברים מושכבים כבראשונה ושרי אפי' לפי המנהג וכן לשי' הרא"ש אין ספק דאין סברא לחלק בין מושכבים זה על גב זה לאין מושכבים והרוצה להחמיר לעצמו קדוש יאמר לו אבל לאחרים אין להחמיר כלל וכ"ש היכא דאיכא הפסד מרובה או לצורך שבת וי"ט והמחמיר אל יחמיר אלא לאותה קדירה שנתבשל העוף אבל שאר בשר שנמלח עמו אע"פי שאין ששים נגד העוף אין להחמיר כל עיקר דהא מדינא התר גמור הוא אף אותו עוף אלא שאין להקל הואיל ונפיק מפומיה דמהרי"ק לאסור וכן בש"ע מ"מ הבו דלא לוסיף ולהחמיר עוד במליחה דהיא נמי חומרא עכ"ל. מוכח מדבריו דהגם שכתב דהיכא דליכא ריעותא בבשר אף שחזר ונקשר זה על גב זה יודה מהרי"ק להכשיר. מ"מ לא החליט הענין להתיר העוף עצמו לדעת מהרי"ק ומרן שהרי כתב וז"ל שאין להקל הואיל ונפיק מפומיה דמהרי"ק לאסור וגם בש"ע ע"כ הרי דסבר בדעת מהרי"ק ומרן דכיון דלא חילקו בין איכא ריעותא בבשר או לא וכתבו סתמא דכשהשברים זעג"ז טריפה יכולים אנו לומר דסברי דאין לחלק בכך ודיינו להתיר מה שנמלח עמו. ובחבורו על רבי' הטור

אחר שנשא ונתן בדברי מרן בב"י סיים וכתב וז"ל אבל לעולם כל שיצא תחילה קודם שנתרפא אי אפשר שוב להתרפאת כל עיקר ואם נתרפא ולא ידעינן שיצא לחוץ אין לאסור אפילו השברים מונחים זעג"ז וכן נר' מדברי מהרא"י בת"הד שלא חילק בזה ומ"מ נהגו כדברי מהרי"ק להחמיר כשהשברים מונחים זע"ז ובמקום הפסד מרובה אנכי מתירו ובתשו' הארכתי ע"ז בס"ד עכ"ל. נמצא דדעת הרב ז"ל להתיר לאחרים אף העוף עצמו בהפסד מרובה. ומ"ש בתשו' לאסור העוף והתבשיל שנתבשל עמו היינו ברוצה להחמיר לעצמו. ומ"מ הרי עכ"פ לא החליט להתיר לדעת מהרי"ק ומרן כמ"ש. והרב כנ"הג שם הגהב"י ס"ק דק"ז עמ"ש מרן ומיהו הני מילי כשנקשר וחזר למקומו הרא' כתב וז"ל ג"כ אח"ז נמשכו כל האחרונים והוא מנהג פשוט אלא שיש מתנים תנאים כמ"ש בס"ד וראיתי נוהגים במקומו' הללו תירייא מגנסייא ואיזמיר דאם לחלוח שבר זה הולך לשבר השני בשרה ובודקי' אותה ע"י מחט וכו' ע"כ. וכ' שם דמהרא"י אי' חולק על מהרי"ק וכ' שכן נראה מכל האחרונים יעו"ש:

גם הרב שמש צדקה סימן ן' סבין בדעת מרן דכשהשברים זעג"ז אין לחלק ויש להטריף בכל גוונא. שנשאל שם באווז שבשעת אכילה נמצא עצם הקולית שבור ולא הרגישו בו רק אחר שנאכל כל הבשר ואסר האווז ומה שנתבשל עמו והכשיר שאר העופות שנמלחו עמו ולפי שערערו על הוראתו זאת בא להודיע על מה אדני ההוראה הוטבעו וכתב וז"ל כל חכמי לב יודעים שעיקר אסור עצם הקולית שנשבר ולא נקשר שבאשי"י הוא משום ספק שמא יצא לחוץ וכל שעור ובשר מקיפים אותו וליכא שום ריעותא כבנדון שלפנינו שלא הרגישו בו אלא אחר שהופשט העצם ונאכל הבשר שעליו הדבר תלוי במנהג דלמהריק"א ומהרמא"י והנמשכים אחריהם כשלא חזר ונקשר שאש"יי המנהג להטריף אף שע"וב חופין אותו וליכא שום ריעותא. והרש"ך והפר"ח והנלוים עמהם מכשירים לגמרי להלכה ולמעשה וכו'. ואחר שרמזתי בקצרה חילוק הדעות והסברות הנמצאות בשורש ועיקר שבירת עצם הקולית עם שאנחנו מן המחמירים כל שלא נדבקו השברים שא"ש עד שהמחט עובר לחלוחית העצם כמ"ש הכנ"הג ס"ק ק"ז הנה בהצטרף הפסד שאר העופות שנמלחו עם חלק האווז לצורך י"ט די לנו והותר להעמיד חומר המנהג במקומו ושעתו לאסור האווז עצמו כסב' הב"ח בתשו' סי' קל"ט וכו' ע"כ. והסכימו עמו כל רבני איטאליא וכ"כ הר' הנז' שם בתשו' סי' נ"ה לאסור העוף עצמו ולהתיר שאר העופות שנמלחו עמו במקום הפסד מרובה או שמחת י"ט יעו"ש. איך שיהיה למדנו מדבריו שהבין בדברי מרן דברים ככתבן דכשהשברים זעג"ז דאין לחלק ויש להטריף בכל ענין:

גם בס' הלכות קטנות ח"א סי' רצ"ג כ' דכשנקשרו השברים שאשי"י הוייא הוכחא שלא יצא העצם לחוץ דאילו יצא לחוץ לא היה מתרפא ומתקשר יפה יפה בכיוון זה כנגד זה משמע מדבריו דכשהשברים זע"י עדיין יש להסתפק שמא יצא לחוץ. ובסוף הסי' כתב שאירע מעשה בע"הק בחנות מכירת הבשר שמצאו עצם הקולית שבור שבר על שבר והטריפו את הכבש. וכתב הרב דבמקום הפסד מועט ודאי הכי הוא יעו"ש. וכ"כ הרב לחם הפנים סקל"א דנוהגים להחמיר כש"ע ובהפסד מרובה סמכינן על מהרא"י:

והרב זרע אמת חי"ד סי' י"ו נשאל בפרק אמצעי של שוק בר אווזא שלא הרגישו בו שום ריעותא מבחוץ רק אחר אכילת הבשר מצאו בו שבר שחזר ונקשר ולא נקשר שאשי"י והשבר הוא מחציו ולמטה אבל הוא למעלה מב' אצבעות וכו' וכ' וז"ל הנה הבר אווזא עצמה ודאי אסורא מתרי טעמי חדא ממ"ש מהרי"קו בשורש ל"ח וכ"פ בש"ע סי' נ"ה סי"ב דאם נשבר העצם במקום שעושה אותה טריפה וחזר ונקשר אבל לא שאשי"י טריפה וכו'. זאת ועוד אחרת דבנ"ד שהשבירה היא מחצי העצם ולמטה טריפה מטעם אחר דהיינו משום דהוא מקום צו"הג וכו' אבל בתערובת יש להקל דאי מטעם הרא' שלא נקשר שאש"יי כבר פסק הב"ח בתשו' סי' קל"ט דאין לנו להחמיר אלא לאותו עוף עצמו וכו'. ועוד דכבר האריך בזה הפר"ח וכו' וכ"ש בנ"ד שהוא בעצם אמצעי שיש בו פלוגתא וכו'. והן אמת דלהבר אווזא עצמו נכון להחמיר כדי שלא להכניס עצמנו בים הספקות באסור תורה אבל בתערובת דודאי יצאנו מידי אסור תורה דקי"ל דבשר עוף עם בשר עוף אחר מרותח חשוב מין במינו כמו שהעלו האחרונים בסי' צ"ח וכו' ובמין במינו מדאורייי' ברובא בטיל ודאי אית לן להתיר הני ספקות בס"ס דלא גרע ממ"ש בסי' צ"ח ס"ב דאם נתערב מין במינו ונשפך דליכא למיקם אשיעורא דס' אם ידוע שהיה בו רוב היתר מותר התערובת ע"ש וכ"ש בנ"ד וק"ל עכ"ל הרי דלגבי העוף עצמו אף שלא היה כו שום רעותא אין להקל כלל וכן הבין בדברי מהרי"קו ומרן וגם התערובת לא התיר אלא מפני שהיה מין במינו כמ"ש. וכ"כ שם הרב בסי' י"ז לאסור העוף עצמו ולהתיר העופות שנמלחו עמו:

גם הרב בא"הט שם ס"ק כ"א בקיצור הדינים כ' וז"ל אבל אם חזר ונקשר להמחבר ב"י סי"ב והוא דעת מהרי"קו צריך דוקא שאשי"י ואם לאו טרפה ולפי' הש"ך והפר"ח שכתבתי ס"ק ט"ו אפי' לא נקשר שאשי"י רק ששברים זע"ז נמי כשר ובאופן שהע"וב שלם ואין ניכר ריעותא וכו' ע"כ. מבו' מדבריו דבנדון שמכשירים הש"ך והפר"ח דהיינו בע"וב שלם וליכא ריעותא. באותו נדון עצמו מטריף מרן:

נמצא לפ"ז דאנן בדידן שקבלנו הוראות מרן אכתי יש להסתפק בדעתו דעת עליון היכא שנקשרו השברים זעג"ז אי מכשירינן כשהעור והבשר שלם וליכא רעותא אחר שמצינו פלוגתא בדעת מרן כמש"ל בדברי הרבנים הנ"ל:

אלא דמ"מ לפי דעת הרבנים שהבינו כדעת מרן דכשנקשרו השברים זעג"ז אף אם העור והבשר שלם וליכא רעותא היא טריפה תקשה לנו לרעתו דכיון דכשעדיין הוא שבור לפנינו אף אם יצא השבר לחוץ אם ע"וב חוא"ר הוא כשרה כמ"ש בס"ה א"כ איך הפה יכולה לדבר דכשנקשר זעג"ז והעור והבשר שלם וליכא ריעותא שהיא טריפה אטו כשנקשרו זעג"ז גרע טפי מכשעדיין הוא שבור לפנינו וכמ"ש הפר"ח במה שנשתבשו טבחי מתא. ויש לתרץ ולומר לפי דעת הרבנים שהבינו בדעת מרן שמטריף בכל גוונא דבשלמא כשעדיין לא נקשר ואיכא ע"וב חוא"ר קי"ל לרבנן שע"י העור והבשר שהם קיימים הדרא ויתקשרו השברים שאשי"י והו"ל כאלו לא נשבר כלל. משא"כ כשבא לפנינו והשברים נקשרים זעג"ז הוייא הוכחה שקודם הקשירה לא היה ע"וב חוא"ר שאם היה ע"וב חוא"ר היו נקשרים שאשי"י וכיון שלא ע"וב חוא"ר קודם הקשירה אף שעכשיו אנו רואים דאיכא עו"כ אפשר שגדל אח"ך. ויש להוכיח זה מדברי הרב מהריק"ש ז"ל בהגהות שעמ"ש מרן שם שאם היו השברי' זעג"ז טריפה כ' וז"ל לפ"ז בכל עצם שנשבר וחזר ונקשר ויש לחוש שיצא לחוץ והבריא אסור כיון שלא היו ע"וב חוא"ר כיון שלא נקשר כבראשונה וכו' ע"כ. ממ"ש כיון שלא היו עו"ב חוא"ר כיון שלא נקשר כבראשונה מוכח דממה שלא נקשר כבראשונה הוייא הוכחה שלא ע"וב חוא"ר קודם הקשירה:

גם בס' ימין משה אחר שהביא דברי מהריק"ש הנז' כ' וז"ל ובע"הק ירושלם תוב"ב נהגו קדמונינו מנהג פשוט בזה האופן דהיינו לחתוך ב' ראשי עצם הקולית ונוטל קיסם ומכניסו דרך מוח העצם אם מה שחזר ונקשר הוא באופן שעובר ויוצא הקיסם מעבר אל עבר אז קרינן שפיר שאשי"י וודאי לא יצא לחוץ וכשרה. ואם מה שחזר ונקשר הוא באופן שיוצא הקיסם לצד שבר העצם לא קרינן ביה שאשי"י ובודאי שיצא לחוץ וטריפה עכ"ל:

וכן הביא מנהג זה הרב מהר"ר חיד"א בס' מח"בר י"ד סי' נ"ה אות כ"ד. גם הרב מוהריב"ם ז"ל בש"ע שלו בכתביו שבראש הספר הביא לשון ספר ימין משה ולא דבר מאומה משמע שכן הוא המנהג. מבואר יוצא דכשהשברים נקשרים זעג"ז הויא הוכחה שיצא לחוץ דהיינו שלא היו ע"וב חוא"ר ומדלא חילקו אי איכא עכשיו עור ובשר או לא משמע דבכל גוונא יש להטריף:

שוב מצינו להרב שער המים בחבורו על הלכות טריפות סי' הנ"ז סי"ב ס"ק מ' שאחר שהביא דברי מרן בב"י שהביא דברי הג"א ודברי מהרי"קו כ' וז"ל ומה שתמה עוד הב"ח על מרן דמאי ראיה מייתי מעובדא דרבינו קלונימוס דשאני התם שהיה העצם יוצא לחוץ וכו'. ולפקו"ד דברי מרן ברורים הם לכל תופסי דבריו דהוא ז"ל כ' ומיהו ה"מ כשנקשר וחזר למקומו וכו' האלא"ה חיישי' שמא יצא לחוץ עלה נסתייע מדברי רבינו קלונימוס. וכוונתו ז"ל דלא תקשי לן דאיך אפשר לחוש שמא יצא לחוץ מאחר שכבר נדבקו יחד אף שלא היה שא"ש מ"מ מדנדבקו מוכח שלא יצא על זה כתב דאפילו הכי יש לחוש שכן הוה עובדא ברבינו קלונימוס שנדבקו ולא היו שאשי"י ויצא לחוץ א"כ מוכרח דהא דאמרי' דאיכא הוכחה בנדבקו ונקשרו שלא יצא לחוץ ה"ד אם שאשי"י וכו' ע"כ. הרי מבואר שפי' דברי מרן דדוקא כשנקשר שאשי"י הוייא הוכחה שלא יצא לחוץ אבל כשהם זה ע"ג זה יש לחוש כההיא עובדא דרבינו קלונימוס שיצא לחוץ ונדבקו השברים זעג"ז ולכן הביא מרן סייעתא לדברי מהרי"קו מעובדא דרבינו קלונימוס ומדפסיק ותני דכשהשברים זעג"ז יש לחוש משמע דבכל אופן שיהיה יש לחוש שמא יצא לחוץ:

אחר זה הביא הרב הנז' דברי הרב מוהריק"ש בתשו' שכתב שמהרא"י חולק על מהרי"קו והוא ז"ל דקדק מדבריו שאינו חולק דממ"ש מהרא"י והיה דבוק היטב ר"ל שלא היו מונחים זה עג"ז אלא שאשי"י ובדברי מהרי"ק וכמ"ש הכנ"הג. וסיים וכ' וז"ל לכן לפקו"ד אין להתיר אלא כסברת מרן שאשי"י יען לא ראינו בפירוש מי שחלק על מהרי"קו ודברי מהרא"י יכולים להיות כמו שביארתים אני הצעיר וכו' ע"כ אח"ך הביא דברי הרדב"ז בשניות סי' שצ"ג שכ' על דברי מהרי"קו דמסתברא שאין הדברים אמורים אלא בזמן שהבשר משונה קצת מבחוץ או מבפנים דרגלים לדבר שלא נתרפא יפה אבל אם הבשר לא נשתנה מראיתו כלל לא מבחוץ ולא מבפנים אע"פ שהעצם מורכב קצתו על קצתו כשרה דודאי נתרפא יפה. והכנ"הג שם כ' שלא נהגו כוותיה. וכ' הרב על זה וז"ל ודברי מוהרדב"ז ז"ל הם סעד גדול למ"ש הרפ"ח בס"ק ל"ב וכו' וכן יש לדון ולהכשיר כסברת הרדב"ז ז"ל אמנם מ"ש הרפ"ח להתיר בעור לחוד אף כשאין הבשר קיים בהא לא מודינא דאין אנו בקיאים בנתמסמס שהרופא גוררו וכמ"ש הרב"ח סי' קל"ט אלא העיקר בפשט מוהרידב"ז דלא יהיה שנוי בעור ובבשר ומיהו גם זה לפקו"ד היינו כשהוא חי בלתי בשול דניכר בבשר ובעור אם יש שינוי או לא ואם אין שינוי יש להתיר אף אם השבר זע"ז. אך אם הם שא"שיי יש להכשיר אפי' בשינוי בבשר יען הוא הוכחה דלא יצא לחוץ. אך אם הוא מבושל דאינו ניכר השינוי אין להכשיר אלא ע"י מחט וכו' ועיין בתשו' ב"ח שהעלה דמה שיש לחוש לסברת מהריק"ו ז"ל היינו לאסור אותו עוף עצמו אבל לאסור

גם התערובת בת במליחה היא חומרא יתירה והבו דלא לוסיף עלה יעו"ש אסיקנא דעצם הנשבר ולא נקשר יפה דאם הבשר והעור שלם ואין שינוי לא בעור ולא בבשר כשרה ואם יש שינוי יבדוק במחט אם עוברת משבר אל שבר כשרה ואם לאו טרפה ובמבושל נמי אין לסמוך אלא אמחט. ולענין לאסור התערובת לפק"ד בשבת וי"ט ובהפסד מרובה יש לסמוך עמ"ש הרב ב"ח בתשו' להתיר כשע"וב חופין אלא דאין ניכר ריעותא מחמת בישול. אמנם אם ניכר ריעותא כגון שהוא ממוסמס וכיוצא או יש נקב אין להקל עכ"ל:

הנה הרב הנז' הגם שכ' שאין להתיר אלא כסב' מרן שא"שיי כשראה אח"ך דברי הרדב"ז שכ' שלא דבר מהרי"קו אלא בזמן שהבשר משונה והוא תנא דמסייע ליה להרפ"ח נ"ל לפסוק כמותם אלא דהרדב"ז עצמו לא פסיקא ליה מלתא בדברי מהרי"קו דלא אמרה אלא בזמן דאיכא שינוי שהרי סיים וכ' וז"ל ואם לגמרי אמרה לא צייתנא ליה. הרי דלא פסיקא ליה מלתא בדבריו אלא שהוא ז"ל הכריע לענין דינא לחלק בכך והרב שער המים נטה לדבריו ולדברי הרפ"ח אבל כדעת מהרי"ק ומרן לא הכריע דסברי דיש לחלק בין איכא שינוי או לא:

והרב מהר"י מולכו ז"ל בס' אהל יוסף סי' כ"ח במעשה שאירע בבעל ברית ששחט כ"ד עופות בערב המילה ואחר שנמלחו והודחו יחד בשלו י"ב מהם ביורה א' לצורך הלילה וכשהיו אוכלים העופות נמצא בא' מהם עצם הקולית שבור ונקשר שבר על שבר וכ' הרב וז"ל. שאנו חוששים בעת שנשבר העצם יצא העוקץ לחוץ ולא היה העור והבשר חופין רוב עוביו ורוב הקפו אלא שא שאח"ך כשחזר ונקשר קרם עליו ע"וב וחפה השבירה יצא לחוץ כיון שנטרפה שוב אינו חוזר לכשרותו ועפ"ז הטרפתי אותו העוף וכל העופות שנתבשלו עמו כי לא היה בו ששים ובפרט בראותי אח"ך בס' מטה יוסף ח"ב הובא פסק א' מחתנו הרב מהר"י זיין בחי"ד סי' י"ז וכו' ובדף ס"ב כ' וז"ל כלל העולה מהמקובץ הוא דבנשבר העצם ולא נקשר ולא ניכר ריעותא בבשר אע"ג דכ' מור"ם דנהגו לאסור יש לסמוך על זה אסב' המתירים הרש"ך ומהריק"ש והפר"ח וכדמשמע מפשט דברי מרן בסי' נ"ה ס"ה. אמנם היכא דנקשר זע"ז מאחר דמהרי"קו אוסר ומרן בסי"ב אזיל כוותיה וכו והרב משאת בנימין סי' ל"ה וגם הב"ח ס"ל דאין להתיר אלא בהפסד מרובה הכי נקטינן וכו' וכ"ז הוא כשבא האבר לפנינו ועדיין העור והבשר שלם אמנם כשלא הביאו לפנינו כ"א העצם לבדו ערום כ"ע מודו דאסור דאפשר שהיה שינוי בעור ובבשר ולא רמו אדעתייהו לזה כיון דהוי מלתא דלא רמי עלייהו וכו'. ויש לנהוג כאשר באזנינו שמענו אבותינו ספרו לנו רבנן קמאי כשהיה נא לפניהם עצם שבור במקום שעושה אותה טריפה כנז"ל היו מעבירים מחט בתוכו וכיוצא ואם היה עובר היו מתירים אותה

ואם לאו היו אוסרים אותה וכן ראוי לעשות ע"כ דברי הרב מהר"ו זיין המובא שם והרב ז"ל האריך למעניתו שם בדין זה והביא סברות הפוסקים ובסוף דבריו הביא דברי הרב פר"ח ס"ק ל"ב וכ' שגם הרב מטה יוסף הסכים עם הפר"ח דאף שהשברים זעג"ז כיון שהע"וב שלם מכל סביבו וליכא ריעותא מכשרינן ולא חיישינן שמא מתחלה לא היה כך דאחזוקי רעותא לא מחזקינן וכ' עוד אם הביאו לפנינו העצם לבדו ערום מבלי כסוי ע"וב אף שלא נקשר היטב כשר לכ"ע דהא לא מחזקינן רעותא לומר שלא היה ע"וב חופין את רובו. ועוד דהא איכא אומדנא דמוכחא טובא שהיה העור שלם מבחוץ מכל צד שאם היה בו איזה נקב ודאי שהיו רואים אותו ולא היה נעלם מעיניהם וא"כ פשיטא דכשר בכל גוונא עכ"ל מטה יוסף המובא שם וכ' ע"ז הרב מהר"י מולכו ז"ל וז"ל ואע"ג דהרב מהר"י זיין חתנו סי' י"ט כ' דאם הביאו העצם לפנינו ערום מבלי לבוש דהיינו שבעת האוכל מצאו שהוא שבור ושבריו דבוקים זע"ז אפשר דכ"ע מודים בזה דאסור וכו' לא שבקינן פשיטותא דמר חמיו משום אפשר דחתנו הילכך לענין מעשה כך נראה להתיר ואם הייתי רואה דבריו אלה של הרב מטה יוסף קודם הייתי מתיר גם העוף שנמצא הקולית שבור כיון שלא הביאו לפניו אלא העצם גרדום בלבד ולא השגיח בו האוכל הבשר והעור אם היה השינוי בהם או לא דודאי לא היה שינוי. ועוד דאם היה בו שום שינוי בעור ובבשר היה מרגיש הממרט הנוצה או המולק או המבשל וכו' ע"כ ועמ"ש הרב שאם היה בו שינוי היה מרגיש הממרט וכו' הרי הרב מש"דר פליג בזה דמלתא דלא רמייא עליה דאינש וכו' כמש"ל:

והרב מהר"ר חיד"א בספר מח"בר סי' הנז' אות כ"ו כת' וז"ל אם הביאו העצם ערום מבלי לבוש לפני המורה אף שלא נקשר היטב יש להכשיר דלא מחזקינן ריעותא הרב מהר"י הלוי בש"ות מטה יוסף ח"ב י"ד ס"סי י"ח והרב מהר"י זיין חתנו שם סי' י"ט אסר וכו' ע"כ:

והרב מהר"ח אבואלעפייא ז"ל שם בסי' כ"ט נשא ונתן בענין העופות אחרים שנמלחו עמו אם יש להתירם ולבסוף מסיק להתירם מכח ס"ס כמבו' שם ומסיק וכתב וז"ל ומה שהביא עוד החכם השלם המורה תשו' הרב מהריק"ש ותשו' הרב מטה יוסף וחתנו ועל פי דבריהם אך יצא יצא להקל בבא העצם לפני המורה בלי בשר וכמו שהסכים מהר"י הלוי ז"ל. דע כי בזה ראיתי לרבני הדור זה אוסר וזה מתיר שהרב המופלא מור דודי כמוהרח"א זלה"ה כמה פעמים ראיתי לו מורה להיתר וכנגדו הוא הרב כמוהרי"ך נר"ו בהיותי עומר ומשמש לפניו ראיתי שלא היה מורה להיתר כי אם ע"י בדיקת המחט עוברת מעבר אל עבר. וכמדומה לי שפעם א' נתווכחו ע"ז והשיב מורי הרב נר"ו שכך

ראה לרבנים שקדמוהו נ"ן וכשאני לעצמי במקום הפסד מרובה אני מורה להיתר כדברי הרב מהר"י הלוי ומר דורי ז"ל אך במקום הפסד מועט איני מורה בו היתר לחוש לסברת החולקים כמבואר עכ"ל באופן דבדין זה לא פלטי לן מפלוגתא:

והרב אהל יוסף שם סי' ל' נשא ונתן בענין זה של המנהג והכריח שם מדברי הפוס' דבמירי דלא שכיח תמידי לא שייך בו מנהג אלא פעמי' אוסרי' בסב' האוסר פעמים מתירים כסב' המתיר לפי ראות עיני הדיין. והביא ראיה מדברי מור"ם שם ס"ה שכ' ומזה נתפשט המנהג במדינות אלו להטריף כל שבירת העצם וכו' עד אם לא במקום הפסד מרובה לפי ראות עיני המורה וכו'. וכ' ע"ז וז"ל הא קמן דאע"פי שנהגו באשכנז להחמיר ולהטריף כל שבירת העצם מ"מ במקום הפסד מרובה הקלו לפי ראות עיני הדיין הכא נמי בנ"ד מספור הדברים שהיה בסעודה גדולה של שבוע הבן וגם ער"ב רב עלה אתם וכלים מכלים שונים ניכר שלא באנו להקל אלא במעשה כזה דהפסד מרובה וכו' ע"כ:

ומאחר עלות כל סברות הפוס' הנ"ל מה שנראה לומר בזה לענין דינא בעצם הקולית שנשבר ונקשרו השברים זעג"ז ואין המחט עוברת במוח והעור והבשר שלם סביבו וליכא שום שינוי בהם אם העוף עודנו חי ונמלח עם בשר לגבי העוף עצמו אין בידינו להתירו אחר דמצינו כמה פוסקים ורבים הם דסברי כדעת מרן דכשהשברים זעג"ז אין להתיר בשום אופן כמש"ל אבל לגבי הבשר שנמלח עמו אף דליכא ס' אין לאסור אחר דאף העוף עצמו אין אנו אוסרים אותו רק מחמת ספק שהרי איכא הרבה פוסקים דסברי בדעת מרן דהיכא דהעור והבשר שלם וליכא ריעותא גם העוף מותר כמש"ל וא"כ דיינו לאסור אותו העוף אבל לא מה שנמלח עמו וכמבואר בדברי הרבנים הנז' ואם העוף כבר נתבשל עם בשר ולא הרגישו בו עד שעת אכילה הנה לפי מאי דחדית לן הרב שער המים דכשהוא מבושל אין השינוי ניכר בע"וב אין בידינו להתיר התבשיל אף דליכא שינוי בע"וב והגם דלא מצינו חילוק זה בין חי למבושל בשום א' מהפוסקים מ"מ הרי לא מצינו להדיא מי שחולק בזה וסבר דאין לחלק בין חי למבושל. ומתוך דברי הרב משד"ר נראה כמ"ש הר' שער המים שהרי כלפי מ"ש שם בתשו' שמצא וז"ל הנשים שלנו כשרוחצים התרנגולים הן בקיאות במראה בשר התרנגולים ואם רואין שום ריעותא הן שואלין המורים וכו' ע"כ וע"ז כתב הרב דמלתא דלא רמייא עליה דאיניש וכו' נראה מזה שהבדיקה מהריעותא היא בעודנו חי. ומדברי הפוס' הנ"ל אף שהמעשה היה אחר הבישול אפשר לפרש בדבריו על הבדיקה שהיתה בעודנו חי כמו שיראה המעיין ודו"ק. אלא שאם הוא הפסד מרובה או צורך שבת וי"ט יכולין אנו לסמוך אדברי המתירים התבשיל היכא דליכא שינוי בע"וב אחר הבשול. אבל אם יש בו שינוי אין להתיר כלל

ולגבי הכלים ישהה אותם מע"ל והם מותרים כיון שאין אנו אוסרים אלא מחמת ספק ואחר מע"ל שהם מותרים מן התורה לא נשאר לנו אלא ספיקא דרבנן ולקולא:

שוב מצינו בכתבי רבני מראכיש הראשונים זלה"ה וז"ל בענין שבירת העצמות קולית וצ"הג וגף דע כי אסורם הוא מחמת ספק הקולית שמא יצא לחוץ אם הוא מורכב והצו"הג שמא נפסקו הגידין והגף שמא ניקבה הריאה ולכן היינו נוהגים היתר לגבי כלים וכו' ועוד בנ"ד בענין הכלים דאיכא טעמא אחרינא מאחר שיש להם חזקת היתר שהרי כ' בש"ע סי' ק"ז המבשל ביצים בקליפתן וכו' ואם לא עשה כן ועירה אותם לקערה ונמצאת א' מהן טריפה וכו' יש אוסרים ויש מתירים ואפי' לדברי האוסרים הכלים מותרים דהעמד כלי על חזקתו. וכתב הש"ך הכלים מותרים פי' וישהה אותם מע"ל כדי שיהיו פגומים הרי שהתיר לכתחילה להשהותם וכו'. ועוד שגבי קולית יש בו טעם אחר להקל והוא שכ' הש"ך סי' נ"ה ס"ק י"ד מ"ש הפוסקים אם היה מורכב אסור דוקא כשיש ריעותא בבשר דלשון קרם עליו ע"ב הכי משמע אבל כשהע"ב יפה אין חשש והביא דבריו הפר"ח ויישבם וקיימם ותמה על הטבחים שהיו אוסרים דבר זה וא"כ בקולית שאין שם ריעותא מבחוץ דבר ברור שהכלים מותרים לכ"ע ועוד דע שאם ג' תרנגולים או יותר יש בדבר טיבותא יותר משום דהוי מין במינו ומין במינו מדאורייי' בטל ברוב אפילו לח בלח דהיינו המרק שבו נתבשלו התרנגולים שרובו היתר והוי ספיקא בדרבנן אפי' הכלים בני יומן וכן יש להתיר כל שאר תרנגולין שנתבשלו עם הטריפה משום דהוי ספק בדרבנן וכו' ע"כ. למדנו מדבריהם דלגבי העוף עצמו אף דליכא ריעותא אסור ואם נתבשל עם תרנגולים אחרים התרנגולים מותרים וגם הכלים מותרים. ואם נתבשל לבדו צריך להשהות הכלים עד אחר מע"ל כדי להשתמש בהם וה"ה כשנתבשל עם בשר דהוי מין בשאינו מינו. זהו מה שנלע"ד להשיב בזה וליה עינינו יצילנו מכל שגיאה ויאיר עינינו במאור תורתו הנפלאה. הכ"ד הח"פ טיטואן יע"ה בע"א לח' כסלו משנת **ותורה** אור לפ"ק:

סימן פ

שאלה מאת כהה"ר שם טוב בני נר"ו:

ראובן שלח אחר שוחט א' ושחט כמה עופות לצורך משתה שעשה לחתן וכלה שהזמינם לביתו. ובלילה קרעו העופות והוציאו הבני מעיים ונתערבו כולם. ויהי בבקר מלחו רוב העופות בפ"ע. וב' תרנגולות מלחו עם ב' אווזים בפ"ע ואח"ך בשלו התרנגולות כולם בקדירה א'. והאווזים שלחו לתנור עם יהודי א'. ואח"ך לקחה יהודית א' הבני מעיים

לנקותם ומצאה מחט תחוב בקרקבן א' והראתה אותו למשרת א' מבני הבית ומשמש באצבעו מבחוץ ואמר לה שלא יצא לחוץ וכשר:

והיהודית לא יכלה להתאפק והגידה הדבר. וכשנודע לבע"ה הפציר בנו לחוות דעתינו הקלושה אף שאין אנו ראויים להוראה היתה הפצי'רה באומרו במקום שאין אנשים וכו' וגם שהיתה שעת הדחק וצורך גדול בדבר שכבר הזמין אורחים ועת לחננה כי בא עת האוכל. ולזה הוכרחנו ליטפל בדבר. ולקחנו הקרקבן וראינו אותו שהיה נקוב נקב מפולש ובקשנו על המחט ולא נמצא. והקרקבן היה מודח במים. ושאלנו את פי המשרתת אם עלתה חלודה על המחט ואמרה לנו שהיתה כולה מלאה חלודה. באופן דליכא לתלות ולומר שניקב לאחר שחיטה וכמ"ש מרן בי"ד סי' מ"ח וזל"ל. אבל כשאין המחט לפנינו אסור כשניקב כולו אפילו אין בו קורט דם וכתב עוד שם בס"ט וז"ל אם נמצא עליה חלודה דינה כנמצא ק"ד עכ"ל. הרי דליכא צד להתיר התרנגולות. אך נשאר לנו ספק באווזים אף שאין להסתפק בהם מצד הקרקבן כי הקרקבן של אווז גדול משל תרנגולת. והקרקבן הנקוב היה ניכר לעין שהוא של תרנגולת. מ"מ נסתפקנו על שמלחו השני תרנגולות עמהם אי אמרינן דתרנגולת הטריפה כבר נתבטלה ברוב נמצא כשלקחו השני תרנגולות ומלחו אותם עם האווזים היו כל התרנגולות מותרים. או נימא דתרנגולת נקראת חתיכה הראויה להתכבד ולא בטלה ונאסרו כולם וכשמלחו הב' תרנגולו' עם האווזים נאסרו האווזים:

והנה ראינו למרן בש"ע י"ד סימן ק"א ס"ג שכתב דלא חשיבה רל"ה אא"כ היא מבושלת. אלא דסיים וכתב ויש חולקים. ובסי' ק"י ס"ה כתב וזל"ל מי שלקח בשר מהמקולין ואפילו חה"ל וכו'. נראה דדעתו לפסוק כיש חולקים דסי' ק"א דאי לת"ה למה כתב ואפי' חה"ל והרי במקולין לא שייך חה"ל שהרי כל בשר הנמכר במקולין הוא בלא בישול. א"ל שנאמר דדעתו לפסוק כהיש חולקים דסי' ק"א בלא בישול נקראת חה"ל. ועוד מצינו דרבי' הטור דחה בב' ידים סב' האומרים דלא נקראת חה"ל אא"כ היא מבושלת יעו"ש בדבריו סימן ק"א. וגם מרן בב"י הביא דברי הרשב"א דסבר דחתי' שהיא גדולה יותר מדאי לא חשיבה רל"ה ולא זכר שאינה מבושלת. והביא ג"כ דברי סמ"ק שכתב שאם הבהמה עם הצמר או עוף עם נוצה אין זה קרוי ראוי להתכבד ובטלי ומשאינה מבושלת לא זכר כלום. אלא דאח"כ כתב בשם ש"ר וז"ל וכתב בש"ד שכן עשה מעשה ר' יעקב בתרנגולת נבלה שנתערבה בב' שחוטות כשרות והתיר ר"ת דהואיל ולא נטלה נוצתה אי' ראויה להתכבד לפני האורחים כמו שהיא. אבל חתי' נבלה שלא נמלחה שנתערבה בכשרות אע"פי שאינה רל"ה לפני האורחים כמו שהיא לא בטלה דמליחה לא הוי

מחוסר מעשה. ומיהו ראיתי כמה גדולים עושים שגם בנבלה אמרינן שהיא בטלה וכו' עכ"ל הש"ד לענייננו. משמע מדבריו לכאורה דטעם דבטלה הנבלה הוא משום דאי' מבושלת מיהו איכא למימר דלאו מטעם דאינה מבושלת התירו אלא טעם ההיתר קאי אמ"ש לעיל דמליחה לא הוי מחוסר מעשה ע"ז קאמר דראה כמה גדולים עושים וכו' אבל עדיין נוכל לומר דאם נמלחה אע"פי שעדיין לא נתבשלה חשיבא ר"לה ולא בטלה דע"כ לא התירו אלא כשמחוסר מעשה גדול מליחה ובשול. אבל כשמחוסר בשול לחוד יכולים אנו לומר דמודו לסברת האוסרים ומ"מ הכא בנ"ד שלקחו הב' תרנגולות קודם מליחה הרי כתב הש"ד דראה כמה גדולים עושים וכו' ומעשה רב ומכ"ש דאף לדעת מרן מוכרחים אנו לומר דס"ל דבלא בשול לא נקראת רל"ה לפי הכלל שיש לנו דכשמביא מרן סתם ואח"ך מחלוקת דעתו לפסוק כסתם. ומ"ש בסי' ק"י ואפי' חה"ל נוכל לומר דמיירי גם לדעת היש חולקים דסי' ק"א דס"ל דאפי' בלא בישול חשיבה רל"ה:

ובר מן דין מצינו להתיר השני תרנגולות הנז' אף לסברת הטור ז"ל דדחה סברת האומרים דלא נקראת חה"ל אלא אם כן היא מבושלת וס"ל דלעולם נקראת רל"ה מ"מ בנ"ר שלקחו השני תרנגולות קודם שנודע האסור הו"ל כל דפריש מרובא פריש וכמ"ש הטור בעצמו סי' ק"י בשם הרשב"א וז"ל ולפיכך מי שלקח בשר מהמקולין אפי' חה"ל ואח"ך נמצאת טריפה במקולין ולא נודעו החתיכו' הטריפו' בין שאר החתיחות והוא אינו יודע מאיזה מהם לקח כל מה שלקחו מהמקולין קודם שנמצאת הטריפה מותר שלא נפל בהם הספק בקבוע אלא לאחר שפירש אבל אסור ליקח משם מכאן ואילך וכו' וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל דכל מה שלקחו קודם הספק הכל מותר ולאחר שנודע הספק הכל אסור וכו' עכ"ל. וכתב הב"י וז"ל ומ"ש בשם הרא"ש דכל מה שלקחו קודם הספק הכל מותר. מתוך דבריו בפ' ג"ה לא משמע הכי וגו' אבל בתשובות כתב בהדייא להתיר וכמ"ש רבי' בשמו וס"ל על כבש טריפה שנתערב עם הכשרי' וכולם שחוטים. נ"ל דמה שלקחו מן הבשר קודם שנולד הספק אפי' חה"ל מותרת דתלינן דמרובא פריש דלא אשכחן דאסר הגמרא משום גזרה שמא יקח מן הקבוע אלא היכא שכבר הם עומדים בחזקת אסור דאי שרית ליה אותם שפירשו אתי נמי ליקח מן הקבוע אבל קודם שנולד הספק לא שייך למגזר מדי שכולם בחזקת היתר הם עומדים מאי אמרת גזרה שמא יקח אחר שנולד הספק הך גזרה לא אשכחן בגמ' ועוד דהכא ליכא למטעי דאם לקח בעוד שהיו בחזקת היתר בשביל זה לא אתי ליקח לאחר שנאסר וכו' ואע"ג דפי' לפנינו אכתי לא נולד הספק במקום הקביעות ותלינן דמרובא פריש דאין חילוק בין פי' לפנינו לפירש שלא בפנינו כל זמן שעומדים בחזקת היתר עכ"ל. ובסוף סי' הנז' הביא תשו' אחרת של הרא"ש וכתוב שם

בסוף התשובה וז"ל ונ"ל שמה שלקחו מן הבשר קודם שנולד הספק אפי' חה"ל מותרת דתלינן דמרובא פריש דלא אשכחן דאסר תלמודא משום גזרה שמא יקח מן הקבוע קודם שנולד הספק עכ"ל. והאריך בטעמו של דבר עכ"ל הב"י ז"ל וכן פסק בשלחנו הטהור סימן תנז' ס"ה יעו"ש. ועל פי זה התרנו האווזים הנז'. ילמדנו רבינו אם כך הוא הדין ואם שגינו ה' הטוב יכפר בעד ויאיר עינינו במאור הורתו כי"ר:

תשובה מה שנראה לומר בזה שכיון שהיהודית הראת' הקורקבן למשרת ומשמש באצבעו מבחוץ ואמר שלא יצא המחט לחוץ הרי קי"ל דעד א' נאמן באסורים. ואף שאח"ך כשלקחו הקרקבן לראותו מצאו שהיה נקוב נקב מפולש אפשר שע"י משמוש היד של היהודית והמשרת נדחק המחט וניקב מעבר אל עבר. באופן שעדות המשרת אין בידינו להכחישו. נשאר לנו לבאר הדין היכא שנמצא מחט בקרקבן ולא ניקב מעב"ל. כתב מרן בסי' מ"ט ס"ג וז"ל אם נמצא מחט תחוב בו מבפנים דינו כדין מחט שנמצא בהמסס ובית הכוסות ע"כ. ובדין המסס ובה"ב כתב מרן בסי' מ"ח ס"ח וז"ל אם נמצא בא' מהם תחובה מחט או קוץ ולא ניקב מעב"ל הופכין אותו ובודקין אותו מבחוץ אם ימצא עליו קורט דם בידוע שניקב כולו וטריפה ואם לאו כשרה והוא שלא מלחו ולא הדיחו וכו' ע"כ. נראה מזה דהכא בנ"ד שהקרקבן הודח במים ואין אנו יכולין לבודקו אם היה בו קורט דם טריפה. ומה גם שהגידה המשרתת שהמחט היתה מלאה חלודה וכ' מרן שם ס"ט שדינה כאלו נמצא קורט דם:

מה שנסתפקת בתרנגולת חיה אם היא ראויה להתכבד או לא ונפל לך הספק ממ"ש מרן בסי' ק"א ס"ה בסברא א' דאי' ראויה להתכבד וסיים וכ' ויש חולקים. ובסי' ק"י ס"ה כ' מי שלקח בשר מהמקולין אפי' חה"ל וכו' דנרא' מזה שדעתו לפסוק כהיש חולקים דסי' ק"א דאלת"ה למה כ' ואפי' חה"ל אחר שכל מה שבמקולין הוא בשר חי. האמת יורה דרכו דאין להסתפק בזה לדעת מרן ז"ל שקבלנו הוראותיו דכיון דבסי' ק"א הביא סב' הא' בסתם דלא מקרי חה"ל אא"כ היא מבושלת אף שאח"ך כ' ויש חולקים הרי קי"ל דדעת מרן לפסוק כסב' שמביא בסתם. ומ"ש בסי' ק"י ואפי' חה"ל היינו לומר דאפי' לדעת היש חולקים דס"ל דגם חתי' חיה מיקרי ראויה להתכבד אפילו הכי כל מה שלקחו מהמקולין קודם שנולד הספק מותר לכ"ע וכמו שכתבת לבסוף. אבל ודאי שדעת מרן לפסוק דדוקא מבושלת. והגם שרבינו הטור דחה סב' זו אנו אין לנו אלא דברי מרן. ומה שכתבת שמרן בב"י הביא דברי הרשב"א שכתב דחתיכה גדולה אינה ראויה וכו' ולא זכר שאי' מבושלת והביא דברי סמ"ק דעוף עם נוצתה אי' ראויה וכו'. הרי רבינו הטור כ' כל אלו החלוקות בשם י"א וגם חלוקת אי' מבושלת וכתב על כל חלוקה מהן וכן וכו'

משמע מדבריו דמאן דמתיר בהא מתיר בהא והכלל הוא שצריך שתהיה ראויה כמות שהיא לפני האורחים. ומ"ר אמר חדא ומ"ר אמר חדא ולא פליגי. וגם מרן העתיק דברי הי"א שהביא רבינו הטור. ומ"ש הרשב"א דחתיכה גדולה אי' בטלה דעדיפא מינה נקט דאפילו שהיא מבושלת כיון שהיא גדולה יותר מדאי אינה ראויה וה"ה שאי' מבושלת אפי' היא קטנה שהרי כ' גבי גדולה וז"ל שאין דרכן של בני אדם ליתן כיוצא בה לפני האורחים שאי' חשובה וכו' ע"כ. ולפי טעם זה ה"ה שאינה מבושלת:

סימן פא

תשובה לטאנג'ה יע"ה. על מה שעלה ונסתפק כתר' במי שיש לו מעות בבנקו ורצה למכור לחבירו הפירות שיעלו ע"ס ד' שנים וכו'. והלוקח מקבל עליו אחריות הבאת הדמים מהתם להכא אם יש בזה צד רבית וכו':

נלע"ד דכיון שהלוקח מקבל עליו אחריות הדרך שרי שהרי הוא קרוב לשכר ולהפסד דהיזק הים שכיח וכיון שאין כאן הלואה כי אם מכר שפיר דמי שאף את"ל שהבאנקו בטוח והפירו' בטוחים הרי מקבל הלוקח עליו אחריות הדרך להביאם:

ומה גם לפי מ"ש מרן בב"י סי' קע"ג בשם תשו' הרשב"א דמדבריו מוכח שהקפידה הוא שלא קבל עליו המוכר אחריות שהרי כ' וז"ל שאלת המוכר שט"ח לחבירו וקבל עליו אחריות שאם לא יוכל לגבותו מן הגוי או שמא לא יגבנו משום גזרת מלך שישלם לו הקרן לבד אם יש בזה משום רבית או לאו:

תשובה. כל שמכר לו שט"ח כראוי אע"פ שגובה בו רבית הרי זה מותר דשכר מעותיו הוא נוטל מן הגוי וכו' אבל מה שקבל שאם לא יוכל לגבותו מן הגוי שישלם לו הקרן קרוב בעיני שזה אסור לפי שתנאי זה מבטל המקח וא"כ אין כאן מכר אלא כעין מלוה ואפי' כשנוטל הרבית מן הגוי נמצא שנוטל בשכר מעותיו מישראל הרבית שירויחו מעות של אותו מוכר וכו' ע"כ. הרי דטעם האסור הוא כשמקבל המוכר אחריות דהו"ל כעין הלואה שיכול להיות שישלם לו המוכר הקרן כשלא יוכל לגבותו מן הגוי ונמצא שהרבית שנוטל מן הגוי שנוטלו בשכר מעותיו שביד ישראל אבל הכא בנד"ד שאין כאן שום צד ואופן שיחזור הלוקח על המוכר והו"ל מכר חלוט ואין כאן שם הלואה כלל. ואף אם הלוקח בטוח מה בכך:

אלא דעדין יש לפקפק בזה שכיון שאלו הפירות אינו חייב בהם עכשיו בעל הבאנקו כי אם לאחר זמן הו"ל כמלוה ע"פ שאי' יכול להקנותה לישראל כמ"ש מרן בב"י סי' קס"ט וז"ל ולענין רבית הכתוב בשטר כתוב בתשו' הרמב"ן סי' רכ"ג דמספקא ליה אם אפשר לזכותו במכר או במתנה כלל לפי שהוא כמלוה ע"פ מפני שלא נתחייב בכולו

הלוה בשעת כתיבת השטר ומדברי ת"הד סי' ש"ג משמע דפשיט' ליה דכיון שזקפו עליו במלוה חשוב כקרן כלו' ולפי דבריו חשוב ככתוב בשטר ויכול להקנותו כדרך שמקנים שאר שטר חוב וכדברי ת"הד משמע במרדכי וכו' ע"כ. והגם שממשמעות דברי המרדכי ות"הד פשיטא להו להיתר מ"מ להיות הדבר נוגע לאסור היה לנו לחוש לספיקו של הרמב"ן ז"ל:

ומ"מ הרי מצינו להרב שפתי כהן על מ"ש מרן בסי' קס"ט סי"ח וז"ל ובחובות של אשראי צריך שיאמר לו אתה תפטור הגוי בכך וכך מכל וכל. ובכו"כ אני קונה ממך כל מה שאני יכול להוציא מיד הגוי וכו' כ' שם הרב ש"ך ס"ק ס"א וז"ל ובחובות של אשראי פירוש שט"ח שיש לו מגוי פרישה וה"ה אם חייב לו בע"פ או באיזה חיוב אחר ע"כ וכ"כ בסי' קע"ג ס"ק ח' יעו"ש. ולפ"ז הכא בנ"ד אף אם נאמר שפיר' הו"ל כמלוה ע"פ יכול לעשות התיקון כמ"ש מרן כנז':

שוב מצינו להרב מהרי"קו שורש קל"ו בנוצרי שהלוה לקהל כ"וכ ונשתעבדו הקהל ליתן לו מאה פרחים מדי שנה בשנה ואח"כ קנה ישראל השטר מהגוי וכתב הרב על זה וז"ל אין על הישראל שקנה הפ'נשיאון מן הגוי שום חשש רבית מאחר שכבר נשתעבדו הקהל לנושה גוי ליתן לו ק' פרחים מדי שנה בשנה וכו' וחל השעבוד מדינא דמלכותא והישראל לא אוזיף להו מדי אלא מחמת הגוי קאתי וכו'. דמשעה שנשתעבדו הקהל אל הנוצרי הנושה בהם נעשה הכל קרן וכשגובה הישראל מהם מתוך קנינו בדין הוא גובה ולאו רבית הוא גביה וכו' אבל הכא משעה ראשונה שהלוה הנוצרי אותם אלף פרחים נשתעבדו מכל וכל לפרוע ק' פרחים לנצרי מדי שנה בשנה ואינו כמו רבית המתרבה ע"פי איחור הפרעון ומתמעט על פי הקדמתו וכו' ואי אפשר לקהל ירושלם להשמט ממנו בהקדמת פרעון שאין עליהם פרעון אחר אלא זה ואם היו מביאים לנוצרי הנושה בהם האלף פרחים אשר נשא בהם לא היה מנכה בהם דבר מסך הק' פרחים אשר עליהם ליתן לו מדי שנה בשנה וכו' וגם מגופא דעובדא שפסק מהר"ם יש ללמוד בנדון כזה דכך לי ישראל שלוה מגוי וכו' כמו גוי שלוה מישראל וכו' ע"כ מדבריו נראה שהמעשה היה כעין זה הבאנקו שהפירות הוא חייב בהם לעולם ואינו כמו רבית המתרבה ע"פ איחור הפרעון וכו' וכ' ע"ז דאף הרבית העולה משם ואילך הו"ל בקרן. גם מור"ם בהגה ס"סי ק"ע פסק דין זה דזקיפה דאפילו מה שיעלה אח"ך הו"ל כקרן יעו"ש:

ועפ"ז נר' לו' בנד"ז דמסתמא זה הישראל המלוה יש לו כתב חיוב מבעל הבאנקו מהקרן והפירות מדי שנה בשנה. והרי קי"ל דהקונטראטה הנעשים בפ'ראנקיאה יש להם דין שטר גמור. וא"כ יכול המוכר להקנות לקונה בכתב ההוא הפירות הנז' בכתב ידו.

והו"ל הקנאה גמורה מדינא דמלכותא ואם באנו לחוש לספיקו של הרמב"ן ז"ל יעשה ג"כ התקון שכ' מרן בחובות של אשראי וכמ"ש הש"ך דאף במלוה ע"פ מהני. זהו מה שנלע"ד בזה ולי"ה עינינו יצילנו משגיאות ומנסתרות כי"ר הכ"ד הח"פ טיטואן יע"א בס' ולהחיות לכם לפליטה גדולה מש' ושמתי **פקודתך** שלום. ועיין בס' גו"ר חא"ה כלל ד' סי' י"ט:

סימן פב

נשאלתי מאת ידידינו כהר"ר יצחק סנאניץ נר"ו מתושבי מתא ג'יבאלטאר יע"א וז"ל השאלה:

ראובן מכר סחורה לשמעון ובעד הפרעון היות שאין בידו מעות מזומנים נתן כתיבת יד לזמן ארבעה חדשים בתנאי מפורש שהמוכר ימסור הכת"י הנז' לזולת בניכוי הדיסקוואינטו כנהוג והיותר בהפסד הנכוי הנוגע לג' חדשים להדר על הקונה יען שהמנהג בין הסוחרים שאפי' ימכור במעות מזומנים ינכה ללוקח הדיסקואינטו של שלשה חדשים והכת"י הנז' מסרו המוכר לשאב"ב בנכוי ג' למאה באופן שעלה לחלק הקונה ג' רבעים למאה אם יש חשש רבית בזה או לא:

עוד שאלה שנית. ראובן שמסר לשמעון מעות וסחורה למחצית שכר ושמעון מטפל במכר הסחורות וכל המעות הבא לידו מדמי המכירה מביאם ליד ראובן ונמשך הענין בין ראובן ובין שמעון והם חולקים הריוח חלק בחלק כתנאי העשוי ביניהם מכלי נתינת שום שכר טרחו לשמעון כדין העיסקא אם יש לתא דרבית בזה וכדת מה לעשות אופן המותר:

תשובה על השאלה הראשונ' אם המכר הסחורה שמכר ראובן לשמעון היה במעות מזומנים בנכוי הדיסקוואינטו כמנהג אלא שכיון שלא היה ביד הלוקח מעות מזומנים נתן לו כתב החיוב לזמן ד' חדשים בתנאי שימכור הכתי' לזולת והיותר בהפסד הנכוי להדר על הקונה. אם הדבר כן הו"ל אגר נטר דכיון שנגמר המקח ביניהם לפרוע במזומני' בניכוי הדיסקוואינטו נמצא שאי' חייב הלוקח כי אם הסך של המכר אחר הנכוי והוסיף לו ההפסד אחר כך בשביל המתנת הזמן דהו"ל כמפרש אם תתן לי מיד הרי הוא לך בעשרה זהובים ואם לזמן פ' בי"ב שכ' מרן בי"ד ר"ס קע"ב דאסור. וטעם האסור הוא דכשאומר אם תתן לי מיד הוא בעשרה זהובים גילה אדעתיה שדמי שווייו הוא עשרה וכשאומר לו אח"כ אם לזמן פ' בי"ב הו"ל מוסיף על שווייו בשביל המתנת המעות. והכא נמי בנד"ד שמכר לו הסחורה במזומנים בנכוי הדיסקיואינטו ונגמר המקח ביניהם נמצא שאינו חייב הלוקח ליתן למוכר במזומני' כ"א בנכוי הדיסקוואינטו ואזי אף אם

היה נותן כת"י למוכר לפרוע לו לזמן ג' חדשים הסך במושלם בלי נכוי היה אסור כיון שנגמר המקח ביניה' לפרוע לו במזומני' בנכוי הדיסקוואינטו ואף אם לא היה נגמר המקח ביניהם אפ"ה כיון שפרט לו שמוכר לו במזומנים בניכוי הדיסקוואינטו שוב אינו יכול לומר לו אח"ך אם תפרענו לזמן אקח ממך הסך במושלם בלי ניכוי דהו"ל מפרש כמ"ש. וכ"ש שנתן לו הכת"י לפרוע לו לזמן ד' חדשים ביותר מהפסד הנכוי דאין לך אגר נטר גדול מזה. אבל אם בתחי' המכר בשעת פיסוק הדמים התנו ביניהם שהפרעון יהיה לזמן ד' חרשים והיותר מסך הנכוי על הלוקח להדר לשלמו אין בזה חשש אסור כמ"ש מרן שם דדבר שאין שומתו ידועה ואין לו שער ידוע מותר למוכרו ביוקר לפרוע לזמן פ' וידוע הוא דסתם סחורה בזמן הזה הו"ל דבר שאין שומתו ידועה כמבו' בפוסקים. וא"כ הכא בנ"ד שמכר לו הסחו' לזמן ד' חדשים לפרוע בעדה יותר מהניכוי הו"ל כאלו מכר לו הסחו' באותו הסך במושלם בהצטרפות הסך על הדיסקוואינטו עם הסך העלה לו ביותר מהניכוי וגילה אדעתיה שזהו דמי שיוויי ואין כאן חשש איסור:

ועל השאלה הב' בראובן הנותן מעות וסחורה לשמעון למחצית שכר ושמעון מיטפל לישא וליתן וכו' וחולקים הריוח ולא קצב לו בתחילת העסק שיתן לו כ"וכ בשט"ו היאך יהיה אופן חלוקתם עכשיו:

כתב מרן בי"ד סי' קע"ז ס"ב וז"ל הנותן מעות לחבירו בתו' עיסקא דהיינו שחצי האחריות על הנותן וחצי על המקבל אסור שכל עסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון ונמצא שטורח בחלק הפקדון בשביל חלק המלוה לפיכך צריך ליתן לו שכר טרחו שבכל יום ויום מימי השות' כפועל בטל של אותה מלאכה שבטל ממנה ואם הי"ל עסק אחר כל שהוא להתעסק בו עם מעותיו של זה א"צ להעלות לו שכר של כל יום ויום אלא אפי' העלה לו דינר בכל ימי השות' דיו ואם פחתו או הותירו יהיה לאמצע בשוה וכו'. בד"א כשלא פסק עמו בתחלת העסק אלא נתן לו למחצית שכר אבל אם פסק עמו בתחי' העסק שכר טרחו בדבר ידוע ואפי' בדינר מותר עכ"ל. נמצא לפ"ז דהכא בנ"ר שלא קצץ עמו בתחילת העסק כמה יתן לו בשט"ו אלא נתן לו הממון למחצית שכר בסתם אם הי"ל לשמעון עסק אחר לעצמו מלבד העסק של ראובן יכול ליתן לו בשכר טרחו דבר מועט לכל ימי השות' ויחלקו הריוח בשוה. אבל אם שמעון לא הי"ל עסק אחר כלל רק העסק של ראובן צריך ליתן לו שכר טרחו של כל יום ויום כפועל בטל וכו'. ולפי שיש בזה פירושים שונים בדברי הפוסקים וכל אחד לדרכו פנה כמש"ש הרש"ך ס"ק ה' יש לנו לתפוש מה שפירש מרן בב"י דאומדים כמה רוצה ליטול פועל א' כדי לבטל ממלאכתו ואם הוא אדם בטל לגמרי משערינן כפי מה שיהיה אדם בטל נוטל לעשות זה העסק

דהיינו דבר מועט. וטעמא הוי כמ"ש הרא"ש ז"ל דבאבק רבית דרבנן היקלו ובדבר מועט שנותן לו לא מחזי כרבית וע"ש בט"ז סק"ג:

עוד כתב שם מרן בס"ד תיקון אחר וז"ל הנותן מעות לחבירו סתם להתעסק בהם ולא פסק עמו בתחילת העסק דבר בשט"ו וכשבאו לחשבון לא רצה ליתן לו שכר של כל יום ויום וכו'. יהיה שכר המתעסק בחצי הפקדון שליש ריוח הפקדון שהוא שתות ריוח כל המעות לפיכך אם הרויחו יטול המתעסק ב' שלישי הריוח וכו'. ויטול בשל המעות שליש הריוח. ואם פחתו יפסיד המתעסק שליש הפחת וכו' ובעל המעות יפסיד ב' שלישי הפחת עכ"ל. וא"כ לפ"ז הכא בנ"ד שלא קצץ עמו שט"ו בתחי' העסק אם יש כאן ריוח יטול ראובן שליש הריוח ושמעון ב' שלישים. ואם ב"מ יש הפסד יפסיד ראובן ב' שלישים ושמעון שליש. וכ"ז הוא כשנתן לו הממון והסחורה למחצית שכר בסתם דכיון דקי"ל דכל עיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון נמצא דמחצית הממון הו"ל הלואה גביה ובאחריותיה דמקבל קיימי וא"כ כל הריוח של זה המחצית הוו דידיה של מקבל והמחצית של הפקדון ברשות בעל המעות קיימי. וכל הריוח של זה המחצית הוי של בעל המעות. וא"כ מה שטורח המקבל במחצית של הפקדון של ראובן בחנם היינו בשביל המחצית שהלוה לו והו"ל כנותן לו שכר לבעל המעות בשביל ההלואה ולכן צריך בעל המעות לשלם למקבל שכר טרחו של כל יום בשביל מה שטרח בחלק הפקדון שלו או נותן לו שליש הריוח של חלק המלוה של המקבל הו"ל ב' שלישי הריוח. ואם יש כאן הפסד יפסיד בעל המעות ב' שלישים דהיינו מחצית ההפסד שעולה לו בחלק הפקדון והמחצית האחר של חלק המלוה העולה לו למקבל מנכה לו בעל המעות שליש ההפסד של חלק המלוה דהיינו שתות של כל ההפסד בשכר טרחו שטרח בחלק הפקדון. ונמצא שמפסיד בעל המעות ב' שלישים והמקבל שליש א' כמש"ל. אבל אם הכא בנד"ד התנה ראובן עם שמעון שזה העסק יהיה לאחריות ראובן ונותן לו בשט"ו מחצית מהריוח באופן שאין לו לשמעון חלק בהפסד כלל והכל לאחריות ראובן הו"ל כל המעות בפקדון ביד שמעון ואין כאן מלוה כלל ומה שנוטל שמעון מחצית הריוח היינו בשט"ו כדין שכיר דעלמא ואין כאן חשש אסור כלל. זהו מה שנלע"ד להשיב בזה ולי"ה עינינו יצילנו מכל שגיאה. כי דעת ממני פליאה הכ"ד הח"פ טיטואן יע"א בח' סיון המוכתר בכ"ת משנת ושמתי **פקודתך** שלום לפ"ק:

סימן פג

תשובה לעיר פארא. ועל מה ששאלתם על היהודים שקונים מכם סחורות למוכרם מחוץ לעיר ואתם מעלים להם בסכום הסחורות כך וכך למאה יותר מהסכום שקנאם המוכר

כפי מה שמתווך עם כל א' וא' בזה לא יש חשש אסור רק שלא יאמר לקונה אם תתן לי המעות עכשיו אני מוכרו לך בכ"וך ואם יהיה הפרעון בהמתנה אני מעלה לך כ"וכ יותר שדבר זה הוא רבית דהוי אגר נטר. אבל כשמוכר לו סתם אחר שהסחורה אין שומתה ידועה יכול להעלות לו בדמיה. ועל הממון ששואלים מכם היהודים הקונים הסחורות כדי לישא וליתן באותו הממון לעצמם ולזכותם ושאלתם אם אתם יכולים ליקח מהם הקומיסייון של אותו הממון זה ודאי אסור דשאני הסחורה אחר שאין לה שער ידוע שפעמים נמכרת ביוקר ופעמים נמכרת בזול יכול המוכר להעלות בדמיה אבל הממון שלוקחים מכם לאחריותם אין אתם יכולים ליקח מהם שום דבר יותר מסך הממון שאתם נותנים להם אפי' פש"ן שזהו ודאי רבית קצוצה. אבל יש תקין לזה שיתן לו המעות בתו' עיסקא דהיינו לאחריות שניהם הנותן והמקבל הן לריוח הן להפכו. וצריך ליתן בעל הממון למקבל איזה דבר מועט יותר מחלקו המגיעו בריוח בשכר טרחו ועמלו שהוא טורח לישא וליתן באותו הממון ובזה ליכא בית מיחוש. זהו מה שנראה להשיב על שאלותיכם ואשריכם ואשרי יולדתיכם שאתם מחזיקים בתורת משה רבינו ע"ה וכל הדבר הקשה אתם שואלים לדעת מה יעשה ישראל לקיים את כל דברי התורה ובשכר זאת אל חי חלקינו צורנו יריק עליכם ברכה עד בלי די ובימיכם ובימינו תושע יהודה וישראל ישכון לבטח ובא לציון גואל אכי"ר. הכ"ד דור"ש טו"ב כל הימים הח"פ טיטואן יע"ה בסדר אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם משנת **ארחות** חיים לפ"ק וש"ד אליכם יקרב כאור הנערב:

סימן פד

תשובה ללראג'י לכהר"ר יוסף ן' שיטרית נר"ו:

אחר שהרי"ץ הנז' משכן כל חלקו הנוגע לו מהקרו"ח אשר היו ידועים לאביו ביד האשה ובעלה הנז' גם חלקו שבבה"כ בעניין שלא נשאר לו הנאה בב"הכ הנז' ולא בפי' הקרקעות. א"כ כימ"ה הנז' אין להרי"ץ שום שליטה בקרקעות ולא בבה"כ. ומה שהשכירו האשה ובעלה הבה"כ לזולת ורוצה הרי"ץ הנז' לזכות בשכירות הנז' מדין מצרנות אף אם לא היה ממשכן חלקו והיה עדיין ברשותו והיו משכירים השות' חלקם לזולת. מ"מ כיון שכבר עברו עשרה ימים מיום השכירות והוא ידע בשבי' זה ולא תבע. לא נשאר לו דין מצרנות כמ"ש מרן בסי' קע"ה ומה גם לפי מה שטען הרי"ץ שברשותו השכיר לזולת שהוא אמר לו כמה פעמים להשכיר לזולת והודה הרי"ץ הנז' שדברי הרי"ץ הם אמת כנז"ב. ובר מן דין אף אם היה תובע בשעת השכירות שישכירנה לו לא היה יכול שיש בו לתא דרבית כמ"ש מרן בי"ד ר"ס קס"ד וז"ל מי שהיתה שדה ממושכנת

בידו לא יחזור וישכיר אותה לבעל השדה. ואף שסיים וכתב ויש מי שמתיר לעשות כן במשכנתא דסורא. מ"מ כיון דסתם לן מרן בסבר' א' לאסור הכי נקטינן וסברה א' היא אפי' במשכנתא דסורא שהיא משכונות דידן כמ"ש הרב ט"ז שם ס"ק ד' וכן הוכיח הרב כנ"הג שם הגהב"י אות ח' וסתם מרן לאסור אפי' במשכנתא דסורא עיי"ש. באופן שאין בטענה זו של הרי"ן ממש וגם הטענ' שטוען שרוצה להיות ש"ץ בבה"ך הנז' אין בדבריו כלום אחר שכבר משכן חלקו ביד האשה ובעלה הנז' וכימ"ה הנז' אין לו שום שררה בבית הכנסת וכיון שהאשה ובעלה השכירו הבה"כ להר"מ הנז"ל הוא ימנה ש"ץ לאשר יכשר בעיניו כל ימי השכירו' ועל פי האמור הותרה השאלה ג"כ בענין חזקת החנות שמשכן הרי"ץ חלקו בידם ורוצה שישכירוה לו והשיב לו החכם חבר עירם נר"ו שאי' יכול לזכות בה בתו' שכירו' משום לתא דרבית והאמת אתו כמש"ל ולראיה ח"פ טיטואן יע"א בחדש סיון המוכתר בכ"ת משנת אלה דברי **הברית** לפ"ק:

סימן פה

כתב מרן בר"סי ס"ו וז"ל אותיות אינם נקנים כי אם בכתיבה ומסירה הלכך מאן דמזבין שטרא לחבריה צריך למכתב ליה קני לך איהו וכל שעבודא דאית ביה וא"ל כתב כן לא קנה המלוה שבו וכו' ע"כ. וכתב שם הסמ"ע וז"ל אותיות אין נקנים וכו' לשון הגמרא מילי נינהו ואין קונים מילי במילי ר"ל דאין ק"ס וחליפין חלין כ"א בדבר שגופו ממון והוא בידו משא"ך שט"ז דאינו אלא לראיה שכ שכ"וך חייב ושהשדות של הלוה משועבדים לו אבל עדיין אינם שלו דקי"ל כרבא דאמר ב"ח מכאן ולהבא הוא גובה ולכך אפי' מסר השטר ביד הזוכה וכו' ואמר לו בע"פ קני לך איהו וכל שעבודיה עדיין מילי במילי הוא עד שיכתוב לו אתה פ' קני שט"ז ממני על פ' איהו וכל שעבודיה דכתיבה זו מחשיב מעשה והוא עצמו הקנין וא"צ קנין אחר דומה למ"ש קרקעו' נקנים בשטר והיינו שכותב על נייר שדה פ' קנויה או נתונה לך כמ"ש בסי' קצ"א אלא שבקנין שטרות בעינן עוד שימסור לו השט"ח עם נייר זה שכתב בו קני לך וכו' ע"כ:

וגבי שטר משכונה כ' מרן בסעיף ח' וז"ל שעמ"ש להר"י ן' מיגאש כיון שיכול לסלקו במעות צריך כתיבה ומסירה והגאונים כתבו דמסיר' בלא כתי' לא קנייא אבל כתיבה קנייא בלא מסירה דכיון שהחזיק בקרקע וכתב לו קני לך וכו' קנה אע"פי שלא מסר לו שטר המשכונה ודוקא במשכונה מוחזקת הוייא כשאר מלוה וכו' ע"כ:

ומעתה אתאן לנ"ד שהר"ר הי"ל ג' שמיניו' קרקע ץ' ומשכן שמינית קרקע ביד הר"מ ונמסר השטר להר"א גרסון בכתיבה ומסיר' בסך ן' מתקאלים שנו"ק ממנו ואח"כ מכר כל הג' שמיניות לגוי ונשארה לו החזקה של הג' שמיניות שכפ"הד החזקה הנז' היא

משועבדת ביד הרא"ג בעה"מ. והן היום הוציא הר"מ א' מבניו של הרא"ג שטר מתנה שכתוב בה שנקש"מ הרא"ג ונתן במתנת בריא לכלתו אשת הר"מ הנז' ג' שמיניות חזקה שי"ל בחצר הנז' ככל מתנת קרקע ולפי האמת לא הי"ל להרא"ג הנז' שום חלק בחזקה של החצר הנז' כדי ליתנו במתנה כמבואר מתוך השטרי זכיות שנראו לפנינו ולא היה להרא"ג כ"א המשכונה הנז' ועדיין החזקה לזכות בעליה אחד שיפרע ביד הרא"ג הסך של ן' מתקאלים דמי המשכונ' הנז' דחזקה זו דינה כקרקע ובחזקת בעליה עומדת ואין להרא"ג עליה כי אם שעבוד בעלמא וכדי לקיים המתנה של המשכוה הנז' היה צריך להקנות לה השטר בכתיבה ומסירה וכו' ואף לדעת הגאונים דבלא מסירה קנייא כיון שהוא מוחזק בקרקע הרי עכ"פ צריך כתיבה קני לך וכו'. וא"כ הכא בנד"ד שהקנה לה המתנה בקנין חליפין והשטר אינו אלא לראיה בעלמא לא חל הקנין כיון שלא כתב לה קני לך וכו' ואף שמסר לה השטר משכונה והיא מוחזקת במשכונה כיון ששטר המשכונה אין גופו ממון ואינו אלא לראיה בעלמא שהקרקע משועבד בידו ואין גופו קנוי להרא"ג לא קנתה מקבלת המתנה והמשכונ' הנז' עדיין היא לזכות כל יורשי הרא"ג ליטול כל א' חלקו בסך של דמי המשכונה הנז' וכיון שהמתנה בטלה כל הפירות שאכל המקבל צריך ליתן ליורשים חלקם:

ואין לטעון ולומר שכיון שמקבלת המתנה היא מוחזקת בכל הג' שמיניות של החזקה ונהנית מפי' זה כמה שנים טעני' לה שהנותן לקח הג' שמיניו' מבעליו וזכה בהם בתור' מקח כדקי"ל דטענינן ליורש וללוקח ולמקבל המתנה כמ"ש בסי' קמ"ו. הא ליתא דכיון שהרא"ג הנז' ירד בתו' משכונ' והרי שטר המשכו' לפנינו הרי קי"ל דהיורד בתורת משכונה אין לו חזקה כמ"ש בסי' ק"ן:

אלא דמצינו להרב מהריט"ץ ז"ל בסי' קס"ז שנשאל בראובן שמשכן בית א' לשמעון משכנתא דסורא בנכייתא בסך ל' גרושיש ואחר זמן בא שמעון ומכר ללוי בסך יו"ד גרושיש וכתב לו שטר זה לשונו. בפנינו עדים מכר שמעון ללוי הבית פ' כל הכח והזכות והשעבוד שי"ל בה מכר ללוי מכירה גמורה וכו'. אחר זמן בא ראובן וערער ואמר שאי' רוצה לתת ללוי כ"א יו"ד גרושיש שנתן לשמעון ויקח ביתו לפי ששמעון לא היה יכול למכור הבית שהיא ממושכנת בידו וכיצד ימכור מה שאי' שלו. ולא עוד אלא כיון שאין יכול למכור נמצא שהמכר בטל והמעות הלואה וכל הפירות שאכל הם רבית וכו'. וכתב הרב שם שהמכר קיים ביד שמעון וצריך ראובן לתת ללוי כל הל' גרושיש כדי לפדות הבית והאריך שם בראיות. אח"כ הביא מחלוקת מהר"י ן' מיגאש והגאונים במכי' שטר משכו' וכ' וז"ל אמנם כד מעייני' נשכח דלאו מילתא היא משום דהכא מירי כשלא מכר

לו גוף הקרקע אלא מכר לו החוב שעליו כשאר מלוה. הלכך נחלקו אי מהני כתיבה בלא מסי' השטר או בעי מסי' השטר וכו'. אמנם אם מכר לו גוף קרקע המשכו' כ"ע מודו דמהני. דבשאר מלוה לא מהני מכי' החוב משום שאי' בעין ולאו מידי זבן ליה וגם אותיות אינם קונות אלא בכתי' ומסי'. אמנם בגוף משכו' קרקע אם מכר לו הכח והשעבוד שי"ל בקרקע פשיטא דקנה. תדע לך שכן דאלת"ה אלא דלא מהני כשכתב לו מכרתי לך הכח והזכות והשעבוד שי"ל בגוף הקרקע. א"כ היכי כ' הר"י ן' מראן שהביא הראב"ד משמו דלא מצי מחיל כשמכר שטר משכו' דלא מכר לו השטר דהשטר אי' אלא לראיה בעלמא אלא גוף המשכו' מכר עכ"ל. ואי אמרת דמכירת שעבוד גוף הקרקע לא מהני א"כ היכי קאמר גוף המשכו' מכר הרי אינו יכול למכור גוף המשכו' ולא מהני אלא מכי' השטר. אלא ודאי דסברי כ"ע שאם מכר לו הכח והשעבוד שי"ל בגוף הקרקע מהני ולא פליגי אלא כשמכר לו השט"ח אי בעי כתי' ומסי' או לא. וזה דייק דכתב ובשטר משכו' איכא פלוגתא כלומר כשמכר השטר משכונה אבל בשמכר שעבוד גוף הקרקע לא פליגי דפשי' דמהני לכ"ע. ואפי' ירצה בעל הדין לחלוק ולו' דלא מהני להר"י ן' מיגאש בשום אופן אלא מכו' השטר בכתו' ומסי'. מ"מ לדברי הגאונים מהני תדע דהא סברי הגאונים דלא בעי' מסי' השטר אלא כתי' שיכתוב לו קני לך וכו' ובודאי דכתיבת קני לך שטרא וכל שעבודא דאית לי ביה בלא מסירת השטר בידו ובלא קנין קליש טפי. ואם הגאונים אמרו דכתיבת קני לך וכו' מהני כ"ש כשמכר לו גוף המשכו'. תדע דהא כתבו התוס' והרא"ש בפ' הרבית דמשכנתא בנכייתא מכי' היא וכ"כ הה"מ פי"ב מה' מלוה וכיון שיש בה מכירה א"כ אלים כחה למכור אותה. ומה גם כשכתב כל הכח והזכות והשעבוד שיש לי בה דמהני לכ"ע וזה פשוט ומבואר אליבא דכ"ע. ומה גם לסב' הראב"ד והר' ן' מראן דפשיטא דלדעתם מהני מכירת גוף הקרקע ומה גם מכירת שעבוד גוף הקרקע עכ"ל:

מבואר מדבריו דכשמכר לו בעל המשכו' גוף הקרקע וכל הכח והשעבוד שי"ל בו מהני לכ"ע דע"כ לא פליגי מהר"י ן' מיגאש והגאונים אלא כשמכר לו שטר המשכו' דלהר"י ן' מיגאש הוי כשאר מלוה ובעי' כתיבה ומסי' ולהגאונים כיון שהחזיק בקרקע די בכתי' קני לך וכו' לחוד ולא בעי מסי' השטר אבל כשמכר לו גוף קרקע המשכו' כ"ע מודו דמהני ועדיף מבתי' קני לך וכו'. וגם ההכרח שהביא הרב מדברי הראב"ד והר"י ן' מראן שכתבו גבי מכר שטר משכו' דלא מצי מחיל מטעמא דגוף המשכו' מכר דמזה מוכח דמהני מכירת גוף הקרקע. מרן ז"ל ס"ל הכי דבשטר משכו' לא מצי מחיל כמ"ש בסי' הנז' סעיף ל' שכ' סב' זו בסתם. וא"כ הה"נ דמהני מכי' גוף הקרקע שקנה אותו הלוקח

לגבי המשכו' כמ"ש. וא"כ לפ"ז הכא בנ"ד שכ' בשטר המתנה שהקנה לה על החלק והזכות שי"ל בקרו"ח החצר הנז' ועוד כתב בסוף השטר וז"ל וכך אמר הנותן הנז' וכו' לכי חזקי וקני וכו' כי כבר סלקו עצמי ורשותי וזכותי וכו' ועצם ורשות וזכות וכו' כל ב"ך מעל הזכות הנז' ומעל מקצתו סי"ג ונתתי הכ"ל ליכי ולב"ך במת"ג שו"ק כדו"ך כפ"הר וכתחז"ל וכו'. דנמצא לפ"ז שהקנה לה כל הזכות והשעבוד שי"ל בחצר הנז' כי תיבת וכו' שכתב אחר תיבת וזכותי ר"ל וכחי ושעבודי כמו שהוא נוסח שטרי מת' ומכי' והו"ל כאותו נדון עצמו של הרב מהריט"ץ ז"ל כנז"ל ומה גם שכתב בשטר כפ"הד וכתחז"ל וא"כ זכתה מקבלת המתנה במשכונה הנז':

סימן פו

שאלה מעיר טאנג'ה יע"ה. ובא האות להודיע למעכ"ת שנסתפקתי בראובן שמשכן חצרו ביד שמעון כדין ומשפט מש' דמתא סורא והעמיד לו ג"כ שוכר לפרוע כ"וך בב"ח. ואח"ך נמצאת החצר ממושכנת ביד לוי מש' דסורא והעמיד לו ג"כ שוכר. והן עתה תובע שמעון הפירות מיד השוכר והשובר משיב שכיון שהיא ממושכנת מקודם אין כאן פירות. ומצאתי בס' זכ"א שאלה נ"ג וז"ל ראובן משכן חצרו ביד שמעון ויהי היום כשבא שמעון לגבות שכי' החצר מהדרים בה השיבוהו שהיא משועבדת בידם מיד ראובן ותבע ש' לראובן שיפרע לו שכירות כל החצר יען אבדו ומשכן בידו דבר המשו' ביד הזולת:

תשובה חייב ראובן להעלות שכר לשמעון עד שיסלק שעבוד הזולת מעל החצר ולראיה ח"פ יעב"ץ. טעמו של הרב ממ"ש מור"ם בי"ד סי' קע"ב מי שהשכיר וכו'. ותמיהא מלתא דהרשב"א גופיה מספקא ליה דצריך להתיישב בדבר. גם הט"ז תמה על מור"ם וז"ל וכו' יעו"ש דראובן פטור מלהעלות שכר לשמעון אף שכתוב בשטר המש' באחריות כל נכסיו וכו' עכל"ה. ומ"ש ותמיהא מלתא אחר המחי' מכ"ת נר' דלאו תמיהא היא דמ"ש דהרשב"א גופיה מספקא ליה וכו' הרי מור"ם ספיקו של הרשב"א עושה לו ודאי ופסקו להלכה במפה. גם מ"ש דהט"ז תמה על מור"ם וכו' הרי הש"ך חלק עליו וסתר את דבריו. ועוד כבר קבלו עליהם אבותינו ורבותינו דברי מור"ם היכא שאי' חולק על מרן אפי' נגד כמה פוסקים. באופן דמדברי הרב מהר"ר יעב"ץ זלה"ה נראה שחייב ראובן להעלות שכר לשמעון וכמ"ש בדב"ק. אלא שמצאתי להרב זכ"א הנז' שאלה ס"ח וז"ל ראובן לוקח מיד אלמנת שמעון מנכסי יתומים סך מעות במשכון ושכי' ומשכן בידה חצרו והעמי' לה שוכר לפרוע השכי' ובראות לוי השוכר כי זה נהנה וכו' כי חשב לגבות הפי' ולהגיעם לאלמנה ע"כ נתחייב לפרוע השכי' ויהי כי ארכו הימים וימצא שהחצר היתה ממושכנת כולה ביד יהודה מקודם זמן מש' היתו' זמן רב ויהודה היה אוכל פי' בענין

שהורע כח משׁ' היתו' ובכן טוען לוי וכו' והשיבו הטוענים כי מה בכך דגם שהורע כח המשׁ' וכו' דעמ"ך נתחייב וכו'. ועוד מטעם אחר חייב לפרוע השכי' מדין ערב וכו' עכ"ל וחתום כמהר"ש הצרפתי זלה"ה. וסל"ן נוראות נפלאתי דהדבר פשוט וברור שאין כאן פי' כלל ומאחר שאין קרקע כי הוא ממושכן מקודם מה פי' יוציא וסותר הקודם וכו' ואין השוכר חייב לפרוע השכי' כלל וכו' וכו' וחתום הרב המפורסם כמוה"ר חסרא"ל זלה"ה. וסל"ן ראה ראיתי דאפי' במשׁ' ודאית יש לפקפק וכו' וכ"ש בנד"ז דהמשׁ' בטלה ושכר המעות הוא נוטל וכו' ה"נ כיון שהמשׁ' בטלה וכו' וחתומים מהר"מ טולידאנו ומהר"א ן' אלבאז ומהר"י בהתית זלה"ה. וסל"ן ראה ראינו את כל הרשום וכו' ודבר פשוט שהמשׁ' זכה בה יהודה ואין ללוי וב"ך עליו כלום וכו' והוו להו זוזי בתורת הלואה אצל ראובן ופטור מהשכי' שהוא ר"ק וחתו' חכמי סל"א מהר"ם הכהן ומהר"י צבע ומהר"י ץ ביבאס זלה"ה ע"כ:

והנה לכאורה נראה שהב' תשובות סתראי נינהו. ואם ניחא קמיה דמור נר' לחלק בין ב' התשו' הנז' דדברי הרב מהר"ר יעב"ץ מיירי שהמשׁ' השנית היא משׁ' דסורא דליכא בה שום ליתא דהלואה כלל כיון שאין המלוה יכול לכופו על הפרעון הוי במכירת פירות. וה"ז דומה לגזל ומכר דקי"ל דגבי לוקח קרנא ושבחא ופירי. ומ"ש בשאלה ס"ח מיירי במשׁ' בנכייתא דרמייא להלואה כיון שיכול המלוה לכוף ללוה לפרוע. זהו מה שנלע"ד לחלק ביניהם אי ניחא קמיה דמר. אחלי יכונו לפני מעכ"ת יודיעני נא דעתו דעת עליון בזה הענין ביפה שא"ק כי הבע"ד עומדים לפני בכל יום ויום לפסוק להם הדין ויבא שכמ"ה. ולמעכ"ת החיים והשלום מאדון השלום ומאת נא"ה דור"ש החו"פ טאנג'אר יע"א בסדר אלה פקודי משנת כי אתה **תאיר** נרי לפר"ק וש"ר מאת המו"ן ע"ה משה ן' ג'ו:

תשובה ידיד ה' וידידינו החכם השלם והכולל הדיין המצויין הדר הוא כמה"ר משה ן' ג'ו נר"ו יאיר וזרח כי"ר. אחד"ש מעכ"ת וכו' אות לטובה מקבלת כי"ק בענין ראובן שמשכן חצרו ביד שמעון בהעמדת שוכר וכו' כנהוג ואח"ך נתגלה שהחצר הנז' היתה ממושכנת ביד לוי וכו' אם יש לחייב לשוכר של שמעון בפי' המשׁ' וכו'. והביא דברי הרב מהר"ר יעב"ץ ז"ל בס' ז"א סי' נ"ג ודברי הרבנים ז"ל שבסי' ס"ח דלכאו' נר' דפליגי. ומעכ"ת תריץ יתיב דדברי הרב מהר"ר יעב"ץ ז"ל מיירי במשׁ' דסורא דדמי לגזל ומכר וכו' ודברי הרבנים ז"ל מיירי במשׁ' בנכייתא דמייא להלואה וכו'. אמת נכון הדבר דכיון דנדון הרבנים ז"ל מיירי במשׁ' יתומים ודאי דהוייא משׁ' בנכייתא משא"ך בנדון הרב מהר"ר יעב"ץ דמיירי במשׁ' בע"ה מוכרחים אנו לומר דהוייא משכ' דסורא דאלו

בנכייתא הוי אבק רבית לדעת מרן ז"ל וכיון דהוייא מש' דסורא הו"ל כמכר וטעמו של הרב מההיא דהרשב"א ז"ל וכו'. אלא דמ"מ לא ימלט מהדוחק דחלוק כזה הי"ל להרבנים ז"ל להעלותו על ספר חקה אחר דעיקר טעם האסור הוא כיון שהיא בנכייתא. ומה גם שמדברי הרשב"א ז"ל באותה תשובה שהביא מרן בב"י ס"סי קע"ב מוכח שהיתה מש' בנכייתא כמבואר בדבריו שם כי הרב ז"ל הוא מכת הסוברים דמש' בנכייתא שרי כמבואר בב"י סי' הנז' ומה שנסתייע הרב מהר"ר יעב"ץ ז"ל מדברי הרשב"א היינו דכיון דלהרשב"א ז"ל טע' ההיתר הוא דכל שיש בה נכייתא הו"ל כמכר א"כ לדידן אף דלא קי"ל בזה כהרשב"א לגבי מש' בנכייתא מ"מ לגבי מש' דסורא דהוייא כמכר יש להתיר מההיא דהרשב"א:

ועפ"ז אין אנו יכולים לומר דכיון דמור"ם בהגה פסקיה להלכה ולההיא דהרשב"א הכי נקטינן שהרי מור"ם ז"ל הוא מן המתירים מש' בנכייתא כמבו' שם בדבריו וזאת היתה לו לפסוק במפה להההיא דהרשב"א משא"ך לדעת מרן ז"ל דאין היתר אלא בדסורא. ומ"מ מ"ש מעכ"ת שיש לנו ללכת אחר פסק מור"ם ז"ל לגבי מש' דסורא מיהא דבריו נכונים וישרים למוצאי דעת:

אלא דכ"ז אינו מעלה ארוכה לדברי הרבנים ז"ל דמשוו ליה רבית קצוצה כמבואר בדבריהם והן לו יהא דהויא משכ' בנכייתא מ"מ לא הוי אלא א"ר שמותר לגבי יתומים ואם איתא דסברי רבנן בההיא דהרשב"א במשכן קרקע שאי' שלו לגבי מש' דסורא מיהא א"כ מוכרחים אנו לומר דכוותה במש' בנכייתא דאי' כי אם אבק רבית דמותר ביתומים ומדוע כל החרדה הזאת לומר דהוי ר"ק ואף אם תפס מפקינן מניה:

ומה שנלע"ד לומר בזה אם יראה בעיני מעכ"ת דשאני נדון הרב מהר"ר יעב"ץ ז"ל מנדון הרבנים ז"ל דנדון הרב מהר"ר יעב"ץ ז"ל מלבד דודאי היתה מש' בע"ה עוד בה שלא העמיד לו שוכר אלא משכן לו חצרו שיהנה מפירותיו וכשבא שמעון לגבות שכי' החצר מהדרים השיבוהו שהוא משועבדת בידם ולזה חייב הרב לבטל הקרקע לשלם לו הפירות מכח האחריות מההיא דהרשב"א לדידן דמש' דסורא הוייא כמכר וכיון שלא העמיד לו שוכר וראי שיקבל אחריות על הקרן ועל הפירות וא"כ הו"ל כגזל ומכר דקי"ל גובה הקרן והשבח וכו' ובהכי מיירי ההיא דהרשב"א דמשכן לו הקרקע לאכילת פירותיו בלי העמדת שוכר. אבל נדון הרבנים ז"ל היתה בהעמדת שוכר וכשהיא מש' בהעמדת שוכר בע"הק מקבל אחריות הקרן. והשוכר מקבל עליו אחריות הפירות. והגם שכותבים בשטר והוע"ע הממשכן והשו' וכו' היינו כל אחד למאי דשייך ביה כמבו' בדברי הראשונים נ"ן. וכשנמצא הקרקע ממושכן פטור השוכר מהפי' כי הוא

לא נתחייב כ"א ע"מ לגבות הפי' מהקרקע וליתנו לבע"ה והאחריות שקבל היינו בהיות הקרקע משוחרר אף שלא יגבה ממנו פירות אבל עכשיו שהקרקע משועבד הי"ל חיוב בטעות ופטור וכיון שהשו' פטור גם הממש' פטור כי לא קבל עליו אחריות הפירות ואף הרשב"א יודה בזה שהממושכן פטור מהפירות וכיון שהוא פטור מדין ממון הפירות שיתן הוי ר"ק אחר שהממשכן היה דר בחצר כמו שנד' מתוך השאלה. וכן הוא מדוקדק בדברי הרב חסדא"ל זלה"ה שכ' וז"ל ואין השוכר חייב לפרוע שכי' כלל וכו' ואחר דא"א למשכיר להעמיד המש' ביד השו' לפי שממושכנת אין כאן שכירות כלל וכו' והו"ל ר"ק וכו' ע"כ דר"ל דכיון דפקע שכירות השוכר הו"ל מש' בלי העמדת שוכר וכיון שלא אפסקיה אחר הו"ל ר"ק. ועפ"ז יכולים אנו לומר דאף הרשב"א ז"ל יודה בזה ואינו ענין למ"ש מור"ם ז"ל ההיא דהרשב"א. ועיין בס' התקנות סי' קנ"א בתקנה שעשו שנת **בהר ציון** בענין הממש' קרקע שכבר ממושכן דמוכח משם דאין לו פירות יעו"ש. ובזה מצינו טוב טעם ודעת למה שהיו דנים ב"ד שלפנינו ז"ל להפקיע פירות המש' כשנמצא הקרקע ממושכן אחר שאין זה נוגע לנדון הרשב"א ז"ל זהו מה שנלע"ד כעת בזה ואם יש מילין השיבני. הכ"ד דור"ש וטו' כל הימים הח"פ טיטואן יע"ה בס' ויקרא אל משה מש' **תורה** צוה לנו משה לפ"ק:

סימן פז

הדין דין אמת כמ"ש ידידינו החכם הפוסק נר"ו שחייב לו השוכר הנז' לפרוע ליהודה כל הפירות שעלו במשכונה אחר שגם הוא היה השות' הרא' שנתחייב בפי' המש' הראשו' כשמשכנה הממשכן ביד שמעון א"כ הרי ידע שהיתה ממושכנת מקודם ואפי"ה חייב עצמו בפי' המשכונה השנית והוייא במכ"ש מההיא דמור"ם בהגה סוף סי' קע"ב במשכן בית שאי' שלו ודר בה המלוה ואח"כ בא בעל הבית והוציא הבית מיד המלוה והפי' שאכל שחייב הלוה לשלם הפי' למלוה מההיא דהרשב"א ז"ל שהביא מרן בב"י שם והגם שהרב ט"ז הקשה על מור"ם שמה שחייב הרשב"א ללוה היינו מכח האחריות ומור"ם לא הזכיר אחריות מ"מ הרי הכא בנד"ד קבל על עצמו השוכר בפירוש אחריות כמש"ל: **ועל** מה שהביא החכם הפוסק נר"ו מספר זכות אבות דבסי' נ"ג כתב הרב מהר"ר יעב"ץ ז"ל שראובן שמשכן חצרו ביד שמעון והיתה ממושכנת מקודם כיד הדרים בה שחייב הממשכן לעלות שכר לשמעון ובסי' ס"ח כתבו הרבנים שפטור. ומה גם שכתבו דהוי רבית קצוצה דלכאורה נראה דפליגי ותריץ יתיב דההיא דסי' נ"ג מיירי במשכ' דסורא דהוי כמכר ואין כאן לתא דרבית כלל מה שא"כ ההיא דסימן ס"ח דמיירי במשכנתא דיתמי דהוו זוזי הלואה אמטו להכי כתבו הרבנים דהוי ר"ק כיון דממושכנת החצר ביד

הזולת וכו' כמ"ש בדב"ק. אמת נכון הדבר דחילוק זה מוכרע מעצמו דההיא דסי' נ"ג מיירי במשכנ' דסורא שהרי היתה מש' בע"ה דאילו בנכייתא הוי א"ר לדעת מרן וההיא דסי' ס"ח שהיתה משכון יתומים מסתמא היא בנכייתא שמותר במעות יתומים וכיון שהיתה ממושכנת מקודם ביד הזולת פסקו לאסור:

אלא דמ"מ לא ימלט מהדוחק דאם איתא דסברי רבנן כההיא דהרשב"א דמשכן קרקע שאינו שלו לגבי מש' דסורא מיהא א"כ הכא במשכ' בנכייתא לגבי יתומים אף דיכול לסלקו אינו כי אם אבק רבית ומותר ביתומים אף את"ל דהוייא כעין הלואה ומדוע כל החרדה הזאת לומר דהוי רבית קצוצה ואף אם תפס מפקינן מניה:

ומה שנלע"ד לומר בזה הוא בהקדים מה שנמ"ך בכתבי הראשונים נ"ן דכל משכונה שהיא בהעמדת שוכר בעל הקרקע מקבל עליו אחריות הקרן והשוכר מקבל עליו אחריות הפירות ואף שכותבים בשטר והודו על עצמם הממשכן והשוכר וכו' ובאח"ג עליהם שכוללים הממשכן והשוכר בהודאה א' היינו כל א' למאי דשייך ביה. הממשכן על הקרן והשוכר על הפירות ועפ"ז יבא הכל על נכון דדברי הרב מהר"ר יעב"ץ ז"ל שהיתה במשכנ' דסורא והממש' לא היה דר בבית שהרי כתוב בשאלה כשבא שמעון לגבות שכירות החצר מהדרים בה השיבוהו שהיא משועבדת בידם מיד ראובן. נמצא שלא העמיד שוכר לשמעון אלא משכן לו חצרו שיהנה מפירות מהדרים בה ואחר שלא העמיד לו שוכר ודאי כשמשכנ' בידו קבל עליו אחריות הקרן והפירות ולזה חייב הרב לבע"הק לשלם לו הפירו' מכח האחריות דכיון שהיא משכנת' דסורא הו"ל במכר וקי"ל בגזל ומכר דגובה הקרן והשבח ובהכי מיירי ההיא דהרשב"א ז"ל דמשכן לו הקרקע לאכילת פירותיו בלי העמדת שוכר שהממשכן לא היה דר בבית וחייבו לשלם הפירות מכח האחריות אלא דהרשב"א ז"ל מתיר אף בנכייתא ולדידן במש' דסורא מיהא נלמוד מההיא דהרשב"א אבל ההיא דסי' ס"ח שהיתה משכ' יתומים מסתמא היתה בנכייתא כנהוג במעו' יתומים והעמיד ראובן שוכר ללוי ואחד שהיתה בהעמד' שוכר א"כ בעל הקרקע מקבל אחריות על הקרן והשוכר על הפירות וכשנמצא שהקרקע היה ממושכן מקודם ביד הזולת ודאי שהשוכר פטור מהפירות דהו"ל חיוב בטעות כי הוא לא נתחייב אלא בהיות הקרקע משוחרר ואף שקבל אחריות על הפירות היינו כשהוא משוחרר שאף אם לא יגבה ממנו פירות חייב אבל עכשיו שהקרקע משועבד הו"ל חיוב בטעות ופטור וכיון שהשוכר פטור גם הממשכן פטור מהפירות כי הוא לא קבל עליו כי אם אחריות הקרן ואף הרשב"א יודה בזה שהממשכן פטור מהפירות אחר שהיתה בהעמדת שוכר שנתחיי' בפירות וכיון שהממשכן פטור מהפירות הו"ל ר"ק וכן הוא מדוקדק

בדברי הרב חסד אל זלה"ה שכתב וז"ל ואין השוכר חייב לפרוע שכירו' כלל וכו' ואחר שא"א למשכיר להעמיד המש' ביד השו' לפי שממושכנת אין כאן שכירות כלל וכו'. והו"ל ר"ק וכו' ע"כ. דר"ל דכיון דפקע שכירות השוכר הו"ל משכונה בלי העמדת שוכר וכיון דלא אפסקיה אחר הו"ל ר"ק ואפשר דמיירי שהממשכן היה דר בחצר. או אפשר דכיון שהיא משכנתא בנכייתא אף אם הממס' לא היה דר בחצר כיון דפקע השכירות הו"ל כהלואה ואם גבה הפירות מהממשכן הו"ל ר"ק אחר שהיתה ממושכנת ביד יהודה ונהנה מפירותיה. וכן נראה מדברי חכמי סלא ז"ל שכתבו וז"ל והוי להו זוזי בתורת הלואה אצל ראובן ופטור מהשכירות שהוא ר"ק ע"כ:

גם בס' התקנות בתק' ש"ש **בהר ציון** כתוב וז"ל שכמה אנשים עברו תורות וכו' אחר שהם ממשכני' בית דירתם וכו' וחוזרים וממשכנים הבית לאחרים וכו' ובהיות שבע"ה דר בביתו לכן לא ישמע הקול אם כבר היא ממושכנת וכו' לכן בראות החכמים מצורף לעון שבועת שוא הפסד ממון יתומים ואלמנות והרבה מב"ב שנותנים המעות שלהם על הקרקעות ונראה להם שהוא בטוח עם היות שמקדמת דנא בימים שעברו היה דר בע"הב בביתו המיוחדת לו לדירתו והיה מתחייב בשכי' הבית איש נכרי ומן הדין מותר עכ"ז בראות החכמים וכו' שיש בדבר קצת הערמת רבית מצורף לזה ההפסד הגדול וכו' לכן תקנו שכל איש אשר משכן ביתו וכו' לא ידור בביתו אף אם יתחייב בשכירות איש זר וכו'. ומדכתבו הפסד יתומים וכו' מוכח דכשהקרקע ממושכן מקודם מפסיד הב' הפירות. וכך היו דנים ב"ד שלפנינו הלכה למעשה במש' בהעמדת שוכר שאין לשני פירות מהטעם שכתבנו דהוי חיוב בטעות לגבי השוכר אחר שלא ידע שהיתה ממושכנת מקודם וכיון שהשוכר פטור גם הממשכן פטור:

ועל התשובה של הרב מוהריב"ע זלה"ה שהביאו חכמי פאס יש"ץ הגם שלא נראה לפנינו התשובה בכללותה כי אם הקיצור במסקנא מ"מ נראה דאין הענין דומה לנדון הרבנים נ"ן הנז"ל שאסרו גביית הפירות דשאני נדון הרב מוהריב"ע ז"ל שהמכירה שממש' לגוי כמאן דליתה דמי אחר שהקרקע הוא ממושכן ביד שמעון ועדין המש' וחוב השוכר במקומו עומד אחר שבדינינו אין לגוי הקונה שום זכייה בקרקע רק אחר שיפדה אותו מיד שמעון וכל עוד שהוא ממושכן בידו אין לגוי שום זכות בו ועדיין הקרקע ברשות שמעון ליהנות מפירותיו. ואחר שכן אכתי לא פקע חיוב השכירות מלוי. ובודאי שראובן חייב לשלם השכירות ללוי ובשכירות שנותן ראובן לגוי הוא בחנם כי הוא גורם קללה לעצמו. ולא דמי לנפל הבית דאזדא לה השכירות לגמרי דשאני הכא שהקרקע בקיומו עומד ושכור ביד לוי כימ"ה אמטו להכי חייב הרב ללוי לפרוע לשמעון

כל שכירות הקרקע ובודאי שראובן חייב לפרוע ללוי כל מה שנתן לשמעון אחר שהיתה שכורה ביד לוי כימ"ה ושכירות ליומיה ממכר הוי וא"כ המכירה שמכר לגוי מעשה קוף בעלמא וחייב לשלם ללוי מרין מזיק שעבודו:

ויש להביא ראיה לזה ממ"ש מרן בי"ד סי' קע"ב ס"ה וז"ל גוי שמשכן חצרו לישראל וחזר הגוי ומכרה לישראל אחר אין הממשכן חייב להעלות שכר לישראל מעת שקנה הישראל אלא דר בחצר בלא שכר עד שיחזיר לו הגוי את המעות שי"ל על חצר שהרי הוא ברשות הממושכן בדיניהם עד שיתן מעותיו ויסתלק עכ"ל. מבואר מזה דכשהקרקע ממושכן אין ללוקח שום זכייה בפירות עד שיפדה בע"הק המשכונה ועדיין הפירות ברשות בעל המשכו'. ומ"ש מרן הטעם שהרי הוא ברשות הממושכן בדיניהם היינו כיון שבעל הקרקע היה גוי והמש' שמשכן ביד ישראל הוא רבית דהיינו שנתן לו הקרקע בתורת משכון שיאכל פירותיו עד שיפרע לו מעותיו דבנד"ז אם היה ישראל בעל הקרקע אסור הממושכן לאכול הפירות וא"כ אם מכרה הממש' לישראל אחר זכה הלוקח בפירות כיון שלא היו ברשות המלוה. וה"ט שכ' מרן דכיון דבדיניהם מכורה ביר המלוה כימ"ה וישראל זה הלוקח בא מכח הגוי דייניו ליה בדיניהם וחייב לשלם הפירות לממושכן עד שיתן לו את מעותיו. ומינה ילפינן למש' דסורא דהו"ל במכורה בידו כימ"ה שאם הממש' מכרה לגוי אין לגוי הלוקח שום זכייה בפירות עד שיפדה בע"הק המשכונה. והפירות שנותן בע"הק לגוי איהו דאפסיד אנפשיה וחייב לשלם לשוכר כל הפירות וממילא השוכר חייב לשלם הפירות לבעל המעות אחר שהקרקע שכור ביד לוי כלמה. וכ"כ בס' בית יהודה במנהגי ארג'יל בדיני המשכו' ס"ט דמכירה לגוי אי' מפקיע שעבוד המשכו' יעו"ש. ומטעם זה חייב הרב מוהריב"ע ז"ל ללוי לשלם הפירות לשמעון ובודאי שראובן חייב לשלם ללוי הפירות שנתן מדין מזיק. ואף את"ל שלא בא מפורש דבר זה בדברי הרב שחייב ראובן לשלם ללוי. ילמד סתום מן המפורש. וגם לטעם ב' שכתב הרב לחייב ללוי מדין ערב הדין כן דכמו שהערב חוזר על הלוה ה"נ בנ"ד יחזור לוי על שמעון באופן שאי' דומה זה לנדון הרבנים נ"ן שאסרו גביית הפירות:

ועל התשובות של הרשב"א ז"ל שהביאו החכמים הנז"ל יש"ץ אחר דלא נ"מ לדינא אחר שקבלנו הוראות מור"ם ז"ל היכא שלא דבר מרן ז"ל בש"ע. לא בטפלנו להבין את דבריו וליישבם. ואיך שיהיה הכא בנ"ד שהיא משכנתא דסורא בהעמדת שוכר והשוכר שנתחייב בפירות במשכו' השנית הוא השוכר שנתחייב במשכונה הראשונה הקודמת הרי ידע שכבר היא ממושכנת מקודם ביד הזולת ואדעת' דהכי נחית וחייב עצמו בפירות באחריות גמורה וכו' וא"כ חייב הוא לשלם הפירות ליהודה הממושכן השני שהרי חייב

עצמו במה שאינו חייב ואין כאן לתא דרבית אחר שהיא בהעמדת שוכר ואין כאן כ"א חיוב ממון שחייב עצמו השוכר במה שאינו חייב. וכמ"ש ידידינו החכם הפוס' נר"ו שכל דבריו אמת וצדק. הכ"ד הח"פ טיטואן יע"א בשלהי מרחשון משנת **חרות** לפ"ק:

סימן פח

טופס פס"ד ממתא פ'אס יע"א בענין המשכונות הנהוגות וז"ן:

עת לדבר בענין המשכונו' דנהיגי עתה אפי' בעלי בתים באופן זה דהיינו שמתפשר הממשכן עם בעל המעות בסך מתקאל למאה או יותר או פחות וממשכן בידו ועושים שוכר להתיר הנה הוא כסות עינים ובעל הקרקע דר בשלו אל יצא איש ממקומו ואדעתא דהכי נחתי מעיקרא שישאר דר בשלו ואם צא יאמר לו לא ימשכן בידו לזאת נכון הדבר לחקור אי איסורא דרביתא רביע על האי משכנתא או לא:

הילך לשון הטור בי"ד סי' קס"ד המלוה את חבירו על שדהו אסור לחזור ולהשכירה לו בדבר קצוב לשנה אפי' אם כתוב בשטר ששהתה ביד המלוה זמן רב קודם שהחברוה ללוה. וכתב הב"י זהו חכירי נרשאי דלית הלכתא כוותייהו ואפי' כתבו ושהינא כמה עידנין. וכ' הרמב"ם בפ"ה מה"מ שאינו אלא הערמת רבית וכתב הה"מ שכן דעת הרמב"ן והרשב"א אבל רש"י פירש שהיא רבית גמורה כלומר דאיגלאי מלתא למפרע דעל דעת כן הלוהו וכו' עכ"ל. משמע מדבריו דלרש"י דין ר"ק יש לו ויוצאה בדיינים. וכן נראה ממ"ש בנמק"י משם הרשב"א וז"ל והא דכתב הרי"ף דר"ק הוא אפשר שדעתו משום דכיון דחוזרים הבעלים וחוכרים ממנו איגלאי מילתא דמעיקרא אדעתא דהכי עבר וכו' וה"ז ר"ק וכ"כ הרשב"א בפי' בתשוב' דלדעת רש"י ר"ק היא. וכתבו תלמידי הרשב"א מיהו אם בא אחר לחוכרה מהמלוה יכול לוה לחוכרה ממנו דכיון דאפסקיה אחר שרי כלומר דכיון שחברה אחר תו לא מוכחא מלתא דאדעתא דהכי אוזפיה. ומכאן משמע דס"ל לתלמידי הרשב"א דלאו ר"ק היא דאי הוה ס"ל דר"ק כי אפסקיה אחר הוה סגי לאפוקי מר"ק אבל אכתי אבק רבית הוי:

וכתב הריב"ש ז"ל כתב הרמב"ן דחכירי נרשאי אפי' במשכנ' דסורא אסור פירש"י דחכירי נרשאי הוי רב"ק והרמב"ם וכל האחרונים הסכימו דחכירי נרשאי לאו ר"ק אלא הערמת רבית ויש מהם מי שאמר דמשכ' דסורא היא שכירות ויכול להחכיר אף ללוה עצמו ושרי אפי' לכתחילה ולענין הלכה נקטינן דחכירי נרשאי אפי' במש' דסורא אסור מדרבנן ע"כ. הרי דמרן ז"ל פסק בב"י דחכירי נרשאי אסור אפי' במש' דסורא וכן יש להוכיח שכן היא סברת מרן והוא ממ"ש הרב כהונת עולם ע"ד הרמב"ן שהביא הריב"ש ע"ז דחכירי נרשאי אסור אפי' במש' דסורא וז"ל נראה דהרמב"ן לשיטתיה אזיל דכל

משכנ' אסירא בר מדסורא כמ"ש בסי' קע"ב וא"כ ע"כ דהך דהוו עבדי לה ואסרו' בגמ' משום דהדר וחכר לה לוה אינו אלא בדסורא עכ"ל. א"כ אנן נמי בדידן לפי מה שיפסק לנו מרן בסי' קע"ב דלא שרי אלא מש' דסורא א"כ חכירי נרשאי דאסרו בגמ' היינו במש' דסורא:

ומן האמור הראת לרעת דמ"ש מרן בקצר סי' קע"ב ס"ב משכנתא זו אם בא המלוה לחזור ולהשכירה ללוה בדבר קצוב לשנה יש אוסרים ויש מתירין ואם אדם אחר שכרה מהמלוה יכול הוא לשוכרה ממנו. ע"כ לא אזלינן בזה אחר הכלל המסור בידינו דיש ויש הלכה כבתרא דהא בב"י פריש יאות לפסק הלכה כסב' האוסרים. ועיין להרב בעי חיי בחלק עץ הדעת סי' קע"ב שכ' וז"ל כשיש הוכתה בדעת הפוסקים דדעתו לפסוק בי"א אין כלל זה אמור עכ"ל. ומה גם דגם בקצר סימן קס"ד ס"א סתם כסברת האוסרים וז"ל מי שהיתה שדה ממושכנת בידו לא יחזור ויחכור אותה לבעל השדה שיש מי שמתיר לעשות כן במש' דסורא עכ"ל. וסב' ראשונה דסתם לן היא אפי' במש' דסורא וכמו שהוכיח הרב ט"ז סימן קס"ד סק"ד יעו"ש. וכ"כ בפשיטות הרב בעי חיי חלק עץ הדעת סי' קפ"ח וז"ל מש' דסורא יש אוסרים לחזור ולהשכירה ויש מתירין ופסק הרב בב"י י"ד כיון דגדולים אוסרים אין להקל ובקצר כ' סב' האסור בסתם ומסורת בידינו שהסב' שכותב בסתם היא העיקר עכ"ל. וכן הוכיח הכנ"הג סי' קס"ד הגהב"י אות ח' דסתם מרן לאסור אפי' במש' דסורא עי"ש. וכ"כ הרב כנ"הג סי' קס"ד הג"הט אות א' משם מהרמ"ט בח"א סי' רנ"ט כתב שמדברי הרמב"ם דנקט דיניה בממשכן מוכח דס"ל כסב' הרמב"ן ז"ל דחכירי נרשאי אפי' במש' דסורא אסור יעו"ש:

וכן מבורר מתשו' הרשב"א הביאה הב"י סי' קע"ב וז"ל כתוב בתשו' הרשב"א ראובן משכן כרם לשמעון אפוט היתומים ע"מ שיהיה הכרם תחת יד ראובן הממשכן כמו שהיה ובתנאי שיהיה בפיריו ק"ק דינרים לשמעון האפוט' ויהיה הקרן קיים להפרע לזמן פ'. מסתברא דבעינן זה שהיה משכו' סתם לכ"ע ר"ק אמרו בחכירי נרשאי שלא יהיה אלא רבית דרבנן אלא דוקא במש' דסורא שהוא כמוכר לו פירותיו וחוזר זה ומוכר לו אותם פירות שקנה ממנו וכו' יעו"ש הרי מבואר דמפרש חכירי נרשאי דאסור היינו במש' דסורא:

ברם זוהי שקשה שהרי בב"י סי' קס"ד הביא תשו' הרשב"א וז"ל הרשב"א בתשו' ראובן שלוה י"ב ליטרין משמעון והשכיר לו שמעון דירתו בדינר לשנה כל זמן שהוא רוצה לעכב הממון ואח"ך הערימו ושמו יד לוי באמצע וחזר לוי והשכירה לראובן בעל הדירה אם א"ל וכו' ועוד אומר שהממשכן בית לחבירו בנכייתא אע"פ שהוא מותר לדעת קצת

גדולי ישראל אפ"ה אסור המלוה להשכירה ללוה מפני שנראה כנוטל שכר מעותיו מן הלוה וזוהי חכירי נרשאי ואינו יוצא בדיינים וכ"ש שאי' יוצא בדיינים כשיד לוי באמצע וכו' יעו"ש. הרי דס"ל דחכירי נרשאי היינו במשכנתא בנכייתא וזה סותר תשו' הרשב"א הנז"ל וא"כ הני תרי תשו' הרשב"א נראין כסותרין:

ואפשר לישב דההיא דסי' קע"ב דכתב אלא במש' דסורא לא בא לשלול אלא משכנתא בלא נכייתא אבל מש' בנכייתא הו"ל כמש' דסורא אבל זה דוחק. ויותר קשה ע"ז מה שסיים התם אבל במשכנתא דעלמא דמשתלם דמי הלואה מניה כל שחוזר וחוכר ר"ק יעו"ש ודו"ק. איך שיהיה מן האמור דגם הרשב"א מן הסוברים דחכירי נרשאי אפי' במש' דסורא אסור:

עלה מן האמור דמש' דסורא אסור בחכירי זולתי אי אפסקיה אחר וכסברת תלמידי הרשב"א דפסיק מרן כוותייהו. ואע"ג דהרב ד"מ כתב וז"ל אבל בתשו' הרשב"א שמביא ב"י אח"ך משמע דאפי' אחר באמצע אסור וכן הוא לקמן סי' קע"ב בשם הרא"ש ע"כ וביאר דבריו הכנ"הג סי' קס"ד הגהב"י אות כ' וז"ל ביאור דבריו דאפילו הרשב"א והרא"ש דסברי דלא הוי אלא א"ר אפי' שכרה אחר מהמלוה אסור לשוכרה ממנו דאלו למ"ד דהוי ר"ק כבר כתב רבינו המחבר ז"ל דלמ"ד דמיד המלוה עצמו הוי ר"ק ע"י אחר א"ר מיהא הוי עכ"ל. מ"מ אנן בתר מרן גרירנא:

ובאמת איך פסק כדברי תלמידי הרשב"א במקום רבינו והרא"ש אלא דיש לחלק בין מש' דסורא למש' בנכייתא. וכן חולק הרב כנ"הג שם אות ח' וז"ל ולפ"ז אף הרשב"א בתשו' שהביא רבינו המחבר אוסר אף ע"י אחר אף כמש' בנכייתא מש' דסורא שאני ואע"פ שאין טעם לחלק ביניהם כיון דתרווייהו משכונו' גמורות ומותרות למאן דשרי מש' בנכייתא ואזלי כיון דבמש' דסורא מותרת לכ"ע ובמש' בנכייתא איכא פלוגתא לכן לא כתב היתר זה אלא במש' דסורא ע"כ:

אלא דלא אמרי' היכא דאפסקיה אחר שרי אלא היכא דלא משכנה אדעתא דהכי אבל משכנה אדעתא דהכי לא ור"ק היא וכן הוא בהדייא בטור סי' קע"ב וז"ל מה שנוהגים האידנא שראובן ממשכן ביתו לשמעון ולוי שוכרו משמעון וראובן נשאר בביתו ופורע השכירות לשמעון ע"י לוי השוכר כתב א"א הרא"ש ז"ל בתשו' אני אוסרו אבל ר"ק לא הוי כיון שלא פסק לו דבית על ההלואה וכו' ומדברי הרמ"ה יראה שהוא ר"ק ויוצאה בדיינים שכתב גבי המלוה לחבירו וחזר וחברה לו בדבר קצוב א"ר וה"מ בדלא אתני בהדיה מעיקרא כי משכן גביה אדעתא דליהדר וחכר ליה מניה או אגר ליה מניה בכו"כ אבל אי אתני בהדיה מעיקרא ר"ק היא ויצאה בדיינים לא שנא אתני בהדיה דחכר ליה

איהו מניה לא שנא חכר ליה היכא דמחייב לשוכר או לחוכר למפרע מאי דפרע בדיליה ע"כ:

וכתב הב"י שם בסיום דבריו ז"ל והא ודאי במתנה עמו ואומר בשכר מעותיך אחכרנה ממך בכ"וך לא אצטריך להרמ"ה לאשמועינן דהוי ר"ק אלא בשנותן לו מעות סתם אדעתא דהכי ואומר לו. אח"ך אני אחברנה ממך בכו"כ הוא דאצטריך לאשמועינן דהוי ר"ק משום דכיון דאדעתא דהכי הלוה הו"ל כאלו התנו בהדייא והכי דייק לישנא דאדעתא דליהדר וחכר ליה מניה דנקט הרמ"ה. ומ"ש לא שנא חכר ליה אחד בן משמע מדברי רבינו ירוחם שכתב ואותם המקומות שנותנים מעות על הבתים במש' ובע"ה דר בשלו ואין המלוה מחזיק לעולם בבית ואדם אחר מתחייב למלוה לתת לו דבר קצוב בכל שנה כתב מורי הר' אברהם ן' אסמעאל דאם אותו שמתחייב עצמו עושה כן מדעת עצמו מותר כי הא דאמרי' הלך ד' זוזי ואוזפיה לפלנייא אבל אם עשה בשליחות הלוה אסור ולדברי כולם הוי ר"ק עכ"ל:

מבואר דהיכא דמשכנה אדעתא שישאר דר ויעלה שכי' כו"כ אפי' לא התנו בהדייא בהתנו בהדייא דמי ואפי' אפסקיה אחר ר"ק הוי והיינו ממש בנ"ד שעושים שוכר לשריותא ואדעתא שיאמר בע"ה דר ממשנה בידו. ונד"ד גרע טפי דבנ"ד אחר שמתפשרין בסך המעות כמה למאה עושים המשכונה וזה נראה אפי' הרא"ש יודה דהוי ר"ק דע"כ לא חלק הרא"ש אלא כשנותן מעות סתם ואומר אח"ך אני אחכרנה ממך בכו"כ הוא דס"ל להרא"ש דהוי א"ר אבל בנ"ד שאי' נותן מעות עד שמתפשרים כמה יתן בשכירות ליכא מאן דפליג ל"ש חכר איהו או אחר וכמו. שמפו' בדברי הרב ב"י באר היטב:

וסברת הטור נראה שהיא כסב' הרמ"ה מדהביא דבריו באחרונה ומדפקפק בדברי אביו יעו"ש. וכ"כ הט"ז בפשיטות סי' קע"ב סק"ז בתוך דבריו וז"ל וכתב הרא"ש שהוא א"ר וחלק עליו הטור והרמ"ה שהוא ר"ק יעו"ש. וכן פסק הרדב"ז בתשו' שני אלפים קס"ב חלק ה' וז"ל ואפילו לדעת האומרים דלא הוי רבית גמור אלא הערמת רבית ה"מ בזמן שלא התנה כן בשעת המשכו' אבל התנה כן בשעת המש' הוי רבית גמור לכ"ע וכ"כ הטור בשם הרמ"ה עכ"ל. ותשו' הרדב"ז היא במש' דסורא ע"ש:

והרב אורח לצדיק חח"מ שאלה י"א כתב וז"ל והרב"י בסי' קס"ד הביא תשו' הר"ן ובסוף דברי התשו כ' וז"ל ע"כ לא נחלקו רש"י בחכירי נרשאי אלא במשכן סתם ואח"ך חכרה אבל בנ"ד שהעידו עדים שע"מ כן נעשית ה"ז רבית גמור. גם הריב"ש סי' ש"ה כ' וז"ל אע"ג דרוב הגאונים אמרו דלא הוי אלא הערמת רבית י"ל דבנד"ז הוי ר"ק דהתם מתחי' עשו מש' מותרת או בנכייתא או דסורא ואח"ך חוכרה וכו' ע"כ. גם בנ"ת שער מ"ו

ח"ג כתב פלוגתא דהני רבוותא אינה כשממשכן סתם ולא התנה שיחזור הלוה לחוכרה ממנו אבל אם פי' ע"מ שיחכירנה לכ"ע ר"ק היא זולתי לדעת הרא"ש כפי מה שהבין ממנו בני ז"ל דגם בהתנה אינו אלא א"ר עכ"ל. וכן מוכחי דברי הה"מ ודברי הרשב"א שכתבו שטעם רש"י הוא משום דאיגלאי מלתא למפרע דאדעתא דהכי עשו המשכנתא שנר' שלא היה שם תנאי אלא שהוכיח סופו על תחילתו שמעינן מכל הני אשלי רברבי בפשיטות דכשהתנה בתחי' לכ"ע הוי ר"ק ומחלוקתם הוי כשמשכנה בלי תנאי ואח"ך חוכרה מניה עכ"ל:

ופשוט דדברי הרמ"ה הנז' וכל הני רבוות' דסברי מרנן דבהתנה הוי ר"ק היינו אפי' במשכ' דסורא דהרמ"ה ז"ל אחכירי נרשאי קאי וכבר ביררנו דחכירי נרשאי אפי' במשכנת' דסורא איירי וכמו שפסק מרן בהדייא כמבו' למעלה וכן מבואר מדברי הרדב"ז שהבאתי למעלה שכתב דברי הרמ"ה על נדון דידיה שהיה משכנת' דסורא וכן מבואר מדברי הריב"ש ושאר הרבנים הנז"ל וכן הוא בהדייא בדברי הכנ"הג סימן קס"ד הגהב"י אות ט' וז"ל כתב מהריב"ל בח"ב סימן מ"ה דף נ"ו וז"ל יראה לי להלכה אף שהיה חוכר הבית חכירות שאין לה הפסק אפי' למתיר חבירי נרשאי במש' דסורא היינו כשלא התנה מעיקרא אבל התנה מה לי משכנתא דסורא מה לי משכנתא אחרת כיון דהוי רבית גמורה. כן נראה מהריב"ש מהרימ"ט ח"א סימן רנ"ט עכ"ל:

אלא דהרב ט"ז סימן קע"ב סק"ז ב' בתוך דבריו וז"ל ומשקנ' הטור כאן כדעת הרמ"ה דבשאר משכונות הוי ר"ק אם התנה בשעת המשכון' וכו' מוכח מדבדיו דהבין דלא הוי ר"ק אלא בשאר משכונות ולא במש' דסורא ולא ידעתי למה לא הוי ר"ק אפי' במשנ' דסורא אם התנה שהרי הרמ"ה אחכירי נרשאי קאי וההיא אפי' במשכנת' דסורא כנז"ל וכמ"ש כל הרבנים הנז'. איך שיהיה אפי' לסבר' הט"ז א"ר מיהא הוי אם התנו וכמ"ש בתוך דבריו דלא התיר בש"ע בשכר אדם אחר אלא שאותו אחר שכרו לעצמו ואח"ך שכרו הלוה מן אותו אחר ואפי' זה אינו מותר אלא במש"דש וכו'. וכ"כ הש"ך ס"ק ך' על דברי מרן שכתב ואם אדם אחר שכרה מהמלוה יכול הלוה לשוכרה ממנו כתב וז"ל ונ"ל שצריך שלא יתנו בכך מתחילה בשעת הלואה עט"ז ע"ש. וכ"כ הרב חיי אדם דגם באפסקיה אחר בעינן דלא התנו וכ"כ בבירור הרב הלבוש סי' קס"ד ס"ב. ועיין להרט"ז שהשיג להר' הלבוש ממ"ש סי' קע"ב ס"ב משכנתא זו אם אדם אחר שכרה מהמלוה כגון ראובן משכן ביתו לשמעון ולוי שכרו משמעון ונשאר ראובן בבית ופורע השכירות ללוי ולוי פורע שכירות לשמעון ה"ז מותר דהו"ל לוי כאומר הילך ד' זוזי ואוזפיה מנה לפלניא ואע"ג דאמרינן סימן ק"ס שצריך שלא יפייסנו הלוה ה"מ גבי ר"ק אבל מש' כי

האי דהוי כמו מקח או שכירות וליכא אלא אבק רבית לית לן בה. מיהו גם בזה נראה לי שצריך שלא יתנו בכך מתחילה. ע"כ לשון הרב הלבוש:
והט"ז שם הרבה להשיב עליו וסיים דהיכא דפייסו הלוה פשיטא שאסור בכל גווני וישתקע הדבר ולא יאמר. הרי דאף דהרב הלבוש מיירי במשכ' דסורא ובדלא התנו אפי"ה השיגו יעו"ש:
הדרן לסברת הט"ז דס"ל דמשכנתא דסורא אף בהתנו אינו אלא אבק רבית כנז' וכן נראה מדברי הש"ך יעו"ש. אבל כולהו רבוותא שזכרנו לעיל סברי מרנן דבמש' דסורא אם התנו הוי ר"ק ועיין להר' עץ הדעת סימן קצ"ז שהעלה דמילתא דהוי פלוגתא דרבוותא אי הוי ר"ק או א"ר אין המוחזק יכול לומר קים לי כמ"ד דהוי א"ר ומוציאין ממנו בדיינים. ואף שהרב בסי' כ"ה ח"מ בכלל הקים לי אות ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח הביא מחלוקת בזה הר"י בתשו' הכריע ועיין להרב זרע אמת שאלה נ"ה חי"ד שאסף בזה להקת נביאים ראשונים ואחרוני אחרונים והעלה מאחר דבהא גופא פליגי אי מצי למימר קי"ל והיא ממונא דפתיך ביה אסורא לא מצי למימר קי"ל אליבא דכ"ע ע"ש וינעם לך:
וא"כ הוא ר"ק הוי וכבר בררנו מדברי הב"י דכיון דעשו אדעתא דהכי כהתנו דמי ול"ש חכר איהו ל"ש חכר אחר כמו שנתבאר ולא נמצא מקום פיטור להני משכונות דנהיגי להפקיע מהם איסור רבית. ואף לסב' הט"ז א"ר מיהא הוי ומה גם דהט"ז סב' לה מיהא דאף באפסקיה אחר ולא התנו בעינן דהחזיק המלוה במשכונה וכמ"ש סי' קס"ד סק"ב וסי' קע"ב סק"ז יעו"ש אלא דנראה דנעלם ממנו דברי הריט"א הובאו בשיטה מקובצת למציעא על דף ס"ח דכתב דאף דלא נחת המלוה לתוך המשכונה כלל היכא דאפסקיה אחר שרי ע"כ ודברי הריטב"א הביאם הרב בד"ה הביא דבריו הש"ך סי' קס"ד ס"ק ד':
מעתה יצא עתק פס"ד המובא בספר התקנות ונדקדק בדבריו וז"ל נשאול נשאלנו אנחנו אלה פה ב"ר חתומים על דבר המשכונות הנהוגות לעשות בנכסי יתומים במשכ' דסורא ובהעמדת שוכר המתחייב לפרוע ליתומים סך קצוב בכ"ח מה המנהג הזה ומה טעם יש בו ועל מה אדני ההיתר הטבעו בו מדברי הפוסקים ז"ל להציל מפח יקוש ולבטל ולהשבית לתא דרבית:
תשובה עם היות שבא בדברי השואל שהמשכונו' כונו' הנהוגות בנכסי יתומים הם כמשכנתא דסורא אנו לא ראינו מי שנהג כן רק המנהג הפשוט במדינה זו מימי עולם ושנים קדמוניות הוא שקונים מהלוה בק"ס איך קבל מנכסי היתומים סך כך וכך ומשכן ביד אפוט' היתומים קרקע פ' עד חדש ימים תוך החדש לא יפדה ואח"כ יפדה כל אימת שידרש ע"כ פנים ומשכנתא זו בנכוי פרוטה בכ"ח ולאו כדסורא ומעמיד שוכר כנז"ל

והיו מתעסקי' בזה אנשים גדולים בחכמה ומנין ולית מאן דחש לה עד זה היום כשנה וחצי שנתקבצנו לשאת ולתת בענייני תיקוני בקיעי עירנו וראינו כי פשה הנגע עד שגם בעלי בתים התירו דבר זה לעצמם להערים ולעשות משכונות בהעמדת שוכר המתחייב להם בשכירותם אלא שבעלי בתים היו עושים כמש' דסורא ובכן נשאנו ונתננו בדבר זה וראינו שגמ' ערוכה היא דלית הלכתא כחכירי נרשאי דהיינו שממשכן שדהו למלוה וחוזר וחוכרה הלוה עצמו. ונחלקו בזה הפוסקים ז"ל דלרש"י והרי"ף הוי ר"ק אבל הרמב"ם בפ"ה מה' מ"ול כתב דלא הוי אלא הערמת רבית ואפי' אבק ליכא והרא"ש כתב בכלל צ"א סימן ג' דלא הוי ר"ק אבל לכתחילה יש לאוסרו ועם היות שלא נתברר בדברי הרא"ש אי משום אבק נגע בה או משום הערמה לבר כהרמב"ם הדעת נוטה דמשום אבק נגע בה וכן הוזכר בלשון הב"י סי' קס"ד וכתב הב"י בסימן הנז' בשם תלמידי רשב"א דאי אפסקיה אחר שרי וסיים בבד"ה שכן קבל מרבו ה' ז"ל דאפי' לא נחית לה מלוה כלל שרי עוד כתב ב"י אהא דתלמידי רשב"א וז"ל מכאן משמע דס"ל לתלמידי רשב"א דלאו רבית קצוצה היא כי אפסקיה אחר הוה סגי לאפוקי מרן אבל אכתי א"ר הוי וכו' וסיים בבד"ה ומשכנתא דסורא אי אפסקיה אחר שרי לכ"ע א"כ זכינו לדין דהני משכו' דידן דעבידי בנכסי יתומים מישרא שרו. ל"מ להרמב"ם והרא"ש דס"ל דבשאר משכונו' כי הני דלאו בדסורא כי אחכרה ליה לדידיה לא הוי ר"ק אלא או הערמה או אבק והם ב' מעמודי הוראה והו"ל רבים לגבי הרי"ף ז"ל העמוד השלישי שרגיל מוהריק"א ז"ל לפסוק כתרי מנייהו דודאי לדידהו בנ"ד ליכא שום צד איסור דכיון דאפסקינהו אחר אפילו אבק ליכא כדכתב הב"י אהא דתלמידי רשב"א. אלא אפי' לרש"י ורי"ף דס"ל בשאר משכונות כי הני דכי אחכרה אחר לדידיה הוי ר"ק אפי"ה השתא דנהגינן לאפסוקינהו אחר אפקינהו מר"ק וליכא אלא אבק דשרי לכתחי' בנכסי יתמי כדאי' סי' ק"ס:

אכן במש' דסורא ואפסקיה אחר שהוא מה שנהגו הבעלי בתים לעשות כנז"ל מן הדין שרי לכ"ע דהא אפי' לרש"י וסיעתו דאמרו לעיל דהוי ר"ק כי לא אפסקיה אחר או א"ר כי אפסקיה לא אמרן אלא בשאר משכונות אבל מש' דסורא ואפסקיה אחר אפי' אבק ליכא וכדסיים בה בבד"ה הנז"ל דשרי לכ"ע. אמנם ראינו תקנה לקדמונינו נ"ן בשנת **שכל טוב** דשרו בה נרגא מחמת שעושי' קצבה לשכי' כפי סכום המעות אם רב ואם מעט ולכן גזרו שכל הממשכן קרקע לחבירו יטפל בו לדור בו או להשכירו בכדי דמיו יעו"ש ובכן הלכנו בעקבותיהם וגזרנו על הבע"ב לבל יתעסקו בזה עוד וכרוזא קרי בחיל בכל הכ"ך וגם הסופרים הזהדנום על ככה והרי הם מצווים ועומדים לבל יכתבו שטר בענין זה עוד לבעלי בתים. אמנם בנכסי יתומים לא גזרנו יען ראינו שגם קדמונינו ז"ל

אחר זמן התקנה נשארו נוהגים כן ומהם נמשך המנהג לדורנו זה והתעסקו בזה גדולים כנז"ל ואין פוצה פה ומצפצף:

אמנם עכ"פ ראינו לחדש בה דבר והוא דאע"ג דהבאנו לעיל דברי ריטב"א דכי אפסקיה אחר אפי' לא נחית לה מלוה כלל שרי. ראינו שהרט"ז שהוא אחרון כתב דדוקא כי החזיק בה מלוה הוא דשרי וא"כ נר' לכאורה דלדידיה הני משכונות דידן דעבדינן בנכסי יתומים שאין האפוט' מחזיק בהם אין להתיר:

אכן אחר העיון הדבר ברור שהפוסקים הנז' לא מיירו אלא בהלוהו על שדהו ולא קנו ממנו בק"ס שהוא ממשכנה לו ומטעם דאמרו בגמרא אימת קנייה דהדר אקנייה אבל בנד"ד שקונים מבעל הקרקע בק"ס שהוא ממשכנה ביד האפוטרופוס הרי האפוט' קניה בק"ס שהוא אחד מדרכי ההקנאה דקרקע נקנה בכסף ובשטר ובחזקה ובק"ס כדאיתא בח"מ סי' ק"ץ והו"ל כהחזיק בה. אכן לחזור הוא ולהקנותה לשוכר צוינו לסופרים שיקנו ג"כ מהאפוטרו' בק"ס שמשכיר הקרקע ההוא לשוכר דהשתא קנייה שוכר נמי בק"ס ואז יקנו מהשוכר בק"ס שהוא מתחייב לפרוע השכי' להאפוט' וגם בכח הקנין יחזור וישכירנו לבעל הקרקע להקנותו לו או יקנהו לו בחזקה אם הוא דר בו ויחזור בעל הקרקע ויתחייב לפרוע השכירות לשוכר ראשון זהו מה שנראה וחתומים הרבנים הגדולים כמוהר"ר וידאל הצרפתי זלה"ה וכמוהר"ר יהודה ן' עטר זלה"ה וכמוהר"ר שמואל הצרפתי זלה"ה ע"כ ואחר הרבנים הנז' נמשך הרב כמוהר"ר יוסף אלמאליח זלה"ה בספרו תקפו של יוסף שאלה ק' יעו"ש:

והנה הפס"ד הנזכר יש לי גמגומים עליו כבן המתחטא חדא במ"ש דסבר הרי"ף דחכירי נרשאי דהוי ר"ק הם ז"ל נמשכו אחר לשון הב"י רס"י קס"ד שכ' שם ז"ל משמע מדבריו דס"ל דלרש"י דין ר"ק ויוצאה בדיינים וכ"נ ממ"ש הנמק"י בשם הרשב"א וז"ל והא דכתב הרי"ף דר"ק אפשר שדעתו משום שכיון שחוזרי' הבעלי' וחוברי' ממנו אוגלאי מילתא דמעיקרא אדעתא דהכי עביד וכאלו הוי משום ההלואה והרי זה ר"ק עכ"ל וכ"כ הרשב"א בפי' בתשו' דלדעת רש"י ר"ק היא ע"ש. הדבר ברור דמ"ש והא דכתב הרי"ף דר"ק וכו' טעות סופר הוא וצ"ל במקום הרי"ף הרב וכן הוא בהדיא בנמק"י שהביא דברי רש"י וכתב עליו דברי הרשב"א שכתב דהא דכ' הרב ר"ק היא אפשר שדעתו וכו' ועל דברי רש"י קאי ולשונו שם כלשון שכתב הב"י משמו וכן מוכח מדברי הב"י דלהוכיח כוונת רש"י שרבית גמורה שכתב היינו קצוצה הביא דברי הנמק"י. אבל דברי הרי"ף הם כדברי הגמ' ואין מהם הוכחה וכ"כ הב"ח שמדברי הרי"ף אין הכרע. שוב מצאתי לשון הרשב"א שהביא הב"י משם הנמק"י בשיטה מקובצ' מציעא על דף ס"ח וכתוב

שם אפשר שדעת רש"י דכיון שחוזרים הבעלים וחוכרים ממנו איגלאי מילתא וכו' הרי שכ' בהדיא רש"י וכן הגיה הרב כהונת עולם בדברי הב"י הרב במקום הרי"ף. ואדרבא מצאתי הדבר ברור בתשו' הרי"ף והיא ל"ו נדפסה בתשו' הרמב"ם הנקרא פאר הדור סי' רכ"ד דס"ל דלא הוי אלא א"ר יעו"ש שכ' עמ"ש דחכירי נרשאי אם לא נתן לא יתן ש"מ דלא הוי אלא א"ר ודוק:

גם מ"ש דמש' דסורא ואפסקיה אחר שרי לכ"ע זה פשוט דהיינו דוקא כשלא התנו ואינו ממשכן אדעתא דהכי וכמו שבררנו למעלה באר היטב א"צ כפול. ומדברי השאלה שכתבו על דבר המשכונות הנהוגות ליעשות מנכסי יתו' במש' דסורא ובהעמדת שוכר משמע שעושים אדעתא דהכי:

גם מ"ש לאסור איסר על הבע"ב והניחו ההיתר ליתו' בדוקא וחששו גם ליתמי מהב' הט"ז דבעינן החזיק בה המלוה ואשכחו לה פתרי דלא דברו הפוסקים אלא היכא דלא קנו ממנו בק"ס שהוא ממשכנה לו ומטעמא דאמרו בגמ' אימת קניה דאהד אקנייה. זוהי חזות קשה שהיתה במקד"ש וז"ל הש"ס פרק איזהו נשך דף ס"ח אמר רבא לית הלכתא כחבירי נרשאי וכו' חכירי נרשאי דכתבי הכי משכן ליה פלנייא ארעיה לפלנייא והדר חכרה מניה אימת קנייה דאקנייה ניהליה. והאידנא דקא כתבי הכי משכן ליה פלנייא ארעיה לפלנייא קנינא מניה שהינא כמה עידנין והדר חכרה כדי שלא תנעול דלת בפני לווין שפיר דמי ולאו מלתא היא ע"כ הרי בהדייא שכתבו ולאו מילתא אף על האידנא דכתבי קנינא מניה ולית הלכתא אפי' היכא דכתב קנינא ועל זה דברו הפוסקים יעויין בדבריהם:

ומה גם דנעלם מזוהר עין הבדולח דברי הרא"ש והרשב"א הובאו דבריהם בשיטה מקובצת למציעא על דף ס"ח ז"ל אימת קנייה פירוש לאו אימת ממש קנייה קאמר דהא קרקע נקנה בכסף ובשטר וכיון שמשכנה לו וקבל כספו וכתב לו את השטר קנאה אלא כנגד הרואים קאמר כלומר הרואה אמר אימת קנאה זה וכו' עכ"ל הרשב"א. והרא"ש כתב אימת קנייה האי אימת לאו דוקא דכיון דמשכן לו השדה קנאה בתו' משכון בכסף או בשטר אלא כיון שלא קנאה להיותה שלו אלא בתורת משכון ושם הלוה נקרא על הקרקע החכירות שנותן למלוה בכל שנה נראית כרבית

באופן צריכין לי מלמד דברי הרבנים הנז' וכבר ביררנו דעתינו ונברר לקמן ואיני ח"ו תולה בהם הטעות חלילה אף שאין בזה חשש איסור וכמ"ש הרב חוט השני שאלה ב' שמותר לומר על אדם גדול שטעה שמין האנושי לא יחדל מן הטעות וכן הסכים הרב ספר הברית בהקדמתו. ויש להביא ראיה ע"ז מריש הוריות הורו ב"ד וכו' והתם בדבר

פשוט ועיין להתי"ט שם שכתב וז"ל אחר שהשלים מוסר הדיינים החל לבאר שגיאותם כי כל מי שיש בו בשר ודם א"א שלא טעה וכו' ע"ש. וכ"כ הרב באר עשק שאלה א' בשם הרמב"ם מ"מ אנן בדידן אין לנו פה לדבר כדברים האלה רק זה אומר מאחר דמצינו רובא דרבוותא הם החולקים כוותייהו נקטינן:

ומה גם דמה שנהיגי עתה הוא מנגד לתקנת הרבנים דהם אמרו בנכסי יתומים מיהא הוא דלא הלכו אחר תקנת הראשונים והצריכו קנין אף בנכסי יתומים להקנות האפוט' לשוכר מן הדין ובזמן הזה אף בנכסי בע"הב אינם מצריכים קנין:

פש גבן לבררי אם יש היתר להני משכונות מצד שכבר נהגו כן ואמרי' בזה מנהג עוקר הלכה. ולכאורה נראה דאמרי' בזה מנהג מבטל הלכה והוא ממ"ש הרב בעי חיי בחי"ד ס"סי קצ"ו משם הרדב"ז בתשו' ב"י ודעמיה המנהג הסוחרים בקאמביוס מביוס מבטל הלכה והגם דהיינו דסברי דהוא א"ר אבל בנ"ד לדעת מהר"מ וסייעתו הרי ד"ק מדאורייי' עכ"ז מנהג מבטל הלכה ע"ש. הרי שכתב דאפי' בר"ק מנהג מבטל הלכה ותשו' הרדב"ז הביאה בכנ"ג י"ד סי' קע"ג מ"מ אין זה מוכרח דהרי באותה תשובה סיים בדבריו וז"ל ומ"מ איני מחליט הדבר להתיר אם לא יסכימו בעלי הוראה הרי דאין ולאו רפיא בידיה. ומה גם דרבינו הגדול מוהר"ר חיד"א בספרו הנחמד עין זוכר מערכת המ' אות י"ט הביא דברי הרב בעי חיי וכתב עליהם וז"ל לפום ריהטא קשה ממ"ש הרדב"ז עצמו בתשו' דפוס ויניצייא סי' שנ"ט וממה שהביא הרדב"ז עצמו שם ח"א סי' ע"ג מדברי הריטב"א ורבותינו דבמנהג להקל אפי' ע"פי גדולים אין חוששין כל שנראה שיש בו צד אסור עש"ב. וכמ"ש הרפר"ח סי' תצ"ו במנהגי אסור ס"י דאף באסור דרבנן יש לבטל המנהג והביא דברי הריטב"א הנז' ע"ש וצריך ישוב וחפוש עכ"ל:

ומה שציין בתשו' הרדב"ז אין בידי דפוס ויניצייא. ובדפוס אשכנז שבידינו מצאתי הדבר מפורש בתשו' ח"ג סי' תרמ"ה וז"ל ולא נחוש למנהג כיון שהוא באסור שכ"כ הריטב"א ז"ל וז"ל אבל המנהג להקל לעולם אין חוששין לו ואפי' היה ע"פי גדולים שבעולם כל שנראה בו צד אסור לחכם בעל הוראה אשר יהיה בימים ההם שאין לנו אלא השופט שיהיה בימינו עכ"ל. וכלשון הזה כתב בשם הריטב"א משם הרא"ה ח"ד תשו' צ"ד ע"ש שדחה דברי הרב מהרי"קו שורש ט' ונ"ד. גם הרפר"ח דחה דברי מהרי"קו והוכיח שכל מנהג שיש קצת פקפוק ראוי לבטלו ובעלמא אמרי' אם הלכה רופפת בידך פוק חזי מה עמא דבר מכלל דאם אינה רופפת לא משגחינן במאי דעמא דבר יעו"ש:

ועלה בדעתי להשוות תשו' הרדב"ז דשאני שאר איסורי' מאיסור התלו בממון דבשאר אסורים מבטלין המנהג וכמ"ש בתשו' המודפסות. אבל אסורא דממונא מאחר דנהגו

אזלינן בתריה והו"ל בדין הפקר מדין הפקר ב"ד הפקר נגעו בה מאחר דנהגו כך לב ב"ד מתנה לאפקועי ממונא:

אלא דאכתי לא פלטי לן מחדא והיא תשו' הרדב"ז ח"ג תקי"א ז"ל ילמדנו רבינו מה שנהגו עתה להלוות מעות בריות קצוב בין ירויח בין לא ירויח בקבול אחריות הדרך על המלוה וכו' וכפי' מ"ש יו"ד נראה שהוא אסור וכן הכריע מהרי"קו בתשו' והחמיר בדבר ועתה נהוג קולא בדבר. יודיענו אם יש שורש למנהג או לא:

תשובה דע עלי המעשה ואין מנחם כי הראשוני' פתחו להו פתח כנקב מחט סדקית והמה עזרו לרעה ופתחו פתח כפתחו של אולם עד שבאו להתיר ר"ק וכו' ע"ש כל התשו' באורך ובסיום דבריו כתב וז"ל והוי יודע שהדברים שמותרים מדינא אלא שאסרו אותם משום הערמת רבית הם תלויים כפי הזמן וכפי המקום וכפי המנהג בזמן שהדור פריץ בענין הרבית ראוי לאסור להם כל דבר שדומה לרבית כדי שלא יערימו וכן במקום שהם בני תורה אין ראוי לאסור להם אלא מה שאסרו חכמים שהרי אינם מדמים מלתא למילתא ולא יבאו להתיר האסור. וכן אם נהגו היתר בדבר שאי' אסור מדינא אלא משום הערמת רבית לא תבטל מנהגם ומוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידין עכל"ה:

בעיניך תביט רלא התיר אלא בהערמת רבית הוא דלא מבטלין המנהג אבל בא"ר ראוי לבטל ולקעקע יסור המנהג ובודאי דהכי נקטינן דאי כמ"ש הרב בעי חיי דאפי' ברבית דאורייי' כתב הרדב"ז דאזלי בתר המנהג ודאי דלא נקטי' כהדרב"ז וראיה ממה שפסק מור"ם ח"מ סי' רפ"א ס"ד וז"ל אפי' במקום שנהגו שאין הבכור נוטל פי שנים אין לילך אחר המנהג שהוא נגד ד"ת מהרי"ק שורש ח' ובודאי דדמיין אהדדי ואין חילוק ביניהם כלל. הרי דגם מהרי"קו דמאלים כח המנהג בזה ביטלו כ"ש לסב' הרדב"ז ופר"ח דמגרעי כח המנהג וחלקו על מהרי"קו כמבואר לעיל ועיין להרב עץ הדעת שאלה קפ"ב שאף שעשה ישוב למה שנהגו להלוות מעות יתו' ברבית מ"מ דרש להם שהוא עון פלילי והיה דן כשבא שטר לפניו שלא גבו הרבית אף שנתפשט המנהג בכמה מדינות גדולות הרי דהרב עצמו לא סמך על הרדב"ז ע"ש:

וכ"כ הב"י סי' קע"ב משם בע"הת וז"ל כתב בע"הת בח"ב שמנהגם לאכול בנכייתא כדעת הראב"ד וכו' ויש לנו להניח הצבור לנהוג היתר בהלכה זו רופפת שהיא בידך ואין לה הכרע ע"כ קרי בחיל דדוקא הלכה רופפת דו"ק:

וכן מצאתי להרמב"ם פ"ז מה' מ"ול הלכה ה' וז"ל אע"פי שמשכנתא זו אסורה היא וא"ר אפשר שיהיה זה בטעות וכו' או דרך כל מי שחוטא ומשכן באותה מדינה הואיל וא"ר

הולכין אחד המנהג עכ"ל דוק דבר"ק אין הולכין אחר המנהג ואף בא"ר בדיעבד לא זז משם עד שנקרא חוטא:

וראה זה מצאתי בס' מטה אשר בלשונות רבי ירוחם סי' כ"ח דף קל"ה שכתב משם הרב שבות יעקב ח"ב סי' ו' וז"ל הא דאמרו מנהג עוקר הלכה דוקא מנהג שהוזכר בש"ס שהיו נוהגים כן מקודם שנקבע הלכה זו בש"ס שייך לומר מנהג עוקר הלכה כיון שהמנהג קדום וכבר נהגו כן אין לעקור המנהג מפני הלכה שנקבעה משא"כ בדבר שכבר נקבעה הלכה בש"ס בודאי אין כח ביד שום אדם לבטל ולשנות המנהג נגד ההלכה. רק מצאנו אם הלכה רופפת בידך הלך אחר המנהג עכ"ל. ועיין להרב פר"ח מ"א ח"ב שאלה ס"ז ובג"ור ח' א"ה סי' כ"א. ועיין תשו' מהר"י דיליאון בסוף ספר שבעה עינים שהביא תשו' הרא"ש ז"ל שכתב במקום שהלכה רופפת בידך פי' אם רפיון בהלכה שאין בירור כמי נפסקה ההלכה הלך אחר המנהג ויש לתלות שנראה לגדולים שנהגו המנהג שהלכה כן עכ"ל הרא"ש יעו"ש באותו פסק ותרוה צמאונך. ובפסק הסמוך לו למהר"א ן' בולאט ואף שהרב מהר"י ן' זייאן לחלק יצא דהיכא שיש להם ע"מ שיסמוכו סמכינן אמנהג אף דזולת המנהג ראוי לפסוק להפך וחלק על הרבנים הנז' מ"מ ה"מ היכא דליכא אסורא ע"ש:

באופן גם מצד המנהג לא מצינו חוט של עכביש לישען עליו כ"ז אם היה המנהג נהוג אבל זאת לא היתה ולא נבראת דלא נזכר בדברי הראשונים הנז' ואשר נזכר להלן אלא בנכסי יתו' וזה המנהג מקרוב נתפשט ואין תרעומות על רבני הדור שאין דורם וכו'. וגם הרב הגדול מהר"ר ישועה אביטבול זלה"ה שהוא קרוב לזמן הזה לא היה זה בימיו אלא בנכסי יתו' ואף עליהם קרא ערער כמ"ש בפס"ד הלא הוא כמוס עמדי בכתב ידי הקדש וחותם ידו הטהור וז"ל על מאי דנהוג עלמא משכו' ושכי' בנכסי יתו' אנו מצטערים אפי' בהיות המשכו' קיימת על מי יחולו השכירות משום דאיכא תיוהא רבתי דמעיקרא קוצבין צ לכל מתקאל לפי ערך המעות וכמו שקרא תגר ע"ז הרב הגדול מוהר"ר יהודה ן' עטר זלה"ה בכתוב אצלי באורך בכתבו וחותמו הקדוש עכל"ה. וסיום דבריו והחי יתן אל לבו שלא ירד ממון ישראל לטמון אלא בעון הנשך אי לזאת יחרד לבב אנוש ויתר ממקומו דכל המתעסק ומסייע במקום דאיכא לתא דרבית אינו עומד בת"ה ומי לא ייראו ולא ייחת שלא לאבד חיי עולם בשביל חיי שעה ולמוכיחים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב וחתום הרב הנז'. (ודברי הרב מוהריב"ע אעתקם לקמן בע"ה) הרואה יראה כמה נצטער אותו צדיק על עסק ביש דרביתא. ומה גם דמש' אם נוהגת בבתים או דוקא בשדות

היא גופה במחלוקת שנויה כמבואר סי' קע"ב בב"י והבו דלא לוסיף וכו' ועיין להרב מהר"ר אייזק שטיין בביאורו לסמ"ג הלכות רבית דהמחלוקת היא גם במש' דסורא ע"ש:

עוד בה אנא דאמינא מילתא דמסתברא דנדון כונות דידן הם כחוכא ואיטלולא דגדר משר"ס הוא כמ"ש מרן בסי' קע"ב ס"א וז"ל אם היא במשר"ס דהיינו שממשכנה לו לשנים ידועות וכותב במשא"ת אדב"ך אפי' מרחיב הזמן הרבה שאין מגיע לכל שנה אלא דבר מועט כגון שהלוהו מנה והתנה עמו שאחר י' שנים תחזור קרקע זו לבעליו חנם והיה שכר אותו קרקע שוה אלף דינרים בכל שנה מותר שאין זה אלא כמי ששכר בפחות עכ"ל. ובהני משכונות מלוה לו למשל מאה מתקאלים היא לערך אלף שנה לפי שיעור איסר בכ"ח. וא"כ היאך הם השנים ידועות שמשכנה בידו בהם וכאשר יושלמו תפוק בלא כסף והלא לא נשאר בעולם שיעור שנים אלו. א"ל שנאמר שאין מאמינים דשית אלפי שני הוי עלמא או שנאמר שאינה חוזרת לבעלה לעולם בלא פדיון ואין זה מש' דסורא ודי בצער זה מאחר דדשו בו ועליו אין להוסיף:

וראה זה חדש מצאתי תשו' רבי' הגדול מהר"י ן' מיגאש ז"ל הלא היא כתובה בתשו' הרמב"ם הנקרא פאר הדור שאלה רי"א וז"ל על מה ששאלתם מי שנתן ביתו במשכו' אצל אחר על ממון שלקח ממנו במנהג המשכו' בנכייתא אם יכול הוא לדור בבית ויעלה השכי' מרי שנה בשנה לבעל הממון או לא. הנה כאשר מצאנו בתלמוד בענין זה נראה שהוא אסור שנראה שנותן שכי' זה על הממון מאחר שבעל הממון אינו צריך בית זה לעצמו ושוכר אותה לאחרים עכל"ה. הרי דהרב קרי בחיל דאם אינו צריך לעצמו אלא לשוכרה לאחרים אסור. קרוב בעיני דהרב ב"י לא ראה תשובה זו כי לא נדפס פאר הדור אלא זה ימים איך שיהיה אפ' נימא דרבו החולקים ע"ז עד מתי נוסיף קולות וקולי קולות בדבר שגאוני עולם מחמירים ביותר:

באופן שלא מצאתי שום היתר בעין המשכונות הנהוגות בינינו ועל חכמי ישראל לברר האמת וכאשר יורו כן יקום וצייי"מ ע"כ נמ"ך וחתום ע"ז החכם השלם והכולל הדיין המצויין כמה"ר וידאל הצרפתי נר"ו:

תשובה ראיתי את כל הכא כתוב בספר מה שהעמיק הרחיב ידידינו החכם הפוסק נר"ו ופלפל בחכמה בדברי הפוסקי' ראשוני' ואחרונים בענין המשכונות לא הניח זוית ופנה וזו הלכה העלה שהמשכונות הנהוגות בינינו לא מצא להם היתר ורצה לעמוד על דעתי קל"ה כמות שהיא בענין זה. והגם שדיני המשכונות סעיפיהן ופארותיהן עצמו מספר וקצרה ידיעתנו מהכיל דבר זה. ומה גם מקרי הזמן וטרדותיו שלא נתנוני השב רוחי

עכ"ז לאהבת החכם הפוסק נר"ו ומה גם להיות הדבר נוגע לאסור דחקתי עצמי להתבונן בענין זה כפי מה שתשיג ידי יד כהה וה' אלהים יעזור לי לבל נכשל בדבר הלכה כי"ר:
תחלה צריכים אנו לבאר סברות הפוסקי' שהביא מרן בב"י בסי' קס"ד בדין חכירי נרשאי שכתב שם וז"ל וכתב הרמב"ם פ"ה שאינו אלא הערמת רבית. וכתב הה"מ שכן דעת הרמב"ן והרשב"א אבל רש"י פירש שהוא רבית גמורה כלומר דאיגלאי מלתא למפרע שעל דעת כן הלוהו וכו' וכ"נ ממ"ש בנמק"י בשם הרשב"א וז"ל והא דכתב הרב דר"ק הוא אפשר שדעתו הוא משום דכיון דחוזרי' הבעלים וחוכרי' ממנו איגלאי מילתא דמעיקרא אדעתא דהכי עבד וכאלו הוי משום הלואה והרי זה ר"ק עכ"ל. וכ"כ הרשב"א בפי' בתשו' דלדעת רש"י ר"ק הוא וכו' ע"כ. מבואר מזה דלדעת רש"י כשחזר המלוה והשכירה ללוה אף שלא התנה עמו ע"מ שישכירנו לו אפי"ה הוי ר"ק דאיגלאי מילתא למפרע דאדעתא דהכי עבר וכאלו הוי בשביל ההלואה:
כתב עוד מרן וז"ל וכתבו תלמידי הרשב"א מיהו אם בא אחר לחוכרה מהמלוה יכול לוה לחוכרה מניה דכיון דאפקיה אחר שרי עכ"ל. כלומר דכיון שחכרה אחר תו לא מוכחא מילתא דאדעת' דהכי אוזפיה ע"כ. וכתב שם בבד"ה וז"ל וכ"כ הריטב"א וסיים בה ואפי' לא נחת המלוה לתוך המשכונה כלל וכן קבלתי ממורי הרב עכ"ל וכתב בב"י וז"ל מכאן משמע דס"ל לתלמידי הרשב"א דלאו ר"ק היא דאי הוה ס"ל דהווייא ר"ק וכדמשמע מדברי בע"הת לדעת רש"י אי אפסקיה אחר הוה סגי לאפוקי מר"ק אבל אכתי אב"דב הוי ע"כ. נמצא דלדעת תלמידי הרשב"א כשהשכירה ללוה הוי אב"ר דס"ל דחכירי נרשאי דאסרו בגמ' אינו אלא א"ר ובאפסקיה אחר נחתינן דרגא ושרי אף דלא נחת המלוה למשכונה כמ"ש מרן בבד"ה ומה שאסרו בגמ' חכירי נרשאי אף ששהתה ביד המלוה היינו היכא דלא אפסקי' אחר ומדכתבו תלמידי רשב"א טעם ההיתר באפסקי' אחר משום דלא מוכחא מילתא דאדעת' דהכי אוזפיה מוכח שאם התנה ע"מ שישכירנו לו אף דאפסקיה אחר אסור:
כתב עוד מרן ז"ל ובסי' קע"ב כתב רבינו בשם הרמ"ה דאבר"ב הוי וה"מ דלא אתני בהדיה מעיקרא כי משכן גביה אדעתא דלהדר וחכר לה מניה או אגר לה מניה בכ"ו אבל אי אתני בהדיה מעיקרא ר"ק היא ויוצאה בדיינים לא שנא אתני בהדיה דחכר לה איהו מניה ל"ש חכר ליה אחר היכא דמחייב לשוכר או לחוכר למפרע מאי דפרע למלוה בדיליה ע"כ ונראה מדבריו שם דלהרא"ש אפי' בכה"ג לא הוי אלא אב"רב עכ"ל מרן למדנו מזה דלדעת הרמ"ה היכא דלא אתני בשעת המשכונה ע"מ שישכירנו לו אם השכירו לו אחר כך לא הוי אלא א"ד ובזה פליג ארש"י דלרש"י אף שלא התנה בשעת

המש' אעפ"ך כשחזר והשכירה לו איגלאי מילתא למפרע דאדעת' דהכי אוזפיה והוי ר"ק כמש"ל וא"כ לפ"ז היכא דלא התנה ואפסקיה אחר לרש"י הוי א"ר ולהרמ"ה מותר דנחתינן חד דרגא כמ"ש מרן בסברת תלמידי רשב"א ומ"ש הרמ"ה ל"ש אתני בהדיה וכו' ל"ש חכר ליה אחר וכו' ר"ל דל"ש שהתנה הלוה עם המלוה שלא ישכירנו אלא לו ל"ש אתני בהדיה לשוכרה לאחר והוא ישלם לאחר מה שאחר פורע למלוה אפי"ה הוי ר"ק דאם איתא דהרמ"ה מיירי אף שלא התנה עמו כלל אלא שמשכנה סתמא ואח"ך שכרה ממנו אחר דאמרי' דאיגלאי מילתא למפרע דאדעת' דהכי אוזפיה והוי ר"ק הרי כתב בתחילה דהיכא דלא התנה אף אם השכירה אח"כ ללוה עצמו אי' אלא א"ר וא"כ היכא דאפסקיה אחר נחתינן דרגא ויהיה מותר אלא ודאי דמ"ש ל"ש חכר אחר מיירי בהתנה דכיון דהתנה ליכא לפלוגי בין אפסקי' אחר או לא ולעולם הוי ר"ק דמוכח' מילתא דעל דעת כן הלוהו. ובחלוקה זו פליג הרא"ש וס"ל דאפי' התנה הלוה עם המלוה בשעת המשכונה שלא ישכירנה אלא לו לא הוי אלא אב"רב ולא הוי ר"ק אא"כ התנה עמו ואמ"ל בשכר מעותיך כמ"ש מרן בב"י לדעת הרא"ש בסי' קע"ב יעו"ש:

וכן פירש דברי הרמ"ה הרב"ח שם וז"ל נראה דרבינו הכי קאמר דמדברי הרא"ש מבואר דבכל ענין לא הוי ר"ק אפי' אתני הלוה בפי' בהדי המלוה בשעת המש' שלא ישכיר הבית לשום אדם אלא לו והוא ישלם השכי' כ"וכ דאין בזה אסור אא"כ פי' לו רבית על ההלואה דהיינו שאמ"ל הלויני מאה דינרים על הבית שאדור בו כל ימי משך המשכונה ואתן לך עשרים דינרים לשנה. אבל להרמ"ה אפי' לא פסק לו רבית על ההלואה אלא משכן לו בית סתם והמלוה יאכל פירות דירה בנכייתא והתנה עם המלוה בשעת המש' שלא ישכיר הבית לשום אדם אלא לו והוא ישלם שכי' כ"וכ וכו' גם זה ר"ק היא ל"ש אתני לוה בהדי מלוה ל"ש אתני בהדי אחר לשוכרה מן המלוה והוא ישלם לאחר מה שהאחר נותן למלוה וכו' ע"כ:

גם הרב ט"ז בסי' קע"ב ס"ק ז' כ' וז"ל ומסקנת הטור כאן בדעת הרמ"ה דבשאר משכונות הוי ר"ק אם התנה בשעת המש' וכו' ואפי' אם שכרו לאחר ואותו אחר השכירו ללוה כל שהיה כן תנאי בתחי' שיהיה כן ולא כהרא"ש דס"ל דלא הוי ר"ק גם בתנאי אלא צריך שיאמר בשכר המתנת מעותיך אני אחזור ואשכור ממך אלא כל שהוזכר כן תחילה שיהיה אח"ך חיוב עליו להחזיר ולהשכירו לו הוי ר"ק וכו' ע"כ. נמצא לפ"ז דהיכא דלא התנה עמו ע"מ שישכירנה לו שוים הרא"ש והרמ"ה דלא הוי אלא א"ר:

כתב עוד מרן שם וז"ל וכתב הריב"ש וז"ל כתב הרמב"ן דחכירי נרשאי אפי' במ"ש דסורא אסור ופירש"י דחכירי נרשאי והוי ר"ק והרמב"ם וכל האחרונים הסכימו דחכירי נרשאי

לאו ר"ק היא אלא הערמת רבית ויש מהם מי שאמר דמש' דסורא היא שכירות ויכול להחכיר ללוה עצמו ושרי אפי' לכתחילה עכ"ל. ולענין הלכה נקטינן דחכירי נרשאי אפילו במשד"ס אסור מדרבנן וכו' עכ"ל מרן. ובתשו סימן קי"ב כ' מרן דהריב"ש בתשו' סי' יו"ד כ' שכל האחרונים הסכימו כסב' הרמב"ם דחכירי נרשאי אי' אלא הערמת רבית ושנראה מדבריו שרוב האחרונים מסכימים להתיר חכירי נרשאי במש' דסורא יעו"ש. וכ' שם בבד"ה וז"ל ומיהו אם אדם אחר חכרה מהמלוה יכול לוה לחוכרה ממנו לד"ה כיון שהיא משד"ס עכ"ל. יצא לנו מדברי הריב"ש ז"ל דלהרמב"ן חכירי נרשאי אפי' במש' דסורא אסור ור"ל אסור מדרבנן דהיינו א"ר ולרש"י הוי ר"ק ולהרמב"ם וכל האחרונים לא הוי אלא הערמת רבית וליש מי שאומר חכירי נרשאי אינו כמשד"ס כלל ויכול להחכירו אפי' ללוה עצמו אלא דלפ"ז יקשה לן מ"ש מרן שם בבד"ה דמשד"ס היכא דאפסקיה אחר שרי לד"ה דמשמע אפי' לדעת רש"י וכיון דלדעת רש"י היכא דלא אפסקיה אחר הוי ר"ק א"כ היכא דאפסקיה אחר תסגי לן לשווייי. א"ר דחות דרגא כמש"ל ומה הלשון אומרת דשרי לד"ה:

ונראה לישב זה ע"פ מ"ש הריב"ש ז"ל באותה תשובה וז"ל ולא עוד אלא אף אם אין המוכר יכול לסלקו אלא שמוכר לו המס ההוא על ביתו לעולם אפשר לומר דהוי ר"ק כיון שזה נתן מנה וברוב השנים יקבל מיד הלוה יותר ממה שנתן וזה בקציצה שקצצו בשעת מתן מעות ואע"פי שזה כמכר עולמית הוא שמוכר לו פי' ביתו בכדי שמנה דינרים או עשרה לשנה והו"ל כמש' דסורא דשריא לכ"ע וכו'. מ"מ זהו אם היה הקונה עצמו דר בבית ההוא או אם היה משכירו לאחרים אבל למוכר עצמו הו"ל כחכירי נרשאי וכו' וכתב הרמב"ן ז"ל דחכירי נרשאי אפי' במש' דסורא אסור ופירש"י ז"ל שהוא רבית גמורה כיון שמיד הלוה עצמו בא לו והוא דבר קצוב בלי טורח ואף אם תלקה לא יפסיד מחכירתו כלום ואע"פי שהרמב"ם ז"ל ורוב הגאונים ז"ל הסכימו דחכירי נרשאי לאו ר"ק הוא אלא הערמ' רבית וכו' עכ"ז יש לומר דבנד"ז הוי ר"ק דהתם מתחי' עשו מש' מותרת אי במש' בנכייתא אי במשכנ' דסורא ואח"כ חוכרה הלוה מן המלוה אבל בנדון זה שתחי' התנאי הוא שזה מוכר לו במנה לעשות לו חק או מס וכו' ר"ק והלואה גמורה היא אלא ששנו אותה בלשון עבר וכו' ע"כ. מבואר מדבריו דטעמו של רש"י דמשוי ליה ר"ק היינו משום שהוא דבר קצוב בלא טורח ואף אם תלקה לא יפסיד מחכירתו כלום והן הנה הדברים שפירש"י בהדיא בגמרא אבל כשהמלוה מקבל עליו שאם תלקה לא יטול כלום מחכירתו אף רש"י ז"ל יודה דאין כאן רב"ק וזהו ההיתר של משכנתא דסורא כמ"ש מרן בב"י סימן קע"ב שהביא דברי הה"מ שכתב דלדעת הרמב"ן טעם ההיתר של

מש' דסורא הוא מפני שאין אחריות המלוה על הלוה ואם שטפה נהר אין המלוה נוטל כלום יעו"ש. ואם כן לפי זה לדעת רש"י במד"ס שיהיה בדרך זה דאם שטפה נהר אינו נוטל כלום א"כ כשחזר והשכירה ללוה דיינו לשווייה אב"רב ובאפסקיה אחר מותר אף לדעת רש"י ומ"ש הריב"ש ז"ל ופירש"י שהוא רבית גמורה היינו כשיהיה באופן שאין המלוה מפסיד דבר מחכירתו כמו שסיים בדבריו דאף אם תלקה לא יפסיד מחכירתו כלום דבאופן זה אין לחלק בין מש' דסורא למש' אחרת ולזה הביא הר' ראיה מדברי רש"י לנדון שלו לומר שהוא רב"ק כמבואר שם אבל אה"נ דהיכא שאין הלוה מקבל עליו אחריו' נפילה ושריפה והוא לאחריו' המלוה שהוא קרוב לשכר ולהפסד אינו כ"א אב"ר לדעת רש"י וא"כ באפסקיה אחר מותר ובזה יבאו דברי מרן בבד"ה ע"ן דבמשכנתא דסורא באפסקיה אחר מותר לד"ה אף לדעת רש"י אחר דסבר מרן דאין היתר במש"דס רק אם יקבל המלוה אחריות נפילה ושריפה כמ"ש מרן ומור"ם בסי' קע"ב דההיתר הוא שאין הלוה מקבל אחריות על שאר נכסיו יעו"ש:

אחרי כותבי בחפש'י בדברי האחרונים מצאתי לרב אחרון בספרו הנקרא מטה שמעון בח"מ ח"ג ובסוף הספר חבר ש"ות קראו מירא דכייא וראיתי שם בסי' י"ב שנש"ו בענין זה של המש' ובתוך דבריו שם הקשה קושיא זו דאיך אנו יכולים לומר דבמש"דס באפסקיה אחר מותר לד"ה והלא לדעת רש"י בדאפסקיה אחר נחות דרגא ויהיה אב"ר וכתב וז"ל אכן נראה דלרש"י דחכירי נרשאי הוי דב"ק. במש"דס נחות דרגא והוי אב"ר הלכך ממלוה ללוה אסור אבל היכא דאפסקיה אחר שרי וכמ"ש הט"ז וכן כתב מרן בבד"ה עמ"ש הב"י דחכירי נרשאי במשכנ' דסורא כיון דגדולים אוסרים אין להקל כתב שם דאם אדם אחר חכרה מהמלוה יכול לוה לחוכרה ממנו לר"ה כיון דהיא מש"דס ע"כ. והיינו ודאי אפי' אליבא דרש"י דס"ל דהוי א"ר למה לי טעמא דכיון שהיא מש' דסורא הא אליבא דידהו אפילו בחכירי נרשאי נמי כיון דהוי א"ר כל דאפסקיה אחר חות דרגא ושרי וכמ"ש מרן לעיל גבי תלמידי הרשב"א אלא מוכרח דהשתא אשמועי' דבכ"הג דהוי מש"דם אי אפסקיה אחר שרי וה"ט משום דבכ"הג לרש"י ז"ל לא הוי אלא א"ר היכא דלא אפסקיה אחר משום הכי היכא דאפסקיה שרי עכ"ל. הרי מבואר דאף לסב' רש"י חכירי נרשאי במשד"ס אינו אלא א"ר ומוכרחים אנו לומר דטעמא הוי כיון שהוא קרוב לשכר ולהפסד כמ"ש:

ועל מה שהוקשה לו להחכם הפוסק נר"ו בשתי התשובות של הרשב"א דנראה דסתראי נינהו דמהתשו' שהביא מרן בב"י סי' אס"ד בראובן שלוה ב' ליטרין משמעון וכו' מוכח דס"ל דחכירי נרשאי היינו במש' בנכייתא ואינו אסור אלא מדרבנן כמש' בדבריו מפני

שנראה כנוטל שכר מעותיו. ובתשובה שהביא מרן בסי' קע"ב כתב דחכירי נרשאי שאי' אלא רבית דרבנן ה"ד במש' דסורא. עוד תגדל התימה ממה שמצינו בתשו' אחרת של הרשב"א ח"ג סי' מ"ג שכתב וז"ל מ"מ מסתברא דכל בנכייתא בין באתרא דלא מסלקי בין באתרא דמסלקי שרי פריכנא דעביד עובדא בנפשיה ואכיל ואפי' באתרא דמסלקי דמשדה אחוזה גמיר וכו' וזו א"א לפרשה במש"דס. ועוד דאמרינן לקמן לית הלכתא כחכירי כרשאי וההיא ודאי לאו במש"דס דמש"דס מכירת פירות גמורה היא ואפילו חכיר לה מארי ארעא ש"ד דלא מחזי כלל כרבית אלא חכירי נרשאי משכנתא בעלמא היא ומארי ארעא בלחוד הוא דאסיר הא איהו אם אחכיר לה לאחריני ש"ד וכו' ע"כ. הרי מבואר בדבריו דהכירי נרשאי אינו אלא במש' דעלמא דלאו דסורא אבל מש' דסורא אין בה אסור כלל אפי' לחוכרה לבעל השדה והיינו כאותה תשובה שהביא מרן בסי' קס"ד וכ"כ ג"כ בתשו' אחרת ח"ה סי' קס"ה שכ' וז"ל שהממשכן בית לחבירו בנכייתא אע"פי שהוא מותר לפי דעת קצת גדולי ישראל אעפ"ך אסור המלוה להשכירה ללוה מפני דנראה כנוטל שכר מעותיו מן הלוה וזו היא חכירי נרשאי שאסרו בפ' איזהו נשך וכו'. נמצא עכשיו שכל שהממון מתרבה מיד הלוה ליד המלוה אסור מדרבנן אע"פי שאין כאן לא ר"ק ולא א"ר אלא משום מראית העין וכו' ע"כ. הרי מבואר בדבריו דחכירי נרשאי אינו כ"א במש' בנכייתא ואין בו כ"א הערמת רבית בלבד אבל בדסורא אין בו צד אסור כלל אפילו להשכירה ללוה כמ"ש בתשו' דח"ג וא"כ לפ"ז אותה תשו' של הרשב"א שהביא מרן בסי' קע"ב בראובן שמשכן כרם לשמעון וכו' שכתב בה שלא אמרו בחבירי נרשאי שלא יהא אלא רבית דרבנן אלא דוקא במש' דסורא קשה להולמה:

ונראה לישב כל זה כשנדקדק באותו נדון של תשו' הכרם שכתוב בו ע"מ שיהיה הכרם תחת יד ראובן הממשכן כמו שהיה ובתנאי שיתן בפריו מאתים דינרים לשמעון האפוטרו' ויהיה הקרן קיים ליפרע לזמן המשכו' וע"ז כתב הרב מסתברא דבעינן זה שהיא משכו' סתם לכ"ע ר"ק היא דר"ל דבעינן זה שהיא משכון בעלמא על ההלואה ואינו בנכייתא שהרי התנה שהקרן יהיה קיים לכ"ע ר"ק היא אחר שאי' מנכה לו שום דבר מהקרן ואין כאן כ"א הלואה על המשכון וא"כ כל הפירות שנותן הלוה למלוה ר"ק היא. ומ"ש הרב וז"ל שלא אמרו בחכירי נרשאי שלא יהא אלא רבית דרבנן אלא דוקא במש' דסורא וכו' בענין זה הוא שאפשר לומר שאי' אלא בא"ר ע"כ ר"ל כשיהיה באותו נדון שהתנה שיהיה הקרקע תחת יד הלוה וישלם לו הפירות אחר הנכוי אף שכותב לו במשלם שנייא אלין תפוק ארעא דא בלא כסף הוי רבית דרבנן אחר שלא החזיק המלוה במשכו' והתנה הלוה שיהיה הקרקע תחת ידו. תדע שהרי עמ"ש מרן בסי' קס"ד ויש

מי שמתיר לעשות כן במשר"ס וסיים שם מור"ם בהגה ובלבד שלא התנה מתחי' על כך וגם שכבר החזיק המלוה בשדה הא בלא"ה לכ"ע אסור רשם המרשים ב"י בסי' קע"ב בשם תשו' רשב"א והיינו תשו' הכרם שהביא שם כמ"ש אבל אה"נ במשד"ס אם החזיק בה המלוה ולא התנה שישכירנה ללוה יכול להשכירה לו וכמ"ש בתשו' דח"ב דאפי' חכיר לה מארי ארעא ש"ד ומוכרחים אנו לומר דמיירי היכא דלא התנה וגם החזיק בה המלוה. באופן דלדעת הרשב"א ז"ל משד"ס לית בה משום חכירי נרשאי ויכול לחזור ולהשכירה ללוה וחכירי נרשאי אינו אלא במש' בנכייתא ואינו אסור אלא מדרבנן כדמו' מתשו' דח"ה ואם היא מש' סתם בלא נכייתא הוי ר"ק כמ"ש בתשו' הכרם. ומ"ש מרן בסי' קע"ב בבד"ה וז"ל א"ח כתב הרשב"א בתשו' ראובן משכן ביתו לשמעון באתרא דלא מסלקי והשכירו שמעון ללוי בדינר לחרש ולוי השכיר לראובן ואמ"ל שיתן השכירות לשמעון ה"ז אסור וי"א שהוא ר"ק ומגדולי המורים אמרו שאינו אלא א"ר והראשון עיקר עכ"ל. מוכרחים אנו לומר דמיירי במש' סתם בלא נכייתא שמשכנה בידו לזמן פ' ובתוך הזמן לא יפדה כמ"ש בדבריו באתרא דלא מסלקי ומאי דפליגי בזה אי הוי ר"ק או א"ר היינו כיון דאפסקיה אחר משא"ך בתשו' הכרם דלא אפסקיה אחר כתב דלכ"ע ר"ק היא כמש"ל. ואם איתא דמש' זו מיידי בנכייתא תקשה לן התשו' דח"ג שכתב להדייא ומארי ארעא בלחוד הוא דאסיר הא איהו אם אחכיר ליה לאחריני ש"ד א"ל שנאמר דהכא מיירי במש' בלא ץ נכייתא:

ועל מ"ש החכם הפוסק נר"ו שהביא דברי הרמ"ה שבטור סי' קע"ב ומ"ש מרן ג"י שם בדבריו וכ' ע"ז וז"ל מבואר דהיכא דמשכנה אדעתא שישאר דר ויעלה שכי' כ"וכ אפי' לא התנו בהדייא כהתנו בהדיא דמי ואפי' אפסקיה אחר הוי ר"ק וכו' ע"כ. דבר זה א"א לאומרו דסבר הרמ"ה דאף שלא התנה ע"מ שישכירנה לו דהוי ר"ק שהרי מרן בב"י בסי' קס"ד ובסי' קע"ב ביאר בדבריו דלדעת הרמ"ה לא הוי ר"ק אלא דוקא כשהתנה בתחי' ע"מ שישכירנה לו שבסימן קס"ד כ' וז"ל ובסי' קע"ב כ' רבינו בשם הרמ"ה דא"ר הוי וה"מ דלא אתני בהדיה מעיקרא כי משכן גביה אדעתא דליהדר וחבר לה מניה וכו' אבל אי אתני בהדיה מעיקרא ר"ק היא וכו' ע"כ. הרי מבו' בדבריו דלא הוי ר"ק אלא ע"י תנאי שהתנה עמו אדעתא שישכירנה לו. ועל זה סיים מרן וכתב ונראה מדבריו שם דלהרא"ש אפי' בכ"הג לא הוי אלא א"ר ע"כ. ובסי' קע"ב עמ"ש רבינו הטור על מה שנוהגים האידנא וכו' כתב א"א הרא"ש בתשו' אנו אוסרו אבל ר"ק לא הוי ביון שלא פסק לו רבית על ההלואה וכו'. ומדברי הרמ"ה יראה שהוא ר"ק וכו'. כ' מרן ע"ז וז"ל באמת שאין מדברי הרמ"ה סתירה גמורה לדברי הרא"ש שהרי גם הוא ז"ל כתב דלא הוי

ר"ק כיון שלא פסק לו רבית על ההלואה כלומר שלא התנה עמו כן על ההלואה וכו'. אף בפי' הנראה מדברי רבינו מנהגם היה להתנות כן בשעת ההלואה ואפי"ה השיב הרא"ש דכיון שלא פסק עמו על ההלואה רבית ממש. לא הוי ר"ק כלומר שלא אמ"ל בשכר המתנת מעותיך אני אשכור החצר בכו"כ לחדש אלא אמ"ל סתם אני אשכור הבית ממך בכ"וך לא הוי ר"ק ומדברי הרמ"ה שכתב וה"מ דלא אתני בהדיא וכו' דהא ודאי במתנה עמו. ואומר בשכר מעותיך אחברנה ממך בכך וכך לא אצטריך להרמ"ה לאשמועינן דהוי ר"ק אלא כשנותן לו מעות סתם אדעתא דהכי ואומר לו אח"ך אני אחברנה ממך בכ"וך הוא דאצטריך לאשמועינן דהוי ר"ק משום דכיון דאדעתא דהכי הלוה הו"ל כאלו התנו בהדייא וכו' ע"כ. נמצא לפ"ז דכשאמר לו בשכר מעותיך אני אחכרנה ממך שוין הרמ"ה והרא"ש דהוי ר"ק ומאי דפליגי הוא כשנותן לו מעות סתם אדעתא דהכי דהיינו אדעתא דשכר המעות ובמה יודע איפה דאדעתא דהכי עשה המשכו'. כשאומר לו בשעת המשכו' אח"ך אני אחכרנה ממך בזה אצטריך הרמ"ה לאשמועינן דהוי ר"ק אף שלא אמ"ל בשכר המתנת מעותיך ודלא כהר"אש דס"ל דאף שאמ"ל ע"מ שישכירנו לו כיון שלא אמ"ל בפי' בשכר המתנת מעותיך לא הוי אלא א"ר וכמו שפי' הרב ב"ח והרב ט"ז כמש"ל אבל לעולם לדעת הרמ"ה לא הוי ר"ק אלא דוקא כשאמ"ל בשעת המכו' אני אשכרנה ממך אבל אם לא אמ"ל כן לא הוי אלא א"ר. וכן מוכח באותה תשובה של הרדב"ז שהביא החכם הפוסק נר"ו שכתב וז"ל אבל התנה כן בשעת המשכונה רבית גמורה לכ"ע וכ"כ הטור בשם הרמ"ה ע"כ:

ומה שהביא החכם הפוסק ק נר"ו מאותה תשובה של אורח לצדיק שהביא תשו' הר"ן ודברי הרב גדולי תרומה וכו' ומסיק וכתב שמעינן מכל הני אשלי רברבי בפשיטות דכשהתנה בתחילה לכ"ע הוי ר"ק ומחלוקתם הוי כשמשכנה בלי תנאי ואח"ך חכרה מניה וכו'. אמת נכון הדבר שבתחי' רצה להבין כן בדברי הגדולים אלא דאח"ך הקשה ע"ז כמבו' שם והביא דברי רבינו הטור בשם אביו בסי' קע"ב ודברי הרמ"ה ומ"ש ע"ז מרן בב"י. וכ' ע"ז וז"ל. וכ"כ ג"כ הב"ח בכוונות והבנת דברי הטור א"כ לפי דעת הרב ב"י פלוגתייהו הוי כשלא אמ"ל בתחילת ההלואה בשכר מעותיך וכ"כ הרב ב"י בשם תלמידי רשב"א גבי הלוהו ודר בחצרו שאם אמ"ל בשכר מעותיך הוי ר"ק אבל אם לא אמ"ל כן הוי אב"ר וכו' ע"כ. מבואר מדבריו שהבין בדברי מרן בב"י מה שפירש דברי הרמ"ה כמו שפירש' הרב"ח כמש"ל. והכי מסיק להדייא שם שכ' וז"ל ודוקא דאתני מעיקרא כמ"ש בהדייא בדברי הרמ"ה אע"ג דלא כתב ליה בשכר מעותיך דגלי אדעתיה דמעיקרא אדעתא דהכי הלוהו ואם לא היה שוכרו ממנו לא היה מלוהו והוי כהתנה

בהדייא בשכר מעותיך וכו' ע"כ. ור"ל דכשהתנה עמו שישכירנו לו גלי אדעתיה שבשכר מהלואה שוכרו ממנו והוה ליה כהתנה בהדייא בשכר מעותיך שהוא ר"ק וכן מוכח מדברי הרדב"ז ז"ל באותה תשו' שהביא הח' הפוסק נר"ו שכתב וז"ל ומזה הטעם בעצמו התנאי שהתנה שמעון שידור בחצר הוא תנאי באסור. וכת' רש"י שהוא רבית גמורה דאיגלאי מילתא למפרע שע"ד כן עשה וכו' ע"כ הרי דכשהתנה שידור הוא דאמרי' דאיגלאי מילתא למפרע דבשכר מעותיו עשה. עוד כ' שם וז"ל דלעולם צריך תנאי מעיקרא להיות ר"ק ופלוגתייהו לא הוי אלא היכא שלא פירש בשכר מעותיך וכ"כ הט"ז סי' קע"ב סק"ז וז"ל ומסקנ' הטור כאן כדעת הרמ"ה דבשאר משכונה פירוש חוץ ממש' דסורא הוי ר"ק אם התנה בשעת המשכונה וכו' ומסיק וכת' וז"ל מכל הנ"ל שמעינן דבנדון דידן אליבא דכ"ע לא הוי אלא אב"ר דהא המשכנתא ליכא שום תנאי לחזור ולהשכירה וליכא אפי' רמז דאדעתא דהכי הלוהו והמע"ה להוכיח שכך התנו מתחילה וכו' ע"כ. ונדון שלו היתה מש' בנכייתא כמבוא' שם והגם שכתוב בשטר שבאותו יום עצמו עשו שטר שכירות ששמעון שכר ללוי הבית וכו' אפי"ה כתב הרב דכיון שלא הוזכר בשטר שעל תנאי כן משכן שרי. מבואר מזה דמאי דקאמר הרמ"ה דהוי ר"ק ה"ד כשהתנה שישכירנו לו הא לאו הכי אינו כי אם אב"ר כמ"ש:

גם אותה תשובה של הר"ן שהביא מרן בב"י בסימן קס"ד מירי במשכנ' בנכייתא ובהתנה בתחילה כמבואר בדבריו שכתב וז"ל דע"כ לא נחלקו על רש"י בחכירי נרשאי אלא במשכן סתם ואח"כ חכרה לו או שכרה לו אבל בנדון שלפנינו שהעידו עדים שע"מ כן נעשית המש' ה"ז רבית גמור שמא תאמר אע"פ שהתנו כן כיון שאין הרבית בא מלוה למלוה לא מתסר וכו' ליתא דכיון שהתנה שמעון עם ראובן שיתן לבנו אותו סך בכל שנה ה"ה כאלו נתנם לשמעון כיון שמחמתו הוא נותנם עכ"ל. הרי מבואר דלא דבר הרב שהוא ר"ק אלא דוקא כשהתנה וכן מוכח דברי הרב ד"מ שעל מ"ש הר"ן שהוא רבית גמורה כת' וז"ל וכן הוא מבואר לקמן סי' קע"ב אמנם משמע שם דהרא"ש ס"ל אפילו בכה"ג לא הוי אלא אבק רבית ע"כ. והיינו פלוגתא דהרמ"ה והרא"ש דמיירי בהתנה בתחילה והר"ן ז"ל ס"ל כהרמ"ה:

הן אמת דמדברי הרב גדולי תרומה מוכח דאף בלא התנה פליגי מ"מ עדיין יכולים אנו לומר דלא דבר הר' דאף בלא התנה פליגי אלא דוקא כשחברה ממנו שהוא קרוב לשכר ורחוק להפסד אבל אם יהיה באופן שהוא קרוב לשכר ולהפסד לא הוי אלא אב"רב וכמ"ש שם הרב ס"הת דאחר שהביא דברי רש"י ז"ל כת' וז"ל ואף לדבריו אפשר לומר דלא קרי ר"ק אם יורד בה בתורת קבלנות דהא אי עבדא יהיב ליה ואי לא עבדא לא יהיב

ליה ודוקא חכירות מקרייא ר"ק אבל קבלנות לא הוי אלא אב"ר עכ"ל. וגם הר' גדולי תרומה שם לא הזכיר בדבריו אלא חכירות:

כתב עוד החכם הפוסק נר"ו וז"ל ופשוט דדברי הרמ"ה הנז' וכל הני רבוותא דסברי מרנן דבהתנה הוי ר"ק היינו אפי' במש' דסורא דהרמ"ה ז"ל אחכירי נרשאי קאי וכבר בררנו דחכירי נרשאי אפילו במש"דס איירי וכו' ע"כ. אכתי לא ידענא מהיכא פשיטא ליה דהרמ"ה וכל הרבנים דברו אפי' במשכנת' דסורא דבהתנה הוי ר"ק והלא כמה מחלוקות נאמרו במש"דס כמ"ש הריב"ש שהביא מרן דבריו בב"י כנז"ל ויכולים אנו לומר דהרמ"ה ודעמיה לא דברו אלא בשאר משכונות כמ"ש הרט"ז סי' קע"ב סק"ז:

גם הרב פרישה סי' הנז' עמ"ש רבינו הטור משם אביו הרא"ש שראובן ממשכן ביתו לשמעון וכו' וראובן נשאר בביתו וכו' כתב הרב וז"ל. דאע"פ שזה להרא"ש דס"ל כרש"י אסור דכיון דשמעון המלוה גופיה אסור לדור בו ה"ה דאסור להשכירו ללוי ודוחק לומר דבמש' דסורא איירי. ואפשר לו' דנוהגים כן האידנא משום דסברי כר"ת דמשוה בית לשדה. והרא"ש והב"י שכתבו משום שהוא נ"מ נמי להרא"ש לענין שדה וקמ"ל הרא"ש דאפי' לענין בית אין ר"ק ע"כ. מבואר מדבריו שמשכונה שדבר הרא"ש שחלק בו הרמ"ה מיירי בשאר משכו' ולא במש"דס:

וגם הרב אורח לצדיק בתשו' הנז' הביא דברי הרב ט"ז שכתב ומסקנת הטור כאן כדעת הרמ"ה דבשאר משכו' הוי ר"ק אם התנה וכו' וכ' הרב ב"י חוץ ממש' דסורא. וכ"נ מדברי הרש"ך סי' קע"ב סקי"ט עמ"ש מרן סב' משכו' זו אם בא המלוה לחזור ולהשכירה ללוה כ' הרש"ך וז"ל משכנתא זו דסורא אבל משכו' אחרות אסור אפי' אם אדם אחר שכרה וכו' וכ"כ הטור בשם הרמ"ה וכתב דאם התנה כן הוי ר"ק וכו' ע"כ. נראה מזה דמ"ש הטור בשם הרמ"ה דבהתנה הוי ר"ק היינו בשאר משכו' ולא במש' דסורא:

והגם דמדברי הרדב"ז מוכח דס"ל דהרמ"ה דבר אפילו במש"דס מ"מ לא מפני זה נאמר שהוא דבר מוסכם כדי להקשו' על הרב ט"ז ומה גם דהרדב"ז ז"ל גופיה לא פסיקא ליה מילתא להלכה לומר דבמש"דס והתנה הוי ר"ק שהרי כ' ואפי' תימא שאין בו אלא משום א"ר או משום הערמת רבית סוף סוף אסורא איכא וכו'. באופן דעדין יכולים אנו לומר דבמשכנתא דסורא אף בהתנה בתחילה על מנת שישכירנו לו אינו אלא אבק רבית. וכן מוכח מדברי הרשב"א בתשובות הכרם כמש"ל:

ומעתה הבא נבא לפסקי מרן בש"ע הנה בסי' ץ קס"ד כ' וז"ל מי שהיתה שדה ממושכנת בידו לא יחזור וישכיר אותה לבעל השרה ויש מי שמתיר לעשות כן במש"דס עכ"ל. וכ' שם הש"ך סק"ב וז"ל וישכיר ואם שכר משמע דעת המחבר בהפוסקים דר"ק הוא

ולזה כסב' במש"דס דוקא כ' ואם בא אחר לשוכרה מותר להשכיר לבעל השדה ולא כ"כ בדין דהכא כדכתבו תלמידי רשב"א ואזיל לטעמיה שכ' בב"י דתלמידי רשב"א ס"ל דהכא הוי א"ר אבל למאן דס"ל דהוי ר"ק אי אפסקיה אחר סגי לאפוקי מר"ק אבל א"ר אכתי הוי אבל במש"דס לכ"ע שרי וכ"כ בבד"ה ועיין לקמן סי' קע"ב עכ"ל. למדנו מזה דלדעת מרן בשאר מש' אם השכירה לבעל השדה הוי ר"ק כס' הטור בשם הרמ"ה ודלא כס' תלמידי רשב"א דלא הוי אלא א"ר. ובמש"דס אם השכירה לבעל השדה הוי א"ר ובאפסקיה אחר מותר. וכמ"ש מרן ויש מי שמתיר לעשות כן במש"דס היינו סב' מ"ד שהביא הריב"ש דחכירי נרשאי אי' במש' דסורא וסיים מור"ם וכ' וז"ל ובלבד שלא התנה מתחי' על כך והיינו ע"פ מ"ש הריב"ש בתשו' הנז' דמאן דמתיר לחזור ולהשכירה ללוה במשד"ס היינו דוקא היכא דלא התנה עמו בכך. עוד כתב מור"ם תנאי אחר וגם שכבר החזיק המלוה בשדה וכו' ואם עדיין לא החזיק אף דלא התנה עצמו בכך לכ"ע אסור דאין כאן רק הלואה וציין המפרשים ע"ז ב"י סי' קע"ב בשם תשו' רשב"א והיינו תשו' הכרם שכ' בה ע"מ שיהיה הכרם תחת יד ראובן וכו'. והגם דהרשב"א כתב זה במשכו' סתם דלאו בנכייתא ולא בדסורא מ"מ משם למד מור"ם דה"ה נמי במש"דס היכא דלא החזיק המלוה דאסור דכיון דלא החזיק במשכו' הו"ל הלואה וכמ"ש הט"ז שם וז"ל וכ"ש אם לא החזיק בה כלל המלוה דלא קנאה כלל ולא הוי כאן רק הלואה בעלמא הכי אמרי' בגמ' וזה פשיטא דאסור אפי' במש' דסורא לכ"ע כמ"ש רמ"א בסמוך וכו' ע"כ:

ובסעיף ב' כתב מרן וז"ל מש' דסורא אם בא אחר ושכר אותה מהמלוה מותר לחזור ז להשכיר אותה לבעל השדה וכ' שם הש"ך סק"ד וז"ל מותר. וכ"כ הריטב"א וסיים בה אפי' לא נחת המלוה לתוך המשכנתא כלל וכן קבלתי ממורי הרב ע"כ. נראה מזה דדוקא לחזור ולהשכירה לבעל השדה בלא אפסקיה אחר בעי' שהחזיק בה המלוה אבל באפסקיה אחר אפי' לא החזיק בו מותר וכ"כ הרב בעל הלבוש שם אלא דהרב ט"ז שם סק"ז הכריע דאף באפסקיה אחר בעי' שהחזיק בה המלוה יעו"ש:

ובסימן קע"ב ס"ב כתב מרן וז"ל משכו' זו אם בא המלוה לחזור ולהשכירה ללוה בדבר קצוב לשנה יש אוסרים ויש מתירים. ואם אדם אחר שכרה מהמלוה יכול הוא לשוכרה ממנו עכ"ל. וכתב שם הש"ך ס"ק כ' יכול וכו'. מיהו נ"ל שצריך שלא יתנו בכך מתחי' בשעת ההלואה העט"ז עכ"ל. ומה שלא הצריך הרב ש"ך דבעינן נמי שהחזיק המלוה במשכו' היינו ע"פי מ"ש לעיל סי' קס"ד בשם הריטב"א דבאפסקיה אחר לא בעי' החזיק. והרב ט"ז שם סק"ז כ' וז"ל משכו' זו. פי' מש' דסורא שנז' בש"ע ס"א וההיתר בזה אם כבר החזיק המלוה בשדה כמ"ש סימן קס"ד. ומסקנת הטור כאן כדעת הרמ"ה דבשאר

משכונות הוי ר"ק אם התנה בשעת המשכו' וכו' ואפילו אם שכרו לאחד ואותו אחר השכירו ללוה כל שהיה כן תנאי בתחי' שהיה כן וכו' ע"כ. הנה מ"ש הרב ומסקנת הטור כדעת הרמ"ה דבשאר משכו' הוי ר"ק אם התנה היינו לאפוקי מש' דאף אם התנה אי' אלא א"ר דהטור והרמ"ה לא דברו אלא בשאר משכו' משא"כ במש"דס אחר זה הביא הרב מ"ש מרן בב"י משם רבינו ירוחם דהיכא שאין המלוה מחזיק לעולם בבית ואדם אחר מתחייב למלוה בדבר קצוב שאם עושה כן מדעת עצמו מותר אבל אם עשה בשליחות הלוה הוי ר"ק. וטעמא הוי דכיון שלא החזיק המלוה במשכו' ואותו אחר שכרו בשליחות הלוה הוי ר"ק. וכ' עוד שם הרב הנז' וז"ל ובטור כתב דין ג' שהיו נוהגים בימיו שאדם שכרו ע"ד שהלוה ידור שם וע"כ כתב וראובן נשאר בבית כלומר שלא זז משם אפי' בשעת שכירות האחר והמלוה ידע מזה והאחר עושה בשביל זה ועל זה מסיק בשם הרמ"ה דהוי ר"ק כמש"ל וכו' ע"כ. והקשה על הרב הלבוש שכ' דאף דראובן נשאר בבית כיון דאפסקיה אחר ה"ז מותר דמשמע מדבריו שהוא מתיר אפילו שוכרו לוי בשביל ראובן ודין זה כ' עליו הטור שהיו נוהגים בו בימיו וכ' הרא"ש שהוא א"ר וחלק עליו הטור והרמ"ה שהוא ר"ק כי התנה תחילה וכו'. ואפי' לא התנה מ"מ הוי א"ר לפ"ע וכו'. הנה מה שמשיג הרב ט"ז על הרב הלבוש שבדין זה שראובן נשאר בבית כ' עליו הרמ"ה שהוא ר"ק א"א לפרשו דמיירי במש' דסורא שהרי בתחי' דבריו דמ"ש הרמ"ה שהוא ר"ק היינו בשאר משכונות. א"ל שנאמר שדברי הרב הלבוש מיירי אף בשאר משכו' שהרי בסעי' הקודם הביא ב' אופני המשכונות דהיינו משד"ס ומש' בנכייתא וע"ז סיים וכתב בסעיף ב' דבאפסקיה אחר מותר בשתי המשכונות. ולכן השיג עליו הט"ז דבחלוקת מש' בנכייתא הרי כתב הרמ"ה דהוי ר"ק כשהתנה תחילה ואפי' לא התנה הוי אב"ד ועל חלוקת משד"ס כתב הרב וז"ל ואפי' במש"דס אסור בזה כיון שראובן נשאר בבית ולא החזיק המלוה בו וכו' ע"כ. דקדק לומר כשאר משכו' אב"ד ובמש' דסורא תיבת אסור לומר דאינו אפי' א"ר כ"א אסור בעלמא דהיינו הערמת רבית. וסיים וכ' וז"ל ולא התיר כאן בש"ע בשכר אד אחר ואפי' זה אינו מותר אלא במש' דסורא וכו' ע"כ. ור"ל דאחר שהמלוה לא החזיק במשכו' כמ"ש בסמוך כיון שראובן נשאר בבית וכו' בעי' שאותו אחר שכרו לעצמו. אבל אה"נ אם המלוה החזיק כמשכו' אף אם אותו אחר שכרו לצורך הלוה אם לא התנה מתחי' על כך וגם לא אמר למלוה ששוכרו לצורך הלוה אף שהאמת הוא כך שאינה לצורך עצמו מותר:

ועפ"ז יבא על נכון מ"ש מרן בבד"ה סי' קס"ד עמ"ש בב"י בשם תלמידי הרשב"א דהיכא דאפסקיה אחר שרי. כ' בבד"ה וז"ל וכ"כ הריטב"א וסיים בה ואפי' לא נחית המלוה

לתוך המשכונה כלל וכן קבלתי ממורי הרב עכ"ל. דלפי מ"ש הרט"ז דאף באפסקיה אחר בעינן דוקא החזיק תקשה ליה ההיא דהריטב"א. וע"פ האמור יבא ע"ן דסבר הרב ט"ז דהריטב"א מיירי היכא שאותו אחר שכרו לעצמו דבזה אף אם לא החזיק בה המלוה מותר. ומה שהוצרך הרט"ז בסי' קס"ד לאוקומה בהחזיק בה המלוה היינו להתיר בכל גוונא אף שהשכירה לצורך הלוה כיון שהוא מש' דסורא:

נקטינן מהאמור דבמש' דסורא אם לא החזיק המלוה במשכונה ואפסקיה אחר אם אותו אחר שכרו בשליחות הלוה לדעת הרב הלבוש מותר אם לא התנו בתחי'. ולדעת הרב ט"ז אסור. אבל אם החזיק המלוה במשכונה אף אם אחר שכרו לצורך הלוה אם לא היה תנאי בדבר אף לדעת הרט"ז מותר:

ולפ"ז במשכונות דידן שקונים מיד בעל הקרקע בק"ס שממשכן הקרקע ביד בעל המעות וכותבין בשטר שרשאי בעל המעות לדור בקרקע ולהשכיר וכו' כא כאדם העושה בשלו א"כ הרי קנאה בק"ס והו"ל החזיק המלוה בה וכששוכר ממנו אדם אחר אח"ך אף שהוא לצורך הלוה אחר שלא היה תנאי בדבר אף שהאמת הוא כך מ"מ כיון שקנאה המלוה בק"ס אין בית מיחוש ומותר לדברי הכל. ואל תשיבני ממ"ש בגמ' דאף שקנו מידו ושהתה ביד המלוה מסקינן דלית הלכתא בחכירי נרשאי דהיינו בדלא אפסקיה אחר אבל בקנו מידו ואפסקיה אחר לית לן בה. ומה גם במש' דסורא דרבו הפוסקים דסברי דלית בה משום חכירי נרשאי כמש"ל:

ומעתה נסעה ונלכה לבאר דברי הרבנים נ"ן המובא בספר התקנות שהביא דבריהם החכם הפוסק נר"ו. שכתבו שם שני אופני המשכונות דהיינו מש' בנכייתא הנהוגה בנכסי יתומים ומש"דס הנהוגה אצל בעלי בתים. ואחר שהביאו דברי הגמ' ומחלוקת הפוסקים בדין חכירי נרשאי ומ"ש מרן דבאפסקיה אחר אפי' לא נחית לה מלוה שרי כתבו וז"ל זכינו לדין דהני משכונות דידן דעבידי בנכסי יתומים משרא שרו. ל"מ להרמב"ם והרא"ש דס"ל דבשאר משכונות בהני דלאו בדסורא כי אחכרה ליה לדידיה לא הוי ר"ק אלא הערמה או אבק וכו' דודאי לדידהו בנ"ד ליכא שום צד אסור דכיון דאפסקינהו אחר אפי' אבק ליכא כדכתב הב"י אהא דתלמידי רשב"א. אלא אפי' לרש"י ורי"ף דס"ל בשאר משנו' כהני דכי אחכריה לדידיה הוי ר"ק אפילו הכי השתא דנהגינן לאפסקינהו אחר אפקינהו מר"ק וליכא אלא אבק דשרי לכתחי' בנכסי יתומים כדאי' בסי' ק"ס. אכן במש"דס ואפסקיה אחר שהוא מה שנהגו הבעלי בתים לעשות כנז"ל מן הדין שרי לכ"ע. דהא אפי' לרש"י וסיעתו דאמרן לעיל דהוי ר"ק כי לא אפסקיה אחר או אבק כי אפסקיה לא אמרן אלא בשאר משכו' אבל מש"דס ואפסקיה אחר אפילו אבק

ליכא וכדסיים בה בבד"ה הנז"ל דשרי לכ"ע וכו' ע"כ. מבואר מדבריהם דרש"י וסיעתו המחמירים וסוברים דלהשכירה ללוה הוי ר"ק לא דברו אלא בשאר משכו' אבל מש"דס לבא מ"ד דהוי ר"ק אפי' להשכירה ללוה כמש"ל. ומפני זה אמרינן דהיכא דאפסקיה אחר שרי לכ"ע אפילו לא החזי' בה המלוה כמ"ש:

כתבו עוד הרבנים הנז' וז"ל אמנם ראה ראינו תקנה לקדמונינו נ"ן בשנת **שכל טוב** דשדו בה נרגא מחמת שעושים קצבה לשכירות לפי סכום המעות אם רב ואם מעט לכן גזרו שכל הממשכן קרקע לחבירו יטפל בו לדור בו או להשכירו בכדי דמיו יעו"ש. ובכן הלכנו בעקבותיהם וגזרנו על בעלי בתים לבל יתעסקו בזה עור וכו' אמנם בנכסי יתומים לא גזרנו יען ראינו שגם קדמונינו ז"ל אחר זמן התקנה נשארו נוהגים כן ומהם נמשך המנהג לדורינו זה והתעסקו בזה גדולים כנז"ל ואין פוצה פה ומצפצף וכו' ע"כ. הנה ההפרש שעשו בין משכו' בע"ה דשרו בה נרגא למשכו' יתומים שלא גזרו בה היינו מה שעושים קצבה לשכירות כפי סכום המעות ומשכחת לה דהקרקע שוה עשרה אוקיות ומשכירו לשוכר בך' אוקיות והגם דקי"ל דאין הונאה לקרקעות המה ראו בחכמתם לתקן בזה שידור בו בעל המשכונ' או להשכירו בכרי דמיו מפני המכשולות הנמשכים אבל בנכסי יתומים אף שעושים קצבה לשכירות כפי סכום המעות לא גזרו בזה אחר שראו הקדמונים שהיו נוהגים כן אף אחר זמן התקנה:

וכן מצינו להרב הגדול מוהר"ר חסדאי אלמושנינו זלה"ה שתקן תקנה במחז"ק בשנת **תכון** לפ"ק שכל מי שיש בידו מעות יתומים שיקבל שכירות מכל קרקע שימשכן בידם עשרה בלאנקאוס במאה אוקיות דהיינו רביע אוקיא לכל מתקאל הלא היא כתובה אצלינו בספר התקנות באופן דאף שעושים קצבה לשכירות כפי סכום המעות במעות יתומים לית לן בה:

כתבו עוד הרבנים הנו' וז"ל אמנם עכ"פ ראינו לחדש בה דבר והוא דאע"ג דהבאנו לעיל דברי ריטב"א שהביא בבד"ה דכי אפסקיה אחר אפי' לא נחית לה מלוה כלל שרי ראינו שהרב ט"ז שהוא אחרון כתב דדוקא כי אחזיק בו מלוה הוא דשרי וא"כ נראה לכאורה דלדידיה הני משכנות דידן דעבדינן בנכסי יתומים שאין האפוטרופוס מחזיק בהם אין להתיר וכו' ע"כ:

והנה לכאורה ראוי לדקדק בדבריה' במאי דחששו לסברת הרט"ז גבי משכונ' יתומים דבעינן החזיק והלא הרט"ז מה שהשיג על הרב הלבוש היינו בהתנה בתחילה שהרי כ' בסי' קע"ב וז"ל דרין זה ממש כ' עליו הטור שהיו נוהגים בימיו וכתב הרא"ש שהוא אב"ר וחלק עליו הטור והרמ"ה שהוא רב"ק כי התנה תחילה וכאן התנה תחילה דהא

דימה אותו לאומר הילך ד' זוזי וכו' ע"כ. הרי מבואר דמה שהשיג על הרב הלבוש לומר שהוא ר"ק היינו בהתנה בתחילה הן אמת שאח"ך כתב הרב וז"ל ואפי' לא התנה מ"מ הוי אב"ר לכ"ע ואפי' במש' דסורא אסור בזה כיון שראובן נשאר בבית ולא החזיק המלוה בו וכו' ע"כ. נמצא לפ"ז דבשלא התנה בתחילה בשאר משכונות אף שלא החזיק המלוה במשכונה אין כאן כי אם א"ר וא"כ למה רצו לאסור במשכו' יתומים היכא דלא החזיק והלא אב"ר מותר במעות יתומים א"ל שנאמר דהרבנים נ"ן אזלי בשיטת הרבנים הראשונים מתקני התקנה הראשונה בשנת **שכל טוב** שכתבו שם וז"ל שנהגו קצת יחידי' לקבל מב"ב אף שלא כדת משכונות קרקע שעושים מהם לזכות יתומים ומהם כפי מש"דס ובשעת מעשה מקבלים שוכר להתחייב בשכי' המשכונ' סך קצוב בכ"ח וכו' ע"כ. נמצא שכך היה מנהגם בשעת מעשה מביאים השוכר להתחייב בשכירות לצורך הלוה והו"ל כהתנה דבשאר משכונות הוי רבית קצוצה אף באפסקיה אחר לדעת הט"ז בדברי הרמ"ה ולכן חששו רבנן לזה וכתבו דכיון דאין האפוטרופוס מחזיק במש' אין להתיר אף במש' יתומים אחר דהו"ל רכ"ק כמ"ש. והגם דבתקנה הראשונה של שנת שכ"ל טו"ב כתבו וז"ל ומי שיתחייב בשכירו' יותר משומת השמאים אנו מפקעים זכות בעל המעות מאותו עודף וכו' כל זה ראינו לתקן להבא אמנם השטרות העשויים כבר ישארו בתקפם וגבורתם כי לא הפקענו זכות בעליהן ממ"ש בהם עכ"ל. דמוכח מזה דמדין תקנה והפקעה נגעו בה ולא מדין אסור שהרי השאירו השטרו' העשוי' בתקפם ואם איתא דמיירי בהתנה והלא לדעת הרט"ז בדברי הרמ"ה הוי ר"ק בשאר משכונ' ובדסורא אסור דרבנן התירוץ לזה מבואר דבימי הרבנים הנז' עדיין לא היה הט"ז והם ז"ל תפסו בפשיטו' דבאפסקיה אחר מותר בכל גוונא דס"ל דהפוסקים הראשונים לא אסרו אלא להשכירה ללוה דוקא דהיינו חכירי נרשאי המוזכר בגמ' אלא דראו לתקן משם והלאה אף באפסקיה אחר מפני המכשולות הנמשכים כמבואר שם. אבל הרבנים האחרוני' ז"ל חששו לסב' הרט"ז בדברי הרמ"ה דבשאר משכונות בהתנה ולא החזיק אף באפסקיה אחר הוי ר"ק ולכן כתבו גבי משכו' יתומים כיון שאין האפוטרו' מחזיק במשכונה אין להתיר:

וכתבו תיקון לזה וז"ל אכן אחר העיון הדבר ברור שהפוסקים הנז' לא מיירו אלא בהלוהו על שדהו ולא קנו ממנו בק"ס שהוא ממשכנה לו מטעם דאמרו בגמ' אימת קנייה דהדר אקנייה. אבל בנד"ד שקונים מבעל הקרקע בק"ס שהוא ממשכנה ביד האפוטרופוס הרי האפוטרופוס קנייה בק"ס וכו' והו"ל כהחזיק בה וכו' ע"כ. דבזה יצאו ידי חובתם אף לדעת הרט"ז דהגם דבשאר משכו' אף דהחזיק המלוה ואפסקיה אחר כיון שהיה תנאי

בתחי' להשכירה לאותו אחר לצורך הלוה הוי אב"ר מ"מ מותר הוא במעות יתומים ומה שלא הזכירו דבר זה במש' דסורא שעושים הבעלי בתים שכיון שקונים מבעל הקרקע בק"ס שממשכנה ביר בעל המעות הו"ל כהחזיק בה הרי בא מבואר בדבריהם דבאומרם יטפל בו בעל המעות לשכון בו או להשכירו בכדי דמיו מוכח דאחר שיחזיק בו המלוה ישכירנו בכדי דמיו והיינו הטפול שיטפל בו דכיון שהחזיק בו המלוה אף אם אותו הזולת ישכירנו לצורך הלוה לית לן בה כמש"ל ואם נפשך לומר שהתקנ' תיקנו גבי הבעלי בתים שלא יתעסקו בזה היינו שלא ידור בו הממשכן כלל אף באפקעיה אחר ודאי דלא נתפשטה תקנה זו אחר שאנו רואים בכל ערי ישראל המנהג פשוט מימי עולם ומשנים קדמוניו' דבאפסקיה אחר דר בה הממשכן והרי כתבו הרבנים דמן הדין מותר. אם כן מוכרחים אנו לומר שלא נתפשטה תקנה זו:

ועל מה שהקשה הח' הפו' נר"ו על דברי הרבנים ז"ל מלשון הגמרא והאידנא דכתבי הכי משכן ליה וכו' קנינא מניה וכו' ולאו מילתא היא וכו' והרי בהדיא שכתבו בגמ' ולאו מילתא היא אף על האידנא דכתבי קנינא מניה ולית הלכתא אפי' היכא דכתבי קנינא דע"ז דברו הפוסקים וכו' ע"כ הרבה יש לתמוה בזה דאיך תיסק אדעתין לומר דנעלם מעיני הרבנים ז"ל דברי הגמ' ח"ו ובה עסקי רבנן בתחילת פסקם שכתבו וז"ל וראינו שגמרא ערוכה היא דלית הלכתא בחכירי נרשאי דהיינו שממשכן שדהו למלוה וחוזר וחוכרה ללוה עצמו ונחלקו בזה הפוסקים וכו' ע"כ. וע"ז סיים בגמ' דאפי' שהתה ביד המלוה וגם כתבו קנינא מניה לאו מילתא היא וכו' ואיך אפשר לומר שהרבנים הביאו תחילת דברי הגמרא ולא שלט מאור עיניהם בדברי המסקנא ועוד דאדמקשה הח' הפוסק נר"ו על דברי הרבנים נ"ן תקשי ליה נמי על הרט"ז שכתב דאם החזיק בה המלוה מותר והלא בגמ' אמרו דאף אם שהתה ביד המלוה זמן רב והדר חכרה מניה אסור א"ל שנאמר שדברי הרט"ז והרבנים ז"ל אינו ענין למש' בגמרא דבגמרא איירי היכא דלא אפסקיה אחר וחוזר וחוכרה ללוה עצמו בזה הוא דאמרי' דאף אם קנו מידו דממשכנה לו וגם שהתה ביד המלוה והיה עושה ואוכל כדפירש"י שם אפי"ה אסור לחוכרה ללוה וע"ז הוא שכתבו הרא"ש והרשב"א דאימת קניה דקאמר בגמ' לא דוקא אלא כנגד הרואים קאמר דאע"ג דקניה בכסף ובשטר מ"מ החכירות שנותן למלוה בכל שנה נראה כרבית אבל היכא דאפסקיה אחר בההיא הוא שהטיל התנאי הרט"ז דכ"ע ג"כ שהחזיק בה המלוה אף שיד אחר באמצע אסור. וע"ז באו הרבנים ז"ל לומר דאע"ג שכתבו לעיל דכי אפסקיה אחר אפי' לא נחית לה מלוה כלל שרי כמ"ש מרן בשם הריטב"א. המה ראו מ"ש הרט"ז דדוקא אם החזיק בה המלוה הוא דשרי ע"ז כתבו דהה"נ אם קנו מיד הלוה

הו"ל בהחזיק בה המלוה וכו'. ומ"ש וז"ל אכן אחר העיון הדבר ברור שהפוסק לא מיירי אלא בהלוהו על שדהו ולא קנו ממנו בק"ס שהוא ממשכנ' לו מטעם דא דאמרו בגמ' א אימת קניי' דהדר אקנייה וכו' ע"כ. כוונתם לומר בזה דמ"ש הפוס' דאף באפסקיה אחר אסור היינו היכא שלא קנו מיד הלוה בק"ס. דוק בדבריהם שלא כתבו שהגמ' לא מיירי אלא בהלוהו על שדהו ולא קנו ממנו וכו' דח"ו לומר דבר זה שהרי הגמ' קרי בחיל דאף אם קנו מידו לאו מילתא הוא. אלא כתבו שהפוס' לא מיירו וכו' דהיינו מה שאסרו הפוס' אף באפסקיה אחר. ומה שסיימו בדבריהם מטעם דאמרו בגמ' אימת קנייה וכו' ר"ל דכמו שאמרו שם אס"ד דכשלא קנאו המלוה אי' יכול לשוכרה ללוה הגם דלמסקנא אמרינן דאף בקנאו המלוה אסור היינו בדלא אפסקיה אחר אבל היכא דאפסקיה אחר עכ"פ כרי להתיר צריכים אנו ג"כ לטעם הגמ' דהיכא דלא קנאו המלוה אף דאפסקיה אחר מה שמשכירה המלוה לאותו אחר לאו כלום הוא כיון שהוא לא קנאה וממילא כשמתחייב הלוה לאותו אחר בשכי' הו"ל כמתחייב למלוה בשביל מעותיו ולכן סיימו וכתבו וז"ל אבל בנ"ד שקונים מבעל הקרקע בק"ס שהוא ממשכנה ביד האפוטרופוס הרי האפוטרופוס קנייה בק"ס שהוא א' מדרכי ההקנאה וכו' והו"ל בהחזיק בה אכן לחזור הוא ולהקנותה לשוכר צוינו לסופרים שיקנו ג"כ מהאפוט' וכו' דהשתא קנייה שוכר נמי בק"ס ואז יקנו מהשוכר בק"ס שהוא מתחייב לפרוע השכירות להאפוטרופוס וגם בכח הקנין יחזור וישכירנו לבעל הקרקע וכו' ויחזור בעל הקרקע ויתחייב לפרוע השכירות לשוכר הראשון ע"כ. דבזה יצאנו מידי כל פקפוק:

שוב מצינו להרב מטה שמעון בתשו' הנז' שאחר שהביא הריטב"א דהיכא דאפסקיה אחר אפי' לא נחית המלוה לתוך המשכו' שרי סיים וכתב וז"ל וכ"כ הלבוש ז"ל וראיתי להרט"ז דמקהא אקהתא על יישוב זה וכתב דכל שלא החזיק כלל בשדה לא קנאה והוייא הלואה וכו' ובודאי דלא מהני כאן מאי דאפקיה אחר ומוקי לה הרב דהיינו אחר שהחזיק בה המלוה והא קמ"ל דבכ"הג שרי אליבא דכ"ע ע"כ. ולע"ד קשה דאישתמיט מניה מ"ש מרן בבד"ה דמיירי אפי' בלא החזיק וא"כ סב' הלבוש ז"ל טעמו ונימוקו עמו דסברתו היא לקוחה מדברי מרן אשר שם וכו' וגם לא ראינו בפוסקים שהביא מרן דמצריכים להאי מיהו מור"ם בס"א כתב דהיינו בדהחזיק בה. אכן נראה דה"ט דידהו ממאי דקאמר התם בש"ק והאידנא דכתבי ושהינא כמה עידנין וכו' מינה דזה הוי טעם לפי הס"ד להתיר דבזה מוכח דקנאה וטעמא דלא קי"ל אינו אלא משום דסוף סוף הוי שכר פירותיו בלי שום ספק ולכך אמרי דלאו מילתא היא אבל מיהא כדמצינן היתר עכ"פ צריך שיהא בכ"הג דתלמודא דשהינא וכו' ומזה יוצא דצריך להחזיק כן נראה

לדעת מור"ם ז"ל וכו'. מיהו לתלמידי רשב"א ס"ל דאי קאמר הש"ס הכי היינו לפי אותו הדרך אבל כל שנהפוך הוא בדרך אחר ל"ש בין החזיק ללוה החזיק ולכך כדליכא אחר הוי אבק רבית ובאפסקיה אחר שרי וכו' ע"כ. מבואר מדבריו דלדעת מור"ם והט"ז אף באפסקיה אחר צריכים אנו לטעמא דש"ס דשהינא כמה עידנין וכו'. אבל לתלמידי הרשב"א ב"א כדמצינן היתר בדרך אחרת דהיינו באפסקיה אחר ל"ש לן בין החזיק ללא החזיק וכתב שם הרב הנז' דמרן ז"ל בהאי שיטה אזיל דל"ש לן בין החזיק ללא החזיק יעו"ש ובדברי הרב הנז' נראה מ"ש הרבנים בתק' הנז' דמוכח מדבריהם דהרט"ז שהחמיר דבעינן החזיק הוא הפך דברי הריטב"א דל"ש ליה בין החזיק ללא החזיק אלא דהרבנים ראו לחוש לסב' הט"ז:

ועמ"ש החכם הפוסק נר"ו דברי הפוסקים דאף שנהגו להקל כשיש צד איסור מבטלינן מנהגא. היינו בדבר שאין בו מחלוקת או בדבר דאיפסיקא הלכתא כמאן דמחמיר אבל בדבר שיש בו מחלוקת ולא איפסקא הלכתא כמאן ונהגו כמאן דמתיר לא מבטלינן מנהגא. וראיה לזה שהרי טרשא דר"נ כתב מרן בב"י בסי' קע"ג דהרי"ף והרמב"ם והרמב"ן סוברים דלא קי"ל בטרשא דר"נ וכבד"ה כתב מרן ולענין הלכה פשט המנהג להתיר בטרשא דר"נ והלך אחר המנהג יעו"ש. וכ"פ בש"ע סי' הנז' הרי דאע"ג שדרכו של מרן במחלוקת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש לפסוק הלכה בתרי מנייהו אפי"ה פסק כאן כהרא"ש דמתיר נגד הרי"ף והרמב"ם מפני המנהג. והכנ"הג סי' הנז' הגהב"י אות ז' הביא דברי מרן כבד"ה הנז' וסיים וכ' וז"ל וכתב הארד"ב בתשו' סי' י"ד דכיון דפשט המנהג כן אין המוחזק יכול לומר קים לי כהרי"ף והרמב"ם ומוציאין מידו וכו' ע"כ. וכ"כ ג"כ הכנ"הג בסי' רי"ד הגה"ט אות י"ג משם בנימין זאב דבדבר שהוא מחלוק' ונהגו כמקל הולכין אחר המנהג יעו"ש. וכן מצינו בענין הנפיחה שהגם שבימי המגורשים נ"ן היה מחלוקת גדולה בזה נהגו בערי המערב כמאן דמיקל ואנו הולכים אחר המנהג ואף בענין המשכונות כתב מור"ם בהגה דסי' קע"ב אחר שהביא סב' הפוסקים המתירין משכנתא בנכייתא כתב ויש ליל"ך בזה אחר המנהג. ומה גם דהכא בנדון דידן במשכנתא דס רא רבו כמו רבו הפוסקים המתירין דודאי אזלינן בתר מנהגא:

ועל מה שהביא החכם הפוסק נר"ו תשו' הרב מהר"י ן' מיגאש ז"ל ודייק מינה שאם בעל הממון אינו צריך הבית לעצמו אלא לשוכרה לאחרים אסור. אחר המחי' דבר זה א"א לאומרו שהרי בא מבואר בדברי השואל אם יכול הלוה לדור בבית ויעלה השכירות לבעל הממון והנדון היה במש' בנכייתא. וע"ז השיב הרב וז"ל הנה כאשר מצאנו בש"ס בכגון זה נראה שהוא אסור שנראה שנוטל שכירו' זה על הממון מאחר שבעל הממון

אינו צריך בית זה לעצמו ושוכרה לאחרים ובזה אמרו לית הלכתא וכו' ולא כחכירי נרשאי וכו' הנה זה בעל הבית דר בביתו וצריך להעלות השכי' מדי שנה בשנה לבעל הממון וכו' ע"כ הרי דכל מאי דשקיל וטרי הרב היינו על נדון השאלה אם יכול הלוה לדור בבית וע"ז מביא ראיה מהגמרא דלית הלכתא כחכירי נרשאי וכתב שם דאי' אלא א"ר וא"כ לפ"ז מ"ש מאחר שבעל הממון אינו צריך בית זה לעצמו ושוכר אותה לאחרים ר"ל ששוכר אותה ללוה ואם איתא דאין להתיר כ"א כשבעל הממון דר בו דוקא אבל אם שוכרה לזולת אף שאי' הלוה אסור מה ראיה מביא מהגמרא מחכירי נרשאי דמיירי שהלוה דר בו ומהיכא תיסק אדעתין לאסור להשכירה לזולת דמ"ל שדר בו בעל הממון או שוכרה לאחרים דאחר שהיא ממושכנת בידו יכול לעשות בה כאדם העושה בשלו והקפידה היא שלא ידור בה הלוה ולומר דהרב מיירי באפסקיה אחר ובע"ה דר בשלו ולזה כתב שמאחר שבעל הממון אי' צריך בית זה לעצמו ושוכר אותה לאחרים והבע"ה יתחייב בשכיר' לאותו אחר הרי זה אסור וכמ"ש הרט"ז לס' הרמ"ה אחר שלא בא דבר זה אפי' ברמז בשאלה היה צריך הרב לפרש שאפי' באפסקיה אחר דלאו נדון השאלה היא יש לאסור אם לא שנאמר דמ"ש ושוכרה לאחרים לאו דוקא אלא ר"ל ללוה. ואם נפשך לרחוק עצמך ולומר דהרב מיירי באפסקיה אחר מ"מ ה"ד במשכנתא בנכייתא אבל בדסורא ואפסקיה אחר לית לן בה:

כלל העולה חזרתי על כל הצדדין ולא מצאתי מקום לאסור מצד הדין המשכונות הנהוגו' בדסורא מאחר שקונים מבעל הקרקע בק"ס שממשכנה לו וכותבין בשטר שרשאי בעל המעות לדור ולהשכיר וכו' כאדם העושה בשלו וא"כ הרי החזיק בה המלוה ואח"ך משכירה לשוכר בק"ס והשוכר מתחייב לו בשכירות ובעל הקרקע מתחייב לשוכר דבזה אף לדעת הרט"ז יש להתיר במש' דסורא ואף את"ל דכיון דבתחי' מעמיד לי השוכר הו"ל כהתנה אין בזה רק הערמת רבית אחר שהיא מש"דס וכיון שכבר נהגו אין בידנו לבטל מנהגם וכמ"ש הרדב"ז שהביא דבריו החכ' הפו' נר"ו וכ"כ ג"כ הרב הנז' בח"ה ב' אלפים ר"ץ וז"ל ואני יודע שיש כאן הערמת רבית אבל מה אעשה שכבר נהגו העולם היתר בדבר זה וכו' ע"כ וכ"ש לפי מ"ש הרב מטה שמעון דלדעת מרן באפסקיה אחר שרי בכל גוונא כמש"ל. הן אמת שמה שמתפשרים קודם המשכונה וקוצבים השכירות לפי ערך הממון כ"וכ לכל מתקאל כבר צווחו ע"ז הקדמונים נ"ן כמ"ש בתקנות אלא שאין בידינו לבטל המנהג ומ"מ המנהג הפשוט בינינו הוא שאף שמתפשרים ביניהם קודם שיבאו אל הסופר לפי ערך הממון מ"מ כשבאים אצל הסופר אומר לו שי משכן לו קרקע המוציא אותו השכירות באופן שאינו מתחייב השוכר בשכי' כי אם ששוה

הקרקע בכל חדש וכן עושים ג"כ במשכונות יתומים וא"כ כיון שהחזיק האפוטרופוס בקרקע אף את"ל שיש כאן תנאי אין כאן כי אם אבק רבית דמותר במעות יתומים. זהו מה שנרא' לע"ד להשיב בזה וליה עינינו יצילנו מכל שגיאה ויאיר עינינו במאור תורתו הנפלאה כי"ר. הכ"ד הח"פ טיטואן יע"א בחדש תמוז משנת **כי ידבר שלום** לפ"ק:

סימן פט

על ענין ראובן שמשכן חצרו ביד שמעון והעמיד שוכר ללוי שנתחייב בסך ד' דורוס בכל חדש בפירות המשכונה והחצר הנז' אינו שוה כ"א דורו אחד בכ"ח אם חייב לפרוע הד' דורוס בכ"ח או מה ששוה הקרקע דוקא נחזי אנן אם כבר גבה בעל המעות כל הפירות שעלו עד היום מה שגבה גבה אבל אם עדיין לא גבה שמעון הפירות שעלו לא יפרע לו רק מה ששוה הקרקע דוקא. והגם דקי"ל אין אונאה לקרקעות ושכירות ליומיה ממכר הוי היינו אם לא היה כאן שום משכונה רק שכירות בלבד אבל הכא בנד"ד שזה השכירות נתהווה מחמת המשכו' הו"ל הערמת רבית שהרי כשבאים לעשות המשכונה מתפשרים על הפירות לפי ערך המעות שנותן לו לפי רובם או מעותם ועל זה מתחייב השוכר בשכירו' בכ"ח וכמה צווחו קמאי על זה רבותינו בעלי התקנות נ"ן. ולהתחייב השו' במה שאינו שוה הקרקע הו"ל הערמת רבית ולא תעשינה ידיו תושיה. הן אמת שמן היום הזה והלאה יכול בעל המעות להכריח לממשכן שיעמיד לו קרקע השוה ד' דורוס בכ"ח כדי שיתחייב השוכר בפירות עספ"א או יחזיר לו את מעותיו שהוא לא נתן מעותיו כי אם על מנת לגבות ד' דורוס בכל חדש ועכשיו שאינו יכול לגבות כן יחזיר לו את מעותיו. זהו מה שנלע"ד בזה וליה עינינו יצילנו מכל שגיאה ויתקננו בעצה טובה מלפניו. הכ"ד החו"פ ג יבאלטאר יע"א בסדר ועבד הלוי הוא משנת **יחל ישראל אל** ה' לפ"ק:

סימן צ

שאלה א' מתושבי עיר ג'יבאלטאר יע"א שלח לחברו שבעיר אזמיר יע"א שיקנה לו מהתם יין עשר חביות של עץ ושלחם לסאלוניקי ומסאלוניקי שלחם חברו לעיר ג'יבשטאר ושלחו עמהם כתב עדות מהרב של איזמיר שנתברר כב"ד שקודם שנכנסו החביות לרשות הספן החתימם ישראל כראוי ובירר בכתב הנזכר האותיות הרשומות בחותם עדות ג"כ מהרב של שאלוניקי שהגיעו החביות לשאלוניקי ושלחם ישראל לעיר ג'יבאלטאר. והנה כשהראו לי כתב עדות מהרבנים הנז' היה נראה לי לכאורה שאין לדקדק אחריהם ובודאי שהם חתומים כדת וכהלכה אבל כשראיתי החביות הנז' נסתפקתי איזה ספקות. א' שהחביות היו נתונות בשק והתפירות מבחוץ ולא היה עליהם

שום חותם ומה מאד נפלאתי על הרב של איזמיר איך נעלם ממנו פסק מרן שצריך שיהיו התפירות מבפנים וחתימת פי השק ובודאי דהכי סברו וקבלו בעיר איזמיר כמ"ש בדברי הרב חק"ל ז"ל וכיון שכן יש להסתפק אי בדיעבד יש להכשיר או לא יעו"ש בדברי הרב הנז' ז"ל. ב' שהחתימות שעל פי החביות נתקלקלו מלחלוחית היין ואין רשום האותיות ניכר אה מעכב בדיעבד או לא. ג' שדרך סדקי החביות היה נפלט היין לחוץ מהשק ויש להסתפק אי נגיעת הגוי חוץ לשק פוסלת או לא. יורנו המורה לצדקה מה יהיה משפט היין ושכרו כפול מן השמים וחתום כהה"ר אברהם לארידו נר"ו:

תשובה אמת נכון הדבר דלדעת מרן ז"ל אין תקנה לשלוח יין ע"י גוי בחביות של עץ כי אם שיכניס החבית בשק שהתפירות מבפנים ויחתום פי השק דאל"ה חיישינן שמא יוציא יין מבין הנסרים כמ"ש בש"ט סי' ק"ל שהיא סברת הר"י בר יהודה שהובאה בטור שם. ודלא כסברת החולקים שהביא שם בב"י דס"ל דלא חיישינן לזה וכמ"ש מור"ם שם. ומ"ש מרן דבעינן שלא יהיו התפירות מבחוץ היינו כדי שיוכר זיופו דכשהיו התפירות מבחוץ יכול להתיר התפירות ולהוציא יין מבין הנסרים ויחזיר התפירות כבתחילה ולא יוכר זיופו והגם דלדעת מרן לא בעינן היכר חותם כמ"ש בסי' קי"ח ס"ב ובסי' ק"ל ס"ח מ"מ בעי' טרחא יתירה לזייף אבל כשהתפירות מבחוץ בנקל יכול לזייף וכן פסק מור"ם בהגה סי' קי"ח ס"ד שאם שלח איזה דבר בשק וחתם השק אינו אפי' כחותם א' אא"כ הפך התפירות לפנים יעו"ש. ויש לדקדק בתיקון זה דנתינת החבית בשק שהתפירו' מבפנים דמה יושיענו זה דלהוי חב"ח והלא כיון שהחששה היא שמא יוציא יין מבין הנסרים א"כ לגבי בין הנסרים אין כאן כי אם חותם א' דהיינו הפיכת התפירות מבפנים ואיה איפה החותם השני להציל על בין הנסרים:

וכן מצינו הדבר מפורש דהפיכת התפירות בשק אף שחתם פי השק ג"כ לא יחשב הכל רק לחותם א' שהרי עמ"ש מור"ם בסי' קי"ח אם שלח איזה דבר בשק וחתם השק אינו אפי' כחותם אחד אא"כ הפך התפירו' וכו' כתב שם הפר"ח סקי"ט דאז מהני חתימת השק במקום חותם א' יעו"ש. הרי מבואר דכדי ליחשב חותם אחד בעינן שיהפוך תפירות כל השק מבפנים ויחתום פי השק. וע"ז סיים שם מור"ם וכ' שאם חתם הדבר ששלח וגם השק דהיינו עם התפירות מבפנים הוי כב' חותמות וכמ"ש בפר"ח שם ס"ק ך' וא"כ לפ"ז בחבית של עץ איך התיר מרן בנתינת החבית בשק שהתפירות מבפנים ויחתום פי השק אחר שאינו נחשב זה כ"א לחותם אחד ולגבי בין הנסרים אין כאן כי אם חותם אחד:

ונראה לומר דכיון דחששא זו של בין הנסרים היא חששה רחוקה כמ"ש מרן בב"י בשם כמה פוסקים ורבו הפוסקים המתירים בלי נתינת שק כמו שסיים שם מור"ם. לכן לחוש

לסברת האוסרים דיינו בתיקון זה של הפיכת התפירות מבפנים וחתימת פי השק אף שאי' כי אם חותם א'. וכן מצינו להרב מהר"י חזן בס' חק"ל ס"ס ר' שאחר שהביא דברי מרן בש"ע כתב וז"ל הרי שהתיר בחתימת פי השק דלגבי חשש נקיבת בין הנסרים אין כאן אלא חותם א' והרי אנן קי"ל דבעינן ב' חותמות. אלא ודאי דלגבי חשש זה בחותם א' לבד סגי וכו' ע"כ. אבל אנה"נ דבדבר הצריך ב' חותמות מן הדין דלא מהני הפיכת התפירות וחתימת פי השק עד שיחתום ג"כ הדבר השלוח כמש"ל וא"כ לפ"ז בנדון שלפנינו שחביות אלו נתונים בשק שהתפירות מבחוץ עדין יש לחוש לבין הנסרים לדעת מרן ז"ל אחר שאין כאן חותם כלל לבין הנסרים:

הן אמת דיכולים לומר דע"כ לא הצריך מרן נתינת החבית בשק שהתפירות מבפנים אלא דוקא דיקא לשלוח או להפקיד לכתחלה כמובן מלשונו הנ"ל. אבל אם בדיעבד שלח או הפקיד בלא הפיכת התפירות אפשר שדעתו להתיר ואף בלא נתינת שום שק. וכיון שיש להסתפק בדעת מרן לגבי בדיעבד ומצינו שמור"ם בהגה פסק כדעת המתירים בלא שק יכולים אנו להתיר היין בדיעבד מיהא אף בלא שק:

שוב מצינו בספר פרח מטה אהרן ח"ב סימן י"ד שהתיר בדיעבד בחביות של עץ בלי נתינת שום שק. וכתב שם דאפשר דמ"ש מרן בש"ע היינו לכתחילה אבל בדיעבד אין לאסור יעו"ש. והביא דבריו הרב שלחן גבוה בסי' קי"ל וכתב דמרן לא אסר בחביות של עץ אלא לכתחילה:

אלא דמצינו בספר יכין ובועז שאסר היין בשתיה מחשש זו של בין הנסרים. גם הרב חקרי לב הבין בדעת מרן לאסור אף בדיעבד אלא שכתב דבהפסד מרובה יש להתיר יעו"ש:

ומ"מ יכולים אנו לומר דאף לדעת האוסרים בדיעבד ה"ד כשהוא בלא שק כלל. אבל אם נתנו בשק אף שלא הפך התפירות מבפנים כנד"ר כ"ע יודו דיש להתיר בדיעבד מיהא:

ויש להביא ראיה לזה ממ"ש בס' משחא דרבותא סי' קי"ח דלדעת הרמב"ם כשיהיה עם הקשירה חותם א' משונה אף אם הקשירה אינה משונה הוי חותם בתוך חותם. וסיים וכתב דמ"ש מרן בסי' ק"ל צר פי הנוד ה"ז חותם א' הפך פי הנוד לתוכו וצר עליו הוי חב"ח סתם בדברי הרמב"ם. ור"ל צר פי הנוד בלי שום שינוי דכיון שיש עמו חותם ב' דהיינו הפיכת פי הנוד בלי שום שינוי דכיון שיש עמו חותם ב' דהיינו הפיכת חב"ח. הן אמת דכתב שם דהקשירה בלא שנוי לחודה לא הוייא חותם. ונ"מ לדברים הצריכים חותם א' דלא מהני יעו"ש. גם הרב מהר"י ן' סאמון ז"ל בספר עדות ביהוסף סי' ט"ל הבין בדעת מרן דמ"ש צר פי הנוד הוי בלא שינוי ועם החותם האחר המשונה הוי חותם בתוך

חותם ודומה הקשירה או התפירה בלא שינוי לדין המפתח יעו"ש. וזה שלא כדעת הט"ז בסימן ק"ל סק"ח:

והרב מהרח"א ז"ל בס' בני חיי סי' ק"ל הג"הט כתב וז"ל הרב בעל ט"ז כתב שצריך קשר משונה ואז קשר הוי חותם ומדברי מרן וב"ח משמע דאין צריך קשר משונה ממ"ש דלדעת הרשב"א ז"ל משמע דמלבד הקשר הנהוג צריך ב' חותמות וכו' א"כ משמע דלדעת הרמב"ם קשר הנהוג הוי חותם א'. ואולם המסתפק אצלי הוא אי אמרינן נן דדוקא לענין הצריך ב' חותמות הקשר וחו' א' הוי חב"ח. אבל בדברים דסגי בחותם א' הקשר הנהוג אינו חשוב כחותם וכ"כ מרן לעיל סי' קי"ח גבי מפתח. אלא דלדעת ר"ת דמפתח הוי כחותם וכו'. א"כ ה"נ הקשר הנהוג הוי חותם א' או דילמא מפתח שאני וכו'. אלא ממה שסתמו כל האחרונים ולא חלקו בקשר כמו גבי מפתח נראה קצת דאפילו לדעת הרשב"א גבי מפתח הכא מודה דקשר הוי חותם א'. והן ולאו רפייא בידיה עכ"ל:

נקטינן מדברי הרבני' הנ"ל דהקשירה או התפירה אף דאינה משונה חשיב כמו מפתח. א"כ לפ"ז שק זה שנתון בתוכו החבית של עץ אף שהתפירות מבחוץ יהא דינו כמפתח ואף דמפתח לחודיה לא מהני לדברים המותרים בחותם א' היינו לדברים הצריכי חותם א' מהדי"ן. ואף בזה כתב הרב חק"ל דבהפסד מרובה יש להתיר במפתח בדיעבד יעו"ש ס"ס קמ"ו. אבל בדין זה דבין הנאסרים דהרבה פוסקים מתירים לכתחלה בלא שק א"כ כשנתנו בשק תפור אף שהתפירות מבחוץ יכולים אנו להתיר בדיעבד מיהא. ומה גם למ"ש הרב בני חיי דקשר הנהוג עדיף ממפתח. ודאי דתפירות הנהוגים ג"כ יהא דינו כך ובס' עדות ביהוסף בסי' הנז"ל כתב דיותר טורח הוא להתיר התפירות ולחזור ולתופרן שצריך להביא מחט וחוט משא"כ בהתרת קשר הנהוג דידיו רב לו להתיר ולקשור ואף דהרב בני חיי בההיא דקשר הנהוג אין ולאו רפייא בידיה. מ"מ בתפירות הנהוגות דעדיפי מקשר יודה. ועוד דעד כאן לא נסתפק בקשר הנהוג אלא דוקא לדברים הצריכים מהדין חותם א'. אבל לדין זה דבין הנסתרים אפשר לומר דיודה להתיר בדיעבד בקשר הנהוג וכ"ש בתפירות דעדיפי מקשר כמ"ש:

שוב מצינו להרב בית דוד חי"ד סי' ע' שנשאל שם על חביות של עץ סתומו' מלאי' יין המופקדים ביד גוי וכתב שם דבהפסד מרובה יש להתיר בחותם א' בדיעבד. והביא שם דברי הר"י בר יהודה שמחלק בין חביות של חרס לחביות של עץ. וכתב ע"ז וזל"ל י"ל שכבר כתבו התוס' שם שר"י נחלק על ר"י בר יהודה שאין לחלק בין חביות לחביות שהרי אפי' מאן דחייש לסתימה לא חייש אלא לנקיבה דמגופת החבית. אבל לנקיבה דדופני החבית לא חיישי'. ומהרשד"ם ז"ל בס"סי נ"ה כתב שכפי הנראה חששא דשמא

נקב בין נסר לנסר אינה כלום לדעת רש"י. אלא שנסתפק ז"ל אולי קבל רש"י דברי ר"י בר יהודה. והיינו ודאי דאישתמיטתיה כעת דברי המרדכי ז"ל שכתב בע"ז סי' אלף דע"ז שחזר רש"י והשיב לר"י בר יהודה דאין חילוק. אלא אף בשל עץ אין לחוש שיוציא יין דרך הסדק מדופני החבית משום דופני החבית שלא יתקלקל. וכ"כ הרב"י בד' קל"ב ע"ג בשם הרשב"א. וכ' עוד מהרשד"ם ז"ל שאפי' קבל רש"י ז"ל דברי ר"י בר יהודה. כבר כתב בהגה"מ דבס"הת והמצות כתוב דאין להחמיר לחוש לזה. וכ"כ הרב"י דף קל"ב ע"ג וא"כ כדאים הם לסמוך עליהם בשעת הדחק ובפרט בזמנינו זה דאיכא כמה טעמים להקל. חדא דאפי' מגע גוי ודאי אינו אלא מדרבנן אפי' בזמן שהגוים עע"ז. כ"ש בז"הז ובגוים דח"ל בספק מגע ובמקום שיש מן הגדולים לסמוך עליהם ולכן נראה שהחבית הפתוחה אסורה ושאר החביות שנמצאו סתומות מותרות ע"כ. ומור"ם ומהריק"ש ז"ל כתבו שהמנהג להתיר אף בשל עץ. ובספר מקור ברוך דנ"ט סוף ע"ד כתב בשם אחד קדוש דלא אסר ר"י בר יהודה אלא לכתחילה אבל בדיעבד לא אסר ועוד כתב שם והסכים עמו הר' מקור ברוך דלא אסר ר"י בר יהודה אלא בחביות קטנות ששולחין מעיר לעיר מפני שנסריהם דקים מאד ובנקל יכול גוי להוציא יין מבין הנסרים. אבל בגיגיות שהנסרים גסים אין הסכין יכול ליכנס כלל בין הנסרים ואם כן אע"פי שמרן ז"ל בש"ע פסק כר"י בר יהודה יש להתיר מכח כל הנ"ל וכ"ש בהפסד מרובה כנ"ד. וכ"כ הרב משאת בנימין סי' כ"ט וז"ל ואע"פי שהשיב ר"י בר יהודה לרש"י ז"ל שאפי' ב' חותמות לא התירו אלא בשל חרס אבל בשל עץ לא מהני. גם הטור סי' ק"ל הסכים על ידו מ"מ כיון דרש"י ז"ל השיב לו דאין חילוק בין חרס לעץ כדאי רש"י לסמוך עליו בשעת הדחק ואף בלא בשעת הדחק כתבו המרדכי והסמ"ג דאין חילוק. גם הרב רמ"א ז"ל כתב דאין חוששין אפי' בשל עץ עכ"ל. והכנה"ג שם הגהב"י אות י"ד הביא חלוק זה של הרב מקור ברוך הנ"ל והביא דבריו הרב שלחן גבוה סק"ו יעו"ש:

ולפ"ז הכא בנ"ד שהחביות אלו נתונות בשק אף שהתפירות מבחוץ יש להתיר בשופי אחד שהן חתומות כראוי בפי החביות ולחששא זו של בין הנסרים יספיק לנו חפוי השק הנז' בדיעבד מיהא. ומה גם דמסתמא הם חביות גדולות דאין חשש לבין הנסרים כמ"ש. וכ"כ בס' מגן גבורים סי' ד' דלא אסר ר"י בר יהודה אלא בחביות קטנות שהנסר דקה מאד. אבל בחביות גדולות שהנסרים גסים ליכא למיחש למידי. חדא שהסכין אי' יכול ליכנס לתוכו. ועוד שהוא טרחא יתירה ובכי האי לא חיישי' לזיופא יעו"ש:

ועל מה שנתקלקלו החותמות שעל פי החביות מלחלוחית היין ואין האותיות ניכרות. לכאורה היה נראה לאסור ממ"ש מרן בב"י סי' קי"ח וז"ל והיכא דחזר על חותמו ולא

הכירו כתב סמ"ג וז"ל אבל מה שהחותם נשבר או המפתח נסתר היין אסור. ול"ק ממס' טהרות פ"ח דשרי בטהרות כ"ש כיין נסך דתנן וכו' דהתם מיירי ביוצא ונכנס וכו' ועיין במ"ש בסימן ק"ל עכ"ל. מבואר מזה דבנתקלקל החותם לא שרינן אלא בישראל יוצא ונכנס. אלא דבסי' ק"ל כתב מרן וז"ל כתב המרדכי פ"א דע"ז היכא דנתקלקל החותם יש מדמים לטהרות וכו' אבל בס"הת וסמ"ג כתבו שאם מצא המפתח נסתר או החותם נתקלקל אסור אא"כ ישראל יוצא ונכנס. וכתב בת"הד דאפשר לומר דלא פליגי דנתקלקל החותם בענין דניכר שע"י אדם בכוונה נעשה לא שרינן אלא ביוצא ונכנס. אבל היכא דלא מוכחא מלתא דע"י אדם בכוונה נעשה אלא י"ל דע"י טלטול או ע"י בהמות או תינוקות שלא בכוונה נעשה תלינן ושרי אפי' אין יוצא ונכנס. וכ"כ באו"ה כלל כ"ב דהכי נהגינן עכ"ל:

מבואר מזה דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי דהס"הת וסמ"ג דאוסרים מיירי היכא שניכר שנעשה ע"י אדם בכוונת והמרדכי דמתיר מיירי היכא דלא מוכחא מלתא שנסתר ע"י אדם בכוונה ויש במה לתלות תלינן שכתקלקל מאליו ע"י טלטול וכיוצא. ולזה רמז לנו מרן בסי' קי"ח אחר דברי הסמ"ג ועיין מה שכתבתי בסי' ק"ל דהיינו ההיא דהמרדכי דמתיר אף באין ישראל יוצא ונכנס. ודברי הת"הד שכ' להשוות הדעות כמ"ש. והכנה"ג שם הגהב"י אות ל"א כתב על דברי ת"הד שהביא מרן שם וז"ל ובתשו' מהרי"ל סי' ל"ח מביא דברי המרדכי לבד. וגם שלטי הגבורים פ"ב דע"ז אשר סביב המרדכי כתב בשם ראבי"ה תניא בתוס' נשבר החותם כשר ולכך התיר ר"י גבינות שהיו נתונים בשק א' ביד גוים ונשבר החותם וגם הגבינות נשברו. וכן נראה להתיר חותם יין ביד הגוי ונשבר ע"כ. וק' לי קצת אם יש לחלק החילוק הזה מה הוקשה להם לס"הת וסמ"ג האוסרים מההיא דטהרות דמתיר שהביא המרדכי לפלוג דהתם בטהרות בנשבר מעצמו. וס"הת וסמ"ג מדברים בנשבר ע"י אדם וצ"ל דס"ל דמתני' דטהרות מיירי אפי' בנשבר ע"י אדם ולכן הוצרכו לחלק דשאני התם דיוצא ונכנס וכו' ע"כ. אלא דבש"ע בסי' קי"ח ס"ב סתם מרן וכתב אבל אם חזר על חותמו ולא הכירו אסור אפי' עשה ב' חותמות. וגם בסי' ק"ל ס"ח כתב וז"ל חתמו בב' חותמות וחזר עליו ולא הכירו או שמצאו סתור אסור ע"כ. ולא חילק החילוק של ת"הד דנראה מדבריו שדעתו לאסור בבל גוונא. הן אמת דמור"ם שם בהגה כתב החילוק של ת"הד. וכן נראה מדברי הכנ"הג סי' הנז' הגהב"י אות ל' שדעת מרן לאסור שעמ"ש מרן בב"י אבל בס"הת וסמ"ג כתבו שאם מצא המפתח נסתר וכו' אסור וכו'. כתב הרב וז"ל וכן פסק בספר הקצר והגיה עליו מור"ם בחלוק ת"הד ע"כ. נראה מדבריו שהבין בדברי מרן שאסור בכל גוונא. מ"מ היינו דוקא היכא שהספק שקול

שמא נסתר ע"י אדם בכוונה או שלא בכוונה ע"י טלטול וכו'. הגם שהרב תה"ד ס"ל דל"פ בזה המרדכי וסמ"ג ושרי לכ"ע כמ"ש בדבריו. והרב הלבוש כתב הטעם דספיקא דרבנן לקולא וכן פסק מהריק"ש בס ערך לחם שם וכ"כ הפר"ח סי' קי"ח סקט"ז יעו"ש. אבל היכא דמוכחא מילתא שנתקלקל שלא ע"י אדם כנד"ד דאיכא הוכחא שע"י לחלוחית היין נתקלקלו האותיות כ"ע יודו דשרי דתלינן במצוי. וכן מצינו להרב כנ"הג שם אות ל"ב וז"ל מעשה באחד ששלח יינו והיה החותם מבצק ונתקלקל החותם והתירו את היין דתלינן שמא עכברים אכלו הבצק וקלקלו החותם. שלטי הגבורים פ"ב דע"ז בעצי אסופות עכ"ל. מבואר מזה דכיון שמצוי הוא שהבצק אכלוהו העכברים תלינן בזה:

וכן מצינו להרב מוהר"ד חיד"א בס' שיורי ברכה סי' קכ"ג אות ב' שהביא משם מהרא"ם דכל היכא דאיכא למתלי תלינן להקל בענין סתם יינם דהוי גזירה דרבנן וכ"כ משם הרב מהר"י זיין וכ"כ שכן נראה מדברי הרב ש"ך סי' קכ"ד ס"ק ל"ג וע"א יעו"ש שהביא דברי הרב מהרא"ם הנ"ל. גם הכנ"הג סי' קכ"ד אות כ"א הביא דברי הרש"ך הנ"ל:

ומה גם דמתוך דברי השאלה הנ"ל נראה שלא נמחקו האותיות לגמרי אלא שנתקלקלו ואין השומן ניכר דהיינו שלא נשאר רושם האותיות שלמים אלא נמחק חלק מהם ונשאר חלק מהם שניכר לעין שמחמת לחלוחית היין אירע כן דבזה כ"ע יודו דשרינן בדיעבד מיהא:

ועל מה שנפלט היין לחוץ דרך סדקי החביות ונפלט חוץ לשק נראה דאין לחוש לזה דאף שהגוי נוגע בשק מבחוץ וממילא נוגע ביין שע"ג השק דודאי יש בו טופח ע"מ להטפיח מ"מ לא הוי נצוק חבור לגבי היין שבחבית שהרי השק מפסיק בין היין המתמצה מהחבית לידו של גוי דאף אם נאמר שהיין שע"ג השק מחובר דרך נקבי השק עם היין שמתמצה מהחבית מ"מ אינו מחובר עם היין שבתוך החבית שהרי אחר שמבצבץ היין ויוצא דרך סדקי החביות חוץ לחבית חוזר ונכנס דרך נקבי השק ויוצא לחוץ וא"כ הו"ל היין שבחבית נצוק בר נצוק:

ודוגמא לזה מצינו שפסק מרן בסי' קנ"ד סכ"ג וז"ל חבית שהיה נקב בצדה וכו' ואם לא נגע הגוי אלא בקלוח היין שעומד במרזב אסור משום נצוק וכל היין האחר שבתוך הקנקן הוי נצוק ב"ן ע"כ. והוא מדברי הכל בו בשם הראב"ד שהביא מרן בב"י שם. וכתב מרן ע"ז וז"ל ונראה דמיירי ביש קנה בנקב החבית דאז שייך לפלוגי בין קלוח שעמד במרזב לשאר היין הא אם אין קנה בנקב החבית כולו אסור משום נצוק עכ"ל. והביא דבריו הרש"ך שם ס"ק ע' יעו"ש. הרי שאף שנגע הגוי בקלוח היוצא מהחבית מ"מ כיון שהקנה מפסיק בין היין שבחבית לקלוח שהיין יוצא מהחבית דרך הקנה אל המרזב ומהמרזב

מקלח אל הכלי. נמצא שהיין שבמרזב נאסר משום נצוק כיון שמחובר לקילוח שנגע בו הגוי והיין שבחבית הוא נצוק בר נצוק א"כ ה"נ בנד"ד שאחר שיוצא היין מבין הנסרים ע"ג הנסרים מתמצה ויוצא דרך נקבי השק מבחוץ הו"ל היין שבחבית נצוק בר נצוק:

והרב כנ"הג סי' קכ"ו הגהב"י אות ל"ז כתב וז"ל כת' בשלטי הגבורים פ' השוכר את הפועל כשם בעלי אסופות עוד הסכימו על הקנונים התחובים בחבית שתורת כלי אחר יש להם עם החביות שהם קבועים ויצא לנו מזה שאם נגע גוי בקלוח היוצא מהברזא הנקר' קאנ'ון ונגע בקלוח המקלח לחוץ מאי דלהדי ברזא דהיינו קלוח ראשון העומד בברזא אסור מתוך נצוק ועל כל היין האחר שבתוך החבית הוי נצוק כ"ן ומותר אפי' בשתיה וכו' ע"כ:

ובר מן דין הכא בנד"ד אין אנו צריכים לכל זה דאפי' היה נוגע בקלוח היוצא מהחבית לא אמרי' בזה נצוק חבור כמ"ש מרן בסי' קכ"ו ס"ב יעו"ש זהו מה שנלע"ד להשיב בזה וליה עינינו יצילנו מכל שגיאה ויאיר עינינו במאור תורתו אכי"ר. הכ"ד הח"פ טיטואן יע"א בחדש מרחשון משנת **אשרקה** להם ואקבצם לפ"ק:

סימן צא

תשובה לג'יבאלטאר יע"א:

תחלה ראוי לחקור במ"ש מרן בסי' קל"ה דלהפקיר או לשלוח יין ביד גוי בחבית של עץ כיון שיכול להוציא יין מבין הנסרים בעי' שיכניס כל החבית בשק שאין בו תפייה מבחוץ ויחתום פי השק והיא סברת ר"י בר יהודה שהשיב לרש"י ז"ל שהובאה ברבינו הטור ז"ל דמה יושיענו זה לגבי בין הנסרים למהוי חותם בתוך חותם והלא אין כאן כ"א חותם א' דהיינו הפיכת התפירה מבפנים. ולדעת מרן בעינן חותם ב"ח ביין. וכן מצינו הדבר מפורש דתפירת התפירות בשק אף שחתם פי השק אינו נחשב רק לחותם א'. שעל מ"ש מור"ם בסי' קי"ח אם שלח איזה דבר בשק וחתם השק איני אפי' בסתם א' אא"כ הפך ה התפירות וכו' כתב שם הפר"ח סקי"ט דאז מהני חתימת השק במקום חותם א' יעו"ש. הרי מבואר דברי ליחשב חותם א' בעינן שיהפוך התפירות מבפנים ויחתום פי השק. וע"ז סיים שם מור"ם וכתב שאם חתם הדבר ששלח וגם השק דה דהיינו עם התפירות מבפנים הוי כשני חותמות וכמ"ש בפר"ח שם ס"ק כ'. וא"כ לפ"ז בחבית של עץ איך התיר מרן בהפיכת תפירות השק בלבד אחר שאינו נחשב רק לחותם א' לגבי בין הנסרים. והיה נראה לומר דכיון דחששא זו של בין הנסרים היא רחוקה כמ"ש שם בב"י בשם כמה פוסקים לכן דיינו בתיקון זה של הפיכת התפירות דאי אפשר לזייף שניכר זיופו:

שוב מצינו בספר חק"ל י"ד דף ר"ף שהביא דברי מרן בש"ע הנ"ל וכתב וז"ל הרי שהתיר בחתימ' פי השק לבד דלגבי חשש בין הנסרים אין כאן אלא חותם א' והרי קי"ל דבעינן ב' חותמות. אלא ודאי דלגבי חשש זה בחותם א' לבד סגי וכו' ע"כ. באופן דלגבי חש שא דבין הנסרים סגי בנתינה לתוך השק שהתפירות מבפנים וחתימת פי השק אף דלא הוי אלא כחותם א' כמ"ש. אלא דהכא בנ"ד שלא ניתנו החביות בשק כלל עדיין חששת בין הנסרים במקומה עומדת לדעת מרן ז"ל. ומ"מ עדיין יש להסתפק בזה דאפשר לומר דע"כ לא הצריך מרן נתינת החבית בשק שהתפירות מבפנים וכו' אלא דוקא לשלוח או להפקיד לכתחילה כמובן מפשט לשונו אבל אם בדיעבד שלח או הפקיד בלא שק אפשר שדעתו להתיר כיון שהיא חששה רחוקה ולהוציא יין מבין הנסרים וגם רבו המתירים או אפשר דל"ש ודעתו לאסור אף בדיעבד. אלא שבש"ע העתיק הדין ממקורו ככתבו וכלשונו והיינו יכולים לו' שכיון שאנו מסופקים בדעת מרן בדיעבד. ומצינו שמור"ם בהגה התיר אפי' לכתחילה יכולים אנו להתיר בדיעבד מיהא וכמ"ש בדברי האחרונים דהיכא דלא גילה לנו מרן דעתו בש"ע יש לנו לילך אחר פסק מור"ם וא"כ הכא בנ"ד דלא גלה לנו מרן דעתו אם שלח בדיעבד מה דינו יכולים אנו לסמוך על מור"ם בדיעבד מיהא:

ומצינן להרב פרח מטה אהרן ח"ב סי' י"ד שנשאל בשלח ע"י גוי בחביות של עץ בלי נתינת שק והביא דברי הר"י בר יהודה ודברי החולקים וסיים וכתב וז"ל ואע"ג דהרב ב"י הביא בשלחנו הטהור כדברי הר"י בן יהודה אפשר דלכתחלה כתב כן אבל בדיעבד אין לאסור כיון דאשכחן להר"מ מקוצי שכת' שאין לנו ראיה לאסור וכבר ידוע מ"ש מהר"מ אלשקר סי' יו"ר דהיכא דאשכחן לאחרונים מכרעי בין הראשונים הולכין אחר הכרעתם וכן פסקו בדין זה הלכה למעשה הרב בנימין זאב סי' שנ"ד והרב משאת בנימין סי' צ"ט וכו' ע"כ. מבואר מדבריו שנסתפק בדעת מרן שדעתו להתיר בדיעבד ועשה מעשה בהכרעת האחרונים להתיר:

אלא שמצינו להרב יכין ובועז בסי' קי"ט שנשאל על חבית של עץ מלאה יין כשר שהובאה בספינה ע"י גוי והיתה חתומה בחב"ח ע"פי החבית והביא דברי רבינו הטור שכתב סברת הר"י בן יהודה וכו' ושכ"ב בס' אדם וחוה וסיים וכתב ז"ל א"כ חבית זו של עץ שבאה עליה השאלה אעפ"י שנמצא ע"פ ב' חותמות כמו שבא בכתב השלוח מישראל אסור לבר ישראל לשתות מאותו יין מחשש זה שכתבתי בשם המפרשים ז"ל וש"ס לא מיירי אלא בחביות של חרס וכו' אבל בחביות של עץ שיכולים על נקלה בראש הסכין או במסמר להוציא היין מבין הנסרים לא איירי ש"ס בדבר כזה ונגלה לאחרונים מה שלא נגלה לבעלי התלמוד וחששו לזה וכו' ע"כ. וכ"כ שם בסימן ק"ך והביא דברי

הרב אביו שכתב וז"ל וגדולה מזו שהרי כמה גדולים כתבו שאין הכתיבה מועלת ע"פ החבית אלא בחביות של חרס אבל בחביות של עץ שבקל יכול לנקוב ולהוציא היין אין להם תקנה אלא להכניס כל החבית בשק שאין בו תפי' מבחוץ ויחתום פי השק ע"כ. וכתב עוד שכיון שיין זה אינו אסור אלא משום חששא נ"ל שקרוב הדבר שלא יהיה אסור כי אם בשתיה וכו' ע"כ. וסיים ע"ז הרב הנז' וז"ל וכ ון שכל הגדולים הסכימו שיש לחוש לחביות של עץ. מי יוכל להכניס ראשו בין ההרים הגדולים ומי הוא זה אשר מלאו לכו לסתור דבריהם ולסמוך על דעות חלושות ולהתירו בכך והרי האוסרים רבו על המתירים ודבריהם דברי טעם הם. כ"ש כשמצינו ברבנים האחרונים ז"ל שהורו לאסור וכו' ע"כ יעו"ש שהאריך. מבואר מזה דבחביות של עץ אסור אף בדיעבד בשתיה מיהא. הפך דברי הרב פרח מ"אה הנ"ל. ולפ"ז א"א לומר דדעת מרן להתיר בדיעבד שהרי הר"י בן יהודה שממנו מקור דין זה כתב בז"הל דחביות של עץ אסורות לשלוח ע"י גוי אפילו בחב"ח וכו' הלכך אין להם תקנה אלא להכניס כל החבית בשק כמו שהביא דבריו רבינו הטור ז"ל. הרי דנקט דבריו בלכתחילה ואפי"ה אסר הרב יכין ובועז בדיעבד. ואם איתא דלא אסר הר"י בר יהודה אלא בלכתחילה דוקא היאך אסר הרב בדיעבד. א"ל שנאמר שהבין בדעת הר"י בן יהודה לאסור אף בדיעבד בשתייה מיהא. וה"נ צריך לפרש כן בדברי. מרן ז"ל שהעתיק דבריו. גם הרב חק"ל ד' רע"ט ע"ד כתב דדעת מרן לאסור אף בדיעבד יעו"ש:

ועפ"ז צריכים אנו לומר דמה שהתירו בחבית של עץ ע"י נתינת תוך השק שהתפירות מבפנים אף דלא הוי רק חותם א' כמש"ל דמ"מ לכשתדוק הרי יש כאן ב' חותמות לגבי בין הנסרים דהיינו הדוק הנסרים ע"י החשוקים ודאי שיחשבו לחותם א' כמו הדוק המגופה כמ"ש מרן שם. ונתינה בשק ע"י הפיכת התפירות מבפנים הוי חותם ב' והרי יש כאן חב"ח לגבי בין הנסרים. וא"כ כשלא נתנו בשק דאין כאן כי אם הדוק הנסרים ע"י החשוקים שיכול להוציא יין מבין הנסרים ע"י סכין ולא יוכר זיופו יש לאסור בשתייה כמ"ש:

אלא שמדברי הרב חק"ל הנז"ל מוכח דהדוק הנסרים ע"י החשוקים לא הוי חותם כלל ומוכרחים אנו לומר דכיון דיכול להוציא יין בין הנסרים ע"י סכין בלא טורח ולא יוכר זיופו לא הוי חותם ושאני הדוק המגופה שיש טורח גדול להסירה:

ומ"מ לפי הצעת השאלה הנז' נראה דיש כאן הפסד מרובה ולפ"ז יכולים אנו לומר דע"כ לא אסרו הרב יכין ובועז ודעמיה אלא דוקא בהפסד מועט ש הרי לא היה אלא חבית

א' ואפשר שהיה יכול למוכרו לגוי ובזה הוא שכתב לאסור בשתיה אבל בהפסד מרובה אפשר שיודה להתיר וכן יכולים אנו לומר לדעת מרן ז"ל:

גם הרב מוהרשד"ם חי"ד סי' נ"ה כתב וז"ל גם החששה דבין נסר לנסר היה ראוי לחוש אליה בדבר מועט. אלא שאחר שכפי הנראה חששא דשמא נקב בין נסר לנסר אינו כלום לדעת רש"י ז"ל. ואפילו שאפשר שרש"י ז"ל קבל דברי רבו כבר כתוב בהגה"מ דבס"ה ת והמצות כתב דאין להחמיר לחוש לזה וא"כ כדאים הם לסמוך עליהם בשעת הדחק ובפרט בזמנינו זה דאיכא כמה טעמים להקל חדא דאפי' מגע גוי ודאי אינו אלא מדרבנן אפי' בזמן שהגוים עע"ז כ"ש בזמ"הז ובגוים דח"ל בספק מגע ובמקום שיש מן הגדולים לסמוך עליהם כמ"ש וכו' ע"כ:

גם הרב חק"ל שם אחר שכתב דדעת מרן לאסור אף בדיעבד כתב וז"ל אך במקום שיש הפסד מרובה יש להתיר כמ"ש רשד"ם חי"ד סי' נ"ה. גם בס' מקור ברוך סי' ט"ל התיר דיעבד ושגם ר"י בר יהודה לא אסר אלא לכתחלה וכו'. גם בס' מגן גבורים סי' ד' התיר בהפסד מרובה והביא ראיה מדברי הרשד"ם. גם בספר פמ"א וכו' ע"כ. והרב כנ"הג סי' ק"ל הגהב"י אות ד' הביא משם הרב מקור ברוך דע"כ לא חייש ר"י בר יהודה אלא בחביות קטנות שנסרי החביות דקים מאד יכול הגוי להוציא יין מבין הנסרים אבל בחביות גדולות שהנסרים שלהם עוביין קרוב לג' אצבעות פשוי' דליכא למיחש למידי יעו"ש:

שוב מצינו להרב בית דוד חי"ד סי' ע' שנשאל בחביות של עץ המופקדים ביד גוי בחו' א' ואחר שהביא דברי הפוסקים שמתירים בחותם א' וכו' והביא דברי הר"י בר יהודה בחביות של עץ וכו' ושכ"כ מרן בש"ע וכו' וכתב ע"ז וז"ל י"ל שכבר כתבו התוספות שם שרי נחלק על ר"י בר יהודה שאין לחלק בין חביות לחביות וכו' ומהרשד"ם סי' נ"ה כתב שכפי הנראה חששא שמא נקב בין נסר לנסר אינו כלום לדעת רש"י אלא שנסתפק אולי קבל רש"י דברי ר"י בר יהודה היינו וראי דאישתמיטתיה כעת דברי המרדכי שכ' בע"ז שחזר רש"י והשיב לר"י בר יהודה דאין חלוק אלא אף בשל עץ אין לחוש שיוציא יין דרך הסדק מדופני החבית משום דופני החבית שלא יתקלקלו. וכ"כ הרב"י בשם הרשב"א וכו' ומור"ם ומהריק"ש כתבו שהמנה להתיר אף בשל עץ וכו' ע"כ. עוד הביא שם מספר מקור ברוך שכתב בשם א' קדוש דלא אסר ר"י בר יהודה אלא לכתחילה וכו' וסיים וכתב ז"ל וא"כ אע"פי שמרן ז"ל בש"ע פסק כר"י בר יהודה יש להתיר מכל הנ"ל וכ"ש בהפסד מרובה וכ"כ הרב משאת בנימין סי' כ"ט וז"ל ואעפ"י שהשיב ר"י בר יהודה לרש"י וכו' מ"מ כיון דרש"י השיב לו דאין חילוק בין חרס לעץ כדאי רש"י לסמוך עליו בשעת הדחק.

ואפילו בלא דחק כתבו המרדכי והסמ"ג דאין חלוק. גם הרב רמ"א כתב דאין חוששין וכו' עכ"ל הרב מ"ב המובא שם. עוד כתב הרב הנז' שם בענין הברזות שבחביות והביא דברי הרש"ך שם סק"ב וכו' והוסיף הרב נופך משלו דעד כאן לא אסרי' בלא חתיכת הברזות אלא דוקא אם הם רפויות שבקל יכול להוציאם. אבל כשהיא דחוקה אין לחוש דהדחק נחשב לחותם א' ודקדק כן מלשון הרב משאת בנימין הנז' שכתב דבדיעבד שרי בלא שום תיקון אחר דמשמע אפי' חתוך הברזות א"צ אם הם רחוקים. עוד הביא שם משם הרב עבודת הגרשוני שכתב דפקיק של עץ המהודק כ"כ עד שא"א להוציאו כי אם ע"י טרחא נחשב לחותם אחד יעו"ש שהתיר החביות. והגם דנדון הרב הנז' היה במפקיד מ"מ הרי עכ"פ לגבי בין הנסרים אין חילוק בין מפקיד לשולח:

כלל העולה דהכא בנ"ד שיש הפסד מרובה בדבר כמ"ש בשאלה נראה להתיר ובפרט שהחביות מלאים חשוקים כמ"ש בשאלה דודאי אין לחוש לבין הנסרים זהו מה שנלע"ד להשיב בזה וצי"מ הכ"ד הח"פ טיטואן יע"ה בע"א לאדר ב' משי' **תרח** לפ"ק:

סימן צג

תשובה לכהה"ר אהרן ן' מוייאל נר"ו לאזראן יע"ה:

על מאי דשאילנא מקמיה לחוות דעתי קלה כמות שהיא בחביות של עץ שנשלחו בספינה ע"י גוי והיו נתונים בשק שהתפירו מבפנים ופי השק תפרו בחוט א' וקושר ב' ראשי החוט וחתם עליהם וכשהגיעו החביות ליד הישראל שנשלחו אליו מצאו כ' חביות מהם השק שלהם קרוע וכל החביות הברזא שמן הצדדים אין עליה שום חותם שלא חתם רק הברזא שבראשה והישראל ששלח היין כתב לישראל שנשלח אליו שחתומה בשעוה ושם הישראל חקוק על השעוה. וכשבאו החביות לא מצאו על הברזא רק השעוה בלבד בלי שום אותיות. וגם הברזות היו רפויות ועל זה אסרו כל החביות אחר שבנקל יכול הגוי להוציא היין מהברזה. וחילייהו דהאוסרים ממ"ש מור"ם סי' קי"ח ס"ד אם שולה איזה דבר בשק וחתם השק אינו אפילו כחותם א' וכו' ומיירי בשק שתפירותיו מבפנים כמ"ש הרב פר"ח. ובנ"ד אחר שהיה הטאפו בלא חותם הגם שהיה נתון בשק שתפירותיו מבפנים אסור. וכתב כת"ר ע"ז וז"ל ולענ"ד נראה פשוט להתיר חדא שהגם שהפר"ח פי' דברי מור"ם בשק שתפירותיו מבפנים. הנה עינא דשפיר חזי דברי מור"ם במקודם יורה שהרב לא דבר רק בשק שתפירותיו מבחוץ. וזה לך לשון הכל בו שממנו הועתק לשון מור"ם ז"ל כתב הר"פ צריך לעשות חותם על הבשר שאם עשה חותם על השק לא מהני שהרי יכול לנקוב השק ולהחליף הבשר. ואם איתא דאיירי בשק

שתפירותיו מבפנים וחתם ע"פ השק הלא אם יקרע השק יהיה ניכר. אלא ודאי מיירי בשק שתפירותיו מבחוץ. וכן הבין בדבריו הרב עדות ביהוסף שאלה ט"ל וכו' עד כאן:

ואני אומר כמה רב גובריה להשיג על הרב פר"ח ולהבין בדבריו דברים אשר לא כדת דמ"ש מור"ם אם שולח איזה דבר בשק וחתם השק אינו אפילו בחותם א' מיירי בשק שתפירותיו מבפנים. דבר זה לא ניתן ליאמר כלל שהרי הפיכת התפירות מבפנים ליכא מאן דאמר דלא הוי חותם כמו שיראה המעיין בדברי הפוס'. ודברי הפר"ח על דברי מור"ם ברור מללו אין בהם נפתל ועקש. דמ"ש מור"ם בתחי' דבריו אם שלח איזה דבר בשק וחתם השק אינו אפי' כחותם א' וציין בזה המרשים כל בו בשם הר"פ. ודאי דמיירי בשק שתפירותיו מבחוץ דבזה הוא דקאמר הכל בו דלא מהני חותם על פי השק דאף שחתם פי השק לא יושיענו זה דכיון שכל השק תפירותיו מבחוץ יכול לנקוב השק ולהחליף הבשר. ובדין זה לא דבר כלום הרפ"ח. ועל מה שסיים מור"ם אח"ך וכתב אא"כ הפך התפירות לפנים כתב הרפר"ח סקי"ט וז"ל דאז מהני חתי' השק במקום חותם א' ע"כ. ור"ל דע"י הפיכת התפירות הוי חתי' פי השק חותם א' משא"כ כשלא הפך התפירות דחתימת פי השק לא הוי חותם כלל דבנקל יכול להסיר התפירות שבשק ולזייף ולחזור ולתופרם. ואלה היו דברי הרב עדות ביהוסף שהעתיק דברי מור"ם ורצה לאסור הקופה התפורה כנהוג דלא הוי אפילו כחותם א' אפילו חתם את פיה כמו השק שהתפירות מבחוץ ומ"ש עוד מור"ם וז"ל ואם חתם הדבר ששלחו גם השק הוי כשני חותמות ע"כ. כ' הפר"ח ס"ק כ' וז"ל גם השק. פי' שחתם השק בהפיכת התפי' הו"ל חתימת השק וחתימת הדבר ששלח ב' חותמות ע"כ. ור"ל דמ"ש מור"ם גם השק אי' ר"ל חתי' פי השק בלבד אלא בהפיכת התפירות דהפיכת התפירות עם חתימת פי השק הוי חותם א' ועם חתי' הדבר השלוח הוי חב"ח וא"כ לפ"ז הכא בנ"ד אף החביות שנשאר השק שלהם שלם ותפי' מבפנים אין להם רק חותם א' דהיינו השק ועדיין חסר חותם שני כדי להתיר אחר שברזא אחת היא בלי חותם:

ועל מ"ש כת"ר וז"ל ודבר זה מוכרח מצד עצמו דאלת"ה מה יועיל החתימה שעל הברזא הרי יכול להוציא יין מבין הנסרים וא"כ מה הועילו חכמים בתקנתם שכתב מרן בסי' ק"ל ליתן החבית של עץ תוך השק שתפירותיו מבפנים. אלא ודאי כל שנתן החבית תוך השק שתפירותיו מבפנים וחתם פי השק אין צריך יותר עכ"ל:

אשאלך והודיעני ולדידך מי ניחא דכיון דלשלוח יין ביד גוי בעינן חותם בתוך חותם א"כ מה הועילו בתקנתם ליתן החבית תוך השק שהתפירות מבפנים. והלא לגבי בין

הנסרים אין כאן רק חותם א' דהיינו הפיכת התפירות. ואיה איפה חותם שני להציל על בין הנסרים:

ומ"ש שכל שנתן החבית תוך השק שתפירותיו מבפנים א"צ יותר דהיינו חותם אחר. דבר ה א"א לאומרו שהרי דברי מרן בש"ע לקוחים מדברי הר"י בר יהודה שהובא ברבינו הטור שם שכ' וז"ל אבל ר"י בר יהודה השיב לרש"י דחביות של עץ אסורו' לשלוח ע"י גוי אפילו בחב"ח ודוקא בחביות של חרס וכו' די בחתי' פיהם בחב"ח אבל בחביות של עץ יכולים להוציא היין בין הנסרים וכו' הלכך אין להם תקנה אלא להכניס כל החבית בשק שאין בו שום תפירה מבחוץ ויחתום פי השק וכו' ע"כ. הרי מבואר דתקנה זו ליתן החבית תוך שק וכו' היינו לחששת בין הנסרים דוקא אבל לעולם דמלבד זה צריך חותם ע"פי החבית ועל פי הברזות. ולקמן נבאר הטעם דלגבי בין הנסרים די לנו בחותם השק בלבד:

ומה שהביא מהרב פמ"א לאו שמיה מתייא דהתם מיירי שהחביות היו חתומות בחב"ח אלא דלחשש בין הנסרים כתב דאפשר דמה שהצריך מרן נתינת תוך השק שהתפירות מבפנים חששא זו היינו לכתחילה אבל בדיעבד אין לאסור. וגם בזה מצינו להרב יכין ובועז ח"א סי' קי"ט וסי' ק"ך שאסר היין בשהייה אף שחתם החבית בחב"ח לחששא זו של בין הנסרים וכ"כ שם משם הרשב"א והרשב"ש ומסיק וכתב וז"ל וכיון שכל הגדולים הסכימו שיש לחוש לחביות של עץ מי יוכל להכניס ראשו בין ההרים הגדולים האלה וכו' ולסמוך על דעות חלושות ולהתירו בכך והרי האוסרים רבו על המתירים ודבריהם דברי טעם הם. כ"ש שמצינו ברבנים האחרונים ז"ל שהורו לאסור עכ"ל הצ"ל:

גם הרב חק"ל י"ד דף רע"ט ע"ד הבין בדעת מרן דדעתו לאסור בלא שק אף בדיעבד הן אמת שכתב שם דבהפסד מרובה יש להתיר יעו"ש איך שיהיה כ"ז הוא לחשש בין הנסרים דוקא אבל הכא בנ"ד חששא זו של בין הנסרים ליתיה אחר שנתון בשק שהתפירות מבפנים שהוא התיקון שפ' מרן בש"ע אלא דהעיקר חסר דהיינו הברזות שהן רפויות ואין עליהם חותם ואין כאן רק חותם השק דלדעת מרן יש לאסור בחותם א' אף בדיעבד כמו שנבאר:

ומ"ש עור וכן הורה הלכה למעשה הרב בנימין זאב. הרואה באותה תשובה סי' שנ"ג יראה בעיניו דפסק כסברת ר"ת דיין משתמר בחותם א' משא"כ דעת מרן ז"ל שקבלנו הוראותיו דאינו ניתר אלא בחב"ח. גם הרב עבודת הגרשוני אזיל בשיטת מור"ם שפ' בסי' ק"ל דבדיעבד מותר בחותם א' וע"ז קאמר דכיון דכש מוליכין היין כדרך דרכם להדק המגופה יפה יפה הו"ל כחו' א' יעו"ש סי' צ"ח:

ומ"ש וז"ל וכ"ש דבנד"ד היו ב' חותמות סתימת המגופה והשק והגם שכתבו שהמגופה היתה רפויה אימור ע"י טלטול הדרך נעשית רפויה וכו' ע"כ אחר שהמגופה רפויה איה איפה החותם ואדרבא אחר שהשולח יין דרך הוא להדק המגופה כשנמצאת רפויה תלינן בגוי והגע עצמך לדעת מור"ם דמתיר בדיעבד בחותם אחד והדוק המגופה הוי כחותם אם מצא המגופה רפויה היתכן לתלות בטלטול הדרך ולהתיר זו לא אמרה אדם מעולם ומינה לדעת מרן דבעינן ב' חותמות להתיר כשנמצאת המגופה רפויה אף שנשאר חותם השק אין להתיר:

שוב מצינו להרב חק"ל י"ד דף ר"פ ע"ב שהוכיח מסוגית הש"ס דמאי דאמרי' שהדוק המגופה הוי חותם היינו דוקא במפקיר אי נמי בשולח דבצירוף חותם ב' הוי ההדוק חותם. אבל ההדוק לחוד בשולח לא הוי חותם כלל דכיון שדרך השולח יין ממקום למקום להדק המגופה שלא ישפך יינו אין כאן שום שינוי כלל ובחותם א' עכ"פ בעינן שיעשה שום שינוי לסימן לא כדרך שעושים הגוים השולחים יין יעו"ש:

ומ"ש עוד וז"ל וכ"כ הרב עבודת הגרשוני דאנן סהדי הרוצה לשלוח יין ממקום למקום מהדק המגופה הרק היטב ע"כ. אכתי לא ידענא מה ראיה מביא מאותו נדון דשאני התם דנמצאת המגופה מהודקת אלא דכיון דלפי דברי הרב הפוסק שם שכתב דההידוק לא חשוב חותם כלל. בא רעהו וחקרו הרב הנזכר דשפיר הוי חותם א'. מה שאין כן בנ"ד שנמצאת המגופה רפויה. ומה שהתיר הרב היינו דאזיל בשיטת מור"ם להתיר בחותם א' כמ"ש:

ומה גם דהרב חק"ל שם הביא דברי הרב עבודת הגרשוני שהתיר בחותם ההדוק כיון שכן דרך שולחי היין להדק המגופה. וכתב עליו הרב דאדרבה היא הנותנת דכיון שדרך לעשות כך לא חשיב חותם דבעינן שינוי מהדרך הנהוג יעו"ש ע"ג שהביא ראיות לדבריו. באופן דהכא בנ"ד לגבי המגופה הרפויה לא נשאר בידינו כי אם חותם השק ולדעת מרן אין להתיר:

ומ"ש דלמאי ניחוש לה דאם קרע הגוי השק היה ניכר כיון שתפירותיו מבפנים והלא בכל דבר החתום בחותם א' נימא הכי אחר שאם יזייף יוכר זיופו ולמה הצריכו ב' חותמות לחתום הדבר השלוח וליתנו בתוך השק שתפירותיו מבפנים והיה די ליתנו בתוך השק שהתפי' מבפנים ולחתום פי השק ואם יקרע הגוי השק יוכר זיופו. אלא דמה שהצריכו חז"ל ב' חותמות משום דתרתי בעינן א' שיש טורח לזייף. ב' שאם יזייף יוכר זיופו כמבואר כל זה בפוסקים:

ומ"ש וז"ל ועוד אפילו נימא שודאי הוציא הרי פ' מרן סי' קכ"ד סי"ד דוקא אם הברזא עוברת אבל אינה עוברת מותר אפי' בשתיה וכתב מור"ם דוקא היכא דידע הגוי שהברזא היתה עוברת ובנ"ד ליכא מאן דפליג דלא ידע הגוי אם הברזא עוברת אם לאו ולא יהא אלא ספק שרי כמ"ש הרש"ך וכו' ע"כ. תמהני עליו מה דמות יערוך נד"ד להההיא דהתם מיירי שהחבית ברשות ישראל וראה הגוי שהוציא הברזה דיש לנו לחוש שמא כשהוציא הברזה שכשך ביין ובההיא קאמר מרן שאם היתה הברזה נוגעת ביין אסור שא"א שלא שכשך אבל אם אינה עוברת עד היין בענין שא"א לו לשכשך מותר. וכתב מור"ם ע"ז דאף בעוברת עד היין אם לא ידע הגוי בזה הו"ל מגע גוי שלא בכוונה ע"י דבר אחר. וכתב ע"ז הרש"ך דכל היכא דלא ידעינן אם ידע הגוי אם לאו תלינן להקל. אבל הכא בנ"ד בשולח למקום אחר ע"י גוי לצד שנאמר שהגוי הסיר הברזה אף שהברזה אינה עוברת כל השוליים דליכא למיחש לשכשוך. מ"מ עדין יש לחוש שמא שתה מהחבית ע"י מיניקת שנאסר כל היין שבחבית כמ"ש שם סי"א:

ובר מן דין אף אם לא היה שותה במיניקת מ"מ כשחזר הגוי והניח הברזה במקומה נאסר מה שבחבית עד הברזה בהנאה ומה שלמטה מהברזה מותר בהנאה ואסור בשתיה כמ"ש מרן שם סכ"ג בנשמט הפקק והניח גוי ידו במקום הנקב וכתב שם הרש"ך ס"ק ס' וז"ל והניח גוי ידו וכו'. כ' ב"י וה"ה לסותם הנקב בברזה קצרה שאינה עוברת כל עובי השוליים וכ"כ הרב בסמוך עכ"ל. ור"ל שאם עוברת השוליים הכל אסור בהנאה שא"א שלא שכשך כמבואר שם בב"י יעו"ש. וכתב שם הרט"ז ס"ק כ"ד וז"ל כל היין שמראש החבית. כי כל הנעצר שם מחמת הגוי שהיה יוצא לולא אחיזתו הו"ל כאלו נגע באותו חלק כולו כיון שהוא מונעו מלצאת ומה שלמטה מן הנקב אסור בשתייה והוא מחמת חבורו אל העליון האסור וזה גרע טפי מנצוק חבור כי איך יתכן שהעליון אסור ומה ששוכב תחתיו יהיה מותר וכו' ע"כ וכ"כ הרש"ך שם ס"ק ס"א ולפ"ז מ"ש כת"ר וז"ל מה אית לך למימר שמא בחזרה שכשך מאן לימא לן שלכוונת נסוך שכשך וספק להקל ע"כ. ממה נפשך אם הברזה עוברת עד היין אין לנו להקל ולומר מאן לימא לן וכו' שהרי כתב מרן שאם הברזה עוברת א"א שלא שכשך. ואם אינה עוברת ליכא שכשוך. לא נשאר בידינו כ"א דלא ידענא אם הגוי יודע שהברזה עוברת אם לאו ומ"מ הכא בנ"ד לא יושיענו זה אחר שבחזרת הפקק מנע היין מלצאת ונאסר היין כמ"ש:

ומה שהביא ממ"ש הרש"ך סי' קכ"ד ס"ק ל"ג משם הגאון מהרא"ם ז"ל דהיכא דאיכא לספוקי אי נגע בכוונה או לא תלינן להקל וכו'. דינו של הגאון ז"ל הוי שלא כדעת מרן שהרי כתב כשנשמטה הברזה והניח הגוי ידו וסתמה שאע"פ שהיה שם ישראל אפשר

שבשעה שנשמטה הברזה היה הגוי יותר קרוב מהשומר ישראל ולא רצה הגוי להמתין השומר לסתום הנקב כדי שלא יהיה היין נשפך עד שיסתום השומר. והוקשה לו ע"ז דניחוש שמא הגוי וישראל היו שניהם יחד במקום א' וקדם הגוי לסתום דודאי כוונתו לנסך לזה קאמר דכל היכא דאיכא למתלי תלינן להקל וכו' ואמרי' שכוין להציל היין יעו"ש בדבריו בסי' נ"ו. ומה שהביא הרש"ך מהגאון הנז' היינו לחלוקת שהוציא הגוי הברזה דוקא שכתב מור"ם ע"ז שאם לא ידע הגוי בהברזה עוברת הו"ל מגע גוי שלא בכוונה וכתב ע"ז הרש"ך דכל היכא דלא ידעינן אם ידע הגוי או לא ידע תלינן להקל והביא ראיה לדבריו מדברי הגאון הנז'. אבל היכא שסתם הגוי הנקב הרי כתב מרן שם סכ"ג שכל היין אסור. ועל מ"ש מור"ם בהגה ודוקא שהיה שם ישראל וכו'. כתב הרש"ך ס"ק ס"ג וז"ל והרא"ש והטור ס"ל דאין חלוק דאפילו אין שם ישראל לא מקרי טרוד במלאכתו וכו' מיהו בתשו' ר"א מזרחי סי' נ"ו פ' בסתם כהראב"ד ולא הביא דעת הרא"ש כלל וכו' ובאמת לא ידעתי למה דהא קי"ל הלכתא כבתראי ובפרט שהרא"ש מביא דברי הראב"ד ומשיג עליהם ובפרט שה וא מחמיר. וכן רי"ו מביא סב' זו באחרונה עכ"ל. גם הרט"ז עמ"ש מרן שם סי"ד חבית שנטלה ממנו הברזה והכניס בה הגוי אצבעו וכו' כולו אסור. כתב שם הרט"ז ס"ק י"ב אחר שהביא אם היה שם ישראל וכו'. וסיים וז"ל והש"ע לא זכר כאן כלום מזה אם היה שם ישראל כי אזיל לטעמיה דס"ל כהרא"ש דהצלת יין לא מקרי טרדא ורמ"א לא כתב כאן כלום שסמך על מה שיכתוב בסכ"ג לחלק בזה עכ"ל. הרי מבואר דלדעת מרן ז"ל כשסתם הגוי הנקב היין אסור אפי' לא היה שם ישראל וטרדא דהצלה לא מקרי טרדא הפך דינו של הגאון ז"ל וכ"ש הכא בנ"ד בשלח ע"י גוי ונמצאת הברזה רפויה דיש לנו חששות הרבה והרי שחוט לפניך:

ומ"ש עוד וז"ל אך נשאר לנו שמא נגע הגוי ש בקלוח ונאסר הכל משום נצוק חבור וכו' ע"כ. ולזה הביא מדברי הרא"ש ורבני האחרונים דלא אמרינן נצוק חבור בכלי גדול וכו' ע"כ. לא היה צריך להרחיק עדיו מדברי האחרונים כי מבואר הוא בדברי מרן בש"ע סי' קכ"ו ס"ב דביין שבחבית לא אמרי' נצוק חבור יעו"ש. אלא דכ"ז הוא כשהיין ברשות ישראל וראינו שנגע הגוי בקלוח משא"כ הכא בנ"ד דיש לחוש כמש"ל:

ומה שהביא עוד מהגאון מהרא"ם ז"ל שכתב דלדעת הגאונים והנגררים אחריהם המתירים סתם יינם ומגעם בז"הז בהנאה דין הנוצרים כדין הישמעאלים וכו'. הגאון ז"ל רב גובריה ורב חיליה להכריע כסברת הגאונים ז"ל אבל אנן יתמי דיתמי מה נענה ביום שידובר בנו מרן ז"ל שקבלנו הוראותיו שפ' בסי' קכ"ג שסתם יינם ומגעם ביין שלנו אסור בהנאה וכ"כ בסי' קל"ה בנגע הגוי בכלי טופח שצריך מלוי וערוי ולא חילק בין הזמנים

אלא דמור"ם בהגם כתב בשם י"א דבז"הז אי' אסור בהנאה וע"ש בט"ז. גם הרשב"ץ ז"ל בס' התשב"ץ ח"א סי' י"ד כתב דאף בז"הז מגען אוסר בהנאה יעו"ש. וכ"כ הרמ"ז ז"ל בתשו' סי' מ"ט וז"ל ומכאן פ' הש"ע בסי' קל"ה דמגע במשקה טופח צריך ערוי משום דאזיל לשיטתינו רלא שאני לן זמן זה מזמן הש"ס וכו' ע"כ. ובסוף התשובה כ' וז"ל וכ"ש לסברת הספרדים המחמירים וקל וחומר בן בנו של ק"ו למאן דאית ליה חולקא ברזא דמהימנותא דידע מאי דאיתא בזוהר ס"פ שמיני רח"ל מההוא עונשא כי בודאי אם ידעו הקדמונים וראו דברי הזוהר אין ספק אצלי כי הקולות יחדלון והברת החלוקים בין הזמנים לא תהיה עוד וכמו שהרבה להזהיר ע"ז הרב החסיד בעל של"ה וכו' ע"כ:

ועל מה שהביא הרב מהר"ר חיד"א דברי הרב מהרא"ם ז"ל לא כתב עלה הנפק כי כן דרכו בכל המקומות להזכיר דבר בשם אומרו וכל שלא ביאר דעתו להדייא לא חתים עלה כמבואר בהקדמתו:

ומה שהביא מהרב שמלה חדשה. הרב הנז' אזיל בשיטת מור"ם ז"ל דמשוי ליה מגע גוי ע"י דבר אחר שלא בכוונה כיון שטרוד להציל וכל הטעמים שכתב שם בלבושי שרד להתיר לא ס"ל למרן ז"ל כמש"ל. זה מה שראיתי להשיב על דבריו הגם כי הוא אהובנו האמת אהובה ממנו:

והנה למה שהוקשה לנו בדברי מרן ז"ל על מ"ש בסי' ק"ל דלשלוח יין ע"י גוי בחביות של עץ חיישינן שיוציא הגוי יין מבין הנסרים ואין תקנה אלא שיכניס כל החבית בשק שאין בו תפירה מבחוץ ויחתום פי השק דכיון דסבר מרן דבעי חב"ח א"כ לגבי בין הנסרים אין כאן כ"א חותם א' דהיינו השק שהתפירות מבפנים וחתימת פי השק שהכל נחשב לחו' א' כמש"ל. ונראה לומר הטעם דכיון דחששא זו של בין הנסרים היא חששא רחוקה כמ"ש מרן בב"י בשם כמה פוסקים וגם רבו הפוס' המתירים אף בלא נתינת שק ואין לחלק בין חביות של חרס לשל עץ. אמטו להכי הגם דמרן פסק כר"י בר יהודה דחיישינן לבין הנסרים מ"מ די לזה בחותם א' כיון שהיא חששא רחוקה ורבו המתירים אף בלא שק:

וכן מצינו להרב חק"ל י"ד דף ר"פ שהביא דברי מרן בש"ע וכ' וז"ל הרי שהתיר בחתימת השק לבד דלגבי חשש בין הנסרים אין כאן כי אם חותם א' והרי קי"ל דבעינן חב"ח. אלא ודאי דלגבי חשש זה בחו' א' לבד סגי וכו' ע"כ:

ואבא היום אל הע'ין למה שנוגע לענין הדין בנדון השאלה הנז' ונתחיל ברין השלשה חביות שנמצא השק שלהם שלם ואח"ך נבאר מה שהדין נותן החביות שנמצא השק קרוע בס"ד:

והנה לפי המובן מלשון השאלה שכל חבית יש לה ב' ברזות א' בראשה וא' בצרה. והחותם היין לא חתם אלא הברזה שבצדה ששם עליה שעוה וחתמו באותיות אבל הברזה שבראשה לא חתמה שנעלם ממנו כמש"ל:

כתב מרן בסי' ק"ל ס"ד וז"ל כיצד הוא חותם בתוך חותם. סתם החבית בכלי שאינו מהודק וכו' וטח בטיט ה"ז חותם א'. היה כלי מהודק וטח עליו מלמעלה ה"ז חכ"ח וכו' ע"כ. ולפ"ז הכא בנ"ד לגבי הברזה שחתמה ודאי הרי יש לה ב' חותמות החותם שעליה חותם א' והשק שתפירותיו מבפנים חותם שני ומה שעשה על פי השק שתפרו בחוט א' וקשר ב' ראשי החוט וחתם על ב' ראשי החוט הגם שהתפירות מבחוץ חותם יקרא אחר שהוא חוט א' וחתם ראשי החוט שאם יקרע בפי השק ויחזור לתופרו יוכר זיופו ואם כן השק בכללותו הו"ל חותם שני. ואף את"ל שברזה זו שחותמה עליה היא רפויה לית לן בה כמ"ש מרן סתם בכלי שאינו מהודק וטח בטיט ה"ז חותם א'. ולגבי הברזה האחרת שלא נחתמה אם הוא מהודקת הרי יש לה חב"ח הדוק הברזה והנתינה בשק כמש"ל. אלא שאם הברזה שלא נחתמה היא רפויה לא נשאר בידינו כ"א חותם א' דהיינו השק. וגבי מפקיד ביד גוי מצינו שכ' מרן בסי' ק"ל ס"כ וז"ל אם הפקיד ביד הגוי בחו' א' אסור בשתיה ומותר בהנאה וכו' ע"כ. וכיון דגבי מפקיד אסר מרן היין בשתיה בחותם א' אף שעתיד לראות חותמו. כ"ש בשולח ע"י גוי שאין עתיד לראות חותמו דאסור בשתיה שהרי יש מהפוס' שסוברים דמה שהצריכו בש"ס ב' חותמות ה"ד בשולח אבל במפקיר שעתיד לראות חותמו די בחותם א' כמבואר כ"ז ברבינו הטור שם. והיא סברת היש אומרים שהביא מרן ז"ל בסי' קי"ח. אבל מרן סבר דאין חילוק בין מפקיר לשולח כמ"ש בש"ע בסי' ק"ל ובסי' קי"ח בדעה א' שכתבה בסתם ובכולהו בעי ב' חותמות ולפ"ז כיון דגבי מפקיד בחותם א' פסק דאסור בשתיה כל שכן בשולח:

הן אמת שאם בנ"ד יש הפסד מרובה למוכרו לגוי צריכים אנו לבקש אם יש איזה צר היתר כדי שלא להפסיד ממונם של ישראל וידוע הוא הכלל המסור בידינו דבדיני אסור והיתר היכא שמביא מרן סב' א' בסתם וסב' ב' בשם י"א דהגם שדעתו לפסוק כסב' שהביא בסתם מ"מ להכי מביא סב' י"א בש"ע לומר דבשעת הדחק או בהפסד מרובה יכולים אנו לסמוך אסב' יש אומרים דאל"ה אחר שהש"ע כתבו לפסק הלכה למה הביא סב' זו בש"ע והיה די להביאה בב"י בלבד א"ל שנאמר שכתבה לסמוך עליה לעת הצורך כמ"ש. ובסי' קי"ח כתב בסב' י"א לחלק כין מפקיד לשולח דמפקיד די בחותם א' וסיים וכ' וז"ל ואף השולח אם הודיעו לחבירו צורת החותם וגם אמר לנכרי שהודיעו לחבירו די כחותם א' ע"כ. ולפ"ז הכא בנ"ד אם הודיע לחבירו וכו' יכולים אנו להתיר בהפסד

מרובה מיהא בהצטרפות סב' הפוס' דבז"הז לאו עע"א והגם שהוכחנו דלדעת מרן אין לחלק בין הזמנים מ"מ ה"ד היכא שראינו שנגע אבל בשולח ע"י גוי שהיא חששא בלבד בדיעבד והפסד מרובה יכולים אנו לצרף סברה זו עם המתירים בחותם א':

וכן מצינו להרט"ז סי' קי"ח סק"ד על מ"ש מור"ם שם וי"א דלא בעינן ב' חותמות אלא בישראל חשוד אבל בגוי הכל שרי בחו' א' ובדיעבד יש לסמוך ע"ז. כ' הרט"ז וז"ל כ"כ או"ה כלל כ"ב גם בתו' איתא כן ולעד"ן דכ"ע מודים בזה דהא עיקר הטעם דחיישינן כיון שצריך ב' חותמות אע"פ שהוא דרבנן הוא מחמת שחיבת הי"ן עליו כמ"ש כס"א וכז"הז לאו עע"א הם כמ"ש לקמן ע"כ אין שייך חיבת נסוך ממילא לכ"ע די בחותם א' עכ"ל. והגם דמרן בסי' ק"ל ס"ב גבי י"ן סתם וכתב שאם הפקיד ביד גוי בחותם א' אסור בשתיה ולא הביא סב' הי"א כמ"ש בסי' קי"ח יכולים אנו לומר שסמך על מ"ש בסי' קי"ח ומה שסתם כאן דאסור בשתיה היינו כשאין הפסד מרובה אבל בהפסד מרובה יש לסמוך על הי"א שהביא בסי' קי"ח:

והרש"ך בסי' קי"ח סקי"ג כ' על סב' היש אומרי' וז"ל ולקמן ר"ס ק"ל סתם המחבר כסב' הא' וצ"ע עכ"ל נראה מדבריו דהוקשה לו דכיון שמרן הביא סברת הי"א בסי' קי"ח לא לחנם הביאו רק לסמוך עליהם בשעת הדחק או בהפסד מרובה וא"כ הי"ל להביא סב' זו בסי' ק"ל גבי י"ן ג"כ:

אלא דמצינו להרב פר"ח כסי' קי"ח סקי"א שכ' וז"ל וי"א וכו' כשהמחבר מביא סתם ואח"כ מחלוקת דעתו כסתם וכן לקמן בר"ס ק"ל סתם כסב' קמייתא דהכא עכ"ל. מוכח מדבריו דבא לתרץ קושיית הרש"ך דכיון דמרן דעתו לפסוק כסב' קמייתא שכתבה כסתם ה"ט שלא הביא סב' הי"א בסי' ק"ל ומה שהביאה כאן להורות לנו שדבר זה אינו מוסכם. גם הרב שלחן גבוה בסי' קי"ח סס"ק ט"ו אחר שהביא דברי הרש"ך שהניח הק"ו בצ"ע כת' וז"ל וכבר תמהתי עליו בכללים כלל ח"י דכיון שכתב סברא קמייתא בסתם וסברא בתרייתא במחלוקת אין לך הכרעה גדולה מזו עכ"ל:

שוב מצינו להרב כנ"הג סי' קי"ח הגהב"י אות ט' כ' וז"ל ולענין מחלוקת אם יש חלוק בין מפקיד לשולח לא פ' רבי' ב"י הלכה כדברי מי ובספר הקצר הביא ב' הסברות ולא הכריע. וק"ק דבסי' ק"ל פסק כדעת הרי"ף וכו' דבכל גוונא צריך ב"ח וכן פ' בס' הקצר. והש"ך נרגש מזה והניחו בצ"ע. ובספר משאת בנימין סימן ק"ט מצאתי שדעת הרב"י להתיר בשעת הדחק או בהפסד מרובה ולכן כתב כאן ב' הסברות לומר דיש לסמוך על המחלקים בשעת הדחק או בהפסד מרובה. ולא מצאתי טעם בדברים אלו אם זו דרך הרב במקום א' לכתוב ב' הסברות בלא הכרעה ובמקום א' לסתום כסברא א' לומר דבהפסד

מרובה יש לסמוך וסברא הא האחרת אם דעת הרב היה זה גם שם היה לו לכתוב ב' הסברות. ומה גם שבב"י פ' כמאן דלא מחלקי ולא הזכיר דיש לחלק בהפסד מרובה או שעת הדחק. ואפשר לקיים דברי משאת בנימין כה"ג דבסי' זה כ' ב' הסברות לומר דבשעת הדחק או הפ"מ יש לסמוך על סברא זו ודוקא בשאר דברים אבל ביין משום חומרא דיי"ן יש לתפוס כסב' א' לגמרי דאפילו בשעת הדחק או הפ"מ לא סגי בלא"ה אם לא החתים ב' חותמות. אבל מ"ש בס' משאת בנימין אף ביי"ן להקל כסב' זו בהפ"מ או שעת הדחק אינו נראה עכ"ל. נמצא לפ"ז דאכתי לא פלטי לן מפלוגתא בדעת מרן גבי יין אם יש להתיר בהפ"מ במפקיד בחותם א' או שולח ומודיע החותם דלדעת הרב מ"ב סבר מרן דיש להתיר ולדעת הרב כנ"הג סבר מרן דיש לאסור אחר דבסי' ק"ל לא הביא רק סברא הראשונה כמ"ש:

ואחר החיפוש מצינו להרב בית דוד חי"ד סי' ע' שנשאל בהפקיד יין ביד גוי בחותם א' ואחר שהביא מחלוקת הפוס' לחלק בין מפקיד לשולח ודברי מרן בש"ע בסי' ק"ל דגם במפקיד אסר בשתייה אף בדיעבד כתב וז"ל אמנם בנ"ד דהוי הפ"מ נראה שראוי להתיר בחותם א' בהצטרפות קצת טעמים. א' שבנ"ד לא לבד ר"ת מתיר בחותם אחד אלא גם התוס' ז"ל שהביא הרב"י בסי' ק"ל דסברי דדוקא בשולח לחבירו שאינו מכיר החותם בעי' ב' חותמות אבל להפקיד בידו שרי בחותם א' אפי' לכתחילה והם היש מחלקים שכ' הריב"ה ז"ל וכ' הר"ן שנראים דבריהם כמ"ש הרב"י שם בשמו. וגם הרא"ש והטור ז"ל שכתבו דכיון שכבר נהגו להצריך ב' חותמות אין להקל. איכא למימר דהיינו לכתחי' אבל בדיעבד אין להחמיר וא"כ כיון דנ"ד הוי מפקיד שעתיד לראות חותמו מותר לדעת ר"ת והתוס' והר"ן. וגם הוי בדיעבד דמותר לדעת הרא"ש והטור. וגם הוי הפסד מרובה וכבר כ' מור"ם ז"ל בסי' קכ"ט דבה"מ יש לסמוך על המתירים בחותם א' א"כ יש להתיר בנ"ד מחמת כ"ז. וכ"כ הרב משאת בנימין סי' כ"ט וז"ל אע"פ שהרב"י פ' בסי' ק"ל דבעי' ב' חותמות ואפי' בדיעבד אסור בשתיה בחותם א' מ"מ כיון שהרב רמ"א ז"ל סי' קי"ח וסי' ק"ל כ' דבדיעבד סגי בחותם א' עליה סמכינן דבתראה הוא. ונראה דבשעת הדחק או בהפסד מרובה בנ"ד גם הרב"י מודה דסגי בחותם א' שהרי בש"ע סי' קי"ח כתב גם דעת המתירים בחותם אחר ומשמע דבשעת הרחק או בהפ"מ יש לסמוך אדעת המתירים דאל"ך לא היה לו להביא דעת המתירים בש"ע עכ"ל הרב הנז' לענייננו. וא"כ לפ"ז אחר שמצינו דהרב בית דוד דבתראה הוא ואזיל בשיטת הספרדים שקבלו עליהם הוראות מרן באסור והיתר ואפ"ה התיר במפקיד בחותם א' בה"מ. הה"נ בשולח ע"י גוי בחו' א' ומודיע צורת החותם כנז"ל דיש לנו להתיר בהפ"מ אחר ששני החלוקות דינם שוה

לדעת הי"א כמש"ל. ואף לפי דברי הכנ"הג נוכל לצרף דבז"הז לאו עע"א הם. ואין אנו צריכים לזה אלא דוקא לגבי הברזות שהן רפויות שלא נשאר לנו אלא חותם א' דהיינו השק. אבל לגבי הברזות שהן מהודקות הרי יש להם חב"ח דהיינו ההדוק והשק:

אלא דאכתי פש גבן לברורי על מה שהחכם חותם היין כתב ששמו חקוק על השעוה שחתם והם לא מצאו כי אם השעוה לבד בלי אותיות וכתב כת"ר ע"ז מה שהביא הרב מהריק"ש משם הרשב"ש שאם היו ד' חותמות ונאבדו שנים ונשארו ב' כשר וכנ"ד יש סתימת המגופה והשק וחתי' השק וכו' ע"כ. מדבריו נר' שהכא בנ"ד יש ג' חותמות והלא לגבי הברזות הרפויות הלואי שיש בידינו חותם א' דהיינו השק דוקא כמ"ש. ומ"ש כת"ר השק וחתימת השק נראה דר"ל שהם ב' חותמות והלא השק בכללותו אינו אלא חותם א' דחתי' פי השק כיון שהפירות הפה הם מבחוץ מוכרח לחתי' דאל"ך מה יושיענו שהשק תפירותיו מבפנים והלא יכול לזייף דרך פי השק ולא יוכר זיופו. א"ל שנאמר שע"י חתימת פי השק משוה לשק שתפירותיו מבפנים חותם א' כמש"ל:

ומה שהביא ראיה מדברי מהריק"ש משם הרשב"ש וכו' שאני התם שנאבדו ב' חותמות והנדון היה שבקצת חביות לא מצאו עליהם הפתק וכתב הרב שכיון שנשארו ב' אותיות על החבית הרי הם ב' חותמות ואף שלא מצאו הפתק אפשר שנפל או שכח להניחו כמבואר בתשו' הרב הנז' סי' תק"ן. ואם כן מה דמות יערוך לנ"ד שהאותיות לא נמצאו על השעוה ועדיין יש לחוש שהגוי הסיר השעוה ובהסרתו נמחקו האותיות ואח"כ החזיר השעוה למקומה:

ואף לפי דבריו שיש בחבית ב' חותמות מלבד חותם השעוה הרי כ' מרן בסי' קי"ח ס"ב וז"ל כיון שהחתימו כראוי ב' חותמות וכו' אבל אם חזר על חותמו ולא הכירו אסור אפי' עשה ב' חותמות ע"כ. וכתב שם הרש"ך סקי"ח וז"ל אפי' עשה ב' חותמות. והוא הדין יותר ולקמן סי' ק"ל ס"ח התנה הרב תנאים בזה ע"ש עכ"ל. בסי' ק"ל ס"ח כ' מרן וז"ל חתמו בב' חותמות וחזר עליו ולא הכירו או שמצאו סתור אסור ע"כ. וא"כ הכא בנ"ד שלא נמצאו האותיות על השעוה היה נראה לאסור. הן אמת דמור"ם בהגה סיים וכ' וז"ל ודוקא אם רואים שנסתר בכוונה ע"י אדם אבל במקום שיכולים לתלות שנסתר ונתקלקל מעצמו או ע"י בהמה וכו' מותר בדיעבד וכו' ע"כ. והוא מדברי ת"הד שהביא מרן בב"י שם שכתב לתרץ דברי המרדכי עם ס"הת וסמ"ג דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי יעו"ש. אלא דעדיין יש להסתפק בדעת מרן דכיון דבש"ע כתב סתם דאסור והשמיט החלוק של הרב ת"הד אפשר דלא ס"ל האי חלוקא אלא דפליגי ופסק כדעת הסמ"ג וס"הת האוסרים. וכן נראה מדברי הכנ"הג סי' ק"ל אות ל' הגהב"י שעל מ"ש מרן

בב"י אבל ס"הת וסמ"ג כתבו שאם מצא החותם נסתר אסור כ' הרב וז"ל וכן פ' בס' הקצר והגיה על מור"ם בחלוק ת"הד עכ"ל. נראה מדבריו שהבין בדברי מרן שאסור בכל גוונא: **ומ"מ** אף לכשתמצי לומר דמרן לא ס"ל האי חלוקא דדוקא בניכר שנסתר בכוונה ע"י אדם הוא דאסור וס"ל דאף באינו ניכר שנסתר ע"י אדם אסור. אפי"ה מוכרחים אנו לומר דהיינו דווקא היכא שהספק שקול אם נסתר ע"י אדם או מאליו אבל היכא דמצוי יותר לומר שנסתר מאליו ממה שנסתר ע"י אדם יודה מרן להתיר שהרי קי"ל דתלינן במצוי בין להקל בין להחמיר. והכא בנ"ד מצוי הוא שע"י טלטול החביות ממקום למקו' להטעינ' ולפרקם ומשכחת לה שמשליכים אותם בכח מחמת כבדן ע"י כן נמחקו האותיות שעל השעוה:

וכעין זה מצינו להרב כנה"ג שם אות ל"ב וז"ל מעשה באחד ששלח יינו והיה החותם מבצק ונתקלקל החותם והתירו את היין דתלינן שמא עכברים אכלו הבצק וקלקלו החותם. שלטי הגבורים פ"ב דע"ז בשם בעלי אסופות עכ"ל. הרי מבואר דכיון שמצוי הוא שהבצק אכלוהו העכברים תלינן להקל. אוף ה"נ בנ"ד יש במה לתלות כמ"ש:

וכל זה שכתבנו ה"ר לגבי החביות שנמצא השק שלהם שלם שעכ"פ אף שיש איזה ברזה רפויה ואין עליה חותם הרי יש לנו חותם א' שלם דהיינו השק ונוכל להתיר בהפסד מרובה אבל לגבי החביות שנמצא השק שלהם קרוע אין בידינו להתירם שהרי נסתר החו' ובודאי שהוא ע"י אדם בכוונה ואין לנו במה לתלות דאף לדעת מור"ם אסור כמ"ש. זהו מה שנלע"ד להשיב בזה ועיני לשמיא נטלית יצילנו מכל שגיאה כי דעת ממני פליאה. ולכת"ר החיים והשלום מאדון השלום. הכ"ד דור"ש וטו' כל הימים הח"פ טיטואן יע"א בחדש מנחם משנת כרתי **ברית** לכחירי לפ"ק:

סימן צג

תשובה לג'יבאלטאר לכהר"ר יצחק סנאניץ נר"ו:

על היהודי שהשכיר ספינתו לנכרי להוליך בה סתם יינם. כתב מרן בי"ד בסימן קל"ג וז"ל כשם שאסור למכור סתם יינם וליהנות בו כך אסור להשתכר בו. לפיכך ישראל שנשכר לגוי וכו' או ששכר לו חמורו או ספינתו להוליכו בו וכו' שכרו אסור בהנאה ואם נטל ממנו מעות בשכרו שוחק וזורה לרוח וכו' ע"כ. וכתב הרב כנ"הג ע"ז וז"ל כתבו התוס' אע"פי שלא היה השכר כי אם מעט לעבור נהר קטן דהוי כפועל עכ"ל. הן אמת דמור"ם בהגה שם סיים וכתב וז"ל וע"ל סי' קכ"ג דבז"הז מקילין לענין התר הנאה מסתם יינם ולכן אין להחמיר באלו הדינים רק בייי"ן גמור עכ"ל. והוא סב' הגאונים שכתב רשב"ם בשם רש"י הביאו רבינו הטור בסי' קכ"ג ובסי' קכ"ג כ' מור"ם וז"ל יש

אומרים דמגע גוי ביין שלנו אינו אסור רק בשתיה וכן סתם יין שלהם אינו אסור ליהנות ממנו ולכן מותר לגבות בחובו מן הגוי סת"י מפני דהוי כמציל מידם וה"ה בשאר הפסד כגון אם עבר וקנה או מכר אבל לכתחי' אסור לקנותו ולמוכרו וכו' ע"כ. נמצא דלדעת מרן ז"ל דאינו מחלק בין מז"הז לזמן הש"ס בכל גוונא אסור ליהנות מסת"י אם השכיר לו ספינתו להביא עליה סת"י שכרו אסור. ולדעת מור"ם ז"ל דמחלק בין הזמנים כסב' הגאונים בדיעבד במקום הפסד בז"הז שכרו מותר:

וכתב מרן בב"י סימן קכ"ג אחר שהביא סברת רשב"ם בשם רש"י והגאונים שחלקו בין הזמנים כ' וז"ל והר"ן כ' על דברי רשב"ם בשם רש"י ומיהו הני מילי מגען אבל סתם יינם לא דעיקר התקנה בסק"י היתה משום בנותיהם ולא חלקו בין גוי עע"א לשאי' עובדה והביא ראיה לדבר. והרשב"א כתב בת"ה הארוך דברי רשב"ם בשם רש"י ובסוף דבריו כתב וכבר נהגו אסור בכל הארצות האלה ואפי' בהנאה ע"כ. וכ' ע"ז הכנ"הג הגהב"י אות ח' וז"ל וכ"כ מהריב"ל וכו' וכן פשט המנהג לאסור אפי' מגעם מקור ברוך סימן ל"ז ועיין בספר הזכרונות דף ק"ז מה שהאריך לאסור מגע גוי בז"הז בהנאה וכ"ש בשתיה וכ"ש סת"י וכו' ע"כ. וכיון דמרן הביא דברי הרשב"א והר"ן באחרונה מוכח דהכי ס"ל וה"ט שסתם וכתב בש"ע שאסור בהנאה ולא חלק בין הזמנים. ומור"ם בד"מ על דברי רבינו הטור שהביא דברי הגאונים וסיים וכתב וע"ז סומכים בהרבה מקומות ליקח יין מן הגוים בחובותיהם וכו'. כתב בד"מ וז"ל משמע מדברי הטור דדוקא ללוקחו בחובו משום פסידא התירו אבל לקנות אסור וכן הוא בהגה"מ וכו' וכן הוא בהגה"א פ' ר' ישמעאל וכו' וכן הוא בהגה בחדושי מדרכי וששאלתם אם מותר לשכור מרתפו להניח שם סתם יינם אסור כדתנן השוכר את החמור להביא עליו יין נסך שכרו אסור ואין חלוק בזה"ז לחכמי התלמוד אלא לענין ללקחו בחובו מפני שהוא כמציל מידם עכ"ל. וכן הוא בכל בו ובת"או ני"ו ח"א והר"ן פ' ר"י כתב בשם הרמב"ן דאין להתיר בהנאה רק מגע גוי אבל סתם יינם אסור בהנאה אפי' בזה"ז וכ"כ ב"י בשם הרמב"ן כרשב"א שכ' בפ"א דאין להתיר בהנאה אלא בישמעאלים דלא פלחי לע"א עכ"ל. והר"ן בשם רמב"ן אוסר אפי' בגר תושב וישמעאלים וריב"ש סי' דכ"ו כ' בדברי הר"ן דאין להתיר רק במגע גוי אבל לא בסתם יינם וכו' ע"כ. וכ"כ הרשב"ץ ז"ל בס' התשב"ץ ח"א סי' י"ד שאין אנו נוהגים כסברת הגאוני' ואין להתיר בהנאה אלא דוקא הישמעאלים יעו"ש:

ומצינו שרבינו הטור ז"ל בסי' קכ"ג הביא סברת הגאונים וכתב שע"ז סומכים ליקח יין כחובותיהם וכו'. ובסי' קצ"ג בהשכיר לו ספינתו סתם וכתב דשכרו אסור ולא רמז בזה סב' הגאונים כלל להתיר בזה"ז כמ"ש מור"ם שם מוכח מזה דס"ל לרבינו הטור דדוקא

לגבות בחובו שיש כאן הפסד שיפסיד חובותיו יש לסמוך בז"הז על דברי הגאוני' אבל גבי השכיר לו ספינתו אף שמפסיד השכר הוי באעבורי רווחא ולא סמכינן בזה לחלק בין הזמנים ובכל גוונא שכרו אסור ומה גם לדעת מרן ז"ל דסבר דאין לחלק בשום אופן אף במקום הפסד. והגם דמור"ם ז"ל בהגה בסי' קל"ג גבי השכיר ספינתו השוה מדותיו וכתב דבז"הז מקילין לענין היתר הנאה. אנו אין לנו אלא דברי מרן שקבלנו הוראותיו ובפרט שגדולי הפוס' הכי ס"ל כמ"ש:

גם הרב כנה"ג סי' קכ"ג הג"הט אות יו"ד כ' וז"ל אמר המאסף מדברי הפו' מבואר דלא הותר לקבל סתם יינם בחובם אלא דוקא לרשב"ם וסיעתו דס"ל דגויים בז"הז לא בקיאי בניסוך וסתם יינם לא אסור אלא בשתיה לא בהנאה אבל למאן דס"ל דאפילו גוים בז"הז סת"י אסור בהנאה אסור לקבל סת"י בחובם ולזה רבי' ב"י בס' הקצר השמיט דין זה וכו' ע"כ:

והרב הרמ"ז בתשו' סימן מ"ט כ' וז"ל. ומכאן פ' הש"ע בסי' קל"ה דמגע גוי במשקה טופח צריך ערוי משום דאזיל לשיטתינו דלא שאני לן זמן זה מזמן הש"ס וכו' ע"כ. ובסוף התשו' כ' וז"ל וכ"ש לסב' הספרדים המחמירים וק"ו בן בנו של ק"ו למאן דאית ליה חולקא ברזא דמהימנותא דידע מאי דאיתא בזוהר ס"פ שמיני רח"ל מההוא עונשא כי בודאי אם ידעו הקדמונים וראו דברי הזוהר אין ספק אצלי כי הקולות יחדלון והברת החלוקים בין הזמנים לא תהיה עוד וכמו שהרבה להזהיר ע"ז הרב החסיד בעל של"ה וכו' ע"כ. באופן דהכא בנ"ד אי' יכול בעל הספינה ליהנות משכר הסתם יינם שהוליכו בה. זה מה שנלע"ד להשיב ולי"ה עינינו יצילנו מכל שגיאה כי דעת ממני פליאה. בחדש מנחם מש' **ברית** לפ"ק:

ועל מה שעלה ונסתפק כת"ר בענין שכירות הספינה של ישראל שמכלל הסחורה שהביא הגוי הביא ג"כ סתם יינם בשכי' שלא בידיעת ישראל בעל הספינה. והגם שהדין פשוט בש"ע סי' קל"ג כשם שאסור למכור סתם יינם וליהנות בו כך אסור להשתכר בו וכו' ושכרו אסור בהנאה. מ"מ נראה שמה שנסתפק כת"ר הוא ע"פ מ"ש הש"ך דמשום קנס החמירו ביי"ן דשכרו ג"כ אסור וכו'. שעפ"ז נסתפק כת"ר בנ"ד דכיון דמה שאסרו חז"ל שכרו הוא משום קנס א"כ הכא בנ"ד שהיה שלא בידיעת בעל הספינה יכולים אנו לומר דליכא למקנסיה ויהיה מותר שכרו אף לבעל הספינה:

אמת נכון הדבר דהכי אמרינן בגמ' פ"ב דע"ז עמ"ש המשנה השוכר את הפועל לעשות עמו ביי"ן שכרו אסור ובעי' בגמ' מאי טעמא אי לימא הואיל וייי"נ אסור בהנאה שכרו נמי אסור בהנאה והרי ערלה וכלאי הכרם דאסורים בהנאה וכו'. א"ר אבהו א"ר יוחנן

קנס הוא שקנסו חכמים וכו'. וכתב הר"ן ז"ל בפי' ההלכות וז"ל ומסתברא לי דכי מסקינן קנס הוא שקנסו בחמרים וכיי"נ אטעמא דתופס דמיו סמכינן דשכרן אסור לכל. דלישנא הכי משמע דאם איתא דלא סמכינן אטעמא דתפיסת דמים לא היה ראוי לקנוס ולאסור אלא לדידיה בלחוד דעבד אסורא. אלא ודאי אטעמא דתפיסת דמים סמכינן ומשום הכי אסרינן ליה אכ"ע וכו' ע"כ. והביא דבריו הריב"ש ז"ל בסימן קע"ה דק"ב ע"ג יעו"ש. וגבי סתם יינם איבעייא להו בגמ' אם שכרו מותר או אסור ופשיט ת"ש דההוא גברא דאגר ארביה לסתם יינם יהבו ליה חטי באגריה אתא לקמיה דרב חסדא אמר ליה זיל קבלינהו וקברינהו. שמעינן מזה דשכר הסתם יינם אסורו כמו שכר הייי"נ. ואע"ג דעיקר אסורו הוא משום קנס אפ"ה הוא אסור לכל. וכן נראה מדברי מרן בש"ע שפסק וז"ל ואם נטל ממנו מעות בשכרו שוחק וזורה לרוח או מטיל לים וכו' ע"כ. דמוכח מזה דאסור אף לאחרים ואין לו תקנה אלא שוחק וזורה לרוח וכו'. ועפ"ז הכא בנ"ד הגם שמה שהביא הגוי סתם יינם בספינה הוא שלא בידיעת ישראל בעל הספינה אפי"ה שכרו אסור כיון שהשכר אסור אף לאחרים. הן אמת דמרן בב"י שם כתב וז"ל כתוב בא"ח גוי ששכר ישראל לעשות עמו בייי"נ שכרו אסור ביאר בגמ' דמשום קנסא הוא הילכך נראה לומר שאינו אסור אלא לדידיה אבל לאחרים שרי. הילכך בדיעבד טוב שיקח השכר ויתננו לעניים משיניחנו לגוי ולדעת הרמב"ם נראה שאסור בין לו בין לאחרים עכ"ל ומ"מ אנו אין לנו אלא כפסק מרן שפסק כהרמב"ם דאסור בין לו בין לאחרים וכדעת הר"ן ורבינו הטור והריב"ש ז"ל כנז"ל. והגם דמור"ם בהגה שם פסק דבזמן הזה מקילין לענין התר הנאה מסתם יינם וכו'. אנו אין לנו אלא בדעת מרן שקבלנו הוראותיו שלא לחלק בזמנים אלא בין הנוצרים לישמעאלים כמ"ש בסי' קכ"ד. וכן בא מבו' בס' התשב"ץ ח"א סי' י"ד. גם הרב הרמ"ז ז"ל בתשו' סי' מ"ט כתב וז"ל ומכאן פסק הש"ע בסי' קל"ה דמגען במשקה טופח צריך ערוי משום דאזיל לשיטתינו דלא שאני לן זמן זה מזמן הש"ס וכו' ע"כ ומגען ביין שלנו וסתם יינם דין אחד להם שא סור בהנאה כמ"ש ברי"סי קכ"ג:

סימן צד

שאלה ראובן קנה חבית מן הגוי שהיתה מלאה מיין שרף הנעשה מיין של גוים ושטף אותה במים צוננים ומילא אותה יין כשר ולא עשה מלוי וערוי שלשה ימים ולא הגעלה. אלא אחר שהוריקה מיין שרף של גוים שטף אותה ונתן בה יין ונשתהא בה קרוב לששה חדשים ע"כ וחתום ע"ז כהה"ר אהרן ן' מוייאל נר"ו וכתב ע"ז פס"ד לאסור היין. וזה מה שהשבתי על דבריו:

תשובה הובא לידינו הפס"ד הנז' והנה בנדון זה דקנקנים של גוים דאפסיקא הלכתא בגמ' פ' א"מ דמותר ליתן לתוכן שכר נחלקו הפוסקים בטעם הדבר דהרא"ש ז"ל בפסקיו כתב וז"ל שכרא וכן מים מותר ליתן בקנקנים של גוים ואע"ג דבכוליה משערים ואין במים ובשכר ס' לבטל היין אפי"ה שרי דטעם היין הנפלט לתוכו פגום מעיקרו הוא ע"כ. ופי' הפר"ח בסימן קכ"ב סק"ג דר"ל שמיד בשעת נפילתו למים פוגמן דהאי קרי ליה הש"ס פגום מעיקרו יעו"ש ורבינו הטור פסק דין זה בסוף סימן קל"ז אלא דבמקום פגים מעיקרו כתב לפי שהיין פוגם אותם והיינו כפירוש הפר"ח אבל הרשב"א סובר דהיין אינו פוגם בשכר וטעם ההיתר הוא דהקנקן אינו בולע רק כדי קליפה וכיון שהוא כלי גדול שמשתמשי' בו בשופע א"א לבוא לידי נקי' טעם שלעולם יש בו ס' נגד קליפת הקנקן כמ"ש בת"ה דף קכ"ו ע"ב ודף קנ"ג ודף קנ"ה יעו"ש. והביא דבריו מרן בב"י סי' קכ"ב ואיכ' נפקות' בין שתי הטעמים לענין דינא. דלטעם הרא"ש דסבר דטעם היתר השכר קנקנים הוא משום נותן טעם לפגם א"כ בדבר הידוע לנו שנותן טעם לשבח אסור דבכל הכלי משערי' ואין לך כלי שמחזיק ס' כנגדו וכן הדין נמי בשאר איסורים. ולטעם הרשב"א ז"ל אם הוא כלי גדול כקנקן שדרכו להשתמ' בו בשופע אף שנותן טע' לשבח מותר אחר שאי' בולע רק כדי קליפ' ובטל בס' ומטע' זה למד הרב להתי' בשאר אסורים להשתמש בכלי ש"ג שדרכו להשתמש בו בשופע דכיון שלעולם יש בו ס' וא"א לבא לידי נתינת טעם מותר. יוצא לנו מזה חומרא לדעת הרא"ש וקולא לדעת הרשב"א. עוד יש נפקותא אחרת אם היה כלי קטן של יי"נ שנתן בו יין או שכר דלדעת הרא"ש דהיין נותן טעם לפגם במים או בשכר מותר. ולדעת הרשב"א אחר שכלי זה אין דרכו להשתמש בו בשופע וכמה פעמים משתמשים בו בדבר מועט ויבא לידי נתינת טעם אסור וא"כ בנד"ז הוי קולא לדעת הרא"ש וחומרא לדעת הרשב"א:

ועפ"ז צריכים אנו לבאר דעת מרן ז"ל שקבלנו הוראותיו אי ס"ל כטעם הרא"ש דבכל הכלי משערי' ויין בשכר נט"לף או ס"ל כהרשב"א דאי' בולע אלא כדי קליפה וטעם היתר הקנקנים שדרכן ל להשתמש בהם בשופע וכו'. וקושטא קאי דמרן ז"ל ס"ל כדעת הרשב"א ז"ל שהרי בסי' צ"ט ס"ז ובסי' קכ"ב ס"ה כתב דאסור מועט שנבלע בכלי שדרכו להשתמש בו בשופע מותר להשתמש בו לכתחי' אע"פ שהוא בן יומו לפי שאי אפשר לבוא לידי נ"ט. ובסי' קל"ה סי"ג גבי יי"נ פסק דאפי' כלי שמכניסו לקיום אינו בולע יותר מכדי קלי' וכן פסק בסי' קל"ז יעו"ש והיינו כדעת הרשב"א ז"ל ודלא כהרא"ש ז"ל דס"ל דבכוליה משערי'. יוצא לנו מזה דלדעת מרן ז"ל חביות של יין נסך אף שנתן בהם

דבר שהיין משביחו מותר אחר שאין בו כדי ליתן טעם ואף לכתחי' מותר להשתמש בהם דלעולם יש ס' כנגד קליפתן:

ומעתה הבא נבא לדברי החכם הפוסק נר"ו מ"ש מהרב פרישא סק"ז דמה שדקדק מרן מלשון הטור שהשכר מותר היינו לדעת הרא"ש דס"ל דיין פוגם כל המשקין אבל לדעת הרשב"א דס"ל דאי' פוגם אלא במים אסור לשתות השכר מוכרחים אנו לומר דהרב מיירי בכלים קטנים שלפעמים משתמשים בהם בדבר מועט דלדעת הרשב"א אסור. שהרי הרב פרישה עצמו בסי' קכ"ב עמ"ש רבינו הטור שם משם הרשב"א דאסיר מועט שנבלע בכלי אם דרכו של אותו כלי שלא להשתמש בו בהיתר מועט וכו' כמו קדרה גדולה וחבית גדולה וכו' ה"ז מותר להשתמש בו לכתחי' אע"פ שהוא בן יומו וכו' כתב הרב שם שדין זה למדו הרשב"א מההיא דקנקנים ואחר שהביא לשון הרשב"א בת"ה כתב וז"ל נראה מדבריו שהוא סובר דשכרא לגו חמרא אי' נותן טעם לפגם אלא שמותר מטעם שהוא דבר מועט כמ"ש הטעם דכל שבולע בצונן בולע דבר מועט ונמצא דמסתמא נתבטל הטעם בס' אבל יין אסור לתת בתוכו דמין במינו לא בטיל הטעם ולא גזרו על שכר אטו יין משום דבאקראי בעלמא נתנו לתוכו יין וכן משמע קצת שהוא דעת התוס' וכו'. וכן משמע קצת דעת רש"י וכו' אבל הרא"ש כתב וכו' ע"כ. הרי מבואר בדברי הרב דלדעת הרשב"א אם נתן שכר בחבית של יין כיון שהכלי גדול נתבטל הטעם בס' וא"כ איך כתב בסי' קל"ז שמה שמותר לשתות השכר היינו דוקא לדעת הרא"ש אבל להרשב"א אסור א"ל שנאמר דמיירי בכלים קטנים שלפעמים משתמשים בהם בדבר מועט ויבא לידי נ"ט דבזה דאסור לדעת הרשב"א ז"ל:

ממוצא דבר אתה למד דחביות של יי"נ מותר ליתן בהם שכר או שאר משקין לכ"ע. להרשב"א משום דבליעתן מועטת שאינם בולעים אלא כדי קליפה ולעולם יש במשקה ס' כנגד הקליפה. ולהרא"ש מותר משום דיין פוגם בשכר ובכל מיני משקין כמ"ש רבינו הטור ס"ס קל"ז. ומה שהקשה רבי' הטור על הרשב"א מההיא דקדרה שאי' בת יומה דאסור להשתמש בה לכתחי' משום גזירה אטו בת יומה וכ"ש באותו כלי עצמו דיש לנו לגזור ש שמא ישתמש בו היתר מועט. הרי מרן בב"י שם כתב דאין כאן קושייא כלל דלא דמי אהדדי דע"כ לא שרי הרש"בא אלא לפי שאינו מצוי להשתמש באותו כלי בדבר מועט וכל דבר שאינו מצוי אין חוששין לו משא"ך בקדרה דאדם עשוי לבשל בבת יומה וכשאינה בת יומה יעו"ש:

ומ"ש החכם הפוסק נר"ו מהרב פרי תואר בסימן ץ קי"ד סק"ד שכתב דיין בשכר בודאי משביח ולאחר זמן איכא לספוקי שכתב זה על דברי מרן שם ס"ד שכתב דכל אלו

המשקין וכו' אם דמיהן יקרים מדמי היין אסור לקנות מהם שמא ערב בהם יין וע"ז כתב הרב דלשעתו עכ"פ ודאי משביח ואסור עד דהוי ס' כשיעור היין ולאחד זמן איכא לספוקי אם פוגם ועכ"פ למדנו מדבריו שאפילו משביח מתבטל בס' וא"כ גבי נתינת יין בחבית של שכר אף את"ל שהשכר משביח ביין הרי לדעת הרשב"א ש פסק מרן כוותיה כיון שיש ס' ביין כדי לבטל השכר הבלוע בחבית היין מותר:

ומה גם שהרי מצינו במדרכי פ' א"מ ברין זה שאם אין היין ביוקר חיישי' לתערוב' סיים ע"ז וכתב וז"ל ואע"פ שהגוי נותן שכר ודבש בחביות שלהם שהיה בהם יי"נ אין לאסור בכך דהא שרינן קנקנים שלהם למרמי בהו שכרא וכו' ע"כ וכ"כ התוס' שם דף ל"ב סוף ד"ה ומאוצר שרי ופסקו מור"ם בהגה שם:

ועמ"ש מהרש"ך סי' קל"ו סקט"ז דדוקא ליתן בו שכר באקראי מותר אבל דרך קבע אסור הרב ז"ל הביאו לומר כן מפני ש מפרש מ"ש בגמ' אפ"ה לא חש למלתא אמר אקראי בעלמא הוא דהיינו מה שהתיר לו רב יצחק למרמי בהו שכרא דלא התיר לו אלא דרך אקראי. אבל כל הפוס' האחרונים פי' דמ"ש בגמ' אקראי בעלמא הוא קאי על רב חייא דרמא בהו חמרא שהיה דרך אקראי לכן לא גזרינן שכרא אטו חמרא. אבל לעולם דמאי דשרא ליה רב יצחק למרמי שכרא היה אפי' דרך קבע:

ואף לדעת הרש"ך ז"ל שכתב דאסור ליתן בהם משקין דרך קבע ה"ד ליתנו לכתחילה אבל בדיעבד אפי' נשתהא בהם ימים הרבה מותר שהרי שם סקי"ז כתב וז"ל ומהרשב"א משמע נמי דאפילו נשתהא זמן רב מותר דהא כתב טעמא דהואיל ולא בלעו רק כדי קליפה בטל האסור מועט שבהן במשקין ומליחה ע"ש. ונהי דלא קי"ל כהר שב"א דכלי שבלע אסור מועט מותר ליתן לתוכו היתר לכתחי' וכדלעיל סי' קכ"ב סק"ב מ"מ לענין דיעבד ודאי קי"ל כהרשב"א דמסתמא יש ס' כנגד פליטת הכלי שלא בלע רק כדי קליפה וכדמשמע מדברי כל הפוסקים וזה ברור וכו' ע"כ. מבואר מדבריו דאע"ג דלענין לכתחילה לא סבירא ליה כהרשב"א מכל מקום לענין דיעבד סבר כוותיה דמותר:

ועפ"ז יש לתמוה על החכם הפוסק נר"ו שכתב וז"ל נמצא לדעת הרשב"א והדרישה והש"ך ופרי תואר כולם ס"ל דהשכר אסור שהרי הוכחנו דלדברי כולם השכר מותר כמ"ש:

ומ"ש החכם הפוסק נר"ו דדוקא שכר דאית ביה מרירותא דכשותא מותר ליתן לתוך כלי היין דמקלא קלי יין הבלוע בכלי אבל כלי שכר אסור ליתן בו יין דלא שייך טעמא דמקלא קלי וכו' וכתב כן משם הר"ן ז"ל. אחר המחי' לא דק בהא מלתא שהרי בתחי' כתב הר"ן דעת עצמו דשכרא מבטל לטעמא דחמרא ואחר כך כתב. ואחרים פירשו דשכר נמי

מקלא קלי. לחמרא משום מרירותא וכו' וסיים וכתב דהראשון יותר נראה. הרי דהר"ן לדעת עצמו נ"ל טעם הא' דשכרא מבטל טעמא דחמרא והיינו כפירש"י שפי' כן גבי שכר ובריית דנותן לתוכו מים וכו' פירשו דהיינו להכשיר הכלי אלא דבמים צריך מלוי וערוי ג' ימים ובציר ומורייס א"צ דמקלא קלי וכו' וסיים שם הר"ן וכתב שהמים של מילוי וערוי מותרים בשתיה. הרי מבואר דטעם היתר השכר לאו מטעם מרירותא דכשותא אלא משום בטול וכמ"ש הרשב"א ז"ל אלא דיש הפרש ביניהם בפי' הברייתי' דישר' נון לתוכו מים דלהרשב"א ז"ל הוא משום בטול ולא בהכשר הכלי ולרש"י והר"ן מיירי בהכש' הכלי ע"י מלוי וערוי ונתינת ציר ומורייס לכ"ע הוי להכשיר הכלי וא"צ ג' ימים דמקלא קלי וכו'. ולענין דינא אם בא להכשיר הכלי במים לכ"ע צריך מלוי וערוי ג' ימים והמים מותרים ועכ"פ השכר מותר לכ"ע. ולסב' אחרים שהביא הר"ן ודאי דמיירי להכשיר הכלי משום מרירותא דכשותא כמו ציר ומורייס אבל להתיר השכר לא דברו בזה דודאי אף שאין בו כשות השכר מותר או מטעם בטול או מטעם פגם:

וכן מצינו להר' ב"ד חי"ד סי' ע"ד דייחס לסב' רש"י והר"ן כהרשב"א ואחר שאסף וקבץ סב' הפוסקי' בזה כתב וז"ל הרי דלדעת כל הני רבוותא רש"י והר"ן והרשב"א והר' יונה והראב"ד ובה"ג וקצת חכמי צרפת ז"ל טעם היתר לנתינת שאר משקין לכלי יין של גוים הוא מפני שמתבטל בס' וא"כ בהכרח לא ס"ל שהיין פוגם בשאר משקין ע"כ הרי דרש"י והר"ן ס"ל כהרשב"א ז"ל:

ומ"ש מהריטב"א ז"ל שכתב דשכר היינו להכשיר הכלי משום מרירות הכשו' וכו'. היינו כדעת אחרים שהביא הר"ן דלהכשיר הכלי בעינן שיהיה בשכר כשות דוגמא דציר ומורייס אבל להתיר השכר אין אנו צריכים לכשות ואפילו אין בו כשות השכר מותר לכ"ע כמ"ש:

ומ"ש מספר ב"ד של שלמה. ספר זה אינו מצוי בינינו והחכם הפוסק לא העתיק לנו לשונו לראות הדברים על בוריין ואף בזה הרי מצינו להרב בית דוד ז"ל סי' הנז' שהתיר שכר של גוים העשוי מתותים עיין שם מלתא בטעמא:

ומ"ש מהרב מ"א שחבית של יין שרף נותן טעם לשבח ביין ואפי' אינה בת יומה וכמ"ש בי"ד סי' קל"ז סס"א גבי יין וכו' מוכרחים אנו לומר דס"ל כהרא"ש דטעם היתר השבר משום פגם והראיה שקודם לזה כתב הרב דשכר ביין נותן טעם לפגם הוא וכמ"ש בי"ד וכו' והיינו מ"ש רבינו הטור שם דיין פוגם בשכר וקאמר הרב דה"ה שהשכר פוגם ביין והיינו כסברת הרא"ש ודלא כהרשב"א. ומ"ש הרב דעינינו רואות שנותן טעם לשבח כמ"ש בי"ד וכו' היינו מ"ש שם מור"ם דאין חלוק בכלים האסורים משום יי"נ בין שהם

בני יומן או לא דיין שמתיישן נט"לש אוף הכא בחבית של יי"ש שנט"לש ביין אין חלוק בין שהוא ב"י לשאב"י ולכן אסור היין משא"ך לדידן דקי"ל כהרשב"א דאף שנט"לש בטל בס' כנגד קליפת הכלי היין מותר אם ערו אותו קודם פסח לכלי של פסח. ומה שהצריך מרן בחביות של שכר שעורים הגעלה או ערוי ג' ימים לפסח משום דחמץ בפסח במשהו. אבל בדיעבד אם נתן לתוכן יין בלא הגעלה אם ערו אותו קודם פסח לכלי של פסח היין מותר אחר שכבר נתבטל קודם פסח בס' ואי' חוזר ונעור. והה"נ חבית של יין שרף אם נתנו לתוכו יין אף שנט"לש הרי נתבטל בס' קודם פסח והיין מותר לדעת הרשב"א דקי"ל כוותיה:

ומ"ש ממ"ש הרא"ש בכלליו מה שאסור לתת לתוכן יין אחר שכר היינו תוך יב"ח אבל לאחר יב"ח שרי אי' ענין לנד"ד דהתם מיירי בחביות של יי"נ שנתן לתוכן שכר דהגם דהשכר מותר מפני שהיין פגם בשכר אם הוריק ממנו השכר אסור לתת לתוכו יין תוך יב"ח אחר שעדין לא הוכשר הכלי אבל לאחר יב"ח שנתיישן הכלי שרי ודבר זה אף הרשב"א יודה בו:

ומ"ש משם הר"ן דיין הבלוע בכלי אוסר במשהו היינו בשנתן לתוכו יין כשר דיין ביין אסורו במשהו. אבל חבית של יין שנתן בו שאר משקין מותר דבטל בס' כמ"ש הוא בעצמו דשכרא מבטל לטעמא דחמרא כנ"ל:

ומ"ש משם הריב"ש דהמים שרופים היוצאים מן היין כיין עצמו וכו'. אמת שדין זה פסקו מרן בי"ד סי' קכ"ג סכ"ד והיינו לגבי היין שרף עצמו שאסור בהנאה כמ"ש מרן שם אבל לגבי פליטת הכלי של מים שרופים ביין הו"ל מין בשא"מ בין אי אזלינן בתר שמא או בתר טעמא שהרי חלוקים הם בשמן ובטעמן וכיון שיש ביין ס' כנגד פליטת המים שרופים הבלוע בקליפת הכלי מותר כמ"ש:

גם מ"ש משם הרשב"ץ ח"ב סי' רצ"א דיין שרף יש בו דין יין מבושל היינו לגבי היין שרף עצמו וכמבו' בדברי הרב שכתב וז"ל ונראה שי"ל דין יין מבושל שאם היה תחילתו יין שאסור בהנאה וכו' ע"כ. ואינו ענין לנד"ד לגבי פליטת כלי של יי"ש ביין. וכן נמי מ"ש מהרב מו"ק ודרכי נועם אינו ענין לנ"ד כלל כמו שיראה המעיין בדבריהם:

ומ"ש מהרב פנים מאירות שכתב שכלי של יי"ש של גוים אם נתן בו יין מותר דנטל"פ הוא והחכם הפוסק כתב על סב' זו דנדחה קרו לה. ח"ו לומר כן שהרב ס"ל כהרא"ש שפליטת היין שב כלי פוגם השכר והה"נ בכלי של שכר שפליטת השכר פוגם היין וסבר הרב דשכר ויי"ש כהדדי נינהו. או אפשר דמיירי בסתם כלים שאי' ב"י וס"ל דכלים של יי"ש הו"ל כשאר משקין דבאינן בני יומן פוגם היין היפך דעת הרב מ"א:

ומ"ש החכם הפוסק דברי הרב פחד יצחק שכתב שהכלים של יי"ש יש אומרים שהרמב"ן ס"ל דנטל"פ הוא והרא"ש דחה סב' זו וכתב דלאו הרמב"ן חתים עלה דדוקא לגבי בשול אמרינן דנטל"פ אבל יין יישונו הוא משביחו. הנה הרב פחד יצחק מיירי בכלים של יי"ש שאי' בני יומן שנתן בהם יין וסבר הרב דכלים של יי"ש דינם ככלים של יי"נ עצמו וע"ז הביא דברי הרמב"ן שכתב דכיון שאי' ב"י נטל"פ הוא. וכתב עליו הרא"ש דלאו הרמב"ן חתים עלה וכו'. והילך לשון הרא"ש כלל י"ט סי' ז' ומה שמצאת כתוב בשם הרמב"ן שכלי שנשתמש בו יי"נ ונתייבש ועבר יומו אי' אוסר בדיעבד דנטל"פ הוא חלילה לא כתבו הרמב"ן ז"ל אלא אחר כתב ותלה בשמו עכ"ל. נמצא לפ"ז דהרב פחד יצחק מיירי בכלים של יין שרף דלאו בני יומן וסבר הרב דיישון הכלי של יי"ש הוי כיישון הכלי של יין שיישונו הוא משביחו ואסור ליתן לתוכו יין הפך דעת הרב פמ"א דמשוי ליה ליי"ש בשאר משקין ומוכרחים אנו לומר דהרב פחד יצחק ס"ל כהרא"ש דטעם היתר השכר משום דפוגם ביין דלפ"ז בכלים של יי"ש שנט"לש ביין אסור היין. דאילו להרשב"א דסבר דטעם התר השכר משום בטול אף שהיין שרף משביח ביין היין מותר שהרי נתבטל בס' אחר דהוי מין בשא"מ:

שוב מצינו להרב פרח מטה אהרן ח"א סימן נ"ז שהוציאו מים שרופים בכלים שמוציאין הגוים מים שרופים שלהם שלא היו בני יומן והתיר מטעם שלא היו בני יומן דנטל"פ והביא ראיה מדברי א"ז פ' א"מ דחבית שהיה בו שכר ונתנו בו יין לצורך הפסח אם אינו בן יומו שרי דנטל"פ. ואחר שהביא דברי הרא"ש שכתב דיין יישונו הוא משביחו כתב שמדברי א"ז צריכים אנו לחלק בין יין לשאר משקין שדברי הרא"ש אינם אלא דוקא ביין אבל מים שרופים ה"ה בכלל שאר משקין שיישון הכלי פוגמו. עוד כתב שם וז"ל ויראה שראוי לומר שכמו ששאר משקין מבטלים טעם היין כך היין ודאי מבטל טעם שאר משקין דלא אמרו אלא יין ביין דאין א' מבטל חבירו שהכל דבר א' ומין א' וכו' ע"כ. מבואר מדבריו שמים שרופים הם מכלל שאר משקין דיישון הכלי פוגמו כסברת הרב פמ"א הפך דברי הרב פחד יצחק:

ומ"ש הרב פמ"א דחביות של יין שרף הישנות שנתן בהם יין לפסח ובפסח הרגישו בו טעם יי"ש אסור לשתותו בפסח. דברי הרב ז"ל הלא המה בח"ב סימן ע"ה וכתב שם וז"ל. אכן בנ"ד אף שהיה בכלי של יי"נ מ"מ לא נתערב בו חמץ ודבר שנתבשל בכלי חמץ כתב בש"ע סימן תמ"ז ס"ה בהגה דאסור בפסח וביום טוב אחרון יש להקל וכתב המג"א משום דהוי נותן טעם בר נ"ט ועוד דסתם כלים אינם בני יומן ואף שכ' הט"ז שבמקומות שמבשלים הדבר ביורות שמבשלים היי"ש אסור שהוא דבר חזק ונט"לש וכ"כ המג"א

סי' תנ"א ס"ק מ' שחבית של יין שרף אעפ"י שאינו בן יומו אסור הכל דעינינו רואות שנותן טעם לשבח א"כ הכא נמי בנד"ד. מ"מ נראה דלא כתב כן אלא בדבש שנתנו בחבית של יי"ש אבל ביין הוא נטל"פ וכו' והביא בס' חק יעקב בשם גאונים דבפליטת כלים אין להחמיר יעו"ש וק"ו לנד"ד וכו' ודי לנו לאסור תוך הפסח ולהתירו אחר הפסח עכ"ל. מבו' מדבריו שפליטת הכלים של יי"ש פוגם ביין ומ"ש האחרונים דנט"לש היינו בדבש וכיוצא והטעם דאסר לשתותו בפסח דס"ל בס' מור"ם בהגה דנטל"פ אסור בפסח. וגבי יי"נ מותר מטעם נטל"פ והמ"א יודה בזה שלא כתב דנט"לש אלא בדבש וכיוצא כמ"ש הרב הנז':

ומ"ש מהרב ת"ח שחבית שנותנים בו שכר א פילו של עץ אין להגעילו לצורך פסח. ספר זה אינו מצוי אצלנו לידע הדבר על בורייו ומ"מ אין מכאן ראיה לנ"ד דאפשר דמשום חומרא דחמץ שהוא במשהו כ"כ לכתחי' משא"ך בנ"ד דהוי דיעבד ופליטת השכר ביין אף את"ל שנטל"ש בטל בס' אחר דהו"ל מין בשא"מ בשמא ובטעמא כמ"ש. ומה דזה נגד דעת מרן דהתיר בהגעלה אפי' של חרס:

ומה שסיים החכם הפו' וכתב וז"ל וידוע שדין יי"נ חמיר טפי מדין החמץ ע"כ. אדרבא מצינו דחמץ חמיר מיי"נ דאילו יי"נ מה שאוסר במשהו הוא דוקא במינו אבל שלא במינו יש לו בטול אבל חמץ בפסח בין במינו בין שאב"מ במשהו:

ומ"ש המעשה של הרב פחד יצחק שיהודי הוציא יין שרף בכלים של יין שרף של גוים דאסור היי"ש אינו ענין לנ"ד. דהתם מיירי שהוציא היי"ש ביורה וכלים של גוים ע"ג האש דאף את"ל סתם כלים אי' בני יומן הרב ז"ל לשיטתיה אזיל דסבר דכמו שהיין יישונו הוא משביחו ה"נ היין שרף וה"ט דאסר. משא"ך הכא בנ"ד שנתנו היין בצונן בכלים של שכר של גוים דלהרשב"א ודעמיה דקי"ל כוותייהו דאי' אלא כרי קליפה. הרי יש לו בטול כיון דהוי מין בשא"מ כמ"ש. ומה גם שמצינו כס' זכור לאברהם במעשה כנדון של פחד יצחק והביא משם רב א' שהתיר השכר בדיעבד יעו"ש:

וגדולה מזו מצינו להרב כרם שלמה חי"ד סימן ח"י שנתנו יין בכלי עץ של גוים של יי"כ ולא הוכשר במלוי וערוי והביא שם פלוגתא דרבותא בהכשר הכלים. והביאה מרן בסי' קל"ה ס"ח וז"ל יש מי שאומר שלא החמירו בכלי שמכניסו לקיום אלא בכלי חרס בלבד ויש מוסיפין של עץ ושל עור ויש מי שמוסיף של אבן ושל מתכת וכן ראוי לנהוג וכו' ע"כ. וכתב הרב הנז' ע"ז וז"ל ואע"ג דסיים בה מרן וכן ראוי לנהוג עצה טובה קמ"ל ולא מדינא דלעולם מידי פלוגתא לא נפקא והוא במלתא דרבנן כנראה מתחי' לשונו שכתב יש מי שאומר שלא החמירו אלא בכלי חרס כנראה דאינו אלא חומרא בעלמא

איך שיהיה פלוגתא דרבוותא היא במילי דרבנן. ועוד איכא פלוגתא אחריתי בסתם. יינם בז"הז דלדעת מרן ב"י ז"ל במינו אינו ניתר אפילו בס' בשתיה וכמ"ש בשלחנו הטהור בסי' קל"ד וכו' והרב בספר המפה כתב וי"א דכל סתם יינם בז"הז בטל בס' ומעתה אע"ג דאנו קבלנו הוראותיו של מרן ב"י ז"ל מ"מ כיון שהענין הוא חומרא דרבנן כמ"ש ואיכא עוד פלוגתא אחריתי מצינו למעבד ס"ס כ"הג דלמא הלכה כהרמב"ן ז"ל דבכלי עץ לא בעי מלוי וערוי אלא סגי בשכשוך ואף את"ל דהלכה כהטור ז"ל דאף בכלי עץ בעי מלוי וערוי דילמא הלכה כמ"ש הרב במפה בשם הרא"ש וסיעתיה דסתם יינם בזמן הזה ניתר בס' אפי' במינו יין ביין ובנד"ד יש ס' וביין יותר נגד קליפת הכלי כמש"ל וס"ס זה מתהפך יפה וכו' ע"כ:

כלל העולה דהכא בנד"ד יש להתיר היין שנתנו בחביות של שכר של גוים ששטפו אותם במים קודם נתינת היין בלי שום פקפוק כמ"ש:

והגם דהרב ש"ך בסימן קל"ה סקל"ג עמ"ש מרן אפי' במכניסו לקיום אינו בולע יותר מכ"ק כתב הרש"ך דהיינו מסתמא שאינו ידוע שנכבש היין בתוכו יום שלם אבל ידוע שהיה יי"נ בתוכו יום שלם הו"ל כבוש וכבישה אוסר כל הכלי וכו. מ"מ הרי הרב ז"ל לא החליט הענין שהרי סיים וכתב שאפשר לומר שאפי' ידוע שעמד בו מע"לע וכדמשמע מסתימת פרט דברי הפוס' מ"מ כיון דלא נאסר אלא ע"י צונן אמרינן ביה כבולעו כך פולטו ומהני ליה מלוי וערוי והניח הדבר בצ"ע יעו"ש:

גם בסי' קל"ז סק"ט עמ"ש שם מרן אם יש במים ששה פעמים כנגד קליפת הקנקן וכו'. כתב הרש"ך וז"ל שאין היין נבלע אלא כ"ק וכו'. הרשב"א ומביאו ב"י. וריב"ש סימן קל"ו ומשמע דאפילו כלי שמכניסו לקיום דינא הכי וכן משמע בפוסקים וכו' ומשמע עוד מדבריהם שם שאפי' ידוע שעמד היין שם מעל"ע אי נבלע יותר מכדי קליפה וכו' ואפשר דהיכא דידוע שעמד בו מע"לע כ"ע מודו וכו' ע"כ. הרי שכתב כן בדרך אפשר ולא פסיקא ליה מילתא.

שוב מצינו להרב חקרי לב י"ד סי' ע"ז דף קי"ב ע"ד שאחר שהביא דברי הרש"ך הנ"ל כ' וז"ל ומיהו אחר הישוב אין זה מספיק דמלבד שהרש"ך כתב שם דמסתמות דברי הפוס' נראה דגם בידוע ששהה בו הגוי היין ימים רבים שרי במלוי וערוי וסגי בקליפת הקנקן ע"ש. וכ"נ שהרי כלי היין של גוי חזות הכלים וריח הכלים מעידים עליהם דעמד בהם היין ימים רבים וכו' דאין כאן ספק דבודאי עמד בהם יין יום או יומים ויותר. ועוד דכל כי האי חדושא לא הוו שתקי הש"ס והפוס' מניה וכו' וגם ראיתי בלבוש י"ד סי' קל"ה דגם בידוע סגי בערוי וקליפה וכ"כ הכנ"הג שם וכו'. גם מדברי הט"ז סי' ק"ה סק"א מבואר

דלא סבירא לן כדברי הש"ך. וכ"נ מדברי הרשב"א בת"ה וכו'. גם הרא"ה בבדק הבית וכו' וגם הריטב"א בחדושיו וכו'. וכ"נ ממ"ש הר"ן פסק א"מ וכו'. הרי דגם בנכבש ג' ימים וכו'. גם הראב"ד בס' תמים דעים וכו'. גם הרמב"ן במלחמות פרק כל שעה וכו' כי על כן אחר המחי' מכבוד הש"ך אין דבריו נראים וכו' ע"כ:

וכן מצינו להרב אחרון בספרו הנקרא שביתת שם ' טוב חי"ד סימן א' שהביא דברי הרש"ך הנזכר והשיב על דבריו מדברי הפוס' ואף לדברי הרש"ך גם הכא בנ"ד הוי בסתמא. זהו מה שנלע"ד להשיב בזה ולי"ה עינינו יצילנו מכל שגיאה ויאיר עינינו במאור תורתו כי"ד. הכ"ד הח"פ טיטואן יע"א בח' זיו משנת עז **התאזר** לפ"ק:

סימן צה

שאלה מעיר אלקצאר. תבשיל שערו ממנו לקערה ומצאו בקערה תולעת גדול שבידוע שזה התולעת אינו מן הירק:

תשובה התבשיל שבקערה אם אין בו ס' כנגד התולע אסור שמא היה התולע בקערה בשעה שערו התבשיל וקי"ל דערוי ככלי ראשון ואוסר. עד ס'. אבל התבשיל שנשאר בקדרה מותר בכל גוונא דאמרינן שהתולע כאן נמצא וכאן היה ומעולם לא היה בקדרה אחר שאין דרך תולע זה מן הירק. ואם יש ס' בקערה כנגד התולע הכל מותר. זהו מה שנראה להשיב על שאלתך:

סימן צו

שאלה מעיר ג'יבאלטאר וע"ה.

ילמדנו רבינו במחז"ק ידוע. הדבר שבהאלירד הנקרא מארטילייו העשוי ע"פ השררה המנהג הוא שהאחד הוא המוכר הסחורות כרוזא קרי בחיל וכל הרוצה מהעומדים שם מעלה בדמים עד כי כלו המוסיפין אזי מכה בפטיש קטן אשר בידו שעל שם זה נקרא מארטילייו והאחרון נשכר שזכה במקחו וכן עז"הד עד גמר הסחורות ההם ואז מעלה את שמות הקונים על ספר א' קטן והסחורות וסכי המכר א' לאחת ונותנו ביד אחר לגבות מכל א' וא' מהקונים דמי הסחורות שקנה הן רב הן מועט על ידו או ע"י מי שממנה תחת ידו וקובץ על יד ופורע לתגרים בעלי הסחורות ההם אחר שנוטל א' למאה בשט"ו וכמה פעמים קודם שיגבה מהקונים פורע לתגרים מכיסו שצריכים למעות ואינם רוצים להמתין גם אם יקר מקרהו עם בני אדם שאינם מהוגנים שקנו ונאכל גדיש ואין להם ממה לשלם עליו לגדל פרע הכ"ל משלו לתגרים דאדעתא דהכי נחית ובהאי פחדא אין קול הקורא מכה בפטיש כ"א לפי ראות עיני הגבאי הנז' אם הקונה ההוא אמיד בנכסי או לא. ויהי היום הביא תגר א' שאב"ב מכלל הסחורות חביות מלאות סתם יינם ומכרן המוכר

המכה בפטיש הנז' כשאר סחורות ונתן הפנקס ליד הגבאי כמנהגו. והנה הגבאי שהיה מקודם לזה לא חש במעיה אי פתיך ביה אסורא או לא ומעולם לא שאל ע"ז. והן היום שנתמנה במקומו א' מטובי העיר נתעורר בזה ונפשו לשא'ול הגיעה להגיד בית המלך פנימה מני"ר אם במקום שיוליך הנאה לים או למחול לתגר במה שמשתכר בסתם יינם דהו"ל טובת הנאה אם יכול ליתנו לקופת הצדקה בהצנע לכת באופן שלא יהיה לו שום טובת הנאה מהק"ק י"ץ יען הוא מוכרח במעשיו לשמוע אל דברי התגר ההוא או אחר שכמותו לגבות דמי סתם יינם כרמי שאר סחורות דאי לא"ה גם שאר סחורות יעבירם לאיש אחר מב"ב שאי' מדקדק בפרטי היהדות ואתי לידי פסידא שמקפח פרנסתו ב"מ על הכל יאיר עינינו במאור תורתו ע"כ. וחתום ע"ז כהה"ר שמואל לעסרי נר"ו:

תשובה הגם שאיני מופנה מצד א' להשיב על פרטי הדינים הבאים מחוץ לעיר יען כי טרדות הזמן לא נתנוני השב רוחי והלואי נעמוד בשלנו בענייני העיר לדון בין אדם לחבירו ומה גם מיעוט הבריאות וחולשת המזג ה' ברחמיו יתקננו בעצה טובה מלפניו מ"מ להיות דבר זה נוגע לאסור והאיש הממונה הנז' להיותו ירא את ה' מרבים נתעורר בזה יותר מהאנשים אשר קדמוהו במינו זה ונפשו אותה לדעת אם יש אסור בדבר יישר חייליה. לכן דחקתי עצמי להשיב מפני הכבוד בקיצור נמרין כפי מה שנלע"ד וכפי העת והזמן וה' אלהים יעזור לבל נכשל בדבר הלכה אמן:

תחילה צריכים אנו לבאר הדין של שכר סתם יינם אם שכרו אסור כיין נסך או שכרו מותר ודבר זה אבעייא להו בגמ' פ"ב דע"ז ופשיט וז"ל ת"ש דההוא גברא דאגר ארביה לסתם יינם יהבו ליה חיטי באגריה אתא לקמיה דרב חסדא אמר ליה זיל קלינהו וקברינהו ע"כ בגמ'. ומזה פסקו הפוסקים דשכר סתם יינם אסור כמו שכר יי"נ כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפי"ג מה' מ"א הל' ט"ו שכתב וז"ל והחמירו חכמים בסתם יינם להיות דמיו אסורים. כדמי יין שנתנסך לע"ז לפיכך גוי ששכר את ישראל לעשות עמו ביין שכרו אסור ע"כ. וכ"פ רבי' הטור בר"סי קל"ג. גם מרן בש"ע סי' הנז' כ' וז"ל כשם שאסור למכור סתם יינם וליהנות בו כך אסור להשתכר בו. לפיכך ישראל שנשכר לגוי לעשות לו מלאכה אפי' בסתם יינם וכו' שכרו אסור בהנאה. ואם נטל ממנו מעות בשכרו שוחק וזורה לרוח או מטיל לים וכו' ע"כ:

ומעתה הבא נבא לנדון השאלה בהאיש הממונה במארטילייו למכור הסחורות של התגרים וגם הוא מטפל לגבות הדמים מהקונים על ידו או על יד שלוחו ולהגיעו ליד התגרים בעלי הסחורות ונוטל בשכר טרחו ועמלו א' למאה מהתגרים בעלי הסחורות ותגר א' מכלל הסחורות שהביא למכור במארטילייו הביא ג"כ חביות מלאות סתם

יינם ומכרן המוכר הממונה הנז' ונתן הפנקס ליד שלוחו לגבות הדמים מהקונים דמי הסחורות החביות של סתם יינם כמנהגו אם יכול ליהנות מהשכר שנוטל מאת התגר בעד מכירת אלו החביות:

ומצינו שכ' מרן בב"י סי' קל"ג וז"ל כתב הרשב"א בתשובה שאסור לישראל ליטול שכר להיות תורגמן למכור סת"י ואפי' שכרו סתם להיות לו תורגמן והגוי הוא שמוכר היין אסור שהרי הוא רוצה בקיומו והרי הוא כסרסור שעל ידי שהוא תורגמן לגוי מוכר היין. ולא גרע מישראל המשמש ומזג יי"ן לגוי שאסור וכ"כ הרמב"ם עכ"ל. וכ"פ מרן כש"ע שם ס"ה וז"ל לא יהא ישראל משמש ומוזג לגוי ביי"ן וכן אסור להיות תורגמן לגוי למכור יי"נ וכו' ע"כ. והגם דמרן ז"ל נקט בלשונו יי"נ לאו דוקא. שהרי מקור דין זה נובע מדברי הרשב"א ז"ל שהביא מרן בב"י כנז'. והרשב"א ז"ל כ' להדייא שאסור לישראל ליטול שכר למכור סתם יינם. וא"כ מ"ש מרן יי"נ אחר דמרן בריש הסי' השוה דין סתם יינם ליי"נ א"כ סתם יינם נמי קרי ליה יי"נ אחר שדין א' להם. וכ"כ שם הרב כנ"הג הג"הט אות יו"ד וז"ל לא יהא הישראל משמש ומוזג לגוי ביי"נ וכו' נ"ב אפי' סתם יינם הרדב"ז במודפסות סי' כ"ב וכו' ע"כ. הן אמת דסיים וכתב וז"ל והיינו דוקא למ"ד דסתם יינם בזמן הזה כיי"נ דאסור בהנאה. דלמ"ד מותר בהנאה כ"ש זה עכ"ל. מ"מ לדעת מרן ז"ל שקבלנו הוראותיו וכן גדולי הפוסקים אשר אתו לא שאני לן בין זמן זה לזמן הש"ס כמו שנבאר לקמן בע"ה וא"כ לפ"ז הכא בנ"ד שזה הממונה מוכר על ידו דחביות של סתם יינם דבר פשוט שאסור לעשות כן ושכרו אסור ואתייא במכ"ש מההיא דתורגמן דאפילו שכרו בסתם להיות לו תורגמן והגוי הוא שמוכר היין אפי"ה אסור ודמה אותו הרב לסרסור:

והרב כנה"ג שם הגהב"י אות י"ג כ' וז"ל כתבו בעלי אסופות נשאל לפני הרב אם מותר להיות סרסור בין ב' גוים למכור יי"נ זה לזה והשיב שדעתו שהוא אסור משום ב' דברים הא' דאסורי הנאה ואפי' בחנם אסור וכ"ש בשכר. ועוד שרוצים בקיומו שלטי הגבורים פ' השוכר עכ"ל. וכ"ש וק"ו הכא בנ"ד שמלבד שהממונה בעצמו מוכר על ידו החביות. עוד בה שהגוי בעל החביות אינו מכיר כי אם לאותו הממונ' ואחריות הדמים עליו דודאי שאסור לעשות כן:

ועמ"ש בשאלה שהוא מוכרח במעשיו לשמוע אל דברי התגר דהוא לגבות דמי סתם יינם בדמי שאר סחורות דאי לא"ה גם שאר סחורות יעבירם לאיש אחר וכו'. בזה אדרבא מגרעות נתן שהרי מצינו כששכר את הישראל להעביר לו מאה חביות במאה פרוטות והיתה א' מדין של יי"נ דאמרי' כל שכר אסור כתב הרשב"א בת"ה בשם הרמב"ן ב'

טעמים א' דהא קבלנות הוא שיקבל עליו להעביר מאה חביות וכיון שכן כוליה אגרא אבל חדא וחדא יהיב. וכתב עוד טעם אחר שאלו הודיעו מתחלה שאין מעביר לו אותו חבית שמא לא היה שוכרו כלל. הביא דבריו מרן בב"י שם וכ"כ הר"ן. גם הרב ש"ך שם ס"ק ז' כתב דברים אלו שכן הסכימו רוב הפוסקים יעו"ש. באופן דלפי טעם זה שאלו הודיעו מתחילה שאין מעביר לו אותו חבית אפשר שלא היה שוכרו כלל נמצא ששכר כל החביות פתיך באותו חבית. אמטו להכי אמרי' דכל השכר אסור ולפ"ז גם בחלוקה האחרת כששכר להעביר מאה חביות כל א' וא' בפרוטה ונמצא בהן א' של יי"נ דאמרי' ששכר חבית אסור והשאר מותר מפני שכל חבית וחבית שכירות בפ"ע. אם היינו יודעים שאם לא היה מעביר לו החבית של יי"נ לא היה שוכרו כלל ודאי שכל השכר אסור לפי הטעם השני שכתב הרשב"א גבי מאה חביות במאה פרוטות. ה"נ גבי חבית חבית בפרוטה כיון ששכר חביות תלוי בהעברת אותו חבית דאי לא"ה לא היה שוכרו כלל. אמרי' שכל השכר אסור וא"כ ה"נ בנ"ד שאם לא היה מטפל במכירת החביות של סתם יינם ולא היה גובה את דמיהן גם שאר סחורות היה מעבירם לאיש אחר נמצא ששכר שאר הסחורות תלוי בשכר הסתם יינם ויש לנו לומר שכל השכר אסור:

ועמ"ש בשאלה אם יוליך הנאת הסתם יינם לים או ימחול לתגר במה שמשתכר בסתם יינם וכו'. הנה בחלוקת חבית חבית בפרוטה דקאמר הש"ס ששכר אותו חבית אסור והשאר מותר. פירש"י שדי פרוטה לנהרא א"נ לא שקיל מיד גוי ואינך משתרו וכו' יעו"ש. מוכח מדבריו דשדי פרוטה לנהרא או לא שקיל מידי גוי שקולים הם. גם הרב ט"ז שם סק"ז כתב וז"ל שכר חביות של יין אסור. בזה א"צ לים המלח אלא יניחנו אצל הגוי ויקבל השאר וכו' ע"כ. אלא דהכא בנ"ד לפי מ"ש בשאלה שאם לא היה מטפל בחביות של סתם יינם גם שאר הסחורות היה מעבירם לאיש אחר א"כ לא נפקא מינה מידי בזה שהרי כל השכר אסור:

ועמ"ש בשאלה אם יכול ליתנו בקופת הצדקה וכו'. מצינו למרן בב"י שם שכתב וז"ל כתוב בא"ח גוי ששכר ישראל לעשות עמו בייי"נ שכרו אסור. ביאר בגמרא דמשום קנסא הוא הלכך נראה לומר שאי' אסור אלא לדידיה אבל לאחרים שרי הילכך בדיעבד טוב שיקח השכר ויתננו לעניים משיניחנו לגוי. ולדעת הרמב"ם נראה שאסור בין לו בין לאחרים עכ"ל:

גם הר"ן ז"ל בפי' ההלכות כתב וז"ל מסתברא לי דכי מסקינן קנס הוא שקנסו בחמרין וביי"נ אטעם דתופס דמיו סמכינן דשכרן אסור לכל דלישנא הכי משמע. דאם איתא דלא סמכינן אטעמא דתפיסת דמים לא היה ראוי לקנוס ולאסור אלא לדידיה בלחוד

דעבד איסורא אלא ודאי אטעמא דתפיסת דמים סמכי' ומשו"ה אסרינן ליה אכ"ע וכו' ע"כ. הביא דבריו הריב"ש ז"ל סי' קע"א דק"ב ע"ג יעו"ש. וכ"כ רבינו הטור רס"י קל"ג דאם נטל מעות בשכרן שוחק וזורה לרוח או מטיל לים וכו'. מוכח מזה דשכרו אסור לכל וכלשון הזה פסק מרן בש"ע שם. וא"כ אנו אין לנו אלא כפסק מרן שפסק כהרמב"ם ודעמיה דאסור בין לו בין לאחרים:

והגם דמור"ם בהגה שם כתב וז"ל וע"ל סי' קכ"ג דבזמן הזה מקילין בענין התר הנאה מסתם יינם ולכן אין להחמיר באלו הדינים רק ביין גמור ע"כ. מ"מ אנו קבלנו הוראות מרן שלא חלק בין הזמנים אלא כין הנוצרים לישמעאלים כמ"ש בסי' קכ"ד. וכן בא מבו' בס' התשב"ץ ח"א סי' י"ו. גם הרב. הרמ"ז ז"ל בתשו' סי' ע"ט כתב וז"ל ומכאן פסק הש"ע בסימן קל"ה דמגען במשקה טופח צריך ערוי משום דאזיל לשיטתינו דלא שאני לן זמן זה מזמן הש"ס וכו' ע"כ. ומגען ביין שלנו וסתם יינם דין א' להם דאסור בהנאה כמ"ש ר"סי קכ"ג:

ואף כששכר את הישראל להעביר כל חבית בפרוטה ונמצא ביניהם חבית של יין דאמרי' דסבר חבית של יין אסור והשאר שכרו מותר סיים שם מרן זכו' ולכתחי' אסור לעשות כן:

באופן דהכא בנד"ד לא מצינו שום צד היתר לאיש הממונה הנז' למכור על ידו החביות של סתם יינם וכיון שהוא דחיל חטאין ורוצה ללכת בדרכי ה' ומצותיו. העצה היעוצה היא שאם יבא לידו למכור איזה חביות מסתם יינם אחר שא"א לומר ונקה ימנה א' שאב"ש שיטפל במכירתם ובגביית דמיהן ואותו שאב"ש יטול שכרו מאת התגר בעל החביות ואחריות הדמים יהיה על אותו שאב"ש שהתגר בעל החביות יכיר אותו על דמיהן ואף אם יצטרך האיש הממונה הנז' לוותר משלו משכר שאר הסחורות אל התגר בעל החביות או אל השאב"ש המטפל במכירתן יבא שכמ"ה והבא ליטהר מסייעין אותו ולא יארע לו שום נזק והפסד בע"ה זהו מה שנלע"ד להשיב בזה. ועיני לשמיא נטלת יצילני מכל שגיאה כי דעת ממני פליאה. הכ"ד הח"פ טיטואן יע"ה בסדר כאשר צוה ה' אל משה שלהי חדש זיו משנת זאת חקת **התורה** לפ"ק:

סימן צז

תשובה לג'יבאלטאר יע"ה. בענין הקולוניא שיש בה איספיריטו של סתם יינם הדבר פשוט שאסור בהנאה לדעת מרן שקבלנו הוראותיו דסתם יינם הוי כיין נסך גמור ולדעתו ז"ל אין חלוק בין הזמנים. והאיספיריטו הוי כגוף הדבר ואע"ג דאסור סתם יינם הוא מדרבנן החמירו בו כאסור של תורה. וא"כ אסור לסוך בו הראש ולזלף על הבגדים ולעשות בו סחורה. ואף אם כבר עבר וקנאו אסור למוכרו. ולא דמי למי שנזדמן לו

נבילות וטריפות שמותר למוכרם דשאני הני שהם מותרים בהנאה אבל סתם יינם שאסור בהנאה אסור למוכרו. עיין עיקרי הד"ט י"ד סימן ט"ו אות ב'. זרע יעקב סימן ט':
ובענין הצלוחיות קטנות של בשמים שיש להסתפק בהם אם יש בהם איזה דבר מסתם יינם. נראה דאסור לקנותם שהרי החמירו בסתם יינם אפילו בספקו ובפרט שהוא ספק של חסרון ידיעה:

סימן צח

שאלה ראובן דחיל חטאין הן בעודנו חי יודעים היו בניו שהיה אצלו פרקמטייא ואינה שלו. והגביר חלי"ש ואחריו קמו עמדו בניו ובדקו אחר נכסיו והבדל שמו בין נכסיו לסחורה המופקדת אצלו. יען כי לפי נמוס הסוחרים הפרקמטייא שלהם היא מפונקסת בספריהם לא כן המופקרת אצלם אינה עולה בספריהם. ויהי כי ארכו הימים וראו שלא תבע אדם אותה הסחורה ובדיני הערכאות כשיעברו א"ך שנים ולא תבעה אדם זכה בה הבע"הב. ולפי הנודע אצלם מעסקי אביהם שפטו שזאת הסחורה היא של גוי א' שהיה חייב לאביהם יותר מדמי הסחורה הנז' והגוי הנז' יצא מדעתו. וע"כ פשטו ידיהם בסחורות הנז' ומכרו אותם ומכלל הסחורה הנז' מצאו תיבה מלאה גלולים דהיינו ניירות שמצוייר עליהם צורת יש'ו וכו' וג"כ בעין קטלאות של חולייות דהיינו כמין תסב'יח שלוקחים בידם גדולי הישמעאלים ובכל תכשיט מהם יש"ו ושאול ישאלו הגבירים הנז' מה דינה של תיבה זו אם מצו למיהבה במתנה לסופר ע"א העוסק אצלם בכתיבה או לא מצו. ונראה דניירות הללו הגם דאין הצורה בולטת דין ע"ז ממש יש להם כיון שנעשו לשם ע"ז וכמ"ש מדברי הפוס' בי"ד סי' קמ"א. גם צורות שתי וערב הנמצאת בתכשיט של חוליות דין ע"ז יש לו כמ"ש מור"ם ריש סי' קמ"א. ונראה דשתי וערב זה לא לזכרון עשוי אלא לשם ע"ז ממש. ושמו מוכיח עליו שכן נקרא בלשונם רוזארייו ופי' לשון תיפלה שהוא עשוי להתפלל בו. וכיון שכן הגם שלפי הצעה שהצענו נראה שהגביר מעולם לא נתכוון לזכות בע"ז הנז' והבנים בניו הי"ו לא ניחא להו למקני אסורא. עכ"ז טעונה שחיקה וזריקה לים וכמו שנראה מדברי מרן בש"ע סי' קמ"ו וז"ל הלוקח גרוטאות מן הגוי ומצא בהם אלילים אם נתן מעות ולא משך יחזירם לגוי וכן אם משך ולא נתן מעות אעפ"י שמשיכה בגוי קונה במקח מעות הוא נתן מעות ומשך יוליכם לים המלח. והגם דאיכא למימר התם איסורא לא ניחא ליה דליקני לא מצי לאהדורה לגוי. ה"ה בנ"ד הגם דלא ניחא ליה דליקני לא מצי למיהבה במתנה:
ולכאורה היה נראה לחלק בין ההיא דגרוטאות לנד"ד דהא התם קושטא קאי דמעיקר הדין שרויי שרי דהוי מקח טעות יען דאסורא לא ניחא ליה דליקני. רק דרבנן הוא דגזור

דנראה כמאן דמזבין ע"ז. וע"כ לא גזרו רק התם דנחית לה בתורת קנין ומשך ונתן המים דהוי מקח גמור. רק מחמת דלא ניחא ליה דליקני אסורא הוא דפקע מקח. ואמטו להכי גזור שלא יאמרו קא מזבין ע"ז. לא כן בנ"ד דמעולם לא קנו רק דיש להם כח לזכות בנכסים מטעמא דאשתהויי אשתהו גבייהו ולא הוה שם מתן דמים שפיר מצינן לדמותן למשך ולא נתן מעות ולמימר אסורו לא ניחא דליקני דבשלא היה שם מתן דמים לא גזור רבנן:

אמנם עכ"ז עדיין לא הונח לנו דהגם דנימא הכי דהא לא דמייא אלא למשך ולא נתן דמים היינו דשרי לאהדורי למרא קמא אבל לא מצי לשכורה לאחרים וא"כ ה"ה למיהבה במתנה אסיר דמתנה הרי היא במכר. הנה נא ערכתי צדדי הספק לפני רו"מ כתלמיד לפני רבו. ועתה יורנו רבינו המורה לצדקה וכשכמ"ה יום א' ט' ימים לחדש אדר משׂ' קול **התר** נשמע לפ"ק ג'יבראלטאר יע"ה וחתום ע"ז ה כמהר"א לאריד נר"ו:

תשובה אמת נכון הדבר שאם במקומות ההם עובדים לצורה זו של שתי וערב אין לחלק בין שוקעת לבולטת כמ"ש כת"ר. אבל מ"מ עדיין יש לחקור אם דרך לעבוד לצורה זו כשהוא על הנייר ג"כ שאם אין דרך לעבוד בנייר אף אם נדון הניירות לכלים המכובדים כיון שאין דרך לעבוד אותם כלים אף אם הם מכובדים מותרים כמו שסתם לן מרן בסי' קמ"א ס"ג בדעה קמייתא דבידוע שלא נעבדו הכלים הללו שעל המכובדים נמי מותרים. וכמבואר שם בב"י משם הרן. דמ"ש בירוש' שאין קימין בסתם דר"ל שאין אנו יודעים אם נעבדו כלים הללו משו"ה מכובדים אסורים כיון שהצורה נעבדת בודאי חיישינן אף בכלי זה נעבדת כיון שהוא מכובד יעו"ש. משא"כ בידוע שלא נעבדו כלים הללו אע"פ שעובדים לצורות הללו כשהם על הכלים מותרים. וכמ"ש בש"ך שם סקי"ג אלא שאם יש להסתפק בזה אם עובדים לניירות הללו או לא ודאי דיש לנו להחמיר בספיקא דאורייתא זולת אם נדון ניירות הללו לכלים המבוזים בזה הניירות מותרים לסברא זו. וכמ"ש בד"מ שכתב משם הג"א דמטבעות שיש להם שתי וערב מותר משום דהוו מבוזים וכתב ע"ז הד"מ מכלל המכובדים ס"ל דאסור כדעת הרשב"א. וכתב ב"י ואע"ג דצורת שתי וערב נעבדת. מ"מ כל זמן שאין אנו יודעים שכלי זה נעבד מקרי סתם דשרי במבוזים וכו' ע"כ. אלא דלמ"ש הר"ן בשם הרשב"א שהוא דעת היש מי שאומר שהביא מרן שם דמפרש מאי דקאמר הירושלמי בסתם היינו במקומות שאין אנו יודעים אם עובדים לאותה צורה אם לאו. ובזה הוא דאנו מחלקים בין מכובדים למבוזים שהכלים מודיעים אם אותה צורה נעבדת שם אם לאו אבל אם אותה צורה נעבדת בודאי אין בה חלוק כין מכובדים למבוזים וכמ"ש מרן בב"י שם דלפ"ז אין לספק בניירות הללו שהם אסורים:

וע"ע צורת שתי וערב הנמצאת בקטלאות של חוליות. נראה דרין עבודה זרה יש לו כמ"ש בהגה שם ממ"ש המרדכי בשם ראב"יה. ואף אם יש לספק אם צורה זו הנעשית בכלים הללו אם הוא לזכרון או לעבודה יש לאסור כמש"ש הש"ך סק"ו דמ"ש מור"ם דשתי וערב שתולין בצואר לזכרון לא מקרי צלם ומותר היינו בידוע שלא השתחוה לו. הא לא"ה לא גרע מאם מצא כלים שעליהם צורת ע"ז דהכלים אסורים אם הם מכובדים דכיון שדרך לעבוד אותה צורה חיישי' שמא נעבדו הכלים וכו'. וא"כ ה"נ בנ"ד שדרך לעבוד לצורה זו אף אם יש להסתפק אם צורה זו בקטלאות היא לעבודה או לזכרון יש לאסור כיון שהקטלאות הם כלים מכובדים וכמ"ש הר"ן ז"ל בשם הרשב"א דבזמן הזה שחוקקים חקק בכלים ומציירים בהם צורה אף המוצא אותם הכלים אסורים:

והגם שהר"ן ז"ל כתב ע"ד הרשב"א וז"ל וצריך לי עיון שאפשר שאין עובדין היום לצורות הללו אלא לזכר בעלמא עושין אותה ע"כ. גם רי"ו כתב אפשר דגוים אלו שאין אדוקים בע"ז כל מה שעושים בצורות הללו בכלים אינם עושים אלא לנוי ומותרים בהנאה וכו' כמו שהביא דבריהם ש"ך שם. מ"מ כיון שדברי הרבנים ז"ל המה באו בדרך אפשר לא שבקינן פשיטותיה דהרשב"א ז"ל שכתב לאסור להדייא. וכן מצינו למרן ז"ל בתשו' סי' ס"ח שנשאל במי שלקח מגוי עגיל זהב מצוייר בא באמצעיתו בדפוס בולט דמות אשה וכו'. ובבטנה מצוייר עובר א' ידו הימנית על לבו ובשמאל העובר דמות שתי וערב וכו'. והחכם השואל רצה להתיר מהטעמים שהובאו שם וא' מהם שקרוב הדבר שאין צורה זו נעבדת וכו'. ומרן ז"ל אסר וכתב שצורת שתי וערב היא נעבדת. והביא דברי הר"ן בשם הרשב"א. וכתב דגם הר"ן לא מלאו לבו לחלוק ולא כ"כ אלא בדרך אפשר וצ"ע. ועל דברי ריי"ו כתב דאין תופסים ספקו ולהניח פשיטות של הרשב"א להחמיר בהיותו גדול מפורסם וכו'. על מ"ש הרב השואל דליכא אסור תורה מטעם מקח טעות מההיא דלקח גרוטאות וכו' והוי ספיקא במילי דרבנן. כתב מרן ע"ז דאין משם ראיה לנ"ד דהתם להחזירה לגוי עצמו שמכרה לו אמרינן דשרי מדינא אלא דאסרו משום דמחזי דמזכין ע"ז לגוי. אבל בנ"ד שמוכר ע"ז לגוי ונהנה מדמיה אסור יעו"ש. והוא כעין החלוק שכתב כת"ר:

הן אמת דמצינו להרב ב"ח עמ"ש רבינו הטור בסי' קמ"א וז"ל וכ"ז בסתם אבל בידוע שאינם נעבדים אפילו שעל המכובדים נמי מותרים. וכתב הרב"ח וז"ל ירושל' הביאו ב"י וכתב על שם הר"ן דאע"פ שבודאי צורה זו נעבדת בכלי זה לא נעבדה כיון שהוא מבוזה עכ"ל. והאידנא אף על המכובדי' אע"פ שצורה זו בודאי נעבדה מ"מ בכל זה ודאי לא נעבדה. וכל מה שמציירים צורת ע"ז בכלי כגון שתי וערב וצורת אדם בפשוט זרועותיו.

הכל הוא לזכרון שבאו מטעותם. וע"כ אין נוהגים בהם אסור אפי' על המכובדים וכו' ע"כ. והביא אח"ך דברי המרדכי ודברי רי"ו יעו"ש. מבו' מדבריו דבז"הז אע"פ שצורת שתי וערב משתחוים לה ה"ד כשהיא לבדה ואינה קבועה בכלי אבל בשקובעים אותה בכלי הוא לזכרון דוקא. ואף שדברי הרב"ח נרא' דהוי הפך דברי הרשב"א. מוכרחים אנו לומר דלפי הזמנים משתנה הדבר:

שוב מצינו להרב מהרי"ך בספר זרע אמת ח"ב סי' מ"ה שנשאל אם מותר לעשות מו"מ בשתי וערב של כסף ונחשת והביא שם דברי מור"ם בהגה ודברי הרש"ך וכת' ע"ז וז"ל והן אמת דדברי הרש"ך צ"ע דאם איתא דמדמינן השתי וערב שתולין בצואר לצורה נעבדת. א"כ אף בידוע שלא השתחוה לה הי"ל לאסור דהא קי"ל כמ"ד ע"ז של גוי אסורה מיד וכמ"ש בסי' קל"ט. אלא צ"ל דאלו השתי וערב אינם בכלל צורה נעבדת לפי שאינם עושים אלא לזכרון. וא"כ מהיכא תיתי לחוש שהשתחוה לו ואולי דהש"ך ס"ל דכיון דיש שעושים אותו לנוי ולזכרון ויש שעושים אותו לעבודה ע"כ אם לא השתחוה בה מעולם א"כ איגלאי מלתא דלנוי נעשית ומותרת. אבל מספק אם השתחוה לה או לא לא חיישינן ואפשר דסמך הש"ך עמ"ש הר"ן ורבינו ירוחם שהביא אח"ך דמסתפקים בצד צורות שתי וערב בכלים אם הם לזכרון או לעבוד וכו' ובאמת אנו נוהגים לאסור בכה"ג ע"פ רעת הש"ך חוץ משתי וערב של מרגליות דאלו ודאי עושים לנוי בעלמא אבל במקום שיש מנהג להתיר אין בידינו כ"כ כח לאסור כיון דיש קצת ע"מ לסמוך אהיתר די"ל דמסתמא לא נעשו אלא לזכרון בעלמא וכנ"ל:

וכעת מצאתי להר' בתי כהונה ח"א סי' י"ג שהאריך למעניתו כאיש גבורתו בתכשיט מרגליות העשוי בצורת שתי וערב. ואחר שצלל במים אדירים לא העלה ארוכה להתיר אלא ע"י בטול. וזה משום דע"ז של גוי אף כשהוא ביר ישראל אין אסור לבטלה ע"י גוי אלא מדרבנן. וכיון דפקע אסור תורה חזר להיות ספיקא דרבנן לקולא עש"ב. ובאמת הרבה הפריז על המדה וגדש סאה להחמיר. ומנהגינו הוא להתיר אף לכתחילה בתכשיטי מרגליות ויש להם על מה שיסמוכו כנ"ל עכ"ל:

וע"פ הדברים האלה נדון ונבין בקטלאות אלו דכפי הנראה אינו עשוי אלא לזכרון כמו שדרך הישמעאלים שלוקחים בידם תכשיט זה לזכרון ואף האדומים אפשר וקרוב הדבר שמה שקובעין שתי וערב בתכשיט זה היינו לזכרון טעותם:

ועמ"ש כת"ר ששמו מוכיח עליו שהוא עשוי לשם ע"ז כיון שהוא עשוי להתפלל בו וכו'. אין הכרח מזה שהוא עשוי לשם ע"ז. ומה שעשוי להתפלל בו היינו לזכרון שלא יתבטל מחשבתו בתפלה ויהא זוכר לטעותו. ולפ"ז אע"פ שצורה זו היא נעבדת. מ"מ

מה שקובעין אותה בתכשיט זה הויא הוכחה שהיא לזכרון. ואף אם נאמר דהשתי וערב אסור מ"מ התסבי'ח עכ"פ אין לאסור כיון דאין לספק בו שעשוי לעובדו. דע"כ לא קאמר הרשב"א דכל צורה שהיא נעבדת אף שהכלי אינו נעבד הכלים אסורים. ה"ד בצורה הקבועה בגוף הכלי בבליטתו או בחקיקה דמסתמא אמרי' דגם הכלי נעבד. אבל שתי וערב שבתסב'יח יכולים אנו להתיר התסב'יח אחר דכלי זה אינו עשוי לעבדו כלל. וכמ"ש הש"ך סקי"ג. ולא דמי לנדון מרן בתשו' שהשתי וערב בולט בגוף התכשיט. ומ"מ אין בידינו להתירו כי אם ע"י בטול שאמר לגוי לבטלו וכמ"ש הרב בתי כהונה בתכשיט מרגליות דהו"ל ספיקא דרבנן. וכ"ש בכלי זה שאינו עשוי אלא לזכרון:

ומה גם דהכא בנ"ר יכולים אנו להתיר בשופי ע"פי מ"ש מרן בסי' קמ"ו ס"ב. אפילו אלילים של גוי משבאת ליד ישראל וזכה בה שוב אין לה בטול והיינו ע"פי הגרסא הראשונה שהביא בב"י שם שכתב עליה שהיא הנכונה דמוכח מזה דבעינן תרתי שבאת ליד ישראל וגם זכה בה אזי אין לה בטול. משא"ך אם עדין לא זכה בה אף שבאת ליד ישראל יש לה בטול. וגם בזכה בה ישראל מדאורייתא יכול הגוי לבטלה. אלא דמדרבנן אין לה בטול משום גזרה אטו ע"ז של ישראל עצמו כמ"ש מרן ב"י שם בשם הסמ"ג. וכתב שם הט"ז סק"ג וז"ל ונ"ל דכיון שאין הטעם אלא משום גזרה לא גזרו אלא אם באה לידו אחר הזכייה דוקא. ואם לא באה לידו אלא קנאה ונתן לו המעות אע"פי שמדינא מעות קונות בגוי כמ"ש הטור מ"מ הכא לא גזרו ביה לענין בטול כיון שעיקרה היה של גוי תחלה וכו' ע"כ. והכא בנ"ד הגם דבדיניהם אחר שעברו כ"כ שנים ולא תבע שום אדם זכה הישראל בסחורה הנז'. מ"מ ה"ד בענין הנוגע לממון אזלינן בתר דיניהם כדאמרינן מרינן בכל דוכתא דבענין ממון מנהג מבטל הלכה אבל לענין אסורא לשוויי כע"ז ביד ישראל מה לנו ולדיניהם. אחר שכפי ד"ת שת"ת סחורות אלו ברשותא דמרה גוי קיימי דודאי בתורת פקדון מונחים אצלו או בתורת משכון בעד החוב ולא זכה בה הישראל מעולם ויכול הגוי לבטלה. ול"ד ללוקח גרוטאות שזכה בה ישראל קנין גמור דגבי נתן דמים ומשך אף דהוי מקח טעות כיון דמחזי כע"ז ביד ישראל אינו יכול להחזירו לגוי וצריך הולכה לים המלח וגבי משך ולא נתן דמים אע"פ שמשיכה בגוי קונה לא גזרו בה רבנן שהכל יודעים שהוא מקח טעות דכיון דעדיין לא נתן דמים לא נחית לבדוק ולידע שיש שם ע"ז. וכן נמי גבי נתן מעות ולא משך שהכל יודעים שהוא מקח טעות כמ"ש הש"ך שם סק"ב. וע"ש בט"ז סק"ד דבשני חלוקות אלו יכול להחזירו לגוי ולא גזר ביה רבנן. אבל ודאי דלמוכרו לגוי אחר אינו יכול כיון דהוי קנין גמור כמ"ש בח"מ סימן קצ"ד ומור"ם שם בהגה ס"ג וע"ש בסמ"ע ס"ק ט"ז דישראל מגוי קונה במשיכה

או במעות כמ"ש בסי' קל"ב גבי יי"נ וע"ש בט"ז סק"ד וש"ך סק"ז. אלא דמטעמא דמקח טעות יכול להחמירו לגוי בעליו. משא"כ הכא בנ"ד דכפי הדין סחורות אלו ברשותא דמרה גוי קיימי ואין לישראל שום זכייה בהם מהיכן הרגלים לומר דלא מהני ליה בטול: **ואף** את"ל שהגוי ששפטו בדעתם בני הגביר הי"ו שהוא בעל הסחורות כבר מת. מ"מ הסחורות עדיין הם ברשות יורשיו גוים שהגוי יורש את אביו דבר תורה כמ"ש מרן בח"מ סי' רפ"ג דילפינן לה מדכתיב כי לבני לוט נתתי את ער ירושה. ויכולים בני הגביר לתובעם על חוב אביהם ולהחזיר להם המשכון ואם סחורות אלו היו מופקדים אצל אביהם מגוי אחר בתורת פקדון ומת הגוי עדין הם ברשות יורשיו ג"כ כמ"ש. באופן דכיון שלפי ד"ת שת"ת אין להם לבני הגביר הי"ו שום צר זכייה בנכסים אלו ועדיין הם ברשות הגוי בעליו אלא שלפי הערכאות כיון שלא תבעם אדם זכו בהם. מ"מ לענין הנוגע לאסור אין אנו אחראים לדיני הערכאות לשוויי כע"ז ביד ישראל דלא ליהני הבטול דהכא ליכא למגזר דאיסורא לא ניחא להו דליקני ועדיין הם ברשות הגוי אפילו עבר כמה שנים וא"כ יכול הגוי לבטלם:

והגם שכתב מרן בח"מ סי' קצ"ד גבי גוי הקונה קרקע מישראל או להפך דאינו קונה אלא בשטר עם נתינת הכסף. וסיים שם מרן וז"ל בד"א במקום שאין משפט ידוע למלך אבל אבל אם דין אותו המלך ומשפטו שלא יזכה בקרקע אלא מי שכותב בשטר או הנותן דמים וכיוצא בדברים אלו עושים כפי משפט המלך ע"כ. ולפ"ז נימא דהכא נמי בנ"ד שכפי משפט המלך זכה הישראל בכל הסחורות הו"ל כע"ז ביד ישראל שאין לה בטול הא ליתא שהרי כתב הכנ"הג שם הג"הט אות ד' וז"ל הא דבמקום שמשפט המלך ידוע עושים כפי משפט המלך היינו בדינים השייכים למלך. או שיהיה כנושא ההוא שלא יגע בהפקעת ממון ישראל הזוכה בדיני ישראל. אבל כל שיש במשפט ההוא הפקעת הזוכה בדיני ישראל לא. מעשה חייא סי' י"ב ומהרש"ך ז"ל בח"ב סי' קנ"ז כ' והיינו בכה"ג שהקרקע נקנה בכסף אלא מטעם דלא סמכא דעתיה דלוקח צריך לכתוב שטר אבל דבר שבדינינו אינו זוכה אפילו מטעם קים לי אין עושים כפי משפט המלך עכ"ל. מבואר מזה דהיכא דבדינינו אין לו שום צד זכייה כלל אין עושים כפי משפט המלך. ולפ"ז הכא בנ"ד שבדינינו אין לישראל שום צד זכייה בסחורות אלו ועדיין ברשות הגוי קיימי או יורשיו אין עושים כפי משפט המלך לזכות הישראל באיסורא דלא ניחא ליה. ואף דלגבי ממון מדין מנהג זכה הישראל כדקי"ל מנהג מבטל הלכה וכמ"ש הכנה"ג סי' ר"א הגה"ט אות ל"ד וז"ל נהגו שלא יצטרכו בעסקיהם לד"ת אלא בערכאותיהם מנהגם מנהג והולכים אחריו מהרש"ך ח"ב סי' רכ"ט עכ"ל. מ"מ לגבי הנוגע לאסור ליכא למימר הכי

ואין המנהג עוקר הלכה ואפילו לענין ירושה כתב הכנ"הג אות נ"א וז"ל בענין הירושות מסתברא לי שאם יהיה חילוק בין דיניהם לתורתינו ל"מ אם לא באו הנכסים ליד המקבל אלא שהם ביד שליש פשי' דלא אזלינן בתרויהו אלא יהבינן לכא"וא חלקו המגיעו בד"ת אלא אפילו שזכה כ"א בחלקו כפי דיניהם כשחזרו למוטב דייניהן להו כדין ישראל ע"כ. בתשו' הנז' ועיין בתשו' ח"מ וכו' ע"כ:

ואף בדבר שזכה בו הישראל כפי דינינו מצינו דלענין אסורא אין לו זכייה ואינו בא לידי אסור כדמוכח בש"ס פרק השואל דף צ"ו ע"ב דקאמר התם בעי רמי בר חמא בעל בנכסי אשתו מי מעל. אמר רבא מאן למעול בעל דהיתרא ניחא ליה דליקני אסורא לא ניחא ליה דליקני. והקשו שם התוספות ד"ה אמר רבא דאמאי נקט הש"ס טעם זה דאסורא לא ניחא ליה וכו' כמבואר שם. וכתבו בתירוץ ב' וז"ל נקטיה למימר דאפי' ליקח המעות לא ימעול כיון דאיסורא לא ניחא ליה דליקני ולא נתכוון לזכות בשל אחרים. ואינו מתכוין בנטילתו להוציאו מרשות בעלים דסבור שהם שלו. ואינו מועל אלא כשבא להוציאו מרשות בעלים וכו' ע"כ. מוכח מזה שאף שזכה בכל נכסי מלוג של אש אשתו כפ"הד ובעל בנכסי אשתו לוקח הוי. מ"מ לגבי נכסי ההקדש שבנכסים אלו אמרי' דלא זכה בהם. ואפי' לקח המעות לעצמו לא מעל מטעמא דאסורא לא ניחא ליה דליקני ומכאן הביא ראיה הר' פר"ח לדין גוי המביא לישראל דורון בפסח שאם לא קבלו מידו מותר דאסורא לא ניחא ליה דליקני יעו"ש. וכ"ש הכא בנ"ד דלפי דינינו לא זכה הישראל בנכסים אלו כלל כי אם לפי דיניהם. דודאי לגבי ע"ז שבהם אמרינן אסורא לא ניחא ליה וכו'. וליכא למגזר בזה דמחזי כע"ז ביד ישראל ויכול הגוי לבטלו וליהנות ממנו הישראל כמ"ש. זהו מה שנלע"ד בזה ולאפס הפנאי באתי בקצרה במקום שאמרו להאריך ואם יש מילין השיבני ומניה ומנן יתקלס עלא' ולכת"ר החיים והשלום מאדון השלום. הכ"ד הח"פ טיטואן יע"ה שלהי אדר הראשון משנת **הת"ר** לפ"ק:

סימן צט

שאלה מעיר ג'יבאלטאר יע"א וז"ן:

מודעת זאת בכל הארץ שכל הדרים תחת ממשלת האנגליז שאנו חוסים בצלו יש להם טובת הנאה ליקח מהשררה שליש בכל ההוצאות הצריכים ללמוד הילדים הנקרא אידוקאסיון חלף המכס שפורעים על כל דבר ודבר שקבע בו מכס חדשים מקרוב אשר לא היה לעולמים ונעשה למען יחזקו בלימוד הילדים ב"ב ושאב"ב. וכן עושים באיסקיוילא פובליקה הקבועה במחז"ק ומתלמדים ביה ב"כ ושאב"ב שמסייע השררה שליש מכל ההוצאות. אכן לצורך התלמוד תורה מעולם לא הוצרכו הקקי"ק ליהנות

מהשררה הנז' הגם שהשר היה מתמיה כפעם כפעם מדוע עם בני ישראל אינם הובעי' סיוע חלק' הראוי להם לצורך תלמוד תורה כשאר אומות. והן היום הוצרכו הק"ק לחזק את בדק התלמוד תורה דאזלא ומדלדלא וגם להביא אומן ללמדם הכתיבה בחצר ת"ת עצמה לבל יתערבו עם ילדי נכרים כאיסקוואילה הקבועה הנז' ובאו עד כיסם ואין עוזר והמה ראו שהת"ת ח"ו מתמוטט לכן נפשם לשאול הגיע' אם יכולים כפיה"ד לשאול חלקם בפיהם מהשרר' לסייעם בשליש מההוצאה הצריכה לזה בכלל. והממונים הי"ו לרווחא דמלתא יוציאו השליש הנז' לצורך הכתיבה דוקא כבר הם נהנים באיסקוואילה הנז' ועלתה הסכמת' פה א' לשאול את פה מעכ"ת ויורנו מדרכיו ונלכ' באורחותיו באשר דבר מלך שלטון ולא נסור מכל הדברים וכו'. ויב שכמ"ה כנפשו הרמה המלאה רוח אלהים וחכמה. וחתומי' ע"ז כההר"ש אפלאלו וכההה"ר שמואל לעסרי נר"ו:

תשובה הגם כי בימים האלה ובזמן הזה אי אפשר לצאת ולבא בהלכה יען שמעתא בעייא צלותא ולא צילא דעתא כי הן בעין קול פחדים בא באזנינו ה' יסלק חרון אפו מעלינו. ויאמר די לצרותינו בכלל עמו ישראל אמן. ואולם ההכרח הציקני כי שוא'לים הלכו בו שני צנתרות הזה מעיר המהוללה ג'יבאלטאר יע"א באמרם שהקקי"ץ רצו לעמוד על ידעתי קלה כמות שהיא בענין זה ולעשות רצונם חפצתי כי גדול כבודם על כן אבא בקצרה ונשאל מאל עוזר לבל נכשל בדבר הלכה ויאיר עינינו במאור תורתו לכוין אל האמת כי"ר:

והנה ידוע הוא שאין מקבלים צדקה מן הגוים משום ביבוש קצירה תשברנה כדאי' בגמרא ב"ב דף יו"ד ע"ב. אלא שאם מלך או שר שלח ממון לצדק' מקבלים ממנו משום שלום מלכות ונותנים אותו לעניי א"ה בסתר כדי שלא ישמע המלך כמ"ש שם בגמ' באמיה דשבור מלכא דשדרא קמיה דרבא ת' דינרי וכו' ומסקנת הגמ' דלעניי א"ה יהבינהו. וכן פסקו כל הפוסקים הרמב"ם בפ"ח מהל' מתנות עניים ובפרק עשירי מהל' מלכים ורבי' הטור י"ד סי' רנ"ד ומרן בש"ע סי' הנז'. ואע"ג דקרבן נדרים ונדבות מקבלים מהם דדרשינן איש איש לרבות את הנכרים הרי כת' בהגה"א שם דנדרים ונדבות אין באים לכפר משא"ך בצדקה יעו"ש. ועיין מור"ם בהגה שם ס"כ ובש"ך שם ס"ק ד' ובט"ז:

והתוספות הקשו במעשה אחר שהובא בגמרא ד"ח באמיה דשבור מלכא דשדרא ארנקא דדינרי לקמיה דרב יוסף אמרה להוי למצוה רבא ויהביה רב יוסף לפדיון שבויים שהיא מצוה רבה. והיכי עביד הכי וכי לית ליה ביבוש קצירה וכו'. ובתירוץ א' תירצו דרב יוסף שבויי א"ה פרה בהו. ואח"ך כתבו דאין אנו צריכים להכי אלא כדפירש"י דמשום שלום מלכות קבלם וכיון שאמרה לו ליתן למצוה רבה לא היה אפשר ליתנם לשבויי

גוים אחר שיש בזה גניבת דעת כיון שהיא שלחם למצוה רבה דהיינו שבויי ישראל משא"כ במעשה דרבא ששלחם לו בסתם הגם שנתנם לעניי או"ה אין בזה משום גניבת דעת דאינהו ידעי דרגילים ישראל לפרנס עניי או"ה כמ"ש בפרק הנזקין מפרנסים עניי גוים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום. ותירוץ זה האחרון של התוס' היא סברת היש אומרים שכ' שם רמ"א בהגה. וכ' הש"ך שם סק"ג דלס' מרן אין לחלק בכך יעו"ש. ולפ"ז מוכרחים אנו לומר דמרן ס"ל בתירוץ הא' של התוס' דרב יוסף נתנם לפדיון שבוים של א"ה וכן ביאר דבריו בב"י שם דמדברי הפוס' שלא חילקו בדבר נראה שהם סוברים דרב יוסף נמי שבויי גוים פדה בהם יעו"ש. ועיין שם בט"ז סק"ג דבכגון זה לא חשו לגניבת דעת מפני חומר ביבוש קצ קצירה. נמצא לפ"ז דלדעת מרן ז"ל שקבלנו הוראותיו שהכריח דמדלא חילקו הפוס' אף אם שלח המלך ממון ליתנו לעניי ישראל נותנים אותו בסתר לעניי א"ה כמ"ש הכי נקטינן:

וכל זה אין אנו צריכים לו כ"א להתלמד למקום אחר דהכא בנ"ד לא שייך זה שמעולם לא נתן המלך שום ממון לישראל לצדקה אלא שמנימוסי המלכות להושיב מלמדים בכל ערי מלכותו שילמד הילדים מלאכת הכתיבה ב"ב ושאב"ב לקיום העולם לכשיגדלו ימצאו פרנסתם ונותן המלכות לזה שליש ההוצאה הצריכה כמש"ל:

ומעתה הכא נבא לנדון השאלה שרוצים הקקי"ץ לחזק את בדק הת"ת וגם להביא אומן ללמדם הכתיבה בחצר הת"ת לבל יתערבו שם ילדי הנכרים וכו' אם יכולים לשאול חלקם בפיהם מהשררה לסייעם בשליש מההוצאה הצריכה לזה והגם שמקדם קדמתה לא היו נוטלים כלום מזה. שימים הראשונים היו טובים מאלה ולא היו צריכים לזה. משא"ך בימים האלה ובזמן הזה באו עד כיסם ואין עוזר והממונים הי"ו לרוחא דמלתא יוציאו השליש הנז' לצורך הכתיבה דוקא כמש"ל:

הנה ליתן ממון זה של השררה בתיבה ה המיוחדת לת"ת ודאי שאסור אחר דקי"ל דאין העולם מתקיים אלא בשביל הבל פיהם של תשב"ר כמ"ש בפ' כל כתבי דקי"ט ע"ב וכ"כ הרמב"ם רפ"ב מה' ת"ת ורבי' הטור ביו"ד סימן רמ"ה ומרן בש"ע שם. וכיון שעיקר קיום העולם הוא בהבל פיהם של תשב"ר אינו כדין שיהיה לגוים חלק בזה כי ירוע הוא מ"ש חז"ל שיעקב ועשו חלקו העולמות ועשו זכה בעה"ז וא"כ מה שאנו נהנים מהע"הז הו"ל גזל אלא ע"פ מאמר ה הכתוב אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי. נמצא שאלולי ישראל העוסקים בתורה היה העולם מתמוטט והולך וא"כ מה שנהנים ישראל מהע"הז הו"ל כמציל מזוטו של ים אחר שהם מקיימים את העולם. ועיקר קיום העולם הוא בהבל פיהם של תשב"ר כמ"ש בגמ' אינו דומה הבל שיש בו חטא להכל

שאין בו חטא. וא"כ אם יתנו גם הם חלקם בהוצאה זאת הרי יש להם חלק בקיום העולם ומה שאנו נהנים מחלקם בעוה"ז הו"ל גזל:

והגם שבא מבואר בשאלה שמה שנותן המלך שליש בכל ההוצאות הצריכים ללמוד הילדים היינו חלף המכס שפורעים ע"כ דבר ודבר שקבע בו מכס חדשים מקרוב אשר לא היה לעולמים ונעשה למען יחזקו בלמוד הילדים ב"ב ושאב"ב מ"מ תינח אם כשישראל לא היו נוטלים שום דבר מהשררה לזה לא היו פורעים המכס החדש אלא שאנחנו הרואים שאף שישראל לא היו נוטלים ממנו כלום אפ"ה הם פורעים זה המכס החדש דכיון שהמלך השוה מדותיו בזה בכל מדינות מלכותו ב"ב ושאב"ב דינא דמלכותא דינא וחייבים לפרוע זה המכס ומה שנותן השררה שליש ההוצאה להוצאת למוד הילדים הוא מנדבות לבו שאם היו רוצים היו מבטלים דבר זה של נתינת ההוצאה ומקיימים נתינת המכס להוצאות אחרות הצריכות למלכות. ומה גם שיש איזה זמן שההוצאה של השלים שנותן השררה ללמוד הילדים תהיה מרובה על ההכנסה של המכס באופן שנתינת מכס זה לא יגהה מזור לקבלת שליש ההוצאה מהשררה ליתנו לסיוע הספקת ת"ת של תשב"ר:

אלא שאם זה השליש שנוטלים מהשררה לא יתנו אותו לסיוע למוד התשב"ר אלא להביא אומן ללמדם הכתיבה ויתנו שכרו מזה השליש אין קפידא בדבר והגם שנהנים מזה עניי ישראל לית לן בה אחר שאינו נותן לב"ב דוקא אלא נותן לב"ב ושאב"ב ועיין בט"ז שם ס"ק ב' שכתב דכשנותן לב"ב ושאב"ב לית ביה משום ביבוש קצירה יעו"ש:

ומ"מ להושיב אומן זה של הכתיבה בחדרים המיוחדים ומוקדשים לת"ת נראה דאינם יכולים אחר שהוא דבר הרשות וכמ"ש הרמב"ם פי"א מהל' תפלה הל' ו' בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגים בהם קלות ראש וכו' ואין נאותים בהם וכו' ואין מחשבים בהם חשבונות אא"כ היו חשבונות של מצוה כגון קופה של צדקה או פדיון שבויים וכיוצא בהן וכו' ע"כ. כ"כ רבינו הטור א"ח סי' קנ"א ומרן בש"ע שם. הרי מבואר דדוקא חשבונות של מצוה כגון קופה של צדקה וכיוצא מותר אבל כל דבר שהוא של רשות אסור וחדרים אלו שהוקבעו מתחי' לת"ת ולומדים בהם תשב"ר וראי שיש בהם קדושה ואינם יכולים להשתמש בו לדבר הרשות. והגם שיש לדוחה לדחות ולומר דדבר זה ללמד הילדים מלאכה זו של הכתיבה שיש בו קצת מצוה לכשיגדלו ימצאו פרנסתם לכל חייתם ובפרט שיש בהם ילדי העניים מ"מ הרי לא התירו אלא כגון קופה של צדקה ופדיון שבויים וכיוצא שהוא מצוה רבה אבל בענין אחר לא. ואין זה ענין למ"ש בפרק בני העיר בתי כנסיות שבבבל על תנאי הם עשוים וה"נ אמרי' באלו הבתי מדרשות

שנעשו על תנאי שהרי כתבו הפוסקים דלא מהני בו תנאה אלא להשתמש בו בחרבנו אבל בישובו לא מהני בו תנאה. ברם כפי הנשמע שבחצר זו של ת"ת מלבד החדרים של ת"ת יש בו חדרים אחרים יכולי' להושיב זה האומן ללמד ה הילדים מלאכת הכתיבה בא' מאלו החדרים זהו מה שנלע"ד להשיב בזה בנחיצה רבה כי הרץ קאי חד כרעא אפתחא וחד אברא ועיני לשמייא נטלת יצילנו מכל שגיאה כי דעת ממני פליאה. הכ"ד הח"פ טיטואן יע"א ער"ח מנחם משנת **ארחות** חיים לפ"ק:

סימן ק

על ענין הפדיון שפדה הכהן בתוך ל' יום שהבאת מ"ש מר"ן בי"ד סי' ש"ה וכו' כמו המלמד תשב"ר ששונה להם דין הש"ע לא ידענו מה כוונתך בזה אם הוא לומר שהפודה אמר לכהן בשעת הפדיון בחמש סלעים אלו שאני נותן לך בני פדוי לאחר ל' יום מי דחקו לכהן לפדותו בתוך ל' לכתחי' ולהכנס בסלע המחלוקות שהרי סיים שם מור"ם וכתב וז"ל וי"א דאם אין המעות קיימים וכו' אפי' בדיעבד אין בנו פדוי וטוב להחמיר לחזור ולפדותו ע"כ. ובנ"ד ודאי שאין המעות קיימים ומה גם דמרן שם כתב בבד"ה דבנוסחא דידן אפסיקא הלכה כשמואל דאין בנו פדוי ושהרא"ש והרמב"ם דפסקו כרב לא היה בנסחתם בגמ' שום פסק יעו"ש וכ"כ הכ"מ הביא דבריו הבאה"ג דלפ"ז מ"ש מרן בש"ע היינו שהלך בשיטת הרא"ש והרמב"ם כדרכו בכל המקומות. ואנחנו הרואים שהכהן להוט אחר הממון דין גרמא לו למה שהתיר מרן בדיעבד לעשותו לכתחילה לחשש שמא ימות הבן תוך ל' ויאבד ממנו דמי הפדיון והוא לא ידע כי ה' מוריש ומעשיר והלב יודע אם לעקל וכו'. ומה גם דלענין הברכה כתב הכנ"הג שם הג"הט אות כ"א משם הרב מהראנ"ח דאי' מברך וא"כ הו"ל ספק ברכות:

סימן קא

נוסח מינוי שליח האב למקום הכהן לפדות את בנו בכורו:

אני פב"פ הח"מ ממנה שליח גמור בחריקי לפב"פ שבמתא פ' לפרות את בני בכורי פ' הי"ו מיד הכהן אשר יראה בעיניו בער הסך של חמש סלעים שאני שולח ליד השליח הנז' לתתם ביד הכהן אשר יראה בעיניו לפדיון בני בכורי הנז'. ותהא יד השליח הנז' בידי ופיו כפי ודבורו כדבורי ועשייתו כעשייתי ונתינתו החמש סלעים ליד הכהן אשר יראה בעיניו כנתינתי באופן שכל מה שיעשה השליח הנז' בחריקי לשיהיה בני בכורי הנז' פדות כדת משה וישראל הרי הוא כאלו ע שיתי אני בעצמי. ולראיה ח"ש פה העיר פ' יע"א וקיים. בהיות שהיה האב במקום שאין שם עדים כתב וחתם בעצמו אבל אם הוא במקום שיש עדים יותר טוב לכתוב המינוי ע"י עדים כמו בגט:

נוסח פדיון בכור שנעשה במחז"ק ע"י שליח:
יאמר השליח לכהן אני פב"פ (ככנוי משפחה) שליח מן פב"פ (בכנוי משפחה) לפדות בנו בכורו מן הכהן בחמש סלעים אלו יאמר השליח ברוך אתה השם אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון הבן הבכור. ויקבל הכהן מידו החמשה סלעים ויאמר קבלתי ממך חמש סלעים שנתן לך פב"פ (בכנוי משפחה) ליתנם לכהן בפדיון בנו בכורו והרי הוא פדוי בהם כדת משה וישראל. ויאמר הקדוש:

סימן קב

שאלה לג'יבאלטאר יע"ה. איש עני ומדולדל ושואל על הפתחים ושכור ובכל יום מרגלא בפומיה שהוא מוכן לאבד עצמו לדעת. ובערב ראש השנה היה שואל על הפתחים לאיזה יחידי סגולה ולא' מהם אמר שעכשיו קרוב לנוח ממנו ומשאלותיו. ובליל ר"ה בחצי הלילה קם ממטתו להלוך לחוץ אמרה לו בתו להיכן הולך. אמר לה שהולך לעשות צרכיו ויהי בבקר מצאוהו תלוי וחנוק באילן א' שהיה שם באמצעה של חצר. ויש להסתפק אם יש לזה דין מאבד עצמו לדעת או יש לתלות שאדם אחר פגע בו ואף את"ל שהוא פגע בעצמו מ"מ כיון שזה דרכו כסל לו להשתבר אפשר לומר דמחמת שכרות עשה המעשה הרע הזה ולא יהיה לו דין מאבד עצמו לדעת:
תשובה איתא באבל רבתי פרק שני וז"ל ואיזה הוא מאבד עצמו לדעת. לא שעלה לאילן ונפל ומת בראש הגג ונפל ומת אלא זה שאמר הריני עולה לראש האילן ואפיל עצמי ואמות. ורואין אותו שעלה לראש האילן ונפל ומת ה"ז בחזקת המאבד בד עצמו לדעת. וכל המאבד עצמו לדעת אין מתעסקים בו לכל דבר. מצאוהו חנוק ותלוי באילן הרוג ומושלך ע"ג הסייף ה"ז מאבד עצמו שלא לדעת ואין מונעין ממנו כל דבר ע"כ. והביא זה רבינו הטור בסי' שמ"ה ומרן בש"ע שם סעיף ב'. ולפ"ז לכאורה היה נראה לומר דהכא בנ"ד שמצאוהו חנוק אף שקודם היה אומר שהיה מוכן לאבד עצמו וכו'. מ"מ כיון שלא אמר זה תכף לעלייתו וגם לא ראוהו כשעלה לאילן לא מיקרי מאבד עצמו לדעת. וכדמוכח מלשון הברייתא שכתב הריני עולה וכו' ואפיל עצמי ואמות ורואין אותו שעלה לראש האילן ונפל ומת וכו' מזה מוכח דבעי' תרתי שאמ' הריני עולה דהיינו סמוך לעלייתו וגם ראו אותו כשעלה לראש האילן ואז אף שלא ראו הנפילה אמרי' דהוי בחזקת מאבר עצמו לדעת. וכ"כ שם הש"ך סק"ג שכתב הב"ח בשם מהרש"ל דאפילו אמר ראו שאני עולה וכו' ולא ראוהו עולה אדבוריה לחוד לא סמכינן ואינו בחזקת מאבד עצמו לדעת יעו"ש. וכ"ש הכא בנ"ד שלא אמר כלום סמוך לעלייתו כי אם קודם לכן. וגם לא ראוהו כשעלה כמש"ל:

אלא דמצינו להרב מהר"י עייאש ז"ל בספר שבט יהודה סי' הנז' בנדון דומה לזה באחד שנכנס לביתו בלילה וישן שם הוא לבדו ובבקר באו השכנים לדפוק על פתח הבית ואין קול ואין עונה ועקרו הדלתות ומצאוהו תלוי בקורה בחבל כרוך על צוארו. ונשא ונתן שם הרב בדין מאבד עצמו לדעת והעלה דלא מיירי הברייתא והפוס' אלא באילן שהיה בשדה. וכן במושלך על סייפו מיירי במקום חרב ושמם באתרא דשכיחי לסטים וכו' אבל באילן הנטוע בבית ובחצר שהוא מקום ישוב ומסתמא לא שכיחי רוצחים אפילו לא אמר כלום מסתברא שהוא בחזקת מאבד עצמו לדעת וכולא מילתא תלייא באומדנא דמוכחא וכו' ומזה דן את הדין בנדון שלו דאיכא אומדנא דמוכחא שהוא פגע בעצמו דמאיזה מקום יבואו רוצחים ולא ירגישו השכנים ועוד דרוצחים דאתו מעלמא ידקרוהו בחרבות וברמחים בקלות ולא יעשו דבר שמתעכבים בו לקשור ולתלות דודאי יחושו לזעקתו והיה כי יצעק ועלו מושיעים וכו' ע"כ יעו"ש:

והרב מהר"ר חיד"א ז"ל הביא דברי הרב הנז' בס' חיים שאל סי' מ"ו וקבלם בשתיקה דמוכח מזה דאזיל ומודה לדבריו דהכל תלוי באומדנא. וכמו שדן את הדין בתחי' בנדון שלו שהיה דוגמא למעשה של הרב הנז' דהוי מאבד עצמו לדעת. אלא שמטעם שנתפש ברציחה ויש לחוש שחש לעצמו שמא יתעללו בו ויגזרו עליו יסורים ומיתה ומשו"ה בחר מות לחוד בלתי יסורין לכ"פ דלא הוי מאבד עצמו לדעת ודינו כאנוס יעו"ש:

ולפ"ז הכא בנ"ד אין לך אומדנא גדולה מזו שאבד עצמו לדעת אחר שהיה מיצר על עוניו ותמיד היה אומר כן. וגם בער"ה שבלילה היה המעשה אמר שקרוב לנוח ממנו וכו'. והמעשה היה בחצר באישון לילה בשעה שהשכנים ישנים ובודאי שדלת החצר היה סגור דליכא למיחש לרוצחים דאתו מעלמא וכמ"ש הרב הנז' ואף את"ל שבאותו חצר היו דרים גוים וחיישינן לשכנים הרעים מ"מ אחר שהיו דרים שם ישראלים ג"כ אדביני ביני שהיו תופסים אותו וקושרים לו החבל היה צועק והיו שומעים השכנים ולפחות בתו שהיתה ערה וראתה אותו כשהלך לחוץ. א"ל שנאמר שבמר נפשו הוציא מחשבתו ודיבורו לפועל וחנק את עצמו:

וע"**מ** שיש להסתפק שמא מחמת שכרות נגע בעצמו ולא יהיה לו דין מאבד עצמו לדעת לאו מילתא היא דודאי לא הגיע לשכרותו של לוט כיון שהיה לו דעת לעלות באילן ולקשור החבל על צוארו בקשר של קיימא וכו'. דאה"נ אם מחמת שכרותו היה נופל בא' הפחתים והיה מת יכולים אנו לומר דאין לו דין מאבד עצמו לדעת. אבל בנדון כזה שפגע בעצמו במיתה כזו ודאי שי"ל דין מאבד עצמו לדעת:

מעתה צריכים אנו למודעי דין מאבד עצמו לדעת שכתבו הפוסקים דאין מתעסקים עמו לכל דבר מה הן הדברים שאין מתעסקין עמו. ומרן בש"ע סי' הנז' כ' וז"ל המאבד עצמו לדעת אין מתעסקין עמו לכל דבר. ואין מתאבלים עליו ואין מספידין אותו ולא קורעין ולא חולצין. אבל עומדים עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים וכל דבר שהוא כבוד לחיים עכ"ל. והוא לשון הברייתא שהעתיק רבינו הטור שם. ומרן בבד"ה סימן הנז' כ' וז"ל כתב הרשב"א בתשו' כשאמרו בכל מקום אין מתעסקים עמהם לכל דבר לא לענין קבורה ותכריכין אמרו. אלא שאין קורעין ולא חולצין ואין מספידין דין וכו' כדתניא באבל רבתי עכ"ל. והביא דבריו מור"ם בר"מ והרש"ך שם ובב"י סי' של"ד הביא ג"כ תשו' הרשב"א הנ"ל. וטעמא הוי כמ"ש בברייי' דכל שהוא כבוד לחיים מתעסקים בו. וכ"ש כבוד למתים אין מתעסקין בו. ולכן קבורה ותכריכין שהוא כבוד לחיים ג"כ שמתבזים בסרחונו עושים אבל הספד ואבילות וכו' שהוא כבוד המתים אין עושים. וסיים שם בתשו' הרשב"א דאפי' בפורשים מדרכי צבור ישראל מתעסקים עמהם בקבורתם יעו"ש. ועיין מהר"י הלוי דף צ"ז ע"ב שכ' בפורש מדרכי ישראל שאם יראה בעיני הב"ד למגדר מלתא שלא לקוברו רשאים יעו"ש כלל ה' סי' מ"ט. וא"כ כיון דמצינו דבפורש מדרכי צבור שהיא המדרגה היותר פחותה שנכללים בה ג"כ המינים והאפיקורוסים כמ"ש מרן בסימן הנז' ס"ה ואפ"ה כתב הרשב"א שישראל מתעסקי' עמהם בקבורתם א"כ הה"נ במאבד עצמו לדעת שישראל מתעסקי' עמו לעשות לו קבורה ותכריכין כמ"ש:

ועמ"ש מרן שאין קורעין עליו כ' שם הש"ך סק"ב דמדברי מרן משמע דאין קורעין עליו כלל אפי' האבלים. הן אמת שאח"ך הביא מדברי הרמב"ן והטור שהאבלים קורעים עליו יעו"ש. והרב מהר"ש צרור בס' פרי צדיק כ' וז"ל יש לדקדק בדברי מרן דנראה שחולק על הרמב"ן והטור שכתבו שהקרובים מתאבלים וקורעים והוא סתם דבריו עכ"ל. יעו"ש בהגהותיו לסימן הנז' הרי שהבין בדברי מרן מדסתם דבריו דאין מתאבלים וקורעים דר"ל אפי' הקרובים:

גם הרב מהר"ם רבקש עמ"ש מרן ולא קורעים ציין וכ' וז"ל כדעת הרמב"ם בפרק א' מהל' אבל שאין קורעים עליו כלל עליו. וכ"כ בס' שבט יהודה סי' של"ד וכ"כ בס' ז"א שו"ת סי' קנ"ז וע"ש בסי' קנ"ח בדין אנינות:

ובענין הקבורה אם קוברים אותו בקבורת ישראל או הוא לבדו דר בריחוק מקום. מצינו להרב מהריק"ש ז"ל בס' ערך לחם שכ' וז"ל אין מתעסקי' עמו לכל דבר. פי' לא לרוחצו ולא להלבישו לבנים ונקיים ולא להוליך לפניו נר שמוליכים ביום שהוא לכבוד המת. ולא לומר עליו צ"ה שאומרים בו זו היא דרך לכל העולם. ואפשר שיתאוו מרי נפש

לעשות כן. ועוד שדובר שקרים שאין כן דרך כל העולם. ואין אומרים עליו קדיש ואין קוברים אותו בעשרה. ואין קוברין אותו בבית קברי ישראל כי אם בריחוק מקום. ועיין סי' שס"ב דין ה' וק"ו הוא מהרוגי ב"ד מפני רשעם דהנהו אית להו כפרה במיתתם. ואין עושים לו הקפות שנוהגים לעשות על מתי ישראל. ועושים כל אלו הדברים בפרהסיא משום והנשארי' ישמעו וייראו. ואין מתאבלין עליו. ויש אומרים דאין מוחין ביד הקרובים מהתאבל ואין מספידין אותו. וכ"ש ע"י ספרן. ואומרים עליו ברכת אבלי' מפני שמתפללי' על החיים הוא יגדור פרצות וכו'. וכל דבר שהוא כבוד לחיים כגון הבראה וכיוצא בה עכ"ל. הרי שהרב הנז' הורה לנו את הדרך אשר נלך בה לכל הדברים הצריכים:

ועפ"ז צריכים אנו לומר דמ"ש הרשב"א ז"ל שעושים לו קבורה ותכריכין היינו לקבור אותו ע"י ישראל ולכסותו בתכריכין בעלמא. אבל לא לבנים כשאר מתי ישראל דלא לשוויי להרב מהריק"ש דפליג על הרשב"א ז"ל ועיין שבט יהודה סי' של"ד דין ג'. ומ"ש ה"ה שאין קוברין אותו בבית קברי ישראל וכו'. ועיין סי' שס"ב. ר"ל שממ"ש שם דאין קוברין רשע אצל צדיק א"כ במאבד עצמו לדעת דמת ברשעו אין קוברין אותו אצל שום בר ישראל כי אם בפני עצמו. וק"וח מהרוגי ב"ד שאף שהיו מתודים סמוך למיתתם ומיתתם כפרתם אפי"ה היה להם בית הקברות מיוחד להם. כ"ש במאבד עצמו לדעת שנתחייב בנפשו ומיתתו תקלתו שאין קוברין אותו בקברי ישראל כי אם בריחוק מקום. וכ"כ הרב ז"א בשו"ת סי' קנ"ז. וכל העם ישמעו וייראו ולא יזידון עוד ועליהם תבא ברכת טוב:

סימן קג

שאלה ק"ק שזה כמה שנים מוחזקים בבית החיים מקום הגון קרקע יבש ונגוב מלחות. והנה בע'תה מושל הארץ גזר אומר לבלתי יקברו עוד בבית החיים הנז' ונתן להם מקום קבורה במקום אחר והחליף טוב ברע כי המקום הניתן להם אית ביה תלתא דפורענותא הא' להיותו סמוך לים עפרו לח ופולט מים למאד עד שכמעט המת מוטבע במים. הב' להיותו סמוך ונראה עם קברי גוים ומחיצה א' מקפת כל הקברות והא חרון הכביד שבמקום הנז' בעומק הקרקע שם נמצאים עצמות אדם לפי הנשמע ומוכח מזה שמקודם היו קוברים שם. ועתה נפשם לשא'ול הגיעה אם חיובא רמייא עלייהו להשתדל ולדבר עם אנשי השררה לבטל הגזרה הרעה הזאת. או נימא כיון שאדם מת אין קפידא במקום קבורתו ויקבלו גזרת המושל בשתיקה:

תשובה הנה על היזק הראשון המובא בשאלה שהמקום הניתן להם לבית החיים הוא סמוך לים ופולט מים עד שכמעט המת מוטבע במים צריכים אנו לידע אם יש שום היזק וצער למת בזה. דלכאורה יאמר האומר דכיון שאדם מת ונתבטלו חושיו והוא כרקב יבלה מה לו שיקבר במקום לח או במקום יבש שהעיקר הוא האושר המגיע לנשמה בעולם העליון אחר המיתה אבל הגוף שמחומר קורץ וישוב העפר על הארץ כשהיה אין קפידא במקום אשר יקבר שם. והגם דקי"ל דקבורת המת היא מן התורה כמ"ש בהרוגי ב"ד כי קבור תקברנו ומייתורא דתקברנו דרשי רבנן לקבורת שאר מתים כמ"ש בש"ס סנהדרין דמ"ו. היינו משום בזיונם שלא יראו החיים בניוול מתיהם או משום כפרה כמ"ש שם בגמ'. ופירש"י ז"ל וז"ל כי היכי דתהוי ליה כפרה בהטמנה זו שמורידים ומשפילין אותו בתחתיות ע"כ. אבל מקום הקבורה יהיה מה שיהיה בין לח בין יבש הרי ליכא בזיוני בפני החיים ואיכא כפרה שמורידין אותו וכו' כמ"ש:

אלא דמצינו למרן ז"ל בב"י ר"ס שה"ג ע"מ שהביא רבינו הטור שם מהירושלמי דאין מפנין המת מקבר לקבר אפי' מבזוי למכובד כ' שם מרן משם הגא' בפ' אלו מגלחים וז"ל היכא שאינו משתמר בזה הקבר שיש לחוש שמא יוציאוהו גוים או שיכנסו בו מים אי נמי בקבר הנמצא אז ודאי מצוה לפנותו מפני צער ובזיון המתים וכו' וכתב הכל בו הטעם שאין מפנים המת ממקום למקום מפני שהבלבול קשה למתים מפני שמתיראים מיום הדין וזכר לדבר ישנתי אז ינוח לי. ובשמואל הוא אומר למה הרגזתני לעלות וכו' ע"כ. ופסקו מרן בש"ע שם. מבואר מזה דאף שיש צער למת לפנות מקברו למקום אחר מאימת הדין. מ"מ אם יש לחוש שיכנסו בו מים וכו' מצוה לפנותו משם מפני צער ובזיון המת כי גדול הוא אצלו צער המים הנכנסים בקברו יותר מהצער שיש לו בבלבולו ממקום למקום:

גם הרב מהר"ר צבי אשכנזי ז"ל בתשו' סי' מ"ז הביא מ"ש בגמ' ב"ב דף קנ"ה במי שמכר בנכסי אביו ומת ורצו היורשים לפתוח קברו לבודקו ואמ"ל ר' עקיבא אי אתם רשאים לנוולו וכו' וכתב הרב הנז' שהטעם דנקט ר' עקיבא הניוול ולא נקט חרדת הדין מפני שצער הניוול הוא יותר מחרדת הדין והביא ההיא דפרק נגמר הדין האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה. וכ' שם רש"י דנוח לה שתסקל בלבושה ותשהה למות אף על גב דאיכא צערא דגופא ולא יבזו אותה להפשיטה. וכ' ע"ז וז"ל הרי שהניוול קשה מן הצער וכשם שהוא כחי ההולך למות כן הוא במתים שכבר מתו נמצא דר' עקיבא נקט הטעם הגדול שבשניהם שהוא הניוול ולא נקט הטעם החלוש ממנו שהוא הצער מחרדת הדין וכו' ע"כ. באופן דכשיש לחוש שיכנסו בו מים בקבר מצוה לפנותו כי כשנכנסים

מים בקבר גורם סרחון ורמה למת כי כן טבע המים בבשר שנתפח ומסריח ע"י המים משא"ך כשהבשר יבש. ואם כיון שמצינו שבקבר שיש בו מים מצוה לפנותו אף שיש לו צער מחרדת הדין בבלבולו כל שכן שלא יקבר שם לכתחילה:

וכן מצינו לרבינו הטור בסי' שס"ב בענין הקבורה שהביא משם רב נטרונאי שכתב וז"ל ולא כל הארצות שוות יש מקום שיש ברד גדול כמו בארץ ישראל שמכניסים אותו לכוך ואין נותנים עליו עפר כל עיקר שסומכים שיש שם ברד ויבש המת ואינו מתליע. אבל בבבל שאין שם ברד קוברים אותו בארון ונותנים עפר על פניו ועל עיניו. ואם יש גשמים מביאים עפר יבש ונותנים עפר על פניו ומכסים פניו בבגדו ונותנים עפר על בגדיו שהוא על כולו וכו'. ומה שנותנים עפר שרפואתו עפר הוא שכן כתיב כי עפר אתה וכו' ע"כ:

וכתב הרב"ח וז"ל פירוש בארץ ישראל שארץ הרים וגבעות היא וכשחופרים מערות בהרים ועושין בוכין בצדי המערה יש שם ברד גדול כלומר קור גדול שמייבש בשר המת. משא"כ בבבל דמצולה היא וכו' הלחות גובר שם. ובעל כרחינו צריכים ליתן עפר על פניו ועל עיניו כדי שיתעכל מהר ולא יאכלנו רמה וכו'. ומ"ש דאם יש גשמים וכו' כלומר דאז העפר היא לחה ויותר יש לחוש לרמה כשיטילו עפר לח על פניו וצריך להביא ממקום אחר עפר יבש ונותנים על פניו וכו'. אלא שעל פניו ועל עיניו יתנו עפר יבש תחת הבגר כדי שיתייבש ולא יאכלנו התולעת כנ"ל הפירוש עכ"ל:

מוכח מזה דכשהמקום מלוחלח כמו בבבל שאין להם מקום אחר לקבור בו קוברין אותו בארון שלא יכנס בו לתלות המקום וצריכים ליתן עפר על פניו ועל עיניו כדי שיתעכל מהר וכשהעפר מלוחלח מחמת הגשמים צריכין להביא עפר יבש וליתן עליו והטעם הוא מפני ניוול המת כמ"ש. ואנן בדידן שנוהגים לקבור בארץ ממש בלי ארון וכצוואתו דרבי וכמ"ש בש"ע ריש סי' שס"ב וז"ל ומ"מ יפה לקוברו בקרקע ממש אפי' בח"ל ע"כ א"כ א"א לקבור במקום המלוחלח. וכי תימא אחר שגזרת השררה היא שיקברו במקום הזה הו"ל כשעת הדחק ויעשו ארון ויתנו עליו עפר יבש כמו שעושים בבבל. הא ליתא דלפי המובא בשאלה שפולט מים ממש לא יגהה מזור ליתנו בארון. וליתן עפר יבש דדוקא כשהוא מלוחלח בעלמא כמו בבבל יש תקנה בזה שיניחוהו בארון וכו' באופן שאין הלחלוח מגיע לבשר המת. משא"כ הכא בנ"ד שפולט מים ממש אפי' שיתנו בארון ויתנו עפר יבש יתלחלח הארון והעפר מחמת המים שנכנסים לשם ולא פלטי לן מהניוול:

שוב מצינו להרב מהראנ"ח ז"ל בס' מים עמוקים סי' י"ב שנשאל על בית הקברות שנגזר מאת המלכות לימכר לישמעאלים לעשות בו גנות ופרדסים ולקחו כל א' מקום מיוחד והחלו לעשות שם גנות ופרדסים ובנינים ויחפרו להם את הארץ באופן שנתפזרו

העצמות וכו' והדבר קרוב הרבה שכל העצמות אשר שם יוציאום ויסחבום סחוב והשלך אם מותר לפנותם משם ולקוברם במקום אחר או יניחום במקומם ואפשר שלא תגע בהם יד ואת"ל שמותר לפנותם משם אם אין מקום טוב לקוברם כמו הראשון שהמקום השני נכנסים בו מים אם מותר לפנותם ולקוברם במקום ההוא. והביא הרב ז"ל ההוא דירושלמי דאין מפנין המת וכו' וההיא דהג"א כמש"ל וכתב וכ"ש היכא דבריא היזקא בנד"ז שכבר החלו לעשות בנינים ולהוציא עצמות דמותר לפנותם. ואח"ך כ' וז"ל מיהו אם אין מקום טוב לקוברם כמו הראשון איכא לספוקי קצת משום דאע"ג דבירושלמי אמרו דבתוך שלו אפי' ממכובד לבזוי מותר וכבר כתבנו דנד"ז חשיב כמו בתוך שלו ועדיף מניה ומשו"ה שרי לפנותם ועליה קאמר דאפי' ממכובד לבזוי שרי. י"ל דמכובד ובזוי שאינו דבר הנוגע בו צער למת שאינו אלא מכובד למראה עינים בעלמא ומשו"ה שרי אבל כל שיש בו צער למת צ"ע ע"כ:

מבואר מדבריו דאף שהמקום אשר היו קבורים בו קרוב הדבר שיוציאו הגוים העצמות כמ"ש בשאלה אפי"ה כיון שהמקום האחר אשר הם רוצים לקוברו שם נכנסים בו מים שיש צער למת. נסתפק הרב אם מותר לפנותם ולקוברם שם. כ"ש וק"וח הכא בנ"ד שהוא ליקבר לכתחילה במקום אשר נכנסים בו מים דאין קוברים בו כלל:

אלא דמ"מ אעיקרא דדינא כל אשר בתוכו ית'מה דהן לו יהא דכשהמקום מלוחלח מתנוול המת מ"מ אחר שהחי אינו רואה בניוולו והמת אינו בעל חי מרגיש שכבר נתבטלו כל חושיו מה יתן ומה יוסיף הניוול שלאחר מותו ומה צער יש לו בזה. והגם שאמרו חז"ל קשה רמה למת כמחט בבשר החי דנראה מזה שהמת מרגיש באכול הרמה את בשרו כמו שמרגיש החי כשנכנס המחט בבשרו דבר זה אין השכל מחייבו שאחר שנפרדת הנשמה מהגוף ונשאר כאבן דומם יהיה מרגיש ברמה הנושכת את בשרו ובודאי שדברי חכמים ברור מללו וכל רז לא אנוס להו וכל דבריהם אמת וצדק וצריכים אנו למשכוני נפשין להבין את דבריהם:

והרב מהר"ש אוזידא ז"ל בס' מדרש שמואל על פרקי אבות פ"ב משנת מרבה בשר מרבה רמה כתב משם הרב מהר"י בן שושאן וז"ל כי אפי' התענוג המורגש שמעדן את הגוף ומיפה אותו הוא מרבה צער וכן אמרו ז"ל קשה רמה למת כמחט בבשר החי לא שדעתם שהמת מרגיש אלא שעל מי שדעתו נקיה יש להצטער בחייו על ניוולו במותו ושישתדל למעט אותו ניוול וירגיש מעתה הרמה שתנשכנו במותו כמו שמרגיש המחט בבשר החי וימעט מניוולו ולא ירבה כשר כי מרבה בשר מרבה רמה ע"כ. למדנו מזה דהגם

שאין המת מרגיש אחר מותו בניוולו מ"מ הן בעודנו חי ירגיש באותו ניוול כמו שמרגיש כשנכנס המחט בבשרו וראוי לו להשתדל למעט בניוול שלאחר מותו כל מה שיוכל:

והרב תוספת יום טוב שם כתב ע"ז וז"ל ולא הבינותי מה יתאונן אדם חי על ניוולו והוא לקבר יובל טמון בעפר ואין רואה וכו' והואיל ואין רואה בניוול נמצא שאין הניוול נחשב למאומה כ"ש כשהוא המנוול באשר הוא שם הרי הוא מת ואין אתו יודע עד מה מהניוול. א"כ לאיזו סיבה יצטער ע"ז בעודו בחיים חייתו. אבל דבריהם נאמרים באמת שלמת עצמו קשה ולא שקיימו בזה ההרגשה למת וכו' אבל אמרו הקושי הזה כלפי נפשו של מת הרואה בניוולו של הגוף ומצטער מאד ע"ז והרי הנפש הוא קיים והסכימו בזה גם חכמי האומות ר"ל בהשארות הנפש וזה שאמר הכתוב אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל (איוב י"ד) ואמר בשרו יכאב כפירוש הראב"ע לשון השחתה כמו וכל חלקה טובה תכאיבו (מלכים ב' ג') והוא ל' מושאל לדברים הבלתי מרגישים שההשחתה בהם כמו הכאב אל האדם ע"כ. ומבאר הכתוב שאמנם נפשו עליו תאבל בכאב ההוא שהוא רואה ויודע ומכיר בגופו אשר היה בו וכו'. וע"ז כוונו באמרם קשה רמה למת שר"ל מצד הנפש היודעת זה ותדע שכן הוא דעתם ז"ל. שבמת לא הזכירו בשר ובחי אמרו בבשר החי. והי"ל להשוות הלשון ושיאמרו כמחט בחי או שיאמרו גם כן בבשר המת. אבל דעתם שהוא קשה למת לא לבשר המת שאינו מרגיש כלל אלא למת הוא קשה ירצה בזה לנפשו. ואל תתמה שקורא לנפש בשם מת שכן הוא אומר הכתוב ודורש אל המתים ובלי ספק שענייננו אל נפשות המתים אבל כלפי שהדרישה היא במקום ששם גופי המתים לכך הוא אומר ודורש אל המתים אע"פי שהדרישה בעצמה היא אל הנפשות ההמה אף כאן הקושי הוא אל נפש המת וכלפי שפעל הקושי נעשה במת עצמו. יכול בעל הלשון שיאמר קשה למת אע"פי שהמכוון בהגעת הקושי הוא אל נפש המת כך נ"ל. ושוב מצאתי בס' כל בו בהל' אבל שכת' דטעם הקבורה שהוא מפני שקשה לנפש כשתראה הגוף מתבזה ומוטל בלי קבורה ועל דרך זה אמרו קשה רמה למת וכו' והדמיון הזה דמיון במציאות הקושי לא בדמותו עכ"ל:

וכן מצינו בספר מעבר יבק ח"ב בפ"א שכתב וז"ל מרגלא בפומייהו דרבנן קשישי על פי האמת והצדק המתבאר בגמרין וכו' כי יש קשר אל הנשמה עם הגוף אפילו אחר הסתלקה ואפי' אחר ששלט הרקב בעצמות ימצא הקשר הזה בעצם הקטן שהוא כשאור שבעסה בתחיית הגוף וכו' כי בעצם הנזכר ישאר הקשר חזק ואמיץ עד שיחזור הדבר לקדמותו שהוא סוד התחיה וכו' ע"כ. ושם בפ' כ"ו כתב שהנשמה מכרת בכבוד הגוף וכן כבזיונו אחר מותו יעו"ש. מבואר יוצא שהגם שאין גוף המת מרגיש בניוול שלאח"מ.

מ"מ אחר שבצד מה נשאר קשר הנפש עם הגוף אף אחר מיתה כמ"ש הנפש מרגשת בזה ברואה הניוול ההוא בגוף אשר בו היתה ומצטערת הרבה ולפ"ז צריך האדם להשתדל הן בעודנו חי להנצל מהניוול ההוא כל מה שיוכל מפני הצער המגיע לנפשו בזה. ואף למ"ש הרב מהר"י ן' שושאן ז"ל דנראה מדבריו שאח"מ אין שם הרגשה כלל בניוול ההוא. מ"מ הרי כתב שמי שדעתו נקיה יש לו להרגיש ולהצטער בחייו על ניוולו במותו ושישתדל למעט אותו ניוול א"כ הכא נמי בנ"ד שהמקום שניתן להם לקבורה נכנסים בו מים שיש בו ניוול וצער למת כמש"ל לכ"ע צריך להשתדל הן בעודנו חי שלא יקבר במקום ההוא כדי להנצל מהניוול והצער המגיע לנפשו:

גם את השנית הרעה הנמשכת בקבורת המקום החדש הנזכר שמלבד שמתרחקים משכונת בני משפחתם וידוע הוא שערב לאדם שיהא נח אצל אבותיו כמ"ש ביעקב אבינו ע"ה וקברתני בקבורתם. ואף דקי"ל שאסור לפנות המת מקבר לקבר אפילו מבזוי למכובד כמש"ל. מ"מ כדי ליקבר בתוך שלו דהיינו אצל בני משפחתו מותר לפנותו אפילו ממכובד לבזוי כמ"ש בירושלמי שהביא רבינו הטור בסי' שס"ג ופסקו מרן בש"ע שם:

והרב מהר"ר צבי אשכנזי ז"ל בתשו' סימן ן' כתב דלפנותו מקרקע גוי לשכונת קבורת ישראל עדיף מש ל אחרים לתוך שלו דשרינן אפילו ממכובד לבזוי יעו"ש:

והרב מהר"ר חיד"א ז"ל בס' יוסף אומץ סי' ט"ל בקטן שמת בלאזאריטו ונקבר שם והתיר להוציאו משם אח"כ ולקוברו בקבר ישראל והביא ראיה לדבריו מתשובת הרב מהר"ר צבי הנז':

גם הרב דבר משה ח"ב סי' פ"ו הביא משם מר אביו ז"ל שהתיר לנקברים שנקברו בחצר היהודים לסיבה להוציאם ולקוברם בבית הקברות. והביא ראיה מתשו' הרשב"א שכתב וז"ל ומעשה היה בעירנו באחד שנקבר תוך השכונה ביום הידוע לנוצרים שלא יכלו לקוברו ביומו בבית הקברות ואח"ך פינוהו משם לב"הק ע"כ יעו"ש. וא"כ כ"ש וק"ו שאין לקוברו לכתחילה במקום אחר רחוק מקברות אבותיו ומבני משפחתו:

עוד בה רעה הנוגעת בקבורת במקום הזה החדש שנקברים בשכונת הגוים ויש צער גדול בזה למתים והלא הרוגי ב"ד לא היו קוברים אותם בקברות אבותם והיו מיחדים להם ב' בתי קברות א' לנסקלים ולנשרפים וא' לנהרגים ולנחנקים כמ"ש בסנהדרין פ' נגמר הדין דמ"ו דכיון שמתו בעונם אינו בדין שיקברו אצל בני משפחתם הנקיים מחטא ואפילו רשע קל אצל רשע חמור אין קוברין שהרי הנהרגין והנחנקים שהם קלים לא היו נקברים אצל הנסקלין והנשרפין החמורים אלא היו מיחדים להם ב"הק בפני עצמו. וכן

פסק מרן ז"ל בסי' שס"ג שאין קוברין רשע קל אצל רשע חמור ואפילו בכותל מפסיק ביניהם מצינו להרמ"ע מפאנו ז"ל בתשו' סי' מ"ד דאסר שכ' וזל"ל ורשע אצל צדיק אפי' בכותל מפסיק אין קוברין ואפילו רשע קל אצל רשע חמור אין קוברין. כ"ש היכא דאיכא למיחש לערבובייא או אפי' קרוב עצמות בלבד עצם אל עצם דלאו בר מיניה חלילה והזריז לפנותו ה"ז משובח ע"כ. נראה מדבריו דאף אחר הקבורה אי איכא למיחש לקירוב עצמות דלאו בר מיניה מצוה לפנותו כי השאלה לא הובאה שם וכ"ש וק"ו שאין לקבור ישראל בשכונת ץ הגוים:

גם בס' מעבר יבק ח"ב פ"י כ' וזל"ל כי כשהצדיקים נחים על משכבותם מגלים להם רזי עליונים ותחתונים ואם נקבר אצלם אדם שאי' שוה במעלתם ימעיטו העליונים מלגלות להם סודות שבהם יהנו כאלו יאכלו כל טוב. ורשב"י שאל קודם שיתן רשות לרבי יהושע בן לוי ליכנס אצלו אם נראתה הקשת בימיו כי היה ירא פן ימעיטו לו הגדת סודות עבור ריב"ל וכו' ע"כ:

עוד כתב שם וז"ל ומזה יובן קבורת הצדיקים במקום ידוע כגון אצל משפחתו או צדיק אצל צדיק וכיוצא כי יש קרוב דעת להנפשות בעולם ההוא וכו' ע"כ:

נקטינן דהכא בנ"ד אף אם המקום החדש אשר ניתן להם היה קרקע קשה ולא היה בו שום פליטת מים כלל אפי"ה כיון שהוא בשכונת שאב"ב אין לקבור בו ישראל וכ"ש וק"ו דאיכא תרתי לריעותא מלבד שמתרחקים מבני משפחתם ומאחזת אבותם ותיצל כל אזן שומעת על הרעה הנוגעת:

והבאתי את השלישית חמורה מכולם שנמצאים שם עצמות אדם כמ"ש בשאלה ואפשר שהם עצמות שאינם ב"ב ויקרבו עצמות עצם הישראלי עם עצם השאב"ב בקבר א' ובמקום שיבקשו רחמים על אחיהם החיים כידוע יזעקו אוי ואבוי על גודל צערם כי לא מצאו מנוח ומי יודע מאי דסליק מזה ח"ו. ובודאי שגזרה זו יותר קשה מחטוטי שכבי שדרשו רז"ל מפסוק והיתה יד ה' בכם ובאבותיכם כמ"ש ביבמות דס"ג ע"ב כי חטוטי שכבי הוא לשעה דאפשר שאח"כ יזכו לקבורה במקום הגון וינוחו על משכבותם אבל הגזרה הזאת ליקבר במקום מים ובשכונת שאב"ב ואפשר ג"כ שהוא עם עצמותם בקבר אחד היא רעה חולה שאין להם מנוחה עולמית:

ומצינו להרב שבות יעקב ז"ל סי' ק"ג על מעשה שהיה שחטטו מתים והפשיטו תכריכיהם וזרקו על פניהם וחזרו היהודים להלבישם וקברום כראוי. ולימד להם הרב לפשפש במעשיהם ובערב ר"ח יתענו כולם וילכו על קברות המתים שנתחוטטו ויבקשו מהם מחילה ויתן כל א' כופר נפש לצדקה וכו' יעו"ש:

מבואר מזה דאף שחטיטת המתים לא היה אלא לשעה ותכף חזרו וקברום כראוי אפי"ה היתה צרה גדולה והצריכם הרב לתשובה. כ"ש וק"ו ליקבר לכתחילה במקום מים ובשכונת הגוים שהיא צרה שאין לה קץ ותכלית עד אשר יחיו המתים:

באופן דהכא בנ"ד חיובא רמיא על הקקי"ץ להשתדל בכל עוז ותעצומות בגופם ובממונם כדי לבטל הגזרה הזאת. ואפילו על כבוד של מתים מצינו כמה חששו רז"ל כמ"ש במסכת מגילה דכ"ט בית הקברות אין נוהגים בהם קלות ראש אין מרעין בהם בהמה וכו' מפני כבוד המתים ע"כ. ופסקוהו הפוסקים ומרן ז"ל בסי' שס"ח וכ"ש על ניוולם וצערם שחייבים כל ישראל להצילם מזה:

וכתב שם מרן בב"י וז"ל וכתב בת"הד סי' רפ"ד על א' משרי המושל שרצה לרעות סוסיו על ב"הק של ישראל אם יש בידם למחות על ידי שוחדים מועטים וגם לא יצטרכו ליירא שיגרום להם אותו שר רשע ותקלה צריכים לטרוח כדי למחות בידו וכו' ע"כ. ופסקו מור"ם בהגה שם ובד"מ שם סיים ע"ז וכתב וז"ל וכן הוא בפסקי מהרי"ו סי' ן' על בי"הק שלקחוהו גוים וא"א להוציא אלא בדמים מרובים ומחמת זה הבע"ב מושכים ידיהם ממנו מותר למכור הגפנים והאילנות של ב"הק מדי שנה בשנה כדי שיהיה להם מעות בריוח להוציא מידי גוים וכו' עכ"ל:

ועפ"ז הכא בנ"ד אף אם היה במציאות שהיו נותנים להם מקום הגון וראוי ומיוחד להם לב"הק אפי"ה היו צריכים להשתדל ולהוציא ממון כדי להציל ב"הק הישן מיד המושל מפני כבוד המתים. כ"ש וק"ו שהמקום הניתן להם אית ביה כמה רעותות שגורם צער וניוול למתים דודאי צריכים הקהל לבזבז ממון לבטל הגזרה:

וכל מי שיש בידו יכולת לבקש מהשררה חיובא רמיא עליה כי אחינו בשרינו הם כידוע שכל ישראל הם שורש אחד וענף א' ולזה נמשלו ישראל לשה כמ"ש שה פזורה ישראל מה שה כשלוקה באחד מאבריו כל אבריו מצטערי' אף ישראל צריכים להצטער ולהרגיש בצער אחיהם ולהשתדל מי שיש בידו היכולת לבטל הגזרה כי היא מצוה רבה שיש בה הרחקת הנזק והקרבת התועלת למתים ולחיים ושכרו כפול ומכופל מן השמים וישכון בטח ושאנן ובצל שדי יתלונן וידוע הוא שהגוי והממלכה אשר הם שרויים בתוכם אנשי חסד הם וחפצים בנימוסי היושר ומחזיקים ביד כל אומה ולשון השרויים בתוכם לשמור כל א' את דתו ובפרט האומה הישראלית שנוהגים בהם כבוד. ובכן עינינו תלויות לאבינו שבשמים יתן אותם לחן ולחסד ולרחמים לפני המלכות והשררה לבטל הגזרה הזאת וינוחו על משכבותם באחוזת אבותם כמקדם וכראשונה כי"ר. הכ"ד

הח"פ טיטואן יע"ה בח' סיון המוכתר בת"ת שנת **ואתם הדבקים** א אלהיכם חיים כולכם היום לפ"ק:

סימן קד

מעשה היה באיש יהודי שנלב"ע במחז"ק ביום ב' וביום ערב ש"ק שאחריו בא לכאן אחיו מג'יבאלטאר יע"ה ועדיין לא שמע ממיתת אחיו עד שבא לכאן. ונסתפקו אם צריך למנות לעצמו ז' ימי אבלות מיום שבא וידע. או דילמא כיון שהאבלים עדיין היו בתוך ז' ימי אבלות ומכללם היה בנו של הנפטר שהוא גדול הבית דביתא סמיך ץ עליה ימנה עמהם:

כתב מרן בי"ד סי' שע"ה ס"ח וז"ל מי שמת לו קרוב ולא ידע עד שבא למקום שמת שם המת או למקום קבורה אם היה במקום קרוב שהוא מהלך עשרה פרסאות שאפשר שיבא ביום א' אפילו בא ביום הז' אם מצא מנחמים אצל גדול הבית אפילו שננערו לעמוד הואיל ומצא מנחמים עולה לו ומונה עמהם תשלום ל' יום. ואם לא מצא מנחמים מונה לעצמו. וכן אם היה במקום רחוק אפילו בא ביום ב' מונה לעצמו ז' ול' מיום שבא עכ"ל. ודין זה הוא ממ"ש בש"ס פרק ואלו מגלחין דף כ"ח בא ממקום קרוב מונה עמהם וכ' שם הרא"ש ז"ל דמקום קרוב דקמרו פירשו הגאונים דהיינו עשרה פרסי סוגייא דחד יומא כיון דאי שמע הוה מטי הכא בחד יומא כמאן דאיתיה בהדייהו דמי:

והנה ראוי לחקור במאי דקאמר כיון דאי שמע הוה מטי הכא בחד יומא דאיך יתכן שישמע במיתתו ויבא באותו יום אחר שהוא דרך יום ואף אם ימות בבקר השכם צריך שילך השליח באותו יום להודיעו והוא יבא ביום המחרת. ואנה"כ אם יהיה במציאות שימות בתחילת הלילה יכול השליח לילך כל הלילה להודיעו וביום יבא הקרוב אבל כיון דחז"ל נקטי מילת' פסיקתא נראה דל"ש מת בתחילת או ביום מונה עמהם. ועוד אטו אם לא ישמע ובא מאליו נאמר דלא ימנה עמהם א"ל שנאמר דמאי דקאמרי הגאוני' כיון דאי שמע וכו' אינו ר"ל שצריך שיהיה שהות לשמוע ולבא אלא ר"ל כיון שאם היה במציאות ששמע היה יכול לבא באותו יום מונה עמהם אבל לעולם שא"צ שישמע באותו יום שמת:

שוב מצינו לרש"י פרק ואלו מגלחין דף כ"א ע"ב וז"ל מונה עמהם עם האבלי' שבאותו מקום הואיל דבמקום קרוב הוא ויכול לבא בתחילת האבלות חשבינן ליה כמו דאתא ע"כ. הרי דרש"י ז"ל השמיט כיון דאי הוה שמע וכו' לומר דלאו דוקא והעיקר הוא שהוא במקום קרוב דרך יום שיכול לבא בתחילת האבלות חשבי' ליה כאלו היה מצוי כאן ומונה עמהם. ועיין מ"ש בענין זה הרב דרכי נועם חיו"ד סימן כ"א ובס' שמש צדקה סי'

נ"ד והרב בית דוד סי' קע"ו ובס' לקח טוב שבסוף ספר עדות ביהוסף סי' ג'. אתאן לנ"ד דכיון שהוא דרך ים ואין גבול לדרך עדין אפשר לומר דמונה לעצמו:

אמנם כד דייקינן פורתא נראה דכיון דעכ"פ יש במציאות שיכול לצאת מג'יבאלטאר ביום המיתה ולהגיע כאן באות יום וכמה פעמים מפליגים משם ובאים באות יום מונה עמהם וכן נראה מדקדוק לשון מרן בש"ע שכתב וז"ל שאפשר שיבא ביום א' ע"כ דמדכתב דאפשר שיבא נראה דהיכא שיש צד אפשרות שיבא ביום א' מונה עמהם. וכן הוא לשון הרמב"ם פ"ז מהל' אבל הל' ד' יעו"ש. דאלת"ה הגע עצמך אם הקרוב היה בטאנג'א שהוא דרך יום א' וכשמת המת בכאן היה רוב גשמים ותגבורת נהרות שא"א לבא אפי' בשנים או בשלשה ימים ואתרמי שבא ביום ה' או ו' לאבלות האם נאמר דמונה לעצמו דא"כ נתנו חז"ל דבריהם לשיעורים אם יכול לבא או לא ולזה היה צריך שיאמרו ב' תנאים שהוא דרך יום וגם שיכול לבא באותו יום דהיינו שאין שום עכוב לביאתו. אלא ודאי כיון שחז"ל נקטי דרך יום ממילא נשמע דאף את"ל שאינו יכול לבא מחמת איזה עכוב אפי"ה כיון דאם לא היה שוב עכוב היה יכול לבא מונה עמהם אף אנן נמי נימא בנ"ד דהגם דכשאין רוח מצויה לבא מג'יבאלטאר אי' יכול לבא באותו יום מ"מ כיון שיש במציאות כשיש רוח טוב להביא הספינה יכול לבא בו ביום מונה עמהם ומה גם בימים האלה שיש ואפו'ריש אם יזדמן ואפור יכול לבא בו ביום ואין הרוח מעכב:

ובספר לקח טוב הנזכר הביא דברי הריטב"א בחדושיו וז"ל ת"ר ג' ימים הראשונים בא ממקום קרוב מונה עמהם פירוש שהיה במקום קרוב בשעת קבורה ופירשו הגאונים ז"ל שהוא מהלך עשרה פרסאות דהוא סוגיא בינונית דחד יומא וכדאי' בפסח ב' דכיון שכן הרי הוא כאלו עמהם וכו' ע"כ. הרי שלא הזכיר בדבריו כיון דאי שמע כמו רש"י ז"ל שהשמיטו לומר דלאו דוקא והעיקר הוא המרחק גם ממ"ש הריטב"א ז"ל וכדאיתא בפסח ב' למדנו שהעיקר הוא המרחק אף אם הי"ל אונס שלא היה יכול לבא שהרי בפסח ב' קי"ל דאם שגג או נאנס ולא הקריב בראשון אם הזיד בשני חייב כרת. ואמרו בש"ס פסחים דף צ"ד היה עומד לפנים מן המודיעית ואין יכול ליכנס מפני גמלים וקרונות המעכבות אותו יכול לא יהא חייב ת"ל ובדרך לא היה והרי לא היה בדרך ע"כ:

וכתב הרמב"ם פ"ה מהלכו' ק"פ הל' ח' וז"ל מי שהיה בינו ובין ירושלים יום י"ד עם עליית השמש ט"ו מיל או יותר ה"ז דרך רחוקה. היה בינו ובינה פחות מזה אי' בדרך דחוקה וכו' הלך ולא הגיע מפני שעכבוהו הבהמות בדחקם וכו' ה"ז אנוס ואינו בדרך רחוקה וכו' ע"כ. וכתב שם מרן בכ"מ וז"ל ונראה דרבינו מפרש דה"ק יכול לא יהא חייב כרת אם הזיד ולא עשה את השני כדין מי שהיה בדרך רחוקה כיון שנתעכב בדרך

ת"ל ובדרך לא היה בדרך. כלומר אע"פ שנתעכב בדרך כיון שעכבוהו לא מחמת מרחק הדרך קרינן ביה ובדרך לא היה והרי הוא כאונס אחר ואם הזיד ולא עשה את השני חייב כרת עכ"ל:

נמצא דגבי פסח דקי"ל מי שהיה בדרך רחוקה הראשון והזיד בשני פטור כמ"ש הרמב"ם שם אמרי' דמי שהיה מן המודיעית ולפנים שהיה יכול לבא ביום י"ד אף שעכבוהו גמלים וקרונות הו"ל כאלו היה בירושלים ואם הזיד בשני חייב הרי שהכל תלוי במרחק בשיעור הדרך ואף שהי"ל אונס שאי' יכול לבא הו"ל כאלו היה עמהם אוף ה"נ דכוותה. והגם שיכול הדוחה לדחות דשאני התם דגלי קרא ובדרך לא היה. אי אפשר לומר זה שהרי הריטב"א ז"ל השוה דין האבל לפסח כמ"ש:

והן לו יהא דהכא בנ"ד שהוא דרך ים יש להסתפק בדין זה הרי כתב הרט"ז בסי' שצ"ז סק"ב דספק אבלות להקל והביא שם דאין להחמיר באבלות מספק דהוי חומרא דאתי לידי קולא שנוהג אבלות בשבת ומבטל ת"ת כל ז' הימים וכו' והגם דהכא בנד"ד יש לדוחה לומר דהוי ספק דחסרון ידיעה שאין אנו יודעים להיכן הדין נוטה כיון דהוי דרך ים ולא מצינו הדין מפורש הרי מצינו בספר לקח טוב הנזכר דף ח' ע"א שכתב משם מהרשד"ם א"ה סי' קס"ה דלא אמרי' ספק דרבנן לקולא בספק דחסרון ידיעה וכ"כ הכנ"הג א"ח סי' ק"ס ובשיירי שם ובפר"ח י"ד סי' ק"י וסיים ע"ז הרב וז"ל כבר כ' הרב ארעא דרבנן שם אות ס' דבערוב הקלו ואפי' בספק דחסרון ידיעה וכו' והמעיין כדברי התוס' עירובין דמ"ו ד"ה דאמר שמואל יראה דאבל ועירוב שוים הם וכו' איך שיהיה נמצינו למדין מדבריה' שכתבו מידי דהוה וכו' דפשי' להו דאבל וערוב שוים הם דהלכה כדברי המקל וכו' וא"כ כיון דמצינו בערוב דקי"ל ואפי' ספק מחסרון ידיעה אזלינן לקולא הוא הדין באבל דאזלינן לקולא ושקולים הם וכו' עכ"ל:

וכן עשינו מעשה בחדש זיו שנת תר"ז באח הנז' הבא מג'יבאלטאר כנז"ל בהסכמת החכמים ישצ"ו שהשלים האבלות עם בנו של המנוח הנז' שהוא גדול הבית וביום א' יצאו כולם מהאבלות. ה' ימחה דמעה מעל כל פנים כי"ר:

סימן קה

שאלה אחרי ההתבוננות כמה הכריחה האחדות בינינו להעמדתינו שלא לגרום חלול ה' בין האומה בני העיר הזאת כאשר נצטוינו מרום המלך קארלוס השני הסכימו כל היחידים מק"ק כולם כאחד ובאגודה א' שלא ינתן רשות בעיר הזאת לונדון ומגרשיה פחות מששה מילייאס מבית הכנסת שער השמים שתהיה בית הכנסת אחרת כי אם זאת שער השמים. ואם יש איש או אנשים מכל מדרגה שיהיה שגורמים להפריד האחדות

הזה ופורשים עצמם להתפלל כמנין באיזה חדר או בית או באיזה מקום מיוחד חוץ מבה"כ הנז' הגם שלא תהיה ידועה ונזכרת בשם ביה"כ אחרת נלכדים מיד בעונש החרם מלבד בבית החיים במצוה או בבית ארוסין או בבית אבלות בז' ימי אבלות או בבית שנפטר המת בתוכה וכל יהודי ספרדי או פורטוגיס שלע"ע מיושב או עתיד יהיה בעיר הזאת או בתחומה הנז' פחות מו' מילייאס שאינן מקיים מה שנזכר ילכד בעונש החרם כמש"ל. וכמו כן עובר כל מי שי"ל ידיעה שעוברים על זאת ההסכמה ולא יבא להגיד או תבא לו הידיעה באיזה אופן שתהיה מי הם העוברים על הכתוב למעלה הרי הם בכלל העוברים על ההסכמה הנז' ומן העונשים שלה כדי שכולם יבדלו מהם ולא ידברו עמהם בשום אופן או דרך שיהיה על עסק מו"מ או בכל דבר אחר ומחוייבים המעמד בסיוע כל הק"ק לעמוד מנגד כל העוברים בבל דרך ואופן שיהיה ואם באולי באיזה זמן מצד ההכרח מוכרח להבדיל הקהל לא יעשו ביה"כ אחרת כי אם שיתוועדו כל היחידים בעלי בתים ולא יהיה ניתר להם כי אם ע"פי הסכמת שני שלישים מן הקהל. אך בתנאי שיהיה תחת רשות והנהגת ביה"כ שער השמים אשר היא בע"ה תהיה מיוחדת ליהודים ספרדים ופורטוגיזיס בלבד שלע"ע בעיר הזאת יושבים והבאום לעתיד והיהודים מהקהלות אחרות יתקבלו להתפלל כפי ראות אנשי המעמד הכל מיוסד בדרך השלם ונתיסדה ההסכמה הנז' בשנת התכ"ד ליצירה וחתום עליה הרב חבר עיר כמהר"ר יעקב ששפורטאש זלה"ה. עוד נמ"ך אחר זאת ההסכמה באסיפת הקהל ט"ו לחשון התצ"ח ליצירה וגמרו וקיימו ההסכמה הנז' בכל תוקף. ועור הוסיפו למעמד י"ץ יכולת שבועה כלל מזקני הקהל יהיה להם יכולת להוסיף לעוברים על ההסכמה הנז' קנס ממון או קנסות אחרות וליתן להם רשות ע"ז וכו' ע"כ:

ונשאלנו מהחכם חבר עיר של מתא לונדון יע"א על המתפללים בהשכמה בביה"כ של אשכנזים ואח"כ באים לבי"הך של הספרדים ומשתתפי' עמהם לכל דבר וזה מה שהשבנו

תשובה הדבר פשוט שהאנשים האלה שלמים הם אשר נגע יראת ה' בלבם והולכים בבקר השכם להתפלל עם הותיקים ואח"כ באים לבית הכנסת הידוע של הספרדים ומשתתפי' עמהם ויושבים שם לענות קדיש וקדושה בענין שלא נתפרדו כלל מהקהל שלהם שאין זה בכלל ההסכמה הנ"ל אחר שהבתי כנסיות של האשכנזים לא היו בכלל ההסכמה הנז' שעל דבר זה לא תקנו ההסכמה שמלשון ההסכמה מוכח כן שהרי כתבו וז"ל הסכימו כל היחידים מק"ק כולם כא' שלא ינתן רשות בעיר הזאת וכו' שתהיה ביה"כ אחרת כי אם זאת שער השמים ואם יש איש או אנשים וכו' שגורמים להפריד

האחדות ופורשים עצמם להתפלל במנין באיזה חדר או באיזה מקום מיוחד חוץ מביה"כ הנז' הגם שלא תהיה ידועה ונזכרת בשם ביה"כ אחרת נלכדים וכו' ע"כ. הרי מבואר שההסכמה לא היתה רק על מי שירצה לפרוש עצמו מן הצבור ולהתפלל בקבע במנין באיזה חדר וכו' שלשון פורשים עצמם קרי בחיל דר"ל פורשים עצמם להתפלל בקבע. שכזה גורם שני דברים דררא דאסורא ודררא דממונא שגורם להפריד האחדות וגם מגיע היזק לכללות הקהל יש"ץ בהכנסות הבה"כ שמתמעט מה שיתנדב אותו האיש או אנשים הפורשים עצמם מן הצבור אם היו נשארים בב"הכ הי"ג אבל הכא בנ"ד שאחר שמתפללים בביה"כ של האשכנזים חוזרים לביה"כ של הספרדים יש"ץ ואיש על מקומו יבא בשלום ועונים קדיש וקדושה עמהם ומתנדבים בעם ככל כללות הקהל י"ץ מעולם לא נכנס דבר זה בגדר ההסכמה הנז"ל והגם שבלשון ההסכמה כתוב לאמר מלבד בבית החיים או בבית ארוסין וכו'. ובזה יבא הדוחה לדחות ולומר שכיון שפרשו דברים אלו בהסכמה אין אנו יכולים להוסיף בה דברים אשר לא באו כתובים וכל המוסיף גורע אף אתה אמור לו שהרי קיימא לן דבנדרים ושבועות והסכמות אזלינן בתר אומדנא כמו שכתב מרן ביורה דעה סימן רי"ח שהביא לשון הרמב"ם פי"א מהלכות נדרים וז"ל כל הנודר רואין דברים שבגללן נשבע או נדר ולומדים מהם לאיזה נתכוון והולכים אחר הענין ולא אחר משמעות הדבור. כיצד היה טעון משא של צמר או פשתים והזיע וכו' ונשבע או נדר שלא יעלה עליו צמר או פשתים לעולם ה"ז מותר ללבוש בגדי צמר ופשתים ואינו אסור אלא להפשילן לאחוריו וכו' ע"כ. מבואר מזה דאע"ג שאמר סתם פשתן עולה עלי דלשון עלייה כולל בין טעינה בין לבישה וכשא"ה גבי שעטנז לא יעלה עליך אפ"ה אנו הולכים בתר אומדנא דכיון שהצר לו במשא ונשבע אמרינן דלא נתכוון ללבישה וא"כ הכא נמי בנ"ד אף שלא הוציאו מההסכמ' כי אם המתפללים בבית החיים וכו' אזלינן בתר האומדנא וטעם ההסכמה כמ"ש ולא כי רוכלא ליזיל ובפרט היות דבר זה דבר מצוה להתפלל עם הותיקין וזה נהנה בהנאת הנפש וזה אינו חסר דודאי אמדינן דעת המתקנים נ"ן והרב החותם זלה"ה שע"ז לא תקנו כלל וע"ש בש"ך בב' תשו' הרב המבי"ט שהביא שם דמוכח דאזלינן בתר הכוונה ולפי הענין שנעשה הנדר. ועיין בתשו' הרשב"ץ שהביא מרן שם על מי שנשבע שלא יעשה יין למכור וכו' ועיין בתשו' מהרד"ך בית ל"ב מהר"י הלוי כלל ד' סימן כ"ח וסי' מ"ה ובתשו' הכנ"הג א"ח ח"ב סי' א' שגזר המלך שלא ימצא יין בבית וברשות שום אדם ומפני הסכנה עשו הקהל הסכמה בחרם ע"ז וכתב הרב שיכולים לבשל צמוקים במים ולעשות יין לקדוש והבדלה. ואף את"ל דהנודר מן היין אסור ביין צמוקים אינו נכנס זה בכלל החרם כיון שהמלכות אינו מקפיד

על זה יעו"ש. והגם שסיים שם מור"ם בהגה וכתב וז"ל וכ"ז דוקא בנודר בינו לבין עצמו אבל בנודר לחבירו כל שלשון הנדר כולל הולכין אחריו אם לא באומדנא דמוכח ע"כ. לא תידוק מינה דדוקא בנודר בינו לבין עצמו כההיא דפשתים עולה עלי בההיא הוא דאמרי' דאזלינן בתר כוונתו אבל בהסכמת הקהל כנ"ד לא אזלינן בתר הכוונה אלא ע"פ הדברים ככתבן דאדדייקת מרישא דוק מסיפא שכתב אבל בנודר לחבירו כל שלשון הנדר כולל הולכין אחריו דמוכח מזה דדוקא בנודר לחבירו להטיב לו וכיוצא אמרי' דאזלי' בתר הלשון ולא בתר האומדנא וכדמוכח מתשו' הריב"ש סי' קצ"ה שמשם מקור הנה זו והביא דבריו הרט"ז שם ס"ק ב' וכתב ע"ז וז"ל מבואר כוונתו דאם הלשון מורה ע"ע אחר אע"פי שמצד כוונת הלב יש להבין שהיה איזה דבר בדעתו שעל ידו יתבטל משמעות הלשון הא לא אמרינן כיון שהוא לטובת חבירו זכה חבירו מצד לשונו של הנותן וכו' אא"כ הוא אומדנא דמוכח וכו' ע"כ הרי שהטיל בזה שני תנאים א' דכשאנו הולכים בתר הכוונה מתבטל משמעות הלשון. ב' שיהיה לטובת חבירו וגם בזה אי איכא אומדנא דמוכח מבטלין משמעות הלשון. וכ"ש הכא בנ"ד שאין אנו מבטלין משמעות הלשון כי אם להוסיף על הפרט בדבר הדומה לו ודאי דאזלינן בתר האומדנא וטעם כעיקר כמ"ש:

ואין לדחות ולומר דשאני תקנת הקהל בחרם מכל הני דאמרן ואף בדבר שיש להסתפק בו אמרי' בספיקו להחמיר כמבואר בפוסקים דהיינו דוקא כשלשון ההסכמה סובל ב' פרושים והספק שקול שיכולים אנו לפרשו להקל ולהחמיר בזה הוא דאמרינן דאזלינן בספיקו להחמיר דספקא דאורייתא לחומרא. אבל הכא בנ"ד שמלשון ההסכמה מוכח דמה שתקנו הוא שלא לפרוש מן הצבור כמ"ש אין להסתפק בזה על המתפללים בהשכמה ותכף באים להשתתף עם הצבור שהרי אינם פורשים מהם בשום דבר כלל:

שוב מצינו להר' מהרי"ך ז"ל בספרו זרע אמת ח"ג בתשובות השייכים לי"ד סי' הנז' שנשאל על הסכמת הקהל בחרם שכל הבא להסתחר שם בחדש כ'ולייו יחוייב לשלם לקופות הקקי"ץ רביע למאה מכל המו"מ שיעשה מתחי' החדש הנז' עד יום י"ד בו שאז מתחיל היריד שבו קורא השר דרור מהמסים ונמשך עד יום א' לחדש אגוסטו. ומיום א' אגוסטו ואילך שנגמר היריד וחזרו האורחים להתחייב לפרוע רביע למאה. ואירע שהשר המשיך זמן היריד עד ששה לחדש אגוסטו אם חייבים האורחים לשלם המס מיום א' אגוסטו כיון שכן בא מבואר בלשון ההסכמה. או נימא דכוונתם היתה לפוטרם כל זמן היריד. וא"כ אחר שנמשך היריד עד ששה אגוסטו הם פטורים עד אותו הזמן. והביא שם דברי רב א' שכתב דמאחר דההסכמה תורה חתום' ניתנה לא יהא אלא ספק

הא קי"ל כדעת רוב הפוסקים דספק חרם להחמיר וכתב ע"ז הרב הנז' וז"ל נלע"ד דבנ"ד ליכא מקום ספק דהא קי"ל דבנדרים ושבועות והסכמות אזלינן בתר אומדנא כמ"ש בנדרים וכו' וא"כ ה"נ בנ"ד שלא עשו הסכמה זו אלא דוקא שלא בזמן הירידא עא"ג דסתמו ולא פירשו הטעם למה חלקו בין הזמנים. מ"מ ה"ז אומדנא דמוכח דה"ט שלא חייבו לסוחרים לשלם הרביע למאה אלא דוקא קודם הירידא ולאחר הירידא ולא בזמן הירידא היה כדי שלא להטיל מס זה בזמן הירידא שלא לעשות נגד רצון השר שקרא דרור בארץ בזמן הירידא וממילא מבואר דאע"ג דל' ההסכמה כתבו סתם לחייב האורחי' הרביע למאה מתחילת לת חדש לולייו עד י"ד בו ומתחילת אגוסטו ואילך עכ"ז לית לן למיזל בתר פשט הלשון סתמיי אלא בתר אומדנא דרצו לפטור האורחים מהמס כל משך זמן פטור המסים מרשיון השר מהטעם הנ"ל וא"כ עכשיו שהשר האריך הירידא עד ששה אגוסטו ממילא נשמע דנמשך פטור האורחים מעולי הק"ק עד זמן הנ"ל וכו' ע"כ יעו"ש שהוכיח זה בראיות מוכיחות דאזלינן בתר האומדנא אף בהסכמה בחרם:

מבואר מדבריו דאף שבלשון ההסכמה מבואר דמיום א' אגוסטו יתחיבו במס. מ"מ אזלינן בתר הטעם והאומדנא וכ"ש הכא בנ"ד שאין אנו מפרשים הפך לשון ההסכמה אלא דמכח הטעם והאומדנא מוסיפין על הפרט כמש"ל. ואף לסברת הרב בר פלוגתיה התם מלבד דלא בריר לן אם חזר בו. אחרי ראות דברי הרב זרע אמת עוד בה דשאני התם דמכח האומדנא מגרעין הלשון הכתוב. אבל הכא בנ"ד דהאומדנא והלשון שניהם כא' נקבצו ובאו כ"ע יודו שאין דבר זה בהסכמה כלל ומלבד שדבר זה פשוט מכח השכל והסברא הוזקקנו להביא לו ראיה מן הכתוב לבטל דבר המעורר על עם ה' ונחלתו החרדים אל דברו ולמנוע את הרבים מלעשות מצוה כי כוונתם רצויה ויבא שכמ"ה. זהו מה שנלע"ד להשיב בזה ולזה עינינו יצילנו משגיאות ומנסתרות ויאיר עינינו במאור תורתו כי"ר. הכ"ד המתגורר פה ג'יבאלטאר יע"א החותם בסדר כי כל העדה כולם קדושים משנת **אהבת צדק** לפ"ק:

סימן קו

תשובה ללונדון. זה כמה שהובא לידינו הפסק דין הנז"ל וראינו את כל פרש'ת העבור אוי לעינים שכך רואות ולאזנים שכך שומעות כי היתה כזאת בישראל שקהל ועדה פרצו גדר לחלל את ה' ברבים ולהפר ברית אבותינו תורה שבע"פ שניתנה למשה בסיני ומצות דרבנן וביען גדל הכאב מאד לא ראינו להטפל בזה יען דלמפורסמו' א"צ ראיה להעלות על ספר חקה עונשם ועונם. והן היום שקבלנו כת' י"ק מאחד מהבד"ץ הממונים שבמת'

לונדון יע"א ה"ה ידידנו כמהר"א חאלואה נר"ו והפציר בנו לבא על החתום הוכרחנו במעשנו להעתיק דברי רבותינו נ"ן הנאמרים באמת על דנא פתגם:

והן קדם צריכים אנו לבאר מה שנוגע בענין ההסכמה שהדבר פשוט שאלו האנשים שקבעו בית תפלה לעצמם ועברו על ההסכמה הקדומה אף אם היו מתפללי' בסדר התפלות הקבועי' לנו ומתנהגי' ככל אחינו בני ישראל מ"מ הם נלכדים ברשת החרם כמו שבא מבואר בהסכמה הנז' ואף אם לא היה כתוב בה חרם העובר עליה עבר אדאורייתא כמ"ש הסמ"ג מצוה רל"ג וז"ל החלוקה הג' שנשבע לבטל את המצוה וכו' והורה גאון בכלל זה הנשבע שלא ליכנס בתקנת הקהל. וכן ראיתי בתשובות ר"י טוב עלם ובתשובות הגאונים ור"י בר יהודה ורש"י עכ"ל ופסקו מור"ם בי"ד סי' רכ"ח סל"ג. ועי"ש בש"ך ס"ק צ"א ובט"ז ס"ק מ"א וכ"כ הכנ"הג שם משם מהרש"ך ועיין דברי ריבות סי' ס"ח וכמשפט צדק ח"ב סי' ב'. ואף אם הסכמה זו היתה נעשית בדור הזה ע"פי רוב הקהל והפרנסים והב"ד חייבים המיעוט לקיימה דבכגון זה דליכא ריוחא להאי ופסידא להאי הרוב כופין את המעוט אליבא דכ"ע כמבואר בפוס' ראשונים ואחרוני' כי רבו כמו רבו המדברים בענין זה אפס קצהו תראה מ"ש הרא"ש ז"ל בתשו' כלל ו' סי' ה' וז"ל דע כי על עסק של דבים אמרה תורה אחרי רבים להטות ועל כל ענין שהקהל מסכימים הולכין אחר הרוב והיחידים צריכים לקיים כל מה שיסכימו עליהם הרבים וכו' ע"כ:

וגדולה מזו מצינו להרשב"א ז"ל בתשו' ח"ג סי' ת"ל וז"ל שראשי הקהל בכל זמן וזמן הם כאבות לקהל וכן כל ב"ד וב"ד ומה שעושים עשוי בין לזמנן בין לאחר זמנן וכו' ע"כ וכ"ש וק"ו בהסכמה זו שנתייסדה בדורות הראשונים לקדושים אשר בארץ החיים ונתפשטה ביניהם זה כמה דורות כמש"ל שאינם יכולים להשמט ממנה ונדוי או חרם חל על דורות הבאים כמ"ש מרן בסי' רנ"ח סל"ה יעו"ש. וא"כ כל שיכנס להתפלל בבית תפלת' אף שיתפלל בסדר תפלותינו נלכד בעונש החרם:

ועל מה שנמנו הק"ק ובטלו החרם מההסכמה והעמידו עליה סייגים אחרים הנה אעיקרא דדינא אם יכולים ורשאים הקהל להתיר חרם ההסכמה הקדומה תלוי בפלוגתא כמ"ש הרב פרח מטה אהרן ח"א סי' נ"ד ולבסוף מסיק וכ' וז"ל מ"מ אף שיהיה הדבר ספק ראוי להחמיר שהוא ספק חרם והולכים בספקו להחמיר וא"כ אין ראוי להתיר החרם שבהסכמ' הראשוני' וכו' ע"כ והיה ראוי להאריך בזה אלא מאחר שכבר נעשה מעשה קיצרנו במקום שאמרו להאריך דודאי דמה שהתירו הקהל החרם מוכרחים אנו לומר שכך נהגו מימי קדם בעירם שכל זמן שיראה בעיני הקהל להתיר החרם מתירין וכיון שכך נהגו הו"ל כאלו התנו בפירוש בשעת ההסכמה שכל זמן שיראה בעיני הקהל

להתיר יתירו שמזה הטעם עצמו הוא שמצינו התר חרמי הקהל ע"פ עצמם כמבואר בפוסקים הלא כספרתם:

ועל ענין האנשים שעברו על ההסכמה ונלכדו ברשת החרם אם הותר מעליהם על מה שעברו במה שהתירו הקהל אח"ך. הנה ידוע הוא שהתרת הקהל אינו כהתרת החכם שהחכם עוקר הנדר מעיקרו משא"כ התרת חרמי הקהל דמגז גייזי כדין הפרת הבעל ואינו ניתר כי אם מכאן ולהבא אבל למי שעבר קודם ההתרה וחל עליו החרם אינו ניתר וכרוך על עקבו עד שיחזור ברוחו ויתירוהו התרת חכם כראוי וכמו שכתב החכם הפוסק נר"ו וכן בא מבואר בתשו' הרשב"א סי' תרצ"ה ובמהרי"קו שורש נ"א וכן פסק מרן בי"ד סי' רכ"ח סכ"ו ועיין מהרימ"ט ח"א סי' ס"ט באופן שהאנשי' הנז' עדיין הם בעונש החרם עד אשר ישובו בתשובה שלימה כפי מה שיראה בעיני הבדי"ץ והפרנסים יש"ץ ואז יתירו להם בהתרת חכם בשלשה:

ועל האנשים הפושעים ששנו סדר התפלו' המסודרים ומקובלים מאנשי כנ"הג ובטלו יו"ט שני וכו' כמש"ל מלבד עונש החרם שכרוך על עקבם הרי הם מהג' כתות שנקראו כופרים בתורה כמ"ש הרמב"ם פ"ג מהל' תשובה הלכה ח' וז"ל וכן הכופר בפירושה והמכחיש מגידיה כגון צדוק וביתוס וכו'. ועיי"ש בהל' י"א ובפ"ב מהלכו' ע"ז הל' ג' ובש"ס פ"ק דברכות אמרו כל העובר על דברי חכמים חייב מיתה. ובכמה מקומות מצינו שהחמירו בדברי סופרים יותר מבשל תורה ועל דבר זה הזהירנו התורה שת"ת לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל וכמ"ש הרמב"ם ז"ל פ"א מהל' ממרים הל' א' ובהל' ב' כת' וזל" אחד דברים שלמדו אותם מפי השמועה והם תושבע"פ ואחד דברים שלמדום מפי דעתם באחד מן המדות וכו' ואחר דברים שעשאום סייג לתורה וכו' כל א' וא' מאלו הג' דברים מצות עשה לשמוע להם והעובר על כל אחד מהם עובר בל"ת וכו' ע"כ גם בתורה שבכת' מצינו שנרמזה תושבע"פ כמ"ש בפ' כי תשא כתוב לך את הדברים האלה זו תושב"כ כי על פי הדברים האלה זו חו' שבע"פ. ודרשו זה מיתור' דע"פ הדברים האלה גם בדברי הנביאים יחזקאל סי' ב' כתוב ואראה והנה יד שלוחה אלי והנה בו מגלת ספר ויפרוש אותה לפני וגו' ודרשו רז"ל מגלת ספר תושבע"פ הראהו כמ"ש רש"י ז"ל פר"ק דערובין גם בספר זכריה סי' ה' כתוב ואשא עיני ואראה והנה מגלה עפה וגו' ומלת עפה הוא מל' בפול כמ"ש המתרג' על פ' רבוע יהיה כפול עיף שמלבד תורה שבכתב הראהו תורה שבע"פ באופן שהאנשים הפושעי' ה אלה הכופרים בתורה שבע"פ לא מבני ישראל המה וגדול עונם מנשוא וחייבים הצבור לפרוש מהם ואפי' מלספר עמהם כמ"ש הרמב"ם פ"ב מהלכו' ע"ז הל' ה' וז"ל וכן האפיקורוסין מישראל אינם כישראל לדבר

מן הדברים וכו' והאפיקורוסין הם החרים אחר מחשבות לבם וסיכלות דברים שאמרנו וכו' ואסור לספר עמהם וכו' שנאמר אל תקרב אל פתח ביתה ע"כ ואפי' אם א' מישראל זלזל פעם אחד ביו"ט שני מנדין אותו כמ"ש מרן בא"ח סי' תצ"ו כ"ש וק"ו מי שאינו מאמין ומזלזל בו בשאט ונפש שהם מנודין לשמים ולבריות וגם הם פסולים לעדות ואין מקבלים מהם נדרים ונדבות וכמ"ש החכם הפוסק ואסור לאכול מש חיטתן כמ"ש מרן בי"ד סי"ב ס"ט ועיין שם בסי' קנ"ח ובח"מ סימן תכ"ה ואם באנו להאריך בעונש האנשים הפושעים האלה תקצר היריעה מהכיל ועל הקקי"ץ מוטל להרחיקם מעליהם בכל מיני ריחוק וכמ"ש החכמים עליונים למעלה יש"ץ עד אשר ישובו אל ה' וירצו את עונם ואל אלהינו כי ירבה לסלוח שאין לך דבר עומד בפני התשובה כמ"ש הרמב"ם פ"ג מה' תשובה הל' זד יעו"ש. וה' ברחמיו החפץ בתשובת השבים יערה עליהם רוח טהרה להשיבם בתשובה שלימה לבלתי ידח ממנו נדח והבא להטהר מסייעין אותו. הכ"ד צעירי צאן קדשים הח"פ טיטואן יע"א בסדר ולא יחללו שם אלהיהם בשנת כי עמך הסליחה למען **תורא** לפ"ק:

סימן קז

מה שהשבנו שנית ללונדון:

ראה ראינו דברי החולק ואת שמו לא הוגד לנו מ"מ יהיה מי שיהיה אם היה האמת כדבריו מקובל האמת ממי שאמרו אלא שכל דבריו בנויים על קו תוהו ואבני בוהו ולא ירד לעומק הדין בשורשו:

הנה מ"ש וז"ל ואם יאמר האומר שהקהל כשהתירו החרם וההסכמה נומידו א' בשנת תר"ב והתנו שלא יתירו לאלו האנשים לזה אני משיב הרי רבינו מור"ם בהגה שם כתב די"א שאפי' התנו בפירוש שלא יהיה לו התרה יכולים לחזור ולהתירו וכו' ע"כ דברי מור"ם הללו אינו ענין לנד"ז דמ"ש שאפי' התנו שלא יהיה לו התרה יכולים להתיר וכו' היינו נו שבשעת ההסכמ' והטלת החרם גלו דעתם בפירוש שלא יוכלו להתיר אפי"ה כשהסכימו רוב הקהל להתיר יכולים להתיר וטעמא דהרא"ש ז"ל שממנו נובעת הגה זו היינו משום דס"ל דחרמי צבור אין להם דין נדרים וחרמים להצריכ' חרטה והתרת חכם אלא כעין גזרה ונדוי שמנדים למי שיעבור על גזרתם הילכך מנדים ומתירים הם בעצמם וכמבואר בפסקיו ס"פ שבועות שתים בתרא ובתשובו' כלל ה' סי' ד' וכלל י' סי' ג' וכ"פ רבינו הטור בנו ז"ל סי' רכ"ח. אמטו להכי אפי' התנו בפירוו שלא יהיה לו התרה יכולים להתיר ומה ראיה מביא מזה לאלו האנשים שכבר עברו על החרם ולא הותרו בהתרת הקהל. באופן דלדעת הרא"ש זל יכולים הקהל להתיר הם בעצמם מן הדין מכאן

ולהבא משא"כ דעת הרמב"ן והרשב"א ורבים אשר עמם דסב"ל דמין הדין חרמי צבור אין להם התרה ע"י עצמם והרי הם כחרמי יחיד שצריך התרת חכם אלא שמצד המנהג שנהגו להתיר אדעתא דמנהגא מחרימים וכמבואר בתשו' הרמב"ן ז"ל שהביא מרן בב"י סי' הנז' וז"ל שאע"פ שמשורת הדין אין חרמי הקהל ניתרים וכו' אלא שכבר נהגו וכו' וכבר חקרו הראשונים לדעת סיבה לענין זה ומצאו טענה שכיון שהורגלו בכך הרי הם כאלו התנו מתחי' שיהיה קיים עד זמן שירצו וכו' וכיון שנהגו הנח להם לישראל עכ"ל וכך הם דברי הרשב"א ז"ל בתשו' ח"א סי' תרצ"ה יעו"ש וכן תפסו גדולי הפוס' הרא"ה והר"ן והריב"ש הלא בספרתם ומרן בב"י סיים וכ' על דברי הרמב"ן הנז"ל וז"ל והרשב"א כ' בתשו' שכל שלא נהגו להתיר הרי הדבר נשאר על הדין ואין לו התר לעולם בלתי אם ישאל כל א' וא' מהקהל בפני ג' הראוים להתיר וע"י פתחים כנדרים ושבועות דעלמא וכו' ע"כ נמצא לפ"ז דלדעת הרמב"ן והרשב"א ודעמייהו כיון דמן הדין אין לו התרה ע"י עצמם אלא מרין מנהג דהו"ל כאלו התנו מתחי' להתיר כשירצו א"כ כשהתנו בפירוש שלא יוכלו להתירו שגלו בדעתם דבאו להחמיר על המנהג אין להם התרה אלא ע"י שאלה וכמ"ש מרן שם סכ"ה דסתם לן בזה כהרשב"א ודעמיה:

הן אמת שדברי מרן ז"ל לכאורה אינם מובנים שתחילה כתב וז"ל נדרים וחרמים שמטילים על הקהל וכו' שאינו אלא כעין גזרה ונדוי וכו' הילכך נודרים ומתירים הם בעצמם ע"כ וזה הוי כסבר' הרא"ש ז"ל ואח"ך כתב ואם התנו בפירוש שלא יוכלו להתירו וכו' אינו ניתר אלא על ידי שאלה וכו' אתאן להרשב"א ודעמיה דמן הדין אין להם התרה ע"י עצמם רק מצר המנהג ולכן כשהתנו אי יכולים להתיר משא"כ לסבר' הרא"ש כמ"ש ולא עוד אלא דבסי' רכ"ט סוף ס"ד כתב מרן וז"ל וכן צבור שהטילו חרם והתנו שלא יעשו התרה וכו' יתירו תחילה חרם האחרון וכו' ואח"כ יתירו הראשון עכ"ל. והן הם דברי הרא"ש ז"ל שכ' מור"ם בסי' רכ"ח כמ"ש נמצא דפ' מרן לכאורה סתרי אהדדי מההיא דסי' רכ"ט למ"ש בסי' רכ"ח ובההיא דסי' רכ"ח ג"כ קשיא רישא לסיפא:

ומצינו להש"ך ז"ל בסי' רכ"ח עמ"ש מור"ם וי"א דאפילו התנו וכו' כתב בס"ק פ' וז"ל וי"א דאפי' התנו וכו' דכל מעשה צבור הוי כאלו התנו כך מתחי' מיהו אפשר גם להרא"ש אם אמרו על דעת רבים או על דעת קהלות הרחוקות אין להם התרה. ודעת המחבר שגם הרא"ש אינו חולק אסברה הראשונ' ומ"ש שאפי' התנו יכולים לחזור ולהתירו ר"ל דהיינו על ידי שאלה. ולזה כתב דברי הרא"ש לקמן סימן רכ"ט ס"ד עכ"ל נראה מדבריו שהוקשה לו בדברי מרן כמ"ש ולכן כתב שדעת מרן שהרא"ש אינו חולק בפרט זה על הרשב"א ומ"ש שאפי' התנו יכולים להתירו היינו על ידי שאלה וכמ"ש בסי' רכ"ח אלא

שמור"ם בהגה ס"ל דגם בזה פליג הרא"ש אהרשב"א ולכן כתב בלשון ויש אומרים באופן דלדעת מרן ז"ל שקבלנו הוראותיו אם בשעת ההסכמה התנו שלא יוכלו להתירו אינו ניתר לכ"ע כ"א ע"י שאלה וא"כ אף לפי דברי החולק הזה דסבר דהתרת הקהל היא גם על מה שעבר משא"כ האמת כמו שנתבא' מ"מ כיון שבשעת התרת החרם וחידוש ההסכמה התנו קהל שלא יותרו אלה האנשים אין להם התרה כי אם ע"י שאלת חכם לדעת מרן ז"ל ואף את"ל דס"ס מידי פלוגתא לא נפקא ונאמר דאפשר דבמתא לונדון לא קבלו הוראותיו של מרן מ"מ כיון שיש פלוגתא בדבר הרי קי"ל ספק חרם להחמיר כמבואר בפוסקים:

ומ"ש עוד החולק לחלק מסברת הכרס שמרן לא דבר אלא בנדרי צבור ולא בחרמי צבור טעה בזה טעות גדולה שהרי מקור דין זה נובע מתשובות הרשב"א סימן תרצ"ה ושם מבואר שמדבר בחרמי צבור שאי' ניתרים אלא מכאן ולהבא כהפרת הבעל ומבואר שם כי חרמי צבור ונדרי צבור כי הדדי נינהו וכבר השיגו בזה החכם הפוס' נר"ו שגם מדברי הרב הלבוש מבואר הדבר להדיא ודבר ה' בפיהו אמת וכן מוכח מתשובות הרא"ש כלל י' שהשוה דין חרמי צבור לנדרי צבור וכ"כ בתשו' מהרשד"ם חי"ד סי' פ"ב יעו"ש ובחא"ח סי' כ"ח כ' וז"ל הסכמות וחרמות הקהל דין נדרים י"ל ע"כ וכתב שם דגם בהסכמות אזלינן בתר אומדנא יעו"ש:

גם הרב מהר"י קולון שורש נ"א אחר שהביא דברי הפוסקים בהתרת חרמי צבור כתב וז"ל וע"ז יכולים ק"ק אנקונה להתיר חרם שלהם מכאן ולהבא גם בלא פתח וחרטה אמנם קצת משמע מתוך דבריך שגם בלשעבר נסתפקתם האם יועיל לעקור החרם למפרע וכו'. ונלע"ד שאין יכולים לעקור החרם למפרע כלל אלא מכאן ולהבא דוקא. שכן השיב הרשב"א וז"ל ועל כן נ"ל שאין חרמי צבור ניתרים אלא מכאן ולהבא וכו' ע"כ. והרי לך בהדיא שכתב שאין להם התר אלא מכאן ולהבא דאסור' דעבד עבד. אמנם גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד וכו' ע"כ. הרי מבואר דמי שעבר קודם ההתרה אינו ניתר בהתר' הקהל עד שיעשה תשובה על אסורא דעבר ויתיר לו החכם כדי לעקור החרם מעיקרו:

ומה שדקדק החולק מדברי מרן שאמר על מה שעבר ולא אמר על מי שעבר דמשמע על הזמן שעבר ולא על האדם העובר והלא ממקום שבא יוצא לנו שהאדם שעבר ג"כ אינו ניתר דכיון שהזמן שעבר אינו בכלל ההתרה ואינו ניתר רק מהיום הזה והלאה אם כן מי שעבר בזמן ההוא שקודם ההתר' אינו בכלל ההתרה והכל הולך אל מקום אחד באופן שדקדוק זה אין לו שחר כלל מלבד שדברי הפוסקים הנ"ל הוו תיובתיה:

ומה שהביא עוד מדברי הרש"ך ס"ק פ"ג שהביא מתשו' הרשב"א שאם כללו בחרם שכל מי שיעבור יהיה מנודה כל מי שכבר עבר יכולים להתיר כדרך שאר המנודים וכו'. וכתב ע"ז וז"ל היש לנו עוד ראיה מדברי הרשב"א שמתירים הנדוי והחרם אפי' למי שכבר עבר על החרם ע"כ. דברים אלו נזרקו מפליטת קולמוסו שלא במתכוין שכ' היש לנו עוד ראיה וכו' בה"א הקימה. והאמת כן הוא שאין לנו ראיה לדבריו מדברי הרשב"א כ"א ראיה להפך. ולדבריו היה צריך לכתוב היש לנו עוד ראיה יותר מדברי הרשב"א. ותשו' הרשב"א הנז' מיירי בהסכמה שהסכימו שלא לשחוק שכ' בזה שאפילו יסכימו כל הקהל להתיר אינם יכולים כמו שהביא דבריו מרן בב"י שם וע"ז נשאל הרשב"א שאם כללו בחרם שכל מי שיעבור יהיה מנודה אם יוכלו להתיר את הנדוי כיון שנעשה לקיום החרם וכמו שאין מתירין חרם שהחרימו שלא לשחוק כיון שהוא לתא דאיסורא כך אין מתירים הנדוי. והשיב הרב שיכולים להתיר למי שעבר כדרך שמתירים שאר המנודים. וכן יכולים להתיר אפי' מכאן ולהבא שאין התר זה בגוף האסור אלא הקנס הוא שמתירין ואיסור השחוק במקומו עומד יעו"ש. ומדפלגינהו הרשב"א ז"ל לתרי בבי ובחלוקת למי שעבר פירש דבריו ואמר כדרך התרת המנודים. ובחלוקה דלהבא כתב וכן יכולים להתיר מכאן ולהבא מוכח מזה דהא כדאיתיה והא כדאיתיה דהתרת מי שעבר הוי כהתרת המנודי' בג' וכו' וכמבו' בדבריו בתשו' אחרת הנ"ל גבי התרת החרם והתרת מכאן ולהבא סגי בהתרת הקהל כדין חרמי צבור:

ומה שהביא עוד מדברי הרשב"ץ שהביא דבריו הרש"ך ס"ק פ"ט שהמנהגים משתנים וכו'. ומעולם לא נשמע שבבטול שום הסכמה תועיל מחאת יחיד אלא הולכים אחר הרוב וכו' נראה מדבריו שמביא זה לומר שאם הסכימו הרוב להתיר למי שעבר רשאים הם. וזה אינו שהרי בא מבואר באותה תשובה שאין ביד רוב הצבור להתיר למי שעבר שכן כ' וז"ל דודאי מי שח"ו עבר על החרם צריך שיסכימו בהתרו כל אותם שהיו בשעת החרם או העומרים תחתם ושהם גדולים כמותם דכיון שכולם נדוהו א"א להפר חלקו של יחיד וכו' וזה לא מצד המנהג בלבד אלא דין גמור וכו' אבל לנדון שלפנינו שרוצים לעקור התקנה וההסכמו' מעיקרן ואין ההתרה בזה למי שעבר עליהן אלא למי שלא עבר שיוכל לעבור עליהן היאך יעלה על הדעת לומר שדעת יחיד יכריע על דעת רבים וכו' ע"כ. הרי מבואר להדיא שמ"ש הרב שהולכים אחר הרוב היינו לבטל מכאן ולהבא אבל לא למי שכבר עבר וחל עליו החרם ולפ"ז הכא בנ"ד שהראשו' מתקני ההסכמה עם הרב שלהם זלה"ה החרימו למי שיעבור על הסכמת' אין כח ביד הקהל שבזמן הזה להתיר למי שכבר עבר רק ע"י שאלת חכם כשיחזרו בתשובה. ואף להתיר מכאן ולהבא סיים הרב וכתב

וז"ל אבל מצד המנהג שכת' הרשב"א בתשו' וכמש"ל היה אפשר לספק ולפקפק. אלא שאני אומר שאין דעתו של הרב ז"ל כ"א לדורו וכו'. אבל המנהגות משתנים בהשתנות הדורות ומעולם לא נשמע במקומותינו שבבטול שום הסכמה תועיל מחאת יחיד כי על דעת כן היו מסכימים עליהם מתחילה שכשיסכימו רוב הקהל או מנהיגיו ויועציו לבטלם יהיו מבטלים אותם. וכיון שכן היה מנהג אותו המקום שממנו נעתקנו אל זה המקום וכו' על דעת אותו המנהג תיקנו אותם וכו' ע"כ. ואלה הם הדברים הנאמרים באמת בדברי הרש"ך הנז':

ועל מ"ש החולק שהתנאי שהטילו מתקני התקנה שאם באיזה זמן יוכרחו להבדל מהקהל וכו' יתירו להם וכו'. אך בתנאי שיהיה תחת רשות והנהגת בית הכנסת שער השמים וכו' וכתב על זה שהתנאי בטל והמעשה קיים וכו' בזה גלה בדעתו שהוא גדול מהרב המתקן זלה"ה שלא ידע זה הדין הפשוט ח"ו שאם ידעו היה לו לברר משפטי התנאים כדי לקיים את דבריו. ובאמת שאין צורך להשיב ע"ז וכמ"ש החכם הפוס' נר"ו וטעמו ונימוקו עמו ומ"מ כדי שלא להוציאו חלק יש לנו ראיה חותכת דבנדרים אין צריך תנאו כפול וכל משפטי התנאים אלא הולכים אחר כוונת הנודר כמ"ש מרן בסי' רי"ח דאע"ג שאמר בסתם פשתים עולה עלי. ולשון עליה כולל בין טעינה בין לבישה כמ"ש הכתוב לא יעלה עליך אפי"ה אנו הולכים בתר כוונתו ולא על מה שהוציא בשפתיו וכ"ש כשהכוונה מסכמת למה שהוציא בשפתיו כנ"ד דודאי אין צריך תנאי כפול ולא משפטי התנאים. וכ"כ מור"ם בהגה להדיא סי' ר"ך סט"ו יעו"ש ובסוף סי' רל"ב. וכבר כתבנו דחרמות ונדרים כי הדדי נינהו כמש"ל. אלא שההפרש שביניהם שהחרם א"צ פתח וחרטה להתרתו משא"כ בנדר. וכ"ז הוא בחרמי ונדרי יחיד אבל חרמי ונדרי צבור שוים הם בכל דינם כמש"ל באופן דהכא בנ"ד שבא הדבר מפורש בלשון ההסכמה שההתרה שיתירו ע"פ ב' שלישים וכו' היינו בתנאי שיהיו תחת רשות והנהגת ביה"כ שער השמים. א"כ הרי גלו כוונתם שאם לא יתנהגו ע"פ ב"הכ הנז' אין התרתם התרה אף למכאן ולהבא ועדין החרם במקומו עומד. ועיין דברי ריבות סי' נ"ט וס' בנדון דומה לנ"ד. וכתב שם וז"ל בכל נדרים הלכה רווחת הלך אחר לשון בני אדם ודיני חרמות והסכמות כן ע"כ. ועיין מהרשד"ם סי' ק"ה ועיין זרע אמת ח"ג בתשובות השייכים לי"ד סימן רי"ח שכתב דקי"ל דבנדרים ושבועות והסכמות אזלינן בתר אומדנא יעו"ש:

ומה שהביא עוד מההיא דרב הונא שמעה להיא אתתא וכו' והתיר לה מיד שלא יכשלו אחרים וכ' הרמב"ם שהמכשול הוא שאינם יודעים שנידהו ואם תאמר יודיעו וכו' נמצא כל העולם בנדוי וכו'. זה הדין דהתרה מיד אינו אלא דוקא גבי מזכיר שם שמים לבטלה

וכמ"ש הרמב"ם הטעם שהרי למדו לשונם מעות ושבועה וכו' שכיון שדבר יזה מצוי בין בני אדם ורחוק הדבר לשמור את לשונם מזה ירבו הנדויים והמכשולות אבל אם לא היה מזה הטעם לא היה מתירה מיד מלבד שאר הטעמים שכתבו האחרונים בזה והתוספות הקשו מההיא דפרק אלו מגלחין דסתם נדוי ל' יום. ותי' דנדוי זה אינו אלא לכפרה בעלמא שלא תרגיל עוד להזכיר ש"ש לבטלה יעו"ש גם מרן בריש סי' של"ד כתב דאין נדוי פחות מל' יום ואם אין חוזר בו שונים וכו' ואם היה באמת ואף דילפי' לכל מילי דנדוי מההיא דמזכיר ש"ש לבטלה שמתירים אותו לאלתר מ"מ היינו היכא דחזר בו אבל אה לא חזר אין מתירים לכ"ע וכמבו' כ"ז בפוס' א"צ להאריך כזה. ותמהנו ע"ז המורה שמבקש פתח התר לאלו האנשים דאדמייתי מההיא דמזכיר שם שמים לבטלה להתרה יותר הי"ל להביא ראיה לנדותם ממ"ש הרמב"ם פ"ז מהל' ת"ת ופסקו מרן בי"ד סי' של"ד שא' מהכ"ד דברים שמנדים עליהם המזלזל בדבר א' מדברי סופרים וכן המחלל יום טוב שני של גליות. וא"כ אפי' לא היו עוברים על ההסכמה ונלכדים בחרם קים ליה בדרבא מניה וכל מי שנגע יראת ה' בלבו חייב להברילם מעדת ישראל ולא להחזיק ביד עוברי עבירה ולבקש להם התרה מגבובי דברים שאין להם שורש וענף. באופן שכל דברי ידידינו החכם הפוסק בסתירת דברי החולק הזה מיוסדים על אדני האמת והצדק לכל מורה על האמת וכל האנשים שעברו על החרם קודם ההתרה עדין עונש החרם עליהם וצריך לנהוג בהם דין מנודה ומוחרם כל עוד שלא שבו בתשובה והותרו על פי חכם ואף שכ' הריב"ש סי' ס"ב דאע"ג שמן הדין העובר הוא מנודה וחייבים כל הקהל לנהוג בו דין מנודה. מ"מ כיון שלא נהגו בכך י"ל שעל דעת המנהג הם מתקנים והעובר עונו ישא והקהל אינם נתפסים במכשול עונו ופסקו מרן שם בסעיף ל"ב מ"מ הרי סיים שם מור"ם בהגה וכ' א"ל שהתנו בפירוש שינהגו בו דין מוחרם והכא בנ"ד הרי בא מפורש בנוסח התקנה שכולם יבדלו מהם ולא ידברו עמהם וכו'. ובר מן דין הרי סיים הריב"ש וכתב עד שיכריזו עליו וכו'. והכא בנ"ד הרי הוכרזו בביה"כ כמש"ל:

והרב מהרשד"ם חי"ד סי' רכ"ה כתב וז"ל עוד אני אומר שדין הריב"ש נאמר בעובר על תקנת הקהל בהסתר ואין הכל יודעים בו כמו שנראה לדקדק כן מלשון השאלה. אך אמנם באיש כזה שלעיני השמש עובר על חרמות שנגזרו על העובר על התקנה וביד רמה עובר דעתי הוא שעל איש כזה עוברים המתפללי' ויושבים בתוך ד' אמותיו וחייבים להזהר ולנהוג עמו כדין מנודה וכו' ע"כ וא"כ הכא בנד"ד חייבים הקהל להרחיקם בכל מיני ריחוק עד יערה עליהם רוח טהרה לשוב בתשובה שלימה ויתירו להם הב"ד כמ"ש ואין לך דבר שעומד בפני התשובה. זה הוא מה שנראה לע"ד להשיב בזה וליה עינינו

יצילנו מכל שגיאה ויאיר עינינו במאור תורתו הנפלאה לכוין אל האמת כי"ר. הכ"ד הח"פ טיטואן יע"א בחדש מנחם משנת יתרועעו **אף ישירו** לפ"ק:

סימן קח

ללונדון להחכם כמוהר"ר אברהם חלואה נר"ו:

בענין איזה אנשים שעברו על הסכמה בחרם ועכשיו נמנו הקקי"ץ והתירו חרם ההסכמה והעמידו סייגים אחרים מ"מ האנשים העוברים לא הותרו שהרי התרת הקהל אינו כהתרת החכם שעוקר הנדר מעקרו משא"כ התרת הקהל דמגז גייזי ואינו ניתר כי אם מכאן ולהבא כמ"ש מרן בי"ד סימן רכ"ח סכ"ו וע"ש בש"ך ס"ק צ"ו וא"כ מי שכבר עבר על החרם קודם ההתרה אינו ניתר בזה ועדיין כרוך על עקבו עד אשר יחזור ברוחו ויתיר לו החכם בשלשה וכמ"ש מהר"י קולון ז"ל שורש נ"א שהביא שם תשובת הרשב"א בזה ועיין בס' התשב"ץ ח"א סי' קכ"ג שהאריך בזה ולהרב מהרימ"ט ז"ל ח"א סי' ס"ט יעו"ש. בשגם אעיקרא דדינא אם יכולים הקהל להתיר חרם ההסכמ' הנעשית מזמן קדמון על ידי קדושים אשר בארץ המה תלוי בפלוגתא דאשלי רברבי כמ"ש הרב פרח מטפ אהרן ח"א סי' נ"ד וסיים וכתב וז"ל מ"מ אף שיהיה הדבר בספק ראוי להחמיר שהוא ספק חרם והולכים בספקו להחמיר וכו' ע"כ:

ובר מן דין דל מהכא החרם הרי קי"ל שהעובר על הסכמת הקהל עבר אדאורייתא כמ"ש הסמ"ג מצוה רל"ח וז"ל החלוקה השלישית שנשבע לבטל את המצוה כגון הנשבע שלא להתעטף בציצית וכו' והורה גאון שבכלל זה הנשבע שלא ליכנס בתקנת הקהל וכן ראיתי בתשו' ר"י טוב עלם ובתשובות הגאונים ור"י בר יהודה ורש"י עכ"ל. וכ"כ הרב ת"הד סי' רפ"א ורפ"ב. ודין זה פסקו מרן ז"ל סי' הנז' סל"ג וע"ש בש"ך ס"ק צ"א ובט"ז ס"ק מ"ב וכ"כ הכנ"הג שם משם מהרש"ך. ועיין דברי ריבות סי' ס"ח ומשפט צדק ח"ב סימן ב' יעו"ש. בסדר ושמתי את זרעך כחול הים משנת **אשרקה** להם ואקבצם לפ"ק:

סימן קט

טופס שטר הסכמה של קקי"ץ של מתא ארזילה יע"א וז"ן ע"ן אב"א תב"ת בלי תוספת ומגרעת:

אנן בי קהלא קדישא דח"ל הסכמנו בהסכמ' גמורה שמהיום הזה והלאה ולד"ע אין שום בחור מבחורי חמד שבמחז"ק בני התושבים לפרוע שום פש"ן לא במסים וארנוניות כי אם דוקא בהאלגיזייא שמדי שנה בשנה שחייבים לפרוע עם הקקי"ץ כפי ההערכה שיעריכום הקקי"ץ ומכל השאר הם פטורים ומותרים שכך הסכמנו בהסכמה גמורה ברצון והס"ד ופטרנו להם פיטור גמור מכל מיני מסים וארנוניו' כנז"ל ואין להם שום

חיוב כי אם בהאלגזייא דוקא כנז' והסכמ' ופיטור זה הוא בעדינו ובעד כל קהל עדתינו עלינו ועל יורשינו אחרינו עסכ"ה. ולראיה ולזכות שכך הסכמנו בהסכמ' גמורה כפי הדין הגמור ח"ש פה ארזילה יע"ה והיה זה ביום ד"בש י"ב ימים לחרש שבט שנת תא"ד לפ"ק והש"וק ע"כ נמ"ך וחתומים כהה"ר יצחק הלוי ן' שיטון וכה"ר יעקב אניג'אר וכה"ר יוסף הלוי בן שיטון וכה"ר יצחק אניג'אר וכה"ר יוסף אדרעי וכה"ר שמואל אניג'אר וכה"ר מסעוד הלוי ן' שיטון וכה"ר שלמה ן' ג'ו וכה"ר מסעוד אניג'אר וכה"ר יצחק אנג'אר בר שמואל צוה לחתו' לכה"ר ראובן בנו ולראיה שהעתקנוהו אב"א וכו' כנז"ל ח"פ בד"בש ד' ימים לחדש סיון המוכתר בכת"ת שנת **תבחר** לפ"ק פה טאנג'אר יע"א והכל שו"ק ע"כ נמ"ך וחתומים כהה"ר ראובן ן' ג'ו וכה"ר שלמה לארידו:

פס"ד שכתב כמה"ר משה ן' ג"ו נר"ו.

קושטא קאי שההסכמה הנז' קיימת ומקויימת כראי מוצק לע"וע כיון שנעשית בהסכמ' טובי העיר וגדולי פורעי המס וגם הסכים עמהם חבר עירם ז"ל והגם שנעשית בלי קנין הנה מצינו ראינו להרא"ש ז"ל בתשובותיו כלל ו' סי"ז שנשאל על נדון כזה והשיב וז"ל ועל שהוספת לשאול אם יוכלו לחזור בהם מנהג פשוט הוא מה שטובי הקהל מסכימים לעשות שריר וקיים הוא בלא קנין ובכל תקנות הקהל שמתקני' על יחידים ועל רבים כל דבריהם ככתובים וכמסורים דמו עכ"ל ופסקו מור"ם בסי' קס"ג ס"ו:

גם נראה כיון שההסכמ' הנז' נעשית זה עשר שנים ומסתמא מאותו זמן ועד עתה לא היו פורעים הבחורים שום מס כי אם כסף גולגלתא דוקא א"כ הו"ל מנהג קבוע והולכין אחר המנהג. וכן מצינו למור"ם ז"ל בסי' הנז' ס"ג שכתב וז"ל בכל ענייני מסים הולכין אחר המנהג הקבוע בעיר שעשו כן ג"פ אע"פ שהוא מנהג גרוע אין מדקדקין בענייני המסים עכל"ה. קנצי למלין שההסכמה הנזכר בפנים חזקה כראי מוצק כיון שנעשית בהסכמת כל גדולי פורעי המס ובהסכמת חבר עירם. וגם מסתמא שאר הקהל שלא חתמו שמעו אותה ושתקו ולא ערערו. זהו מה שנלע"ד וציי"מ וימ"ן הכ"ד החו"פ טאנג'אר יע"א בע"א לסיון המוכתר בנש"ת משנת **תבחר** לפ"ק. ע"כ נמ"ך וחתום על וה כמהה"ר משה ן' ג'ו נר"ו:

זה מה שהשבנו על ההסכמה הנז'

נדרשנו מאת ק"ק שבעיר ארזילה יע"א לחוות דעתינו בענין ההסכמה הנזכרת שרצו הקקי"ץ לבטלה ולחייב את הבחורים מן היום הזה והלאה לפרוע חלקם העולה להם בכל מיני מסים וארנוניות כפי מה שהדין נותן ובאו בטענה שנשתנה הענין מכמות שהיה בימי עשיית ההסכמה ולא כימים הראשונים האלו שרוב הבחורים המצויים כעת

בעריהם יש להם מו"מ והם מרויחים וספק בידם לישא בעול עם הצבור מה שלא היה כן בזמן ההוא עוד בה שמפני הסכמה זו מתאחרים הבחורים לישא אשה ומתבטלים מפריה ורביה בעצת היצר שלא לחסר ממונם ואלו היה אסיק אדעתייהו כזה לא היו מתקנים כמו שנודע לנו כל זה מפי המדבר בעדם:

והנה קודם כל דבר ראוי לחקור אתחלת דינא מה ראו על ככה המתקנים הנזכרים לעשות הסכמה כזו לפטור את הבחורים ולהכביד העול על שאר הקהל כי לא פורש בהסכמה הנז' שום טעם לזה ומן הראוי היה לפרש טעם נכון לפניהם על מה ועל מה עשו אלה להם ואף את"ל שהיה להם טעם כעיקר להסכמה זו צריכים אנו לדעת אם נעשתה בהסכמת כל פורעי המס שבעיר או שהגדולי' החתומים בה בלבד עשו אותה ולא הסכימו עליה כל פורעי המס שבעיר וכמובן מלשון ההסכמה שכתב וז"ל והסכמה ופטור זה הוא בעדינו ובעד כל קהל עדתינו וכו' ע"כ ומדכתבו בלשון זה ולא כתבו שהיה בהסכמת כל הקהל מוכח שהם לבדם עשאוה וכמ"ש בדבריה' והסכמנו בהסכמה גמורה דהיינו החתומים הם שהסכימו שאם הדבר כן נראה לומר דלאו כל כמנייהו דאלו הגדולים החתומים לתקן תקנה ע"כ בני העיר אף אם לא היה בהסכמה זו רווחא להאי ופסידא להאי כמ"ש מור"ם בהגה ריש סי' קס"ג וז"ל כל צרכי צבור שאינם יכולים להשוות עצמם יש להושיב על כל בעלי בתים הנותנים מס ויקבלו עליהם שכל א' יאמר דעתו לש"ש וילכו אחר הרוב ואם המעוט ימאנו הרוב יכולים לכוף אותם וכו' ע"כ:

מבואר מזה שצריך שיהיו בוועד כל פורעי המס ואזי אזלינן בתר רובא. ומ"ש מור"ם דהרוב יכולים לכוף את המעוט היינו בענין שהוא לצרכי העיר דוקא ולא הוי במלתא דאיכא ריווחא להאי ופסידא להאי וכמבואר במקור דין זה בתשו' השייכות לספר קנין סימן כ"ז וז"ל וילכו אחר הרוב הן בבירור ראשים הן בבירור חזנים הן לתקן כיס של צדקה הן למנות גבאים הן לבנות או לסתור בבית הכנסת להוסיף ולגרע' ולקנות בית חתנות וכו' ע"כ. אבל במלתא דאיכא ריווחא להאי ופסידא להאי כנד"ד אף שהיו כל הקהל בוועד ולא הסכימו כולם כי אם הרוב. אם הרוב יכולים לכוף למיעוט תליא בפלוגתא כמ"ש הכנה"ג בסי' רל"א:

גם בתשו' ח"א סי' רמ"ד כתב הרב הנז' וז"ל וכבר ידעת מחלוקת הפוס' וכו' דאיכא מרבוותא דסברי דיכולים הרוב לכוף למיעוט אפי' במלתא דאיכא רווחא להאי ופסידא להאי ולאו מגדר מלתא ואיכא מרבוות' דסברי דכל דבר דאיכ' פסיד' להאי ורווחא להאי ולא הוי מגדר מלתא אין הרוב יכולים לכוף את המיעוט אם לא בהסכמת כולם וכו'. מעתה ק"ק פורטוגאל יצ"ו שהם המוחזקים יכולים לומר קים לי כמאן דאמר דכל מילתא

דאיכא רווחא להאי ופסידא להאי אין כח ביד הרוב לכוף את המיעוט וכמ"ש הראד"ב בתשו' סי' ס"ד ובעל משא מלך וכו' וכבר כתב בעל משפט צדק בח"ב סי' ד' ול"ה וס"ו דאפי' למ"ד דהרוב יכולים לכוף את המיעוט ה"ד במעמד כולם וכ"כ בס"סי ד' בשם מהרח"ש ז"ל וכו' ומזה הטעם ג"כ מ"ש מהר"מ איסרלס ז"ל בתשו' סי' ע"ג דבדבר הרשות יכול הרוב לכוף את המיעוט אינו סותר לדברינו דגם שם הרב ז"ל לא מיעט אלא דלא בעי' דעת כולם אבל בעי' רובו מתוך כולו ושיהיה בהסכמת הח' המנהיג ע"כ:

וכן מצינו להרב מהרי"א ז"ל בס' דברי ריבות סי' ס"ג בא' שנתפשרו עמו הפרנסי' ואנשי המעמד ורבים מפורעי המס לתת כו"ך בכל שנה הן יהיה המס מעט או הרבה הן יעלה בנכסיו הן ירד ופסק רב א' דכיון דאיכא רווחא להאי ופסידא להאי אין כח בידי הקהל לפשר ולעשות שום דבר אם לא מדעת כולם. והרב מהרי"א ז"ל כתב דדבר זה לא הוי רווחא להאי ופסידא להאי שהרי אפשר שמהדין לא יהיה חייב לפרוע הסך שנתחייב ובשביל פשרת הקהל חייב לפורעו וא"כ הוי רווחא לקהל ורווחא ליחיד וכו' יעו"ש. וכעין זה כתב הרב משפט צדק ח"א סי' כ"ה והביא ראיה מדברי מהרי"א הנז' יעו"ש:

מוכח מזה דע"כ לא פליגי אלא כשנתפשרו הקהל ולקחו איזה ממון דמר משוי ליה רווחא להאי ופסידא להאי ומר משוי ליה רווחא להאי ולהאי אבל במחילה בכדי דמטילים חלקם על שאר הקהל דהוי רווחא להאי ופסידא להאי לכ"ע אין הרוב יכולים לכוף למיעוט. וכ"כ בס' דרכי נועם תח"מ סימן ל"ח יעו"ש:

גם בס' מטה שמעון סי' רל"א הג"הט אות י"ד הביא מס' פני משה ח"א סי' ד' דרבים הם הסוברים דבדבר דאיכא רווחא להאי ופסידא להאי וליכא מגדר מלתא לאו כל כמינייהו דרובא לכוף את המיעוט יעו"ש וכ"ש וק"ו הכא בנ"ד שלא נתוועדו הקהל והגדולים בלבד עשו אותה כמובן מלשון ההסכמה דלא כל כמינייהו להקל מעל הבחורים ולהכביד העול על הצבור:

וכן בא הדבר מפורש במרדכי בפ"ק דב"ב וז"ל וששאלתם על ראשי הקהל שבאו לשנות להטיל מס על שוה ליטרא קרקע וכו' אבל לשנות שלא מדעת כולם במידי דאיכא רווחא להאי ופסידא להאי ולאו מגדר מילתא הוא אין שומעין להם לעשות תקנה לעצמם שלא כתורה וכו' ע"כ:

והרב מהרי"קו ז"ל שורש א' הביא אלה דברי המרדכי וסיים וכתב וז"ל הרי לך שאין ביד ראשי הקהל לתקן מילתא דאיכא רווחא להאי ופסידא להאי ואע"ג שכל ראשי הקהל היו רוצים לעשותו וכו' ע"כ. באופן דהכא בנ"ד אם הדברים ככתבם שהאנשים

החותמים עשו הסכמה אף את"ל שהם גדולי פורעי המס לאו כל כמיניהו לתקן זה אם לא בהסכמת כל הקהל:

ומה שקיים ההסכמה החכם הפוסק נר"ו כיון שנעשית בהסכמת טובי העיר אחר המחי' אין זה כדאי לקיימה שאינם נקראים טובי העיר אלא דוקא כשמינו אותם בני העיר על כך וכמבו' בדברי המרדכי על ההיא ברייתא דרשאים בני העיר להסיע על קצתם שכ' וז"ל מה שטען האפוט' שראשי הקהל עשו ההסכמה שלא לקבל שבועה משום אדם במס וכו' על זאת אשיב אם הוברר טובי העיר מתחילה להנהיג קהלם בכל דבר אפי' וחיד שבררו מה שעשה עשוי כתקנת הקהל וכו' ואם רוב הקהל מסכימים אל גזרת הראשים יכולים מהדין לכפות המיעוט להיות צייתי לתקנתם וכו' עכ"ל ראבי"ה. ור"ת פליג כמש"ל בס' הישר עכ"ל המרדכי. מבואר מזה שאינם נקראים טובי העיר אלא דוקא כשמינו אותם הצבור וקבלום עליהם להנהיג קהלם. ומה שסיים המרדכי ור"ת פליג כמש"ל היינו מש"ל בשם ר"ת דאין כח ברוב בני העיר לכוף למיעוט יעו"ש בלישנא בתרא:

גם הרשב"א ז"ל בתשו' הביא דבריו הרב כנ"הג סי' רל"א ס"ק ט"ו וז"ל ז' טובי העיר הם אנשים ממונים על עניני הצבור ויש מקומות להם מוקדמים ונותנים להם כח לעשות מה שירצו ע"כ. וכן בא מבואר בתשו' אחרת להרשב"א ז"ל סי' תרי"ז וז"ל כי ז' טובי העיר המוזכרים בכל מקום אינם ז' אנשים המובחרים בחכמה או בעושר וכבוד אלא ז' אנשים שהעמידום הצבור פרנסים על עניני העיר והם כאפוט' עליהם וכו' ע"כ:

והרב מהרא"ם בתשו' ח"א סי' ג"ן הביא דברי הרשב"א הנז' וכתב ע"ז וז"ל וכ"כ ר"ת בפ' השותפין וכו' משמע דטובי העיר אינם אלא המשתדלים בצרכי צבור וכו' ע"כ:

ומה שהביא החכם הפוס' נר"ו מדברי הרא"ש ז"ל בתשו' שכ' שמנהג פשוט מה שטובי הקהל מסכימים שריר וקיים הוא בלא קנין וכו' מוכרחים אנו לומר שטובי הקהל. שדבר הרא"ש ז"ל היינו דוקא שנתמנו מדעת הקהל וכמ"ש אח"ז בסי' כ"א וז"ל כבר השבתי לך שבכל דבר שהקהל או טובי העיר שנתמנו מדעת הקהל מסכימים אין צריך קנין ולא שטר וכו' ע"כ. ולכן כשהעתיק דבריו מור"ם בד"מ ובש"ע בהגה ס"סי קס"ג כ' וז"ל קהל שפטרו א' ממסים פטור וכל דברי הקהל א"צ קנין ע"כ ולא כתב טובי העיר כלשון הרא"ש ז"ל לומר דט"ס שכתב הרא"ש היינו שמינום הקהל עליהם דהו"ל כאלו פטרו אותו כל הקהל:

גם הרא"ש בכלל ה' סי' ד' גבי התרת חרם הקהל כתב וז"ל ובכל עת שיסכימו רוב הקהל או ט"ה שנבררו מדעת הקהל להיות כל צרכי העיר נחתכים על פיהם להתיר החרם יש

להם כח להתירו וכו' ע"כ וכ"כ הרא"ש ז"ל בפסקיו על מה שאמרו בגמר' בפרק נגמר הדין אר"א בן יעקב שמעתי שב"ד מכין ועונשין שלא מן הדין וכו' כתב ע"ז וז"ל ודוקא גדול הדור וכו' או טובי העיר שהמחום רבים עליהם וכו' ע"כ ופסקו מרן ז"ל בח"מ סי' ב' וע"ש בסמ"ע:

גם הר' מהריק"ש ז"ל ס"סי קס"ג כתב וז"ל וכל דבר שהקהל או טובי העיר שנתמנו מדעת הקהל מסכימים אין צריך לא קנין ולא שטר אלא דבריהם ככתובים וכמסורים דמו הרא"ש ועיין רשד"ם סי' ש"ע עכ"ל:

מבואר מדבריו שטובי העיר שכ' הרא"ש באותה תשובה שהביא החכם הפוסק נר"ו מיירי שנתמנו מדעת הקהל כמ"ש וכן מצינו להר' פרח מטה אהרן ח"א סי' קכ"ג שהביא תשובת הרא"ש הנ"ל וכתב וז"ל ונ"מ דבנ"ד אם היו שאר יחידי הקהל ולא מאותם שהמחום עליהם אינו מעלה ואינו מוריד ויכולים לחזור בהם וכו' ע"כ:

ומ"ש החכם הפוסק נר"ו שכיון שהסכים חבר עיר עם גדולי פורעי המס ההסכמה קיימת. אמת נכון הדבר דלדעת רוב הפוס' בין בהסכמת בעלי אומניות בין בהסכמת בני העיר כדי לקיים ההסכמה בעינן שיסכים החכם חבר עיר עמהם אלא דהריב"ש ז"ל בסי' שצ"ט הבין בדברי הרמב"ם ז"ל דדוקא בהסכמ' בני אומנות בעינן אדם חשוב אבל בהסכמת בני העיר לא בעינן אדם חשוב יעו"ש:

ומרן בש"ע בס"סי רל"א העתיק לשון הרמב"ם כדרכו בכל המקומות ומור"ם בהגה הוסיף וכתב או של כל בני העיר כמ"ש רבינו הטור. ועיי"ש בסמ"ע ס"ק מ"ה ובש"ך ס"ק ד' ועיין הרשב"ש ז"ל בסימן ריי"א ובספר חוט המשולש סי' ט"ו שישב דברי הרמב"ם הפך דעת הריב"ש ז"ל:

גם הרב מהר"י צייאה ז"ל בתשו' הובאה בס' אבקת רוכל למרן ז"ל בסי' קפ"ו כתב דמ"ש הרמב"ם ז"ל צריכות אדם חשוב באומנים ולא בבני העיר היינו שתפס לשון הגמ' שהזכיר דין זה בטבחים וה"ה לבני העיר מדפריך מנייהו לטבחים יעו"ש:

גם הרב כנה"ג שם הגה"ט אות קכ"ח הביא חבל נביאים הפך דעת הריב"ש ז"ל:

עוד כ' משם הר' מהרלב"ח ז"ל שכל בעלי החידושין בטלו סברה זו של הריב"ש יעו"ש וכ"כ הרב מהריק"ש בהגהות שם ובס' מטה שמעון הג"הט אות קי"ד כתב משם הרב מהרח"ש ח"ג סי' ק"ז שהביא דברי הריב"ש הנז' וכתב דהרשב"א חולק בזה ואין ספק שאם הריב"ש היה רואה דברי הרשב"א לא היה אומר כן. וגם הביא מכמה פוסקי' ראשונים ואחרוני' דאין לחלק בין בני אומנות לבני העיר ובכולהו בעי הסכמת אדם חשוב יעו"ש:

אלא דהכא בנ"ד בעיר הנז' שנעשית ההסכמה היא עיר קטנה ואנשים בה מעט ואין בהם חכם ממונה לדון ולהורות ואין להם כ"א אדם כשר ונבון שהוא הש"ץ ושו"ב דוקא באופן שאינו בגדר אדם חשוב המוזכר בש"ס שצריך שיסכים עמהם והסכמתו של זה אינו מעלה ומוריד שאדם חשוב המוזכר בש"ס היינו חכם ממונה לדון ולהודות שכל ענייני העיר נחתכים על פיו כמ"ש הרמב"ם פי"ד מהל' מכירה וז"ל בד"א במדינה שאין בה ח' חשוב לתקן מעשה המדינה ולהצליח דרכי יושביה. אבל אם יש בה ח' חשוב אין התנאי שלהם מועיל וכו' ע"כ. ותה"מ שם דקדק מדבריו שכ' לתקן מעשה המדינה וכו' דהיינו שהוא ממונה על כך יעו"ש. גם הרא"ש ז"ל בפסקו כתב ואדם חשוב היינו דוקא כגון רבא. שהיה ראש ומנהיג בעיר וכו' ע"כ. גם רבינו הטור בסי' רל"א כתב א' גדול וח' בעיה לתקן ענייניים וכו' והרן ז"ל כתב אדם חשוב הממונה פרנס על הצבור וכ"כ הרב מהר"י צייאח ז"ל בתשו' הובאה בס' אבקת רוכל למרן ז"ל בסימן קפ"ו שכ' וז"ל וידוע הוא שכל הסכמת הקהל בלי הסכמת דייניהם שהמחום עליהם לאו כלום היא והכי אמרי' בפ"ק דב"ב וכו'. וכתב הרא"ש ז"ל וכו' וכ"כ המרדכי וכו'. וכ"כ הרשב"א בתשו' וכו'. ומהרי"ק בשורש קפ"ה גם הרמב"ם וכו' וכתב לתקן מעשה המדינה היינו שהוא ממונה על כך וכו' ע"כ. גם מהרא"ם ז"ל בתשו' סי' נ"ז כתב חכם מנהיג בעירם. ומרן בש"ע בס"סי רל"א כ' ח' חשוב ממונה על הצבור ותפס בלשון הרמב"ם וקיצר בלשונו לומר ממונה על הצבור:

והרב כנה"ג שם הגהב"י אות ח' כתב משם הרב מהרנ"ח ז"ל שגדר חבר עיר שנאמר עליו הדין הזה אף שהוא גדול בחכמה וסומכין על הוראותיו ועל כל דבר דת ודין וכו'. עוד צריך תנאי אחר כמ"ש הר"מ משם הרא"ם אדם חשוב ממונה על הצבור וכו' יעו"ש: **גם** בתשו' ח"א סי' רמ"ב כתב הרב הנז' וז"ל ועוד אני אומר דלא נחלקו החולקים בהסכמת בני העיר אלא כשאין שם חכם מרביץ תורה. ואע"פ שיש שם ח' ראוי להיות פרנס על הקהל לא קבלוהו עליהם אבל אם יש שם חכם מרביץ תורה לכ"ע אף בהסכמת בני העיר בעינן שתבוא בידיעתו וכו' ע"כ. והרב מהר"י עייאש ז"ל חח"מ סי' א' כתב הטעם דבעינן דעת חכם הממונה כי היכי דלחזי דתקנייהו הוי תקנה ולא קלקלה. שהרי אפי' הרא"ש והטור שסוברים דגם בבני העיר בעינן דעת אדם חשוב מ"מ פי' אדם חשוב פרנס הממונה על הצבור וכו' יעו"ש בדף ס"ג ע"ג:

נקטינן מהאמור דהכא בנ"ד אין זה בגדר חבר עיר והו"ל עיר שאין בה אדם חשוב.

וראינו שכתב הרשב"ש ז"ל סי' רי"א ותרי"א וז"ל הצבור רשאים להסכים ביניהם כל מה שירצו ויש רשות לרוב לכוף את המיעוט אך בתנאי שיהא בעצת אדם חשוב ואם אין

להם אדם חשוב אינה כלום עד שיסכימו כולם ע"כ וכ"ש הכא בנ"ד דהוי רווחא להאי ופסידא להאי דבעינן שיסכימו כולם:

ועמ"ש החכם הפוסק נר"ו דכיון שההסכמה נעשית זה עשר שנים מסתמא מאותו זמן לא היו פורעים הבחורים וא"כ הו"ל מנהג קבוע והולכין אחריו וכו' לזה הרי מצינו להרב בעל משפט צדק ח"כ סי' ע"ז דף קצ"ו שהביא משם הרב מהריב"ל ח"א סי' מ"ח שכ' וז"ל ואם לחשך אדם לומר שההסכמה תהיה קיימת מצד המנהג שנהגו בה וכו'. הא נמי ליתא שהרי כתב הרמב"ם בקונטריס של שו"ת תחילת התשובה ששאלת ע"ע אותו הח' וכו' הרי לך בהדיא שאפילו שנהגו בהסכמה הזאת בחשבם שהיו מחוייבים לקיימה אחר שנודע ונתברר ע"פ חכמים מורי הוראות שהיא בטלה פשיטא ופשי טא שקבלתם והנהגתם בהסכמה זאת היתה קבלה בטעות ומכאן והלאה אינם מחייבים לקיימה והרי היא בטלה וכו' ע"כ:

גם הרב כנ"הג בתשו' ח"א ס"סי רמ"ד כתב וז"ל אכתי פש גבן דדילמא לא אמרו האומרים דבמלתא דאיכא רווחא להאי ופסידא להאי אין הרוב יכול לכוף את המיעוט אלא דוקא בתחילת עשייתה יכולים לערער שלא לעשותה אבל אם בשעת העשייה לא ערערו עליה ומה גם אם פרעו קצת זמן רובע למשא שוב אינם יכולים לערער עליה וכן מצאתי למהר"ם איסרלס וכו' גם מהרשד"ם וכו' אבל מצאתי למהריב"ל ז"ל ח"א סי' מ"ה שכתב נהגו בהסכמה זמן רב בחשבם שהם מחוייבים לקיימה ואח"כ נודע להם וכו' הוי מנהג בטעות וכו' וכ"כ הראד"ב ז"ל בסי' ס"ג וכו' וכ"ש שאני אומר דלא פליגי מהר"ם איסרלאס ומהרשד"ם עם מהריב"ל והראד"ב דמהרמ"א מדבר כשעשו בני העיר הדבר בפשרה שנתפשרו לעשות כו"כ גם מהרשד"ם אפשר שמדבר כשאותו היחיד קבלה אף על פי שידע שמן הדין היה יכול שלא לקבלה ולכן קבלתו מהנייא אבל כשבתחי' עשייתה לא היה שם שום ערעור ונהגו בה זמן בחשבם שהדין נותן לקבלה כנדון מהריב"ל והראד"ב כ"ע מודו דקבלה בטעות היא ויכול לחזור בו וכו' ע"כ:

באופן דהכא בנ"ד אם הדברים ככתבן שהגדולים החתומי' בלבד עשו אותה ולא היה בהסכמ' כל פורעי המס אין בהסכמת' כלום ואף שנהגו בה זמן רב יכולים לחזור בהם כמ"ש:

ברם אשכחנא לה פתרא לקיים ההסכמה הנזכרת ממ"ש הרשב"א ז"ל בתשו' ח"ג סי' תמ"ג וז"ל שבכל קהל וקהל אין נמנעים מלעשות תקנות וחרמות וקיומים אע"פ שאין שם רוב הקהל כי ענייני הקהל מסורי' הם לגדולי' ולמקצת מן הקהל שהם באפוטרופוס' לשאר אחיהם שבמקומם ופעמים קהל גדול יהיה לאלף ולא יתקבצו מהם כשלשים או

ארבעים מעושי המלאכה ויסכימו ויחרימו ואין השאר נקראים ולא מוחים שאם אין אתה אומר כן לא יוכלו בשום קהל לעשות מלאכה ולהוציא שום הוצאה ולעשות שום תקנה כללית עד שיתקבצו שם כל הקהל פורעי המס ובדבר שיש בו שום הוצאת ממון עד שיסכימו בדבר כולם והנשים כאנשים כי מי יגזור על ממונם בלא רשותם אלא שגדולי המס וקצת מן הקהל קרואי העדה כאפוטרופוסים על יתר הקהל וכו' ע"כ ומרן בב"י י"ד סי' רכ"ח הביא תשובה זו בקיצור יעו"ש:

והרב מהר"ר חיד"א ז"ל בספר חיים שאל סימן ל' הביא תשו' זו והוקשה לו מתשובות אחרות של הרשב"א ז"ל שכתב שכל ענייני הצבור אין למקצת צבור לעשותו אא"כ הם אנשים הממונים על ענייני הצבור ואלו מהתשובה הנז' מוכח דלא בעינן שיהיו ממונים שגדולי הקהל הם כאפוטרופוסים וכו' ותריץ יתיב וז"ל ונראה שכוונת הרשב"א ז"ל בח"ג סי' תמ"ג הנז' הכי הוי שכן נהגו דגדולי המס הם כאפוטרופוסים לכולם וכן עושים וועד מן השלשים הכי נכבד בשגם היא העיר שמוציאה אלף ומתקנים ומחרימים וכל השאר אין נקראים ואין מוחים אבל אם מוחים מחאתם מחאה דצריך רוב הקהל או כולו כדי שתהיה הסכמתם והחרם חל על כל הקהל אבל אם עשו גדולי העיר ולא מיחו סברו וקבלו הסכמתם והחרם חל דהם כאפוטרופוסים וכו' ע"כ:

הרי מבואר דאף שהגדולים שבעיר אינם ממונים על הצבור ולא המחום עליהם כשעשו הסכמה שנראה בעיניהם שצריך לעשותה ולא מיחו בה שאר הקהל ההסכמה קיימת כיון שהם כאפוטרופוסים. והגם שכפה"ד בעינן רובו מתוך כולו מ"מ מטעם מנהג הסכמת הגדולים קיימת וכן הוא המנהג פשוט בכל ערי המערב כשרוצים לעשות איזה הסכמה שמתוועדים ראשי הקהל ואנשי המעמד עם חכמי העיר הממוני' עליהם ונושאים ונותני' בדבר ומסכימי' ומתקנים מה שנראה להם לכללות העיר. וכותבים ההסכמה ושולחי' אותה בכל בתי כנסיות שבעיר לקראת' ביום ש"ק וההכרזה היא הקבלה וכשלא מיחו בה שוב אינם יכולים לחזור בהם. וא"כ ה"נ בנ"ד שהסכמה זו מסתמא הכריזוה בביה"כ ושמעו בה הקהל ולא מיחו ההסכמה קיימת:

גם הרב דבר משה חי"ד סי' מ' כתב משם הרב מהריב"ל ז"ל דאפי' למ"ד דמילתא דאיכא רווחא להאי ופסידא להאי אין כח ביד טובי העיר לתקן אלא מדעת כולם מ"מ כשמכריזים ההסכמה בכל הקהלות ואין מוחה הו"ל כאלו היה מדעת כולם וכ"כ ה' מהר"ם איסרלס והרב פני משה יעו"ש:

וכ"כ הרב מהר"י עייאש ז"ל בס' בית יהודה סימן א' אחר שהביא לשון המרדכי הנז"ל ושני הלשונות של ר"ת ונשא ונתן בהם כתב דלענין דינא ל"פ כמבואר שם וכתב וז"ל

ור"ת בלשון ב' מיירי בסתם עיר שאין בה אדם חשוב וגם ליכא טובי העיר המבוררים לצורכי העיר אלא בכל דבר שרוצים להסכים ולתקן שום תקנה מתקבצים בני העיר כולם או רובם או יחידים שלהם וכל מה שיסכימו יודיעו אותו וכשישתקו ולא יעכבו הו"ל כאלו הסכימו כולם בפי' וכו' ע"כ. וכ"כ הרב חוות יאיר סי' נ"א דכששתקו ולא מיחו הוייא קבלה יעו"ש:

מעתה נלכה נרדפה לדעת כשהסכימו הקהל לבטל ההסכמה הנז' אם יש יכולת בידם לבטלה ולחייב את הבחורים מכאן והלאה לפרוע חלקם העולה להם בכ"מ מסים וארנוניות כפי מה שהדי"ן:

והנה אפי' בהסכמה בחרם מצינו שכת' מרן בי"ד סי' רכ"ח סעיף כ"ז וז"ל אפי' לא בטלה הסבה שבשבילה תיקנו והחרימו אם רצו להתיר מתירים ואפי' בתוך הזמן שקבעו להמשך התקנה ואפי' לא בא זמן הנדר ולא חל הנדר יכולים להתיר עכ"ל והוא מתשו' הרשב"א שהביא שם מרן בב"י וכתב שם הטעם דהו"ל כאלו התנו מתחי' בכך יעו"ש. הן אמת דבזה כמה דיות נשתפכו אם מהדין יכולים הקהל להתירה או תלוי במנהג המקומות כמבואר בפוסק' ראשונים ואחרונים לא עת האסף מ"מ הכא בנ"ד שלא הטילו חרם בהסכמה ולא שום עונש כלל לכ"ע אם יסכימו הקהל לבטלה הרשות בידם ומה גם שיש בביטולה דבר מצוה לשלא יתבטלו מפ"ור כמש"ל דבנד"ז אפי' נדר ע"ד רבים יש לו התרה בלא דעתם כמ"ש מרן בי"ד סי' רכ"ח סעיף כ"א וכתב שם בש"ך ס"ק ס"א הטעם דמסתמא ניחא להו בהתרה כיון דהוי דבר מצוה יעו"ש וכתב הכנ"הג הגהב"י אות קי"ט וז"ל לישא אשה שלבו חפץ דבר מצוה מקרי מהר"ש הלוי חי"ד סי' א' ומהרח"ש שם סימן ב' הראד"ב סי' ע"ד וכו' ע"כ וכ"ש הכא בנ"ד שמתבטל לגמרי מלישא ואין כאן נדר ולא חרם כי אם הסכמה לחודה שכל שהסכימו הקהל לבטלה מבוטלת:

אלא שמה שיש לפקפק בזה הוא שהבחורים יבואו בטענה על הקהל שכיון שפטרום מכל מיני מסים זולת האלגיזייא וברורו בהסכמתם מהיום ההוא ולמעלה ולד"ע איך יתכן לחזור ולקבוע מהם שום מס אחר שכבר מחלו אותם כמ"ש מור"ם בהגה ס"סי קס"ג דקהל שפטרו אחד ממסים פטור ולא שייך כאן לומר מה שסיים שם בהגה שיכולים הקהל לו' שלא פטרוהו רק לשנה שהרי פירשו בהסכמה שהפטור הוא לר"ע כמש"ל מ"מ כיון שבביטול ההסכמה הנז' איכא דבר מצוה כמ"ש צריכים אנו לחפש ולפשפש איזה פתח תקוה כדי לבטלה:

ומה שנראה לומר בזה דלפי מה שטוענים הקהל שנשתנה הענין מכמות שהיה בזמן עשיית ההסכמה וגם מפני זה מתאחדים הבחורים לישא אשה כמש"ל הו"ל מחילה

בטעות דאנן סהדי דאי הוה אסיק אדעתייהו זה לא היו מתקנים כך. ומחילה בטעות לאו כלום היא. וכמ"ש מרן בח"מ סי' ב' סי"ד וז"ל. הכופר בפקדון ונתפשר עמו ומחל לו ואח"כ מצא עדים יכול לחזור בו. וה"ה למי שנתפשר מפני שלא היה לו ראיה או שטר ואח"כ מצא עכ"ל:

מבואר מזה דהגם שלא גלה דעתו שמפני כן עשה המחי' או הפשרה אפי"ה המחי' או הפשרה בטלה דאומדנא דמוכח היא שאם היה מוצא עדים או ראיה לא היה מוחל. וא"כ ה"נ בנ"ד אומדנא דמוכח היא דאי הוה אסיק אדעתייהו זה לא היו מוחלים לבחורים:

והרב כנה"ג סי' ע"ט הגהב"י אות י"ב הביא משם מהרי"קו דכל שהדעת טועה בכך יכול לטעון שטעה וכ"כ שם משם כמה פוסי' יעו"ש. ובסי' כ"ה הגהות הטור אות ט' כתב הרב כנ"הג משם הרב מהרשד"ם דבמחילה בטעות אפי' כתב שטר בקנין חוזר יעו"ש:

שוב מצינו להרשב"ש ז"ל בסי' תט"ו בקהל שפטרו אחד מהמסים ואח"כ נלב"ע ותבעו הקהל ליורשים שיפרעו מנכסיו כל מה שעלה עליו כל אותם השנים שפטרוהו ובאו בטענה שלא פטרוהו אלא מחשש שמא יעני ויטיל עצמו עליהם. וכתב הרב שטענת הקהל טענה וחייב ליורשים לשלם דאומדנא דמוכח הוא שלא היו הקהל מניחים מעותיהם למי שיניחנו ליורשים ויאכל הלה ויחדי יעו"ש:

ובר מן דין יש לפקפק במחילה זו יען שהמסים הנפרעים בז"הז אינם מסים קבועים מאת המלך אלא הטלות שמטילים עליהם השרים מוספין שלא כהלכתן ולא ידעי הקהל במה מחלו דבכגון זה המחילה בטלה:

וכעין זה מצינו להרב מהרח"ת בס' ת"ח סי' ס"ג באיזה יחידים שפטרום הקהל ממסים והלכו ל מדינה אחרת וכתב שאין בפטור ההוא ממש כיון שהוא ד דבר שלא בא לעולם ואינו דבר מסויים וכו'. והביא שם תשובת הרב מהרשד"ם באיזה יתו' שפטרום הקהל מהמסים וקיים הרב הפטור. וכתב ע"ז הרב מהרח"ש וז"ל בנד"ז כולם יודו לדעת הרמב"ם דלא משתעבדי לדבר כזה שהוא עול כבד וחזק בלי קצבה וכו' ובנד"ז שחייב הרב לקהל היה מעולי מלכות הקטני' וכו' כאשר כתב הוא ז"ל שהם מסים שיש להם קצבה והמסים אשר יבאו אחרי כן שפטרום ודאי שהם דומים לאלה והם קרוב לדבר קצוב ואפי"ה כתב הוא ז"ל דבשביל שלא נתחייבו ונשתעבדו לפרוע בעבורם אלא שסלקו עצמם שלא לתבוע מהם חייב את הקהל לעמוד בפיטורם לפי שי"ל קצבה ויכולים לסלק עצמם לפי שהוא דבר מועט ואם יסלקו עצמם מלתבוע אותו מן היתומים. בלא"ה יכולים לצאת מידי חובת המלך ועוד שהנדון היה בא' מעיר שמת והניח מעות והיתו' לא היו יודעים בטיב מו"מ כדי להרויח במעות ולפרוע המס. ולכן לקחו הקהל

קצת מהמעות כדי שמפירות אותן המעות או מהמעות עצמן יפרעו הקהל המס וכו' ולא שייך בנ"ד טעם הסילוק שכתב הרב ז"ל וכו'. וא"כ אין בפיטור ההוא ממשות מכמה אנפי כדכתיבנא וכו'. ומה גם שלהרב ז"ל לא נחה דעתו לחייב לקהל מטעם הסילוק בלבד וחייב אותם לפי שנתחייבו בקנס חרם ובנד"ד אין כאן חרם וכו' ואם אמור יאמר החולק שבשנים קדמוניות בעיר גדולה של חכמים ושל סופרים שאלוניקי בזמן שהיו בה גאוני עולם פטרו קצת יחידי סגולה וכו' כי הימים הראשונים היו טובים מאלה. ועול המס לא היה כ"כ כבד וכו' ובזמן ההוא היה ספק ביד הנשארים בארץ לפרוע בעד הנפטרים וכיון שהנפטרים היו מתי מספר מה שנתחייבו לפרוע בעדם היה דבר שי"ל קצבה וכו'. אבל עתה בעונותינו שהעיר הגיעה לארץ וכו' בודאי הגמור כי אם היתה כזאת בימי הרבנים הקדמוני' ז"ל לא היו פוטרים אותם וכו' ע"כ:

עוד כתוב שם וז"ל זאת ועוד שטוענים אנשי העיר שאותם שפטרו הרבנים בזמן קדמון מצאו פתח לפוטרם שלקחו חלק אחד מממונם בכדי שמפי' אותו הממון יפרעו המס וא"כ הו"ל כאותם שכתב מהרשד"ם וכו' אבל להתיר הרצועה ולפטור כמה וכמה מן המשועבדים למלך במס לאו כל כמנייהו לפטור אותם אפי' באותו הזמן וכו' ובודאי שכל מה שהסכימו וכל מה שעשו בענין הפטור הם דברים בטלים וכו' עד כאן:

וכן מצינו בס' מטה שמעון סי' קס"ג הגהב"י אות ק"א וזל אפי' הכא דפטרוהו אנשי הקהל היכא דאיכא אומדנא דמוכח שלא עלה על לבם וכו'. ואלו אסיקו אדעתייהו אותם שחתמו שתבא העיר למדה זו לא היו מוותרים ואדעתא דהכי לא הסכימו. מהרח"ש ח"ג סי' ר"ב. וכן יצא לידון מהר"ח הכהן הובא בס' עדות ביעקב סי' ס"ז ועל ידו החזיק הרב המחבר סי' נ"ט. גם הרב"ג בתשו' סובא בהשמטות בני אב' החזיק באומדנא זו וכו' ע"כ. ושם באות קפ"ו וז"ל מיהו היכא שנתרבו המסים מעת וזמן שעשו ההסכמה ודאי דאדעתא דהכי לא הסכימו ויש לבטל ההסכמה ההיא מהר"ם לידידי ז"ל הובא בספר רוח יעקב סי' ד' ועשה לה סמוכות מדברי מהרח"ש ח"ג סי' ק"ב וכן הסכים הרב מהר"א אמארילייו בספרו פני אהרן סימן י"ט ומהר"י ן' שנג'י שם וכו'. ולא זכינו לספרים הנז' לראות הדברים במקודם.

ושם באות קפ"ו כתב וז"ל אם ההסכמה שעשו היא בלשון פטור ולא בלשון סלוק באנו למחלוקת אם מהני או לא והרבים מוחזקים הרב מהר"א אמארילייו וכו' ע"כ:

גם בס' בתי כהונה ח"ב סי' י"ז במנהג קבוע שנהגו בענין המסים כתב וז"ל אם במספר הדורות נתרבו המסים והוצאות העיר וכו' יש ביד בני העיר שלא לחוש למנהגם הקדום וכו' דאדעתא דהכי לא מחול ואומדנא רבא היא זו ובאלו התנו דמי וכו' ע"כ:

כלל העולה דהכא בנד"ד. אף את"ל שכל הקהל . פורעי המס הסכימו בעשיית ההסכמה הנ"ל עכשיו שהסכימו לבטלה יש יכולת בידם לבטלה. ובפרט שיש בביטולה דבר מצוה כמש"ל. ועיין שו"ת מר ואהלות ח"מ סי' ו'. זהו מה שנראה להשיב בזה ולזה עינינו יצילנו מכל שגיאה ויאיר עינינו במאור תורתו לכוין אל האמת כי"ר הכ"ד הח"פ טיטואן יע"ה בעי' א' לח' כסלו ש' שוש אשיש בה' לפ"ק בס' ושמרני בדרך הזה וכו':

זה מה שכתב כמהר"מ ן' ג'ו על הענין הנז':

ראיתי מ"ש חו"ר טיטואן יע"ה עליונים למעלה בענין ההסכמה הנז"ל. וגם ראיתי השתי טענות שטענו הקהל. והחכמים הפוסקים היו חיזקו וקיימו טענתם ועשו להם סמוכות ולע"ד אחר המחילה הראויה מכ"ת אין בשתי הטענות הנז' לא בראשונה ולא בשניה שום ממש ולא ריח ולא טעם. כי מה שטענו שנשתנה הענין מכמות שהיה וכו' שרוב הבחורים המצויים עתה יש להם מ"שו וכו'. נראה דאינה טענה דלא אמרינן דלא אסיקו אדעתייהו אלא בדבר שאינו רגיל ומצוי אבל בדבר המצוי ורגיל לא אמרי' הכי. ודבר זה מצוי ורגיל הוא וכך הוא טבע העולם ודרך גבר שאע"פי שהיום אין לו עסק משו"מ אח"ך הוא מתעסק ומרויח ולא שייך בזה לומר דלא אסיקו אדעתייהו כיון שהוא דבר ההווה תמיד. גם את השנית שטענו וז"ל עוד בה שמפני הסכמה זאת מתאחרים הבחורים לישא אשה ומתבטלים מפ"ור בעצת היצר שלא לחסר ממונם. לדעתי הקלושה אינו נראה כלל. דכמו זר נחשב שבשביל ארבעים או חמשים אוקיות שיעלה לו מדי שנה בשנה יתבטל מפ"ור ואם באנו לחוש שיפתנו היצר בשביל דבר מועט ב בזה יותר יש לחוש שיפתנו על הוצאות צרכי החופה והוצאות הפרנסה ללחמו וללחם ביתו דבר יום ביומו שהוא הוצאה מרובה שאין לה קצבה ולא ישא לעולם. ואדרבא זיל לאידך גיסא שכשיהיו מרווחים ולא יפרעו מסים וארנויות תרב גדולתם בעסק משו"מ ויהיה להם ספק לצרכי החופה. וזכורני כי הן קדם במחנה אלהים זה לא היו פורעים הבחורים שום מס והיה מנהג קבוע בזה וכמה פעמים היו באים לדין לפני מוז"ל והיה פוטר את הבחורים מטעם המנהג והיו נותנים טעם כדי שיהיו הבחורים מרווחים וימצאו ספק בידם לישא אשה אלא שזה קרוב לשלשים שנה שפרצו גדר המנהג הנז' והתחילו להעריך הבחורים בפחות הרבה מכדי ערכם וזוהי סיבה שלא היו מקפידים הבחורים ומתחלה עשו בפה רך ואח"ך בפרך. ואפשר שגם במתא ארזילה יע"ה היו נוהגים כן ומפני איזה ערעור שהיו מערערים איזה יחידים עשו ההסכמה הנז' לחזק מנהגם הקודם באופן שהטענות הנז' איני רואה בהם שום ממש:

ומ"ש החכמים הפוסקים הי"ו כי שבעה טובי העיר אינם נקראים טובי העיר אלא כשמינו אותם וכו' מלבד שהרב המבי"ט ז"ל הביא דבריו הרב בית יהודה בחח"מ שאלה א' דפי' טובי העיר הם ראשי העיר בחכמה וביראת חטא וכו' יעו"ש. עוד בה שנלע"ד שאין צריך למנותם בפה לומר אתם ממונים אלא כל שנתמנו מאליהם וכל צרכי הצבור נעשה על ידם ובכל פעם ופעם הם משתדלים בצרכי העיר ובענייני המסים וכיוצא. נתמנו מדעת הקהל קרינן בהו. ובנד"ד כל החתומים בהסכמה הנז' הם העומדים על הפקודים בכל ענייני העיר קטן וגדול שם הוא:

והנה החכמים הפוסקים הי"ו האריכו למעניתם בביטול ההסכמה הנז'. ואח"ך קיימו אותה מדברי הרשב"א ז"ל ומדברי מור"ם סי' קס"ג יעו"ש בדבריהם. והגם שכתבו בדב"ק שדברי הרשב"א ז"ל הם מטעם מנהג וכפי הדין בעינן רובו מתוך כולו כמ"ש בדב"ק. לעד"ן שדברי הרשב"א ז"ל לפי פירוש הרב מהר"ר חיד"א ז"ל דמיירי הרשב"א ז"ל דלא מיחו שאר הצבור וכו' הם כפי הדין ולא מטעם מנהג. דאלת"ה היה לו להרב מהר"ר חיד"א ז"ל לתרץ שתי תשובות הרשב"א ז"ל בזה. דתשובת הרשב"א סי' תמ"ג היא עפ"י המנהג. והתשובה האחרת היא ע"פ הדין. ומדלא חילק כך ש"מ שהב' תשובות הנה הנם ע"פ הדין אלא דההיא דסי' תמ"ג מיירי שידעו הקהל ההסכמה ולא מיחו בה והו"ל כאלו הסכימו כולם:

וכן נראה מדברי הרב דבר משה שהביאו הח' הפו' היו דכששמעו הקהל ולא מיחו דמדינא קיימת דהו"ל כאלו נעשית מדעת כולם.

באופן שהחכמים הפוסקים הי"ו קיימו ההסכמה הנז' מתשו' הרשב"א הנז' וממה שכתב מור"ם בהגה ס"סי קס"ג יעו"ש בדב"ק אלא דשרו בה נרגא דהיא מחילה בטעות מחמת שתי טענות הקהל. ולדעתי הקלוש' כבר כתבתי שאין בדברי הקהל שום ממש ולא ריח ולא טעם. ומה שהביאו ראיה מדברי הרשב"א ז"ל נראה דאין משם ראיה דמפשט השאלה והתשובה נראה שהאיש שפיטרו אותו מהמסים היה מסתפק בהכרחי ואלו היו מטילים עליו מסים היה מטיל עצמו על הצבור ומוכחא מלתא דאדעתא דהכי פטרו אותו ועוד דהתם שאני שנלב"ע ונפל עזבונו לפני היורשים ואומדנא דמוכח הוא שלא היו הקהל מניחים מעותיהם למי שיניחנו ליורשים ויאכל הלה וחדי:

ומ"ש וז"ל ובר מן דין יש לפקפק במחילה זו יען שהמסים הנפרעים וכו' אינם אלא הטלות שמטילים עליהם השרים מוספין שלא כהלכתן וכו'. נראה שהחכמים הפוסקים הי"ו כתבו זה לפי מה שרואים במח"ק שיש להם הטלות הרבה. אבל אנן בדידן בכל ערי השר הגדול שלנו ש"ל אינו מטיל שום הטלה כ"א דוקא בכל חג וחג שלהם מגישים

לו מנחה בכל עיר ועיר כפי יכולתם. וגם במתא ארזילה יע"ה כפי הנשמע והידוע לנו זה דרכם שבכל יום חגיהם מגישים לו מנחה כפי יכולתם ולפעמים כשבא איזה שליח מהשר הגדול נותנים לו דבר מועט מן המועט וראיה לזה ממה שלא טענו הקהל שמפני שנחרבו המסים רוצים לחזור מההסכמה דאפי' אם נתרבו דבר מועט אינם מקפידים ע"ז:

ומ"ש וכעין זה מצינו להרב מהרח"ש בס' ת"ח סי' ס"ג וכו'. עין רואה בדברי מהרח"ש ז"ל שאין הנדון דומה לראיה ולא קרב זה אל זה דהתם מיירי שנתרבו המסים עליהם עד אשר לא יוכלון שאת שאר הקהל וכמו שכ' בדבריו וז"ל ולבל אחשב כתלמיד חולק על רבותיו עמודי התורה אשר פטרו מקדם מאז אומר כי הימים הראשוני' היו טובים מאלה ועול המס לא היה כל כך כבד וגם אולי לא נתנו רשות להתהלך כאשר התהלך אלא א' מעיר ושנים ממשפחה ובזמן ההוא היה ספק ביד הנשארים בארץ לפרוע בעד הנפטרים כי היה רכושם רב והיו יכולים לשבת בלתי אותם הנפטרים וכיון שהנפטרים היו מתי מספר מה שנתחייבו לפרוע בעדם היה דבר שיש לו קצבה והיו יכולים לסלק עצמן מממון אותן הנפטרי' כי אז מלאכת הבגדים היתה נעשית מאליה ואם היו פוטרין קצת אנשים לא היו פוטרין אותם אלא באופן די מלכא לא להוי נזיק ומלאכתו תהא נעשית ורצויה אף מבלי הנפטרים ואז אינם באים בסכנה אבל עתה בעונותינו שהעיר הגיעה לארץ במצור ובמצוק מאת המלכות בנחיצת עשיית הבגדים ובחוסר כל מעושר ונכסים. ואנשים בה מעט העושים במלאכה כי התירו הרצועה והם ח"ו כלים מאליהם כי הבורח יברח והפטור נפטר ואין איש שם על לב כי אנשי המלאכה נאספים באין מבין כי מרה תהיה באחרונה ח"ו בודאי הגמור כי אם היתה כזאת בימי הרבנים הקדמוני' ז"ל לא היו פוטרים אדם א' ללכת לו אפי' א' מני אלף. ולכן אין להביא ראיה ממה שפטרו הראשונים ז"ל כי לא כל העתין שוין ולא כל הזמנים שוין ולא דברו חכמים בהווה כי עתה בעונותינו כל הוה נפסד לכן דעו נא וראו כי הדין כך והשעה צריכה לכך והמשכיל יבין עכל"ה:

עוד כתב שם וז"ל כלל העולה שאינו דומה נדון זה לכל הנדונים הנמצאים בספרי הפוסקים לפי שלא היתה כזאת בימיהם אבל בכלל דבריהם ז"ל דברינו עכל"ה:

מבואר יוצא מכל הני מלי מעלייתא שכתב הרב הנז' ז"ל דדוקא בנדון דידיה שנתרבו המסים יותר מדאי והבעלי בתים ירדו מנכסיהם עד אשר לא יוכלון שאת עול משא הכבד הוא דכתב הרב דההסכמ' בטלה אבל בנד"ד שלא נתרבו המסים וראיה ממה שלא טענו הקהל כך ואף את"ל שנתרבה איזה דבר מועט הרי ש"ל נתרבו הקהל במנין ובממון ולא בשביל זה תתבטל ההסכמה:

וגם מ"ש וז"ל ושם באות ק"ט כ' וז"ל אם ההסכמה שעשו היא בלשון פטור ולא בלשון סילוק באנו למחלוקת אי מהני או לא והרבים מוחזקים הרב מהר"א א אמארילייו וכו' ע"כ וכוונתם רצויה דההסכמה הנז"ל נעשית בלשון פטור ולא בלשון סילוק ושנויה במחלוקת אי מהני או לא ויכולין הקהל לטעון קי"ל כמ"ד דלא מהני כיון דהרבים מוחזקים. ואמת שכך פסק מור"ם בסי' ד' והוא מדברי המרדכי ס"פ לא יחפור אלא דנראה לומר דלא אמרינן דהרבים נקראים מוחזקים אף בפלוגתא דרבוותא אלא במס הקבוע שחייבים לפרוע למלך דשייך בהו טעמא דמוהרקייהו וכו' ודינא דמלכותא דינא אבל במסים כעין אלו שמגישים מנחה לשר בכל יום חגיהם או איזה פעם שנותנים איזה דבר לשליח השר הגדול דלא שייך טעמא דמהרקייהו דהני וכו' לא אמרינן דנקראים הרבים מוחזקים אף בפלוגת' דרבוותא:

וכן מצינו להרב מהריב"ל ז"ל שאלה ק"ז אחר שהביא דברי הרב תרומת הדשן ודברי המרדכי כתב וז"ל וכפי מה שאני מכין מזאת התשובה וכפי מה שכ' והאריך הרב בעל ת"הד באותה התשובה יראה דאיכא תרי טעמי. חדא דקדרה דבי שותפי לא קרירא ולא חמימא ועוד טעמא אחריתי דמוהרקייהו דהני והיכא דאיכא דין ליחיד עם הרבים בעינן גביית מסים לפרוע למלך משוינן לרבים מוחזקים לגמרי שיכולים לומר קי"ל כהני רבוותא מטעמא דמוהרקייהו דהני בטפסא דמלכו מנת ומשוינן ליה ליחיד המ"מ ע"ה והיכא דלא הוי מסים ופרעונות המלך דליכא טעמא דמוהרקייהו דהני בטפסא דמלכא מנח אלא טעמא דקדרה דבי שותפי וכו' לא משוינן להו מוחזקים אלא לענין שהקהל גובין ממנו ואח"כ ירדו עמו לדין אבל אם יהיה באותו הדין פלוגתא דרבוותא מצי היחיד למימר קי"ל כהני רבוותא כדין המוחזק. עכל"ה:

נראה מדבריו דדוקא במס שפורעין למלך הוא דאמרינן דהרבים מוחזקים גם בפלוגתא דרבוותא. ועיין להרב כנ"הג אות רכ"ד שהביא משם הרב משא מלך שפסק בדברי הרב מהריב"ל. וסיים שם וז"ל וא"כ בדברי הפוסקים נמצא שכולם סוברין כן מ"מ כבר הורה זקן משא מלך והוא עמוד חזק לישען עליו הנתבע. ושוב נדפסו תשובות הרב מהר"מ די בוטון וראיתי בסי' ל"ז שהסכים לדברי הרב משא מלף עכל"ה

ובר מן דין מצינו להרב זל"א ז"ל באות מ' וז"ל בזמנינו אין הרבים נקראים מוחזקים דבר משה ח"ב סי' מ"ז וע"ש משם והלאה דיני מסים ועי"ל אות ק' בערך קים לי מש"ש ועיין בחס"ל להרב המחבר ח"ב ח"מ סי' נ"א דף קט"ז ע"ב ע"כ. ושם בערך ק' כתב וז"ל. קים לי רבים מוחזקים לענין לענין מסים נגד יחיד זולת אם היחיד ת"ח מור"ם סי' ד' ויו"ד כנ"הג סי' קס"ג הגהב"י מאות רי"ד והלאה ועיין בתי כהונה ח"ב ב"ד סי' ל' דכתב דכן

פשטה הוראה ועיין לב שמח וכו' ועיין מש"ל בערך מקיים אות יו"ד משם הרב דבר משה ובזמנינו זה לא אמרינן וכו' עיין בס' רוח יעקב שהביא דברי הרב דבר משה ותמה עליו וכו' ועיין להרב שמחת יום טוב יצ"ו בדף קכ"א ע"ד מזה. ועיין בס' אשדות הפסגה חומ"ש סי' א' דהסימו כהרב דבר משה דהיחיד הוא המוחזק ע"ש עכ"ל:

המורם מכל האמור דנראה לע"ד הקלושה אם יסכימו בעלי הוראה שההסכמה הנז"ל היא קיימת ומקויימת אף אם לא היתה נעשית במעמד כל פורעי המס כיון ששמעו ולא מיחו. ונשארו כמה שנים הבחורים פטורים ממסים וארנוניות ואין פוצה פה ומצפצף מכ"ש שטוענים הבחורים שנעשית במעמד כל פורעי המס גדולים וקטנים זולת אם יתברר שנתרבו המסים עכשיו הרבה יותר מדאי עד אשר לא יוכלון שאת להם לבדם אזי תהיה בטלה. זהו מה שנלע"ד וציי"מ וימ"ן. הכ"ד החו"פ טאנג'אר יע"א בסדר את הדרך ילכו בה משנת וזאת **התורה** ליצירה. וחתום ע"ז כמהר"ר משה ן' ג'ו נר"ו:

וזה מה שהשבתי לו על הענין הנז'

עמ"ש החכם הפוסק נר"ו שהרב המבי"ט הביא דבריו הרב בית יהודה סבר שפי' טובי העיר בחכמה וביראת חטא וכו' ור"ל דלא בעינן שיתמנו מדעת הקהל ותקנתם קיימת על כל הקהל אכתי לא ידענא היכן מצא זה בדבריו ואדרבא מדבריו שם מוכח שאם לא נתמנו מדעת הקהל צריך שיסכימו רוב בני העיר עמהם שהרי אחר שהביא שם דברי הריב"ש שכתב דבעינן תרתי לקיום ההסכמה דהיינו הסכמת רוב בני העיר במעמד טובי העיר לאו כל כמנייהו דטובי העיר לבדם לקיום שום הסכמה שכן מוכח דברי הרמב"ן ומתשו' הרשב"א וכו' וע"ז הביא דברי הרב המבי"ט שהקשה דמתשובה אחרת של הרשב"א משמע דז' טובי העיר אין להם רשות בכל דבר כאלו עשו כל בני העיר ותירץ דהרשב"א מיירי בשקבלום עליהם בני העיר בסתם לפקח בכל ענייני הצבור וכו' אבל אם לא קבלום עליהם אפי' בסתם אין להם רשות וכו'. וע"ז כתבו הרמב"ן והריב"ש רובם במעמד זט"ה דאפי' איכא רובא בעינן בהדייהו טובי העיר שהם ראשי העיר בחכמה וביראת חטא כו היכי דלחזו דתקנתייהו היא תקנה ולא קלקלה ואפי' הוו טובי העיר בעינן רוב כיון דלא קבלוה עליהם לפקח על כל צרכיהם. עכ"ל הרב המובא שם:

מבואר מדבריו כל היכא דלא קבלום עליהם לפקח על כל ענייניהם בעינן שיסכימו רוב בני העיר והגדולים עמהם לשישגיחו אם היא תקנה הגונה ואדרבא לדברי הרב המבי"ט במקורן באותה תשובה מבואר שאם לא קבלום עליהם אפי' בסתם אפי' שמעו בני העיר ושתקו לאו כלום הוא שהרי סיים וכתב שם וז"ל כי מה שנראה מהירושלמי דאפי' קבלום בסתם יש להם רשות לכל דבר כאלו עשו כל בני העיר היינו לתקן ולגזור

מה שיראה להם ויודיעום ואם שתקו ולא יסרבו יהיה קיים ואם יסרבו אז לא יהיו חייבים לקיים מה שתיקנו אא"כ אמרו בפי' שקבלום עליהם לאותו דבר ידוע דבכה"ג אפי' חד נמי כדאי' התם ואם לא יהיו ז' טובי העיר וקבלום בסתם לא היתה הסכמתם קיימת אפי' היו שותקים שלא שתקו אלא שלא חששו לדבריהם כיון שלא קבלום עליהם אפי' בסתם עכל"ל. הרי מבואר דבשלא נתמנו מדעת הצבור לא מהנייא תקנתם אפי' שמעו בני העיר ושתקו:

גם בס' מטה שמעון הג"הט אות ל' כ' וז"ל ע"כ לא פליגי שהרוב יכול לכוף למיעוט אלא בנעשת ההסכמה כרוב מתוך כולו אבל אם לא נעשית ההסכמה אלא מן המעריכים לבד לו יהא שאח"כ יסכימו הרוב אינו כלום. עדות ביהוסף ח"ב סי' מ"א אהלי יעקב סי' ס' וכו' ע"כ. באופן דליכא מאן דסבר דטובי העיר שלא קבלום עליהם הקהל יכולים הם לבדם לתקן על כל הקהל אם לא יסכימו הרוב בפירוש זולת מצר המנהג כמ"ש בדברינו:

ומ"ש החכם הפוסק שנראה בעיני שכלו שאין צריך למנותם בפה אלא כל שנתמנו מאליהם נתמנו מדעת הקהל מיקרי והלא מדברי הפו' שהבאנו לעיל מוכח דבעינן שיתמנו מדעת הקהל אין צורך לכפול הדברים ובדברי הרב מהרי"קו שורש ק"פ מבואר הדבר להדייא שכתב וז"ל דבר פשוט הוא שאין כח ביד שום ראשי הקהל לחדש שום הסכמה חדשה מדעתם בלי רשות כולם או מבלי שיתמנו מאת כולם להנהיג הקהל ול"מ לדברי ר"ת אלא אפי' לדברי ראבי"ה החולק על דברי ר"ת מ"מ בעינן שיתבררו מתחילה מאת הקהל להנהיג הקהל ולא שיטלו שררה לעצמן להנהיג בלא הסכמת כולם כדמוכח להדייא במרדכי וכו' ע"כ עור כתב שם דבמילתא דאיכא רווחא להאי ופסידא להאי אפי' שנתמנו מדעת הקהל אינם יכולים לתקן:

גם הריב"ש בסי' שצ"ט כתב וז"ל אלא כל שהסכימו רוב הקהל וגדוליהם הרגילים לפקח בעיסקיהם תקנתם קיימת וכו' ע"כ מבואר יוצא שאף שכבר הם רגילים לפקח בענייניהם אפי"ה בעינן הסכמת הרוב עמהם וכ"כ בסי' רמ"ט יעו"ש:

וכ"כ הגאון מהרא"ם סי' נ"ז וז"ל כגון שהתנו רוב הצבור עם כל טובי העיר וכו' ע"כ וכן הביא שם משם הרשב"א שכתב וז"ל וכן הדין באנשי העיר שהסכימו וכו' רשאים הם בכך וכו' כיון שנעשה במעמד טובי העיר וכו' ע"כ:

גם הרב מהרשד"ם ז"ל חי"ד סי' קי"ז כתב וז"ל כלל הדברים אני אומר שבכל גזרה ותקנה שעשו הרבים לתקנת הקהל או הקהלות אין ביד המועטים להוציא עצמן מן הרוב וכו' אך בתנאי שיהיה גזרתם ותקנתם בהסכמת טובי העיר וכו' ע"כ:

ומ"ש החכם הפוסק נר"ו דמ"ש מהר"ר חיד"א ז"ל בסימן תמ"ג דינא קאמר ולא מטעם מנהג דכיון שלא מיחו הצבור תקנתם קיימת דאי לת"ה היה לו להרב לתרץ התשובה בזה ומדלא חילק כך ש"מ שהשני תשובות הם כפ"הר ובסי' תמ"ג מיירי שלא מיחו וא"כ התשובות האחרות מיירי במיחו וכו'. אחר המחי' לא דקדק כדבריו כל הצורך שהרי כ' וז"ל ונראה דכוונת הרשב"א בסי' תמ"ג הנז' הכי הוי שכן נהגו דגדולי המס הם כאפוטרופוסים וכו' וכוונתו כי כן אורחות הקהלות וכו' ע"כ. הרי שעיקר ח חילוקו הוא מטעמא שכן נהגו והוסיף עוד לומר כי כן אורחות הקהלות. ואם איתא דהדבר תלוי במיחו ולא מיחו למה לו להרב להזכיר בדבריו שכן נהגו הי"ל לומר בקיצור דההיא דסי' תמ"ג מיירי בלא מיחו. א"ל שנאמר שעיקר הדבר תלוי במנהג ואף במקום שנהגו אם מיחו שאר הקהל מחאתם מחאה. אבל מעיקר הדין אין רשות למקצת הקהל לתקן אף ששאר הקהל שמעו ושתקו יכולים לומר שלא חששו לדבריהם כמ"ש הרב המבי"ט ז"ל. וכן מתבאר מתשובות אחרות של הרשב"א ז"ל דמיירי מטעם מנהג שכ"כ בסי' ת"ל וז"ל שראשי הקהל בכל זמן הם כאבות לקהל וכו' וכן נוהגים בכל זמן וכו' ע"כ גם בסי' תכ"ח כתב וז"ל ואומר אני כי כל ענייני הצבור אין למקצת הצבור לעשותם בלתי הסכמת הצבור כולו וכו' וכל שאין נוהגים כן עושים שלא כדין אא"כ הם אנשים ממונים בכלל על ענייני הצבור וכו' אבל אנשים אחרים בלא הסכמת הצבור לא וכו' ואמרו ע"ז פ' אין מעמידין אי איכא הגוי כולו אין ואי לא לא וכו' ויש מקומות שבוררין מוקדמים ונותנים להם כח בכל מקום ומקום כפי מה שמסכימים עליהם ורוב המקומות עכשיו גדולי הקהל בעצה והסכמה עושים כל צורכי הצבור לפי שא"א לנשים ולקטנים ולחלושי הדעת להסכים בצרכיהם והיחידים בעלי עצה מן הסתם באפוטרופוסים עליהם לפקח על כל עניינים הצריכים ומ"מ אם קצת מן הקהל אפי' מאותן האחרים שאי' גדולי העצה מוחין מחאתם מחאה כל שלא קבלום עליהם בפי' וכו' ע"כ. הרי מבואר בדבריו שבתחילה כתב ע"פי הדין ואח"כ כתב עפ"י המנהג:

ומ"ש החכם הפוסק נר"ו דמדברי הרשב"ש אין ראיה לנ"ד שנראה שהאיש שפיטרו מהמסים היה מסתפק בהכרחי ואלו היו מטילין עליו מסים היה מטיל עצמו על הצבור וכו'. לפ"ז סותר מ"ש בתחילת דבריו שרגיל ומצוי שהיום אין לו משו"מ ואח"כ מתעסק ומרויח דלפ"ז היאך האמין הרב לטענת הקהל שאם היו מטילים עליו מסים היה מטיל עצמו על הצבור דכיון דמצוי שלמחר יתעסק וירויח לא יטיל עצמו עליהם וכיון שפטרוהו בסתם אמרינן דאין טענתם טענה:

ומ"ש החכם הפוסק נר"ו דלא אמרינן דהרבים מוחזקים אלא במס הקבוע שחייבים לפרוע למלך וכו' ובהא מיירי פלוגתייהו דרבנן היכא דהפטור בלשון פטור ולא בלשון סלוק וע"ז קאמר הרב דהרבים מוחזקים. אמת נכון הדבר שכדבריו כן הוא דבמסים שאינם קבועים מאת המלך לא אמרי' דהרבים מוחזקי' אלא דמ"מ על המסים שאינם קבועים מאת המלך יכולים אנו לומר דלכ"ע לא מהני לשון פטור דהוי דבר שלא בא לעולם ולא מהני ביה מחילה כמ"ש מור"ם בהגה סי' ר"ט ס"ד ועי"ש בסמ"ע ס"ק כ"א שכ' לחלק בין דין זה להה"א דס"ח דיכול לסלק עצמו מדבר שלא בא לעולם דשאני התם דקאי אאדם שי"ל שעבוד וכו' משום הכי יכול לסלק עצמו וכו' כיון דמ"מ כבר נשתעב' לו וכו' וא"כ ה"נ בנ"ד דמסים שאי' קצובים מהמלך לא שייך בהו לשון מחילה כיון שעדיין לא בא אותו המס דהגם שכולם משועבדים לאלו המסים מ"מ צריכים הקהל לסלק עצמם מאותו השעבוד של אותו פ' כדי ליפטר מלפרוע אבל בלשון מחי' לא מהני כיון שעדיין לא בא לעולם ואף למ"ש הט"ז שם שעדיין לא נתחייב לו דבר שתחול עליו לשון מחילה רלא שייך מחילה אלא אחר החיוב גם הכא בנ"ד כיון שאלו המסים עדיין לא באו לא נתחייב בהם עדיין אותו פ' ולא הקהל לשתחול עליו לשון מחילה משא"כ הסילוק שיכול לסלק עצמו מדבר שעדיין לא נתחייב כמ"ש הרב הנז':

וכן מצינו להרב מהרשד"ם ז"ל ח"מ סי' ש"ע באחד שפטרוהו הקהל מהמסים בלשון סילוק וכתב שהפיטור קיים דהגם שהמסים עדיין לא באו לא מקרי דבר שלב"ל הביא שם מתשובות הרשב"א באחד שפטרו המלך מהמסים והוציאו הקהל הוצאות וכו' שהדין עם הצבור וכתב הרב וז"ל ואי איתא דשייך כאן לומר דאין מחילה בדבר שלב"ל לימא הרשב"א האי טעמא וכו' אלא דנראה דלא שייך במסים המוטלים מהמלך האי טעמא וכו' ע"כ. מוכח מדבריו דדוקא במסי המלך לא שייך בהו דבר שלב"ל אבל במסים שאינם מאת המלך הוי דבר שלא בא לעולם ולא שייך בהו מחילה. עוד הביא שם מ"ש במשנה הכותב לאשתו דין ודברים אין לי בנכסייך וכו' ואוקמה בגמ' בנפלו לה בעודה ארוסה וכתב ע"ז וז"ל מכל זה נראה דבדבר שעדיין לא זכה בו יכול להסתלק עצמו וכו' וה"נ הוי סילוק שהקהל מסלקים עצמן מאלו שלא לתבוע מהם שום דבר וכו' ע"כ. עוד כתב שם טעם אחר שכתוב בשטר הפיטור שנתחייבו הקהל וקבלו ע"ע שלא לתבוע וכו' וכלשון חיוב מהני לדבר שלב"ל וגם קבלו עליהם קנה רח"ש וכו' יעו"ש:

ובר מן דין הכא בנ"ד לא שייך זה דאנה"נ אם היה ביד הבחורים שטר פיטור שפיטרום הקהל היינו דנים אי מהני לשון זה או לא אבל הכא שאנו דנים פיטור הבחורים מכח

התקנה שעשו הרי קי"ל יד בעל התקנה על התחתונה דכיון שהם באים לפטור עצמם מכח התקנה ומצונו דנחלקו הפוסקים אי מהני בזה לשון פיטור ידם על התחתונה: **והרב** מהראנ"ח ח"א סי' ס"ג אחר שהביא תשוב' הריב"ש סי' תע"ו על החזן שפיטרוהו הקהל מהמסים כתב וז"ל הנה הרב ז"ל פיטר החזן מטענת מוחל דבר שלב"ל ואע"פ שהיה הפיטור על המסים העתידים ג"כ ופשיטא ודאי שאי' חולק על הא דאין אדם מוחל דבר שלב"ל אלא נראה מזה דאין חיוב המסים חשוב דבר שלב"ל שחיוב כל המסים העתידים ם להתבקש חל מעכשיו אלא שיש זמן בתביעתם עד זמן הגבוי ומפני שלא הגיע זמנם לא חשיב לא בא לעולם כיון שהחיוב בא מעכשיו וכו'. ועוד שיש לומר בזה שגוף האדם משתעבד מעכשיו לכל חיוב מס שישתעבד והחיוב ההוא חל מעכשיו ונמחל שעבודו וכו' ע"כ:

סימן קי

הנה המבייש את החכם דינו מבואר בי"ד סי' רמ"ג ס"ז שב"ד מנדין אותו. ובסעיף ח' כתב מרן החכם עצמו מנדה לכבודו לעם הארץ שהפקיר כנגדו ואין צריך לא עדות ולא התראה וכו'. וכתב שם מור"ם בהגה ובלבד שלא יתחיל החכם במריבה לבזות בני אדם שלא כדין ויגרום בזה שיבזוהו ויתריסו נגדו ומ"מ אף אם התחיל החכם קצת אין רשות לשום אדם להחציף נגדו לענות לו בעזות והכל לפי ראות הדיינים ע"כ ומרן בב"י שם הביא תשובת הריב"ש סי' רי"ו שכתב וז"ל ומ"מ אף אם הוא חכם חוץ מכבודו לא עשה פועל חכם לשלח מדנים לקרוא לשמעון רשע גמור שלא כדין על עסק מו"מ שהיה ביניהם והוא נתן אצבע בין שיניו והכשילו שיתריס כנגדו שאין כל בני אדם יכולים למשול ברוחם לשמוע חרפתם לקרותם רשעים ושלא יהיו משיבים ודמי קצת למכה בנו גדול וכו' אלא דלכבוד תורתו יש לב"ד לצוות על שמעון בכח נדוי לרצות ולפייס את ראובן ולבקש ממנו בפרהסיא בנא ובמטו שימחול לו ולהרבות עליו ריעים ע"ז והמוחל ג"כ לא יהיה אכזרי וראוי לו למחול עכ"ל. אתאן לנ"ד הנדוי שנדהו החכם היינו מפני שבנו אמר לו ששכנגדו אמר שיביא משרתי השררה לעכבו מלבנות לפי דבריו והלה מכחיש בזה שלא אמר כן אלא ששלח לאמר על יד איש יהודי שלא יבנה עד שיעשו מה שהדי"ן והחכם טען שהשיב לו שהוא מוכן לעשות מה שהדי"ן ואם יחייב הדין לסתור אשר בנה הרי הוא מוכן לסתור ובה שעתא לא יכול לירד לדין לפי שי"ל פועלים שכירי יום. באופן שאין כאן שום בירור שאמר שכנגדו להביא משרתי השררה. ואף את"ל שכדברי החכם כן הוא אין בזה אפקירותא חדא דעביד איניש דגזים ולא עביד ואף אם היה מוציא מחשבתו לפועל אין בזה אפקירותא כיון שהוא כדי לעכבו מלבנות

עד שירד עמו לדין יען שקשה הדבר לסתור את הבנוי וכיון שהחכם השיב שלא היה יכול לירד עמו לדין בה שעתא אף אם היה מביא משרתי השררה לעכבו מלבנות אין בזה אפקירותא כיון שהעיכוב הוא כדי לירד עמו לדין קודם שיבנה וכ"ש שלא הביא משרתי השררה וגם הוא כופר שאפילו לא אמר שיביא ולפי זה הנדוי שנדהו החכם הוא שלא כדין:

ועל מה שהשיב לו שכנגדו אדרבא וגם הוסיף לומר לו שהוא בשבעים נדויים אם הוא מתחייב בזה או לא כתב מרן בסי' של"ד סט"ל וז"ל המנדה את חברו שלא כדין וא"ל הלה אדרבא נדוי של ב' נדוי וה"מ שזה הב' הוא גברא רבא או שאי' ידוע מי הוא דחיישי' שמא הוא יותר גדול מהמנדה אבל אם המנדה שלא כדין ת"ח והאחר אינו ת"ח לא ע"כ. מבואר מזה דכשהת"ח נדה לאחד שאי' ת"ח שלא כדין ואמ"ל הלה אדרבא שאין נדוי השני נדוי ונראה מזה דדוקא לומר שאין נדוייו נדוי אבל לחייבו מפני כן לא וטעמא הוי דכיון שנדוי הת"ח אינו נדוי שהרי לא התריס כנגדו ואינו חייב בו לזה מה שהשיב אדרבא אין עליו עונש יען כי יחם לבבו על שנדהו שלא כדין:

אלא דמצינו להרב כנ"הג סי' של"ד אות ק"ה וז"ל יש שלמדו מתשובות הריב"ש סי' ס"א ורי"ו שת"ח שהתחיל לחרף לע"ה ובזהו הע"ה אינו חייב נדוי כיון שהת"ח היה פוטר מים ובעל משפטי שמואל סימן צ"ח האריך בזה הרבה והעלה דלענין קנס ליטרא דדהבא אין קונסין אותו אבל נרוי חייב וכו' ע"כ ובאותה תשובה כתב הרב וז"ל ובעניין החרופין ובזיונות לא שייך כלל לדון ולומר דאחרי שבזהו זה קודם בא להציל עצמו בכך ולכן חזר גם הוא ובזהו ולא שייך זה עם זה דלא בשביל זה הוצל מהחירופין וכו' ולא שייך לומר דרצה להציל עצמו דומייא דחבלות ואפי' שנאמר דה"ה נמי היה ראוי שלא לחרפו ולהיות דבורו בנחת ובלשון רכה. מ"מ אם קרא מקרי ובקנאת עברה ובאכזריות הנעשה לו עשה פשיטא שלא בשביל זה אבד זכותו וכו' ע"כ באופן דהכא בנ"ד מידי פלוגתא לא נפקא:

והרב מהרשד"ם י"ד סימן צ"ח כתב וז"ל ולענין האדרב' לדעת רוב הפוסקי' חל על הראשון הנדוי אפי' הראשון ת"ח והב' ע"ה וכו' ע"כ. וממ"ש מור"ם בהגה ח"מ סי' תכ"א סי"ג עמ"ש מרן שם שנים שחבלו זה בזה וכו' אבל אם התחיל האחר השני פטור וסיים שם מור"ם וז"ל וכן הוא לענין גדופין וביושין המתחיל פורע הקנס ע"כ. מוכח מזה דגדופין והכאות שוין:

עוד כתב שם מור"ם וז"ל המכה חברו וחברו קראו ממזר פטור שנאמר כי יחם לבבו וכן אם א' קרא לחברו גנב והוא אומר לו וכו' או קראו ממזר פטור מהאי טעמא ע"כ אלא

דעדיין יש לחלק ולומר דהיינו דוקא בששניהם שוים אבל אם הראשון ת"ח והב' ע"ה השני חייב כמ"ש הרב משפטי שמואל וכן נראה קצת מדברי מור"ם בסי' רמ"ג ובלבד שלא יתחיל החכם וכו' ומ"מ אף אם התחיל החכם קצת אין רשות לכל אדם להחציף נגדו וכו'. ומדקאמר אין רשות משמע שאם החציף נגדו חייב אחר שאין בידו רשות הגם שיש לדוחה לדחות דהיינו דוקא אם התחיל החכם קצת דאין רשות לע"ה להחציף נגדו אבל להשיב לו ע"פ מדותיו לית לן בה. ומ"מ הכא בנ"ד שהוסיף על מה שאמר לו החכם ואמ"ל בשבעים נדויים נראה לחייבו לכ"ע:

ומה גם דהכא בנ"ד התנצל החכם ואמר דלפי דעתו הוא חייב נדוי אחר שאמר שיביא משרתי השררה דהוי אפקירו' והגם שהוא לא שמע זה מפיו אלא שבנו א"ל ששמע מפיו כך הרי הוא אומר שהוא נאמן בעיניו:

ובעין ראיה לזה מצינו שכתב הט"ז בסימן של"ד ס"ק כ"א עמ"ש מרן שם שאחד מהדברים שמנדים עליהם המנדה למי שאי' חייב נדוי כתב שם הט"ז וז"ל כתב בהגה"מ דוקא שיודע שאי' חייב נדוי כי הא דר"ל במועד קטן אבל מורה שנדה שסבור שזה חייב נדוי וטעה אין לנדות המנדה וכו' ע"כ לפ"ז הכא בנ"ד שאין על החכם שום עונש על מה שנדהו אחר שסבור שזה חייב נדוי השני חייב הגם דיש לדחות וק"ל:

והרב מהרשד"ם חי"ד סימן צ"ט על חכם שנדה לא' שלא כדין והשיב לו האחר אדרבא כתב וז"ל ולענין האדרבא היה מן הדין שיחול על המנדה אלא שעכ"ז לכבוד התורה איני רוצה להאריך בזה רק שרי לנו עתה לומר שלא חל הנדוי על העלוב שמעון כלל כ"א ברוך הוא מפי עליון וכו' ע"כ:

עוד כתב שם מה שהביא רבינו הטור משם הרמב"ם וז"ל אע"פ שיש רשות לחכם לנדות לכבודו אינו שבח לו לת"ח שינהיג עצמו בדבר זה אלא יעלים עיניו מדברי ע"ה ולא ישית לבו להם וכו'. וחכמים גדולים היו משבחים במעשיה' הנאים ואומרים שמעולם לא נדו אדם וכו' ע"כ. וכתב הרב ע"ז וז"ל ואע"פ שכתב הרב בד"א שחרפו בסתר אבל ת"ח שנדוהו או חרפותו בפרהסייא אסור לו למחול עד שיבקש ממנו מחילה ובנדון דידן נראה שהיה בפרהסייא וכו' אבל אם כנים הדברים כאשר באו נשאלה עליו נאמר ואשר לא טוב עשה שהרי לא היה שם אלא דברי חדוף ולא דברי בזוי וכו'. ואם הוא רצה להבין ההפך מה פשע שמעון בזה כ"ש כאשר נתן התנצלות לדבריו וכו' כי בזה טעה הת"ח כי היה ראוי להעלים עיניו מראות בכוונת הרע כפי מחשבתו וליקח הטוב הנראה לכאורה וכמ"ש והוי דן את כל האדם לכף זכות וכו' ע"כ ועיין מ"ש הרב שם בסי' רי"ג:

ונראה לחייב את זה מטעם אחר על פי מה שהעידו העדים שכשנרהו החכם שלח את ידיו ואחז בפניו ובזקנו ואמ"ל שהוא בשבעים נדויים שאף את"ל שעל מה שהשיב לו על הנדוי הוא פטור מ"מ על מה שהושיט ידיו בפניו חייב דהוי בזוי וגדולה מזו מצינו שכתב הכנ"הג שם אות צ"ו וז"ל המרים יד ואחז לחכם בבגדיו חייב נדוי הר"ש הלוי חי"ד סימן א' ע"ב וכ"ש הכא בנ"ד שאחז בפניו ובזקנו:

סימן קיא

על מה ששאלת לכתוב להקקי"ץ שיש לאל ידך לנדות ולהחרים למי שיפקיר כנגדך וא"צ לא עדים ולא התראה והורית לנו מקום כמ"ש בסי' של"ד וכו' אכתי לא סיימוה קמך מה שסיים שם מור"ם וע"ל ס"סי רמ"ג אם דנים בזמן הזה דין ת"ח ובד"מ בסי' רמ"ג הביא משם מהרי"קו ומהר"יו דאין ת"ח בזמן הזה יכול לנדות לכבוד עצמו וכתב שכן משמע ג"כ מדברי מהרא"י בפסקיו וז"ל מהרי"ו בתשו' כתב בס' אגורה שבזמן הזה אין ת"ח רשאים לנדות לכבוד עצמן או לקנוס ליטרא זהב משום דבדורותינו אין קרוי ת"ח כמו בימיהם שהיו יודעים ובקיאים בכוליה תלמודא במקרא במשנה בהלכו' באגדות ספרא וספרי וכו' ע"כ. ומור"ם בסי' רמ"ג הביא סברא זו. והא לך מ"ש רבינו הטור בסי' של"ד משם הרמב"ם אחר שכתב וכן החכם בעצמו מנדה לכבודו לע"ה שהפקיר כנגדו וכו' סיים וכתב וז"ל אע"פ שיש רשות לחכם לנדות לכבודו אינו שבח לת"ח שינהיג עצמו בדבר זה אלא יעלים עיניו מדברי ע"ה ולא ישים לבו להם וכן היה דרך החכמים הראשוני' שומעים חרפתם ואינם משיבים ולא עוד אלא שמוחלים למחרף וחכמים גדולים היו משבחי' במעשיה' שיה' הנאים ואומרים שמעולם לא נדו אדם ולא החרימו לכבודם וכו' ע"כ. הן אמת שסיים וכתב וז"ל בד"א כשבזוהו וחרפוהו בסתר אבל ת"ח שבזוהו או חרפוהו בפרהסייא אסור לו למחול על כבודו וכו' ע"כ. ומה שקשה בלשון זה לכאורה מרישא לסיפא כבר פירש דבריו הרב ב"ח וז"ל נראה דהכי קאמר אע"פ שיש רשות לחכם לנדות כשבזוהו בין שיש עדים בדבר א"נ בפרהסייא ובין שאין עדים כלל אפי' הכי אינו שבח לת"ח וכו' אלא יעלים עיניו ולא ינדהו ולא ישית לבו להם אפי' בזהו בפרהסיי' אח"כ אמר ולא עוד וכו' כלומר ל"מ שאין לו לנדותו אלא דלפעמים יש לו למחול מעצמו אפי' לא פייסוהו וכו'. אח"כ אמר בד"א כשבזוהו וחרפוהו בסתר וכו'. והאי בד"א לא קאי אלא אמה שאמר בסמוך ולא עוד אלא שמוחלים והכי קאמר בד"א שמוחלים מעצמם לגמרי כשבזוהו בסתר פירוש שלא היו שם שני עדים דאפי' עד א' נמי קרי ליה בסתר דאין עד א' נאמן בשום דבר. אבל ת"ח שבזוהו בפרהסייא אסור לו למחול וכו' וזהו מ"ש תחילה דלא ישית לבו להם כלומר אלא שותק ונקיט ליה בלביה ואי'

מוחל וכו' ע"כ. נמצא לפ"ז כשבזהו בסתר מוחל וכשבזהו בפרהסייא אסור לו למחול וגם לא ינדה אלא נקיט ליה בלביה:

סימן קיב

שאלה ראובן משכן חנותו ביד שמעון בעד סך ק"ך דורוס שנ"וק ממנו במשכנתא דסורא וכו'. תוך זמן פלוני לא יפדה ואח"כ יפדה כשירצה כדרך כל המשכונות הנהוגות בינינו. אחר איזה זמן מסר שמעון השטר משכו' הנז' ללוי בכתיבה ומסי' וכתיב בשטר המסירה וז"ל שבעד סך מאה ושמונים מתקאלים שהוא קרן המשכונה שנ"וק שמעון מלוי הקנה ומסר לו וכו' בכל שטרי מסירות הנעשים בישראל באופן המועיל וכתחז"ל אח"ך מסר לוי ליהודה המשכו' הנז' וכתוב ג"כ בשטר המסי' הנז' וז"ל שבעד סך ק"פ מתקאלים שהוא קרן המשכו' שנ"וק לוי מיהודה הקנה ומסר לו וכו'. וצ"ל שבזמן המשכו' היה עובר הדורו בסך ט"ו אוקיות שעולה בק"ך דורוס ק"ף מתקאלים והן היום בא ראובן בעל החנות לפדות המש' והביא בידו ק"ף מתקאלים במש' בשטרי המסירות. וטען יהודה שיתן לו ראובן ק"ך דורוס בעין כמו שקבלם משמעון בעל המש' הראשונה וראובן טוען שכיון שבשטר המסירה כתוב ק"ף מתקאלי' שהוא קרן המש' נמצא שמי שנמסר לו השטר בטל הסך של הדורוס הכתוב בשטר משכו' הראשונה ועשאו ק"ף מתקאלים וא"כ לא יפרע ליהודה כ"א ק"ף מתקאלים. יורנו מו"ץ הדין עם מי יען שהדורו עובר בסך ל"ב אוקיות היום:

תשובה הגם כי זה ימים ושנים מנעתי עצמי מליטפל בעניני הוראת דיני ממונות אף במחנה אלהים זה ולא לכתוב שום פס"ד מכמה סבות הידועות אצלי. מ"מ בענין זה הוכרחתי במעשי ליטפל לו מסיבה הידועה אצלינו. והנה ידוע הוא כמה דיות נשתפכו בענין זה של יוקר המטבעות וכמ"ש הרב כנ"הג ח"מ סי' ע"ד הג"הט שהביא מחלוקת הפוסקים בזה יעו"ש. ומסקנת האחרונים לפשר ביניהם. וכמ"ש הכנ"הג הג"הט אות ט"ז. וכ"כ הרב מהרימ"ט בשניות חי"ד סס"י מ'. וכ"כ הרב ג"ור חח"מ כלל ד' סימן א'. גם הרב מהר"י ן' נאים ז"ל בספר זרע יעקב סי' ע"ד אחר שנשא ונתן בזה וכתב דמשלם כדמעיקרא אף שנתייקרו בשעת הפרעון. לבסוף מסיק וכתב דכ"ז לענין דינא אבל למעשה עלתה הסכמתנו לפשר ביניהם ביתרון שעלה הזהוב מחצה לתובע ומחצה לנתבע יעו"ש הרב מהרי"ך אות מ' כתב וז"ל וסוגיין דעלמא לפשר כסב' מהר"ש הלוי וכן הורה מהראנ"ח ושאר האחרונים. ואפי' היכא דאייקור או זול פרי השוו מדותיהם וכו' ע"כ:

וכן מצינו לרבותינו בעלי התקנות ז"ל שתקנו בשנת **אחישנה** ליצירה תקנה קבועה לדורות להתחלק כל העודף שמפאת יוקר המטבעות שעלה מיום הודאתם ועד יום הפרעון בין התובע והנתבע לחצאין בין רב למעט:

הן אמת שביארו שם דכל זה הוא היכא שלא התנו ביניהם תנאי מפורש שיהיה הפרעון כפי מה שנתקבל או כפי מה שיעברו בזמן הפרעון הן יוקרו הן יוזלו וביארו בתקנה הנז' וז"ל ואין הבדל בכל התבי' וכו' גם אין הבדל בשטרי משכו' קרקע העשוים לדירת בעל המעות או לפירות וכו'. בתורת מש' דסורא או לזכות יתומים או הקדשות וכו' בכלם יתחלק העודף במשכו' הנז' מיום הודאתם ועד יום הפרעון בין בעל המעות והפודה לחצאין וכו' ע"כ:

נמצא לפ"ז דהכא בנ"ד אם לא היה כאן כי אם השטר משכונה הראשונה שכתוב בו שנו"ק מאה ועשרים דורוס היה הדין נותן שיתחלק כל העודף מה שנתיקרו הדורוס מיום הודאת המש' עד היום לחצאין ולא יפרע בעל הקרקע לבעל המשכו' כי אם החצי ממה שנתיקרו הק"ך דורוס עד היום אלא דהכא בנ"ד שנייא הוא כיון שכתוב בשטר המסי' שבעד סך ק"ף מתקאלים שהוא קרן המשכו' וכו'. דתיבות אלו הם שפת יתר והיה די באומרם שבעד סך ק"ף מתקאלים שנו"ק ממנו מסר לו המשכונה וכו'. ואף אם היה קונה אותו בפחות מזה זכה בו ומעשים בכל יום כשאחד מקנה השטר לחבירו מקנהו לו בפחות ממה שכתוב בו כדי לקבל המעות וכ"ש הכא שהק"ף מתקאלים שקבל בעל המשכו' הוא ססך העולה לק"ך דורוס בזמן ההוא לערך ט"ו אוקיות לדורו. אם לא שנאמר שמי שנמסר לו השטר חשש פן ואולי בהמשך הזמן יוזלו הדורוס פחות מט"ו אוקיות ואם היה כותב דורוס במסי' אפשר שבשעת הפדיון היה מקבל פחות ממה שנתן לכן צוה לסופר שיכתבו לשון זה שהוא קרן המשכונה נמצא לפ"ז דמש' במשכונה הראשונה שנו"ק ק"ך דורוס הרי בטלו מי שנמסר לו השטר וכתב ק"ף מתק' וא"כ עכשיו אף שהוקר הדורו לא יפרע בעל הקרקע בפדיון המשכו' כי אם ק"ף מתקאלים כמ"ש בשטר המסירה:

וגדולה מזו מצינו להרב מהרש"ך ח"ב סימן ג"ן שנשאל הרב ששמעון בקש מראובן שיוציא בעדו קצת משאות מבית המכס וכן עשה ראובן והוציאם מבית המכס ופרע בעד שמעון המכס של המשאות הנז' ובין כך ובין כך נלב"ע שמעון ובא ראובן ותבע מיורשי שמעון שיפרעו לו מה שפרע בעד אביהם להוצאת הסחורות מבית המכס. ובשעה שפרע ראובן הממון בבית המכס היו הגרוש'יס בכך וכך וכשבא ראובן ליפרע מהיורשים כבר נתייקרו הגרוש'יס ותבע ראובן מהיורשים שיפרעו לו הסך של הגרוש יס שפרע בעד

אביהם לבית המכס. והשיב הרב וז"ל משפט דין זה מתחלק על ב' פנים. אם לאחר שהוציא ראובן הנז' מהמכס המשאות של שמעון עשה חשבון עמו ועשו סכום החוב בסך מעות. באופן זה אע"פי שבשעה שפרע ראובן הנז' המשאות המכס פרע בגרוש'יס לאיזה ערך שהיה. אז אין שמעון חייב להחזיר לו סך הגרושי'ס שנתן רק סך המעות. ואע"פ שכפי סך הגרוש'יס נמצא שמחזיר לו פחות. אמנם אם בשעה שעשה חשבון עמו אמר לו שנשאר חייב לו כ"כ סך גרושי'ס שהלוהו ונתן בעדו בעד פרעון מכס המשאות הנז' חייב להחזיר לו אותו הסך מהגרוש'יס בין הוקרו בין הוזלו כמו שהארכתי בזה בפסקי והדבר פשוט עכ"ל. מבואר מדבריו שאף שראובן פרע בעדו כו"ך גרוש'יס מ"מ אחר שכשעשו חשבון זקף עליו כ"וך מעות יפרע לו עתה מעות אף שהמלוה מקבל פחות ממה שנתן בעדו כ"ש הכא בנ"ד שכתב בשטר המסירה ק"ף מתקאלים שהוא קרן המשכונה שזהו הסך שנתן יהודה וזה הסך עצמו היא מה שמקבל עכשיו מבעל החנות ואינו מפסיד שום דבר. ואחר שכבר בעל הסך של הדורוס הכתוב במשכו' הראשונה וכתב שקרן המשכונה הוא ק"ף מתקאלים הדבר פשוט שלא יתן לו כי אם זה הסך דוקא: **ואין** לומר שמ"ש במסירה הנז' תירות אלו שהוא קרן המשכו' כתבוהו הסופרים שלא בדקדוק רק כיון שבאותו הזמן היו שוים הת"ך דורוס כן כתבו זה בשטר. דבר זה א"א לאומרו שכיון שבמסירה הראשונ' כתבו הסופרים כן וגם במסירה הב' כתבו כן ודאי שכוין וכתב לשמא יוזלו הדורוס ומה גם שהרי כתב מרן בסס"י ס"א סט"ו מדקדקים לשון השטר ודנין ע"פ אותו דקדוק. וכיון דתיבות אלו שהוא קרן המשכו' הם שפת יתר ואין צורך לכותבם אמרי' לישנא יתירא לטפויי אתא כדי שיפרע לו בעל הקרקע ק"ף מתקאלים. והדברים פשוטים לכל מודה על האמת. ולי"ה עינינו יצילנו מכל שגיאה ויאיר עינינו במאור תורתו לכוין אל האמת. הכ"ד הח"פ טיטואן יע"ה בעשור אחרון לחדש מנחם משנת והיה באחרית הימים לפ"ק:

$$(ציור בספר)$$

ליקוטים השייכים לחלק י"ד

הלכות שחיטה וטריפות

א' **כתב** הכנה"ג סי' ט"ל הגהב"י סוף אות ל"ג וז"ל כל מקום שצריך נפיחה אם במקום דליכא סירכא מבצבץ ליתן לן בה דתלינן לאחר השחיטה מחמת הנפיחה דהא מעשים בכל יום שפעם א' משימים אותה במים ואינה מבצבצת ופעם ב' מבצבצת שנקרעה מחמת נפיחה בדיקות המיוחסות למהר"י פיג'ון עכ"ל:

ב' **עוף** שנמצא לאחר שחיטה בושט סובין וכיוצא עיין מרן סי' כ"ג ס"ב ומור"ם בהגה שם והרב ש"ך ס"ק ח' כנ"הג הגהב"י אות ל"ב דבר שמואל סי' רל"ו. פר"ח סי' ל"ג סקי"ז. מח"בר סי' ל"ג אות י"ב. וסימן כ"ג אות ה'. עיקרי הד"ט סי' א' אות מ"ט. ואם חתך האצבע עיין פנים מאירות ח"ב סימן מ"ב:

ג' **כתב** הפר"ח בסי' ט"ל ס"ק מ"ר וז"ל כתב בא"ח בשם הרמב"ן והביאו הב"י דתרתי אוני דסריכן מגבן לדופן וראשי הסירכות דבוקים זה בזה בדופן ואין ניכר שם ראשי סירכות טריפה דאמרינן סירכא היא שעלתה מגב האונה לגב האונה ואח"ך נדבקה לדופן וטרפה ע"כ. וכתב מהרי"ט בח"ב שלא אסר הרמב"ן אלא כששתיהם שוות בעיקרן ובראשן שיש לחוש שסירכא א' הן. אבל אם אנו רואים שהסירכא העולה מכאן עבה וסירכא העולה מחברתה דקה ואין להם יחס זו עם זו הדבר ירוע שהם ב' סירכות שעלו מגבן לדופן וכשרה עכ"ל הפר"ח מכאן יש ללמוד למנהגנו דלא הוי שלא כסדרן אלא מא' לג' אם יצאה סירכא מראשונה לשלישית וראשי הסירכות דבוקים בסירכא א' בדופן במקום המותר אם אין הסרכות שוות שא' עבה וא' דקה כשרה דאמרי' דכל א' נסרכה לדופן כמ"ש בדברי הרב הנז' וק"ל ועיין לקמן מ"ש משם מהר"י חאג'יז זלה"ה דהכשיר בכל ענין ולא חילק אם יש בהם שינוי או לא:

ד' **בכל** הנקובים שנטרפת בהם אין הקרום סותם ועיין בש"ך סי' מ"ו סק"א. ובפר"ח שם ק"א וכ"כ הרשב"א בת"ה במשמרת הבית דף ל"ה משא"כ דעת הרא"ה בבד"ה דדוקא בריאה ובושט:

ה' **אם** היה סירכא במקום הצריך בדיקה וחתכה הבודק וכשבדקוה בצבצה וא' אומר שהיא קב מחיים וא' אומר שהיא נקב לאחר שחיטה נראה דיש להטריף כיון דאיכא ריעותא לפנינו דהיינו הסרכא ואין לדמות זה לא' אומר כסדרן היתה וכו' בסימן ט"ל סי"ו ועיין ס' תבואת שור סי' כ"ט:

ו' **מים** שנמצאו בראש הבהמה ולא נודע אם היה המוח מגולה או מכוסה וכו' עיין בספר אהל יעקב סי' קי"ח שהתיר ועיין בספר עיקרי הד"ט חי"ד סי' ב' אות א' שהביא מחלוקת הפוס' בזה והתירו בשעת הדחק ועונג שבת ושמחת חתונה והפסד מרובה ועיין בש"ך סי' ן' סק"ג ועיין למוהר"מ מלובלין סי' ס"ו דף כ"ח ע"א דדעתו להטריף ועיין למור"ם בהגה סי' ל"א ס"ב. ועיין בס' אהלי יעקב סי' קי"ח דף קע"ג ע"א. ועיין בפר"ח סי' כ"ט ס"א. ובספר בית יהודה במנהגים ובאדרת אליהו סי' ז'. ונמ"ך בכתבי הרב מהר"ר יעב"ץ דמטריף בכל גוונא דאין אנו בקיאים בחסרון המוח יעו"ש בס' המנהגים כת"י:

העתקתי מכתבי הרב מוהריב"ם זלה"ה:

ז' **ששה** נבלות מחיים וסימנם **ימק גגו** וז"ל הרמב"ם בפ"ג בהמה שנטל ירך שלה וחללה עמה עד שתראה חסרה כשתרבץ הרי זו נבלה כמו שנחתך חציה ונחלקה לב' גופות ואין השחיטה מועלת בה וכן אם נשברה מפרקתה ורוב בשר עמה או שנקרעה מגבה כדג או שנפסק רוב הקנה או שנקב הושט בכל שהוא במקום הראוי לשחיטה הרי זו נבלה מחיים ואין השחיטה מועלת בה ואחד הבהמה ואחד העוף בכל הדברים האלה עכ"ל וסי' **ימק** גגו ירך. מפרקת. קנה. גב. גסטרא. ושט:

ח' **כתב** הרב ב"י שאם יוצא סירכא תלויה מהדבוק שבין אונה לאומה ונסרכה באותה אונה או אומה עצמה כשרה ולא אמרי' דדילמא סירכא זו באה מהאומה וראשה השני נסרך לאונה דהו"ל ס"ס ספק מחמת הריאה ספק מחמת הדבוק ואת"ל מחמת ריאה שמא בה ראשה האחד במקום שנסרכה אליו ראשה השני עכ"ל. ולזה הסכימו קצת אחרונים חכמי אשכנז. כ"כ הפר"ח סי' ט"ל סקי"ד. ועיין עוד שם שהאריך:

ט' **מזובחי** הזבח שמלעיג על מנהג בודקי אזמיר שאינן שוחטין אלא בשנים א' שאוחזה וא' שוחטה ומוכיח שהוא מנהג ותיקין. לשון האו"ה בזה סימן נ"ג לשון ט"ז בזה סי' י"ד עכ"ל הרב כנ"הג במפתחות בסוף ס' קול בן לוי ס' מ"ד:

י' **ששה** אברים הם שאם נפסקו ברובם טריפה וסימנם **קצץ כעץ**. לקנה שנפסק רובו טריפה. צלעות שנשתברו רובם. צלעות שנעקרו רובם וחולייא קיימת. רוב ה"כרס אם נקרע וכו'. עור של חוט השדרה שנפסק ברובו. צומת הגידין שנחתכו רובן:

י"**א גולגולת** שנתכסה ברוב בב' מקומות כתב מרן דלא אמרי' שמא במקום קב נקב. בסימן כ"ה ס"ג בבני מעים שחטפן זאב והחזירן נקובות. ובסי' ל"ו ס"ה בריאה שלקחה זאב וכו'. ובמנהגים כתבו אפי' במקום דאיכא רעותא לא אמרי' שמא במקום נקב נקב. וכן נר' בדברי מנהגים מסי' ל"ז ס"ו דאפי' היכא דאיכא רעותא תלינן להקל:

י"**ב אלו** הן מראות שמטריפין בריאה שאינן מראה בשר. ירוק. חלמון ביצה. כרכום. בקעת. חדות:

י"**ג אלו** הן מראות כשרות כחול. כרתי. כבד. דם. וסי' ושמתי כדבר והר' במקום כ':

י"**ד יתרת** על גב רגל החמור כשרה שכן דרכה דהיינו לצד חודה. אבל לצד שרשה טריפה.

דא"ג דרוסת ארי גסה.

דז"ד דרוסת זאב דקה.

נח"ש ג"ט נמייה. חתול. שועל. גדיים. טלאים:

ט"ו סירכה תלויה בשפולי אומה ולמטה היתה סירכה עבה וככפתור תלוי בה והיה נראה לעין מלאה מוגלא זה היה מעשה. והתשובה היתה שאין זה בועה בשפולי אומה

אלא שיש לחוש שמא סירכה היא ומחמת נקב באה והסירכה חלולה היא ולחות הריאה יוצאה דרך נקב לתוך הסירכה ולכן נ"ל שצריך הריאה בדיקה לראות אם עולה הסי' בנפיחה או ודאי סירכה חלולה היא והריאה נקובה ואם לאו דלדול בעלמא היא. וכל זה היינו בסירכא דקה אבל בסירכה שהיא עבה אמרי' כל הסיר' נתמלאת מוגלא ונקבי הריאה נסתמים ולהכי אינה עולה בנפיחה הרי"ב בשם תיקון הזבח ונראין דבריו. וכן העלה הש"ך בס' נקודות הכסף ודלא כט"ז שכתב בס"ס ל"ט שי"ל דין בועה בשיפולי עכ"ל הפר"ח בסי' ל"ז ס"ק כ"ג:

ט"ז האונה והאומה שנסרכו בסירכא א' אל הדופן והרוב מהאונה שא"צ בדיקה אם עבר ובדקוה עיין בכנ"הג סי' ט"ל הגהב"י אות שכ"ח שהביא פלוגתא. גם בכת"י נמ"ך שהכשירוה והרב מבי"ט מטריף:

י"ז סירכה באומה ומכה בדופן כנגדה והסי' פסוקה באמצע ונשאר דלדול סי' במכה ודלדול סי' בריאה עיין ט"ז סי' ט"ל ס"ק ט"ו:

י"ח אם נמצא האלג'דרי בריאה נדון כב' בועות דסמיכי דגם בני אדם שיש להם מזל מתים בו וכן מצאנו בכ"י מורינו מופת הדור מהרר"ם סירירו ז"ל נאם יהודה ן' עטר יעקב ן' צור:

י"ט אם נסרכו האונות מא' לג' מגבן וגם נסרכו לדופן דכשירה כמו שיש אצלנו כתוב בכת"י סבא קדישא כמוהר"ר וידאל הצרפתי זלה"ה משם כמוהר"ר יעקב חאג'יז זלה"ה:

ך' ריאה שנמצא בה נקב ותולע בתוך הנקב ופי הנקב אדום טריפה ועיין כנ"הג סימן ל"ו הגה"ט סוף אות ך':

כ"א בדין טחול שנמצא בועה בסומכיה מעבר לעבר עיין בפר"ח סי' מ"ג סק"ז ובס' זרע אמת דף ח' ע"ד ובס' תקפו של יוסף סי' מ"ז ועיין בי"ד של מוהריב"ם ז"ל בפס"ד שלו ע"ז. ועיין בס' בית יהודה במנהגי ארג'יל דף קי"ד ובס' דבר משה דף ל"ג ובס' ב"י של הראשונים. ועיין בש"ות מהר"י הלוי סי' ל"ה ול"ו פנים מאירות ח"ב סי' קכ"א ועיין לקמן בכתבי הרב מהר"ם ן' מוייאל זלה"ה:

כ"ב מאי דאמרי' דחלב טהור סותם הנקב אפי' נמצא מחט תחוב בו ועיין בש"ך סי' מ"ו סק"ב:

כ"ג שבעה נבילות בגרגרת.

א' נפסק רובה בחללה.

ב' נקבים שיש בהם חסרון שמצטרפים לאיסר.

ג' נקנים שאין בהם חסרון ש מצטרפים לרוב חללה.

ד' נעקרה.
ה' נטלה ממנה רצועה לאורכה מצטרפת לאיסר בעגול.
ו' נסדקה בארכה ולא נשאר משהו למעלה ולמטה.
ז' אם נקבה באיסר לרחבו משני צדדין. וטריפות ד'.
א' נקבה לצד החזה.
ב' נדלדלה.
ג' נתקפלה.
ד' האדומה בארס ודורס:
כ"ד מחט שנמצא תחוב בכולייא ומגיע עד הלובן וראש העב של המחט מבחוץ וראש הדק לפנים ומכרו הבשר בע"ש ונמלח והודח וקצת מהם בשלו ממנו ואיכא דוחקא דצבורא התיר הרב מהר"ח אלפאנדארי בס' לב שלמה סי' י"א. והרב לב שלמה בתחי' התשו' חלק עליו ולא נמצא שם סוף התשו' כי חבל על דאבדין:
כ"ה בדין תרנגולת שנמצאת כנף א' עיין שפת הים חי"ד סימן א' וס' עיקרי הד"ט כנ"הג סי' נ"ג הג"הט אות ב'. מחזיק ברכה סי' הנז':
כ"ו עוף שנשברה א' מצלעותיה ויש עוקץ בשבר עיין להרב פר"ח סי' נ"ד סק"ג שהטריף וכ"כ משם הרדב"ז. וכ"כ הרב בית יהודה במנהגי ארג'יל סי' ס"א. ועיין להש"ך סי' הנז' סק"ג וע"ש בט"ז ק"א. ואף אם חזרה וטענה ביצים אחר השבירה אסורים הביצים דחיישינן שניקבה הריאה אחר הטעינה וה"ה בנשבר הגף סמוך לגוף פר"ח סי' נ"ז סק"ן. אך אם נקשר השבר יפה וטענה אח"ך אין לחוש למידי דאם איתא דנקב לא היתה טוענת מחרש ועיין בס' עיקרי הד"ט סימן ב' אות ב' אבל שמוטת הגף מהני טעינה שאין חשש לנקיבת הריאה אלא בשעת השמטה ועיין פר"ח סי' נ"ז סק"ן:
כ"ז תרנגול שנמלח עם תרנגולים אחרים ואחר מליחה והדחה הרגישו בו שהיה שבור רגל במקום צומת הגידים למעלה מגודל והשבר נקשר ונתרפא יפה עיין בס' בית יהודה למהר"י עייאש חי"ד סי' יו"ד ובס' זרע אמת סי' י"ו דף י"ד ע"ג ובסי' י"ז שם ואם נשמט עצם הקולית מן השוק עיין להרב זרע אמת חי"ד דף י"ג ע"ג שהעלה דאם עור ובשר חופין רובו ולא איעכול ולא איפסוק ניביה מותר שיש ע"ש בסי' ט"ו ועיין בש"ע סי' נ"ה ס"ג דהכשיר בכל גוונא:
כ"ח אם בשלו תרנגולים בקדרה ואחר הבישול מצאו בא' מהם שנשבר הגף סמוך לגוף ויש בו עוקץ ולא היה רחוק רוחב גודל רק בהצטרף מה שתקוע בגוף כבוכנא באסיתא

כתב בס' זרע אמת חי"ד דף י"ג ע"ב סי' י"ד שאותו העוף אסור והתערובת מותר אף אם אין בו ס' נגד העוף יעו"ש מילתא בטעמא:

כ"ט אם לא נמצא מרה ונאבד הכבד קודם שיטעמנו כשרה כנ"הג סי' מ"ב הגהב"י אות כ"ו וכן אם נאבדו הבני מעים ולא בדקנו בהם אם היה שם המרה אף דאין טעם מר בכבד כשרה עיין שיורי ברכה סי' מ"ב. ועיין פר"ח סי' מ"כ סק"ך. ובבא"הט שם סק"ד. עיין מטה יהודה בסופו דף ל"ג ע"ד ודף ל"ד. וכתב רב אחד בשם כנ"הג דאם לא נמצא טעם מר בכבד טועמין הקורקבן אם נמצא טעם מר כשרה:

ל' אם נמצא בועה בכבד במקום מרה או במקום חיותה עיין בש"ות הרמ"ז סי' ג' ובס' זרע אמת דף ח':

ל"א נשבר וצף העוף סמוך לגוף אף דחזר ונקשר טריפה שמא ניקבה הריאה וכן הדין בנשבר העצם במקום צומת הגידין ועיין בפר"ח סי' ל' סק"ח ובש"ע סי' נ"ו ס"י. וכן הדין בכל מקום שאין הטרפות מצד העצם דאף שנתרפא אינו מציל:

ל"ב בדין צומת הגידין מסקנת האחרונים שהוא עד חצי עצם האמצעי ועיין ס' דבר שמואל סי' קצ"ז וזרע אמת סי' י"ו. ומח"בר סי' נ"ו ופר"ח שם וכנ"הג הגהב"י אות מ"ח וכן נמ"ך במנהגי פ'אס. ובכתבי הרב מהר"ר פתחיה בירדוגו ז"ל שמודדין גורל מצומצם מראש הפרק ומה שבתוך הגודל הוי צומת הגידין:

ל"ג עוף שנשבר הרגל במקום צ"ה וחזר ונקשר שאש"י עיין ס"ס נ"ו ועיין עיקרי הד"ט י"ד סי' ז' שכ' משם הרב מכתם לדוד דבעי שישהה מעת שנקשר יב"ח ובתרנגולת כ"א יום וטענה אח"ך ועיין מכתם לדוד סי' ט':

ל"ד אם נמצא מחט תחוב בכרס ולא ניקב מעב"ל וסירכא מבחוץ כנגד הנקב עיין מור"ם בהגה סי' מ"א ס"ח ובא"הט ס"ק י"ד חוט השני סי' ס"ט כנ"הג סי' מ"ח הג"הט אות כ"כ ובש"ך סי' מ"ח ס"ק ל"א וט"ז שם ס"ק י"ד וט"ו:

ל"ה כתב בס' ימין משה וז"ל ובע"הק תוב"ב נהגו קדמונינו מנהג פשוט אם נשבר עצם הקולית ונקשר עושים בזה האופן דהיינו לחתוך שני ראשי עצם הקולית ונוטל קיסם ומכניסו דרך מוח העצם אם מה שחזר ונקשר הוא באופן שעובר ויוצא קיסם מעבר לעבר אז קרינן ביה שפיר שבר עם שבר יחדיו ידובקו ובודאי לא יצא לחוץ וכשרה. ואם מה שחזר ונקשר הוא באופן שיוצא הקיסם לצד שבר לא קרינן ביה שבר עם שבר יחדיו ידובקו ובודאי יצא לחוץ וטריפה עכ"ל:

ל"ו מעשה שהיה בשוחט א' שהביאו לו עוף שמן לשוחטו וכשבא למרוט הנוצה מן הצואר לשוחטו נתלש ונעקר עור הצואר עם הביצה ונסתפק השוחט אם יכול לשוחטו

ואח"ך חזר ושחטו באומרו שלא ניטל עם הנוצה כי אם מקצת מן עובי העור ולא כל עובי העור ולגלגו עליו לומר דעור העוף רך הוא ואין בו שיעור ליחלק לשנים:

ל"ז ורצינו לברר הדבר ולהעמיד האמת והוא מ"ש השוחט שלא ניטל עובי העור כולו דמ"ש דאם ניטל כל העור שוב אינו יכול לשוחטו לא צדק יפה כי אפי' אם ניטל כל העור יכול לשוחטו וכמ"ש הרב"י סי' כ"ג בסופו כ' בא"ח בשם הרשב"א כשהשוחט תולש נוצה מן הצואר העוף פעמים מתבוסס הדם או נקרע העור אין לחוש לנקיבת הושט. והנה לכאורה ק' דהכא משמע דנקרע העור בלא דם מותר ולעיל בסי' זה כתב הרב"י ס"ב דמהרי"ק שמתיר בחתך העור ולא יצא דם שמותר לחזור ולשחוט ועליו חלק הרב"י דבנחתך העור לחוד חיישינן לנקיבת הושט ואסור לשחוט וכאן לא אמר כלום על דבר הרשב"א. אבל באמת לק"מ דל"ד כלל דהתם בנ"ד דמהרי"ק מיירי בחתך בסכין דחיישינן דסכינא נגע בושט אבל הכא שנתלש ע"י מריטת הנוצה אין לחוש לקריעת הסי' או לנקיבתם כלל דעור הצואר דעוף רך הוא ונקרע בכל דהוא משא"כ סימנים דקשים הם ושוב מצאתי למהרש"ל ביש"ש בפ"ב דחולין סימן י"ד וז"ל. ונר' דאפילו לכל החומרות שכתבנו דוקא כשחתך בסכין דאיכא למי' שמא מרוב חדודו ניקב הושט אבל אם מרט הנוצה ויצא דם ליכא למיחש למידי אף שנמצא כתוב בהלכות שחיטה דאף בכ"הג יש לחוש גבי יונה אל תשגיח בזה כי היא חומרא בלי טעם עכ"ל. ואע"ג שהרב בהגה כ' כסב' זו שדחה מהרש"ל היינו ביצא הדם לפי שכך נהגו אי נמי חתך העור בסכין כמ"ש והיא סב' הב"י אבל נקרע העור ע"י מריטה. אין גם א' שחשש לה לא מדינא ולא ממנהגא כלל דוק והשכח כי הרב כתב חתך והוא לשון הרב"י והרשב"א כתב נקרע דהוא נ"ד ובזה לא חלק שו"א ואפי' למנהג אשכנזים וא"כ מדינא ומנהגא אפי' לאשכנזים מותר לשוחטה.

ל"ח ובענין מה שלגלגו על השוחט דאין עוד העוף נחלק לשנים אני אומר דיכול ליחלק לב' גם לג' דעור הצואר עב הוא אלא שבאמת יש לו קליפה דקה שבה נדבקת הנוצה והיא שנקרעת בעת מריטת הנוצה ובפרט כשהוא שמן אבל כל אותו העובי שהוא חלוק מן הצואר על העור יחשב כאלו הבשר הוא דבוק לעצם והדבר פשוט כל' הפו' ובל' הרב בהגה בעוף עצמו שכתבו דאם חתך מקצת. העור ולא יצא דם שמותר אלמא דאפי' ע"י סכין יכול השוחט לומר לא חתכתי אלא מקצת העור היכא דלא יצא דם והוא ברור בל' המרדכי שהביא בד"מ וכ"ז בדוק ופשוט ע"כ מכת"י הרב מוהרוב"ם זלה"ה:

ט"ל עוף שלא מצאו בו הלב עיין בתשו' חכם צבי סי' ע"ד ופנים מאירות ח"א סי' כ"ג ובכנה"ג סי' מ' הגה"ט בסופו. גור אריה שם. עיקרי הר"ט סי' ד' אות ב'. בעי חיי חי"ד

סי' ס"א. מח"בר שם. והרב ז"א ח"ג בהלכות טריפות כתב שאם יש דבר במה לתלות מכשרינן ע"ש דף צ"ז ע"ד ועיין כרתי ופלטי סי' מ':

מ' הטחול אם ניקב צריך שישאר בצד התחתון הסמוך לכרס כעובי דינר זהב שהוא שליש עוביו. שכן פסק הח' הכולל כמוהר"ר יעקב הלוי זלה"ה. וכן אם נתמסמס דינו כניקב וצריך שיעור עובי דינר זהב. אבל אם מים בטחול אפי' עכורים וסרוחים אין צריך עובי דינר זהב כי אם הבשר לבד שלם כשרה שכן הביא בעל הלבושים ז"ל טור עטרת זהב סי' מ"ג ס"ב. וכניקב הטחול יש בו חילוק והוא שבריית הטחול ראשו א'. עב והשני דק כבריית הלשון ואם ניקב בראשו העב נקב מפולש טריפה שהוא גרוע מנטול שהנקב מכאיב ושוב אינה חיה ודוקא מפולש אם נשאר תחתיו כעובי דינר זהב מותרת דהדר בריא. פחות מכן הרי הוא כמפולש וטריפה. אבל אם ניקב הדק כשרה. ובסעי' ה' כתב טחול נפוח ויש בנפוח מים אפי' עכורים וסרוחים אם הבשר מתחתיו הוא שלם ולא נרקב כשרה. אבל אם נתמסמס או נימוח ולא נשתייר כדינר זהב בעובי שלו טריפה הרי לך מבורר כשיש בועה בטחול בסומכיה שהוא מקום הדבוק לכרס אפי' מלאה מים עכורים וסרוחים אם הבשר שלם אפי' יהיה פחות משליש כשרה. וכן משמע מחדושי הרשב"א ז"ל על מס' חולין דף נ"ח ע"א ניטל הטחול כשרה וכו' ואסיקנא דלית הלכתא כוותיה אלא בסומכיה. אבל בקולשיה כשרה. ובסומכיה דוקא בדלא אשתייר ביה כעובי דינר זהב אבל נשתייר ביה כעובי דינר זהב דלא איבזע אפי' בצד הסמוך כשרה. הרי שלא הצריך שיעור דינר זהב כי אם בנקב או דומה לו אבל לא בבועה. וכן היא ג"כ סב' הרא"ש שבנקב צריך שיעור דינר זהב וכן נראה בבירור מבעל המפה ז"ל י"ד. סי' מ"ג ס"ד ואם מים בטחול אפילו עכורים וסרוחים אם הבשר סביבו שלם כשרה וכ' עליו באר הגולה ובת"ח פסק דוקא כעובי דינר זהב והוא בעל ההגה בעצמו. ונראה שחזר בו ממה שפסק בתורת חטאת. וכן שמעתי שכתב בב"ח ז"ל בבירור שחזר בו בעל המפה ממה שפסק בספרו ת"ח. וכן נראה מדברי מהרש"ל שהביא באר הגולה י"ד דף ל"ד בש"ע וז"ל כתב מהרש"ל שבכל מקום שאמרו חכמים ז"ל ניקב טריפה צריך לפתוח הבועה ואם נשאר העור שלימה תחתיו כשר בין מים זכים בין מים סרוחים. אבל אם הבשר רע הוי כנקב אבל בריאה בועא כלא סירכא נוהגין להכשיר ולא בדקינן במידי הרי לך ברור כשמש שבועה הנמצאת בטחול מלאה מים אפי' עכורים וסרוחים אם הבשר הסמוך לכרס שלם כשרה ואין צריך עובי דינר זהב אלא כשניקב או נרקב ובתמסמס וטעם איסור ניקב הטחול אינו מחמת עצמו שהרי ניטל הטחול כשרה אלא מחמת דחיישינן כשניקב או נתמסמס שמא יכנס הטחול בכרס. וכרס שניקב במשהו נקב מפולש טריפה

וע"ז אין הנקב פוסל בטרפש כי אם בצד הסמוך לכרס. ופעם א' היה חילוק ביני ובין חכם א' בענין זה שהיה הוא אומר שגם שתהיה בועה בטחול מלאה מים צריך עובי דינר זהב והכריע הח' כהה"ר יעקב אבוהב נר"ו כסברתי. וג"כ כתב שיש בידו פס"ד מחכמי העירה פ'אס יע"ה ומהבוד' ג"כ שמסכימים לסברתי. וגם החכם הבודק כה"ר הלל הצרפתי ז"ל והח' כה"ר דוד הכהן נר"ו והח' כה"ר חסדאי אלמושנינו נר"ו והח' כה"ר יחייא אביקציץ נר"ו והח' כה"ר יהודה ביבאס נר"ו והח' כה"ר משה ן' חמו נר"ו כולם הסכימו לסברתי ותל"מ. והואיל ואתא לידן נימא ביה:

מלתא שאירע זה כמה ששחטו כבש והביאו לפני הטתחול נקוב בשלשה נקבים באמצע הטחול ולא היה תחת הנקבי' שיעור עובי דינר זהב ושאלנו את הקצבים ואת המנקרים ע"ז ולא ידעו מה הוא וגמרנו אומר להטריף. אח"ך נזכרתי שראיתי בש"ע בהלכות ניקור שצריך לנקר גיד גדול שבתוך הטחול ונמשכים עמו שלשה חוטין שבתוכו וזה לשון מהר"י קארו ז"ל י"ד סי' ס"ד סעיף י"א נוטל ראש הגיד שבתוך הטחול ומושך אותו ונמשכים עמו ג' חוטין שבתוכו וכו' באופן שכך ברייתו. ובנ"ד ניתק הקצב הטחול ממקומו בכח ונפסקו הג' גידין ונשאר מקומם חלול ונראה כמו נקבים והדבר ברור שכך ברייתו שכן היו הנקבים מחופים בקרום מבית ומחוץ והיא כשרה בלי שום ספק ודוק:

מ"א לענין דין הכולייא שנמצא בה בועה מלאה מים זכים אפי' נכנסו תוך הלובן קצת היא כשרה לפי מה שכתבו לי מעיר טיטואן יע"ה שפסק בעל טורי זהב ז"ל שזה הספר אינו אחי בכאן וז"ל הרב"י כתב סי' מ"ד ס"ם וכן נמצא בכולייא ליחה אע"פי שאינה סרוחה או שנמצא בה מים עכורים או סרוחים ה"ז טריפה והוא שיגיעו עד הלובן. אבל אם נמצאו בה מים זכים כשרה אפי' הגיעו ללובן שבה ע"כ נמצא דבסרוחים או עכורים היא טריפה כשיגיעו עד הלובן ולא עד בכלל אבל זכים אפי' הגיעו ללובן כשר וזה אמר הרב ז"ל בפירוש אם נדקדק בדברי הרב ז"ל שבמים עכורים כתב והוא שיגיעו עד הלובן ר"ל עד ולא עד בכלל ובמים זכים כתב אפי' הגיעו ללובן כשר ר"ל שהמים זכים נכנסו בתוך הלובן קצת דאל"כ למה שינה הרב בלשונו דברישא כתב עד הלובן ובסיפא כתב אפי' הגיעו ללובן אלא בהכרח צריכים אנו לומר שבמים עכורים וסרוחים אם לא נכנסו תוך הלובן טריפה ובמים זכים אפי' נכנסו תוך הלובן קצת כשרה וא"ת כפי מה שאנו אומרים דבמים זכים אפי' נכנסו תוך הלובן קצת כשרה א"כ קשה מ"ש הרב"י סי' מ"ד וכולייא של איל נמצא בשפירא ולא היה בשר כלום אלא היתה מלאה מים צלולים רק שבמקום הלובן היה שלם והכשיר דמשמע דלא הכשיר אלא שהיה הלובן שלם. הא לא היה שלם היתה טריפה כבר הקשה זה בעל ט"ז ותירץ דזה אינו

דלמה נחמיר במים זכים טפי מניקב ונחתך אפי' עד מקום חריץ כשרה כמ"ש הרב"י בסימן הנז' דהוכחנו לעיל דכשר אפי' הם בלובן עצמו וכאן במים זכים הצריכו שיהיה כל הלובן בשלמותו. והלא ק"ו הוא ומה ניקב או נחתך דפוסל בריאה אפי"ה כשר בלובן הכולייא. מים זכים דכשרים בריאה למה יאסרו בלובן אפי' נכנסו עד מקצתו. לכן על כרחין נראה דההוא מעשה דבהגהת אשירי לאו דוקא הכשיר מטעם דכל הלובן שלם דהא אפי' נכנסו המים זכים תוך מקצת הלובן כשרה אלא שמעשה שהיה כך היה. וא"כ זכינו לדין בכל שהם זכים אפי' נכנסו במקצת הלובן כשרה. ודלא כמ"ש בעל הלבוש ז"ל וז"ל ובלבד שהלובן יהיה שלם כשהם מים זכים שנראה מדבריו שצריך שלא יכנסו המים זכים כלל בתוך הלובן ולזה קשה קושיית בעל ט"ז אלא צ"ל מאחר שלא כתב בעל הלבוש ז"ל ובלבד שהלובן כולו שלם אלא כתב ובלבד שהלובן יהיה שלם צ"ל שרוצה לומר ובלבד שמקצת הלובן יהיה שלם באופן שאם נמצאו בכולייא מים זכים מאיזה מראה שיהיה ואינם עכורים או סרוחים אפי' נכנסו תוך הלובן ונשאר מקצת הלובן לבד שלא נכנסו בו כשרה אבל אם נמצא ליחה בקרקעית הבועה והיא מלאה מים זכים אז דינם כמו עכורים או סרוחים שאם הגיעו עד הלובן ולא עד בכלל טריפה ואם הבועה יש לה קרום דבוק בבשר הכולייא כמו שלחופית אם היא מלאה מים זכים כשרה הא אם היו סרוחים או עכורים אע"פי שמפסיק עור הקרום או השלחופית בין המים סרוחים ללובן אין זה הפסק וטריפה עכ"ד וכן נוהגים בעיר טיטואן יע"א ועיין מ"ש הלבוש כי"ד סי' מ"ד ס"ב שנראה מדבריו שאם נמצא בה ליתה אע"פי שאינה סרוחה וכו' טריפה והוא שיגיעו עד הלובן אע"פ שהלובן היא שלם וכו' ע"ש באורך:

מהרב מהר"ר יצחק ן' מוייאל זלה"ה

מ"ב שאלת ששאלו ממני מעיר סלא יע"ה על ענין הכוליא בלקותא אם הוא עד ועד בכלל או עד ולא עד בכלל:

והשבתי להם וז"ן באתי להשיב לשאלה ששאלתם בדין לקות הכוליא הנה שאלתי לבורק שקדמני הוא כה"ר אברהם סאלמה נר"ו ואמר לי שהמנהג הוא עד ועד בכלל וג"כ פעם א' בא לידי לקות הכוליא במראה לובן והגיע הלקות עד הלובן ולא עד ובכלל והכשרתיה ויש לי כמה ראיות לזה א' שאמר ר' שמעון ע"ה במשנה פ' אלו טרפות בריאה עד שתנקב לבין הסמפונות ודאי שר"ל עד ועד בכלל וכן אם ניקב הלב עד החלל ג"ז עד ועד בכלל כשהיא הנקב מחמת חולי וג"כ מדברי בעל הלבושים זלה"ה משמע שבלקות סבר עד ועד בכלל ובמוגלא עד ולא ער בכלל והטעם שכשיש מוגלא הוא מכאיב יותר ועתיד לינקב וג"כ רבינו ירוחם זלה"ה נתיב ט"ו חלק ה' אות י"ב כתב עד מקום חריץ כלומר

ללובן שבה ומאחר שלא כתב עד לובן נראה שסובר עד ועד בכלל וג"כ מדברי רבינו משה מקוצי ע"ה משמע כן שכתב בהלכות טרפות דף קמ"ג ע"א וז"ל והוא שיגיע הלקות במקום החריץ שבו לובן הכוליא וכן ג"כ נראה מפסקי הרא"ש ז"ל חולין דף קפ"ח ע"א וז"ל ואם אסרחו או מליא מים עכורים או מוגלא או לקעה ומטיא לקותא למקום חריץ טריפה וכן משמע ג"כ מהגה חולין דף ק"ס ע"א ולא מיטרפא עד דמטא לקותא למקום חריץ ובשערים כתב לקותא בלא מוגלא ולא הגיע למקום חריץ כשרה אבל במוגלא אפי' לא הגיע למקום חריץ טריפה עכ"ל. משמע מינה תרתי חדא שהלקות מטריף כשהוא במקום חריץ ועוד משמע מינה שיותר מכאיב הליחה מהלקות וג"כ נ"ל שמהר"י קארו זלה"ה סבר עד ועד בכלל. ועכ"ז ממקור הדין בחולין דף נ"ה ע"א נראה שער ועד בכלל וז"ל אמר רכיש בר פפא משמיה דרב לקתה בכולייא א' טריפה. אמרי במערבא והוא דמטי לקותא למקום חריץ ולא אמר עד מקום חריץ משמע בודאי בעי שיכנס הלקות בתוך הלובן באופן דמכל הני רברבי אריוותא משמע עד ועד בכלל. ואיברא שלבי נוקפי בראותי מאמר ר' יוחנן חולין דף נ"ה ע"א כל שעורי חכמים להחמיר חוץ מכגריס של כתמים ופירש"י ז"ל אי מצומצם חומרא הוא שערינא במצומצם וכ"כ בספר חדושי הרשב"א זלה"ה על מהכת חולין דף נ"ה ע"ב בדין כולייא שהקטינה בדקה ער כפול וכו' כל שעורי חכמים נמי דהכא דעד ולא עד בכלל עכ"ל ועם היות שהרשב"א ז"ל בעצמו כתב בספר עצמו בדף עצמו ע"א וז"ל ונראה דדוקא לקות פוסל כשמגיע למקום חריץ עכ"ז לבי נוקפי ממאמר ר' יוחנן ע"ה ועוד הוסיף כת"ר שמהרש"ל ז"ל כתב עד ולא עד בכלל וכן ראוי להורות והנראה לע"ד שכל המערב נהגו עד ועד בכלל לכן בעו על מנהג פ'אס ומקנאס וסלא יע"ה יודיעני כ"ת מנהגם ע"כ:

מ"ג זאת התשובה השבתי לשאלה ששאל ממני כה"ר יחייא אביקציץ נר"ו והשיב לי שהם וחכמי פ'אס יע"ה וחכמי טיטואן יע"ה אמרו הפך מזה והשבתי לו וז"ל התשובה. אחר דרישת שלום כ"ת ושלום בניו ישמרם השוא"ל. היום הגיע לידי כתב כ"ת ועם היות שאיני על בוריי ועוד שאני עסוק הכא להשיב לשאלה ששאלו ממני חכמי טיטואן יע"ה החכם השלם כה"ר דוד הכהן נר"ו וכה"ר אחינו החכם כה"ר חסדאי נר"ו שהם חלוקים בסברתם הם וגם דייני העיר זה אומר בכה וזה אומר בכה בדין משכונה א' שכתוב בה במנהג שיעשה ממנה ובה ח"ור כאדם העושה בשלו אם יכול בעל המשכונה להכניס אחרים בשתי עליות גם שהיה לו סיעה יותר ממנו באופן שאני עסוק בזה עכ"ז אשיב מפני הכבוד בקוצר נמרץ. הנה כתב כ"ת עלי ועל הבודק שרי להו מרייהו. כן יהיה רצון שתמחול לנו השם כל חטאתינו חוץ מזה שעל זה אומר אהובי אל נא תטאת

כי לא נאלנו ולא חטאנו בזה כמ"ש בע"ה וכ"ש וק"ו שהבודק קבל מהקדמונים זלה"ה אשר קטונם עבה ממתנינו כמו שכ"ת יודע. וגם ששמע ששומעו הולך בכל מדינות המערב וא"כ ודאי ובלי ספק שהדין דין אמת יש להם על מה שיסמוכו ולכן שרי ליה מאריה לכ"ת. ומה שכתב כ"ת דייק בלשון רבינו ירוחם זלה"ה שאמר כלומר ללובן שבה ואמר כ"ת הא אם היה אומר עד לובן שבה היה סובר עד ולא עד בכלל מריה דאברהם והרי מהר"י קארו זלה"ה אמר עד הלובן ולמה לא אפרש דבריו עד ולא עד בכלל. אבל כוונת רבינו ירוחם שמפרש לנו שמקום חריץ הוא הלובן ע"כ לזה אני אומר מאריה דיצחק ויעקב איך כ"ת אומר שרבינו ירוחם מודה לנו המקום אם היה כן הי"ל לכתוב זה הלשון עד מקום חריץ פי' לובן שבה. אבל הוא ז"ל לא בא לפרש כי אם מלת עד ולכן אמר כלומר ללובן שבה. ודוק תוספת הלמ"ד ואומרו כלומר. ומה שאמר כת"ר על הדיוק אין סברתי כך אלא שאם היה אומר עד לובן שבה ג"כ תלוי ענין בסברא נאמר עד ועד בכלל או לא כמו מלת עד שכתב מהר"י קארו זלה"ה. ומה שדייק מכ"ת על אומרו עד שתנקב לבית הסמפונות וכו' קשיא מדידיה אדידיה שבתחילה אמר שבאומרו עד הסמפונות ר"ל עד שיראה החלל שדייקת כך ממלת לבית הסמפונות אח"ך אמרת דאלו יצוייר שהחלל היה דבר שיש בו ממש כמו נ"ד היית אומר עד ולא עד בכלל יובן אף שיאמר לבין הסמפונות נראה שאינו מעלה ומוריד אומרו לבית הסמפונות ג"כ לפ"ז יקשה משאמר כ"ת שבאומרי לבית הסמפונות שהוא עד ועד בכלל אבל למקום חריץ אמרינן לא עד בכלל. מאי שנא אם על שיש ללב חלל ותוך ג"כ לכוליא תוכייות יש בה שכן לשון חז"ל לובן שבתוך הכוליא וגם מה שרצית לחלק בין ממקום למקום אין דעתי נוטה לזה ויובן מלשון הרוקח שכתב כ"ח וז"ל מעשה היה וכו' ופי' במקום חריץ דוקא ולא גרסי' ער מקום חריץ ע"כ ואם הוא בדברי כ"ת שכתב שלמקום חריץ הוא ולא עד בכלל למה לו לרוקח ז"ל לומר ולא גרסי' עד מקום חריץ יאמר ולא גרסי' למקום אלא מאי אית לך למימר דאין הפרש בין במקום למקום וגם מ"ש כ"ת שבעל הלבושים אין לו חילוק בין לקותא למוגלא סמך למטה על מה שכתב למעלה. אין דעתי נוטה גם לזה למה נכנס בדוחק זה אחר שמצאנו בשערים דרבינא ושמואל בר ר' חפני הכהן שהביאה בהגה מא"ז בדברי הרא"ש ז"ל במס' חולין דף ק"ס ע"א וז"ל ובשערים וכו' כתב לקותא בכוליא אחת בלא מוגלא ולא הגיע למקום חריץ כשרה משמע אבל במוגלא אפי' לא הגיע למקום חריץ טריפה וכן נראה לראבי"ה ע"כ. באופן שבלא דוחק מבורר שבעל הלבושים סמך עמ"ש בשערים ועל ראבי"ה. ובזה יש סמך גדול למה שקבל הבודק שלנו וג"כ יש סמך מסמ"ג שאמר והוא שיגיע הלקות במקום החריץ שבו לובן הכוליא עוד יש

סמך מראש המפרשים שכתב בעל ההגה הנז' ז"ל ונראה לפירש"י דה"ה ע"י מכת חרב דינו כמוגלא ולא מיטרפ' עד דמטא לקותא במקום חריץ תראנו משם שתלמוד יש לכם ובזה לא יסתפק כ"ת ויאמר בכתבו אם הגירסא אמיתית וג"כ לשון הגמ' שכתב למקום חריץ ואמרתי שר"ל שיכנס למקום חריץ. יש הוכחה מלשון הרוקח לדברי ועוד שהלא יראה הרואה בארובות שכלו שכל מחלוקת הפוס' הוא על לשון עד אם הוא עד בכלל או לאו אבל בלשון במקום או למקום לא מצינו חילוק בין הפוסקים בזה ומ"ש כ"ת שחכמי פ'אס יע"ה סמכו גם על רבינו ירוחם ז"ל מאריה דאברהם מה הוסיף רבינו ירוחם ז"ל שזה מאמר ר' יוחנן בגמר' דף נ"ה כמ"ש לל"ת ורבינו ירוחם ז"ל כן דרכו להביא מאמר הגמ' ואומר זה פשוט. ומה הוסיף לי כ"ת כן כתבתי גם אני שהיה לבי נוקפי על דברי ר' יוחנן בגמ' וגם הרשב"א זלה"ה שכתב שכל שעורי חז"ל להחמיר באופן שהקדמונים ז"ל יש להם אשלי רברבי על מה יסמוכו. ומ"ש כ"ת שמהרש"ל וט"ז מחמירים נ"ל שכ"ת בעצמו כתב לי שבעל ט"ז או שפתי כהן אומרים שמהר"י קארו ז"ל ראה דברי ר' וחנן בגמ' וסברת הרשב"א ז"ל ועכ"ז נראה לו עד ועד בכלל ואם מהרש"ל ובעל ט"ז רצו להחמיר תבא עליהם ברכת טוב כמאחז"ל והמחמיר תע"ב. אבל ראיתי בדברי חז"ל שזה הלשון נאמר על המחמיר על עצמו אבל אינו יכול להכריח לאחרים ויש סמך לזה לזה ממשנת ג' דברים רבן גמליאל מחמיר וכו' אמרו לו מה נעשה לבית אביך שהיו מחמירים על עצמן ומקילים לכל ישראל ומ"ש כ"ת שכתבו לו מעיר פ'אס יע"ה המנהג להחמיר וכו' ואמרת שמימיה' אנו שותים צריך להגיה מקצת מימיהם אנו שותים הלא תראה שבעיר טיטואן יע"ה אין נוהגים בטחול כמנהג פ'אס יע"ה וכ"ת יודע כמה דברים היו לי עם החכם נר"ו על דין זה ועוד בדין בשר החופה את הכרס אין נוהגים בטיטואן יע"ה כמנהג פ'אס יע"ה וג"כ בדין הוורדא אין נוהגים כמנהג פ'אס יע"א וג"כ בסירכה התלויה בבועה וג"כ כשנסרכה האומה כולה בלי פלוש ונמצא שם בועא אין אנו נוהגים בדין הבועא במנהג פ'אס יע"ה. ועוד בדין הטרפש שכ"א יודע מנהג טיטואן בזה ומה ראו על ככה עם הבודק של זאת. וכתבתי אני לחכמי פ'אס יע"ה על זה מ"ש החה"ש הכולל כמוהר"ר יעקב הלוי זלה"ה והוספתי אני קצת ראיות והשיבו לי שכל מה שכתבתי מדברי החכם זלה"ה מדברי כל הראיות נמצא כתובים במנהג הקדמונים זלה"ה אבל נמצא הכתיבה בלא חתימה ולכן הם נוהגים היום הפך הכתיבה וגם כן מצאתי אח"ך בב"י טי"ד סי' ס"ה דנ"ה ע"ב שיותרת הכבד נקרא בשר שמחלק בין ריאה לכבד. וגם מצאתי בס' קרבן אהרן דף פ"ה ע"ג מבורר שהבשר הוא דופן ונקרא בלשון חז"ל טרפשא דכבד הרי מבורר מ"ש החכם הכולל זלה"ה שהבשר נקרא דופן והלבן נקרא מסך ועכ"ז בטיטואן יע"א

וכאן אנו נוהגים בסברת החכם הנז' ובמחניהם הקדוש לא נהגו כן ובעיר פ'אס יע"ה בעצמה אין נוהגים עתה כמו שנמצא בכתובים אלא כל א' יש לו מנהג לבדו שכן תמה הח"הש כה"ר ישעיה נאווי זלה"ה ואמר שבמזרח אם ינהגו שום מנהג יתפשט אותו המנהג בכל גלילותיהם ובבואו לכאן למערב ראה שבכל ד' אמות יש להם מנהג לבדו משונה מחבירו בטרפות ובעניינים אחרים ועוד שמעתי מהח"הש כה"ר יצחק ביבאס נר"ו בהיותי בעיר טיטואן יע"ה שיש קבלה בידו שלא קבלו עליהם חכמי המדינות האלה מנהגים הקדמונים חכמי פ'אס יע"ה בדיני הטריפות אלא כמנהגים שנהגו בפ'אס יע"ה בריאה לבד לא בשאר הדברים באופן שלא בכל הדברים אנו נוהגים אחר חכמי פ'אס יע"ה ומה שעלתה במצודתי שיש אשלי רברבי לסמוך עליהם הן בחלוק לקותא למוגלא וג"כ יש סמך גדול שנאמר עד ועד בכלל ועם כל זה לבי נוקפי ואין לי כתף לסבול מאחר שמהרש"ל ז"ל וט"ז מחמירים וגם כן בפ'אס יע"ה וטיטואן יע"ה שאומרים עתה שכן היו נוהגים וגם אני אלך אחריהם להחמיר אם יבא לידי. ומה שכתב כ"ת במראה לובן היאך יוכר בלובן שבתוך הכוליא מאחר שהכל לבן איך יוכר לזה אני אומר שאיני יודע איזה מקום קורא כ"ת לובן שבתוך הכוליא אם הבשר הלבן שבכוליא עצמה מבפנים או החלב והגידין שדבוקים באותו בשר הלבן שבזה היה חילוק ביני ובין החכם כה"ר דוד הכהן נר"ו איזה מקום נקרא לובן שבתוך הכוליא וכ"ת יודיעני דעתו בזה. ומה שהשבתי אני בדין לקותא הוא שכן היתה שאלת כ"ת ובזה די לאהבת הקצור באופן דלקותא בין לקות שינוי מראה בין לקות מהמו' בין ליחה אע"פ שאינה סרוחה בין מים עכורים בין מים סרוחים אע"פ שהם זכים אם הגיעו עד הלובן שהוא החלב והגידין של הכוליא אפי' הלובן שלם טריפה אבל אם נשאר כל שהוא מהבשר שלם בין הלובן והרעותא כשרה ואם הם מים זכים שאינן סרוחים או דם או מים כמראה הדבש אם נכנסו בלובן טריפה אבל אם הגיעו עד הלובן ולא עד בכלל כשרה. והשם יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות בזכות קדושת האבות אכי"ר. ועיין בדף נ"ד ונ"ג מה שכתבו לי מטיטואן יע"ה וכן נוהגים הם ור"ש:

מ"ד שאלה ששאל ממני אהובי החכם כה"ר יחייא אביקציץ נר"ו בדין בועה הנמצאת בריאה בלא סירכא והבועה מלמטה רחבה ועליה בועה קטנה כהר ההר וכו':

תשובה עתה באתי להשיב לכ"ת בדין בועה הנמצאת בריאה וכו' שהטריפו הבודק יצ"ו במחילה מכ"ת מי יתן לי שופרי ממנה לאוכלו וכי להוסיף על הטריפות יש ומעשים בכל יום כאן ואין שואל על זה ומעולם לא שמעתי ולא ראיתי כאן ולא בטיטואן יע"ה מי שמקפיד כזה או שואל או דובר דבר בזה לא מבעיא אם הם מלאות מים זכים או צמחים

קשים או מלאות רוח דודאי כשרה כי אם אפי' מלאות ליחה ומלמטה רחבה ולמעלה גבוה ונראה כאחרת על גבה אין מחפש אם יש ביניהם בשר או לא. ומה שרצו להוכיח מלשון שיכבות זו על זו זה הלשון הביא הגמ' דף מ"ז ואמר רבא הני תרתי בועי דסמיכי להדדי לית להו בדיקותא ופירש"י קים ליה לרבא דאינן סמוכות אלא מחמת נקב שהיה בריאה והעלה הנקב את הבועו' סביביו וכתב הרא"ש ז"ל והוא שאין ביניהם הכר בשר וכתב בהגה אם יש בחוט שער של ריאה טריפה אבל כשני חוטין כשרה דהא ודאי אין לתלות בנקב וכו' אבל לפי ר"י מיירי שאין ביניהם כלל מן הריאה אלא הכל לקוי וכ"ז הביא הב"י ז"ל דף כ"ז ע"ב והוסיף שהמרדכי ז"ל פי' הטעם מפני שהדבר קרוב הרבה שיש נקב ביניהם והר"ן ז"ל נתן טעם אחר שזו דוחקת את זו. ורבינו ירוחם ז"ל וט"ו חלק ה' כתב בסוף דבריו ולפ"ז אם יש מעט בשר וכו' והוא שלא יהיו שוכבות זו על זו וכן הביא הב"י ז"ל לשונו וברור הוא כשמש דמלת והוא שלא יהיו שוכבות וכו' חוזר על שתי בועות סמוכות זו אצל זו ודייק שאם הבועות הסמוכות זו אצל זו תהיה זו שוכבת על זו מחמת שאחת גדולה מחברתה או שתיהן גדולות טריפה וגם בטריפות המסודרים בשיר אני רואה אני מראה וכו' הביא לשון זה שלא יהיו שוכבות זו על זו. ומצאתי און לי מטריפות שהביא בני ידידי מסעוד נר"ו על מנהג פ'אס יע"ה והובא בהם כשם הה"ר אברהם הצרפתי זלה"ה הטבח וז"ל וכן לענין שתי בועות סמוכות זו לזז אע"פ שיהיו שוכבות זו על זו ולא היו שופכות אחת לחברתה אין חוששים להם וכו' הואיל ואין בהם מים סרוחים או עכורים נקוט מיהא שלשון שוכבות זו על זו חוזר כשהן סמוכות זו אצל זו ולא כמו שאומרים הבודקים ששוכבות זו על זו הוא הדין בפני עצמו:

עוד כתוב בחידושי הרשב"א ז"ל על מס' חולין דף מ"ז ע"א וז"ל הא דאמר רבא בתרתי בועי דסמיכן להדדי דלית להו בדיקותא פירש"י י"ל דקים ליה לרבא דאינן סמוכות אלא מחמת נקב שהוא בריאה והעלה הנקב את הבועות הללו סביביו לא מחוור דא"כ הי"ל לרבא לפרש באיזה שיעור קרוביהן שיש לחוש להם והרמב"ם ז"ל פירש לפי שקרוב הדבר שיש נקב ביניהם ואין להם דרך בדיקה וכמדומה שגם זה אינו מתיישב שא"כ ניקבינהו לתרוויהו זו מכאן וזו מכאן ואחר כך אפשר לבודקן בנתיים אם יש שם נקב או לא. ויש מי שפי' דחיישי' שמא תדחק זו על זו ותבקע האחת מחמת דוחק חברתה או פעמים שתיהן וזה הנכון וסימנן דקאמר כדי שתוכל לדחוק אחת חברתה הלא"ה כשרה עכ"ל. נראה מכ"ז דלא חיישי' שמא תדחוק אחת את חברתה או שמא יש נקב ביניהם אלא כשהן סמוכות זו אצל זו לא כשהן זו על זו כנ"ד ואם הן זו אצל זו. ויש מעט בשר ביניהם אבל שוכבות זו על זו טריפה אבל בועה זו על זו לא באה בכתובים ולפי סברת

הבודקים הי"ל לרבא לאשמועי' זו על זו שאע"פ שאין כח בעליונ' לדחוק כמו התחתונה שהיא בתוך הבשר היא טריפה. וכ"ש בועות הסמוכות זו אצל זו שכחן שוה ואם יאמרו שהתחתונה תרחיק לעליונה ויקרע הקרום שביניהם ואח"כ יקרע הקרום העליון א"כ סתמן בועה יחידית נחוש שמא הליחה תקרע הקרום ועתיד לינקב וכנקוב דמי. והא ליתא מהנהו דחזינהו כנדי כנדי וטינרי ולא אמר ולא מידי וגם לטעם מחמת נקב העלה הבועות סביביו אין טעם זה אלא בסמוכות זו אצל זו לא זו על זו כנ"ד וה' יראנו מתורתו נפלאות כי"ר:

מ"ה מצאתי כתוב בס' שבא לידי ושמו ימין משה זלה"ה וז"ל בין באונה בין באומה אם סרכה תלויה יוצאת מן הבועה כשרה שכן הוא מנהג שאלוניקי ומנהג קוסטאנדינא יע"ה:

מ"ו עוד כתוב שם בועא ישנה טריפה כיצד הוא כשהבודק מכניס ידו לבדוק ומתמסמסת שהיא מעופשת ואפי' נפיחה לא מהנייא.

מ"ז כתב ס' ימין משה ז"ל מקום אטום בסירכה במקום שעושין נפיחה נהגו לחתוך קודם הסירכה ומשימים הריאה במים ואם לא בצבצה כשרה מבדיקת הסירכה. ואח"ך בודקין מקום האטום קורעין סמוך ממש למקום אטום אם בצבץ כשרה:

מ"ח כתב הרשב"א שיש מפרשים שגם בבהמה יכול לשחוט במקום אחר קנה וושט ויבדוק מקום הרא' ב' הסימנים אם בושט או ברוב הקנה:

מ"ט מנהג שאלוניקי שבאיזה מקום שבצבץ חוץ למקום הספק תולין לומר שנעשה במשמוש היד:

נ' מראה פסולה במוגלא והוציא המוגלא עדיין המראה בעור טריפה וטוב שלא להוציא המוגלא:

נ"א כתב המרדכי פ"ק דחולין אם מצאו הסכין פגומה ונמצאת חתך במפרקת שהסכין נכנס לשם מותרת וכן פסק הגהות אשירי זלה"ה:

נ"ב הטרפש שניקב נקב מפולש מצד הכבד טריפה. וכן שניקב מחמת חולי אבל ניקב ע"י נגיחה כשר שאין הנקב פוסל בטרפש מחמת עצמו אלא מטעם שסוף הכבד להתקלקל וליפול שכן הביא בש"ות של הרמב"ן שאלה קס"ב וז"ל ריאה שנסרכה לכבד טריפה להיות שרוך נקב שיהיה בטרפש נסרכה הריאה לו וכשתפרק הריאה מהכבד תנקב הריאה ואם איתא שהנקב פוסל בטרפש מחמת עצמו אין אנו צריכים לטעם שתנקב הריאה. ועוד שחז"ל מנו הטרפש עם המקומות שאין הנקב פוסל. ולפ"ז פוסל בו ע"י חולי לבד מטעם שסוף הכבד ליפול. וכן הביא בעל הלבושים זלה"ה סי' מ"א ס"ה ו'

וז"ל טרפש הכבד שניקב נקב מפולש מצר הכבד טריפה ולא מטעם הנקב שאין פוסל בו. אלא אמרי' כיון שניקב הטרפש והתחיל להתקלקל סופו גם הכבד תתקלקל ותנטל. ועתיד לינטל כנטול דמי. ובס"ט כתב ואם נמצא שם מחט בטרפש הוי ספק טריפה שהרי מטעם שניקבה אינה טריפה. גם לא מטעם שסוף הכבד לינטל. שכיון שלא ניקבה מעצמה אלא ע"י מחט אין בזה קלקול וכו' נראה מכ"ז שאין הנקב פוסל מחמת עצמו ולכן אין הנקב פוסל בו בלבן כי אם בבשר האדום שזהו הנקרא טרפשא שכן הביא הב"י זלה"ה י"ד סי' ס"ד דף נ"ה ע"ג ז"ל כתב המרדכי ר"פ גיד הנשה דר' אלעזר ממיץ כתב דיותרת הוא הנק' איבריש וכן פירש"י ע"ה בפי' החומש והוא בשר המחלק וחוצץ בין ריאה לכבד וכו' ובס' התרומות כתב שצריך לקלף היותרת מבחוץ הכל לפי שחלב המכסה את הקרב שוכב ונוגע שם וכו'. ונר' שבעל התרומה סובר כמאן דאסר שומן המעורב בבשר היותרת שתחת הקרום. הרי לך מבואר שהבשר נקרא טרפש שבו יש שומן לנקר משא"כ בלבן. וגם בלבוש זלה"ה סובר כן בלבוש עטרת זהב די"ח ע"ד ז"ל היותרת והוא הבשר המחלק בין הריאה לכבד צריך לנקר ממנו הקרום לצד הכבד מפני שהחלב הגדול המכסה את הקרב שוכב שם. ולצד הריאה מותר שבאותו צד אין שם חלב וכו' וידוע הוא שהלבן הוא קרום לבד ואין שייך בו ניקור כי אם בבשר והוא הנק' טרפש. וגם בס' קרבן אהרן זלה"ה דף פ"ה ע"ג מבורר שהבשר הוא דופן ונק' בלשון חז"ל טרפשא דכבדא. נראה מכל הני רבוותא שהבשר נקרא טרפשא דכבדא. ולכן אין הנקב פוסל כי אם בבשר וכן נוהגים בטיטואן יע"ה ג"כ. ויש לי עוד סמך גדול מהאשל הגדול ע"ה שכתב בתשו' זאת וזה לשון השאלה ששאלו ממנו:

נ"ג נוסח השאלה ששאלו מהחכם הכולל אין גומרין בו את ההלל חכם עדיף מנביא כמוהר"ר יעקב הלוי זצוק"ל וז"ל. מה ששאלת בדין נקב שבטרפש הכבד שמטריף אם הוא בלבן או אם הוא במקום המקיף שיש שם בשר ואמרת שנפל מחלוקת ביניכם בדבר ושהר' מאיר יצ"ו שאינו מטריף כי אם בלבן ושראה סברא זו בהריב"ש ז"ל עכ"ל:

תשובה הן אמת שבשנים קדמוניות היו נוהגים במקומינו להטריף בנקב הנמצא במקום הלבן והיינו נוהגים כן לפי מה שהיה עולה בדעתינו בפי' לשון המרדכי ז"ל שכתב בשם קצת הגאונים ז"ל בפ' אלו טריפות דטרפשא דכברא שניקבה נקב מפולש מצר הכבד טריפה והיה מובן דטרפשא דכברא זהו הקרום הלבן אבל זה לנו שנים רבות שחזרנו ממנהגינו זה על פי פירש"י ז"ל שפי' בפרש' ויקרא על פסוק ואת שתי הכליות וגו' ז"ל היותרת הוא דופן המסך שקורים איבראש ובלשון ארמי חצרא עכ"ל. הנה שפי' בפירוש שהיותרת הוא מה שנקרא חצר הכבד הוא דופן המסך לא המסך עצמו אלא

הדופן המקיף שהוא הבשר המקיף ללבן והוא הסמוך לצלעות והרא"ם ז"ל פי' דבריו בהדיא עם היותם מבוארים גמר ז"ל היותרת הוא דופן המסך פי' המסך הוא הקרום הלבן המבדיל בין אברי הנשימה לאברי המאכל ודופנו של זה המסך המקיף לו סביב הוא הבשר הדבק בצלעות סביב סביב והבשר הוא נקרא בלשון חז"ל חצר כבדא וטרפשא דכבדא ובלשון התורה יותרת הכבד עכ"ד. הרי לך מבואר שמה שנקרא חצר הכבד וטרפשא דכבדא. הוא הדופן המקיף לבד שהוא הבשר הדבק סמוך לצלעות לא הקרום הלבן עד שמזה מצא מקום מהר"י קארו ז"ל ליישב דברי הטור י"ד שכ' סי' מ"א וז"ל כתוב בהלכות גדולות דאי אינקב טרפשא דכבדא טריפה. ובסי' ט"ל כתב ריאה שנסרכה לאחד מהמקומות שאין הנקב פוסל בהם כמו לחזה וכו' ולטרפשא. ותירץ הוא ז"ל דבריו ואמר דהתם חשיב טרפשא א' מהמקומות דאין הנקב פוסל בהם איירי בטרפשא המבדלת בין איברי הנשימה לאברי המזון שהוא הקרום הלבן כמפורש בדברי רש"י ז"ל והרא"ם ז"ל והכא בטרפשא דכבדא שהיא יותרת הכבד הנקרא איבריש ותירוץ זה תירץ מהר"י קארו ז"ל בב' המקומו' הנז' הוא היותר נכון ומתקבל על הדעת יותר מהתירוצים האחרים שכתב שם דוק ותשכח. נראה מכ"ז דטרפשא דכבדא אינו נק' הקרום הלבן כלל ולישנא דיותרת דקרא וחצרא דכבדא וטרפשא דכבדא הדין משמע שהוא על הבשר המקיף וסובב מבחוץ כדמות החצר שעל פני הבית משא"כ מסך הלבן שהוא המקום שעליו שוכב הכבד כי שם ביתו ואין עליו שם חצר. ויותרת הכבד וחצר כבדא וטרפשא דכבדא הכל דבר א'. ואע"פ שמסוף דברי הגאונים ז"ל שכתב המרדכי ז"ל בשמם וז"ל אבל אם נסרכה בסרכא בצלע לא היו מטריפים ע"כ. היה נראה קצת דלא איירי אלא בלבן מפני ששם י"מ לסירכא להתפשט באותו חלל שיש בין הלבן והצלעות משא"כ במקום הבשר לפי שהוא סמוך ודבק לצלעות ואין שם מקום להסתרך בסירכא עכ"ז אחר שכל עצמו של טרפש אינו נקרא אלא הדופן המקיף והוא מקום הבשר כדאמרן מרן לנו אין להטריף במקום אחר ועור דלישנ' דניקב הטרפש נקב מפולש שא שאמרו לא שייך אלא במקום הבשר שהוא עב קצת עד שכבר ישוער שינקב ולא יעבור הנקב מעבר אל עבר ולזה אמרו נקב מפולש. אבל בקרום הלבן שהוא דק כל שינקב בו כל שהוא יתפלש מיד ומה צורך לומר מפולש. ומצורף לזה שדין זה דאינקב הטרפש לא נזכר בתלמוד. וגם הרמב"ם לא מנה אותו במנין ע' טריפות ולא הזכירו. שכתב שם פ' יו"ד מה"ש שאין להוסיף עליהם. ולא נזכר אלא בדברי הגאונים בלבד משום חשש הכבד דחיישי' שסופו לינטל כמ"ש הג"א ז"ל. ולכן יש לפרש ולהעמיד דבריהם במקום הבשר שיש בזה צד קולא מפני שאינו מצוי להיות שם נקב באותו מקום כי מעולם לא בא

לידינו ולא ראינו נקב מפולש במקום ההוא משא"ך בלבן שפעמים בכל יום בא לידינו. וכיוצא בזה כתב מהר"י ן' חביב ז"ל בדין בועה שנמצא בשיפול שנשמע לכל מי שיפרש דבריו שבה"ג להקל והכא בדין זה אזלינן כפירושן של דברים כדרך שיהא נשמע לנו קולא והוא המקום שהוא בלתי מצוי הנקב בו כדאמרן על פי הדברים האלה:

ומ"ש שהר' מאיר ן' חיים חולק בזה ומטריף בלבן ואומר שראה סב' זו בהריב"ש ז"ל והכא נמי נימא כי מה שקראו הגאונים טרפשא הוא מקום הבשר כדמשמע מלישנא דיותרת וכדפי' רש"י ז"ל בקשתי ופשפשתי בספרו של הריב"ש ז"ל בכל דינים אלו ולא מצאתי כן בדבריו ועליו להורות מקומו איה. גם מצאתי שאלה להרשב"א ז"ל סימן כ"א שנשאל בריאה שנמצאת אצלם שהיה בצד הכבד עובר דרך לריאה בדרך נקב שהיה בטרפש והיתה סירכא יוצאת מן הריאה ודבוקה לכבד שהיו מטריפים אותה מטעם כל המחמיר תע"ב והשואל היה מכשירה שאין להוסיף על הטריפות שמנו חז"ל דאסור לאבד ממונם של ישראל והשיב הרשב"א יפה הורו הטורפין ולא מדרך חומרא אלא מן הדין ואין זו תוספת על הטריפות שמנו חז"ל שסירכא שבריאה הם מנו אותה. ואם נפשך לומר שלא מנו סרוכה לכבד א"כ בא ונתיר סרוכה לטרפשא ולשמנוניתא דלבא וכו'. עד ומן הדין אסורא עכ"ד. הרי מתוך דבריו אלה של הרשב"א ז"ל יתברר לך שאין הנקב ואפי' מפולש פוסל בטרפש. דאל"כ למה לו לטורפה משום סרוכה לכבד ת"ל דהויא לה טריפה משום הנקב בעצמו שהוא בטרפש שהיה עובר בו הכבד. אלא מסתמא נראה מדבריו דאין נקב פוסל בטרפש עכ"ל התשובה. והנה לך מבורר בא"הט הן מדברי הפוסקים הן מסברא שאין נקב פוסל בטרפש אלא בניקב בבשר האדום ולא בלבן ותל"מ:

נ"ד סירכא שלא כסדרן שהוא שנסרכה האונה א' לג' וכן אם נסרכה האונה השניה לאומה בצד ימין טריפה בלא בדיקה. וכן בצד שמאל אם נסרכה הראשונה לאומה טריפה בלא בדיקה וטעמ' דכשלא כסדרן טריפה בלא בדיקה היינו שמאחר שאינם סרוכות כסדרן זו הולכת לכאן וזו הולכת לכאן ותפרק. ועתיד ליפרק כפרוק רמי. ואיכא נמי טעמא אחריתי שאותה האונה האמצעית עולה למעלה או ג"כ אם הם סרוכות מלמטה שא"כ נקראת שלא כסדרן ואם האונה האמצעית תרד למטה תפרק הסרכה והרי יש כאן נקב והכל דבר דעתיד לינקב כנקוב דמי וטריפה. ופעם א' בא לידי מעשה שנסרכה האונה הרא' לג' ויצא סירכה מאמצע הסירכה ונסרכה לאונה האמצעית והכשרתיה דטעמא דזו הולכת לכאן וזו לכאן לא שייך כאן מאחר שהיא אחוזה וסרוכה באמצע וגם טעם דעולה ויורדת ומתפרקת לא שייך כאן מאחר שהיא אחוזה:

נ"ה וג"כ בא לידי שנסרכה האונה הב' לאומה סמוך למקום השלם כנגד חיתוכא דאוני ולא היה עיקר האונה האמצעית עולה ויוצא עד לסירכא והכשרתיה. וג"כ הסכימו עמי בדבר זה חכמי טיטואן יע"ה וחכמי סלא יע"ה:

נ"ו בועה בשיפולי אומה ונסרכה למכה שבדופן צריכה בדיקה כדין בועה בשיפולי אומה שהדין בה אם חוט בשר מקיף אותה מכל צד כשרה ואם לאו טריפה. ואין המכה שבדופן מציל שאף ע"פ שסירכה אין כאן בועה בשיפולי יש כאן והסכימו עמי בודקי העירה טיטואן יע"ה. והחכם כה"ר מימון שבפ'אס יע"ה מכשירה:

נ"ז תקנתי שלא יעמידו גבינות בחלב הנמצא בקיבת הגדיים שלא נשחטו ולא נבדקו מהטריפות. עם היות שמקדמת דנא היו מקילין בקיבת נבלות וטריפות והיו מעמידים הגבינות בהם והיה להם על מה שיסמוכו דחלב הנמצא בקיבה כפרשא בעלמא הוא. (עיין בפ' פי' המס' ע"ז פ"ה כמה שפי' הרמב"ם ז"ל שהורה התר גמור בזה יעו"ש). עכ"ז מפני חלול ה' שהיו א"ה אומרים שאנו אוכלים גבינות שהיו מעמידין אותם בחלב נבילה וטריפה ואומרים שהם מחמירין יותר מישראל. וג"כ הגרים היה נראה להם שדבר זה הוא מאוס ונראה להם שיש קצת אסור בזה לכן תקנתי שיעמידו הגבינות בחלב הנמצא בקיבה אחר שחיטה ובדיקה. ואם ימצא בגדי שום טרפות מהטרפות לא יעמידו באותו חלב. וכן עמא דבר והיה זה שנת ויעקב איש **תם** לפ"ק:

ויש סמך לדברי ממה שכ' בעל המפה י"ד סי' פ"א ס"ו ויש אוסרין וכו' שינקה מהטרפה. מנהג ותקנת קדמונינו נ"ן שיעשו הגבינה שני אנשים גדולים ראויים להעיד ושלא להביא הגבינות מחוץ לעיר שלא יביאם הגוי לבדו. ע"כ מכת"י הרב הנז"ל:

הלכות אסור והיתר

א' **כתב** הש"ך בסי' קי"ט ס"ק כ' משם מהלב"ח ז"ל וז"ל יש קצת מקומות שנוהגים אסור בחלב שעל הקיבה וכשבאים למקומות שנוהגים התר אוכלים מבשוליהם מהמרק או מהבשר שנתבשל עם האסור וכו' ע"כ. והרפ"ח בדיני המנהגים סוף אות כ"ג הביא משם מהלב"ח שכ' וז"ל העיד לנו חכם א' כי הראב"ד היה מתארח עם אוכלי הדבק וקושרים לו חתיכת בשר בחוט א' לסימן והיתה מתבשלת בקדרה עם הדבק והיה אוכל אותו הבשר עם התבשיל עכ"ל. וע"ש בפר"ח מה שהקשה ע"ז ועיין שלחן גבוה בכללים אות קנ"ז:

ב' **אסור** ליבש בשר אחורים ובהמות שנטרפו למוכרם א' א' לגוי דחיישי' לתקלה בה"ט סי' קי"ז סק"ח משם חות יאיר:

ג' **מותר** לעשות סחורה בקוף כיון דאי' ראוי לאכילה יכין ובועז ח"ב סי' כ"ח ועיין בש"ע סי' קי"ז:

ד' **כתב** הרב מהר"ר פתחיה בירדוגו ז"ל דבשר ששהה ג' ימים בלא מליחה יבול ליתנו לתוך מים רותחים יפה יפה דמשום הפסד ממון הו"ל בדיעבד וחיליה ממ"ש הרב מהר"ש עמאר בבשר שנתבשל בלא מליחה שאם נתנוהו במים רותחים מותר ונד"ז הו"ל בדיעבד. ועיין לקמן בדברי הרב מוהריב"ם ד"ה בענין בשר שנתבשל בלא מליחה וכו':

ה' **בבשר** בחלב אף באסור הבלוע אמרינן חנ"נ אבל גוף הכלי אי' נ"נ סי' צ"ח ס"ה. דם שמלחו או שבשלו עיין בפר"ח י"ד ר"ס צ"ט:

ו' **מאי** דקי"ל מידי דלטעמא עביד אף באלף לא בטיל היינו באסור מצד עצמו:

ז' **חתיכה** הבלועה מאסור אי' אוסרת חבירתה בנגיעתה:

ח' **בדין** אין אסור חוזר להתרו עיין סימן מ"ד ס"ו וע"ש בש"ך ס"ק ט"ו ובט"ז ס"ק י"ג ובפר"ח שם ס"ק י"ג:

ט' **עמ"ש** מרן בסימן קכ"ב ס"ח דכלי שנאסר בבליעת אסור ונתערב בטל ברוב כ' בפר"ח דה"ד כלי של בשר נבלה עם כלים של בשר שחוטה אבל כלי של בשר עם חלב או להפך דהוי מבשא"מ לא בטיל וכן הסכים:

יו"ד **על** מאי דקי"ל דעד א' נאמן באיסורים להתיר אבל לא לאסור כתב הרב גו"ר ס' גן המלך סי' קמ"ז ראם הוא ת"ח נאמן אף לאסור ועיין בס' קול אליהו חי"ד סי' א' מרן סי' א' וסי' קכ"ז מהרשד"ם חי"ד סי' רט"ו הלכות קטנות ח"א סי' ל' חוות יאיר כנ"הג סי' קכ"ז ועיין סי' קכ"ז ס"א בהגה בענין פסולי עדות ובסי' קי"ט ס"ז בדין חשוד:

י"**א בענין** עד א' בהכחשה עיין ס"סי א' ובסי' ט"ל ס"ט וסי"ז ובתשב"ץ ח"ב סימן פ"ט שפת הים דף קע"ט וכו' שמן רוקח סי' ס':

י"**ב כלי** שנאסר מחמת ספק מותר להשהותו אחר מע"ל ולהשתמש בו לכתחי' דדוקא בודאי אסור גזרו בן יומו אטו שאי' ב"י ולא בספק אסור וכ"כ הרב עיקרי הד"ט בא"ח סי ט' אות ט' בשם מהרשד"ם בי"ד סי' ל"ח וכ"כ הרב לחם הפנים בי"ד סי' נ"ח ועיין בפר"ח מ"א ס"ק י"א וכ"כ הרב ב"ח בתשו' סי' קכ"ז יעו"ש ועיין בפר"ח סי' קכ"ב סק"א שכ' משם הב"י דכלים שעמדו בבית הגוי בלא סימן משהה אותם מע"ל ומותר ועיין בס' זרע אמת ח"ב סי' ט"ל ועיין בני חיי סי' מ"ד בהג"הט ובפר"ח סי' ק"ב סק"ח. ועיין בב"י בס"סי קכ"ב שכ"כ משם א"ח ועיין ס' מדבר קנאה דף יו"ד ועיין שיורי ברכה סי' נ"ה אות סמא דחיי סי' א' וכ' ג"ד:

י"ג ללוש ביסקוג'וס בחלב כ' הרב הלק"ט ס"י דאסור דלא הוי זה כעין תורא והוי כשאר פת שעושה תדיר והרב המני"ח בנו פ' להתיר והרב יעב"ץ פ' לאסור כסב' הלק"ט ועיין בס' עיקרי הד"ט חי"ד סי' יו"ד אות ז':

י"ד מאי דאמרי' כל הקבוע כמחצה על מחצה דמי הוא בין להקל בין להחמיר פר"ח בא"ת סי' תל"ט כ וש"ך בי"ד סי' ק"י ס"ק ט"ז והוא מהש"ס כתובות דף ט"ו א"ר זירא כל קבוע כמחצה על מחצה דמי בין לקולא בין לחומרא:

ט"ו כל מקום דאמרי' חד בתרי בטיל לאו דוקא בתרי אלא אפי' ברוב בלבד פר"ח בא"ח סימן תמ"ז וכן נראה מדברי מרן בי"ד סי' קי"ח ס"ד יעו"ש. וכתב שם דחתיכת אסור דנתבשלה עם חתיכת התר בקדרה אף אם יש בחתיכת היתר ס' כנגד חתי' האסור מ"מ צריך שיהא בחתי' ההיתר רוב כנגד חתי' האסור להתירה כשאינו מכירה וכ"כ הש"ך בסי' ק"ט סק"ד יעו"ש:

ט"ז חומץ שיש בו תולעים דקים ועוברים דרך נקבי המסננת יש לבשלו ולסננו וכ"כ בס' חקרי לב להרב מהר"י חזן ז"ל דף ס"ו ע"ב יעו"ש. וכ"כ בס' עיקרי הד"ט חי"ד סי' ט' אות ו':

י"ז מים שיש בהם תולעים ולא סיננן ובישל בהם תבשיל עיין בס' מש"דר סי' פ"ד:

ח"י כלי שנאסר באסור דרבנן אף אחר כ"ד שעות אסור להשתמש בו לכתחי' דלא פלוג רבנן הרשב"א ח"א סימן קמ"ג מהריב"ל ח"ג סי' ק"ב ועיין כנ"הג י"ד סי' א' הגהב"י אות מ' וסי' קכ"ב הג"הט אות ז':

י"ט גבינה אע"ג דיש בני אדם שאינם אוכלים אותה כ"א צלויה בטלה דעתו אצל כל אדם ומיקרי דבר הנאכל כמות שהוא חי. ס' אהלי יעקב למוהריק"ש סי' נ"ח וכ"כ הפר"ח סי' קי"ו סק"ג ד"ה ויש לדקדק:

ך' חטים מיקרי דבר הנאכל כמות שהוא חי וכמ"ש מרן בא"ח סי' ר"ח ס"ד לענין ברכה דאין חילוק בין חי למבושל דלעול' מברך בפה"א ונ"מ לענין בשולי גוים דתבשיל של חטים אין בו משום בשולי גוים:

כ"א הצמוקים ששורים לעשות מים שרופים ונגע בו הגוי עיין בס' עדות ביהוסף סי' ובס' מש"דר ח"א בי"ד דף ע"ג ע"ג ובס' שיורי ברכה בסי' קכ"ג על י"ד:

כ"ב בענין יין מבושל שאין בו משום מגע הגוי דוקא כשהוא מבושל כולו אבל יין חי שנתערב בו יין מבושל יש בו משום מגע גוי הרשב"ץ ח"א סי' כ"ט ועיין בס' ככר לאדן דף קס"ב ע"א ועיין להרב עיקרי הד"ט חי"ד סימן י"ג אות י"ג דהארופי שנותנים ביין חי לא סגי לסלק ממנו אסור מגע גוי יעו"ש מ"ש משם במה פוסקים:

כ"ג חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו למאן דנוהג בו אסור כהרדב"ז שכתב דאף במקום שאין דבר טמא אסור אין לקנותו מן הגוי לכתחילה כדי לעשות ממנו גבינה ועיין בס' זרע אמת חי"ד סי' ועיין פר"ח סי' קי"ב ס"ק כ"ד שכ"כ המרדכי בשה ר"ת:

כ"ד לקנות מן הגוים דבר שמבשלים בכליהם אי מיקרי דיעבד או לכתחילה עיין במור"ם בהגה סי' קכ"ב ס"ו ועיין בס' מים רבים סי' נ"א ועיין בהגה סי' ק"ח ס"א ובש"ך שם סק"ו וט"ז ס"ק ד' ועיין בספר בית יהודה במנהגי ארג'יל בדיני אסור תערובת ס"ס ועיין בהרשב"ש סי' תק"ס:

כ"ה אפונים קלויים אסר הרב האר"י ז"ל לקנות מן הגוי והביא דבריו הרב חיים שאל סי' ע"ר אות ו' ועיין סי' קי"ג ס"א בהגה:

כ"ו הסופגניין יש בהם משום בשולי גוים ועיין בהרשב"ש סי' תק"ס ועיין שיורי ברכה סי' קי"ב אות י"א ולא מהני השלכת קיסם וכ"כ הפר"ח סי' קי"ב ס"ס י"ז:

כ"ז בדין ריחא מלתא עיין הרדב"ז ח"ג סימן תקכ"ז שיצא לחלק בין אם עדיין היסק האש בתנור כתנורים שלנו או לא יעו"ש שהאריך:

כ"ח כתב בספר נחלת שבעה סימן נ"ה הפסד מועט הוא כבר של תרנגולת ושל יונה ומה שהוא יותר מזה הוא הפסד מרובה. א"כ כל מה שהוא הפסד יותר משתות הוי הפסד מרובה בלי ספק ומ"ש תחילה הוא עיקר ונכון לדינא אבל למעשה יותר משתות הקרן הוי הפסד מרובה אפי' לעשיר עכ"ל והביאו ס' והלשון מגומגם ובס' ת"ח הלשון מתוקן שאחר שכתב שהפסד מועט הוא כבד של תרנגולת וכו' דדלעיל סיים בה והרוצה להחמיר יחשוב אם ההפסד שמפסיד מאותו הדבר הוא יותר משתות הקרן אז הוי הפסד מרובה שהרי פחות משתות גבי מקח וממכר לא קפדי עליה אינשי ולפיכך יש לקרותו הפסד מועט. ועיין בבא"הט סי' ל"ה ס"ק ה' שהביא לשון זה של ספר נחלת שבעה: מכת"י הרב מוהריב"ם ז"ל

כ"ט בענין בשר שנתבשל בלא מליחה שהבאתי להלן בקונטריס זה דברי מוהר"ר שמואל ן' דנאן ז"ל על הסכמת חכמי פ'אס יע"ה להתיר הכלים לבד מאחר שיש גם פוסקים מקילין אפי' אין בו ס' מדברי הא"ח יעו"ש ע"ז כתב הח' הש' הרב כמוה"ר שלמה עמאר ז"ל מורה צדק במתא מראכיש יע"ה וז"ל בשר שנתבשל בלי מליחה וכו' צריך שיהיה ס' בתבשיל כנגד אותו בשר ואז הכל מותר. דע שבזמן הזה כמה בני אדם טעו בזה ומצריכים ס' וסומכים עמ"ש הש"ע סי' ס"ט סי"א בשר שנתבשל וכו' ודבר זה טעות הוא כידם דהתם מיירי שנתנוהו במים שאינן רותחים ונתבשל אבל כזה"ז בני אדם נותנים אותו במים רותחים והוי חליטה. ומנהג זה נזכר הש"ע סי' י"ט וז"ל אחר שנמלח הבשר

והודח מותר ליתנו אפי' במים שאינן רותחים ויש מי שמצריך ליתנו במים רותחים עכ"ל. ומנהג העולם כעת ליתנו במים רותחים ואינו אלא חומרא בעלמא ומאחר שמנהגם היום ליתנו ברותחים הוי חליטה ומותר וכן מבואר בש"ע גבי כבד סי' מ"ג ס"ב אם חלטוה ברותחים מן הדין מותר לבשלה אלא שהגאונים אסרו לעשות כן לכתחילה ובדיעבד מותר ע"כ הרי שאפי' הכבד שיש בו רבוי דם אם חלטוה בדיעבד מותר וכתב הב"י בסי' ס"ט בשר שנתבשל בלא מליחה וכו' וכ' בס' א"ח על בשר שנתנוהו בקדרה בלי מליחה וע"ש היה והתירוהו משום דוחק מתרי טעמי חדא שהמים רותחים והו"ל כחליטה ועוד שכ' הראב"ד דבשר שלא נמלח במאי דנפיק מניה משערינן אפילו אין המים רותחים דדבר מועט הוא ובטל בס' עכ"ל. הרי שהורה הלכה למעשה להתיר ואע"פ שכתב משום דוחק נראה דהרב הש"ע לא הזכיר זה שהרי גבי כבר לא הזכיר שום דוחק ואע"פ שכתבו הפוסקים דאין אנו בקיאים בחליטה היינו לכתחילה אבל בדיעבד מותר במ"ש הב"י סי' נ"ג וז"ל ובאמת יש לתמוה מה בקיאות יש בחליטה עד שאמרו שאין אנו בקיאים בה וכו' עד וכיון דמדינא שרי לכתחי' כשגזרו בו הגאונים לא גזרו בי אלא לכתחילה ונראה ברור מזה דבדיעבד מותר בלי שום דוחק וכפ"ז כ"מ שנזכר בפוסק' בשר שנתבשל בלי מליחה היינו כשנתנוהו במים צוננים. ודע שטעמו של הראב"ד שכתב דבמאי דנפיק מניה משערינן לפי שהחתיכה עצמה היא מותרת והדם הוא מועט ולא אמרינן בגמר' דמשערינן בכולה אלא כשהחתיכה כולה אסורה או גבי כחל שיש בו גומות מלאות חלב והוי דבר מרובה עכ"ל החכם הנז'. ונשאלתי מעיר אחרת אם יש לסמוך על הוראה זו להקל כי רבים מע"ה תמהו עליה. ואני השבתי בארוכה דודאי מרן לא כן יסבור בש"ע. דסתם לה סתומי ולא ירד לחלק בכך ולומר דה"ד כשנתנוהו בצוננים אבל ברותחים אפי' בפחות מס' שרי ימה גם דמדברי הא"ח דמחלק בכך סליק בב"י ותו דבשלמא אם לא חש להביא בס' י"ט כ"א סב' קמא לבד דאחר שנמלח והודח מותר ליתנו אפי' בצונני' אז הוה אמרינן דמאי דלא חלק בכך בס' י"א היינו כיון דהלכה היא בצוננים. אמנם עתה שאנו רואים דמרן חשש להביא סב' היש מי שמצריך ליתנו ברותחין שהיא סב' הרמב"ם א"כ בהכרח לומר דלא כתבה אלא כדי לחוש לה לעשות כן לכתחי' וא"כ בהכרח ג"כ לומר אם איתא דדעת מרן להקל בנתנוהו ברותחים אפי' בפחות מס' הי"ל לחלק בכך בס' י"א כיון דלכתחילה נותנים ברותחים בסב' היש מי שמצריך כך ותו דבלשון של מהר"ש ן' דנאן ז"ל הנז' שהעתקתי בקונטריס מבואר דלא סמכי' על סב' הא"ח שהתיר משום חליטה ומשום טעמא דהראב"ד רק לגבי היתר הכלים לבד כיון שיש מקילין אפי' בתבשיל. אמנם בתבשיל אין סומכין על דברי הא"ח להתירו ואע"פ דחיליה דהא"ח הוא

מטעמ' דחליטה ג"כ שהוא חד מתרי טעמי הנז' ואפי"ה לא מלאם לבם כלל להתיר כ"א הכלים ולא התבשיל וזו ראיה שאין עליה תשובה ואע"ג דגבי כבד בסימן ע"ג סב' אחר שכתב מרן שהגאונים אסרו לחלוט בין בחומץ בין במים רותחים סיים דבדיעבד מותר. איכא למימר דהתם דוקא מותר בדיעבד משום דבפעם הראשונה הוא מתכוין לחלוט לא כן בנ"ד דכוונתו לבשל כשנותן הבשר לקדרה אלא דממילא הויא חליטה כשהמים רותחים ולכן כאן לא התיר אפי' בדיעבד משום שמא לא היו המים רותחים יפה יפה וכמ"ש ב"י סי' ע"ג תדע שהרי כאן הצריך הא"ח שיהיה ע"ש או דוחק אחר ואלו בסי' ע"ג גבי כבד לא הצריך דוחק אלא בדיעבד מותר ואמאי והרי הא"ח שהוא מרה דשמעתא הצריך דוחק אלא ודאי כדאמרן דטעמא רהא"ח שהצריך דוחק הכא הוא משום דאין כוונת המבשל לחלוט א"כ מרן שלא הזכיר בש"ע סב' הא"ח בסב' י"א נרא' דסבר דאין לחלק בכך כלל ולעולם בעי ס' אפי' ברותחין וגם הרב בהגה שרגיל להביא סב' שמשמיט מרן בש"ע לא הביא סב' זו דהא"ח רק לגבי התר חתיכה עצמה כשיש ס' אם הוא דוחק כע"ש או לכבוד אורחים אבל להתיר התבשיל אפי' לכבוד שבת ואורחים לא הביא סב' הא"ח להתירו ונר' דה"ט דלא אישתמיט שום חד מהאחרונים שהם הב"ח והט"ז והש"ך והפר"ח לחלק בכך ולהקל כסברת הא"ח. לבד זה ראיתי למהריק"ש בס' ערך לחם שחש לפסוק כסב' הא"ח וז"ל בס' י"א ואם הושמה תרנגולת בקדרה בלי מליחה אם הוציאו ממנה הכבד ובני מעיה דינו כבשר ואם לא הוציאום התרנגולת אסורה אפי' יש ס' בתוך הקדרה כנגד כל התרנגולת ושאר כל התבשיל מותר אם יש בו ס' כנגד כל התרנגולת ובמקום דוחק יש להתיר בלא ס' אם היו המים רותחים בכח עכ"ל. ועוד כתב בס' ו' וז"ל ספק אם שהה במלח כשיעור ונתנוהו בקדרה מותר משום ס"ס שמא שהה ואת"ל לא שהה שמא הלכה כמ"ד דבדם היוצא משערינן ואם נתנוה ברותחים יש להתיר אפי' ודאי לא שהה דהויא חליטה ודוקא בדיעבד ובהפסד מרובה עכ"ל. ובלי ספק שהריק"ש לדעת הא"ח פסק כן ואין הכרח מדבריו שמרן סובר כן ואנו אין לנו אלא סב' מרן שכבר קבלנו עלינו דעתו להלכה אבל הריק"ש פסק כסב' הא"ח שלא כסב' מרן כי בימיו עדיין לא קבלו עליהם לפסוק בדע' מרן כידוע. וזכורני כשבא קונטריס הנז' של מהר"ש עמאר ז"ל לפ'אס יע"ה לא נתקבלה הוראתו זו בעיני חכמי פ'אש וא' מן החכמים חרה אפו על הוראה זו ואמר שרי ליה מריה הפריז על המדה בהוראה זו להקל כ"כ. ובפרט שמזה נמשך להקל גם בפסח בחטה בקועה שנמצא' בתבשיל כשנתנו הבשר והירק ברותחין ומטעם חליטה והורה כן הרב הנז' הל' למעשה:

ל' כתב הרב כמוהר"י ן' סאמון זלה"ה בספר עדות ביהוסף סי' מ"ג דף מ"ד דקדרה של חמין שהיו בתוכה ביצים ונמצאו איזה מהם שיש בהם אפרוח אם האפרוח התחיל להתרקם ולא נגמרה ברייתו ועדין חלבון וחלמון בביצה אפי' לא היה בקדרה אפר וגם לא נתבשלו באפר קודם שנתנו אותם בקדרה אפ"ה אין ביצת האפרוח אוסרת הקדרה משום דכיון שהתחיל האפרוח ליגבל הביצה סרוחה ואין לך נטל"פ גדול מזה והביא ראיה ממ"ש בש"ס דתמורה דף ל"א גבי ביצת נבילה וטריפה שנולד ממנה אפרוח מותר אימת קא גביל לכי קא מסרחא ההיא שעתא עפרא בעלמא הוא ואם האפרוח נגמר ברייתו והוא שלם שאז אין סרחון בביצה היינו מ"ש מרן בי"ד סי' פ"ו וסי' צ"ח דצריך ס"א לבטל פליטתה ואם נתבשלו הביצים במים ואפר קודם שנתנו אותם בקדרה של חמין מותרים הביצים מפני שהאפר נט"ל כמ"ש מרן בסי' צ"ה ס"ד ואפי' שאין האסור פגום מצד עצמו אלא מחמת האפר מותר כמ"ש מרן בסי' ק"ג סעיף ג' ע"ש:

ל"א כלי שבשלו בו בשר לבשל בו דגים תוך מע"לע בדיעבד מותרים. ועיין מ"ש הרב הנז"ל סימן מ"ו בס' הנז"ל:

ל"ב כתב בס' עיקרי הד"ט חי"ד סי' ז' אות י"ו משם רב אחד דהצולה הכבד בשפוד צריך ללבן אחריו השפוד אם רוצה לצלות בשר ושבח מנהג הצרפתי' שאין צולין הכבד אלא על הגחלים יעו"ש. ועיין כי"ד סי' ע"ו ס"ד ובבאר היטב שם ס"ק ט"ז ל':

ל"ג היכא דאיכא ס"ס בענין שהוא מותר מן התורה אלא מדרבנן אסור ואיכא חדא ספיקא עיין ש"כ בכללי הס"ס אות ט' והפר"ח שם שער המים סוף הל' מקואות קול אליהו. מח"בר י"ד ד' צ' חיים שאל ח"א סי' י"ט כתב דבאסור נדה לא שרינן בס"ס אם אין במה לתלות ועיין רש"י בנדה דף י"ד ע"א ד"ה ולמחר מצאה עליו דם:

ל"ד אם יש לעשות ס"ט נגד מרן עיין מקוה ישראל דף ס"א ע"ב חק"ל י"ד דף רע"ח ע"כ. בית דוד י"ד סי' ס"ו דבר משה א"ח סי' ל'. מהרי"ט ח"ב י"ד גבי ס"ת. אבקת רוכל סי ס"ב וכן נמי לעשות ס"ס נגד המנהג:

ל"ה בכל דוכתא דאיכ' תרי לישני בש"ס באסור של תורה כגון בגטין וקדושין ושאר איסורין פסק לחומרא אף אם הוא כלישנא קמא ובדיני ממונות ובשל סופרים פסקינן בלישנא בתרא. הר"ן במסכת ר"ה פרק ראוהו ב"ד:

הלכות נדה

א' כתב בספר בית יהודה למהר"י עייאש ז"ל במנהגי ארג'יל וז"ל ראיתי חדשים מקרוב נוהגים לאשה שבא בעלה ממדינת הים להצריכ' להמתין שלא תטהר לבעלה אפי' היתה בחזקת טהורה עד שתספור ז' נקיים דחוששין לדם חימוד כדין תבעוה לינשא ונתפייסה

ע"פי הוראת קצת חכמים אבל באמת דזו הוראה תמוהה וחששא זו לא נזכרה בשום ספר ואדרבא נראה דמצוה לפוקדה בליל שבא מן הדרך ומור"י ז"ל ערער ובטל מנהג זה יעו"ש בסימן ס"ב. וכשבא בעלה במ"ש כ' בס' עיקרי הד"ט א"ח סי' י"א משם הרב בני יהודה דמותרת לטבול במ"ש יעו"ש:

ב' כתב בס' עיקרי הד"ט חי"ד סימן כ"א אות מ"ד משם הרב חיים שאל שהביא משם רבו גט מקושר סי' קי"ט שעשו מעשה בתוככי ירושלים תוב"ב בפני מהר"י הכהן דהתירו לכתחילה לסבה קלה לכנוס תוך ימי שבעה נקיים דחמוד ע"י שמירה שלא תתייחד כנדה ע"ש ועיין מש"דר ח"ב דף פ"ב ע"ב. ועיין חיים שאל סימן ז' זרע אמת בלקוטים ח"ג דף קצ"ג ע"א:

ד' אשה שאחר טבילתה מצאה צפורן שלא חתכה עיין מ"ש מרן בסי' קצ"ח ס"ך ומור"ם שם ובש"ך ס"ק כ"ה ובט"ז ס"ק כ"א ועיין בס' מש"דר ח"א סי' קצ"ח דמסיק דאם לא שמשה עדיין צריכה לחזור ולטבול יעו"ש. ועיין דבר משה י"ד סי' כ"ח באשה שטבלה ושמשה ונסתפק' אם טבלה עם הטבעות והם קצת רפויים דא"צ לחזור ולטבול כיון ששמשה:

ד' אשה ששכחה להעביר שער בית הערוה ועברה וטבלה עיין עיקרי הד"ט ובס' מחזה אב' דף כ"ג ע"ר פסק דא"צ טבילה אחרת וכ"פ הרב שיורי ברכה בי"ד סי' קצ"ח יעו"ש:

ה' כתם שבעודו לח היה לבן ואחר שנתייבש נעשה אדום בקצותיו עיין ש"ך סימן קפ"ח סק"ג ועיין תשו' חכם צבי סי' מ"ו שהתיר והרב בנו שאלת יעב"ץ ח"א סי' מ"ד אסר. ועיין מים רבים חי"ד סי' מ':

ו' כתב הרמב"ם פ"ה מהלכות א"ב דין י"ב אין בודקין הדם אלא ע"ג מטלית לבנה ובחמה ועושה צל בידו עכ"ל הביא דבריו הרב שיורי ברכה סי' קפ"ח:

ז' אשה שטבלה וטרם ששמשה ראתה דם עיין ס' פני יהושע ס"ס י"ב ד"פ דא"צ להמתין ו' עונות:

ח' הכונס את הבתולה ובשעת החופה היתה נדה והגיע ליל טבילתה בשבת או י"ט אם מותר לבעול די"ל כיון דקי"ל דחופה שאינה ראויה לביאה אינה קונה אלא לכל הדברים הרי היא כארוסה וכמ"ש מרן בא"ה סי' ס"א יעו"ש א"כ נראה דאסור לבעול בשבת ויו"ט דעכשיו הוא קונה אותה ליורשה וכו'. הן אמת דהרב חלקת מחוקק כתב בסימן כ"ה סק"ח וז"ל אלמנה שנשאת ליל ה' והיתה נדה ונתייחדה עם החתן ע"י ב' שומרים מותרת לטבול בליל שבת מאחר שנכנסה לביתו קנאה וכו' ומיהו להרמב"ם דס"ל דחופה של נדה אי' קונה אפשר דה"ה יחוד וכניסה לבית הבעל דאי' קונה כ"ז שאי'

ראוי לביאה ובסי' ס' האריך להוכיח דלא כהרמב"ם וסיים וא"כ נראה למעשה אלמנה שנכנסה לחופה קודם שבת מותרת לטבול בשבת דהא קנה אותה לכל דבר וכו' עכ"ל. והובאו דבריו במ"א סי' של"ט וחלק עליו המ"א ופסק דאי' יכול לבעול בשבת ויום טוב. ולענין הלכה שמעתי שסומכין על סב' חלקת מחוקק להתיר לבתולה לטבול בליל שבת ויו"ט וכן נעשה הלכה למעשה. ועיין שכנ"הג א"ח סי' של"ט הגהב"י. ובאלמנה שנכנסה לחופה בערב שבת נתייחד עמה בע"ש ובזה נקנית ועיין במור"ם בי"ד סי' קצ"ז ס"ב ועיין בט"ז שם:

ט' ובספר התק' מ"ך משם הרב מוהריב"ע ומוהר"ר יעב"ץ ז"ל שנשאלו על א' שהיה חולה קצת שכנס לחופה ולא הספיק לבעול עד שכבד עליו החולי ואמרו לו הרופאים שהתשמיש קשה לו ולא בא עליה רק היה אוכל עמה בלבד ואח"כ נלב"ע ל"א ונשאלו הרבנים אם יש זכות ליורשי הבעל בנדוניא אחר שלא בא עליה והשיבו שחייבים יורשי האשה לחלוק עם יורשי הבעל שהרי קי"ל דחופה קונה והרי היא אשתו לכל דבר ואפי' שאינה ראויה לביאה קנאה למעשה ידיה וכו' וחופה נקראת מה שאוכל עמה וכו' ולא בעי' ביאה וכו' יעו"ש. ובספר עיקרי הד"ט י"ד סי' כ"א אות י"ט כ' בשם הרב שבות יעקב דבאלמנה מותרת ליבעל בשבת בעילה ראשונה אף שלא נתייחדה עמה קודם והרבה ראיות מהש"ס דחופה קונה בה כבתולה. ועיין פני יהושע ש"ות א"ה סימן ג' שאם בדיעבד בנדה נתייחד עמה מבע"י מותר לבוא עליה בשבת ויו"ט. ועיין מרן סי' של"ט ס"ד וא"ה סי'

כתב מור"ם בהגה ס"ס ר"א וז"ל ולאחר הטבילה במי מקוה כשרים מותרת ליכנס למרחץ כדי שתחמם עצמה אבל לחזור ולרחוץ אח"כ יש אוסרים וכן נהגו עכ"ל וע"ש בש"ך ומרן בב"י שם:

יו"ד מי שגרש אשתו בימי עבורה ורצה להחזירה אם צריכה להמתין ז' נקיים. עיין י"ד ס"ס קצ"ב וע"ש במהריק"ש שכ' דא"צ כיון דלא תקיף יצריה וכ' ע"ז בס' זכור לאברהם י"ד ערך נדה וז"ל ומינה נשמע דכל דליכא טעמא דגרושה דלא תקיף יצריה אסור ואפי' היא מסולקת דמים וכגון זקנה וכו' ועיין ס' בית לחם יהודה בס"ס קצ"ב שהביא משם הרב תורת השלמים שכתב סתם שאף אם גרשה כשהיא מעוברת והחזירה צריכה לישב ז'נקיום וכו' ע"כ:

י"א עמ"ש מרן בס"ס קצ"ז אם עברה וטבלה בז' ביום עלתה לה טבילה עיין באר היטב סק"ז שהביא משם כמה פוסקים דלא עלתה לה טבילה וכ"כ בס' צ"צ סי' ס"ו ומים רבים:

י"**ב מים** שהיו צריכים לישפך מחמת מת ולשו בהם עסה פ' הרב עיקרי הד"ט דאסור הפת וצריך למוכרו לגוי מטעם דחמירא סכנתא ולכן לא בטילי המים אפי' באלף יעו"ש בחי"ד סי' מ"ו ובס' עיקרי הד"ט חי"ד סימן ל"ה אות מ"ג כ' משם ספר כתונת יוסף דמנהגם היה להוציא המים תחת אויר הרקיע דטעם השפיכה אינה אלא להיכרא ועיין להכנה"ג ובספר שבט יהודה סימן שכ"ט ועיין מחזה אברהם סימן ט"ז אות ל' דף נ"א:

הלכות מילה

א' **אדם** שלא מל מעולם אינו יכול למול היכא דאין מוהלים מומחים עומדים על גבו חיים שאל סימן נ"ח ונ"ט:

ב' **קטן** שנימול כראוי ואח"כ נתקלקל עיין סימן רס"ד והש"ך שם ועיין תרומת הדשן סימן רס"ד ועיין זרע אמת י"ד סימן קי"ד:

ג' **תינוק** שמת קודם המילה מלין אותו על קברו בצור או בקנה מרן ס"ס דס"ג וכ' שם מור"ם שאין עושין כן אפי' בי"ט שני:

ד' **מי** שנולדו לו ב' בנים תאומים כת' הרב דרכי נועם סי' כ"ז דמברך ברכת המילה לבל א' וגם ברכת להכניסו וברכת שהחיינו לכל א' יעו"ש. וכן מנהגנו וכ"כ מהריק"ש בהגהו' סי' רס"ה ועיין ברבי יוסף י"ד סי' רס"ה ועיין בא"ה סי' ס"ב ס"ג בהגה. ובב"ש שם סק"ג:

ה' **הסעודה** שעושים בלילה שלפני המילה אי מקרייא סעודת מצוה עיין מ"א סי' תר"ם סקי"ג שכ' משם ס' נחלת שבעה דהוי סעודת מצוה לענין נדר והוא כ' דאינו מוכרח וכ"כ בס' חוות יאיר ועיין ז"א חי"ד סי' קנ"ח ועיין עיקרי הד"ט יו"ד סי' ל"ו אות מ"ז ועיין רש"ל ביש"ש פ"ז דבב"ק סימן ל"ז:

ו' **כתב** הרשב"ש בח"ב סי' רע"ז דברכות המילה היא בין חתיכת הערלה לפריעה דעיקר המילה היא הפריעה. וסיים שם דהמל בשבת ולא פרע חלל שבת. ומרן בי"ד ס"ס רס"ו כתב דיש ליזהר שלא ימולו ב' מוהלים בשבת יעו"ש:

ז' **מי** שאמר לחברו שיהיה סנדק מבנו אחר שנולד הבן כתב הרב עיקרי הד"ט בחי"ד סי' כ"ח אות כ"ב בשם הרדב"ז דאין יכול לחזור בו אחר דהמנהג להקנות את המצוה בלא שום קנין רק בדבור ואם אמר לו קודם שנולד הבן לא קנה יעו"ש ועיין במור"ם כהנה סי' רס"ד:

ח' **אם** האב מל בנו יברך על המילה ולא למול את הבן הרב הנז' בסי' הנז' אות ח' בשם כמה פוסקים. ועיין בסי' רס"ה ס"ב:

ט' **מי** שאירע מילת בנו בתוך ז' ימי אבלו עיין להרב זרע אמת י"ד סי' קנ"ח דף קע"ז שפ' דדינו ביום המילה כמו ביו"ט דאי' נוהג רק דברים שבצנעה וילבש בגדי שבת וילבש

מנעליו ועיין שם בסי' ק"ס אם יכול האבל לעלות לס"ת בשבת שהוא ז' לאבלו' ועיין ד"מ י"ד סימן פ"ב:

יו"ד אבל שאירע מילת בנו אחר ז' תוך ל' אסור להסתפר הרמ"ז בש"ות סי' ל"ד וכ"כ הרב זרע אמת חי"ד סי' קנ"ח ועיין בבאה"ט א"ח סי' תקנ"א סק"ג. מחזה אברהם דף מ"ט ע"ג סימן כ"ב. עיקרי הד"ט י"ד סימן ל"ו אות ה':

י"א אונן שיש לו בן למול עיין ס"ס ש"ס ובט"ז סי' שמ"א סק"ו ז"א י"ד סי' קמ"א עיקרי הד"ט י"ד סי' כ"ח אות ג' וסי' ל"ו אות ח' שבט יהודה סי' שמ"א סוף דין ב':

י"ב מוהל שאי' יכול לעשות המציצ' מפני שיש לו מיחוש בפיו אי' יכול למול בשב' לשיעש' אחר המציצ' ואם עבר ומל יכול אחר למצוץ מפני שסכנה הוא לולד. מכשירי מילה משם הרב אדמת קרש:

י"ג מילה שלא בזמנה כתב מרן בסי' רס"ו ס"ח שאי' דוחה אפי' י"ט ב' והש"ך שם כתב שעיקר כדעת הרמב"ם ודעמיה שדוחה וכ"כ הכנ"הג שם הג"הט ס"ס משם ת"הד והרב בר"י שם אות ז' כתב בשם הרשב"ץ כס' מרן ובס' מח"בר א"ח סי' של"א אחר שהביא מחלוקת הפוס' סיים וכ' וז"ל וכן ראוי להורות כמ"ש מרן וכתב הרב בית לחם יהודה בי"ד סי' רס"ו אחר שהביא דברי הש"ך שנהגו בש"ע עכ"ל. ועיין שיירי ברכה י"ד שם אות ד' ועיין עיקרי הי"ט י"ד סימן כ"ח אות ז' ואנן בדידן צריכים אנו לפסוק כמרן שקבלנו הוראותיו וכמסקנת הרב מהר"ד חיד"א ז"ל:

י"ד תינוק שחלה ונתרפא אין מלין אותו ביום ה' ולא ביום ששי ועיין ברכ"י י"ד סימן רס"ב וכ"כ בס' בית יהודה במנהגי ארג'יל דף ק"ט ע"ג:

הלכות פדיון הבן

א' **מה** שנותנים לכהן בפדיון הבכור תכשיט בלי שומא ואח"ך מחזירו לו הכהן כתב הרשב"ש בסימן קל"ו דהבן אי' פדוי והברכות לבטלה יעו"ש שהאריך:

ב' **בכור** שחל יום ל"א ביום התענית יש לפדותו בו ביום ולעשות הסעודה בלילה ועיין ש"ך סי' ש"ה ס"ק י"ב. ובבא"הט שם ס"ק ה' ובמ"א סי' של"ט סק"ח ובעיקרי הד"ט שם אות א' ואות ח' ברכ"י י"ד סי' הנז':

ג' **בכור** שחלה ולא נמול בזמנו והגיע זמן הפדיון ועדין הוא חולה פ' בס' חיים שאל סי' ל"א דפודין אותו בזמנו ולכשיבריא מלין אותו וכ"כ בס' זרע אמת ח"ג סי' קמ"ט. ואם נתרפא ביום ל"א מלין ואח"ך פדיון עיקרי הד"ט י"ד סימן ל"ח:

ד' **אם** האב יכול לפדות בנו ע"י שליח עיין מור"ם בסימן ש"ה ס"י ובש"ך וט"ז שם ובש"ות דבר שמואל סימן רס"ז ובש"ך ח"מ סימן שפ"ב סק"ד דבר משה סי' ס"ד זרע אמת ח"ג דף

קע"ה והעלה דמור"ם מיירי כשהאב בעיר אבל אם אינו בעיר יכול לפדות ע"י שליח ועיין ברכ"י סי' ש"ה ובשיורי ברכה ובש"ות פני אריה סימן מ"ד ובש"ע של הרב מוהריב"ם ז"ל ועיין ז"א חי"ד סימן קל"ו:

ה' **באשה** שהפילה אחר ששים יום לט בילתה חתיכה לבנה בלי ריקום אברים לענין הבא אחריו אי הוי בכור עיין מהריק"ו שורש קמ"ג שבות יעקב סי' פ"ג ד"ן י"ד סי' י"ג מהר"י קצבי סי' ה' שער המים סי' ג' חיים שאל ח"ב סימן טו"ב. שכנ"הג י"ד הג"הט ס"ס ש"ה דרכי נועם סי' ע':

ו' **כהן** אבל אם יכול לפדות את הבן עיין בעי חיי י"ד סימן רמ"א שכתב דדין הכהן נדין המוהל ועיין סימן שצ"ג:

הלכות אבלות

א' **מי** שבאה לו שמועה ואי' יודע אם הוא בתוך ל' או לאחר ל' עיין בס' ב"הט בסי' שצ"ז הביא פלוגתא בזה אם חייב להתאבל או לו. ובס' ברכ"י העלה להלכה דאי' חייב להתאבל דקי"ל הלכה כדברי המיקל באבל ואף דהפוס' שחייבו להתאבל הם רבים פסקים הלכה כמקל והביא ראיות לזה יעו"ש ועיין מרן בב"י סימן שצ"ו דאף בתלמיד במקום הרב. ועיין גנת ורדים לקח טוב דף ח'. ועיין מחב"ר א"ח סי' תקמ"ח אות ג' שכ' דלא אמרי' הלכה כדברי המקל נגד מרן וביחיד נגד רבים מספקא ליה יעו"ש. ועיין מרן ב"י א"ח סי' שצ"ח שכתב בשם הרי"ף דמאי דאמרי' הלכה כדברי המקל בערוב אפילו יחיד נגד רבים:

ב' **מי** שמת אביו או אמו בשנה מעוברת באדר הא' נראה דצריך להתענות בשנה פשוטה באדר ולא בשבט אע"פ שהוא תשלום הי"ב חדש. וראיה ממ"ש מר"ן בא"ח סימן נ"ה ס"י דמי שנולד בכ"ט לאדר א' משנה מעוברת ושנת י"ג הוא שנה פשוטה דאי' נעשה בר מצוה עד כ"ט לאדר ולא בכ"ט בשבט יעו"ש ובפר"ח שם. אבל בשנה מעוברת יתענה באדר הא' כמו יום שמת בו. וכן אם מת בשנה מ עוברת באדר ב' יתענה בשנה מעוברת ג"כ באדר ב' ואם מת בשנה פשוטה באדר יתענה בשנה מעוברת ג"כ באדר ב' כמ"ש מרן בא"ח סימן תקס"ח ס"ז:

ג' **בדין** עטיפת הראש האבל כת' בס' שבט יהודה בסי' שפ"ו שאי' חייב בה כל היום רק כשלובש מלבוש העליון שמכסה גופו חייב לכסות הראש ובפרט בשעת האכילה וכו' יעי"ש:

ד' **מי** שמת לו מת בבקר בשעת ק"ש ועדיין לא התפלל ונתעסק בקבורתו עד אחר חצות שעבר זמן תפלה יש להסתפק אם יתפלל מנחה שתים א' לתשלומי שחרית דכיון שכבר

נתחייב בתפלה קודם שמת לו מת אף שאח"ך נפטר לא א אמרינן כיון שנדחה ידחה. או נימא דכיון דאפסקיה הפטור לא ישלים דאמרינן כיון שנדחה ידחה. ועיין בס' אשל אברהם סי' שמ"א שהביא נדון בזה מספר בית דוד שאי' חייב להשלים דלא מיקרי חיוב תפלה אלא ברגע האחרון של זמנה שלא נשאר עור זמן להתפלל אבל בנ"ד כשמת לו המת עדיין היה שהות רב מזמן התפלה ולא מיקרי חיוב אותו הזמן שקודם מיתה ולכן כשנפטר אח"ך נשאר בפטורו ואי' חייב להשלים. ועיין להרב זרע אמת ח"א סי' א' שכ' דאם נקבר עד ד' שעות אין לו להתפלל. ועיין ד"מ י"ד סימן פ"ז:

ה' **בסעודת** הבראה אי סגי בפת הבאה בכסנין עיין בס' זרע אמת דף קע"ו ע"ג דכתב דמהני:

ו' **אונן** אם יכול להסתפר עיין דבר משה סי' ע' דף צ"ו ע"ג עיקרי הד"ט סי' ל"ה אות מ"ו מטה יהודה. ולדעת מרן אסור:

ז' **כתב** הרב שמש צדקה חי"ד סי' ל"ה שמנהגם שלא לשפוך מים שבשכונת המת בשבת והביא לו סמוכות ממ"ש חז"ל על פסוק ויברך ה' את יום השבת וכו' שצוה הקב"ה למלאך לוקח נפשות שלא ללכלך מימי ישראל בשבת ויו"ט יעו"ש הביא דבריו בס' עיקרי הד"ט י"ד סי' י"ד אות ב':

ח' **מי** שמת לו מת וגדול הבית היה במקום קרוב ובא בתוך ז' אם מונה עם האבלים עיין דבר משה י"ד סי' ס"ה ועיין רבינו הטור סימן שע"ה ובב"י שם ובב"ה ונר' שבתשו' הרשב"א יש ט"ס דאל"ה הי"ל לרבי' הטור להביאו אחר שכ' דגדול הבית מונה לעצמו הי"ל והרשב"א כ' וכו' כדרכו. ועיין מאמר מרדכי א"ח ח"ב דף קכ"ד מ"ש על תשו' הרשב"א:

ט' **כתב** הרב זרע אמת חי"ד סי' קמ"ד דרשאים לעשות הקפות למת בימים שאין אומרי' בהם תחנון. אבל העלה דשב אל תעשה עדיף. ועיין הרשב"א סימן תע"ח:

י"**ד מי** ששלמו לו ל' יום על אביו ואמו בערב הרגל יכולים לגעור בו באותו יום שיסתפר לכבוד הרגל הרב מהר"ר חיד"א בס' ככר לארן דף ק"ס ע"א ברכ"י י"ד סי' ש"ץ וכ"כ בס' עיקרי הד"ט חי"ד סי' ל"ו אות מ"א יעו"ש ועיין כ"י סימן ש"ץ דבר משה סימן פ"א:

י"**א כתב** בס' הנז' סי' הנז' אות מ"ז דקרוב לחתן וכלה יש מקום להקל ליכנס לבית המשתה בשבת תוך ל' דמחזי כפרהסייא אם אינו הולך יעו"ש עוד כ' שם משם הרב דבר משה דסעודת חינוך הבית מיקרי סעודת מצוה ומותר לאבל לילך ודוקא אם יאמרו תחי' ד"ת ד"מ י"ד סי' פ"ח:

י"**ב תינוק** שהיה מתנוונה והולך ומת אחר ל' לענין אבלות עיין שכנ"הג סי' שע"ד הגה"ט אות ט' ועיין מהר"מ מלובלין סי' ס"ז:

י"**ג אם** האבל מניח תפלין ביום קבורה שאי' יום מיתה עיין א"ח סימן ל"ח וב"הט סק"ד אליה רבה ס"ק ג' וכ' בס' ברכ"י שם וז"ל סוף דבר נ"ל דיום קבורה אף שאי' יום מיתה אסור בתפילין וכו' ע"כ יעו"ש שהאריך:

י"**ד על** מנהג האבלים שבעש"ק אחר חצות אין יושבים על הארץ עיין עיקרי הד"ט י"ד סי' ל"ו אות ל"ד:

ט"ו מי שנקבר המת בין השמשות עיין עיקרי הד"ט י"ד סי' ל"ו אות ט"ל ד"מ י"ד סי' צ':

י"ו שני שותפים בחנות וא' מהם נשא בתולה עיין מהריט"ץ וב"ד י"ד סי' קע"ו יכול השותף האחר לפתוח החנות ולישא וליתן בדרכו פרח מטה אהרן ס"ס ס"ה כח"ב משא"ך באבל כמ"ש סימן ש"פ סכ"א אבל אם יש להם ב' חנויות וכל א' יושב בחנותו עיין ד"מ י"ד סי' ע"ז שהביא פלוגתא והעלה דיכול השותף לישב בחנותו וע"ש בדין המתעסק ועיין בא"הט סי' ש"פ סק"ח. ושכנ"הג הביא פלוגתא במתעסק:

י"**ז מי** שהכין צרכי חופתו ומת אחי המשודכת עיין סי' שמ"ב ושצ"ב יעו"ש בט"ז סק"ה דמ"ש מרן מותר לכונסה היינו אחר ז' ובפרישה שם סקי"ב ב' דמשום הפסד מותר לכנוס תוך ז' ולא יבעול ער אחר ל' ואם לא קיים פ"ור מותר לבעול אחר ז' כמ"ש מרן שם ועיין ד"מ י"ד סי' ע"ח:

ח"י מי שכנס לחופה ובתוך ימי חופתו מת אביו צריך לקרוע ומשלים ז' ימי המשתה ואח"ך נוהג ז' ימי אבילות ועיין עיקרי הד"ט י"ד סי' ל"ו אות י"ב ועיין סי' שמ"ב. ואם כנס לחופה וקדש' ועדיין לא בעל ומת לו מת אע"פ דליכא פסידא דסעודה בועל בעילת מצות ונוהג ימי המשתה ואח"כ אבלות עיקרי הד"ט שם זרע אמת אסר ועיין ברכ"י:

י"**ט האבל** יכול להיות סנדק הרב בעי חיי סימן רמ"ב:

ך' **אשה** שמת אביה ואינה יודעת. בעלה מותר לשמש מטתה ועיין ב"הט סימן שפ"ג סק"א וע':

כ"א מי שבא לו כתב שמת קרובו והוא בתוך ל' והעלים הדבר ולא נהג אבלות ואחר שעברו ל' יום נודע הדבר שזה ידע קודם ל' עיין בס' חיים שאל סי' מ"ז שכ' דאינו חייב לנהוג אבלות אלא דראוי לקונסו לעניים ועיין סי' שצ"ו ובש"ך שם סק"א ובט"ז סק"ב:

כ"ב מי ששמע שמועה והוא יום ל' מיום הקבורה ול"א מיום המיתה הו"ל שמועה רחוקה דלענין שמועה מונין מיום המיתה ש"ך סי מן ת"ב סק"ה:

כ"ג אבן ששמוה על קבר א' ואחר כך רוצים להחליפה באחרת טובה הימנה אם אותה אבן מיתר להניחה על קבר איש אחר מרן בבד"ה ס"ס שס"ד הביא מתשו' הרשב"א דמותר אם הוא בחנם ושם בב"י הביא משם הג"א דאסור. וכן נראה ממ"ש בש"ע סי' שס"ג ס"ה וס"ו ויש לחלק ועיין בית דוד סי' קע"ב שכנ"הג סי' שס"ד הג"הט אות ה' ואות ו' ברכ"י סי' שס"ד מור"ם בהגה ריש סימן שס"ד. דבר משה סי' ס"ז ראש משביר סימן כ"ט זרע אמת סימן קמ"ט:

כ"ד מי שבאה לו שמועה רחוקה בחה"מ על אביו ואמו כתב בס' ד"מ י"ד סי' ע"ו דאין לקרוע:

כ"ה אונן ששמע הבדלה מאחר במ"ש עיין עיקרי הד"ט א"ח סימן י"ג אות כ"ו שהביא פלוגתא אם יצא וכו' ומסיק דיצא:

כ"ו אם היה חלון בין הבית אשר שם מת לבית אחר אם סתימת דלת שבחלון הוי סתימה וחוצץ בפני הטומאה עיין בט"ז סי' שע"א שכ' דכיון שהדלת עומדת ע"י קרסי הברזל שמקבל טומאה אינו חוצץ. והרמ"ז בתשו' סי' י"ז וי"ח העלה דחוצץ בפני הטומאה והסכימו עמו רבנים אחרים יעו"ש. ועיין בס' עיקרי הד"ט סי' ל"ה אות ל' וכ"כ בס' דבר שמואל סי' רכ"ג והביא דבריו בס' ברכ"י סי' שע"א:

כ"ז חלון המפסיק בין הבית אשר שם מת ובין בית אחר ואין ברחובו טפח וארוך הרבה עיין פ"ג דאהלות משנה ז' בפי' הרע"ב ועיין עיקרי הד"ט י"ד סי' ל"ה אות ל' דמוכח דאי' מביא את הטומאה ועיין פי"ג דאהלות:

דינים נפרדים

א' חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר עיין מור"ם בהגה סי' רמ"ב ועיין בש"ך שם ועיין אבקת רוכל סי' ריי"ג דף קל"ז ע"ג:

ב' כתב הרב שאגת אריה סי' י"א בדין תולעים קטנים הנמצאים במאכלים ובירקות ברוב מהם בתלוש אם יש היתר לאכול בלא בדיקה וכתב דמותר מטעם ס"ס שמא אין בו תולעים את"ל יש שמא לא פירשו והגם דברוב מהם נמצאים כשיש חזקה כנגד הרוב לא סמכינן ארובא יעו"ש. הטעם דהוי רובא הטעם דהוי רובא בספק כיון שכשנתלשו הו"ל חזקת כשרות סמוך מעוטא אחזקה וכו' ועיין משאת משה י"ד סי' ד':

ג' כתב בס' מחזור קטן דף כ"ו ע"א משם הרב האר"י זצו"קל דהסכמה **הם** גי' אדנות **כמה** נהפוך מכה שהעובר על ההסכמה שם ה"ס מכה אותו ע"ש:

ד' אין כה ביד שום אדם להתיר חרמות של אחרים הרשב"א בתשובה ח"ה סי' רמ"ד:

ה' **נוסח** חרם למוסרים עיין הרשב"ש סימן שנ"ב:
ו' **כתב** מור"ם בהגה ס"ס ריז קהל שגזרו חרם שלא להתפלל במנין אסורים לקרות בתורה דכל דבר קדושה נקרא תפלה וכ"כ שכנ"הג י"ד סימן רכ"ח אות שע"ו משם הרא"ש:
ז' **בדין** דבר שנהנו לחומרא עיין דברי יוסף סי' מ"ה אי מהני התרה עיין סי' רכ"ח וריד ובבא"הט א"ח סי' תקנ"א ס"ז ועיין שלחן גבוה חא"ח בכללי המנהגים תחילת הספר ובסי' תנ"ג סק"ג ועיין מהרשד"ם סי' פ"ד. ובדבר שהוא פלוגתא ונהגו כדברי האוסר אין להם התרה מהרשד"ם סי' קכ"ט. ובסימן קכ"א כתב דדבר שנהגו אסור משום סיג אם רבים הם אין להם התרה ואם הוא יחיד יכול להתיר ע"י פתח וחרטה. וכ"כ הלק"ט ח"א סי' ק"ג וכ"כ ערך השלחן סי' ריד דאפשר שכן דעת מרן ובס' דבר משה סי' ל"ג כ' דע"ב לא אמר מהרשד"ם שאם קבלו סב' האוסרים אין להתיר היינו היכא דאיכא רוב אוסרים או לפחות מחצה אבל אם הרוב מתירים יש לו התרה ואם מצטער ואפשר יבא לידי קצת חולי יש להתיר ועיין כנ"הג סימן ריד הג"הט אות י"א:
ח **אשה** שנדרה בחלום עיין בסי' רכ"ח סי"ו וסי' רל"ד סנ"ו ועיין בס' בית יהודה סי"ד סימן ח':
ט' **כתב** בס' משפט צדק ח"כ סי' מ"ז בענין דברים המותרים ונהגו אסור דכיון דהוי בל יחל דרבנן ופלוגתא דרבוותא אזלי' לקולא בכל ס' דרבנן. ועיין בתשו' מור"ם סי' כ"א:
יו"ד **אין** מתירין הנדר עד שיחול מרן סי' רכ"ח סי"ו ועיין עיקרי הד"ט י"ד סי' כ"ג אות ד' ועיין בית יהודה ח"ב סי' ש"ז שכ' דברדבר שלא הוציא מפיו אלא שנהג כן א"צ התרה רק מדרבנן ומטעם זה התיר להתיר לו קודם שיחול וכ"כ ערך השלחן י"ד סי' הנז"ל וכתב דה"ה למנדה עצמו על תנאי:
י"א **אם** מותר ליקח מה שהתנדבו הגוים לצורך ישראל עיין זרע אמת ח"ג י"ד סי' קי"ב ועיין הלקט:
י"ב **עמ"ש** מרן בסי' רפ"ו השוכר בית בח"ל פטור ממזוזה ל' יום כתב בס' שיורי ברכה שאם בא לקבוע מזוזה בתוך ל' יום דאי' מברך ועיין עיקרי הר"ט סו' ל"א ועיין לשון למודים א"ח סי' ט' ועיין יוסף אומץ סי' ל' וחק"ל. ועיין בית דוד י"ד סי' קמ"ו בית יהודה י"ד סי' י"ט:
י"ג **אם** גוי מסיח לפי תומו נאמן במידי דרבנן עיין בס' ברכ"י א"ח סי' תקי"ג שהביא פלוגתא בזה ועיין מרן סי' הנז' ובמ"א שם ועיין בי"ד סי' ס"ט ס"י וסי' קכ"ב סי"א:

ועיין פר"ח סימן ס"ט סק"מ שכתב דדעת מרן ראי' נאמן אפילו במידי דרבנן וכ"כ הרב חיים שאל סימן ע"ד אות מ"א ועיין לעיל ס"ס ט"ו ובט"ז ר"ס שצ"ו ובסימן י"ו ש"ך י"ד סימן קל"ז:

י"ד אין משנין מת"ת של תשב"ר לת"ת של גדולים מ"ש סימן ס"ה שכנ"הג יו"ד סימן רנ"ט הג"הט אות ט' יעו"ש:

ט"ו בענין ההסכמה שלא יעשו האומנים בגדים יותר מהשיעור המוגבל בהסכמה לא לעיר זו ולא לצורך עיר אחרת ואומן א' הלך לעיר אחרת כדי לעשות להם אותה מלאכה שם בעירם אם יש לו רשות לזה. אחר שהטעם שגזרו שלא יעשו לצורך עיר אחרת היינו מפני הרמאים שיאמרו לאומן שהוא לצורך עיר אחרת והוא כדי ללובשו בכאן. וא"כ הכא בנ"ד שהלך לעיר אחרת ועושה להם שם שרי. או נימא שכיון שהוא קבל עליו מכלל הקהל תקנה זו ולא ירד לעיר אחרת להשתקע אלא דעתו לחזור חל עליו חומרי מקום שיצא משם ואין המקום גורם אלא אקרקפתא דגברי מנח:

והנה מרן בב"י י"ד סי' רכ"ח דף ר"ט ע"ג הביא תשו' הרד"ך על הסכמה למגדר מלתא והלכו קצתם מהעיר ואין דעתם לחזור והשיב שאם הפרצה ההיא מצויה שם חייבים להתנהג במה שקבלו עליהם בעירם הראשונה יעו"ש. והגם שיכולים אנו לומר דה"ד במגדר מלתא דהיינו לתא דאסורא. מ"מ היינו לחייבם אפי' אין דעתם לחזור אבל מי שדעתו לחזור עדיין יש שחייב לנהוג במקום שיצא משם אף דבמקום שהלך לשם לא שייך הטעם:

עוד הביא שם מרן תשו' הר"ן במי שהלך ממקום שנוהגים חרם ר"ג שלא לישא ב' נשים והלך למקום שאין נוהגים בזה וכ' שחרם זה אין המקום גורם אלא אקרקפתא דגברי רמי יעו"ש. והנדון היה שאין דעתו לחזור כמבו' בתשו' הנז' במקומה בסי' מ"ח יעו"ש:

גם הרב מהרשד"ם חי"ד סי' קמ"ט נשאל על הסכמה בחרם שעשו ק"ק פטראס בענין המלבושים וכו' והלכו אנשים מק"ק פטראס לליפאנטו וקבעו דירתם שם. והביא תשו' הר"ן הנז' ותשו' הרד"ך וכ' ע"ז שאין לטעות בדברי הרד"ך ולומר דה"ד במגדר מלתא שהרי מתוך לשונו והטעם שכתב באותה תשו' מוכח דל"ד מגדר מילתא. ומ"ש הרב מגדר מילתא מפני שהנושא שנשאל עליו כך היה. ומסיק וכ' דכל שקבלו חרם על דבר א' אין המקום גורם אלא אקרקפתא דגברי רמי. עוד הביא שם תשו' מהר"מ אלשקר בהסכמה שקבלו עליהם בחומרו' לעשות יום פ' פורים והעתיקו דירתם איזה יחידים מן העיר. וכ' שכיון שהחרימו וקבלו עליהם ההסכמה ליכא למימר דמשום דיצאו מן העיר

נקרע גזר דינם לפי שחרם זה אקרקפתא דגברי רמי וכו' יעו"ש שחלק בין נד"ז דהסכמה בחרם למוגרמתא דאכל ר' זירא מפני שהיה דעתו להשתקע:

הן אמת דהריב"ש ז"ל בסימן תש"ו כ' שאם ירד להשתקע אי' חייב לנהוג בחומרי מקום שיצא משם אף שהיתה הסכמה בחרם יעו"ש. וכ"כ הגאון מהרא"ם בתשו' ח"א סי' י"ג:

שוב מצינו להכנ"הג י"ד סי' רי"ד הגהכ"י אות י"ג שהביא תשו' הרב מהר"מ אלשקר הנז' וכ' וז"ל וכ"כ בתשו' הביאה רבינו המחבר בסי' רכ"ח וכ"כ הרד"ך וכו' וכ"כ בתשו' ב"י להרב מהר"א קפסאלי והרדב"ז השיבו וז"ל הריני מסכים א"ל מה שכתבת זולת אם עקר דירתו משם אם לא פי' בשעת התקנה בהדייא ע"כ ובתשו' כ"י ראיתי שדעתו כדעת הר"ן וכל סייעתו וכו' ע"כ. ובסי' רכ"ח הגהב"י אות ק"ף אחר שהביא דברי מהר"מ אלשקר כ' וז"ל וכן מדברי משפטי שמואל שאף דעת מהרש"ך כך דאפי' במילי דלאו מגדר מילתא אינם מסולקים מן החרם וכו' ע"כ יעו"ש שהביא פלוגתא בזה:

ומרן בש"ע סי' רכ"ח סכ"ט כ' וז"ל יש מי שאומר שאם קהל א' עשו הסכמה בחרם למגדר מלתא והלכו קצתם לעיר אחרת לדור ואין דעתם לחזור אם הפרצה ההיא מצויה שם חייבים להתנהג בגדר שקבלו עליהם בעירם הא' וכו' ע"כ. מוכח מדבריו שהבין בדברי הרד"ך שמשם מקור דין זה דדוקא במלתא דמגדר מילתא הם חייבים ומ"מ הרי כ' הש"ך שם סקפ"ד וז"ל ואין דעתם לחזור כלומר אע"פ שאין דעתם לחזור וכו' אבל אם דעתם לחזור אע"פ שאין הפרצה מצויה שם חייבים להתנהג בגדר ההיא כמ"ש בא"ח סי' תקע"ד דחייב לנהוג חומרי מקום שיצא משם כשדעתו לחזור עכ"ל:

בס"ד

ספר ויאמר יצחק

שאלות ותשובות אבן העזר

סימן קיג

מעשה באלמנה שבא המשודך ממדינת הים כמו ארבעה ימים קודם הרגל אם מותר לעשות החופה בערב הרגל ולטבול ולבעול במועד או לא:

הנה מדברי מרן בי"ד סי' קצ"ב שכתב וז"ל עבר וכנסה תוך זמן זה וכו' לא נתייחד עמה וכו' נראה דלכתחילה לא יכנוס בתוך השבעה נקיים וכ"כ באבן העזר סי' ס"א ס"ב וז"ל. כשר הדבר שלא תנשא עד שתטהר ע"כ וטעמא הוי כמ"ש ה"ה בפ"י מהלכות אישות הלכה ו' על מ"ש הרמב"ם וז"ל ולא תנשא נדה עד שתטהר ואם עבר ונשא ובירך אינו

חוזר ומברך וכתב ה"ה הטעם דהא חופה משום ביאה היא וכיון שאסור לבא עליה ואפי' להתייחד עמה אין ראוי שתכנס לחופה ע"כ:

ומלשון הרמב"ם הנז' והוא הדין נראה דאין שום אסור לכנוס הנדה רק שלכתחי' לא יכנוס שמא יבא עליה מחמת שיצרו תוקפו וכמ"ש בדברי ה"ה וז"ל אין ראוי שתכנס לחופה ומדקאמר לשון אין ראוי וגם הרמב"ם לא כתב אסור שתכנס רק ולא תנשא נראה דאין אסור בדבר וכמ"ש בדברי מרן כשר הדבר שלא תנשא וכו':

והרא"ש ז"ל בפרק אע"פ הביא דברי הרמב"ם וכתב עליו וז"ל ועוד כתב שם ולא תנשא עד שתטהר ואין מברכים לה ברכת חתנים עד שתטהר ונראה דראייתו היא מההיא דריש מכילתין לפיכך חלה הוא או שפרסה נרה אין מעלה לה מזונות אלמא דפרסה נדה אינו יכול לכנוס כמו בחלתה ולאו ראיה היא דההיא דחשיב ליה אונס לא בשביל שיהא אסור לכנוס אלא משום דבהגעת זמן הנשואין מחייב הבעל במזונותיה משום שיש לו לכנוס ומצי למימר למה אכנוס מאחר שאינה ראויה לביאה הכל יודעים למה כלה נכנסת לחופה ומאחר שאונס מעכבה שאי' ראויה לביאה אינו חייב במזונותיה. ועוד מביאים ראיה מפרק בתרא דנדה רבינא אעסק לבריה בי רב חביבא אמר להו לארבעה לכתוב כתובה כי מטא לד' א"ל לנטור עד ארבעה אחרינא א"ל מאי טעמא עבד מר הכי. א"ל לא סבר לה מר להא דרבא תבעוה לינשא ונתפייסה צריכה שבעה נקיים אלמא אפי' בספק נדה אסור לכנוס ולברך ברכת נשואין ונ"ל שאין ראיה משם לאסור אלא שלא רצה לישא כל זמן שאינה ראויה לביאה משום תוחלת ממושכה אבל אסור אין ללמוד משם וכן ראיתי בכל המקומות שאינם חוששים לברך ברכת חתנים לכלה נדה אבל אינה נכנסת עמו לסתר אלא הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים עכ"ל הרא"ש שם:

עוד כתב שם בהגהות אשירי בשם המרדכי וז"ל ור"י פירש הא דבעי רב אשי נכנסה לחופה וכו' ה היינו חופה שהחתן סבור שהיא טהורה בשעת חופה ונמצאת נדה משום הכי מספקא ליה אי קנייה דשמא חיבת בעילה קונה ואלו ידע החתן שאינו יכול לבעול עתה שמא לא היה כונס עתה גם רגילים היו אז לכנוס טהורות ולא היו כונסין נדות כדאמרי' בפ"ק אם פרסה נדה אינו מעלה לה מזונות אבל אם מודיעין אותו שהיא נדה ואע"פ כן כונסה לחופה האי ודאי קנויה לו מיד דעושה חופה כדי לבעול כשתהיה טהורה לכן אומר ר"י שיש להודיע לחתן כשכונס אם היא טהורה מיד אם לאו וכן נכון לעשות ע"כ:

והר"ן ז"ל כתב בפ' הנז' דדוקא לסברת הרמב"ם דמפרש דחופה היינו יחוד וכמ"ש בריש פ"י מהלכות אישות וז"ל ויחוד זה הוא הנקר' כניסה לחופה ע"כ וה"ט שכתב ה"ה דכיון דעיקר החופה הוא הייחוד וזו אסור להייחד עמה א"כ אין כאן שום חופה בברכת הנשואין רק בביאה ולכן לא יכנוס עד שתטהר. אבל לסברת החולקים ואומרים דחופה לאו היינו יחוד אלא כל שהביאה הבעל מבית אביה לביתו לשם נישואין דהיינו חופה ולפיכך אנו שנוהגים עכשיו בלא יחוד אין אנו מקפידים אם היא נרה אם לאו ומ"מ כשר הדבר שלא תנשא עד שתטהר יעו"ש:

ומרן ז"ל באבן העזר סימן נ"ה ס"א פסק כסברת הרמב"ם דחופה היינו יחוד יעו"ש:

והרב מהר"י עייאש בספר בית יהודה חלק א"ה סי' ג' הקשה דברי מרן אהדדי דבסימן נ"ה סתם כדעת הרמב"ם דחופה היינו יחוד ואיך פסק סוף סי' ס"א דכשר הדבר שלא תנשא נדה עד שתטהר דמשמ' דאין בזה אסור והיינו למ"ד דחופה לאו היינו יחוד דלהרמב"ם מן הדין איכא אסורא דלא תנשא נדה והניח הדבר בצריך עיון יעו"ש:

והיה נראה לתרץ ולומר דמרן ז"ל אף דסבירא ליה כדעת הרמב"ם דחופה היינו יחוד וכל זמן שלא נתייחד עמה לא מקרייא חופה אף שהביאה לביתו ובירך ברכת נשואין ועדיין היא כארוסה ואינו יורשה וכו' מ"מ לענין לכנוס הנדה פסק דכשר הדבר בלבד אבל אסורא ליכא אחר שיש תקנה לזה שיהא הוא ישן בין האנשים והיא בין הנשים והגם דלסב' הרמב"ם ז"ל לא מהני זה דאכתי איכא למיחש שמא באיזו שעה מן היום או מן הלילה לא יזהרו המשמרות ויבא עליה וכמ"ש הכ"מ לדעתו בפרק י"א מהלכות א"ב אפ"ה לא ראה מרן לפסוק בזה כהרמב"ם כיון דהרבה פוסקים חלקו עליו בזה וגם היא חששא רחוקה לכן לא החליט ההיתר ולא האסור וכתב דכשר הדבר וכו' וממה שפסק בי"ד סי' קצ"ב גבי ימי החמוד עבר וכנסה תוך זמן זה וכו' אין לדקדק משם דלכתחילה יש אסור בדבר אחר שכבר פסק בנדה גמורה דכשר הדבר בלבד ולא אסור וכ"ש בספק נדה אלא דיש לפרש דבריו דלכתחילה צריך להמתין עד שתספור וכו' מטעם דכשר הדבר ואם עבר וכנסה תוך זמן זה לא יתייחד וכו' זה היה נ"ל כדי לישב דברי מרן ז"ל דלא לסתרו אהדדי:

אלא דמצינו להרב בעל ספר משחא דרבותא חלק שני בדינים השייכים לי"ד סי' קצ"ב שכתב וז"ל וכן נראה דעת מרן בש"ע שבא"ה כתב כשר הדבר שלא תנשא עד שתטהר ואלו בי"ד בדין כלה הנכנסת לחופה כתב בפשיטות לאסור וכתב עבר וכנסה וכו' וכן נראה דעת רבינו ירוחם שבנכ"ב חלק ב' כתב דברי הרמב"ם שאין מברכים ברכת חתנים עד שתטהר והתוס' נחלקו עליו וכתבו דמותר אפילו היה נדה וכן נהגו העולם ע"כ ובנכו'

ח"ד כתב תבעוה לינשא ונתפייסה צריכה לישב שבעה נקיים וכו' ואם עבר ונשאה קודם שתשב שבעה נקיים צריך לפרוש הימנה וכו' ע"כ וא"כ הא גופה קשיא דהו"ל כסתרן אהדדי וצ"ל דגבי דנדה שאני דחמירא להו לאינשי דהוי אסור דאורייתא ואית בה כרת משא"כ הכא דאינו אלא דרבנן חששא בעלמא קילא היא בעינייהו דאינשי ומזלזלי בה ולכן לא סמכו על השמירה דקילא היא בעיני השומר והנשמר וכעין זה כתב הרב ב"י בסי' זה לתרץ דברי הרמב"ם כפי פירוש ה"ה וכו' ע"כ:

וחלוק זה של הרב הנז' לא יצדק אלא בזמן הש"ס שאף הבתולות היו טובלות לנדתן אבל בזה הזמן שאינם טובלות אם כן כל בתולה גדולה בתוך ימי חמוד אף שעכשיו לא ראתה הרי ראתה פעמים אחרים וכל עוד שלא טבלה הרי היא נדה וא"כ לא יש הפרש בין זו לנדה גמורה:

וכל זה הוא כשהחתן ע"ה אבל אם הוא ת"ח מצינו שכתב הרמב"ם בפי"א מהלכות אסורי ביאה הלכה יו"ד וז"ל וכל הדברים האלו חומרא יתירה שנהגו בה בנות ישראל מימי חכמי הגמרא ואין לסור ממנה לעולם לפיכך כל אשה נשתבעוה לינשא לא תנשא עד שתספור ותטבול ואם נשאת לת"ח מותר לינשא מיד ותספור מאחר שנשאת ותטבול שת"ח יודע שהיא אסור' ונזהר מזה ולא יקרב לה עד שתטבול עכ"ל:

וכתב שם הכ"מ ומה שכתב שת"ח יודע שהיא אסורה ולא יקרב לה היינו לומר שלא יבא לבקש שעה שהמשמרות ישנות או טרודות בדבר אחר יתייחד עמה אז ויבא עליה וכו' ע"כ. עוד כתב שם וז"ל אלא דמ"מ קשה שרבינו היה לו לכתוב בפי' דת"ח שפרסה כלתו נדה מותר לו להתייחד עמה. לכן נראה לי דבהא דתבעוה לינשא לא התיר רבי' לת"ח להתייחד עמה כמו שעלה ע"ד הראב"ד וה"ה אלא מפני שהוא ז"ל סובר שאסור לישא כשהיא נדה כמבואר בדבריו פרק עשירי מהלכות אישות נ"ל דההיא דהיא ישנה בין הנשים וכו' כשנשאה טהורה ואח"כ פרסה מיירי דטעמ' שאסור לישא אשה נדה אע"פ שהיא תישן בין הנשים והוא בין האנשים משום דאכתי איכא למיחש שמא באיזו שעה מן היום או מן הלילה לא יזהרו המשמרות ויבא עליה. ולענין זה הוא היתר לת"ח בתבעוה לינשא שהוא מותר לישא אותה אע"פ שעדיין לא ספרה ולא טבלה והוא שיישן האיש בין האנשים והיא בין הנשים כדין כלה שפרסה נדה ולפיכך לא הזכיר בהיתר לשון יחוד כלל אלא לשון נשואין שהרי כתב ואם נשאת לת"ח מותרת לינשא לו מיד ותספור מאחר שנשאת ותטבול שת"ח יודע שהיא אסורה ונזהר מזה ולא יקרב לה עד שתטבול עכ"ל. הרי דלענין נשואין בלבד אמורים הדברים ולא לענין יחוד כי סמך עמ"ש בפ' כ"ב אצל כלה שפרסה נדה עכ"ל. וכן כתב גם כן בב"י בי"ד סי' קצ"ב וסיים וכתב

וז"ל וא"ת אכתי קשה למה לא כתב הרמב"ם בפ"י מה"א דהא לא תנשא נדה היינו לעם הארץ אבל לת"ח מותר י"ל דלא הקלו לת"ח לישא אשה אסורה ולסמוך על המשמרות אלא בזו שאינה אסורה מן התורה אבל לא בנדה ודאית דעבדו בה הרחקה טובא ואפי' לת"ח וכו' ע"כ. מבואר מזה דאף לסברת הרמב"ם דיש אסור בדבר לכנוס קודם שתטהר אפי"ה לגבי ת"ח פסק דמותר לכתחי' לכנוס מיד ע"מ שתספור ותטבול אח"כ:

אלא דהרב בעל משחא דרבות' סי' הנז' כתב וז"ל ובענין דם חמוד גם כן כל הפוס' ס"ל דדינו כדם נדה ודאי מלבד ר"י שמחלק ביניהם כדכתיבנא. מיהו הרמב"ם מחלק בדם חמור בין ת"ח לע"ה דת"ח כונס מיד ואינו בועל ער אחר שבעה ולא בעי שמירה והראב"ד והרשב"א פליגי עליה וכן נראה דעת התוס' ביומא ותוס' דיבמות דל"ז ע"ב ור"י וריב"ם. ואף אם נאמר דרש"י סובר כדעת הרמב"ם או בדעת הר' יוסף מ"מ כבר רבו החולקי' עליהם וכן דעת הטור וכן נראה דעת המחבר וכו' ע"כ וסיים וכתב וז"ל ובכל גוונא בין שיהיה ע"ה או ת"ח או שמעיקרא היתה בתורת יחוד שמיוחדת לו לבד ולא לביאה אפי"ה אסור לו לכונסה ולא להתייחד עמה עד אחר שבעה נקיים עכ"ל:

ובספר עיקרי הד"ט חלק י"ד סי' כ"א אות מ"ד כתב משם הרב מהר"ר חיד"א שכתב בס' חיים שאל סי' ז' משם רבו בעל גט מקושר שכתב בסי' קי"ט שעשו מעשה בתוככי ירושלים תוב"ב בפני הרב מהר"י הכהן ז"ל דהתירו לכתחילה לסבה קלה לכנוס תוך ימי שבעה נקיים דחמור ע"י שמירה שלא תתייחד בנדה יעו"ש. וכן נעשה הלכה למעשה במחז"ק בת"ח המשודך הנז"ל י"ב לניסן שנת תקפ"ג שכנס לחופה לאלמנה הנז"ל ובחה"מ טבלה וכו':

אחר זה בא לידי ספר זכור לאברהם וכתב בחי"ד אות נו"ן ערך נדה וז"ל ולענין שבעה נקיים של חמוד עיין ש"ע י"ד סי' קצ"ב ס"ד ועיין פה"א ח"ג דף מ"א ע"ב דדעתו להחמיר תוך שבעת ימי חמוד אף שהמנהג להקל בנדה והטעם דכיון דקיל אתי לזלזולי ח"ו ושוב הביא סברת מהריק"ש שכתב דאם הוכרח לכנוס מפני סבה כונס לכתחילה והיא סברת עצמו לכן למעשה קבוע צ"ע לדינא עכ"ל ועיין להרב אדמת קדש ח"ב דף קכ"ח סי' ז' דזו הלכה העלה דעד כאן לא נחלקו הפוסקים אלא במקום דאין בו אסור נדה ודאית וכגון קטנה שעדיין לא ראתה וא"נ גדולה וכגון שתבעו' לינשא תכף טבלה לנדתה בספירת ז' נקיים אלא שאחר כך נדחו הנשואין לזמן מה דע"ז חששו רבנן לחמוד והצריכוה עוד שבעה נקיים וע"ז אמרו דלדעת הר"מ אסור משום דקיל בעיניו אמנם אם יהיה כגון שהאשה ההיא לא טבלה מעולם לנדתה כי אם עתה היא סופרת שבעה נקיים לטהרתה וגם לחמוד כנדון דידן דאשה זו כבר ראתה שנים ושלשה פעמים ובתולה היא שמעולם

לא טבלה וה"ה בנדה גמורה לכ"ע מותר לישא תוך שבעה ע"י שמירה דאין לחוש לקולא אפילו בע"ה וכו' ואף ששבעה נקיים אלו היא סופרת מחמת חמוד מ"מ אף לשבעה נקיים דנדה הם וכו' יעו"ש וכו' עכ"ל. ועיין בספר חיים שאל סי' ז' שהביא תשובת אביו דלא שנא גדולה לא שנא קטנה אסור לכנוס ובספר שיורי ברכה כתב דבמקום שנהגו לישא נדה ה"ה תוך שבעת ימי חמוד ועיין זרע אמת בליקוטי ח"ג דף קצ"ג ע"א:

סימן קיד

תשובה לערי אריף. על דברת האשה הנזכר' שקדשה אביה לאיש אחר כשהיא קטנה ואח"ך חזר וקדשה לאיש אחר. הדבר פשוט שאין בקדושי השני כלום אחר שהיתה מקודשת לראשון שקדושי הראשון שקדשה אביה הם קדושים גמורים שהאב יכול לקדש את בתו כשהיא קטנה אפילו שלא לדעתה כמ"ש מרן בא"ה סימן ל"ז. וכיון שקדושי הראשון חלו והיא אשת איש גמורה אם כן השני שקדשה אח"כ לא עשה ולא כלום שאין קדושין באשת איש כמ"ש מרן כסי' י"ז ס"א. ונמצא לפי זה כשגירש הראשון שהיתה מקודשת לו פקע ממנה אסור אשת איש ומותרת לשוק. ואם השני היה רוצה לישא אותה היה צריך לקדשה פעם אחרת שגרשה הראשון כיון שהקדושין שקדשה בעודה מקודשת לראשון לא חלו כלל כמ"ש וא"כ הבת הנז' היתה פנויה ומותרת לכל אדם. ועל ענין הקול שיצא אח"ך שקדשה אביה לאיש אחר קדושין שלישיים ואח"כ נשאת לאחר אם המצא ימצא שיש עדים על אותם הקדושין ובאותה שעה שקדשה אביה לזה הג' היתה קטנה הדבר ברור שהם קדושין גמורים והנשואים שנשא אותה הראשון הנז' הוא באיסור ומוציאין אותה ממנו אחר שכשנתקדשה לשלישי היתה פנויה כמ"ש והקדושין שקבל אביה הם קדושין כיון שעדין היתה קטנה וכן נמי אם היתה נערה דהיינו שהי"ל באות יום של קדושי הג' י"ב שנים ושש חדשים חלו הקדושין גם כן שהאב זכאי בבתו כשהיא נערה כמ"ש מרן בסי' ל"ז. אכן אם יש עדים ברורים שבאותה שעה שקדשה אביה לזה השלישי היתה בוגרת דהיינו שעברו עליה יותר מי"ב שנים ושש חדשים וגם הביאה שתי שערות אם הבת עשאתו שליח לקבל הקדושין היא מקודשת לשלישי ואם לא עשאתו שליח אם עדיין היתה פנויה עד עכשיו שעדין לא היה נשאת לזה הד' ואביה קדשה שלא מדעתה היתה צריכה גט מהשלישי מספק כמ"ש מרן בסי' ל"ו סי"א וז"ל מי שקבל קדושין לבתו בוגרת ולא עשאתו שליח יש מי שאומר שצריכה גט מספק ע"כ אבל עכשיו שכבר נשאת לזה הד' לא תצא כמ"ש שם הח"מ סקי"ק וז"ל שצריכה גט מספק דקדק בלשונו ולא אמר מקודשת מספק דודאי אין כאן קדושין כלל כמו שיתבאר בסי' שאח"ז ואם נשאת לאחר לא תצא רק דלכתחילה

צריכה גט מצר החומרא עכ"ל ואם כן כיון שכבר נשאת לזה הר' וכשקבל אביה קדושין מהג' היתה בוגרת ולא עשאתו שליח לקבלם והיה שלא מדעתה אותם קדושין אינם קדושין ונשואי הד' הם נשואים גמורים ולא תצא ממנו:

ואם אין כאן עדים כלל שנתקדשה לזה הג' רק קול הברה בעלמא אם קול זה לא נשמע רק אחר שנשאת לזה הד' או אפילו אחר שנתקדשה לו וקודם לזה לא נשמע שום קול אין חוששין לקול ההוא כמ"ש מרן בסי' מ"ו ס"ח וז"ל קול היוצא אחר הנשואין או אפי' אחר ארוסין לומ' שנתקדש' לא לאחר תחלה אין חוששין לו ע"כ ואם קול זה שקדשה אביה לג' הוחזק בעיר קודם שנתקדשה לזה הרביעי חוששים לו אם היתה באותו יום קטנה או נערה כמ"ש וצריך ג"כ שהקול ההוא היה בכל התנאים שהזכיר מרן בסי' מ"ו ס"א וז"ל פנויה שיצא עליה קול שנתקדש' היום לפלוני בעיר זו חוששין לה והרי היא ספק מקודשת אע"פ שאין שם ראיה ברורה וכל קול שלא הוחזק בב"ד אין חוששין לו וכיצד הוא הקול שהוחזק זו בו שהיא מקודשת כגון שבאו שנים והעידו שראו הנרות דולקות ומטות מוצעו' ובני אדם נכנסים ויוצאים ונשים שמחות לה ואומרות נתקדשה פלונית אבל אם שמעו אותן אומרות פלונית תתקדש היום אין חוששין לה שמא נזדמנו לקדש ולא נתקדשה וכו' ע"כ וכתב שם הב"ש וז"ל ארבעה דברים צריכים להיות א' שאמרו נתקדשה לשון עבר. ב' שאמרו שקדושין היו היום. ג' שאומרים נתקדשה לפלוני. ד' שאמרו נתקדשה בעיר זו עכ"ל. וכן כתב הח"מ שם סק"א ולפ"ז אם הקול שיצא על האשה הזאת שנתקדש' לג' קודם קדושי הד' היה באופני' אלו דהיינו שאמרו העדים ראינו כמו שמחת ארוסין ושמענו שנתקדשה פ' לפ' היום בעיר זו אם אמרו כן קודם שנתקדשה לזה הד' והוחזק קול זה כמ"ש חוששין לו ותצא מזה הרביעי. אכן לפי מ"ש כתוב באגרת הנ"ב שקול זה שיצא הוא ששמעו שנתקדשה זו בעיר אחרת ולא בעיר זו אם כן אין חוששין לקול זה אפילו אם יצא קודם קדושי הד' והוחזק הקול ההוא אחר שלא אמרו שנתקדשה בעיר זו רק בעיר אחרת ובפרט אחר שכבר נשאת לזה הרביעי שאין מוציאין אותה ממנו:

כלל העולה אם הבת הזאת יש עדים שקדש' אביה לשלישי הנז' וגם יש עדים שכשקדשה אביה היתה קטנה דהיינו שהיה לה פחות מי"ב שנים וששה חדשים או נערה שלא היה לה כי אם י"ב שנים וששה חדשים דוקא אזי מוציאין אותה מזה הרביעי שנשאת לפי שקדושי הג' היו קדושין גמורים ואביה יכול לקבל קדושיה כמ"ש. וכשתצא ממנו אין לה כתובה כלל רק תטול בגדי נדונייתא דוקא אם עדיין הם בעולם ואם אינם בעולם לא תטול כלום:

סימן קטו

שאלה מערי אריף. במותב תלתא כחדא הוינא יתבין כד אתו קדמנא שע"כ והמה כה"ר יהודה בר החכם השלם כמוהר"ר משה בן מרעלי והר' יצחק בר שלום בן ארוואץ והעידו בתע"ג ברורה ונכונה אחר האיום והגיזום כדחזי ששם היו ושם נמצאו בשעה שנתקדשה הקטנה רחל בת יוסף בן אסיראף נ"ע והעידו בזה"ל תנא חאצ'רין מנאיין ג'א שמעון בן יחייא וקדש דחל הנז' הרבת הייא ויימאהא לצ'אד דלגוי וג'א הווא ובאבאה' ועטאוו שוחד לדיך לגוי וכרזוהא הייא ויימאהא מן תמא באונס וגאוו כ'ותהא וקבדולהא ידהא כזז והומא ידרבו פיהא וזברולהא ירהא וגזלולהא דרהם דלקדושין ורמתהו פריך רגע וליסירא סג'ירא מן שבע שנין והייא ויימאהא גיר יבכיוו ובאונס ע"י הגוים קבדת לקדושין וסייבתהום מן ידהא ע"כ מה שהעידו לפנינו העדים הנז' בלי תוספת ומגרעת וקבלנו עדותם וח"ש תמ"ת. והיה זה יום א' בשבת כ"א יום לחדש אדר שני שנת היום הרת עולם לפ"ק והש"וב וקים. וחתום ע"ז סופ"ר ועד. וס"ל נמ"ך וז"ן ואני ע"ה הח"מ מחלה פני כת"ר אדוננו מורינו וידי"ן הדיין המצויין גזע היחס והמעלה שתשיבני על ענין זה אם צריכה גט אם לאו והוא רשע גמור כמו שיודיע לך הר' מרדכי ן' חמו שדר במח"ק שהוא יודע אותו בטיב היריעה וזה הרשע אפי' יפולו ויתבטלו הקדושין לא יתן לה הגט ויניח אותה עגונה כל ימיה ועכשיו עשה למען תורת משה ותציל את היתומה הזאת מאותו רשע ושכרך כפול ומכופל מעם ה' אלהי ישראל ותשיבני ג"כ על אודות ההוצאה שהוציא בסבתה שנתן לאחיה חמשים אוקיות שהכפרים ההם זה דרכם כסל למו שתופסים מעות בבנותיהם ועכשיו אמור לי אם חייבים אחיה להחזיר הדמים או לא. וג"כ היא אומר שיתנו לו אפילו מה שהאכיל לאחיה בשעת השדוכין והביא סלת ובשר וכן עז"הד ועכשיו ישיב לנו כת"ר כל הענין הזה. ותשובתך הרמתה מהרה תצמח ושכרך הרבה מאד. ואין להאריך כי אם בשלמך שירבה כיר"א. וחתום ע"ז כהה"ר אלעזר ן' שקרון נר"ו:

תשובה על פי העדאת העדים הנזכרי' שהעידו שכשבא המקדש לקדש את הבת הנז' ברחה לבית הגוי והוציאוה מבית הגוי בע"כ ואחיה תפסו ידיה בע"ך וכשנתן בידה הקדושין תכף ומיד זרקה מידה וכו' כמש"ל. הדבר פשוט שאין כאן בית מיחוש באלו הקדושין כלל כיון שמתחלה ועד סוף הכל היה באונס ואין האשה מתקדשת אלא לרצונה. וכמ"ש מרן בטור א"ה סי' מ"ב וז"ל אין האשה מתקדשת אלא לרצונה והמקדש אשה בע"כ אינה מקודשת וכו' ע"כ. וכתב שם הריב"ש וז"ל בע"ך אינה מקודשת אע"ג דקי"ל מוכר בע"ך זביניה זבינא והיא הוי כאלו מכרה את עצמה לבעלה. איתא בש"ס

כיון שעשה הבעל שלא כהוגן אפקעינהו רבנן לקדושיו דקי"ל כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש וכו' ע"כ:

הן אמת שאם לא היתה זורקת הקדושין מידה אף שהנתינ' היתה בעל כרחה היינו חוששים לקדושיו דא דאמרינן כיון שלא זרקתו אפשר שנתרצית אח"כ וכמ"ש מור"ם בהגה שם וז"ל לקח יד האשה בחזקה שלא ברצונה וקדשה והיא לא זרקה הקדושין הויא מקודשת אח"פ שמתחילה באונס היה וכו' ע"כ. וכתב שם הריב"ש סק"ג וז"ל והיא לא זרקה אע"ג דהנתינה היה בע"ך אמרינן אי לא ניחא לה לישדינהו וכו' ע"כ ועיין בח"מ סק"ב:

איך שיהיה הכא בנד"ד שמתחילה ועד סוף היה באונס וגם זרקה הקדושין מידה תכף כמש"ל לכ"ע אין חוששין לקדושיו אף אם היתה הבת גדולה בשנים וכל שכן שהיא יתומה קטנה בת שבעה שנים כמש"ל שאין כאן קדושין כלל כמ"ש:

אלא שאם קדושין אלו היה לדעתה ולרצונה היינו צריכים לבודקה אם יודעת לשמור קדושיה ושהם קדושין היתה צריכה למאן כמ"ש מרן בסי' קנ"ה יעו"ש. אבל עכשיו שהיה בעל כרחה אפי' מיאון אינה צריכה:

ולאיש העושה זה ראוי לייסרו ולהוכיחו כי נבלה עשה בישראל לקדש אשה בע"ך ולא כלה חלק יעקב עם ה' ונחלתו כי יקח איש אשה תחלה וראש שולח ע"י השדכן לדבר על לבה אם היא יתומה. ואם יש לה אב מדבר על לב אביה וכשיתרצו שני הכתות עושין השדוכין בקש"מ וקנס לחוזר בו ובשעת החופה מקדש אותה בתוך עשרה מישראל וחכם העיר עמהם ומברכים ברכת ארוסין על הכוס קודם הקדושין ואחר כך מברכים שבעה ברכות על כוס שני. וזה דרך בני ישראל ובנות ישראל הקדושים והטהורים בזיווגן צא ולמד מ"ש בתקנות המגורשים נ"ן אפילו במקדש מרצונה ורצון אביה שכתבו וז"ל שכל מי שירצה לקדש אשה מכאן ולהבא לא יקדש אותה זולת בפני חכם מחכמי המעמד או ראש ישיבה בעשרה מישראל וכל מי שיקדש אשה שלא כפי התקנה אם יהיו מצויים שם עדים ויבאו ויעידו תכף ולאלתר לב"ד הנם נקיים ואם לא יבאו עד. לאח"כ מלבד העונש שיקבלו במכות וביסורין ובמאסר יפרעו לקופה של צדקה חמשים אוקיות והמקדש יפרע גם הוא לקופה של צדקה מה שיראה לנגיד ולדיינים וישאר בבית האסורים עד שיתן גט כשר למקודשת ולא יצא משם לא שבתות ולא י"ט עד שיגרשנה בגט כשר ואפילו אם ירצה אביה ואמה לתתה לו לא ישאנה עד שיגרשנה גרושין גמורים ואחר כך אם ירצה לעשות נשואין מחדש הרשות בידם וכ"ז אנו גוזרים בכח נח"ש וכו' עכ"ל:

הראת לדעת שאף על פי שהקדושין היו ברצון ומדעת כולם אפי"ה כיון שלא היו בעשרה וחכם העיר עמהם צריך לקונסם כ"ש הכא בנדון דידן שהקדושין היו בע"כ וגם לא היו כפי התקנה שצריך לקונסו בכפלים:

ועל ענין החמשים אוקיות שנתן המקדש לאחי הבת כמש"כ הדין נותן שצריכים להחזיר דאומדן דעתא הוא שלא נתן אלו המעות אלא על מנת שתתקדש לו אחותם וכיון שבטלו הקדושין מעיקרא ואינם קדושין המת' בטלה ומ"מ לא יוחזרו בידו המעו' אלא ינתן לעניים או לא"י תוב"ב שהרי הוא חייב בקנס כמ"ש אבל הסעודה שעשה והאכיל את אחיה אינו חוזר:

ומכאן מודעא שמן היום הזה והלאה כל בר ישראל שיעשה כנבלה הזאת לקדש שום בת ישראל בע"כ או אפילו מרצונה ושלא כפי התקנה כמש"ל. החיוב מוטל על חכם העיר להענישו ולקונסו אפי' על ידי גוים ואם בידו יכולת יודיענו את האיש ואת שיחו ואנחנו נדע מה נעשה להבדילו מעדת ישראל ולטרקיה בחויא דרבנן דלית ליה אסוותא ולא יוסיפו לעשות עוד כדבר הרע הזה. ושומע אל דברי התורה ישכן בטח ושאנן ובצל שדי יתלונן כי"ר. הכ"ד צעירי צאן קדשים החותמים פה טיטואן יע"א בסדר עקב תשמעון משנת

ננתקה את מוסרותמו לפ"ק וליה עינינו יצילנו מכל שגיאה כי"ר:

סימן קטז

תשובת שאלה לתאלאנבאדיס יע"א. ע"ע האלמנה שהיתה תובעת חובה ליצחק בן זקן והיו בידו המעות ואמר לה אם תקחנו מידי תכ'וף עלא ראשיך ואמרה לו האלמנה אם תשליכהו ארצה אקחנו בחובי ובא יצחק וזרק האוקיא מידו לארץ ועמד על האוקיא אחי בעלה של האלמנה תחת רגלו ופשטה ידה האלמנה תחת כף רגלו ולקחה האוקיא ובאמ"ץ אמר יצחק לאלמנה הרי הוא עליך בקדושין וכששמעה היא תכף ומיד זרקה האוקיא מידה ליד הרא' אחיה וכו' הדין נותן שאין כאן בית מיחוש לקדושין אלו שהרי קי"ל דאין האשה מתקדש אלא לרצונה והמקדש אשה בע"כ אינה מקודשת כמ"ש מרן בא"ה סי' מ"ב וכתב שם מור"ם בהגה וז"ל היה חייב לה מעות ואמרה לו תן לי מעותי וכאשר התחיל ליתן א"ל הרי את מקודשת לי וזרקה היא המעות מידה אינם קדושין עכ"ל. הרי מבואר דכשתבעה חובה ממנו והוא נתן לה המעות ובשעת נתינה א"ל הרי את מקודשת אפי"ה אמרינן דכיון דבשעה ששמעה שנתנם לה בתורת קדושין זרקה המעות מידה הרי גלתה דעת' דאינה רוצה להתקדש לו וכיון דאין האשה מתקדשת אלא לרצונה אמרינן דאינם קדושין הכי נמי בנדון דידן שבתחלה היתה תובעת חובה ממנו

ואפי' אחר שאמר לה יצחק הנז' אם תקחנו מידי תכ'וף עלא ראשך השיבה האלמנה אם תשליכהו ארצה אקחנו בחובי נמצא שגלתה דעתה דאינה רוצה ליקח הממון אלא בשביל חובה וכיון שכשאמר לה יצחק הרי עליך בקדושין תכף ומיד זרקה האוקיא מידה נמצא שעדין בכחה אז כחה עתה שאין רוצה לקבל לשם קדושין כלל ואם כן אין כאן בית מיחוש לדברים שאמר יצחק הרי עליך בקדושין כיון שהיא לא נתרצית להתקדש לו שהרי זרקה האוקיא תכף ומיד כששמעה הדברים. הן אמת שהאיש העושה זה היה ראוי לייסרו ולהוכיחו איך מלאו לבו לעשות כדבר הזה שהם דברים העומדים ברומו של עולם ובעל היכולת ישלם לו גמולו דבמקום שאין דין יש דין וכו' ולך החיים והשלום. עיין דברי יוסף סי' ט"ו:

סימן קיז

שאלה ראובן עשה חופה לבתו והיו השושבינים עם הארוס משחקים והיה עמהם יהודי א' מדמדאת ואמרו לו השושבינים תרצה לישא אשה א' ובאה אשתו של היהודי ואמרו לה הרי אנו רוצים להשיא לבעל אשה אחרת וענה אותם היהודי ואמר להם אם תעשו לי משכונה מסך עשרים מתקאלים אם נתרצית בה מה טוב ואם לא נתרצית בה תחזרו לי עשרים מתקאלים שלי ושלחו השושבינים אחר אלמנה אחת אמרו לה תרצה להנשא לזה היהודי ויתן לנו עשרים מתקאלים אמרה להם אם נתן לכם עשרים מתקאלים תאכלו אותם אני מחלתי בעצמי והרי דבליז של אשתו אצלי והריני מקודשת לו בו. אמ"ל השושבינים הרי אתה שומע אם סברת וקבלת. והאלמנה כבר היתה גרושה מאיש אחר וצריך אתה לחתוך אצבעך לפי שאתה כהן. אמר להם נחתוך אפילו רגלי וכיון שנשמעו הדברים לאשתו אמרה שהדיבליז אינה שלה אצל כלתה בדמנאת והביאה היא של כלתה עכ"ל. ושלחתי לדייני מראכש י"ץ אם צריכה גט או לא וז"ל תשובתם תשובה אותם הקדושין אין בהם ממש ואינה צריכה גט מכמה טעמי. חדא שצריך שיאמר הוא הרי את מקודשת לי ואם אמרה היא הריני מקודשת לך לא מהני והגם שסבר וקבל ואיכא למימר כאלו אמר לה הן והודה לדבריה וכאלו אמר לה התקדשי לי בחפץ פקדון שיש בידך מכל מקום הרי גלה דעתו באחרונה שאם היה מותרת לו בחתיכ' אצבע דוקא וכיון שאפילו יחתוך רגלו אינה מותרת לו כיון שהיא גרושה והוא כהן הגם דהקדושין תופסין בחייבי לאוין. כיון שסבור שהיא מותרת לו והיא לפי הדין אסורה הוי קדושי טעות ואין כאן בית מיחוש. ועוד שהפקדון אינו שלו אלא של כלתו. ועוד שיש לנו מקדמונינו ז"ל שכל מי שמקדש שלא בשעת החופה מפקיעי' הקדושין אם יהיו צרופים טעמים אחרים כגון זה. ולכן אינה צריכה גט כלל עכ"ל תשובתם. ולפי ענ"ד לא נ"ל לפוטרה בלא גט

שמ"ש אם אמרה היא הריני מקודשת לך לאו כלום הוא. נעלם מהם מ"ש מרן בא"ה סימן כ"ז נתן הוא ואמרה היא אם היו עסוקים ומדבר עמה על עסקי קדושין מקודשת ודאי. ובנד"ז שיש פקדון שלו בידה הרי הוא כמו שנתן הוא ואמרה היא. וטעם ב' שכתבו שסבור שהיא מותרת לו והו"ל קדושי טעות. הרי אמ"ל שהוא כהן והיא גרושה ואם ירצה להיות חלל יחתוך אצבעו. הרי ידע שהיא אסורה לו ועכ"ז סובר דאל"כ היאך הם חייבי לאוין שתופסין בהם קדושין ידע שהוא כהן והיא גרושה ועבר וקדשה תופסין בה קדושין. וב"ד מוזהרי' להכריחו עד שיגרש בע"ך ומה שאמרו שהפקדון של כלתו וכי מפיו אנו חיים ואפי' יביא עדים שהוא של כלתו לפחות נחשוב אותו כשאול. וכתב מרן בסי' כ"ח אם שאלו לקדש בו מקודשת ודאי ואם שאלו סתם מקודשת מספק. סוף דבר אני יראתי לנפשי להתירה לשוק בלא גט וכת"ר יחקרו בדבר זה היטב ויעמידנו על האמת. ולכת"ר החיים והשלום מארון השלום ומאת עבדו פה לקלעא דלגדר בא' בשבת ט' ימים לאייר שנת

לשמרך מאשה זרה לפ"ק וקיים וחתום ע"ז כתה"ר יוסף הכהן י"ץ:

תשובה הדבר פשוט שאין כאן חשש קדושין כלל דלמאי ניחוש אם הוא על מה שאמרה היא הרי דבליז של אשתו אצלי והריני מקודשת לו בו. האמירה שלה לאו כלום היא ואינה מעלה ומורדת שהרי צינו גבי נתנה היא ואמרה היא דאינה מקודשת דאפי' אם הוא אדם חשוב אינה מקודשת שהכתו' משמע שהוא יקדש אותה ולא היא את עצמה. והגם שמצינו שאם נהן הוא ואמרה היא דמהני אם היה מדבר עמה על עסקי קדושין. היינו משום הואיל שהוא נתן לא גרע מאלו נתן לה בשתיקה דמהני אם היו מדברים על עסקי קדושין דבשביל אמירתה לא גרע וכמ"ש כ"ז בפרישה יעו"ש. נמצא לפי זה דמה שאמרה היא הריני מקודשת לו לאו כלום הוא כיון שלא נתן לה כלום בה שעתא. ואם הוא על הדבליז שהיה בידה בתורת פקדון ונחשוב אותו כאלו נתן הוא ואמרה היא דהוי מקודש' הרי כתב מרן סי' כ"ח ס"ד וז"ל ואם אחר שנטלתו בתורת פקדון א"ל הרי את מקודשת לו בו ושתקה אינו כלום ע"כ. והרי כאן בנד"ד כשאמרה היא הריני מקודשת לו בו וא"ל השושבינים הרי אתה שומע אם סברת וקבלת לא השיב כלום ולא תהא שתיקה שלו כשתיקה שלה ואם על מה שאמרו לו צריך אתה לחתוך אצבעך לפי שאתה כהן אמר להם נחתוך אפילו רגלי. אין דברים אלו מוכיחים שסבר וקבל דאפשר שהיה משטה בהם בדברים אלו שאמר שיחתוך רגלו כי מי הוא זה ואי זה הוא שיחתוך רגלו בשביל האשה. ואף את"ל שנתרצה לחתוך רגלו כדי לקחתה לו לאשה. מ"מ אין הוכחה

שנתרצה בקדושין אלו ואפשר שדעתו לקדשה עדיין כדרך כל הארץ שהרי לא מצינו שהשיב על הקדושין שום דבר רק על חתיכת האצבע:

וכן מצינו שכתב הר"ן בפ"ק דקידושין על ההיא דאמרינן אמר רבא תן מנה לפלוני ואתקדש אני לך מקודשת מדין ערב וכו' וכתב הרמב"ם דהיינו כשאומר הוא הרי את מקודשת בהנאת מתנה זו שנתתי על פיך דאי לא הו"ל נתן הוא ואמרה הוא דאמרינן עלה דספיקא הוי. וכתב הר"ן שם וז"ל דברי הרמב"ם נראין לי עיקר דהא ודאי נתן הוא ואמרה היא דספיקא הוי משום תלקח אשה לאיש היינו כשאמרה כן בשעת נתינה אבל לאחר נתינ' לא עדיפא שתיקה דידיה משתיקה דידה היכא דנתן הוא ואמר הוא ושתקה היא דאמר רבא לקמן דשתיקה דידה לאחר מתן מעות לאו כלום היא וכ"ש הכא וכו' דאמירה דידה ושתיקה דיליה לאחר מתן מעות לאו כלום הוא ע"כ. הרי מבואר בדברי הר"ן ז"ל דהיכא דנתן הוא ואחריה היא דוקא אם אמרה כן בשעת נתינה ספיקא הוי אבל אחר הנתינה לאו כלום הוא כיון דשתק הבעל והוי שתיקה דלאחר מתן מעות. ואע"ג דבעל עביד מעשה הנתינה אפילו הכי כיון דהאמירה לא היתה בשעת הנתינה לאו כלום הוא וכ"ש הכא בנדון דידן דהוא לא נתן כלום ולא אמר כלום דודאי האמירה שלה לחוד לאו כלום היא כיון שהוא לא הודה לדבריה על אותן הקדושין ולא השיב כלום עליהם כמש"ל:

והנה על מ"ש מרן שם אבל אמרה הן הרי זו מקודשת מצינו להרב כנ"הג שכתב שכל שלא אמרה הן בפירוש אלא שהשיבה דברים שאין משמעם הן בודאי אלא שמשמעם דבר אחר אינה מקודשת ואפילו שאמרה שבדברים אלו כוונה לקדושין אינה נאמנת יעו"ש. א"כ לפ"ז אף אם נחשוב דבר זה לנתן הוא ואמרה היא כיון שלא אמרה בשעת הנתינה כ"א אח"ך לאו כלום הוא:

ובר מן דין הא לא דמיא כלל לנתן הוא ואמרה היא דבשלמא התם הרי ידים מוכיחות ששניהם נחרצו לדבר שהרי היו מדברים על עסקי קדושין ומתוך הדברים עמד ונתן לה הדבר ואז ענתה ואמרה הריני מקודשת לך בדבר זה. אם כן הרי יש כאן הוכחה שהבעל נתרצה ע"י מעשה הנתינה. וגם יש הוכחה שגם היא נתרצית ע"י האמירה וסמכא דעתייהו אבל הכא בנדון דידן שהוא לא נתן לה כלום אלא שהיא אמרה שהי"ל פקדון משל אשתו הדבליז מאן לימא לן שהאמין לדבריה וסמכא דעתו שהיה בידה הפקדון כדי לקדשה בו. והרי לא מצינו שום הוכחה בדבריו שהאמין לדבריה כדי לקדשה באותו פקדון. והיא גם היא אף שאמרה הריני מקודשת לו בו לא סמכא דעתה בזה דשמא לא יתרצה הבעל לתת לה הדבליז בתורת קדושין. ובפרט שלא נתנו לא הוא כ"א אשתו

ואדרבא מסתמא לא ירצה הבעל להרגיל קטטה עם אשתו ולקחת ממנה הדבליז וליתן לצרתה באופן שאין כאן שום הוכחה דסמכא דעתייהו על הקידושין:

סימן קיח

טופס קבלת עדות וז"ן. בפנינו אח"כ העיד בתע"ג הבחור מסעוד הלוי בן שטון וקאל בזה הלשון לעדות לה"ית באיין כאן חאדר העד הנז' מעא הבחור מאיר לכ'ראת וזאת הבתולה רחל בת מכלוף בן יתאח אוקפ'ת קדאם הבחור מאיר הנז' ורפ"ד הבחור מאיר הנז' טרף דסוכאר באס יעטיה להבתולה הנז' וכאנת תהרב מנו הבתולה הנז' וקבטהא ועטא פידהא הסוכאר הנז' וקאלהא הרי את מקודשת לי בסוכאר שלי כדת משה וישראל וקאלו לבחורים להבתולה הנז' ראה סוכאר הנז' עטאהולך בלקדושין ורמאת הבתולה הנז' הסוכאר הנז' מן ידהא ואח"ך רפ'ד מאיר הבחור הנז' הסוכאר הנז' ועטאה להבתולה הנז' ומא קאלהשי בלקדושין ובירר העד הנז' באיין מא כאן שי לקנדיל משעול מנאיין עטהא אסוכאר הנז'. והעיד הבחור מאיר בר נסים בן מרגי בתע"ג וקאל באיין כאן חאדר מאיר העד הנז' מעא הבחור מאיר לכ'ראט הנז' והבתולה הנז' וכאן מעאהום הבחור מסעוד הנז"ל ורפ'ד הבחור מאיר לכראט הנז' הסוכאר הנז' באש יעטי להבתולה הנז' והרבת הבתולה הנז' אוראה די מאיר בן מרגי העד הנז' ואח"ך עטא הבחור מאיר לכראט הנז' הסוכאר הנז' להבתולה הנז' וקאלהא הרי את מקודשת לי בסוכאר שלי כדת משה וישראל ומנאיין עטאהא הבחור מאיר לכ'ראט הנז' הסוכאר הנז' נזבאר העד הבחור מאיר בן מרגי הנז' מן אצ'אר ומא עראף וואס סייבת הבתולה הנז' הסוכאר הנז' אוו לא. וגם כן העיד בתע"ג הבחור יעקב בר יהודה בן ראש וקאל העד יעקב הנז' באיין כאן חאצ'ר מעא הנז'. ומעא הבחור מאיר לכ'ראט הנז' והבתולה הנז' ומנאיין חאב יעטי הבחור מאיר לכ'ראט הנז' הסוכאר הנז' להבתולה הנז' הרבת לבתולה הנז' מא חבתשי תקבט הסוכאר הנז' ואח"ך עטא הבחור מאיר לכ'ראט הנז' הסוכאר הנז' להבתולה הנז' ומא קאלהאשי לקדושין. כלל ומנאיין עטאהא אסוכאר הנז' סייבת הבתולה הנז' הסוכאר הנז' ואח"ך רפ'ד הבחור מאיר לכ'ראט הנז' הסוכאר הנז' ועטאה להבתולה הנז' ומא קאלהאשי כלל עכס"ב העדים הנז' וקבלנו עדותם בתלת וח"פ תמ"ת ביום ראשון בשבת כ"ג יום לחדש טבת משנת

נפלאותיך לפ"ק פה לקצאר יע"א והשוק ובגין דא צ"ל כאיין ביררו העדים הנז"ל בעדותם באיין קבל מא יעטי הבחור הנ"ל הסוכר לבתולה הנ"ל מא דכרוסי לענין דלקדושין ולא דלנשואין כלל לא הבחור הנ"ל ולא הבתולה הנז' ולא העדים הנ"ל ובירר מאיר בן מרגי הנ"ל באיין פשעא די עטא הבחור הנז' הסוכאר הנז' להבתולה הנז' כאן פ'ליל מא

כאנת חתא קנדיל משעולה עכס"ב וכו' וק"ע בתלת וח"פ תמ"ת ביום הנז' חדש הנז' שנה הנז' והשוק:

בפנינו אה"ב העידו בתע"ג ה"ר יהודה בן יפלח כ והר' מסעוד אז אנקות כאיין באנו חאצ'רין העדים הנז' קדאם החכם כמה"ר משה יפרח נר"ו וציפט החכם הנז' מנור הבחור מאיר בן מרגי הנז' ורפ'ד החכם הנז' חלק דזוהר וקאל למאיר בן מרגי הנז' מא יזכא סי לארוסה דייאלו יעביאה וואחד אכ'ור אי דא יזיד ווינקאס פלעדות וקאל הבחור מאיר בן מרגי הנז' באיין כאן הווא חאצ'ר מעא העדים הנ"ל ומעא הבחור מאיר לכ' לכ'ראט והבתולה הנז' ומה שמעסי באיין עטאהא בלקדושין עוד העיד ה"ר יהודה בן וואליד בתע"ג באיין כאן חאצ'אר הוא קדם החכם הנז' ומנאיין כאן מאיר בן מרגי הנז' קדם החכם הנז' ועטא הח' הנז' חלק דזוהר למאיר בן מרגי הנ"ל הנ"ל וקאללו כנ"ל וקאל מאיר בן מרגי הנז' הווא סאף להבחור מאיר לכ'ראט הנז' חטא עטא טרף דסוכאר הנז' להבתולה הנז' ומא קאלהאס בלקדושין עכס"ב העדים הנז' וקבלנו עדותם בתלת וח"ב תמ"ת ביום הנז"ל ח' הנ"ל ש' הנ"ל פה לקצר יע"א והשו"ק ע"כ נמ"ך וחתי' כה"ר שמואל בן תגידא והר' מרדכי קסטיאל י"ץ:

וס"ל נמ"ך וז"ן בפנינו אה"ב הורו בהו"ג הבחור מאיר לכ'ראת הנ"ל והבתולה הנ"ל באיין אסוכאר די עטא הבחור הנז' להבתולה הנז' מא עטאהאסי לשם קדושין ולא לשם נשואין ולא דפרוסי לענין דלקדושין ולא דנשואין כלל לא הבחור הנז' ולא הבתולה הנז' ולפי שכך הודו בפנינו הבחור והבתולה הנ"ל לראיה בוח"פ בזמן הנ"ל והשו"ק וחתומים מרדכי אבירג'יל והר' מרדכי קסטיאל י"ץ:

וס"ל נמ"ך וז"ן בפנינו אה"ב ביררו בעדותם מסעוד הלוי ן' שטון הנ"ל והבחור מאיר בן מרגי הנ"ל באיין פשעא די כאנת תהרב לבתולה הנז' מן הבחור הנז' קברהא בע"ך וקבר ידהא בע"ך ועטהא אסוכאר הנז' פיידהא וביררו בעדותם העדים הנז' באיין דאיה מא כאנוסי לקנדיל מסעולין הבידו באיין האדאך הווא הבחור הנז' והבתולה הנז' וקבלנו עדותם בתלת וח"פ תמ"ת בב' בשבת כ"ד לשבט שנה הנז"ל וששו"ק ע"כ נמ"ך וחתו' ע"ז כה"ר שמואל בן תגירא והר' מרדכי קסטיאל י"ץ:

נדרשנו לחוות דעתנו בענין הקדושין הנז' אם הבתולה הנז' צריכה גט ע"פ העדויות הנז' או לא. והגם דמלתא כדנא צריכה רבא ובעיא צילותא ואין אתנו יודע עד מה ובפרט בדבר חמור כזה מ"מ בהיות שהטילו המשרה על שכמנו ולא יכולנו להמלט ונשאל מאל עוזר שיהיה בעזרנו ולא נכשל בדבר הלכה:

והנה במ"ש העיד הא' מסעוד הלוי שבתחלה נטל הבחור הסוכאר כדי ליתנו לבתולה הנז' והיתה בורחת ממנו ותפשה ונתן בידה הסוכאר וא"ל הרי את מקודשת וכו' ואמרו הבחורים שהיו שם להבתולה הסוכאר הנז' נתנו לך בקדושין וזרקה הבתולה הנז' הסוכאר הנז' מידה ואח"ך נטל הבחור הנז' הסוכאר הנז' ונתנו לבתולה ולא א"ל בקדושין וכו' ע"כ מדבריו אלה נראה שמה שנתן הסוכאר בידה וא"ל הרי את מקודשת וכו' היה בע"ך שהרי העיד שהיתה בורחת ממנו ולא היתה רוצה לקבל הסוכאר. והנתינה היה בע"ך כמ"ש בדבריו וקבטהא ועטא פיידהא הסוכאר הנז' וקאלהא הרי את וכו' דלשון וקבטהא הכי משמע שתפשה ונתן בידה בע"ך וכמו שבירר בעדותו גם כן העד הב' ואח"ך כמש"ל בשפולי היריעה וז"ל קברהא בע"ך וקבר ידהא בע"ך ועטהא הסוכאר וכו' ע"כ. וקי"ל שהמקדש אשה בע"ך אינה מקודשת כמ"ש מרן בא"ה סי' מ"ב ס"א. וכתב שם הב"ש הטעם דאע"ג דקי"ל גבי מוכר דתליוה וזבין זביניה והכא נמי הוי כאלו מכרה את עצמה לבעל. הרי אמרו בש"ס דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש וכיון שהבעל עשה שלא כהוגן לקדשה בע"ך אפקעינהו רבנן לקדושיו יעו"ש. אלא שאם לא היתה זורקת הסוכאר מידה אף שהנתינה היה בע"ך אפ"ה הוו קדושין דאמרינן כיון שלא זרקתו מידה אפשר שנתרצית אח"ך וכמ"ש מור"ם סי' הנז' וז"ל לקח יד האשה בחזקה שלא ברצונה וקדשה והיא לא זרקה הקדושין הוי מקודשת אע"פ שמתחלה באונס היה וכו' ע"כ. וכתב הב"ש סק"ג וז"ל אע"ג דהנתינה היה בע"ך אמרינן אי לא ניחא לה לישדינהו וכו' ע"כ. אבל הכא בנד"ד שזרקה הסוכאר מידה כמ"ש בדברי העד הנז' שכשאמרו הבחורים לבתולה שהסוכאר נתנו לה בקדושין זרקה הסוכאר מידה הרי גלתה דעתה דלא נתרצית לאותם קדושין ואם כן לא הוו קדושין:

אלא דעדין יש לחקור בדברים אלו של העד שכשאמרו הבחורים לבתולה שהסוכאר נתנו לה בקדושין אזי זרקתו מידה. דנראה מזה דלא זרקתו מיד כשנתנו בידה וא"ל אלא אחר שאמרו לה כך הבחורים דלפי זה היה נראה לומר דחוששין לקדושיו דכיון דלא זרקתו מידה מיד אחר הנתינה אפשר דנתרצית לקדושין בה שעתא. וכמ"ש מור"ם שם בהגה וז"ל היה חייב לה מעות ואמרה לו תן לי מעותי וכאשר מתחיל ליתן א"ל הרי את מקודשת וכו' וזרקה היא המעות מידה אינם קדושין ע"כ. וכתב שם הח"מ ס"ק ג' וז"ל וכאשר מתחיל ליתן נראה דה"ה אם נתן לה כל המעות בפעם א' ואמר לה הרי את מקודשת והיא זרקה המעות מיד ג"כ אינה מקודשת וכו' שזה מוכיח שאינה חפצה בקדושין וכו' ע"כ מוכח מזה דדוקא היכא דזרקה הקדושין מיר כשא"ל הרי את וכו' אמרינן דלא נתרצית ואינם קדושין כיון דבתחלה קבלתם בתורת חוב וכששמעה שא"ל

בתורת קדושין זרקתם תכף ומיד דהרי מעשיה מוכיחים דמעולם לא נתרצית. אבל אם כששמע' שנתן לה בתורת קדושין לא זרקה מיד ונשארו בידה זמן מועט הרי יש לחוש דנתרצית. וכמ"ש בספר יד אהרן סימן ל' הג"הט אות ה' על מ"ש רבינו הטור שם א"ל התקדשי לי במנה וזרקתו לאור וכולי זרקתו לפניו אינה מקודשת שזה מוכיח שאינה חפצה בקדושין וכו' וכתב שם הרב הנז' וז"ל זרקתו לפניו אינה מקודשת. נ"ב היינו בזרקתו תוך כדי דבור ואם אמרה הן או שאמרה לו בא וקדשני ונתן לה קדושי' ואח"כ רצתה לחזור בין באמירה בין בזריקה אינה יכולה לחזור אפילו תוך כדי דבור מהר"ץ אשכנזי ז"ל סי' קס"ו עכ"ל. מבו' מדבריו דכשאמר לה בתחלה התקדשי והיא לא ענתה דבר אזי אם כשנתן לה ואמר לה זרקה מידה תוך כדי דבור אמרינן דודאי לא נתרצית מעולם כיון דזרקה מידה תכף ומיד לקבלה וגם בתחלה לא נתרצית בפירוש להתקדש לו ואף שקבלה בשתיקה מ"מ כיון שזרקתו מיד תוך כדי דבור הרי גלתה דעתה דלא נתרצית דנראה מזה דאם לא זרקה תוך כדי דבור אפשר דנתרצית אף דבתחלה לא אמרה הן. אלא דאם בתחלה אמרה הן אף שקבלה בשתיקה וזרקה תוך כדי דבור לא מהני כיון דתחלה נתרצית בפירוש לא מהני חזרה כמ"ש בדבריו. וכן מוכח מתשובת מהר"מ שהביא מרן בב"י ר"ס מ"ב יעו"ש. ומזה נלמוד לנדון דידן דכיון דלא זרקה מיד תוך כדי דבור אפשר דנתרצית ולא מהני מה שזרקה אחר כך:

אלא דיש לחלק ולומר דשאני התם שהנתינה לא היה בע"ך משום הכי אמרינן דכיון שקבלה בשתיקה ושמעה שא"ל בתחלה התקדשי לי אם לא זרקה תוך כדי דבור אמרינן דמתחלה נתרצית שהרי קבלה מידו בשתיקה וכיון שלא זרקה תוך כדי דבור הויא הוכחה דנתרצית לקבלו לקדושין ואזי אף אם זרקה אח"ך הויא חזרה ולא מהני. אבל הכא בנדון דידן שהנתינה היה בע"ך אין כאן שום הוכחה דנתרצית אח"ך דמה שלא זרקה הקדושין מיד אפשר דמחמת שלא הבינה הדברים שנתן לה לשם קדושין זרקתו מידה דנראה מזה שלא הבינה שנתן לה לשם קדושין וכיון דאין כאן שום הוכחה דנתרצית לא הוו קדושין:

גם ההיא דהיה חייב לה מעות שהבאנו לעיל שכתב הח"מ דבעינן שזרקה מיד אין מנה ראיה לנדון דידן דשאני התם שלא היתה הנתינה בע"ך. ואף שהיא תבעה חובה מתחלה מ"מ הרי כשנתנו לה וא"ל הרי את וכו' קבלה מידו בשתיקה אמטו להכי אמרינן דאם לא זרקה מיד אפשר דנתרצית כיון דעכ"פ קבלה מרצונה בשתיקה וגם שמעה שנתן לה לשם קדושין. אבל הכא בנדון דידן שהנתינה היה בע"ך וגם יש לתלות דמה שלא זרקה מיד היינו שלא הבינה לשון הקדושין אין לחוש לומר דנתרצית אחר דזרקה מידה

כשאמרו לה שנתן לשם קדושין כמ"ש. אלא דאם לא היתה זורקת מידה כלל יש לחוש דנתרצית אף שהנתינה היה בע"ד כמש"ל. ומ"מ להיות דבר זה חמור אין בידינו להפקיע הקדושין לגמרי ולפוטרה בלא גט מכח חלוקים אם לא בראיה ברורה. וכמ"ש שם מור"ם בהגה ז"ל ואין הולכים בענין קדושין אחר אומדנות והוכחות המוכיחות שלא כיוונה לשם קדושין ג"כ. הגם שיש לחלק גם בזה כמובן בדבריו יעו"ש:

ועל מש"ל דמה שלא זרקה הסוכאר מידה מיד אפשר דלא מחמת דנתרצית אלא שלא הבינה שנתן לה לשם קדושין הרי מצינו שכתב הרב ב"ש בסי' ז"ך על מ"ש מרן שם ובלבד שהיא תבין לשון קדושין וכו' כתב שם הרב הנז' בשם הרא"ש דהני לשונות דברירא לן דהוי לשון קדושין להו כל כמינה לומר לא הוה ידענא לעקור הקדושין לגמרי אלא הוי ספק קדושין והיינו מ"ש הט"ז ובלבד שהיא תבין וכו' דהיינו לשתהיה מקודשת בודאי יעו"ש. ומה גם למ"ש מרן בב"י דלשון הרי את מקודשת לי כולם מבינים ואינה נאמנת לומר שלא הבינה. וכן כתב הר"מ בסי' הנז' יעו"ש. גם בספר אמרות טהורות כתב וז"ל ולענין הלכה כבר כ' מהר"ש יונה דבאו' הרי את מקודשת כ"ע ידעי דהוי לשון קדושין ואינה נאמנת לומר שלא הבינה ע"כ הגם דגם בזה יש לחלק דהיינו כשלא נתן לה בע"כ מ"מ הרי עכ"פ ההוכחה שהוכחנו דמה שלא זרקה מיד הוא מפני שלא הבינה לאו כלום היא כמ"ש ועדין יש לחוש שמה שלא זרקה מיד תוך כדי דבור הוא מחמת שנתרצית וא"כ מה שזרקה אח"כ הויא חזרה ולא מהני:

אלא דלפי מ"ש הרב ב"ש סי' הנז' סק"ג בההיא דלקח יד האשה בחזקת שכ' וז"ל וסם כתבתי הסברא לשדינהו לא אמרינן אם היה בתחילה ברצון אז אמרינן לשדינהו ואם לא זרקה הקדושין אמרינן רצונה לקבל הקדושין כאשר היה רצונה לקדש וכן י"ל עובדא בהגהו' מרדכי היה ג"כ בתחלה רצונה להתקדש לו ואח"כ לקח ידה בחזקה אז אמרינן לשדינהו ואם לא ניערה הקידושין הוו קדושין כיון שהיה בתחילה רצון שלה עכ"ל לפי זה יש לנו ראיה ברורה לנדון דידן דאפי' לא זרקה מידה כלל לא הוו קדושין כיון דלא נתרצית כלל מתחילה וכ"ש שהרי עכ"פ זרקה מידה אח"כ איברא דלפי מ"ש הרב ח"מ שם ס"ק ב' מוכח דאף דלא נתרצית בתחילה אם לא זרקה מידה צריכה גט דס"ל להגה"מ כרב הונא לחומרא וכו' יעו"ש. גם לפי דברי הב"ח שהביא שם מוכיח כן יעו"ש. דלפ"ז הכא בנדון דידן אם לא זרקה מיד בשעה שנתן ואמר לה וסלק את ידיו ממנה שהרי נסתלק האונס ונשאר הסוכאר בידה עדין יש להסתפק שמא נתרצית לקדוש ן ואם כן מה שזרקה מידה אח"כ אפשר דהוי חזרה ולאו כלום כמ"ש:

שוב מצינו בספר משפטי שמואל סי' קי"ב שנשאל בראובן שהיה עובר דרך חנות שמעון ואמר שמעון לראובן קח שני תאנים ויושט ראובן את ידו ויקח ב' תאנים ואחר שלקחם אמר לו יהיו בעד קדושי בתך ואמר לו לוי השלך התאנים א"ל ראובן מה אני חושש מדבריו וקללו וחרפו לשמעון וכו' וכתב שם הרב וז"ל ועוד שהרי הוכיח הסוף על התחילה שלא היתה הכוונה כלל לקדושין וכו' ואע"ג שלא צווח אלא לבסוף אחרי השתיקה פשיטא דלאו מלקא היא כלל דאפילו האי דאמרינן דבקדושין תוך כדי דבור והו' היינו שהדבור שדבר היה בו ביאור דבור או רצון וכו' אז שבסוף חזר לאו כל כמיניה אבל בנד"ד שזה אחר שלקח התאנים כדרך הנותנים דבר לחבריהם ולבסוף אמר שנתנם לשם קדושין פשיטא שאין הוכחה להיות השתיק' הוראה כלל ואם חזר ופירש אח"ך דבריו פשיטא דהויא חזרה וכו' וכ"ש בנד"ד דלבסוף צווח בדרך בזיון דהוא אינו חושש מדבריו והוכיח על השתיקה דמה ששתק משום דחשב שאין ממש בדבריו בלתי רצונו וכו' ופשיטא דכשיש לתלות השתיקה בטעמא תלינן לה בזה ולא הויא הודאה כלל וכו' וא"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו דכל פריץ יתן איזה דבר לאשה או לאביה ואח"ך יאמר לשם קידושין וכו' דודאי הא לא אמרינן דאשה מתקדש' לדעתה ומרצונה וא"כ הנה הוא הרצון שבה אם בעבור השתיקה הרי הוכיח סופה וכו' ע"כ יעו"ש שהאריך. למדנו מדבריו דאף ששתק בשעה שהזכיר לו הקדושין אם נתגלה לו אח"כ טעם השתיק' דלאו משום שנתרצה אלא מפני שסבור שאין ממש בקדושין אלו בלתי רצונו אמרי' דשתיקה לאו הויא הודאה שהרי הוכיח סופו על תחילתו דהשתיקה לאו משום דנתרצה וא"כ מזה יש ללמוד לנד"ד דכיון שבשעה שנתן לה וא"ל היה בע"כ אף ששתקה אח"כ ולא זרקה מיד מ"מ כיון שכשאמרו לה הבחורים שנתן לה לשם קדושין זרקה מידה הרי הוכיח סופה על תחלתה דמה ששתקה ולא זרקה מיד לאו משום דנתרצית לקדושין אלא דסברה כיון שהיו בע"ך לאו כלום הוא וכשאמרו לה הבחורים כן הבינה מדבריהם שאע"פ כן הוו קדושין ולכן זרקה הסוכאר מידה להוכיח דלא נתרצית כלל. והגם דהכא בנד"ד לא צווחה לבסוף ולא אמרה בפירוש שלא נתרצית. מ"מ הרי מעשה הזריקה שזרקה כשאמרו לה כן הבחורים הויא הוכחה דלא נתרצית והלא בנדון הרב ז"ל לא זרק התאנים מידו כלל אלא דמה שצווח לבסוף הויא הוכח' על השתיקה דלאו משום שנתרצה. וא"כ ה"נ בנד"ד הזריקה הו"ל כאמירה דהתם אלא שהרב ז"ל העלה לבסוף דלמעשה לא יסמכו על דבריו להתירה בלא גט זולת אם יסכימו חכמי ישראל יעו"ש. ומה נעני אנן יתמי דיתמי בדבר חמור כזה:

אלא דמצינו להרב מוהרשד"ם ז"ל חא"ה סי' ק"א שנשאל באחד שקדש ע"י גוים בע"ך ונשאר הטבעת בידה וכתב וז"ל ואין לומר שמא נתרצית כיון שלא השליכה הטבעת מידה כמו שהיה אפשר שיטעה איזה תלמיד בזה מתוך דברי שאלת הרא"ש הביאה בנו הריב"ה ז"ל וו"ל נשאל הרא"ש ז"ל לאה שאמרה לראובן תן לי מנה שאתה חייב לי וכו' וכשנתן בידה א"ל הרי את מקודשת וכששמעה השליכה המעות ואמרה איני רוצה להתקדש לו וכו' והשיב שאין כאן בית מיחוש ואינה צריכה גט ואולי יחשוב אדם שדוקא שהשליכה הא אם לא השליכה אע"פ שאמרה איני רוצה צריכה גט לא היא ודאי דאינה צריכה ואפשר לומר שמעשה שהיה כך היה אבל בלאו הכי לא הוה ליה למיחש כלל. ועוד אפי' שהיינו אומרים דהתם דוקא שהשליכה הא לאו הכי איכא למיחש איכא למימר דהתם באו הפשיטי' בידה מרצונה ואם לא השליכה יש לחוש קצת אבל בנד"ד דמעיקרא היתה אנוסה ליכא למיחש כלל ולכך כתבתי דברי הפוסקים שלא נזכר רמז מזה אלא כולם פה אחד כתבו דכל שנתקדשה בע"ך לא הוו קדושין וכו'. וא"כ בנד"ד כל הקהל מקטנם ועד גדולם מעידים שהכל היה באונס גמור בע"ך מתחילה וע"ק פשיטא לע"ד שאין כאן מקום לחוש כלל וכו' ע"כ. מבואר מדבריו דכשקדש בע"ך אף שלא זרקה הקדושין לא אמרי' שמא נתרצית אח"כ והיינו דסברת הרב ב"ש שהבאנו לעיל דס"ל דההיא דלקח יד האשה בחזקה מיירי דבתחילה נתרצית וכו' כמש"ל. ולפ"ז הכא בנד"ד שהנתינה היה בע"ך אף אם לא היתה זורקת לא הוו קדושין וכ"ש שהרי זרקה מידה אחר כך. ועיין בספר נחלת שבעה סימן י"ט:

ומ"מ עדין יש לבע"ד לחלוק ולומר דשאני נדון הרב ז"ל שהיה אונס הניכר ע"י גוים וגם שהיה אומר להרוג אותה והעידו הקהל שהכל היה באונס גמור מתחלה ועד סוף והיא גם היא אמרה בפירוש שאינה מפוייסת וכמה סניפים אחרים מאונס הניכר כמבואר שם והיינו טעמא שלא זרקה הקדושין מידה מחמת הפחד ולזה הכריח הרב שכשאמרה איני רוצה אע"פ שלא זרקה הקדושין אין לחוש משא"כ בנדון דידן שלא היה כאן אונס ע"י גוים ולא הפחידה בשום דבר וגם לא אמרה בפירוש שאינה רוצה ואף שתפש ידה בע"כ ונתן בידה כיון שלא זרקה מידה תוך כדי דבור אפשר דנתרצית בה שעתה:

אבל מתוך דברי הרב ז"ל שכתב דהיכא דמעיקר' היה אנוסה אף דלא זרקה הקדושין ליכא למיחש למידי והביא ראיה לדבריו ממ"ש הפוסקים דכל שנתקדשה בע"ך לא הוו קדושין וכיון דלא חלקו אם זרקה מידה או לא משמע דבכל גוונא לא הוו קידושין א"כ יצא לנו מזה דהכא בנד"ד שהיה בע"ך אף דלא זרקה לא הוו קדושין והגם דלדברי הרב ח"מ היכא דלא זרקה אף שהיה בע"ך יש לחוש להם כמש"ל מ"מ הכא בנדון דידן דזרקה

לבסוף הרי יש הוכחה דלא נתרצית כלל והא דידן עדיפא מנדון הרב משפטי שמואל דהתם לא היה שום אונס כלל אבל הכא בנד"ד שתחילתה היה באונס וגם אח"כ זרקה הסוכאר מידה הרי הוכיח סופה דמאי דביני ביני לא נתרצית כלל וכיון שתחילתה היה באונס וגם זרקה מידה אח"כ אין לחוש לומר שמא נתרצית קודם הזריקה:

ואכתי פש גבן לברורי הזריקה שזרקה הסוכאר מידה אם היו עומדי' ברשותה או ברשותו או מרשות שאינו של שניהם ואם הזריקה היה קרוב לה בארבע אמות או קרוב לו שהרי כתב מרן בסי' ל' ס"ז וז"ל אמר התקדשי בדינר זה נטלתו וזרקתו לים בפניו או לאור או לכל דבר האבד אינה מקודשת ואצ"ל אם זרקתו בפניו למקום שאינו אבד שזה מוכיח שאינה חפצה בקדושין ע"כ. וכתב שם הרב ב"ש סקי"ב וז"ל ומב"ח סי' מ"ב נשמע אם זרקה הקדושין והיא בחצרה מקודשת אא"כ דאמרה בפירוש דאין רצונה להתקדש לו וד"ה אם זרק לתוך ארבע אמות שלה או קרוב לה וכן כתב ח"מ וצ"ע עכ"ל ולפ"ז אם היו שניהם עומדים ברשותה אף שזרקה הסוכאר מידה יש לחוש לקדושין כיון שהזריקה היתה ברשותה אלא שכיון שזאת הבתולה יש לה אב מסתמא היא דרה ברשות אביה וא"כ הוה ליה רשות שאינו של שניהם אלא דעכ"פ צריך לדעת אם הזריקה היה קרוב לה בארבע אמות דאז יש לחוש ג"כ אבל אם היה קרוב לו אינם קדושין כמ"ש מרן שם גבי זרק לה קדושין יעו"ש ואם הוא ספק אם הוא קרוב לו או קרוב לה הו"ל ספק וצריך לחוש כמ"ש מרן שם ס"ה ואם שניהם היו עומדים ברשות המקדש בכל גוונא לא הוו קדושין כיון שזרקם לרשות הבעל וכמ"ש מרן שם ס"ב:

ומכל מקום עדין יש לחלק ולומר דעד כאן לא קאמר הרב ב"ח גבי זרקתו בפניו שאם היה קרוב לה או ברשותה דהוו קדושין אלא כשלא קדשה בע"כ דבהכי מיירי מ"ש מרן שם דהיינו שא"ל התקדשי לי בדינר זה ונטלתו וזרקתו בפניו ולא היה שם אונס. והט' דאמרינן שאם זרקתו ברשותה או סמוך לה היו קדושין אחר דליכא הוכחה שאינה חפצה בהם וכיון דעכ"פ נטלתו מידו לכן הזריקה אם היה סמוך לה אינה הוכחה לומר דלא רצתה אבל הכא בנדון דידן שהנתינה היה בע"כ כמש"ל אפשר לומר שאף שזרקה סמוך לה או ברשותה לא הוו קדושין כלל:

ועל מ"ש העד שאחר שהשליכה הבתולה הסוכאר מידה נטלו הבחור ונתנו לה ולא הזכיר קדושין בנתינה זו נראה לומר דכיון דמעשה הראשון שנתן לה וא"ל אזדא ליה כיון שהיה בע"ך וגם זרקתו מידה ולא הוו קדושין א"כ מה שחזר ונתנו לה בשתיקה כיון שלא הזכיר בנתינה זו קדושין הו"ל מתנה בעלמא שנתן לה ואין כאן בית מיחוש לקדושין וכמ"ש מור"ם בהגה סי' ז"ך ס"ג וז"ל ובמקום דלא הוו קדושין אפי' אם חוזר אח"כ וא"ל

הרי את מקודשת לי צריך לחזור וליטול הכסף ממנה וליתן לה בתורת קדושין ע"כ והגם דהתם מיירי שנשאר הכסף בידה מ"מ הרי הצריך שיטול מידה ויתננו לה ויאמר וכו' דמ"ש דבנתינה בלחוד לא מהני אם לא שיאמר לה הרי את וכו' וא"כ הכא בנדון דידן שבנתינה שנית לא הזכיר קדושין כלל לא הוו קדושין:

וכן יש להוכיח מדברי הרב מוהרמ"א בספר משחא דרבותא ח"א השייכים לסי' מ"ב שנשאל במי שקדש נערה וזרקה הקדושין מידה שלא רצתה בהן וא"ל אחותה שהיתה באותו מעמד טול קדושיך וחזרה ונטלה אותן מן הקרקע וכתב הרב וז"ל וא"כ בנד"ד שהשליכה הקדושין מידה היה צריך המקדש לחזור וליתנו בידה ולומר לה התקדשי בטבעת זו וכו' ובמקום דלא הוו קדושין אפילו אם חוזר אחר כך ואומר לה הרי את מקודשת צריך לחזור וליטול הכסף מידה וליתן בידה בתורת קדושין ובנד"ד לא נעשה מזה כלום אלא אחותה שאמרה לה טול קדושיך וכו' והכא כיון שא"ל טול קדושיך היינו שנתקדשה בהם כבר ולפי האמת הם אינם קדושין כיון שהשליכה אותן ולא רצתה בהן אם כן לא הוו קדושין מעולם כיון שלא חזר המקדש ונתנו לה עד כאן. אלא דאח"כ כתב וז"ל אבל יש להסתפק דדילמא תלתה דעתה ברצון אחותה והשליכה הדינר מידה לתהות אקנקנה דאם שתקה ודאי דלא ניחא לה באותו המקדש ואם רוצה בו תאמר לה מ"ש כמו שהיה המעשה אח"כ ואם כן אותה חזרה שחזרה ונטלתו לא מחסרא נתינה מיד המקדש ומקודשת הויא או דילמא מעיקרא לא הוה ניחא לה בהני קדושין כלל וכו' אלא כשאמר לה אחותה הגדולה טול קדושיך הדרא בה ונטלה אותם ואם כן היה צריך המקדש לקדשה פעם אחרת כמש"ל ואם כן הויא ספק מקודשת וכו' ע"כ. מזה יש ללמוד דדוקא התם שאמרה לה אחותה טול קדושיך ונטלתן נסתפק הרב אם הזריקה שזרקה מידה היה בשביל שלא חפצה בהם או אם היה כדי לראות מה בפי אחותה דלצד זה לא נסתלק מעשה א' כיון שהזריקה לאו בשביל שאינה חפצה בהם והט' שכתב דהויא ספק מקודשת אבל הכא בנד"ד שהנתינה היה בע"ך דודאי הזריקה שזרקה מידה היה בשביל שאינה חפצה בקדושין א"כ הרי נסתלק מעשה א' שהזכיר בו הקדושין וכמאן דליתיה דמי והנתינ' שנתן לה אח"כ כשתיקה ולא הזכיר קדושין פנים חדשות באו לכאן ובתורת מתנה היה:

אלא דעדין יש לדוחה לדחות ולומר דשאני נדון הרב ז"ל דמה שנטלה הכסף פעם שנית לא נתנו לה המקדש מיד ליד אלא היא נטלתו מע"ג קרקע והט' דכתב הרב דאי לאו מטעמ' דאפשר לומר דהזריק' היתה לראות דעת אחותה לא היה בה ספק קדושין וכמ"ש בדבריו וז"ל כיון שהשליכה אותן ולא רצתה בהן א"כ לא הוו קדושין מעולם כיון שלא

חזר המקדש ונתנו לה עד כאן דנראה מזה שאם היה נותנו לה המקדש מיד ליד יש לחוש להן אף שלא אמר לה דבר בנתינה שנית כיון שהיו עדין עסוקים באותו ענין וכמ"ש מרן בסי' הנז' וא"כ הכא בנד"ד שבנתינ' הא' הזכיר קדושין אף שזרקה מידה אח"כ כיון שנתן לה פעם ב' וקבלה מידו אפשר לומר דאף שלא הזכיר קדושין בנתינה זו הנתינה היה ע"ד מ"ש לה בראשונה וכיון שהיא קבלה בשתיקה משכחת לה דנתרצית לקדושין:

ויש להביא ראיה לזה מההיא דמור"ם בהגה דלקח ידה בחזקה וכו' כמש"ל דמקור הנה זו הוא מהגהות מרדכי שהביא מרן בב"י בסי' ל' וו"ל כתב בהגה"מ דסוף גטין בשם ר"נ מה שהעד אומר שראה שלקח ידה בע"ך ונתן הטבעת בידה מאחר שלא זרקה צריכה גט ואע"פ שיש עדים שלא דבר עמה בשעת נתינה כיון שדבר עמה תחלה הוו קדושין ע"כ. דלפי מה שפירש בדבריו הרב ח"מ כמש"ל מוכרחי' אנו לומר דכשהיה מדבר עמה על הקדושין לא נתרצית ותפש ידה בע"ך ונתן לה הטבעת בשתיקה ולא זרקה מידה וע"ז פסק שאע"פ שיש עדים שלא דבר עמה בשעת נתינה מ"מ כיון שדבר עמה תחלה הוו קדושין אחר דלא זרקה מידה די"ל דנתרצית אחר הקבלה. נמצא לפ"ז שאפילו שבשעה שהיה מדבר עמה על הקדושין לא נתרצית בפירוש וגם בשעת הנתינה היה בע"כ ולא הזכיר קדושין בשעת נתינה אפי"ה פסק הרב דהוו קדושין כיון שלא זרקה אותם ואמרי' שהנתינה שנתן לה סמך על מה שהיה מדבר עמה תחלה ואחר דלא זרקה אמרי' דנתרצית וא"כ יש ללמוד מזה לנד"ד דכיון שבתחי' נתן לה ואמ"ל וכו' אע"פ שהיה בע"כ וגם זרקה מידה מ"מ כיון שחזר ונתנו בידה אמרינן שעל מה שאמר בראשונ' שהוא לקדושין סמך ונתן לה שהרי סמוך לזריקה שזרקה מידה נטלו ונתנו לה כמו שנרא' מדברי העדים ואחר שהיא קבלה בשתיקה ולא זרקתו מידה אפשר דנתרצית וקבלה לשם קדושין:

גם יש להביא ראיה לזה ממ"ש מרן בב"י סי' ל' על מ"ש שם רבינו הטור וז"ל אמר לה התקדשי לי במנה אמרה לו תנהו על הסלע אינה מקודשת וכו' דכיון דאמרה לו תנהו על הסלע הוי כאלו אמרה איני חפץ בקדושיך ואפילו זרקו לתוך חיקה בשתיקה כיון שגלתה בדעתה שאינה רוצה להתקד' יכולה לומר בתורת מתנת קבלתיו וכו' ע"כ. וכתב שם מרן וז"ל והיכא דאמרה תנהו על הסלע סתם וזרקו לתוך חיקה בשתיק' לא נתבאר דעת הרמ"ה אם הוא כדעת התוספות והרא"ש שיכולה לומר בתורת מתנה קבלתיו או אמרינן כיון דשתקה ודאי סמכה אדבריו הראשונים שא"ל התקדשי לי וזה נראה יותר עכ"ל דלפ"ז לפי' א"ח כיון שפי' מרן בדעת הרמ"ה אפי' שכשאמר לה התקדשי לי אמרה תנהו על הסלע דר"ל דאינה רוצה בקדושין אפי' הכי אם זרקו אח"כ לתוך חיקה

בשתיקה אמרי' דסמכא אדבריו הראשונים וקבלתו ונתרצית לקדושין וא"כ הכא נמי בנדון דידן אף דלא נתרצית בתחילה שהרי זרקה מידה כיון שנתנו לה אח"כ בשתיקה אמרינן דסמכא דעתה אדבריו הראשונים וקבלתו לשם קדושין:

אלא דעדין יש לחלק ולומר דשאני התם דלא היה אלא נתינה אחת ולא היה כאן שום אונס. ואף שאמרה בתחילה תנהו על הסלע דר"ל שאינה רוצה להתקדש מ"מ כיון דכשזרקו לתוך חיקה שתקה וגם לא זרקתו מחיקה אמרי' דאפשר דסמכה אדבריו הא' ונתרצית לקדושין כיון דלא עבדה מעשה המוכיח דלא נתרצית אבל הכא בנד"ד שהנתינה הא' שהזכיר בה הקדושין היה בע"כ וגם אזדא לה במה שזרקתו מידה הרי נתבטל מעשה הקדושין לגמרי וא"כ מה שחזר ונתן לה בשתיקה פנים חדשות באו לכאן ואמרי' דלשם מתנה קבלה. וכן י"ל ג"כ בההיא דהגה"מ הנ"ל דגם שם לא היה אלא נתינה א' ולא זרקה כלל אלא דהיה דבר עמה על הקדושין ואף שלא נתרצית בתחילה ותפשה בע"כ ונתן בידה ולא הזכיר קדושין בשעת נתינה מ"מ כיון דלא זרקה אח"כ מידה מעשיה מוכיחי' דנתרצית למה שא"ל בתחילה שעל אמירה זו נתן בידה דהיינו הקדושין משא"כ הכא בנדון דידי שהנתינה הראשונה שהזכיר בה הקדושין הרי במה שזרקה מידה נתבטלה וגם היה בע"ך א"כ הנתינה הב' שלא הזכיר בה קדושין היה לשם מתנה כיון שנתבטל לגמרי מעשה א' שהזכיר בו קדושין:

גם החלוק שחלקנו מנדון דידן להההיא דהרב משד"ר כמש"ל מתוך דבריו נראה דלאו מלתא היא שהרי כתב וז"ל והכא כיון שא"ל טול קדושיך היינו שנתקדשה בהם כבר ולפי האמת הם אינם קדושין כיון שהשליכה אותן ולא רצתה בהן א"כ לא הוו קדושין מעולם כיון שלא חזר המקדש ונתנו לה ע"כ. מזה מוכח דכיון דבמעשה הזריקה נתבטלו הקדושין לגמרי א"כ היה צריך ליתן בידה פעם ב' ולומר לה הרי את. ואף שהרב ז"ל לא כתב אלא כיון שלא חזר המקדש ונתנו לה ולא כתב ג"כ שיאמר לה הרי את בנתינה ב' לא תידוק מנה שאם היה נותנו לה בשתיקה יש לחוש לקדושין שהרי כיון שהכריח הרב דנתבטל מעשה הא' לגמרי א"כ מה תועיל הנתינה הב' מידו בשתיקה אם לא שנאמר דסתמו כפירושו דמ"ש הרב כיון שלא חזר המקדש ונתנו לה היינו באמירה שיאמר הרי את וכו' וכההיא דמור"ם ז"ל שכתב דבמקום דלא הוו קדושין צריך שיתן בידה פעם ב' ויאמר לה וכו' כמש"ל:

ומעתה הכא נבא לדברי העד השני מאיר בן ך מרגי שהעיד וז"ל ורפד הבחור מאיר לבראט הנז' הסוכאר הנז' באס יעטיה להבתולה הנז' והרבת הבתולה הנז' אוראה די מאיר בן מרגי העד הנז' ואח"כ עטא הבחור מאיר לב'ראט הנז' הסוכאר הנז' להבתולה

הנז' וקאלהא הרי את וכו' ע"כ מדבריו אלה נראה שבשעה שנתן לה הסוכאר וקדשה בו לא היה שום אונס שהרי לא העיד כדברי העד הראשון שאמר וקבטהא ועטהא ואף שהעיד שכשנטל הסוכאר ליתנו לה ברחה אחורי העד הנז' שמזה נראה שלא היתה חפצה ליקח מידו מ"מ אחר שבאותה שעה לא הזכירו קדושין אפשר שלא היתה רוצה ליקח בתורת מתנה וכיון שהעיד שאח"כ נתן לה ואמר לה הרי נתרצה לקבל בתורת קדושין:

אלא שעדין יש לחקור במה שבירר בעדותו אח"כ העד הנז' עם העד הראשון ואמרו בזה הלשון קבדהא בע"כ וקבד ידהא בע"כ ועטהא הסוכאר הנז' פיידהא ע"כ כמש"ל. דאפשר לומר דלגבי עד זה הב' הוי חזרה בעדותו דכיון שמתחיל' העיד שנתן לה ואמר לה וכו' ולא אמר שהיה בע"כ הו"ל כאומר שקדשה קדושין גמורים וא"כ מה שחזר אח"כ והעיד שהנתינה היה בע"כ הוי חזרה בעדותו כיון שהנתינה בע"כ לאו קדושין וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד אלא שכיון שמה שאמר בתחילה שנתן לה וא"ל אינו מוכרח לומר שנתן לה מדעתה ובפרט שהעיד ג"כ שהיתה בורחת ממנו א"כ מה שחזר אח"כ והעיד שהנתינה היה בע"כ לא הוי חזרה בעדותו אלא שפי' דבריו הראשונים שאמר שנתן לה בסתם וכיון שדבריו הראשונים סובלים שני פירושים יכול אח"כ לפרש דבריו בא' מב' הפירושים. וכמ"ש מרן בח"מ סי' כ"ט וז"ל וכן אם אינו סותר עיקר דבריו הראשונים כגון שהדברי' סתומים וסובלים ביאור א' מב' ענייני משמעות א' קרוב ואחד רחוק כל שאנו יכולים לכוין דברי העד כדי שלא תהא עדותו מוכחשת יש לנו לכוין דבריו כשם שיש לנו לתרץ דברי שני עדים הנראים מכחישים זה את זה כרי שתהא עדותן מכוונת ע"כ וכתב שם הסמ"ע אפי' במשמעות הרחוקה יעו"ש וא"כ לפי זה מוכרחים אנו לומר שמ"ש בתחילה שנתן לה ואמר לה היה בע"ך כמו שפירש דבריו אח"כ כדי שלא יהיה סותר דבריו הראשונים ואפי' לא היה הוא מפרש דבריו אח"כ היינו מוכרחים לפרש כן כדי שלא יהיה מכחיש דברי העד הא' שהעיד שנתן לה בע"ך. ומטעם זה ג"כ מה שסיים בדבריו העד הנז' ואמר וז"ל ומנאיין עטאהא הבחור הסוכאר הנז' להבתולה הנז' נזבאד העד הנז' מן אצ'אר ומא עראף וואש סיבת הבתולה הסוכאר או לא ע"כ דמוכרחי' אנו לומר דודאי השליכתו מידה כמו שהעיד העד הא' אלא שכיון שהעד השני נשמט ויצא מן הבית ה"ט שלא ראה הזריקה כמ"ש בדבריו. ולפ"ז דברי השני ערים באו מוסכמים ועדותן מכוונת בנתינה שהיה בע"כ ובזריקה. ומעתה לגבי מה שהעיד העד הא' שאחר שזרקה מידה חזר הבחור ונטלו ונתן לה בשתיקה אף את"ל דיש פקפוק בנתינה זו השנית מ"מ כיון שאין כאן רק עד א' שמעיד על נתינה זו השנית אין לחוש

לה ואף דלמאן דחושש למקדש בעד א' מ"מ כיון דהמקדש והמקדשת הכחישו הקדושין לגמרי כמש"ל בק"ע א"כ עד אחד ובהכחשה לאו כלום הוא כמ"ש מור"ם בא"ה סי' מ"ב ס"ד יעו"ש עיין נשמת כל חי סי' כ':

ועל מה שהעיד העד הנז' אחר ק"ע הא' שחזר והעיד בפני החכם וז"ל באיין כאן חאצ'ר מעא העדים הנז' ומעא הבחור מאיר לכ'ראט והבתול' הנז' ומא שמעסי באיין עטהא בלקדושין ע"כ לאו כל כמיניה בחזרה זו אחר דהוי חזרה בגופה של עדות וכיון שבתחילה העיד במותב ג' שנתן לה ואמר לה וכו' ונתקבלה עדותו כראוי שוב אינו יכול לחזור בו דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד:

ועל מה שהעיד העד הג' יעקב בן ראש שכשנתן הסוכאר הבחור הנז' להבתולה הנז' לא אמר קדושין כלל דבריו בטלים שהרי לפנינו שני עדים מכחישים אותו שהזכיר קדושין בשעת נתינה ואין דבריו של אחד במקום שנים:

ומה שהכחישו הקדושין המקדש והמתקדשת לאו כל כמנייהו להפקיע הקדושין כיון שיש כאן שני עדים שמעידים שקדש ואין הכי נמי אם לא יהיה כאן רק עד א' היה מועיל הכחשתם למאן דמחמיר בעד א' כמ"ש מור"ם בהגה סי' מ"ב ס"ב יעו"ש אבל הכא בנדון דידן ששני עדים מעידים על הקדושין אין הכחשתם מועלת:

ועל מה שהעידו העדים שלא היה הנר דלוק וכו' לכאורה היה נראה לומר דלא הוו קדושין. וכמ"ש מור"ם בהגה סי' הנז' ס"ד וז"ל וצריכים העדים לראות הנתינה ממש לידה או לרשותה אבל אם לא ראו הנתינה ממש לידה אע"פ ששמעו שאמר התקדשי לי בחפץ פלוני ואח"כ יצא מתחת ידה אינם קדושין עד שיראו הנתינה ממש ואין הולכין בזה אחר אומדנות והוכחות ע"כ. ולפ"ז הכא בנד"ר שאמרו העדים שלא היה אור במושבותם איך יתכן שראו הנתינה לידה אם לא שנאמר שכיון ששמעו שאמר הרי את מקודשת לי בסוכאר וכו' לזה העידו באומדנא על מה שלא ראו. וא"כ כיון שלא ראו הנתינה ממש לידה אין כאן קדושין:

אלא שדבר זה אי אפשר לאומרו שמלבד שהרב ב"ש בסקי"ב הביא סברת המרדכי דס"ל דמהני בלי ראיית הנתינה בדבר המוכיח וכו' יעו"ש. וצריכים אנו לחוש לזה להצריכה גט עור בה דהכא בנדון דידן אי אפשר לומר שלא ראו הנתינה שהרי העידו כמה דברים שהיתה הבתולה בורחת ממנו ושתפש ידה בע"כ ואח"ך השליכתו מידה וחזר אח"כ הבחור ונטלו ונתן בידה וכו' ואיך אפשר שכל המעשה יהיה בלי ראות ומוכרחי' אנו לומר שהגם שהעירו שלא היה הנר דלוק אפשר שהיה מאיר להם דרך פתח הבית מהנרות שבבית אחרת או לאור הלבנה וכיוצא שהרי לא העידו שהיו יושבים בחשך

ולא ראו הנתינה אלא שלא היה הנר דלוק וכיון שהעידו כל הדברים הנ"ל ודאי שראו כל המעשה באיזה אופן שהיו רואים ומבחינים:

ועל הסוכאר שנתן לה כמש"ל. אף לא היה של המקדש הנז' אלא שהיו יושבים לאכול בבית הזולת והסוכאר היה מהבעל הבית ונטל אותו מהשלחן אפי' בלי רשות בע"הב ונתנו לה הוו קדושין מספק כיון שהבע"ה אינו מקפיד בדבר מועט כזה וכמ"ש מרן בסי' כ"ח סי"ז וז"ל אם קדשה בדבר שאין בע"הב מקפיד עליו כגון תמרה או אגוז הרי זו מקודשת מספ' ע"כ וא"כ ה"ה הסוכאר הנ"ל דודאי אינו מקפיד גם מור"ם בהגה סיים שם וכתב וז"ל אורח שיושב אצל בע"הב ונוטל חלקו וקדש בו הוי מקודשת ע"כ. שאם הכא בנד"ד היה כן הויא מקודשת:

ואם המקדש היה מסב עם הבחורים בבית אבי הבתולה והסוכאר היה משל אבי הבתולה שהזמינם לביתו אפי"ה הוו ספק קדושין כמ"ש הכנה"ג שם וז"ל ואני מסתפק אם דוקא כשקדש אשה אחרת אבל אם קדש לבת בעל הסעודה אי הוי מקודש' ומדברי ס' מקור ברוך סי' כ"ה נראה דהוי ספק עכ"ל. באופן דמחמת דברים אלו אין להפקיע הקדושין אם הנתינה היתה כראוי:

העולה מהמקובץ שכיון שהעידו העדים שהנתינ' הראשונה שהזכיר בה קדושין היה בע"ד וגם זרקה מידה אח"כ דהויא הוכחה דמעולם לא נתרצית לאלו הקדושין אף שאח"כ חזר ונטלו מהקרקע ונתן בידה כיון שהנתינה הב' לא הזכיר קדושין אמרי' דלשם מתנה נתן לה ואין כאן קדושין כמש"ל:

וכל זה שכתבנו הוא להלכה אבל למעשה לא מלאנו לבנו להתירה בלא גט זולת אם יסכימו עמנו חכמי המערב היושבים כסאות למשפט כי היכי דלמטי להו וכו'. זהו מה שנלע"ד להשיב בזה:

ועל ענין האיש המקדש כיון שהוא איש עני ונפיק מנה חורבא כמ"ש כת"ר יש לנו פתח להתיר לו לקדשה פעם אחרת בעשרה כדת משה וישראל בלי שיתן גט תחלה אחר שבשעה שקדש לה היה חכם מצוי בעיר והתקנה היתה שמי שיקדש בלי רשות החכם הממונה בעשרה וכו' שיתן גט אך אמנם כדי שלא יוסיפו לעשות עוד כדבר הזה צריך לייסרו במלקות וגם עדי הקדושין צריך לייסרם כמ"ש בתקנות. וכעת אין להאריך כי אם בש"ש וכו':

סימן קיט

שאלה מהחכם כהה"ר משה כן יפרח נר"ו:

ראובן קדש אשה בעירו שדר בה ואחר שקדש אותה הלך לעיר אחרת לעשות מלאכתו שם ואחר עבור כמה ימים שלחה לו האשה לאמר שיבא לכנוס או לפטור. ויהי כמשיב לה שתבא היא אצלו אל המקום אשר הוא חונה שם ושם ישא אותה והיא אינה רוצה לצאת חוץ מעירה. יורנו מ"ץ מה שהוא הדין. והשיב מה שהשיב. וזה מה שהשבתי לו:
תשובה עמדתי על השאלה והתשובה הנז' ועל מ"ש כת"ר שאינו יכול להוציאה מההיא דכתב מרן בסי' ע"ה שלשה ארצות וכו' אדרבא משם ראיה שיכול להוציאה שהרי סיים שם מרן וכתב וז"ל אבל הנושא אשה באחת מהארצות והוא מאנשי אותה הארץ אינו יכול להוציאה לארץ אחרת אבל מוציאה ממדינה למדינה ומכפר לכפר וכו' ע"כ. הרי מבואר דכשהמקומות שוים יכול להוציאה כיון שהוא מלכות א' וא"נ הכא בנד"ד כיון דאלקצאר ולעראייס ישובם שוה היה נראה מכאן דאע"ג דקדשה באלקצאר יכול להוציאה ללעראייס אלא דמצינו להכנ"הג סי' הנז' שכתב וז"ל אם בשעת הארוסין היו שניהם בעיר אחת ואחר הארוסין קבע דירתו החתן בעיר אחרת אינו יכול לכופה שתלך למקומו לכנוס בנימן זאב סי' רצ"א ועיין בהר"י אדרבי סי' קצ"א ובהרמ"ע מפאנו סי' פ"ו וכו' ע"כ ובמהר"י אדרבי סי' הנז' היה הדבר שנדו את הארוס ב"ד שבעירו לכנוס או לפטור בגט ונשאל ע"ז הרב הנז' והשיב וז"ל וכי תימא מ"מ נדוהו שלא כדין באמרם שיבא שם למקום שארוסתו עומדת שהרי היא היתה יכולה ללכת אצלו כמו ששנינו בתוספות כתבה הרי"ף בהלכות ג' ארצות לנשואין וכו' וכן פסק הרמב"ם וכו' י"ל כי מלבד שאין אנו יודעים אם זה הארוס היה מארץ אחרת או אם היה משם מארץ מולדתה מן הארוסה שאם היה משם ממקום הארוסה לא שייך בזה טעמא שעמ"ב נשאה וכו' מ"מ יש לנו טעמא רבא אחרינא שהארוס היה חייב לבא אצלה לכונסה וזה שכתב הריב"ש בתשו' סי' קע"ז שמה שכופין אותה לצאת אחריו היינו דוקא לאחר נשואין אבל קודם נשואין אין כופין אותה לצאת והביא כמה ראיות על זה וכיון שכן בנד"ד כדין נדוהו שיבא לכנוס או יפטרנה בגט וכו' ע"כ:
ובתשובת הריב"ש סי' הנז' אע"פי שהארוס היה ממקום אחר ובא למקום הארוס' וקדשה שם והלך לעירו אפי"ה כתב הרב שצריך שיבא הארוס למקום הארוסה לכנוס שם יעו"ש מלתא בטעמ' ותשובה זו הביאה מרן בב"י סי' הנז' ופסקה מור"ם בהגה ס"ב. והגם דסיים שם מור"ם וז"ל מיהו אם יש אמתלאות וטעמים לדבריו האשה צריכה לילך אחריו ע"כ מקור דין זה הוא מתשובת מיימוני כמו שהביא דבריו בד"מ סי' הנז' שעל תשובת הריב"ש שהביא מרן בב"י סיים בד"מ וכתב וז"ל ובתשובת מיימוני סוף סד נשים סי' כ"ח האריך מהר"מ באחד שארס אשה ע"י שליח במקום אחר ונתן אמתלאות למה

לא רצה לכנוס במקום ארוסה ופסק דהדין עם הארוס וכו' ע"כ. נראה מזה דתשובת מיימוני פליגא אההיא דהריב"ש מדלא חילק הריב"ש אם נתן אמתלא הארוס או לא ולפי הטעמים המבוארי' שם נראה דלא מהני אמתלא לזה ובכל גוונא צריך לבא למקום הארוסה לכנוס וכיון דמרן בב"י לא הביא אלא תשובת הריב"ש והשמיט תשו' מיימוני הכי נקטינן ואף את"ל דהני תשובות לא פליגי אחר דמצינו דמור"ם בהגה תננהו בחדא מחתא מ"מ היינו דוקא כשהארוס היה ממקום אחר דבהכי מיירי תשובת מיימוני שהרי שלח שליח לקדשה אבל הכא בנד"ד שהארוס והארוסה שניהם ממקום אחד וקדשה שם כ"ע יודו דצריך לבא לשם לכנוס כמ"ש הרב כנ"הג כמש"ל ומה גם שהרואה בתשובת מיימוני יראה שהיו להארוס כמה אמתלאות מוכיחות שאינו יכול לבא למקום הארוסה שאמתלאות כאלו לא שייכי כלל בנד"ד עיין במרן ב"י סי' נו"ן ד"ה כתב בתשובה להרמב"ן ועיין מהרימ"ט ח"א סי' קל"א בסופו שכתב דע"כ לא אמרי' דהכל מעלין לארץ ישראל וכו' אלא דוקא אחר נשואין אבל קודם נשואין לא:

ובר מן דין הכא בנד"ד הרי צריך המקדש לגרשה בגט כשר ע"פ תקנת המורשים שכתבו וז"ל שכל מי שירצה לקדש אשה מכאן ולהבא לא יקדש אותה זולת בפני חכם מחכמי המעמד או ראש ישיבה בעשרה מישראל וכל מי שיקדש אשה שלא כפי התקנה אם יהיו מצויים שם עדים ויבאו ויעידו תכף ולאלתר לב"ד הנם נקיים ואם לא יבאו עד לאחר כן וכו' והמקדש יפרע גם הוא לקופה של צדקה מה שיראה לנגיד והדיינים אשר יהיו בימים ההם וישארו בבית האסורי' עד שיתן גט כשר למקודשת וכו' ואפילו אם ירצו אביה ואמה לתתה לו לא ישאנה עד שיגרשנה גרושין גמורים. ואח"ך אם ירצה לעשות נשואין מחדש הרשות בידם וכו' ע"כ וא"כ לפ"ז כיון שזה המקדש לא קדש כפי התקנה כ"א בפני שני עדים צריך לגרשה בגט ואח"ך אם יתרצו לעשות נשואין יעשו הנשואין כפי מה שיתרצו זהו מה שנלע"ד בזה. ס' ואתחנן מש' תקצ"ו:

סימן קך

ביען שכהרי"ע טוואריל נר"ו שידך את הבתולה בתו של הרי"ע בן ג'ו י"ץ עם הר"י אזאגורי י"ץ וקבעו זמן לנשואין ונתחו"ג כהריע"ט והמשודך הנז' שאם יבא שום עיכוב ויתחרט שום אחד מהם או יעביר המועד שיתן לשכנגדו סך ק' מתקאלים בתורת קנס כמ"ש בשטר השדוכין ואבי הבתולה הנז' ואחיה לא היו מצויים בעיר בעת השדוכין. אח"ך הלך לו מהעיר המשודך הנז' למתא מרא כ"יש יע"א ונשאר שם זמן זמנם אחר עבור הזמן שקבעו לנשואין. וקרובי הבתולה הנז' היו שולחים לקרא להמשודך הנז' ע"י הזולת שיבא ליכנס לחופה עם משודכתו שכבר עבר הזמן שקבעו והיה דוחה אותם מיום

ליום ומחדש לחדש בחזו דאתאי וכו' ובימים האלה נתגלגל הדבר ובא למחז"ק המשודך הנז' ותבעו אותו לדין לפנינו ה"ר ראובן ן' ג'ו אחי הבתולה הנז' במעמד כהריע"ט הנז' באמור לו או כנוס או פטור שכבר עבר הזמן שקבעו לנשואין והמשודך הנז' השיב שכעת אין בידו במה להספיק צרכי הנשואין שימתינו לו עד שירחיב ה' גבולו וישא אותה. והשיבו לו שא"א להם להמתין עוד זמן אחר יען שהבתולה בגרה ובכן שיעשה מה שהדי"ן אם אינו רוצה לישא עכשיו וישלם הקנס. ואז השיב המשורך שעליו לקבל את הדין ואמרנו לו שאחר שכבר עבר זמן המוגבל והוא אינו רוצה לקיים הנשואין שהוא חייב בקנס ובכן שיביא שטר השדוכין שבידו כדי לקורעו ושיתחייב בקש"מ בשט"ח על הקנס אחר שידוע שאין לו במה לשלם כעת וקע"ע מה שאמצנו לו ואז הלך לביתו והביא שטר השדוכין ונתן אותו בידינו ושלחנו אחר הסופר כדי שיקנה מידו ע"ע הקנס וכשבא הסופר אמרנו לו שיטול קנין ויתחייב בסך של הקנס. אז ענה ואמר שנרפה לו כעת עד למחר שימלך ויבא. והלך לו ביום ההוא. למחר בא לפנינו ואמר שרוצה לישא אותה ועליו לקיים מצות הנשואין בזמן הזה. אז אמר לו אחי הנערה במעמד כהריע"ט הנז' עכשיו אין אנו רוצים בך אחר שאתמול אמרת שאינך יכול לקיים הנשואין עכשיו והסכמת להפריד חבילת השדוכין והבאת השטר ונתת אותו ביד החכמים אם כן כבר נתפרדה החבילה ואדרבא אתה חייב בקנס ופסקנו להם שכהריע"ט הנז' עכ"פ פטור מהקנס אחר שכבר נתפרדה החבילה ע"י טענתו שאמר שאינו יכול לקיים הנשואין בזמן הזה וכבר עבר הזמן שקבעו שכ"כ בשטר השדוכין שאם יבא שום עכוב מאיזה צד מהם אם יעביר המועד חייב לשלם הקנס לשכנגדו וכיון שבשעה שתבעו אמר שאינו יכול לישא בזמן הזה והסכים להפריד החבילה וגם מסר השטר שבידו ואדרבא קע"ע להתחייב בקנס. בה שעתא נפטר כהריע"ט מן הקנס כיון שהעכוב בא מצד המשודך והגם שאח"כ ביום מחר נמלך ואמר שרצה לישא אותה לאו כל כמיניה לחייב לשכנגדו בקנס אחר שכבר נפטר הן אמת שאמרנו להם שאם הבתולה תרצה להנשא להמשודך אינם יכולים לעכב בידה כלל. ושלחנו שני סברי"ן לשאול את פי הנערה אם היא חפצה במשודך הנז'. והשיבה שאינה חפצה בו כלל. ומ"מ הקנס שהיו תובעים מהמשודך נראה בעינינו לכאורה שהוא פטור אחר שנמלך אח"ך ורצה לקיים הנשואין. וביען שהמשודך הנז' הקשה את ערפו ולא רצה לקבל עליו את הדין וצווח ככרוכייא שישא את משודכתו ביד חזקה ובזרוע נטויה והרבה דברים שלא נתנו ליכתב ואין אנו יכולים להעלותם על ספר שיש חלול השם בדבר וגם ראינו שאין שם צד ותקוה שתתרצה המשודכת לינשא מכמה טעמים גלויים ונסתרים לכן ובכן הוכרחנו להעלות על ספר חקה את אשר פסקנו

להם בראיות ברורות כפי מה שהורונו מן השמים ויעלה ויראה לפני חכמי ישראל היושבים כסאות למשפט כדי לשבר מתלעות עול כי גלוי וידוע הדבר שאין כוונתו זולת לאהבת הניגוד והניצוח ולהטיל פגם וכו' ולא יחרוך רמיה צידו ולא תעשינה ידו תושיה:

והנה כתב מרן בסי' ס"ח וז"ל מחילה אינה צריכה קנין ע"כ. וכתב שם הסמ"ע ס"ק כ"א וז"ל מחילה אינה צריכה קנין. דמיד שמחל לו נסתלק ממנו המוחל והיינו דוקא כדלא נקט המוחל עדיין שט"ח דכתפש שטרא כ"ז שאינו מחזיר לו מיד לא מהני ביה אפילו מחילה גמורה בלא קנין ועיין לקמן סי' רמ"א ע"כ. ובסי' רמ"א ס"ב כתב מרן וז"ל מחל לחבירו חוב שיש לו עליו וכו' ה"ז מתנה הנקני' בדברים בעלמא ע"כ. וכתב שם מור"ם בהגה וז"ל וי"א אפילו היה לו שטר או משכון עליו אפילו הכי הוי מחילתו מחילה בדברים בעלמא ע"כ. וכתב שם הסמ"ע ס"ק ז' וז"ל פי' וצריך הנותן להחזיר להמקבל השטר או המשכון אחר שמחל לו חובו ע"כ. נראה מזה דלסברת י"א אפילו שעדין השטר בידו הויא מחילה אלא שמכריחים את המוחל להחזיר לו השטר כדי שלא יחזור יתבענו בו. משא"כ דעת מרן לפי מה שפירש דבריו הסמ"ע בסי' י"ב דכ"ז שהשטר בידו לא מהני המחילה אלא שהש"ך והט"ז פליגי על הסמ"ע כמ"ש בסי' י"ב יעו"ש:

והכנה"ג במהדורא בתרא סי"ב הגהב"י אות ו' שקיל וטרי בדברי הסמ"ע שכתב בסי' רמ"א ופירש דבריו כמו שכתבנו שר"ל שהמחילה מהניא אף בדנקיט שטרא אלא שצריך להחזיר לו השטר והוקשה לו על זה ממ"ש בסי"ב. ומסקנת דבריו דעכ"פ בדנקיט שטרא המחל מידי פלוגתא לא נפקא. וכן כתב הש"ך סי' רמ"א סק"ד יעו"ש:

נמצא לפי זה דבדנקיט שטרא בידיה ומחל לחבירו תלוי בפלוגתא אי מהני בלא קנין או לא ומרן לא גילה לנו דעתו בזה בהדיא וא"כ יכול המוחזק בממון לומר קי"ל כמ"ד דאף בדנקיט שטרא הויא מחילה ועיין בני חיי סי' י"ב נחלת שבעה ח"א סי' י"ט וכן כתב הרב דבר משה ח"מ סימן ה' דכיון דתליא בפלוגתא לא קרעינן לשטרא ולא מגבינן ביה יעו"ש. וכ"כ הש"ך סי' ע"א סק"ב דלגבי שנים אומרים על שטר שהוא פרוע ושנים אומרים אינו פרוע דלא קרעינן לשטרא ולא מגבינן ביה הפך ממה שנראה מדברי הסמ"ע שם וכן מצינו לרב אחרון בספרו הנקרא מטה שמעון בכללי הקי"ל שהביא משם כמה פוסקים דאין בעל השטר נקרא מוחזק לומר קי"ל יעו"ש:

איך שיהיה דוקא בדנקיט שטרא בידיה פליגי רבנן מי הנקרא מוחזק אם בעל השטר או הלוה אבל אם מסר השטר והוציאו מידו לכ"ע מהניא המחילה אף שלא מסר אותו ביד הנמחל וכההיא דאמרינן המוכר שטר לחבירו וחזר ומחלו מחול דכיון דלא נקיט שטרא בידה דמוחל לכ"ע הויא מחילה. וכן בא הדבר מפורש בס' מטה שמעון סימן

ס' בשם כמה פוסקים יעו"ש ולפ"ז הכא בנד"ד שהשיב המשודך שאינו יכול לעשות הנשואין והלך והביא השטר כדי להפריד חבילת השדוכין ומסרו ליד ב"ד מיד נפטר כהרי"ע מהסך של הקנס שהרי נתרצה המשודך להפריד חבילת השדוכין ומחל ומחילה כזו שנעשית עם מסירת השטר לכ"ע אינה צריכה קנין. ועדיפא מנה מצינו שכתב המרדכי פרק זה בורר דמי שתבעו למחול והשיב יהי כדבריך דהויא מחילה אפילו שלא אמר בפירוש אני מוחל יעו"ש גם בס' משפטי שמואל סי' ס"ו הוכיח מהש"ס ופוסקים שאע"פ שלא מחל בפירוש אם מתוך מעשיו גילה דעתו שמחל הו"ל כאלו פירש וגמר מחילתו וכההיא דאמרינן בגמרא שאם שהתה כ"ה שנים ולא תבעה כתובתה דאמרינן דמחלה דכיון דלא תבעה כ"כ שנים מסתמא מחלה יעו"ש. גם הרב מהר"ר חיד"א ז"ל בספר יוסף אומץ סי' מ"ו הביא בשם מהרש"ל שכתב דאפילו מחל בלב מהני בלא דבור ונ"מ שאסור לו לתבוע אח"ך והוי כגזל וגם נ"מ אם הודה בב"ד שמחל בלב והביא לו סמוכות מההיא דשהתה כ"ה שנים ולא תבעה כתובתה יעו"ש. וסיים הרב הנז' וכתב דאע"ג דעכשיו נהגו לעשות קנין במחילה אין לומר דבשמחל בלא קנין לא סמכא דעתיה דמה שקונים במחילה הוא להורות דלאו בדרך שחוק והתול אמר כן וכמ"ש הרמב"ם פ"ה המכירה כדברים שאין צריכים קנין. וא"כ אם הענין מוכיח שהוא באמת ולא בדרך שחוק אפילו לא נטל קנין ולא אמר בפירוש כי בלב שלם עושה מהני כיון שמתוך הענין מוכח שמוחל יעו"ש:

ואין לומר דהכא בנד"ד מחילה זו היתה באונס כיון שלא היה בידו במה להספיק צרכי הנשואין כמש"ל וכיון שהוא אנוס בדבר אין מחילתו מחילה הא ליתא דאונס כזה לא הוי אונס כיון דאתי מנפשיה וכמ"ש מרן בסי' ר"ה יעו"ש. וכתב הכנ"הג שם הג"הט אות מ"ב וז"ל מי שהיה חבוש בבית האסורים מחמת נוגשיו ונתפשר עם ב"ח ולקח מקצת ומחל מקצת אע"פ שמסר מודעא המחילה קיימת הרשד"ם חח"מ סימן תי"ח וכו' ע"כ:

ובר מן דין הכא בנד"ד אין אנו צריכים למחילתו דכיון דבשעה שתבעו אותו לדין השיב שאינו יכול לקיים הנשואין ממילא נפטר הריע"ט מחיובו ומה"ש פטרוהו עפה"ד דבשלמא אם היה המשודך מתרצה לקיים הנשואין דבזה חל החיוב של הכלה והנדן על כהריע"ט אם אח"ך היה מוחל לו המשודך והיה שום אונס במחילה היינו אומרים דהמחילה בטלה אבל עכשיו דבשעת התביעה השיב המשודך שאינו יכול לקיים תנאו ממילא נפטר כהריע"ט מחיובו ואין אנו. צריכים למחילתו של המשודך ואדרבא בנדון זה היה נראה לחייב להמשודך בסך של הקנס שכיון שכתוב בשטר השדוכין שמי שיעבור הזמן יתן קנס לשכנגדו. הרי הכא העביר הזמן המשודך הנז' זה כמה וגם בשעה

שתבעו לדין השיב שאינו יכול לקיים תנאו ולעשות הנשואין עכשיו וכיון שבשעת התביעה השיב שאינו יכול לקיים התנאי הרי בא העכוב מצדו וגם העביר הזמן דבזה נתחייב בקנס ע"פ טענתו. איך שיהיה לגבי כהריע"ט עכ"פ הדבר פשוט שפטור מקנס:

ובעין זה מצינו להרב מהריק"ש בתשובו' סי' ל"א על אב שפסק לתת לחתנו אחר הנשואין סך מה לצורך נדוניא לזמן קצוב וע"פ הדברים האלה נכתבה הכתובה ומכלל תנאיה שלא ישא אחרת ולא יקדש וכו' ועבר הזמן ולא נתן לו חמיו מה שקצב ופסק הרב הנז' שהבעל פטור מלקיים מה שהתנה ונשבע. וכתב שם וז"ל וליכא למימר בנד"ז דנימא לאב זיל שלם השתא מה שפסקת לבתך ונימא ליה לבעל קיים תנאי הכתובה שהרי כבר עבר הזמן שהתנו ביניהם לתת הנדוני' לבעל ולא נתנו ע"כ יעו"ש שהביא ראיות לדבריו וא"כ הכא נמי בנד"ד כיון שקבעו זמן לנשואין ממילא החיוב שנתחו"ג כהריע"ט לתת לו הכלה והנדן ואם יתחרט שישלם הקנס היינו על מנת שיקיים המשודך תנאו וישא אותה לזמן שקבעו וכיון שהמשודך העביר המועד וגם בשעה שתבעו השיב שאינו יכול לקיים אין על כהריע"ט שום חיוב ואף שאח"כ חזר בו המשודך ורצה לקיים הנשואין הרי נפטר כהריע"ט מחיובו. וכמ"ש הרב הנז' דאף שירצה האב עכשיו לקיים תנאו הבעל פטור כיון שעבר הזמן שקבעו ונפטר החתן ע"י העברת הזמן שהעביר חמיו:

ומה גם למ"ש הרב מהרש"ך סי' ל"ז וז"ל ועוד אני אומר שאפילו אם היה נשבע הרי"ע הנז' שאם לא יתרצה בנו בשדוכין שיהיה מחויב לפרוע הקנס להקדש ת"ת אפי"ה אם עשה כל השתדלותו עם בנו שיתרצה ויתפייס בשדוכין ולא חשש לדברי אביו אין להרי"ע אשם וכו' ע"כ. הרי דלדעת הרב הנז' אפילו אם חייב עצמו בקנס אם לא יתרצה הבן פטור דמקרי אונסא דלא שכיח. הן אמת שדבר זה אינו מוסכם מכל הפוסקים כמ"ש בספרתם. עיין מהר"ם אלשי"ך סי' ל' אבל מכל מקום הכא בנדון דידן אין אנו צריכים לזה כמ"ש:

ואף דהכא בנד"ד היה כאן ש"ח בשי"ת כמ"ש בשטר השדוכין אפי"ה דהשבועה היתה ע"מ שיקיים המשודך תנאו לזמן שקבעו וכיון שהעביר הזמן הלה פטור מהשבועה וכמ"ש מרן בי"ד סי' רל"ו וז"ל שנים שנשבעו לעשות דבר א' ועבר א' מהם על השבוע' השני פטור ואין צריך התדה לפיכך איש ואשה שנשתדכו ז"לז וקבלו חרם לינשא לזמן קבוע מי שעכב והעביר המועד אסור לינשא לאחר והלה מותר ואין צריך התרה וכו' ע"כ. וכתב הרב מהריק"ש בהגהותיו שאם כללו כמה דברים ותנאים ונשבעו לקיים כל הכתוב ועבר א' מהם על איזה דבר מהם השני פטור לגמרי גם מדברי' שלא עבר חבירו כי לא נשבע אלא על דעת לקיים הכל לא על דעת א' מהדברים או חציים ע"כ:

ולפ"ז הכא בנד"ד א' מהתנאים שבשטר השדוכין הוא שישא אותה לזמן פלוני וכיון שעבר הזמן ולא נשא אותה וגם בשעה שתבעו השיב שלא יכול לקיים הנשואין השני פטור מהשבועה כיון שלא נתחייב אלא על מנת שיקיים המשודך תנאו לזמן ך שקבעו כמ"ש:

גם הרב דרכי נועם חלק י"ד סי' ה' כתב דכיון שא' מן התנאים שכתוב בשטר השדוכין הוא שיזמין את בתו לזמן פלוני משהגיע הזמן ולא הזמין הרי עבר המועד שהוא תנאי מתנאי השטר ונפטר הלה משבועתו יעו"ש. מבואר מדבריו שאף שלא כתבו בפירוש בשטר השדוכין שאם יעבור הזמן פטור האחר אפי"ה כיון שא' מן התנאים הוא להזמינה לזמן פלוני ממילא כשעבר הזמן פטור האחר משבועתו. כ"ש הכא בנדון דידן שבא מפורש בשטר שמי שיעבור הזמן חייב לשלם הקנס לשכנגדו שהדבר פשוט שכיון שהמשודך העביר הזמן נפטר הלה משבועתו:

שוב מצינו להרב מהרימ"ט בשניות חח"מ סימן צ"ט שנשאל על לשון השטר שכתוב בו ואם יסרב הבחור ולא ירצה ליכנס לחופה לזמן הנז' נתחייב לפרוע מאה זהובים וכו' והביא ההיא דפרק האומר על מנת שירצה אבא רצה האב מקודשת ומחלוקת הפוסקים בזה אם ע"מ שירצה פי' שיאמר אין או שלא ימחה ונסתפק הרב אם בתוך הזמן אמר המשודך שאינו רוצה לכנוס לזמן שקבעו ואח"כ נמלך ונתרצה לכנוס אי נימא דמיד שאמר אינו רוצה חל עליו חיוב הקנס או נימא שכיון שעדין לא הגיע הזמן שקבעו אף שאמר אינו רוצה כיון שחזר כו קודם הזמן אין עליו שום חיוב ושקיל וטרי בזה וסיים וכתב וז"ל ומסתברא דאפי' תימא אם ימחה קאמר הואיל וקבע זמן לדבר מסתמא בזמן שיש לו לכנוס קאמר שאם מחה קודם לכן אפשר לו אח"כ להתרצות דמיחוי שלא בשעת קיום לאו כלום הוא דע"כ לא אמרינן דבאומר ע"מ שלא ימחה אם מחה נתבטלו הקדושין אע"פ שחזר ואמר רוצה אני אלא כשלא קבע זמן למחאתו שאם אי אתה אומר כן הרי הקדושין תלוים ועומדים לעולם עד סוף מאה שנה יאמר שהוא רוצה אלא ודאי לא אמר אלא שיתברר לאלתר אם מחה ביום שמעו נתבטלו הקדושין לגמרי אבל היכא דקבעו זמן ואמר ע"מ שלא ימחה לשלשים יום אם מחה בתוך שלשים אפשר לו להתפייס בסוף שלשים וכן מוכיח מדברי הר"ן ז"ל דכשלא קבע זמן דוקא עסקינן. ועוד נראה דבכה"ג אם לא ירצה פי' אם לא יאמר רוצה אני דדוקא התם שעניינו אינו תלוי במעשה אלא דאפקיה בלשון עשייה לבד פירשו בו ע"מ שלא ימחה אבל הכא עניינו תלוי במעשה דהיינו כניסתו לחופה ולעולם אם ישב ולא יכנוס קאמר. וזו א"א להתקיים אלא בסוף הזמן וכו' ע"כ:

ומבואר שם בדברי הרב דכשאמר המשורך בתוך הזמן שאינו רוצה הלך האב וקדשה לאחר ופטרוהו להמשורך מהקנס כיון שעדין לא הגיע הזמן שיכול לטעון ולומר אם לא היה מקדשא לאחר הייתי אני מתרצה לקחתה יעו"ש. מבואר מדבריו דדוקא אם בתוך הזמן אמר שאינו רוצה לכנוס יכול לחזור בו אח"ך ולומר שהוא רוצה ואין עליו שום חיוב של הקנס אבל אם בסוף הזמן אמר שאינו רוצה לכנוס מיד נתחייב בקנס ואף שחזר בו אח"ך ונתרצה לאו כל כמיניה כיון שאמר שאינו רוצה אחר שהגיע הזמן. ולפי זה הכא בנד"ד שכתוב בשטר השדוכין וז"ל ואם יתחרט בשום פרט מהאמור ויבא שום עיכוב הן מצדו או מצר הזולת מאיזה צד ואופן שיהיה בעולם או אם יעביר המועד הנז' מעו"מ נתח"וג לת"ול לזכות המשודכת הנז' סך מאה מתקאלים בתורת קנס גמור בלי שיפטר מהם בשום ד"ות שבעולם כלל ע"כ א"כ לפ"ז בשעה שתבעו אותו לדין אף אם היה בסוף הזמן שקבעו והיה משיב שאינו רוצה לכנוס באותו זמן מיד היה מתחייב בקנס ואף שנמלך אח"כ ואמר רוצה אני לאו כל כמיניה כמבואר בדברי הרב הנז' כיון שבסוף הזמן אמר שאינו רוצה וכ"ש דהכא בנד"ד זה כמה שעבר הזמן שקבעו ובידו מלא לאמר בשטר השדוכין שאם יבא שום עיכוב או יעביר המועד שחייב כקנס והגם שמה שהשיב שאינו רוצה לכנוס הוא מחמת אונס דזוזי אנסוה שאין בידו במה לעשות צרכי הנשואין ולאו מטעמא שאינו חפץ בבת יעקב אפי"ה הוא חייב בקנס כיון שכתוב בשטר השדוכין שאם יבא שום עיכוב מאיזה צד ואופן שבעולם חייב בקנס:

ואין לחלק ולומר דשאני נדון הרב מהרימ"ט ז"ל שכתוב בשטר שאם לא ירצה ליכנס לחופה לזמן הנז' שחייב בקנס בההיא הוא דאמרי' דאם אמר בסוף הזמן שאינו רוצה חייב בקנס אף אם חזר בו אח"כ משא"כ הכא בנד"ד שאין כתוב זה בשטר השדוכין עדין איכא למימר שאף אם יאמר שאינו רוצה בסוף הזמן יכול לחזור בו אח"כ הא ליתא שהרי גם הכא בנדון דידן כתוב לאמר שאם יבא שום עיכוב מאיזה צד שיהיה או אם יעביר המועד חייב בקנס וכיון שבשעה שתבעו אמר שאינו יכול וכו' הרי בא העיכוב מצדו וגם עבר הזמן וכיון שבה שעתא בא העיכוב מצדו הרי נתחייב בקנס ואף שחזר בו אח"כ לאו כל כמיניה שכיון שכבר חל עליו החיוב כמ"ש שאם אי אתה אומר כן מעולם לא יתחייב בקנס שמא יחזור ברוחו אח"ך ויאמר שהוא רוצה וא"כ ישאר הדבר תלוי ועומד לעולם וכמ"ש בדברי הרב ז"ל הנז':

מעתה זכינו לדין שכיון שבשעה שתבעו לדין השיב המשודך שאינו רוצה לקיים הנשואין בזמן הזה עד שירחיב ה' גבולו ובה שעתא כבר עבר הזמן שקבעו מיד נתחייב בקנס ואף שביום מחר נמלך ואמר שרוצה לקיים הנשואין לאו כל כמיניה מאחר שכבר

זכתה המשודכת בקנס שנתחייב ונתפרדה החבילה כיון שהיה אחר הזמן שקבעו כמ"ש. זהו מה שנלע"ד להשיב בזה וצור ישראל ינחנו במעגלי צדק למען שמו. הכ"ד צעירי צאן קדשים החו"פ טיטואן יע"א בח' תמוז יה"ל שנת תקצה לפ"ק:

ועל מה ששאלת שהמשודך הנז' אינו חפץ ביתומה ומבקש למצא עילה לפטור עצמו מהקנס ואם ישאנה יקח הכל ויברח וכו' אם יש אומדנ' דמוכח ורגלים לדבר שכן יעשה העצה היעוצה לאלמנה ולבת הנז' להפריד חבילת השידוכין ותבקש מנוח אשר ייטב לה כיון שלא ישרה בעיניו ואין אדם דר עם נחש בכפיפה ואם לא ירצו בשום אופן להפריד החבילה וקשורה בו במשודך הדין נותן לחייבו ליתן ערב על המזונות וכו' כיון שנראה לב"ד שרוצה לברוח וכמ"ש מרן בח"מ סי' ע"ג ס' יו"ד וז"ל מי שיש לו שטר על חבירו וכו' וכן הדין בלוה לזמן ובתוך הזמן וכו' או שהלוה רוצה לילך למ"ה ותובע המלוה את שלו או שיתן לו ערב שומעין לו ע"כ וכתב שם הבא"הט וז"ל ועיקר דינים אלו תלויים במנהג המקומות ולפי ראות עיני הב"ד ע"כ. הרי דאף תוך הזמן אם נראה לב"ד שרוצה לילך וכו' כופין אותו ליתן ערב ולפ"ז אם נראה בעיניך שהמשורך הנז' רוצה לברוח ויש אומדנא בכך תכריח אותו ליתן ערב כמ"ש שהרי כשנושא אותה מתחייב במזונות ובכתובה ואין לך שטר גדול מזה אך ורק אם הדברים מוכיחי' שיעשה כך מה תועלת יש ליתומה באלו הנשואין אף אם יתן לה ערב על המזונות שעכ"פ יעגן אותה וימנע ממנה מצות עונה ואם אחר הנשואין ירצה לברוח מצינו שכתב מרן בא"ה סי' קנ"ד ס"ח וז"ל אם ידוע שהאיש רוצה לילך לארץ אחרת ישביעוהו שלא ילך ויכפוהו שקודם שילך יגרש אותה לזמן ע"כ ואם כן אחר שתגלה אזן היתומה בזה שרוצה לעשות לה ואפי"ה לא תרצה להפריד חבילת השדוכין ורוצה להנשא לאיש זה עכ"פ צריך להשביעו שלא ילך וכשירצ' לילך אחר הנשואין יגרש אותה לזמן ויתן ערב על הכתובה ואם הוא גברא דחשיד לעבור על השבועה ולברוח יתן ערב מעתה ומעכשיו על כל האמור:

סימן קכא

נשאלנו להגיד את דבר המשפט ברין שטר חדוש תנאים שעשו ביניהם ראובן ואשתו אם הוא קיים כפי הדין והתקנה וחייבים היורשים לקיים כל מה שכתוב בו או נימא דכיון דלא בטלו הכתובה הראשונ' לגמרי וחידשו ביניהם כקובה אחרת ע"פ התנאים שחדשו השטר בטל דאמרי' שיש בזה עקירת התקנה. וז"ת נוסח השטר הנז' להיות שראובן היה נשוי עם אשתו רחל זה כמה שנים בשטר כתובה שהודה לה בשעת נשואין כמנהג המגורשים בכל תנאיה וכו' ולעת כזאת נתרצו ביניהם ראובן ואשתו לדעת א' והסכימו לפנינו לבטל תחלה השטר כתובה הנז' לגבי התנאים שנזכיר להלן שחידשו

ביניהם עתה דוקא ביטול גמור אבל לגבי שאר תנאים שבה ישאר השטר כתובה הנז' בתקפו וכו' והוא שהע"ע בקש"מ בדל"ב ובש"ח וכו' כ"א למ"ש לדינו ראובן ואשתו רחל הנז' ובכהקוש"ח הנז' הודו שניהם יחד בהו"ג מחמת שרצו בר"ן והש"ד בלי שום זכר אונס וכפייה ושגגה וטעות והכרח כלל ונתחו"ג בחיוב הגוף וביטלו בפי' השטר כתובה הנז' ביטול גמור לגבי התנאים האלו שנזכיר דוקא וחדשו תנאים הללו שיהיו מוחזקים מים עליהם כתנאי בני ראובן ובני גד והוא שאם תפטר האשה הנז' לב"ע בחיי בעלה הנז' שכל הנכסים הנמצאים לו ולה בעולם במצב פטי' קו"ט ובגדים וחפצים ותכשיטים ומעות בעין ושט"ח וכמ"ד נכסי הכ"ל יזכה בו ראובן הנז' אחר שיטלו מראש ממון כל יורשי האשה הנז' הראוים לירש אותה מה"ד סך חמשים אוקיות מכ"ט לכל היורשי' הנז' שיתחלק ביניהם החמשי' אוקיות הנז' בתורת ירושה גמורה הנוגעת אליהם ובזה הם מסולקים סי"ג מכל ירושתם העולה להם מה"ד מעו"מ עפ"הד הגמור וכתחז"ל ושאר הנכסים הכ"ל יזכה בהם ראובן הנז' מהיום ושעה א' קודם פטירת אשתו הנז' ז"ג שרירא וקיימא ברו"ך לעצמו ולזכותו באוה"מ והנאות וכו' כל דבר ודבר כפי קניינו המועיל לו מה"ד ומהיום ושעה א' קודם פטירת אשתו הנז' רשאי וזכאי ראובן הנז' בכל הנכסים למכור וכו' ואם באולי יפטר ראובן הנז' מכל הנכסים הנמצאים לו ולה במצב פטירתו יטלו יורשיו כו"כ בעד ירושתם וכו' ובזה הם מסולקים מעו"מ וכו' ושאר הנכסים הנשארים קו"ט וכו' הכ"ל תזכה בהם רחל אשתו הנז' מהיום ושעה. א' קודם פטירת בעלה הנז' עז"הד דהיינו שתזון ותפרנס עצמה מהפירות שיוציאו הקרקעות אשר ימצאו לו ולה במצב פטירתו וכו' ואם לא יספיקו הפירות של הקרקעו' לעצמה אזי רשאה ושלטאה האשה הנז' למכור משאר הנכסים לצורך מזונותיה ופרנסתה לפי כבוד בעלה הנז' וכו' ולכשתפטר האשה הנז' לב"ע כל הנכסי' הנמצאים ק"וט וכו' הכ"ל תזכה בהם בתו של ראובן הנז' אחר שיטלו יורשי האשה הנז' סך חמשים אוקיות ובזה הם מסולקים וכו' מעו"מ ושאר הנכסים הכ"ל תזכה בהם בתו של ראובן הנז' ז"ג וכו' מהיום ושעה אחת קודם פטירת האשה רחל הנז' וכו' ונתקשרו בקוש"ח וכו' ובחיוב גופם ע"כ מ"ד לעיל מראש וע"ס וכו' וכל התנאים הנז"ל מראש וע"ס יהיו מוחזקים ומקויימים עליהם ועב"ך כתנאי ב"ר וב"ג ורשות גמורה נתנו לנו ראובן ואשתו הנז"ל לכתוב ולחתום שטר של חדוש התנאי' הנז"ל שחדשו ביניהם מא' עד מאה עד שיצא מתחת ידינו שטר של קיום התנאים הנז"ל חזק ואלים כראי מוצק לדעת כל הפוסקים ראשונים ואחרונים דלית נגד ובר נגר דיפרקיניה. וקודם כל דבר הוכחנו לראובן ואשתו הנז' על אעבורי אחסנתא ונתנו לנו טעמים מספיקים שכן נאה ויאה להם לעשות ונג"ה בקוש"ח וכו' מיד

ראובן ואשתו הנז' ובחיוב הגוף וכו' עכמ"ד ומפו' עליהם מראש וע"ס. עכת"ד השטר הנז' וחתומ' עליו א' מב"ד שלפנינו זלה"ה וחד דעמיה והי"ל שבתו של ראובן הנז' היא היתה לו מאשתו הראשונה שהיתה לו מקודם אבל מאשתו השניה רחל הנז' לא זכה להבנות ממנה:

והנה לכאורה היה נראה לומר שהשטר הנז' בטל מעיקרו דכיון שלא ביטלו הכתוב' הראשונה לגמרי וחדשו כתובה אחרת מחדש ע"פ התנאים שחדשו אלא שנשארה הכתובה הא' בתוקפה וחידשו ביניהם התנאים הנזכרים הם בטלים דלאו כל כמנייהו לעקור התקנה ובשלמא אם היו מבטלים הכתובה הא' לגמרי והיו מחדשים ביניהם כתובה אחרת ע"פי התנאים הנז' אזי אמרי' דהו"ל כאלו נישאו עכשיו מחדש ע"פ תנאים אלו אבל הכא בנד"ד שנשארה הכתוב' הראשונ' קיימת ובשעת הנשואין קבלו עליהם תקנת חכמי קאשטיליא נ"ן וזכו יורשיה מאותה שעה במחצית הנכסים על פי התקנה לאו כל כמינייהו אח"כ לחדש ביניהם תנאים אחרים ולעקור הירושה מיורשיה אחר שנשארה הכתוב' הא' קיימת ויש בזה עקירת התקנה:

ודבר זה של חדוש כתובה כן נמ"ך בס' הישר ספר התקנות בתקנה הב' שחזרו ותקנו שאין צריך שיהיו מצויים שם ג' דייני המשמרה אלא שבכל מחילה שתודה האשה לבעלה בכתובתה בהמצא לשם חכם מחכמי המעמד הנמנין לדין סגי לקיים המחילה ההיא וכו' במ"ש שם. וס"ל נמ"ך וז"ל ובעינן נמי שיחדש כתובה אחרת אחר שביטלו תנאי הכתובה הראשונה. ואם לא חדש לה כתובה אחרת לאלתר לא יועיל הבטול והמחילה ההיא. כך נמ"ך בפסקי הקדמונים זצ"ל ה"ה הרבנים מהר"ר שאולי סירירו מהר"ר יעקב אבן דנאן זלה"ה עכ"ל:

מוכח מזה דכשהאשה ובעלה מחדשים ביניהם תנאים אחרים כדי להעביר הירושה מיורשי האשה ולזכות אותה לבעל צריך לבטל הכתובה הראשונה שהיתה כפי התקנה ובעינן נמי שיחדש לה כתובה אחרת לאלתר על פי התנאים שיסכימו ביניהם כמ"ש:

וכן מצינו להרב מהר"י למאליח ז"ל בס' תש"י סי' קל"ב שכתב דין זה דביטול כתובה וחדוש כתובה להלכה. וז"ל דמהאי טעמא נהגו ע"פ התקנה לבטל כתובה הא' שנעשית ע"פ התקנה כשרוצה האשה להעביר הירושה מיורשיה ולתתה לבעלה ולחזור הבעל לחדש לה כתובה אחרת עפ"הד או על פי התנאים שיעשו בכתובה החדשה שזה מבואר בתקנות שס"ג ושס"ה שכל בטול ומחילה וחדוש כתובה אע"פ שיהיה הבטול וחדוש כתובה בקוש"ח שצריך שיהיו שם ג' דייני המשמרה והקרובים הראויים ליירש או א' מב"ד לתקנה שנית. דמוכח מזה שהיה פשוט אצלם שצריך בטול כתובה א' וחדוש

כתובה אחרת בקוש"ח כדי לקיים המתנה מהאי טעמא דאינה יכולה האשה לעקור התקנה שתקנו לזכות יורשיה וכו'. ובודאי מהאי טעמא הוא דבעינן ביטול כתובה א' וחדוש כתובה אחרת עפ"הד שפסק הרא"ש ומרן שאין האשה יכולה לעקור התקנה שתקנו לזכות יורשיה ליתן לבעלה או לאחר ולכן בעינן שתמחול לבעלה בגוף הכתובה הא' שנעשית ע"פ התקנה ואז כשמחדש לה כתובה אחרת עפ"הר הו"ל מעיקרא לא נשאת ע"פ ה"ת אלא עפה"ד או התנאים שעשו ביניהם וכו':

גם למדנו שבטול כתובה וחדוש כתובה אינו מן התקנה אלא מן הדין הגמור לפי מאי דקי"ל כהרא"ש ומרן שהנשאת ע"פ התקנה שכתב לה בעלה כתובה ע"פ התקנה אינה יכולה לעקור התקנה בענין ירושת חצי הנכסים הראויים ליורשיה ע"פ התקנה. אלא אם כן עקרה הכתובה הראשונה מעיקרא ומחלה אותה לבעלה מעכשיו שאז יכולה למחול מעכשיו לפי שהיא שלה ואין בזה עקירה לתקנה כמ"ש בסי' קי"ח. אבל אם מחלה וכו' מעכשיו מחילתה מחילה ואח"ך מחדש לה כתובה אחרת עפה"ד ולא על פי התקנה דהו"ל כאלו נשאת מתחלת הנשואין עפ"הד שלא חלה עליה התקנה שיורשיה יורשים חצי הנדונייא או הכתוב' וכו' ועוד למדנו מכאן דלא סגי בביטול מחילת כתובה א' אא"כ חידש לה כתובה לאלתר. הא לאו הכי אותו הבטול כמאן דליתיה דמי. ואע"ג דמרן לא הזכירו אפשר סמך על הדין שאסור לשהות וכו' עכ"ל הצ"ל:

הרי מבואר בדברי הרב הנז' דלא מהני לבטל תנאי א' מהתנאים שבכתובה הא' ותשאר קיימת לשאר התנאים אלא צריך לבטלה לגמרי ואח"ך יחדש לה כתובה אחרת ע"פ התנאים שיחדשו דבזה הו"ל כאלו נשאת עמו מתחלה ע"פ התנאים האלה שחידשו ולא חלה עליהם התקנה כלל ופלטי לן בזה מעקירת התקנה משא"כ כשנשארה הכתובה הא' בתקפה וביטלו תנאי א' ממנה דיש בה עקירת התקנה לא מהני כמ"ש:

וכן מוכח נמי ממה שכותבים בסוף הכתובה וז"ל שעמ"ך נכנסה הנדונייא לרשות החתן בתנאי גמור ומסוים ע"כ. דר"ל דאינם יכולים לעקור הירושה מיורשיה המעניקים הנדוניא שעמ"ך נכנסה הנדונייא וכו' וכך מתנים בעת הקנין באמור לו אי לה כתובה קאסטיליאנה. דהיינו שיתנהגו ע"פ תקנת קאשטיליא ובודאי שכוונתם בזה שאפילו תתן במתנת בריא מעכשיו דכפי הדין מהני אפ"ה לא יהנו מעשיה מחמת התנאי הנזכרים. וכמו שכתב מור"ם בהגה בסימן קי"ח ס"ח יעו"ש:

אלא דמצאנו ראינו שהמנהג פשוט בינינו מימי דורות הראשונים ומעשים בכל יום שהבעל והאשה שמחדשים ביניהם איזה תנאים בענין הירושה שמבטלים שטר הכתובה לגבי התנאים הנז' ונשארה הכתובה הא' כדקאי כמו שעשו בשטר זה שאנו דנין עליו.

ומעולם לא ראינו ולא שמענו שמבטלים הכתובה הא' לגמרי ומחדשים כתובה אחרת. והב"ד אשר בדור ההוא מקיימי' השטר חדוש תנאים הנז' ודנים ע"פ. וכן הוא המנהג בערי המערב הנוהגים ע"פ תקנת המגורשים כפי הנשמע. וא"כ גם שטר חדוש תנאים הנז' צריכים אנו לקיימו ע"פ המנהג ומה גם שחתום בו. א' המיוחד מבד"הק שלפנינו נ"ן ובודאי שהיה גלוי לפניו ששטר זה קיים כפ"הד והתק' ולאו קטיל קני באגמא הוא זו. וגם ראובן הבעל הנז' היה חכם מפורסם בדורו וכל רז לא אניס ליה ובודאי שהכל עשה יפה בעתו ומלבד שהמנהג בזה הוא עיקר גדול כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' אישות ז"ל וז"ל וכל הדברים הללו וכיוצא בהם מנהג המדינה עיקר גדול הוא וע"פ דנים בכל מקום וכו' ע"כ מ"מ צריכים אנו לתת טוב טעם ודעת לקיים הנז' עפה"ד והתקנה. ונבאר תחלה מקור דין זה עפ"הד ואח"ך נברר ע"פ התקנות שלנו בס"ד:

הנה מרן בסי' קי"ח ס"ח כתב וז"ל אם נתנה האשה לבעלה או לאחר שיזכה אחר מיתה בחצי נדונייתה הראוים יורשיה לירש כפי תקנת טוליטולה אינו כלום. אבל אם מחלה מעכשיו לבעלה כל שט"ח שיש לה עליו מחילתה מחילה ע"כ. ודין זה הוא מתשו' הרא"ש כלל נ"ה סי' א' וג' יעו"ש. ולכאורה בדברי מרן הללו קשיא דיוקא אדיוקא שבתחלה כתב שאם נתנה לבעלה או לאחר שיזכה אחר מותה בחצי נדונייתה וכו' אינו כלום. דנראה מזה דאם נתנתם לו במתנת בריא בקנין ומעכשיו מהני. ואח"ך כתב אם מחלה מעכשיו לבעלה וכו' מחילתה מחילה. משמע דדוקא אם מחלה מעכשיו מהני אבל אם נתנה לו בתו' מתנה אפילו מעכשיו לא מהני:

הן אמת דבתשו' הרא"ש שממנו מקור דין זה בסי' א' כתב הנותנת לבעלה לאחר מיתה שמתנתה בטלה ובסי' ג' כתב וז"ל אבל מה שמוחלת מעכשיו לבעלה אין דבר זה נוגע בתקנה כלום וכו' ע"כ ובסוף הכלל כתב וז"ל ודאי אם היתה נותנת מעכשיו כל נכסיה לבעלה באותו ענין שלא תוכל לומר נדע"ל היתה המתנה קיימת וכו' ע"כ. מבואר מדבריו דמתנה ומחילה שקולים הם ועיקר החילוק הוא בין אם נותנת לאחר מיתה או מתנה מעכשיו:

וכן בא הדבר מפורש מלתא בטעמא בתשובת הרב הקדוש מהר"ר שמעון מימי ז"ל הובאה בספר התקנות שכתב שם וז"ל אין צ"ל לדעת הרי"ע בן שושן ולדעת הר' ישראל שפירשו התקנה ואמרו שאפילו נתנה האשה לבעלה במתנת ש"מ לאחר מיתה שמתנתה קיימת אלא אפילו לדעת הרא"ש ז"ל שחולק עליהם כמו שהוא בארוכה בתשו' דוקא חולק במתנה לאחר מיתה אבל במתנת בריא מודה שמתנתה קיימת. וזה נראה בתשובותי' פעמים ג' ויותר בתחלה כתב וכו'. מכל זה נראה דדוקא כשנותנת מתנה

לאחר מיתה או עוקרת התקנה ומתנתה בטלה אבל אם נותנת מעכשיו מתנתה קיימת לפי שאינה עוקרת התקנה מפני שכוונת מתקני התקנה היתה להעביר הירושה מהבעל ונתנוה ליורשי האשה והבעל אין לו דין ירושה בנכסי אשתו אלא כשהניחה נכסים לאחר מיתתה ואז הירושה העבירו ממנו ליתן ליורשי האשה ואם מתנתה שנתנה אחר מיתה קיימת אז היתה עוקרת התקנה לגמרי שהנכסים שניתנו ליורשיה וזכו בהם בגמר מיתה העבירה אותם מן היורשים במתנתה שנתנה לאחר מיתה וזו היא עקירה גמורה. ולפיכך אמרו שהמתנה בטלה אבל כשנתנה מתנה מעכשיו שזכה המקבל אותה מתנה בנכסים קודם שתבא הירושה לבעל מדין תורה. וקודם שזכו היורשי' מדין התקנה המתנה קיימת לפי שאין זו עקירת תקנה. ומלתא דמסתברא ומיוסדת על דין הש"ס דתניא בברייתא וכו' מכאן משמע לנדון שלפנינו שיורש לפי התקנה יש לו דין יורשים או דין אחריך לפלוני וקונים עם גמר מיתה. וכיון שכן הוא מתקני התקנות ייסדו דבריהם על ד"א ואמרו שאם נתנה מתנת ש"מ לאחר מיתה מתנתה בטלה לפי שעוקדת התקנה עקירה גמורה שיורשי האשה זכו בירושה עם גמר מיתה ומקבל המתנה אינו זוכה אלא לאחר גמר מיתה. ואי הויא מתנתה מתנה עוקרת מהיורשים מה שכבר זכו מדין התקנה ואין לך עקירה גדולה מזו. אבל כשנתנה מתנה מעכשיו בענין שזכה מקבל המתנה בה בחייה מתנתה מתנה כיון שאינה עוקרת התקנה כיון שקודם שיזכו היורשים בירושה זכה המקבל בחייה וכזה עולה יפה כוונת מתקני התקנות ויש להם טעם נכון ומיוסד על שרשי הש"ס וכו' עכ"ל:

הרי מבואר בדברי הרב דעקר החלוק הוא בין אם נתנה מתנת ש"מ דאז הוי עקירת תקנה כיון שכבר זכו היורשים עם גמר מיתה ומתנת ש"מ אינה קונה אלא לאחר מיתה. אבל אם נתנה במתנת בריא מעכשיו זכה המקבל ואין בזה עקירת התקנה:

וכן מוכח מדברי הריב"ש סי' קי"א סק"ז שכתב וז"ל אם מחלה מעכשיו לבעלה. הטעם דחיישינן כל איש יפצור באשתו ויתן במתנה לאחר מותה אבל בחיי אשתו אין האשה מתרצית ליתן דשמא ימות הבעל בחייה ויאכלו אחרים את נחלתה בחייה ועיין תשובת הרשב"ג סי' תשע"ח עכ"ל:

ולפי זה מ"ש מרן אבל אם מחלה לבעלה מעכשיו וכו' ה"ה דמתנה מעכשיו נמי מהני ואין חלוק בין מחילה למתנה כמ"ש. ויכולים אנו לומר דמאי דנקט בלשונו מחילה היינו לומר דדוקא במאי דשייך ביה מחילה דהיינו נצ"ב שנאבדו מהני אבל במאי דשייך ביה מקנה דהיי' נצ"ב הקיימים לא מהני מהטעם דיכולה לומר נדע"ל כמ"ש מרן בסי' ץ' סי"ח וע"ש בב"ש וח"מ. לכן נקט מרן בלשונו אם מחלה כל שט"ח שיש לה עליו לומר דלא מהני זה אלא לגבי החוב שיש לה עליו דהיינו מה שנאבד דהו"ל חובי אבל לגבי צאן

ברזל הקיימים דשייך בהו מתנה לא מהני ליתנם לו אפילו במתנת בריא מטעם נרע"ל זולת אם תהיה המתנה באיזה אופן שלא תוכל לומר נרע"ל כמבואר בדברי הרא"ש ז"ל: **נמצינו** למדין דלא שייך עקירת תקנה אלא דוקא כשנותנת לאחר מיתה. אבל במתנת מעכשיו אין בזה עקירת תקנה ומתנתה קיימת. ולפ"ז הכא בנדון דידן שהיתה מתנה בקנין ומעכשיו מעשיהם קיימים:

והגם דהלשון הכתוב בשטר הנז' הוא מהיום ושעה א' קודם מותה לא דמי לנותנת מתנה מהיום ולאחר מיתה שכתב הרא"ש בסוף כלל הנז' וז"ל אבל מעכשיו ולאחר מיתה שנתנה לבעלה מדין תורה לא היתה צריכה ליתן נכסיה לבעלה אחר מיתה כי ממילא הבעל יורש הכל. אלא משום התקנה הוצרכה ליתנם לו. כי התקנה העבירה חצי הנחלה מן הבעל ונתנוה למי שהוא ראוי ליורשה והיא כיוונה לבטל התקנה ולהעמיד הבעל על ירושה דאורייתא ולאו כל כמינה וכו' לפי שעוקרת עיקר התקנה ע"כ. וטעמא הוי דשאני מהיום ולאחר מיתה דהגם שזוכה בגוף מהיום הרי הפי' אינו זוכה בהם כ"א לאחר מיתה כמ"ש בח"מ סי' רנ"ז. וכיון דלגבי הפירות אינו זוכה בהם אלא לאחר מיתה. הרי יש עקירת התקנה במקצת אבל כשכתוב בשטר מהיום ושעה א' קודם מיתה דאף הפירות זוכה בהם קודם גמר מיתה אין בזה עקירת התקנה כלל. וכמ"ש בדברי הרב מהר"ש מימי הנז"ל דדוקא במתנה לאחר מיתה לא מהני משום שהיורשים זוכים עם גמר מיתה. ומקבל המתנה אינו זוכה אלא לאחר מיתה וכבר קדם זכיית היורשים. ואם נאמר שיזכה המקבל הוי עקירת התקנה אבל במתנה שיזכה המקבל בחיי הנותן דהיינו שעה אחת קודם מיתה הרי קדמה מתנתו לזכות היורשים ואין בזה עקירת תקנה:

ואף בנדון זה במתנה מהיום ולאחר מיתה מצינו למרן בבד"ה שכתב משם הרמ"ה שאם התנה בכתובה שאפילו תמות היא בלא זרע יחלוק עם יורשיה ואח"ך כתבה לו כל נכסיה מהיום ולאחר מיתה תנאי האחרון מבטל את הראשון וכו' יעו"ש:

גם הרב מהרימ"ט בשניות סי' נ"ו בדין זה דמתנה מהיום ולאחר מיתה שדי בה נרגא שכתב וז"ל ואפשר היה שאם מתנה זו שנתנה לבעלה היה בעד טובתה כגון שע"י כן גם הוא מתרצה שתחלוק בנכסו לבניו או שעי"כ נתחייב שלא לישא אשה אחרת עליה אע"פ שאין לה בנים ממנו היינו אומרים דמתנה זו דמי לזבוני ולא שייך בה טעמא דנ"ד ולא טעמא רמה הועילו חכמים בתקנתם וכו' ע"כ. ואיך שיהיה הכא בנד"ד שכתוב בשטר מהיום ושעה א' קודם מיתה ונמצא שהמקבל זכה שעה אחת קודם מיתה בין בגוף בן בפירות והיורש אינו זוכה בירושה כ"א עם גמר מיתה וכבר קדמו המקבל ואין כאן עקירת תקנה כלל. ובזה אף הרא"ש ז"ל יודה דזכה המקבל כיון שלא כתוב בה

מהיום ולאחר מיתה. נקטינן מהאמור דשטר חת"ן זה שהוא במתנת בריא בקש"מ הוא קיים כפ"הד הגמור כמ"ש:

ומעתה הבא נבוא למה שי"ל בזה לפי התקנה שלא נתבטל הכתובה הראשונה לגמרי ולא חדשו כתובה אחרת ע"פ התנאים שחידש ביניהם לא מהני לפי תקנות שלנו כמש"ל:

והנראה לומר בזה דאף לפי תקנות שלנו השטר הנז' קיים ומקויים דע"כ לא קאמרי רבנן דצריכים לבטל כתובה הא' ולחדש כתובה אחרת אלא דוקא היכא שהיא בלבד מוחלת כתובתה לבעלה מעכשיו הנמצא לפ"ז שאם תמות היא בחייו לא יטלו יורשיה כלום ויזכה הבעל בכל. וכן נמי אם ימות הוא בחיים ודאי שלא תטול כלום בנכסים שהרי מה שזיכו לה מתקני התקנות מחצית מהנכסים היינו תמורת סכי כתובתה וכיון שמחלה כתובתה לבעלה מעכשיו לא נשאר לה שום זכות בנכסים כלל. וא"כ אפילו אם ימות בחייה לא תטול כלום. אמטו להכי הצריכו רבנן לחדש לה כתובה אחרת לאלתר כפי מה שיסכימו ביניהם ומפני שאסור לאדם לשהות עם אשתו בלא כתובה לכן תיקנו שאם לא יחדש לה כתובה אחרת לאלתר לא יועיל הביטול והמחילה ההיא שהגם שכפה"ד כיון שהיא מחילה מעכשיו מהני ואסורא דעבד עבר וכמ"ש רבינו הטור בסימן ק"ה וז"ל אבל המוחלת כתובתה לבעלה אע"פ שאסור' לישב תחתיו מ"מ מחילתה מחילה וכו' ע"כ. וכן פסק מרן בס' הנז' יעו"ש. מ"מ חכמים הראשונים נ"ן המה ראו לתקן דבר זה שאם לא יחדש לה כתובה אחרת לאלתר לא תועיל המחי' ועשו דבר זה כדי להרחיק את האדם מהעבירה ולאפרושי מאסורא דאסור לשהות וכו':

וכן מוכח מלשון התקנה שהרי בתקנה הא' של שנת שס"ג כתוב וז"ל ראינו לתקן מכאן ולהבא שכל מחילה ובטול שתודה האשה לבעלה בכתובתה שתהיה למנהג ותקנת הקהלות וכו' אע"פ שתהיה המחילה או הבטול ההוא בקוש"ח בבטול טענ' נרע"ל אותה המחיל' אינה מחילה ואותו הבטול אינו בטול אם לא יהיה בהסכמת בדי"ץ. וכן ג' דיני המשמרה וכו' ע"כ. ובתקנה שנית כתוב וז"ל אח"ך הסכמנו אנו החתי' כמ"ש הח' מהטעמים הנז' בתקנתם שאין רוב הצבור יכולים לעמוד בתקנת הסכמת ג' דייני המשמרה. ובמחילה שתודה כל אשה לבעלה מכתובתה הסכימו שאין צריך הודעת קרוב וכו' ולפיכך חזרו לתקן שבהמצא לשם חכם א' מחכמי המעמד הנמנים לדין סגי לקיים המחילה ההיא וכו' ע"כ. וס"ל כתוב לאמר ובעינן נמי שיחדש כתובה אחרת וכו' כמש"ל. הרי דמאי דשקלי וטרי רבנן היינו כשהי' בלבד מחילה וביטלה הכתובה כמ"ש בדבריהם שכל מחילה וביטול שתודה האשה לבעלה וכו' ובזה הוא שהוסיפו לתקן דבעינן נמי שיחדש לה כתובה אחרת וכו' כמש"ל הטעם. אבל כשהבעל

ואשתו שניהם מסכימים לבטל התנאים שבכתובה הא' ומחדשים ביניהם שאם תמות היא בחייו יזכה הבעל בכל הנכסים ואם ימות הוא בחייה תזכה היא בכל הנכסים וכל א' מוותר משלו לשכנגדו בזה לא דברו חז"ל דצריך חדוש כתובה אחרת. שהרי אחר שכתב מבטלים כתובה הא' לגבי תנאים אלו שחידשו ביניהם א"כ מוכרחים אנו לומר דמה שנשארה הכתובה הא' קיימת היינו דוקא לענין גירושין שאם יגרשנה יפרע לה ח"י מאות הכתובים בכתובה. אבל לגבי תקנת המגורשים הרי ביטלוה לגמרי בין אם תמות היא בחייו בין אם ימות היא בחייה והו"ל כאלו נישאו מעכשיו ע"פ תנאים אלו שחדשו וגם לא שייך בזה עקירת התקנה שהרי לא בטלוה במקצת וקיימוה במקצת אלא בטלוה לגמרי למה שנוגע בתקנה. וא"כ מה שייך לומר בזה דצריך לבטל הכתובה הא' לגמרי ולחדש לה אחרת ע"פ התנאים האלה דאחר שלא נשארה הראשונה כ"א לענין גירושין בלבד הרי ליכא טעמא דאסור לשהות עם אשתו וכו' והו"ל כאלו חדשו מחדש כתובה אחרת ונשאו זה את זה ע"פ תנאים אלו ולא חלה עליהם התקנה של החלוקה כלל שהרי בטלוה בפירוש לכל מין חלוקה שיהיה ומה לי אם נקרעה הא' וחדשו אחרת ע"פ התנאים. מה לי אם בטלוה לגבי תנאים אלו ונשארה קיימת לענין גרושין. סוף סוף הרי לגבי תקנת המגורשים בטלוה לגמרי וקבלו עליהם תנאים אלו שחדשו ודא ודא אחת היא:

וגם נדון הרב מהרי"ל ז"ל הנ"ל שהצריך חדוש כתובה וכו' היינו מפני שהחדוש שחדשו ביניהם הוא שאם תפטר האשה בחיי בעלה שיזכה הבעל בכל אבל אם ימות הוא בחייה לא חידשו בזה כלום לא נתבטלה הכתובה הא' לדבר זה שהרי נוסח השטר היה עוה"ד שכן כתוב וז"ל הלכנו אנחנו הח"פ. לבקר את האשה וכו' והסכימו ביניהם דבעל האשה וכו' והוא שביטלו תנאי הכתובה הא' שהיתה כמנהג המגורשים וכו' והוא שאם נלב"ע האשה הנז' בחיי בעלה הנז' שיטלו יורשיה סך כך וכך וכו' ומה שישאר קו"ט יטול אותו הבעל וכו' שנלב"ע האשה וכו' עכ"ל. נמצא שביטלו הכתובה הא' היינו דוקא לענין אם תמות היא בחייו שחידשו ביניהם שיזכה הבעל בכל. אבל אם ימות הוא בחייה לא חדשו דבר בזה ונשארה הכתובה הא' כדקאי. וא"כ אם היה הוא מת בחייה היו צריכים יורשיו לחלוק עמה בנכסים כפי התקנה שהרי לא בא מפורש בשטר שחדשו דבר בזה. ונמצא לפ"ז שביטלו התקנה במקצת לגבי יורשיה אם תמות היא בחייו וקיימוה במקצת לגבי דירה אם ימות הוא בחייה וכיון שנראים הדברים שכוונתם להעביר הירושה מיורשיה דוקא שהרי לגבי דירה נשארה התקנה כמות שהיא ויש בזה עקירת התקנה ואמטו להכי הצריך הרב הנז' ביטול כתובה וחדוש כתובה כמ"ש:

וכן מצינו להרב מהרימ"ט שכתב חלוק זה בסימן הנז"ל והנדון היה דאשת ראובן נתנה כל נכסיה לבעלה בקנין במתנה מעכשיו ואחרי מותה אם תמות בחיי בעלה בלא זש"ק וכו' והשיב הרב הנז' וז"ל רואה אני שאשה זו כל עצמה לא באה אלא להפקיע חלק הנוגעים בנחלה מצד התקנה אבל לעצמה לא זכרה ולא ויתרה משלה כלום שהרי אם תתאלמן או תתגרש נוטלת כתובתה מושלם שלא כתבה לו אלא שאם תמות בחייו בלא זש"ק שיירשנה בעלה ולא כל הימנה להפקיע התקנה ולגרוע זכות יורשיה יורשי כתובתה כמ"ש הרא"ש ז"ל בתשו' שבכלל נ"ה ולא שאני לן בין שתהיה מתנת שכיב מרע ובין שתהיה מתנת בריא מהיום ולאחר מיתה כל שאינה מתנה גמורה שאפילו תתאלמן או תתגרש לא תטול כלום אין מעשיה קיימים וכו' ע"כ יעו"ש שהאריך. מבואר מדבריו דלא ביטלה המתנה שנתנה לבעלה אלא מטעם שנשאר זכותה שבכתובה קיים לענין אם תתאלמן וכו' שהרי לא נתנה לו המתנה אלא אם תמות בחייו לענין שלא יטלו יורשיה כלום אבל אם ימות בחייה עדין כתובתה קיימת כדמעיקרא דבזה הויא עקירת התקנה כיון שלא בטלה תנאי זה דלגבי יורשיה דוקא והוא כנדון הרב מהרי"ל הנ"ל אבל אה"נ שאם ביטלו ב' הכתובה הא' בין לגבי דידיה בין לגבי דידה שלא נשארה התקנה ע"מ לחול כלל וחידשו ביניהם תנאים אחרים כנד"ד אף אם נשארה הכתובה הא' קיימת לשאר מלי שאינם מכלל התקנה אין בכך כלום וכ"ע יורו דאין צריך בזה חדוש כתובה אחרת כמ"ש ובזה לא דבר הרב מהרי"ל ז"ל:

והגם דבנוסח השטר דנד"ד כתוב וז"ל והסכימו לפנינו לבטל תחלה השטר כתובה הנז' לגבי התנאים שנזכיר להלן שחדשו ביניהם עתה דוקא בטול גמור אבל לגבי שאר תנאים שבה ישאר השטר כתובה הנז' בתקפו וכו' ע"כ דנראה מזה דעדין הכתובה הא' קיימת לאיזה דבר מהתקנה וא"כ הרי ביטלו התקנה במקצת וקיימוה במקצת דהו"ל עקירת התקנה כמ"ש הא ליתא שהרי כל ענין התקנה היא לגבי הירושה שאם תמות היא בחייו יחלוק עם יורשיה ואם ימות הוא בחייה תטול האלמנ' מחצית הנכסי' שלו ושלה כמבואר בדבריהם וא"כ לגבי דבר זה הרי ביטלו הכתובה הא' לגמרי וחדשו ביניהם התנאים הנ"ל בין לגבי דידיה אם ימות בחייה בין לגבי דידה אם תמות בחייו וא"כ ודאי שלא נשארה הכתובה הא' קאמת כ"א לענין גרושין דוקא ומ"ש החכמים בשטר דלגבי שאר תנאים שבה ישאר השטר כתובה בתקפו היינו לענין גרושין כמ"ש. וכן הוא הנוסח הנהוג לכתוב בכל שטרי חת"ן כידוע. ומה שאין כותבין בפירוש שנשארה קיימת לענין גרושין היינו משום אל יפתח אדם וכו' ולא מסמנא מלתא לכן כותבין נוסח זה וה"ה מובן מעצמו:

ובר מן דין אף בנדון זה של הרב מהרי"ל ז"ל מצינו דפליגי רבנן עליה רבני מתא מכנסא שבאותו הדור חל"ב שקיימו הצוואה הנ"ל וזיכו לבעל שהרב מהר"ר רפאל בירדוגו זלה"ה בתחלת דבריו כתב דלכאורה הצוואה בטלה כיון שלא נתנה לו במתנת בריא מעכשיו כ"א לאחר מיתה והביא ראיה מההיא דהרא"ש שכתב כן לפי תקנת טוליטולה. וכתב שם הרב הנז' וז"ל ומה שאנו רגילים בכגון זה מטעם הרא"ש ז"ל שלוקחי' קנין מהבעל ומהאשה ומבטלי' תנאי הכתובה שיש ביניהם כמנהג ותקנת המגורשים ועושים תנאים חדשים וכו' ואז התנאים חדשים קיימים ואין צריך לחדוש כתובה אחרת שהכתובה הראשו' נשארה בקיומה לענין הגירושין ואין זה אלא תנאים לענין המנהג שקבלו על עצמם והכל כפי המנהג והתקנה עכשו חוזרים בהם ועושים תנאים אחרים וכאלו עכשיו נושאים זה את זה ואם כן בנדון זה שלא נעשה כתיקון הנ"ל נראה לכאורה שהצוואה בטלה וכו' גם אין בה קנין אלא כדרך צוואת שכיב מרע וכו' ע"כ. ואח"כ האריך למעניתו לקיים הצוואה ע"פ מ"ש מרן בב"י סמוך לתשובת הרא"ש שלא כתב כן הרא"ש אלא לפי לשון תקנת טוליטולה ואם כן אין ללמוד ממנה לתקנה אחרת שאין כתובה באותו סגנון וגם הביא חלוק זה משאר פוס' כמבואר שם ולבסוף מסיק הרב הנז' וכתב וז"ל ואיך שיהיה אפילו לדברי מהרמ"א ז"ל בתקנת טוליטולה מ"מ לתקנת קאשטיליא משונה הדבר מאד באופן מעשיה ובלשונה ואין למדין ממנה לתקנת קאשטיליא. ועוד סיים הרב חוט המשולש. וכו' גם מהר"מ ז"ל כתב דכל מחילה לבעלה מהני אפי' לתקנת טוליטולה וכו' ובנד"ז לא נקנה לאחר כי אם לבעלה וכו' ואיך שיהיה עכ"פ הבעל פטור מהחלוקה לגמרי ואין ליורשים עליו דין ודברים כי אם מה שצותה דוקא ותו לא עכ"ל:

וכן מצינו שכתב חלוק זה הר' מהר"ר בצלאל אשכנזי ז"ל בתשובה סי' י"א שבתוך התשובה כתב וז"ל מ"מ משמע דדוקא בתקנת טוליטולה קאמר הרא"ש ז"ל דאין בידה לשנות ומיהו כגון אנו דכתבינן והירושה כמנהג דמשק אע"ג דשמעתי מפי רבותי דאין בין תקנת טוליטולה למנהג דמשק אלא קימעא מ"מ הבא להפקיע כח האשה שלא תוכל לשנות ולאורע כח משאר המורישי' דבידם לשנות בלשון מתנה עליו להביא ראיה ברורה מלשון התקנה ולא מסברות מבחוץ וכמו שהביא ראיה הרא"ש ז"ל מלשון התקנה עצמה ואין ללמוד מתקנה לתקנה וכו' ע"כ יעו"ש שהאריך. ובסוף דבריו כתב וז"ל ודברי מהר"י קארו ז"ל ככתובים וכמסורים מסיני דמו דאין ללמוד מתקנת טוליטולא לתקנה אחרת וכו' ע"כ:

גם הרב מהר"ר פתחיה בירדוגו זלה"ה כתב לקיים הצוואה של נדון הרב מהרי"ל ז"ל שכתב וז"ל ודאי אחר שבטלו שטר כתובה הא' וחדשו שטר אחר במציאות א' מבדי"ץ סגי לקיים החדוש ומעשיהם קיימים ואין צריך חדוש כתובה אחרת דחדוש כתובה אחרת מה מעלה ומה מוריד ואדרבא קיום הא' צורך גדול לענין הגרושין וחדוש התנאי לגבי חלק הנוגע ליורשיה מאחריה וצורך יש לנו לבטל סברא זו. ואיך שיהיה מימינו ומימי אבותינו לא ראינו ולא שמענו בכל מקומות הנוהגים בתקנותינו להטעינם חדוש בכתובה אחרת והרבה תקנות יש שלא פשטו ואנו אין לנו אלא התקנות המפורסמים שפשטו בכל ערי המערב וכו' ע"כ. וכן הסכימו עמהם שאר הב"ד שבעירם זלה"ה כמו שראינו כוח"ך:

איך שיהיה אנן בדידן אין אנו כדאים להכריע בין ההרים הגדולים ומ"מ הכא בנדון דידן אין אנו צריכים לכל זה אחר שראובן ואשתו הנז' ביטלו השטר כתובה הא' לגבי תקנת המגורשים לגמרי בין לגבי דידיה בין לגבי דידה וחדשו ביניהם התנאים הנ"ל בקנין ומעכשיו וכו' דבזה אף הרב מוהרי"ל ז"ל יודה דאין צריך חדוש כתובה אחרת אחר שלא נשארה הכתובה הראשונה קיימת לשום דבר מהתקנה כלל רק לענין גירושין כמ"ש:

ועל מ"ש הרב מהר"ר פתחיה ז"ל של חדוש כתובה לא נתפשטה. כן מוכח מדברי הר' מוהריב"ם ז"ל שכתב על אשה אחת שנתנה במתנת שכיב מרע לבעלה כל נכסיה וסילקה ליורשיה בסך כך וכך שבתחלת דבריו ביטל הרב הצוואה כיון שהיתה מתנת שכיב מרע בלא קנין ובלא מעכשיו ומטעם עקירת תקנה והביא ההיא דהרב מהר"ש מימי ז"ל וכתב עוד שם וז"ל ואם עוד שם וז"ל ואם מן התקנה גם כן מתנה זו אינה כלום שהרי מפורש בתקנות פ'אס יע"א שאפי' מחלה לבעלה כל שט"ח שיש לה עליו שאמרנו דמהניא מחילתה. היינו דוקא אם תהיה המחילה בפני חכם מדייני העיר או ברשותו אבל שלא בפניו או שלא ברשותו מחילתה בטלה והיינו טעמא משום דקדמונינו ז"ל חששו שמא תהיה אנוסה או כאנוסה על הודאת המחילה וכמ"ש הרא"ש ז"ל אם נתנה נכסיה במתנת בריא מעכשיו דמהניא כנז"ל וכו' ובנדון דידן הרי לא נעשית צוואה זו בהסכמת א' מב"ד ואינו כלום וכו' ע"כ. ובמסקנא דמילתא כתב הרב וז"ל אלא שלזו יש רפואה מחמת שנתנה רשות לעדי הצוואה לכתוב כמה מיני צוואות אחרות ואפי' עד מאה וכו' א"כ מפאת הכח והיכולת שניתן להם יכולים לשנות הצוואה הנז' ממתנת ש"מ דלא מהנייא למחילה כל שט"ח שיש לה עליו דמהני כמ"ש מרן וכנז"ל ואין לומר שמחמת נ"ד עשתה זה כדמשמע מתשוב' הרא"ש הנז' דליתא ודאי דמשום נ"ר לא עבדא כולי האי לציות לכתוב כמה מיני צוואות וכו' ולא גרע מקנו מיד האשה תחלה וכו'

וכדאיתא בסי' צ' וכ"ש לפי מ"ש שם סי"ח דבנגנבו או נאבדו נצ"ב ומחלה אותם לבעלה וקנו מידה בעדים לא שייך לומר נ"ר וכ' הרב"ש ס"ק ס"ד ה"ה אם נכתבה כתובה על סך מעות מהניא מחולה אע"ג דעדין הם בעין ובכתובות דידן ידוע דהמנהג פשוט הוא ששמין כל חפצי הנדוניא ומצרפין הכל לסך מעות וזוקפין על הבעל הכל בכתוב' ואי משום דכתב וקנו מידו הרי כתב הרב"ש ס"ק ק"ה דבכתובה מחילתה א"צ קנין ואההיא דסי' קי"ח הנ"ל כתב הרב"ש ס"ק ו' ובטור מבואר דאיירי כאן בענין דאינה יכולה לומר נרע"ל ע"כ והיינו על הדרך שביארנו וגם בנדון דידן שציותה לכתוב כמה מינים כמ"ש ודאי דכולי האי לא עברא משום נ"ר וכו' ע"כ ואם איתא דתקנה זו של חדוש כתובה נתפשטה בביטול הצוואה שביטלה הרב בתחלה למה לא כתב טעם זה ולא העלה אותו על שפתיו כלל וגם במסקנא דמלתא שקיים הרב הצוואה מטעם שנתנה רשות לעדים לכתוב כמה מיני צוואות וכו' ומכח זה יכולים לשנות הצוואה ממתנת שכיב מרע ולכתוב במקומה מחילת כל שט"ח וכו' מה תיקן בזה והלא לבי התקנה האחרונה אף במחילה מעכשיו לא מהני זולת ע"י חדוש כתובה אחרת אם לא שנאמר דפשיטא ליה להרב ז"ל דלא נתפשטא תקנה זו של חדוש כתובה וידוע הוא שהרב הנז' היה רב ומפורסם ובקי בתקנות ובמוצאיהם ובמובאיה' ולא נעלם מעיני קדשו תקנה זו אלא ודאי שלא נתפשטה כמ"ש רבני מכנסא זלה"ה:

וכן נראה מדברי הרב המשבי"ר ז"ל שכתב וז"ן אשה שנתנה כתובתה לבעלה במתנת ש"מ לא הועילה כלום וכבר הארכתי בתשובה להה"ר מסעוד לב מוייאל ע"פ תשובת הרא"ש ז"ל. ועיין בתשובת הר"ש מימי ז"ל הובאה בתקנות. ומה שתיקנו המגורשים שיכולה למחול או לבטל כתובתה אינו אלא במתנש בריא מעכשיו כנרשה מלשון התקנה והתקינו שאף בזו צריך מציאות אחד מברי"ן משבי"ר עכ"ל הובאו דבריו בספר זכות אבות סי' הרי שלא הזכיר הרב תנאי זה של חדוש כתובה כדי לקיים המחיל' רק מחילה מעכשיו ומציאות חכם מהני ובודאי שטעמו דלא נתפשטה תקנה זו חל חדוש כתובה ובכל גוונא המתנה או המחילה מעכשיו קיימת כמ"ש:

ועל פי האמור אף למנהגנו בכתובה שעל מנת כן נכנסה הנדוניא לרשות החתן בתנאי גמור וגו' דהיינו שמתנים בעת הקנין שיתנהגו ע"פ התקנה דמוכח מזה שאינה יכולה לתת לבעלה חצי הנכסים הנוגעים ליורשיה אפי' במתנת בריא ומעכשיו כמ"ש מור"ם בהגה כנז"ל לזה הרי מצינו בתקנה השנית של שנת שס"ה שכתבו וז"ל במציאות חכם סגי בכלהו נשים שיורו מחילה לבעל להפקיע מיד בעל הזולת שיש לו זכות בירושתה ע"כ. וס"ל נמ"ך וז"ל כתב מורי הרב מהר"ם סירירו זלה"ה וז"ל מכאן משמע שהכל מסור

ביד החכם לבטלו ואפי' יהיה כתוב בתנאים שעמ"ך העניק לה הנדוניא מדקאמר בכלהו נשים עכ"ל. וכן המנהג נאם יעב"ץ ע"כ הרי מבואר דאף שכותבים שעמ"כ וכ' במציאות חכם סגי לבטל התנאי ההוא וטעמא הוי דמה שנהגו לכתוב בכתובה תנאי זה שעמ"ך וכו' היינו שמא יאנוס אותה לתת לו במתנת בריא מעכשיו ולכן מתנים בשעת הקנין שיהיו מתנהגי' ע"פ התקנה דהיינו שלא תוכל לתת לו אפילו במתנה מעכשיו והכל הוא בשביל חשש האונס אמטו להכי תיקנו דבהמצא לשם החכם מהני לבטל התנאי ההוא ולקיים המתנה דודאי החכם יודע שאין ערמה בדבר ולפניו נגלו תעלומותיהם כי יש להם טעם מספיק לבטל התנאי ההוא ודבני האחרוני' כתבו שהמנהג הוא שילך א' מהסופרי' להודיע לדיין העיר להסכים בדבר ויכתבו בסוף השטר שנעשה בהסכמת החכם כמ"ש בדבריהם מלתא בטעמא:

כלל העולה ששטר חת"ן הנז' קיים ומקויים כפי הדין והתקנה וכל מלי מעלייתא המקיימים השטר כאן נמצאו דהיינו מציאות חכם העיר החתום כשטר ומתנת בריא בקוש"ח וגם הוכיחו אותם על אעבורי אחסנתא כמש"ל. זהו מה שנרא' לע"ד להשיב בזה. ולראיה ח"פ בחדש ניסן שנת **התר** ליצירה:

סימן קכב

הן אמת דמצד הדין אי לא נקיטא שטר כתובה בידה אינה גובה כלום במקום שכותבים כתובה ונפסק מרן בא"ה סי' ק' ס"ו והגם דמור"ם ז"ל הביא בשם יש אומרים דאף אם אין שטר כתובה בידה גובה אפי' תוספת וכמ"ש הב"ש ס"ק כ"ז דקי"ל כהני י"א אנו אין בידינו להכריע דפסק מרן שקבלנו הוראותיו ומנה לא תזוע וגם מור"ם כתב שם דהמנהג ביניהם דאינה גובה כפסק מרן יעו"ש. וכן הדין נמי כתובה קאשטילייאנה שזכו לה רבותינו מחצית הנכסים תחת סכי כתובה שאין הפרש ביניהם וכמ"ש מרן בסי' קי"ח ס"ז יעו"ש אלא דמצאנו ראינו למרן בב"י ז"ל חו"מש סי' ס"ה שהביא תשובת הרשב"א שכתב וז"ל מנהג פשוט בכל גלילותינו שהיורש מחזיר לאשה אפי' שלא מדעת הבעל שטר כתובה שמצא כתיבת מורישו שחזקה שהיא הצניעה אצלו ולא חיישי' שהבעל הפקיד לאביו או שהיא פרועה או מחולה וכו' ע"כ. ופסקו מור"ם ז"ל בהגה סי' הנז' ס"ב יעו"ש. הן אמת דלפי טעם הסמ"ע שם סק"ט שכתב משום דאין כתובה עומדת ליפרע עד אחר מות בעלה מוכח דאם נמצא ביד היורש אחר שנתארמלה חיישי' לפרעון וכו' ולא יחזיר והש"ך שם סק"ט כתב וז"ל דפשיטא דמדינא אף בכתובה חיישינן לפרעון כשנמצא ביד אחר לאחר שנתארמלה וכו' אלא הכא היינו מצד המנהג כמ"ש בריטב"א שהביא ב"י וכו' וכ"כ בע"ש שכן דרך הנשים להפקיד כתובה וכו' ע"כ מוכח מדבריו

דאפילו נמצא ביד היורש אחר שנתארמלה יחזיר לה כיון שדרך הנשים להפקיד השטר כתובה אצל הזולת ולפי זה אנן בדידן שמנהג פשוט בכל ערי המערב להפקיד הכתובה בשעת החופה ביד אביה או אחד מקרוביה מי שמצא אצלו שטר כתובה יחזירנו לה ומנה נילף דאף אי לא נקיט' שטר כתובה בידה גובה כתובה כיון שמעולם לא היתה בידה ואפשר שאותו שהופקד בידו השטר כתובה נאבד מידו ויש לנו לסמוך בזה על מ"ש הרב ח"מ סי' הנז' סקל"ב וז"ל ול"נ שיש לדון בזה לפי ראות עיני הדיין כי באמת בזמן הזה לא שכיח לפרוע הכתו' או למחול בלא ידיעת ב"ד ע"כ. עיין בית יהודה חלק א"ה סי' ט"ז ועיין מהרי"קו ומהרי"ט ומהריב"ל ח"ג סי' כ"ו מהר"מ גאלאנטי סי' ך' הרדב"ז ח"ב סימן רמ"ב הרשד"ם סי' תמ"א ואין זה סותר לפסק מרן ז"ל דאם אין שטר כתובה יוצא מתחת ידה דאינה גובה דמרן איירי לדין הש"ס דמסתמא היתה היא נוטלת השטר כתובה תחת ידה דהו"ל ככל שט"ח דעלמא. ולזה דקדק מרן וכתב אם אין יוצא מתחת ידה לומר דאפילו יוצא מתחת יד אחר ואינו יודע מה טיבו לא תגבה ויהא מונח עד שיבא אליהו ז"ל וכמ"ש בסי' ס"ה דע"ז סיים מור"ם שם וכתב דאם היורש מוצא כתובת אשה יחזירנו לאשה והיינו ע"פי המנהג שמפקידין אותו אצל הזולת וכמ"ש הש"ך והע"ש כנז"ל שוב מצינו הדבר מפורש בפסקי הראשוני' בתשובת שאלה שהשיבו הרבנים מהר"ר יעב"ץ ומהר"ר מסבי"ר ז"ל להרב מהרי"ץ נהון זלה"ה וזל"ה לענייניכו והנה לענין שטר כתובה מתוך דברי הגמרא והפוסקי' נראה ברור שהיה דרכם לתתו ליד האשה לשמרו אמנם בזמנינו זה לא נהגו כן אלא קורין בו בעת החופה ומיד נותנין אותו ליד איזה קרוב מקרובי האשה וכו' וא"כ אנן סהדי שלא נכנס בידה כל עיקר ואם נאבד קרוב לשמוע שמיד הנפקד נאבד וכו' וכיון דאנן סהדי דלא נכנס בידה כל עיקר לא שייך לא טעמא דאי לא נפרעה הוה מזדהר בה ולא טעמא דשמא תמצאנו וכו' מסקנא דמלתא מאחר שנראה דאיכא אומדנא לב"ד שעדיף לא חילקה עם בניה וגם אין כאן ראיה שמידה נאבדה דמן הסתם לא נכנסה בידה כל עיקר יש לנו לעשות סניף לכל זה סברת הפוס' הנז"ל דס"ל דבלא כתובה גביא ולמסמך עלייהו בכה"ג מיהא. והנה בידינו פס"ד מהראשונים תשובת שאלה מחכמי פ'אס לחכמי טיטואן בשנת שע"ג ושם זכו את מקבלי המתנה מהאשה בדלא נקיטא שטר כתובה בידה וכו' וחתום מהר"ש אבן דנאן ומוהר"ר ויראל הצרפתי ומוהר"ר ישעיה בקיש ומוהרר"ש בן חביב ומוהר"ש סירירו ומוהר"י עוזיאל זלה"ה וכו'. נקטינן דכל היכא דאיכא טעמא דחזי לבי דינא מזכינן לה ולב"ך אפי' בדלא נקיטא שטר כתובה בידה עכ"ל. וגם הרבנים מוהריב"ם ומהרא"ם זלה"ה כתבו כן בפשיטות ושגם מרן ז"ל מודה בזה מהטעם הנז' שאין נכנס בידה שטר

הכתובה אכן היו דנין ב"ד שלפנינו חל"ב דבשעת חלוקה לא היו מקפידין על הוצאת שטר כתובה אלא דמלשון התקנה של הרבנים נ"ן שהביאו החכמים הפוסקי' נר"ו נראה הפך מזה אם לא שנאמר שבמתא מראכיש' יע"א המנהג ביניהם להפקיד הכתוב' ביד האשה. ואם כנים אנחנו בזה חזר הדין לסיני:

אלא דמצינו בספר יכין ובועז ח"א סימן קל"ג שהאריך למעניתו בדין זה ומסקנת דבריו שאם תפסה מטלטלין תשבע עד כדי דמיהן ונוטלתן וכתב שם שטענת האלמנה היתה מכח המנהג שהיה ביניהם שמפקידין הכתובה בבית אביה או א' מקרוביה ואפי"ה זכה ליורשים וכתב שכ"כ הרב אביו הרשב"ש ז"ל הלכה למעשה יעו"ש. נמצא לפ"ז דעכ"פ מידי פלוגת' לא נפקא:

אבל מכל מקום הכא בנד"ד יש לזכות להאשה הנזכרת מכח שטר התווך שבידה שכתוב בו שמחלו ז"לז וכו' וכמ"ש החכמים הפוסקי' נר"ו שהביאו משם הרבני' ז"ל דמחילה בקנין מהני אף לגבי הקרקע וכן מצינו בס' פמ"א סי' צ"א שכ"כ ושגם הרא"ש ז"ל מודה לדברי הרשב"א וי"ל בזה הפך דעת מוהרשד"ם ז"ל שעשאם חלוקים יעו"ש:

אלא דמ"מ עדין יש לדוחה לדחות ולומר היינו דדוקא היכא דפירש במחילה שמוחל לו בקרקע בפירוש וקנו מידו ע"ז עיין בס' כנ"הג סימן ק"ם הג"הט אות ק"ו וכדמוכח מלשון הרשב"א שהביא מרן בב"י סי' י"ב ורמ"א ראובן היה תופס קרקע של שמעון וכו' ועשה שמעון כן וכתב לו שמחל לו הקרקע וכו' והשיב הדין עם ראובן דכל שקנו מידו וכו' יעו"ש וכן נראה ג"כ מלשון הרבנים שהביאו החכמים הפוסקים נר"ו כמש"ל אבל הכא בנדון דידן שהיתה מחילה כוללת שמחלו ז"לז וז"לז ולא בא מפורש שמחלו לה בפי' לקרקעות עדין יש לומר דלא מהני אף בקנין דדילמא המחיל' קאי אשאר תביעות ודין ודברים שהיה ביניהם. עיין בספר שפת הים סי' כ"ד דף קל"ז:

וכן מצינו בתשובת מהרי"ט סי' מ"ד על שטר מחילה שכתוב בו איך מחלו זה לזה כל טענות ותביעות שי"ל ע"ז וחקר לדעת אם הקנין מועיל לומר שמגופה של קרקע קנו מידו וסוף דבר העלה שאף לדעת הרשב"א ז"ל כשהיא מחילה כוללת אף שיש בה קנין סודר אינו מופקע הקרקע במחילה זו יעו"ש:

איברא דעדין יש לזכות להאשה הנזכרת מכח המחילה הנז' דע"כ לא אמרי' דמחילה כוללת לא מהני בקרקע אף בקנין אלא דוקא היכא דהקרקע היה של זה שמחל לחבירו אבל הכא בנד"ד דכפי התקנה מיום שמת הבעל זכתה האשה במחצית מכל הנכסים קי"ט וכו' אלא דאם לא הוציאה שטר כתובה טענינן ליורשים שמא אתפסה צררי או מחלה כתובתה וכו' א"כ לפ"ז כשעשו היורשים השטר מחילה אמרי' דמחלו לה בטענה

זו והו"ל כאלו נקיטא שטר כתובה בידה שמחצית מכל הנכסים הם שלה ואין אנו צריכים לומר שמחלו לה בקרקע אלא המחילה היתה על טענות הכתובה וכו' ומכח זה זכתה בחלקה כמ"ש ומה גם שהחתומים על השטר הנז' הם דייני דפקיעי ואמרי' דודאי הכל נעשה יפה בעתו ובפרט שהרב מוהרש"א ז"ל היה נמנה עמהם כמ"ש בדברי החכמי' הפוסקים נר"ו וקי"ל דנ"ד בתר ב"ד לא דייקינן:

וכן מצינו הדבר מפורש בס' יד אהרן חא"ה סי' ק' בהג"הט אות מ"ד וז"ל אלמנה שא שאבדה כתובת' ועמדו והגבו לה כתובה בשבועה מה שגבתה גבתה אע"פ שהגבו לה ב"ר קרקע כיון שחזקתה שהיא מוחזקת היה עם בדי"ץ וברשות ב"ד ירדה הויא חזקתה חזקה מוהר"ש גאון וכו' ע"כ והכא בנד"ד הגם שלא נשבעה הרי מחלו לה בשבועה כמ"ש בשטר הנז'. כלל העולה שזכתה האשה הנז' בחלקה והמתנה שנקנה לבנה קיימת וכמ"ש בדברי החכמים עליונים למעלה ישצ"ו. ולראיה ח"פ טיטואן יע"א בשני בשבת ראשון לחדש שבט משנת **תקצ"ב** לפר"ק:

סימן קכג

באלמנה שתפסה ע"י אחר כתב מור"ם בהגה בטא"ה סי' צ"ג סכ"ג דלא מהני וכ"פ מרן בתשובה סי' כ"ט דאפילו עשאו שליח לתפוס לא מהני וכן פסק בש"ע בטח"מ סי' ק"ה וכן כתב שם הרב"ש והח"מ וכן כתב בספר חיים שאל סי' ע"ד אות כ"ג ועיין בברכי יוסף ח"מ סי' ג' דף ח' ועיין כנ"הג א"ה סי' צ"ג ומרן בח"מ סי' ק"ח סי"ז וז"ל אין נפרעין מנכסי יורשים אפילו גדולים אלא בשבועה מנדין אותו עד שישבע ע"כ. ובס"ג גבי הוציא על היורשים שט"ח בלי נאמנו' כתב וז"ל צריך לישבע כעין של תורה וכו' ואפי' תפס משלהם משבעי' ליה ואי לה בעי לאשתבועי דינו כמו שנתבאר בסי' פ"ב ע"כ. ור"ל דמנדין אותו עד שישבע וכתב שם הסמ"ע סקט"ז וז"ל ובפר"י הוכחתי דהרא"ש והטור ס"ל דאין מנדין ליה כשתפס כיון שמן הדין גובה בלא שבועה בשט"ח שבידו ואע"ג שאין בו נאמנות מכח החזקה דאי פרע שט"ח ביד המלוה מאי בעי אלא שחז"ל הצריכו שבועה כשטוען לשתבע לי כדי לפייס דעתו של לוה והיינו דוקא כשבא להוציא מיד הלוה אבל זה שכבר תפס העמיד על דינו ונראה שכאן שבא להוציא מהיורשים החמירו ודוק עכ"ל. ולפ"ז מ"ש הסמ"ע בסי' פ"ב על מ"ש מרן בת"ח דאם תפס לא מפקי' מניה וכתב שם דאף באניש דעלמא הדין כן ולא מנדינן מירי בבא לגבות מלוה עצמו מה שאין כן בבא לגבות מהיורשים החמירו דמנדין אותו עד שישבע כמ"ש:

והש"ך כתב בסימן פ"ב סקי"ז דאף בבא לגבות מלוה עצמו ותפס מנדינן ליה הפך דברי הסמ"ע יעו"ש גם הט"ז סי' פ"ו סי' ך' וז"ל לא מפקינן מניה נ"ל דהיינו להוציא ממון עד

שישבע שבועת המשנה שחייב כמ"ש בשאר נוטלים אבל עכ"פ יכול לתובעו שישבע לו שבוע' היסת שאין בידו משל זה כלום ומשמתי' ליה עד שישבע וכו' ע"כ. ולפ"ז מ"ש מרן בא"ה סימן צ"ו גבי אלמנה שאם תפסה מעות ואינה רוצה לישבע לא מפקינן מנה אף לסברת הסמ"ע דס"ל דכשתפס מלוה עצמו לא משמתי' הכא דתפסה מיורשי' מוכרחים אנו לומר דמשמתינן כמ"ש הסמ"ע עצמו בסימן ק"ח וכ"כ החלקת מחוקק שם:

ומ"ש הר' מהר"מ אלשיך בסי' ל"ז באלמנה שתפסה מטלטלין למזוניה ע"י שליח דמהני. ה"ד בתפסה למזונו' דכיון שחייבים היורשי' ליתן לה מזונות בלא שבועה כמ"ש מרן בסי' צ"ג סי"ט ה"ט דמהניא תפיסה ע"י אחר משא"כ גבי כתובה דאינה גובה כי אם בשבועה אפשר דיודה הרב דלא מהני תפיסה ע"י אחר שהרי אם לא תשבע לא תטול כלום ואף את"ל דגם בזה ס"ל דמהני אנו אין לנו אלא כסבר' מרן ומור"ם שפסקו גם גבי מזונות דלא מהני תפיסה ע"י שליח כמש"ל:

גם הרב מהריק"ש בהגהות סי' צ"ג כתב וז"ל דכיון דאין חוב המזונות ברור בשעת התפיסה חב לאחרים מקרי והבו דלא לוסיף עלה ודוקא בתפסה היא מהניא תפיסה ועיין בגטין פרק המביא וכו' וכן פסק מהרי"ק בתשו' א"ה סי' ס' דלא מהניא תפיסה על ידי שליח וכן ראוי לדון עיין בתשובה סי' ע"ה עכ"ל:

סימן קכד

שאלה בתולה א' קטנה כבת י"א שנה שנשאת לבחור א' ובתוך שני חדשים לנישואיה מרדה בבעלה ובאה בטענה שאינה יכולה לסבול צער התשמיש מחמת שעדין היא קטנה. והבעל דינא קא בעי שתהיה עמו כדרך כל הארץ או תצא בלא כתובה כדין האשה שמרדה בבעלה. ובכן יורנו מ"ץ מה יהיה משפטם אם יש לה דין מורדת או נימא כיון שבאה בטענה שאינה יכולה לסבול התשמיש ועדין היא קטנה אין לה דין מורדת ואם ירצה הבעל לגרשה צריך לפרוע לה כתובתה:

תשובה הן אמת שאם האשה הזאת היתה גדולה בשנים באופן שאין לה טענה שאינה יכולה לסבול וכו' ומה גם שהרי נבעלה ונשנית כמובן מתוך השאלה א"כ הויא דינה כמורדת בטענת מאיס עלי שנתבאר בטא"ה סי' ע"ז שתטול בלאותיה הקיימי' דוקא אבל מה שעשה לה הבעל משלו לא תטול כלום וכ"ש כתובה ותוס' שנתחייב לה הבעל שאין לה כלום יעו"ש בס"ב אבל האשה הזאת שעדין היא קטנה ובאה בטענה שאינה יכולה לסבול התשמיש אין לה דין מורדת והגם שנבעלה ונשנית מ"מ יכולים אנו לומר שפעם א' וב' העמיסה על עצמה וסבלה הצער בחשבה שאח"כ לא יהיה לה צער או מפני הבושה שתקה פעם ושתים וכשראתה שלא הונח לה ואינה יכולה לסבול צעקה

הנערה ונראים דבריה כיון שעדין היא קטנה שהרי כל עוד שאין לה י"ב שנה ויום א' יש לה דין קטנה כמ"ש הרמב"ם פ"ב מהלכות אישות והגם שמעשים בכל יום במה קטנות נשאות לבעליהן ואין פוצה פה ומצפצף אפשר דהן סובלות אותו צער ושותקות מפני הבושה ועוד בה דאין כל הגופות שוין דיש קטנה שיש לה צער הרבה ויש שאין לה צער כ"כ והכל לפי מה שהוא ארם וא"כ כיון דקטנה זו באה בטענה שאינה יכולה לסבול וכו' אין לה דין מורדת ואם ירצה הבעל לגרשה צריך לשלם לה כתובתה:

וכן מצינו להרב מוהר"מ אלשיך ז"ל בתשובה סימן ח' שנשאל על בחור שנשא בתולה ועדין היא בתוך י"ב שנה ואחר ג' חדשים לנישואיה מאסה בבעלה והשיב הרב הנז' דכיון שהקטנה הנז' לא באה בטענה שאינה יכולה לסבול אלא דמאיס עלה אע"ג שהיא קטנה יש לה דין מורדת ובסוף דבריו סיים וכתב וז"ל כלל הדברים היכא דאית טענה שאינה יכולה לסבול אין לה דין מרד כלל דטענה מעליא היא אבל היכא דלית לה טענה כי האיך דנדון דידן שהיתה יכולה לסבול ואחר כמה חדשים מאסה בו אית בה דין מורדת ע"כ יעו"ש. מוכח מזה דבקטנה שבאה בטענה שאינה יכולה לסבול וכו' אין לה דין מורדת:

גם הרב כנ"הג סי' ע"ז הג"הט אות ט' הביא הרב מוהרמ"א הנז' ובאות יו"ד כתב דע"כ לא אמרי' דקטנה נשואה שמרדה שי"ל דין מורדת אלא בגוונא דנדון מהר"מ אלשיך שעמד עמה ג' חדשים כדרך כל הארץ בשופי ובלי ערעור ואחר שלשה חדשים מאסה בבעל בלתי טענה אלא שמאסה בו אבל היכא שתכף אחר ב' או ג' בעילות פירשה הימנו ומצטער' בתשמיש ולא מפני שמואסת אותו אין לה דין מורדת דכל שבאה בטענה שאינה יכולה לסבול התשמיש טענה מעולה היא ואין לה דין מורדת וסיים שם וכתב וז"ל ואע"פי שמדברי הרב מהר"מ מטראני ז"ל בח"א סימן שמ"ד מוכח דאפ"ה הויא מורדת יכילנא לשנויי שלא דן הרב ז"ל שהיא מורדת אלא מפני שלא טענה בפירוש שאינה יכולה לסבול כאב התשמיש אבל טענה בפירוש שאינה יכולה לסבול עול התשמיש אין לה דין מורדת כיון שבאה בטענה שאינה מואסת אותו ויש לי לומר דבר זה מדברי הרב ז"ל עצמו בח"ג סי' ריי"ב שכתב שאם הוא חולה ובאה בטענה שאינה יכולה לסבול חוליו ושטותו אין לה דין מורדת ואינה מפסדת כתובת' וכו' ומה לי אינה יכולה לסבול חוליו ושטותו ומה לי אינה יכולה לסבול כאב התשמיש אדרבא יותר טענה יפה היא שאינה יכולה לסבול כאב התשמיש שהיא דבר הנוגע בגופה לאינה יכולה לסבול חוליו וכו' ע"כ וא"כ ה"נ בנדון דידן שבאה בטענה שאינה יכולה לסבול כאב התשמיש והיא קטנה אין לה דין מורדת:

וכל זה הוא אם תכף ומיד שפירשה הימנו באה בטענה שאינה יכולה לסבול עול התשמיש. ואף ששתקה כמו שני חדשים יכולים אנו לומר שהיא מפני הבושה כמש"ל אבל אם בתחלת הפרישה לא אמרה כלום מזה אלא שמואסת אותו ואח"כ באה בטענה זו קרוב הדבר לומר שאין ממש בדבריה כיון ששתקה כל אותו הזמן שהיתה עם בעלה וגם כשפירשה הימנו לא טענה שאינה יכולה לסבול וא"כ מה שטענה כן אח"כ אפשר שלמדוה לטעון כך ועל כיוצא בזה אמרו ז"ל דהכל לפי ראות עיני הדיין כמ"ש מור"ם בהגה סי' הנז' ס"ג וא"כ על הדיין מוטל לחקור ולדרוש אם יש ממש בדבריה או שלמדוה לטעון כך. ואם כנים הדברים יש לה דין מורדת מ"ע שאם רצה הבעל לגרש אין לה כתובה ולא תוספת רק בלאותיה הקיימי' נוטלת אותם דהיינו מה שהכניסה בנדונייתה מבית אביה ועדיין הם קיימים אף שבלו נוטלת אותם ויוצאת אבל מה שכלה ואבד אין לה עליו כלום וכמ"ש מרן בסימן קט"ו ס"ה גבי נשים שאין להן כתובה יעו"ש. וכן הדין ג"כ אם הכניסה שום קרקע מבית אביה נוטלת אותו. וכן אם נפלה לה ירושה אחר שנשאת והם הנקראים נכסי מלוג נוטלת אותם אבל מה שעשה לה הבעל משלו הרי הוא של בעל ואפילו מנעל שברגליה וכו' פושטת ונותנת לבעל כמ"ש בסי' ע"ז:

ומ"מ הטוב והישר בעיני אלהים ואדם בדין זה שיעשו דרך בקשה לפייס' אולי תתרצה להשאר עם בעלה ואם אין שום צר לעשות שלום ביניהם עכ"פ לא יתן לה גט עד שתגדל ותהיה בת י"ב שנה ויום אחד וכמ"ש הרב מוהר"מ אלשיך בתשוב' הנ"ל דלמאן דס"ל דבגדולה האומרת מאיס עלי צריך להמתין י"ב חד לנתינת הגט אם היא קטנה לא יתחילו הי"ב חרש עד שתגדל דכיון דצריך להתרות בה קטנה לאו בת התראה היא ומינה נילף לדידן דאף דלא קימ"ל כמאן דמצריך י"ב חדש לאומרת מאיס עלי דאין לנו אלא כפסק מרן דלא הצריך י"ב חדש אלא במו' דבעלו"ל אבל במאיס עלי אם רצה הבעל לגרש מגרש מיד כמ"ש בסי' הנז' מ"מ נילף מההיא דמהרמ"א דבקטנה המורד' במאיס עלי אין נותנין לה גט עד שתגדל ואם אחר שתגדל עמדה במרדה ואינה רוצה להבעל לו א"כ נראים הדברים דלאו מחמת צער התשמיש אינה רוצה בו שהרי אזדא לה טענה זו אחר שגדלה ואם תטעון שאינה רוצה בו מחמת דמאיס עליה יתרו בה שאם תעמוד במרדה תפסיד כתובתה ויעשו לה דין דמורדת מאיס עלי כמש"ל וצ"ל שכל אותן הימים שאינה עמו אין לה מזונות ממנו וכמ"ש הרב מהרמ"א בתשובה הנז"ל:

ואם נראה לדיין שמה שמאסה בו הוא מחמת קטטה שדרה עם חמותה וכיוצא שמרגילים קטטה ביניהם אזי צריך הבעל להשכיר לה מדור בפני עצמו לפי כבודה ואם לא ירצה בזה חייב במזונותיה. וכמ"ש הכנ"הג סי' הנז' הגדב"י וז"ל אם בני הבית

מרגילים קטטה כגון חמותה ובת חמותה יש עליו מן הדין להוציאה למקום אחר דאין אדם דר עם נחש בכפיפה ואם אינו מוציאה וברחה לבית אביה חייב בעלה להעלות לה מזונות שם ואם לאו יוציא ויתן כתו' כך פסק רב פלטוי גאון וכו' ע"כ:

כלל הדברים שדבר זה תלוי בעיני הדיין לחקור ולדרוש כדי להעמיד הדבר על בוריו ולהוציא הדין לאמתו כמש"ל:

סימן קכה

הן היום קבלתי כתבך ושם נאמר בענין היבמה שלא רצתה להתייבם ליבם הסומא והאח האחר הוא נשוי אשה ואינו רוצה להכניס קטטה בתוך ביתו לזה הטוב והישר הוא שיחלוץ לה היבם הנשוי דכיון שהיבמה נותנת אמתלא לדבריה שאינה רוצה להנשא לסומא אין בדין שנכריח אותה להבעל לשנוי לה וגם לומר שיחלוץ הסומא הרי קימ"ל דלכתחילה אין הסומא חולץ כמ"ש מור"ם בהגה א"ה סי' קע"ב סט"ו יעו"ש וכיון שיש כאן אח אחר שיכול לחלוץ. יחלוץ לה האח האחר ובזה כל אחד על מקומו יבא בשלום. עיין פמ"אה ח"א סי' מ"א וראש משביר חא"ה סי' מ"ט. ועל מה ששאלת על הוצאות הדרך של היבמה והיבם הדין נותן שהיא חייבת להוציא ההוצאות כדי לילך למקום ב"ד כדי לחלוץ כיון שמן הדין היבמה הולכת אחר היבם. עיין מהרשד"ם חא"ה סי' קי"ד:

סימן קכו

הובא לידינו הפס"ד הנז"ל והגינו ל בכל פעלו. ומה שנלע"ד בזה הוא כמ"ש ידידינו החכם הפוסק כמהר"א נר"ו דלדעת מרן ז"ל דאזיל בשטת הרמב"ם ז"ל לא דייני' דינא דמתיבתא כלל ומה שרצה החכם הפוסק נר"ו להכריח בדעת הרמב"ם ומרן דמאי דאמרי' דנוטלת בלאותיה הקיימי' בלבד ולא מה שכלה ואבד היינו דוקא באינה נותנת אמתלא לדבריה מפני מה הוא מאוס בעיניה אבל אם נתנה אמתלא לדבריה משלם לה הבעל מה שכלה ואבד כדינא דמתיבתא אי אפשר לומר כן לדעת הרמב"ם ז"ל אחר שהוא ז"ל דחה סברא זו בב' ידים וכתב דבדין הש"ס ראוי לתפוס ולדון ומה שדחה זה החכם הפוסק וכתב דמ"ש הרמב"ם דבדין הש"ס ראוי לתפוס ולדון היינו במורדת דבעלו"ל דבזה הוא דפליג אתקנת הגאונים אבל במורדת דמאיס עלי אזיל ומודה לתקנת הגאונים לענין ממון והביא ע"ז דברי מרן בב"י שכתב משם מרן ז"ל דלענין מורדת כתב כן הרמב"ם שיש לדון כדין הש"ס דאין כופין דאלו באומרת מאיס עלי כבר נתבאר שבדין הס"ס כופין וכו' ומזה רצה החכם הפוסק נר"ו להוכיח דבמאיס עלי לענין ממון לא קאי עליו הרמב"ם ז"ל ואמרי' דיודה לתקנת הגאונים כמ"ש בדב"ק:

הן אמת דמאי דשקיל וטרי מרן בדבור זה הוא לענין הכפייה דבמורדת דבעל"ול כתב הרמב"ם דכרין הש"ס ראוי לדון דלא כפינן לאפוקי מתקנת הגאונים שתקנו לכוף כדי שלא תצאנה בנות ישראל לת"ר אבל באומרת מאיס עלי כבר כתב הרמב"ם ז"ל דבדין הש"ס כופין ממ"ש אמימר דלא כייפינן לה וכמ"ש ה"ה שם אכל מכל מקום דעת הרמב"ם ז"ל דגם לענין הממון לא דיינינן כתקנת הגאונים אלא כדין הש"ס:

וכן מוכח ממ"ש מרן ז"ל בב"י שהממ"ש רבי"ה וז"ל אבל רב אלפס ז"ל כתב האידנא דייני במתיבתא וכו' וכתב מרן וז"ל ומ"ש רבינו אבל רב אלפס כתב האידנא דייני במתיבתא וכו' וכבר כתבתי לעיל בשם כל הפוסקים אחרונים שלא התקינו תקנה זו אלא להורם בלבד ושעכשיו כבר בטלה תקנה זו וזו היא דעת הרמב"ם ז"ל שאין לנהוג כאותם מנהגות שבבבל אלא כדין הש"ס ראוי לתפוס ולדון וכיון שכן יש לתמוה על רבינו שאחר שכת' דברי הרמב"ם ז"ל שבדין הש"ס ראוי לדון כתב אבל הרי"ף כתב וכו' כאלו הוא תופס דברי הרי"ף לעיקר וכיון שנתבאר שכל הפוסקים חולקים עליו הו"ל לסדר דבריו באחרונה תחלה דברי הרי"ף ואח"כ אבל הרמב"ם כתב וכו' ונראה שאעפ"י שבענין לכפות לגרש לא קי"ל כדינא דמתיבתא. מ"מ בענין ממונא נקטינן כההוא דינא וכמ"ש בסמוך שכן היה דן רמ"י ומשו"ה כתב דברי הרמב"ם ז"ל אבל הרי"ף כתב לומר דאע"פ שכתב הרמב"ם ז"ל שבדין התלמוד יש לדון גם בענין הממון רי"ף כתב דינא דמתיבתא שהוא שלא כדברי הש"ס ור"מ היה דן כדינא דמתיבתא לענין הממון וכו' ע"כ מוכח מזה דמ"ש הרמב"ם שאין לדון אלא כדין הש"ס היינו אף לענין הממון:

וכן מצינו בתשובת הרב מהרלב"ח ז"ל סי' ל"ו שכ' וז"ל גם בענין הממון נחלקו כדין האומר' מאיס עלי כפי דין הש"ס וסברות הפוסקי' וכו' האמנם דרך כלל ידוע כי היותר זכות שיש לאשה האומר' מאיס עלי הוא שתטול כל בלאותיה הקיימי' מנצ"ב בין תפסה בין לא תפסת וכ"ש בלאות נכסי מלוג וזה לרעת היותר מהפך בזכותה וכו' ע"כ ואחר שהביא סברות הפוסקים בענין הכפייה כתב וז"ל ועתה פשיטא ופשיטא דלענין מעשה אין לסמוך על סברת הרמב"ם ורשב"ם ז"ל שכתבו שכופין מדין הש"ס כיון שכל שאר הפוסקים הם כנגדם וכו' אמנם לענין הממון אין ספק. ונלע"ד שראוי לפסוק הדין ע"פי התקנה דאע"פ שהרמב"ם כתב שבדין הש"ס ראוי לתפוס ולדון גם סמ"ג קרוב לזה וכו' עכ"ז כיון שכל הגאוני' כתבוה וכו' גם מהר"מ היה דן הלכה למעשה על פיה בענין הממון והרא"ש כתב בפירוש בתשובת שאלה ונהגו כל רבותינו לדון דינא דמתיבת' כדברי הרי"ף ויהבינן לה כל מה שהכניס' גם בתשוב' אחרת כתב ודינא דמאיס עלי

חכמי אשכנז וצרפת דנין בה דינא דמתיבתא לענין הממון. כמ"ש הרי"ף נראה דראוי לעשות מעשה על פיהם וכו' יעו"ש שהאריך:

למדנו מדברי הרב הנז' דלדעת הרמב"ם ז"ל אף לענין הממון אין לדון כדינא דמתיבתא כלל אלא כדין הש"ס והגם דהרב ז"ל פ' למעשה בדינא דמתיבתא מ"מ אנו אין לנו אלא פסק מדן ז"ל שקבלנו הוראותיו ואזיל בשטת הרמב"ם ז"ל גם לענין הממון:

וכן כתב הרב מהר"י חזן ז"ל בספר חקרי לב חא"ה סי' ל"ה וז"ל אלא דאתי בדינא דמתיבתא נצ"ב שאינם קיימים במאיס עלי חייב הבעל לשלם ואע"ג שכתב הרמב"ם ז"ל דאין לנו לדון אלא כדין הש"ס הרי הרי"ף והרא"ש ז"ל הביאו תקנה זו וכיון שהיא תפוסה מנכסי הבעל יכולה לומר קי"ל כדינא דמתיבת' ואע"ג שהרשד"ם א"ה סי' קל"ה כתב דאין אנו בני ספרד דנין כדינא דמתיבת' כי לא פשטה התקנה בינינו מ"מ הראד"ב סי' נ"ג כתב דהמוחזק יכול לומר קי"ל כדינא דמתיבתא ובמה שהיא תפוסה יכולה לומר קי"ל דחייב לשלם נצ"ב שנאבדו וכו' ע"כ. הרי מבואר דלדעת הרמב"ם ז"ל לא דיינינן כדינא דמתיבתא גם לענין הממון וכמו שהביא ג"כ משם הרב מהרשד"ם ז"ל שכן פירש בדעת הרמב"ם דאף לענין הממון אין לדון אלא כדין הש"ס כמבואר באותה תשובה יעו"ש. ומ"ש הרב דכיון שהיא תפוסה יכולה לומר קי"ל וכו' היינו לדידהו בערי טורקיאה שנושאים דגל הקי"ל מה שאין כן לדידן שקבלנו הוראת מרן ז"ל:

ומעתה אין מקום למ"ש הח' הפוסק נר"ו דמ"ש מרן דאין לה אלא בלאותיה הקיימים היינו בלא טענה וכו' אבל בטענה מבוררת יודה גם מרן שחייב לשלם לה כל נדונייתה מה שנגנב ונאבד וכו' דכיון שהוכחנו דלדע' הרמב"ם ז"ל לא דיינינן דינא דמתיבתא כלל מהיכן הרגלים לומר שאם יש לה טענה מבוררת דמשלם לה כל הנדוניא שהרי לא כתב כן מהר"מ אלא משום דה"ל בדינא דמתיבת' ומפני החשש שמא יש ערמה בדבר לא היה דן דין מאיס עלי אם לא תתן אמתלא לדבריה וכשנתנה אמתלא לדבריה דרואין אנו שכדבריה כן הוא מחייבין לבעל לשלם לה הנדוניא דהיינו סברת הי"א שכתב מור"ם בהגה. אבל לסברת הרמב"ם ז"ל דס"ל דאין לדון כדינא דמתיבתא כלל א"כ אין להעדיף כחה במה שנתנה אמתלא לדבריה ולעולם אין לה אלא בלאותיה הקיימים:

ועל מה שנסתייע החכם הפוסק נר"ו מדברי הרב ב"ש שכתב אדברי מור"ם דאלעיל אסעיף ב' קאי דמוכח מדבריו דהי"א שהביא מור"ם ז"ל לא פליגי אדברי מרן דלעיל בסעיף ב' וכו' הרי פירש דבריו הח' כמהר"א נר"ו והדברים פשוטים ומה שלא הביא דין זה מור"ם לעיל גבי דין דמאיס עלי אלא אחר דינא דבעלו"ל הרי כתב הטעם ח"מ שם סקכ"ה יעו"ש:

ומה שהביא החכם הפוסק נר"ו מס' חוט המשולש כל מאי דשקיל וטרי הרב ז"ל באותה תשובה אינו אלא לענין כפיה וע"ז כתב כיון שהמיאוס גלוי ומפורסם לא שייך טעמא דשמא עיניה נתנה באחר וכפינן ליה להוציאה בגט ואדרבא מתוך דבריו נראה דלהרמב"ם לא שאני לן בין נתנה אמתלא לדבריה או לא שהרי בדעה השנית שכתב שם הביא דעת הרמב"ם ולא חלק ודעה הו' הביא דעת מהר"מ דמחלק בהכי דמוכח מזה דלא ראי דעת הרמב"ם ז"ל כדעת מהר"ם ז"ל שמחלק. וכיון דדעת הרמב"ם ז"ל בענין כפייה לא שאני לן בין נתנה אמתלא לדבריה או לא. ה"ה נמי לענין ממון אין לחלק בהכי אחר שהרמב"ם ז"ל בחדא מחתא מחתינהו וכתב כופין אותו לגרש ונוטלת בלאותיה הקיימים:

וכן מוכח מדברי הרב פרי צדיק ז"ל באותה תשובה שהביא החכם הפוסק נר"ו שכ"כ וז"ל הכלל העולה דלענין ממון אין לזוז מפסק הרמב"ם ז"ל וסיעתו וכו' וכמ"ש מרן בשלחנו הטהור וכן ראוי לדון ולהורות בכל גלילות אשר קבלו עליהם דבריו מיום אשר נגה אור ספריו בכל תפוצות הגולה ומכ"ש בגלילות אלה אם בקצת עניינים לא נהגו כמותו הוא ע"פ פסק רבני גלילותינו שהם הרשב"ץ והר"ש בנו ז"ל ובנדון זה כולם נתנבאו בסגנון אחד לפסוק כהרמב"ם וכו' ובענין מה שבא בכתב הקהל י"ץ ובכל זה המיאוס העצום לא נתנה טעם ואמתלא למאיסותיה וכו' אם הכוונה בזה למ"ש הטור בשם מהר"ם והביאו הב"י בשם תשובת הרא"ש שמהר"ם לא היה דן דינא דמאיס עלי אם לא שתתן אמתלא לדבריה למה שאינו מקובל בעיניה או שלא היה הולך בדרך ישרה וכו' הנה לדעת הרמב"ם ז"ל אין צריך שום אמתלא שהרי לא תלה הענין אלא במיאוס שכתב וז"ל אם אמרה מאסתיהו ואיני יכולה להבעל לו מדעתי וכו' לפי שאינה כשבויה להבעל לשנוי לה ואף ע"פי שהוא כתב זה לענין כפייה ובזה לא קי"ל כוותיה מ"מ נפקא מנה לענין ממון דקי"ל כוותיה דבמיאוס לבד תליא מלתא דכשאנו רואים דמואסת בודאי א"צ שום אמתלא למה מאסה וגם מרן דלא הזכיר בדבריו ברין מאיס עלי ענין כפייה רק לענין ממון נקט לישניה דהרמב"ם ז"ל אם אמרה מאסתיהו וכו' ולא הצריך שום אמתלא וכו' וגם הר"ן כתב וכו' וגם הרשב"א בתשובו' וכו' ר"ל דלא סגי במה שאומרת אמירה בעלמא מאיס עלי ואין אנו רואים מתוך עניניה סימני מיאוס משום דבכה"ג חיישי' שמא לא מאסה באמת אלא אומרת כן לאיזו סבה אך כל שרואין בה אותות מאיסה כנדון זה בודאי שיספיק לדעת הרשב"א דאינה צריכה לתת אמתל' למא מאסתו וכו' ע"כ:

מבואר מדבריו דדעת הי"א שהביא מור"ם בהגה שהיא סברת מהר"ם פליג אדעת מרן והרמב"ם ז"ל דאינהו לא מחלקי בין נתנה אמתלא או לא אלא שאם מנו מכירים מדבריה

שמואס' אותו בודאי אף שלא נתנה טעם למה מואסת אותו יש לה דין דמאיס עלי וא"כ אף בנתנה אמתלא לדבריה אין להעדיף כחה יותר ממי שמואסת אותו בלי טעם ואמתלא שהרי כתב דלדעת הרמב"ם ז"ל אינה צריכה שום אמתלא ולא כתב דהרמב"ם מיירי כשאין שם אמתלא לשנדייק ולומר שאם יש שם אמתל' שמשלם לה מה שכלה ואבד דלסברת מהר"ם ז"ל הוא דמחלקינן בהכי מה שאין כן לדעת הרמב"ם ז"ל:

ומה שנסתייע החכם הפוסק ממ"ש הרב הנז' ז"ל . וז"ל וכשיש שם אמתלא הוה ידעינן דממאיסות' עשתה זאת ולא להוציא ג"כ מיד הבעל וכו' והלא הרב ז"ל לא כתב זה אלא לדעת מהר"מ דמחלק בין נתנה אמתלא או לא. שהרי כתב וז"ל ובדברי מהר"מ עצמו שהביאו הטור והרא"ש איכא למידק דקשיא רישא אסיפא דמעיקרא כתב שמהר"מ היה דן כדינא דמתיבתא דמחזיר לה הבעל כל נצ"ב אפילו מה שנאבד. אלא שהיה מחרים אם השיאה שום אדם עצה וכו' וכשהיה רואה ערמה בדבר לא היה מצוה להחזיר נדונייא. משמע דוקא שהיה רואה ערמה וכו' ולא שמן הסתם היה עושה כן. ואח"ך כתב ולכך לא היה דן דינא דמאיס עלי אם לא שתתן אמתלא לדבריה. ואם פי' מ"ש בסיפא לא היה דן דין מאוס עלי אם אינה נותנת אמתלא לדברים שר"ל שכל שאינה נותנת אמתלא היה דן אותם כמורדת גמורה ואינה נוטלת כלום מנצ"ב. א"כ הרי אפילו מן הסתם שלא היה רואה ערמה היה דן אותה כמורדת וזה קשה עם מש"ל כשהיה רואה ערמה לא היה מצוה להחזיר וכו' אמנם ישוב דבריו לע"ד לפי שמהר"מ ז"ל היה דן במאיס עלי דינא דמתיבתא שאינה מפסדת כלום מנצ"ב וכו' וזה מטעם דהוי באנוסת הלב מפני זה כשהיה רואה ערמה בדבר היה מצוה שלא להחזיר נצ"ב שהוא בדין המורדת לדין הש"ס וכתבו עוד הלכך לא היה דן דין מאיס עלי אם לא נתנה אמתלא וכו' אבל כשאינה נותנת אמתלא נהי דדינא דמורדת לא הוה דאין בה דהא לא היה רואה בה ערמה מ"מ דינא דמתיבתא לא הוה דאין לה להחמיר כ"כ על הבעל. אלא היה משאיר אותה על דינא דגמרא באומרת מאיס עלי למר כדאית ליה שתטול כל בלאותיה הקיימים לבד ולא נמי מה שנאבדו. ולמר כדאית ליה שאפי' מן הקיימים לא תטול אלא מה שתפסה וכו' ומלבד הוכחה זו שמדברי מהר"מ עצמם צריך לפרש כן דלא תקשי דידיה אדידיה אלא שכן מצינו לו כמעט מבואר בהגהות מר' משמו. שהקשה מהר"מ וז"ל אם כן דחייב לשלם לה כל נצ"ב היכא דחזיא דאשתמיט נכסי תמרוד ותתפוס ותאכל ותחדי. וי"ל שאין זו שמחה שלימה אחר שבידו לעגנה עכ"ל. ואם איתא דכל שלא תתן אמתלא לדבריה לא תטול כלום מנצ"ב מאי קא מקשה ומאי קא מתרץ. הא אין אנו נותנים לה נצ"ב אלא בשתהיה אמתל' וכשיש שם אמתל' הוה ידעי' דממאיסות' עשתה זאת ולא להוציא נצ"ב

מיד הבעל. אלא בודאי שסברתו מעיקרא היתה שאפילו בלא אמתלא משלם לה הבעל כל נצ"ב ועל הנחה זו הקשה ותירץ מה שתירץ. דכפי תירוצו אע"פ שאין אמתלא משלם לה הבעל כל נצ"ב. ואע"פ כן למעשה לא היה סומך על תירוצו מפני חומר הקושיא וכשאין אמתלא לא היה דן דינא דמאיס עלי ר"ל היה מסיר הסבה המוזכרת בקושייתו שהיא גורמת החששא דהיינו מה שהיה דן בה שישלם לה הבעל מה שנאבדו ונפחתו וכשהיה מסלק הסבה ולא היה דן אלא בלאות הקיימים ליכא חששא דכיון דחזיא דאשתמוט נכסי תמרוד. וכל מה שכתבתי בזה אינו אלא לדעה פוסקים אלו שהזכירו ענייני אמתלאות אלו. אבל להרמב"ם ולפסק מרן ולהרשב"ץ ולהרשב"ש זצ"ל אין אנו צריכים לנזכרים שדבריהם ברור מללו דאין צריך שום מתלא כמבואר בדבריהם וכמש"ל עד כאן לשונו לענייננו:

מבואר נגלה דמ"ש הרב דכשיש שם אמתלא ידעינן דממאיסות' עשתה זאת וכו' היינו לסברת מהר"מ דמחלק כין יש אמתלא או לא. משא"כ לסברת הרמב"ם דלא מחלקינן בהכי:

נמצא לפי זה דלדעת מהר"מ ז"ל שלשה חלוקות בדין מאיס עלי שכשיש טענה מבוררת משלם לה אף שכלה ואבד וכשלא יש אמתלא וגם לא יש ערמה בדבר נוטלת בלאות הקיימים בלבד וכשיש ערמה בדבר יש לה דין בעלו"ל. אבל לדעת הרמב"ם ז"ל אין כאן כי אם שני חלוקות. דהיינו בין אם נותנת אמתלא בין אינה נותנת אמתלא אינה נוטלת אלא הבלאות הקיימים בלבד וכשיש לחוש שנתנה עיניה באחר דהיינו שיש ערמה בדבר יש לה דין דבעלו"ל כדעת מהר"מ ז"ל דאם איתא דכשיש שם אמתלא מודה הרמב"ם ז"ל דמשלם לה כל הנדונייא מאי איכא בין סברת מהר"מ לסברת הרמב"ם ז"ל שהוצרך הרב לומר דכל מ"ש אינו אלא לדעת מהר"מ דמחלק וכו' אבל לדעת הרמב"ם וכו' אם לא שנאמר דאיכא בינייהו בנותנת אמתלא דלדעת מהר"מ משלם לה אף מה שכלה ואבד. ולדעת הרמב"ם ז"ל אינה נוטלת כי אם בלאות הקיימים לבד:

וכן מוכח מדברי הרב מהרימ"ט ז'ל בשניות חא"ה סי' מ' דלדעת הרמב"ם ז"ל צריך שתתן אמתלא או לפחות שיתבאר מדבריה שהוא מאוס בעיניה שכתב שם וז"ל ואם היינו באים לדון דינא דמאיס עלי כדברי הרמב"ם ז"ל היה צריך לחקור הדבר היטב שיהא ברור וניכר לנו שא"א לה להבעל ברצונה לו שהוא מאוס בעיניה. וצריכה לתת אמתלא לדבריה עד שנאמינה כמ"ש הרא"ש וההגהות בשם מהר"מ ואע"פ שהרשב"א ז"ל בתשו' המיוחסים להרמב"ן ז"ל בסימן קצ"ח כתב שהאומרת מאיס עלי א"צ לתת טעם ואמתלא לדבריה מפני מה הוא מאוס בעיניה וכו' זהו שיכולה לומר שהוא מאוס

אע"פ שלא תתן טעם מ"מ אנו צריכים להכיר ולבחון זה מדבריה שכן הוא האמת שהוא מאוס עליה כמ"ש הרשב"א בתשובה שהובאה בב"י שם דף ק"א שאל"כ כל המורדת דאמרה דבעלו"ל דמפחתא כתובתה ומפסידה בלאות תאמר מאיס עלי כדי שלא תפסיד כלום אלא ודאי לא מפיה אנו חיים אלא במלי דמוכחי ובריר לכל וכו' ע"כ:

נמצא דלדעת הרמב"ם צריך שתתן אמתלא כדברי מהר"מ או שאנו מכירים מדבריה שהוא מאוס בעיניה ובשני חלוקות אלו דבר הרמב"ם ז"ל דיש לה דין מאיס עלי ונוטלת בלאותיה הקיימים בלבד:

שוב מצינו לרב אחרון בספר הנק' ראש משבי"ר שהביא קושית הרא"ש ז"ל על הרמב"ם ז"ל שכתב אם אמרה מאסתיהו ואיני יכולה להבעל לו מדעתי כופין אותו לשעתו לפי שאינה בשבויה להבעל לשנוי לה וכו' והקשה הרא"ש ע"ז ומה נתינת לכוף האיש לגרש ולהתיר א"א לא תבעל לו ותשב אלמנות חיות כל ימיה הלא אינה מצווה על פריה וריביה וכו' הובאו דבריו בב"י שם. וכתב הרב הנז' וז"ל ואפשר להליץ בעד הרמב"ם וסמ"ג ודעמייהו ז"ל דס"ל דכיון דאמרה מאיס עלי שנכנס לה מאיסותא אין לנו לכופה לפי שאינה כשבויה וכו' ושמא אמת אמרה דמאסה אותו. וגם דקרוב לודאי דאמת אמרה לפי שמפסדת כתובתה וכל מתנה שנתן לה הבעל שמחזרת אותו וגם הנדוניא שכלו ונאבדו שנפטר הבעל מאחריותן וכו' כמבואר בדברי הרמב"ם ז"ל. וכן ראיתי להריטב"א ז"ל הובא בספר א"ז דכתובו' וז"ל אבל באומרת מאיס עלי נראין דבריה דכיון דקושטא קא אמרה לה כייפינן לה כלום תוך יב"ח ע"ש. א"כ אין לומר שתשב אלמנות חיות שחכמים חששו הרבה לעיגון ופן תצאנה בנות ישראל לתרבות רעה וכו' וכ"ש אם להרמב"ם ס"ל דהיינו דוקא בנותנת אמתלא לדבריה למה מאוס עליה כדברי ההגהות בשם התו' והר"מ וכמו שהביא הרב"י ז"ל בא"ה סי' ע"ז וכ"מ שכתב הרב נ"מ. ובספר יד אליהו בד' נ"א שתירץ לדעת הרמב"ם ז"ל עש"ב וכו' ע"כ:

הרי שהביא מדברי הרבנים ז"ל דהרמב"ם מיירי בנותנת אמתלא לדבריה והיינו טעמא דכפינן אגיטהיובה סיים הרמב"ם ז"ל דנוטלת בלאותיה הקיימי' בלבד. וא"כ ה"ה לדעת מרן ז"ל דאזיל בשטתיה לענין הממון:

והרב מהרא"ש ז"ל בסימן קפ"ו עלה ונסתפק באומרת מאיס עלי אי בעינן שתהיה המיאוס מחמת הבעילה אבל מחמת שנאה אין לה דין מאיס עלי או נימא שאפילו מחמת שנאה מפני איזה דבר הויא מאיס עלי. וכתב וז"ל ואפשר לומר דמאיס עלי הוא פירוש שנאתיו אינה רוצה בו וכו' דהיינו מאיס עלי היינו שנאתיו וכמו שמצינו להרמב"ם עצמו שסיים בלשונו שם ואמרה דאינה כשבויה שתבעל לשנוי לה וכו' ולא אמר למאוס. א"כ

היינו שנאתיו היינו מאסתיו ומאי דלא נקט גמרא לא בעינא ליה היינו לדיוקי שאנו צריכים לידע שיש שם אמתלא לשיהיה שם שנאה. וכמו שכתב הרשב"א בתשובה שאינה נאמנת במה שאמרה עד שניכר מתוך דבריה שהוא מאוס בעיניה כמו שאמרה וכו' וכמ"ש ג"כ בשם ר"מ שלא היה דן דין מאיס עלי אם לא שתתן אמתלא לדבריה למה אינו מקובל בעיניה וכו' ויש ממ"ש עוד ראיה וכו' ועוד נ"ל ראיה מדבר הגמרא שהבאתי למעלה מוכרחת זאת הסברא בזה הצד וכו' ע"כ:

עוד כתב שם וז"ל אבל לענין הממון יש סברות רבות כמ"ש הראשונה סברת הרמב"ם ז"ל. הב' סברת הרשב"א. ג' דעת הר"ן וכו'. הד' דעת הרא"ש והטור ז"ל. הה' דינא דמתיבתא והנה הדעת הד' בטל הוא וכו' גם דעת הר"ן נתבטל אצל כל שאר הפוסקים וכו' לא נשאר א"צ רק דעת הרמב"ם ז"ל ודעת הרשב"א ז"ל ודינא דמתיבתא. שהנה הרמב"ם והרשב"א ז"ל לא רצו לפסוק כדינא דמתיבתא והרי"ף והרא"ש דנו דינא דמתיבתא וכו' ע"כ. ובסוף דבריו כתב וז"ל אבל אם לא תפשן או אם אין ראויים להשתמש בהם מעין מלאכתם הא' או שנגנבו או שנאבדו אף דלדינא דמתיבתא חייב לשלם בהא נמי יכול לומר הבעל קי"ל כהרמב"ם וכהרשב"א ז"ל ולא מפקינן מניה כלל וכו' ע"כ. למדנו מדברי הרב הנז' דלסברת הרמב"ם אנו צריכים לידע שיש שם אמתלא להיותו מאוס בעיניה וכמו שהוציא כן מדיוק הש"ס גם למדנו דלהרמב"ם דלא דיינינן דינא דמתיבתא כלל כמ"ש:

ומה שהביא החכם הפוסק נר"ו מההיא דספר אגודה שכתב מרן בב"י ססי' קנ"ד במי שהיה רועה זונות וכו' ופסקה מור"ם שם. וכתב החכם הפוסק דמה שהצריכו שם עדים היינו מפני שהיא היתה אומרת כן וליכא היכרא לבני העיר. אבל היכא שהוא ידוע לכל כנד"ד לא בעי עדים וכו'. א"נ התם לא הוצרך לעדים אלא לענין כפייה וכו' כמ"ש בדב"ק. המובן מדבריו דס"ל דגם מרן מודה לדין זה. ואם הדבר כן היה לנו לחייבו בכל הכתובה אף במנה מאתים כמ"ש שם יוציא ויתן כתובה וכמ"ש מרן שם ג"כ בשם רבינו ברוך דהיכא דקתני יוציא ויתן כתובה נהי דאין כופין אלא בדאיה מ"מ נפיק ממונא מניה וכו' וסיים שם וז"ל דכיון דחייבוהו חז"ל בממון זה לתת הלכך מפקינן מניה כתובה ויהיבנא לה מנה מאתים ונדונייא וכו' ע"כ. ומה שנלע"ד בזה הוא דמרן לא ס"ל האי דינא דספר אגודה. שהרי לא פסקו בש"ע. ואע"ג דמור"ם ז"ל בהגה פסקו. הרי מרן ז"ל גילה דעתו ולא כתב יוציא ויתן כתובה אלא דוקא בהנהו דמפורש בש"ס כריח הפה וכו' ובסעיף ד' כתב מרן האיש שנולדו בו מומין וכו' ולא רצתה אשתו לישב עמו אין כופין אותו להוציא וליתן כתובה. אלא אם רצתה תשב ואם לא רצתה דינה כדין מורדת הרי דלדעת מרן ז"ל לא אמרינן יוציא ויתן כתובה אלא רוקא במומין המפורשים בש"ס אבל בשאר

מומין יש לה דין מורדת. וא"כ כרועה זונות ג"כ אף אם תביא עדים ע"ז לא אמרינן יוציא ויתן כתובה. אלא דינה כמורד דמאיס עלי דנוטלת בלאותיה הקיימים בלבד:

ועמ"ש החכם הפוסק נר"ו דאף לדברי החולקים על הרמב"ם בכפייה דוקא היכא דליכא טענה מבוררת. אבל היכא דאיכא טענה מבוררת כייפינן גם לגרש. והביא ראיה מתשובת הרא"ש על שמנת ת"ח וכו' שכופין לגרש. הרי מצינו להרב מהרימ"ט בשניות סי' מ' שכתב וז"ל ותשובת הרא"ש ז"ל אינו ענין לנדון דידן כלל. שאותה אלמנה שהיתה מגדולי המלכות ההוא ואלמנת ת"ח וקידשה אותה המלמד תינוקות בביתה. כת' הרא"ש אם יראה לרבנים הקרובי' אל הדבר שהמקדש אינו אדם הגון להדבק בבת טובים ובנכל ובתרמית פיתה אותה קרוב הדבר לדמותו לעובדא דפ' נ"ש בעובד' דגירש וכשמתא גירש תרביה משכיה ואליתיה דההיא דהקדישה כשהיא קטנה וגדלה ואותבוה אבי נורסייה ואתא וחטפה מניה בהא אמרינן הוא עשה שלא כהוגן לפיכך עשו לו שלא כהוגן. ואע"פ שאפ' שנתרצית לו אפקעינהו רבנן לקדושין מניה. ואותו הנדון של הרא"ש אמר קרוב הדבר לדמותו לזה שאם הדבר נודע שאין זה האדם ה מזולזל ראוי לידבק בבת טובים וכו' אלא שזה הרק פיתה אותה בנכל ובתרמית. נהי דקדושין לא נפקיע שלא היה הרא"ש מחשיב עצמו כבי דינא דר' אמי ור' אסי דאלימי לאפקועי ממון של קדושין וכו' לכך כתב שיש לסמוך באותו הנדון על מקצת רבותינו שפסקו בדינא דמורדת דכופין לגרש. הרי שלא רצה להקל אלא שבדורות הראשוני' היו מוציאי' אותה בלא גט בהפקעת ב"ד בדורות האחרונים אמרו לכוף לגרש ע"כ:

גם מור"ם בתשובה סימן ל"ו כתב וז"ל ולכופו נמי מטעם דגנב או קוביוסטוס ועבריין אין לנו ראיה לישען עליה דהא אפי' משומד להכעיס אין כופין אותו לגרש אלא לרצונו. ולסמוך על מה שסמך הרא"ש בתשובה כלל ל"ה אינו משענת ראוי לסמוך עליה דהתם עיקר התשובה ההיא היה על בת טובים שנתקדשה בטבעת שאולה והא שאיננו אדם ראוי והגון לידבק בבת טובים גרם לו לכתוב שיש לו לסמוך על דברי קצת רבותינו שפסקו בדינא דמורדת דכופין אותו לגרשה. אבל באשה נשואה שנים רבות עם בעלה כנד"ד אין לומר שדעת הרא"ש הוא לכוף ולגרש מטעם שאינו הגון או שהולך בדרך לא טוב. דהא איפכא שמעי' מפסקיו בפ' אע"פ ומתשובה כלל מ"ג סימן ח' בטענת מאיס עלי ע"ש. והא נמי טענת מאיס עלי הוא מטעם מעלליו אשר לא טובים ומטעם זה אין כופין וכו' ע"כ:

וכן מצינו בספר משפט צדק ח"א סי' נ"ט שנשאל במי שהיה מכה אשתו והיא טענה שהיה שוכב עמה בנדות וכו' ואפ"ה כתב דאין כופין אלא או תמרוד בו ולא תהיה עמו

במדור א' או תשאר עמו אולי יחזור בתשובה והביא שם מתשובת הרא"ש שכתב וז"ל ומה שהיא טוענת שבעלה מטורף וכו' ושואלת שיגרשנה טרם יטרף ותהא עגונה לעולם ויראה פן יהרגנה בכעסו וכו' איני רואה מתוך טענות' דברים שיהיה ראוי לכופו עליהם לגרש כי אין להוסיף על מה ששנו חז"ל בפ' המדיר וכו' לכן אין לכופו לגרש אך תפייסנו שיגרש או תקבלנו וחזון מנכסיו ע"כ יעו"ש. הרי מבואר מדברי הרא"ש בעצמו דסבר דאין לכוף אלא בהנהו דמפורשים בש"ס:

וכן כתב בתשובה רש"ל סימן מ"א וז"ל יראה שאין כופין לגרש אלא אותם השנויים בהמדיר. אבל לא היכא שטוענת מאיס עלי אפילו נותנת אמתלא לדבריה באיזה מעשים שאינם הגונים וראוים לבר נש ולא זו היכא שאין בידיה לברר אלא אפילו ביררה עליו וכו' אין בידינו לכופו כמ"ש בהגה"מ וכו' דדוקא משומד שיצא מן הכלל ואי אפשר שיכול לקיים שארה כסותה ועונתה כראוי בדת יהודים כה"ג הוא שנהגו לכוף ע"י גוים כדפרישית אבל כ"ז שלא נטמע ביניהם אפילו הוא משומד לכל התורה כולה אין כופין אותו מאחר שיכול לקיים שארה כסותה ועונתה כראוי וגם אולי על ידה יתחרט ויחזור למוטב וכו' ע"כ:

הרי מבואר דלסברת החולקים על הרמב"ם אף שבאה בטענ' מבוררת אין כופין ואפי' במכה אשתו כתב מרן בסי' קנ"ד דאין לסמוך על ספר אגודה ואין כופין יעו"ש:

ומה שהביא החכם הפוסק נר"ו מתשובת הרא"ש באשה שנתייראה מבעלה שילך לעיר אחרת וכו' שפסק הרא"ש שישביעוהו או יכפוהו לגרש ופסקו מרן בסי' קנ"ד אין ממנה ראיה לנד"ד שהרי בא מבואר בדברי הרא"ש דאין לכוף לגרש אלא בהנהו דפ' המדיר אם לא שנאמר דהתם היינו טעמא כדי שלא תשאר עגונה כמובא שם באותה תשובה ולכן כתב הרא"ש נכון וראוי לכופו לתת גט לזמן אבל בישב עמה ובאה בטענה שאינו הולך בדרך ישר וכו' אף אם יש לה עדים ע"ז מ"מ כיון שאינו מחסר ממנה דבר מחיובו אין לכוף לגרש לסברת כל הפוסקים החולקים על הרמב"ם כמ"ש:

גם ההיא תשובת הרשב"א במי שמצער לאשתו ומשליחה מביתו שפסק מור"ם בסי' הנז' דכופין אותו להוציא הרי ביאר שם הטעם כי ע"ז אינו זונה לפעמים ופורש ממנה מתשמיש יותר מעונתה והוי כמודר ממזונות ותשמיש משא"כ בנד"ד:

העולה מכל זה דלדעת הרמב"ם ומרן ז"ל לא דייניגן דינא דמתיבתא כלל בין במורדת דבעל"ל בין במורדת דמאיס עלי ואף לענין הממון אין לדון אלא כפי דין הש"ס דאינה נוטלת כי אם בלאותיה הקיימים בלבד ואין לחלק בין יש לה אמתלא מבוררת או לא אלא שאם אנו דוחים מתוך דבריה שבאמת הוא מאוס בעיניה אף שלא נתנה אמתלא

על זה יש לה דין דמאיס עלי ודינה שוה לנתנה אמתלא וטענה מבוררת דאין להם כי אם בלאותיה הקיימים בלבד לאפוקי אם אין אנו רואים בה סימני מיאוס כלל ויש לחוש שמא נתנה עיניה באחר אז יש לה דין דבעלו"ל כמו שהוכחנו כל הפוסקים הנ"ל:

ולפי זה מה שכתב מור"ם בהגה בס"ב וז"ל ודווקא שמבקשת גט בלא כתובה אבל אם אומרת תן לי גט וכתובה חיישי' שמא נתנה עיניה באחר ויש לה דין מורדת דבעל"ול וכו' ע"כ. גם מרן מודה בזה לפי מה שהוכחנו בדעת הרמב"ם דבעינן שיהא ניכר לנו שבאמת הוא מאוס בעיניה והיינו כשמבקשת גט בלא כתובה דניכרים הדברים שהוא מאוס בעיניה ובזה הוא דאמרי' דתטול הבלאות אף בלא תפיסה אבל כשאין ידוע לנו שהוא מאוס בעיניה דהיינו שמבקשת גט וכתובה חיישי' שמא עיניה נתנה באחר ויש לה דין דבעל"ול דהפסידה הבלאות אם לא תפסה אותם:

ועמ"ש החכם הפו' נר"ו שחייב לשלם לה הבלאות מיד אפי' לא נתן לה גט וכו' הנה לכאורה היה נראה לומר דכל עוד שלא גירשה לא תטול כלום כפי מאי דקי"ל דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים כ"א ע"י גרושין או מיתה כמ"ש מרן בסי' צ"ג וסיים שם מור"ם וכתב וז"ל וה"ה מה שקבל בנדוניא וע"ל סימן צ"ו סי' א' ע"כ ושם כתב מור"ם ג"כ דמה שהאשה מכנסת לבעלה אי' נגבית אלא עם הכתובה יעו"ש. וכ"כ מרן בב"י שם וז"ל אם האשה מכנסת לו מעות או בגדים ומקבלם עליו וכתב אותם בכתובה דינן כשאר הכתובה ונגבית עמה וזה נקרא נדוניא ומ"ש רבינו שאינם כשאר הכתובה היינו דוקא מ"ש ונגבית עמה כלומר דכשם שכתובה לא נתנה ליגבות אלא לאחר מיתה או גרושין ולא קודם לכן נדוניא נמי אינה נגבית קודם לכן וכו' ע"כ:

אבל מ"מ עדין יש לדוחה לדחות ולחלק בין ההיא דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים לבין המורדת:

אלא דמצינו להרב מהרלב"ח ז"ל בתשובה שכתב וז"ל גם לדעת הרמב"ם דפסק האומרת מאיס עלי נוטלת בלאותיה הקיימים אפי' לא תפסה אותם יש ספק מצד אחר כי אולי הרב לא זיכה אותם הנכסים כ"א אחר גט או חליצה שלדעתו ז"ל כופין עליהם אבל קודם לזה אין לה כלל וא"כ לדידן דלא כפינן אגט או חליצה כלל אפי' בלאותיה הקיימים לא תטול וכו' ע"כ ובסי' פ"א כתב וז"ל וגם לדע' הרמב"ם ז"ל כשאמרה מאיס עלי מפסדת כתובתה מיד זהו לפי סברתו ז"ל שבית דין כופין את הבעל לתת לה גט מיד וכיון שנתגרשה ע"פ ב"ד שלא ברצון בעלה דין הוא שתפסיד מיד כתובה אבל לדעת שאר הפוסקים שאין כופין לגרש אינה מפסדת מיד כתובתה וכו' ע"כ:

מבואר מדבריו דלדידן דאין כופין כל עוד שלא גירש לא הפסידה כתובתה אפילו מנה מאתים ולפי זה נראה דמ"ש מרן ז"ל אם רצה הבעל לגרשה אין לה כתובה כלל ותטול בלאותיה הקיימים ואינה נוטלת משל בעלה וכו' היינו לומר דדוקא אם רצה הבעל לגרשה הוא דאמרינן דאין לה כתובה ותטול הבלאות וכו' דהיינו בשעת הגט אבל אם לא רצה לגרש ואנן לא כייפינן ליה או אבדה כתובתה ועדין אגידא ביה כדמעיקרא ואם חזרה בה א"צ לחדש לה כתובה אחרת כיון דלא אבדה כתובתה ער שעת גירושין ואם כן אף הבלאו' אינה נוטלתם כי אם עד שעת גירושין:

אלא דמצינו להרדב"ז ח"א סי' שס"ד שכ' דמשעה שאמרה איני רוצה בו ולא בכתובתו אבדה כתובתה דאין לך מחילה גדולה מזו ומחילה אינה צריכה קנין ואפילו שלא אמרה בהדייא הכי אלא שהתרו בה דעי שאם לא תחזורי ביך הפסדת כתובתיך והיא עדין במרדה עומדת הפסידה כתובתה ואם אח"ך חזרה בה צריך לחדש לה כתובה אחרת יעו"ש בדבריו לפ"ז צריכים אנו לומר כרי להשוות הדעות דעת הרדב"ז עם דעת מהדלב"ח ז"ל דמהרלב"ח ס"ל דבאומרת מאיס עלי אינה צריכה התראה וגם אינה צריכה לומר איני רוצה בו ולא בכתובתו אלא שאם שואלת גט בלבד בטענת מאיס עלי יש לה דין דמאיס עלי כמ"ש מור"ם בהגה שם ס"ב להכי הוא דאמרינן דלא איבדה כתובתה עד שעת גרושין אחר דאין כאן לא מחילה ולא התראה אבל הרדב"ז מיירי שא שאמרה בפירו' איני רוצה בו ולא בכתובתו או שהתרו בה שאם לא תחזור בה תפסיד כתובתה לזה קאמר הרב דהפסידה כתובתה מיד מטעם המחילה או מטעם ההתראה א"כ לפי זה לדעת מרן ז"ל שלא הזכיר ההתראה באומרת מאיס עלי וגם א"צ לומר איני רוצה בו ולא בכתובתו אלא שאם שואלת גט סתם יש לה דין דמאיס עלי כמ"ש מור"ם שם ועיין בחלקת מחוקק סק"ד לא איבדה כתובתה וגם לא תטול הבלאות כ"א עד שעת גרושין:

שוב מצינו להרב מהריק"ש ז"ל בספר ערך לחם ממ"ש מרן ז"ל במורדת דמאיס עלי אם רצה הבעל לגרשה אין לה כתובה ותטול בלאותיה וכו' כתב הרב הנז' וז"ל מהרי"ל העלה בתשובה סימן ל"ו לענין הממון הדין קיים אפילו לדידן דלא כייפינן על הגרושין מוציאין מידה כל הנותר על נדונייתה מיד לדעת הכל. ומדקדוק לשון הרמב"ם בדינים אלו פי"ד שהוא לשון הרב המחבר בס"ב בעמוד נראה ברור דלענין חזרת הממון שבידה לא מהדרא אלא אחר גרושין וז"ש בדין מורדת כשהיה יוצאת לאחר יב"ח וכו' תחזיר וכו' מה שאין כן באיבוד כתובתה גם בדין האומרת מאיס עלי כתב קודם הגרושין גם האדיך לכתוב כופין אותו לשעתו שהיה רי לכתוב כופין אותו ואנחנו נבין דמדלא יהיב ליה זמן ודאי מיד קאמר גם בסוף הדין קאמר שלא נתן לה ע"מ שתטול ותצא ע"כ וכן הקדים

המחבר בלשוני סעיף ב' אם רצה הבעל לגרשה וכו' וכן נוטין דברי הרדב"ז שכתב תרתי לא עבדינן לה לעגנה ושתחזיר לו מותר שנתן לה וכו' וכן ראוי לדון וכ"ש עד כדי נדוניית גם מהרי"ל מסכים להשאירו בידה כנז"ל עכ"ל:

מבואר מדבריו דלהרמב"ם אינה מחזרת מה שהוא של בעל אלא אחר גרושין ואם כן מוכרחים אנו לומד דגם הבלאות שהם ביד הבעל אין מוציאין מידו עד אחר גרושין שהרי הרמב"ם הקרים דין הגרושין ואח"כ כתב ותטול בלאותיה וכו' ואינה נוטלת משל בעל וכו' וכמו שדקדק הרב הנז' מדברי הרמב"ם לגבי הדברים של בעל וא"כ הה"נ לגבי הבלאו אם הם ביד הבעל וגם מרן שהעתיק לשונו מלבד הכפייה הקדים דין הגרושין וכתב אם רצה הבעל לגרשה אין לה וכו' ותטול בלאותיה וכו' משמע שכל אחד יעמוד במה שתחת ידו עד שעת הגרושין. הן אמת שאם בנוי הנדונייא הם תחת ידה אין מוציאין מידה כמ"ש הרב הנז' וז"ל וכ"ש עד כדי נדוניתה גם מהרי"ל מסכים להשאירו בידה ע"כ אבל אם אינם בידה אפי' אם אינם ביד הבעל גם כן נראה שלא תטול כלום אחר דברשותיה דבעל קיימי כדתנן אם מתו מתו לה וכו':

אלא דלהאי הטעם שהביא הרב הנז' מתשובת הרדב"ז ז"ל דתרתי לא עבדינן לה לעגנה ושתחזיר לו מוסר שנתן לה א"כ לפ"ז אם נאמר שכנגדו נדונייתה ישארו כיד הבעל הרי עבדינן לה תרתי:

אלא דנדון הרדב"ז ז"ל היה שתפסה כל נכסי נדונייתה והיתה גם כן תפוסה במוהר שנתן לה והשאלה היתה לגבי המוהר שהיה תובע ממנה הבעל ולזה השיב וז"ל אם רוצה לקחת מה שנתן לה יגרש אותה ואם יגרש אותה אז נחייב אותה שתתן לו המוהר שנתן לה וכו' אבל אם אינו רוצה לגרשה תרתי לא עבדינן לה וכו' ע"כ יעו"ש בח"א סי' ר"א. ולפ"ז יכולים אנו לומר דלדעת הרב ז"ל דלגבי הנדוניא אף אם היה ביד הבעל מוציאין ממנו ונותנין לה אף קודם הגרושין מטעמא דתרתי לא עבדינן לה אבל לפי מה שדקדק הרב מהריק"ש מדברי מרן ז"ל נראה דאינה נוטלת כלום עד שעת הגרושין כמ"ש:

איברא דממ"ש החכם הפוסק נר"ו מדברי הרב בד"מ שהביא משם המרדכי שכל מה שהכניסה נותנין לה ומעגנינן לה עד שתתפייס להיות עמו או עד שיתפייס הוא ליתן גט. מבואר נגלה דתזכה בבלאות מיד אף שלא גירשה. והגם שכ"ז הוא לדעת מהר"ם ז"ל דס"ל דדיינינן רינא דמתיבתא באמתלא מבוררת סוף סוף כיון דלענין גירושין אין חלוק בין דעת מרן ז"ל לדעת מהר"ם ז"ל ולעולם אין כופין ואפ"ה כתב הרב שתזכה מעכשיו בבלאות א"כ מינה נלמוד לדע' מרן ז"ל שתזכה בבלאות מיד אף שעדיין לא גירש וכמ"ש הרא"ש בתשובה שהביא רבינו הטור שם וז"ל והסכימו חכמי אשכנז וצרפת שבטענת

מאיס עלי אין לכוף וכו' וכן אין כופין אותה להיות אצלו וכו' אבל ממונה ישאר בידה בין נכסי מלוג בין נכסי צאן ברזל וכו' ע"כ. וכן כתב רש"ל בתשובה הנז"ל דכל מה שיש בידה נדונייתה ישאר בידה ותשאר בבית אביה עד שיתרצה ליתן גט יעו"ש. ואין לדחות ולומ' דהיינו דוקא אם בגדי הנדונייא היו בידה אבל אם היו ביד הבעל אין מוציאין מידו שהרי בתשובה אחרת בסי' ס"ט ביאר הדבר וכתב להדיא דאפי' נדונייתה בעין ביר הבעל מוציאין אותו מידו יעו"ש:

ומ"מ מה שנסתייע החכם הפוסק נר"ו מדברי הרב מהריט"ץ ז"ל דנוטלת הבלאות קודם הגירושין בבאה בטענה. וס"ל כדעת מהר"ם וכדינא דמתיבתא לעד"ן דאין משם ראיה לנד"ד שהרי כתב וז"ל איברא דכיון דבאה מחמת טענה גדולה שהוא עושה נאצות גדולות וניאוף ושחוק וקלות ראש ומחמת כן מיאסה אותו יישר כחם והיינו יכולים לומר כגון זה אין אדם דר עם נחש בכפיפה כמ"ש הרמב"ן על בעל שמכה אשתו וכו' א"כ גם אנו נאמר בצער זה שרואה אותו נואף ובועל בת אל נכד אין לך צערא דגופא גדול מזה ואפי' נאמר דאין כופין לגרש אפשר שיהיה כמו אותן דברים שכתב הרמב"ן שמבקשים ממנו ליתן גט וליתן כתובה. ואם לא רצה לתת גט כופין אותו ליתן כתובה. והיא יושבת תחתיו וכו' ומה גם שכבר התרו בו פעמים ג' שישוב מדרכו הרעה ולא שב וגם מאבד ממון בשחוק וכו'. הכלל העולה מדברינו שאם הוא נצטרע פשיטא דכופין אותו לגרש וליתן כתובה. ואם לא נצטרע אלא שזונה בבנות אל נכר ומניח את אשתו הכשרה אף על פי שלא נכוף אותו לגרש נכוף אותו ליתן כתובה וכו' ע"כ:

נמצא דטעמו של הרב שחייבו בכתובה כיון דבנדון ההוא היה עושה נאצות גדולות וכו' כמ"ש בשאל' דק דע כל היום בניאוף ובנאצות גדולות מה שאין הפה יכולה לספר דבר ידוע ומפורסם שיש עדים בדבר שיודעים כו ובמעשיו הרעים ובדרכיו המכוערים זנות יין ותירוש עד שלאה קצה בחייה כי לא יכלה שאתו לעוצם רעתו. וגם שנצטרע מרוב הליכתו אחר בת אל נכר. וגם שחמיה וחמותה היו נלחמים ומתקוטטים עמה ובכל זאת גירשוה מביתם ושבה אל בית אביה וכו' ובתוך כ"ד שעות עבר על השבועה והלך בשרירות לבו הרע אכול ושתה ושחוק ופעמים ג' עשו הדבר הזה ע"י דיני קהלתו ויהי לאחור ולא לפנים אדרבא הוא מוסיף על חטאו פשע וחבורה חבורות רשע אחר זנות ונאצות גדולות וכו' ע"כ יעו"ש. אמטו להכי כתב הרב ז"ל דאף שלא נכוף אותו לגרש נכוף אותו בכתיבה. והביא ראיה מדברי הרמב"ן ז"ל באותן דברים שמבקשים ממנו ליתן גט וכתובה. ואם לא רצה לתת גט כופין אותו ליתן כתובה והיינו אפילו מנה מאתים. ולא מטעמא דס"ל כדעת מהר"ם דמחלק בין נותנת אמתלא לדבריה או לא כתב הרב זה

שאם הדבר כן הי"ל לחייבו כ"א בנכסי הנדונייא בלבד אף מה שכלה ואבד ולא בכתובה. ולזה לא היה צריך הרב להרחיק את עדיו ולהביא ראיה מדברי הרמב"ן ז"ל מאותן דברים וכו' והי"ל להביא מדברי מהר"מ ז"ל שמשם הוא מקור דין זה דבנתנה אמתלא לדבריה דיינינן ליה דינא דמתיבתא לחייב הבעל לשלם לה כל הנדוניא ומדברי המרדכי הנ"ל והרב ז"ל לא הזכיר דבריהם אפילו ברמז כלל. אם לא שנא' דודאי דעת הרב ז"ל דבדין מאיס עלי אין לחלק בין נתנה אמתלא או לא. וכל שבאמת הוא מאוס עליה יש לה דין דמאיס עלי ונוטלת בלאותיה הקיימי' בלבד כדעת הרמב"ם ומרן ז"ל ויכולים אנו לומר דאין נותנים לה כ"א עד שעת גרושין כמו שהביא מדברי הרמב"ן ז"ל. אלא כיון דבנדון ההוא היה עושה נאצות גדולות וכו' וגם היו מתקוטטי' עמה חמיה וחמותה וגירשוה מביתם וכו' כמ"ש בשאלה הנז' שחייבו הרב בכל הכתובה וסמך עצמו לדמותם לאותן דברי' שכ' הרמב"ן ז"ל במכה אשתו וכו' וכן הביא הכנ"הג בסי' קנ"ד בשם הרדב"ז במכה אשתו דמנדין אותו שלא יכה אותה אם חזר בו טוב ואם לאו קונסין אותו בכתובה ואין מזכירין לו שיוציא את אשתו כלל יעו"ש:

ומה שהביא החכם הפוסק נר"ו מתשובת הרשב"א דאפילו באה בטענה אין כופין לגרש אלא בגביית כתובה שנותן לה עכשיו. אינו ענין לנדון דידן דההוא מיירי שאינה ראויה להבנות ממני ובאה בטענה בעינא חוטרא לידה וכו' וע"ז כתב הרשב"א דאפי' באה מחמת טענה אין כופין לגרש אלא בגביית כתובה ואם לא רצה כותבין עליו מרד ומוסיפין לה על כתובתה יעו"ש באותה תשובה:

שוב מצינו להרב ראש משביר בתשובה הנ"ל שהביא תשובת הרשב"א המיוחסה להרמב"ן ז"ל שכתב וז"ל זהו דינא כשגירשה הבעל מרצונו לאחר י"ב חדש אבל אם לא רצה לגרש כבר אמרנו שאין כופין אותו וכל שלא גירש אינה נוטלת כלום לפי שלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים ע"כ. והיא התשובה שהביא הרב מהריט"ץ בתשובה הנ"ל. עוד הביא הרב הנז' דברי הרא"ש ודברי רש"ל שהבאנו לעיל שכתבו שתטול הנדונייא קודם הגרושין דנראה לכאורה היפך דברי הרמב"ן ז"ל. וכתב הרב לתרץ וז"ל אלא ודאי התשובה היא כבצירה דכיון דבדינא דמתיבתא בטוענת מאיס עלי בטענה כייפינן ליה אגיטא אלא דאנן לא סמכינן על דינא דמתיבתא משום חששת ממזרים אבל בממונא סמכינן אדינא דמתיבתא. א"כ הוי כמו אותן הדברים שכתב הרמב"ן שמבקשים ממנו ליתן גט וכתובה. ואם לא רצה לתת גט כופין ליתן כתובה והיא יושבת תחתיו אבל הרשב"א ז"ל במיוחסות להרמב"ן איירי מדינא דגמרא כמבואר שם בסוף התשובה וז"ל זהו מדינא דין מורדת ומאיס עלי מדין הגמרא. אבל הרי"ף ז"ל כתב וכו' יעוש"ב. לכן

כתב דכל שלא גירש אינה נוטלת כלום לפי שלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים אלא עד שעת מיתה או גירושין ומהרש"ל ז"ל פסק וכתב כן ע"פ דברי מהר"מ מרוטנבורג ותלמידו הרא"ש ז"ל שפסקו לענין ממונא בדינא דמתיבתא וכמבואר בהדיא שם בסי' ס"ט ולכן פסק דאע"פ שאין כופין אותו ליתן גט אפי"ה כייפינן ליה ליתן כתובה כמבואר שם וכו' ע"כ:

א"כ לפי זה אף אנן נמי נימא דהגם דלא קימ"ל כדינא דמתי' בין לענין גט בין לענין ממון מ"מ כיון דלסברת הרמב"ם ז"ל במאיס עלי כופין על הגט מדין הש"ס אף דלא קי"ל הכי לענין הכפייה היינו משום חומרא דעריות מ"מ לענין ממון תזכה בבלאות מעכשיו דהו"ל באותן דברים שכתב הרמב"ן ז"ל שכופין אותו בכתובה אם לא ירצה ליתן גט:

וההיא דהרב מהרלב"ח ז"ל שכתב שלא תזכה בבלאות עד שעת גרושין היינו משום דס"ל כסברת הפוסקי' דמדין הש"ס אין כופין כמבואר בדבריו בתשובה הנ"ל ומה שדקדק הרב מהריק"ש ז"ל מדברי הרמב"ן ומרן ז"ל היינו לענין מה שהוא של בעל וישנו ביד האשה כמ"ש בדבריו וז"ל ומדקדוק לשון הרמב"ם וכו' נראה ברור דלענין חזרת ממין שבידה לא מהדרא אלא אחר אגרושין וכו' גם אח"כ כתב וז"ל גם בסוף הדין קאמר שלא נתן לה ע"מ שתטול ותצא ע"כ הרי דלא שקיל וטרי אלא לענין מה שהוא של בעל שאינה מחזרת אלא עד שעת גרושין אבל לגבי בלאות הנדוניא יודה הרב שתזכה בהם מעכשיו וכמו שהביא מדברי הרדב"ז ז"ל לענין דברים שהם של בעל דאין מוציאין מידה מטעמא דתרתי לא עבדינן לה כמש"ל. וא"כ ה"ה והוא הטעם לגבי בלאות הנדוניא שתזכה בהם מעכשיו אף אם הם ביד הבעל מהטעם הנז':

ולפי זה מ"ש מרן ז"ל אם רצה הבעל לגרשה אין לה כתובה ותטול בלאותיה וכו' לאו למימרא דלא תטול הבלאות אלא עד שעת גרושין אלא בא לאפוקי מדעת הרמב"ם ז"ל שכתב דכופין אותו לגרש כמ"ש החכמים הפוסקים נר"ו וכן נראה גם כן מדברי הרב בית שמואל ז"ל שם סק"ז שכתב וז"ל אם רצה הבעל לגרשה אבל אין כופין אותו ודלא כדעת הרמב"ם וכו' ע"כ וכ"כ שם הרב ח"מ ז"ל סק"ה יעו"ש:

משמע מדבריהם שהבינו בדברי מרן דמ"ש אם רצה הבעל לגרשה כל עצמו לא בא אלא לאפוקי מדעת הרמב"ם ז"ל שכתב דכופין ולזה דוקא נחית ולא לענין הבלאות דלא תטול אותם עד שעת הגירושין והגם דהרב מהריק"ש ז"ל דקדק מדברי מרן ז"ל דמה שהקדים הגירושין הוא בדוקא היינו לגבי הדברים של בעל כמ"ש אבל לגבי הבלאות כ"ע יודו שתזכה בהם מעכשיו:

ומ"ש הרב ב"ש ז"ל ס"ק ז"ך בשם הט"ז דאין מוציאין מהבעל כלום עד זמן הגט שכן מ"ש מהמרדכי דסוף כתו' וכ"כ בקיצור הדינים הרי מצינו להרב בעל שבות יעקב ז"ל ח"כ סי' ק"ה שעמד בזה והשיג על הט"ז שהבין כן בדברי המרדכי דסוף כתובות דאדרב' המרדכי כתב להדיא בסוף פרק אע"פ להפך שכ"כ שם וז"ל ופעמים רבות בא כזה מעשה ודייניכן כך ויהבינן לה כל מה דעיילא ומעגינן לה עד שתתפייס להיות עמו או עד שיתפייס הוא ל יתן גט עכ"ל והיינו ההיא דהביא הד"מ כמש"ל בדברי החכם הפוסק נר"ו והר' הנז' פירש דברי המרדכי דסוף כתובו' כמ"ש הוא עצמו בסוף פרק אע"פי הפך ממה שהבין הרב ט"ז ז"ל עוד הביא שם הר' הנז' משם כמה פוסקי' דנוטלת הבלאות לאלתר וכתב שכן משמעו' הטור וב"ח ורמ"א ז"ל בהגה ושכן מבואר להדיא בתשו' הרשב"א ז"ל וסיים וכ' וז"ל כלל העולה כל מש מעות דברי הראשונים והאחרונים ומדברי המרדכי ז"ל עצמו הוי הפך מדעת הט"ז בזה וכו' אלא ודאי אף דאין כופין אותו להוציא מ"מ משום תקנתא דידה עשו חכמים כאלו היה מוציאה מדעתו וצריך ליתן לה הנצ"ב מיד אף שאינו מוציאה כדעת המרדכי עצמו בפרק אע"פי וכל הפוסקים וזה פשוט כוונתו גם כן כאן ושלא כדעת הט"ז עכ"ל יעו"ש וכן כתב בספר ראש משביר סי' ז"ך דף ס"ה ע"ר:

יצא לנו מזה דאף אם לא גירש אפי' אם הנדוניא ברשות הבעל מוציאין מידו ונותנין לה:

ולענין המזונות אם חייב הבעל במזונותיה כל זמן שלא גירש נלע"ד כמ"ש הח' כמהר"א נר"ו דמיום שעמדו בדין ונפסק דינא שאבדה כתובתה אבדה ג"כ המזונות אחר דנפסק חבל ה האישות שביניהם ואתיא במכ"ש לפי סברת הרמב"ן והרשב"א דסב"ל באומרת מאיס עלי דמשהין אותה י"ב חרש ובתוך הזמן אינה מפסדת כלום ואפי"ה ס"ל דאין לה מזונות כל י"ב חדש כמ"ש הרב ב"ש שם וכ"ש לדעת הרמב"ם ומרן ז"ל דמשעת ההעמדה בדין אבדה הכתובה ותנאיה דודאי אין לה מזונות ג"כ:

הן אמת דעדין יכול הדוחה לדחות ולומר דשאני דעת הרמב"ן והרשב"א דמה שמשהין על הגט י"ב חדש אין העיכוב מצד הבעל אלא דחכמים עיננו על ידו שלא יתן הגט עד אחר י"ב חדש שמא יעשה סעודה ויתפייסו וכיון שאין העיכוב מחמתו אין לה מזונות מה שאין כן לדעת הרמב"ם ומרן ז"ל דמשעת ההעמדה בדין הוא זמן הגט והוא מעגנה מרצונו יכולין אנו לומר דחייב במזונותיה כל זמן שלא גירש והגם דאבדה כתובתה ותנאיה מ"מ חיוב מזונות הנעל בחייו אינו מתנאי כתובה כמבואר בתשובת הרשב"א שהביא מרן בב"י שם:

אלא דמצינו להרשב"ש ז"ל סי' מ"ה שכ' במורדת דמאיס עלי דאין לה מזונות אע"פי שלא גירש גם בסי' צ"ג כתב וז"ל וכל אותם הימים הוא פטור ממזונותיה ומעשה ידיה שלה

עד שיתפשרו ופעמי' שעושים שלום ופעמים שהבעל מסכים לגרשה וכו' ע"כ ובסי' קס"ח כתב ג"כ וז"ל כבר הסכימו כל האחרונים שלא לכוף לגרש אפי' בטענת מאיס עלי. ע"כ אין לכוף לבעל לגרשה וגם אין לה עליו מזונות אבל הוא חייב במזונות בניו ושכר הנקתו ושכר שמושו לפי שמעשה ידיה שלה עכ"ל:

והרב הנז' אזיל בשטת הרמב"ם ז"ל דאין לחלק בין נתנה אמתלא או לה כמ"ש הרב פרי צדיק ז"ל לדעתו ומשעת ההעמדה ברין הוא זמן הגט ופסיק ותני דאין לה מזונות כמ"ש:

ועל מ"ש החכם הפוסק הנז' נר"ו תשובת הרשב"ש ז"ל על אשה שטענה שקודם נישואין שיאתה אמה בע"כ וכו' וכת' הרב דכופין על הגט והביא מדברי מהר"ם וכו' ואע"ג דלבסוף כתב דלענין מעשה לא היה מקל היינו לענין כפייה אבל לא לענין ממון דמזה רצה להוכיח החכם הפוסק דס"ל להרב כס' מהר"מ דבטענה מבוררת תזכה בכל הנדונייא כמ"ש כדב"ק. אחר המחילה כמדומה שלא באה לידו גוף התשובה כ"א מה שהעתיק מרן בב"י ז"ל אבל הרואה גוף התשובה יראה דאין ראיה משם דסבר כדעת מהר"מ שהרי חייבו בכל הכתובה אף במנה מאתים וא"א דס"ל כדעת מהר"מ לא היה מחייבו כ"א בנכסי הנדונייא אם לא שנאמר דש"ה שעיקר הנשואין היו בע"ך ואין לה דין מורד דמאיס עלי כיון דמעולם לא נתרצית להנשא לו לכך כתב שחייבו בכתובה. משא"כ באשה שנשאת לבעלה מרצונה ואחר זמן מה מרדה בו בטענת מאיס עלי אין לה כ"א בלאות הקיימים בלבד אף ביש לה טענה מבוררת בסברת הרמב"ם ז"ל כמש"ל ומה שהביא הרב מדברי מהר"מ היינו לענין הכפייה דוקא יעו"ש בסי' צ"ג:

ומה שהביא החכם הפוסק נר"ו ממ"ש מרן ב"י ז"ל בשם ההגהות דבאומרת מאיס עלי בלא טענה אינו חייב לה לא מזונות ולא כתובה וכו' ומכלל לאו אתה שומע הן וכו' לענ"ד נראה שאין משם ראיה וכו' לדידן שהרי ההגהות כתבו כן לפי סברתם דבאומרת מאיס עלי בטענה כופין להוציא. לכן כתבו דבאומרת מאיס עלי בלא טענה שדינא הוא שאין כופין הוה אמינא דכיון דאין כופין לגרש יש לה מזונות כל זמן שלא גירשו קמ"ל דאין לה מזונות כדין מורדת דבעלו"ל דמיד אחר ארבעה שבתות אבדה כתובתה ואין נותנין גט עד אחר י"ב חדש ואין לה מזונות כל י"ב חדש. אבל בבאה בטענה לא שייך דין זה דמזונות לפי סברתם דכופין על הגט. דעד שכופין אותו על המזונות יכפוהו על הגט ולא תזיל ותתעגן ומ"ש בלא טענה אם תפסה למזונותיה ממה שהכניסה לו תפסה. היינו כיון שאין לה לא כתובה ולא בלאות והוא מעגנה על מגן מהניא תפיסתה ממה שהכניסה לו לגבי המזונות אבל ודאי שאם תפסה משל בעל מוציאין מידה ולפ"ז הה"נ

בבאה בטענה ג"כ לדידן דאין כופין ונוטלת הבלאות מעכשיו דאם תפסה למזונות משל בעל דמוציאין מידה אחר דאין לה משל בעל כלום:

והיא דהרב מהר"מ אלשיך ז"ל מה שהביא מדברי ההגהות היינו לומר דהיכא שאינה נותנת אמתלא לדבריה יש לה דין דבע'לול שהפסידה הכל דבזה הכל מודים. ומ"ש דהיכא דאית טענה דאינה יכולה לסבול אין לה דין מורדת כלל אינו ענין לנד"ד דנדון שלו מיירי בקטנה שאינה יכולה לסבול תשמיש כמבואר בדבריו וזו אין בה דין מרד כלל אפילו דמאיס עלי אבל אנה"נ דבמורדת דמאיס עלי אפילו באה בטענה סבר הרב דאין לה כ"א בלאות הקיימים כדעת הרמב"ם ומרן ז"ל. ולזה סיים וכתב וז"ל אבל היכא דלית טענה כההיא דנד"ד שהיתה יכולה לסבול ואחר כמה חדשים מיאסה בו אית בה דין מורדת וכו' ע"כ דהיינו דין מורדת דבעלו"ל ומ"ש אח"ך כללא דמלתא דהאי קטנה שהשיאה אביה ומרדה ומאסה אותו אחר כמה חדשים מעתה אין לה מזונות וכו' היינו אפילו תבא בטענה שהרי אח"ך כתב וז"ל ואם אינה נותנת אמתלא לדבריה מפסדת אפילו מה שהכניסה לו וכו' ע"כ. מכלל דעד השתא עסיק בנותנת א מתלא ואפילו הכי כתב דאין לה מזונות:

ומ"ש הרב מהרימ"ט ז"ל בבעל נכפה שחייב במזונות כל שלא גירש. ההיא לאו מורדת דמאיס עלי מקריא שהרי חייבו בכל הכתובה וכתב דדינא הוא שיוציא ויתן כתובה שהרי לדעת הרא"ש ז"ל כופין אותו על הגט כמ"ש מור"ם בהגה בסי' קנ"ד כי"א בתרא ומטעמא שיש סכנה בדבר כמ"ש שם הרב"ש ז"ל אלא דהרב ז"ל חשש להחמיר לענין כפייה ולכן כתב דאף שלא נכוף לגרש נכוף אותו בכתובה. ולכן חייבו גם במזונות כל עוד שלא גירש ומ"ש מההיא דמגורש' ואינה מגורשת דחייב במזונות היינו כיון שהיא לא מרדה בו כלל והיא מעוכבת מלהנשא מחמתו אוף ה"נ בנדון שלו דמהדי"ן יוציא ויתן כתובה ועדין לא נתן לה גט ולא כתובה דחייב במזונות אחר דאין לה דין מורדת דמאיס עלי ועדין אגידא ביה. משא"כ למורדת דמאיס עלי דאף בבאה בטענה אבדה כתובתה מיד ואין לה כ"א בלאות הקיימים כמש"ל בדבריו בשניות יודה הרב דאין לה מזונות:

ומ"ש הרב מהירושלמי בלא פרע לה כל הכתובה דחייב במזונות לא הביאה כי אם לסניף בעלמא שהרי הרי"ף והרמב"ם ס"ל דש"ס דילן פליג אש"ס דבני מערבא היפך דעת הרא"ש ז"ל כמ"ש מרן בב"י בסי' צ"ג ואנן קי"ל כש"ס דידן יעו"ש. גם ההיא דהרב פרי צדיק בבעל שנסמא מב' עיניו הרי כתב דלסברת הרא"ש כופין אלא דלחומרא חשש הרב בכפיה וחייבו בכתובה אף במנה מאתים באופן שאין דינה כדין מורדת דמאיס עלי. ולכן כתב דכל עוד שלא גירש ומעוכבת מצא חייב במזונות כיון דלאו מורדת מקריא

משא"כ במורדת דמאיס עלי כסברת הרב דאף בבאה בטענה אין לה כ"א בלאות הקיימים ואבדה כתובתה מיד כמש"ל יודה הרב דאין לה מזונות:

ולענין שכר ההנקה הדין דין אמת שאם כתובתה כדת חייב בשכר ההנקה במושלם. וכן כתב הרא"ש בתשובה הביאה מרן בב"י סי' ע"ז יעו"ש וכמ"ש הרשב"ש ז"ל כנז"ל ואם כתובה כמנהג המגורשים אינו חייב כי אם מחצית שכר ההנקה כמש"ל בדברי החכם כמהר"א נר"ו:

גם בההיא דאינו יכול לישא אשה אחרת עד שיגרשנה בגט הד"א כמ"ש החכמי' הפוסקים נר"ו וטעמם ונימוקם עמם וכן נראה מדברי הרב מהרי"קו שורש ס"ג שכתב וז"ל ועל דבר התרת הבעל לישא אשה אחרת הלא ידעת כי כן נראה קצת מדברי ראב"ן והביאו המרדכי פ' אע"פי ומ"מ יש לדחות דהתם אין מעגן האשה כ"א י"ב חדש דאיגון די"ב חדש דמשהינן לה קאי וכו' וק"ו בן בנו של ק"ו אנו בעניותינו ובפרט כי הדור פרוץ ואם יותר במורדת יבואו להתיר כשאין מורדת וכו' ע"כ:

המובן מדבריו שאפילו במורדת דבעלו"ל שנראה מדברי ראב"ן ז"ל דמתירין לו לישא אחרת אפילו הכי כתב הרב דעכשיו שהדור פרוץ אין מתירין לו לישא עד שיגרש את זו כ"ש במורדת דמאיס עלי ובאה בטענה כנד"ד דודאי אין מתירין לו לישא אחרת עד שיגרש את זו בגט. זהו מה שנלע"ד כזה וליה עינינו יצילנו מכל שגיאה. ויאיר עינינו במאור תורתו הנפלאה הכ"ד הח"פ טיטואן יע"א בחדש מנחם שנת תקצ"ט לפ"ק:

סימן קכז

שאלה ב' אחים שמת אחד מהם בלי זש"ק ונשארה אלמנתו זקוקה ליבם והיבם יש לו אשה ובנים ובנות בתולות וכו' באופן שהוא מטופל וגם יש עליו חובות ב"ב ושאב"ב ורוצה ליבם את אשת אחיו. והאלמנה אינה רוצה כי אם לחלוץ ובאה בטענה דכיון דהיבם הנז' לא אמיד בנכסי ולא יכיל למיקם בספוקייהו כידוע אינה רוצה להתייבם והגם שי"ל איזה חלק קרקע הלואי שיספיק לשלם את נשיו ותשאר היא בדוחק ובצער אם נאמר שי"ל דין מורדת כיון דקי"ל דמצות יבום קודמת למצות חליצה. או נימא כיון שבאה בטענה מספקת אין לה דין מורדת ולצד שנאמר שאין לה דין מורדת אם היבם לא יתרצה לחלוץ אם כופין אותו או לא:

תשובה הנה על מה שיש ליבם אשה ובנים ונשבע לאשתו שלא ישא אשה אחרת עליה אפ"ה יכול ליבם לדידן דקי"ל דמצות יבום קודמת כמ"ש מרן בסימן קס"ה שפסק כהרי"ף והרמב"ם וא"כ לא חלה השבועה על היבמה דאשה הקנו לו מ"הש והגם דמצינו להריב"ש סימן ס"ב שכתב וז"ל אפילו לדברי הגאונים הפוסקים מצות יבום קודמת בנדון

זה שהיבם נשוי לכ"ע מצות חליצה קודמת דהא קי"ל שאם הוא ילד והיא זקנה וכו' אומרים לו מה לך אצל הילדה וכו' ואל תכניס קטטה לביתך ובודאי כגון זה מצות חליצה קודמת שאם היתה מצות יבום קודמת איך ישיאו לו עצה ב"ד לבטל מצות יבום הקודמת. אלא ודאי כל שיכניס קטטה בתוך. ביתו אם היה מייבם מצות חליצה קודמת. ומנה לנדון ז דידן שאין לך מכניס קטטה בתוך ביתו כמו נושא אשה על אשתו וכו' עכ"ל. ותשובה זו הביאה מרן בקיצור בב"י סימן קס"ה יעו"ש. גם מרן בתשו' הלכות יבום וחליצה דף ק"מ ע"א כתב וז"ל דבגלילותינו אנו תופסין להלכה דמצות יבום קודמת כהרמב"ם שהוא מאריה דאתרא. מ"מ בנדון זה שהיבם נשוי אשה אפילו להרי"ף והרמב"ם וההולכי' בשטתם מצות חליצה קודמת וכמ"ש הריב"ש וכו' ע"כ. וזה הוא אפי' שלא נשבע לאשתו שלא ישא אשה אחרת עליה שהרי לא ביארו דבר זה רק מטעם שלא יכניס קטטה בתוך ביתו כמ"ש:

ואם נשבע לאשתו שלא ישא אשה אחרת עליה ונפלה לו יבמה מצינו למרן בתשובה סי' ד' מהלכות יבום וחליצה שכתב לחלוק על דברי החכמים שפסקו שלא חלה השבועה ויכול לייבם ונסתייעו מתשו' הרמב"ם ז"ל שכתב להדייא שלא חל התנאי דשלא ישא שהרי הוא לא נשא אותה ואשה הקנו לו מ"הש. ועוד כתב שני טעמים אחרים וכו' ומרן ז"ל חלק עליהם ודחה תשובה זו של הרמב"ם וכתב דלאו הרמב"ם חתים עליה וכו' וסיים וכ' וז"ל שהרמב"ם עצמו בחיבורו הגדול כתב בהפך כמו שהוכחתי. וא"כ אפילו אם היה הרב עצמו ז"ל חתום באותה תשובה עצמה והיינו מכירים חתימתו היינו אומרים בילדותו סבר הכי ובזקנותו דהיינו בחבור הדר ביה וכבר כתב הרשב"א כיוצא בזה על תשובת הרמב"ם בענין הקריאה בספרים שאינם כשרים וא"כ אפי' באותו נדון שלא היה אלא תנאי בלא שבועה ולא צדקו דברי התשובה ההיא. כ"ש בנד"ד שיש שבועה בדבר שאפשר שאפילו בעל התשובה ההיא היה חושש לה וכ"ש שכבר הורה זקן ה"ה הרשב"א ז"ל בתשובה מי שנשבע למשודכתו שלא ישא אשה אחרת עליה ונפלה לו יבמה שהורה בפירוש שאם היתה משודכתו נשואה לו היה אסור לו ליבמה והיינו נד"ד ממש עכ"ל מרן ז"ל. מבואר מזה דלסברת מרן ז"ל הגם דמצות יבום קודמת אם נשבע לאשתו שלא ישא אשה אחרת עליה א"י ליבם:

ומ"מ הרי מצינו לרבותינו בעלי התק' שתקנו בשנת גש"ן וז"ל עוד תקנו החכמים וכו' שמכאן ולהלאה כל שי"ל אשה ונפלה לו אשת אחיו ליבום אפי' בתוך י"ש אפילו היה לו זרע מאשתו דיכול ליבם אשת אחיו דאשה הקנו לו מ"הש וא"צ ליתן לאשתו לא גט ולא כתובה וכל הנושא מכאן ולהבא על דעת כן הוא נושא וכו' ע"כ יעו"ש בסי' ע"ב. ובודאי

דתקנה זו אף דהתנאי שלא ישא על אשתו היה בשבועה הכריעו אותה דאדעתא דיבמה לא נשבע וכן בא מבואר בתקנה אחרת שתקנו בענין הנשואין שנת שכ"ם שכתבו וז"ל שכל איש שיהיה נשוי וירצה לקחת אשה על אשתו בהיות לו ממנה זרע זכר ויראה לבית דין אשר יהיו בימים ההם אונס ניכר אליהם מחמת האשה שי"ל יש רשות בידם להפקיע כח התנאי דשלא ישא וכו' ואע"פ שקבל התנאי ההוא עליו בשבועה אנו מפקיעין התנאי ההוא מעכשיו הפקעה גמורה וכו' ע"כ. וכ"ש גבי מצות יבום דודאי הפקיעו השבועה. נמצא לפ"ז דמי שנשוי אשה ונפלה לו יבמה אף שנשבע לאשתו שלא ישא אשה אחרת עליה יכול ליבם וכן היו דנים ב"ד שלפנינו הלכה למעשה:

אלא שעדיין יש לחלק ולומר דעד כאן לא תקנו שהנשוי יכול ליבם. אלא דוקא היכי דיכול למיקם בספוקייהו אבל היכא דידעינן דלא אמיד בנכסי ולא יכול למיקם בספוקייהו דשתי נשים אמרינן דמעולם לא תקנו בזה ואפילו לדברי הפוסקים דמצות יבום קודמת הכא יודו דמצות חליצה קודמת ואפילו בנשוי אשה א' ואין לו במה לפרנסה פסק מרן בסי' ס"ג דכופין אותו להוציא וכן פסק בסי' קנ"ד ס"ג וכ"ש בשנפלה לו יבמה שעדין לא נשא אותה ויכול לקיים המצוה בחליצה דאין מניחין אותו ליבם ולהמיתה ברעב:

שוב מצינו למרן בב"י סי' קס"ה שהביא תשובת הריב"ש שכ' וז"ל על יבמה שנשארה זקוקה לב' יבמים והגדול הוא מאנוסי הזמן והב' הוא יהודי והיהודי רוצה ליבם והיא אינה רוצה וכו' ובנדון זה שאין כאן מי שיוכל ליבם אלא זה אם תבע אותה ליבם והיא לא רצתה דנין אותה כדין מורדת. אלא שיש לב"ד לעיין בדבר הרבה שאם זה הב' נשוי אשה אחרת אם אפשר לו לפרנס שתיהן לפי כבודו וכבודן שאם לא כן לא שבקינן ליה אלא משיאין לו עצה ההוגנת לו וכו' ע"כ. ועיין במהרי"ק סי' צ"א וק"ב עכ"ל מרן ז"ל. והריב"ש ז"ל הוא מכת הסוברים דמצות יבום קודמת כמ"ש שם מרן בשמו שכתב כן בסי' תק"ט יעו"ש. ואפ"ה כתב דאם אי אפשר לפרנס שתיהן משיאין לו עצה לחלוץ. ולפ"ז היכא שהיא אינה רוצה להתייבם בטענה שאינו יכול לפרנסה אין לה דין מורדת. וכן הוא מדוקדק מלשון מרן בש"ע שם שכתב וז"ל מצות יבום קודמת למצות חליצה ואם אינה רוצה להתייבם לשום א' מהאחים בלא טענה מספקת דינה כמורדת וכו' ע"כ מוכח מדבריו דהיכא שיש לה טענה מספקת במה שאינה רוצה להתייבם אין לה דין מורדת ואין לך טענה מספקת כזו דלא יכיל למיקם בספיקה:

סימן קכח

שאלה מהחכם כמהר"י בן שעייא נר"ו:

מעשה שהיה בבחור א' שהיה משודך עם בתולה א' בוגרת בת דודו ובשטר החזוקין נתחייב אבי הבת הנז' בקוש"ח וקנה וזכה לו מחצית מהחצר הידועה לו קרו"ח לשיזכה בה ביום שקבעו לכניסתה לחופה בער הנדונייא והתוספת ואם יבא שום עיכוב מצדו או מצר הבת נתחייב לו בתורת קנס סך אלפים דורוס וכו' ויהי כי ארכו הימים אמר הבחור המשודך שכל זמן שהיתה בבית אביה היה צריך להוציא עליה הוצאות רבות בא באכילתה ובפרנסתה כידוע ממנהג העיר ונתייעץ להוליכה עמו למקום שהוא דר שם כדי למעט בהוצאות והמשו' הנז' היה דר עם אמו שנשוא' עם הבעל הב' שנשאת לו אחרי מות אביו והיתה עמהם בבית אמו והנה בעת"ה קם ונתעודד להכניסה לו לחופה וכשנשמע הקול שרוצה להכניסה לו לחופה יצא הקול שהבת כבר נבעלה בזנות עם אחיו של המשודך הנז' פעם ושתים ושלש וגדלה צעקתם ובאו אצלי המשודך והאב והמשודך תובע הקנס מהאב של האלפים דורוס אזי שאלתי את פי המשודך לראות מה דעתו כעת אשר נעשה המעשה הרע הזה אם עדין דעתו עליה לקחתה לו לאשה ואמר שעדיין דעתו עליה ולא יניחנה כלל לשלא יהיה חוטא נשכר ולא עוד אלא שהוציא עליה מזמן השדוכין עד היום ממון רב והלך האב לפייס לבת שתנשא עם המשודך והבת נתנה כתף סוררת לבלתי שמוע אל אביה ואל אמה וקשרה קשר רשעים אהבת דודים עם הרשע הבחור הזונה ונלאיתי לפשר ביניהם על הקנס ועדיין אני עסוק בזה וגם אמרתי אולי יש תקוה ותחזור ברוחה אלא שבזה השבוע הוציאו קול שהיא מעוברת ואני שאלתי את פי הזונה אימתי בא עליה ואמר שבי"ז לתמוז ועדיין לא נתאמת הענין אם הוא מעוברת אם לאו:

איך שיהיה נתתי אל לבי לראות מה יהיה דינה אם יתאמת הענין שהוא מעוברת וראיתי שהביאו מרן בסי' י"ג סי"א וז"ל גזרו חכמים שלא ישא אדם ולא יקדש מעוברת חבירו ולא מניקת חבירו וכו' בין שהיא אלמנה בין שהיא גרושה בין שהיא מזנה אפילו נתנה בנה למניקה וכו' ע"כ ובסעיף י"ד כתב וז"ל זה שאמרנו בגרושה יש מי שאומר דדוקא שהניקתו קודם שנתגרשה עד שהתירה אבל קודם הזמן הזה לא דהא אי בעייא לא תניק ליה כלל ואפילו בשכר. ויש מי שאומר דאשה שמת בעלה והניחה מעוברת וילדה ולא הניקה את בנה צריכה להמתין כ"ד חדש ומשמע מדבריו דה"ה בגרושה עכ"ל. וכתב הרב חלקת מחוקק שהב"י כתב שראה מורים עושים מעשה כהרשב"א ולא מחה בידם. גם הרב ב"ש צידד להתיר בגרושה אם אינו מכירה ובסוף כתב ואפשר המחבר מדייק מריב"ש אפילו לא התחילה להניק אסורה ועיין בב"ח שפסק דגרושה מותרת היכא דהולד אינו מכירה והיא אינה רוצה להניק וט"ז מחמיר' עכ"ל:

ורואה אני שהש"ע עצמו בסברת הי"א בתרא לא כתב אלא דמשמע דה"ה בגרושה ולא הזכיר מזנה. והרב ב"ש כתב משם הרא"ש שהוא בעל סברא זו וז"ל ובהרא"ש משמע דס"ל אפי' אינו מכירה אסורה דהא ראיה שלהם הואיל ותנן מניקה סתם לא שנא אלמנה לא שנא גרושה אסורה אפילו אינו מכירה וכו' ואם כן בנדון דידן במזנה אומר המשודך שביום שתלד ישלחו הילד לאביו שישכור לו מניקת והוא יכנס לחופה:

עוד ראיתי כמה מפריצי הדור מלעיגים ונראה בעיניהם שעשה גבורה גדולה. לכן נלע"ד שיכול להתרות באב שאם לא יכניסנה לו לחופה לאחר שתלד שיפרע לו הקנס הגם שלדבריו אומר שאפילו אם יהיה הדין שימתין עליה כ"ד חדש ימתין ולא יהנה רמאה ברמאותיה. עכ"ז נלע"ד בזה דאין צריך כ"ד חדש וימנענה מלהניק לכשתלד. ואע"פ שכמדומה ששקר הם אומרים עם כ"ז צריך אני לדעתו אם יסכים לדעתי. נא ידידי אל תאחר אותי כי אני צריך הרבה לעמוד על זה חיש קל. עכ"ל החכם במהריב"ש הנז' וזה מה שהשבתי אני ע"ז:

ראיתי מ"ש מעכ"ת על דין עסק ביש של המשודכת שזנתה עם הזולת ואומרים שהיא מעוברת והמשודך רוצה ליכנס עמה לחופה מיד אחר שתלד ושיתנו הולד למניקה להניק אותו וכו' ומרוב ענותנותו רצה לעמוד על דעתי קלה כמות שהיא בדבר זה:

הנה מה שרצה מעכ"ת לו' דלסברת הריב"ש שהוא הי"א בתרא שהביא מרן בס"ס י"ג דבאלמנה וגרושה אף שלא התחילה להניק אסורה לינשא בתוך כ"ד חדש ודייק מעכ"ת דמדלא קאמר כן במזנה גם כן נימא דבמזנה אם עדיין לא התחילה להניק יכולה ליתן בנה למינקת ותנשא מיד. אחר הס"ר לא ראיתי הכרח לזה ואדרבא יש לנו לומר דמזנה אתיא במכ"ש מגרושה שהרי אפילו גרושה שהאב חייב לשכור מנקת לבנו והיא אין לה שום חיוב להניקו ועדין לא התחילה להניק אפ"ה אמרינן דאינה יכולה להנשא ומטעמא דלא פלוג רבנן וחיישי' חזרת המנקת וסכנת הולד וא"כ כ"ש בסתם מזנה דאין אנו מכירים מי הוא אביו ואין לנו למי לחייב ליתן שכר המנקת דודאי אינה יכולה להנשא:

וכן נראה מתשובת הרשב"א שהביא מרן בב"י שם וז"ל נר' לי דלא נאמרו דברים אלו אלא בגרושה שיצאה שלא לרצונה ושיש לה אב למסמס ליה ביעי אבל אלמנה לעולם לא עד כ"ד חדש וכו' ע"כ. הרי דטעם הגרושה שהתיר הוא משום שי"ל אב ולא אתי לידי סכנה:

וכן בא מבואר בספר משפטי שמואל סי' ס' וז"ל שהרי מצינו במנקת שמת בעלה אפילו קודם לידת הולד לא תנשא עד שיהיה הולד מכ"ד חדשים שלמים. וגרושה כל עוד שאין הולד מכירה מותרת להנשא ולא תקנו לה חכמים שתמתין כ"ד חדש והטעם דאלמנה

כיון שאין לולד אב ואין מי שישגיח עליו עמדו חכמים על תקנתם ותקנו שלא תנשא האם עד כ"ד חדש אבל בגרושה כיון שיש לולד אב להטפל עליו לא חשו חכמים על תקנתו כי האב יבקש ויטרח בעבורו וכו' ע"כ. נמצא דלפי הטעם שהתירו בגרושה משום שיש לולד אב לפ"ז במזנה שאין כאן אב גרע מגרושה ואף הרשב"א יודה לזה:

גם בתשובת מהרי"ו סי' ע"ג כתב וז"ל אנא הפעוט חדל אישים נראה דאית למגזר בפנויה שילדה לזנונים טפי משאר מניקות דטעמא מאי גזרו רבנן בהו דדילמא מעכר חלב האי טעמא איתא טפי בפנויה זונה מנשים כשרות דנשים כשרות אפשר להו לתבוע ליורשים ואפ"ה גזרו בהו רבנן משום דכסיפא להו מלתא כדאיתא בפרק החולץ וכ"ש אשה שילדה לזנונים כי האי שאין בידה לתבוע שום אדם וק"ל עכ"ל:

וכן משמע מדברי הריב"ש בסי' קס"ג שכתב וז"ל וכבר הסכימו האחרונים ז"ל דמניקה שמת בעלה לאו דוקא אלא ה"ה לנתגרשה ואע"פ שאבי הבן קיים ומסמס ליה בביצים וחלב אפ"ה לא פלוג רבנן וכו' וכיון דמעוברת גרושה צריכה להמתין אע"ג דליכא למיחש לסכנה משום דלא פלוג רבנן במעוברת שנתנה בנה למניקה וגם שאינה רגילה להניק צריכה להמתין ג"כ דלא פלוג רבנן וכו' ע"כ. מוכח מדבריו דגרושה שאבי הבן קיים עדיפא ואפ"ה אסר מטעם דלא פלוג. דלפ"ז כ"ש במזנה שאין האב ידוע. אלא דהכא בנד"ד שאבי הולד ידוע שהרי הוא מודה דיינו להשוותו לגרושה ומטעם לא פלוג י"ל לאסור וכמו שפסק מרן בגרושה כי"א בתרא היפך דעת הרשב"א ז"ל. והכנ"הג שם בס"ק מ"ז הקשה על דברי מרן שכתב לדעת הריב"ש דמשמע מדבריו דה"ה לגרושה שהרי הוא מבואר בדבריו בתכלית הביאור יעו"ש שהניחו בתימא. עיין בס' מחזיק ברכה א"ח סי' רנ"ד אות ג' דף נו"ן ע"ב. ועיין בספר מר ואהלות א"ה סי' א':

שוב מצינו למרן ז"ל בתשובה שנשאל על מנקת מזנה אם תוכל להנשא בתוך כ"ד חדש והשיב וז"ל על דבר המורה שהורה להתיר במנקת מזנה להנשא תוך כ"ד חדש אני בא ואומר שלא מצא ידיו ורגליו וכו' ועל יסודות אלו שאין להם על מה שיסמוכו בנה וכתב וכ"ש דאשה מזנה דגריעה מגרושה דהא בהדיא התיר הר' מרדכי אפילו אליבא דר"ת דאסר בגרושה מודה הכא ואע"ג דלא הודו חכמי הדור לא מיחו בידם עכ"ל. ואין אלו אלא דברי נביאות דמי הגיד לו שלא מיחו בידו הרי כשלא הודו לו אין לך מחאה גדולה מזו והר' מרדכי עצמו כשראה שלא הודו לו חכמים ודאי נמנע ולא עשה מעשה לסמוך על דעתו במקום שכל החכמים חולקים עליו ואפילו אם ת"ל שלא מיחו בידם מה שאינו כן מ"מ היאך נלמוד משם לעשות מעשה לסמוך על דעת יחיד להתיר לכתחלה נגד כל חכמי ישראל. ומכאן הסתירה מבוארת למ"ש ועוד הכא ליכא טעמא דיכופו ב"ד אותה

כמו בנד"ד מודו להר' מרדכי להתירה עכ"ל דאם אין כח בכ"ד לכופה משום דהומיה היא וסוררת לא מפני כך יעשו הב"ד סניף לדבר עבירה וכו' דלפ"ז כל רשע שאין ב"ד יכולים לכופו יעשה אסור והב"ד יפתחו לו פתח כמלוא מחט סדקית של צד היתר ואפילו בדרך רחוקה ויתירו לו ונמצאת התורה בטלה ח"ו ודברים אלו אסור להרהר אחריהם כ"ש לאומרם או לכתבם וכ"ש לעשות מעשה על פיהם וכו' ע"כ. ואע"ג שאין הכרח בדברי מרן הנ"ל אם יש לחלק בין התחילה להניק או לא שהרי לא בא מבואר בתשובה הנז' דבר זה. מ"מ הרי עכ"פ מדבריו למדנו שאין לחלק בין גרושה למזנה כמ"ש בדבריו. וכיון דמצינו דבגרושה פסק כהריב"ש כי"א בתרא דאפילו לא התחילה להניק אסורה ה"ה במזנה גם כן:

גם הכנ"הג על מ"ש מרן בב"י מתשובת הריב"ש באלמנה מעוברת דאפילו נתנה בנה למניקה אסורה להנשא דכיון דזו נאסרה משום מעוברת חבירו סתם מעוברת למניקה קיימא וכו' כתב שם הכנה"ג בס"ק מ"ו וז"ל אפילו נדרה קודם לידה שלא להניק לא מהניא תומת ישרים סי' מ"ד והרא"ם בתשובה סי' יו"ד האריך בענין זה והסכים דאין להתיר אלא דוקא במת הולד אבל אם הוא חי בין אדם גדול שנכנס לחצר המלך בין נתנה הילד לשתי מניקות בין שהיא אשה שאינה רגילה להניק בין לא הניקה אפילו יום א' בין הכניסה לבעלה שתים ושלשה שפחות בין היא גרושה אין להתיר ע"כ:

והגם דמרן ז"ל כתב בב"י גבי גרושה שלא הניקה שראה מורים עושים מעשה כהרשב"א ולא מיחה בידם והביא דבריו הרב חלקת מחוקק כמ"ש מעכ"ת. מ"מ הרי בשלחנו הטהור הביא לנו כי"א בתרא כסברת הריב"ש לאסור גם בגרושה אף אם לא הניקה דמוכח מזה שכן דעתו להלכה ואין זה סותר למ"ש בב"י שהרי לא כתב אלא שראה מורים להיתר ולא מיחה בידם. והטעם שלא מיחה מפני שיש להם אילן גדול על מי לסמוך דהיינו הרשב"א ואדרבא מוכח מזה שהוא לא מיחה במורים אבל הוא אין דעתו להתיר ולזה הביא בש"ע סברת הרשב"א כי"א קמא לומר שאם אירע שהורה שום מורה להתיר אין מזחיחין אותו אבל להלכה ולמעשה קבע סברת הריב"ש כי"א בתרא וכיון דאנן בתר פסקי מרן גרירנא אין לנו לזוז מדבריו:

ומצינו כמה החמיר בדבר זה דמנקת הרב דבר שמואל סי' פ"ב וז"ל בקיצור דההחמירו חז"ל בתקנות הללו לעשות משמרת למשמרתם וגזרה לגזרה היכא דנתנה בנה למניקה או גמלתו וכיוצא בו שכן דאתה חכמת המתקנים דאי לא הא לא קיימא הא ואין לנו רשות להרהר אחר מדותיהם ולחדש קולא לשום ענין פרטי כי אם במה שהותר בפי' מפיהם ומפי כתבם ועל עיקר זה בנו יסודותיהם הרא"ש והריב"ש והר"א מזרחי ומהרי"ו

ומוהר"ם מפדואה ז"ל להיותם מיראי הוראה בעניינים הבאים לידם מתולדות תקנות אלו וכו' ע"כ. והביא שם דברי הריב"ש שכתב וז"ל ומה שאמרת לפי שאין האשה הזאת רגילה להניק לפי מ"ש בסמוך הדבר פשוט דאיכא למגזר בהך אטו אחרני ע"כ. עוד הביא דברי הרב מהרא"ם ז"ל שכתב וז"ל וכיון שמתחלה בהיותה מעוברת טרם שילדה אסורה ליארס ולהנשא וכו' א"כ איך תותר באחרונה אחד שילדה בנתנה בנה תכף למניקה והלא אין לנו זה אלא באשה שהניקה את בנה אחר שילדה ואח"ך נתנה בנה למניקה שהגמרא אוסרת אותה בהדיא כמ"ש הלכתא מת מותר גמלתו אסור דאין שם שום היתר אלא כשמת הולד ע"כ דברי הרב מהרא"ם המובאים שם יעו"ש שהאריך הרב הנז' להחמיר בדבר. עיין בספר מר ואהלות דף ל"ה ע"ג:

כלל העולה דלע"ד אין כאן צד היתר להתיר למזנה הנז' להנשא למשודך בתוך כ"ד חדש אלא דאם יתרצה המשודך להמתין הכ"ד חדש הדבר פשוט שאם לא תתרצה הבת להנשא לו שחייב האב בקנס כמו שנתחייב בשטר השדוכין זהו מה שנלע"ד בזה ומעכ"ת יקרב את אשר יבחר:

סימן קכט

עמדו לדין לפנינו הר"ש "בן דילאך יצ"ו בא בהרשאת הבת הנ"ל ותבע לדין לדוד למאליח הנ"ל שיקיים מה שכתוב בשטר השדוכין הנ"ל לכנוס את המשודכת או לשלם הקנס הכתוב שם והמציא לפנינו המורשה הנז' הק"ע הנ"ל שבאו ממתא טאנג'ה יע"א וע"ז השיב דוד הנז' שכל מה שבא כתוב בשטר השדוכין הנז' היה באונס גדול מחמת התפיסה שהיה תפוס על הדבר הזה דמלבד שנתפס מעם א' ושלם וכו' אחר שיצא מהתפיסה תבעוהו שישא אותה ולא רצה וע"ז נתפס פעם שנית ולא היה אפשר לו לצאת מהתפיסה כ"א עד שנשתדך עם הבת הנז' והמציא לפנינו הק"ע המועתקים לעיל והרבה טרחנו ויגענו לעשות איזה פשרה בנד"ז שלא להעמידו על קו הדין ולא עלתה בידינו ובכן הוכרחנו להעלות על ספר חקה כפי מה שהורונו מ"הש וה' יעזרנו על דבר כבוד שמו לדון דין אמת לאמתו כי"ר. וצ"ל דעד כדון עומד בדבורו שלא נגע בה כלל:

תחלה צריכים אנו לבאר אעיקרא דדינא אם הנטען הזה היה חייב בשום דבר על מה שטענה נגדו הבת הנז' אם היא נאמנת בדבריה כדי לחייבו לישא אותה. ובפרט שהיא טוענת שעל מנת כן היתה נשמעת לו כמש"ל או לפחות אם יש לחייבו לתת קנס וכו' או להביאו לידי שבועה שלא נגע בה. ואח"ך נבאר מה שנוגע לענין קנס השדוכין בס"ד:

והנה לענין הנשואין מצינו שכתב מרן ז"ל בא"ה סימן קע"ז ס"ה וז"ל הנטען על הפנויה יש אומרי' שלא לכנוס משום לזות שפתים שנראה שמחזיקים הקול וי"א שמצוה לכנוס

ע"כ וסיים שם מור"ם ז"ל וכתב וז"ל והסברא ראשונה עיקר וכו' וכל זה בקול בעלמא אבל אם ודאי בא עליה מצוה לכונסה אבל אין כופין על כך ע"כ. ולפי הכלל המסור בידינו כשמרן מביא שתי סברות בלשון י"א וי"א ומכריע מור"ם כסברא הא' דהכי נקטינן. א"כ יוצא לנו בנד"ד דאף שהיא טוענת בודאי שבא עליה מ"מ כיון שהוא כופר ואין כאן שום בירור שבא עליה אין לכנוס לפי הכרעת מור"ם. אפילו היה הדבר מבורר שבודאי בא עליה אין כופין לכנוס אלא דמצוה הוא דאיכא. וכתב שם הב"ש הטעם דאין כופין דקי"ל דמפותה בין היא בין הוא יכולין לעכב יעו"ש באופן דהכא בנד"ד אפילו אם היה מודה שבא עליה אין כופין אותו לישא אותה אלא דמצוה איכא כמ"ש. וכ"ש שה"ה כופר ואומר שמעולם לא נגע בה דליכא מאן דסבר דמחייבין אותו לכנוס:

וכ"ז הוא כשאינה מעוברת אלא שטענה שבא עליה בלבד אבל הכא בנד"ד שטענה הבת שנתעברה ממנו אחר שהוא כו כופר אסור לישא אותה כמ"ש הרב מהר"י עייאש ז"ל בספר בית יהודה סי' ל"א דחיישינן כשם שזנתה עם זה כך זנתה עם אחר ונתעברה ממנו והו"ל מעוברת חבירו. הן אמת שאם הנטען הזה היה מודה לדבריה שממנו היא מעוברת כ' הר' הנז' שמנהג הא' שמחייבין אותו לישא אותה יעו"ש. הרי שאפילו הוא לדבריה מה שמחייבין אותו לישא אותה הוא מדין המנהג דוקא ולא מדינא וא"כ הכא בנדון דידן שהנטען כופר אין כאן לא חיוב אפילו ממנהג ולא מצוה מדינא לישא אותה אלא אדרבא דאסורא איכא לישא אותה:

ולענין אם הוא חייב לתת קנס וכו' ע"פ טענתה מצינו שכתב הרמב"ם ז"ל פ"ב מהלכות נערה בתולה הלכה יו"ד וז"ל כל בת שיש לה קנס יש לה בושת ופגם וכו' וכל בת שאין לה קנס כך אין לה לא בושת ולא פגם אם נתפתתה וכן אם נאנסה חוץ מבוגרת וממאנת וחרשת ושוטה כיצד האונס את הבוגרת ואת הממאנת אע"פ שאין להן קנס יש להן בושת ופגם וצער וכו' אבל המפתה את כולן פטור מכלום ע"כ. ושם בהלכה ט' כתב וז"ל כבר הודענו הבנות שאין להן קנס ועשור הן הבוגרת והממאנת והמגורשת ואילונית וכו' ע"כ. ורבינו הטור בסי' קע"ז הביא דברי הרמב"ם אלה וכתב עליו וז"ל ואיני מבין דבריו דמה תלוי צער ובושת ופגם בקנס דאף על פי שאין להן קנס למה לא יהא להן שאר הדברים ע"כ ומרן בב"י שם כתב וז"ל ומ"ש רבינו ואיני מבין דבריו וכו' גם בעיני יפלא וצ"ע ע"כ וכ"כ בכ"מ שם יעו"ש. נמצא שרבי"ה ומרן ז"ל הוקשה להם על דברי הרמב"ם ז"ל במה שתלה שאר החיובים בקנס. וא"כ נראה דס"ל דבבוגדת גם כן אע"ג שפטור מקנס יהיה חייב בבושת ופגם אלא דמ"מ הרי סיים שם מרן וכתב וז"ל ולענין בוגרת מפותה דאין לה בושת ופגם טעמא משום דמחלה וכ"כ מהרי"ק בשורש קס"ח

וסיים שם בבד"ה וכתב וז"ל וכן מפו' בגמ' פ' נערה שנתפתתה וכ"כ הרי"ף והרא"ש ע"כ מבואר מזה דמה שהקשה על הרמב"ם ז"ל הוא על האילונית וכו' אבל גבי בוגרת מפותה כ"ע מודו דאין לה גם בושת ופגם מטעמא דמחלה כמ"ש:

הן אמת דמצינו להרב מהריט"ץ ז"ל בסימן ק"ח שהביא דברי רבי"ה ומרן הנז' וכתב ע"ז וז"ל והנה תמיהת הטור כפי הנראה על בוגרת נמי תמה. דהא הרמב"ם נקט בוגרת ואילונית שאין להן בושת ופגם כמפותה והטור תמה למה לא יהיה להן בושת ופגם דמשמע דעל שתיהן תמה מדקאמר להן משמע דקאי אשתים שהזכיר הרמב"ם ז"ל וקשה ע"ז שיחלוק על הרא"ש אביו ולא יפרש אשר ע"כ צ"ל דלא חילק אלא על אילונית ולא על בוגרת דבוגרת מפותה שייך מחילה כיון דמדעתה וכו' ע"כ. ואח"ך הקשה ע"ז והניח בצ"ע ולבסוף מסיק וכתב וז"ל הכלל העולה כפי דברי רוב הפוסקים אין לבוגרת קנס ולא בושת ופגם וא"כ פטור משבועה וכו' עכ"ל. נמצא לפ"ז דהכא בנד"ד כיון שהיא בוגרת מפותה אפילו היה ברור שבא עליה אין לה קנס וגם בושת ופגם אין לה מדין מחילה כמ"ש וכ"ש עכשיו שהוא מכחישה שאין לחייבו בשום דבר ואפילו משבועה פטור כמ"ש הרב הנז'. והטעם שפטור משבועה פשוט הוא כיון שאין כאן שום תביעת ממון שהרי אפילו בודאי בא עליה פטור מממון כמ"ש א"כ עכשיו שכופר ואומר שלא בא עליה פטור משבועה כדקי"ל דכל טענה שאם היה מודה בה פטור מממון כשכופר בה פטור משבועה:

וגדולה מזו מצינו להריב"ש ז"ל בתשובה סי' מ"א שאפילו תובעת אותו על מזונות הולד שהוא תביעת ממון שאם הוא כופר פטור אפי' משבועה שכתב שם על הפנויה שהרתה לזנונים וטוענת שמשמעון היא מעוברת ושמעון כופר וכו' וכתב וז"ל אמנם בתביעת סרח עם שמעון לא הודעתני טענתה במאי שאם היא תובעת ממנו הדברים שחייבה תורה למפתה אין בדבריה כלום אפילו אם היתה בתולה שהרי כיון שהיא גדולה ויצאת מרשות אביה הרי כל אותו זכות הוא שלה וכיון שאפילו לפי דבריה מפותה היא ומדעתה ומרצונה נבעלה הרי מחלה על הכל וזה מבואר בפרק אלו נערות וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' נערה בתולה שהמפתה את הבוגרת פטור מכלום ואם היא תובעת משמעון שהולד הוא שלו ושיטפל בו לפי שחייב אדם לזון את בניו כשהם קטנים וכו' גם בזה אין ממש בדבריה ואפילו אם נודע שבא עליה שמעון והיא טוענת בריא שהיא מעוברת ממנו כיון שאין שמעון מודה לה בזה הרי אפשר שנתעברה מאחר וכו' וא"כ אע"פ שהיא טוענת בריא ושמעון שמא הא קי"ל דמנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור דחזקה דממונא עדיף וכו' ואצ"ל בנדון זה ששמעון מכחיש אותה ואומר שמעולם לא בא עליה שא"כ

כל הזונות תתעברנה ותאמרנה שהן מעוברות מגדולי הארץ וכו' וכיון שכן שמעון נאמן בטענות ואין מזקיקין אותו לשבועת היסת שהתורה האמינתו וכו' ע"כ והביא דבריו הרב ב"ש ז"ל בסי' נ"ב בקיצור יעו"ש סק"ה:

מבואר מדברי הרב הנז' דכיון שהיא בוגרת אינו חייב בשום דבר ואינ' נאמנת בדבריה אפי' להזקיקו לשבועה ואפילו תובעת אותו על מזונות הולד פטור אפילו משבועה דאמרי' דאפשר שנתעברה מאחר והתורה האמינתו לדידיה כמ"ש גבי בכור יעו"ש בדברי הרב הנז' מלתא בטעמא:

הן אמת דלגבי תביעת מזונות הולד מצינו להרשב"ץ ז"ל בספר התשב"ץ ח"ב סי' י"ט שחלק על הריב"ש ז"ל בדין השבועה והוכיח שאם היא טוענת בבריא שהולד ממנו ותובעת ממנו שכר ההנקה ומזונות הולד והוא כופר הו"ל בכל שאר תביעת ממון ומזקיקו לשבועה אחר שיחרים עליה אם נבעלה לאחר חוץ ממנו אבל לגבי בושת ופגם בבוגרת הוכיח שם דפטור יעו"ש. גם בסי' רע"ג כתב הרב הנז' בדין בוגרת שנתעברה וטוענת מאיש פלוני שאם הוא מכחישה אין בה דין קנס כלל ולא דין נשואין. זולת אם יש עדים שהודה שבא עליה אזי מצוה לכנוס וזהו דוקא אם נתרצו שניהם אבל לכוף אין לנו יעו"ש בדבריו. איך שיהיה הכא בנד"ד אף את"ל שבודאי היא מעוברת לכשתלד ותתבע ממנו מזונות הילד אזי באנו למחלוקת הרבנים הנז' אם חייב לישבע אם לאו. וכיון שדבר זה תלוי בפלוגתא מצי הלה לטעון קי"ל כדי להפטר משבועה כמבו' בפוסקים אבל השתא מיהא אכתי אין כאן שום תביעת ממון כדי להזקיקו לישבע שלא בא עליה אחר שהיא בוגרת מפותה ומה גם שעדיין לא נתברר אם היא מעוברת כמש"ל:

ואין לספק ולומר דהכא בנד"ד היא אנוסה שהרי כתב הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות נערה בתולה הב' וז"ל ואיזהו מפתה ואיזהו אונס. מפתה לרצונה. ואונס שבא עליה בעל כרחה כל הנבעלת בשדה ה"ז בחזקת אנוסה וכו' וכל הנבעלת בעיר ה"ז בחזקת מפותה מפני שלא זעקה עד שיעידו העדים שהיא אנוסה כגון ששלף לה חרב ואמר לה אם תזעקי אהרוג אותך ע"כ. הרי מבואר דכל הנבעלת בעיר סתמא היא מפותה וכ"ש דהכא בנד"ד ה"ה אזלא ומודה שברצון נבעלה לו כמש"ל בדבריה שטענה לפני העדים שהיתה נשמעת לו לפי שנדר לה לישא אותה:

אלא דעדיין יש לדוחה לדחות ולומר דכלום טעמא מאי אמרינן בבוגרת מפותה דאין לה גם בושת ופגם אלא מדין מחילה דאחר דנתרצית להבעל לו בההיא הנאה מחלה לו בכל אבל הכא בנדון דידן שהיא טוענת בבריא שמעולם לא נתרצית להבעל לו כי אם אדעתא שנדר לה לישא אותה א"כ נימא שחייב לכנוס או לפחות יהיה חייב לתת לה בושת ופגם

כיון דלפי דבריה לא מחלה לו בהם כי אם ע"ד שישאנה ועכשיו שאינו כונסה יהיה חייב בבושת ופגם. לזה הרי מצינו להרב מהרי"קו ז"ל שורש קכ"ט וז"ל ואשר היא טוענת שהבטיחה לישאנה וע"מ כן מחלה לו ונתפתית לעד"ן דאף אם נאמר דבכ"הג לא תועיל המחילה דחשיב כמחילה בטעות. מ"מ היינו דוקא היכא שהתנית כן עמו בשעת בעילה ממש. אבל אם קודם לכן הבטיחה כן ולאח"ז בא עליה סתם ולא הזכירה לו באותה שעה שישאנה בכה"ג לא אמרינן דאדעתא דהכי מחלה כדמוכח פ"ב דק"י וכו'. ועוד בר מן דין ובר מן דין נלע"ד שאפילו התנה עמה בשעת מעשה ממש אפ"ה אינו משלם לא קנס ולא בושת ופגם כיון דמ"מ מדעתה עבד שהרי בפ"ב דקידושין מוכיח דעיקר קרא דמפתה מיירי בפיתה לשם אישות וכו' אלא ודאי כיון דמדעתה עבד אע"ג דקמטעה לה לא מתחייב ואע"ג דפשיטא דבעלמא אמרינן דמחילה בטעות לא הויא מחילה וכו' יש לומר דשאני הכא שנבעלה שלא ע"י קדושין גליא דעתה דלא איכפת לה בבושת ופגם דלא נתכוונה זו אלא להנאת בעילה וכו' והא פשיטא כביעתא בכותחא מכל אלין טעמי דלעיל א"א לחייב את הנטען הזה מאחר שהוא כופר מכל וכל ואומר שלא בא עליה מעולם ואף שכתבת שיש אמתלאות רבות מראות על הענין הלא ידוע הוא שפסקו רב אלפס ז"ל ור"מ והסמ"ג ז"ל דאין הלכה כרב אחא אלא כרבנן שאומרים דאפילו זה מנוגח וזה מועד ליגח אין לומר בידוע שזה נגחו אלא אמרינן המע"ה וה"ה בכל אמתלא שבעולם וכו' ע"כ יעו"ש שהאריך:

מבואר מדברי הרב הנז' שאפילו התנה עמה בשעת מעשה ע"מ שישאנה וגם היו שם אמתלאות רבות אפ"ה כיון שהוא כופר הוא פטור לגמרי מממון ומנשואין כמ"ש:

וכן מצינו להרב מהרש"א ז"ל בספר משחא דרבותא ח"ב דקל"א עד שנשאל על הכתובה שטענה שמפלוני בעל אחותה נתעברה שכבר נמשכו הדברים בין קרוביה ובין החתן כשמתה אחותה שיקח את הבת הזאת ובכן פיתה אותה מחמת שהבטיחה שימהרנה לו לאשה במקום אחותה ומחמת כן נתפתית ונתרצית לו וכמה פעמים עשה בה מעשה ונתעברה הימנו והבעל כופר וכו' והשיב הרב הנז' וז"ל הנה אמת נכון הדבר שכבר מבואר בגמרא ובפוסקים שהבוגרת המפותה אין לה לא קנס ולא בושת ופגם וא"כ אף אם יודה לדבריה שהוא עשה מעשה ובעלה אפ"ה פטור הוא מכלום דכבוד מחלה לו וכו' אך מה שיש להסתפק בנד"ד הוא מכין שהבטיחה לישא אותה א"כ לא מחלה ליה לגמרי דלא התירה עצמה לו אלא אדעתא דנשואין וזהו שכרה וא"כ חייב הוא לקיים הבטחתו וכו' ואף אם תמצי לומר שאינו חייב לישא אותה וכו' מ"מ קנס ובושת ופגם

מיהא חייב וכו' ע"כ. וע"ז הביא הרב תשובת הרב מהרי"קו שהבאנו לעיל והתיר הספק שלו לפטור את הנטען לגמרי יעו"ש:

נקטינן מהאמור דהכא בנד"ד בין אם היא מעוברת בין שאינה מעוברת אין לחייב להנטען הנז' בשום ממון כלל. כיון שהיא בוגרת מפותה וגם אין לחייבו לישא אותה אף שהיא טוענת שעמ"ך נתפתית לו כמ"ש:

אלא דלמגדר מלתא הרי קי"ל דמלקין על לא טובה השמועה ובפרט שיש עדים שנתייחד עמה כמש"ל ולזה הרי קבל עכשיו במכות ויסורין ואין עליו שום חיוב אחר כמ"ש:

ועל הקדושין שקדשה הנטען הנז' עלה בדעתנו לומר שזה היה שלא בידיעת החכם חבר עירם נר"ו שהרי לפי דבריה שהיתה אומרת שהיא מעוברת ולפי דברי הנטען שאומר שלא נגע בה הו"ל מקדש מעוברת חבירו שכתב מרן בסי' י"ג סי"א דגזרו חז"ל שלא ישא ולא יקדש מעוברת חבירו בין שהיא אלמנה בין גרושה בין מזנה והגם שלפי דבריה ממנו היא מעוברת מ"מ כיון שהוא כופר אסור לקדשה כשם שאסור לכונסה דחיישינן שמא זנתה עם אחר וכמ"ש בדברי הרב מהרי"ע ז"ל הנז"ל:

וכן מצינו להרב מהרשד"ם ז"ל חא"ה סימן קל"ז שנשאל על נדון כזה ונעתיק דבריו כאן מפני ששייך לענייננו וז"ל מעשה שהיה שבחורה אחת נמצאת הרה וכששאלו ממנה מה טיבו של עובר זה אמרה מראובן והבחור הכחישה ואמר שלא היו דברים מעולם ויום אחד באו לפני וחקרתי והטעתי לבחור כפי יכלתי ולא הוצאתי מפיו דבר אלא שמעולם לא נגע בה ולא קרב אליה. ואני יצאתי מבית המדרש והנחתי לבחור שם עם התובעים וכשחזרתי לביתי נאמר לי שקדש לבחורה והבחור אמר שבע"ך לפי שהיו מאיימים אותו להוליכו לדגלן. והיטב חרה לי כי מאחר שהבחור היה מכחיש הענין היה שלא כדין לקדש דהו"ל כאלו עבר על דברי חז"ל שאמרו לא ישא אדם מעוברת חבירו וכו' אפי' לדעת הרמ"מ שכת' המרדכי משמו שמינקת לזנות אינה צריכה להמתין כ"ד חדש לפי שאין מי שיכופנה להניק היינו מנקת אבל מעוברת פשיטא דלכ"ע אסורה להנשא וליארס וכ"כ התוספות וכו'. ולפי שלדעת הרמב"ם ז"ל הוי דינא דאם אירס לבד אין כופין אותו להוציא שתקתי. כ"ש שהר"ן ז"ל כתב שראוי לסמוך על דעת הרמב"ם ז"ל. אמנם אחר ימים עבר רוח אחרת על התובעים ואמרו שרצונם שיכניסנה לחופה ובאו לפני ואמרתי שזה אי אפשר ח"ו לעבור בהדיא על דברי חז"ל ואיך יעלה על דעתם דבר כזה. אז אמרו לי אם הוא מודה שממנו מעוברת למה לא תנשא סוף דבר שאמרתי להם הן לו יהי כדבריכם תנשא מיד עד שהביאו הבחור לפני הח"הש כהה"ר שלמה לבית חזן נר"ו ולפני והבחור עמד בדבורו שאני שמעתי ממנו בפעם הא' שלא קרב אליה ולא

ידעה ואמר שיעשה ש"ח מזה. ובפני איימוהו והפחידוהו והאמת שאז גזרנו דרך פשרה יתחייב הבחור לתת לנשואי הנערה אלפים ות"ק לבנים וכו' ועשו מזה שט"ח לאיש אחר. ועתה חלה פני אביו של הבחור הנז' להורות אם מדין תורה בנו חייב שום דבר ולהיות כי אז ביום שנכתב השט"ח אמרתי בקול רם פעם ופעמים שמין הדין הבחור לא היה חייב שום דבר. אלא מפני כבוד הבחורה דסוף סוף היתה בת ישראל ועדים מעידים שהודה שנשקה וחבקה וכדי שלא תגלה רעתי'ה לפני האומות גזרנו כך אמנם מן הדין אין הבחור חייב דבר בעולם ובקש ממני לכתוב לו הדין:

תשובה א"צ לפנים דפשיטא יותר מביעתא בכותחא שהבחור פטור מכל ממון שבעולם. ולא מבעיא השתא שהבחור כופר ואומר שלא ידעה דהא פשיטא שאין עליו תביעה כלל כיון דליכא עדים. אלא אפילו היו עדים בפירוש שבא עליה או שהוא היה מודה בדבר אין עליו מדין תורה שום תביעת ממון לא קנס ולא בושת ולא צער ולא פגם והאריכות בזה מותר גמור וכו' וכ"כ הרמב"ם שבוגרת מפותה פטור מכל כפ"ב וכן הביא הטור סימן קע"ז לשון הרמב"ם ז"ל ופשוט הוא וכו' וא"כ נתברר לנו שאפילו באו עדים שראוהו שנבעלה לזה הבחור ראובן. אפ"ה פטור מכל וכל והם דברים ברורים אשר אין בהם ספק וגדולה מזו כתב מהרי"ק שורש קכ"ט שאפי' בא עליה כשהבטיחה שישאנה ואח"ך אינו רוצה לישא אותה שאפ"ה פטור הבועל ולא אמרינן דהיא מחלה אדעתא לינשא וכיון שלא נשאה הויא מחילה בטעות אלא שהמחילה מחילה גמורה ופטור. וכ"ש וק"ו בנד"ד שהבחור כופר ואומר שלא היו דברים מעולם שאפילו דרדקי דבי רב ידעי שאין בטענתה ממש כלל ועיקר. וכ"כ הוא ז"ל בשורש הנז' וכו' עכ"ל:

הרי מבואר בדברי הרב הנז' שאפילו שהיתה טוענת שממנו היא מעוברת וגם היו שם עדים שהודה בפניהם שחבק ונשק וכו' אפ"ה כתב שכיון שהוא היה כופר הוא פטור מכל והיטב חרה לו על הקדושין שקדשה דהו"ל עובר ע"ד חז"ל כמ"ש וא"כ הכא בנד"ד שהוא דומה לנדון הרב הנז' היה אסור לקדשה כיון שהוא כופר ואומר שלא נגע בה. והגם שבנדון הרב היתה מעוברת ודאי אבל הכא בנד"ד לא היה הדבר ברור אלא ע"פ דבריה שהיתה טוענת כן מ"מ לפי דבריה שהיא מעוברת והוא כופר ולא נגע בה שויא אנפשיה חתיכא דאסורא ואינו יכול לקדשה. וא"כ ביום ו' שנעשו השדוכין איך חייבוהו לקדשה ביום א' הב"ר באסור אחר שעדיין היתה בספק:

וע"פ האמור מה הועיל הסופר שכתב בשטר השדוכין וז"ל שיקדשנה ליום א' הברמ"ל ויכנס עמה לחופה בזמן שתהיה ראויה וכו'. ושוב ביאר הענין בשטר האחר שכתב וז"ל שבפי' אתמר שזמן הנשואין הוא עז"הד דהיינו שאם יתברר הענין ברור גמור שאינה

מעוברת אזי יכנס עמה לחופה לזמן ט"ו יום מיום השדוכין ואם כדבריה כן הוא שהיא מעוברת אזי נתחו"ג להמתין לה עד שתלד ותניק את בנה או בתה כפ"הד ואח"כ יכנס עמה לחופה יען שהבחור הנז' עודנו עומד בדבורו שלא נגע בה כלל וחיישינן לאסורא דמעוברת ומניקת חבירו וכו' ע"כ. נמצא דלפי זה שביום ראשון שקדשה עדין היתה בספק מעובדת. וכיון שכן היה להם לחוש שלא לקדשה עד שיתברר הדבר שאינה מעוברת. ואחר שהסופר הזה לפי דבריו כבר הגיע להוראה וידע הדין דאסור לכנוס מעוברת חבירו. מאן פלג לן לחלק בין קדושין לנשואין לחוש שלא יכנוס עד שיתברר שאינה מעוברת ולחייבו לקדשה קודם הבירור שהרי לא פלוג רבנן בין קדושין לנישואין לענין אסור ואחר שהיא אומרת שהיא מעוברת והוא טוען שלא נגע בה כיון דאסור לכנוס אסור לקדש ג"כ:

הן אמת שאח"ז שלחנו לשאול להחכם חבר עירם נר"ו בכתב על אלו הקדושין מאיזה טעם הותרו והשיב וז"ל לראית האמת שקודם שיקדשנה אמרתי להם שהיא אסורה שיתקדש לשום אדם אחר שזה כופר ואומר שלא נגע וכו' והיא טוענת נגדו כמ"ש כת"ר ואמרו לי שלפי האמת אינה מעוברת והיא גם נתנה אמתלא לדבריה שאחר שנתעלל בה כמה פעמים כשראתה שהגיע זמן וסתה ולא ראתה שפטה בדעתה שהיא מעוברת והיינו טעמא שצעקה וגלה הדברים ואחר עבור איזה ימים חזרה לה דרך נשים. וכן הוברר לי הדבר ע"פ נשים מגידי אמת שבאותן הימים קודם הקדושין היתה לה אורח כנשים והיינו טעמא שהתרתי לקדשה וכו' ומה שאמרה מקדם שהיא מעוברת לפי דבריה כבר נתנה אמתלאה כנז' ולפי ראות עיני היה כדי להגדיל המדורה כדי שקרוביה יכריחו לנטען להשיאה. הן אמת שמתוך שטר השדוכין מתברר שכשקדשה עדיין היתה בספק חשכה האמת אגיד שהסופר היה מצדד עם הבחור להאי גיסא ולהאי גיסא כדי שלא ימצא לו פתח חרטה אח"כ ואע"פ ששמעתי הדברים לא השגחתי בהם להיות שהם שפת יתר אחר שכבר נודע לי ולו ולהם שאינה מעוברת וכו' עכ"ד החכם הנז' נר"ו. ועפ"י דבריו אלה הקדושין היו בהיתר דכיון שעל טענת העיבור שאמרה בתחי' הרי חזרה בה ונתנה אמתלא לדבריה היא נאמנת שהפה שאסר הוא הפה שהתיר והו"ל כאשה שאמרה טמאה אני ואח"ך חזרה ואמרה טהורה אני דאם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת כמ"ש מרן בי"ד סימן קפ"ה. והגם שמה שחזרה בה הוא על העיבור אבל על הבעילה עד כדון היא טוענת שנבעלה בזנות דלפי זה אחר שזה כופר שמעולם לא נגע בה היה לחוש שמא נבעלה לאחר הצריכה הבחנה ג"ח ולא מהני בזה בירור האורח כנשים וא"כ אינו יכול לקדשה עד שיעברו ג' חדשים מיום שטענה שנבעלה מ"מ הרי לסברת מרן דפסק

בא"ה סי' י"ג ס"ו דמזנה אינה צריכה להמתין ג"ח כסברת הרי"ף והרמב"ם ז"ל דפסקו כר"י באנוסה ומפותה דאינה צריכה להמתין ומותרת ליארס ולינשא מיד ומפרש טעמא בגמרא דאשה מזנה מתהפכת שלא תתעבר יעו"ש א"כ לדידן דאזלינן בתר פסקי מרן הקדושין היו בהיתר:

אלא דמ"מ עדין לא יצאנו ידי חובתינו בזה שהרי מזה השטר הב' שהוצרכו העדים לכותבו כדי לברר מ"ש בשטר השדוכין ברמז. מבואר נגלה שכשנתקדשה היתה בספק מעוברת. שהרי זה השטר השני נכתב אחר שקדשה שהרי כתוב בסוף השטר וז"ל ג"כ באנו לבאר שהבחור הנז' קיים תנאי הקדושין בזמנו שהוא יום א' כ"ו לחדש הנז' ושם נמצינו ושם היינו אח"מ בשעת הקדושין וראינו שנעשו כפ"הד והתקנה בי' ובברכת ארוסין על הכוס ע"כ. ותחלת דבר השטר הנז' כתוב לאמר להיות שהבתולה ג'אמילה בת הר"ש בן דילאך היתה טוענת נגד הבחור דוד למאליח שפתה אותה ובא עליה כמה פעמים והיא אומרת שמעוברת. ממנו והוא היה אומר שלא היו דברים מעולם שלא נגע ולא פגע בה וכו' ונתפשרו ביניה' וקע"ע ברצו"ן והשל"ד כל הבא כתוב בשטר השדוכין הנעשה מידינו וכו' ושם נאמר שקע"ע הבחור הנז' בקוש"ח שיקדשנה ביום א' הברע"ל ויכנס עמה לחופה לזמן שתהיה ראויה להכין עצמה כפ"הד ולא נתבאר שם הענין אלא ברמז והוצרכנו לבאר הענין כאן שבפי' אתמר שזמן הנשואין הוא עז"הר דהיינו שאם יתברר הענין בירור גמור שאינה מעוברת אזי יכנס לחופה לזמן ט"ו יום מיום השדוכין ואם כדבריה כן הוא שהיא מעוברת אזי נקח"וג להמתין לה עד שתלד ותניק את בנה או בתה כפ"הד ואח"ך יכנס עמה לחופה יען שהבחור הנז' עודנו עומד בדבורו שלא נגע בה כלל וחיישינן לאסורא דמעוברת ומנקת חבירו דצריך להמתין לה ע"כ. הרי שמה שהוצרכו לכתוב שטר זה הוא כדי לברר מ"ש בשטר השדוכין ברמז דאפילו ימצא שהיא מעוברת חייב להמתין לה עד שתהיה ראויה לו דנראה מזה דבזמן כתיבת השטר דהיינו אחר הקדושין עדין היתה בספק מעוברת ולחשש שמא ימצא שהיא מעוברת ויבא הנטען בטענה שע"מ כן לא נתחייב בשטר השדוכין שהרי לא בא מבואר דבר זה בשטר השדוכין לזה הוצרך הסופר לברר הדברים וללבנן בשטר זה כדי לחייבו לישא אותה בין מלאה בין ריקנית כמ"ש ואם נאמר שדברים אלו באו שלא בדקדוק וכבר נודע להם קודם הקדושין שלא היתה מעוברת דהיינו שכבר חזרה בה ונתנה אמתלא לדבריה קודם הקדושין א"כ כל עצמו של שטר זה למאי הלכתא נכתב ונחתם אחר שכבר נתקדשה בהיתר ובשטר השדוכין הרי בא מבואר שנתחייב ליכנס עמה לחופה לזמן שתהיה ראויה להכין ולהזמין עצמה לנשואין ומה חיוב נתוסף לו לבחור בכתיבת שט"ז ואם באו

כדי להעיד על הקדושין שכבר נתקדשה וכו' מה שאינו נראה כלל מלשון השטר וסגנון הדברים שהרי דבר זה לא נכתב אלא בדרך אגב כמ"ש בלשונם ג"כ באנו לבאר וכו' עוד בה שאין דרך לכתוב שטר כדי להעיד על הקדושין שהרי הוא מקדשה בפרסום בי עשרה וא"כ לפ"ז כל כתיבת השטר הזה הוא ללא דבר וללא צורך אם לא שנאמר שכיון שבה שעתא שנכתב השטר עדיין היתה בספק מעוברת היינו טעמא שנכתב השטר הזה כרי לחייבו לישא אותה אף שתמצא מעוברת ולהמתין לה עד שתלד ותניק וכו' כמ"ש: **באופן** שלפי דברי החכם נר"ו שקודם הקדושין חזרה בה הבת ונתברר הדבר לו ולהם שאינה מעוברת לפ"ז נראה שכתיבת שט"ז הב' היה שלא בידיעת החכם נר"ו והסופר הנז' מחסרון ידיעתו חשב להוסיף איזה חיוב לנטען הנז' בכתיבת זה השטר הב' וכל המוסיף גורע ושתיקתו היתה לו יפה מדבורו. עכ"פ ביום ששי שנעשו השדוכין לכ"ע עדיין היתה. בספק והיאך חייבוהו שיקדשנה ביום ראשון ה"ר על הספק:

ומ"מ בין כך ובין כך יש לנו תמיהה רבתי על אלו הקדושין דמי הכניסם בזה הדוחק לשנות ממנהג העולם שעושים הקדושין עם החופה. ואם כוונתם היתה כדי לקושרה בו ככלב לבל יהיה לו מנוס ומפלט מלישא אותה. מ"מ הי"ל להעלות על לכם ולחוש שמא יברח לו לארץ רחוקה וישאיר אותה עגונה ואסורה בכבל הקדושין כמו שגלה סופו על תחלתו ועשה אשר זמם וברח מן העיר ותהלות ל"ית שבא למחז"ק שיכולין אנו לפייסו עד שיפטור אותה בגט. ואם היה בורח לארץ רחוקה לא היה לה שום תיקון. ולזה היה די והותר במה שקשרו אותו בקנס גדול ח"י אלפים אוקיות כמ"ש בשטר השדוכין. דבזה יהיה קשור עמה בע"כ כדי שלא יהיה עבד נרצע כל ימיו לשלם זה הקנס הגדול ולא נפיק מנה חורבה כמו קשר הקדושין שאפילו יפטרנה בגט ה"ה פוסלת מן הכהונה עכ"פ. ומה גם דלכתחילה הי"ל לחוש לסברת מור"ם בהגה שם שכתב דגם במזנה צריכה להמתין ג' חדשים כס' רבי"ה והרא"ש ז"ל שפסקו כר' יהודה ומפרש טעמא בגמרא דאימור לא נתהפכה יפה או מטעמא דגזרינן גדולה בזנות אטו נישואין כמבואר בדברי הרא"ש ז"ל שכ"כ משם הרז"ה יעו"ש הטעם דפסקו כר' יהודה לגבי ר"י. וא"כ לפ"ז הכא בנדון דידן דעד כדון היא טוענת שנבעלה לו בזנות והוא כופר ואומר שלא נגע בה מעולם הודאת בע"ד כמאה עדים דמי וכיון דהיא מודה שנבעלה בזנות פלגינן דבורא לגבי הנטען אחר שזה כופר ותהיה אסורה לקבל קדושין משום אדם עד שיעברו ג' חדשים מיום שנבעלה לפי דבריה לרעת מור"ם ז"ל דאזיל בשטת הפוסקים הנז"ל דלגבי ההבחנה האורח כנשים אינו מעלה ומוריד. וא"כ עכ"פ הי"ל להחמיץ הקדושין עד שיעברו ג' חדשים מיום טענת

הבעילה לחוש לסברת הפוסקים הנ"ל ושלא לעשות מעשה לכתחלה במלתא דחשש אסור:

וכן נראה מדברי הרב מהרי"ע ז"ל בס' בית יהודה סוף סי' ל"ג דמתוך דבריו נראה דחייש לסברת הפוסקים הנ"ל שכ"כ וז"ל ולא דמי מזנה ואנוסה ומפותה דהתם ס"ו די"א דצריכה להמתין דשאני זנות דשכיח טובא וכו' ע"כ. וכן נראה מדבריו שם ב"ח ח"ה ס"ס ל"א שכתב וז"ל אלא משמע דליכא אסור במעוברת חבירו אלא בידוע שהיא מעוברת חבירו וכן במזנה דאדם דעלמא אבל לגבי המזנה עצמה לא אכפת לן אם הוא מודה שבא עליה וכדין התרומה ודוקא בדלא דיימא מעלמא אלא מניה כי התם וכו' ע"כ:

נראה מזה דמזנה בלא עבור או מעוברת דינם שוה ודוקא כשהוא מודה ולא דימא מעלמא היא מותרת לו אבל כשכופר חיישינן:

באופן דבנדון זה כל מי שיש לו לב לדעת ועינים לראות יראה בעיניו דדין עסק ביש וה"ה יכפר:

יצא לנו מהאמור שהנטען הזה היה פטור מן הדין ממה שטענה נגדו הבתולה בין לענין נשואין בין לענין ממון בין לענין שבועה כמ"ש:

ומעתה הבא נבא למ"ש בקב"ע הנז"ל שבא מהתם להכא א' לא':

הנה על מש"ל בדברי הבת הנז' שטענה לפני העדים הרי הוכחנו מדברי הפוסקים הנז"ל שאינה נאמנת בכל דבריה כדי לחייב לנטען בשום דבר אפילו שבועה כמש"ל. גם מה שהעידו העדים הר"י אושריקי י"ץ והר"א הלוי שדוד הנז' היה מתאכסן בבית אבי הבת הנז' ושם מקום שם מלון עם הר"ש הנז' וב"ב וכו' עדות זה אין בו מועיל כדי לחייבו בשום ממון ואפי' לקונסו בשום דבד בתורת קנס אין עדות זה כדאי שהרי לא העידו שהיה מתייחד עמה רק שהיה ישן שם עם אבי הבתולה וב"ב כמש"ל בדבריהם. ועל מה שהעידו הר"י שרביט והר"ד חזיזא על מ"ש להם דוד הנז' והיא בבי"ה שילכו בשליחות להראב"ש וכו' כמש"ל עדות זה אינו מעלה ומוריד לענין דינא. ובפרט שכל מה שאמר בהיותו בבי"ה אסור בכבל ברזל לאו כלום הוא אחר שהוא אנוס ומבקש טצדקאות כדי שיוציאוהו משם כי אין לך אונס גדול מזה היותו אסור בכבלי ברזל וכו' והתפיסה היה על דבר זה. ועל מה שהעידו הר"א אשריקי והר"ת בן עטאר שכמה פעמים נכנסו לבית הר"ש וראו בעיניהם לדוד הנז' מתייחד עם הבתולה וכו' וראה אותם יושבים במטה ומדברים גם עדות זה אינו כדאי לחייבו ממון כ"א לענוש אותו על הייחוד וכבר קבל ענשו במכות ויסורין ולקה ושלם:

אלא שהחיוב המוטל על הר"ד הנז' הוא מכח השטר שדוכין שכתוב בו שנתחו"ג ברצו"ן והשל"ד ליכנס עמה לחופה וכו' ואם יתחרט שנתחו"ג לפרוע לבתולה סך ח"י אלפים אוקיות כמש"ל. וא"כ עכשיו שאינו רוצה לקיים תנאו ולישא אותה יהיה חייב בסך של הקנס הנז':

אבל לפי עדות העדים שהביא בידו הר"ד הנז' שהעידו שהשדוכין הנז' נעשו בעודו אסור בכבלי ברזל והתפיסה שהיה תפוס בפעם השנית היה על הדבר הזה שלא היה רוצה לישא אותה כמבואר בק"ע שכירו א"כ כל מה שנתחו"ג בשטר השדוכין בטל מעיקרו דהודאה באונס לאו כלום הוא. ואפילו לא היו נעשים השדוכין בעודו בתוך האונס אלא שהיו מפחידים אותו ומאיימים עליו שאם לא יעשה כך שיאנוס אותו וכו' אפ"ה הוי אונס כדי לבטל החיוב כמ"ש מרן בחו"מש סי' ר"ה ס"ז וז"ל אחד האונס את חבירו בשהכהו וכו' או שהפחידו בדבר שאפ' לו לעשות בין בידי גוי בין בידי ישראל ה"ז אונס וכו' ע"כ. מבואר מדברי מרן ז"ל שאפילו הפחידוהו בלבד אף דלא עביד מעשה כיון שיש יכולת בידו לעשות הוי אונס. ואף שמור"ם ז"ל שם בהגה כתב וז"ל מיהו י"ח וס"ל דאם הפחידו לאו כלום הוא דעביד אינש דגזים ולא עביד ע"כ מלבד דאנו אין לנו אלא כפי פסק מרן ז"ל דס"ל דבהגזמה לחוד הוי אונס עוד בה שהרי מצינו בדברי האחרונים ז"ל דאף שנושאים דגל הקי"ל כתבו דרבו כמו רבו הפוסקים דאזלי בסברא זו דהפחדה בלבד הוי אונס כמ"ש הרב מהרח"ש בתשובה סי' כ"ה וז"ל וגם איכא כמה וכמה מרבוותא גאוני עולם קמאי ובתראי רבו מלספור דס"ל דבהפחדה לחוד חשיב אונס. א"כ הכי נקטינן אף לאפוקי ממונא וכ"כ מהריב"ל ח"א תשובה כ"ו הלכה למעשה וכו' ע"כ. גם הרב כנ"הג ז"ל סי' הנז' סקל"א כתב וז"ל מאחר שהרבה נביאים מתנבאים כדברי רבינו חננאל להם שומעים אפילו שיהיה המגזים ישראל וירא שמים ואפילו יהיה ב"ד המאיים מהר"ר בצלאל סי' י"ו גם מהריב"ל וכו' ע"כ:

וכן כתב הרב דרכי נועם סי' י"ו שהביא דברי רבינו בצלאל הנז' שאף שהמגזים הוא ירא שמים הוי אונס ושכן מוכח מן הש"ס דאמרי אביי ורבא אפילו עלי ועלך כתבינן מודעא והביא שם משם הרב רבינו יונה שכתב וז"ל מי שהפחיד את חברו וכו' אע"פ שזה האיש הוא מן השומעים בקול ב"ד מאחר שהפחידו והיכולת בידו ה"ז אונס ואין אומרים חזקתו של זה שלא היה גורם לו נזק והפסד מ"מ הביא מורך בלבבו יעו"ש גם מרן בב"י שם כתב דכל הפוסקים פסקו כאביי ורבא:

גם הרב פר"ח מא"ה ח"ב סי' נו"ן הביא חבל נביאים דסברי דבהפחדה לבד הוי אונס. וכתב שם דאפילו לסברת מ"ד דבהפחדה לא הויא אונס אם התחיל לעשות הוי אונס

לכ"ע. והרב כנ"הג סי' הנז' הגהב"י אות כ"ח כתב וז"ל אפילו למ"ד דאונס דהפחדה לא הוי אונס היכא דגזים בדבר המורה היתרא וכו' הוי אונס ע"כ. ושם בהג"הט אות ך' כתב וז"ל דין זה לא שנא אנסו להנאת עצמו לא שנא אנסו להנאת אחרים מהרש"ך ח"א סי' קל"ה ע"כ. ובס' בעי חיי הביא הרב הנז' בשם נמוקי הרמ"מ דאפילו למאן דאמר דאמרינן עביד איניש דגזים ולא עביד ה"מ בצנעא אבל בפרהסיא גזים ועביד יעו"ש. ובסי' ר"ה הג"הט אות ל"ג כתב וז"ל דוקא במכר ומתנה בבא להוציא בעינן אונס ניכר ומודעא או אונס גרידא אבל להחזיק לא בעינן חזוק אונס גדול ומסירת מודעא מהרש"ך ז"ל ח"א סי' יו"ד ע"ב באופן דהכא בנד"ר אפילו לא היה כאן אלא הפחדה וגוזמת דברים לבד היה די לבטל החיוב של קנס השדוכין. וכ"ש שהרי היה כאן אונס גדול בפועל בתפיסה ובמאסר וכו' דלכל הדברות ולכל האמירות אין לך אונס גדול מזה. ובפרט דהכא הוי להחזיק דהיינו לפטור עצמו מהקנס דבנד"ז לא בעינן אונס גדול ומסירת מודעא כמש"ל. ואף אם לא היה נכנס בתפיסה פעם ב' ע"ז מ"מ כיון שכבר נתפס פ"א על זה בהפחדה בלבד הוי אונס לכ"ע דמאן דנכית ליה חויא וכו':

וכן מצינו בספר פר"ח מא"ה ז"ל ח"ב סימן נו"ן שכתב וז"ל כ"ש דבנדון דידן כ"ע מודו דהוי אונס גמור דהא רבי"ה בההיא דפרדסא כל עצמו שכתב דהוי אונס היינו משום שהתחיל לעשות האונס הוי כמאן דעבד כיון דברשותיה למעבד וכו' ואחר שהוציאוהו הפחידוהו להחזירו כי כל ההפחדה והאיום היה על מה שכבר עשה שיחזירוהו לבי"ה וכו' ואל יעלה על דעתך לומר שמא יש לפקפק ע"ז כיון שהוציאו מבי"ה אע"פ שיש בידו להחזירו שום פ"ב ומאיימו ומגזימו ע"ז שאם לא יעשה כך שישוב יחזירהו כבראשונה שכיון שנסתלק האונס שוב לא מקרי אונס לבטל המעשה וכו' דכל דמאנס אותו לעשות דבר א' ולמחר מבקש ממנו שיעשה אותו ואם לאו שיחזירהו לאותו אונס ודאי דהוי אונס גמור וכו' ע"כ:

גם בספר דבר משה חי"ד סי' ט"ל הביא תשובת מהרש"ך ז"ל שכתב וז"ל דכיון דראובן הוכרח לישבע שלא לצאת מן המקום מיראת ההפחדות שהפחידוהו לסגפו ולענותו וכו' דאין ספק דבכה"ג הוי אונס הגוף דסגי לענין ביטול נדר ושבועה וכו' וכיון דכבר נכנס ראובן זה בתפיסה ויסורין על תביעת החוב הו"ל כאלו נשבע עתה בעודו בתפיסה ויסורין וכו' עכ"ל הרב מהרש"ך ז"ל המובא שם. ומזה הביא ראיה הרב הנז' לנדון שלו לומר דאפי' למאן דאמר דהפחדה לחוד לא הוי אונס היכא דכבר נכנס בתפיסה על הדבר הזה אם מפחידין אותו בזה לאחר שיצא לכ"ע הוי אונס יעו"ש. והרב כנ"הג סימן הנז' הגהב"י אות ל"ח כתב וז"ל אפילו למ"ד שגזום בלי מודעא לא מהני היכא דכבר אנס

אותו ונסתלק האונס אח"ך אע"פ שע"י סלוק נתבטל האונס הראשון. מ"מ סברא גדולה היא דמהני מיהא לעשות הגיזומים שאח"ך אונס בלי מסירת מודעא הראנ"ח ח"א סי' ס"ג עכ"ל:

וגדולה מזו מצינו להרב פר"ח מא"ה ז"ל ח"א סי' טו"ב שכתב דהיכא שכבר נאנס על אותו דבר ויצא מן האונס ואח"ך חוזר ומבקש ממנו פ"ב שיעשה אותו דבר אפילו לא גזים כלל הוי אונס. והביא שם הרב דברי התוס' במסכת שבת דף ה' מודעא רבא וכו' שכתבו וז"ל והא דאמרי' שכרת מרע"ה ברית עם ישראל על התורה אומר ר"ת דע"פ הדבר היה וה"ה בע"ך וכו' וכתב הרב הנז' וז"ל וביאר דבריהם הרב מהרי"ק ז"ל שורש קס"ז דלשעבר ראו בעיניהם שכפה את ההר כגיגית נראה משם דהיכא דנאנס כבר אונס גמור פ"א וחוזר ומבקש ממנו פ"ב אפילו לא גזים כלל כי קבל עליו לעשות באלה ובשבועה הוי אונס עכ"ל:

מבואר מזה דאם נאנס פעם אחת אם בקש ממנו אח"ך לעשות הדבר שנאנס עליו כבר אפילו בלא הגזמה והפחדה הוי אונס כמ"ש:

וכ"ש הכא בנד"ד שהתפיסה היה על הדבר הזה ולא יצא משם עד שנשתדך עמה עודנו בכבליו כמש"ל בקב"ע. דבזה לית דין ולית דיין דהוי אונס גמור לבטל החיוב שנתחייב שהרי עדיין לא יצא מהאונס. וכל מה שנתחייב בשטר השדוכין בטל מעיקרו:

הן אמת דלכאורה היה נראה לומר דאעיקרא דדינא מה שהעידו העדים בקב"ע הנז"ל שהשדוכין היו בעודו בכבלי ברזל שהם מוכחשים בעדותם שהרי שטר השדוכין לפנינו שמעידים העדים שהשדוכין היו ברצו"ן והשל"ד בלי שום זכר אונס וכפיה וכו' אבל אחר האמת אין כאן הכחשה כלל שמ"ש בשטר השדוכין שהיה ברצו"ן וכו' ודאי שכך א"ל לעדי' אלא דמחמת האונס הפחד ואמ' לעדי' שהיה ברצו"ן וכו' כמ"ש מרן סי' הנז' ס"ט יעו"ש:

וגדולה מזו מצינו שכתב הרב מהרח"ש ז"ל בתשו' סימן ע"ח שאפילו הודה בפני העדים שנסתלק אונסו לא מהני עד שיעידו העדים שנסתלק האונס שכתב שם וז"ל לענייננו ופי' רבינו האי דכתבי העדים ידעינן אונסא וידעינן סלוקא דידה וכו' ע"כ והנדון היה שהודה המתחייב על עצמו שנסתלק האונס יעו"ש. ודברי רבינו האי ז"ל הנ"ל כתבם רבי"ה סימן הנז' וז"ל כתב רבינו האי דלא הוי בטול אפילו אם פירש בשטר זביני דזבין בדלא אניס וחתים ביה בבטול מודעי לאו כלום היא דההוא אונסא דאנסיה אעיקר זביני הוא גופיה אנסוהו לאודויי ליה מאי דבעי וכ"כ רב אלפס ז"ל והרמב"ם ז"ל וכ"כ הרמ"ה ז"ל דלא מהני בטול מודעא בזביני עד שיעידו העדים שידעו בסלוק אונסו וכו' ע"כ:

וכ"ש הכא בנד"ד שיש כאן שני עדים שמעידים שמה שנתחייב בשטר השדוכין היה בעוד האונס עליו. וא"כ אף שבשטר השדוכין כתוב שהיה ברצו"ן וכו' מוכרחים אנו לומר דמחמת האונס אמר כן בפני העדים כדי שלא יהא כאן עדות מוכחשת. כמ"ש מרן ז"ל בסי' כ"ט וז"ל כל שאנו יכולין לכוין דברי העד כדי שלא תהא עדותו מוכחשת יש לנו לכוין דבריו כשם שיש לנו לתרץ דברי שני עדים הנראים מכחישים זה את זה כרי שתהא עדותן מכוונת ע"כ. וכתב שם הסמ"ע סק"ו וז"ל פירוש אפילו בביאור משמעות הרחוקה וכו' ע"כ. וא"כ לפי זה החיוב של קנס השדוכין הוא בטל כיון שהיה בעוד האונס עליו:

ואף שכתוב בשטר השדוכין וז"ל ואפילו אם יהיה פטור מהסך הנז' כד"ת שת"ת אפ"ה הוא מחייב עצמו במה שאינו חייב ומקבל ע"ע בכהקוש"ח הנז' לפרוע לה כל הסך הנז' בתורת קנס גמור וכו' ע"כ. אפ"ה אחר שהיה אנוס בדבר מחמת כן הוכרח להורות על עצמו בזה וכיון שהכל היה באונס כל מה שכתוב בשטר הנז' בטל מעיקרו:

ואף את"ל שיש כאן הכחשה והו"ל שני כתי עדים המכחישות זו את זו. סוף סוף הרי בטלה כל העדות ואין כאן חיוב כלל. ולפ"ז מ"ש בשטר השני הנ"ל שכשיצא הבחור מבית האסורים נתקשר בשטר השדוכין לפי דברי העדים האחרים שהעידו שהשדוכין היו בעודו בכבלי ברזל כמש"ל הרי יש כאן עדות מוכחשת ובטלה כל העדות:

והגם שהיה כאן שבועה חמורה וכו' מ"מ כיון שהיה אנוס אין כאן שבועה כדקי"ל האדם בשבועה פרט לאנוס ואין צריך דשבועה זו היה על דעת חבירו ולתועלת חבירו אפ"ה האונס מבטלה כמ"ש מרן בב"י בי"ד סימן רכ"ח שהביא שם תשובת הרשב"א ז"ל שכתב וז"ל ומ"מ הנדון שלפנינו שא"ל השבע על דעתינו אינו בכלל מה שאמרתי לפי שיש בזה צד היתר אחר והוא האונס ע"כ:

גם הרב מהריק"ש ז"ל בהגהותיו בי"ד סימן רל"ב כתב שאם היה אנוס אפילו נשבע ע"ד חבירו ולתועלת חבירו שרי יעו"ש:

ומור"ם בהגה סימן הנז' סי"ב כתב וז"ל כל שהוא אנוס בשבועה אע"פ שאמר ע"ד רבים או על דעת המקום אינו כלום ונאמן ארם לו' ששבועתו היתה באונס וכו' ע"כ וכתב שם הרש"ך סקכ"ה וז"ל נאמן וכו' נראה דהיינו דוקא בנודר או נשבע לעצמו אבל בנשבע לחבירו כגון בשט"ח וכה"ג אינו נאמן וכו' ומ"ש הב"י בס"ס מ"ח בשם תשובת הרשב"א ז"ל ומ"מ בנדון שלפנינו שא"ל השבע על דעתינו אינו בכלל מה שאמרתי דיש בזה צד היתר אחר והוא האונס וכמ"ש ואע"ג שאמר בפני העדים שהיה נשבע ונודר מדעת כ"ז מתוך אונסו אמר כן לפי שאחותו חולה ומתרת עצמה למיתה אם לא ידור ואין לך אונס

חזק ונגלה מזה עכ"ל. משמע דאף בנדר לחבירו מתיר מטעם אונס התם שאני שידענו באונסו ולכך אע"פ שאמר שהיה נודר ונשבע מדעת אמרינן שמתוך אונסו אמר כן אבל אם לא הכרנו באונסו כלל אינו נאמן בנשבע לחבירו לומר אנוס הייתי מיהו היכא דיש רגלים לדבר נראה דנאמן כנ"ל עכ"ל:

הרי מבואר דגם בנשבע לחבירו בשט"ח וכיוצא דוקא הוא אינו נאמן לומר שהוא אנוס אבל אם יש רגלים לדבר וכ"ש אם יש עדים על האונס אין כאן שבועה כלל:

עוד למדנו מתשובת הרשב"א הנז' שאפי' שהנשבע לא הי"ל שום אונס בגופו אפ"ה אם היה שום צד אונס אחר כההיא שהיתה אחותו חולה מקרי אונס כ"ש וק"ו הכא בנד"ד שהיה כאן גדול בגופו בתפיסה ובמאסר כמ"ש דודאי אין לך אונס גדול מזה לבטל השבועה הנז':

והגם שלא ג"ד על השבועה שישבע אין צריך לזה דכיון שהיה באונס א"צ מודעא לענין השבועה וכן כתב להדיא הרב פרח מטה אהרן ז"ל בסי' קי"ט שהביא שם תשובת הרשב"א ז"ל הנז' וכתב שם הרב הנז' דמודעא אינו מעלה ומוריד לשבועה אלא להורות על מציאות האונס. וכל דידעינן שיש אונס אין צריך מודעא לבטל השבועה יעו"ש:

אלא דאכתי פש גבן לברורי לגבי חיוב הממון של הקנס דנדון זה להי דמי אי דמי למכר ואף שיש כאן אונס צריך עכ"פ מסירת מודעא כדי לבטל החיוב. או נימא דדמי למתנה וא"צ מסירת מודעא אלא כיון שיש כאן עדים שמעידים על האונס מהני לבטל החיוב כמ"ש מרן בסי' הנז':

והנה לכאורה היה נראה לדמות נדון זה למכר דבההיא הנאה שהוציאו מבית האסורים ופרע ההוצאות בעדו בפעם השנית בעבור זה נשתדך עם קרובתו ונתחו"ג מ"ש בשטר השדוכין דהו"ל כאלו קבל ממון בעד אותו החיוב והוי כמכר. אבל מ"מ אי מהא לא איריא שהרי לא מטי ליה הנאה מזה בהקרבת התועלת אלא הרחקת הנזק דוקא:

וכ"מ להרב מהרימ"ט בתשובה סי' מ"ג שכתב וז"ל והיכא שלא ראו העדים המעות שנתן אלא שהודה המוכר לכ"ע לא קנה דאי לאו דאודי ליה הוה ממטי ליה ולחמריה לשחוור כדאמרינן מרינן בגמ' וכמ"ש הרי"ף ז"ל. והנה בנד"ד הוא אומר שעשרת אלפים שאומר הקונה שנתן לא היו אלא לצורך ההוצאות כדי להוציאו מבית האסורים וכו' ולא נהנה מהם שזה פרוטה וכו' ע"כ. מבו' מזה דכל שלא קבל הנאה אלא שהרחיק הנזק ממנו ע"י ממון לא מקריא הנאה ובאונס בלבד מהני לבטל בלי מסירת מודעא:

גם הרב כנה"ג סי' ר"ה הג"הטו אות נ"ו כתב בשם מוהר"י בי רב דלא מקרי מכר אלא במקבל זוזי אבל מצד תועלת שאינו מפסיד לא מקרי מכר אלא מתנה יעו"ש:

אלא דמצד אחר היה נראה לדמות נדון זה למכר דאנה"נ אם לא היה כאן רק חיוב הבחור בלבד שנתחייב בשדוכין ובקנס וכו' הו"ל למימר דדמי למתנה אחר שלא קבל ממון על זה. אבל הכא בנדון דידן שגם שכנגדו נתחו"ג להעניק לו נדונייא ותוס' ואם יתחרט חייב עצמו בקנס וכו' כמ"ש בשטר השדוכין א"כ כיון שכל א' נתחייב לחבירו הו"ל כמכר וצריך מסירת מודעא בהכרת אונס:

וגם מהא נמי לא איריא שהחיוב שנתחייב בסך הקנס מעולם לא קבל קודם שום דבר בעד זה החיוב. דאם לא ירצה לקחתה אינו מקבל שום דבר לשיתחייב בקנס אלא שהחיוב של הקנס הוא כדי לזרז עצמו לשלא יתחרט אבל גבי מכר זה נתן הדמים וזה נתן הקרקע שאם ירצה לבטל המכר זה יחזיר הקרקע וזה יחזיר הדמים. ומה שנדרו לו נדונייא ותוספת היינו אם ישא אותה וכשישא אותה ה"ה מתחייב לה בכתובה בסך ארבעת אלפים אוקיות בעד הנדונייא והתוס' נמצא דמה שאנו רוצים לחייבו בסך של הקנס לא קבל שום דבר בעד זה החיוב. וא"כ הו"ל כמתנה. וכיון שהוא אנוס אף שלא מסר מודעא בטל החיוב כמ"ש וכן כתב הרשב"ץ ז"ל ח"ג סי' ס"ט וז"ל ובשעבוד זה כיון שלא מחמת מעות שנתן לו נתחייב לו בח"וג אפי' לא נודע האונס שעבודו בטל כיון שגילה בדעתו שהוא אנוס וכו' ע"כ. הרי דהיכא דלא קבל מעות בג"ד בלבד מהני וה"ה דאונס בלא ג"ד מהני כמו המתנה. ולקושטא דמלתא הרי יש ביד הנטען הנז' קבע שהעידו ב' עדים שקודם השדוכין אמר הר"ד לפניהם שכל מה שיעשה ויתחייב הוא באונס גמור וכו' ע"כ אלא שלסבה ידועה אצלנו לא העתקנוהו פה ומי שירצה לעמוד על הדברים ידרוש אותו ממנו ומשם בארה"ה האונס שנאנס כדי שישא אותה:

ולפי זה אף אם תמצי לומר שנדון זה דומה למכר הרי ג"ד בפני העדים שהחיוב הוא באונס ולא מלבו שזהו לשון המודעא שמועיל כדי לבטל המכר כמ"ש מרן בר"ס הנז' יעו"ש:

ואין לומר דכיון דעדים אלו שהעידו על האונס ושגלה דעתו בפניהם אינם עדי השטר עצמם אלא עדים אחרים שהעידו עכשיו בע"פ אמרינן דלא מהני לבטל השטר שדוכין דלא אתי עדות דבע"פ ומרע לשטרא. לאו מלתא היא שהרי מצינו דעל מ"ש מרן ז"ל בסי' הנז' ס"ט וז"ל עדי המודעא יש להם לחתום הם עצמם באותו המכר וכו' ע"כ. כתב שם הסמ"ע סקכ"ב וז"ל רבותא קמ"ל בזה דאע"ג דאין העדים נאמנים בדבורם לומר מודעא היו דברינו וכו' מ"מ כשהם חתומים בשטר המודעא בא אותו שטר בחתימתן הנכתב קודם שטר הקנין ומבטל שטר הקנין וכו' וכ"ש כשעדים אחרים מעידים על המודעא שנמסר לפניהם קודם המכירה דמהני ע"כ:

מבואר יוצא דיותר יש לבטל השטר כשעדים אחרים מעידים על המו' משיעידו עליה עדי השטר עצמם. דכשעדי השטר עצמם המה היו עדי המודעא אם לא כתבו וחתמו המו' אינם נאמנים עכשיו להעיד עליה דלא אתי עדות שבע"פ ומרע לעדות שבשטר דהוי כעוקרים עדותם שבשטר דעדים החתומים על השטר כמי שנחקרה עדותם בב"ד וכיון שהגיד שוב אינו יכול לומר מודעא היה וכו' אבל אם עדים אחרים מעידים על המודעא אף שמעידים עכשיו בע"פ הם נאמנים ובטל השטר:

וכן בא מבואר בדברי מרן בב"י שם שכתב וז"ל ואם מסר מודעא בפני עדים שאינם חתומים על המכר אפילו לא כתבוה יכולים הם לבטל המקח ע"י עדות מסירת המודעא דלא שייך הכא למימר לא אתי עדות ע"פ ומרע עדות שבשטר דלא אמרינן הכי אלא כשהעדים עצמם מעידים על מסירת המודעא משום דאינם חוזרים ומגידים וכו' ע"כ. עיין סימן מ"ו סל"ז:

עוד כתב שם מרן וז"ל ומצאתי סעד לדבר ממ"ש רי"ו ואם מסר מודעא בכולן אפילו ע"פ וידעו העדים האונס בטל המקח עכ"ל. ומשמע דכ"ע מודו בהכי דודאי אין המודעא צריכה ליכתב אלא כיון שהעידו העדים שמסר להם והם ידעו באונסו סגי ולא הזכירו בגמרא כתיבה אלא משום דאורחא דמלתא הוא לכותבה למען תעמוד ימים רבים וכו' ע"כ:

הרי מבואר מדברי מרן ז"ל דכשעדים אחרים מעידים שג"ד בפניהם מהני לבטל המכר אף שלא נכתבה המודעא:

וגדולה מזו מצינו להרשב"ץ ז"ל בספר התשב"ץ ח"ב סימן קס"ט שכתב דאפילו במקום שצריך מודעא אם היה אנוס דלא היה יכול למסור המודעא וידעו העדים באונסו הוי כאלו מסר דכמו שהוא אנוס בחיוב כך הוא אנוס במה שלא מסר המודעא יעו"ש:

גם בח"ג סי' ס"ט כתב וז"ל ואפילו היה צריך למסור מודעא אם הדבר נודע שאם יתגלה הדבר במסירת המודעא יתבטל הדבר אפילו לא נמסרה המודעא ה"ה כאלו נמסרה דאמרי' בפ' שני דייני גזרות גבי הא דאמרינן הו"ל לממסר מודעא ורבנן חברך חברא אית ליה וחברא דחברך וכו' ע"כ:

נמצא לפי זה דהכא בנד"ד אף את"ל דדמי למכר אחר שהיה כאן אונס גמור וג"ר קודם השדוכין בפני העדים שכ"מ שיעשה הוא באונס בטל החיוב שבשטר. וכ"ש דלפי האמת לא דמי למכר דדוקא גבי מכר שמקבל דמים אף דהיה אנוס כשלא מסר מודעא אמרינן דאגב אונסא וזוזי גמר ומקנה אבל הכא בנד"ד שלא קבל שום דבר בעד החיוב שנתחייב כיון שהוא אנוס מהני לבטל החיוב אף אם לא היה מוסר מודעא. ובפרט דהכא הוי

להחזיק דהיינו לפטור עצמו מהחיוב של הקנס וכבר כתבנו לעיל דברי הרב כנ"הג זל שכתב משם מהרש"ך דהיכא דהוי להחזיק לא בעינן חזוק אונס גדול ומסירת מודעא. וגם כבר היה תפוש פ"א על הדבר הזה דבזה אין צריך מודעא כמש"ל בדברי הכנ"הג בשם מוהראנ"ח ז"ל:

ועל מה שהעיד כהריב"ש שבאות יום אחר שיצא הבחור מבי"ה קודם שנעשו השדוכין הלך הוא בשליחות החכם נר"ו להבחור הנז' וא"ל משמו שאם הוא רוצה לעשות משהדי"ן עם קרובי הבתולה וכו' ואין לו שום חשש מהאלמא בזין והשיב לו שאינו רוצה לעמוד עמהם בדין כלל ועיקר ורצונו הוא שיתפשר עמהם להשתדך עמה ולקדשה לה כמות שהיא בין מלאה בין ריקנית ולא ישאר לו שום טו"א כלל ואפילו אם יתברר ברור גמור שהיא מעוברת ימתין לה עד שתהא ראויה לו וכו'. וע"פ הדברים האלה נתח"וג ברצו"ן וקע"ע כל הכתוב בשטר השדוכין מראש ועד סוף וכו' כמש"ל בדבריו מלבד שעדות זה כמאן דליתיה דמי אחר שהעיד ע"פ כתבו וקי"ל מפיהם ולא מפי כתבם וסופר זה טענה בדין פשוט בש"ע בסי' כ"ח סי"ח יעו"ש. ואף את"ל שיכול לתקן זה שיעיד עדותו עכשיו בב"ד מ"מ עדות זה אין בו מועיל לבטל האונס אחר שמי שבא לו האונס ע"י לא הבטיחו ע"ז. ובלאו הכי אף אם היה עדות זה כדאי לבטל האונס ולפי דבריו השליחות היה אחר שיצא מבי"ה הפעם הב' קודם שנעשו השדוכין והוא לא נתרצה כ"א בשדוכין ברצו"ן וכו' מ"מ הרי יש כאן ב' עדים המכחישים אותו שהשדוכין נעשו בעוד האונס עליו כמש"ל ואין דבריו ש"א במקום שנים ואפי' היה כאן עד אחר שיעיד כדבריו הרי עכ"פ הו"ל שתי כתי עדים המכחישות זא"ז ודל מהכא עדותם:

ובר מן דין אפילו לפי דברי השליח הנז' שהשדוכין היו אחר שיצא מבית הסוהר ולא היה כאן שום אונס כלל דכבר נסתלק מעליו דל מהכא האונס. הרי השליח אמ"ל בשליחות החכם שאם יזמין אותם לדין אפשר שיפטר מהם בשבועה וכו' כמש"ל הרי שלא החליט לומר לו שפטור מהדין אלא שאפשר שיפטר בשבועה ור"ל דאפשר שלא יפטר בשבועה כי אם בנישואין או בממון או אפשר שיפטר בשבועה לבד. וא"כ לצד הפחות הרי חייבו שבועה. וא"כ מפני חיוב השבועה נתחייב במ"ש השטר השדוכין ועכשיו שנתברר שהדי"ן שפטור אפילו משבועה הו"ל חיוב בטעות וחוזר כמ"ש מרן ס"ס כ"ה וז"ל דיין שטעה וחייב שבועה למי שאינו חייב בה ועשה זה פשרה עם בעל דין כדי שלא ישבע ואח"ך ידע שאינו בן שבועה אע"פ שקנו מידו על הפשרה אינה כלום דקנין בטעות הוא וחוזר ע"כ. והגם שמור"ם בהגה סיים וכתב וז"ל ודוקא שג"ד שעשה הפשרה משום השבועה וכדומה לזה ע"כ. מ"מ היינו דוקא היכא דליכא אומדנא דמוכח שעשה

הפשרה בשביל חיוב השבועה משום דאיכא למימר דאפילו בלא אמירת החכם היה מתפשר עם בעל דינו כיון שהם מכחישים זה את זה דרך העולם הוא להתפשר בשביל ההכחשה להשקיט ריב ומדון אבל הכא בנד"ד שהיתה הב"ט טוענת שהיא מעוברת ממנו וא"ל השליח בשם החכם שאפשר שיפטר בשבועה דהיינו שישבע שלא נגע בה. אפשר כיון שהוא יודע בעצמו שבא עליה ואינו יכול להשבע שבועה זו ה"ט שנתחייב בקשר השדוכין שהרי לא היה מתרצה כלל ליקח אותה ועל דבר זה נתפס בתפיסה הב' וא"כ הרי יש כאן אומדנא דמוכח דמפני חשש חיוב השבועה שא"ל השליח בשם החכם נר"ו לזה נשתדך עמה ונתחייב בקנס. וכמ"ש מרן בסי' י"ד סי"ד וז"ל דכופר בפקדון וכו' יכול לחזור בו וה"ה למי שנתפשר מפני שלא הי"ל ראיה או שטר ואח"ך מצא וכו' ע"כ. הרי להדיא שנתפשר עמו סתם ולא פירש דמשום שאין לו עדים וראיה הוא מתפשר ואע"פ כן הויא פשרה בטעות. וגם מור"ם מודה בזה מדלא הגיה כאן כלום וע"כ הטעם משום דאיכא אומדנא דמוכח שמפני שאין לו עדים וראיה הוא מתפשר:

וגדולה מזו מצינו להרב מוהר"מ אלשיך ז"ל שכתב בתשובה בסי' י"ד במי שעשה הפשרה בשביל שא"ל א' מן החכמים שאין הדין עמו הוי פשרה בטעות ולאו דוקא אם א"ל אחד מן החכמים אלא אפילו טען דלא אסיק אדעתיה שהיה הדין עמו אי הוי מלתא דעביד למטעי נאמן יעו"ש:

וגם הכא בנד"ד הוי מלתא דעבידי למטעי בה דמרגלא בפומייהו דאינשי כשהבת טוענת שמעוברת מפלוני שחייב לישא אותה. או לפחות לישבע שלא בא עליה כמ"ש לו השליח הנז' וכיון שעכשיו נתגלה שפטור מהדין אפילו משבועה הוי חיוב בטעות כמ"ש:

גם הרב כנ"הג ז"ל סימן כ"ה הג"הטו אות ס' כתב וז"ל מי שנתפשר עם בע"ד מפני פסק חכם א' שהיה מחייבו ואח"ך נתגלה שהדין עמו פשרה בטעות הוא וחוזר. רבינו ב"י בתשובותיו סי' יו"ד מדיני גביית כתובה ומהר"מ מטראני ז"ל ח"א סי' ש"ט וש"י עכ"ל:

מבואר מדברי מרן ז"ל שאפילו שלא ג"ד שבשביל פסק החכם שהיה מחייבו נתפשר עם בע"ד אפ"ה הוי פשרה בטעות וחוזר ומה גם דהכא בנד"ד לאו פשרה מקרי כמ"ש וכיון דהוי חיוב בטעות לכ"ע בטל וכיון דהוי חיוב בטעות מטעם זה הוי פטור ג"כ מהש"ח שבשטר השדוכין. כיון שהשבועה שנשבע על חיוב השדוכין היתה בטעות שהיה סבור שחייב לישבע שלא נגע בה על צד הפחות כמ"ש. וכן כתב הרב מהרח"ש ז"ל בתשובה ס"ס ע' וז"ל ואף שנשבע ראובן השבועה היתה בטעות וכו' ודמיא למ"ש רבינו ירוחם ז"ל וז"ל נשבע שלא יעשה כך מטעם שהיה סבור שהוא אסור גדול ואח"ך נודע שאין

בו אסור כ"כ לא חלה השבועה כלל כי השבועה היתה בטעות כן כתבו המפרשים וכו' ע"כ. ודין זה דרי"ו פסקו מרן בי"ד סי' רל"ב סיו"ד יעו"ש ומה גם שהרי הוכחנו לעיל משם הפמ"א דכשנאנס כ"א על הדבר ויצא מהאונס ואח"ך מבקשים ממנו שיעשה אותו דבר אפילו לא גזים כלל הוי אונס:

כלל העולה שהנטען הנז' פטור ומותר מקנס השדוכין הנז' ומכל מה שטענה נגדו הבת הנז' ע"פ ר"ת שתת' מכל הני מלי שכתבנו לעיל:

והיה לבאר שמורשה הבת הנז' טען לפנינו שהעדויות שהביא הנטען לזכותו שיבואו העדים ויעידו בפניו ונענו מן הדין שכיון שעדות זה שהביא הנטען הנז' הוא כדי לפטור עצמו מן הקנס א"צ שיעידו העדים בפני בע"ד כמ"ש מרן בסימן כ"ח סי"ח וז"ל לא אמרו אין מקבלין עדים שלא בפני בע"ד אלא בתובע שמביא עדים על תביעתו אבל המביא עדים לפטור את עצמו מקבלין ע"כ:

ועל מה שלא פרסמו מקבלי העדות הנז' שמות העדים אין קפידא בזה כמש"ש סכ"ב וז"ל נכון למקבלי העדות לפרסם בשטר קבלת העדות מי הם העדים וסיים שם מור"ם וכתב וז"ל מיהו אם לא כתבו מי הם הערים לא הפסידו ע"כ:

זהו מה שנלע"ד להשיב בזה. וליה עינינו יצילנו מכל שגיאה ויאיר עינינו במאור תורתו. לדון דין אמת לאמתו. הכ"ד צעירי צאן קדשים החו"פ טיטואן יע"א בע"א לחדש אדר משנת יומם יצוה ה' חסדו **ובלילה שירה** עמי לפ"ק:

סימן קל

נשאלנו מאת ידידינו החכם כהה"ר רפאל גזלאן נר"ו וז"ל השאלה מעשה שהיה כך היה ראובן היה נשוי אשה אחת במחז"ק כדת משה וישראל ולה בנים ובנות ממנו ואח"ך הלך לעיר רחוקה ממנו ונטען עם בתולה אחת ומצאוה מעוברת והיא אומרת ממנו והוא כחש בה ולסוף כפו אותו והכריחוהו והשיאוה לו והביאה בידו למחז"ק וזה כמו שתי שנים מ"מ שאומר הוא שלא ראה אותה ולא קרב אליה כדרך כל הארץ אם מפני יראת אשתו הראשונה או מפני אשר שנאה והן עתה קרוב לארבעי' יום חברו על ראובן הנז' קצת מקרוביו ופייסוהו וריצוהו לפקוד האשה השניה הנז' כדרך כל הארץ ונענה להם אח"ך נודע ע"י השכנות שהיתה מעוברת קודם לכן קרוב לשני חדשים וכשהוכיחו אותה ע"ז העזה פניה ותאמר שמבעלה הוא העובר וראובן הנז' צווח וצועק שאינו ממנו והיא מכחשת אותו בפניו ונותנת לו קצת סימנים שהיה בינו לבינה והוא מכחיש בה ועומד בדבריו ואמרנו לו שחייב ליתן לה כתובתה והשיב שכן יעשה וכבר שויא אנפשיה חתיכה דאסורא וצריך לגרשה והיא טענה שאם רצונו לגרשה שיוליכנה לעירה שנשאה

שם ויגרשנה והוא השיב שירא ללכת לשם שיעשו לו אלמות כמו שעשו לו בראשונה אלא ילך לבדו למדינה אחרת הוא בעצמו להביא לה גיטה למחז"ק ויתננו לה ואח"ך אם תרצה לשוב לעירה שיפרע הוא בשבילה שכירות והוצאות הדרך עד שתגיע לעירה והיה נראה לנו שצדקו דברי ראובן הבעל הנז' שיכול לגרש האשה הנז' בע"ך מאחר שהוא פורע כתובתה ונשאר לנו הספק לענין העובר אם הוא ממזר ודאי כמ"ש מרן בא"הע שהאיש נאמן על העובר או על בנו לפוסלו והרי הוא ממזר ודאי ואפילו מכחשת אותו האשה בפניו או דוקא דברי מרן בשאינה מכחשת אותו כגון ששותקת או שאינה בפנינו לבודקה אבל אם הוא מכחשת אותו לא ידענו מה היה לנו אם הוא ודאי או ספק או פגום ונפקא מינה נמי לענין מזונות העובר העיבור ויניקה מה יהיה משפט הנער ומעשהו ע"כ היתה שאלה:

תשובה הנה אעיקרא דדינא מהמעשה הרע הזה נראה שלא היה זה במקום הגון שבו חכם מ"ץ שהרי מה שהשיאוה לו היה שלא כדין אחר שהיה הוא מכחישה ואומר שאין העובר ממנו וחיישינן שמא נתעברה מאחר והו"ל נושא מעוברת חבירו ועיין בספר בית יהודה למהר"י עייאש חא"ה סימן ל"א איך שיהיה כיון שלא באה השאלה ע"ז ומאי דהוה הוה לא נטפלנו לבאר כל פרטי דין זה:

ועל מ"ש כת"ר שהוא טוען שזה כמו שתי שנים שלא קרב אליה כדרך כל הארץ והן עתה פייסוהו קרוב לארבעים יום לפוקדה ונענה להם אח"ך נודע ע"י השכנות שהיתה מעוברת קודם לכן קרוב לשני חדשים וכשהוכיחוה על זה אמרה שמבעלה הנז' הוא העובר וראובן הבעל מכחיש אותה ואומר שאינו ממנו וכו':

הנה הידיעה שנודע לשכנות שהיתה מעוברת קודם לכן אכתי לא ידענו ממה נתברר להם זה אם הוא שנודע להם שנסתלקו ממנה הדמים אכתי ליכא הוכחה ברורה מזה שהיא מעוברת דאפשר שמחמת איזה חולי נסתלקו הדמים ואין אנו יכולים לפסול העובר מכח הוכחה זו אחר שכתוב בשאלה שכשפייסוהו לפוקדה נענה להם שנראה מזה שבא עליה ואפשר שבה שעתא נתעברה ממנו וא"כ אפשר דמה שאומר הבעל שהעובר אינו ממנו היינו לפי מה שאומרות הנשים שהיתה מעוברת קודם לכן. ואי מההיא לא איריא ואין הנשים נאמנות כדי לפסול העובר ולהוציאו מחזקת כשרות דכל שאנו יכולים לתלות בהיתר ולומר שמבעלה נתעברה מוקמינן ליה אחזקת כשרות. וגם אית לן רובא דרוב נשים אין מזנות ולזה צריך להמתין עד שתלד דבזה יתברר הדבר:

ואם הבעל טוען שמעולם לא בא עליה ויתברר הדבר שהיא מעוברת ותלד וראי שהבעל מהימן לומר שבן זה אינו ממנו ואפילו שהיא מכחשת אותו כמ"ש מרן בא"הע סי' ד'

סעיף כ"ז וז"ל ארוסה שנתעברה והיא בבית אביה אם היא אומרת שמהארוס נתעברה אם הוא מודה או שאינו בפנינו הולד כשר ואם אינו מודה אלא מכחיש' שאינו ממנו הולד ממזר ודאי וכו' ע"כ:

ואין לדחות ולומר דשאני ארוסה כיון שאינה מצויה אצלו הוא נאמן אף במכחישתו אבל נשואה שמצויה אצלו תדיר נימא דלאו כל כמיניה לפסול העובר אחר שהיא מכחשת אותו ואומרת שממנו מעוברת. ותלינן ברוב בעילות אחר הבעל. הא ליתא שהרי גבי ארוסה כתב הרב בית שמואל ס"ק מ"ה וז"ל ממזר ודאי משום דהתורה נתנה נאמנות לאב לומר שאין הולד ממנו וכו' ע"כ. ומבואר בפוסקים מדכתב רחמנא גבי בכור יכיר דרשינן יכירנו לאחרים דהיינו שנאמן מן האב לומר זה בני בכור אפילו הוא הקטן דממילא הגדולים ממזרים ולפי טעם זה אפילו היה נשואה שמצויה אצלו וגם מכחישתו לומר שממנו העובר הוא נאמן אחר שהתורה נתנה לו נאמנות כמ"ש:

גם מרן שם סעיף כ"ט כתב וז"ל אשת איש שאומרת על העובר שאינו מבעלה אינה נאמנת לפוסלו אבל האב שאומר על העובר שאינו ממנו או על אחד מבניו שאינו בנו נאמן לפוסלו והוא ממזר ודאי וכו' ע"כ. ובודאי דמרן מיירי אף במכחישתו לפי הטעם האמור שהתורה האמינה לאב ומה שלא ביאר מרן כאן בנשואה דמיירי אף במכחישתו סמך אמה שכתב קודם לכן גבי ארוסה וכן מוכח מסוף דכרי מרן שם שכתב וז"ל ואם היא אומרת מגוי או מעבד נתעברתי הולד כשר שאין הבעל יכול להכחישה בזה ע"כ מוכח מזה דדוקא היכא שאין הבעל יכול להכחישה היא נאמנת אבל כשהבעל מכחישה בנד"ד שטוען הבעל שמעולם לא בא עליה בימים שיכולה להתעבר מזה העובר אף שהיא אומרת שהעובר ממנו הוא נאמן ולא היא כמ"ש:

וכן מוכח נמי מדברי הרמב"ם ז"ל פט"ו מהלכות איסורי ביאה הלכה י"ז שכתב וז"ל ארוסה שנתעברה וכו' ואם נבדקה אמו ואמרה מארוסי נתעברתי נאמנת והולד כשר ואם הכחישה הארוס ואמר מעולם לא באתי עליה הרי הולד ממזר שאפילו היה בחזקת בנו ואמר בני זה ממזר נאמן וכו' ע"כ. הרי דבארוסה בחלוקת. מכחישתו מביא ראיה שאפילו היה בחזקת בנו דהיינו מן הנשואה נאמן. נמצא דבין בארוסה בין בנשואה כשאומר שאינו בנו אפילו היא מכחישתו הוא נאמן כמ"ש:

הן אמת דמצינו להרב מהראנ"ח ז"ל בתשובה סימן מ"ה שהביא מחלוקת הפוסקים בזה וז"ל הדבר תלוי במחלוקת הפוסקים דלהרמב"ם נראה שנאמן בכל ענין לומר על בנו שאינו ממנו אלא מאיש אחר כמ"ש בפט"ו מהלכות אסורי ביאה וכן דעת ר"י ולב"הג ולר"ת אינו נאמן אלא דוקא כשפוסל אותו ע"י הכרת בכור שאומר על בן קטן בין הבנים

שהוא בכור שנמצאו הגדולים ממזרים כמ"ש התוספות ביבמות ובפרק יש נוחלין וכו'. גם יש מי שסובר שאין האב נאמן על הבן לומר שהוא ממזר אלא דוקא כשאין האם מכחשת אותו אבל כשהאם מכחישתו לא כאשר יראה הרואה בדברי ריי"ד הדפוסים במסכת קדושין עלה דההיא דזה בני ממזר. גם בהגה שבהאלפסי כתוב בשם ריא"ז נאמן האב לומר על בנו בני זה ממזר שאשה שנשאתי היתה ערוה אצלי וכו' ואף כשהאמינתו מינתו תורה לא האמינתו אלא כשהוא אומר שהוא בנו אלא שנולד בפסול שאמו היתה אסורה עליו משום אסור אחר ושהוא לא הכיר בה עד עתה אבל אם הוא אומר שאשתו זינתה תחתיו ומאחר נתעברה ואין זה בנו אינו נאמן עליו שעל בנו האמינתו תורה ולא על שאינו בנו והוא בחזקת כשרות לאו כל הימנו לפוסלו. ונמצא לפי זה הן רבים עתה ג"כ אשר יסברו בנד"ד שאינו נאמן. אי משום דאינו פוסלו ע"י הכרת בכור. ואי משום שהאם מכחשת. ואי משום דאינו אומר שהוא בנו ונולד באסור אלא שאשתו זינתה תחתיו ואינו בנו ואע"ג שמטעם שמתיר זה אינו מתיר זה ור"ת וה"ג האומרים דדוקא ע"י הכרת בכור נאמן. ע"כ פליגי אהך סברא דריא"ז וסוברים דיכול לעשות בנו ממזר אפילו ע"י שאומר שאינו בנו גם התוספות שפירשו דהא דנאמן לומר זה בן גרושה ובן חלוצה ילפינן ליה מדהאמינתו תורה לומר שהיא בכור הוא פוסל את האחרים כמבואר בקדושין וביבמות וביש נוחלין ע"כ פליגי אהך סברא דריא"ז ז"ל מ"מ ריא"ז ודאי מודה דכשאומר אינו בני אינו נאמן וכבר כתב מהרי"ק ז"ל דכשיש ב' פוסקים מתירין הגם שמטעם שמתיר הא' אינו מתיר האחר מצרפינן דברי ב' להיתר וכו' עכ"ל הרב הנז"ל. וסברת בה"ג הנז' הביאה מרן בב"י שם בשם הגהות מיימון יעו"ש:

יצא לנו מזה דהכא בנד"ד שהאשה מכחישתו ואומרת שמבעלה נתעברה לא פלטי לן מפלוגתא. ומ"מ אנן בדידן שקבלנו הוראות מרן וכדין זה פסק כהרמב"ם ודעמיה דבכל ענין האב נאמן לומד שאינו בנו אף במכחישתו הכי נקטינן. ואף את"ל דמידי ספק לא יצא מ"מ הו"ל ספק ממזר ואסור לבוא בקהל:

שוב מצינו להרב מהרשד"ם ז"ל ח' ח"מ סי' ש"ה שהכריע דבכל גוונא נאמן האב דכתב שם שכל גדולי הפוסקים הכי סבירא להו הרי"ף והרמב"ם והרמב"ן והרשב"א וכו' יעו"ש:

ועל מזונות העובר ושכר הנקתו אין על ראובן הנז' שום חיוב דכיון שנאמן עליו לומר שאינו בנו לענין יחוס כש"כ לענין ממון וכמ"ש מרן בח"מ סימן רע"ט ס"ב שנאמן האב על מי שהוחזק שהוא בנו לומר שאינו בנו ולא יירשנו ואפילו היו לבן בנים דלענין יחוס

אינו נאמן לפוסלו אפילו הכי נאמן הוא לענין ירושה ולא יירשנו יעו"ש. וא"כ הה"נ לענין מזונות העובר שהוא נאמן לומר שאינו בנו ופטור מהמזונות:

וכן מצינו בתשובת הריב"ש סי' מ"ה שכתב וז"ל ואם היא תובעת משמעון שהולד הוא שלו ושיטפל בו לפי שחייב אדם לזון את בניו כשהם קטנים וכו' גם בזה אין ממש בדבריה וכו' ועוד דאפי' באשתו העומדת תחתיו ומשמשתו וילדה לו האמינה תורה לאב לומר זה אינו בני וממזר הוא דקי"ל כר"י וכו' וכשאומר על הקטן שהוא בכור הרי הגדולים ממזרים אע"פי שהיו מוחזקים בהם שהם בניו התורה האמינתו מדכתיב יכיר יכירנו לאחרים וכן פסקו הגאוני' ז"ל וכ"כ הרמב"ם ז"ל וכו' וכיון שכן שמעון נאמן בטענתו ואין מזקיקין אותו לשבועת היסת שהתורה האמינתו וכו' ע"כ ואע"ג שנדון הרב היה בפנויה שנתעברה וטענה שמשמעון נתעברה מ"מ ממ"ש. ועוד דאפילו באשתו וכו' האמינה תורה לאב מוכח שדינם שוה כמ"ש:

איברא דבדין השבועה מצינו להרשב"ץ ז"ל בספר התשב"ץ ח"ב סי' י"ט שחלק על הריב"ש ז"ל והוכיח שאם היה טוען' בבריא שהולד ממנו ותובעת ממנו שכר הנקה ומזונות הולד והוא כופר הו"ל ככל שאר תביעת ממון ומזקיקו לשבועה אחר שיחרים עליה וכו' יעו"ש. ומ"מ כיון שדין זה דשבועה תלוי במחלוקת מצי ראובן לטעון קים לי כהריב"ש כדי ליפטר משבועה כמבואר בפוסקים:

ועל ענין האשה אם טוען ראובן שלא בא עליה כלל ושנתעברה מאחר ודאי שהיא אסורה לו דהא שויא אנפשיה חתיכה דאסירא וצריך לגרשה ויכול לגרשה בע"ך כמ"ש כת"ר וזו אין צריך לפנים זהו מה שנלע"ד להשיב בזה וליה עינינו יצילנו מכל שגיאה. ויאיר עינינו במאור תורתו הנפלאה כי"ר הכ"ד החו"פ טיטואן יע"א בסדר למען תחיה וירשת את הארץ משנת הת"ר ליצירה:

סימן קלא

תשובה לעיר שישואן יע"א. הנה מרן בסי' קט"ו ס"ז כתב וז"ל מי שראה אשתו שזינתה או שאמר לו אחד מקרוביו או מקרוביה שהוא מאמינם וסומכת דעתו עליהם שזינתה אשתו בין שהיה האומר איש בין שהיתה אשה הואיל וסמכא דעתו בדבר זה שהוא אמת הרי זה חייב להוציאה ואסור לו לבא עליה ויתן כתובה וכו' ע"כ. והוא מלשון הרמב"ם פכ"ד מהלכות אישות הנז' ובהלכה י"ח כתב וז"ל אמרה לו אשתו שזינתה תחתיו ברצונה אין משגיחין בדבריה שמא עיניה נתנה באחד וכו' ואם היה מאמינה וסומך דעתו על דבריה ה"ז חייב להוציאה ואין ב"ד כופין את האיש לגרש את אשתו

בדבר מדברים אלו עד שיבאו שני עדים ויעידו שזינתה אשתו זאת בפניהם ברצונה ואח"ך כופין אותו להוציאה עכ"ל:

נראה מזה דגם על חלוקת ראה אשתו שזינתה הנז' בבבא הקודמת אין כופין ב"ד להוציא אלא אומרים לו שח שחייב להוציאה אם ירצה שהרי כתב הרמב"ם ואין ב"ד כופין וכו' בדבר מדברים אלו דמשמע דקאי על כל החלוקות הנזכרות למעלה וכן כתב הכנ"הג סי' הנז' הג"הטו אות כ"ט וז"ל. וכתב הרמב"ם מי שראה אשתו שזינתה וכו' נ"ב הרמב"ם ז"ל סיים ואין ב"ד כופין את האיש לגרש. והרא"ם ז"ל בח"א סי' כ"ה ומהריב"ל ז"ל ספר ב' סי' ו' תמהו עליו למה לא יכפוהו לגרש דומיא דהאומר פתח פתוח מצאתי דנאמן מן לאוסרה עליו וב"ד כופין להוציאה מידו וכו' ע"כ. ובספר יד אהרן אות ל"ה כתב שמהר"י הלוי הליץ בעד הרמב"ם יעו"ש. גם הרב מוהרמ"א ז"ל בספר משחא דרבותא סי' הנז' כתב בפשיטות דבראה אשתו שזינתה דאסורה עליו היינו מטע' דשוייא לנפשיה חתיכה דאסורא. אבל אין ב"ד כופין להוציא משום דלא ברירא להו אי משקר יעו"ש:

אלא דמדברי מרן בש"ע שכתב בס"ו גבי אמרה אשתו שזינתה דחייב להוציאה אבל אין כופין ואח"ך בסי' ז' כתב גבי ראה שזינתה ה"ז חייב להוציאה ולא כתב דאין כופין. ומדהיפך לשון הרמב"ם וכתב בתחלה דין אמרה היא שזינתה. ואח"ך כתב מי שראה אשתו שזינתה ולא נקט כלשון הרמב"ם ואין ב"ד כופין בדבר מדברים אלו נראה מזה דבחלוקת ראה אשתו שזינתה ס"ל דב"ד כופין אותו להוציאה כסב' מהרא"ם ומהריב"ל. והגם דקאמר חייב להוציאה ולא הזכיר כפייה היינו משום דתפס לשון הרמב"ם כדרכו בכל המקומות להעתיק דבריו ככתבו וכלשונו. ומדשינה בלשונו בפרט זה נראה דס"ל דכופין כמ"ש:

ודין זה דראה אשתו שזינתה מוכרחים אנו לומר דמיירי שראה אותם כדרך המנאפים כמו כשבאו עדים והעידו עליה שזינתה. וכמ"ש מור"ם בהגה סי' כ' וז"ל ואין צריכים לראות כמכחול בשפופרת אלא משראו העדים אותם דבוקים זה בזה כדרך המנאפים נהרגים על זה והאשה נאסרת על בעלה ע"כ. ומה שכתב דבוקים זה בזה היינו בקירוב בשר כמבואר בפוסקים שהביאו כן מפירש"י ספ"ק דמכות שכ"כ להדיא. וכמ"ש הרב"ש סי"א ס"ק י"א וז"ל וכתוב בתשובת רש"ל אם היו שוכבים זה ע"ז בלבושיהם כל שלא ראו קרוב בשר אינו אלא דבר כיעור ע"כ. וכ"כ מור"ם ז"ל בתשובה סימן י"ב דכל שאינם מעידים ששוכבים בקירוב בשר ונוהגים כדרך תשמיש אלא ששכבו זעג"ז ואפשר דבבגדיהם קאמרי לא מקרי בכך כדרך המנאפים ואין כאן אלא דבר מכוער יעו"ש:

נמצא לפי זה שאם הבעל היה טוען שראה אותם דבוקים בקירוב בשר ודאי שהיתה נאסרת עליו דשוייא אנפשיה חתיכה דאסורא ויוציא ויתן כתובה דלענין כתובה אינו נאמן עליה להפסידה כתובתה אלא דוקא בעדים ברורים כיון שהיתה מכחישתו כמ"ש מרן בסי' הנז'. ולענין אם כופין להוציאה באנו למחלוקת הפוסקים כמ"ש:

אלא דהכא בנד"ד לא טען הבעל שראה אותם דבוקים בקירוב בשר אלא שקמה מאצלו והלכה אצל אחיו ושכבה אצלו וכו' וכשקמה מאצל אחיו באתה וסינרה בידה והיתה חוגרת אותו וכו' דדבר זה הוי דברים של ביעור שאם היו מעידים ע"ז המעשה אזי אם רצה הבעל להוציא יוציא. אבל אין כופין אותו בכך כמ"ש מרן בסי' י"א וז"ל אבל אם לא קדם קינוי ובאו עליה עדים שנסתרה עם איש זה ובא ומצא דבר מכוער כגון שנכנסו אחריו ומצאוה עומדת מעל המטה והיתה לובשת המכנסים או חוגרת אזורה וכו' וכיוצא מדברים אלו אם הוציאה בעלה בדבר מכוער כזה ה"ז לא תנשא לנטען וכו' ע"כ. וכתב שם הרב"ש סק"ו וז"ל אם הוציאה כ"כ הרמב"ם והסמ"ג דבעל רשאי להוציאה בעל כרחה. אבל אין כופין אותו ואין משיאין לו עצה להחזיקה וכו' ע"כ והיינו מ"ש הרמב"ם שם הי"ו וז"ל עוברת על דת משה או על דת יהודית. וכן זאת שעשתה דבר מכוער אין כופין הבעל להוציא אלא אם רצה לא יוציא ע"כ:

ולפי זה נראה לומר דה"ה נמי היכא דליכא עדים אלא שהבעל אומר שראה כיעור כזה אם רצה להוציא יוציא ואין מכריחין אותו בנך דדוקא גבי ראה אשתו שזינתה ממש איכא מאן דסבר דכופין כמש"ל כיון דשוייה אנפשיה חתיכה דאסורא. אבל היכא שלא ראה אלא דבר של כיעור תלוי ברצונו אם ירצה להוציא יוציא. ואם רצה לקיימה היא מותרת לו אלא דאין משיאין לו עצה להחזיקה כמ"ש. והרב מהריב"ל ז"ל ח"ב סימן ו' הביא ר' סברות בדין זה דלאסור אשה על בעלה. וליכא בהו מאן דסבר דבראיית הבעל לחוד דברים של כיעור דכופין יעו"ש. וא"כ הכא בנד"ד שאומר הבעל שראה דברים של כיעור כמ"ש תלוי הדבר ברצונו ואם רצה להוציא יוציא אלא דאין משיאין לו עצה להחזיקה. והגם שבסוף דברי הבעל אמר שברור לו שזינתה כמש"ל בשאלה. מ"מ הרי הדברים שאמר שראה אינו אלא דברים של כיעור ובאומדנא הוא שאומר שזי' ואין אוסרים אשה על בעלה בדברים של כיעור. רק דאין נותנים לו עצה להחזיקה כיון שראה דבר מכוער:

וכן מצינו שכתב הגאון מהרא"ם ז"ל בסימן כ"ה וז"ל ולגבי באו עדים בנישוק וגיפוף אעפ"י שאינה אסורה לו ואינו חייב להוציאה מ"מ איכא לדיוקי מינה מיכף הוא דלא כייפינן ליה משום דדילמא לא אתעביד בה אלא נישוק וגיפוף בלבד ותול"מ ואין ראוי לכפות אלא כשבאו עדים על הזנות עצמו הא להשיאו עצה להחזיקה בידו לא משום

דכיון דנעשה כיעור בדבר חיישינן דילמא אתעביד בה עובדא והרחק מן הביעור ומן הדומה לו. ואע"ג דכל הני מילי דקאמר עלה אין כופין דמנה דייק דייקינן דאין משיאין אינו אלא בחדא לטיבותא וחדא לריעותא דהיינו כשטען טענת זנות אלא שאין שם עדות או שיש שם עדות. אבל אין שם אלא טענת כיעור כגון נישוק וגיפוף. אבל בנד"ר שאין שם עדות בדבר וגם אין שם אלא טענת כיעור בעלמא מאן לימא לן דאין משיאין. מ"מ נראה דאין לחלק בזה כלל דהא כיון דטענת כיעור ע"י עדות הויא טענה מעלית' שלא להשיאו עצה הה"נ היכא דאיכ' תרתי טענ' עצמו וטענת כיעור דאין להשיאו עצה וכו' דזיל בתר טעמא הוא. טעמא מאי אין משיאין לו עצה להחזיקה בידו היכא שטוען שהוא עצמו ראה שזינתה משום דדילמא קושטא קאמר. ה"נ היכא שטוען הוא עצמו שראה נישוק וגיפוף חיישינן דילמא קושטא קאמר והו"ל לגבי דידיה כב' עדים שהעידו על נישוק וגיפוף דאין להשיאו עצה כדקאמרינן עכ"ל:

מבואר מדבריו דבראה הבעל הכיעור הו"ל כבאו עדים והעירו בדבר מכוער דאין משיאין לו עצה להחזיקה ובודאי שאם רצה לקיימה אין אוסרים אותה לו שהרי תלוי הדבר ברצונו דאם רצה להוציא יוציא:

וכן מצינו להרב מהר"מ מלובלין ז"ל סי' פ' שכתב וז"ל ואפילו אם באנו להחמיר ולפסוק כדברי השאלתות אין לאסור האשה הנז' מטעם שטען בעלה הנ"ל שהוא בעצמו ראה דבר מכוער ששמעון דפק ונקש בדלתי חדר אשתו שהרי כבר הוכחנו שפי' הרא"ש בדברי השאלתות עיקר ולפי פירושו אף לדברי השאלתות אין האשה נאסרת בראיית בעל דבר מכוער אפי' בקלא דלא פסיק. ואף את"ל להחמיר יותר כדי לצאת גם לפי סברת מהר"מ דס"ל לפי דברי השאלתות דאשה נאסרת בראיית בעל דבר מכוער הא כבר ביארנו דתרתי בעינן ראיית בעל וגם קלא דלא פסיק וכו' ע"כ:

הרי מבואר דבראיית הבעל לחוד דבר מכוער ואין כאן קלא דלא פסיק ליכא מאן דאמר דאסורה לבעלה:

גם הרב מ"ץ ח"ב סי' ס' כתב בשם הרשב"א דכשאין שם עד בזנות והבעל נמי לא אמר שהעיד לו עד אלא מחמת קול או מחמת דבר מכוער שראה האמין אינה אסורה לו יעו"ש. וכ"כ מהרי"ו סימן ח' יעו"ש:

נמצא לפי זה דכשהבעל ראה דברים של כיעור אין להכריחו לגרש וגם אין משיאין לו עצה להחזיקה אלא שאם בא לשאול אומרים לו שהיא מותרת לו אם ירצה לקיימה ואם ירצה להוציא יוציא:

אלא דמצינו להרב כנ"הג סי' קט"ו הגהט"ו אות ל' שכתב וז"ל גירשה הבעל ע"י ביעור שראה בה אסור ליועצו עצה שיחזירנה ואם עבר והחזיר אין מוציאין אותה מידו הרא"ם וכו' ובתשובת כ"י למהר"מ אלבידה והר"ש טידנאקי ז"ל מצאתי שאפילו לא גירשה ראוי לכל ירא שמים לתת לו עצה שיגרשנה וכ"כ בתשו' הרא"ש ז"ל סימן הנז' וכו' ע"כ:
אלא דהכא בנד"ד לכאורה היה נראה לומר דאפי' לפי דברי הבעל אין כאן כיעור בודאי שהרי לא היה כאן יחוד ועד כאן לא הוי כיעור במצאוה עומדת מעל המטה והיא לובשת המכנסים אלא כשנסתרה עם זה הנחשד כמבואר בדברי הרמב"ם ומרן ז"ל שכתבו וז"ל ובאו עליה עדים שנסתרה עם איש זה ובא ומצא דבר מכוער וכו' ע"כ. נראה מזה דבעי' סתירה עם הביעור והה"נ בראיית הבעל לחוד דהו"ל כעדי כיעור צריך שיאמר שהיה שם סתירה עם הכיעור. אבל הכא בנד"ד שלא היה כאן יחוד שהרי בעלה היה עמה בחדר וגם אשת הנחשד היתה עם בעלה שם דקי"ל דאין בזה משום יחוד כמ"ש מרן סימן כ"ב א"כ אמרינן בזה דודאי שקורי קא משקר שהרי לגבי הנחשד אמרינן אשתו משמרתו וגם לגבי אשה הנחשדת אמרינן שבעלה משמרה ואי אפשר להם לבא לידי עבירה:
ודוגמא לזה מצינו בתשובת מור"ם ז"ל שהובאה שם תשובה מרב א' בסי' י"ג שכתב וז"ל ולי נראה שאינו דומה לכיעור המוזכר בדברי הרמב"ם כי כששניהם יוצאים ממקום אפל שאין רגל אדם מצוי שם ניכרים הדברים שהיתה שם עבירה כי לולא זה למה נכנסו למקום אפל. אבל במקום שרגל אדם מצוי שם אפילו באישון לילה ואפלה אין לומר ודאי היתה שם עבירה כי מרתתי אולי יעבור שום אדם בפניהם כגון העומדים בחצות לילה ללמוד או לחשוב חשבונות וכו' או א' מבני בית יעור משנתו ויצא לחוץ ודאי מרתתי ולא עבדי עבירה דאל"כ אמאי אנו מתירין להתייחד אשה אחת עם ב' אנשים או שלשה או להיפך בחדר א' בלילה אולי יפול תרדמה על הרוב וישארו איש ואשה נעורים ויעשו איסורא אלא אמרינן כיון דאיכא בהדייהו איניש אחרינא מרתתי אולי יעורו משנתם בפתע פתאום ויגלה סודם וכו' ע"כ:
והגם דמ"ש הרב הנז' דמותר להתייחד אשה אחת עם שני אנשים היינו לפי סברת מור"ם בהגה בסי' כ"ב ס"ה. משא"ך דעת מרן דלא התיר אלא דוקא כשאשתו של א' מהם שם יעו"ש. מ"מ הרי הכא בנד"ד היתה אשתו של הנחשד עמו במטה. וגם האשה הנחשדת היה בעלה עמה בחדר והרי אין כאן יחוד ומרתתי למעבד עבירה שמא יעור א' מהם וכו' ואמרינן דכל מה שטען הבעל עליה שקורי קמשקר:
גם הרב מהר"א ששון ז"ל בתשובה סי' כ"ד כתב וז"ל ועוד נ"ל טעם אחר נכון בנד"ד והוא שבענין הביעור עצמו הנה אלו העדים עצמם לא העידו ח"ו שום קירוב בשר ושנהגו דרך

תשמיש רק שהיא נפלה על מטתו וכו' וכבר פירש"י ששוכבים בקירוב בשר ונוהגים דרך תשמיש וכ"כ הרשב"א. ובנד"ד לא היה שום דבר מזה וכ"ש וק"ו שהיא נתנה טענה וטענות מספיקות לכל בן דעת על כל דבריהם כמ"ש בשאלה. וכ"ש וק"ו בהיות נר דלוק בבית והבעל שם והבית קטנה וכל שאר הדברים הכתובים בשאלה וכו' ע"כ. אלא שהשאלה לא הובאה שם:

איך שיהיה הרי כל הטעמים הנז' בנדון הרב ישנם בנד"ד כמש"ל בשאלה. וגם יש כאן צד אחר להיתר דהיינו שאשתו של הנחשד עמו במטה. וכ"ש שכיעור זה היינו ע"פ דברי הבעל דחיישינן דשקורי קמשקר משא"כ בנדון הרב שהכיעור היה ע"פ עדים כמ"ש בדבריו:

אבל מ"מ עדין יש לחלק בין הנושאים דשאני נדון הרב מור"ם ז"ל שמה שהעיד העד היינו שראה את האשה עומדת אצל הפתח הפתוח לרחוב העיר באישון לילה וכו' והגם שהשאלה הלא היא כתובה בלשון אשכנז ואינו מובן אופן המעשה איך היה מ"מ מדבריו בתשובה מוכח שזה היה הכיעור שראה העד ולכן קאמר הרב שאין זה דומה למ"ש הרמב"ם כששניהם יוצאים ממקום אפל זיהוי ביעור דשאני התם דמיירי במקום שאין רגל אדם מצוי שם. אבל בנדון שלו שהיה הפתח פתוח לרחוב העיר הגם שהיה באישון לילה ואפלה מ"מ כיון שיכול להיות שרגל אדם מצוי שם אפילו בחצות הלילה מרתתי למעבד עבירה ולא הוי כיעור. באופן שהכיעור שהיה שם לא היה אלא שיצאו ממקום אפל דלדבר זה מספיק לנו להסיר החשש של עבירה כיון שרגל אדם מצוי שם. אבל הכא בנד"ד שאומר הבעל שבעינו ראה שקמה מאצל אחיו מהמטה וסינרה בידה וכו' ודאי דאין לך כיעור גדול מזה דכלום טעמא מאי אמרינן דכשאשתו עמו אין בזה משום יחוד היינו מטעמא דמסתמא מרתתי למעבר עבירה. אבל כשאנו רואים דברים של כיעור ממש כנד"ד עדיין יש לחוש אף שהיה הבעל שם דכיון דעשתה דברים של כיעור כאלו ולא נשמרה מפני הבעל כמובן לא תשמר מן העבירה. והו"ל כאלו באו ערים והעידו על דברים מכוערים כאלו דחיישינן אף אם היה בעלה עמה ואשתו של הנחשד עמו אחר דאנו רואים דלא מרתתי ואמרינן דאין משיאין לו עצה להחזיקה כמ"ש:

גם ההיא דמהר"א ששון ז"ל מלבד שהיו שם טעמים אחרים להיתר כמבואר בדברי הרב שם עוד בה שהבעל היה מכחיש לעדים באומרו שאשתו כשרה וצנועה משא"כ בנד"ד שהבעל בעצמו הוא שאומר שראה הכיעור. וגם שם לא ראוה חוגרת בסינר אלא שנפלה על מטתו וכו' משא"ך הכא בנד"ד כמש"ל:

ועוד יש לצדד ולומר דהכא בנד"ד דכיון שטוען הבעל שהרגיש בהם שהם מנאפים בודאי בבירור ששמע מהם שהיו מנשימים כדרך המנאפים וכו' כמש"ל עדין אפשר לומר דזה הוי כאלו ראה אותם דבוקים בקירוב בשר שאז נאסרת עליו בודאי כמש"ל:

וכן מצינו בנדון כזה למרן בב"י סימן י"א שהביא פלוגתא בדבר שכתב שם וז"ל כתוב בהגהות מדרכי בקדושין מעשה בכהן א' שהיה חושד את אשתו מאיש א' ופעם א' ראה אותה נכנסה עמו לבית הסתר וסמך אזנו לכותל ושמע קול נשימתם כדרך משמשים מטותיהם ואסרה ה"ר יחזקאל ומהר"ם אומר להיתר דאיכא למימר שלא היה שם כ"א מיעוך שדים ושגעון כיון שלא ראה גוף המעשה והביא ראיה מרוכל עכ"ל. ובתשובת הר"מ שבסוף תשו' הרשב"א תתל"ג ותתל"ד כתב ענין זה באורך וכו' עכ"ל מרן ז"ל:

מוכח מזה דשמיעת הבעל קול הנשימות תלוי בפלוגתא אי הוי כאלו ראה אותם כדרך המנאפים או לא עיין בש"ות מהר"ר מאיר סי' ק"ל. אבל מ"מ המדקדק בתשובה עצמה שהובאה בתשו' הרשב"א יראה בעיניו דיש לחלק בין אותו נדון לנד"ד שגם הרב האוסר שם יודה בנד"ד להיתר וז"ל התשובה הנז':

נראה בעיני אם כן הוא הדבר כמו שכתבת ששמע קול נשימתם ושהיו ביחד כדרך המנאפים המשמשים שמנשימים בשעת תשמיש דודאי אסורה עליו. דר' פסק דלא בעי כמכחול בשפופרת אלא משיראו אותם כדרך המנאפים וכיון ששמע אותם מנשימים יחד כדרך המנאפים מה לי דרך זה מה לי דרך אחר כדרך המנאפים סתמא קתני כל כך רע סימן זה כמו סימן אחר. ובלבד שיאמר שבריא לו שאשתו היתה שאין לו לתלות באשה אחרת. א"כ ודאי שויתה עליה כחתיכה דאיסורא וכו' ומיהו הני מילי לאוסרה עליו אבל להפסיד כתובתה לא מהימן אלא צריך עדים. ומיהו אם לא הכיר בודאי ששתו היתה אלא מתוך היחוד שנתייחדה פעם אחרת תולה בה בשביל כך אינה אסורה אא"כ אומר שנתברר שלא היתה שם שום אשה אחרת ההיא שעתה אלא אשתו ודאי אסורה לו וכו' ושלם חזקיה בר"י נ"ע. ואז שלחו לפני משי"ח:

והשיב חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר. וחלילה לי להתיר מה שאסר מורי הה"ר חזקיה ואם הייתי לפניו הייתי נושא ונותן כי קשה על דבריו דהא קי"ל דאין אוסרין על היחוד ואין אוסרין אלא בקנוי וסתירה או משיראו כדרך המנאפים ששוכבים בקירוב בשר אבל מה ששמע אותם מנשימים שמא היו משתגעים ביחד דרך שחוק ולא אסרינן בהא דאפילו בדבר מכוער כגון דוכל יוצא ואשה חיגרת בסינר דהו"ל למימר אם לא מסירתו לזנות לא היתה מסירה אותו וכו' אפ"ה אם אין עדים שראו הדבר מכוער לא אסרינן בראיית הבעל כ"ש בהא דיש לתלות שלא היה שם אלא מיעוך שדים ושגעון.

ואני איני מתירה כלל עד שיתרפא מורי הרב ואבחנה דברי אתו. ושלם מאיר בר ברוך עכ"ל התשובה הנז'. ותשובה זו הובאה ג"כ בתשוב' מור"ם ז"ל שהביאה שם רב א' ראיה לנדון שלו. וכתב ע"ז וז"ל א"כ מכאן נדון לנד"ד דמשמע אפילו אם היה יודע שהיתה אשתו בודאי מדלא קאמר ספק ספיקא וגם היה בלילה וגם הרבה לילות היה כל זה. גם כבר נתייחדה בודאי. מ"מ כתב מהר"מ שמא דרך שחוק היה ואינה אסורה אפילו שזה היה דבר מכוער שיש רגלים לדבר טובא יותר מרוכל. א"כ בנד"ד אף אם היו ב' ערים כשרים וכו' מ"מ יש לנו לומר שכל מה שראו העדים היה דרך שחוק וכו' ומאחר שהם לא העידו שהיה בקירוב בשר אפשר שהיה במלבושיה וכו' וגם אפשר שכ"ז עושה מכח שנאה ישנה שהיה ביניהם ובין אביהם לכן אמר כן וכו' ע"כ:

והנה הכא בנד"ד לא מבעיא לפי דברי הרב מהר"מ ז"ל המתיר בנדון שלו דהדבר פשוט להיתר כמ"ש בדבריו שקול הנשימות לא מיקרי כדרך המנאפי' ליאסר ותלינן שהיה דרך שחוק ושגעון. ואתיא במכ"ש מההיא שהיו ביחוד הנחשד עם הנחשדת משא"ך בנד"ד שהיה בעלה עמה בחדר. ואשתו של הנחשד ג"כ עמו והגם שהרב הנז' לא התיר בהחלט היינו מטעמא דחכם שאסר וכו' אבל עכ"פ דעתו להתיר להדיא כמבואר בדבריו אלא אפילו לפי דברי מהר"ר חזקיה ז"ל האוסר הרי כתב דהיינו דוקא שבריא לו שאשתו היתה. שלא היתה שום אשה אחרת ההיא שעתא כלל. דמוכח מדבריו שאם היתה שם אשה אחרת כרי לתלות בה לא היתה נאסרת זאת. וא"כ הכא בנד"ד שהיתה אשתו של נחשד עמו במטה. אף את"ל שקול הנשימות ששמע היה דרך תשמיש תלינן שהיה משמש עם אשתו המותרת לו ויודה הרב ז"ל דאין לאסור:

ומה גם לפי עדות השכנים שהעידו שתמיד היה הבעל מתקוטט עם אשתו הנז' ומקללה וכו' ואומר לה שאם לא תרצה להתגרש ממנו בלא כלום יעשה לה דבר שתצא ממנו בלא כלום וכו' כמ"ש בשאלה דודאי ניכרים הדברים שתואנה הוא מבקש והרבה שהוציא על אשתו הנז' הכל שוא ודבר כזב. אלא מפני שסבור שכשיוציא עליה דבה תצא בלא כתובה כמו שהיה אומר לה מתוך הקטטה דלאו כ"ע דינא גמירי דאינו נאמן להפסידה כתובתה ע"פ עצמו היינו טעמא שאומר שראה בה דברים של כיעור ועשה אשר זמם כדי להוציאה חלקה לפי דעתו הכוזבת:

ובעין זה מצינו בתשובת הרשב"א סימן אלף רל"ו וז"ל ראובן נשא אשה והיתה קטטה ושנאה קדומה בינו ובין אביה ועכשיו מצא מקום לנקום נקמתו ממנו ויצא קול שנתן עיניו באחרת ולגרש את זו ומפני שיש חק מצר המלכות להיות כל מגרש בלתי רצון האשה ואביה אחת דתו להמית לבד מאשר יעקרו נישואיו מצד דתו בטענת אסור. ואף זו

בהודעה ולא יכול זה לגרש שם לה עלילות דברים פעם בטענת גניבה פעם בטענת מומין פעם שראה אותה מדברת עם א' פריץ ובמקום רואי' ופעם שא"ל אותו פריץ שהשחית את דרכו עמה ואמ' שהוא מאמינו וכשהיה מהפך טענותיו בב"ד גערתם בו ואמר כי עוד אין לו טענה אחרת. וכשראה שכל זה לא עלה בידו אמר שהוא עצמו ראה שזינתה עכ"ל השאלה:

וז"ל התשובה ראיתי מה שכתבת ואמרת שאין לב"ד לאוסרה עליו בטענותיו ואני מסכים לעיקר מה שאמרת וכו' ותחלת כל דבר אומר מה שיראה בעיני שהוא יסוד כל הענין והוא מה שראיתם אותו מרגיל קטטה עם האשה והוא מחזר לגרשה ומוציא עליה שם רע ברוב ענין ונמצא במקצתן שקרן ולפיכך שוב אינו נאמן בכל מה שיטעון עליה. וכמו ששנינו בפרק האשה שלום קטטה בינו לבינה ושלום בעול' וכו' והכא דכוותה דמשום שאינו יכול לגרש כי אם מדעת ב"ד שקורי קמשקר בכל מה שיאמר ואפילו טען מה שהיינו מקבלים ממנו ומאמינים אותו מעיקרא וכו' ועוד מצד מה שאמרת דכל שנתן עיניו לגרשה אנו חוששין לו וחזר זה להיות כמשנה אחרונה דהאומרת טמאה אני לך דכיון שאינו יכול לגרש אלא מדעתה וכל דאגיד בה לא יהבו ליה אחריתי לפיכך חוששין כמו שחששו באומרת טמאה אני לך וכו' וקרוב הדבר שאפילו בעונה שהוא משועבד לה מותר דב"ד מתנים לעקור דבר מן התורה משום מגדר מילתא וכמו שהתירו באומרת טמאה אני לך כך יש להתיר באומר טמאה היא לי במקום שאי אפשר לגרש אלא בטענה וע"פ ב"ד כדי שלא יהו בנות ישראל ובני ישראל רגילים בכך. ומ"מ אפילו ראה לומר שהיא אסורה לו ושוייא אנפשיה חתיכה דאסורא הוא יחוש לעצמו ואם תרצה היא למחול על העונה ושלא יוציא בגט יתן לה שאר וכסות כמו שאמרת ויפה אמרת. זהו שנראה לעיקר בנדון שלפנינו. והראוי לדון בכיוצא בזה ולא ישלחו הפריצים בעולתה ידיהם וכו' עכ"ל:

ומ"ש הרב דב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה משום מגרר מלקא כמו שהתירו באומרת טמאה אני לך וכו' היינו כמ"ש בתוספות בשלהי נדרים עמ"ש במשנה ג' נשים יוצאות ונוטלות כתובה האומרת טמאה אני לך וכו' חזרו לומר שלא תהא אשה נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה אלא באומרת טמאה אני לך תביא ראיה לדבריה וכו' וכתבו התוספות שם וז"ל חזרו לומר אינה נאמנת דחיישינן שמא עיניה נתנה באחר. וא"ת טמאה אני לך אמאי לא מהימנא הא שויא נפשה חתוכה דאסורא וכו' ונ"ל כיון שיש לחוש שמא נתנה עיניה באחר יש כח ביד חרמים לעקור דבריה מכל וכל בסברא גדולה כזאת וכו' ע"כ. ומדין זה דמשנה אחרונה באומרת טמאה אני לך דאינה נאמנת למד

הרב דגם באומר טמאה היא לי דאינו נאמן לפי חרם רבינו גרשום דאינו יכול לגרשה בעל כרחה. וכיון שהיה שם קטטה אמרינן שמא עיניו נתן באחרת כמ"ש. ועפ"ז כתב דקרוב הדבר דאפילו בעונה שהוא משועבד לה מותר כמ"ש. והגם דעדין יש לחלק דשאני נדון הרב דמחמת חרם רבינו גרשם לא היה יכול לגרשה בע"כ אף אם יפרע לה כתובתה אמטו להכי אמרינן דיש לחוש שמא עיניו נתן באחרת מחמת הקטטה שקדמה ושקורי קמשקר. אבל אנן בדידן דלית לן תקנת רבינו גרשום והיה יכול לגרשה בע"ך עדין יש לומר שהקטטה שקדמה אינה מעלה ומורדת ויש לחוש שהאמת כדבריו. אבל מ"מ לפי עדות השכנים שהעידו שמתוך הקטטה היה אומר לה שיעשה עלילות ברשע כדי להוציאה בלא כתובה. הרי גילה סופו על תחלתו כסבור דנאמן בטענתו להפסידה כתובתה ואמרינן שנתן עיניה באשה אחרת. וכיון שלא יתנו לו אחרת אם לא יגרש את זו מפני השבועה דשלא ישא וכו' ואם יבא לגרשה צריך לשלם לה כתובתה או לפחות לסדר נכסיו ולישבע בס"ת ולזקוף עליו סכי הכתובה לכן הוציא עליה דבה זו לפי דעתו הכוזבת שתפסיד כתובתה בטענה זו ותצא כמו שהיה אומר לה מתוך הקטטה והגם שעכשיו אמר בפני החכם שיודע הוא שאינו נאמן ע"פ עצמו וחייב ליתן לה כתובתה וכו' אפשר שאחר המעשה הוגד לו דין זה מפי אחר וכדי שיאמנו דבריו אומר כן. אחר שכשהיה מתקוטט עמה היה אומר לה שאם לא תרצה להתגרש ממנו בלא כתובה יעשה לה דבר שתצא ממנו בלא כלום וכו' ואם כן אין להאמינו בכל דבריו ועדיין אגידא ביה כמקדם וכבתחלה והגם דלבסוף מסיק הרב וכתב וז"ל ומ"מ אפילו ראה לומר שהיא אסורה לו ושויא אנפשיה חתיכה דאסורא הוא יחוש לעצמו וכו' היינו מפני שבאותו נדון אמר הבעל שראה שזינתה כמ"ש בסוף השאלה שאם לא היתה קודמת הקטטה היינו מאמינים אותו לאוסרה עליו ומפני הקטטה לא האמינוהו. ולכן כתב הרב דמ"מ הוא יחוש לעצמו כיון שעכ"פ אומר שראה שזינתה אבל הכא בנד"ד שמעולם לא אמר הבעל שראה שזינתה אלא שאומר שראה דברים של ביעור ובאומדנא דן בעצמו כך וכבר קדמה הקטטה והדברים שבינו לבינה כמש"ל אין להאמינו בכל דבריו ואין לאוסרה כלל:

גם הרב מ"ץ ח"ב סימן ס' הביא תשובה זו של הרשב"א לנדון שלו שהבעל הרגיל קטטה עם חמיו והיה שם ער אחד בכיעור וכתב הרב וז"ל ועוד מטעמא אחרינא אחר שהרגיל קטטה עם חמיו והיה מגזימו לא מהימן משום הכי לומר מהימן לי וכו' וכמ"ש שם הרשב"א וכו' ע"כ:

שוב מצינו למור"ם ז"ל בתשובה סימן י"ב שהביא דברי הגה"מ פכ"ד דאישות דלפי משנה אחרונה גם הבעל אינו נאמן לומר טמאה היא לי אחר תקנת רבינו גרשם שאינו

יכול לגרשה. וכתב ע"ז הרב מור"ם וז"ל כ"ש בנדון זה שהיה קטטה בינו לבינה וכו' פשיטא דחיישינן שאומר בדדמי ואינו נאמן עליה. וראיה מפ' האשה שהלכה וכו' ופשוט הוא מאחר שאינו נאמן דיכול לחזור ולישא אותה ולא אמרינן דכבר שויתה לנפשיה חתיכה דאסורא שהרי כשאמרה טמאה אני דלמשנה אחרונה אינה נאמנת כופין אותה ליבעל לו כדאיתא פרק בתרא דנדרים. ה"ה בכה"ג דאין הבעל נאמן דכופין אותו לחזור ולנושאה כמי שלא יצא עליה קול מעולם וכו' שמע מינה דס"ל להתוספות דטעם דשויא אנפשיה חתיכה דאסורא לא מהני רק במקום דאיכא רגלים לדבר וכו' א"כ בנד"ד דליכא רגלים לדבר שהאמת אתו כי אפשר לחוש שמשקר. א"כ פשיטא דאין לומר שויא לנפשיה חתיכה דאסורא וכופין אותו לשמש עמה ולקיים עונתו עמה וכו' ע"כ:

ואח"כ הביא שם תשובת הרשב"א הנ"ל וכתב עליו וז"ל הרי כל דברי נדון דידן אשר ראוי לשים אליהם לב מבוארים בתשובה זו וכו' א"כ אין להאמינו כלל במה שאומר אח"ך וכופין אותו לקיים עונתו אם אינה מוחלת לו. ואף כי הרשב"א מסתפק בדבר אי מותרת לחזור לו היינו דוקא במעשה ההוא שאמר בעצמו נראה שזינתה אבל בנד"ד שבכל עדותיו בדבר מכוער ממש לא הוי נראה דמותרת לו לכ"ע ולאו כל כמיניה לאוסרה עליו וכו' סוף דבר ע"פ דברים אלו נראה לנו לפסוק שאם רוצה לגרשה והיא מקבלת גט מרצונה יתן לה כתובה וכל תנאיה ככל מגרש אשתו וכו' ואם רוצים בדיבוק ולא בפרידה נראה לנו ג"כ שמותרים כמו שהוכחנו לעיל בראיות וכו' ע"כ. אלא דלבסוף מסיק וכתב וז"ל גם אנחנו החתומים לא נסמוך על דעתנו להתירה לבעלה אם לא שיסכימו עמנו ב' תופסי ישיבות מב' עיירות וכו' ע"כ וחתמו עמו באותה תשובה ב' רבנים אחרים והמעשה היה שהעידו הערים בדבר מכוער אלא שהיו פסולים לעדות והבעל היה אומר שמאמין לדבריהם יעו"ש מוכח מזה מדברי הרב הנז' שכיון שקדמה הקטטה אמרינן דאינו נאמן והיא מותרת לו אבל עכ"פ מתוך דבריו נראה שאין משיאין לו עצה להחזיקה שהרי כתב שאם רוצה לגרשה וכו' ודין זה דהי"ל קטטה עמה פסקו מור"ם בהגה סימן קמ"ח ס"ט יעו"ש:

גם הרב מהרש"ל ז"ל כתב בתשובה סי' ל"ג בנדון הרב מור"ם הנז' להיתר שכתב וז"ל ובנד"ד איכא שפיר למימר שמא עיניו נתן באחרת ואף אותם החולקים על ר"ש וא ואמרו שאין כופין האדם לעבירה ואין מאכילין לו את האסור בע"ך ולומר לו שיעשה עבירה ואינו דומה לאשה שהיא משועבדת לו והיא קרקע עולם לפניו. היינו היכא שאמר שהוא ראה שזינתה דאיכא למימר לב יודע מרת נפשו. אבל היכא שאומר שהוא מאמין ואינו מחוייב להאמין וכו' וכ"ש היכא שהיה קטט בינו לבינה כגון בנד"ז וכאשר כתב הרשב"א

בתשובה והביאו הגאונים בפסקיו ומ"ש הרשב"א בתשובה אחרת שא שאפילו לפי חרם רבינו גרשם יכול לגרשה היכא שרואה בה דברים מכוערים וכו' היינו היכא דאיכא הרבה דברים מכוערים שהרי כתב לא גרע מרוכל יוצא ואשה חוגרת בסינר וכו' והוא ראה בעיניו ומרגיש בדבר עבירה אבל הכא שהודה הבעל שלא ראה בה דבר מכוער אלא שבא ומצא עילה להאמין להרקים פשיט' דלאו כל כמיניה וכו' ע"כ:

נמצא דאע"ג דקי"ל דהיכא שמאמין לדברי פסולי עדות נאסרת עליו מ"מ היכא שיש לתלות שמשקר דהיינו שהיתה קטטה בינו לבינה אינה נאסרת עליו:

אלא דעדיין יש לחלק בזה שבנדון הרבנים הנז' מעולם לא ראה הבעל בעצמו שום דבר מכוער כמש"ל שהודה הבעל שלא ראה בה שום כיעור אלא שהיה מאמין לדברי הפסולי עדות שראו דברים של כיעור וה"ט דאמרי רבנן דכיון שמחמת החרם של ר"ג לא יכול להאמין אמרינן שעיניו נתן באחרת וגם מפני הקטטה שקדמה. אבל הכא בנד"ד שהוא בעצמו אומר שראה הכיעור עדיין יש לומר שצריך לחוש לעצמו ואין הקטטה הקדומה מעלה ומורדת. ועכ"פ אם רצה לגרשה אין משיאין לו עצה להחזיקה כמ"ש:

שוב מצינו להרב כנ"הג סי' קט"ו הג"הטו אות כ"ב גבי עד א' בכיעור כשהבעל מאמינו וסומך על דבריו שכתב וז"ל ובדיני שמים דחייב להוציאה אי מהימן ליה כבי תרי. היינו בעד טומאה אבל לא בעד כיעור. וכדמוכח מלשון הרב בעל הטורים שכתב ואם יש עד א' שזינתה אבל מהריב"ל נסתפק בזה ולא הכריע ומצאתי בתשו' כ"י להר"מ אלבילדה דמהר"מ בתשו' דנחנו נעבור חלוצים כתב דבעד של כיעור אפילו בבא לצאת י"ש אינו חייב להוציאה וכו' ע"כ. והרב מור"ם בתשובה הנז' כתב דלכ"ע בעד אחד של כיעור אפילו מהימן ליה כבי תרי אינו חייב להוציא אפי' בבא לצאת ידי שמים יעו"ש. וכן פסק רב אחרון הרב מהרי"ץ מאייו ז"ל הלכה למעשה בספרו הנק' שפת הים חא"הע סי' א' יעו"ש. וא"כ לפ"ז נראה דהה"נ כשהוא בעצמו ראה דבר מכוער דאינו חייב להוציא אפילו בבא לצאת ידי שמים ואף דהרב מהריב"ל ז"ל נסתפק גבי עד א' בכיעור לא שבקינן פשיטותייהו דהרבנים הנז' מחמת ספקו של הרב מוהריב"ל ז"ל. ואף את"ל דיש לחלק בין עד א' בכיעור לראה הוא בעצמו הכיעור דאמרינן ביה לב יודע מרת נפשו. וכדמוכח מדברי הכנ"הג מההיא דהר"מ אלבילדה כמש"ל. מ"מ הכא בנד"ד שקדמה הקטטה והדברים מוכיחים דשקורי קמשקר אמרינן דאינו חייב להוציאה אפילו בבא לצאת ידי שמים. וגם לפי דברי הגאון מהרא"ם ז"ל שכתב דבהוא ראה הכיעור אין משיאין לו עצה להחזיקה. מ"מ עדין יש לומר דשאני נדון הרב הנז' שלא קדמה שום קטטה. אבל בנדון דידן שהיה מתקוטט עמה ואומר לה דברים כאלו יודה הרב הנז'

דשותה בעציצו ולא תעשנה ידיו תושיה. ובפרט לפי עדות השכנים שמעידים שאשה זו היא כשרה וצנועה ועומדת בחזקת כשרות כמש"ל. וא"כ אפילו בבא לצאת ידי שמים אין להוציאה:

שוב מצינו בתשו' השייכות להלכות אישות שבספר היד החזקה להרמב"ם ז"ל שהביא תשובת מהר"מ הנז"ל וסיים וכתב וז"ל ואני המעתיק נ"ל להביא ראיה לדברי מורי רבינו שיחיה מהנהו עובדי דמייתי תלמודא בשלהי נדרים דקאמר דילמא נתנה עיניה באחר. ה"נ דילמא נתנה עיניה באחר והשמיעה קול תשמיש כדי שיוציאנה דאם לא נאמר כן אלא נאסור אותה עליו. א"כ מה הועילו חכמים בתקנתם דחששו לעיניה נתנה באחר. כל הנותנת עיניה באחר תוכל למצוא לה דרך להפטר מבעלה בדרך הזה. אמנם אם שמע באותו ענין שברה לו בלבו ודאי וברור שלא היה דבר אחר אלא תשמיש. חלילה לו מלקיימה. ואע"פי שאין ב"ד יכולים לכופו להוציאה הוא יוצא ידי שמים ויגרש לץ ויצא מדון וכו' ע"כ. ושם בשאלה כתוב דקודם דבר זה לא היתה אוהבתו והיה מפייסה תמיד ולא הטית אזן וכל שימושו עמה היה בע"ך יעו"ש. ולפ"ז יש לחלק בין ההיא לנדון דידן דשאני התם שהיא היתה שונאתו ולכן כתב הרב שחלילה לו מלקיימה דאפשר שזינתה תחתיו כדי להתגרש ממנו. ולכן האמינו לדבריו לומר שאם ברור לו הדבר אסור לקיימה. אבל הכא בנד"ד שכבר קדמה הקטטה והוא היה השונא וגם אשתו של הנחשד היתה עמו במטה. אף את"ל שמה ששמע היה דרך תש תשמיש ממש אפ' שהיה משמש עם אשתו זולת אם ברור לו הדבר אין בידינו להתירה לו בהחלט אחר שהוא אומר שאם היא מותרת לו מן הדין יקיימנה:

ומה גם דמצינו בספר יד אהרן סימן י"א הגהב"י אות י"ז שכתב וז"ל לא התיר כן מהר"מ אלא דהכותל היה מפסיק ולא שמע אלא דרך הכותל וא"א לשמוע כלל אבל אם העד היה שוכב באותו חדר עצמו והיה שומע בטוב ומעיד על דבר ברור שתקוע בלבו שזינתה בודאי פשוט הוא דאי מהימן ליה כבי תרי חייב להוציאה. צמח צדק סימן ע"ט:

כלל העולה שאם מה שאומר הבעל שבדור לו שזינתה הוא ע"פ האומדנא הרי היא מותרת לו ויש לנו לסמוך בזה ע"פ מ"ש מהרשד"ם ז"ל ח' א"הע סי' קס"א שכתב וז"ל אלא שמ"מ אני אומר שעדי כיעור אינו אלא איסור מדבריהם ורבו המתירים וכו' ע"כ. גם הרב מ"ץ ח"ב סימן ס' כתב וז"ל כיון דדבר זה אינו מן התורה כי מן התורה ילפינן דבר דבר מממון וצריך עדים וכו' וא"כ בכל ספק ראוי להקל וכיון דאמרו בגמ' דאית לה אויבים לא חיישינן. ה"ה בכל דבר שיש לתלות הדבר מקילינן ע"כ. ואם ברור לו לבעל וקרוב הדבר בעיניו שזינתה צריך לחוש לעצמו ויגרשנה בגט. ועכ"פ צריך לשלם

לה כתובתה במושלם עיקר ותוספת וכו' ולא שייך בנד"ז להזקיקה לשבועה דע"כ לא אמרינן דצריכה לישבע כדי לגבות כתובתה לסברת הרמב"ם ז"ל דאזיל מרן כשיטתיה כמ"ש בסי' קט"ו אלא דוקא בטוען שראה שזינתה ממש דהיינו שראה אותם בקירוב בשר וכו'. אבל הכא בנד"ד שאין כאן טענת זנות ממש אלא דברים של כיעור לא שייכא כאן דין שבועה כלל. והדברים פשוטים. זהו מה שנלע"ד להשיב בזה וצור ישראל יצילנו מכל שגיאה. ויאיר עינינו במאור תורתו הנפלאה הכ"ד הח"פ טיטואן יע"א בעי' אמצעי לחדש תמוז שנת

עושי דברו לפ"ק. ולענין אם מלקין וכו' אחר שהיא אשת איש ואין כאן שום כיעור רק ע"פ הבעל א"א ליסר ע"ז ודינם מסור לשמים שהיכולת בידו לפרסם את החוטא ולקדש שמו ברבים ומי שהוא נקי ישכון בטח ושאנן:

סימן קלב

טופס ק"ע וז"ן במותב תלתא כחדא הוינן כד אתו קודמנא שע"ך והגידו והעידו בתע"ג ברורה ונכונה איך אמת ויציב שזה כמה ימים שנשמע קול הברה בעיר שהאשה מסעודא בת שמעון אלחאראר אשתו של הר' אברהם אביקציץ שהיתה הרה לזנונים שבעלה הנז' זה כמה שנים שהרחיק נדוד והוא בעיר ג'יבאלטאר יע"א ונראות האשה הנז' שיצא עליה קול זה הבריחה עצמה לבית גוי א' מגדולי העיר והיתא שם אתו עמו בביתו. וכשבקש אחריה שר העיר לתופסה במאסר כנהוג לא מצאה ונתפסה אמה בעדה במאסר בית הנשים הנקרא דאר אתקא והלכו העדים הנז' לשאול מהאם הנז' שאם אמת היה הדבר הזה שהיא מעוברת. ואמרה להם שאמת נכון הדבר שנעשתה התועבה הזאת אבל אנוסה היתה שנכנסה לבית אדומי א' לילה א' לאיזה סיבה ותקף אותה ובא עליה בבית שער חצרו והלכו ג"כ העדים הנז' לבית הגוי שהיתה עם האשה הנז' ושאלו את פיה לאמר להם עובדא היכי הוה וראו אותה כריסה בין שיניה וספרה להם כל המאורע הנז"ל כמו שא"ל האם הנז' באופן שבררו העדים הנז' בעדותם הנז' שהם ראו אותה בבית הגוי הנז' כריסה בין שיניה והוסיפו לברר בעדותם שעל ידם נפרע ממנה שר העיר ע"ע. זה סך מאה ועשרים מתקאלים מכ"ט מלבד הוצאות משרתי השר וכיוצא עכס"ב העדים הנז'. ולראיה שנתק"ע ע"ן ח"פ תמ"ת בר' בשבת עשרים יום לח' אדר שנת **הפקדתי** לפ"ק טאנג'ה יע"א והשוק ע"כ נמ"ך:

השקפנו על הק"ע הנז' ומה שיש להסתפק בזה כמ"ש העדים שמצאו אותה כריסה בין שניה אם הם מעידים על העבור שהכירו בה שהיא מעוברת. או אפשר שמ"ש שראו אותה כריסה בין שניה ר"ל. שראו אותה כריסה נפוחה ולא ידעו אם היא מעוברת או

לא. ולכל הצדדין יש להסתפק אם היא נאמנת במה שאמרה שהיא אנוסה. ואף את"ל דלצד שנאמר שהעדים העידו על העבור אינה נאמנת לומד דאנוסה היתה. מ"מ לצד שנאמר שהעדים לא העידו על העבור עדיין אפשר לומר שתהיה נאמנת לומר אנוסה היתה במגו אי בעיא אמרה לא נבעלתי וחולי יש לה שצבתה בטנה. אלא דזה היה יכול להתברר ע"י שישלחו המילדות הבקיאות שיבדקו אותה אם אמת הדבר שהיא מעוברת ויושיבו עליה שומרים עד שתלד ואפשר שלאיזה סבה לא יכלו לעשות הדבר הזה. עיין בתשו' מוהר"ר מאיר ח"ג סי' כ"ב:

והנה מצינו שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות נערה בתולה וז"ל כל הנבעלת כשרה ה"ז בחזקת אנוסה ודנין אותה כדין אנוסה עד שיעידו העדים שברצונה נבעלה וכל הנבעלת בעיר ה"ז בחזקת מפותה מפני שלא זעקה עד שיעידו העדים שהיא אנוסה כגון ששלף לה חרב וא"ל אם תזעקי אהרוג אותך עכ"ל. ולפ"ז היה נ"ל דהכא בנד"ד כיון שהיא מודה שנבעלה בעיר שוב אינה נאמנת לומר אנוסה הייתי ע"פ הכלל שנתן לנו הרמב"ם ז"ל דכל הנבעלת בעיר ה"ז בחזקת מפותה עד שיעידו העדים וכו':

אלא דמצינו למרן ז"ל בכ"מ שכתב וז"ל. כתב הראב"ד חיי ראשי חזקה זו איני יורע מה תועלת יש בה אם יש שם עדים יבאו ויעידו. ואם אין שם עדים קנס אין שם וכו' י"ל כמ"ש בעל מגדל עז שאם ראו העדים מרחוק ששכב עמה ולא ידעו אם באונס אם ברצון. אם היה בעיר חזקה שהיא מפותה אם לא צעקה ולא העידו העדים ששלף וכו' ואם היה בשדה חזקה שהיא אנוסה עכ"ל. נמצא לפ"ז דהאי כללא דכליל לן הרמב"ם ז"ל דכל הנבעלת בעיר היא בחזקת מפותה וכו' מיירי כשראו העדים מרחוק שנבעלה ולא זעקה אבל אם אין כאן עדים אף בעיר יכול להיות שתהיה אנוסה וא"כ לענין אסור אפשר שתהיה נאמנת לומר שנאנסה אף שנבעלה בעיר אחר שאין כאן עדים שראוה שנבעלה:

גם הרב משנה למלך כתב שם על דברי הרמב"ם דמיירי בראוה עדים שנבעלה שכתב וז"ל כל הנבעלת בשדה וכו' נראה דלא אמר רבינו ז"ל חזקה זו אלא לומר ראם ראוה עדים מרחוק ולא ידעו אם באונס אם ברצון דבעיר אינה נאמנת לומר אנוסה הייתי ליטול הצער ולהנשא בע"ך. ובשדה נאמנת ודנין בה כדין אנוסה. אבל לעולם אם טענה בין בעיר בין בשדה שהיתה אנוסה. משביעין אותו על טענתה כדי לפטור עצמו מן הצער. ולא אמרינן כיון שלפי דבריה נבעלה בעיר ע"כ מפותה היתה מהאי חזקה דכל הנבעלת בעיר שכתב רבינו דאטו לא סגי בלאו הכי. הא אפשר דבעיר נמי נאנסה. ולא תועיל חזקה זו אלא שלא להאמינה ליטול ממנו. ותדע שכן הוא שהרי כתב רבינו לקמן בפ"ב וז"ל. א"ל אנסת אותי והוא אמר לא כי אלא פתיתי אותך. נשבע שבועת התורה על דמי

הצער ומשלם בושת ופגם. ואם איתא נשאל אותה אם טענה שנבעלה בעיר אין טענתה שאמרה אנסת אותי כלום כיון דחזקה דכל הנבעלת בעיר וכו' ודנין אותה כדין מפותה ודוחק לומר דמיירי שהיא טוענת אנסת אותי בשדה והוא אומר פתיתי אותך בעיר. דהי"ל לפ' אלא ודאי לענין שבו' בין בעיר בין בשדה משביעין אותו שבועת התורה כדין מודה מקצת וכו' ע"כ. הרי שהבין הרב בדברי הרמב"ם דחזקה זו דכל הנבעלת בעי' וכו' אינה אלא שלא להאמינה לטול ממון ממנו אבל לענין להשביעו מקבלים את דבריה שאומרת שהיא אנוסה אף שהיה בעיר וא"כ יכולים אנו לומר דה"ה לענין אסור שתהיה נאמנת לו' שהיתה אנוסה אף שנבעלה בעיר:

שוב מצינו להרמב"ן ז"ל בפירושו על התורה פ' כי תצא כתב וז"ל ענין נערה המאורסה כי כאשר יראו עדים מרחוק איש תופס בנערה ושכב עמה בעיר והרימו העדים קולם והתרו בהם ע"ד רבותינו יתחייבו שניהם סקילה שגם האשה בח' מזנה לדעת כיון שלא צעקה כלל כי דרך כל אנוסה לצעוק בעיר להושיעה ולהצילה. ואם יראו אותה בשדה שיחזיק בה וישכבנה ה"ז בחזקת אנוסה ופטורה וטעם צעקה יתכן שצעקה. או טעמו אם צעקה אין מושיע לה כי אפילו שמעו שלא צעקה פטורה כיון שאין שם מושיעים לה. והכלל אם י"ל מושיעים בין בעיר בין בשדה חייבת. אין לה מושיעים בין בעיר בין בשדה פטורה שלא דבר הכתוב אלא בהווה וכו' ע"כ. נמצא דסבר הרב שגם בעיר יכול להיות שתהיה אנוסה כגון שהיה במקום שאין לה מושיעים. וא"כ לא כל הנבעלת בעיר היא מפותה:

וכן מצינו שפירש דברי הרמב"ם הרב מוהר"ר צבי אשכנזי ז"ל בתשובה סי' קמ"ו וז"ל אמנם העיקר בעיני הוא שאין הדברים אמורים אלא בעדים רואים שלא צעקה כפי הכ"מ וגם הפ' ע"כ כן מיירי בעדים רואים. וכמ"ש הרמב"ן ז"ל בפי' על התורה ומדוקדק לשון הרמב"ם ז"ל הזו בחזקת מפותה מפני שלא זעקה ומהיכן אנו יודעים שלא זעקה אם מפני שלא שמענו לא הי"ל לומר מפני שלא זעקה אלא מפני שלא שמענו את זעקתה. אלא הדברים כפשטן דדוקא בעדים רואים שלא זעקה. ובזה אתו כפשטן דברי הרמב"ם אנסתני או אנסת את בתי. דמשמען אפילו בעיר כל שאין שם עדים. ולא בשדה דוקא והוא האמת הברור בעיני וכו' ע"כ. ובסימן קמ"ה כתב וז"ל בענין האשה שזינתה כת"ר סתם הדברים ואני אפרש מאי דפשיטא ליה לכת"ר דהואיל והודית שבעיר זינתה אינה נאמנת לומר נאנסתי ותלה עצמו בההיא דהרמב"ם דסתם עיר מפותה אין דעתי מסכמת לזה אלא אפילו בעיר היא נאמנת לומר נאנסתי אע"ג דאונס לא שכיח בעיר וחזקת עיר

מפותה היא לדברי הרמב"ם אטו לעולם לא הוי אונס בעיר אף שאפשר רחוק הוא מ"מ איכא למימר דהיא נאמנת לו' נאנסתי וכו' ע"כ:

ולפ"ז זאת האשה שטוענת שנאנסה בבית הגוי לא נפלאת היא טענתה ולא רחוקה היא. דמסתמא לא יהיו לה מושיעים שם אחר שאין שם כ"א משרתי הגוי ולא יוכלו להכנס למקום אשר שם אדוניהם בלי רשותו ובפרט אם הגוי סגר הדלתות שאי אפשר להמלט ממנו. באופן שיכול להיות שהאשה הנז' היתה אנוסה אבל עדין יש להסתפק אם תהיה נאמנת בטענה זו שלא להוציאה מבעלה. או נימא דמידי ספק לא יצא שמא נבעלה ברצון. ולצד שנאמר שהעדים העידו על העבור הרי אין כאן כ"א ספק א' שמא באונס שמא ברצון וספיקא דאורייתא לחומרא עיין מהר"מ אלשקאר סימן צ"ד:

ויש להביא ראיה לזה הצד ממ"ש בש"ס פ"ק דכתובות האומר פתח פתוח מצאתי נאמן לאוסרה עליו והקשו בגמ' ואמאי ספק ספיקא הוא ספק תחתיו ספק אין תחתיו ואת"ל תחתיו ספק באונס ספק ברצון. ותירץ לא צריכא באשת כהן ואי בעית אימא באשת ישראל וכגון דקביל בה אבוה קדושין פחותה מבת ג' שנים ויום א' וד"ז פסקו מרן ז"ל בסי' ס"ח סע"ז יעו"ש הרי מבו' דהיכא דליכא אלא ספק א' ספק באונס ספק ברצון אסורה לבעלה:

אלא דמצינו לרבינו הטור ז"ל שכתב בסימן הנז' וז"ל וכתב ה"ר יונה הא דנאמן לאוסרה עליו דוקא במכחישתו ואומרת שהיתה בתולה או שותקת. אבל אם אומרת אמת הדבר שלא מצאתני בתולה אבל נאנסתי תחתך. אם ישראל הוא מותרת לו מפני שהיא טוענת טענת בריא והוא טוען טע' שמא שאינו יודע אם באונס אם ברצון ובריא ושמא בריא עדיף וכו' ע"כ ודבר זה פסקו מור"ם בהגה שם סע"ז. מבואר מזה דאף בקבל אביה קדושין פחותה מבת ג' שנים שאין כאן כי אם ספק א' שמא באונס שמא ברצון אפ"ה היא מותרת לבעלה כשטוענת שנאנסה תחתיו מטעמא דבריא ושמא בריא עדיף ודוקא במכחישתו ואומרת שבתולה היתה הוא נאמן לאוסרה עליו דהימנוה רבנן לטענתו מטעמא דחזקה אין אדם טורח בסעודה וכו' אבל כשאומרת נאנסתי תחתיך היא נאמנת אף שטוענת פ"פ כשני עדים דמי כדמוכח שם בש"ס. ואפ"ה אמנוה רבנן לדידה מטעם בריא ושמא שמא עדיף כמ"ש. וא"כ הכא נמי בנד"ד כיון שהיא טוענת בבריא שאנוסה היתה והבעל אינו יכול לטעון כ"א טענת שמא ברצון היא נאמנת בטענתה דבריא ושמא בריא עדיף כמ"ש. עיין בתשובת מהר"ר מאיר ח"ג סי' כ"ב דף מ"ז:

איברא דמצינו למרן ז"ל בב"י שם שאחר שהביא דברי רבינו יונה ז"ל כתב וז"ל. כתב הרא"ש בפ"ק דכתובות כך מצאתי כתוב בשם הר"ר יונה וטעו תלמידיו לכותבו בשמו

כי לא אמרה מעולם דכיון דליכא אלא חד ספיקא אזלינן לחומרא ובדבורה לא מהימנא. דהא אמרינן לקמן דקי"ל כר"נ דלא אמרינן בריא עדיף אפילו היכא דהבריא הוא טוב והשמא גרוע. כ"ש היכא שהבריא גרוע שיודעת שאינו יכול להכחיש' והא דקי"ל כר"ג דאמר בריא עדיף היינו דוקא היכא דאיכא מגו כדמפרש לקמן והכא ליכא מגו א"נ היכא דאיכא חזקה כדלקמן שהיתה בחזקת בתולה ואוקמה אחזקתה. אבל הכא ליכא חזקה דתחתיו נבעלה שהרי קבל אביה קדושין פחותה מג' שנים ויום א' וכו' ומיהו נ"ל לקיים דבריהם וכו' וז"ל הר"ן ודאמרינן נאמן לאוסרה עליו דוקא במכחישתו שאומרת בתולה שלימה נבעלתי א"נ בשותקת ולא טענה מידי דבהא הוא דאמרינן דכיון דקים ליה שויא אנפשיה חתיכה דאסורא אבל מודה לדבריו שפתח פתוח מצא אלא שאומרת תחתיו נאנסה או שהיא מוכת עץ. לא מתסרא דהא קי"ל כר"ג ור"א דאמרי לקמן דבכה"ג נאמנת. ואע"ג דההיא דלקמן דלענין כתובה אתניה. אפי"ה לענין אסורא נמי כיון דאיהי טוענת בריא ואיהו לא מצי למטען איפכא אלא בשמא לא שויא אנפשיה חתיכה דאסורא וכו' והר"מ כתב בפ' י"ח מה' א"ב. דע ששם בפי"א מהלכות אישות נתבאר שהאשה נאמנת לומר מ"ע אני או משארסתני נאנסתי לענין ממון הכתובה. ויש מן המפרשים סבורים שה"ה להיותה נאסרת עליו שאם טענה בבריא דבר המתירה שהיא מותרת ולא אמרו נאמן לאוסרה עליו אלא במכחשת וטוענת בתולה שלימה נבעלתי א"נ בשותקת. אבל במודה וטוענת שנאנסה קודם שנתארסה באשת כהן אי נמי שנאנסה אח"ך באשת ישראל או שטוענת בשתיהן מוכת עץ לא. ויש מן המפרשים חלוקים בזה ואומרים דלענין אסורא בכה"ג דליכא אלא חד ספיקא אסורא היא ואין משגיחין על דבריה. וזה נראה דעת רבינו והראשון דעת הר"מ והרשב"א ז"ל עכ"ל מרן ז"ל נמצא לפ"ז דדבר זה אם היא נאמנת לומר אנוסה הייתי לענין אסור היכא דליכא אלא ספק א' שנוי במחלוקת. וכיון שמרן הביא דברי הה"מ ולא הכריע כאחד מהדעות נראה דדעתו לחוש לחומרא דמסתמא אזיל בשטת הרמב"ם שהוא מהמחמירים כמ"ש הה"מ לדעתו. וכן נראה מפשט דבריו בש"ע שסתם וכתב כשקבל אביה קדושין פחותה משלש שנים ויום א' שהיא אסורה ולא חילק בין אם היא מכחשת או טוענת שנאנסה תחתיו. וגם הרא"ש ז"ל אף דלבסוף קיים דברי תלמידי רבינו יונה. הרי כתב הרב כנ"הג סי' הנז' הג"ה ב"י אות ה' משם מהר"מ אלשקר ז"ל שאין סברתו כך יעו"ש. ומה שיש להעיר בלשון זה של הרא"ש ז"ל כבר עמדו בזה הרב מהרימ"ט ז"ל בחדושיו לכתובות והרב שער אפרים בתשובה סימן ק"ך והרב קרבן נתנאל ז"ל יעו"ש. באופן דהכא בנד"ד לצד שנאמר שהעדים העידו על העבור שוב אינה נאמנת לומר אנוסה הייתי כיון שאין כאן אלא ספק א':

ולצד שנאמר שלא העידו העדים על העבור לכאורה היה נראה לומר שתהיה נאמנת לומר אנוסה הייתי במגו דאי בעיא אמרה לא נבעלתי ואולי יש לה בבטנה דכיון שהיא טוענת בבריא ויש לה מגו המסייע לבריא דידה תהיה נאמנת כמ"ש בש"ס דכתובות גבי פלוגתא דר"ג ור"י בהיא אומרת משארסתני נאנסתי וכו' וקאמר עלה בש"ס אמר לך רב נחמן אנא דאמרי אפי' כר"ג ע"כ לא קאמר ר"ג התם אלא דאיכא מגו וכו' ואע"ג דההיא מיירי לענין ממון הכתובה מ"מ הרי כתב הרא"ש ז"ל דאף לענין אסור היכא דאיכא מגו המסייע לבריא דידה היא נאמנת ומותרת כמש"ל:

אלא דכד דייקינן פורתא הכא בנד"ד המגו הוא גרוע אחר שיצא קיל בעיר שהיא מעוברת וגם נתפסה עם השררה ונתנה ממון וא"כ לא היתה יכולה לומר שלא נבעלה ונפח יש לה בבטנה שהרי קי"ל דמגו במקום קלא לא אמרינן כמ"ש בש"ס בפרק חזקת בההיא דרבה בר שרשום דנפיק עליה קלא דאכיל ארעא דיתמי וכו' וקאמר ליה אביי לקוחה בידי לא מצית אמרת דהא איכא עלה קלא דארעא דיתמי היא וכתבו התוספות בד"ה לקוחה היא בידי וכו' וה"פ דלא מצית אמרת לא היית יכול להעיז פניך ולומר כן כיון דנפק קלא ואין כאן מגו. וכענין זה יש בפרק שני דקדושין וכו' ע"כ:

הן אמת דרשב"ם ז"ל כתב וז"ל אמר ליה אביי הא דחשבת בדעתך דאי בעינא טעיננא לקוחה היא בידי כיון דידיע מלתא דבמ"ש אתנחית בה לא מצית למטען לקוחה היא בידי דהא איכא קלא ועדות דארעא דיתמי היא וכו' ע"כ. נמצא דמפרש נפק קלא עדות ממש. אבל אה"נ שאם לא היה רק קול בעלמא משמע דאמרינן מגו הפך דברי התוספות:

ומצינו למרן ז"ל בתשובה בספרו הנקרא אבקת רוכל סימן קע"ט שהביא דברי התוספות הנ"ל ופסק כן הלכה ולמעשה וכתב וז"ל ואע"פ שרשב"ם מפרש לקוחה היא בידי לא מצית אמרת כיון דידיע מלת' דבמ"ש אתנחית בה לא מצית למטען לקוחה היא בידי דהא איכא קלא ועדות דארעא דיתמי היא וכו' לא פירש כן רשב"ם משום דס"ל דמגו במקום קלא מהני. אלא כדי לישב לשון דלא מצית אמרת הוא שפירש כן. אבל אה"נ דלענין דינא לא פליג אדברי התוס' דסברא הוא דמגו במקום קלא לא אמרינן ע"כ. ודין זה פסקו מרן בש"ע בח"מ סי' קמ"ט וק"ן יעו"ש. מבואר מזה דלכ"ע היכא דאיכא קלא לא אמרינן מגו. וכן הביא הכנ"הג בכללי המגו אות פ"ד משם כמה פוסקים יעו"ש:

ומה גם דהוי מלתא דעבידא לאגלויי שאינה יכולה לומר שאינה מעוברת ונפח י"ל בבטנה שתבאנה הנשים המילדות ויכחישוה או למחר תלד ותתבדה. וכ"כ הכנ"הג בכללי המגו אות ס"ח וז"ל היכא דידעינן דאיכא עדים דהוו מכחישי ליה באותה טענה שר"ל בטענת המגו. לא אמרינן מגו מהריב"ל ספר ג' סימן ע"ט. והרא"ש בתשובה כלל

ס"ו כ' דמאי דקי"ל במקום עדים לא אמרי' אפי' הם עדים פסולים דמגו והביא דבריו הרב ש"ך בכללי המגו אות ה' יעו"ש. גם הרב מהרימ"ט ח"א סי' נו"ן כתב וז"ל ועור דלא הוי מגו שהיו יכולים לומר אין לנו כלום שיראים הם שלא יתבדו וכו' ע"כ. וכ"כ הרב מהרח"ש בתשובה סימן א' דמלתא דעבידא לאגלויי לא אמרינן מגו יעו"ש. באופן דהכא בנד"ד שיצא קול בעיר שהאשה הנז' הרה לזנונים וגם היא הודת שהיא מעוברת וגם העדים ראו אותה כריסה בין שניה דלשון כריסה בין שניה מורה על העבור וגם נתפסה עם השררה ונתנה ממון כמש"ל שוב אינה נאמנת במה שאמרה שאנוסה היתה אחר שאין לה שום מגו כמ"ש ואסורה לבעלה. וכ"ש לסברת הרב מהרשד"ם ז"ל שכתב דבנבעלת בעיר ליכא טענת אונס שהבין דברי הרמב"ם ז"ל בפשטן במ"ש בחא"ה סי' קל"ז וסי' קס"א יעו"ש. וכן דעת הרב מהרח"ש ז"ל כמ"ש הרב משנה למלך בשמו יעו"ש בסוף לשונו המובא לעיל:

ולעניין הכתובה נראה דפטור הבעל ותצא בלא כתובה והגם שכתב מרן בסי' ס"ח ס"ט וז"ל כשטען שלא מצאה בתולה אם אמרה מוכח עץ אני נאמנת ותחזור כתובתה למנה וכו' ואם אמרה משארסתני נאנסתי ה"ז נאמנת וכתובתה מאתים כמו שהיתה וכו' ע"כ. נמצא דלענין ממון אע"ג דמודה דנבעלה תחתיו היא נאמנת לומר דנאנסה וגובה כתובתה במושלם. מ"מ שאני התם די"ל מגו דאי בעיא אמרה מוכת עץ אני וכשרה לכהונה וכמבואר בש"ס בפ"ק ור"פ שני דכתובות גבי פלוגתא דר"ג ור"י. ואע"ג דקי"ל דמגו להוציא לא אמרינן לדעת מרן ודעמיה. שאני הכא דיש כאן בריא ושמא דבריא עדיף ומסייע להמגו. וכ"כ הרב בית שמואל שם ס"ק כ"ב וז"ל מוכת עץ אני בש"ס דף י"ב מבואר לר"ג היא נאמנת משום דהיא טוענת בריא והוא טוען שמא. אע"ג דבעלמא קי"ל בריא ושמא אין מוציאין ממון וכאן היא מיציאה הכתובה משום דאית לה מגו פירש"י דאית לה מגו. היכא דאמרה משארסתני נאנסתי פסלה את נפשה לכהן ואית לה מגו דיכולה לומר מוכת עץ הייתי. ואם אמרה מוכת עץ אני קודם הנשואין ואין לה כתובה אלא מנה אית לה מגו דיכולה לומר מוכת עץ אני תחתך ויש לי כתו' מאתים. אע"ג דאין אומרים מגו להוציא ממון מ"מ כאן שהיא טוענ' בריא והוא שמא ואית לה מגו מוציאין ממון. וכ"כ המ"מ ובהג"מי פרק ט"ו הלכה ט' וכו' ע"כ וכ"ב הרב ש"ך בכללי המגו אות ט"ו יעו"ש. וא"כ לפ"ז הכא בנ"ד אע"ג דיש כאן בריא ושמא שהיא טוענת בריא דאנוסה היא והבעל אינו יכול לטעון כי אם טענת שמא. מ"מ הרי אין לה שום מגו המסייע לבריא דידה כדי להוציא ממון מהבעל כמ"ש. זהו מה שנלע"ד להשיב בזה. ומ"מ אין אנו סומכין על דעתנו בדין זה עד שיסכימו חכמי המערב יש"ץ היושבי' כסאות למשפט.

וליה עינינו יצילנו מכל שגיאה כי"ר הכ"ד הח"פ טיטואן יע"א בחדש כסלו שנת אתה כוננת מישרים לפ"ק:

סימן קלג

ז"ל השאלה מעיר צפרו יע"א. אשת איש שהעידו עליה שני עדים שראו מחור א' היא למטה והוא למעלה אם נאסרה על בעלה. וזה מה שהשבנו ע"ז:

הדבר פשוט שאין בעדות הנז"ל כי אם דבר מכוער ואין כאן עדי טומאה אחר שהעידו העדים שבבגדיהם היו שוכבים ולא היו בקירוב בשר. כדרך המנאפים וכמ"ש החכמים עליונים למעלה ישצ"ו שהוכיחו כן מתשובת רש"ל ותשובת מור"ם ז"ל. וכן מצינו להדייא בתשובות השייכות להלכות אישות שבספר היד להרמב"ם ז"ל סי' ח' שכתב וז"ל ואין אוסרים אלא בקנוי וסתירה או משיראו כדרך המנאפים השוכבים בקירוב בשר וכו' ע"כ. גם בתשו' הרשב"א סימן אלף רל"ז כתב וז"ל ואפילו פיו על פיה משמע דאינה סוטה כדמשמע בירושלמי פרק המדיר וכו' ע"כ. וכ"כ הרב מהר"א ששון סי' כ"ד וכן העלה הרב מהריץ מאייו ז"ל בספרו הנקרא שפת הים חא"ה סי' א' דראום שוכבים זע"ז אין כאן כי אם עדי כיעור ונסתייע מתשוב' מור"ם הנז' שהביאו החכמים הפוסקים ישצ"ו וכ"ש הכא בנד"ד דכשנחקרו העדים ביררו בעדותם שבבגדיהם היו שוכבים כמש"ל דודאי אין כאן כי אם עדי כיעור. וכן הוא מדוקדק מלשון מרן בסי' קע"ח שכתב מאחר שראו אותם דבוקים זה בזה ונוהגים כדרך המנאפים דלשון דבוקים זה בזה היינו בקירוב בשר דזה דוקא הוי עדי טומאה:

ולפי מאי דקי"ל דאין מוציאין מהבעל כי אם בעדי טומאה ומאי דאמרינן בגמ' רוכל יוצא ואשה חוגרת בסינר תצא היינו מנטען כמו שהוכיח מרן בב"י לדעת רוב הפוסקים רוב בנין ורוב מנין. א"כ הכא בנד"ד שאין כאן כי אם עדי כיעור אין מחייבין את הבעל להוציאה:

גם הרב כנ"הג סי' י"א הגהב"י אות י"ב הביא חבל נביאים מרבני האחרונים שפסקו כן. וכן כתב הרב בני חיי סי' הנז' הג"הט אות ב'. וכן פסק הרב מהריט"ץ סימן קצ"ב דבעדי דבר מכוער אפילו תכלית הכיעור אין אוסרים אותה על בעלה. גם הרב מהר"מ מלובלין סי' פ' אחר שהביא מחלוקת הפוסקים בזה ודברי מרן בב"י כתב וז"ל הרי לך שהב"י שהוא האחרון אחרונים כתב דסוגין דעלמא פסקי כה"ג ור"י ודלא כדברי השאלתות. וא"כ לפ"ז אפילו בשני עדי כיעור וקלא דלא פסיק אין לאוסרה על בעלה לקושטא דדינא וכו':

ומ"מ אם רצה הבעל להוציאה בעדות זו אין לה כתובה כמ"ש הרמב"ם פרק כ"ד מהלכות אישות הלכה יו"ד וז"ל. מי שזינתה תחת בעלה אין לה כתובה לא עיקר ולא תוספת וכו' ולא המזנה בלבד אלא אף העוברת על דת משה או על דת יהודית או היוצאת משום שם רע אין לה כתובה לא עיקר ולא תוספת וכו' ע"כ ובהל' ט"ו כתב וז"ל כיצד היא יוצאה משום שם רע כגון שהיו שם עדים שעשתה דבר מכוער ביותר שהדברים מראים שהיתה שם עבירה אע"פ שאין שם עדות ברורה בזנות. כיצד כגון שהיתה בחצר לבדה וראו רוכל יוצא וכו' וכיוצא בדברים אלו אם רצה הבעל להוציאה תצא בלא כתובה ואין זו צריכה התראה עכ"ל. ובהלכה י"ו כתב וז"ל עוברת על דת משה או על דת יהודית. וכן זאת שעשתה דבר מכוער אין כופין את הבעל להוציא אלא אם רצה לא יוציא ע"כ:

ומרן בסי' י"א כתב וז"ל אם הוציאה בעלה בדבר מכוער בזה ה"ז לא תנשא לנטען ע"כ וכתב שם הרב"ש ס"ק ו' וז"ל אם הוציאה כן כתב הרמב"ם והסמ"ג דבעל רשאי להוציאה בעדי כיעור אבל אין כופין אותו ואין משיאין לו עצה להחזיקה וכו' ע"כ:

ובסימן קט"ו סעיף ה' כתב מרן דהיוצאת משום ש"ר אין לה כתובה. א"כ הכא בנד"ד אין לך שם רע גדול מזה שראו אותם שוכבים זע"ז והוא יותר מכוער מהדברים שכתב הרמב"ם ומרן שם ואף שאין מחייבין אותו לגרשה אם רצה לגרשה אין לה כתובה וכן כתב הרב מהריט"ץ סי' הנז' יעו"ש:

גם הרב כנ"הג סימן הנז' הג"הט אות ה' גבי עד כיעור כתב וז"ל ובתשובה כת"י למהר"מ אלבילדא והר"ש טרנקי ז"ל מצאתי שאפילו לא גירשה ראוי לכל ירא שמים שיתן לו עצה שיגרשנה. וכן כתב בתשובת הרא"ם ז"ל וכו' ע"כ:

ושם בהגהב"י אות י"ג אחר שהביא דברי מהר"מ שבמרדכי שהשוה דעת הרמב"ם עם דברי השאלתות ונשא ונתן בדבריו סיים וכתב וז"ל. ומי שידקדק בדברי הרשב"א ז"ל יראה בהדיא דליכא אסורא לפי רוב גדולי ישראל שפסק כמותם שכתב אבל מבעל אין מוציאין וכו' ואינה אסורה עליו וכן נמי מוכח מהראיות שהביא לדברי ר"ת וכו' וכן נראה מדברי מהריב"ל שהשוה דברי הרי"ף והרמב"ם ופסק כמותם להקל ואע"ג דתצא פירושו הוי מבעל היינו לכתובה וכו' ע"כ. וכתב שם שכן פירש הריטב"א בשיטת קדושין וכתב שכן פירשו הגאונים דאע"ג דפירוש תצא היינו מבעל מ"מ לא מפקינן לה בע"ך דבעל אלא ר"ל תצא בעל כרחה של אשה שלא בכתובה אם הוציאה הבעל. ומסיק וכתב וז"ל ומ"מ מבואר מדברי הרשב"א דאף לדברי כל הני רבוותא אם בא לצאת ידי שמים מצוה להוציא רשעה מביתו. וכן כתב מהר"מ ז"ל בעוברת על דת דמצוה. לגרשה ואם אינו מגרשה רשע מיקרי. ומהר"ר אייזק שטייאן פי' דמה שכתבו הרמב"ם וסמ"ג ואם רצה

לא יוציא ר"ל ואם רצה לעשות שלא כדין והביא גם כן דברי הרא"ש ז"ל בפ' המדיר דמצוה לגרשה. וכן כתב. הר"ן שם וכן מוכח בירושלמי שהביא הרי"ף שם וכן כתב הטור בסי' קט"ו וכיון דבעוברת על דת דינא הכי ה"ה בדבר מכוער דהרמב"ם ז"ל השוה אותם וכו' ומיהו בדבר מכוער יש איסור טפי מעוברת על דת דמעלה מעל באישה וכו' ובעדי כיעור ראוי לכל ירא שמים ליועצו שיגרשנה ולד"ה הפסידה כתובה ותוספת כדאיתא בירושלמי הביאו מהר"מ ז"ל וכמ"ש כל הפוס' ואין לה אלא בלאותיה הקיימים וכו' ע"כ. באופן דהכא בנד"ד אף דאין מחייבין אותו לגרש אין משיאין לו עצה להחזיקה:

וכן מצינו להגאון מהרא"ם ז"ל בתשו' סי' כ"ה שאחר שהביא דברי הרמב"ם כתב וז"ל ולגבי באו עדים בנשוק וגיפוף נמי אע"פ שאינה אסורה לו ואינו חייב להוציאה מ"מ איכא לריוקי מינה מיכף הוא דלא כייפינן ליה משום דדילמא לא אתעביד בה אלא נישוק וגיפוף בלבד ותו לא מדי וכו' הא להשיאו עצה להחזיקה בידו לא דכיון דנעשה כיעור בדבר חיישינן דילמא אתעביד בה עובדא והרחק מן הכיעור ומן הדומה לו וכו' ע"כ:

והרב ח"מ סי' הנז' ס"ק ג' כתב וז"ל או שראוהו מנשק וכו' יש להסתפק אם מיירי ג"כ שנסתרה ושהתה כדי טומאה והעדים באו ומצאו עושים דבר כיעור זה דיש לחוש שמא קודם שבאו העדים נטמאת אבל אם לא היה כאן סתירה כלל או שתכף אחר הסתירה באו עדים ומצא מנשקים זה את זה והעדים יודעים בריא שלא היה עכשיו טומאה אם יש לחוש דהואיל והיה כיעור זה מסתמא יש לחוש שמא בפעם אחר נטמאה או דלמא לא חיישינן רק במקום סתירה היכא שיש לחוש שעתה נטמאה ועיין בתשובת הרב המזרחי סימן כ"ה עכ"ל. ור"ל דמשם בארה התרת הספק הנז' דאף דבזאת הפעם העדים יודעים בריא שלא היתה שם טומאה מ"מ חיישינן דילמא אתעביד בה עובדא פעם אחרת אחר דגייסי אהדרי לעשות דבר מכוער כזה למר כדאית ליה להוציאה מבעל ולמר כדאית ליה לשלא תנשא לנטען שהרי הנדון של הרב מהרא"ם ז"ל היה שראה הבעל גוי א' שנכנס בתוך ביתו כשהיה הוא שוכב על מטתו בצהרים וכשראה את הגוי עשה עצמו כישן לראות מה יעשה וראה שהגוי קרב אל האשה ויחבקה וינשקה ככל אוות נפשו וירא כי לא בא אליה ולא ידע אם סבת המניעה היה מפני שהרגישו בו או לא. ועל זה כתב הרב דברי הרמב"ם גבי באו עדים בנישוק וגיפוף ודייק מדבריו דמיכף הוא דלא כייפינן הא להשיאו עצה להחזיקה לא דחיישינן דילמא איתעביד בה עובדא ומזה הביא ראיה לנדון שלו דכיון דטענת כיעור ע"י עדות הויא טענה מעלייתא שלא להשיאו עצה. הה"נ בטענת עצמו וטענת כיעור דאין להשיאו עצה. נמצא דכוונת הרב לומר דאף כשברור לעדים דבפעם הזאת לא היה שם טומאה כנדון השאלה בראית הבעל. הגם דאינה אסורה

לו אין משיאין לו עצה להחזיקה דחיישינן דילמא אתעביד בה עובדא פעם אחרת ומינה דה"ה נמי למאן דאוסר בעדי כיעור ובזה הותר ספיקו של הרב ח"מ כמ"ש:

וכן מצינו להרב בני חיי סימן הנז' שבתחלה עלה ונסתפק ספק זה היכא שהעדים העידו שראו מתחלה כשנתיחדו עד שיצאו ולא ראו כי אם גיפוף ונישוק. אי חיישינן דילמא פעם אחרת איתעביד בה עובדא. וכתב ע"ז וז"ל ואחרי כותבי ראיתי דברי הגאון מהרא"ם בסימן כ"ה ובהדיא נראה משם כי יש לחוש שקודם לכן נסתרה ונטמאה ע"ש וכו' ע"כ:

הן אמת דהרב ב"ש סי' הנז' ס"ק ד' הביא ספיקו של הרב ח"מ וכתב וז"ל ומלשון הרמב"ם פרק כ"ד מהלכות אישות דין ט"ו משמע דלא חיישינן לזה ע"כ. ור"ל ממ"ש הרמב"ם וז"ל כיצד היא יוצאה משום ש"ר כגון שהיו שם עדים שעשתה דבר מכוער וכו' כיצד כגון שהיתה בחצר לבדה וראו רוכל יוצא ונכנסו מיד בשעת יציאתו ומצאו אותה עומדת מעל המטה וכו' ע"כ. דמשמע דדוקא בכההיא גוונא שלא ראו העדים בשעה שנכנס והיתה בחצר לבדה ובאו העדים ומצאו דבר מכוער בההיא הוא דחיישינן דילמא איתעביד בה עובדא זאת הפעם לשלח תנשא לנטען ולמ"ד להוציאה מבעל. אבל אם ראו העדים שעת כניסתו ובפחות מכדי שיעור טומאה ראו דבר מכוער ותכף נתפזרו באופן דליכא למיחש למידי להההיא שעתא לא חיישינן לדילמא איתעביד בה עובדא פעם אחרת לאוסרה על הנטען וכו':

ומ"מ הכא בנדון דידן שראום העדים שוכבים זע"ז ולא ראו תחלת המעשה כמובן מלשון השאלה לכ"ע אין לך דבר מכוער גדול מזה. ואף דמדינא אין בידינו לאוסרה על בעלה אחר שלא ראום בקירוב בשר מ"מ הבעל יחוש לעצמו דמידי ספק עבירה לא יצא. ואף לזאת הפעם חיישי' דילמ' אתעביד בה עובדא וראוי לכל ירא שמים ליועצו שיגרשנה כמש"ל. והגם דנדון הרב מהר"א ששון ז"ל בסי' י"ז היה בנד"ד והתירה בהחלט היינו מטעם שהיו שם כמה צדדים להתיר כמ"ש בסוף התשובה שכתב שם ה' טעמים להתירה גם ההיא. תשובה דסימן כ"ד היה ג"כ כמה צדדים להתיר משא"ך בנד"ד איברא שדבר זה תלוי בעיני חכמי העיר ישצ"ו לפי מהות הענין ומהות האשה וכיוצא ולהם בדבר המשפט אם ליועצו שיגרשנה או לא:

ועל מ"ש החכמים הפוסקים נר"ו דלאסור אשה על בעלה צריכים דרישה וחקירה. והוכיחו כן מדברי מרן בב"י סימן י"א ומהפוסקים הנ"ל כמ"ש בדב"ק. גם הרב פנים מאירות בתשובה ח"א סי' ק"ד כתב דזה מוסכם מכל הפוסקים יעו"ש ועפ"ז מוכרחים אנו לומר דאף שמרן בש"ע כת' דין זה בשם יש אומרים מ"מ כיון שלא הביא שום חולק ע"ז דעתו לפסוק כן להלכה כדרכו בכמה מקומות כמ"ש החכמים ני"ו:

אלא דמצינו להרב כנ"הג סי' הנז' הגהב"י אות ל"ה שאחר שהביא דברי הרא"ש שכתב לאסור אשה על בעלה הכל מודים דבעינן ד"וח כתב ע"ז וז"ל וכן כתב רלנ"ח בפסק הסמיכה ושם מבואר שמהר"י בי רב חולק בזה. ובתשו' למהר"י בי רב סי' נ"ז מצאתי שלא כתב הרא"ש ז"ל בנדון שלו שצריך ד"וח אלא מפני שהיה דין מרומה. אבל הר"ש סקאן הלוי ז"ל חלק עליו וכתב דאפי' שלא יהיה הדין מרומה צריך ד"וח וכו' ע"כ וכן כתב ג"כ בסי' מ"ב הגהב"י אות מ"ט יעו"ש באופן דאכתי מידי פלוגתא לא נפקא:

גם הרב משפט צדק ח"ב סימן ס' אחר שהביא מחלוקת הפוסקים אי בעי ד"וח או לא. והביא דברי הרא"ש שכתב מרן בב"י דלאסור אשה על בעלה הכל מודים דבעי ד"וח. כתב הרב על זה וז"ל והנה בקשתי התשובה ההיא בתשובת הרא"ש ולא מצאתיה אך נראה דצריך לומר דמ"ש הרא"ש דלד"ה לאסור אשה על בעלה בעי ד"וח עיין תשו' הרא"ש בס' בשמים ראש סי' י"א שכתב דהפקעת כתו' קנס הוא ובעי ד"וח היינו באופן דליכא הפסד כתובה דאם מחמת האיסור יש הפסד כתובה א"כ הדרא פלוגתייהו לדוכתה וכו' באופן דיש שלשה סברות לסברת ר"ת ומאן דאזיל לשטתיה כל עדי נשים צריכים ד"וח. ולדעת הגאונים והרמב"ן ומאן דאזיל בשטתייהו כל עדות נשים לא בעי דרישה וחקירה. והרשב"א מיצע לו סברא בין הסברות הללו דבגיטין וקדושין לא בעי דרישה וחקירה ולפי מה שכתבתי על תשו' הרא"ש נראה דבסברת הרשב"א אזיל שהרי כתב מה שכתב בנדון שלו שהיה לאסור אשה על בעלה וצריך שנאמר שלא היה שם הפסד כתובה כמש"ל דאל"כ קשה עליו איך כתב שהוא לד"ה אחר דאיכא הפסד כתובה וכו' עכ"ל:

מבואר מדבריו דהיכא דאיכא הפסד כתובה מידי פלוגתא לא נפקא אי בעי דרישה וחקירה או לא ולפ"ז מצינן למימר דמ"ש מרן בסי' י"א דין זה דצריך ד"וח בשם י"א לאו הלכה פסוקה היא אלא דר"ל דיש חולק בדבר. ומ"מ כיון דרוב הפוסקים ס"ל דבעי דו"ח לא הביא סברת החולקים בש"ע. וכמ"ש בב"י ח"מ סי' ל' שפי' דברי הרב הנמק' דאע"ג דיהיב טעמא משום דאיכא למשקל כתו' בעדי זנות נמי נ"מ לענין אי מפסדא כתובה וכו'. גם בבד"ה שם על מ"ש בב"י סט"ו לענין צרוף דנראה מדברי הרמב"ם דדוקא בדיני ממונות וכו' כתב שם בבד"ה ומיהו לפי מש"ל בסי' זה דיני גטין וקדושין כדיני ממונות עכ"ל:

ומה שכתב בב"י על דברי המרדכי שלפי דבריו היה נראה לומר דלא בעי דרישה וחקירה. ויש לדחות דדרישה וחקירה שאני וכו' ליכא למשמע מינה דס"ל כן להלכה בדעת המרדכי דבעי דרישה וחקירה. שהרי מדכתב יש לדחות ולא כתב ויש לחלק משמע דבדרך דחיה בעלמא קאמר זה ולא להלכה:

שוב מצינו למרן ז"ל בתשובה בדיני קדושין סי' א' שכתב וז"ל ומעתה אע"פ שעדים אלו הכחישו זה את זה וכו' מאחר דקדושין חשבינן להו כדיני ממונות להר' יונה והרמב"ן והרשב"א והריב"ש כמו שנתבאר. הו"ל עדות המוכחשת בבדיקות דכשרה בדיני ממונות וכו' ע"כ. מוכח מזה דסבר ליה מרן בקדושין כדעת הרשב"א ודעמיה ואין צריך דרישה וחקירה:

ובתשובה אחרת סימן ד' אחר שהביא דברי הגה"מ וסמ"ג וכו' דלאסור אשה על בעלה צריך ד"וח דהא לא שייך טעמא דשלא תנעול דלת וכו' כתב מרן וז"ל וא"כ אם העדות הא' לא היה בדרישה וחקירה כמו בדיני נפשות יכולים הם לחזור בהם דעדי קדושין כדיני נפשות דמו וכו' לפ"ז בנד"ד כיון דמסתמא לא היה בעדות ד"וח כמו בעדי נפשות שלא נהגו בכך וכו' א"כ יכולים הם לחזור ולהגיד. ואע"פ שכתב הריב"ש דאין בודקין עדי נשים בד"וח וה"ה לכל דיני קדושין וגירושין וכן כתב הרשב"א בתשובה מי יקל ראש באיסור ערוה החמורה נגד כל הני רבוותא המצריכים ד"וח כמו בדיני נפשות וכו' ע"כ:

מבואר מזה דסבר לה מרן כדעת הפוסקים המצריכים דו"ח הפך דעת הרשב"א ודעמיה. ולכאורה זה סותר למ"ש בסי' ב' שפסק כדעת הרשב"א ודעמיה דקדושין חשבינן להו כדיני ממונות:

ומצינו להרב דבר משה חא"ה סימן כ"ז שנכנס בחקירה זו וכתב וז"ל אבל אחר ההשקפה נראה דעת שפתי צדיק מרן ז"ל ברור מללו דהוא ז"ל לא פסק הלכתא לא כמר הרשב"א ודעמיה ולא כמר הגה"מ ודעמיה אלא לעולם הוא אזיל לחומרא. ולכן בסימן ד' דכפי עדות הראשון אינה מקודשת ולפי עדות השני מקודשת כתב ז"ל דכיון דעדות הראשון לא היה בד"וח חוזרין ומעידין להחמיר וכתב וז"ל ואע"פ שהר"ן ז"ל כתב בתשובה וכו' איכא למימר שכבר כתבו הגה"מ וסמ"ג וכו' עד ואע"פ שכתב הריב"ש דאין בודקין עדי נשים בד"וח וכו' וכן כתב הרשב"א ז"ל מי יקל ראשו באסור ערוה החמורה נגד כל הני רבוותא וכו' כלומר כיון דלדעת הני רבוותא המצריכים ד"וח עדות הא' לא מהני כיון שלא היה בד"וח יש להחמיר ולחזור לו' לעדים שיגידו כיון שע"פ עדות הא' לא היתה צריכה גט וקדושיו היו בטלים אבל בסימן ב' שהעדים הכחישו זא"ז וכו'. מעתה אי קדושין חשבינן להו כדיני נפשות וצריך ד"וח בנד"ז הוי קולא דכיון דהוכחשו בבדיקות לא הויא מקודש' כיון דעדותם בטלה ואינה צריכה גט אך אי חשבינן להו כדיני ממונות הוי חומרא דעדות המוכחשת בבדיקות כשרה בדיני ממונות וקדושיו קידו' וצריכה גט ולכן פסק הרב מרן זל בזה להחמיר כדעת הרשב"א ודעמיה וזה פשוט ע"כ. ולבסוף מסיק וכתב וזל ולענין מעשה ראוי לפסוק כדעת מרן ז"ל ונזיל לחומרא דבכל מקום

דחזינן שהעדים מחזיקים לאשה בחזקת מקודשת ואי עבדינן עוד ד"וח מקילינן בדבר ומותרת לשוק יש לפסוק כמ"ד דעדי גטין וקדושין אין צריך דרישה וחקירה והרי היא מקודש' ע"פ העדים הללו. ואי חזינן דכפי עדות העדים אין קדושיו קידושין ואי עבדי' עור ד"וח אפ' דקדושיו קי' יש לפסוק כמ"ד דעדי גטין וקדושין בעי ד"וח דכדיני נפשות דמיין להחמיר עכ"ל. וכן העלה הכנ"הג בא"ה סי' מ"ב הגהב"י אות נו"ן דלעולם אזלינן לחומרא יעו"ש:

וכן מצינו לרב אחרון בספרו חשק שלמה ח"מ סימן ל' הגהב"י אות ז' שהביא משם הרב כרם שלמה דלאסור אשה על בעלה אין צריך ד"וח. והביא ראיה מדברי הרב הנמקי והרמב"ן ז"ל ונשא ונתן בזה ולבסוף מסיק וכתב וז"ל ועיין בס' אליה רבא וזוטא שהאריך להוכיח דאף הסוברים דעדי גיטין וקדושין בעי דו"ח. מ"מ מודים דלאסור אשה על בעלה לא בעי דו"ח. וכתב דמ"מ הוא מחלוקת ולכן כתב רבינו המח' ז"ל בסי' י"א סברא זו בשם יש אומרים ע"כ. ושם באות ח' הביא דברי הרב דבר משה הנ"ל שכתב דראוי לפסוק כדעת מרן ז"ל ונזיל לחומרא וכו' וכתב ע"ז וז"ל וכן כתב הרב ספר אליה רבא וזוטא דבכל נדון ונדון ראוי לדון ולהחמיר לפי הנושא עכ"ל. אף אנן נמי נימא דגם לאסור אשה על בעלה אזלינן לחומרא שאם בעדות הראשון שלא נחקר היא אסורה אף אם חקרו אותם אח"ך והוכחשו בבדיקות באיסורה עומדת כסברת הפוסקים דלדיני ממונות מדמינן להו כמ"ש. ואמרינן כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד ואם בעדות הראשון שלא נחקר אינה נאסרת וכשחקרו אותם אח"כ נאסרת ע"פ עדותם השני אוסרים אותה כסב' הפוסקים דלדיני נפשות מדמינן להו:

ועפ"ז מצינו טוב טעם ודעת לדברי הרב מוהר"ר יעב"ץ ז"ל שהביאו החכמים הפוסקים נר"ו שכתב דבזמן הזה שרבו המתפרצים אין צריך דו"ח שהטעם מבואר נגלה שכיון שהדבר תלוי בפלוגתא. ומרן ז"ל לא החליט הענין להלכה להצריך ד"וח וכתב דין זה בלשון י"א לכן בזמן הזה שרבו המתפרצים יש לנו להחמיר כדברי הפוסקים שאין צריך ד"וח לחומר הדבר והיא נאסרת בעדותם הראשונה. ומ"ש החכמים נר"ו שאם באנו לחוש לזמן הזה שרבו המתפרצים יש לחוש ג"כ לעדי שקר וכו' אחר המחילה לא דמי דשאני יצרא דעריות דתקיף חיליה כמשז"ל שנפשו של אדם מתאוה. משא"ך להעיד שקר לא נחשדו ישראל ע"ז ואפילו קל שבקלים וכו':

ולפי מ"ש הרב חשק שלמה הנ"ל נחה שקטה תמיהת החכמים הפוסקים נר"ו על מה שהביא הכנ"הג משם א' קדוש דלאסור אשה על בעלה אין צריך דרישה וחקירה. אבל עדי גטין וקדושין צריך ד"וח דיציבא בארעא וכו' שהרי מצאנו חבר לאחד קדוש הנ"ל

ה"ה מהר"ד אליהו אלפאנדארי ז"ל שכתב כן לדעת הפוסקים כמ"ש ומוכרחים אנו לומר דשאני גטין וקדושין כיון דליכא דרא דממונא כלל כי אם ערות על האיסור לכן צריך דו"ח אבל לאסור אשה על בעלה דבאים להפסידה כתובתה ג"כ הו"ל כדיני ממונות וא"צ דרישה וחקירה עיין במסכת שבועות סוף פרק שבועת הערות הן אמת שמה שהקשו עליו החכמים הפוסקים נר"ו שיחס סברא זו להרמב"ם דמדברי מרן סימן מ"ב מוכח הפך זה. אמת זו היא שקשה לשמוע:

ומצינו בספר חשק שלמה הנ"ל סימן הנז' הגהב"י אות ה' שכתב וז"ל מה שהביא הכנ"הג ס"ק ג' מתשובת כ"י דמדברי הרמב"ם משמע דלאסור אשה על בעלה אין צריך ד"וח עיין בספר אליה רבא וזוטא דף צ"ו ע"ג עכ"ל וספר זה אינו מצוי אצלנו לברר הדבר:

והרב מהר"י עייאש בספר בית יהודה חא"ה סימן י"ט אחר שהוכיח דלדעת רוב הפוסקים לאסור אשה על בעלה צריך ד"וח והביא דברי מרן בב"י סימן י"א כתב על זה וז"ל וכן פסק הש"ע וכו' ומ"ש לשון י"א דמשמע מע יש מי שחולק כפי הסברות שהעתיק מרן ז"ל בסימן הנז' לא נתבאר מי שחולק בעדי זנות. אע"ג דמרן גופיה בטח"מ ריש סימן ל' נסתפק בזה. ואדרבא משמע ממסקנתו שם דגם עדי זנות דינם בדיני ממונות. וא"צ ד"וח כיון דנפקא מנה נמי לענין אם מפסדא כתובתה. מ"מ שם בח"מ דאינו מקום הדין הנז' לא דקדק הרב כל הצורך וכו' אלא במקום הראוי בטור א"הע כי שם קביעות אלו הדינים. וסוגייא בדוכתא עדיפא וכו' ואפשר דמ"ש בשם י"א הוא משום דחשש למ"ש כאן בב"י וז"ל ולדברי המרדכי וכו' היה נראה לומר דלא בעי ד"וח ויש לדחות וכו' ע"כ. וכיון שכתב בלשון דחייה משמע דמספקא ליה ואין ולאו רפיא בידיה. ולכן כתב בש"ע לשון י"א שמורה שיש מי שחולק שהוא המרדכי. ואע"ג שהיה נראה דספיקו של מרן במ"ש לשון דחוי הוא ודאי שלנו שטרי המרדכי וכו' וא"כ כי היכי דלא תקשי דברי המרדכי אהדרי מוכרח לחלק כדחייתו של מרן ז"ל דשאני דו"ח וכו' מ"מ הרי אפשר לחלק לדעת המרדכי כמ"ש מרן בח"מ דעדי זנות קילי מעדי קדושין מטעם דעדי זנות אית בהו צר ממון משא"כ בקדושין ואיך שיהיה אע"פ שהש"ע כתב בלשון י"א דעתו לפסוק כן דעדי זנות צריכים ד"וח שהרי לא הזכיר בפי' סברא אחרת. וגם ממה שכתב שזינתה משמע דדוקא זנות אבל עדי קדושין וגטין אין צריך ד"וח וכמ"ש מור"מ ז"ל בפשיטות סי' מ"ב עכ"ל ממה שדקדק הרב מדברי מרן לומר דס"ל דעדי גטין וקדושין א"צ ד"וח מוכח שלא נראה לפניו תשובות מרן הנ"ל דמשם באר"ה דלא פסיקא ליה למרן דין זה לחד. גיסא ולעולם אזיל לחומרא:

נקטינן מהאמור דדין זה לאסור אשה על בעלה אי צריך ד"וח אינו מוסכם מכל הפוסקים וכיון דמרן ז"ל לא החליט הענין לכתוב דין זה בסתמא וכתבו בלשון י"א יש לנו לילך בזה לחומרא כמ"ש בתשו' מרן גבי קדושין. ואף שהרב מהר"י עייאש ז"ל מפשט פשיטא ליה לדעת מרן כמ"ש הרי מצינו חולק בזה בדעת מרן כמש"ל:

ומ"מ אין אנו צריכים לכל זה כי אם להתלמד למקום אחר. אבל הכא בנד"ד דאין כאן עדי טומאה כי אם עדי כיעור בזה כ"ע יודו דא"צ ד"וח שהרי אינה נאסרת בזה לדינא. אלא שאם רצה הבעל להוציאה אין לה כתובה וכיון דאין כאן כי אם הפסד כתובה ע"פ עדות זו הו"ל כדיני ממונות דאין צריך דרישה וחקירה לכולי עלמא. ועיין במהר"י עייאש ז"ל בתשובה הנז' שהאריך:

ועל מ"ש החכמים הפוסקים נר"ו דבדין מרומה לכ"ע בעי דו"ח וא"כ הכא בנד"ד שהאשה והנטען מכחישין את העדים וכשחקרו אותו בפעם ב' באיזה חדש וכו' אמרו שאינם יודעים וא"כ עדותם בטלה כמ"ש בדב"ק. הרי מרן בב"י ח"מ סי' ל' הביא תשובת הריב"ש שכ' בענין קדושין דלא בעי ד"וח כדיני נפשות ממש אלא שצריך הדיין לחקור בו כל מאי דאפש' לא שאם אמר בא' מן החקירות איני יודע שתהא עדותן בטלה כדיני נפשות וכו' ונדון הריב"ש ז"ל היה דין מרומה בענין קדושין כמבואר בסימן רס"ו שכתב וז"ל ובודאי אין לך דין מרומה גדול מזה שיאמר אדם שהוא קדש אשה אחת חשובה בלא שדוכין ושלא בפני קרוביה ובלא ברכת ארוסין ושלא בעשרה ובהכמנת עדים בדרך ערמה וכו' יעו"ש. ומדהביא מרן תשובת הריב"ש הנז' ולא הביא חולק ע"ז משמע דהכי ס"ל. וכן נר' מדבריו בש"ע שם שכתב ואם נראה לדיין שהדין מרומה צריך ד"וח להוציא א הדין לאמתו דמשמע דהחקיר' שצריך היינו להוציא הדין לאמתו. לא לבטל העדות באומרו א"י ודין זה של הריב"ש פסקו מור"ם בהגה סימן ט"ו ס"ג והביא דבריו הסמ"ע סי' ל' ס"ק ג'. הן אמת דהרש"ך שם ס"ק ה' כתב דלא כהריב"ש וסיים וכתב וז"ל והב"י והב"ח הביאו דברי הריב"ש כסתם ולפי ע"ד נראה כמ"ש וצ"ע עכ"ל:

והרב"ח סי' הנז' הביא דברי הריב"ש וכתב ע"ז וז"ל ונראה דה"ה בחבלות וגטין וקדושין ודיני זנות האשה לאוסרה על בעלה נמי צריך לפרש כך עכ"ל. גם הרב מהר"ר בצלאל סימן ה' הביא פלוגתא בזה והביא דברי הריב"ש הנ"ל ודברי הרב המאירי שכתב דאפילו בדין מרומה שכיוצא בו אף בממון צריך ד"וח בקדושין וגטין לא בעי. וסיים וכתב וז"ל ומיהו בערוה החמורה ראוי לחוש לדבריהם ואין להוציאה בלא גט ע"כ. ובסימן ז' הביא בשם המאירי שהוסיף עוד משם רבני ספרד דבגיטין וקדושין אף בדין מרומה א"צ דרישה וחקירה יעו"ש:

גם הרב כנה"ג ח"מ שם אות ח' הביא פלוגתא בזה והביא פוסקים מהאחרונים ג"כ דאזלי בשיטה זו של הריב"ש יעו"ש וכן כתב בא"הע סי' מ"ב הגהב"י אות ן'. ושם באות נ"ו אחר שהביא דברי הריב"ש כתב וז"ל ויראה דאפילו הרשב"א ז"ל מודה בזה וכ"כ הרא"ם בתשובה ח"א סי' כ"ד והר"מ אלשיך בסי' ק"ד ומהריב"ל ח"ג סימן פ"ד בשם הרא"ם והר"י אדרבי סימן ר"ט. וכן מתבאר מדברי בעל תומת ישרים סי' א' ע"כ:

גם הרב מהריט"ץ סי' כ"ט בעדי קדושין הביא דברי הריב"ש הנ"ל והביא תשובת הרשב"א סימן אלף ר"ט שהביאו החכמים הפוסקים נר"ו שכתב דבדין מרומה צריך ד"וח ונסתפק בדבריו. אי ס"ל כהריב"ש או לא ואח"ך הכריע דסבר כוותיה ודייק מדבריו שכתב וחוקרין ודורשין להוציא לאור משפט. דדוקא להוציא לאור משפט לא שאם יאמרו אא"י לבטל עדותן יעו"ש. וכן כתב הרב שמש צדקה חא"ה סי' א':

גם הרב מהר"י אירגאס בס' דברי יוסף סימן ט"ו הביא דברי הריב"ש והב"ח הנ"ל ודברי הש"ך. וכתב ע"ז וז"ל מ"מ אין בידינו להכריע אלא כדחזינן למהר"ר בצלאל ז"ל דבענין ממון לא פסקינן כהריב"ש אבל בערוה החמורה ראוי לחוש לדבריו וכו' ע"כ:

גם הרב מהר"י עייאש חא"ה סי' ו' הכריע כדברי הריב"ש והעט"ז והסמ"ע יעו"ש. ומתשובת רש"ל שהביאו החכמים הפוסקים נר"ו שכתב דלאסור אשה על בעלה צריך ד"וח אין הכרע בדבריו דסבר דלא כהריב"ש שהרי כתב וז"ל מאחר דאין לפוסלה ולאוסרה על בעלה בעדות זו שהוגבה ע"פ הדיוטות ממש בלא ד"וח אלא אדרבא דרוש וחקור הענין שהוא לשקר א"כ אין ממשות כלל בכל עדותיו וכו' ע"כ נראה מדבריו שמתוך חקירותיהם נודע להם ששקר ענו אבל אנה"נ אם אחר החקירות עדיין מחזיקין בעדותן הא' אלא שבחקירה באיזה חדש וכו' אמרו אין אנו יודעים בנ"ד אפשר דיודה להריב"ש דאין לבטל עדותן. ומה גם שבנדון רש"ל ז"ל היו כמה סניפים אחרים כמבואר שם. גם מדברי הרא"ש שכתב דלאסור אשה בעי ד"ח אין הכרע בדבריו לומר דסבר ואם אמר איני יודע בטל העדות אלא שצריך לחקור וכו' וכן נראה מדבריו בספר בשמים ראש סי' יא' שכתב וז"ל אבל לא מפקינן אלא בעדות מבורר שנחקר בב"ד ע"כ. ומה שנראה מדברי הרב שם דגם להפסידה כתובתה בעי ד ד"וח היינו משום חרם ר"ג כמ"ש שם וז"ל ואין שייך לומר כאן דפלגינן עדות ולומר נהי דאינה נאסרת מ"מ הפסידה כתובתה דלענין ממון לא בעי דרישה וחקירה וכו' אפילו הכי נתפוס טעמא קמא שכתבנו דאין לחלק בין דיני. ממונות זה אינו דפשיטא לפי מה שנהוג בינינו חרם ר"ג שלא לגרש אשה בע"ך א"כ כל היכא דשרי לבעלה ויושבת תחתיו אית לה כתובה וכו' ועוד איך יתכן לומר שהפסידה כתובתה א"כ זינתה ואיך שריא לבעלה ומדשריא ש"מ דאוקמה

אחזקתה שלא זינתה ואיך הפסידה כתובתה וכו' ע"כ. נמצא דכיון דאנו מתירים אותה לבעלה וא"י לגרשה בע"ך משום חרם ר"ג ה"ט שכתב שלא הפסידה כתובתה אבל לדידן דלא שייך זה והאשה מתגרשת בע"ך א"כ אף שאנו מתירים אותה מן הדין אם ירצה הבעל לגרשה מחמת זה הכיעור אבדה כתובתה כמש"ל וא"צ לזה ד"וח לכ"ע שהרי אין כאן כ"א דיני ממונות ואף בדין מרומה אם אמרו אין אנו יודעים לא נתבטל עדותן כמ"ש. זהו מה שנלע"ד להשיב בזה וליה עינינו יצילנו מכל שגיאה ויאיר עינינו במאור תורתו כי"ר הכ"ד הח"פ טיטואן יע"א בח' זיו משנת **תר"ב** לפ"ק:

כתב הרשב"א ח"א סי' תקצ"ו הנחשד על אשת איש והעם מרננים עליו ונפטר בעל האשה ובקש הנחשד לישא אותה וכתב הרב שלא יכנוס אע"פ שאין שם לא עדי טומאה ולא עדי דבר מכוער ואם עמד וכנס הרי זה חיזק את הקול וכו' ויש מן הגדולים שאמרו שבכל כיוצא בזה אפילו כנס יוציא לפי שזה חיזק את הקול כשנשא אבל מ"מ לדברי המקל לכתחלה לא יכנוס וכו':

ומרן בב"י סס"י י"א כתב וז"ל כ' די"ו כל מקום שאמרנו אסורה לבעל ותצא אם גרשה הבעל וכנסה הבועל או הנטען לא תצא ממנו וכו' וכ"מ שאמרנו בבעל לא תצא אם גרשה הבעל או מת וכנס הנטען לא תצא ממנו. ולעולם לכתחילה לא יכנוס נטען אפילו בכל אותן המקומות שאמרנו שלא תצא וכו' ע"כ ועיין חלקת מחוקק סי' י"א סק"ד ועיין בית יהודה א"ה סימן י"ט:

סימן קלד

זה מ"ש לי ידי"ן מהרי"ל על תיבת מאדסילייא בגט:

על הספ' שעלה על לבו הטהור בשם עיר מארסיליא הנה על מבוכה זו שם ישבנו בזמן שהיינו שם עם כמהרר"מ אשיאו הי"ו ובו בפרק יצאנו לחפש בספרים ולא מצינו מי שהזכיר שם העיר הנז' לענין הגט וכמדומה לי שכמהר"מ הנז' כתב לחכמי תונס יע"א ונשכח ממני תשובתם והנה מה שמצאנו בספרים באותו פרק בדרך אגב שהזכירו שם זה הוא זה. הרי"ף ח"ב דף רס"ח ע"ב דפוס אמשטרדם בדברי המאור כ' מרשילייא:

בש"ות הרשב"א ח"ג דף ל"ה ע"ב מרשיליא:

בשו"ת הר"ן סי' מ' מרשילייאה:

בס' דעת זקנים מארשילייא:

בס' פרי תואר דף ע"ה בשם מהר"י בי רב מרסילייא:

בש"ות דבר שמואל קרוב לסופו בענין גט בלשון לעז סי' שס"ג כתוב מארסילייא:

הן אמת שאח"ך בא כמה"ר יוסף ישראל הלוי מירושלים תוב"ב וכתב גט א' והביאו לו ב' גטין שאמרו שנתנם הרב במהר"מ כרמי זלה"ה והיה כתוב בשין אבל איני זוכר אם היה כתוב באל"ף בין מ"ם לרי"ש וגם אם היה בכ' יודין או באחת וגם אם היה באל"ף לבסוף או בה"א ואיני זוכר איך כתב בגט. הן אמת דלכ"ע השי"ן היא שמאלית במבטא ובלשון לעז כותבים היום אל"ף בין מ"ם לר"ש. זהו מה שאני זוכר שראיתי בו בפרק:

סימן קלה

טופס פס"ד שרצו בעליו להעתיקו כדי לשולחו למ"א וז"ן ע"ן:

מעשה היה בא' שמיום שנשא את אשתו היה מתקוטט עמה ומכה אותה וכפעם בפעם היתה בורחת לבית אביה ונכנסים מתווכי שלום ומשימים שלום ביניהם. והאיש הנז' היה חוזר לסורו להכות אותה וזה דרכו כסל לו עד שהאשה הנז' קצה בחייה ורצתה להתגרש ממנו. והאיש הנז' לא רצה לגרשה בשום אופן כ"א להתנקם ממנה ואבי האשה בראותו צרת בתו תבע לבעל הנז' לד"ת שת"ת. ואחר עבור ד"וד ביניהם נתפשרו ביניהם. ונתחו"ג הבעל בשטר בקש"מ וכו' על פי התנאים שנתבארו שם. וא' מהם הוא שאם יחזור פעם אחרת להכותה שנתחו"ג לפרוע סכי כתובת האשה לאביה הנז' ולפטור אותה בגט כשר לאלתר. ויהי היום באישון לילה ואפלה והאשה הנז' שוכבת על מטתה קם הבעל הנז' והכה אותה במזלג שלש השניים הכה ופצוע. והתחילה האשה לצעוק במרה עד ששמעו השכנים קול הצעקה ובאו לדפוק על דלתותיו להציל את האשה מיד המכה ולא רצה לפתוח הדלתות. ואז שמטו השכנים הדלתות בכל עז ותעצומות עד ששברו הנגר של עץ שבו סוגרים הדלתות ונכנסו לבית ומצאו אותו שוכב עליה והמזלג שלש השניים בידו ומכה ונוקב בבשרה והיא מתגוללת בדם שכמעט שלא פרחה נשמתה ממנה עד שהוצרכו בה שעתא לעשות לה רפואות כדי לפסוק הדם ותשב רוחה. ויהי בבקר כשמוע השר המעשה הרע הזה תפש אותו והכהו ויתנהו אל בית הסוהר ונשאר שם איזה ימים והאשה הנז' הוליכוה לבית אביה ובא הרופא ועשה לה רפואות ונשארה מוטלת על ערש דוי עד שריחם ה' עליה ושלח לה רפואות תעלה. אח"ך נתפשר האיש הנז' עם השררה ונתן לו ממון והוציאו ממאסרו. וכשיצא מב"ה תבעוהו קרובי האשה לר"ת שת"ת שאביה לא היה מצוי במחז"ק שישלם לה הכתובה ויפטור אותה הגט כשר כמו שנתח"וג. והוא נתן כתף סוררת ולא רצה לשמוע דברי חכמים. ובראות האשה הנז' שהבעל העביר עליה את הדרך ולא רצה לפוטרה בגט. חששה שמא יאמר הבעל שתמחול לו הכתובה. והלכה ומסרה מודעא שכל מין מחילה שתעשה לבעלה בכתובה בטל ומבוטל יען כי היא אנוסה כמ"ש. אח"ך בא אבי הבעל אצל קרובי האשה

וא"ל שתמחול לו בכתובה והוא יפייס לבנו שיתן לה הגט ואזי כתבה האשה לבעלה שטר מחילה בכתובה ונתן השטר הנז' ביר החכם נר"ו. ועכ"ז לא נתרצה הבעל לתת גט לאשתו עד שהוכרח אביו לרצותו בממון יען שהאשה הנז' היא בת בתו. ואח"ך בא הבעל אצל החכם נר"ו כדי לכתוב הגט לאשתו. ובאמ"ץ בעת כתיבת הגט שאל הבעל לאחד מהעומדים שם על השטר כתובה ועל השטר מחילה אצל מי הם. וא"ל החכם נר"ו ה"ה אצלי ונכתב הגט ונחתם ונתנו לה כדת משה וישראל בלי הזכרת שום תנאי כלל. אח"ך תבעה האשה לבעל שישלם לה כל סכי הכתובה. כי מחילתה אינה מחילה מכח המודעא שקדמה לה. והבעל השיב שהוא לא נתרצה לתת גט כי אם ע"ד המחילה שקדמה לו. ואף שלא הזכיר שום תנאי בעת נתינת הגט עכ"ז סמך על המחילה הנז' וכעת שרוצה האשה לבטל המחילה מחמת המודעא. גם הגט בטל:

ובכן יורנו מ"ץ אם יש ממש בדברי המגרש הנז' ואם תרצה האשה לגבות הכתובה יהיה הגט בטל. ואם תרצה לקיים הגט צריכה לקיים המחילה ולא תגבה כלום. ושכמ"ה:

תשובה תחלה צריכים אנו לדעת אם כופין על נדון כזה לבעל להוציא וליתן כתובה או א ואח"ך נבאר אם יש ממש בדברי המגרש הנז' ואם המחילה בטלה או קיימת:

והנה מצאנו ראינו להרשב"ץ ז"ל בספר התשב"ץ ח"ב סי' ח' שנשאל על אשה שבעלה מצער אותה הרבה וכו' והשיב הרב הנז' וז"ל קרוב הדבר בזה שיוציא ויתן כתובה דקי"ל לחיים נתנה ולא לצער וכו' ואפילו לכוף אותו להוציא יש לדון מק"ו דבעל פוליפוס וכו' זהו הנראה בזה ואע"פ שיש בתשובת גדולי האחרו' ז"ל שאין כופין להוציא בזה כלל אנן לאו קטלי קני באגמא אנן וכו' והרשב"א ז"ל כתב בתשובה כדברינו וכו' ע"כ:

וידוע הוא שהרב הנז' הוא מכת החולקים על הרמב"ם ז"ל במורדת בטענת מאיס עלי דאין כופין כמש"ש בסי' רנ"ו ובתשובות אחרות יעו"ש. ואפ"ה בנד"ז פסק דכופין לגרש כמ"ש. וא"כ נראה דהכא בנד"ד שזה האיש הבליעל זה דרכו כסל לו מיום דעתו אותה בקטטות ומריבות עד היום שגרשה בגט שבין הכל לא נשלמו ב' שנים ולא מלבד קטטות ומריבות אם לא הכאות ג"כ עד נפש הגיעו כמ"ש דודאי דכופין אותו לגרש כמ"ש:

הן אמת דמצינו למרן ז"ל בב"י סימן קנ"ד שכתב משם רבינו שמחה וא"ז דכופין לגרש במכה את אשתו וסיים וכתב וז"ל ומ"מ נ"ל דאין לסמוך ע"ס אגודה ורבינו שמחה ז"ל וא"ז לכפות להוציא ע"ד אלו כיון שלא נזכרו בדברי שום א' מהפוס' המפורסמים ע"כ:

ובספר כנה"ג ז"ל בהגהב"י אות מ"ט על מ"ש מרן דאין לסמוך וכו' כתב וז"ל וכ"כ בתשו' הגאונים סימן קל"ה וכ"כ מהר"א די בוטון ז"ל בתשובה סי' ל"א. וכ"כ בנימין זאב ז"ל סי' פ"ח דאין להקל באי' א"א והב"ד שבאותו קהל יכריזו עליו נדוי אם לא ישוב או לומר לו

שמותר לקרותו עבריין. וכ"כ הרדב"ז ז"ל ח"א סי' קנ"ה וכתב בסוף דבריו ז"ל אלא כיצד יעשו מנדין אותו שלא יכה אותה. אם חזר טוב ואם לאו קונסין אותו בכתובה. אם חזר מוטב ואם לאו עונשים אותו ע"י גוים בגופו שהרי עבר על לא יוסיף להכותה. וחובשין אותו מפני שמכה אותה ואין מזכירין לו שיוציא את אשתו כלל. ואם עמד הוא מעצמו מחמת עונשו וגירש אין זה אונס שהרי הוא מביא על עצמו האונס מדעתו לא יכנה ולא יגרשנה. ובעל מ"צ ז"ל ח"א סימן ע"ו כתב דאפילו רודף אחריה בסכין להכותה אין כופין אותו לגרש ואפילו לומר לו שחייב להוציא ע"ב:

נמצא לפי זה הכא בנד"ד אין לנו שום ראיה לכוף לבעל הנז' לגרש. ומה גם למ"ש הכנ"הג ז"ל שהביא כמה פוסקים דאזלי בשיטת מרן ז"ל דאין כופין במכה כמ"ש. ואף הרשב"ץ ז"ל המתיר לכוף הרי כתב שיש בתשובת גדולי האחרו' דאין כופין בזה. וכיון שדבר זה שנוי במחלוקת ומה גם לדעת מרן ז"ל שקבלנו הוראותיו דס"ל דאין כופין כמ"ש בב"י והיינו טעמא שהשמיט דין זה מהש"ע מי זה יוכל להקל באיסור חמור כזה. ואף שמור"ם ז"ל הביא דין זה בסי' הנז' לא החליט הענין לכוף אותו בתחלה שהרי כתב וז"ל ואם רגיל הוא בכך יש ביד ב"ד ליסרו וכו' ואם אינו ציית לדברי הב"ד י"א שכופין אותו להוציא ובלבד שמתרין בו תחלה וכו' ע"כ. הרי שלא כתב לכוף על הגט אלא אחר היסורין וההתראה וכו' אבל הכא בנד"ד שלא היו כאן לא יסורין ולא שום דבר מהנז' היאך נוכל לכוף אותו על הגט. והגם שמצינו בספר יד אהרן ז"ל שכתב על מ"ש מרן ז"ל שכתב שאין לסמוך על דברי רבינו שמחה וכו' שאלו היה רואה מרן ז"ל דברי הרשב"ץ ז"ל לא היה כותב אין לסמוך וכו' מ"מ איהו גופיה לא כתב אלא בדרך אפשר:

ומה גם דההיא דהרשב"ץ ז"ל משטחיות לשון אינו מוכרח לומר שדעתו לכוף. ובפרט שבסוף דבריו כתב וז"ל והטוב והישר בזה שיעשו דרך בקשה כמ"ש בנדרים וכו' ע"כ והכל הולך אחר החיתום:

הן אמת דעכ"ז עדין יש לחלק ולומר דע"כ לא אמרו הפוס' הנז' דאין כופין אלא דוקא במכה מכות של צער בלבד דאין בהם חשש סכנה. אבל הכא בנד"ד שהכה אותה במזלג מכות המביאות לידי סכנה כמש"ל אפשר דאף מרן ז"ל ודאזלי בשטתיה יודו דכופין. מ"מ אחד שלא נמצא חלוק זה בדברי שום א' מהפוסקים ומהספרים המצויים אצלנו לא מלאנו לבנו לעשות מעשה בכגון זה שהוא איסור חמור ולעשות גט מעושה דאפילו בחליצה דקילא שאין בה אלא איסור לאו מצינו כמה החמירו בה חז"ל שלא לכוף כלל וכ"ש באיסור אשת איש שהוא בכרת ומה גם לפי מ"ש הכנ"הג ז"ל בשם מ"ץ דאפילו רודף אחריה בסכין אין כופין. מוכח מזה דאפילו יש חשש סכנה בדבר דאין כופין

הגם דיש לדוחה לדחות דשאני התם דמצינן למימר גזים ולא עביד. מלבד שאין לבדות חלוקים מדעתינו בדבר זה כמ"ש עור בה שמדברי הכנ"הג ז"ל שהביא בתחלה דברי הרדב"ז ז"ל במכה ושונה וסיים ע"ז ומ"צ כתב דאפילו רודף אחריה בסכין וכו'. נראה שכבר היה מוחזק להכות. ואח"ך רדף אחריה בסכין דאפשר דבזה אמרינן גזים ועביד. וגם ממלת רודף שכתב ולא כתב רדף. נראה שכבר היה מורגל בכך ואפ"ה אין כופין וספר מ"צ הנז' אינו מצוי בידינו לראות האו' היאך היה:

הן היום אחר איזה ימים שנתגרשה האשה בגט כשר לרצון הבעל כמש"ל המציא לפנינו המורשה של האשה הנז' שטר ק"ע כוח"ך ושם נאמר שהעידו שע"ך שהאשה הנז' כשהיתה עם בעלה היתה מתנהגת עמו בכבוד גדול בדרך כל הנשים שנותנות יקר לבעליהן והבעל הנז' לא היה מתנהג עמה כדת ולא היה מניחה לאכול עמו כ"א אחר שהיה אוכל ושותה מהמותר היתה האשה אוכלת. ויום ש"ק א' הניחה מוטלת ברעב כל היום כולו והוא היה נכנס ואוכל ושותה וסוגר המדור במנעול והעדים הנז' היו שומעים לבעל הנז' אומר לאשה הנז' בז"הל טי מאטארי או טי עטאביארי פארה קי נו טי קאזיס קין נינגונו. ובאותו הלילה שהכה אותה המכות הגדולות ונכנס לבית הסוהר ע"י השררה כנז' נתפשו עמו השכנים ג"כ שהיו דרים עמו בחצר שהעליל עליהם השר על ששתקו על המעשה הרע שעשה הבעל הנז' שמכללם היו העדים הנז'. והיו מתרעמים עליו על המעשה הרע שעשה. והשיב להם הבעל וז"ל אין די מאל קי לה סולטי קון אלמה נו עאוליאי מאס קי אמורירלה ע"כ:

עוד המציא לפנינו המורשה הנז' שטר ק"ע ושם נאמר שהעיד עד א' כשר שיום א' נכנס לבית הבעל הנז' וראו אותו שהיה מתקוטט עם אשתו ובתוך הדברים זרק לה ספסל הנק' באנקיטה. וא"ל באיטי אקאזה רי טו פאדרי נו טי קיירו. והלכה האשה הנז' לבית אביה ונשארה שם יותר מעשרים יום והבעל הנז' לא בקש בערה עד שנכנסו מתווכי שלום ביניהם:

עוד העיד עד א' שבעיניו ראה ובאזניו שמע כשאמר הבעל הנז' לאשתו הנז' לכי לבית אביך בכעס והלכה לבית אביה ונשארה שם יותר מחדש ימים והבעל הנז' לא בקש בעדה עד שנכנסו מתווכי שלום ועשו שלום ביניהם:

שוב המציא לפנינו המורשה הנז' שטר ק"ע אחר ושם נאמר שהעידו שע"ך מהשכנים שהאשה הנז' היא צנועה בירכתי ביתה ואין בה שום דופי והבעל היה מקללה וכו':

גם העידו כמה נשים מהשכנות שהיה מענה הבעל את אשתו הנז' בעונתה וגם במאכלה שלא היה מניחה לאכול עמו. אלא אם היה נשאר שום דבר אחרי אכלו היתה אוכלת

ואם לאו היתה נשארת ריקנית. גם העידו שביום ש"ק א' ראו לבעל הנז' שהוציא הסכין להרוג את אשתו. וברחה וחזרה פעם ב' והוציא עליה להורגה ואח"ך נכנס הבעל לביתו ואכל ושתה ויצא וסגר המנעול והיתה מתגוררת ברעב כל יום ש"ק. גם העידו שבאותה הלילה שקם על אשתו והכה אותה מכת מות ומצאוהו שהיה רוכב על אשתו ושתי ידיה כפותות תחת רגלו וידו אחת בתוך פיה ויד הב' היה מנקר את עיניה והדמים שותתים מכל גופה עד שהיתה בסכנת מות:

גם העידו שע"ך שנכנסו לבית הבעל הנז' ומצאוהו על אשתו מכה אותה מכות של מות וכערות הנשים הנז' כ"ז ראינו כוח"ך:

והנה ע"פ העדאת העדים הנז' י"ל שהיינו יכולים לכוף לבעל הנז' לגרש את אשתו ואף למ"ש הפוסקים הנז' דאין כופין במכה את אשתו הכא יודו דכיון שהבעל היה אומר לה שיהרגנה או עשה לה מום שלא תהיה ראויה לאיש והוציא מחשבתו הרעה לפועל ועשה אשר זמם במכות מות. וגם אחר מעשהו הרע העיז פניו לומר לעדים שלא עשה לה כך אלא כדי להמיתה כמ"ש בדבריהם ודאי דבכה"ג כ"ע יודו דכופין דאנן סהדי שמחמת שהיתה שנואה בעיניו שכל ימיו היה בקטטות ומריבות עמה לא היה רצונו כי אם להתנקם ממנה והוכיח סופו על תחלתו שעשה לה מעשים אשר לא יעשו שמעו' לא ראינו ולא שמענו ולא ספרו לנו אבותינו והאשה הנז' היתה בסכנה גדולה לולא ה' שהיה לה שהיה מצוי רופא בקי שעשה לה רפואות להצילה ואם היתה נשארת עם בעלה ודאי שהיתה בסכנה וחשש מות דלאו כל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא והא עדיפא מנכפה שפסק הרא"ש ז"ל דכופין. והביאו מור"ם בהגה בי"א בתרא. וע"כ לפ' החולקים דאין כופין אלא מטעם דאומרים דאין סכנה בדבר וכמ"ש הב"ש שם סק"ט דטעם החולקים משום דאשה בכל דהוא ניחא לה ומ"ש דאין סכנה בדבר דאם יש סכנה מהיכא תיתי לומר דאין כופין. אבל בתשובת הרא"ש ז"ל מבואר דיש סכנה בדבר ולכן אפילו תנאי למ"ה יעו"ש:

נמצא דאם יש סכנה לכ"ע כופין ומה לי סכנה דידיה או סכנה דידה. וכמ"ש בספר בית יהודה ז"ל סי' י"א שכתב דדעת הרא"ש ז"ל שאני נכפה דיש סכנה בדבר שאינה יכולה לסבול בהיזק הכפייה דבריא היזקא. משא"ך במשתטה דלא בריא היזקא יעו"ש. ובפרט הכא בנד"ד נוסף על המכות של מות לפי מה שהעידו העדים ששלחה לבית אביה ונשארה שם זמן מה כנז"ל דדמיא להיא תשובת הרשב"א ז"ל שהביא מרן ב"י ז"ל סימן הנז' על מי שהורגל לכעוס ולהוציא אשתו תמיד וכו' שעי"ז אינו זנה לפעמים ופורש ממנה יותר מעונתה והוי כמורד ממזונות ומתשמיש וגם הכא בנד"ד היה מענה אותה

ממזונות ופי' מעונתה יותר מהזמן הקצוב כמש"ל. ואף שהעדים לא העידו ששלחה מביתו רק פעם א' והרשב"א ז"ל כתב שהורגל לכעוס ולהוציא וכו' מ"מ בהצטרפות שאר העדויות הנז' ועדות הנשים אף דאינם נאמנות לעדות. והכאות של מות כנז"ל בצירוף הכל נוכל להקל לכוף לבעל על הגירושין:

והגם דההיא דהרשב"א ז"ל אין הוכחה בדבריו שכת' לכוף בנדון שלו כמ"ש המתכונן בדבריו מ"מ הרי הרשב"ץ ז"ל הביא ראיה לנדון שלו כמש"ל. וגם מור"ם ז"ל שם בס"ג פסקה להלכה דכופין אותו להוציא יעו"ש ומלבד זה הרי יש לנו טעמים אחרים כמ"ש:

שוב מצינו בספר חוט המשולש סי' ל"ה שכתב וז"ל עוד ראיתי לכתוב פרט א' מענין זה וכו' כי אפי' לדעת האומרים שאין לכפות על הגט אלא באותם שהזכירו חז"ל כפייה מ"מ ראיתי שהם עצמם מתירין לכתחלה לכוף כשיראה להם שהענין צריך לכך. שהרי כ' הרא"ש ז"ל בתשובה הביאה הטור וז"ל אשה שנתיראה מבעלה שילך לעיר אחרת וכו' הנה משום חשש דשמא ילך ויתעכב דן הרב שיכופו אותו לגרש. ועל תשובה זו סמכו הריב"ש ז"ל וא"ז הרשב"ץ ז"ל ובנו ז"ל ועשו מעשה וגם הרשב"א ז"ל כתב בתשובה מי שמצער את אשתו ומשליכה מביתו כופין אותו להוציאה בגט. וכן הרשב"ץ ז"ל נשאל על איש שמצער את אשתו הרבה עד שמאסה אותו לרוב הקטטות והמריבות וכו' הנך רואה שהרא"ש והטור והרשב"א והריב"ש וא"ז הרשב"ץ ז"ל הם רוב בנין ורוב מנין מהמחמירים שלא לכוף בגט והרי כולם הסכימו למ"ש להם לפי אותו נדון. מר מחמת חשש שילך לעיר אחרת שלא ברצונה ומר מחמת שמצערה ומשליכה מביתו ומר מחמת מחלוקת וקטטה ורעבון העולה מדבריהם דאפילו לדעת הסו' שלא לכוף אם יש צורך שעה בכפייה יכופו שאין לדיין אלא מה שעיניו רואות. ומזה יש ללמוד לכמה דברים אחרים שאם יארעו יש בהם כדי להתיר הכפייה לכ"ע וכו' עכ"ל:

נמצא לפי זה דהכא בנד"ד כ"ע יודו דכופין ואחר שהוכחנו דבנד"ז כופין אותו להוציא. הגם שלא נעשה לו שום כפייה. כ"א ההטעאה שהטעית אותו האשה במחילת הכתובה כדי שיגרש אותה ומס' מו' קודם. נראה דהא עדיפא מכפייה שהרי מצינו גבי חליצה שכתב מור"ם ז"ל בהגה סימן קס"ה דאף דאין כופין לחלוץ מטעין אותו שאומרים לו חלוץ ע"מ שתתן לך מנה וכו' יעו"ש. ומרן ז"ל בסי' קס"ט ס"ג פסק דאפילו כפל התנאי החליצה כשרה ואם יש לה שום טענה שאינה חפצה בו אינה חייבת ליתן לו כלום. והגם שיש לחלק בין גט לחליצה שהרי קי"ל גט מוטעה פסול אבל חליצה מוטעית כשרה. ואף בהנהו דכופין בגט מצינו להרב כנה"ג ז"ל סי' קנ"ד בהגהות הטור אות י"ט שכתב וז"ל ודוקא בכפיה אבל בגט מוטעה פסול מ"צ ח"א סימן נ"ח ע"ב:

מ"מ היינו דוקא בגט מוטעה בתנאי כהלכתו בכל משפטי התנאים או בע"מ דומיא דחליצה שאומר לו חלון ע"מ שתתן וכו' אבל בהטעאה כנ"ד שאין כאן שום תנאי בגירושין ולא שיגרשנה ע"מ שתמחול לו בכתובה כ"א שהטעית אותו במחילה כדי שיגרשנה ומעולם לא התנה הבעל שום תנאי בגירושין שפיר הוי גט כהלכתו. ויכולה אח"ך לומר לו משטה הייתי בך מחמת המודעא שקדמה למחילה:

וכן בא מבואר בתשובת מהרש"ל ז"ל סי' כ"ה שכתב דלא אמרינן גט מוטעה פסול אלא דוקא כשהתנה וכפל דומיא דחליצה מוטעית דכשרה כמ"ש הרא"ש ז"ל בשם רש"י ז"ל דילפינן מתנאי בני גד ובני ראובן דהיה יכול להתקיים ע"י שליח שצוה משה ליהושע אמטו להכי בגט דיכול להתקיים ע"י שליח ולא נתקיים התנאי הגט בטל. אבל חליצה דא"א להיות ע"י שליח דבעינן וחלצה נעלו מעל רגלו אע"פ שלא נתקיים התנאי החליצה קיימת. וא"כ כשמטעין אותו בגט בלא תנאי והוא סובר שיתנו לו כך וכך אף אם לא תתן הגט כשר יעו"ש בדבריו שכתב דאף שהשלישו הממון שנדרו לו ביד שליש פסק דלא יתנו לו מחמת המודעא שמסר האשה. שהי"ל צד אונס שלא היה רוצה לגרשה והגט כשר יעו"ש:

נמצא לפ"ז דהטעאה בנד"ד שלא היה שום תנאי בגרושין ולא על מנת לאו כלום הוא והגט כשר וכיון שהאשה הנז' מסרה מודעא על המחילה שהיתה אנוסה ממנו שלא היה רוצה לגרשה. והמחילה בטלה והמודעא קיימת:

וכן מצינו להרב מוהר"מ אלשיך ז"ל סי' ע"ח שכתב דאפילו היה מגלה דעתו בשעת מעשה שמפני מחילת הכתובה הוא מגרשה כיון שלא מסר דבריו לעדים לאו כלום הוא. והביא ראיה ממ"ש הב"י ז"ל סי' קל"ד בשם תשובת הרשב"ץ ז"ל שאפילו אמר בפירוש לדודו הריני אנוס בגט זה וכו' אפ"ה אין זה גט בטל כיון שלא היו דבריו לעדים במוסר עדות אליהם וכו'. וכ"ז כתב הרב לצד שנאמר דבגיטין נמי אמרינן דנ"ד בשעת גירושין מהני כההוא דזבין נכסיה אדעתא למי' לא"י מ"מ כיון דבשעת מעשה לא קאמר ולא מדי אלא מקמי הכי לאו מלתא היא ובמסקנת דבריו כתב שיש דברים שאפילו לא גילה דעתו בשעת מעשה הגרושין שמפני כך מוציאה מהני. כההיא דמוציא את אשתו משום אילונית דסתמו כפירושו וטעמא הוי משום בטול פריה ורביה. וכעין זה כתב הה"מ והרב לח"מ ז"ל בפרק יו"ד מה"ג יעו"ש. ויש דברים שאם גילה דעתו בשעת גירושין מהני ואי לא לא. כההיא דהמוציא משום שם רע ונדר דכיון שדרך רוב העולם מקפידים בדבר וכל עיקר נתינת הגט הוא בשביל אותו הדבר בגילוי דעת בשעת הגירושין מהני אף שאין כאן תנאי. אבל בשאר תנאים דעלמא כגון ה"ז גיטך אם תתני לי כך וכך כיון שאינו דבר

שיש בו בטול מצוה ולא הקפדה לרובא אלא דבר בחיריי לפרטי ב"א צריך תנאי גמור וכ"ש בהא דנ"ד שהוא דבר עבירה שבא לגלות דעתו שרוצה לעשוק לה כתובה נדונייא ותוספת דלא סגי בגילוי דעת וכ"ש כי היה הגילוי דעת מקמי השליחות:

באופן דהעלה הרב הנז' דהגט קיים והמחילה בטלה מחמת המודעא וחייב לשלם לה הכתובה יעו"ש:

וכן כתב בספר קול שחל ז"ל דנ"ד בגיטין וקדושין לאו כלום הוא. וכן הביא שם מספר משאת בנימין ז"ל שהביא כמה ראיות מהש"ס ומהפוסקים דאע"ג דבשעת הגרושין גילה דעתו בעת כתיבת ונתינת הגט אע"פ כן אינו מועיל כל כמה דלא כפליה לתנאיה בשעת הגרושין יעו"ש:

גם הכנה"ג ז"ל סי' קמ"ג בהג"הט אות ז' כתב משם מהר"מ מטראני ז"ל דבגיטין וקדושין לא מהני ג"ד ואומדנא דמוכח כמ"ש רש"ל ז"ל. והביא ראיה לדבריהם מדברי התוס' והמרדכי ז"ל ובאות ט' כ"כ בשם מהר"י בי רב ז"ל יעו"ש:

אלא דמצינו ראיה להרב מוהרשד"ם ז"ל בחא"ה סי' צ"ז שנשאל על ראובן שקדש אשה ואח"ך רצה לגרשה וקודם הגרושין מסרו לידו כל התכשיטים ששלח לה ואח"ך גירשה בגט כשר. אח"ך נתנו אל לבם קרובי האשה שמכלל התכשיטים שהחזירו לבעל היה שם טבעת הקדושין שהוחזר בטעות והלכה רווחת בישראל שטבעת הקדושין אינו חוזר ועכשיו תובעת אותו ממנו. והבעל השיב שהוא לא היה מגרש אלא לפי שנמסר בידו טבעת הקדושין. והשיב הרב הנז' דלכאורה היה נראה לומר דחייב להחזיר כיון שלא הזכיר דבר זה בשעת הגרושין ולא התנה בזה. והביא ההיא מתני' דהמוציא משום שם רע וכו' ומשום אילונית וכו' ומה שפסקו הפוסקים. דמוכח משם דבעינן שיאמר כן בשעת הגרושין ואח"ך כתב שמדברי הרמב"ם ז"ל נר' דפסק כלישנא בתרא דבין אמר בין לא אמר דלא יחזיר וכמ"ש רש"י ז"ל ואפ"ה כתב הרמב"ם ז"ל וז"ל ומפני מה המוציא את זו לא יחזירה גזרה שמא תנשא לאחר וכו' שנמצא הגט בטל למפרע וכו' ע"כ. הרי שכתב הרמב"ם ז"ל שטעמא משום קלקול ואפי' לא אמר וסיים הרב הנז' וכתב וז"ל וא"כ אני אומר שאפילו שהרמב"ם ז"ל יחיד בסברא זו מי הוא זה יערב את לבו להורות לכתחי' נגד סברת הרמב"ם ז"ל ובחשש ממזרות חלילה. ועוד ראיתי בדברי הה"מ ז"ל שיש דברים שצריכים לפרש ויש דברים שסתמן כפירושן כמו רואה דם מחמת תשמיש דבהא סתמו כפירושו וא"כ היה צריך ליכנס בחלוק זה בנד"ד להי דמי לדברים שסתמן כפירושן כיון שכבר נמסר הכל בידו. או דילמא אנן סהדי דאיהו נמי לא היה רוצה אלא במה שהיה שלו אבל טבעת הקדושין שמהרי"ן הגמור שלה ועוד דאיכא חשש איסור בדבר לא היה

מניח ליתן את הגט בשביל זה. אבל מי שקל בפלס אלו החלוקים ע"כ נראה בעיני שלא לכוף כלל לארוס לתת הטבעת רק להודיעו שידע שגזל הוא בידו ושהוא רשע מכאן ואילך הרשות בידו ליתנו או שלא ליתנו כנ"ל עכ"ל:

הן אמת דאכתי יש לחלק בין ההיא דמהרשד"ם ז"ל לנד"ד דדוקא התם יש צד לומר סתמו כפירושו כיון שכבר נמסר הטבעת בידו כמ"ש בדבריו. אבל הכא בנד"ד דלא היה כאן רק מחילה הו"ל לאסוקי אדעתיה דכיון שהיא אנוסה ממנו כמ"ש שמא מסרה מודעא על המחילה והי"ל להתנות בשעת גרושין שע"ד כן מגרשה:

ובספר לב שלמה הביא ההיא דמהרשד"ם ז"ל וסיים וכתב דמהר"מ אלשיך ז"ל פליג וס"ל דכיון דלא אמר בשעת נתינה לאו כלום הוא וכו' יעו"ש והיינו ההיא תשובה שהבאנו לעיל ממהרמ"א ז"ל הנז':

גם לפי מ"ש מרן ז"ל בב"י סי' יו"ד בההיא דאילונית בדעת הרמב"ם ז"ל דגם בההיא בעינן שיאמר כן בפירוש בשעת גירושין שמפני כך מוציאה ודייק כן מתיבת וכן שכת' הרמב"ם ז"ל שם דהוי כההיא דמשום שם רע ונדר שכתב קודם לה מוכח מזה דפליג אמוהרשד"ם ז"ל במ"ש בדברי הרמב"ם ז"ל בההיא דאילונית דהוי סתמו כפירושו דמזה נולד לו הספק בנדון שלו נמצא דלדעת מרן ז"ל יודה וידין בנדון של מהרשד"ם ז"ל שצריך שיאמר כן בפי' בשעת הגירושין וגם מהרשד"ם גופיה ז"ל לא החליט לומר שאין חייב להחזיר שהרי כתב בסוף דבריו שאומרים לו שגזל בידו כמ"ש:

גם לפי מה שהבינו הה"מ והרב לח"מ ז"ל בדעת הרמב"ם ז"ל דבאילונית אף בדלא אמר חיישינן לקלקול מפני שהוא מום גדול וסתמו כפירושו עדיין יש לחלק ולומר דדוקא בההיא דאילונית וכו' אמרינן סתמו כפירושו שמפני כך הוא מוציאה שהרי אין אשה אלא לבנים והוא מצווה על פריה ורביה. ולכן אמור רבנן דאף בדלא אמר לא חיישינן לקלקול כיון שהוא גלוי ומפורסם שמפני כך הוא מוציאה. וליכא למתלי בדבר אחר אבל הכא בנד"ד הגם שמתחלה לא היה רוצה לגרשה בשום אופן עד שא"ל אביו שתמחול לו בכתובה מ"מ כיון דבשעת גירושין לא פירש דבריו שמפני המחילה הוא מוציאה ואפילו קודם לכן מעולם לא אמר שמפני המחילה הוא מוציאה. אלא שי"ל צד אומדנא בזה. ולא מוכחא כ"כ שהרי גם אחר המחילה לא נתרצה לגרש עד שהוסיף לו אביו ממון כנז"ל. ואפשר דבשעת גירושין חזר ברוחו וגמר בלבו לגרשה גירושין גמורין כיון שהיא שנואה בעיניו ומיום שנשאה לא מצאה חן בעיניו כ"א קטטות ומריבות והכאות. ומה שלא היה רוצה לגרשה בגט לא היה אלא כדי להתנקם ממנה ושלא תנשא לאחר כמש"ל. וכיון שלא פירש בשעת גירושין שמפני המחילה הוא מגרשה אפשר דבה שעתא נכנסה

בו רוח טהרה בראותו כי תועבה עשה וגמר בלבו לגרשה גירושין גמורים בין תהיה המחילה קיימת או לא. וה"ז דומה למ"ש הרמב"ם ז"ל בסוף פרק שני מהלכות גירושין במי שהדי"ן לכוף לגרש דכיון שהוא מישראל ורוצה לקיים המצות אלא שיצרו תוקפו כיון שהוכה עד שתשש כחו ואמר רוצה אני הרי גירש לרצונו יעו"ש:

אוף ה"נ דכוותה שכיון שלא הזכיר דבר זה בעת נתינת הגט. ובטל כל מודעי וכל דברים הגורמים לפסול את הגט וכו' ונתן לה גטה בסתם כדת משה וישראל. אפשר דכבר תשש יצרו וגירשה גירושין גמורים ואינו רוצה לעשקה כמ"ש:

ועל השאלה ששאל הבעל הנז' בעת כתיבת הגט על השטר כתובה ועל המחילה אצל מי הם. וא"ל החכם נר"ו ה"ה אצלי כמש"ל. לאו ג"ד מיקרי כיון שלא אמר כן בפירוש אלא דאיכא צד אומדנא בעלמא. וגם לא אמר זה לעדים אלא שאלה בעלמא ששאל לא' מהעומדים שם שלא היה לא מהעדים ולא סופר וא"כ הי"ל להתנות בפירוש בשעת נתינת הגט שמפני כך מוציאה:

ואין לומר דכיון דכבר א"ל החכם נר"ו ששטר המחילה בידו סמך לבו בטוח ולא הוצרך להזכיר דבר זה בשעת הגירושין. דמ"מ כיון שהוא יודע שהיא אנוסה ממנו ולא היה רוצה לגרשה כרי להתנקם ממנה הי"ל לאסוקי אדעתיה שמא מסרה מודעא על המחילה והי"ל לפרש דבריו בשעת הגירושין שמפני המחילה הוא מוציאה וכמ"ש הרב מהר"מ אלשיך ז"ל בסימן הנז"ל שכתב דהיכא שהיא אנוסה ממנו הו"ל לאסיק אדעתיה שמא מסרה מודעא והי"ל להתנות בשעת הגירושין יעו"ש:

אלא דמצינו להרב מהר"מ מלובלין ז"ל סי' קכ"ב שכתב דבדבר שסתמו בפירושו. ומוכיחין הדברים שמפני כך מוציאה א"צ לומר דבר בשעת הגירושין יעו"ש. נראה מדבריו דמסכים הולך לסברת מהרשד"ם ז"ל:

הן אמת דהמתבונן בדבריו יראה שיש לחלק בין ההיא דמהרשד"ם ז"ל לנדון שלו שהרי כתב שם וז"ל וכל שפתחו לו קודם נתינת הגט מקרי ג"כ דרך תנאי יעו"ש. הרי שכתב דבעינן שפתחו לו קודם נתינה שע"ד כן הוא מגרש. ומה גם דהרב בית שמואל ז"ל בסימן קמ"ה סקט"ז כתב שכל חכמי הדור חלקו על הרב מהר"מ מלובלין ז"ל בדין זה ע"ש:

נמצא לפ"ז דהכא בנד"ד דאין כאן גילוי דעת גמור לאו כלום הוא כמ"ש:

ואין להקשות לפי דברי הפוסקים הנז"ל דבנ"ד לבד אף בלא תנאי מהני הרי קי"ל כאביי ביע"ל קג"ם וא' מהם הוא דג"ד בגטא לאו מלתא היא שהרי מצינו בספר בני דוד ז"ל שכתב משם מהר"א ז"ל לחלק דמאי דאמרינן גילוי דעת בגיטא לאו מלתא היא היינו

כשגלה דעתו לבטל מעשה הגט שעשה. משא"ך הכא דבעיקר כתיבת הגט לא כתבו אלא אדעתא דהכי דומיא דהמוציא משום ש"ד מצי לקלקלה לסב' חכמים יעו"ש:

וכעין זה חולק הרב כמוהר"מ אלשיך ז"ל בסימן הנז"ל. וכן הביא בספר פרי האדמה משם הרב מכתב מאליהו ז"ל דאם כשצוה לכתוב הגט או בנתינתו ג"ד שתלאו בדבר מה מהדברים מהני ושאני ההיא דיע"ל קג"ם כמ"ש יעו"ש. עיין פרי האדמה דף פ' ע"ב:

וע"פ האמור אי הוה דיינינן ליה לנד"ד בג"ד גמור לכאורה יש לפקפק בו אף אם תתקיים המחי' כיון שמה ששאל על הכתובה ועל המחילה בעת כתיבת הגט. ואע"ג שכתב כמהר"מ אלשיך ז"ל דהתנאי בעי להתנות דוקא בשעת כתיבה משא"ך קודם לכן היינו קודם איזה זמן שלא היה בשעת כתיבת הגט אבל סמוך ממש קודם כתיבה או בשעת כתי' אדרבא מגרעות נתן שאף שתתקיים התנאי הוי ספק מגורשת. כמ"ש מרן ז"ל בסי' קמ"ז ס"ב וז"ל וכן אם התנה ע"פ קודם כתיבת התורף הרי זה ספק גירושין ע"כ וכתב שם הב"ש סק"ג וז"ל כ"כ הרמב"ם ז"ל בתנאי ע"מ קודם התורף כין בכתב בין בע"פ אפי' אם נתקיים. מ"מ בעת הכתיבה אינו יודע אם יתקיים ולא הוי ספק כריתות ואין אומרים יש ברירה וכו' ע"כ יעו"ש שהביא מחלוקת הפוסקים בזה. איך שיהיה לפי מש"ל דג"ד הוי כתנאי כהלכתו הוי ספק גירושין לדעת מרן ז"ל כמ"ש. ומדברי מרן ז"ל נראה ג"כ דג"ד הוי כתנאי כהלכתו ע"פ מ"ש בחו"מש סי' ר"ז גבי ממון דבעינן כל משפטי התנאים ובסימן רמ"ה פסק דאם לא התנה כהלכתו התנאי בטל והמעשה קיים ואפ"ה פסק בסי' כ"ז דג"ד בשעת המכר מהני כאלו התנה וכפל יעו"ש וא"כ ה"ה דבגיטין וקדושין נמי אמרינן הכי והגם דבאה סי' יו"ד גבי מוציא משום ש"ר וכו' הביא פלוגתא ולא הכריע מ"מ מדפירש דבריו גבי ממון אפשר לנו לומר דבגיטין וקידושין כך ס"ל והגם דמהר"מ אלשיך ז"ל כתב דבגיטין וקדושין למ"ה ג"ד מ"מ דעת מרן לא מכרעא:

ולפי זה הכא בנד"ד שהשאלה ששאל הבעל הנז' היתה בעת שהיה כותב הסופר הגט. לפי מה שהעידו שעדין היה נשאר הרבה בלי בתיבה. א"כ עדין לא כתב והרי את מותרת לכל אדם שהוא מכלל תורף הגט כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות גירושין הלכה ז' וא"כ אי הוה דיינינן לזה כב"ד גמור הוי לפני התורף והוי ספק גירושין:

הא לא מלתא היא. דאף אם היה ג"ר גמור מ"מ כיון שלא אמרו לא לעדים ולא לסופר לאו כלום הוא כמש"ל בשם מוהרמ"א שהביא ממרן ב"י ז"ל שכתב משם הרשב"ץ ז"ל דכל שלא אמר לעדים כמוסר עדותו אליהם לאו כלום הוא:

וכן מצינו להרדב"ז ז"ל ח"א סי' פ"ג שכתב וזל"ה ואם לא הזכיר התנאי כלל בשעת נתינת הגט אלא לפני אחרים שאינם לא סופרים ולא עדי הגט בנד"ד אין כאן תנאי והאשה

מותרת מיד ואפי' האומרים שזה תנאי גמור או תנאי הפוסל בגט הדבר ברור שאמרו בלעז וכו' ואין זה לשון מעכשיו ולא על מנת ולא תנאי כפול וכל תנאי שאינו בתנאי ב"ג וב"ר התנאי בטל והמעשה קיים וכו' ע"כ:

הרי שפסק הרב הנז' ז"ל דכל שלא אמרו לעדים או לסופר אלא לאחרים לאו כלום הוא ואינו פוסל ובענין התנאי פסק דאם לא כפל וכו' לאו כלום הוא והתנאי בטל והמעשה קיים:

נראה מדעתו דקי"ל כר"מ אף בגיטין וקידושין דבעינן תנאי כפול וכו' ולא מהני ג"ד א"כ הכא בנד"ד דלא אמר זה לסופר ולא לעדים רק שאל לא' מהעומדים שם אף לדעת האו' דגילוי דעת הוי כתנאי כפול ואף אם היה כאן ג"ד גמור אפ"ה אינו פוסל כלל כמ"ש:

הן אמת דבספר בני חיי ז"ל הביא משם הרב המבי"ט ז"ל שכתב משם מהר"י בי רב ז"ל דאפילו אמר לאחר הוי ספק גירושין ודחק הרב לישב דבריו דמלת לאחר לאו דוקא יעו"ש:

ומ"מ הרי כתב הכנ"הג ז"ל דלדעת מהר"י בי רב ז"ל למ"ה ג"ד ואומדנא בגט כמש"ל. א"כ מוכרחים אנו לומר דהרב ז"ל מיירי בתנאי כהלכתו באו' דהכא בנ"ד ליכא שום צד לפסול הגט כלל:

עוד יש לחלק ולומר דע"כ לא אמרינן דתנאי לפני התורף הוי ספק מגורשת אלא דוקא בתנאי דלהבא כגון על מנת שתעשה כך וכך וכו' ומה"ט שכתב הב"ש ז"ל דבעת הכתיבה אינו יודע אם יתקיים ואינו ספר כריתות אבל בנד"ד שכבר נתקיים ונחתם שטר המחילה הרי כבר נתקיים התנאי ולא שייך למימר אינו יודע אם יתקיים וכו':

שוב מצינו למוהריב"ל ז"ל סי' ב' סי' ט' שנשאל שבשעת כתיבת הגט אמר לפני הסופר והעדי' שהיה רוצה לתת אותו הגט לאשתו ע"מ שתתרצה במחצית הנדונייא ושתעשה לו שטר מחילה ובשעת נתינת הגט לא הזכיר התנאי וכתב וזל"ה ואיברא דיש מקום להקל משום דהקדים המעשה קודם לתנאי ולא כפליה לתנאיה והויא פלוגתא דרבוותא דאיכא מ"ד דהיכא דאמר מעכשיו או על מנת לא אצטריך למכפל תנאו וכו' והוי' כעין ספק ספיקא ספק הוי תנאי וספק לא הוי תנאי ואת"ל דהוי תנאי ספק אם תנאה בע"פ קודם כתיבת התורה פסל את הגט אם לאו ומסתברא דאינו פוסל את הגט אלא היכא דהוי תנאי כהלכתו דאי לא תימא הכי הו"ל כמאן דליתיה עכ"ל:

ולפי זה הכא בנד"ד אף אם היה גילוי דעת גמור והיה אומר כן לסופר או לעדים היינו יכולים לעשות ס"ס שמא הלכה כמ"ד דגילוי דעת בגיטין לאו כלום הוא אלא

בממון ואת"ל דמלתא היא ספק אם תנאה בע"פ קודם התורף פוסל הגט אם לאו כמ"ש מוהריב"ל ז"ל:

אלא דהרב הנז' סיים שם דצריכה לקיים התנאי ואף דלא התנה בשעת נתינה כיון שהתנה בשעת כתיבה בע"מ תנאה הוי. ולפ"ז הכא בנ"ד אם היה ג"ד גמור היתה צריכה האשה לקיים המחי' לדעת האומרים דג"ד הוי כתנאי כהלכתו:

ואין לומר דאפילו תבטל המודעא עכשיו ותקיים המחילה לאו כלום הוא כיון דבשעת כתיבה ונתינה היתה המחילה בטלה מחמת המודעא. וא"כ אם היה כאן גילוי דעת גמור כהלכתו הגט היה אם המחילה היתה קיימת אבל אחר שהיתה בטלה מחמת המודעא יש לפקפק בגט. הא ליתא לפי שקודם כתיבת הגט אמר החכם המסדר נר"ו למורשה של האשה שיביא לו השטר מודעא והמחילה ויאמר לאשה שאם יהיה שום פקפוק בגט מחמת המודעא מעתה ומעכשיו ה"ה בטלה ומבוטלת והמחילה תהיה קיימת. ואם לא יהיה שום פקפוק בגט תהיה המודעא קיימת והמחילה בטלה. והלך המורשה והביא לו השטרות הנז' ע"ר מ"ש לו החכם נר"ו:

ולפ"ז אף לצד שנאמר שצריכה לקיים המחילה כדי שלא יהיה פקפוק בגט ה"ה מקויימת מקודם כתיבה ונתינת הגט והמודעא בטלה מקודם ע"פ מ"ש החכם נר"ו כנז' ועכ"פ צריכה לקיים המחילה לפ"ז אלא דכיון דאינו ג"ד גמור ולא אמר לעדים וכו' כמ"ש אי' צריכה לקיים המחילה:

איברא דמצינו בספר בני דוד ז"ל שכתב וז"ל כתב מהרי"ט ז"ל ח"א סי' ס"ו בא' שרצה לילך למ"ה וחלו פניו שיתן גט לאשתו. ונתרצה ליתן גט זמן לג' שנים ואשתו לא רצתה לזמן זה אלא פחות ולא נתן לה הגט ואח"ך כשהיה על פרק הנסיעה חלו פניו שלא יעגן לאשתו. ואמר לסופרי' שיכתבו ויתנו לה הגט ולא הזכיר תנאי. ופסק הרב ז"ל דע"ד תנאי הראשון כתב ונתן הגט וכו' ולכאורה נראה דפליג מדידיה אדידיה מהרי"ט ז"ל דבחא"ה סי' י"ג בא' שרצה ליתן גט שכיב מרע לאשתו על תנאי שיתן בגרים לאמו ונתן הגט סתם. כתב הרב דכיון דבשעה נתינה הגט לא הזכיר התנאי מהני והיא מגורשת ע"כ. ודחק הרב הנז' לישב דבריו ולבסוף הניחם בצ"ע. ובס' פרי האדמה ז"ל תירץ דשאני התם כשאמר שע"ד זמן הרבה נותנו כיון דבדידיה תליא מלתא אמרינן ודאי דע"ד כן נתן משא"ך בענין המטלטלין דתלוי בדעת אחרים שיתנום לו. כל כי הא בשעת מעשה נתינת הגט הי"ל לפרש דבריו ובתנאי גמור כדינו אלא ודאי דלא תלה הדבר בלקיחת המטלטלים ההם עכ"ד:

וע"פ חלוק זה גם הכא בנד"ד. הוי תלוי בדעת אחרים דהיינו המחילה ואף דכבר נעשית מ"מ הו"ל לאסוקי אדעתיה שמא מסרה מודעא אחר שהיא אנוסה ממנו והי"ל להתנות וכדכתיבנא:

שוב מצינו למרן ב"י ז"ל בס"ס קמ"ג שכתב וז"ל כתב הרא"ש בתשובה הא דגרסינן בהמדיר גבי פלוגתא דרב ושמואל בקדשה ע"ת וכנסה סתם לא תימא טעמיה דרב כיון שכנס סתם אחולי אחליה לתנאיה. כלומר ותלמוד מכאן דכל המתנה בתחילת המעשה ובשעת גמר המעשה לא הזכיר התנאי. שמחל התנאי וביטלו. כגון אמר בפני שני עדים גט זה אני רוצה ליתן לאשתי זאת על תנאי זה בפניכם והתנה וכפל תנאו. ואח"ך נתנו לה בפניהם סתם ולא הזכיר התנאי שמחל התנאי ודאי לא אמרינן הכי דע"ד תנאי הא' הוא עושה ואינו מוחל לתנאו אלא היינו משום דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות עכ"ל:

מבואר מדברי הרא"ש ז"ל דדוקא כשהתנה בפני העדים בתחלת המעשה וכפל תנאו אזי אף דבשעת הנתינה לא התנה אמרינן דע"ד תנאי הא' נתן ולא אמרינן שמחל תנאו:

וא"כ בנד"ד אף למ"ד דג"ד הוי כתנאי כפול מ"מ כיון שלא אמר כן לעדים וכו' לאו תנאה הוא לכ"ע והמעשה קיים אף אם לא תהיה המחילה

גם ממ"ש מור"ם בהגה סימן קמ"ה ס"ט וז"ל וי"א דלכתחלה אין לגרש על תנאי רק יגרש סתם ולקבל בחרם הקהלות או ליתן משכונות שכשיעמוד יחזרו וישאו זה את זה ע"כ. וכתב שם הב"ש ז"ל סקט"ו וז"ל ואם היא אינה רוצה לישא אותו אין שום חשש אסור כיון שמגרש בלי תנאי לכן מקרעין הגט. ועיין דין זה במהר"מ מלובלין ז"ל סי' קכ"ד וכל חכמי הדור חולקים עליו וכו' ע"כ. מבואר מזה דאף שהבעל ע"ר שישא אותה כשיעמוד גרש וקבלו חרם ע"ז או נתנו משכונות דאין לך ג"ד גדול מזה. אפ"ה אם אינה רוצה אח"ך לישא אותו הגט כשר כיון שלא הזכיר התנאי בשעת הגירושין כמ"ש:

והגם שכתב מור"ם ז"ל בהגה בסדר הגט סי' פ"א וז"ל וישאל אחר הרב הכתובה ושתחזיר לבעל הכתובה או תמחול לו כדי שלא יבאו אח"ך לידי קטט מחמת הכתובה שיאמר הבעל ע"מ כן לא גרשה ע"כ היינו דלכתחלה יעשו כן. לרווחא דמלתא כדי שלא יבאו לידי קטט וכו' אבל אין הכי נמי אין זה מעכב בגירושין כיון שלא הזכיר כלום בשעת הגירושין:

כלל העולה דהכא בנד"ד כיון שלא אמר לסופר ולא לערים שעל דעת המחילה הוא מגרשה ואף השאלה ששאל על השטר כתובה ועל המחילה לא' מהעומדים לאו ג"ד מקרי. וא"כ אף למ"ד דג"ד בגיטין וקדושין הוי כאלו התנה וכפל הכא אין כאן ג"ד כלל. ואף קודם הגירושין מעולם לא אמר בפירוש שע"ד המחילה הוא מגרשה לשנאמר שע"ד

הראשון גירש ואין כאן רק צד אומדנא דוקא ולא מוכחא מלתא כלל שהרי אף אחר המחילה לא נתרצה לגרש עד שהוסיף לו אביו ממון כמש"ל וא"כ כיון דלא גילה דעתו בפירוש דע"ד המחילה הוא מגרשה הוו גירושין גמורים אף אם לא תתקיים המחילה דכיון שמסר מודעא על המחילה המודעא קיימת והמחילה בטלה וחייב הוא לפרוע כתובה מחמת המודעא:

ובר מן דין מצד אחר יש לחייב לבעל הנז' בסך של ץ הכתובה ממה שנמצא כתוב בשטר התיווך והפשרה שעשו ביניהם הבעל והאשה הנז' בהיותה נשואה לו כשעמדו לדין מחמת הקטטות והמריבות ונכנסו מתווכי שלום ופשרו ביניהם. ונתחו"ג הבעל בקש"מ וכו' וקע"ע התנאים שהתנו ביניהם. ואחד מהתנאים היה שאין לו לבעל להכות את אשתו הנז' כלל ולא לקללה שום קללה כלל. וכתוב שם וז"ל שאם באולי יראה וימצא שעבר הבעל הנז' על שום תנאי מהתנאים הנז' או שום פרט מפרטיהם ע"פ העדאת השכנים או על פי דבורה של האשה הנזכר על ידי שבועה שתשבע במזוזת הפתח איך אמת ויציב שעבר הבעל הנז' על שום תנאי מהתנאים וכו' שאזי מעו"מ נתחו"ג שהחיוב שי"ל עליו מסכי הכתובה כתובת אשתו שתחזור עליו כדין שט"ח גמור לזכות חמיו הנז' ושעליו החיוב לפורעם כשידרש ממנו ולפטור לאשתו הנז' בגט כשר לאלתר ולעשות עם כהרס"ח הנז' חמיו על סכי החוב הנז' מה ששו"הר כדין לוה למלוה. וכן היה שגמר וקע"ע הבעל הנז' התנאים הנז' בקש"מ וכו' כמ"ש והוא שהע"ע בקש"מ וכו' הר"מ הנז' ובב"הק ההו"ג ונתחו"ג לקיים ולאשר כל התנאים הנז"ל מראש וע"ס וכו' ואם באולי יעבור על שום תנאי מהתנאים הנז' או שום פרט מהפרטים הנז' ע"פ העדאת השכנים או שבועת אשתו וכו' שאז מעו"מ נתח"וג בכה"ק לחול לחמיו הנז' ולב"ך סכי הכתובה שהוא סך ח"י אלפים אוקיות מכ"ט ופרעונו עספ"א מיד ולאלתר כשידרש ממנו בשט"ז בלי שז"א וכו' כדין כל השטר הנהוגות בישראל באו' המו' והנאות כפי הדין וכתחז"ל ובנאמ"ג וכו' ובאח"ג וכו' כפה"ד וכתחז"ל עכ"ל:

ושאלנו את פי עדי השטר הנז' למה ענין נתחו"ג החוב של הכתובה לזכות אבי האשה הנז' אחר שהאשה הנז' לא מסרה כתובה לאביה בכתיבה ומסירה ולומר שמלבד סך הכתובה שנתחו"ג לאשתי נתחו"ג עכשיו חיוב אחר לזכות חמיו הנז' מסך ח"י אלפים אוקיות. דבר זה אי אפשר לאומרו שהרי בא מבואר בשטר התיווך הנז' וז"ל שהחיוב שי"ל עליו מסכי כתובת אשתו שתחזור עליו כדין שט"ח גמור לזכות חמיו הנז' ע"כ הרי שמעולם לא נתחייב חיוב אחר מלבד הכתובה אלא שחיוב הכתובה נתחו"ג לפורעו

לחמיו ולמה הוצרכו לכך והיה די שתכתוב האשה שטר הרשאה לאביה כדי שיוכל לגבות ממנו הכתובה:

והיתה תשובת העדים שדבר זה נעשה שמא יעשה לה באופן שתמרוד בו והמורדת מפסדת כתובתה או שמא יאנוס אותה עד שתמחול לו כתובתה ולכן הוצרכו המדברים בעד האשה לעשות לו החיוב של הכתובה לזכות אבי האשה כדי שלא יהא לו שום פיטור בעולם כלל. ובזה אולי יחזור ברוחו ולא יכנה ולא יקללנה וא"כ לפ"ז הדבר ברור שחייב הבעל הנז' לפרוע הסך של הכתובה לאבי האשה הנז' כשידרש ממנו אחר שעבר על תנאו והכה אותה במכות מות כנז"ל שכן קע"ע בשטר התווך כנז"ל. ודבר זה שימחול לו אבי האשה הנז' מעולם לא הוזכר ואפילו ברמז לא קודם הגירושין ולא קודם דקודם:

והגם דבשטר המחילה שמחלה האשה הנז' לבעלה בכתובה בא מבואר שקבלה על עצמה האשה הנז' אחריות אביה ודין האחריות הוא מבואר שאם יתבענו אבי האשה לפרוע לו הכתובה שיחזור עליה לגבות ממנה מכח האחריות שקע"ע אבל לומר שאבי האשה ימחול לו ג"כ בכתובה מעולם לא יצא דבר זה מפי הבעל ולא מפי המתווכים וא"כ הדבר פשוט שחייב הבעל הנז' לפרוע לאבי האשה כמו שנתחייב ואם יחזור על האשה לגבות ממנה מכח האחריות הרי כבר כתבנו דהמחילה היא בטלה מחמת המודעא שקדמה לה ואין כאן שום פקפוק בגט אחר שאין כאן שום ג"ד גמור כמ"ש ואף אם יהיה שום ח"ו לומר דאם תהיה המחילה בטלה יהיה שום פקפוק בגט ח"ו ומכח זה תהיה מוכרחת האשה לקיים המחילה ע"פ מה שאמר לה החכם נר"ו קודם הגט כדי שלא יהיה שום פקפוק בגט וא"כ תהיה חייבת לשלם מה שפרע לו לאביה אפ"ה כיון שהאשה הנז' היא מוחזקת והוא בא להוציא ממנה מחמת האחריות. מצי למימר הבא ראיה שהדי"ן שאם המחילה תהיה בטלה יהיה שום פקפוק בגט ואזי אקיים אותה ואשלם לך מכח האחריות. זה משנלע"ד וצור ישראל יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות. הכ"ר החו"ף טיטואן יע"א בסדר ולכל בני ישראל היה אור במושבותם ובשנת כי לוית חן **הם לראשך** לפ"ג:

וס"ל נמ"ך וז"ן ע"ן ראה ראיתי מ"ש החכם הפוסק לעיל י"ן מה שנלע"ד הוא ודאי שהגט הזה הוא קיים כדת משה וישראל וא"כ אין להוציא לעז על הגט כיון שלא פירש בשעת נתינת הגט ע"מ כך וכך לא אמרינן דע"ד כן נתנו לה שתמחול לו הכתיבה שאפי' קודם כתיבת הגט לא התנה תנאי גמור ולא כפליה לתנאיה וכ"ש שבשעת הגט לא הזכיר שום תנאי ולא שום ג"ד אלא נתן הגט סתם במוכרת ודאי דהוי הגט גמור ותתבע אותו בכתובה אח"ך. ומה שמחלה הרי עשתה שטר מודעא וג"ד שלא מחלה ובאונס עשתה וכ"ש שהוא

מאותם שכופין אותם להוציא וליתן כתובה וכ"ש לפי מ"ש החכם הפוסק יצ"ו שנתחייב אח"ך חו"ג לאביה א"כ מעתה קם דינא שהגט קיים כדת משה וישראל והמחילה שמחלה בטלה כי באונס מחלה. והמודעא קיימת וצור ישראל יצילנו משגיאות וינקנו מנסתרות כאן נמצאתי וכאן הייתי בעיר מתא טיטואן יע"א בזמן הנז"ל ולראיה ולזכות ח"פ ע"כ נמ"ך וחתום ע"ז החכם השלם הדיין המצויין כמה"ר מימון פינטו נר"ו:

וס"ל נמ"ך וז"ן ע"ן הר"א מכל הנהו טעמו תריצי שכתב החכם הפוסק נר"ו. וההיא דמהרש"ל מכרעת טפי שהיה מסרב לגרש בשביל ממון וכשנתרצית והשלישה המעות ביד אחר נתרצה לגרשה ופסק הרב שכיון שגירש סתם ולא התנה תנאי גמור הגם שהיתה שם אומדנא דמוכחא דאדעתא לקבל אותן המעות גירש אע"פי כן הגט כשר והמעות חוזרות לאשה מכח הג"ר והמודעא. מכ"ש בנד"ד שמעולם לא תלה סירוב הגירושין בחוב הכתובה ואף שהיו אומרים לו כמה פעמים מק"ד שיגרשנה ותצא בלא כתובה לא היה רוצה וכל ישעו וכל חפצו לא היה כי אם לעגנה ולצערה דוקא וזה ששאל בשעת כתיבת הגט על שטר הכתובה ושטר המחילה היכן הם אין זה תנאי ולא ע"מ שתועיל לו המחילה לפוטרו מחוב הכתובה כפ"ה שתועלת המחילה מאן דכר שמה הא לא ס"ד מעולם אפילו ברמז אלא ששאל לידע היכן הם השטרות. ואף שאלה זו לא היתה לא לאשה ולא לסופר ולא לעדים כ"א אחד דעלמא לידע אם יצאו השטרות מיד האשה וכשידע שהם ביד הזולת נתקררה דעתו ועמד וגירש בסתם:

וראיתי לרב אחרון בספר אמרות טהורות בהלכות גיטין סימן קמ"ג דף רצ"ג ע"ג שהביא שאלת מהר"י אחיו ז"ל בענין כיוצא בזה והאריך למעניתו בתשובה ותמצית דבריו ז"ל שכל שהיה שם תנאי גמור או ע"מ או אפילו אומדנא דמוכחא שמפני זה הוא שעמד וגירש אף אם לא פירש בשעת גירושין אלא שגירש סתם לחומרא הוא דאמרינן שביטל תנאו הא' אכל לא לקולא:

והביא שם מ"ש הרב המביט סימן ש' בשם רבו מהר"י בי רב ז"ל דמוכח בהדיא דאף לקולא אמרינן שביטל וכתב עליו דלא ידע מנ"ל הא ע"ש. גם לא הביא הך דמהרש"ל בתשובה הנ"ל דפסיק בהדיא דאפילו לקולא אמרינן דבטלית לתנאיה כיון שגירש סתם גם לא הביא ההיא דמור"ם סי' קמ"ה ומ"ש שם הריב"ש סקט"ז והרב"ח סי' קמ"ח שמדברי כולם נלמוד דאע"ג דאיתה שם אומדנא דמוכחא טפי אפ"ה כל שגירש סתם אמרינן דבטליה ליה כל דבריו הרא' לגמרי אפילו לקולא:

ונד"ד עדיף טפי דלא מלבד שלא היה כאן שום תנאי לא כפול ולא פשוט ולא ע"מ ולא אומדנא דמוכחא שמפני חוב הכתובה היה מעכב הגירושין שמעולם לא נשא זה על

שפתיו עוד בה דכשנדו' נמצא דהאומדנא לאידך גיסא. והוא ממה שבא בדברי החכם הפוסק נר"ו שאע"פ שהיתה אשה זו מתרצה לצאת בלא שים כתובה לא היה הבעל רוצה לגרשה כדי לצערה עד כדון שהשחידו אביו בממון. דמכ"ז נראה דלא חלי ולא מרגיש מחוב הכתובה דסמוך לבו בטוח על רשעו ואלמותו שאף אם לא תמחול לו לא יפרע לה כלום או שיפייסנה בדברים בעלמא ע"י אביה ואמה כי אנשים אחים הם עד שתמחול או מאיזה טעם אחר כההיא דקי"ל בפורע חוב חבירו שלא מדעתו שאיבד מעותיו דמצי א"ל הוה מפייסנא ליה ומחיל:

ואם אמרו כן באיש נכרי ובמלוה גמורה דעלמא ק"ו בחוב הכתובה דקי"ל להו ובאנשים אחים בנד"ד שע"י אמה שהיא אחותו ואביה שהוא גיסו דשפיר ס"ד עלייהו שלא לדקדק עמו כמדתו:

באופן דמחילת הכתובה לא הוא חשיבא ליה הנאה של כלום ומגן שויא עד עכשיו דקרקש ליה אביו במעות דאגב זוזי נתרצה לגרש אלא דאגב ארחיה רצה להוציא מידה השטרות הנז' לצערה בכל מאי דאפשר ליה. ולזה לא חש לשמא מסרה שום מודעא על המחילה במקום שדרך כל אדם לחוש ומה גם במקום אונסים נגלים ומפורסמים כאלו דמכ"ז מוכח שזה המגרש נסתפק במועט בשטר מחילה כל דהו להיות בפיו מענה ועל אלמותו ופייסו סמך למלאת חסרונה לכל אשר ימצא שם ברק דבכה"ג נראה שגם הרב הנז' יודה שהגט גט כשר והג"ד שריר וקיים. והכי מוכח ממ"ש הרב אמרות טהורות הנ"ל דהגם דס"ל דלחומרא הוא דאמרינן אחליה לתנאיה קמא היכא דגירש סתם אבל לא לקולא מ"מ היינו דוקא היכא דהיה שם בתחי' תנאי גמור או ע"מ או שלא נתרצה לכתוב הגט אלא עד שאמרו לו כך וכך. הא לאו הכי אע"ג שהענין מורה מעצמו שלא גירש אלא מחמת שקבלה האשה להפיק רצונו אשר בקש ממנה לאו כלום הוא כיון שלא פירש בשעת נתינת הגט:

ומחשש שאין הספר הזה מצוי ביד הכל אעתיק קצת לשונו השייך לענייננו וז"ל:

וחוזרני למ"ש דלהקל לא אמרינן דאחליה לתנאיה וזהו דעת מוהרימ"ט ז"ל בח"א סוף סימן ל"ה איברא דלכאורה נראה דמוהרימ"ט סותר דבריו מתשוב' הנז' למ"ש בתשו' ח' א"הע סי' י"ג ואולם החי' מבואר ביניהם דבבהיא דחלק א"הע סימן י"ג לא היה שום תנאי כלל ולא אמר על מנת שתתן המטלטלים לאמי אני נותן גט לאשתי אלא על מה שאמרו לו שיתן גט לאשתו השיב שכך יעשה לתת גט לאשתו. אמנם שהמטלטלין תתן לאמו ואין דרך רוב בני אדם להקפיד בדברים כאלו ואינו תנאי. וכל שלא הזכיר התנאי בתחלה ולא בשעת נתינת הגט אין כאן שום תנאי אמנם בההיא דח"א סי' ל"ה אע"ג דלא

הזכיר בתחלה שום תנאי בפירוש כיון שהיו חלוקים האיש והאשה בזמנו של גט אין לנו תנאי מפורש יותר מזה שהרי לא רצה לתת הגט לזמן שהיא היתה רוצה ובתנאיה קמא קאי לתתו לזמן שלש שנים וכי פייסוהו שלא ילך ויניחנה עגונה ואמר שיכתבו גט לאשתו ודאי דע"ד דבריו הראשונים אמר עכ"ל:

הרי לך דכל שלא היה שם תנאי ולא ע"מ ואף לא היו חלוקים הבעל והאשה בדבר מה אע"ג דכשאמרו לו ליתן גט לאשתו והשיב שכן יעשה אמנם שתתן המטלטלים לאמו לא חשיב תנאי כיון שלא הזכירו לא בתחלה ולא בשעת נתינת הגט והוא הדין לנדון דידן:

ועוד נראה למ"ד לומר דאפילו מ"ש בסדר הגט ופרטיו סימן קנ"ד סעיף י"ד וס"ך שיבטל הבעל קודם כתיבת הגט כל אונס וכל תנאי וכל דבר הגורם לבטל הגט או שיורע כחו מחמתו ואף לאחר כתיבת הגט צריך לחזור ולבטל כיוצא בזה פעם ב' קודם חתימת העדים כמ"ש שם ס' ע"ד וע"ה וע"ו מעתה אף את"ל דיש בנד"ד אומדנא דמוכחא שע"ד מחילת הכתובה הוא שנתרצה לגרש ממה ששאל על השטרות בשעת כתיבת הגט מה שאינו נראה לע"ד כלל מ"מ הרי חזר בו הבעל אחר כתיבת הגט קודם חתימת העדים ובפיו מלא לאמר שהוא מבטל כל תנאי וכל דבר הגורם לבטל את הגט או לגרוע כחו ולא כל הימנו לומר שלא כיון לבטל אלא תנאים חוץ מהמחילה דאת"ל דכך היה בדעתו אינו כלום דדברים שבלב אינם דברים ובתר מה שביטא בשפתיו אזלינן וזה מוכרח מעצמו דאי לא תימא הכי מה הועילו חכמים בתקנתם לחזור ולבטל אחר כתיבת הגט קודם חתימת העדים:

מעתה בנד"ד דמסתמא נעשה הגט בכל אופן היותר נאות ככל הנמ"ך בס' הגט ופרטיו לא נשאר לשום בע"ד לחלוק ולומר דלתנאיה קמא סמיך ולחומרא כמ"ש הרב אמרות טהורות ז"ל דה"מ היכא שגירש סתם משא"ך הכא דביטל כל תנאיו וכל דבר הגורם לבטל הגט או לגרוע כחו בפי זו פעמים אחת קודם כתיבה וא' קודם חתימה דהא לא עדיפא אומדנא זו מההיא דמהרש"ל ומההיא דמור"ם סי' קמ"ה ואע"פ כן כיון שביטל בפיו כל תנאי וכל דבר הגורם ביטול הגט בטלי להו כל האומדנות וכל התנאים שקדמו כיון שלא התנה בשעת הגירושין כמ"ש שם מהרש"ל להדיא וכמ"ש מרן ז"ל בריש סימן קמ"ז לרוצה לגרש על תנאי ע"ש:

וגדולה מזו מצאתי בדברי הרב אמרות טהורות בסי' הנ"ל וז"ל השייך. וראיתי להרב המביט ז"ל בח"ב סימן ל"ז שהקשה ע"ד הרמב"ם ז"ל דידיה אדידיה וה"ה כתב פ"ח דגירושין בשם הרמב"ן ז"ל דאם הזכיר התנאי בשעת כתי' קודם התורף ולא הזכיר בשעת נתינה שהוא כשר ואלו הרשב"א כתב בחי' בשם הרמב"ן דאם אמר כשאתן גט לאשתי

ע"מ כן אתננו לה ובשעת מעשה נתנו לה בסתם דעל דעת תנאי הראשון נתן. ותירץ הרב ז"ל דמ"ש הרב המגיד פ"ח דגירושין איירי כשבשעת הכתיבה לא הזכיר שעת הנתינה ולא אמר אתננו לה בתנאי זה אלא אמר כתבו גט זה על תנאי פלוני ותו לא. ומשום הכי כיון שלא הזכירו בשעת נתינה כשר ומ"ש הרשב"א בשם הרמב"ן איירי כשהזכיר בשעת הכתיבה שעת הנתינה ואמר שרוצה ליתנו לה בזה התנאי דודאי ארעתא דתנאי קמא נתן אלו דבריו ז"ל. וכן ראיתי למהר"ש קמחי ז"ל הובאו דבריו בתשובת אבא מארי שהקשה דברי הרמב"ן ז"ל אהדרי ותירץ ע"ד הרב המביט והעלים עיניו מדברי הרה"מ ז"ל עכ"ל:

הרי מבואר שאע"פ שהזכיר התנאי בשעת כתיבת הגט אם לא הזכיר שעל מנת כן יתננו לה וגירש סתם הגט כשר ואין לחוש למה שאמר בשעת כתיבה ק"ו בנד"ר שמעולם לא הזכיר שם תנאי כלל:

והגם שהר' אמרות טהורות כתב שאין טעם לחילוק זה אנן בדידן לרבנים הנז' אנו שומעים כי הם הרבים ומה גם דקיימי בשטת כל הנך רבוותא מוהר"י בי רב ומהר"מ אלשיך ומהרש"ל וכל הנז' בפס"ד הנ"ל. ועוד דהרב אמרות טהורות גופיה לא חלק אלא היכא דהיה שם תנאי או ע"מ מתחלה משא"ך בנד"ד שמעולם לא תלה הבעל עיכוב הגט במחילה הכתו' כלל כמש"ל:

ועוד דאת"ל שאין ידיעתנו בזה מכרחת הרי הקדים החכם המסדר הגט נר"ו רפואה ואל האשה אמר קודם כל שתבטל המור' מעכשיו אם באולי תגרום שום פקפוק בגט ולא תתקיים המודע' לבטל המחילה אא"כ לא יהיה שום פקפוק בגט מחמתה וכן עשתה שקיבלה דבריו ונתנה בידו שטר המודעא אדעתא דהכי מעתה יכולה אשה זו לומר שכבר ביטלה המודעא ומחילתה מחילה גמורה למפרע מקודם כתיבת הגט לבל ישאר שום פקפוק בגט. ואם אבי האשה ירצה לתבוע לבעל במה שנתחייב לו מק"ר כמ"ש החכם הפוסק נר"ו רשאי שהרי הוא לא מחל זכותו ואף לא נמצא עמו בעיר באותו זמן. ואף הבעל לא אסיק אדעתיה שיפטר מחוב אביה אלא שרצה שהאשה תקבל אחריות אביה והרי קבלתו ואם כשיפרע לאביה יבא לחזור על האשה מכח אחריות אכתי סמא בידה ליפטר כיון שהיא מוחזקת ויכולה לומר לו הבא ראיה וכו' כמ"ש החכם הפו' נר"ו:

קנצי למלין שהגט כשר בלי פקפוק וחייב הבעל לפרוע לה סכי כתובתה ולפחות לאבי האשה הנז' ואין ממש בקבלת האחריות לחזור על האשה. והן אמת שהיה מהראוי להשתעשע בדברי קדשו של החכם הפוסק נר"ו בכל פרט ופרט אבל מה יעשה איש עני וגוע אשר כמוני שרבו עונותיו ותכפוהו אבליו ולא בדעת ידבר ודבריו לא בהשכל.

ומעיקרא לא רציתי להטפל בענין זה כלל מטעם זה אלא שנצחני השואל בהפצרותיו עד בוש הנלע"ד כתבתי וצור ישראל יצילנו משגיאות. כ"ח באדר משנת תקצ"א לפ"ק פה ג'יבאלטאר יע"א הצעיר בעבדי השם המו"ן. ע"כ נמ"ך. וחתום ע"ז החכם השלם והכולל הדיין המצויין כמה"ר אברהם ישראל נר"ו:

וס"ל נמ"ך וז"ן ע"ן הובא לידי הפס"ד והגיתי בכל פעלו וראיתי שכל דברי החכמים הפוסקים יש"ץ נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת וחייב הבעל הנז' לפרוע לאשתו כל סכי כתובתה מכל הני טעמי תריצי דאמור רבנן לעיל דאין כאן לא ע"מ ולא גילוי דעת ואפי' למ"ד דג"ד מלתא היא הכא בנד"ד דאין כאן אלא אומדנא בעלמא יודו דלאו מלתא היא. ובפרט כי רבים הם אשר אתנו דס"ל דאע"פ דהזכיר התנאי קודם כתיבת הגט מאחר שלא הזכירו בעת הגירושין התנאי בטל והגט קיים והתורה אמרה אחרי רבים להטות:

ומכ"ש לפי מ"ש בשאלה דהבעל נתחייב לאביה מקודם ואדעתא דהכי נזקף לזכות אביה כדי שלא יאנוס אותה עד שתמחול לו דפשיטא דחייב הבעל לפרוע מה שנתחייב לאביה ואם יחזור על האשה מכח האחריות אמרינן ליה הבא ראיה וכו' כיון שהיא מוחזקת כמ"ש הח' הפוסקים ישצ"ו. זהו מה שנלע"ד וצור ישראל יצילנו משגיאות ומ"ן כ"ד החו"פ בתמוז דהאי שתא **תקצ"א** לפ"ק הצב"י ע"ך נמ"ך וחתום. ע"ז החכם השלם והכולל הדיין המצויין כמה"ר אברהם טולידאנו נר"ו:

סימן קלו

בענין שלום אזנקוט המגרש שכינויו האמתי הוא אזאנקוט וכ"ע קרו ליה שלום פרפאר וכן היו קורין לאביו ג"כ משה פרפאר היאך כותבי' בגט לדידן שכותבים בנוי המשפחה בגט:

הנה מרן בסי' קכ"ט ס"ט כ' וז"ל אם לא הזכיר שם אבי האיש או שם אבי האשה כשר וסיים שם מור"ם ז"ל וכ"ש אם הזכיר שמו ולא הזכיר שם כנוי שלו אבל לכתחלה כותבים אפי' כנויין שם אביו ואם יש לאב ולבן כנוי א' לכתחלה כותבים הכנוי אצל כל א' מיהואם לא כתבו רק לבסוף פב"פ המכונה פלוני כשר וכו' ע"כ. וכתב שם בספר גט פשוט ס"ק מ"ד וז"ל ובסדר גט הר"י מינץ סי' כ"ג כתב דאם יש כינוי לאב צריך לכתוב וכן יראה מדבריו סימן קכ"ט יעו"ש וכן דעת הר"מ מינץ בתשו' סימן ל"ז שסדר גט אחד בת משולם הלוי המכונה זלמן והמכונה נעמיל יעו"ש וכן דעת מהרי"ו וכו' ע"כ. ובסדר גט מהרי"ו סי' ק"ן כתב דפעם א' בא גט ממרחקים ולא היה כתוב כנוי לאב ופסל וכו' וכ"כ בכנ"הג הגהב"י אות קס"ב וכ"כ מכתב מאליהו בשם ריא"ז דף ס"ד ע"ד

נמצא לפ"ז שאם יש לו שני כנויים כנד"ד צ"ל המכונה פ' והמכונה פ' וכ"כ הכנ"הג סימן הנז' הגהב"י אות קי"ד. אלא דאנן בדידן דאין כותבין תיבת המכונה בכנוי משפחה אלא ראובן בן יעקב ישראל. יש להסתפק בנד"ד אם נכתוב שלום בן משה אזנקוט המכונה פרפאר היה נראה דאזנקוט אינו כנוי כי אם שם ואם נכתוב שלום בן משה המכונה אזנקוט והמכונה פרפאר אנו משנים המנהג שאין כותבין המכונה בכנוי משפחה. ואין לו' דכנוי זה של פרפאר הוא של גנאי וכתב מור"ש בהגה סי' הנז' סי"ו דכל כנוי שהוא גנאי למגרש אין כותבין אותו בגט יעו"ש שהרי אנו רואים שכ"ע קורין אותו כך ואינו מקפיד וכן היו קורין לאביו ג"כ. וכתב בספר גט פשוט שם ס"ק פ"ד וז"ל כתב בספר מנהיר עיני חכמים סימן ק"ב וז"ל ומה שנסתפק בענין הכנוי קורק כבר הסכמנו לכותבו מאחד שכתב כת"ר שגם היהודים קורין אותו אפילו בפניו בכנוי זה ואינו מקפיד כ"א על הנערים וכו' וגם לו שאלתי ואמר כי אין לו שום גנאי כלל וכו' והואיל ואין שם גנאי יש לכותבו כי לאו בהקפדה תליא מלתא כ"א בגנות כי מנהג זה נשתרבב ממה שנמצא בס' גטין שמומר שעשה תשובה ובא לגרש אין כותבין בו וכל שום כמ"ש לשאר מומרים משום דגנאי הוא כאלו אומר לו זכור מעשיך הראשונים ע"כ. ואם נכתוב כנוי אזנקוט בלבד ולא כנוי פרפאר הרי לכתחלה צריך לכתוב כל הכנויים במקום שנוהגים לכתוב הכנוי וכ"כ הכנ"הג סימן הנז' הגהב"י אות ק"ך וז"ל במקום שנהגו לכתוב כנוים בגט כל כנוי שהוא למגרש כותבים אותו בגט הגם שאינו כנוי גם לאביו ולמשפחתו וכל כנוי שהוא לאבי המגרש לבדו ואינו גם למגרש יש מחלוקת אם כותבין אותו והנראה שאין כותבין אותו ס' מ"א עכ"ל. והכא בנד"ד כנוי זה של פרפאר הוא לאב ולבן וצריך לכותבו כמ"ש:

ומה שנראה לומר שכותבין שלום בן משה אזנקוט פרפאר דכיון דאין אנו רגילים לכתוב המכונה בכנוי המשפחה ה"ה נמי באיזה כנוי אחר שי"ל ומאי שנא. ואין לדמות נדון זה למ"ש מרן שם סי"ד וז"ל מי שיש לו שני שמות כותבין ראובן דמתק' שמעון ואם כתב ראובן שמעון יש מי שאומר שהוא פסול ע"כ דשאני התם דשניהם הם שמות בני אדם והרואה יאמר ששנים הם המגרשים וכמ"ש הטעם בספר הלבוש אבל הכא שהם כנויים ומעולם לא יש שם כזה ליכא למטעי שהם שנים וכ"ע ידעי שהם כנויים ויאמרו האמת שי"ל שני כנויים. ומה גם למ"ש הרב"ש שם ס"ק כ"ד דמרן מיירי במי שי"ל שם א' במקום הכתיבה ושם אחר במקום הנתינה אבל אם נקרא בב' השמות במקום א' צריך לכתוב שניהם בלא מתקרי יעו"ש:

הטעם דאין אנו כותבין המכונה גבי כנוי המשפחה נראה מפני שיש מחלוקת בין הפוסקים אם יכתוב דמתקרי בשם השני או המכונה דמרן ז"ל כתב בסי"ז וז"ל כל חניכא כותבין המכונה בין שהיא בלשון עברי בין שהיא בלשון לעז. ומור"ם בהגה כתב בסי"ו דכשהוא בלשון הקדש כותבין דמתקרי וכשהוא בלשון לעז כותבין המכונה וסיים וכתב וז"ל וכל כנוי משפחה אין לכותבו כלל. וכתב שם הרב גט פשוט וז"ל אפשר דטעמא דלא נהגו לכתוב כנוי משפחה משום דיש פוסקים דמשמע מדבריהם דכשהכנוי משפחה בלשון לעז כותבין המכונה וכשהוא בלשון הקדש כותבין דמתקרי וזהו דעת מור"ם. וי"א דכל חניכא כותבין המכונה בין שהיא בלשון עברי בין שהיא בלשון לעז וזהו דעת מרן ומחמת ספק זה אם נכתוב המכונה או דמתקרי נמנעו מלכתוב שום כנוי משפחה וכו' וסיים שם וכתב וז"ל ואם יחוש המסדר לסברות אלו אם יכתוב דמתקרי או המכונה יכתוב ב' גטין וכו' או יכתוב גט א' בשם המגרש בלבד או יכתוב שם המגרש וכנויו בלא מתקרי ובלא מכונה כגון שיכתוב יוסף קמחי וכיוצא בזה משום שהמנהג לקרוא בתורה כן יוסף קמחי ע"כ. נמצא דהמנהג שלנו הוא האופן הג' שכתב הרב והמנהג של איזה ערי המערב שאין כותבין כנוי המשפחה כלל הוא האופן השני הנז':

שבתי וראה דהנכון לכתוב שלום ן' משה אזנקוט המכונה פרפאר ויש להביא ראיה לזה ממ"ש מור"ם בהגה שם ס' ו' וז"ל אבל כותבים כהן או לוי פלוני בן פלוני הכהן או הלוי ואם יש להם כנוי כותבים אח"ך אבל אם יש לו ב' שמות שכותבין על א' דמתקרי כותבים אח"ך כהן או לוי ע"כ. וכתב שם מהר"מ בן חביב ס"ק ל"ח וז"ל וצריך לדקדק מאי שנא לגבי כנויים הצריכו שיכתוב הכהן קודם המכונה פלוני דאם יכתוב פלוני המכונה פלוני הכהן יחשבו דגם הכהן הוא כנוי וגבי ב' שמות פלוני דמתקרי פלוני לא חששו לזה. ואפשר דגבי שמות כיון דבחתימת האדם או בקריאתו לס"ת קורין אותו פלוני הכהן כמו כן בגט כותב פלוני דמתקרי פלוני הכהן משא"ך גבי כנוי שאין רגילים לקרותו לס"ת עם הכנוי ואין רגילים לחתום אלא בשם העצם פלוני הכהן לכן בגט אע"ג דכותבין גם הכנוי מקדים לכתוב פלוני הכהן שהוא עיקר שמו בחתימתו ועלייתו לס"ת ואח"ך מזכירים המכונה פלוני ואם היה כותב הכהן אחר המכונה הוא משמע דאינו כהן מזרע כהונה אלא דהכנוי הוא כהן עכ"ל. אף אנן נמי נימא כיון דעולה לס"ת וחותם שלום אזנקוט נכתוב כן בגט וכנוי פרפאר שקורין לו בני אדם נכתוב המכונה פרפאר שהוא הכנוי שמכנין אותו בני אדם וכמו המכנה שם רע לחבירו דמה שמכנים בני ארם נקרא כנוי. ואין לחוש למ"ש שמא יהיה נראה שאזנקוט הוא שם ופרפאר הוא כנוי המשפחה שהרי מעולם לא יש שום אדם שנקרא שמו אזנקוט ועוד כיון שאין מנהגנו

לכתוב גבי כנוי המשפחה תיבת המכונה א"כ הכל יודעים שהמכונה הכתוב גבי פרפאר אינו כנוי המשפחה כ"א כנוי שכנו אותם בני אדם וא"כ כנוי אזנקוט מוכרח שהוא כנוי המשפחה:

עוד יש להביא ראיה לזה ממ"ש הרב מהרי"קו שורש פי' וז"ל ואפילו לא היו מכירים בשם אליהו כלל במקום שנכתב הגט א"כ הוא השם בלי או' אלא שם כנוי בעלמא ואינו רגילות בני אדם שם להיות נקראים כן כלל לעקר השם כאשר הוא בינינו שכל א' וא' איש מהם לא נעדר שלא יהא לו שם בלשון הקדש שקובעים לו בשעת הכנסה לברית ובשם ההוא נקרא לעלות לקרוא בס"ת בבית הכנסת א"כ אפילו יקראו לו בני אדם בלי הכל יודעין שי"ל שם אחר ואין אדם טועה לומר שזה שמו לבדו וכו' ע"כ. ולפ"ז ה"נ בנד"ד שלא יש שום אדם שנק' שמו אזנקוט א"כ אם נכתוב שלום בן משה אזאנקוט המכונה פרפאר לא אתו למטעי לומר שאזאנקוט הוא שם אחר שאין רגילות להיות נקרא שם בן אדם כך:

ולעניין מעשה לא מלאנו לבנו לכתוב פרפאר בגט וכתבנו שלום בן משה אזאנקוט בלבד שהוא כנוי המשפחה ועולה כך לס"ת וחותם באגרות דכיון שאנו כותבים וכל שום וחניכה וכו' הוא כולל כל הכנויים שי"ל. וכמ"ש מרן בר"ס קכ"ט כותבים שם האיש והאשה בגט ואם יש לא' ב' שמות כותבים שם שהם רגילים בו ויודעים בו ביותר ואו' איש פלוני וכל שם שי"ל ואם כתב חניכתו וחניכתה כשר. וסיים שם מור"ם וז"ל וכ"ש אם כתב עיקר השם לבד דכשר ולכן אין להקפיד על הכנויים כ"כ וכו' ע"כ. הרי דכשכותב וכל שום וחניכא אין להקפיד אם יש לו שם אחר או כנוי אחר לכותבו אלא שצריך שיכתוב השם שרגילים בו ביותר. ומ"ש מור"ם בס"ט דלכתחלה כותבים אפילו כנוי שם אביו היינו לפי סברתו דאין כותבים וכל שום כמ"ש כאן וז"ל וי"א דאין לכתוב כל שום שי"ל אלא אם י"ל ב' שמות יכתוב פלוני דמתקרי פלוני וכן נוהגים ואין לשנות ע"כ. אבל לדידן דכותבין וכל שום כמ"ש מרן בס"ח אין קפידא אם לא כתב שום כנוי. וכן הוא המנהג בערי המערב שאין כותבים שום כנוי בגט אפילו כנוי משפחה. וכתב מהר"מ בן חביב סימן הנז' ס"ק ה' וז"ל וכבר פשט המנהג בכל מקום ספרד לכתוב בכל הגטין וכל שום וחניכא וכו' בין בשם האיש בין בשם האשה אע"ג דלא הוחזקו להם ב' שמות ובהוחזקו ב' שמות יש כותבים שם העיקר וכוללים שם הטפל בו כל שום ויש כותבים פלוני שם עיקר דמתקרי פלוני שם טפל בלי וכל שום ועיין סי' קכ"ח ס"ק כ"ו וכ"ח ויש כותבים פלוני דמתקרי פ' או המכונה פלוני וכל שום וחניכא וכו' אף בשם אבי האיש והאשה ואף לנוהגים כן אם לא כתב רק שם עיקר עם וכל שום וגירש בו כתב

מהרי"ו בסימן כ"ג דאין להצריך גט אחר ועיין מהר"מ פאדואה סי' ל"ה ועיין לקמן ס"ק כ"ח עכ"ל:

ובסימן קכ"ח ס"ג כתב מרן וז"ל יכתוב וכל שום דאית לי ולאתרי ומלבד זה אם יש לעיר ב' שמות יכתוב מתא פלונית דמתקריא פ' ע"כ. וכתב שם מהר"מ בן חביב ס"ק כ"ו וז"ל ומלבד זה וכו' איכא למידק דמנ"ל הא דהרי הטור כת' וז"ל אם יש לה ב' שמות כותב שם מקום עיר פ' וכל שום וחניכא דאית לה אלמא אפילו דיש לעיר ב' שמות בוכל שום סגי וכ"כ מרן ז"ל לקמן סי' קכ"ט ס"א גבי שם האיש והאשה דכותבים שם שרגילים בו ביותר ואומר איש פלוני וכל שום שי"ל. איברא דגם שם ק' דבסעיף י"ב כתב מי שי"ל שם א' בגליל ושם א' ביהודה וכו' לכתחל' יש לו לכתוב כל השמות שי"ל וכו' ואע"ג דשם כתב או יכתוב שם שי"ל שם ויכתוב וכל שום לכלול שאר שמות דשאר מקומות י"ל דע"כ לא סגי ליה בוכל שום אלא משום דשאר שמות הם בשאר מקומות אבל אם ב' השמות הם במקום א' משמע דלכתחלה י"ל לכתוב כל השמות שי"ל שם ולא סגי לכתחלה לכתוב שם העיקר בהדיא ולכלול שאר שמות בוכל שום וזה עולה כדמשמע ממ"ש כאן וראיתי בב"ח סוף סימן קכ"ט וכו' ולעד"ן דממה שכתב בס"ד אין שום קושיא למ"ש בס"א משום דיש לחלק דכשמגרש בעירו כותב שם העקר וכולל שאר השמות בוכל שום וזהו מ"ש בסי' קכ"ט ס"א ומ"ש בס"ד דצריך לפרט ב' השמות ה"ט משום שאינו מגרש בעירו ומדברי הש"ס נראה דשם נתינה הוא עיקר ומדברי התוספות נראה דשם הכתי' הוא עיקר על כן עשה פשרה זו מרן ז"ל דצריך לפרט ב' השמות משום לעז דמקום נתינה ומשום לעז דמקום כתיבה וזה ברור ועיין מ"ש הר"ן בפרק השולח בשם הראב"ד ז"ל הבאתי דבריו לקמן ס"ק כ"ח ועיין בסי' קכ"ט ס"ק י"ט לא נשאר שום קושיא ממ"ש כאן ומלבד זה אם יש לעיר ב' שמות וכו' עם מ"ש בסימן קכ"ט ס"א דסגי בוכל שום וכו' אי נמי דסתמא דמלת' גבי עיר שי"ל ב' שמות אין אנו יכולים לברר איזה שם עיקר לכך צריך לכתוב ב' השמות בפירוש אבל גבי שם האיש והאשה סתמא דמילתא אנו יכולים לברר איזה שם עיקר ע"י עלייתו לס"ת או ע"י החתימה באשה וגם ע"י החתימה אם יודעת לחתו' או כשמברכין אותה בב"הכ בנדרים ונדבות ולפיכך פסיק ותני דגבי עיר יכתוב ב' השמות בפי' לכתחלה משום דאין אדם יכול לברר מסתמ' איזה שם עיקר. ומיהו קם הדבר פשוט וברור שי"ל ב' שמות דשם א' קרו לה רובא דאינשי ופורתא דאינשי קרו לה בשם ב' יודה מרן ז"ל דיכתבו שם העיקר בהדיא ויכללו שם הטפל בוכל שום אפי' לכתחילה וכו' כן נ"ל ועיין לקמן ס"ק כ"ח דתירצתי באופן אחר ע"כ:

ובס"ק כ"ח כתב וז"ל ובכן יצא לי תירוץ חדש למה שהקשה לעיל ס"ק כ"ו דהכא כתב מרן יכתוב וכל שום וכו' ומלבד זה אם יש לעיר ב' שמות וכו' ובר"ס קכ"ט גבי שם האיש כתב דאם יש לו ב' שמות כותבים שם שהם רגילים בו וכל שום וכו' דיש לחלק דהיכא דשם הב' הוא שם גמור דראוי לכתוב עליו דמתקרי כותב אותו בפירוש וכששם הב' אינו שם גמור סגי בוכל שום אפילו לכתחלה וכו' ע"כ. מדבריו למדנו דכ"ש גבי כנוי היכא דאינו כנוי גמור כנ"ד דסגי בוכל. שום כמ"ש:

סימן קלז

תשובה לטאנג'ה יע"א על מ"ש כת"ר במי ששלח גט לאשתו ממ"א ע"י שליח ב' וחתומים בהרשאה הב' ג' דיינים החתומים בהנפק של ההרשאה הא' ולא נתקיימו אצליכם חתימת הדיינים הנז' הנה אם שליח זה המביא הגט היה שליח ראשון שמינה אותו הבעל להוליך הגט לאשתו שבשעה שנותנו לידי האשה היה צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם הדבר פשוט שאם לא היה יכול השליח לומר בפני נכתב ובפני נחתם דהיינו שלא נכתב ולא נחתם הגט בפניו היה צריך שיתקיים הגט בחותמיו דהיינו שיכירו חתימת העדים החתומים על הגט כמ"ש מרן בר"סי קמ"ב וז"ל ואם אין השליח עומד בשעת כתיבה וחתימה לא ינתן לה אא"כ נתקיים בחותמיו וכו' ואם לא נתקיים ונתן לה ה"ז פסול עד שיתקיים וכו' ע"כ דדוקא כשהשליח אומר בפני נכתב ובפני נחתם הימנוה רבנן במקום הקיום דכיון דבח"ל אין עדים מצויים לקיימו משום עגונא הקלו ליחשב אמירת השליח בפני נכתב ובפני נחתם קיום הגט אבל כשאין השליח יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם צריך שיבאו ב' עדים ויעידו על חתימת הגט שמכירים אותם כשאר קיום שטרות. ואע"פ שיש ביד השליח שטר הרשאה ואנו מכירים חתימת ההרשאה אפ"ה אם זה נקרא קיום הגט תלוי בפלוגתא כמ"ש מור"ם בהגה שם וז"ל י"א שאם יש לשליח הרשאה וכתוב בה מי הם עדי הגט דזה מקרי נתקיים בחותמיו וא"כ אין השליח צ"ל בפני נכתב ובפני נחתם ויש חולקים ואומרים דהרשאה לא מקרי קיום וכו' ע"כ. ולפי הכלל שבידינו כשמרן לא גילה דעתו בש"ע ומור"ם הביא ב' סברות בלשון י"א וי"א דאזלינן לפסק הלכה כי"א בתרא יוצא לנו מזה לדינא דהיכא דאין השליח יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם הרשאה לא מקרי קיום וצריך ב' עדים שיעידו על חתי' הגט. וסברא זו היא מתשובת הריב"ש סי' שי"ח והביאה מרן בב"י ס"ס קמ"ב יעו"ש. וכן העלה הרב מהר"י אדרבי בסי' שמ"ה הן אמת דהרב מהרשד"ם חא"ה סי' ע"ז נשאל בנדון כזה שהשליח הביא הגט ממ"א ושטר שליחות בידו כראוי גם היה כתוב בו סימני הגט כנהוג אלא שהשליח לא היה מצוי במקום כתיבת הגט באופן שלא היה יכול לומר

בפני נכתב ובפני נחתם והבעל הלך למ"א והמיר דתו ונשארה האשה עגונה והביא שם הרב תשובת הריב"ש הנ"ל לאסור ואח"ך צדד להתיר ממה שנתקיים שטר השליחות וגם כתוב בו סימני הגט ושם המגרש והמתגרשת וגם כתב לבסוף ומה שראי' ונעשה בפנינו כ"וח וכו' וכתב הרב ז"ל דע"כ לא ערער הריב"ש אלא בשטר המעיד על השליחות לבד אבל בשטר המעיד על הכתיבה והחתימה וכו' ליכא לספוקי וסיים וכתב וז"ל ואני מגלה דעתי כי להיות עגמה נפשי לעניה הזאת כתבתי הנלע"ד כי יש תקוה לאשה זאת בגט זה ומ"מ דוקא אני אומר אם יסכימו ג' חכמי העיר ואם לאו תהיה דעתי בטלה עכ"ל. ובספר גט פשוט סי' קכ"ב סקי"ג הביא דברי הפוסקים בזה ותשו' מהרשד"ם הנ"ל וכתב דהרב מהר"י הלוי השיג על תשו' מהרשד"ם הנז' והחמיר בדבר והוא זל הסכים ג"כ לדברי הרב מהרי"ל וכתב שדבריו שרירים וקיימים יעו"ש:

והרב מהר"א ששון ז"ל בסי' קפ"ד הביא תשובה זו של מהרשד"ם וב' רבנים אחרים שהסכימו עמו שהובאו דבריהם בתשו' מהרש"ך סימן ל"א וע"ז סמך הרב להכשיר בנדון שלו שהיה כנדון מהרשד"ם. אבל הרב מהריב"ל ז"ל ח"ג סי' כ"ד נשאל בנדון הרב מהרשד"ם וכתב להחמיר יעו"ש. גם הרב ב"ח בתשובה סי' ק"ב אחר שצדד להכשיר הגט בקיום שטר השליחות מסיק וכתב וז"ל והלכך למעשה נראה להחמיר דאין שטר השליחות מועיל לקיים הגט מטעם דבר ולא חצי דבר וכו' ומ"ש מר שאין ראוי לכתוב אשרתא דדייני תחת חתימת העדים בגט עצמו דאיכא חששא לשינוי מטבע שטבעו חכמים בגטין לפע"ד אין דבר זה נכנס בכלל שינוי מטבע דהלא מדה זו נוהגת גם בכל שאר גטין דלכתחלה תקנת חכמים היא לקיימו ע"י שליח שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם ואם א"א מקיימו בחותמיו באשרתא דדייני והכי מ"ש להדיא בירושלמי פ"ק דגטין וכו' דמלשון דעושה עליו ב"ד משמע דעל גט עצמו עושה ב"ד להוציא שלא נקיים אותו בשטר בפ"ע ע"י סימנים שבגט בהתחלת השורה ובסוף השורה ומה שנוהגים כן בארץ תוגרמה שכותבין בהרשאה סימן הגט בהתחלת השורה וכו' היינו משום דהשליח הוא שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם כי בזה יתקיים הגט ע"פ תקנת חכמים אלא מחששא שמא לא יאמר השליח בנו"נ כותבין כן בהרשאה. אבל היכא דלא מצי השליח לומר בפני נכתב ובפני נחתם פשיטא דצריך לכתחלה לקיים הגט באשרתא דדייני בגט עצמו ולא בשטר ומההיא דירושלמי מוכח נמי דצריך לקיים הגט בחותמיו ולא ינתן לאשה אא"כ יתקיים הגט בחותמיו תחלה וכן מבואר בדברי הרמב"ם וכו' ע"כ מבואר מדבריו דקיים ההרשאה לא מהני לקיים הגט:

והרב מהראנ"ח ז"ל סימן ל"ב אחר שהביא דברי הרב מהרשד"ם שכתב להקל חשש להחמיר כדברי הרב מוהריב"ל יעו"ש גם הרב פני משה סימן ל"ח אחר שהביא תשובת הריב"ש והפוסקים דעמיה מסיק וכתב וז"ל אמנם בין הכי ובין הכי רואה אני להקת מהרבנים מהר"ם ומהריב"ל ומרן זקני ז"ל מחמירים וכו' ואף אמנם כי יש מהרבנים מקילים בפרט הלז הרב מהרשד"ם וכו' מאן ספין ומאן רקיע להכריע לקולא וכו' ע"כ. והכנ"הג סימן קמ"ב אות מ"א אחר שהביא מחלוקת הפוסקים בזה מסיק וכתב וז"ל ומ"מ לענין מעשה אין להקל וכו' ע"כ. באופן דהיכא דאין השליח יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם צריך שיבאו עדים ויעידו על חתימת הגט. ואף אם יש ביד השליח שטר הרשאה מקויים כהלכתו וכתוב בו מי הם עדי הגט וסימני הגט וכו' אפ"ה כיון דדבר זה תלוי בפלוגתא בדבר חמור כזה יש לנו לחוש ולהחמיר ובפרט דרבו כמו רבו סברת המחמירים כמ"ש וא"כ הכא בנד"ד דשליח זה אינו יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם שהרי לא נכתב הגט בפניו היה נראה לומר דצריך קיום הגט וכיון דאין הגט מקויים בתוכו אף אם היה שטר הרשאה מקויים כהלכתו לא מקרי זה קיום הגט לדעת רוב הפוסקים כמ"ש וכ"ש דאין שטר הרשאה מקויים כהלכתו דאין אנו מכירים החתימה: **ומההיא** דמור"ם ס"סי קמ"ב אין ראיה לזה דהתם מיירי דהגט היה מקויים בתוכו דהיינו שהיה כתוב הנפק על חתימת עדי הגט כמ"ש בדבריו הגט מקויים בחותמיו אלא שלא הוכרו חתימת דייני הקיום וגם כבר ניתן הגט ליד האשה ונקרע וכמדוקדק מדבריו שכתב וז"ל הואיל וא"א להחזי' ולומר וכו' ע"כ דמוכח מזה דאם היה אפשר להחזיר הגט ליד השליח כדי שיחזור ויתננו לה ויאמר בפני נכתב ובפני נחתם לא היינו סומכים להקל אף שכתוב הנפק על חתימת הגט אחר שאין אנו מכירים חתימת ההנפק וכמ"ש מרן בח"מ סי' מ"ו ס"ו וז"ל אע"פ שהוא מקויים צריך שיכירו חתימת ב' העדים או מב' הדיינים ואם לאו אין לו דין מקויים וכו' ע"כ. והגם דההיא איירי גבי ממון דהוי קולא לנתבע מ"מ גם גבי עיגונא מצינו כיוצא בזה כמ"ש הב"הט בסי' קמ"א גבי שטר שליח קבלה שכתב וז"ל ואף אם יקיימוהו בהנפק צריך שתהיה חתימת הדיינים ניכרות וידועות לבני מקום הנתינה ע"כ. וכן כתב הרב מוהריב"ל ז"ל ס"ב סי' א' וכתב שם דרוב הפוסקים רוב בנין ורוב מנין ס"ל דאפי' חתימת דייני הקיום צריך קיום הן אמת דסיים שם וכתב דמי שירצה להקל יוכל לסמוך על סברת המקלים יעו"ש. גם מרן בס"ס קנ"ב פסק כן גבי מעשה ב"ד יעו"ש. נמצא דנדון מור"ם כיון שהיה כתוב הנפק על הגט עצמו וגם כבר ניפק הגט ונקרע שלא היה אפשר להחזיר ולומר וגם היה במקום דוחק ועגון

לזה סמך להקל אחר דמן התורה עדים החתומים על השטר כמי שנחקרה עדותן בב"ד סמכינן אסברת מ"ד דקיום ב"ד א"צ קיום וע"ש בב"ש ס"ק מ"ב:

וכן בא מבואר במקור הגה זו שהוא מתשו' הרשב"ץ ח"ג סימן י"ו והביאה מרן בב"י סימן קמ"ב שמבו' שם שהגט היה מקויים בתוכו וגם שטר השליחות היה מקויים ונמסר הגט ביד האשה ונקרע קב"ד והוחזקה מגורשת אח"ך ערערו על הגט שלא נתקיימו החתימות והשליח לא נכתב ונחתם בפניו וכתב שם הרב הנז' שכן נראה מב' תלמודים שקיום ב"ד צריך קיום וכתב וז"ל מעתה גט זה נמסר שלא כהלכה אע"פ שהוחזקה מגורשת ויש לה ע"א המעיד על הקיום לא הועיל כלום וכו' ומשום עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד לא נקל יותר במה שהקלו בעלי הגמרא והוא לומר בפני נכתב ובפני נחתם וגט זה ה"ה כמי שאינו מקויים כיון שקיום ב"ד צריך קיום וכו' אבל מה שאפשר לומר בהיתר אשה זו הוא כיון דקי"ל דלא חיישינן לשמא כרבא וכמ"ש הריא"ף והסכימו עמו האחרונים ולא הצריכו לומר בפני נכתב ובפני נחתם אלא כשאין עדיו מצויים לקיימו ואם עדים מצויים לקיימו מתירין אותה בגט זה מעתה גט זה שבא מקויים כשר הוא אפילו תאמר שקיום ב"ד בשטרות דעלמא צריך קיום וכו' עכשיו שב"ד חתומים בו ומן התורה הוא כשר משום דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן כב"ד ורבנן הוא דאצרוך לקיום משום עגונא נקל להתיר וכו' ואע"פ שגט שאינו מקויים אנו צריכים לעד שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם אם בגט נכתב הקיום נעמידנו על חזקתו וכו' ע"כ מבואר מדבריו שהקיום היה כתוב בגט עצמו וגם כבר נמסר הגט ונקרע שלא היה אפשר לקיים חתימת הקיום אמטו להכי התיר הרב אחר שהיה עגון בדבר אבל היכא שאין הגט מקויים בתוכו ואנו צריכים לקיימו מכח השטר הרשאה שהוא מקויים כהלכתו דדבר זה תלוי במחלוקת כמש"ל אף אם היינו מכירים חתימת קיום ההרשאה היה לנו לחוש ולהחמיר כמ"ש:

נמצא דהכא בנד"ד כיון שאין שליח זה יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם היה נראה לכאורה דלא ינתן גט זה כיון שאינו מקויים בתוכו ואף אם היינו מכירים חתימת הדיינים החתומים בהרשאה כיון דהרשאה לא הוי קיום הגט לרוב הפוסקים כמ"ש ומ"ש כת"ר שנראה לעין כל שחתימת הג' דייני הקיום שבהרשאה הא' שוים להרשאה השנית אף אם היה במונח דזה הוי קיים לגבי ההרשאה אפ"ה הרי הוכחנו דזה לא הוי קיום הגט לרוב הפוסקים כמש"ל וכ"ש דלפי האמת דבר זה לא הוי קיום אף לגבי שטר הרשאה כמ"ש מרן בח"מ סימן מ"ו ס"ז בדרך הקיום ה"ה וז"ל שיהא כתי' יוצא משטרות אחרים ועורכים ב"ד זה הכתב לאותו הכתב שבשטרות אחרים ויראה להם שכתי' אלו הוא כתב

ידי אלו ואין מקיימים השטר משטרות אחרות אלא מב' שטרות של ב' שדות שאכלום בעליהם ג' ש' אכילה גלויה נכונה בלי שום יראה ולא פחד מתביעה בעולם וכו' וכן מקיימים השטר משטר שקרא עליו ערער והוחזק בב"ד מקיימים ממנו לבדו וכו' ע"כ. ואפילו לסברת החולקים שהביא שם מור"ם דאפילו לא קרא עליו ערער מקיימים מתוכו והביא סברא זו מרן לקמן סעיף ל"ז. מ"מ היינו רוקא כשהוחזק השטר בב"ד וכמבואר שם בדברי מרן בסברת י"א שהביא בסל"ז ועיין בסמ"ע ס"ק כ"ג ובכ"הג הג"הט ס"ק מ"ה באופן דהכא בנדון דידן אפילו שטר הרשאה אינו מקויים כהלכתו. והגם דלגבי השליחות השליח נאמן לומר שליח להולכה לגט זה וא"צ הרשאה לעכב כמ"ש מרן ומור"ם בסי' קמ"א סי"א ובסכ"ד ובסי' קמ"ב ס"ג מ"מ היינו דוקא כשהשליח אומר בפני נכתב ובפני נחתם דהרי הגט מקוים כתקנת חז"ל כמבואר שם אבל הכא בנד"ד שאין השליח יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם אכתי פש גבן קיום הגט דכיון דאין השליח יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם צריך לקיים חתימת עדי הגט כמ"ש כ"ז היה נראה לכאורה עיין הלק"ט דף נ"ז:

אבל אחר ההתבוננות נראה לומר שכיון ששליח זה המביא הגט הוא שליח ב' שנתמנה בב"ד מומחין במתא תונס יע"א ושליח זה אין צ"ל בפני נכתב ובפני נחתם אלא אומר בשעת נתינה לאשה בפני ב"ד שליח ב"ד אני כמ"ש מרן בסי' קמ"ב ס"ט בזה אף אם אין אנו מכירים חתימת הב"ד החתו' על ההרשאה יש להקל שכיון שזה הגט נמסר ביד שליח זה השני בב"ד ובודאי שכתב בהרשאה שבשעה שמסר הגט השליח הא' ליד השליח השני אמר בפניהם בפני נכתב ובפני נחתם ואפי' אין כתוב כן בהרשאה אמרינן דודאי כך היה הדבר אחר שהב"ד שנמסר הגט בפניהם ביד השליח הב' הם דייני דפקיעי וכן כתב הכנ"הג סי' קמ"ב אות ל"ו וז"ל שליח ב"ד שהביא שטר שליחות ולא כתבו איך אמר השליח הא' בפני נכתב ובפני נחתם אין בכך כלום וכו' הר"מ אלשקאר סי' ז' והרב בעל תומת ישרים בסימן ו' כתב דאם השטר כתיקונו ומוכח מתוכו שנעשה בפני ב"ד מומחין תלינן שאמרו ולא חשו לכותבו הן אמת דסיים וכתב וז"ל ומתוך דברי הר"מ אלשקאר בסי' הנז' נר' שהרא"ם היה חולק עליו בזה וכו' ע"כ. איך שיהיה הכא בנד"ד אם כתב בהרשאה שאמר השליח הא' בשמסר הגט ליד השליח שני בפני נכתב ובפני נתתם. וא"פ הרי גט זה נתקיים בפניהם באמירת השליח הא' בשעת נתינתו לשליח זה בנו"נ וכיון שגט זה יוצא מיד זה השליח שנתמנה בב"ד כמ"ש ובידו שטר הרשאה אף שאין אנו מכירים חתימת העדים החתומים על ההרשאה כיון שה"ה מעיד ואומר בשעת נתינה לאשה שליח ב"ד אני הו"ל גט זה מקויים דכמו שהמנוה רבנן לשליח א' באומרו

גט זה בפני נכתב ובפני נחתם דזה הוי קיום הגט ה"נ המנוה רבנן לשליח ב' כשנתמנה בב"ד ונמסר הגט בידו בב"ד וה"ה מעיד ואומר שליח כ"ד אני דזה הוי במקום קיום:

וכן מצינו הדבר מפורש בתשובת הריב"ש סימן נ"ג וז"ל שאלת מעשה בא לידכם בראובן שהביא גט ממדינת הים ובידו מנוי שטר שליחות ששמעון שליח הבעל מינה אותו שליח וכו' אך אותו שטר השליחות שהביא ראובן הנז' לא נתקיים אצליכ' ואין עדים מצויים לקיימו. אבל ראובן השליח הנז' אמר בפנינו שהוא שליח ב"ד נסתפק לכם אם שליח השליח נאמן לומר שליח ב"ד אני או אם צריך עדים דאפשר דאע"ג דשליח א' נאמן היינו משום דעיקר מה שהאמינוהו הוא על הקיום לומר בפני נכתב ובפני נחתם משום דקיום שטרות דרבנן ואחר שנמצא הגט מקויים בידו ממילא נאמן על השליחות וכו' אבל שליח דשליח שהוא אינו אומר בפני נכתב ובפני נחתם אלא אומר שליח ב"ד אני למה יהיה נאמן בדבורו לומר שליח ב"ד אני וכו' והשיב הרב ז"ל וז"ל אלא שנראה לומר שהכל הוא מן התקנה שכמו שהשליח א' נא נאמן לומר בנו"ן ונתקיים הגט על פיו ונאמן לומר שליח לגירושין אני בלא עדים ובלא שטר כך השליח הב' כיון שהגט בידו נאמן לומר נתקיים גט זה בפני ב"ד ע"י השליח הא' שאמר בנו"ן ואני שלוחו שמינה אותי בפני ב"ד אמנם א"צ להאריך ולומר רק שליח ב"ד אני וממילא ידעינן שכך היה וא"צ לשטר שליחות ולא לעדים ואצ"ל בנדון זה שבידו שטר שליחות ולא בעינן קיום אלא מדרבנן וכו' ע"כ. ותשובה זו הביאה מרן בב"י סימן קמ"א וסיים עליו וז"ל ומכאן נראה בהדייא שאם שליח א' מינה שליח שני ולא נמצא שליח ב' בפני ב"ד בשעה שאמר א' בנו"ן צריך לקיים שטר שליחותו אע"פ שהגט יוצא מתחת ידו אלא א"כ נתקיים הגט בחותמיו ע"כ. ועיין בב"ש סימן קמ"ב ס"ק ג' ומור"ם בהגה סיו"ד ובב"ש שם סקט"ו:

ולפי זה נמצא דהכא בנד"ד אם זה השליח המביא הגט נתמנה בב"ד במתא תונס מהשליח הא' ומסר לידו הגט בפניהם ואמר השליח הא' לפניהם בשעת נתינה גט זה לידו בנו"ן הרי נתקיי' הגט בפניהם ונאמן שליח זה לומר ע"ז הגט שיוצא מתחת ידו שליח ב"ד אני והרי גט זה מקויים כתקנת חז"ל. זהו מה שנלע"ד בזה וליה עינינו יצילנו משגיאות ומנסתרות ויאיר עינינו במאור תורתו כי"ר. הכ"ד החו"פ טיטואן יע"א בסדר ושלחתה לנפשה מש':

סימן קלח

על ענין הגט ששלח שמואל עקריש' לאשתו ממ"א למחז"ק מצינו בו הוי"ו של תיבת ולאתרי שנתפשט הדיו ברגל שלה ונעשית נו"ן כפופה ותינוק דלא חכים ולא טפש קורא אותה נו"ן דלפ"ז נראה לומר דגט זה פסול לינתן כמ"ש הרמב"ם בפרק רביעי מהלכות

גטין וז"ל צריך שיהא הגט מבואר היטב באותו כתב שיכתבנו עד שידעו לקרותו הקטנים נים ולא יהא הכתב מעוקם וכו' שמא תדמה אות לאות ונמצא הענין משתנה היה בו משמעות ב' ענינים וכו' אע"פ שיש בו משמעות גירושין ה"ז פסול ע"כ. ופסק מרן בסי' קכ"ה סי"ו וי"ז ובס' י"ח כתב וז"ל צריך שיהיה הגט נקרא במקום נתינתו לתינוק דלא חכים ולא טפש ויש מי שאומר שאף במקום כתיבתו וכו' ע"כ ומור"ם שם בהגה כתב וז"ל ויזהר שלא ימשיך ראש אות שלמטה לתוך חלל אות שלמעלה או להיפך ואם עשה כן ונשתנה צורת האות כגון שמשך ראש למ"ד לחלל דלת פאז נראה כה"א פסול ע"כ. וכתב שם הב"ש סקל"ד וז"ל לחלל דל"ת דאז נשתנה האות ונעשה ה"א וה"ה בשאר אותיות אם נשתנו וכו' ע"כ. וא"כ לפ"ז הכא בנד"ד שנשתנית וי"ו זו של תיבת ולאתרי שנראית נו"ן שבזה נשתנית הבנתה שנקראת נלאתרי נראה שהוא פסול. וגם אין תקנה בזה לגרר הדיו שתחת הרגל דהו"ל חק תוכות ופסול כמ"ש מרן סי' הנז' ס"ח וז"ל אם נפלה טפת דיו תוך האות ואינה ניכרת אינו יכול להעביר הדיו ולתקן האות דהו"ל חק תוכות ע"כ וכתב שם הב"ש וז"ל דהו"ל חק תוכות. משמע דמדאורייתא בטל אפילו אם נפל טפת דיו אחר שנגמר האות וכו' מיהו במקום עגון יש תקנה בכל הטעות ויכול לגרר ולכתוב וכו' ואם כבר חתמו העדים בגט אין תקנה לתקן וכו' ע"כ. וא"כ הכא בנד"ד דכבר נכתב ונחתם הגט אין תקנה לתקן:

אלא דעדיין יש לומר דע"כ לא אמרינן דאם נשתנית אות א' ונדמית לאות אחרת דפסול אלא דוקא כשהוא בתורף הגט אבל כשהוא בטופס כנד"ד שתיבת ולאתרי הוא מהטופס אינו מעכב וכמ"ש מרן שם סי"ט וז"ל גט שמחק בו אות או תיבה או שתלה בין השטין אם מטופס הגט הרי זה כשר ואם מן התורף אינו גט וכו' ע"כ. גם בסי' קכ"ו סמ"ט כתב וז"ל אם חסר תיבה אחת מהטופס לא נפסל בכך ע"כ. ומקור דין זה דחסר תיבה אחת מהטופס הוא מתשובת הרמב"ן ז"ל שהביא שם מרן בב"י דהיינו שלא כתב תיבת להתנסב' וכתב הרמב"ן דלא נפסל הגט בכך וסיים וכתב שם מרן וז"ל מדבריו אלה משמע שאם חסר תיבה אחת מהטופס אין הגט נפסל בכך ומ"מ בסוף התשובה הנז' כתב ומ"מ אם יש תקנה בהחזרת שליח לסופר ויכתוב לו אחר דבר ברור הוא שראוי לעשות כן וכו' ואם הוא חוזר למ"ש בתחלת התשובה שחסר ה' מלהתנסבא או שחסר התיבה כולה מ"ש דמספקא ליה. ואפשר דהא דקאמר אם יש תקנה בהחזרת שליח וכו' על גט שהיו בו ספקות אחרות קאי ולא על גט שחסר הא' להתנסבא או כל התיבה דפשיטא ליה דכשר כמ"ש בתחלה וכן נראה עכ"ל. ועפ"ז פסק בש"ע דלא נפסל בחסר

תיבה אחת מהטופס כמ"ש וכיון שחסר אות או תיבה מהטופס כשר ה"ה נמי כשנשתנה אות א' מהטופס ונדמית לאות אחרת דכשר כמ"ש:

אלא דעדיין יש לדחות ולומר דכיון דבש"ע לא ביאר דבריו לכתוב דינתן לכתחלה וכתב לא נפסל בכך אפשר לומר דמיירי אחר נתינה או במקום עגון דא"א באחר דכיון דבב"י נסתפק בדברי הרמב"ן שכתב דאם יש תקנה באחר יכתוב אחר דאפשר דמיירי בנדון זה דחסר תיבה וכו' אף שאח"ך כתב דאפשר דמ"ש הרמב"ן אם יש תקנה וכו' דמיירי כשהיו ספקות אחרות וכתב ע"ז דכן נראה מ"מ הרי לא כתב בפשיטות שכך הוא פירוש דבריו אלא כתב בלשון וכן נראה וכיון דבש"ע לא בירר ספק זה לכתוב דינתן לכתחלה אלא כתב לא נפסל בכך כלשון הרמב"ן ז"ל עדיין יש להסתפק בדבריו כמ"ש:

ומה גם דהרב מהר"מ רבקש ז"ל כך הבין בדברי הרמב"ן והש"ע ז"ל שעל דין זה ציין וכתב וז"ל בתשובת הרמב"ן ז"ל סי' קמ"ה ומבואר שם דיותר נכון לכתוב גט אחר כתקונו גם ממה שסיי' מור"ם שם בהגה שכתב וז"ל דמאחר שאין הענין משתנה אין פסול בחסרון זה וה"ה אם היו אותיות יתרות כל שאין הענין משתנה אבל אם נשתנה הענין פסול וכו' ע"כ. נמצא דגם. בטופס לא מכשרינן בחסר אות או תיבה אלא דוקא כשאין הענין משתנה:

והרב מהר"מ בן חביב ז"ל בס' ג"כ כתב שם סקק"ו וז"ל וה"ה אם היו אותיות יתרות כל שאין הענין משתנה כגון מלת ולאתרי כתוב ולאתראי בא' וכו' אין לחוש על תוס' הא' שאין בה שום גריעות. שהרי אי אפשר לשנות המלה ממשמעותה בשביל התוס' ההוא כ"כ הריב"ש סי' ר"ה וכו' ע"כ:

הרי מבואר דגם בטופס לא מכשרינן אלא דוקא אם לא נשתנית המלה ממשמעותה כגון ולאתרי שכתב ולאתראי אבל הכא בנד"ר שתיבה זו נקראת נלאתרי שנשתנית המלה ממשמעותה נפסל בכך ותיבה זו של ולאתרי אע"ג דהויא מהטופס הוי מדינא בגט שהרי כתב רב"יה ז"ל בסי' קכ"ח וז"ל ואם יש לעיר ב' שמות כותב שממקום עיר פלונית וכל שום וחניכא וכו' ולכן טוב לכתוב וכל שום אחרן דאית לי ולאתרי וכו' ע"כ. וכתב שם מרן בב"י וז"ל ולכך טוב לכתוב וכל שום אחרן וכו"א תחלת דבריו קאי דאם יש לה ב' שמות יכתוב שממקום עיר פ' וכל שום וחניכא דאית לה כלומר דכיון דכשיש לה כ' שמות צריך לכתוב וכל שום לכך אפי' כשאין ידוע שיש לה ב' שמות צריך לכתוב וכל שום משום שמא יהיו לה ב' שמות ע"כ. ובש"ע שם ס"ג כתב וז"ל יכתוב וכל שום דאית לי ולאתרי ומלבד זה אם יש לעיר ב' שמות יכתוב מתא פלונית דמקריא פ' ע"כ:

הרי דאפילו אין לעיר כי אם שם א' צריך לכתוב וכל שום גבי ולאתרי ומרן השמיט תי' טוב שכתב רבי"הט וכתב יכתוב וכל שום וכו' דמשמע דמדינא צריך לכתוב כן. וכ"כ הרב מהרמב"ח שם ס' קכ"ה וזל לעיל סי' קכ"ו סל"א כת' מרן נהגו לכתוב וכל שום דאית לי ולאבהתי משמע דלאו מדינא אלא מנהג בעלמא לכתוב גבי וכל שום תיבת ולבאהתי אמנם גבי שם עירו של בעל הוא מדינא לכתוב תיבת ולאתרי גבי וכל שום ולכך כתב בלשון צווי יכתוב וכל שום דאית לי ולאתרי וכו' וכל זה הוא אפילו דלית לעיר ב' שמות וכו' עכ"ל באופן דהכא בנד"ד שתיב' זו של ולאתרי משתנית משמעותה עם שנוי הוי"ו הו"ל כאלו אינה ויש לפסול הגט לכתחלה כמ"ש ומדברי מרן שכתב ואם חסר תיבה אחת מהתופס אינו נפסל בכך אין הכרח בדבריו לומר דאפי' נשתנית המלה בטופס ע"י השנוי דאינו נפסל. דעדיין אפשר לומר דמ"ש אינו נפסל היינו כשאין שנוי הענין בחסרון התיבה ההיא כגון תיבת להתנסבא שכתב הרמב"ן ז"ל שממנו מקור דין זה דבחסרון תיבה זו אין הענין משתנה דכיון שכתב למהך לכל גבר סתמו בפירושו שתלך להנשא לכל איש וכו' אבל בתיבה אחרת שמשתנה הענין או פירוש המלה ע"י שנוי אות אחת או ע"י חסרונה אפשר דיורה מרן דפסול לכתחלה וכן נראה ג"כ מדברי מור"ם שם דדין זה דנשתנה הענין ע"י החסרון לא כתבו בלשון י"א דמ"ש דגם מרן מודה בזה:

אלא דקשה לזה ממ"ש מור"ם שם וז"ל וכ"ש אם חסר וי"ו ב' של וכדו וכתב וכד ע"כ והוא מתשובת הרשב"א ז"ל שהביא מרן בב"י סוף סימן הנז' שהשיב ע"ז הרשב"א וז"ל כל מה שאינו מעיקר הגט אינו פסול ע"כ. והלא בכותבו וכד משתנה הענין הרבה שתיבת וכדו משמעותה ועתה דר"ל ועתה פטרית יתיכי אבל וכד פטרית פי' וכששלחת אותך דהיינו לשעבר כמו ובני יעקב באו מן השדה כשמעם ומתרגמינן כד שמעו נמצא בטופס הגט אפילו נשתנה הענין אינו פסול:

שוב מצינו להרב מהר"ר מיוחס ז"ל מרבני ירושלים תוב"ב בספרו הנקרא פרי האדמה שחבר על הרמב"ם ז"ל שכתב על דין זה דהרשב"א וז"ל כתב המג"ן ז"ל וז"ל לעד"נ דכותבו וכד משתנה הרבה. אלא ודאי טעות סופר נפל בב"י ובחסרון בוי"ו ראשונה של וכד שכתב כדו שאין הענין משתנה בכותבו עתה לכותבו ועתה שהוא קשר הענין בדברים הראשונים והכי הבין הריק"ש ודוק המג"ן עכ"ל:

נמצא דגם בטופס לא מכשרינן אלא כשאינו משתנה משמעות המלה ע"י החסרון:

הן אמת דהרב ב"ש בסי' קכ"ו על מ"ש מרן שם סמ"ז וז"ל שי"ן ועי"ן שלא היו היודי"ן נוגעים בהם וכו' אם התינוק קורא אותן יפה אפילו הם בתורף יש להכשיר במקום עגון ע"כ וכתב הב"ש סק"מ וז"ל במקום עגון בסי' הקודם כתבתי לדעת רמ"א בדיעבד שנתן

הגט ומקום עגון כשר באותיות שאינם נוגעים שפיר או בההי"ן וקופין שנוגעים לגגין וכן הוא בכ"י ודוחק לומר מ"ש הב"י בדיעבד היינו שנכתב ולא נתן וכו' וכתב הב"י אם אירע כן בטופס כשר דלא גרע מחסר ולכאורה קשה דהא אם נוגע הח"א לגג הוי ח"ת ונשתנה המלה והוי כמו שנוי עלמא ואפשר כל שאינו שנוי בגט אלא שנוי המלה ס"ל דכשר ועלמא הטעם משום דהוי כאלו אין זמן בגט וכן לדברי הרב הרמ"א ז"ל כל שלא נשתנה הגט אע"ג דנשתנה פי' המלה כשר וכו' ע"כ:

נמצא דהרב הנז' הבין בדברי מור"ם במ"ש דבטופס כל שאין הענין משתנה כשר היינו שאין ענין הגט משתנה אע"ג דמשתנה פי' המלה ומ"מ הרי לא כתב זה אלא בדרך אפשר כמ"ש בדבריו:

שוב מצינו להרב מהרי"ל ז"ל בתשובה סימן צ"ח שבא לידו גט ממ"א ע"י שליח הולכה והיה כתוב בו ך' דלמהך הגג שלה ארוכה יותר מרגלה ופסל הגט וכתב שם וז"ל ומקרוב באו לידי טענות ממיידבורא והובא שם גט ע"י טורח גדול והוצאה מרובה ממ"א והיה כתוב בו וכדן בנו"ן במקום וכדו ופסלו הרב הישיש מהר"י ואף כי תיבת למהך אם יקראוה בדל"ת אין הענין משתנה כולי האי. מ"מ תקנתא ולישנא דרבנן הוא וכו' ע"כ:

מבואר מדבריו דאף בטופס פוסל בשנוי אות כשנדמית לאות אחרת אע"ג דאין הענין משתנה כ"כ ופסל אפילו בשעת הדחק כמ"ש:

והרב מהר"מ בן חביב סי' קכ"ה ס"ק ס"ה הביא מחלוקת הפוס' בזה וסיים וכתב וז"ל הכלל העולה דהנה ראינו פלוגתא דרבוותא ז"ל אם נדבקו רגלי ההי"ן וקופי"ן לגגן דיש פוסלים אפי' בטופס אפי' תינוק קורא אותן ה' וק' אפי' במקום עגון ויש מכשירים אפילו בתורף כיון דתנוק קורא אותם ה' וקו"ף ויש מחלקים בין תופס לתורף וכן נראה עיקר דבטופס אפילו הדבוק הוא הרבה ותנוק אינו קורא ה"א אפילו הכי יש להכשיר דהרי קי"ל אפי' חסרה תיבה א' מהטופס לא נפסל בכך ובתנאי שאינו משנה אותו הדבוק וטעות כוונת הגירושין. אבל אם משנה כוונת הגירושין כגון ה' דלמהך וכן בתורף הגט יש לפסול אם נדבקה רגל הה"א אפילו תינוק קורא אותה ה"א ובמקום עגון יש להכשיר אפילו הוא בתורף כיון דתינוק קורא אותה ה' וכן נראה דעת מרן לקמן סי' קכ"ו סמ"ח ע"כ:

נמצא לפי דעת הרב הנז' ז"ל דתפס עיקר ס' המחלקים בין טופס לתורף דבטופס אפילו הדבוק הוא הרבה ותינוק אינו קורא אותה ה' אפי' הכי יש להכשיר כשאינו משתנה ענין הגירושין. לפ"ז היה נראה להכשיר הכא בנד"ד כיון דהטעות הוא בטופס אף דנשתנית פירוש המלה מ"מ הרי אינו משתנה ענין הגירושין בשנוי זה:

גם בסוף סי' קכ"ו על מ"ש מרן שם אם חסר תיבה אחת מהטופס לא נפסל בכך כתב הרב הנז' וי"ל ויראה לי דאע"ג דאשכחן להר"ן ז"ל בהמגרש דס"ל דאע"ג דכתב הרי את מותרת לכל אדם צריך נמי למכתב להתצעבא. מ"מ יראה לי ברור דבשאר תיבות דטופס אם דלג תיבה אחת לא נפסל בכך כיון שאין הענין משתנה וכן דעת הרא"ש ז"ל ונתבארו דבריו ס"כ וסכ"א וכו' ואיכא למידק ממ"ש התוספות בהקומץ והביאו הסמ"ג מעשה היה בגט שתיה דל"ת של כדת משה וישראל קטנה כמו יו"ד והביא רבינו אליהו ינוקא דלא חכים ולא טפש וקרא כדת והכשירו ומ"ש דאם היתה קטנה ביותר דהיה התינוק קורא אותה יו"ד היה הגט פסול אע"פ שאין במלת בית ביו"ד שום משמעות כלל ומסתמא טעות סופר פיה וכו' וצריך טעם למה לו יהא אלא שדלג תיבת כדת תרי תיבה זו היה מהטופס וראיתי בתשובת הר"א ששון ז"ל סי' ל' שכתב דאע"ג דמלת בית במקום כדת אין לה שום מובן הנה חסרונה עושה רושם גדול בהבנת הגט שהרי בגט כתוב ואגרת שבוקין כדת משה וישראל ואם היתה חסרה מלת כדת היה נראה שהכונה היא שהשבוקין הם משה וישראל וכו' עד כאן. נקטינן מהכא דחסרון אות או תיבה בטופס או אם נשתנית אות א' אם אינה עושה רושם גדול בהבנת הגט יש להכשיר:

אלא דהרב כנ"הג גבי מ"ש מרן ז"ל בשם הרשב"א דאם חסר תיבה אחת מהטופס אינו נפסל בכך כתב שם אות כ"ח וז"ל אפשר דהיינו שלא תנשא לכתחלה. אבל מ"מ לכתחלה לא תתגרש בו ואף שיהיה דעת הרשב"א ז"ל להקל לכתחלה הר"ן חולק בזה ולא עבדי' כוותיה דרשב"א ויש להתיישב בדבר מהריב"ל ס' ג' סי' ס"ט. ומדברי הרב המחבר ז"ל נראה דס"ל דתתגרש לכתחלה וכו' ע"כ וחפשנו בתשובת מהריב"ל הנז' ומצינו שהאריך שם לפלפל בדינים אלו והביא תשו' הרשב"א ז"ל הנ"ל בחסר אות ו' דוכדו וכתב וז"ל ויש לדקדק בדברי הרשב"א ז"ל שכתב כל שאינו מעיקר הגט אינו פוסל ולא קאמר שתתגרש בו לכתחלה אלא שאינו פוסל וכמ"ש הרמב"ם ז"ל כל מקום שאמרנו שהגט פסול הוא מדרבנן ולכתחלה לא תנשא ומשו"ה כתב אינו פסול דאם נתגרשה תנשא. אבל אנה"נ דאם לא נתגרש' שלא תתגרש בו וכו' ומכאן יש ללמוד דאפי' בטופס הגט אם טעה הסופר אפילו דבטעות אינו משנה משמעות הענין לגריעותא כעין נ"ד דכתב וכדן או דכתב וכד אפ"ה יש להחמיר שלא תתגרש בו לכתחלה אטו תורף אבל אם נתגרשה תנשא לכתחלה וכו' ואע"ג דהכא דכתב וכדו בוי"ו זעירא איכא מאן דמחמיר דאף ע"ג דלא ערער הבעל ולא כתבו אפ"ה לא תנשא וכו' כהך גיטא דכתב ו' ארוכה דנראית כנו"ן דליכא חששא אלא משום דגזרינן טופס אטו תורף דחששא דרבנן היא אפשר להקל היכא דנתגרשה וכו' ואפי' היכא דטעה הסופר טעות שאינו משנה

משמעות הענין לגריעותא כעין נ"ד וכו' אלא דמבטל ועוקר משמעות התיבה דהו"ל כאלו לא נכתבה מ"מ הגט הוא פסול לכתחלה וכו' ע"כ ולבסוף מסיק וכתב וז"ל ואחר העיון עלה בידי כי בגט יש שלשה חלוקות וכו':

אבל בחלוקה ג' דהטעות אינו אלא לשופרא דגיטא מסתברא להקל היכא דנתגרשה והבעל אינו לפנינו א"נ היכא דלא נתגרשה אם הוא בארץ מרחקים דלא אפשר לחזור ולגרש וכו' ע"כ יעו"ש שהאריך:

שמעינן מדברי הרב הנז' דאפילו בטופס אף דלא נשתנה הענין ע"י השנוי וגם אינו אלא לשופרא דגיטא אם משתנה משמעות התיבה לא תתגרש בו אלא דוקא היכא דהבעל בארץ מרחקים דלא אפשר באחר כמ"ש:

וגדולה מזו מצינו להרב מהר"מ מלובלין ז"ל סי' ק"א שנשאל על גט א' שנתן ביד האשה ונתגרשה בו ואחר עבור שנה משנתגרשה מצאו בגט בתיבת דהוית שנדבקה הד' בה' והביא שם מחלוקת הפוסקים אם צריך בגט אותיות מוקפות גויל כס"ת וכתב דע"כ לא פליג אלא קודם נתינה אבל אחר שנתן לכ"ע מכשרין. ואח"ך הביא דברי הרב מהר"י מינץ ז"ל סימן פ"ח שכתב וז"ל ולענין מוקף גויל ר"י מכשיר בדיעבד וא"ז פוסלו וכו' ע"כ. וכתב ע"ז הרב הנז' וז"ל וא"כ מדכ' מהר"י מינץ ר"י מכשיר בדיעבד וא"ז פוסלו על כרחך ר"ל דא"ז פוסלו אפי' לאחר שנתן וא"כ הואיל וא"ז פוסל אפילו אחר הנתינה ושכן בא מעשה לפני ראב"י ופסל ומעשה רב היה נראה בנדון דידן להחמיר ומ"מ אני אומר שמאחר שכל הפוסקים זולת הא"ז בשם ראב"י כולם מכשירים לאחר הנתינה אין אנו צריכים להחמיר בדברי הא"ז וכו' בפרט בנד"ד שכבר נתיישנו הדברים והאיש כבר נשא אשה אחרת. אבל בתנאי שתתן לקרות לתינוק דלא חכים ולא טפש לראות אם יכול לקרותו שאם אינו יכול לקרותו פשיטא דיש להצריך גט אחר ופסול הוא. וכן מ"ש מלשון השאלה דריב"ש סי' נ"ו עכ"ל. הנה עין רואה כמה החמיר הרב הנז' בזה דאפי' בתיבת דהוית מן הטופס בשביל הדבוק שנדבקה הד' עם הה' וגם היה אחר זמן מה שנתן ביד האשה אפי"ה הצריך שתינוק יכול לקרותה ואם לאו צריך גט אחר:

עוד למדנו מדבריו דמה שהכשירו הפוס' בדיעבד בדיבוק היינו לאחר שנתן דנראה מדבריו ראם היה קודם נתינה היה מצריך גט אחר אפילו תינוק יכול לקרותו. גם מה שרמז מתשובת הריב"ש סי' נ"ו הענין היה שנמצאו בגט אותיות דבוקות והיה התינוק יכול לקרותם כתקנן וכתב שם הרב הנז' וז"ל הרשב"א ז"ל כתב בתשובה שבאותיות דבוקות אין קפידא אלא שטוב ליזהר מזה לכתחלה וכו' ע"כ. ואחר שהוכיח שם הרב.

דכל שתינוק יכיל לקרותה כשר עוד סיים וכתב וז"ל וכדאי הם דברים אלו לסמוך עליהם בשעת הדחק שא"א לתקן ויש לחוש לעגונא וכו' ע"כ:

הן אמת דהרב גט פשוט סימן קכ"ה סקכ"א הביא דברי הרב מהר"מ הנז' וכתב ע"ז וז"ל ולפי מש"ל. לחלק בין טופס לתורף ותיבת דהוית היא מן הטופס דאפילו דלג תיבה זו לא שנה משמעות הגירושין לא איכפת לן בדיעבד אחר נתינה כמ"ש סי' קכ"ו סמ"ט כ"ש דאין לפוסלו אחר נתינה משום דבוק אע"ג דתינוק אינו יכול לקרותה כנ"ל וכו' ע"כ:

גם הרב מהר"מ הנז' בסי' כ"ד נשאל על גט שראש הוי"ו של וכדו היתה רחבה קצת יותר מן הראוי קצת התנוקות היו קורים אותה ו' וקצתם ד' וכתב הרב וז"ל מ"מ נראה מאחר שלפי הקבלה של תקון האותיות שנמצא בדברי האחרונים שהוי"ו זו של הגט ביותר משאר ווי"ן הנה גם ראשה צריך להיות רחב יותר קצת משאר ווי"ן וא"כ לפי תקון צורת האותיות נכתבה כתקנה ולכך אע"ג שמקצת תינוקות קורים אותה ד' אין אנו משגיחים בהם שהסבה הוא מחמת שהם אינם יודעים שויו זו צ"ל ארוכה יותר משאר ווי"ן והואיל והם רואים שוי"ו זו ארוכה יותר משאר ווין קורין אותה ד' ואלו היו יודעים שצריך להיות ארוכה יותר משאר ווין לא היו קורין אותה ד' וכו' ע"כ ולבסוף מסיק וכתב וז"ל ובאמת אם היה באפשר להשתדל גט אחר בקלות מהמגרש ודאי לא היינו מכשירים אותו לכתחלה אבל הוא מחק הנמנע כי המגרש איש הבליעל הוא נתפש פה בלובלין במבצר מחמת איזה גנבה וגם אין להאשה העלובה המתגרשת מי שיטרח עבורה ואפשר שלא יצא זכאי מתחת ידי גוים ולכך יעכב כת"ר נתינת הגט ליד האשה בא באולי יהיה נדון למיתה ולא תצטרך לקבלת הגט וגם לא תפסל מהכהונה אבל אם יצא חי מתחת יד גוים דעתי נוטה להכשיר הגט כמ"ש עכ"ל. ראה גם ראה כמה טרח ויגע הרב הנז' שלא ליתן הגט הנז' אע"ג שהוכיח שהוי"ו של וכרו היתה כתובה כתקנה וגם היא בטופס ובשביל שמקצת תנוקות היו קורים אותה ד' עכב נתינת הגט אולי מן השמים יגרשוה כ"ש כשהאות נשתנית צורתה לגמרי כנ"ד שאין ליתנו לכתחלה:

הרב דרכי נועם ז"ל חא"ה סי' ג' האריך למעניתו בדינים אלו וכתב שם על מ"ש הרא"ש גבי הווין קצרות שיאריכו אותם ב"ד קודם נתינה וביאר שם מרן בב"י שוויי"ן היו נקראות ע"י הדחק וכתב ה"ה וז"ל ואם באותן ווי"ן שהם בטופס לא הכשיר' לתקנ' כ"א כשנקראות ווי"ן על הדחק דהיינו שנקראות ע"י גדול בפשיטות אלא שנקראות בדוחק או ע"י הדחק אפשר לומר ע"י תנוק וכו' ע"כ:

עוד כתב שם וז"ל ונחזור לענין נ"ד שהוכחנו למעלה שכל אות שנשתנית מצורתה כ"כ עד שדעתו של גדול נוטה לפסול מלהכשיר שאין מקום להכשיר ע"י קריאת תנוק. וכן

יש להביא ראיה ממ"ש בעלי התוס' בהקומץ רבה וז"ל. מעשה היה בבט שהיה ד' של כדת משה וישראל קטנה כמעט כמו יו"ד והביא רבינו אליהו ינוקא דלא חכים וכו' והכשירו וכו'. ראה איך דקדקו ואמרו שאותו מעשה היה שהיתה הד' קטנה כמעט כמו יו"ד. ואמרם קטנה כמעט כמו יו"ד ולא אמרו קטנה כמו יו"ד משמע דמחמת קטנותה כמעט היתה ראויה לבא לכלל יו"ר וכו' וצריך לדקדק מה היתה כוונת בעלי התוס' להביא מעשה הגט זה שהכשיר בראיית תינוק מהך דשמעתין וכו' דגמרא ערוכה היא זיל אייתי תינוקא. ולעד"נ לומר דהוה ס"ד דקריאת תינוק לא נאמרה אלא גבי ס"ת תפלין ומזוזות ומהטעם שכתבנו שבודאי האות שאומר התינוק היא הצורה האמתית אשר קבלנו מסיני. אמנם בגט אע"ג דלא בעינן כתובה תמה מ"מ בעינן כתב מבואר לכל הקורא וכו' וכל שנפל איזה ספק באיזה אות אשר על ידו אפשר שתשתנה המשמעות אע"פ שיקראנה תינוק כתקנה פסלינן לה מאחר שאפשר שתקרא בענין אחר לא קרינן ביה ספר כריתות כשהוא נוגע בפרט לתורף או אפילו לטופס דגזרינן טופס אטו תורף וכו' וא"כ מה יועיל לנו קריאת תנוק להכשירה לכן באו בעלי התוס' והביאו מעשה של רבינו אליהו לומר דאף בגט יש להכשירו ע"י קריאת תינוק כס"ת וכו' עכ"ל:

למדנו מדברי הרב הנז' דלא מכשרינן בטופס בשנוי אות אלא דוקא ע"י קריאת תינוק דגזרינן טופס אטו תו' גם הרב מהרשד"ם סי' נ"ח פסל גט שנמצאו בו וי"ן שהתינוק היה קורא אותן נוני"ן ולא חילק בין טופס לתורף והביא דבריו הרב כנ"הג ז"ל סי' קכ"ו אות ע"ו והרב מהר"מ ב"ח ז"ל הביא דבריו ג"כ סי' הנז' סקמ"ו וכתב עליו וז"ל ולעד"ן דאם וי"ן הללו שקראום התינוקות נוני"ן אם היה בטופס הגט יש להכשיר במקום עגון ובתורף יש להחמיר ע"כ:

והרב פר"ח ז"ל סי קכ"ה סקכ"ה האריך בדינים אלו והביא שם סברת הפוסקים בזה ומסיק וכתב וז"ל הכלל העולת מכל זה שאם חסרה תיבה אחת מהטופס שלכתחלה לא תתגרש בגט זה ואם נתגרשה תנשא לכתחלה ובמקום עגון אף לכתחלה תתגרש בו וכו' ע"כ. ועל מ"ש מור"ם שם סי"ו רגלי ה' וקו"ף שנוגעים יש לפסול אפילו בדיעבד כתב הרב הנזכר וז"ל יש לפסול אפילו בדיעבד ואע"ג דתינוק דלא חכים ולא טפש יכול לקרותה וכו' וכן עיקר ואם הדבוק הוא במקום טופס לכתחלה לא תתגרש בו ואי הוי במקום תורף הוי מן התורה. וכן דעת מהרמ"ע בתשובה סי' ל"ז והכי נקטינן וכו' ע"כ. ובסי' קכ"ו על מה שכתב מרן שם סמ"ז שי"ן ועי"ן שלא היו היודי"ן נוגעים בהם וכו' כתב הרב הנז' סקס"ה וז"ל ולפיכך עיקרי הדין בזה הוא דבתורף הו"ל כחסר אות א' מן

התורה דבטל מן התורה וכו' אבל בטופס דהוי גזרה בעלמא דגזרינן טופס אטו תורף לכתחלה לא תתגרש בו וכו' ע"כ:

והרב מהרר"י נבון ז"ל בספר גט מקושר סי' קכ"ו סק"מ הכריע להלכה כדברי הרב פר"ח הנז' דבחסר תיבה מהטופס לא תתגרש בו זולת במקום עגון יעו"ש. וכן העלה הרב מהר"י עייאש ז"ל בספר בית יהודה במנהגי ארג'יל גבי נדבק רגל הה"א בגג דבטופס לא תתגרש בו יעו"ש ובספר פחד יצחק ז"ל אות גט כתב וז"ל בספר גבורת אנשים דף ל' גט מומר שנכתב בעמל ויגיעה והוצאה רבה עד שנתרצה לתתו ובבא הגט ליד החכמים נמצא פסול דמלת בשנת הנו"ן נכתבה כמו ג' לא שהקו' היה למטה ממש רק רושם כמו דיו ניכר כגימל של כתב משונה והוא שעת הדחק כתב דפשוט בעיניו דמאחר דאם דלג לגמרי מלת שנת דכשר דלא גרע מאלו דלג מלת בשבת דכתב הרא"ש דכשר משום דאין לו פירוש אחר א"כ אף בנד"ד כשר. וכ"ש דאינה ג' ממש וכל שאין צריך לכותבו אין השנוי פוסל בו. וחלקו עליו חביריו באומרם דכל מלה זרה שאין לה פירוש כלל פוסל בגט ואין לומר דאין דרך בני אדם לכתוב דברים זרים בגט וטעות סופר הוא וכשר וכו' ע"כ:

באופן דהכא בנד"ד לא מלאנו לבנו להכשיר גט זה שוי"ו של ולאתרי נראית כנו"ן ליתנו לה לכתחלה אע"ג שהוא מהטופס. והגם שמדברי מרן ז"ל נראה שכל שהוא בטופס אין לפסול ולא חילק בין נשתנית המלה או לא גם לא חילק בין לכתחלה לדיעבד מלבד שאין הכרח בדבריו לומר דס"ל דכשר ליתנו לכתחלה וכמו שנראה מלשון הכנ"הג ז"ל שהבאנו לעיל שכתב וז"ל ומדברי הרב המחבר נראה דס"ל דתתגרש לכתחלה ע"כ. הרי דכתב בדבריו דנראה לומר כן ואין שום הכרח בדבר ובר מן דין הרי רבו כמו רבו הפוסקים הפוסלים כמש"ל:

והגם דאנן גרירי בתר פסקי מרן. מ"מ בדבר חמור כזה אפילו היה מפורש בדבריו דכשר ליתנו לכתחלה אפ"ה צריכין אנו לחוש לסברת הפוסלים ובפרט כי רבים הם כמ"ש. וכן מצינו להרב מהר"י נבון ז"ל בס' גט מקושר סימן קכ"ח בנדון אחר שתלוי בפלוגתא שכתב וז"ל דבאתרא דידן שקבלנו הוראות מרן ויש לסמוך להקל במקום עגון וכו' אלא דבענין גיטין חוששין להחמיר אף שמרן מקל מיהו כל שיש עגון אין להחמיר נגד ס' מרן בשע"ר כן לע"ד אם יסכימו בעלי הוראה עמי עכ"ל:

מבואר מדבריו דאפילו במקום עגון לא סמך על דעתו להכשיר ע"פ סברת מרן נגד החולקים עד שיסכימו עמו בעלי הוראה. וכ"ש הכא בנד"ר דרבו הפוסלים ראשונים ואחרונים וגם אינו מפורש בדברי מרן להכשיר להדיא וליכא עגונא בדבר וכמ"ש בספר

יד אהרן סי' קכ"ז אות ז' שבשביל איחור זמן לא מקרי עגון דלא מקרי עגון אלא דוקא כשאין שיירות מצוייות יעו"ש שכתב כן בשם הרב מהרח"ש ז"ל גם בד"מ סימן הנז' סק"ג כתב וז"ל וכתב הרד"ך דלא מקרי שעת הדחק אלא במקום שא"א בגט אחר וכו' ע"כ. והכא בנד"ד הרי שכיחי שיירות בכל פעם מהתם להכא ואפשר בגט אחר:

עוד אחרת היתה כאן בנד"ד שלא נתקיימו אצלנו החתימות שקיימו ההרשאה והו"ל גט שאינו מקויים דאינו כשר אלא א"כ נכתב ונחתם בפני השליח כדי שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם דהימנוה רבנן במקום הקיום כמ"ש מרן בריש סי' קמ"ב וז"ל ואם אין השליח עומד בשעת כתיבה וחתימה לא ינתן לה אא"כ נתקיים בחותמיו וכו' ע"כ. והכא בנד"ד שמנוי שליח זה היה שלא בפניו שהוא היה מצוי במחז"ק ולא נכתב ונחתם הגט בפניו הגט צריך קיום:

ואף אם היינו מכירים חתימות ההרשאה אפ"ה הרי מצינן שדבר תלוי בפלוגתא אם זה נקרא קיום הגט כמ"ש מור"ם בהגה שם וז"ל יש אומרים שאם יש לשליח הרשאה וכתוב בה מי הם עדי הגט דזה מקרי נתקיים בחותמיו וא"כ אין השליח צ"ל בפני נכתב ובפני נחתם וי"ח ואומרים דהרשאה לא מקרי קיום וכו' ע"כ. ולפי הכלל המסור בידינו כשמרן לא גילה דעתו בש"ע ומור"ם מביא ב' סברות בלשון י"א וי"א דאזלינן לפסק הלכה כי"א בתרא יוצא לנו מזה דהיכא דאין השליח יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם הרשאה לא מקרי קיום וצריך שיבאו שני עדים ויעידו על חתימת הגט וסברא זו היא מתשובת הריב"ש סי' שי"ח שכתב שם וז"ל. ונר"ז שעדי השליחות נשארו במקום הבעל אין כאן במקום האשה מצויים לקיימו וכו' אבל בנד"ז אע"פ שיש שטר שליחות ביד השליח שהבעל מנה אותו שליח ומסר בידו גט כשר ועדיו פלוני ופ' ומ"מ אין זה קיום ע"ז הגט שלפנינו ואף אם עדיו הם אותם הנז' בשטר השליחות שהרי אפשר שאותו הגט נאבד או נשרף וזה מזויף הוא. ואע"פ שאין חוששין לזה מ"מ אין גט זה מקויים לא בקיום הגט ולא בתקנת חז"ל והרמ"א ז"ל שהוא מבעלי סברא זו דכל שיש עדים על השליחות הוי כאתיוה בי תרי. אמנם הוסיף להחמיר והצריך שיהיו עדי השליחות עצמם עדי מסירת הגט מיד השליח ליד האשה וכו' אבל אם עדי מסירת הגט ליד האשה אינם עדי השליחות לא מהני סהדותייהו וצריך שיאמר השליח בפני נכתב ובפני נחתם משום דכל כת וכת מעידים על חצי דבר ואחר ראותי את כל אלה לצאת ידי כולם הצרכתי לומר בפני נכתב ובפני נחתם. ועוד אחרת היתה ולא רציתי לסמוך עליה והוא שהיה אפשר לקיים את הגט בחותמיו מתוך שטר השליחות שהיה מקויים ועדיו היו העדים עצמם החתומים על הגט אלא שחששתי לסברת הרמ"ה בההיא דפרק האשה

שנתארמלה ואפילו הוחזקה כב"ד דוקא כשקרא עליו ערער דאז דקדקו בקיומו. אבל לא קרא עליו ערער לא וכן דעת הרמב"ם ז"ל וכ"ש ששניהם יוצאים מתחת יד השליח וכו' ע"כ ותשובה הביאה מרן בב"י סס"י קמ"ב יעו"ש:

מבואר מדבריו דאע"ג דשטר השליחות היה מקויים וגם כתוב בשטר השליחות שעדי הגט הם עדי השליחות אפ"ה לא הוי זה קיום הגט וצריך שיאמר השליח בפני נכתב ובפני נחתם בתקנת חז"ל שתקנו במקום הקיום:

גם הרב מהר"י אדרבי ז"ל בסי' שמ"ה כתב דהיכא דאין השליח יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם צריך לקיים הגט וגם עדי ההרשאה הובאו דבריו בכנה"ג סי' קמ"א אות קכ"ח יעו"ש:

והרב מהרשד"ם ז"ל חא"ה סי' ע"ז נשאל בשליח שהביא גט ושטר שליחות כראוי גם היה כתוב בו סימני הגט וכו' כשטר שליחות הנהוג אלא שהשליח לא היה מצוי במקום כתיבת הגט באופן שלא היה יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם וכתב הרב וז"ל נשאל ממני כדת מה לעשות באשה אנושה זאת כי הגט אינו מקויים ואין עדים לקיימו ואשה זו עניה עמדה בעגונא דאתתא זה כמה שנים גלמודה וסורה והניחה בעלה כי הוא הרשע המיר בדת זרה ואם לא ימצא לה תקנה כמעט אבדה תקותה וכו'. ותחלה הביא שם תשובת הריב"ש הנ"ל ראיה כדי לפסול הגט ואח"ך צדד להתיר ממה שנתקיים שטר השליחות וגם כתוב בו סימני הגט ושם המגרש והמתגרשת וגם כתוב לבסוף ומה שראינו ונעשה בפנינו כתבנו וחתמנו וכו' דבזה אפילו הריב"ש יודה דע"כ לא ערער הריב"ש אלא בשטר המעיד על השליחות לב"ד אבל בשטר המעיד על הכתיבה והחתימה ליכא לפסוקי למידי וסיים וכתב וז"ל ובנד"ז אחר ששטר שליחות זה מקויים ומעידים העדים שמה שראו בעיניהם כתבו וחתמו אין כאן מקום ערעור כלל וכו' ואני מגלה דעתי כי להיות עגמה נפשי לעניה הזאת כתבתי הנלע"ד כי יש תקוה לאשה זו בגט זה ומ"מ דוקא אני אומר אם יסכימו עמי ג' חכמי העיר ואם לא תהיה דעתי בטלה עכ"ל הרי מבואר שאפילו שהיה שטר השליחות מקויים והיו בו סימני הגט וכו' וגם לא היתה שום תקנה להביא לה גט אחר בשום אופן אפ"ה לא רצה הרב לסמוך על דעתו להכשיר ע"י קיום השליחות כי אם בצירוף רבני העיר ומה נעני אנן יתמי דיתמי אפילו היה שטר השליחות מקויים וכ"ש שאינו מקויים כמ"ש. ובספר גט פשוט סימן קכ"ב ס"ק י"ג הביא דברי הפוסקים בזה ותשובת מהרשד"ם הנ"ל וכתב דהרב מהר"י הלוי השיג על תשובת מהרשד"ם והחמיר בדבר והוא ז"ל הסכים ג"כ לדברי מהר"י הלוי וכתב שדבריו שרירין וקיימין יעו"ש:

והרב מהרא"ש ז"ל בסימן קפ"ד הביא תשובה זו של מהרשד"ם ז"ל וב' רבנים אחרי' שהסכימו עמו שהובאו דבריהם בתשובת מהרש"ך ז"ל סימן ל"א וע"ז סמך הרב הנז' להכשיר בנדון שלו שהיה כנדון הרב מהרשד"ם וסיים וכתב וז"ל את כל זה ראיתי ונתון אל לבי להתיר האשה האנושה הזאת. ועוד השתדלתי לקיים הגט בחותמיו מתוך שטר השליחות דהוי כההיא עובדא דהריב"ש ז"ל שגם בנד"ר בשטר השליחות חתומים עדי הגט עצמם והייתי עושה אותה סניף כמ"ש אלא שגם בזו לא מצאתי ידי ורגלי כי החתימות שחותמים בגט הם משונות מהחתימות שחותמים בשטר השליחות ואין הכתב שוה כנודע באופן שהרבה השתדלתי ולא מצאתי מקום לקיום והעמדת השליח רק ממ"ש למעלה וכו' ע"כ:

הנה כמה טרח ויגע הרב הנז' כדי להתיר אף שהיה שטר השליחות כ"וח ומקויים כראוי בסי' הגט וכו' וגם עדי הגט היו עדי השליחות ואפ"ה טרח כדי למצא עדים שיעידו מפיהם על חתימת הגט או לפחות לקיימו מתוך חתימת שטר השליחות והיה עושה זה סניף לדבריו. אלא שכיון שחתימת הגט אי' בחתימות שטר השליחות שחתי' הגט הם בכתב אשורית וחתי' השטר הם בכתב שלנו לא היה יכול לקיימו ולא רצה לסמוך על דעתו להתיר רק אם יסכימו עמו וכו' כמבואר שם:

והכנה"ג ז"ל סימן קמ"ב אות מ"א אחר שהביא מחלוקת הפוסקים בזה אי הוי קיום הגט בשטר השליחות מקויים מסיק וכתב וז"ל ומ"מ לענין מעשה אין להקל ושליח שהביא גט בידו כתוב וחתום כהלכתו ושטר שליחות מקויים אין לגרש בו לכתחלה אם לא שיאמר השליח בפני נכתב ובפני נחתם וכו' כך מתברר מדברי הרב בעל תומת ישרים סי' קי"ג עכ"ל:

והרב מהריב"ל ח"ג סי' כ"ד נשאל כנדון מהרשד"ם ממש וכתב על זה וז"ל מאחר שהשליח לא עמד על כתיבת הגט שהוא היה בקושטאנטינה והמגרש היה באנקונה אפי' שיתקיים שטר השליחות לא מהני וכו' ובסוף התשובה מסיק וכתב וז"ל מ"מ כיון דחזינן דהריב"ש. ז"ל נטה להחמיר וחזינן מ"ש הרא"ש ז"ל בפסקיו דדייקינן וכתבינן לעיל דס"ל דלא סגי כשלא ראה שליח כתיבה וחתימת הגט אלא כשנתקיים בחותמיו אין לחלוק עליהם אפילו שיהיה בידינו קצת ראיות לסתור דבריהם עכ"ל:

גם הרב ב"ח בתשובה סי' ק"ב אחר שצדד להכשיר הגט בקיום שטר השליחות מסיק וכתב וז"ל מיהו כיון שאין הגט מקויים לא בקיום הגט ולא כתקנת חז"ל אין ספק שאם יבא הבעל ויערער דשמעינן לערעורו וצריכה האשה להביא עדי השליחות לסלק ערעורו של בעל בב"ד וכיון שצריכה האשה להביא עדי השליחות ועדי מסירה שיעידו בב"ד

יש לחוש לסברת הרמ"ה ז"ל דהו"ל חצי דבר וגם בש"ע בסי' קמ"ב סי"ח כתב לחוש לדברי הרמ"ה וז"ל ויש מי שמצריך בזה שימסרנו בפני עדי השליחות עצמם עכ"ל. והלכך למעשה נראה להחמיר דאין שטר השליחות מועיל לקיים הגט מטעם דבר ולא חצי דבר וכו' והכי משמע בירושלמי פ"ק דגטין דתני התם המביא גט ממדינת הים ולא נכתב ונחתם בפניו מחזירו למקומו ועושה עליו ב"ד ומקיימו בחותמיו וא"צ שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם אלא אומר שליח ב"ד אני דמלשון דעושה עליו ב"ד משמע דעל גט עצמו עושה ב"ד להוציא שלא נקיים אותו בשטר בפ"ע ע"י סימנים שבגט בהתחלת השורה ובסוף השורה שבגט. ומה שנוהגים כן בארץ תוגרמה שכותבים בהרשאה סי' הגט בהתחלת השורה וכו' היינו משום דהשליח הוא שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם כי בזה יתקיים הגט ע"פ תקנת חכמים אלא מחששא שמא לא יאמר השליח בפני נכתב ובפני נחתם כותבין כן בהרשאה אבל היכא דלא מצי השליח לומר בפני נכתב ובפני נחתם פשיטא דצריך לכתחלה לקיים הגט באשרתא דדייני בגט עצמו ולא בשטר. ומההיא דירושלמי מוכח נמי דצריך לקיים הגט בחותמיו ולא ינתן לאשה אא"כ יתקיים בחותמיו תחלה וכן מבואר בדברי הרמב"ם ז"ל שכתב ואם אין השליח עומד בשעת כתיבה וחתימה לא ינתן לה אא"כ נתקיים בחותמיו וכו' ע"כ:

מבואר מדבריו דדוקא כשהשליח מצוי בשעת כתיבה וחתימה אזי לחשש שמא לא יאמר בפני נכתב ובפני נחתם מהני מה שכותבין סי' הגט בשטר השליחות דכל הראוי לבילה וכו' אבל היכא דאין השליח עומד בשעת כתיבה וחתימה לא מהני לקיום הגט מה שכותבין בשטר השליחות סי' הגט וגם הוא מקויים כראוי אלא צריך שיעשו הקיום בגט עצמו כמ"ש:

והרב מהראנ"ח ז"ל סימן ל"ב כתב וז"ל אמור מעתה בנד"ז שאע"פ שיש כאן שטר שליחות ומקויים בחותמיו אין זה קיום על הגט ואע"פ שכתוב בו עדי הגט הם פלוני עדיין ופ' אין קיום על הגט וכו' ואע"פ שכתוב בשטר השליחות סימני הגט מראשי שטין וסופיהן כמנהג וכו' וכבר נמצא כדברי במוהריב"ל ז"ל שנשאל על כיוצא בזה ומזכיר לשון שטר השליחות וכתוב בו סימני הגט. ועכ"ז חשש להחמיר מדברי הריב"ש ואיברא שמוהרשד"ם ז"ל כתב להקל באותו מעשה עצמו כיון שהשטר השליחות היה כתוב שהגט נכתב ונחתם בפניהם והאמת שלשון זה מוציא מחשש שגט זה לא כתבו הבעל וכו' אבל מ"מ מחשש שמא נשרף או נאבד וזה גט אחר הוא שחשש הריב"ש ז"ל עדיין אין שטר זה ולא לשון זה מוציא ממנו ואף סימני הגט הכתובים בשטר אינם מספיקים לזה כדכתי' ע"כ:

גם הרב פני משה ז"ל ס"ס ל"ז האריך לבאר תשובת הריב"ש והפוסקים דעמי' ז"ל וכתב בסוף דבריו וז"ל אמנם בין הכי ובין הכי רואה אני להקת מהרבנים מהר"מ ומהריב"ל ומרן זקני ז"ל מחמירים ולדידהו נפקא חומרא בנד"ד כי אין לקיים גט הלז מתיך שטר השליחות. וכיון שאין לקיימו מתוך שטר השליחות אין לו קיום דמי יגיד עליו הא שטר השליחות אינו מספיק לכך דאפשר שאותו הגט נשרף או נאבד וכו' ואף אמנם כי יש מהרבנים מקילין בפרט הלז הרב מהרשד"ם וכו' מאן ספין ומאן רקיע להכריע לקולא עכ"ל:

באופן דהכא בנד"ד אפילו היה שטר השליחות מקויים כראוי שהחתימות של הקיום היו ידועות וניכרות אפ"ה מידי פלוגתא לא נפקא ובדבר חמור כזה יש לנו לחוש ולהחמיר:

ומה גם דרבו כמו רבו סברות המחמירים כמ"ש וכ"ש שלעת עתה אין שטר השליחות מקויים כראוי שחתימות הקיום לא נתקיימו אצלנו דלזה לצד הפחות היה להם להחתים חתימות הדיינים ישצ"ו. בהנפק שחתימתם ידועות וניכרות ולא להחתים ב' ת"ח שאין חתימת' ידועות וליכנס בספק:

ואין לומר כיון דהכא בנד"ד הרי כתוב הנפק על שטר השליחות וה"ה מקויים בב"ד שאין צריך שיכירו חתימת הדיינים לא היא דאפ"ה צריך קיום על הקיום כמ"ש מרן בחו"מש סי' מ"ו ס"ו וז"ל אע"פ שהוא מקויים צריך שיכירו חתימות ב' העדים או מב' הדיינים ואם לאו אין לו דין מקויים וכו' ע"כ:

ואין לדחות ולומר דשאני גבי ממון דהוי קולא לנתבע החמירו שצריך קיום על הקיום אבל גבי עגונא דאתתא נימא דא"צ שהרי מצינו ג"כ בנד"ד גבי גירושין דהצריכו קיום לחתימות הדיינים כמ"ש רבי"ה בא"ה סי' קמ"א גבי שטר שליח קבלה שכתב וז"ל ואף אם יקיימוהו בהנפק צריך שתהיה חתימות הדיינים ניכרות וידועות לבני מקום הנתינה ע"כ וכ"כ מרן ס"ס קנ"ב גבי מעשה ב"ד יעו"ש:

והרב מוהריב"ל ז"ל סי' ט' החמיר בדבר שצריך שיכירו חתימות הג' דיינים ולא סגי בב' מהם שכתב וז"ל אבל אם נכתב הנפק בשטר שליחות הקבלה לא סגי בשיכירו חתימות ב' דיינים מהם כמו בקיום שטרות דממון דשאני גט דלאו ממון הוא כי היכי דנימא קיום שטרות דרבנן דהגט הויא מלתא דאיסורא וערוה התמורה ולכן צריך קיום כל הג' החתימות בהנפק וכו' ע"כ. וכ"כ הכנ"הג בס' הגט הנק' מי השלוח אות קל"ו וכ"כ הרב הנז' סימן קמ"א הגהב"י אות נ"ד:

שוב מצינו לה' מהר"י עייאש ז"ל בספר בית יהודה במנהגי ארג'יל יע"א דקי"א ע"א בגט אחד שבא ממ"א ע"י שליח הולכה ושטר השליחות בידו אלא שלא היה השליח

מצוי בשעת כתיבת הגט וחתימתו וגם לא מצאו קיום לעדי שטר השליחות והביא שם הרב תשובת הריב"ש הנ"ל ותשו' הפוסקים שהבאנו לעיל וסיים וכ' וז"ל ומורי הרב ז"ל הסכים לסברת מהראנ"ח ז"ל שהעמיד ס' הריב"ש ז"ל דלא כמהרש"ך ז"ל אמנם בענין חששת דשמא נאבד אמר דאין לחוש ונ"מ אם היה כתוב בשטר השליחות דנכתב ונחתם בפניהם או במתא פלונית דסגי בהכי וחשיב גט מקויים אלא דעדי השליחות צריכין קיום והתיקון שעשינו לנדון דלעיל הוא זה. כתבנו אגרת לעדים החתומים על הגט ואמרנו להם שיכתבו לנו אגרת אם חתמו הם בגט הנכתב בזמן פ' שפלוני גירש את אשתו פלונית ויחזרו ויניחו חתימתם באגרת ויעשו קיום בג' וכתבנו להם נוסח הקיום דאז כשיעשו כמ"ש להם אע"פ שאין אנו מכירים עדי הקיום סגי ועוד נכוין כתבם המקויים עם כתב חתימתם שבגט אם דומים עכ"ל. מבואר מדבריו שאף ע"פי שיכתבו הנפק על החתי' הצריך שיחזרו ויכתבו עדי הגט החתי' כמו שחתמו אותם בגט כרי לכוין חתימתם עם חתימות הגט אם הם דומים דהו"ל כתב ידם יוצא ממקום אחר. ואף ע"פי שהריב"ש ז"ל לא סמך ע"ז כמש"ל מ"מ בהצטרפות ההנפק שיכתבו על החתימות הספיק להם להכשיר אף שלא יכירו חתימות ההנפק אחר שעדי הגט חתמו החתי' בשטר כמו שחתמו בגט והם מכוונים כמ"ש. ונד"ז היה מקום עגון שהבעל המיר וכו' כמבו' שם אבל הכא בנד"ד שחתי' הגט הם משונות מחתימות השטר הרי אין כתיבת ידם יוצא ממקום אחר ואף שכתוב בשטר הנפק הרי לא נתקיימו אצלנו חתימתם ההנפק כמ"ש ואף אם היו ניכרות עדיין לא יצאנו ממבוכת המחלוקת כמ"ש:

ועוד אחרת היתה כאן בנד"ד שהשליח שמינה הבעל הנז' כדי ליתן הגט לאשתו לא נתרצה לזה השליחות בשום אופן ומה גם דאעיקרא דדינא על מינוי השליח הולכה שלא בפניו אף שיהיה הגט מקויים אין דין זה מוסכם מכל הפוסקים. עיין ס' זכות אבות סי' קפ"א דף נ"ג ע"ג:

הן אמת שמרן ז"ל פסקה להלכה בש"ע סי' קמ"א סי"ד דבין שליח קבלה בין שליח הולכה אין צריך שישמעו מפיהם שממנים אותו שליח ויכולים לעשות בפני עדים שליח העומר במקום אחר וכו' גם בסל"ה כתב מרן ז"ל וז"ל השולח גט ביר גוי שיתננו לפלוני ומנה הבעל בכתבו לאותו פלוני שליח להוליך הגט לאשתו כשר מפני שהגוי אינו עושה אלא מעשה קוף בעלמא ע"כ והוא מתשובת הרא"ש ז"ל שהביא רבי"ה שם וז"ל כתב א"א ז"ל על מ"ש הגאונים בגט שכרכוהו בבגד ונתן הבגד לגוי וא"ל הולך בגד זה לישראל ויתננו לאשתי שלא תנשא בגט זה ואם נשאת לא תצא אע"פ שלא מנה הגוי שליח לגירושין וכתב הוא ז"ל ודאי אם עשה הבעל את הגוי שליח וא"ל שימנה הוא

שליח ישראל במקומו הוי פסול דאין שליחות לגוי וגם לא היו בר כריתות אלא כיון שלא עשה הגוי אלא מעשה קוף בעלמא ומנה הבעל בכתבו שליח לישראל שבאותו מקום למה יפסל הגט. וכן נוהגים באשכנז ובצרפת ע"פ ר"ת לשליח גט וקדושין ע"י גוי וממנה בכתבו ישראל שבאותו מקום שליח עכ"ל וכתב ע"ז הכנ"הג שם אות קנ"ג וז"ל וצריך שיהיה הגט מקויים ע"כ:

וכתב שם מרן בב"י וז"ל הה"מ פ"ו והרשב"א והר"ן ז"ל בספ"ב דגטין כתבו וז"ל כתב בה"ג וז"ל עו רבנן קמי מר ר"י חנינא גאון בבלא רבתי דנכרי לא הוי שליח לקבל את הגט ולהוליך את הגט מהו למכרכיה לגטא בחד מנא ומימר לגוי אמטי האי מנא לישראל פלוני ולתביה לאנתתי וא"ל רבנן לא ונתן בידה או ביד שלוחה ישראל אבל גוי לא דכי נפיק גיטא מידא דבעל לידא דאתתא או לידא דשליח ישראל דקאי במקום בעל או לידא דשליח קבלה דשויתיה אתתא גופא דקאי במקום אתתא גופה אבל ביד גוי לא. ורבנן דהשתא אמרי אע"ג דאתייה גוי לגטא או יהביה לישראל וההוא ישראל יהביה לאתתא בעדי מסירה לכתחלה לא מנסבינן לה משום דנכרי לאו בר כריתות הוא. ואי אנסיבא לא מפקינן לה משום דר"ש וכו' והה"מ אחר שכתב דברי בה"ג כתב ובעיטור כתב ואנן דכתבינן דר"א מכשיר אפי' לכתחלה מסתבר ה"נ אם נתגרשה תנשא לכתחלה בעדי מסירה עכ"ל:

מבואר מזה דלדעת הגאונים אפילו אם נתן לה הגט שהביא הגוי ליד השליח אפ"ה לא תנשא בו לכתחלה ולדעת בע"ה אפילו לכתחלה לא ינתן הגט ואם נתגרשה בו תנשא כמ"ש:

הן אמת דמרן ז"ל סיים שם וכתב דהרא"ש הקשה ע"ד בה"ג ז"ל והעלה דכיון דמה שעשה הגוי אינו אלא מעשה קוף בעלמא דלא יפסל הגט יעו"ש. ועפ"ז פסק בש"ע סל"ה כדעת הרא"ש ז"ל הנז' אלא דמור"ם ז"ל פסק בהגה וז"ל מיהו יש חולקים וס"ל דאין למנות שליח הולכה ע"י כתב גם לא ראיתי נוהגין כן ע"כ והיינו סברת הגאונים הנ"ל:

ומדקדוק דברי מרן ז"ל דגבי מנוי שליח בלא בפניו כתב דיכולין לעשות בפני עדים שליח העומד במ"א דמשמע דאפילו לכתחלה יכולין לעשותו וגבי גוי המביא גט כתב בלשון דיעבד כמ"ש אז"ל השולח גט ביד גוי וכו' ומנה הבעל בכתבו וכו' כשר דמ"ש דדוקא בדיעבד הוא דמכשרינן הבאת הגט ע"י הגוי היכא דכבר הביאו. ואם כן מ"ש בהפר י"ד דיכולין לעשות שליח שלא בפניו לכתחלה היינו כשמביאו ישראל אבל ליתן הגט ביד גוי לכתחלה לא ואנן בדידן יש לנו לחוש לכתחלה לסברת הגאונים ובע"ה שלא למנות שליח שלא בפניו אף שהוא נגר סב' מרן לחומר הדבר כמש"ל ובפרט שמור"ם

ז"ל פסקה להלכה שהרי על מ"ש מרן ז"ל בסי"ר דיכולין למנות שליח שלא בפניו סיים וכתב מור"ם וז"ל ע"ל סל"ה ע"כ דר"ל דשם כתב מור"ם ז"ל דאין למנות שליח ע"י כתב נמצא דמור"ם ס"ל דבין שיהיה המביא גוי או ישראל אין למנות שליח שלא בפניו:

ומה גם דמאי דהכשיר מרן ז"ל למנות שליח שלא בפניו היינו כשהחתי' הגט מקויימות כהלכתן כמ"ש בר"ס קמ"ב והיינו שבמקום הנתינה יכירו חתימות העדים החתו' בגט באופן שהגט עצמו מקויים וכמ"ש הכנ"הג ז"ל בסי' הנז' על מ"ש הטור דיכול למנות שליח שלא בפניו שכתב וז"ל היינו בגט מקויים או בא"י שאין צ"ל בפני נכתב ובפני נחתם וכו' ע"כ. אבל להכשיר הגט מכח קיום ההרשאה זו לא מצינו מבואר בדבריו. וכ"ש בהבאת הגט ע"י גוי שלא מצינו שהכשיר לעשות כן לכתחלה:

שוב מצינו להרב מהרשד"ם ז"ל חא"ה סימן פ"ג שכתב לחכם א' ממ"א ששלח גט במינוי השליח שלא בפניו וז"ל שלפי שראית הטור חשבת שהוא מוסכם מן הכל. והנה התוס' חולקים ע"ז כמ"ש רי"ו שהוא מחלוקת בין התוס' והרא"ש וז"ל כתבו התוספות כי יכולה אשה להרשות ולמנות שליח לקבלה וכו' עד ואע"פ שאין השליח שומע קולה ודקדק מאותה של מעלה כי דוקא באיש בעינן שישמע קולו ולא באשה. אבל הרא"ש כתב כי נ"ל כי גם האיש יכול למנות כך שליח הולכה אע"פ שלא ישמע השליח קולו והרי א"כ שאינו מוסכם ולא עוד אלא סברת התוס' שכל ישראל שותים מימיהם ומי הוא אשר לא יחוש לסברתם ובפרט לכתחלה ובמקום דאפשר ולצאת י"ח כולם היה ראוי לעשות שם שליח שיעמוד על כתיבת הגט וחתימתו ואם היה אפשר שיבא השליח ההוא עם הגט הנה מה טוב. ואם לאו יעשה ב"ד ויאמר בפניהם בפני נכתב וכו' והן ב"ד יעשו שליח בפניו או שלא בפניו והשליח השני היה אומר שליח ב"ד אני וכו' ובזה היינו יוצאים מכל מבוכה ולא היינו צריכים לעשות מעשה נגד סברת רבותינו בעלי התוספות וכו' ע"כ:

גם בספר יד אהרן ז"ל סימן קמ"א אות כ"א הביא דברי רי"ו ז"ל משם התוס' דאין למנות שליח שלא בפניו והוסיף וכתב וז"ל וכן נראה מדברי הסמ"ג וכן דעת ר' אביגדור הביאו בשבלי הלקט כת"י הובאו דבריו בספר עדות ביעקב סי' ל"ו וכו' ועיין בס' דברי אמת שכתב וחלילה להתיר אשה שהיא ערוה לדעת כמה גדולים עכ"ל:

והרב בית יהודה במנהגי ארג'יל בדייני גטין ס"ד אחר שהביא דברי מרן בש"ע השולח גט ביד גוי וכו' סיים וכתב וז"ל ומיהו א"ל מורי לאחר כמה ימים דאין לנהוג כן אלא במקום עגון דבלאו הכי לעולם יש לעשות שליח הולכה או כתיקון המבואר בס' תומת ישרים סי' ק"ה ע"כ. והביא שם התשובה של הרב חומת ישרים וכתב שם דחכמי קושטאנדינא

ס"ל שלא לשלוח גט ע"י גוי יעו"ש התיקון שעשה וגם כתב שיביא הגט ישראל ולא ע"י גוי קחנו משם כי ספר זה מצוי ביד כל אדם:

עוד כתב בס' יד אהרן ז"ל סי' הנז' הג"הטו אות פ"ט אחר שהביא מחלוקת הפוסקים בזה בהבאת הגט ע"י גוי כתב וז"ל ולענין הל"מ כתב הרב מהרח"א בס' מ"מ דאף דמאן דקאי בסברת בה"ג הם מקצת מרבוותא. מ"מ בהצטרף נמי דעת מי שסובר שאין לעשות שליח שלא בפניו יעשה חומה בתורה כדי שלא יועיל שליחות כזה אבל מהראנ"ח ז"ל בח"א סימן ל"ד כתב דכיון דרבו המתירים ופשט המנהג בין הראשונים לעשות מעשה משום דהוי מעשה קוף בעלמא אין לנו לחוש לשעת הדחק וכו' וכ"כ הרב מהר"י עייאש וכו' ע"כ:

ושם באות צ' כתב וז"ל אם שולח הגט ע"י גוי צריך שימנה הבעל שליח להולכה ואותו שליח יעשה ב"ד וימנה שליח במקום אחר ויאמר בפני ב"ד בפני נכתבו בפני נחתם וכשיביא השליח הא' הגט בפני ב"ד יעשו ב"ד שטר אחר איך זה השליח עשה שליח אשר שם ויחתמו שם עדים בשטר ויעשו ב"ד קיום על השטר הרא"ה ז"ל בספר זקן אהרן סי' ל"ד ע"ב:

ואם כן הכא בנד"ד נמי אם לא מצאו למנות שליח שיביא הגט בעצמו לומר בפני נכתב ובפני נחתם עכ"פ היו יכולים לעשות תקון זה שימנה הבעל שליח בפניו וימסור בידו הגט בפני ב"ד כתחז"ל ויהיה הגט שמור אצלו עד שיזדמן שליח שיביא אותו וימנ' אותו השליח הא' וימסור הגט בידו בפני ב"ד באמירת בפני נכתב וכו' כתחז"ל דבזה אנו יוצאים ידי כל החששות:

עוד ראינו איזה שנויים בגט הנז' ממנהג הראשונים שנהגו בגטין אף שאינו מעכב לדינא ורצינו לדעת אם יש איזה טעם לאלו השנויים. א' דהיינו שתיבת ולאתריכי שכתוב גבי שם האשה לא היה צריך לכותבה שכיון שכשאין האשה עומדת במקום כתיבת הגט אין כותבין שם מקום האשה לא שייך לומר ולאתריכי דאחר ששם מקום האשה לא נזכר בגט מה שייך לומר ולאחריכי גבי וכל שום וכו' ועיין בספר חיים שאל סימן ט"ל שכתב דנסתפקו אם יש לפסול הגט מפני שכתב ולאתריכי כיון שאין כותבין מקום עמידתה ואח"ך העלו להכשיר יעו"ש באות י"ג:

וכן מצינו הדבר מפורש בס' ג"פ סי' קכ"ו סקל"ח וז"ל וממה שתמה הרא"ש דאין לכתוב ולאחריהון דאכהתיכי כיון שאין מזכיר מקום דירת אבי האשה יש ללמוד כשכותב הבעל גט לשלוח לאשתו למ"א שאין כותבין העומדת היום במתא פ' משום דיש לחוש דאינה עומדת בשעת כתיבת הגט באותה העיר כמו שיתבאר סי' קכ"ח ס"ב אין לכתוב בוכל

שום דאית ליכי ולאבהתיכי תיבת ולאתריכי וכיון דלא כתב והזכיר מקום האשה אין לכתוב ולאתריכי וכן כתב מהריק"ש ז"ל סי' קכ"ח ס"ג וז"ל אם לא כתב שם מקומו לא יכתוב ולאתרי עכ"ל. וכן נראה מתשו' רלב"ח ז"ל וכו' ע"כ:

וכן כתב הרב הנז' שם סוף ס"ק ע"ט וז"ל אמנם רואה אני כי בגט ששלחו מצפת תוב"ב לירושלם תוב"ב מב"ד מהר"י בי רב ז"ל לב"ד הרלב"ח ז"ל דלגו תיבת ולאתריכי כיון שלא כתבו העומדת היום בירושלם כדמוכח מתשובת הרלב"ח וכו' וכן ראיתי נוהגים פה בירושלם כששולחים גט חוץ לעיר מדלגין תיבת ולאתריכי עכ"ל. וכן נראה כתוב בטופס גט אחד הנמצא אצלנו מועתק א"ב תיבה בתיבה מגט שבא ממתא רבאט יע"א למחז"ק שסידרו הרב מהרי"ל זלה"ה בשנת תק"ס שהבעל היה שם והאשה במחז"ק ואין כתוב בו תיבת ולאתריכי רק וכל שום דאית ליכי ולאבהתיכי דהוית אנתתי וכו' וכן אנו נוהגים במחז"ק כשכותבין גט לשלחו למ"א שאין כותבין תיבת ולאתריכי כמו שקבלנו מרבותינו איש מפי איש הל"מ:

ועוד ראינו שנוי אחר בגט זה מהגט של הרב מהרי"ל זלה"ה הנז' שבגט של הרב הנז' כתוב למנין שאנו מנין בו כאן ארבאט מבצר מגרש מחא סלה יע"א ובגט זה כתוב כאן מתא רבאט ולא ידענו אם שנוי זה נתייסד מימות הר' הנז' אחר כתיבת הגט הנז"ל לאיזה סבה:

עוד ראינו שנוי אחר בגט זה שעשו השרטוט מבפני' ומור"ם בהגה סי' קכ"ה סי"ב כתב וז"ל וצריך לשרטט מבחוץ שלא במקום הכתב וכו' ע"כ. והוא ממ"ש מרן בב"י וז"ל וכתבו הקונדריסים דעל השרטוט מקובל אני מרבותי שהשרטוט מבחוץ וכן עמא דבר וכו' ובס' גט פשוט ס"ק מ"ד כתב וז"ל ולדידן שנתפשט המנהג שכותבין הגט לכתחי' בנייר שקורין פאפיל במקום שרטוט נתפשט המנהג לכפול הנייר וכיון שהרושם ניכר מחמת הכפל חשיב שרטוט וכו' וצריך שגומת חריץ הכפול תהיה לצד חוץ ויכתוב הגט בצד גובה הכפל וכו' ע"כ. ובס"ק נ"ב כתב וז"ל כתב הב"ח ויסרגל מבחוץ ולא מצד הכתיבה לפי דמחמת הסרגול נראה כאלו היו האותיות שבורות ע"כ ולדידן דכותבין הגט בנייר ונתפשט המנהג דבמקום שרטוט כופלין הנייר כמש"ל צריך שגומת החריץ הכפל תהיה לצד חוץ ויכתוב הגט בצד גובה הכפל וז"ל מהריק"ש ז"ל והשרטוט הוא מבחוץ פי' גומא או חריץ השרטוט עכ"ל וכ"כ ג"כ בספר נחלת צבי ז"ל שטעם השרטוט מבחוץ הוא כדי שלא יהא נראה כאלו האותיות שבורות יעו"ש וכן מנהגנו לשרטט מבחוץ וכן ראינו בכל הגיטין הבאים ממ"א. עיין הרדב"ז ח"א סי' קנ"ו:

עוד מצינו שנוי אחר בגט הנז' שתיבות והרי את מותרת לכל אדם כתבו אותם בב' שיטות והרי את מותרת לכל בסוף שיטה ותיבת אדם בתחלת שיטה וכתב מור"ם בהגה סי' קכ"ו סמ"א וז"ל ולכתחלה טוב ליזהר לכתוב הרי את וכו' בשיטה א' ע"כ. והרב בעל הלבושים נתן טעם לזה מפני שאת מותרת לכל אדם מודה שהוא מתירה לאחרים לכן יהא בשיטה א' כדי שיהא נקרא בבת אחת ולא יפסיקו ביניהם להשמיע לכל שמתירה לכל אדם שאם יפסיקו ביניהם שמא ישמעו השומעים מקצתו ויאמרו לא התירה לכל אדם יעו"ש ואף את"ל דהכא בנד"ד אחר שכתב והרי את מותרת לכל בשיטה א' הרי מבואר שהתירה לכל. וא"כ אפילו שכתב תיבת אדם בשטה אחרת אין קפידא מ"מ הו"ל משנה מתיקון חז"ל שהתקינו שכל תיבות אלו יהיו בשטה אחת. וכן מצינו בסדר הגט להרב מהר"י מינץ ז"ל שכתב דתיבת וכן יכתבנה בתחלת שורה י"א וגם הרב הלקט בסדר הגט כתב וז"ל ה' תיבות אלו והרי את מותרת לכל אדם יכתבם דוקא בשטה א' שצריכה להיות בגט שיטה עשירית ושטה הי"א יכתוב בה וכו' ע"כ. וכן הוא ג"כ בגט של הרב מהרי"ל הנ"ל וכן מנהגנו במחז"ק וכן ראינו בכל הגיטין הבאים ממ"א:

עוד ראינו טעות א' בשטר השליחות דודאי הוא ט"ס שכל נוסח השליחות כתבוהו העדים בלשון הבעל כמ"ש בלשונם וכך אמר בפנינו הבעל הנז' הגט ממנה בפניכם וכו' ותהא ידו כידי ועשייתו כעשייתי וכו' ע"ס המנוי הכל בלשון הבעל וכתבו שם ופיו כפיו דלזה היה צריך לכתוב ופי כפי אחר שהכל הוא בלשון הבעל וזה בא להם מחמת מיעוט ההשגחה שבדברים כאלו הי"ל ליתן דעתם העדים הנז' שלא יצא מתחת ידם דבר שאינו מתוקן ובפרט בדבר חמור כזה. והרב כנ"הג בסימן קמ"א כתב שאם לא כתב בהרשאה ופיך כפי פסולה ועיין ב"ש סי' הנז' סקמ"א:

חזרנו על המקרא דהכא בנד"ד לא מצאנו ידינו ורגלינו ליתן גט זה להאשה הנז' בשום אופן ע"פ כל מש"ל ומעתה המצוה מוטלת על חכמי העיר ישצ"ו לפייס לבעל הנז' לחזור ולכתוב גט אחר שיהיה בלי פקפוק ולמנות שליח בפניו וימסרנו בידו כדו"ך ויהיה שמור בידו לעת מצוא מי שילך מכאן כדי להביאו ואזי ימסרנו השליח הא' ביד השליח הב' בב"ד כתחז"ל ויביא אותו ליד האשה דבזה יצאנו י"ח אליבא דכ"ע כמ"ש זהו מה שנלע"ד בזה וצור ישראל יצילנו מכל שגיאה. ויראנו נפלאות מתורתו הנפלאה כן יהי רצון הכ"ד החותם פה טיטואן יע"א בחדש שבט שנת כל **הכתוב לחיים** לפ"ק:

גם מ"ש בשטר השליחות הנז' וז"ל ונותן אני לו רשות לעשות שליח ושליח אחר שליח. נראה מזה דדוקא השליח הא' יכול למנות כמה שלוחים אבל השליח הב' אינו יכול למנות שליח אחר במקומו כלל והלשון מתוקן לזה הוא ונותן אני לו רשות למנות שליח

ושליח שליח ושליח אחר שליח דבזה נותן רשות לא' למנות שליח ושליח שליח ר"ל שגם השליח הב' יכול למנות שליח וכו' ושליח אחר שליח חוזר לענין הא' שהא' יכול למנות כמה שלוחים. וכ"כ הכנ"הג סימן הנז' ס"ד מ"ז וכ"כ ג"כ בסי' קנ"ד בסדר הגט בח' הנק' מי השלוח אות נו"ן. גם בנוסח ההרשאה שכתב מרן בש"ע סי' קמ"א כתב וז"ל לעשות שליח ושליח שליח וכו' ע"כ. וכן כתב ג"כ בסי' קנ"ד בס' הגט סעיף למ"ד וסעיף צ"ח. וכ"כ הב"ש בסדר הגט וכ"כ הרב מהר"י מינץ בס' הגט סימן כ"א וכ"כ בס' בנימין זאב סימן קכ"ב גם בס' משפטי שמואל סימן קכ"ג בנוסח ההרשאה כתב וז"ל לעשות שליח ושליח דשליח וכו' וכן כתב הרב מוהריב"ל ח"ג סי' ס"ח. והרב ד"מ בסדר הגט כתב וז"ל ונותן אני לך רשות מעכשיו לעשות שליח ושלוחך לעשות שליח ושליח אחר שליח וכו' ע"כ יעו"ש בסי' ע"ח אות ז"ך וכ"כ בס' נ"ש וכ"כ הרב שמש צדקה דף י"ג וכ"כ בס' ג"פ יעו"ש והגם דהכא בנד"ד הרי כתב בהרשאה הנז' וז"ל ותכף כשיגיע גט זה לידה וכו' או מיד שלוחו או מיד שליח שלוחו וכו' דנראה מזה שנתן רשות לשליח השני למנות שליח אחר מ"מ לתיקון הלשון היה צריך לפרש זה בתחלה. בעיקר המנוי כמ"ש:

עוד כתוב בהרשאה הנז' וז"ל וגם בפנינו ק"ע הבעל הנז' בש"ח בש"ית ובחרם חמור שלא לבטל את הגט ואת השליחות הזאת ע"כ. דמלשון זה אפשר לפרש דמה שנש"ח הוא שלא לבטל את שניהם דהיינו את הגט ואת השליחות אבל א' מהם יכול לבטל ובאנו למחלוקת ר' יאשיה ור' יונתן אם וי"ו לחלק או להוסיף והלשון המתוקן לזה הוא שלא לבטל את הגט ולא את השליחות דבזה יצאנו מידי כל ספק וכ"כ הכנ"הג והרב מהריב"ל והרב מהר"י מינץ בסי' הנז'. גם הרב ד"מ סי' ע"ח אות ז"ך כתב וז"ל גם בפנינו ק"ע פב"פ המגרש הנז' בחרם ובש"ח שלא לבטל את הגט הנז' ולא את השליח הנז' ולא לגרום שום דבר שיזיק לא את הגט ולא את השליח וכו' ע"כ. וכ"כ בספר בנימין זאב וכ"כ הרב שמש צדקה סי' הנז' וכ"כ הב"ש בסדר הגט אות נ"ב שבכולן כתב ולא את השליח יעו"ש. ובס' נחלת שבעה כתב וז"ל שלא לבטל את הגט ולא את השליח ולא את השליחות יעו"ש מילתא בטעמא:

גם מ"ש בנוסח ההרשאה הנז' מה שראינו ונעשה לפנינו הלשון המתוקן הוא מה שראינו ונעשה בפנינו בבית כי לפנינו בלמ"ד י"ל שני פירושים א' במעמדינו כמו בפנינו וגם אפשר לפרש פי' אחר דהיינו קודם כמו וישלח יעקב מלאכים לפניו כי לפני לחמי ולפני גבעות חוללתי. וגם בלשון חז"ל יש פי' זה כמו מקרא נדרש לפניו וכו' וכיוצא אבל בפנינו אין לו פירוש אחר כ"א במעמדנו כמו שתקנו חז"ל לומר בפני נכתב ובפני נחתם. וכן בא כתוב בכל הנוסחאות של הרבנים הנז' והגם שכתב מרן ז"ל בסי' קמ"א סכ"ד דמה

שכותבין שטר הרשאה בשולח גט ממקום למקום א"צ אלא לפי שכתב בה שנותן הבעל רשות לעשות כמה שלוחים וכו' הרי סיים שם מור"ם וכתב וז"ל אבל לכתחי' כותבין ההרשאה בדקדוק ונזהרין שלא לכתוב בה ר"ת גם שלא לשנות בה בדברים הכתובים בגט וכו' ע"כ:

הועתק מס' מהר"י מינץ ז"ל דף ל"ח:

בגי' יוסף על רי"ף בפ' מצות חליצה בראשו איתא מחלוקת בלשון הירושלמי משם העלו הקצ' שאין לחלוץ לכתחלה במנעל אך דוקא בסנדל אף אם אין סנדל מצוי. ועל כן אנו אשר אין לנו בלתי אם מנעל נבקש לדמות המנעל לסנדל בכל מה שיתן האפשרות הן מאלה יולד כמה שנויים וזרות אשר נעשה במנעל לתכלית זה כאשר יתבאר ויבא למטה:

הא' לעשותו כולו חתיכה אחת וכ"כ ב"ע בשם הריטב"א גם סנדל היה מחתיכה א' ובעבור טעם הנ"ל בוחרים ובוררים עור קשה מאד. ולוקחים עור בהמה טהורה כמו תחש לדעת ר"ת תוס' פ' מ"ח

סנדל היה מסומר מבחוץ לכן תופרין המנעל מבחוץ וברצועות תופרין אותו דאמר רב סנדל התפור בפשתן אין חולצין בו ויהיה ניכר בו שהוא עשוי לרגל ימין כ"כ ראבי"ה ויהיה לו לולאות וקרסים ונוהגים ג'. וב' רצועות להדקו היטב וטוב שהרצועות יהיו לבנות והמנעל שחור ולמנעל יהיה שפה תפור כך איתא ברשב"א ודעת זולתו כמו כן וחותכין אותו מאחריו ומן הצדדין למען יגעו הרצועות בבשר וכן איתא באבי"ה ובאגודה על שמו:

הגאון מ"ו אבי רבינו ז"ל היינו הניקוב המקבל הקרס אותו חבר לצד חוץ וכן עושין אותו של מתכות שמה בכל המנעלים עם כי המנעל עושים מעור א' דומיא דסנדל כנ"ל אין להק' מן התפירה אשר תופרין מבחוץ כמו סנדל כנ"ל יורה היותו ב' חתיכות כי ב' מיני סנדל הם מעור שלוק חתיכה א' וסנדל המסומ' ומדמין לשם סנדל בכל מה דאפשר אנה ואנה:

איתא סוף פ' המפלת וב' עקביו על ב' עגבותיו יורה שאחרון ברגל נקרא עקב ולא התחתון:

בס"פ ואלו מותרין וכל המסתכל בעקבה של אשה הויין לו בנים שאינם מהוגנים אמר רב יוסף ובאשתו נדה. אמר ר"ל עקבה דקתני במקום התורף שהוא מכוון כנגד העקב עכ"ל מו"ח הגאון ז"ל:

העקב יהיה קשה יותר כדי שיהיה בולטת כנה"ג בשם רש"ל יש להחליק העור של המנעל שם יעשה בו שלשה קרסים וג' לולאות שחורים תפורים בו ברצועה קטנה

לבנה או נעשים בגוף המנעל בענין שיהיו מהודקים היטב ויעשה הקרסים לצד שמאל והלולאות לצד ימין במנעל של ימין ו ויזהר שלא יהיו ארוכים יותר מדאי שאם כן אין מהדקין ברגל על כן יזהר לתקנו קודם חליצה למדת רגלו של היבם ולמעלה מן הקרסים יתפור או יקשור רצועות ארוכות לבנות בין בשפת המנעל בין לתפור על עור המנעל והמנעל יהיה פתוח על גב הרגל שלא יהא לו אזנים ולא יהיה לו נקב מאחריו ולא מצריו ולא ארוך עד הארכובה ולא קצר הרבה שם בשם רש"ל:

סימן קלט

בדין השפחה שבשעת טבילתה לשם עבדות קראוה מסעודא ותכף ומיד נשתקע שם זה והיתה נקראת בפי הכל בשם פ'ורטונאטה וזהו השם המורגל בפי הכל ועתה רצה האדון לכתוב לה גט שחרור ונסתפקו אם כותבין בגט השחרור פ'ורטונאטה דמתקריא מסעודא או אין כותבין כי אם שם פורטונאטה לבד כיון שנשתקע לגמרי השם הא':

והנה מצינו להרב מהר"מ מלובלין ז"ל סימן ט"ל שכתב על אשה שהוחזק שמה במקום הכתיבה והנתינה מירוש רק שבמדינת פולין שהיא מקום לידתה היו קורין אותה מיכ'ל וכתב וז"ל ומן הדין היה ראוי לכתוב בגט שם מירוש לבד כי הוא השם המוחזק במקום הכתיבה והנתינה וכו' וק"ו לנדון דידן שכבר נשתקע שם מיר'ל ממנה ונוסף ע"ז ששם מירו'ש ומיר'ל קרובים זה לזה. מ"מ כדי לצאת מכל הספיקות הסכמנו שיכתבו בגט מירוש דמתקריא מיר'ל דמאחר ששניהם אינם ל"הק לכן אין לכתוב המכונה וכו' ע"כ. מזה היה נראה לומר דהכא בנד"ד לכתחלה צריך לכתוב ב' השמות דהיינו שם האחרון המורגל בפי הכל ועל שם הא' דמתקריא:

אלא דמ"מ נר"ר לא דמי להההיא דשאני התם דבמקום לידתה היו קורין אותה מירל ובמקום כתיבת ונתינת הגט היו קורין אותה מירוש ולכן הצריך הרב לכתוב מירוש דמתקריא מיר'ל מפני שאם יכתוב שם מירוש לבד משכחת לה שתלך למקום לידתה שהיו קורין אותה מיר'ל ויאמרו לא זו היא המתגרשת. וכעין זה עשו הלכה למעשה רבותינו מוהרמ"ן ומוהרמ"ה זלה"ה באשה ששם העריסה קראוה זינא וכך היו קורין אותה במקום לידתה וכשבאת' לדור במחז"ק שינתה את שמה לשם נג'מא ולא נודע כאן שם זינא כלל וכשנתגרשה מבעלה כתבו בגט נג'מא דמתקריא זינא והביאו ראיות לדבר כמ"ש בסוף ס' התקנות וזה דומה לנדון הרב מהר"מ מלובלין ז"ל אבל הכא בנד"ד שלא נקבע לה שם זה של מסעודא כלל בשום מקום כ"א לשעתו ונשתקע לגמרי אין לכתוב בגט רק שם פ'ורטונאטה לבד:

שוב מצינו למרן בב"י בסימן קכ"ט שכתב וז"ל מי שנשתנה שמו והוקבע לו שם שני ונשתכח ממנו שם א' נראה מתוך דברי הקונדריסין דאפ"ה צריך לכתוב ב' גטין א' בשם א' ואחד בשם שני וכו' כי כן מצינו ביעקב שכתוב בתורה לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל ושוב נמצא בכמה מקומות יעקב בתורה עכ"ל. ומשמע לי שטענה זו לומר שאע"פ שנשתק' שם א' אכתי צריך לגרש בו ג"כ דלעולם חשיב שמיה. ואין לומר שיכתוב ב' השמות ביחד כמ"ש בקונדריסים גבי אשה ששמה רבקה ונשתנה לחנה. הלכך משמע לי שדעתו לומר שיכתוב ב' גטין א' לשם א' וא' לשם שני ויתן שניהם יחד וכו' עכ"ל מרן ז"ל. מזה מוכח דאף דנשתקע שם הא' לגמרי צריך לכתוב ב' גיטין ולא סגי בגט א' בשם השני המורגל וגם א"א לכתוב ב' שמות בגט א' ובש"ע שם סי"ח הביא פלוגתא בזה דמ"ש דלכתחלה צריך לכתוב ב' גטין:

עוד כתב שם מרן בב"י וז"ל מי שנקרא בעת לידתו חיים ואח"ך היו קורין אותו ביבאנ'ט ועולה לס"ת בשם ביבאנ'ט וחותם בו שטרות ואגרות. נראה דשם ביבאנ"ט עיקר וכותבין ביבאנט דמתקרי חיים ואם אין קורין אותו בשם חיים כלל אין כותבין אלא ביבאנ'ט לחוד ואם כתב גם כן חיים משמע מתוך הקונדריסים גבי אשה ששמה רבקה ונשתנה לחנה דאינה מגורשת וכו' ע"כ:

ולעיל מזה כתב וז"ל ודע דיהא שם שני עיקר אע"פ שקורין אותו תדיר בשם א' הייינו דוקא כשקורין אותו לפעמים בשם שני אלא שקורין אותו יותר תדיר בשם א' אבל אם אין קורין אותו כלל בשם ב' פשיטא דאין כותבין אותו כלל ואפילו לטפל דהיאך יכתוב דמתקרי והוא אינו נקרא כן וכ"כ בקונדריסים גבי אשה ששמה רבקה ונשתנה שמה מחמת חולי ונקראת חנה וכל העולם קורין אותה רבקה שהוא שמה הא' שאין לכתוב שם חנה בגט כלל ופשיטא דשם רבקה לא גרע מחניכא הניכרת וידועה לכל שכתבו הפוסקים דסגי באותה חניכא לחוד ואפילו לכתחלה וכן מצאתי בתשובה אשכנזים שנשאל גדול א' שנכתב בגט מרים ואח"ך הוציאה אמה לעז ואמרה שהיתה נקראת לאה עד שהיתה בת שתי שנים ונשתנה שמה מחמת חולי ונקראת מרים ועד עתה קוראים אותה מרים כ"ע והשיב משום שנוי שם אין לפסול הגט ואפילו לכתחלה יש לכתוב שם השנוי לבד כיון שנשתנה שם הא' לגמרי והכל קורין שם השנוי א"כ בטל שם הא' וכו' ע"כ. ולכאורה נראה דזה סותר למ"ש מרן שם בנשתנה שמו מחמת חולי דאף דנשתקע שם הא' לגמרי צריך לכתוב ב' גטין כמש"ל וגם בההיא דשם חיים כתב ג"כ דאם נשתקע שם חיים אין כותבין אלא גט א' בשם ביבאנט כמש"ל:

ונראה לחלק ולומר דההיא דשם חיים שכתב מרן דאם נשתקע שם חיים לגמרי דכותבין גט א' בשם ביבאנט ה"ט דכיון דשם ביבאנט נגזר משם חיים שהוא הלעז של חיים לכן א"צ לכתוב שם חיים כיון דהכל יודעים דביבאנט הוא פי' של חיים ואף אם ימצא ששום אדם יקרא אותו בשם חיים לא אתי למטעי לומר שהוא אחר וכו' אבל בההוא דנשתנה שמו דהיינו שהוא שם חדש לגמרי ואינו נגזר מהשם הא' לכן הצריך ב' גטין וכדיהיב טעמא דאע"ג דנשתקע שם הא' כיון שהיה השם העיקר חשיב שמיה וצריך לגרש בו ג"כ כמ"ש גבי יעקב וכו' וא"א לכתוב גט א' בלבד בשם השני ולהוסיף בו השם הא' אבל הכא בנד"ד דשם פורטונאטה הוא הלעז של שם מסעודא והכל יודעים דפ'ורטונאטה ושם מסעודא הכל א' כיון דנשתקע שם מסעודא לגמרי א"צ לכתוב רק גט א' בשם פ'ורטונאטה ושוב ליכא למיחש שיוציאו לעז אם שום א' יקרא אותה בשם מסעודא אחר שהכל א' וגם אין להוסיף שם מסעודא בגט בלשון דמתקריא כיון שאינה נקראת בשם זה כלל והו"ל כההיא דשם חיים:

והגם דמצינו להר' הלקט בקונ' הגטין שכ' על אשה שהמוריסקוס קורין אותה סעדא שפירושה עשירה ובין הספרדים היו קורין אותה ריקה והנערה נתגדלה בין אלו ואלו ולא היה אפשר לברר אי פורתא קרו לה ריקה ורובא סעדא או להיפך. והשיב הרב הנז' וז"ל שכיון שהאשה ובעלה הם מוריסקוס ואלו הי"ל קהל בפ"ע ודאי שהרב המסדר שלהם היה כותב סעדא וכדי לחוש לשם ריקה היה כותב דמתקריא ריקה שכן דינה וכן נכתב עכ"ל. הרי מבואר דאף דשם ריקה וסעד הכל א' הצריך לכתוב בגט ב' השמות כמ"ש. וא"כ נימא דגם הכא בנד"ד אף דב' השמות הם א' צריך לכתוב ב' השמות בגט. הא ליתא דהחילוק מבואר דשאני התם ששני השמות היו קבועים לה אלא שהרוב היו קורין אותה בשם א' והמיעוט בשם א' והיה הספק היאך יהיו קורין אותה הרוב כדי לכתוב אותו השם עיקר והשם שקורין המיעוט בלשון דמתקריא והכריע הרב דכיון שהאשה ובעלה הם ערביים כותבין שם הערבי עיקר ושם הלעז בל' דמתקרי אבל הכא בנד"ד דשם מסעודא נשתקע לגמרי ואין גם א' שקורא אותה כך רק בשעת השם של עריסה נקראת כך ונשתקע לגמרי אין להזכירו בגט כלל ואין לכתוב רק שם פ'ורטונאטה לבד המורגל בפי הכל כההיא דחיים כמש"ל:

אלא דאכתי קשה מ"ש מרן בההיא דנשתנה שמו והוקבע לו שם ב' ונשתכח השם הא' ואע"פ כן כתב בשם הקונדריסים שצריך לכתוב שני גטין. ובד"ה ודע דהא דשם ב' עיקר כתב דאם אין קורין אותו בשם שני כלל דאין כותבין והביא ג"כ ההיא שהיתה נקראת לאה עד שהיתה בת כ' שנים ונשתנה שמה מחמת חולי למרים והכל קורין אותה מרים

שכתב דאף לכתחלה אין לכתוב רק שם השנוי לבד ובטל שם הא' ולא הצריך לכתוב ב' גטין:

הן אמת דמצינו למרן שכתב עוד שם וז"ל. וכתב עוד בקונדריסים מעשה בא לפני מהר"פ בא' שהיה חולה והחליפו שמו בחוליו והיו קורין אותו שם א' לגמרי והצריך הרב ב' גיטין א' בשם הא' וא' בשם האחרון ונתנם שניהם יחד עכ"ל. ומשמע ודאי דהיינו דאיכא בין האי מעשה שבא לפני מהר"פ למה שכתבו החבורים בשם הר"פ דשם שני עיקר וכותבין אותו קודם אע"פ שקורין אותו תמיד בשם האחר דהתם קורין אותו לפעמים בשם ב' אלא שנקרא יותר תדיר בשם א' אבל בהאי מעשה לא היו קורין אותו כלל בשם שני ודייקא כמי דקתני והיו קורין אותו שם א' לגמרי ומשו"ה אצרכיה ב' גיטין דכיון דאין קורין אותו כלל בשם ב' א"א לכתוב שם ב' עם שם א' בגט א' ואפילו לטפל וכמו שהאריך בקונדריסים גבי הא דאשה ששמה רבקה וכו' ומ"מ משום דשם ב' עיקר כל שקורין לו בו קצת אע"פ שקורין לו בשם א' תדיר אפי' השתא דאין קורין לו בו כלל הצריכו גט אחר לחוש לשם ב' ע"כ. מוכח מזה דלעולם צריך לכתוב שני השמות אלא דכשאין קורין אותו אלא בשם א' ונשתקע השם האחר אין כותבין שני השמות בגט א' וצריך ב' גיטין וכשנקרא איזה פעמים גם בשם האחר כותבין ב' השמות בגט א' השם העיקר בתחלה ושם האחר בלשון דמתקרי. אבל עכ"פ ממ"ש מרן לעיל בשם הקונדריסים גבי אשה ששמה רבקה וכו' מוכה דכשנשתקע שם א' א"צ לכתוב ב' גיטין כ"א גט א' בשם המורגל וזה הוי הפך מ"ש גבי ההוא דנשתנה שמו וכו' דהצריך ב' גטין:

וכתב שם מרן אח"ז וז"ל ומ"מ משמע דמעשה שבא לפני הר"פ פליג אמ"ש בקונדריסים בעובדא דאשה ששמ' רבקה וכו' דאין כותבין אלא שם א' ולא הצריך לכתוב ב' גיטין ושמא י"ל דשאני הכא במעשה דהר"פ שהיה עתיד לבא לידי בירור איזה שם עיקר ע"י עלייתו בתורה וכו' ע"כ. מבואר מזה דדוקא גבי שם האיש שהוא עתיד לבא לידי בירור איזה שם עיקר והשתא מיהא קורין אותו בשם א' בלבד לזה הצריך ב' גטין שמא יוברר אח"ך שהשם האחר שאין קורין לו בו עכשיו הוא עיקר וגם א"א לכתוב ב' השמות בגט א' כמ"ש אבל גבי אשה כההיא דרבקה וכו' כיון דנשתקע השם הא' לגמרי וא"א לספק שמא יתברר דהשם הא' עיקר אין כותבין אלא גט א' בשם המורגל ושוב ליכא למיחש למידי:

וכן כתב שם מרן לעיל וז"ל וכתב עוד בקונדריסים אהאי עובדא ששמה רבקה ונשתנה לחנה וכו' ודין זה בנשים לבד אבל באנשים אינו כן ששמם מובהק ע"פ הס"ת או ע"פ חותמו בכתבו ובשטרותיו אלא יכתוב השם שהוא עולה בו לקרות בתורה וכו' וכי היכי

דלא ליפלוג אמעשה שבא לפני הר"פ שכתבתי בסמוך שהצריכו ב' גיטין ולא הלך אחר שם שעלה בו לקרות בתורה וכו' נ"ל דהתם מיירי בשלא הוחזק עדיין בקריאת התורה וכו' כגון שבא לגרש מתוך החולי שעל ידו נשתנה שמו והכי דייק לישנא דנקט שהיה חולה והחליפו שמו בחליו ולא כתב מעשה בא' שנשתנה שמו מחמת חולי ובהכי ניחא נמי מאי דק"ל למה הצריכו ב' גיטין הא' בגט א' סגי שיכתוב פ' דמתקרי פלוני אלא משום דכל כה"ג כותבים שם ב' תחלה וכיון שעדיין לא הוחזק בשם זה בקריאת התורה וחתי' שטרות לא נראה לו לכתוב שם זה תחלה שנראה שהוא עיקר שמו וגם לא רצה לכתוב שם הא' תחלה דשמא לעולם שם ב' עיקר אע"פ שעדיין לא הוחזק ולפיכך הצריך ב' גיטין ע"כ:

נמצא לפי זה דלגבי אשה שנשתנה שמה ונשתקע השם הא' לגמרי ואין קורין אותה אלא בשם שני דאין צריך לכתוב רק גט א' בשם המורגל אחר דליכא למיחש שיתברר דשם א' עיקר כמו האיש כמ"ש:

אלא דמצינו להרב כנ"הג שם הגהב"י אות קמ"ב על מ"ש מרן בב"י וז"ל ושמא י"ל דשאני הכא במעשה דהר"פ שהיה עתיד לבא לידי ברור איזה שם עיקר ע"י עלייתו בתורה וכו' ע"כ כמש"ל. כתב שם הכנ"הג וז"ל זה דוחק ועיקרן של דברים שמה שכתב בקונדריסים במעשה שבא לפני הר"פ שהיו קורין אותו בשם א' לגמרי לאו למימרא שהיו קורין לו בשם הא' אלא שהיו קורין לו בשם א' לגמרי והוא השם השני ולא היו קורין אותו בשם הא' כלל ולכן הצריך שני גיטין כיון דס"ס שמו הראשון הוקבע תחלה ואין לכתוב גט א' בלשון דמתקרי כיון שאינו נקרא בשם הא' כלל. אבל כשהיו קורין אותו בשם הא' לגמרי ולא בשם השני כלל ולא הוקבע שם השני כלל הו"ל כמאן דליתיה ואין כותבין אלא גט א' בשם הא' מהרח"ש בתשובה סימן כ"ו וכו' ע"כ:

ולפי חלוק זה של הרב מהרח"ש מוכח דהשוה הכתוב אשה לאיש ושאני לן בין שם א' לשם ב' דדוקא גבי שם ב' אמרינן דהיכא שעדיין לא הוקבע כלל הו"ל כמאן דליתיה ואין כותבין אלא גט א' בשם ראשון אבל גבי שם הראשון שהוא היה שם העיקרי בשם העריסה אף דלא הוקבע ואין קורין אותו בשם זה כלל יש לחוש לו וצריך ב' גיטין. דלפ"ז אוף הכא בנד"ד היה צריך שני גיטין אף שאין קורין אותה בשם הראשון כלל:

ומ"מ אף לדברי הרב מהרח"ש ז"ל דס"ל דגבי שם א' אף דנשתקע לגמרי צריך גט אחר להזכירו מ"מ היינו דוקא היכא דהשם הראשון הוקבע לי איזה זמן שהיו קורין אותו כך ואח"ך נשתקע לגמרי וקורא לו שם חדש דודאי בהכי מיירי עובדא דמהר"פ שנשתנה שמו מחמת חולי דהיינו שקודם החולי היו קורין אותו בשם הא' דמוכח מזה שנקבע

לו השם הא' זמן מה ואח"ך שנו את שמו מחמת החולי כדי לבטל מעליו הגזרה אלא דמרן פירש דמ"ש מהר"פ שהיו קורין אותו שם א' לגמרי היינו השם הא' דכיון ששינה את שמו מחמת החולי וכוונתו לקבוע לו השם הב' לבטל הגזרה לכן צריך לחוש לו ולכתוב גט אחר כיון ששם זה הוא העיקר עכשיו ואף שעדיין אין קורין אותו אלא בשם הראשון בלבד. מ"מ כיון רשם השני עתיר לבא חיישינן ליה ולדעת מהרח"ש שפירש שהיו קורין אותו בשם האחד היינו השם השני ונשתקע השם הא' אפ"ה צריך לחוש לו כיון ששם זה הוקבע תחי' והיה השם העקרי והוקבע לו זמן מה מיום המילה עד זמן החולי והוי דומיא דהראיה שהביא הקונדריסים מיעקב דעכ"פ שם יעקב הורגל בתחלה אבל אנה"נ דהיכא דלא הוקבע השם הא' כלל אלא לשעתו ותכף נשתנה שמו לגמרי לכ"ע א"צ לחוש לו כלל כיון שכל ימיו הורגל בשם השני:

שוב מצינו בס' גט פשוט סי' הנז' ס"ק צ"ז דשקיל וטרי בדעת מרן אי ס"ל דדוקא בנשתקע שם שני צריך ב' גיטין אבל בנשתקע שם א' א"צ אלא גט א' או דילמא לא שנא ולעולם צריך ב' גיטין. והעלה דמרן לענין הלכה ס"ל דבנשתקע שם א' א"צ אלא גט א' בשם השני המורגל. וכמ"ש בש"ע דלא הביא סברת י"א להצריך ב' גיטין אלא בנשתקע השם אבל בנשתקע השם הא' לא הביא סברה להצריך ב' גטין. ולבסוף העלה דנכון הדבר לחוש לסברת הר"מ להצריך ב' גטין גם בנשתקע שם א' אלא דיותר נכון לכתוב גט א' ולהזכיר שם המורגל והשם האחר בלשון דמתקרי וכו' דאין לתת ב' גיטין אלא מדוחק יעו"ש. ומ"מ המעיין בדבריו יראה דע"כ לא קאמר הרב דצריך להזכיר גם השם הא' בלשון דאתקרי וכו' אלא דוקא היכא דהוקבע איזה זמן ואח"ך נשתקע והורגל בשם השני דבזה יכול לכתוב השם הא' בלשון דאתקריא אבל היכא דלא הוקבע השם הא' כ"א לשעתו כנ"ד אין להזכירו אף בלשון דאתקריאת כיון שלא נקראת בשם זה בשום זמן כ"א לשעה:

והרב מהר"א יש' בספר אמרות טהורות סי' הנז' הביא ההיא תשובה אשכנזית שכתב מרן ב"י באשה שהיתה שמה מרים וכו' דלא הצריך ב' גיטין כמש"ל וכת' הטעם דשם לאה הא' לא נשתרבב אלא עד שתי שנים ותו לא ואין מי שיכיר בשם קטנה בת ב' שנים ורחוק הדבר שיזכור האדם מה שמה אשר היה לה בקטנותה וכו' יעו"ש. ולפ"ז הא' דידן עדיפא מההיא שהרי לא הוקבע לה השם הא' אפי' חדש ימים כמ"ש:

אלא דמדברי הרב פנים מאירות ח"א סי' כ"ה נראה דתשובה אשכנזית פליגא אדברי הקונדריסין דהצריך ב' גיטין וכן כתב הכנה"ג שם הגהב"י אות קל"ח יעו"ש ומ"מ י"ל

דע"כ לא פליגי אלא כשהוקבע השם איזה זמן כנדון דתשו' אשכנזית. דעכ"פ הוקבע שם לאה שתי שנים אבל היכא דלא הוקבע שום זמן אין לחוש:

גם הרב"ש ס"ק ל"ז העלה להלכה כתשובה אשכנזית דאין לכתוב רק גט א' בשם השני ושכן כתב רש"י ס"פ ב"מ וכ"פ הלבוש וכ"פ מהר"מ וכן עיקר יעו"ש. ועיין בס' נ"ור חא"ה כלל א' סי' כ"א וספר בני משה סי' כ"א דף מ"ז וס' ד"מ סי' נ"ו:

ואין לומר דעכ"פ בדבר חמור כזה יהיה צריך לכתוב ב' גיטין לחומרא כדי לצאת ידי כל הספיקות שהרי מצינו להרב פמ"א סימן הנז' שכתב דכבר הקשה קושייא זו גדול בדורו והשיב דלאו שפיר דמי למיהב ב' גיטין כ"א לצורך וכ"פ מור"ם בהגה סי' קכ"ט סי"ט וכן כתב בספר גט מקושר סי' הנז':

שוב מצינו להרב מהר"ר חיד"א ז"ל בס' חיים שאל סי' ל"ז שכתב וז"ל ודעת מרן וכו' דנשתקע שם א' אין צריך ב' גיטין וכ"כ הרב גט פשוט והרב מקור ברוך והרב ד"ן והרב מהה"א סכנדרי והרב פרח שושן ושאר אחרונים ע"כ. ושם בסי' ט"ל הביא נדון דומה ממ"ש לנד"ד והעלה דאין לכתוב רק גט א' בשם המורגל אף למאן דמצריך ב' גיטין בנשתקע שם א' יעו"ש. וכ"ש הכא בנד"ד דשם פ'ורטונאטה הוא הלעז של שם מסעודא דאין לכתוב רק שם פ'ורטונאטה המורגל כמ"ש:

ועל הספק האחר אם יכול קרוב להיות חכם המסדר הגט שחרור הנה לכאורה היה נראה לומר דאפי' למאן דמצריך שהרב המסדר לא יהיה קרוב לבעל ולא לעדים ולסופר היינו דוקא לכתחלה וכמ"ש מור"ם בהגה סי' ק"ל וגם בסי' קכ"ג גבי סופר כתב וי"א דיש להחמיר שגם קרוב לא יכתוב לכתחלה היכא דאפשר באחר וכתב שם הח"מ בשם מרן ב"י והיכא דלא אפשר פשיטא דאין קפידא כלל וכן פסק מרן בסי' קנ"ד בסדר הגט גבי סופר שכתב לא יהיה הסופר קרוב וכו' היכא דאפשר. וא"כ הגם דמצינו דלא שוו גיטי נשים לשחרורי עבדים אלא בו' דברים היינו הדברים המעכבים אבל בדבר דלאו לעכובא אתמר ודאי דראוי לחוש לכתחלה אף בשחרורי עבדים:

ומ"ש מעכ"ת שלא נמצא שהרב המסדר לא יהיה קרוב רק בס' הגט של הרב"ש והיד אהרן אבל בסדרים שסדרו שאר האחרונים לא הזכירו דבר זה היה נ"ל לומר לתת טעם לרבני האחרונים שלא כתבו דבר זה משום דס"ל דסדור הגט לאו דינא הוא לומר דקרוב פסול לדון. אלא הוראת אסור והיתר הוא דקרוב יכול להורות וכמ"ש מור"ם בסדר הגט ס"ד ולאפוקי מסברת הרע"ב ז"ל שהביא מרן שם שקרא תגר על מסדרי הגט הנוטלים יותר מכדי שכר בטלה דס"ל דסדור הגט הוי דין וכו' ולדידיה ודאי שצריך שהמסדר

לא יהיה קרוב לעכובא אחר דהוי דין. וא"כ אחר שכל האחרונים חלקו על הרע"ב בזה כמ"ש מור"ם שם מ"ש בסדרים שלא יהיה הרב קרוב היינו לכתחלה דוקא:

הן אמת שמצינו בכמה סדרים שכתבו דבר זה הרב מהר"י מינץ הביא זה בשם הרב מהרי"קו. גם בספר ד"מ כתב שלא יהיו המסדרים קרובים וכו' לבעל ולא לאשה וכו' ובשעת הדחק אין לדקדק אם היו קרובים לסופר. נראה מדבריו דדוקא לסופר אין קפידא אבל לבעל או לאשה אף בשעת הדחק יש לחוש. ובסימן ס"ו כתב דהמסדר לא יהיה סופר אף לעכובא משים דסדור הגט הוי דין יעו"ש. וכפי טעם זה נראה דלעכובא ג"כ לא יהיה קרוב לבעל או לאשה:

גם בסדר הגט של הרב גט פשוט כתב דהמסדרים לא יהיו קרובים למגרש ולא למתגרשת וכו' ובשעת הדחק אין לדקדק אם היו קרובים לסופר יעו"ש ובסדר הגט של הרב הלקט כתב שלא יהיו העדים קרובים להרב המסדר:

ומ"ש מעכ"ת דכיון דלא שוו גיטי נשים לשחרורי עבדים אלא בששה דברים אפשר דבזה אין קפידא הרי הרב הלקט בסדר גט שחרור הוסיף כמה דברים שהשוה לגיטי נשים יעו"ש בדף ס"ג ע"ג. אמטו להכי הנכון בזה לישב חכם רחוק שיסדר הגט ואף אם ישבו עמו חכמים אחרים קרובים אין קפידא שהרי המנהג הפשוט בכל ערי המערב שהגט מסדרו חכם א' וא"צ שלשה וא"כ כשישבו עם החכם הרחוק הקרובים אחר דא"צ שלשה לא הוי כאלו ישבו כולם לסדר. וכן מצינו להרב מהר"ר חיד"א בספר חיים שאל סימן ט"ל אות יו"ד שכתב דמדינא אין סרור הגט ונתינתו טעון ב"ד יעו"ש. זהו מה שנלע"ד בזה:

סימן קמ

מעשה באשה שהלך בעלה לערי איספאנייא ונשתמד שם. ונשאלנו אם יש שום תקנה לאשה הנז' להתירה מכבלי העגון באיזה צד ואופן שינתן גט בידה יען מן הנמנע לכתוב גט במקום אשר הבעל חונה שם כי אין שם חכם ולא סופר ולא עדים ישראלים. והיה נראה לומר שיכתוב הבעל בכתב ידו אתה הסופר פב"פ אשר במקום פלוני תכתוב גט לאשתי וכו' ואתם עדים פב"פ ופב"פ אשר במקום פלוני תחתמו בגט שיכתוב הסופר פב"פ לאשתי וכו' ואתה פב"פ שבמקום פ' תהיה שלוחי לתת הגט הנז' ביד אשתי וכו':

והנה מצאנו ראינו למרן בב"י סימן ק"ך שהביא מחלוקת הפוסקים גבי נשתתק אי מהני כת"י כמו הרכנת הראש דלדעת הרשב"א ודאזלי בשטתיה הרכנה עדיפא מכת"י דדוקא הרכנה הוי כמו קולו משא"כ בכת"י והרא"ש ז"ל כתב בתירוץ ב' דגבי נשתתק דא"א בשמיעת קולו הוי כת"י כמו הרכנה והקילו ביה רבנן משום תקנת עגונות וזו היא סברת הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות גירושין הלכה י"ו שהשווה כתב בכת"י להרכין בראשו

בנשתתק. וגבי פקח כתב שם מרן דלכאורה נראה דלדעת הרמב"ם דמכשיר ע"י כת"י במי שנשתתק כ"ש ע"י כת"י של פקח אלא שמצא לרבינו ירוחם שכתב דבפקח לא מהני כת"י אלא דכיון שהרמב"ם לא פירש דבר זה נראה דלדעתו דמכשיר בנשתתק ע"י כת"י ר"ש ע"י כת"י דפקח יעו"ש:

גם בהגה"מ פ' הנז' כתב דר"י סובר דה"ה לפקח שכשר ענין הכתב אלא דבספר התקנות והמצות כתב דכתב אינו מועיל לא בפקח ולא באלם יעו"ש. והרב משנה למלך שם כתב דלדעת הרמב"ם מהני כת"י בפקח והכריח זה ממ"ש הרמב"ם בפ' כ"ט מהל' מכירה יעו"ש:

ומרן בש"ע סי' ק"ך ס"ה סתם לן כדעת הפוסקים דלא מהני כת"י בין בפקח בין בנשתתק ואח"ך כתב וז"ל ויש מכשירים במי שנשתתק לכתוב ולחתום ע"פ כת"י שיכתוב לסופר כתוב ולעדים חתומו והוא שתהא דעתו מיושבת עליו ע"כ והיינו סברת הרמב"ם כמ"ש. מוכח מדברי מרן דלדעת הרמב"ם כיון דאין הכרח בדבריו להכשיר בפקח ע"י כת"י לא רצה לפסוק בו להכשיר אלא דוקא בנשתתק שנמצא מפורש בדבריו כמ"ש. נמצא לפ"ז דלדעת מרן שלא הביא סברא זו בש"ע דבפקח מהני כת"י אפי' בלשון י"א מוכח דאפילו בדיעבד אין להכשיר:

אלא דמ"מ עדיין יכולים אנו לומר דהכא בנד"ד דמי לנשתתק דכלום טעמא מאי אמרינן גבי נשתתק דמהני הרכנה וכת"י לדעת הרמב"ם משום דא"א בענין אחר כיון שאינו יכול לדבר דאם כן ה"ה נמי בנדון דידן שא"א בענין אחר דהיינו להזדמן שם סופר ועדים לכתוב הגט ולחותמו אמרינן דמהני כתב בכת"י לדעת הרמב"ם מיהא. גם בד"מ הביא משם הרד"ך דבמקום עגון יש להקל בכת"י אלא שסיים וכתב וצ"ע יעו"ש:

והרב כנ"הג שם הגהב"י אות ל"ב כתב וז"ל אפילו לפוסלים כת"י בפקח ומכשירים בנשתתק ה"ה למשומד שהוא בארץ מרחקים והדבר קרוב לנמנע לבוא לתת גט דבכת"י כותבין הרד"ך משפטי שמואל סימן ק"א והרב מטראני ח"ב סי' קנ"א כתב במקום רחוק שאינו יכול לדבר ולומר לשום יהודי שיכתבו ויתנו הוי מקום עגון ויש לסמוך על המקילים ע"כ. והרב מהר"מ בן חביב בספר גט פשוט סימן הנז' ס"ק כ"ו אחר שהביא מחלוקת הפוסקים סיים וכתב וז"ל ולעד"ן דלגבי פלוגתא דכת"י אי מהני או לא מהני יש לסמוך במקום עגון על המקילים כיון דיראה דאפילו מאן דפסל כת"י אינו אלא מדרבנן וכו' ע"כ ושם הביא משם מהרד"ך דהכשיר במשומד ששלח כת"י ממקום אחר אפי' שלא נכתב כת"י של הבעל בפני סופר ועדים אלא שלא בפניהם יעו"ש:

אלא דהרב ב"ש סימן הנז' סק"ח אחר שהביא מחלוקת הפוסקים בזה אי כת"י הוי כהרכנה או לא סיים וכתב וז"ל לפ"ז אם כתבו נשתתק או פקח הוי ספק דאורייתא וכו' ע"כ:

גם הרב מהריט"ץ ז"ל בסימן רנ"ו היכא שהבעל במ"א אי מהני לשלוח כת"י למקום הסופר והעדים ואחר שהביא מחלוקת הפוסקים בזה סיים וכתב וז"ל הכלל העולה מדברינו דכיון דמצינו רוב הפוסקים גדולי האחרונים סוברים להחמיר אין להקל בדבר אלא אם הוא בדיעבד אם טעו ועשו והוא דבר שא"א לתקנו אפשר משום עגונא דאתתא להקל וכדאי הרמב"ם ובעל העטור לסמוך עליהם בשעת הדחק בדיעבד אי איכא עגונא וזה אם יראה בעיני המורים בעלי הוראה ע"כ הרי דלא הכשיר אף במקום עגון אלא בדיעבד ובשעת הדחק וגם בזה לא החליט הענין רק אם יראה בעיני המורים:

והרב מהר"א יש' בספר אמרות טהורות סי' ק"ך אחר שהביא מחלוקת הפוסקים אי מהני כת"י סיים וכתב וז"ל ולענין הלכה אע"פ שהרב גט פשוט ס"ק כ"ו הורה להקל בכת"י במקום עגון וסמך על דעת הרב מוהרד"ך ז"ל שאני מר דרב גובריה אמנם אנן יד עניי אנן ומי יוכל להקל נגד התוס' והרשב"א והר"ן וסיעתם וכבר תמהו רבני ישראל ע"ד הרב מוהרד"ך ה"ה הרב פר"ח והרב מכתב מאליהו דף ס' והרב בני יעקב וכו' ומיהו אם כבר נתגרשה ע"פ כת"י אם הוא מקום עגון יש לסמוך ע"ד הרמב"ם וכו' המכשירים בכת"י ותנשא לכתחלה וכו' ע"כ:

שוב מצינו להרב שבות יעקב סימן קי"ד שנשאל על נדון כזה והשיב דבמקום עגון אם א"א בענין אחר סמכינן הפוסקים דס"ל דמהני כת"י וסיים וכתב דאם אפשר להביא שם סופר ועדים שישמעו מפיו לא סמכינן אכת"י וגם בזה חשש להחמיר שמא יבטל השליחות קודם שינתן הגט והוכיח שם דאפילו למ"ד דלא מהני כתב בגט היינו לענין בטול מהני ע"י כתב לכ"ע וא"כ גם בזה חיישינן שיבטל ע"י כתבו ולא מצא תרופה רק שישלישו הממון שצריך ליתן לבעל כדי שיתרצה לצוות על הגט ביד שליש עד שינתן הגט ביד האשה דכיון דמקרב' דעתו לגבי זוזי לא יבטל ולא די בזה אלא שיאמרו לו שיפסול כל עדים שיעידו על הבטול או על קיום חתימתו וישביעוהו על כך בחלק לע"ה וזה דוק' במקום דא"א בענין אחר ואיכא חשש עגון יעו"ש ועיין בב"הט סימן ק"ך ס"ק יו"ד שהביא דבריו אלה בקיצור:

גם בספר בני משה סי' כ"א נשאל על מומר שהיה בעיר אחרת והיה נחפז ללכת וצוה לסופר פלוני שיכתוב גט לארוסה ונתן לו הקולמוס וכו' וצוה לעדים פלוני ופלוני שיחתמו בגט ולסופר הנזכר שיהיה שליח להוליכו לארוסתו והשיב הרב שיכולים

לכתבו וליתנו כנז' ואף שכותבין אותו במקום אחר ולא במקום הצווי לית לן בה דכל עוד שלא הקפיד הבעל וייחד מקום בפירוש כותבים אותו בכל מקום שירצו ומיהו כתב שם דכיון שהוא מומר הא איכא כמה מרבוותא דס"ל דאין שליחות למומר ואינו יכול למנות שליח להולכה דהטעם שתקנו חז"ל גבי מומר שיעשה בתחלה שליח לקבלה ויאמר לו זכי בגט זה לאשתי וכו' ואח"ך עושה אותו שליח להולכה (עיין מור"ם סימן קמ"א סנ"ט) אבל בנד"ד דלא שייך למעבד הכי כיון שלא נכתב הגט וליכא אלא שליח הולכה לא עבדי' עובדא וכו' וסיים וכת' דכיון דהוי מקום עגון רב שהבעל הרחיק נדוד בדרך רחוקה ואפשר לא ישוב עוד לביתו אין להחמיר דהא איכא מרן ז"ל דס"ל דלכ"ע יש שליחות למומר כיון דאיתיה בתורת גטין וקדושין. ועשה הרב סניף לדבריו כיון דלאו קי' דאורייתא היו רק סבלונות בעלמא דהוו קדושי דרבנן יעו"ש מהרב מהר"ר אליעזר בן שנג'י ז"ל:

וס"ל כתב הרב מהר"י קצבי ז"ל והסכים לדברי הרב במ"ש דיש שליחות למומר אלא דחשש לשמא ביטל הגט אח"ך ואח"כ כתב דכיון דמצינו שכתב הרב משפטי שמואל שנעשה מעשה בסאלוניקי ע"י גדולי הדור במומר שכתב בכת"י לסופר וכו' ומסר הכתב לשלוחו בפני עדים ולא חייש לבטול וא"כ לא גרע מצוה בפיו לסופר ולעדים מכת"י שמסדר לשלוחו להביאו במקום אחר דכיון שאמר וצוה לעדים שיכתבו וכו' מיד אסח דעתיה של המגרש מינה. וסיים וכתב וז"ל ומה גם בנד"ד ראוי להקל מהטעם שכתב החכם הפוסק נר"ו דהוי בסבלונות דרבנן וכו' ע"כ יעו"ש:

באופן דנדון זה דמומר במקום עגון אי מהני כת"י שיצוה בכת"י לסופר שיכתוב ולעדים שיחתמו וכו' במחלוקת שנוי ומי זה יוכל להכניס ראשו כין ההרים הגדולים ולהקל בערוה החמורה ואין בידינו להורות בזה רק שילכו לשם הסופר והעדים ויצוה בפיו לסופר שיכתוב גט כשר לאשתו וכו' ולעדים הנז' שיחתמו בו וכו' וימנה לשליח פ' שיתנהו לה וכו' ויבאו למקום תורה ויכתבוהו ויתנוהו ביד השליח ליתנו לאשתו כמ"ש הרב שבות יעקב בתשובה הנז':

אלא דאכתי לא פלטי לן מחשש שמא יבטל הגט אח"ך קודם נתינה ושאני ההיא דהרב שבות יעקב שנדרו למומר ממון וכתב שישלישוהו ביד שליש עד שינתן הגט דאגב זוזי לא יבטל ולא הספיק לו מה שישביעוהו בחלקו לע"ה שהרי מפני חשש הבטול הצריך מור"ם בהג"ה סימן קמ"א סנ"ט שיעשה תחלה שליח לקבלה וכו' ואח"ך שליח להולכה יעו"ש. משא"כ בנדון דידן שא"א לעשות כן שהרי עדיין לא נכתב הגט וגם ל ליכא תקנת השלשת הממון כמ"ש השבות יעקב שהרי לא נדרו לו שום ממון כדי לגרש. ועיין למרן

בתשובה בדיני גטין סי' ז' דף ס"ח ע"ג. תימא אמאי לא עשו שליח קבלה ממש וישלחו הסופר והעדים והמגרש בקבלתו כיון דהוי שעת הדחק מפ"ה ס"ט:

סימן קמא

בענין הגט הבא ממתא טאנג'א יע"א על ידי שליח הולכה ונמצא כתוב בו גט פטורין בלי יו"ד ראשונה אחר הפ"א וכתב לנו החכם הממונה נר"ו שכן מנהגם שם לכותבו חסר כסברת מור"ם בהגה בסי' קכ"ו סעיף י"ב ואנן בדידן במחלק מנהגנו לכותבו מלא בשני יודי"ן א' אחר הפ"א וא' אחר הר' כסברת מרן שם ונסתפקנו אם ינתן גט זה לאשה העומדת פה כיון שהמקום אשר נכתב בו הגט מנהגם לכותבו חסר או נימא כיון דקי"ל המקום הנתינה עיקר א"כ היה צריך ליכתב מלא כמנהגנו פה וכיון שהבעל מצוי במקום קרוב ושיירות מצויות בכל יום נזקיק לבעל לכתוב גט אחר:

הנה רבינו הטור בסימן קכ"ו כתב וז"ל ולורכיה לוי"ו דתירוכין ולוי"ו דשבוקין ולוי"ו שנייה דוכדו וכו' ויכתוב תרוכין שבוקין חסר יו"ד ראשונה ופיטורין מלא בב' יודי"ן ע"כ. וכתב מרן בב"י וז"ל ויכתוב תרוכין שבוקין חסר יו"ד ראשונה. כ"כ הרא"ש שם וז"ל והא דלא קאמר לוי"ו דפיטורין דלאו כרוכלא ליזיל וליתנו משמע שאין לכתוב יו"ד בין תי"ו לרי"ש דתרוכין וכו' אבל בפטורין נראה שצריך לכתוב יו"ד בין פ"א לט' כדמשמע בהתקבל והשתא ניחא דלא חשיב הכא וי"ו דפיטורין עכ"ל. ואח"ך בסדר הגט כתב ויכתוב תרוכין ושבוקין חסרי יו"ד ראשונה אבל פיטורין יכתוב מלא בב' יודי"ן וכ"כ רי"ו בח"ב משם התוספות והכלבו כתב ויש כותבין תירוכין שיבוקין פיטורין בשני יודי"ן אך בטופס שחתם בו רבינו יחיאל כולם ביו"ד אחרונה בלבד וכן אומר הר"פ וכ"כ בסמ"ג שאין יו"ד גם אחר הפ"א עכ"ל מרן. ממ"ש הרא"ש במסקנא והשתא ניחא דלא חשיב הכא וי"ו דפטורין מוכח דהטעם שלא הצריכו להאריך וי"ו של פיטורין מפני שכותב יו"ד בין פ' לט' וליכא למיחש לטעות משא"ך בתרוכין שבוקין שהם חסרי יו"ד א' חיישינן לטעות דתרוכין שביקין ולכן צריך להאריך הוי"ו ולפ"ז היה נ"ל שאם האריך וי"ו של פיטורין אף שכתבו חסר יו"ד ראשונה אין קפידא:

ומצינו להרב מהר"מ בן חביב בספר גט פשוט סי' הנז' סס"ק מ"ז שכתב וז"ל וא"ת מאי שנא דבתרוכין ושבוקין אמרו דיאריך וי"ו ויהיו חסרי יו"ד ראשונה ובפיטורין שיהיה מלא יו"ד ראשונה ולא הצריכו שיאריך וי"ו דפטורין או נעביד בכולהו שיהיו מלאים יו"ד ראשונה ולא יצטרך להאריך הוי"ן או יאריך בכולהו הוי"ן ולא יצטרך לכתוב יו"ד בפטורין בין פ"א לט'. וראיתי בתשובת לחם רב סי' כ"ח דא' מן הגדולים עמד בקושייא זו על הרא"ש דלמא לא נעשה בפטורין כמו בתרוכין שלא נשים יו"ד בין פ' לט' ונאריך

הוי"ו. והרב בעל לחם רב השיב וז"ל דעל כן צריך לשים יו"ד בפיטורין לסלק חששת פטור וחובה. אבל בתירוכין ושבוקין ליכא הך חששא וכי תימא מ"מ נצריך יו"ד בין תי"ו לרי"ש ובין ש' לב' לסלק חששא האמורה בגמרא בפרק המגרש הרי סילקו אותה חז"ל באריכות כות הוי"ו ויותר ראוי לסלק החששא באריכות אות מלהוסיף אות אחרת וכו' ע"כ. נראה מזה דחששת פיטור וחובה אינה מסתלקת כי אם בהוספת היו"ד ולא באריכות הוי"ו דאל"ה הרי כתב דיותר ראוי לסלק החששא באריכות וי"ו מלהוסיף אות אחרת אם לא שנאמר שאינו מסתלק באריכות הוי"ו שהרי עכ"פ עדיין יש לחוש שיקרא פטורין הפ"א בשו"א:

והרב חלקת מחוקק סי' הנז' ס"ק ל"ד עמ"ש מרן שם אבל פיטורין מלא בב' יודי"ן כתב וז"ל הרא"ש כתב שכן משמע בפרק התקבל והיינו דאמרינן ר' נתן דבבלאה הוא דייק בין פיטרוה לפטרוה כי פיטרוה ביו"ד הוי לשון גט פיטורין ובלא יו"ד הוא לשון פטור וחובה ע"כ. ועל דברי מור"ם כתב וז"ל דפטורין ג"כ חסר יו"ד ראשונה. דמדכתב גט פטורין אין לטעות מלשון פטור וחובה ע"כ. מוכח מזה דאף לדברי האומר דאין צריך יו"ד ראשונה מ"מ אם כתבו מלא אין קפידא אבל לדברי האומר דצריך לכתוב ביו"ד אם כתבו חסר איכא למטעי בלשון פטור וחובה. ולפ"ז נראה דלכתחלה יותר טוב לכותבו מלא דבזה אין שום פקפוק אליבא דכ"ע:

ומ"מ במקומות שנתפשט המנהג לכותבו חסר נר' דאינם יכולים לכותבו מלא דא"כ אתה מוציא לעז על הגטין הא' וא"כ לפ"ז הכא בנד"ד שאמר החכם נר"ו שבמקום שנכתב הגט המנהג פשוט ביניהם לכותבו חסר היה נראה לי שגט זה הגון וכשר וינתן לכתחלה שהרי לא היו יכולים לכותבו מלא בשביל הלעז כמ"ש:

אלא דלפי מ"ש מרן בסי' קכ"ט סעיף ד' וז"ל אם עומד במקום ושולח הגט למקום אחר ובכל מקום מהם יש לו שם א' כותב שם מקום הנתינה ויכתוב שם מקום הכתיבה דמתקרי ואם כתב שם מקום הנתינה וכולל שם מקום הכתיבה בוכל שום כשר. וסיים שם מור"ם וז"ל אבל אם עשה שם מקום הכתיבה עיקר וכתב ע"ש מקום הנתינה דמתקרי או וכל שום פסול ע"כ. הרי דאפילו שפרט ב' השמות כיון שכתב שם מקום הכתיבה עיקר וע"ש מקום הנתינה דמתקרי הגט פסול כיון דמקום הנתינה עיקר. וטעמא הוי כיון שהאשה מתגרשת במקום הנתינה ושם היא ניתרת לשוק צריך שיהיה המפורסם שם שזהו האיש המגרש והאשה המתגרשת:

ואין לחלק ולומר דהיינו דוקא גבי שם המגרש והמתגרשת שהוא עיקר הגירושין בההיא הוא דאמרינן דמקום הנתינה עיקר. אבל בתיבת פיטורין מלא או חסר נימא דמקום

כתיבה עיקר או לפחות אין קפידא בדבר. הא ליתא דאה"נ כדי לפסול הגט לגמרי אם כתבו חסר במקום הכתיבה אין אנו יכולים ללמוד משם לפוסלו בדיעבד אבל לכתחלה או היכא שיכול לכתוב אחר ודאי דמקום הנתינה עיקר. שהרי בעינן שיהא נקרא במקום הנתינה בלי טעות כמ"ש מרן בסי' קכ"ה סעיף י"ח צריך שיהא הגט נקרא במקום נתינתו לתינוק וכו' ויש מי שאומר שאף במקום כתיבתו וכו' הרי דמקום הנתינה הוא עיקר לכל מילי ליקרא שם בלי שום טעות. וא"כ כשיכתוב תיבת פיטורין חסר במקום הכתיבה אתי למטעי במקום הנתינה לקרותו פטורין בשו"א תחת הפ"א כיון שהם רגילים לכותבו מלא ולכן צריך לכותבו מלא במקום הנתינה:

וגדולה מזו מצינו בספר גט פשוט סי' הנז' ס"ק פ"ח שכתב וז"ל אם כותבין הגט במקום א' ושולחין אותו למקום אחר ובמקום הכתיבה נוהגים לכתוב ג'אמילה בלי נקודה ובמקום הנתינה כותבין נקודה או להיפך צ"ע היאך יכתבו ויראה לי שכותבין לכתחלה כמנהג מקום נתינה דמקום הנתינה הוא עיקר כמש"ל סעיף ד'. גם בסוף הסימן כתב מור"ם ז"ל דכנוי שמשתנה מכח לשון המדינות כגון ליב ליבא וכו' הולכין אחר מקום הנתינה ועמש"ל סס"ק ל"ה אם בא הגט ממקום שאין כותבין כהן ולוי למקום שכותבין כהן ולוי דלכתחי' כותבין כבני מקום הנתינה ובדיעבד יש להכשיר וה"ה בסכך שאצל הנקודה וכו' ע"כ:

הרי דאף בדין זה של הנקודה דאיכא למ"ד דאם כתב נקודה בגט פסול כמבואר בפוסקים אפ"ה אם במקום הנתינה הם כותבין נקודה ובמקום הכתיבה אינם כותבין צריך לכתוב נקודה בגט ששולחים למקום הנתינה הגם דלבני מקום הכתיבה גט זה פסול סברת שהרי קבלו עליהם מאן דפוסל כ"ש כשבמקום הנתינה כותבין פיטורין מלא דחיישי לטעותא ובמקום הכתובה כותבין אותו חסר דודאי דבגט ששולחים למקום הנתינה צריך לכותבו מלא כמ"ש:

אלא דעדיין יש לדוחה לדחות ולומר דהכה בנד"ד אנה"נ דלכתחלה היינו צריכים לכתוב פיטורין מלא כמקום הנתינה אבל הכא שכבר נכתב הגט והביאו השליח הו"ל דיעבד וינתן לאשה כמ"ש הרב הנז' בדין הנקודה דבדיעבד יש להכשיר הא ליתא דלא מקרי דיעבד אלא דכבר ניתן הגט או בשעת הדחק שהבעל הרחיק נדוד ואי אפשר באחר. אבל היכא דאפשר לכתוב אחר לא ינתן זה:

וגדולה מזו מצינו להרב מהר"י קולון שורש כ"ו על גט שבא ממ"א ע"י שליח הולכה והשליח נאבד ממנו שטר ההרשאה וחכם העיר לא רצה ליתנו לאשה והשיב הרב דכיון דבח"ל צ"ל בפני נכתב ובפני נחתם א"צ שטר שליחות ונאמן לומר שהבעל עשאו שליח

וכיון שהבעל הרחיק נדוד לא יכירנו עוד מקומו ינתן לאשה ומסיק וכתב וז"ל מ"מ למדנו כמה יש לחוש לתקנת עגונות כי גם רבינו מאיר לא נחלק על רבינו אביגדור אלא בדבר שהוא פסול מדרבנן אבל בדבר שאין בו משום פסול לא דאורייתא ולא דרבנן ואינו אלא מנהג חומרא בעלמא פשיטא דבמקום עגון יש להקל וכו' ע"כ:

מבואר מזה דאף בדבר שאינו אלא מנהג חומרא בעלמא לא התיר ליתנו לה אלא במקום עגון שהבעל הרחיק נדוד ואי אפשר באחר כ"ש הכא בנד"ד גבי תיבת פיטורין דאיכא רבים ועצומים דס"ל דאם כתבו חסר לדעת הרא"ש ודעמיה הגט פסול ושגם לדעת מרן בש"ע הדין כן כדבעינן למימר לקמן ודאי דהיכא דאפשר באחר לא ינתן זה כמ"ש:

שוב מצינו בתשובת הרב מהר"ר בצלאל סימן כ"ב שנשאל על גט שבא מאסכנדרייא למצרים ע"י שליח הולכה והיה כתוב בו פטורין חסר יו"ד בין פ"א לט' ואמרו לשליח שיביא גט אחר וכו' ונחלקו בו רבני מצרים אלו פוסלין ואלו מכשירין ושלחו לירושלים תוב"ב לשאול את פי הרב מהר"ר בצלאל הנז' והכריע כדברי הפוסקים בראיות ברורות כמבואר שם באותה תשובה ולבסוף מסיק וכתב וז"ל נמצינו למדין מכל מאי דכתיבנא דאי כתב פיטורין ביו"ד לד"ה הוא כשר גמור ואין בו צד פיסול כלל ואפילו לדעת רש"י ז"ל וכדפרישנא לעיל והכי מוכח להדיא מלשון כל הפוסקים ז"ל דאפילו החולקים על הרא"ש ז"ל לא קאמרי אלא דא"צ יו"ר יתרה ומדברי הרי"ף והרמב"ם ז"ל אין הכרח כלל אי צריך יו"ד יתרה או לא וכו' והלכך נקטינן דלדעת הרא"ש ז"ל ובנו הרב בעל הטורים ז"ל ורבינו ירוחם ז"ל היכא דכתב פטורין בלא יו"ד פסול לגרש בו לסברת הרמב"ם ז"ל וליכא מאן דפסיל היכא דכתב פיטורין ביו"ד וכו' מעתה בנד"ד דבמצרים נהגו כהרא"ש ז"ל לכתוב פיטורין מלא וכו' ומאסכנדרייא למצרים ליכא חשש עגון דהא שכיחי שיירתא טובא ומה שבא בפסק המכשיר שהיו חוששין פן ינחם הארוס ליתא כלל דמ"מ היה להם להמתין עד שידברו על לבו אולי יתרצה דהא קרוב הוא וכו' ופשיטא שהב"ד שקפצו ונתנו גט זה ולא רצו להמתין כאשר גזרו הב"ד הראשון לא יפה עשו חוששני להם מחטאת ואי הוה הרא"ש ז"ל הכא הוה מפיק לאפייהו פולסי דנורא וה' הטוב יכפר בעד וכו' ע"כ. ושם בסימן כ"ג הובאה התשובה של הרב מהר"ר אברהם סאגיש ז"ל שהיה מכת המכשירים שבמצרים ובמסקנא דמלתא כתב וז"ל הא למדת שהגט הזה כשר אין בו נפתל ועקש וינתן לכתחלה וכו' ע"כ גם הרב מהריק"ש ז"ל היה מכת המכשירים כאשר באו דבריו בתשובותיו סימן כ' יעו"ש והרב מהר"א מונסון ז"ל והרב מהר"א הכהן ז"ל היו מכת הפוסלים הובאו דבריהם בתשובות הרב מהר"ר בצלאל ה' סי' כ"ד ובתוך התשובה כתוב וז"ל וכבר הורה זקן רבן של ישראל מוהר"ר יוסף קארו

ז"ל כחומריה דמר וכחומריה דמר ולא מצאנו חולק עליו בפירוש לכתחלה שכתב בפסק הלכה אבל פיטורין בשני יוד"ין דיתיצביין בחמשה יודי"ן וכתב אחר זה אם חסר א' מן היודין הנוספות פסול חוץ משתי יודין הנוספות בדיתיהוויין ודיתיצביין שאינו אלא מנהג ויש מי שאומר שאם לא בא הבעל וערער כשר משיחתו של הרב ז"ל ניכר שסמך יותר על דברי הפוסלין דסברא קמייתא כתב סתמא כלישנא דגמ' וסברא בתרא כאיכא דאמרי ולא כתב י"א וי"א או משום דבענין איסורין רצה לפסוק כחומריה דמר וחומריה דמר כדכתיבנא ובפרט היכא שלא חלקו בפי' דמסתמא לא מפשינן מחלוקת או משום שמצא בנוסחא אמתית להרמב"ם ז"ל בשני יודי"ן כמו שנראה מדבריו וכו' וישיבו אותנו דבר כי בנדון הזה שבא הגט מאסכנדרייא והבעל אינו פה מקרי שעת הדחק וכו' והשבנו כי מכאן לאסכנדרייא מאחר דשיירות מצויות לא מקרי שעת הדחק והבאתי לי עדים נאמנים את מוהר"ר לוי בן חביב ז"ל ואת מוהר"ר דוד הכהן ז"ל והרב מהרלב"ח ז"ל על גט א' שבא מצפת תוב"ב לירושלים תוב"ב פיסל אותו על דקדוק א' כמו אלו הדקדוקים ואע"פ שאותו הדקדוק לא היה בכתובים טרח הרבה להשוותו אליהם ואח"ך כתב וז"ל ולאמר עוד וכו' כ"ש שאין לנו לתתו לכתחלה וכו' ואמר עוד כי אין לתפוש עליו שמאחר שבא הגט ממקום אחר והבעל אינו פה ראוי לסמוך על דברי הגאונים להכשיר שזה טעות שבזה אין חשש עגון כיון שהשיירות מצויות מצפת לכאן ע"כ ועתה שמעו נא בני לוי אם הרב ר' לוי אחוי קידה וכו' דהיכא דשיירות מצויות עם היות דאותו דקדוק לא היה מן הדקדוקים הכתובים וכו' אנן מה נימא בתריה בדקדוק שכתבוהו המפרשים בפירוש ובפרט מא מאסכנדרייא למצרים וכו'. ומהרד"ך כתב דאין לומר דכיון שהבעל אינו כאן מקרי שעת הדחק דלא מקרי שעת הדחק אלא שאין שיירות מצויות וא"א להביא גט אחר וכו' והביא ראיה מדברי הטור וכו' ועוד הביא ראיה ממ"ש הרא"ש ז"ל על גט שאינו משורטט י"ב שיטות שכתב בארצנו פוסלין אותו אבל במקום עגון כגון שבא מארץ רחוקה ואין שיירות מצויות להביא אחר אין לפוסלו וכו' עכ"ל. וכן אני אומר בנד"ד שאם במנין השטין דאינו אלא מנהג אמר דאין להקל אלא במקום עגון כגון שבא מארץ רחוקה ואין שיירות מצויות להביא אחר מה כחנו מה גבורתנו להתיר לכתחילה במקום שהורה הרב לפסול ופלוגתא דרבוותא השיירות מצויות וכו' יעו"ש שהאריך. ועוד שהמנהג צריך תנאים הרבה וכו' ובנדון דידן ליכא חד מהם דאסכנדרייא לעולם היתה נגררת אחר מצרים וכו' ותו שהבעל הוא מתושבי מצרים ועור שמהרי"ק כתב שמלשון הרא"ש נראה דבתר מקום הנתינה אזלינן וכו' ע"כ. והרב בר פלוגתיה מהריק"ש ז"ל השיב על דבריו כמבואר בתשובה הנז"ל ובתוך דבריו כתב וז"ל ומ"ש מהר"י קארו

ז"ל בש"ע סי' קכ"ו דן י"ב דפיטורין מלא בשני' יודי"ן וכתב אח"ך דין כ"ב שאם לא כתב היודי"ן היתרות ה"ז גט פסול חוץ משתי יודי"ן הנוספות וכו' לשון הרמב"ם ז"ל העתיק בדין כ"ב דלא איירי בפיטורין אלא ביודי"ן דיתיהוויין דיתיצביין וסיים מהר"י קארו ז"ל חוץ וכו' לפי שהביט אל דין ט' יו"ד. ולא הביט אל דין י"ב שהספר הנז' חברו הרב בסוף ימיו ומפני חולשתו נמצאו דברים רבים כיוצא באלו בספר הנז' וכו' ע"כ. והרב כנ"הג סי' הנז' הגהב"י אות צ"ג הביא מחלוקת הפוסקים הנז' ולא הכריע יעו"ש ועיין מהרש"ך ח"ב סי' ה':

והרב מהר"מ בן חביב בסי' הנז' ס"ק מ"ח הביא דברי הפוסלים ודברי המכשירים ומסיק וכתב וז"ל הכלל העולה לענ"ד אחר שראיתי כל דברי הפוסקים דלדידן הספרדים דנתפשט המנהג לכתוב פיטורין בב' יודי"ן אם כתבו הסופר חסר יו"ד ראשונה ועדיין לא נמסר הגט ביד האשה יש לכתוב גט אחר בשני יוד"ין אך אם השעה דחוקה כגון גט שכיב מרע או גט זמן שהבעל נחפז ללכת או גט שבא ממדינת הים שהוא חסר יו"ד ראשונה יש להכשיר ולמסרו ביד האשה וכו' ע"כ. ובסדר הגט כתב וז"ל פיטורין ביו"ד וצריך להאריך הווי"ן ואם כתב פטורין חסר כשר וי"א דכל דליכא עגון מחזרין אחר פיטורין ביו"ד ואפילו שיוכרח לכתוב אחר או לשלוח למקום אחר ע"כ:

גם הרב פר"ח סימן הנז' ס"ק ל' הביא ב' הלשונות של רבותיו דרש"י ורש"י וז"ל והשתא אי כתב פטורין בלא יו"ד ללישנא קמא דרש"י יקראו הפ"א בשו"א והוי לשון פטור וחובה וכן לדעת רש"י כיון שקורין הפ"א בשו"א הט' רפויה והוי לשון פטור וחובה אבל כי כותבין פיטורין מלא ביו"ד ע"כ יש לקרות בחי"רק ואז הט' דגושה ולכ"ע הוי לשון גט פיטורין וכבר כתב מהרדב"א דלא דמיא להההיא דושאלו בשלומה פי' דאמרינן דעל שניהם חתמו והגט כשר דשאני הכא שאם הוא לשון פטור וחובה ה"ה כותב דזה הגט אינו גט כריתות אלא גט פטורין לפטור אותה מחיוב ממון או מחיוב שבועה ומ"מ מסתברא דכיון שאינו פיסול המוזכר בש"ס אף לדעת הרא"ש אין להחמיר בו אלא שלא תתגרש לכתחילה אבל בדיעבד אם כבר נתגרשה בו או במקום עיגון יש להקל וכו' ע"כ. וכן העלה בספר יד אהרן בסדר הגט יעו"ש:

גם הרב מהר"י הכהן ז"ל איש ירושלים בספר בתי כהונה בסדר הגט כתב וז"ל וגט פיטורין כן המנהג פה לכתוב יו"ד בין פ' לט' וכן נהגו בסאלוניקי וכמה מקומות ואם נכתב חסר יש פוסלין ועיין בכנ"הג סי' קכ"ו ובספר גט פשוט ובפר"ח שם עכ"ל. ומדכתב סברת יש פוסלין ולא הביא סברת המכשירין נראה דדעתו ז"ל נוטה לסברת הפוסלין.

וכתב ועיין בספר גט פשוט ובפר"ח לרמוז דהסכים לדעת' דדוקא בדיעבד או במקום עגון יש להקל:

וכן מצינו לרב אחרון בספרו הנק' ראש משבי"ר סי' ל"ד שאחר שהביא מחלוקת הפוסקים בזה ודברי הרב גט פשוט והפר"ח סיים וכתב וז"ל וכדברי הרב גט פשוט והפר"ח נקטי' שהם אחרונים ע"כ:

גם בספר בארות המים סי' ס"ג בגט שבא ממ"א והיה כתוב פטורין חסר יו"ד ראשונה ואחר שהביא מחלוקת הפוסקים והכרעת הרב גט פשוט כתב וז"ל נמצא בנד"ד דאם נהגו כך לכתוב פטורין חסר יו"ד ראשונה תנתן וכו' וכיון דבנד"ד אשר שולח גט זה ממקום אחר והבעל ספק אם נמצא שם לכתוב אחר או שעת הדחק מקרי וכו' אך מה שיש להבין הוא דכיון שבכאן הוא מקום הנתינה אם כן מקום הנתינה הוא עיקר. א"כ לפי מנהגנו בעירנו סאלוניקי יע"א דנהגו לכתוב פיטורין בשני יודי"ן נוסח זה הבא לפנינו ביו"ד א' אינו עולה יפה וא"כ יש לעיין עליו אם ינתן לכתחלה ביד האשה. והנה רוב הפוסקים ס"ל דמקום הנתינה עיקר וכו' סוף דבר הגט זה יש להכשירו וליתנו לכתחלה ביד האשה במקום עגון מאחר שהוא שעת הדחק כמש"ל ע"כ:

נקטינן מכל האמור לפי הכרעת רבני האחרונים ז"ל הנז' דהכא בנד"ד אף את"ל שהמנהג הפשוט בטאנג'ה לכותבו חסר בלי יו"ד ראשונה מ"מ כיון שכאן הוא מקום הנתינה ומנהגנו פה לכותבו מלא ומכאן לטאנג'ה מקום קרוב ושיירות מצויות לאו שעת הדחק מקרי וצריך להביא גט אחר ולכותבו בב' יודי"ן כמנהג מקום הנתינה שהרי אף שמנהגם לכתבו חסר היינו דוקא כגט הניתן שם אבל בגט השלוח למקום אחר ודאי דאין כאן מנהג אחר דקי"ל דמקום הנתינה עיקר כמ"ש וא"כ לא שייך בזה לעז על הגטין הא' ב"מ. ומה גם שהרי מצינו להרב מהרימ"ט ז"ל ח"א סי' פ"ו שכתב דבכיוצא בזה ליכא לעז שכתב וז"ל. הלכך באסור ערוה יפה לכתוב בהכשר לכ"ע וכו' ועוד נראה לומר דדוקא כשרואים העם מעשה איכא הוצאת לעז כגון שרואים שהשליח עומד על כל אות ואות וכו' אבל מה שכותבים בטופסי גיטין אינו מפורסם לעלמא וכו' ע"כ:

ובר מן דין הר"י לפי מ"ש הרב מוהריב"ם זלה"ה בכתביו שמנהגי טאנג'ה הם מיוסדים אחר מנהגי טיטואן וידוע הוא שהרב הנז' היה רב מפורסם ובקי במנהגים כאשר העידו עליו רבנים הא' נ"ן מי הוא זה ואיזה הוא שיכול לסתור את דבריו ולומר שמנהג טאנג'ה הוא מחולק ממנהג טיטואן ובפרט בדבר חמור כזה. וכ"ש שהוא נגד סברת מרן ומלבד שמנהגנו לכותבו בשני יודי"ן גם שמתא ארבאט המנהג כן אף שבכינוי הם חלוקים ממנהגנו שאין כותבין כינוי בגט אפ"ה תיבת פיטורין כותבין בשני יודי"ן כמו שיש אתנו

גט א' שסידר הרב מהר"י למאליח זלה"ה במתא הנז' בשנת תק"ס וכתוב בו פיטורין בשני יודי"ן ופ'אס ומקנאס לא נתברר לנו מנהגם והגם שבגט של מתא תוניס יע"א נמצא כתוב פטורין חסר והיא עיר גדולה של חכמים ושל סופרים מ"מ בדבר זה שתלוי במנהג אין אנו יכולים ללמוד ממנהגם שהיא מערי המזרח:

באופן שמכל הני טעמי לא נראה בעינינו ליתן הגט הנז' ביד האשה כי יראנו לנפשנו מדבר חמור כזה ובכן שלחנו להגיד הדברים להחכם הממונה שבעירם נר"ו שיפתה את הבעל לכתוב גט אחר. וכן היה שעשה והצליח וכתב גט אחר כמ"ש ושלחו ע"י שליח הולכה וניתן ביד האשה. ת"ל שהציל את נפשותינו מלבא לידי פקפוק ישלם ה' גמולו הטוב:

מעתה הואלתי לבאר קצת שנויים שנמצאו בגט ובהרשאה אע"פ שאינו מעכב לדינא כי אם לשופרא דשטרא:

מ"ש בגט דעל כיף ימא מותבה תיבת מותבה בה"א לבסוף ומצינו למרן בש"ע סי' קנ"ח סעיף ד' שכתב תיבה זו בא' לבסוף. וכן נמצא כתוב בכל נוסחי הגטין בספרים המצויים אצלנו הן אמת שלא ביארו בפירוש שצריך לכותבה באל"ף אלא שהיא כתובה באל"ף וכיון שהיא בלשון תרגום מסתמא דרך כתיבתה בכך:

שוב מצינו בספר גט פשוט סימן קכ"ח ס"ק מ"ז שכתב וז"ל מותבה נראה דהנוסחא הנכונה היא מותבא באל"ף בסוף כמ"ש בספרים דרוב תיבות התרגום הם בא' לבסוף ולא בה"א. בין תיבת דיתבא בין תיבת מותבא כולם בא' לבסוף ולא בה"א. אבל מהריק"ש כתב וז"ל ורדב"ז כתב מותבה בה"א וכו' ע"כ ומהריק"ש כתב זה בספר ערך לחם על דברי מרן שכתב מותבא באל"ף שכתב ע"ז ורדב"ז כתב וכו' משמע דלדעת מרן צריך לכותבו באלף:

גם תיבות כדת משה וישראל שהאריך הסופר הדלית והרי"ש. וכתוב בכנ"הג בסי' קכ"ו הג"הט אות ס"ה וזל ראוי להזהר לסופרים שלא יאריכו הדלית והרי"ש רק הה"א והת"יו ע"כ וכן כתב בס' יד אהרן סי' קכ"ו הגהות הטור אות מ' משם הרדב"ז יעו"ש. והטעם מפני שנראה ככ"ף הפוכה:

גם בשטר ההרשאה נמצא כתוב וליתן אותו בידה ותן אותו בידה בבי"ת. וכן כשיגיע גט זה ביד אשתי ומצינו בספר נחלת שבעה שכתב וז"ל נראה לדקדק דבכל מקום אצל אשתו אין לכתוב בידה בבי"ת רק לידה בלמ"ד כי בידה או ליתן אותו ביד אשתי משמע על ידה כמו שלח נא ביד תשלח ביד משה ואהרן על פי ה' ביד משה והכא נמי כן ליתן אותו בידה משמע שהשליח יתן אותו ע"י אשתו לזולתה וכן ותכף שיגיע גט זה ביד

אשתי הנז' וכו' משמע כשיגיע הגט לאשה הידועה ביד אשתי ר"ל על ידי אשתי תהא מגורשת ממני וכו' משמע שאותה אשה שתגיע הגט לידה ביד אשתי רוצה לומר על ידה תהא אותה אשה מגורשת ולשון משנה נמי בפרק שלישי דעירובין השולח עירובו ביד מי שאינו מודה בעירוב. ובפרק הכונס השולח את הבערה בדחש"ו וכו' וכפ' השואל השואל את הפרה ושלחה לו ביד בנו ביד עבדו ביד שלוחו וכו' פירוש ע"י לאיש אחר. ולכן נראה לי בכל הלשונות הנ"ל יש לכתבו בלמ"ד לידי אשתי משמע לתוך ידה ממש דבזה ליכא למטעי לפרש על ידה ובכל הלשונות שזכרתי לא כתוב בשום מקום לידי רק ביד דלא שייך למתני השואל את הפרה שלחה לידי בנו וכו':

ועוד נ"ל ראייה מן הפסוק יד לידי לא ינקה ודרשינן בפ"ק דסוטה אמר רב כל הבא על אשת איש אפילו הקנה להקב"ה שמים וארץ כאברהם לא ינקה מדינה של גיהנם. וקשיא להו לדבי ר' שילא האי יד לידי מבעי ליה אלא אמרי דבי ר' שילא אפילו קבל תורה כמשה דכתיב מימינו אש דת למו לא ינקה וכו' וקשיא ליה לר"י האי ליד לידי מיד מבעי ליה אלא אמר"י אפילו עשה צדקה בסתר וכו' לא ינקה וכו' פירש"י אפי' עשה צדקה בסתר שנותן מידו לידי העני והכי משמע יד הנותנת לידי אף הוא לא ינקה ע"כ. ולא הקשה בגמרא האי יד לידי יד ביד מבעי ליה אלא שמע מינה דאין הפירוש בענין אחר רק לידי פירושו לתוך יד משא"ך ביד דאיכא לפרש בע"א. ואע"פ שכתב מהראי שכ"א יכול לכתוב בצחות לשונו כמו שירצה מ"מ ראוי לכל מסדרי גיטין לדקדק בלשונו שלא יהיה משתמע לדבר אחר וכו' עכ"ל הרב הנז'. והגם דבלישנא דקרא כתיב ונתן בידה שאני התם דלא שייך לומר על ידה דלמי יתננו וכתב בידה לרבות חצרה וכו' אבל גט הניתן ע"י שליח אתי למטעי כמ"ש הרב הנ"ז:

גם בספר גט פשוט בנוסח ההרשאה כתב לידה בלמ"ד:

גם מה שכתוב בשטר ההרשאה וכך אמר פב"פ הבעל הנז' לשלוחו פב"פ הנז' הולך גט זה לאשתי וכו' הנוסח הנהוג בינינו הוא וכך אמר בפנינו פב"פ הבעל הנז' לשלוחו פב"פ קודם שמסר הגט לידו אתה פב"פ הולך גט זה לאשתי פב"פ וכו' וכן נמצא כתוב הנוסח בספר יד אהרן ובספר בתי כהונה ונראה הטעם שהרי כותבין בהרשאה הלשון שאמר הבעל לשליח בשעה שמסר לו הגט. ולכן כותבין כל דבריו במושלם:

גם מה שכתוב בשטר ההרשאה למנות שליח אחד בחריקך ושליח שליח ושליח אחר שליח וכו' מנהגנו לכתוב ושלוחך שליח ושליח אחר שליח וכן נמצא כתוב בספר יד אהרן ובספר נחלת שבעה ובספר בתי כהונה. ונראה הטעם שאם כתוב למנות שליח אחר בחריקך ושליח שליח וכו' אפשר לומר שלא נתן רשות למנות הרבה שלוחים כי

אם לו דוקא. אבל שלוחו לא ימנה שליח אחר וכשכותב ושלוחך שליח נותן רשות גם לשליח שלוחו למנות כמה שלוחים. והגם שבאומרו ושליח שליח ושליח אחר שליח הרי מובן שהשליח של שלוחו יכול למנות שלוחים אחרים דאי לאו הכי תיבות ושליח שליח הם מותרים והיה די באומרו שליח אחר שליח. מ"מ באומרו ושלוחך שליח הוא הלשון יותר מבורר. וכ"כ הכנ"הג בסי' קמ"א הגהות הטור אות מ"ז וז"ל כותב ונותן אני לך רשות לעשות שליח אחר ושלוחך שליח אחר עד מאה שלוחים. הכוונה שהבעל נותן רשות לשליח א' שיעשה שליח ב' והשליח הב' יעשה שליח ג' וכן הג' יעשה ד' עד מאה וכו' ע"כ:

גם מה שכתוב מידך או מיד שלוחך ושליח שלוחך וכו' הלשון היותר מבודר הוא מיד שליח שלוחך שהרי איכא למאן דאמר דוי"ו להוסיף:

גם מ"ש לידה או ליד שלוחה ושליח שלוחה מצינו להכנה"ג סימן ק"ך הגהב"י אות מ"ב שהביא הרב מהרח"ש על שטר הרשאה שהיה כתוב כן וכתב וז"ל מ"ש ליד שלוחה מידך או מיד שלוחך הרי איכא מרבוותא דסברי דאין האשה עושה שליח קבלה לקבל מיר שליח בעלה. ב' דאיכא מרבוותא דסברי דשליח קבלה אינו יכול למנות שליח וכו' ע"כ. וכ"כ בספר יד א הרן סימן קמ"א משם הרב תורת חסד יעו"ש הג"הט אות מ':

גם מ"ש ובפנינו ביטל הבעל הנז' כל מיני מודעי שמסר על גט זה. הנוסח הנהוג בינינו הוא אם מסר על גט זה שבאמרו שמסר אנו מעידים שמסר וביטל וכ"כ ע"ז יד אהרן הג"הט אות ש"ב משם ספר משפטים ישרים יעו"ש:

גם מה שכתוב וגם קע"ע הבעל הנז' בחרם חמור שלא לבטל גט זה שליחות זה כלל בנוסחי ההרשאות כתוב בחרם חמור כשבועה חמורה דמלבד החרם צריך להשביעו בשבועה חמורה כמ"ש בד"מ אות י"ד וז"ל בתיקון גט כתב בחרם ובשבועה דאורייתא עד כאן:

גם מה שכתוב גט זה ושליחות זה. נראה שמה שקיבל עליו הוא שלא לבטל את שניהם דהיינו הגט והשליחות אבל א' מהם יכול לבטל ולכן הלשון המבורר הוא שלא לבטל גט זה ולא שליחות זה כלל. וכן נמצא כתוב בנוסחי ההרשאות שלפנינו ובספר נחלת שבעה כתוב שלא לבטל את הגט ולא את השליח ולא את השליחות יעו"ש:

גם מה שכתוב בנוסח ההרשאה ומה שראינו ונעשה לפנינו תיבת לפנינו בלמ"ד אפשר לפרש בו פירוש אחר דהיינו קודם כמו וישלח יעקב מלאכים לפניו כי לפני לחמי ולפני גבעות חוללתי וגם כלשון חז"ל יש פירוש זה מקרא נדרש לפניו אבל בפנינו בבי"ת אין לו פירוש אחר כי אם במעמדנו וכמו שתקנו חז"ל לומר בפני נכתב ובפני נחתם בבי"ת.

וכן נמצא כתוב בכל הנוסחאות שבידנו והגם שכתב מרן בסימן קמ"א סעיף כ"ר דמה שכותבין שטר ההרשאה בשולח גט ממקום למקום. אין צריך אלא לפי שכותב בה שנותן הבעל רשות לעשות כמה שלוחים וכו' הרי סיים מור"ם וכתב אם נאבד שטר ההרשאה והוא שעת הדחק וכו' אבל לכתחלה כותבין ההרשאה בדקדוק ונזהרים שלא לכתוב בה ראשי תיבות גם שלא לשנות בה בדברים הכתובים בגט וכו' יעו"ש:

והרב מהר"י מינץ בסדר הגט סימן כ"א כתב וז"ל מהר"ר איסרלן ז"ל אמר לכתוב חתומי מטה ופיסל אחת שהיה כתוב בה ח"מ כי לא טוב לכתוב ראשי תיבות ולא נקודות רק תיבות שלימות וכו' ע"כ. וכתב על זה הרב כנ"הג וז"ל ואפשר דס"ל דאע"ג דאין צורך לשטר שליחות אם לא כתבו כתקנו פסול כמ"ש מהרי"ל בתשובה:

ומנהגנו לכתבו גם באותיות שלימות דהיינו האל"ף והה"א והקו"ף והתי"ו שלמים כדי לצאת מידי פקפוק:

גם בהרשאה הנז' היה כתוב שני תיבות על הגרד תיבת כשיגיע ותיבת ביד דהיינו שתיבת ביד נר' שבראשונה כתב ליד וגירר הלמ"ד וכתב במקומה ב' והסופר הזה בא לתקן ונמצא מקלקל שיותר טוב היה כמ"ש בראשונה ליד בלמ"ד כמש"ל:

והרב הלק"ט כת' שיש ליזהר ממחקים אף שיתקיימו לבסוף וכ"כ משם שער אפרים. והרב בארות המים הביא דבריהם וכתב וז"ל ואפשר עוד לומר דאף לסברת שער אפרים שכתב דהיינו לכתחלה אבל בדיעבד מכשירי' היינו באותו נדון שלו דחשש לעגון כמ"ש לבסוף וכו' הרי מבואר דלא כתב הרב דבדיעבד מהני אלא אי איכא חשש עגון וכו' אחר זה ראיתי להרב בית שמואל שמיקל בדבר בס' הענין שלו הרי נראה מדברי הרב דמועיל בה קיום. ומ"מ אפשר לחלק ולומר דהיינו דוקא בדיעבד דאיכא חשש עגון וכו' ע"כ:

גם בקיום הב"ד כתב הסופר אנן בי דינא דחתימי לתתא ולא חתמו בו כי אם שנים והגם דלבסוף כתוב תרי מגו תלת מ"מ מה שכתב בתחלה אנן בי דינא דח"ל מיחזי כשיקרא והיה צריך לכתוב דתרי מנן חתימי לתתא ואנן בדידן נוהגים לחתום כל השלשה בקיום של הרשאת הגט:

עוד טעה הסופר בתיבת ומדאתבריר וכתב ומדאבריר בחסרון התי"ו את זה ראיתי ונתון אל לבי. להעיר בדקדוקים הנז' וא"ר אמת ינחנו במעגלי צדק למען שמו אכי"ר:

סימן קמב

זה נוסח אגרת שכתבנו לטאנג'ה למהר"מ בן ג'ו נר"ו:

אות לטובה להודיע במרום קדשו שזה כמה שבא לידינו גט א' כ"וח במתא ארג'יל יע"א מהבעל מאיר בר יהודה סיכסו ששלחו למחז"ק לאשתו אסתר בת יוסף פחימאת על ידי

שליח הולכה יהודה אבוהב כרי"ץ ובהיות שיהודה השליח הנז' כפי הנשמע שבקטנותו היה בערי איספאנייא ונשא אשה נכרית וכו' ואביו הזיל ממון מכיסו עד שהוציאו משם ואח"ך שלח אותו למחז"ק ונשאר בכאן כמה שנים ונשא אשה וכו' והרי הוא היום ככל ישראל והנסתרות לה' אלהינו ועכ"ז לא מלאנו לבנו לתת הגט על ידו לאשה הנז' בידוע וכיון שהשליח הנז' לא היינו יכולים לקבל עדותו שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם היה צריך לזה שיתקיים הגט בחותמיו ואפילו שטר ההרשאה שהביא בידו לא נתקיימו לנו חתימת ההנפק ואפילו היינו מכירים החתימות הלא דבר זה תלוי בפלוגתא דאשלי רברבי אם זה נקרא קיום הגט או לא והביאו מור"ם בהגה סי' קמ"ב ועכ"ז במקום עגון היינו יכולים לסמוך על דברי המקילין. אבל מה נעשה שלא נתקיימו לנו חתימות ההרשאה כמ"ש באופן שלא ניתן הגט ליד האשה והשליח מחסרון ידיעתו שלחו ליד האשה ע"י הזולת באגרת חתומה ונשאר הגט שמור בידה עם שטר ההרשאה. והודענו לה שישלח אחר גט אחר וישלחנו לה ע"י שליח אחר לא גלינו הטעם וכבוד אלהים וכו' ואבי האשה היה מתגורר במתא ג'יבאלטאר יע"א וטרח ויגע ושלח למתא ארג'יל אולי ישלח לה גט אחר ויבוקש הבעל ולא נמצא כי חלף הלך לו ולא נודע מקומו איו עד היום ועד בכלל והאב הנז' עגמה נפשו לבתו כי היא רבה בשנים ויושבת באלמנות חיות ושלח לאמר אלינו שנבקש תרופה למחלתה אולי תעלה לה ארוכה ובראותינו שאם תשאר עגונה נפיק מינה חורבא חפשנו ומצינו להרב מהר"י עייאש ז"ל בספר בית יהודה במנהגי ארג'יל יע"א דף קי"א כנדון דומה לזה שהשליח לא היה יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם ועשה הרב תיקון לזה כמבואר שם. ס"ג אזי אמרנו להם שישלחו הגט למתא ארג'יל כדי שקיימוהו כמ"ש הרב הנז' ובודאי שגלוי לפניהם דברי הרב הנז' שהיה מאריה דאתרא. וכשנזדמן הח' כמהר"מ אבודרהם נר"ו בחורף שעבר לילך למתא אוראן יע"א הוליך עמו הגט הנז' ושלחוהו למתא ארג'יל כדי לקיימו והן היום קבלנו אגרת מהחכם הממונה שבעיר אוראן יע"א מהר"מ צ'ארמון נר"ו ובתוכה רצוף הגט הנז' ושטר הקיום שכתבו חכמי ארג'יל יע"א בסימני הגט וכו' וגם קיימו חכמי אוראן חתימת חכמי ארג'יל כאשר עיני כת"ר תחזינה מישרים תוככי האגרת הזאת והחכם הנז' כתב לנו באגרת וז"ל. מודע לבינה כי הן מקרוב בא לפני האיש יוסף פ'חימאת יצ"ו ובידו כ"וח וכו' ההוא אמר שכן צווה מבדי"ץ שבמתא טיטואן יע"א אף שלא ידע לסדר על מה זה הוצרכו לכך וכו' ולזה שלחנו הגט לבדי"ץ של ארג'יל שהם יעשו בו משפט הקיום ואחרי כמה כתבים עד שגמרו הענין וכו' ולפרסם הקיום עשינו ג"כ קיום אחר על חתי' דייני הקיום הנז' והרי הגט וכתב הקיום יגיעו לי"ק וכו' עכ"ל:

והן היום כפי הנשמע שיהודה השליח הנז' הוא מצוי כעת במח"ק גם האשה הנז' זה ימים שהיא מתגוררת שם. ובכן על כת"ר המצוה להשתדל למסור הגט הנז' ע"י השליח הנז' לאשה הנז' ככל חקותיו וככל משפטיו אחר שהב' חתי' של חכמי אוראן הם ידועות וניכרות אצלינו ע"פ כתביהם הבאים לנו מהתם להכא ויש לנו צדדים וסניפים להקל בזה. שהנה היום השליח הנז' הוא בחזקת כשרות. והגם שלא נתברר לנו אם עשה תשובה המעולה כמדומה ששמענו באומרים שלקה ועשה תעניות אף שאין לנו בירור גמור ע"ז:

ומצינו בתשובת מהר"מ מלובלין סי' כ"ה שהכשיר בשליח שהיה מוחזק בגנב וכו' מטעם שהרי קודם שיתן הגט מתודה וחוזר בתשובה וכיון שאין הגנבה קיימת א"צ להחזיר. ונתן טעם אחר שם דכיון שכותבין בהרשאה מי הם עדי הגט הוי כאלו נתקיים בחותמיו וא"צ לומר בפני נכתב ובפני נחתם. והביא שם דברי הריב"ש החולק בזה וס"ל דהרשאה לא הוי קיום הגט והביא דברי מור"ם בהגה. וכתב על זה וז"ל מ"מ משמע דלענין דינא דעתו נוטה להרבים והם המרדכי והרשב"א אלא שאנו נוהגים להחמיר לו' בפני נכתב ובפני נחתם כמו שאנו נוהגים בכמה חומרות. אבל לענין פסול השליח פשוט הוא דסומכין על דברי המרדכי והרשב"א ומי לנו המחמיר יותר מסדרי גטין שנתפשטו בארצות אלו ולא נמצא בהם בשום מקום שצריכים לדקדק אחר השליח שלא יהא פסול בעבירה כ"א גבי עדים. וגם אנכי לא ראיתי מעולם לדקדק אח"ז אלא אדרבא שכמה פעמים ראיתי שהיה השליח ע"ה ובור ורק שהיו צריכים ללמדו כל היום כדי שיהא יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם. אלא ודאי כל קדמונינו סמכו על מ"ש ואין בו שום ספק ולרווחא דמלתא הרי אנו ח"מ מודיעים לכת"ר סימן מובהק בגט זה והוא וכו' וגם ע"י הרשאה הוא נתקיים השתא לכ"ע מאחר שאח"מ מודיעים לכת"ר סי' מובהק בגט שהרי ע"כ לא כתב הריב"ש שאפ' שאין מתקיים הגט כמ"ש בשטר השליחות הבעל וכו' אלא משום חששא שעדיין אפשר שאותו גט נאבד וזה מזוייף הוא. וא"כ מאחר שאנו מודיעים לכת"ר הסימן מובהק שבו ליכא למיחש כלל לזה וא"כ הוא מתקיים לכ"ע ע"י הרשאה בלתי ספק וכו' ע"כ. העתקנו לשונו לחשש שמא אינו מצוי ספר זה. והכא בנד"ד ע"פ הכתב של הקיום מהב"ד של ארג'יל הרי כתבו שם סימני הגט וע"פ כתב זה נתקיים ההרשאה והגט ע"פ הסימנים הנז' ומה גם שי"ל סימן בתוך סימן דהיינו הסימנים שכתבו ההרשאה והסימנים שכתבו בכתב הקיום ולא ראי זה כראי זה וכולם נקבצו ובאו בגט הנז'. באופן שסמוך לבנו לתתו לאשה ע"י השליח הנז' אי לזאת לכת"ר המצוה להביא הדבר לידי גמר יפה שעה אחת קודם ויבא שכמ"ה:

סימן קמג

אגרת שכתבנו לחכמי ארבאט יע"א ע"ע גט א' שבא מהתם להכא:

מידינו היתה זאת לכם להודיע במרום קדשכם שבחורף שעבר בא לידינו גט א' מהתם להכא ששלח הר"ש עקריש לאשתו והיו בו איזה פקפוקים שמכללם היה שלא מצאנו קיום לחתימת ההנפק וסדרנו פס"ד על הפקפוקים הנז' ושלחנו אותו ליד מעכ"ת לראות אם מסכימים לדברינו או אם יש מילין להשיב יודיענו דעתם וננעלו שערי תשובה. אח"ז הובא לידינו גט א' ממסעוד אביקצין השרוי במח"ק ששלחו ע"י גוי ומינה שליח לכההר"א אנהורי השרוי במחז"ק והשליח הנז' לא נתרצה לזה השליחות וגם לא נמצא קיום על חתימות ההנפק והו"ל גט שאינו מקויים. אי לזאת שכרו קרובי האשה שליח המב"ד כדי שיביא הגט בידו שימנה אותו הבעל שליח שם להביא הגט לאשה וליתנו לידה. ובכן על מעכ"ת המצוה לעמוד לימין עלובה אשה לפייס לבעל שיכתוב גט אחר לאשתו שיהיה בלי פקפוק ויתננו ביד השליח הנז' כדת וכהלכה ויביא אותו בידו ליתנו ביד האשה דבזה יצאנו ידי כל הדעות ד מלתא כדנא כך חיבתינו לצאת ידי כל הספיקות. וכבר כתבנו בפס"ד דברי הרב גט מקושר דאף במקומות שקבלנו הוראות מרן ז"ל בענין גטין חוששין להחמיר אף שמרן מקל יעו"ש ומי לנו גדול מהרב מהר"א ששון ז"ל שכתב ע"ע הגט בסי' קפ"ד וז"ל והנה אנחנו בעניותי' עם היות שיש לנו סדרים ותיקונים חדשים גם ישנים מגדולי הדורות הננו בכל יום מחפשים חפוש מחפוש לדעת ולחדש שום דבר למען נצא בו מכל ספק וספק אשר הוא אפשר אשר יפול ואנחנו כותבים ומסדרים העניינים והשליחיות באופן שלא יהיה בהם שום פקפוק וגמגום וכו' ע"כ. ומה נענה אנן יתמי דיתמי כי אין אתנו יודע עד מה וצריכים אנו לחוש בערוה החמורה לצאת ידי הדעות:

עוד באנו להודיע שמנהגנו במחז"ק לכתוב שם ג'אמילה וג'מול בלא נקודה ובלא רפא אף שהוא שנוי במחלוקת דלסברת הרב מהרשד"ם ומהרח"ש ז"ל יותר טוב לכתוב בלא נקודה ובלא רפא ואדרבא אם יכתוב נקודה או רפא יש צר חשש לפוסלו דומיא דס"ת דהניקוד פוסל בו ולכן הצריך ב' גיטין א' בלא רפא וא' ברפא ולדעת הרב מהרש"ך יותר טוב לכתוב רפא זולת אם כבר נכתב בלי נקודה כשר בדיעבד והרב מהר"מ בן חביב ז"ל בספר גט פשוט סי' קנ"ו סק"ו הביא דברי הרב מהרשד"ם וכתב עליו וז"ל יש מקומות שחוששים לסברת מהרשד"ם ז"ל יש מקומות שכותבין גט אחר בנקודה ויש מקומות שכותבין גט אחד בלי נקודה בכל השמות שרגילים באגרות לכתוב רפא וכן הוא המנהג פה ירושלים תוב"ב לכתוב גט א' בלא נקודה וכו' ע"כ יעו"ש שהאריך. ובסי' קכ"ט אות

פ"ח כתב וז"ל אם כותבין הגט במקום א' ושולחים אותו למ"א ובמקום הכתיבה נוהגים לכתוב גאמילה בלא נקודה ובמקום הנתינה כותבין נקודה או איפכא צ"ע היאך יכתבו וכו' ויראה לי שכותבין לכתחלה במנהג מקום נתינה דמקום הנתינה הוא עיקר כמש"ל ס"ד גם בסוף הסימן כתב מור"ם דכנוי שמשתנה מכח לשון המדינות וכו' הולכים אחר מקום הנתינה וכו' ע"כ. ולפ"ז לפי מנהגינו שכותבין בלי רפא כמו שמקובל בידינו איש מפי איש צריך לכתוב לכתחלה שם גמול כלי רפא כמו מקום הנתינה:

סימן קמד

שטר חדוש תנאים שהתנו ביניהם הבעל ואשתו הראשונה שאם יפטר הבעל בחייה ותשאר האשה יושבת תחת כבוד בעלה וניזונת מנכסיו ולא יסלקוה היורשים שאחר פטירתה יזכו יורשי בעלה בנכסיה ואם תרצה לינשא תטול חלקה העולה לה כפי התק' ומת הבעל בחייה ונשארה האשה יושבת תחת כבוד בעלה ולא סלקוה היורשים ואח"ך נלב"ע האשה הנז' והבנים הנז' עשו לה כל כבודה אחר פטירתה וזכו יורשי הבעל בנכסים ויש להסתפק אם בתו של הבעל הנז' שמאשתו הב' תטול גם היא חלקה מנכסי האשה הא' הנז' עם הבנים אחר שגם היא נכללת בכלל יורשי הבעל ע"פ תק' המגורשים נ"ן שהבת בלתי נשואה תירש עם הבנים הזכרים בנכסי האב חלק כחלק אבל לפי מ"ש בלשון התק' שכל הנכסי' הנמצאים לו ולה במצב פטי' יתחלק בין האלמנה והיורשים נמצא שמה שזיכו לבת בין הבנים כירושת אביה אינו אלא דוקא בנכסים הנמצאים במצב פטו' אבל בנכסים הראויים לבא אח"ך אינו בא לכלל חלוקה במצב פטי' הבעל ולא הי"ל ליורשי הבעל שום זכות עדיין באמ"ק אלא אחר שתפטר האשה וכל ימי חייה הרי הוא בספק אם יזכו בו יורשי הבעל אחר פטירתה או לא שהרי אם היתה רוצה להנשא תזכה בחלקה הנז' וכן נמי אם היו היורשים רוצים היו יכולים לסלקה ולתת לה חלקה וא"כ אחר פטירתה לא יהיה להם שום זכות בו ויזכו בו יורשי האשה באופן שזכיית יורשי הבעל בחלק זה של האשה הו"ל ראוי אחר שהיה עומד בספק זכייה וכיון שירושת הבת בין הבנים היא מכח התק' והתקנה היתה דדוקא הנכסים הנמצאים יחלקו בהם דמוכח מזה דהנכסים הראוים אין בהם דין חלוקה. א"כ הכא בנ"ד שחלק האשה הנז' לא הי"ל ליורשי הבעל שום זכות בו במצב פטי' אביהם אלא שאחר פטירת האשה זכו בהם יורשי הבעל מכח התנאי שחדשו ביניהם הבעל והאשה הנז' נראה לומר שאין לבת הנז' שום זכות בו אחר שלא זכו בו היורשים במצב פטי' אביהם והבת אי' יורשת כ"א מכח התק' והבנים הזכרים הם יורשים ודאים מד"ת. ומה גם שמה שיורשים הבנים חלק האשה הנז' אינו מכח ירושת האב לשנאמר שגם הבת תטול חלקה בו אלא מכח התנאי

שהתנו ביניהם הבעל ואשתו הנז' שזיכתה האשה חלקה ליורשי הבעל אחר פטירתה וכיון שזכייה זו לא באה להם ליורשים מפאת ירושת האב אלא מכח התנאי אין לבת חלק ונחלה בו שמתקני התקנה לא זיכו לבת בין הבנים אלא דוקא בנכסים הבאים להם מפאת ירושת האב אבל זכייה זו שלא בא להם מדין ירושה אלא מכח התנאי אין לבת שום זכייה בו:

אלא שעדיין יש לצדד ולומר שכיון שפי' בשטר החדוש תנאים שאחר פטירתה יזכו בו יורשי הבעל גם הבת בכלל שהרי גם היא נקראת יורשת והיא בכלל יורשי הבעל לפי התק' וא"כ אף שנכסים אלו לא בא להם מפאת ירושת האב מ"מ הרי עכ"פ גם היא תירש מכח התנאי אחר שגם היא נכללת בכלל יורשי הבעל וגם לא שייך לומר בזה דכיון שחלק זה של האשה הו"ל ראוי אין לבת זכייה בו רלא אמרי' הכי אלא דוקא בנכסים הבאים להם מפאת ירושת האב אבל הכא בנ"ד שהזכייה שזוכים היורשים אי' מכח ירושת האב אלא מכח התנאי אין לחלק בזה וגם היא נקראת יורשת כמ"ש אבל מ"מ הרי קי"ל כל ספק בתק' העמידנו על ד"ת וכיון שהבנים הזכרים הם יורשים ודאי מן התורה והבת אינה יורשת אלא מכח התק' הו"ל ספק אם כוונת הבעל והאשה היה לזכות גם לבת או דוקא לבנים הזכרים שהם היורשים הודאים וא"כ נכסים בחזקתן הם עומדים ועל הבת הבאה לזכות מכח התק' להביא ראיה שגם לה זיכו הבעל והאשה הנז' כדי להוציא מחזקת הבנים היורשים מן התורה:

סימן קמה

נשאלנו בראובן שהיה נשוי ב' נשים ומתה האשה הרא' בחיי הבעל והשניה. כיצד תהיה אופן החלוקה שיחלוק ראובן הנז' עם יורשי האשת הא':

הנה מצינו בספר הישר ס' התקנות בתשובת שאלה שהשיב מהר"ר סעדיא אבן דנאן למהר"ר משה ן' חמו זלה"ה במי שהיה נשוי ב' נשים ומתה האחרונה בחיי הבעל והראשונה וז"ל תשו' לא נמצאת על זה ומסתברא לי שיחלוקו כמו שחולקים כשמת הבעל והניח ב' נשים ויורשים שחייבים באבלו שהתקינו שיחלוקו הנכסים עז"הד שכ"מ שימצא מעזבונו בין קרקע בין טלטל וכל מאי דמת"ן יתחלק לעשרה חלקים ותטול הראשונה הואיל וכתובתה קדמה ד' חלקים וששה חלקים הנשארים תטול הב' ג' חלקים ויורשיו ג' חלקים וכן נ"ל לדון בנ"ד וכו' ע"כ. ושם בסי' קל"ז כתב הרב מוהריב"ע ז"ל וז"ל הנה נמ"כ בתק' קדמונינו נ"ן במי שהיה נשוי ב' נשים למנהג קה"ק ומת בחייהן שיחלוקו כל העזבון לעשרה חלקים ד' חלקים תטול הראשונה וג' חלקים הב' וג' חלקים יטלו יורשיו. חזר המנהג ג"כ למי שמתה א' מהן בחייו לחלק כל העזבון לעשרה חלקים

ארבעה חלקים לשם האשה הקדומה וג' חלקים לבעל ושלשה חלקים ליורשי האשה הב' שמתה אם הם מתאבלים ואם לאו יטול הבעל ד' חלקים והיורשים כ' חלקים בכל מה שהוא עזבון הן נכסי הבעל הן נדוניית הנפטרת הן נדוניית הראשונה ע"כ:

נמצא לפ"ז דהכא בנ"ד שמתה האשה הא' בחיי הבעל והב' צריך לחלוק כל הנכסים הנמצאים לבעל ולאשה שמתה ולאשתו הב' הנ"ל יתחלק לעשרה. חלקים יורשי האשה הא' יטלו ד' חלקים והב' ג' חלקים והבעל ג' חלקים. אלא דהכא בנ"ד יורשי האשה הנז' הם ג' יורשים א' הוא יורש מתאבל דהיינו אחי האשה הנז' ושני יורשים אחרים אינם מתאבלים דהיינו ב' בני אחי האשה הנז' ועפ"ז הארבעה חלקים שזוכים בהם יורשי האשה הנז' אם היו כולם יורשים מתאבלים היה צריך להתחלק לג' חלקים נמצא שאחי האשה הנז' שהוא יורש מתאבל יזכה בשליש מאלו הר' חלקים. דהיינו אם העזבון עשרה מתקאלים שזוכים היורשים בסך מי יזכה האח הנז' בשליש שהוא סך אלגיתח. אבל לגבי היורשים האחרים שאינם מתאבלים שלפי התק' יטול הבעל ב' שלישים ויורש שאי' מתאבל שליש. נמצא שז' מתקאלים מהעשרה שזכו בהם הבעל והיורשים יטול בהם הבעל ב' שלישים ויורשי האשה שליש שעכ"ז עולה לכל היורשים מהז' מתקאלים סך כי גיתח שסך זה יתחלק לג' יורשים הנז' נמצא לכל יורש שאי' מתאבל השליש דהיינו זי ותב מ"מ באופן שמהי' מתקאלים מהעזבון יטול אחי האשה הנז' סך גי תח והיורשים האחרים שאי' מתאבלים יטול כל א' וי ותב מ"מ זהו אופן החלוקה שיעשה ראובן הנז' עם יורשי האשה הא' הנז':

נשאר לנו לבאר פרט א' דהיינו שראובן הנז' טען שי"ל חובות יותר ויותר ממה שי"ל תכ"ה קו"ט וכל מאי דמת"ן בין מנכסיו בין מנכסי ב' נשיו הנז' ובכן שישבע בס"ת שת"ת שכל מה שי"ל תנ"ה אינו מספיק לפרוע חובותיו הנושים בו. והגם דנמ"כ בכתבי הרא' שכשמתה האשה בחיי הבעל שצריך הבעל לפנקס כל אשר ימצא לו קו"ט וכו' וינכה תחלה כל החובות וכו' ואח"ך יתחלק העזבון וכו'. מ"מ היינו כשי"ל נכסים כדי לפרוע חובותיו ונשאר על מה תחול החלוקה בזה הוא דצריך לפנקס הנמצא אתו. אבל הכא בנ"ד שברור לו שכ"מ שי"ל תכ"ה אינו מספיק לפריעת החובות למה זה יפנקס כל אשר לו בחנם ודי במה שישבע השבועה הנז' דבזה יפטר מיורשי האשה הנז' אלה היו דברי ראובן והיורשים טוענים שיקוב הדין את ההר דאפשר שראובן הנז' טועה בשומה וכשיפנקס כל כל אשר לו וישומו השמאים הקרקע והמטלטלים ימצא מותר על החובות על מה תחול החלוקה ובכן שיעשה מה שהד"ן כנז':

ומה שנראה לומר בזה דכיון דמן התורה הבעל יורש את אשתו אלא שמתקני התק' המה ראו להפקיע הירושה מהבעל ושיחלוק עם יורשי האשה. והם אמרו שנאמן הבעל ע"פ שבועתו שכו"כ חובות יש לו והמנוה רבנן בזה אף לגבי חובותיו שבע"פ ונמצא לפ"ז שיורשי האשה אין להם שום חוב ברור נגד הבעל ושטר כתובת אמם אינו שטר גמור לגבי הירושה דאם איתא שירושת יורשי האשה הוא חוב ברור ושטר הכתובה הוא שטר גמור לגבי הבעל כשמתה האשה למה זה ועל מה זה האמינוהו בשבועתו על חובותיו:

וכן מ"כ בשם הרבנים הרא' חכמי סלא ומכנסא ה"ה מהר"י צבע ומהר"י ביבאס ומהר"מ טולידאנו ומהר"ח אחיו זלה"ה וז"ל שטר הכתובה למנהג המגורשים אינו שטר גמור אלא לגבי האשה אם תתגרש שיפרע לה כל מה שהחזיק על עצמו אבל לגבי יורשיה אין עליו שום חוב ברור שאם יאמר הבעל שי"ל חובות ישבע שבועת אלמון ופטור וכו' ע"כ. הובאו דבריהם בס' התקנות סי' קס"ה יעו"ש. מבואר מדבריהם דכיון ששטר הכתובה למנהג המגורשים אי' שטר גמור לגבי היורשים ה"ט דהמנוה רבנן לבעל ע"פ שבועתו על החובות שעליו ובזה הוא נפטר מהיורשים ומדקאמרי רבנן וז"ל שאם יאמר הבעל שי"ל חובות ישבע שבועת אלמון ופטור ע"כ מוכח מזה דכשיטעון הבעל שי"ל חובות כנגד כל העזבון ישבע בדבריו ויפטר ולא הזקיקוהו. בזה לפנקס כל אשר לו. דכיון שאין ליורשים עליו שום חוב ברור הוא הוא המוחזק בנכסים ונאמן בשבועתו ע"כ טענותיו:

ולפ"ז מה שנמ"כ בכתבי הראשונים שיפנקס הבעל כל אשר לו וינכה החובות וכו' והנשאר יבא לידי חלוקה היינו כשיש מותר על החובות על מה תחול החלוקה אבל היכא שטוען הבעל שכל נכסיו לא יספיקו לפרוע חובותיו בנ"ד נאמן בשבועתו שישבע ע"ז וא"צ לסדר נכסיו אחר שאין ליורשים חוב ברור:

ועל מה שטענו היורשים דאפשר שהבעל טועה בדעתו בשומא וכשיפנקס כל אשר לו וישומו השמאים אפשר שיהיה שם מותר על החובות כדי לבא לידי חלוקה לזה י"ל דכיון שהאמינוהו מינוהו בשבועתו ע"כ אשר יאמר הוא יחוש לעצמו ויכול לשום נכסיו בסך היוקר שאין למעלה הימנו כדי שלא יבא לישבע לשקר ח"ו ובזה יהיה פטור מן השמים ומן הבריות. אבל להזקיקו לסדר נכסיו אין בידינו להבריחו לזה אחר שיורשי האשה אין להם עליו חוב ברור והבעל הוא המוחזק בנכסים כמ"ש. ושבועה זו שתקנו באלמון אי' כשאר שבועות. שהרי מצינו בדברי הראשונים שאם לא רצה לישבע ואמר שי"ל חובות אין ב"ד יורדין לנכסיו והביאו ראיה לזה מההיא דסי' פ"ז ס"י שכל שבועה שהיא מדבריהם אם לא רצה לישבע אין ב"ד יורדין לנכסיו:

והרב מהר"ר יהודה הלוי זלה"ה מב"ד שלפני פנינו הביא בפס"ד פסק א' מרבני הראשונים שכתבו וז"ל דמעיקרא חיוב הכתובה הוא לגבי אמם דוקא ואין בה זכות ליורשים כ"א רמז בעלמא שכ' בה שהיא למנהג המגורשים והו"ל כמלוה ע"פ דנאמן בשבועה לומר פרעתי. וגם הוא נאמן ג"כ בשבועתו לומר שחייב לזולת ויפרעו החובות ולא יטלו מאומה. שנמצא לפ"ז שאין כאן שט"ח בשטר הכתובה כלל וא"כ הי"ל חלוקת אמם כמלוה ע"פ וכו' עכ"ד הרבנים הנז' ומזה הוא ראיה למ"ש:

אחרי הדברים האלה מצינו להרב מהריק"ש בס' ערך לחם סי' קס"ג בדין המסים כשמשלמים ע"פ השבועה וז"ל גם צריך לפרש כל הנכסים איכותן ולא שישבע סתם כו"ך יש לי משום דמורה התירא לנפשייהו וכו' ע"כ. מוכח מזה דגם הכא בנ"ד צריך לפנקס נכסיו וכו' לחשש דמורי התירא:

סימן קמו

על מה שתובעת היתומה חלקה הנוגע לה מפאת עזבון אמה שמתה בחיי אביה ולא חלק עמה והאשה שניה טוענת שהיא תטול מכל עזבון בעלה המחצית כפי התק' דבר זה כבר נפתח בגדולי הראשונים ומצינו פלוגתא בדבר שרבני מתא מראכי'ש יע"ה הרב מהרי"ע פינטו ובית דינו זלה"ה פסקו שהדין עם האלמנה ויחלוקו בשוה והסכימו עמהם רבני מתא פ'אס יע"ה שבזמן ההוא. והרב מוהריב"ם זלה"ה חלק עמהם ופסק שתטול הבת חלקה מפאת ירושת אמה דהיינו מחצית. מכל הנכסים והמחצית האחר תטול הבת הרביע מפאת ירושת אביה והרביע האחר אטול אותו האלמנה מפאת כתובתה נמצא שנוטלת הבת מכל העזבון ג' רביעים והאלמנה רביע. והסכימו עמו רבני מתא מכנסא יע"ה שבזמן ההוא. גם הרב מהר"ר אליעזר די אבילה זלה"ה חלק עם רבני מראכ'יש וכתב קונטריס גדול ע"ז ה"ה מודפס בספרו הנק' באר מים חיים בסופו יעו"ש ואחר דמצינו פלוגתא בדבר אנו אין בידינו להכריע בין ההרים הגדולים. ובכן הטוב והישר הוא לפשר ביניהם עז"הד דהיינו שתטול הבת הרביע מכל העזבון מפאת ירושת אמה. והג' רביעים יתחלקו בין הבת ובין האלמנה בשוה המחצית תטול הבת מפאת ירושת אביה והמחצית האחר תטול אותו האלמנה מפאת כתובתה נמצא שהבת נוטלת מבל העזבון ב' חלקים וחצי והאלמנה נוטלת חלק וחצי:

ועל מה שתובעת הבת חלקה ממה שנוגע לאביה מירושת אביו הר' מסעוד. הדין עמה שכיון שבחיי אביה לא ירדו לכלל חלוקה הבנים עם האלמנה כל הנכסים הנמצאים עכשיו ברשות האלמנה הזקנה הם בחזקת ב' הכתות המחצית לאלמנה אחר שתשבע שבועת אלמנה והמחצית לבנים. ואחר שתשבע האלמנה השבועה המוטלת עליה תזכה

במחצית מכל הנכסים והמחצית האחר יתחלק בין הר' אברהם הבן ובין הבת בתו של יעקב ואלמנתו הרביע יזכה בו אברהם והרביע האחר יתחלק בין האלמנה אלמנתו של יעקב והבת המחצית לכל א':

ועל ענין החמשים מתקאלים שנתנה האלמנה הזקנה לכל א' מבניה מעזבון בעלה מפאת הירושה. אם יש עדים ברורים בדבר יתנכה מחלקים העולה להם בירושה:

ועל ענין השלשים מתקאלים שהלוית האלמנה לבנה הרי"ע הנז' אפילו יהיה עדים בדבר כיון שכבר מת הרי"ע אין לה לגבות שום דבר מהיורשים כיון שהיא מלוה ע"פ כמ"ש מרן בח"מ סימן ק"ח ס"א יעו"ש. הן אמת שי"ל להחרים על אלמנת יעקב והבת אם הם יודעים שהרי"ע המורישׁ עדיין חייב לאמו הל' מתקאלים כמ"ש מרן בסימן ע"ה סי"ו יעו"ש. וכן הדין ג"כ בענין התביעה של חמותו של הרי"ע על הז' דורוס שנתנה לו בתורת הלואה שתחרים עליהם ותל"מ. זהו מה שנראה להשיב בזה וצור ישראל יצילנו מכל שגיאה הכ"ד הח"פ טיטואן יע"ה בחרש מרחשון משנת וקול **התר** ליצירה:

סימן קמז

ועל מה שטענה האשה הא' שהבעל נתחייב לה בשטר בסך ב' אלפים ות"ק מתקאלים מפאת ירושת אחותה ושתטול סך זה מראש ממון וכו' וכתב ע"ז החכם הפוסק שהרין עמה שאע"פי שהשטר כתוב בלשון מתנה בתחלתו הכל הולך אחר החתום וכו' וכוונת המתנה היא ליפות כחה לפי שבספר התק' כתוב שכל הנכסים שהכניסה לו ואפילו נכסי מלוג יחלוקו אחר פטירתו לכן כתב לה בלשון מתנה ליפות כחה שלא יכנסו לכלל חלוקה וכו' כמש"ל דמוכח מזה דפשי' ליה שהמתנה שנתן הבעל לאשתו שלא יכנס לכלל חלוקה. הא ליתא שהרי בא מפורש בס' התקנות שאפי' המתנה שנותן הבעל לאשתו הכל יכנס לכלל חלוקה כשם שחולקים בנכסי מלוג שלה וכמבואר שם בדברי הרבנים ה"ה כמוהר"ר וידאל הצרפתי זלה"ה וכמוהר"ר משה ן' חמו זלה"ה וכמוהר"ר יהודה ן' עטר זלה"ה וז"ל ואמנם המתנה שנתן לאשה ואחריה לבניה ממנו אין בה שום ממש. ואע"ג דשנייא דא מנ"מ ועדיפא מנייהו היא דהא בעל שנתן מתנה לאשתו אין לו פירות עכ"ז לא פירשו בתק' שום חלוק בין נ"מ ובין מתנה שנתן לה הבעל ובודאי דדין נ"מ איתּ לה לענין זה וכו' דמאחר דלא זכתה היא במתנה כפי כל האמור דהכל נחשב נ"מ א"כ גם אחריה לא יזכו בו לאחר מיתה וכו' ע"כ. ולפ"ז הכא בנ"ד ממה נפשך השטר שזכתה בו האשה צריך שיכנס לכלל חלוקה שאם אנו דנים אותו מפאת ירושת אחותה ה"ה נכסי מלוג וצריך לחלוק בו עם היורשים ואם אנו דנים אותו במתנה שנתן לה הבעל ה"ה ג"כ בכלל חלוקה כמ"ש:

הן אמת שנמ"כ בפסקי הרבנים האחרונים זלה"ה שאם פי' להדייא הבעל כמתנתו לאשתו במתנת בריא שלא יכנס לכלל חלוקה אחר פטירתו דבריו קיימים מידי דהוה בנותן מתנה לזולת במתנת בריא דיכול ליתן ואין בזה שום תקנה. אבל הכא בנ"ד שלא פירש להדייא שלא יכנס לכלל חלוקה אחר פטירתו יחזור הכל לאמצע ומה גם שהאמת הוא שאין כאן שום מתנה שהרי בא מפורש להדייא שהוא מפאת ירושת אחותה והיינו נ"מ כמ"ש בשאלה וכיון שהוא נ"מ אין כח ביד הבעל להפקיע התק' במה שכתבו לה בלשון מתנה אפי' היה מפרש להדייא שלא יכנס לכלל חלוקה:

כלל העולה שלגבי החלק הנוגע להאשה הא' ובנותיה שיש כאן ע"א שמעיד שקנה מידם על הפשרה והמחי' שעשו עם ראובן מהשבועה וחייב לקבל חר"ס על הפשרה והמחי' הנז' שבדבריו כן הוא ולגבי החלק הנוגע להאשה הב' שלא קנו מידה לישתעי דינא בהדי ראובן ותטול חלקה המגיעה כפי התק' במי שהיה נשוי ב' נשים ומת בחייהן שתטול הב' ג' חלקים מעשרה כמבואר בס' התקנות. וגם השטר שנתחייב הבעל להאשה הא' הכל יכנס לכלל חלוקה כמ"ש. זהו מה שנלע"ד להשיב בזה וציי"מ שגיאה ויאיר עינינו במאור תורתו הנפלאה כי"ר הכ"ד הח"פ טיטואן יע"ה בס' אלה החקים והמשפטים אשר תשמרון לעשות משנת **ואשמרנה** בכל לב ליצירה:

סימן קמח

שאלה ראובן היה נשוי עם לאה ונולד להם בן ואח"ך נפלה קטטה בין הבעל והאשה הנז' ונלאו הרופאים אולי תעלה ארוכה לעשות שלום ביניהם ולא הועילו כלום. ואח"ך נתרצו ביניהם עד"ז והוא שהאשה הנז' תטול כל החפצים והתכשיטים כסף ושו"ך הידועים להם וגם הבן הנז' ישאר עם אמו הנז' עד שיגדל והיא תאכילנו ותלבישנו וכו' ובעד כ"ז מחלה לבעלה הנז' בכל סכי כתובתה עיקר ותוספת וכו' ונקש"מ בדל"ב וכו' מיד האשה הנז' ע"כ האמור והבעל הנז' נקש"מ וכו' ליתן גט כריתות לאשתו הנז' לסוף ח' ימים ותוך הזמן הנז' שקבעו ביניהם לנתינת הגט חלתה את חלייה האשה הנז' ונלב"ע וחלי"ש ולא נתן לה הבעל הגט והן עתה טוענים קרובי האשה הנז' שכיון שכבר נתפשרו ביניהם על נתינת הגט כגרושה דמייא והם יירשוה והבעל הנז' טוען שכיון שעדיין לא נתן לה הגט כריתות עדיין אשתו היא ולו משפט הירושה דהיינו המחצית לבעל והמחצית לבן הנז' וגם טוען הבעל שהבן הנז' יהיה אצלו כדי ללמדו תורה. ע"ה יורנו מ"ץ מה יהיה משפטם ושכמ"ה:

תשובה מה שנראה לומר בזה דכיון שהאשה הנז' מחלה לבעלה בכל סכי כתובתה והבעל הקינה וזיכה לה כל החפצים והתכשיטים וכו' ונתחו"ג ליתן לה גטה וכו' כמש"ל

א"כ הרי נפרדה חבילתם שהרי אם נשארה האשה בחיים והיו עושים שלום ביניהם היה צריך לחדש לה כתובה אחרת שכבר נתבטלה הכתובה הרא' וכיון שנתבטלה הכתובה ומתה אח"ך הבן יורש כל נכסיה ואין לו לבעל שום זכייה בנכסיה מכח התק' שכל הנכסים הנמצאים לו ולה יחלוק עם יורשיה. דע"כ לא תקינו רבנן שיחלוקו בנכסים אלא דוקא בעוד הכתובה קיימת שכ"כ בשטר הכתובה והכל כפי המנהג והתנאי והתק' וכו' אבל הכא בנ"ד שמחלה לו הכתובה שנתבטלה היא וכל תנאיה והיו עומדים ע"פ המגרש כמו שנתחו"ג לתת לה גטה כמש"ל אף שלא הספיק לתת לה הגט עד שמתה עכ"ז כיון שהכתובה ותנאיה ביטלוה הבעל והאשה הנז' לא נשאר ביניהם שום אגד ואין לזה ע"ז כלום וכל א' יעמוד בשלו ובנה יורש כל נכסיה:

ויש להביא ראיה לזה ממ"ש בס' התק' סי' ס"ג וז"ל וכן ג"כ נהגו החכמים ע"פ שאלת הריב"ש ז"ל סי' ק"ה שהאשה שעבר בעלה ונשא עליה אשה אחרת במדינה ועבר על תנאי שלא ישא וכו' ובאה לגבות שטר כתובה שתגבה ע"פ שבועתה ואף אם לא נתן לה גט עדיין יכולה לגבות סך כתובתה וכו' ולכן אם מתה לא יירשנה וכו' ע"כ. והלא דברים ק"ו השתא ומה התם שאם תרצה האשה למחול לו התנאי דשלא ישא וכו' אחר שנשא א"צ לחדש לה כתובה אחרת ועדיין שטר הכתובה בתקפו עומד ואפי"ה אמרי' דכיון שעבר על התנאי דשלא ישא וכו' הרי נשאר סך הכתו' חוב עליו וצריך לפורעו לה ולפוטרה בגט כשלא מחלה לו התנאי ואם מתה קודם גביית הכתוב' ונתינת הגט אין הבעל יורשה וכ"ש הכא בנ"ד שנתבטל שטר הכתו' וכל תנאיה לגמרי כמ"ש בשטר התיווך כנז"ל דאמרי' שאם מתה קודם נתינת הגט שאין לבעל עליה כלום ויורשיה יורשים נכסיה כמ"ש ואין להקשות לזה ממ"ש מרן ז"ל בא"ה סי' ע"ז גבי מורדת שאם מתה קודם הגט בעלה יורשה דיש לחלק ביניהם כאשר יראה המעיין:

ועל מה שטען האב שיהיה בנו אצלו. נראה שהדין עמו כמ"ש מורם ז"ל בהגה בא"ה סי' פ"ב ס"ז וז"ל מתה האם אין אם אמה יכולה לכוף שיהיו הבנים עמה ע"כ. דדוקא אם היתה האם בחיים ונתגרשה ורצתה שיהיה בנה אצלה אין מפרישין אותו ממנה עד שיהיה בן שש שנים כמ"ש מרן שם אכל כשמתה האם האב קודם להיות הבן אצלו כמ"ש:

ולעניין הנכסים שזכה בהם הבן מכח ירושת אמו הדין נותן שהאב קודם להיות אפוט' על בנו כמ"ש בס' התקנות סימן מ"ח במי שהיה נשוי עם אשתו כמנהג המגורשים ומתה והניחה זש"ק ממנו וממנה שצריך לחלוק הנכסים עם בניו וכתב שם וז"ל ואם הזרע

ההוא קטנים הוא קודם לכל אדם להיות אפוט' על בניו כפי המנהג והתקנה שנהגו ושתקנו ק"ק פ'אס וגרירי אבתרייהו כל ערי המערב וכו' ע"כ:

ובסימן קמ"ח כתב וז"ל וכן ג"כ אנו נוהגים כשיטת הרא"ש ז"ל בענין אשה שמתה וכתובתה כפי התקנה אחר שיחלוק הבעל עם בניו ובנותיו הקטנים אין למנות על הנכסים שנפלו לבניו אפוטרו'. דבמקום אב אין לך אפוטרופוס הגון ממנו כמפו' בדברי הרא"ש ז"ל בשאלותיו פ"ז יעו"ש הובאו דבריו בב"י סימן רצ"ו ובהגה ש"ע סי' רפ"ה. אך אמנם אם יראה לב"ד שהאב זולל וסובא ואינו נוהג בדרכי הכשרים יש לאל ביד ב"ד לקחת ממנו חלק הבנים ולתתו ביד איש נאמן שיראה לב"ד עד יגדלו הנערים וכו' ע"כ:

ולפ"ז הכא בנ"ד הדבר תלוי ביר החכם חבר עירם נר"ו שאם יראה בעיניו שהאב ראוי להיות אפוט' על בניו ינתן הכל בידו ואם לאו ינתן ביד איש נאמן אשר יראה בעיני החכם נר"ו לתועלת הבן הנז'. זהו משנלע"ד בזה ובהיות השליח נחוץ לדרכו לא יכולנו להאריך הכ"ד החו"פ טיטואן יע"ה בשלהי אלול המרוצה דהאי שתא טבתא על טוב **יזכר שמך** לפ"ק:

אחר כתבנו כ"ז ושלחנו אותו לטאנג'ה מצאנו בס' זכות אבות בפס"ד א' שהובא שם שכתבו הרבנים שאף שנתבטלה הכתובה ותנאיה כל עוד שלא נתן לה גט הבעל יורשה יעו"ש מלתא בטעמא ולפ"ז הדר דינא דהכא בנ"ד הבעל יורש הכל וכן כתבנו שנית לטאנג'ה יע"ה:

אלא דלפ"ז צריך למצוא טעם להיא דנשא אשה על אשתו דאמור רבנן דאין הבעל יורשה אף שעדיין לא גרשה ונר' לומר דטעמ' הוי כיון שמתחלה לא נשאת לו אלא על תנאי זה דלא ישא עליה ושאם יעבור שיפרע לה כתובתה ויפטרנה בגט הו"ל כאלו התנית עמו שאם ישא עליה לא ישאר לא שום אישות עמה אלא שיפרע לה הכתובה ויפטרנה בגט. וכיון שעיקר הנשואין היה על תנאי זה הו"ל כאלו התנית עמו שלא יירשנה דמהני בכותב כך בכתובה בשעת כניסה כמ"ש מרן בסי' צ"ב ס"ז יעו"ש. אמטו להכי אמור רבנן דכשנשא עליה לא נשאר לו שום אשות עמה שכך התנית עמו בשעת כניסה ולכן אם מתה לא יירשנה. זהו מה שנראה לומר כדי לישב תקנה זו עם פסק הרבנים שכתבו שכשנתפשרו על הכתובה ועדיין לא נתן לה גט הבעל יורשה כמ"ש. ועיין יד אהרן א"ה סי' צ' הגהב"י אות ט"ז והנמשכים:

סימן קמט

ידיד ה' וידידינו החכם השלם והכולל הדו"מ כמה"ר מסעוד אבן מוחא נר"ו יאיר וזרח כי"ר:

אחד"ש כת"ר שירבה ויגדל כמשפט לאוהבי שמו זאת מן המודיעות מקבלת כי"ק ביום עש"ק שעבר ע"י ת"ח א' דשפיר חזי שבא מהתם להכא ועל מ"ש כת"ר שכתב לנו פעמים שלש אמת אגיד שלא קבלתי שום כתב ממעכ"ת זולתי שורות שתים שהן ד' שקבלתי בין כסא לעשור ולאפס הפנאי ועוד בה שלא ידעתי אן חנה מקום כבודו דין גרמא דעצי'ראה עד כדון שקבלתי כי"ק ושם נאמר בענין מה שהשבנו למתא טאנג'ה יע"ה בענין התיווך שעשו הבעל וכו' וקודם קבלת הגט נלב"ע האשה וכו' וכתבנו שהבן יורש נכסיה כמבואר שם. וביען שכשבאה השאלה היה השליח נחוץ לשים לדרך פעמיו תכף ביום בואו לא יכולנו להרחיב הדברים בטוב טעם ובדרך רמז כתבנו בסוף שיש לחלק בין נד"ד למורדת כאשר יראה המעיין והנה בעת'ה ראינו שמע"ת רצה לעשות ק"ו בין המורדת לנושא אשה על אשתו ומפריך פריך ליה דמה להתם שכן עבר על התנאי וכו' משא"ך במורדת ומזה בא להקשות נד"ד למורדת כמ"ש בדב"ק. לכן באנו לפרש החלוק שיש בין נד"ד למורדת לפענ"ד:

הנה על מ"ש מרן שם שאם מתה קודם הגט בעלה יורשה כתב הב"ש סקט"ו וז"ל. אף על גב דלהמחבר אבדה כתובתה אחר הכרזה מ"מ יורש אותה וכו' והא דיורש אותה אע"ג דהוא פטור מכל החיובים מ"מ היא שמרדה מפסיד אבל הוא אינו מפסיד וכו' ע"כ. מבו' מדבריו דקשיתיה דאחר שאבדה כתובתה מיד. אחר הכרזה לס' מרן שפי' כהרמב"ם ולא נשאר שום אישות ביניהם והוא פטור מכל החיובים ומדידיה לדידה. לא יהבינן א"כ גם מדידה לדידיה ולמה יורש אותה. וע"ז תירץ דכיון שהיא מרדה בו וגרמה לעצמה לאבד הכתו' ה"ט שמפסדת כל החיובים שהי"ל עליו אבל הוא שלא מרד ולא בא הבטול מצדו שהרי הוא רוצה באשת נעוריו עדיין תקנו רבנן שלא יפסיד שום דבר מכל מה שהי"ל בעודה תחתיו וגם הירושה בכלל וה"ט שכ' הרי"ף גבי מורדת שאין הירושה נפקעת אלא בגירושין כמו שהביא דבריו הבאה"ג כיון שהוא לא בטל הכתובה אלא היא גרמא לבעלה שקנסוה רבנן מחמת מרדה וה"ט נמי דמומרת דכיון שהיא בגדה בבעל נעוריה ולא בא בטול הכתובה מצדו אלא מצדה דינא הוא שלא יפסיד שום דבר ממה שה"יל עליה דלדידה קנסו ולא לדידיה:

וכן מוכח ממ"ש הבה"ג בח"מ סימן רפ"ג הגהב"י אות ה' שכתב וז"ל ומצאתי כתוב בשם רב עמרם גאון וז"ל א"א שנשתמדה אסור לאביה למיזל ולמתבע לבעל ולמימר ליה הב לי כתובתא דברתאי והאי דקא אמרי בני מערבא א"א שנשתמדה אי' יורש בעלה כתובה טועין אינון לא יהא אלא ישראלית מורדת דשבקיה ונפקת מי אית לה שוה פרוטה מכתובתה וכיון דאיהי לית לה אביה מי אית לה עכ"ל הרי מבואר דמורדת ומומרת חד

טעמא אית להו דכיון דמשום קנסא דידה הוא דלית לה כתובה ירית לה בעל עוד הביא שם הכנה"ג תשו' הגאונים כסב' בני מערבא וסיים וכ' וז"ל ונראה דכיון דאיכא פלוגתא המע"ה ע"כ יעו"ש:

גם מדברי התה"ד סי' שמ"ה מוכח דלדידה קנסינן וכו' שכ' וז"ל וכן הבעל יורש את אשתו שנשתמדה ואפילו מת מורישה לאחר שנשתמדה זכה בירושתה דלא קנסינן לבעל וכו' ע"כ. באופן דהכא בנ"ד שהבעל ואשתו בטלו שטר הכתובה וזיכה לה כל נכסיה ומחלה לו בשאר סכי הכתובה ונתחו"ג לתת לה הגט ולא נשאר שום אישות ביניהם לא ירית לה בעל כיון שהבטול והפירוד בא משניהם ולא שייך למקנס לשום א' יותר משכנגדו:

גם ההיא דנשא אשה על אשתו מל' התק' מוכח דלאו מטעם קנסא נגעו בה והילך לשון התקנה וכן ג"כ נהגו החכמים ז"ל ע"פ שאלת הריב"ש סי' ק"ה שהאשה שעבר בעלה ונשא עליה אשה אחרת במ"א ועבר על תנאי שלא ישא וכו' ובאת לגבות שטר כתובתה שתגבה ע"פ שבועתה ואף אם לא נתן לה גט עדיין יכולה לגבות סך כתובתה ולעשות ממנה חו"כ ולתת הסך הנז' לכל מי שתרצה אף אם עדיין לא כתב לה גט שכך הוא התנאי הכתוב בכתובה יפרע לה כ"מ שהחזיק ע"ע ויפטור אותה בגט כשר ולכן אם מתה לא יירשנה אם לא יביא ראיה שאשתו מחלה לו התנאי שלא ישא וכו' עכ"ל. מלשון זה מוכח דמה שאמרו ולכן אם מתה לא יירשנה הוא מטעמא שנתחייב לפרוע לה כתובתה דיכולה לעשות בה מה שתרצה וגם נתחייב לתת לה גטה כמ"ש בשטר הכתובה שיפרע לה וכו' ויפטור אותה וכו' דאם איתא דמה שהפקיעו הירושה ממנו הוא מטעם קנסא ולא מדינא הי"ל לומר דין הירושה בתחלה סמוך ונראה למי שנשא אשה על אשתו דאם מתה לא יירשנה ואח"ך הי"ל לבאר דחייב לפרוע לה הכתובה וכו' ומדסמכו דין הירושה למ"ש שכך הוא התנאי הכתוב בכתובה וכו' רצו לומר בזה דכיון דמספר כתובתה נלמוד דתכף שנשא אשה עליה חייב בכתובה וחייב לתת לה גטה לכן אם מתה לא יירשנה שהרי נפרד האישות שביניהם מחמת התנאי הכתוב בכתובה. ומה שציינו בזה בתק' הנז' להריב"ש סי' ק"ה היינו מ"ש שם הריב"ש וז"ל אם האשה מתה במקום שיש איזה זכות לבן בירושת אמו מחמת תקנתם אין לספק בזה שאין לדון אלא כפי מקום שנכתבה הכתובה שלא נתחייב בה הבעל אלא כפי המנהג שבמקום ההוא וכו' ע"כ. ולכן הביאו ראיה לדבריהם בנושא אשה על אשתו שנהגו החכמים ע"פ מ"ש הריב"ש וכו' דכיון שכתב הריב"ש שיש לדון עפ"י התנאי הכתוב בכתובה א"כ ה"נ בנושא אשה על אשתו שחייב לפרוע לה הכתובה אף אם עדיין לא נתן לה הגט שכן כתוב בשטר הכתובה וכו' דהיינו שחייב עצמו לפרוע לה הכתובה תחלה ואח"ך לתת לה הגט הרי שאין תלוי

פריעת הכתובה בנתינת הגט ולכן אם מתה לא יירשנה דר"ל דכיון דמספר כתובתה נלמוד שתכף שנשא עליה נתחייב לפרוע לה הכתובה ולתת לה גטה הרי נפרדה חבילתם וה"ט דאמרי' דלא יירשנה. ה"נ בנ"ד שזיכה לה נכסיה בעד הכתובה ומחלה לו בשאר ונתחו"ג לתת לה גטה כמ"ש בשטר התיווך הרי נפרדה חבילתם ואם מתה לא יירשנה ואתייא במכ"ש מההיא דנשא על אשתו דאם מחלה לו התנאי א"צ לחדש לה כתובה משא"ך בנ"ד כמ"ש:

ואף מי שירצה לידחק ולומר דההיא דנושא על אשתו דלא יירשנה הוא מטעם הקנסה רבנן מה שאינו נראה כן מלשון התק'. מ"מ מזה הטעם עצמו יש לנו לומר במורדת דיירשנה אחר דלא שייך למקנסיה כ"א לדידה שבא הבטול והפרוד מצדה. אבל היכא שהבעל ואשתו בטלו הכתובה ותנאיה מדעת שניהם ונקש"מ הבעל לתת לה הגט הרי נפרדו זמ"ז ואין לזה ע"ז כלום כמ"ש והגם דגם במורדת דמאיס עלי בעלה יורשה והי"ל לומר דכיון דלא שייך למקנסה אחר די"ל טענה מספקת למרדה שלא יירשנה בעלה אחר שאבדה כתובתה. מ"מ הרי עכ"פ הבטול והפירוד בא מצדה ולא מצדו שהרי הוא רוצה בה וכיון שכן הירושה במקומה עומדת משא"ך כשהבטול בא מדעת שניהם כנ"ד:

והיא דסימן צ' דכל זמן שלא נתגרשה אעפ"י שנתן עיניו לגרש בעלה יורשה. אין מינה ראיה לנ"ד דשאני התם שעדיין לא נתבטלה הכתובה והיא אשתו לכל דבר וגם לא נתחייב לתת לה גט הגם שנתן עיניו לגרש כיון שעדיין קשר האישות קיים לכן בעלה יורשה. משא"ך בנ"ד כמ"ש:

וכן נראה ממ"ש בד"מ שם וז"ל ושמעי' שאם היא מורדת ומתה יורשה וכן הוא לעיל סי' ע"ז ואם הוא מורד על אשתו או מדיר אשתו שדינו שיוציאה כ' בהגהות פרק אע"פ דאי' יורשה ונ"ל שזהו דוקא לסב' רשב"ם דסבירא להו דמשנתן עיניו לגרשה אינו יורשה אבל לדעת החולקים עליו לא. וכ"פ הרי"ף והרא"ש בהדייא פ' אע"פ אע"ג שכופין אותו כל זמן שלא גרש יורש אותה מיהו יש לדחות דשאני הנהו דכופין אותם כל זמן לגרש דנוהג עמה מנהג אישות ולא פשע כלל ולכן אינו מאבד ירושתו משא"כ במורד או מדיר דאינו נוהג מנהג אישות ולמיפק קאי לכן אינו יורשה וצ"ע עכ"ל. מבואר מזה דבתחלה רצה להשוות ההיא דמורד על אשתו להנהו שכופין להוציא שכתבו בהם הרי"ף והרא"ש שאם מתה בעלה יורשה ואח"ך דחה זה ריש לחלק ביניהם דבמורד כיון שהוא פשע אי' יורשה משא"ך בהנהו דכופין דנוהג עמה מנהג אישות ונמצא דינו של ההגהות שכ' במורד דאינו יורשה בכ"ע והגם שהניח הדבר בצ"ע היינו כיון שעכ"פ הכתובה קיימת ועדיין אגידא ביה והיא אשתו לכל דבר דבצד מה דומה להנהו דכופין אבל היכא שהבעל

ואשתו בטלו הכתובה ונתחייב לתת לה הגט בנ"ד הרי נפרדה חבילתם ולא נשאר זע"ז כלום. ומה גם שהרי ההיא דמורד פסקה שם מור"ם בהגה להלכה. וגם הכנ"הג בסימן ע"ז הג"הט אות ב' כתב דין זה בשם ריא"ז ולא הביא שום חולק יעו"ש:

הן אמת דהרב"ש בסי' צ' ס"ק כ"ג הקשה על הד"מ דהא הרי"ף כללא כייל כל הני דכופין בין מדינא בין בתקנתא והיינו מורד ומורדת וסיים וכ' וז"ל ולכאו' נראה דעת הש"ג יחידאה היא וכו' ע"כ. ומ"מ כיון דמור"ם פסקה להלכה ומרן לא הביא דין זה בש"ע יש לנו ללכת אחר פסק מור"ם והגם שהביא דין זה בשם יש אומרים היינו מפני שהיא סב' יחידית וכיון דלא הביא פלוגתא בזה הכי קי"ל. איך שיהיה הכא בנ"ד הגם שאין לדמותו למורד דשאני התם דפשע הוא לכן אינה יורשה משא"ך בנ"ד דלא פשע. מ"מ הרי אין לדמותו ג"כ להנהו דכופין אחר שהכתובה קיימת ונוהג עמה מנהג אישות והיא אשתו לכל דבר אמטו להכי בעלה יורשה משא"ך בנ"ד כמ"ש. ואף לסב' הב"ש דכתב במורד דלכאו' נראה דסברה יחידאה היא ור"ל דדומה להנהו דכופין דהבעל יורש היינו כיון דעכ"פ כתובתה קיימת ואגידא ביה עדיין הגם שהוא פשע ומרד בה לא ראו חז"ל לקונסו באבוד הירושה דהקנו לו מן השמים. משא"כ כששניהם בטלו הכתובה ותנאיה ונתחו"וג לתת לה הגט בנ"ד שנפרד קשר האישות שביניהם כמ"ש:

וכן מוכח ממ"ש הב"ש גבי פקח שנשא חרשת דהירושה תלוי בכתובה שכ' בסימן צ' על מ"ש מרן שם דפקח שנשא חרשת אפי' נתפקחה אחר שנשאה אם מתה לא יירשנה וכתב שם הב"ש סקי"ח וז"ל לא יירשנה דלית לה כתובה וכשם דל"ל כתובה כך אי' יורשה והיא אינה בת דעת שתוכל לזכות לו המגי"ד עכ"ל. וכ"כ שם מרן בב"י יעו"ש. הרי מבואר דהירושה תלוי בכתובה וכיון דחרשת לית לה כתובה אין בעלה יורשה. וא"כ הה"נ היכא דהבעל ואשתו בטלו הכתובה באוה"מ כנ"ד דאין הבעל זוכה בירושתה כמ"ש. ואין לחלק ולומר דשאני ההיא דחרשת דלא הי"ל כתובת מעו' אבל היכא דהי"ל כתובה ובטלוה אח"ך כנ"ד נימא דאעפ"כ לא נפקעה הירושה מהבעל דמאי שנא הרי עכ"פ השתא מיהא הרי בטלו שניהם הכתובה ונתחו"ג לתת לה גטה ונפרד האישות שביניהם דהו"ל כאלו לא הי"ל כתובה:

וקרוב לנדון שלפנינו מצינו בס' דבר משה חא"ה א סי' ל"ה שכ' שם בארות המים חא"ה סימן ג' באשה זקנה שבעלה היה רוצה לעלות לעי לעי"הק והיא לא רצתה לעלות ולכן נתרצו שניהם להתגרש אך טענה האשה דכסיפא לה מילתא לקבל גטה ושיתן לה כתובתה ותתן לו רשות שילך וישא אחרת עליה וכן עשו ובאו לפני ב"ד ונתן לה כתובתה מקרקע א' שהי"ל בקנין וכתבו לה ב"ד איך נתן לה הקרקע הנז' כדי שתמכור ותוריש

ותנחיל כפי דעתיה ורצונה ואז נתנה לו רשות שישא אחרת. ואחר זמן מתה האשה בחיי בעלה הנז' וכ' הרב הנז' דאין הבעל יורש אותו קרקע והביא בידו מ"ש הכנה"ג סימן פ"ה הגהב"י אות ו' דכל שכתב לה לעשות בנכסים כמו שעושה האדם בממונו ובקנייתו הוי כאלו פירש בפירוש שלא יוציא מיד הלקוחות עוד הביא מ"ש הכנ"הג שם דלאו דוקא נותן מתנה לאשתו אלא ה"נ מי שמסלק עצמו מנכסי אשתו בקנין וכו' ומזה זיכה הרב ליורשי האשה בקרקע הנז' עוד כ' שם וז"ל ועוד כיון דבנ"ד כ' במעשה ב"ד ולעשות ממנו כח"ור וכו' להוריש ולהנחיל וכו' הרי נתן רשות לה ולב"ך לעשות רצונם א"כ הו"ל כאלו פי' שנתן לה ולב"ך דלכ"ע מהני וכו' והו"ל כאלו פי' שלא יוציא מיד היורש והלוקח שהם ב"ך וכ"כ מהר"מ מפדואה סי' י"ז וכו' עכ"ל. ומעתה הכא בנ"ד לא מבעייא אם כתוב בשטר התיווך שנקש"מ הבעל וזיכה לה הנכסים הנז' באוה"מ כנדון הרב הנז' יען שהשטר הנז' לא נראה לפנינו. דודאי דלא יירש אותם הבעל אלא אפי' שבשטר התיווך הנז' אין כתוב שם תוריש ותנחיל וכו' אפ"ה י"ל דלא יירש אותם הבעל דדוקא בההיא דנדון הרב הנז' דלא עמדו ע"פ המגרש דהוה כסיפא לה לקבל גטה ונשאר קשר האישות ביניהם אלא שבעד הקרקע שנתן לה בעד כתובתה נתנה לו רשות לישא אחרת עליה ובודאי שאם היתה מוחלת לו בתנאי דלא ישא לא היה צריך לחדש ואף שנתן לה הקרקע בעד כתובתה היתה יכולה להחזיר לו המתנה ותשאר אשתו כמו שהיתה אמטו להכי אם לא היה כתוב בשטר המתנה שהיה באוה"מ כמ"ש הרב' היה יורש הקרקע אבל הכא כנ"ד שבטלו הכתובה לגמרי ונתחו"ג לתת לה הגט שנפרד האישות שביניהם ואם היה רוצה לקיימה היה צריך לחדש לה כתובה אחרת הרי נפרדה חבילתם ואינו יורשה כמ"ש:

גם מ"ש כת"ר דכיון שנתבטלה הכתובה שהיתה לפי התק' ועדיין לא חדשו אחרת הבעל יורש הכל מדינא. אכתי לא ידענא טעם מספיק לזה שהרי משנה שלימה שנינו המגרש את אשתו ומחזירה ע"מ כתובתה הרא' מחזירה ופסקה מרן בסי' ק'. גם מור"ם בהגה ס"ס צ"ב כ' וז"ל סלק עצמו מנכסי אשתו וגרשה וחזר ונשאה סתם על תנאי הראשון מחזירה ע"כ. וא"כ הכא בנ"ד שהכתובה הרא' היתה לפי התק' אף שבטלוה מ"מ לצד שנאמר שעדיין היא אשתו לענין הירושה מי גרע מאלו היה מחזירה סתם דאמרי' שע"מ כתובה רא' מחזירה וא"כ הכא שלא החזירה ומתה דיינו לומ' שיטול המחצית כאלו היתה הכתובה קיימת וכ"ז הוא לפי סברתו אבל לפענ"ד דאף אם היה במציאות דבכתובה. כד"ת אם יהיה כנ"ד שמחלה הכתובה לבעלה ומתה. קודם הגט שהבעל יורשה. אפי"ה לדידן שהכתובה היא לפי תקנת המגורשים נ"ן יש לחלק ביניהם דשאני כתובה. כד"ת

שאפי' התנו הבעל ואשתו בעודה נשואה שלא יירשנה או אם התנה שאם מתה בלא בנים יחזרו הנכסים לבית אביה תנאו בטל כמ"ש בסי' צ"ב. אבל בכתובה דידן שתקנו שכל הנכסים הנמצאים לו ולה יחלוק עם היורשים הרי עקרו ירושת הבעל וזיכו אותה ליורש וכמ"ש בתשו' הרב הקדוש מהר"ש מימי ז"ל ה"ה כתובה בספר התקנות וז"ל שכוונת מתקני התקנה היתה להעביר הירושה מהבעל ונתנוה ליורשי האשה והבעל אין לו דין ירושה בנכסי אשתו אלא כשהניחה נכסים לאחר מיתתה אז העבירו הירושה ממנו ליתן ליורשי האשה עכ"ל. וא"כ הכא בנ"ד שבטלו שניהם הכתובה והתנו ביניהם בקש"מ שכל א' יעמוד בשלו מהיכן הרגלים לומר שהבעל יורשה אחר שאפי' אשתו גמורה שמתה לא ירית לה בעל ומשכחת לה שהאשה לא הכניסה לו כלום והוא עשיר מופלג ואפי"ה כשמתה צריך לחלוק נכסיו עם יורשיה והגם דכשהוא עני והיא עשירה ג"כ חולק עם היורש אי' בתורת ירושה דזוכה בירושתה אלא מכח התק' שתקנו כך. ומעשים בכל יום שהבעל ואשתו מחדשים תנאים ביניהם שמי שיפטר לב"ע א' יזכה האחרון בכל הנכסים וכן עז"הר ודנים ע"פ התנאים שחדשו ביניהם משא"ך בכתובה בד"ת שאחר הנישואין אינם יכולים לחדש שום תנאי בענין הירושה הנוגע לבעל. ובודאי דטעמא הוי כמ"ש כיון שע"י התק' נעקרה ירושת הבעל ולכן כל מה שיתנו ביניהם תנאם קיים אוף הכא נמי דכוותה שכיון שבטלו הכתו' ותנאיה וחדשו ביניהם שכל א' יעמוד בשלו ונקש"מ לתת לה הגט הכל לפי תנאם והגם שלא פירשו בתנאם שלאחר פטי' שו"א מהם יזכו יורשיו בירושתו ה"ה כמבואה אחר שזיכה לה הנכסים הנז' בעד כתובתה ונתבטלה הכתובה כמ"ש ועמדו על הגירושין:

אחר כ"ז בחפשי בדברי הראשונים מצאנו ראינו בפס"ד א' שהובא בס' זכות אבות סימן רי"ב שכתבו שם דכשנתבטלה הכתובה ותנאיה ועמדו ע"פ המגרש הבעל יורשה כל עוד שלא נתן לה הגט יעו"ש. וכן כתבנו פעם ב' לטאנג'ה על נדון זה שהבעל יורש הכל ועיין כרם שלמה סי' מ"ז:

סימן קן

שאלה ראובן מתה אשתו בחייו ולא חלק עם בניו כפי התק' ואח"ך מת הוא וחלי"ש והניח אחריו קרקע חצר א' הידועה לו במצב פטי' אשתו באופן דלפי התק' יזכו היורשים במחצית מהקרקע מפאת ירושת אמם. והנה בעתה יצא על ראובן שט"ח א' מסך מה שנזקף עליו בחיי אשתו והשטר הנז' בנא"ג וכו' לו ולב"ך עליו ועכ"ך בכל השטרות הנהוגים ורצה הבע"ח הנז' לזכות בקרקע הנז' ליפרע מחובו. ושאל השואל אם לגבי מחצית הקרקע הנוגע ליורשים מפאת ירושת אמם צריך המלוה לישבע על

שטרו אף שכ' נאמנות עליו ועב"ך שכן בא מפורש בפסקי הרא' נ"ן שהבא לגבות מהאלמנה ומהיורשים צריך המלוה לישבע לגבות חלק האלמנה יען שהאלמנה אינה בכלל ב"ך אלא היא כבע"ח שמתקני התק' זינו לה מחצית מהנכסים תמורת סכי כתובת' וכשיש ב"ח מאוחר אף שכ' נאמנות בשטר עליו ועב"ך צריך המוקדם לישבע. וא"כ הה"נ כשמתה האשה בחיי הבעל ואח"ך מת הבעל כיון שמחצית הקרקע זוכים בו היורשים מפאת ירושת אמם הבא לגבות מהם בשטרו צריך לישבע. או דילמא שלא אמרו שהאשה היא כבע"ח אלא דוקא כשמת הבעל בחייה שזיכו לה מחצית הנכסים תמורת סכי כתובתה וכיון שבאה לגבות מכח שטר הכתובה דין הוא שיהא דינה כבע"ח אבל כשמתה היא בחיי הבעל לא אמרי' לגבי יורשיה שהם כבע"ח כדי להזקיק למלוה לישבע לגבות מחלקם וא"כ כשמת הבעל אח"ך ג"כ גובה המלוה בלא שבועה. יורנו מ"ץ הדין עם מי:

תשובה מה שנלע"ד לומר בזה דע"כ לא אמור רבנן שהאלמנה היא כבע"ח ואי' בכלל ב"ך אלא דוקא כשמת הבעל בחיי האשה והיא באה לגבות מכח שטר כתובתה דמתקני התקנה זיכו לה מחצית הנכסים תמורת סכי כתובתה וכיון שאלו היתה כתובה כד"ת יש לה כל דין בעל חוב הה"נ בכתובה קאשטילייאנה לא רצו לגרע כחה לענין זה והניחו אותה כדינה כאלו היתה כתובה כד"ת שכן בא מפורש בדברי הרב מוהריב"ם זלה"ה וז"ל ולא נסתלק מעליה כחצי הנכסים שנתנו לה שם ב"ח כלל ע"כ. דמוכח מזה שהם לא תקנו שיהא דינא כב"ח אלא שהניחוה בדינה כאלו היתה כתובה כד"ת. וכמו שמצינו ג"ב בתקנה טוליטולה שכ' מרן בסימן קי"ח שכל דין ש"יל בגביית כתובה כפי ד"ת י"ל בחצי הנכסים שנוטלת מכח התק' יעו"ש. וא"כ הה"נ בכתובה קאשטילייאנה אמטו להכי אמור רבנן בתראי דהבא לגבות מחלקה צריך לישבע על שטרו כדין המוקדם הבא לגבות כשיש ב"ח מאוחר אבל כשמתה האשה בחיי הבעל מן התורה הבעל יורש את אשתו ולא נשאר כאן כתובה כלל. אלא שבעל התק' נראה להם לתקן שיחלוק הבעל עם יורשי האשה אחר שיפרעו החובות מהאמצע מצע ואפי' מלוה ע"פ נאמן הבעל ע"פ שבועתו ומעולם לא מצינו בזה שהבא בשטרו לגבות חובו מהבעל שיהא צריך שבועה לגבי חלק היורשים אחר שאין ליורשים שום זכייה רק אחר שיפרעו החובות. ואין לומר דכיון שנשבע האלמון במה שנושי' בו בזה הוא נפטר הב"ח מהשבועה אבל לעולם גם יורשי האשה י"ל דין ב"ח לגבי הבא לגבות מחלקם. ונ"מ כשמת הבעל אח"ך ולא נשבע שיהא צריך הב"ח לישבע לגבי חלק יורשי האשה שהרי כשיש ב"ח מאוחר ובא ב"ח המוקדם לגבות האם נאמר שאם קפץ ונשבע הלוה שהחוב המוקדם הוא אמת ועדיין

נושה בו שיפטר הב"ח מהשבו' המוטלת עליו. הא ודאי בורכא היא שיאמר לו הב"ח המאוחר אח מהימנת לי וכו'. אוף הכא נמי דכוותה וא"כ לפ"ז כיון שלא מצינו כשמתה האשה בחיי הבעל שצריך הב"ח לישבע. ה"נ כשמת הבעל אח"ך אף שלא נשבע שבועת אלמון הב"ח הבא לגבות בשטרו בנאמנות כראוי א"צ שום שבועה כיון שלא נתנו ליורשי האשה כשמתה בחיי הבעל דין ב"ח ולא מצינו שום תקנה בזה. ומה גם דעדיין יכולים אנו לומר דע"כ לא הצריכו שישבע האלמון בכלל שבועתו על החובות שנושים בו אלא דוקא במלוה ע"פ אבל במלוה בשטר א"צ האלמון לישבע עליה כיון שירושת יורשי האשה אינו חוב ברור כמ"ש:

וכן מצינו בפסקי הראשונים נ"ן שיורש האשה כשמתה בחיי הבעל אין להם חוב ברור כנגד הבעל שכ"כ וז"ל שטר הכתובה למנהג המגורשים אי' שטר גמור אלא לגבי האשה אם תתגרש שיפרע לה כ"מ שהחזיק ע"ע אבל לגבי יורשיה אין עליו שום חוב ברור שאם יאמר הבעל שי"ל חובות ישבע שבועת אלמון ויפטר ומינה דשטר אין כאן אע"פ שהאב מודה לבנו שהוא חייב לו חלוקת אמו לאו כל כמיניה לחוב לאחרים וכו' דדילמא קנוניא עשה עם בנו ולכן אם בא היורש לטרוף שום חזקה או שום קרקע שמכר אביו בכח שטר כתובת אמו לאו כלום הוא ע"כ הובא זה בס' התקנות יעו"ש. נקטי' מיהא דבשמתה האשה בחיי הבעל אין ליורשים חוב ברור נגד הבעל ושטר הכתובה כמאן דליתיה. וא"כ הה"נ לגבי הב"ח הבא לגבות דאין ליורשי האשה דין ב"ח להזקיק לב"ח שבועה. משא"ך כשמת הבעל בחיי האשה דיש לאלמנה דין ב"ח כיון שבאה לגבות מכח שטר כתובתה. והגם שכתבו ז"ל שאין שטר הכתובה שטר גמור אלא לגבי האשה אם תתגרש כמש"ל לאו למעוטי האלמנה לגמרי שאין לה דין ב"ח בשום אופן אלא לומר דדוקא לגבי הגרושה יש לשטר הכתובה דין שטר גמור לגמרי דהיינו אף לענין קדימה. משא"ך האלמנה דאין לה דין קדימה שאינה נוטלת כלום עד שיפרעו החובות אבל עכ"פ דין בעל חוב יש לה וה"ה בב"ח מאוחר חר לגבי הבא לגבות. אבל לגבי יורשי האשה כשמתה בחיי הבעל אין להם דין ב"ח בשום אופן כמ"ש בדבריהם דכיון שמה שיורשים יורשי האשה הוא מחמת התק' הו"ל כדין כתובת בנין דכרין שכ' מרן בסי' קי"א ס"ח גבי מי שהיה נשוי ב' נשים ומתה א' מהן בחייו ואחת אחר מותו שאם נשבעה הב' שבועת אלמנה קודם שתמות בניה קודמין וכתב שם הב"ש וז"ל בניה קודמין שהיא ב"ח והראשונה באה מכח כתובת בנין דכרין וכו' כיון דראשונה אין לה שום חוב אלא מחמת התק' וכו' ע"כ. וא"כ הה"נ בכתובה קאשטילייאנה כשמתה בחיי הבעל כיון שמה שיורשים יורשי האשה הוא מכח התק' אין להם דין ב"ח. אבל כשמת הבעל בחיי האשה כיון שמה שנוטלת

האשה מחצית הנכסים הוא מכח שטר כתובתה יש לה דין ב"ח. ואין ה"נ אם נשבעה האלמנה על כתובתה ולא הספיקה לחלוק עם היורשים עד שמתה יש להם ליורשים דין ב"ח כיון שמה שיורשים מחצית הנכסים הוא מכח שטר כתובת אמם וכיון שהיא היה דינה כב"ח היורשים יירשו כחה וצריך הב"ח הבא לגבות לישבע לגבי חלקם:

ואין לומר דאף כשמתה האשה בחיי הבעל כיון דעכ"פ יורשי האשה אי' ב"ך של הבעל. א"כ דל מהכא הנאמ' הכתוב בשטר דאי' מועיל לגבי יורשי האשה והו"ל כשטר בלי נאמנות שיהא צריך לישבע הב"ח. לזה י"ל כיון שמה שיורשים יורשי האשה הוא מכח התקנה והם אמרו שלא יטלו כלום רק אחר שיפרעו החובות א"כ אין על הבעל שום חיוב לתת דבר ליורשים עד שיפרע חובותיו ועדיין הנכסים בחזקתו וכיון שכ' נאמנות בשטר בדין הוא שיפרע הב"ח כלי שבועה והגם דכשמת הבעל בחיי האשה ג"כ היתה התק' שלא תטול האשה כלום דק אחר שיפרעו החובות היינו מפני שדנו אותה כב"ח מאוחר אבל עכ"פ דין ב"ח יש לה לכן צריך הב"ח לישבע לגבי חלקה כמ"ש:

שוב מצינו בפס"ד א' מרבני מכנאסא יע"ה ה"ה מהר"מ טולידאנו ומהר"ח טולידאנו זלה"ה שכתבו וז"ל גם מכח שטר כתובת אמם ודאי דאין להם כח לטרוף מן הלקוחות דיכולים אנו לומר גם לגבי אביהם אם טען לבניו שיפרע להם חלוקת אמם אין כח ביד היתו' לגבות בה דמעיקרא חיוב הכתובה הוא לגבי אמם דוקא ואין בה זכות ליורשים כ"א רמז בעלמא שכתוב בה שהיא למנהג המגורשים והו"ל כמלוה ע"פ דנאמן בשבועה לו' פרעתי ועוד הלא הוא נאמן ג"כ בשבועה לומר שחייב לזולת כ"וכ ויפרעו החובות תחלה ולא יטלו מאומה שנמצא לפ"ז שאין כאן שט"ח כשטר הכתובה כלל וא"כ הו"ל חלוקת אמם כמלוה ע"פ עכ"ל מבואר מדבריהם דכשמת האשה בחיי הבעל הירושה שיורשים יורשיה היא כמלוה ע"פ וה"ט שנאמן הבעל בכל טענותיו שיטעון נגד היורשים והוא הוא המוחזק וא"כ כשמת הבעל אח"ך ג"כ עדין הנכסים בחזקתו לגבי הב"ח הבא לגבות בשטרו וכיון שכ' בשטר נאמנות וכו' בדין הוא שיגבה בלא שבועה כיון שאין ליורשי האשה דין ב"ח כ"א מלוה ע"פ כמ"ש. זהו מה שנלע"ד להשיב בזה וצור ישראל יצילנו מכל שגיאה ויאיר עינינו במאור תורתו אמן הכ"ד הח"פ טיטואן יע"ה בח' שבט משנת **תקצ**"ז לפ"ק:

ז"נ מה שכתב ע"ז כמוה"ר אברהם ישראל ז"ל:

אר"**ש** קדם שלום שלום לא פסיק טעמא בגווייהו וכו' ולמאי דאתי תוך תוך על מעשה שבא לידו בראובן שמתה אשתו בחייו וכו' ופסק כת"ר שאין ממש בטענתם כמ"ש בדב"ק כולם נכוחים למבין וראויים למי שאמרן אלא שרצה לעמוד על דעתי קל"ה כמות

שהיא ולעשות רצונו חפצתי ואומר דקושטא קאי שאין דמיונם עולה יפה דבשלמא כשמת הבעל אלמנתו גובה חלקה בשטר כתובה שבידה שעדיין הוא בתקפו הראשון שריר וקיים כשאר כל שט"ח דעלמא אלא שבעלי התק' נ"ן גרעו כח קדימתו ועשאוה כאלו הוא מאוחר לכל החובות אבל מ"מ שם שט"ח לא פקע מיניה לגמרי ולכן כשמת הבעל ובא שום ב"ח לטרוף גם חלק האלמנה צריך לישבע על שטרו כדין המוקדם לגבי שטר מאוחר משא"ך בנ"ד שמתה בחיי הבעל שאין כאן לא מנה ברור ולא שום שטר ששטר כתובתה כבר נמחל שעבודו לגמרי כשמתה שהבעל יורש את אשתו ד"ת בין נ"מ בין נצ"ב. אלא שמתקני התק' העמיסו על הבעל לחלוק כל הנכסים הנמצאים לו ולה משום עגמת נפש. אבל מ"מ כל הנכסים קו"ט בחזקת הבעל לחודיה קיימי ולא בחזקת שניהם דשותפין. ולכן יכול הוא לומר שיש עליו חובות במד"ה אפי' בע"פ ואחר ניכוי החובות אם היה שם שום מותר יחלקהו עם יורשיה ואם לאו אין ליורשיה על הבעל כלום ואי לא מהימן להו שיש עליו כל אותם חובות ישבע שכן הוא מזה מוכח להדיא שהם ז"ל העמידו כל הנכסים בחזקת הבעל שאלו היו בחזקת שניהם לא היה נאמן בשבועתו בלא ראיה ברורה ועיקר טעמם ז"ל הוא כיון שמד"ת הכל שלו שהבעל לחוד הוא היורשה אלא שהם ז"ל העמיסו עליו לחלוק עם זרעה אפי' הנכסים הידועים לו וה"ד אחד נכוי כל החובות והיה שם מותר ומטעם זה אם לא הספיק לישבע עד שמת טענינן ליורשי הבעל שלא היה שם מותר וא"נ הראה בפנקסו שיש שם מותר טענינן להו דשמא סלקם בממון כיון שהוא הוא המוחזק בכל הנכסים והם תובעים ע"פ ששטר כתובת אמם כבר נמחל שעבודה במותה כנ"ל. ואפילו אם עדיין הוא חי וחייבוהו ב"ד לישבע שאין שם מותר ונתן כתף סוררת ולא רצה לישבע מ"מ אין ב"ד יורדין לנכסיו כיון שאין זה מן הנשבעים ונוטלים ואין כאן אלא שבועה דרבנן כמ"ש סימן פ"ז. מכל זה מוכח שאין ליורשי האשה שום חוב ברור ולא שום שטר כ"א תביעה ע"פ בעלמא ומ"ש בסוף שטרי הכתובה והכל כפי המנהג והתקנה וכו' אינו אלא רמז בעלמא וכיון שכן מאין הרגלים לחייב למוצא שט"ח על הבעל להשבע על שטרו בשביל תביעת יורשיה שטוענין שלא קבלו כלום מאביהם והא תביעה ע"פ גריעה וקלישא כמ"ש:

ומ"ש כת"ר אם יש בידי שום פס"ד מב"ד שלפנינו נ"ן ע"ז הן אמת שאין בידי שום פס"ד ע"ז של תביעת השבועה של שטרו אבל יש פס"ד א' ממ"ור מוהרי"ל ז"ל על אלמון שמכר קרקע הידוע לו בחיי אשתו ובאו יורשיה לערער על הלוקח מכח ירושת אמם שעדיין לא חלק עמהם ופסק שלא זכו בדינם דאימור מכר לצורך תכריכיה וקבורתה וכיוצא וכו' וחיליה מכח שאין ביד יורשיה שום שט"ח נגדו כ"א תביעה ע"פ והאריך

הרב בראיות והסכימו לדינו מהר"ר אפרים ומהרר"י קורייאט ז"ל. עוד יש בידי פס"ד א' מכמה חכמי המערב שהיו בימינו על ראובן שמתה אשתו ופנקס נכסיו וחוביו ונשבע ולא היה שם מותר ושוב אח"ך מכר א' מקרקעותיו לזולת ובאו יורשי האשה לערער ולומר שכיון שלא הורידו ב"ד לבעל לאותו קרקע הם הם יתנו דמיו ויזכו בו. ופסקו להם שכיון שבשעה שפנקס נכסיו לא היה שם מותר לפי שומת אותו הזמן הוברר הדבר למפרע שאין שום זכות ליורשי האשה וא"צ הורדה דשלו הוא ובחזקתו קיימי כל הנכסים והאריכו בזה ויש מהם שפסקו שאם באותו פרק שפנקס האלמון. נכסיו וחובותיו רצו יורשי האשה ליתן לו מעות מזומנים כדי מחצית כל החובות יזכו במחצית העזבון. ואני

הצעיר בבא לידי הפס"ד בש' **תקס**"ו כדי לגלות דעתי לא נלע"ד להודות על פרט זה מטעם שכיון שפנקס נכסיו ונשבע שלא היה שם מותר הוברר הדבר למפרע שבשעת מתת אמם לא הי"ל שום זכות בנכסים כלל ואין להם עליו כלום וא"כ מהי תיתי לחייב לבעל להשתתף עמהם בע"כ מע"כ מחרש ולמה לא יאמר הבעל שכיון שכל הנכסים שלי ובחזקתי קיימי מהדי"ן ומהתקנה מה לכם עוד עלי ואיני רוצה לגזול הב"ח או להתפשר עמהם בדבר מועט ואין רצוני להשתתף עמכם מחדש אחר שהוברר הדבר שלא היה לכם שום זכות בכל הנכסים בעת מיתת אמכם ולהיות שהפס"ד הנז' ארוכים הרבה ואין לי סופר להעתיקם לא שלחתי טופסם לכת"ר עם היות שמתוך דבריהם יש סיוע לפס"ד ואין להאריך כ"א בשלום כת"ר ושלום בניו וכל הנלוים אליו ישצ"ו נאה דורש ודובר שלום עבד האל ע"ך נמ"ך וחתום כמה"ר אברהם ישראל ז"ל:

סימן קנא

הדין דין אמת כמ"ש החכמים הפוס' נר"ו שאין על הרא' הנז' שום תבי' נג"ד היתום הנז' מהני טעמי תריצי שכ' הרב מהרי"ל זלה"ה. והגם דלפי הטעם שכ' שם משם הראשונים שהבת בנכסי אביה אי' אלא ב"ח של אחין ויכולים לסלקה בדמים והכא בנ"ד לא שייך האי טעמא שהרי מירושת אמה. מ"מ הטעם האחר דירושת' היא מן התקנה וכל ס' בתק' העמידנו על ד"ת שייך הכא ג"כ בצירוף החזקה שהחזיק היתום בנכסים ושתקה ולא מיחת' עם המנהג שנוהגות הבתולות להסתלק מהירושה בשעת הנישואין:

ואין אנו צריכים לכ"ז אלא דוקא לגבי הקרקעות והמטלטלים הידועים לאב במצב פטי' אשתו ועדיין הם בעין אבל לגבי המט' שאי' ידועי' במצב פטי' אשתו והממון שאין בו סימן הדבר פשוט שאין לבת הנז' שום זכות בו כיון דליכא עדים וראיה וטענ' ליורש מן

התורה כל מאי דמצי אבוהון למטען וכ"ש לפי מה שהעיר הח' נר"ו שעשה שטר חילוק כמנהג ודאי שהיה באופן המועיל:

ועל מ"ש הח' הפו' נר"ו דהכא בנ"ד איכא אומדנא דמוכח דלא סלקה כהוגן כיון שהיה האב עשיר גדול ובודאי שלא קבלה חלקה עד גמירא ואמרי' דמחי' בטעות וכו' וסתר זה כיון שהאב כבר מת אין מוציאין מחזקת היתום באומדנא וכו'. הכא בנ"ד אין אנו צריכים לזה כיון שהיה כאן שטר סלוק דאף את"ל שלא נטלה כל חלקה המגיעה במושלם אמרי' דודאי השטר היה כתוב כראוי כל דבר ודבר כפי קנינו המועיל וגם כ' בו שאפי' ידעה שמגיע לחלקה עד כדי סך כו"כ סברה וקבלה ומחלה וכו' באופן דאין כאן מחילה בטעות כמו שהוא המנהג בכל הבתולות שאפי' שהאב עשיר גדול מסלקת עצמה בעד הנדונייא והתוס' וכיון שהשטר היה כתוב בכל אופן המועיל כפ"הד וכתחז"ל. באופן שזכה היתום בכל נכסי עזבון אביו כמ"ש החכמי' הפוסקים ישצ"ו:

אלא שעכ"פ יטילו חר"ס על היורש אם יש בידו שטר הסילוק דאפשר שיתברר מתוכו שעדיין יש זכות להרא' הנז' דהיינו שלא בא כתוב בו שנתברר לה שמגיע לחלקה יותר ממה שהעניקו לה עד כדי סך כ"וכ ואפי"ה סברה וקבלה ומחלה וכו' שאם לא ימצא כתוב כך יכול לטעון דהו"ל מחילה בטעות. ולפ"ז אין מקום למ"ש החכם הפו' נר"ו שהזכות היה צריך להיות ביד הרא' דמתוך לשון השטר שביד היתום יתברר האמת ועיין בס' בית יהודה למהר"י עייאש ז"ל חח"מ ס"ס כ"ד דמוכח משם דאפי' על הספק מטילים חר"ס כדי לברר האמת. ולראיה חו"פ טיטואן יע"ה בעי' א' לטבת שנה הנז':

סימן קנב

נדרשתי מאת האנשים הנז' להגיד להם אופן חלוק' העזבון של המנוח יען שהמנוח י"ל ג' נשים ויורשים ואען ואומר שאם הכתובה של הג' נשים הנז' הם כמנהג המגורשים הרי בא מבואר בס' התקנות סי' קמ"ד וז"ל מי שמת והניח ב' נשים ויורשים נמ"ך בתק' הראשונים זלה"ה שתהיה אופן חלוקתם עז"הר דהיינו יתחלק כל הממון לעשרה חלקים הראשונה תטול ד' חלקים והכ' תטול ג' חלקים והיורשים ג' חלקים. אבל מי שמת והניח ג' נשים ויורשים או ד' נשים ויורשים לא הוזכר בתקנה הנז' כיצד תהיה אופן חלוקתם יען דהו"ל מלתא דלא שכיחא ולדידן דשכיחא נמ"ך בכ"י מוהר"ר שאול סירירו וכו' ובכתב הרב מוהר"ר וידאל הצרפתי נמ"ך אופן חלוקת הג' נשים ויורשים לערך העשרה חלקים תהיה עז"הד שיתחלק כל הממון למ"ו חלקים הראשונה תטול י"ו והב' י"ב והג' ט' והיורשים ט' דהיינו כל א' תטול פחות רביע ממה שנטלה חבירתה ולעולם היורשים נוטלים בשוה עם אשה האחרונה וכו' ע"כ. וכ"כ בסימן קנ"ו:

נמצא לפ"ז דהכא בנ"ד כיון שיורשי הבעל הם יורשים המתאבלים יתחלק כל הנכסים הנמצאים לבעל ולג' נשים למ"ו חלקים כמ"ש וצ"ל שהחלוקה הנז' תהיה אחר שיפרעו כל חובות שנושים בהמנוח הנז' וכמ"ש בס' התקנות סי' י"ט יעו"ש:

סימן קנג

תשובה לש'יש'ואן לכההר"י ן' נאים:

על מה ששאלת על השטר מחילת האשה לבעלה למה אינו מועיל וטרחת לצדד צדדים וצדי צדדים ולא העלית כלום תמה אני מה מקום לספק שכל עצמה של ביטול כתובה וחדוש כתובה היינו מפני התנאים שמחדשים ביניהם שאם תפטר האשה בחיי בעלה שיזכה הבעל בכל הנכסים ולכן צריך לבטל הכתובה הראשונה ולחדש כתובה אחרת ע"פ התנאים הנז' דהיינו שיזכיר התנאי בכתובה הב' דהו"ל כאלו עכשיו נשאו ע"פ תנאי זה והכא בנ"ד אחר שמחלה כתובתה לבעלה חזר וחדש לה אחרת ובכתובה הב' לא הוזכר שום דבר מזה רק שחדש לה כתובה סתם. וא"כ מה הועילה בבטול הכתובה הראשונה אחר שהכתובה הב' שחדש לה לא הזכיר התנאי הנז' וא"כ מסתמא אמרי' שהיא כתובה כמנהג ותגדל התימא אחר שראית דברי הרב מהר"י למאליח ז"ל לא נתעוררת בזה כלל שהרי כתב וז"ל דמ"הט נהגו ע"פ התקנה לבטל כתובה הראשונה שנעשית ע"פ התקנה כשרוצה האשה להעביר הירושה מיורשיה ולתתה לבעלה ולחזור הבעל לחדש לה כתובה אחרת ע"פ הדין או ע"פ התנאים שיעשו בכתו' החדשה שזה הוא מבואר בתקנות וכו' ע"כ. הרי מבואר נגלה שבכתובה הב' שמקדש עושים תנאים אחרים כמ"ש בדבריו ע"פ התנאים שיעשו בכתו' החדשה וא"כ הכא בנ"ד שהכתובה החדשה לא הוזכר שום תנאי לא הועילו כלום בבטול כתובה הראשונה וזה דבר פשוט לא יטעה בו כל יודע ספר. ומה שהעתקת מס' עט סופר היינו נוסח הכתובה אבל התנאים שמחדשים ביניהם אינו מבואר שם יען כל א' מחדש תנאים כפי מה שירצה:

סימן קנד

מה שנלע"ד בזה הוא דנכסים אלו מיקרו מוחזק לגבי ראובן ויזכה בחלקו העולה לו בירושה הנז' וכפסק מור"ם בהגה סימן צ'. והגם דבד"מ כתב לתרץ הב' תשו' של מהר"ם דגבי ירושת הבעל מיירי במקום שנוהגים באנשי יהודה דהיורשים יכולים לסלק לאלמנה וגבי כתובה מיירי במקום שנוהגים כאנשי גליל דאין היורשים יכולים לסלקה דלפ"ז אנן דקי"ל כאנשי גליל כמ"ש מרן בסימן צ"ג ס"ג א"כ גבי ירושה ג"כ יקרא ראוי ואין הבעל יורש בהם. מ"מ הרי חלוק זה שכ' בד"מ לא כתבו אלא בדרך אפשר משמע דלא פסיקא ליה מילתא. ועוד שהרי סיים שם וכתב ועיין בתשו' מהרי"ל וכיון שבש"ע

בהגה גבי ירושה סתם וכתב דהוי מוחזק ולא חלק בזה כמו שחלק בסי' ק' גבי כתובה מוכח מזה דס"ל להלכה גבי ירושה דאין לחלק בין במקום שיכולי' לסלקה או לא ואין לחלק בזה אלא דוק' גבי כתו' וכמ"ש הטעם בתשו' מהרי"ל הביא דבריו הרב ח"מ סי' ק' ס"ק ט"ז. וגם הרב"ש הגם דבסי' ק' סקי"ד הביא ב' החלוקים חלוק הר"מ וחלוק מהרי"ל מ"מ הרי בסי' צ' סק"ח גבי ירושה כ' וז"ל בזה עדיף ירושת הבעל מכתובה וכו' ע"כ מוכת מזה דסבירא ליה להרב"ש דמדסתם מור"ם בהגה גבי ירושה דהוי מוחזק ולא חלק כמ"ש בד"מ דעתו להלכה דאין לחלק בירושה ובכל מקום הוי מוחזק ומשמת האב קיימי נכסי בחזקת הבנות היורשות שהרי אם מכרו היורשים קרקע המשועבד למזונות האלמנה מכרן קיים ואין האלמנה יכולה להוציא מיד הלוקח כמ"ש מרן בסימן צ"ג וכ"ש לגבי המטלטלים דפסק שם מרן דהיורשים נוטלים אותם והם מעלים לה מזונות דודאי בחזקתם קיימי וירית להו בעל:

ואפילו בההיא דכתובה מצינו להרב מהרימ"ט בשניות סימן ע"ג שהרבה להשיב ע"ז הביא ולבסוף כ' וז"ל וראיתי בא"ה הביא הב"י תשו' זו ולא עיקר הטעם הראוי ולא הזכיר אם יש מסכימים בדין זה או חולקים ולכך קשה עלי למעבד עובדא וכו' ע"כ. והביא שם תשו' האחרת של מהר"ם ועוד הביא ב' תשובות אחרות שנר' דסתראי נינהו וכ' וז"ל ויהיו אלה מאותן שכתב מהרי"ק שדרכו בהרבה מקומות לחזור בו בתשובותיו שפעמים יקח לו שטה א' ופעמים יקח לו שטה אחרת וכו' ע"כ. איך שיהיה הגם דההיא דכתובה הרי פסקה מור"ם להלכה וחלק בה בין אתרא דמסלקי' וכו' אין לך בו אלא חדושו משא"ך בההיא דירושה דלא מחלקי' בה כמ"ש:

ומ"ש החכמים הנ"ל דהוי ראוי לגבי בעל וכתבו וז"ל ואף דלענין בכור פ' מרן בח"מ דנכסים המשועבדים נק' מוחזקים תירץ הרב בעי חיי דהתם מיירי בתבעה כתובתה דאין לה מזונות וכו' ע"כ הגם שאין הספר הנז' מצוי אצלינו הרי בכנ"הג א"ה סי' ק' הגהב"י אות ג' כתב תירוץ זה כדי לתרץ דברי הרא"ש שממנו מקור דין זה דבכור עם תשובת מהר"ם בההיא דכתובה שכ' דהוי ראוי וכתב וז"ל ולענ"ד שהרא"ש ומהר"מ לא פליגי ויודה הרא"ש למהר"ם דאפילו לא נשבעה הוי ראוי מטעם דהנכסים משועבדים לאלמנה מתנאי ב"ד דהלכה כאנשי גליל ונדון הרא"ש שאני דמיירי באלמנה שאין לה מזונות כגון דתבעה כתובתה בב"ד ולא הספיקה לגבות ומתה דהשתא כיון שלא נשבעה בחזקת היורשים קיימי וכו' ע"כ אבל מ"מ הרי מור"ם בהגה ס"ס הנז' כ' וז"ל הי"ל קרקעות משועבדים לאחרים מיקרי מוחזק וכו' ע"כ נמצא דלגבי בכור אפי' הם משועבדים לאחרים מיקרי מוחזק וה"ה נמי היכא דמשועבדים למזונות האלמנה:

ומה גם דהכנה"ג אחר שכ' התירוץ הנז"ל כ' וז"ל ואי נמי הרא"ש מיירי באלמנה שי"ל מזונות שאני הכא דמתה האלמנה וחזרו הנכסים בחזקת היורשים דאע"ג דאין הבכור נוטל בנכסים הראויים בשעת מיתה הכא לא מיקרי ראוי אלא מוחזק מיקרי אלא היה יכול ליטול פי שנים באותה שעה מפני שהיו משועבדים לאלמנה וכיון שמתה האלמנה נסתלק. השעבוד והבכור נוטל פי שנים וכו' והשתא ניחא דא דאפי' לדעת מהר"ם משכחת לה ירושת בנו בכור אפי' בהניח אלמנה וכו' ע"כ הרי דהרב ז"ל לא פסיק ותני דהרא"ש מיירי באלמנה שאין לה מזונות דלפי תירוץ הב' אפילו בי"ל מזונות מיקרי מוחזק אף לדעת מהר"ם היכא דמתה האלמנה וכתירוץ זה כתב בח"מ סי' רע"ח. וכיון דלגבי בכור הו"ל מוחזק אף שהיו משועבדים למזונות האלמנה ה"ה נמי גבי ירושת הבעל דדא ודא אחת היא ושניהם באים מכח ירושה. וכ"כ הכנ"הג בפי' בח"מ סימן הנז' הג"הט אות י"א וז"ל היה לאביו ב"ח או כתובת אשה או שהיו משועבדים למזון האשה בכור נוטל פי שנים ע"כ. וא"כ לפ"ז גבי ירושת הבעל ג"כ הו"ל מוחזק וכמ"ש בתשובה האחרת של מהר"ם גבי ירושת הבעל דהשוה אותה לבכור. ומדין הבכור. הכריח גבי ירושת הבעל דהוי מוחזק שכ"כ וז"ל ואין לומר דכיון דבחיי אשתו היה משועבד לכתובת האלמנה. ולמזונותיה הו"ל ראוי ואין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק דהא ליתא דכל כה"ג לא הוי ראוי דא"כ בטלת ירושת בנו בכור דאין לך אדם א' מני אלף שאין לו שעבוד כתובת אשה ומזונותיה ושעבוד ב"ח אלא ודאי כל כה"ג לא מיקרי ראוי כיון דהני מחסרי גובייאנא וכו' ע"כ:

ומ"ש החכמים יש"ץ וז"ל אבל בנ"ד שכתובה כמנהג כ"ע מודו דהוי ראוי דדין הבעל כב"ח וכו' ע"כ אכתי לא ידענו מאין יצא להם דין זה דבכתובה דידן הבעל הוי כב"ח והלא לא נשתנה דינו של בעל בנכסי אשתו אחר התקנה כי אם דוקא לגבי המחצית דמתקני התקנה העבירו הירושה ממנו במחצית הנכסים וזיכו אותו ליורשי האשה תמורת סכי כתובתה אבל לגבי המחצית שזוכה בו הבעל ככחו אז כחו עתה ויורש יקרא למר מדאורייתא ולמר מדרבנן. ויורשי האשה שבאים לזכות מכח כתובתה הם הנקראים ב"ח וגרע ממנו דלא הוי חוב ברור שאם מכר האב הקרקע אחרי מות אשתו אין היורש מוציא מיד הלוקח כמבואר בפסקי הראשונים נ"ן מילתא בטעמא. באופן דהבעל בנכסי אשתו דין יורש יש לו אף אחר התקנה. הן אמת דהכא בנ"ד אם כתובת הזקנה היתה כפי התקנה לא שייך לומר בזה דין ראוי לכולי עלמא אחר דכפי התקנה אין לאלמנה מזונות ומיד שמת הבעל צריכה האלמנה לחלוק עם היורשים אחר שבעת ימי

אבלות כמבואר בספר הישר ספר התקנות ומ"מ אף שהיא כתובה כד"ת והיו הנכסים משועבדים למזונות וכתובה אפי' הכי הו"ל מוחזק לגבי בעל ונוטל הבעל חלקו בהם:

שוב מצינו להרב גנת ורדים חא"ה כלל ד' סי' ב' שנשאל על נדון כזה וכשמת ראובן החזיקה האלמנה בנכסים לצורך מזונותיה ומתה הבת בחיי האם ואח"ך גבתה האלמנה כתובתה והביא שם הב' תשובות של מהר"ם ונשא ונתן בהם וכתב ששה תירוצים מדברי הפוסקים ולא הונח לו בכולם וכתב דאותה תשובה דכתו' אינה עולה כהוגן ומופרכת מפשט השמועות והביא ראיה לדבריו מש"ס ופוסקים ואח"ך הביא תשובת הרא"ש בההיא דבכור וכתב דפליג בהדייא על תשובת מהר"ם דלדעת הרא"ש אפי' נשבעה על כתובתה ומתה כל זמן שלא הגבוה ב"ד הו"ל מוחזק ובכור נוטל פי שנים ולבסוף מסיק וכתב וז"ל והגם כי יש בידינו לידחק בתירוצים ואוקמתות להעמיד תשובה זו שלא תהיה מופרכת מן השמועות מכל מקום אי' מן הראוי לחפות על האמת ולכפות עליה פסכתר והאמת יעיד לעצמו שתשובה זו אינה מרווחת כלל ומעתה לית לן רשו למעבד בה עובדא וכו' ועל כן אם עבר הדיין ועבד בה עובדא אמרינן דמה שעשה עשוי. מה גם שנמשכו אחריה גדולי ישראל מהרשד"ם והרב בעל פני משה ומוהריק"ש בהגהות ודוקא בעובדא דכוותה ממש דהיינו בגביית כתובה ובאתרא דנהגי כבני גליל לא ללמוד ממנה לנדונים אחרים דהבו דלא לוסיף עלה וכו' ע"כ יעו"ש שהאריך:

מבואר מדבריו שאף שהחזיקה האלמנה הזקנה בנכסים למזונותיה אפילו הכי פסק הרב דהו"ל מוחזק לגבי בעל. ודוקא בכתובה נדחק הרב לשוויינהו ראוי לאחר מעשה דוקא. וא"כ כ"ש הכא בנ"ד דלפי המובן מתוך השאלה שלא החזיקה האלמנה בנכסים למזונותיה אלא שנשארה יושבת על נכסי בעלה כמאז ומקדם וברשות בעלה קיימי ומעולם לא עשתה בהם שום תפיסה לצורך מזונותיה שהדבר פשוט דקיימי נכסי בחזקת היורשים והו"ל מוחזק לגבי בעל כמ"ש:

הן אמת דבנדון הרב גו"ר הובא תשובה אחרת מרב אחד היפך דברי הרב הנז' ואוקי לנכסי בחזקת האלמנה דהו"ל לגבי בעל. וע"ז השיב עליו הרב גנת ורדים שם בראיות וסיים וכתב וז"ל. מ"מ לענין מעשה אע"פ שכתבנו דנכסי בחזקת יורשים אפי' שתפסתם האלמנה ראוי לחוש לדברי זקן בכה"ג מיהת שאם תפסתם האלמנה למזונותיה לדון בהם דין ראוי וכו'. כלל העולה שנלע"ד שהנכון כמ"ש ואפי' שעבוד מזוני לא אלים לשוויי לנכסי דין ראוי ונכסי בחזקת יורשים קיימי עכ"ל:

באופן דאף את"ל דמידי פלוגתא לא נפקא מ"מ היינו דוקא היכא שתפסתם האלמנה תפיסה מעלייא למזונותיה בההיא הוא דפליגי הרבנים הנז' להלכה אבל למעשה חשש

הרב גנת ורדים להוראת הרב שכנגדו. מה גם דהרב החולק לא ראה דבריו כמבואר שם ויכולים אנו לומר דאלו היה רואה את דבריו וראיותיו אפשר שהיה חוזר בו:

ומ"מ הכא בנ"ד שלא עשתה האלמנה שום תפיסה למזונותיה הדבר פשוט דנכסי בחזקת יורשים קיימי וזכה הבעל בחלקו כפשט דברי מור"ם בהגה והרב"ש והח"מ ואף בסך הכתובה של האלמנה כיון שמתה ולא נשבעה נשארו הנכסים בחזקת היורשים וכמ"ש מרן בח"מ סי' רע"ח ובא"ה סי' ק"ה גבי בכור והוא הדין נמי גבי בעל דנוטל חלקו בהם. זהו מה שנלע"ד להשיב בזה וצור ישראל יצילנו משגיאות ויאיר עינינו במאור תורתו כי"ר. הכ"ד הח"פ טיטואן יע"ה בע"א לחדש זיו שנת **תקצ"ט** לפ"ק:

סימן קנה

נדרשנו מאת פרנסי ומנהיגי עיר תהלה ג'יבאלטאר יע"ה להגיד להם את דבר המשפט בנדון המבואר בשאלתם. וזל"ה שבאה מהתם להכא:

ראובן היה לו אשה נכרית מיוחדת לו וילדה בן והלכה האשה הנז' עם בנה למדינה אחרת להכניס להבן הנז' בדת ישראל וחזרה עם בנה הנז' מהול בלא טבילה ולא עברו ימים מועטים עד שחלף הלך לו הבן הנז' מעולם הזה והן עתה היא גם היא הלכה למ"א ונתגיירה והביאה בידה כתב חכמי ישראל אשר הביאוה בברית וכשבאתה ישבה לה בבית איש אחר ואחר עבור זמן מה רוצה ראובן הנז' לעשות עמה נשואין גמורים כדת משה וישראל. ובראותינו המעשה הלז חוששנו מחטאת ודבר זה תליא באשלי רברבי להורות הדין. ע"כ אנחנו ח"מ אחרי ני"ק מבקשים מדום כת"ר להשיב לנו משפט האיש הנז' אם רשאי לכונסה או לאו וע"פ ר"ומ כת"ר יקום דבר ותשובת רו"מ כת"ר מהרה תצמח הכ"ד הח"פ ג'יבאלטאר יע"ה בסדר ואלה שמות בני ישראל עכ"ל השאלה:

תשובה שנינו במשנה פ"ב דיבמות וז"ל הנטען על השפחה ונשתחררה או על הנכרית ונתגיירה הרי זה לא יכנוס ואם כנס אין מוציאין מידו ע"כ ופירש"י וז"ל הנטען חשוד כלומר שטוענין עליו דברי לעז לא ישאנה משום לעז שלא יאמרו אמת היה הקול הראשון ע"כ:

ובגמרא הא גיורת מיהא הוי ורמינהי אחד איש שנתגייר לשם אשה ואחד אשה שנתגיירה לשם איש וכן מי שנתגייר לשם שלחן מלכים לשום עבדי שלמה אינם גרים דברי רבי נחמיה שהיה רבי נחמיה אומר א' גרי אריות וא' גרי חלומות וא' גרי מרדכי ואסתר אינם גרים עד שיתגיירו בזמן הזה. בזמן הזה ס"ד אלא אימא כבזמן הזה הא אתמר עלה א"ר יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב הלכה כדברי האומר כולם גרים הם אי הכי לכתחלה נמי משום דרב אסי דא"ר אסי הסר ממך עקשות פה וכו' ע"כ

בגמרא. ופירש"י וז"ל הא גיורת מיהא הויא ואע"ג דלא נתגיירה לשם יהדות אלא בשביל שישאנה וכו' דאמר רב אסי טעמא דמתני' משום דכתי' הסר ממך עקשות פה וכו' דאתו לאחזוקי לקלא קמא:

ביאור דברי המשנה והגמרא לפי פי' רש"י ז"ל דהנטען על השפחה דקאמר מתניתין היינו קול בעלמא וחשד ואין כאן שום עדות ברור שבא עליה וע"ז קתני דלכתחלה לא יכנוס ואם כנס אין מוציאין מידו. ומקשה בש"ס דמדקאמר לא יכנוס דהיינו דזה דוקא לא יכנוס ואחר יכול לכונסה לכתח' מוכח דגיורת מיהא הויא אע"ג שנתגיירה כדי שישאנה זה הנטען ולא לשם יהדות ורמינהי וכו' ומברייתא זו מוכח שהמתגייר לשום דבר מאלו אינו גר וא"כ אפילו אחר לא יכנוס לכתח' ומשני הא אתמר עלה וכו' הלכה כדברי האומר כולם גרים הם. ובזה ניחא דאחר יכול לכנוס לכתחלה ומקשינן אי הכי לכתחלה נמי. וכתבו התוס' וז"ל אי אמרת בשלמא דאינה גיורת גמורה ניחא דלכתחלה לא יכנוס משום דספק גיורת היא דשמא נתגיירה לשם איש ובדיעבד אין להוציא דאין להחמיר משום חששא זו עכ"ל ור"ל דאם תנשא לזה הנטען הויא ספק גיורת שמא נתגיירה לשם זה כדי שישאנה ולכך לא יכנוס לכתחלה אבל אם לא תנשא לו גיורת גמורה היא דאין כאן שום הוכחה שנתגיירה לשם זה הנטען וא"כ אחר שרי לכונסה לכתחלה אבל עכשיו שהוכחנו דהלכה כדברי האומר כולם גרים הם ואף שנתגיירה כדי שישאנה זה גיורת גמורה היא א"כ לכתח' נמי יכנוס ואמאי קתני מתניתין דלא יכנוס ומשני משום דרב אסי וכו' כלומר דמן הדין גיורת גמורה הויא והיה יכול זה הנטען לישאנה אלא שחששו חז"ל משום פגמו של הנטען שיאמרו שהקול הראשון שיצא עליו שבא עליה בגיותה הוא אמת אחר שראינו שנשאה אבל אם בדיעבד שלא נמלך בב"ד והלך מעצמו ונשאה אין מוציאין אותה מתחת ידו כיון שעכ"פ גיורת גמורה הויא. ודין זה דגיורת גמורה הוייא כן פסקו הפוסקים דאע"ג שנתגיירה לשם איש בדיעבד הוייא גיורת גמורה ודוקא לכתחלה בודקין אחריו שמא הוא מתגייר לשם שום דבר ואזי אין מקבלין אותו אבל בדיעבד אם עבר ונתגייר ומל וטבל לשם גרות בפני ב"ד הוי גר גמור כמ"ש הרמב"ם פי"ג מהל' א"ב ומרן בי"ד סי' רס"ח יעו"ש:

והנה בדין זה כשידוע בבירור שבא עליה בגיותה עדיין יש להסתפק לפי פירש"י ז"ל דיכולים אנו לומר דע"כ לא אמרינן דלא יכנוס לכתחלה אלא דוקא היכא דלא היה כאן כ"א קול וחשד בעלמא שאם אנו מתירים אותו לכנוס יש בזה לזות שפתים שיאמרו שהקול הראשון הוא אמת ואיכא פגם גדול כזה שיאמרו שבא עליה בגיותה ואף את"ל שהוא לא איכפת ליה בפגם זה אין מניחים אותו לכנוס משום דהפגם מגיע לכל

המשפחה וגם לאומה הישראלית שאחיהם הישראלי עבר עבירה גדולה כזו אבל כשיש עדות ברורה שבודאי בא עליה בגיותה שפגום ועומד הוא ובין שישא אותה ובין שלא ישאנה כבר נפגם יכולים אנו לומר שיוכל לכנוס לכתחלה אחר דלא שייך כאן טעמא דרב אסי דלזות שפתים וכיון שזו גיורת גמורה הוייא וכקטן שנולד דמי יכולה להנשא לו כמו לאחר או כלך לדרך אחרת דע"כ לא אמרינן דאם כנס אין מוציאין מידו אלא דוקא היכא שאין כאן כ"א קול בעלמא דבלעז אין מוציאין אשה מבעלה אבל אם בודאי בע"ל אף אם כנס מוציאין מידו משום קנסא כיון שבא עליה בגיותה. אבל לכתחלה בין בבא עליה בודאי בין בלעז בעלמא לא יכנוס והא כדאיתיה והא כדאיתיה בלעז משום לזות שפתים ובבא עליה בודאי משום קנסא במכ"ש דמוציאין או אפשר לומר דס"ל לרש"י ז"ל דלענין דינא אין שום חלוק בין בלעז בעלמא בין בידוע בודאי שב"על בגיותה ובשתי החלוקות לכתחלה לא יכנוס ואם כנס אין מוציאין מידו ומה שהוצרך רש"י ז"ל לפרש ההיא דרב אסי משום דאתי לאחזוקי לקלא קמא דהיינו קול בעלמא משום דמתניתין קתני הנטען וכו' ופירוש דנטען היינו חשד בעלמא כמ"ש רש"י שם ועלה קאמר בגמ' דלא יכנוס משום לזות וכו' אבל אנה"נ דלענין דינ' בין בקול בעלמא בין בבע"ל בודאי דינם שוה. וכי תימא אם איתא דגם בבא עליה בודאי אין מוציאין לשמועינן מתניתין רבותא בבא עליה בודאי דאין מוציאין מידו וכ"ש בנטען לזה יש לומר דאי הוה אשמועינן מתני' האי דינא בבע"ל בודאי דלכתחלה לא יכנוס. ואם כנס אין מוציאין מיד היינו טועים ואומרים דדוקא בבא עליה בודאי לא יכנוס אבל בנטען בעלמא אף לכתחלה יכנוס ולהכי קתני דין זה בנטען דלכתחלה לא יכנוס משום לזות שפתים וכ"ש בבא עליה בודאי. אבל להוציא מידו אין סברא כ"כ לטעות ולומר דבודאי בא עליה מוציאין מידו דהא קי"ל דאין מוציאין אשה מבעלה אלא כשהיא אסורה לישב תחתיו אבל זו שגיורת גמורה הויא לא אמרינן דמוציאין אותה ממנו משום קנסא אחר דאסורא דעבד עבד באופן דעדיין יש להסתפק לפי' רש"י ז"ל בבע"ל בודאי מה יהא בדינו:

אלא שמצינו להרשב"א ז"ל בשיטתו על הש"ס שכתב וז"ל ואקשי' א"ה לכתחלה נמי ופרקינן כדרב אסי דאמר רב אסי וכו' פירש"י ז"ל דאתי לאחזוקי לקלא קמא מיהו בשכנס לא יוציא כדאמרינן לקמן דברננא לא מפקינן והקשה הרמב"ן נר"ו דא"כ מ"ש דבעדים מפקינן ולא משמע הכי דהא סיפא דמתניתין בעדים היא כדאוקמה רב מדקתני הוציאוה מתחת ידו ומדסיפא בעדים רישא נמי בעדים. ועוד דגרסינן בתוספתא הבא על השפחה ועל הנכרית אע"פ שחזרה שפחה ונשתחררה נכרית ונתגיירה ה"ז לא יכנס ואם כנס לא

יוציא שמע מינה אף אם בא עליה בודאי אם כנס לא יוציא אלא משום לזות שפתים ר"ל שיאמרו שזו לא נתגיירה אלא לשם זנות וזה לא כנס אלא לשם זנות עכ"ל:

מוכח מדבריו דמפרש דברי רש"י ז"ל כפי הדר הב' שכתבנו דדוקא בלעז בעלמא אם כנס אין מוציאין מידו דברננה לא מפקינן אבל בודאי ב"על אף אם כנס מוציאין מידו וע"ז הקשה הרמב"ן ז"ל דמקתני סיפא הנטען על אשת איש והוציאוה מתחת ידו אע"פ שכנס מוציא ואוקמוה רב בעדים מדקתני הוציאוה מתחת ידו א"כ רישא נמי מיירי בעדים שבא עליה בודאי ואפי"ה קתני שאם כנס אין מוציאין מידו ועוד דהא קתני לה בתוספתא בהדיא. לכן פי' הרשב"א ז"ל דמאי דקאמר בגמ' משום לזות שפתים היינו שלא יאמרו שזו לא נתגיירה אלא לשם זנות וזה לא כנס אלא לשם זנות אבל ודאי דמתניתין מיירי בידוע שבא עליה ולא בקול בעלמא דמדסיפא בעדים רישא נמי בעדים:

נמצא לפ"ז דלדעת רש"י ז"ל כפי מה שפי' דבריו הרשב"א ז"ל דלענין לכתחילה בין בבע"ל בודאי בין בחשש בעלמא לא יכנוס אבל אם כבר כנס אז אם לא היה כאן כ"א לעז בעלמא אין מוציאין מידו אבל בבע"ל בודאי אף מוציאין ולדעת הרשב"א ז"ל בבע"ל בודאי לכתחלה לא יכנס משום לזות שפתים שיאמרו שזו לא נתגיירה אלא לשם זנות וזה לא כנס אלא לשם זנות ואיגלאי מילתא למפרע דלא נתגיירה בכל לבה וה"ה נמי דאף בלעז בעלמא לכתחלה לא יכנוס דגם בזה שייך טעמא שאמרו שלא נתגיירה אלא לשם זנות כיון שכבר יצא הקול דאביק בה. ומה שהוצרך לפ' רישא דמתניתין בבע"ל בודאי היינו מכח סיפא דנטען על אשת איש כמ"ש בדבריו אכל אנה"נ דלענין דינא שוים הם וכן נמי לענין אם כנס לא יוציא גם בבעל בודאי אין מוציאין כדקתני להדייא בתוס' וכ"ש בקול בעלמא:

גם הריטב"א ז"ל בחי' כתב וז"ל משום דרב אסי וכו' פירש"י ז"ל דכי כניס לה הוי אלומי קלא דמעיקרא דקושטא הוה והיינו דאמרינן לקמן אם כנס לא יוציא דברננה לא מפקינן על הספק ונראה מדבריו ז"ל דמתניתין דנטען בקול או בעדי כעור בלבד וליתא דבתוספתא קתני לה בהדיא אפי' כשבא על הגויה ועל השפחה ובהא נמי אם כנס לא יוציא ואי משום דקתני נטען היינו שטען באמת וכדקתני סיפא הנטען מא"א ואוקמה רב דאיכא עדי טומאה. והכא ה"פ משום לזות שפתים וכו' שיאמרו כל העולם לשם זנות נתגיירה זו ולשם זנות כונס אותה ומיהו אפילו בהא אם כנס לא יוציא דמשום רננה זו לא מפקינן כיון דגיורת מיהא הויא ומותרת היא לו. ולא שנא שיש לה בנים ממנו או שאין לה בנים וכו' ע"כ. דבריו אלה סובב הולך עם דברי הרשב"א ז"ל וכפי' מה שפי' הוא בדברי רש"י ז"ל:

גם הגאון מהרא"ם ז"ל בתשו' סי' מ"ו כתב בדרך אגב לנדון שנשאל עליו כמבואר שם וז"ל ועוד איך אפש' לשום ב"ד שיתנו רשות שיחזיק האשה שנעבדה בה עברה והלא משנה שלימה היא בפ' כיצד הנטען על השפחה ונשתחררה על הגויה ונתגיירה אסור לו לישא אותה והטעם בזה אינו אלא מפני שנשאה בעבירה והשתא דברים ק"ו בשפחה ונשתחררה ובגויה ונתגיירה דהוו כתרי גופי דמעיקרא שפחה והשתא משוחררת מעיקרא גויה והשתא גיורת דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי אפי"ה אמרי' כיון שאותו הגוף כבר נעשה בו עבירה אינו רשאי לישא אותה אע"ג דהשתא היתר גמור וכו' ע"כ מדבריו מוכח דמפרש לה למתני' בבא עליה בודאי כמ"ש הרשב"א ז"ל ומוכרחים אנו לומר לפ"ז דהלזות שפתים דקאמר הש"ס היינו נמי כמ"ש הרשב"א ז"ל שלא יאמרו לשם זנות נתגיירה ומ"ש הרב בזה והטעם בזה אינו אלא מפני שנשאה בעבירה ר"ל שכיון שבא עליה באיסור אף שעכשיו היא מותרת לו אסרוה עליו שלא יכנוס שלא יאמרו לשם זנות נתגיירה וכו':

והרב נמק"י ז"ל כתב וז"ל הנטען החשוד כלומר שטוענים עליו דברי לעז מזו השפחה או הנכרית ונשתחררה השפחה או הנכרית ונתגיירה שהן ראויות לבא בקהל לא ישאנה משום לעז שלא יאמרו איגלאי מילתא למפרע שאמת היה הקול הראשון וכתיב הסר ממך וכו' ואם כנס לא יוציא דברננה לא מפקינן. אשה מתותי בעלה דכתיב דרכיה דרכי נועם וגו' ולאו דוקא רננה אלא אפי' בא על השפחה ועל הגויה בודאי ובתוס' קתני לה הכי בהדייא וטעמא דלא יוציא דכיון שנתגיירו וקבלו עליהם חזקה הוא דאגב אונסייהו גמרו וקבלו דגמרא גמיר לה דא' האיש שנתגייר לשם אשה ואחד האשה שנתגיירה לשם איש גרים גמורים הם וכיון דגיורת מיהא הוייא ומותרת היא לו לא שנא יש לה בנים ממנו או אין לה בנים לא יוציא וכ"כ הרמב"ן ז"ל עכ"ל:

מבואר מדבריו דמפרש כפירש"י ז"ל דנטען דמתני' היינו לעז בעלמא ולזות שפתים דקאמר בגמ' היינו דאתו לאחזוקי לקלא קמא. ולענין דינא בבע"ל בודאי דאם כנס לא יוציא למדו מהתוספתא דקתני לה בהדייא. ולפ"ז מוכרחים אנו לומר דמאי דנקט מתניתין דין זה דלא יכנוס ואם כנס לא יוציא בנטען בקול בעלמא ולא בבא עליה בודאי כמ"ש בתוספתא היינו לאשמועינן רבותא דאף בלעז בעלמא לא יכנוס לכתחלה ואע"ג דסיפא דמתניתין גבי א"א אע"ג דקתני נטען אוקמה בגמ' בעדים היינו מדקתני הוציאוה מתחת ידו אבל גבי רישא אחר דלישנא דנטען היינו חשוד כמ"ש רש"י אוקמינן לה כפשטה ואין לנו שום הכרח להוציאה מפשטה ולאוקמה בעדים ואנה"נ דהא כדאיתא

והא כדאיתא רישא בקול וסיפא בעדים אבל ודאי דגם בידוע שבא עליה דינו שוה ללעז בעלמא דאם כנס לא יוציא והיינו כפי הדרך הג' שפירשנו בדברי רש"י ז"ל:

והרא"ש ז"ל בפסקיו כתב וז"ל הנטען מן השפחה ונשתחררה על הנכרית ונתגיירה ה"ז לא יכנוס ואם כנס אין מוציאין מידו אבל גיורת מיהא הויא ואע"ג דנתגיירה לשם קדושי איש דקי"ל א' איש שנתגייר לשם אשה וכו' כולם גרים ולכתחלה מיהא לא יכנוס משום דרב אסי וכו'. ובנטען על הפנויה יש דעות חלוקות. י"א דלא יכנוס משום לזות שפתים וי"א דמצוה לכנוס כדאשכחן באונס ומפתה דלו תהיה לאשה ואני אומר דנהי דחייבתו תורה לכונסה אחר שנפגמה ה"מ בודאי אבל קול בעלמא אין להחזיק הקול ולפגום שניהם עכ"ל:

נראה מדבריו דמפרש הלזות שפתים כפירש"י ז"ל מדכתב בתחלה דין הנטען על השפחה וכו' וסמך לו דבנטען על הפנויה למאן דאמר לא יכנוס הוא משום לזות שפתים וכו' משמע שטעם א' להם והלזות שפתים של נכרית וכו' הוא בנטען על הפנויה דהיינו שמחזיקין הקול הראשון אלא שבפנויה יש דעות חלוקות כיון שישראלית גמורה היתה מעיקרא. ולמ"ד מצוה לכונסה כמ"ש. באופן שבבא על הנכרית וכו' בודאי לא שמענו לדעת הרא"ש ז"ל אם לא יכנוס לכתחלה ומה שנפרש בדעת רש"י ז"ל כן יהיה דינו לדעת הרא"ש ז"ל. גם רבינו הטור בסי"א כ' וז"ל הנחשד משפחה ונכרית ונתגיירה ונשתחררה לא יכנוס ואם כנס לא יוציא עכ"ל. ומדקאמר הנחשד היינו כדעת אביו הרא"ש ז"ל וכפירש"י ז"ל:

ומרן ז"ל בב"י י"א הביא דברי הנמק"י הנז' ואח"ך הביא תשו' הרשב"א ז"ל סי' אלף ר"ה בקיצור ובמקומה היא ארוכה מאר"ש וז"ל שנינו ביבמות פ' כיצד הנטען מן השפחה וכו' מן הנכרית ונתגיירה לא יכנוס דלזות שפתים איכא ומכוער הדבר גם כי חשש יש בזו שלא נתגיירה לש"ש אלא כדי שתנשא לזה ועצת חטאין יש ביניהם וכו' ע"כ יעו"ש שהאריך. והמעשה היה שנתעברה ממנו כמ"ש בשאלה יעו"ש. ואח"ך הביא מרן זל תשו' אחרת מהרשב"א ז"ל שכ' וזל שאלת הנטען מן הנכרית דתנן ה"ז לא יכנוס ואם כנס לא יוציא אם עמד זה וגירש מהו שיחזיר וכו'. תשובה טעמא דלא יכנוס לכתחלה אינו אלא משום לזות שפתים שלא יאמרו בשביל זה נתגיירה וזהו הפירוש הנכון אע"פ שרש"י ז"ל לא פירש כן וע"כ היה מן הדעת שתהא מותרת לחזור לו וכו' אבל מה אעשה וכו' ע"כ. מדברי מרן ז"ל שהביא בתחלה דברי הרב הנמק"י ז"ל דמפרש הלעז כפירש"י ואח"ך הביא דברי הרשב"א ז"ל ולא רמז לנו שום רמז פלוגתא ביניהם לענין דינא שהרי אחר שהביא דברי הרב הנמק"י ז"ל כתב וז"ל כתוב בתשו' הרשב"א וכו' וכתב עוד הרשב"א

וכו' ע"כ ולא קתני והרשב"א כתב דנראה מזה שהבין בדברי רש"י דלענין דינא רש"י והרשב"א שוים ולא פליגי אלא לענין פירושא דמתני' ופירוש הלעז מהו אבל לענין דינא גם לדעת רש"י ז"ל בין בלעז בין בודאי לכתחלה לא יכנוס ואם כנס לא יוציא וכמ"ש הנמק"י ז"ל:

והרב יד אהרן ז"ל ח"א סי' הנז' הגהב"י אות מ"א על מ"ש הרשב"א ז"ל וזהו הפירוש הנכון אע"פ שרש"י לא פי' כן וכו' כתב וז"ל נ"ב נ"מ בין ב' הפירושים דלפי רש"י זל אם נודע בודאי שב"על השפחה מותר לישא אותה לכתחילה דלטעמא משום שלא יאמרו אמת היה הקול הראשון ליתא להך טעמא כיון דבלא"ה נודע שבא עליה אבל לטעמא דהרשב"א שלא יאמרו בשביל זה נתגיירה היכא שנודע שב"על גרע טפי ולא ישאנה כ"כ הרב מהר"ר ן' נחמיאש ז"ל הובאו דבריו בס' תורת חיים ח"ג סי' מ"ה וכו' אבל מהרח"ש שם סי' מ"ד כ' דאפי' לפי טעמו של רש"י אפי' נודע שב"על פשיטא שלא יכנוס משום קנסא ע"ש. ונראה להכריח מדברי הרשב"א ז"ל שלדעת רש"י ז"ל אפי' ב"על לא ישאנה לכתחלה ממ"ש בשיטתו וכו' עכ"ל ואחר שהביא דברי הרשב"א בשיטתו כנז"ל כתב וז"ל ואם איתא דלדעת רש"י אם בא עליה עדיף דיכול לכונסה לכתחלה. א"כ אדמקשה על דברי רש"י ז"ל מסיפא דאם כנסה לא מפקינן אמאי לא הקשה עליו מרישא דהיינו דבעדים יכול לכונסה הא מדסיפא בעדים רישא נמי בעדים ואפי"ה קתני לא יכנוס. וכן בתוספתא אמרו דהבא על הגויה לא יכנוס לכתחלה ואיך כתב רש"י דהב"על יכול לכונסה לכתחלה. אלא ודאי דס"ל להרשב"א דאפי' לטעם רש"י משום דאתי לאחזוקי לקלא ג"כ כשבא עליה לא יכנוס לכתחלה כמ"ש מהרח"ש ז"ל ועיין בס' כנ"הג אות מ"ו שכ' שכפי דברי הרשב"א נר' מסוגייא דשמעתתא אין ספק שכוונתו למ"ש בשם הרשב"א. שכן נראה ממ"ש ובעדים מדסיפא בעדים רישא נמי בעדים וכו' ועיין בס' ערות ביהוסף ח"ב סי' ב' מה שהאריך בדברי רש"י והרשב"א ז"ל וכו' עכ"ל. וספרים אלו תורת חיים ח"ג ועדות ביהוסף ח"ב אינם מצויים אצלנו:

מבואר מדברי הרב יד אהרן דלענין דינא דלא יכנוס לא פליגי ואף לדעת רש"י ז"ל אף אם ב"על בודאי לא יכנוס משום קנסא הגם דלא שייך לזות שפתים וכמ"ש בתוספתא אלא דלדברי הרב מהר"ד ן' נחמיאש ז"ל פליגי דלדעת רש"י אם ב"על בודאי יכול לכנוס ולדעת הרשב"א לא:

שוב מצינו להרב מהרח"ש חא"ה סימן מ"ב שכ' וז"ל וכן גבי נטען על השפחה דתנן בפ' כיצד פירש"י ז"ל חשוד כלומר שטוענים עליו דברי לעז לא ישאנה שלא יאמרו אמת היה הקול הראשון והן הם דברי הרב הנמק"י וכן נראה מדברי הרא"ש בפסקיו בפרק כיצד

שכ' וכו' ע"כ. משמע דנטען סתם דלא יכנוס לכתחלה היינו קול בעלמא וה"נ אמרי' בגמ' גבי נטען על השפחה דלא יכנוס לכתחלה משום הסר ממך עקשות פה ופירש"י ז"ל דאתי לאחזוקי לקלא קמא וכו' ע"כ. מדבריו מוכח דמשוה דעת רש"י עם הנמק"י והרא"ש וכפי מ"ש הרב יד אהרן בשמו דסבר לדעת רש"י דאף בבא עליה בודאי לא יכנוס א"כ לפ"ז לענין ליכא פלוגתא כלל:

והרמב"ם ז"ל בפ' יו"ד מה' גירושין הל' י"ד כתב וז"ל הנטען על השפחה ונשתחררה על הנכרית ונתגיירה ה"ז לא ישאנה וכן גוי ועבד הבא על בת ישראל אע"פ שחזר הגוי ונתגייר העבד ונשתחרר ה"ז לא ישאנה וכולן אם עברו ונשאו אין מוציאין מידם עכ"ל. וכתב הה"מ שם וז"ל ודין גוי ועבד הוא דומה לישראל הבא על השפחה וכן נזכר בגמ' שם דאיש שנתגייר לשם אשה ואשה שנתגיירה לשם איש שוים ואע"פ שכולם גרים לכתחלה לא ישאנה משום לזות שפתים ומבואר בתוס' גוי ועבד הבא על ישראל אע"פ שחזר הגוי ונתגייר עבד ונשתחרר ה"ז לא יכנוס ואם בנס לא יוציא ודין הנטען על השפחה שם במשנה עכ"ל נראה מדבריו שמפרש דברי הרמב"ם ז"ל כפי' הרשב"א ז"ל דלזות שפתים היינו שיאמרו שנתגיירו לשם זנות:

ומרן ז"ל בש"ע סימן י"א ס"ה וס"ו העתיק דברי הרמב"ם באיזה שינוי לשון וכפי מה שפי' הה"מ דבריו היינו כפי' הרשב"א ז"ל אלא שעדיין יכולין אנו לומר דס"ל למרן כמ"ש הרב הנמק"י ז"ל דלענין דינא כולם שוים אלא שהעתיק ל' הרמב"ם ז"ל כדרכו:

ובסימן קע"ז ס"ה גבי נטען על הפנויה כתב וז"ל י"א שלא לכנוס משום לזות שפתים שנראה שמחזיקים הקול וי"א שמצוה לכנוס עכ"ל. והסב' הראשונה היא סב' הרא"ש ז"ל דמפרש הלזות שפתים כפירש"י כמש"ל. וכ"כ שם בבא"הג על סב' ראשונה וז"ל טור בשם אביו הרא"ש ז"ל בפ"ב דיבמות ממימרא דרב אסי הסר ממך עקשות פה וכו' ע"כ. והיינו כפירש"י והסב' השנית דמצוה לכנוס היינו סב' ר"י כמ"ש התוס' שם על ההיא ורב אסי וז"ל אומר ר"י דבנטען על הפנויה אין להחמיר מלכנוס משום לזות שפתים דאדרבא מצוה לכנוס וכו' ע"כ. מוכח מדבריו דגם ר"י ס"ל כפירש"י דנטען היינו קול בעלמא ודוקא בנטען על הגויה החמירו שלא יכנוס מפני שמחזיקים הקול הראשון והוי פגם גדול שבא על הגויה אבל פנויה ישראלית לא החמירו בה שאין בה פ"כ פגם וכיון שמצוה לכונסה כמ"ש באונס ובמפתה לא חיישי' לאותו פגם. ולפי הכלל שכתבו האחרונים כשמרן כותב יש אומרים וי"א דעתו להלכה כי"א בתרא נמצא לפ"ז דמרן ס"ל כפירש"י ואפ"ה בפנויה ישראלית לא חששו ללעז וכונס לכתחלה כסב' ר"י וכיון שמצינו שבסי' י"א ס"ו כתב גוי ועבד הבא על בת ישראל ה"ז לא ישאנה מוכרחים אנו

לומר דאף דס"ל כפירש"י בקול אפי"ה בבא עליה ודאי נמי לא יכנוס וכמ"ש הרב הנמק"י ז"ל ודוקא בפנויה ישראלית הקלו כמ"ש:

ובסימן קע"ח סי"ט כתב מרן וז"ל יש אומרים שאשת איש שזנתה עם גוי וגרשה בעלה ונתגייר הגוי שמותרת לגר הזה דלא שייך למי' אחר לבועל בביאת הגוי עכ"ל. ודין זה הוא ממ"ש ראבי"ה בשם ר"ת וסיים וכתב וז"ל וכ"כ א"א הרא"ש ז"ל ואע"פ שבודאי אסור לבעל מותר לגוי ע"כ. ולכאורה ק' ממ"ש מרן בסי' י"א גוי ועבד הבא על בת ישראל ונתגייר הגוי ה"ז לא ישאנה מדקאמר על בת ישראל משמע שהיא פנויה וכ"ש בא"א שאסרה על בעלה שלא ישאנה ואיך כ' בסי' קע"ח שמותרת לו מטעמא דלא שייך א' לבועל והלא בלא"ה אינו יכול לכנוס. והיה נראה לומר דמ"ש בסי' קע"ח שמותרת לו היינו מן התורה כיון דלא שייך א' לבועל אבל אנה"נ דמדרבנן לא יכנוס והיינו ההוא דסי' י"א. אי נמי ההיא דסי' קע"ח מיירי כשכבר כנס והוה אמינא כיון דנאסרה על בעלה בביאת זה הגוי א"כ אף דכנס כשנתגייר מוציאין אותה ממנו. קמ"ל דלא דע"כ לא אמרינן היכא שאסורה לבעל אסורה לבועל ואע"פ שכנס יוציא אלא דוקא כשלא נאסרה לבועל אלא ע"י ביאה זו אבל הכא גבי גוי דבלא"ה היתה אסורה לו אחר דלא שייך בו קדושין לא אמרינן אסורה לבועל וכיון שנתגייר מותרת היא לו ואין מוציאין אותה ממנו ועיין בדברי מרן בב"י שם שכ' וז"ל ומתוך כך התיר ר"ת לבת ישראל שהמירה ובא עליה גוי לקיימה לאותו גוי כשנתגייר דלא שייך למימר אסורה לבועל בביאת גוי וכו' ע"כ. ומדקאמר לקיימה לאותו גוי משמע כשכבר נשאה התיר לקיימה אבל לישא אותה לכתחלה לא כמ"ש בתוספתא:

וכן נראה מדברי הרב מהריק"ש ז"ל בהגהותיו שכ' על דין זה דסי' קע"ח וז"ל ועיין סי' י"א דין ו' ע"כ. דר"ל דשם כ' מרן גוי ועבד הבא על בת ישראל וכו' ונתגייר וכו' ה"ז לא ישאנה ואם כנס לא יוציא וא"כ הכא נמי מיירי בשכבר כנס דמותר לקיימה אבל לכתחלה ודאי דלא יכנוס כמש"ש ומרן בב"י שם הביא משם א"ח שכתב דאין לסמוך על ר"ת בזה שכל חכמי דורו נחלקו עליו וכ' הרב נחלת צבי שם שמפני זה כתב מרן בש"ע הדין הנז' בלשון י"א יעו"ש:

נקטינן מכל האמור דלדעת כל הפוס' הנ"ל ומרן ז"ל מכללם דתא נפקת בין בעל בודאי בין בקול בעלמא. לכתחלה לא יכנוס ואם כנס לא יוציא זולת דלדעת רש"י ז"ל כפי מה שהבינו בדבריו הרשב"א והריטב"א ז"ל בבא עליה בודאי אף כנס יוציא ולדידהו לא ס"ל אלא בין אם כנס לא יוציא. ולכתחלה לא יכנוס. ולדעת הרב מהר"ד בן נחמיאש ז"ל כפי מה שהבין בדברי רש"י ז"ל בבא עליה אף לכתחלה יכנוס ולפ"ז כיון שמצינו דלענין לא

יכנוס כל הפוס' שוים בזה בין בקול בין בבא עליה בודאי זולת מהר"ד בן נחמיאש ז"ל דסבר כדעת רש"י דבבא עליה יכנוס לכתחלה הוי ליה יחיד בדבר ונקטינן בדעת כל הפוס' הנ"ל. ומה גם דהרמב"ם ומרן ז"ל פסקו בין להדייא בבא עליה בודאי לכתחלה לא יכנוס ואם כנס לא יוציא כמ"ש:

הן אמת דמצאנו חבר להרב מהר"ר ן' נחמיאש ז"ל מה שפי' בדעת רש"י ז"ל להרב מוהרמ"א ז"ל בס' משחא דרבותא א"ה ח"א סי' י"א שהביא המשנה והגמ' ופירוש רש"י ופי' הרשב"א ז"ל כנז"ל וכתב וז"ל ולכל א' מהפירושים יוצא קולא וחומרא דלפירש"י אם היו עדים שראו שנכשל בה ונתגיירה אח"ך דלא שייך לו' דאתו לאחזוקי לקלא קמא דמוחזק ועומד הוא יכול לכנוס ולא חוישׁ רש"י לטעם שכ' הרשב"א וכו' וזה קולא והחומרא אם נטען על הפנויה לא יקחנ' דאתי לאחזוקי לקלא קמא וזהו דעת הרא"ש ז"ל שפ' גבי הא דנטען על הפנויה יש דעות חלוקות וכו' ואני אומר וכו' הרי ד דאסר הנטען על הפנויה אע"ג דלא שייך טעמא דשלא יאמרו בשביל זה נתגיירה דהא ישראלית היא וכן גלה דעתו הרא"ש והתוס' בריש כתובות וז"ל התיר ר"ת בת ישראל שהמירה דתה ונבעלה לגוי ושוב חזרה ונתגייר הגוי עמה וגרשה בעלה והתירה לאותו שנתגייר עמה דלא שייך למימר אסורא לבועל בביאת גוי וכו' עכ"ל. ומדלא קאמר והתירה אם כנסה אלא קאמר והתירה לאותו שנתגייר עמה ש"מ דלכתחלה התירה. וז"ל פסקי הרא"ש ישראלית נשואה שהמירה דתה ונבעלה לגוי וחזרה בתשובה והגוי נתגייר עמה אם גרשה בעלה מותרת לאותו שנתגייר עמה עכ"ל. הרי לך דס"ל לר"ת והרא"ש ז"ל דלא חיישי' לשמא יאמרו דבשביל זה נתגייר כיון דבפ"הד היא גיורת גם אם בשביל כך נתגיירה. אבל הרשב"א ז"ל דפי' דלזות שפתים הוא שיאמרו שבשביל זה נתגיירה יוצא קולא וחומרא בהיפך דבב"על בודאי לא יכנוס דשמא יאמרו דבשביל זה נתגיירה ופנויה דלא שייך האי טעמא מותרת דלא חיישינן אלא ללזות שפתים בזו שיאמרו שנשא גויה שהיא חמורה טובא וכו' ע"כ:

מבואר מדבריו דס"ל בדעת רש"י כמ"ש מהר"ד ן' נחמיאש ז"ל דבבעל בודאי מותר לכנוס ועוד צרף לדעת זו ר"ת והראש ז"ל ממ"ש הרא"ש בפסקיו בת ישראל שהמירה וכו' והתירה ר"ת דמשמע דהתירה לכתחלה:

הן אמת דלשון זה דוהתירה כ"כ בפסקי הרא"ש אבל בתוס' כתובות ד"ג ע"ב ד"ה ולדרוש להו דאונס שרי כתוב כמו שהעתיק מרן ז"ל בב"י שכ' וז"ל התיר ר"ת לבת ישראל שהמירה וכו' לקיימה לאותו גוי כשנתגייר וכו' ע"כ. וכיון דלדעת מרן ז"ל מוכרחים אנו לומר דמה שהתיר ר"ת היינו בדיעבד אחר שנשאה מכח ההיא דסי' י"א א"כ היינו

יכולים לומר דגם לדעת הרא"ש כן הוא ומ"ש והתירה ר"ת היינו לקיימה ובזה ניחא דלא תקשו להרא"ש ור"ת התוספתא דקתני להדייא לא יכנוס אלא שהרב הנז' ז"ל לא ניחא ליה בזה אחר דס"ל דלרש"י יכול לכנוס לכתחלה וכיון דהרא"ש ז"ל כתב הלזות שפתים כפירש"י הוכרח הרב לומר דלהרא"ש ג"כ כונס ולכן פירש הרב בדברי הרא"ש ז"ל דמ"ש והתירה ר"ת היינו שהתירה לגמרי לכתחלה:

כתב עוד הרב הנז' וז"ל איברא שראיתי דעת אחרת בזה להנמק"י ז"ל שכתב כמו פירש"י וכתב עוד ואם כנס לא יוציא דברננה לא מפקינן וכו' ולאו דוקא רננה אלא אפי' ב"על וכו' עכ"ל. נראה שטעמו ז"ל נהי דמותרת לו דגיורת גמורה היא ובזה ליכא לזות שפתים דכך היא הקבלה דחזקה נתגיירה מלבה ומנפשה גם אגב אונסה מ"מ לכתחלה אינו טוב ליקחה שכבר נכשל בה ואדרבא היא גופא אתא לאשמועינן הנמק"י ז"ל שהייתי אומר כיון שנכשל בה באיסור תהיה אסורה לו עולמית מדבריהם קמ"ל דלא עכ"ל:

הנה מ"ש הרב ז"ל סי' ג' בדעת הנמק"י היינו לפי מה שהכריח בתחלה דלפירש"י היכא שב"על בודאי מותרת לו א"כ לסב' הנמק"י שכתב דאף בבע"ל לא יכנוס מוכרחים אנו לומר שהיא סב' ג'. אבל לפי מה שהוכיח הרב יד אהרן מדברי הרשב"א ז"ל דלרש"י אף בבע"ל בודאי לא יכנוס וכסברת הרב מהרח"ש ז"ל כמש"ל א"כ סב' הנמק"י ז"ל אתיא כסב' רש"י ואפושי פלוגתא לא מפשינן:

עוד כתב הרב הנז' וז"ל ולענין הלכה פסק מרן כטעם הרשב"א שכתב בס' שאח"ז גוי ועבד הבא על בת ישראל אע"פ שחזר הגוי ונתגייר ה"ז לא ישאנה ואם כנס לא יוציא עכ"ל. והוא לשון הרמב"ם ז"ל בפי' מ"הג והדין עמו כיון שדין זה הוא תוס' ומ"ש מרן בסי' קע"ח סי"ט י"א שאשת איש שזינתה עם גוי וכו' ההיא כר"ת והרא"ש ז"ל שכתבתי בסמוך והיינו לענין דלא אמרינן דאסורא לבועל ונ"מ דגם אם כנס יוציא קמ"ל דלא אבל בודאי דלכתחלה לא יכנוס מטעם שלא יאמרו בשביל זה נתגיירה. ומ"ש בסי' קע"ז ס"ה הנטען על הפנויה י"א שלא לכנוס משום לזות שפתים שנראה שמחזיקים הקול וי"א שמצוה לכנוס עכ"ל. נראה מזה שחשש לסב' רש"י ז"ל ודעימיה שכתב לזות שפתים היינו שמחזיקים הקול ועכ"ז דעתו כסב' ב' דקי"ל יש אומרים וי"א הלכה כסב' ב' כיון דאיכא תרתי חדא דהרמב"ם ז"ל והרמב"ן והרשב"א ז"ל שהעתיקו התוספתא משמע דס"ל דלזות שפתים היינו כדי שלא יאמרו וכו' ועוד דכיון דאיכא מצוה לא חיישינן ללזות שפתים עכ"ל:

מבואר מדברי הרב ז"ל דאף דסבר דלדעת רש"י ור"ת והרא"ש ז"ל בבע"ל בודאי יכול לכנוס. מ"מ לענין הלכה סבר דלא יכנוס כיון שרבו הפוסקים דס"ל כהרשב"א ז"ל בפי'

הלזות שפתים ומרן מכללם כמ"ש הוא ז"ל דכייל סברת מרן עם הרשב"א ז"ל אלא דכיון דמרן ז"ל בסי' קע"ח פסקה להההיא דר"ת והרא"ש בא"א שהמירה וכו' הוכרח הרב לומר בדעת מרן דמה שהתיר היינו לקיימה לענין דלא אמרינן אסורה לבועל אבל ודאי דלכתחי' לא יכנוס שלא יאמרו וכו' הגם דר"ת והרא"ש לא ס"ל הכי וכונס לכתחלה לדעתו ז"ל. ומפני זה הוכרח הרב ז"ל לומר דמ"ש מרן בסי' קע"ז גבי פנויה הלזות שפתים שמחזיקים הקול היינו שחשש לסב' רש"י ז"ל ודעימיה אבל אם היינו אומרים דמרן סבר כמ"ש הנמק"י ז"ל דיכולים אנו לכלול בזה דעת רש"י ז"ל ג"כ וכמ"ש הרב מהרח"ש והרב יד אהרן ז"ל אתי פסק מרן גבי פנויה בפשטה כמש"ל. איך שיהיה דעת הרב ז"ל לענין דינא דאף בבא עליה בודאי לא יכנוס כמ"ש:

העולה מהמקובץ דהכא בנ"ד אשה זו שנתגיירה הגם שהיא גיורת גמורה ומותרת לבא בקהל מ"מ היא אסורה לראובן זה שנכשל עמה בגיותה כמש"ל. ואפי' לדור עמו במבוי אסור כמ"ש מרן בסי"א ס"ח וז"ל אותם שאמרו חכמים לא יכנוס אפי' באותו מבוי לא תדור וכ"ש שלא תשמשנו עכ"ל:

אחר כל הדברים האלה בא לידינו ס' הבהיר חיים שאל להרב מהר"ר חיד"א זלה"ה ושם ראינו בסי' מ"ט שהקשה על ר"ת והרא"ש בההיא דא"א שזנתה עם הגוי ונתגייר והתירה ר"ת דמשמע מדברי הרא"ש שר"ת התירה לכתחלה. והרי אמרו בתוס' גוי ועבר הבא על בת ישראל ה"ז לא יכנוס ופסקוה הרמב"ם ומרן ז"ל וא"כ אפי' לדעת ר"ת והרא"ש ז"ל סוף סוף לא יכנוס מדין נטען ותירץ הרב וז"ל ויש לומר דהך עובדא דר"ת גופא דעובדא הכי הוה שהאשה המירה ונשאת עם הגוי בגיות ושוב חזרו ונתגיירו כמ"ש התוס' ביומא וכ"כ הרב תה"ד סי' רי"ט וכן מ"ש ממ"ש התוס' ריש כתובות ובסנהדרין דף ע"ט דהתיר ר"ת לקיימה משמע דהמירה ונשאת עמו והו"ל בכנס וכו' ולשון מרן בש"ע סימן קע"ח שכ' מותרת לגר הזה צ"ל דכוונתו מדין נטמאה דבועל. אבל מדין נטען לכתחלה לא יכנוס וכמ"ש בסימן י"א וכו' ע"כ. למדנו מדברי הרב ז"ל דמפשט פשיטא ליה דאף לדעת הרא"ש גם בבע"ל בודאי לא יכנוס לכתחלה וכמש"ל ושאני ההיא דר"ת דנשאת לו בגיותו והו"ל ככנס דלא יוציא:

עוד הביא שם הרב תירוץ אחר שכתב הרב מהר"מ בן חביב ז"ל דעובדא דר"ת מיירי שעברה ונשאת אחר שנתגייר והוא ז"ל הקשה על תירוץ זה דמלשון המרדכי פ' בן סורר שכ' והתיר ר"ת לגר לקחת אותה לאשה. מוכח דעדיין לא נשאו בדיני ישראל אחר שנתגיירו והתיר ר"ת לקחתה. ומכח זה העמיד תירוצו הנ"ל דכיון שכבר נשאה בגיותו לא ראה ר"ת להחמיר בזה להוציאה ממנו והתיר לישא אותה בדיני ישראל. ובסוף דבריו

כתב וז"ל ועתה ראיתי להרב מהריק"ש ז"ל דבסי' קע"ח על דין זה כתב ועיין סי' י"א ו' שהוא דין התוספתא הנז' ונראה שכוונתו דגם בדין זה אין כוונתו לישא לכתחלה והיינו ע"ד מ"ש בעניותי לעיל וכו' ע"כ יעו"ש שהאריך זהו מה שנלע"ד להשיב בזה למה שנוגע לענין דינא:

אך אמנם על התועבה הגדולה הזאת הנעשית בישראל שאיש יהודי ייחד לו אשה נכרית לזנות עמה. שמענו ותרגז בטננו כי נהיתה כזאת באומה קדושה אומה הישראלית בעיר ואם בישראל. וידוע הוא גודל העון הזה כמ"ש הרמב"ם ז"ל פי"ב מה' א"ב הל' ו' וז"ל הא למדת שהבועל גויה כאלו נתחתן לע"ז שנאמר ובעל בת אל נכר ונקרא מחלל קדש ה' וגו'. ובהלכה ז' כתב וז"ל עון זה אע"פ שאין בו מיתת ב"ד אל יהי קל בעיניך אלא יש הפסד שאין בכל העריות כמותו שהבן מן הערוה בנו הוא לכל דבר ובכלל ישראל נחשב אע"פ שהוא ממזר והבן מן הגויה אינו בנו שנאמר כי יסיר את בנך מאחרי מסיר אותו מלהיות אחרי ה' ודבר זה גורם לידבק בגוים שהבדילנו הקב"ה מהם ולשוב מאחרי ה' ולמעול בו עכ"ל. ושם בהלכה ב' כתב שאם יחדה לו בזנות חייב עליה משום נשג"ז יעו"ש. והביא דבריו ראבי"ה סימן י"ו ומרן בש"ע שם ובב"י כתב בשם הרמב"ן וז"ל ישראל הבא על הגויה כיון שהוא מחייבי מיתה שהרי קנאים יכולים לפגוע בו הרי הוא בכלל ג' עברות ואפי' הגויה מתכוונת להנאתה יהרג ואל יעבור וכו' ע"כ. וביאר שם הרב כנ"הג דר"ל כיון דלפעמים יש בו חיוב מיתה שקנאים פוגעים בו דהיינו בשעת מעשה אף היכא שאין בו חיוב מיתה יהרג ואל יעבור. וכ"פ מרן בי"ד סימן קנ"ז ובמיחד אותה בביתו הו"ל כפרהסייא וכמ"ש הרב יד אהרן ז"ל שם ח"א הג"הטו אות ב' שאם רבים יודעים מהעבירה הו"ל פרהסייא וכתב שכן משמע בש"ס ובפוסקים גבי אסתר פרהסייא הואי וכ"כ הרב ש"ך י"ד סי' קנ"ז סק"ד יעו"ש. גם הרב לח"מ פ"ח מה"מ הל' ב' כתב וז"ל דכיון שלוקחה לעיני הכל וכו' אף על פי שמכניסה לתוך ביתו הוי כפרהסייא ע"כ:

עוד כתב שם מרן בב"י וז"ל ובפ"ב דעירובין אמרו שאברהם אבינו ע"ה אינו מניח שום ישראל מהול ליכנס לגיהנם חוץ מהבא על הגויה שמחמת אותה עבירה ערלתו נמשכת ואינו ניכר שהוא מהול עכ"ל:

עוד אמרו בזו"הק שהמטמא עצמו בגויה מערב קדש בחול שמכניס אות ברית קדש ברשות סט"א ומשקר בהקב"ה וגורם להמשיך הגלות שכל הגליות הם לברר ניצוצות הקדושה וכשאחד מישראל מטמא עצמו בגויה מכניס מחדש ניצוצות הקדושה בסט"א ופוגם כמה פגמים וגורם להיות כל ישראל גולים מעל שלחן אבינו שבשמים ועל הכל גלות השכינה וחלול שמו יתברך בין הגוים ועו"ש בפרשת וארא ומה גם בימים האלו

שישראל קרובים ליגאל כמה גדול ענשו מלבד שהוא פסול לעדות כמ"ש מרן בחש"מ סי' ל"ד וכ' שם דלא שנא עובר לתיאבון או להכעיס ומדברי מרן בב"י שם מוכח דפסולו מן התורה וכ"כ שם הסמ"ע ז"ל וכן הכריח הרב כנ"הג שם הגהב"י אות ע"א מכמה פוסקים יעו"ש:

איך שיהיה ראובן זה שנכשל בעון זה החמור ובפרט שנכשל בה כמה פעמים כנז"ל בידו לתקן את אשר עיות ויחזור ברוחו ויאמר מה עשיתי וכשם שהחולה זהיר וזריז לבקש מומחה רופא לרפאתו ונודר לו ממון וכו' כ"ש וק"ו שצריך לעשות כן על רפואת הנפש שהוא החלי העיקרי ויתקן את אשר קלקל ויאחוז בדרכי התשובה שאין לך דבר שעומד בפני התשובה וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח כי חנון ורחום הוא וימינו פשוטה לקבל שבים ותבא ליטהר מסייעין אותו ודי בזה הערה:

והמצוה מוטלת על אלי הצדק פרנסי ומנהיגי העיר יש"ץ לאפרושי מאסורא למי שיעלה על רוחו רוח שטות לעבוד ע"ז ועל כיוצא בזה וזכות אבותם מסייעתם וצדקתם עומדת לעד. וליה עינינו יצילנו מכל שגיאה. ויאיר עינינו במאור תורתו הנפלאה כי"ר. הכ"ד הח"פ טיטואן יע"ה בחד שבט שנת **אשרקה** להם ואקבצם לפ"ק:

סימן קנו

ידי"ן הח"חש כהה"ר משה הכהן נר"ו אחד"ש זאת אומרת שהגיענו כתבך וראינו את כל הרשום בכתב וחתום בספר ועל המעשה הרע שאמר ראובן לשמעון אם תרצה לתת בתך מרים לבני יהודה לאשה קנה לו. והשיב שמעון טוב הדבר תן לי הקדושין בשביל בתי הנז' ונתן לו ראובן אוקיה לקדושי בתו בשביל בנו וכו' זה העם לא היה וזה דרכם כסל למו לקדש נשים מתוך שחוק והתול כמתלהלה היורה זיקים חצים ומות ולפעמים מתקדשת לאחר ופוגעים באסור אשת איש אוי להם אוי לנפשותם ומרבים ממזרים בישראל ואין קץ לענשם וכמה החמירו רז"ל בענין זה של קדושין וכמה פארות וסעיפים מינים ממינים שונים שמסתעפים ממנו והם דברים העומדים ברומו של עולם וכיון שהאנשים האלה רגילים הם בכך היה צריך המורה להחמיר עליהם אפי' בענין שלא היתה צריכה גט להצריכה גט אפי' שבזה נפסלה מן הכהונה למגדר מלתא שלא יבואו לרמות מלתא למלתא ולפגוע באסור ערוה החמורה אחר שאין עליהם לא עול תורה ולא עול דרך ארץ. וגדולה מזו מצינו להרב מהר"י עייא"ש ז"ל בס' בית יהודה במנהגי אדגי"ל בדינים השייכים ליום טוב וחש"מ ס"ד שכתב וז"ל נוהגים בכאן להחמיר שלא להסתפר אותם שהם מותרים מן הדין בחש"מ כגון הבאים ממדינת הים ומבית השביה וכו' מפני שאינם בעלי תורה מסרכו ומדמו מלתא למלתא לכך החמירו עליהם הראשונים ז"ל ואסרו להם

ומי שמסתפר בחש"מ קונסים אותו בנדוי ומלקות עכ"ל. הרי דאפי' בדבר שמותר מדין המשנה החמירו עליהם לנדות העושה מפני שאינם בני תורה שמא יבא להסתפר מי שהוא אסור ואעיקרא דדינא העושה מלאכה בחש"מ לרוב הפוס' איני אלא מדרבנן כ"ש וק"ו בענין קדושין דאיכא למיחש שיבאו לפגוע באסור ערוה החמורה שהוא אסור תורה שצריך להחמיר עליהם אחר שאי' בני תורה ומסרכי ומדמו מלתא למלתא:

ועל מה שנוגע לענין דינא בנדון זה שהבאת מ"ש מרן בש"ע בסי' ל"ה ס"ד וס"ה וכו' לא חבר מרן ספר הש"ע לפסוק ממנו הלכה כ"א ספר הבית יוסף והש"ע הוא כמו מפתח בעלמא ובפרט בענין גיטין וקדושין שאף שדעת מרן להקל צריכים אנו לחוש לדעת המחמירים ולצאת ידי כל הדעות אחר שהוא דבר חמור כמבואר בספרי הפוסקים האחרונים ועכ"פ הכא בנד"ד היה צריך לחקור שמא קודם הקדושין הרצה ראובן הדברים לפני בנו שרוצה לקדש לו בת שמעון ושתק הבן שהיא מקודשת דאמרינן מחמת כיסופא שתק ושוייה שליח. או אפשר שאמר הבן לאב לשדכה לו דגם בזה הוי מקודשת אף שלא מינהו שליח קדושין ויש אומדנא לזה שהרי בחזרתם מהשוק אמרו ליאודה בן ראובן אביך קדש לך בת שמעון ושתק והגם שאחר עבור איזה ימים אמרו ליאודה למה אינך שולח סבלונות וכו' והשיב וכי אני מניתי את אבי לקדשה לי לא חפצתי לקחתה וכו'. אפשר שחזר בו וגדולה מזו מצינו להרב מהריק"ו שורש ל' שהביא תשובה א' מר"י בר יהודה בבן יא' שנים שקדש לו אביו אשה וכתב וז"ל שצריכה גט שמצינו בכל מקום שזכין לאדם שלא בפניו ועוד מאחר שלא מיחה בקדושי אביו עד י"ג שנה וחצי מאן לימא לן דלאו ארצויי ארצי קמיה אחר שגדל ושתק וקבל ולאחר מכאן חזר בו ואינה חזרה ואינה יוצאה בלא גט שלא יהיו בנות ישראל הפקר ואין לפקפק באסור א"א עכ"ל מבואר מתשובה זו דכששתק אחר שגדל אמרינן דהוו קדושין למפרע ואף שחזר כו אח"ך לא מהני והגם דלא קי"ל הכי לומד דכששתק אח"ך הוו קדושין למפרע אלא דוקא כשהרצה הדברים לפני הבן קודם הקדושין ושתק הבן כמבו' בדברי רבינו הטור שם. מ"מ לחוש עכ"פ צריכים אנו לחוש ולחקור אם הרצה הדברים לפני הבן קודם או אם אמר לו לשדכה ומרן בתשו' סימן יא' הביא חשובה הנז' וכתב דלא קי"ל הכי דרצוי בתר קדושין לאו כלום הוא אלא דוקא קודם קדושין. וכתב עוד וז"ל ואפשר לומר עוד שבעל תשובה זו לאו מדינא קאמר אלא לאותו מקום שאירע בו ההוא עובדא שהיו עמי הארץ הורה כן כדי שלא יזלזלו באיסור אשת איש והכי דייק לישניה וכו' ע"כ:

גם הרב מהר"א ששון סימן ס"ה בנדון שלו שיתום קטן קדש לו דודו בת קטנה על ידי אביה ואחר שגדל לא מיחה ואח"ך יצא מן הכלל והביא תשובה הנ"ל וכתב דכיון דקדושי

קטן הם מדרבנן אין לנו להחמיר אחר שמצינו שיש חולקים על אותה תשובה אח"ך הביא דברי הריטב"א בחי' דכתב דכי קדשה לבריה חשיב זכות וזכין לאדם שלא בפניו אא"כ מיחה כששמע. וכיון דלא אתינן עלה אלא מדין זכייה בין שנתרצה תחילה קודם קדושין או אח"ך הוו קדושין וכו' יעו"ש אלא. דאח"ך התירה בנדון שלו מטעמא שהיה קטן כמבואר שם. ועוד שלא היה אביו המקדש באופן דהכא בנד"ד עדיין יש לפקפק בקדושין אלו אחר דאינם בני תורה:

ועל מה שכתבת שהעדים שקדשה בפניהם כולם פסולים מחמת קורבה צריך לדעת אם הפסול הוא דאורייתא או דרבנן כמו שנתבאר בח"מ סי' ל"ג שאם הם פסולים מדרבנן צריכה גט מספק כמ"ש מרן בא"הע סי' מ"כ ס"ה. ועיין בח"מ סי' הנז' ס"ק י"ב ובהרב ב"ש שם ס"ק ט"ז והרב כנ"הג סי' הנז' הגהב"י מאות ק"ן ואילך הביא סברת הפוסקים בפסולים מחמת קורבה לענין קדושין יעו"ש. באופן דהכא בנד"ד לצד שנאמר שאם היו הקדושין בפני עדים כשרים צריכה גט. צריכים אנו לדעת אופן הקורבה של העדים היאך היה. ומה שהבאת ממ"ש מרן שם סב' המקדש בעד א' אינן קדושין הרי רבינו הטור כתב שם בשם סמ"ג דחוששין לקדושיו להצריכה גט הביא דבריו מור"ם בהגה שם וסיים וכתב ובמקום עגון ודוחק יש לסמוך אדברי המקילין. משמע דבלא דוחק יש להחמיר. עוד כתב שם ז"ל וכן אם קדש בפני שנים והאחד מהם קרוב הוי כמקדש בפני עד א' וכו' ע"כ. ועיין בהרב"ש שם סק"ח מ"ש לתרץ ממ"ש בח"מ סי' ל"ז דנפסל הב' בצירופו לא' יעו"ש. והרב יד אהרן שם הביא כמה חלוקי דינים בזה גם הרב מהרימ"ט חא"ה סי' מ"ה כתב שרבינו ישעיה מטראני כתב בתשו' שר"ת ורבינו ברוך כתבו דמקדש בעד א' חוששין לקדושיו:

את זה כתבנו בריש מילין וראשי פרקים לפי דוחק השעה במקום שאמרו להאריך ער שנדע גופא דעובדא על מתכונתו באופן דמלתא כדנא אין לך להחליט הדבר מדברי הש"ע והרי אמרו בש"ס פ"ק דקדושין כל מי שאינו בקי בטיב גיטין וקדושין אל יהיה לו עסק עמהם ופסקו מרן בש"ע ס"ס מ"ט ודקדק הרב ד"ן א"ה סימן ן' מדקאמר בטיב גיטין וקדושין ולא קאמר בדיני גיטין וקדושין מוכח דאע"פי שיודע דיני גיטין וקדושין צריך לידע ג"כ טעמי הדינים על מתכונתם יעו"ש:

ועל שבעתה צריך לייסר לראובן ושמעון על המעש' הרע הזה אשר עשו הן מצד הדין הן מצד התקנה אם מצד הדין הרי כתב מרן בס"ס וכו' ס"ד וז"ל האשה מתקדשת וכו' ואפי' קדשה בכסף או בשטר אם לא שידך תחלה או שקדש בשוק מכין אותו מכת מרדות והיא מקודשת ע"כ. מבואר מזה דאם לא שידך תחלה אפי' קדש בבית מכין אותו ואם קדש

בשוק אף ששידך תחלה מכין אותו וכן בא מבואר בדברי רבינו הטור שכ"כ הרמב"ם. והגם שכתב שם משם הרא"ש דדוקא במקדש בביאה מלקין והביא דבריו מור"ם בהגה שם מ"מ הרי כתב שם מרן בב"י דאינו מוכרח כן בדברי הרא"ש יעו"ש. ור"יו ח"ד נתיב כ"ב כתב דרוב הפוסקים הסכימו כרב דמנגיד אכולהו יעו"ש. ומה גם דאנשים כאלה שמורגלים בכך כ"ע יודו דמלקין ובפרט דשתי רעות עשו לקדש בשוק ובלא שידוכין ואף לצד שנאמר דלא הוו קדושין הרי מצינו להרשב"ש ז"ל בסימן י"ד במקדש בלא שידוכין שכתב שאע"פי שהקדושין בטלים פריצותא דעבד עבד ולמגדר מלתא מכין אותו מכת מרדות והגם שסיים שם שהרב אביו כתב דכשהקדושין בטלין לא מנגדינן ליה היינו דוקא בשקרה מקרה פעם א' אבל לאנשים האלה שהורגלו בכך ושתים רעות עשו כ"ע יודו שאף שהקדושין בטלים מנגדינן. ואם כפי התקנה הרי בא מבואר בספר הישר ספר התקנות שאין רשות לשום אדם לקדש אשה זולת בפני חכם העיר בעשרה מישראל וכל מי שיקדש שלא כפי תקנה זו אם יהיו מצוים עדים ויבואו ויגידו לאלתר לב"ד הגם נקיים ואם לא יבואו עד לאחר זמן מלבד העונש שיקבלו במכות ויסורין ובמאסר יפרעו לקופה של צדקה מה שיראה לב"ד והמקדש יפרע גם הוא קנס לעניים וישאר בבית האסורים עד שיתן גט למקודשת ואפי אם ירצה אביה לתתה לו לא ישאנה עד שיגרשנה גירושין גמורים ואח"ך אם ירצה לחזור ולקדשה כפי התקנה הרשות בידם ואפי' עבר ונשאה ע"י קדושין הראשונים צריך לגרשה בגט כמבואר בספר הנז' ל"א יעו"ש. איך שיהיה למה שנוגע לענין הדין באלו הקדושין אם צריכה גט או לא אין אנו מחליטים הענין עד שנודע גופא דעובדא היכי הוה בכל פרטי הענין כמש"ל:

וע"ע היהודים ההרוגים השאלה באה סתומה וחתומה וענין זה הוא מים שאין להם סוף וכמה דיות נשתפכו בזה מפי סופרי' ראשונים ואחרונים ובדרך כלל נגיד לך ריש מילין שגוי מסיח לפי תומו צריך שלא יהיה הגדתו ע"י שאלה וגם בלי שום הערה כלל שמורה שרוצים לדעת ממנו אם אמת. רק שיאמר מאליו פלוני מת וגם צריך שיאמר פלוני בן פלוני מעיר פלוני וגם צריך לדעת אם היה מצוי בהריגתו או שמצאו הרוג או שמע שהרגוהו וממי שמע ומזה מסתעפים כמה פארת וכמה סעיפים מינים ממונים שונים. אי לזאת אם אתה ירא לנפשך כשיבא ענין כזה לידך תקבל דברי הגוי המגיד או היהודי המעיד במותב תלתא ותכתוב הדברים ככתבו וכלשונו של המעיד אין חסר אין יתר ותשלח שאלה עם הקב"ע לא' מערי ישראל שיש בו ב"ד מומחים והם ישיבו תשובה כפי מה שיורום מהשמים. ואף אם תרצה לומר שאתה חכם גדול ובקי בדינים אלו וכיוצא בהם מ"מ הרי עכ"פ אין בידך ספרי הפוסקים ראשונים ואחרונים ואומן אי אפשר בלא

כלי אומנותו. ואף אם היו בידך כל ספרי הפוסקים בדבר חמור כזה הטוב טוב שיסכימו עמך חכמי ישראל כי היכי דלימטי וכו'. והלא דברים ק"ו ומה חכמי הש"ס שהיו בקיאים בקלות וחמורות אפי"ה מצינו לר' פ' כי הוה אתי טרפתא קמיה הוה מכניף וכו' כי היכי דלימטי וכו' ומה נענה אנן יתמי דיתמי אשע"ך שמע בקולנו ויהי אלהים עמך דבענין גיטין וקדושין ובענין עיגונא דאתתא לא תחליט הענין עד שתמלך בב"ד מומחים. ואם לא תאבה לשמוע דמך יהיה בראשך ואנחנו נקיים ואם את הדבר הזה תעשה תציל את נפשך ולא תכשל בכמה עונשין ואזהרות ותשכון בטח ברד וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום ועליך המצוה להוכיחם ולהדריכם במישור ולדרוש להם ביום שבת קדש דיני התורה הצריכים ולהודיעם עונש העובר על דברי תורה ודברי מוסר המושכים את הלב ליראה את ה' הנכבד והנורא וכך היא חובתו של החכם הממונה על קהל עדתו להסיר מהם כל מכשול ולהדריכ' בדרך ישרה ויבא שכמ"ה:

וע"ע הפדיון שפדה הכהן בתוך ל' יום שהבאת מ"ש מרן בי"ד סי' ש"ה וכו' כמו המלמד תשב"ר ששונה להם דין הש"ע לא ידענו מה כוונתך כזה אם הוא לומר שהפודה אמר לכהן בשעת הפדיון בחמש סלעים אלו שאני נותן לך בני פדוי לאחר ל' יום מי רחקו לכהן לפדותו בתוך ל' יום לכתחלה ולהכנס בסלע המחלקות שהרי סיים שם מור"ם וכתב וז"ל וי"א דאם אין המעות קיימים וכו' אפי' בדיעבד אין בנו פדוי וטוב להחמיר לחזור ולפדותו ע"כ. ובנ"ד ודאי שאין המעות קיימים. ומה גם דמרן שם כתב בבר"ה דבנוסחא דידן איפסיקא הלכתא כשמואל דאין בנו פדוי ושהרא"ש והרמב"ם דפסקו כרב לא היה בנסחתם בגמ' שום פסק יעו"ש. וכ"כ בכ"מ הביא דבריו הבאה"ג. דלפ"ז מ"ש מרן בש"ע היינו שהלך בשיטת הרא"ש והרמב"ם בדרכו בכל המקומות. ואנחנו הרואים שהכהן להוט אחר הממון דין גרמא לו למה שהתיר מרן בדיעבד לעשותו לכתחלה לחשש שמא ימות הבן תוך ל' יום ויאבד ממנו דמי הפדיון והוא לא ידע כי ה' מוריש ומעשיר והלב יודע אם לעקל וכו' ומה גם דלענין הברכה כתב הכנ"הג שם הג"הט אות כ"א משם הרב מהראנ"ח דאינו מברך וא"כ הו"ל ספק ברכות:

את זה ראינו להשיב על כתבך ולהעירך שלא תסמוך על חכמתך שאתה יודע דיני הש"ע דלאו שמה ידיעה להורות את בני ישראל בפרט בדברים חמורים שענשם מרובה ושומע לנו ישכון בטח ושאנן ובצל שדי יתלונן הכ"ד הח"פ טיטואן יע"ה בחדש אדר משנת דברי **הברית** ליצירה:

סימן קנז

ללאראג'י לכההר"י ן' שיטרית.

ועל ענין הקדושין שקדש יעקב גבאי קטנה בת י"א שנים בפני אביה יעקב מילול וכו' הנה רבינו הטור בא"ה סי' ל"ז כתב וז"ל קטנה או נערה שקדשה עצמה או נשאת בלא דעת אביה אינו כלום וכו' וכתב רב אלפס אפי' נתרצה האב כשידע ואפי' נתקדשה בפניו אינו כלום וכו'. וא"א ז"ל תמה על רב אלפס שכתב אפי' נתרצה האב וכ"כ הרמ"ה דוקא סתם דלא ידעינן אם נתרצה אם לא כגון ששמע ושתק אבל אם נתברר שנתרצה דמשמע הוו קדושין משעת שמיעה אפי' אם לא שידך ואפי' אם לא נתרצה מיד ששמע אלא שתק ולא מיחה ואח"ך נתרצה הוכיח סופו על תחלתו והוו קדושין משעת שמיעה אפי' אם נתאכלו המעות קודם שמיעה וכו' ע"כ. ומרן בש"ע שם סי"א כתב וז"ל קטנה או נערה שקדשה עצמה בלא דעת אביה או נשאת אי' כלום וכו' ואפי' נתרצה האב בפי' אחר הקידושין וי"א שאם נתרצה האב כששמע הוו קידושין משעת שמיעה אפי' אם לא שידך ואפי' אם לא נתרצה מיד כששמע אלא שתק ולא מיחה ואח"ך נתרצה הוכיח סופו על תחילתו והוו קידושין משעת שמיעה אפילו נתאכלו המעות קודם שמיעה וכו' ע"כ. וכ' הרב ח"מ שם סקי"ח וז"ל ואפילו נתרצה האב בפי' אחר הקדושין זהו דעת הרמב"ם והרי"ף לקצת מפרשים. אבל הר"ן מסתפק בדעת הרי"ף דאפשר לומר דאף דנתרצה בשעת קדושין ג"כ אינה מקודשת ועיין במהרי"ט שחלק דאם נתקדשה בפניו ושתק ואחר כך נתרצה דהוו קדושין עכ"ל:

גם הרב ב"ש אחר שהביא מה שנסתפק הר"ן בדעת הרי"ף כתב וז"ל אבל בתשו' ריב"ש סימן תע"ט כתב קדושין בפניו הוי רצוי ורצוי בשעת קדושין לפי מסקנת הר"ן מהני להרי"ף וכן הוא להדייא לדעת הרמב"ם לכן כתב המחבר אפי' נתרצה אחר הקדושין כלומר אבל בעת הקדושין מהני וכו' ע"כ. נמצא לפ"ז דמרן ז"ל סתם לן בתחי' כסב' הרי"ף והרמב"ם דדוקא אם נתרצה בשעת הקדושין הוו קדושין אבל אם נתרצה אחר הקדושין כששמע לא מהני. ואח"ך הביא סברת הרא"ש והרמ"ה בשם י"א שאם נתרצה האב כששמע הוו קדושין משעת שמיעה ואפי' אם לא נתרצה בפי' כששמע אלא שתק ולא מיחה ואח"ך נתרצה הוכיח סופו על תחלתו והוו קדושין משעת שמיעה וכו':

ומעתה הבא נבא לנ"ד שהעידו שלמה ן' זאזון ומוכלוף מר יוסף שקדש יעקב הנז' הנערה הנז' בטבעת של נחשת ואמר לה הרי את מקודשת לי וכו' ושלמה בירר בעדותו שהר"יע אבי הנערה היה שם באותו מעמד ושתק אלא שהר"מ אמר שלא נתן דעתו לראות אם היה האב הנז' באותו מעמד אם לאו נמצא שיש כאן עד א' שהיה שם האב בשעת הקדושין ושתק. והגם שהר"מ אמר שלא נתן דעתו אם היה האב שם לאו עדות מוכחשת שהרי

אומר שלא נתן דעתו ואפשר שהיה שם האב כמ"ש העד הראשון וכיון שהיו שם חבורת אנשים לא נתן דעתו לראותו:

עוד העידו יהודה ן' זאזון ומאיר לכאראת שבאותו יום שהיו הקדושין פגעו בהר"יע אבי הנערה לעת ערב ושאלו אותו אם נתרצה בקדושי בתו הנז' בעת הקדושין הנז' והשיב להם בתמיהא איך לא אתרצה וכו' נמצא שע"פ עדות עדים אלו הרי נתרצה האב בקדושין ולדעת הרא"ש והרמ"ה היא מקודשת. אלא דלדעת הרי"ף והרמב"ם כיון שהרצוי היה אחר הקדושין אינה מקודשת ומ"מ מתוך שאלת העדים ששאלו אותו אם נתרצה בקדושי בתו בעת הקדושין ומתוך תשובתו שהשיב שנתרצה מוכח שהיה שם באותו מעמד ונתרצה בעת הקדושין וכיון שהודה בפני העדים שנתרצה בשעת הקדושין וגם בפני החכם חבר עירם והקהל הורה שהוא היה באותו מעמד בשעת הקדושין ושמע ורצה בקדושי בתו. וגם דקדק עליו ג' פעמים בפני הקהל ועמד בדיבורו שנתרצה באותה שעה בקדושי בתו. א"כ אף לדעת הרי"ף והרמב"ם דסתם לן מרן כוותייהו הויא מקודשת כיון שהודה שנתרצה בשעת הקדושין והודאת בעל דין כמאה עדים דמי. ומה גם שהרי העיד אברהם עובדיה שאביה הנז' היה מצוי באותו מעמד בעת הקדושין וכשאמרו לו שהר"יע גבאי קדש את בתו השיב אלחל ייסאכ'אר דר"ל שמתרצה בזה. והר"ש ן' זאזון העיד שהר"יע אבי הנערה היה שם באותו מעמד עכ"פ מצרפינן עדותם ששניהם מעידים שהיה שם באותו מעמד ולפי מ"ש הרב ב"ש משם הריב"ש דקדושין בפניו הוי רצוי ומהני אף לדעת הרי"ף כמש"ל א"כ הוו קדושין גמורים לכ"ע:

ואף אם לא היה כאן כ"א עדות העדים שהעידו שאחר הקדושין פגעו באבי הנערה וכו' והשיב להם שנתרצה בקדושין אף את"ל דהוי רצוי אחר הקדושין ותלוי במחלוקת כמ"ש אפי"ה צריכים אנו לחוש לסב' הרא"ש ז"ל ודעימיה דלהכי הביא מרן ז"ל סב' זו בש"ע אף דהביאה בלשון יש אומרים היינו לחוש לה לכתחלה להצריכה גט:

וכן מצינו להרב כנה"ג שם הגהב"י אות י"ט וז"ל וראוי לחוש לדברי הריטב"א שכתב להחמיר בסתמא ולרעת שאר המפרשים אם נתרצה האב בפי' אחר ששמע חיישינן לקדושין וראוי לחוש ולהחמיר היכא דנתרצה בפי' והוייא מקודשת מספק וכו' ע"כ:

גם הריב"ש ז"ל בסימן תע"ט פ' כדעת הרמ"ה וכתב עליו וז"ל וזהו הדרך הנכון בזה שהסכימו גדולי האחרונים והרא"ש ז"ל שלא כדעת הרי"ף והרמב"ם וכו' ע"כ. ובס' עבודת הגרשוני סימן פ"ה הביא דבריו וכתב וז"ל וכיון שכל גדולי האחרונים הסכימו שלא כדעת הרי"ף והרמב"ם א"כ אם יש לחוש בנ"ד שמא נתרצה האב אין לנו להקל נגד כל האחרונים וכו' ע"כ:

ולפ"ז מה שחזר בו האב אח"ך ואמר דהאמת הוא שלא נתרצה בקדושי בתו באותה שעה וכו' לאו כל כמיניה אחר שהודה בפני העדים שנתרצה בעת הקדושין וכן הודה ג"כ בפני החכם והקהל וגם עד אחד מעיד כדבריו ועוד איכא ב' עדים שמעידים שנתרצה אח"ך בפי' כמש"ל. וא"כ מה שחזר בו אחר הרצוי לאו כלום הוא וכמ"ש מרן שם וז"ל אבל אם מחתה היא או אביה קודם שנתרצה לא הוו קדושין אפי' נתרצה האב אח"ך ע"כ. מוכח מזה שאם נתרצה בתחלה לא מהניא מחאתו אח"ך דכיון שכבר נתרצה האב והוו קדושין א"א לו לעוקרם אח"ך במה שמיחה:

ומה גם דהכא בנ"ד החזרה שחזר בו לא מיחה בפי' שאינו רוצה במקדש אלא שאמר שלא נתרצה בקדושי בתו באותה שעה ולא הקפיד כלל שהכל היה מעשה נערות ושחוק ומתוכן הענין נראה שאם היה רוצה המקדש לכונסה לא היה אומר כן שהרי בתחלה כשבא לפני החכם והקהל היה קובל ומתרעם שלא יניח לבתו בככלי העגון אלא שיכריחו לבחור הנז' לכונסה בע"כ אחר שקדשה בפני עדים ואם לא יתרצה שיפטור אותה בגט ויחייבוהו בקנס ובושת נמצא שמעולם לא מיחה בקדושין באופן שהבת הנזכרת צריכה גט:

אלא דאכתי פש גבן לברורי על מה שהעידו הערים שהקדושין היו דרך שחוק וכו' אם יש לחוש לקדושין אלו או לא. ומ"מ מתוך דברי העדים האחרים שהעידו שכששאלו לאבי הבת אם נתרצה בקדושי בתו בעת הקדושין והשיב להם שנתרצה נראה שהאב הנז' אזיל ומודה שהיו קדושין גמורים דאלת"ה הי"ל להשיב שהיה דרך שחוק ומה מקום לרצוי. גם מתוך דברי העד אברהם עובדיה שהעיד שבשעת הקדושין היה מצוי האב הנז' וכשאמרו לו שקדשה השיב בלשון רצוי ולא העיד שהיה דרך שחוק מוכח שהיו קדושין גמורים ועדיין צריך להתיישב בדבר ועל שבעתה צריך לחקור את כל העדים שיאמרו גופא דעובדא היכי הוה ומה דבר עמה קודם הקדושין לשנדע אם היה דרך שחוק כי דברים שבלב אינם דברים ואם הוא מפני מה שהיו הבחורים משחקים עמה אפשר שבשעה שקדש המקדש כיון לקדושין גמורים וגם המקדש צריך לחוקרו על זה שלא בפני העדים לשיגיד האמת גם אם יש עדים אחרים שהיו מצויים באותו מעמד צריך לאיים עליהם באם לא יגיד וכו' שיגידו האמת גופא דעובדא היכי הוה כדי לידע להיכן הדין נוטה כי הם דברים התלויים ברומו של עולם וצריך לומר להם שאם לא יגידו האמת או יכבשו עדותם הם מרבים ממזרים בישראל ח"ו ובכן שלא יגורו מפני איש ויהיו יראים לנפשם והטוב והישר אם תוכל לפתות למקדש שיקדשנה קדושין גמורים כפי התקנה:

ועל מה שנסתפקת בדברי רבותינו המתקנים שמי שיקדש אשה שלא כפי התקנה ענוש יענש וכו' וצריך לגרשה בגט אם הוא דוקא בגדולה אבל קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה ומיחה האב בקדושין שהדין הוא שאין קדושיו קדושין לאו בר עונשים הוא ואינה צריכה גט או דילמא לא שנא:

הנה לענין הגט הדבר פשוט דלא הצריכוה גט אלא היכא שקדושיו קדושין שאפילו יתרצו ב' הכתות לכונסה הצריכוה גט כיון שהקדושין היו שלא כפי התקנה ואם יתרצו אח"ך בנישואין יקדשנה פעם אחרת כפי התקנה אבל כשהקדושין לא הוו קדושין איך אפשר שיצריכוה גט דבין כך ובין כך אתה פוסלה לכהונה אבל לענין העונש נראה שגם היכא דלא הוו קדושין תקנו להענישו ודוגמא לזה מצינו שפ' הרמב"ם בפ"ג מהל' אישות הל' כ"ב וז"ל וכן המקדש כלא שידוכין או המקדש בשוק אע"פי שקדושיו קדושין גמורים מכין אותו מכת מרדות כדי שלא יהא דבר זה הרגל לזנות וידמה לקדשה שהיתה קודם מתן תורה עכ"ל ופסקו מרן בס"ס כ"ו יעו"ש ולפי הטעם שכתב הרמב"ם ז"ל מוכח דאין לחלק בין אם קדושיו קדושין או לא:

וכן מצינו להרשב"ש ז"ל סימן י"ד שכ' וז"ל ואם קדש בלא שידוכין חייב מכת מרדות כדאמרינן מרינן בפ"ק דקדושין וכו' ואעפ"י שהקדושין בטלים אבל פריצותא דעבד עבד וכו' ע"כ. וכ"כ בס' משפטי שמואל ס"ס קי"ב שהגם שבנדון ההוא בטל הרב הקדושין כמבואר שם סיים וכתב וז"ל ועל עונש המקדש הזה בשוק ובפריצות גדולה כזו פשיטא דעונו גדול מנשוא. וראוי היה לנדותו ולייסרו וכל העם ישמעו ויראו כדאמרי' בקדושין דרב מנגיד אמאן דמקדש בשוקא ואע"ג דהתם נגידא קאמר ולא נדוי דאלימא מיניה וכו' הכי עבדינן לצורך השעה ולהיות הדור פרוץ וכו' ע"כ. ומה נעני אנן יתמי דיתמי באופן דהכא בנ"ד ראוי לעונש עכ"פ ובפרט דעבר על כמה דברים א' שקדש שלא כפי התקנה. ב' שקדש בלא שידוכין. ג' שקדש בשוק. ד' שקדש ביום שבת קדש וקי"ל שאין מקדשין ביום השבת כמ"ש מרן בא"ח סימן של"ט ס"ד יעו"ש. זהו מה שנראה להשיב כעת בנד"ז ולאפס הפנאי מרוב הטרדות נתאחרה התשובה עד כדון ולך החיים והשלום מאדון השלום הכ"ד הח"פ טיטואן יע"ה בש' זה הדבר אשר צוה ה' מש' עוז **התאזר** לפ"ק:

סימן קנח

ק"ק ונבחר שבעיר פ'ארה ישמרם השואל כי"ר:

אחד"ש שירבה ויגדל אות לטובה שקבלתי כתבכם ועל מה ששאלתם בענין האשה שנתגרשה מבעלה הראשון ונתאלמנה מבעלה השני ועכשיו רוצה לישא אותה הבחור הכהן שהיא קשורה כו ככלב באהבה ואחוה וכו' ונתעוררו על זה הבחור והאלמנה

בחשבם דכשישא אותה בכתובה וקדושין אין עליהם עון אשר חטא חלילה מלומר דבר דמקרא מלא דבר הכתוב ואשה גרושה מאישה לא יקחו שאלו לא היתה גרושה כי אם אלמנה היתה מותרת לו שהאלמנה אינה אסורה כי אם לכהן גדול דוקא אבל לשאר הכהנים היא מותרת אבל גרושה אסורה לכל כהן ואין חילוק בין היתה גרושה מכהן או מישראל:

ומ"ש בנביא והאלמנה אשר תהיה אלמנה מכהן יקחו אינו ר"ל שאם היא אלמנה מבעלה מכהן יקחו דהרי בלא"ה אלמנה מותרת לכהן בין אם היה בעלה כהן או אם היה בעלה ישראל. אלא פירוש הכתוב הוא שהאלמנה אשר תהיה אלמנה בין מבעלה כהן בין מבעלה ישראל מכהן יקחו ר"ל מקצת כהן יקחו שהמ"ם של תיבת מכהן ר"ל מקצת כהן דהיינו כהן הדיוט לאפוקי כהן גדול שהיא אסורה לו במאמר הכתוב בפרשת אמור אל הכהנים והכהן הגדול מאחיו וכו' אלמנה וגרושה וחללה זונה את אלה לא יקח אבל הגרושה בין גרושה מכהן בין גרוש' מישראל אסורה לכל כהן ולא זו בלבד שאם נשא אותה הוא מתחלל מן הכהונ' אלא שכופין אותו לגרשה ומלקין אותו עד שיגרש אחר שבכל יום ויום עובר בלאו דואשה גרושה מאישה לא יקחו. ועל מה שאמרתם דהבא ליטהר מסייעין אותו אדרבא בא ליטמא קרינן ביה שבא לעבור בלאו ככל יום ויום. ועל מה שאמרתם מוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו מזידין ח"ו לא נאמר בדבר כזה שהוא לעבור בלאו המפורש בתורה שלא נאמר מוטב שיהיו שוגגין וכו' אלא בדבר שאינו מפורש בתורה אבל בדבר כזה שהוא לאו המפורש בתורה חייבים כל ישראל להפרישו ולא זו בלבד שמצינו למרן בב"י א"ה סי' ו' שכתב וז"ל כתב רב נטרונאי כהן דנסיב גרושה או אחת מהפסולות ושמיתו יתיה תרי תלתא זמני ולא שבקה ואמר לא ניחא לי דנהוי כהן משמתין ליה לעולם עד דפריש מינה ומגרש לה דא דאמרינן וקדשתו בעל כרחו וכו' ע"כ. הרי מבואר שאם עבר ונשא גרושה משמתין אותו עד שיגרשנה עוד כתב שם מרן וז"ל והרמב"ם כתב בפתיחא שלחה לנוא אמון על כהן שנשא גרושה והחרים שניהם במצרים ואלקהרא ושלח הפתיחא למקום שעשה המעשה רע ושיחרימו אותם בשמם והחרים כל בר ישראל או בת ישראל שישא ויתן עמהם ויאכל וישתה וישב עמהם תוך ד' אמות ושיכנס עמהם לשמחה ולאבלות שיהיה להם ומי שישתתף עמהם בחיים ובמות וחייבים לסקול ארונם כשימותו וקבורתו יהיה בלא צדוק הדין ולהראות שמחה וששון באובדם וצוה לנשים בתכלית האזהרה מליכנס עם הזונה בשום מקום ואפילו לבית המרחץ וכזה ראוי לנו השומעים בקול הרב שנפריש ונבדיל כל הקמים על ה' ועוברים על מצוה ממצותיו ולא נניח בינינו וביניהם שיתוף ולא שייכות בשום ענין עד שישובו

לשם יתברך וכשישובו יגרשנה ויבאו שניהם לב"ד וילקה כ"א מהם מכת מרדות וישבע כל אחר מהם בס"ת המקודש שלא ישובו לעשות כמעשה הזה לעולם ולא ישא נשים בעבירה לעולם ויחודו את עונם ברבים כמו שמרו ברבים אז נתיר להם החרם ואם יתמידו במרים הודיעונו כדי שיצאו הפתיחין לעיירות הקרובות והרחוקות ותחדשו עוד עליהם החרם ברבים אם לא ישובו כי לא יתכן להתרשל בכמו המעשה הרע הזה הגדול להרים יד במרי ולכפור במשה ובתורתו הקדושה בגלוי ובפרהסייא ונתעלם מזה וחלילה לשי"ת שנסביר פנים בזה או שנפחד משום אדם או נעשה לכבודו ובעל הרחמים ארך אפים יחזירם למוטב עכ"ל. וכן פסק מרן בש"ע א"ה סימן הנז' ס"ו וז"ל כהן שנשא א' מהפסולות מחרימין אותם ומחרימין כל הנושא ונותן עמהם וכיוצא בחומרות אלו עד שיגרשנה עכ"ל. הרי כמה החמירו רז"ל בכהן שעבר ונשא גרושה שלא מלבד שמחרימין אותם אלא שאף מחרימין לכל בר ישראל שישא ויתן עמהם או ישב עמהם תוך ד' אמות וכו' כמ"ש וכ"ש וק"ו במי שבא לישא אותה לכתחלה שמעכבין על ידו שכל ישראל ערבים זה לזה:

ועל מה שאמרתם שהם אדוקים זה בזה באהבה וכו' אחר שאין בידם יכולת להפרישם אין בכם עון אשר חטא וביכול דבר הכתוב אבל להתירו לישא אותה בכתובה וקדושין הס כי לא להזכיר כי הוא עין ך פלילי כמש"ל:

סימן קנט

ידי"ן החה"ש הותיק כהח"ר יוסף ז' שטרית נר"ו:

אחד"ש שירבה ויגדל על שבעתה באתי להודיעך שקבלתי כתבך. ועל מה ששאלת בענין יוסף אביטבול שזה כמה נתן עיניו באשת איש ועזב את בית אביו ואמו וקבע דירתו אצלה ועכשיו שנתגרשה מבעלה רוצה לישא אותה וכו':

תמהני על קהל עדת ישראל שמכשול זה היה בעירם להתיחד בחור א' עם אשת איש ולקבוע דירתו שם ולא נתנו לבם להפרישם מאיסור חמור כזה לא תהא כזאת בישראל ועל שבעתה אם יכול לישא אותה לזה צריך להעלות על ספר כל מין עדות שיראה וימצא מה היה משפט הנער ומעשהו עם האשה הנז' קודם הגירושין ויתקבל עדותם במותב תלתא ותכתוב כל העדיות על הספר ותשלחנו לידי ואזי נראה להיכן הדין נוטה אם יכול לישא אותה או לא:

סימן קס

ידי"ן ורוחי החכם השלם הדו"מ כהה"ר מרדכי ן' ג'ו נר"ו יאיר וזרח בזרח העודף כי"ר:

אחד"ש שירבה ויגדל ודש"ל לכל הנלוים אליך אתה ה' תשמרם כי"ר. אות לטובה מקבלה הא' אהובה ותלית שנתבשרתי מטי"ש טבא הוא וטבא :
ליהוי אמן:
ועל דין עשק ביש מהבת שהיתה משרתת בבית ראובן ונמצאת הרה לזנונים וטוענת שמראובן היא מעוברת שפיתה אותה באמור לה שישאנה ויעשה לה חפצים וכו' והוא כופר ידוע להוי לאחי שמימי מור זקנך זלה"ה אירע מעשה כזה במח"ק בבת אחת בוגרת שנמצאת מעוברת וטענה שמבחור א' היא מעוברת שנדר לה לישא אותה ועל תנאי זה נתרצת להבעל לו והוא טוען שמעולם לא בא עליה. וסדרנו פסק ארוך לפטור את הנטען והסכימו עמנו חכמי המערב ה"ה כמוס עמדי. ואפשר שאם תחפש באמתחות מר זקנך ז"ל תמצא אותו הפסק. ובהיות שאני חלוש המזג לא יכולתי להעתיק כל הדברים אשר באו כתובים ובפרט שהרץ נחוץ לדרכו. ואעתיק לך ריש מילין הנוגע לענין הדין:
הנה לענין בושת ופגם שפטר הרמב"ם ז"ל לנטען על הבוגרת כמ"ש פ"ב מהלכות נערה בתולה ורבינו הטור סי' קע"ז הקשה על דברי הרמב"ם דמה תלוי צער ובושת ופגם בקנס וכו' וגם מרן בב"י שם הקשה קושייא זו אלא שסיים שם מרן וכתב וז"ל ולענין בוגרת מפותה דאין לה בושת ופגם טעמא משום דמחלה וכ"כ מהרי"ק בשורש קס"ח וסיים שם בבד"ה וז"ל וכן מפורש בגמ' פרק נערה שנתפתתה וכ"כ הרי"ף והרא"ש ע"כ. ועיין להריב"ש סי' מ"א שאפי' תובעת אותו על מזונות הולד שהוא תביעת ממון אם הוא כופר פטור אפי' משבועה וע"ש מלתא בטעמא. אלא דבזה פליג עליה הרשב"ץ בס' התשב"ץ ח"ב סי' י"ט יעו"ש:
אלא דכיון דמה שנתרצית להבעל לו היינו אדעתא שנדר לה לישא אותה א"כ נימא דחייב לכנוס או לפחות יהיה חייב לתת לה בושת ופגם כיון דלפי דבריה לא מחלה לו בהם כ"א ע"ד שישאנה ועכשיו שאינו כונסה יהיה חייב בבושת ופגם. לזה הרי מצינו להרב מהרי"קו ז"ל שורש קכ"ט שכתב וז"ל ואשר היא טוענת שהבטיחה לישאנה ועמ"ך מחלה לו ונתפתת. לע"ד נראה דאף אם נאמר דבכה"ג לא תועיל המחילה דחשיב כמחי' בטעות מ"מ היינו דוקא היכא שהתנת כן עמו בשעת בעילה ממש אבל אם קודם לכן הבטיחה כן ולאחר זמן בא עליה סתם ולא הזכירה לו באותה שעה שישאנה בכה"ג לא אמרינן דאדעתא דהכי מחלה כדמוכח פ"ב דקדושין וכו'. ועוד בר מן דין ובר מן דין נלע"ד דאפי' התנה עמה בשעת מעשה ממש אפי"ה אין משלם לה קנס ולא בושת ופגם כיון דמ"מ מדעתיה עבר שהרי בפ"ב דקידושין מוכיח דעיקר קרא דמפתה מיירי בפיתה לשם אישות אלא ודאי כיון דמדעתה עבד אע"ג דקא מטעי לה לא מתחייב. ואע"ג

דבעלמא אמרינן דמחילה בטעות לא הוייא מחילה וכו' י"ל דשאני הכא שנבעלה שלא על ידי קדושין גלייא דעתה דלא איפכת לה בבושת ופגם דלא נתכוונה זו אלא להנאת בעילה וכו' ע"כ:

והרב מהרש"א ז"ל בס' משחא דרבותא ח"ב דקל"א ע"ד נשאל בנדון כזה שהבטיחה שישאנה ונסתפק בזה שהרי לא מחלה לו לגמרי אלא אדעתא דנישואין והביא דברי מהרי"קו הנז"ל והתיר ספקו לפטור את הנטען לגמרי יעו"ש. באופן דלענין דינא פטור הנטען. ועל מה שהבאת דברי מהר"י עייאש במנהגי ארג'יל שכתב בשם רבו דלענין קנס ומלקות נהגו בדורותינו ואפילו בדורות הפוסקים האחרונים לחייב הנטען באומדני דמוכחי וכו' שרבו המתפרצים וכו' ונסתפקת אם גם בדור הזה יש לנהוג כן. תמיה אני עליך מה מקום לספק זה אחר דלא אכשור דרי דזיל בתר טעמא דלפי הטעם שכתב הרב חייבים אנו לנהוג כן ומה גם הכא בנ"ד דאיכא אומדנא דמוכחא שהיה מתקוטט עם אשתו וזו יושבת עמו בבית יומם ולילה ויוצא ונתקל בה ונכנס ונתקל בה. והרב מהר"מ הלוי זלה"ה היה דן בכמה עניינים כדברי הרב מהר"י עייאש ז"ל והיו דבריו בעיניו כהלכה פסוקה ממרן ז"ל הן בדינים הן במנהגים ובלא"ה הרי קי"ל מלקין על לא טובה השמועה וזה שאינו רוצה שילקוהו יפדה המכות בממון. וזה היה הטעם שפיטרנו לאותו בחור מכל וכל יען שנתייסר במכות מות ובכבלי ברזל זמן מה ע"י השררה ודיו צערו. ומה שכתבת שהבתולה היא נתונה במאסר עד יצא משפט לאשורו ע"פ התורה. אכתי לא ידענא טעם לדבר. ובשלמא אם הנטען היה נתון במאסר שייך למימר שחבשו אותו עד שנדע אם הוא חייב בשום דבר. אבל לגבי הבת מה חיוב יש לה מכאן ולהבא כדי לאוסרה עד אשר יצא משפטה. אה"נ ליסרה על מה שזנתה טוב הדבר אבל לתלות עד יצא הדין מי תלה הא בהא. זהו מה שנלע"ד להשיב בזה בקיצור נמרץ וליה עינינו יצילנו מכל שגיאה כי דעת ממנו פליאה הכ"ד הח"פ טיטואן יע"ה בא' בש' י"ט יום לח' כסלו משנת וחיית **ורבית** לפ"ק:

סימן קסא

לטאנג'ה לכהר"ר מרדכי כן ג'ו נר"ו:

אות לטובה מקבלה הא' אהובה מענין השידוכין של הריצץ עם בת כההרא"ל ביבאס נר"ו ונגמרו השידוכין ע"י השליש ולא כתבו שום שטר ולא קנין ולא הזכירו שום קנס ואח"ך חזר בו המשודך הנז' השידוכין הנז' אם הוא חייב בדמי הבושת או לא:

הנה אעיקרא דדינא אם יש בקנס השדוכין דין אסמכתא או לא מצינו פלוגתא בזה שהרמב"ם ספי"א מהלכות מכירה הביא משם חכמי ספרד שהיו עושים שטרות באופן

שלא יהיה בו אסמכתא אבל הרא"ש ודעמיה ס"ל דאין בשידוכין דין אסמכתא דכדאי הוא שייתחייב החוזר בו בקנס כיון שמבייש את חבירו כמו שהביא דבריהם רבינו הטור בח"מ סי' ר"ז. ומרן בש"ע שם בתחילה הביא דברי חכמי ספרד בסתם ואח"ך הביא דברי הרא"ש ודעימיה בלשון י"א דמוכח מזה שדעתו לפסוק כדעת חכמי ספרד והרמב"ם דגם בשידוכין יש בו דין אסמכתא והיינו טעמא דאנן בדידן כותבין בשטר השידוכין בחיוב הקנס תיבת מעכשיו כדי לבטל דין אסמכתא. ובש"ע א"ה סי' ן' לא הביא מרן כ"א דעת חכמי ספרד והרמב"ם בלבד. אלא שמור"ם בהגה הביא דעת הרא"ש ודעמיה החולקים. ומרן שם בב"י עמ"ש רבינו הטור כתב ר"י שכל קנסות שעושין מענין השדוכין וכו' דלא הוי אסמכתא כתב מרן וז"ל כתב ר"י וכו' כ"כ התוס' והרא"ש בפרק איזהו נשך וז"ל קנס שעושין בשעת שדוכין מהני אפי' לא קנו בב"ד חשוב כיון שנוהגים בו כל העולם מידי דהוה אסיטומת' דקניא ועוד דבדין הוא להתחייב כל החוזר בו כיון שמבייש את חבירו וכ"כ הרא"ש ז"ל בפסקיו פ"ד דנדרים וז"ל ערבנות של שדוכין לקנוס החוזר בו אע"ג דגזים לא הוי אסמכתא דלית כאן מלתא יתירתא כי כדאי הוא שיתחייב החוזר בו בקנס שהתנו ביניהם לדמי בושת שבייש את חבירו והוי כמו אם אוביר ולא אעבוד אשלם במטבא עכ"ל וכ"כ בתשו' כלל ל"ד בשם ר"י הזקן וז"ל וכתב מהרי"ק בשורש קצ"ד על זה אע"ג דפשיטא דלפעמים אין דמי הבושת עולים כמו סך הקנס אפי"ה לא הוי אסמכתא ולא חשיב גוזמא אלא דבר שהוא רחוק מהדעת וכו' ע"כ. ובב"י ח"מ סי' ר"ז אחר שהביא דברי הרא"ש כתב וז"ל וכ"כ המרדכי דסנהדרין פרק זה בורר וז"ל ואותן שידוכין רגילים לעשות בו קנין א"נ אפי' בלא קנין לא חשיב אסמכתא שהחוזר בו מבייש את חבירו וכו' וכ"כ התוס' וכו' וכ"כ ההגהות פי"א מהלכות מכירה בשם בעל סמ"ג ורש"י וראבי"ה וכו' ע"כ. ולבסוף אחר שהביא דברי רבינו ירוחם כתב וז"ל ונראה מדבריו דאפילו בשידוכין בעינן שיאמר בלשון הזה ושיתפוס ערבונות ביד שליש האלא"ה אסמכתא היא ולא קניא. ולפי זה צ"ל דס"ל דכי אמר הרא"ש דאין בשידוכין דין אסמכתא היינו לומר דאם אמר אם אוביר ולא אעבוד אשלם אלפא זוזי אע"פי שנתן ערבונות ואמ"ל אם אוביר תזכה כך ממון בגוף זה החפץ לא קנה כיון דגזים אבל בשידוכין כל כי האי גוונא קנה דלאו גזים הוא כיון שחבירו מתבייש על ידו ומדברי התוס' שכתבו ושמא בשידוכין לא אמרינן מנה אין כאן משכון אין כאן משמע דמשכון מיהא בעי גם בשדוכין ושמא משום דדרכם היה לתת משכונות בשדוכין כתבו כן ואה"נ דלעכובא לא צריך אלא כיון שקנו מידו סגי וכן משמע שהוא דעת רבינו שכשכתב דעת הרא"ש בקנס השדוכין לא הזכיר משכון וכבר קדם לרבינו בסמוך דלהרא"ש אין בקנס שדוכין דין אסמכתא וא"כ כשכתב הרא"ש

הלכך כשעושין שדוכין ונותנים ערבונות וכו' לאו דוקא דבשדוכין בדבור לחוד קני. א"נ הכי קאמר למאן דבעי אפוקי נפשיה מפלוגתא דהרמב"ם וכו' הוא שכתב כן הרא"ש ולכן רבינו לא רצה להזכיר שדוכין אלא כתב שנים שהתנו ביניהם וכו' כלומר דאלו בשדוכין א"צ שום תיקון וכו' ע"כ. ועל דברי הי"א שכתב מרן בש"ע שהוא דעת הרא"ש ודעמיה כי כדאי הוא שיתחייב החוזר בו בקנס לדמי הבושת שבייש את חבירו סיים שם מור"ם וכתב וז"ל ומיהו קנין צריך וכו' ע"כ. ר"ל דאף שקצבו קנס גדול יותר מדמי הבושת כדי לחייבו בכל הקנס צריך קנין עכ"פ שאם לא קנו מידו במה יתחייב בכל הקנס שקצבו ודיינו לומר דאין בקנס ההוא אסמכתא דלא הוי גוזמא מהטעמים שכתבו בעלי סברא זו אבל עכ"פ קנין צריך אלא דהרב ש"ך שם ס"ק כ"ד כתב שחייב בכל הקנס שקצבו אף שלא היה שם קנין דהו"ל כמו אם אוביר ולא אעבוד אשלם כמטבא דהתם מתחייב בדבור בעלמא אוף הכא נמי גבי שדוכין כדאי הוא שיתחייב החוזר בכל דמי הקנס שקצבו כיון שמבייש את חבירו ולא הוי גוזמא מה שמתחייב בקנס גדול:

גם הרב הסמ"ע שם ס"ק מ"ז כתב על דברי היש אומרים דלא הוי אסמכתא וז"ל פי' אע"פ שגזם לקנוס נפשו בסך חשוב שהבושה הוא כ"כ דבר גדול שכדאי להפסידו עבור זה כ"כ ויותר מזה עכ"ל:

והרב מהרשד"ם חא"ה סימן כ' כתב שראוי לגבות הקנס של השדוכין כיון שרבותינו בעלי התוס' סוברים כן והרא"ש ובנו הריב"א כן דעתם וגם הרשב"א גדול הפוסקים כן דעתו יעו"ש:

גם הרב מהרש"ך ח"ב סימן ס"ג כתב דרובא דרבוותא סברי דאין דין אסמכתא בקנס של שדוכין דדמי בושתו הוא. וכתב וז"ל הנראה מכל הפוסקים דבקנין לבר סגי ולא בעי' בד"ח ומעכשיו וכמעט אין גם א' מהפוסקים אשר למדתי וראיתי שיסבור דלא סגי בקנס של שדוכין לקיים הענין בקנין גרידא זולת הרמב"ם וכו'. וכבר כתבתי בא' מפסקי הנדפסים והוא בסימן קל"ה שכמעט שהיה אפשר לומר דאף דבעלמא קי"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב ומצי המוחזק לומר קים לי כהנך רבוותא דמסייעי לי אע"ג דהוו מיעוטא דמיעוטא עכ"ז בדין זה היה הדין נותן לפסוק כהנך רבוותא דמסייעי לתובע דמסתבר טעמייהו וכו' ע"כ. וכן הביא הכנ"הג א"ה סימן ן' הג"הט אות כ"ח וכ"ט חבל נביאים שפסקו כהרא"ש וסייעתיה יעו"ש:

והרב ב"ש בא"ה סימן ן' על מ"ש מור"ם שם סי' ו' וי"א דכל קנסות שעושין בשדוכין אין בהם משום אסמכתא כתב וז"ל הטעם משום בושת אע"ג דלפעמים לא הוי בושת כ"כ כמו דמי הבושת אפי"ה לא הוי אסמכתא וכתב מהרי"ק שורש כ"ט אפי' לא עבדי קנס

אפי"ה קרוב הוא בעיני דחייב לשלם דמי בושתו וכו' ועיין בח"מ סימן ר"ז שם פסק הרב רמ"א דקי"ל דליכא אסמכתא בשידוכין משום בושת מ"מ צריך קנין בדבר והש"ך כתב שם בשם כמה פוסקים דאין צריך קנין וכו' ע"כ:

ונראה לומר דע"כ לא פליגי אם בקנס השדוכין צריך קנין או לא אלא דוקא כשבאין אנו לחייבו בכל הקנס שקצבו אבל אה"נ דדמי הבושת שהוא לפי ערך המבייש והמתבייש א"צ קנין לזה לכ"ע ואף אם לא הזכירו קנס בשדוכין נראה דחייב לשלם דמי בושתו ומה שנראה מדברי הרב ש"ך דמיירי כשקצבו קנס בשדוכין מדרימה אותו להההיא דמלמד היינו כדי לחייבו בכל הקנס שקצבו דבלפי מ"ש מור"ם דצריך קנין כתב הוא ז"ל דאין צריך ואף בלא קנין חייב בכל הקנס שקצבו אף שהוא יותר מדמי הבושת כמש"ל אבל לגבי ערך דמי הבושת כ"ע יודו דא"צ לא קצבה ולא קנין:

והשתא דאתינן להכי יכולין אנו לומר דע"כ לא פליגי הרא"ש ודעמיה עם הרמב"ם ז"ל אלא כשבאין אנו לחייבו בכל הקנס שקצבו ביניהם דלדעת הרמב"ם ז"ל גם בשדוכין שייך אסמכתא והו"ל אם אוביר ולא אעבוד אשלם אלפא זוזי ולזה היו עושין חכמי ספרד שטרות בענין שלא יהיה בו אסמכתא כדי לחייבו בכל סכי הקנס שקצבו משא"ך להרא"ש ודעימיה דסברי דאין בו אסמכתא דהו"ל כמו אשלם במטבא אף אם עשו קנס גדול חייב לשלם וכמ"ש הטעם הרב מהריק"ו ז"ל כמש"ל:

שוב מצינו להר"ד מילדולא ז"ל בס' מים רבים חלק א"ה סימן ח' דבתחלה כתב דלכאו' נראה מדברי מרן בש"ע דדין זה דקנס השדוכין אם יש בו אסמכתא תלוי בפלוגתא דחכמי ספרד והרמב"ם אח"ך כתב וז"ל אבל כבר ידוע שכל מאי דאפשר להשוות דעות הפוסקים הוא יותר טוב כדי לעשות שלום ביניהם ויגעתי ומצאתי בספר נחלת שבעה סי' ח' ס"ח שהשוה אותם וז"ל ולפ"ז נ"ל וכו' וכ"ש לדברי שיש להשוותם בריוח גדול בלא דוחק כלל בזה אני רשאי לומר קבלו דעתי. והוא זה כי נ"ל דגם חכמי ספרד סוברים דאסמכתא קניא בשדוכין משום בושת כמו שאר פוסקים שאביא בסמוך בס"ד אך מ"מ היו משלישין שטרות שזה חייב לזה מנה שאם יקיים השדוכין ויכנס לחופה עם משודכת זו יהיה החוב מחול דבזה בטוחים נמי שאף אם ימות האב חייבים היודעים לקיים מאחר שהיה בדרך חיוב והודאה ולפ"ז לא היה לו לש"ע ורמ"א לכתוב וי"א בלשון פלוגתא כי אפשר שגם חכמי ספרד מודים שאין בשדוכין משום אסמכתא עכ"ל. שמענו מדבריו שכולם שוים לטובה לומר דאסמכתא קניא בשדוכין משום בושת. והעצה טובה שהשמיעונו חכמי ספרד להשליש השטרות היה בכוונה כדי שיהיו בטוחים במיתת

האב ולא יוכלו היורשים לפטור את עצמם וכו' עכ"ל. והגם דמדברי מרן בש"ע משמע דפליגי אפשר דדוקא לחייבו בכל הקנס כמש"ל:

ומצינו בס' פרי צדיק סי' י"ג בא' שקדש אשה ע"י שליח ושלחו החכמים אחר המארס לראות מה כפיו ונשבע שמעולם לא עשה אותו שליח לקדש וכן השליח הודה לו שאמת הוא שלא עשה אותו שליח לקדש אלא כיון ששמע שהמארס נשבע כמה שבועות שכבר נתן לה צולטאני זהב לקדושין וידע דעתו שהוא רוצה בה נתן מכיסו צולטאני לקדושין וכו' יעו"ש הענין וחייבו אותן החכמים לתת לה גט ולשלם לה קנס ושם בסימן י"ד כתב הרב וז"ל ולענין הקנס ששמענו שפסקו לה כת"ר חמשת סלעים כנראה שדמו כת"ר בושת זה למאי דאית בח"מ סי' ת"ך דהבועט בחבירו ברגלו וכו' ולכך שמעתי שיש מי שרצה לפטם שיעור זה לחצאין ודאי דטעמא דאית בה לפגם הוא דכיון דאותם קנסות הם על הצער והבושת ודל מהכא צער דליתיה לא נשאר אלא הבושת ולכן אינו בדין שישלם אלא חצי הקנה ואוי לאזנים שכך שומעות ומה ענין זה לכאן והדבר ידוע אפילו גדולה שבאותן חבלות השנויות שם לא תשוה לבושת ופגם כזה וכו'. ועוד שכפי האמת לכל הפחות צריך לשלם כקנס הראוי בסתם כל אדם שחוזר מן השדוכין דממה נפשך הרי לכל הפחות שוה בושת זה עם בושת החזרה מן השדוכין ואם מפני שלא נתפרש הסך הרי הוא ידוע ופשט בו המנהג ואם מפני שלא היה בו קנין הרי כפי הדין אין קנין מועיל בחיוב קנס השדוכין דאסמכתא הוא ולא קניא אלא בבד"ח וראינו לרבוותא דאמרי דקנה בענין זה אפי' שלא בבד"ח ופי' הטעם בתוס' וכו' משום דבדין הוא שיתחייב החוזר שהרי ביש את חבירו וכו'. וא"כ איה איפה הדרך ישכון אדם לתת מגרעות בהשערת קנס בושת זה מבושת הפחות שבבנות ישראל אם משום חסרון קנין הא כפי האמת לא הקנין הוא הגורם אלא החיוב שהוא מחוייב בבושת מצד הדין הוא הגורם. ואם מפני שלא נתפרש סך הקנס הרי המנהג פשוט בזה ואף כי לפי האמת היה לכם לקונסו כשער הגבוה מ"מ לפחות משער הנהוג בענין זה לא הותר לכם. ועוד כפ"הד הוא חייב קנס אחר לפטור עצמו ממכת מרדות שהוא חייב מדינא דגמרא כדאי' בפ"ק דקידושין די"ב רב מנגיד אמאן דמקדש בלא שדוכין וכ"פ הרמב"ם ז"ל פ"ג מה' אישות וכו' סוף דבר מה שנלע"ד שהגט צריך לחזור ולהנתן באופן המועיל כדכתיבנא והקנס למתביישת על המעט כפי הנהוג בחזרת שדוכין ונוסף על זה קנס אחר לעניי העיר וכו' עכ"ל:

למדנו מדברי הרב הנז' דבשדוכין חייב החוזר בקנס הנהוג בעיר מדין בושת אף שלא פי' קנס בשדוכין ולא נתחייב בקנין כמ"ש בדבריו וז"ל שאין הקנין גורם כ"א החיוב שהוא מחוייב בבושת מצד הדין הוא הגורם. ואם מפני שלא נתפרש סך הקנס הרי

המנהג פשוט בזה ע"כ. והגם שהנדון שלו היה שהיתה צריכה גט והבושת בזה גדול מאד מ"מ הרי נתרעם על החכמים שחייבוהו קנס מועט שלכל הפחות הי"ל לחייבו קנס כמו בחזרת שדוכין אף שלא נתפרש הקנס ולא היה שם קנין ומלת' אגב ארחיה למדנו מדבריו דבשדוכין חייב החוזר בקנס הנהוג מדין בושת אף שלא היה קנין ולא נתפרש הקנס:

הן אמת דמצינו להרב משחא דרבותא ז"ל בדינים השייכים לאבן העזר סי' ן' בא' ששדך אשה ולא כתבו שום קנס ביניה' ואחר ימים נתחרט המשודך ותבע אבי הנערה להמשודך שיתן לו דמי בשתו אשר ביישו וכת' הרב דפטור ואלו הקנסות שגובין אינו מטעם ביוש אלא מטעם קנס ואסמכוה אבושת. ואחר שהביא דברי היש אומרים שהביא מרן בח"מ סי' ר"ז דכדאי הוא לדמי בושת וכו' וכתב רמ"א ומיהו קנין צריך וכן נוהגין כתב הרב וז"ל וכתב הלבוש דבלא קנין אין הדבר מתפרסם כ"כ וגם לא סמכי אהדרי כ"כ שאין מאמינים זל"ז בלא קנין ואין כאן בושת עכ"ל. הרי לך בהדייא דאף לסב' יש אומרים שחייבו בקנס ואסמכוה אטעמא דבושת דוקא בדאיכא קנין אבל כי ליכא קנין פשיטא דפטור ועוד נראה שאלו קצת בני ארם שעושין שידוכין בלא. קנס טעמייהו דאבי הנערה ס"ל דאדרבא אם עושים קנס יש לו גרעון וגנאי בדבר דכמה ב"א קופצים על בתו והחתן ג"כ ס"ל רבות בנות ויש לו גנאי ולהכי לא עבדי קנס ובודאי היינו טעמא דרבני צרפת שלא היו מחייבים קנס שדוכין עד שעושין כמה כרכורין ולא חששו לטעמא דבושת כלל ולאו קטלי קני באגמא נינהו ח"ו וא"כ זכינו לדין דפטור מן הקנס כיון שלא עשו קנס ביניהם בקנין ואין כאן בושת כלל וכו' ושוב מצאתי כן בהדייא בהרשב"ש סי' תקצ"ד וכו' ע"כ. המובן מדבריו דהיכא דלא עשו קנס ביניהם ולא קנו מידם על הקנס פטור החוזר אלא דלפי הראיה שהביא מדברי הלבוש שכתב דבלא קנין אין הדבר מתפרסם כ"כ וגם לא סמכי אהדדי וכו' דאין כאן בושת יוצא לנו מזה דאם נתפרסם הדבר דשייך בושת חייב בדמי הבושת אף בלא קנין וגם לפי טעם הב' שכתב הרב שכשעושין שדוכין בלא קנס טעמייהו דאדרבא אם עושים קנס יש לו גרעון וגנאי וכו' מוכח מזה שכשחוזר שום צד מהם לא יש כ"כ בושת לשכנגדו שהרי בכוונת מכוין אין עושין קנס בשידוכין שכשעושין קנס מורה שבדוחק ובצער ימצא עזר כנגדו ולזה עושין קנס לשישארו קשורים ז"בז אבל כשאין עושין קנס בשידוכין מודה ובא דלא איכפת לשום צד אם יחזור בו הצד שכנגדו דבנקל ימצא עזר כנגדו ולזה סיים וכתב וז"ל ובודאי ה"ט דרבני צרפת שלא היו מחייבים קנס שדוכין עד שעושין כמה כרכורין וכו' וא"כ זכינו לדין דפטור מן הקנס כיון שלא עשו קנס ביניהם בקנין ואין כאן ביוש כלל וכו' ע"כ. דנראה מדבריו דלא

היה כ"כ ביוש ביניהם בחזרת השדוכין ומה גם כשלא היה קנין שהרי לא נתפרסם אבל אנן בדידן לגבי החתן אפשר לומר שאם יחזור בו אבי הנערה לא יש לו כ"כ בושת אף אם נתפרסמו השדוכין אבל לגבי הנערה אם יחזור בו החתן בושתה מרובה ולא תמצא מי שירצה לקחתה לו שיאמרו ששמץ דבר נמצא בה שבגד בה המשודך:

וכן מצינו להרב מהרימ"ט ז"ל בשניות חח"מ סימן ק' שהגדיל ביוש חזרת השדוכין אף לגבי החתן שכתב וז"ל שאין קשה בבטול השדוכין אלא הבושה ואלו עשה מעשה ולא אמר בפני הבריות שלא היה חפץ בו אלא היה מבטל הדבר בינו לבינו היה מתייקר החתן לומר שהוא אינו חפץ בה עכשיו שביישו בדברים ואמר לא חפצתי בו ואפרע כל יציאותיו נמצא משיאו שם רע בעיר שאומרים אלמלא לא ראה בו דבר מגונה לא היה מדיחו בשתי ידיו נמצא האומר בפיו כאן יותר מן העושה מעשה ומצינו שמטעם זה אמרו שהקנסות שנוהגים בקדושין נגבים בב"ד ולא חשיבי אסמכתא דדמי בושתו שביישו הוא וכו' ע"כ. באופן דביוש זה של חזרת השדוכין הכל לפי מנהג המקום ואנן בדידן אם נתפרסמו השדוכין יורה וידין הרב מש"דר שחייב החוזר ליתן קנס לשכנגדו דמי הבושת לפי ראות עיני הדיינים אף שלא היה קנין ולא שטר:

ואף לפי דברי הרב בנו ז"ל שכתב שם דשידוכין שאין בו לא שטר ולא קנין ולא קנס אין בדברי המערער כלום וכו' הרי סיים וכתב וז"ל וגם מדין בושת לא יתחייב כלל כיון שלא נתכוון לביישו אלא דחזר בו מחמת שהבת עדיין קטנה וחלומות בעותי מבעתי ליה וכיון שאי' מכוין לביישו פטור כדכתב הרב בח"מ ריש סי' תכ"א וכו' א"כ בנ"ד שאי' מתכוין לביישו באשר מעידים שבימים שבין יו"הכ לסוכות היו מתענים. תענית חלום אינו מתחייב כלום עכ"ל. נראה מדבריו דדוקא באותה חזרה שחזר החתן שהיה ע"י טעם כמ"ש הוא שפטור אחר שלא היה שם לא שטר ולא קנס ולא קנין וגם מדין בושת אינו חייב דהו"ל כאנוס. אבל אם החזרה שחזר בו החתן היה בלי טעם וסבה יודה הרב שחייב לתת לה דמי בושתה אם נתפרסמו השדוכין מיהא אף שלא היה שם לא שטר ולא קנס ולא קנין. גם הראיה שהביא הרב מש"דר מדברי הרשב"ש שפטר החוזר מהקנס כיון שלא היה שם קנין יכולין אנו לומר דטעמא הוי כמ"ש הרב הלבוש שע"י הקנין מתפרסם הדבר ואיכא בושת בחזרה דלפ"ז כשנתפרסמו השדוכין דאיכא בושת חייב בדמי הבושת אף שלא היה שם קנין כמ"ש:

שוב מצינו להרב עבודת הגרשוני ח"א סימן ע"ד שכתב וז"ל ואין בקנס הזה משום אסמכתא כמ"ש התוס' והרא"ש שמדינא חייבים משום בושת. והנה לא נעלם מעיני מ"ש מהרמא"י בסי' ר"ז בהגה סי' ט"ז וז"ל מיהו קנין צריך וכן נוהגים עכ"ל וא"כ יש

לפקפק בנ"ד כיון שלא היה הקנין בפי' על הקנס. מ"מ נלע"ד היינו טעמא שצריך קנין לפי שא"א שלא יהיה הקנס יותר מדמי הבושת כמ"ש מהרי"ק בשורש קצ"ב ע"ש ומכ"ש שמהרא"י היה לפניו מנהג פולין שהקנס הוא לעולם בסך חצי הנדן ודאי לפעמים הוא יותר מדמי הבושת על כן הצריך קנין. אבל קנס שהוא לפי האומד דמי הבושת ודאי אין צריך קנין ולא גרע מן המבייש בדברים שפוסקים בכל בתי דינים לפייס המתבייש לפי ראות עיניהם ולפי המבייש והמתבייש. כללא דמלתא שלע"ד נראה שראובן החוזר מחוייב ליתן קנס להבחור כפי אשר יושת עליו ע"פ ב"ד היודעים ומכירין את הצדדין ויצרפו לזה האומד של סך הנדן ומנהג המקום וכו' אמנם כ"ז הוא אם ראובן חוזר בו במרד ובמעל ותולה קלקלתו בבתו אבל אם האמת אתו שבתו ממאנת להנשא להבחור בלי שום תחבולה ורמיה אזי הוא נקי וכו' ולאחר הברור שהתקלה תלויה במשודכת שהיא ממאנת להנשא להבחור ואחר שהיתה מרוצה וקבלה המתנה כאשר בא בשאלה לבשתה רוח אחרת רוח עועים ודאי עליה נאמר לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים. ולעד"נ שחוזר הדין לשנואה במעשיה והיא חייבת לשלם דמי בושת כנז"ל ואם אין לה לשלם. יעשה לה כמשפט הבנות המתפרצות כאשר חרץ הסמ"ע בסי' תכ"ד ס"ק ט"ו לנדותה וכו'. והיה מקום לומר ללמוד זכות שאיננה חייבת קנס מצד הדין כי יש לומר שאין כוונתה לבייש הבחור רק שאי' יכולה להנשא למי שאינו מקובל עליה וידוע שאין אדם חייב בושת אלא אם כיון לביישו. אבל לעד"נ שאין ממש בטענה זו באשר שכבר היתה מרוצה וקבלה המתנה בפנים יפות וכו'. ועוד נלע"ד שגם ע"פי הדין אין המבייש שלא בכוונה פטור אלא כגון ישן שבייש או נפל מן הגג באונס ולא נתהפך אבל מי שמבייש להנאת עצמו חייב וראיה לדבר ממאי דאיתא בסוף פרק כיצד הרגל אמר רבא נפל מראש הגג וכו' פטור על הבושת ואם נתהפך חייב אף על הבושת וכו' ופירש"י ואם נתהפך דאחר שהתחיל לנפול אם נתכוון לנפול על האדם להנאתו חייב אף על הבושת אע"פ שלא נתכוון לשם בושת עכ"ל. ודין זה פסקו מרן בש"ע ח"מ סימן תכ"א סי"א יעו"ש וע"ש בסמ"ע סק"ט. ועיין במהרי"קו שורש כ"ט שחייב ג"כ דמי בושת אע"פ שלא נכתב שום קנס בהקשור וכו'. כללא דמלתא נלע"ד שיחול חיוב הקנס כנז"ל על ראובן אם הזיד במעל הזה ואם הוא נקי בתו תנקי כתיב ויושת עליה כאשר כתבתי ומי שמהפך בזכותו דההוא בר אוריין לכבוד התורה ולומדיה יותר ממה כתבתי תיתי לו ויהיה גופו מכובד על הבריות ויזכה לעלות קוממיות עכ"ל:

מבואר מדבריו שמ"ש מור"ם שצריך קנין כדי לחייבו בקנס היינו כשהקנס הוא יותר מדמי הבושת אבל קנס שהוא לפי אומר הבושת אין צריך קנין ואף שהמשודכת הנז'

לא נתחייבה בשום דבר אפי"ה אחר שבתחי' היתה מרוצה וקבלה המתנה שנתן לה החתן ואח"ך חזרה בה חייבת לשלם דמי הבושת ואף שאין כוונתה לביישו רק שאינה יכולה להנשא למי שאינו מקובל עליה מ"מ כיון שמביישתו להנאת עצמה חייבת בדמי הבושת. אתאן לנ"ד שהוא דומה ממש לנדון הרב הנז' שלשעבר נתאכסן הריצ"ץ בבית החכם אבי הנערה ותיטב הנערה בעיניו ותכשיט א' שהיה ביד אביה ששלח לו הזולת מעיר תאנג"ה יע"ה כדי למוכרו בכאן אמר לו החתן הנז' שיתן אותו לבתו והוא ישלם בטאנג'ה את דמיו לבעלים וכשהלך מכאן החתן הנז' לטאנג"ה דבר עם השליש לקחת לו הנערה הנז' ונתפשר עמו על הנדונייא והתוספת והוצאות צורכי החופה שהכל יהיה משל אביה ושיכנס לחופה באדר ב' שעבר בתנאי שישלח לו לשם קודם בואו דמי התוספת והשליש הנז' כתב כ"ז לאבי הנערה ושימהר יחישה מעשהו וכן עשה החכם הנז' ולקח דמי התוספת במשכונה ושלחם ליד החתן הנז' והתחיל להכין צורכי החופה. ואח"ך חזר בו המשודך בלי שום סבה כמו שהודה שם בעיר טאנג'ה שח"ו לא מצא שום מום בנערה הנז' רק שאינה מקובלת עליו ואם אמת הדבר כ"ז כמו שהגיד לנו החכם אבי הנערה חייב לשלם דמי בושתה כפי אשר יושת עליו אחר שכבר נתרצה לקחתה לו לאשה ונתן לה המתנה ונתפשר עם השליש על הנדונייא והתוספת וכו'. וגם נתפרסמו השדוכין בשני העיירות במחז"ק ובטאנג'ה יע"ה ובפרט שהיא בת ת"ח וי"ל ביוש כזה ואינו דומה מבייש לע"ה למבייש ח"ח באופן שהחיוב מוטל על הריצ"ץ הנז' לרצות לת"ח הנז' ברצי כסף להיות לו לכסות עינים על הביוש שבייש לו ולבתו כי יש אלהים שופטים בארץ ורואה בעלבון העלובים ובפרט עלבון ת"ח ומה גם מה שהפסידו בהכנת צרכי חופה ולקיחת דמי התוספת בפירות ועל הכל צריך לפייסו ברצי כסף ולבקש ממנו מחילה ושב ורפא לו. זהו מה שנלע"ד להשיב בזה וליה עינינו יצילנו משגיאות ומנסתרות ויראנו מתורתו נפלאות כיר"א הכ"ד הח"פ טיטואן יע"ה בסדר וכפר עליו הכהן וטהר משנת נבנה עליה **טירת** כסף לפ"ק וש"ר:

שוב אחר כל הכתוב לעיל מצאתי בכתבי הרב המשבי"ר ז"ל שכתב בענין זה וז"ל. ראובן שדך אחותו יתומה והיא גדולה ושדכה מדעתה ורצונה וכשרצו לעשות קנין בשדוכין אמר אחי היתומה אין אני צריך לקנין כי אנו מבעלי האמונה ואח"ך חזרו בהם. תשובה האם והאח פטורים מהקנס כיון שלא היה קנין בדבר שהרי אפי' הפוסק נדונייא לבתו דקי"ל כמה אתה נותן לבנך כ"וכ עמדו וקדשו הן הן הדברים הנקנים באמירה. ואמרו בגמ' דכתובות הביאה הטור בא"ה דדוקא אב לבתו ובנשואין ראשונה אבל אח לאחותו לא יתחייב אלא בקנין וכ"ש בקנין השידוכין שהוא דרך אסמכתא דאח לאחותו לא

יתחייב אלא בקנין. אבל הבת כיון שהיא גדולה ועשו מדעתה ורצונה היא חייבת אפי' בלא קנין דמי הבושת וכן פסק הש"ך בטור ח"מ סי' ר"ז ס"ק כ"ד. ועוד דאין לחייב האח שהרי כיון שהיא גדולה ויכולה לעשות כרצונה הרי דבריהם לא מעלין ולא מורידין. כך פסקתי בתשו' והסכימו לזה דייני העירה פ'אס יע"ה משבי"ר ועיין סי' ר"ז סי"ו ורמ"א שם עכ"ל. הובאו דבריו בספר זכות אבות דף ט"ל ע"ד סי' ל"א:

סימן קסב

לקצאר יע"ה. ע"פ העדאת העדים שהעידו שאשתו של הר' יהודה ן' וואליד זה כמו ט"ו שנה שעמדה מלדת והבן זכר שילדה לו כבר מת ואין לו שום זרע זכר כ"א בנות. הדין נותן שיכול לישא אשה אחרת עליה. ואע"פי שכשנשא אותה נשבע לה שלא ישא אשה אחרת עליה מ"מ כיון שאין לו זרע זכר פטור מהשבועה וכמבואר בספר הישר ס' התקנות בתקנה שתקנו בשנת ליהודים היתה אורה **ושמחה** ליצירה וז"ל שרשאי לקחת לו אשה אחרת ליבנות ממנה לאחר עשר שנים לנשואין אם לא ימצא לו זרע זכר בחיים לסוף עשר שנים לנשואין אע"פ שהיה לו ומת קודם העשר שנים או אח"ך. ואע"פ שבתקנה הראשונה לא נזכר כ"א זרע סתם ראינו לחדש שיהיה הזרע זכר ואפי' מי שקבל עליו התנאי בשבועה אנו פוטרים אותו משבועתו ומתירים לו התר גמור ומעכשיו אנו מפקיעים שעבוד הכתובה לגבי התנאי הנז' מטעם הפקר ב"ד הואיל והוא לדבר מצוה ע"כ. וכתב הרב מוהריב"ם זלה"ה שכך היו דנים הלכה למעשה רבו הרב מוהריב"ע זלה"ה והרב מוהר"ר יעב"ץ זלה"ה. באופן שהרי יהודה ן' וואליד הנז' רשאי לישא אשה על אשתו כדי ליבנות ממנה ואין האשה יכולה לעכב על ידו. ומצאתי פסק א' להרב מוהריב"ם הנז' זלה"ה שכתב שכל מי שרצה לישא אשה אחרת על אשתו לאיזו סיבה המנהג והתקנה שתיקנו רבותינו הקדמונים נ"ן הוא שחייב הבעל להודות לאשתו הראשונה שטר מתנה מכל מה שיש בביתה מטלטלים וחפצים ובגדים ותכשיטים שהיא לובשת בין בחול בין בשבת וי"ט וכו'. ובכל חדש וחדש יהיה שרוי עכ"פ ט"ו ימים בבית האשה הראשונה וט"ו ימים בבית האשה הב' ולא ישא פנים בשום דבר לזו יותר מזו וכו' והנדון היה שהאשה הראשונה עברו יותר מעשר שנים ולא ילדה לו והוכרח לישא אשה אחרת כדי ליבנות ממנה וחייבו הרב הנז' להודות לה שטר כנז'. ולראיה ח"פ טיטואן יע"ה בח' זיו הוא אייר מש' שמעי **בת וראי** לפ"ק:

סימן קסג

נדרשתי מאת החכם הותיק כהר"ר יצחק סנאניץ נר"ו א' מפרנסי ומנהיגי עיר תהלה ג'יבאלטאר יע"ה וזה נוסח השאלה:

ראובן היה נשוי עם אשתו בכתובה כפי מנהג קאסטילייא ונלב"ע והניח אחריו אלמנתו וזרע של קיימא בנות בתולות ובן א' ומעזבונו לא חלקו כ"א איזה חפצים של תכשיטים וכו' והשאר עדיין הוא באמצע ולא בא לכלל חלוקה ואדהכי אחר מות ראובן הנז' נכנסה האלמנה בשותפות עם חמיה ונמשך השותפות כמו עשרה שנים עד שנה זו שנלב"ע חמיה הנז' וחלי"ש בהיותו עדיין סרוך בשות' הנז' וזרע אין לו כ"א ראובן הנז' וזה כמה שנלב"ע גם אשתו באופן שיורשיו הם הזרע הנז' של ראובן ואין עוד ובכן נפש האלמנה הנז' שואלת כדת מה לעשות באופן החלוקה בין היורשים הנז'. נא לשון בקשה יורינו מורינו כפ"הד והמנהג מ"ה שנוגע לד"א מהיורשים בין מעזבון אביהם ובין מעזבון זקנם וגם לרבות חלק האלמנה במה שזוכה וידיע ליהוי שבחיי חמיה הנז' נשאת א' מן הבנות וה"ה אצל בעלה ועוד בת אחרת נשתדכה והודה לה אמה נדונייא סך מה בתנאי להוסיף ולא לגרוע דהיינו לעת ברור חלק אביה אם יעדיף יוסיפו לה ואם יפחות לא יגרעו לה מן הסך הנז' על הכל יצא דבר מלכות מלפניו ושכמ"ה כה דברי הצעיר דור"ש רכ ונושק יד"ק ג'יבאלטאר יע"ה בע"י אחרון לח' שבט מש' **תורה** צוה לנו לפ"ג עכ"ל וחתום ע"ז בההרי"ץ סנאניץ נר"ו הנז"ל:

תשובה הנה כשנלב"ע ראובן הנז' אחר שכתובת אשתו היתה כפי מנהג המגורשים נ"ן היה צריך להתחלק על הנכסים הנמצאים לו ולה במצב פטירתו מחצה למחצה המחצית להאלמנה אחר שתשבע שבועת אלמנה כראוי שכל עוד שלא נשבעה האלמנה השבועה המוטלת עליה אין לה שום זכייה בנכסים. והמחצית האחר יתחלק בין הבן והבנות בלתי נשואות חלק בחלק כמבואר כ"ז בס' הישר ס' התקנות. זולת אם הבן הנז' הוא בכור לאביו יטול פי שנים כפי ד"ת שת"ת. וכיון שלא ירדו לידי חלוקה כשנלב"ע ראובן הנז' ונשארו האלמנה והיורשים נזונים מתפיסת הבית מם שאכלו אכלו מן האמצע וכפי מה שנמצא כעת בעזבון ראובן וגם מה שהכניסה לו אשתו בנדונייתא דהיינו נצ"ב או אם נפלה לה שום דבר בירושה מהזולת בחיי בעלה הנז' דהיינו נכסי מלוג קרקע וטלטל ונ"מ דמת"ן הכל יתחלק ביניהם מחצה לאלמנה מחצה ליורשים כנז':

ועל מה שעשתה האלמנה שותפות עם חמיה הנז' כיון שהשות' היה מתפיסת הבית מעזבון בעלה הנז' כל מה שהרויחו מפאת השותפות הנוגע לחלק ראובן הכל יבא לכלל חלוקה הנז' יובן שידקדקו החשבון כפי הפנקס הנמצא מאביו של ראובן ויבררו החלק של יורשי ראובן ואלמנתו קרן וריוח וזהו מה שיבא לכלל חלוקה הנז' עם כל הנמצא ברשות ראובן מהנכסים הנמצאים לו ולאשתו הנז' כמ"ש. אבל עזבון אביו של ראובן הנז' אינו נכלל בכלל חלוקה זו:

וכ"מ שיתברר שהוא מעזבון אביו של ראובן ואשתו הנז' קו"ט וכ"מ דמת"ן אין לאלמנת ראובן שום חלק ונחלה בו כלל יען שמתקני התקנות שזכו לאלמנה מחצית מהנכסים הנמצאים לו ולה במצב פטירתו תמורת סכי כתובתה. ה"ד באותן הנכסים הנמצאים במצב פטירתו אבל אם אח"ך נפל לו לבעל איזה ירושה אחר פטירתו אינם זוכים באותה ירושה כי אם יורשיו הראויים ליורשו כפד"ת שח"ת ואם כן לפ"ז אביו של ראובן הנז' שנלב"ע אחרי מות ראובן בנו אין לאלמנת ראובן שום זכות בעזבונו וגם בנות ראובן הבתולות הנז' אין להם שום זכות בעזבון זקנם הנז' אחר שיש כאן בן זכר הראוי ליורשו מ"הר שלא זכו מתקני התק' ירושה לבנות הבתולות עם הבנים אלא דוקא בעזבון אביהם אם מת ראשון ונשארה אלמנתו ויורשיו זכרים ונקבות בלתי נשואות אזי ירשו הבנות הבתולות עם הבנים חכ"ח וכשתמות האלמנה אח"ך אין לבנות הבתולות שום חלק וזכות עם הבנים שלא תקנו ירושה לבנים עם הבנות כ"א פעם א' דוקא כמו שמת ראשון ואם מתה האשה תחלה בחיי הבעל יורשות כתובתה דהיינו מחצית מהנכסים הבנות הבתולות עם הבנים חכ"ח ובשנלב"ע הבעל אח"ך אין להם לבנות הבתולות לירש מעזבון אביהם רק עשור נכסי דוקא באופן שאין לבנות הבתולות לירש עם הבנים כפי התק' כ"א פעם א' דוקא במי שמת ראשון כמבו' כ"ז בס' הישר ס' התקנות וכן נמי בנד"ד בעזבון אביו של ראובן כן אין להן לבנות חלק ונחלה עם הבן. והגם שהן באות לירש מכח ראובן אביהן מ"מ בשעה שנלב"ע ראובן אביהן עדין לא נפלה לו ירושה זו שאביו היה עדיין בחיים ולא זכו מתקני התק' ירושה לבנות בין הבנים אלא דוקא בנכסים הנמצאים במצב פטי' אביהן כמובן מלשון התקנה אבל בירושה זו שבאה לראובן אחר פטירתו לא מצינו שום תקנה בזה. ולא יהא אלא ספק הרי קי"ל כל ספק בתק' העמידנו על ד"ת וכפ"הר אין לבנות ירושה במקום כן דברתא במקום ברא לא תירות וכיון שלא מצינו שום תקנה בזה ואדרבא מלשון התקנה שכתבו בנכסים הנמצאים לו ולה מוכח דדוקא באותן הנכסים תקנו ירושה לבנות בין הבנים א"כ לפ"ז כל עזבון אביו של ראובן נוגע לבן ראובן דוקא:

ועל ענין הבת שנשאת אחר פטירת אביה אם בשעת הנשואין סלקה עצמה מירושת אביה בעד הנדונייא והתוספת שהעניקו לה אמה ואחיה הדבר פשוט שאין לה עוד חלק ונחלה בירושת אביה הנז'. ואם ברור הדבר שלא סלקה עצמה כלל ידקדקו חשבון עמה ממה שהעניקו לה נדוניא ותוספ' והוצאות הנשואין וכו' ואם יעלה זה לחלקה הרי טוב ואם יחסר לה ממה שעולה לחלקה מירושת אביה ישלימו לה חסרונה מהאמצע. ואם נטלה יותר מחלקה אם ההענקה היא בהמלכת האח והאחות שגם הם הסכימו עם אמה בזה הרי זכתה מהאמצע ואם ההענקה לא היה ברשותם. והאם היא שהעניקה לה אותו

המותר שנטלה יותר מחלקה יתחשב על האלמנה דוקא ויתנכה מחלקה. וכן הדין נמי בבית המשודכת ששרכה אמה ונדרה לה נדונייא ותוס' שאם חלקה העולה לה בירושת אביה מספיק למה שנדרה לה הרי טוב ואם לא יספיק חלקה למה שנדרה לה אמה אם לא היה ברשות האח והאחיות אותו התוספת יתגבה מחלק האלמנה דוקא. זהו מה שנלע"ד להשיב בזה וצור ישראל יצילנו משגיאות וכו' הכ"ד החותם פה טיטואן יע"ה בחדש אדר משנת עז **לעמו יתן** לפ"ק:

סימן קסד

קושטא קאי דבכתובות דידן שהן למנהג המגורשים אי' ענין למה שפסק מרן דאלמנה שמכרה או נתנה קרקע מנכסי בעלה אפי' נשבעה לבסוף אין מכרה ומתנתה קיימים דדוקא בכתובה כד"ת שאין לה על הנכסים כ"א שעבוד בעלמא ומצו היורשים לסלקה בזוזי נשאר ב"ח בההיא הוא דאמרינן דאפי' נשבעה לבסוף והגבו לה ב"ד אותו קרקע אפי"ה המכר והמקנה בטלים אחר שלא היה לה שום זכות בגוף הקרקע וקי"ל ב"ח מכאן ולהבא הוא גובה. אבל בכתובה קאשטילייאנה שזיכו לה מתקני התקנה מחצית מכל הנכסים תמורת סכי כתובתה א"כ משעת פטירת הבעל זכתה במחצית מכל הנכסים קו"ט וכל מאי דמת"ן אלא שמחוסרת שבועה ולכשתשבע זכתה למפרע במחצית מכל הנכסים וא"כ כשמכרה המחצית מהקרקע העולה לה קודם שבועה כשתשבע לבסוף נתקיים המכר ביד הלוקח:

ומה גם לפי דברי הרב מהר"ד יעב"ץ ז"ל שכתב דבכתובה קאשטילייאנה ליכא למיחש לצררי כמ"ש בדבריו מלתא בטעמא בטעם כעיקר אלא שכיון שכבר נהגו להשביעה לא רצה לחלוק על רבותיו ומ"מ כשמתה ולא נשבעה לא יפסידו יורשיה וכתב שאם יראה לב"ד לגרוע מחלק יורשיה אין קפידא אבל להוציאם חלקים או לפשר למחצה לשליש ולרביע לא. ועפ"ז היו דנים ב"ד שלפנינו חלקם בחיים כשמתה האלמנה ולא נשבעה שיזכו יורשיה בשליש מכל הנכסים דהיינו לגרוע מחלקה ההפרש שבין השליש למחצית שהיה עולה לה אם היתה נשבעת וכן אנו דנים אחריהם. וכ"ש הכא בנ"ד שכבר מכרה חלקה שבקרקע והלוקח מוחזק בו זה כמה שנים ולא מיחו בו היורשים דטעני' ללוקח שמחלו לה היורשים בשבועת אלמנה שידעו נאמנה שעדיין לא נפרעה מכתובתה ולא אתפסה צררי ומה גם דהכא בנד"ר גם היורשים מכרו חלקם עם האלמנה במכר א' שהדבר פשוט שהמכר קיים ביד הלוקח אף שלא תשבע לבסוף דכיון שהסכימו עם האלמנה על המכר ודאי דאזלי ומודו שעדיין לא נפרעה מכתובתה וא"צ שום שבועה:

וגדולה מזו מצינו להרב משנה למלך פרק יו"ד מהלכות זכייה ומתנה הלכה ט' וז"ל כ' המרדכי על אודות אלמנה שצוותה מחמת מיתה לתת מנכסיה לפ' והבן שתק ועתה טוען שלא נשבעה על כתובתה והשיב ראבי"ה דכיון ששתק ודאי מחיל כלומר הרי הודה שידע שלא נפרעה על כתובתה. והרא"ש כלל מ' כתב על לאה שנתנה במתנה נ"מ כשחלתה ומתה והיה שם בעלה ולא מיחה והשיב ששתיקה לא הויא מחילה. ונראה לחלק דשאני התם שהשתיקה היא בגוף הממון ולפיכך אי' מחילה אבל הכא הנכסים הם בחזקתה אלא דרבנן רמו עלה שבועה וכיון ששתק אנו אומרים ודאי שידע שלא נפרעה עכ"ל. והגם שראבי"ה הוא מכת הסוברים שמכירתה ומתנתה קודם שבועה קיים והוא היפך סב' הרא"ש כמ"ש מרן בב"י סימן צ"ו מ"מ היינו דוקא כשתשבע לבסוף אבל היכא שמתה ולא נשבעה לכ"ע מכרה בטל. ואפי"ה היכא שנתנה בפני היורש והיורש שתק אמרינן ודאי מחיל ולכן הוצרך הרב מ"ל לחלק בין ההוא דראבי"ה להיא דהרא"ש כמ"ש. מבואר מזה דכששתק היורש כשמכרה או נתנה בפניו ודאי מחיל כ"ש הכא בנ"ד שמכרו כא' האלמנה והיורשים שא"צ שום שבועה לקיים המכר הנז'. וכל זה הוא לגבי היורשים שמכרו עם האלמנה אבל לגבי חלק יצחק שלא היה מצוי בעיר בשעת המכר עדין הוא לזכותו ודינו עם הלוקח כדין היורד ברשות כמ"ש בסי' שע"ה. ולגבי הפירות שנהנה הלוקח כיון שפירות אלו נתהוו ע"י ההוצאה שהוציא בבנין א"צ להעלות לו שכר שלם אלא כמ"ש מרן בב"י בסי' שע"ה משם הרא"ש וריו"ו ששמין כמה יתן אדם אחר בחרבה כזאת לבנות עליה. וכ"כ הרבנים מוהר"ר רפאל בירדוגו ומוהר"ר יוסף אלמא ליח זלה"ה כמ"ש בס' תקפו של יוסף ס"ס ג' יעו"ש. והלוקח יחזור על המוכרים מכח האחריות וגובה מהם הקרן. יע"ע הפי' שהוצרך לתת ליצחק אם ידע הלוקח שחורבה זו היתה של המוריש וירשוה היורשים נמצא שמה שקנה חלקו של יצחק והאלמנה והאחים הרי ידע שחלק יצחק אינו שלהם ואי' גובה מהם הפירות ואם לא ידע מזה גובה מהם הפירות. ואם יש הפרש ביניהם שהמוכרים אומרים שידע הלוקח והלוקח אומר שלא ידע על המוכרים להביא ראיה כמבואר כ"ז בסי' שע"ג וע"ש בסמ"ע. וליה עינינו יצילנו מכל שגיאה כי"ר הכ"ד הח"פ טיטואן יע"ה בעי' א' לח' מנחם מש' **תורה** צוה לנו ליצירה:

סימן קסה

הן לצדק שהר' יוסף ן' טאטה נ"ע נלב"ע אשתו הראשונה בחייו בחורף ש"ש תר"ט ולא חלק עם בניו ה"ה בן א' וב' בנות קטנות שממנו וממנה. ואחר עבור כמו ב' שנים מ"מ משמתה אשתו הראשונה נשא אשה ב' וזה כמו שנה ועוד שנלב"ע הר"י הנז' ולא הניח

זרע מאשתו הב' כ"א זרעו שמאשתו הראשונה כנז"ל. והן היום שעמדו על חלוקת העזבון היורשים עם האלמנה טען המדבר בעד היורשים דכיון שהמנוח הנז' כשמתה הראשונה לא חלק עם היורשים כפי התק' א"כ יטלו היורשים מראש ממון מחצית מכל העזבון מפאת כתובת אמם והמחצית האחר יתחלק בין האלמנ' אשתו הב' ובין היורשים רביע מכל הנכסים ליורשים מפאת ירושת אביהם ורביע לאלמנה מפאת כתובתה. והמדבר בעד האלמנה טען שאף את"ל שלא חלק עם בניו אפשר שהיו עליו חובות במצב פטי' אשתו כנגד כל מה שהי"ל תכ"ה ואין לבניו מה לזכות וע"ז המציא לפני המדבר בעד היורשים שטר קב"ע ושם נאמר שאמרו לו העדים כשהיה מתקוטט עמו הבן דלמה אי' נותן לו חלקו שבירושת אמו והוא השיב להם שהוא מצפה לעשות לו סגולה איזה משכו' וכו' ואינו רוצה לתת חלקו בידו שלא יאבדנו בענין רע. ואם איתא שהיו עליו חובות כנגד כל נכסיו למה לא השיב לעדים הנז' בדברם עמו על ענין ירושת הבן שאי' חייב ליתן לו כלום אחר שהיו עליו חובות במצב פטי' אשתו. ומה גם שגלוי וידוע לכל באי שער עירנו שהמנוח הנז אמיד בנכסי מאז ועד עתה. וע"ז השיב המדבר בעד האלמנה דהן לו יהא שעדיין היה חייב לבניו ירושת אמם כמובן מדברי העדים במה שהשיב להם כמ"ש. מ"מ לא ביאר בדבריו כמה הוא הסך שהיה חייב לבן הנז' מפאת ירושת אמו דאפשר שמה שהיה חייב לו היה דבר מועט כמו ל' מתקאלים מ"מ ואף שהיה אמיד בנכסי בעיני הבריות אפשר שהיו עליו חובות והיה מתראה לעשיר כדי שיצא לו שם וכו' ויש מתעשר וכו':

שוב המציאו לפני צוואה א' שצוה המנוח הנז' מחמת מיתה איזה פרטים ומכלל צואתו צוה ואמר שהבגדים שהיתה לובשת אשתו הראשונה שהם לב' בנותיו ולבנו הנז'. ושלחנו השמאים לשום אותם הבגדים ונשומו בסך שמנים מתקאלים מ"מ. וע"ז טען המדבר בעד האלמנה הנז' דאומדנא דמוכח הוא שנתן להם אלה הבגדים בעד חלקם העולה להם מפאת ירושת אמם והגם שכעת נמצא בנכסי עזבונו כמו ד' אלפים מתקאלים מ"מ אפשר שאחר פטי' אשתו הראשונה הרחיב ה' גבולו והרויח הממון הנז'. אלה היו דברי טענותיהם:

והנה ידוע הוא מחלוקת הרבנים הראשונים בזה כמבו' בספר מים רבים להרב מהר"ר אד"א ז"ל שרבני מראכיש ז"ל פסקו שכל דבר הידוע לבעל במצב פטירת אשתו הראשונה ועדיין הוא בחזקתו יטול היורש שמאשתו הראשונה ג' חלקים המחצית מפאת ירושם אמו והרביע מפאת ירושת אביו והרביע לאלמנה האשה הב' מפאת כתובתה. ומה שלא נתברר שהי"ל במצב פטי' אשתו הראשונה יחלוקו אותו האלמנה

והיורש לחלקים שוים מחצה לאלמנה ומחצה ליורש. וחילייהו דרבנן מההיא דכתב מרן בח"מ סי' ק"ד בלוה ולוה ואח"ך קנה דיחלוקו דכל שלא נתברר שהי"ל במצב פטי' אשתו דיינינן ליה בלוה ולוה ואח"ך קנה. והרב מהר"ר אד"א ז"ל חלק עליהם ועשה קונטריס גדול בענין זה וזיכה ליורש במחצית מכל הנכסים מפאת ירושת אמו אף מאותן נכסי שלא נודע שהי"ל במצב פטי' אשתו הראשונה והמחצית האחר יזכה היורש בחצי דהיינו רביע מכל הנכסים מפאת ירושת אביו והרביע האחר לאלמנה. ורבני פ'אס יע"ה הסכימו עם רבני מראכיש ורבני מכנאסא הסכימו עם מהר"ר אד"א ז"ל כמ"ש כ"ז בספר הנז' מדף פ"א ע"ס הספר. גם הרב מוהריב"ם ז"ל הסכים עם הרב מוהר"ר אד"א ז"ל כמו שיש בידינו הטופס של פסק דינו באופן שדבר זה מידי פלוגתא לא נפקא ומי יוכל להכניס ראשו בין ההרים הגדולים הנ"ל:

הן אמת שמה שראינו לב"ד שלפנינו חלקם בחיים. שהיו דנים הלכה למעשה דדוקא בקרקע וטלטל הידוע במצב פטי' האשה הא' ועדיין הוא בעין יטול היורש המחצית מפאת ירושת אמו אבל שאר הנכסים שלא נודע שהיו במצב פטי' אשתו חולקים בהם בשוה וסברי מרנן דמן הראוי היה דאפי' בנכסים הידועים לא יטול בהם היורש מפאת ירושת אמו דכיון דמן התורה הבעל יורש את אשתו ויורשי האשה באים מכח התקנה טענינן בעד יורשי הבעל כל מאי דמצי אבוהון למטען וכיון דאלו היה הבעל חי והיה טוען שיש עליו חובות כנגד כל נכסיו היה נאמן בשבועה אף אנן טענינן כן ליורשים. וחילייהו דרבנן ממ"ש בס' התקנות בפס"ד לרבנים הראשונים רבני סלא ומכנסא שכתבו וז"ל שטר הכתובה למנהג המגורשים אי' שטר גמור אלא לגבי האשה אם תתגרש שיפרע לה כל מה שהחזיק על עצמו אבל לגבי יורשיה אין עליו שום חוב ברור שאם יאמר הבעל שי"ל חובות ישבע שבועת אלמון ויפטר ומינה דשטר אין כאן. ואע"פ שהאב מודה לבנו שהוא חייב לו חלוקת אמו לאו כ"כ לחוב לאחרים וכו' דדילמא קנונייא עשה עם בנו ולכן אם בא היורש לטרוף שום חזקה או קרקע שמכר אביו בכח שטר כתובת אמו לאו כלום הוא ע"כ:

וכן נמ"ך בספר הנז' בתשו' שאלה לרבנים שהיו קרובים לרבותינו בעלי התקנות בשנת שצ"ט שפסקו דאין כח ביד היורש מן התק' להוציא מיד הלוקח שמכר לו אביו יעו"ש. ומזה למדו לומר דהכי נמי כשמת הבעל ולא ידעי' אם היו עליו חובות או שמא נתן ליורש חלקו או מחל חלקו לאביו דאין כח ביד היורש מכח התקנה להוציא מחזקת היורשים מן התורה הם יורשי האב אחר דירושת היורש מן התק' תלויה בספק והיא כמלוה ע"פ וירושת יורשי האב היא ודאית ואין ספק מוציא מידי ודאי וכמו דטענ'

ללוקח שלקח מן האב שמא היו עליו חובות וכו' כמו כן ליורש הבא מכח האב דיורש ולוקח כי הדרי נינהו. ומחמת זה היו סבורים לומר דאפילו בנכסים הידועים במצב פטו' אשתו לא יטלו בהם יורשי האשה כלום אלא דכיון שנתפשטה הוראה בכל ערי המערב הנוהגים כתובה קאשטילייאנה דבנכסים הידועים במצב פטי' האשה נוטל בהם היורש חלקו מפאת אמו. ודוקא היכא שמכר האב הקרקע לזולת אין כח ביר היורש לטרוף מהלוקח כמ"ש. אבל אם עדיין הוא בחזקת האב במצב פטירתו נוטל בו יורש האשה חלקו א"כ אין לך בו אלא חדושו אבל לומר שיטול יורש האשה חלקו בכל הנכסים הנמצאים במצב פטירת הבעל זה לא אמרינן דטענינן ליורשי האב כמ"ש:

וכן מצינו לא' קדוש מדבר מב"ד שלפני פנינו שזיכה ליורשי האב מהטעם שכתבו הרבנים הראשונים שאין כח ביד הבן הבא מכח כתובת אמו להוציא מיד הלוקח קרקע שמכר אביו דטעני' ללוקח וכו' וכתב הוא ז"ל דה"נ טעני' ליורש האב המוחזק מן התורה. והאריך למעניתו להביא ראיות לזה וכתב שם שהסכימו עמו רבנים אחרים:

מ"מ הכא בנ"ד אין אנו יכולים לטעון בעד יורשי האב שמא היו עליו חובות כנגד כל נכסיו שהרי אמר לעדים בזמן קרוב למותו שרוצה לעשות סגולה בחלק הבן דמוכח מזה שעדיין חייב לתת לו חלקו מפאת ירושת אמו. ואף שלא אמר להם זה בדרך הו"ג באתם עדי וכו' מ"מ בנד"ז נראה דלא הוי אלא גלוי מלתא בעלמ' שעדין חייב לו חלקו ולא בא להתחייב מחדש לשנאמר דצריך הו"ג:

גם הטענות אחרות שמא כבר נתן חלקו לבן או מחל לאביו לא שייך בזה מהטעם האמור ובפרט לגבי חלק היתו' קטנות דאין אנו יכולים לטעון שמא מחלו או נתן להן חלקן:

אלא שמה שטען המדבר בער האלמנה דהגם דלפי דברי המנוח עדיין חייב לתת ליורשים חלקם בירושת אמם דמוכח מזה שלא היו עליו חובות כנגד כל נכסיו. מ"מ עדיין אפשר לומר שהיו עליו חובות באופן שאי' מגיע להם בירושת אמם כ"א דבר מועט ומפני זה נתן להם סמוך למיתתו בגדי אשתו ואמרו שנתן להם בעד חלקם כמש"ל. זו טענה הנשמעת היא ומה גם שהרי יש לו קרקע הידוע במצב פטי' אשתו הראשונה שיטלו בו היורשים חלקם ואפשר שמה שנתן להם בגדי אשתו היה בער חלקם העולה להם במטלטלי' דוקא. ומ"מ מה שטען המדבר הנז' שאף שנמצא כעת בנכסי עזבון המנוח סך הרבה אפשר שאחר פטי' אשתו הראשונה הרחיב ה' גבולו וכו'. הוא רחוק המציאות שבזמן מועט כזה משמתה אשתו הראשונה ירויח כל הממון הנז':

איברא דמצינו פס"ד מרב א' מב"ד שלפנינו ז"ל בענין דומה לזה בא' שהיה מושפע ואמיד בנכסי ונלב"ע אשתו הראשונה ונשא אשה שניה ואח"ך נלב"ע הוא. וכתב הרב וז"ל אלא

שבנד"ד יש לזכות לבן הנז' ממ"ש בצוואת האב הנז' שמעולם לא נתן לבנו שום דבר מפאת ירושת אמו מחמת שהיה מושפע וכו' דנראה מדבריו שהיה חייב לתת לו חלקו ומחמת שלא היה צריך לא נתן לו שום דבר שנמצא לפ"ז שהאב אזיל ומודה שלא מחל הבן בירושת אמו ועדיין חייב ליתן לו חלקו ולפ"ז זכה הבן בכל החלק הנוגע לו בירושת אמו כקרקעות שהיו ידועים לאביו במצב פטי' אשתו הראשונה וגם בכל המטלטלים וחפצים שהיו ידועים לו במצב פטי' ועדיין הם ברשותו עד היום. וגם בשטרות שהי"ל במצב פטירתה נגד הזולת ועדיין הם ברשותו. שכיון שהאב מודה שחייב ליתן לבנו הירושה על מה שידוע שהיה בחזקתו במצב פטי' אשתו הוא בחזקת האב והבן אבל לומר שיטול הבן לפי הערך של הנכסים שהי"ל לאב במצב פטי' אשתו ולפי העושר והאומד שהיה בזמן ההוא. זו אינה תורה דמאן לימא לן שכל העושר ההוא היה שלו ואף שהיה ידוע לכל דאמיד בנכסי אפי"ה אין דרך זו מחייבתו דיש מתעשר וכו' ואפשר שלא היה שלו או אפשר שהיו עליו חובות כנגד העושר ההוא. ואף שאמר בשעת מותו שעדיין לא נתן לבנו הירושה אין משמעות בדבריו אלו שלא הי"ל חובות כלל. דדוקא לגבי הקרקעות והמטלטלים הידועים לו כאמ"ץ ועד יום מותו יש לנו לחייבו ע"פ דבריו אלה אבל לגבי האומר הנז' או מעלה ומוריד לזכות לבן הבא מכח התק' כנז' וכו' ע"כ:

הן אמת דעדיין יש לדוחה לחלק בין נד"ז לנדון שלפני' דמתוך דברי הרב נראה שהנדון היה שבמצב פטי' אשתו הראשונה היה אמיד בנכסי ואח"ך ירד מנכסיו וכשנלב"ע הוא לא היה מושפע כ"כ והבן היה רוצה ליטול חלקו לפי האומד שהיה לאביו במצב פטי' אמו שהרי כתב וז"ל אבל לומר שיטול הבן לפי הערך של הנכסים שהי"ל לאב במצב פטי' אשתו וכו' זו אינה תורה ע"כ. דמוכח מזה שבמצב פטי' אשתו היה מושפע ובמצב פטירתו לא היה מושפע כ"כ. אבל הכא בנ"ד שלא נשתהה זמן רב משמתה אשתו הראשונה עד שנשא הב' ובתוך שנתו שנשא הב' נמצא לפנינו נכסים מרובים שרחוק מהשכל שבזמן מועט כזה הרויח כל זה הממון וסמוך למיתתו במעט זמן אמר לעדים שלא נתן לבן חלקו כמש"ל. עדין אפשר לומר שיטול חלקו לפי הערך הנמצא ומ"מ לפי הטעם דיורשי האב הם יורשים מן התורה והם נקראים מוחזקים טעני' להו כל מאי דמצי אבוהון למטען וכיון דאלו היה אביהם קיים והיה טוען דבמצב פטירת אשתו הראשונה היו עליו חובות ולא היה כ"כ אמיד בנכסי ואחר פטירת אשתו הרויח כ"כ או מציאה מצא וכיוצא היה נאמן כשבועתו אף אנן נמי טענינן כן ליורשיו:

שוב מצינו בפס"ד א' לכ"ד שלפנינו נ"ן וז"ל ולגבי הספק שנסתפק החכם נר"ו ע"ע הממון הנמצא בחנותו של המנוח הנז' והשותף מעיד כמה הי"ל למנוח הנז' קרן בחנות

במצב פטי' אשתו הרא' וכן נמ"ך ג"כ בפנקסו בדברי העד הנז' וכו' באופן דעדות זה השותף כמאן דליתיה דמי דאי' אלא עד א' ואין מוציאין ממון על פיו. אלא דמה שיש להסתפק בזה הוא במה שנמ"ך בפנקסו וכו'. ומה שנראה לומר בזה דאין לדמותו למטלטלים ידועים דדוקא גבי מטלטלים כשיש עדים שאלו המטלטלים הי"ל במצב פטי' אשתו כיון שמטלטלים יש בהן סימן וחזקה כל מה שביד אדם הוא שלו בההיא הוא דאמרי' דמטלטלים אלו הם בחזקת שניהם וליכא למי' בהם שמא אינם שלו וכו'. אבל לגבי הממון שאין בו סימן. וי"ל שממון זה הנמצא אינו אותו הממון שהי"ל במצב פטי' אשתו וכו' ועדיין יש לנו לומר דאפשר שאותו הממון לא היה שלו אלא שלוה מאחרים ואף שעכשיו לא נמצא עליו שום ב"ח אפשר שאח"ך הרויח ושלם את נשיו וממון זה הרויח אח"ך וכו' ע"כ:

אח"ך שלחנו שמאים הבקיאים ושמו כל מטלטלי הבית של המנוח הנז' וגם הבגדים שעל האלמנה אחר שניכו בעד בגדי אלמנותה סך נ' כמנהג וטען המדבר בעד היורשים שהבגדים שעליה שוים יותר מהשומא שישמו שטעו בשומא ויבאו שמאים אחרים וישומו אותם או יטלום היורשים ביותר מהשומא. והשמאים ששמו עדיין מחזיקים בדבורם שאינם שוים יותר. ונענו מן הדין שאין בדברי הטוען ממש שעל מה שטען שיבואו שמאים אחרים וישומו אותה הרי כתב מרן בסי' ק"ג ס"ג דאין שומעין לו. ושם בב"י הביא ראיה לדבר ממ"ש הש"ס בסוף מס' ע"ז ממאי דהני קים להו טפי דלמא הני קים להו טפי יעו"ש. ומ"ש מרן שם ס"ד דב"ד ששמו לטורף וטעו בכל שהוא מכרם בטל היינו כשנתברר הטעות להדייא דהיינו שבשעת השומא היו קונים שנותנים בעדה יותר מהשומא. אבל כששמאים אומרים ששוה יותר לא צייתינן להו כמ"ש:

וכן מצינו הדבר מפורש בתשו' מרן סי' קכ"ו וז"ל וכל שאי' נראה לעין דבר מפורסם לעיני הכל שטעו ב"ד בשומא אין לך להחזיקם כטועים דמאן לימא לן דהני בתראי בקיאי טפי והכי אפסיקא הלכתא בפ' השוכר את הפועלים וכו' ע"כ:

ועל מה שטען הטוען שישלים היורשים ביותר מהשומא. לאו כל כמינייהו יען שהמנהג הפשוט במחז"ק שהבגדים שעליה נוטלתם לעצמה ע"פ השומא והטוען תמורת המנהג אין בדבריו כלום:

עוד טען הטוען שמטלטלי הבית אומדנא דמוכח שהם היו במצב פטירת אשתו הראשונה דאטו במצב פטירתה לא הי"ל מטלטלים בבית. וע"ז השיב המדבר בעד האלמנה דאפשר שהמטלטלים שהי"ל במצב פטירתה כלו והלכו לאבוד או נגנב מהם וכיוצא והמטלטלים הנמצאים עכשיו קנאם אח"ך ונרא' שהדין עמו שכל שלא נתברר

בעדים שיודעים בטיב שאלו המטלטלים הם היו במצב פטי' אשתו טענינן ליורשים כל מאי דמצי אבוהון למטען כמש"ל:

אחר כל אלה הדברים נתפשרו בטוב האלמנה והיורשים וויתרה האלמנה מחלקה סך מה לזכות היורשים והיה זה שלום:

בתר כתבא דנא התבוננתי בנדון שלפנינו וראיתי שאי' דומה למ"ש בפנים דשאני התם דאיכא יורשים מן התורה בנים של אשתו הב' ולהכי טענו' להו וכו'. אבל הכא בנ"ד אין לו שום יורש שמאשתו הב' וא"כ אין כאן כ"א האלמנה הבאה לזכות מכח התק' והיורשים שמאשתו הרא' באים ג"כ לזכות בירושת אמם מכח התק' והם הם היורשים של האב שיורשים מן התורה ולפ"ז אין שום עדיפות לאשתו הב' על יורשי האשה הרא' ועדיין צריך להתיישב בדבר:

תשובה לארזילה אות לטובה להודיעך שקבלתי כתבך ושם נאמר שהמנוח יהודה ן' ג'ו נשא אשה ראשונה ומתה בחייו והניחה אחריה בן א' וג' בנות שממנו וממנה ואח"ך השיא ב' בנותיו ונשא אשה ב' וילדה לו בן וגירשה והן היום נלב"ע הר"י הנז' ושאלת ממני היאך יהיה אופן חלוקת העזבון בית א' שי"ל במח"ק ואיזה מטלטלים:

הנה בענין הבית הנז' כשמתה האשה הראשונה נוגע חצי הבית לבעל וחצי האחר לבן והשלשה בנות שמינית לכל א' ולגבי השתי בנות שהשיא אותן בחייו נראה שאין להן חלק ונחלה בבית הנז' מפאת ירושת אמן כיון שהמנהג פשוט כשמשיא האב את הבת שמסלקת עצמה מירושת אמה ומזכה חלקה לאב בעד הנדונייא והתוספת שמעניקה אביה. וכיון שהאב היה מוחזק בבית אחר שנישאו הבנות ולא מיחו הבנות טענינן ליורשי האב שהם יורשים מן התורה שסלקו עצמן הבנות בשעת נישואין. והגם דקי"ל שותפים אין להם חזקה זע"ז מ"מ אחר שמה שהבת יורשת בנכסי אמה אינו אלא מן התקנה וקי"ל כל ספק בתק' העמידנו על ד"ת. א"כ מצרפין החזקה שהחזיק האב בבית שני חזקה אחר נישואי הבנות עם המנהג שמסלקים הבתולות מירושת אמן בשעת הנשואין כדי להעמיד הבית בחזקת יורשי האב שהוא מן התורה:

נמצא לפ"ז שהבית הנז' תזכה הבת הקטנה שעדין לא נשאת בשמינית מפאת ירושת אמה והשבעה שמניות יתחלק בין ב' הבנים עז"הד דהיינו הבן שמאשתו הראשונה יזכה בארבעה שמניות שמינית א' מפאת ירושת אמו וג' שמיניות מפאת ירושת אביו. והבן שמאשתו השנית יזכה בשלשה שמניות מפאת ירושת אביו. אבל הבת הקטנה אין לה חלק ונחלה בירושת אביה אחר שיש כאן בנים זכרים. דלא תקנו מתקני התקנות שתירש הבת הבתולה עם הבנים אלא פעם א' דוקא דהיינו ממי שמת ראשון וכיון דהכא בנ"ד

מתה האשה בחיי הבעל והרי הבת הקטנה נוטלת חלקה מפאת ירושת אמה דהיינו השמינית כמ"ש שוב אין לה חלק ונחלה עם הבנים בירושת אביה שמת אח"ך וכ"ז הוא אם זה הבית היה בחזקת הבעל במצב פטי' אשתו הראשונה. אבל אם קנאה אחר פטירתה יתחלק בין השני בנים והבת הקטנה שליש לכל א':

ובענין הקוואינטיריאה ושאר מטלטלים שנמצאו בעזבון המנוח הנז' אם יש עדים שיודעים ומכירים שהאלקוואינטיריאה ומטלטלים אלו היו ברשותו במצב פטי' אשתו הראשונה תזכה הבת הקטנה בשמינית מהכל מפאת ירושת אמה ושמינית אחר יזכה הבן שמאשתו הראשונה מפאת ירושת אמו וששה שמיניות יתחלקו בין ב' הבנים מחצית לכל א' מפאת ירושת אביהם. והי"ל שאם הבית קנאו אחר פטי' אשתו הרא' והלקוואנטיריאה והמטלטלים היו ברשותו במצב פטי' אשתו הרא' אזי אין להבת הקטנה חלק ונחלה בבית הנז' אחר שכבר נטלה חלקה מפאת ירושת אמה במטלטלים הנז' דלא תיקנו שתירש הבת עם הבנים אלא פעם א' כמ"ש. ואי ליכא עדים שיודעים שהקוואינטיריאה והמטלטלים היו ברשותו במצב פטי' אשתו הרא' הרי הכל בחזקת היורשים מן התורה אלא דאם הבת הקטנה לא נטלה חלקה בבית מפאת ירושת אמה דהיינו שקנאו אחר פטירתה אזי יתחלק הכל בין הבת והשני בנים שליש לכל א' מפאת ירושת אביהם ולך החיים והשלום מארון השלום הכ"ד הח"פ טיטואן יע"ה בסדר הנני נותן לו את בריתי שלום משנת **ותרבי** ותגדלי לפ"ק:

עוד שנית להנז' כ"ב טבת תרי"ט:

הגם שכתבתי לך לשעבר שהבת אינה יורשת עם האחים כפי התקנה אלא פעם א' עכ"ז כשמתה האם תחילה היא יורשת עם האחים שוה בשוה ונשמת האב אח"ך הגם דאי' יורשת עם האחים שוה בשוה מ"מ יש לבת עשור נכסי לצורך נשואיה מדינא דגמרא. ורבותינו המגורשים נ"ן לא עשו שום תקנה בזה והניחו הדבר ע"פ דין הש"ס ועישור זה אין הבת זוכה בו אלא עד שעת נישואין כמ"ש מרן בא"ה סימן קי"ג וכתבו האחרונים דכיון שאין העשור נגבה אלא ער שעת נשואין הנכסים בחזקת האחים קיימי וכל מה שירויחו עם הנכסים הוא שלהם. באופן דהכא בנ"ד שסך העזבון הוא נ"ט מתקאלים נוגע לבת מעזבון אביה סך נ"ט אוקיות וכשינתן הכל ביד האפוטרופוס יכתוב הסופר בשטר שסך נ"ט אוקיות הוא לזכות הבת לצורך נישואיה והריוח יהיה לזכות האחים היתומים כמ"ש:

סימן קסו

המחילה שמחלה האשה לבעלה הנז' בשטר כתובתה שהייתה כמנהג המגורשים קיימת ומקויימת כפי הדין והתק' כמבואר בתשו' הרא"ש ופסקו מרן בסי' קי"ח וגם כפי התק' היא קיימת אחר שהיה בהסכמת החכם חבר עירם הממונה עליהם הבא חתום בשטר הנז' וכמבואר בספר הישר ספר התקנות בתקנה שנית ש"ש שס"ה שכתבו וז"ל שכל בטול או מחילה שתודה כל אשה לבעלה מכתובתה להפקיע יד יורשיה וכו' וימצא לשם א' מחכמי המעמד הניגשין לדין סגי לקיים המחילה ההיא וכו' כי אם מציאות החכם סגי בכולהו נשים שיודו מחילה לבעל להפקיע יד בעל הזולת שי"ל זכות בירושה עכ"ל. וכתב ע"ז הרב מהר"ר יעב"ץ ז"ל וז"ל בזמן הזה נהגו שאפי' לא יהיה החכם מצוי שם סגי כשילך א' מהסופרים אל החכם ויעידו שהיה זה בהסכמת החכם וכתב מורי הרב מוהר"ם סירירו זלה"ה וז"ל מכאן מש' שהכל מסור ביד החכם לבטלו ואפילו יהיה כתוב בתנאים שעמ"ך העניק לה הנדונייא מדקאמר בכולהו נשים עכ"ל. וכן המנהג נאם יעב"ץ עכ"ל. הרי מבואר שאף שכתב בכתובה שעמ"ך העניק המעניק הנדונייא דר"ל דאי' יכולה למחול לבעלה אלא יתנהגו ע"פ התק' אפי"ה אם יהיה בהסכמת החכם מהני לבטל התנאי ולהפקיע זכות היורשים וטעמם נכון לפניהם שהטעם שכותבין שעמ"ך וכו' היינו שמא יאנוס אותה הבעל למחול לו הכתובה מעכשיו ולכן מתנים דלא יועיל המחילה ההיא אבל כשהוא בהסכמת החכם מהני לבטל התנאי ולקיים המחי' דודאי החכם יורע שאין חשש אונס בדבר ולפניו נגלו תעלומותיהם שיש להם טעם מספיק לזה וגם מ"ש בתקנה האחרונה דבעי נמי שיחדש לה כחובה אחרת ע"פ התנאים שהתנו ביניהם שאם תמות האשה בחיי הבעל יזכה הבעל בכל הנכסים כמש"ל וא"כ לפ"ז הרי השטר הנז' והתנאים שפו קיימים ומקויימים עפ"הד והתקנה ולאפס הפנאי לא יכולנו להאריך בזה ולראיה ח"פ טיטואן יע"ה בעי' אחרון לאדר ב' מש' **תר"ג**:

סימן קסז

הנה הנדון של הרב מוהריב"ע. האב עדיין בחיים והיה נשוי ב' נשים ומתה האשה הב' בחייו בלי זש"ק והיה צריך לחלוק עם יורשיה ונשאל איך תהיה אופן החלוקה שיחלוק הבעל עם יורשי האשה. והשיב על זה שכל הנכסים לו ולב' הנשים יתחלק לעשרה חלקים וכו' וע"ז כתב שהנדונייא שקנה הבעל לבתו שמאשתו הראשונה שלא יכנס לכלל חלוקה שכיון שנתחו"ג באוה"מ להעניק לבתו וכו' אין לך חוב גדול מזה ואחר שינכו חוב זה שעל הבעל יחלוק האב עם יורשי האשה הב' כפי התק' נמצא לפ"ז דלא נחית הרב לגבי הבת היכא שמת אביה או אמה או ינכו מה שנדר לה אביה

מחלקה העולה לה בירושה או ישתלם מראש ממון ואח"ך תטול חלקה דלא מיירי בהכי כלל. ושאני נדון שלו שהאב והאם עדיין קיימים אלא שכיון שכפי התק' יפרעו החובות קודם החלוקה אמטו להכי כתב דצריך לשלם לבת ואח"ך יבא לכלל חלוקה עם יורשי האשה השנית:

גם מ"ש הרב מהר"ר רפאל ז"ל היכא שמתה האם שאם היה נדונייתה מרובה על חלקה או כשיעור חלקה שלא תטול כ"א נדונייתה טעמו ונימוקו עמו שכן בא מפורש בתקנה הכתובה כלשון לעז סי' ח' וז"ל קוואנדו קידארין היג'וס אי היג'אס אירידין לאס היג'אס איגוואל וכו' אי סי פ'וואירין דיספוזאראס אי קון אילייאס לאס מאנדארין קאזאמיינטוס קי אקוליה ירושה קי ליס פירטיניסי פור איסטה תקנה סיאה פארה אין פאגו דיל קאזאמיינטו סופיינדו איל דיג'ו קא קאזאמיינטו סו ירושה אי סי נו סופ'יירי קי לי קומפלאן סוברי אילייו מן הנותר או סי אובייירי לה דיג'ה ירושה מאס קי איל ינטו קי לי מאנדארין סיאה טודו פארה לה דיג'ה ארוסה עכ"ל:

מבואר מזה דמתקני התקנה שתקנו שתירש הבת עם הבן הם אמרו שאם חלקה שבירושה מספיק למה שנדר לה אביה לא תטול כ"א הנדר ואם עולה לחלקה יותר מהנדר תטול כל חלקה והן הם הדברים הנאמרי' באמת בדברי הרב מהרר"ף הנז' שמת אמה של הכלה שהיא אינה יורשת אלא מן התק' והם אמרו והם אמרו וכן נמי היכא שמת האב והניח בנים ובנות בלתי נשואות שהן יורשות כפי התקנה. אבל היכא שמת האב ולא הניח זרע זכר כ"א בנות שכולן יורשות מהתקנה ואחת מהן שדכה אביה בחייו ונתחו"ג להעניק לה וכו' לא דברו האחרוני' בזה ובאנו למחלוק' הראשונים:

ומצינו בספר התקנות סי' קל"ח וז"ל מי שמתה אשתו וכתובתה כמנהג המגורשים ולא הניחה אחריה אלא זרע נקבות נשואות וא' מהן משודכת ובחיי האשה הודה האב לתת לחתן בנדונייתה סך מה בשט"ח וח"ג ועתה טען המשודך כי מכלל החובות שכפי התקנה נפרעים מן האמצע שיטול ג"כ מה שנדר לו האב והשאר יתחלק לחצאין החצי לאב והחצי הנשאר יתחלק בין הבנות ושהיא ג"כ תטול חלקה עמהם עיין בספר מ"ל שהאריך בענין זה פ"י מהל' זכיה והביא שם פסק הרבנים מהר"ש הלוי ומהר"י הלוי יעו"ש. ועיין מ"ש מור"ם בהגה ח"מ סי' רפ"ו ס"ג ובסמ"ע שם וכו' ע"כ:

נראה מזה דאף ביורשת מכח התקנה פליגי רבנן:

סימן קסח

אמת נכון הדבר דאלמנה שמתה ולא נשבעה אין יורשיה יורשי' כלום מכתובתה. וטעמא דאין אדם מוריש לבניו ממון שאין יכול לגבותו אלא בשבועה כמ"ש מרן בח"מ סימן ק"ח

וכ"פ להדייא ג"כ באלמנה שמתה בלא שבועיא בא"ה סי' צ"ו וסי' קי"א דאין יורשיה יורשים כתובתה יעו"ש. ולפ"ז כל הנכסים הנמצאים אחר פטירתה הם בחזקת הבעל והבכור נוטל בהם פי שנים כמ"ש מרן בא"ה סי' ק"ה ס"ג ובח"מ סי' רע"ח ס"ב יעו"ש:

ואין לומר דכיון שהאלמנה הנז' היתה מוחזקת בנכסים אחרי מות בעלה טענינן ליורשיה שמא נשבעה על כתובתה או מחלו לה היורשי' השבועה דע"כ לא אמרי' דאין יורשיה יורשים ם כתובתה אלא דוקא כשלא היתה היא מוחזקת בנכסים וגם יורשיה אינם מוחזקים ובאים להוציא מיד יורשי הבעל. אבל כשהם מוחזקים אין מוציאין מידם. וכמ"ש מרן בח"מ סי' ק"ח היכא דמת לוה בחיי מלוה ואח"ך מת מלוה שאם תפסו יורשי מלוה אין מוציאין מידם וכ"כ שם בס"ב שאם היה שט"מ ואביהם מוחזק בה גובים היורשים בלא שבועה וטעמא הוי דע"כ לא דיינינן כרב ושמואל אלא דוקא כשבאים היורשים להוציא. אבל כשמוחזק בידם דיינינן כרבי אלעזר. וכמבואר להדייא בס' התרו' שער י"ד וז"ל ומסתברא דאי קדמי יתמי מלוה ותפסי מנכסי יתמי לוה אע"ג דמת לוה בחיי מלוה כיון דתפיסי לא מפקינן מנייהו מדי כיון דאסיקנא דדיינא דעבד כר"א לא מהדרינן עובדא וקי"ל בעלמא דעביד איניש דינא לנפשיה הו"ל כמאן דאזל לבי דינא ודנו ליה כר"א וכיון דתפס תפס עכ"ל:

גם מור"ם בהגה בא"ה סי' צ"ו גבי אלמנה שמתה בלא שבועה כתב שאם תפסה יורשיה יורשים כתובתה. הן אמת שסיים שם וכתב דיש חולקים ועי"ש בחל"מ ס"ק ג' ובב"ש ס"ק ד' שכתבו דע"כ לא פליגי אלא דוקא היכא שהאלמנה היתה מוחזקת ולא היורשים אבל אם גם היורשים מוחזקים לכ"ע מהנייא תפיסתם וכתב שם החל"מ דהיינו דוקא במטלטלים דליכא עדים וראיה. אבל היכא שהם מטלטלים הידועים לבעל וראו עתה ביד היורשים כל היכא דאיתנהו ברשות הבעל איתנהו ולא מהני בהו תפיסה. וסיים וכתב וז"ל מיהו מסתי' לשון הטור שהבאתי לעיל אם קדמו ותפסו היורשים משמע אפי' תפיסה בעדים מהני ע"כ ועיין מ"ש מור"ם שם ס"ה ובב"ש שם ס"ק י"ט וחל"מ ס"ק י"ט יעו"ש:

אלא דהכא בנ"ד ליכא שום תפיסה כלל. דלגבי הקרקעות הדבר פשוט דלא שייך בהו תפיסה דכל היכא דקיימי ברשותא דמרה קיימי דהיינו הבעל וגם לגבי המטלטלים לפי מה שבא כתוב בשאלה מעולם לא היתה תפוסה האלמנ' בהם שהרי היתה דרה במדור בעלה והיו ניזונים היא ובניה מנכסי הבעל וא"כ הכל היה בחזקת הבעל:

וכן בא הדבר מפורש בתשו' הרב מהר"מ אלשקאר סימן ל"ג וז"ל אבל זאת התפיסה של האלמנה אינה חזקה שהרי נתונים היו אצלה בחיי בעלה ומרשותה ומרשות בעלה

תפסה אותם ואין בתפיסה זו ממש והרי הם ברשות הבעל וכו' ע"כ. באופן שהדי"ן אמת דכיון שכל הנכסים קיימי בחזקת הבעל נוטל בהם הבכור פי שנים:

איברא דכ"ז הוא אם היתה כתובת האם כפי הר"ת דכיון שלא נשבעה אין ליורשיה כלום וחזר הדין לסיני אבל הכא בנ"ד שהכתובה היא כמנהג המגורשים נ"ן הגם שאין לנו שום תקנה בזה בענין השבועה ומסתמא דינה שוה לכתובה כד"ת. מ"מ הרי הרב מוהר"ר יעב"ץ ז"ל סבר שלא להצריכה שבועה אלא שלפי שראה רבותיו נוהגים להשביעה אינו חולק עליהם. מ"מ כשמתה ולא נשבעה דעתו ז"ל דלא יפסידו היורשים אלא יקבלו חרם וכו' ואם יראה לבדי"ץ לפשר וכו' כמו שהביאו דבריו החכמים הנ"ל יש"ץ. והגם שהרב מהר"ר אד"א חלק בזה וכתב דיותר יש לחוש לאתפסת צררי בכתובה קשטילייאנה וכו'. מ"מ הרי סיים וכתב ואם יסכימו ב"ד לפשר ביניהם גם אני מסכים. נמצא דמסכים הולך בענין הפשרה וכמ"ש הרב מהר"ר יעב"ץ ז"ל:

ומה שהביאו החכמים הנ"ל יש"ץ ממ"ש הרב מהר"י אלמאלית ז"ל בס' תקפו של יוסף מדכייל הרב כתובה כפי התקנה עם כתובה כד"ת שדינם שוה מוכח דגם לגבי השבועה הדין כן היכא דמתה ולא נשבעה אין מזה שום ראיה לענין השבועה שכל דברי הרב ז"ל המה באו לומר דאין לאשה בשררת הבה"כ כלום וכתב שם בטעם ב' דהוי ראוי ושמא יאמר האומר דשאני כתובה קאשטילייאנה מכתובה כד"ת דבכתובה קאשטילייאנה אפשר שהיא נוטלת בראוי לזה הביא ראיה לדבריו ממ"ש מרן סי' קי"ח ס"ז וז"ל כל דין שיש לה בגביית כתובתה כפי ד"ת יש לה בחצי נכסים שנוטלת מכח התק' יעו"ש. והיינו תקנת טוליטולה כמבואר בתשו' הרא"ש ז"ל כלל נ"ה סי' ז' שממנו מקור דין זה. ומזה למד הרב ז"ל ג"כ לכתובה קאשטילייאנה שיש לה כל דין גביית כתובה אף לגבי דבר הראוי שאי' נוטלת בו:

והגם שמרן בב"י שם על דברי הרא"ש במחלוקתו עם הרב מהר"ר ישראל באשה שנתנה במתנה לבעלה לפי תקנת טוליטולה כתב מרן וז"ל ומבואר שם בתחילת הכלל הנז' שלא כתב כן אלא לפי לשון תקנת טוליטולה וכמו שדקדק שם מדברי התקנה הנז'. וא"כ אין ללמוד מזה לתקנה אחרת שאי' כתובה באותו סגנון וכ"כ הר"ש בן הרשב"ץ וכו' ע"כ מ"מ הרי מצינו בפס"ר א' להר' מוהריב"ם זלה"ה שכתב וז"ל ודע שאע"פ שכתב הרב"י ז"ל בסי' קי"ח שלא כתב כן הרא"ש רק בתקנת טוליטולה ואין ללמוד ממנה לתקנה אחרת עכ"ל. ב' תשובות בדבר חדא דתקנה דידן היא בתקנת טוליטולה וכך קבלנו מרבותינו וראיתי מי שכתב שאין ביניהם רק קמעא. ועוד שכתב הרב מהרימ"ט בשניות טור ח"מ סימן נ"ו וז"ל נהי דכתב ב"י דלא כתב כן הרא"ש רק בתקנת טוליטולה וכו' נהי דלענין

מתנתה לאחרים הדבר תלוי בדקדוק לשון התקנה. אבל לענין מתנתה לבעל' ניכר מתוך דברי הרא"ש תרי טעמי שמהם המתנ' בטלה וכו' ע"כ. ומזה פסק הרב מוהריב"ם ז"ל בכתו' קאשטילייאנה שנתנה במתנה לבעלה שהמתנה בטלה וה"נ למד הרב מהרי"א ז"ל לכתובה קאשטילייאנה דאינה נוטלת בראוי. אבל היכא דמתה ולא נשבעה לא למדנו מדבריו כלום לפי הטעם שנתן הרב מהר"ר יעב"ץ דלא שכיח בה אתפסת צררי:

ואף את"ל דבתקנת טוליטולה הדין שוה בענין השבועה לכתובה כד"ת וכשמתה בלא שבועה אין יורשיה יורשים כלום. מ"מ בתקנות דידן א"א לומר כן בהחלט שהרי הרב מוהר"ר יעב"ץ ז"ל דעתו לפוטרה משבועה כמ"ש ואיך אפשר שיחלוק על מרן ח"ו שפסקה להההיא דהרא"ש להדייא אלא ודאי די"ל חדא מתרתי דאפשר לומר דמה דכייל לן הרא"ש ז"ל כתובה כפי התק' עם כתובה כד"ת אין השבועה בכלל. ואם נפשך לומר דגם כזה דינם שוה תקנות דידן שאני דלא דמו לגמרי לתקנת טוליטולא ומוכרחים אנו לומר דבר זה לפי דברי הרב מהר"ר יעב"ץ ז"ל דלא לשווייה חולק על מרן ח"ו:

ועל פי דברי הרב מהר"ר יעב"ץ ז"ל היו דנים ב"ד שלפנינו חלקם בחיים בכתובה קאשטילייאנה היכא שמתה האלמנה ולא נשבעה לפשר ביניהם שיטלו יורשיה שליש מכל הנכסים. ויורשי הבעל ב' שלישים והיינו כפשרת הר' הנז' שכתב וז"ל ואם יראה לב"ד לפשר לגרוע ליורשים מחלקם לית קפידא. אבל להוציא' חלקים או לפשר למחצה לשליש ולרביע לא שמענו ולא שמיע לי כלומר לא סבירא לי וכו' ע"כ. ר"ל דלא שמיע ליה שיטלו יורשי האשה מחצית ממה שהיה עולה להם אם היתה נשבעת האלמנה וכ"ש שלא יטלו שליש ממה שהיה עולה להם או רביע וא"כ כוונתו להוסיף ולוותר להם יותר ממחצית ממה שהיה עולה להם אם היתה נשבעת והיינו שיטלו ב' שלישים ממחצית הנכסים שהיה עולה להם ע"פ השבו' דהיינו שליש מכל הנכסים וכתבו שכן פסק הרב מוהריב"ם ז"ל לפשר ביניהם. וידוע הוא שהרב מהריב"ם ז"ל היה משיירי כנסת הגדולה ובקי בתקנות ובמוצאיהם ובמובאיהם. וגם אנחנו צעירי צאן קדשים הולכים בעקבותיהם ודנים הלכה למעשה לפשר ביניהם הפשרה הנז':

ולפ"ז הכא בנ"ד מה שהוא שליש מכל הנכסים הנמצאים קו"ט וכל מאי דמת"ן יחלקו ביניהם הבכור והפשוטים שוה בשוה שהוא מה שנוגע להם מפאת כתובת אמם ע"פ הפשרה הנז' אחר שלא נשבעה. וב' שלישים מכל הנכסים שנוגע מפאת ירושת האב יטול בהם הבכור פי שנים כפי ד"ת שת"ת. זהו מה שנלע"ד בזה וליה עינינו יצילנו מכל שגיאה ויאיר עינינו במאור תורתו הנפלאה כי"ר. הכ"ד הח"פ טיטואן יע"ה בע"א לאדר הראשון משנת **חק נתן** לפ"ק:

סימן קסט

שאלה ראובן היה לו בית א' בחצר בה"ך הי"ג של שמעון והבית הנז' היה ממושכן ביד שמעון הנז' בחיי אשתו הראשונה של ראובן הנז' ואח"ך נלב"ע האשה הנז' בחיי בעלה הנז' והניחה לו בן ובת. אח"ך נשא אשה אחרת ראובן הנז' והוליד ממנה ג"כ בן ובת ונלב"ע הבן הראשון שמאשתו הראשונה וחלי"ש. אח"ך נלב"ע גם האשה השנית והניחה אחריה הבן והבת הנז' וביני ביני היה מוסיף והולך שמעון על המשכונה הנז' תוספת אחר תוספת עד שנתרבה סך המשכו' הנז' קרוב מעט לשווייה ונוסף עד שנתרועע הבית הנז' ונטו כותליו ליפול ונפלו קורות תקרתו ומעזיבתו וקצת מכותליו עד שאינו ראוי לדירה. וכאשר שמעון בעל הבה"כ הנז' רצה להרחיב הבה"כ הי"ג ולנאותה נתן דעתו לקנות הבית הנז' מראובן הנז' להוסיף מקצת ממנה כפי מה שצריך לו להבה"כ הנז' ומפני זה הוכרח להעלות בדמיו יותר מכדי שווייו ועוד תנאים אחרים כמש"וח בידם. ובכן נתרצה ראובן הנז' ומכרו הוא ואשתו השלישית לשמעון הנז' הבית הנז' כמות שהוא מכירה גמורה באו"ה כמשו"ח ביד שמעון הנז' וקע"ע אחריות גמורה גם נתחייבו סך גדול חו"ג מלבד דמי המכר אם יקום ויערער שו"א מהבנים הנז' על המכר הנז' והתחיל שמעון הנז' להכין צורכי הבנין מלבנים ועפר וכו'. הן היום קמו עמדו הבן והבת הנז' שמאשה הב' הנז' ומיחו בשמעון הקונה הנז' שלא לבנות עד שיעשו משהדי"ן והבן הנז' יש לו היום יותר מי"ג שנים ולאחותו הבתולה עשר שנים ומחצה מ"מ ומהנראה ידוע שמפי קרוביהם ועל ידם בא הערעור הנז' וטענתם היא שמחצית הבית הנז' הוא שלהם מצד ירושת אמם כפי התק' והמנהג. וגם המחצית האחר רוצים לזכות בו הם מדינא דב"מ וע"ז השיב שמעון הנז' על ראשון ראשון שהבית הנז' היה ממושכן בידו בחיי אשתו הראשונה קודם שיחול שעבוד כתובת אמם שהיא אשה הב' על הבית הנז' ולאחר שנשא אשה הב' שהיא אמם לא חל שעבוד כתובתה כ"א על יתרון הדמים שבין דמי המשכו' לדמי המכר ועכשיו שנפל הבית אינו שוה אפילו כדי דמי המשכונה הנז'. ועל המצרנות השיב שמעון הנז' שהוא ג"כ שותף בחצר הנז' והוא קדם וקנה נוסף לזה שהיה ממושכן בידו מקודם. אלו הם טענותיהם יודנו המורה לצדקה הדין עם מי אם יזכו היורשים הנז' במחצית הבית הנז' או בדמי היתרון כדברי שמעון ה' ואם יזכו במחצית גוף הבית הנז' אם יזכו גם במחצית האחר מדינא דב"מ ואם לא יזכו מדינא דב"מ מה יהיה משפטם בבנין אם ירצה שמעון הנז' לבנות מה שרוצה לבנות ואם ירצו היורשים לסלק ערעורם ברצי כסף כיצד יהיה אופן הסילוק והמכירה מידם. באופן שעה"כ יבאו דברי מעכ"ת נכונים וברורים באר היטב כולם נכוחים וישרים גם על מה שמתסעף מזה

לענין דינא ינופף ידו יד הקדש על העליונה ברוח מבינתו ויעמידנו על אמיתתן של דברים. ואגב יודיענו ס' החלוקה כפי המנהג והתק' שמח"ק בא' שנלב"ע והניח ד' בנות אחת מאשה א' שנלב"ע בחייו והג' בנות שנלב"ע הוא בחיי אשתו הב' והבת הרא' לא נטלה חלקה מאביה בירושת אמה שמתה כנז' כיצד יהיה סדר חלוקתם בעזבון מורישם הנז'. אחלי יכונו שלא יהיה זה לטורח לפני מעכ"ת ימהר יחישה תשובתו הרמה יפה שא"ק שהשעה צריכה לכך ויבא שכרו מאת היושבי בשמים. כפול ומכופל שבעתים בנה"ר והנשאה גם חסידה בשמים. ונפש שואל ודורש בשלומו. אלף עולות יעלה מנה א' אפים. ומצלי לחיי מלכא ובנוהי בתוספת אורך ימים ושנות חיים וכו'. וחתום ע"ז כהר"ר רפאל גזלאן נר"ו:

תשובה הדי"ן שכשנלב"ע אשת ראובן הראשונה הנז' היה צריך לחלוק עם הבן והבת שממנו וממנה כל הנכסים הנמצאים לו ולה במצב פטירתה מחצה לראובן ומחצה להבן והבת אחר שיפרעו כל החובות שהי"ל לראובן במצב פטירתה מן האמצע והשאר יתחלק כנז' כפי תקנת קדמונינו המגורשים נ"ן ולפ"ז הבית אשר הי"ל לראובן במצב פטי' אשתו הנז' יזכה האב במחצית והבן והבת במחצית האחר רביע לכ"א אחר שתפדה המשכונה הנז' שנתהוית בחיי האשה הנז' מהאמצע כמ"ש. וכשנלב"ע הבן הנז' בחיי ראובן ירש ראובן חלקו ונמצא שי"ל לראובן בבית הנז' ג' רבעים ולבת רביע א' כמות שהוא ממושכן מלבד המטל' אשר נמצאו לו במצב פטי' אשתו שי"ל לבת רביע בהם כמ"ש אחר שישבע שבועת אלמון עה"כ כמבו' כ"ז בס' הישר ספר התקנות וכשנלב"ע האשה הב' בחיי ראובן היה צריך לחלק כל נכסיו הנמצאים לו ולה במצב פטירתה עם הבן והבת שממנו וממנה. ומכלל החלוקה הג' רבעים שבבית הנז' שזכה בהם כמ"ש שיזכה ראובן ברביע וחצי דהיינו ג' שמניות והבן והבת ג' שמניות אחר שתפרה המשכו' והתוספת מהאמצע וכל תוספת המשכו' שנתהוו אחר פטי' האשה הא' אין לה לבת שמהאשה הא' להתנכות שום דבר מחלקה כלל כ"א מחלק הבעל ומחלק הבן והבת שמהאשה הב' שעליהם מוטל לפדות כל התוס' זהו אופן החלוקה אם היה הבית הנז' ממושכן בלבד בלתי מכירה:

אלא שעכשיו שכבר מכר ראובן כל הבית ולא חלק עם בניו שמאשתו הא' והב' צריכין אנו לברר אם יכולים היורשים שמהנשים הנז' לטרוף חלקם מהלוקח מכח ירושת אמם או לא והגם שבשאלה לא נזכר ערעור הבת שמהאשה הא' רק ערעור הבן והבת שמהאשה הב'. מ"מ גם עליה יפול הספק אחר שבית זה היה בחזקת ראובן במצב פטי' אשתו הרא' אלא שהיתה ממושכנת כמש"ב:

והנה כפי המובן מתוך השאלה הנז"ב נראה שבשעת פטי' אשתו הא' והב' לא היו על ראובן חובות אחרים כ"א משכונת הבית הנז' ואת"ל שהיו עליו חובות הי"ל מטלטלים במה לפרוע חובותיו אחר שהשאלה הנז' באה ונהייתה על מכר הבית הנז' אם יכולים היורשים הנז' לזכות בחלקם כמש"כ שאת"ל שהיו על ראובן הנז' חובות כנגד הזכות הנשאר בבית אחר פדיון המשכונה ולא היה ספק במטלטלים לפרוע חובותיו אשר הי"ל במצב פטי' אין מקום להסתפק בזה והיה הדי"ן שישבע ראובן שכל הנמצא אתו במצב פטי' אשתו הא' קו"ט וכו' הלואי שהיה מספיק כדי לפרוע חובותיו אשר הי"ל במצב פטי' וכן כל הנמצא אתו במצב פטי' אשתו הב' קו"ט וכו' הלואי שהיה מספיק לפרוע חובותיו שהי"ל במצב פטי' ואזי לא נשאר שום זכות ליורשי הנשים הנז' בבית הנז' כלל. אף אם היה עדיין הבית בחזקת האב שלא נמכר כמפו' בתק' המגורשים נ"ן שאין ליורשי האשה שום זכות בנכסים מכח ירושת אמם עד שיפרעו החובות מהאמצע. ואפי' מלוה ע"פ נאמן הבעל ע"פ שבועתו. ועכשיו שמכר האב הבית ולא נתברר לנו אם היו על ראובן חובות כנגד כל נכסיו במצב פטי' או לא צריכין אנו לרעת מה יהיה הדין בזה:

ומצינו בפסקי הראשונים בתשו' שאלה בשנת שצ"ט להרבנים המובהקים שהיו קרובים לרבותינו בע"הת ה"ה מוהר"ר שאול סירירו ז"ל ומוהר"ר שלמה אבן דנאן ז"ל ומוהר"ר אברהם חאג'יז ז"ל ומוהר"ר יוסף ג'יקאטילייה ומוהר"ר סעדייה אבן דאנאן ז"ל וז"ל. ואם היות שאפשר כי שמואל בנו עדיין הוא חי ויבא ויערער על המכר שמכר אביו ברביע שמגיע לו בחצר מכח ירושת אמו אין דבריו נשמעים. ל"מ עכשיו שאביו נלב"ע אלא אפי' היה בא בחיי אביו אין שומעין לו משום דטענינן ליורשי הלוקח שאם היה אביהם קיים מצי למימר ליה מאביך קניתיו והוא קנאה ממך שכן הראה לי שטר המכר או שטר הרשאה שהרשית אותו למכור. או יטעון מאביך קנותיו והוא היה מוחזק בה וכו' ואף אם יכחיש האב ויאמר לא מכרתי חלק בני אין בדבריו כלום דילמא עשו קנונייא האב ובנו ביניהם להפקיע זכות הלוקח וכו' ע"כ. הן אמת שהרב מהר"י הלוי ז"ל חלק עליהם בפרט זה דחזקה וכתב דכיון דקרקע זה הוא של שותפין דמשמתה אמו של שמואל הנז' נעשה הקרקע של שותפין בינו ובין אביו וידוע שאין חזקה לשותפין והא דמייא לאחים דכשאינם שותפים מחזיקים זע"ז אבל כשהם שות' אין מחזיקים זע"ז ע"כ:

ומעתה צריכין אנו לדעת לפי דברי הרבנים ז"ל שכתבו דחזקת האב הוייא חזקה וטענ' ללוקח שהאב קנאה מהבן וכו' מה יענו בדין פשוט דשותפין אין להם חזקה זע"ז כמבואר בש"ס ובפוס'. אם לא שנאמר דס"ל להרבנים ז"ל דיורש מכח כתובת אמו ל"ד לשות' כלל. שהרי מן התורה הבעל יורש את אשתו. אלא שרבותי' מתקני התק' תקנו ירושה

לבנים מכח כתובת אמם ומעיקרא תיקנו להם שליש ואח"ך תקנו להם מחצה ואם היו עליו חובות במצב פטי' אשתו נאמן בשבועתו אף לגבי הקרקעות הנמצאים דלית ליה מגו ולא יטלו היורשים כלום:

והגם שכתב מור"ם ז"ל בהגה בטא"ה סי' קי"ח ס"ח וז"ל במקום שיש תקנה שיורשי האשה יחלוקו עם הבעל כשמתה האשה תחלה יפרעו תחלה כל החובות שהבעל חייב ונאמן הבעל לומר כמה חייב במגו דאי בעי היה כופר ואומר שלא הניח כ"כ עכ"ל. והוא מתשו' הרא"ש כלל נ"ה. דמוכח מזה דהיכא דלית ליה מגו אינו נאמן:

גם הר' ח"מ כת' שם וזל ולפ"ז אם אין לבעל מגו כיון שלא היה בביתו כשמתה אשתו צריך הבעל לברר כמה חייב דאי' נאמן בהודאתו לחוב ליורשי האשה בלא מגו ע"כ. וא"כ ה"ה נמי לגבי הקרקעות הידועים לבעל במצב פטי' אשתו דל"ל האי מגו שלא הניח וכו' נימא דאי' נאמן בשבועתו עד שיברר החובות. מ"מ בתק' דידן של המגורשים נ"ן בא הדבר מפורש שנאמן הבעל בשבועה אפי' מלוה ע"פ אף לגבי הקרקעות שכ"כ בס' הישר ס' התקנות סי' י"ט וז"ל וכל החלוקות הנז' תהיין לאחר פריעת כל החובות פי' בין בשטר בין בע"פ. ואפילו לא הי"ל טלטל אלא קרקע יפרעו כל החובות שבע"פ ע"פ שבועתו ע"כ:

נמצא לפ"ז דירושת יורשי האשה מכח כתובת אמם לפי תקנת המגורשים היא תלויה בספק. שהרי מגרעת כח היורש. והבעל נאמן בשבועתו להוציא מחזקת היורשים אף לגבי הקרקעות ר"ל מגו ובודאי. שטעמם נכון לפניהם דכיון דירושת הבעל היא מן התורה והוא הנקרא מוחזק בנכסים לכן הוא נאמן בשבועתו בכל אשר יאמר לגרע כח יורשי האשה הבאים מכח התקנה. ומשו"ה אמרו רבנן קשישי ז"ל שאין על הבן שם שותף עם אביו כיון שאם היה האב קיים היה יכול לומר לבן מעולם לא היית שותף עמי בקרקע זה ולפי שהיו עליו חובות בשעת פטי' אשתו עד כדי העזבון ופרעם ממה שהרויח אחר פטי' אשתו ונשאר כל הקרקע לו לבדו והיה נאמן בשבועה באופן שמעולם לא היו שותפים בודאי כ"א בספק והאב הוא מוחזק בודאי אמטו"ל חזקת האב הויא חזקה וזכה הלוקח הבא מכחו ואף אם יודה האב אחר שמכר שלא היו עליו חובות במצב פטי' אשתו לאו כל כמיניה להוציא מהלוקח דחיישי' לקנונייא כמבו' בדברי הרבנים הנ"ל:

ואף שהרבנים הנז' ז"ל לא הזכירו בדבריהם טעם זה דטעני' ללוקח שהיו על האב חובות ותלו טעמא משום חזקה שהחזיק האב בקרקע וטעני' ללוקח שהאב קנאה מהבן וכו' כמש"ל. מ"מ מה שהוצרכו לטעם זה היינו לעניין אף אם היה מודה האב קודם שמכר שלא היו עליו חובות שאז היה יכול הבן להוציא מהלוקח לכן כתבו טעם זה דחזקה

דבזה אף אם היה מודה האב קודם המכינה שלא היו עליו חובות אין כח ביד הבן להוציא מהלוקח אחר שהאב היה מוחזק בה כמ"ש. באופן שירושת יורשי האשה היא תלויה ועומדת עד שיודה האב שלא הי"ל חובות במצב פטי' אשתו:

וכן נמ"ך בפס"ד להרבנים הראשונים בשם חכמי סלא ומכנסא יע"א ה"ה מוהרר"י צבע ז"ל ומוהרר"י ביבאס ז"ל ומוהרר"י טולידאנו ז"ל ומוהר"ח אחיו ז"ל שכתבו וז"ל שטר הכתובה למנהג המגורשים אינו שטר גמור אלא לגבי האשה אם תתגרש שיפרע לה כל מה שהחזיק ע"ע אבל לגבי יורשיה אין עליו שום חוב ברור שאם יאמר הבעל שי"ל חובות ישבע שבועת אלמון ויפטר. ומינה דשטר אין כאן אע"פ שהאב מודה לבנו שהוא חייב לו חלוקת אמו לאו כל כמיניה לחוב לאחרים וכו' דדילמא קנונייא עשה עם בנו ולכן אם בא היורש לטרוף שום חזקה או שום קרקע שמכר אביו בכח שטר כתובת אמו לאו כלום הוא עכ"ל. הרי מבואר שאין ליורשי האשה שום חוב ברור לזכות בנכסים הנמצאים במצב פטירת אמם אא"כ יודה להם הבעל קודם שימכור הקרקע שאין עליו חובות מהזולת אבל מכר הבעל קודם שיודה שאין עליו חובות אף שיודה אחר המכירה שלא היו עליו חובות ומימילא עדיין הקרקע בחזקת שניהם לאו כל כמיניה בהודאתו לחוב ללוקח דחיישי' לקנונייא ואין כח ביד היורש להוציא מהלוקח כמ"ש:

ממוצא דבר למדנו דהכא בנ"ד שכבר מכר ראובן כל הבית לשמעון ולא הודה קודם המכירה שלא היו עליו חובות במצב פטירת נשיו אין כח ביד יורשי הנשים הנז' להוציא מהלוקח. דטענינן ללוקח שהיו על האב חובות כנגד כל הנכסים ואף אם יודה האב אחר המכירה לאו כל כמיניה דחיישינן לקנונייא כמ"ש:

ומ"מ כיון שראובן עדיין הוא חי על האדמה צריך לשלם מכיסו ליורשי הנשים הנז' כ"א לפי חלקו המגיעו בבית הנז' כמש"ל אם יודה שלא היו עליו חובות שישומו השמאים כמה שוה הבית ויתנכה הסך של קרן המשכונה הא' והנשאר חייב האב לשלם לבת שמאשתו הראשונה הרביע מהסך הנשאר ה' ואח"ך יתנכה כל התוס' של המשכונה שנתוסף אחר פטירת האשה הא' קודם פטי' הב' ומה שישאר מהסך הנז' חייב האב לשלם לבן ולבת שמאשתו הב' הנז' חלקם המגיעם כמ"ש ואם יטעון האב שבשעת פטי' האשה הא' כל הנכסים הנמצאים לו ולה במצב פטירתה קו"ט וכו' הלואי שיספיקו לפריעת חובותיו וכן נמי בשעת פטו' האשה הב' היה הדבר כן ישבע בס"ת שת"ח שכדבריו כן הוא ויפטר ואם לא ירצה האב לישבע השבועה הנז' חייב לשלם ליורשים חלקם כמ"ש:

וע"פ האמור אזדא לה טענת היורשים שטענו שרוצים לזכות במחצית האחר מדינא דב"מ אחר שאין להם חלק בדור בקרקע הנז' כמ"ש ומה גם שטענת שמעון שטען שגם הוא שותף בחצר וקדם וקנה היא טענה אלימתא כמ"ש מרן ז"ל בסי' קע"ה סי"א וז"ל היה לשדה הנמכר ד' מצרנים וכו' אבל אם קדם א' וסלק ללוקח זכה בה הוא לבדו ע"כ:
ובר מן דין כיון שמכרה לזה שהיתה ממושכנת בידו אין המצרן יכול לסלקו כמ"ש מרן ז"ל סי"ז וכתב הרב מהר"י עייאש ז"ל בס' בית יהודה במנהגי ארג'יל יע"ה שאפי' שותף אין יכול לסלקו יעו"ש. ונ"מ להתלמד למקום אחר דהכא בנ"ד אין אנו צריכין לזה כמ"ש. ואם יראה בעיניו להעמיס על הלוקח שיוותר שום דבר משלו ויוסיף על דמי המכר לתתו ביד היורשים הוא הטוב והישר בעיני אלהים ואדם:
איברא שאם קודם המכירה הודה ראובן בדרך הודאה שלא היו עליו חובות במצב פטי' נשיו כ"א המשכו' והתוספת הנז' או שהי"ל במה לשלם חובותיו מלבד הקרקע אזי יזכו יורשי האשה בכל חלקם המגיעם בבית הנז' כמש"ל והלוקח יחזור על ראובן מכח האחריות:
ועמ"ש כת"ר אם יזכו היורשים בחלקם בבית הנז' מה יהיה משפטם בבנין אם ירצה שמעון לכנות. הדבר פשוט שכיון שהבית הנז' אינו ראוי לדירה שנפלו קורות תקרתו ונטו כותליו ליפול כמ"ש בשאלה כיון ששמעון הוא שותף עמהם בבית יכריח ליורשים ליתן חלקם בהוצאות הבנין דהיינו בנין הצריך דוקא להחזיר הבית כמקדם להיותו ראוי לדירה. אבל להוסיף מקרקע הבית להרחיב הב"הך יכולין היורשים לעכב ע"י ואם אין ספק ביד היורשים ליתן חלקם בהוצאות הבנין יבנה אותו שמעון משלו ומה שיעלה לחלקם לפרוע יעשו לו היורשים משכונה כנהוג בעד הוצאות חלקם:
ועמ"ש כת"ר אם ירצו היורשים לסלק ערעורם ברצי כסף כיצד יהיה אופן הסילוק והמכירה הנה לענין הבן היורש כיון שהוא מי"ג שנה ומעלה יכול למכור אף בקרקע כמ"ש מרן ז"ל בסי' רל"ה אלא שכיון שקרקע זה זכה בו מכח ירושה אינו יכול למכור עד שיהיה בן עשרים שנה שלימות ויביא ב' שערות כמ"ש מרן שם ס"ט. ומ"מ יש תקון לזה שאחר שנקוש"ח הבן הנז' על המכר כנהוג שוב ישביעוהו הסופרים בש"ח בשי"ת לקיים מכר זה ושלא לערער עליו בטענה שהוא פחות מבן ך' ויכתבו הסופרים זה בסוף שטר המכר. וכ"כ הכנ"הג בסי' הנז' וכך היו נוהגים ספרי דווקני מימי קדם אבל לענין הבת שאין לה כי אם עשר שנים ומחצה מ"מ לא מצינו שים תיקון לזה זולת שיקבל האב והאח אחריותה ועד שתגיע לפרקה תסכים גם היא על המכר בש"ח וכו' כמ"ש:

ועמ"ש כת"ר במי שנלב"ע והניח ד' בנות אחת מאשה אחת שנלב"ע בחייו והג' שממנו ומאשתו הב' שנלב"ע הוא בחייה והבת הא' שמאשתו הא' עדיין לא נטלה חלקה המגיעה בירושת אמה כיצד תהיה אופן החלוקה וכו':

הנה אם כ' הנשים היו נשואות לו כא' דהיינו שבתחי' נשא א' ושוב נשא הב' בחיי הא' אם היה מת הבעל בחיי הב' יתחלק כל העזבון ליו"ד חלקים הא' שקדמה כתובתה תטול ד' חלקים והב' ג' חלקים ויורשי הבעל המתאבלים ג' חלקים וכן נמי כשמתה אחת מהנה בחיי הבעל והב' החלוקה כך היא שיתחלק הכל ליו"ד חלקים ויורשי האשה אם היא היתה האשה הרא' יטלו יורשיה מכח כתובת אמן ד' חלקים והבעל ג' חלקים והאשה הב' ג' חלקים ואם האשה שנלב"ע היא הב' יטלו יורשיה הבאים מכחה ג' חלקים מה שהיה ראוי לה ליטול אם היה נלב"ע הבעל בחייה. והאשה הא' ד' חלקים והבעל ג' חלקים. אכן אם ב' הנשים הנז' לא היו נשואות לו כא'. אלא שנשא א' וכשנלב"ע האחת נשא הב' אם הבעל היה עדיין בחיים היה צריך לחלוק עם הבת שמאשתו הנז' מחצה למחצה. אבל עכשיו שנלב"ע הבעל ולא חלק עם הבת מה שהם הקרקעות הידועים לבעל שהי"ל במצב פטי' אשתו הא' ועדיין הם תטול הבת הנז' המחצית מכל הקרקעות הנז' מפאת ירושת כתובת אמת. והמחצית האחר תטול האלמנה רביע והרביע האחר יתחלק בין כל הד' בנות חלק בחלק. מפאת ירושת אביהן. וכן נמי המטלטלים שהיו ידועים לבעל במצב פטי' אשתו ע"פ עדים ועדיין הם בעין תהיה החלוקה בהם כמו הקרקעות שתטול הבת שמהאשה הא' המחצית מפאת ירושת אמה ועוד תטול חלקה העולה לה מפאת ירושת אביה כמ"ש. אבל במטלטלין שלא נתברר ע"פ עדים שהיו ידועים לו במצב פטי' האשה. ומעות בעין וכיוצא והקרקעות שקנה אחר פשי' האשה הכל הוא בחזקת כל היורשים ותטול האלמנה המחצית והמחצית האחר יתחלק כין הד' בנות הנז' חלק כחלק. וכל החלוקות הנז' תהיין אחר פריעת כל החובות כמש"ל. כמבואר כ"ז בס' הישר ספר התקנות ובפסקי הראשונים נ"ן. זהו מה שנלע"ד להשיב בזה בחדש זיו הוא אייר שנת **תר"ה** לפ"ק את **שער אויביו** לפ"ק:

סימן קע

תשובה לארזילה יע"ה. בענין הר' יצחק אנוג'אר נ"ע שהיה נשוי אשה ראשונה ונלב"ע בחייו והניחה אחריה ב' בנות ובן א' ואח"ך נשא אשה אחרת ובחייו מתה בת א' מהשתי בנות של האשה הראשונה ונלב"ע הר"ץ הנז' והניח אשתו מעוברת ולאחר פטי' הר"ץ מת הבן של האשה הא' וילדה השנית בת ונשבעה האלמנה השבועה המוטלת עליה ושאלת ממני אופן החלוקה היאך תהיה:

הנה בענין המטלטלין הנמצאים אחר פטירתו תזכה האלמנה במחצית והמחצית האחר יתחלק בין ב' הבנות הבת שמאשתו הראשונה והבת שמאשתו הב'. ובענין החצר שהיתה ידועה לו בחיי אשתו הראשונה א"כ כשמתה אשתו הראשונה זכו השתי הבנות והבן במחצית החצר מפאת ירושת כתובת אמם כפי התקנה. והמחצית האחר לאב באופן שצריך שיתחלק החצר לל"ו חלקים י"ח חלקים לאב וי"ח חלקים לב' הבנות והבן ששה חלקים לכל א'. וכשמתה בת א' שמאשתו הרא' בחיי אביה האב יורש הששה חלקים שלה נמצא שיש לאב כ"ד חלקים מל"ו בחצר הנז'. וכשנלב"ע האב תזכה האלמנה בי"ב חלקים תמורת סכי כתובתה וי"ב חלקים אחרים יתחלק בין הבן והבת של האשה השניה ששה חלקים לכל א' אבל הבת שמאשתו הראשונה אין לה חלק ונחלה מפאת ירושת אביה אחר שהניח אחריו בן ולא תיקנו המגורשים שתרש הבת במקום בן אלא דוקא פעם א' ממי שמת ראשון וכיון שזו הבת כבר נטלה חלקה מפאת ירושת אמה אינה יורשת עם הבן מפאת ירושת אביה. נמצא שיש לבת שמאשתו הרא' ששה חלקים מל"ו מפאת ירושת אמה. והבת שמאשתו השניה ששה חלקים מפאת ירושת אביה והבן י"ב חלקים ששה חלקים מפאת ירושת אמו וששה חלקים מפאת ירושת אביו. וכשמת הבן אחר פטירת אביו תרשנה חלקו השתי בנות אחיותיו הבת שמאשתו הראשונה והבת שמאשתו השניה ששה חלקים לכל אחת נמצא שיש לבת שמאשתו הרא' י"ב חלקים ששה מפאת ירושת אמה וששה מפאת ירושת אחיה והבת של האשה השניה י"ב חלקים ששה מפאת ירושת אביה וששה מפאת ירושת אחיה:

ומה ששאלת בענין החובות שנושים במנוח הנז' אם היא מלוה ע"פ אינה נגבית מהיורשים אלא בא' מג' דרכים כמ"ש מרן בסי' ק"ח. ואם היא מלוה בשטר אם אלו החובות נתהוו בחיי האשה הראשונה צריכים ליפרע תחלה מראש ממון ומה שישאר יתחלק בין האלמנה והבנות על הדרך הנז' אלא שצריכם אנו לדעת כמה הוא סכום השטרות שנושים בהמנוח הנז' ובמה היא שומת החצר אחר פדיון המשכונה כדי לידע אם צריכה הבעלי חובות לישבע או לא והגם שהאמין הב"ח הנז' עליו ועב"ך מ"מ לגבי חלק האלמנה צריכים הם לישבע שהיא אינה בכלל ב"ך אלא עשאוה רבנן כב"ח מאוחר דקי"ל דכשבא המוקדם ליפרע ויש ב"ח מאוחר צריך לישבע כמ"ש בסי' פ"ב:

ועמ"ש על מנוי אפוטרופוס להר' מסעוד אנוג'אר י"ץ אם הוא אמיד בנכסי ויש לו קרקע תכתוב עם שטר האפוטרופוסות שיתחייב הר' מסעוד הנז' בכל הנכסים של המנוח וכשתשלח השטר לכאן נסכים על ידו. ולך החיים והשלום מאדון השלום הכ"ר הח"פ טיטואן יע"ה בח' זיו הוא אייר משנת זאת חקת **התורה** לפ"ק:

סימן קעא

אגרת ששלחתי להשיב לידי"ן כההר"י נר"ו:

אות לטובה מקבלה הא' אהובה ותעלוזנה כליותי ביודעי משו"ש טבא הוא וטבא ליהוי כי"ר:

עמדתי ע"ע תביעת בת מכלוף היורשת חלק אביה בקרקע מורישם הזקן אחר שלא בא מבו' בשטר המקנה שמכלוף הנז' סלק עצמו וכו' בכל שאר היורשים וטען הרב הלוקח שהגם שלא סלק עצמו מכלוף מ"מ המכר שמכרה לו האלמנה קיים בידו מכח המתנה שנתן לה בעלה הקרקע הנז' בחייו במתנת בריא וכו'. והשיב לו כת"ר שכשנלב"ע כההר"מ הנותן הכל יכנס לכלל חלוקה מכח התק' וכו' אמת נכון הדבר שכדבריו כן הוא כמבואר בפסקי הראשונים נ"ן אלא שאני מסתפק בנד"ז בדברי הרבנים זלה"ה החותמים בספר המקנה שכתבו וז"ל והגם שהמציאה האשה שטר מתנה וכו' עכ"ז לא סמכנו עליה להפקיע כח היורשים הנז' כי יש לפקפק בה ע"כ. דמה הלשון אומרת לא סמכנו עליה כי יש לפקפק בה והלא מן הראוי היה לדחותה בב' ידים אחר שכבר בא הדבר מבואר בספר התקנות ומלשון זה שכתבו מכח שהיה מקום באיזה צד לקיימה אלא שיש בה איזה פקפוק ולא סמכו עליה אחר שהי"ל דרך מרווח לקיים המקח בלא"ה כיון שהיורשים סלקו עצמם והקנו הכל לאלמנה הנז' ולכן ידקדק כת"ר בלשון השטר אם כתב במתנה איזה לשון שיכולין אנו לפרש כונת הנותן שלא יכנס לכלל חלוקה המתנה קיימת. ומעשה רב המתנה שנתן כמוהרי"א ז"ל לאשתו במתנת בריא וקיימוה ב"ד שלפנינו חלקם בחיים ממ"ש בה וצוה לאשתו שתתן מהנכסים אשר ימצאו לו במצב פטי' סך כ"וך לכל בן מבניו ותל"מ. וכתבו הרבנים שאין לך סלוק גדול מזה שכוונתו היתה שתזכה האשה לבדה בכל נכסיו וכו' ולהוציא מלב יורשיו כ' במת' ותל"מ להודיע ולהוודע שהמתנה תהיה קיימת ביד אשתו לעולם ואין ליורשיו בה כלום אף לפי התקנה דלישנא יתירא לטפויי אתא ואזלינן בתר כוונת הנותן ודוקא היכא שנותן לה הבעל מתנה סתם אמור רבנן קשישי שתכנס לכלל חלוקה כמו בנכסי מלוג. והסכימו עמהם חכמי המערב זלה"ה. ומפני זה אני מסופק בדברי הרבנים הנ"ל דאפשר שלשון המתנה אינו מבורר כ"כ אם כוונתו שלא יכנס לכלל חלוקה או אם היא מתנה בסתם ויש פנים לכאן ולכאן ולכן כתבו שלא סמכו עליה דיש לפקפק בה. דלשון זה מורה שלא היה הדבר ברור בעיניהם לבטלה כ"א פקפוק בעלמ' וקיימו המכר מפאת הסלוק. אבל עכשיו שהלוקח זה כמה שנים שהוא מוחזק בקרקע הנז' אם יכולים אנו לפרש לשון המתנה

לכוונה זאת שלא יכנס לכלל חלוקה יכול הלוקח לטעון כך אף שבלשון הכתוב יש פנים לכאן ולכאן:

ועמ"ש כת"ר מההוא דתשו' סימן פ"א אי' ענין לנ"ד דשאני התם שהיתה יתומה קטנה ומכרו שלא בשומא והכרזה דקי"ל דהמוכר בנכסי יתומים בלא שומא והכרזה המכר בטל ועוד בה שהלוקח אמר שהי"ל חוב ומחמת זה מכרה האלמנה ולא נתברר אם חובו ברור ומה שהסכימו ב"ד על המכר הטען אותם שהיה לצורך מזונות וכו' כמבואר שם. ועל הסלוק שסלקה הגדולה הרי בא מבואר הטעם כיון שלא סלקה עצמה בפירוש מהקרקע המכר בטל ומעולם לא מטי בה הרב מטעם שותפים אין להם חזקה דלא שייך דין זה התם אחר שהלוקח בא לזכות מכח השטר ובא מבואר בו ענין המכר והסלוק וכיון דבטל השטר מחמת הסילוק שאי' כתקנו בטלה החזקה ג"כ אבל הכא בנ"ד מה שנמ"ך בשטר הוא סילוק והקנאת האחים אבל מכלוף לא בא בכתוב כלל והאלמנה מכרה כל הקרקע ללוקח נמצא שלוקח זה הגם דלגבי חלק היורשים בא לזכות מכח השטר מ"מ לגבי חלק מכלוף שלא נזכר לא בא לזכות כ"א מכח החזקה וטענינן ליה שהאלמנה לקחה חלק מכלוף ומכרה ללוקח:

והיא תשובה של הרב מוהריב"ע זלה"ה שזיכה ללוקח מא' מהאחים היינו נדון דידן ממ"ש. ועל מה שהוקשה לרב אד"א זלה"ה מההיא דשותפים אין להם חזקה והוכרח לאוקומה לנדון הרב דמיירי בחצר שי"ב דין חלוקה לא הונח לנו בזה אחר שהשאלה שנשאלה מהרב היתה בחצר של מתא טיטואן יע"ה וידוע הוא שכל החצרות שבמתא הנז' אין בהם דין חלוקה וגם רבותינו ב"ד שלפני פנינו הביאו ראיה לדבריהם מאותה תשו' לנדון שלהם שהיתה במתא הנז' ג"כ ואיך אנו יכולים לאוקומה בחצר שי"ב דין חלוקה. ואפשר שאלו הוה שמיע ליה להרב דבר זה לא הוה מוקמי לה:

ואמת אגיד שלא מצאתי בפסקי הראשונים ישוב לתשובה זו. ונלע"ד לומר לדברי הרב מוהריב"ע והרבנים נ"ן שקיימו המכר ביד הלוקח מא' מהאחים דשאני אחים היורשים קרקע אביהם משותפים דעלמא שלקחו קרקע בשותפות. שהרי טעמא דשותפין אין להם חזקה זע"ז בחצר שאין בה דין חלוקה משום דא דאמרי' שמא עשו כך חלוקה ביניהם שזה יאכל פירותיה כ"וך שנים ואח"ך יאכלוה ג"כ השני כ"כ שנים. והגם דגם באחים היורשים שייך נמי טעם זה. מ"מ טעמא אחרינא רבתי איכא לשתועיל חזקתו של האח השותף שאם יטעון דכשחלקו נכסי מורישם עלה קרקע זה לחלקו והאח האחר לקח כנגדו קרקע אחר או מטלטלין וכו' ודאי דטענה הנשמעת היא ותועיל לו חזקתו וראיה לזה שהרי פ' מרן בסי' קע"ט דדבר הידוע שהוא משל השות' אין לא' חזקה בו

על חבירו וכו'. וכתב שם מרן בב"י וצריך להעמידה בדאיכא סהדי שלא חלקו השות' הלא"ה נאמן במגו דאי בעי אמר חלקנו ובתר חלוקה אע"פ שהוא דבר ידוע לשותפות המוציא מחבירו עליו הראיה יעו"ש. וכ"כ הרב מהרימ"ט ח"א סי' ע"א והרב מהר"י לבית הלוי בסי' קכ"ד כ' ג"כ דכל דליכא עדים וראה השותף מו"ח יעו"ש. וכ"כ בתשו' חכם צבי סי' ד' מבואר מזה דגם בשות' ודבר הידוע של השות' היכא דמצי למטען חלקנו וזה עלה לחלקי נאמן ג"כ לומר לא חלקנו וקניתי ממך חלקך במגו דחלקנו ודין זה שייך נמי באחים שירשו קרקע מאביהם. משא"ך כששנים לקחו בשות' קרקע א' שאין בו דין חלוקה והחזיק הא' בכולה דלא שייכא טענה זו דחלקנו אמטו להכי אין לא' חזקה על חבירו בטענת קניתי ממך חלקך אחר דלית ליה שום מגו ובזה מצינו טוב טעם ודעת לדברי הרב מוהריב"ע ז"ל דכיון שהיה יכול הא' לטעון חלקנו וזה עלה לחלקי חזקתו חזקה ונאמן לומר שלקח חלקו מאחיו במגו דחלקנו וכו'. ולכן פסק הרב דטעני' ללוקח שהר"ן לקח חלקו מיוסף וכו' ובזה הונח לנו ג"כ ממאי דקשייא ליה להרב מוהר"ר אד"א על הרב השואל לבתר דאוקמה בחצר שיש בה דין חלוקה דמה זו שאלה וטרח ויגע לישבה וכו':

וכן הוא מדוקדק בדברי רבני מכנסא ז"ל שכתבו וז"ל אם יש עדים שגזל ליוסף חלק זה עצמו אחר שזכה בו וכו' ע"כ דלשון חלק זה עצמו אחר שזכה בו מורה שיש עדים שחלקו זה הקרקע וזכה יוסף בחלקו ואחר שזכה בו גזלו ממנו בנד"ז הוא דאין לו חזקה הלא"ה חזקתו חזקה כמ"ש. וכן בא מבואר ג"כ בדברי הרבנים מהרא"ם וב"ד ז"ל וז"ל וטענינן ליה שרמ"א קנה משאר יורשי אביו ואח"ך מכר וכו' או שמא חלק עם אחיו וחזקת חצר זו נפלה לחלקו ומכרה וכו' ע"כ. הרי שכתבו ב' הטענות הנז' לרמוז לנו דכיון דיכולים אנו לטעון שחלק עם אחיו נאמן ג"כ לומר שלקח חלקו כמ"ש:

ולפ"ז ה"נ בנ"ד שמכרה האלמנה ג"כ חלק מכלוף כיון שאלו היתה טוענת שחלקו ומכלוף לקח חלקו בחלק קרקע אחר שהי"ל למוריש במתא דנא או במתא מכנסא שהיה מקום מושבו מקדם וחלקו שבקרקע זה עלה לחלקה נאמנת ג"כ לומר שלקחה ממנו חלקו במגו דחלקנו וטעני' הכי ללוקח כדי להחזיקה בידו. והגם שרב אד"א אוקמה להההיא דמוהריב"ע בחצר שי"ב דין חלוקה דמוכח מדבריו דבאין בה דין חלוקה גם באחים השותפים שמכר א' חלק אחיו לא עלתה לו חזקה. אנן בדידן עבדינן עובדא כרבני עירנו זצ"ל ולא שבקינן מלתייהו ודברי הרבני' הראשונים מכח קושיות רב אר"א ז"ל דאחר שהחצרות שלנו אין בהם דין חלוקה מוכרחים אנו לתרץ הקושייא כמ"ש או באופן אחר והדין במקומו עומד דטעני' ללוקח וכו'. גם בספר גור אריה על מ"ש מרן בסי'

ק"ן ס"ג בסב' קמייתא דהיורד בתורת מש' אין לו חזקה לעולם כתב וז"ל כ' מהרימ"ט סי' כ"ח דדוקא הוא עצמו אבל אם מכרה וכו' יש לו חזקה ע"כ:

עוד אפשר לומר דהכא בנ"ד אף הרב מוהר"ר אד"א ז"ל יורה וידין שזכה הלוקח במקחו אחר שהאלמנה כבר מתה ויכולים אנו לטעון ולומר שאם היתה בחיים היתה מביאה ראיה שלקחה ממכלוף או מיורשיו. ועיין מור"ם בהגה סי' ס"ב גבי יורש ומינה ילפינן ללוקח שהרי דין א' להם ועיין בתשובת מהר"מ אלשיך סי' פ"ג. זהו מה שנלע"ד להשיב בזה ולכת"ר החיים והשלום מאדון השלום. הכ"ד הח"פ ג'יבאלטאר יע"ה בדב"ש ז' ימים לתמוז תר"ב לפ"ק:

סימן קעב

אם חייב האב לזון בניו קטנים אצל אמם:

ובענין המזונות כיון שהם פחותים מבני שש חייב האב לזונם אצל אמם כמ"ש מרן בסימן ע"א ואפי' יש להם נכסים שנפלו להם מבית אבי אמם חייב לזונם. ובס' פ"ב גבי גרושה כתב מרן דפחותים מבני שש כופין את האב וזן אותם אצל אמם. וכן פסק בסי' קי"ד ס"ו גבי מי שקבל עליו לזון את בת אשתו שאם נתגרשה בתוך הזמן נותן לה במקום שתהיה אמה מזונות מושלם:

ומ"ש החכם לבית הלוי נר"ו כי מן הדין אין שום חיוב על האב לזון בניו ואפי' כשהם קטנים והביא ראיה מהמשנה דפ' נערה דלא פליגי תנאי התם אלא משום מצוה וכו' לא דק בזה דהתם מיירי בגדולים מבני שש דמה שנזונים היינו בתורת צדקה. אבל בפחותים מבני שש חייב לזונם לכ"ע וכמ"ש שם בתוס' וז"ל אבל קטני קטנים לכ"ע חייב כדאמרינן בסו"פ אע"פ עכ"ל. והיינו מאי דאיתא התם דרש עולא וכו' וכ"כ הרא"ש שם בפסקיו וז"ל וה"מ בניו ובנותיו הקטנים אבל קטני קטנים אע"ג דלא אמיד כייפינן ליה בע"כ. כדגרסינן בסו"פ אע"פ וכו' ותנן נמי אם היתה מניקה פוחתים לה וכו' ומוסיפים על מזונותיה דשמעינן מינה דחייב לזון בניו ובנותיו כשהם קטני קטנים ואפי' יש להם נכסים וכו' זכו במזונותיהם וכו' ע"כ:

גם מ"ש החכם הנז' על דברי הרב מהריק"ש שכתב דכיון דחייב לזונו אצל אמו צריך לתת לו מעות ולא פירות כדין מקבל מתנה שלא התנה לזונו על שלחנו וכו' וכתב עליו החכם הנז' שאין דבריו נראים בזה ואין דמיונו עולה יפה. כמה רב גובריה לחלוק על הרב הנז' ולומר דברים אלו כי לא זו היא דרכה של תורה לחלוק על הראשונים. ואם יקשה דבריהם לעינינו צריכים אנו למשכוני נפשין להבין את דבריהם. ובודאי דטעמו של הרב מהריק"ש ז"ל דכך מי שמחייב עצמו לזון את חבירו בסתם שחייב לתת לו

מעות. דהה"נ מי שחייבוהו חכמים לזונו אצל אמו דאה"נ היכא שאמו אצלו חייב לזונם כא' מבני ביתו אבל כשגרשה חייב לתת לה דמים וה"ה נמי כשקבל עליו לזון את בת אשתו ואח"ך גרשה ונשאת לשני וקבל השני ג"כ לזון את בתה שא' זנה וא' נותן לה דמי מזונות כמ"ש מרן בסי' קי"ד ס"ח וכשגרשה גם הב' הדבר תלוי בה וכו' כמ"ש מרן שם ס"ט והיינו מאי דסיים הרב מהריק"ש וכתב וע"ל סי' קי"ד ס"ט. וסבר הרב ז"ל דבמקבל עליו לזון את בת אשתו מסתמא לא עדיפא מאמה שזנה אצלו והו"ל כאלו התנה לתת פירות אמטו להכי כשגרשה נותן לה פירות ולא מעות וכשנשאת לשני וגרשה א' זנה וא' נותן לה דמי מזונות. משא"ך במי שחייבוהו חז"ל לזון בניו כשהם קטנים דלאו מכח אמם קאתו. כשאמם אצלו הוא זנם עמה אבל כשגרשה חייב לתת לה דמי מזונות כההיא דח"מ סימן ס':

וכן מצינו להרב חלקת מחוקק ריש סי' קי"ד גבי מי שפסק לזון את בתה ה' שנים שכתב שם הרב הנז' וז"ל ועיין בח"מ סי' ס' שהמחוייב לזון חבירו צריך ליתן לו דמים. א"ל שהתנה בפירוש לזונו על שולחנו ונר' דכאן סתמא כאלו התנה דלא עדיפא מאמה עכ"ל. ובסעיף ח' גבי נשאת לאחר וכו' שא' זנה וא' נותן לה דמי מזונות כ' הרב וז"ל לכאורה היה נראה דהבעל הב' זנה כי לא נתחייב בדמים כ"ז שאמה אצלו וכמ"ש בס"ק א'. ואע"ג שגם הרא' לא נתחייב בדמים וכמו שאכתוב בסמוך מ"מ הדבר תלוי בה ומסתמא תבחר שתזון אצל אמה ומ"מ נראה שאם תאמר להב' אתה ידעת כי יש לי מזונות מן הרא' ותן לי דמים הרשות בידה עכ"ל. מבואר מזה דהמקבל עליו לזון את בת אשתו הו"ל כאלו התנה עמה לתת לה פירות כיון דמכח אמה קאתי ולא עדיפא מאמה. אמטו להכי כשגרשה אי' נותן לה אלא פירות זולת כשנשאת לאחר ופסקה עמו ג"כ וגירשה גם הב' שא' זנה וא' נותן לה דמי מזונות משא"ך בחיוב מזונות בניו הקטנים דלאו מכח אמם קאתו אלא שחייבוהו חז"ל בכך אה"נ דכל עוד שאמם אצלו זנם עמה. אבל כשגרשה שחייב לזונם אצלה הו"ל במחייב עצמו לזון חבירו בסתם דצריך לתת לה מעות כמ"ש בסימן ס'. זהו טעמו של הרב מהריק"ש ז"ל שהשוה אותם:

ומה שרצה החכם הנז' לדמות חיוב מזונות בניו הקטנים למי שהתנה לזונו על שלחנו שאין לו אלא פירות לא ידענא מהיכא פסיקא ליה האי שהרי סיים שם מרן וכתב וז"ל ואם התנה עמו לזונו על שלחנו והוא אינו רוצה לאכול עמו אינו חייב ליתן לו אלא לפי ברכת הבית ע"כ. וכתב שם הסמ"ע ס"ק י"ג וז"ל לפי ברכת הבית. פי' ברכת הבית הוא במרובים שרבים האוכלים יחד אינם מוציאין כ"כ כאלו אכלו כ"א בפ"ע ונותנים לזה לפי ערך מה שהיה מגיע להוצאתו אם היה אוכל עמהם וכ"כ הטור והמחבר לקמן סימן

קע"ז ס"ד בא' מהאחים או השותפים שרצה לילך ללמוד וכו' ע"ש עכ"ל. ושם בסי' קע"ז כתב מרן וז"ל א' מהאחים השות' שרצה לילך ללמוד תורה או אומנות ישומו כמה יגיע לחלקו בהוצאתן כשהם ביחד וכן יתנו לו אע"פ שצריך יותר כשהוא לבדו עכ"ל. הרי מבואר דאף בהתנה לזונו על שלחנו אם אינו רוצה לאכול עמו נותן לו דמים לפי ברכת הבית שהרי השוה דין זה להה"א דאחים השותפים ושם בא מבואר שישומו כמה יגיע לסלקו בהוצאתם כשהם ביחד משמע שנותן לו דמי ההוצאה לפי בדק הבית אלא שאי' נותן לו דמי מזונות במושלם כיון שהתנה על שלחנו:

ומ"ש החכם הנז' וז"ל וכן מוכח מתשו' הרא"ש וכו' והכל תלוי בנוסח החיוב ומהות הניזון וכו' דמה שחייבו לתת דמים דוקא הוא מפני נוסח החיוב שחייב עצמו לזונו לפי כבודו וכו' אבל אם לא כתב לו לפי כבודו וכו' אי' חייב לתת לו מעות כ"א פירות וכ"ש בבנים אצל אמם וכו' ע"כ. לפי דבריו אלה תקשי ליה דינו של מרן במחייב לזון את חבירו בסתם דחייב לתת לו דמים. א"ל שנאמר מר דשאני ההיא דהרא"ש ז"ל דכיון שכ' בחיוב לפי כבודו רואין מהות הניזון מה שהיה ניזון מקדם אם על שלחנו או על שלחן אחרים. ודין זה פסקו מור"ם בהגה שם בסי' ס' דב"ד שיימי כפי מה שהיה נוהג קודם לכן. אבל כשמחייב עצמו לזון את חבירו בסתם ולא פי' לפי כבודו חייב ליתן לו דמי מזונות דכוותה נמי בחיוב מזונות בניו הקטנים כשנתגרשה אמם דחייב לזונם אצל אמם צריך לתת לה דמי מזונות:

ועל זה באו רבותינו מתקני התקנות ותיקנו במגורשת שנותן לה למזונות בניו לחם ולפתן ולא דמים והיינו שכ' בלשונם שהעידו העדים ממה שנגזר עליהם מלפני החכמים הראשונים מוכח מזה דלאו דינא קאמרי אלא גזרה שנראה להם לראשונים לתקן ולגזור כן דאם איתא דדינא קאמרי למה הוצרכו להעדאת העדים שכן גזרו החכמים הראשונים הי"ל לפסוק הדין ולומר שכפ"הד אי' חייב לתת כ"א לחם ולפתן א"ל שנאמר שמדין תקנה שכך גזרו הראשונים דנו כן:

באופן דהכא בנ"ד אף שהגרושה הנז' הלכה לעיר אחרת והוליכה בנה ובתה הקטנים עמה כיון שההליכה לשם היא תועלת הקטנים כמש"ל חייב לזונם והם אצל אמם והגם דלפי תקנת רבותינו נ"ן אינו נותן להם אלא לחם ולפתן ממה שהוא אוכל וכיון שאינם בעיר אצלו יכול לומר שלא יתן להם כלום מ"מ כיון שכבר נתחו"ג הבעל הנז' לתת לאמם בעד מזונות בניו ו' אוקיות בכל שבוע מדש"ב כמ"ש לעיל בשטר החיוב אף שלא פירש בשטר עד איזה זמן נתחייב מסתמא אמרינן דהחיוב הוא כל זמן שפחותים מבני שש שהוא חייב לזונם:

והגם דמצינו במקבל עליו לזון חבירו סתם אי אמרינן כ"ז שצריך או נפטר בשנה א' דפליגי הרא"ש והרשב"א והביאו מור"ם בהגה ח"מ סי' ס' מ"מ הכא בנ"ד כיון דבלא"ה חייב לזונם כל שש שנים אמרינן דסתמו כפירושו דעל כל זמן החיוב נתחייב באתו הסך ומה גם שהרי מצינו להרב יד אהרן אה"ע סי' קי"ד הגהב"י אות י"א. שכתב דע"כ לא כתב הרא"ש דבשנה אחת יפטר אלא דוקא בשקבל לזון את חבירו סתם אבל אם אמר לתת לו סך מה מדש"ב משמע לעולם יעו"ש שהביא כן משם הרב דבר משה. ואף דהכא בנ"ד ליכא למימר לעולם שהרי על מה שהיה חייב במזונות הוא שנתחייב לתת בכל שבוע אותו הסך מ"מ נקוט מיהא דעל כל ימי החיוב קאמר שהוא עד שש שנים. אלא דכיון דהבן הנז' כבר נלב"ע א"כ חייב לתת אותו הסך ער יום פטי' הבן ומשם ואילך עד שתהיה הבת בת שש שנים ישומו השמאים החיוב שנתחייב ששה אוקיות בכל שבוע כמה עולה בעד מזונות הבן וכמה הוא בעד מזונות הבת ומה שיעלה למזונות הבת חייב ליתן לה עד שתהיה בת שש שנים. ואף שהלכה לעיר אחרת עם אמה כיון שיש בזה תועלת לבת כמש"ל. זהו מה שנלע"ד להשיב בזה וליה עינינו יצילנו משגיאות ומנסתרות ויראנו מתורתו נפלאות הכ"ד החו"פ טיטואן יע"ה בעי' א' לאלול המרוצה מש' **נדחי ישראל** יכנס לפ"ק:

סימן קעג

עמדו לפני לדין המדבר בעד הר' אברהם טאריגאנו י"ץ בהר"ץ נ"ע והר' משה אמסלם י"ץ בר יוסף נ"ע דמתושבי לאראג'י יע"ה והמציא דמדבר בעד הר"א הנז' שטר מתנה שנתנה לו אמו מאמי כל חלק וזכות שירשה מבעלה קו"ט וכל מאי דמת"ן מקנת בריא בקוש"ח וכו' מתנה באחריות וכו' וזמן המתנה בט"ו לח' תמוז משנת תקפ"ד ועדי המתנה הר' שמואל גוזאל והר' אברהם גבאי. והר"מ אמסלם הנז' המציא שטר מתנה אחר שנתנה מאמי הנז' לחתנה הר' יוסף אמסלם אבי הר"מ הנז' מחצית מחלקה הנוגע לה בעזבון בעלה דהיינו רביע מכל הנכסים מתנת בריא בקוש"ח וכו'. ושם נאמר שאחר שזכתה האשה בחלקה באופן המועיל נתנה המתנה הנז' וזמן המתנה בר"ח טבת שנת תקפ"ה ועדי המתנה כהה"ר שמואל הכהן והרב מימון קאסטיאל:

והנה הדבר פשוט שכיון שמתנת הבן קדמה שהיתה בט"ו לתמוז תקפ"ד ונתנה לו כל נכסיה מה שעלה לחלקה מבעלה א"כ המתנה שנתנה לחתנה הנז' מחצית מחלקה בטבת תקפ"ה שהיא אחר זמן המתנה הראשונה בטלה ומבוטלת אחר שכבר קדמה לה מתנת הבן והגם שכתב מרן סי' רמ"ב ס"ח הכותב ב' מתנות על צד א' וכו' אחרון קנה היינו היכא שהמתנה הראשונה היא סתם או מסותרת וכמ"ש שם בס"ג ועיין שם

בסמ"ע ס"ק י"ג. אבל הכא בנ"ד שבשתי המתנות כתב להדייא מתנה גלויה ומפורסמת וכו' ככל המתנות הנהוגות בישראל. קנה הראשון דכיון שלא נשאר שום זכות לנותנת שכבר נתנה כל נכסיה לכן לא נשאר בידה מה ליתן לחתנה ובר מן דין האלמנה הנז' עדיין לא נשבעה על כתובתה הרי כל הנכסים בחזקת היורש וזכה הבן בהם בתו' ירושה כמ"ש מרן בא"ה סי' צ"ו:

שוב המציא לפני הר"מ הנז' שטר שבועת אלמנה שנשבעה מאמי הנז' השבועה המוטלת עליה לפני החכם חבר עירם כהה"ר מסעוד ן' מרגי וחד דעמיה וזמנו בעי' אחרון לכסלו ש' תקפ"ה נמצא לפ"ז כשנתנה המתנה לבן בתמוז תקפ"ד עדיין לא נשבעה שבועת אלמנה. וא"כ אף שנשבעה אח"ך לגבי הקרקע מיהא לא זכה הבן במתנה כמ"ש מרן בא"ה סי' ס"ו ס"ה דלא זכה אלא במטלטלין דכיון שהבן לא זכה במתנת הקרקע המתנה שנתנה לחתנה אחר השבועה היא קיימת בקרקע:

אלא דמצינו להרב מהרש"ך ז"ל ח"ב סי' א' שנשא ונתן באלמנה שמכרה או נתנה קודם שבועה ונשבעה אח"ך ויצא לחלק בין היכא שנתנה המתנה לאיש נכרי אז המתנה בטלה אבל היכא שנתנה המתנה לבן המתנה קיימת. וכתב שם בסוף התשובה וז"ל דמלתא דפשיטא היא שכל הנכסים של אביו של זה הבן בשעה שמת אביו נפלו לפניו וגביית כתובת אמו עליה דידיה הדר לפרוע מן הנכסים שהניח לו אביו. וכיון שכתבה לו שטר והקנת לו הבתים הנז' א"כ הו"ל כאלו מחלה לו אותו הסך ששוים הבתים ואין עליו תביעת גביית כתובה מאותו השיעור וא"כ מה שגבתה אח"ך אותם הבתים ומכרם מכרה בטל כיון שכבר סלקה מעליהם זכות גביית כתובה מאותם הבתים כיון שנתנה במתנה לבנה והדין עם בנה הנז' לטרוף אותם הבתים מהלוקח שלקחם מאמו עכ"ל. ולפ"ז הכא נמי בנ"ד שהמתנה הראשונה נתנה לבן קודם שנשבעה ואחר שנשבעה נתנה המתנה לחתנה המתנה של הבן קיימת והמקנה של חתנה בטלה:

והגם שכל זה מיירי בכתובה כד"ת שאין לאלמנה אלא שעבוד נכסים בעלמא והיורשים יכולים לסלקה בדמים כמבואר בפוסקים משא"כ בכתובה קאשטילייאנה שזיכו לה מתקני התקנה המחצית בגוף הנכסים תמורת סכי כתובתה ואין היורשים יכולים לסלקה בדמים נימא דאין לחלק בין נתנה המתנה לבן או לאיש נכרי ואף שנשבעה אח"ך מתנה הראשונה בטלה והמתנה שנתנה אחר השבועה קיימת. הא ליתא דזיל בתר טעמא שכתב הרב הנז' שהמתנה שנתנה לבן קודם השבועה קיימת דהו"ל כאלו מחלה לו אותו הסך ששוים הבתים וסלקה מעליהם זכות גביית כתובה מאותם הבתים אוף הכא נמי בכתובה דידן כשנתנה המתנה לבנה הרי סלקה עצמה מאותם הנכסים

והו"ל כאלו מחלה לו בכתובתה וזכה הבן במתנתו. ואם כן המתנה שנתנה לחתנה אחר השבועה לאו כלום הוא:

עוד המציא לפני הר"מ הנז' שטר א' כתוב וחתום מיום כתיבת המתנה של הבן הנז' שהוא בט"ו לתמוז מש' תקפ"ד וחתומים בו העדים עצמן החתומים בשטר המתנה הנז' וז"ן השטר להיות שהכבודה יוכבד בת הר' מנחם הכהן נ"ע אלמנת כהר"ר יצחק טאריגאנו בר יעקב נ"ע נתנה כל חלק וזכות העולה לה מעזבון בעלה הנז' לבנה יחידה שמו אברהם כמשו"ח ביד הבן הנז' ובעת המתנה התנת האשה הנז' עם בנה הנז' שאם נהג עמה כבוד ולא הכעיסה ולא הקניטה ויהיה עמה בנחת כבנים חשובים אז זכאי הוא במתנה הנז' וכו' אבל אם לא התנהג עמה בנחת ויהיה מתקוטט עמה אזי ירה נטויה לחזור לאיתנה ולממונה. וג"כ ע"מ ובתנאי כתנאי בני גד ובני ראובן כפול ומכופל מעכשיו התנת האשה עם בנה הנז' שתהיה נזונת מנכסיה הנז' ותהא יתבה בביתה ומתזנה מנכסיה כל ימי חייה כמו שהייתה בחיי בעלה לפי כבור בעלה הנז' לכן הע"ע בקש"מ בדל"ב ושח"ך הבחור הנז' והה"וג ברצו"ן וחייב עצמו בכל הכתוב לעיל בלי לנטות ממנו ימין ושמאל דלא כאס' ודלא כטו"ד אלא הכל כחומר וכחוזק וכתחז"ל ונג"ה בקש"מ וכו' מיד אברהם הנז' על כל מאי דכתיב ומפורש לעיל וכו' ע"כ:

והיה לבאר שלא הספקנו לגמור להם את הדין ופשרנו ביניהם בטוב והיה זה שלום:

סימן קעד

תשובה לטאנג'ה. ראובן שמתה אשתו הראשונה ונשא אשה ב' אלמנה מבעלה שהניח לה ממנו ג' בנות ובן א' וקודם שתחלוק עמהם בנכסי עזבונו ועד שלא נשבעה שבועת אלמנה נשאת לראובן הנז' והכניסה לו כל החפצים והמטלטלין נכסי עזבון הבעל הנז'. ואח"ך נלב"ע האשה הנז' והניחה לו ממנו וממנה ב' בנות. צריך ראובן הנז' לברר הנכסים שהכניסה לו אשתו הנז' מבעלה הראשון כדי לחלוק אותם עם אותו הזרע שמבעלה הראשון הנז'. הן אמת שאחר שהאלמנה הנז' לא נשבעה על כתובתה צריכים אנו לקיים הפשרה של הרב מוהר"ר יעב"ץ ז"ל דהיכא שמתה ולא נשבעה יזכו יורשיה בשליש מכל הנכסים. והגם שהרב מוהר"ר אד"א ז"ל חלק בזה וכתב דיותר יש לחוש לאתפסת צררי בכתובה קאשטילייאנה וכו'. מ"מ הרי סיים וכתב ואם יסכימו ב"ר לפשר ביניהם גם אני מסכים. א"כ לפ"ז הג' בנות והבן יזכו בשני שלישים מפאת ירושת אביהם והשליש האחר יזכה בו ראובן הנז'. ואין ראובן יכול לטעון שאפשר שכבר נשבעה כדי לזכות במחצית שהרי אפי' אם היא היתה בחיים והיתה טוענת שכבר נשבעה לא היתה נאמנת כמ"ש מור"ם בח"מ סי' פ"ז סכ"ז שעמ"ש מרן שם מי שנתחייב שבועה בב"ד ויצא מב"ד

ואחר זמן תבעו חבירו שישבע לו ואמר נשבעתי. אם הוא מהנשבעים ונפטרים נאמן סיים שם מור"ם וכתב מיהו בזמן הזה שנוהגים לישבע בב"הך אצל שמש או עדים אי' נאמן לומר שנשבע עד שיביא ראיה לדבריו. וא"כ ה"נ בנ"ד אף אם האשה הנז' היתה תפוסה בנכסים שהיא מהנשבעים ונפטרים אם אמרה נשבעתי אינה נאמנת והגם ששבועת אלמנה אינה בב"הך בס"ת כ"א בביתה בתפילין הקדש מ"מ אחר שצריכה לסדר הנכסים שהניח לה בעלה ולשום אותם ע"פ השמאים ולישבע עליהם ועל כתובתה מפי הסופרים אם היתה נשבעת קלא אית ליה:

ועמ"ש הרב מהרי"ל ז"ל בספר תקפו של יוסף משם הראשונים נ"ן שהבת בנכסי אביה כיון שאינה אלא ב"ח של אחין מדין עשור נכסי אינה נוטלת חלק במה שזכו האחים מכח האלמנה שלא נשבעה הגם שלא בא לידינו נדון כזה ולא ראינו בב"ד הקודמים שדנו דין זה מ"מ מסברא נותנת שנתפשטה הוראה זו שהרי מה שתיקנו בעל התקנות שתירש הבת הבתולה עם הבנים בשוה היינו לצורך נישואיה. וכמו שתקנו התנאים שתטול הבת הבתולה בנכסי אביה עשור נכסי לצורך נשואיה ה"נ תקנו המגורשים שתטול חלק בשוה עם הזכרים לצורך נשואיה הן אמת שאם מתה האם תחילה תקנו שתטול הבת בנכסיה חלק עם הזכרים שוה בשוה מפאת כתובת אמה וכשמת האב אח"ך תטול הבת בנכסי אביה עשור נכסי באופן שלא רצו המגורשים לעקור תקנת חכמי הגמ' דעשור נכסי וכלן כשמת האב תחלה תיקנו שתטול חלק עם הזכרים במקום עשור נכסי וכשמתה האם אח"ך אינה נוטלת כלום. באופן שמה שיורשת הבת בנכסי אביה חלק כזכרים הוא מדין עשור נכסי של חכמי הגמ'. וא"כ לפ"ז אינה נוטלת חלק במה שזכו האחים מכח האלמנה שלא נשבעה. ויש להכריח זה שהרי התקנה היתה שתחלוק האלמנה עם היורשים מחצה למחצה בכל הנכסים הנמצאים לו ולה במצב פטי' הבעל אלא שצריכה לישבע כדי לזכות היא במחצית נמצא שההפרש שיש בין המחצית לשליש של הפשרה הוא תלוי ועומד כל ימי חיי האשה שאם תשבע לבסוף תזכה במחצית ואם מתה ולא נשבעה לא יטלו היורשים כ"א שליש והשני שלישים יזכו בהם יורשי הבעל באופן שזה החלק שבין המחצית לשליש עדיין לא זכו בו יורשי הבעל במצב פטי' אביהם אלא בשעה שמתה האם בלא שבוע' באותה שעה זכו היורשים באותו חלק וכיון שאותו חלק לא היה להם ליורשי הבעל זכות בו במצב פטירת אביהם והוא תלוי ועומד מפני השבועה לכשתשבע תזכה האשה בו וכשמתה ולא נשבעה באותה שעה ירשו היורשים באותו חלק שבין המחצית לשליש וכיון שירושת הבת בין הבנים היא מכח התקנה והתקנה היתה לחלוק בנכסים הנמצאים דוקא הגם שכל הנכסים היו נמצאים ברשות

הבעל הרי עכ"פ אותו החלק לא היה להם ליורשים שום זכות בו במצב פטי' אביהם כדי שיזכו בו הבנות עמהם כי אם אחר שמתה האשה זכו בו היורשים וא"כ אין לבנות חלק בו עם הזכרים והן לו יהא אלא ספק הרי קי"ל כל ספק בתק' העמידנו על דין תורה דהיינו הבנים הזכרים שהם היורשים מן התורה:

ולענין אם חייב ראובן לישבע על הנכסי' שהכניסה לו אשתו. נראה כי אינו חייב רק חרם סתם אחר דאין כאן טענת בריא בכל תובע ונתבע ואין זה ענין לשבועת אלמון שהוא נשבע ליורשים אף שהיא טענת ספק דמה שהטילו חז"ל שבועה על האלמון היינו מדין ב"ח הבא ליפרע מנכסי הלוה שמסדר הלוה נכסיו ונשבע כתקנת הגאונים כמ"ש מרן בסי' צ"ט וז"ל תיקנו הגאונים שמשביעים את הלוה כעין של תורה בנק"ח שאין לו כלום יותר על שמסדרים לו וכו' ע"כ. והוא לשון הרמב"ם פ"ב מהלכות מלוה וכ' שם מרן בכ"מ בשם ס' התרומה דאפי' טוען המלוה שמא יש לו משביעין אותו והראשונים קראו אותה שבועה שבועת החשד וכו' יעו"ש. וא"כ ה"נ שבועת אלמון שנשבע ליורשי אשתו הוא מדין ב"ח שיורשי אשתו באים ג"כ לזכות במחצית הנכסים מכח חוב כתובת אמם שתקנו להם מחצית הנכסים מפאת שטר כתובתה. וא"כ בדין הוא שצריך לישבע אף בטענת שמא כמ"ש. משא"ך תביעה זו של יורשי הבעל הראשון שתובעים לראובן על הנכסים שהכניסה לו אמם מנכסי אביהם אין כאן כ"א טענת ספק ואין עליו כ"א חד"ס ועיין ס' תקפו של יוסף ח"א סי' נ"ו דף נ"ג ע"ב שהביא משם מהר"ר יעב"ץ ז"ל שכ' דשבועת אלמון היא מטעם מורה התירא דמן התורה הבעל יורש את אשתו יעו"ש:

ומה שצריך לחלוק ראובן עם זרע האשה שמבעלה הרא' היינו דוקא בנכסים שהכניסה לו אשתו מבעלה הרא' שכיון שהאלמנה לא חלקה עמהם והכניסה הכל לראובן הנז' צריך לחלוק עמהם באותם הנכסים מפאת ירושת אביהם אבל בנכסים של ראובן אין להם חלק ונחלה לאותו הזרע שמבעלה הראשון. יען שלשון התק' הוא שאם תפטר האשה בחיי בעלה ותניח זש"ק בין ל' יום ממנו וממנה שיחלוק עם אותו הזרע ופירש בה הרב מהר"ר יעב"ץ ז"ל שמ"ש בתק' ממנו וממנה פי' אע"פ שיש לה בנים מאיש אחר לא ירשו עם בניו שממנה נמצא שכך היתה התק' לחלוק עם הזרע שממנו וממנה דוקא. וא"כ ליכא לספוקי בזה אם נוהגים כך וכיון שנהגו לחלוק הנכסים ע"פ תק' זו ובא מפורש בה שממנו וממנה והרב מהר"ר יעב"ץ ז"ל פירש לשון התק' שבא לאפוקי הזרע שמבעלה הראשון מי לנו גדול כמותו הבקי בתקנות ומוצאיהן ומובאיהן וצריכים אנו לילך אחריו וא"כ לפ"ז כיון שהנכסים שצריך לחלוק ראובן עם הזרע שמבעלה הראשון היינו דוקא הנכסים שהכניסה לו אשתו. אינו ענין לחלוקה שחולק האלמון עם זרעו

שממנה שהוא מדין ב"ח שאנו מזקיקין אותו לשבועה אלא הו"ל ככל תובע ונתבע שאין נשבעין על התביעה כ"א בטענת בריא כמ"ש בסימן ע"ה וכיון דהכא בנ"ד אין כאן טענת בריא שכו"ך הכניסה לו אשתו והוא אומר שכ"וך הכניסה לו אינו חייב שבועה ע"ז כ"א חר"ס:

באופן דאחר שיחלוק ראובן עם אותו הזרע של הבעל הרא' בנכסים שהכניסה לו אשתו. ויתן להם ב' שלישים כמש"ל והשליש יזכה בו ראובן אותו השליש יתוסף על נכסיו ויסדר כל נכסיו וישבע עליהם כדי לחלוק עם הב' בנות שממנו וממנה אחר שינכה חלק יורשי אשתו הראשונה וישבע שכו"כ הי"ל במצב פטו' אשתו הראשונה:

ובענין האפוטרופוסות של האב כיון שהוא אמוד אינם יכולים להוציא ממנו מה שיעלה לחלק הבנות שממנו וממנה כמבואר בס' התקנות שהאב קודם לכל אדם להיות אפוטרופוס על בניו. אייר **תרי**"ז:

סימן קעה

לחכמי צפרו יש"ק. בענין השטר של חידוש תנאים נלע"ד שהוא חזק ואמיץ שהרי תחי' דבר בהצעת השטר כתבו העדים שהסכימו האשה ובעלה לבטל הכתובה הראשונה שהיתה ביניהם ולחדש כתובה אחרת ע"פ התנאים שיבא זכרונם להלן ואח"ך כקוש"ח מיד הבעל ונתח"וג לאשתו בכל הכי כתובתה וכו' ובשעבוד נכסי בקמייתא לענין הגירושין דוקא וקע"ע שלא ישא אשה אחרת עליה וכו' והוסיפו העדים לבאר שמה שלא נקרע שטר כתובה הראשונה שונה היינו כדי לידע ממנו התנאים הנז' וכדי לידע ממנו סך חיוב כתובה הזאת השנית כמה הוא לענין הגירושין דוקא אך לענין הירושה דגם אחרת אתם וכו'. נמצא לפ"ז שבטלו הכתובה הרא' לגמרי ועכשיו נתחייב מחדש בכתו' אחרת ע"פ התנאים שחידשו ומ"ש שהטעם שלא נקרע שטר כתובה הרא' היינו כדי לידע התנאים הנז' וכדי לידע סך חיוב כתובה הזאת השנית מפני שלא רצו להאריך ולכתוב בשטר זה כל נוסח הכתובה במושלם לכן כתבו בקיצור שנתחו"ג בכל סכי הכתובה אשר בא כתוב בכתובה הראשונה ובתנאים הכתובים בה לענין הגירושין ושאם יעבור וישא אשה אחרת וכו' או אם יוציאנה שיפרע לה וכו'. באופן ששטר זה הוא חיוב הכתובה אבל השטר הראשון נמחל שעבודו לגמרי ולא נשאר קיים רק להודיענו שהחיוב שנתחו"ג בכתובה הזאת השנית הוא ע"פ מ"ש בכתובה הראשונה ועיקר החיוב הוא בשטר זה אלא שרצו לקצר בו:

ואין זה ענין למ"ש מור"ם בסי' מ"ח ויש מי שאומר שאם חזר וקבל קנין יכול לחזור וללוות בו דמשמע דלדעת מרן חספא בעלמא הוא דשאני התם. שלא כתבו שטר אחר

כלל אלא שחידשו הקנין בלבד ובא לגבות בשטר הראשון ע"י הקנין שחדשו שכיון שכבר נפרע ונמחל שעבודו אף שחדשו הקנין אין לזה דין שטר. אבל הכא בנ"ד הרי חידשו שטר אחר מחדש בקוש"ח על חיוב הכתובה ואם יבא לגרשה היא באה לגבות בשטר הזה השני שנתחו"ג מחדש אלא שכדי לידע כמה סך החיוב שנתח"וג בשטר זה מביאה השטר הראשון הגם שהוא חספא בעלמא ועיקר החיוב הוא בשטר זה. הא למה זה דומה לשטר שכתוב בו שנתחו"ג ראובן לפרוע לשמעון מה שיאמר לוי שלוה ממנו דודאי שגובה שמעון בשטר זה מה שיאמר לוי. אוף הכא נמי דכוותה שנתחו"ג הבעל לאשה כל סכי הכתובה הכתוב בשטר הראשון ואף שהשטר הראשון לאו שטר הוא והו"ל כנייר בעלמא מ"מ הרי נתחייב בשטר השני לפרוע מ"ש באותו נייר. וא"כ לפ"ז התנאים שחידשו ביניהם בשטר השני הם קיימים. בחדש ניסן שנת אלה דברי **הברית** לפ"ק:

סימן קעו

לאספ"י לנמה"ר אברהם ן' עזרא נר"ו:

אות לטובה מקבלת כתבו הבהיר ושם נאמר בענין ראובן שנתן מתנת בריא לאשתו כל נכסיו קו"ט וכו' ונלב"ע ראובן ואח"ך מתה אשתו וכתובתה היתה כמנהג המגורשים נ"ן ובאו יורשי הבעל לתבוע חלקם בנכסים בטענה שהיתה מתנה סתם ולא פירש בה שהיה לה לבדה ולא יהיה ליורשיו חלק בה וגם לא סלק לשום יורש והאלמנה הנז' לא נשבעה שבועת אלמנה אם המתנה הנז' קיימת ויזכו יורשיה בכל הנכסים או אם צריכה לחלוק עם היורשים:

אמת נכון הדבר כמ"ש כת"ר שכיון שהמתנה היתה מתנה סתם ולא פירש בה שאחר פטירתו תהיה המתנה לה לבדה ולא יהיה ליורשיו חלק בה המתנה בטלה וחולקים בנכסים יורשי הבעל עם אלמנתו ע"פי התקנה שתקנו המגורשים שכל הנכסים הנמצאים לוולה במצב פטירתו יחלוקו יורשי הבעל עם האלמנה. ומתנה זו היא מכלל הנכסים הנמצאים לה כמו שחולקים בנכסי מלוג שלה כמבואר בפסקי הראשונים נ"ן ככתוב בס' הישר ס' התקנות וחתומים ע"ז הרבנים מוהר"ד וידאל הצרפתי ז"ל ומוהר"ר משה ן' חמו ז"ל ומוהריב"ע ז"ל וכן הסכימו כל חכמי המערב הראשונים. ומ"ש החכם כמה"ר אלעזר חזן נר"ו משם הרב מהר"ר רפאל בירדוגו ז"ל שכתב שמתנת בריא שנתן הבעל לאשתו סתם היא קיימת ביד האשה ואין ליורשי הבעל זכות בו כלל. קרוב לודאי דטעמא הוי כמ"ש כת"ר שהרב הנז' עשה כמה תקנות בעירו בענין הנישואין וחלוקת העזבון ובודאי דלא כתב דבר זה אלא לעירו שקבלוהו עליהם לכל דבר. אבל בכל

ערי המערב הנוהגים ע"פ תקנת המגורשים הדבר פשוט שחייבים אנו לילך בעקבות הראשונים שכתבו שהמתנה שנתן הבעל לאשתו בסתם ולא פירש בה שסלק ליורשיו ממנה יחלוקו בה יורשי הבעל עם יורשי האשה כמ"ש כת"ר:

ועל מה שלא נשבעה האלמנה על כתובתה הן אמת שהרב מוהר"ר יעב"ץ ז"ל כתב דבכתובה קאשטילייאנה מן הראוי היה שלא להצריכה שבועה דדוקא בכתובה כדת שהוא סך ידוע חיישינן שמא אתפסה צררי כדי שלא תלך לב"ד ולכן הצריכה שבועה אבל בכתובה קאשטילייאנה שכפי התקנה צריכה לחלוק עם היורשים אחר מותו. אינו יודע כמה יהיו הנכסים שימצאו במצב פטירתו כדי להתפיסה המחצית מהם וא"כ מן הראוי היה שלא להצריכה שבועה אלא חרם. וכנגד זה מצינו להרב מוהר"ר אד"א ז"ל בספרו באר מים חיים ס"סי ב' שכתב להיפך דבכתובה ע"פ הדין כיון שהכתו' בזמן הזה הם מסך מרובה רחוק הוא לומר שיתפיסנה שיעור כתובתה. משא"ך בכתובה שהיא ע"פ התקנה שחולקים האשה והיורשים ודאי דיש לחוש שמן המצוי אצלו מתפיסה מ"מ חצי נכסיו וכיון דבכתובה כדת מצינו שהצריכה שבועה כ"ש בכתובה קאשטילייאנה אלא שהרב מוהר"ר יעב"ץ ז"ל סיים בדבריו וכתב וז"ל אך מה אעשה שראיתי רבותי נוהגים להשביעה כדין הגמ' ואיני כדאי ח"ו לחלוק על רבותי. אמנם אם מתה ולא נשבעה דן אנכי שלא יפסידו יורשיה דבשלמא בחייה רשאים ב"ד להטיל שבועה על מי שאי' מחוייב שבועה כדי לברר האמת אך אחרי מותה לא יפסידו היורשים אלא יקבלו חרם שלא נודע להם שהתפיסה וכו' ואם יראה לב"ד לפשר לגרוע ליורשים מחלקם לית קפידא אבל להוציאם חלקים או לפשר למחצה לשליש ולרביע לא שמענו ולא שמיע לי כלומר לא סבירא לי וכו' עכ"ל. הובאו דבריו בס' זכות אבות סימן ע"ו יעו"ש. גם הרב מוהר"ר אדא ז"ל כתב בסוף תשובתו הנז"ל ואם יסכימו ב"ד לפשר ביניהם גם אני מסכים יעו"ש:

ועל פי פשרת הרב מוהר"ר יעב"ץ ז"ל פסקו ב"ד שלפנינו הלכה למעשה כשמתה האלמנה ולא נשבעה לפשר בין יורשי האשה ובין יורשי הבעל על זה הדרך שיורשי הבעל יטלו ב' שלישים מכל נכסי העזבון ויורשי האשה יטלו שליש מכל הנכסים שהיא היא הפשרה שכתב הרב הנז' כמ"ש בדבריו למחצה וכו' לא שמענו כלומר דלא שמיע ליה לומר שיטלו יורשי מחצית ממה שהיה עולה להם אם היתה נשבעת האלמנה ויגרע מחלקם המחצית דהיינו רביע מכל הנכסים. וא"כ כוונתו להוסיף ולוותר להם יותר ממחצית ממה שהיה להם אחר השבועה דהיינו ב' שלישים מהמחצית שהיה עולה להם דהיינו שליש מכל הנכסים:

אלא דהכא בנ"ד עדיין צריכין אנו למודע'י אופן מתנה זו היאך היתה שאם הייתה מהיום ולאחר מיתה אם כתובת האשה הזאת היא במציאות שהיה כתובה כדת. הדין נותן שזכתה האשה במתנה ואבדה כתו' לענין שאם יצא ב"ח מוקדם יזכה בכל הנכסים ותשאר היא בלא כלום כמ"ש מרן בא"ה סימן ק"ז ס"ג ומינה נבין ונדון לכתובה קאשטילייאנה והגם דלפי התק' אף שנתן לה הבעל המתנה צריכה לחלוק עם היורשים היינו מטעם דאף שזכתה בכל הנכסים מכח המק' מ"מ כיון דלפי התק' גם הנכסים שהם שלה יבואו לכלל חלוקה א"כ גם המתנה שנתן לה הבעל צריכה לחלוק עם היורשים. דלפ"ז היה נראה לומר דלא היתה צריכה שום שבועה שהרי מה שחולקת הנכסים עם היורשים המחצית שנוטלת היא אינו לפרעון כתובת' שתקנו לה רבנן מחצית מהנכסים תמורת סכי כתובתה אחר שכבר זכתה בכל נכסי בעלה מכח המתנה. אלא שתקנו שמנכסיה שזכתה בהם תתן המחצית ליורשים וא"כ לא שייך כאן שבועה דטעמא מאי אמור רבנן דצריכה לישבע על כתובתה שמא אתפסה צררי אבל בנדון זה שכתב לה כל נכסיו לא שייך אתפסת צררי לפרעון כתובתה שהרי כתב לה כל נכסיו וכל יש לו נתן בידה:

הן אמת שאם המתנה היתה מהיום כשאר כל מתנות בריא שכפ"הד אם היתה כתובתה כדת לא אבדה כתובתה ואף שכל הנכסים שהיו לו בשעת המתנה זכתה האשה בהם מ"מ אם אחר המתנה קנה הבעל נכסים גובה כתובתה מהם כמ"ש מרן שם דלפי זה צריכה לישבע על כתובתה שמא אתפסה צררי מהנכסים שבאו לידו אחר המתנה. והכי נמי יש לנו לומר בכתובה קאשטילייאנה שתיקנו לה מחצית מהנכסים תמורת סכי כתו' א"כ כשבאה לחלוק עם היורשים בכל הנכסים צריכה לישבע שמא אתפסה צררי מהנכסים שבאו לידו אחר שנתן לה המתנה וכשמתה ולא נשבעה באנו לפשרת הרב מוהר"ר יעב"ץ ז"ל:

ומ"מ לצד שנאמר שהמתנה הייתה מהיום ולאחר מיתה שנראה לומר שלא הייתה צריכה לישבע כמ"ש לא מלאני לבי להחליט הענין אחר שלא מצאתי דבר זה מפורש בפסקי הראשונים ז"ל:

שוב אחר החפוש מצאנו להרב כנ"הג סימן צ"ו הג"הט אות ט' וז"ל בתנאי ההשבון לא אמרינן אין אדם מוריש שבועה לבניו דאין ההשבון בא מכח ירושת האלמנה אלא מכח תנאי האב. הר"א די בוטון ז"ל בתשו' כ"י סי' קע"ד וכ"כ בס' מקור ברוך סימן ס' עכ"ל. א"כ לפ"ז ה"נ בנ"ד כשנתן לאשתו כל נכסיו דאמרינן דצריכה לחלוק עם יורשי הבעל. מה שחולקת עמהם היינו מכח תנאי הכתובה שכתוב בה שיתנהגו ע"פ תקנת

המגורשים והם תקנו שאפי' בנכסים שלה צריכה לחלוק עם היורשים. א"כ המחצית שנוטלת היא אינו לפרעון כתובתה אלא מכח המתנה וכיון דבתנאי ההשבון אמרינן דאף שבחייה היתה צריכה שבועה מ"מ כשמתה ולא נשבעה יורשיה זוכים בהשבון ולא אמרינן אין אדם מוריש שבועה לבניו כיון שמה שזוכים יורשיה היינו מכח תנאי ההשבון. ה"נ כשנתן לה כל נכסיו מהיום ולאחר מיתה מה שזוכה היא במחצית הנכסים אינו מחמת כתובתה לשנאמר שצריכה לישבע אלא מכח המתנה זכתה בכל הנכסים וע"פ התקנה היא שחולקת עם היורשים:

עוד מצינו להרב כנ"הג א"ה סי' צ"ח הג"הט אות י"ב שכתב וז"ל המצוה שאשתו תשלוט בכל נכסיו וכל מה שתרצה היא לעשות תעשה ואינש לא ימחא בידה עדיף מייחד לה הר"ש חיון ז"ל בתשו' סי' נ"א עכ"ל. וכיון דבייחד לה קי"ל דגבייא בלא שבועה כמ"ש מרן בר"סי צ"ו ה"נ כשפי' במתנה שתעשה בנכסים מה שתרצה אינה צריכה שבועה. וא"כ הכא בנ"ד נמי שנתן לה כל נכסיו אם פי' במת' שתעשה מה שתרצה תמכור ותתן וכו' אינה צריכה שבועה:

ובלאו הכי כדי שתתקיים המתנה ביד האשה צריך שיפרש לה שתעשה מה שתרצה כאדם העושה בשלו דאי לא פירש כן לא זכתה במתנה דלא עשאה אלא אפוטרופא כמ"ש מרן בא"ה סימן ק"ו וכן פסק בח"מ סי' רמ"ו גבי כותב כל נכסיו לא' מבניו דלא עשאו אלא אפוטרופוס וביאר שם מרן שאם פי' בשטר שיהא רשאי למכור ולתת לאחרים למתנה גמורה נתכוון יעו"ש. באופן דהכא בנ"ד אם במתנה שנתן לאשתו כל נכסיו היתה מהיום ולאחר מיתה וגם פירש בה שתמכור ותתן וכו' כאדם העושה בשלו לכל הדברות ולכל האמירות אינה צריכה שבועה וצריכה לחלוק עם היורשים ע"פ התקנה וכשמתה יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האשה חלק כחלק:

ועל מ"ש החכם כמה"ר אלעזר חזן נר"ו משם הרב מהר"ר רפאל בירדוגו ז"ל שמתנת בריא שנתן הבעל לאשתו סתם היא קיימת ביד האשה ואין ליורשי הבעל זכות בה כלל אם אמת הדבר שהרב הנז' חתום ע"ז מוכרחים אנו לומר שהרב לא כתב דבר זה אלא לעירו שהרי מצינו פסק א' מהרב הנז' בענין שעבר במחז"ק בימי הרבנים ב"ד שלפנינו חלקם בחיים בא' שנתן מתנה כל נכסיו לאשתו מהיום ולאחר מיתה וסילק ליורשיו בסך מה וקיימו ב"ד נ"ן המתנה ביד האשה ושאין ליורשי הבעל שום חלק וזכות בנכסים זולת מה שזיכה להם המוריש והסכימו חכמי המערב עם הב"ד שבמחז"ק וגם הרב מהר"ר רפאל הנז' ז"ל הסכים לקיימה ובתוך דבריו כתב וז"ל ועכשיו ראיתי כי בפירוש סילק הבעל ליורשיו בהך כ"וכ מעתה הרי בפי' גלה דעתו הבעל שלא תכנס לכלל חלוקה ולא

יטלו כי אם הסך הנז' ובודאי שלא דברו בעלי התקנה אלא בנכסי מלוג של האשה שגם הם יכנסו בכלל חלוקה. ומינה שגם מתנה שנותן הבעל לאשתו יכנס לכלל חלוקה זהו כשנתן לה סתם אבל אם פירש בפירוש ודאי דאזלינן בקר דעתו עכ"ל. וחתום ע"ז הרב מוהר"ר רפאל הנז' ז"ל וזמן הפסק הנז' בטבת תקס"ז הרי מפורש בדברי הר' הנז' דכשנתן לה מתנה סתם תכנס בכלל חלוקה וא"כ מוכרחים אנו לומר כמש"ל זהו מה שנלע"ד להשיב בזה. הכ"ד נאה דור"ש וטובתו כל הימים הח"פ טיטואן יע"ה בע"א לחדש אדר הב' מש' **אז תיראי** ונהרת לפ"ק:

סימן קעז

במגרש קורין אותו ישועה וכן עולה לס"ת והוא חותם יהושע ואומר שזה היה שם העריסה נראה דיש לכתוב בגט יהושע דמתקרי ישועה יען ששם זה של ישועה קרוב הדבר לומר דכיון שאין הברת הה"א של יהושע ניכרת ה"ט שקורין לו ישועה ואי' מדקדקים. ובפרט שאומר שהש"ץ הקודם היה קורא אותו לס"ת יהושע ובודאי שאלו הש"ץ כיון שהם ע"ה אי' מדקדקים בכך. ונראה לדמות נד"ז למ"ש הרב גט פשוט משם הרב לח"ר וז"ל איברא דבתשו' לח"ר סי' ל' כתב מי שנקרא שמואל בעת הלידה ושוב נקרא מולי וחותם בשם מולי ועולה לס"ת בשם שמואל אע"פ שכל העולם קורין אותו מולי ואיכא עליית ס"ת וחתי' שסותרים ז"לז הייתי כותב שמואל דמתקרי מולי וכו' יעו"ש. יראה לי דבאותו נדון נראים דברי הרב משום דשנוי שם דשמואל למולי לא מחמת שנוי שם החולי דנתכוונו לעקור ממנו שם הראשון אלא דהעולם מאליהם קראו אותו שם דהוא קיצור שם משמואל ולפיכך ראוי לעשות עיקר משם שמואל שהוא עיקר שמו. וכן הוא דכתב מהרי"ק בשורש פ"ו דמי שנקרא אליהו בשעת מילה ושוב נקרא באלי בפי העולם דכותבין אליהו המכונה באלי ה"ט מפני דשנוי שם מאליהו לבאלי לא היה מחמת חולי שכוונו לעקור ממנו שם הראשון אלא קראוהו באלי לנענוע בעלמא וכו' ע"כ:

א"כ לפ"ז הכא בנ"ד דשם העצם הוא יהושע וכן הוא חותם וכן ג"כ היו קורים לו מקדם לס"ת הגם דקורים לו ישועה לא כוונו לעקור ממנו שם הראשון אלא שקורים לו כך במהירות כדי שלא לטרוח ולהוציא הברת הה"א. והגם שבשמות שכתב הרב מוהר"ר יעב"ץ ז"ל מצינו ששם ישועה ושם יהושע הם ב' שמות מחולקים מ"מ אם זה היה משנה שמו מחמ' חולי מיהושע לישועה היינו אומרים דכיון שנשתקע שם הראשון כותבין שם הב' עיקר והרא' טפל. אבל הכא בנ"ד שמה שקורין אותו ישועה אינו מחמת שנוי השם אלא שקורין לו כך שלא מחמת סיבה כלל וגם עדיין הוא חותם בשם יהושע א"כ שם

יהושע הוא עיקר וישועה טפל. ואף שעכשיו קורין לו לס"ת ישועה הוא שלא בדקדוק שנשתרבב להם ממה שקורין ישועה ואין מדקדקים בזה:

והרב ב"ש בסדר הגט כתב וז"ל וכן כותבין ע"פ עצמם אם אומרים שי"ל או לאבותם שם טפל וכו'. וכן אם ידוע שם כינוי שלהם שלא ע"פ אם אומרים שכ"וך עיקר שמם ע"י שמקובלים מאבותיהם שבני משפחתם י"ל כינוי זה שעיקר שמם כ"וך או שרגילי' לחתום או לעלות בו לס"ת ורגילות להיות שם כנוי ההוא לעיקר השם ההוא או שהכינוי הוא קרוב במבטא לעיקר שם ההוא יש לכתוב כן ע"פ עצמם וכו' ע"כ:

עוד כתב הרב הנז' שם באות ב' שאם חתימתו ושם שעולה לס"ת אינם שוים ואי' יודע בעצמו למה הוא חותם כך יש לילך אחר השם שעולה לס"ת:

והרב בארות המים דף קע"ח סוף ע"ב כתב וז"ל אמנם במה שעמד הרב הנז' ז"ל שכתב בקונדריסים אההיא עובדא דשמה רבקה שדין נשים לבד אבל באנשים אינו כן דשמן מובהק ע"פ ס"ת. וההיא עובדא שבא לפני הר"ף הצריך ב' גיטין ולא הלך אחר השם של ס"ת ושל חותמו יראה בעיני דלא פל פליגא דכוונת הקונדריסים לומר דזה בנשים לבד וכו' היינו לומר דבאנשים אף אם אין קורין כל העולם בשם ב' כלל אלא בשם הרא' אם קורין בו לס"ת וחותם בו בשם הב' השם הב' מובהק וכותבין בגט בשם הב' דמתקרי בשם הרא'. ומינה דאם קוראים כל העולם בשם ב' לבד ועולה לס"ת בשם הרא' אז שם הרא' מובהק וכותבין בגט שם הרא' דמתקרי בשם הב' ולעולם השם שעולה לס"ת וחותם בו הוא המובהק אמנם אם העולם קורין אותו וגם עולה לס"ת בשם הב' אז כותבין ב' גיטין כמ"ש הר"פ ז"ל מטעמא דכתיבנא לעיל עכ"ל:

סימן קעח

יש להסתפק בזה המגרש דכיון שכ"ע קורין אותו שלמה סי וכינוייו הוא ן' עולייל אם צריך לכתוב שלמה ן' עולייל המכונה אלפ'אסי או נימא שאין לכתוב כי אם שלמה ן' עולייל וכינוי אלפ'אסי הוא נכלל בוכל שום וכו':

ומור"ם בהגה בסי' קכ"ט סי"ו כתב וז"ל כל כינוי שאינו נקרא בכינוי ההוא לבד אלא קורין אותו עם עיקר השם אין צריך לכתוב הכינוי. אבל אם הכותים קורין אותו כך יש אומרים דכותבין וכל שום וחניכא אע"פ שבשאר גיטין אין כותבין כן וכן בכינוי משפחה. ול"ג דאין לכתוב לכנוי כלל כמו שנוהגים בכנוי משפחה עכ"ל. וכתב הרב גט פשוט ס"ק פ"ה וז"ל כל שם כנוי שאינו נקרא בכנוי ההוא לבד וכו' כ"כ בת"הד סי' רל"ה וטעמו משום דהואיל ומזכירים תמיד שם המובהק עם הכנוי לאו חניכא מקרי לענין גיטין דטעמא מאי כותבין החניכא בגט כדי להכיר שזהו פלוני המגרש שלא יסברו שזה

ראובן שכ' בגט אין זה המגרש כי רבים שקורין לו בחניכא אינם יודעים ששמו ראובן וא"כ כל היכא שקורין לו תדיר בשם המובהק עם הכנוי תו ליכא למיחש להכי וכו' ע"כ. מבואר מזה דדוקא החניכא של שם העצם כגון יהודה ליאון וכיוצא צריך לכותבו בגט אבל כנוי אחר שכ"ע קורין אותו עם שם העצם כמו נד"ד א"צ לכתוב אותו כנוי:

איברא דזה הוא לדעת מור"ם שאין כותבין כנוי בגט כמ"ש שם לעיל בהגה זו וז"ל כנוי משפחה אין לכותבו כלל וכו' ע"כ. וגם אין כותבין וכל שום כמש"ל ס"ח ולכן כתב דכל כנוי שקורין אותו עם עיקר השם אין לכותבו כיון שבהזכרת השם ושם אביו בלבד אנו מכירים מי הוא המגרש אחר שאין קורין אותו בכנוי לבד רק בצירוף שם העצם וכשקורין אותו בכנוי לבר לדעת בעל ת"הד צריך לכתוב וכל שום ולדעת מור"ם א"צ כמו שנוהגים בכנוי משפחה שאין כותבין לא הכנוי ולא וכל שום וכו'. אבל לדידן דנהגינן לכתוב הכנוי וגם וכל שום כמ"ש מרן ס"ח א"כ כיון שכ"ע קורין אותו שלמה אלפ'אסי נראה דצריך להזכיר גם כנוי זה שאם נכתוב בגט שלמה ן' עולייל אינו ניכר שזהו המגרש אחר שכ"ע קורין לו שלמה אלפ'אסי ואנו כותבין כנוי ן' עולייל יאמרו שאין זה המגרש:

שוב מצינו להרב גט פשוט ס"ק ק"י עמ"ש מרן שם סי"ט לא נהגו לכתוב בגט לא כהן ולא לוי ולא שום כנוי אלא פב"פ וכל שום אחרן וכו' ע"כ. כתב הרב וז"ל ולא שום כנוי. יראה לכאורה דה"ק לא כנוי משפחה כמו אבן עזרא או אברבנאל וכו' וכן כנוי המגרש כגון דשמו המובהק אברהם ומכנין אותו ג'יבילי וכו'. אמנם חקרתי על המנהג וראיתי דלא נהגו לכתוב כנוי משפחה כמש"ל ס"ק פ' אבל כינויים דשייכי למגרש ולמתגרשת עצמם רגילים לכותבם וכו' ע"כ. נמצא לפ"ז דאף לנוהגים שלא לכתוב כנוי משפחה הכנוי השייך למגרש בלבד כותבין:

והגם שהרב מיירי בכנוי שם העצם כגון אברהם שמכנין אותו ג'יבילי מ"מ לדידן שכותבין גם כנוי משפחה ה"ה דצריך לכתוב גם כנוי אלפ'אסי ועדיין צריך להתיישב בדבר ולחפש בספרים:

שוב חקרנו על הדבר ומצינו שמה שקורין אותו כך במחז"ק הוא על שם מקומו שהוא ממתא פ'אש ושם אינם קורין אותו כך א"כ אין זה כנוי לכותבו בגט. וכן עשינו מעשה ונכתב בגט שלמה בן שמואל בן עולייל ותל"מ:

סימן קעט

לאוראן יע"ה. ידידינו החכם השלם והכולל הדיין המצויין כמה"ר מימון הסבעוני נר"ו יאיר וזרח כי"ר:

אחד"ש שירבה ויגדל כמשפט לאוהבי שמו ורש"ל לכל הנלוים אליו ולכל הקרב הקרב אתה ה' תשמרם יטו"ר נפי"ש כי"ר:

מודע לבינה מקבלה הא' אהובה ותלי"ת שנתבשרני מטי"ס כן ירבה וכן יפרוץ בכל מידי דמיטב כי"ר:

ועמ"ש מעכ"ת על הגט וההרשאה שבאו מהתם להכא שלא היו מכוונים ההרשאה עם הגט שהיה הדבר נחוץ שנתחלף לו לסופר בהרשאה אחרת של גט אחר וכו' אמת הדבר שכך עלה בדעתינו שאל יעלה על הדעת לומר שהסופרים ישנו ההרשאה מהגט. אלא להחליף את של זה בזה ועל זה יגדל התימה על הסופר הנז' שהי"ל ליתן דעתו לזה ולהניח הגט והרשאתו כל א' בפ"ע בנייר א' כדי שלא יצא תקלה בזו מתחת ידו. ומה שמתנצל הסופר שהיה הדבר נחוץ וכו' אין דבר זה מצילו בדבר חמור כזה דמשכחת לה דנפיק מינה חורבא שהבעל ירחיק נדוד ותשאר האשה עגונה כל ימיה אחר שהגט לא נכתב בפני השליח שמינה שיכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם לשנאמר דדל מהכא ההרשאה הרי הגט מקויים ע"י השליח דהמנוה רבנן כבי תרי וכו'. וגם השליח נאמן שמינהו הבעל וכו' משא"כ הכא בנ"ד שמינוי השליח היה שלא בפניו. וה' הטוב יכפר בעד:

ומה שתמה כת"ר על מה שפקפקנו בהרשאה שלא נכתב בה שלא לבטל את הגט כי אם שלא יבטל השליח שכן כתב בס' בית יהודה ובס' זכות אבות כבר הרגיש כת"ר בחולשת תמיהא זו וכתב בסוף דבריו שהרבנים תפסו לשון קצר וכו'. ומ"מ כיון דבשעת מסירת הגט לשליח משביעין את הבעל שלא יבטל הגט למה לא יכתב דבר זה בהרשאה אחר שכותבים בה כל המעשה אשר נעשה בפניהם:

ומ"ש שזה כמו י"ג שנה שעומד ומשמש בענין זה ושלח כמה הרשאות לערי המזרח ולערי המערב בנוסח הנז' ואין מי שפקפק עליו וכו'. ודאי שאם היה הגט כהלכתו לא היינו מפקפקים בזה אחר שהגט נכתב ונחתם ע"י הבקיאים וראי שנעשה כתיקונו ולשון ההרשאה אינו מעכב רק אם יש שנוי בהרשאה מבגט כידוע. וכבר רמזנו דב"ז בדברינו שכ תבנו וז"ל והשתא דאתינן להכי באנו להודיע איזה פקפוקים וכו' דר"ל דהשתא דאתינן להכי שנפסל הגט ובעמוד והחזר קאי באנו להודיע וכו':

ומ"ש מעכ"ת דכיון שנשבע שלא לבטל השליח נכלל בו שלא יבטל את הגט דהא בהא תלייא זה אינו דמשכחת לה שיבטל הגט אף שלא יבטל השליח והגם שבביטול גופו של גט ממילא מתבטל שליחות השליח שלא נשאר לו מה לעשות בשליחותו. מ"מ לאו כ"ע דינא גמירי ומורה התירא לנפשיה לבטל הגט אחר שלא נשבע על דבר זה ולא לחנם

כתב נוסח זה בכל סדרי גיטין ראשון לציון רבינו הטור בנוסח ההרשאה כתב וז"ל וגם בפנינו קבל עליו פב"פ הבעל בחרם שלא לבטל את הגט ואת השליח וכו' ומור"ם בד"מ כתב ע"ז. וז"ל בתיקון גט כתוב בחרם ובשבועה דאורייתא וכו'. וכ"כ ג"כ בסדר הגט בס' חלקת מחוקק:

גם הכנ"הג כתב כן בחלק מי השילוח דף קצ"א ע"ב בנוסח ההרשאה. וגם בפנינו ק"ע פב"פ הבעל בחרם ובשבועת התורה שלא לבטל לא את הגט ולא את השליחות. וכ"כ בס' יד אהרן דף קל"ט ע"ד. וכ"כ הרב מהר"י מינץ בסדר הגט בנוסח ההרשאה. וכ"כ הרב הל"קט בנוסח ההרשאה דף ס"ה. ובספר בארות המים סי' מ"ד. ומכתב מאליהו דף קי"ו ע"ג. והרב גט פשוט דף קל"ו ע"ג. ובתי כהונה דף פ"ו ע"ד שמש צדקה דף י"ג. דבר משה דף קע"ה ע"ד. והרב מהר"א הלוי ז"ל בעל גו"ר בס' יאיר נתיב דף ג' ע"ב. ובס' מכתב לחזקיהו די"ז ע"ב. ובס' משפטי שמואל דקס"ג ע"ב. ובס' נחלת שבעה בנוסח ההרשאה כתב וז"ל וגם בפנינו קבל עליו הבעל פב"פ בחרם ובשבועת התורה שלא לבטל את הגט ולא את השליח ולא את השליחות ע"כ. ופי' שם וז"ל ולא את השליחות אע"פ שלא מצאתי בשום טופסי גיטין מ"מ נ"ל לכותבו דאם לא נכתב לא יהא קאי בטול המודעות והשליחות רק על השליח שעושה הבעל. אבל לעולם אימא שמבטל מלמנות השליח שליח אחר ושליח שליח. לכך צ"ל ולא את השליחות ר"ל השליחות בכלל אפי' עד ק' שלוחים אי' מבטל כלל עכ"ל:

ועל מ"ש בהרשאה ועידיו החתומים בו אנחנו עדים הח"מ וכתבנו ע"ז שאין הלשון מתוקן אחר שחתימות ההרשאה משונים מחתימות הגט וכו'. וכתב כת"ר שלשון זה הוא מועתק מספר הל"קט וכו'. אחר המחי' לא סיימוה קמיה שהרי סיים וכתב וז"ל ועיין לקמן סי' ס"ב נוסח ההרשאה ושם בסי' ס"ב אחר שסיים נוסח ההרשאה בחתי' העדים כתב פב"פ עד פב"פ עד וא"כ כיון שחתימות ההרשאה הם כחתימות הגט ממש ולא יש שום שינוי ביניהם די שיכתבו בהרשאה ועדיו החתומים בו אנחנו עדים הח"מ אבל כשהעדים חותמים בהרשאה כמו שחותמים בשטרות שיש כאן שנוי בין חתי' ההרשאה לחתימת הגט ודאי שצריך להוסיף ולבאר אופן החתי' שבגט ולומר ועדיו החתומים בו אנחנו עדים הח"מ בלי כנוי משפחה כזה פב"פ עד פב"פ עד כדי שיתקיימו בזה חתימות הגט. והגם דכשמביא השליח הגט ואומ' בפני נכתב ובפני נחתם אין אנו צריכים לקיום הגט בהרשאה. מ"מ תקנו הראשונים נוסח זה לשמא לא יהיה יכול השליח לומר בפני נכתב ובפני נחתם כנ"ד שהיה מינוי השליח שלא בפניו בשגם דבר זה לא פלטי לן מפלוגתא אם זה נקרא קיום הגט כמ"ש מור"ם בהגה ר"סי קמ"ב. ועיין מהר"י אדרבי

סי' שמ"ה. והרב מהרשד"ם חא"ה סי' ע"ז. ומהר"א ששון סי' קפ"ד. והר' מהריב"ל ח"ג סי' כ"ד. גם הרב"ח בתשו' סימן ק"ב אחר שצידד להכשיר הגט בקיום שטר השליחות סיים וכתב וז"ל הילכך למעשה נראה להחמיר דאין שטר השלי' מועיל לקיים הגט וכו'. ומה שנוהגים כן בארץ תוגרמא שכותבים בהרשאה סימני הגט בהתחלת השורה וכו'. היינו משום דהשליח הוא שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם כי בזה יתקיים הגט ע"פ תקנת חכמים אלא מחששא שמא לא יאמר השליח בפני נכתב ובפני נחתם כותבין כן בהרשאה. אבל היכא דלא מצי השליח לומר בפני נכתב ובפני נחתם פשיטא דצריך לכתחילה לקיים הגט באשרתא דדייני בגט עצמו ולא בשטר וכו' ע"כ. ועיין להרב מהר"י עייאש ז"ל בס' בית יהודה במנהגי ארג'יל דף קי"א ע"א. איך שיהיה היכא דחתי' ההרשאה משונות מחתי' הגט צריכים העדים לבאר בהרשאה אופן חתי' הגט וברוב טופסי הרשאות שבספרי האחרונים חותמים בהרשאה כמו שחותמים בגט כמ"ש הרב גט פשוט וז"ל ונוהגים שעדי חתי' חותמים בה וכך חותמים יצחק בן אברהם ראובן בן יעקב ע"כ וכ"כ הכנ"הג. גם היד אהרן דף קל"ט ע"ד כתב פב"פ עד וכ"כ הרב שמש צדקה בס' הגט. והרב בתי כהונה דף פ"ו ע"ד והרב דבר משה דף קע"ט והרב בארות המים סי' מ"ג גם הרב מהר"א הלוי בס' יאיר נתיב דף ג' ע"ב כ' וז"ל ונראה שטוב הוא שעדי המינוי החותמים בהרשאה יהיו עדי הגט בחתי' ובמסי' ובנוסח ההר שאה כ' וזל ואנחנו עדים ח"מ חתומים בו כסדר הזה פב"פ עד פב"פ עד ע"כ. וכ"כ הרב נחלת ז' בנו' ההרשאה פב"פ עד וכתב שם בדף פ"ח ע"ד וז"ל פב"פ עד. אע"פ שלא היה צריך לכתוב עד מ"מ מאחר שבגט חתי' העדי' כל' הזה יש לעדי ההרשאה ג"כ לחתום פב"פ עד כדי שלא לשנות בהרשאה מבגט אע"פ שעדי ההרשאה אינם עדי הגט ע"כ. ובנוסח הרשאה א' הנמצאת אצלינו שבאה ממתא פ'אס יע"ה וכתבו עליה הנפק ב"ד שלפנינו נ"ן שבמתא הנז' וזמנה שנת

תקע"ב לאלף הששי כ' וז"ל ועדיו החתו' בו אנחנו נינו החותמים פה בלי כנוי משפחה כזה יעקב בן יצחק עד חיים בן עיוש עד. וגם כתוב בה שנשבע שלא לבטל את הגט ולא את השליח:

ועמ"ש כת"ר על הטעיות שבהרשאה שקיימו אותם העדים שהרב יד אהרן הביא דברי הל"קט וכתב שמהר"י דוד היה מצוה לקיים הטעות וכו' אכתי לא ידענו למה תפס מעכ"ת בדברי הרב המקל הנז' הרי עכ"פ בא רעהו וחקרו הרב מהר"ש אמארילייו ז"ל שלא רצה לקיים שום הרשאה והיה מצריך לכתוב אחרת כמ"ש הרב יד אהרן שם. ומה גם למ"ש הרב בארות המים סי' מ"ז שאחר שהביא דברי מור"ם בהגה סי' קמ"א סכ"ד

כתב וז"ל נמצא שניתן בהרשאה דין הגט ושלא לשנות בה שום דבר א"כ הה"נ בענין קיומא כמו שאין עושים קיום בגט כך אין עושים קיום בהרשאה וכו' ע"כ. ואחר שהביא דברי הרב הלקט והרב שער אפרים שכתבו דדוקא לכתחילה הוא דמחמרי' בהכי כ' וז"ל דהא דאמרי' דבדיעבד כשר היינו דוקא בדברים שאין גוף ההרשאה תלוי בהן וכו' אבל אם הדברים שהם ביני שיטי וכיוצא הם מהדברים שגוף ההרשאה תלויים בהם אפשר דס"ל דאף בדיעבד לא מכשרינן לה ויש לי ראיה ע"ז שהרי לענין כתובה יש מחמירין דלא מהני קיום ומטו בה משמיה דמהר"מ מינץ דמחמיר בשם החתן והכלה וסכום המעות אם נמחק או תלוי ביני שיטי דלא מהני בה קיום. א"כ אוף הכא נמי לדברי המחמיר וכו' הגם דאיכא למי' דהיינו לכתחי' אפשר דמודו היכא שהדבר קלוי בגוף ההרשאה כמ"ש דלא מכשרי' לה אפי' בדיעבד כמו הגט וכו'. ואפשר עוד לומר דאף לסב' שער אפרים שכ' דהיינו לכתחי' היינו באותו נדון שלו דחשש לחשש עגון כמ"ש לבסוף וכו' אבל אי ליכא חשש עגון ראוי להחמיר וכן הוא מדוקדק מלשונו שכתב דהיינו פי' הר"י מינץ לכתחי' אבל לא בדיעבד כמו בנ"ד וכו' ע"כ. אח"ך הביא דברי הרב"ש ומה שפי' בו כמו שהביא דבריו היד אהרן וחלק עליו דלא לענין מעשה כתב זה הריב"ש לשנאמר דמיירי בחשש עגון וכו' ומ"מ מה שפי' הרב הנז' בדברי שער אפרים לא מצינו שחלק הרב יד אהרן אחר דלענין מעשה היה וכיון דמצינו פלוגתא בזה צריכים אנו לחוש לדברי המחמיר ולומר לסופר לכתוב אחרת לצאת ידי כל הדעות:

ומ"ש מעכ"ת על מה שכתבנו משם הר' כנ"הג על הרשאה שלא כתב בה ופיך כפי שפסולה וכו' אמת הדבר שכ"כ הר' משם מהר"מ מינץ ולא הביא חולק עליו. ולא ביאר אם מיירי כשלא כתב ודבורך כדבורי. אבל האמת יורה דרכו דודאי בהכי מיירי וכמ"ש בת"ר דאחרי הדבור לא ישנו לומר דפסולה. ומ"מ כיון שכמעט בכל סדרי גיטין שבספרי האחרונים כתבו שניהם וגם מור"ם על דברי מרן שכתב ופיך כפי הוסיף ודבורך כדבורי ודאי דלכתחי' צריך לכתוב שניהם שכן מצינו הדבר מפורש בספר נחלת שבעה שכתב דכדי לחזק הענין כופלין אותו במלות שונות. וכן נמצא כתוב בנוסח ההרשאה של מתא פ'אס הנ"ל ובנוסח הרשאה מב"ד שלפנינו ולפני פנינו שבמחז"ק חלקם בחיים:

ועל שבעתה באנו להודיע לכת"ר שקבלנו הגט הב' עם ההרשאה תוככי אגרת א' כתובה מהבעל ושלחנו אחר השליח לשאול את פיו למה לא הביאם בידו יען שהוא בא מהתם להכא קודם חג הפסח. והשיב שאמת הדבר שהיו בידו כדי להביאם וכשהפליג בספינה ידע רב החובל שמביא גט עמו אמ"ל שאם יביא עמו הגט ישליך אותו לים ולכן ירא לנפשו והחזירו ליד הבעל ועדיין יש לו ט"ע בו והרי הוא מוכן להוליכו לאשה לשישואן.

וכשבאנו לפתוח הגט מצאנוהו שהיה דבוק קצתו אל קצתו שנתלחלח במים ונדבק והוצרכנו ליבשו בקמה ולפותחו לאט לאט ואעפ"כ מצינו שנמחקו ונטשטשו איזה אותיות שהתינוק אינו יכול לקרותם וגם איזה תיבות הגט מחמת הדבוק נדפסו בגליון שבגט מלמטה והם כתובות בגליון למפרע והרי הוא מונח בידינו עד שנדע מה נדון ביה אם יש שום צד ואופן להכשירו כי לעת כזאת אין הפנאי מסכים ושמעתא בעיא צלותא בפרט בדבר חמור כזה. ובהיות שהדבר נחוץ שהספינה מפלגת מהכא להתם כתבנו זה למעכ"ת להשיב מפני הכבוד:

וכגון דא צ"ל דמ"ש לנו כת"ר בחורף שעבר דהבעל הבליעל הוציא ש"ר על אשתו שאי' הולכת בדת יהודית והביא עדי נבות שהעידו כדבריו לזה באנו להודיע שאחר הדברים האלה כן באו למחז"ק החכם חבר עיר שבשישואן וב' אנשים מנכבדי ארץ ושאלנו את פיהם על הדבר הזה והשיבו שח"ו לא נשמע כזאת כלל. ואדרבא ניכרת במעשיה שהיא צנועה כדרך בנות ישראל הכשרות. אלא שהבעל הנז' ביודעו ומכירו קא אמרי שהוא רע מעללים וכו'. ואנחנו הרואים תניא דמסייע להו שמן השמים מעכבים הגירושין שהגט הראשון נפסל וגם את הב' כמה הרפתקי דעדו עליה ועדיין הוא בספק סכנה:

והן היום שמענו באומרים שהאשה הנז' מינתה מורשה בחריקה לילך למח"ק ובידו השטר כתובה חתומה בהנפק מיד הקונסול לירד עם הבעל לדון בערכאותיהם לחייבו בסכי הכתובה שהוא ח"י מאות מתקאלים. ובכן אם יכול כת"ר לפשר ביניהם בענין הכתובה ולפחות יתחייב לה בשטר בסך של הפשרה שיגזור עליו כת"ר אזי נעכב על ידה בכתבנו לחכם העיר שלא ילך המורשה. ואם לאו ידיע להוי ליה בי מרה תהיה לו באחרונה כי הק"ק שבעיר הזו נתקנאו לדבר מצוה והם מזומנים להוציא הוצאות על דנא פתגם עד שיצא משפטה לאור ולא יוסיפו בני עולה לגרש את נשותיהם חנם אין כסף למלאת רצון יצרם. וכפי הנשמע בדיניהם אין שו"א יכול לישא אשה על אשתו. ודין גרמא שמשתדלים פריצי הדור לשלוח גט לנשותיהם כדי לישא אשה שם ולא יבא לידי סכנה כמו שעשה זה הבליעל ולהוציא לנשותיהם בלא כסף ובלא מחיר יכול על מגן. וכפי הנראה שאשה זאת לא תרצה לקבל גיטה עד שתרד עמו לדון בעד הכי כתובתה:

בשגם שדין זה כשאין בידו לשלם כתובה אם יכול לגרשה והכתובה תשאר חוב עליו לא פלטי לן מפלוגתא כמ"ש מרן בב"י סי' קי"ט יעו"ש. ומרן בש"ע השמיט דין זה אלא שמור"ם בהגה שם ס"ו פ' שיכול לגרשה וכבר תמהו עליו האחרונים שכיון שהרי"ף והרשב"א פסקו להיפך ושכן נמצא בתשו' הגאונים וגם הרשב"ץ הסכים לזה. מנין לו להרב לחלוק עליהם וכו' ועיין להרב ח"מ שם ס"ק ה' ובסי' ק' ס"ק ז"ך והרב"ש סי' קי"ט

סק"ו. והרב מהריק"ש ז"ל בס' ערך לחם כ' וז"ל אין אדם רשאי לגרש את אשתו אלא אם יש לו לפרוע כתובתה ודוקא כשאי' חייבת מן הדין להתגרש אלא שמוציאה בלי טענה ע"כ. גם הרב פר"ח שם סק"ח פ' דלא כמור"ם יעו"ש. ויש להאריך בזה אלא שאין הפנאי מסכים. מ"מ אנן בדידן כפי מה שמקובל בידינו דהיכא שלא הזכיר הדין מרן בש"ע ומור"ם בהגה פסקו הולכין אחריו. הכי נקטי' ותשאר הכתובה חוב עליו. אלא דבזה"ז שהדור פרוץ ותולין עיניהם בבנות הארץ ללכת אחר תאות יצרם מן הראוי הוא שאם יראה לב"ד שאין לו טענה מספקת כדי לגרשה שישתה בעציצו עד שיהיה בידו במה לשלם כתובתה:

וכן מצינו לא' קדוש מדבר מב"ד הראשונים שבמתא ' מכנסא יע"ה שכתב בפס"ד וז"ל ולהיות הכל תלוי לפי ראות עיני הב"ד שאם רואים בבעל שאין דבר בפיו מה זה היה לו לבגוד בבת בריתו חנם רק שזחה דעתו עליו ותלה עיניו בבנות הארץ יש לב"ד להפר מחשבות ערומים ולא תעשינה ידיהם תושיה ולא יגרש עד שיפרע לה כל סכי כתובתה עיקר ותוספת ומתנה ונדונייא עספ"א וכו' ולאו עכברא גנב אלא חורא גנב אלו המחזיקים בידם לדונם ע"פ פשט ההגה ועניה זאת לשוא שמרה יוצאת חנם אין כסף וכעסתה צרתה הבאה אחריה וכו' וראוי לכל בעל נפש היושב על כסא דין לחוש לתועלת האשה ולא יחרוך רמיה ציידו להוציא בת בריתו נקיה מכל ואיהו ליכול וליחדי עם אחרת ובעת תבוע אותו הראשונה יפשוט לה את הרגל וכו'. ולכן קם דינא דבנדון כזה אי' יכול לגרש עד שיפרע כל סכי כתובתה. אחרי מופלג הובא לידי ספר חדש הכי קרא שמו יתר הבז שם האריכו רבני תוניס בב"ד של ששה להוכיח במישור ככל דברינו עכ"ל. וכ"ז לגרשה ולזקוף הכתובה עליו וכ"ש וק"ו להוציאה חלקה בנ"ד הן אמת שהדבר ידוע שאין בידכם יכולת להעמיד משפטי הדת על תלם. ואם יעכבו על ידו בדיניהם מלישא באמור להם שי"ל אשה ילך למקום שאין מכירין אותו וימלא רצונו ותשאר האשה עגונה. ובעל היכולת יפר מחשבות ערומים ויחזירם בתשובה שלימה לפניו בכלל עמו ישראל כי"ר הכ"ד החו' כש"ש טובה וברכה בסדר תשב על דמי טהרה מש' ועשה אל **תאחר** לפ"ק פה טיטואן יע"ה:

סימן קף

מעשה בא לידינו בא' שבא לגרש את אשתו והיה שמו משה בן חמו שבשם וכנוי זה קורין אותו לעלות לס"ת וכולי עלמא קורין אותו משה חוה ע"ש אמו שהיה שמה חוה ולפי מנהגינו שאנו כותבין בגט כנוי משפחה א"כ צריך לכתוב כנוי בן חמו שהוא כנוי משפחתו ונסתפקנו אם צריך לכתוב ג"כ כנוי זה של חוה כיון שמכנים אותו בני אדם

בכנוי זה או נימא כיון דשם זה של חוה לאו שם הוא כ"א לנשים ולא לאנשים ומה שקורין אותו בכנוי זה הוא ע"ש אמו כמ"ש א"צ לכותבו והוא נכלל בוכל שום אחרן וחניכא שאנו כותבין בגט. וחקרנו על הדבר למה קורין אותו כך ואמרו לנו שאביו כשנלב"ע הניחו קטן וגדלתו אמו והיו קורין אותו משה איל די חוה אלא שאח"ך נשתרבב ומתוך המהירות קרו ליה משה חוה נמצא שאין זה לא שם ולא כנוי לו וא"צ לכותבו בגט דהו"ל כאלו היו אומרים משה בן חוה שאין כותבין שם אמו בגט כ"א שם אביו:

ומצינו להרב מהר"ם ן' חביב ז"ל בס' גט פשוט סי' קכ"ט ס"ק נ"א באמצע הדבור שכתב וז"ל אם המגרש לא כתב שם אביו רק שם אמו ובמקום דהו"ל לכתוב בגט יצחק בן אברהם כתב יצחק בן שרה יראה לצדד דהגט כשר וכו' כיון דידוע דשם משמות הנשים יאמרו דכתב הגט ע"ש אמו. אמנם אם שם אמו שמחה או מזל טוב דנקראים אנשים ונשים בשם זה אם במקום יצחק בן אברהם כתב יצחק בן שמחה אע"ג דשם אמו שמחה אפשר דאיכא לעז דכיון דהמנהג לכתוב שם האב יאמר הרואה דגט זה הוא לאיש אחר דשם אביו שמחה ולא יבין דנכתב ע"ש אמו. ועוד אפשר דאפי' בכותב יצחק בן שרה דהדבר ידוע דשם שרה הוא שם אשה אפשר דאיכא לעז דהרואה גט זה דאשתני ממנהגא דלא כתב שם אביו כ"א שם אמו יחשוב דגט זה הוא משתוקי או אסופי דלא נודע שם אביו ולכן כתבו אותו ע"ש אמו. אמנם מי שהוא מפורסם ע"ש אמו כמו יואב בן צרויה ורב מרי בר רחל פשיטא לי שאם כתב כן הגט כשר. ואפשר דלכתחילה נמי יכול לכתוב כן עכ"ל. ואף את"ל דהכא בנ"ר אם היו קורים אותו להדייא משה בן חוה ודאי דא"צ לכתוב שם אמו כ"א שם אביו אבל כיון שקורים אותו משה חוה נימא דהו"ל כנוי וצריך לכתוב משה המכונה חוה. מ"מ היינו דוקא אם היו קורים אותו בכנוי חוה לחוד. אבל הכא בנ"ד שאין קורין אותו בכנוי חוה לחוד רק עם עיקר השם א"צ לכותבו וכמ"ש מור"ם בהגה סי' קכ"ט סי"ו וז"ל כל כנוי שאי' נקרא בכנוי ההוא לבד אלא קורים אותו עם עיקר השם א"צ לכתוב הכנוי וכו' ע"כ. והוא מהרב ת"הד סי' רל"ה. וכתב שם הטעם וז"ל דהואיל ומזכירין תדיר שם המובהק עם הכנוי לאו חניכא מיקרי לענין ניטין דטעמא מאי כותבין החניכא בגט כדי להכיר שזה הוא פ' המגרש שלא יסברו שזה ראובן שכ' בגט אין זה המגרש כי רבים שקורים לו בחניכא אי' יודעים ששמו ראובן וא"כ כל היכא שקורים תדיר שם המובהק עם הכנוי ליכא למיחש להכי וכו' ע"כ. וסיים שם מור"ם וכתב וז"ל אבל אם הכותים קורים אותו בכנוי לחוד אע"פ שאין ישראל קורים אותו כך י"א דכותבין וכל שום וחניכא אע"פ שבשאר גיטין אין כותבין כן וכו' ע"כ. א"כ לפ"ז אנן בדידן שכותבין בגט וכל שום וכו' כמ"ש מרן סי' קכ"ו קל"א וסי' קכ"ט ס"ח אף אח"ל

דחוה הוא כנוי הרי נכלל בוכל שום וחניכא. והוא דידן עדיפא מההיא דמשה אזנכוט שהיו קורין אותו משה פארפאר שהוכחנו בראיות שא"צ לכתוב כנוי פארפאר וכ"ש הכא בנ"ד שאין זה כנוי כלל כמש"ל:

שוב מצינו להרב מהר"ר חיד"א ז"ל בס' חיים שאל סי' ל"ז שנשאל באשה שבאה להתגרש ששמה הכתוב בכתובה דחל וכ"ע היו קורין אותה אם לולו ע"ש בתה ששמה לולו. ונשא ונתן אם כותבין שם זה בגט והעלה דאין כותבין רק שם רחל כמ"ש בכתובה ומסיק וכתב וז"ל ובשגם כתב הרב גט פשוט דהשתא נהגינן לכתוב כנוי כגון קומפראדו וכו' מ"מ הבו דלא לוסיף עלה דלא מצינו אלא בכנויים שמכנים למגרש עצמו. אבל בנ"ד שהוא כנוי ע"ש בתה גרע טפי מקומפראדו וכו' וא"כ נראה דבנ"ד אין לכתוב כ"א רחל לבד ואין לכתוב כנוי אם לולו כלל וכו' ע"כ. אוף הכא בנ"ד שכנוי חוה אינו אלא ע"ש אמו אין לכותבו בגט. וכן עשינו מעשה ונכתב משה בן מסעוד בן חמו בחדש סיון **ברית** לפ"ק:

סימן קפא

עוד מעשה אחר בא לידינו בא' ששמו יוסף הכהן שבא לגרש ואם אביו היה מרדכי וכולי עלמא היו קורים אותו בדוך זולת לעלות לס"ת שקורין אותו בשם המילה מרדכי. דלפ"ז צריך לכתוב בגט גבי שם אבי המגרש שם מרדכי ושם בדוך. ונסתפקנו איזה שם כותבין תחלה וע"ש הב' דמתקרי דאפשר לומר כיון דכ"ע קורין אותו בשם בדוך כותבין בדוך דמתקרי מרדכי או אפשר כיון דשם המילה הוא מרדכי ובו קורין אותו לעלות לס"ת אותו השם הוא העיקרי וכותבין מרדכי דמתקרי בדוך עוד יש להסתפק אם כותבין דמתקרי או המכונה:

והנה לגבי הספק הרא' איזה שם כותבין תחלה הדבר פשוט שכותבין מרדכי תחלה שהוא השם שעולה בו לס"ת וכמ"ש מרן בסי' קכ"ט סי"ח וז"ל מי שנשתנה שמו מחמת חולי וכו' ואם י"ל שם מובהק שבו עולה לס"ת וכותב כתביו ושטרותיו אותו שם עיקר ע"כ. וכתב שם הרב גט פשוט ס"ק צ"ח וז"ל ואם י"ל שם מובהק וכו' דין זה כתבו מרן בשם הקונדריס והכוונה לומר דאע"ג דכ"ע קרו ליה בשם ב' לגמרי כיון שהוא עושה עיקר משמו הא' לחוד דעולה לס"ת בשמו הרא' לחוד וכו' אותו שם הוא עיקר וכותבין שם הרא' דמתק' שם הב' דלעולם השם שעולה לס"ת וחתימתו הוא שם מובהק וכ"כ הרח"ש סי' כ"ו וכו' ע"כ. וכ"ש הכא בנ"ד דשם זה של בדוך אי' נקרא כ"א בפי ההמון והשם שהוקבע בו בעת המילה הוא מרדכי ומעולם לא נשתנה שמו מחמת חולי וכיוצא דודאי שם מרדכי כותבין תחילה:

ועל הספק האחר אם כותבין דמתקרי או המכונה כ' מרן בסי' קכ"ט סי"ו וז"ל אם השם הב' יוצא משם העברי כגון יהודה ליאון כותבין יהודה דמתקרי ליאון ואם אינו דומה קצת לשם העברי יכתוב המכונה ע"כ. וסיים מור"ם וכתב וז"ל פי' דבריו כי ליאון הוא פי' אריה ויהודה נק' כך ע"ש גור אריה יהודה וכו' ע"כ וכתב בס' גט פשוט ס"ק ע"ו וז"ל ואם אינו דומה קצת וכו' יראה לי דהיינו כגון שהמגרש נקרא אברהם ומפני שהוא איש גבור חיל קרו לה ליאון בל' לעז וכו' או דנקרא אברהם או יצחק וקרו ליה קומפראדו או ג'יליבי או שבתולו דבכל הני כנויים ודכוותייהו יהו אי' יוצאים משם העברי וגם הם בעצמם אינם שם העצם דאי' מצוי ורגיל שיקרא ליאון או באלי וכו' בשם העצם אלא על הרוב הם כנויים בעלמא ע"ש חבה או געגוע או על סבה אחרת ולעולם י"ל שם העצם שנק' בשעת המילה ובו עולה לס"ת וכו'. אלא שי"ל אותו כנוי על שום דבר דודאי דכותבין שם העצם שעולה בו לס"ת המכונה קומפראדו וכו'. אמנם אם יש להמגרש ב' שמות וב' השמות הם שם העצם וא' מהם הוא בל' עברי והאחר בלשון לעז כגון דאיכא דקרו ליה אברהם ואיכא דקרו ליה וידאל בשם לעז וכו' בכל כה"צ אף על גב דשם הראשון הוא עברי והשם השני הוא בלשון לעז יכתבו אברהם דמתקרי וידאל וכו' דכיון דשני השמות הם שם העצם אין שייך לכתוב בהם המכונה דשם כנוי משמע דאיתא שם כלל וכמ"ש מהרי"קו בשורש קס"ב והביא דבריו מהרח"ש סי' כ"ו יעו"ש. וכן מצאתי להרב כמה"ר שמחה וכו'. וע"פ חלוק זה דיש חלוק בין שם כנוי או שם העצם כתבתי לעיל ס"ק ס"ד דאתי שפיר מ"ש מור"ם בסמוך מי שי"ל שם עברי שעולה לקרות בתורה ויש לו נמי בלשון לעז עושים שם העברי עיקר ועל הב' כותבין דמתקרי וזה סותר למ"ש בריש ההגה דכותבין יהודה המכונה ליב. אלא דיראה ברור דגם מור"ם מחלק חלוק זה דהיכא דהשם הב' הוא שם לעז דהוא כנוי ואי' שם העצם כגון יהודה ליב כותבין יהודה המכונה ליב. אבל היכא דהשם הב' הוא שם לעז והוא שם העצם כגון אברהם וידאל כותבין אברהם דמתקרי וידאל וכו' ע"כ:

עוד כתב הרב שם וז"ל ולע"ד יראה דחלוק זה היכא דשם הב' הוא ל' לעז והוא שם העצם מרן ומור"ם שוים בדבר כי מלתא דמסתברא היא דאחר שהוא שם העצם אין לכתוב עליו המכונה ופלוגתייהו דמור"ם ומרן אי' אלא בשם לעז שהוא כנוי ואי' שם העצם והוא יוצא משם העצם כגון ששמו יהודה וקרו ליה ליאון או ליב דידוע דליאון או ליב לא הוו שם העצם אלא כנוי בעלמא. מרן ס"ל דכיון דכנוי ליאון הוא יוצא משם יהודה שייך למכתב עליו דמתקרי ליאון ומור"ם ס"ל דכיון שהוא כנוי והוא שם לעז כותבים עליו המכונה ליב דאין חלוק בין יוצא מהשם או לא וכו' ע"כ:

ועפ"ז הכא בנ"ד דשם זה של ברוך אי' שם העצם שהרי לא נמצא שם זה בשמות הגיטין להרב מהר"ר יעב"ץ ז"ל וגם לא ראינו ולא שמענו מי שקורין אותו לס"ת בשם בדוך. א"כ הו"ל כנוי וכיון שאינו יוצא משם העצם כמו יהודה ליאון כותבין בגט מרדכי המכונה בדוך לכ"ע:

איברא דכיון שזה המגרש הוא כהן צריך לכתוב בגט כנוי בדוך והכהן וכנוי המשפחה של כהנים אלו לפי מנהגנו שכותבין כנוי משפחה בגט וא"כ יש להסתפק היאך כותבין אם כותבין יוסף בן מרדכי הכהן המכונה בדוך והמכונה אלחדאד או כותבין יוסף בן מרדכי המכונה בדוך הכהן המכונה אלחדאד:

ומצינו למור"ם בהגה שם ס"ז שכ' וז"ל אבל כותבין כהן או לוי פב"פ הכהן או הלוי ואם יש להם כנוי כותבין אח"ך אבל אם יש ב' שמות שכותבין על השני דמתקרי כותבין אח"ך כהן או לוי ע"כ. וכתב שם הרב"ש סקי"ד וז"ל ואם יש להם. כלו' אם יש לאביו כנוי כותבין אח"ך כגון בן שלמה הכהן המכונה זלמן דאם יכתוב אחר הכנוי הכהן יאמרו דכנוי כך הוא והוא אינו כהן א"כ איש אחר המגרש. אבל במתקרי ליכא חשש שיאמרו דמתקרי כך דהא באמת מתקרי כך וכו'. ולא כותבין כהן אצל שם המגרש רק אצל אביו ופשוט עכ"ל. וכ"כ שם בס' ג"פ ס"ק ל"ז משם מהר"י מינץ ומהרי"ן ומרן בב"י. ושם בס"ק ל"ח כתב הרב וז"ל וצריך לדקדק מאי דגבי כנויים הצריכו שיכתוב הכהן קודם המכונה וכו' וגבי ב' שמות פ' דמתקרי פ' לא חששו לזה. ואפשר דגבי שמות כיון דבחתימת האדם או בקריאתו לס"ת קורין אותו פ' הכהן כמו כן בגט כותב פ' דמתקרי פ' הכהן. משא"ך גבי כנוי שאין רגילים לקרותו לס"ת עם הכנוי ואין רגילים לחתום אלא בשם העצם פ' הכהן לכן בגט אע"ג דכותבין גם הכנוי מקדים לכתוב פ' הכהן שהוא עיקר שמו בחתימתו ועלייתו לס"ת ואח"ך מזכירין המכונה פ' ואם היה כותב הכהן אחר המכונה הוה משמע דאי' כהן מזרע הכהונה אלא דהכנוי הוא כהן כן נ"ל עכ"ל:

ולפ"ז הכא בנ"ד שקורין אותו לס"ת מרדכי הכהן צריך לכתוב בגט יוסף בן מרדכי הכהן המכונה בדוך ולפי מנהגנו שכותבין כנוי המשפחה צריך לכתוב המכונה בדוך והמכונה אלחדאד:

אלא דעדיין לא יצאנו ידי חובתינו בזה שאם נכתוב המכונה ברוך והמכונה אלחדאר יאמרו דכנוי אלחדאד הוא לאבי המגרש כמו כנוי ברוך דיש לו ב' כנויים ולא הוי כנוי משפחה דיש בני אדם שי"ל ב' כנויים. וכעין זה מצינו להרב"ש שם ס"ק כ"ט שכ' וז"ל עיין בתשו' מהר"מ מינץ סי' ל"ז ששמו משולם והכנוי שלו זלמן ואח"ך היה נקרא זעמל ע"ש יופיו. כותבין משולם דהוא עיקר שמו ועולה לס"ת בשם זה וכותבין המכונה זלמן

והמכונה זעמל ומקדימים שם כנוי זלמן משום שהוא הכנוי של משולם עכ"ל. וא"כ הכא נמי בנ"ד יאמרו דאבי המגרש י"ל ב' כנויים בדוך ואלחדאד:

והיה נראה לומר דכיון שכנוי זה של בדוך הוא לאבי המגרש א"צ לכותבו בגט. וכן מצינו להרב כנ"הג שם הגהב"י אות ק"ך שכ' וז"ל במקום שנהגו לכתוב כנויים בגט כל כנוי שהוא למגרש כותבין אותו בגט הגם שאי' כנוי גם לאביו ולמשפחתו וכל כנוי שהוא לאבי המגרש לבדו ואי' גם למגרש יש מחלוקת אם כותבין אותו אם לאו והנראה שאין כותבין אותו ס' מג"א עכ"ל:

אלא דמצינו למהרי"ו ז"ל סי' ק"ץ שכתב שהובא גט ממרחקים והיה לאבי המגרש כנוי ולא נכתב הכנוי בגט ופסלו יעו"ש דף ט"ו הביא דבריו הכנ"הג שם אות קס"ב. ולפ"ז צריך לכתוב ב' הכנויים בגט המכונה בדוך והמכונה אלחדאד ועדיין יש לחוש שיאמרו דב' הכנויים הם לאבי המגרש לבדו כמש"ל:

ומ"מ עדיין יש לצדד ולומר דכיון שהדבר ידוע דכנוי אלחדאד אי' כנוי פרטי אלא כנוי משפחת כהנים ליכא למטעי בזה. דאלת"ה בכהן אחר שאין לו שום כנוי פרטי ואנו כותבין פב"פ הכהן המכונה אלחדאד יאמרו שהוא כנוי פרטי לאבי המגרש א"ל שנאמר שהדבר ידוע דכנוי אלחדאד הוא כנוי משפחה:

וכל מה שכתבנו הוא לצד שנאמר דכנוי בדוך הוא כנוי פרטי ואי' יוצא משם מרדכי. אבל כפי הנשמע אין קורין בדוך אלא דוקא למי ששמו מרדכי וא"כ הו"ל כמו יהודה ליאון דלדעת מרן ז"ל כותבין דמתקרי כמש"ל. ומ"מ אף את"ל דשם בדוך אינו אלא למי ששמו מרדכי אפי"ה אין פירוש מרדכי בדוך כמו יהודה ליאון דליאון הוא פי' של יהודה כמש"ל בדברי מור"ש ז"ל. משא"ך בדוך אי' פירושו של מרדכי. ולפ"ז אפשר לו' דכדוך הו"ל כשם דנערות כמו יצחק חקין אהרן ארנין שכ' מרן שם סט"ו דא"צ לכותבו אא"כ יש אחר ששמו יצחק וכו' אלא דמלבד שיש לחלק ביניהם דשאני יצחק חקין דחקין יוצא משם יצחק ודומה לו ברוב אותיותיו משא"ך בדוך עם שם מרדכי דאין לו שום דמיון כלל. עוד בה דהכא בנ"ד אף לצד שנאמר מר שהוא שם דקטנות צריך לכותבו בגט. אחר שבמחז"ק יש אחר ששמו מרדכי הכהן וצריך לברר מי הוא אבי המגרש בפרט שיש יוסף הכהן אחר בן מרדכי וצריך להכיר שזה יוסף המגרש הוא בנו של בדוך ולא בן מרדכי האחר וא"כ לצד שנאמר דבדוך הוא שם של קטנות צריך לכתוב דמתקרי בדוך:

וכן מצינו להרב גט פשוט שם ס"ק ע"ב שכ' וז"ל ויש לחקור היכא דכותבין עיקר השם עם קיצור השם לסימן כגון יצחק חקין היאך כותבין אותו יצחק דמחקרי חקין או המכונה חקין ויראה לי דדבר פשוט הוא דלדעת מרן כותבין יצחק דמתקרי חקין כיון דחקין יוצא

משם המובהק שייך לומר דמתקרי ולא המכונה והדברים ק"ו ממ"ש מרן בסמוך סי"ו דכותבין יהודה דמחקרי. ליאון משום דיוצא משם העברי וכו' ע"כ. ומ"מ אחר דיש צד לומר דשם בדוך אינו יוצא משם מרדכי כמ"ש עדין יש להסתפק אם כותבין דמתקרי או המכונה:

ומצינו להרב גט פשוט שם אחר שהביא מרבני אשכנז דכותבין המכונה חקין וכו' וכתב ע"ז דאנו בני ספרד אין לנו אלא כמ"ש מהרי"קו ומרן דכותבין יהודה דמתקרי ליאון וכ"ש ביצחק חקין וכו'. הביא שם משם מור"ם בתשו' סי' פ"ד שכ' דאם יש ספק אם יש לכתוב דמתקרי או המכונה טפי עדיף לכתוב דמתקרי כי הוא לשון כולל בין לשם בין לכנוי יעו"ש. ולפ"ז הכא בנ"ד דיש להסתפק אם שם בדוך יוצא משם מרדכי או אי' יוצא והו"ל כנוי כותבין דמתקרי כמ"ש:

וכ"כ הכנ"הג סימן קכ"ט הגהב"י אות קכ"ב שכ' וז"ל ונ"ל דאם כתב דמתקרי במקום שצריך לכתוב המכונה לא פסל וכדמשמע מדברי מהריק"ו שו' פ"ו שכ' יכתוב דמתקרי באלי או המכונה אבל אם כתב המכונה במקום שצריך לכתוב דמתקרי ודאי פסל שנראה שאי' אלא כנוי וכו'. וכמ"ש מהרי"קו בשורש קס"ב וכו'. משא"ך היכא דכתב דמתקרי במקום שצריך לכתוב המכונה וכו'. ובין הכי ובין הכי יותר יש ליזהר שלא לכתוב המכונה. וכן מצאתי למוהר"ם איסרלס סי' פ"ד וכיון שכן הוא במקום שיש ספק היאך כותבין יכתבו דמתקרי וכו' ע"כ. ועיין להרב"ש ס"ק ל' שהקשה דברי מור"ם בהגה אהדרי ומה שתירץ בשם הרב"ח וסיים וכתב וז"ל ולדינא נראה עיקר היכא דספק הוא כותבין דמתקרי כמ"ש בתשו' רמ"א סימן פ"ר דעל שם כנוי שייך נמי דמתקרי דהא קוראים אותו כך וכו' ע"כ:

וכ"כ בס' נחלת שבעה סימן מ"ה אות י"ד שאחר שהביא דברי מור"ם בתשו' כנ"ל כ' וז"ל וע"פ דבריו שבתשו' הנ"ל כתב רמ"א כאן כותבין שם ישראל דמתקרי ע"ש גויים וכן בסט"ו עושים שם העברי עיקר ועל שם הב' כותבין דמתקרי להורות דבכנוי גם דמתקרי נכון כך נ"ל כוונת רמ"א פשוט וברור וכו' ע"כ:

גם הרב מהר"ר חיד"א בס' חיים שאל סי' ל"ח אות ח"י כ' וז"ל יהודה דמתקרי יהרון כן העלה הרב המו' מהר"י זיין בתשו' כ"י וכתב שסדר לכתוב דמתקרי שיש ספק אם יהרון הוא קיצור או לא והאריך בתשובתו הרמתה עכ"ל. וכ"כ שם באות י"ט דהיכא דמספקא לן אם לכתוב דמתקרי או המכונה יש לכתוב דמתקרי יעו"ש:

ומה גם דהכא בנ"ד שם זה אינו במגרש אלא באביו ומצינו להכנ"הג סי' הנז' הגהב"י אות ס"ב שכתב וז"ל קבלתי מרבותי שאין לדקדק בשמות אבי המגרש או אבי המתגרשת

ולא באם י"ל ב' שמות לכתוב המכונה או דמתקרי שלטי הגבורים אשר סביב המרדכי דפ' המגרש. וכתב הר"מ איסרלס סי' פ"ד דאע"פ שיש סוברים שא"צ לכותבם ולכתוב דמתקרי אע"פ שיש ספק אם כותבים המכונה או דמתקרי עכ"ל וכ"כ בס' חיים שאל סי' ל"ח אות ל"ה יעו"ש. נקטינן מכל האמור דהכא בנ"ד כותבין יוסף בן מרדכי דמתק' בדוך הכהן:

שוב מצינו בס' חיים שאל סי' ל"ח אות כ"ו שכתב וז"ל מראד במעשה בא לידינו נכתב מרדכי דמתקרי מראד כי כן משפט הלשון וכתב עברי עכ"ל. נראה מזה דכיון דמרדכי קורין אותו מראד אע"ג דשם מראד אי' שם העצם ואין קורין לשום אדם שם זה בעת המילה אפי"ה כותבין דמתקרי כיון שאין קורין מראד כ"א למרדכי והו"ל כנגזר משם מרדכי. אוף ה"נ דכוותה שאין קורין בדוך כ"א למרדכי כותבין דמתקרי כמ"ש:

אלא דלפי החלוק שכתב הרב ג"פ דבשכותבין המכונה צריך לכתוב הכהן קודם המכונה אבל כשי"ל ב' שמות שכותבין על הא' דמתקרי יכתוב הכהן אחר דמתקרי וכתב הטעם דגבי המכונה כיון שאין רגילים לעלות לס"ת ולחתום עם הכנוי אלא בשם העצם פ' הכהן מקרים לכתוב פ' הכהן שהוא עיקר שמו בחתימתו וכו' ואח"ך כותבין המכונה פ' אבל גבי שמות כיון דלס"ת קורין אותו פ' הכהן כמו בגט כותב פ' דמתקרי פ' הכהן כמש"ל: דלפ"ז הכא בנ"ד שאין קורין אותו לס"ת בשם ברוך כי אם מרדכי הכהן היה צריך לכתוב מרדכי הכהן דמתקרי בדוך המכונה אלחדאד. ועדיין יש לחוש שיאמרו דכנוי אלחדאד הוא כנוי פרטי לאבי המגרש. ובשלמא בכהן אחר שאין לו שום כנוי אחר שאנו סומכין המכונה אלחדאד לתיבת הכהן מבואר הדבר שהוא כנוי המשפחה. דאם איתא שהוא כנוי פרטי היינו כותבין אותו קודם תי' כמש"ל. אבל הכל בנ"ד שאנו כותבין אחר הכהן דמתקרי בדוך המכונה אלחדאר עדיין יש לחוש כמ"ש. ואם נכתוב מרדכי דמתקרי בדוך הכהן יש לחוש הרב ג"פ דכיון שאין קורין לס"ת בדוך הכהן יאמרו שאינו כהן אלא דמתקרי כהן כמש"ל:

ומצינו להרב ג"פ שם ס"ק ל"ו על מ"ש מור"ם בהגה שם כותבין פב"פ הכהן או הלוי כ' הרב הנז' וז"ל משמע מתוך לשון זה שאם המגרש כהן א"צ לכתוב כהן אצל המגרש כיון שכותב הכהן אחר שם אביו פב"פ הכהן סגי דכיון דאביו כהן מסתמא גם הבן הוא כהן ואיכא למידק ממ"ש מור"ם בסמוך ס"ט ואם יש לאב ולבן כנוי א' לכתחי' כותבין הכנוי אצל כל א' וגבי כהן לא הצריך לכתוב רק לבסוף פב"פ הכהן והלא גם גבי כהן הול"ל דיכתוב כהן גם אצל הבן המגרש דאל"ך אפשר דהרואה גט זה יהיה סבור שהאב כהן והבן המגרש אי' כהן כגון שהוא בן גרושה שהוא חלל ואינו כהן ושמא י"ל דס"ל

דמסתמא לא חיישינן שיא שיאמרו שהבן אי' כהן משום דלא כתבו עליו שהוא כהן והוא חלל דזהו מלתא דלא שכיחא. משא"ך גבי כנויים דשכיח טובא דכינוי דיש לשם האב אין אותו כנוי לשם הבן לכן קאמר דאם יש לאב ולבן כנוי א' לכתחילה כותבין הכנוי אצל כל א' וכו' ע"כ. הן אמת דהרב מסיק וכתב דהנכון לכתוב פ' הכהן בן פ' הכהן ובס' הגט כתב הרב' הנז' סכ"ז וז"ל אם אבי המגרש או אבי המתגרשת הוא כהן או לוי וי"ל כנוי בשם כותבין שמו ושם אביו הלוי או הכהן ואח"ך הכנוי וכו' ע"כ. ובס' רל"ז כתב וז"ל אם היה הבעל כהן כותב פב"פ הכהן קודם הכנוי ואם היא בת כהן יכתוב בת פ' הכהן עכ"ל. ולא כתב שיכתוב הכהן אצל האב והבן ומנהגנו לכתוב הכהן אצל האב בלבד פב"פ הכהן כמ"ש מור"ם בהגה והרב"ש כנז"ל. וכן הוא בס' הגט שבסוף הש"ע סכ"ד וז"ל יחקור הרב אם המגרש כהן או לוי כי במדינות אלו נוהגים לכתוב פב"פ הכהן או הלוי וכו' ואם יש לאביו או לאביה כנוי והוא כהן או לוי כותבין תחילה הכהן או הלוי ואח"ך הכנוי. אבל אם יש לו ב' שמות שכותבין על הב' דמתקרי פ' כותבין תחילה דמתקרי פ' ואח"ך הכהן או הלוי. ואפילו אם כותבין המכונה ודמתקרי כותבין הכהן או הלוי לבסוף אבל אם כותבין דמתקרי והמכונה כותבין הכהן או הלוי תחילה אחר שם הא' ואח"ך דמתקרי או המכונה וכו' ע"כ:

גם הרב מהר"י מינץ בס' הגט סי' מ"ב כתב וז"ל לכתוב יורה כן משה הכהן המכונה ליברמן ולא בן משה המכונה ליברמן הכהן דהוי משמע דהכנוי הוא כך דהוי כהן אבל איהו לאו כהן הוא וכנ"ל ולמהרי"ו עכ"ל:

והרב כנה"ג בס' הגט חלק שום בעל בכי אות ק"ל כתב וז"ל אם המגרש כהן או לוי נוהגים לכתוב הכהן או הלוי בזה האופן פב"פ הכהן או הלוי וכו' ע"כ. ובאות קל"ב כתב וז"ל אם יש כנוי לכהן כותבין פ' הכהן המכונה פ' ולא יכתוב פ' המכונה פ' הכהן ונ"ל דצריך לכתוב פ' הכהן המכונה פ' בן פ' הכהן וכו' ע"כ. מבואר בדבריו דאין כותבין הכהן אצל המגרש אלא אצל האב. ומ"ש באות קל"ב דצריך לכתוב פ' הכהן המכונה פ' בן פ' הכהן היינו דכיון דיש כנוי למגרש אם יכתוב פ' המכונה פב"פ הכהן יאמרו שכנוי המגרש הוא כהן ג"כ ואי' כהן לכן צריך לכתוב הכהן גם גבי מגרש קודם הכנוי. משא"ך כשאין למגרש שום כנוי א"צ לכתוב הכהן אלא גבי האב כמ"ש באות ק"ל:

שוב מצינו להרב מהר"ם מינץ ז"ל בס"סי ל"ז שכתב וז"ל אנא משולם המכונה זלמן והמכונה זעמל בן יעקב הלוי ע"כ. הביא דבריו בס' נחלה שבעה סימן מ"ה אות כ"ג וכתב ע"ז וז"ל שאם יכתוב אנא משולם הלוי המכו' זלמן והמכו' זעמל בן יעקב א"כ לא משמע דקאי הלוי על אביו. משא"ך אם כתב לוי לבסוף בר יעקב הלוי על האב ועל

הבן. וראיה מהא דכ' מהרי"ל במשולם בן אורי המכונה פייבש הביאו רמ"א בסי' קכ"ט ס"ט וז"ל אם יש לאב ולבן כנוי א' וכו' וא"כ נשמע מזה דאם לא כתבו רק לבסוף ש"מ דהכנוי קאי על שניהם. ואע"ג דלא כשר רק בדיעבד היינו משום דבלא"ה יש להסתפק אם הכנוי הוא על שניהם או על האב לחוד או על הבן לחוד דאורי ומשולם כנוי שניהם פייבש. אבל הכהן או הלוי אפי' לכתחי' כותבין בסוף וקאי על שניהם והוי כמו דיעבד דהתם. ועוד דאם הכנוי לבן לחוד יכתוב הכנוי קודם שיזכיר שם האב ואם כתבו לבסוף פסול. ש"מ משום דאיכא למטעי שהכנוי קאי על האב או על שניהם יחד וא"כ מכ"ש אם יכתוב הכהן או הלוי לבסוף דקאי על האב ועל הבן וכן משמע מלשון רמ"א שכ' שם ס"ז כותבין פב"פ הכהן או הלוי ואם י"ל כנוי כותבין אח"ך עכ"ל. אבל אי' ר"ל דאם יש לבן כנוי כותבין ג"כ אח"ך דא"כ דבריו סתרי אהדרי דכבר כתב דאם הכנוי לבן לחוד יכתוב הכנוי קודם שיזכיר שם האב אלא ה"ק דאם יש לאב כנוי יכתוב כנוי האב אחר הכהן או לוי כגון משה בן שלמה הלוי המכונה זלמן. אבל אם יש לבן כנוי כותבין הבן אצל שמו ואח"ך שם האב וכהן או לוי כגון משולם המכונה זלמן בן יצחק הלוי. ובס' פדואה סי' מ"ב כ' וז"ל יש לכתוב יודה בן משה הכהן המכונה ליברמן ולא יודה בן משה המכונה ליברמן הכהן דהוי משמע דהכנוי הוא כך וכו' עכ"ל. שלא בדקדוק כ"כ ודאי דכנוי האב יש לכתוב הכהן קודם אבל כנוי הבן יש לכתוב קודם שם אביו יודה המכונה ליברמן בן משה הכהן. ואם הוא שם דכותבין עליו דמתקרי כותבין כהן או לוי אח"ך פב"פ דמתקרי פ' הכהן או הלוי עכ"ל:

והרב יד אהרן בסי' קכ"ט הגהב"י אות צ"ג כ' וז"ל אם כותבין פ' הכהן בן פ' הכהן. בעל המפה כתב כותבין פב"פ הכהן. ומהר"ם ן' חביב ז"ל ס"ק ל"ו כ' דהנכון לכתחילה לכתוב פ' הכהן ב"פ הכהן דאיכא למיחש שמא האב כהן והבן חלל. אבל בלוי דליכא למיחש להכי לכתחי' נמי יכול לכתוב פב"פ הלוי וכן מ"ך להרב מהרי"ץ נעים ז"ל. ובסדר הגט להרב הגדול אב"ד מהר"ש הלוי ז"ל כ' ובכנוי כהן היינו רוצים לכתוב יהודה בן שבתי הכהן שכן עשינו מעשה כמה פעמים ואח"ך ראינו שבקושטא כותבין פ' הכהן ב"פ הכהן וכתבנו כן. שוב ראינו להר' הכנה"ג שכתב בפי' כדברינו וגמרנו שאם ח"ו יבא לידינו מעשה פעם אחרת לכתוב פב"פ הכהן ע"כ. ובגט אחר סמוך ונראה כתב וכתבנו כנוי כהן באב ובכן אע"פ שבסימן הקודם גמרנו שלא לכותבו דק באב מכל מקום ראינו במקום אחר בכנ"הג אגב גררא שכ' פ' הכהן ב"פ הכהן ואמרנו דעדים שאני דאין כותבין רק בשם האב עכ"ל. מה שחלק בין עדים לבעל הוא ממ"ש הרב ת"הד סי' רל"ד וכו' עכ"ל הרב יד אהרן. ובסדר הגט כתב הרב יד אהרן וז"ל אם המגרש כהן או לוי נוהגים לכתוב

הכהן או הלוי בזה האופן פב"פ הכהן או הלוי ואנו נוהגים לכתוב הכהן בבן ובאב כגון פ' הכהן בן פ' הכהן ע"כ:

והרב בתי כהונה בס' הגט דף פ' ע"א כתב וז"ל ולכתוב כהן או לוי בשמו ושם אביו כגון פ' הכהן בן פ' הכהן ראיתי בקונטריס מהרש"ל פעמים כתב כאמור ופעמים כ' פב"פ הכהן וכתב דרפייא בידיה איזה עדיף. ולעד"ן דטפי עדיף לכתוב פ' הכהן ב"פ הכהן וכן כתבו בקושטא וכן ראיתי לב"ד שאחרי הרב הנז' והוחזקנו להיות עושים כך מאחר שגם הוא עשה כן לפעמים ואין בזה חשש לעז כנודע ועיין בספר ג"פ וכו' ע"כ:

והרב מכתב מאליהו דף נ"ט ע"ב אחר שהביא דברי הפוס' אם לא כתב כהן או לוי כתב וז"ל סוף דבר מדברי כולם אנו למדין שצריך להזכיר בגט כהן או לוי אמנם מרן בש"ע סי"ט כתב לא נהגו לכתוב בגט לא כהן ולא לוי ולא שום כנוי אלא פב"פ וכל שום וכו'. והרב המפה שם ס"ו כ' וז"ל אבל כותבין כהן או לוי ואם לא כתב כהן או לוי י"א דפסול מאחר שנהגו לכותבו ויש מכשירין ונ"ל לסמוך להקל במקום הדחק וכו'. וכ"כ הלבוש שם סי"ט וסיים עוד שם ואם אבי האשה הוא כהן או לוי ולא כתב כהן או לוי כל זמן שלא ניתן לא יתנו אלא יכתוב אחר ואם ניתן כשר לכ"ע דאין מקפידין כ"כ בכנוי האבות עכ"ל. ומבו' מדבריו דדוקא באבי האשה הוא דיש להקל אבל באבי האיש אין מקום להקל שהרי הוא צריך לכתוב כהן בשביל המגרש וקאי לתרוייהו ואם יכתוב פ' הכהן ב"פ יש לפסול מצד אחר דמשמע שהוא כהן ואין אביו כהן ומשכחת כשנאמר דכהונתו אינו כהונת אהרן כ"א רבנות כמו ובני דוד כהנים היו. וזה מוכרח בדבריהם שהצריכו לכתוב פב"פ הכהן או הלוי כנר' להדייא שבאו למעט שלא יכתוב הכהן סמוך לשם המגרש והיינו משום החשש שאמרנו וכו' ע"כ. מבואר מדבריו דכשכותבין הכהן אצל הבן ולא אצל האב יש לחוש דכהונת הבן היא רבנות שהרי האב אינו כהן משא"ך כשכותבין כהן אצל האב שמבואר שהיא כהונת אהרן א"צ לכתוב כהן אצל הבן דודאי מסתמא הוא כהן. ולחשש בן גרושה וכו' לא חיישי' דלא שכיח כמ"ש הרב ג"פ לדעת מור"ם:

עוד כתב שם הרב הנז' ע"ג וז"ל עוד כתב מרן מ"ב בתשו' אשכנזית גט שכ' בו משולם בן אורי המכונה פייבש פסלו מהרי"ל משום דקאי המכונה על אורי אלא כך יש לכתוב משולם המכונה וכו' ע"כ. וה"ד כשאין אותו כנוי כ"א למגרש ולא לאביו אבל אם הכנוי הוא גם לאביו וכו' ש"ד עכ"ל. אמנם הרב בעל המפה סי' קכ"ט ס"ט כתב ואם יש לאב ולבן כנוי א' לכתחי' כותבין הכנוי אצל כל א' מיהו אם לא כתבו רק לבסוף פב"פ המכו' פ' כשר אבל אם הכנוי לבן לחוד יכתוב הכנוי קודם שיזכיר שם האב ואם כתבו לבסוף פסול עכ"ל. ותמהני עליו דאיהו גופיה לעי' מזה ס"ז כתב לענין כהן שכותבין פב"פ

הכהן ולמה לא הצריך לכתוב הכהן אצל כל א' כמו הכנוי שהרי בכהן ג"כ יש לחוש טובא שיאמרו שאביו כהן אבל הוא אינו כהן מחמת שהוא חלל ושבח אני את הרב בעל הלבוש שכתב בסי"ט ואם הכנוי הוא לאב ולבן כותבין פב"פ המכונה פלוני וקאי על שניהם יחד וכדברי מרן דעם היות דאיהו ז"ל בכל פסקיו נגרר אחר דברי הר' המפה רביה בכאן נטה מדבריו מפני שבראש הסעיף כתב כדברי רבו לענין כהן ואם יצטרך לכתוב הכנוי אצל כל א' כמ"ש רבו הו"ל תרתי דסתרן וצ"ע. ואהא דא דאמרינן שאם הוא כהן וי"ל כנוי שאל יכתוב הכנוי קודם כתב הרב בעל המפה ס"ז אבל אם יש לו ב' שמות שכותבין על א' דמתקרי כותבין אח"כ כהן או לוי ונראה שטעמו ז"ל דדוקא במכונה הוא דשייך לומר שאינו כהן. אבל במתקרי כיון שנקרא כהן ודאי שהוא כהן וכו' עכ"ל. מ"ש הרב על דברי הרב הלבוש שכתב ואם הכנוי הוא לאב ולבן כותבין פב"פ המכונה פלוני וקאי על שניהם דזהו כדברי מרן ר"ל כמו שפיר' מרן בב"י ע"ד תשובת אשכנזית משולם בן אורי וכו' ופסלו מהרי"ל וכתב מרן ע"ז דה"ד כשאין אותו בנוי כ"א למגרש ולא לאביו אבל אם הכנוי הוא גם לאביו ש"ד דלפ"ז גבי כהן כותבין אותו אצל האב וקאי על שניהם והגם דמרן מיירי בדיעבד שאם כתב הכנוי לבסוף ש"ד. ה"ד לגבי שאר כינוים אבל גבי כהן או לוי אף לכתחי' כותבין אצל האב כמ"ש הרב נחלת שבעה כנז"ל:

והרב מהריק"ש ז"ל בהגהות סי"ט כ' וז"ל אם יש למגרש כנוי לעצמו יכתוב הכנוי קודם שם אביו פ' המכונה כ"וכ ב"פ ואם הכנוי גם לאביו יכול לכתוב שם האב קודם ע"כ:

ובספר הלכות קטנות בקונטריס הגטין דף נ"ה ע"ב סי' כ"ו כתב וז"ל גט שלחנו לצפת אנא עובידי הכהן בן העדי וכו' ואע"ג שכתב בש"ע דלא נהגו לכתוב כהן או לוי מאחר דיש פוסלים בדיעבד אם לא נכתב אין להקפיד במה שלא נהגו שאם יכתב כשר לכ"ע ואם לא יכתב יש פוסלים וכו' ע"כ. ובסוף כתב וז"ל ומה שכתבנו עובידי הכהן בן סעדי משום שאם יכתוב עובידי בן סעדי הכהן אפשר שאביו כהן והוא חלל אבל כשכותב עובידי הכהן מוכרח שאביו כהן וכו' ע"כ וזה הפך דברי הרבנים הנז"ל דיש כותבין הכהן אצל האב ולא אצל הבן ויש כותבין ב"פ הכהן. ומה גם לפי מ"ש הרב מכתב מאליהו שאם יכתוב פ' הכהן בן פלוני יש לחוש דכהונת הבן היא שררה ורבנות כמש"ל:

גם הרב גט פשוט ס"ק ל"ו באמצע הדבור כתב וז"ל ואם יכתוב פ' הכהן בן פ' ולא יכתוב כהן אצל האב יראה לכאורה דסגי דכיון שהבן כהן מוכרח לו' דגם האב כהן מיהו יש לגמגם דאפשר שיאמרו דתי' הכהן הכתובה אצל הבן הוא כנוי שם בעלמ' ואי' כהן מזרע כהונה לכן צריך לכתוב פ' הכהן בן פ' הכהן וכו' ע"כ:

העולה מהמקובץ דשלשה סברות בזה יש אומרים לכתוב הכהן אצל האב וחוזר על שניהם והיא סברת מור"ם והרב הלבוש ורוב הפוסקים כנז"ל וכן מנהגינו. סברת שנית לכתוב שני פעמים הכהן אצל האב והבן והיא סברת מהר"ש הלוי בחזרה וסברת מהר"ם ן' חביב ומנהג קושטא. סברה ג' לכתוב הכהן אצל המגרש בלבד והיא סברת הלכות קטנות כנז"ל:

ועפ"ז יש לחקור על הרבנים הראשונים שבמחז"ק שאחזו שער והנהיגו לכתוב הכהן פעם אחד אצל האב בלבד דמה היה להם ליכנס במשעול הכרמים דלא יבצר ממנו דוחק ולהניח דרך סלולה ופתוחה לכל עובר לכתוב הכהן אצל האב והבן שאין בו נפתל ועקש:

והנראה לומר בזה דהראשונים טעמם נכון לפניהם דכיון דמנהגנו לכתוב כנוי משפחה בגט כותבין אותו אצל האב בלבד דגבי כנוי משפחה די בזה שגם הבן ממשפחה זו ואב אחד לכולם ולפ"ז גבי משפחת כהונה אם יכתבו הכהן אצל האב והבן הם משנים משאר כנויים ויתנו בזה מקום לטועה לטעות שהמגרש חלל והכהן הכתוב בו הוא לשון רבנות אחר ששינו משאר כנוי משפחה דאם איתא שהוא ממשפחת כהונה לא היו משנים משאר כנוי משפחה ולכן בחרו לכתוב הכהן אצל האב בלבד ולא יבואו לטעות בזה אחר שכן עושין בשאר כנויי משפחות ואף הוא כאחד מהם אבל סברת האומרים שכותבין הכהן אצל האב והבן היינו לפי מנהגם שאין כותבין כנוי משפחה בגט כי אם משפחת כהונה ולויה בלבד א"כ גבי כהן שכותבין אותו אם יכתבו הכהן אצל האב בלבד או אצל הבן בלבד יש מקום לטעות כנז"ל אבל כשכותבין אותו אצל כל אחד ליכא למיחש החששא שאנו חוששין לדידן כשאנו משנים משאר כנוי משפחה משא"ך לדידהו שאין כותבין שאר כנוי משפחה בגט וליכא בזה שום שינוי לא יבאו לטעות ואדרבא זו הוא דרך ישרה לדידהו:

ואין לומר דיכולים אנו לשנות ממנהג הראשונים ולכתוב הכהן אצל האב והבן ואין בזה משום לעז כמ"ש הרב בתי כהונה וכמו שחזר ועשה מעשה הרב מהר"ש הלוי ז"ל והחששא שכתבנו בדרך זה היא חששא רחוקה כשנכתוב הכהן אצל כל א' לומר שכהן הכתוב אצל הבן הוא לשון רבנות כיון שהוא כתוב אצל האב ג"כ דשאני לדידהו אף אם יוסיפו לכתוב כהן אצל כל א' אין בזה משום לעז דכיון שאין כותבין שום כנוי משפחה אין כאן שנוי כ"א הוספה שהוסיפו הכהן גם אצל הבן ולחומרא וליכא לעז אבל לדידן שכותבין כנוי משפחה וכותבין אותו אצל האב בלבד אם נכתוב הכהן גם אצל הבן הו"ל שנוי משאר כנוי משפחות ואיכא לעז על הראשונים חס ושלום כיון שאנו משנים בזה משאר כנוי משפחות:

ובענין נד"ד עלתה הסכמתינו לכתוב בגט באופן זה. יוסף בן מרדכי דמתקרי בדוך הכהן המכונה אלחדאד וטעם שכתבנו הכהן אחר בדוך ולא אחר מרדכי כדי לסמוך המכונה אלחדאד לתיבת הכהן להודיע שהוא כנוי משפחה וכיון שכתבנו דמתקרי ולא המכונה ליכא למיחש החששות הנז"ל כמ"ש מור"ם בהגה וכמ"ש הטעם הרב מכתב מאליהו דכיון דנקרא כהן ודאי שהוא כהן כמש"ל ונכתב הגט כן בחדש סיון שנת **ברית** ראשונים לפ"ק:

סימן קפב

ולענין הגרושה שרצתה ללכת עם אביה ואמה לעיר אחרת ולהוליך בתה עמה אם מצי האב לעכב או לא. אמת דפליגי בה הרבנים מהרשד"ם ומהריב"ל ז"ל כמ"ש הח' הפוסקים יש"ץ אלא דמצינו להרב ד"ן חא"ה סי' ל"ח שאחר שכתב מי יכניס ראשו להכריע בין שני הרים הגבוהים מוהריב"ל ומהרשד"ם ז"ל מסיק וכתב וז"ל והנה להיות דין זה אם תהיה הבת אצל אמה או אביה וכו' כ"ז בגוי על ראות ב"ד לתקנת הולד מצינא למימר דלא פליגי הני רבוותא לענין הדין בנדון של כל א' וא' וכו' אע"פ שחלוקים בראיותם דבאותו נדון של הרשד"ם שצוה האב לאחיו לפקח על הבת ולהשיאה לבן אחיו וכו' נראה לע"ד שלא יחלוק בזה הריב"ל דא"כ נמצא האם והבת ניזוקים וכו' לכן ודאי שיודה בנדון כזה שמעכבים את האם מקחת בתה עמה דתקנת הגמרא לתועלת הבת נאמרה וכן הרשד"ם לא פסיק ותני דמעכבין את הילדה מללכת עם אמה אלא מחמת כמה טעמים הנז' שם. מחמת הנזק שמגיע לאב ולבת וכו' וכשלא יהיו שם כל אותם הטעמים אומר אני לע"ד שאפשר שיודה להריב"ל בראות ב"ד תקנת הילדה שהוא טוב לה משבת אצל אביה וכו' ע"כ. מבואר מדבריו שהכל תלוי בדעת ב"ד שאם נראה לב"ד שתקנת הבת הוא ללכת עם אמה כ"ע יודו שאין האב יכול לעכב וכ"כ הרדב"ז בתשו' שהובאה בסוף תשו' מהרשד"ם שכ' וז"ל ואם ראו ב"ד שתקנת הבת שתלך עם אמה אפילו בתוך זמן ההנקה ב"ד אביהם של יתומים הם וכו' ע"כ:

גם הרב משפטי שמואל סימן צ' כשמתה האשה והניחה בת ואבי האשה ואמה אומרים שתהיה הבת אצלם והאב אומר שתהיה בתו אצלו. והאריך שם להוכיח שהכל תלוי ביד ב"ד שאם רואים ב"ד שטוב לבת להיות אצל זקנתם מלהיות אצל אביה יניחוה אצלם ובפרט אם האב נשא אשה שמשולה לעם אחר והוזכרה בכלל התו התוכחות והיא שונאה לבת בעלה שנאה רבה עד דחשו חלל שמעיד' עדות שקר לקלקל' וכו' יעו"ש שהסכימו עמו רבנים אחרים ולפ"ז הכא בנ"ד דבעיר טאנג'ה אשר הבעל יושב בה דירת היהודים היא בשכונת הגוים שבמבוי א' דרים ישראל וגוים ויש להם קרוב הדעת

עמהם. משא"ך בעיר ארבט שהלכה לשם הגרושה עם אביה ואמה דרים הישראלים בפני עצמם ואין להם שייכות עם דירת הגוים כלל. כ"ע יודו שאין האב יכול לעכב ביד האשה מלהוליך בתה עמה כי המקום אשר הבעל דר שם יש לחוש לתקלה שתצא הבת לתרבות רעה ע"י שכונת הגוים ב"מ. אחר שהאב אי' מצוי בבית כי יצא אדם לפעלו. ומה גם שכבר נשא אשה האב והיא שונאה לבת בעלה כמ"ש. וכיון שיש לחוש לנזק הבת טוב לה שתלך עם אמה למקום בטוח בפרט היות עם אמה שמצויה בבית כל היום אחר שעיקר התקנה שתקנו שהבת אצל אמה לעולם. היינו מפני תקנת הבת וא"כ דטבא לה עבדינן לה:

שוב מצינו להרב מהרשר"ש בחח"מ סימן תמ"ה באלמנה שהניח בעלה בן קטן והיתה רוצה ללכת לעיר אחרת אצל אביה ואמה ולהוליך בנה עמה והאפוטרופוס שבידו נכסי היתום מעכב מלהוליך בנה עמה. וכתב הרב וז"ל דמשנה שלמה שנינו הכל מעלין לארץ ישראל וכו'. והה"נ שמוציאין מעיר שרובה גוים לעיר שרובה ישראל. כמו שהוא מאשקופייא לסאלוניקי וכו' ואחר שכן הוא שאם הנער רצונה לבא לדור בסאלוניקי עם בנה אין מי שיכול למחות בידה ולא בנכסים אלא שהכל יבא פה סאלוניקי עכ"ל:

הן אמת דהרב פרח מטה אהרן ח"א בס"סי ק"י הקשה דברי הרב תשובה זו עם אותה תשובה של א"הע סי' קכ"ג דשם כ' בשם מהרלב"ח דאף שהזקנה רוצה להעלות ליתומים לא"י אין מניחים אותה לפי שנמשך היזק ליתומים. ובתשו' של ח"מ כתב דמשום דהוי עיר שרובה גוים מעלים היתום והנכסים לעיר שרובה ישראל ותי' הרב וז"ל. וי"ל דהתם בסימן קכ"ג שהאפוטרופוס מינהו אבי היתומים אין לנו לעבור על דבריו וכו' וכיון שהנכסים הם פה אין מניחים הזקנה שיוליך היתום לא"י כיון שהנכסים אינם שם וראוי שיהיו במקום שדר היתום. אבל בסי' תמ"ה שהאפוטרופוסים מינו אותם ב"ד יש בידם להעביר אותם האפוטרופוסים ולשים אחרים תחתיהם כדי שיהיו הנכסים עם היתום והיתום במקום תורה וכו' ע"כ. ממוצא דבר למדנו דהיכא שיותר לבת ללכת עם אמה לעיר אחרת אף הרב מהרשד"ם יודה:

ומצינו להרב כנ"הג א"הע סי' פ"ב הג"הט אות ל"ב שאחר שהביא מחלוקת מהרשד"ם ומהריב"ל כתב וז"ל. וכתב מהר"ם די בוטון בתשו' ס' כ"ד דאם כבר הוליכ' האם הבת עמה למקום אחר אפי' הרשד"ם מודה דאין חוזרין אותה לעירה. עוד כתב שם דלא כתב הרשד"ם שאינה יכולה להוליכה לעיר אחרת אלא דוקא בנדון שלו שחוב הוא לבת לצאת מעיר שהיא שם ללכת עם אמה לעיר אחרת. אבל בנדון מהר"ם די בוטון דאין כאן חוב לבת אם תלך עם אמה אפילו הרשד"ם יודה דיכולה להוליכה עמה עכ"ל:

נקטינן מהאמור דהכא בנ"ד כיון דתקנת הבת הוא שתלך עם אמה למקום שדרים היהודים בפ"ע ואינם בשכונת הגוים כמו המקום אשר היו דרים שם כ"ע יודו דיכולה להוליכה עמה. וכ"ש הכא שכבר הוליכה עמה שאין מחייבין אותה להחזירה ומה גם שהבעל היה בעיר כשהוליך אותה ושתק ולא ערער:

סימן קפג

ק"ק ונבחר שבעיר פארא ישמרם השואל כי"ד:

אחד"ש שירבה ויגדל אות לטובה שקבלתי כתבכם בענין השאלות ששאלתם לדעת מה יעשה ישראל. והנה בענין יוסף לעסארי היבם שהניח את אשת המנוח יצחק אחיו עגונה ולא רצה ליבם ולא לחלוץ. הדין נותן שאם לא רצה לייבם שכופין אותו לחלוץ ואם לא רצה לחלוץ וגם אין בידינו לכופו חייבים כל ישראל להרחיקו מביניהם ושלא לעשות לו שום טובה ושלא לישא וליתן עמו ושלא למול את בניו ושלא לקוברו וגם לא יצרפו אותו לשום דבר שבקדושה שהיא בעשרה עד שיחלוץ. ואם ישמע אל דברי התורה לייבם או לחלוץ תבא עליו ברכת טוב. כי מלבד העון אשר עליו להניח את אשת אחיו עגונה וכמה חששו חכמים לתקנת עגונות. עוד זאת יתירה שדבר זה מגיע לנשמת אחיו המנוח שכל עוד שאינו מיבם לאשתו או חולץ לה אין לו מנוחה בעולם הנשמות. ובכן מה טוב לו שירחם על נשמת אחיו לייבם את אשתו או לחלוץ לה כפי מה שיראה בעיניו וכגון דא צריך לאודועי שאם יתרצה היבם לחלוץ צריכה היבמה לילך אחריו לעיר שיש בו ב"ד סמוכים הבקיאים בדיני החליצה ובצורת המנעל שיחלוץ בו. וכל ההוצאות המצטרכים לזה הדין נותן שחייבת היבמה לשלם הכל ואין ליבם לשלם אפי' פש"ן:

סימן קפד

שאלה ב' אחים שמת א' מהם בלי זש"ק ונשארה אלמנתו זקוקה ליבם. והיבם יש לו אשה ובנים ובנות בתולות וכו' באופן שהוא מטופל וגם יש עליו חובות ב"ב ושאב"ב ורוצה ליבם את אשת אחיו והאלמנה אינה רוצה כ"א לחלוץ ובאה בטענה דכיון שהיבם הנז' לא אמיד בנכסי ולא יכול למיקם בספוקייהו כידוע אינה רוצה להתייבם והגם שיש לו איזה חלק קרקע הלואי שיספיק לשלם את נשיו ותשאר היא בדוחק ובצער וכו'. אם נאמר שיש לה דין מורדת כיון דקי"ל דמצות יבום קודמת. או נימא כיון דבאה בטענה מספקת אין לה דין מורדת ולצד שנאמר שאין לה דין מורדת אם היבם לא יתרצה לחלוץ אם כופין אותו או לא:

תשובה הנה על מה שיש ליבם אשה ובנים ונשבע לאשתו שלא ישא אשה אחרת עליה אפי"ה יכול לייבם לדידן דקי"ל מצות יבום קודמת כמ"ש מרן בסי' קס"ה שפ' כהרי"ף

והרמב"ם וא"כ לא חלה השבועה על היבמה דאשה הקנו לו מן השמים והגם דמצינו להריב"ש בתשו' סי' ש"ב שכ' וז"ל אפי' לדברי הגאונים הפוסקים מצות יבום קודמת בנד"ז שהיבם נשוי לכ"ע מצות חליצה קודמת דהא קי"ל שאם הוא ילד והוא זקנה וכו' אומרים לו מה לך אצל הילדה ואל תכניס קטטה לביתך ובודאי כגון זה מצות חליצה קודמת שאם היתה מצות יבום קודמת איך ישיאו לו ב"ד עצה לבטל מצות יבום הקודמת אלא ודאי כל שיכניס קטטה בתוך ביתו אם היה מיבם מצות חליצה קודמת. ומינה לנדון דידן שאין לך מכניס קטטה בתוך ביתו כמו נושא אשה על אשתו וכו' עכ"ל ותשובה זו הביאה מרן בקיצור בב"י סימן קס"ה יעו"ש. וגם מרן בתשו' בה' יבום וחליצה דף ק"מ ע"א כתב וז"ל דבגלילותינו אנו תופסים להלכה דמצות יבום קודמת כהרמב"ם שהוא מאריה דאתרא מ"מ בנד"ז שהיבם נשוי אשה אפי' להרי"ף והרמב"ם וההולכים בשיטתם מצות חליצה קודמת וכמ"ש הריב"ש וכו' ע"כ. וזה אפי' שלא נשבע לאשתו שלא ישא אשה אחרת עליה שהרי לא ביארו דבר זה כ"א מטעם שלא יכניס קטטה בתוך ביתו כמ"ש. וכשנשבע לאשתו שלא ישא אשה אחרת עליה ונפלה לו יבמה מצינו למרן בתשו' סימן ד' מהל' יבום וחליצה שכתב שם לחלוק על דברי החכמים שפסקו שלא חלה השבועה ויכול לייבם ונסתייעו מתשובת הרמב"ם ז"ל שכתב להדייא שלא חל התנאי דשלא ישא שהרי הוא לא נשא אותה ואשה הקנו לו מן השמים ועוד כ' טעמים אחרים וכו'. ומרן שם חלק עליהם ודחה תשובה זו של הרמב"ם בב' ידים וכ' דלאו הרמב"ם חתים עלה וכו' וסיים וכ' וז"ל שהרמב"ם עצמו בחבורו הגדול כתב בהיפך כמו שהוכחתי וא"כ אפי' אם היה הרב עצמו ז"ל חתום באותה תשובה עצמה והיינו מכירים חתימתו היינו אומרים בילדותו סבר הכי ובזקנותו דהיינו בחבור הדר ביה וכבר כתב הרשב"א כיוצא בזה על תשו' הרמב"ם בענין הקריאה בספרים שאי' כשרים וא"כ אפי' באותו נדון שלא היה אלא תנאי בלא שבועה לא צדקו דברי התשובה ההיא כ"ש בנ"ד שיש שבועה בדבר שאפשר שאפי' בעל התשו' ההיא היה חושש לה. וכ"ש שכבר הורה זקן ה"ה הרשב"א ז"ל בתשו' מי שנשבע למשודכתו שלא ישא אשה אחרת עליה ונפלה לו יבמה שהורה בפירוש שאם היתה משודכתו נשואה לו היה אסור לו ליבמה והיינו נד"ד ממש עכ"ל מרן ז"ל:

מ"מ הרי מצינו לרבותינו בעלי התקנות שתיקנו בשנת **גשן** וז"ל עוד תיקנו החכמים י"ץ שמכאן ולהלאה כל שי"ל אשה ונפלה לו אשת אחיו ליבום אפי' בתוך עשרה שנים אפי' הי"ל זרע מאשתו דיכול ליבם אשת אחיו דאשה הקנו לו מן השמים וא"צ ליתן לאשתו לא גט ולא כתובה וכל הנושא מכאן ולהבא ע"ד כן הוא נושא וכו'. וקבלנו עלינו אנו

ובנינו ובני בנינו עד עולם בגזרת נח"ש ומינה לא נזוז וכו' ע"כ יעו"ש בסי' ע"ב. ובודאי שאף שהיו נוהגים לכתוב בכתובה בשבועה שלא ישא אשה אחרת עליה אפי"ה הפקיעו אותה שבועה מטעמא דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש:

וכן מצינו בתקנה אחרת בענין זה של נישואין בשנת **שכם** שכתבו וז"ל שכל איש שיהיה נשוי וירצה אשה על אשתו בהיות לו ממנה זרע ונראה לב"ד אשר יהיו בימים ההם אונס ניכר אליהם מחמת האשה שי"ל יש רשות בידם להפקיע התנאי דשלא ישא וכו' ואע"פ שקבל עליו בשבועה אנו מפקיעין התנאי ההוא מעכשיו הפקעה גמורה וכו' ע"כ. וכיון שקבלנו עלינו תקנות פ'אס ונתפשטה תקנה זו בערי המערב מינה לא נזוע שמי שנשוי אשה ונפלה לו יבמה יכול לייבם מטעמא דכל הנושא אשה אדעתא דתקנתא הוא נושא וכשנשבע לה שלא ישא וכו' חוץ מהיבמה שהקנו לו מן השמים וכמ"ש ז"ל כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש והה"נ בנ"ד:

אלא דעדיין יש לחלק ולומר דע"כ לא תקנו שהנשוי יכול לייבם אלא דוקא היכא דיכול למיקם בספוקייהו אמרינן דמעולם לא תקנו בזה וא"ך הדרינן לד"ת דכיון דלא יכיל למיקם בספוקייהו אף לדברי התוס' דמצות יבום קודמת. הכא יודו דמצות חליצה קודמת. והן לא יהא אלא ספק שמא גם בזה היתה התקנה לייבם מה שאין הסברא נותנת כן. מ"מ הרי קי"ל כל ספק בתקנה העמידנו על דין תורה:

ומצינו למרן בב"י סי' קס"ה שהביא תשו' הריב"ש שכ' וז"ל על יבמה שנשארה זקוקה לב' יבמין. והגדול הוא מאנוסי הזמן והב' הוא יהודי. והיהודי הוא רוצה לייבם והיא אינה רוצה וכו'. ובנד"ז שאין כאן מי שיוכל לייבם אלא זה אם תבע אותה ליבם והיא לא רצתה דנין אותה כדין מורדת. אלא שיש לב"ד לעיין בדבר הרבה אם זה הב' נשוי אשה אחרת אם אפשר לו לפרנס שתיהן לפי כבודו וכבודן שאל"ך לא שבקינן ליה אלא משיאין לו עצה ההוגנת לו וכו' עכ"ל ועיין במהרי"ק שורש צ"א וק"ב עכ"ל מרן ז"ל. והריב"ש ז"ל הוא מכת הפוסקים דמצות יבום קודמת כמ"ש שם מרן בשמו שכ"כ בסי' תק"ט יעו"ש. ואפי"ה כתב דאם א"א לפרנס שתיהן משיאין לו עצה לחלוץ. ולפ"ז היכא שהיא אי' רוצה להתייבם בטענה שאי' יכול לפרנסה אין לה דין מורדת. ועיין מרן בתשו' להלכות יבום וחליצה סי' ב':

וכן הוא מדוקדק מלשון מרן בש"ע שם שכ' וז"ל מצות יבום קודמת למצות חליצה ואם אינה רוצה להתייבם לשום א' מהאחים חים בלא טענה מספקת דינה כמורדת וכו' ע"כ. מוכח מדבריו דהיכא דיש לה טענה מספקת במה שאינה רוצה להתייבם לאו מורדת מקרייא ואין לך טענה מספקת כזו דלא יכיל למיקם בסיפוקה וכ"כ הרב מוהר"ד יעב"ץ

ז"ל כמ"ש בקונטריס הרב מוהר"ד פתחיא בירדוגו ז"ל בסופו דף ד' ע"ב בסופו בתשו' שאלה יעו"ש:

סימן קפה

ידין הח"הש הותיק כהה"ר יוסף ן' שטרית נר"ו:

אחד"ש שירבה ויגדל וכו' באתי להודיעך שקבלתי כתבך ועל ענין הר' מאיר אלכ'ראט י"ץ שנפלה לו יבמה ורוצה לייבם אותה וישהה עמה לילה א' ואח"ך יפטור אותה בגט. וכשיפטור אותה בגט תקח לה כל נכסי בעלה הראשון בעד סכי כתובתה והוא לא יתחייב בשום דבר מהכתובה. והיבמה טוענת שאם רוצה ליבמה ולהכניסה לקיום ולהתחייב בעיקר ותוספת וכו' מוטב ואם לאו שיחלוץ לה:

הנה על מה שטען היבם שישהה עמה לילה א' כדי לקיים מצותו ואח"ך יפטור אותה בגט. נראה שהדין עמו שהרי מצינו בגמ' סנהדרין דף י"ט גבי כ"ג שנפלה לו יבמה דאי' מייבם והקשו בגמרא בשלמא מן הנשואין הוי עשה ולא תעשה ואין עשה דוחה ל"ת ועשה אלא מן הארוסין אמאי יבא עשה וידחה לא תעשה. ותירצו גזרה ביאה ראשונה אתו שנייה. ופירש"י וז"ל ביאה ראשונה דיבום מקיימת מ"ע ביאה שניה לאו מצות יבום היא עכ"ל. הרי מבואר דבביאה ראשונה מקיים המצוה ואין צריך להכניסה לקיום ועדיין יש לדוחה לדחות ולומר דאה"נ דבביאה רא' מקיים המצוה אבל כשמכניסה על דעת לגרשה אח"ך איקרי כאן אל תחרוש על ריעך רעה וכו' כמ"ש בגיטין פ' המגרש דף צ'. לזה הרי מצינו להרב יד אהרן ז"ל סי' קס"ה הגהב"י אות י"ז שכתב וז"ל הכונס ליבימתו לזמן מוגבל דרך משל לששה חדשים או לשנה לקיים מצותו ואח"ך יגרשנה בגט אין שום אסור בדבר מהר"מ מזרחי בספר אדמת קדש ח"א חא"ה סי' ן' עכ"ל. והגם דספר אדמת קדש אינו מצוי בידינו לראות הדברים במקורן נראה דמ"ש הרב דאין אסור בדבר בא לומר דהגם דגבי אשתו אמרו בגמ' שאם לבו לגרשה והיא יושבת תחתיו ומשמשתו קרי עליה אל תחרוש על ריעך רעה וכו' היינו אחר שהיא יושבת לבטח ואינה יודעת שדעתו לגרשה אבל ביבמה אין איסור בדבר כשמכניסה לזמן אחר שמודיע אותה קודם כניסתה שמכניסה לזמן. א"כ לפ"ז ה"נ בנ"ד שמודיע אותה קודם כניסתה שמכניסה ע"מ לשהות עמה לילה א' בלבד אין אסור בדבר וגם בזה הוא מקיים מצות יבום כמ"ש. ועיין בפסקי דינים כת"י מ"ש הרב מוהר"ר יעב"ץ ז"ל בקונט' מהר"ר פתחיה בירדוגו ז"ל בסופו דף י"ב:

ועל מה שטען היבם דאי' חייב בדין כ"א בעיקר כתובה אבל נדונייא ותוספת לא. וכשיגרשנה תקח לה כל נכסי בעלה הרא' בעד סך עיקר כתובה ואין עליו חיוב של כלום

וכו'. אמת נכון הדבר דמדינא. דגמ' כתובה של יבמה היא על נכסי בעלה הראשון וכמ"ש מרן בסי' קס"ו ס"ד ובסי' קס"ח ס"ג. וכשאין נכסים לראשון כתובתה על נכסי היבם כמ"ש בסימן קס"ו ומ"ש מרן כתובתה על נכסי בעלה הראשון ר"ל כל מה שנתחייב הרא' בכתובתה דהיינו עיקר כתובה ותוס' ומתנה ונדונייא הכל חייב היבם לפרוע לה מנכסי בעלה הראשון כשיגרשנה שכשייבם היבם נכנס במקום אחיו וזכה בכל נכסי אחיו אלא שאי' יכול למכור וליתן בנכסי אחיו וילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות כמ"ש בסי' קס"ח אחר שכל נכסי אחיו משועבדים לכתובתה וכשיגרשנה היבם צריך לשלם לה כל כתובתה במושלם מנכסי אחיו כאלו גירשה אחיו אלא שעדיין יש להסתפק אם נכסי הרא' אינם מספיקים לתשלום כל הכתובה שנתחייב הרא' אם חייב היבם להשלים לה מנכסיו כל הכתובה כשיגרשנה. ומ"ש מרן ואם אין לרא' נכסים כתובתה על נכסי היבם יכולים אנו לומר שאין לרא' כ"כ נכסים כדי כתובתה במושלם שחייב היבם להשלים לה מנכסיו כל מה שנתחייב אחיו אי אפשר לומר דמ"ש מרן ואם אין לראשון נכסים ר"ל דאין לו נכסים כלל אבל אם יש לו נכסים מועטים כדי שיעור עיקר כתובתה נוטלת אותם נכסים ואין על היבם חיוב של כלום:

והיה נראה להביא ראיה ממ"ש מור"ם בהגה סס"י קס"ח עמ"ש מרן שם אבל אם לא כתב לה בעלה כתובה וכו' צריך היבם לכתוב לה כתובה כדרך כל האלמנות סיים שם מור"ם וכ' וז"ל וכן אם לא היו נכסים לבעלה הרא' יש יש לה כתובה מנה משני כדין אלמנה ע"כ. דר"ל דכשכתב לה הרא' כתובה ואין לו נכסים כלל יש לה כתובה מנה מהיבם דהיינו עיקר כתובה. ומינה נשמע שאם נכסי הראשון יש בהם כדי עיקר כתובה ליכא שום חיוב על היבם אלא דמ"מ יכולים אנו לומר דמ"ש מור"ם יש לה כתובה מנה משני היינו לעיקר כתובה אבל אה"נ שיש לה ג"כ תוספת וכו' שהרי סיים וכתב כדין אלמנה והנושא אלמנה מלבד עיקר כתובה דהיינו מנה יש לה ג"כ תוספת ומתנה וכו' כדרך כל הנשים. וגם בחלוקה שלא כתב לה הראשון כתובה כ' מרן צריך היבם לכתוב לה כתובה כדרך כל האלמנות ולא כתב שכותב לה מנה דמשמע מזה שכותב לה עיקר ותוספת וכו' כדרך כל האלמנות. ומדסיים מור"ם וכתב ע"ז וכן אם לא היו נכסים לרא' וכו' משמע שדין שלא היו נכסים לראשון שוה לחלוקת שלא כתב לה בעלה הרא' כתובה. וכיון דהיכא שלא כתב לה בעלה כתובה חייב היבם לכתוב לה כתובה כדרך כל האלמנות דהיינו עיקר ותוספת וכו' ה"ה נמי אם לא היו נכסים לראשון חייב היבם לשלם לה כל כתובתה כדרך כל האלמנות. ולפ"ז מ"ש מור"ם ופן אם לא היו נכסים לראשון יש לה

כתובה מנה משני היינו לעיקר כתובה אבל אה"נ דיש לה כל מה שכותבים לאלמנות ואיכא נפקותא בעיקר כתובה למתנה ותוספת וכו' כמבו' בסימן קט"ו וקי"ו:

אלא דעדין יכולים אנו לומר דאה"נ כשאין לראשון נכסים כלל שצריך היבם לכתוב לה כתובה מחדש אזי צריך לכתוב לה כתובה כדרך כל האלמנות. אבל היכא שיש בנכסי היבם כדי עיקר כתובה דליכא חיוב על היבם לכתוב לה כתובה אחרת נימא דאין עליו חיוב ג"כ בתוספת ומתנה וכו':

שוב מצינו בנוסח כתובת יבמין שכתב רבינו הטור בסי' קס"ו וז"ל ויהיבנא ליכי כסף עשרין וחמשה זוזי דחזו ליכי בדהוו כתיבי בכתובה דכתב ליך בעליך קדמאה וכו'. ודא נדונייא דהנעלת ליה וכו' וצבי איהו ואוסיף ף ליה מדיליה כ"וך וקבל עלוהי פ' דנא אחריות תוספת כתובה דנא עלוהי וכו' כדכתבינן בשטר כתובות דעלמא ע"כ:

גם בס' בנימין זאב סי' פ"ה בנוסח כתובת יבמין כתב וז"ל וכתב לה פב"פ היבם לפלונית בת פ' יבימתה כסף זוזי מאתן דהוו כתיבין בכתובתה דכתב לה בעלה קדמאה ואוסיף לה יבם מדיליה כ"וך ודי נדונייא דהנעלת ליה וכו' כמו שכותבין בכל שטרי כתובות עכ"ל. מבואר מזה שצריך היבם לכתוב לה כסף זוזי מאתן לעיקר כתובה כמו שהיה כתוב בכתובה של בעלה הראשון שנשאה בתולה וגם צריך לכתוב לה תוספת ומתנה וכו' ולהתחייב בכל מה שהיה כתוב בכתובה של בעלה הראשון. וכיון שכן אם יש בנכסי בעלה הראשון כדי סך כל הכתובה עיקר ותוס' וכו' אם בא היבם לגרשה אחר היבום צריך לפרוע לה כל סכי כתובתה מנכסי בעלה הראשון. ואם הנכסים של בעל הראשון אי' מספיק לתשלום כל כתובתה צריך היבם להשלים לה. מדיליה אחר שקבל עליו אחריות כל סכי הכתובה כשאר כתובות דעלמא. ומינה לדידן נמי שהמנהג שכותבין בכל שטרי כתובות עיקר ותוספת מתנה ונדונייא ח"י מאות מתקאלים. גם בנושא אלמנה צריך לכתוב כן נמי בכתובת היבם כמו שכותבים בכל הכתובות. והגם שמצינו שכמה אלמנות מתפשרים ביניהם קודם הנישואין בסך הכתובה אם מעט ואם הרבה. היינו היכא שמתרצת היא בזה והוא אינו רוצה לכונסה כ"א בתנאי זה למעט מהסך של ח"י מאות. אבל ביבמה שהוא רוצה לכונסה לקיים מצותו והיא אינה מתרצת להתייבם כ"א עד שיכתוב לה כתובה של ח"י מאות כפי המנהג ואם לאו שיחלוץ לה. הדין עמה והרי מצות חליצה לפניו כשאי' רוצה להתחייב כפי המנהג:

והרב הכנה"ג ז"ל סי' קס"ו הג"הט אות ט' עמ"ש רבינו הטור בנוסח כתובת יבמין וקיבל עלוהי פ' דנא אחריות תוס' כתובה דנא וכו' כתב וז"ל בנוסח הרי"ף והרא"ש ורבינו ירוחם ז"ל כתוב כך והר"א חסון ז"ל בתשו' כ"י הביא בנוסחת הרי"ף והרא"ש ז"ל כך

וקבל עלוהי פ' א אחריות וחומר נדונייתה ותוס' וכו' ואולי כך היתה בנוסחתו וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ד מה' יבום וכתב מהר"א חסון ז"ל בתשו' הנז' שכן נוהגים עכשיו שמקבל היבם אחריות כתובה. והטעם ממ"ש הרי"ף בס"פ מצות חליצה בלשון הזה ומקמי הכי הות כתו' יבמה על נכסי בעלה הא' והשתא תקנו רבנן משני כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה ע"כ. ופי' הוא ז"ל שפי' דברי הרי"ף כך הם והשתא תקינו רבנן הם הגאונים שאחר התלמוד שיכתוב לה הכל הב' כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה אם לא יקבל עליו כ"א אחריות עיקר כתובה ועיין ברי"ו וכ' עוד שם דהשתא דמקבל עליו אחריות כל הכתובה יכול היבם למכור בנכסי אחיו וכו' ע"כ. מ"ש הרב שתיקנו הגאונים שיכתוב לה הכל כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה נראה פירושו שאם לא יכתוב היבם אחריות כל הכתובה עליו ויהיה כתובתה על נכסי בעלה הראשון ואין היבם יכול למכור בהם כפי דין הש"ס. כשיכעוס עליה יאמר לה טול כתובתיך וצא כמ"ש בגמ' בראשונה היה נותן לה כתובתה העשירות עושות קלתות של כסף וכו' וכשכועס עליה וכו' התקינו שיהיו כל נכסיו אחראין לכתובתה. וכמו כן התקינו גבי יבם שיתחייב בכל הכתובה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה. הרי אנו למדין שאם היבם אינו רוצה להתחייב בכל הכתובה כפי המנהג והיבמה אינה רוצה להתייבם לו בזה כ"א לחלוץ הדין עמה:

שוב מצינו לרב אחרון בספרו הנק' בארות המים חא"ה סי' ד' בנדון כיוצא בזה וכתב שצריך היבם לקע"ע אחריות נדונייא ותוספת וכו' והביא ראיה מנוסח כתובת יבמין שכתבו הרמב"ם והרא"ש ורבינו הטור וכ' וז"ל וא"כ בנ"ד כיון שעכשיו נהגו בכתובת יבמין לכתוב כתובה ונדוניא ותוספת כמש"ל וג"כ כותבין אחריות ע"כ נכסיו עליו ועל ירתוהי כמ"ש אע"ג דמדינא דגמ' איני משעבד לה שום דבר על נכסיו אלא שעבוד כתובה לא הוי אלא על נכסי בעלה הרא' וכו'. אבל כפי המנהג של עכשיו ודאי דהיא לא סמכא דעתה לאינסובי ליה אלא כשאר אלמנות דעלמא ולא אדינא דגמרא וכו'. ואם היא ממאנת להתייבם בשביל זה אינה נקראת מורדת וכו' ע"כ:

אח"ז הביא תשו' הרב המבי"ט ח"ב סי' נ"ג וז"ל שאלה על מי שנפלה לפניו אשת אחיו והוא אינו רוצה לקבל עליו אחריות כתובה וכו' בנ"ד שהיבמה אמרה שהיתה רוצה להתייבם ושיכתוב לה כתובה כמנהג יבמין והוא אינו רוצה לקבל אחריות כתובה עליו וכו' אינה נקראת מורדת בשביל זה כיון שהוא רוצה להתיבם אם יכתוב נדונייתה בנכסי צאן ברזל. ואם הוא אינו רוצה יחלוץ לה בלא כסף ובלא מחיר וכו' וכל הפוסקים ז"ל כתבו בנוסח כתובת יבמין ואוסיף לה מדיליה כו"ך וכו' ודא נדונייא דהנעלת ליה וכו'

וקבל אחריות עליו ועל ירתוהי וכו' עכ"ל הרב המבי"ט המובא שם. וכתב ע"ז הרב הנז' וז"ל הרי מדברי הרב ז"ל זכינו לדין הן במה שדקדקתי לעיל בנוסח כתובת יבמין וכו'. ואע"ג דמדינא דגמ' הדין עם היבם שלא יקבל עליו אחריות הכתובה והתוס' דכתו דכתובתה על נכסי בעלה הראשון ואין לה שעבוד על נכסי היבם כלל וכו'. אעפ"כ פסק הרב המבי"ט בנדון דיליה שכיון שעכשיו נהגו לכתוב לה הכתובה כשאר אלמנות דעלמא הן בתוספת הן בנדונייא ואחריות וחומר כל שטרי כתובות הנהגות וגם כן התוספת שיש לה שהוא מדינא דגמ' כמ"ש הטור בסימן קס"ח דאע"ג דמדינא דגמ' דהיבם קונה את יבימתו בביאה דוקא כי כתובתה על נכסי בעלה הראשון שהוא נכנס במקום אחיו המת. אעפ"כ עכשיו נהגו מתקנת חכמים לכתוב לה כתובה כשאר אלמנות דעלמא וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ג מה' יבום יעו"ש עכ"ל:

נמצא לפ"ז דהכא בנ"ד שאין היבם רוצה להתחייב בכל סכי הכתובה והיבמה אינה רוצה להתייבם לו בזה כ"א עד שיתחייב כנז' או יחלוץ לה. הדין עמה ומה גם דאחר שהיבם יש לו אשה ובנים משיאין לו עצה ההוגנת לו שיחלוץ לה כמ"ש בגמ' על פסוק וקראו לו זקני עירו ודברו אליו דמשיאין לו עצה ההוגנת לו. והגם דלדידן מצות יבום קודם מ"מ היכא דנשוי מצות חליצה קודם דבכגון זה מצות חליצה קודמת:

וכן מצינו להריב"ש ז"ל סי' ש"ב שכתב וז"ל אבל מ"מ אומר לך שאפי' לדברי הגאונים ז"ל שפוסקים דמצות יבום קודמת בנד"ז שהיבם נשוי לכ"ע מצות חליצה קודמת דהא קי"ל שנותנים לו עצה ההוגנת לו וכו'. שאם היתה מצות יבום קודמת אפי' בכגון זה. היאך ישיאו לו ב"ד עצה לבטל מצות יבום הקודמת אלא ודאי כל שיכניס קטטה לתוך ביתו אם היה מייבם מצות חליצה קודמת וכו'. שאין לך מכניס קטטה לתוך ביתו כמו נושא אשה על אשתו. וא"ת יגרש אשתו הרא' וייבם את זו. הרי קשים גירושין כמ"ש ז"ל בסנהדרין וכו' ע"כ. ומרן ז"ל בב"י סי' קס"ה הביא דבריו בקיצור גם הרב באר הגולה שם אחר שכתב דברי הריב"ש הנז' סיים וכתב וכ"כ שאר פוסקים יעו"ש והגם דהכא בנ"ד ליכא למימר שמכניס קטטה לתוך ביתו שהרי אינו רוצה לקיימה אלא ללילה א' בלבד כדי לקיים מצותו. מ"מ עדיין יש לחוש שאומר דבר זה מפני אשתו כדי שתתרצה להניחו לייבם אבל דעתו לקיימה וכשיקיימנה יכניס קטטה לתוך ביתו. או אפשר שהגם שעכשיו אין דעתו לקיימה משכחת לה שאח"ך ימלך ויקיימנה ובודאי דמטעם זה סברי הפוסקים דכשהוא נשוי משיאין לו עצה לחלוץ. דאם איתא דיש תקון לנשוי לקיים מצות יבום הקודמת כשיכניסנה ללילה ראשונה בלבד כמש"ל א"כ למה להם לרבנן דסברי דמצות יבום קודמת להשיאו לחלוץ והלא הטוב טוב היה להשיאו לכנוס ללילה

א' בלבד כדי לקיים מצות יבום הקודמת ואח"ך יפטרנה בגט. א"ל שנאמר דחששו רבנן שמא יקיימנה ויכניס קטטה לתוך ביתו לכן משיאין לו לחלוץ:

ואין זה סותר למ"ש בספר התקנות של המגורשים נ"ן שתיקנו בשנת **גשן** וז"ל עוד תיקנו חכמים י"ץ שמכאן כל שיש לו אשה ונפלה לו אשת אחיו ליבום אפי' בתוך עשר שנים אפי' היה לו זרע מאשתו דיכול לייבם אשת אחיו דאשה הקנו לו מן השמים וא"צ ליתן לאשתו לא גט ולא כתובה וכל הנושא מכאן ולהבא על דעת כן הוא נושא וכו' ע"כ דהרבנים ז"ל המה באו לומר דיכול ליבם דאין זה בכלל נושא אשה על אשתו. ואף אם אשתו הראשונה תובעת ממנו גט וכתובה אין שומעין לה אבל אה"נ דמשיאין לו לחלוץ לשלא יכניס קטטה לתוך ביתו. ואם באולי אינו רוצה כ"א דוקא לייבם שומעין לו אם היבמה ג"כ רוצה להתייבם אבל אם הוא אינה רוצה להתייבם כיון שהיבם נשוי אשה ואינה רוצה להיות צרתה בצדה וטוענת שיחלוץ לה אין לה דין מורדת כמ"ש מור"ם בהגה רס"י קס"ה לסב' הפוסקים דמצות חליצה קודמת אף באינו נשוי. והה"נ כשהוא נשוי אשה דלכ"ע מצות חליצה קודמת כמש"ל. אם אינה רוצה להתייבם רק לחלוץ אין לה דין מורדת. ומה גם דהכא בנ"ד אחר שאין היבם רוצה להתחייב בכתובה כמנהג והיבמה טוענת שאם אינו רוצה להתחייב שיחלוץ לה הדין עמה. זהו מה שנלע"ד להשיב בזה. וליה עינינו יצילנו ויאיר עינינו במאור תורתו הנפלאה. הכ"ד הח"פ טיטואן יע"ה בסדר צדק צדק תרדוף ובשנת אלה דברי **הברית** לפ"ק:

סימן קפו

שאלה אשה אלמנה שחלקה בנכסי בעלה עם בניה ואחר שנשבעה שבועת אלמנה וזכתה במחצית הנכסים כפי התקנה עמדה וזכתה כל נכסיה במתנת בריא לשני בניה וכתבו בשטר המתנה כתבוה בשוקא וחתמוה בברא וכו' ככל שטרי מתנות והעדים שחתמו על השטר לאו ספרי בקיאי נינהו וא' מהם נלב"ע והב' בא והעיד בתוע"ג שבשעה שנתייחד לעדות ציוו עליהם שיהיה הדבר בסתר ולא יגלו לשום אדם כלל. והגם שכתוב במתנה דאמרה להם האי מתנה כתבוה בשוקא וכו' נ"ל שהדברים ההם הם כמו שופרא דשטרי שכותבין כך בכל שטרי מתנות והאמת הוא שצוו עליהם שלא יגלו המתנ' לשום אדם ויש להסתפק בזה דכיון דקי"ל דעדים החתומים על השטר כמו שנחקרה עדותם בב"ד אחר שכתוב בשטר מתנה זו כתבוה בשוק' וכו' א"כ מה שהעיד עכשיו שכתבו זה לשופרא דשטרי דעלמא אינו נאמן דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד והמתנה קיימת. או נימא דזה לא הוי חוזר ומגיד כיון דלא ספרי דווקני נינהו ותלינן בטעות כמו שהעיד העד. וכיון שהיא מתנה מסותרת לאו כלום היא כמ"ש מרן סי' רמ"ב ס"ג ונמצא שטר

מתנה זה בעד א' והמתנה בטלה מלבד דאפשר לומר שאם היה חי העד האחר היה מעיד ג"כ כדברי זה העד כיון דלאו ספרא דווקנא הוא:

תשובה כתב מרן בח"מ סי' כ"ט וז"ל וכן בכל טעות שהעדים מצויים לטעות בו נאמני' הם בעצמם ואין בזה משום חוזר ומגיד והוא מדברי הר"ן בשם הרז"ה בפ"ק דר"ה יעו"ש וא"כ לפ"ז הכא בנ"ר דלאו ספרי דווקני נינהו והעיד העד שנצטוו להסתיר המתנה ומ"ש כתבוה בשוקא הוא לשופרא דשטרי הוי דבר שמצויים לטעות בו ואין בזה משום חוזר ומגיד. והגם שכתב מרן בסי' רמ"ב ס"ה דהאידנא לא חיישינן לסתמא וכו' וכשצוה לכתוב שטר מתנה סתם הוי כאלו אמר כתבוה בשוקא וכו' מ"מ היינו בסתם שטר מתנה דאע"פ שלא כתבוהו הוי כאלו כתבוהו וכמ"ש בסי' ס"א ס"ה אבל הכא בנ"ד שהעיד העד שאמרה להם שלא יגלוה וכתבוה בשוקא נכתב בטעות הוייא ליה מתנה מסותרת ומגן שוייא:

וכן מצינו להרב דברי משה סי' ס"ט ד"ע ע"ב וג' בשטר צוואה שנתן מתנה לבניו ורבה לא' ומעט לא' וכתוב בשטר שיתנו לפ' מנכסיו כו"ך וכו' ושאל הרב לעד אם המצווה אמר מנכסיו ואמר שאינו זוכר וחקר אותו דאיך כתוב בצוואה מנכסיו. והשיב דמה בכך דכשאמר שיתנו כ"וך ודאי דמנכסיו קאמר והעד האחר העיר שאמת שהש"מ לא אמר מנכסיו והוא סבר שאין קפידא בדבר. הן אמת דאחר שנכתבה הצוואה עם תיבת מנכסיו הראה אותה לרב העיר והלך העד וקראה לפני השכיב מרע ואמר לו דע שכבר דברתי עם החכם פלוני ואמר שהיא עשויה כדין והשיב המצווה יפה עשית וכו'. ובטל הרב הצוואה מההיא דסי' כ"ט ע"פ דברי העד שהעיד שלא אמר המצווה מנכסיו ואין בזה משום חו"מ שדבר כזה העדים מצויים לטעות בו וחשבי שאין קפידא בדבר ולכך כתבו הם מנכסיו בצוואה. אבל עכשיו יכולים לפרש דבריהם דמ"ש בצוואה מנכסיו היינו שהם כתבו כן מסברא דנפשייהו. עוד כ' שם וז"ל אך עדין פש גבן לבאר מה שאמר עוד העד הב' דאחרי כותבו הצוואה כתקנה ומלת מנכסיו בתוכה. הלך וקראה לפני הש"מ והשיב יפה יפה והלכו וחתמוה העדים א"כ נמצא דרצה שיהיה הצוואה קיימת מדלא ערער אז שראה כתוב בתוכה מלת מנכסיו וכו' דהא הו"ל כאלו אמר תנו מנכסי ומה גם דסמך דעתו על דעת זקן וכו' שראה אותה וערב לו ואמר שהוא עשויה כתקנה והשיב המצווה יפה עשית וכו' אבל מה נעשה דאין כאן אלא עד א' והעד הב' אומר שאי' יודע מזה כלום והוא לא ראה אלא מה שצוה המצווה בתחי' וא"כ הו"ל צוואה עשויה ע"פ עד א' דלא מהני וכלא חשיב וכו' ע"כ. מבואר מזה דהגם שע"פ דברי העד הא' שהעיד שהראה אותה לחכם וחזר וקראה לפני המצווה וגם תיבת מנכסיו הכתוב

בה וקיימה המצווה דהו"ל כאלו אמר בפירוש מנכסי אפ"ה מאחר שהעד האחר אמר שלא אמר המצווה מנכסי והוא לא ידע מזה שקראה לפני המצווה וכו' קבל עדותו ובטל הצוואה אחר שאין כאן כי אם עד א' המקיימה. כ"ש הכא בנ"ד שהעיד העד שהיתה מתנה מסותרת ומ"ש כתבוה בשוקא וכו' היינו לשופרא דשטרי ועביד למטעי בהכי והעד האחר אינו לפנינו לראות מה בפיו ועדיין אפשר לומר שאם היה לפנינו היה מעיד כדברי העד האחר ודאי דהצוואה בטלה. ועיין הרשב"ש סימן שכ"ז וז"ל ואם ערי השטר מכחישים זא"ז וכו'. ועיין מהריב"ל ס' א' ס"סי נ"ח בדין מתנה טמירתה. משפטי שמואל סי' ק"ג דקי"א ע"ד וקי"ב גור אריה סי' ר"ן ס"ח אדרת אליהו ש"ות דף ל"ה:

גם הרב מהריק"ש בתשו' סי' קי"ו במי שהוציא שטר מודעא על המכר וכתוב בה והכרנו באונסו וכו' ושאל את העדים ואמרו שהכירו אונסו ע"פי המוכר שהגיד להם פרטיו וחשבו שכיון שנודע להם פרט האונס ע"פ מה שהגיד להם יכולים לכתוב והכרנו באונסו. והשיב הרב דאע"ג דקי"ל עדים החתומים על השטר כמו שנחקרה עדותם בב"ד ואינם יכולים לומר דבר הסותר עדותו. מ"מ לפי מ"ש הר"ן פ"ק דר"ה בשם ר"ז שכל טעות שהעדים מצויים לטעות בו נאמנים הם בעצמם ואין בזה משום חוזר ומגיד. הכא נמי כיון שעדים אלו לא בקיאי ולא כ"ע גמירי שותא דרבנן דהכרה ר"ל ראיה בעין וידיעה ברורה לאו חזרה היא מה שאומרים עכשיו ומהימני וא"כ אין מודעא זו כלום לבטל המכר וכו':

עוד הביא שם הרב מ"ש הריב"ש ז"ל בסי' שע"א וז"ל ועוד אני אומר מסב' דההיא דחזקה אין העדים חותמים על השטר אא"כ נעשה בגדול לא נאמרה אלא בעדים יודעים ומוחזקים כמו סופרי הדיינים שהיו רגילים לכתוב השטרות בזמן חכמי הש"ס והם בקיאים ברוב הדינים כדאמרי' בריש גיטין סתם ספרי דדייני מגמר גמירי אבל באותם עדים שחתמו בשטר מכירה זו שלא היו בודאי מוחזקים ולפי הנשמע היו קלי עולם אין לומר בהם האי חזקה וכו'. אבל המוכר בנכסי אביו שאין די שיהיה גדול אבל צריך עוד שיהיה בן עשרים וכו' ודין זה אפי' ממקצת חכמים נעלם וכו' ע"כ:

עוד הביא שם הרב מ"ש מרן בבד"ה סי' מ"ד עמ"ש רבינו הטור במח"ק שחזרו וקיימו בסוף השטר וכו' דאם יש בו אויר השטר כשר ולא חיישינן שמא הניחו אויר ב' שטין וכו' וכ' שם מרן ומיהו צריך שיהיו העדים מוחזקים היודעים הלא"ה חיישינן. וכ' הרב ע"ז וז"ל הרי שאם אין העדים מוחזקים ביודעים חיישי' מן הסתם אע"פ שלא אמרו הם כלום וכו'. ולפיכך העדים דלא בקיאי טובא בדברי חז"ל צריך שיברר הכרתם מה היא אם בידיעה וכו' ובזולת זה הוא בחרס הנשבר וכו' ע"כ. מבואר מדבריו דבעדים דלא

בקיאי טובא שמצויים לטעות באותו נדון צריך שיבררו דבריהם ואם אמרו שטעו לא הוי חוזר ומגיד והגם שמתוך תשו' זו מוכח שהיו העדים ע"ה מ"מ לגבי אותו נדון שכתוב במודעא והכרנו באונסו ואמרו העדים שהכירו האונס ע"פ מה שא"ל המוכר ודאי שאם היו ת"ח לא היו טועים בזה אף דלא ספרי דווקני נינהו אבל הכא בנ"ד אף שעד זה אינו ע"ה מ"מ לאו חכים יתקרי כידוע ועביד למטעי בהכי:

והגם שכתב מרן בסימן מ"ג ס"ז שטרי חובות המוקדמים פסולים ובסעיף ח' כ' וז"ל בד"א שגובה מב"ח כשלא הקדימו העדים זמנו בכוונה וכו' ע"כ וסיים מור"ם ע"ז וז"ל וי"א דהעדים נאמנים בזה אע"פ שכ"י יוצא ממקום אחר וה"ה בכל טעות שהעדים מצויים לטעות בו העדים נאמנים לומר שטעו ויש חולקים עכ"ל. דמוכח מזה בכ"י יוצא ממ"א אם נאמנים העדים מידי פלוגתא לא נפקא. הנה מלבד דקי"ל דכל היכא דאיכא פלוגתא דרבוותא כנגד היורשים מחזיקים היורשים בירושתם והמקבל מתנה נקרא מוציא. וכ"כ הרב דבר משה בתשו' הנ"ל גם הרב מהרשד"ם חא"ה סי' קמ"ב כתב דכל ספק שיפול במתנה יש לנו לאוקומי ממונא בחזקת היורשים. והרב דעת קדושים ח"מ ערך מתנה כתב משם מהר"י הלוי ראפי' שהמקבל יורש יחלוקו בשוה יעו"ש:

גם הרב כנ"הג סי' דמ"ב הג"הט אות י"ד כ' וז"ל היכא דלא בריר לן אי הוייא מתנה טמירתא או לא העמד נכסים בחזקתם אפילו בהקדש מהריב"ל ס' א' דף מ"ז ע"ב מלבד זה הרי הר"ב ש"ך בסי' מ"ג ס"ק י"ט בפלוגתא שהביא מור"ם היכא שכ"י יוצא ממ"א העלה דבכל טעות שהעדים מצויים לטעות אף שכ"י יוצא ממ"א הם נאמנים לכ"ע. והביא ראיה ממ"ש מרן בסי' כ"ט דין זה בסתם ולא הביא מרן ומור"ם חולק ע"ז דמשמע דאף בכ"י יוצא ממ"א לכ"ע נאמנים. וסיים וכ' וז"ל וצריך לדחוק דמ"ש הרב ויש חולקים לא קאי רק אריש דבריו וק"ל עכ"ל. דר"ל דקאי על קרימת הזמן המבו' שם שאם כ"י יוצא ממקום אחר פלוני אם נאמנים או לא אבל בטעות שמצויים לטעות בו לכ"ע נאמנים:

גם הרב בית אברהם סס"י ס"א כתב דאף לדעת מרן שכ' בסי' מ"ג ס"ט בשטר מתנה מוקדם שאם כ"י יוצא ממ"א אין נאמנים ה"ד בשטר מוקדם דאיכא פסול בעדים אבל בדבר דעבידי למטעי שהוא כשופרא דשטרי נאמנים אף לדעת מרן יעו"ש:

וכן מצינו להרב"ש בא"ה סי' קנ"ב עמ"ש שם מרן סעיף יו"ד בא הבעל וערער וכו'. יתקיים בחותמיו כתב שם הרב"ש סי' י"א וז"ל ועיין תשו' הרא"ש כלל מ"ה ובטור סס"ז אם העד אומר שהבעל לא צוה לו לחתום נאמן ואפי' אם כ"י יוצא ממ"א כי שכיח בעון הדור שרבים מתעסקים בגיטין אע"פי שיודעים בו מעט דסבר כשהבעל אומר כתבו דכוונתו שיחתום וכו' והוי טעות שדרך לטעות בו מזה נשמע מ"ש בח"מ בהגה ש"ע ס"ח

בשם הרא"ש דאין העדים נאמנים לומר שטעו לא קאי על טעות שדרך לטעות והש"ך שם האריך בזה ואשתמוטטיה תשו' זו וכו' ע"כ. ור"ל דמ"ש מור"ם ויש חולקים דהיינו סברת הרא"ש שהביא רבינו הטור שם לא קאי על טעות שדרך לטעות בו שהרי הרא"ש כ' להדייא גבי גט דנאמנים אף אם כ"י יוצא ממ"א אלא מוכרח דקאי על קדימת הזמן המבואר שם והיינו כמו שתירץ הרש"ך. אלא דכיון שלא ראה תשו' הרא"ש הנז' כתב דצריך לדחוק וכו':

שוב מצינו להרשב"ץ ז"ל ח"ג סי' ר"ן בכתובה שהיה כתוב בה דהנעלת ליה מבית אמה והאשה אומרת כי האמת הוא שלא נתנה לה האם כלום אלא היא הכניסה אותם מנכסי בעלה הראשון והעיד הסופר כי מעצמו כתב כן ולא נמלך בה ולא באמה אלא שכתב כמו שמצא בשאר כתובות וכן העידו העדים וכתב הרב וז"ל ונלמוד מזה שהעדים שהם מעידים על גוף השטר ובדבר שאפשר לטעות אומרים כי לא בהשגחה כתבוהו נאמנים הם ואין כאן משום חוזר ומגיד ואע"פ שהרמב"ן כתב בחי' בפרק א"נ שהירוש' הוא כשאין כ"י יוצא ממ"א וכו'. אבל בנד"ז יודה רבינו ז"ל שאפי' כ"י יוצא ממ"א נאמנים שרב"ז רגילים הוא לטעות בו העדים שלפי שכך הוא כתוב בשאר כתובות או כיוצא בו חשבו שאין קפידא בדבר אם נכתב אם לא נכתב. ויש ראיה לזה שאפי' בשכ"י יוצא ממ"א נאמנים כדאי' בפ' גט פשוט וכו'. וכן למד מכאן הרז"ה ז"ל שבכל כיוצא בזה אין בו משום חוזר ומגיד. וכתב הר"ן בפי' ההלכות במס' ר"ה שכן הוא הדין וגם הרמב"ם ז"ל יודה בזה וגם הב"ה כתב שאם יש נאמנות בשטר נאמנים העדים לומר לא ציונו הלוה לכתוב נאמנות אלא מעצמנו כתבנו כן וכ"כ בס' ח"מ כי העדים נאמנים בכיוצא בזה וכו' ע"כ. הביא דבריו בקיצור הרב ערך השלחן ס"סי מ"ג גם הביא כן משם אז וסיים וכתב וז"ל הרי דאפי' כ"י יוצא ממ"א נאמנים העדים בדבר שאפשר לטעות בו. וגם הרמב"ן ודעימיה לא אוקמוה באין כ"י יוצא ממ"א אלא משום דס"ל דנאמנים אפי' בדבר שאי' מצויים לטעות וזמן מוקדם אין רגילות לטעות בו אבל בדבר שאפשר לטעות בו מודים דנאמנים אפי' בכ"י יוצא ממ"א וכו' ע"כ:

למדנו מדברי הרבני' ז"ל דבדבר שמצויים העדים לטעות בו ואומרים שכתבוהו לשיפרא דשטרא לפי שראו שכתוב כן בשאר שטרות אף אם כ"י יוצא ממ"א הם נאמנים לכ"ע:

והגם דאם נתפוס בדברי העד הנז' מתבטל השטר לגמרי וכתב מרן בסי' מ"ב ס"ט וז"ל לא אמרי' יד בעל השטר על התחתונה אלא בכל כי הני גווני דלעיל שאין השטר בטל לגמרי אבל בדבר שהשטר בטל בו לא וכו' ע"כ. מ"מ הרי כתב שם מור"ם בהגה דהיינו דוקא בדבר דליכא למתלי בטעות אבל בדבר שאפ' שטעה בו הנותן וכו' מתבטל השטר

והוא מתשו' הרשב"א סימן אלף קמ"ט בשטר הוראה שהודית אשה אלמנה במותב ג' שיש עליה חוב לפלוני וכו'. וכתב הרב דאין לו דין שטר כיון שלא בא כתוב בו שאמר להם כתובו וגם לא הוזכר בו קנין וכתב שם וז"ל ואין לומר כאן דמסתמא כל שכתבו הדיינים בודאי היא אמרה להם כתובו אע"פ שלא נזכר כן בשטר מדר"ל דאמר חזקה אין העדים חותמים על השטר אא"כ נעשה בגדול וכ"ש בדיינים שאין חוששין לב"ד טועים וכו' אפי"ה בכאן מסתברא שאין אומרים כן דאנן סהדי דרוב הדיינים שיושבים עכשיו בדין אינם בקיאים בכך ולפיכך יש לחוש שאפי' הם עצמם טועים הם בכך וכו' ונשאל אותם אם יודעים אם לאו וכו' ע"כ. ואף שמור"ם ז"ל כתב ד"ז בלשון י"א הרי הרש"ך שם ס"ק ב' כתב שגם הדעה הא' מודה בזה ומ"ש הרב בלשון וי"א וכו' משום דבדעה הראשונה לא הוזכר חלוק זה בפירוש וכן דרכו בכמה מקומות יעו"ש. ובס"ק י"א כ' ג"כ דבענין שהסופר יכול לטעות והיה סבור דאותו קנין מועיל אמרינן יד בעל השטר על התחתונה יעו"ש:

וכן מצינו בס' חוט המשולש טור ב' סי' כ' בשטר מתנה שנתן ראובן לבנו במתנת בריא וביטל המתנה ממה שהיה כתוב בה שנתן קרקע באגב וכתב שם וז"ל וא"ת דהא קי"ל דבדבר שהשטר בטל לגמרי לא אמרינן יד בעל השטר על התחתונה וכו'. ויש לומר שהרי כתב הגאון מהרמ"א בשם הרשב"א ז"ל דלא אמרינן הכי אלא בדבר דליכא למתלי בטעות אבל בדבר שאפשר שיטעה הנותן כגון שאמר לשון דלא מהני במתנה אמרי' יד בעל השטר על התחתונה אע"פ שיתבטל השטר לגמרי והמתנה בטלה וכו' ועדיין יש לאומר שיאמר אפשר שהנותן הזה לאו דינא גמיר והוא לא נתכוון רק למתנה גמורה וכו'. וא"כ בנד"ז אף אנן נדון ונאמר מאחר שהנותן הזה ידענו נאמנה שבלב שלם ונפש חפצה גמר ונתן לבנו המתנה הזאת אע"פ שמן הדין אין הל' מועיל אמרי' אין אדם רוצה שיהיו דבריו בטלים ובפרט למי שהגדיל לעשות חסד עמו לזה יש לומר דליתא להאי מילתא וטעמא הוי דלא אמרינן בסתם אדם רוצה לקיים מתנותיו אלא כמ"ש מהר"י אדרבי וכו' דלא אמרינן הכי אלא במקום שיש לסמוך בדבריו ולומר שכלל בדברים ההם אף הענין שאנו מסופקים בו וכו' אבל כששורש דבר נמצא שאי' מועיל ולא יציל כי תוהו הוא מה לנו וללשון הנותן ואף אם גמר בלבו למתנה גמורה דברים שבלב אינם דברים וכו'. הרי נתבאר בברור מכל הני אשלי רברבי דלא מתקנינן ללישניה דנותן אע"פ שאנו רואים בביאור טוב כוונתו ולשונו שרצה להועיל ולתת למקבל אפ"ה כל שלא יצא מפיו דבור המועיל כפ"הד אין אנו דנים ע"פ כוונתו וכו' ע"כ. עיין ס' משפט צדק ח"ב סי' ל"ז דף ע"ה ע"ד:

נמצא לפ"ז דהכא בנ"ד שהעיד העד שהיתה מתנה מסותרת ומ"ש כתבוה בשוקא לפי שראו כן בשטרי מתנות כמ"ש הדבר פשוט שהמתנה בטלה ויחלוקו כל היורשים בשוה חלק כחלק יאכלו כמש"ל. זהו מה שנלע"ד להשיב בזה וליה עינינו יצילנו משגיאות ומנסתרות ויראנו מתורתו נפלאות. הכ"ד הח"פ טיטואן יע"ה בחדש תמוז משנת עז **התאזר** לפ"ק. וכגון דא צ"ל שהאלמנה הנז' לא עשתה שום חלוקה עם היורשים בנכסי בעלה ונשארו כל הנכסים בידה עד יום מותה אף אחר כתיבת המתנה. ואחר פטירתה באו היורשים לחלוק בכל הנכסים והמציאו המקבלים שטר המתנה ולפי שהב"ד היו קרובים לא יכלו ליטפל ולדון אם המתנה קיימת או בטלה ומה גם שהרי יורש האחר עדיין לא היה בידו עדות זה העד ועשו החלוקה בנכסי הבעל חלק כחלק ומקבלי המתנה זכו בחלק האלמנה וקודם החלוקה גלה דעתו היורש בפני ב"ד ובפני מקבלי המתנה שלא מחלו בחלוקה זו ואם המצא ימצא שעפ"הד המתנה בטלה הם יקחו חלקם. והן היום שהביא היורש עדות זה העד כתבנו מ"ש לעיל. ואח"ז שלחנו הפסק הנז' לחכמי המערב וחכמי מראכיש יש"ץ וחכמי פ'אס כבר הסכימו על מש"ל. ומכנאס וצפרו עדיין לא באה הסכמתם ולבל תהיה האמת נעדרת ח"ש במוצאי יוה"ך ולאפס הפנאי לא העתקנו מ"ש חכמי פ'אס וחכמי מראכיש יש"ץ:

סימן קפז

שאלה ראובן היה נשוי עם אשתו לאה ותלד לו שתי בנות ובן אחד. ונלב"ע האשה לאה הנז' וחלי"ש והי"ל לראובן הנז' באותו פרק הבית הידועה לו ואיזה קרקע אחר וכו' ואחר פטירו' האשה לאה הנז' הוסיף ראובן הנז' איזה בנין בביתו הנז' ושכללה והוציא הוצאות בבנין הנז' כמו מאה וחמשים מתקאלים מ"מ ובאמ"ץ מכר ראובן הקרקע אחר שהי"ל בחיי אשתו וקע"ע אחריות כפ"הר ומכר בהמה א' חמ"ה שהי"ל בחיי אשתו לאה הנז'. ואח"ך מתה בת א' מהב' בנות הנז' ונשאר לו לראובן הנז' מאשתו לאה הנז' בן ובת ואח"ך לקח לו אשה אחרת ושמה רחל ותהר לו וימת ראובן ותלד אשתו הנז' אחר פטירתו בת א'. ומת הבן שהי"ל לראובן הנז' מאשתו לאה. ותשאר האשה רחל הנז' ובתה ובת א' מהאשה רא' לאה הנז' ואחר מיתת ראובן יצאו שטרי חובות עליו מסך ג' מאות מתקאלים מ"מ וזמנם אחר פטי' לאה. יורנו מורינו ותצא דינ'א בת לאה הנז' אם יכולה להוציא מיד הלוקח הקרקע הנז' מה שמכר אביה אחר פטי' אמה לאה הנז' מאחר שהיה משועבד לכתו' אמה ותטול חלקה בקרקע הנז' הנוגע לה מכח ירושת אמה כפ"הת או לא. גם יורנו מורינו איך יהיה משפט חלוקת הבית שהניח ראובן אחריו בין בתה של

לאה ובין רחל ובתה החלק הנוגע לבת לאה מכח ירושת אמה ואביה ואחיה. והחלק הנוגע לרחל מכח ירושת בעלה והחלק הנוגע לבת רחל מכח ירושת אביה ואחיה:

והן היום טוענים רחל ובתה הנז' שמה שהוסיף ראובן הנז' בבנין ביתו הנז' אחר פטירת אשתו ראשונה לאה הנז'. לא תירש בת לאה הנז' מכח ירושת אמה כי אחר מיתת לאה לא הי"ל לראובן הנז' מעות. להוצאת הבנין הנז' וההוצאות שהוציא בבנין הנז' היה מהמעות שזקף עליו בשט"ח הנז' שזמנם אחר פטירת לאה ומהמעות הנז' הוא שהוציא ההוצאות לתוס' ושכלול הבית הנז' והראיה שלוה הסך הנז' אחר פטי' לאה ומהם הוציא ההוצאות הנז' וכו' כאמור. ובת לאה אומרת שהממון שהוציא אביה בהוספת הבנין הנז' היה לו מזמן אמה ומהמעות שהי"ל בחיי אמה שנוגעת לה חלקה מכח ירושת אמה וכו' מהם הוציא הוצאות הנז' וכל הבית תתחלק ביניהם כאלו היתה בנויה כולה ומשוכללת בחיי אמה הנז'. ועינינו למורינו תלויות שיורה לנו הדין עם מי. ולמו"ר החיים והשלום מאד"הש ע"כ וחתום ע"ז כהר"ר מסעוד הלוי ן' שיטון י"ץ חבר עיר של מתא ארזילא יע"ה:

תשובה בענין הקרקע שהי"ל לראובן בחיי אשתו הראשונה לאה ומכרו לזולת אחר מיתת לאה ובאה בת לאה להוציא מיד הלוקח חלקה הנוגע לה מפאת ירושת אמה בקרקע הנז' הדין נותן שזכה הלוקח במקחו ואינה יכולה בת לאה להוציא מיד הלוקח החלק המגיע לה. שכן מצינו בס' הישר ס' התקנות משם הרבנים הראשונים רבני סלא ומכנסא יע"ה שכתבו וז"ל שטר הכתובה אינו שטר גמור אלא לגבי האשה אם תתגרש שיפרע לה כל מה שהחזיק על עצמו אבל לגבי יורשיה אין עליו שום חוב ברור שאם יאמר הבעל שי"ל חובות ישבע שבועת אלמון ויפטר ומינה דשטר אין כאן. ואע"פ שהאב מודה לבנו שהוא חייב לו חלוקת אמו לאו כל כמיניה לחוב לאחרים וכו' דדילמא קנונייא עשה עם בנו וכו' ולכן אם בא היורש לטרוף שום חזקה או שום קרקע שמכר אביו בכח שטר כתובת אמו לאו כלום הוא ע"כ:

גם רבני פ'אס הראשונים נ"ן הקרובים לרבותינו בעלי התקנות שבשנת **שצ"ט** כתבו וז"ל ועם היות שאפשר ששמואל אתיג'אר עדיין הוא חי וכו' ויבא ויערער על המכר שמכר אביו הר"מ נ"ע ברביע שמגיע לו בחצר מכח ירושת אמו אין דבריו נשמעים ל"מ עכשיו שנלב"ע אביו אלא אפי' אם היה בא בחיי אביו אין שומעין לו וכו' ע"כ. הרי מבואר שהקרקע שמכר האב אחר פטי' אשתו אין כח ביד היורש להוציא מיד הלוקח מה שנוגע לו בקרקע הנז' מכח ירושת אמו. וא"כ לפ"ז הכא בנ"ד שמכר ראובן הקרקע אחר פטי'

לאה אשתו המכר קיים ביד הלוקח ואין כח ביד בת לאה להוציא מיד הלוקח מה שנוגע לה בקרקע הנז' מכח ירושת אמה:

ועל מה ששאלת באיזה אופן יהיה חלוקת הבית שהניח ראובן אחריו בין היורשים. הנה כיון שבשנלב"ע לאה הניחה אחריה ב' בנות ובן א' שממנה ומבעלה הנז' נמצא שמחצית הבית הנז' נוגע לראובן הנז' והמחצית האחר יתחלק בין השתי בנות והבן שליש לכל אחד דהיינו שתות מכל הבית לכ"א מהם. והבת האחת שמתה בחיי אביה נוגע ירושתה לאביה והשתות שזכה הבן מכח ירושת אמו אחר שהבן הנז' נלב"ע אחר פטי' אביו נוגע ירושתו לאחיותיו דהיינו הבת שמהאשה הראשונה והבת שמהאשה השניה חצי שתות לכל א' מהן. נמצא שנוגע לבת לאה שתות מכח ירושת אמה וחצי שתות מכח ירושת אחיה ולבת רחל נוגע חצי שתות מכח ירושת אחיה שהוא ב"ה שליש הבית ושני שלישים הנשארים בבית הנז' זכה בהם האב בחייו עז"הד דהיינו חצי הבית זכה בו מכח ירושת אשתו ושתות הבית זכה בו מכח ירושת הבת שמתה בחייו שהוא ב"ה ב' שלישים אלו הב' שלישים יתחלק בין רחל האשה הב' ובין הב' בנות דהיינו שליש הבית תזכה בו רחל הנז' מכח כתובתה. והשליש האחר יתחלק בין ב' הבנות מכח ירושת אביהן שתות לכל א' מהן. באופן שנוגע לבת לאה שתות הבית מכח ירושת אמה ושתות אחר מכח ירושת אביה שהוא ב"ה שליש. וחצי שתות אחר מכח ירושת אחיה. ולבת רחל נוגע שתות מכח ירושת אביה וחצי שתות מכח ירושת אחיה שהוא ב"ה מה שנוגע לשתי הבנות ב' שלישים והשליש האחר נוגע לרחל האשה הב' מכח כתובתה:

ועל ענין השטרי חובות שנזקפו נגד ראובן הנז' שזמנם אחר פטי' לאה. אם יש איזה טלטל וכיוצא במה לפרוע החובות הנז' יפרעו מן האמצע. ואם לא יש טלטל במה לפרוע באופן שצריכים למכור הקרקע כדי לפרוע החובות מדמיו אזי השתות שנוגע לבת לאה בקרקע הנז' מפאת ירושת אמה אין להם רשות למוכרו ותשאר לזכותה ושאר הקרקע ימכר ויפרעו החובות. ואם ישאר איזה ממון מדמי הקרקע אחר שיפרעו החובות יתחלק ביניהם על הדרך הנז"ל:

ולענין מה שהוסיף ראובן איזה בנין בקרקע הנז' אחר פטי' אשתו הא' לא נתבאר בשאלה באיזה אופן היה הבנין ההוא אם הוסיף איזה דיורים אחרים בקרקע או שתקן איזה מקומות שהיו רעועים וסתר ובנה וכיוצא וצריך אתה לברר דבר זה כדי לידע להיכן הדין נוטה. ולך הח"והש מא"הש הכ"ד הח"פ טיטואן יע"ה בח' מנחם משׁ' **טירת** כסף לפ"ק:

סימן קפח

לכהה"ר מרדכי ן' ג'ו נר"ו:

אות לטובה מקבלת הא' אהובה ושם ראיתי שרצה כת"ר לעמוד על דעתי קל"ה כמות שהיא בראובן שהיה נשוי עם לאה ונלב"ע אשתו הנז' והניחה אחריה ממנו זש"ק. ואח"ך נשא ראובן את רחל ומתה בלי זש"ק ותבעו יורשי רחל את ראובן שיחלוק עמהם כפי התקנה. ועמד ראובן וסדר כל נכסיו הנמצאים אתו במצב פטי' רחל. וגם המציא פנקס החובות שהוא חייב לאחרים בשטר ובע"פ וגם מה שהוא חייב לבניו שמאשתו הרא' הנז' מכח כתובת אמם כפי התק' ונמצא מכוון כל מה שהמציא מהמטלטלין וכו' כנגד החובות שהוא חייב וגם המציא חלקי הקרקעות אשר לו שירש מאביו והם ממושכנים ביד הזולת מחיי אשתו לאה. וגם הוא חייב לבית המכס סך מה בענין שאם ישומו הקרקעות הנז' אפשר שיעלה שומתן כנגד דמי המשכונות וחוב המכס הנז'. וראובן הנז' הוא מוכן לישבע השבועה המוטלת עליו ויורשי לאה טוענים שלא יהיה ראובן נאמן בשבועה על החובות שאומר שחייב לאחרים אחר שבזה חב ליורשים ולגבי הקרקעות הם טוענים שהגם שיש עליו חובות כנז' עכ"ז ישארו שותפים בקרקעות ויתחייבו הם לפרוע חלקם בחובות הנז' לכשידרשו מאת הבעלי חובות ומבית המכס. ונ"מ לרווחא דביני ביני אלה היו דברי טענותיהם:

והנה טענות היורשים הנז' מהבל ימעטו ואין בשום א' מהם כדי אחיזה כפי מה שראיתי בפסקי הראשונים נ"ן שנעתיק דבריהם להלן בס"ד:

ועל מה שרצה כת"ר לזכות ליורשים בטענה זו של הקרקעות והביא ראיה מדברי הרב מהרי"ל ז"ל בס' תקפו של יוסף דהגם שבחלק א' סי' נ"ו הביא מ"ש חכמי סלא ומכנסא הראשונים זלה"ה דמשמע מדבריהם שאין ליורש שום זכייה בגוף הנכסים וכו' כשסדר הבעל נכסיו ונמצאו החובות כנגד העזבון שלא נשאר דין חלוקה ליורש וזכה הבעל בעזבון שכנגד החובות והפחת והריוח לעצמו וכו'. והביא שם פס"ד מחו"ר מכנסא האחרונים ומכללם הרב מהר"ר רפאל בירדוגו ז"ל וכך היו דנים ב"ד שלפניהם וכן המנהג פשוט וכו'. מ"מ הרי חזר בו הרב בחלק ב' ס"סי א' מכח מה שחזרו להעיד ח"ור מכנסא ובודאי דלדבריו האחרונים שומעים שפסק כן להלכה ולמעשה וכו':

לזה אני אומר שמעולם לא פסק הרב כן להלכה ולמעשה ואדרבא תמה על הכחשת העדויות. אלא שהרב ז"ל אין ולאו ורפיא בידיה. שהרי כתב וז"ל ואעפ"כ משכתי ידי כעת להפיק רצונו להשיב על הפסק ער שאעמוד על תשובת כת"ר הרא' שהעיד על המנהג שזוכה הבעל מאליו ושריוח קלקול החובות לו לבדו הפך מה שהעיד עתה שהתשובה הראשונה אינה מצויה בידי עתה כדי לעמוד היאך יתורץ זה הפלא העצום והעדויות אהדדי וכו' ע"כ. נמצא שלא החליט הדבר ומ"ש לבסוף וז"ל ובאמת מצד אחר ראוי

לשמוע פי' כת"ר וכו' אלא שכמדומה לי שראיתי בכתבי החכם וכו' שחלקו עליהם רבנים אחרים בדורם ולא הוקבעה הלכה כמותם אפי' בדורם ולכן אין ראיה מהפסק ההוא עכ"ל דמדכתב תיבת אלא אחר שכתב נראה לקיים פי' כת"ר וכו' נראה שהרב ז"ל הוא כמסתפק בדבר ולכן אמר שאין להביא ראיה מהפסק ההוא אבל עכ"פ לא החליט הענין להלכה ולמעשה:

ומה גם שהרי מצינו פסק א' מועתק בס' התקנות מחרב מוהר"ר אברהם מונסונייגו ובית דינו זלה"ה שכתבו בענין זה וז"ל ראינו מ"ש ידידינו כהרר"י אלמאליח נר"ו שמצא בכתי' יד הקדמונים שאין בכח הבן הבא מכח כתובת אמו להוציא מיד הלוקח ואף אם יודה האב חיישי' לקנונייא והאמת אתו בהבנת דבריהם. ומה שפי' בו ידידנו כהה"ר רפאל נר"ו דחיק ורחיק ולא נתכוונו לכך הרבנים כלל אלא הדברים כפשטן וכמו שהבין כההרי"ל נר"ו והוא האמת. וכן מצינו באמתחות הרב מוהריב"ם ז"ל תשו' שאלה להרבנים המובהקים בשנת **שצ"ט** לפ"ק שהיו קרובים לרבותינו בעלי התקנות. ה"ה מוהר"ר שאול סירירו ז"ל ומוהר"ר שלמה אבן דנאן ז"ל ומוהר"ר יוסף ג'יקאטילייא ז"ל ומוהר"ר אברהם חאג'יז ז"ל ומוהר"ר סעדיה אבן דנאן ז"ל וז"ל הצ"ל ועם היות שאפשר ששמואל בנו עדין הוא חי ויבא ויערער על המכר שמכר אביו ברביע המגיע לו בחצר מכח ירושת אמו אין דבריו נשמעים. ל"מ עכשיו שאביו נלב"ע אלא אפילו אם היה בא בחיי אביו אין שומעין לו משום דטענינן ליורשי הלוקח שאם היה אביהם קיים מצי למימר ליה מאביך קניתיו והוא קנאה ממך שכן הראה לי שטר המכר או שטר הרשאה שהרשתיו למכור או יטעון מאביך קניתיו והוא היה מוחזק בה ודר בה כמה שנים כי ביום א' שדר בה די אם הלוקח החזיק בה שלש שנים וכמבו' בסי' קט"ו ס"ך יעו"ש וכן מבואר בשאלות הרא"ש ז"ל כלל נ"ט ס"ד. והגם שאין לאב חזקה בנכסי בנו היינו אם היה סמוך על שלחנו ואפי' אם יכחיש האב ויאמר לא מכרתי חלק בני אין בדבריו כלום דלמא עשו קנונייא האב ובנו ביניהם להפקיע זכות הלוקח וקי"ל דכל מאי דמצי אבוהון למטען טענינן לבניו ע"כ. הן אמת שהרב מהר"י הלוי ז"ל חלק עליהם בפרט זה וכתב וז"ל אע"פ שהדין כן שיש לאב חזקה בנכסי בנו כשאינו סמוך על שלחנו היינו שהקרקע כולו היה ידוע לבן והחזיק בו האב שני חזקה אז אמרינן דחזקתו הוייא חזקה מפני שאינו סמוך על שלחנו. אבל קרקע זה הוא קרקע של שותפים דמשמתה אמו של שמואל הנז' נעשה הקרקע של שותפים בינו ובין אביו וידוע שאין חזקה לשותפים. והא דמייא לאחים דכשאינם שותפים מחזיקים זע"ז. אבל כשהם שותפים אין מחזיקים זע"ז עכ"ל:

ויש לתמוה על הרבנים הראשונים איך נעלם מהם ח"ו דין פשוט זיל קרי בי רב שהשותפים אינם מחזיקים זע"ז. אלא ודאי קושטא קאי כמו שקבלנו דיורש מכח כתובת אמו לא דמי לאחין כלל שהרי מדינא הבעל יורש את אשתו אלא שרבותינו חכמי קאשטילייא תיקנו ירושה לבנים מכח כתובת אמם ומעיקרא תיקנו להם שליש ואח"ך תיקנו להם מחצה. ואם היו עליו חובות במצב פטי' אשתו נאמן בשבועתו ולא יטלו היורשים כלום. נמצא שאין ירושתם מבוררת וירושת האב היא ודאית והוא המוחזק. וירושת הבן מכח הכתו' היא בספק ואם היה האב קיים היה יכול לומר לבן מעולם לא היית שותפי בקרקע זה לפי שהיו עליו חובות בשעת פטירת אשתו עד כדי. העזבון ופרעם ממה שהרויח אחר פטירת אשתו ונשאר כל הקרקע לו לבדו ממילא לא זכו הבנים נמצא שמעולם לא היו שותפים בודאי כי אם בספק והבן הבא לערער הו"ל כטוען שמא הקרקע הוא שלי שלא היו חובות על אבי או שמא היו עליו חובות ומעולם לא זכיתי. נמצא שהאב המוכר הוא המוחזק שהוא היורש האמיתי מדין תורה. משו"ה אמור רבנן קשישי שאין על הבן דין שותף עם אביו ויכול להחזיק וחזקתו חזקה. ואף אם יודה האב חיישינן לקנונייא דאפשר היו עליו חובות באופן שלא זכה הבן מעולם והיינו שמכר האב החצר בסתם כיון שלא היה לבן זכות בה אלא שעתה רוצה לעשות קנונייא עם הבן להפסיד זכות הלוקח וכו' הרי להדייא דס"ל להרבנים הנז' שאין בכח הבן הבא מכח כתובת אמו להוציא מיד הלוקח ואף אם יודה האב חיישינן לקנונייא והם עצמם דברי רבני סלא ומכנסא שהעתיק ידידינו כהה"י אלמאליח נר"ו וכן קבלתי אני ח"מ ראשון מהרבנים מוהריב"ם ואדוני אבי זלה"ה וכמה פעמים שם נמצאתי ושם הייתי לפניהם והיה בא לפניהם דין יורש מכח כתובת אמו עם הלוקח והיו דנים כדברי הרבנים הנז'. הם אמרו שכך היו דנים רבותיהם מהטעמים שהזכרנו. אלא שאחר כך היו מעמישים על הלוקח בדברי פיוסים לתת סך מה לבן המערער להפיס דעתו וכו' עכ"ל הפסק הנז' הצ"ל:

הרי מבואר מדברי הרבנים הראשונים שהביאו בפסק הנז' שמ"ש הראשונים ששטר כתובה אינו חוב ברור ואין היורש יכול לטרוף הקרקע שמכר אביו דמיירי בקרקע העזבון עצמו כמ"ש הרב מהרי"ל ז"ל ולא כמו שפי' הרב מוהר"ר רפאל ז"ל דמיירי בקרקע שאינו מעזבון אמם. ומדכתבו הרבנים בטענה ב' דטעני' ליורשים וז"ל או יטעון מאביך קניתיו והוא היה מוחזק בה וכו' ע"כ. מדשוויוה להאב מוחזק דקדקו הרבנים מהרא"ם ובית דונו ז"ל דטעמא הוי שמא היו חובות על אביו ומעולם לא היה הבן שותף עמו

בקרקע כמש"ל בדבריהם. ותסגי לן יקר סהדותא של הרב מהרא"ם ז"ל שקבל מהרבנים מוהריב"ם ומור אביו ז"ל שכך היו דנים וגם שהם אמרו שכך היו דנים רבותיהם כמש"ל:

שוב מצינו בכתבי הרב מהר"ר פתחיה בירדוגו ז"ל פס"ד א' מענין זה וז"ל מעשה בהר' אב' הלוי שמתה אשתו שניה בלי זש"ק וצריך לחלוק עם אחיה יעקב ן' עולו כפי התק' וכו' ועמד הרא"ל הנז' ועשה פנקס מכל נכסיו קו"ט וגם עשה פנקס החובות שעליו ונמצאו החובות יתרים על העזבון בכפלים וטען היורש שיתן לו חלקו בעזבון ולעת תבוע הב"ח יפרע חלקו עמו עד כדי ירושתו. ונ"מ לעת תבוע הב"ח לפשר עמהם במעט וכיוצא. ועל זה עמדו לדין לפני אבא מארי זלה"ה וזכה הרא"ל בדינו הן מצד המנהג שכן העיד אבא מארי זלה"ה שמעולם לא זכו ב"ד שלפניו ליורש בטענה זו הן מצד שכן מדוקדק מתשו' הרא"ש ז"ל בכלל נ"ה סימן ו' וכו' וחתמו עמו ב"ד של שלש ונעשה מעשה ונשבע הרא"ל הנז' על פנקס עזבונו וחובותיו ומכח זה עמד ומכר ע"פ ב"ד קצת מקרקעותיו וכו'. הן עתה עמד היורש חוזר ונעור ומצא בידו סמוכות א' מבדי"ץ שמזכהו בטענתו גם טוען שמאחר שלא נעשה שומה והורדה להרא"ל הנז' הקרקעות הנז' בעד הכ"ח. אכתי הקרקעות ברשות היורש קיימי אלה הם טענותיו:

תשובה אנא לגבי אבא שועל בן ארי וכו' אך ההכרח הפצרת השואל לאפושי גברי אמרתי כי ודאי אחר שאבא מארי זלה"ה הולך ומעיד שכן ראה הב"ד שלפניו דנים מעשים בכל יום וגם הוא הולך בעקבותיהם כארבעים שנה שפרנס את ישראל מי הוא זה שיבא אחריהם את אשר כבר עשוהו ונהגו בו ומה גם שיש לדבר סמוכות מתשו' הרא"ש ז"ל וכו'. והביא תשו' זו מרן ומור"ם בסי' קי"ח ס"ח ע"ש. הרי שדקדק הרב לומר שינכה באותה שבועה שהכוונה ינכה החובות מהעזבון ואין ליורש דו"ד עם הב"ח אלא הרי הם לאחריות הבעל אם פחתו פחתו לו. וכן מדוקדק מדברי הח"מ שם ס"ק י"ט וכו'. ואם הדברים אמורים בתקנה שלהם שלא היה הדבר מפורש שתהיה החלוקה אחר פריעת כל החובות כ"ש בתק' קדמונינו נ"ן שהדבר מפורש לטפויי אתו. הרי בין מצד המנהג בין מצד דקדוק לשון הפוסקים זכאי הרא"ל הנז'. הן לו יהא אלא ספק הו"ל הבעל שהוא היורש העיקרי מן התורה ודאי והיורש ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי. וכמ"ש הר"ן בתשו' הרב"י סי' קי"ח וכתב עוד משם הר"ש בן הרשב"ץ דכל טצדקי שאנו יכולים לעשות להעמיד הנחלה במקומה אנו עושים עכ"ל. ועיין בתשו' מהריב"ל ח"א סי' ע' שכתב דכל שהתק' באה לעקור ירושה דאורייתא כל מה שאי' מפורש בתקנה יד בעל השטר על התחתונה ואוקי ממונא בחזקת הבעל שהוא היורש. ואין לומר כלום לא הא האמינוהו בשבועה אלא במגו דאי בעי היה אומר אין לי אלא כו"כ אבל בקרקעות

שהם גלוים לכל וליכא מגו אי' נאמן אלא עד שיברר חובותיו בעדים. וכ"כ שם החלקת מחוקק דהיכא דליכא מגו אינו נאמן בהודאתו לחוב ליורשי האשה הא ליתא. דלפי תקנת קאשטילייא נראה שאין הדבר כן. והילך תשובת מהר"ר יעב"ץ ז"ל וז"ל תשובה בפירושא אתמר בלשון התקנה ש"ש **ש"ה** וז"ל וכל החלוקות הנז' תהיינה אחר פריעת כל החובות. ולשון כולל בין חובות שבשטר בין חובות שבע"פ. ולא חילקו בין נכסי' גלויים לשאינם גלויים. אלא אף שהנכסים גלוים ומפורסמים כגון קרקע לעולם פסקו והתנו שיפרעו החובות תחילה וכו' ואפי' לא היה דבר זה מצוי בתקנה וצריך להעמידו על ד"ת הרי הבעל מוחזק בנכסים מכח שהוא יורש מן התורה. ויורש האשה בא להוציא מידו מכח התקנה ויד התקנה על התחתונה ומה גם שהבעל טוען בריא והיורש טוען שמא וכו'. וכיון שהבעל מוחזק וכו' והוא טוען בריא והבא להוציא מידו הוא טוען שמא היה הדין שיקבל הבעל חרם שאין לו נכסים אלא כו"כ ושיש עליו חובות כ"וכ וסגי וכו'. אלא שחכמים הראשונים חששו דלמא הבעל מורה התרא לנפשיה ולכך הנהיגו להשביעו ועיקרה של שבועה זו אינה אלא בשביל החובות שכל מה שישבע שיש עליו מחובות יתנכה מגוף הממון קו"ט והשאר יחלוקו עכ"ל:

וגדולה מזו מ"כ בפס"ד מאבא מארי זלה"ה ולמר דודי דאפי' כבר גבי היורשים חלקם בעזבון ואח"ך יצא חוב על הבעל אע"פ דליכא מגו אפי"ה מוציא הבעל מן היורשים ע"פ שבועתו לפרעון הב"ח. וכתבו וז"ל ואף דמדברי מור"ם וח"מ משמע דהיכא דליכא מגו אין נגרע מחלק היורשים מ"מ לפי תקנת חכמי קאשטילייא נראה דעיקר התק' כך היתה שע"פ שבועת האלמון יתנכה כל מה שיאמר וכו' אע"ג דבקרקע ליכא מגו עכ"ל ונראה דאפי' לדעת הרא"ש ז"ל ולתק' שהיתה ביניהם יכול הבעל לנכות כל החובות ע"פ שבועתו אפי' כי ליכא מגו וכו' ע"כ:

ועל מה שטען היורש שמאחר שלא נעשה שומא והורדה ברשות היורש קיימי. כתב הרב הנז' וז"ל הרי מימות אבותינו ואבות אבותינו לא ראינו מי שנהג כזה במי שהיה על הבעל חובות הרבה לאצריכוה שומת ב"ד והורדה רק שנשבע על עזבונו כי הוא זה ונפטר והולך וכו'. ואין לומר בזה עדי לא ראינו אי' ראיה דבמדי דמנהגא עדי לא ראינו הוי ראיה וכמ"ש מור"ם בח"מ סימן צ"ז סכ"ב יעו"ש וכש"ך טעם נכון לדבר וכו'. סוף דבר בהאי סליקנא ובהאי נחיתנא כי זכה הרי"ע במקחו זכייה גמורה וכל טענות היורש מהבל ימעטו ולראיה וכו' עכ"ל. ועל החתום הרב מהר"ר פתחיה ז"ל:

וס"ל נמ"ך וז"ל קושטא קאי שאין בדברי היורש הנז' ממש כמו שפסק הרב הגדול מוהר"ר יקותיאל זלה"ה והחכם בני אחריו ישצ"ו ואין לבעל לחלוק עם יורשי האשה

אלא אחר נכוי החובות ויטול הבעל מהנכסים כדי סכום החובות והוא יטפל בעצמו לפרוע הב"ח ואין ליורשי האשה חלק בנכסים אלא במה שנשאר אחר נכוי החובות ע"פ שבועתו כמ"ש הרא"ש בתשו' הנז' וכן ראוי לדון לפי תקנת קדמונינו נ"ן שכתבו וז"ל וכל החלוקות תהיינה אחר פריעת כל החובות ע"כ ולא מיקרי פריעת ב"ח אלא א"כ ינכה הבעל תחת ידו סכום כל החובות תכף ומיד אחר שבועתו או במתן דמים אם ירצו היורשים לתת חלקם מעות בעין תכף ומיד אחר שבועת הבעל ולא נראה להם לרבותינו ז"ל לתקן שיטול היורש חלקו בעזבון וכשיבאו הב"ח יפרע היורש חלקו שחששו פן יבזבז היורש את הנכסים ולא ימצא ממה לגבות והב"ח אינו מכיר כי אם לבעל ועוד יש לחוש שילך היורש למ"ה ויבאו הב"ח ויטבעו מהבעל כל החובות שהוא הלוה שלהם ויאכל היורש וחדי וא"כ לקתה מד"הד. ועוד לא רצו להטריח לבעל למיקם בדינא ודייני עם היורש להוציא הממון מידו אחר שהבעל הוא היורש מן התורה ודי במה שהפקיעו זכותו ותיקנו שיטול היורש חלקו במה שנשאר אחר שינכה הבעל כל החובות ע"פ שבועתו בין בשטר בין בע"פ בין לגבי מטלטלין בין לגבי הקרקעות אף דלא שייך לגבי הקרקע מגו כמו שהוא מבו' מלשון התק' הנז':

וכן מצינו להרדב"ז ח"א סי' שס"ז בנדון כיוצא בזה וז"ל תשו' לא ביארת אם הם מטלטלין דפשי' שהבעל נאמן במגו וכו' אלא אפי' הם קרקעות אפ"ה הבעל נאמן לפי שהבעל יורש מדינא והם באים אחריו מכח התק' וכו' ע"כ. ואחר שהבעל הנז' בירר ע"פ שבועה שהיו עליו חובות יותר מהעזבון זכה בכל הנכסים ק"וט ואגלאי מלתא למפרע דמעולם לא זכו יורשי האשה בנכסים וברשות הבעל הוו קיימי ומשלו נתנו לו ואם כן מה מקום להסתפק ולומר שאין לבעל זכייה בנכסים עד שיורידוהו ב"ד אחר שהוא יורש מן התורה וגם לפי התק' אין זכיית יורשי האשה מבוררת ועדיין תלויין ועומדים וע"פ שבועת הבעל אגלאי מלתא דשלו הכל וכו' ע"כ. וחתומים ע"ז ב"ד שלפנינו חלקם בחיים מוהר"ר מנחם נהון ומוהר"ר משה הלוי ומוהר"ר משה אבן צור זלה"ה. וכתב שם מוהר"ר פתחיה הנז' ז"ל שהסכימו ע"ז חכמי ארבאט מוהר"ר יוסף אלמאליח ומוהר"ר משה רי אבילה ומוהר"ר שמואל די אבילה זלה"ה וחכמי צפרו מהר"ר ישועה אביטבול ומהר"ר שלמה אביטבול זלה"ה. וחכמי מכנסא כמה"ר ברוך טולידאנו וכמה"ר יעקב בירדוגו זלה"ה. וחכמי פ'אס שנים:

אחר הדברים האלה בחפשי עוד באמתחות הראשונים מצאתי פסק א' מענין זה להרב הגדול מוהר"ר יהודה הלוי זלה"ה והאריך למעניהו שם לבטל טענות היורשים. ולהעתיק כל דבריו תקצר היריעה מהכיל שהוא ז' עלין ועדיין חסר תשלום הפסק וחבל על

דאבדין. ונעתיק ממנו בקיצור דבר הצריך וז"ל שכך היא התק' יפרעו החובות תחילה ואפי' מלוה ע"פ נאמן עליה ואפי' בקרקעות דלית בהו מגו וכו'. ואע"פ שנתברר לנו שלא נשבע שבועת אלמון לא יתבטל המכר בשביל זה כי שבועה זו אינה מהנשבעים ונוטלין כדי שנאמר שאם לא נשבע לא זכה והרי שבועה זו אינה אלא לחזק דבריו שמא טוען שקר על היורשים ופשיטא טא שאם לא נשבע לית לן בה. ואפי' אם היה אביו קיים ותפס כל הנכסים ואמר שי"ל חובות ולא רצה לישבע אין ב"ד יורדין לנכסיו שהרי שבועה שהיא מדבריהם אין ב"ד יורדין לנכסיו ועיין סי' פ"ז ס"י וכו'. מכל הני טעמי המכר שלו מכר ואין מוציאין מיד הלקוחות וכו' ע"כ. ועוד הביא שם הרב פסק א' לרבני סלא ורבני מכנסא הראשונים זלה"ה וכתב ע"ז וז"ל אתה הראת לדעת כמה הגריעו והכשילו כח שטר כתובה למנהג המגורשים שאין כח ביד היורשים להוציא מיד הלקוחות מכמה טעמי וכו' שאין בכתובה זכות ליורשים בפירוש כ"א ברמז ונאמן מן בעניני החובות ואם כן לפי זה אין החלוקה אלא מלוה ע"פ וכיון שכן כל אלו הטענות שייכים נמי ביורשים כיון שאביהם בחייו היה מוחזק בנכסים וכו' ולא היה להם לבני האשה הראשונה כח להוציא מידו. וגם לגבי בני האשה הב' טענינן להו שהרי הם באים מכח אביהם שהוא מוחזק בנכסים. ובני האשה הראשונה באים בכח שטר כתובה שהוא שטרא ריעא לגבי האי גוונא וכיון שכן האב ובאים מכח האב הם המוחזקים והממע"ה. ואלה הם דברים ברורים וישרים ולא יתעקש בהם אלא מי שאין לו מוח בקדקדו או אם יחלוק על הפסקים הנז' וכו'. ואין לבנים הגדולים מפאת כתובת אמם שום חזקת ממון וכו' והיורשים באים לירש מכח אביהם ומאי דמצי למטען אביהם בודאי טענינן להו מספק וכאלו היא טענת ודאי וכו' וספק דידהו עדיף טפי שהם באים מכח אביהם המוחזק ומוציא מידי טענת אלו הבאים ליטול בכח השטר וכו'. וא"כ בנ"ד שהבנים הגדולים טוענים שעדיין לא נפרעו מכתובת אמם אפי' אם טענתם טענת ודאי שיודעים הנכסים שנמצאו בעת מיתת אמם וידעו בברור שהיו משוחררין בלי שום חובות ולא אכלו משל אביהם כלום עכ"ז אין להם כח להוציא מן היתומים ולא לזכות בשום קרקע של אביהם כי עענינן ליתמי שמא פרע אביהם חובות א"נ משקרים שלא היו הנכסים שאומרים שהיו באותה שעה ואם אביהם היה קיים היה נשבע ועכשיו שמת היורשים פטורים והם מוחזקים והממע"ה וכו':

ואם יאמר האומר לא כי אלא יד הבעל ויורשי האשה שוים בנכסים הנמצאים בעת המיתה ושניהם שותפים ואין א' מוחזק יותר מחבירו אין בדבריו כלום מכמה טעמי חדא שאנו רואים שהבעל נאמן לומר כ" כ"וך חובות יש לי ואפי' אם יטעון כנגד כל הנכסים נאמן ואפי' שהוא טוען ליטול הקרקעות שהיו מוחזקים ואין יכול לטעון עליהם

שהם מופקדים בידו או שאולים הרי הוא שליט בהם ויכול לטעון ולומ' שפרע מלוה על פה וכמו שפי' מהר"ר יעב"ץ בתקנותיו. וא"כ ודאי אין יד שניהם שוה והבעל הוא המוחזק וכו'. ואכתי יש מקום להפך בזכות הבנים הגדולים וכ"ש בזכות אביו שהוא תפוס וכו' לאו קושייא היא וכו'. ולענין תפיסה כבר כתבתי דאין תפיסתו תפיסה וכו' אלמא דהתופס נכסים שיש להם חזקה מעיקרא אף שהיורשים טוענים ספק מוציאין מיד התופס וכן מוכח להדייא ממ"ש מרן בא"ה סי' קס"ג וכו' עכ"ל. והאריך הרב להביא כמה ראיות ע"ז מהש"ס והפוסקים ללמד דבר מדבר ולידון דבר מדבר עד שהוציא לאור דין זה:

כלל העולה דע"פ מה שבא כתוב בפס"ד של הרבנים הנז"ל ראשונים ואחרונים הכא בנ"ד אזדו להו טענת יורשי האשה הנז' גם את הראשון שטענו שלא יהיה נאמן ראובן על חובותיו אפי' בשבועה אחר שבזה חב לאחרים. וגם אזדא לה טענה הכ' דלגבי הקרקעות ישארו שותפים בהם ויתחייבו לפרוע חלקם בחובות לכשידרשו מאת הב"ח וכו':

ועל מ"ש כת"ר מדברי הרב מהרימ"ט ז"ל שאחר שהביא דברי הרא"ש והרב חזה התנופה דבכל גוונא נאמן הבעל בשבועה אף במקום דליכא מגו ושרבותיו היו דנים כך וכו' סיים וכתב שמצא פסק א' מהרבנים מוהרי"ט ומוהר"מ בירדוגו זלה"ה שמ"ש בספר התקנות אחר פריעת כל החובות דמשמע מזה אפי' מלוה ע"פ שעל הבעל ה"ד במלוה ע"פ שנתבררה בעדים שלא נפרעה וכו' הפך דברי כל הרבנים הנ"ל והפך מה שהיו דנים רבותיו של מהרמ"ט והפך מה שפי' מוהר"ר יעב"ץ בתקנה. לזה אנו אומרים שאף אם היה כאן מחלוקת שקול הדרינן לכללין דכל ספק בתקנה העמידנו על ד"ת. וכיון שהבעל הוא היורש מן התורה אוקמינן הנכסים אחזקתיה ונאמן על החובות על פי שבועתו. ולך החיים והשלום מא"הש הכ"ד החותם פה טיטואן בסדר כן ירבה וכן יפרוץ משנת והיה **באחרית** הימים נכון יהיה וכו':

סימן קפט

תשובה לטאנג'ה יע"ה לכהה"ר מרדכי ן' ג'י י"ץ:

אמת נכון הדבר שמה שכתבו העדים בא נערפו בטיב הידיעה באיין יחייא בן שלום בר יעקב נלב"ע בחדש אב שנת **תרכ"ב** במדינת קאסווירה. היא עדות שלימה להתיר היבמה לשוק לכ"ע. שהרי יש כאן ב' עדים המעידים על מיתת היבם וגם הזכירו שם אביו ושם עירו דהיינו שם העיר אשר נלב"ע בה. ואף שלא הזכירו שם העיר אשר היה דר בה לית לן בה שהרי מצינו בקונטריס עגונות להרב מהראנ"ח ז"ל שכ' וז"ל אין מתירין אשה על שמו ושם אביו ולא שם עירו והרא"ש יחיד הוא בדין זה. ומיהו לא בעי שיעיד

שהוא בן עיר רק שהיה באותה העיר ג"כ די בזה לשיטת הרבה מפרשים ע"כ יעו"ש באות רצ"ד. הרי מבואר דכשהעד העיד שם העיר שהיה בה המת הוי כהזכרת שם עירו. והבא בנ"ד הרי העידו העדים העיר שמת בה. א"כ הרי יש כאן שם אביו ושם עירו דהיינו העיר שמת בה. ועל מה שבא העדות בכתב ולא נכתב כדרך כל קבלת עדות במותב תלתא לית לן בה. וכמ"ש מרן בש"ע סי' י"ז סי"א וז"ל מצאו כתוב בשטר מת איש פ' בן פ' או נהרג תנשא אשתו אפי' אינו מקויים. ולהרמב"ם צריך שידעו שהוא כתב ישראל ע"כ והכא בנ"ד אפי' להרמב"ם הרי בא מבואר שהוא כתב ישראל. ומה גם שהעדים כתבו זה בתורת עדות כמו שבא כתוב בדבריהם וז"ל אנחנו עדים בתוע"ג באיין כא נערפו בטיב הידיעה וכו' ולשון זה מורה שידעו הדבר בברור שמת היבם. הן אמת שאם היו העדים לפנינו היינו צריכים לשאול אותם היאך ידעו זה. אבל עכשיו שאין העדים לפנינו והעידו שנתברר להם שמת היבם אחר שאינם לפנינו אין אנו צריכים לדעת היאך נתברר להם זה כמ"ש מרן ומור"ם שם ס"ה. ועל מה שלא נתקיימו חתימות העדים מלבד דאפשר לומר דהלשון שכתב כההר"י אזאנורי ודעמיה. הנפק מעדים הידועים אצלנו וכו' דר"ל שידוע אצלם חתימות העדים מלבד זה הרי לסברת מרן ז"ל א"צ קיום. שהרי פסק שאפי' אינו מקויים השטר תנשא אשתו כמש"ל ואף לסברת הרמב"ם לא הצריך קיום רק שידעו שהוא כתב ישראל והרשב"ש ז"ל סימן תקי"ב התיר היבמה עד מפי עד ומפי הכתב יעו"ש:

סימן קץ

בענין הגט שבא ממתא ארבאט. שהמגרש מינה שליח לאיש אחד אשר הוא במח"ק ליתנו ביד האשה. באופן שהגט לא נכתב בפני השליח כדי שיאמר בשעת נתינה בפני נכתב ובפני נחתם כתחז"ל. והגם שההרשאה היא מקויימת בהנפק דבר זה תלוי בפלוגתא אם זה נקרא קיום הגט כמ"ש מור"ם בהגה ר"סי קמ"ב שעמ"ש מרן שם ואם אין השליח עומד בשעת כתיבה וחתימה לא ינתן לה אא"כ נתקיים בחותמיו. כתב שם מור"ם וז"ל י"א דאם יש לשלוח הרשאה וכתוב בה מי הם עדי הגט דזה מיקרי נתקיים בחותמיו וא"כ אין השליח צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם ויש חולקים ואומרים דהרשאה לא מיקרי קיום וכו' ע"כ. ולפי הכלל המסור בידינו כשמרן לא גלה דעתו בש"ע ומור"ם מביא ב' סברות בלשון יש אומרים ויש אומרים דאזלינן בפסק הלכה כי"א בתרא. יוצא לנו מזה דהיכא שהגט לא נכתב בפני השליח באופן שאין השליח יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם ההרשאה לא מיקרי קיום וצריך שיבאו ב' עדים שיעידו על חתימת הגט. וסברא זו היא מתשו' הריב"ש ז"ל סי' שי"ח יעו"ש. והרב מהר"י אדרבי ז"ל סי'

שמ"ה כתב דהיכא דאין השליח יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם צריך לקיים הגט וגם עדי ההרשאה יעו"ש והרב כנ"הג ז"ל סימן קמ"ב אות מ"א אחר שהביא מחלוקת הפוס' בזה אי הוי קיום הגט כששטר השליחות מקויים מסיק וכתב דאין לגרש בו לכתחי' אם לא שיאמר השליח בפני נכתב ובפני נחתם יעו"ש. וכן מסיק להלכה הרב מוהריב"ל ז"ל ח"ג סי' כ"ד וכ"כ הרב ב"ח בתשו' סימן ק"ב יעו"ש וכ"כ הרב מהראנ"ח ז"ל סי' ל"ב וכן הכריע הרב פני משה סי' ל"ח. והרב מהר"י נבון ז"ל בס' גט מקושר סי' קכ"ח בנדון א' שתלוי בפלוגתא כתב וז"ל דבאתרא דידן שקבלנו הוראות מרן יש לסמוך להקל במקום עגון וכו'. אלא דלענין גיטין חוששין להחמיר אף שמרן מיקל. מיהו כל שיש עגון אין להחמיר נגד סברת מרן בש"ע כנלע"ד אם יסכימו בעלי הוראה עמי עכ"ל:

מבואר מדברי הרב שאף שמרן מקל וגם הוא במקום עגון לא מלאו לבו להקל רק אם יסכימו עמו בעלי הוראה ומצינו דלא הוי מקום עגון אלא דוקא היכא דאין שיירות מצויות כמ"ש הרב מהר"ר בצלאל בתשו' סימן כ"ב שכתב בסוף התשובה וז"ל מאכסאנדרייא למצרים ליכא חשש עגון דהא שכיחי שיירתא טובא וכו' ע"כ. עוד כ' שם וז"ל והבאתי לי עדים נאמנים הרב מוהר"ר לוי ן' חביב ז"ל ומוהר"ר דוד הכהן ז"ל שהרב מהרלב"ח ז"ל על גט א' שבא מצפת תוב"ב לירושלים תוב"ב ופסל אותו על דקדוק א' כמו אלו הדקדוקים ואע"פ שאותו הדקדוק לא היה בכתובים טרח הרבה להשוותו אליהם. ואח"ך כתב וז"ל כ"ש אין לנו לתתו לכתחי' וכו' שבזה אין חשש עגון כיון שהשיירות מצויות מצפת לכאן ע"כ. ועתה שמעו אלי בני לוי אם מהר"ר ר' לוי מחוי קידה וכו'. דהיכא דשיירות מצויות עם היות באותו דקדוק לא היה מהדקדוקים הכתובים וכו' אנן מה נימא בתריה בדקדוק שכתבוהו המפרשים בפי' ובפרט מאכסנדרייא למצרים וכו'. ומהרד"ך כתב דאין לומר דכיון שהבעל אינו כאן מיקרי שעת הדחק דלא מיקרי שעת הדחק אלא באין שיירות מצויות ואי אפשר להביא גט אחר וכו' והביא ראיה מדברי הטור וכו'. ועוד הביא ראיה ממ"ש הרא"ש ז"ל על גט שאינו משורטט י"ב שיטות שכתב בארצנו פוסלין אותו. אבל במקום עגון כגון שבא מארץ רחוקה ואין שיירות מצוייות להביא אחר אין לפוסלו וכו' ע"כ. וכן אני אומר בנ"ד שאם במנין השיטין שאינו אלא מנהג אמר שאין להקל אלא במקום עגון כגון שבא מארץ רחוקה ואין שיירות מצויות להביא אחר. מה כחנו ומה גבורתנו להתיר לכתחי' במקום שהורה הרב לפסול בפלוגתא דרבוותא. ושיירות מצויות וכו' עכ"ל הרב ז"ל. באופן דהכא כנ"ד דאיכא שיירות מצויות מארבאט לטאנג'ה ומצינו פלוגתא דרבוותא אם שטר ההרשאה הוי קיום על הגט. ובפרט שמור"ם בהגה פסק כיש אומרים בקרא דההרשאה לא הוי קיום על הגט לפ"ז

אין בידינו להכשירו לכתחי' ליתנו ביד האשה אחר שלא נכתב בפני השליח שאי' יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם:

ועל המגרש ששמו משה וכן נכתב בגט אלא שרוב העיר קורין אותו מוזי נראה דשם מוזי אינו שם קטנות שהרי לאדם גדול בעושר קורין אותו סי' מוזי. ואם איתא שהוא שם קטנות לא היו קורין לאדם גדול בעושר בשם קטנות א"ל שנאמר דשם מוזי נגזר משם משה. והיה צריך לכתוב בגט משה דמתקרי מוזי והו"ל כההיא דכתב מרן סי' קכ"ט סי"ו וז"ל אם השם השני יוצא משם העברי כגון יהודה ליאון כותבין יהודה דמתקרי ליאון. ובסי"ז כתב אם השם הב' בלשון לעז והכל א' כגון חיים ביבאנט כותבין חיים דמתקרי ביבאנט. וכ"כ מור"ם בהגה שם מי שי"ל שם עברי שעולה לקרות בתורה ויש לו נמי שם בלשון לעז כותבין שם העברי עיקר ועל הב' כותבין דמתקרי אוף ה"נ דכוותה דמשה ומוזי הכל א' כמו חיים ביבאנט:

אלא הכא בנ"ד דלא כתב דמתקרי מוזי כי אם משה לבד אם מכשירין אותו ליתנו לכתחלה מצינו להרב מהרי"קו ז"ל שורש פ"ו שכ' על א' שנקרא בשעת מילתו אליהו ושוב נקרא באלי לכל אדם. וכ' וז"ל ואפי' אם לא היו מכירים שם אליהו כלל במקום שנכתב הגט א"כ הוא דשם באלי אינו אלא שם כנוי בעלמא ואין רגילות בני אדם שם להיות נקראים כן כלל לעיקר השם כאשר הוא ביניינו שכל א"וא איש מהם לא נעזב שלא יהיה לו שם בלשון הקדש שקובעין לו בשעת הכנסה לברית ובשם ההוא נקרא לעלות לס"ת בב"הכ. א"כ אפי' יקראו לו בני אדם באלי הכל יודעים שי"ל שם אחר ואין אדם תועה לומר שזה שמו לבדו. לפיכך לא יוציאו לעז כשיראו שכתוב בגט אליהו וכו' ע"כ. ולפ"ז כ"ש הכא בנ"ד מה שקורין אותו ב"א מוזי הכל יודעים ששמו האמיתי הוא משה. וא"כ לא יוציאו לעז על הגט שכתוב בו משה אחר שהכל יודעים ששמו האמיתי הוא משה:

ועל מה שלא נכתב בגט דעל כיף ימא מותבה. הרי כ' מרן ז"ל בש"ע סי' קכ"ח ס"ד וז"ל אין צריך לכתוב שם הנהר אבל נהגו לכותבו וכו' וסיים שם מור"ם וכ' וז"ל אם לא כתב שם הנהר כלל או ששנה בו כשר וכו' ע"כ והרב גט פשוט שם ס"ק ט"ל הביא תשו' הרשב"א שכ' וז"ל אם לא כתב על נהר פ' אין לחוש אפי' יש בה נהר ולא חשיב בכך שינה שם עירו. גם מהרי"ל בכה"ג איירי ואין לחוש ללעז גיטין הראשונים שכתבו שם נהר. ואפילו אם שנה כשר כלומר דאפילו שנה מהמנהג שהיו רגילים לכתוב בגיטין באותה העיר שם הנהר וזה שנה ולא כתב שם נהר כלל כשר וכו' ע"כ. ובס"ק ל"ג כתב וז"ל כתב הר"ן בתשובה סי' מ"ב הביאה מרן ב"י לרווחא דמלתא תקנו כך מפני קצת

מקומות שוים בשמותיהם והנהרות מבדילים אותם. אבל בשאר מקומות שאין ידועים בכך אם לא נכתב לא עכב עכ"ל:

ועל מ"ש בגט תיבת ולאתריכי אחר שהאשה לא היתה מצויה שם. ואין כותבין מקום עמידתה הרי הביא כת"ר דברי הרב חיים שאל ושהסכימו הרבנים להכשיר:

ועל מ"ש בגט היו"ד של ולאהבתיכי חוץ לשיטה. הרי מצינו שמרן כתב בש"ע סי' קכ"ד סי"ד וז"ל נוהגים שלא יהיו האותיות עוברות מהשיטין בימין ובשמאל. וכתב שם מור"ם ואם כתב חוץ לשיטין י"א שאפי' אות א' שיצאת לחוץ פסול ובמקום עגון ושעת הדחק יש להקל ע"כ. מ"מ הכא בנ"ד אין אנו צריכים לכ"ז דהא בלא"ה צריך לכתוב גט אחד וליתנו ביד שליח הולכה כדי ליתנו ביד האשה ושיאמר בפני נכתב ובפני נחתם כמש"ל:

ועל מ"ש שטר ההרשאה בר"ת הרי מור"ם בהגה סי' קמ"א סכ"ד כתב וז"ל ונזהרים שלא לכתוב בה ראשי תיבות ע"כ ומדברי הרב כנ"הג מוכח שהוא פסולה. ועכשיו דבלא"ה צריך לכתוב גט אחר יזהירם כת"ר ע"ז:

ובענין האשה שהיה שם העריסה יאקוט ונשתקע שם יאקוט והיו קורים אותה קוטה נראה דשם קוטה הוא שם קטנות דשם יאקוט ולא היה צריך לכותבו בגט וכמ"ש מרן סי' קכ"ט סט"ו. ומה שכתבו אותו בגט אינו מזיק שהרי ממ"ש מרן שם א"צ לכתוב כתב שם מור"ם בהגה וז"ל מיהו אם רוצה לכותבו אינו מזיק. וכ' שם הרב גט פשוט ס"ק ע"א וז"ל אבל לכ"ע נראה דאי' מזיק אם נכתב וכו'. וכ"נ מדברי מרן שכ' א"צ לכתוב וכו' משמע דס"ל הא אם רוצה לכותבו אי' מזיק לכ"ע דאם איתא דס"ל דפליגי הי"ל לחוש לדברי המחמירים. ואת"ל דסבר מרן ז"ל דפליגי ופסק כדברי המקילין הכרעת מרן היא מכרעת ואין לחוש אם כתב הקצור במקום שא"צ לכותבו ע"כ ולכת"ר החיים והשלום מא"הש הכ"ד הח"פ טיטואן יע"ה בע"א לחדש כסלו משנת **רני ושמחי** לפ"ק:

סימן קצא

למעאסכר להחכם כהה"ר אברהם אנקאווא:

על מ"ש כת"ר במעשה שבא לידו שהבחור משה חדידה נ"ע היה משודך עם נכדתו של כה"ר מנחם גבאי נר"ו וביד כל א' מהם שטר של חזוק כנהוג ותוספת סך מה מעות בעין וזמן החופה לזמן פ' וכו' ואם יעבור שו"א מהם וכו' נותן קנס לשכנגדו שומת כ"וכ וכשהגיע הזמן שלחה אמה של כלה למשה הנז' לעשות החופה והוא השיב נמתין עוד מעט והמתינו ואחר שנתרצה לעשות החופה הביאה האשה את בתה לכאן ושלחה לומר לו לעשות החופה והוא השיב עד שתתנו לי הממון בעין אשר היה בכלל הקשר ואני מוכן ומזומן וביני ביני אשר הכינה הממון פגעה מד"הד במשה הנז' רח"ל וכבר היה

ביד הבתולה הנז' ע"י שלמה אחי אמה היו סבלונות כסף וזהב כשמנים דורוס מ"מ וכו'. והן היום תבעו היורשים של הר"מ חדידה נ"ע הסבלונות מיד אמה של הכלה ע"י אביה סי' מנחם הי"ו כיון דאנוס היה ומעולם לא חזר מדבורו כדי שיתחייב שום קנס ומד"הד פגעה בו מה היה לו לעשות וכה השיב סי' מנחם הנז' כי שטר חוזק ביד שלמה בנו וכו' ועוד שהאשה אין רצונה להחזיר וכו' וכבר כתב כת"ר להר' שלמה הנז' ושערי תשובה ננעלו. וכת"ר עלה ונסתפק כיון שכבר עבר זמן השדוכין והוא היה מעכב בשביל הממון בעין שלא נמצא בידם וכו' או נימא כיון שמדעת שניהם היה העכוב הוי כתוך זמנו וכו' כמ"ש בדב"ק ושאל ממני להודיעו דעתי קלה כמות שהיא בדין זה:

הנה אמת נכון הדבר שהלכה רווחת שע"פ שטרי השדוכין הנהוגים בזמן הזה שכותבים בחיוב אבי הבת בז"הל ואם יבא שום עכוב הן מצדו או מצד בתו המשודכת באיזה צד שיהיה בעולם או אם יעביר המועד הנז' מעו"מ נתחו"ג וכו' לפרוע למשודך הנז' סך כ"וך בתו' קנס כל שיפטר מהם וכו' ע"כ ובלשון הזה כותבין ג"כ בחיוב המשודך. ועפ"ז אם הגיע הזמן שקבעו לנישואין ותבע המשודך לאבי הבת להכין לו הכלה ליכנס לחופה עם הנדונייא והתוספת שנדר לו והשיב אבי הבת שכעת אין בידו היכולת וכו' ושימתין לו איזה זמן אחר עד אשר ירחיב ה' את גבולו להכין מה שנתחייב והמשודך לא רצה להרחיב לו הזמן כ"א יקוב הדין את ההר. אזי מחייבין לאבי הבת בקנס ולהחזיר לו הסבלונות כיון שהעכוב בא מצדו. ואם ב"מ דביני ביני פגעה מד"הד במשודך ודאי שחייב אבי הבת להחזיר הסבלונות ליורשים. וכן נמי אם כשהגיע הזמן לא תבעו זא"ז ונשאר הדבר בשתיקה ואח"ך פגעה מד"הד במשודך צריך להחזיר הסבלונות ליורשים ג"כ אחר שלא בא שום עכוב מצד המשודך ולא תבעוהו לנישואין כי סבלונות אלו ששולח המשודך למשודכתו בזמן הזה הוא כדי שתתקשט בהם אדביני ביני שתכנס לחופה ותביאם עמה לבית החתן וא"כ כשפגעה מד"הד בחתן ולא זכה ליכנס לחופה מהיכן הרגלים לומר שתזכה הכלה בסבלונות אחר שלא נתנם לה במתנה חתוכה וחלוטה רק שתתקשט בהם ותביאם עמה בשעת כניסתה לחופה. ועפ"ז אין לחלק בין אם מת החתן בתוך הזמן או לאחר הזמן ולא תבעוהו לעשות הנישואין דכיון שהעברת הזמן היה מדעת שניהם שלא תבעו זא"ז עדיין הסבלונות ברשות החתן קיימי וחייבת להחזירם ליורשים. אתאן לנ"ד דכשהגיע זמן הנשואין שלחה אמה של כלה לתבוע לחתן לעשות החופה ויהי כמשיב שימתינו לו איזה זמן אחר וכו' והמתינו הזמן נמצא לפ"ז שאמה של כלה מחלה לו התנאי שקבל ע"ע שאם יעביר המועד שיתחייב בקנס שהרי המתינה לו זמן אחר וא"כ מה שאח"כ הביאה האם הכלה לעיר החתן ותבעה להחתן

לעשות החופה והשיב עד שתתנו לו המעות אני מוכן ומזומן נראה מדבריו שכלפי מה שתבעתו לעשות החופה השיב עד שתתן לי המעות ור"ל שלא יעשה החופה עד שיתנו לו הממון ואדביני ביני ימתין. באופן שהרחבת הזמן היה מדעת שניהם וכיון שפגעה מד"הד במשודך צריך להחזיר הסבלונות ליורשים:

אלא דעדיין יש לדון בזה אחר שהכלה הנז' היא יתומה והיא לא נתחייבה בשום דבר והגם שהסדוכין ששרכה אמה מסתמא היה בהסכמתה מ"מ הרחבת הזמן הראשון שהרחיבה אמה להחתן כשתבעתו לעשות החופה מאן נימא לן שהסכימה היא בזה כדי להוציא מידה הסבלונות שהרי היא יכולה לטעון שהיא לא הסכימה בהרחבת הזמן שהרחיבה לו אמה. וכיון שהגיע הזמן שקבעו לנישואין ותבעה אותו האם ליכנס לחופה והשיב שתמתין לו זמן אחר הרי העביר המועד ונתחייב בקנס כיון שהיא תפוסה בסבלונות אין היורשי' יכולין להוציא מידה כל עוד שלא יביאו ראיה שהסכימה בהרחבת הזמן וכלל גדול בדיני ממונות המוציא מע"ה ועיין להרב מהרי"ל ז"ל בס' תקפו של יוסף ח"א סי' ל"א והרב חק"ל חא"ה סי' ל' יעו"ש:

ואין לומר דכיון שכשהרחיבה הזמן האם שתקה הכלה ולא מיחתה אמרינן שתיקה כהודאה והו"ל כאלו הסכימה בפי' הא לאו מלתא היא דלאו לכל מילי אמרי' שתיקה כהודאה ובכגון זה וראי לא אמרינן דאמרינן דמפני הבושה שתקה ולא מיחתה ודוגמא לזה מצינו להרשב"ש ז"ל בתשו' סי' קנ"ו באשה שצותה מחמת מיתה לתת דבר להקדש וכו' וכתב הרב שאם לא הסכים הבעל בפי' השתיקה אינה כלום והמתנה בטלה וכתב וז"ל ואע"פ שאמרו בפי"ג דהשתיקה מועלת לדבר זה וכו' כבר כתבו בשם ר' קלונימוס הנשיא ז"ל דדוקא בדורות הראשונים אבל בדורות הללו אין השתיקה כהודאה אלא מפני הבושה היא וכו' ע"כ. וכ"ש בנד"ז דלאו אורח ארעא שהכלה תסרב בהרחבת הזמן ואמרי' מפני הבושה שתקה זכר לדבר הכלה הופכת את פניה תנן:

גם מצינו גבי שותפים שכ' מרן בסי' קע"ו ס"י המשתתף עם חבירו בסתם לא ישנה ממנהג המדינה וכו' ואם עבר ועשה שלא מדעת חבירו ואח"ך הודיעו והסכים למעשיו ה"ז פטור וכתב שם הסמ"ע דמשמע דהסכים למעשיו בפי' אבל בשתיקה לחוד לא יעו"ש. ועיין בס' בני חיי סי' הנז' הג"הט אות ז"ך ובס' מטה שמעון סי' הנז' הג"הט אות ע' הביא משם כמה פוסקים כסב' הסמ"ע דשתיקה לחוד לא מהני. וסיים וכתב דלענין דינא מידי פלוגתא לא נפקא וכל שהודיעו ושתק יכול לומר קי"ל כמ"ד דשתיקה מהני ופטור יעו"ש. ומינה דהכא נמי בנ"ד כיון שהכלה היא תפוסה בסבלונות יכולה לומר קי"ל כמ"ד דשתיקה לאו כהודאה ובפרט שהמנהג הוא שהחיוב של הקנס שמתחייב

המשודך הוא לזכות הכלה ואפי' כשהאב משדך את בתו כותבין בחיוב של המשודך ואם יבא שום עכוב וכו' או אם יעביר המועד שנתחו"ג לפרוע לאבי המשודכת לזכות בתו הנז' כ"וך בתו' קנס ומסתמא גם הכא בנ"ד החיוב שנתחייב המשודך הוא שאם יעביר המועד שיפרע הקנס לזכות הכלה וכיון שהמשודך העביר המועד הראשון הרי נתחייב לה בקנס ותעכב תחת ידה הסבלונות. הן אמת שצריכה לקבל חרם שלא הסכימה בהרחבת הזמן שהרחיבה אמה להחתן. מ"מ הטוב והישר בעיני אלהים ואדם לפשר ביניהם בטוב וכל א' על מקומו יבא בשלום. זהו מה שנלע"ד להשיב בזה ולאפס הפנאי וחולשת המזג לא יכולתי להאריך ולכת"ר החיים והשלום מא"הש הכ"ד הח"פ טיטואן יע"ה בסדר וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו משנת ויתן לך את **ברכת** אברהם לפ"ק:

עוד שנית למעסכאר להח"הש והכולל הדו"מ כהה"ר אברהם אנקאווא נר"ו:

על מ"ש כת"ר דאפי' את"ל שהבת יכולה לעכב וכבר עכבה בפי' וגלתה דעתה בפני עדים שאינה מרוצה בהרחבת הזמן. מאן לימא לן שהיא עכבה מצד רצונה דהא אפשר שהם למדוה לומר כן וכו'. לא ידענא היאך עלה על דעתו לומר כן ועל הספק שמא למדוה נוציא ממון מידה דהיינו הסבלונות שהיא מוחזקת בהם ומה שהביא ראיה לדבריו מתשו' הרשב"א ז"ל לאו שמיה מתייא והילך תשובת הרשב"א ז"ל אות באות תיבה בתיבה. ראובן שדך את בת בתו לבן שמעון וחייב עצמו לתת לו דבר ידוע ובקנס ונשבע להשלים תנאים לזמן פ' ולאחר זמן עמד ושידכה וטען כי בת בתו אינה רוצה בבן שמעון. והשיב שהדין עמו לפי שזה אנוס גמור אם לא רצתה הבת להנשא לבן שמעון ומאי הו"ל למעבר ואין לך אונס גדול מזה. ואפי' תאמר שהיה יכול לפייסה במעות ליתן לה אפי' התנה שאם תסרב שיפייסנה וכדאמרי' בגיטין אטו תרקבא דדינרי בעי למיתן לה. ואל תשיבני שהי"ל להתנות מתחלה שאם תסרב הבת שיהיה פטור. דלא הוא דאונסא דלא שכיחא הוא וכל הבנות מתרצות למי שירצה האב או הקרובים ואפי' שכיח ולא שכיח במת או חולה לית ליה לאתנויי ויש טענת אונס ומיהו אין דברינו אלא במי שהוא כן ודאי ולא במסבב וגורם האונס והלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות עכ"ל. פירוש דבריו שבתחי' כתב שמה שטען ראובן כי בת בתו אינה רוצה בבן שמעון הדין עמו ופטור מן הקנס דאין לך אונס גדול מזה ואפי' התנה שאם תסרב יפייסנה מאי הו"ל למעבד אטו תרקבא דדינרי בעי למתן לה וע"ז סיים וכתב ואל תשיבני שהי"ל להתנות וכו' וכיון שלא התנה שאם תסרב הבת יהיה פטור מן הקנס נימא דחייב בקנס. וע"ז כתב דאונסא דלא שכיח הוא דכל הבנות מתרצות למי שירצה האב או הקרובים ומפני זה לא הוצרך להתנות ועכשיו שסרבה אנוס הוא בדבר ופטור מן הקנס. באופן שמה שכתב הרב דכל

הבנות מתרצות למי שירצה האב וכו' היינו לפטור את ראובן על שלא התנה כן דסמך על רוב העולם שמתרצות הבנות במשודך שמשדך האב או הקרובים דודאי ברור לה שהחתן שישדכה האב וכו' הגון לה. ומה שסיים וכ' וז"ל ומיהו אין דברינו אלא במי שהוא כן ודאי ר"ל דמה שאנו פוטרים אותו מן הקנס היינו דידעינן בודאי שהיא סרבה מדעתה אבל אם אנו יודעים שהוא מסבב וגורם האונס דהיינו שיש עדים מעידים בזה חייב בקנס ומה שסיים וכתב והלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות ר"ל שאם לא יש עדות ברור שהוא גרם האונס ויש ספק בזה הלב יודע וכו' שזה תלוי בבוחן לבות וכליות ודינו פשוט שיקבל חרם שלא למדה בכל טענת ספק ולא הוצרך הרב לבאר זה. וא"כ לפ"ז היכן מצא כת"ר בדברי הרשב"א שאפי' עכבה בפירוש שחייב בקנס שמא למדה הוא. זה לא אמרה אדם מעולם שעל טענת ספק יהיה חייב בקנס. וכלל גדול בדיני ממונות המע"ה ואם כוונת כת"ר לומר שכיון שכתב הרשב"א ז"ל שכל הבנות מתרצות למי שירצה האב או הקרובים. א"כ ה"נ בנ"ד נימא שכיון שהבת שתקה בהרחבת הזמן שהרחיבה אמה לחתן אמרי' דמסתמ' נתרצית היא כמ"ש כת"ר בזה אח"ך החילוק מבואר דמ"ש הרב והבת מתרצת וכו' היינו בשדוך שמשדכה האב או הקרוב עם בן זוגה דמן הסתם יבררו לה חתן הגון ואינהו מכירין בני אדם מי הוא הגון אבל לענין הרחבת הזמן אדרבא מסתמא אמרי' דלא ניחא לה בזה להשאר עגונה וצערא דגופא לא ניתן למחילה ומה ששתקה הוא מפני הבושה דלאו ארח ארעא לסרב בזה. ומה גם דמ"ש הרב דמסתמא הבנות מתרצות וכו' היינו לפוטרו מן הקנס אף דלא התנה בזה משא"כ הכא בנ"ד דאנו מוציאין מידה הסבלונות בטענה זו דשמא נתרצת. וכ"ש לפי דברי כת"ר שאפילו גלה דעתה שאי' מתרצת חייבת ליתן הסבלונות:

ומ"ש כת"ר וכן הסכים הרמ"ע בש"ות שאלה פ"א הגם שספר זה אינו מצוי בידי כעת מ"מ מצינו להרב ח"מ סי' ג' ס"ק ט"ז שעמ"ש מור"ם שם ובלבד שלא יהיה ערמה בדבר כ' וז"ל ראיתי בתשו' שחבר הרמ"ע בסי' פ"א וז"ל לא יונח היותה מלומדת שתמאן אין זאת אפי' גרמא בנזיקין וכו'. והנה משמעות דבריו שם אם האב מעכב בפועל ולא הבת חייב בקנס אבל אם האב נותן עצות מרחוק עד שהיא שומעת לו פטור האב ודבריו צ"ע ואין זה אונס כל שנעשה הדבר ברצונו ועיין בתשו' הרמב"ן וכו' ע"כ. נראה מזה דלסברת הרמ"ע ז"ל שאפילו האב מסבב עד שתמאן פטור מהקנס הפך מ"ש כת"ר משמו:

ומ"ש כת"ר עוד וז"ל ובר מן דין הלא ראינו שאחד מן הנקשרים שהוא אחיה הנקשר בעדה בשטר חיזוק עבר הזמן ולא הכין ממון התוספת וכו' ומאותו זמן אם היה עומד

בדבורו משה חדידה נ"ע בודאי היה מחייבו קנס וכו' ע"כ. מי לא ידע בכל אלה דודאי שהיה מחייבו קנס אחר שהעביר הזמן אלא שהחתן ויתר על זה:

ומ"ש כת"ר וז"ל האם מפני זה נחייבנו קנס למשה בשביל שהבת לא היתה מרוצה בהרחבת הזמן וכו' ע"כ. מי זה אמר ותהי שמפני הרחבת הזמן האחרון שהרחיב החתן חייב בקנס זו לא אמרה אדם מעולם שהרי העכוב בא מצד אמה של כלה שלא הכינה הממון. ומה שאמרנו שנתחייב בקנס הוא על הזמן הראשון שהרחיבה אמה לחתן שכיון שהיא תפיסה בסבלונות יכולה לטעון שלא נתרצת בזה ההרחבה. ובודאי אם לא היתה תפוסה שלא היה חייב שום קנס אף שהיתה טוענת שלא נתרצת:

ומ"ש עוד כת"ר מדברי מהריק"ש ז"ל שכתב שאם האחד עבר על השבועה נפטר מי שכנגדו וכו':

לא היה צריך להרחיק עדיו מדברי הרב מהריק"ש ז"ל שכבר פסק מרן ז"ל דין בי"ד סימן רל"ו יעו"ש:

ומ"ש עוד דה"נ בנ"ד מיום שהגיע הזמן ולא נמצא ממון בידם כבר היו עוברים על השבועה לולא שהחתן ג"כ נתרצה להרחיב עוד זמן האם מפני זה נאמר שיתחייב קנס על הטובה אשר עשה עמה אין זו סברא ע"כ:

תמהני על כת"ר שכתב דברים אלו. וכבר מלתינו אמורה שהחיוב הוא על זמן הראשון ומפני שהיא תפוסה:

ומ"ש כת"ר דנד"ז היינו דר"ן והביא מ"ש הכנ"הג סימן מ"ה הגהב"י סט"ל בראובן ששלח סבלונות לארוסתו ע"י דודה וכו' ומת החתן והכלה החזירה אותם לדודה שיתנם ליורשים ותפסם מצד מלוה ע"פ וכו':

אין הנדון דומה לראיה כלל דשאני התם שהכלה הודית בב"ד שהתכשיטין היו של הארוס והיא לא תפסה אותם בשביל חוב שהיה חייב לה הארוס והיא פשעה לפי שמסרה אותם ביד דודה והיא חייבת להחזירם ליורשים. והתפיסה שתפס דודה בשביל החוב שהיה חייב לו הארוס אינה תפיסה שהרי לא תפס מהיורשים אלא מהארוסה והיא אינה חייבת לו כלום וכמו שמבואר באר הטב מלתא בטעמא באותה תשובה של מהר"א ששון ז"ל. אבל הכא בנ"ד הכלה בעצמה תופסת אותם בשביל הקנס של העברת הזמן הראשון:

ועל מה שהקשה כת"ר וז"ל ואת"ל גם עכשיו כיון שעיקר הקשר לא היה כי אם עם אחיה ועליו קסמיך לשלוח הסבלונות א"כ מה להם ליורשי המנוח עם הכלה שאין להם ד"וד

עמה כלל והרי הנקשר לפניו ויתבענו ולאו בע"ד דידה הם. והוא מפרק לה דהיינו דינא דר"ן וכו' ע"כ:

דברים אלו אין להם שחר דמה זו סמיכה דעל האח קסמיך לשלוח הסבלונות. דמה שנתקשר האח הוא שאם תתחרט הכלה חייב בקנס ואה"נ אם היה חי הארוס והיתה מתחרטת הכלה מהשדוכין היה האח חייב בקנס וחייב להחזיר הסבלונות בעד החוב שנתחייב לה הארוס בהעברת הזמן הראשון אין להם ליורשים שום ד"וד עם האח דלאו בע"ד דידהו הוא. ומ"ש כת"ר דהיינו דינא דר"ן לא דמי כלל דדינא דר"ן הוא דוקא כששני הלווים מודים כל א' למלוה שלו וכמ"ש מרן שם. אבל הכא בנ"ד הלוה של היורשים היא הכלה שבידה התכשיטין ותופסת אותם בעד החיוב שלה כמ"ש אבל האח אינו חייב כלום ליורשים והן לו יהא שהסבלונות שלחם הארוס ע"י האח כמ"ש כת"ר בהצעת המעשה לא מפני זה יהיה הוא חייב להחזירם ליורשים בהרי לא היה כי אם שליח בעלמא כדי ליתנם ביד כלתו ועשה שליחותו ונתנם לה. ומה דמות יערוך להההיא דר"ן. באופן שכל הדברים שכתב כת"ר בענין זה לא מצאתי כדי אחיזה לחייב את הכלה להחזיר הסבלונות:

ואמת אגיד שאחר שכתבתי לכת"ר מה שנלע"ד בענין זה בא אלי הרי"ט צרפתי גיסו של הר' מנחם גבאי ואמר לי שהר' מנחם הנז' כתב לו שישאל אותי על דנא פתגם ואמרתי לו שלא טובה השמועה שרוצים לילך בעש"ג. והמנהג פשוט כשח"ו פוגע מדת הדין בארוס מחזירין הסבלונות להיורשים. ועכ"ז כבר כתבתי להחכם שיפשר ביניהם בטוב ע"כ היתה תשובה והן היום שכתב לו כת"ר שהר' מנחם הנז' השיב שבתו אינה רוצה לעשות ד"ת כי אם משפט הערכאות וגם הבת השיבה לשליח דברים שלא ניתנו ליאמר אזי שלחתי אחר הרי"ט הנז' ואמרתי לו שיכתוב לו משמי דברי מוסר וכו'. ומה בידי לעשות עוד ומי יתן שומע לי וה' ישפות שלום ביניהם:

ועמ"ש כת"ר בענין המנהג של הנשואין שעושין במח"ק ע"י האמיר וכו' קריתי הדברים ובהשקפה ראשונה נלע"ד שהאמת אתו. וכדי להתבונן הטב בענין אין לי פנאי ועוד בה חולשת המזג ושמעתתא בעיא צילותא. הכ"ד הח"פ טיטואן יע"ה סדר ושכנתי בתוכם שנת ויתן לך את **ברכת** אברהם לפ"ק:

בס"ד

ספר קונטריס עגונות

סימן א

טופס קב"ע וז"ן.

בתלת כחדא הוינא אנן דתרי מינן חתימי לתתא כד אתא קדמנא עד אחד כשר ה"ה שמעון אביקאציץ י"ץ בר אלעזר נ"ע ואסהיד קדמנא בקע"ג ומכוונת אחר האיום הצריך וקאל בזה הלשון לעדות לה"ית באיין אנא גאלס פ'קיטוני פ'י צ'וואר פלעגיב דסריף מולאיי אדריס עז"א וזא וואחד לקטיין סגיר גלס ענדי פ'לקיטון וקאלי אירא תרא יא שמעון דאך ליהודי די עינו רוטב די כא ייזי יביע ארבעא ענדנא זא נזיל ענדנא פצ'וואר ובנא קיטונו ומסא פ'חאלו ומנור מא מסא רזע עבא קיטונו וחמארו ולמסלמין די כאנו מעאה בקאוו מנור אצ'וואר ורפד עלא חמארו ומסא פ'חאלו מעא דוך למסלמין די בקאוו מנור אצ'וואר דאג סי' אייאם הבטו למסלמין אלוואד זברוה פ'לוואד מיית וטרף דלחבל מעקוד פ'ידו שאעא הומא עקלוה וקאלו האדא הווא ליהודי די כאן יזי ענדנא יביע ארבעא קבדוה הומא רדוה אלוואד מזאניב די כ'אפ'ו עלא רושהום זית אנא סקסיט לקטיין קולתלו עלא מן כאן ינזיל קאלי כאן נאזיל עלא סי' בן עיסא קולתלו אנא סי' בן עיסא כאן הינא פ'לוואקט פ'אס כאן נאזיל עליה ליהודי קאלו לאוואה מא כאנסו הינא ימסא יחדת אצ'רא קולתלו וואש' כ'אה די סי' בן עיסא כאן הינא. קאלי מסא למילוד וביירר בעדותו העד הנז' באיין האד להדרא די כאן אהדר האד לקטיין כא יעראף בטיב הידיעה באיין כא יהדר עלא אהרן בן יאיון בר יעקב נ"ע עכ"ס בעדותו של העד ה':

וס"ל נמ"ך וז"ל וז"ן אות באות תיבה בתיבה במותב תלתא כחדא הוינא אנן דתרי מינן חתימי לתתא בר אתא קדמנא ע"א ה"ה דוד אמזאלג יצ"ו בר סלימאן נ"ע והעיד בתע"ג ומכוונת אחר האיום הצריך וקאל לעדות לה"ית אנא כיף דכ'לת לצ'וואר דלעג'יב די מולאי אדריס ובנית לקטיין וזאוו לענדי זוז דלגוייאת סקסיתהום וקולתלהום פ'איין ליהודי די שבת ענדכום ענד סי' בן עיסא שבת דלעיד קאלולי באעו סי' בן עיסא צחבו לזוז דלמסלמין קטלוה עבאוו פ'יה שתין אוקייא לוואחד וחתא זוז דלחזיימין דלענברי עכאוו. וואחד לוואחד. וסקסיתהום וקולתלהים כיף נהווא האד ליהודי קאולי עינו רוטב וויסמו אהרן סאחב וולד יאמין עכ"ס עדות של העד ה':

וס"ל נמ"ך וז"ל ובנייר אחר נמ"ך וז"ן אבא תי"בת במותב תלתא כחדא הוינא אנן דת"מ ח"ל כד אתא קדמנא ע"א ה"ה מסעוד אמזאלג נר"ו בה"ר יעקב נ"ע וקאל בז"הל לעדות לה"ית מנאיין מסית לבני חסין סבאח פסח סקסית עלא אהרן בן יאיון בר יעקב נ"ע קאלולי לגוים קטני לגרב ואח"ך מסית לגרב סקסית עלא אהרן הנזכר קאלולי לגוים

מה קטעשי' מסית לסי' בן לכאדיר לגרבאווי דארי יתשווק זמימא די בני חסין קולתלו אהרן מא קטעסי מעאך לגרב קאלי יא וודי יא מסעוד אנא מא ספתושי אח"ך נתפרסם הדבר באיין אהרן הנז' נהרג זה סי' בן לכאדיר ה' כיף שמע באיין נתפרסם הדבר קאלי יא וודי יא מסעוד יאנא ספ'תו זגבי מליוח זית אנא קולתלו עלאס אסי' בן לכאדיר מא קולתהא ליסי קאלי מא נסיבשי נקולהא לך מן חיית אנא כא נמשי ונזי דיך טריק נכוף עלא ראשי מנאיין סחחת עליה בזיאף וקולתלו ולאייכון מא תערפוסי קאלי וואי ליהודי די כאן מעא וולד יאמין פ'זמימא הווא האדאך די ספתו זגבי מליוח מא ענדכום פ'יהא גדוב אנא סופ'תו בעיני גיר ג'אע לא תפתסו עליה עכ"ס ע' של העד הנז':

וס"ל נמ"ך וז"ל עוד העיד לפנינו אנן דת"מ ח"ל ואמר לע' להי"ת דאך זמן פ'אס אמסאוו יהודי לחברה יזיבו לגנאזא אנא קאבד טריק וואחד גוי לפ"ת קאלי נדר האי לעמייא פ'האד ליהודי זאבו למכאזנייא מן למהדייא וזאוו ופ'תסו עלא גנאזא באש מנאיין יזבדו האלהום יתבתוהא עלא מוואלין אצ'וואר לוכאן מא זאבושי למכאזנייא וזאוו בסתר לוכאן עטאוווני ג'יר מתקאל לוכאן זבדתלהום לגנאזא דליהודי בלאה ובלאה יא מסעוד אילא אליהוד ולמסלמין פ'צ'וואר והומא צפ'דו מן הוולהא מן למודאע די פ'אש עמלוה ליהוד קולתלו אנא עלאה קאלו כ'אפ'ו לא יתכללאוו ביה מן למכ'אזין יעריהום עכ"ס ע' של העד הנז' ע"כ:

וס"ל נמ"ך וז"ל וז"ן אב"א תיב"ת בתלת כחדא הוינא אנן דת"מ חת"ל כד אתא קדמנא ע"א ה"ה צמח בן דקון נר"ו בהר' נסים נ"ע וקאל בז"הל לע' להי"ת כונת אנא ושמעון אביקציץ ואלעזר בנו גאלסין פ'לקיטון זאוו זוז דלקטנים קאל אראוו נתקלו דאך ליהודי ונעמלולו פ'חאל די עמלו לדאך ליהודי די סייבוה פ'לוואד קאם אלעזר קאלו אישכוז הו האד ליהודי וקאלו יהודי טוויל וועמיס כאן ינזל עלא כ'ימת סי' בן עיסא קאם קטיין אכ'ור קאלו אבויה אס שמו קאלו אלעזר קאלו לאוואה אהרן עכ"ס עדות של העד הנז':

השקפנו על העדויות הנז' ובכולן יש לפקפק ולא מצינו בשום א' מהם כדי תפיסה כדי להתיר את האשה העגונה הנז' בהחלט:

והנה בעדות הר"ש אביקציץ הנז' יש לפקפק בו אחר שכל מה ששמע הוא מגוי קטן. ואף את"ל שהגיע לעונת הפעוטות מ"מ הרי לדעת הרמב"ם שפסק מרן כוותיה בסי"ג צריך שיאמר באנו מהספר פלוני וכו"כ ספדנים וכו' אבל באומר פלוני מת בלבד אף אם הגיע לעונת הפעוטות לא מהני עד שיהיה גדול ובן דעת ולאפוקי מסברת רבינו הטור שפ' דבאומר מר פלוני מת מהני. ומרן בב"י הכריע כסברת הרמב"ם דלישנא דמתניתין דייק כוותיה ואח"ך הסכים דעת הטור לדעת הרמב"ם יעו"ש. ואם כשהעיד הוא גדול אפילו

ראה המעשה בקטנותו כתב בספר לב שלמה דמהני משום תקנת עגונות הקלו ועיין הרשד"ם א"ה סימן רל"ט וכתבי מהרא"י סימן ר"ך כתב דבמתכוין להעיר לא סמכינן להעיד בגדלן מה שראו בקטנן וכתב הרב לב שלמה דלהרמב"ם אפשר דמהני היפך דברי ראבי"ה:

אלא דמ"מ דבר זה יכולים אנו לרפאת שברו על נקלה דמה שכתב הרמב"ם באנו מהספד פלוני וכו' לאו דוקא דה"ה אם ספר כל המאורע איך ומה היה הדבר בנ"ד מהני כמ"ש בדבריו ע"פ הדברים. האלה וכיוצא בהן ולא מיעט הרמב"ם אלא דוקא היכא דאמר פלוני מת בלבד דבגדול מסיח לפי תומו מהני. בקטן לא מהני כדאמרינן בגמרא ודילמא קמצא וכו' אבל במספר דברים כהוייתן דרגלים לדבר דקושטא קאמר מהימנינן ליה:

וכן מצינו הדבר מפורש בכתבי מהרא"י סימן ר"ך שכתב וז"ל אבל מ"מ צריכים לתת משל וטעם לדבריהם ושיהיו מסיחים לפי תומם אבל אי לא"ה איו מעידין והיינו דמסיים הרמב"ם ע"פ הדברים האלה וכיוצא בהם ר"ל דלאו דוקא במסיחים מן ההספד אלא אף מסיחים מאורעות אחרים כה"ג מועיל ג"כ ומהמני כל כמה דלא אמרי רק מת סתם ותו לא ע"כ. באופן דהכא בנד"ד שסיפר הקטן כל המאורע של הנעדר כמש"ל בדברי העד מועילים דבריו:

אבל מ"מ עדיין לא יצאנו ידי חובתינו בזה שהרי עכ"פ היה צריך שיאמר עכשיו באנו וכו' כמ"ש בדברי הרמב"ם ומרן וכמו שסיים שם מור"ם בהגה ודוקא לאלתר וכו' וכתב שם הרב"ש ס"ק ל"ה כלומר לאלתר אחר ראייתו מעיד וכו' וכן בא מפורש במקור הגה זו בפסקי מהרא"י סי' הנז' שדקדק כן מלשון הגמרא שכתב הרי אנו באים והרמב"ם ז"ל נקט לשון הגמ' באומרו עכשיו באנו וכו' לומר דדוקא סמוך לראייתו מהני עדותו וכן הביא שם מדברי אור זרוע שכתב בשם ראב"ן דקטן דוקא מסיח לפי תומו לאלתר כשר לעדות אשה והאריך שם בראיות יעו"ש:

גם בליקוטי מהרי"ו סימן מ"א כתב וז"ל כיון שהתינוקת לא הגידה מיד לאחר שנעשה המעשה אין לסמוך על דבריה וכו' וכן משמע מלשון הרמב"ם וכו' מדנקט עכשיו משמע דוקא שאמרו מיד לאחר שקברו אותו וכן משמע לישנא דגמרא וכו' ע"כ. והתינוקת הנז' כבר הגיעה לעונת הפעוטות כמבואר שם יעו"ש:

וכן מוכח בדברי הרבנים מוהרמ"א ומוהרש"א ז"ל בספר משחא דרבותא ח"א וח"ב בסי' י"ז דכל שלא הגיע לכלל שנים והביא סימנים בעינן שיאמר כל הספור סמוך לראייתו ממש יעו"ש. עוד כתב שם דאע"ג שהעד העיר שהיה הנער המגיד כבן י"ד או ט"ו אינו

אלא אומדנא בעלמא דאף אם נאמר שהוא כבן י"ד עדין יש לחוש שמא לא הביא שתי שערות יעו"ש:

גם הרב משפטי שמואל סימן ק"ז כתב וז"ל בדין עדות אשת איש לא מצינו תינוק ותינוקת כשרים בה ואפילו מל"ת אלא ההיא משנה דשמע מן התינוקות וכו' עם אותם התנאים שמזכירים התם וכו' ע"כ. ולפ"ז הכא בנ"ד דלאו סמוך לראייתו המעשה הגיד הדברים הקטן הנז' כדמוכח מסגנון העדות לא מהני הגדתו ואף את"ל שהיהודים היוצאים לאהלי קדר אפילו לגוי גדול קורין אותו קטיין. הכא בנד"ד אי אפשר לומר כן שהרי בירר דבריו העד ואמר וזא וואחד קטיין סג'יר נמצא שהיה קטן ממש:

עוד יש לפקפק כעדות זה העד שאף אם היה הגוי המגיד גדול הרי מה שהגיד הוא שהגוים שהלכו עם הנעדר אחר עבור איזה ימים ירדו לנהר ומצאוהו מת והכירוהו שהיה היהודי שהיה בא אצלם למכור רבעא וכו' נמצא שהוא מעולם לא ראה אופן הריגתו וגם לא מצאו והכירו. אלא שהגוים כשמצאוהו מת בנהר הכירוהו ואמרו זהו היהודי וכו' וזה הגיד עכשיו מה ששמע מהגוים ההם. וגם הגוים ההם שמצאוהו בנהר לא ראו אופן הריגתו אלא מצאוהו מת בנהר כדמוכח מדברי העד הנז'. ועדיין אפשר לומר שנטבע בנהר ומחמת התביעה מת ומעולם לא פגע בו אדם. ובים ובמלחמה צריך לומר קברתיו לדעת רוב הפוסקים דאל"ה חיישינן דאמר בדדמי. ומ"מ הכא בנד"ד שאמר הגוי המגיד שהגוים המוצאים אותו טלטלוהו כמ"ש בדבריו זברוה פ'לוואד מיית וכו' קברוה הומא רדוה ללוואד וכו' נמצא שטלטלוהו והחזירוהו לנהר מחמת היראה. וטלטלוהו הוי כקברתיו כמ"ש הר"ן והריב"ש ז"ל והביא דבריהם מרן בב"י שם דכל שנתעסק בטלטול ממקום למקום כדרך המתים ולא היה נודד כנף ופוצה פה ומצפצף או שהוא לא נתעסק אלא שמעיד שנתעסקו בו אחרים בהא סגי וליכא למיחש דאמר בדדמי יעו"ש ולפ"ז הכא בנד"ד אף את"ל שנטבע בנהר ומחמת הטביעה מת מ"מ כיון שהגוים המוצאים אותו טלטלוהו הוי כקברתיו:

ועוד בה שכבר כתבו הפוסקים דכשומע מפי גוי מסיח לפי תומו לא חיישינן בדדמי וכו' וגם כתבו הפוסקים דבתרי לא חיישינן בדדמי אפי' פסולים כמ"ש הרב מוהריב"ל ח"א סי' ב' יעו"ש:

אלא דמ"מ הא דקברתיו מהני לכ"ע היינו להוציא מידי חשש שמא לא מת אבל לחשש שמא הוא אחר אכתי מידי פלוגתא לא נפקא דלדברי תה"מ פי"ג מהלכות גירושין קברתיו מהני אף להוציא מידי חשש שמא הוא אחר. ומרן בכ"מ שם הקשה על דבריו ושוב כתב שכדבריו כתבו הר"ן והריב"ש יעו"ש. ובק"ע משם הגאון מהרא"ם אות צ"ט

כתב וז"ל גוי שאמר קברתיו אינו מוציא רק מחשש שמא לא מת וכו' אבל אין קברתיו מוציא מידי חשש שמא אחר הוא וכו' ודלא כמי שאומר דקברתיו מורה שאמת אומר וכו' שכ"ז אין בו ממש עכ"ל באופן דעכ"פ לא פלטי לן מפלוגתא:

ואף את"ל שהגוים שמצאוהו בנהר מצאוהו הרוג בחתך הסי' שהוא הוכחה שהרגוהו והשליכוהו לנהר ובמת ביבשה אצ"ל קברתיו לדעת רוב הפוסקים שחלקו על הרמב"ם. ואף לסברת הרמב"ם לא הצריך לומר קברתיו אלא כשהגוי נמצא בעת מיתתו. אבל היכא שלא נמצא בעת ההריגה כנד"ד א"צ כמ"ש מרן ב"י משום הר"י סאניס ועוד כתב שם דבמכירו א"צ לומר קברתיו. ומ"מ עדיין היה צריך להזכיר שמו ושם אביו ועירו כמ"ש מרן שם סי"ט וכן הוא הסכמת רוב הפוסקים והגם שיש לחלק ולומר דשאני התם שהגוי לא היה מכירו בחייו אבל הכא בנד"ד שאמרו הגוים האדא הווא ליהודי די כאן ייג'י ענדנא יביע רבעא וכו'. דמוכח מזה שהיו מכירים אותו בחייו וכתב בק"ע אות קס"ג משם מרן ב"י דבמכירו עדיף מהזכרת שמו וכו' מ"מ היינו דווקא כשמזכירו בלשון שאנו יודעים מתוך דבריו שאין לספק באחר אבל הכא בנד"ד שמה שאמרו הגוים הוא זהו היהודי שהיה בא אצלינו למכור רבעא ותל"מ הלא כמה יהודים הולכים לכפרים למכור רבעא ואפשר שמה שאמרו הגוים זה היינו על יהודי אחר שהיה בא אצלם למכור דבעא ג"כ והוא זה שמצאוהו בנהר ומעולם לא דברו על אהרן הנז':

הן אמת שאם היה ברור לאנשי עירו שלא היה יהודי אחר הולך למקום ההוא רבעא ונתעלם זולת אהרן הנז' היינו יכולים לדמותו למ"ש מרן שם מחפשין באותה העיר וכו' וסיים שם מור"ם וה"ה בגוי מסל"ת. אלא דעכ"פ עדיין יש לחוש שמא יהודי אחר ג"כ היה בא מעיר אחרת שם למכור רבעא כיון שהגוי לא אמר זהו היהודי שהיה בא ממקום פ' וכו':

שוב מצינו להרב מהריב"ל ח"ג סי' י"ח שכתב וז"ל ונראה לכאורה דלפי זאת הסברא דה"ה נמי אם אמר פלוני הרצען או פלוני הצורף אם לא הוחזקו תרי מאותו השם ומאותו אומנות. וכיון שכן היה נראה דלפי זאת הסברא בנד"ד זאת האשה מותרת אפילו שלא היה אלא שלא הוחזקו ב'. יהודים קונים שוורים באותם הכפרים ולא באותו המלכות וכ"ש שנזכר בשאלה שעשו חקירה ודרישה מאותם היהודים תושבי ניקופול שתמיד כל השנה הם סובבים בכל הכפרים והעיירות מאותו המלכות ונתברר להם שלא היה יהודי אחר קונה שוורים באותו המלכות אלא א' וכו' וכד מעיינן שפיר אשכחינן דלאו מלתא היא לסברי האומרים דלא סגי בשמו ושם אביו וכו'. ועוד אני אומר דאפשר לומר דאפילו למאן דס"ל דסגי בשמו ושם אביו דוקא בשמו ושם אביו או בשמו וכינויו אבל

בפ' הרצען או בפ' הצורף ובפ' הקונה שוורים לא אמרינן הכי ויש לחלק וק"ל. וכיון שכן היה אפשר לומר דבנד"ד כל אפייא שוים דדילמא איניש אחרינא הוה שגם הוא הלך לקנות שוורים באותו המלכות ואותו הוא שנהרג וזה האיש בעלה של זאת האשה עדיין הוא קיים וכו' ע"כ. מבואר מדבריו שאף שנתברר להם שלא היה יהודי אחר קונה שוורים באותו המלכות אלא זה אפ"ה חשש הרב לשמא הוא אחר ונסתפק בדבר אף שהזכיר שמו וכ"ש הכא בנד"ד שלא עלה בשם כלל:

והרב מהר"א ששון סי' י"א הביא תשובה זו של הרב מהריב"ל וכתב ששם בעל המלאכה הוא יותר כולל משם אברהם יצחק דבאומנות שכיחי טובא יעו"ש:

גם בספר יד אהרן הגהב"י אות ק"מ הביא משם הרב בנימין זאב שאם יעקב גריגו שהיה מוכר ספרים ושהיה שם אשתו טוליטולא לא חיישינן לתרי וכתב יד אהרן וז"ל לא כ"כ הבנימין זאב אלא מפני שהזכיר כנוי וסימנים אחרים אבל כשלא הזכיר כ"א שמו אף שאמר שהיה מוכר סחורה במקום פלוני לא הוי סימן מגן גבורים סי' מ"ח עכ"ל:

והגם דעדין אפשר לומר דההיא דמהריב"ל מיירי שהגוי המעיד לא היה מכירו לשעבר אבל הכא בנד"ד שהגוים היו מכירים אותו לשעבר וברור לנו שלא היה יהודי אחר הולך למקום ההוא למכור רבעא כ"א אהרן הנז'. אמרינן שכל דבריהם המה באו על אהרן הנז' מ"מ הרי מתוך הדברים מוכח שמה שהכירוהו היה בטביעות עין בלבד והכרה ע"י טביעות עין בגוי מסיח לפ"ת מצינו מחלוקת הפוסקים בזה כמ"ש מור"ם שם בהגה סעיף ן'. ונראה דדעת מור"ם לפסוק כסברת המחמירים מדהביא דבריהם בסתם ואח"ך כתב ויש מקילין. וכן מצינו שפסק להדייא בתשובותיו סי' ק"א וכ"כ בד"מ דאין להקל בגופה של ערות משום עגון יעו"ש והרב חלקת מחוקק שם ס"ק ק"ד כתב וז"ל הנה הרב הביא דעת המקילים בגוי מסיח לפי תומו דלא בעי קברתיו ולא הביא מה שהמקילים מחמירים דסיים המרדכי בדבריהם אך בזה גמגמו ונסתפקו וכו' היאך נתן טביעות עין בכוונה. הרי להדייא שהמקילים לא הקלו אלא כשהגוי ראה ההריגה אבל מצאתי פלוני הרוג עם סימנים אינו נאמן וכו' ומ"מ בט"ע גרידא פשיטא דאינו נאמן והרב השמיט זה ובאמת גוף דעת המקילין דגוי עדיף מעד א' רוב הפוסקים לא הסכימו לזה וכו' וכן הביא בת"ה סי' רל"ט סברת מוהר"ם דאשה ועד א' עדיף מגוי מסיח לפי תומו וע"כ אין לסמוך למעשה על המקילים האלו וכו' ע"כ. וכ"כ לעיל ס"ק מ"ה. גם הרב"ש ס"ק קנ"ה הביא דבריו וכתב וז"ל ולעיל הבאתי דעת הר"ש והר"ן דמחמיר במלתא והיי' הר"ש והר"ן המקילים כאן והטעם דשם איירי לענין להכיר אותו בט"ע אם הוא פ' אז י"ל במל"ת אין

נותן לב להכיר היטב וכו' ע"כ. וכן כתב בספר גו"ר כלל ג' סימן י"א משם הרב מהרח"ש וכ"כ בק"ע סי' רי"ח משם הרב המביט:

הן אמת דשם בסי' כ"ו הביא משם הרב מהריב"ל מחלוקת הפוסקים בזה ובסי' כ"ז כתב דראוי להקל וכו' ושם בסי' קפ"ח הביא משם מרן ב"י וז"ל כשהגוי הכיר ליהודי בחייו ועכשיו כשמצאו הרוג נסתפק והכירו ע"י סימנים וט"ע אפשר דאפי' סימנים מובהקים לא מהני משום דגוי אינו מתכוין להעיד ואפשר שראה סימן דומה לאלו הסימנים שראה לפלוני בחייו ואמר בדדמי שהוא האיש שהכיר בחייו. אבל אם אמר סתם איש פלוני נהרג נאמן ע"כ והגם דיש לחלק ולומר דשאני התם שהגוי נסתפק בתחלה ואח"ך הכירו בההיא הוא דכתב מרן בדרך אפשר דאפילו סימנים מובהקים לא מהני אבל אם מתחלת ראייתו הכירו לאלתר אפשר דיודה מרן דמהני מ"מ עדיין אפשר לומר דהיי' דוקא כשהכירו בסימנים מובהקים אבל בטביעות עין לא מהני:

גם הרב מהר"מ מלובלין סי' קכ"ח כתב וז"ל היכא שהגוי היה מכיר את היהודי בחייו ואומר שמצאו הרוג והכירו ע"י סימנים אז אינו נאמן אפילו בסימן מובהק דכיון דאינו מכוין להעיר אינו מדקדק יפה להכיר שהוא הוא בודאי אלא סומך שהוא האיש שהכיר כבר בסימנים דומים לאלו וכו' אבל אותו הפריץ שאמר שאותו היהודי היה מוכר מנעלים משמע שהיה מכירו בחייו וא"כ אין לסמוך על דבריו וכו' ע"כ. מבואר מזה דבמכירו בחייו הוא גרוע יותר ואפילו בסימן מובהק לא מהני וכ"ש בט"ע לחוד:

גם הרב מהריט"ץ בסי' כ"ד אחר שהביא דברי א"ז דכשהגוי מכירו לא מהני סימן סיים וכתב דמאי דקאמר א"ז דלא מהני היינו בסימנים שאינם מובהקים אבל בסימנים מובהקים יודה דמהני יעו"ש. באופן דבמכירו בחייו אף בסימנים מובהקים אכתי מידי פלוגתא לא נפקא וכ"ש בטביעות עין לחוד ומי יקל ראשו בדבר חמור בגופה של עדות במידי דפלוגתא:

שוב מצינו להרב מהר"י עייאש בספר בית יהודה סי' כ' באשה שהלך בעלה לדרך וכו' ואח"ך באו שני גוים מכירים אותו ואת אשתו והביאו בידם מלבושיו וכליו ואמרו הגוים לאשתו שבעלה מסעוד נהרג וראוהו והכירוהו שהיה מושלך ע"פ השדה ושחיטתו מפורעת וכו' והאשה הנז' הכירה בט"ע שהכלים הנז' הם של בעלה בלי ספק וכו' ואחר שהביא הרב מחלוקת הפוסקים בזה דגוי מסיח לפי תומו אי מהני ט"ע סיים וכתב וז"ל אמנם בטעם ב' נראה דאין לחוש כיון דהרבה מהאחרונים ז"ל סומכים להקל אפילו בט"ע דגוי כמ"ש מהרא"ם ז"ל. ועוד דבנדון דידן אפשר דמודו כ"ע ולא פליגי אלא באם מוכח מדברי הגוי דמתחלה לא הכירו אלא לאחר שעיין בו והכירו ע"י טביעות עין אבל

בכאן משמע דבתחלת ראייתם ידעו בו שהוא פלוני ולא באו לידי ספק מעולם דהא מתחלה אמרו לאשתו בעלה נהרג וכו' ע"כ:

אלא דהכא בנד"ד אף אם נרצה להקל ולסמוך על דברי הרב הנז' בטביעות עין לחוד וכן היא מסקנת רבני האחרונים ז"ל. מ"מ עדיין יש לחלק ולומר דשאני התם שהאשה הכירה כליו וספריו ותפליו וכו' והגם דאין זה כדאי להתיר מ"מ יש להצטרף לסניף בעלמא עם דברי הגוי וגם הזכיר את שמו והיה מכיר את אשתו ואמר לה שבעלה מסעוד נהרג דבזה אין לספק באחר. משא"ך הכא בנד"ד שאין גם א' ולא אמרו הגוים רק זהו היהודי שהיה בא אצלנו למכור רבעא ולא הזכירו שמו כלל ועדיין אפשר לחוש ליהודי אחר שהיה בא אצלם למכור והיו מכירים אותו גם כן ועליו הם מעידים:

וההיא שהביא בק"ע משם מהר"מ מלובלין דכל שניכר מתוך דברי הגוי מל"ת על מי הם מדברים וכו' מסתמא על הידוע להם וכו' אינו ענין לנד"ד שהרי יש לחלק ביניהם כמבואר בדבריו שכתב וז"ל כל שניכר מתוך דברי הגוי מסיח לפי תומו על מי הם מדברים כגון שהם והשומעים הם ממקום א' ומגידים דרך התאוננות איך שפלוני ופ' נהרגו אף שלא הזכירו שם אביו ועירו מסתמא על הידוע להם מעידאודמיא להא דאמרו בגמרא מאן איכא בי חסא עכ"ל. נמצא דמה שהקל הרב הוא בהזכירו שמו עכ"פ וכולם היו מעיר א' דודאי היה ידוע להם פ' זה שהזכירו בשמו שאין לספק באחר וכן מוכח מהראיה שהביא מהגמרא מאן איכא בי חסא וכו' וכן בא מבואר באותה תשובה שכתב וז"ל וכן היו מכירים ההרוגים שמותם ומקומם והיו רגילים עמהם וכו' ויש לדמות נד"ד לעובדא דאיתא בגמרא מאן איכא בי חיואי וכו' דלא הוזכר שם כ"א שמו לבד. אלא ודאי כיון שהיו מכריזין ואומרין מאן איכא בי חיואי מסתמא היה ניכר חיואי לאותו גוי והיה מכיר בו ועירו וכו' ולכך ליכא להסתפק באיש אחר וכו' ע"כ. מבואר מדבריו דמיירי בהזכיר שמו עכ"פ ולחסרון שם אביו ועירו שלא הזכיר ב' דכיון שהיו ידועים להם שאותם שקראו בשמותם הם מעידים והיו רגילים עמהם ואין להסתפק באחרים מהני עדותם. אבל הכא בנד"ד דלא אסקוה בשמיה כלל אלא אמרו זהו היהודי שהיה בא אצלינו למכור רבעא עדיין יש להסתפק שמא הוא אחר שהיה בא אצלם ג"כ למכור והיו מכירים אותו כמ"ש:

וגדולה מזו מצינו להרב מהריב"ל ס"י בנדון דיוסף שאלתיאל מגאליפול שיצא הקול שנהרג וכל אנשי אותו הגליל היו מכירים אותו ובא גוי מסיח לפי תומו שהיה מכיר אותו ג"כ וא"ל ליהודי א' אוי ליוסף שראיתיו הרוג והבין השומע דעל אותו יוסף באו דברי הגוי מסיח לפי תומו דלא נמצא יוסף שחסר משם אלא זה והגוי ההוא היה מספר

דבריו שם בגאליפול דאומדנא דמוכח דעל אותו יוסף קאמר כיון שמדבר על הידוע ואסר הרב את האשה דאפשר שהיה חושב זה הגוי שזה היהודי שנהרג היה ניכר אצל היהודי כמו שהיה ניכר אצלו ואף שהגוי היה מכיר ליוסף זה דילמא היה מכיר יוסף אחר ואותו נהרג ועליו אמר מה שאמר:

ועל מה שכתב בדברי העד שברור לו שכל הספור שספר הקטן יודע בטיב הידיעה שהוא על אהרן בן יאיון בר יעקב. מדבריו נראה שנתברר לו זה ממה שא"ל הקטן עינו רוטב והיה מוכר רבעא והיה חונה עם הגוי סי' בן עיסא דבזה הכיר העד שהוא אהרן הנז'. ואי מהא לא אירייא שהרי הקטן הנזכר לא היה מצוי בהריגתו וגם לא ראה אותו אחר מיתתו והכירו כלל אלא שהגיד מה שאמרו הגוים המוצאים אותו זהו היהודי שהיה בא אצלנו למכור רבעא והקטן בשמעו דברי הגוים שפט בדעתו שהוא אותו שהיה מכיר שהיה חונה עם סי' בן עיסא ועינו רוטב וכו' והעד בשמעו את דבריו הוברר לו שהוא אהרן הנז' ולא מפיו אנו חיים אחר שהקטן לא הכירו כלל והוא הוסיף בדבריו מה שלא אמרו הגוים לפי מה ששפט בדעתו וממה שאמרו הגוים אין כאן בירור שעליו הם מדברים כמ"ש. וכן מוכח מההיא תשובת מהריב"ל הנ"ל דאף שהעיד העד דעל יוסף הנז' אמר הגוי מ"מ כיון שאנו רואים דברי הגוי באיזה אופן אמרן אינו תלוי באומר הוא דעל המבוקש באו דבריו יעו"ש:

עוד יש לפקפק בעדות זה דאפשר שמה שמצאוהו הגוים בנהר היה אחר ג' ימים שנהרג וכן נראה מדברי הקטן שאמר גאזו סי אייאם הבטו למסלמין ללוואד זברוה וכו' וכשאין ידוע לנו אם הוא תוך ג' או אח"ך הביא מרן בש"ע סכ"ז פלוגתא אי תלינן שמצאוהו תוך ג' ימים ובי"א בתרא כתב סברת האוסרים ולפי הכלל המסור בידינו ה כא שמביא מרן ב' סברות בלשון י"א וי"א הלכה כי"א בתרא נמצא דבזה דעתו לפסוק כסברת האוסרים והגם דסיים שם וכתב ומיהו אם יצא קול איש פלוני מת וכו' אשתו מותרת לד"ה. הרי כתב שם הח"מ ס"ק נ"ב דט"ס הוא וצ"ל לרעה הא' יעו"ש. והכנה"ג כתב דצ"ל לדעת התוספות:

והגם דהכא בנד"ד מצאוהו במים וקי"ל דמיא מצמת צמתי ומעידים עליו אפילו אחר כמה ימים כמ"ש מרן סכ"ו מ"מ עדין יש לחוש שמא כשנהרג נשתהה ביבשה ואח"ך השליכוהו למים. ואף את"ל דאמרינן כאן נמצא וכאן היה ומיד שנהרג השליכוהו למים הרי מצינו בק"ע אות ר"ה שהביא משם מרן ב"י וז"ל הא דאמרינן מיא מצמת צמתי י"ל היינו שיצתה נשמתו במים אבל אם הרגוהו קודם שהשליכוהו למים אפשר לומר דמים לא צמתי מאחר דבגמרא מיירי כשמת במים עכ"ל. א"כ הכא בנד"ד לצד שנאמר

שהרגוהו והשליכוהו למים ויש להסתפק שמא מצאוהו אחר ג' ימים שנהרג עדין יש לחוש כמ"ש בדברי מרן ז"ל:

הן אמת דמצינו להרב מהרשד"ם בסי' נ"ד שכתב דכל שמצאנו אותו במים אין לנו לתלות שהושלך שם אחר ימים שעמד ביבשה יעו"ש. וכ"כ הרב מהר"י אדרבי סי' ט"ו:

ומה גם דמצינו להרב מהר"מ אלשיך ז"ל דבעד מפי מל"ת תלינן שהא' ראה אותו תוך ג' ימים יעו"ש סי' קי"א גם הכנ"הג כתב דאפילו לדעת הרשב"א דמחמיר ה"ד כשעד עצמו מסופק אבל אם העד שמצאו והלך לו אין לנו לחוש דילמא העד הא' היה מסופק. וכ"ש עד מפי עד דתלינן להקל מהר"ר בצלאל סימן כ"א יעו"ש. וכ"כ הרב מהריב"ל ח"א דבעד השומע תלינן להקל אף לסברת המחמירים מהר"א ששון סימן ח':

ומה שאמר הקטן גאזו שי אייאם וכו' אין מזה הוכחה דעברו שלשה ימים משנהרג דאפשר דלא נהרג אלא יום או יומים קודם שמצאוהו ולא נהרג ביום שנפרד משם. באופן שאם לא היה לנו שום פקפוק אחר אלא זה אין לחוש אלא שיש להסתפק כמש"ל:

ולגבי עדות הר"ד אמזלג הדבר פשוט שאין ממש בעדותו כיון שמה שהגידו לו הגויות היה ע"י שאלה ונפיק ממל"ת:

גם בעדות הר"מ אמזלג אין בו כדאי להתיר שהרי תחלת דבר שאל הוא לגוי אהרן מא קטעסי מעאך ללגרב וכיון ששאל אותו עליו לא מקרי מסיח לפי תומו כמבואר בפוס' ראשונים ואחרונים וידוע הוא כמה דיות נשתפכו בדין זה דמל"ת וכמה סברות לא ראי זה כראי זה ומחמיר שבכולן הר"ן דס"ל שצריך שיגיד הגוי המיתה עם קשר דברים אחרים אלא שרוב הפוס' פליגי בזה וס"ל דבהגדת המיתה לחוד מבלי קשר דברים מהני אבל עכ"פ צריך שתהיה הגדה בלי רמז שאלה והערה כלל. שהרי ידוע הוא דמה שהאמינו מינו הגוי מסיח לפי תומו בעדות אשה לאו מתורת עדות שהרי מקרא כתוב אשר פיהם דבר שוא אלא שכשאנו יודעים דקושטא קאמר דהיינו שמדבר בלי כוונה שיכוין אליה ובלתי שום פנייה כמספר דברים בעלמא מקבלים דבריו וע"ז היסוד הוא בנוי דין מסיח לפי תומו. ולכן כל עדות שאנו מקבלים מפי גוי מל"ת צריך להיות דבר ברור שהוא מל"ת:

והנה הרב מהריט"ץ ז"ל בסימן קמ"ד כתב שאפי' אם קראו לגוי כדי שיגיד להם על הנעדר ולא שאלו לו דבר כלל אלא הוא מעצמו ספר להם כל המאורע לפי תומו אפ"ה מפיק ליה ממסיח לפי תומו שהקריאה לבדה שקראו לגוי הוי כשאלה. גם הכנ"הג אות צ"א הביא משם הרב מהראנ"ח שנסתפק אם ההליכה לבית הגוי המסיח לפ"ק הויא כשאלה יעויין שם:

ומרן בב"י שם הביא תשובת הרב מהרד"ך על מעשה ששאל הגוי ליהודי מן משה סוסי לא שמעתם כלום והשיב לו היהודי לא וא"ל הגוי דעו איך פלוני התוגר הרגו וכו' והשיב הרב דהואיל ושאל הגוי לא שמעתם מן משה סוסי נראים הדברים תשובת שאלה דאע"ג דלא שאלוהו נראה שידעו שאבד זכרו ומבקשים הם לדעת מה נעשה ממנו דבכה"ג פשיטא דלא הוי מסיח לפי תומו. הן אמת דמרן סיים שם וכתב דתשובת מהר"מ ומהרי"ק הם נגד דבריו יעו"ש:

והרב ב"ח בתשובה סי' ע' הסכים לדברי מהרד"ך הנז' יעו"ש. ונראה דע"כ לא כתב מרן דתשובת מהר"ם ומהרי"ק הם נגד דברי הרב מהרד"ך אלא דוקא בנדון ההוא שהגוי שאל תחלה אבל היכא ששאל היהודי לגוי כנד"ד שאמר לו בדרך שאלה פ' לא הלך עמך הרי הבין הגוי בדבריו ששאל אותו על העדרו אחר שכבר היה ידוע לגוי שנהרג כמו שפירש דבריו בסוף ואמר שמה שלא א"ל על הריגתו בתחלה היה מפני היראה. נמצא שמה שהשיב לו הגוי היה ע"פ שאלתו ששאל לו עליו אם הלך עמו וכו' דבזה הדבר פשוט דלא הוי מסיח לפי תומו:

וכן מצינו להרב מהרשד"ם בסי' נ"ז שהגיד העד ישראל שהיה קונה משאות עצים מגוי של כפר פ' ושאל מן הגוי על שלומו ושלום הכפר והשיב לו הגוי יכהו ה' למי שהרג את מרדכי וכו' ובתחי' כתב הרב דכיון שהתחיל היהודי לדבר עמו וע"ז השיב הגוי מה שהשיב אפשר דגרע ממסיח לפי תומו. ואח"ך כתב דכיון שלא הזכיר היהודי אותו פ' בשאלתם כלל אלא ענין אחר והם השיבו ע"ז הענין לא נפיק ממסיח לפי תומו:

ובסימן ר"ד על ששאלו לגוי אי מזה באת נשא ונתן הרב אי הוי מסיח לפי תומו ולבסוף כתב דכיון דיצאת האשה מאסורא דאורייתא שאלת אי מזה באת לא הוי שאלה כיון שלא שאל לו על שום יהודי יעו"ש. והרב כנ"הג אות ק' על ששאלוהו על כללות הספינה והשיב על מיתת היהודים הביא פלוגתא בזה אי הוי מל"ת או לא. ומהריק"ש בהגהות הביא משם הרדב"ז דלא הוי מל"ת וכ"כ מהר"א ששון סי' י"ב יעו"ש:

והרב מהריב"ל בתשובה כתב על איש שהי"ל אומנות מפורסם ויצא עליו קול שנהרג ואחי ההרוג הנז' הלך עם יהודי א' לקנות איזה דבר ובדרך אגב אולי ישמע דבר מאחיו ההרוג והיהודי היה אומר לגוים זה שהולך עמי הוא אחיו של פלוני בעל אותו אומנות המפורסם והשיב גוי א' אוי ואבוי כמתאונן על מיתתו וספר איך היה מיתתו. וכתב הרב הנז' ע"ז וז"ל יש להסתפק אם זה מקרי מסיח לפי תומו או מאחר שהיהודי אמר זה אחיו של פלוני נימא דהוי כאלו אמר ושאל אם היו שומעים מענייננו. ואע"ג דיש לחלק בין אם מזכירים שם אשת המת למזכירים שם המת עצמו מ"מ ראוי להחמיר ואין לנו להקל

בערוה החמורה אלא במלתא דבריר כיומא דאיסתנא דלית בה ספיקא בלל וכמ"ש הריב"ש בתשו' עכ"ל. ובתשובה אחרת כתב הרב הנז' שאם ראה גוי יהודי הולך אחריו וא"ל מפני מה אתה בא אחרי לשאול ולדעת אם פ' חי או מת תדע לך שהוא מת דבכה"ג לא חשיב מל"ת:

והרב משפטי שמואל סי' ע"ח כתב על יהודי א' שהיה מספר עם הגוי ע"ע הסחורות ובתוך הדברים אמר הגוי ליהודי מה עשיתם מענין היהודי שנהרג. והשיב לו היהודי כבר לקחו הכפר. ומסיק הרב שם דכיון שהיהודי התחיל לספר עמו אף שאינו מענין מיתת היהודי להיות ענין אסור א"א לא רצה להקל יעו"ש:

גם הרב מהר"י חזן בספר חקרי לב הביא משם הרב משאת משה דחשש להחמיר גם בשאלה שאינו בגופו של מת וגם לא סחורתו כ"א יצאו סחורות לחוץ מהספינה שנטבעה והשיב הגוי על מיתת היהודי שהיה בספינה יעו"ש. באופן דהכא בנד"ד ששאל היהודי לגוי אהרן לא הלך עמך וכו' הרי שאל אותו על הנעדר בפרטות ועל זה השיב לו הגוי מה שהשיב נמצא שהתשובה היתה על ידי שאלה ואין כאן מסיח לפי תומו. ואף אם היה לנו ספק בזה אי הוי מסיח לפי תומו או לא היה לנו להחמיר אחר דהוי ספיקא דאורייתא כמ"ש בב"י בשם הריב"ש ופסקו מור"ם שם סט"ו. ומבואר בפוסקים דע"כ לא הקלו רבנן בעגונא אלא בענין העדים עצמם אכל בגופה של עדות כל היכא שיש ספק נקטי' להחמיר וכ"כ הרב פמ"א ח"א סי' ל"ג בשם מוהריב"ל ומהרח"ש דהוי ספיקא דאורייתא ואוקי אתתא בחזקת אסור יעו"ש:

גם הרב מהר"א ששון סי' י"א כתב וז"ל בענין ספק אם הגוי מל"ת או לא הנה כל הפוסקים ראשונים ואחרונים הסכימו להחמיר היכא שאין הדבר מבואר ומבורר שהוא מל"ת וכו' ע"כ ואף כשהעד אומר שהיה לפי תומו לא מהני אלא צריך לומר הדברים כהוייתן ומהן נדע אם היה מל"ת כמ"ש הרב המבי"ט והביא דבריו בספר ד"מ סי' ו':

ומ"ש הח' כההר"י הנז' דמהא שא"ל אהרן מא קטעסי מעאך ללגרב אין לחוש דלא מקרי שאלה אלא כגון איה פ' שהלך עמך וכו' אבל כגון נד"ז שלא הניחו עמו וכו' ברור הוא דלא מקרי שאלה יש לתמוה עליו איך מלאו לבו להתיר ערוה החמורה ולהוציא הדין מדקדוק קלוש מסב' הכרס בדבר חמור כזה מבלי התבונן בספרי הפוסקים היטב. צא ולמד כמה החמירו הפוסקים בדין זה דמל"ת ובאופן יותר נוטה להיות מל"ת ואפ"ה החמירו בו כמש"ל כ"ש הכא בנד"ד ששאל אותו על היהודי בפרטות ומה לי איה פלוני או לומר בדרך שאלה פלוני לא הלך עמך ס"ס הרי שאל עליו בפרטות:

ומ"ש דמל"ת לאו חקה היא אלא כדי לידע בבירור שלא נתכוון להתירה וכו' אמת נכון הדבר דלאו חקה היא אבל עכ"פ אינו מספיק במה שלא נתכוון להתיר לחוד אלא צריך ג"כ שלא יהא מתכוין להעיד דהיינו בא לב"ד אפילו בלי שאלה או העיד ע"י שאלה או בהערה דחשיבא כשאלה ולא התירו אלא באומר פ' מת בלי הערה אלא כמספר דברים בעלמא כמ"ש מרן בסי' ד' שהעתיק לשון הרמב"ם שכתב כיצד היה מל"ת ואמר אוי לפלוני שמת וכו' וכיוצא בדברים אלו שהם מראים שאין כוונתו להעיד וכו' וכמו שהביא דבריו בתחילה הח' הנז' וא"כ אחר שראה דברי מרן הנז' איך חזר להתיר מבלי ראיה:

ומ"ש מדברי הבא"הט בשם הכנ"הג שכתב דוקא בשאלה ברורה כגון איה חברינו. הרי סיים וכתב וז"ל אבל אם ישראל לא שאל לגוי אלא בדברו עמו בעסק אחר הזכיר את פ' בתוך דבריו בחזקת שהוא חי והגוי הודיעו שפ' מת או נהרג מסיח לפי תמו מקרי וכו' ע"כ. מוכח מדבריו דדוקא כשהזכירו לפניו בתוך ספור דברים אחרים אמרינן דהוי מל"ת הא לאו הכי לא ואדדיקת מרישא דוק מסיפא וכמה כחו גדול לדיוקי מרישא להתיר ולומר דמה שסיים אבל וכו' לאו דוקא. ומה גם דלא סיימוה קמיה לשון הכנ"הג והילך לשונו בהג"הט אות נ"ח. הא דאם שאלוהו והשיב לא מקרי מל"ת דוקא בשאלה ברורה כגון איה חברנו אבל אם ישראל לא שאל לגוי אלא בדברו עמו בעסק אחר הזכיר את פ' בתוך דבריו בחזקת שהוא חי והגוי הודיעו שפ' מת או נהרג אפשר דמל"ת מקרי וכו' ובעל תומת ישרים בסי' קל"ה הביא בשם מהרי"ט הכהן שחולק בזה וסובר דבהזכרה בעלמא והתעוררות מיתת היהודי לא הוי מל"ת עכ"ל. הרי מבואר בדבריו דאף בהזכרה בעלמא בדברו עמו בעסק אחר ולא בדרך שאלה אפ"ה כתב בדרך אפשר דהוי מל"ת והביא אח"ך חולק דלא הוי מל"ת. ולפ"ז מוכרחים אנו לומר דמ"ש אבל וכו' הוא בדוקא דבזה הוא דפליגי אבל אם שאל עליו בפרטות באיזה דרך שאלה שיהיה כ"ע יודו דלא הוי מל"ת כמ"ש נמצא דבס' ב"הט השמיט המדפיס תיבת אפשר שכתב הכנ"הג כמסתפק בדבר וגם לא הביא סוף דבריו שהביא דברי המחמיר אף בהזכרה בעלמא לחוד וא"כ איך החכם הנז' פסק הדין להיתר מדברי הבא"הט ולדקדק בדבריו דמה שסיים אבל וכו' לאו דוקא על פי היסוד שבנה עליו דדוקא בלשון זה דאיה חברנו הוא דנפיק ממל"ת אבל אם שאל לו עליו באופן אחר לא מקרי שאלה מבלי חפוש במקור הדברים שממנו העתיק הבאה"ט שכל דבריו הם בקיצור נמרץ ומורה מקום בראשי פרקים ואין אנו יכולים לפסוק הדין מדבריו וכ"ש בדבר חמור כזה:

שוב מצינו למרן ז"ל בתשובה בדיני גוי מל"ת סי' ז' שכתב וז"ל ולישנא דמל"ת הכי דייק שאין כוונתו הודעת מיתת פלוני כגון חבל על פלוני שמת שכוונתו להתאונן עליו או

שאמר פ' מת פתאום ותמהנו לדבר שכוונתו לספר איך אירעו מיתת פתאום או שאומר אני ראיתי לפלוני שמת כמה היה נאה או כמה טובה עשה עמי שכוונתו לספר ביופי פלוני או בטובה שעשה עמו ומתוך דבריו למדנו שאותו פ' מת דאל"כ לא מקרי מל"ת דהא מתכוין הוא לומר שמת אותו פ' וכו' וא"כ קשה עובדא דחיואי ונ"ל דהכי פירושה שהגוי היה מתאונן איך בבית חיואי שמחים וטובי לב שחושבים שחיואי קיים והיה מתאונן ואומר ומי יתן לי שאמצא איש מאנשי ביתו של חיואי וישמע דברי דשכיב חיואי ויתאבלו ויתאוננו כי לא ישוב עוד ודאה את ארץ מולדתו וקצת יש לדקדק כן מדברי רש"י שנשמר שלא נפרש שכך אמר הגוי מי יש כאן מאנשי ביתו של חיואי שאני מודיעו דשכיב חיואי דא"כ לא הוי מל"ת וק"ל וכו' ע"כ. ומסיק וכתב וז"ל וכבר כתבתי את אשר עם לבבי דכל שהגוי מתכוין להודיע שמת פ' לא מקרי מל"ת לדעת שום אדם וכו' ע"כ:

עוד כתב שם מרן וז"ל ולענין אם לא שאלו לגוי איה חברנו אלא הזכירוהו לו ואמר חבל עליו שמת נראה מדברי המרדכי והגהות דנאמן מן וכו' אך מסוף לשון ההגהות שכתבו מיהו בההיא עובדא דפונדקית שהתחילה לבכות קודם שאמרו לה איה חברנו מודה ר' יוחנן דהוי מל"ת יש לדקדק איפכא דדוקא כגוונא דפונדקית מכשר דלא הזכירו לה את חברם אבל אם הזכירוהו לו הו"ל כאומר איה פלוני וכו' ע"כ:

הנך רואה בעיניך בדברי מרן ז"ל דכל שהזכירו לו שם הנעדר לאו מסל"ת מקרי ודקדק כן מעובדא דפונדקית שהביא ההגהות דדוקא בכי האי גוונא שלא הזכירוהו לה כלל והיא התחיל' לבכות דהו"ל מתאונן על מיתתו והבכיה הויא התחיל' לכן אף שאח"ך אמרו לה איה חברנו לא נפיק ממל"ת כיון שלא הזכירוהו לה בתחלה אבל אם הזכירוהו לו הו"ל כאומר איה חברנו היפך הדקדוק אשר בדה מלבו כההר"י הנז' מעובדא דפונדקית ומקושיית הגמרא דדוקא בזה הלשון דאיה חברנו נפיק ממסל"ת חקה בלי טעם וריח:

והיא דהרשב"א ז"ל לא בא ללמדנו דדוקא דומיא דאיה חברנו נפיק ממסל"ת שהרי אין הלשון מוכח כן כמו שיראה המעיין ואדרבא מדבריו מוכח דבא לומר דכל שהוא דרך שאלה נפיק ממל"ת ולא בעינן דומייא דפונדקית ממש:

שוב מצינו להרב מהרשד"ם סי' פ' שאחר שהביא. דברי הרשב"א הנז' כתב וז"ל וקשה מה בא ללמדנו הרשב"א אלא שהיינו יכולים לומר דדוקא התם גבי פונדקית הוא דיש לחוש דלאו מסל"ת משום שהניחו אותו בפונדק אבל בשאר אדם לא אמרינן הכי. לכן אמר שגם באיה פ' וכו' ע"כ. הרי מבואר בדבריו דהרשב"א בא להחמיר ולומר דלא בעינן

דומייא דפונדקית ממש לאפוקי ממסיח לפי תומו. ושם באותה תשובה כתב הרב שאם שאל לגוי אם היה יודע מפלוני לא הוי מסיח לפי תומו יעו"ש:

גם הרב מהר"ר בצלאל ז"ל סי' כ"א אחר שהביא דברי הרשב"א הנ"ל כתב וז"ל פי' הא דאתא לאשמועינן דאע"ג דלא שייליה מה היה מפלוני אלא לפי שהלך עמו קא שייל מיניה איה פלוני שהלך עמך ואיכא למימר דלאו על מיתה שייליה ומיתתו אינו מעלה ומוריד לו אפ"ה לא הוי מסל"ת וכו' ע"כ:

שוב מצינו להרשב"א ז"ל בתשובה סי' קכ"ח שכתב וז"ל עוד אתה צריך לדעת שאין הגוי נאמן אלא במל"ת לגמרי אבל במתכוין כלל לא וכו' ואסיקנא בגמרא בין מתכוין להעיד בין מתכוין להתיר ולא עוד אפילו שאלוהו היכן פ' או אתה יודע מה נעשה בפלוני וכיוצא בזה והשיב מת אינו נאמן דשמא מתכוין הוא לשקר והלכך אינו נאמן עד שיתחיל הוא מעצמו ויאמר פ' מת וכו' ע"כ:

ומה שראה כההר"י הנז' בק"ע מבואר להדייא כדבריו ממ"ש וז"ל דלא מקרי שאלה אלא דומיא דאיה חברנו שהכוונה לשאול אם הוא חי או מת אבל כל ששואל על דבר אחר כגון בנד"ד ששואל אם באו כאן לשאול מכס והגוי משיב כן באו ומגיד לו אח"ך שנהרג אפשר לומר דלא חשיב נשאל והוי שפיר מל"ת. יש לתמוה עליו שהעתיק הלשון ולא הרגיש בתיבת אפשר שכתב הרב שלא החליט הענין להתר אלא בדרך אפשר כמסתפק. וכן מוכח ג"כ מלשון שהביא הק"ע שם מאות רס"ה עד סוף אות רס"ט שצדד צדדים להתיר ולאסור ולא החליט הענין יעו"ש. וכן בא מבואר במקור הדברים בתשובת מהראנ"ח סי' כ"ז שצדד להקל ולהחמיר יעו"ש מלבד דיש לחלק בין באו לשאול מכס לשאלה דנד"ד. ואיך שיהיה אין משם שום ראיה להתיר בנדון שלנו:

וההיא דהרב בני חיי משם הרב מהרי"ו חפשנו בדברי מהרי"ו והנדון היה באשה שמת בעלה והיה לבעלה אשה אחרת ובת א' במ"א ונשאל הרב אם האלמנה מותרת לשוק בלא חליצה ולא חיישינן שמא מתה הבת. והעידה גויה א' על הבת שהיא קיימת ושקיל וטרי הרב ומסיק דכיון דידוע לנו שהי"ל בת אוקמה אחזקתה ולמיתה לא חיישינן וא"כ עדות הגויה הוא לאוקמה אחזקתה. וכתב ע"ז וז"ל אע"ג דראובן שאל אותה מתחלה מ"מ כיון דמראה פנים שהזכירה שם אביה ושם אמה ושמה הוי עדיף טפי ממסל"ת כדמייתי במרדכי ובהגהה במיימוני מן הירושלמי אפלוגתא דר"י ור"ל דההיא פונדקא כיון דהוציאה מקלו ותרמילו היתה נאמנת אע"ג שהם התחילו לשאול אותה איה חברנו אפ"ה הוי עדות כיון שהיתה מראה פנים לדבריה ה"נ מראה פנים וידים מוכיחות שאמרה שמה ושם אביה וכו' ע"כ. נראה מדבריו דס"ל דבכיה דפונדקית לא הויא

התחלה אלא דכיון שהוציאה מקלו ותרמילו האמינוה עם הבכיה ומשוו לה מסל"ת אע"ג דשאלו לו אח"ך איה חברנו. וכן פי' הסוגיא הרב מהר"מ מלובלין בסימן ק"י וק"ל לפי דברי התוספות יעו"ש. וה"ט דכתב מהרי"ו בנדון שלו דכיון שהזכיר שמה ושם אביה ואמה שהראה פנים לדבריה וגם היה זה כדי לאוקומי הבת אחזקתה ולהתיר האשה בלא חליצה לכן התיר הרב ע"פ עדות הגויה אף שהיה ע"י שאלה באופן דאין משם ראיה לנד"ד:

ומ"ש החכם כההר"י הנז' וז"ל גם משום שנראה שכוונתו להעיד אין לחוש וכמ"ש הריב"ש סי' ש"כ וכו' חלילה מלומר כן דסבר הרב דכוונתו להעיד מהני אלא שכל דברי הריב"ש הנז' המה באו לומר שאם אמר הגוי מעצמו בלי שום שאלה כמספר הדברים פ' מת הוי מסל"ת ואין צריך שתהיה אמירתו כמתאונן על מיתתו ועל זה כתב וז"ל והרב ז"ל לא כתב כן אלא לרווחא דמלתא דבזה נכיר שאינו מתכוין להעיד וכו' ע"כ. הרי שהצריך עכ"פ שנדע מתוך דבריו שלא נתכוון להעיד על מיתתו אלא כמספר דברים. וכן ביאר דבריו ג"כ הרב הנז' בסי' שע"ז שכתב וז"ל אבל אם לא בא לב"ד ואמר מעצמו איש פ' מת כמספר דברים מסל"ת נקרא ואין צריך שיאמר בדבריו כל אותן דברים שהזכיר הרמב"ם ז"ל שהוא לא הביאם אלא לרווחא דמלתא לומר דבזה ניכר שאין מתכוין להעיד וכו' אבל כל ששאלו תחלה לא מקרי מסל"ת ואפי' שלא בב"ד ואפילו יספר כמה דברים שנראה כאומר אמת וכו' ע"כ. הרי מבואר דצריך עכ"פ שיאמר פ' מת כמספר דברים ולא במכוין להעיד על מיתתו. וא"כ מה רמז ראיה יש לנד"ד שהרי שאל אותו אהרן לא הלך עמך שנראה ששאלו עליו לדעת מה היה לו ועל זה השיב לו מה שהשיב:

ותשובת הריב"ש של סי' ש"פ הנדון היה שהגוי התחיל ושאל להם במה אתם מדברים וכו' ואחר שהאריך הרב שם וצדד להתיר כיון שהגוי התחיל לשאול. במסקנא סיים וכתב וז"ל ומ"מ כ"ז אני אומר בנושא ונותן לפי ההלכה וסוגיית הש"ס והסברא אבל למעשה לבי נוקפי לחומרת א"א שהרי אין זה ברור כל כך להתיר א"א לעלמא ודי לנו בהיתר מסל"ת כשיהיה לנו בירור שיהיה מסל"ת גמור. אבל כל שיש להסתפק בספורו אם הוא נשאל הוי ספיקא דאורייתא ואוקי אתתא כחזקת אסור וכו' ע"כ. וכן מסיק ג"כ בסי' שע"ז יעו"ש. נמצא שהרב הנז' אף בנדון שלו שהוא דומה יותר למסל"ת מנד"ד כמו שיראה המעיין אע"ג שהביא כמה ראיות להתר אפ"ה למעשה לא רצה להתיר וא"כ הח' הנז' שהביא תשובה זו ראיה לדבריו איך לא ראה סוף התשובה וסמך לבו להתיר ערוה החמורה ואפילו לא הביא עצמו לידי ספק וכתב בהחלט גם משום שנראה שכוונתו

להעיד אין לחוש וכו' והביא ראיה לסתור שהרי הריב"ש חשש למעשה ומה נעני אנן יתמי דיתמי:

גם הרב מהר"א ששון ז"ל סי' י"א הביא תשובת הריב"ש הנ"ל וכתב ע"ז וז"ל נראה לי דבודאי ס"ל להרב ז"ל שכל היכא שהגוי מבין מדבריהם ששאלוהו אם הוא חי או מת אע"פ שלא שאלוהו בפירוש לא מקרי מסל"ת וכו' ע"כ. ואח"ך הביא תשובת מהר"מ שכתב וז"ל דכיון דלא שיילי להאי גוי גופיה מקרי שפיר מסל"ת וכתב ע"ז הרב הנז' וז"ל ומאי דקאמר דלא שיילי ליה וכו' לאו למימרא דבפירוש בעינן שישאלו ממנו דאין הכי נמי שאם דברו עמו דברים אשר יובן מתוכם ששואלין ממנו דלא מקרי מסל"ת וזהו עצמו דעת הריב"ש כמ"ש וכו' ע"כ:

עוד הביא שם תשובת מהריק"ו בהיו מחפשין הקרובים שכתב הרב להתיר אע"פ שנאמר שע"י רדיפת היהודים נתעורר הגוי וכו' וכתב ע"ז הרב הנז' וז"ל דלעולם דמהרי"קו ס"ל שאם היהודי היה מדבר עם הגוי והגוי הבין מדבריו ששואלים ממנו וכו' דודאי לא מקרי מסל"ת ומאי דקאמר דאע"ג שמתוך כך נתעוררה וכו' ואע"ג ששמעה מפי הבעלים עצמם וכו' דאפ"ה חשיב מסל"ת לאו למימרא שהבעלים דברו עמה שהיו מחפשין וכו' אלא ששמעו מפי הבעלים שאומרים שהוא שלהם וכו' כיון שלא אמרו לה דבר ולא שאלו וכו' ע"כ:

ומה שראה הח' הנז' בפוסקים דגדולה מזו התיר הרא"ם ז"ל מכח מ"ש רש"י על ההוא עובדא דחיואי וכו' הרי תשובת מהרא"ם לפנינו שכתב בסי' ט"ל אחר שהביא דברי הרמב"ם בההיא באוי לפ' שמת כתב וז"ל מכאן שאין הגוי נאמן אלא כשהוא מל"ת וכו' ומסל"ת לא מקרי אלא כשמסית דברים בעלמא עוברים שאומר כמה היה נאה וכמה טובה עשה עמי שנראה שאינו מכוין לשום עדות כלל אבל אם היה מכוין להגיד לקרוביו וכו' אין זה נקרא מסל"ת משום דאע"ג דאינו מתכוין להתיר מ"מ מתכוין להעיר הוא ומכיון שההלכה רווחת בישראל כר"י דאמר שאין הגוי נאמן אלא כשאינו מכוין לא להתיר ולא להעיד א"כ אין עדותו עדות דאין זה מל"ת מיהו מההיא דפ"ב דיבמות דקאמר היכי דמי מסל"ת כההוא דהוה אזיל ואמר מאן איכא בי חיואי וכו' ופירש"י ז"ל מאן איכא בי חיואי מאנשי ביתו לשמוע את דברי משמע דאע"ג דהוה מחזר אחר קרובי המת להודיע להם שמת קרובם מסל"ת מקרי וכו' שהיה הולך בשווקים וברחובות והיה מספר דבריו אין זה אלא מסל"ת לא מתכוין להעיד וכו'. ומ"ש הרמב"ם ז"ל כיצד הוא מסל"ת כגון שהיה הגוי מסיח ואומר אוי לפ' שמת וכו' לאו דוקא קאמר דבלא"ה נמי מסל"ת מקרי וכו' ע"כ:

נמצא דדברי הרב ז"ל סובב הולך כמ"ש הריב"ש ז"ל שא"צ שיהיה מתאונן על מיתתו אלא אם אמר פ' מת בלבד מהני ואף שמחזר אחר קרוביו להגיד להם על מיתתו לא מפיק ממסל"ת כההיא דמאן איכא בי חיואי. אבל עכ"פ צריך שלא יהיה שום רמז שאלה כלל כדי שלא יהא מתכוין להעיד ומה שמחזר על קרוביו לאו מתכוין להעיד הוא כיון שהיה הולך בשווקים וברחובות והיה מספר דבריו כההיא דחיואי שהיה מכריז ואומר מאן איכא בי חיואי שכיב חיואי דההכרזה בשוק משוי ליה מסל"ת אף שהיה מחזר אחר קרוביו וא"כ מה דמות יערוך לנד"ד שדברי הגוי היה ע"י שאלה כמ"ש. נקטינן מהאמור שבעדות הר"מ אמזלג הנז' אין בו כדאי להתיר את האשה הנז':

איברא דמ"מ עדיין יש להתבונן בדברי העד הנז' שבפעם הא' ששאל את הגוי עליו השיב לו אנא מא ספתוסי נמצא שבפעם הזאת שהיה ע"י שאלה לא השיב לו עליו שמת אלא שלא ראהו ואח"ך סיים העד ואמר בזה"ל אח"ך נתפרסם הדבר באיין אהרן הנז' נהרג זא סי' בן לכ'אדר הנז' כיף שמע באיין נתפרסם הדבר קאללי ייאודי ייא מסעוד ייאנא ספ'תו זגבי מליוח וכו' בזה לא ברר העד דבריו אם מה שא"ל הגוי בפעם הב' היה ע"י שאלה או בא מעצמו ואמר דברים אלו. ומדבריו שא"ל הגוי ייאנא ספ'תו מליוח ולא הזכיר על מי דבר דברים אלו נראה שהעד שאל לו עליו וע"ז השיב אנא ספתו מליוח וכו' דאלא"ה אלא תחלת דבר הגוי אמר אנא ספ"תו וכו' אהיכ' קאי דבריו ולמי ראה ועל מי הוא מדבר דברים אלו אין להם שחר ואם הדבר כן שגם בפעם הזאת שאל לו עליו באיזה דרך שאלה שיהיה הרי הוכחנו דלאו מסל"ת מקרי ואם נאמר שדברי הגוי זאת הפעם לא היו בדרך שאלה והערה כלל אלא שהגוי אמר לו תחלת דבר אהרן אנא ספ'תו מליוח וכו' אלא שהעד לא ביאר דבריו וסמך על דבריו הראשונים שכבר הזכיר שמו בתחלת עדותו ולזה סתם דבריו בסוף ולא ביאר על מי אמר לו הגוי אנא ספ'תו וכו' הגם שזה דוחק בדברי העדות הנז' מ"מ אם כנים אנחנו בזה צריכים אנו לברר הדין אם בפעם הראשונה אמר לו ע"י שאלה ואחר זמן בפעם ב' הסיח לפי תומו מה יהיה הדין בזה:

ומצינו להרב חלקת מחוקק סי' הנז' ס"ק ל' שכתב שאם בתחלה הגיד ליהודי א' ע"י שאלה וזמן רב אח"ז הגיד הגוי מסל"ת בפני אחר אינו נאמן אלא דסיים וכתב דזה חומרא גדולה. גם הרב מהריב"ל ח"א סי' ט' כתב דלא מהני וכ"כ הרב בעל משנה למלך פי"ג מהלכות אישות הלכה י"ד יעו"ש. הרי מבואר שאם בפעם הא' הגיד ע"י שאלה אף אם בפעם הב' שהגיד לפ"ת היה הגדתו ליהודי אחר אפ"ה נפיק ממסל"ת וכ"ש כשהגדתו בפעם שנית היה לפני היהודי הא' שהגיד לו דבריו בראשונה ע"י שאלה כנ"ד ואף לדעת הרב חלקת מחוקק שכתב דהיא חומרא גדולה מ"מ יכולים אנו לומר דהיינו דוקא

כשהגיד בפעם השנית ליהודי אחר אבל אם הגדתו היתה לראשון אפשר דיודה הרב דלא מהני:

אלא דמ"מ עדיין יש לחלק ולומר דע"כ לא אמרינן דנתבטלו גם דבריו האחרונים אלא דוקא היכא שבפעם הראשו' שהיה ע"י שאלה הגיד לו על מיתתו אבל הכא בנד"ד שבפעם הא' השיב שלא ידע ממנו נמצא דשאלה זו ששאל לו עליו כמאן דליתא וא"כ כשאח"ך בפעם השנית הגיד לו על מיתתו במסל"ת סומכין על דבריו. ומ"מ בנדון דידן זה אינו מעלה ארוכה שהרי כשאמר לו העד בפעם השנית עלאס מא קולתהאליסי והשיב לו מא נסיבשי נקולהאלך מן חית אנא כא נמסי ונזי עלא דיך טריק נכוף עלא רא סי וכו' נמצא שגם בפעם הראשונה כבר היה יודע ממיתתו אלא שנתיירא להגיד לו ולפ"ז מוכח שדבריו שבפעם השנית המה באו על מה ששאל לו עליו בראשונה והשיב לו או שלא ידע ממנו ועל זה בא והגיד לו עכשיו ממיתתו והתנצל שמה שלא אמר זה בפעם הראשון היה מפני היראה וכו' וכיון שדבריו האחרונים המה באו קשורים עם דבריו הראשונים שהיה ע"י שאלה לא מהני וממה שהתנצל הגוי שלא הגיד לו זה בפעם הא' מפני היראה מוכח שהבין הגוי ששאל לו עליו לדעת אם חי אם מת ולזה התנצל שלא השיב לו עליו מפני היראה:

וכתב הרב מהר"א ששון סי' י"ב וז"ל ולא מבעיא שדברי העדים מוכיחי' שהגוי הבין מדבריהם שהיו שואלים אותו דודאי לא מקרי מסל"ת אלא אפילו שיהיו הדברים מסופקים ראוי להחמיר וכו' ע"כ:

ועל מה שהביא החכם הנז' מק"ע סי' רכ"א ורכ"ג משם הרב המבי"ט וכתב דהתם אין להם שום עדות לא ראייה ולא שמיעה וכו' הרי תשובת הרב המביט לפנינו וההיא דסי' רכ"א היו שם כמה עדויות ובתחלה כתב דאין היתר לנשותיהן של אלו אחר שהמסל"ת לא הזכיר שמו ושם עירו. ואח"ך כתב וז"ל שאף שלא יספיק עדות זה להתיר לכתחלה יספיק לשאם נישאו לא תצאו דכל שהעיד בדברים שרובן למיתה אם נשאת לא תצא וכו' וה"נ מי שיצא ממקום פ' ללכת למקום פ' לביתו ולא הגיע לשם ונאבד זכרו ובא גוי מסל"ת ואמר שראה יהודי באותו הדרך נהרג באותו הזמן הוא דבר שרובו למיתה שאם היה חי היה שב לביתו וכו' ואחר שיצאנו מסכנת אסורא דאורייתא נוכל למצוא איזה טעם בעדות זה להתיר אותן אפילו מדרבנן והוא מה שהועד וכו' ע"כ שלא להאריך לא העתקנו דבריו באופן שהיו שם כמה עדויות יעו"ש בסי' קל"ה:

גם התשובה השנית של הרב הנז' היו שם כמה עדויות והובאו בתשובת מרן סי' פ' ומרן ז"ל היה מן החכמים המתירים שהתירו ע"פ אותן העדויות בהחלט אלא שהרב

המבי"ט ז"ל בסי' שכ"ו לא מלאו לבו להתיר כ"א בצירוף אותה תשובה של רבינו משולם וכתב וז"ל על דבר העדות שהעיד משה בר ישעיה גאביזון וכו' כתבו כמה חכמים היתר שתנשא אשתו ועל שראו החסרונות שיש בעדות זה שלא הזכיר שמו ולא קברתיו כתב כל א' מהם טענות להשלים מה שחסר בעדות וכו' ואני אין דעתי נוחה להתיר בעדות זה וכו' כ"א בהצטרף מה שכתוב בתשובה אחת מיוחסת להרא"ש וכו' תשובה לרבינו משולם וכו' ונ"ל שלא תנשא זו עד מלאת יב"ח וכו' אח"ך באו עדויות אחרות והתרנוה לכתחלה להנשא עכ"ל:

ותשובה זו של רבינו משולם הביאה הרב ב"י בסי' הנז' וסיים וכתב וז"ל ובתשובה להרמב"ן סי' פ' כתוב מה ששמעה שמת בעלה נראה שלא שמעה כן אפילו מפי ע"א אלא קול הברה בעלמא שיצא בעיר ואם הדבר כן אינה מותרת להנשא בקול וכ"כ בתשובת ת"ה סי' רכ"ה וכו' ע"כ:

והרב מהרשד"ם ז"ל סי' פ' כתב וז"ל ואין סברא לומר שדברי רבינו משולם מיידי בקול הברה דלא משמע הכי ונראה בעיני שמה שחידש רבינו משולם הוא דליכא עד שיאמר שמעתי מפי פלוני מיוחד ולא מאנשים מיוחדים אלא ששמעו אנשים מדברים ואומרים נהרג פ' והיה אפשר לומר שאולי לא היו אומרים הדברים בבירור וכו' ע"כ:

באופן שהמעיין הדברים במקורם יראה בעיניו שאין משם ראיה לנד"ר וגם עדות ר"ץ בן דקון אין ממש בעדותו מכמה פקפוקים שיש בו כמבואר:

יצא לנו מהאמור שבעדויות אלו אין בשום א' מהם כדאי להתיר את האשה הזאת בשופי ובהיות שהזהירונו רבותינו ז"ל לחפש ולפשפש צדדי ההיתר להוציא את האשה מכבלי העגון ובפרט בימים האלה ובזמן הזה דמקרים רעים מצויים ואם תשארנה עגונות יש לחוש שתצאנה לתרבות רעה ח"ו ואם בדורות הראשונים היו חוששים לזה כ"ש וק"ו בדורות האלו. ובכן אף אנן נמי נימא לבקש צד היתר לעגונה הזאת אולי תעלה לה ארוכה. ויהיו דברינו אלה להלכה ולא למעשה עד שיעלה ויראה לפני חכמי ישראל יש"ץ היושבים ראשונה במלכות ואם יראה בעיניהם להתיר אף ידינו תכון עמהם ואם לאו יהיו דברינו כלא היו:

והנה בעדות הראשונה של הר"ש אבוקצין שהגיד לו הקטן הדבר פשוט שהוא מסל"ת אלא שהפקפוק שיש בו הוא שלא הגיד דבריו סמוך לראייתו ולזה הרי מצינו דדין זה תלוי בפלוגתא כמ"ש שם החלקת מחוקק ס"ק כ"ה שהוא מחלוקת ראבי"ה וראב"ן דראבי"ה מכשיר אפילו לאחר זמן והגם דסיים שם דבשל תורה הלך אחר המחמיר מ"מ עכ"פ תיהני לן זה הצד לסניף מיהא אם נמצא צדדים אחרים להתיר וכמ"ש הרב

מהריב"ל ח"ג סי' ע"ט וז"ל איברא דזמנין איכא בחד דינא כמה ספיקי זמנין להקל וזמנין להחמיר מצרפינן ועבדינן לכל חדא וחדא מנייהו סניף לחבריה וכו' ע"כ. גם הרב בית שמואל שם ס"ק ל"ה אחר שהביא דברי הר' חלקת מחוקק שכת' דחיישינן לחומרא סיים וכתב וז"ל מיהו תלי בדין אם מחמירים היכא דאיכא פלוגתא:

שוב מצינו להר' בנימין זאב סי' א' שכתב וז"ל ואין לחלק ולומר דדוקא קטן מסל"ת דכשר לעדות אשה היינו היכא דהסיחו לאלתר אחר ראיית מיתתו ולשון המשנה ס"ד לומר כן דתנן ביבמות ר"י אומר אפילו שמע מן התינוקות וכו' ועלה אמר שמואל הרי אנו באים וכו' דמשמע לאלתר וכן י"ל דמשמע נמי מלשון הרמב"ם וכו' אבל אחר זמן לא דזה אינו דהא ראבי"ה כתב דאפילו לאחר זמן סמכינן הקטן בעדות אשה במסל"ת וכו' ואין להוכיח מדברי ראב"ן דלאלתר דקאמר דדוקא קאמר כלומר דהיינו אחר מיתתו או אחר ראייתו אבל אחר זמן לא מהני עדותן דזה אינו דהא קטן מעיד בגדלו מה שראה בקטנו וכו' ולאו דוקא בגדלו אלא אפילו בקטנו במסל"ת נאמן אליבא דר' יוחנן בן ברוקא כדאיתא בקמא פ' הגוזל בתרא אמר ר"י בן ברוקא נאמנת אשה וקטן לומר מכאן יצא נחיל זה וכו' והא הכא דלאו לאלתר קאמרי ואפ"ה נאמנים וכו' כללא דמלתא דאין לומר דוקא נקט אבל לאחר זמן לא. ואע"ג דכתב המרדכי וכו' דכל היכא דמצינן למימר דלישנא דמתניתין דוקא לית לן למימר לאו דוקא וכו' י"ל שאני הכא דאיכא למימר לאו דוקא דמשום עגונא הקילו חז"ל אפילו שיעידו לאחר זמן וכו' ואין לומר דאע"ג דראבי"ה מתיר אפילו לאח"ז יש לדחות הך סברא כיון דאיכא אסורא דא"א דנזיל לחומרא די"ל היינו בקטן שהעיד במתכוין להתיר דאין לסמוך עליו וכו' אבל בעדות אשה להתירה לעלמא במסל"ת בלא מתכוונים אפי' בעודם קטנים נאמנים וכו' ע"כ:

מעתה לפי חלוקו של הרב הנז' יכולים אנו לומר ג"כ דמה שכתב החלקת מחוקק דאזלינן לחומרא בזה היינו בקטן ישראל המתכוין להעיד או להתיר דבזה בעינן שיהיה עדותו לאלתר סמוך לראייתו לחשש שלא יכוין בעדותו כל כך אבל בקטן גוי מסל"ת אפילו לאחר זמן מהנייא הגדתו כיון שדבריו באו במסל"ת וליכא למיחש אחששא רלא דייק:

ועל הספק האחר שמא מה שמצאוהו הגוים מת בנהר אפשר שמחמת הטביעה מת הנה מסגנון הדברים מוכח שנהרג ומת שהרי הגיד הקטן שאחר שהוציאוהו הגוים נתיראו לנפשם והחזירוהו לנהר ואם איתא שמת בטביעה לא היה להם ממה ליירא. וגם מדברי שאר העדים הנ"ל מוכח שמיתתו היתה בהריגה. והגם שעדותם היה ע"י שאלה מ"מ הרי בעדות האחרון של הר"ם אמזלג שאמר לו הגוי לפי תומו נדר האד לעמייא פהאד ליהוד וכו' מדבריו מוכח שהרגו אותו ובמת ביבשה לדעת רוב הפוסקים אצ"ל קברתיו

ואף לדעת הרמב"ם ז"ל כיון שהגוים הנז' לא היו מצויים בהריגתו אצ"ל קברתיו וגם היו מכירים אותו ועוד שהרי טלטלוהו באופן שיצאנו לאורה מזה הספק:

ועל הספק האחר שהגוים לא הזכירו שמו ולא שם אביו ועירו. אמת שזה עומד לנגדנו כחומה נשגבה ואף שאמרו בדבריהם זהו היהודי שהיה בא אצלינו למכור רבעא הרי הוכחנו לעיל מדברי הרב מהריב"ל דשם אומנות לא מהני אפילו בצירוף שם העצם כגון פ' הרצען וכו' והגם שנחלק ונאמר דהתם לא היה הגוי מכירו. מש"כ הכא בנד"ד שהיו מכירים אותו לשעבר כמ"ש בדבריהם מ"מ אין לנו בירור שעל בעל האשה הזאת מעידים אחר שלא הזכירו אפילו שמו כמש"ל:

ומצינו להרב מהרשד"ם ז"ל בסי' ר"ם וז"ל אבל מה שלבי נוקפי כאן הוא ב' דברים א' ששום א' מהעדים לא הזכירו רק שם ההרוג לבד לא שם אביו ולא שם מקומו וכו' וגם כי אני בעניותי סמכתי להתיר בשמו ושם אביו או שמו ושם עירו מ"מ בשמו לבד ח"ו אלא שמעשה א' שעליו כתבתי אמרתי שכיון שניכרים דברי המעיד על איזה פ' אומר נקטינן דהוי כאלו אמר כן בפי' והוא בנד"ד כיוצא בזה שאמר אתה אל"י נראה בלי ספק שהיה מדברי על אל"י ידוע לו ואלינו וכו' אלא שעדיין לבי נוקפי כי כמעשה שאמרתי היה טעם זה וטעמים אחרים אבל בטעם זה לבד לא ימלאני לבי להתיר דבר שלא ראיתי בשום פוסק וכו' ע"כ. מבואר מדבריו שאפי' שהזכיר שמו וגם אמר בלשון ברור שהוא על הידוע ביניהם חשש הרב ולא מלאו לבו להתיר:

איברא דמצאנו ראינו לפוסקים אחרים שמתירים בנדון כזה הרב פמ"א ח"א סי' ל"ז בגוי א' שאמר ליהודי אטו קונייאדו לו טופי אין לה אוריאה די לה מאר מואירטו וכו' אי אירה מי אמינו. וכתב הרב וז"ל גם אין לגמגם בנדון דידן שלא הזכיר לא שמו ולא שם אביו ועירו דכל זה לא נאמר אלא במקום שצריך לברר על מי מעיד אבל בנד"ד דקאמר אטו קונייאדו וידוע שלא היה לו לה"ר מורינו אז קונייארו אחר שנתעלם אלא זה בלבד וזה הגוי מכירו אין לספק בזה כיון שידוע על מי מדבר. וכמ"ש הר"ן בתשו' וז"ל ואע"פ שאמרו באותה תוספתא אין מעידין עד שמזכירין שמו ושם עירו לא בא למעט אלא שאין סומכין על אומד הדעת כגון שמעידים על גופו דארוך וגוץ וכן למעט שאין סומכין על עדות שמו בלא שם עירו אבל וראי כל שמעיד בדבר ברור שא"א לספק באחר משיאין את אשתו. ואע"פ שלא הוזכר שמו וכו' ע"כ. וכיוצא בזה יש להרבה מהאחרונים עכ"ל. ומרן בב"י שם הביא תשובת הר"ן שכתב כדברים האלה יעו"ש:

גם הרב דבד משה ח"ב סי' ה' בגוי שאמר ליהודי קי איס קי נו באס אמיראר אטו היג'ו קי לי מאטארון קי ג'ו לי קונוסקו וכו' וכתב הרב הנז' שכיון שידוע לנו שלא יש לו

בן אחר שנתעלם אלא זה בלבד והגוי מכירו ודאי שאין לספק באחר. וכן הביא שם משם רב אחרון מהר"ב ז"ל בגוי א' שאמר לנשים אמרו ליהודים שילכו להוציא את הנער קראוגלאן ואמר הגוי שהיה מכירו מקדמת דנא וכתב הרב שאם הנשים המעידות האלו יש להן שייכות לקדאוגלאן יש לנו לומר רשמא הגוי הכיר את הנשים וע"ז אמרו ליהודים שילכו להוציא לקראוגלאן ובאמרו הנער בה"א הידיעה זו היה הוראה שלהנער קראוגלאן הידוע ביניהם קאמר וסיים שם שעל דברים אלו הסכימו רוב האחרונים ואף שלא הזכיר הגוי שם כלל עוד כתב שם וז"ל ואף כי הרב מהר"ח עשאל באותו פסק המובא בספר כרם שלמה שדא נרגא בזה והרב מהרשד"ם לא סמך דעתו בזה כי אם בהצטרפות טעמים אחרים והם גדולים וגם הרב מהריב"ל לא סמך דעתו להתיר על זה מ"מ בנד"ד כ"ע יודו דליכא לספק בזה דע"כ לא קאמר מהריב"ל התם להחמיר דוקא באותו נדון שאמר הגוי אוי ליוסף אוי ליוסף סתם דאיכא למיחש דילמא היה חושב הגוי שהיהודי ההרוג היה ניכר אצל היהודי השומע כמו שהיה ניכר אצלו ואינה חששא כ"כ רחוקה שיכיר הגוי שני יהודים ששמותיהן יוסף כמ"ש שם הרב אבל היכא שבא בכוונה מכוונת בבריא לו שהוא בנו ואמר לו קי איס קי נון באס אמיראר אטו איג'ו וכו' ודאי דעל הידוע קאמר וכו' ע"כ:

אלא דעכ"פ הכא בנד"ד לא יגהא מזור שהרי החילוק מבואר דההיא דהרב פרח מטה אהרן שאני שהיו דבריו עם היהודי ואמר לו אטו קונייאדו דהיינו על הידוע ביניהם. וידוע לנו שלא היה לו קונייאדו אחר שנעלם אלא זה וגם הגוי היה מכירו בההיא הוא דקאמר הרב דאין לספק באחר וכן אהיא דהרב מהרי"ב היו דבריו עם הנשים שהיה להן שייכות עם הנעדר ואמר להן בלשון ידוע גם כן. וכן נמי ההיא דהרב דבר משה שאמר לו אטו היג'ו וכו' אין לספק באחר כמ"ש אבל הכא בנ"ד שאמרו הגוים ביניהם זהו היהודי שהיה בא אצלינו למכור רבעא ולא היו דבריהם עם שום יהודי כלל אף שבאו דבריהם בלשון ידוע שהוא היהודי וכו' הרי יש לחוש שמא היו מכירים ב' יהודים שהיו באים אצלם למכור רבעא כמו שחשש הרב מהריב"ל בגוי שאמר אוי ליוסף שאף שהזכיר שמו ואמר ג"כ בלשון ידוע כתב הרב שיש לחוש שהגוי היה מכיר שני יהודים ששמותם יוסף אוף הכא נמי עדיין יש לחוש כמ"ש:

ומ"מ עדיין יש לצדד להיתר ממה שבא מבואר בדברי העד שנתברר לו שכל דברי הקטן היו על אהרן וכו' הגם שמתוך הדברים נראה שמה שנתברר לו זה היינו ממ"ש הקטן עינו רוטב וכו' ואלו הסימנים לא הוזכרו בדברי הגוים המוצאים אותו כמש"ל וגם אינם סימנים מובהקים לסמוך עליהם מ"מ יכול עכשיו לברר דבריו ממה נתברר לו זה:

ובספר דבר משה סימן י"ג הביא משם כמה פוסקים דכל שיראה מפשט העדות להתיר לא נמשכן נפשנו לחוש ולומר שמא היה כך וכו' דבעגונא אין לנו לדון אלא כפי העדות הבא לפנינו וכפשט הדברים ונאמר דכך נתברר להם לעדים והעידו מה שהעירו. וכתב שם לחלק בין ההיא דמהריב"ל שאמר הגוי אוי ליוסף וכו' דע"כ לא החמיר הרב שם אלא משום שלא אמרו העדים שהיו יודעים בבירור שדברי הגוי באו על המבוקש וכו' יעו"ש:

עוד יש צד להתיר בנד"ר אם יחפשו בעיר ויתברר להם שלא נעדר מן העיר שום יהודי אחר שהיה הולך לכפרים ההם למכור רבעא כ"א אהרן בעלה של האשה ואין לחוש ולומר שמא היה בא יהודי אחר ג"כ מעיר אחרת למקום ההוא למכור רבעא והיו מכירים אותו ג"כ כי זה חששא רחוקה שהרי אמרו בה"א הידיעה היהודי שהיה בא אצלינו דמוכח מדבריהם שלא היו מכירים יהודי אחר שהיה בא אצלם למכור רבעא כ"א זה דאל"ה היה להם לברר על מי משניהם הם מדברים אחד שהיו מכיריהם ב' וכעין זה מצינו להרב ד"מ סי' ז' שהביא משם רב א' שכתב וז"ל ועוד יש טעם אחר לשבח דאיך אפשר לומר דזה שהסיחו התוגרמות היה על איש מעיר אחרת וכו' אחר שידוע לנו שזה האיש ידוע לתוגרמות וא"כ אם שיחתן של התורגמות היה על איש אחר היה ראוי להן לבאר מאיזה מקום היה וכו' ע"כ. וא"כ לפי זה כשברור לנו שלא נעדר מן העיר יהודי אחר שהיה הולך לכפרים ההם למכור רבעא כ"א זה אין לספק באחר. ושאני ההיא דהרב מוהריב"ל רלא התיר ע"י חפוש כיון שלא אמר הגוי רק אוי ליוסף ולכן חשש הרב שמא מכיר יוסף אחר מעיר אחרת ג"כ משא"ך הכא בנד"ר שאמרו בה"א הידיעה וגם נתנו סימן באומרם היהודי שהיה בא אצלינו למכור רבעא וכו':

וכן מצינו להרב מהר"מ אלשיך סימן מ"ב בער שהעיד שאמר לו גוי מסל"ת שיהודי א' שמו ברזילי שהיה בכפרים גובה נכסיו אני ראיתיו נהרג במקום פ' וכתב שם השואל שדבר ברור הוא בעירם שבכל אותם הסביבות לא הוחזק איש אחר ששמו ברזילי וכו' וכתב הרב הנז' וז"ל וא"כ ה"נ בנד"ד כיון שהעד הב' אמר שהסיח התוגר ואמר יהודי א' ששמו ברזילי שהיה בכפרים גובה נכסיו וכו' ואנו יודעים כי זה בייחוד הוא שהי"ל נכסים בהקפה בכפרים ההם כנז' בשאלה ודאי לא חיישינן לברזילי אחר מעלמא וכו' עד כאן:

והרב יד אהרן הגהב"י אות קכ"ט הביא משם ס' מגן גבורים שהביא דברי מהר"מ אלשיך הנז' וכתב דאפשר דמהר"מ אלשיך סמך על טעם ששם ברזילי אינו מצוי כמ"ש בדבריו יעו"ש:

וכן כתב הרב מהרימ"ט בשניות חא"ה סי' כ"ג וז"ל ממה שא"ל הגוי באלי נתעכב והרגו אותו משמע שהוא באלי הידוע להם וכו' ע"כ:

גם מרן ז"ל בתשובה סי' ק"א כתב וז"ל ואע"פ ששם חביב משונה ואינו נמצא מי שיקרא כן אלא א' מני אלף אין זה מוציאנו מידי ספק וכו' ע"כ. ומ"מ עדיין יש לחלק ולומר דשאני התם שהגוי לא דבר בלשון ידוע וגם אפשר שלא היה מכירו לשעבר אבל הכא בנר"ד שהגוים דברו בל' ידוע ושהיו מכירים אותו לשעבר בזה אף בלא הזכרת שמו מהני אחר החפוש:

וכן מצינו בספר יד אהרן סי' הנז' הגהב"י אות קס"ג שכתב וז"ל עד שהעיד שהיה בבית גוי ושמע ב' גוים מדברים שהיהודי שהיה רגיל לילך עם פ' שממקום פ' נהרג אי ידעינן שלא היה רגיל לילך עם פ' זה כ"א בעלה של זאת אתתא שריא אע"ג רלא הזכיר שמו ושם אביו ושם עירו פנים מאירות ח"ב סימן ח"י עכ"ל:

והיא תשובת מהריב"ל שהבאנו לעיל דפ' הרצען לא מהני מצינו להרב ד"מ דף ק"ט שכתב וז"ל דע"כ לא קאמר מהריב"ל דלא מהני אלא משים דאיכא למיחש לאחר מאומנות זה אבל הכא שמעידים שלא היה במונישטרו אחר שנקרא בפי התוגרמים אברהם ביזיריאן אלא זה וכו' לא שייך למיחש לאחר ועוד נראה לומר טעם אחר דע"כ לא קאמר מהריב"ל ז"ל אלא היכא דקאמר פ' הרצען וכו' אבל היכא שאומר דבריו כמדבר על איש ידוע ביניהם כמו בנד"ד שאמרו אברהם ביזיריאן ולא אמרו איש אחד ששמו אברהם ביזיריאן ודאי דעל הידוע ביניהם קאמר וכו' ע"כ:

שוב מצינו למרן בב"י סימן הנז' שהביא תשובת הרמב"ם שכתב וז"ל ראובן היה נושא ונותן בחוץ ויצא לישא וליתן כמנהגו בכפרים של עכו ובא אצל יהודי א' והפקיד כליו שם ולקח מהם מקצת והלך למכור בעיר אחרת המתן ג' ימים ולא בא וכו' לימים עברו יהודים מבני עכו דרך שם אמרה להם גויה א' ואנה אתם הולכים אמרו לה לכפר פלוני אמרה להם לא תזוזו מכאן לכו וחזרו לבתיכם שמא יארע לכם מה שאירע ליהודי א'. שאלוה מה אירע לו אמרה יצא מעיר פ' ללכת לעיר פ' יצאו אח אחריו והרגוהו. שאלוה מאין תדעי זה האיש אמרה הוא היה מודעתנו כשהיה בעכו ועושה מלאכתנו וספרה להם דמותו וכשבאו העדים השומעים לב"ד שבעכו השיאו האשה על פיהם ויש אצלינו מי שממחה בדבר וכו':

תשובה זאת האשה מותרת לינשא שזו הגויה מסיחה היא לפי תומה ואע"פ שחזר ושאלו אותה כמעשה עיר התמרים ואע"פ שלא הזכירה אותו בשמו כמעשה דצידן ואנטוכיא וכל אלו הדברים חוזרין לעיקר א' והוא שאין מדקדקין בעדות אשה עגונה וכל המחמיר

ודורש וחוקר בדברים אלו לא יפה הוא עושה ואין דעת חז"ל נוחה הימנו שעיקר תקנתם עגונא הקלו משום עגונא דאתתא עכ"ל:

וכתב מרן על זה וז"ל ויש לתמוה על תשובה זו אם הרמב"ם היה המשיב שזה סותר מ"ש בפי"ג מהלכות גרושין ישראל שאמר מת האיש יהודי עמנו במקום פ' כך וכך צורתו וכך היו סימניו אין אומרים באומד הדעת פ' הוא וכו' וצריך לומר שמה שסמך בתשובה להתיר אותה אשה הוא על מה שאמרה הגויה שאותו יהודי שהרגו היה עושה מלאכתה כשהיה בעכו ונודע להם שאותו היהודי היה עושה מלאכתה וכמעשה דאנטוכיא אי נמי שלא חסר שום יהודי מעכו כ"א זה ואע"פ שפשט דברי השאלה והתשובה בסתם צ"ל שהדבר ידוע היה ביניהם שכך היה מעשה ולא הוצרכו לפרש וכו' ע"כ:

והרב מהרש"ך ח"ב סימן מ' הביא תשובה זו וכתב ע"ז וז"ל סוף דבר דכל שמעיד בדבר ברור שאין לספק בו חשיב כאלו הזכיר שמו בפירוש וכו' ע"כ:

גם הרב בעל משפטי שמואל סי' פ"א הביא תשובה זו וכתב ע"ז וז"ל ומכאן יבין המעיין כמה מילי תחלה למדנו דאע"ג דלא הזכיר שמו ולא שם אביו ולא כנוי שלו אלא שהיה מודעתנו בעכו אפ"ה התירה ואע"ג דאיכא למיחש דילמא אינו זה. אלא היינו טעם שהתיר שאמרה הגויה שהיה מודעתנו בעכו והיה עושה מלאכתנו וכו' ואם באת לחוש נימא שזה אינו אותו שהיה נהוג בכפרים כי אותו הלך לו ולא ידענו מה היה לו וזה שאומרת הגויה שנהרג אולי אחרינא הוא שבזמן עבר היה בעכו. אלא עיקר הענין הוא שאחר שמוכחא מלתא טובא וקרוב לודאי הוא לא מדקדקינן כולי האי וכו' אלא כוונתו לומר דאחר שמתוך דברי השואלים נראה ומוכח שזה היהודי הולך ומוכר בכפר עכו והגויה אמרה שהיה מודעתה בעכו. מדברים אלו הבין הרב היתר האשה כאלו העידה בפירוש וכו' ע"כ מזה נלמוד לנד"ד שאמרו הגוים זהו היהודי שהיה בא אצלינו למכור רבעא שאם ברור לנו שזה אהרן בעלה של זאת האשה היה רגיל לילך לכפר הגוים ההם ולא חסר שום יהודי אחר שהיה הולך לאותו הכפר כי אם זה יכולים אנו להתירה:

והרב מהריב"ל ח"ג סי' פ"ט הביא דברי הרא"ש שכתב דבעדות אשה אמרינן הלכה כדברי המק' והקשה לדבריו דלמה לא שם כנגד אותן הקולות כמה חומרות שהחמירו חז"ל בעדות אשה שהם שקולין כנגד אותן הקולות וכו' יעו"ש:

ומצינו להרב בני משה סי' מ"ה שתירץ על קושייא זו וז"ל דכשהספק הוא אם מת או לא החמירו חכמים וכן במים שאין להם סוף אמרינן שמא עלה מצד אחר ולא מת אבל כל שאנו רואים מיתה מבוררת לאיש פ' ואנו חוששין אולי הוא אחר ודומה לזה בזה תלינן להקל וכו' וזהו בפי' השמועה שאמרו בפ' יש בכור כי אקילו רבנן בסופה כלומר שכבר

יש לנו עדות דפ' מת אלא שאחר שנתברר לנו המיתה אנו מסתפקים אולי הוא אחר אזי מקילין אבל אם הספק הוא בתחלתה דהיינו אם מת או לא ואין כאן מיתה מבוררת אז מחמרינן וכו' ע"כ:

נמצא לפ"ז דהכא בנד"ד שיש כאן מיתה מבוררת שטלטלוהו הגוים ולא היה נודד כנף אלא שעדין יש להסתפק שמא אינו זה שאנו מבקשים להתר את אשתו בזה כיון שאמרו הגוים זהו היהודי וכו' וברור לנו שזה היה רגיל לילך שם למכור וכו' ולא נעדר שום יהודי אחר שהיה הולך לשם כי אם זה מתירים את אשתו לא נשאר בעדות זה העד כי אם הפקפוק שלא הגיד הקטן דבריו סמוך לראייתו כמש"ל:

מעתה נסעה ונלכה אל עדות הר"מ אמזלג ששאל הוא לגוי עליו והשיב לו שלא ראהו ואח"ך בפעם השנית בא ואמר לו שראהו מת וכו' שאם יברר העד שבפעם הזאת השנית הסיח לו כך לפי תומו בלי שום שאלה כלל. עוד יש לאלוה מילין להתיר ע"פ דברי הגוי האלה. וצריכים אנו לברר תחלה גבי עד ישראל שאמר בתחלה בב"ד איני יודע ואח"ך בא והעיד עדותו אם הוא נאמן או לא ואח"ך נבאר דין הגוי בעדות אשה:

והנה מרן בכ"מ בפ"ג מהלכות עדות הלכה ה' גבי מ"ש הרמב"ם שם כל עד שנחקר עדותו בב"ד בין בדיני ממונות בין בדיני נפשות אינו יכול לחזור בו וכו' אפילו נתן טעם לדבריו וכתב שם מרן וז"ל וממ"ש רבינו כל עד שנחקר עדותו וכו' אינו יכול לחזור בו וכו' נראה דוקא כשהעיד בב"ד אינו יכול לחזור בו אבל אם שאלוהו על עדותו ואמר איני יורע יכול לחזור ולהעיד ולישנא דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד הכי דייק דהיכא דהגיד בתחלה כלומר שאמר עדותו אינו חוזר ומגיד אבל כל שאמר שאינו יודע לא מקרי מגיד ואם נתן אמתלא למה אמר בתחלה איני יודע נאמן ועוד דכשהעיד כבר אם עתה חוזר בו אע"פ שיטעון מפני פחדו עשיתי או משום טענה אחרת אינו נאמן דהא משוי נפשיה רשיעא דאסהיד שקרא וכו' אבל כי אמר איני יודע לא משוי נפשיה רשיעא דיכול לומר מפני הפחד אמרתי איני יודע דהיינו שב ואל תעשה וכו' ולזה נוטה דעת הר"ן בפ' שבועת העדות ואין להקשות ממה שדקדקתי בראש הלכות אלו מלשון רבינו דהעד מצווה להעיד בב"ד דוקא משום דכיון שאמר איני יודע שוב אינו יכול להעיד דהתם בשאינו נותן אמתלא אלא אומר אז לא רציתי להעיד ועכשיו אני רוצה והכא כשנותן אמתלא לדבריו וכמ"ש וכו' ע"כ וכ"כ בב"י בח"מ סי' כ"ט ופסקו מור"ם בהגה שם:

עוד כתב שם בב"י דמדברי הר"ן נראה שאפילו לא נתן טעם לדבריו לא הוי חוזר ומגיד. ואח"ך הביא מדברי המרדכי והתוספות דכשאמרו בב"ד א"א יודעים שוב אינם יכולים

להעיד ושוב כתב דאפשר שיחלקו בין נותן טעם למה אמר שאינו יודע לאינו נותן וכו' יעו"ש:

גם הרב מהרשד"ם חא"ה סימן פ"א בעד ישראל גבי עדות אשה כתב שאף לדעת התוספות אם נתן טעם הנראה למה אמר בתחלה איני יודע מהני עדותו:

אלא דבא"ה סימן מ"ב הביא מרן בב"י תשובת הרשב"א שכתב שכל עד שאומר בפני ב"ד איני יודע אינו יכול לחזור ולהעיד יעו"ש וכן כתב הרב מהר"מ אלשיך סי' ק"ד והרב מהר"ר בצלאל בתשו' סימן ה' יעו"ש. גם הרב מהראנ"ח בסימן ל"ז כתב דהוי חוזר ומגיד אפילו אמתלא לא מהני יעו"ש באופן דבעד ישראל האומר איני יודע עכ"פ מידי פלוגתא לא נפקא:

וגבי גוי בעדות אשה מצינו שכתב הרב כנ"הג סי' הנז' הגהות הטור אות ג' וז"ל הא דאין העד יכול לחזור בו היינו דוקא כמה שמאמינים אותו מרין עדות אבל גוי מסל"ת שאין אמונתו מתורת עדות אלא מתוך שיחתו לפי תומו כל שסתר והוסיף לפי תומו לא אזלינן בתר דבריו הראשונים מורי הרב ז"ל ח"א סי' נ"ב ורבינו ב"י בתשובה סימן ד' מדיני גוי מסל"ת נראה דחולק בזה עכ"ל. נמצא דבגוי מסל"ת אף בחזרה גמורה פליגי אי אמרינן כיון שהגיד או לא וא"כ יכולים אנו לומר דבגוי האומר אינו יודע כ"ע יודו דמצי הדר ביה דע"כ לא פליגי באומר איני יודע אלא דוקא בישראל דבכובש עדותו קאי באם לא יגיד הלכך כשאומר אח"ך שידע ומעיד לדבריו הא' שומעין דאמרינן ביה כיון שהגיד למ"ד אבל בגוי דלא שייך טעם זה דכובש עדותו כשנותן אמתלא לדבריו. למה אמר בתחלה איני יודע לדבריו האחרונים שומעין לכ"ע ועד כאן לא פליגי בגוי אלא בחזרה גמורה דסבר מרן דכיון שיצא העדות מפיו במסל"ת בפני ע"א הו"ל כעד ישראל שנחקרה עדותו בב"ד ושוב אינו חוזר ומגיד אבל באומר אינו יודע לגבי גוי לא הוי הגדה ויכול לחזור ולהגיד ומינה דאם בתחלה כששאלו לגוי על הנעדר השיב איני יודע לא הויא הגדה וא"כ אם אחר זמן בא והגיד לפי תומו על מיתתו מקבלין דבריו דדוקא כשהגיד בתחלה על מיתתו ע"י שאלה דהוי כעד ישראל שנחקרה עדותו בב"ד בזה הוא דאמרינן דאף אם אח"ך הגיד לפי תומו על מיתתו אפילו בפני אדם אחר דלא מהני כיון שכבר הגיד דבריו ע"י שאלה ונתבטל דבריו אבל כשאמר בתחלה ע"י שאלה איני יודע כנד"ד לאו הגדה מקרי ודבריו אינם מעלין ומורידין וא"כ כשיגיד על מיתתו אח"ך לפי תומו ונותן אמתלא למה אמר בתחלה איני יודע זה הוי תחלת הגדתו ומקבלין את דבריו:

וכן נראה מתשובת הרב מהרשד"ם הנ"ל והנדון היה בעד ישראל ששאלוהו מה נעשה מפ' שהלך עמו והשיב שלא היה יודע ממנו דבר ואח"ך נשתמד העד ולא עברו ימים

מועטים וחזר לכשרותו ואח"ך אמר לו יהודי א' מפני מה אינך מעיד בפני ב"ד העדות שאתה יודע מהריגת משה פיטילו אע"פ שיש לנו כתב עדות מגוי והשיב לו באיזה מקום אמר הגוי שנהרג א"ל במקום פלוני וענה העד ואמר ארור הוא הגוי שלא נהרג באותו מקום כ"א למטה מהמקום ההוא וכו' ואחר שנשא ונתן גבי עד ישראל שאמר בתחלה איני יודע ואח"ך הגיד עדותו דאם נתן אמתלא לדבריו מהני סיים וכתב וז"ל ולרווחא דמלתא הייתי אומר שאפילו היינו מחזיקים לעד זה לרשע ופסול לעדות בבר כתבו הפוסקים שאפילו יהודי רשע מהני עדותו במסל"ת ואחר דקדוק הלשון בדברי הפוסקים ז"ל היה נר' לי שעדותו של זה היה במסל"ת שהרי כתב הטור וכו' וא"כ כי חיים זה נראים הדברים בבירור שמאחר שאמרו לו למה אינך מעיד בפני ב"ד העדות שאתה יודע מהריגת משה פיטילו אע"פ שכבר יש לנו כתב עדות מנוי וכו' והשיב לו באיזה מקום אמר הגוי שנהרג ואמר לו במקום פ' וענה חיים ואמר ארור הוא הגוי שלא נהרג באותו מקום כי אם למטה מהמקום ההוא ניכרים הדברים הללו דבלי ספק שלא היה מתכוין להעיד כלל וכו' וא"כ היה אפשר לומר בנד"ד אם היינו צריכים לכך שאין מסל"ת גדול מעדות חיים הנז' אלא שעכ"ז לא הייתי סומך על זה להיות שכל הפוסקים כתבו שכל עדות גוי הבא מחמת שאלה לא מסל"ת מקרי ואם כן בנד"ד כיון שחיים לא אמר אלו הדברים אלא מחמת שבקשו ממנו שיעיד מה שיודע ממשה פיטילו וכו' דבכה"ג בגוי לא הוה מהני עדותו גם ביהודי זה אם היינו צריכים לעדותו שהיה מסל"ת לא הוה מהני וכו' ע"כ:

וא"א דכששאלו מן הגוי בתחלה ואמר איני יודע שאף שאח"ך הגיד לפי תומו לא מהני למה לו להרב ז"ל לדחוק עצמו לאוקומי דבריו האחרונים במסל"ת ולדחות אח"ך דלא הוי מסל"ת והלא בלאו הכי אף אם היו דבריו האחרונים במסל"ת גמור סוף סוף כיון שבתחלה ששאלו ממנו השיב שלא היה יודע א"כ כל מה שיאמר אח"ך לפי תומו לא מהני אם לא שנאמר דמפשט פשיטא ליה להרב דכשאומר בתחלה איני יודע ע"י שאלה אינו מעלה ומוריד וכשיגיד על מיתתו אח"ך במסל"ת הויא תחלת הגדה ומהני ולכן שקיל וטרי בדבריו האחרונים אי הוי מסל"ת או לא:

ואף את"ל שגם באומר בתחלה איני יודע כיון שהיה ע"י שאלה כל מה שיאמר אח"ך לפי תומו לא מהימנינן ליה מ"מ היינו דוקא כששאלו ממנו אם יודע מה נעשה מהנעדר והוא ענה שאינו יודע ממנו כלום אזי יש צד לומר שכל מה שיאמר אח"ך לפי תומו ויגיד על מיתתו דלא מהימן כיון דעכ"פ הוי חזרה בדבריו שבתחלה אמר שאינו יודע ממנו כלום דרוצה לומר שאינו יודע אם חי או מת ואח"ך בא והגיד על מיתתו אבל הכא בנד"ר

שהשאלה ששאל ממנו היהודי הוא אם הלך עמו ללגרב והוא השיב לו ע"פ שאלתו שלא ראהו דר"ל שבה שעתא כשהלך הוא ללגרב לא הלך עמו ולא ראהו ואפשר שבאותה שעה שהלך הגוי ללגרב עדין היה היהודי בחיים. ואף את"ל שכבר מת לא באה על זה השאלה כלל וגם אין בתשובתו זאת שום רמז שאינו יודע אם חי או מת שהרי לא השיב לו שאינו יודע ממנו כי אם שלא ראהו דהיינו באותה שעה שהלך ללגרב והגם שאם היה הגוי מגיד אז על מיתתו מפיק ליה ממסל"ת כמש"ל מ"מ כיון שתשובת הגוי היה שלא ראהו באותה שעה הרי אין שום סתירה בדבריו כשבא אחר כך והגיד לפי תומו על מיתתו ומהימנינן ליה:

והגם שכשהאשים אותו העד באחרונה למה שלא הגיד לו על מיתתו בראשונה השיב הגוי שהיה מפני היראה וכו' דמוכח מזה שכבר ידע ממיתתו בה שעתא מ"מ תשובה זו אינו נוגע לשאלה ששאל ממנו בראשונה אם לא הלך עמו וכו' אלא שמתנצל למה שלא הגיד לו בראשונה ולאו בשביל שאלתו אלא שכיון שזה הגוי היה מכירו של העד הזה האשים אותו על מה שלא הגיד לו כבר והוא התנצל על זה כמ"ש:

נקטינן מהאמור שאם יברר דבריו העד הנז' שמה שהגיד לו הגוי באחרונה על שראהו מת וכו' היה מבלי שום שאלה כלל אלא שבא מעצמו לפי תומו וא"ל בזה הלשון אהרן ייאנא ספתו מליוח וכו' מהנייא עדותו להתיר את אשת אהרן הנז'. והגם שהגוי לא הזכיר אלא שמו אחר שהגיד לו בלשון ידוע אהרן אנא ספתו וכו' וגם בירר דבריו אח"ך שהיה שותף עם בנו של ימין וכו' וידוע לנו שזה אהרן בעל האשה הזאת היה שותפו של הנז' מתירים את אשתו. ואף מי שירצה לפקפק בזה ולומר דכיון שבתחלה היה ע"י שאלה לא מהני מ"מ בצירוף דברי הקטן לעד האחר שהיה מסל"ת אנו יכולים להתיר בשופי אף שלא הגיד דבריו לאלתר:

וכן מצינו בס' משפט צדק ח"א סי' ז' שכתב שגוי שבאו דבריו ע"י שאלה ואמר שנהרג פ' וגוי א' מסל"ת אמר ג"כ שנהרג אלא שיש לחוש שמשקר יש לקיים עדותו בצירוף העדות הא' הנם שלא יועיל מפני שבא ע"י שאלה מ"מ לגלויי על הב' שלא בדה הדברים מלבו מועיל:

גם בספר משפטי שמואל סימן פ"א כתב שאע"פ שאין אותו הגוי מסל"ת לא יבצר מהיות הוכחה לעדות אחר שהאיש ההוא היה. וכ"כ הרב מהר"מ אלשיך בסי' קי"ח וכ"כ הרב דבר משה סי' ח' יעו"ש. זהו מה שנלע"ד להשיב בזה אם יסכימו חכמי המערב יש"ץ. וליה עינינו יצילנו משגיאות ומנסתרות ויאיר עינינו במאור תורתו לכוין אל האמת אמן. הכ"ד החו"פ טיטואן יע"א בח' תמוז משנ' **מישרים** לפ"ק:

סימן ב

טופס של ק"ע שהוצרכו בעליו להעתיקו לשולחו לבדי"ץ וז"ן מוע"ן במותב תלתא כחדא הוינא כד אסהיד קדמנא החה"ש כהר' מסעוד איש ימיני נר"ו בר הח"הש כהה"ר אברהם נ"ע דמתו' מראכיש יע"א וקאי פה השתא והעיד בתע"ג וברורה ונכונה איך מקדמת דנא כשהיה במתא לראג'י יע"א נושא ונותן אזי באותו זמן מכר איזה סחורה לשני אנשים ז"ש אחד אברהם בן זקן והא' יצחק בן וואעי"ש רב אברהם נ"ע דמתושבי מחז"ק ובאותו שבוע שמכר להם הסחור' בקש אותם לגבות מהם דמי סחורתו ולא מצאם ואמרו לו היהודים שכבר הלכו להם למדינת הים ולאחר כמה שנים הוצרך החכם העד הנז' לחזר בעיירות לקבץ נדבה ובכל מקום שהיה הולך היה שואל בם אולי ימצא אותם ויגבה מהם חובו והנה במתא אספ'י יע"א באו איזה יהודים ממדינות הים ושאל אותם עליהם והשיבו אותו היהודים הנז' שהם יודעים בטיב הידיעה את שני האנשים הנז' ה"ה אברהם בן זקן וואעיש הנז' איברא שלא נשאר חי מהם כי אם אברהם הנז' לבדו ויצחק הנז' כבר מת וחלי"ש והוסיף החכם העד הנז' לשאול ליהודים הנז' באיזו מיתה מת הר"ץ הנז' והשיבו לו היהודים הנז' שהיה יצחק הנז' קונה תמיד מאדומי א' זהב האלמאערין הן אמת שבמדינה ההיא יש להם חק שהאדומי המוכר הזהב הנז' עושה עם הקונה איסטאנקי דהיינו שהמוכר לא ימכור הזהב הנז' לזולת כי אם לקונה שעשה עמו הקונטראטה. וגם הקונה יהיו בידו כל דמי סכום הזהב שימכור לו המוכר מזומנים לפרוע לו לאלתר מדי יום ביומו. והנה יום א' לא נמצאו הדמים מזומנים ביד הר"ץ הנז' וקם עליו האדומי והרגו ומת וחלי"ש ע"כ סתם העד הנז' בעדותו. ולראיה שכן העיד לפנינו אח"מ ח"פ תמ"ת בשלישי בשבת כ"ד יום לחד תמוז יה"ל משנת הגידו **השמים צדקו** לפ"ק. פה אלקצר יע"א והשו"ק עכ"ל:

נדרשנו לחוות דעתינו מה יהיה משפט העגונה אשת הרב יצחק וואעיש הנז' אם היא מותרת לינשא ע"פ העדאת העד הנז':

והנה הדבר פשוט דלהתיר אשה לשוק אפי' עד א' ועד מפי עד כמ"ש מרן בטא"ה סימן י"ו ס"ג וז"ל אשה שהלך בעלה למדינת הים והעידו עליו שמת אפילו עד א' וכו' מותרת ואפילו עד מפי עד וכו' כשרים לעדות זה ע"כ. וכתב שם הכנ"הג הג"הט אות ז"ך דלאו דוקא עד מפי עד אלא אפילו עד מפי עד מפי עד אחר אפי' עד מאה יעו"ש. גם מרן שם פסק דאפילו שמע מאשה ששמעה מעבד משיאין ע"פ יעו"ש והכנה"ג שם אות כ"ט כתב וז"ל אפילו לא שמע ממנו דרך עדות אלא דרך ספור מהני יעו"ש. גם מור"ם בהגה ס"ה כתב דאפילו לא אמר העד ממי שמע אלא אמר סתם ששמע שמת מהני

להתיר יעו"ש. הן אמת דהר' ב"ש כתב שם דהיכא דאפש' לשאול לעד ממי שמע שמת שואלין אותו יעו"ש. והכא בנד"ד הרי פי' העד המעיד ממי שמע שמת הר"י הנז' דהיינו מהיהודים שבאו ממדינת הים כמש"ל. ואוקמינן להו אחזקתייהו דכל ישראל בחזקת כשרים הם אפילו לענין ממון וכ"ש לעדות אשה דאפילו פסול עדות דרבנן כשרים לזה כמ"ש מרן שם. והכנה"ג שם באות ל"ד כתב בשם בנימין זאב דבסתם בני אדם שאין אנו יודעים בהם לא תלינן שהם פסולים מדאורייתא יעו"ש. ובנד"ז שהעיד העד הנז' ששמע מהיהודים הנז' שמת הר"י אין צריך להעיד אופן מיתתו היאך היתה דדוקא כשהעד אומר אני ראיתיו שמת א"צ לשאול אותו היאך ידע שמת אחר שהעד הב' לא היה מצוי במיתתו וכמ"ש מרן בסי' הנז' ס"ה. והגם שכתב בקונטריס עגונות בשם מרן ב"י דאם אפשר לשאול לעדים הראשונים היאך ידעו שנהרג וכו' נכון הדבר הרי סיים שם דאם א"א לשאול אתתא שרייא יעו"ש באות קמ"ז:

ובר מן דין הכא בנד"ד הרי שאל העד המעיד ליהודים באיזה מיתה מת הר"י והם השיבו לו אופן מיתתו היאך היתה שהאדומי הרגו ומת דהיינו שהרגו בסייף ומת דסתם הרג הוא בסייף. דמזה נראה שהם היו מצויים במיתתו וראו אופן מיתתו היאך היתה:

וליכא למימר דמשכחת לה שהיהודים הנז' העידו בדדמי כמ"ש בש"ס פ' האשה שלום זמנין דמחו ליה בגירא או ברומחא וסבר השתא מיית ודאי ואיכא דעברו ליה סמתרי וחיי. הא ליתא שכיון שהיהודים פירשו בדבריהם שהאדומי הרגו ומת והיל"ל הרגו בלבד ואחר שהוסיפו לומר ומת ודאי שהמה ראו שמת דהיינו שחתך הסימנים ומת באותו ההרג דבזה לא חיישינן דאמר כדדמי כיון שפירש בדבריו שמת מאותה ההריגה:

ואף דלפי דברי העדים הנז' שנראה מדבריהם שבעיניהם ראו אופן הריגתו היו צריכים לומר קברתיו לדעת הרמב"ם ז"ל. הנה מלבד שיש הרבה פוסקים דס"ל דע"כ לא אמרינן דצריך לומר קברתיו אלא כשמת בים ובמלחמה וכמ"ש בספר דרכי נועם סי' י"א דכשמת ביבשה ליכא למיחש דהעיד בדדמי דאלו לא היה רואה אותו ומכירו לא היה אומר שנהרג וכ"כ בק"ע בשם מהרש"ך יעו"ש. ואף דלדעת הרמב"ם דס"ל דאף ביבשה צ"ל קברתיו מ"מ הרי כתב הח"מ בשם מהרא"ם ז"ל דדוקא כשאומר יהודי שיצא עמי מת הוא דבעי הרמב"ם קברתיו אבל כשאומר פ' מת שהזכיר שמו לא בעינן שיאמר קברתיו. וכ"כ הרב מוהר"מ אלשיך ז"ל בתשובה קי' קכ"ו בשם הריב"ש יעו"ש והוא החילוק שכתב ה"ה בדברי הרמב"ם ז"ל:

והכא בנד"ד הרי הזכירו שמו העדים במש"ל וז"ל והשיבו אותו היהודים שהם יודעים בטיב הידיעה את שני האנשים הנז' ה"ה אברהם בן זקן ויצחק בן וואעיש הנז' וכו' ויצחק הנז' כבר מת וכו':

ועדיפא מינה מצינו שכתב בקונ' עגונות בשם מרן ב"י דלאו דוקא שמו דה"ה כשאומר פלוני היה גיסו וכיוצא בדברים אלו הוי כאלו הזכיר שמו ואצ"ל קברתיו יעו"ש באות קנ"ב. וכ"כ ג"כ שם באות קל"ח משם רב א'. וכ"כ בספר פחד יצחק בשם כמה פוסקים ראם מזכיר שם א' מקרוביו חשיב כאלו הזכיר שמו ואצ"ל קברתיו:

גם הרב מהריט"ץ סי' כ"ד כתב דבמכירו לא בעינן קברתיו. וכ"כ בקונטריס עגונות בשם מרן דבמכירו עדיף מהזכרת שמו וזה החילוק כתבו הר"ן על דברי הרמב"ם. וכתב שם מרן שהוא חלוק טוב יעו"ש. וכן העלה הרב דרכי נועם בסי' הנז"ל דפשוט הוא בהסכמת הפוסקים דלאו דוקא קברתיו אלא כל שמעיד בענין שאין להסתפק במיתתו די ובפרט כשמכירו וכ"כ שם בשם הר"ן בתשובה דכל שאנו נדקדק בדברים שאמר שהם דברים ברורים דאין לספק בהם כל עיקר דאמר בדדמי סגי מבלי אין קברים יעו"ש. וכ"כ מור"ם ז"ל בתשובה סי' ק"א בשם מהר"א דבמכירו לא בעינן קברתיו אף לדעת הרמב"ם אלא דהוא ז"ל ס"ל כמ"ש ה"ה דדוקא כשמזכיר שמו הוא דלא בעינן קברתיו יעו"ש. איך שיהיה הכא בנד"ד הרי יש כאן תרתי לטיבותא דהיינו שהזכיר שמו כמ"ש וגם מכירו כמש"ל בקב"ע וז"ל שהם יודעים בטיב הידיעה וכו':

ובר מן דין הכא בנד"ד אין אנו צריכים לכל זה דע"כ לא קאמר הרמב"ם דאף ביבשה צ"ל קברתיו אלא דוקא כשמעיד עד א' בלבד דבזה הוא דחיישינן דילמא אמר בדדמי אבל כשמעידים שנים אף לדעת הרמב"ם אצ"ל קברתיו דבשנים ליכא למיחש דאמר בדדמי. וכמ"ש מור"ם בהגה סימן הנז' ס"נ דאפילו במלחמה דלכ"ע צ"ל קברתיו היינו דוקא בעד א' אבל בשנים אפילו לא אמרו קברנוהו נאמנים יעו"ש ומינה דלהרמב"ם ז"ל דגם ביבשה בעי קברתיו היינו דוקא בעד א' אבל בב' עדים אצ"ל קברתיו. והכא בנד"ד הרי למיעוט היו המעידים על מיתתו שנים כמש"ל בקב"ע וז"ל באו איזה יהודים וכו' והשיבו אותו היהודים וכו' ומיעוט רבים שנים וכיון שהעידו שנים על מיתתו תו ליכא למיחש דאמר בדדמי ואצ"ל קברתיו אף לדעת הרמב"ם ז"ל:

אלא דלכאורה עדיין יש לפקפק בעדות זו שלא ביררו היהודים הא' המעידים שם אביו של הרי"צ הנז' וגם לא ביארו בפי שם עירו שהיה מעיר אלקצאר וכדי להתיר אשה לשוק צריך שיזכיר העד שמו ושם אביו ושם עירו כמבואר בפוסקים:

והנה על מה שלא הזכירו היהודים הנז' שם אביו של הר"יץ הנז' הרי מצינו בקונטריס עגונות באות ק"ב שכתב בשם הגאון מהרא"ם ז"ל וז"ל אפילו למאן דמצריך שמו ושם אביו ושם עירו אם יש לו כנוי כגון אברהם פארח שממקום פ' די כזה דהכנוי עומד במקום שם אביו וכו' ע"כ. והכא בנד"ד הרי הזכירו היהודים המעידים שמו וכינויו כמש"ל וז"ל שהם יודעים בטיב הידיעה את ב' האנשים הנז' ה"ה אברהם בן זקן ויצחק בן וואעיש הנז' וכו' ויצחק הנז' כבר מת וכו' ע"כ. שכיון שאמרו שמכירים את יצחק בן וואעיש ויצחק הנז' כבר מת הרי הם מעידים שיצחק בן וואעיש מת שתיבת הנז' קאי על יצחק בן וואעיש שאמרו בתחלה. והרי יש כאן שמו וכנויו והכנוי הוא במקום שם אביו כמ"ש וכן כתב מוהר"ם אלשיך ז"ל סימן קכ"ו יעו"ש:

ועל מה שלא פירשו העדים שם עירו של יצחק הנז' שהיה מעיר אלקצאר. הנה לדעת הרבה פוסקים אף שהזכיר שמו ושם אביו אפ"ה צריך להזכיר שם עירו. וכמ"ש מור"ם בהגה סי' הנז' סי"ח יעו"ש. ואף לדעת הרא"ש ז"ל דס"ל דשמו ושם אביו מהני כלא הזכרת שם עירו כמ"ש שם מור"ם כי"א בתרא דהיינו דעת הרא"ש. מ"מ הרי מצינו בק"ע סקכ"א שכתב וז"ל מה שהתיר הרא"ש בעובדא דמכלוף בן מילול בלא הזכרת שם עיר. א"א לומר כן אלא כשיש עדים שהזכירו שם העיר שיצא משם מכלוף בן מלול ובידוע לנו שבעלה של אשה זו יצא מאותו מקום שאומרים העדים שיצא ההרוג וכו' ע"כ. וע"ש בח"מ סק"ח שפירש כן דעת הרא"ש יעו"ש ובב"ש שם סקנ"ז כתב ג"כ דלא מצינו מי שס"ל דמהני שמו ושם אביו בלא שם העיר יעו"ש. גם הכנ"הג סי' הנז' הג"הט אות קע"ז כ"כ בשם להקת הפוסקים יעו"ש:

אבל מ"מ נראה דע"כ לא בעינן שיזכיר שם עירו אלא דוקא היכא שאין העד מכירו וכדמוכח מדברי מור"ם שם שעל מ"ש מרן וז"ל בא א' ואמר לנו אמרו ב"ד או אנשים כשתלך למקום פ' אמור להם שמת יצחק בן מיכאל ובא השליח ואמר לנו. והשליח אינו יודע מי הוא הואיל ואנו יודעים פ' הידוע בשם זה הרי אשתו מותרת וכו' ע"כ. וע"ז סיים מור"ם וכתב וז"ל וי"א דכל זה דוקא שהזכיר העד שם עירו וכו' ע"כ. ולזה כתבו הב"ש והח"מ דלא מצינו מי שסובר ששמו ושם אביו מהני בלא שם העיר ומה שלא הצריך מרן שם העיר בזה הוא דכיון שאמרו לעד כשתלך למקום פ' אמור פ' מת הוי כאלו אמרו בפי' פ' מאותו עיר מת שהרי אמרו כשתלך למקום פ' דמוכח דעל פלוני מאותו מאותו העיר קאמרי ליה. נמצא לפי זה דעל נדונו של מרן שאין העד מכירו וא"ל לאותו העד כשתלך למקום פלוני וכו' הוא דפליגי הפוסקים אי צריך להזכיר שם עירו או לא:

וכן נראה ממ"ש מרן שם סי"ט דכשהעד אינו מכירו הוא דצריך להזכיר שם עירו ולא מהני סימנים בצורתו וכו' וכ"כ הרב ח"מ שם ס"ק מ' יעו"ש אבל כשהעד מכירו ומעיד עליו שמת שוב אין אנו צריכים להזכרת שם עירו דכלום טעמ' מאי אמרי' דבעי' שיזכיר שם עירו אף שהזכיר שם עירו ושם אביו לחשש שמא יש אחר בעיר אחרת ששמו ושם אביו כזה ועליו הוא שמעיד שמת. ולא שייך חשש זה אלא כשאין העד מכירו אבל כשהעד מכירו שוב ליכא למיחש למידי ודי בהזכרת שמו ושם אביו בלי הזכרת שם עירו:

וכן מצינו הדבר מפורש בק"ע ממרן ב"י ז"ל אות קמ"ה וז"ל כיון שהנשים שאלו ליהודים הידעתם דבר משלמה כרוב ולא השיבו על מי אתם שואלים כמה שלמה כרוב איכא ש"מ שהיו יודעים על מי הן שואלות כי לא היה שלמה כרוב אחר באותו המקום זולתי אותו שהנשים היו שואלות עליו ועליו השיבו האנשים שנהרג והוי כמה שהזכירו שם מקומו ע"כ:

והכא בנד"ד הרי העד המעיד ששאל ליהודים על יצחק בן וואעיש היה מכירו וכמש"ל ועליו השיבו לו היהודים שנהרג ומת והוי דומייא דההיא דשלמה כרוב שהנשים היו יודעות אותו וכששאלו ליהודים הידעתם דבר משלמה כרוב והשיבו לו שנהרג אמרינן דודאי על אותו שלמה כרוב הידוע לנשים הוא שהשיבו כיון שלא אמרו להן על מי אתם שואלים אוף הכא נמי דכוותה כיון שהעד שאל ליהודים על יצחק בן וואעיש הידוע לו והם השיבו שנהרג ודאי שעל יצחק בן וואעיש הידוע לו הוא שהשיבו והוי כהזכרת שם עירו. וכ"ב ג"כ בק"ע אות שמ"ד וז"ל אם אמר שהרגו את מרדכי נראה שעל מרדכי ידוע ביניהם מדבר דאל"ך איך

אמר שהרגו מרדכי היל"ל שהרגו יהודי אחד שמו מרדכי ע"כ:

עוד כתב שם משם מהראנ"ח דאפילו לא הזכיר שמו אם ידוע על מי הם מדברים די וכ"כ שם אות שע"ה בשם מהרי"ט יעו"ש. וכ"כ הרב ד"ן סי' י"א דכשהעד היה מכיר למת בחייו ואנו יודעים מתוך דבריו שעל אותו פלוני קאמר אף דלא הזכיר שם אביו ועירו נאמן יעו"ש. וכ"כ הרב מהריט"ץ סי' קכ"ה וז"ל דאפילו מאן דבעי שם עירו מודה היכא דאיכא הוכחה וכו' יעו"ש:

ובר מן דין הכא בנד"ד אין אנו צריכים לכל זה שהרי בא מפורש בעדות הזכרת שם אביו ועירו שהרי כתב בדברי העד וז"ל מכר איזה סחורה לב' אנשים ז"ש אברהם בן זקן ויצחק בן וואעיש בר אברהם נ"ע תושבי מחז"ק וכו' והנה במתא אספ'י באו איזה יהודים ממ"ה ושאל אותם עליהם והשיבו אותו היהודים שהם יודעים בטיב היריעה את שני האנשים הנז' ה"ה אברהם בן זקן ויצחק בן וואעיש הנז' וכו'. ויצחק הנז' כבר מת וכו' ע"כ:

הרי מבואר שזה העד המעיד על מה ששמע מהיהודים הוא מדבר על יצחק בן וואעיש בר אברהם מתושבי אלקצאר שהרי יש כאן הג' דברים הצריכים דהיינו שמו ושם אביו ועירו ונוסף עליהם שהזכיר ג"כ כנויו ועליו הוא ששאל ליהודים המעידים על המיתה כמ"ש בדבריו ושאל אותם עליהם דהיינו על אברהם בן זקן ויצחק בן וואעיש בר אברהם שאמר בתחלה שהיו מהאלקצאר וע"ז השיבו אותו היהודים שהם יודעים וכו' את ב' האנשים הנז' ה"ה אברהם בן זקן ויצחק בן וואעיש הנז' וכו' ויצחק הנז' כבר מת וכו' שמדברי העד הב' המעיד. שדקדק בדבריו לומר שעל יצחק בן וואעיש הנז' הוא ששאל ליהודים והשיבו לו שיצחק הנז' מת. נמצא שעל יצחק בן וואעיש בר אברהם מתושבי אלקצאר שהזכיר בדבריו בתחלה הוא שהעידו היהודים שמת. שהרי בכל השאלות ששאל ליהודים והתשובות שהשיבו לו דקדק בדבריו לומר יצחק הנז' ודאי ששמע מהם שיצחק בן וואעיש בר אברהם מתושבי אלקצאר מת ותו ליכא למיחש שמא על יצחק בן וואעיש אחר הוא ששמע מהיהודים שמת:

באופן דהכא בנד"ד הרי יש כאן כל הני תלת מילי מעלייתא הצריכים להתיר אשה לשוק לדעת הרבה פוסקים כמ"ש:

כלל העולה שאשת יצחק בן וואעיש בר אברהם דמתושבי אלקצאר יע"א מותרת לינשא לשוק לכל גבר די תצבי בלי שום פקפוק:

סימן ג

טופס קב"ע וז"ן ע"ן בתלת הוינא דת"מ ח"ל כר אסהיד קדמנא עד א' כשר ה"ה החכם השלם והכולל ש"דר מירושלם תוב"ב כהה"ר יוסף מצליח נר"ו בתוע"ג ומכוונת איך אמת ויציב שהוא היה במאלטה יע"א והיה מכיר שם יהודי א' שמו שמואל בן מלכא שהיה נכנס לבית הר' יעקב צרפתי כפעם בפעם והיה גם החכם הנז' רגיל לבא לבית הר"ע הנז' ויום אחד א"ל הר"ע צרפתי הנז' דמתושבי מאלטה הנז' להחכם הנז' תדע לך ששמואל בן מלכא שהיית מכיר לשעבר שהיה נכנס לביתי הלך לכפר סוסה הסמוך לתוניס ונפטר שם זה כמו שנה וחצי מ"מ ובכן אתה שליח מצוה כשתלך לטיטואן יע"א בע"ה תאמר להם ששמואל בן מלכא נלב"ע וחלי"ש לפי שיש לו שם אשה עכס"ב העדר הנז' ולראיה על ק"ע שנתקבלה בפנינו כראוי ח"ש תמ"ת פה ג'יבאלטאר יע"א בע"א לחדש אלול המרוצה שנת **והשער** סגרו לפר"ק והשו"ק ע"כ וחתומים ע"ד כהה"ר יצחק בן שקרון נר"ו וכה"ר שמואל אביטבול י"ץ:

נדרשנו לחוות דעתינו מה יהיה משפט האשה העגונה אשת הרשב"מ הנז' אם היא מותרת להנשא ע"פ העדאת העד הנז'. והנה הדבר פשוט דלהתיר אשה לשוק אפילו

עד א' ועד מפי עד כשר וכמ"ש מרן ז"ל בטא"ה סי' טו"ב ס"ג וז"ל אשה שהלך בעלה למ"ה והעידו עליו שמת אפי' ע"א וכו' מותרת ואפילו עד מפי עד וכו' כשרים לעדות זה ע"כ. ועדיפא מינה פסק שם מור"ם בהגה ס"ה דאפילו לא אמר העד ממי שמע אלא אמר סתם ששמע שמת כשר יעו"ש. ואף למ"ש הרב בית שמואל שם דהיכא דאפשר לשאול שואלין אותו ממי שמע. הכא בנ"ד החכם המעיד הנז' הרי פירש דבריו ממי שמע דהיינו מהריע"ץ שהגיד לו שהר"ש הנז' נלב"ע. ובנד"ז שהעיד העד הנז' ששמע מהעד האחר ששמואל בן מלכא נלב"ע אין צריך להעיד היאך ידע אופן מיתתו דדוקא כשהעד אומר אני ראיתיו שמת שואלין אותו היאך ראה ובמה ידע אבל כשהעד אמר שמעתי מאחד שמת ולא אמר אני ראיתיו שמת א"צ לשאול אותו היאך ידע שמת אחר שהעד הב' לא היה מצוי במיתתו וכמ"ש מרן ז"ל בסימן הנז' ס"ה יעו"ש:

והגם שכתב בקע"ג בשם מרן ב"י ז"ל אות קמ"ז דאם אפשר לשאול לעדים הראשונים איך ידעו שנהרג וכו' נכון הדבר מ"מ הרי סיים שם דאם א"א לשאול אתתא שריא יעו"ש:

אלא שעדיין צריכים אנו למודעי אם מספיק עדות זה להתירה שהרי העד לא הזכיר שם אביו של שמואל הנז' וגם לא ביאר בפירוש שם עירו שהיה מעיר טיטואן יע"א וכדי להתיר אשה לשוק צריך שיזכיר שמו ושם אביו ועירו כמבואר בפוסקים:

והנה על מה שלא הזכיר העד שם אביו של הר"ש הנז' הרי מצינו בק"עג מהגאון מהרא"ם ז"ל באות ק"ב שכתב וז"ל אפילו למאן דמצריך שמו ושם אביו ושם עירו אם יש לו כנוי כגון אברהם פארח שממקום פ' די בזה דהכנוי עומר במקום שם אביו ע"כ. והכא בנד"ד הרי הזכיר העד שמו וכנויו דהיינו שמואל בן מלכא וא"כ אף שלא הזכיר שם אביו הרי הכנוי הוא במקום שם אביו וכמ"ש וכ"כ הרב מוהר"מ אלשיך ז"ל סימן קכ"ו יעו"ש:

ועל מה שלא פירש העד הנז' שם עירו של שמואל הנז' שהיה מעיר טיטואן. הן אמת דלדעת הרבה פוסקים אף שהזכיר שמו ושם אביו אפ"ה צריך להזכיר שם עירו. וכמ"ש הכנ"הג סי' הנז' בהג"הט אות רמ"ז יעו"ש. והרב ב"ש שם סקנ"ז כתב דלא מצינו מי שס"ל דמהני שמו ושם אביו בלא שם העיר יעו"ש:

אלא דמרן ז"ל בסי' הנז' סי"ח כתב וז"ל בא א' ואמר לנו אמרו ב"ד או אנשים כשתלך למקום פ' אמור להם שמת יצחק בן מיכאל ובא השליח וא"ל והשליח אינו יודע מי הואיל ואנו יודעים פ' הידוע בשם זה הרי אשתו מותרת ואין אומרים שמא יצחק בן מיכאל הוא שמת והוא שלא הוחזקו שם ב' יצחק בן מיכאל או כשהוחזקו שנים וידוע שא' קיים ע"כ והוא מלשון הרמב"ם בפי"ג מהלכות גרושין הלכה ד' ומרן בנ"מ שם כתב משם מהרי"קו ז"ל טעמו של הרמב"ם שהתיר בלא הזכרת שם עירו וז"ל דכיון שאמרו

לשליח כשתלך למקום פ' אמור להם וכו' מוכיחים הדברים שאותו יצחק בן מיכאל שמת הוא העומד באותה העיר שזה הולך שם. דאי לא תימא הכי למה תלה שליחותו בהליכתו לאותו מקום ומפני כך אשתו מותרת ע"כ. ובלשון הזה כתב בב"י שם נמצא לפ"ז דכשאומר העד לשליח כשתלך למקום פ' אמור להם שפ' מה הוי כהזכיר שם עירו וא"כ הכא בנד"ד שאמר העד לשליח כשתלך לטיטואן תאמ' להם ששמואל בן מלכא נפטר הו"ל כאלו אמר שמואל בן מלכא שמעיר טיטואן מת וכשידוע לנו שלא הוחזק שמואל בן מלכא אחר שהלך מעיר טיטואן רק זה שמעיר עליו אשתו מותרת:

אלא דלפי מ"ש מורם ז"ל בהגה שם על ההיא דיצחק בן מיכאל שכתב וז"ל וי"א דכל זה דוקא בהזכיר העד שם עירו אבל אם לא הזכיר שם עירו אע"פ שיודעים שנאבד א' לא מהני אע"פ שהזכיר שמו וכו' ע"כ. מוכח מזה דאף כשאמרו מרו לשליח כשתלך למקום פ' תאמר להם שפ' מת אפ"ה בעינן שיזכיר שם עירו בפי' שיאמר פ' שממקום פ' לדעת הני פוסקים שציין שם בהגה ומה גם שציין סברא זו למהרי"קו ז"ל. והרב ב"ש שם סקנ"ז כתב ע"ד מור"ם וז"ל וי"א דכ"ז דוקא וכו' משמע אפילו שאמרו לשליח כשתלך לעיר הזאת אמור פ' מת לא מהני אא"כ כשהזכיר העיר ולפ"ז היה שפיר ג' דעות שהביא דהיינו דעה א' ס"ל אפילו בכה"ג צריך להזכיר שם העיר ודעה שנית מקילין בכה"ג אבל בעלמא צריך להזכיר שם העיר ולא מהני אם אינו מזכיר שם העיר אפילו אמר שמו ושם אביו ודעה ג' ס"ל דמהני שמו ושם אביו בלא שם העיר אלא לא מצינו מי שס"ל כן דהא כשאומרים לו כשתלך למקום פ' אמור פלוני מת הוי כאלו אמרו בפי' פ' מאותו העיר מת וכו' ע"כ. גם הרב לח"מ פרק הנז' כתב על דעת הרמב"ם הנז' וז"ל בכאן נפל מחלוקת בין הרא"ש ז"ל ובין הרב מהרי"קו ז"ל דהרא"ש ז"ל מפרש דברי רבינו דלא בעי אלא הזכרת שמו ושם אביו לבד וזהו שאמר יצחק בן מיכאל ולדידיה אתי שפיר מ"ש רבינו לעיל ואמר שהוא פ' וכו'. אבל הרב מהרי"קו ז"ל סובר דפירוש דברי רבינו הם דבעינן שמו ושם אביו ושם עירו. מ"ש כשתלך למקום פ' ה"ז כמי שהזכיר שם עירו דכבר אמרו לו ב"ד אמור כן כשתלך שם דהוא מאותה העיר וכו' ע"כ נראה מדבריו שהבין בדעת מהרי"קו ז"ל כמו שהבין מור"ם ז"ל דאף אם אמר כשתלך למקום פ' אפ"ה בעינן שיזכיר שם העיר ודלא כמו שנראה מדברי מרן ז"ל בב"י ובכ"מ שהבין בדברי מהרי"קו ז"ל דכשאמרו לו כשתלך למקום פ' הו"ל בהזכרת שם עירו. שמכאן דייק מהרי"קו ז"ל בדברי הרמב"ם ז"ל דבעלמא לא מהני שמו ושם אביו בלא שם עירו הפך דעת הרא"ש ז"ל:

והרב מוהר"מ אלשיך ז"ל בסי' מ"ב אחר שהביא דברי הרא"ש ומהרי"קו זל כתב וז"ל הנה כי ממקום שמדייק מהרי"ק ז"ל שהרמב"ם חושש אל שם עירו משם דייק הרא"ש דלא

חייש לה והוא דמהרי"ק דייק מרישא דקאמר כשתלך למקום פ' והרא"ש דייק מסיפא ומסתבר טעמיה דהרא"ש ז"ל טפי דהא במה דדייק מהרי"ק ממאי דקאמר למקום פ' וכו' שאם הכוונה היא ללמדנו שצריך העד להעיד שהוא מעיר פ' לא הול"ל אלא אמור להם שמת פב"פ שממקום פלוני ויודיענו הזכרת שם העיר במה שמשים כפי העד שיעיד ולא באמור לו היכן ילך להעיד דהא איכא למימר דמורה מקום הוא לו שימצא שם ב"ד. א"נ יש לדחות דילמא במקום ההוא היתה האשה ושלחו לזה להעיד במקומה ולא שהיה בעלה דר עמה. אבל מסיפא דייק הרא"ש ז"ל שפיר וכו' ע"כ:

מדבריו אלה נרא' דמאי דמדייק מהרי"ק מדברי הרמב"ם דבעינן שיזכיר העד שם עירו הוא להתלמד למקום אחר דכשבא העד ואומר פב"פ מת לא מהני אם לא שיזכיר ג"כ שם עירו ודייק לה מדקאמר הרמב"ם ז"ל שא"ל כשתלך למקום פ' דהוי בהזכרת שם עירו אבל אנה"נ דבנד"ז שאמר כשתלך למקום פ' לא בעינן הזכרת שם העיר בפירוש. וכמו שנראה מדברי מרן ז"ל בב"י ובכ"מ שכן הבין בדעת מהרי"ק:

וכן נראה מפשט דברי מהרי"קו ז"ל בשורש קפ"ד שנשאל שם על א' שהעיד שפב"פ מת ולא הזכיר שם עירו וכתב וז"ל והרי כתב הרמב"ם ז"ל וז"ל בא עד א' וא' א"ל ב"ד או אנשים כשתלך למקום פ' וכו' עכ"ל דמ"ש דוקא כשא"ל ב"ד או אנשים כשתלך למקום פ' מוכיחים הדברים שאותו יצחק בן מיכאל שמת הוא העומד באותה העיר שזה הולך שם דאי לא תימא הכי למה תלו שליחותא בהליכת אותו מקום ומשום כך אשתו מותרת וכו' ע"כ. נראה מדבריו דכשא"ל כשתלך למקום פ' הו"ל כהזכרת שם עירו וא"צ שיאמר בפי' פ' שמעיד פ' וכמו שהבין מרן ז"ל בדבריו כמש"ל:

אלא דלדעת מור"ם ז"ל שהבין בדברי מהרי"ק שאע"פ שא"ל כשתלך למקום פ' צריך שזכיר שם העיר בפירוש הכא בנד"ד נראה לכאורה דאין להתיר אחר שלא אמר בפירוש שמואל בן מלכא שמעיר טיטואן יע"א:

אבל אחר ההתבוננות בדברי העד הנז"ל נראה דיש להתיר אשה זו אליבא דכ"ע ואף לדעת מור"ם ז"ל שכתב דאף כשאמרו לשליח כשתלך למקום פ' וכו' אפ"ה צריך שיזכיר שהוא מאותה העיר מ"מ היינו דוקא כשהעד לא היה מכירו שהוא מאותה העיר ואף שאמר לשליח כשתלך למקום פ' וכו' אפ"ה אפשר לומר שאמר כן דמורה לו מקום ששם ב"ד כדי להעיד כמ"ש הרב מוהרמ"א ז"ל לדעת הרא"ש כנז"ל ואפשר שאינו מאותה העיר. אבל הכא בנד"ד שהריע"ץ המעיד היה מכיר לשמואל הנז' ואמר לשליח שמואל בן מלכא שהיית מכיר לשעבר שהיה נכנס לביתי הלך לכפר סוסא ונלב"ע שם ועוד הוסיף לומר אתה שליח מצוה כשתלך לטיטואן תאמר להם ששמואל בן מלכא נלב"ע לפי שי"ל

שם אשה וכו'. נמצא שהר"יע הנז' היה מכיר לזה האיש וגם היה יודע שאשתו בטיטואן ואמר לשליח שילך ויעיד כדי להתירה דלפ"ז כ"ע יודו דלא בעי' שיזכיר בעדותו שמואל בן מלכא שהיה מעיר טיטואן דכיון שמכירו ומעיד עליו כדי להתיר אשתו שבטיטואן אין לספק באחר:

וכן נראה מדברי הרב ח"מ סק"מ דכשהעד מכירו א"צ להזכרת שם עירו שעל מ"ש מרן בסי"ט ישראל שאמר מת איש יהודי עמנו וכו' עד שיעיד העד שהוא פ' ויזכיר שמו ושם עירו וכו' כתב וז"ל בטור הגי' פב"פ ממקום פ' וכן הוא במהרי"ק ונתן טעם משום דאין מכירין אותו ואיכא ריעותא צריך שם אביו ושם עירו אבל בהרמב"ם הגיה כמ"ש כאן וצ"ל כמש"ל בדאיכא הוכחה דעל מקום זה אומר דאז סגי בשמו ושם אביו עכ"ל. וכן מצינו בקע"ג משם מרן ב"י ז"ל אות קמ"ט וז"ל כיון שהנשים שאלו הידעתם דבר משלמה כרוב ולא השיבו על מי אתם שואלים כמה שלמה כרוב איכא ש"מ שהיו יודעים על מי הן שואלות כי לא היה שלמה כרוב אחר באותו המקום זולתי אותו שהנשים היו שואלות עליו ועליו השיבו האנשים שנהרג והוי כמו שהזכירו שם מקומו ע"כ. וכ"כ שם אות שמ"ר יעו"ש ובאות קס"ו כתב וז"ל אע"פ שלא הזכיר שם עירו מאחר שאמר שאחיו הרג יהודי במצרים ושילך אל קרוביו שימחלו לו משמע שידוע לו שההרוג היה ממצרים דאל"כ מאין ידע שקרוביו הם במצרים ע"כ. ולפ"ז הכא נמי שאמר העד לשליח שילך לטיטואן ויעיד כדי להתיר את אשתו מוכח שהוא יודע שהוא מטיטואן:

גם הרב ד"ן סי' י"א כתב דכשהעד היה מכיר למת בחייו ואנו יודעים מתוך דבריו שעל אותו פלוני קאמר אף דלא הזכיר שם אביו ועירו נאמן יעו"ש. וכ"כ הרב מהריט"ץ ז"ל סי' קכ"ה וזל"ה דאפילו מאן דבעי שם עירו מודה היכא דאיכא הוכחה וכו' ע"כ. ובק"עג כתב באות ש"ל בשם מהרשד"ם דשם משפחתו עדיף טפי משם אביו ועירו יעו"ש. א"כ הכא בנד"ד דהזכיר שמו וכנויו וגם היה מכירו. ואמר לשליח שזה שמואל בן מלכא שהיה מכיר נלב"ע אשתו בטיטואן ושילך שם להתירה הדבר פשוט שהיא מותרת ע"פ העדאת העד הנז' אחר שלא הוחזק שמואל בן מלכא אחר שי"ל אשה בטיטואן:

כלל העולה שאשת הרשב"ם הנז' מותרת לינשא לכל גבר דתצבי בלי שום פקפוק זהו מ"ש להשיב בזה. ולראיה ח"פ טיטואן יע"א בעי' אחרון לא' מש' **ויצאת במחול** לפ"ק: ולענין אם הקרובים מתאבלים עתה על הקרוב שהותרה אשתו עיין ספר מדבר בערבה דף כ"א ע"ב:

סימן ד

מעשה שהיה שזה כמו שלש שנים מעלה מטה שהלכה ספינה אחת ממתא דנא למתא ג'יבאלטאר יע"א וזה היה ביום כ"ד לכסלו לעת ערב אחר שקיעת החמה ובספינה הנז' היו בה שבעה יהודים חמשה ממתא דנא וא' ממתא טיטואן יע"א וא' ממתא ארזילא יע"א. ויהי בבקר השכם יום כ"ה לנז' מצאו שחזרה הספינה הקטנה של הספינה הנז' עם רב החובל ואיזה מלחים והקול נשמע במחנה העברים לאמר שקודם חצות לילה כמו שעה מ"מ של ליל כ"ה לנז' טבעה הספינה הנז' עם כל אשר בה. והן היום נתעוררו איזה אנשים לכתוב גופא דעובדא מה ששמעו מפי רב החובל והמלחים אולי תעלה ארוכה למחלת העגונות הנז'. וזה העתק טופס. הקבלת עדות מועתק ע"ן או"ב ת"ב במותב תלתא כחדא הוינא ואתא קדמנא עא"ך כה"ר יצחק אבן צור י"ץ בכהה"ר שמואל ז"ל והגיד והעיד בתע"ג איך אמת ויציב שיודע נאמנה שהספינה הנקראת בומבו שרב החובל שלה נק' מאנואל אטאלייא טענה שוורים ושאר דברים ממתא דנא להוליכם למתא ג' ג'יבאלטאר יע"א זה כמו שלש שנים מ"מ והיו בספינה הנז' שבעה יהודים ה"ה כהה"ר יצחק אדרעי דממתא ארזילא והר' אברהם אלעזר והר' אברהם סאנאניץ והר' אברהם בן עאמור והר' משה אדרוטול והר' מסעוד בן שטרית דממתא דנא ויהודי א' דממתא טיטואן יע"א והיו הולכים למחוז חפצם. ויהי בבקר חזרו בספינה הקטנה רב החובל הנז' ואיזה מלחים עמו וישמעאלי א' שהיה עמהם בספינה. והקול נשמע שהספינה טבעה בים. וששם נמצא ושם היה לפני הקונסול אינגליז כשבאו רב החובל והמלחים הנז' לספר לקונסול את כל הקורות אותם ולקח הקונסול את כל א' מהם בפני עצמו זה שלא בפני זה אחר שהשביעם להגיד האמת בנימוסם ויספרו לו ויאמרו שבהיותם במקום א' הנקרא לה קאלה גראנדי נשבה להם רוח מזרחי ופתאום ראו הספינה הנז' היתה מתמלאת ממים והתחילה להטבע ושבאותה שעה מיהרו הם ונכנסו בספינה הקטנה שהיתה להם קשורה מאחרי הספינה הגדולה וכראות הר"מ בן שטרית הנז' כ"ז מיהר גם הוא ויטל עצמו אל הים ונאחז בבגדי מלח א' כדי לילך עמו ליכנס עמהם בספינה הקטנה הנז' והמלח הנז' בעט בו ודחפו מלאוחזו בבגדו מחשש פן ימות גם הוא ותכף ומיד כשדחפו נחנק ומת לעיניהם והששה יהודים האחרים אשר נקבו בשמות ואחרים אשר לא מבני ישראל המה היו עדיין בספינה הגדולה יען שלא נטבעה בבת אחת אלא מעט מעט היתה נטבעת והולכת ושבהיותם הם תוך הספינה הקטנ' היו רואים ומתבוננים בספינה הנטבעת לראות מה יקרה לה וראו שטבעה לגמרי וכל האנשים הנז' והאחרים אשר היו בתוכה נשארו נעים ומטורפים צועקים ונואקים עד צאת נפשם וראום כולם

מתים ע"פ המים ושכההר"י אדרעי הנז' נחנק ומת אחרון לכולם יען שכל מה שהיתה הספינה מכבדת ונטבעת בלב הים הוא היה עולה למעלה על גפי מרומי הספינה עד שטבעה הספינה לגמרי ולא מצא מנוח לכף רגלה ונחנק ומת גם הוא. באופן שבירר בעדותו כהר"י העד הנז' שהוא היה לפניהם כשהיו מספרים לקונסול כ"ז כאמור ושבהיותם בטוחים ממקרה מות תוך הספינה הקטנה הנז' הביטו והתבוננו הדק היטב עד שנחנקו כולם ומתו ב"ב ושאב"ב ושהר"מ בן שטרית נחנק ומת ראשון לכולם וכההר"י אדרעי אחרון כאמור ושאלו היה להם ספינה גדולה יותר מהספינה הקטנה שהי"ל היו יכולים להציל את כל הנפשות אשר היו שם. עוד בירר בעדותו כהרי"צ העד הנז' ששם נמצא ושם היה כשבאו בספינה הקטנה רב החובל והמלחים הנז' ולקח רב החובל את עצמו לצד א' ויספר לאמו ככל מה שבא כתוב מראש וע"ס. עוד בירר בעדותו העד הנז' שהישמעאלי שנמלט עמהם סיפר לישמעאלים אחרים בדברים האלה ממש עכ"ס בעדותו העד הנז'. שוב בתלת הוינא ואתא קדמנא עא"ך ה"ה כה"ר אברהם צירולייא י"ץ והגיד בתוע"ג איך אמת ויציב שהשוורים הנז"ל היו שלו. וכשנשמע שהספינה הנז' טבעה היא וכל אשר עליה ונמלטו רב החובל ואיזה מלחים בספינה הקטנה הנז' הלך הוא לבית רב החובל לשאול על השוורים אולי יש תקוה ופגע במלח א' שנמלט עמהם ותכף כשראהו התחיל לדבר על לבו על אבוד השוורים. וסיפר לו שבהיותם ותם במקום א' הנק' לה קאלה גראנדי נשבה להם רוח מזרחי חזק ופתאום ראו שהספינה הנז' היתה מתמלאת ממים. ואז מיהר הוא וחתך קשר הספינה הקטנה שהיתה קשורה מא מאחר הגדולה והטיל עצמו לים לילך וליכנס בתוכה להמלט על נפשו הוא ורב החובל ומלח אחר עמהם ובראות הר"מ בן שטרית כ"ז מיהר גם הוא והטיל עצמו אל הים ונאחז בבגדי אותו מלח לילך עמו אל הספינה הקטנה הנז' להמלט על נפשו והמלח הנז' בעט בו ודחפו ונחנק ומת. ובהיותם הם בספינה הקטנה הרחק מן הספינה הגדולה מעט לראות מה יהיה בסופה בא להם ישמעאלי שהיה עמהם בספינה וקבלוהו והכניסוהו עמהם בספינה הקטנה ונמלט גם הוא עמהם ובהיותם יושבים מנגד לראות מה יעשה מהספינה הגדולה וכל אשר בה ראו שהספינה הנז' היתה הולכת ונטבעת מעט מעט והששה יהודים האחרים ואחרים אשר לא מבני ישראל המה היו עדין בספינה הנז' קובלים וצועקים ואומרים שיפסקו עליהם כל ממון שירצו ויצילו את נפשם ממות וראו שהספינה טבעה לגמרי וראו לכל האנשים שהיו בתוכה כולם מתים ב"ב ושאב"ב דהיינו שחמשה יהודים לקחו את עצמם לצד אחד והיו מהוממים ומטורפים צועקים ונואקים עד שטבעה הספינ' וראום כלם מתים וג"כ האחרים שהיו בספינ' שאב"ב ואחרון לכלם

כההרי"ץ אדרעי יען וכו' כנז"ל. ובירר בעדותו כהה א"ץ העד הנז' שאלו המלחים הנז' שהיה צר להם מראות ברעתם ולא יכלו להצילם יען שהספינה הקטנה לא היתה כ"כ גדולה שאלמלא היתה יותר גדולה היו יכולין להציל את כל הנפשות אשר היו שם יען ששהתה הספינה מלהטבע עוד בירר בעדותו כהרא"ץ העד הנז' שכששמעו את דברי המלח הנז' הזמין פתק א' לקונסול נגד רב החובל הנז' באומרו שפשע בשוורים עד שטבעו יען שטבעו יותר מהראוי לאותה ספינה ושלח אחריהם הקונסול הנז' ויספרו לו ויאמרו מהות המקרה איך שקראם ושלא זזו משם עד שראום כולם מתים ב"ב ושאב"ב עה"ד הנז' עכ"ס בעדותו העד הנז' ולראיה שנתק"ע ע"ן ח"פ תמ"ת ברביעי בשבת תשעה עשר יום לחדש שבט משנת **תקצ"א** לפ"ק פה טאנג'אר יע"א והשו"ק:

ראינו את השאלה הנז' ואת אשר נגזר עליה מאת החכם הפוסק נר"ו בהתרת הספקות שיש להסתפק בנדון זה יישר חיליה לאורייתא. והנה לענין הפסק הא' במה שהגיד רב החובל לפני הקונסול אי מקרי מסל"ת או לא. יש לפקפק בו לכאו' יען שבא מבואר בדברי כהר"ץ העד הנז' שכשבאו המלחים ורב החובל לספר לקונסול את כל הקורות אותם השביעם הקונסול להגיד האמת דכיון שהשביעם להגיד האמת אין לך שאלה גדולה מזו והגם שבתחלה באו מאליהם ומעצמם להגיד לקונסול סוף סוף הרי לא התחילו לדבר דבר עד שהשביעם תחלה להגיד האמת. ומה גם שבעדות הר' אברהם כתוב לאמר שהזמין פתק לקונסול נגד רב החובל ע"ע השוורים ואז שלח אחריהם הקונסול ויספרו לו וכו' הרי דגם ההליכה לבית הקונסול היה ע"ז ששלח אחריהם בשביל התביעה שתבע אותם הר"א ומסת' בזו ההליכה הוא שהיה מצוי ג"כ כהר"ץ העד הנז' אלא שלא פירש בעדותו אם שלח אחריהם הקונסול או לא ומצינו שאפילו הקריאה לבדה בלי שאלה מפיק לה הרב מהריט"ץ בסי' קמ"ד ממל"ת יעו"ש. גם הרב כנ"הג אות צ"א כתב משם מהראנ"ח ז"ל שנסתפק אם ההליכה לבית הגוי המל"ת הויא כשאלה יעו"ש. ומרן בב"י ז"ל סי' י"ז הביא תשובת מהרד"ך ז"ל שנשאל על מעשה ששאל הגוי ליהודי מן משה סוסי לא שמעתם כלום. והשיב לו היהודי לא וא"ל הגוי דעו איך פ' התוגר הרגו וכו' והשיב הרב הנז' דהואיל ושלח הגוי לא שמעתם מן משה סוסי נראים הדברים תשובת שאלה. דאע"ג דלא שאלוהו נראה שידעו שאבד זכרו ומבקשים הם לדעת מה נעשה ממנו דבכה"ג פשיטא דלא הוי מסל"ת יעו"ש. והרב ב"ח בתשובה סי' ע' הסכים לדברי מהרד"ך הנז' יעו"ש. הן אמת דמרן ז"ל בב"י פליג בזה וכתב בתשובת מהר"ם ומהרי"ק הם נגד דבריו. גם בספר בנימין זאב סי' ד' הביא תשובה זו של מהרד"ך ופליג עליה הוא וכמה רבנים עמו יעו"ש עד סי' יו"ד מ"מ להיות דבר זה חמור עד מאד

מי יוכל להקל בדבר דתליא בפלוגתא. ומה גם בנד"ד דהוי שאלה ממש שהרי השביעם הקונסול להגיד האמת. ועדיפא מינה מצינו שכתב בקונטריס עגונות בשם מוהריב"ל דבשם דבכיה דפונדקית הוי התחלה ה"ה בכיה דיהודי הבכיה לפני הגוי שיודע ערות מן הנעדר הוי כאלו שאל לגוי יעו"ש. והיא הראיה שהביא מהרד"ך להיא דמשה סוסי כמ"ש בב"י ז"ל. והגם דשאלה דנד"ד היה מפי הגוי סוף סוף הרי שאל הגוי בפני ישראל וכתב מור"ם בהגה דלא הוי מסל"ת כמ"ש החכם הפוסק נר"ו והרב ב"ש שם ס"ק מ"ח כתב דשאלת השופט גריעא משאלת גוי לגוי יעו"ש והרי שאלת הקונסול הויא כשאלת השופט שהוא השופט שלהם. ולו יהא אלא ספק אי דבר זה הוי לפי תומו או לא ודאי דאזלינן בזה לחומרא דהוי ספיקא דאורייתא כמ"ש בב"י בשם הריב"ש ופסקו מור"ם שם סט"ו וכ"כ הרב פרח מטה אהרן ז"ל ח"א סי' ל"ג בשם הריב"ש ומוהריב"ל ומהרח"ש דהוי ספיקא דאורייתא ואוקי אתתא בחזקת אסור יעו"ש. גם הכנ"הג בהג"הט אות צ"ד כתב משם מהר"א ששון דהה"נ כשיש ספק אם היהודי דבר תחלה או הגוי דיש להחמיר יעו"ש וטעמא דמלתא מבואר בפוסקים דע"כ לא הקלו רבנן בעגונא אלא בסופה. אבל בגוף העדות כל היכא שיש ספק נקטינן להחמיר:

אלא דמטעם אחר יש לנו לומר דהוי מסל"ת דודאי דמה ששאל להם הקונסול היה ע"ע כללות הספינה דמ"ל לשאול על טביעת היהודים וכמ"ש החכם הפוסק נר"ו שהביא ההיא דהרב דרכי נועם דכששאל על הספינה בכללות הוי מסל"ת. גם הרב מוהר"מ אלשיך ז"ל סי' קי"א נשאל על נד"ז של הרב דר"ן והשיב דהוי מסל"ת דמדמינן לה להיה מדבר עמה ע"ע קדושין וכו' וכי היכי דהתם חשבינן ליה לב' ענייני' ה"נ דכוותה ולא חשבינן ליה להאי גוי כמשיב על השאלה יעו"ש:

וכן מצינו בס' אחרון הנקרא מחזה אברהם שהביא להקת הפוסקים דס"ל דכששאלוהו על הכלל והשיב על הפרט מסל"ת מקרי. ולפ"ז הכא בנד"ד ששאלוהו על כללות הספינה. ובדרך אגב ספר על טביעת היהודים הוי מסל"ת וההיא דמהראנ"ח נ"ח ז"ל הנ"ל יש לחלק ולומר דשאני התם כיון שהלכו לבית הגוי נראה כשואלים ממנו בפרטות על היהודי ולא היה שם שום שאלה בכללות וגם הגוי לא השיב אלא ממיתת היהודים בספר חקרי לב דל"ג ע"ד הביא משם מהראנ"ח ז"ל שכתב בסי' ז"ך דדוקא בשאל איה פ' לא הוי מסל"ת אבל אם היה כוללות דיש פנים לפרשה לענין שיצא ממנה קולא תלינן להקל וכן הביא שם משם עזרת נשים דכל שאינה שאלה ברורה הוי מל"ת יעו"ש. וההיא דמהרד"ך ז"ל במה ששאל אותם הידעתם מן משה סוסי שאני התם שהשאלה הנז' היא הוכחה שהבין הגוי שהיו מבקשים לדעת מה היה לו וגם הוא לא השיב אלא

ע"ז משא"ך בנד"ד שהשאלה היתה על כללות הספינה והסחורות והשוורים וגם הגוי השיב ע"ז ובדרך אגב סיפר על טביעת היהודים קרינן ביה שפיר מל"ת:

והגם דהכא בנד"ד כבר יצא הקול שנטבעה הספינה ויש לבע"ד לחלוק ולומר דלא הוי מל"ת ושאני ההיא דהרב דרכי נועם ז"ל שהשאלה היתה מה חדוש מהספינה וכו' שעשו עצמם כאלו לא ידעו מהטביעה ואפשר לפרש משמעות השאלה שהם שואלים אם הגיעה הספינה למחוז חפצה בההיא הוא דא דאמרינן דתשובת הגוי על טביעת היהודים הוי מסל"ת אחר דלא הוי השאלה מעין התשובה. אבל הכא בנד"ד שכבר נודע להם הטביעה והשאלה של הקונסול היה להגיד לו אופן הטביעה היאך היתה וע"ז באה התשובה של המלחים בספור הטביעה ומיתת היהודים נימא דלא הוי מל"ת כיון דסוף סוף הויא התשובה מעין השאלה. הא ליתא שהרי מדברי הרב דרכי נועם מוכח דהיכא דלא שאלו על אותו היהודי בפרטות הוי מסל"ת כאשר יראה הרואה בדבריו. וכן כתב הרב מוהר"מ אלשיך ז"ל בתשובה הנז"ל דבמה ששאלו מה חדוש מהספינה אף את"ל שהשאלה היתה על טביעת הספינה אין זה נוגע לאנשים שבה דאפשר שהספינה נטבעה והאנשים ניצולו יעו"ש וכן נר' מדברי הר' מוהרשד"ם ז"ל סי' פ' דאם נשאל הגוי על ראובן והשיב על שמעון מקרי מל"ת לגבי שמעון. והביא דבריו הרב מוהריק"ש בהגהותיו:

גם בספר בנימין זאב סי' יו"ד כתב משם תשו' מימו' דאף דיצא הקול בכל הכפרים שפלוני נהרג הוי מסל"ת דלא דמי לאיה חברינו דהתם שיילי לה להדיא וכו' יעו"ש. ותשובה זו הביאה מרן בב"י ז"ל בסי' הנז' גם הרב גו"ר סי"ך הביא משם מהרש"ך דבששאל השופט דרך כלל על כל הנהרגים והשיב על פ' בי בייחוד הוי מל"ת אלא דמשם מהרח"ש כתב שגמגם בזה ומיהו סיים וכתב דדוקא היכא דלא היו בספי' אלא יהודים גמגם מהרח"ש אבל אם השאלה היתה דרך כלל שהיו בו גוים וישראלים אף מהרח"ש יודה יעו"ש וא"כ גם הכא בנד"ד שהיו בספינה גוים וישראלים אף את"ל ששאלת הקונסול היה על טביעת האנשים הנמצאים בספינה כיון שהיה דרך כלל על יהודים וגוים הוי מל"ת במה שסיפרו על טביעת היהודים בפרטות ובפרט דהכא שאלת הקונסול היה על כללות הספינה והסחורות והשוורים ובכלל על האנשים הנמצאים בה:

שוב מצינו להרב מהרשד"ם ז"ל בסי' קס"ה שהביא דברי הה"מ שכתב בפי"ג מהלכות גירושין בשם הרשב"א ז"ל דמדמקשה הש"ס איה חברינו וכו' שמעי' דכל שאומר לו איה פ' שהלך עמך לא הוי מל"ת. וכתב הרב הנז' וז"ל אם כן נראה מדבריו דדוקא תרתי בעינן להחמיר חדא כשהקדימו המחפשים לשאול ועוד ששאלו על האיש עצמו בפירוש וכו' אבל כל שמחפשים אפי' יהיה החפוש על איש פרטי אחר שלא שאלו עליו בפירוש

או אפילו שאלו ולא פירשו על איש פרטי בההיא דמהר"מ מקרי שפיר מל"ת וכו' ע"כ. הרי מבואר דהיכא שלא שאלו על אותו פ' בפרטות אלא על הכלל והשיב על הפרט הוי מל"ת. וידוע הוא מ"ש הפוסקים דהיכא דלא כיון הגוי להתיר ולא להעיד הוי שפיר מל"ת. והכא בנד"ד מעולם לא כיוונו להעיד על מיתת היהודים בפרטות אלא שבדרך אגב בספרם על אופן טביעת הספינה הזכירו אופן טביעת היהודים אשר בה וגם לא כוונו להתיר שהרי לא באו לפני ב"ד להעיד על כך אלא לפני הקונסול דלא שייך זה:

ואף לדעת הר"ן ז"ל שמצריך שיאמר קשר דברים הרי בנ"ד יש קשר דברים שהיו מספרי' לקונסול אופן טביעת הספינה ואגב הגידו על טביעת היהודים ומעולם לא באו להגיד על טביעת היהודים בלבד ומה גם לעדות הרא"ץ שהוציא פתק לקונסול על השוורים שכל מגמת רב החובל היה להתנצל על טביעת השוורים ובדרך אגב הגידו על טביעת היהודים דהוי מל"ת אף לדעת הר"ן. ועיין במהרש"ך ח"ב סי' מ' שכתב דאף לדעת הר"ן ע"כ לא מצריך קשר דברים אלא בגוי המספר לישראל אבל בגוי המספר לגוי לא בעי קשר דברים יעו"ש. והובאו דבריו בקונטריס עגונות סימן. שס"ב וכ"כ הכנה"ג בהגהב"י אות ק"ב משם מהרד"ך ובשם רבנים אחרים יעו"ש בשגם סברא זו של הר"ן פליגי בה הפוסקים כמ"ש מרן בב"י שהביא משם מהר"י טאיטצק ומהר"י בירב דפליגי ע"ז ושכן נתפשט המנהג בימי גאוני עולם להתיר בלי קשר דברים כלל יעו"ש. וגם הרב כנ"הג בהגהב"י אות ק"א הביא חבל נביאים המתנבאים בסגנון זה הפך דעת הר"ן יעו"ש. ושם באות ק"ד כתב משם המבי"ט שאם אמרו שהיו באים בספינה וכל האנשים שבתוכה נטבעו וגם פ' נטבע הוי מל"ת יעו"ש. ומצינו בס' מחזה אברהם שהביא משם כמה פוסקים דאפילו לדעת הר"ן ע"כ לא הצריך קשר דברים אלא דוקא היכא דהגוי אין לו שום שייכות עם המת אבל אם ידוע לנו שהגוי הי"ל שייכות מה עם הישראל דהיינו שנסעו ב' יחד ובא והגיד פ' שיצאו עמי מת א"צ קשר דברים יעו"ש בסי' י"א:

אלא שלזה עומד לנגדנו מ"ש הכנ"הג אות ק' כששאלוהו על כללות הספינה והשיב על מיתת היהודים שהביא פלוגתא בזה ושהרב משפטי שמואל ז"ל ומהרא"ש החמירו יעו"ש. ומה גם למ"ש הרב משפטי שמואל ז"ל בסי' ע"ח שהיהודי היה מספר עם הגוי ע"ע הסחורות ובתוך הדברים אמר הגוי ליהודי מה עשיתם מענין היהודי שנהרג והשיב לו היהודי כבר לקחו הכפר וכו' ובתחלה רצה הרב להקל והביא ההיא דשאלת הספינה ולבסוף כתב שלהיות ענין איסור א"א לא סמך על זה כיון שהיהודי התחיל לספר אף שאינו מענין מיתת היהודי יעו"ש:

גם הרב מהריק"ש בהגהותיו כתב בדעת הרדב"ז דאם שאל על כללות הספינה לא הוי מסל"ת היפך הרב מהר"ר בצלאל יעו"ש:

גם בספר חקרי לב הביא משם הרב משאת משה ז"ל דחשש להחמיר גם בשאלה שאינה בגופו של מת וגם לא סחורתו כ"א אם יצאו סחורות לחוץ מהספינה שנטבעה. והשיב הגוי על מיתת היהודי שהיה בספינה יעו"ש בדל"ג ע"ד. דלפ"ז הכא בנד"ד שתחלת דבר השביעם הקונסול שיגידו האמת ע"ע טביעת הספינה אכתי מידי פלוגתא לא נפקא. אך ורק כמ"ש מבואר בדברי הרי"צ שהגוי ספר לאמו כל הענין בלי שום שאלה וגם הישמעאלי ספר לישמאלים אחרים כמש"ל בק"ע וגם במ"ש הרא"ז שספר לו המלח בלי שום שאלה הרי יש די והותר לשוויי לזה מסל"ת לכ"ע בלי שום פקפוק שהרי לא קדמה שו"ש ולא שום רמז שאלה אפילו שלא כענין כמבואר בדברי העדים הנז"ל:

ועל מה שלא בא מבואר בדברי מקבלי העדות שאיימו וגיזמו על העדים וכו' הגם שבדבר זה היה צריך לעשות כן לכתחלה וכמבואר בדברי כל הפוסקים שבקב"ע עגונא מזכירים דבר זה. ואפילו כשהמעיד הוא ת"ח מצינו בדברי מהר"מ אלשיך ז"ל סי' קי"א שאיימו וגיזמו על העד ע"ש מ"מ בדיעבד אינו מעכב. וכמ"ש בספר יד אהרן ז"ל אות קכ"ד משם ספר בארות המים יעו"ש:

ומעתה הבא נבא לחקור בגופה של עדות אי מהני להוציא הנשים העגונות האלו מאסור תורה מיהא יען דהוו מים שאין להם סוף. והנה לכאורה היה נראה לומר דכיון שלא העיד הגוי המסל"ת ששהה עליו שיעור שתצא נפשו. אכתי לא נפקי מאסורא דאורייתא וכמו שנראה מפשט דברי מרן בכ"מ בפי"ג מהלכות גירושין הלכה ך' שכתב וז"ל נראה מדקדוק דברי רבינו דבעינן שיעיד העד ששהה עליו שיעור שתצא נפשו ולא עלה. הא לאו הכי אם ניסת תצא וכמ"ש הרשב"א והריב"ש ז"ל. ואע"ג דבסיפא כתב ואמר טבע פ' בים ולא כתב ולא עלה משמע דארישא דכתב ולא עלה סמיך עכ"ל. הרי מבואר מדברי מרן ז"ל דדייק מדכתב הרמב"ם ז"ל ולא עלה דמיירי שהעיד העד ששהה עליו שיעור יציאת נשמה ולהכי מצריך הרמב"ם שיאמר העד ולא עלה דהיינו שנתברר לו שלא עלה ממה ששהה עליו דאל"ה אפשר שעלה והוא לא ראה הא היכא שלא העיד העד ששהה עליו אפי' ניסת תצא והגם דאף בשהה עליו שיעור יציאת נשמה עדין איכא למיחש שמא יצא חי ממקום אחר תחת המים כיון דהוו מים שאין להם סוף. מ"מ מדאורייתא אזלינן בתר רובא דרוב נטבעים למיתה וה"ט דאמרינן בש"ס דנשבע רב נחמן האלהים אכלוהו כוודי לחסא דהיינו מטעם דאזלינן בתר רובא. והיינו דוקא היכא ששהה עליו כשיעור דאמרינן רוב בני אדם א"א להם לחיות כששהו זה השיעור תחת המים דבהכי

מיירי עובדא דחסא ובזה יצתה מאסור תורה דהגם דקיימא בחזקה דא"א הרי קי"ל רובא וחזקת רובא עדיף ועדיין אסורא דרבנן רביע עליה לענין דלא תנשא לכתחלה דחיישינן שמא יצא חי ממקום אחר ובערוה החמורה לא רצו רבנן למסמך ארובא וחיישי למיעוטא. אבל אם לא שהה העד שיעור יציאת נשמה עדיין אפשר שיצא חי במקום הטביעה עצמה ועדיין לא יצתה אשתו מאסורא דאורייתא. כמבואר כ"ז בפוסקים הלא בספרתם. בשגם דדבר זה מידי פלוגתא לא נפקא כמ"ש בכנ"הג הגהב"י אות תצ"ח דיש מן הפוס' דס"ל דלהוציאה מאיסור תורה לא בעי' שהייה וכפשטא דעובדא דחסא שלא הוזכר שם ששהה עליו. מ"מ בדבר ערוה ראוי לנו לחוש לדברי המחמירים כיון דהוי ספיקא דאורייתא ובפרט דמרן ז"ל אזיל בהדייהו כמש"ל ומור"ם ז"ל בהגה סל"ד פסק כן והיא מתשו' הרמב"ן ז"ל שהביא מרן בב"י שם. והגם דבש"ע לא הזכיר שהייה גבי מים שאין להם סוף רק גבי מים שי"ל סוף. מ"מ הרי בסי' ל"ד העתיק לשון הרמב"ם ז"ל ככתבו וכלשונו וכתב ולא עלה ולפי מאי דדייק בכ"מ מדברי הרמב"ם במ"ש ולא עלה מבואר יוצא דס"ל למרן ז"ל דצריך שהייה להוציאה מאיסור תורה כמ"ש. גם בספר ראש משביר סימן י"ז הביא מחלוקת הפוסקים בזה וסיים וכתב דלענין הלכה נקטינן כדברי המחמירים המצריכים שהייה ושכן תפשו כל האחרונים בזה יעו"ש. וכ"ש הכא בנד"ד שלא העיד המסל"ת שכיסום המים דאפשר לומר דאפילו שהה העד זמן הרבה לא מהני במה שאמר שמת כיון שהיה ע"פ המים וקרוב לומר שנדמה לו שמת והוא עדיין חי וכמ"ש בדברי החכם הפוסק נר"ו:

הן אמת שהרב לח"מ שם בסוף הדי' הבין בדברי הה"מ דס"ל כדעת הרמב"ם ז"ל דע"כ לא מצרכינן שיאמר העד ששהה עליו לענין דאם ניסת לא תצא אלא דוקא באומר פ' טבע בלבד אבל אם אמר טבע ומת אע"ג דלא אמר בפירוש ששהה עליו אמרינן דהך מת דקאמר רוצה לומר ששהה עליו דחזקה שאינו מעיד שמת אם לא שהה שם וכו' יעו"ש:

אלא דמדברי מרן ז"ל בהלכה י"ט נראה שמפרש דברי הה"מ דאף באומר העד שמת צריך שיאמר ששהה וסיים וכתב וז"ל ובסמוך אכתוב דממקום אחר מ"ש כן מדברי רבינו ע"כ. והיינו מ"ש דבסמוך בה' ך' דדייק כן מדכתב הרמב"ם ולא עלה כמש"ל:

איברא דמדברי מרן בב"י נראה דאזיל בשיטת הרב לח"מ בפ"י דברי הה"מ שכתב שם וז"ל וצ"ל לדעת הה"מ דאם בריא לנו שלא שהה ועמד עד כדי שתצא נפשו תצא ע"כ. הרי מבואר דע"כ לא אמרינן אם ניסת תצא אלא דוקא כשבריא לנו שלא שהה הא מן הסתם כשאמר מת ולא ידעינן אם שהה או לא אמרינן דמסתמא שהה. אלא שלפי זה קשה למ"ש בכ"מ כמ"ש. גם בס' בני דוד כתב משם הרב מהרח"ש דדברי מרן סתומים ע"ש:

שוב מצינו להרב גינת ורדים כלל ג' סי' כ"ד שפי' דברי מרן בכ"מ דמאי דדייק מדברי הרמב"ם ז"ל היינו שצריך שיאמר העד ולא עלה דכשאמר ולא עלה מסתמא שהה עליו וזהו שכתב מרן דבעינן שיעיד העד ששהה עליו דהיינו שיאמר בפירוש ולא עלה. משא"ך כשאומר וטבע לחוד דבעינן שיאמר ששהה. ובזה יבאו מוסכמים דברי הרמב"ם ז"ל לדברי הרשב"א והריב"ש המצריכים שהייה דבאומר לא עלה הוי כאלו אמר ששהה עליו יעו"ש. וכן פירש דבריו הרב פרח מטה אהרן ח"א סי' ל"ה. גם בס' בני דוד פירש דברי מרן כן. גם בס' ראש משביר סי' י"ח הביא משם כמה פוסקים שפירשו כן בדברי הה"מ והכ"מ יעו"ש. והרב גו"ר ז"ל בסי' ו' הביא משם הרב מהרח"ש שכתב דאם אמר טבע ומת אמרינן דודאי שהה ומזה הביא ראיה לנדון שלו שאמר הערל שכולם נצולו רק יהודי א' נטבע דבאומרו רק יהודי א' וכו' שולל ממנו ההצלה שהזכיר על חביריו דאי לאו דשהה עליו לא היה שולל ממנו ההצלה יעו"ש:

גם בספר בני משה פירש דברי מרן ז"ל בכ"מ דבאומר מת הוי כאומר שהה יעו"ש בדף ר"ן ושם הביא משם כמה פוסקים דס"ל דכשהעד ראה הנפילה הוי ספקא דרבנן אף בלא שהה וכפשט' דעובדא דחסא דלא הוזכר שם שהייה ע"ש:

גם בספר דבר משה סי' י"ג הביא תשובת הרב המבי"ט ז"ל שפסק דבאומר מת אמרינן דמסתמא שהה עליו וכן הביא משם כמה פוסקים ראשונים ואחרונים יעו"ש. והרב כנ"הג בהגהב"י אות ת"ר הביא משם מהרח"ש ז"ל דבעד מפי עד תלינן להקל ששהה. אלא שמשם הרב משפט צדק כתב דגם בעד מפי עד לא תלינן להקל ששהה יעו"ש. מ"מ ע"כ לא פל פליגי אלא דוקא כשלא אמר מת אלא טבע לחוד אבל אם אמר טבע ומת הוי כאלו אמר ששהה עליו וכמש"ל. וא"כ הכא בנד"ד שאמר נחנק ומת אמרינן דשהה עליו שיעור מיתה וכמ"ש החכם הפוסק נר"ו. ובס' בני משה הביא משם מהריק"א בתשובה דס"ל דבעד מפי עד תלינן להקל יעו"ש בדף נ"ה ע"ג. וכן נראה מלשון הש"ע בס' ל"ג שכתב או שנטבע בים הגדול ומה וכו' ואם לא אמר קברתיו לא תנשא ואם נשאת לא תצא ע"כ. הרי דכשאמר מת אף שלא הזכיר שהייה אם נשאת לא תצא:

והגם דהר' ח"מ כתב בס"ק ס"א דדקדק מרן לומר ומת כלומר ששהה עליו וכו' היינו לומר דצריך שיאמר בפי' מת דהוי כאלו אמר שהה לאפוקי כשאמר טבע לחוד דצריך שיאמר ששהה עליו וכמ"ש בסוף לשונו אבל אם לא ראו רק הנפילה וכו' דבזה דוקא הוא דאמרינן אם נשאת תצא. גם הכנ"הג באות תק"ה כתב שאם אמר פלוני נחנק אין לספק שלא מת יעו"ש:

נמצא לפ"ז דהכא בנד"ד שאמר המסל"ת שנחנקו ומתו. הוי כאלו אמר ששהה עליו עד צאת נפשם. והגם דלפי מה שהגידו על הר"מ בן שטרית מוכח שלא היה שהייה שהרי כתוב בק"ע וז"ל ותכף ומיד שדחפו נחנק ומת דלשון תכף ומיד אינו סובל שום שהייה ואע"ג דאמר ומת עדיין יש לחוש שאמר בדדמי שנתעלף וסבור שמת כיון דמבואר בדבריו שלא שהה. מ"מ הרי במה שסיפר המלח לפי תומו להרא"ץ לא אמר לשון תכף ומיד רק בעט בו ודחפו ונחנק ומת והיינו אותו המלח שאחז בבגדיו כמש"ל בקב"ע. וכיון שאמר סתם נחנק ומת אמרינן דשהה עליו במ"ש. והגם דהאחרים אמרו לשון תכף ומיד ולא שהו עליו מ"מ הרי בדברי זה המלח לא אמר לשון זה ואף על גב דהאחרים לא שהו אפשר דהוא שהה עליו:

אלא דעדיין יש לפקפק בזה כיון שהמלח הנז' היה בהול על נפשו בה שעתא לשוט כדי ליכנס בספינה הקטנה:

ובענין שיעור שהייה רבו הדעות בזה. דהגם דמדברי הריב"ש בסי' תי"ג נראה דבעינן שלש שעות. הרי בס' פרי האדמה כתב משם הרב סדר אליהו דכיון דמדברי הריב"ש בסי' שע"ז וש"פ נראה דהוי ב' שעות כמ"ש מהרח"ש זל א"כ מ"ש בסי' תי"ו ג' שעות הוי ט"ס וסמי חדא מקמי תרתי והרב הנז' כתב לישב דברי הריב"ש כמ"ש בסי' תי"ו שלש שעות היינו ב' שעות שלמות שנכנס בשלישית ול"ד שלש יעו"ש בדף פ"ו ע"ד גם הרב ב"ח ז"ל בתשובה סי' ק"ר כתב דבשתי שעות סגי. והרב דרכי נועם סי' ט' הביא דברי הרב מהרח"ש דנסתפק בדעת הריב"ש ז"ל והעלה דשיעור השהייה שכתב הריב"ש הוא תחלת שעה שלישית וכ"כ הרב כנ"הג משמו אות תכ"ג ובשם רבו כתב דהוא שעה קלה יעו"ש. גם הרב גו"ר ז"ל כלל ג' סי' ה' הסכים לדעת מהרימ"ט דבשעה קלה סגי וסיים וכתב וז"ל ועוד ייקל ספק זה דשהייה בשכבר מצאנו דעיקרא דשהייה הוא דבר מועט דמסתמא לשיעור מועט כזה שכל עד שמעיד שראה הטביעה ודאי שנשתהה קצת אחר הטביעה וכו' ובשלמא אי הוה בעינן שיעור שהייה מרובה היה מקום להסתפק ולומר שמא לא נתעכב העד כל כך זמן מרובה אבל מאחר ששיעור השהייה הוא דבר מועט יש מקום לומר דודאי שהה שם העד המעיד על השבועה ע"כ:

ובספר ראש משביר הביא משם כמה פוסקים דבשעה קלה סגי דג' שעות דאמרינן גבי בתו של נחוניא לאו דוקא והיינו שעות קלות כדאמרי אנשי ושכן כתב הרב פני משה שכך קבל מרבותיו ובודאי דהוי כשאר שיעורים שהם הל"מ. ואף לדעת הרשב"א והריב"ש ז"ל לא בעינן שישהה עליו יותר משעה א' וסיים שם הרב הנז' וז"ל וטעמא דמלתא דתפשו כן אחרוני האחרונים משום דכיון דהאחרונים חרונים. הרב מהרימ"ט

והרב פני משה ז"ל עשו מעשה להתיר בשעה אחת ונראין דבריהם ומה גם כי אעיקרא דדינא במים שאין להם סוף אליבא דרובא דרבוותא קדמאי לא בעינן שישהא עליו שיעור שתצא נפשו וכו' עם אמת שאנו מחמירין כדעת הרשב"א ודעימיה דבעו שהייה דיינו שנחמיר בדליכא שהייה כלל אבל בדאיכא שהייה הגם שהיא שעה קלה כדאין אינון הרבנים הנז' לסמוך עליהם וכו' ע"כ יעו"ש בדל"ח:

וב"ש לפי מ"ש מהר"מ בן חביב ז"ל בתשובה הובאה בס' ג"ור סי' ו' דע"כ לא אמרינן דבעינן שיעיד העד ששהה עליו שיעור שתצא נפשו להוציאה מאיסור תורה שאם נשאת לא תצא אלא דוקא היכא דנשאת אשת הנטבע בתוך השנה שנטבע בעלה אבל אם עברה שנה אחת מעת שנטבע ולא נודע שיצא למקום אחר חי כיון שהעיד העד פלוני טבע ועבר שנה אחת ולא נודע מקומו איו הרי יצתה אשתו מאיסור תורה והביא ראיות לדבריו ודברי הרב מהרי"א שכתב כן. וסיים וכתב וז"ל ואף שכמה גדולים כתבו בכמה מעשים דנטבעים ולא ראינו שכתבו חלוק זה זה דטבעה סתם בצירוף דאבד זכרו דעבר עליו שנה לשאם נשאת לא תצא מקום הניחו לנו להתגדר בו ומה גם שכבר רמוז החלוק זה בכתבי מהרי"א סי' לק"ט ומי כמהו מורה עכ"ל:

ובר מן דין עדיין יש לחלק ולומר דע"כ לא הצריכו רבנן במים שאין להם סוף שצריך שישהה העד שיעור יציאת נשמה. היינו דוקא כשנטבע וכסהו המים ולא ראה אותו עוד ותכף הלך לו העד דבזה אמרינן שאם לא שהה שם שיעור שתצא נפשו אלא שראהו שטבע ותכף הלך העד לדרכו חיישינן שמא יצא חי במקום ההוא ועדיין היא באיסור תורה. אבל הכא בנד"ד שהעיד המסל"ת שראה אותם מתים ע"פ המים. א"כ הרי העיד שאחר שטבעו ונחנקו יצאו מתים ע"פ המים וכיון שהעיד בפירוש שראום מתים על פני המים. מה לנו ולשהייה הזאת דמשכחת לה דיש בני אדם שאינם יכולים לעמוד תחת המים אפילו שעה מועטת דנשימתו קצרה ומיד הוא מת. ומה שנתנו חז"ל שיעור לשהייה לכל מר כדאית ליה היינו לפי שיעור רוב בני אדם שכששוהים זה השיעור תחת המים הם מתים. אבל אנה"נ דיש מן המיעוט דאינם יכולים לסבול אפי' זה השיעור אלא דלמיעוט' לא חיישי' והיינו דוקא כשנטבע ולא ראוהו עוד בזה הוא דהצריכו השהייה. וגם בזה אם אמר נטבע ומת אמרי' דודאי שהה עליו כשיעור וכמש"ל אבל כשאמר שראום מתים ע"פ המים היינו ודאי מחמת שנטבעו ונכנס המים בגופם ואח"ך ראום מתים ע"פ המים מחמת שפלטם הים. וכיון שראום מתים אחר הטביעה אין אנו צריכים לשום שהייה כמ"ש:

שוב מצינו להרב כנ"הג אות תק"א וז"ל לא בעינן שיעור כדי שתצא נפשו אלא כשלא פלטו אבל אם פלטו הים וראוהו מת והכירוהו א"צ לזה ע"כ. וכ"ש לפי מה שבא כתוב בק"ע וז"ל וכל האנשים הנז' וכו' עד צאת נפשם וכו' ע"כ הרי הוזכרה בפירוש השהייה וכמ"ש עד צאת נפשם. ולפ"ז יצאו הנשים של הנטבעים האלה מאיסור תורה וגם אשת הר"מ בן שטרית ע"פ עדות המלחים האחרים שראו אותו בהיותם בטוחים בספינה הקטנה אף שאמרו לשון תכף ומיד כיון שראו אותו מת כמ"ש:

ולגבי החששא שחשש החכם הפוסק נר"ו שמא אותם שהיו בספינה שטבעו יצאו חיים למקום אחר ואלו שראו מתים ע"פ המים אחרים הם ואמרו בדדמי וניחא ליה שכיון שכוונו לומר מנין האנשים המתים שהיו כמנין האנשים שהיו בספינה לא חיישינן שאמרו בדדמי וכו' כמש"ל. הרי מצינו שכתב מרן בס' ט' וז"ל וכן אם יצאו עשרה בני אדם כא' ממקום למקום והם אסורים בקולר וכו' והסיח הגוי לפי תומו ואמר שעשרה אנשים שיצאו ממקום פ' וכו' משיאין נשותיהם ע"כ וכתב שם הב"ש ס"ק נ"ה וז"ל משמע אם אינם אסורים בקולר חיישינן שמא הנהו אזלי לעלמא וכו' ומזה נשמע דמנין לא הוי סימן וכן פסק בט"ז וכו' ע"כ. אלא דבח"מ ס"ק ל"ז דייק מדברי רש"י ז"ל שפי' קולד חבורה דמנין הוי סימן יעו"ש. איך שיהיה דלדעת הרמב"ם ומרן דפסק כוותיה דבעינן דוקא אסורים בקולר נקטינן דמנין לא הוי סימן ועדיין איכא למיחש דילמא הנהו אזלו לעלמא ועכ"פ מידי פלוגתא לא נפקא. ועיין בכנ"הג אות ק"מ שהביא פלוגתא בזה נמצא דכמו שביבשה איכא מ"ד דמנין לא הוי סימן וחיישי' לדדמי שלא להשיאה כמו כן בים אמרי דמנין לא סימן להחזיקה באיסור תורה. אלא שמדברי הרב ג"ור ז"ל שכתבנו לעיל נראה דכיון שכיון מספר הנטבעים יצאו מאיסור תורה ולא חש הרב לשמא אחרים הם אלא דוקא באותו נדון שמא כשהגיעו לנמל א' לנוח נפרד מהם איש זה ונתלוה אחר במקומו בספינה וע"ז באו דברי הגוי וכו' אבל הכא בנד"ד שלא נכנסו לשום מקום לנוח ובאותה הלילה שפירשו לתוך הים נטבעו כנז"ל א"כ אית לן למימר שכיון שכיוונו למנין הנטבעים יצאו נשותיהם מאיסור תורה דכה"ג ליכא למיחש שמא אחרים הם אחר שלא נכנסו לשום מקום ליבשה לנוח לשנאמר שפירשו אלו ונכנסו אחרים במקומם. ולפי דברי הרב הנז' צריכין אנו לומר דלמאן דס"ל דמנין לא הוי סימן היינו דוקא ביבשה או בים באיזה אופן שי"ל לחוש שנחה הספינה באיזה מקום כיבשה אבל היכא דאין לחוש לזה דהיינו שבזמן מועט שפירשו נטבעה הספינה כנד"ד כ"ע יודו דמנין הוי סימן:

שוב מצינו בספר בני משה להרב מהר"מ שלטון סי' ס"ד שכתב דע"כ לא חשו לסברת הרמב"ם דנתלוה אלא כשהוא בדרך שהאדם בחירתו בידו וזה פונה לו לדרך א' וזה

לדרך אחרת. והגם דהרב מהרח"ש חשש לזה אפילו בדרך אניה בלב ים. היינו היכא שהולכים למקום רחוק לא יום א' ולא יומים דודאי שקרבו ליבשה ואפשר לומר שיצא זה ונכנס אחר וכאשר יראה המדקדק בדברי מחרח"ש ז"ל. אבל בנד"ד שכל הזמן משעה שנתפרדו מטופנא עד שנטבעו לא היה כ"א ד' או ה' שעות שנחוש באותו המעט שנחה הספינה במקום א' ושיצא משם הר' מנשה ושנמצא שם איש אחר ונכנס בקאיק זה לא יעלה על לב שום אדם מעולם כדי לעגן בת ישראל ואין לנו לענין עגונא אלא מה שחשו חז"ל ואדרבא כל טצדקי דאית לן למעבד כדי להציל לה מדעתה ומה גם בזמן הזה דרבו הפרוצות עבדינן אפי' באופני רחיקי כ"ש שאין לנו לבדות מלבנו חששות רחוקות שאין הדעת סובלתן וכו' ע"כ. והביא דבריו הרב דבר משה סימן י"ג למעשה יעו"ש. הרי מבואר דאין לנו לחוש לשמא נתלוה אחר אלא דוקא בדרך או בים במקום רחוק דאפשר לומר שנחה הספינה בנמל עוד כתב שם הרב הנז' דאם גוי היה מכירו אף דלא הזכירו בשמו ליכא למיחש שמא אחר הוא יעו"ש. נמצא לפ"ז דהכא בנד"ד שאמרו שכל אנשי הספינה נטבעו והזכיר מניינם אף אם לא היה מזכירם בשמם יצאו נשותיהם מאסור תורה כשאנו יודעים שלא פירשו באותה ספינה רק האנשים הנז' דהיינו שעדים מעידים שהיו מצויים כשנסעה הספינה מטאנג'א וראו שלא נסעו בה יהודים אחרים רק היהודים הנז' דלמאי נחוש לה לשמא נתלוו אחרים באותה ספינה לא חיישינן כיון שהיה מקום קרוב כמ"ש ולחשש שמא אלו שראו ע"פ המים אחרים הם מאי נ"מ בזה דכיון שאמרו שנטבעו כל אנשי הספינה אף את"ל שאלו הצפים ע"פ המים אחרים הם הרי אנו תופשים דבורם הא' שאמרו וז"ל וראו שנטבעה לגמרי וכל האנשים הנז' אשר היו בתוכה נשארו נעים ומטורפים וכו' עד צאת נפשם וכו' ע"כ כמש"ל בק"ע שדבריהם אלה מורים שראום שנטבעו ושהו עליהם עד צאת נפשם ובזה יצאו נשותיהם מאיסור תורה. ומה שהוסיפו אח"ך ואמרו וראום כלם מתים ע"פ המים אף את"ל שאחרים הם ואמרו בדדמי מ"מ הרי נשי אנשי הספינה יצאו מאיסור תורה בדבורם הראשון שאמרו שראום עד צאת נפשם דהיינו ודאי מחמת שראום שכיסום המים ושהו עליהם כמ"ש:

הן אמת שאם לא היה אומר המסל"ת אלא שנטבעה הספינה בלבד אז היינו אומרים שאף שאמר שראום מתים ע"פ המים אפשר שאחרים הם ואמרו בדדמי ובעדות טביעת הספינה בלבד לא יצאו מאיסור תורה. אבל כיון שאחר שאמר על טביעת הספינה הוסיף ופירש וכל האנשים אשר היו בתוכה וכו' עד צאת נפשם הרי שהעידו בפירוש על טביעתם כראוי ובזה יצאו מאיסור תורה ואין אנו צריכים למ"ש אח"ך שראום מתים ע"פ המים:

וכי תימא עדיין איכא למדחי דמ"ש בתחלה שראום עד צאת נפשם היינו ממה שראום אח"ך ע"פ המים צפים וא"כ אפשר שלא מתו אלא נתעלפו וכיון שראום צפים אין נודד כנף לזה העידו בדדמי ואמרו שראום מתים ולזה מצאנו ראינו בספר ראש משביר סי' י"ח שהביא משם הרב דבר משה שאמר הגמל"ת שהיה בספינה עם יהודי ובלילה עמר עליהם נחשול של ים ונטבע היהודי והוא נצול ובבקר מצא היהודי חנוק על שפת הים. ונסתפק הרב לומר דאפשר שמחמת שבבקר ראה א' חנוק על שפת הים חשב שהיה אותו יהודי שהיה בספינה והתיר ספק זה ע"פ דברי מרן שכתב דאין לנו אלא פשט העדות ולא נחוש לומר שמא היה כך וכו' ולכן יש לומר כמ"ש המל"ת בתחלה בפשיטות דנחנק היינו ממה שראה כן ונתאמת אצלו שנחנק בלילה ומה שראה בבקר חנוק על שפת הים. היא ראיה אחרת חוץ ממה שראהו תוך הים אלה היו דברי הרב דבר משה המובאים שם ועפ"ז התיר הרב הנז' הספק בנדון שלו שאמר הגמל"ת אי לי וידי אל ג'ודייו מוואירטו אין לה מאר אי נו מיניאבה ני פיי ני מאנו. נסתפק הרב דאפשר דמה שאמר אי לי וידי מוואירטו היינו בדדמי ממה שראה קי נו מיניאבה ני פיי ני מאנו ואפשר שנתעלף ולא מת. ופשיט לה ממהיא דהרב דבר משה דפלגינן דבוריה. והיו ב' ראיות הכא נמי אמרינן דמ"ש בתחלה אי לי וידי מוואירטו היינו שנתאמת אצלו שהיה מת. ומ"ש אח"ך אי נו מיניאבה וכו' היינו דבור אחר לומר שהיה מת לגמרי דאם אמר בדמיון ממה שלא ראה אותו נודד יד ורגל הילי"ל הכי לי וידי אל ג'ודייו מואירטו קי נו מיניאבה ני פיי ני מאנו וממ"ש אי נו מיניאבה וכו' הוא דבור אחד לומר לבד שנתאמת אצלו שמת עוד ראה אותו קי נו מיניאבה וכו' יעו"ש. אף אנן נמי נימא דמ"ש בתחלה וכל האנשים אשר בתוכה נטבעו וכו' עד צאת נפשם וידוע לנו שלא פירשו באותה ספינה אלא אותם האנשים בלבד הרי העידו על טביעתם טביעה גמורה המתרת מן התורה. דבאומרו עד צאת נפשם הו"ל שהה עליו כמש"ל ומ"ש אח"ך שראום מתים על פני המים היא ראיה אחרת כמ"ש. והרי לא אמרו שראום מתים אלא וראום מתים שהוא דבור אחר:

הן אמת דעדיין יש לפקפק ולומר דכיון דהגמל"ת היו בספינה עמהם והיו בסכנת מות. ותכף שהטילו עצמם לספינה הקטנה ודאי שברחו מאצלם כדי שלא יבא שום אחד מאנשי הספינה ליכנס עמהם. וא"כ איכא למימר דעדות מוכחשת היא זו ואמרו בדדמי וכמ"ש מרן בתשובה הובאה בקונטריס עגונות סי' רט"ו וז"ל כל שהעד הנמלט מהספינה היה בהול על נפשו באשר אימת מות נפלו עליו ובדוחק שנמלט אל תוך הספינה הקטנה וא"כ אי אפשר לו להעיד ששהה על הנטבעים בספינה הגדולה עד שתצא נפשם וכיון שכן הו"ל כספינה שנאבדה בים ואפי' אם נשאת תצא שהיא אשת איש דאורייתא ע"כ:

ולזה י"ל דכיון דהמסל"ת הגידו שבהיותם בטוחים ממקרה מות בספינה הקטנה הביטו והתבוננו הדק היטב עד שנחנקו ומתו כולם כמש"ל בקב"ע. א"כ הרי העידו שבשעה שהתבוננו בהם שמתו היו בטוחים ממקרה מות ואית לן למימר שבה שעתא היתה הספינה הקטנה נחה אצל אי מאיי הים קרוב למקום הטביעה באופן שלא היה להם שום חשש סכנה כמ"ש בדבריהם שהיו בטוחים וכו':

וכן מצינו להרב ג"ור סי' י"ג שבתחלה היה חושש לזה כיון שהעד היה בספינה עם הנטבעים והיה בהול על נפשו. וע"כ לומר שכל דבריו הם ע"צ האומדנא. ופשיט לה שמדברי הערל מוכח שבשעה שראה הנטבעים בא לכלל ריוח והצלה. כיון שבאו דבריו בהשערה ובדקדוק שידע במספר המתים וכו' שדבריו אלו מוכיחים שהיתה דעתו צלולה בעת ההיא. ואין לחוש שהם באומדנא. וסיים וכתב וז"ל וכלל גדול כלל לנו מהר"מ וכו' שכל שדברי העדות מתוקנין אין אנו אחראין לבקש תחבולות לומר שמא כך ושמא כך. וא"כ לחששא זו בקנה רצוץ שיכולין לדחותה אנו דוחים אותה כיון שלשון העדות מתוקן כהלכתו וכו' נמצינו למדין שנד"ז הותרה האשה הנז' מן התורה וכו' עכ"ל:

ובסימן כ"ה הביא דברי מרן הנז"ל ובא לדחות דברי מי שהשיג עליו מדברי מרן הנז' וכתב שאע"פ שדקדק העד בדבריו מי נטבע ומי נצול אין לסמוך עליו כיון שהיה בהול וכו'. וכתב ע"ז הרב הנז' וז"ל ואני אומר כבר נודע שאותו תירוץ שהיה בנדון דמהריק"א ז"ל היה טירוף גדול שאין לו יחס ודמיון עם טירופו של הערל הזה מכמה צדדין וכו' ועוד אני אומר ואעיקרא דדינא וכו' שבנד"ד העדות הוא מפי ערל לא מפי יהודי וכבר אסיקו רבוותא דדוקא בעד ישראל יש לחוש במלחמה וכיוצא שיעיד בדדמי אבל עדות גוי מסל"ת שאין לו הנאה בעדותו ואין עדות רק מל"ת בלא מתכוין חזקה שאינו מעיד במלחמה וכיוצא בדדמי וכו' ע"כ. וכן הביא שם דברי הרדב"ז וההגהות ור"ש ומהר"י בי רב והמבי"ט דבגוי מל"ת אף במלחמה וכיוצא לא חיישינן שיאמר בדדמי וכו' יעו"ש:

ולפ"ז הכא בנד"ד הרי יש כאן כל הני מילי מעלייתא שכתב הרב הנז' שבאחת מהני התיר כמ"ש והרי יש כאן עדות מל"ת דלא א אמרינן ביה בדדמי ועור שכיון מספר היהודים הנטבעים ודקדק בדבריו ג"כ לומר שהר"מ בן שטרית נחנק ומת א' וכהר"י אדרעי ז"ל מת אחרון ושהיה עולה על גבי מרומי הספינה וכו' שמדבריו אלה מוכח דלא אמר בדדמי:

ובר מן דין יש לחלק בין ההיא דמרן לנדון שלנו דשאני ההיא דמרן ז"ל שהעד המעיד היה שט ע"פ המים להשיג הספינה הקטנה וכיון שהיה שט ע"פ המים היה בהול על נפשו. ולזה אמרינן שמא יצא שום א' מהחדר והוא לא ראהו משא"ך בנד"ד שבשעה שראה

הטביעה כבר היה בספינה הקטנה כמש"ל ולא היה כ"כ חפזון. ומה גם שראה אותם מתים ע"פ המים משא"ך בנדון מרן ז"ל שלא ראהו עוד דיש לחוש שמחמ' הבהלה אפשר שעלה ולא ראהו. ועוד שהרי בא מבואר בק"ע שאמרו המל"ת שכשהיו בטוחים ממקרה מות היו מתבוננים בהם וכו' וא"כ מה לנו לדחוק עצמנו ולומר אומדנות כדי להכחיש עדותם וכמש"ל משם מהר"מ שכל שדברי העדות מתוקנים אין לנו לבקש תחבולות להכחישם. ומה גם למ"ש הרב ד"ן סימן ט' דהיכא דניצול המעיד בספינה הקטנה ומעיד מה שראה אין לחוש לבהלה יעו"ש:

ומה שהביא החכם הפוסק נר"ו מההיא דהרדב"ז ז"ל דחשיב לה עדות מוכחשת וכו'. הרי כל דבריו שם המה באו להשיג על מי שהתיר להנשא לכתחלה. דחשיב להנהו שהיו בתוך החדר למים שיש להם סוף. והוא ז"ל כתב דהוו מים שאין להם סוף. וכיון שהעד לא העיד שנטבעו האנשים אלא שנטבעה הספינה ורחוק הדבר שישהה שם שיעור יציאת נשמה אין כאן עדות ברור על הטביעה. וע"ז כתב ג"כ דהוי עדות מוכחשת כיון שהיו בורחים לנפשם וכו' וא"א להם להבחין אם הם מאותם שבחדר או יהודים וכו' וכיון שכן הרי אין כאן עדות ברור על הטביעה וכתב דלכאורה אף אם נשאת תצא. ואח"ך מסיק להוציאם מאיסור תורה ואם נשאת לא תצא. וכתב וז"ל והטעם כיון שהעיד ששהה שם חצי שעה מצרפינן הני אומדני שכ' המתיר לקיים עדות העד שאמר שלא יצא א' מהם לפניו לא חי ולא מת וכו' כללא דמלתא מקיימינן סהדותא דנטבעו ולא מקיימינן דמתו דאמר בדדמי וכו' ע"כ:

נמצא לפ"ז שטעם הרב שהיה נ"ל לאסור אף בדיעבד מפני האנשים שהיו בתוך החד שלא היה עדות ברור עליהם שנטבעו רק שנטבעה הספינה והיינו מתניתין דנותנין עליהם חומרי חיים וכו' וכיון שהאנשים האלה היו עדיין נשיהם בספקא דאורייתא לכן חשש ג"כ במ"ש העד שאותם שהיו למעלה ראום שנטבעו והיו שטים ע"פ המים ולזה כתב דהוי עדות מוכחשת דאפשר שהיו מאותם שהיו בתוך החדר או ישמעאלים וכו' ואלו הם שיצאו מתים באי שיאו וכמו שיצאו אלו כמו כן יצאו אחרים חיים וא"כ עדיין כולם בספקא דאורייתא. ואח"ך כתב דכיון שהעד העיד על האנשים שבתוך החדר ששהה עליהם חצי שעה ולא יצא א' מהם וכו' הרי יש כאן עדות ברור על טביעתם וכיון שנשי אנשי החדר יצאו מספקא דאורייתא הותרו נשי אותם שהיו למעלה שהעידו עליהם שנטבעו וכו' אבל הכא בנד"ד שהעיד המל"ת על כל אנשי הספינה שנטבעו והזכיר מניינם כמש"ל הרי יצאו נשותיהם מאיסור תורה כיון ששום א' מהם לא נשאר בתוך הספק ואין לנו לחוש לדדמי. וכ"ש אם מה שבא כתוב בק"ע וז"ל והששה יהודים

אחרים אשר נקבו בשמות וכו' שר"ל שהמל"ת נקבו אותם בשמות שוב ליכא למיחש למידי:

ועוד בה שבנדון הרדב"ז ז"ל לא הוזכרה שם מיתה רק טביעה ואף שכתב שם וז"ל והוי יודע שאפילו היה העד אומר ודאי מת לא הוה סמכינן עליה וכו' היינו כדי להתירה לכתחלה כמ"ש בדבריו עד שיאמר קברתיו וכו' ואף בההיא סיים וכתב כיון שאין מזכיר שם המת. הרי דס"ל דבמזכיר שם המת א"צ לקברתיו היפך דעת הסוברים דאף במזכיר שמו צריך לומר קברתיו להתירה לכתחלה וא"כ הכא בנד"ד שהוזכר בדברי העד מיתה וגם הזכירם בשמם כמ"ש אסר נקבו בשמות לצד שנאמר שהם דברי המל"ת שוב ליכא למיחש לדדמי להוציאה מאסור תורה. לכ"ע. ובפרט למ"ש לעיל משם כמה פוסקים לחלק בין ישראל המעיד לגוי המל"ת. ומה גם דהחלוק מבואר דשאני ההיא דהרדב"ז ז"ל שלא בא מבואר בדברי העד שבשעה שראה הטביעה היה בטוח. ואדרבא העד המעיד היה שט על פני המים להשיג הספינה הקטנה. והיינו הנדון שכתב בו מרן בתשובה שהוא היה האוסר אפילו בדיעבד לכן כתב הרב דכיון שהיה בהול להשיג הספינה הקטנה טרם ירחיק לא יוכל לכוין. אלא דאח"ך כתב וז"ל עוד אפשר שזה העד היה קל ע"פ המים ובטוח בעצמו שישיג הספינה הקטנה ועמד לראות אולי תתהפך הספינה לצד אחד וכו' ובזה הוציא מאיסור תורה. משא"ך הכא בנד"ד שפירש בדבריו שבה שעתא היו בטוחים מהסכנה כמש"ל גם למדנו מדברי הרב דשיעור השהייה כחצי שעה מהני כמ"ש:

אלא שעכ"ז לא יצאנו י"ח בזה להוציאן מאיסור תורה כיון שהיה בסוף החדש שאין אור הלבנה זורח. ואפילו עדות על הטביעה לא שייך כאן כיון שהיה חשך אפלה ולא ראו איש את אחיו. ובפרט ע"פ האומדנות שכתב החכם הפוסק נר"ו שהמאורע היה קודם חצות לילה כמש"ל דמכל זה נראה שמה שהעיד המל"ת הוא בדדמי ואין כאן רק עדות שנשברה הספינה שנותנין עליהם חומרי חיים וחומרי מתים:

והגם שמצינו להרב ג"וד ז"ל כלל ג' סימן ה' על מעשה שאירע שהיו בספינה בכ"ו לחדש בלילה וראו שנטבע יהודי א' מהספינה וכו' וכתב הרב וז"ל ולענין הספק הג' כבר כתב מוהר"מ ז"ל שכל שלשון העדות מתוקן אין לנו לחוש וכו' וא"כ כיון שאמרו העדים שלא ראוהו עוד יש לנו לתפוש את דבריהם כפשטן וכו' ויש לאוקומי שהמעשה היה בתחלת הלילה שעדיין לא שקעה לגמרי זהרוריתה של חמה. א"נ שהיו הכוכבים מבהיקים כי לכך ידיעה והרגשה אם עלה הטבוע מן הים באורה כל שהוא יספיק לידיעה זו וכו' כי אלו ראו גולם עולה מן הים אלא שלא הכירוהו היה להם להסתפק אם הגולם הוא

הר' יונה או אחר וכו' כי לא הוזכר אור לבנה בגמרא רק להיכר דטביעות עין וכו' וא"נ שהיו אבוקות דולקות שכן דרך הספנין לעשות אבוקות בלילה ע"כ. הרי מבואר מדבריו דלעדות טביעה לאור הכוכבים סגי ולא הוצרכו לאור הלבנה אלא להכירו בטביעות עין או פרצוף כדי להשיאה לכתחי' אבל להוציאה מאיסור תורה במה שמעיד על הטביעה באורה כל שהוא אפילו לאור הכוכבים מהני. מ"מ החילוק מבואר דשאני התם שהעדות היה שנטבע ולא ראהו עוד התם הוא דאמרינן דבאורה כל דהוא יספיק לראות אם עלה גולם וכיון שאמרו שלא ראהו עור ודאי שלא ראו גולם עולה דבהבחנה כל דהו אפילו לאור הכוכבים יכול להבחין בעליית הגולם. משא"ך הכא בנד"ד שהעיד המל"ת שראום מתים ע"פ המים יש לחוש לזה לדרמי כיון שלא היה אור הלבנה מבהיק דלראיית המיתה ודאי דבעינן הבחנה מרובה דאפשר שנתעלף ועדיין יש בו רוח חיים ואח"ך נזדמן לו דף ונצול עליו והם לא ראו ומעידין בדרמי אחר שהיו בחשך:

איברא דכר מעיינין שפיר מצאנו תרופה לנשים העגונות האלה להוציאן מאיסור תורה מיהא. והוא ממה שבא מבואר בהצעת המעשה הנז"ל וז"ל. ויהי בבקר חזרו בספינה הקטנה רב החובל ואיזה מלחים וכו' דלפ"ז יכולין אנו לומ' דסמוך למקום שנטבעה הספינה היה שם איזה מקום בטוח ונשארו שם המלחים בספינה הקטנה עד אור הבקר או עד שעה שזורחת הלבנה סמוך לאור היום ובה שעתה התבוננו בהם והכירום בטביעות עין שהיו מתים ואף את"ל שהיו במקום רחוק מאותו מקום של הטביעה אפשר שבהאיר הלבנה הביא המתים רדיפת המים לפניהם וראום מתים ואף את"ל שדבר זה רחוק המציאות אפשר שכשבאו לספינה הקטנה הדליקו אבוקות ופנסים להורות להם את הדרך ילכו בה לבא למחוז חפצם וראו כל מה שהגידו וכי תימא שגם זה רחוק אחר שהיו בורחים ויראים לנפשם ולא היה להם פנאי ודעת צלולה להדליק נרות. מ"מ הרי ביררו בעדותם שבהיותם בטוחים ממקרה מות התבוננו בהם וכו' וא"כ נאמר שכשהובטחו מן הסכנה הדליקו האבוקות וראו כל מה שהעידו ובפרט דמשטחיות דבריהם מוכח דקושטא קאמרי במ"ש שהר"מ בן שטרית נחנק ומת ראשון. וכהר"י אדרעי היה אחרון למיתה ושכל מה שהיתה הספינה מכבדת ונטבעת היה הוא עולה למעלה וכו' שדברים אלו מוכיחים שהי"ל אורה שיכלו להבחין כ"ז וא"כ אין לנו להחמיר ולומר אומדנות מלבנו להכחיש עדותם אחר שדברי העדים מוכיחים דקושטא קאמר וכמש"ל בשם כמה פוסקים שכשדברי העדות מכוונת אין לנו לסתור עדותם באומדנות מלבנו. גם בספר בני משה סי' כ"ג התיר בנדון כזה שהיתה הטביעה בליל ר"ח חנוכה וידוע הוא שבליל ר"ח אין אור הלבנה זורח. ואפ"ה לא נחית הרב לזה ותפס דברי העד

כפשוטו יעו"ש. גם בספר ראש משביר סימן י"ח על מעשה כזה שהיה ג"כ בליל ר"ח חנוכה ולא נחית הרב לזה כלל יעו"ש:

שוב מצינו להרב מוהרמ"א בס' משמא דרבותא דף ק"ד שהביא דברי הרב מהר"מ בן חביב ז"ל שהעתקנו לעיל וסיים וכתב וז"ל אבל כרי לצאת מספקא דאורייתא עדיין באסורא דאורייתא עומדת לפי שהבאחרי אמר שהטביעה היתה באישון לילה ואפלה ואינו יכול לראות אם עלה שום אחד ועוד היה טרוד להציל את עצמו וכו' אבל כפי מ"ש מהר"מ בן חביב שכתבתי לעיל יצאה מספקא דאורייתא כיון שהוא אחר י"ב חדש ואע"ג שכתבתי למעלה שאין לו ראיה מהג"מ מ"מ נקח אותו סניף אם מצאנו טעם אחר עכ"ל הרי מבואר דאע"ג דהטביעה היתה באישון לילה וגם המסל"ת היה בהול אפ"ה מטעמו של מהר"מ ב"ח הנז' עשאו סניף להוציא מאיסור תורה. ודוקא התם חשש הרב שמא עלה ולא ראה אותו וגם לא העיד שהיה בטוח מהסכנה וחשש לבהלה ולכן לא ניחא ליה בטעמו של מהר"מ לחוד כ"א לסניף משא"ך הכא בנד"ד שהעיד שראום מתים ע"פ המים וגם שהיו בטוחים וכו' דודאי י"ל סניף גדול להתיר ולהוציא מאיסור תורה:

העולה מהמקובץ דנשי האנשים האלה שהיו בספינה הנז' יצאו מחזקת א"א מן התורה ואין עליהן רק איסורא דרבנן ככל הנטבעים במים שאין להם סוף שהחמירו בהן חז"ל וחיישי למיעוטא משום חומר ערוה. ובהיות שהזהירונו חז"ל לחפש ולצדד כל הצדדין האפשריים בהיתרא דעיגונא דאתתא ובפרט בימים האלה ובזמן הזה שרבו הפרוצות ומקרים רעים מצויים ואם תשארנה עגונות יש לחוש שתצאנה לתרבות רעה ח"ו כי הרבה ילדות עושה. ואם בדורות הראשונים היו חוששים לזה ומחפשים חפוש מחפוש למצוא להן היתר מה נעני אנן יתמי דיתמי בדורות האלו דקביע הוזקא. ואם אמרנו נבא העיר לבקש צר קולא להתירן מכבלי העגון הנה חומר הענין מעכב על ידינו כידוע במי שמתיר במים שאין להם סוף ח"ו. אלא דמצאנו ראינו בספר ראש משביר שהביא משם הרב נאמן שמואל שכתב בהיתר עגונה אחת וז"ל ואנכי הרואה להט החרב המתהפכת פנים ואחור משני קצוות אשר לשאול הגיעו אם לצד ההיתר פן יפגעו באסור ערוה החמורה ואם לצד האיסור דכל מלתא דאסורא לחומרא הרי אין רוח חכמים נוחה הימנו. ומי זה יערב אל לבו לבא במצור ובמצוק אשר אין דרך לנטות ימין ושמאל. ברם גם את זה לעומת זה ראיתי כל הספרים מלאים ויור'ו המורי'ם המביאים צררין וצידי צררין לשוטט כדרך ההיתר והיה להם דבר זה למטה עז מקל תפארה כמ"ש בעל ספר ברכת אברהם בהקדמת ספרו שבהיותו בקרב צרה התפלל לאל נורא. יגן בעדו זכות פסק שעשה להתיר עגונות להנשא לגברא. ויעתר לו ה' ויוציאהו לאורה. וע"ז אנחנו מובאים

אולי נוכל להתיר אשה זו מכבלי העגון עכ"ל ס' נאמן שמואל המובא שם. ועל פי זה הציקתנו רוח בטננו לחפש חפוש מחפוש אולי נוכל למצא מרגוע לנפש העגונות האלה בעזר משדי. ובכן נזכיר צדדי ההיתר ע"פ מה שמצאנו בספרי הפוסקים המצויים אצלנו להלכה ולא למעשה עד יעלה ויראה לפני חכמי ישראל היושבים על כסא ההוראה ואם יראה בעיניהם להתיר אף ידינו תכון עמהם:

הנה ידוע מ"ש הפוסקים דכשיצאה אשת הנטבע מאסורא דאוריי' ולא נשאר עליה רק אסורא דרבנן כל ספקי דאתיליד לן בה הולכים להקל בכל ספק דרבנן דאזלינן לקולא ועפ"ז הם מחפשים למצוא צר היתר להתירה מכבלי העגון כמבואר כ"ז בפוסקים ראשונים ואחרונים הלא בספרתם:

ומעתה נבוא להעיר בספקות שיש להסתפק בנד"ז. א' הרי בא מבואר בדברי החכם הפוסק נר"ו דצ"ל קברתיו. ב' אי מהני טביעות עין להתיר בלא סימנים מובהקים. ג' אי מהני טביעות עין גבי גוי מל"ת או דוקא בישראל שמתכוין להעיד. ד' אי מהני טביעות עין במ"ש שראהו מת ע"פ המים או דילמא דוקא כשראהו שפלטו הים ליבשה הוא דמהני ה' שידוע הוא שכדי להתיר אשה לשוק צריך שיזכיר העד שמו ושם אביו ושם עירו:

והנה לענין קברתיו הדבר פשוט דבים ומלחמה בעי קברתיו להתירה להנשא לדעת רוב הפוסקים דאל"ה חיישינן דאמר בדדמי דהיינו ששפט בדעתו שמת כיון שרוב נטבעים למיתה והוא לא מת. וגם לחשש שמא הוא אחר ואינו זה שמעיד עליו וכשאומר קברתיו ליבא למיחש שמא לא מת. וגם החששא שמא הוא אחר אזדא לה כנראה מדברי הה"מ פי"ג מה"ג הלכה כ"ה אלא דמרן בכ"מ שם הקשה על דבריו דקברתיו אינו מוציא מידי ספק שמא הוא אחר ושוב כתב שהר"ן והריב"ש כתבו כדברי הה"מ ונתן טעם לדבריהם יעו"ש. והרב ג"ור כלל ג' סי' י"ג הביא משם הריטב"א דקברתיו מועיל להוציאנו מידי הב' ספיקות שמא לא מת ושמא הוא אחר יעו"ש. נמצא לפי זה דכשלא אמר קברתיו עדיין יש לחוש לב' חששות הנז'. והגם דמצינו כמה חלוקים בענין זה דקברתיו הרי הכנ"הג הכריע דלא נאמרו החלוקים אלא ביבשה אבל לא בים ובמלחמה כמו שהביא דבריו הח' הפוסק נר"ו וגם הביא דברי יד אהרן שאסף וקבץ כמה פוסקים דס"ל דאין לחלק בין ים ליבשה ואפ"ה כתב דמידי ספקא לא נפקא כמש"ל:

ואין להקל בנד"ד ולומר דכיון דהוי עד מפי עד א"צ שיאמר קברתיו וכמ"ש הכנ"הג קע"ב וז"ל כיון דקברתיו לאו דוקא אלא אפילו טלטלתיו וכו' בעד מפי עד תלינן להקל שהראשון אמר קברתיו או טלטלתיו אפי' במים שאין להם סוף ובלבד כשהגוי הא' מל"ת מהריב"ל ומהר"י קארו בתשובה וכו' עכ"ל:

הרי דמדבריו אלה מוכח דע"כ לא אמרו הרבנים הנז' דבעד מפי עד תלינן להקל אלא דוקא היכא דיש להסתפק ולו' שהגוי הא' קברו או טלטלו אבל היכא דידוע לנו שלא קברו ולא טלטלו ודאי דלא מקלינן. והכא בנד"ד אין להסתפק ולומר שקברום שהרי ראום ע"פ המים והם היו בספינה הקטנה ומיד באו אל העיר וגם אין להסתפק ולומר שטלטלום כיון שלא היו ביבשה. גם אין להקל בנד"ד ממ"ש מרן בב"י בשם המרדכי שכתב משם רבינו נתן ורבינו שמחה דדוקא בישראל המכוין להתיר חיישינן דאמר בדדמי אבל בגוי מל"ת ליכא למיחש בדדמי והיינו היש מקילין שכתב מור"ם בהגה סי' נו"ן. דמ"מ הרי סיים שם מרן וכתב דנסתפקו היכא דהגוי ספר שראוהו צף היאך נתן טביעות עין בכוונה יעו"ש. ועוד דנראה דדעת מור"ם לפסוק כדברי המחמירים דאין לחלק בין גוי לישראל ולעולם צריך קברתיו שהרי הביא דברי המחמירין בס' ואח"ך כתב סברת המרדכי בשם יש מקילין. וכמו שפסק ג"כ בתשובותיו סי' ק"א דאין לחלק. גם בד"מ הביא דברי המרדכי הנז' וכתב ע"ז דאין להקל בגופה של עדות משום עגון יעו"ש:

גם אין להקל ממ"ש הכנ"הג בהגהב"י אות רכ"ד וז"ל הא דבמים בעי קברתיו היינו כשמעיד שטבע ולא יצא דחיישינן דאמר בדדמי אבל היכא שמעיד שראה שהועלה מן המים וראוהו מת לא בעינן קברתיו אפילו בישראל המעיד כ"ש גוי הרא"ם סי' ל"ו ע"כ. וא"כ גם הכא בנד"ד שאחר שראו הט הטביעה ראום מתים ע"פ המים לא בעינן קברתיו. דמ"מ הרי סיים שם הרב הנז' וכתב וז"ל ומכללות דברי הפוסקים יראה שהם חלוקים ע"ז ע"כ. הרי דס"ס מידי פלוגתא לא נפקא. ומה גם דהכא בנד"ד לא פלטום המים אל היבשה רק שראום מתים ע"פ המים כמ"ש:

גם בספר ג"ור כלל ג' סי' כ"ד כתב משם הרדב"ז דהא דאמר ר"י דלא מקלינן בגופה של עדות היינו כגון שראה אותו צף על פני המים לא מקלינן לומר שהכירו בטביעות עין יעו"ש:

שוב מצינו להרב הנז' סימן י"א שכתב משם מהרח"ש דהמחוור הוא דלענין הכרה בט"ע ישראל עדיף טפי מגוי דגוי לא יהיב עיניה למבדק שפיר אבל לענין חששא שמא אומד באומדנא כגון במלחמה וכו' אז עדיף גוי מל"ת מישראל יעו"ש. נמצא לפי זה דהכא בנדון דידן אף נרצה להקל לסמוך על המיתה על עדות המל"ת שאמר שראום מתים וכו' עכ"ז אכתי לא פלטי לן מהחששא אחריתי שמא אותם שראו מתים ע"פ המים אינם האנשים הנטבעים דבזה אינו נאמן המל"ת כמ"ש הרב הנז' דגרע מישראל לענין זה דהכרה בטביעות עין. ומה גם למ"ש הרא"ש והטור דאפילו בישראל המעיד בראה הטביעה לא סגי בהכרה דט"ע לחוד אם לא בסימנים מובהקים ובפשטא דשמעתא דש"ס

בהנהו ב' ת"ח שהתירו נשותי הם ע"פ נשים וקאמר התם דאסקינהו קמן וחזנהו לאלתר דלאו עלייהו סמכינן אלא אסימנים וכו' דלפ"ז כ"ש בגוי הרואה הטביעה דלא סמכינן אהכרה דטביעות עין לחוד אפילו פלטו הים בפניו אל היבשה וכ"ש היכא שלא פלטם הים אל היבשה אלא ראום צפים ע"פ המים דלא סמכינן אהכרתו:

וכן מצינו להרב המבי"ט ז"ל הובאו דבריו בק"ע סי' רי"ח וז"ל גוי שראה ספינה טובעת ואח"ך ראה פלוני מת צף על פני המים איני יודע על מי סמכו המתירים כי אם על מ"ש הרא"ש ז"ל ונהגו האידנא להתיר נשי אנשים שנטבעו ע"י ט"ע היכא דנמצא גופו שלם ומשמע אפילו באותם שראו הטביעה אך מסקנת הרא"ש ז"ל דלא סגי טביעות עין אלא באותם שלא ראו הטביעה. ואפילו למה שנהגו כשנמצא גופו שלם אפי' באותם שראו הטביעה נראה דאינו אלא בעד המתכוין להעיד אבל בגוי מל"ת לא סני ט"ע כיון שאינו מתכוין להעיד וכמ"ש בהגה"מ והמורה להתיר לא ימצא ידיו ורגליו בבה"מ ע"כ:

הן אמת דדין זה אי מהני הכרה דט"ע בלא סי' בגוי מל"ת מידי פלוגתא לא נפקא כמ"ש הגאון מהרא"ם ז"ל בתשובה סימן ל"ו דבתחלה הביא דברי הגה"מ הנז"ל דבגוי ל"מ טביעות עין. ואח"כ כתב וז"ל אלא שמצאתי בתשובה אחרת לר"מ בר"יע ולר"א בר"יו ולרבי' קלונימוס בר"ג זל דבר סותר לזה דאמרו בשלמ' בישראל המתכוין להתיר יש לומר דבשעת מלחמה נתן לבו להעיד ולהתיר על הנדמה בדבר ההווה להיות אבל גוי שמספר מעשה ומל"ת ואין כוונתו לשום עדות אינו אומר אחר הנדמה כ"א כאשר ראה והסברא נותנת דלא שייכא בגוי ע"כ. ובסי' ט"ל פירש טעם הגאונים הנז' המתירים בט"ע לחוד. וכתב וז"ל שהם מפרשים צורת ההלכה דהא דקאמר בגמרא אסקינהו קמן וחזנהו לאלתר וקאמרי סימנין דלאו עלייהו סמכינן אלא אסימנין דאו או קאמר. כגון דקאמרי אסקינהו קמן וחזנהו לאלתר או דקאמרי סימנים דמ"ש דאפילו בט"ע לחוד סגי כמו סימנים לחודייהו וסברי דליכא למיחש בה בדדמי כמו שאין לחוש בסימנים ואדרבא טבעא דעינא עדיפא מסימנים כדאיתא בפרק ג"ה. ומשכחת לה בסימנים בלא טב"ע כגון שנשתנה מראיתם ולא ראו בהם אלא סימנים דהשתא לאו עלייהו סמכינן אלא על הסימנים. ותו לא צריכינן לחלק בין ראהו העד בעת שטבע ללא ראהו אלא אחר שהועלה בלבד דבכל סמכינן אטב"ע לחודיה ומעידין עליו ומשיאין וכו' ע"כ. עוד כתב שם ע"ד רבינו נתן ורבינו שמחה שהיה לבם נוקפם להתיר בגמל"ת בט"ע לחוד. וז"ל ועוד שאפילו ליכא כוונה כלל משום צד בעולם נהי שהיה לבם נוקפם עליו. מ"מ אין לפסול העדות הזאת שהרי הם עצמם לא אמרו אלא שהיה לבם נוקפם. לא שלא לקבל העדות ואדרבא מהאי לישנא דהיה לבם נוקפם משמע שהיו מקבלים דבריו של גוי

המל"ת ע"י ט"ע אלא שהיה לבם נוקפם ע"ז וכו' ע"כ ובסיומא דמלתא כ' שם הרב הנז' וז"ל וכ"ז אין אנו צריכים לאותם הגאונים שהיה לבם נוקפם ע"ז אבל לשאר הגאונים שלא היה לבם נוקפם ע"ז אפילו בלא שום כוונה ועיון יש להתיר את האשה ע"י ט"ע דגוי המל"ת שכ"כ הא"ז בשם ד"מ ור"א ורבינו קלונימוס ז"ל שכתבו בתשובה ז"ל כבר פשטה ההוראה בישראל דאפילו עד מפי עד אפילו עבד אפילו שפחה הם נאמנים. וא"כ בזה הנדון שלפנינו שיש גמל"ת שראוהו צף ע"פ המים והכירוהו בטביעות עין בהיכר גמור בהכרת פנים עם החוטם בעת לא צוננת ולא חמה מתוך הלכה פסוקה נראה לנו להתיר את אשתו ואין לפקפק בדבר וכן נרא' ג"כ מדברי הרמב"ם זל ומדברי שאר כל הפוס' דהא לא אשכחן לשום אחד מהם שישים חילוק בדבר וכן נרא' מדברי הרמב"ם ז"ל ומדברי שאר כל הפוס' דהא לא אשכחן לשום א' מהם שישים חילוק בין העד הישראלי המעיד ע"י טביעות עין ובין הגוי המל"ת ע"י ט"ע כמו ששמו חילוק בין זה לזה בין מתכוין לאינו מתכוין וכו' עכ"ל הרב הנז':

נמצינו למדין מדבריו דהאי מלתא אי גוי מסל"ת מהני בט"ע לחוד בלא סי' תליא בפלוגתא דאשלי רברבי ואפילו לדברי המחמירים דלא סגי לא החליטו לאסור אלא דהיה לכם נוקפם בלבד עוד למדנו מדבריו דאין לחלק בין ראוהו מוטל ביבשה או צף ע"פ המים שהרי לדברי רבינו קלונימוס ודעמיה המתירין בט"ע היה הנדון שראוהו צף ע"פ המים ואפ"ה התירו בטביעות עין לחודיה:

והרב מהרשד"ם ז"ל בסי' ס"ט אסף וקבץ סברות הפוסקים ומחלוקתם גבי מים שאין להם סוף וגם הביא סברת התוספות שכתבו שהמנהג להתיר נשי הנטבעים ע"י ט"ע בלא סימנים עם צורת הפנים שלימה ומה שנראה מהגמרא דבעי סי' היינו היכא שנשחת צורת הפנים קצת עוד הביא שם סברת ר"י שבמרדכי דכשהועלה מן המים לא שייך בדמי ובט"ע לחוד סגי ושמדברי התו' שהתירו בט"ע לחוד סתמא משמע אפילו לאותם שראו הטביעה ומדברי הרב שם משמע דגם במים שאין להם סוף לא הצריך קברתיו שום א' מהפוסקים זולת הרמב"ם ז"ל. ואע"ג דשם חשש הרב לסברת הרא"ש והטור ז"ל שמחלקים בין ראו הטביעה ללא ראו. וגם נסתפק בנדון שלו שמא נשחת צורת הפנים כיון שהיה אחר ג' ימים שנטבעו ולא העיד העד שהיתה צורתו קיימת אפ"ה סיים וכתב וז"ל ונלע"ד שאין להחמיר ולדקדק כ"כ שהמדקדק בענייני אלו אין רו"ח נוחה הימנו. והטעם שהרי הרי"ף לא כתב אלא ואשתמודע לי דאיהו פלוני ולא כתב בצורת פניו וכו'. גם בס' הרמב"ם לא נזכר ואפי' אם ת"ל דצריך היינו אם היה העד המעיד לפנינו היה ראוי לחוקרו בדבר זה ולראות איך הכירו ומ"מ עתה שזה העד אינו העד שראה אלא עד

מפי עד וכו' אית לן להקל ולמימר דודאי הכירו היטב העד הא' ע"י צורת הפנים ועוד דבחזקת שלם היה ונעמיד אותו על חזקתו כיון שלא אמר שראהו שנשחת עכ"ל. ובסי' נ"א על החילוק של הרא"ש בין ראו הטביעה וכו' כתב וז"ל האמת כי במעשה אחר שבא לידי כתבתי והראיתי שיש לחוש לדברי הרא"ש ז"ל ורבים גדולים שהסכימו עמו וכו' ועוד שהיה נ"ל שהרב ת"הד לכאורה נראה שמסכים לדעתו אמנם עתה במעשה זה עיינתי יותר ודקדקתי בדברי בעל ת"הד ונראה בעיני להביא ראיה מדבריו להיפך אלא שמסכים אל המנהג שכתבו התוספות וכו' ע"כ:

עוד כתב שם וז"ל נ"מ בנד"ד מכל מה שכתבתי שאשה זו מותרת לדעת הרי"ף ז"ל ולדעת ר"י שבמרדכי ולדעת ר"ת. וגם נראה שכן המנהג שמתירין להשיא נשי הנטבעים במים שאין להם סוף. והואיל שכבר הוכחנו שאין באיסור אשה שנטבע בעלה בים אלא חומרא שהחמירו רבנן אזלינן לקולא וסמכינן אדעת הרי"ף ז"ל דיש לסמוך על המנהג כפי מה שמשמע מהתוס' דהוי בין באותם שראו הטביעה וכו'. גם נראה דאפילו לדעת הרמב"ם ז"ל דבעי שיאמר קברתיו כבר אמר דלאו דוקא קברתיו אלא כל שראו ודאי שמת וכו' כ"ש שבנד"ד לא היה ראוי לחוש לקברתיו אחר שרוב הפוסקים לא הצריכו לומר קברתיו ראוי היה לסמוך עליהם בשעת הרחק וכו' ע"כ:

נקטינן מדברי הרב הנז' שדעתו להתיר בט"ע לחוד אף בגוי מל"ת ואף באותם שראו הטביעה וגם למדנו מדבריו דדעת רוב הפוסקים שלא להצריך קברתיו במים שאין להם סוף. ויש לסמוך עליהם בשעת הדחק. ואף לסברת הרמב"ם ז"ל דמצריך קברתיו לאו דוקא קברתיו אלא כל שראו ודאי שמת מהני כמ"ש בדבריו. וכ"כ הר"ן בתשובה סי' ע"א דכל שאומר דברים שאין לתלותן שיאמר בדדמי סגי בלא קברתיו יעו"ש:

גם בסי' ב"ן התיר בפשיטות במים שאין להם סוף בעד מפי גוי מסל"ת ע"י סימנים בלא קברתיו ובלא הזכרת שם המת יעו"ש:

גם הרב ג"ור דף ב"ן ע"ב הביא המנהג שכתבו התו' ופירש בדבריהם שאם צורת הפנים שלימה מעידין אפילו אחר כמה ימים בטבוע והקשה על הרא"ש ז"ל שחילק בין ראה הטביעה וכו' דמדברי התוספות נראה דהמנהג הוא להתיר בלי שום חילוק והניחו בצ"ע:

ובסימן ט"ו כתב הרב הנז' על נדון שהעיד המל"ת שראה שנטבע היהודי ואחר ימים מצאו היהודי תפוח ואפילו פניו היו נפוחים והכירום והתיר את האשה וכתב וז"ל ומוצא אני שצניף שכתבנו לעיל היכא דאומר העד שהכירו הכרה מעליא טעם הגון הוא לסמוך עליו בכל מידי דחיישינן דמסהיד בדדמי ובאסור דרבנן ע"ד שכתב מור"ם ז"ל בהגה סי' י"ז דין נו"ן וז"ל וי"א אפילו בעד אחד אפילו אמר מת וכו' דהוי כאלו אמר קברתיו.

גם מרן מהריק"א נקיט סרך זה שבס"ס י"א בענין קברתיו כתב וז"ל ועוד שהישמעאלי האחר אמר אל תסתפק בזה תחשוב שאני ראיתיו שמאחר שהוא מאמת הדבר כ"כ שנהרג לא חיישינן דאמר בדדמי גם מהרימ"ט וכו' ע"כ. עוד הביא שם משם מרן שכתב בתשובה דהיכא שהיה כל גופו שלם ולא היה חבול בפנים מעידין עליו אפילו אחר כמה ימים יעו"ש:

מוכח מדברי הרב הנז' דאזיל בשיטת מהרשד"ם ז"ל להתיר בט"ע לחוד אף בראה הטביעה. גם למדנו דמרן ג"כ מתיר בט"ע לחוד אף בעד א' בלא קברתיו כמ"ש בב"י בשם המרדכי וס"ל ג"כ דגם במל"ת לאו דוקא קברתיו אלא כל שמאמת הדבר שמת תו לא חיישינן ליה בדדמי כמ"ש בתשו' שהביא הנז'. והגם דשם היה הריגה ולא טביעה. מ"מ הרי הרב ג"ור ז"ל בדף ק"ז כתב ע"ד המשיג עליו וז"ל. עוד כתב מעכ"ת בפסקיו המתחלת ואף שמרן בתשובה התיר בגופו שלם ואינו נחבל בפנים בסברת מהרי"קו גם מהריק"ש בהגהות וכו' ומוקי מעכ"ת דע"כ לא הקלו כסברת ר"ת אלא ביבשה לא בטבוע. ואני אומר דזה לא יתכן שהרי כל עצמם של המתירים הם נסמכים על דעת התוספות ודברי התוספות ברורים דגם בטביעה מעידים לאחר כמה ימים וכו' והרב פני משה מתהלך בתומו דמהריק"א ז"ל סובר כמ"ש שכתב בח"ב סי' כ"ז וז"ל וכו' הרי מוכח מדבריו דמהריק"א מקל בין ביבשה בין בים וכו' עכ"ל הרב הנז':

עוד הביא שם משם מהרא"ם ז"ל שכתב בענין עגונא דנ"מ חורבא מקלינן בגופה של עדות היכא דאיכא שום פוסק דמקל והביא ראיה ממ"ש במסכת עדויות למה נזכרו דברי היחיד וכו' ואין לך שעת הדחק גדול מזה יעו"ש. גם הרב ח"מ בס"ק ל"א הביא משם הרב מ"ב שכתב זה ויצא לחלק בין אם האשה ילדה או זקנה אלא דאח"ך כתב דלא ניחא ליה בזה אלא בכל גוונא אזלינן לחומרא בגופה של עדות אם לא כשהמקילים הם רבים יעו"ש:

גם הרב ב"ש סקע"ו אחר שהביא דברי רבינו נתן ורבינו שמחה דלמ"ה ט"ע בגוי סיים וכתב וז"ל ובתשובת מהר"ם פאדווה פסק אפי' אם מעיד ע"י ט"ע מהני וכ"פ בתשובת מהרא"ם ז"ל וכתב שכן פשטה הוראה בישראל וכ"פ בתשובת רש"ך וכתב שכ"פ בתשובת בן לב וכו' וכ"כ בקונטריס עגונות סי' כ"ו ובסי' כ"ז כתב וז"ל ראוי להקל באלו הספקות הן בספק שלשה ימים הן במל"ת שי"ל ט"ע ע"כ והוא ממהריב"ל יעו"ש:

והרב כנ"הג בהגהב"י אות שפ"ז הביא דברי הרב מהרא"ם ז"ל וכתב וז"ל ונראה מדבריו דהכי נקטינן וכ"כ הרש"ך וכו' וכ"כ הראנ"ח וכן נראה מדברי מהר"ר יפה בהגהותיו. וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל ומדברי שאר הפוסקים ומדברי בנימין זאב וכן הסכים

מהריב"ל ז"ל והרח"ש בקונ' עגונא וכ"כ מ"ב וכן ראיתי כל רבותי נוהגין וכו' ע"כ. וראינו בתשובת מהרש"ך אחר שהביא דברי רבינו נתן ורבינו שמחה כתב וז"ל ויראה דאין לחוש לסברת אלו הגדולים אחר אשר מצאנו להרא"ם ז"ל שפסק להקל. גם מדברי הר"ן יראה דאין לחלק זה החילוק בין ישראל המעיד למל"ת ע"כ:

גם הרב מהרי"ע בספר בית יהודה חא"ה סימן ך' כתב בפשיטות דגוי מסל"ת מהני בט"ע לחוד ואין לחוש לזה כיון דהרבה מהאחרונים סומכים להקל יעו"ש:

שוב מצינו להרב מוהריק"ש ז"ל בתשובה סי' קי"ד על מעשה שנשאל בגמל"ת שהעיד שראה מרחוק בספינתו כשנטבעה הספינה האחרת והיה בה שלמה רוש'ו ולא נמלט א' מאנשי הספינ' ואח"ך ראה את היהודי הנז' מת מושלך בחיף הים והכיר שהיה שלמה רוש'ו והביא שם להקת הפוסקים דס"ל דבטביעות עין לחוד סגי ואין חלוק בין גוי לישראל והביא ג"כ סברת הרא"ש והטור ז"ל שמחלקים בין ראה הטביעה ללא ראה וסיים וכ' וז"ל ולענין מעשה בנד"ד אלו היה ספק במדי דאורייתא איבעי לן למיזל לחומרא. אבל השתא דמדי דרבנן הוא הלך אחר המיקל וכמ"ש הריב"ש סי' שפ"ט וכו' זאת ועוד אחרת דהשתא הוי ס"ס. ספק הלכה כהרשב"א ז"ל ומאן דעימיה דסגי שיעיד הרואה בט"ע או כדברי הרא"ש ז"ל ומאן דעימיה דברואה הטביעה כנד"ד בעי שיעיד בסי' ולא סגי בטביעות עין. ואת"ל הלכה כדברי המחמירים ספק אם הלכה כדברי המקילים בער מפי ער והוא ס"ס המתהפך וק"ל כ"ש שרבו המתירין כשהעיד בט"ע ובמידי דרבנן פשיטא ופשיטא שסומכין עליהם ולא נצריך שיעיד הרואה בסימנים וה"ה לדברים אחרים דאיכא בהו פלוגתא דרבוותא וכו' ע"כ. ועל מה שלא אמר המסיח לפי תומו קברתיו הביא סברת המגיד דבמזכירו אין צריך וסברת הר"ן דבמכירו אין צריך והביא דברי הריב"ש דלמה חלוקים אלו בים ומלחמה. גם הביא מ"ש הריב"ש דמה שהצריכו בים קברתיו אינו אלא חומרא בעלמא לחוש לסברת הרי"ף והרמב"ם ז"ל שדעת כל האחרונים שא"צ וסיים וכתב וז"ל א"כ כיון דמשום חששא בעלמא הוא דמחמרינן במידי דרבנן שכבר ראה שנטבעו כל אנשי הספינה והוא בכללם. יש לנו לקרב המחלוקות באיזה דקדוק שיהיה וכו' והסיוע הב' דהכא בנד"ד איירינן בעד השומע מפי מל"ת. וכתב מהריב"ל ז"ל דכתבו הג"מי דבגמל"ת לא חיישינן דאמר בדדמי ואע"ג דלא עבדינן כסב' ההגהות. מ"מ היכא דאיכא תרתי לטיבותא חדא שהוא עד מפי עד ועוד שהוא מפי גמל"ת תלינן להקל אע"ג דלא אמר קברתיו ושכן נעשה מעשה ע"י גדולי הדור וכו' א"כ בנד"ד ששמע ישראל מפי גמל"ת אע"ג דלא אמר קברתיו תלינן

דודאי נגע בו וכו' שהרי הרשד"ם ז"ל סי' נ"א התיר מבלי שום דבר אחר כי אם להיותו ספק הלכה במידי דרבנן כיון שראו הטביעה וכו' ע"כ יעו"ש:

גם בספר ג'ור הביא דברי הרב מהרח"ש שכתב וז"ל יש להתיר מצד אחר דהוי ס"ס ספק הלכה כר"ת והתוספות שכל שגופו שלם בט"ע סגי וגם כתבו שהוא המנהג ואת"ל דבכל גוונא בעינן לאלתר ואיכא למיחש בדדמי כל שלא ראוהו לאלתר מ"מ בנד"ד הדבר בעצמו ספק ראהו לאלתר וכו' ע"כ. וסיים הרב ג"ור ז"ל וז"ל דכיון דאשכחן דמעייל סברת ר"ת בכלל ספק וכשמצרף לו עוד ספק ב' מיקל באיסור תורה מט' ס"ס א"כ הדברים ק"ו בנד"ד דאין כאן אלא איסור דרבנן דבתר ספק אי הלכה כר"ת סגי לן להקל ואין להחמיר בספקא במידי דרבנן אלא היכא דאתפרש בהדיא דאזלינן בההוא ספק לחומרא וכו' ע"כ:

עוד הביא שם דברי הרב מהריב"ל ז"ל שכתב וז"ל הכלל העולה להאי חלוקא בנמצא הגוף שלם בין אותם שראו הטביעה בין למי שלא ראה אין צריך לא סימנים ולא שיראוהו לאלתר ע"כ. עוד כתב שם משם ספר פני משה שהרבה מהגדולים דחו דעת ר"ת ואף על פי כן לא נופלת היא לגמרי והביאה לכלל ספק וצירף לה ספק ב' והיקל באיסור תורה דמסתמא משמע נמי דס"ל דדעת ר"ת אפילו בראה הטביעה וכו' ע"כ:

גם הרב דבר משה סימן ט' כתב דלדעת רובא דרבוותא אין חלוק בין ראו הטביעה ללא ראו ובין גופו שלם או לא אלא בכ"ג לאלתר בעינן וסי' לא בעינן יעו"ש:

והרב המבי"ט הובאו דבריו בק"ע סי' רכ"ט כתב דבגוף שלם אין לחלק בין ראה הטביעה ללא ראה יעו"ש:

והרב מש"ל בפי"ג מהלכות גירושין כתב משם מוהריב"ל דבעד מפי עד אף למ"ד דלא סגי טב"ע ובעינן סימנים תלינן להקל ואמרינן שהראשון הכירו ע"י סימנים:

ובענין קברתיו מצינו להרב ג"ור ז"ל כלל ג' סימן כ"ד שכתב משם הרדב"ז וז"ל דאף על גב דהרשב"א ז"ל מחמיר הרבה. מ"מ כבר נהגו בכל הדורות להקל בדבר משום תקנת עגונות דלא ליפוק מנייהו חורבא. וכתב עוד לקמן בסוף הדיבור וז"ל הרי אתה רואה בעיניך שאפילו בשעת מלחמה לא אמר הגוי בדדמי לאסור את האשה עכ"ל הרדב"ז ז"ל המובא שם:

גם הרב כנ"הג ז"ל הג"הט אות שנ"א כתב משם הרב מהר"א די בוטון דבמקום דאיכא פלוגתא דרבוותא אי בעינן קברתיו או לא באסורא דרבנן נקטינן להקל:

גם בספר בני דוד בקונטריס עגונא כתב משם מהרח"ש ומהריב"ל ומהרי"ט דבגוי מל"ת לא אמר בדדמי וא"צ קברתיו אלא דמשום הרשב"א ז"ל כתב שהיה מל"ת ואפ"ה הצריך קברתיו יעו"ש:

ואחר שהעתקנו דברי הפוסקים הנז' יצא לנו מדבריהם דלדעת רוב הפוסקים גם בגמל"ת סגי בטביעות עין לחוד וגם דעת מרן ז"ל אזיל בשיטה זו כמ"ש הרב ג"ור ז"ל משמו שכן כתב בתשובה כמש"ל אלא דעכ"פ דבר זה מידי פלוגתא לא נפקא דלדעת הרא"ש והטור ז"ל בראה הטביעה לא מהני טביעות עין וא"כ מי יוכל להכניס עצמו בספק סכנה להתיר בנד"ז:

הן אמת דלגבי זה החילוק עדיין יכולין אנו לומר דע"כ לא מצרכי הרא"ש והטור באותם שראו הטביעה שיעיד בסימנים אלא דוקא היכא שבשעה שראו הטביעה הלך העד לדרכו ואח"ך כשהיה ביבשה ראה שפלט הים הטבוע בזה הוא דאמרינן דכיון שראה הטביעה נדמה לו שזה שפלטו הים הוא אותו איש הנטבע אבל אפשר שזה שמצא מת הוא איש אחר והטבוע יצא חי למקום רחוק. אבל היכא ששם נמצא ושם היה בשעה שנטבעו טביעה גמורה ולא זזו משם עד שראום מתים ע"פ המים שפלטם הים מתים ע"ג המים כנד"ד שאחד שאמרו המל"ת שהתבוננו בהם וכו' עד צאת נפשם ולא זזו משם עד שראום מתים ע"פ המים אפשר לומר דבזה כ"ע יודו דלא אמרי בדדמי והכירום הכרה מעלייא דרחוק הדבר לומר דאלו שנטבעו הלכו להם ואלו שראו תכף ע"פ המים הם אחרים שנזדמנו מיד לצאת במקום זה:

וכן מצינו להרב ג"ור ז"ל כלל ג' סימן ו' שנשאל על גמל"ת שהגיד על יהודי שהיה בספינה ונטבע ואח"ך מצאו אותו מת בכפר פ' וכתב וז"ל. מ"מ עדין הלב מגמגם בדבר זה דכיצד אתרמי שנודע בכפר עלקם שאותו הטבוע שנמצא בשפת הנהר הוא אותו שנאבד מן הספינה של הר"ש. קשה הדבר להאמין בזה שיהיו שם גוים עומדים ומלוים את המת שנטבע בספינה עד שצף ובא על שפת נהר כפר עלקם וכו' מ"מ בשום לב נוכל להעלות ארוכה וכו' דע"כ לא מחמרינן אלא באיסורא דאורייתא אבל נ"ד שכבר יצאה מאיסור תורה בעדות הטביעה שמעיד הערל כל היכא דאיכא למתלי להקל תלינן וכו' ואם כן נתלה להקל ולומר דודאי הערל הזה המעיד הוא ידע הענין היטב בסימנים או בטב"ע שזה הטבוע הוא בודאי אותו שנטבע וכו' ומותרת לינשא לכתחלה עכ"ל:

מבואר מדבריו שאם היה במציאות שאם היו גוים עומדים ומלוים את הי היהודי שנטבע עד שצף ובא על שפת הנהר לא היה מגמגם והיה מתיר בשופי והגם שיש לדחות ולומר דהרב ז"ל לשיטתיה אזיל שהקשה מדברי התוספות על החילוק של הרא"ש

כמש"ל מ"מ מדבריו משמע שההיתר מרווח ביותר אם היה הרואה הטביעה מלוה אותו עד שיצא ואם הוא מט' דאין לחלק בין ראו הטביעה וכו' אדרבא עכ"פ ההיתר ההוא מרווח כשלא ראו הטביעה ולא לוו אותו והכירוהו אח"ך בט"ע דבזה אפילו הרא"ש והטור יודו ולמה לו לדחוק בזה ולהביא עצות מרחוק. אם לא שנאמר דכשהיה מצוי עד הראיה עד שצף ויצא הוא יותר מרווח לכ"ע דבזה אף הרא"ש והטור יודו כמ"ש וכיון שבנדון שלו ליכא למימר שהיה כך לכן הוצרך הרב להקל מטעם דהוי ספק במידי דרבנן כמ"ש:

ואף את"ל דהרא"ש והטור ז"ל בכל גוונא אמרו דבראה הטביעה אינו נאמן בטב"ע. מ"מ יש לנו להקל בזה מטעם ס"ס. שמא הלכה כמ"ד דאף בראה הטביעה סגי בט"ע שהיא ס' רבים וגדולים ואת"ל דהלכה כמ"ד דבראה הטביעה למ"ה ט"ע אלא סימנים אפשר דהמל"ת הכירום בסימנים מובהקים וכיון דהוי עד מפי מל"ת תלינן להקל שכך היה כמ"ש הרב מש"ל משם מהריב"ל ז"ל כמש"ל ושפיר הוי ס"ס המתהפך דמהני לכ"ע דאפילו בדאורייתא מהני וכמ"ש בק"ע סימן שס"ט ובפרט במידי דרבנן וכמ"ש הרב מהריק"ש כמש"ל:

ומה גם למ"ש בספר בית יהודה סי' ך' דאפשר דע"כ ל"פ אי מהני ט"ע בגוי אלא היכא דמוכח מדברי הגוי דמתחלה לא הכירו אלא לאחר שעיין בו והכירו על טב"ע אבל היכא שמתחלת ראייתם ידעו בו שהוא פלוני כ"ע יודו דמהני יעו"ש. וכ"ש לפי מ"ש הרב ג"ור כלל ג' סימן ה' דכשהיה מכירו לשעבר אין חשש שיתחלף לו באחר ושכן כתב הרב פני משה יעו"ש דלפ"ז הכא בנד"ד אם המל"ת היה מכיר ליהודים הנטבעים בחייהם שוב ליכא למיחש בדדמי. ועיין בק"ע סי' ש"ג שכתב שאם אחר שהעלהו הים הכירו במלבושיו שהיה לבוש בהם בספינה הו"ל הכירו ע"י סימנים ואפילו הרא"ש יודה דמהני אפי' ראה הטביעה ואע"ג דבגדים לא הוי סי' דחיישינן לשאלה בספינה לא שייך זה כיון שראוהו בספינה מלובש בבגדים אלו ואחר שעלה ג"כ היה מלובש בהם יעו"ש והוא ממהר"מ פאדוואה וא"כ הכא נמי בנד"ד י"ל שהכירום בבגדיהם שהיו מלובשים בספינה דמהני לכ"ע וכיון דהוי עד מפי עד מל"ת תלינן לומר שכך היה דדוקא היכא דאמר בפירוש שהכירו במלבושיו נסתפק שם הרב אולי הכירו ע"י הצבע דלאו סימן הוא אבל היכא שאמר שהכירו סתם תלינן שהכירו במלבושיו היטב כיון דהוי עד מפי מל"ת:

גם הרב דבר משה ז"ל סי' ט"ו הגם שהמעשה היה שראה המל"ת הטביעה וגם לא הגיד שראהו בשעה שהועלה מן המים ולא אמר שהכירו בסימנים אפ"ה כתב וז"ל ומ"מ בין הכי ובין הכי הא יש צד בנד"ד כיון שהוא מלתא דרבנן והוא מחלוקת ראשונים

דלר"ת ודעימיה כיון דהוי גופו שלם אין צריך שיעיד שראהו לאלתר וסימנים ומה גם להתו' שכתבו שכן הוא המנהג להתיר וכו' ואת"ל דאין הלכה כוותייהו דילמא קי"ל כסוברים דבתוך שעה מעידין והכא דילמא הוא תוך שעה ואת"ל דקי"ל כמ"ד דבעינן לאלתר דילמא הלכה כמ"ד דהיינו דוקא כשהוא בדאורייתא אבל בדרבנן אפילו אי ודאי אשתהי מקילינן כיון דמה שאנו צריכין דלא אשתהי אינו אלא משום ספק דילמא מעיד בדדמי וכו' ואת"ל דהלכה כמהרח"ש דבודאי אשתהי יש להחמיר אפילו בדרבנן דילמא הכא לא אשתהי וספקא הוי וכו' דבכה"ג אפילו בדאורייתא יש מקום להקל מס"ס וכו' וכ"ש דיש לצרף דעת מהריב"ל שהורה להתיר בעד השומע בין לענין לאלתר ובין לענין סימנים עכ"ל הרב הנז' וגם הסכימו ע"י שם הרבנים מהרי"ד ומהר"מ אמארילייו ז"ל יעו"ש. מבואר מדבריהם דאפי' בספק אשתהי ואפילו בראו הטביעה התיר בט"ע. והכא בנד"ד ליכא למיחש האי חששא דאשתהי שהרי תכף שראו שנטבעו האנשים הנז' אמרו שראום מתים ע"פ המים ואפילו הוא אשתהי זמן הרבה כיון שהיו עדיין בתוך המים ולא פלטם הים אל היבשה ליכא חששא דאשתני דמיא מצמת צמתי דדוקא כשמצאוהו ביבשה הוא דחיישינן לזה דאחר שהועלה מן המים ושהה ביבשה משתנית צורתו וחיישינן לזה בדדמי דלזה הוא דבעינן שיראוהו מיד בשעה שהועלה מן המים אבל כשהוא עדיין תוך המים מעידין עליו אפילו כמה ימים וכמ"ש מרן בס' כ"ו יעו"ש ועיין בק"ע סי' רמ"ט ובסי' ר"ן כתב שאם היו רבים הנטבעים והוכרו בט"ע ליכא למיחש דכולם והוחלפו באחרים יעו"ש:

אלא דעכ"ז לא יצאנו י"ח בזה דתינח לגבי החששא שמא אלו שראום מתים ע"פ המים אינם האנשים הנטבעים דבזה יצאנו מידי חששא זו אבל לגבי חששא דשמא לא מתו ונתעלפו מה יושיענו ההכרה שהכירום שהיו הנטבעים. סוף סוף עדין איכא למיחש . שמא היה בהם רוח חיים ומסהדי בדדמי. ולזה היינו צריכים לקברתיו לצאת מידי חששא זו ושאני ההיא דמהריק"ש דתלה לומר שמא המל"ת נגע בו. משא"ך בנד"ד שהיו רבים וצפים ע"פ המים ורחוק לומר שנגעו בהם. ולכאורה היה נראה לומר גם בזה סוף סוף שמא הלכה כמ"ד דגם בים א"צ לומר קברתיו ואת"ל דהלכה כמ"ד דצריך קברתיו שמא הלכה כמ"ד דבמל"ת א"צ וכמש"ל בשם כמה פוסקים. אלא דמצינו להרב כנ"הג ז"ל הג"הט אות קנ"ה שכתב וז"ל וראיתי להרב מהרח"ש בתשובה התיר מט' ס"ה אע"פ שאינו מתהפך ספק אם הלכה כדברי האומרים דלא בעינן קברתיו וכו' ואת"ל דהלכה כמ"ד דבעינן כיון דקברתיו אינו אלא ספקא מחשש שמא אמר בדדמי. שמא הכא לא בדדמי קאמר אלא שהכירו היטב וקולא גדולה היא בעיני לסמוך ע"ז חדא דרובא

דרבוותא ס"ל דבעינן שיהיה מתהפך וכו' ועוד דבעגונא דאתתא אין לומר ס"ס דכולה חדא ספקא היא ספק חי ספק מת. ועוד אעפ"י דקברתיו מחשש בדדמי הוא לא מקרי ספק אלא בודאי דאומר בדדמי וכו' ע"כ. הרי דגם דבר זה מידי פלוגתא לא נפקא. אי בענין קברתיו מצינן לעשות ס"ס או לא:

אבל מ"מ עדיין אפשר לומר דהכא בנד"ד כיון דכבר יצאו מאיסורא דאורייתא בעדות הטביעה ולא נשאר בהן אלא איסורא דרבנן יכולין אנו לעשות הספק ספקא בגוונא אחריתי לצד שנאמר שהמל"ת היה מכיר את האנשים הנז' או שהזכירם בשמם. שמא הלכה כמ"ד דאין לחלק בין ים ליבשה ולעולם במכירו או מזכירו בשם אין צריך קברתיו. וכן מצינו לרב אחרון מהר"ש הלוי בספרו לב שלמה שעשה חלוקים אלו בים והתיר בזה בלא קברתיו יעו"ש בסי' כ"ה. ואת"ל דהלכה כמ"ד דיש לחלק ביניהם ובים לא מהני שמא הלכה כמ"ד דבתרי אפילו פוסלין לא אמרינן בדדמי וא"צ קברתיו וכמ"ש החכם הפוסק נר"ו. ובק"ע סי' רל"א מהרב המבי"ט כתב וז"ל מה שהסכימו הפוסקים דלא כהרי"ף ז"ל דבתרי עדים א"צ קברתיו לאו דוקא עדים כשרים ה"ה עד א' וגמל"ת או ב' גמל"ת וכו' וא"כ כיון דנר"ד מקרי ב' עדים אף שלא ראו מיד ואף שאין להם סימני' סגי בט"ע וכו' ע"כ וכ"כ בסי' י' משם מהריב"ל גם הכנ"הג בהג"הט אות תק"ה עמ"ש הטור דב' נאמנים בלא קברתיו כתב וז"ל והכי נקטינן רשד"ם ובנימין זאב מהר"י קארו בתשובה ע"כ גם הרב מהר"ד פארדו בספר מכתם לדוד חא"ה סימן א' עשה ס"ס בזה שמא הלכה כמ"ד דאפילו במלחמה לא בעינן קברתיו ואת"ל בעינן שמא הלכה כמ"ד דבתרי אפילו פסולים לא אמר בדדמי אפילו לדעת הרמב"ם יעו"ש:

ומה שדחה זה הס"ט החכם הפוסק נר"ו ממ"ש הרב דרכי נועם ז"ל בההיא דיוסף זמירו דהניח האשה באסורא ולא עשה הס"ס הנז' לאו דחייה היא שהרי שם לא היה עדות רק על הטביעה בלבד ולא ראו אותו מת אח"ך. וא"כ מה יושיענו במה שהיה מכירו והזכירו בשמו דס"ס עדיין אסורא דרבנן רביע עלה דחיישינן למיעוטא שמא יצא חי ממקום רחוק. ומה גם שמטעם שהמעיד היה עמהם בספינה ונשאר שם סתר העדות דחשש לבהלה ואוקמוה באיסור תורה כמ"ש בסו"ד יעו"ש. משא"ך הכא בנד"ד דאחר שהעידו על הטביעה כמ"ש עד צאת נפשם דבזה יצאו מאיסור תורה ואח"ך ראום מתים ע"פ המים והיו בטוחים בספינה הקטנה וכיון דאין עליהם רק אסורא דרבנן שפיר מצינן לעשות הס"ס הנז' ומה גם לפי מ"ש הרב ג"ור ז"ל משם מהרח"ש ז"ל דאפילו למחמירים דלא מהני ט"ע במל"ת דוקא לענין הכרח דט"ע עדיף ישראל מגמל"ת אבל לחשש שמא לא מת עדיף גמל"ת מישראל. וכ"כ הרב ב"ש בס"ק קנ"ד יעו"ש דבזה יש לנו לצרף לזה

ספק אחר שמא הלכה כמ"ד דבעד מפי גמל"ת לא אמרינן בדדמי. והרי יש לנו שלשה ספקות להתיר במדי דרבנן:

וגם מדברי רבינו הטור ז"ל שמחלק בין ראה הטביעה וכו' נראה דמאי דחיישינן בראה הטביעה הוא שמא הוא אחר אבל שמא לא מת לא שהרי כתב וז"ל וכיון שראהו העד שנפל שם אומר בדדמי ואמר שהוא הוא אפילו אינו ברור לו ע"כ. וכן בא מבואר בדברי הרא"ש ז"ל וז"ל דכיון שראו שנפלו למים בדבר מועט יאמרו שאלו הם ע"כ הרי דהחששא בראה הטביעה הוא שמא אינו זה ולא מחשש שמא לא מת:

ובספר בני דוד בק"ע כתב בדרך אפשר דגם הרי"ף דס"ל דאפי' בב' עדים אמרי בדדמי לא דמי לגמל"ק וא"כ לדעת הרי"ף ורבי' והרמב"ן והרשב"א דלא חילקו בין ראו הטביעה וכו' אפילו גוי שראה הטביעה נאמן בלא קברתיו ע"כ:

ומ"ש החכם הפוסק נר"ו דלדברי הרא"ם ז"ל לא סגי בלא קברתיו וכו' הרי הוכחנו מדברי הרב מהרא"ם דס"ל דע"כ לא מצריך הרמב"ם קברתיו אלא כשלא העיד שהועלה מן המים והכירו דבזה חיישינן בדדמי אבל כשמעיד שראהו אחר שהועלה מן המים וראהו מת תו לא חיישינן בדדמי וכמש"ל. וכן ההיא דיהודי שיצא עמי בדרך וכו' שהצריך קברתיו היינו כיון שרוב הנאבדים מתים חיישינן שאמר בדדמי משא"ך כשראהו אח"ך מת דדעתו להקל אף בראה הטביעה כמש"ל:

גם מ"ש החכם הפוסק נר"ו מההיא דהרב צמח צדק שצריך שיראה שמת ודאי שנתקרב אליו וכו' והכא בנד"ד שהיו עומדים מרחוק אפילו הרב ב"ש והרב צמח צדק יודו דלא מהני כמש"ל. לזה כשנדקדק בדברי העדות נראה שכוונו עדותם היטב והכירו בהם שהיו מתים כמ"ש בק"ע וז"ל ובהיותם הם בספינה הקטנה הרחק מן הספינה הגדולה מעט לראות מה יהא בסופה וכו' וראו שהספינה טבעה לגמרי וכו' וראום מתים והאחרון לכולם כההר"יץ אדרעי וכו' ע"כ עיין ספר באר מים חיים דף נ"א ע"ד הרי שהעידו שלא נתרחקו מהספינה הגדולה רק מעט ויכולין אנו לומר שהיו קרובים אליהם באופן שהיו יכולים להכירם ולהבחין על מיתתם גם יכולין אנו לומר דכשראום מתים היינו מחמת שהביאום לפניהם רדיפת המים כשהיו בטוחים בספינה הקטנה וכל א' מהם שהיה מביא המים לפניהם היה נוגע בו והיה מכיר בו שהיה מת דהוי כמו קברתיו דיש לנו לתפוס דברי העדים כפשטן כמש"ל בשם כמה פוסקים:

ומ"ש החכם הפוסק נר"ו דסברת המרדכי הוא סברא יחידית ומדלא הביאה מרן בש"ע נראה דפליג עלה לזה תסגי לן יקר סהדותא דהרב ג"ור והרב פ"מ ז"ל דמרן בתשובה אזיל בשיטה זו כמש"ל:

שוב מצינו בספר בני משה סי' כ"ג שהביא משם מהר"א ששון שאמר העד בז"הל וידי אה ישעיה אפ'וגאדו מואירטו סוברי לה אגוואה דנוכל להקל משום דמשמע מלשונו דטלטלו ונתאמת אצלו שמת מחמת שנחנק בים ומזה הביא הרב הנז' ראיה לנדון שלו שאמר המל"ת בזה"ל קאיקני שלכי בוגולמיס שפירושו בעל הספינה נחנק בים וכתב וז"ל ואע"פ שלא העלהו מהים ליבשה אלא נשאר תוך הים כל שאומר שראהו שנחנק בים ומת סגי דההיא עובדא דמהרא"ש ג"כ הוי שלא העלהו מן הים אלא נשאר תוך הים ואפ"ה התיר הרב וכו'. ואפילו אם נאמר דפי' למים הוא נחנק בים סתם תלינן להקל שכיון שכבר יצאה מאסורא דאורייתא ע"פ העדים שהעידו שראו שטבע בים ע"כ. הרי דאפילו בלא קברתיו התיר וגם היה ע"פ המים אלא דעכ"פ שם היה מל"ת אחר שהעיד שנענעו וראהו מת:

ברם יש למצוא צד היתר לנשים העגונות האלה מאותה תשובה של הרב ראש משביר סימן י"ח שהבאנו דבריו לעיל והמעשה היה שהעיד העד מפי מל"ת שהיה עמהם בספינה וקם עליהם נחשול של ים וראה את היהודי שטבע. והעיד בז"הל לי איג'ימוס קוואירדה אל ג'ודייו וימוס קי ג'ה איסטאבה מוואירטו ושאל העד למל"ת היאך ידע שנחנק. והשיב לו בז"הל לוקי טי סי דיזיר איש האסטה קי אטימוס אל סירין לו וידי אל ג'ודייו מוואירטו אין לה מאר אי נו מיניאבה ני פיי ני מאנו וכו' ע"כ והמעשה היה בליל ר"ח חנוכה ופלפל בחכמה הרב הנז' בכל הצדדין השייכים לנדון זה מפי סופרים ומפי ספרים והביא מ"ש מהריב"ל ז"ל דעד ישראל מפי גמל"ת לא בעינן שיאמר קברתיו בים ושכן עשה מעשה והסכימו עמו גדולי הדור ושכן הסכים הרב מהר"ר בצלאל ז"ל בתשובה ומהרא"ש ומרן ומהריק"א וכמה גדולים ז"ל. וכתב וז"ל א"כ הכא בנד"ד דהוי עד מפי עד והראשון היה גמל"ת ודאי דתלינן להקל וכמו שהסכימו כמה גדולי ראשונים ואחרונים בזה ובפרט באיסור דרבנן כמבואר שם ובגדול אחרונים הרב פרח מטה אהרן ס"ב סוף סימן כ"ב יעו"ש ע"כ. עוד הביא שם תשובה מכת"י להרב הגדול מהר"מ בנו של הגאון מהרח"ש ז"ל והמעשה היה שהעיד עד א' וכה דבריו סאבראן סוס מירסידוס קי ג'ו אי ש"ט מי קונסוואיגרו איבאמוס אין אונה נאוי אי בינו און גאליון פארה נוס טומאר אי קומבאטיירון טודה לה נוג'י פ'יטה לה מאנייאנה אי דיספואיס בירון ביניר אוטרו גאליון דיל פראנסיס סי איג'ארון טודוס די לה נאבי אין איל סאנדאל אי בינו ש"ט סי איבה פארה איג'ארסי אין איל סאנדאל אי קאייו אין לה מאר טורנו אה סאליר די לה מאר אי טראבו די און רימו דיל סאנראל אי נו לו דישיארון סי טורנו אפ'ונדארסי אוטרה ויס אי טורנו אה סאליר אי דיספוואיס לו וידי מואירטו אין ריבה די לה אגוואה

איספאנדידו קומו און ליש' אי איסטובו מואירטו אין ריבה די לה אגוואה און פוקו אי לוואיגו לי דיסקאייו לא קאביסה אי סי פ'וואי אפ'ונראנדו דיינטרו די לה מאר פ'יטה קי סי פ'ונדייו טורו אל פ'ונדו איסטו וידי קי איס וירדאד קי אוסטאבה מואירטו קוונדו סי פ'ואי אל פ'ונדו אלה היו דברי העד הנז'. והביא הרב סברת הרי"ף והרמב"ם ז"ל דמצריך שיאמר בים וקברתיו ואף דאיכא מאן דס"ל דלא בעי הרי"ף ז"ל קברתיו אלא במלחמה ולא בים כמ"ש מהרא"ש ז"ל משם רב א' שהיה בימי הריב"ש ז"ל מ"מ באיסור ערוה יש לנו להחמיר ולחוש למאן דמצריך קברתיו וכו' ובסוף מסיק להיתר וז"ל אבל כד מעיינינן שפיר נראה דיש לאשה זו היתר גמור והוא דע"כ לא כתב הרי"ף ז"ל דצריך לומר קברתיו אלא היכא דאיכא למיחש שמא אחר הוא ואינו זה שאנו סוברים שהעיד או שמא לא מת עדיין והיו סבורים שמת כיון דלא טלטלו אותו ולא עשו בו שום נדנוד משו"ה צריך שיאמר קברתיו אבל בנד"ד דליכא למיחש לשום חששא לא משום שמא עדיין לא מת ולא משום שאין זה הוא אי משום שאין זה הוא שמעינן בהא ליכא למיחש כלל שהרי הוא מעיד שראהו שנפל עצמו מהספינ' וראהו פעם וב' שירד ועלה ואח"ך ראהו מת צף ע"פ המים וכיון שכן לא נעלם מעינו כלל. והוא הוא שאומר שנפל מן הספינה בלי שום פקפוק והוא הוא שראהו מת צף ע"פ המים ודאי ליכא למיחש לשום אחר כלל. וליכא בדדמי לומר שהוא אחר ואי משום שמא עדיין חי בהא ליכא למיחש כיון שראהו צף ע"פ המים ודאי ליכא למיחש שמא חי הוא כמ"ש הרב מהרא"ש וז"ל ולהכי בצף ע"פ המים שאין הספק על המיתה דודאי כיון שצף הוא מת. אלא הספק הוא אם הוא אותו שמעידין עליו וכו' ע"כ. הרי שכתב דליכא למיחש שהוא חי כיון שצף על פני המים וכיון שכן בנד"ד ליכא למיחש לשום חששא כלל לא משום שמא אחר הוא ולא משום שמא חי הוא כמ"ש בודאי שא"צ לומר קברתיו דע"כ לא כתבו שצ"ל קברתיו אלא היכא דאיכא חששא שמא לא מת או שמא אין זה אותו האיש שמעידין עליו. אבל בנד"ד דליכא שים חששא לא שמא לא מת ולא שמא אין. זה אותו האיש בודאי דלכ"ע א"צ לומר קברתיו כיון שהעד מעיד בפירוש שלא זזה עינו ממנו עד שראהו מת ודאי דאתתא דא שריא. עכ"ל הרב הנז' המובא שם הצ"ל. ומזה דן הרב ראש משביר והתיר את האשה בנדון שלו כיון שאמר המל"ת שראהו מת על המים דבזה אין לספק על המיתה כמ"ש הרב מהרא"ש וגם לחשש שמא אינו זה ב' כיון שמת לפניו ולא נעלם מעיניו לא חיישינן לזה. והביא שם סברת האחרונים שפסקו דבתרי אפילו פסולים לא חיישינן בדדמי ומזה פשט בנדון שלו שאמר המל"ת וימוס אל ג'ודייו וכו' בלשון רבים דלפחות הם שנים לא חיישינן בדדמי וכו' יעו"ש. וגם הסכים ע"י הרב מהר"א נחמיאש

ז"ל. ובסי' י"ט ג"כ במעשה אחר שהעיד הישראל מפי מל"ת שאמר שנחנק בים ומת. והתיר את האשה להנשא בנו של הרב המחבר הנז' כיון דהוי עד מפי מל"ת דתלינן שנגע בו ונענעו וכו' יעו"ש שהאריך:

מבואר מדברי הרבנים הנז' דכשהוא צף ע"פ המים אין להסתפק במיתה דודאי מת וא"צ קברתיו וכשלא נעלם מעיני המעיד מעת שנטבע עד שראה אותו מת אין להסתפק באחר. עוד למדנו מדבריהם דמסקנת האחרונים דבתרי אפילו פסולים לא חיישינן בדדמי וכ"ש כשהוא עד מפי מל"ת כמ"ש. ולפ"ז הכא בנד"ד שהיו הרבה מל"ת ואחר שהעידו על הטביעה כראוי כמ"ש עד צאת נפשם הוסיפו בלשונם ואמרו וראום כולם מתים ע"פ המים יכולים אנו להקל ע"פ דברי הרבנים הנז"ל אחד דהוי סהדותא דתרי וגם הוא עד מפי מל"ת וגם ראום מתים ע"פ המים שאין לספק במיתה כמ"ש. וגם אין להסתפק שמא אלו שראו מתים אחרים הם ולא האנשים שהיו בספינה אחר שלא נעלמו מעיניהם כדמוכח מלשון עדותם וכמ"ש בדברי הרבנים הנז'. ויש לנו לתלות ולומר דכשהיו בספינה הקטנה בבטח היו המתים עוברים לפניהם ע"פ המים וכל א' מהם היו נוגעים בו ונתאמת אצלם שמת דבנד"ז א"צ קברתיו כמש"ל בשם כמה רבנים ומרן אזיל בהדייהו דהכא דהוי עד מפי מל"ת א"צ קברתיו אפי' בים ובזה פלטי לן מחששא של הריב"ש ומהראנ"ח ז"ל שכתב שאעפ"י שראהו מת ע"פ המים אולי לא מת אלא דבלבלוהו המים דהיינו דוקא היכא דידעי' בודאי שלא נגע בו דהיינו בעד יש' דצריך לחוקרו היאך ידע במיתתו אבל היכא שהוא עד מפי מל"ת תלי' לומר שמא הגוי נגע בו. ומוכרחים אנו לחלק בכך שהרי הרב מהריב"ל כתב דלמעשה אין להקל בהכרתיו וכו' ובעי' קברתיו והוא ז"ל כתב דבעד מפי גוי מל"ת לא בעי קברתיו א"ל שנא' לחלק בכך דתלי' לו שהא' נגע בו:

ועל מה שלא הזכיר המל"ת שם אביהם ושם עירם הרי מבואר בפוס' דכשיש הוכחות ואומדנות שעל זה הוא מעיד לא צריכים לכלום. וכמ"ש בק"ע ממרן ב"י סי' קמ"ט וע"ש סי' שכ"ד וש"ל. ועדיפא מינה כתב שם משם מהראנ"ח דאפי' לא הזכיר שמו אם ידוע על מי הם מדברים די. וכ"כ שם מהרי"ט סי' שע"ה. וכ"כ הרב הרב ד"ן סי' י"א דכשהיה מכיר למת בחייו ואנו יודעים מתוך דבריו שעל אותו פ' קאמר אף דלא הזכיר שם אביו ועירו נאמן. וכ"כ מהריט"ץ סי' קנ"ה יעו"ש. ולפ"ז הכא בנ"ד הרי ברור לן על מי הם מדברים דהיינו ע"ד האנשים שהיו בספינה הנז' ואנו יודעים שלא פירשו באותה ספינה רק האנשים הנז' כידוע לבאי שער עירם וגם המל"ת היו מכירים אותם כמ"ש בדברי הח' הפו' נר"ו תו ליכא למיחש למידי. וכ"ש אם הזכירום בשמם וכנוים כמו שהזכירו

להר"מ ן' שיטרית דהכנוי עדיף משם אביו ועירו כמ"ש מהרשד"ם הובאו דבריו בק"ע סי' שס"ו יעו"ש:

ועל מה שהיה הענין בלילה בסוף החדש וכדי להכירם בט"ע לפחות צריך אור הלבנה כבר כתבנו לעיל מכמה פוסקים דאין לדקדק בדברי העדות ונאמר דכשהיו בספינה הקטנה הדליקו נרות וראו כל מה שהגידו כמ"ש הרב ג"ור שהבאנו דבריו לעיל. וגם בנדון של הרב בני משה ובנדון של הרב ראש משביר היה בליל ר"ח טבת ולא נחתי הרבנים לזה כלל דודאי טעמם היה דיש לנו לתפוס דברי העדים כפשוטן כמש"ל. זהו מה שנלע"ד להשיב בשריותא דהני נשי אם יסכימו ע"ז חכמי ישראל יושבי על מדין יש"ץ. ואין אנו סומכים על דעתינו בדבר חמור כזה כי כל מש"ל אי' רק בדרך מו"מ עד יעלה ויראה לפני בעלי ההוראה ומנייהו ומינן יתקלס עלאה ותסתיים שמעתתא וליה עינינו יצילנו מכל שגיא' ויאיר עינינו במאור תורתו הקדושה כי"ר. הכ"ד הח"פ טיטואן יע"ה בסדר לשום לכם שארית בארץ מש' **דברי שלום** ואמת לפ"ק:

וזה מה שהשבתי להח' מהר"מ נר"ו על מה שפקפק בהיות המעשה בסוף החדש וכו':

הן לצדק כי החילוק שחלק מעכ"ת מנ"ד להההיא דהרב ג"ור יפה אף נעים אלא דמדברי מהר"ם שהביא שם שכ' שכל שלשון העדות מתוקן אין לנו לחוש ולומר דילמא הכי הוה וכו' נראה דכל שכוונו עדותם מה שאנו יכולים לתקן דברי העדות אין לנו לבדות חששות לסתור עדותם וה"ט שבקש הרב צדדים לומר שעדות מתוקנת היא ועוד כתב שם וז"ל ועוד יש להוכיח ממ"ש לעיל דכיון שאמרו שלא ראוהו עוד ממילא משמע שעכוב והעדר ראייתו לא היתה אלא מצד הטבוע בעצמו שאלו היה חשך אפלה מרובה שגרם העדר ראיית עלייתו של טבוע מן הנהר כיצד יאמרו שלא ראוהו עוד הרי אלו היה שם אורה היו רואים אותו שעלה מן הנהר ועוד יש טעם נכון להקל דהוי סהדותא דבי תרי דלא דייקינן בתר סהדותייהו ע"כ. הרי מבואר דמתוך דברי העדים שאמרו שלא ראוהו עוד הוכיח הרב דודאי הי"ל אורה שאלו היה חשך לא היו מחליטים לומר שלא ראוהו כיון שאלו הי"ל אורה היה אפשר שיראוהו עולה. אף אנן נמי נימא דכיון שאמרו שראום כולם מתים וכו' ודאי שהי"ל אורה להבחין שמתו והכירום דאל"ה מהיכא ידעו שמתו כולם. וגם הטעם האחר שכ' הרב דהוי סהדותא דתרי שייכא גם הכא. ובפרט בנ"ד עדיפא דהוי עד מפי מל"ת וכמ"ש בפס"ד באורך:

ומ"ש מעכ"ת דאיך יעלה על הדעת שבספינה הקטנה היו נרות דולקות וכו' אינו רחוק לומר שהיה עמהם האבן שמוציאין ממנו האור והפתילה של שעוה שהיה אזור עם

המלחים במתניהם וכיוצא. גם אפשר שבה שעתא אחר שנטבעה הספינה נח הים מזעפו ולא היה נושב אפי' רוח מצויה באופן שיכול לעמוד אבוקה דולקת ואז ראום והכירום: **ומ"ש** מעכ"ת דאיך אפשר שהספינה הקטנה תשאר עומדת כ"כ זמן בלב הים וכו'. לזה כבר כתבנו דאפשר שהיתה נחה אצל אי מאיי הים סמוך לאיזה מקום יבשה וראו כל מה שהעידו סמוך לאור הבקר בשעה שהלבנה זורחת שהוא כמו ג' שעות מ"מ קודם אור היום ורדיפת המים היה מביא המתים לפניהם וראום והכירום וכו'. ואח"ך באור הבקר באו לטאנג'ה והרבה פת פתחים למקום ומציאות לא שקלת מעלמא באופן שמדברי מהר"ם למדנו שאין לגו לבדות חששות באומדנות לסתור עדותם. הן אמת שאם העד הרואה היה ישראל והיה בא לפנינו להעיד היינו צריכם לחוקרו ולדורשו היאך ראה עדותו. אבל בנ"ד דהוי עד מפי מל"ת וכיוונו עדותם היטב אין לנו לחוש ע"פ האומדנות לסתור עדותם ולומר דהרמב"ש הכירו בקול וכהרי"א בזקנה וכו'. ודוקא בההיא דהרב מוהרמ"א ז"ל שהעיד שהיה באישון לילה ואפלה חשש הרב משא"כ בנ"ד דאדרבא מתוך דברי עדותם נר' שכוונו היטב. מקיימים העדות כפשוטו וההיא דהרב בני משה וראש משביר אלו היה הטעם כמ"ש מעכ"ת לא הוו שתקי מניה ואדרבא הי"ל להתעורר בזה ולפשוט הדבר כיון שלא נטבעה הספינה והיו נרות דולקות וכו' יען כי לא דבר רק הוא ותלוי בגוף העדות. ומה גם דנדון הרב ב"מ העד היה עם הנטבע בקאי"ק ונהפך הקאי"ק ע"פ ונפלו כולם לים והעד המעיד נאחז בשפת הקאי"ק וניצול ובעודו אחוז שם והוא בתוך הים ראה מה שהעיד על הנטבע. א"ל שנאמר שאין לנו לחוש בזה עד שנדע בבירור שהעידו בדדמי ושהיה חשך אפלה הא לא"ה מקיימים העדות כל שדבריהם מכוונים וכבר מילתינו אמורה שאין אנו סומכים על דעתינו בזה עד שיסכימו חכמי ישראל יש"ץ:

סימן ה

טופס שטר קב"ע וז"ן ע"ן. במותב ג' כחדא הוינא ואתא קדמנא עד א' הר' ברוך סירירו י"ץ בה"ר אברהם נ"ע ואחר האיום והגזום שפתחנו לו פתח של תשובה וכן עשה בוודוי אשמנו קם על רגליו והעיד בתוע"ג ואמר בז"הל קי קוואנדו פ'ואי אה לונדריס מי דישיירון ג'ורייוס קי אברהם ן' נאים די טיטואן אי און ג'ודייו די אבירג'יל די ארבט סו קומפאניירו סי פואירון אה לה ג'אמאיקה אי דיספואיס די דוס אנייוס מ"מ לי דישו און ג'ודייו קי איסטאבה קון אל אין סו קאזה קי בינו און ג'ודייו די לה ג'אמאיקה אה לונדריס לי פריגונטארון פור דיטו אברהם אי סו קומפאניירו אי דישו איל ג'ודייו קי מוריירון אין לא ג'אמאיקה ובירר בעדותו העד הנז' קי איל אין לונדריס אביאה אוליידו די איל דיטו ג'ודייו קי דיג'ו אברהם איסטאבה קאזאדו אין לה ג'אמאיקה קון אונה גויה

שחורה אי קידו גויה האסטה קי מורייו דיג'ו אברהם אי דישו' היג'וס ערלים קין אילייה עכס"ב העד הנז' ולראיה על הקב"ע שנתקבלה כראוי ח"פ טיטואן יע"ה בע"א לטבת שנת **תקצ"ב** לפ"ק והשו"ק ע"כ וחתום ע"ז כהה"ר שמואל ברגילין נר"ו וכה"ר שלמה וואחנון נר"ו:

וס"ל נמ"ך וז"ן ע"ן. שוב ראינו אגרת כו"ח מיד איש א' ה"ה הר' יעקב נהון י"ץ בהר' מנחם נ"ע ששלח אותה ממתא לונדריס למתא דנא ליד אשתו וכתוב בה בז"הל. לוקי מי דיזיס קי דיזי דונה פור איל דיפונטו אברהם ן' נאים פארה טראיר אנסי טיסטיגו די דיינטרו דילה ג'אמאיקה קוסטארה ל' או מ' דורוס אי אקי מי דישו און סי' אברהם כלפון קי איל איסטובו האבלאנדו קון איל פרנס דילה ג'אמאיקה אי סילו דישו קי מורייו איל אי טאל אבירג'יל די סאלי סו קומפאניירו אי קי איסטאבאן מוי ביין אי טודו לו דיכ'אדון פארה אונה מולאטה קי טיניאן אין קאזה קי לוס סירביאה איסטו איס לוקי סי ע"כ נמ"ך הצ"ל ונתקיימה לנו האגרת הזאת שהיא מכתב ידו של הר"יע נהון בא' מדרכי הקיום ולראיה ח"פ טיטואן יע"ה בזמן הנז' תמ"ת ע"כ נמ"ך וחתום ע"ז כהה"ר יעקב ביבאס וכהה"ר יצחק אזאגורי יש"ץ:

נדרשנו לחוות דעתינו מה יהיה משפט העגונה אשת הר"א ן' נאים הנז' אם היא מותרת לינשא ע"פ העדות הנז':

והנה ע"פ העדאת העד הנז' שהעיד ששמע מפי יהודי שאמר היהודי שבא מג'אמאיקה שמת הר"א ן' נאים וחבירו וכו'. הדבר פשוט דאשה זו מותרת לינשא כמ"ש מרן בא"הע סי"ז ס"ג וז"ל אשה שהלך בעלה למדינת הים והעידו עליו שמת אפי' עד א' וכו' מותרת ואפי' עד מפי ער וכו' כשרים לעדות זה ע"כ. וכתב הכנ"הג בהג"הט אות כ"ז דלאו דוקא עד מפי עד אלא אפי' עד מפי ער מפי עד אחר אפי' עד מאה יעו"ש. גם מרן בס"ה פסק דאפי' שמע מאשה ששמעה מעבד משיאין על פיו יעו"ש. ושם באות כ"ט כתב הכנה"ג וז"ל אפי' לא שמע ממנו דרך עדות אלא דרך ספור מהני וכו' ע"כ:

גם מור"ם בהגה ס"ה פסק דאפילו לא אמר ממי שמע אלא אמר סתם ששמע שמת כשר ולא חיישינן שמא עד הראשון פסול היה יעו"ש. והגם דהריב"ש כתב שם דהיכא דאפשר לשאול שואלין אותו ממי שמע שמא שמע ממי שאינו ראוי להעיד. הכא בנ"ד הרי פירש דבריו העד ממי שמע דהיינו מהיהודי שהיה עמו בביתו בלונדריס כמש"ל בקב"ע. ואף שהיהודי המגיד לעד הנז' אמר ששמע מהיהודי שבא מג'אמאיקא ששאלוהו על אברהם הנז' ואמר לו שמת ולא פירש מי הוא אותו היהודי המעיד על המיתה. סוף סוף כיון שאמר ששמע מהיהודי אוקמינן גברא אחזקתיה דכל ישראל בחזקת כשרים הם וכמ"ש

הכנ"הג שם באות ל"ד בשם הרב בנימין זאב דבסתם בני אדם שאין אנו יודעים בהם לא תלינן שהם פסולים מדאוריי' יעו"ש. ועדיפא מינה כתב שם באות ל"א דאם העד מפי עד אחר ששכח מי הוא העד לא חיישינן לערמה יעו"ש:

אלא דלכאורה עדיין יש לפקפק בעדות זו שלא בירר העד שם אביו של אברהם הנז' רק שמו ושם עירו כמש"ל בקב"ע. מ"מ הרי כתב בקונ' עגונות מהגאון מהרא"ם באות ק"כ וז"ל אפי' למאן דמצריך שמו ושם עירו אם יש לו כינוי כגון אברהם פארח שממקום פלוני די בזה דהכינוי עומד במקום שם אביו וכ"כ הרב מהרשד"ם הובאו דבריו בקונטריס עגונות בסי' שס"ו דהכינוי עדיף משם אביו ועירו יעו"ש. והכא בנ"ד הרי הזכיר העד שמו וכינויו דהיינו אברהם. ן' נאים וגם הזכיר שם עירו כמש"ל אברהם ן' נאים די טיטואן שהלך עם אבירג'יל שותפו לג'אמאיקה ועליו בא עדות המיתה כמ"ש ששאלוהו על אברהם הנז' ושותפו ואמר שמתו בג'אמאיקה וא"כ הרי יש כאן הג' דברים שצריך העד להעיד לדעת רוב הפוסקים דהיינו שמו ושם אביו ועירו:

איברא דעדין יש לפקפק בעדות זה העד יען שזה ימים ושנים קודם שהלך מכאן ללונדריס יצא עליו קול בקלא דלא פסיק דנתפס כגניבה של ממון ישראל וכפי הנשמע שמפני הסכנה ברח והלך לו למדינת הים וישב שם זמן מה עד הזמן הזה שנשכח מן הלב את אשר עשה ושב ובא לביתו. וידוע הוא דגנב פסול לעדות מן התורה כמ"ש רבינו הטור בחו"מש סל"ד וז"ל גנב וגזלן אע"פ שהן בני תשלומין ואינם בני מלקות פסולים לעדות והיינו רשע דקרא דכתיב עד חמס עכ"ל. ומרן שם בש"ע ס"ז כתב דפסולים מעת שגנבו ואע"פ שהחזירו הגניבה פסולים עד שיעשו תשובה ובס' רי"ג כתב דהפסול מן התורה אע"פ שלא הכריזו עליו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות עדותו פסולה יעו"ש והגם דסיים שם מור"ם וז"ל ואפי' פסול מן התורה אין לפוסלו אלא בודאי אבל לא מספק וכו' ע"כ. והכא בנ"ד נדון אותו כספק שהרי לא הועד בב"ד שגנב מ"מ הרי סיים מור"ם וכתב וז"ל כגון שהעיד בב"ד ואח"ך באו עדים עליו שעבר עבירה שנפסל בה מן התורה. אבל אין יודעים אם עבר קודם שהעיד או אח"ך מוקמינן גברא אחזקתיה וכו' עד דידעינן דעבר קודם לכן ע"כ. הרי מבואר דהספק הוא היכא דלא ידעינן אם עבר קודם שהעיד או אח"ך בהא הוא דאמרינן דמוקמינן גברא אחזקתיה והשתא הוא דאיתרע. אבל הכא בנ"ד דהגניבה היתה קודם נימא דאף שלא הועד בב"ד כיון דהוי קלא דלא פסיק יש לפוסלו לעדות זה כיון דפסולו מן התורה וכמ"ש מרן בטא"הע סי"ז ס"ג דפסול עדות דאורייתא פסולים לעדות זה יעו"ש. והגם דהכא בנ"ד קודם שהעיד העד הנז' חזר בתשובה והתודה על עונותיו כמש"ל בקב"ע מ"מ העיקר חסר דהיינו חזרת הגניבה כמ"ש:

אלא דמצינו להרב"ח בתשו' סי' ק"ב שכתב וז"ל ומ"ש מר דעוד יש גמגום שרבים אומרים שהשליח הוא חשוד בגנב ולפי הנראה הדבר מפורסם בין הבריות שכך הוא והדבר אפשר להתברר וכו' נראה דבנ"ד אין לחוש כלל לדבר דהלא בהבאת הגט כשרים קרובים ונשים וכו' זולתי חרש"ו דאינם בני דיעה ועבד ונכרי דאינם בתורת גיטין וקדושין. ואף הפסולים מן התורה אינם פסולים להבאת הגט אלא משום דחשדינן להו דמשום רשעתם קא מסהדי שקרא וכו' הלכך לא מקרי פסול אלא בשכבר נעשה פסול בב"ד אבל ע"י קול בעלמא אפי' חשוד בקלא דלא פסיק לא מקרי פסול כ"ז שלא יתברר פסולו מקמי הבאת הגט וכו' אם לא שהוא מחלל שבת בפרהסייא או יצא מן הכלל וכפר בעיקר שפסולו מפורסם וכו' אבל כל שאר הפסולים בעבירה אינם נפסלים אלא היכא דאתו עדים ואסהידו עליה בב"ד ותו דהלא לפי סדר הגט שבידינו מהגדולים הקדמונים שמזקיקין לעדי הגט שיהרהרו תשובה בלבם על עבירות שעשו וכו' השתא ודאי לפ"ז כיון שהרהר תשובה בלבו חשוב צדיק גמור כדאי' בפ"ב דקידושין וכ"כ מהרי"ק על משומד שחזר וקבל עליו תשובה דכשר מיד אע"פ שלא עשאה עדיין. ומביאו הרמ"א בחו"מש סי' ל"ד סכ"ב וכו' ה"ה בקבלת תשובה בלבו אע"פ שלא עשה עדיין כשר עכ"ל:

שוב מצינו בס' מכתם לדוד להרב מהר"ד פארדו ז"ל חלק א"הע סי"ו שנשאל על עד שהעיד על עדות אשה שמת בעלה והעד הנז' סנו שומעניה ונתפס פעמים שלש בגנב והיה בבית האסורים ובבושת גנב כי ימצא הודה ולא בוש ושוי אנפשיה רשיעא וכו'. והשיב וז"ל ואשר אני אחזה לי שיש להקל בנ"ד ע"פ מ"ש בדברי החכם נר"ו שהעד הזה לא העידו עליו עדות גמורה בב"ד שגנב וכו' וכיון שכן אין זה גנב גמור ליפסל עדותו מן התורה אלא חשוד על הגניבה מיקרי כל שלא הועדו עליו דבר בב"ד. ומבואר הוא בדברי הפוס' דכל שאינו פסול מדאורייתא אלא מדרבנן כשר לעדות אשה וכו' ואע"ג דהודה מעצמו הא לאו מירי דאין אדם משים עצמו רשע וכו' ע"כ. והביא ראיה לדבריו מתשו' הרב"ח הנז"ל וסיים וכתב וז"ל אמור מעתה דמאחר שעינינו הרואות מכל האמור דכל שלא העידו בפניו בב"ד על רשעו שני עדים כשרים בת וע"ג לא פסיל מדאורייתא וסמכינן על עדותו לשרויי בדין עגונא וכו' עכ"ל. והגם דבנדון הרב הנז' הי"ל סניפים אחרים להתיר שהיו שני עדים אחרים שהעידו עדות זה אלה דשקיל וטרי בדין עדות שבטלה מקצתה וכו'. מ"מ במסקנא סיים וכתב וז"ל כ"ש דלפי האמור לעיל אין זה פסול דאורייתא כלל כיון שלא העידו בפניו בב"ד על פסולו אלא חשוד בעלמא הוא דהוי. ואפי' על עדות עצמו היינו יכולים מן הדין לסמוך בעדות אשה וכו' ע"כ. וגם הסכימו עמו רבני סאלוניקי יע"ה יעו"ש. הרי מבואר דאפי' שנתפס בגנב ג"פ בבית הסוהר והודה

בגניבה אפי"ה לא נפסל מן התורה כל עוד שלא העידו עליו בב"ד וכשר לעדות אשה. וכ"ש בנ"ד שלא נתפס ולא הודה רק קלא דלא פסיק כמש"ל דכשר לעדות זה וגם הסניף שכתב הב"ח שהרהר תשובה הכא בנ"ד נמי הרי הרהר תשובה והתודה על עונותיו קודם הגדת העדות כמש"ל:

מעתה הבא נבא למ"ש בכתב ששלט הר"יע נהון הנז' לאשתו וז"ל לוקי מי דיזיס קי דיזי דונה פור איל דיפ'ונטו אברהם ן' נאים וכו' אקי מי דישו און סי' אברהם כ'לפון קי איל איסטובו האבלאנדו קון איל פרנס די ג'אמאיקא אי סי לו דישו קי מורייו וכו' ע"כ:

הנה מרן בסי"ז ס"א כתב וז"ל מצאו כתוב בשטר מת איש פב"פ או נהרג תנשא אשתו אפילו אינו מקויים ולהרמב"ם צריך שידעו שהוא כתב ישראל ע"כ. והכא בנ"ד הרי נתקיים הכתב שהוא כתב ישראל וידוע מי כתבו כמש"ל בדברי העדים המעתיקים את הכתב הנז' שנתקיים כראוי דבזה לכ"ע מהני וכמ"ש הרב"ש והחלקת מחוקק בתשו' שאלה שהובאה שם ואף שזה הכותב שמע מאחר ששמע מאחר מהני כמ"ש הב"ש שם ס"ק כ"ז דהא דלא מקילינן בכתב בעד מפי עד אלא כשכותב לזכרון אבל אם כותב למעשה מהני יעו"ש. וא"כ הכא בנ"ד שכותב למעשה כמ"ש בלשון האגרת ששולח לאשתו וז"ל לוקי מי דיזיס קי דיזי דונה וכו' ודונה הנז' הא אמה של אשת הנעדר. מבואר מדבריו שכותב כן למעשה ששאתו תאמר כן לאם העגונה אלא שמפני שהוא כמסתפק אי מהני עדות זה להתירה לכן הוא כותב דלהביא קב"ע מג'אמאיקה צריך ל' או מ' דורוס. ולכן סיים בדבריו וז"ל איסטו איס לוקי סי. כלומר זה הוא מה שאני יודע מזה הנעדר ואיני יודע אי מהני זה להתירה או לאו דלאו כ"ע דינא גמירי:

ואין לומר דדוקא אם כתוב בשטר פ' מת מהני אבל בכתב שאדם שולח לחבירו דלאו שטרא הוא לא מהני שהרי מצינו להרב מהר"ם אלשיך בתשו' סי' קי"ח דלא שנא. ואפי' כתב שאדם שולח לחבירו מהני יעו"ש מילתא בטעמא. וכ"כ בס' בני דוד בקונטריס עגונא משם כמה פוסקים יעו"ש בסי' רי"ח והגם דהכא בנ"ד הר"יע הנז' שמע מיהודי שאותו יהודי שמע מיהודי אחר וכו' לית לן בה כמש"ל בשם הכנ"הג וכ"כ להדייא הרב מהר"ם אלשיך ז"ל בסי' מ"ד גבי כתב ששמע מאחר ואותו אחר שמע ממסל"ת דמהני יעו"ש. וכ"כ הכנ"הג בהג"הט אות מ"ז משם מהר"א ששון ומהריב"ל יעו"ש:

ועל מה שלא פורש בכתב הנ"ל שם אביו ועירו של הר"א הנז' הרי בא מבואר לעיל דהכינוי עדיף משם אביו ועירו ומה גם דמדברי הכתב מוכח שעל אברהם ן' נאים בעל האשה הנז' הוא מדבר כמש"ל וז"ל לוקי מי דיזיס קי דיזי דונה פור איל דיפונטו אברהם ן' נאים וכו' ע"כ. מדברים אלו נראה שאשת הר"יע הנז' כתב לבעלה מפי אם העגונה

שישלח לג'אמאיקה על עדות מיתת הר"א חתנה הנז' וע"ז היתה תשובת הרי"ע שכדי לשלוח על העדות הנז' צריך ממון והוא שמע מאברהם כ'לפון שהגיד לו הפרנס שמת הרי שכל דבריו המה באו על מיתת אברהם ן' נאים בעל האשה הנז'. ומצינו שכתב הרב דרכי נועם סי"א דכשהיה מכיר למת בחייו ואנו יודעים מתוך דבריו שעל אותו פ' קאמר אף דלא הזכיר שם אביו ועירו מהני. וכ"כ הרב מהריט"ץ סי' קנ"ה דאפי' מאן דבעי שם עירו מודה היכא דאיכא הוכחא יעו"ש. וכ"כ בקונטריס עגונות סי' קמ"ט משם מרן ז"ל וז"ל כיון שהנשים שאלו ליהודים הידעת דבר משלמה כרוב ולא השיבו על מי אתם שואלים כמה שלמה כרוב איכא ש"מ שהיו יודעים על מי הן שואלות וכו' ועליו השיבו האנשים שנהרג והוי כמו שהזכירו שם מקומו ע"כ וכ"כ שם בסי' שמ"ד ומשם מהראנ"ח כתוב דאפי' לא הזכיר שמו אם ידוע על מי הם מדברים די וכ"כ שם בשם מהרי"ט סימן שע"ה יעו"ש. ולפ"ז הכא בנ"ד דמתשו' הר"יע הנז' ידוע לנו שעל אברהם ן' נאים בעל העגונה מדבר תו לא צריכינן להזכרת שם אביו ועירו:

אלא דמ"מ עדיין יש לפקפק בזה דע"כ לא אמרי' שאם אנו יודעים שהם מדברים ע"ז די אלא דוקא בעד המעיד על המיתה. בזה אמרי' כיון דמדברי העד מוכח שמעיד ע"ז שמת די. אבל הכא בנ"ד שהר"יע הכותב אינו העד של המיתה אף שהוא מדבר ע"ז אברהם ן' נאים מ"מ כיון שהוא עד מפי עד מפי עד אחר אפשר שהעד הראשון לא העיד אלא על אברהם ן' נאים אחר שהיה שמו וכינויו בשם זה אלא שהר"יע סבר שהוא העיד ע"ז ולכן כתב מה שכתב:

לזה הרי מצינו למהר"ם אלשיך ז"ל סמ"ד שנשאל על יהודי ששלח כתב לצפת וכתוב בה שבנו שמע ממסל"ת שהרגו ליעקב כהן והשיב וזל"ה ואעפ"כ בנד"ז נראה דעדיף באלו אמר שם עירו דהא האי כתב ששלח ר' ישעיה לאשת אותו ר"יע כהן הידוע פה צפת כיון שידוע לנו שעל בעל אשה זאת כיוין מן הסתם שלא שמע מהתוגר שאיש שהיה שמו יעקב הכהן נהרג דהא כמה יעקב כהן איכא בעלמא. אלא ודאי שהבין והכיר מדברי התוגר שעל הידוע שהוא מצפת אמר דאל"ך לא היה משלח לצפת לאשה הידועה ההיא וכו'. וא"כ בנד"ז נמי מאחר שזה המעיד שלח כתב לצפת לקרוביו הידועים פה שיעקב כהן נהרג ודאי שנתאמת לו שעל יעקב שמצפת אמרו וכו'. ולא עוד אלא אפי' נאמר שהדבר ספק אם אמר התוגר כך או לא אמר לא תלינן להחמיר ולמיסר העגונה מספק וכו':

וא"כ בנ"ד נמי דתלינן דאע"ג דלא הזכיר הר' ישעיה בכתב אם הזכיר לו התוגר שם עירו תלינן דמדכתב הכתב לצפת ודאי ששמע ממנו שעל אותו שמצפת אמר לו התוגר ע"כ וכ"כ בסי' קי"ח ג"כ דבעדות ע"י כתב א"צ להזכיר שם עירו יעו"ש:

א"כ גם הכא בנ"ד דמדברי הכתב מוכח שעל אברהם ן' נאים זה הוא מדברי ודאי שכך שמע מהיהודי שכך הגיד לו היהודי האחר. דנד"ז הוי דומיא דנדונו של מוהרמ"א ז"ל אלא שנדון מהר"ם היה מפי מסל"ת הראשון. ונד"ז הוא מפי ישראל כמש"ל:

שוב מצינו בס' בני דוד בקונטריס עגונה שכתב וז"ל ובר מן דין כיון שהאיש הזה ששלח הכתב יהיו דבריו עם האשה מוכח שעל בעלה היה העדות ולא פירש ואנו תולין שהעד שבא משם פירש דבריו והכותב סמך על המבין וכו' ע"כ. והנדון היה שא' שלח כתב לאחיו וכתב ג"כ בתוכו ואל הגברת פ' תדע שאמר לי פ' בשם יהודי שבא מאינדוסטאן ששאל לו מר' דוד טובי ושאמ"ל לאחר ד' שנים מת וכו' יעו"ש בסי' רנ"א ורנ"ב שהוא דומה ממש לנדון שלנו:

ולפ"ז גם הכא בנ"ד שהר"יע הנז' השיב לאשתו על דברי אם העגונה ששלחה לו אמרינן דודאי נתברר לו שע"ז אברהם ן' נאים העיד דבריו העד הראשון:

כלל העולה דאשת אברהם ן' נאים מותרת לינשא בלי שום פקפוק:

אלא דעכ"ז עדיין לא יצאנו י"ח בזה יען שהר"א הנז' לא הניח אחריו שום זש"ק מאשתו שבמחז"ק ונמצא שהיא זקוקה ליבם. והעד המעיד הנז"ל העיד ששמע שהיה נשוי עם גויה שחורה והניח אחריו בנים שממנו וממנה והגם דבנו מהשפחה ומהנכרית אינו פוטר מן החליצה ומן היבום כמ"ש מרן סי' קנ"ו ס"ב בסברא קמייתא שהביאה בסתם שהיא סברת הרמב"ם כמ"ש בפ"י מהל' גי' הל' י"ט וכ"ש לפי מה שפסק מרן בחומ"ש סי' רע"ט שאפילו אמר האב ששחררה אם אינו ת"ח אינו נאמן והבן אינו פוטר ואשת אביו מתייבמת כפסק הרמב"ם בפ"ד מהל' נחלות ה"ו יעו"ש מ"מ הרי כאן בא"הע הביא מרן בשם י"א דבנו משפחתו פוטר והיא סברת הגאונים שהביא הרמב"ם שם מטעמא דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ובודאי שחררה קודם שבא עליה ולזה הסכים הראב"ד יעו"ש. וכן היא סברת הרא"ש כמ"ש רבינו הטור משמו בסי' הנז'. והכא בנ"ד יש לנו לחוש שמא הגויה שהיתה נשואה לו היא שפחתו שדין זה תלוי בפלוגתא אם פוטר או לא כמש"ל. ומה גם למ"ש הכנ"הג משם הרמ"ע מפאנו ז"ל בסי' הנז' הג"הטו אות ט"ו דבייחדה לעצמו וקיימא בחזקת שמור כ"ע מודו דפוטר. ופריש טעמא הרב הנז' בסי' קי"ו דע"כ לא קאמר הרמב"ם דאף הבן משפחתו אינו פוטר אלא בשפחה בעלמא שלא יחדה לו אלא בא עליה במקרה וכיון דבהפקרא ניחא ליה דודאי לא שחררה

ומועדת לעולם לקלקל עם אחרים. אבל כשייחדה לו בזה לא דיבר הרמב"ם דאמרינן דודאי שחררה יעו"ש. והכא מדברי העד הנזכר מוכח שהיתה מיוחדת לו כמו שכתב בדבריו שהיה נשוי עמה ונישואין היינו מיוחדת לו וקיימא בחזקת שמור וכיון דמספקא לן אם היתה שפחתו או גויה בעלמא לא מצינן למימר דהבן פוטר שמא אינה שפחה ואינו פוטר דבזה ודאי אזלינן לחומרא שלא להתיר זקוקה לשוק. והגם דמדברי הרמב"ם נראה דכל עוד דלא ידעינן שנשתחררה בודאי הוי הולד בחזקת גוי או עבד שהרי כתב בפ"י מהלכות גירושין וז"ל והרי הבן מהם בחזקת גוי ועבד עד שיודע בודאי שנשתחררה אמו או נתגיירה ע"כ. מ"מ הרי לדעת הרמ"ע הנז' מוכרחים אנו לומר דהרמב"ם מיירי בשאינה מיוחדת לו אבל במיוחדת מסתמא אמרי' דודאי שחררה כמ"ש:

שוב מצינו בתשו' הרשב"א סי' אלף קפ"ג דמחלק דשפחתו בין נשאה לבא עליה במקרה דבנשאה חזקה לא נשאה אם לא שחררה ולא עביד אסורא והבן כשר מ"מ מסיק להלכה דאשת אביו חולצת ולא מתיבמת דחיישינן לה לחומרא יעו"ש:

הן אמת דמצינו לרב אחרון בס' פרי האדמה דף קנ"ח שהוכיח מדברי הרמב"ם שכתב עד שנדע בודאי שנשתחררה דמיירי אפי' כשנשאה וכתב שטר אירוסין יעו"ש. והגם דמדברי העד הנז' שהעיד ששמע שנשארה בגיותה ער שמת הבעל מוכח שלא שחררה אף את"ל שהייתה שפחתו קנויה לו מ"מ כיון שנשאה והיתה מיוחדת לו אפשר דשחררה בינו לבינו מטעמא דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. ואף שהיתה הולכת בדרכי הגוים הו"ל כישראל רשע. ומ"מ מירי ספק לא יצא אלא דלפי הנשמע שבערי ג'אמאיקה אינ' יכולי' לקנות שום שפחה מדין המלכות ובנימוסיהם בעל חי מדבר אינו נמכר לעבד ושפחה כלל נמצא שזו לא היתה שפחתו כ"א גויה בעלמא והבנים שהניח ממנה אינם בניו ואינם פוטרים מן הזקיקה וכ"כ הרב מהריב"ל ס"א סי"ב שבמקומות שמדין המלכות אינם יכולים לקנות עבד ושפחה אף שהטבילוה לשם עבדות אין לה דין שפחה כלל. אלא דין גויה בעלמא מטעם דינא דמלכותא דינא יעו"ש:

ועוד י"ל דע"ב לא אמרו הגאונים דבבא על שפחתו הבן פוטר אלא דוקא כשיש לה דין שפחה דהיינו שהטבילוה לשם עבדות וקבלת מצוות שחייבת בהן שאז אסורה מלאו דלא יהיה קדש ומותרת לממזר וכמ"ש מרן בב"י בא"הע סי"ד וז"ל כתב רבינו ירוחם שפחה זו שהתיר ר' טרפון לישא אותה הממזר צריכה שתקבל עליה המצות שהיא חייבת בהן ותטבול לשם עבדות שאל"כ גויה היא ולא היה מתיר ר' טרפון לממזר לנושאה ע"כ. הרי דכשלא טבלה וקבלה המצות שחייבת בהן אין לה דין שפחה אף שהיתה שפחתו קנויה לו ואינה כ"א גויה בעלמא וא"כ הבן ממנה אינו פוטר:

וכן בא הדבר מבואר במהריב"ל ס"ג סי' מ"ה שכתב וז"ל אבל נ"מ לדעת שאר הפוסקים והגאונים שכתבו די"ל דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ובשעה שבא עליה שחררה והא לא שייך למימר אלא היכא דהיתה שפחה שהטבילה לשם עבדות כשנתעברה מאותו הבן וכו' ע"כ:

עוד כתב שם וז"ל דסתם שפחה בחזקת גויה היא עומדת עד שנדע בודאי שהוטבלה לשם עבדות וכו' א"כ בנד"ד דבחזקת גויה היא קיימת מיום שנולדה היכא מפקינן לה מחזקתה כשקנאה ישראל כיון דאחד מני אלף הוא שמטביל אותה לשם עבדות וכיון שכן הוא אפי' למי שאמר דבזה המלכות נמי יש דין שפחה שטבלה לשם עבדות סגי האי טעמא דכתבינן השתא וכו' עכ"ל:

גם הרב מהרש"ך ח"ב סי' צ"ב כתב להדייא שדברי הגאונים אינם אלא בשפחה שטבלה לשם עבדות דבזה יש מקום לומר שלא עשה בעילתו בעילת זנות אבל כל שלא טבלה לשם עבדות היא נכרית גמורה וכל אפייא שוין דולדה כמוה כדין הבא על הנכרית יעו"ש. נמצא לפ"ז דגם בשפחתו הקנויה לו שייחדה לו ונשאה לא אמרי' דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ובודאי שחררה. אלא דוקא כשהיה לה דין שפחה דהיינו שבטלה לשם עבדות שיצתה מחזקת גויה ונשאר עליה דין שפחה בזה אמרינן כשיחדה לו דודאי שחררה מטעמא דאין אדם עושה בעילתו וכו' אבל כשלא הוברר לנו שטבלה לשם עבדות שעדיין היא בחזקת גויה אף שייחדה לו ונשאה עדיין בחזקתה קיימא והרי היא נכרית גמורה והבן ממנה אינו פוטר מן הזקיקה:

אלא דעדיין יש לנו חששא אחרת דהן לו יהא דזו אין לה דין שפחה או מטעם דינא דמלכותא דינא כמ"ש גם מטעם שלא ידענו שטבלה לשם עבדות. מ"מ יש לחוש שמא טבל' לנדתה ואף שהעיד העד שהיתה גויה דהיינו שהולכת בדרכי הגוים ובנימוסיהם. עכ"ז משכחת לה שלדבר זה עשתה בדיננו ומצינו שכ' הכנ"הג בא"הע סי' קנ"ו בהג"הט אות י"ג וז"ל גויה שטבלה לנדתה או גוי שטבל לקריו לדעת הרי"ף ז"ל בן הגויה וכן הגוי פוטר מן החליצה ומן היבום וכו'. ולדעת הרמב"ם תרתי בעינן טבלה לנדתה וראינוה נוהגת ביהדות וכו' ע"כ. הרי דלדעת הרי"ף אף שהיא גויה אם טבלה לנדתה בנה פוטר. וא"כ גם הכא בנ"ד מידי ספק לא יצא שמא טבלה לנדתה ובניו שממנה פוטרין לדעת הרי"ף ז"ל מ"מ ע"כ לא קאמר הרי"ף ז"ל שאם טבלה לנדתה שבנה פוטר אלא דוקא כשראינוה בודאי שטבלה שאף שהיא בחזקת גויה ונוהגת בנימוסיהם אפי"ה כיון דידעינן שטבלה לנדתה הרי הבן ממנה בחזקת כשר. אבל כשלא ראינוה שטבלה והיא בחזקת גויה והולכת בדרכי הגוים מהיכא תיתי לחוש ולומר שמא טבלה לנדתה

להוציאה מחזקתה דאלת"ה מעולם לא תמצא בנו מהנכרית שעדיין יש לחוש שמא טבלה לנדתה. וכן מוכח מדברי הרי"ף על מאי דאמרינן בגמ' בפ' החולץ ההוא דהוו קרו ליה בר ארמייתא א"ר אשי מי לא טבלה לנדתה. וכתב הרי"ף וז"ל ואי קשייא לך ההיא דר' יוחנן דאמר גר צריך ג' מ"ט משפט כתיב ביה וקי"ל דהלכתא היא ל"ק הא דרב אשי ודריב"ל דאי עבד הוא דלא פסלינן לבריה הואיל וטבל לשם קריו ואם לאו גיורא היא לא הוה טבל לשם קריו. והא דרבי יוחנן לכתחילה דלא נהגינן ביה מנהג גר ולא מנסבינן ליה בת ישראל עד דטביל בפני ג' עכ"ל דמדקאמר מר דאי לאו גיורא הוא לא הוה טביל. מוכח דמיירי דידעינן בודאי שטבל לקריו דבזה מחזקינן ליה לגר כדי להכשיר את הבן. וכ"כ להדייא הרט"ז בי"ד סי' רס"א עמ"ש מרן שם וגר שטבל לקריו כתב שם הרב הנז' ס"ק ח' וז"ל פי' שידענו בבירור דבר זה וכן באשה ואז סלקא טבילה זו אפי' לשם גרות אע"פ שלא הזכיר בפי' כן וכ"כ הרי"ף וז"ל דאי לאו גיורא הוא לא הוה טביל פי' דאם לא היה בדעתו אז להיות גר לא היה טובל גם לקרי. ומ"ש בסי"א שאינו נאמן לומר נתגיירתי ביני לביני עד שיטבול בפני ב"ד התם לא ראינו ממנו שום טבילה לקרי ועכשיו רוצה לטבול לשם גרות ודאי צריך לכתחי' ג'. ומו"ח ז"ל כתב דנ"ל שהרי"ף ה"ק מדטבל לקרי ש"מ שכבר טבל בפני ג' ולא משמע כן וכו' ע"כ. הרי להדיא דעכ"פ בעינן שידענו בבירור שטבלה לנדתה דבזה סלקא טבילה זו אפי' לשם גרות להכשיר הולד לדעת הרי"ף. גם בתוס' שם ד"ה מי לא טבלה לנדתה תירצו לקושיא זו דבעינן ג' דכיון דידוע לכל שטבלה כאלו עומדים שם דמי יעו"ש. נמצא דעכ"פ בעינן שיהיה ידוע לכל שטבלה כדי שתהא עולה לה אותה טבילה לשם גרות להכשיר הולד ואזי אף אם אנו רואים שהולכת בדרכי הגוים הו"ל כישראל רשע כיון שכבר נתגיירה ע"י אותה טבילה ומהני מיהא להכשיר הולד לרעת הרי"ף ז"ל אבל הכא בנ"ד שהעיד העד שנשארה בגיותה עד יום מות הבעל וגם הבנים ערלים מאין הרגלים לומר שהיתה טובלת לנדתה כדי להחזיק הולדות בכשרות לפטור את אשת אביהם. וכ"ז הוא לסברת הרי"ף דס"ל דטבילה לחודה מהני להכשיר הולד. אכל לסברת הרמב"ם דבעינן נמי שראינוה נוהגת בדרכי ישראל אין אנו צריכים לזה שהרי העיד העד שנשארה בגיותה. ואף לפי מ"ש הרב המגיד לדעת הרמב"ם דטבילה דנקט לאו דוקא מ"מ הרי עכ"פ בעינן שראינוה נוהגת בדרכי ישראל כמ"ש בדבריו להדייא. וא"כ זו שאנו דנין עליה שהעיד העד שנשארה בגיותה ובניה ערלים וגם לא ידענו שטבלה לנדתה אין לחוש לבנים הנז' ואינם פוטרים לכ"ע ואשת הר"א הנז' הוא זקוקה ליבם וצריך לחלוץ או ליבם:

אלא דעל צד היותר טוב הוא שיחלוץ לה היבם הנז' שבזה יצאנו ידי כל החששות ומה גם שהרי יש לו אשה ובנים ומשיאין לו עצה ההוגנת לו אבל אם לא ירצה היבם לחלוץ כ"א לייבם לדידן דקי"ל דמצות יבום קודמת כמ"ש מרן בסי' קס"ה ס"א בסברא קמייתא שהביאה בסתם הרשות בידו ואף שי"ל אשה ונשבע לה שלא ישא אחרת עליה לא נכלל בזה היבמה דאשה הקנו לו מן השמים. וכמ"ש הרמב"ם בתשו' וגם רבותינו מתקני התקנות אזלי לשטה זו כמ"ש בספר התקנות סי' ע"ב וז"ל עוד תקנו שמכאן ולהלאה כל שיש לו אשה ונפלה לו אשת אחיו לו בים אפי' בתוך עשר שנים אפי' היה לו זרע מאשתו דיכול לייבם אשת אחיו דאשה הקנו לו מ"הש. ואין צריך ליתן לאשתו לא גט ולא כתובה ע"כ. הרי להדייא דאף שי"ל אשה ובנים יכול לייבם זהו מה שנלע"ד להשיב בזה ובדין היבום אם לא ירצה לחלוץ לא נעשה מעשה עד יסכימו עמנו יושבי על מדין יש"ץ כי היכי דלימטי וכו'. הכ"ד הח"פ טיטואן יע"ה והיה לבאר שבקיץ שעבר כתבנו זה וחתמנו כו ושלחנוהו למחא פ'אס יע"ה ליד היבם הנז"ל כדי שיתן אותו ביד בדי"ץ שבמתא הנז' כדי לחוות דעתם ועד כדון לא באה שום תשובה. ובהיות שעלתה לפנינו צעקת האלמנה האומללה הנז' שהיא יושבת שכולה וגלמודה זה כמה שנים לכן הוזקקנו לכתוב מה שעלתה במצודתינו בזה פעם ב' לשולחו לחכמי המערב יושבי כסאות למשפט יש"ץ שיגלו דעתם הרחבה כפי מה שיורו להם מ"הש אולי תעלה ארוכה לאלמנה הנז' להתיר אותה ממאסרה ויבא שכמ"ה. נאם הח"פ טיטואן יע"ה בשלהי חדש כסלו משנת קצ"ג לפ"ק וסי' **תנחם סלה** לפ"ק:

הסכמת חכמי מכנאסא יע"ה על הפס"ד הנ"ל:

אמת היה הדבר שזה כמשלוש חדשים משבא לידינו ע"י היבם הנ"ל תורף הפסק הנ"ל בחתימות החכמים הנ"ל ישצ"ו וס"ל הסכמת חכמי פ'אס ישצ"ו וחתימותם להתיר את האשה הנז' ליבם להתייבם או לחלוץ ולא נזקקנו לו ביען שכבר קודם לכן באה לידינו שאלה ותשובה מחכמי פ'אס ישצ"ו הנז' ע"ע זה בשם ראובן ורחל ושם ראינו שהסכימה דעתם לאוסרה בין לזר בין ליבם לא להתיבם ולא לחלוץ. הם אמרו שאחר שהאשה היא המגדת בשם העד שאמר לה שמת בעלה והניח בנים מגויה שנשא ונפל הספק אם נתגיירה או לא ויכול הדבר להתברר ע"י שישלחו לאותו מקום שבו נשא ומת א"כ הוי דינה כההיא דס"סי קנ"ו סי"ב בהלכה היא ובעלה למדינת הים ובאה ואמרה ניתן לי בן במ"ה ומת ואח"כ מת בעלי נאמנת. מת בעלי ואח"ך מת בני אינה נאמנת וחולצת ולא מתייבמת אם היא פסולה לכהונה ואם היא כשרה לכהונה וגם שיכול להיות שיתברר הדבר ע"י עדים כדבריה אפי' חליצה אינה חולצת. ובנד"ז שאמרה האשה שאמר לה

העד שמת בעלה אחר שנשא גויה והוליד ממנה בנים אם נניח שלא נתגיירה הרי היא כאומרת מת בני ואח"ך בעלי ונאמנת. ואם ננוח שנתגיירה הרי היא כאומרת מת בעלי ואח"ך מת בני שאינה נאמנת לא לינשא לזר ולא להתייבם ואפילו חליצה אינה חולצת כיון שהיא כשרה לכהונה ויכול הדבר להתברר בעדים שנתגיירה ואם יתברר כן החליצה אינה כלום ואתה מצריכה כרוז לכהונה וכיון שדבריה מסופקים נקטינן לחומרא ותולין שנתגיירה ואינה מתייבמת ולא חולצת עד שיתברר הדבר זה חורף חכמי פ'אס הא' הנז' והסכימו עמהם חכמי צ'כרו וגם אנחנו הסכמנו עמהם כמשו"ח במקום אחר ביד היבם. ויען שכבר כתבנו וחתמנו ע"ז כנז' לכן עיכבנו מליזקק לפסק החכמים הנ"ל ישצ"ו וחשבנו להחמיץ את הדין אולי יתברר הדבר ביני ביני בשכבר ראינו שכבר השתדלו החכמים הנ"ל ישצ"ו ושלחו אגדת ללונדון לחפש על אמיתות הענין ובאה התשובה שהנה הם מחפשים ובהוודע להם האמת יודיעום. והן היום בא לידינו עוד ההעתק מהפסק הנז' כנ"ל שם אזהרות מהחכמים הנ"ל יש"צו למהר להשיב ע"פ הקב"ע שביד האשה כעת אולי יש תקוה להתיר את האשה הנז' שהיא שכולה וגלמודה זה כמה שנים בכבלי העגון ע"פ הקב"ע הנ"ל כי ידעו שאין תוחלת לאיזה ברור אחר ובכן דקדקנו בעדויות הנז' לעיל והתבוננו בתשובת החכמים הנ"ל ישצ"ו מה שהשיבו על פיהן וראינו שכל דבריהם אמ"וץ בין על עיקר המיתה בין על היתר האשה ליבם להתייבם או לחלוץ. שעל עיקר המיתה בודאי שיש די והותר בעדויות הנ"ב להתירה וכמו שהאריכו החכמים ישצ"ו אין צורך להאריך עוד. וגם על היתר האשה ליבם להתייבם או לחלוץ בודאי שראו לסמוך על עדות העד שאמר שנשארה גויה עד יום מותו שהרי הוא הוא שאמר שהניח בנים והוא האומר שנשארה גויה עד יום מותו ולא נתגיירה כלל. והחששה שהיתה בתחלה כמש"ל הוא קודם שנתקבלה העדות הנ"ל בב"ד הנ"ל אלא שהאשה שמעה מהעד ובאה והגידה ושאלה שכך היתה השאלה לחכמי פ'אס הנז' וגם שלא פירשה האשה בדבריה שא"ל העד שנשארה גויה אבל עכשיו שפירש העד שנשארה גויה אפילו אם לא שמענו מהעד עצמו כ"א מהאשה ששמעה ממנו נאמנת להתייבם או לחלוץ דהוי כאומרת ניתן לי בן במ"ה ומת ואח"ך מת הבעל דנאמנת ותתייבם או תחלוץ כיון שאינה מוציאה עצמה מחזקתה הא' וכ"ש שאנו שומעין מפי העד ועד א' נאמן אפי' להוציאה מחזקתה ולהתירה בין ליבם בין לזר וכמ"ש בסי' קנ"ח ס"ג דנאמן עד א' להעיד ליבמה שמת בעלה ומתייבמת או שמת יבמה שתנשא לשוק או לומר מת בעליך ואח"כ מת בנך. וכתב הרב"ש ס"ק כ' וז"ל וכשיש לה בן ועד א' מעיד דמת הבן ואח"ך מת הבעל נאמן אפי' שהוציא אותה מחזקה וכו' ע"ש. באופן שע"פ עדות העד שאומר שהבנים

שהניח הם מגויה שנשארה גויה עד יום מותו פשוט הוא שמותרת האשה הנ"ב ליבם להתיבם או לחלוץ:

ועל שאר החששות שחששו החכמים הנ"ב ישצ"ו אפי' בעדות העד כבר השיבו הם עצמם די והותר. ובאמת לפי הנשמע ממהות המקום ההוא כולם חששות רחוקות מאד ואדרבא נר' שיש ספק אחר בעדות הבנים לסייע בהיתר האשה ליבם לשלא יפטרוה הבנים יען קרוב מאד לומר שמה שאמר העד שנשא גויה לא שלקחה לאשות אלא שלקחה לשירות וכמ"ש העד הב' שנשאר ממנו אצל המשרתת שהיתה אצלו. ואומרו העד הא' שנשא גויה כלו' שהיתה מצויה אצלו כאשתו עד שנולדו לה בנים ממנו והיו נקראים על שמו לרוב רגילותה אצלו וכיון שלא היתה אפילו מיוחדת לו לאישות אלא לשירות ודרך זנות היה בא עליה אין מקום לכל הספקות שנסתפקו החכמים ואדרבא יש לספק שמא הבנים אינם שלו כמו שהוא הדין אפילו בזונה ישראלית וכמ"ש בסי' קנ"ו ס"ט דכי היכי דדימה מניה דיימא מעלמא. באופן דהר"א כמ"ש החכמים ישצ"ו שהאשה הנ"ב מותרת ליבמה הנז' לחלוץ או ליבם ועל ד"א ח"ף מכנאסא יע"ה בטבת **מגן עזרך** לפמ"ה וקיים וחתומים ע"ז כמה"ר שלמה טולידאנו וכמה"ר יעקב בירדוגו:

סימן ו

בדין אשה שעברה ונשאת במים שאין להם סוף:

הדבר פשוט דאשה שטבע בעלה במים שאל"ס כדי להוציאה מאסורא דאורייתא צריך שיעיד העד ששהה עליו שיעור יציאת נשמה וכמ"ש מרן בכ"מ בפי"ג מהל' גירושין ה"ב שכתב וז"ל נראה מדקדוק דברי רבינו דבעינן שיעיד העד ששהה עליו שיעור שתצא נפשו ולא עלה. הלא"ה אם נשאת תצא וכמ"ש הרשב"א והריב"ש ז"ל ואע"ג דבסיפא כתב ואמר טבע פ' בים ולא כתב ולא עלה סמיך עכ"ל. מבואר מדבריו דדייק מדכתב הרמב"ם ולא עלה דמיירי שהעיר העד ששהה עליו שיעור יציאת נשמה ולהכי מצריך הרמב"ם שיאמר העד ולא עלה דהיינו שנתברר לו שלא עלה ממה ששהה עליו דאי לא"ה אפשר שעלה והוא לא ראה וכ"כ הרדב"ז ח"א סי' רנ"ח. אבל היכא שלא העיר העד ששהה עליו שיעור יציאת נשמה אלא שראה הטביעה והלך לו אפי' נשאת תצא. והגם דאף בשהה עליו שיעור יציאת נשמה עדיין איכא למיחש שמא יצא חי ממקום אחר תחת המים כיון דהוו מים שאל"ס. מ"מ מדאורייתא אזלינן בתר רובא דרוב הנטבעים ששוהים שיעור זה תחת המים הם מתים. ואף דאשה זו קיימא בחזקת אשת איש הרי קי"ל רובא וחזקה רובא עדיף ובזה יוצאת מאסור תורה אלא דעדיין אסורא דרבנן רביע עלה לענין דלא תנשא לכתחלה דבערוה החמורה החמירו רבנן ולא ראו למסמך ארובה

וחיישי' למיעוטא שמא יצא חי ממקום אחר אבל כשלא שהה העד עליו שיעור יציאת נשמה אלא שראה הטביעה והלך לו אפשר שיצא במקום הטביעה עצמה וליכא הכא רובא למסמך עליו ועדיין באסורא דא"א קיימא מן התורה כמבואר כ"ז בפוסקים הלא בספראם:

והגם דמרן בש"ע גבי מים שאל"ס לא הזכיר שהייה מ"מ הרי העתיק לשון הרמב"ם ז"ל ככתבו וכלשונו וכתב ולא עלה. וכפי מאי דדייק בב"מ מדברי הרמב"ם ז"ל במ"ש ולא עלה מבואר יוצא דס"ל למרן דצריך שהיה כדי להוציאה מאסור תורה כמ"ש:

ולמאי דאתאן עלה בנ"ד לפי דברי העדים הנ"ל שהעידו שראו הטביעה ושהו שם שלשה שעות ולא ראום עוד הרי יצאו נשותיהם של אלו מאסור תורה. והגם שבתחלת דברי העדים כתוב השיעור יותר משעה. מלבר דבשיעור דשהייה רבו הדעות והרב גו"ר כלל ג' סי' ה' הסכים לדעת הרב מהרימ"ט ז"ל דבשעה קלה סגי. גם בס' ראש משביר ז"ל כ"כ משם כמה פוסקים. ומאי דאמרינן גבי בתו של נחונייא ג' שעות לאו דוקא והיינו שעות קלות כדאמר אינשי ושכ"כ הרב פני משה ז"ל שכן קבל מרבותיו ובודאי דהוי בשאר שיעורים שהם הל"מ ואף לדעת הרשב"א והריב"ש ז"ל לא בעינן שישהה עליו יותר משעה א' וסיים שם הרב הנז' וכתב וז"ל וטעמא דמלתא דתפסו כן אחרוני האחרונים משום דכיון דהאחרונים הרב מהרימ"ט והרב פני משה עשו מעשה להתיר בשעה א' נראין דבריהם. ומה גם כי אעיקרא דדינא במים שאל"ס אליבא דרובא דרבוותא קדמאי לא בעינן שישהה עליו שיעור שתצא נפשו וכו' עם אמת שאנו מחמירין כדעת הרשב"א ודעמיה דבעו שהייה דיינו שנחמיר בדליכא שהייה כלל. אבל בדאיכא שהייה הגם שהיא שעה קלה כדאין אינון הרבנים הנז' לסמוך עליהם וכו' עכ"ל. והכא בנ"ד אין אנו צריכים לכ"ז שהרי סיימו בדבריהם ששהו שם רואים אם יוכלו לעלות במים כמקדם ולא חזרו לעלות עוד ושהו יותר מג' שעות ולא ראום עוד. ומ"ש בתחלה יותר משעה הוא על העליה והירידה שהיו עולים ויורדים יותר מעשרה פעמים ונשארו בזה יותר משעה אלה הם תוכן דברי העדים כמבו' בדבריהם. ולפ"ז כיון שהעידו העדים ששהו עליהם ג"ש ולא ראום עוד הרי יצאו נשותיהם מאסור תורה לכ"ע. וליכא מאן דפליג בהא ומה גם למ"ש הכנ"הג בהגהב"י אות ת"ק וז"ל אע"ג דבעינן שישהה עליו שיעור כדי שתצא נפשו להוציאה מידי אסור דאורייתא מ"מ אין צריך שיאמר העד דברים אלו ממש אלא כל שהדברים נכרים מתוך העדות ששהה עליו כדי שתצא נפשו די. והכא שאמר העד שנפל לים והיה עולה ויורד ופעם הג' נטבע ולא עלה מסתמא עמר שם וראה שלא עלה

שאם הלך לי במה ידע שלא עלה אלא ראה שלא עלה קאמר וכו' ע"כ יעו"ש שהביא זה משם כמה פוסקים:

גם בס' יד אהרן ח"ב סימן הנז' הגהב"י אות רל"ו כתב וז"ל אם אמר העד טבע ולא נראה עוד מסתמא שהה עליו שיעור שתצא נפשו הרא"ה בס' ג"ור חא"ה כלל ג' סי' ה'. פרי האדמה הלכות גרושין ד' פ"ט ע"ד עכ"ל:

באופן דהכא בנ"ד נשותיהם של אלו הנטבעים יצאו מאיסור תורה לגמרי אלא דאסורא דרבנן רביע עלייהו כיון דהוו מים שאל"ס ולא תנשאו לכתחלה וכמ"ש הרב מהריק"ש להדייא וז"ל טביעה במים שאל"ס הוי אסורא דרבנן להנשא ע"כ:

ואל האשה הזאת שכבר נשאת צריכין אנו לחקור אופן הנישואין היאך היו לשלא תצא מבעלה:

והנה מצאנו ראינו שאשה שדינה שלא תנשא ואם נשאת לא תצא אם התרו בה ב"ד שלא תנשא ועברה על התראתם ונשאת מוציאין אותה מבעל' כמ"ש מרן בסי"א וז"ל כל היכא שהתרו בו ועבר וכנס לא מיקרי דיעבד ומפקינן לה מניה ע"כ. ונר' דה"ה בכ"מ שאמרו אם נשאת לא תצא היכא שנשאת אחר התראה תצא. ובודאי דלאו דוקא התרו בו דה"ה אם התרו בה ונשאת דתצא וכמ"ש הרב מהריק"ש ובסי' י"ז בהגהות וז"ל התרו בה שלא תנשא אפילו היה המתרה חכם א' בלבד אפילו נשאת תצא מהרי"ק דיני מים שאל"ס סי' א' ע"ב:

גם רבינו הטור בסי' קמ"א גבי שליח המביא גט בחו"ל שצריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם דלא. ישאנה השליח כתב שם בשם אביו הרא"ש ז"ל דאם נשאת אחר התרא' תצא והיא בתשו' הרא"ש כלל ל"ב וביאר שם באותה תשובה וכתב וז"ל ואף אם יאמר לא עברתי על התראת ב"ד כי אחרים התירוה לי לאו כל כמיניה חדא שאין בשיביליא ובכל פרוכינציא אדם שיוכל לחלוק על הוראתך אף אם היית אתה מיקל והם מחמירים הי"ל לשמוע לך כ"ש שהם מקילין לא הי"ל לזלזל בהוראתך וראוי לנזיפה ומוציאין אותה ממנו עכ"ל. מבואר מדבריו דאף אם נשאת ע"פ הוראת איזה חכם המתיר אותה כיון שהאוסר הוא גדול ומפורסם יותר מהמתיר והתרה בו שלא ישאנה ועבר ונשאה מיקרי עובר על התראת ב"ד ומוציאין אותה ממנו:

גם הרב מהריק"ש בהגאותיו בסי' י"א כתב וז"ל התרה בו חכם א' שלא יכנוס וכנס תצא אפי' היו המתירים רבים מהרי"ק דיני מים שאל"ס סי' א' דף קכ"ד עכ"ל. נראה מזה דלא אמרינן דאף אם נשאת תצא אלא דוקא כשנשאת אחר התראת ב"ד דקנסים להו כיון שעברו על ההתראה. אבל כשלא התרו בה והלכה מעצמה ונשאת היה נראה לומר דאף

אם היתה מזידה שיודעת האיסור אין קונסין אותה דאמרינן דבשביל העגון עשתה כן. ועכ"פ הו"ל דיעבד ולא תצא:

אלא דגבי אשה שטבע בעלה במים שאל"ס שכתב מרן בסי' טו"ב סל"ד דלא תנשא ואם נשאת לא תצא סיים שם מור"ם וכתב וז"ל ודוקא שנשאת ע"פ חכם או בטעות שסברה שהיא מותרת. אבל אם נשאת בעבריינות תצא ע"כ. מוכח מזה דאפי' לא התרו בה היכא דנשאת במזיד דהיינו שידעה האיסור תצא. ולכאורה נראה שהוא הפך דעת כל הפוסקים שפסקו בכל הנהו דאם נשאת לא תצא. דהיכא שלשאת אחר ההתראה תצא דנראה מדבריהם שאם לא התרו בה אף שהיא מזידה לא תצא. דאלת"ה לשמועינן רבותא דבנשאת במזיד תצא וכ"ש היכא דהתרו בה שלא תנשא ועברה ונשאת דודאי תצא ודוחק לומר דמאי דנקטי הפוס' התראה לאו דוקא דה"ה היכא דידעינן שהיא מזידה. אלא דההתראה היא לגלות לנו שהנישואין היו במזיד:

והנה מקור הגה זו הוא מתשו' מהר"מ שבהגהות מרדכי שלהי יבמות הובאה בתשו' דשייכי להלכות אישות שבספר היד להרמב"ם ז"ל בתו' ביאור ונעתיק דבריו ומשם יתברר הדין וז"ל התשו' נפל במים שאל"ס אשתו אסורה סוגייא דרובא דעלמא כך היא דאם עברה ע"ד חכמים ונשאת אפי' במזיד הואיל ונשאת לא תצא אע"פ שנתכוונה לעבור ע"ד חכמים להנאת עצמה ותלו לה בהא דמסקינן ביבמות בהאשה רבה. ה"מ לכתחי' אבל אי אינסיבא לא מפקינן לה מניה. ונ"ל כי טועים כל האומרים כן דאמאי אמרי אשתו אסורה כיון דאם נשאת אפילו במזיד ובעבריינות לא תצא ואפי' שמותי לא משמתי' לא לדידה ולא למי שנשאה. א"כ אנן סהדי שכל א' ואחת שתדע זאת ההלכה שאם נשאת לא תצא תעבור ותנשא כי תאמר בלבה מוטב לי לעבור באסור דרבנן ולינשא ממה שתתעגן כל ימיה. וכיון דרובייהו ודאי תעבורנה לא הו"ל לרבנן למגזר ולמימר לא תנשא ומוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו מזידין. ועוד דא"כ משוינן לגזרה דרבנן כי חוכא ואיטלולא שנניח לכ"א לפרוץ גזרה של חכמים ולא אמרי' להו ולא מידי. ומעשה ראיתי בימי בא' שנשאת ולא נעשה עמה דבר ואמרו כל גדולי הדור אם נשאת לא תצא ורב גדול מצרפת היה באותה שעה במלכותינו והתירה ואמר שכן ראה מעשה בצרפת והתירוה כל גדולי צרפת שלא תצא. והסכמתי גם אני אחריו והיה לבי מהסם בדבר. שוב נתתי אל לבי שכלל כלל לא יתכן זה כדפי' ועוד דאם בדבריהם אמאי לא קתני במתני' או בברייתא בתר דקתני אשתו אסורה אם נשאת לא תצא כדקתני בכמה דוכתי ביבמות ובכתובות. ועוד מדלא אקבעא האי מלתא דאי נסיב דיעבד אין לכתחי' לא אלא אעובדא דחסא ש"מ דוקא בכה"ג לא תצא דגרסינן בפרק האשה בתרא ההוא דהוה קאמר ואזיל מאן איכא

בי חסא א"ר נחמן האלהים אכלו כוורי לחסא אדיבוריה דרב נחמן אזלא דביתהו דחסא ואינסיבא ולא אמ"ל ול"מ א"ר אסי ש"מ מדרב נחמן הא דאמור רבנן מים שאל"ס אשתו אסורה ה"מ לכתחילה אבל אי אינסיבא לא וכו'. וכיון דרב אסי לא דקדק להא שריותא אלא מדרב נחמן איכא למימר דדוקא בההיא הוא דשרינן לה דיעבד כגון ע"פ חכם כגון עובדא דחסא דאדיבורא דרב נחמן אזלא ואינסיבא אבל אם נשאת בעבריינות שלא ע"פ התרת חכם לגמרי תצא. ועוד מאי אצטריך תלמודא למימר מדיבוריה דרב נחמן אזלא ואינסיבא ש"מ דוקא בכה"ג הוא דלא א"ל רב נחמן ול"מ דאמאי הו"ל למעבד כסבורה היתה שבהיתר גמור נשאת דדיבוריה דרב נחמן אטעיה או כעין עובדא דרב שילא דההוא גברא דטבע באגמא דסמקי אנסבא רב שילא לדביתהו א"ל רב לשמואל תא נשמתיה וכו' בההוא נמי נימא לא תצא כיון דנשאת ע"פ הוראת חכם ונהי דאיהו טעה מ"מ איהי לא תצא דמאי הו"ל למעבד אבל נשאת בעבריינות תצא או לכל הפחות משמתי' להו לדידיה ולדידה. דה. ועוד דאפי' את"ל דלא משמתי' לה לדידה משום דמציא למימר אניסנא דמשום העגון נשאת מ"מ אמאי לא הוה לן לשמותי לבעלה דשביק היתרא ועבד איסורא. דאפילו החכם דשרי לה משמתי' ליה כ"ש הבעל דנסיב במרד ועבריינות והיה אפשר לישא אחרת בהיתר גמור ולא עשה. ומעתה דברי חכמים מקויימים דאם נשאת בלא התרת חכם מודה דתצא או משמתי' להו עד שיוציא. ואין לחוש שמא א' מקרוביה יתירנה להנשא דחכם מורה הוראות בעי נן כרב נחמן ורב שילא בדורם שיהא כדאי לסמוך על הוראתו ועוד ליכא למיחש להכי דכיון דמשמתי' ליה לחכם דשרי לה תו ליכא למיחש למידי ואין לתמוה על רב נחמן דאשתבע דאכלוה כוורי לחסא היכי אשתבע הכי כיון דאמרי' אשתו אסורה אלמא מספקי' אי מית או לא די"ל דרובם אין ניצולים ורב נחמן שפיר אשתבע דאפי' בדיני נפשות אזלי' בתר רובא. אלא דבעריות מחמרינן ואמרי' לכתחילה לא תנשא אע"ג דרובא מייתי ורב נחמן דאמר אכלוה כוורי לחסא לא נתכוון להתירה אלא שכך היה מתאונן על חסא ודבוריה אטעיה ואזלא ואינסיבא עכ"ל התשו' הנז':

מבואר יוצא מדברי התשו' הנז' דאשה שטבע בעלה במים. שאין להם סוף אם נשאת במזיד אף בלא התראת ב"ד תצא ושניא דא מכל הנהו דאמרי בהו חז"ל אם נשאת לא תצא דמ"ש נשאת במזיד ממאי דלא קתני בזו במתני' ובברייתא בתר דקתני אשתו אסורה אם נשאת לא תצא כדתני באחרות דהוה שמעינן מינה דאף אם נשאת במזיד לא תצא. ומדלא קתני כך כ"א אשתו אסורה סתם משמע בכל גוונא ואף אם נשאת תצא אלא דמהנהו עובדי דרב נחמן ורב שילא שמעינן דאם נשאת בטעות לא תצא אבל כשנשאת

במזיד תצא אף בלא התראה. ונישואין במזיד נראה דהיינו שידעה שהיא אסורה אלא שלא התרו בה והלכה ונשאת בההיא הוא דאמרי' דתצא אבל אם הלכה ונשאת מעצמה בלי התרת חכם ולא ידעינן אם היא שוגגת או מזידה ועכשיו טוענת שסברה שהיא מותרת אכתי לא ידענו מה יהא בדינה דמדברי התשו' הנז' שכתב דאם נשאת בעבריינות תצא משמע דוקא היכא דידעינן שהיא מזידה הוא דאמרי' דתצא אבל אי לא בריר לן שהיתה מזידה ועכשיו היא טוענת ששגגה בזה. זו לא שמענו:

ומה שנ"ל דכיון דמדאורייתא היא מותרת לגמרי ע"פ עדות הטביעה והשהיה אלא דרבנן חיישי למעוטא וגזרו שלא תנשא א"כ דוקא היכא דנשאת במזיד שעברה אדרבנן במרד ובמעל וידוע לנו זה. קנסוה רבנן דתצא אבל אם אינו ידוע שהיא מזידה ועכשיו טוענת שטעתה וסברה שהיא מותרת ותולה הטעות באיזה דבר המתקבל כהכא בנ"ד מהימנינן לה כדקי"ל בדין העובר על איסור דרבנן דנאמן לומר שוגג הייתי ולא קנסינן ליה כמו שמצינו גבי מזלזל ביום טוב ב' שכתב מרן בא"ח סי' תצ"ו דמנדין אותו וכתב שם המ"א וז"ל ואם עשה ע"פ הוראת חכם אין מנדין מ"צ ח"א סי' ל"ו וה"ה בשוגג מבי"ט ח"ב סימן קמ"ט כנ"הג עכ"ל. הרי דלאו דוקא אם עבר ע"פ הוראת חכם דאין קונסין אותו דה"ה באיזה אופן אחד שהיה שוגג בדבר. ושם בסימן ש"ס גבי מ"ש מור"ם ז"ל ס"ד מי ששכר גוי להוליך סחורתו ולקחה מבית ישראל בשבת אסור וראוי לענוש העושה כתב שם המ"א סק"ו וז"ל וכתב ר"א ששון סי' קנ"ו ואם טעה שסבר שמותר אין עונשין אותו ונאמן לומר שעשה בשוגג עכ"ל:

וכן נראה מדברי רבי"ה בי"ד סי' צ"ט שהביא משם הסמ"ג שצריך החכם לחקור אם נתנו מים בקדרה אחר שנתנו בה האסור וכו' וכתב הוא ז"ל וז"ל ונ"ל שא"צ שאפי' אם הוסיף מים אח"ך אם לא כיוון כדי לבטל האסור מצטרפין דקי"ל כל האסורין שריבה עליהן שוגג מותרין במזיד אסורין. ואין לחוש שמא יבואו לרבות במזיד שאם באנו לחוש לזה גם לא נא נאמין לו מה שאוסר שלא ריבה וכו' ע"כ. והב"ח שם הגיה בדברי רבינו הטור וז"ל ואין לחוש שמא כיון להרבות במזיד יעו"ש נראה מזה דנאמן מן לומר ששוגג היה ובענין אין מבטלים אסור לכתחלה תלוי במחלוקת אי הוי דאורייתא או דרבנן כמש"ש הרב"י ז"ל ואפי"ה אמרינן דמהימנינן ליה לומר ששוגג היה וע"ש בט"ז סק"ח וסק"ט שהוכיח שם הרב ז"ל דלא מיקרי מזיד אלא שיודע שיש אסור בדבר ואפי"ה עושה אבל טעה כדין שוגג מיקרי יעו"ש:

גם במקדש תוך ג' חדשים דהבחנה שכתב מרן בא"ה סי"ג סיו"ד דמנדין אותו סיים שם מור"ם וכתב וז"ל וי"א שצריך שיגרש וכו' ודוקא שעבר במזיד אבל אם קדשה בשוגג א"צ

לגרש אלא מפרישין אותם וכו' ע"כ. וכתב שם הב"ש סקט"ז וז"ל כתב בת"ה דוקא בלא ידע דמת בעלה תוך ג' חדשים או שהוא ע"ה ואינו יודע הדין אבל אם ידע האסור וטעה אם חרש העבור בכלל הוי כמזיד עכ"ל. וכן העלה שם החלקת מחוקק יעו"ש. וכתב שם הרכנה"ג אות ז' וז"ל הא דמשמתינן ליה לגרש היינו במזיד אבל בשוגג לא משמתינן ליה לגרש ואיכא תקנה בהפרשה בלא גט מהרי"ו סי' ע"ג בשם א"ז. וכ"כ ת"הד בסי' רי"ו בשם א"ז וכו' ע"כ ובאות י"ב כתב וז"ל יש מי שהיה ר"ל דאין אדם נאמן לומר שוגג היה ולענ"ד נראה שנאמן דהא הנהו עובדי דתה"ד והראנ"ח והרח"ש והר"ש הלוי ז"ל דוחק לומר שקודם המעשה העמידו עדים או גלו דעתם שהיו שוגגים ובפ"ג דכריתות אמרו ליה רבנן לר"מ מה אם ירצה לומר מזיד הייתי וכי היכי דנאמן לומר מזיד הייתי למפטר נפשיה מקרבן ה"נ נאמן לומר שוגג הייתי למפטר נפשיה מעונש ואע"ג דאפשר לו' דהתם מהימנינן ליה לומר מזיד הייתי כדי שלא יביא חולין לעזרה וכו'. מ"מ מדברי התוס' גופייהו יש להוכיח דמהימן בלאו ה"ט וכו'. והוי יודע דאפי' לפי סברתנו דנאמן לומר שוגג הייתי ה"ד שוגג דמציאות כגון שלא היה יודע שהיה תוך ג"ח או שהיתה מעוברת ומינקת חבירו אבל לומר שלא היה יודע שהיה אסור בדבר אינו נאמן א"ל דבריר לן שהיה ע"ה גמור דומיא דבן נח דאמרינן בפ' הגולין שאם שגג במציאות פטור אבל אם שגג בדין חייב מפני שהי"ל ללמוד ולא למד וכו' כך היה נראה לכאורה. אבל מתוך הנהו עובדי דת"ה והראנ"ח לא משמע הכי ואף אם נדחוק בעובדא דת"ה לחושבו ע"ה גמור בעובדא דהראנ"ח ז"ל אי אפשר להאמר עכ"ל. נקטינן מכל האמור דהיכא שעבר על אסורא דרבנן וטוען שהיה שוגג אם יש לתלות הטעות בשום דבר ואנו רואים שיש ממש בדבריו אין קונסין אותו וא"כ לפ"ז הכא בנ"ד שטוענין הבעל והאשה שטעו וסברו שהותרה זאת כמו שהותרו נשי הנטבעים האחרי' ע"פ הוראת החכמים ועבידי למטעי בהכי מהימנינן להו ואמרי' דלא תצא:

ואין לדחוה לדחות ולומר דהכא בנ"ד אי לא בריר לן שנשאת בטעות דהיינו שלא הורה בה חכם מעולם והלכה מעצמה ונשאת אף אם טוענת שטעתה וסברה שהיא מותרת ויש רגלים לטעות לא מהימנינן ותצא דאמרינן דיש לחלק בין הנהו אסורי דרבנן לנד"ז דההיא די"ט ב' דמהימנינן ליה ששוגג היה ואין קונסין אותו שאני דאסורא דעבד עבד ולכן כדי להצילו מהעונש על מה שעשה מהימנינן ליה לומר שוגג הייתי. וה"ט נמי דההיא שהוציא הגוי הסחורה מבית ישראל בשבת וגם ההיא דנשא תוך ג"ח דהבחנה אסורא דעבד עבד ולכן דיינו להפרישם עד יושלם הזמן כדי שלא יוסיף לעשות אסור דעל מה שעבר מהימנינן ליה ששוגג היה כדי להצילו מהעונש. וההיא דמינקת ג"כ הרי אין

כאן אסור להבא וההיא דבטול אסור לפי מש"ש הט"ז סק"ח לא מהימנינן ליה אלא היכא שלא נודע לנו שנתרבה אח"ך דאי הוה שתיק היה מותר ולכן מהימני' ליה לומר שנתרבה בשוגג אבל היכא שנודע לנו שנתרבה אח"ך וכההיא דסי' ק"י שרוצה להתיר ע"פ עדותו שהפיל א' מהם לים בשוגג לא מהימנינן ליה כמבואר שם בדברי הרב יעו"ש. וא"כ הכא בנ"ד הגם שעל האסור שעשה ועבר אדרבנן מהימנינן ליה לומר ששוגג היה כדי ליפטר מהעונש. מ"מ היאך אנו מניחין אותם לעבור מכאן ולהבא אדרבנן דחיישי למיעוטא שמא יצא חי ממקום אחר ובכל יום ויום עובר אדרבנן וא"כ יש לנו לומר דתצא:

הא לאו מילת' היא שאם הדבר כן אף כשנשאת ע"פ הוראת חכם בטעות הי"ל לומר דתצא כדי שלא יעבור מכאן ולהבא. וא"כ לא משכחת בשום אופן דלא תצא שהרי עובר אדרבנן מכאן ולהבא ותקשי לן עובדא דרב נחמן ודרב שילא ופסקה רב אסי להלכה. וכן פסקו כל הפוס' א"ל שנאמר דע"כ לא חיישי רבנן למעוטא אלא לומר דלכתחלה לא תנשא אבל אם נשאת בדיעבד לא גזרו רבנן ואזלינן בתר רובא דרוב נטבעים מתים וליכא הכא אסורא דרבנן כלל דהם אמרו והם אמרו אלא דבשנשאת במרד אמרי רבנן דתצא מדין קנס בעלמא מפני שעברה אאיסורא דרבנן דאמרו דלא תנשא והלכה ונשאת ולאו מדין אסור דאסור להשהותה אלא בקנסא בעלמא וא"כ לפ"ז כשהנישואין היו בטעות אין לנו לקונסם כלל להוציאה מתחת בעלה והו"ל ככל איסורין דרבנן דנאמן לומר שוגג הייתי כשיש רגלים לטעות ואין כאן אסור להבא כלל:

ולפ"ז הכא בנ"ד שטוענין האשה ובעלה הנז' שכיון שראו שהותרו נשי הנטבעים האחרים סברו שגם היא מותרת לינשא ועבידי למטעי בהכי מהימנינן להו ואין לקונסם בשום דבר אחר דליכא שום איסור מכאן ולהבא:

אלא דמתוך דברי התשו' הנ"ל שכתב דדוקא כה"ג כגון ע"פ חכם כעובדא דחסא דדבורא דרב נחמן אטעיתה וכו' הוא דא דאמרי' דלא תצא נראה מזה דדוקא היכא שאנו רואים הטעות להדייא כעובדא דר"ן שראינו שטעתה בדבריו וסברה שהותרה להדייא מפי חכם באופן שהטעות הוא בהיתר דידה שהיא ע"פ חכם וגם הטעות מפורסם בההיא הוא דאמרי' דלא תצא אבל היכא שהטעות לא היה בהיתר דידה שמעולם לא הותרה ע"פ חכם אפי' בטעות שטעתה בדבריו אלא שטוענת שטעתה בהיתר נשים אחרות שהותרו ע"פ חכם אף שיש רגלים לטעות אמרי' דתצא כיון שהטעות לא היה בהיתר דידה והו"ל כמזידה אחר שלא הותרה היא מפי חכם אפי' בטעות. דאלת"ה בטלת גזרת חז"ל שאמרו שלא תנשא וכל אשה שטבע בעלה במים שאל"ס תלך ותנשא ותאמר שבשביל שהותרה אשה אחרת שנטבע בעלה סברה שגם היא מותרת ולא תרד לחלק שאותה אשה שהותרה

הי"ל עדי טביעה ומיתה כראוי משא"כ בדידה שאין לה כ"א עדי טביעה בלחוד ואף את"ל דכשנטבעו ב' אנשים ביחד והותרה אשת הא' ע"פ עדי טביעה ומיתה שראו אותו אח"ך מת והכירוהו והלכה גם אשת הב' ונשאת מעצמה וטוענת שכיון שבעלה ובעל האשה האחרת נטבעו בב"א כשראתה שהותרה אשת הא' סברה ג"כ שהותרה גם היא אחר ששניהם היו בטביעה א' ואמרי' דמהימנינן לה בזה ולא תצא. כיון שטעות זה הוא קרוב לשמוע דיש מקום לומר דהותרה ע"פ חכם מקרי כיון ששניהם היו בטביעה א' והותרה אשת הא' אף דההיתר לא היה עליה להדייא. מ"מ היכא דנשי הנטבעים שהותרו לא היו בטביעת בעלה של זו כמו בנ"ד שטביעת בעלה של זו האשה היתה כמה שנים קודם טביעתם של האנשים שהותרו נשותיהן אין מקום לומר שטעתה בזה אחר שאין הטעות נכר כ"כ כמ"ש ויש לנו לומר דכיון שלא שאלה לחכם המורה מה יהא בדינה הו"ל כמזידה וקונסים אותה דתצא:

והגם דבתשו' הנ"ל סיים וכתב וז"ל אבל אם נשאת בעבריינות שלא ע"פ התרת חכם לגמרי תצא ע"כ. דנראה מזה דדוקא היכא דבריר לן דנשאת בעבריינות תצא אבל אם יש לחוש שטעתה לא תצא א"א לומר כן דא"כ קשייא דיוקא דרישא אדיוקא דסיפא. שהרי ממ"ש בתחלה דלא שרינן לה היכא דנשאת אלא כגון ע"פ חכם כעובדא דחסא. משמע דאם נשאת מעצמה שלא ע"פ חכם בכל גוונא תצא אף אם טוענת שטעתה ונותנת אמתלא לדבריה וממ"ש אח"ך אבל אם נשאת בעבריינות תצא. משמע דוקא כשברור לן שהיא מזידה הוא דאמרי' דתצא. אבל אי לא בריר לן שהיא מזידה וטוענת שטעתה ונראין דבריה לא תצא. א"ל שנאמר דלאו דוקא כשברור לן שהיא מזידה אמרי' דתצא אלא אף אם נשאת מעצמה בלא הוראת חכם כלל בעבריינות מקרי כיון שלא שאלה לחכם מה יהא בסופה והלכה מעצמה ונשאת. ואף שטוענת שטעתה ונותנת אמתלא לדבריה לאו כל כמינה דכיון שהטעות לא היה בדירה שהורה בה חכם והיתה צריכה לשאול לחכם מה יהא דינה ולא שאלה מזידה מקרייא. וזה מדוקדק בדברי התשו' שכתב וז"ל אבל אם נשאת בעבריינות שלא ע"פ התרת חכם לגמרי תצא. ועוד מאי אצטריך תלמודא למימר מדבוריה דרב נחמן אזלא ואינסיבא ש"מ דוקא בכה"ג הוא דלא א"ל רב נחמן ולא מידי דמאי הו"ל למעבד כסבורה היתה שבהיתר גמור נשאת דדיבוריה דרב נחמן אטעיה וכו' ע"כ. דמוכח מזה דכשלא הורה בה חכם אפי' בטעות בעבריינות מיקרי ואף שטוענת שטעתה באופן אחר דהיינו בהיתר נשים אחרות לא מהני כיון שההוראה לא היה על היתר דידה כלל אפי' בטעות והו"ל כמזידה:

וכן מוכח ממ"ש הרב"ש עמ"ש מור"ם בסי' טו"ב סל"ד ודוקא נשאת עפ"ח וכו' כתב שם ז"ל ס"ק ק"ג וז"ל כתב בתשו' צ"צ סי' מ' דוקא אם הוא חכם מפורסם בהוראה ע"כ. הרי דלא אמרי' דלא תצא אלא דוקא כשנשאת ע"פ הוראת חכם מפורסם שהורה בה וההוראה היתה בטעות. או שהחכם טעה או שהיא טעתה בדברי החכם שהורה בה. אבל אם הורה בה להיתר חכם שאי' מפורסם תצא שמוכרחים אנו לומר דטעמא הוי כיון שיש חכם מפורסם גדול ממנו וסמכו ע"ז שאינו מפורסם אף שיש רגלים לדבר שנשאת בטעות אפי"ה הו"ל כמזידה אחר שלא שאלה לחכם המפורסם בהוראה וכ"ש כשלא הורה בה להיתר שום אדם כלל והלכה מעצמה ונשאת אף שטוענת שטעתה ויש רגלים לטעות לאו כל כמינה ודייניו לה כמזידה אחר שלא שאלה לחכם ואמרינן דתצא:

והגם דמור"ם שם כתב וז"ל ודוקא שנשאת ע"פ חכם או בטעות שסברה שהיא מותרת אבל אם נשאת בעבריינות תצא ע"כ. דנראה מזה דבכל אופן טעות שיהיה לא תצא אלא דוקא היכא דנשאת בעבריינות. א"א לומר הכי שהרי מקור הגהה זו הוא מההיא תשו' מהר"ם דהגה"מ ז"ל ומדבריו מוכח דדוקא כשהטעות הוא ע"פ חכם אמרי' דלא תצא ומאין יצא לו למור"ם דין זה דטעתה בלי חכם דלא תצא א"ל שנאמר דמ"ש מור"ם ודוקא נשאת ע"פי חכם היינו שהחכם הורה בה להדייא להיתר והתירה שתנשא כעובדא דרב שילא שהתירה להדייא מפני שסבר דההיא אגמא הוו מים שיש להם סוף. ומה שסיים אח"ך מור"ם וכתב או שטעתה וסברה שהיא מותרת היינו שהחכם אמר לפניה דברים המורים להתירה לינשא כעובדא דרב נחמן והיא טעתה בדבריו וסברה שהיא מותרת בהנהו גווני הוא דאמרי' דלא תצא כיון שעכ"פ הרי הנישואין היו ע"פ הוראת חכם או שהחכם טעה בהוראה או שהיא טעתה בדברי החכם וההוראה היתה עליה להדייא. וכ' הדינים האלו הובאו שם באותה תשובה שמשם הוציא מור"ם ז"ל הגה זו ומה שסיים מור"ם אבל אם נשאת בעבריינות תצא היינו היכא שלא הורה בה חכם כלל והלכה מעצמה ונשאת אף שטוענת שטעתה בהוראת נשים אחרות שהותרו בעבריינות מקרי כיון שלא שאלה לחכם על התירה דידה וגם לא הורה בה חכם להיתר כלל אפי' בדברים של טעות:

אלא שמצאנו ראינו בתשו' חוט השני סימן י"ב שכתב וז"ל וגדולה מזו כתוב בהגהמ"ר דיבמות על הא דאמרי' במים שאל"ס אם נשאת לא תצא וכו' והאריך בדבר להוכיח דלא אמרו חכמים כן אלא היכא שנעשה ע"י טעות הא לא"ה ואפי' אם לא מיחו בה הב"ד כל היכא שלא היה שם מקום טעות שטעתה האשה וכו' הוי כאלו לא נשאת והכי פסק אחרון דאחרונים מהר"ם איסרלס וכו' אבל באותן הנשואות במזיד לאחר מחאת ב"ד

בהא לא איירי מהר"ם התם דבהני הוי דינא דתצא אפי' באותן ששנו בהן בפי' אם נשאת לא תצא וכדכתיבנא. אלא דמהר"מ הוסיף להחמיר בדין מים שאל"ס. כיון שלא שנו שם בפירוש אם נשאת לא תצא דדינא הוא דאפי' נשאת בלא מחאת ב"ד שידעה שדינה שלא תנשא ולא היה לה מקום לטעות בו דהוי דינה כאלו לא נשאת ובהכי נמי מתרצא למה במים שאל"ס פסקו שאפי' אם לא מיחו בה הב"ד תצא אם לא הי"ל מקום לטעות ולענין הני דפ"ב דיבמות לא פסקו כן. וה"ט לפי ששם לא הוזכר לא תצא כמו בהני דפ"ב דיבמות וכו' ע"כ:

מדבריו אלה מוכח שהבין בדברי מהר"מ דדוקא כשהיא מזידה ולא הי"ל מקום לטעות בו אמרי' דתצא אבל אם הי"ל מקום לטעות בו אף שלא הורה בה חכם להיתר לא תצא שהרי בההיא דמזידה גופה הויא קנסא דרבנן וחומרא שהחמירו במים שאל"ס מה שלא החמירו בכל הנהו דאם נשאת לא תצא דאמרי' בהו דאפי' היתה מזידה כיון שלא התרו בה הב"ד לא תצא ודיינו להחמיר בזו דמים שאל"ס היכא שהיתה מזידה ודאית אבל אם הי"ל מקום לטעות בו לא תצא. והכי דייק דברי הרב הנז' שכ' וז"ל דדינא הוא דאפי' נשאת בלי מחאת ב"ד רק שידעה שדינה שלא תנשא ול הי"ל מקום לטעות בו דהוי דינה כאלו לא נשאת ע"כ. מוכח מזה דדוקא היכא שידעה שדינה שלא תנשא ולא הי"ל מקום לטעות בו הוא דאמרי' דתצא אבל אם הי"ל מקום לטעות לא תצא. ולפ"ז צריכין אנו לומר דמ"ש בתשו' הנז' ודוקא כגון עובדא דחסא וכו' היינו שהנישואין היו בטעות יהיה מה שיהיה לאפוקי כשאין מקום לטעות בו כלל דהיינו שהיא מזידה לגמרי אף שלא התרו בה ב"ד תצא והיינו בעבריינות דקאמ' שהיא מזידה ודאית. ובא לאפוקי מסברת חכמי צרפת דאפי' נשאת במזיד ובעבריינות לא תצא באופן דמאי דחדית לן מהר"ם ז"ל הוא היכא דנשאת במזיד בלא התראת ב"ד דאמרי' בה דתצא:

וכן מצינו להרב בנימין זאב ז"ל שכ' בסי' כ"ח וז"ל ולא דוקא נשאת ע"פ חכם אלא אפי' דחשבה שמת בעלה כשנטבע ולא נתברר לה בהדייא ונשאת בדיעבד לא מפקינן לה מבעלה תדע דהכי מסיק התם שלהי יבמות אמר רב אשי ש"מ הא דאמור רבנן מים שאל"ס אשתו אסורה ה"מ לכתחלה וכו' וכל היכא שהאשה אינה מזידה לעבור ע"ד חכמים וטעתה ונשאת בדיעבד שריא לשבת עם בעלה ואין מנדין לא לה ולא לו שנשאה דהא התם שלהי יבמות דמדיבוריה דרב נחמן אזלא דביתהו דחסא ואינסיבא וכו' מ"ש דוקא בכה"ג כגון שנשאת ע"פ חכם כעובדא דחסא וכו' אבל אשה שנשאת שלא עפי"ח במרד מפקינן לה מתותי גברא וכו' ע"כ. מדבריו מוכח דהיכא דנשאת באיזה טעות שחשבה שהיא מותרת לא מפקינן להיומ"ש ודוקא כיון שנשאת עפי"ח לאו דוקא ע"פ

חכם דה"ה באיזה מקום טעות שיהיה לאפוקי כשהיא מזידה כמו שמבואר מדבריו הראשונים שכתב ולא דוקא נשאת ע"פי חכם אלא אפי' דחשבה וכו':

נקטינן מהאמור דהכא בנ"ד שטוענים האשה ובעלה הנז' שהנישואין היו בטעות שסברו שהותרה ויש רגלים לטעות לא מפקינן לה:

ואכתי פש גבן לברורי אי מרן ס"ל האי דינא דמהר"ם דהיכא שנשאת במזיד בלא התראת תצא שהרי בש"ע סל"ד כתב בלשון הרמב"ם ז"ל ואם נשאת לא תצא ולא חלק בין שוגג למזיד אלא דמור"ם בהגה כתב חלוק זה דמהר"מ ולא מצינו שכתב מרן ז"ל דתצא אלא אחר התראה כמ"ש בסמי"א שהבאנו לעיל. ומ"מ לפי הכלל המסור בידינו דהיכא דמרן לא גילה דעתו בש"ע ופסקו מור"ם אזלינן בתר פסק מור"ם ז"ל. א"כ בדין זה נמי נקטינן. ומה גם דבב"י שם כתב מרן וז"ל דין אשה שטבע בעלה במים שאל"ס והלכה ונשאת בלא הוראת חכם עיין בהגהות מרדכי סוף יבמות ע"כ. הרי דרמז לנו דין זה דמהר"ם וחלוקו בין שוגג למזיד דאם נשאת במזיד אף בלי התראה תצא גם הרב מהרימ"ט ז"ל בשניות סי' כ"ו הביא דין זה דמהר"ם על דברי הש"ס שאמרו ש"מ מים שאל"ס אי אינסיבא לא מפקינן לה יעו"ש:

שוב מצינו בתשו' מרן ז"ל דיני מים שאל"ס בפלוגתא דהרב המבי"ט ומרן ז"ל והרב המבי"ט כתב שם דלסב' הרמב"ם ז"ל אף אם התרו בה ונשאת לא תצא ודייק לה מדברי הרמב"ם בפ"י מה' גירושין הל' י"ד וכולן אם עברו ונשאו אין מוציאין דמדכתב עברו משמע אפי' אחר התראה. וכ' שם וז"ל ואפי' לדעת מהר"ם שכתב דתצא הרי סיים בסוף דבריו ואפי' את"ל דלא קנסינן לדידה משום דמאי דעבדא כדי שלא תתעגן מ"מ לדידיה דשביק התירא ואכיל אסורא משמתינן ליה נמצא דאם התרו בה בלבד אין קונסין את האיש בשביל התראתה וכו' ע"כ. ומרן ז"ל השיב על דבריו דמה שלא חלק הרמב"ם בין התרו בה ללא התרו כך מנהגו לכתוב דברי הגמ' סתם ומה שנפרש בגמ' נפרש בדבריו. וכיון דהרא"ש פסק שאם עבר על ההתראה יוציא וכן משמע מפירש"י וכ"כ הריב"ש בשם הירוש' א"כ הרי כל הני רבוותא מפרשי' כך דברי הגמ' ואין חולק עליהם וא"כ גם הרמב"ם סתמו כפירושו וכו'. ועל מ"ש הרמב"ם בלשונו וכולם אם עברו וכו' ליכא הוכחא דמיירי אחר התראה דאטו העובר על דברי חכמים בלא התראה לאו עבריינא מיקרי וסיים וכתב וז"ל ופשט דברי הירוש' מוכיח שלא אמרו אם כנס אין מוציאין אלא דוקא בשהתרו בו אחר שקדש דאל"כ הו"ל למתני סיפא כרישא אמרו לו שלא יכנוס וכנס אין מוציאין קדש אומרים לו שלא יכנוס. דהשתא הוי מש' שפיר דאפי' התרו בו קודם שיקדש אין מוציאין ומכיון שהקדים קדש אין אומרים לו שיכנוס אלא שלא

יכנוס משמע בהדייא דמאי דמסיים ותני ואם כנס אין מוציאין מידו אקדש ואמרו לו שלא יכנוס דוקא קאי עכ"ל. מבואר מדבריו שאם התרו בו אחר קדש שלא יכנוס ועבר וכנס אין מוציאין. גם מוכח מדבריו דלא אמרי' דתצא אלא היכא שנשאת אחר התראה. אבל מ"מ כיון דכל מאי דשקיל וטרי הוא להשיב על כל דברי הרב המבי"ט בנדון שלו שנשאת האשה אחר התראה והרב המבי"ט היה מתיר והוא היה מורה לומר דתצא א"כ אין הכרח לומר דס"ל למרן דאם נשאת במזיד בלא התראה דלא תצא. ומה גם דממ"ש בב"י עיון במרדכי וכו' נראה דמסכים הולך לסברת מהר"ם שאם נשאת במזיד אף בלא התראה תצא:

באופן דהכא בנ"ד שהנישואין היו בטעות לכ"ע לא תצא ועיין בתשו' הרדב"ז ח"א סימן רנ"ח:

אלא שעמד לנגדנו תשו' א' שהובאה שם אחר תשו' מרן ז"ל מהרב מהר"ר ש"ט אלפ'ראג'י ז"ל על נדון הפלוגתא של הרב המבי"ט ומרן והסכים הרב הנז' לדברי מרן וכתב שם וז"ל. מבואר במרדכי במהדורא בתרא מלשון מהר"ם בסוף מכילתין שכל חכם שמורה הוראה במים שאל"ס וכו' ואפי"ה חייב נדוי וכו'. ולמדנו מדבריו שמכ"ש שמנדין למי שנשא ע"פ הוראתו עד שיוציא או יוציא ולא משמתי' ליה משום דשביק התירא מלישא אשה אחרת מותרת לו ואכיל אסורא ולא פליג בין התרו בו ללא התרו בו וכו' ע"כ. והביא דבריו הכנ"הג הגהב"י אות תפ"ו יעו"ש. עוד כתב הרב הנז' וז"ל שהאשה שנשאת מאליה כששמעה שטבע בעלה במים שאל"ס בלי רשות ב"ד לא טוב עשתה בתוך עמה ונשואיה במרד ובעבריינות ומשמתי' ליה עד שיוציא או יוציא ולא משמתי' ליה משום דשביק התירא ואכיל אסורא מל' מהר"ם במרדכי בהגהותיו ע"כ:

עוד כתב שם הרב הנז' וז"ל זאת ועוד שאפי' נשאת ע"פ חכם בדבר זה כיון דבר שמותי הוא אין בדבריו כלום וכופין אותו להוציא. ואין להקשות והיכי אשתבע רב נחמן ואמר האלהים אכלוהו כוורי לחסא וכו' והרי אשתו אסורה. דאמרי' רב נחמן לא כיוין להתיר אשה אלא מתאונן היה על מיתת חסא והיא שהלכה ונשאת מדבוריה וכו' ולא אמר לה ולא מידי ואמר רב אשי ש"מ אם נשאת לא תצא דוקא כה"ג. שסבורה היתה שהיא מותרת לינשא מדבוריה דרב נחמן ומי כמוהו מורה ומאי הוה לה למעבד. ומיהו נראה דאע"ג דלא קנסי' לה דמאי דעבדא שלא תתעגן וסמכה על דבוריה דרב נחמן אכתי לדידיה קנסינן ליה דשביק התירא ואכיל אסורא ומשמתי' ליה עד שיוציא ולמה יעמוד בעבירה כל ימיו. ואכתי קשה לי במילתיה דרב אשי דאמר אם נשאת לא תצא וכן פסקו הפוסקים ואם כופין אותו להוציא מאי מהנייא לה תקנתא דלא תצא וצל"ע עד אקח מועד

וכו' ואי חיישי' לכתובה דקנס הוא לו או לא. וכן באשה שנשאת ע"פ חכם כההוא עובדא דרב שילא דכתבינן לעיל ולכן לא תצא ונהי דטעה מ"מ איהי מאי הו"ל למעבד אבל הוא באסורא עומד וכי במי שנשאת בטעות ואלמלא שנתן טעם לדבריו בר שמותי הוא יעמוד באיסור כל ימיו. א"ל שנאמר דנ"מ לענין כתובה אם חייב או לא או כיוצא בו ובמה יש בתלמוד שכופין להוציא ויוציא ויחן כתובה וכן אפשר לומר שלא להוציא לעז על בניה אם היו לה ממנו שיהיו ממזרים וזה דייק מלשון התוס' פרק ר"א דמילה בהלכה דאתמר מת בתוך ל' יום ועמדה ונתקדשה והייתי רוצה להאריך בזה וגם במילתא דנתקדשה אם היא בנשואה או לאו. אלא שהזמן גרמא מפני טרדתי וחפזון המוביל אשמעה מה ידבר וירוח לי בעוד ישוב אף הזמן ואשיבה ידי בע"ה וה' יעזור לי עכ"ל. נראה מדברי הרב הנז' דאף היכא שנשאת בטעות ע"פ הוראת חכם דליכא למקנסא לדידה מ"מ קנסינן ליה לבעל להוציא כדי שלא ישאר באסור כל ימיו ומאי דאמרי' לא תצא היינו לענין כתובה או לענין שאם היו לה בנים ממנו לא תצא משום לעז הבנים. אבל אם אין לה בנים ממנו תצא והגם שהרב ז"ל לא פסיקא ליה מילתא כמובן מתוך דבריו מ"מ הרי עכ"פ מידי ספקא לא נפקא ולפ"ז כ"ש הכא בנ"ד שהנשואין לא לא היו ע"פ הוראת חכם שאם אין לה בנים ממנו אין בידינו להעמידה תחת בעלה לכ"ע:

עוד הובאה שם תשו' אחרת מרב אחר מהר"ר יעקב אלקמי ז"ל שהסכים לדעת מרן במ"ש דאם נשאת אחר ההתראה תצא היפך ס' הרב המבי"ט ולבסוף מסיק וכתב וז"ל גם לפי הפסק האחרון עם היות שנקח דברי הרמב"ם ז"ל כפשטן דאם נשאת לא תצא בין אם התרו או לא התרו יש לחלק שזה הוא דוקא שהיתה אשה אחת שאירע בה הספק ולכך אם עברה עברה. אמנם בנד"ד שיש קרוב לך' נשים אפי' דיעבד של זאת האשה לכתחל' הוא וראוי לקונסה שאפי' אם נשאת תצא שאל"ך יבאו שאר הנשים לעשות כמעשיה ואם ימחו בידן יטיחו דברים כלפי הב"ד וגם אפשר כנגד התורה באמרן מעשה אירע לאלו הנשים בשוה מאי שנא שלזאת האשה התירוה הפרושים לינשא ולאחרות לא וכי משוא פנים יש בדבר ולא ידעו הן לחלק בין נשאת ללא נשאת כי לאו כ"ע דינא גמירי וכ"ש הנשים שדעתן קלה וישתדלו בכל עז להנשא בתחבולה הן בלכתן למקום אחר הן בהיותן פה ואולי ינהגו אפקירותא בעצמן שיורו היתר לעצמן בחושבן שאינן נשואות כי אם פנויות ונפיק מינה חורבא וגם אם נמחה בידן יהיה הדבר אצלן כחוכא ואיטלולא באומרן מה נשתנינו מהאשה שנשאת ואולי גם לדעת הרמב"ם יודה דנדון אשר כזה דתצא ותצא מאחר שימשך מינה חורבא מניסואיה לאחרנייתא כ"ש בהצטרף שאפי' מצד עצמה אין מקום להתירה כלל כנז"ל עכ"ל. מוכח מדברי הרב הנז' דלא אמרי' אם

נשאת לא תצא אלא דוקא כשלא היתה שם אלא אשה א' שאירע בה הספק. אבל אם היו נשים אחרות עמה באותו הספק והלכה א' מהן ונשאת תצא אחר דנפיק מינה חורבא לנשים האחרות שתבואו לעשות במזיד:

ואע"ג דבשאר אסורים קי"ל דלא קנסינן שוגג אתו מזיד כמ"ש בדברי רבי' הטור בי"ד סימן צ"ט כמש"ל מ"מ לאו בכל מילי אמרי' הכי שהרי שם בסי' ק"י כתב רבינו הטור גבי דבר שאינו בטל מחמת חשיבותו שנתערב דאם נפל א' מהם מהם לים הותרו האחרות וכן פ' מרן בש"ע שם ס"ז ועיין שם בב"י שכ' דדוקא נפל מעצמו אבל אם הפילו אפי' שוגג אסור דקנסינן שוגג אתו מזיד. וחלק שם מרן בין נד"ז לשאר דברים וע"ש בש"ך ס"ק מ' ובט"ז ס"ק ח' ובסימן צ"ט ס"ק ח' יעו"ש:

ולפ"ז הכא בנ"ד שהיו כאן ב' אנשים שנטבעו באותה טביעה יהודה ן' אסייאג ומרדכי ארובאס והלכה אשת יהודה ן' אסייאג ונשאת אף אי אמרי' שהנישואין היו בטעות אי אמרי' דלא תצא נפיק מינה חורבא לאשת מרדכי ארובאס שתלך ותנשא כמ"ש בדברי הרב הנז':

אלא דמ"מ דוחק גדול לומר דבר זה אחר שלא הוזכר חלוק זה בפוס' כלל. אלא כתבו סתמא אם נשאת לא תצא אלא דמהר"ם ז"ל חדית לן שאם נשאת במזיד תצא. ושום א' מהפוסקים לא נחית לפלוגי בחלוקה דלא תצא בין אשה א' לנשים רבות. ומפני זה היה נראה לומר דע"כ לא קאמר הרב הנז' חלוק זה בין אשה א' לנשים רבות אלא דוקא לצד שנאמר דאף אם נשאת אחר ההתראה לא תצא כמו שפי' הרב המבי"ט ז"ל בדברי הרמב"ם כמש"ל. בזה הוא דאמרי' דדוקא אם היתה אשה א' שאירע בה הספק אזי אפי' נשאת אחר ההתראה לא תצא אבל אם היו נשים רבות ונשאת אחת מהן אחר ההתראה תצא כי היכי דלא ליפוק מינה חורבא לנשים האחרות שתראנה שזאת האשה אף שהתרו בה ונשאת אינה יוצאת ותלכנה גם הן ותנשאו. וכן נראה מלשונו שכתב עם היות שנקח דברי הרמב"ם ז"ל כפשטן דאם נשאת לא תצא בין התרו או לא התרו יש לחלק שזהו דוקא שהיתה אשה א' וכו'. אמנם בנ"ד שיש קרוב לך' נשים אפי' דיעבד של זאת האשה לכתחלה הוא וראוי לקונסה וכו' והנדון היה דנשאת אחר ההתראה כמ"ש בתשו' מרן ז"ל הקודמת ועליה קאי וקאמר דיעבד של זאת האשה דמשמע דוקא בכה"ג שנשאת אחר ההתראה שייך בה למימר דראוי לקונסה דנ"מ חורבא לנשים האחרות שאף שזו נשאת אחר ההתראה אפי"ה לא יצתה. אבל היכא דלא התרו בה והלכה ונשאת בשוגג עדיין יש לומר דס"ל להרב ז"ל דלא שאני לן בין אשה א' לנשים רבות וליכא למיחש לחורבא דנשים אחרות דיסברו שזו הי"ל עדות המועיל לנישואין משא"ך בשנשאת אחר

ההתראה שהרי עיניהן רואות שאסרוה לינשא ואפ"ה לא הוציאוה מתחת בעלה הלכנה גם הן ותנשאו. באופן דהכא בנ"ד שלא התרו לא בבעל ולא באשה ויש רגלים לדבר שהנישואין היו בטעות כמש"ל עדיין יש לומר דלא תצא:

אלא דלפי דברי הרב מהר"ר ש"ט הנ"ל ז"ל שהבין בתשו' מהר"מ דהיכא דנשאת מאליה בלי רשות בית דין משמתי' ליה עד שיוציא כמש"ל. לא מצאנו ידינו ורגלינו להתיר להאשה הזאת לשלא תצא מבעלה וצריכין אנו לחוש לדברי המחמיר בדבר חמור כזה ומה גם דבדברי הרב מהר"יע ז"ל הנ"ל אכתי אין הכרח לומר דמאי דחלק בין אשה א' לנשים רבות היינו דוקא כשנשאת אחר ההתראה ואפשר לומר דבכה"ג מיירי. ובפרט שהרב ב"ש בקונטריס עגונות בקיצור הדיינים שהביא מתשו' מרן העתיק דברי הרב הנז' והחלוק בין אשה א' לנשים רבות יעו"ש באות רי"ז:

איברא דכיון דאשה זאת יצתה מאסורא דאוריתא וליכא הכא אלא אסורא דרבנן לענין דלא תנשא לכתחלה אבל בשכבר נשאת ליכא אפי' אסורא דרבנן אלא מדין קנס דקנסינן לה שתצא למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה בזה יכולין אנו לסמוך ע"ד המקילין באשה זו לשלא תצא כיון שיש רגלים לדבר שהנישואין היו בטעות כמש"ל. והגם דלסברת הרי"ף ז"ל כפי מה שהבין בדבריו הריב"ש ז"ל בסי' שע"ט דבמים שאל"ס היכא דלא אמר קברתיו אף אם נשאת תצא ואפי' שי"ל ב' עדים על הטביעה יעו"ש. כבר עמד ע"ז הרב מהר"א ששון ז"ל בסי' א' שהקשה ע"ד הריב"ש ז"ל מעובדא דחסא דנשאת דביתהו ולא א"ל ולא מידי ואיך קאמר הריב"ש דלדעת הרי"ף אם נשאת תצא ותירץ הרב הנז' דמאי דקאמר הרי"ף דבלא קברתיו אם נשאת תצא היינו כשלא שהה עליו שיעור יציאת נשמה רק שמעיד פ' טבע בים ומת או שראוהו מת על שפת הים אבל אם מעיד עליו שטבע ושהה עליו כדי שתצא נפשו אזי אפי' להרי"ף אם נשאת לא תצא משום דאזי הוי מלתא דרבנן ובהכי מיירי עובדא דחסא דקאמר עלה תלמודא אם נשאת לא תצא. וא"כ מ"ש הריב"ש דלדעת הרי"ף אם נשאת תצא היינו היכא דלא שהה עליו יעו"ש שהאריך:

באופן דהכא בנ"ד ששהו על הנטבעי' שיעור יציאת נשמה ליכא הכא אלא אסורא דרבנן לכ"ע ולא הוי אלא חששא דמעוטא דמעוטא כמ"ש הריב"ש בסי' הנז' וז"ל דטבע במים שאל"ס אם מעיד שטבע ושהה שיעור שתצא נפשו או הצלתו ע"י מחילה של דגים או שיצא במקום רחוק ואז הוי מעוטא דמעוטא דלא שכיח ומשו"ה אמרו שאם נשאת לא תצא ע"כ. וא"כ הכא בנ"ד דליכא אלא קנסא דרבנן אחר שהנישואין היו בטעות לא קנסינן להו וסמכינן אדעת המקילין כי רבים הם:

ודוגמא לזה מצינו בדברי הפוס' דהיכא שיצתה האשה מאסורא דאורייתא בכל ספק שאירע אח"ך או היכא שתלוי הדבר בפלוגתא מורים להקל אפי' לינשא לכתחלה כמ"ש הרב מהריק"ש ז"ל בתשו' סי' קי"ד שכתב וז"ל ולענין מעשה בנ"ד אלו הוה ספק במידי דאורייתא איבעי לן למיזל לחומרא אבל השתא דמידי דרבנן הוא הלך אחר המקל וכמ"ש ריב"ש ז"ל בתשו' סי' שפ"ט וז"ל ואם היה בכאן מי שמעיד בטביעה דמים שאל"ס כראוי אז לא היתה אסורא אלא מדרבנן לכתחילה ואם היינו מקילין בה היינו מקילין בדרבנן וכו' וא"כ בנ"ד שראו את שלמה רוש'ו בספינת קנדייא וראו הספינה של קנדייא הנז' שנטבעה בים כמו שהיא לא נמלט מהם עד א' כמו שבא בשאלה מעתה מידי דרבנן הוי אפי' לדעת האוסרים וראוי לשמוע אל המקילים בכ"ע אשה זו ע"כ. עוד כתב שם בסוף התשו' וז"ל וכבר כתבתי שהיסוד העיקרי בענייני נד"ד הוא אסורא דאורייי' אזיל ליה עם ראיית הטביעה שנאמרה בדברים הראשונים כדת וכהלכה ולא פש גבן אלא אסורא דרבנן וביה הוא דשקלינן וטרינן. וא"כ אזלינן לקולא בכל מידי דפלוגתא בנ"ד וכו' ע"כ:

וכ"כ הרב מהרשד"ם ז"ל חא"ה סי' נ"א וז"ל והואיל שכבר הוכחנו שאין באיסור אשה שנטבע בעלה בים אלא אסור חומרא שהחמירו רבנן אזלינן לקולא וכו' ע"כ:

עוד כתב שם וז"ל אבל בנ"ד שאין אנו רוצים להתיר אלא דבר מדרבנן וכו' ואפילו תימא דהוי ספק הוי ספק בדבר שהוא אסור דרבנן וראוי להקל וכו' ע"כ:

גם הרב מהר"ד בצלאל ז"ל בתשו' סי' כ"א כתב וז"ל מעתה בכל מאי דאיכא לאסתפוקי וכו' אזלינן ביה לקולא דהו"ל ספקא דרבנן ולקולא וכו' ע"כ:

והרב מהרימ"ט בסימן ל"א כתב וז"ל ועוד נ"ל דהכא בנ"ד בעדות הא' שהעיר מפי אביו יצתה אשה זו מידי אסור תורה דהו"ל טבע במים שאל"ס שאסורו מדרבנן ואם נשאת לא תצא הילכך כל שנסתפק לנו בערותה אח"ך וכו' הו"ל ספקא דרבנן ולקולא ע"כ גם הרב כנ"הג הגה"טו אות שנ"א כתב משם הרב מהר"א די בוטון ז"ל דבמקום דאיכא פלוגתא דרבוותא באסורא דרבנן נקטינן להקל יעו"ש וכ"כ הרב ג"ור ז"ל כלל ג' סי' ו' יעו"ש:

וכן מצינו לרב אחרון בספרו הנק' ראש משביר סי' טו"ב שכתב בסוף התשובה וז"ל אמור מעתה דאשת יהודה הנז' בשאלה יצתה מאסורא דאורייתא ואסורא דרבנן רביע עליה ואם המצא ימצא עדות אחר אף שלא יהיה עדות מספיק להעלות ארוכה לענין זאת בהצטרף דהוי אסורא דרבנן יהיה מספיק להתיר עכ"ל. מבואר מדברי הרבנים הנז' דכל היכא שיצתה מאסורא דאורייתא כל ספק שיארע לנו אח"ך בעדות המיתה אזלינן לקולא ותנשא וכ"ש היכא דכבר נשאת ואין כאן אסור אפי' דרבנן כ"א קנסא דוקא דודאי

יש לנו לסמוך אדברי המקילין לשלא להוציאה מבעלה אחר דאין כאן כ"א קנס והבא להוציאה מבעלה עליו הראיה לומר דהלכה הוא דאפי' נשאת בטעות תצא כמש"ל:

וכן מצינו להרב מוהריק"ש ז"ל בס' ערך לחם בסי' יו"ד גבי מוציא את אשתו משום ש"ר דלא יחזיר כתב שם הרב הנז' וז"ל י"א שאם התרו בו שלא יחזיר והחזיר מוציאין מידו ולמעשה פשוט דמן הספק אין כופין אותו להוציא ודוקא התרו בו אבל התרו בה אין כופין לכ"ע עכ"ל. הרי מבואר דמספקא אין כופין להוציא. באופן דהכא בנ"ד יש לנו על מה לסמוך לשלא להוציאה מבעלה כיון שהנישואין היו בטעות כמ"ש:

הן אמת דעל החכם חבר עירם מוטל לחקור ולדרוש אופן הליכת אשה זו מעיר מולדתה טאנג'ה יע"ה אם היתה הליכתה לאיזה סיבה דבזה יכולין אנו לתלות הנישואין בטעות כמ"ש בדבריה. הא לא"ה קרוב לודאי שהליכתה מן העיר היתה כדי להעלים הדבר שנטבע בעלה ולהיותה מתנכרת כאשה אלמנה כמו שעלה על דעת החכם חבר עירם שבמתא לראג'י יע"א דסבר שהיתה אלמנה ככל האלמנות וה"ט שהותרה לינשא שם כמש"ל. הגם שהחכם הנז' לא יצא ידי חובתו בזה שהיה לו לחקור ולדרוש מה טיבה של אשה זו כדי להשיאה אחר שבאה ממתא א אחריתי דאלא מעתה כל אשה שתבא ממ"א ותרצה לינשא מניחים אותה לינשא מבלי חקירה וברור שהיא פנויה זו אינה תורה ואפי' אם יבא איש בחור ממ"א למחז"ק אין אנו מניחים אותו להשתדך עד שיביא עדות ברור שאינו משודך במ"א כ"א וק"ו אשה דיש לחוש לאשת איש ונ"מ חורבא גדולה ב"מ וה' הטוב יכפר:

באופן דהכא בנ"ד אם המצא ימצא שהליכתה מעיר טאנג'ה היתה בלתי סבה מספקת המתקבלת על הלב נכר הדבר שהיא מזידה ומוציאין אותה מהבעל:

וכן מצינו להרב מהר"א ששון ז"ל בסס"י קנ"ו בההיא דלקח הגוי הסחורה מבית ישראל בשבת שהביא דבריו המ"א בסי' ש"ז דנאמן לומר דשוגג היה ואין עונשין אותו כמש"ל כתב הרב הנז' בסוף אותה תשובה וז"ל אבל מאחר שהם מכחישין הדבר ואין עדים ואמתלאות בדבר אין ספק שהם נאמנים דעל הדיין העומד בתוך העיר מוטל לדעת לב האנשים אם לעקל אם לעקלקלות ועליו מוטלת החקירה האמיתית ובלבד שיכוין לש"ש עכ"ל. וכ"ש הכא בנ"ד בדבר חמור כזה שצריך החכם לחקור אם כנים דבריה שהיא שוגגת. וכל מה שכתבנו אינו אלא להלכה אבל למעשה אין אנו מחליטין הענין עד אשר יסכימו עמנו חכמי המערב ישצ"ו היושבים על כסא ההוראה. זהו מה שנלע"ד להשיב בזה וליה עינינו יצילנו מכל שגיאה. ויאיר עינינו במאור תורתו הנפלאה כי"ר. עיין

הרדב"ז ח"א דפוס ויניצייא ובקונטריס עגונא להרב מהרח"ש ז"ל. הכ"ד החו"פ טיטואן יע"ה בסדר לא הביט און ביעקב וכו' ובשנת גבורי כח **עושי דברו** לפ"ק:

סימן ז

בתלת הוינא ואסהידו קדמנא שע"ך ה"ה הנבון וח' כה"ר שמואל קורייאט נר"ו וכה"ר שלמה הלוי בכהה"ר יהודה נר"ו בתוע"ג ונכונה איך אמת ויציב שהם עשו קונטראטה עם נוצרי א' מעיר סיבטה שמכרו לו איזה שמן וקמח ושוורים. וכשהוכן הסחורה שלחו עמה לעיר סיבטה להר' משה ברג'ילין בהר"יע כרי שיעמוד על משקל הקמח ועל מדידת השמן ושאם הנוצרי יקחנה הנה מ"ט כמו שעשו הקונטראטה. ואם לאו שיעמוד על ממכר הסחורות הנז'. וכעת קבל כהר"ש קורייאט אגרת מהנוצרי הנז' וז"ל. מוי סי' מיאו אי די מי מאיור אפריסייו אוג' אימוס אפ'אלייסידו איל מוסיטו. אי אביינדו דאדו פארטי אמי כ'יניזאל מי אה דיג'ו קי לי איסקריבה אה אוסטי קון לה מיזמה נוידאד פואיס סו מוואירטי אסידו אה לאס טריס דילה מאניינה. אי לי דיג'ו אה אוסטי קי אסידו פור פ'אלטה די אלימיינטו פור נון קיריר טומאר נאדה. ג'ה טניאה איל מימורייאל ליסטו פארה מאנדארלו אי נון אקירידו דייוס מורייו אין מי קאזה. פואיס נו אבידו טיימפו פארה ייבארלו אוג' דיטירמינארה איל גובייידנו לוקי סי טייני די האזיר קוניל ארה מאנדארמי לה קונטיסטאסיון אוג' סי פוואידי סיר או פור לה מאנייאנה טינפראנו קון לוקי אוסטי דטירמיני טודוס לוס איפיקטוז קי טרוכ'ו איקסיסטי אין מי פודיר אין דינידו אי האזיינדה. פוואיס ביין סאבי אוסטי קי איסטאן טאן סיגורו קומו סי לו טוביירה אוסטי. מי ארה איל פ'אבור די אסקריביד אל כ'יניראל די איסטה פאראקי סי קידי טודוס לוס איפ איפ'יקטוס אין מי פודיר או אין קיין אוסטי דיספונגה וכו' ע"ע הסחורות וברו בעדותם העדים הנז' שהם יודעים בידיעה נאמנה שכך היו הנוצרים קורין למשה הנז' מוסיטו בין בעיר סיבטה בין במחז"ק וביררו בעדותם שהם מכירים כתב הנוצרי הנז' על כמה אגרות אחרות שכבר קבלו ממנו והם דומות זל"ז. וברו עוד בעדותם שלא שלחו לשום נברא אחר לעיר סיבטה זולת למשה הנז' עכס"ב העדים הנז'. ובאמ"ץ העיד כהר' דוד חסאן בכה"ר שמואל נר"ו בתוע"ג ונכונה כראוי שאחר שקבל בהרש"ק הנז' האגרת מאת הרץ שלח לכה"ר דוד חסאן נר"ו שיפטור להרץ לומר לו שלמחר יתן לו התשובה והלך הוא אצל הרץ לומר לו לך ושוב ומחר יתן לו התשובה להוליכה למשלחו ואמ"ל הגוי הרץ הנז' להר' דוד הנז' בז"הל מא תקול סי פיצ'אר ראה סאקסאוני פיצ'אר ומה קותלומסי ראה איתרוזמאן וויסאני מא נקול באיין האדאק אליהודי סאחיב קורייאת מאת עכס"ב כהר' דוד חסאן נר"ו הנז"ל ובכן לראיה על הקב"ע שנתקבלה כראוי ראשון

גם שני ברשות ב"ד הצדק ח"פ ק"מת טיטואן יע"ה בכ"ב למרחשון שנת **תצדק** בדברך לפ"ק. והשו"ק ע"כ נמ"ך וחתומים כהה"ר מנחם עטיאה וכהה"ר אברהם אנהורי:

נדרשנו לחוות דעתינו אם אשת הר' משה הנז' מותרת לינשא על פי האגרת והעדות הנז"ל:

תשובה כתב מרן בסי' י"ז סי"א וז"ל מצאו כתוב בשטר מת איש פלוני בן פלוני או נהרג תנשא אשתו אפי' אינו מקויים ולהרמב"ם צריך שידעו שהוא כתב ישראל עכ"ל. וכתב שם הח"מ ס"ק כ"א וז"ל ולהרמב"ם צריך שידעו שהוא כתב ישראל. המ"מ כתב למעוטי כתב כותי שלא הוכשר כותי אלא מסל"ת. ולא כותב לפי תומו והב"י בס' בד"ה כתב עליו וז"ל אין לו טעם שאם כתבו כתוב בדרך מסל"ת למה יגרע עכ"ל וכוונת הב"י דמיירי שאין כתוב בדרך מסל"ת רק בדרך עדות ובאמת טעם המ"מ הבו דלא לוסיף עלה עכ"ל. מוכח מזה דלדעת מרן לפי מה שהבין בדברי הרמב"ם דדוקא במתכוין להעיד הוא דלא מהני כתב גוי וה"ט שכתב הרמב"ם דצריך שידעו שהוא כתב ישראל כגון שמתכוין להעיד אבל במסל"ת בכתב מהני כמו דמכשירין במל"ת ע"פ וזה הוא היפך דעת הה"מ דסובר בדעת הרמב"ם דגוי ע"י כתב אף במסל"ת לא מהני ועפ"ז מ"ש מרן בסב' קמייתא בסתם מצאו כתוב בשטר וכו' תנשא אשתו מיירי אפי' כתבו גוי אם מל"ת מהני אלא דמ"ש אפי' אי' מקויים מוכרחים אנו לומר דמיירי בשטר חתום מיד ישראל וכדפריש טעמא שם הרב"ש דקי"ל עדים החתומים על השטר כמי שנחקרה עדותם בב"ד וקיום שטרות דרבנן ובעדות אשה הקלו ואוקומוה אדאורייתא ולכן אפי' חתום בו עד א' מהני יעו"ש ס"ק כ"ח משא"ך אם חתום בו גוי ולא ידעינן אם הוא כתב אותו גוי או לא ודאי דלא מהני דלא שייך ביה האי טעמא דעדים החתומים על השטר וכו' ועכ"פ צריך שידעו שהוא כתב אותו גוי ומסל"ת:

נמצא לפ"ז דהכא בנ"ד דידעי' הגוי שכתב הכתב הנז' וגם הוא מסל"ת שהרי כותב לו באגרת גם ע"ע הסחורות וכו' מהני לדעת מרן מיהא. ועיין בספר מחזה אברהם דף ס"ח ועיין מהר"מ מלובלין סימן נ"ז:

סימן ח

ביען שביום ששי ל' לחדש ניסן משנה זאת הלכו מכאן ששה יהודים כדי להפליג בהלפ'לוקא של גוי אחר הנקרא ראיס לקצ'רי ללכת דרך ים לעדי אריף. ואחר עבור כמו ט' ימים מ"מ והקול נשמע בעיר שהאלפ'לוקה הנז' נשברה בלב ים ונטבעו אנשיה. ובכן הוזקקנו לחפש אם המצא ימצא איזה עדויות המספיקים מן הדין להתיר נשי האנשים

האלה ובפרט שרובם ככולם הם ילדות ובביתם אין לחם ואין שמלה אולי ימצא תרופה למחלתן להתירן מכבלי העגון כמו שהזהרונו רבותינו לחפש ולפשפש בהתר עגונא: ואלה הם טופסי העדיות אשר נמצא כעת בענין זה.

בתלת הוינא ואסהיד קדמנא הבחור משה ן' חמו בהר' מרדכי בתוע"ג אחר האיום והגזום וכו' בז"הל קי איל ביירניס די ר"ח אייר קי פאסו וידו סאליר אה סיים ג'ודייוס פור באבארום. אברהם צרפתי אי יעקב סו אירמאנו אי איל היג'ו די אברהם הנז' קי אירה סופ'אריו אי משה איל דיל פ'ורנו אי און פוראסטיירו אי און מוג'אג'ו קי איס היג'ו דילה מוג'יר די מאלקי אי סאליידון פור באבארוח סינקו אפארטי אי איל פ'וראסטיירו דיספוואיס אי דיספוואיס סאליידון דוס מורוס קון דוס טאליגיטאס אי דישו איל ראיס איל קצרי אה סו פאדרי מרדכי ן' חמו הנז' קי איסוס סיים ג'ודייוס סי איבאן אה איר אה לריף קון איל אין סו פ'לוקה פארה אינבארקארסין פארה וואהראן. עוד העיד העד הנז' קי און מורו בינו איל שבת די ר"ח הנז' אי דישו קי איסי שבת סי אינבארקארון לוס סייס ג'ודייוס. עכס"ב העד הנז' ולראיה שנתקע"ך ח"פ תמ"ת והיה זה בע"א לחדש סיון שנת **תרבה** לפ"ק וחתומים ב' סבדי"ץ:

שוב בתלת הוינא ואסהיד קדמנא הר' אליעזר ן' הרו"ש י"ץ בתע"ג ונכונה אחר האיום והגזום כדחזי איך אמת שפגע בגוי א' ששמו סי' ליעקובי שהיה א' מהנמלטים מהאלפ'לוקה שנטבעה הנז'. ואמר אליעזר הנז' לגוי הנז' בז"הל הנייא עליך והשיב לו הגוי הנז' האדיך למות לחארה די מא ראשי דאך למות מא שאפשי גיר ליהוד ולמסלמין כאן יקבדו פ'ילפ'ירא יבקאו יטלעו ויהבטו חתא גרקו ומתו יהוד ומסלמין. מא פ'ילטו גיר שבעה דיל גויים בלעאום והווא ווחד מנהום שאל אליעזר לגוי הנז' והאר ליהוד תערף מנאיין הומא קאללו הגוי הנז' אנא כא נערפום סתא הומא. כמסא מן טיטאוואן וואחד בראני וואחד מן אולאד שליוויל כ'ייאט. וואחד ספ'אר. וואחד כא נערפ'ו יכ'דים פ'ילפ'אראן מעא סי' קארור. וזוז לאוכ'רין מא עראפ'תשי ישמהום עכס"ב הר' אליעזר הנז' שאמ"ל הגוי הנז' ולראיה שנתקע"ך ח"פ טיטואן יע"ה בע"א לחדש סיון שנה הנז' וקיים וחתומים ב' סברי"ץ:

שוב בתלת הוינא ואסהיד קדמנא הר' גרשון ן' הרו"ש רי ממתא אדיף בתוע"ג ונכונה אחר האיום והגזום כדחזי איך אמת שהגויה שנמלטה מהאלפ'לוקה די ראיש לקצ'רי הנז' הגידה לי לפי תומה שהאלפ'לוקה די ראיס לקצ'רי הנז' חהרסת פ'ילעאסאר וכאנו פ'יהא גוים וסתא די ליהוד. כמסא ג'ירקו וואחד מנהום קאביד פ'ילוחא דילפ'לוקה לוקה ולוחא בקאת מתקפא מעא למכ'תף ולגויה וליהודי ק'בדין פ'ילוחא. וליהודי בקא

אלילא נלהא ק'אבד פ'ילוחא חתא לשבאת מת וטאח ללבחאר ולגויה בא תש'וף פ'יה חתא מת וטאח ללכתאר. ולכמסא לאוכ'רין בק'אוו ק'בדין פ'ילפ'ירדא יטלעו ויהבטו מעא לפ'ירדא חתא ג'ירקו. עוד בירר בעדותו גרשון הנז' שהגוי סי' ליעקובי אמר לו בעיר אריף בשוק ומסל"ת שהוא היה בהאלפ'לוקא די דאיס לקצרי הנז' שנטבעה ונמלט הוא וחביריו וג'רקו יהוד ומסלמין עכס"ב הר' גרשון הנז' ולראיה שנתקע"ך ח"פ טיטואן יע"ה והיה זה בע"א לסיון שנה הנז' וקיים וחתומים ב' סבדי"ץ:

שוב בתלת הוינא ואסהידו קדמנא ב' ע"כ הרב אברהם ן' הארוש י"ץ בר יוסף נ"ע והרב שלמה ן' זקן י"ץ בר שמואל והגידו בתע"ג ונכונה אחר האיום וכו' איך אמת שהם הלכו לחפש אחר היהודים שהלכו מכאן לעיר אריף ונטבעו בהאלפ'לוקה ואחר איזה ימים שהיו מחפשים והם היו בכפר מסטאסא בא אצלם גוי א' ביום ג' ח"י אייר בבקר ואמר להם אני וחברי היינו צדים דגים בים וראינו מרחוק בים כמו שק א' הלכנו ומצאנו שהיה אדם א' חשבנו שהוא גוי והוצאנו אותו וראינו שהוא יהודי והנחנו אותו בשפת הים ועכשיו תתנו לנו ששים אוקיות ונראהו לכם ונתפשרו עמו בסך ל' והלכו העדים הנז' עם הגוי הנז' ומצאו ליהודי הנז' מוטל על האבנים רחוק קצת ממי הים והיה תפוח כולו גופו וראשו ופניו. ואמרו העדים הנז' שמצורת פניו וזקנו הכירוהו בט"עי בברור שהוא יעקב צרפתי שהיה חייט דממתא דנא טיטואן יע"ה. ובירורו העדים הנז' בעדותם שהר"יע הנז' לא היה לו שום חבלה בפניו רק אזנו נאכל מעט מלמטה וכל גופו שלם. ובירורו העדים הנז' שהגוי הנז' אמר להם שמצא את היהודי הנז' בבקרו של יום ג' הנז' והניח לחבירו עמו לשומרו והלך להגיד ליהודים. ומאותו המקום שהניחו עד המקום שבא להגיד להם הוא יותר ממהלך שעה א'. ואחר שהגיד להם זה נתפשרו עם הגוי הנז' כנז' ואבל עמהם ואח"ך הלכו עמו למקום אשר שם היהודי המת הנז' באופן שהגעתם שם היה אחר חצי היום וקברוהו אחר חצות עכס"ב העדים הנז' ולראיה שנתקע"ך בפנינו ובפני בית דין צדק ח"פ טיטואן יע"ה וקיים וחתומים ב' סבדי"ץ:

אלה היו טופס העדויות שמצאנו כעת בנד"ז:

הנה תחילה צריכים אנו לברר אם יצאו נשי האנשים האלה מאסורא דאורייתא ע"פ העדויות הנז' ותחלה נחקרו בעדות הר' אליעזר ן' הרוש הנז' במה שהגיד לו הגוי הנמלט אם זה נקרא מל"ת כי ידוע הוא כמה דיות נשתפכו בדבר זה דמל"ת וכמה סברות לא ראי זה כראי זה ומחמיר שבכולן הר"ן ז"ל דס"ל שצריך שיגיד הגוי המיתה עם קשר דברים אחרים. אלא שרוב הפוסקים פליגי בזה וס"ל דבהגדת המיתה לחוד מבלי קשר דברים מהני כמ"ש מרן בב"י א"ה סי' י"ז ושכן נתפשט המנהג בימי גאוני עולם וכ"כ מרן ג"כ

בתשו' דק"ז יעו"ש. אבל עכ"פ צריך שתהיה הגדה בלי רמז שאלה והערה כלל. והכא בנ"ר יש להסתפק אם מה שאמר העד לגוי הנייא עליך אם הוא הערה כדי שיגיד לו על היהודים הנטבעים. ומצינו להרב מהריב"ל ז"ל ח"א סי' ג' בשם הרב מהר"מ ן' חלואה ז"ל שדברי הגוי מל"ת צריכים להיות בלי שום הערה כלל. הביא דבריו הרב מהריק"ש בתשו' סי' קכ"ב יעו"ש:

ומצינו להרב מהרשד"ם חא"ה סי' נ"ז שכתב ע"ע שהגיד העד יש' שהיה קונה משאות עצים מגוי של כפר פ' ושאל מן הגוי על שלומו ושלום הכפר והשיב לו הגוי יכהו ה' למי שהרג את מרדכי וכו'. ובתחלה כתב הרב דכיון שהתחיל היהודי לדבר עמו ועל זה השיב הגוי מה שהשיב אפשר דגרע ממל"ת ואח"ך מסיק וכתב וז"ל נראה בעיני שהוא דבר ברור כשמש שאין לך מל"ת גדול מזה. וטעמא שדרך בני אדם לדבר עם מכיריהם לשאול בשלמם ושלום מקומם וכו'. ומה שהשיב הגוי הוי מל"ת בענין הנהרג. כי הנה ר גבריאל לא שאל עליו כלל וכ"נ מלשון הגמ' וכו' ע"כ. וכ"כ בסי' ר"ד על ששאלו לגוי אי מזה באת והשיב מה שהשיב דלא נפיק ממל"ת יעו"ש. וא"כ ה"נ בנ"ד שאמר העד לגוי הנייא עליך הו"ל כשואל בשלומו דכיון שהיה מכירו לשעבר שאל בשלומו. וא"כ מה שהגיד לו אח"ך על הנטבעים לא נפיק ממל"ת:

שוב מצינו להרב דרכי נועם ז"ל חא"ה סימן ט' שהעיד הישראל שהוא שאל תחילה בש' הגוי שהיה בספינה ונצול ואז אמר לו הגוי על טביעת היהודי וחשיב ליה שפיר מל"ת ולא נתעורר הרב כמה ששאל תחלה בשלומו יעו"ש דהוי ממש כנ"ד:

ומעתה נבא לחקור בגופה של עדות במה שהגיד הגוי על טביעת היהודים אם יש ספק בזה להוציאן מאסור דאורייתא מיהא. כי במ"ש הגוי ב'קאו יטלעו ויהבטו חתא גרק'ו ומאתו ליהוד ומסלמין עדיין יש להסתפק אם שהה עליהם שיעור כדי שתצא נפשם או לא. דכדי להוציאן מאסורא דאוריי' לענין דאם נשאת לא תצא. צריך שישהה עליו שיעור כדי שת"נ וכמ"ש מרן בכ"מ פי"ג מהלכות גירושין ה"ך עמ"ש הרמב"ם וז"ל וכן האשה שהעיד לה ע"א שטבע בעלה בים או במים שאין להם סוף ולא עלה ואבד זכרו ונשתכח שמו ה"ז לא תנשא על עדות זו כמו שביארנו ואם נשאת לא תצא וכו' ע"כ. וכתב שם מרן וז"ל נראה מדקדוק דברי רבינו דבעינן שיעיד העד ששהה עליו שיעור שת"נ ולא עלה. הלא"ה אם נשאת תצא וכמ"ש הרשב"א והריב"ש וכו' ע"כ. הרי מבואר מדברי מרן ז"ל דדייק מדכתב הרמב"ם ולא עלה דמירי שהעיד העד ששהה עליו שיעור יציאת נשמה. ולהכי מצריך הרמב"ם שיאמר העד ולא עלה דהיינו שנתברר לו שלא עלה ממה ששהה עליו. דאי לא"ה אפשר שעלה והוא לא ראה כיון שלא שהה שם. הא היכא שלא

העיד העד ששהה עליו אפי' נשאת תצא כמ"ש. וכן דקדק הרב מהר"מ גאלאנטי בסי' ס"ג מדברי הה"מ יעו"ש. וכ"כ מרן ז"ל בתשובה בדין מים שאין להם סוף דף קכ"ה ע"ג וז"ל ועוד אני אומר שדין אשה זו חמור מאד מדין נפל למים שאל"ס. דהכא כיון שלא שהה עליו העד כדי שתצא נפשו שהרי היה טרוד וכו' והו"ל כההיא דר' אלעזר בן פרטא דספי' שאבדה בים ואפי' אם נשאת תצא שהיא אשת איש מדאורייתא ובניה ממזרים וכו' ע"כ. וגם הרב המבי"ט ז"ל שם דף קכ"ח הודה לו בזה. אלא שכתב דמדברי העד מוכח ששהה עליו וכו' יעו"ש:

והגם דאף בשהה עליו כשיעור יציאת נשמה עדיין איכא למיחש שמא יצא חי ממקום א אחר כיון דהוו מים שאל"ס. מ"מ מדאורייתא אזלינן בתר רובא דרוב נטבעים למיתה. והי"ט דאמרינן בש"ס בעובדא דחסא דנשבע ר"נ האלהים אכלוהו כווריי לחסא והיינו מטעמא דאזלינן בתר רובא דכששהה עליו כשיעור אמרי' רוב בני אדם א"א להם לחיות כששהו זה השיעור תחת המים. והגם דאתתא קיימא בחזקת אשת איש הרי קי"ל רובא וחזקה רובא עדיף. ובזה יצאת מאסור תורה. ועדיין אסורא דרבנן רביע עליה לענין דלא תנשא לכתחילה דבערוה החמורה לא רצו רבנן למסמך ארובא וחיישי למיעוטא שמא יצא חי ממקום אחר. אבל אם לא שהה העד שיעור יציאת נשמה שחלף הלך לו משם עדיין יש לחוש שמא יצא חי ממקום הטביעה עצמה. ולא יצאת אשתו מאסורא דאורייתא אחר דלית לן רובא למסמך עליה ואף אם נשאת תצא כמ"ש:

הן אמת דהכנ"הג הגהב"י אות תצ"ח הביא איזה פוסקים דס"ל דלהוציאה מאסורא דאורייתא לא בעינן שיעור שהייה וכתב ע"ז וז"ל ואני תמיה הרבה שהרי דעת הרמב"ם ז"ל בפי"ג מהל' גירושין דבעינן שיעידו ששהה עליו שיעור כדי שתצא נפשו כמו שדקדקו מדבריו הר"ם אלשקאר בסי' כ"ו ומהריב"ל בס' ב' סי' י"ד והרב המחבר ז"ל בס' כ"מ ובתשובותיו וכן פסק מוהראד"ב בסי' ט"ל ומהר"ר שמעיה שרביט וכו' ע"כ יעו"ש שהביא להקת הפוס' דס"ל דבעי' שיעור שהייה להוציאן מאיסור תורה. ואף אם היה במציאות שהיה כאן מחלוקת שקול מ"מ היה ראוי לנו לחוש לדברי המחמירים כיון דהוי ספיקא דאורייתא ובפרט דמרן ז"ל הוא מן המחמירים כמש"ל וגם מור"ם ז"ל בהגה סל"ד פסק כן להדייא והוא מתשובת הרמב"ן שהביא מרן בב"י שם. והגם דמרן בש"ע בסל"ב לא הזכיר שהייה במים שאל"ס רק בחלוקת מים שיש להם סוף. מ"מ הרי בסל"ד העתיק לשון הרמב"ם ז"ל ככתבו וכלשונו וכתב ולא עלה ולפי מאי דדייק בכ"מ מדברי הרמב"ם במה שאמר ולא עלה דהיינו ששהה עליו. מבואר יוצא דס"ל למרן ז"ל דצריך שהייה להוציאן מאסור תורה כמ"ש:

אלא דמ"מ יכולים אנו לומר דע"כ לא אמרינן דבעינן שיעיד העד ששהה עליו שיעור שתצא נפשו אלא דוקא היכא דאמר פלוני טבע בלבד. אבל אם אמר טבע ומת כנ"ד שהעיד העד שאמר לו הגוי גדק'ו ומאת'ו. אמרינן דמסתמא שהה עליהם כדי שתצא נפשם:

וכן מצינו להרב לח"מ שם ה' י"ט עמ"ש הרמב"ם שם וז"ל. עד א' אומר וכו' או שטבע בים הגדול ומת וכו' אם אמר קברתיו נאמן וכו' ע"כ וכתב שם הה"מ בסוף הדבור וז"ל ומתבאר מדבריו ג"כ שמים שאל"ס שאי אפשר לעמוד על בורייו של דבר לעולם אינו מעיד העד עד שישהה כדי שתצא נפשו ולא חיישי' דאמר בדדמי. וזה הוא שכ' רבינו או שטבע בים הגדול וכן עיקר עכ"ל. וכתב ע"ז הרב לח"מ וז"ל. ביאור דבריו דאע"ג דכי אמרי' אם נשאת לא תצא היינו כשמעיד ששהה עד שת"נ וזה לא העיד בפי' כן כשאמר שטבע בים הגדול ומת. אמרינן דהך מת ר"ל ששהה שם עד שתצא נפשו דחזקה על העד שאינו מעיד שמת אם לא שהה שם עד שת"נ דלא חיישי' דאמר בדדמי ולא שהה שם עד שת"נ עכ"ל. מבואר מזה דכשאמר העד טבע ומת אמרי' דודאי שהה שם שיעור עד שת"נ ולא בעי' שאמר העד בפירוש ששהה:

וכן כתב הרב מהרח"ש בסי' נ"ט דף רי"ח ע"ג וז"ל יראה כוונת הה"מ לומר מי שהעיד סתם טבע ומת לא חיישינן דלא שהה כדי שת"נ ובדדמי אמר מת וכו'. אלא מסתמא שהה שם כדי שת"נ ולכך העיד שמת וכו' ע"כ:

וכן מצינו להרב דרכי נועם חא"ה סימן ט' שאחר שהוכיח מדברי הפוס' דלהוציאה מאסור דאורייתא בעינן שישהה שיעור שת"נ. מסיק וכתב וז"ל נמצא ששלשה מדרגות הם המעיד על הטביעה במים שאל"ס. הא' שמעיד שטבע פ' בים ושהה שם כדי שת"נ וכו'. והב' שמעיד טבע פ' בים ומת. ולא פירש בהדייא אם שהה שם כשיעור אם לאו. אז אם הוא לפנינו שואלים וחוקרים אותו אם שהה שם שיעור כדי שת"נ אם לאו. ואם אינו לפנינו כיון שאמר טבע ומת מסתמא לא היה אומר מת אם לא ששהה שם כדי שת"נ וכו'. אמנם אם לא אמר אלא טבע פ' בלבד ולא אמר ומת אע"פ שאינו לפנינו לא תלינן לקולא לומר מה שאמר טבע כלומר טבע ומת ושהה וכו' ע"כ יעו"ש שיישב עובדא דחסא שלא נזכר בגמ' ששהה עליו לדעת רוב הפוסקים דבעו שהייה:

הן אמת דמצינו להרב מהר"א ששון ז"ל סי' א' ד"ו שכתב וז"ל הדבר הב' שחולקים הריב"ש והה"מ הוא בדברי הרי"ף דלדעת הריב"ש ס"ל להרי"ף אפי' שיאמר טבע ומת ואפשר לומר ששהה עכ"ז אם נשאת תצא כ"ז שלא אמר בפי' ששהה. ואלו לדעת ה"ה מס"ל להרי"ף כ"ז שאפשר לומר ששהה אם נשאת לא תצא ע"כ:

והרב פרח מטה אהרן סי' ל"ג דע"ו ע"ג הביא דבריו אלה וכתב עליו דע"כ לא קאמר הריב"ש לדעת הרי"ף אם נשאת תצא. אלא כשאי' מעיד על הטביעה אלא שנהפכה הספינה ולא ידע אם שהה אבל כשמעיד בטביעה ואמר טבע ומת אפי' להרי"ף מהני יעו"ש שדקדק כן מלשון הריב"ש ז"ל:

עוד כתב שם הרב הנז' וז"ל עור נראה שראוי להקל בנ"ד כיון שאי' לפנינו העד הרואה בטביעה ואולי שלא החמיר הרשב"א לומר שצריך שיעור ששהה שם אלא דוקא בעד הרואה. אבל בעד השומע מהרואה יש להקל ולומר שהעד הראשון אולי כשראה הטביעה שהה שם אלא שלא נחקר ע"ז ולהכי לא פירש הדברים. וכיוצא בזה כתב ה"ה מורינו בסי' נ"ט וכו' ע"כ. ולפ"ז ה"נ בנ"ד שהעיד העד מפי מל"ת שאמר טבע ומת לכ"ע אמרי' ששהה:

והרב מהרימ"ט ח"א סי' מ"ח כתב דאע"ג דבעינן ששתה עליו שיעור שת"נ להוציאה מאסורא דאורייתא. מ"מ אין צריך שיאמר העד דברים אלו ממש. אלא כל הדברים נכרים מתוך העדות ששהה עליו כדי שת"נ די:

גם הרב מהרח"ש סי' מ"ה כתב שאם אמר נטבע בלי הצלה. מסתמא שהה שם וכו' ע"ש. והרב דבר משה סי' י"ג כתב משם הרב המבי"ט ובשם כמה פוסקים ראשונים ואחרונים דבאומר טבע ומת הוי כאומר שהה:

שוב מצינו להרב ג"ור כלל ג' סי' כ"ד שפי' דברי מרן בכ"מ דמאי דדייק מדברי הרמב"ם ז"ל היינו שצריך שיאמר העד טבע ולא עלה. דכשאמר ולא עלה מסתמא שהה עליו. וזה הוא שכתב מרן דבעי' שיעיד העד ששהה עליו דהיינו שיאמר בפי' ולא עלה. משא"כ כשאמר טבע לחוד דבעינן שיאמר ששהה ובזה יבאו מוסכמים דברי הרמב"ם ז"ל לדברי הרשב"א והריב"ש ז"ל המצריכים שהייה דבאומר לא עלה הוי כאלו אמר ששהה עליו יעו"ש. וכן פירש דבריו הרב פרח מטה אהרן ח"א סי' ל"ה ובס' פני דוד בקונטריס עגונא יעו"ש. ובס' ראש משביר סי' י"ח הביא משם כמה פוסקים שפי' כן בדברי הה"מ והכ"מ. גם בספר בני משה סי' כ"ו פי' דברי מרן דבאומר מת הוי כאומר שהה וכן הביא שם משם מרן בתשו' יעו"ש:

וכן נראה מלשון מרן בש"ע סל"ג שהעתיק לשון הרמב"ם וכתב וז"ל. או שטבע בים הגדול ומת וכו' אם לא אמר קברתיו לא תנשא ואם נשאת לא תצא ע"כ. הרי דבשאמר מת אף שלא הזכיר שהייה אם נשאת לא תצא. ומ"ש הרב חלקת מחוקק שם ס"ק צ"א דקדק מרן לומר ומת כלומר ששהה עליו וכו'. היינו שצריך שיאמר בפי' ומת דהוי כאלו אמר ששהה. לאפוקי כשאמר טבע לחוד דצריך שיאמר ששהה עליו וכמ"ש בסוף לשונו

אבל אם לא ראו רק הנפילה וכו'. דבזה הוא דאמרי' אם נשאת תצא באופן דהכא בנ"ד שהעיד העד משם הגוי מל"ת שאמר גרק'ו ומאת'ו הו"ל כאלו אמר ששהה עליהם שיעור שת"נ כמ"ש:

ובענין שיעור השהייה רבו הדעות בזה כמבואר בפוסקים. ומ"מ הכא בנ"ד שאין העד הרואה הטביעה לפנינו אלא שהוא עד מפי מל"ת שאמר טבעו ומתו אין אנו צריכים לזה:

אלא דמ"מ עדיין יש לפקפק בזה אחד שהמסל"ת הנז' היה בהול לשוט ולהמלט על נפשו וא"א לשהות על הנטבעים שיעור שת"נ ומה שא שאמר נטבעו ומתו היינו לפי מה ששפט בדעתו במה שראה אותם שנטבעו וכמ"ש מרן בתשו' דקנ"ד ע"ב שכתב להשיב על הרב המבי"ט וז"ל. ומ"ש עוד דיש להורות היתר בזה ולומר כי ודאי מתו כיון ששהה הרואה שם ולא ראה שיצאו מן החדר על הים והוי כמו מים שיש להם סוף. דברים תמוהים הם הרואה הזה היה נבהל להמלט על נפשו לשוט במים ללכת לספינה הקטנה להמלט וגם שם לא היו מניחים אותם להכנס וכו' ואיך נסמוך על ראיית הרואה הזה הנבהל והנחפז מאמות מות נפלו עליו ובעודו נחפז לשוט וכו' אפשר שיצא איזה מהיהודים שבחדר והוא לא ראהו וכו' ע"כ. והביא דבריו בקונט' עגונות אות דט"ו יעו"ש וכ"כ הרב ד"ק ס"סי ט':

אלא דמצינו להרב ג"ור כלל ג' סימן כ"ד בנדון דומה לנ"ד שהגוי המל"ת היה עמהם בספינה והביא דברי מרן אלה וכתב ע"ז דע"כ לא כתב מרן דבבהול על נפשו אין לסמוך על עדותו אלא דוקא בעד ישראל הבא להתיר כנדון מרן דחיישינן דאמר בדדמי. אבל עדות גוי מל"ת שאין לו הנאה בעדותו ואין עדותו רק מל"ת בלא מתכוין חזקה דאינו מעיד בדדמי. והביא ראיה לדבריו מדברי הרדב"ז ז"ל בתשו' סימן קנ"ט יעו"ש:

גם בס' ראש משביר סימן ט"ז דל"ו הביא דברי מרן הנ"ל וכתב וז"ל דשאני התם שאומר שלא ראה שיצא מן החדר ואני אומר שיצא ומתוך שנחפז לא ראה ואינו משקר. אבל כל שאמר וראינו שנהרג אין לומר דמשקרי כיון שהיו נחפזים לברוח דמה לו לשקר. וכ"כ הרב מהר"ר שם טוב לפ'אראג'י שם בהסכמתו עם מורנו מהריק"א ז"ל וכו' ע"כ:

וכן מצינו לרב אחרון בספרו שביתת יום טוב חא"ה סימן א' שהביא דברי מרן הנ"ל וכתב שהרב מהר"י בירב בסי' ט"ו פליג עם מרן ולא חש להיא טעמא דבהול. וכתב שם משם הרב מהר"י אלפ'אנדרי דכשמעיד העד שראה איזה ראיה לא אמרי' דכיון שהוא בהול בדדמי קאמר יעו"ש. ולפ"ז אף אנן נמי נימא דכיון שהעיד המסיח לפי תומו שראה אותם אוחזי' בהאלפ'ירדה ועולים ויורדים עד שנטבעו ומתו. ודאי שדקדק יפה ואינו דומה לנדון מרן שאמר העד שלא ראה אותם יוצאים מן החדר. דכיון שהיה בהול אפשר

שיצאו ולא ראה אותם ואין לא ראינו ראיה מלבד חלוקו של הרב ג"ור דשאני התם שהיה עד ישראל. משא"ך במל"ת כמ"ש:

ומ"מ עדיין יש להסתפק בעדות זה במה ששאל אח"ך העד לגוי אם יודע אלה היהודים מאין הם והשיב לו שיודע אותם וכו' אם שאלה זו מפיק ליה ממל"ת או לא:

והנה מרן בש"ע סט"ו כתב וז"ל גוי שהסיח לפי תומו תחלה אע"פ ששאלו אותו אחר כך ובדקוהו עד שיפרש כל המאורע הרי זה נאמן ומשיאין על פיו ע"כ. וכתב שם הרב חלקת מחוקק ס"ק כ"ט וז"ל. כלומר אע"פ שהתחלת דבריו לא היה מספיק להתיר. כההיא פונדקית שהתחילה לבכות ושאלוה איה חברנו. ואפ"ה מתירין ע"פ סוף דבריה כי ההתחלה מורה שגם הסוף אמת ע"כ:

הן אמת דמצינו להרב כנ"הג הג"הט אות קפ"ה שכתב וז"ל אמר המאסף סף אפשר לפרש דהא שאם התחיל להסיח לפי תומו ואח"ך שאלו לו ופירש כל הענין מל"ת מיקרי היינו דוקא באותו הפרט כגון אם אמר שמת ואח"ך שאלו לו אופן המיתה או אמר שמו ושאלו לו הדברים באר היטב או שהזכיר שם עירו ושאלו לו על ענייני העיר אבל אם הוא מל"ת בענין המיתה ושאלו לו על שמו ועל שם אביו ושם עירו לאו מל"ת מיקרי ואפשר לפרש דכל שאמר מל"ת פ' מת אע"פ ששאלו לו כל הפרטים מל"ת מיקרי. ומצאתי בתשו' כ"י למוהר"ר ישועה קאנדייוטי ז"ל שנשאל על גוי מל"ת פב"פ מת ולא הזכיר שם עירו והשיב וז"ל. ואף כי מצינו לשייליה דינא הוא דלא שאלינן משום דנפיק ליה משם עירו מסורת מל"ת ע"כ. נראה דס"ל כמ"ש תחילה וכו' ע"כ יעו"ש שהסכים לזה הצד. ולפ"ז הכא בנ"ד שאמר הגוי שנטבעו היהודים ואח"ך שאל אותו העד אם הוא מכירם והשיב לו ע"ז נפיק ליה ממל"ת כיון שלא הזכיר בתחלה מי הם אלה היהודים עד ששאל אותו העד. ואף שמרן פסק דאע"פ ששאלו אותו אח"ך ה"ז נאמן כמש"ל מ"מ לפי דברי הכנ"הג הנז' יכולים אנו לומר דמיירי שהזכיר שמו במל"ת ואח"ך שאלוהו אופן המיתה ואף לפי מה שפירש החלקת מחוקק אפשר דמיירי בהזכיר שמו ואח"ך שאלוהו ע"ש אביו ועירו. דאף דבהזכרת שמו בלבד אינו מספיק להתיר. מ"מ היכא ששאלוהו אח"ך ע"ש אביו ועירו מהני. אבל היכא שאמר יהודים סתם כנ"ד ואח"ך שאלוהו והשיב אפשר דלא הוי מל"ת:

שוב מצינו להרב פרח מטה אהרן ח"א סימן ל"ג על גוי א' שאמר לפ"ת ששני יהודים נחנקו ושאל לו היהודי מי הם אלה. והשיב לו פלוני ופלוני ובתחלה הביא הרב דברי הרב מהריב"ל שכתב על תוגר א' שהיה מספר ליהודי שהפסיד מעותיו בגליוטה א' שנכנסו בה הרבה יהודים ללכת לסאלוניקי ונטבעה וכו' וכשיצא ליבשה ראה בחוף הים כמה

פגרים ושאל לו היהודי הכרת איזה מהם והשיב וכו' וכתב הרב הנז' דלא הוי מל"ת. וכתב ע"ז הר' פמ"א וז"ל וי"ל דלא דמי דהתם לא הזכיר כ"א טביעת יהודים ולא ייחד כלל איזה יהודים וכו'. ובנ"ד הזכיר מעצמו הערל מטביעת היהודים הספנים בפרטות. א"נ בשלמא התם לא הזכיר טביעת יהודים כלל אלא שנכנסו היהודים לגליוטה שלא ואח"ך נשברה הגליוטה וכו'. וכבר אפשר שאחר שיצאו היהודים מאותה ספינה נשברה הספינה ואין כאן טביעת יהודים כלל שאין כאן מי שראה בטביעה אבל בנדון שלפנינו הזכיר טביעת יהודים שראה בטביעתם ה"ז ממש דומה להההיא דפונדקית דבכתה. ובודאי היתה על מיתת חבירם ויש התחלת סיפור. כלל העולה דבנ"ד הוי הגוי מל"ת עכ"ל. מבואר מזה דלחלוק הרא' של הרב דדוקא היכא שהזכיר מעצמו בתחי' טביעת היהודים הספנים בפרטות ושאלוהו אח"ך הוי מל"ת. לפ"ז הכא בנ"ד שלא אמר שום פרט מהיהודים בתחילה לא הוי מל"ת אבל לפי החלוק הב' גם הכא בנ"ד שהזכיר בתחי' טביעת היהודים הוי מל"ת:

ומצינו להרב דבר משה חא"ה סי' י"א דף ק"ך ע"ד שהביא דברי הרב פרח מטה אהרן הנז' וכתב עליו וז"ל ותי' זה האחרון הוא האמת כמו שיראה הרואה ולזה הסכים עמו הרב מהר"ר חסדאי רבו ז"ל דע"ז ע"ד דבההיא דמהריב"ל לא הזכיר יהודים שנטבעו וכו' דלעולם לא בעי' שיתחיל הגוי לומר דברים שמהם נדע על מי מדבר אלא כיון שהזכיר מיתת יהודים סתם במל"ת יכולים אנו אח"ך לשואלו על מי מדבר וכו' ע"כ:

וגם בההיא דמהריב"ל מצינו להרב יד אהרן ח"א הג"הט אות ק"א שהביא משם מהר"מ בן חביב ז"ל שכתב בספר עזרת נשים שזו חומרא יתירה היא דבכגון דא לא חשיבא שאלה יעו"ש:

ומ"מ עדיין לא יצאנו ידי חובתינו בזה. שהרי הגוי המל"ת אף אחר ששאל אותו העד אם מכיר אלה היהודים וכו'. לא ביאר הגוי שמותם ולא שם אביהם כ"א שם עירם דוקא. שחמשה היו ממחז"ק וא' ממקום אחר. וזה האחר לא הזכיר אפי' שם עירו. הן אמת ששלשה מהם הזכיר שם אומנותם. וכל זה לא יגהה מזור כמבואר בפוסקים דבתלת הויא חזקה שמו ושם אביו ושם עירו. והגם דמצינו להרב ג"ור כלל ג' סי' ח' שכתב דשם אומנותו הוי כשם אביו. מ"מ הרי כתב שם דבעי' ג"כ שמו ושם עירו. אלא שהאומנות ממלא מקום אבותיו יעו"ש. וא"כ הכא בנ"ד לגבי אלו השלשה עדיין חסר הזכרת שמם. ולגבי הג' האחרים שנים מהם עדיין חסר שמם ושם אביהם. והאחד אין גם אחד:

הן אמת דמתוך דברי הגוי המל"ת הנז' נראה שהיה מכירם כמ"ש בדבריו אנא כא נערפ'ום ומצינו בקונטריס עגונות משם מרן ב"י אות קס"ג שכתב וז"ל כשהגוי מכירו

עדיף מהזכרת שמו וחלוק של הזכרת שמו שכתב הה"מ על דברי הרמב"ם משמע שיש לפקפק ע"ז אבל החלוק של מכירו כתב הר"ן משמע מדבריו שחלוק טוב הוא. וכתב שדבריו נכונים בפשטי השמועה עכ"ל. אלא דלגבי הג' היהודים שהזכיר שם אומנותם הרי יש לנו במה להשלים הג' פרטים הנז' אבל לגבי הג' האחרים העיקר חסר:

ומ"מ ע"פ הק"ע הא' הנ"ל שהעיד עד א' ששה יהודים יצאו מהעיר ביום ששי והזכיר אותם בשמם שידוע לנו מי הם והראיס של הספינה אמר לאביו של העד שאלו היהודים הולכים עמו בספינתו. וגם בא גוי אחר ביום השבת של מחרתו ואמר שבאותו יום הפליגו בספינה הששה יהודים. והמל"ת הנמלט מהספינה הנז' אמר שנטבעו יהודים וגוים ולא נמלטו כי אם שבעה גוים ששטו על פני ואמר ששה יהודים היו. מצרפים העדויות ומוכח מזה שהששה יהודים הנז' שהלכו בספינה הנז' של ראיס לק'צרי נטבעו. וכמ"ש מרן שם סי"ז וז"ל יצא גוי וישראל מעמנו למ"א ובא הגוי ואמר איש שיצא מכאן עמי מת. משיאין את אשתו אע"פ שאין הגוי יודע אותו האיש וכו' ע"כ והוא מלשון הרמב"ם פי"ג מה' גירושין והגם דהכא בנ"ר לא אמר הגוי יהודים שהלכו עמו מכאן נטבעו אלא אמר על היהודים שהיו עמו בספינה. מ"מ כיון שידוע לנו שאלו היהודים אשר נקבו בשמות הפליגו בספינה של ראיס לק'צרי כמש"ל והגוי עמהם בספינה הנז' אמר שנטבעו היהודים שבספינה וכוין מספרם. ודאי שעל יהודים אלו מעיד ובפרט שאמר שהוא מכירם חמשה ממחז"ק וא' ממ"א. ולא הוצרך הרמב"ם לומר שיצא עמי אלא היכא שאי' מכירו:

וכעין זה מצינו למרן ז"ל בתשו' סי' י"א דף קכ"א ע"א שאחר שהביא דברי הרמב"ם הנ"ל כתב וז"ל והכא נמי כיון שיעקב הכהן הנ"ל יצא מחלב עם אשה א' ועם מוקירי זקן מכפר חנן והישמעאל אומר שהיהודי שיצא מחלב עם מוקירי זקן מכפר חנן נהרג היינו כההוא עובדא ממש דמ"ל שאמר הגוי יהודי שיצא עמי מת מ"ל שיאמר הגוי יהודי שיצא עם פ' מת ועוד נוסף בנ"ד שהיתה אשה עמהם ושלשתם לבדם יצאו מחלב. והישמעאל אומר שיהודי ואשה ומוקירי שיצאו מחלב נהרגו הוי כההוא עובדא דמייתי בפ' הנז' מעשה בששים בני אדם וכו' שאע"פ שלא היה מכירם מאחר שכוין מספרם ושהיו הולכים בדרך ביתר השיאו נשותיהם. הכא נמי בנ"ד שאמר הישמעאל שלשה שהיו הולכים מחלב נהרגו. מאחר שכוין מספרם אמרינן הן הם שנהרגו וכו' ועוד אפי' לא היה אומר הישמעאל היהודי שיצא מחלב נהרג. מאחר שתהלות לאל שום יהודי לא יצא מחלב באותו זמן שנתעלם. כ"א יעקב הכהן הנ"ל משיאין את אשתו וכמ"ש הרמב"ם וכו' ומאחר ששום יהודי מתו' סינין ת"ל לא נתעלם באותו זמן זולת זה משיאין

את אשתו. הרי לך ד' טענות שכל אחד מהם יש בה כדאי להשיא אשה זו כ"ש בהצטרף ארבעתן וכו' ע"כ:

והכא בנ"ד הב' הטענות האחרונות שכתב מרן שייכי כאן א' שלא יצאו מכאן בספינה הנז' כ"א הששה יהודים הנז' והמסל"ת כוין מספרם. ועוד שאמר המל"ת שהששה יהודים חמשה מתושבי מחז"ק וא' ממ"א שהיא הטענה האחרונה שכתב מרן ז"ל וא"כ אין לספק ולומר שמא הששה יהודים הנז' יצאו מהספינה הנז' לאיזה מקום מהיבשה וששה יהודים אחרים הפליגו בה ועליהם הוא אומר שנטבעו וכיון שאנו יודעים שלא הפליגו בספינה הנז' ממחז"ק כ"א הששה יהודים הנז' חמשה מכאן וא' ממ"א וכן אמר המל"ת שהששה יהודים שנטבעו חמשה מכאן וא' ממ"א. אין להסתפק בזה ובודאי שעל היהודים שאנו דנים עליהם אמר שנטבעו:

ומה גם שמצינו להרב כנ"הג שם אות קל"ו שהביא משם הרב מהריב"ל ז"ל שכתב שאע"פ שמדברי הרמב"ם נראה דבעי' שיאמר איש שיצא עמי מכאן מת ואם לא אמר שיצא עמי חיישי' שמא נתלווה יהודי אחר עמו בדרך. מ"מ הרא"ש וכמה רבנים כתבו דאע"פ שלא אמר שיצא עמי מעיר פ' אלא איש פ' שנתלווה עמי בדרך מת. לא חיישינן שמא נתלווה אחר עמו בדרך והלכה כבתראי וכל שאנו יודעים שיצא עמו יהודי משיאין את אשתו יעו"ש. שהביא חבל נביאים מתנבאים בסגנון זה ובאות קל"ז כתב וז"ל אין חלוק בין כשאומר יהודי מעיר פ' לאומר שיצא מעיר פ'. משפטי שמואל סי' פ"א עכ"ל:

גם מהר"א אלפאנדרי ז"ל בספר מכתב מאליהו בקונטריס עגונא סי' ה' אות ט' כתב משם הרב מ"ב דאע"ג דמדברי הרמב"ם נראה שחולק עם הרא"ש כבר הסכימו האחרונים לדעת הרא"ש וכן הביא שם משם כמה פוסקים יעו"ש. ועיין ג"ור כלל ג' סימן ח' שהסכים דעת הרא"ש עם הרמב"ם דלא פליגי לענין דינא. וכתב זה לדעת רבינו הטור ומרן ז"ל יעו"ש בדל"ב:

והרב מהרח"ש סי' ל' בענין דומה לנ"ד כתב וז"ל אך מה שאני רואה זכות פשט העדויות בין מפשט דברי אברהם ג'ויא שהעיד שנכנס הר' יוסף בעלה של אשה זו באותה ספינה של איסטרוגיטו ושהשמועה באה שנהרגו כל היהודים ההולכים בספינה הנז'. ופשט דברים אלו נראים שאותה ספינה שנסעה משם הוא שנהרגו כל היהודים שבתוכה וכן נראה מפשט עדות העד הב' וכו'. ואין לפקפק ולומר דדלמא שהוגד סתם שנהרגו יהודים שבתוך ספינת איסטרוגיטו והשומע חשב שהיא אותה ספינה שנסעה משם שהיא ג"כ בעלה אישטרוגיטו וכו' דודאי בענין עגונא דאתתא אין לנו לדון אלא דברי העד שלפנינו כפשוטן. ואם באנו לחוש לחששות כאלה לומר שמא כ"וך היה לא שבקת חיי לבת

ישראל וישארו עגונות כל ימיהן וכו' ודומה לזה כתב ה"ה מופת הדור ב"י זלה"ה בתשו' סי' ג' מדיני מל"ת וכו' ע"כ:

גם הרב מהר"א ששון ז"ל ס"סי ח' כ' וז"ל. עוד היה נראה לכאורה לאסור את האשה מטעם שלא הזכיר שמו ושם עירו. אך אמנם אין שום מקום לזה. אחר שאמר הגוי היהודי אשר נכנס בתוכה מכאן וכו' ואח"ך העיד העד הישראלי שלא נכנס לספינה ההיא מהמקום ההוא אלא זה ראובן לבדו וזה פשוט בדברי הפוסקים וכו' ע"כ:

באופן דהכא בנ"ד שאמר המל"ת שהששה יהודים אשר היו עמו בספינה נטבעו ושחמשה היו ממחז"ק וא' ממ"א ונודע לנו שלא נכנסו בספינה של ראיס לק'צרי אשר היה בו המל"ת הנז' כי אם הששה יהודים הנז' יצאו נשותיהם מאסור תורה לבד היהודי שהיה ממ"א שעדיין לא נודע לו מי הוא עד שיתברר הדבר. והגם דאין כאן שום עדות שראו לאלה היהודים שנכנסו לספינה של ראיס לק'צרי ואפשר שאחר שהלכו ליכנס לספינה נמלכו והלכו דרך יבשה למקום רחוק ואלו שהיו בספינה היו אחרים מ"מ כיון שהמל"ת אמר שהששה יהודים שנטבעו ה' היו ממחז"ק וא' ממ"א ונודע לנו שלא הלכו מכאן בזמן ההוא כ"א הו' יהודים הנז' יצאו נשותיהם מאסור תורה:

ועל מה שפקפקנו לעיל בעדות זה המל"ת כיון שהיה בהול לשוט על פני המים להמלט על נפשו מלבד מ"ש לעיל לחלק בזה. עוד בה שהרי בעדות האחר של הרב גרשון ן' הרו"ש הנ"ל שהעיד מפי הגויה שנמלטה מהספינה הנז' שהיו בה ששה יהודים ונטבעו ואמרה שנמלטה ע"ג הדף של הספינה והדף היה אחוז בהאלמוכ'טאף טאף של הספינה. נראה מזה שהיתה בטוחה מסכנת מות אחר שהדף היה אחוז ומונח במקומו כמ"ש. ומצינו בס' שביתת יום טוב דאף לדעת מרן דוקא בשט ע"פ המים אמרי' שהוא בהול. אבל כשהוא בספינה ומחמת סערת הים נכנסו גלי הים בספינה ונשטפו כמה אנשים הנצול בה לאו בהול מיקרי ויכול להעיד יעו"ש בדף ל"ב. וא"כ מוכח מזה שכל מה שאמר הגוי המל"ת הוא אמת אחר שכל דבריו באו מכוונים עם דברי הגויה הנז':

נקטינן מהאמור דנשי אלו האנשים הנטבעים יצאו מאסור תורה ואין עליהם רק אסורא דרבנן ככל הנטבעים במים שאין להם סוף דמדאוריתא אזלינן בתר רובא דרוב נטבעים למיתה אלא דחז"ל חיישי למעוטא משום חומר ערוה:

ומעתה נבא לחקור בעדות הב' ע"ך הר"א בן הרו"ש והר"ש ן' זקן י"ץ שהלכו לחפש את הנטבעים ומצאו ליהודי א' והיה כל גופו ופרצוף פניו שלמים והכירוהו בטביעות עין שהוא יעקב צרפתי שהיה חייט ממתא דנא וקברוהו כמש"ל בק"ע אם יספיק עדות זו להתיר את אשתו:

והנה מרן ז"ל בסי' הנז' סכ"ד כ' וז"ל מצאוהו הרוג או מת. אם פדחתו וחוטמו ופרצוף פניו קיימים והכירוהו בהם שהוא פ' מעידין עליו וכו' ע"כ. והכרה זו היינו ע"י ט"ע כמ"ש שם הרב"ש ס"ק ס"ח. אלא דכ"ז אינו מספיק להתיר לפי מה שבא מבואר בדברי העדים שמצאו אותו אחר איזה שעות שהועלה מן המים כמש"ל וכתב מרן שם סכ"ו וז"ל אין מעידין עליו אא"כ מצאוהו תוך ג' ימים אחר הריגתו וכו'. בד"א בזמן שהוא ביבשה אבל אם טבע במים והשליכוהו המים ליבשה וכו' אם הכירוהו מעידין עליו וכו' והוא שראוהו מיד כשהועלה מן המים וגם שלא יהיה בו מכה. אבל אם שהא אחר שהושלך מן המים אין מעידין עליו וכו' ע"כ. וכתב שם הח"מ ס"ק מ"ט וז"ל מיד כשהעלוהו מן המים לאו דוקא מיד ה"ה תוך שעה א' אבל אם נשתהה קצת בתוך שעה ב' אין מעידין עליו כך דקדקו המ"מ והר"ן מלשון הרמב"ם פי"ג מה' גירושין דין כ"כ. ועל כן אמרו בגמ' דחזיוה בשעתיה ולא אמרו לאלתר וכו' ע"כ. וכ"כ הרב"ש ס"ק פ' יעו"ש ולפ"ז הכא בנ"ד שהגוי הוציאו בבקר מן המים והם קברוהו אחר חצות באופן שהראיה שראוהו היה אחר כמה שעות שיצא מן המים. איכא למימר שמה שאמרו שהכירוהו שהוא יעקב צרפתי היינו בדדמי אחר שנשתהה יותר משעה וצורת פניו משתנה שא"א להכירו והגם שהגוי הניחו בשפת הים וכתוב בקונטריס עגונות ממהר"ר בצלאל אות רמ"ט וז"ל. עוד יש לחלק בין אסקוה ליבשה במקום שאין גלי הים מגיעים. אבל על שפת הים וגלי הים מציפים עליו מים כל שעה מצמת צמתי ליה ואין מניחים להשתנות והכי דייק ל' הרמב"ם וכו' ע"כ. מ"מ כבר שאלנו לאנשים המכירים אותו מקום שאמרו העדים שמצאוהו שם ואמרו שבאותו המקום אינם מגיעים גלי הים. מלבד שדין זה אינו מוסכם. שהרב מהרח"ש דף ן' ע"ב חלק עם מהר"ר בצלאל וכתב שכן נראה דעת רבוותא יעו"ש:

הן אמת דבסי' כ"ח כתב מרן וז"ל י"א בשם ר"ת דהא דאין מעידין עליו אלא עד ג' ימים ה"מ כשהוא חבול בפניו אבל אם אינו חבול בפניו מעידין עליו אפי' אחר כמה ימים ע"י טע"י של גופו וצורתו ואינו מחוור בעיני האחרונים עכ"ל. והוסיף מור"ם בהגה וז"ל ואפי' נפל למים ע"כ. וכתב שם הרב"ש ס"ק פ"ו וז"ל ואפי' נפל למים כלומר אפילו אשתהי מהני ט"ע אם צורתו שלם. כ"כ התוס' שם בשם ר"ת והרא"ש והטור כתבו בזה דוקא כשהוא שלם בכל גופו. ואע"ג דמגיה כאן על דברי ר"ת שדבריו אינם מחוורים בעיני האחרונים. מ"מ לא נדחו דבריו לגמרי ומצטרפים דבריו לשאר סברות להקל עכ"ל. והרב חל"מ ס"ק נ"ד כתב וז"ל ואינו מחוור בעיני האחרונים. כאן לא כתב שחלקו עליו כמשל סכ"ה דמשמע שלא נחלקו עליו להדייא רק שלא היו מחוורים בעיניהם. אבל הריב"ש סי' שע"ח כתב בתחי' שאפי' ר"ת לא אמר אלא בג' ימים וכו'. אבל בהא דמיא

דקאי על ההוא גברא דטבע בדגלת דגופו שלם הוה דהא קאמר אסקוה אגשרא ולא על פניו וחוטמו לבד אמרו כן וכו' אלמא אפי' בגופו שלם דומייא דההוא אמרי' מתפח תפח ומיהו גם דברי ר"ת ז"ל נדחין וכו' לימא שאני התם שהיה גופו שלם אלא ודאי ליתא וכן השיג עליו הרשב"א ז"ל הרי אתה רואה שדחו דברי ר"ת בגירא רבא עכ"ל. נמצא לפ"ז דלדעת הרשב"א והריב"ש אפי' גופו שלם אי אשתהי אין מעידין עליו. ולדעת הריב"ש אפי' בספק אש אשתהי אם נשאת תצא ופסקו מור"ם בהגה סכ"ו ולפ"ז הכא בנ"ד אף מי שירצה לידחק ולומר דמ"ש הגוי שהוציאו בבקר אינו נאמן דדוקא להתיר הוא נאמן במל"ת אבל לא לאסור ונאמר שבאותה שעה שמצאוהו היהודים פלטו הים מ"מ מידי ספק לא יצא ובאנו לדעת הריב"ש ז"ל כמ"ש ועי"ש בב"י בתשו' הר"ן שהביא שם בההיא דמימון מאלק'י:

ובספק נשתהה כתב מרן בסכ"ז וז"ל מצאוהו הרוג וכו' ואין יודעים מתי נהרג י"א שתולין שנהרג תוך ג"י ומעידין עליו ויש אוסרים וכו' ע"כ. ולפי הכלל שבידינו נראה דעת מרן לפסוק כיש אוסרין כיון שהביא סברא זו באחרונה. וזהו בספק אשתהי דיבשה וכ"ש בספק אשתהי דים שהוא שיעור מועט כמ"ש:

ומ"מ מצינו להכנ"הג הגהב"י אות תק"ח שכתב וז"ל ספק אשתהי בנטבע ושהה עליו שיעור כדי שת"נ כתב הריב"ש בתשו' סי' שע"ה שיש להקל וכתב מהרח"ש בקונטריס עגונא ובתשובה סימן מ"ה ונ"ט דדברי הריב"ש הם אפי' להשיאה לכתחלה וכ"כ הר"מ אלשקאר סימן כ"ה ורבינו בצלאל סי' כ"א וכ"ז מדברי הרשד"ם חא"ה סי' נ"ה עכ"ל. אלא דעכ"פ הכא בנ"ד נראים הדברים דודאי אשתהי שהרי בא הגוי לבשרם כדי לקבל שכרו:

איברא דמצינו למרן ז"ל בתשו' סי' ו' מדיני מל"ת שאחר שהביא דברי התוס' ור"ת והרא"ש מסיק וכתב וז"ל וכבר כתבתי לעיל דהרמב"ם וסמ"ג והרשב"א והריטב"א והרא"ה חולקים על כל קולות הללו שכתבו התוס'. ומ"מ כ' מהרי"קו מאחר שרבותינו בעלי התוס' כתבו שהוא דבר פשוט להתיר כשאין חבלה בפנים וגם הגוף שלם. וגם ה"ר עזריאל דבתראה הוא פסק הלכה למעשה בתשו' כדברי רבינו יעקב. וגם רבינו מאיר דבתראה הוא הביא דבריו להתיר. וכן טא"ה כתב שאם אינו חבול בפנים שמעידין עליו אפי' לאחר כמה ימים ע"י סי' גופו וצורתו ולא הביא שום חולק. פשיטא דכדאי הם לסמוך עליהם אפי' שלא בשעת הדחק וכ"ש בשעת הדחק עכ"ל. וכ"כ בסי' י"ב והביא דבריו בקונטריס עגונות סי' קע"ה. וא"כ כיון דמרן ז"ל עביד עובדא כר"ת להתיר בט"ע אפי' לאחר ג"י כמוכח מאותו נדון וגם בש"ע הביא דברי ר"ת ולא חלק עליהם אלא שכתב שלא נראו דבריו בעיני האחרו' הכי נקטינן:

ולפ"ז מ"ש בש"ע בסכ"ז בספק אשתהי סברת האוסרים באחרונה מוכרחים אנו לומר דמיירי כשאין הגוף שלם או שהוא חבול בפנים. ועיין להרב"ש שם ס"ק פ"ד. גם הרב חל"מ בתשו' שכ' שם בס"ק נ"ה אחר שהביא להקת הפוסקים שהסכימו לדעת ר"ת כתב וז"ל גם הרב"י אף שבש"ע כתב ע"ד ר"ת שאינו מחוור בעיני האחרונים. מ"מ בתשובותיו פסק למעשה כדברי ר"ת וכו' ע"כ. הן אמת דאח"ך הביא סב' החולקים יעו"ש:

שוב מצינו להרב חוט השני סי' ע"ד שהתיר להדיא בטע"י אף אחר ג"י שכתב וז"ל. ואע"ג דהוי אחר ג"י מההריגה וקי"ל דאין מעידין אלא עד ג"י. מ"מ כיון שהיה פרצוף פנים וגופו שלם ולא היה נחבל בפניו. לא מבעיא לדעת ר"ת והתוס' והרא"ש והטור א"ה שפסקו להדייא שאם לא נחבל בפניו מעידין אפי' לאחר כמה ימים וכו' אלא אפי' לדעת ה האחרוני' שחלקו עליו כמו שהביא בש"ע סי' י"ז סכ"ח. ע"כ לא פליגי אלא כשאין לו פדחת וחותם דלדעת ר"ת וסיעתו מעידין עליו אף לאחר ג"י. ומה שנקרא לא נחבל בפניו היינו בשעת הריגה לא נחבל בפניו אבל אח"ך כשמצאוהו אין כאן פדחת וחותם אפי"ה מהני הכרת הצורה והגוף כשהוא שלם. זה אינו מחוור בעיני האחרונים אבל כשהפרחת והחותם והצורה והגוף שלם ואי' חסר כלום לדברי הכל מעידין עליו. ומעשים בכל יום שמכירין את האדם כשאינו חסר כלום אחר ג' ימים. וכ"כ בהדייא הב"י בתשו' סי' ו' וז"ל וכו' עכ"ל. הרי שכתב להדייא שאף לדברי החולקים אם הגוף שלם ופדחת ופרצוף פנים עם החותם מעידין אפי' אחר ג"י וכו' וכ"כ ג"כ מהרי"ק וכו' ע"כ. והרב פנים מאירות ח"ב סימן ס"ה הביא דברי הרב הנז' ראיה לדבריו יעו"ש. ולפ"ז גם הכא בנ"ד שראו אותו אחר שעה שעלה מן הים והכירוהו בט"ע כיון שהיה ראשו ופרצופו שלם ולא היה חבול בפנים. יכולים אנו להתיר כיון שביבשה אחר ג' ימים ובטביעה אחר שעה שהועלה מן המים דינם שוה וכמ"ש מור"ם בהגה כמש"ל:

גם הרב בני משה סי' כ"ז דנ"ט כתב דהיכא שאין לו שום מכה לא בגופו ולא בפניו ומכירו. לא בעינן לא לאלתר ולא סימנים כין לר"ת בין לר"י והרא"ש והטור וכו'. ועובדא דההוא גברא דטבע בדיגלת דאמרינן בגמ' דבעינן דאסקוה לאלתר מיירי שהיה לו מכה ברגלו וכ"כ המרדכי. ומ"ש הטור שראהו מיד וגם אין לו מכה ארשא קאי כשנשחת גופו ואין שם אלא פרצוף פנים עם החוטם. וכ"כ בפוד"ר:

עוד כתב שם הרב הנז' דע"כ לא פליגי הרשב"א ודעימיה אר"ת ודעימיה דאף בגופו שלם אין מעידין אחר ג' ימים אלא דוקא באדם שאינו ידוע אם רגיל עמו בחייו. אבל אם היה אדם ידוע אצלו בחייו ומכירו היטב. מעיד עליו אפילו אחר כמה ימים דבזה סבר הרב מהרא"ם דלא פליג הרשב"א וכן הדין בים דאשתהי ביבשה:

עוד כתב שם דאף שהרמב"ם והסמ"ג כתבו סתם אין מעידין אלא עד ג' ימים. היינו שהעתיקו לשון המשנה כצורתה. ומה שאפשר לפרש בלשון המשנה יתפרש בדבריהם וכתב עוד שם דמדברי מרן בתשו' סי' י"ב משמע דכל שלא אמר הגוי שלא היה גופו שלם או שהיה נחבל בפנים מסתמא אמרינן שהיה גופו שלם וכו' יעו"ש:

ומ"מ כ"ז אינו מספיק להתיר בנ"ד לסברת הרא"ש ודעימיה דס"ל דדוקא מי שלא ראה הטביעה יכול להעיד עליו אפי' אשתהי אבל מי שראה הטביעה אי אשתהי הוא מעיד בדדמי ואין עדותו עדות. וסברא זו הביאה מור"ם בהגה שם סכ"ח ועי"ש להרב"ש ס"ק פ"ח ופ"ט. והגם דהכא בנ"ד העדים המעידים הנז' לא ראו הטביעה. מ"מ הרי שמעו שנטבעו ועל זה הוא שהלכו לבקש הפגרים כדי לקוברם וכתוב בקונטריס עגונות אות רמ"ו מהרב מהר"ר בצלאל ז"ל וז"ל למאן דמחלק בין ראה הטביעה ללא ראה הטביעה. לאו דוקא ראה הטביעה דכיון שהגידו לו כן שהספינה נטבעה שוב אומר בדדמי ואין חילוק בין ראיה לשמיעה ע"כ וכ"כ הרב כנ"הג אות תי"ג משם הריב"ש ופוסקים אחרים. הן אמת דסיים שם דמלשון הטור מוכח דדוקא ראה הטבי' בעין. אבל בשמע סגי בט"ע יעו"ש:

גם הרב פנים מאירות ח"ב סי' נ"ה הכריח מלשון הרא"ש דדוקא ראה ה הטביעה אבל ידע או שמע לא. והביא דבריו הרב יד אהרן ח"ב הג"הט אות קס"ב יעו"ש. אלא דמ"מ אכתי מידי פלוגתא לא נפקא. ואף דהכא בנ"ד איכא ב' ערים ואיכא למימר דבשני עדים לא חיישי' בדדמי. מ"מ הרי מצינו להרב"ש ס"ק צ' דמוכח מדבריו דמי שראה הטביעה אפי' ב' עדים צריך לראותו מיד. גם הרב חל"מ באותה תשובה שכ' ס"ק נ"ה בתחילה ר"ל דבשני עדים אף שראה הטביעה א"צ ראיה לאלתר ואח"ך כתב דאין חלוק זה מוכרח דאפשר לומר דאף בב' עדים בעי ראיה לאלתר יעו"ש:

הן אמת שהרב"ח כתב דבב' עדים אף אם ראו הטביעה לא חיישינן בדדמי. וכ"כ הרב מהר"ר בצלאל סימן כ"א וכ"כ הרב מהרשד"ם סי' ס"ט. ואף למ"ש הרב שם דצריך שהשני עדים יבאו ויגידו לב"ד. הרי הכא בנ"ד העידו העדים בפני ב"ד כמש"ל בק"ע:

שוב מצינו להרב דרכי נועם סי' י"ג הביא משם הרב מהרח"ש שכ' וז"ל ואפשר דלפי סב' הטור והרא"ש בב' עדים שמא לא בעי' ג"כ לאלתר כי היכי דבעד א' ולא ראה הטביעה לדידהו לא בעי לאלתר וכו' ע"כ. וכתב הרב ע"ז וז"ל אע"ג דהוא אמרו באפשר בנ"ד דהוי אסורא דרבנן יאמר בודאי דבשני עדים לא בעי' לאלתר דודאי לא אמרי בדדמי וכמ"ש שם משם הריטב"א וכו' ע"כ:

והרב ג"ור כלל ג' סימן ה' הביא משם ספר פני משה שכתב שכבר פשטה הוראה דבשני עדים ליכא תו חשש בדדמי לא לאחר ג"י דיבשה ולא לאשתהי דים וכו'. עוד כתב הרב הנז' וז"ל וסבור אני עוד לומר שכל חששות אלו לא נאמרו אלא בישראל המעיד לפ"ת מה שראה בעיניו ולא דמייא עליה וכו'. אמנם אי מלתא רמיא ביותר עליה דעד ישראל. אז נר' דליכא למיחש שיעיד בדדמי כלל עכ"ל. והר' יד אהרן ח"א הג"הט אות תפ"א הביא ד"ז משמו יעו"ש והכא בנ"ד אלה העדים המעידים הלכו בשליחות לחפש אחר הנטבעים הנז' לקוברם. וכיון דמילתא רמייא עלייהו והכירו את זה יעקב צרפתי לא חיישי' דאמרי בדדמי ובפרט שהם ב' עדים:

גם בס' עבודת הגרשוני סי' ע"א כתב דכי חיישינן באשתהי דוקא בעד א' אבל ב' עדים לא בדקינן בתרייהו ולא חיישינן דאמרי בדדמי וכ"כ בס' בני דוד בקונטריס עגונא סי' תקי"ב משם כמה פוס' יעו"ש:

והרב משפט צדק ח"א סי' ח' דקדק מדברי רבינו הטור דדוקא כשראה לאותו פ' שנפל לים הוא דחיישינן בדדמי. אבל אם ראה או שמע טביעת הספינה והעיר על א' שהכירו בט"ע לא אמר בדדמי. ובזה אפי' הריב"ש יודה וכ' שם וז"ל ובאמת מילתא דמסתברא היא שלא יגרע כח ההכרה וכו' ע"י התעוררו' הכרה אחרת ובפרט ע"י הזקן כי עיקר הכרת הפרצוף הוא ע"י הזקן כדאמרי' ויכר יוסף את אחיו וכו' משמע מה שהכירם ומה שלא הכירוהו היה הכל ע"י הזקן וכו' ע"כ:

והרב מהרימ"ט בשניות חא"ה סי' ל"א כ' וז"ל ואפשר שיש צד להקל בנ"ד לס' הגדולים שא שאמרו דהא דבעינן חזיוה בשעתיה ה"ד לאותם שראו הטביעה שאע"פ שעד זה ידע הטביעה כנראה מדבריו וכתב הריב"ש ז"ל דמ"ל ראה מ"ל ידע. מ"מ עד זה לא שמע טביעתו של איש זה ביחוד רק שאמרו שנשברה הספינה ומסתמא טבעו כל ההולכים בה. והואיל והוא יודע שכמה נפשות היו שם גוים וישראלים. אפי' אפי' אם ראה ממש בטביעתו של זה בים למה יאמר בסמיכות דעתו שזה הוא פ' הן רבים הנטבעים והנחנקים מי מפיש וכו'. א"ל שהכירו יפה בט"ע וכו' ע"כ:

והרב יד אהרן ח"א הג"הט אות תקל"א כתב משם הרב מהר"ם אלשקאר דרוב הראשונים והאחרונים לא מפליגי בין ראה הטביעה ללא ראה. וכ"ב הרב מהראנ"ח ח"א סי' ע"ד יעו"ש. ושם באות תקל"ג כתב וז"ל אפילו למאן דמחלק בין ראה הטביעה ללא ראה. היינו באסור תורה וכו' אבל כששהה שיעור שת"נ דהוי חששא דרבנן בעלמא מורה דלא איכפת לן וכו'. מהרשד"ם חא"ה סי' נ"א דרכי נועם חא"ה סימן ס"ג עכ"ל:

שוב מצינו להרב כרם שלמה בקונטריס עגונא סי' ו' שאחר שהביא מחלוקת הפוסקים בההיא דגופו שלם ובראה הטביעה. כתב וז"ל אמנם מאחר שאמרו המחמיר בעגונא דאתתא יותר מדאי אין רוח חכמים נוחה הימנו אמרתי אני אל לבי לחפש חיפוש אחר חיפוש להתיר עגונא דא. כי הנה הצד הראשון דנראה שיש בה צד היתר הוא לדעת ר"ת וסיעתיה. דכיון דגופו שלם סגי בט"ע בין ראה הטביעה בין לא ראה ולא בעי לא לאלתר ולא סימנים וכמ"ש מהרח"ש בתשו' סי' ו'. ואף הרא"ש ור"י אפשר יודו לר"ת וכו'. ולא אמרו דבראה הטביעה תרתי בעינן סימן ולאלתר אלא כשאין גופו שלם וכו'. אלא דמדברי הטור נראה דתפש להחמיר בדברי שניהם. ולדעתו אם ראה הטבי' לעולם תרתי בעינן וכו'. איברא דאף לדעת הני רבוותא וכו' עדיין איכא למיחש לדעת הריב"ש דס"ל דידיעת הטביעה הו"ל כראה וא"כ אפי' גופו שלם תרתי בעינן הן אמת דאי משום הא איכא למימר דמידי ספיקא לא נפקא דהא איכא דעת תומת שרים דס"ל דידיעת הטבי' לא מזקת וכו'. א"כ לדעתו אף הטור יודה בנ"ד דבט"ע סגי וכו' ואף את"ל דילמא הלכתא כדעת הרשב"א והריטב"א וחביריו דס"ל דבכל ענין בין ראו הטביעה בין לא ראו וכן בין גופו שלם לעולם בעינן דחזייה בשעתיה וכו'. י"ל דילמא לא אמרו אלא בסתם עד המעיד עליו שלא היה יודעי ומכירו בחייו. אבל בעד המעיד והיה מכירו בחייו אפילו לאחר שהועלה מן המים ימים רבים שפיר מעיד עליו בט"ע לחוד. וכמ"ש מוהרא"ם בתשו' סימן ט"ל. ואף שקצת מהאחרונים הבאים אחריו לא הודו לו. מ"מ מידי ספק לא נפקא וא"כ הו"ל ס"ס. ספק אם הלכתא כר"ת ואפילו לדעת הטור דילמא הלכתא כהרב תומת ישרים. ואת"ל הלכתא כהרש ב"א ודעמיה דילמא היינו כשלא היה מכירו בחייו. אבל במכירו בחייו שפיר דמי דבט"ע סגי. והוא ס"ס מתהפך וכו' עכ"ל וסב' זו דבמכירו בחייו יכול להעיד עליו אפי' אחר כמה ימים הובאה בתשו' השייכים לסדר נשים בס' היד בתשו' המתחלת חזרנו על כל צדדין וכו'. והיא ממהר"ם בר ברוך שהביא שם תשו' ר"ת שכתב כן גם הרב מהרשד"ם בסי' ל"ה הביא תשובה זו של ר"ת ראיה לנדון שלו שהיה ידוע למעידו. וכ"כ הרב מהר"ש דוראן בס' חוט המשולש ח"א סי' ג"ן יעו"ש:

ולפ"ז הכא נמי בנ"ד אלה. העדים הם מתושבי העיר הזאת והיו מכירים ליעקב צרפתי הנז' בחייו. ויש לנו הס"ס שכתב הרב כרם שלמה להתיר. והא דידן עדיפא שהם ב' עדים ואיכא ס' אחריתי שמא הלכה כמ"ד דבשני עדים אף באשתהי לא אמרי' בדדמי ויכול להעיד עליו כמש"ל:

אלא דעכ"ז אינו מעלה ארוכה להתיר בנ"ד כי עוד יש א' וגדולה היא בפנינו כמחיצה של ברזל לפי מה שהעידו העדים שהיה תפוח כולו דכלום טעמא מאי אמרי' דאי אשתהי

לאחר שהועלה מן הים אין מעידין עליו. משום דמתפח ונשתנית צורתו ואין יכולים להכירו כמבואר בגמ' פרק בתרא דיבמות גבי ההוא דטבע בדיגלת דקאמר ה"מ דחזייה בשעתיה. אבל אשתהי מתפח תפח ופירש"י וז"ל מתפח תפח. לאחר שעולים אותו ליבשה ומשתנית צורתו וכו' ע"כ. ולפ"ז מוכרחים אנו לומר שכל הפוס' הנ"ל שהתירו בט"ע אף באשתהי לכל מר כדאית ליה כמש"ל. ה"ד היכא שלא נתפח והגם דבגמ' אמרו דאי אשתהי מתפח תפח. דבר בהווה דמסתמא מתפח בשהוי. אבל אה"נ דמשכחת לה שלא יתפח כגון במקום הקר ובזמן הקור וכיוצא ובזה הוא שדברו הפוס' הנ"ל:

וגדולה מזו מצינו שהביא מרן בב"י משם הנמקי יוסף והריטב"א ז"ל שדקדקו מדאמרינן בגמ' מתפח תפח ולא אמרי' הא תפח שמעינן דבאשתהי אפי' אין אנו מכירים שנתפח אין מעידין עליו כי שמא נתפח ואינו ניכר. וכן הוא דעת הרשב"א ז"ל אלא שמלשון הרמב"ם ז"ל שכ' ואם שהה ביבשה אחר שהושלך מן הים שעה ונתפח אין מעידין עליו דקדק מרן ז"ל שאם אינו נפוח מע"ע אפי' אשתהי. וכ"כ שם משם הה"מ שדקדק כן מלשון הרמב"ם יעו"ש. באופן דהיכא דנתפח כנ"ד לכ"ע אין מעידין עליו:

והרב כנ"הג הג"הט אות שס"ו כתב וז"ל. אם ראהו לאלתר ונתפח יש להסתפק מה דינו אם מעידין עליו או אין מע"ע. והסב' נוטה שאין מעידין דכיון דטעם שלא ראהו בשעתו הוא שמא נתפח ואינו ניכר מינה דאפי' ראהו בשעתו ונתפח אין מע"ע דאיכא למיחש בדדמי. וכן מצאתי למהרח"ש בקונטריס עגונא דאתתא וכו' ע"כ:

גם מרן בתשו' סימן ז' מדיני מל"ת הביא משם הנמק"י דבספק אשתהי נקטינן לקולא כדברי התוס' כיון שאין נראה לנו שום שינוי בפנים. ושמא נתפח חששא דרבנן היא. ויש חוששין אף בזה להחמיר וסיים מרן ע"ז וכתב וז"ל ומתוך דבריו למדנו שאף לדברי המתירין צריך שלא יהיה נראה שום שינוי בפנים וכו' ע"כ. הן אמת דהרב מהריק"ש בהגהות כתב על דברי מרן בש"ע שכתב דאין מעידין אלא תוך ג"י וז"ל מדסתם נראה אפי' נתפח מעידים תוך ג"י וכו' ע"כ:

והרב מהרשד"ם ז"ל חא"ה סי' נ"ו בעד שהעיד שמצא פ' הרוג והיה נפוח והכירו וכו' וכתב וז"ל וא"כ אפי' המקילין אינם מקילין אלא כשאי' נפוח וכו'. וא"כ עתה שזה העד העיד שהיה נפוח איכא למימר שמא חשב הוא שהיה ההרוג אותו פ' אבל אפשר שאי' כן כי הנתפח משתנה וכו' ע"כ אלא שאח"ך הביא דברי ר"ת וכתב דכיון שיש להסתפק שמא ראהו תוך ג"י יש להתיר כיון שכל גופו וצורת פניו קיימים. ואע"ג שאמר העד שנתפח הגוף דרך הנפטרים אחר עבור יום א' שנתפחים קצת וכו' יעו"ש. וכ"כ הרב מהר"י אדרבי בסי' י"ד יעו"ש. נמצא לפ"ז דדוקא בספק אם הוא אחר ג"י מקלינן ודכוותה

בספק אחר שהועלה מן המים בשגם דדין זה אינו מוסכם דיש מהפוס' סוברים דשאני ג"י דיבשה שהוא זמן ארוך תלינן כספיקו שהוא תוך שלשה משא"ך בעלה מן הים שהוא שיעור שעה יש לדון בספקו להחמיר וכמ"ש הר"ן בתשו' שהביא מרן בב"י בההיא דמימין מאלקי. באופן דהכא בנ"ד שברור הדבר שראוהו העדים אחר שעה שהועלה מן הים וגם מצאוהו נפוח אין להתיר לכ"ע:

ומצינו להרב מהר"מ די בוטון סי' א' בעד ישראל שהעיד ששמע מפי ב' גוים מל"ת שאמרו שמצאו את פ' אפ'וגארו מת הינג'ארו בשפת הים ואחר שהביא דברי התוס' והרא"ש והטור דבעד שלא ראה הטביעה מעיד עליו אפי' אשתהי ואף לסב' החולקים כיון שהוא עד מפ"ע תלינן שהא' ראהו בשעתיה מ"מ ה"ד כשלא אמר הראשון שהיה נפוח. אבל היכא שאמר שהיה נפוח איכא למימר דאמר בדדמי. וכ' ע"ז וז"ל דכיון שאמרו קי לו קונוסימוס קי אירה איל משמע הכרה מעלייתא הכירו אותו ודאי דמאי דאמרי הינג'אדו ר"ל התחיל להתפח שיכולין עדיין להכיר אותו יפה וגם בים נתפח ואינו משתנה בים ובפרט בנ"ד שהם שנים המעידין שהכירו אותו ולא אמרי' בדדמי בשנים לדעת קצת רבוותא א"כ ודאי רצו לומר נפוח בענין שעדיין יכולים להכירו שלא נתפח לגמרי או שהיה נפוח מחמת הים שהמים מצמיתים אותו ואינו משתנה ולא היה הנפוח ביבשה וכו' ע"כ והביא הרב סיוע לדבריו מתשו' הרב מהרשד"ם ומהר"י אדרבי הנ"ל:

עוד הביא שם דברי הרב מהר"ם אלשיך סי' קי"ט שהעיד העד מפי מל"ת שמצאו ב' הרוגים בדרך והתחילו להתפח והיה כמו ג' או ד' ימים אחר שנהרגו והתיר הרב כיון שהיה גופו שלם וכו' ולא חש למ"ש התחילו להתפח וכו' וגם הביא שם דברי הגאון מהרא"ם ז"ל שהביא משם ר"ת דאדם ידוע בחייו למעידיו מעידין עליו אפי' אחר כמה ימים. וגם דהאי מלתא דנפוח משתנה חששא דרבנן היא והתיר הרב את האשה והסכימו עמו ג' רבנים יעו"ש. הן אמת דנדון הרב הנז' היה עד מפי מל"ת ומידי ספק לא יצא שמא הא' ראהו תוך שעה משא"ך בנ"ד שהענין מוכיח שראוהו אחר שעות שפלטו הים:

ומ"מ עדין יש לחלק ולומר דשאני נדון הרב הנז' שלא היה שום עדות על הטביעה אלא שהגוים אמרו שמצאו אותו מת על שפת הים דכיון שהיא אסורא דאורייתא אנו צריכים לטעם עד מפ"ע ותלינן שהא' חזייה בשעתיה. וכן נמי יש לומר בנדון הרב מהרשד"ם שהיה ביבשה כמש"ל שהתיר מחמת שיש להסתפק שמא ראהו תוך ג"י. אבל הכא בנ"ד שכבר יש לנו עדות על הטביעה ויצאת אשה זו מאסורא דאורייתא ולא נשאר עליה אלא אסורא דרבנן יכולים אנו לסמוך על שאר הטעמים שכתב הרב מהר"ם די בוטון וישנן

בנ"ד אף שראוהו אחר שעה. ומה גם דבנדון הרב אף שהיו ב' גוים כתב דלא אמרינן בדדמי כ"ש בנ"ד שהם שני עדים כשרים:

שוב מצינו להרב כנ"הג אות תמ"ט שכתב וז"ל והוי יודע שזה כי"ב שנה בא מעשה לידינו בגוי מל"ת שהעיד שראה לפ' מת נפוח בשפת הים והתירה הח"הש כמהר"מ רי בוטון ז"ל ושוב נ נדפסו תשובותיו והיא בסימן א' גם דעת הרב הכולל כמהרי"ט ז' יעיש ז"ל וכמהר"א קופ'ינו נר"ו וכמהר"ש הלוי היה להתיר. ואני הצעיר פקפקתי בהתירה מטעם שהמעיד לא ראה הטביעה והוי אסור דאורייי' וכו' ע"כ. מוכח מדבריו דמה שחלק על המתירין היינו כיון שהיה אסור דאורייתא שלא היה שום עדות על הטביעה:

וכן מצינו להרב מהר"י מאייו ז"ל בס' שפת הים חא"ה סי' ה' בנטבע שהועלה מן הים והעיד העד שהיו פניו נפוחים הרבה ולא היה נראה כי אם ראש החוטם דוקא והביא דברי הרב מוהר"ם די בוטון והכנ"הג הנז' וכתב וז"ל ולפ"ז בנ"ד שהיהודים המעידים ע"ז המת לא ראו הטביעה והרי כאן אסור דאורייתא וכו'. כיון שהם עצמם אומרים שצורת פניו נשתנו מחמת שנתפח כל הראש ואין צורת פנים ופדחת וחוטם אין כאן מקום להתיר את אשתו ע"י עדים אלו כיון דהוי אסור דאורייתא עכ"ל. מוכח מדבריו דאזיל בשי' הרב כנ"הג ומטעמא דעדין אסורא דאורייתא רביע עליה:

והרב מהרימ"ט חא"ה סי' ל"א. אחר שהביא סב' ר"ח ודעימיה דבגוף ופרצוף שלם מעידין אפי' אחר כמה ימים וכתב שיש לסמוך ולהקל דמעשה רב אחר שכתבו התוס' והרא"ש שנהגו להתיר בט"ע וכו' אחר זה כ' וז"ל. עוד נ"ל דהכא בנ"ד בעדות הא' שהעיד מפי אביו יצאת אשה זו מידי אסורא דאורייתא דה"ל טבע במים שאין להם סוף שאסו' מדרבנן ואם נשאת לא תצא הילכך כל שנסתפק לנו בעדותה אח"ך אי מהני הך היכרא שהכירוהו מת הו"ל ספקא דרבנן ולקולא וכו' ע"כ. הן אמת דהתם לא היה ידוע בודאי שהיה אחר שעה שהועלה מן המים וגם לא העיד שהיה נפוח:

גם הרב דבר משה סי' י"ז הביא דברי הרב מהרשד"ם ומהר"ם די בוטון והכנ"הג הנ"ל והתיר בנדון שלו שאמר העד שראהו צף ע"פ המים נפוח. ואח"ך הביא דברי הרב מהרח"ש והכנ"הג דאוסרים והתיר מטעמא שהיה ע"פ המים ואע"ג דהגוף נתפח היינו מחמת המים שנכנסו בו אבל צורת הפנים עומד ואינו משתנה כי המים מעמידין צורתו והתיר הרב אף שלא היה שם עדות ברור על הטבי':

והרב מהר"י דוד ז"ל החזיק על ידו שם וכתב וז"ל דאפי' כוונת העד שנתפח הרבה וכו'. מ"מ האי דאין מעידין לאחר ג"י לא קאי אאדם ידוע שהיה ניכר בחייו למעידין דההיא אפי' לאחר מאה ימים. ועוד דאעיקרא דדינא חששא דאמר בדדמי אינו מוסכם שהוא

מדאורייתא שהרי כתב הה"מ והרב ב"י בשם הרשב"א שהדבר ספק וכו'. והנה ר"ת והתוס' והרא"ש והריטב"א והטור שם כתבו בפשי' דאזלינן לקולא משום דקים להו דהוי דרבנן ונראה ראיה לדבריהם וכו' אלא ודאי חששא בדדמי דרבנן היא דמן התורה כל שאומר שמכירו אפי' שמן ובחמה ועולם חם לא חיישי' לדדמי. ומדרבנן הוא דחיישי' ולכן לא גזרו אלא עד ג"י וכו' דאף אם שמן וכו' שממהר לנפוח הניחוהו על דין תורה שכל שאומר שמכירו לא חיישינן לדדמי וכו' ע"כ:

שוב מצינו להרב ג"ור כלל ג' סי' ך' בא' שנטבע בים והלכו היהודים לחפש ובהיותם מחפשים בא גוי א' ואמר להם שהיהודי הוא במקום פ' והביאו אותו אל העיר לקוברו והכירוהו שהוא פ' ואמרו שהיה כל גופו תפוח כנאד מלא וגם פרצוף הפנים היה תפוח ועכ"ז הכירו אותו. ומתוך הענין מוכח שם שהיה אחר איזה ימים שהועלה מן הים. ואחר שנשא ונתן הרב בעדות הטבי' להוציא את האשה מאס"ת. שוב הביא סב' ר"ת ודעימיה דבגוף שלם מע"ע אפי' אחר כמה ימים. וכתב וז"ל מהכא שמעינן שבעלי סב' זו לא חיישי' לנפיחה כלל וכו'. והנה פשיטא שדרך הטבועים שעולים אל היבשה משתנים וכו'. ואעפ"כ סברי להתיר אע"ג שנתפחו וכו'. וכשיהיה פגר נפוח והעד המעיד אמר סתם שהכירו יש לגמגם בעדותו דשמא סבור הוא שלא נתפח שמעיד בו על התואר שרואה בו לעת עתה ואין עדות זו מכוונת. אכן כשהעד בעצמו מכניס חובתו בפיו דקאמר שהכירו והוא נפוח ש"ד שהרי אע"ג דידע שהוא נפוח ודרך הנפוחים להשתנות אעפ"ך יהיב דעתיה לבודקו יפה וקאי אקושטא דמלתא ומכיון דמצינו שריותא רבתה בכל עד שמעיר על פגר ואפילו ראהו אחר כמה ימים מהימנינן ליה אע"ג שלא הזכיר שהיה הפגר נפוח. א"כ במכ"ש שיש להתיר כשהעד בפיו מלא לאמר שהיה נפוח והכירו וכו'. וכך הם דברי מהרי"קו וכו' גם הרא"ם בתשו' סי' ט"ל כתב וז"ל וא"כ בנ"ד שהיה אדם ידוע למעידין וכו' גם רבן של ישראל מוהריק"א ז"ל כתב כן בכמה מתשובותיו וכו' הרי מוכח דסירכא דהתירא נקיט ואזיל לעשות מעשה מטעם זה דמשמע דהלכה קבועה ורווחת היא ולסב' המתירין אין לחוש אפי' דחזייוה דנפח טובא. חדא שהרי לא בחנו דבריהם להטיל תנאי דמה שמתירין דהוי דוקא בדליכא נפיחה. וא"כ סתמו כפירושו דבכל גוונא הם מתירין ותו שטבע הענין הוא בהכרח להיות שם נפיחה בפנים ובגוף כיון דמשתהי טובא ואעפ"ך אין לחוש. וכבר כתבנו הטעם לזה וזה ברור מאד וכו'. וכל זה שצדדנו לצאת אפי' היכא שהאשה עומדת עדיין באס"ת. ק"י לנ"ד דאסיקנא שאין האשה עומדת אלא באסורא דרבנן דהשתא שפיר אית לן למעבד עובדא כדברי מהריק"א להדייא וכו' ע"כ:

וכ"כ בסי' כ"א והסכים עמו הרב מהר"י יוסף ז"ל וכתב שם דע"כ לא החמיר הרב מהרח"ש בנתפס אלא באסורא דאורייתא. אבל כשיצאת מאסור תורה יודה הרב מהרח"ש דמעידין אפי' נתפח יעו"ש:

הרי מבואר בנדון הרב הנז' שהוא דומה בדומה לנדון שלפנינו והתירה הרב לינשא וכל הטעמים שכתב הרב שם שייכי נמי בנ"ד להתיר:

ובסימן י"ח כתב הרב הנז' על מ"ש בגמ' דבעינן אסקוה לאלתר וכו' וכתבו התוס' ותימא היאך משיאין נשי הנטבעין ע"י טב"ע וכו' ותירצו ז"ל ושמא כשנשחת צורת הפנים דאכלו כווירי וכו' ע"כ. ודקדק הרב ז"ל מדאמרי התוס' דמ"ש בגמ' דבעי אסקוה לאלתר מיירי כשנשחת צורת הפנים דאכלוה כווירי. דמה להם ליקח דמיון דאכלוה כווירי הא עדיפא מינה חו"ל לאשמועינן דאע"ג שהפנים קיימים ולא אכלוה כווירי אם נתפחו אין מעידין עליו וכל המפרשים שהזכירו דברי התוס' אמרו דכשאין חבלה בפנים וכו' שמעינן דתפיחה אינה מעכבת להכרה דט"ע אליבא דתוס' וכו' יעו"ש שהכריח זה מכמה פוסקים. והביא דבריו הרב יד אהרן ח"א הג"הט אות תס"ה:

גם בסי' כ"ד אחר שהביא הרב הנז' דברי המתירין בט"ע אע"ג דאשתהי טובא ובודאי דמיירי אף שנתפח. כתב וז"ל וכפ"ז יש לדקדק על הרשב"א דסבר דכיון שנשתהא ומתפח אינו ניכר והרי זה מחלוקת במציאות. ואפשר לתרץ ולקרב המח' דאע"ג דרוב הנתפחים הם משתנים לפעמים אינם משתנים דכשידקדקו עליו להכירו היטב סליק ליה הכרה בט"ע והמקילין סוברים דיש לסמוך על העד שאמר שהכירו ומסתמא דקדק בו היטב והמחמיר סבר שאין לסמוך על העד בזה שדבר זה צ"ע גדול והשערה יתירה. וכפי זה אם העד שם אל לבו כשמצאו לדקדק בו כראוי בהשערה יתירה ובדעת נכונה. גם הרשב"א יתיר בזה אם יברר את שיחותיו שכן עשה כשמצאו. וסליק בידן דאין הנפיחה גורמת לגמרי לאבד הכרו של מת דלפעמים אפשר להכירו ע"י ט"ע וכו' ע"כ. והביא דבריו הרב יד אהרן ח"א הגהב"י אות תרי"א יעו"ש:

וע"פ הדברים האלה יצא לנו דאשת יעקב צרפתי מותרת לינשא לכל מאן דתצבי. והגם שלא הזכירו העדים שם אביו כ"א שמו ושם עירו מ"מ הרי כ' הרב ג"ור כלל ג' סי' ח' דשם אומנותו הוי כשם אביו יעו"ש. והכא הרי אמרו העדים שם אומנותו שהיה חייט ומה גם שהיו מכירים אותו בחייו ובקונטריס עגונות סי' ש"ל להרב מהרשד"ם ז"ל כתב דשם משפחתו עדיף משם אביו. גם הרב כנ"הג הג"הט אות רמ"א ורמ"ב הביא להקת הפוס' דעלו בהסכמה דשמו וכינויו עדיף משמו ושם אביו וכ"כ הרב יד אהרן ח"א הג"הט אות שנ"ה משם כמה פוס' וכ"כ ג"כ בח"ב הג"הט אות ק"ה משם האחרונים יעו"ש. וכל מה

שכתבנו היינו להלכה אבל למעשה לחומר הדבר לא מלאנו לבנו להתירה לינשא זולת אם יסכימו עמנו חכמי המערב יש"צ היושבים כסאות למשפט כי היכי דלימטי וכו':

ועל דבר העגונות האחרות לא מצאנו להן תרופה להתירן לינשא לכתחי' אחר דהוו מים שאל"ס ועדיין אסורא דרבנן רביע עליהן והגם שהגיד המל"ת שהיו אוחזים בהאלפ'ירדא ועולים ויורדים עד שנטבעו ומתו. היינו כיון שרוב הנטבעים למיתה ה"ט ששפט בדעתו שמתו. אבל מ"מ עדיין יש לחוש למיעוטא דרבנן. ומה שהועיל לנו במ"ש ומתו היינו כדי להוציאן מאסורא דאורייתא לכ"ע. דבמה שאמר ומתו מוכח ששהה עליהם שיעור יציאת נשמה שאם לא היה אומר רק נטבעו לרובא דרבוותא לא יצאו מאסורא דאורייתא כמש"ל:

והרב דרכי נועם סי' ט' במל"ת שהגיד ראיתיו שמת וירד למצולות ים. וכתב דכל המורה התר ח"ו נח"ש כרוך על עקבו יעו"ש. ועיין עוד בדברי הרב הנז' בסי' י"ג ובסי' ס"ג. זהו מה שנלע"ד בזה וליה עינינו יצילנו מכל שגיאה ויאיר עינינו במאור תורתו הנפלאה כי"ר הכ"ד צעירי צאן קדשים הח"פ טיטואן יע"ה בחדש מנחם משנת כי ניחם ה' ציון וכו' **וישם מדברה** כעדן לפ"ק:

סימן ט

טופס קב"ע וז"ן במותב תלתא כחדא הוינא כד אתא קדמנא עד א' כשר ה"ה משה ן' זקן בר מס' י"ץ והגיד והעיד בז"הל פ'וואימוס אה בושקאר פור יצחק אלמיהדווי אין איל כלא מוס אינקונטרו און מורו דיל טשאר אנדי איסטאבאמוס סין פריגונטארלי מי דישו אין איסטי כ'אנדאק איסטאבה טיראדו יצחק אלמהדווי מואירטו אי סין ג'ילאביאה. וברר בעדותו העד הנז' בז"הל קי און דיאה מי לייאמו אברהם איל היג'ו די יצחק אלמהדווי קי פ'וואירה אה אולייר לוקי דיזי און מורו פור סו פאדרי פ'וואי אי אליי אל מורו דיזיינדו קי איל קונוסי איל לוגאר אנדי איסטא אינטיראדו דיטו אלמהדווי קי פ'ואיראמוס מוס אמוסטראירה איל לוגאר אי לי דישיימוס אל גוי קי איס פאסקווה נון פודימוס איר. עוד ברר בעדותו העד הנז' בז"הל. און דיאה בינו אונה מורה אי מי דישו בירידתו עלא מיהאדווי ראה מסייב פ'ילוואר די קודאם אנג'רא משינא נפ'טשו עלא ווחד מסלם די קטלוה גברנאה מסייב תימא למהרווי פ'לוואד. עכ"ס בעדותו העד הנז':

שוב בג' הוינא כאמ"ץ ואתו קדמנא שע"ך הרב שלמה וואחניש בהר' מרדכי והר' שמעון פינטו בר מכלוף והגידו והעידו בתע"ג וכו' בז"הל איסטאבאמוס אין איל סוקו אי וימוס קי סי טארדו יצחק אלמהאדווי די ביניר פריגונטימוס אה און מורו פוריל מוס דיכו קי און מורו קי נו מינטירה לי דישו קי ג'ה לי מאטארון פ'וואימוס אל מורו די קיין לו אוייו

אי לו פריגונטימוס מוס דישו קי לו אולייו די אוטרו מורו קי מאטארון אל מהאדווי איניל כ'אנדאק די טלעא די שריף עכס"ב העדים הנז' ולראיה שנתק"ע ע"ן ח"פ תמ"ת בדב"ש ששה עשר יום לחדש כסלו משנת **תרי"ב** לפ"ק פה טאנג'אר יע"ה והש"וק עכ"ל.
וחתו' כהה"ר ראובן ן' ג'ו וה"ר אהרן ן' צירולייא י"ץ:
וס"ל נמ"ך וז"ן קושטא קאי שבפני העידו העדים הנז' כל הכתוב לעיל מראש וע"ס ולפי שאין הדעת פנוי מרוב הבלבולים לא יכולתי לעיין ברין אשת הר"י למהאדווי הי"ן ע"כ נמ"ך וחתום כמה"ר משה ן' ג'ו נר"ו:
נדרשנו לחוות דעתיני מה יהיה משפט האשה העגונה אשת יצחק אלמהארווי הנז' אם היא מותרת להנשא ע"פ העדויות הנז':
והנה הדבר ידוע דגוי מסל"ת נאמן בעדות אשה כמ"ש מרן בא"ה סי' י"ז ובאיזה אופן מל"ת רבו הדעות ומחמיר שבכולן הר"ן ז"ל דס"ל דבעינן שיגיד המיתה עם קשר דברים אחרים אלא שרוב הפוס' פליגי בזה וסברי מרנן דבהגדת המיתה לחוד מהני. וכמ"ש מרן בתשו' בדיני גוי מסל"ת סי' ג' וז"ל דדברי רבינו נסים בזה אין אנו סומכים עליהם וכמ"ש כת"ר וכן השיב לי הרב מהר"י טאיטאצאק ז"ל שפשט המנהג בכל בתי דינים שהיו בסאלוניקי בימי איתני וגאוני עולם שלא כדברי הרב ר"ן וכן היה מורה בפשיטות מורי הרב מהר"י בירב ז"ל וכו' ע"כ. וכן הסכימו רבני האחרוני' אבל עכ"פ צריך שלא יהא מכוין להעיד דהיינו ע"י שאלה או בא לב"ד אפי' בלי שאלה וגם לא יהא מתכוין להתיר דהיינו פלוני מת השיאו את אשתו. אלא כמספר דברים בעלמא בלי שאלה והערה כמ"ש מרן בסימן הנז' ס' י"ד וז"ל כבר אמרנו שהגוי שהסיח לפ"ת משיאין על פיו כיצד היה מל"ת ואמר אוי לפלוני שמת כמה היה נאה וכו' וכיוצא בדברים אלו שהם מראים שאין כוונתו להעיד ה"ז נאמן וכו' ע"כ. והיה נראה לומר לכאו' דדוקא כשמספר דברים כמתאונן על מיתתו הוי מל"ת אבל אם אמר פ' מת בלבד שנראה במכוין להעיד על מיתתו לא הוי מל"ת:
אלא דמצינו להריב"ש ז"ל בתשו' סי' שע"ז שכתב וז"ל אבל אם לא בא לב"ד ואמר מעצמו איש פ' מת כמספר דברים מל"ת מיקרי ואין צריך שיאמר בדבריו כל אותן דברים שהזכיר הר"מ ז"ל שהוא לא הביאם אלא לרווחא דמלתא לומר שבזה ניכר שאין מתכוין להעיד וכו' אלא כל שאמר איש פ' מת כמספר דברים זהו מל"ת ואף אם לא יספר דברים אחרים כ"א דבר זה לבד וכו' אבל כל ששאלוהו מתחלה לא מיקרי מל"ת וכו' ע"כ. וכ"כ בסי' ש"פ יעו"ש:

וכן מצינו להגאון מהרא"ם בתשו' סימן ט"ל דמ"ש הרמב"ם כמה היה נאה וכו' לאו דוקא יעו"ש. ומרן שם בב"י שם הביא ב' תשובות של הריב"ש וקבלם בשתיקה וגם בכ"מ פי"ב מהל' גירושין הביא דברי הריב"ש הנ"ל על דברי הרמב"ם ולא כתב כלום. דלפי זה מה שהעתיק לשון הרמב"ם בש"ע אוי לפלוני וכו'. מוכרחים אנו לומר דלאו דוקא אלא כדי להודיענו שאינו מתכוין להעיד רק כמספר דברים ואה"נ דאף אם אמר פ' מת לחוד הוי מל"ת. וא"כ הכא בנ"ד שהעיד העד שאמר לו הגוי בלי שאלה יצחק אלמהאדווי מת הוי מל"ת. ומה גם שהעיד העד שאמר לו הגוי בלי שאלה אין איסטי כ'אנדאק איסטאבה טיראדו יצחק אלמהדווי מוואירטו אי סין ג'ילאביאה דמדבריו אלה מוכח שאין כוונתו להעיד על המיתה אלא כמספר דברים וכיון שדבריו באו בלי שאלה הדבר פשוט דהוי מל"ת גמור כמ"ש. ומ"מ עכ"פ היה צריך לחקור את העד שיאמר הדברים עצמן שאמר לו הגוי בלשונו ממש בלי תוספת ומגרעת דעדיין אפשר לומר שהגוי אינו יודע שמו ואמר בדדמי והיהודי העד הבין מתוך דברי הגוי שמדבר על יצחק אלמהדווי הידוע לו:

וכן מצינו להרב דבר משה חא"ה סי' ז' שכתב וז"ל אך עדיין צריך לבאר מה שלבי מהסם בנ"ד וכו' אך עדיין נראה דאיכא למימר דזה שאמרו היהודים המעידים בפני ב"ד שפגעו בגוי א' מזילג'י וא"ל שראה לב' היהודים הרוגים בדרך וידעם בשם יצחק שאחולייו וכו' לאו דברי הגוי המזילג'י הם אלא שהם באים לפרש דברי הגוי המיזילג'י והגוי לא א"ל אלא שראה לב' יהודים קאפ'אקלי אוגלי וחברו ולהיות שהיהודים המעידים הם יודעים שאין קורים לשום אדם אחר קאפ'אקלי אוג'לי זולת לזה לכן אמר בפירוש אי לוס קונוסייו בשם כיון דלדידיה אין לספק שעל אחר קאמר. ומ"ש שקבלנו חומרא שאלו הדברים היו לא פחות ולא יותר היינו לומר שלא דבר עוד דברים אחרים מענין ההריגה זולת אלו. לכן על טובי העיר מוטל הדבר לקרוא פעם אחרת ליהודים המעידים הללו אם ישנן בעיר שיחזרו ויפרשו דבריהם אם הדברים האלו שבאו בק"ע הן הם הדברים בעצמם וכו' ע"כ:

ולפ"ז ה"נ בנ"ד צריכים לחקור את העד שיאמר הדברים שאמ"ל הגוי בלשון ערבי בלשונו ואם המצא ימצא שהדברים שא"ל הגוי הן הם הדברים עצמן שבאו כתובים בק"ע יצאנו מידי ספק זה:

ומ"מ עדיין יש להסתפק אם מספיק עדות זה להתיר את האשה ויש לנו בזה ד' ספקות:

א' דכיון שיצא הקול שנהרג הרי"צ הנז' והיו מחפשים אחריו אפשר לומר שמה שהגיד הגוי על מיתתו לא הוי מל"ת דכיון שיצא הקול מחפשים אחריו הו"ל כעין שאלה:

ב' אם מ"ש הגוי שראהו מת היה תוך שלשה ימים להריגתו דאם הוא אחר ג"י א"א להכירו ואין מעידין עליו:

ג' שלא הזכיר שם אביו ועירו כי אם שמו וכינויו ולרוב הפוסקים בעינן שמו ושם אביו ועירו:

ד' שלא אמר קברתיו ולסב' הרמב"ם ז"ל אף ביבשה בעינן קברתיו:

והנה לספק הא' שיצא הקול שנהרג והיו מחפשים אחריו מצינו בתשו' מיימוניות דשייכי להל' קידושין בתשו' המתחלת חזרנו על כל הצדדין וכו' שכ' בסוף התשו' וז"ל ושנסתפקתם מאחר שהקרובים הוציאו קול בכל העיירות שמסביב דדמי קצת לאיה חברנו לא דמי דהתם קא שיילי לה בהדייא אבל הכא דלא שיילי להאי גופיה מיקרי שפיר מל"ת אע"ג דידע שמחפשים אותו דאל"ך היכי מהימנינן לשום גוי מל"ת בעדות אשה שהלך בעלה למ"ה וכו' ע"כ. ותשו' זו הביאה מרן בב"י סי' הנז'. גם בתשו' סי' ג' במ"ש להשיב על דברי הרב מהר"י סמוט ז"ל כתב וז"ל ומ"ש כת"ר דמטעם אחר אין להתיר ע"פי עדות הנשים משום דכיון דנפק קלא שנהרג שלמה ברוב אפשר שאותם היהודים שאמרו שנהרג היה מצד הקול וכו' ותימא על עצמך שהרי אורח' דמילתא על הרוב כשמתעלם איזה אדם אומרים העולם באומר הדעת נהרג וקול יוצא ע"י כך שנהרג פ' ולפי דברי כת"ר לא שבקת חיי שיועיל שום עדות וכו' ע"כ:

גם הרב מהרשד"ם ז"ל בחא"ה סי' קס"ה הביא דברי הה"מ שכתב פי"ג מהל' גירושין משם הרשב"א דמדמקשה הא איה חברנו וכו' שמעינן דכל שאומר לו איה פלוני שהלך עמך לא הוי מל"ת וכתב ע"ז הרב הנז' וז"ל א"כ נראה מדבריו דדוקא תרתי בעינן להחמיר חדא כשהקדימו המחפשים לשאול ועוד ששאלו על האיש עצמו בפ"י וכו'. אבל כל שמחפשים אפי' יהיה החפוש על איש פרטי אחר שלא שאלו עליו בפי' או אפי' שאלו ולא פירשו על איש פרטי כההיא דמהר"ם מיקרי שפיר מל"ת וכו' ע"כ:

והרב מהר"א ששון ז"ל סי' י"ב הביא תשו' מהר"ם הנ"ל וכתב וז"ל ומאי דקאמר דלא שיילי ליה וכו' לאו דבפי' בעינן שישאלו ממנו דאה"נ שאם דבריו עמו דברים אשר יובן מתוכם ששואלים ממנו דלא מיקרי מל"ת וזהו עצמו דעת הריב"ש כמ"ש וכו' ע"כ. אח"ך הביא תשו' מהרי"קו דמסכים הולך לתשו' מהר"ם הנ"ל יעו"ש. וכ"כ הרב פמ"א ח"א סי' קי"ג וכ' שם דהיכא שאמר המל"ת אני ראיתי את פ' הרוג וכו' אין לחוש למה שיצא הקול דאמר בדדמי. וכ"כ בס' ד"מ סימן ה' וכ"כ הרב אביו בס' כרם שלמה סי' ז' דף נ"ב יעו"ש. נמצא לפ"ז דהכא בנ"ד שהגדת הגוי היה בלי שאלה אף שהיו מחפשין אחריו לא נפיק ממל"ת:

ועל הספק הב' שמא ראהו הגוי אחר ג"י וכ' מרן סי' הנז' סכ"ו וז"ל אין מעידין עליו אא"כ מצאוהו תוך ג"י אחר הריגתו או אחר מיתתו אבל אחר ג' אין מעידין עליו מפני שפרצוף פניו משתנה וכו' ע"כ ובסכ"ז כ' וז"ל מצאוהו הרוג ומכירין אותו בט"ע ואין יודעים מתי נהרג י"א שתולין שנהרג תוך ג"י וכו' ויש אוסרים ע"כ. וכיון דב"ש אומרים בתרא כ' סברת האוסרים הכי קי"ל. והגם שסיים שם מרן וכ' וז"ל ומיהו אם יצא הקול וכו' מותרת לד"ה וכו' הרי כתב שם הרב חל"מ ס"ק נ"ב דט"ס הוא וצ"ל לדעה א' והכנה"ג שם הגיה כן יעו"ש:

ומ"מ מצינו להרב מהר"מ אלשיך ז"ל סימן קי"א שכתב דבעד מפי מל"ת תלינן שהא' ראה אותו תוך ג"י. גם הכנ"הג כתב משם הרב מהר"ר בצלאל סי' כ"א דאפי' לדעת הרשב"א דמחמיר ה"ד כשהעד עצמו מסופק אבל אם העד שמצאו הלך לו אין לנו לחוש דילמא העד היה מסופק וכ"ש עד מפי עד דתלינן להקל יעו"ש:

וכ"כ הרב מהר"א ששון ז"ל בסי' י"ב בשם מהריב"ל ז"ל. וגם הביא כן משם מהר"מ אלשקאר ושכן ראה לרבותיו הלכה למעשה יעו"ש. וכ"כ הרב פרח מטה אהרן ח"א סי' קי"ג דף קצ"ג. גם הרב דבר. משה סי' ד' התיר בנד"ז דער מל"ת והביא כן משם הרבה פוסקים. באופן דהכא בנ"ד שהעיד העד מפי מל"ת. שראהו מת אמרי' שראהו תוך ג"י:

ועל הספק האחר שלא הזכיר שם אביו ועירו רק יצחק מיהאדווי. הנה ידוע הוא דכדי להתיר אשה לשוק הסכמת רוב הפוסקים שצריך שיזכיר העד שמו ושם אביו ועירו אלא דמצינו בק"ע אות ק"ב מהגאון מהרא"ם ז"ל וז"ל אפילו למאן דמצריך שמו ושם אביו ושם עירו אם יש לו כינוי כגון אברהם פ'ארח שממקום פ' די בזה דהכינוי עומד במקום שם אביו וכו' ע"כ:

וכ"כ הרב מהר"מ אלשיך ז"ל סי' קכ"ו. וכ"כ הרב דבר משה סי' ז' דק"ו משם כמה פוס' יעו"ש וא"כ הכא בנ"ד שהגיד העד שאמ"ל המל"ת בזה המקום היה מושלך יצחק מהאדווי מת הרי הזכיר שמו וכינויו שהוא במקום שם אביו. אבל מ"מ עדיין חסר לנו שם עירו שלא הגיד ולדעת הרבה פוסקים אף שהזכיר שמו ושם אביו צריך להזכיר שם עירו כמ"ש מור"ם בהגה שם סימן ח"י ואף לדעת הרא"ש שהביא שם מור"ם דשמו ושם אביו מהני בלא הזכרת שם עירו. הרי מצינו בק"ע סי' קכ"א שכ' וז"ל מה שהתיר הרא"ש בעובדא דמכלוף ן' מילול. בלא הזכרת שם העיר א"א לומר כן אלא כשיש עדים שהזכירו שם העיר שיצא משם מכלוף ן' מילול ובידוע לנו שבעלה של אשה זו יצא מאותו מקום שאומרים העדים שיצא ההרוג וכו' ע"כ. וע"ש בחלקת מחוקק ס"ק ל"ח שפי' כן בדברי הרא"ש. והרב"ש שם ס"ק נ"ז כתב דלא מצינו מי שסבירא ליה דמהני שמו ושם אביו בלא

שם העיר יעו"ש. גם הרב כנ"הג שם הג"הט אות קע"ז כתב כן בשם כמה פוסקים יעו"ש. והרב דבר משה סי' ן' דף ק"ו כתב וז"ל ואף כי סבירא להו לרובא דרבוותא דסגי בשמו ושם אביו בלא עירו והעיד מהרשד"ם בשם רבו מהרי"ט שכן נהגו בתי דיני סאלוניקי כמ"ש בתשו' בא"ה סי' מ"ג מ"מ מצינו גדול ורם רבינו ישעיה ז"ל דס"ל דבעינן שלשתם יחד שמו ושם אביו ושם עירו. וכתב הרב מהרח"ש בתשו' סי' ו' שכן תפסו עיקר רוב האחרונים ז"ל יעו"ש. וכן הסכים בקונטריסו ד' ל'. וגם הרב מהרש"ם בסי' מ"ז ונ"ג לא רצה לסמוך ע"ז וכו' ע"כ:

שוב מצינו להרב מהריב"ל ז"ל בנדון דיוסף שאלתיאל מגליפול שיצא הקול שנהרג וכל אנשי אותו הגליל היו מכירים אותו ובא גוי מסל"ת שהיה מכיר אותו ג"כ ואמר לו ליהודי אחר אוי ליוסף שראיתיו הרוג והבין השומע דעל אותו יוסף באו דברי הגוי מסל"ת דלא נמצא יוסף אחר שחסר משם אלא זה והגוי ההוא היה מספר דבריו שם בגליפול דאומדנא דמוכח דעל אותו יוסף קאמר ואסר הרב את האשה דאפשר שהיה חושב זה הגוי שזה היהודי הנהרג היה ניכר אצל ה הודי כמו שהיה ניכר אצלו. ואף שהגוי היה מכיר ליוסף זה דלמא היה מכיר יוסף אחר ואותו נהרג ועליו אמר מה שאמר יעו"ש:

ומ"מ נראה דע"כ לא אמרי' דבעינן שיזכור ג"כ שם עירו אלא דוקא היכא דליכא הוכחא שעל זה הנעדר הוא מעיד אבל הכא בנ"ד שהעד השומע ממל"ת מעיד שאמר לו המל"ת בזה המקום היה מושלך יצחק מהאדווי מת והעד יודע בברור שעל יצחק מהאדווי בעל האשה הזאת אמר לו המל"ת דברים אלו שוב אין לספק באחר:

וכן מצינו למרן בתשו' סי' ג' במ"ש להשיב על דברי הרב מהר"י סמוט וז"ל ומ"ש כת"ר שאין להתיר ע"פ עדות הנשים המעידות שאמרו להן שלמה כרוב מת מפני שלא הזכירו שם עירו וכו' ומ"מ יש לומ' דנ"ד הוי מזכיר שם עירו דכיון שהנשים שאלו לאלו היהודים הידעת' דבר משלמה כרוב והם השיבו שלמה כרוב נהרג נראה ששלמה כרוב היה ידוע להם שהוא הנודע באותן המקומות שלא נודע שם שלמה כרוב זולתו. שאם לא כן היה להם להשיב על איזה שלמה כרוב אתן שואלות. ומדלא השיבו כך משמע בהדייא שלא היה באותם המקומות שלמה כרוב אחר זולת אותו שהיה מפורסם ונודע שעליו שאלו הנשים ועליו השיבו האנשים המשיבים. ע"כ הביא דבריו בק"ע סי' קמ"ה יעו"ש. אוף הכא בנ"ד שלא נודע יצחק מהאדווי אחר בזה המחוז זולתי זה אין לספק באחר:

גם הרב מהרשד"ם הובאו דבריו בק"ע סימן שמ"ד וז"ל אם אמר שהרגו את מרדכי נראה דעל מרדכי ידוע ביניהם מדבר. דאל"ך איך אמר שהרגו מרדכי היה לו לומר שהרגו יהודי א' שמו מרדכי ע"כ וכ"ש אם הכא בנ"ד הגוי המל"ת היה מכירו לשעבר ליכא

לספוקי באחר כמ"ש מרן בתשו' הובאו דבריו בק"ע סי' קס"ג דבמכירו עדיף מהזכרת שמו יעו"ש. וזה החילוק כתבו הר"ן על דברי הרמב"ם וכתב שם מרן שהוא חלוק טוב גם הרב דרכי נועם סי' יו"ד כתב דכשהיה מכיר למת בחייו ואנו יודעים מתוך דבריו דעל אותו פ' קאמר אף דלא הזכיר שם אביו ועירו נאמן. גם הרב מהריט"ץ סי' קכ"ה כתב וז"ל דאפי' מאן דבעי שם עירו מורה היכא דאיכא הוכחא והכא איכא הוכחה גדולה דמעולם לא בא לצפת תוב"ב אדם ששמו יצחק אעבידו והוא אזיל לעלמא אלא זה בלבד וזה פשוט ע"כ. ומה גם לדעת הר' מהרש"ך הובאו דבריו בק"ע סי' שנ"ז שכתב דבחד סגי שמו ושם עי רו או שמו ושם אביו וכן עשה מורי מעשה עד כאן:

אלא דמ"מ עדין לא יצאנו ידי חובתינו בזה דאנה"נ אם היה הגוי מצוי בהריגתו אמרי' דכיון שהיה מכירו בחייו ודאי דאין לספק באחר אבל הכא בנ"ד שלא היה מצוי בהריגתו אלא שראה אותו מת נמצא שהכירו בט"ע והכרה ע"י טביעות עין בגוי מל"ת מצינו פלוגתא כמ"ש מור"ם בהגה שם סימן ן'. וכתב שם הרב חלקת מחוקק ס"ק ק"ד ע"ד המקילין וז"ל הנה הרב הביא דעת המקילין וכו' ולא הביא מה שהמקילין מחמירים וכו'. הרי להדייא דהמקילין לא הקלו אלא כשהכותי ראה ההריגה. אבל מצאתי פ' הרוג עם סימנים אינו נאמן ובת"ה סי' רל"ט הביא דבריהם באריכות ונסתפק בפירוש דבריהם וכו' ומ"מ בטביעות עין גדירא פשיטא דאינו נאמן וכו' ע"כ. והריב"ש שם ס"ק קנ"ה הביא דבריו וכתב וז"ל ולעיל הבאתי דעת הר"ש והר"ן דמחמירים במל"ת והיינו הר"ש והר"ן המקילים כאן. והטעם דשם איירי לענין להכיר אותו בט"ע אם הוא פלוני אז יש לומר במל"ת אינו נותן לב להכיר הטב וכו' ומ"מ בט"ע גרידא פשיטא דאינו נאמן אבל כאן ראה שנהרג אלא דיש לחוש דאומר בדדמי דסבר שנהרג אבל במל"ת ליכא חשש דאומר בדדמי עכ"ל. הרי מבואר דגבי מל"ת אפי' המקילים כשראה ההריגה מחמירים כשמצאו הרוג. וכ"כ בספר ג"ור כלל ג' סי' י"א משם הרב מהרח"ש דבמל"ת לא מהני טב"ע. וכ"כ בק"ע סי' ריי"ח מהרב המבי"ט ז"ל יעו"ש. ושם בסי' קפ"ח ממרן ב"י ז"ל כתב וז"ל כשהגוי הכיר ליהודי בחייו ועכשיו כשמצאו הרוג נסתפק והכירו על ידי סימן וטביעות עין אפשר דאפי' סי' מובהקים לא מהני משום דגוי אינו מתכוין להעיד ואפשר שראו סימן דומה לאלו הסי' שראה לפלוני בחייו ואמר בדדמי שהוא האיש שהכיר בחייו אבל אם אמר סתם איש פלוני נהרג נאמן ע"כ. והגם שיש לחלק ולומר דדוקא היכא שנסתפק בתחי' ואח"כ הכירו בההיא הוא דכתב מרן בדרך אפשר דאפי' סימנים מובהקים לא מהני. אבל אם בתחי' ראייתו הכירו לאלתר אפשר דיודה מרן דמהני מ"מ יכולים אנו לומר דהיינו דוקא כשהכירו בסימנים מובהקים אבל בט"ע לחוד לא מהני:

ואף שכתב מור"ם בהגה סי' כ"ד דכל סי' דמהני בישראל המעיד הוא הדין בגוי מל"ת ומצינו דבישראל מהני טביעות עין הרי כתב הרב חלקת מחוקק שם ס"ק מ"ה דדוקא ישראל שמתכוין להעיד איכא למימר נתן בו טביעות עין בכוונה משא"כ במל"ת דאין דעתו להעיד:

גם הרב"ש שם ס"ק ע"ו כ"כ אלא שהביא דעת המקילים יעו"ש:

גם הרב מהר"מ מלובלין סי' קפ"ח כתב וז"ל היכא שהגוי היה מכיר את היהודי בחייו ואומר שמצאו הרוג והכירו על ידי סימן אז אינו נאמן אפי' בסימן מובהק. דכיון דאינו מתכוין להעיד אינו מדקדק יפה להכיר שהוא הוא בודאי אלא סומך שהוא האיש שהכיר כבר בסימנים דומים לאלו וכו' ע"כ. באופן דבמכירו בחייו אף בסימנים מובהקים מידי פלוגתא לא נפקא:

איברא דמצינו להרב פרח מטה אהרן ח"א סימן ל"ו בגוי שאמר ליהודי אה טו קונייאדו לו טופי אין לה אוריאה דילה מאר מוואירטו וכו'. אי אירה מי אמיגו וכתב הרב וז"ל גם אין לגמגם בנ"ד שלא הזכיר לא שמו ולא שם אביו ועירו. כי כל זה לא נאמר אלא במקום שצריך לברר על מי מעיד אבל בנ"ד דקאמר מר אטו קונייאדו וידוע שלא היה לו להר' מורינו אז קונייאדו אחר שנתעלם אלא זה בלבד וזה הגוי מכירו אין לספק בזה כיון שידוע על מי מדבר. וכמ"ש הר"ן בתשו' וכו' וכיוצא בזה יש להרבה מהאחרוני' ע"כ. ותשובת הר"ן הנז' הביאה מרן בב"י שם. הן אמת שהמל"ת אמר עוד אי פור סיר טו קונייאדו אי מי אמיגו לו אינטירי וכתב שם הרב וז"ל ונראה דבנ"ד וראי דראהו הגוף שלם דכיון דנחית לומר שהטריח עצמו ונתעסק בקבורתו לפי שהיה אהובו ועשה עמו חסד וכו' אלא ודאי דמשמע שמצאו הגוף שלם והכירו היטב ומה גם שכבר כתב הרב מהרשד"ם סי' ס"ט מטעם אחר דכל שהוא עד מפי עד ואין העד הא' בפנינו תלינן להקל דבחזקת שלם ונעמיד אותו על חזקתו כיון שלא אמר העד הראשון שנשחת וכו' ע"כ. דלפ"ז הכא בנ"ד הגם דלפי הטעם הב' יכולים אנו להקל מ"מ לפי הטעם הא' אין בידינו:

שוב מצינו להרב דבר משה סימן ה' בגוי שאמר לישראל קי איס קי נו באס אה מיראר אה טו היג'ו קי לו מאטארון אין טאל לוגאר אי לו וידי קואנדו לו איסטאבאן דיזנודאנדו וכו'. והביא ההיא דהרב מהריב"ל הנ"ל וכתב וז"ל דע"כ לא קאמר מהריב"ל התם להחמיר אלא דוקא באותו נדון שאמר הגוי אוי ליוסף סתם אזי איכא למימר דילמא היה חישב זה הגוי שהיהודי ההרוג היה ניכר אצל ה הורי השומע כמו שהיה ניכר אצלו וכמה יוסף איכא בשוקא וכו'. אבל בנ"ד שבא בכוונה מכוונת בברי לו שהוא בנו ואמ"ל קי איס קי נו באס וכו'. ודאי דעל הידוע קאמר וכו' ע"כ:

עוד כתב הרב שם וז"ל וכבר רבותינו האחרונים ז"ל לא חשו לאותה סברא שהביא הרב ת"הד בסי' רל"ט משם רבינו נתן ורבינו שמחה ז"ל. דס"ל דאין גוי מל"ת מהני באמור מצאתי את פ' הרוג עם סימן. אלא דוקא כשאומר בפני מת או נהרג. וגם מ"ש שם הרב ת"הד דאף באומר מצאתי פלוני מת או הרוג עם סימנים מובהקים דלא מהני כיון שהיה מכירו מחיים וכיון שראה מת הדומה אליו מיד סובר שהוא פ' המכירו מחיים ומסהיד בדדמי כבר כתבו האחרונים ז"ל גם בזה דאין ראוי לעגן לנשים משום ספק זה וכמ"ש ג"כ הרב פני משה וכו' ומה גם בנ"ד דקאמר הגוי בעדות הא' אי לו וידי קואנדו לו איסטאבאן דיזנודאנדו. דנראה דנמצא שם בעת הריגתו דבכה"ג ליכא למיחש לבדדמי וכמ"ש הרב פני משה וכו' ע"כ. נמצא דאף שכתב דרבותינו האחרונים לא חשו לאותה סברא לא התיר אלא בצירוף מה שאמר הגוי שראה כשהיו מפשיטים אותו דנראה דנמצא שם בעת הריגתו ועוד שהיו שם עדויות אחרות שהיו בעת הריגתו כמבואר שם משא"ך בנ"ד:

אלא דמצינו למרן ז"ל בתשו' סי' ד' הגם שלא נמצאת השאלה שם מתוך דברי התשובה מוכח דדעתו להתיר כשהכירו הגוי מל"ת בט"ע שכתב שם דף ק"ח ע"ד וז"ל. אלא דמטעם אחר נראה לומר דערות הגוי זה לאו כלום הוא שאמר ושני היהודים א' ארוך הקומה והא' גוץ קצר הקומה דמשמע שלא הכירם אלא ע"פ סימנים אלו שהא' ארוך והא' קצר והני סימנים לאו כלום נינהו לדברי הכל וכו'. ומהו אפשר דלא נתכוין לומר שלא הכירם אלא ע"י סימנים אלו דבלא"ה הכירם בט"ע אלא שבא להוסיף סימן בהם וכו' שאמר תחלה ומצאתו אותם הרוגים סחובים ומושלכים דמשמע שהכירם ופה בט"ע שהרי הוא מדבר בהם בדרך ידיעה. דתיבת אותם מורה שהם ידועים לו בלא סי' דארוך וגוץ שעדיין לא הזכירם דאל"כ הרי הול"ל ומצאתי ב' יהודים הרוגים וכו' הא' ארוך והא' גוץ וכו' ומדלא קאמר הכי משמע דבט"ע הכירם ואם תאמר כיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי ניחוש להחמיר וכו'. יש לומר דשאני הכא דלשון העדות משמע טפי להקל מלהחמיר משו"ה לא מחמרי' אלא אמרי' שהכירו הגוי יפה כדמשמע לשון העדות וטעמא דמסתבר הוא לומר שודאי הכירם בט"ע מאחר שהיה מכירם יפה בהיותם בחיים. וכיוצא בזה כתב מהר"ם בתשו' המתחלת חזרנו על כל הצדדין וכו'. הרי דאע"ג דאפשר דבתר ג' ימים חזייה תלה מהר"ם לקולא. וגם מהר"ם איסרלן כתב בסי' קס"א וכו' הכא נמי כיון שגוי זה היה מכירם יפה בהיותם בחיים כשאמר שהכירם אחר שנהרגו לא דייקינן בתריה היאך הכירם אלא אמרי' דמסתמא הכירם בט"ע ואע"פ שהזכיר סי' דארוך וגוץ לתוספת על טב"ע קאמר להו וכדכתי' עכ"ל. הן אמת דלבסוף מסיק וכתב וז"ל ומ"מ לבי מגמגם קצת למ"ש דמשמע שלא הכירם אלא ע"י סי' דארוך

וגוץ ואע"פ דהשבתי דאפשר לומר דבטב"ע הכירם איני רוצה לסמוך על כך באסור ערוה החמורה. אכן אם יסכימו ב' חכמים מפורסמים לבעלי הוראה להתיר גם אני נעשה סניף להם עכ"ל:

מבואר מדבריו דכשהיה מכירו בחייו והכירו אחר מיתה בט"ע לחוד פשיטא ליה להתיר אלא דכיון שבאותו נדון הזכירו ג"כ סימן דארוך וגוץ לא פסיקא ליה מלתא. וכ"כ בק"ע סימן נ"ז מהרב מהריב"ל ז"ל וז"ל ראוי להקל באלו הספקות הן בספק ג' ימים. הן במל"ת דיש לו טב"ע ע"כ. וכ"כ שם סימן צ"ה מהגאון מהרא"ם ז"ל וז"ל אפי' לדברי רבינו נתן ורבינו שמחה המפקפקים בט"ע דגוי משמע דלמעשה היו מקילים ומקבלים עדותו רק שהיה לבם נוקפם וכו' ושאר פוס' לא היה נוקפם כלל וכו' וכן נראה מדברי הרמב"ם ומדברי שאר כל הפוסקים שלא חלקו בט"ע בין גוי מל"ת לישראל המעיד עכ"ל. ושם בסימן רס"ב מהרב מהראנ"ח ז"ל כתב וז"ל דין הכתוב בא"ז משם ר' נתן ורבינו שמחה דאין גוי מל"ת נאמן להעיד בט"ע כבר נהגו להתיר עדות גוי מל"ת בכל גוונא ולית דחש להא דר"ן ור"ש וכמ"ש הרא"ם ע"כ:

גם הרב מהר"י עייאש ז"ל בס' בית יהודה ח"א סי' ך' אחר שהביא דברי מרן בק"ע סימן קפ"ח דכשהגוי הכיר ליהודי בחייו ועכשיו כשנמצא הרוג נסתפק והכירו ע"י סי' וכו'. דחיישי' בדדמי כמש"ל וז"ל. אלא דהדחיה מבוארת דשאני התם דאמר הגוי שנסתפק והכירו ע"י סי' וטב"ע. ולכך יש לחוש בדדמי וכו' אבל בנ"ד דלא הזכיר שום ספק ודבריו עם האשה היו ברורים לומר שבעלה פלוני נהרג שוב אין לחוש על מאי דלא משמע מתוך דבריו. שאם באת לחוש לזה לעולם לא נתיר שום אשה ע"י גוי מל"ת. אע"ג דהכא איכא אומדני המביאים לידי חששא דבדדמי. דכיון דאומר הגוי בדבריו פ' נהרג אין לנו לילך אלא אחר מוצאות הפה וכו' ע"כ וכתב שם דהרבה מהאחרונים ז"ל סומכים להקל אפי' בט"ע דגוי יעו"ש:

נקטינן מדברי הרבנים הנ"ל דהכא בנ"ד אם ברור לעד המעיד שהגוי היה מכיר ליצחק אלמהאדווי הנז' בחייו תלינן להקל ואמרי' דודאי הכירו הכרה מעלייא ויש לנו אילני רברבי לסמוך עליהם דגוי מל"ת נאמן בט"ע לחוד:

ועוד בה דמצינו להרב מהריב"ל ז"ל ח"ג סי' פ"ט שהביא דברי הרא"ש ז"ל שכתב דבעדות אשה אמרינן הלכה כדברי המיקל. והקשה לדבריו דלמה לא שם כנגד אותן הקולות כמה חומרות שהחמירו חז"ל בעדות אשה שהם שקולים כנגד אותן הקולות:

והרב מהר"מ שילטון ז"ל בספר בני משה סי' מ"ה תירץ קו' זו וז"ל דכשהספק הוא אם מת או לא החמירו חז"ל וכן במים שאין להם סוף אמרי' שמא עלה מצד אחר ולא מת

אבל כל שאנו רואים מיתה מבוררת לאיש פלוני ואנו חוששין אולי הוא אחר ודומה לזה בזה תלינן להקל וכו' וזהו פירוש השמועה שאמרו בפרק יש בכור כי אקילו רבנן בסופה כלומר שכבר יש לנו דפלוני מת אלא שאחר שנתברר לנו המיתה אנו מסתפקים אולי הוא אחר אזי מקילין. אבל אם הספק הוא בתחילה דהיינו אם מת או לא ואין כאן מיתה מבוררת אז מחמירין וכו' ע"כ. שוב מצינו להרדב"ז ז"ל ח"א סימן רנ"ח שהקשה מתנייתא אהדדי ותירץ בזה ועו"ש. ולפ"ז מ"ש מור"ם בהגה שם סט"ו וז"ל וכן בכל מקום דאיכא פלוגתא בדינים אלו אזלי' לחומרא ע"כ. מיירי בענין מל"ת דהוי תחילת העדות דבהכי מיירי ההגה כמ"ש קודם לזה:

ועל הספק הד' שלא אמר המל"ת קברתיו הנה מלבד שרבו הפוסקים דס"ל דדוקא בים ובמלחמה צריך לומר קברתיו משא"ך ביבשה וכמו שסתם לנו מרן סי' הנז' סי"ז בדעה א'. וכ"כ הרב דרכי נועם סי' יא' דביבשה ליכא למיחש בדדמי. וכ"כ בק"ע בשם הרב מהרש"ך יעו"ש. ואף לדעת הרמב"ם דס"ל דאף ביבשה צריך לומר קברתיו כמה חלוקים נאמרו בזה. והרב חלקת מחוקק כתב בשם הרא"ם דה"ד כשאומר יהודי שיצא עמי מת אבל כשאומר פ' מת כיון שהזכיר שמו לא בעי קברתיו יעו"ש. וה"ט דמרן ז"ל גבי יצא גוי וישראל וכו' הביא דעת הרמב"ם בשם י"א. ומור"ם שם בהגה סיים וכתב וז"ל ודוקא בכה"ג שאינו מזכיר שם המת ואינו מכירו אבל אם מכירו לא בעי קברתיו במל"ת וכן פשט המנהג וכו' ע"כ:

ובק"ע סי' קט"ו ממרן ב"י ז"ל הביא משם מהרא"י בכתביו סוף סי' רכ"ג שלא נהגו העולם לומר קברתיו. וכתב עליו דמשמע מלשונו דאפי' בשאין הגוי מזכיר שם ישראל נהגו להצריך קברתיו. ושם בסי' קל"ו מרב אחד כתב שכן נהגו בסאלוניקי עו"בי משנים קדמוניות ומנהג מבטל הלכה בפרט במקום עגונא דאתתא. עוד כתב שם בסי' קס"ו ממרן ב"י וז"ל עוד מטעם אחר אין צריך לומר בנ"ד קברתיו דמשמע מדברי הגוי מל"ת שלא נמצא בעת הריגתו וכמו שכתבתי בב"י בשם הר"י סי' ט"ז דכל שלא נמצא בשעת ההריגה לא שייך לומר בדדמי ואין צריך לומר קברתיו ע"כ. גם הרב מהריט"ץ סי' כ"ד כתב דבמכירו לא בעי קברתיו יעו"ש:

נקטינן מהאמור דהכא בנ"ד צריך לחקור את העד שיאמר הדברים עצמם שאמ"ל הגוי בלשונו בלי תוספת ומגרעת כרי שנדע אם הן הן הדברים עצמן שבאו בקב"ע. ולשאול אותו אם קדמו איזה דברים בינו ובין הגוי שהגם שאמר לו הגוי כן בלי שאלה אפשר שדבר עמו איזה דברים דהוי כמו הערה וגם צריך לדעת אם ברור להעד שהגוי היה מכיר ליצחק אלמהאדווי בחייו. ושהוא יודע ג"כ שעל יצחק מהאדווי בעל האשה הזאת אמר

לו הגוי המל"ת כן. ובזה יכולים אנו לסמוך להתיר את האשה הזאת אם יסכימו עמנו בעלי הוראה:

ועל מה שהעיד העד שבנו של יצחק הנז' אמ"ל שילך לשמוע מה שאמר גוי א' על אביו והלך ומצא את הגוי שאומר בזה הלשון קי איל קונוסי איל לוגאר אנדי איסטה אינטיראדו דיטו איל מיהאדווי וכו' ע"כ. לא ביתר דבריו הלשון שאמ"ל הגוי על איזה מיהאדווי אמר וכן נמי מה שהעיד עוד שאמ"ל גויה אתת בירידתו עלא מיהאדווי ראה מסייב פ'ילוואר לא ביאר דבריו ג"כ איזה מיהאדווי. ומה גם דמה שאמרה הגויה ראה מסייב פ'ילוואד אינו מוכרח לומר שהיה מת. דאפשר שעדיין היה בו רוח חיים:

ועל מה שהעידו העדים אחרים שאמר להם הגוי ששמע מגוי אחר שהרגוהו. הדבר פשוט שאין בו ממש כיון שהיה ע"י שאלה. זהו מה שנלע"ד להשיב בזה וליה עינינו יצילנו מכל שגיאה ויאיר עינינו במאור תורתו לכוין אל האמת הכ"ד הח"פ טיטואן יע"ה בחדש שבט משנת **ברית** שלום לפ"ק:

סימן י

טופס קב"ע וז"ן בתלת כחדא הוינא אנן דת"מ ח"ל כד אסהיד קדמנא עד א' זה שמו הר' יצחק פינטו י"ץ והעיד בתע"ג ומכוונת ואמר בז"ה לעדות להש"ית קי איל איסטאבה אסינטאדו אין איל קאייטון סולייו איסי דיאה די מארטיס קי סי אולייו קי הר' מסעוד הלוי ן' שיטון בר משה לי מאטארון איניל קאמינו אי בינו און מורו אי סי אסינטו קון איל אי לי דישו איל מורו אה יצחק הנז' פור מסעוד הנז' קי לוס סוואקה פאסארון פוריל אי לי האלייאדון מאטאדו קאבי וואד תפ'אחה. וירדאד דישו יצחק הנז' קי נו סי אקורדה סי איס קי איל מורו דישו איסאס האבלאס אה יצחק הנז' סין פריגונטארלי הר' יצחק הנזכר או קי יצחק הנזכר לי פריגונטו אל מורו אי לי דישו אנסי. עכס"ב העד הנז' ולראיה שנתק"ע זה כראוי כ"וח תמ"ת פה אלקצר יע"ה והיה זה בשני בש' חמשה ועשרים יום לחדש סיון משנת לנצור **ארחות** משפט לפ"ק והש"וב וקיים ע"כ נמ"ך וחתומים ע"ז כהה"ר יהודה ואעקנין וכהר' מסעוד שוקרון יש"ץ:

ובנייר אחר נמ"ך וז"ן בתלת כחדא הוינא אנן דת"מ א"ל כד אסהיד קדמנא עד א' זה שמו הר' יצחק ן' יתאח י"ץ והעיד בתע"ג ומכוונת ואמר בז"הל לעדות להש"ית קי איל קוואנדו סי פ'וואי אה בושקאר פור מסעוד הלוי ן' שיטון בר משה קוואנדו אולייורון קי לי מאטארון קי לי אינקונטרו און מוריאיטו אי לי דישו איל מוריאיטו אה יצחק הנז' נו טי איספאנטאס די אנדאר איניל קאמינו סולו לי דישו יצחק הנז' אל מורו הנז' פורקי. לי ריספונדיו איל מוריאיטו אה יצחק הנז' קי אנטי אייר לי מאטארון אל ג'ודייו

לי דישו יצחק הנז' אל מוריאיטו הנז' קיין איס איל ג'ודייו קי לי מאטאדון לי דישו איל מוריאיטו אה יצחק הנז' קי איס מסעוד קון סו אלכ'ורסה אין לה אוריזה. עכס"ב העד הנז'. וצ"ל קי מוס אמוסטרו יצחק הנז' און מאנסיבו די אידאד די איל מוריאיטו הנז' קי לי אינקונטרו איניל קאמינו מ"מ קי טייני קינזי אנייוס. ולראיה שנתק"ע זה כראוי כ"וח תמ"ת פה אלקאצר יע"ה והיה זה בשני בש' חמשה ועשרים יום לחדש סיון מש' לנצור **ארחות** משפט לפ"ק. והכל ש"וב וקיים ע"כ נמ"ך וחתומים ע"ז כהה"ר יהודה ואעקנין הנז' וכה"ר מסעוד שוקרון הנז':

ובנייר אחר נמ"ך וז"ן בתלת כחדא הוינא אנן דתמח"ל כד אסהיד קדמנא עד א' זה שמו שלום ן' מילול י"צ והעיד בתוע"ג ומכוונת וקאל כז"הל לעדות להש"ית באוין הווא כאן דאיז פ'ישוק הינא פלקצאר דאך נהאר לחד פ'אש נשמע נאיין מסעוד הלוי ן' שיטון בר משה הרגוהו לסטים. קביל מא יגשמע האד לקול הווא דאיז פ'ישוק ותלאקאה וואחד מסלם סאחבו וסקסאה לשלום הנז' וקאלו מסעוד נסיביך מאסי הינא וואזבו שלום הנז' לגוי הנז' וקאלו ראה מסאפ'ר פ' ברא. קאלו למסלם הנז' לשלום הנז' מסעוד נסיביך עמרבום מא תסופ'וה. ראה מאת קתלוה לגויים ווהווא דאז עליה וסאבו מקתול עכס"ב העד הנז'. וצ"ל שהעד הנז' הוא בעל אחותו של מסעוד הנז' ולראיה שנתק"ע זה כראוי כ"וח תמ"ת פה אלקצר יע"ה וקיים והיה זה בשלישי בש' ג' ימים לח' תמוז יה"ל מש' לנצור

ארחות משפט לפ"ק והכל ש"וב וקיים ע"כ נמ"ך וחתומים ע"ז כהה"ר יהודה ואעקנין וכהר' מסעוד שוקרון הנז':

נדרשתי לחוות דעתי מה יהיה משפט העגונה הזאת אם מותרת לינשא ע"פ עדויות אלו:

והנה העדות שהעיד הרי"צ פינטו שאמ"ל הגוי על מסעוד הנז' קי לוס סוואקא פאסארון פוריל אי לי האלייארון מאטאדו קאבי וואר תפ'אחה. עדות זו אין בו ממש אחר שאמר יצחק הנז' שאינו זוכר אם הגוי אמ"ל דברים אלו בלי שאלה או שיצחק שאל את הגוי עליו והוא השיב לו כן. וכל ספק שאנו מסתפקים אם הגוי היה מל"ת או לא אזלינן לחומרא אחר שהוא ספיקא דאורייתא כמ"ש מור"ם בהגה בטא"ה סימן י"ז סט"ו וז"ל היה ספק אם מל"ת או לא אין משיאין את אשתו דספיקא דאורייתא לחומרא וכו' ע"כ. וכ"כ הרב פרח מטה אהרן ח"א סי' ל"ג בשם הריב"ש שכתב בסי' ש"פ וז"ל ודי לנו להתיר בהתר גוי מל"ת כשיהיה ברור לנו שהיה מל"ת גמור אבל כל שיש להסתפק בסיפורו הנה הוא ספק דאורייי' ואוקי אתתא בחזקת אסור וכו' ע"כ. הרי דכל ספק שאירע בענין מל"ת ראוי להחמיר לפי שהוא ספקא דאורייתא ומטעם דברים אלו ראו להחמיר בענין

מל"ת הרב מוהריב"ל שם בח"ד ד' ד'. ומהרח"ש סימן י"ב יעו"ש עכ"ל הרב הנז'. גם הרב מהר"א ששון סי' י"ג ביהודי שהעיד שהיה עומד עם חברת תוגרמים ושהיה הוא והתוגרמים מדברים יחד על מיתת אנשים שנהרגו ובתוכם הזכירו הריגת פלוני ושאלו להעד מי התחיל מהם לדבר על ההריגה אם היהודי המעיד או התוגרמים והשיב שלא היה זוכר מי התחיל והביא הרב דברי הריב"ש הנ"ל וכתב וז"ל א"כ בנ"ד שזה העד אומר שאי' זכור אם היה מל"ת או לא א"כ הרי יש ספק בגוף העדות הזה והאשה הזאת הרי היא אסורה וכו' ע"כ:

ועל מה שהעיד יצחק ן' יתאח שכשהלך לבקש את מסעוד הלוי ן' שיטון בר משה כששמעו שהרגו אותו פגע בו גוי א' ואמר הגוי ליצחק הנז' אי אתה ירא ללכת בדרך יחידי אמר יצחק לגוי למה הסיב לו הגוי שתמול שלשום הרגו ליהודי אמר יצחק לגוי מי הוא היהודי שהרגו אותו והשיב הגוי ליצחק שהוא מסעוד בנזם שלו באזנו. והראה יצחק בחור א' שיש לו כמו בן ט"ו שנים מ"מ ואמר שהגוי שאמ"ל דברים אלו היה כמו זה:

הנה מה שהעיד שהגוי שאמ"ל דברים אלו היה כמו בן ט"ו שנים יצאנו מידי ספק שהגוי היה קטן ואין סומכין על דבריו כמ"ש מרן סי' י"ז סי"ג. ועדות זו נראה שהוא מל"ת שכיון שהגוי התחיל לדבר עם העד ואמ"ל איך אי אתה ירא ללכת בדרך יחידי ואמ"ל העד למה והשיב לו שהרגו ליהודי א"ך אף שאח"ך שאל העד לגוי מי הוא היהודי שהרגו והשיב לו שהוא מסעוד לא נפיק מתורת מל"ת וכמ"ש מרן שם סט"ו וז"ל גוי שהסיח לפי תומו תחלה אע"פ ששאלו אותו אחר כך ובדקוהו עד שיפרש כל מהאורע ה"ז נאמן ומשיאין על פיו ע"כ. וכתב שם הרב חלקת מחוקק ס"ק כ"ט וז"ל גוי שהסיח לפי תומו תחלה כלומר אע"פ שהתחלת דבריו לא היה מספיק להתיר בההיא פונדקית שהתחילה לבכות ושאלו איה חברנו ואפי"ה מתירין ע"פ סוף דבריה ההתחלה מורה שגם הסוף אמת עכ"ל:

גם הרב מהריב"ל ח"ג סי' ב' כתב וז"ל ואי משום שהמל"ת לא פירש מי ומי הם היהודים עד שנשאל משום הא לא נפיק ממל"ת וכמ"ש הרב אלפ'אסו בסוף יבמות וכו' ע"כ. הביא דבריו הרב בא"הט שם ס"ק מ"ז. עוד כתב שם וז"ל אם הגוי ספר הגזלה ושאל לגוי על היהודים ואמר שנהרגו הוי מל"ת כי מה שהתחיל לספר מהגזלה הוי התחילה. תשובת משאת בנימין סי' ק"ה ע"כ. והרב מהר"מ אלשיך סימן קי"א כתב ביהודי ששאל לגוי מה חדוש מהספינה והשיב הגוי הספינה נטבעה וכו' גם היהודי שנכנס לתוכה מכאן נמצא על שפת הים ונקבר והשיב הרב וז"ל כלל הדברים שאין במשמע השאלה

אם פלוני חי או מת אלא שבהשתלשלות השאלה מענין לענין יבא הדבר אל ענין אותו פ' וכו' ע"כ:

שוב מצינו למרן בב"י סימן הנז' שהביא תשו' הרמב"ם שכתב וז"ל ראובן היה נושא ונותן בחוץ ויצא לישא וליתן כמנהגו בכפרים של עכו. ובא אצל יהודי א' והפקיד כליו שם ולקח מהם מקצת והלך למכור בעיר אחרת המתין ג' ימים ולא בא וכו' לימים עברו יהודים מבני עכו דרך שם אמרה להם גויה אחת לאן אתם הולכים אמרו לה לכפר פ' אמרה להם לא תזוזו מכאן לכו וחזרו לבתיכם שמא יארע לכם מה שאירע ליהודי א' שאלוה מה אירע לו אמרה יצא מעיר פ' ללכת לעיר פ' רצו אחריו והרגוהו וכו'. תשובה זאת האשה מותרת לינשא שזו הגויה מסיחה היא לפי תומה אע"פ שחזרו ושאלו אותה כמעשה עיר התמרים וכו' ע"כ. א"כ לפ"ז הכא בנ"ד הדבר פשוט דהוי מל"ת:

הן אמת שמה שהעיד העד שכששאל לגוי מי הוא היהודי שהרגו השיבו הגוי שהוא מסעוד לא ביאר הגוי בדבריו מי הוא מסעוד זה שמעיד עליו שנהרג וכמה מסעוד איכא בשוקא. ומה שאמר בנזם שלו באזנו לא סימן הוא שהרי כמה בני אדם יש להם נזמים באזניהם. וכדי להתיר אשה לשוק צריך שיזכיר שמו ושם אביו ושם עירו כמ"ש מרן ומור"ם שם סי"ט וכן הסכמת רוב הפוסקים. גם הרב מהרשד"ם ז"ל בסי' ר"מ כתב וז"ל אבל מה שלבי נוקפי כאן הוא ב' דברים א' ששום א' מהעדים לא הזכירו רק שם ההרוג לבד לא שם אביו ולא שם מקומו וכו'. וגם כי אני בעניותי סמכתי להתיר בשמו ושם אביו או בשמו ושם עירו מ"מ בשמו לבד ח"ו אלא שמעשה א' שעליו כתבתי אמרתי שכיון שניכרים דברי המעיד על איזה פ' אומר נקטינן דהוי כאלו אמר כן בפירוש. והנה בנ"ד כיוצא בזה שאמר את אליה נראה בלי ספק שהיה מדבר על אליה ידוע לו ואלינו וכו' אלא שעדיין לבי נקפי במעשה שאמרתי היה טעם זה וטעמים אחרים אבל בטעם זה לבד לא ימלאני לבי להתיר דבר שלא ראיתי בשום פוסק וכו' ע"כ. באופן שאין בערות זה כדאי להתיר את האשה:

ועל מה שהעיד שלום ן' מילול שהוא היה הולך בשוק בעיר אלקצר ופגע בו גוי א' ושאל הגוי לשלום הנז' מסעוד נסיביך מאוסי הינא והשיב לו שלום הנז' ראה מסאפ'אר פ'בארא אמ"ל הגוי לשלום הנז' מסעוד נסיביך עמארכום מא תסופ'וה ראה מאת קתלוה לגוים והווא דאז עליה וסאבו מקתול הנה זה העדות הוא מל"ת גמור וגם אין לספק על המיתה שמא אמר הגוי בדדמי ועדיין חי הוא וכמ"ש בש"ס פרק האשה שלום זמנין דמחו ליה בגירא או ברומחא וסבר השתא מיית ודאי ואיכא דעברו ליה סמתרי וחיי שהרי הכא בנ"ד הזכיר המיתה בפירוש כמ"ש בדבריו ראה מאת. ואלו לא אמר רק ההריגה

היינו יכולים לומר שאמר בדדמי אבל עכשיו שהזכיר המיתה בפי' ליכא למימר בדדמי. ומה גם דהכא בנ"ד מתוך דבריו נראה שלא ראה בעיניו אופן ההריגה כמ"ש בדבריו דאז עליה וסאבו מקתול דמוכח מזה שלא ראה בעיניו ההריגה ובזה אין לספק שאמר בדדמי ועדיין חי הוא:

אלא דעכ"ז לא יצאנו ידי חובתינו אחר שלא הזכיר שם אביו ושם עירו רק את שמו לבד. ומ"מ הרי מצינו להרב פרח מטה אהרן ח"א סי' ל"ז בגוי א' שאמר ליהודי אה טו קונייאדו לו טופי אין לה אוריאה דילה מאר מוואירטו אי אירה מי אמיגו וכתב הרב וז"ל גם אין לגמגם בנ"ד שלא הזכיר לא שמו ולא שם אביו ועירו. דכל זה לא נאמר אלא במקום שצריך לברר על מי מעיד אבל בנ"ד דקאמר אה טו קונייאדו וידוע שלא היה לו להר' מורינו אז קונייארו אחר שנתעלם אלא זה בלבד וזה הגוי מכירו אין לספק בזה כיון שידוע על מי מדבר וכמ"ש הר"ן בתשו' וז"ל ואע"פ שאמרו באותה תוספתא אין מעידין עד שמזכירין שמו ושם עירו לא בא למעט אלא שאין סומכין על אומד הדעת כגון שמעידין על גופו דארוך וגוץ. וכן נמי למעט שאין סומכין על עדות שמו ולא שם עירו אבל ודאי כל שמעיד בדבר ברור שאי אפשר לספק באחר משיאין את אשתו ואע"פ שלא הוזכר שמו וכו' ע"כ. וכיוצא בזה יש להרבה מהאחרונים עכ"ל הרב הנ"ל הצ"ל והא דידן עדיפא מההיא דהרב פמ"א דהתם לא הזכיר שמו רק שאמר ליהודי אה טו קונייארו וכו'. אבל הכא בנ"ד הרי הזכיר גם שמו ואמר מסעוד נסיביך. והגם דבנדון הרב פמ"א היה מכירו גם הכא מתוך דבריו שאמר מסעוד נסיביך נראה שהיה מכירו וא"כ אין לספק באחר:

גם באותה תשובה של הרמב"ם הנ"ל סיים בה וז"ל ואע"פ שלא הזכירה אותו בשמו כמעשה דצידן ואנטוכיא וכו' ע"כ. וכתב מרן ע"ז וז"ל ויש לתמוה על על תשובה זו אם הרמב"ם היה המשיב שזה סותר מה שאמר בפי"ג מהל' גירושין ישראל שאמר מת איש יהודי עמנו במקום פ' כו"כ צורתו וכך היו סימניו אין אומרים באומד הדעת פ' הוא ע"כ. וצ"ל שמה שסמך בתשו' להתיר אותה אשה הוא על מה שאמרה הגויה שאותו יהודי שהרגו היה עושה מלאכתה כשהיה בעכו ונודע להם שאותו היהודי היה עושה מלאכתה וכמעשה דאנטוכייא. א"נ שלא חסר שום יהודי מעכו כ"א זה ואע"פ שפשט דברי השאלה והתשובה בסתם צ"ל שדבר ידוע היה ביניהם שכך היה מעשה ולא הוצרכו לפרש וכו' ע"כ:

והרב מהרש"ך ח"ב סימן מ' הביא תשו' הנ"ל וכתב ע"ז וז"ל סוף דבר שכל שמעיר בדבר ברור שאין לספק בו חשיב כאלו הזכיר שמו בפי' וכו' ע"כ:

גם בספר משפטי שמואל סי' פ"א הביא תשו' זו וכ' וז"ל ומכאן יבין המעיין כמה מילי תחלה למדנו דאע"ג שלא הזכיר שמו ולא שם אביו ולא כנוי שלו אלא שהיה מודעתינו בעכו אפי"ה התירה. ואע"ג דאיכא למיחש דילמא אינו זה. אלא ה"ט שהתיר שאמרה הגויה שהיה מודעתינו בעכו והיה עושה מלאכתנו וכו'. אלא עיקר הענין הוא שאחר שמוכחא מלתא טובא וקרוב לודאי הוא לא מדקדקינן כולי האי וכו' אלא כוונתו לומר דאחרי שמתוך דברי השואלים נראה ומוכח שזה היהודי הולך ומוכר בכפר עכו והגויה אמרה שהיה מודעתה בעכו מדברים אלו הבין הרב היתר האשה כאילו העידה בפירוש וכו' ע"כ:

גם בקונטריס עגונות כתב משם הרב מהראנ"ח דאפילו לא הזכיר שמו אם ידוע על מי מדברים די וכ"כ שם בסי' שע"ה משם הרב מהרי"ט ז"ל:

גם הרב דרכי נועם סימן י"א כתב דכשהיה מכיר למת בחייו ואנו יודעים מתוך דבריו שעל אותו פ' קאמר אף דלא הזכיר שם אביו ועירו נאמן. וכ"כ הרב מהריט"ץ סימן קנ"ה יעו"ש. נמצא לפ"ז דהכא בנ"ד שהזכיר שמו וגם אמר נסיביך שנראה שהיה מכירו בחייו הרי ברור לנו על מי הוא מדבר ומתירין את אשתו:

ואף לדעת הרמב"ם דס"ל דאפי' מת ביבשה צריך לומר קברתיו והיא סברת היש אומרים שהביא מרן בש"ע שם סי"ז מ"מ הרי סיים שם מור"ם בהגה וכתב וז"ל ודוקא בכה"ג שאינו מזכיר שם המת ואינו מכירו. אבל אם מכירו לא בעינן קברתיו במל"ת וכו' ע"כ. וכ"כ הרב חלקת מחוקק משם הגאון מהרא"ט ז"ל וכ"כ הרב מוהר"מ אלשיך ז"ל בתשו' סי' קכ"ו בשם הריב"ש יעו"ש. והוא החילוק שכתב הה"מ בדברי הרמב"ם ז"ל ובקונטריס עגונות כתב בשם מרן ב"י בלאו דוקא שמו דה"ה כשאומר פלוני היה גיסו וכיוצא בדברים אלו הוי כאלו הזכיר שמו ואין צריך לומר קברתיו יעו"ש באות קנ"ב וכ"כ שם באות קל"ח משם רב אחד:

גם בספר פחד יצחק כתב משם כמה פוסקים דאם מזכיר שם א' מקרוביו חשיב כאלו הזכיר שמו ואין צ"ל קברתיו. והרב מהריט"ץ סי' כ"ד כתב דבמכירו לא בעי קברתיו. וכ"כ בקונטריס עגונות בשם מרן דמכירו עדיף מהזכרת שמו וזה החילוק כתב הר"ן על דברי הרמב"ם וכתב שם מרן שהוא חילוק טוב יעו"ש. וכ"כ מור"ם בתשו' סי' ק"א בשם מהרא"י דבמכירו לא בעי קברתיו אף לדעת הרמב"ם אלא דהוא ז"ל ס"ל כמ"ש הה"מ דדוקא כשמזכיר שמו הוא דלא בעינן קברתיו יעו"ש. באופן דהכא בנ"ד הרי יש כאן תרתי לטבותא דהיינו שהזכיר שמו וגם מכירו אחר שאמר מסעוד נסיביך כמ"ש ומרן

בב"י כתב בשם הר"י סאניץ דע"כ לא הצריך הרמב"ם לו' קברתיו אלא כשהגוי נמצא בעת הריגתו. אבל כשלא נמצא בעת הריגתו א"צ לומר קברתיו:

גם בקונטריס עגונות ממרן ב"י סי' קס"ו כתב וז"ל עוד מטעם אחר אצ"ל בנ"ד קברתיו דמשמע מדברי הגוי המל"ת שלא נמצא בשעת הריגתו כמו שכתבתי בב"י בשם הר"י סי' ט"ז דכל שלא נמצא בשעת ההריגה לא שייך לומר בדדמי ואצ"ל קברתיו ע"כ והכא בנד"ד מתוך דברי הגוי מוכח שלא נמצא בעת ההריגה שהרי אמר דאז עליה וסאבו מקתול:

אלא דמ"מ עדיין לא יצאנו ידי חובתינו בזה דלצד שנאמר שהגוי לא נמצא בשעת ההריגה עדיין אפשר לומר דמה שמכירו שהוא מסעוד הנז' היינו בט"ע כיון שהיה מכירו בחייו והכרה ע"י טב"ע במל"ת מצינו מחלוקת הפוס' בזה כמ"ש מור"ם בהגה שם ס"ג ועיין להרב חלקת מחוקק ס"ק ק"ד שכתב שהמקלים לא הקלו אלא כשהגוי ראה ההריגה. אבל מצאתי פלוני הרוג עם סימנים אינו נאמן וטביעות עין גרידא פשיטא דאינו נאמן יעו"ש:

גם הרב ב"ש ס"ק קל"ה הביא דבריו וכתב וז"ל ולעיל הבאתי דעת הר"ש והר"ן דמחמירין במל"ת והיינו הר"ש והר"ן המקילים כאן והטעם דשם מיירי בעניין להכיר אותו בטב"ע אם הוא פ' אז יש לומר במל"ת אין נותן לב להכיר הטב וכו' ע"כ. והגם דזה מיירי במת במלחמה הרי מצינו הרבה מהפוסקים דחששו בדדמי אף במקומות ות אחרים. ועיין בס' ג"ור כלל ג' סי' י"א מ"ש משם הרב מהרח"ש ז"ל ובקונטריס עגונות סי' רי"ח מהרב המבי"ט ושם בסי' כ"ו שהביא מחלוקת הפוסקים בזה ובסי' כ"ז כתב דראוי להקל יעו"ש. ובסי' קפ"ח ממרן ב"י כתב וז"ל כשהגוי הכיר ליהודי בחייו ועכשיו כשנמצא הרוג נסתפק והכירו ע"י סימנים וטב"ע אפשר דאפי' סימנים מובהקים לגמרי לא מהני משום דגוי אינו מהכוין להעיד ואפשר שראה סימנים דומה לאלו הסימנים שראה לפ' בחייו ואמר בדדמי שהוא האיש שהכיר בחייו אבל אם אמר סתם איש פ' נהרג נאמן ע"כ. והגם שיש לחלק ולומר דשאני התם שהגוי נסתפק בתחלה ואח"ך הכירו בההיא הוא דכתב מרן דאפשר דאפי' סימנים מובהקים לא מהני. אבל אם מתחי' ראייתו הכירו לאלתר אפשר דיודה מרן. דמהני. מ"מ יכולים אנו לומר דהיינו דוקא כשה כשהכירו בסימנים מובהקים אבל בטב"ע לחוד לא מהני:

שוב מצינו להרב מהר"י עייאש בספר בית יהודה חא"ה סי' ב' באשה שהלך בעלה לדרך וכו' ואחר כך באו ב' גוים מכירים אותו ואת אשתו והביאו בידם מלבושיו וכליו ואמרו הגוים לאשתו שבעלה מסעוד נהרג וראוהו והכירוהו שהיה מושלך ע"פ השדה וכו'.

והביא הרב ההיא דקונטריס עגונות ממרן ב"י הנ"ל וכתב וז"ל אלא דההדחייה מבוארת דשאני התם דאמר הגוי שנסתפק והכירו ע"י סימנים וטביעות עין ולכך יש לחוש לדדמי כיון שאמר מתחלה שנסתפק מי יוציאנו מידי ספק. אבל בנ"ד שלא הזכיר שום ספק ודבריו עם האשה היו ברורים לומר שבעלה פ' נהרג שוב אין לחוש על מאי דלא משמע מתוך דבריו שאם באת לחוש לזה לעולם לא נתיר שום אשה ע"י גוי מסל"ת אע"ג דהכא איכא אומדני המביאים לידי חששא לבדדמי כיון שאומר הגוי בדבריו פ' נהרג אין לנו לילך אלא אחר מוצאות הפה וכו' ע"כ. ולפ"ז הכא נמי בנ"ד שאמר הגוי שמסעוד הנז' הרגוהו הגוים ועבר עליו ומצאו הרוג שמוכח מדבריו שברור לו שמסעוד הנז' נהרג ומת ומתחלת ראייתו הכירו היטב אין לנו לחוש לבדדמי ומה גם דהכא בנ"ד יש לחקור בדברי העד הנז' שאמר מפי הגוי שבתחלה אמר הגוי ראה מאת קטלוה לגוים ואח"ך אמר והווא דאז עליה וסבו מקתול דמזה נראה שאמר ב' דברים דאם איתא דמה שאמר מתחלה קתלוה לגוים פירש דבריו אח"ך דר"ל שעבר עליו ומצאו הרוג ומזה ידע שהרגוהו הי"ל לומר הווא דאז עליה וסאבו מקתול בלא וי"ו ומדקאמר והווא דאז עליה בוי"ו וי"ו מוסיף על ענין ראשון ור"ל דמ"ש בתחילה קטלוה לגוים אפשר ששמע מאחר שהרגוהו. ומ"ש שעבר עליו ומצאו הרוג הוא ענין אחר. וא"כ במה שאמר בתחילה שמת והרגוהו דר"ל ששמע מאחר די בזה להתיר את אשתו וכמ"ש מרן סי' הנז' ס"ה וסיים שם מור"ם וז"ל ואפילו לא אמר ממי שמע אלא אמר סתם ששמע כשר וכו'. ואין לפקפק בדברי העד הנז' במה שאמר והווא דאז עליה וכו' דנראה שאינם דברי הגוי המגיד דאלו היו דבריו הי"ל לומר אנא דאזת עליה וסכחו מקטול אלא נראה שהעד המעיד אומר שהגוי אמ"ל שעבר עליו ומצאו הרוג באופן דבין לפי דבריו שאמר בתחילה מסעוד נסיבך מאת קטלוה לגוים בין למ"ש אח"ך שעבר עליו ומצאו הרוג הדבר ברור שאין לספק באחר והגוי לא בא לידי ספק מעולם:

ועל מה שהעד הנז' הוא בעל אחותו של מסעוד ההרוג אין קפידא בזה כמ"ש מרן בסי' הנז' ס"ג יעו"ש:

כלל העולה דאשה זו מותרת לינשא וכל זה להלכה אבל למעשה להיות הדבר חמור איני מחליט הענין עד שיסכימו עמנו בעלי הוראה. זהו מה שנלע"ד להשיב בזה. וליה עינינו יצילנו מכל שגיאה ויאיר עינינו במאור תורתו לכוון אל האמת כי"ר. הכ"ד הח"פ טיטואן יע"ה בע"א לאדר א' שנת ויקרא שמה רחבות לפ"ק:

בס"ד

נוסח כתובת יבמין מלוקט מהפוסקים

בסט"ו אור ליום פ' בכ"וך יום לחדש פ' בשנת כ"וך לבריאת עולם למנין שאנו מנין בו כאן במתא פ' איך השם הטוב פ' ס"ט בר כבוד השם הטוב פ' המכונה פ' אתא קדמנא ואמר לנא מודענא לכון דהיקר פ' נ"ע אתי דמן אבא שכיב וחיים לרבנן ולכל ישראל שבק ובר וברת מורית ומחסין ומוקים שמא בישראל לא שבק ושבק האי אתתא די שמה פ' בת הר' פ' המכונה פ' דממתא פ' דהות נסיבת ליה בתולתא (ואם היתה מתחילה אלמנה יכתוב שנשאה תחילה אלמנה) והשתא דשכיב חזייא לי ליבומה כדכתיב בספרא דאורייתא דמרע"ה (וצריך לכתוב פסוק זה אשורית על השרטוט) **יבמה יבא עליה ולקחה לו לאשה ויבמה** ובכן אמר לה פ' היבם הנז' ליבמה פ' הנז' הוי לי לאנתו כדת משה וישראל ואנא בסייעתא דשמייא אפלח ואוקיר ואזון ואפרנס ואסובר ואכסי יתיכי כהלכת גוברין יהודאין דפלחין ומוקרין וזנין ומפרנסין ומסוברין ומכסין ית נשיהון בקושטא ויהיבנא ליכי מהר בתוליכי כסף זוזי מאתן דאינון חמשא ועסרין מזוזי כספא דחזו ליכי מדאורייתא דהוו כתיבין בשטר כתובה דכתב ליכי אחי בעליך קדמאה נ"ע (ואם נשאה אלמנה יכתוב ויהיבנא ליכי מוהרייכי כסף זוזי מאה דאינון מזוזי כספא תריסר ופלגא דחזו ליכי דהוו כתיבין בשטר כתובה דכתב ליך אחי בעליך קדמאה נ"ע) ועלי מזונייכי וכסותייכי וספוקייכי ומיעל לותיכי כאורח כל ארעא. וצביאת פ' הנז' ואתיבמת לפ' הנז' יבמה בדיל לאוקמא לאחוהי שמא בישראל כדכתיב בספרא דאורייתא דמרע"ה (וצריך לכתוב ג"כ פסוק זה אשורית על השרטוט) **והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת ולא ימחה שמו מישראל** וצבי איהו ואוסיף לה מדיליה תוספת על עיקר כתובה דא עד תשלום כ"וך מהמטבע העובר פה טיטואן יע"א (כמ"ש בכתובה הראשונה) ועוד רצה ונתן לה דא"ק ואגבן נתן לה במתנה גמורה גו כתובה דא סך כ"וך מהמטבע הנז' (כמ"ש בכתובה הראשונה) ודא נדונייא דהנעלת ליה פ' הנז' סך כו"כ מהמטבע הנז' (כמ"ש בכתובה הראשונה) נמצא סך כתובה דא כלה עיקר ותוספת ומתנה ונדונייא סך כ"וכ מהמטבע הנז' (כמ"ש בכתובה הראשונה) וקבל היבם הנז' ע"ע שלא ישא אחרת עליה אלא על פיה ורצונה ושלא יוציאנה ממדינה זו למדינה אחרת אלא על פיה ורצונה. ואם ח"ו יעבור וישא אשה אחרת עליה שלא על פיה ורצונה או אם יוציאנה ממדינה זו למדינה אחרת שלא על פיה ורצונה שיפרע לה כל מה שהחזיק על עצמו ויפטור אותה בגט כשר לאלתר. ותנאי זה יהיה מוחזק ומקויים עליו כתנאי בני ראובן ובני גד. וכן קבל ע"ע היבם הנז' אחריות חומר כתובה דא עיקר על כל נכסי בעלה הראשון ותוספת ומתנה ונדונייא אלין עליו ועי"א ועכ"ן קו"ט שקוש"י כתחז"ל דלא כאס'

ודלא כטו"ד וקנינו מיד היבם הנז' קנין שלם מעכשיו בדל"ב ע"כ מאי דכתיב ומפורש עליו לעיל ונש"ח בת"ך על דעת המב"ה ועל דעת כל הנשבעים בשמו הגדול והנורא באמת ובתמים בלי מרמה ועלילה לשמור ולעשות ולקיים ולהשלים כל הכתוב ומפורש עליו לעיל מראש וע"ס. והכל כפי המנהג והתנאי והתקנה שנהגו ושהתנו ושתקנו להיות ביניהם הקהלות הקדושות המגורשות מקאשטילייא ינקום נקמתם צורם ויחון ויחוס ויחמול וירחם על שארית פליטתם וינצרם וישמר' השומר אמת לעולם מע"וע שעל מנת כן נכנסה הנדונייא לרשות היבם הנז' ס"ט בתנאי גמור ומסויים והכל שריר ובריר וקיים:

נוסח כתובת חרש

אנו נוהגים במתא דנא בכתובת חרש לכתוב הכתובה בדרך כל הכתובות שכותבין לפקח ואחר תיבת והשו"ב וקיים נמ"ך בכתובה של החרש הנז' שהיו חתומים בה ב"ד הצדק במתא דנה פה טיטואן יע"ה בזה הלשון וז"ן:

קושטא קאי שפלוני החתן הנז"ל הוא חרש שדברו בו חכמים בכל מקום מיום היותו ומה שכתוב לעיל אמר לה וכו' הוא מתיקון סופרים והאמת הוא שרמזנו ליה על כל מ"ש לעיל ונרמז ומשום דחיובא דמחייב נפשיה לית ביה ממש אנחנא בי דינא דח"ל בהורמנא דרבנן דתקינו נשואין לחרש עבידנא שליחותייהו דרבנן ואטפלנא להו בכל מש"ל מראש ועד סוף בכח המסור בידינו מדינא דאורייתא דאנן אבוהון דחרשין ומחייבינן ליה לחרש הנז' דיפלח ויוקיר וכו' כהלכת גוברין יהודאין וגם בעיקר כתובה ותוספת ומתנה ונדונייא הנז"ל ככל מה שבא כתוב לעיל מראש וע"ס ע"כ וחתומים ב"ד הצדק יש"צו:

נוסח זה של כתובת חרש שכתבו בריי"ץ במחנה אלהים זה. אחר שכתבו הכתובה כמש"ל. להר' משה צבע בנו של הר"א צבע נ"ע:

סדר הגט מלוקט מספרי הפוסקים ז"ל:

טוב ליזהר שלא לסדר הגט בע"ש ולא בערב י"ט ולא בר"ח. כנ"הג בחלק גופו של אות ט' דבר משה. ולא בחדש אייר בתי כהונה:

א' הבעל נותן שכר הסופר ואם אין הבעל רוצה או שאין לו תפרע האשה מפני תקנת עגונות. וטוב שתקנה הדמים לבעל כדי שיהיה נתינה משלו. כנ"הג חלק מעשה רב אות מ"ח:

ב' יוסף בן שמעון הדרים בעיר א' אין מגרש האחד אלא בפני חבירו. כנה"ג סדר הגט אות י"ח:

כשמגרש משום שם רע או נדר או אילונית יאמר הרב למגרש שאינו רשאי להחזירה. והוא הדין כשהמגרש כהן. כנ"הג בחלק מעשה רב אות ז':

יתפשר עם האשה על הכתובה ויתן השטר כתובה ביד המסדר. בתי כהונה:

א' קודם כל דבר ישאל המסדר לבעל אם יש לו שום שם אחר זולת שם העצם. וכן ישאל על שם אביו וכן ישאל לאשה על שמה ועל שם אביה:

ב' נכון הדבר שלא ישתה הבעל קודם נתינת הגט כדי שלא יבא לידי שכרות:

ג' יזהיר לעדים שיהרהרו תשובה בלבם וכן החכם המסדר שיתודו כולם בוידוי אשמנו:

ד' לא יהיו העדים קרובים ז"לז ולא לבעל ולא לאשה אפי' רביעי ברביעי. ואפי' תרי בעל באשתו אפי' אם נתרחק. וה"ה אבי החתן ואבי הכלה או אבי החתן עם אבי אבי הכלה או אבי אבי החתן עם אבי אבי הכלה. אבל במופלגים יותר אין להחמיר וכן חמישי בחמישי. או רביעי בחמישי או שלישי בחמישי או שני בחמישי או ראשון בחמישי אין להחמיר:

ה' הרב והסופר לא יהיו קרובים ז"לז או לבעל. או לאשה או לא' מהעדים. קורבה הפוסל מדינא אפי' מדרבנן ואמרינן בראשון בשני תרי בעל כאשתו אבל בשאר קורבות אין להחמיר סדר הגט להרב"ש ועיין בתי כהונה דף ע"ז סוף ע"ג:

ו' לוקחים עדים שלא יצא עליהם קול שהם חשודים בעריות או שאר דברים הפוסלים. גם אין לוקחים עדים שהם בעלי מומין:

ז' לא יהיה שם הערים מן המסופקים כמו ששמו או שם אביו אליהו או גרשון וכיוצא. ושידעו לכתוב אשורית ולקרות ולהבין ולא יהיה שמם כשם המגרש או אביו. או כשם אבי האשה או שם אבי העד כשם אבי הבעל:

ח' לכתוב בנייר א' שם המגרש ושם אביו. ושם המתגרשת ואביה ושם הסופר ואביו. ושם העדים ואביהם כדי שיהיה מוכן שמותיהם:

ט' צריך שיכירו העדים אפי' על פי עד א' וקרוב שזה פלוני המגרש וזאת היא אשתו המתגרשת וגם הסופר יכיר. בתי כהונה משם הרפ"ח ושם אביהם ושיהיו גדולים בשנים. וצריך לידע אם היא ארוסה או נשואה והכרת שם אביו אפי' ע"פ עצמו. וה"ה שם אביה על פיה וכל שהוחזקו ל' יום אין צריך יותר. ויכירו אותם בשמם. בחי כהונה דף ע"ח ע"א:

יו"ד טוב להודיע לעדים שהאשה אסורה להם אח"ך בתי כהונה משם מור"ם בהגה. עיין בספר השליח אות ג':

י"א יביא הסופר הנייר והדיו והקולמוס והקסת וכל כלי הכתיבה ונכון ליזהר שהנייר לא יהיה בו שתי וערב או צורות הנעבדות. וישאל הרב לסופר בפני העדים אם הכל שלו. וכשיאמר הן יניחם לפניו:

י"ב ישאל הרב את הבעל זה הגט שאתה רוצה לתת לאשתך פב"פ (או לשליח) הוא ברצונך הטוב בלי שום אונס. ואם היא ארוסה יאמר את ארוסתך בקידושין ויאמר הן:

י"ג יאמר לו שמא נדרת שום נדר לתת גט זה. או נשבעת שום שבועה או חרם או תקיעת כף או קנין או שום דבר שמכריחך ליתן גט לאשתך פב"פ או לארוסתך בקידושין וישיב הבעל לא נדרתי ולא נשבעתי ולא דברתי דבר המכריחני ליתן הגט אלא ברצון טוב אתנהו בלי שום אונס וכל שום תנאי. ואומר לו החכם אע"פ כן שמא נדרת או נשבעת וכו' ושכחת נתיר לך השבועות בחרטה:

י"ד אומר המגרש שנתחרט חרטה גמורה על מה שנשבע וכו'. ועם היות שהוא רוצה בגירושין הוא רוצה בהם ברצון גמור בלתי שבועה. אבל על השבועה הוא מתחרט חרטה גמורה בפתח זה שהגירושין יותר קיימים כשיהיו בלתי שבועה מכשיהיו בשבועה ואלו היה יודע זה לא היה נשבע. ויתירו לו בלשון מותר לך וכו' אין כאן נדר אין כאן שבועה אין כאן חרם אין כאן תקיעת כף. אין כאן קבלת קנין אין כאן עוד דבר המכריחך ליתן ג"ט לאשתך פב"פ. כשם שאתה מותר מפינו וכו':

ט"ו אח"ך יאמר לו החכם שמא נדרת או נשבעת שלא לגרש את אשתך. או ארוסתך בקדושין פב"פ ויאמר לא נשבעתי וכו'. אע"פ כן מתירין לו וכו':

ט"ז אחר היתר נדרים ושבועות. שואל הרב המסדר לבעל שמא דברת דבר או דברים שיזיק או יגרום ביטול לגט זה כגון שמסרת מודעא על הגט. או שאמרת שלא תתן הגט ברצון ויאמר הבעל לא מסרתי מודעה. ולא אמרתי מעולם שום דבר או דברים שיזיק לגט או יגרום לו איזה ביטול. ואומר לו הרב אם באולי אמרת מעולם שום דבר או דברים המבטל את הגט או אם מסרת מודעה או אם עשית שום פעולה או דבר המבטל את הגט או מזיק לו (או לשליחות השליח) אתה תבטל הכל בפני העדים האלו כדי שלא יהיה כח באותו דבר או דברים או באותן המודעות. אלא יהיו בטלים ומבוטלים ואף אם הוא מהכופין לגרש צריך לבטל המודעות:

י"ז ישביענו בהש"ית לבטל המודעות ואומר לו הרב אמור דברים האלו שאני אומר לך מלה במלה. ואומר הבעל בלשון הזה:

י"ח אתם פב"פ ופב"פ. הוו עלי עדים גמורים שאני פב"פ מבטל לפניכם מעכשיו ביטול גמור כל מודעי ומודעי דמודעי ומודעי דנפקי מגו מודעי עם כל מודעי דעלמא. אם מסרתי

על הגט שאני רוצה לגרש בו את אשתי פב"פ (או על שליחות השליח) ולא יועילו כלום ויהיו כחרס הנשבר שאין בו ממש. וכן אם באולי אמרתי דבר או דברים שמאותו דבר או אותן דברים נמשך שום ביטול או פסול לכתיבת הגט הזה וחתימתו ונתינתו (או לשליחות השליח) אותו דבר או אותן דברים אני מבטל אותן בפניכם ביטול גמור ויהיו כחרס הנשבר שאין בו ממש. אבל כתיבת גט זה וחתימתו ונתינתו (או שליחות שליח זה) יהיה כשר וקיים וכן אני מעיד על עצמי שלא מסרתי שום מודעה על הגט ולא דברתי שום דבר או דברים הגורמים שום ביטול או פסול לגט. בין בכתיבתו בין בחתימתו בין בנתינתו או שיורע כחו מחמתן (או לשליחות השליח) והנני מגרשה ברצוני בלב שלם בלי שום אונס. ואם באולי המצא ימצא איזה עד או עדים בין בכתב בין בע"פ שיאמר שמסרתי שום מודעה או שאמרתי דבר או דברים שמאותו דבר או מאותן דברים נמשך פיסול או ביטול לכתיבת גט זה וחתימתו ונתינתו (או לשליחות השליח) הריני פוסל עלי אותו העד או אותם העדים פיסול גמור. אבל כתיבת הגט הזה וחתימתו ונתינתו (ושליחות שליח זה) יהיה כשר וקיים כדת משה וישראל וכן אני מקבל עלי בחרם חמור ובשבועת התורה על דעתיכם שלא אבטל לא את הגט ולא השליח ולא את השליחות:)

י"ט אחר ביטול המודעות יאמר הרב לסופר שיתן הכל במתנה גמורה לבעל הנייר והדיו והקסת והקולמוס וכל כלי הכתיבה כדי שיהיו שלו. עיין בסדר השליח אות ט':

ך' יתן הסופר כל האמור ליד הבעל מידו לידו. ולא על ידי אחר ויאמר לו אתה פב"פ הילך הנייר והדיו והקסת והקולמוס וכל כלי הכתיבה אני נותנם לך במתנה גמורה. ויקחם הבעל ויגביהם ג' טפחים כדי לזכות בהם:

כ"א יושיט הבעל הנייר ושאר כלי הכתיבה לסופר בפני העדים (או השליח) על ידי עצמו לא על יד אחר ויאמר לעדים. אתם פב"פ ופב"פ אתם עדי ושמעו מה שאני מצוה לסופר פב"פ:

כ"ב יאמר הבעל לסופר בפני העדים הנז' (והשליח) בז"הל. אתה הסופר פב"פ הילך הנייר והדיו והקסת והקולמוס וכל כלי הכתיבה הללו. וכתוב בהם גט לשמי אני פב"פ (הכהן או הלוי) לגרש בו את אשתי או ארוסתי בקדושין פב"פ וכתוב אותו לשמי ולשמה לשם גירושין גמורים שתהא מגורשת ממני בו ומותרת לכל אדם. ואני נותן לך רשות לכתוב כל כך גיטין מאחד עד מאה עד שתכתוב א' שיראה בעיני החכם המסדר היושב כאן שהוא כשר והגון בכתיבה ובחתימה בלי שום פקפוק:

ויאמר הסופר כן אעשה:

כ"ג קודם שימסור כלי הכתיבה ביד הסופר. יאמר הבעל לעדי החתימה בזה"ל. אתם פב"פ ופב"פ הוו עדים וחתמו בגט שיכתוב הסופר פב"פ לשמי אני פב"פ כדי לגרש בו את אשתי או ארוסתי בקדושין פב"פ וחתמו בו לשמי ולשמה לשם גירושין גמורים שתהא מגורשת ממני בו ומותרת לכל אדם. ואני נותן לכם רשות שתחתמו מגט א' עד מאה גיטין עד שיהיה אחד כשר לדעת החכם המסדר היושב פה. שיראה בעיניו שהוא כשר והגון בכתיבה ובחתימה בלי שום פקפוק:

וישיבו העדים כן נעשה:

כ"ד אח"ך יקבל הסופר מידו הנייר וכל כלי הכתיבה:

כ"ה יצוה החכם לבעל שלא ידבר מענין הגט עד אחר הכתיבה והנתינה. ונכון שלא ימצאו בזמן כתיבת הגט כי אם המגרש והסופר והעדים ומסדרי הגט:

כ"ו יאמר הסופר לעדים בז"הל. שמעו אלי אתם העדים פב"פ ופב"פ איך אני עתה רוצה לחתוך ולתקן ולשרטט נייר זה ולתקן הקולמוס לכתוב בו גט לשם פב"פ. (אם יש לבעל או לאשה כנוי או ב' שמות או אם הם כהנים או לויים יאמר הכל לפי מה שהוא כנ"הג) לגרש בו את אשתו או ארוסתו בקדושין פב"פ ואני מתקן הכל לשמו ולשמה לשם גירושין גמורי' שתהא מגורשת ממנו בו ומוקרת לכל אדם:

ז"ך יתקן הקולמוס תחילה ואח"כ הנייר. ואף אם אין צריך תקון יתקנם קצת ויחלוק הנייר כאלו מתקנו וישרטט י"ב שיטות לכתוב בהן הגט. ועוד ב' שיטות קצרות ברוחב שיטה א' כדי לחתום בהם העדים ויניח הגליון מן הצדדים חוץ ממקום השרטוט כחצי רוחב צפורן הגודל ולא יותר. ולמעלה חוץ ממקום השרטוט ברוחב צפורן הגודל. ולמטה חוץ ממקום חתימת העדים ארבעה גודלים. ואם ירצה להניח יותר הרשות בידו. ויהיה ארכו יותר על רחבו דהיינו הכתיבה עם חתימת העדים והגליון שלמטה והשרטוט יהיה מבחוץ. ולא יחתוך מהנייר אחר השרטוט:

כ"ח קודם שיתחיל הסופר לכתוב הגט יאמר לעדים בז"הל.

שמעו אלי אתם העדים פב"פ ופב"פ גט זה אני כותב במאמר הבעל. או הארוס פב"פ לגרש בו את אשתו או ארוסתו בקדושין פב"פ ואני כותב אותו לשמו ולשמה לשם גירושין גמורים שתהא מגורשת ממנו בו ומותרת לכל אדם:

כ"ט אחר שיאמר דברים אלו. יתחיל לכתוב הגט מיד ולא יכתבנו בסירוגין. ויהיו העדים והשליח עם הסופר כשיכתוב הזמן ושם האיש והאשה ולפחות עד שיכתוב שיטה ראשונה. ואם צריכים לצאת אחר שכתב שיטה ראשונה יאמר להם הרב שיקח כל א' מהם סימן מובהק בגט בנייר ובכתב כדי שיכירוהו והא' לא יגיד סימנו לחבירו:

ל' יתחיל לכתוב בראש השורה. ויכתוב כתיבה תמה בלי דבוק ובלי ריחוק האותיות. ולא יגע האות בשרטוט שלפניו. וכן בסוף השיטה לא יגע בשרטוט שלאחריו ולא למעל' ולא יכתוב חוץ לשטה אפי' אות א' בין לימין בין לשמאל. וחסידי אשכנז פוסלים אם יצא חוץ לשיטה גט פשוט דף קל"ד אות פ"ז ויכתוב בימין ואם כתב בשמאל יש פוסלים ועיין סי' קכ"ג ס"א וב"ש שם. ויקרא כל תיבה בתחילה אפי' אם מקרא לו אחר ואם מעתיק מטופס הגט אין צריך:

ל"א יזהר לכתחילה לכתוב כל התורף דהיינו הזמן ושם האיש והאשה בשש שיטות הראשונות. ויאריך כל גגי. הלמ"ד יותר מחצי המרחק שבין שיטה לשיטה. כדי שיהיה מעורה. ולא יוכל לכתוב דבר בין שיטה לשיטה. וכן רגלי הצדי"ק והנו"ן והקו"ף. ועיין מור"ם בהגה סימן קכ"ה סי"ח ושער אפרים סי' ק"ט:

ל"ב היודי"ן יעשה עוקץ קטן למעלה ועוקץ קטן למטה ברגל השמאלי. ואם לא עשה כן לדעת ר"ת פסול:

ל"ג אם המגרש כהן או לוי צריך לכתוב פב"פ הכהן או הלוי ואם לא כתבו לדעת קצת פסול. גט פשוט דף קל"ד אות כ"ז ואות צ"א:

ל"ד יזהר לכתוב בדלא אניסנא בחד שיטה. יאריך וא"ו דותרוכית הב' יותר מוא"ו הראשונה והראשונה קצת יותר מן האחרות אבל לא יותר מדאי:

ל"ה יאריך וא"ו דוכדו האחרונה יותר מן האחרות די תיהויין יכתוב בשיטה א'. ולכתחלה ירחיק די מתיהויין מעט. וכן די תיצביין ואם כתב בתיבה א' יש פוסלין. יתיכי ליכי יכתבם בחד שיטה תיבת למהך ירחיק רגל הה"א השמאלי מגגה יותר משאר ההי"ן. והרי את מותרת לכל אדם חמשה תיבות הללו יכתבם בשיטה א'. תיבת ודן יכתבנו בתחי' שיטה י"א:

ל"ו כתב הכנ"הג דף קפ"ט אות ק"ף וז"ל יש מי שכתב שיכתוב יהוי ליכי בשיטת א':

ל"ז יאריך וא"ו דותירוכין ושבוקין ופיטורין יותר מהאחרות ולא יותר מדאי. פיטורין בשני יודין:

כדת משה וישראל נכון ליזהר שלא יאריך כי אם התי"ו והה"א והלמ"ד:

ל"ח לא יהיו ב' תיבות נראות כא'. ולא תיבה א' נראית כשתים. ושיעור הפסק בין תיבה לתיבה כמלא אות קטנה. ואם יש בו אותיות דבוקות יכול להפרידן. ודוקא הסופר עצמו. וקודם שיחתמו הערים. אבל אחר חתימת העדים אפי' הסופר עצמו לא יגרר בו אלא כותב גט אחר. וכשכותב גט אחר לא יכתבנו כי אם בצווי הבעל פעם ב' הכל כמש"ל כל הסדר:

ט"ל אין לכתוב שום אות על המחק ולא על הגרר ועיין מרן סי' קכ"ט סט"ו וסי"ט. ומור"ם בהגה סעיף ו' בא"הט שם ס"ק ח' וט' ויו"ד. חלקת מחוקק סק"ח ועיין פר"ח סי' הנז' סקי"ז. משפטי שמואל דף קס"ב ע"ד. גט פשוט ס"ק ס'. מהרשד"ם א"הע סי' ק"ח. וכתב הרב משפטי שמואל בסדר הגט דף קס"ב ע"ד וז"ל מהרי"ל ז"ל לא היה מקפיד אם היה נקב בגט בין שורה לשורה או בין תיבה לתיבה ע"כ. ועיין כנ"הג בחלק תיקון סופרים אות כ"ב והרב דב"מ כתב שלא יהיה נקב בנייר:

מ' קודם שיכתוב הסופר כדת משה וישראל יעיין הרב בגט וידקדק בחסרות ויתרות. ובשאר דקדוקים הצריכים תקון. ואם יש איזה דבר לתקן יאמר לסופר שיתקן. שאחר החתימות אינו יכול הסופר לתקן שכבר עשה שליחותו מור"ם בהגה סי' קנ"ה ס"ו. ועיין בית שמואל שם. ועיין בארות המים דף ק"ח ע"ב. יד אהרן דף ק"א ע"ב. אבל למלאת האותיות אם רשומן ניכר מותר. וייבשהו קודם שיחתמו העדים שלא יחתמו על דבר שיכול להזדייף ויקראו אותו העדים קודם שיחתמו וכתב הרב דב"מ שאחר שיגמור הסופר כתיבת הגט ידקדק הרב עמו בדרך שאלה ותשובה תיבה זו מלאה או חסרה וכו' וכן הווין הארוכין:

מ"א אע"פ שצוה הבעל לעדים לחתום בשעה שאמר לסופר לכתוב. טוב לחזור ולצוות לעדים פעם אחרת בשעת חתימה. ויאמר להם הבעל (לפני השליח) בזה"ל.

אתם פב"פ ופב"פ העדים חתמו בגט זה שכתב הסופר פב"פ לגרש בו את אשתי או ארוסתי בקידושין. פב"פ לשמי ולשמה לשם גירושין גמורים שתהא מגורשת ממני בו ומותרת לכל אדם. ואני נותן לכם רשות לחתום מגט א' עד מאה גיטין. עד שיהא א' כשר לדעת החכם המסדר היושב פה בכתיבה ובחתימה בלי שום פקפוק:

מ"ב אח"ך יאמר העד הא' שרוצה לחתום לעד הב' (בפני השליח) אתה פב"פ ראה שאני חותם בגט זה במאמר הבעל או הארוס פב"פ לגרש בו את אשתו (או ארוסתו בקדושין) פב"פ ואני חותם בו לשמו ולשמה לשם גירושין גמורים שתהא מגורשת ממנו בו. ומותרת לכל אדם ויחתום בראש השיטה בכתיבה תמה וכן יאמר העד הכ' לראשון (בפני השליח) ויחתום פב"פ עד. ואם הוא כהן או לוי יחתום פב"פ הכהן או הלוי עד. כנ"הג בחלק עדות מיוחדת אות ח"י. ובספר זכור לאברהם הביא משם הרב לחם שלמה שיש מי שכתב דטוב ליקח עדים שאינם כהנים:

מ"ג יכוונו העד הב' והשליח לראות חתימת העד הראשון כדי שיכירו חתימתו. וכן יכוונו העד הא' והשליח לראות חתימת העד השני:

מ"ד לא יניחו העדים אויר כשיעור ב' שיטין בין חתימתם לשיטה האחרונה. וכן לא ירחיקו העדים ז"מז כ"א פחות משורה ואם הרחיקו פסול. ובמשפטי שמואל דף קס"ב ע"ד כתב בשם מהרי"ל שגם מן הגט לא ירחיקו כ"א פחות משורה:

מ"ה יחתמו העדים זה תחת זה. ויחתמו זה בפני זה ובפני השליח:

מ"ו יראה החכם המסדר חתימת העדים בדקדוק בגט עצמו ויניח ליבש החתימות. ואם נדבקה אות לחברתה בחתימת העדים עיין דב"מ דף קע"ה אות י"א. ואם חתם העד בקולמוס אחרת שלא היה מאותן שמסר הבעל לסופר כתב הרב הנז' דכשר ועי"ש דקע"ה אות י"ב:

מ"ז אחר חתימת העדים קודם הנתינה שוב יקראו הגט וחתימת העדים וידקדקו בו בחסרות ויתרות ובתקון האותיות וכו'. וטוב לקרותו נגד גט אחר:

מ"ח יקבץ מנין בנתינת הגט לפרסומי מלתא שזו המגורשת הותרה לעלמא. ושנאסרה לכהנים מפני שהיא גרושה. ואפי' יש שם קרובים יכולים להיות מהעשרה חוץ מהבעל. ויזהיר החכם לבעל שכשישאל אותו דברים מכאן ואילך לא ישיב על דבריו הן ב' פעמים או לאו ב' פעמים. רק ישיב לו פעם א' הן או לאו וכן יזהיר לסופר. עיין בס' השליח אות יו"ד וי"א:

מ"ט אח"ך יקח הרב הגט בידו ויעמוד הסופר על רגליו כדי שיעיד על כתיבתו. וישאל אותו הרב בז"הל:

אתה פב"פ כתבת גט זה כמאמר הבעל או הארוס פב"פ לגרש בו את אשתו או ארוסתו בקדושין פב"פ לשמו ולשמה לשם גירושין גמורים שתהא מגורשת ממנו בו ומותרת לכל אדם. ויאמר הן:

אמר לך הבעל או הארוס אותן הדברים לפני העדים (והשליח) ואומר הן:

נתן לך הנייר והדיו והקולמוס וכל כלי הכתיבה בפני העדים (והשליח) ואומר הן:

אמרת בפיך קודם שהתחלת לכתוב הגט בפני העדים (והשליח) שאתה כותב גט זה לשמו ולשמה לשם גירושין גמורים. ואומר הן:

כתבת גט זה לשמו ולשמה לשם גירושין גמורים ואומר הן:

היו העדים והשליח אצלך כשכתבת לכל הפחות שיטה א'. ואומר הן:

נ' אח"ך יעמדו העדים. וישאלם הרב.

מכירים אתם זה הגט. ויאמרו הן:

ראיתם שזה פב"פ המגרש צוה לסופר פב"פ לכתוב זה הגט על זה הנייר והדיו והקולמוס של הבעל. או הארוס פלוני ב"פ לגרש בו את אשתו או ארוסתו בקדושין פב"פ לשמו ולשמה לשם גירושין גמורים. ויאמרו הן:

שמעתם מפי הסופר פב"פ שאמר קודם הכתיבה הנני כותב גט זה במאמר פב"פ לגרש בו את אשתו או ארוסתו בקדושין פב"פ לשמו ולשמה לשם גירושין גמורים ויאמרו הן:
מכירים אתם שזה הוא הגט שכתב הסופר פב"פ על אותו הנייר והדיו והקולמוס של הבעל. או הארוס פב"פ. ויאמרו הן:
הייתם אצל הסופר פב"פ לכל הפחות עד שכתב שיטה א'. ויאמרו הן:
נ"א אח"ך יקראו הגט וחתימת העדים יחד העדים עם המסדר. ויקראו הגט בקול רם ובדקדוק הלשון דלא לשתמע ענין אחר:
נ"ב אח"ך יעידו העדים מעומד על חתימתן ויאמר הרב לעד הא' זאת היא חתימתך. ויאמר הן:
צוה לך המגרש פב"פ (בפני השליח) לחתום זה הגט כדי לגרש בו את אשתו או ארוסתו בקדושין. פב"פ לשמו ולשמה לשם גירושין גמורים שתהא מגורשת ממנו בו ומותרת לכל אדם ויאמר הן:
חתמת לשמו ולשמה לשם גירושין גמורים ויאמר הן:
זאת היא חתימת חברך. ויאמר הן:
אתה מכירה. ויאמר הן:
שמעת מפי המגרש פב"פ שצוה ג"כ לחברך פב"פ שיחתום גט זה כדי לגרש בו את אשתו או ארוסתו בקדושין. פב"פ לשמו ולשמה לשם גירושין גמורים ויאמר הן:
ראית שפב"פ חתם בפניך. ויאמר הן:
שמעת שאמר חברך פב"פ בשעה שחתם שחותם גט זה לשם פב"פ לגרש כו את אשתו או ארוסתו בקדושין. פב"פ לשמו ולשמה לשם גירושין גמורים. ויאמר הן:
היה חברך אצלך כשחתמת. ויאמר הן:
אח"ך ישאל הרב לעד הב' ג"כ ככל השאלות הנז' עיין בס' השליח סי' י"ב וכו':
נ"ג אח"ך יכפול הרב את הגט. וישים הקצוות זה בתוך זה כאגרת. הנייר החלק בתוך הכתב. ויתנהו ביד הבעל. ויאמר לו הילך הגט אשר צוית לכתוב ולחתום ותחזיק בו עד שאומר לך שתתנהו ביד האשה. (או הארוסה. או השליח) ויקח אותו בד' זוויות באלכסון:
נ"ד ישאל הרב לבעל אתה פב"פ נותן גט זה לאשתך פב"פ. מדעתך ורצונך בלי שום אונס וכפייה כלל. ויאמר הן:
נ"ה אומר הרב לבעל שמא נדרת שום נדר וכו' כמש"ל מסי' י"ג ע"ס סי' ח"י. וכתב הרב מהר"י מינ"ץ בס' הגט שצריך בטול מודעות פעם ב' בשעת נתינה. וכ"כ בהל"קט. וכ"כ הרב כנ"הג בס' מעשה רב אות כ"ה. וס' גט פשוט אות ט"ל ויד אהרן בתי כהונה דפ"ב:

נ"ו אם אירע שיצא הבעל מלפני החכם בין כתיבה לנתינה ישביענו שבועה חמורה שלא ביטל הגט בשום ענין. ושלא אמר דבר שיגרום ביטול או פיסול הגט:

נ"ז יאמר החכם לכל העומדים שם טרם ינתן הגט אם יש שום אדם שיודע שום פסול בגט זה יאמר אותו קודם שינתן הגט. כי לאחר הנתינה יוטל חרם שלא להוציא לעז עליו:

נ"ח ישאל הרב לבעל נותן גט זה מדעתך ומרצונך. ויאמר הן. עיין ס' השליח אות י"ד:

נ"ט יצוה החכם לאשה שתסיר הטבעות מידיה כדי שלא יהיה חוצץ בין הגט לידיה ותסיר ג"כ שאר תכשיטין שבזרועותיה. ולא יגע סרבלה ולא שום דבר בשעה שמקבלת את הגט. ובשעת נתינה יגלו פניה. כדי שיכירנה הבעל שזאת היא אשתו שהוא מגרש אותה:

ס' יאמר הרב לאשה דע שבגט זה תהא מגורשת מבעליך. (מארוסך):

ס"א ישאל הרב אחר הכתובה שתחזירנה לבעלה. או תמחול לו בפני הרב והעדים. ויקרענה הרב אחר הנתינה:.

ס"ב אח"ך תוציא ידיה ותפתחם ותקרב אותם יחד ותרחיבם למעלה כדי לקבל הגט. ולא יהיו במדרון שיוכל ליפול הגט מהן. רק תגביה האצבעות ולא תשפיל ידיה פחות מג' טפחים לקרקע. ולא תסייע יד א' לחברתה וכ"ש אדם אחר:

ס"ג יזהיר הרב לאשה שלא תקפוץ ידיה עד שיאמר לה הרב לקופצם:

ס"ד יאמר הרב לעדים תראו שהבעל (שהארוס) מוסר הגט לידה. ושמעו שנותנו לה לשם גירושין גמורים:

ס"ה יאמר המסדר לבעל בפני העדים. דע לך שבגט זה תהא אשה זו (ארוסה זו בקדושין) מגורשת מאתך. ומותרת לכל אדם. ולכן תן כוונתך להתירה בזה הגט. וכן מצוה לאשה ג"כ שתהא מכוונת שבגט זה תהיה מגורשת ממנו. ומותרת לכל אדם:

ס"ו צריך שיכירו העדים שזאת היא אשתו של המגרש ועל פי עד א' אפי' קרוב סגי:

ס"ז יאמר הרב לבעל. אמור דברים אלו שאומר לך מלה במלה. ותביט אליה ואמור אותם לה בפני העדים:

ס"ח צריך שלא יגיע שום דבר של המגרש בגט:

ס"ט ישים הבעל באויר ב' ידיה קרוב וסמוך לא כ"כ. ובס' בתי כהונה כתב שלא יכנוס הגט באויר ידיה ויביט אליה ויאמר לה בלשון הזה:

הרי זה גטך והתקבלי גטך זה. והרי את מגורשת ממני בו מעכשיו והרי את מותרת לכל אדם:

חמשה תיבות אלו יאמר אותם בנשימה אחת:

ולועז לו הדברים שיאמרם בלשון לעז. ואלו הם המלות בלשון לעז. מס' גט פשוט ובתי כהונה:

ויס אקי טו גט. אי דיסיבי מו גט איסטי אי סיאס קיטה די מי קון איר דיזדי אגורה אי סוואירטדה פארה קוואל קייר אומברי. והרי את מותרת לכל אדם:

ע' ותכף ירפה הבעל הגט ויניחהו תוך ידיה ואחר שיסלק הבעל ידו ממנו מכל וכל. יאמר לה המסדר קמוץ ידיך והחזיקי הגט ותגביה ב' ידיה למעלה שלשה טפחים. ותניחהו בתוך חיקה או תחת סרבלתה ותלך בו ארבע אמות:

ע"א אח"ך יאמר הרב לאשה השאילי לי גטך לקרותו שנית. ויקחנו מידה ויקראוהו הרב עם העדים כמשפט הראשון:

ע"ב אחר הקריאה ישאל הרב לסופר. מכיר אתה זה הגט שכתבת לפב"פ לגרש בו את אשתו פב"פ לשמו ולשמה לשם גירושין גמורים. ויאמר הן. אח"ך ישאל לעד הראשון זאת היא חתימתך. זו היא חתימת חברך. וכן ישאל לעד הב'. אח"ך ישאל לשני העדים ביחד. מכירים אתם שזה הוא אשר הגט אשר חתמתם במאמר פב"פ לגרש בו את אשתו. (או ארוסתו בקדושין) פב"פ לשמו ולשמה לשם גירושין גמורים ויאמרו הן:

ע"ג ושוב אומר ג"כ כ"א מהעדים בז"הל. ואני מעיד ג"כ על מסירת גט זה. שבפני מסר הבעל. (הארוס) פב"פ לאשתו (או ארוסתו בקדושין) (או לשלוחו) פב"פ גט זה מסירה גמורה כדת וכהלכה. וכן יאמר העד השני:

ע"ד אח"ך יכפול הגט הכתב לצד חוץ ויתננו הבעל ליד האשה כמשפט הראשון. כדלעיל סי' ס"ב ע"ס סי' ע':

ע"ה אח"ך יטול הרב הגט מידה. ויקרע אותו קריעת ב"ד וישמרהו בידו. טעם הקריעה כדי שלא תגבה בו הכתובה. טעם ב' בשעת השמד תקנו כך ונשאר המנהג כן:

ע"ו אח"ך יאמר המסדר לכל הנצבים עליו. הרי הוא בחרם כל מי שיוציא לעז על גט זה:

ע"ז יזהיר הרב לאשה שלא תקבל קדושין משום ארם מהיום ההוא ע"ס **צ"ב** יום. אפילו אם היא ארוסה. ואם היא מעוברת או מינקת עד שיהיה לולד כ"ד חרש. ואם יש בתוך כ"ד חדש חדש העבור עד שיהא לולד כ"ה חדש. חוץ ממחזיר גרושתו שא"צ להמתין כמ"ש מרן בסי' י"ג ס"ד:

ע"ח יזהיר המסדר לאשה שלא תנשא לכהן. ולא תדור בשכונת חצר המגרש:

ע"ט חוזר הבעל ונותן שאר הנייר והקסת והדיו וכל שאר כלי הכתיבה לסופר במתנה כדי שיוכל ליהנות מהם:

כתב הרב"ש בס' הגט אות צ"ז וז"ל אם נמצא פסול בגט וצריך לכתוב אחר אפי' אם הוא פסול ודאי מ"מ צריך הבעל לחזור ולצוות לסופר לכתוב ולעדים לחתום. ואם נשאר לסופר מן הקלף והדיו ושאר כלי הכתיבה שמסר הבעל לידו כדי לכתוב גט אחר א"צ הסופר לחזור ולהקנות לו מה שנשאר. רק יחזור הבעל ויאמר לעדים אתם עדים שמעו מה שאצוה לסופר. ויאמר אח"ך לסופר אתה הסופר פב"פ הילך הקלף והדיו והקולמוס וכו' וכתוב גט א' או אפי' הרבה אפי' עד מאה גיטין. ומאז והלאה ינהוג בכל דבר כמו שנהג תחילה ועכ"פ א"צ לחזור ולבטל המודעות עכ"ל:

נוסח שטר שליחות כשהבעל בעצמו מוליך הגט לאשתו שהוא המקום אחר והגט נכתב כאן בטיטואן.

בפנינו אנן בי דינא ח"מ בחמישי בשבת בכו"כ ימים לירח פ' בשנת כ' כ"וך לבריאת עולם למנין שאנו מנין בו כאן במתא טיטואן דיתבא על נהר בני אוגים נכתב ונחתם גט כריתות לפב"פ כהלכתו לדעתינו כדי לגרש בו את אשתו פלונית בת פלוני העומדת היום בריחוק מקום ומסרנו הגט בידו כדי להוליכו בידו וליתן אותו ליד אשתו פלונית ב"פ הנז' בכל מקום שהיא עומדת והגט הנז' נכתב ונחתם כהלכתו לדעתינו בפני הבעל הנז' כדי שיוכל לומר בפני נכתב ובפני נחתם ונכתב ונחתם כאן במתא טיטואן דיתבא על נהר בני איגים בחמישי בשבת כ"וך ימים לירח פ' בשנת כ"וך לבריאת עולם והעדים החתומים בו הם פב"פ עד פב"פ עד. ואלו הם סימני הגט ר"ת י"ב שיטות כ"וך אלה הם ראשי שטותיו. ומאחוריו על תיבת פ' כו"ך וכו'. ובפנינו בטל פב"פ המגרש הנז' כל מודעות אם מסר על גט זה ופסל עדיהן גם בפנינו קבל עליו בחרם ובשבועה חמורה שלא לבטל את הגט ושלא לגרום שום דבר שיזיק וינגד את הגט ומה שראינו ונעשה בפנינו כתבנו וחתמנו שמותינו והש"וק. עיין סי' קמ"ב סי"ג בהגה:

עיין שמן רוקח סי' נ"ב שכתב דלכתחילה אין לכתוב הגט כדי שיוליך אותו הבעל יעו"ש מלתא בטעמא. ועיין דבר משה חא"ה סי' ס"ז וגט פשוט סי' קכ"ז ס"ק י"ב וי"ג וט"ו. יד אהרן סי' הנז' הג"הט אות י"א והגהב"י אות ח'. הרשב"ש סי' קפ"ד. בארות המים דף ר"י ע"א. מכתב מאליהו דף קט"ו ע"ד. ועיין ס' התקנות דף פ"ט ע"ב:

נוסח שטר הרשאה מן הבעל לשליח עיין לקמן אחר סדר נתינת הגט ע"י שליח:

נוסח שטר שליחות הגט כשממנה שליח א' לשליח ב' מועתק מס' התקנות שנמ"ך בכתב ידו של הרב המחבר:

באחד בשבת בכ"וך ימים לירח פ' בשנת כ כ"וך לבריאת עולם למנין שאנו מנין בו כאן במתא טיטואן דיתבא על נהר בני איגים (ואם היא יושבת על הים יכתוב דעל כיף

ימא מותבה ואם מסתפקת ממי מעין ובארות יכתוב וממי מעין ובארות מסתפקא אם יש לה מעינות הרבה יכתוב מעינות) ג' כחדא הוינא נחנא בי דינא דחתימי לתתא כד אתא קרמנא פב"פ בן אלבאז ובידו גט ששלח פב"פ אשריקי לגרש בו את אשתו פב"פ בן עולייל והוציא בפנינו שטר הרשאה מקויימת כהוגן וכתיקון חז"ל שנתמנה שליח בפני עדים שעשאו הבעל פב"פ אשריקי הנז"ל שליח בעדים להוליך גט לאשתו פב"פ בן עולייל הנזכרת ונתן לו רשות לעשות שליח במקומו אפי' בלא אונס ושליח שליח אפי' עד מאה שלוחים ועל פי אותה ההרשאה מנה על פינו ובפנינו את פב"פ בן סוסאן להיות שליח במקומו. ובפנינו מסר השליח פב"פ בן אלבאז הגט ליד פב"פ בן סוסאן ובתוך כדי דבור אמר גט זה בפני נכתב ובפני נחתם לשם פב"פ אשריקי לגרש בו את אשתו פב"פ בן עולייל לשמו ולשמה לשם גירושין גמורים וכך אמר פב"פ בן אלבאז לפב"פ בן סוסאן הולך גט זה לפב"פ בן עולייל אשת פב"פ אשריקי ותהא ידך כידי ופיך כפי ודבורך כדבורי ועשייתך כעשייתי ונותן אני לך רשות לעשות שליח ושליח שליח אפי' עד תשעים ותשעה שלוחים ואפילו בלא אונס להוליך גט זה לפב"פ בן עולייל בכל מקום שתמצאנה אתה או שלוחך או שליח שלוחך ער תשעים ותשעה שלוחים ומיד כשיגיע גט זה ליד פלונית בת פלוני בן עולייל אשת פב"פ אשריקי תהא מגורשת בו מבעלה פב"פ אשריקי ומותרת לכל אדם וגט זה בפני נכתב ובפני נחתם. ובפנינו הדיינים חתומי מטה קבל פב"פ בן סוסאן את הגט ונעשה שליח להולכה והגט שנעשה עליו שליח פב"פ בן אלבאז בעדים להולכה כנז' לעיל נכתב ונחתם במתא טיטואן דיתבא על נהר בני איגים ברביעי בשבת בכו"ך ימים לירח פ' בשנת כ"וך לבריאת עולם. ועדיו החתומים בו פב"פ עד ופב"פ עד וסימני הגט הם אלו ריש שיטה שלישית תיבת פ' וסופה תיבת פ' ריש שיטה ששית תיבת פ' וסופה תיבת פ' ריש שיטה תשיעית תיבת פ' וסופה תיבת פ' ובפנינו קבל פב"פ בן אלבאז השליח הראשון בעדים כנז' לעיל חרם ושבועה שלא לבטל את השליח השני פב"פ בן סוסאן ומה שראינו ושמענו ונעשה על פינו ובפנינו כתבנו וחתמנו שמותינו והכל שריר וברייר ויציב ונכון ואמת וקיים:
פב"פ דיין פב"פ דיין פב"פ דיין

סדר כתיבת הגט על ידי שליח

יש ליזהר שלא לגרש ע"י שליח כשהבעל והאשה בעיר.
א' קודם שיצוה הבעל לסופר לכתוב ולעדים לחתום ייחד השליח. וטוב ליחד השליח שיכיר את האשה:

ב' לכתחלה אם אפשר טוב שלא יהיה השליח קרוב לא לאיש ולא לאשה ולא לדיינים (כיון שעדות בפני נכתב ובפני נחתם תלוי בו) שניתן הגט בפניהם ולא להרב המסדר ולא לעדי הגט ע"ל בסדר הגט ע"ס אות יו"ד:

ג' לא יהיה השליח פסול מחמת עבירה דאורייתא ולא בעל מום ולכתחילה טוב שיהיה כשר אפי' מדבריהם:

ד' טוב להגיד לשליח שאסור לישא המגורשת שלא יאמר אלו ידעתי לא הייתי שליח:

ה' צריך שיהיו השליח והמשלח גדולים בשנים:

ו' יאמר הבעל לעדי ההרשאה שמעו שאני ממנה שליח לפב"פ זה להוליך גט לאשתי פ' בת פ':

ז' יאמר הבעל לשליח בקוש"ח וז"ל. אני פב"פ (ויזכיר כנוי משפחתו וכן כולם) ממנה אותך פלוני ב"פ שתהיה שלוחי להוליך גט לאשתי פב"פ וליתנו לה בכל מקום שתמצאנה ותהי ידך כידי ופיך כפי ודבורך כדבורי ועשייתך כעשייתי ונתינתך הגט לאשתי פב"ב הנז' כנתינתי ונותן אני לך רשות מעכשיו לעשות שליח ושלוחך לעשות שליח ושליח אחר שליח אפי' עד מאה שלוחים ואפי' בלא אונס עד שיגיע הגט ליד אשתי פב"פ הנז'. ותכף שיגיע הגט ליד אשתי פב"ב הנז' מידך או מיד שלוחך או מיד שליח שלוחך אפי' עד מאה שלוחים תהי אשתי פב"פ הנז' מגורשת ממני בו ומותרת לכל אדם:

ח' ישיב השליח כן אעשה. ע"ל בסדר הגט מאות יו"ד ע"ס אות י"ט:

ט' יאמר הרב לשליח ראה מה שיתן הבעל לסופר ושמע מה שיאמר לו ולעדים. ומה שיאמרו הסופר והעדים. ע"ל בס' הגט מאות ך' ע"ס אות מ"ח:

יו"ד אח"ך ישאל הרב לעדים שאלות אלו. אתם פב"פ ופב"פ העדים שמעתם מפי פב"פ שמנה את זה פב"פ להיות שלוחו להוליך גט לאשתו פב"פ ויאמרו הן:

י"א שמעתם שפב"פ נתרצה לבעל פב"פ להיות שלוחו ויאמרו הן. ע"ל בסדר הגט מאות מ"ט ע"ס אות נ"ב:

י"ב ישאל הרב לשליח היית בשעת כתובת הגט הזה וראית שנכתב לשם הבעל פב"פ לגרש בו את אשתו פב"פ לשמו ולשמה לשם גירושין גמורים ויאמר הן:

י"ג ישאל אותו היית בשעת חתימת גט זה וראית שחתמו העדים לשם הבעל פב"פ לגרש בו את אשתו פב"פ לשמו ולשמה לשם גירושין גמורים ויאמר הן. ועיין בס' הגט מאות נ"ג ע"ס אות נ"ח:

י"ד ישאל הרב לשליח אתה פב"פ ברצונך אתה נעשה שליח מפב"פ להוליך גט לאשתו פב"פ שתהא מגורשת ממנו בו ומותרת לכל אדם ויאמר הן:

ט"ו שמא נדרת או נשבעת או תקעת כף או חרם וכיוצא להיות שלוחו ותאמר אח"ך אנוס הייתי ולכן שמא נדרת או נשבעת נתיר לך כדי שיהיה שליחות זה מרצונך הטוב ויתירו לו בלשון מותר לך וכו':

ט"ז שמא נדרת וכו' שלא להיות שלוחו. ואתה עובר על השבועה. ויתירו לו וכו':

י"ז אם באולי מסרת שום מודעה על השליחות או דברת דבר או דברים שיזיקו לשליחות זה. תבטל הכל לפני אלו העדים בטול גמור:

י"ח יאמר השליח לעדים בקוש"ח בז"הל אתם פב"פ ופב"פ הוו עלי עדים גמורים שאני פב"פ מבטל בפניכם ביטול גמור כל מודעי ומודעי דמודעי ומודעי דנפקי מגו מודעי עם כל מודעי דעלמא אם מסרתי על ענין שליחות זה ששולח אותי פב"פ להוליך גט לאשתו פב"פ ואם באולי דברתי דבר או דברים שמאותו דבר או מאותן דברים נמשך ביטול או פסול לשליחות זה. אותו דבר או אותן דברים אני מבטל אותן ביטול גמור ויהיו כחרס הנשבר שאין בו ממש. אבל שליחות זה יהיה נכון וקיים. וכן אני מעיד על עצמי שלא מסרתי שום מודעה על שליחות זה ושלא דברתי שום דבר הגורם שום פיסול או ביטול לשליחות זה. ואם באולי המצא ימצא איזה עד או עדים בין בכתב בין בע"פ שיעידו שדברתי דבר או דברים שמאותו דבר או מאותן דברים נמשך פסול או ביטול לשליחות זה הריני פוסל אותו העד או אותם העדים פסול גמור. אבל שליחות זה יהיה כשר שריר וקיים כדת משה וישראל. ואני מקבל עלי בחרם חמור ובשבועת התורה על דעתכם שלא אבטל את השליחות של גט זה:

י"ט יצוה הרב לשליח שלא יהיה דבר חוצץ בדיו ואל יגע סרבלו או דבר אחר בדיו ולא יסייע שום ארם ולא יד א' לחברתה:

ך' יאמר לשליח שיסמוך ב' ידיו וכו' כמו האשה. ע"ל אות ס"ב וס"ג:

כ"א יאמר לעדים ראו שהבעל ימסור הגט ליד השליח ושמעו שיתנהו בידו לשם גירושין גמורים:

כ"ב יאמר הרב לבעל בפני העדים. דע לך שבגט זה תהא אשתך מגורשת מאתך ומותרת לכל ארם. ולכן תן כונתך להתירה בזה הגט:

כ"ג יאמר הרב לבעל שיאמר אחריו מלה במלה. וצריך שלא יגע שום דבר של המגרש בגט:

כ"ד ישים הבעל הגט כנגד ידי השליח קרוב וסמוך לא כל כך. ולא יכנוס באויר ידיו ויביט אליו. ויאמר לו בזה הלשון:

כ"ה פב"פ (ויזכיר כנוי משפחה) הולך גט זה לאשתי פב"פ ותן אותו לידה בכל מקום שתמצאנה ותהי ידך כידי ופיך כפי ודבורך כדבורי ועשייתך כעשייתי ונתינתך גט זה לאשתי פב"פ הנז' כנתינתי. ונותן אני לך רשות מעכשיו לעשות שליח ושלוחך לעשות שליח ושליח אחר שליח אפי' עד מאה שלוחים ואפי' בלי אונס עד שיגיע גט זה ליד אשתי פב"פ ותכף שיגיע גט זה ליד אשתי פב"פ הנז' מידך או מיר שלוחך או מיד שליח שלוחך אפי' עד מאה שלוחים תהא אשתי פב"פ הנז' מגורשת ממני בו ומותרת לכל אדם. ולועז לו הדברים בלשון לעז. ואז ירפה הגט מידו ויתנהו לשליח תוך כדי דבור. ולא יגע שום דבר של הבעל בגט:

כ"ו יקפוץ ידיו השליח עם הגט ויגביה ידיו למעלה ג' טפחים וילך עמו ד' אמות תחת בגדיו:

כ"ז יאמר הרב לשליח שיתן לו הגט לקרותו שנית. ויקראנו עם העדים כמשפט הראשון:

כ"ח אחר הקריאה ישאל לסופר. מכיר אתה זה הגט שכתבת לפב"פ לגרש בו את אשתו פב"פ לשמו ולשמה לשם גירושין גמורים ויאמר הן:

כ"ט אח"ך ישאל לעד הראשון. מכיר אתה שזאת היא חתימתך זאת היא חתימת חבירך. וכן ישאל לעד הב':

ל' אח"ך ישאל לב' העדים ביחד. מכירים אתם שזה הוא הגט אשר חתמתם במאמר פב"פ לגרש בו את אשתו פב"פ לשמו ולשמה לשם גירושין גמורים. ושוב אומר כל א' מהעדים בז"הל. ואני מעיד ג"כ על מסירת גט זה שבפני מסר הבעל פב"פ לשלוחו פב"פ גט זה מסירה גמורה כדת וכהלכה להוליכו לאשתו הנז':

ל"א ישאל לשליח כמש"ל אות י"ג וי"ד:

ל"ב יתנהו פעם ב' הבעל ליד השליח בפני העדים כמשפט הראשון. אלא שהכתב מבחוץ. ויאמר לו אתה פב"פ וכו' כמש"ל:

ל"ג יאמר הבעל בקוש"ח בז"הל. אני מקבל עלי בחרם חמור ובשבועת התורה על דעתכם שלא אבטל גט זה ולא את השליח ולא את השליחות ושלא לגרום שום דבר שיזיק ויגנד את הגט ולא את השליח ולא את השליחות ושלא אוציא שום לעז על גט זה:

ל"ד אח"ך יצוה הרב לכתוב שטר ההרשאה ולא יכתוב בה ר"ת. ושלא לשנות בהרשאה ממ"ש בגט ויחתמו העדים בהרשאה כמו שחותמים בגט. ויגזור הרב חרם וכו':

ל"ה ישביע את השליח בשבועת התורה שלא יבטל השליחות ושלא יוציא הגט מתחת ידו. ויקח לו סימן בכלי שיניחנו בו ויזכור הסימן שיש לו בגט:
ל"ו יחזיר הבעל לסופר כל כלי הכתיבה:

סדר נתינת הגט מיד השליח ליד האשה:

אין ראוי שיתאחר הגט ביד השליח:
א' יקח המסדר שנים מחשובי העיר אתו כדי שיהיה ב"ד של ג' לקב"ע בע"ג ולא יהיו קרובים ז"לז ולא לבעל ולא לאשה ולא יהיה בהם שום פסול מדברים הפוסלים לדון. ולא יהיו קרובים לעדי הגט. ולא לעדי מסירה ולא לשליח. ולא יהיו בעלי מומין ולא יהיה הבעל מצוי שם:
ב' יקח ב' אנשים אחרים שיהיו עדי מסירה כשיתן השליח הגט לאשה. וצריך ג"כ שלא יהיו קרובים ז"לז ולא לבעל ולא לאשה ולא יהיו חשודים על העריות ושאר עבירות ולא בעלי מומין. ויכולים להיות קרובים לשליח. וכתב הרב בתי כהונה וז"ל כתבו מן האחרונים שאין יכולים ליקח שכר. והיד אהרן כתב וז"ל אם הרב נוטל שכר טוב שלא יהיה א' מן השלשה וכ"כ כנ"הג:
ג' יהרהרו תשובה כל העשרה אנשים המצויים שם בוידוי אשמנו:
ד' יבדקו את השליח בשכלו ובשניו ובמעשיו ולא יהיה פסול לעדות מדאורייתא:
ה' יהיו עשרה אנשים גדולים כשינתן הגט מיד השליח להאשה והב"ד והשליח מן המנין. ותכסה האשה פניה בצעיף:
ו' יבוא השליח לפני הב"ד כשהם יושבים ויאמר לפניהם בעמידה ז"הל אני פב"פ שליח מפב"פ ליתן גט לאשתו פב"פ ויש עמי הגט וההרשאה מקויימת:
ז' צריכים הב"ד להכיר אם השליח הוא פב"פ ככתוב בהרשאה ואם יש עוד בעיר מי ששמו ושם אביו כך צריך שיהיה מצוי שם בעת נתינת הגט:
ח' יתן השליח ביד החכם שטר השליחות ויקראו אותו הב"ד לעין כל העשרה ויקראו ג"כ קיום הב"ד שעל ההרשאה. ויעיינו בה אם נכתבה ונחתמה כדינה:
ט' טוב שיכירו הדיינים חתימת עדי ההרשאה ואפי' חתימה א' סגי. ואם לאו יסמכו על ההנפק. ואם אין בה הנפק סומכין על השליח שאומר שעשאו שליח בערים:
יו"ד יעיינו הב"ד בגט אם נכתב ונחתם כהלכתו ואח"ך יקראו הגט מלה במלה בדקדוק רב בפני כל העשרה. ויקראו ג"כ חתימת העדים ובודקים סימני הגט אם מכוונים היטב כמ"ש בהרשאה ושואלים לשליח מה סימן יש לו בגט. וידקדקו בו אם נתקלקל שום אות או טשטוש:

י"א יזהיר להשליח שלא ישיב על שאלותיו הן הן ב' פעמים או לאו לאו ב' פעמים רק פעם א' וכן יזהיר לאשה ג"כ:

י"ב ישאל את השליח אם היה הבעל בריא ביום כתיבת הגט ואם אח"ך שמע שמת הבעל פב"פ עד היום הזה:

י"ג ישאל אותו בא אליך פב"פ או שלח לך שליח לבטל הגט שמסר בידך או את השליחות:

י"ד שמעת שביטל הבעל פב"ב את הגט שמסר בידך או את השליחות:

ט"ו שואלין אותו אם עשה הבעל שום תנאי בגט זה או בשליחות זה:

ט"ז שואלין אותו אם קבע לו הבעל שום זמן שבתוך אותו זמן יתן גט לאשתו אבל לאחר הזמן לא יתן לה:

י"ז ישאל אותו אם הבעל עשה שליח אחר ואח"כ חזר אותו שליח ועשה אותו שליח במקומו:

ח"י ישאל אותו אם לא היו הבעל והאשה במקום אחד:

י"ט ישאל אותו כלום עשית שליח אחר ואותו השליח שעשית חזר ועשאך שליח במקומו:

ך' ישאל אותו כלום בטלת את זה השליחות כגון שאמרת בפני עדים איני רוצה עוד להיות שליח של הבעל פב"פ בפניו או שלא בפניו:

כ"א ישאל אותו כלום עשית שליחות זה על תנאי או באונס או נשבעת שום שבועה או תקיעת כף או קבלת שום חרם להיות שלוחו של פב"פ על גט זה ולרווחא דמלתא אע"פי שלא נדר ולא נשבע יתירו לו בלשון מותר לך וכו':

כ"ב ישאל אותו אם באולי נדרת או נשבעת שלא להיות שליח פב"פ על גט זה ויתירו לו בלשון מותר לך וכו':

כ"ג יאמר לשליח אם באולי מסרת שום מודעה או דברת איזה דבר או דברים שבאותו דבר או דברים נמשך שום ביטול לשליחות זה או גורמים לו שום פסול תבטל הכל בפני אלו העדים ביטול גמור שלא יהא שום כח באותן המודעות ואותו דבר או דברים אלא כולן יהיו בטלים ומבוטלין ויהיו כחרס הנשבר שאין בו ממש:

כ"ד יאמר לו שיאמר בפני העדים בקוש"ח בז"הל.

אתם פב"פ ופב"פ הוו עלי עדים גמורים איך אני מבטל בפניכם ביטול גמור כל מודעי ומודעי דמודעי ומודעי דנפקי מגו מודעי ע"ס כל מודעי. אם מסרתי על השליחות ששלח אותו פב"פ להביא הגט לאשתו פב"פ וכן אם באולי דברתי איזה דבר או דברים שמאותו דבר או אותן דברים נמשך שום ביטול לשליחות זה. אותו דבר או אותן דברים אני מבטל

אותן ביטול גמור ויהיו כחרס הנשבר שאין בו ממש אבל שליחות זה יהיה כשר שריר וקיים. ואם באולי המצא ימצא איזה עד או עדים בין בכתב בין בע"פ שיעידו שמסרתי שום מודעה על שליחות זה או שדברתי איזה דבר או דברים שכשיתקיימו גורמים שום ביטול לשליחות זה הריני פוסל אותו ער או אותן עדים פיסול גמור. אבל שליחות זה יהיה כשר שריר וקיים בלי שום פקפוק:

כ"ה ישאל לשליח אם זה הוא הגט שמסר לו הבעל פב"פ להיות עליו שליח לגרש בו את אשתו פב"פ. ואם מכיר אותו בסימן מובהק:

כ"ו ישאל אותו אם יצא הגט מתחת ידו:

כ"ז ישאל אותו אם נעשה שליח קודם כתיבת הגט:

כ"ח יאמר לשליח אתה פב"פ השליח ראית שהיה ביד הבעל פב"פ הנייר והדיו והקולמוס ושאר כלי הכתיבה כדי למסרן לסופר פב"פ לכתוב את הגט ובעודן בידו אמר לסופר בפני העדים פב"פ ופב"פ אתה הסופר פב"פ כתוב גט זה לשמי פב"פ כדי לגרש בו את אשתי פב"פ לשמי ולשמה לשם גירושין גמורים שתהא מגורשת בו ממני ומותרת לכל אדם:

כ"ט ראית ושמעת שאמר הבעל פב"פ לעדים פב"פ ופב"פ אתם פב"פ ופב"פ חתמו בגט שיכתוב הסופר פב"פ לשמי פב"פ כדי לגרש בו את אשתי פב"פ וחתמו בו לשמי ולשמה לשם גירושין גמורים שתהא מגורשת בו ממני ומותרת לכל אדם:

ל' ראית שתכף מסר הבעל פב"פ הנייר והדיו והקולמוס ושאר כלי הכתיבה להסופר פב"פ כדי לכתוב לו גט זה לגרש בו את אשתו פב"פ לשמו ולשמה לשם גירושין גמורים שתהא מגורשת בו ממנו ומותרת לכל אדם. וקבלם הסופר ואמר כן אעשה:

ל"א שמעת שהסופר פב"פ קודם שהתחיל לכתוב את הגט אמר בפני העדים הנני כותב זה במאמר פב"פ כדי לגרש בו את אשתו פב"פ. ואני כותב אותו לשמו ולשמה לשם גירושין גמורים שתהא מגורשת בו ממנו ומותרת לכל אדם ותכף ומיד כתב:

ל"ב היית אצל הסופר פב"פ כשכתב גט זה לפחות שיטה ראשונה:

ל"ג ראית ושמעת שאמר הבעל לעדים פב"פ ופב"פ קודם חתימה אתם פב"פ ופב"פ חתמו בגט זה לשמי פב"פ כרי לגרש בו את אשתו פב"פ וחתמו בו לשמי ולשמה לשם גירושין גמורים שתהא מגורשת בו ממני ומותרת לכל אדם:

ל"ד ראית ושמעת משני העדים החתומים על הגט שכל א' אמר קודם שחתם הנני חותם גט זה במאמר פב"פ לגרש בו את אשתי פב"פ ואני חותם בו לשמו ולשמה לשם גירושין גמורים שתהא מגורשת כו ממנו ומותרת לכל אדם. ותכף ומיד חתם:

ל"ה היית אצל העדים וראית אותם כשחתמו מתחילה ועד סוף:
ל"ו ראית לב' העדים פב"פ ופב"פ שהיו יחד כשחתמו זה הגט וחתמו זה בפני זה:
ל"ז היה הגט יבש כשחתמו העדים:
ל"ח מכיר אתה בסימן מובהק שזהו הגט שכתב הסופר ושחתמו העדים לשם פב"פ לגרש בו אשתו פב"פ לשמו ולשמה לשם גי רושין גמורים. וזהו הגט שפב"פ עשאך עליו שליח הולכה ומסרו בידך שתהיה שלוחו לתת אותו לאשתו פב"פ לשם גירושין גמורים. שתהא מגורשת בו ממנו ומותרת לכל אדם. וטוב שיאמר הסימן:
ט"ל יאמר לשליח אתה פב"פ באת הנה לגרש את האשה הזאת פב"פ בשליחות בעלה פב"פ:
מ' ישאל לשליח אתה מכיר לפב"פ שעשאך שליח שהוא בעלה של זאת האשה פב"פ:
מ"א אתה מכיר את האשה הזאת פב"פ שהיא אשת פב"פ שעשאך שליח. ואם אינו מכירה יעידו ב' עדים בפניו שהיא זאת. וכן ישאל לעדי מסירה:
מ"ב ישאל לאשה אם נתייחד הבעל עמה אחר שנכתב הגט:
מ"ג ישאל עוד לאשה כתב ליך בעליך כתב או שלח ליך שליח לבטל זה הגט או השליחות או שמעת שביטל בעליך פב"פ הגט הזה או השליחות:
מ"ד שמעת שמת בעליך פב"פ:
מ"ה ישאל לה עוד אם מדעתה ורצונה היא מקבלת את הגט:
מ"ו אח"ך יקראו הג' שהם ב"ד עם עדי המסירה את הגט והעדים החתומים בו בפני השליח והאשה בדקדוק רב ובדקדוק הלשון וידקדקו אם נתקלקל שום אות או טשטוש ואפי' קוצו של יו"ד מעכב:
מ"ז אח"ך יכפול את הגט לארבעת רבעיו הכתב מבפנים והחלק מבחוץ. ויתנהו ביד השליח ויאמר לו החזק הגט בידך עד שאומר לך ליתנו לאשה ויאחזנו בארבע קצותיו באלכסון:
מ"ח יאמר לכל העומדים שם שאם יש מי שיודע שום פסול בגט יאמר אותו עכשיו כי אחר הנתינה יושם חרם שלא להוציא לעז על הגט:
מ"ט ישאל אחר הכתובה כדי לקורעה או המחול אותה לבעל בפני העדים:
נ' יצוה לאשה שתסיר הטבעות שבידה ולא יהיה דבר חוצץ בידה. ואל יגע סרבלה או שום דבר בידיה בשעה שמקבלת את הגט. ולא יסייענה שום אדם בקבלתו:
נ"א יצוה לאשה שתגלה פניה:
נ"ב יעמדו האשה והשליח זה כנגד זה לפני הב"ד. והעדים בצדיהם ולא ישען השליח כלל לכותל ולא לעמוד:

נ"ג יזהיר לשליח כשיאמר בשעת נתינה וגט זה בפני נכתב ובפני נחתם שיהיו דבריו אלה סמוכים ותכופין כשנותן הגט:

נ"ד יעיינו השלשה שהם ב"ד וב' עדי המסירה ויתנו עיניהם כשהשליח מוסר הגט לאשה ויתנו עיניהם בו עד אחר הקריאה:

נ"ה יאמר לאשה שתפתח ידיה ותקרבם יחד. ולא תהיינה במדרון רק תגביה האצבעות למעלה ולא יהיו ידיה תוך ג' טפחים הסמוכים לארץ או לשלחן ותרחיב אותם מלמעלה כרי לקבל הגט. ויזהיר אותה שלא תקפוץ ידיה עד שיאמר לה לקופצם:

נ"ו יאמר לאשה דעי שעל ידי גט זה תהא מגורשת מבעליך פב"פ ומותרת לכל אדם. ושתכוון דעתה לכך:

נ"ז יאמר לשליח שיגביה ידיו למעלה מידי האשה שלא יכנס הגט באויר ידיה. ושלא יניחנו ביד האשה עד שיאמר לו הנח:

נ"ח כשיאמר השליח בפני נכתב ובפני נחתם צריך שישבו הדיינים מפני שהוא קבלת עדות:

נ"ט יאמר הרב לשליח שיאמר אחריו מלה במלה הל' ויביט אליה ויאמר לה בז"הל:

ס' הרי זה גיטך והתקבלי גיטך זה ששלח ליך בעליך פב"פ והרי את מגורשת בגט זה ממנו מעכשיו ומותרת לבל אדם וגט זה בפני נכתב ובפני נחתם:

ס"א אח"ך יאמר דברים אלו בלשון לעז וז"ל:

ויז אקי טו נט אי ריסיבי טו גט איסטי קי מאנדו אטי טו מארידו פב"פ אי סיאס קיטה קון איסטי גם די טו מארידו פב"פ דיזדי אגורה אי סוואילטה אה קוואל קייר אומברי והרי את מותרת לכל אדם אי איסטי גט דילאנטרי די מי סי איסקריבייו אי דילאנטרי די מי סי אפירמו וגט זה בפני נכתב ובפני נחתם:

ותכף ומיד תכ"ד ירפה השליח הגט מידו עד שיפול הגט בנחת לידי האשה ויסלק השליח ידו מידי האשה מכל וכל:

ס"ב יאמר לאשה שתקפוץ ידיה ותחזיק כגט ותגביה ב' ידיה למעלה משלשה טפחים ותכניס הגט תחת סרבלה בידיה ותלך בו לפחות ד' אמות ותחזיר למקומה כמו שהיתה:

ס"ג יאמר הרב לאשה השאילי לי גיטך זה לקרותו שנית ויקראו אותו הב"ד עם עדי מסירה:

ס"ד יאמר לשליח אתה השליח פב"פ מכיר אתה בסימן מובהק שזהו הגט שפב"פ עשאך עליו שליח הולכה ומסרו בידך שתהיה שלוחו לתתו לאשתו פב"פ לשם גירושין גמורים שתהא מגורשת בו ממנו ומותרת לכל אדם:

ס"ה ראית כשהיה ביד הבעל פב"פ הנייר והדיו והקולמוס ושאר כלי הכתיבה למסור להסופר פב"פ לכתוב את הגט ואמר לו בפני העדים פב"פ ופב"פ אתה הסופר פב"פ כתוב גט לשמי פב"פ לגרש בו את אשתי פב"פ לשמי ולשמה לשם גירושין גמורים שתהא מגורשת בו ממני ומותרת לכל אדם ואמר לעדים אתה פב"פ ופב"פ חתמו בגט שיכתוב פב"פ לשמי פב"פ לגרש בו את אשתי פב"פ וחתמו בו לשמי ולשמה לשם גירושין גמורים שתהא מגורשת בו ממני ומותרת לכל אדם. ותכף מסר לסופר הנייר והדיו והקולמוס ושאר כלי הכתיבה:

ס"ו שמעת שהסופר פב"פ קודם שהתחיל לכתוב את הגט אמר בפני העדים פב"פ ופב"פ הנני כותב גט זה במאמר פב"פ לגרש בו את אשתו פב"פ ואני כותב אותו לשמו ולשמה לשם גירושין גמורים שתהא מגורשת בו ממנו ומותרת לכל אדם ותקף ומיד כתב:

ס"ז היית אצל הסופר לפחות כשכתב שיטה ראשונה:

ס"ח ראית לב' העדים פב"פ ופב"פ שהיו יחד כשחתמו זה הגט:

ס"ט שמעת לכל א' מהעדים כשאמר בפני חבירו קודם שחתם הנני חותם בגט זה במאמר פב"פ לגרש בו את אשתו פב"פ ואני חותם בו לשמו ולשמה לשם גירושין גמורים שתהא מגורשת בו ממנו ומותרת לכל אדם ותכף ומיד חתם:

ע' ראית לכל אחד מהעדים כשחתם מתחלה ועד סוף:

ע"א אתה מכיר שזהו הגט:

ע"ב אח"ך יכפול אותו כבראשונה אלא שהכתב מבחוץ והחלק מבפנים ויעשה כמש"ל מסימן נ"ב ע"ס סי' ס"ב:

ע"ג יקרע הגט שתי וערב ויאמר ה"ה בחרם מי שיוציא לעז על גט זה:

ע"ד יזהיר לאשה שלא תקבל קדושין משום אדם עד שיעברו צ"ב יום מיום קבלת הגט:

ע"ה יזהיר אותה שלא תנשא לכהן ולא תדור בשכונת חצר המגדש. ע"כ:

נוסח הרשאה מן הבעל לשליח. לא יכתוב ראשי תיבות ולא אותיות שבורות ולא יעשה שום שינוי ממ"ש בגט וידקדק בכתיבה מבלי טשטוש או מחק או דבוק וכן בחתימת העדים:

באחד בשבת בכך וכך יום לירח פ' בשנת כו"כ לבריאת עולם למנין שאנו מנין בו כאן במתא טיטואן דיתבא על נהר בני איגים. בפנינו עדים חתומי מטה מסר פב"פ גט כריתות בלי שום תנאי ביד שלוחו פב"פ להוליכו לאשתו פלונית בת פלוני וליתן אותו לידה בכל מקום שימצאנה וכך אמר בפנינו פב"פ הבעל הנז' לשלוחו פב"פ הנז' קודם שמסר הגט הנז' לידו אתה פב"פ הולך גט זה לאשתי פב"פ ותן אותו לידה בכל מקום שתמצאנה

ותהא ידך כידי ופיך כפי ודבורך כדבורי ועשייתך כעשייתי ונתינתך גט זה לאשתי. פב"פ הנזכרת כנתינתי ונותן אני לך רשות מעכשיו לעשות שליח ושלוחך לעשות שליח ושליח אחר שליח אפילו עד מאה שלוחים ואפילו בלא אונס עד שיגיע לידה גט זה ותכף שיגיע גט זה ליד אשתי פב"פ הנזכרת מידך או מיד שלוחך או מיד שליח שלוחך עד מאה שלוחים תהא אשתי פב"פ הנזכרת מגורשת ממני בו ומותרת לכל אדם ותכף ומיד מסרו פב"פ הבעל הנז' ביד פב"פ השליח הנז'. והגט הנז' שנעשה עליו פב"פ הנז' שליח להולכה ככל הכתוב למעלה נכתב ונחתם בפני השליח הנז' כאן במתא טיטואן דיתבא על נהר בני איגים באחד בשבת בכו"כ יום לירח פ' בשנת כו"ך לבריאת עולם ועדיו החתומים בו אנחנו שנינו החותמים פה פב"פ עד פב"פ עד. וסימני הגט הנז' שנעשה עליו שליח להולכה פב"פ הנז' הם אלו שיטה שלישית מתחלת בתיבה פ' ומסיימת בתיבה פ' ושיטה ששית מתחלת בתיבה פ' ומסיימת בתיבה פ' ושטה תשיעית מתחלת בתיבה פ' ומסיימת בתיבה פ'. ומאחורי הגט וכו' ובפנינו בטל פב"פ הבעל הנז' כל מיני מודעות שבעולם אם מסר על גט הנז' או על שליחות השליח ופסל עדיהן וכל דבר הגורם שום פיסול או ביטול לגט הנז' או לשליחות השליח. גם בפנינו קבל עליו פב"פ הבעל הנז' בחרם חמור ובש"ח שלא לבטל את הגט הנז' ולא את השליח ולא את השליחות הנז'. ושלא לגרום שום דבר שיזיק וינגד לא את הגט ולא את השליח ולא את השליחות ושלא יוציא שום לעז על גט זה. ומה שראינו ונעשה בפנינו כתבנו וחתמנו שמותינו פה והש"וק פב"פ עד פב"פ ער כמו שחותמין בגט. יד אהרן מהר"מ ן' חביב הל"קט. וכתב בס' נחלת שבעה שצריך לחתום פב"פ עד כדי שלא לשנות בהרשאה מבגט יעו"ש דף פ"ח ע"ד. מכתב לחזקיהו דב"מ בתי כהונה:

קיום ב"ד:

במותב תלתא כחדא הוינא נחנא בי דינא דחתימין לתתא כד חתמו סהדייא אלין דחתימין לעילא בשטר השליחות דנא ואשרנוהו וקיימנוהו כדחזי ואתקיים וחותמין ג' מכ"ד כמו שחותמין בשטרות:

גט שחרור

נוסח גט שחרור עבדים שנתן בעיר ג'יבלטאר יע"ה באחד בשבת בשלושה ימים לירח סיון בשנת חמשת אלפים וחמש מאות ותשעים ואחת לבריאת עולם למנין שאנו מנין באן במתא גיבלטאר דעל כיף ימא מותבה וממימי בארת ובורות מסתפקא אנא משה בן יצחק הלוי העומר היום כאן במתא גיבלטאר הנזכרת וכל שום אחרן וחניכא דאית

לי ולאבהתי וראתרי צביתי ברעות נפשי בדלא אניסנא ופטרית ושחררית וחררית יתיבי ריבי אנת פורטונאטה בת אברהם אבינו ובר שום אחרן וחניכא דאית ליכי דהוית שפחה דילי מן קדמת דנא וכדו שחררית וחררית וחפשית ושבקית יתיבי ליבי די תיהוייין אנת לנפשיכי אנת לגרמיכי ואנת בת חורין ורשאית אנת למיעל בקהלא דישראל להתנסב לכל בר ישראל ולהתערבא בישראל ורשאין בניכי למילף אולפן אורייתא מחמת דבדעות נפשי שחררית יתיב. וחררית יתיבי וחפשית יתיבי והרי אנת לנפשיכי אנת לעצמיכי אנת לגרמיכי ותרי אנת בת חורין ואנש לא ימחא בידיבי לא בבריך ולא בברתיך מן יומא דנן ולעלם ודן די יהוי ליכי מנאי ספר שחרורין ואגדת חפושין וגט חרורין כדת משה וישראל ואמרנא למשה בן יצחק הלוי הנזכר נקני מנך ונכתוב גט חרות ונחתום ונתן לפורטונאטה ישראל הנזכרת ואמר הן וקנינא מן משה הנזכר קנין שלם מעכשיו במנא דכשר למקניא ביה אתברר מאי דכתיב ומפורש לעיל והכל שריר ובריר וקים.----------

נוסח גט חרש

באחד בשבת בשלשה ימים לירח סיון בשנת חמשת אלפים _____ וחמש מאות ותשעים ואחת לבריאת עולם למנין שאנו _____ מנין בו במתא טיטואן דיתנא על נהר בני איגים אנחנא _____ בי דינא דחתימין לתתא במותב תלתא בחדא הוינא _____ כד אתא קדמנא יצחק חרש אינו שומע ואינו מדבר _____ בן אברהם ישראל דאינסינא ליה רינה בת יעקב ישראל _____ ברמיזה ומדרמז לנא כתבנא ליה גטה דנא _____ למהוי מגורשת ממנו ומותרת לכל אדם _____ ותהא רשאה ושלטאה בנפשה למהך להתנסבא _____ לכל גבר דיתיצבי ואנש לא ימחא בידה מן יומא דנן ולעלם _____ ודן די יהוי לה ספר תירוכין ואגרת שיבוקין וגט פיטורין כפי התקנה דרבנן והרי היא מותרת לכל אדם כדת משה וישראל _____ פב"פ דיין פב"פ דיין פב"פ דיין

הלכות גיטין

א' מי שהוחזק בעיר בשם ראובן בן שמעון וגרש את אשתו באותו שם שהוחזק ואח"ך באו עדים והעירו שמעולם לא נקרא בארצו בשם זה לא הוא ולא אביו ושאל השואל אם זה הגט פסול לכתחי' או אפילו בדיעבד לפי שזאת האשה עמדה ונשאת עיין בש"ות

מהריב"ל שהעלה דאם שינה שמו אפשר להתיר ולא תצא ואם שינה שם אביו תצא מזה ומזה ב"ח בתשו' צ' בסוף החלק יעו"ש:

ב' הגרושה נוטלת שכר הנקה במושלם והמורדת החצי וה"ה באלמנה ועיין בס' התקנות סי' נ"ו ונ"ז ובס' זכות אבות סי' ר"ב:

ג' אם חייב הבעל במזונות אשתו כל זמן שלא הגיע הגט לידה וכ"ז שלא נפרעה מכתובתה עיין חוט המשולש דף ב' ע"ב אות ו'. הרמב"ם פ"ו מה' גירושין הל' ל' מרן סי' קמ"א סנ"ח:

ד' הרוצה לגרש אשתו ואין ידו משגת לפרוע כתובתה עיין חוט המשולש סי' נ"ד דף ל"ב:

ה' בן הצריך לאמו ישאר אצלה אפי' נשאת לאחר ואי' יכולים בני המשפחה להוציאו מתחת יד אמו הרדב"ז ח"א סי' תכ"ט:

ו' הטעם דאין כותבין תירוכין שבוקין בשטה א אחרונה לפי שאין למדין משטה אחרונה וה"ט דאין מדקדקין הסופרים בשטה אחרונה כשכותבין כדת משה וישראל באותיות ארוכות. הרדב"ז סי' תכ"ג וכתב שם שצריך להזהיר לסופר שלא יאריך הדלי"ת והרי"ש לפי שנראת כ"ף הפוכה אבל שאר האותיות כמו התי"ו והה"א אין בכך כלום:

ז' כתב מהר"י מינץ וז"ל שמעתי משם מהר"א ז"ל כל שמות שיש להסתפק אם יש לכתוב לבסוף א' או ה"א שיש לכתוב בה"א כגון אושעיה עקיבה שמריה סעדיה או כיוצא בזה ואמר שבמקרא לא נמצא שום שם אלא שסופו ה"א עכ"ל:

ח' כתב הרב חיים שאל בסי' ע"ד אות ל"ו דמי ששלח גט לאשתו מע"א אינו יכול לישא אשה עד שיהיה קרוב לודאי שהגיע הגט לידה כמ"ש סי' קמ"א סנ"ח וכן משמע מתשו' ג"ור י"ד כלל ג' סי' ד' וכ"מ מתשו' מהרש"ל סי' ד' וכ"ג מתשו' הרב המבי"ט ח"א סי' ר"י ועיין סי' יד אהרן א"ה סי' א' הגהב"י אות כ"א:

ט' בענין אם הבעל עצמו מוליך הגט לאשתו למ"א מרן בב"י הביא משם א"ח בסי' קמ"א דף קכ"ד ע"ב לשון השליחות שטר הולכה כשהבעל עצמו מוליך גט לאשתו בעיר אחרת יעו"ש ופסקו מור"ם בהגה בסי' קמ"ב סי"ד:

והרב מהר"ם ן' חביב בסי' קכ"ז ס"ק י"ב כ' וז"ל כ' בתשו' הרדב"ז סי' רע"ד דהבעל עצמו שהביא גט ממ"ה למוסרו לאשתו שזמנו קודם לנתינתו יש מי שהורה דאין להכשירו אלא ע"י שליח והוא ז"ל סתר את דבריו והעלה דכל גיטין הבאים ממ"ה אית להו קלא ויכול הבעל לגרש ע"י עצמו יעו"ש. ואין דבריו מוכרחים בעיני עכ"ל. מוכח מדבריו דס"ל דאין להכשיר אלא ע"י שליח. ובסקי"ג הביא משם הרשב"א והרא"ש דאי אתרמי שלא נמסר הגט ביום שנכתב תו לא מתכשר האי גטא אם לא ע"י שליח להולכה דאית ליה

קלא. וטעמא הוי דילמא אתיא למטרף לקוחות מיום הכתיבה. א"נ שמא יחפה על בת אחותו וכמ"ש התוס' בגיטין די"ז ע"ב ע"ש שתירץ ב' תירוצים על מאי דאמרינן כותבין גט לאיש אע"פ שאין אשתו עמו וכו' והרא"ש והרשב"א ור"י והטור הכריעו כתירוץ ב' שכתבו דמסתמא מיד אחר הכתיבה מוסרו לידה דלפ"ז אם נתאחרה הנתינה אין לו תקנה כ"א ע"י שליח דאית ליה קלא כמ"ש. עוד כ' שם דהרמב"ם ס"ל כתירוץ א' של התוס' דכיון דמוסרו לה בפני עדי מסירה מפקי ליה קלא ואין צריך על ידי שליח. ובסימן קכ"ז ס"ה כתב מרן וז"ל גט שלא נמסר ביום הכתיבה אין תקנה להכשירו אלא שישלחנו לה ע"י שליח ע"כ. וכ' שם הגט פשוט סקי"ד וז"ל נקט לשון שלילה למעוטי שלא ימסרנו לה על ידי בעלה ונסמוך אעדי מסירה דמפקי להו קלא וכו' דלא שייך למי' קלא אלא כשמגרש על ידי שליח וכו' ושהדבר במחלוקת שנוי דלר"י והרשב"א והרא"ש והר"ן והטור לא התירו אלא ע"י שליח והרמב"ם והרמב"ן והעיטור ובעל ההשלמה והכל בו הם מן המתירים וכו' ע"כ:

יו"ד שם ג'אמילה כתב בס' ד"מ חא"ה דף קע"ה ע"ד וז"ל ג'אמילא כך נכתב ונעשה מעשה באל"ף לבסוף ע"כ. ובס' יד אהרן כ' וז"ל ג'מילה כ"כ רבינו הגדול מהר"ש הלוי אב"ד בקונטריס הגטין שלו והיינו ממ"ש מהרימ"ט דשם זה הוא נגזר מל' הערביים ופירושו גימול מאת ה' אכל בגיטין שניתנו בב"ד של מהרא"א ז"ל ראיתי ערבובייא שבקצת גיטין כ' ג'אמילה באל"ף בין גימ"ל למ"ם ובה"א לבסוף ובקצת גיטין מילה בלא אל"ף ובה"א לבסוף ובקצת גיטין ג'אמילא באל"ף באמצע ובסוף. ומהר"ש הלוי כתב שפעם א' טעה הסופר וכתב ג'אמילה באל"ף בין גימ"ל למ"ם וה"א לבסוף וסידרו שיכתבו גט אחר דהוי תרתי דסתרן דאם הוא שם לעז לא היה צריך ה"א לבסוף ואם הוא לשון ערבי לא היה צריך א באמצע וכ' שם שמהר"א מוטל ז"ל כתב ג'אמילא באל"ף באמצע ובסוף וכו' ועיין בספר אדמת קדש שכתב שלא כתב מהרימ"ט שהוא ל' ערבי אלא למה שנכתב שם זה בה"א אבל לא לאל"ף שבין גימ"ל למ"ם שדבריו תמוהים עכ"ל. ובספר השמות למהר"ר יעב"ץ בס' ז"א נמ"ך ג'אמילה בה"א לבסוף יעו"ש:

י"א כ' הכנ"הג דף קפ"ה ע"ג אם המגרש מוציא את אשתו משום שם רע או נדר או משום אילונית יאמר הרב למגרש שאי' רשאי להחזירה:

י"ב יחקור החכם המסדר אם המגרש והמתגרשת הם גדולים בשנים:

י"ג שני יוסף בן שמעון הדרים בעיר א' אין מגרש הא' אלא בפני חבירו:

י"ד אף אם הבעל הוא מהכופין לגרש או השביעוהו לגרש מפני שהיה מהכופין להוציא אפי"ה יש לבטל המודעות:

סדר החליצה

א' מצות חליצה בג' דיינים יודעים לקרות ואזרחי ישראל מאב ומאם ולא יהיו קרובים ז"לז ולא ליבם ולא ליבמה אפי' ראשון בשלישי פסול אפי' בדיעבד ואפי' הנשואים ב' בנות אחים או ב' בנות אחיות או אשה ובת אחותה ואפי' קרוב ונתרחק. ומור"ם בהגה סי' קס"ט כתב דשני בשלישי כשר. והיד אהרן כתב דלכתחילה לא יהיו שני בשליש וכ"כ ד"מ. והרב זל"א הביא משם כרם שלמה דלכתחי' אפילו רביעי ברביעי וה"ה ב' הנוספים ועיין כרם שלמה סי' נ"ז דף קי"א ושלא יהיה בהם שום פיסול. ושלא יהיו סומים אפילו בא' מעיניו ולכתחלה צריך שלא יהיה בהם שום מום. והרב והתלמיד נמנים לשנים למנין הדיינים. ויש אוסרים ליקח שכר וכן המנהג ובסדר הגט שבסוף הש"ע כתב שאם א' מהם חמישי אין להחמיר אפי' עם הראשון:

ב' יוסיפו עוד שנים אחרים ביום שלפני החליצה ולא יהיו קרובים ז"לז וכ"מ שפוסל בראשונים פוסל גם כן באלו זולת קרובים ונתרחקו דכשרים ולא יהיו קרובים לדיינים לכתחילה ובסדר הגט שבסוף הש"ע כתב דשנים הנוספים יכולים להיות קרובים וכו' אפילו לכתחילה קורבה שאינה פוסלת מ"הד כנה"ג:

ג' טוב שיהרהרו בתשובה הדיינים והעדים וראוי לגדול להזהירם שיעמדו על רגליהם ויתודו אבל חטאנו וכו':

ד' ביום שלפני החליצה יחקרו הדיינים ע"פ עדים כשרים לכתחילה ושלא יהיו קרובים ליבם ולא ליבמה ולא זע"ז זל"א. אם זה היבם הוא אחי המת מן האב. ואם היבם יניק צריך לחקור אם היה להם ישיבה א' בעולם שמא נולד אחר מיתת האח. וישאלו אם יש ליבם במדינה אח מאב שיהיה גדול ממנו ושלא הניח המת זרע ולא זרע זרע וזרע מן השפחה ומן הנכרית אינו פוטר ואם היבמה היא אשת המת אחיו של זה היבם. וכל זה סגי בדיעבד בעד א' או אשה או עבד או קרוב. וה"ה עד מפי עד ודוקא אם הוחזק על פיהם אבל להעיד בשעת מעשה יש להחמיר. ועיין הריב"ש סי' קפ"ב ומהריב"ל ח"ד סי' מ"ט וכנ"הג אות כ"ו ספק פסולי עדות דאורייתא פסולים:

ה' וצריך לדעת ע"פ ב' עדים כשרים (וקרובים פסולים לעדות שנים) אם היבם והיבמה הם גדולים השנים דהיינו בן י"ג ויום א' מעת לעת בשעות ליבם ובת י"ב ויום א' ליבמה ושהביאו ב' שערות אחר השנים הנז' כי השערות שקודם הזמן אינו סימן גדלות אלא שומא נינהו ואם הם גדולים בקומה ובנים ה"ה סימן. ר"ל קומה וגם בנים אבל בנים בלא קומה צריך עדות שנים ג"כ או בדיקת שערות כנ"הג. וביבם אם נתמלא זקנו וגדול בקומה א"צ עדות על השנים שם. ועיין בחה"מ סי' ל"ה ובא"ח סי' נ"ג ס"ח. ואם היבם

נתמלא זקנו א"צ לבדוק על השערות אבל על השנים צריך כנה"ג והיבמה שדים נכונו סגי בכך וגם בדיקת דדים צריך ע"י אנשים ואעפ"כ צריך לחקור על השנים ודוקא כשהדדים אינם גדולים כ"כ אבל אם הם גדולים כ"כ כמו שדרך להיות באשה גדולה שבאה לכלל קומה א"צ לשאול על השנים אע"פ שעדיין לא גדלה בקומה ואם לאו יבדקו ליבם ב' אנשים אם יש לו ב' שערות שיכופו ראשן לעיקרן עיין סי' קנ"ה סי"ו וסי"ח. עיין פי' ס' חליצה מרן סכ"ז שכתב דשיעור אורך השערות ברוחב אצבע שקורין אמה והטעם לפי שאין אנו בקיאים בגומות והב"ח כתב דלא סגי ברוחב אצבע וצריך רבוי שערות או ארוכות הרבה זולת בשעת הדחק די ברוחב אצבע. וליבמה יבדקו נשים אפי' קרובות מהריב"ל ח"ד סי' י"ב פמ"א ח"ב סי' כ"ה יד אהרן אות י"ד מלבד נשי הדיינים ויחקרו שלא יהיו היבם והיבמה חרש ושוטה או אלם וסומא אם יש לו אח אחר:

ו' ישאלו אם עברו צ"ב יום מיום שמת הבעל ומאיזה חולי מת הבעל שלא יהא מהנטבעים ודי בזה עדות אשה או קרוב. ואם היתה זקוקה לראובן ושמעון ומת ראובן א"צ להמתין צ"ב יום למיתת ראובן:

ז' ביום שלפני החליצה יבדקו הדיינים אם המנעל עשוי כהלכה וכמדת רגל היבם הימני. וצריך לעשותו שיהיה כצורת רגל הימני דהיינו שיהיה באלכסון מאצבע גדול עד הקטן. היד אהרן אות טו"ב הביא משם שבות יעקב כן וזקני פראג אמרו שהחלוק הוא שמנעל ימין עוברים הקרסים מצד ימין והלולאות בצד שמאל והוא לא ניחא ליה בהכי אלא באלכסון וכו' ושכ"כ בעל נחלת שבעה. והרב ז"ל כתב משם רב א' שראה להרב מהר"י אבואלעפייא ז"ל שלא היה מקפיד לסברת שבות יעקב רק בהיכר הקרסים לבד. עוד הביא שם שראה מנעל של הרב מהר"ם מג'אר כסב' שבות יעקב וסיים וכתב וז"ל איך שיהיה פשיטא ופשיטא שהטוב והישר הוא לחוש לסב' הרב שבות יעקב ולעשות כך"ע עכ"ל. וכתב שם שהמנעל שלהם בצד שמאל הוא ביושר ובצד ימין הוא קצת באלכסון וניכר שהוא לרגל ימני. ושיהיה מעור בהמה טהורה ולכתחלה יהיה העור קשה והעקב יהיה קשה יותר. והרצועות לבנות והמנעל שחור וירחץ רגלו היבם בו ביום ויחתוך צפרניו ויסיר כל צואה וטיט בסכין כדי שיהיה נקל לרוחצו ביום החליצה. ובס' ז"לא הביא משם רב א' שלא יסיר בסכין שמא יוציא דם וחושש. ומלמדין ליבמה ע"י שליח קרות הפסוק מאן יבמי וכו'. ותיבות לא אבה יבמי בנשימה א'. וגם ליבם ילמדו לא חפצתי לקחתה בנשימה אחת ובמפיק הה"א. וילמדו ליבמה חליצת המנעל:

ח' ביום שלפני החליצה בין מנחה למעריב ולכתחי' צריך להיות ההזמנה בעוד היום ולא בלילה הקביעות צריך להיות מקום מפורסם בגובהה של עיר נועדים החמשה דיינים הנז'

במקום א' ואומרים הג' דיינים לב' הנוספים בז"הל מכאן נלך ונשב במקום פלוני ונקבע שם מקום כדי לחלוץ למחר בע"ה לפלונית בת פלוני מיבמה פב"פ והשנים הנוספים לא יאמרו כלום בדיעבד אם חלצו ולא קבעו מקום החליצה כשרה כנה"ג ומור"ם בהגה סי' קס"ט ס"ד:

ט' יעקרו ממקומם באותו פרק וילכו הג' דיינים תחלה והב' הנוספים ילכו אחריהם ויסדרו שם היאך ישבו וישבו במקום שצריכים לישב למחר וכדרך שיושבים למחר כנ"הג. הרב באמצע וב' דיינים אחד מימינו וא' משמאלו והב' הנוספים ישבו על ספסל א' מן הצד. והיותר חשוב משניהם ישב יותר קרוב אל הדיינים:

יו"ד אחר שישבו יאמרו כל החמשה ביחד בז"הל במקום הזה אנו קובעים מקום לחלוץ למחר בע"ה לפלונית ב"פ מיבמה פב"פ וישבו שם מעט ואם קבעו מקום לחליצה מבערב ובבקר נדחה אותו יום לאיזה סבה צריך הזמנה אחרת. וגדולה מזו כתב הרב מהר"י חאג'יז בשם תומת ישרים דאפי' נתחרט היבם באותו ערב ושוב בבקר נתפייס אינו עולה אותה הזמנה וכתב מהרי"ח הנז' ואני ראיתי שבמקום עיגון היקלו וסמכי על הזמנה א' דבר משה. ובת"ה סי' רכ"א כתב דלא מהני הזמנה בשחרית לחלוץ אותו היום אבל הכנ"הג בסדר חליצה אות י"ג כתב וז"ל ואם לא קבעו בערב מלפניו טוב לקבוע ביום החליצה בשחרית קודם תפלה מלקבוע בלילה:

י"א אחר ההזמנה מיד ישלחו הדיינים להזהיר ליבמה שלא תאכל שום מאכל ולא תשתה שום משקה למחר עד אחר שתחלוץ. ויזהיר ג"כ את היבם שלמחר לא יאכל וישתה קודם החליצה. זולת אם הוא תענית צבור א"צ להזהירם על כך. ושלא תדבר הרבה למחר בבואה לפני ב"ד קודם החליצה. ושלא תרוק קודם החליצה בפני ב"ד והיבם. ושלא תנקר שיניה קודם החליצה. ואם א"א לה שלא תרוק תבלע הרוק בצעיף שכנגד פניה שלא יהא נראה יוצא מפיה וגם זה שלא בפני היבם והדיינים וביום החליצה קודם התפלה ישלחו להזהיר ליבמה על מה שהזהירוה אתמול כנה"ג:

י"ב למחר ביום החליצה יתועדו החמשה דיינים במקום א' ויאמר הגדול שבהם בז"הל מכאן נלך למקום פ' שקבענו אתמול לחלוץ לפלונית ב"פ מיבמה פב"פ וילכו הג' דיינים תחלה והב' הנוספים אחריהם וישבו במקום שישבו אתמול ולא ישב שום אדם על הספסלים שיושבים החמשה והיבם והיבמה באמצע בעמידה. אחר שישבו הדיינים יבאו היבם והיבמה היבמה תבא תחלה ואח"ך היבם:

י"ג יאמר הגדול שבדיינים אתמול חקרנו שאין שום קורבה בינינו ולא ליבם ולא ליבמה. גם נהרהר תשובה וכו' ויחזרו כל החמשה להרהר בתשובה בוידוי אבל חטאנו וכו':

י"ד צריך שיהיו שם לפחות עשרה גדולים וכולם מצטרפים לעשרה אפי' היבם והשמש:
ט"ו יזהיר הרב לדיינים שישמעו השאלות והתשובות:
ט"ז יזהיר לשנים הנוספים שלא ישאו ויתנו בדיני חליצה שלא נטעה דחליצה בחמשה כר' יהודה:
י"ז השמש יכריז שכל העם ישמעו ויראו ולא יעשו שום חציפות או צעקה:
י"ח השמש יקרא את היבם והיבמה שיבאו ויעמדו לפני הדיינים ולא יבאו קודם הדיינים. ותבא היבמה תחלה ואח"ך היבם. ויהיה מעוטף כאבל והיבמה גם כן מעוטפת כאבלה ותכסה פיה בצעיף וישבו היבם והיבמה לפני הדיינים:
י"ט יזהיר הרב את היבמה שלא תרוק עד שיאמר לה ושלא תדבר זולת שתשיב על מה שישאל אותה ושלא תשיב הן ב' פעמים כי הוא לשון שבועה והוי שבועת שוא. אלא לאו או הן פעם א' וכן יזהיר את היבם ע"ז:
כ' חוזרים וחוקרים בו ביום החקירות שחקרו אתמול כדי לפרסם הדבר ברבים ויבררו ב' עדים כשרים להעיד ע"ז וישאל הרב לעדים כשהם עומרים אם יודעים שפלונית זו היא אשת המת פב"פ ועד א' נאמן ואפילו קרוב וכו' ויש אומרים דבשעת מעשה אינו נאמן:
כ"א ישאל ג"כ לעדים אם מכירים שזה היבם פב"פ הוא אחיו מן האב של פב"פ המת ושהיה להם ישיבה א' בעולם:
כ"ב ישאלם אם יש אח אחר במדינה שהוא אחיו מאביו וגדול בשנים יותר מהיבם ואם יש עוד אח גדול ויש איזה טעם שאין הגדול חולץ יפרסמו הדיינים הטעם ישאלם אם יש צ"ב יום משמת הבעל ומאיזה מיתה מת:
כ"ג ישאלם אם המת הניח זרע או זרע זרע ע"ס כל הדורות ואפילו גוסס דאז פוטר מחליצה ומיבום:
כ"ד ישאלם אם היבם והיבמה גדולים בשנים ע"פי עדות כשרים ואומר ברבים שכבר שאלו מאתמול על סימני איש ואשה ואם יש להם זרע יפרסמו שמפני זה א"צ לשאול על השנים והסימנים:
כ"ה יחקרו שלא יהיה רגל היבם עקומה והפוכה ושלא יהיה מהלך על אצבעות רגליו. (וחולה מחולי הפודגירה חולץ) ושלא יהיה אטר רגל. ויברקו אותו ע"י שיעמידוהו ברגליו מכוונות ומיושרות ויאמרו לו שילך פניו ולהלאה ולא לצד ימין ולא לצד שמאל ויעמידו ספסל קטן באמצע ויעלה עליו וכו'. וילך לפניהם ויחזור ג' או ד' פעמים ואם הוא מתחיל ללך ברגל ימין הוא כשאר כל אדם כדאמרי' כי עקר אינש רגלה דימינא עקר ברישא ואם התחיל ללך ברגל שמאל נודע שהוא אטר רגל. וטוב לבודקו קודם

קשירת המנעל של חליצה לפי שע"י הקשר וההדוק אפשר שיקדים לילך ברגל שמאל ובס' ז"לא כתב משם רב א' שאם נפל איזה ספק בבדיקה זו אומרים לו שיכה הכותל ברגלו ואותו הרגל הוא הימין וגם יבדקוהו בעלייה שהרגל שעולה בו תחלה הוא הימין וכן כשלובש מנעליו:

כ"ו אם היבם אטר רגל ויש לו אח אחר יחלוץ האחר ואם אין לו אח חולץ בב' רגליו בבת א' ועיין הסדר ביד אהרן. והיבמה תהיה דעתה וכוונתה שלא להיות פטורה אלא באותו הרגל שהדין לחלוץ בו. ועיין כנ"הג אות מ"ה אם יש ליבם איזה מום וכו':

כ"ז יחקרו אם היבמה היא אטרת יד דהיינו באיזה יד מהם עושה מלאכה. ואם היא אטרת יד תתיר המנעל בימינה שהיא שמאל כל אדם:

כ"ח ישאלו ליבמה אם אכלה או שתתה היום שום דבר ותשיב לא. וכן ישאלו ג"כ ליבם אם אכל וכו':

כ"ט יאמר הרב ליבם ולכמה שבו וישנו:

ל' יאמר ליבם בלעז מה אתה מבקש וישיב באתי לחלוץ ליבמתי:

ל"א ישאל ליבמה אם רוצה ליקח חליצה מיבם זה ותאמר הן:

ל"ב (אח"ך אומרים לה עמדו. ותעמוד היבמה לימין היבם) ויעמדו שניהם לפני הדיינים:

ל"ג יאמר הרב ליבם זאת יבמתך העומדת אצלך אם תרצה ליבמה יבמה. ואם הוא נשוי יאמר לו הרב אע"פ שיש לך אשה מותר לך ליבמה. וישיב איני רוצה ליבם. ויאמר לו רצונך לחלוץ ויאמר הן:

ל"ד יאמר לו כשתחלוץ לה תכוון לפוטרה בחליצה זו כדי להתירה לשוק ויאמר הן. וכן יזהיר ליבמה:

ל"ה יאמר לו אולי יש לך איזה אונס ומחמתו אתה חולץ לה וישיב אין לי שום אונס וברצון טוב ובנפש חפצה אחלוץ לה:

ל"ו יאמר לו אם עשית שום נדר או שבועה או קבלת חרם או תקיעת כף לחלוץ לה נתיר לך:

ל"ז אם באמת נדר או נשבע ישאל מהדיינים שיתירו לו ואופן ההתרה יאמר היבם שמתחרט חרטה גמורה על מה שנשבע לחלוץ ועם היות שרוצה בחליצה הוא רוצה בה ברצון גמור בלתי שבועה אבל על השבועה הוא מתחרט חרטה גמורה בפתח זה שהחליצה היא יותר קיימת כשתעשה בלתי שבועה ואף שיאמר שלא נדר ונשבע מתירים לו על צד היותר טוב בלשון מותר לך וכו' אין כאן נדר אין כאן שבועה וכו' אין כאן חרם וכו':

ל"ח מתירים לו ג"כ אם נשבע שלא לחלוץ:

ט"ל יאמר לו אם מסרת שום מודעא על החליצה בפני עדים (ויפרש לו בלעז ענין המודעא) או אם דברת לשום אדם שאין אתה חולץ מרצון טוב או דברת שום דבר שיגרע כח החליצה ויאמר לא:

מ' אם באולי מסרת שום מודעא או דברת לשום אדם שלא ברצון טוב אתה חולץ או דברת שום דבר שיזיק חליצה זו או יגרע כחה ושכחת בטל הכל בפני עדים אלו:

מ"א ילמד הרב ליבם לומר בזה"ל בקוש"ח אתם פב"פ ופב"פ עדים הנני מבטל בפניכם כל מודעי ומודעי דמודעי ומודעי דנפקי מגו מודעי עם כל מודעי דעלמא שמסרתי על ענין חליצה זו ואם באולי אמרתי דבר או דברים שמאותו דבר או דברים נמשך איזה פיסול או ביטול לחליצה זו אני מבטל אותו דבר או אותם דברים מעכשיו והם חשובים כחרס הנשבר. אבל חליצה זו תהיה כשרה וקיימת כדת משה וישראל. וכן אני מעיד על עצמי שלא מסרתי שום דבר שתפסל חליצה זו מחמתו ואם באולי המצא ימצא עד או עדים כין בכתב בין בע"פ שיאמר שאמרתי דבר או דברים שמאותו דבר או דברים נמשך איזה פיסול או ביטול לחליצה זו הריני פוסל אותו העד או אותם עדים מעכשיו. אבל חליצה זו ונתינתה תהיה כשרה וקיימת כדת משה וישראל:

מ"ב יאמר לו הרב עכשיו לא יש לך שום שבועה ולא שום דבר רצונך לחלוץ או לייבם. ויאמר שרצונו לחלוץ. וכן שואלים ליבמה אם מדעתה ורצונה רוצה בחליצה זו ותאמר הן:

מ"ג אח"ך יצוה על רחיצת הרגל בחמין יפה ויקנחנו היטב ויכרוך בגד סביבו וילך בו ויראו הדיינים אם הרגל נקי מכל טנוף ולא יהא נדבק שום דבר בין האצבעות לכן ירחץ בשוק וברגל למעלה ולמטה ומגרר בסכין את העקב ושאר מקומות שאינם נקיים שלא יהא שום לכלוך או דבר חוצץ בכל הרגל:

מ"ד יקח הגדול שבדיינים המנעל ויבדקנו יפה יפה שלא יהא שום טיט דבוק בו מבפנים ושיהיה עשוי כהלכתו ומכוון לרגל היבם ונוהגים לבודקו גם שאר הדיינים:

מ"ה יזרוק הרב את המנעל לארץ ויאמר ליבם אני נותנו לך במתנה הגבה המנעל וקנהו בהגבהה ויגביהנו היבם ג' טפחים מן הארץ. ואם המנעל הוא של היבם יפרסמו שהוא שלו ולא שאול וכו' ואם היבמה קנתה המנעל יצוה אותה לזורקו לארץ ואומר לה הרב אמור ליבם שיגביה המנעל ויקנהו בהגבהה:

מ"ו ילביש הרב המנעל ברגל ימין של היבם וידחוק היבם רגלו בארץ כדי שיהא עקבו דבוק במנעל ויכניס הקרסים בלולאות כסדרן ממטה למעלה. אח"ך יכרוך הרצועות

הארוכות סביב השוק ג"פ ויכוין כשיכרוך הרצועות הלבנות על המנעל שיסבוב אותו סביב הנקבים שיש במנעל באופן שיגיעו הרצועות על בשר השוק ממש המגולה באותם הנקבים שיש במנעל אם באותם שיש בפני המנעל ואם באותם שא שאחוריו ואחר שיכרוך אותם יקשור שני קצות הרצועות יחד למעלה מהמנעל בבשר השוק לא על המנעל ויהיו הקשרים למטה מהפרק הנקרא רודילייא בלעז ויקשור על בשר השוק מבפנים ב' קשרים זה על גב זה ועניבה עליהם:

מ"ז יהיו כנפי בגדי היבם למעלה באופן שיראה המנעל כולו ויקשור כנף המכנסים למעלה משוקו וילך היבם במנעל נעול ברגלו ד' אמות לפני הדיינים ויראו שהוא רגל ימין ושהמנעל אינו למעלה מהארכובה:

מ"ח אח"ך יעמוד היבם לפני הדיינים ויסמוך עצמו אצל הכותל או אצל העמוד כדי שיוכל לדחוק רגלו בארץ. ואם לא דחק רגלו בארץ חליצתה פסולה ובפרט עקבו כדי שתהא עקבו דבוק למנעלו וכדי שתהא נראית כחולצת ולא כאלו נפל המנעל מרגלו. ולא ישען כ"כ על העמוד שאם היו נוטלים העמוד היה נופל שצריך שיהיו היבם והיבמה בעמידה ואם הוא חולה או זקן שאי אפשר לעמוד ישב:

מ"ט יזהיר הרב ליבם וליבמה פעם ב' שיכוונו שניהם בשעת חליצה שבחליצה זאת נתרת היבמה לשוק. ויאמר ליבם עדיין אתה עומד בדבורך ורוצה לפטור יבמתך זו בחליצה. וכן יאמר ליבמה וכו' יאמר ליבם אם מסרת שום מודעא וכו' וישיב לא וכו'. ואם אמרתי שום דבר שיזיק לחליצה זו כבר בטלתי הכל וכו' כנה"ג:

נ' מעמידים היבמה לפני היבם פניה כנגד פני היבם כדי שתהא דבורה עמו וצדיהם נגד פני הב"ד:

נ"א יקרא הגדול שבדיינים את היבמה שתאמר מלה במלה זה אח"ז

מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי.

ויקרא לה לא אבה יבמי בנשימה אחת. ואם טעתה באיזה תיבה תחזור לראש הפסוק:

נ"ב אחר שקראה הפסוק בל"הק יפרש לה גדול שבדיינים התיבות בלשון לעז ויאמר ליבם הבנת מה שאומרת יבמתך שהיא קובלת עליך שאינך רוצה ליבמה:

נ"ג אח"ך מקרא ליבם **לא חפצתי לקחתה** בנשימה א' הלמ"ד. בשב"א ובמפיק ה"א. ויחזור לאומרו בלעז. ויאמר ליבמה הבנת מה שאומר היבם ואם היבם ע"ה צריך לפרש לו בלשון לעז כדי שיבין מה שאמר. וקריאת תהיה בעמידה היבם והיבמה. וכתב ד"מ שיקראו מתוך הכתב:

נ"ד יראו הדיינים שהיבם ישען על כותל או לעמוד שאחריו כדלעיל וידחוק רגלו בקרקע אך לא בחוזק ויזהירו ליבם שלא יסייע ליבמה בחליצת המנעל לא בידו ולא ברגלו:

נ"ה יזהיר שנית ליבם וליבמה שיכוונו שניהם שבחליצה זו נתרת לשוק:

נ"ו יצוה ליבמה שתסיר הטבעות ושאר דברים החוצצים מידה. וכתב בס' ז"לא משם מהר"ם דגם בידה השמאלית לא יהיה לה טבעת:

נ"ז ידחוק היבם עקבו בארץ ואחריו אל הכותל אך לא כ"ך כדי שתוכל היבמה להגביה רגלו:

נ"ח ונגשה יבמתו אליו לעיני כל החמשה דיינים שכולם יראו חליצת המנעל ותהיה היא מעומד ותכוף עצמה לא יושבת ולא על ברכיה אלא כעומד בשחיה. ותפשוט ידה הימנית אם אינה איטרת ותתיר תחילה העניבה ואח"ך תתיר קשירת הרצועות הארוכות ותשליכם א' הנה וא' הנה ואח"ך תתיר הקרסים מתוך הלולאות תחתון דמצד הרגל תחלה. ואח"ך העליון ממנו שהוא הב'. ואח"ך הג' שהוא סמוך ממש אצל הרודילייא. ואח"ך תפריד אזני המנעל מעל בשר השוק ותשפילם בידה הימנית. וכל זה כשהרגל של היבם בקרקע. ואח"ך תשים ידה השמאלית באחורי רגלו למעלה מן העקב ותגביה רגל היבם מן הארץ ותסבול אותו ובידה הימנית תחלוץ העקב ותגרור אותו עד שתחלוץ המנעל ויצא מן הרגל. ואח"ך תאחוז בידה הימנית בלי סיוע השמאלית בחודו של מנעל מצד האצבעות עד שתחלוץ אותו מכל וכל ותשליכנו לארץ למרחוק בכח כדי שלא יטעו לומר שהמנעל שלה ולכן חלצתו לקחת המנעל ולא לשם חליצה. ואם היא אטרת יד תעשה כל הנז"ל בימין דידה שהוא שמאל כל אדם:

נ"ט יצוה הרב ליבמה שתאסוף רוק גדול בפיה שיהיה רוק ממש בלא פיהוק ועטוש ולא מים בעלמא ולא תמוץ מתוך שיניה דם דק רוק לבן ותעמוד נגד היבם וירקה בארץ נגד פניו רוק גדול. וצריכים לראות החמשה דיינים הרוק כשיוצא מפיה עד שיגיע לארץ בפני היבם. אם לא ראו הדיינים הרוק יוצא מפיה י"א דהחליצה פסולה בא"הט אות מ"ג. גם היבם צריך לראות הרוק. ואם רקקה רוק דם צריכה לרוק פעם אחרת. וכן אם רקקה רוק דק:

ס' יקרא הרב ליבמה מלה אחר מלה **ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל**.. בית חלוץ הנעל. בית חלוץ הנעל. ומקרא אותה פעם א' בלעז פירוש המלות ואז עונים הדיינים וכל העומדים שם חלוץ הנעל. חלוץ הנעל. חלוץ הנעל:

ס"א יתירוה הדיינים לינשא מיד. ושלא תנשא לכהן:

ס"ב יאמר הרב אל היבם שיתן לו המנעל של חליצה במתנה ויגביהנו ג"ט ויאמר שזוכה בו בשביל אחר:

ס"ג יאמרו הדיינים והנוספים יהי רצון שלא תבאנה עוד בנות ישראל לא לידי חליצה ולא לידי יבום:

ס"ד כשעומדים אומר הרב ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו במצות וחוקים של אברהם אבינו:

ס"ה יגזרו חרם שלא יוציאו לעז על החליצה:

ס"ו א"צ להמתין צ' יום אחר החליצה. ואסור לדור עם חלוצתו. דבר משה משם תשו' הרשב"א סי' כ"ט ומור"ם בהגה ס"ס קנ"ז וע"ש ב"הט סק"י. ועיין מהר"ם פדוואה סי' י"ו. וספר התקנות סי' פ"ג:

אם הדיין שהוא סומא בא' מעיניו או מום אחר כשר לחליצה עיין מור"ם בהגה בסדר חליצה בקצרה סעיף א' וכנ"הג בסימן קס"ט אות ה' הביא פלוגתא. ועיין פמ"א ח"ב סי' כ"ה שהעלה שאם לא ימצא בעיר שלא יהיה בהם שום מום ממומי הגוף וא' מהם סומא בא' מעיניו או מום אחר כדאי הם רבוותא המכשירים לסמוך עליהם בשעת הדחק. ועיין יד אהרן סימן קס"ט אות ג' שהביא דבריו ובאות ד' כתב וז"ל מי שעיניו כהות ולא יוכל לראות אם לא שיהא הדבר סמוך לעיניו ומטה ראשו לצד א' לדקדק בראותו בעין אחד מה שרוצה לראות אין למנותו דיין על החליצה לכתחילה. נאמן שמואל וכו' ע"כ:

סדר קשירת המנעל לחליצה וז"ן

א' תחילה יכניס רגלו במנעל שיהיה כמדת רגלו:

ב' אח"ך יכניס הקרסים בלולאות ג' כהלכתן מלמטה למעלה:

ג' אח"ך יעביר הרצועה הארוכה שבצד ימין הקושר על פני הרגל שהוא כנגד פני הקושר ויוציאנה מהנקב הראשון שבצד שמאל הקושר שבג' נקבים העליונים וימשיכנה ע"ג עקב המנעל ויהדקנה באופן שתהא מהודקת ע"ג בשר העקב ממש הנראה מהנקב האמצעי העליון וימשיכנה עד הנקב העליון שהוא לימין הקושר ויתחוב אותה שם וימשיכנה כנגד פניו באופן שהרצועה הימנית הנז' יוציאנה מנקב השמאל העליון ויכניסנה בנקב הימני העליון אחר ההדוק כאמור על בשר העקב כאמור:

ד' אח"ך יעשה כסדר הנז' ברצועה השמאלית יעבירנה על פני הרגל שהוא כנגד פני הקושר ויוציאנה מהנקב הראשון שבצד ימין הקושר שבג' נקבים התחתונים וימשיכנה ע"ג עקב המנעל ויהדקנה באופן שתהיה מהודקת ע"ג בשר העקב ממש הנראה מהנקב

האמצעי התחתון וימשיכנה עד הנקב התחתון שהוא לשמאל הקושר ויתחוב אותה שם וימשיכנה כנגד פניו באופן שהרצועה השמאלית הנז' יוציאנה מנקב הימני התחתון ויכניסנה בנקב השמאלי התחתון אחר ההידוק על בשר העקב הנראה מהנקב וכו':

ה' אח"ך יכניס השתי רצועות כל א' בפני עצמה תחת הקרס התחתון ויוציאם מהאויר שיש בין הקרס התחתון הנז' לקרס האמצעי ויעשה כריכה א' שם באויר הנז' בכל א' מהם דהיינו רצועות ימין יוליכנה לצד שמאל ורצועת שמאלי יעבירנה לצד ימין:

ו' אח"ך יעשה עוד כריכה אחרת בב' רצועות הנז' כ"א בפ"ע באויר שבין האמצעי לעליון ע"ג הבשר שבאויר הנז':

ז' עוד יעשה כריכה אחרת בב' הרצועות כ"א בפ"ע כנז' על בשר הרגל למעלה מג' קרסים:

ח' אח"ך יקשור שם הב' רצועות הנז' ב' קשרים זעג"ז ולא יהיו הקשרים מהודקים ולא רפוים:

ט' עוד יעשה ע"ג הב' קשרים עניבה א' אין עוד וקודם שיעשה הכריכה שבאויר שבין הב' לג' יסיר הקולמוסים מהרצועות כדי שתתיר היבמה הרצועות בנקל בלי שום עירוב:

נוסח שטר חליצה שכתבנו לחלוצה הנז' לקמן.

ביום חמישי בשבת אחד עשר יום לירח אב שנת חמשת אלפים ושש מאות ושמונה לבריאת עולם למנין שאנו מנין בו כאן במתא טיטואן אנחנא דייני דחתימי לתתא במותב תלתא כחדא הוינא יתבי וסליקת קדמנא חנה בת אליעזר בן מלכה ארמלת כלפון בן יוסף אזראד ואקריבת לקדמנא חד גברא דשמיה אליעזר בן יוסף אזראד וכך אמרה לנא אליעזר בן יוסף אזראד דנא. אחוהי דכלפון בעלי מאבוה הוא דהוינא נסיבא ליה ושכיב וחיי לרבנן ולכל ישראל שבק ובר ובדת וירית ומחסין ומוקים שמיה בישראל לא שבק והדין אליעזר אחוהי חזי ליבומי יתי וכען רבנן דייני אמרו ליה אי צבי ליבומי יתי ייבם ואי לא ליטלע לי קדמכון רגליה דימינא ואשרי מסאנא מעל רגליה ואריק באנפוהי ואשתמודענא לחנה דנא דהויא אנתתיה דכלפון מיתנא ואשתמודענוהי דאליעזר דנא אחוהי דכלפון מיתנא מאבוהי הוא ואמינא ליה אי צבית ליבומי יתה יבם ואי לא איטלע לך קרמנא רגלך ימינא ותשרי סינך מעל רגלך ותירוק באנפך ועני ואמר לנא לית אנא צבי ליבומי יתה מיד אקרינוה לחנה דא פסוק

מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי

ואף להאי אליעזר אקרינן ליה

לא חפצתי לקחתה

ואטלע לה רגלא דימינא ושרת סיניה מעל רגליה ורקקת באנפוהי דוקא דאתחזי לנא מפומה על ארעא ותוב אקרינוה לחנה דא **ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל**

תלתא זמני ואנחנא דייני וכל דהוו תמן יתבין עניינא בתרה **חלוץ הנעל** תלתא זמני ומדאתעביד עובדא דנא קדמנא שרינוה לחנה דא למהך להתנסבא לכל גבר די תצבי ואנש לא ימחא בידהא מן יומא דנן ולעלם ודא גטא דחליצתה דנא דכתבנא וחתמנא לה לזכות ולראיה כדת משה וישראל עד כאן:

וחותמין שלשה מבית דין ועיין בנימין זאב סי' פ"א נוסח שטר חליצה:

הפסוקים צריך לכותבם בכתב אשורית ובשרטוט

כתב הכנה"ג סי' קס"א הגה"ט אות י"ב וז"ל יבמה שנפלה לב' אחים והגדול נשוי אשה וי"ל בנים והקטן יש לו אשה בארוסין והגדול רוצה לחלוץ והקטן רוצה ליבם וניכר שאינו מכוין לשם מצוה אפילו למ"ד מצות יבום קודמת בנד"ז חליצת גדול עדיפא הר"ם אלבילדא בתשו' כ"י עכ"ל:

אשה שנשארה זקוקה ליבם סומא ויש עוד אח קטן והיא אינה רוצה להתייבם לסומא עיין ראש משביר חא"ה סי' מ"ט ועיין פמ"א ח"א סי' מ"א:

כשהיבם בא לעיר היבמה כדי לחלוץ צריכה היבמה לשלם לו שכר טרחו וכל ההוצאות אחר שמן הדין היבמה הולכת אחר היבם. מהרשד"ם חא"ה סי' קי"ד ומ"ש מרן שהיבמה הולכת אחר היבם דוקא אם הוא מקום דירתו אבל אם הלך לעיר אחרת אין היבמה הולכת אחריו אלא כופין אותו לבא אחריה. כן נמצא כתוב בספר התקנות של הרב מוהר"ר אליהו הצרפתי ז"ל שכן הסכימו רוב הח':

מי ששדך אשה ונתה"וג בקוש"ח שצא ישדך ולא יקדש זולתה ואם יעבור יתן קנס כ"וכ וקודם שנכנסה נפלה לו יבמה כתב הכנ"הג סי' קס"ה הג"הט אות ך' שכיון שהשבועה היתה שלא לקדש אחרת היבמה זקוקה ועומדת היא ומן השמים הקנוה לו ויכול ליבמה יעו"ש שכ"כ משם הרב מהרי"ט סי' קי"ח ח"א ולפ"ז נראה שאם המשודכת לא תתרצה להנשא לו עם היבמה פטור מן הקנס ועיין כנ"הג סימן א' הגהב"י אות פ"ד ופ"ה ופ"ו ועיין יד אהרן ח"ב סימן א' הגהב"י אות ס"א:

לקוטי דינים חא"ה

דינים נפרדים מחלק א"ה

א' בדין אשה שנסמית אם יכול לישא אשה אחרת עליה עיין מכתם לדוד סי' ח' דף קנ"ט בית יהודה דף מ"ג ועיין שמן רוקח סימן ל"ב בדין אשה שנשתטית ועיין כנ"הג הגהב"י סימן ב' אות ל"ה ול"ח ונ"ג:

ב' מי שנשא בתולה ואינה רוצה להזקק לו עיין הרשב"ש סימן מ"ה:

ג' אם מתו הבעל ואח"ך האשה עוד ג' ומים במיתת מגפה רח"ל וכיוצא יורשי האשה יורשים כתובתה אף שלא נשבעה פמ"א ח"ב סי' ס"ה:

ד' מי ששדך אשה וקודם הנשואין רוצה אבי הבת לעלות לא"י ולהוליך בתו עמו אם חייב בקנס עיין מהרימ"ט ח"א סי' קל"א:

ה' המקדש אשה בלא שדוכין תחלה מכין אותו מכת מרדות מרן ס"ס כ"ו:

ו' מי ששדך בתולה ונתעברה ממנו קודם החופה עיין שמש צדקה חא"ה ס"סי ה' לענין הכתובה וז' ברכות:

ז' מי שמתה אשתו ויש לו בן ורוצה אם אמו שיהיה הבן אצלה עיין הרדב"ז ח"א סי' קכ"ג:

ח' הבת אצל אמה אפי' נשאת סי' פ"ב ועיין ד"ן א"ה סי' כ"ה וסי' ל"ח וט"ל ומ' משפטי שמואל סי' צ' תשב"ץ ח"א סי' מ' והרדב"ז ח"א סי' רס"ג כתב שאם זינתה האם לא תשאר הבת אצלה וע"ש בסי' קכ"ג ותכ"ט. ועיין בארות המים סי' ח':

ט' כתובה שחתמו בה עדים הקרובים לאבי הכלה ורחוקים לכלה פסולה כנ"הג א"ה סימן מ"ב הג"הט אות כ"א:

יו"ד הכתובה אם נמחקה תיבה א' או תלוי ביני שיטי לא מהני בה קיום. בארות המים משם מהר"ם מינץ ע"ש דף קפ"ו ע"ב:

י"א הנטען על א"א ומת הבעל או גרשה אף שלא היה בקול כדאי להוציא מהבעל אפי"ה לכתחלה לא יכנוס נטען ועיין סי' י"א ובב"י שם ובתשו' הרשב"א ס"א סי' תקצ"ו ובס' בית יהודה א"ה סי' י"ט:

י"ב במאי דאמרי לא ישא בחור זקנה ולא זקן ילדה כתב הרב חיים שאל סי' ע"ד אות מ"ס משם ספר חסידים דאם היא חפצה בזקן מותר:

י"ג מי שאנס אשה אסור לישא בתה בחייה ועיין רבינו הטור סי' ט"ו ומרן בש"ע שם סי"ג. וכ' הרמב"ם פ"ב מה' אסורי ביאה הל' י"א וז"ל אבל חכמים אסרו על מי שנאף עם אשה לישא א' מן השבע נשים קרובותיה כל זמן שהזונה קיימת מפני שהזונה באה לקרובותיה לבקר אותן והוא מתייחד עמה ולבו גס בה ויבא לידי עבירה וכו'. ולא עוד אלא אפי' נטען על אשה לא ישא אחת מקרובותיה עד שתמות וכו' ע"כ:

ועיין כנסת הגדולה סימן י"א הגה"ט אות כ"א משחא דרבותא:

י"ד בענין עדות אשה שמת בעלה אף שכל עד לבדו אין בו כדאי להתיר מצרפים העדויות להתיר ועיין הריב"ש סי' תכ"א תומת ישרים סי' ע"א מבי"ט ח"ב סי' ע"ט הראנ"ח ח"א סי' מ"ה מהרח"ש סי' ד' וסי' ל' בנימין זאב סי' ד' כנ"הג בתשו' וכתב הרב לב שלמה סי' כ"ו וז"ל דב' עדויות שכל א' לבדו אינו מועיל להתיר מצטרפין וכן המנהג פשוט וכן דנינו הלכה למעשה כמה פעמים עכ"ל:

ט"ו אשה שאין לה דרך נשים הוי מום ועיין הרמב"ם בפי' המשנה סוף פ"ט דנדה והרע"ב שם. מהרש"ך ח"ב סימן ס"ג. כרם שלמה הל' שבועות סימן כ"ד דף כ"ז:

ט"ז כתב הכנ"הג א"ה סי' י"ג הג"הט אות י"ו וז"ל לשרך מעוברת חבירו או מניקת חבירו מותר ובתנאי שישביעו למשודך שלא יכנס לבית המשודכת כמו שנתבאר לעי' בדברי הרב ב"י ז"ל גבי ג' חדשי הבחנה וכו' ע"כ. ובהגהב"י אות י"א כ' דמדברי מהר"ם מלובלין נראה דס"ל דאפילו שדוכין אסור לשדך תוך ג"ח יעו"ש. ולפ"ז ראוי לחוש לכתחילה:

י"ז כתב בס' בית יהודה סימן ל"א בסופו דפנויה שנמצאת מעוברת ואומרת מפלוני שמנהג הראשונים הוא שאם מודה לדבריה חייב לישא אותה ועיין במהריט"ץ סי' ק"ח בדין הנטען על הפנויה ועיין במהר"י קולון שורש קכ"ט. ובנימין זאב סי' קל"ב ומהרשד"ם סי' קל"ז ומשחא דרבותא בח"ב א"ה דף קל"א ע"ד. הרשב"ץ ח"ב סי' י"ח וי"ט ורע"ג הרשב"ש סימן י"ד ונ"א:

ח"י כתב בס' חקרי א"ה סי' ל"ב במשודך שבא על משודכתו ואח"ך כנסה דכתובתה ק"ק ע"ש:

ת"ו ש"ל ב"ע לוח הטעיות וההשמטות

דף א' עמוד ב' שיטה כ"ב דבזה הוי לאחריני. צ"ל מטיב לאחריני שם ע"ד שי' א' אגב הנאת הסעודה די רבא היא. צ"ל כי רבה היא

דף ב' ע"א שי' מ"ב בתוך הסעודה. צ"ל כתוך הסעודה שם ע"ב שי' אחרונה אפי' הרי. צ"ל אפי' הכי שם ע"ג שי' יו"ד מדין מנהג נמי. צ"ל מדין מנהג כמו שם ע"ד שי' ט"ו זבח פסח. צ"ל שבח פסח

דף ג' ע"א שי' כ"ה דהא אשכחן. צ"ל דהכי אשכחן שם שי' ל"ב תיבת בצורות. צ"ל דצורות שם שי' ל"ה וכמו שכתב ב"ה. צ"ל וכמו שכתב בב"י שם ע"ג שי' מ"ח בשטר המתנה צ"ל בשטר המקנה שם שי' מ"ט והקנו כל שררות. צ"ל והקנו לו כל שרדות שם ע"ד שי' מ"ה תי' ששקל. צ"ל ששאל

דף ד' ע"ג שי' א' וכתב וז"ל. צ"ל וז"ל לענייניו שם שי' מ"ה שם על כל. צ"ל שם כל

דף ה' ע"א שי' ט' תי' ובו. צ"ל וכו' שם ע"ד שי' י"ז דע"כ לא אמרינן כפול
דף ו' ע"ג שי' י"א בסי' ז' צ"ל בסי' קנ"ד ס"ק ז' שם ע"ד שי' א' תי' נהי. צ"ל נמי.
דף ז' ע"א שי' מ"ה אבל אם היה. צ"ל אבל היה שם ע"ב שי' כ"א ברשם הפסוקים. צ"ל ברשם פיסוק הפסוקים שם שי' אחרונה תי' ס"ג. צ"ל ז"ג שם ע"ג שי' ל"ב תי' כמוה"ר. צ"ל כהרמ"ט שם ע"ד שי' ז' תי' סר. צ"ל ס"ק
דף ח' ע"א שי' כ"ב תי' מחייב. צ"ל מחוייב שם ע"ב שי' ז' אפי' אמר צ"ל אלא אפי' אמר שם שי' מ"ט חייבים לקיים דבריה. צ"ל חייבים היורשים קיים דבריה שם ע"ד שי' יו"ד כתב כמ"ש. צ"ל כתב כן כמ"ש שם שי' ל' כנ"הג סי'. צ"ל סי' ה'
דף ט' ע"א סי' ט"ל אלא נעשה כמ"ש. צ"ל אלא נעשה נדר כמ"ש שם שי' מ"ה דף צ"ט. צ"ל דף פ"ט
דף ט' ע"ב שי' כ"ט דלשון מתנה לחוד צ"ל דלשון מתנה לחוד ולשון הקדש לחוד שם ע"ג שי' א' או הקדש. צ"ל אי הקדש
דף יו"ד ע"א שי' מ"ז לעשות הכ"ף. צ"ל לעשות הך' שם שי' מ"ח תי' כמתוק. צ"ל למתוק שם שי' מ"ט תי' הסובר. צ"ל הסופר המובא שם ע"ב שי' מ"א לרווחא דמלתא. אחר זה צ"ל דר"ל דאם יעשה כן לרווחא דמלתא אין כאן לעז שם ע"ג שי' ד' תי' שתשובות. צ"ל שתשובת שם שי' ח"י לאפוקי מרבעא מניה. צ"ל לאפוקי מדר' יוסי וכו' ולעולם לאפוקי מדבעא מניה שם שי' מ' בתשו' הנ"ל גבי. צ"ל בתשו' הנ"ל כתב גבי שם ע"ד שי' נ"ב תי' וכל. צ"ל אבל
דף י"א ע"א שי' א' תי' וכו'. צ"ל וכיוצא שם שי' כ"ה אבל האחרונים. צ"ל אבל דורות האחרונים
דף י"ב ע"א שי' ה' תי' דא"ח. צ"ל בא"ח שם שי' ח"י תי' הביאו. צ"ל דיביאו. שם ע"ב שי' מ' מבו' מדבריו. צ"ל דהא מבו' מדבריו שם שי' מ"ח ט' פסוקים אם עלתה להם. צ"ל ט' פסוקים וגלל ס"ת ואח"ך נזכר שלא קרא עשרה פסוקים אם עלתה להם שם שי' נ"ד בבציר מעשרה כגון. צ"ל בבציר מעשרה פסוקים כגון שם ע"ג שי' י"ז תי' מסיק. צ"ל עסיק
דף י"ג ע"א שי' י"ג תי' הביא. צ"ל הכא שם ע"ג שי' ל"ו תי' שאמרו. צ"ל שיאמרו שם ע"ד שי' אחרונה תי' לדחות. צ"ל למחות
דף י"ד ע"א שי' כ"ח לעשות מל"ת ובא חבירו. צ"ל לעשות מל"ת וכו' וכן מל"ת ובא חבירו שם שי' מ"ז תי' הכניס. צ"ל להכניס

דף ט"ו ע"ב שי' מ"ב תי' בזה. צ"ל כזה שם ע"ד שי' ג' תי' מעכב. צ"ל מחדש שם שי' י"ו תי' דמוכח. צ"ל דמוכרח

דף י"ו ע"א שי' מ"ח תי' לידם. צ"ל לירכם שם ע"ד שי' י"ו כתב שהדין. צ"ל כתב הרב שהדין דף י"ז ע"ד שי' כ"ב סי' ל"ח. צ"ל סי' צ"ח שם ע"ב שי' מ"ז וגם אם אומר. צ"ל וגם אינו אומר שם ע"ג שי' נ"ב לתת להם הגוי הבשר. צ"ל לתת להם הגוי הבשר בשבת

דף ח"י ע"כ שי' מ"ה אבל לקנות להדיא. צ"ל אבל לקנות מכס להדיא שם ע"ג שי' י"ד גם מכר. צ"ל גבי מכס שם שי' כ"ה דארחיה בקבלנות לא יתלו. צ"ל דארחיה בקבלנות ליכא למיחש למראית העין דכיון דארחיה בקבלנות לא יתלו שם שי' מ"ה תי' לו. צ"ל לנו שם שי' מ"ח שמדברי הרמב"ם הנותן מעות. צ"ל שמדברי הרמב"ם שכתב הנותן מעות שם שי' נ"ה כשבי' כלים. צ"ל כשבירת כלים שם ע"ד שי' כ"א נלע"ד היתר בדבר. צ"ל נלע"ד דאין היתר בדבר שם שי' נ"א שהוא שכיר דס"ס. צ"ל שהוא שכיר יום דס"ס

דף י"ט ע"א שי' כ"ו תי' הדרך. צ"ל הריוח שם שי' כ"ט דעיקר. צ"ל דעל ידי זה מתוקן שם ע"ב שי' כ"ב תי' לתשובתו. צ"ל לשאלתו שם ע"ג שי' נ"ב דאי אפשר לבא לבהכ"נ. צ"ל דאי אפשר לה לבא לבהכ"נ שם ע"ד שי' א' סוף סי' ז' צ"ל סוף ס"ק ז' שם שי' כ"ד תי' דדין. צ"ל דכיון

דף ך' ע"א שי' ט"ל להשכיר בית דירה בחול המועד. צ"ל להשכיר בית דירה לגוי בחול המועד שם ע"ב שי' ל"א תי' להכשיר. צ"ל להשכיר שם ע"ג שי' י"ד בתוכו ר' שעות. צ"ל כ"ד שעות שם ע"ד שי' אחרונה להתיר ניצוק וכו'. צ"ל הואיל וכבר נתבטלו המים וכו'. והאי דקאמר הואיל וכבר נתבטלו המים וכו' לא מפני מעוטן

דף כ"א ע"א שי' ל"א תי' נתונה. צ"ל נתנגב שם ע"ב שי' י"ג הפנוי כדי לכתוב. צ"ל הפנוי בסוף השיטה כדי לכתוב שם ע"ג שי' ח"י צריך למחוק תיבת תליה שם שי' כ"ט תי' להתחזק. צ"ל להתרחק שם ע"ד שי' כ"ד תי' הוא. צ"ל הו"ל דף כ"ב ע"ב שי' כ"ב תי' לו. צ"ל לנו שם שי' ל"ד תי' שלב. צ"ל שלה שם שי' ל"ח דיא. צ"ל היא שם שי' מ"ח לפסוק. צ"ל לפסול שם ע"ג שי' ל"ח בש"ע סי' רע"ו. צ"ל בי"ד סי' רע"ו שם ע"ד שי' כ"א דף ס"א. צ"ל דף ע"א

דף כ"ה ע"ג שי' מ"ה אמר לו מפני שהייתי. צ"ל א"ל למה פניך מוריקות א"ל מפני שהייתי

דף כ"ו ע"א שי' י"א וכן הדין. צ"ל לפניו שמזכיר בה ר"ח וכן הדין:

שם שי' כ"ט ד' אמות אפי'. צ"ל ד' אמות מותר אפי' שם ע"ג שי' מ"ג סעיף כ"ה. צ"ל סעיף נ"ה שם ע"ד שי' נ"ב ס"ק ח'. צ"ל ס"ק ט' שם שי' נ"ו תי' מחסנות. צ"ל מחסרות

דף כ"ז ע"א שי' ג' לרקות ס"ת אחריתי. צ"ל לדחות. ס"ת מקמי ס"ת אחריתי שם שי' מ"ט תי' קסור. צ"ל אסור שם ע"ב שי' ב' יריעה בת ד' דפים מהן. צ"ל יריעה בת ד' דפין שנפסלו ב' דפים מהן

דף כ"ז ע"ב שיטה ה' עמ"ש מרן שאין עושים. צ"ל עמ"ש מרן בי"ד סי' רע"ב שאין עושים

דף כ"ח ע"א שי' י"ג ובט"ז שם ס"ק י"ה. צ"ל ובט"ז שם ס"ק י"ח שם שי' י"ח סי' י"ט דתבשיל. צ"ל סי' י"ד אות ע"ד התבשיל

דף כ"ח ע"ב שי' ל' בר"ה סי' ש"ז. צ"ל ברכי יוסף סי' ש"ז שם שי' ל"ג עיין בר"ה. צ"ל עיין ברכי יוסף שם ע"ג שי' א' סי' ג'. צ"ל סי' י"ג שם שי' ד' תי' ההילוך. צ"ל הרילוך' שם ע"ד שי' ל"ה תי' מגרילייי. צ"ל מגרילין שם שי' ן' כן פסק בי"ד. צ"ל כן פסק בנקה"כ בי"ד שם שי' נ"א ח"ב סי' פ"א ועיין בס' שדה הארץ. צ"ל ח"ב סי' פ"ח ועיין להרב מ"א א"ח ר"ס ש"ע ובספר ברכי יוסף כ' דמותב לנקותם מן הצואה מלחותכם על ידי גוי ועיין בס' שדה הארץ שם שי' נ"ב סי פ"ח וכ"ט. צ"ל סי' פ"ח ופ"ט

דף פ"ט ע"ב שי' מ"ט ברכ"י סי' הנז' ס"ט. צ"ל ברכ"י סי' הנז' ס"ט ועיין פר"ח סי' תצ"ו שם ע"ג שי' יו"ד תי' שנ"ד. צ"ל סעיף כ"ד

דף ל"ב ע"א שי' ו' יש בו בשול גוים. צ"ל יש בו משום בשולי גוים שם ע"ד שי' ל' יש בהם. צ"ל יש בהם משום

דף ל"ג ע"ד שי' כ"ט שם דבגמ'. צ"ל שם דכיון דבגמ' מ'

דף ל"ד ע"ד שי' ה' לכתחילה אף אם נפגמו צ"ל לכתחי' ולא דמי לכלים של גוים דאסור להשתמש בהם לכתחילה

דף ל"ד שי' מ"ו אם אין בה שנוי חותם. צ"ל אם אין בה שנוי הוי חותם

דף ל"ה ע"א שי' ו' תי' בא'. צ"ל כי אם שם שי' כ"ב תי' נ"ל. צ"ל כל שם ע"ב שי' ה' ודימה הרב זה. צ"ל ודימה הרב דין זה שם שי' כ"ו תי' הצריכים. צ"ל הצריכם שם שי' כ"ט באלו יש ס"ס. צ"ל באלו יש בו ספק ספקא שם ע"ד שי' ך' שהוא מרבני. צ"ל שהוא מוסמך מרבני שם שי' כ"ו מדקדק בחשבון. צ"ל מדקדק על עצמו בחשבון שם שי' ל"ג מפני כך כתב. צ"ל מפני כך שהרי כתב

דף ל"ו ע"א שי' כ"ז לומר הוא. צ"ל לומר מותר הוא שם ע"ב שי' יו"ד אות ט"ז. צ"ל אות ט"ו שם שי' כ"ג באים שבשעה. צ"ל באים עדים שבשעה שם שי' כ"ז תי' ולא. צ"ל אלא שם ע"ד סי' נ"ז ודאי שמנונית אין לאסור. צ"ל ודאי שמנונית עליה אין לאסור

דף ל"ז ע"ד שי' כ"ח תי' שם. צ"ל שום דף ל"ח ע"ד שי' י"ג תי' אבילו. צ"ל אפילו שם שי' ט"ו תי' שהם. צ"ל שאם שם שי' כ"ט אף בצמוקים בעינן. צ"ל אף בצימוקים אא"כ

המשיך וכו' ע"כ. נמצא שהבין מרן כפשוטן של דברים דגם בצימוקים בעינן שם שי' מ"ה חשוב יין שישלה. צ"ל חשוב יין עד שישלה שם שי' אחרונה תי' דעל. צ"ל דמי דף ט"ל ע"ב שי' ח"י תי' ביין. צ"ל בין שם שי' כ"ו עד שיתנו כל כחם. צ"ל עד שיתנו הצימוקים כל כחם שם שי' כ"ח תי' ומצא. צ"ל נמצא שם שי' מ"ו בכל הני רבוותא שום פקפוק. צ"ל ככל הני רבוותא בלי שום פקפוק

דף ט"ל ע"ג שי' ג' משך הגוי כוס. צ"ל משך הגוי ממנו כוס שם שי' ט"ו תי' שם. צ"ל שום שם ע"ד שי' ב' שמושך. צ"ל שמה שמושך שם שי' נ"ג תי' כששהה. צ"ל כששרה דף מ' ע"א שי' ל' שרויים. צ"ל שרויים במים שם שי' נ"ג כמ"ש רש"י. צ"ל כמ"ש כ"ש שם ע"ג שי' מ"ד אבל שנודע. צ"ל אבל מי שנודע שם ע"ד שי' ט"ו תי' הרי. צ"ל הכי דף מ"א ע"ב שי' ל"ד תי' גם. צ"ל רק שם ע"ד שי' ב' שלא בכוונה דמותר. צ"ל שלא בכוונה והדר הוי מגע ע"י דבר אחר שלא בכוונה דמותר שם שי' כ"ד כמ"ש אח"ך. צ"ל כמ"ש אחר שם שי' מ"ו לזמן ג"ח בא ראובן. צ"ל לזמן ג"ח ואחר עבור שלשה חדשים בא ראובן

דף מ"ב ע"א שי' נ"ג בזה דאסרי. צ"ל בזה הוא דאסרי שם ע"ג שי' כ"ו אדעתיה שווי המקח. צ"ל אדעתיה שזה הוא שווי המקח שם ע"ד שי' ן' זמן הראשון אלא. צ"ל זמן הראשון ר"ל דבין כך ובין כך ודאי שאינו יכול לגבות אלא כפי הפסיקא של זמן הראשון שם שי' נ"ג שאינו יכול לתובעו. צ"ל שאינו יכול לגבות י"ב אחר הזמן אבל כשהדבר תלוי ברצון הלוקח אינו יכול לתובעו

דף מ"ג ע"א שי' ל"ו להם שערים. צ"ל להם ב' שערים שם ע"ג שי' ן' תי' ראה. צ"ל רצה שם ע"ד שי' ל"ב תי' מעות. צ"ל ממון שם שי' ל"ח דבב"י ז"ל דבשתיקה. צ"ל דבב"י ז"ל כתב דבשתיקה שם שי' מ"ג קים לי כיון דאמר. צ"ל קים לי כמאן דאמר

דף מ"ד ע"א שי' נ"א תי' שהיב. צ"ל שהיה שם ע"ב שי' ד' תי' יהיה צ"ל היה שם שי' ז' תי' או. צ"ל אז שם שי' ח' תי' אין. צ"ל ואין שם שי' כ"ח לאחר זה. צ"ל לאחר זמן שם שי' מ"ח תי' לגבות. צ"ל לנכות שם ע"ג שי' כ"א תי' לגבות. צ"ל לנכות שם ע"ד שי' כ"ח תי' ושמחה. צ"ל ושמטה

דף מ"ה ע"א שי' כ"ג הג' חדשים במושלם. צ"ל הג' חדשים הסך במושלם שם שי' ן' דאין למנהג. צ"ל דאין חוששין למנהג שם ע"ב שי' ה' תי' וכו'. צ"ל פירש שם שי' ל"ג תי' התם. צ"ל ההם שם שי' ל"ח שמעולם נמכר. צ"ל שמעולם לא נמכר שם שי' מ"ד ידועה ושניהם. צ"ל ידועה כפלפל ושעוה ושניהם שם שי' מ"ט תי' ועיין. צ"ל ומרן שם ע"ג שי' כ"ח ומה דבש"ע. צ"ל ומה גם דבש"ע שם שי' ל"ה תי' כבב. צ"ל כבר שם שי' ן'

תי' מסכים. צ"ל מוסכם שם שי' נ"ז תי' וכו'. צ"ל וסבר שם ע"ד שי' יו"ד בכך וכך וכו' ע"כ. צ"ל בכך וכך ולזמן בכך וכך וכו' ע"כ שם שי' ל' ג"כ נפילה ושריפה. צ"ל ג"כ לענין נפילה ושריפה שם שי' ל"ה בדידה שהלוה. צ"ל בדידה שאף שהלוה

דף מ"ו ע"א שי' ל"ב תי' דגנבה. צ"ל בגנבה שם שי' מ"א על אחריות. צ"ל על משכנתא דסורא הוא על אחריות שם שי' מ"ד תי' דון. צ"ל דוק שם ע"ב שי' י"ו דוקא טרפה. צ"ל דוקא לגבי אם טרפה

דף מ"ז ע"ב שי' ל"ח תי' יהיה. צ"ל היה שם שי' מ' תי' לו'. צ"ל לוי שם שי' נ"א תי' כשלוי. צ"ל כשלו שם ע"ג שי' ל"ט שנו"ק במשכנתא. צ"ל שנו"ק ממנו כמשכנתא דסורא שם שי' מ"ט כ"א שעליו. צ"ל כ"א בבנין שעליו שם ע"ד שי' ה' תי' פסק. צ"ל ופסקו שם שי' ז' תי' המש'. צ"ל המס שם שי' כ"ד לזכות המלוה לפרוע. צ"ל לזכות הלוה לכן חייב הלוה לפרוע שם שי' כ"ט שגובה הוא. צ"ל שגובה הגוי הוא שם שי' מ"ג הלוה לפרוע. צ"ל הלוה והמה שנותנים הוא בשביל גוף הקרקע. לכן חייב הלוה לפרוע שם שי' נ"ה חי' במה. צ"ל בע"ה

דף מ"ח ע"א שי' נ"ב ש"ך דאיכא. צ"ל ש"ך כתב דהיכא שם שי' נ"ה במעוז הרבנים. צ"ל במעוז הוראת הרבנים שם ע"ב שי' י"ב ספקא מותר. צ"ל ספקא דרבנן מותר שם שי' אחרונה תי' שכיון. צ"ל וכיון

דף מ"ח ע"ג שי' א' תי' אזלינן. צ"ל הדין שם שי' ז' אלא בההיא. צ"ל אלא דוקא בההיא שם שי' ל"ב אין לו שהרי הוכחנו דראוי. צ"ל אין לו חלות שהרי הוכחנו דלצד שנאמר דראוי דף מ"ט ע"א שי' י"ג הגם שנכנס. צ"ל הגם שמה שנכנס שם שי' כ"ו מים בתוכן. צ"ל לאגור לתוכן מים שם שי' מ"ה נראה שהראש. צ"ל נראה שכיון שהראש שם ע"ב שי' י"א הרי שהביא. צ"ל שהרי הביא שם שי' ך' תי' כמ"א. צ"ל כמ"ש שם שי' ט"ל כתר' שמא. צ"ל כתר' הוא שמא שם ע"ג שי' י"ז מוכחת שלא. צ"ל מוכחת עליהם שלא שם שי' כ"ט שמקבלת. צ"ל שמקלח שם שי' ל"ה שהרי הפסול. צ"ל שהרי טעם הפסול שם ע"ד שי' כ"ו טמאה עד. צ"ל טמאה רק עד שם שי' נ"ג דמיירי בהרגשה. צ"ל דמיירי דוקא בהרגשה

דף ן' ע"א שי' י"ט נפילה שהפילה. צ"ל נפילה דהיינו שהפילה שם שי' כ"ו לידה הויא. צ"ל לידה הוא דאי לידה הויא שם שי' ל"ד תי' וציה. צ"ל והיה שם שי' אחרונה והכי. צ"ל והרי שם ע"ב שי' כ' מראה דם. צ"ל מראה טהור אם היה מצד השני מראה דם שם שי' ל"ח טהרה ולא. צ"ל טהרה דהגע עצמך שלא בדקה כלל רק פעם אחת עדין הוא בחזקת טהרה שם ע"ג שי' ט' ולא היש אומרים. צ"ל ולא דברי היש אומרים שם ע"ד שי'

י"ו שכתב בכתב. צ"ל שכתב ראובן בכתב שם שי' ך' תי' לשלם. צ"ל לקיים שם שי' ט"ל מפורש שהקדיש. צ"ל מפורש בכתב שהקדיש שם שי' מ"ב דעתו חייבים. צ"ל דעתו היו חייבים

דף ן' ע"ד שי' נ"ו אותם ינתן. צ"ל אותם אלא ינתן

דף נ"א ע"א שי' ו' ממון שאין לו. צ"ל ממון שיש לו שם שי' מ"ו ומטעמא דלא. צ"ל ומטעמא דמלתא דלא דף נ"א ע"א שי' נ"ג דעמייהו להלכה. צ"ל דעמייהו ספסקו להלכה שם ע"ג שי' ט' בהלואתו מצוה לפדותו. צ"ל בהלואתו פעם א' וב' ומצוה לפדותן וכו' ע"כ. הרי מבואר שאפי' אין כאן שביה רק אסרוהו בהלואתו. מצוה לפדותו שם שי' ל"ז מלתא לומר. צ"ל מלת או לומר שם ע"ד שי' מ' בחול והוא. צ"ל בחול ושבת והוא

דף נ"ב ע"א שי' י"ז הרשב"א בב"י. צ"ל הרשב"א שהביא בב"י שם ע"ב שי' נ' ממנו כל. צ"ל ממנו ואפי' אם יעסוק במלאכה יוציא ממנו כל שם ע"ד שי' א' מוכרו לפרוע. צ"ל מוכרו חייב לפרוע שם שי' י"ו תי' בעזרו. צ"ל בעירו.

דף נ"ט ע"ב שי' י"ט השותפות על. צ"ל השותפות הוא על מלאכת שם שי' ל"ו תי' שבות. צ"ל שבת שם ע"ג שי' מ"ז תי' דבעלמא. צ"ל דבסתמא שם ע"ד שי' י"ז למיחש וכו'. צ"ל למיחש לחלוף וכו' שם שי' ך ח"ב. צ"ל ח"א שם שי' נ"ג תי' יש. צ"ל ישראל

דף ס' ע"ג שי' ך' תי' מגבינה. צ"ל מגנבה שם שי' ט"ל הדין הריב"ל. צ"ל הדין העלה הריב"ל שם ע"ד שי' י"ו לרת' דאין צריך. צ"ל לר"ת שפסק דאין צריך

דף ס"א ע"ב שי' י"ב וכ"ש לבניו. צ"ל ור"ש לבניו שם שי' י"ט תי' כזה. צ"ל בזה שם שי' ל"ז דאין בטרפות. צ"ל דאין לך בטרפות שם ע"ג שי' מ' תי' שאינו. צ"ל שאני

דף ס"ב ע"א שי' ל"ד וכן פסק בפי' ת"ח. צ"ל וכן פסק בפי' בספר ת"ח שם שי' נ"ב תי' וקדומה. צ"ל וקרומה שם ע"כ שי' ז' תי' כח. צ"ל בעלי חיים שם שי' י"ו היינו שום בדיקה. צ"ל היינו דאין צריך שום בדיקה ץ שם שי' כ"א תי' בדקה. צ"ל בדיקה שם ע"ג שי' ז' תי' וב"ד. צ"ל וכ"ד שם שי' ט' תי' בדברי. צ"ל כדברי שם שי' י"ב אם יש לחות. צ"ל אם יש בהם לחות שם שי' ל"ז תי' ממביאים צ"ל שמביאים שם שי' ט"ל העושים הגבינות והביא. צ"ל העושים הגבינות ומביאים הגוים בידם כתב מהענין של הגבינות והביא ץ שם שי' מ"ב תי' חותמות. צ"ל חתומות שם שי' מ"ט תי' מהרימ"ע. צ"ל מהרימ"ט שם ע"ד שי' כ"ד וכ"כ הרב הלבוש. צ"ל וכ"כ הרב מהריק"ש בספר ערך לחם על דין זה של מרן יעו"ש. וכ"כ הרב הלבוש שם שי' מ"ח חי' חגי. צ"ל סגי שם שי' ן' מאיש יהודי אצלנו. צ"ל מאיש יהודי ידוע אצלנו

דף ס"ג ע"א שי' יו"ד גבינה אע"פ. צ"ל שגבינה זו היא נעשה בכשרות והם כו"כ לסמוך על עדות זו אע"פ שם ע"ב שי' ד' תי' ס"ד. צ"ל ת"הר שם שי' י"ט למתלי להקל. צ"ל למתלי תלינן להקל שם ע"ג שי' ג' נשאר כעובי. צ"ל נשאר תחתיו כעובי שם שי' ט"ו ואם אינו נשאר. צ"ל ואם אינו מפולש אם נשאר שם ע"ג שי' כ"ו כל עיקר וטעמם. צ"ל הרי כל עיקר טעמם שם שי' ל"ב עובי דינ"ז בצר העליון. צ"ל עובי דינ"ז אם הוא דוקא תחתיו בצד הנסתר הדבוק לכרס או אפי' בצד העליון שם שי' מ"ג תי' כזה. צ"ל בזה שם שי' מ"ד תי' הכשר. צ"ל הבשר שם שי' נ"ב זלה"ה ואע"ג. צ"ל זלה"ה ויש מהרבנים סוברים דבמים בטחול לא בעינן שיור וכפשט לשון מור"ם בהגה דאם הבשר סביבו שלש כשר ואע"ג שם ע"ד שי' ח' ס"ק כ'. צ"ל ס"ק ב'

דף ס"ד ע"א שי' י"א תי' שתיה. צ"ל שהיה שם שי' נ"ג תהיה מצד. צ"ל תהיה מתפרקת מצד שם ע"ב שי' ב' שאם היתה מתפרקת. צ"ל שאם היתה באה מהריאה היתה מתפרקת שם שי' ל"א מחמת הדופן. צ"ל מחמת הריאה כמו מחמת הדופן שם ע"ג שי' ל"ו תי' מתא. צ"ל מתי שם שי' מ"ז לא א אמרו סופו ליסתר. צ"ל לא אמרו סופו לינתק אלא סופו ליסתר שם ע"ד שי' א' תי' דהיינו. צ"ל דהיתה שם שי' מ' תי' דמסתרבא. צ"ל דמסתרבא דף ס"ה ע"א שי' ל"ו סי' ל"ח. צ"ל ל"ז שם ע"ב שי' כ"ט אם לא יצא השבר. צ"ל אם יצא השבר שם ע"ג שי' נ"ה רלהרש"ך. צ"ל אלא דלהרש"ך דף ס"ו ע"א שי' נ"ד ומ"מ נהגו. צ"ל ומ"מ כבר נהגו שם ע"ב שי' ד' תי' דק"ז. צ"ל ק"ז שם שי' ו' תי' ג"כ. צ"ל נ"ב שם ע"ג שי' כ"ו תי' ששברים. צ"ל ששוכבים שם שי' מ"א אטו כשנתקשרו. צ"ל אטו מפני שנתקשרו שם שי' מ"ו הדרא ויתקשרו. צ"ל הדרא בריא ויתקשרו שם שי' ן' שלא עו"ב. צ"ל שלא היה עו"ב שם ע"ד שי' א' שלא עו"ב. צ"ל שלא היה ע"וב שם שי' ח' קרינן שפיר. צ"ל קרינן ביה שפיר שם שי' מ"ה תי' ובדברי. צ"ל וכדברי

דף ס"ז ע"א שי' מ' השבירה יצא. צ"ל השבירה וכיון שבשעת השבירה יצא

דף ס"ח ע"א שי' נ"ו וס"ל. צ"ל וז"ל שם ע"ב שי' ח' תנז'. צ"ל הנז' שם ע"ד שי' יו"ד שפירות הו"ל. צ"ל שפירות הללו הו"ל שם שי' כ"ד ק' פרחים לנצרי. צ"ל ק' פרחים לנצח מרי שנה

דף ס"ט ע"א שי' ן' תי' על. צ"ל ש"ל שם שי' הנז' תי' העלה. צ"ל העולה שם ע"ב שי' ל"ג תי' בשל. צ"ל בעל שם שי' ן' חלק המלוה. צ"ל חלק הפקדון בשט"ו דהיינו שתות של כל הריוח ובהצטרפות מחצית הריוח של חלק המלוה שם ע"ר שי' מ"ז במשבנה מוחזקת הויא. צ"ל אבל אינה מוחזקת הויא

דף ע' ע"א שי' נ"א אינם קונות. צ"ל אינם נקנות שם שי' נ"ו משכונה דלא. צ"ל משכונה משום דלא שם ע"ב שי' ל"ז על החלק. צ"ל כל החלק שם שי' מ' סלקו עצמי. צ"ל סלקתי עצמי שם ע"ג שי' כ"א ראובן לוקח. צ"ל ראובן לקח דף ע' ע"ג שי' ל"ג שאין קרקט. צ"ל שאין לו קרקע שם שי' מ"א ואין ללוי. צ"ל ואין לאלמנה שם ש"י מ"ח תי' ליתא. צ"ל לתא שם ע"ד שי' ל"ג ולההיא. צ"ל להההיא שם שי' ן' מ"ש בע"ה. צ"ל משכנתא דסורא שהרי היתה משכו' בע"ה שם סי' נ"ה שיקבל. צ"ל שקבל דף ע"א ע"א שי' י"ג שהממושכן צ"ל שהממשכן שם שי' ל"ג שחייב לו. צ"ל שחייב לוי שם שי' ל"ה תי' השות. צ"ל השוכר שם ע"ג שי' ט"ו אשר משכן. צ"ל אשר ימשכן שם שי' כ"ז שהמכירה שממשכן. צ"ל שהמכירה שמכר הממשכן שם שי' ל"ה ובשכירות. צ"ל והשכירות שם שי' מ"ח חצר שהרי. צ"ל חצר זו שהרי

דף ע"ב ע"א שי' כ"ה שיפסק. צ"ל שפסק שם שי' ל"ו בי"א. צ"ל כי"א שם ע"ב שי' א' ר"ק אמרו. צ"ל ר"ק שלא אמרו שם שי' ט"ל רבינו. צ"ל רבם שם שי' מ' תי' חולק. צ"ל חילק שם שי' מ"ד ואזלי. צ"ל ואולי שם ע"ג שי' כ"ה תי' שיאמר. צ"ל שישאר שם שי' כ"ו תי' ממשנה צ"ל ממשכנה שם שי' נ"ב אינה כשממשכן. צ"ל אינה אלא כשממשכן שם שי' נ"ד תי' בני. צ"ל בנו

דף ע"ג ע"א שי' א' תי' בכלל. צ"ל בכללו שם שי' י"ו הריט"א. צ"ל הריטב"א שם שי' נ"ה דלאו ר"ק היא כי אפסקיה. צ"ל דלאו רק היא דאי רק היא כי אפסקיה שם שי' נ"ו לאפוקי מרן. צ"ל לאפוקי מרבית קצוצה שם ע"כ שי' ל"א ריטב"א דכי אפסקיה. צ"ל ריטב"א שהביא בבד"ה דכי אפסקיה שם ע"ג שי' כ"ט במ"ש. צ"ל כמשכנתא שם שי' נ"א תי' אמר. צ"ל יאמר שם ע"ד שי' יו"ד חי' טעה. צ"ל יטעה שם שי' כ"ג תי' ב"י. צ"ל כ"י שם שי' כ"ה תי' הרי. צ"ל הוי שם שי' מ"ט שיש קצת. צ"ל שיש בו קצת שם שי' נ"ד תי' התלו. צ"ל התלוי שם שי' נ"ו בדין. צ"ל כדין

דף ע"ד ע"א שי' ט"ו תי' פריץ. צ"ל פרוץ שם שי' ל' תי' לטמון. צ"ל לטמיון שם שי' ל"ו תי' גבו. צ"ל יגבו שם שי' נ"א ק' מתקאלים היא לערך. צ"ל ק' מתקאלים והנכוי הוא איסר א"כ קדימה שכירות של ק' מתקאלים היא לערך שם ע"ג שי' ט"ו תי' בעין. צ"ל בענין שם שי' מ"ח תי' דאפקיה. צ"ל דאפסקיה דף ע"ה ע"א שי' נ"ב תי' עבר. צ"ל מכר שם ע"כ שי' כ"א תי' בדברי. צ"ל בספרי שם שי' ל"ד אליבא דרש"י דס"ל דהוי א"ר. צ"ל אליבא דרש"י דס"ל דהוי ר"ק דאי אליבא דמאן דס"ל דהוי א"ר למה לי וכו' שם שי' מ"ז תי' אס"ד. צ"ל סי' קס"ד שם שי' נ"ה תי' פריכנא. צ"ל כרבינא שם ע"ג שי' א' תי' ברשאי. צ"ל נרשאי שם שי' כ"ח תי' דבעינן. צ"ל דבענין שם שי' ל"ה הרב וז"ל. צ"ל הרב אח"ך

וז"ל שם ע"ד שי' ל"ה תי' אף. צ"ל אך. ותי' בפי'. צ"ל כפי שם שי' אחרונה תי' המכו'. צ"ל המשכונה

דף ע"ו ע"א שי' כ"ו תי' מהלואה. צ"ל ההלואה שם סי' ט"ל דהא המשכנתא. צ"ל בשטר המשכנתא שם ע"ב שי' ל"ג ואפשר לומר דנוהגים. צ"ל ואפשר לומר מ"ש דנוהגים שם שי' ל"ו לענין בית אין ר"ק. צ"ל לענין בית אין בו ר"ק שם שי' מ"א תי' בי'. צ"ל פי' שם שי' מ"ג עמ"ש מרן. צ"ל עמ"ש שם מרן שם ע"ג שי' כ"ד תי' עצמו. צ"ל עמו שם שי' כ"ה תי' המפרשים. צ"ל המרשים. שם ע"ד. שי' ב' קי' שהיה. צ"ל שיהיה שם שי' ד' לאפוקי משכנתא דאף. צ"ל לאפוקי משכנתא דסורא דאף שם שי' י"ב שאדם שכרו. צ"ל שאדם אחר שכרו שם שי' כ"א התנה תחילה וכו' ואפי'. צ"ל התנה תחילה וכאן התנה תחילה וכו' ואפי' שם שי' כ"ה דבריו דמ"ש. צ"ל דבריו כתב דמ"ש שם שי' כ"ח אדם אחר ואפי'. צ"ל אדם אחר אלא שאותו אחר שכרו לעצמו. אח"ך שכרו הלוה מאותו אחר ואפי'

דף ע"ז ע"א שי' ד' אם אחר. צ"ל אם אותו אחר שם שי' י"ג אין בית מיחוש. צ"ל אין כאן בית מיחוש שם שי' כ"ו וז"ל זכינו. צ"ל וז"ל א"כ זכינו שם שי' כ"ט אלא הערמת. צ"ל אלא או הערמה שם שי' מ"ג תי' לבא. צ"ל ליכא שם ע"ג שי' ל"ג תי' בוה. צ"ל בזה שם ע"ד שי' יו"ד דכ"ע. צ"ל דבעינן שם באותה שיטה שהחזיק בה המלוה אף שיר. צ"ל שהחזיק בה המלוה. ואם לא החזיק בה המלוה אף שיד שם שי' מ"ו שהביא הריטב"א. צ"ל שהביא דברי הריטב"א שם שי' ן' תי' דאפקיה. צ"ל דאפסקיה שם שי' נ"ג קשה דאשתמיט. צ"ל קשה דאיך אישטמיט

דף ע"ח ע"א שי' יו"ד קי' ללוה. צ"ל ללא שם ע"ג שי' כ"ו יין עשר חביות. צ"ל יין. וקנה לו יין עשר חביות שם שי' ל"א בחותם עדות. צ"ל בחותם וכתב עדות שם ע"ד שי' נ"ה בסי' קי"ל. צ"ל בסי' ק"ל

דף ע"ט ע"א שי' י"ו הפיכת פי הנאד חב"ח. צ"ל הפיכת פי הנאד הוי חב"ח שם שי' כ"א ודומה. צ"ל ודימה שם ע"ב שי' א' הנסתרים. צ"ל הנסרים שם ע"ג שי' כ"ו שבתקלקל. צ"ל שנתקלקל שם ע"ד שי' ך' השומן. צ"ל רשומן שם שי' ל"ה בסי' קנ"ר. צ"ל בסי' קכ"ר דף פ' ע"א שי' י"ב תי' קל"ה. צ"ל ק"ל שם סי' ט"ו תי' תפייה. צ"ל חפירה שם שי' ך' תי' דתפירת. צ"ל דהפיכת שם שי' כ"ג תי' בסתם. צ"ל בחותם שם ע"ב שי' י"ג תי' בהכרעת. צ"ל בהכרעת שם שי' י"ט תי' ושכ"ב. ושכן כתב שם ע"ג שי' מ"א מאד יכול. צ"ל מאד בקל יכול שם שי' אחרונה תי' שהמנה. צ"ל שהמנהג שם ע"ד שי' מ"ט במקודם יורה. צ"ל במקורם יורה דף פ"ה ע"ב סי' י"ו דאינו אלא. צ"ל דאינו בולע אלא. שם שי' מ"ד ובין יותר. צ"ל ביין ויותר שם שי' נ"ו תי' פרט. צ"ל פשט שם ע"ג שי' ח' אי' נבלע. צ"ל

אינו נבלע שם שי' כ"ה תי' פסק. צ"ל פרק שם שי' כ"ט שביתת שם טוב. צ"ל שביתת יום טוב שם ע"ד שי' ל"ז תי' במינו. צ"ל במנוי שם שי' ט"ל תי' נמרין. צ"ל נמרץ
דף פ"ו ע"א שי' ל"ד תי' דחביות. צ"ל החביות שם שי' מ"ט תי' דהוא. צ"ל ההוא שם שי' נ"ג תי' מדין. צ"ל מהן שם אבל חדא. צ"ל אכל חדא שם ע"ב שי' ב' ס"ק ז'. צ"ל ס"ק ו' שם שי' ז' תי' כששכר. צ"ל כששכרו שם שי' י"ד ששכר חביות. צ"ל ששכר שאר חביות שם שי' ט"ו ששכר חבית. צ"ל ששכר אותו חבית שם שי' נ"ה ביין. צ"ל ביין נסך שם ע"ד שי' ג' תי' בעין. צ"ל כעין שם שי' כ"א במקח מעות. צ"ל במקח טעות שם שי' ל' תי' המים. צ"ל דמים שם שי' ל"ה תי' אסורו. צ"ל אסורא שם סי' מ' לשבורה. צ"ל לזבונה
דף פ"ט ע"א שי' כ"ז תי' בו. צ"ל עמו שם שי' כ"ח הרי זה מאבד. צ"ל הרי זה בחזקת מאבד שם ע"ב שי' כ"ו תי' נגע. צ"ל פגע שם ע"ג שי' י"ח תי' עליו. צ"ל עכ"ל שם ע"ד שי' מ"א תי' לפנות. צ"ל לפנותו שם שי' נ"ה תי' כחי. צ"ל בחי שם שי' ה' תי' בנד"ז. צ"ל כנד"ז דף צ' ע"א שי' ר' ואם כיון. צ"ל ואם כן כיון שם שי' ל"ח תי' שעל. צ"ל שכל
דף צ"א ע"ב שי' כ"ט תי' דקאמרו. צ"ל דאמרו שם שי' ט"ל בתחילת או ביום. צ"ל בתחילת הלילה או ביום שם ע"ג שי' י"ט תי' שוב. צ"ל שום שם שי' מ"ח ובדרך לא היה בדרך. צ"ל ובדרך לא היה והרי לא היה בדרך שם שי' מ"ט שעכבוהו. צ"ל שעכובו שם שי' נ"ג תי' הראשון. צ"ל בראשון שם ע"ד שי' מ"ה תי' שאינן. צ"ל שאינו
דף צ"ב ע"ד שי' ט"ו תי' מורם. צ"ל מרן שם שי' ל"ה תי' רנ"ח. צ"ל רכ"ח
דף צ"ה ע"ב שי' כ"ד ויש מקומות להם. צ"ל ויש מקומות שבוררים להם שם שי' מ"ט דט"ס. צ"ל דטובי העיר שם ע"ד סי' יו"ד תי' בלשון. צ"ל כלשון שם שי' י"ב אות ח'. צ"ל אות י"ח שם שי' כ"ג תי' שתבא. צ"ל שתהא
דף צ"ו ע"א שי' כ"ה מהם כשלשים. צ"ל מהם רק כשלשים שם ע"כ שי' כ"ג סי' נ"א. צ"ל סי' כ"ז שם ע"ג שי' ט' סי' ב'. צ"ל סי' י"ב שם שי' כ"ב אות ט'. צ"ל אות נ"ו שם שי' ל"ו תי' במה. צ"ל כמה שם ע"ד שי' כ"ו תי' הכא. צ"ל היכא דף צ"ז ע"ב שי' י"ו תי' הרשב"א. צ"ל הרשב"ש שם ע"ג שי' מ"ד תי' בעינן. צ"ל בענין שם ע"ד שי' ב' תי' וא"כ. צ"ל ואם שם שי' י"ו תי' מסיים. צ"ל מסים שם שי' ך' תי' דהסמו. צ"ל דהסכימו שם שי' ל"ו שפי' טובי העיר בחכמה. צ"ל שפי' טובי העיר הם ראשי העיר בחכמה שם שי' מ"ג טובי העיר לאו כל. צ"ל טובי העיר. אבל בלא הסכמת רוב בני העיר לאו כל
דף צ"ח ע"ב שי' כ"ה תי' ע"ז. צ"ל בע"ז שם ע"ג שי' ל"א תי' רח"ש. צ"ל נחש שם שי' מ"ב מטענת מוחל דבר. צ"ל מטענת מחילה ולא חשש כלל מטענת מוחל דבר שם ע"ד שי' י"ז ששלח לאמר. צ"ל ששלח לו לאמר

דף ק"א ע"א שי' כ"ח תי' הביצה. צ"ל הנוצה שם ע"ב שי' ל"ה ודוקא מפולש. צ"ל וכ"ש נחתך. אבל שאינו מפולש אם נשאר שם ע"ג שי' ב' דף ל"ז בש"ע נכתב בטעות. וצ"ל י"ד סי' מ"ו סעיף ו' שם שי' י"א אלא מחמת דחיישינן. צ"ל אלא מחמת הכרס דחיישינן שם שי' י"ב שמא יכנס הטחול בכרס. תי' הטחול מיותר

דף ק"ב ע"א שי' ג' תי' לקע"ה. צ"ל לקתה שם שי' מ"ה תי' שתמחול. צ"ל שימחול שם שי' מ"ו אל נא חטאת. צ"ל אל נא תשת עלינו חטאת שם ע"ד שי' ל' תי' בחוט. צ"ל כחוט

דף ק"ג ע"ד שי' כ"ב אם נסרכה הראשונה. צ"ל אם נסרכה האונה הראשונה

דף ק"ד ע"א שי' ל"ד תי' בדיעבד. צ"ל בדיעבד שם שי' ן' וכן הסכים. צ"ל וכן הסכים הפ"ת שם שם ע"ב שי' ד' תי' ס"ט. צ"ל סעיף י"ו שם שי' ט' תי' סי' ט'. צ"ל סי' י"ט שם שי' ל"א תי' קי"ח. צ"ל קי"א שם שי' ל"ג בחתי' התר ס'. צ"ל בחתיכת התר עם המים ס' שם שי' ל"ח לבשלו ולסננו. צ"ל לבשלו ולסננו כ"כ בס' מחזיק ברכה סי' פ"ד אות ח' וכ"כ בס' חקרי לב

דף ק"ז ע"א שי' מ"ה תי' סי"ד. צ"ל חי"ד

דף ק"ח ע"א שי' ו' תי' נתיחד. צ"ל יתיחד שם שי' ט"ו תי' והוא הדין. צ"ל והרב המגיד שם סי' כ"ו חלה הוא שפרסה. צ"ל חלה הוא או שחלתה היא או שפרסה נידה שם ע"ג שי' מ"ו בהתר לשון. צ"ל בהתר תלמיד חכם לשון שם ע"ד שי' כ"ד תי' בנדה. צ"ל כנדה

דף ק"ט ע"א שי' ל"א תי' סקי"ק. צ"ל ס"ק י"א שם ע"ג שי' כ"ב תי' את"פ. צ"ל אע"פ

דף ק"י ע"ב שי' מ"ה תי' ואחריה. צ"ל ואמרה שם ע"ג שי' ן' תי' הנז'. צ"ל העדים הנז' שם ע"ד שי' ב' תי' טבת. צ"ל שבט שם שי' ל"ד תי' דפרוסי. צ"ל דכרוסי

דף קי"א ע"א שי' ן דנתרצית וכמ"ש. צ"ל דנתרצית להם ואף אם זרקתו אח"ך אפשר דחזרה בה ולא הוייא חזרה אחר דנתרצית וכמ"ש שם ע"ב שי' כ"ה לשם קדושין זרקתו. צ"ל לשם קדושין הי"ט שלא זרקה מיד והראיה שכשאמרו הבחורים שנתן לה לשם קדושין זרקתו שם שי' מ"ד תי' ג"כ. צ"ל ע"כ שם סי' נ"א תי' להו. צ"ל לאו דף קי"א ע"ב שי' נ"ג תי' הט"ז. צ"ל הטור שם שי' נ"ו תי' הד"מ. צ"ל הח"מ

דף קי"ב ע"א שי' כ"ו תי' וד"ה. צ"ל וה"ה שם ע"ג שי' ל"ה תי' לפי' א"ח כיון. צ"ל לפירוש אחרון שפי' מרן שם שי' נ"ה תי' דדבר. צ"ל מדבר

דף קי"ד ע"א שי' ל"א בסי' ס"ח. צ"ל בסי' י"ב ס"ח. שם ע"ג שי' מ"א תי' הבן פטור. צ"ל הבן אפ"ה פטור

דף קט"ו ע"ב שי' נ"ו תי' ראובן הנז'. צ"ל ראובן הנז' בחיי אשתו הנז' מכל הנכסים שם ע"ד שי' כ"א הו"ל מעיקרא. צ"ל הו"ל כאלו מעיקרא

דף קט"ז ע"ב שי' ל' הריב"ש סי' קי"א. צ"ל הרב ב"ש סי' קי"ח סק"ז שם שי' ל"ה תי' הרשב"ג. צ"ל הרשב"א שם שי' מ"ה תי' חובי. צ"ל חוב שם ע"ג שי' מ"ב שלא נתבטל. צ"ל שכיון שלא נתבטל שם ע"ד שי' י"ז תי' וכן. צ"ל יובן שם שי' ל"ד תי' שכתב. צ"ל ששניהם

דף קי"ז ע"ב שי' מ"ה לשנות ומיהו. צ"ל לשנות והלכך במקום שנהגו לכתוב והירושה כמנהג טוליטולה בודאי דאין בידה לשנות ומיהו שם ע"ג שי' כ"ב ז"ל של חדוש. צ"ל ז"ל דתקנה זו של חדוש שם ע"ד שי' ט' תי' לבי. צ"ל לפי שם שי' כ"ט למנהגנו בכתובה. צ"ל למנהגנו שכותבין בכתובה

דף קי"ח ע"ג שי' ט"ל מנדין אותו. צ"ל ואם נפרע שלא בשבועה מנדין אותו

דף ק"ך ע"ב שי' ד' להוציא ג"כ. צ"ל להוציא נצ"ב ג"כ שם שי' מ"ט ולא היה דן. צ"ל ולא היה דן שתיטול אלא בלאות שם ע"ג שי' מ"ז נתינת לכוף. צ"ל נתינת טעם לכוף

דף קכ"ג ע"ד שי' ו' תי' הכריעו. צ"ל הפקיעו

דף קכ"ה ע"ד שי' י"ב תי' הכתיבה. צ"ל הבתולה

דף קכ"ח ע"ג שי' מ"ד תי' טענה. צ"ל טעה

דף קל"ג ע"ג שי' ל"ה תי' ואולי. צ"ל וחולי

דף קל"ו ע"ב שי' ב' הנטען לא תצא. צ"ל הנטען תצא שם שי' ך' זקנים מרשיליא. צ"ל זקנים בהקדמה מרשיליא שם שי' נ"ג תי' שוכב. צ"ל יושב

דף קל"ז ע"ד שי' מ"ב ת' ראיה. צ"ל ראינו

דף קל"ח ע"ב שי' ן' תי' דבנ"ד. צ"ל דבג"ד שם ע"ג שי' א' תי' חולק. צ"ל חילק שם ע"ד שי' ל' תי' התורה. צ"ל התורף

דף ק"מ ע"א שי' מ"ט תי' למ"ד. צ"ל לע"ד

דף קמ"ב ע"א שי' מ"ח תי' ניפק. צ"ל ניתן שם ע"ג שי' כ"ח תי' העדים. צ"ל הב"ד

דף קמ"ג ע"א שי' י"ב תי' כמ"ש. צ"ל דמ"ש

דף קמ"ד ע"א שיטה ל"ד האחרונים שהוי"ו. צ"ל האחרונים שהו"יו צריך שתהיה ארכה ב' קולמוסים א"כ לפי ערך זה שהו"ו זו של הגט ארוכה ביותר דף קמ"ו ע"ב שי' ל"ז תי' בתורה. צ"ל בצורה שם ע"ד שי' כ"ה יכתוב בה וכו'. צ"ל יכתוב בה ודן וכו' שם שי' ל"א תי' הגט. צ"ל הנני שם שי' ל"ג ופי כפי. צ"ל ופיו כפי שם שי' ז' **הכתוב לחיים** לפ"ק. צ"ל הכתוב **לחיים** לפמ"ה

דף קמ"ז ע"א שי' ג' תי' ס"ד. צ"ל ס"ק שם שי' ד' ג"כ בסי' קנ"ד בס' הגט. צ"ל ג"כ בס' הגט שם ע"ד שי' כ"ג השם הא' אבל הכא. צ"ל השם הא' בלשון דמתקרי כיון דאינו נקרא עכשיו בשם הראשון אבל הכא שם שי' אחרונה כותבין והביא. צ"ל כותבין אותו והביא

דף קמ"ח ע"ג שי' ה' השם אבל. צ"ל השם השני אבל
דף קמ"ט מספר הדף נכתב בטעות במקום קמ"ט כתוב קמ"א. וצ"ל קמ"ט. שם ע"א שי' י"ו קי' ר"ש. צ"ל כ"ש שם ע"ב שי' ל"ד לענין בטול. צ"ל לענין הכתיבה והשליחות אבל לענין הבטול
דף ק"ן ע"א שי' ב' במקום ושולח. צ"ל במקום א' ושולח שם שי' מ"ז סברת שהרי קבלו עליהם מאן דפוסל. צ"ל שהרי קבלו עליהם סברת מאן דפוסל
דף קנ"א ע"ג שי' י"ב קי' מותרים. צ"ל מיותרים שם שי' כ"ה ליד שלוחה מידך. צ"ל ליד שלוחה או שליח שלוחה מידך
דף קנ"ב ע"א שי' ל"א ובידו כ"וח. צ"ל ובידו גט כ"וח שם שי' נ"ו תי' להרבים. צ"ל להרבנים
דף קנ"ג ע"ד שי' ל' ראובן מהשבועה. צ"ל עם ראובן פטור ראובן מהשבועה
דף קנ"ד ע"א שי' כ"ו במדינה ועבר. צ"ל במדינה אחרת ועבר
דף קנ"ו ע"ד שי' י"ב כתוב בכל אופן. צ"ל כתוב מהחכם חבר עיר נר"ו ודאי שהיה כתוב בכל אופן
דף קנ"ז ע"ב שי' ל"ב אלא היה. צ"ל אלא שלא היה דף קנ"ט ע"ב סי' ז' ח' לענין ליכא פלוגתא. צ"ל לענין דינא ליכא פלוגתא
דף קס"א ע"ג סי' כ"ג תי' דמשמע. צ"ל כמשמע
דף קס"ד ע"ג שי' ל"ט תי' תנקי. צ"ל חנקי
דף קס"ה ע"א שי' י"ו ובגדים ותכשיטים. צ"ל ובגדים וכלי מתכות ואפי' כלי כסף שהם ברשותה ובביתה ובגדים ותכשיטים
דף קס"ו ע"ד שי' ד' שנשא הב' נמצא. צ"ל שנשא הב' נלב"ע ונמצאו לפנינו
דף קע"א ע"ב שי' ג' תי' בדק. צ"ל ברכת
דף קע"ג ע"א שי' י"ז יורשי מחצית. צ"ל יורשי האשה מחצית שם ע"ג שי' ל"ו תי' לנענוע. צ"ל לגענוע שם ע"ד שי' ל"ג תי' ול"ג. צ"ל ולי נראה
דף קע"ד ע"א שי' נ"א בה שלא. צ"ל בה שנשבע שלא שם ע"ב שי' י"ז תי' כתב. צ"ל כתבו
דף קע"ה ע"ב שי' מ"א דשם משמות. צ"ל דשם שרה הוא משמות
דף קע"ו ע"א שי' כ"ה מאי דגבי. צ"ל מאי שנא דגבי שם שי' מ"ה לז' ששמו. צ"ל לז' אחד ששמו שם ע"ג שי' ז' המכונה וכן. צ"ל המכונה במקום שצריך לכתוב דמתקרי מלכתוב דמתקרי במקום שצריך לכתוב המכונה. וכן שם שי' ל"ד לכותבם ולכתוב. צ"ל לכותבם מ"מ טוב לכותבם ולכתוב שם ע"ד שי' ו' תי' כמש"ל. צ"ל תי' הכהן כמש"ל

דף קע"ז ע"א שי' ט"ו הלוי על. צ"ל הלוי קאי הלוי על שם שי' ל"ד כותבין הבן. צ"ל כותבין כנוי הבן דף קע"ח ע"ד שי' כ"ב בספוקייהו אמרינן. צ"ל בספוקייהו אבל היכא דידעינן דלא אמיד בנכסי ולא יכול למיקם בספוקייהו

דף קע"ח ע"ד שי' כ"ד תי' התוס'. צ"ל הפוסקים

דף קפ"ו ע"ד שי' אחרונה ההוא דבעא. צ"ל ההוא למכור דבעא

דף קפ"ז ע"ב סי' יו"ד תי' במלתא. צ"ל במל"ת שם ע"ד שי' ט' זהו היהודי שהיה. צ"ל זהו היהודי וכו' והם לא הזכירו כל אלו הסימנים שספר הקטן אלא זהו היהודי שהיה

דף קצ"ב ע"א סי' י"ב ועד מפי עד כמ"ש. צ"ל ועד מפי עד כשר כמ"ש שם סי' ל"ד שמת א"צ. צ"ל שמת ולא שמע מעד אחר שואלים אותו היאך ראה וכמה ידע שמת. אבל כשהעד אמר שמעתי מאחר שמת ולא אמר אני ראיתיו שמת א"צ

דף קצ"ד ע"ד שי' מ"ז תי' שטבעו. צ"ל שטען

דף קצ"ח ע"א שי' מ"ז שהיו מתים ואף. צ"ל שהיו מתים ועיין מכתב מאליהו בסוף הספר קונטריס עגונות סי' ב' אות ל"ז. ואף

דף קצ"ט ע"ב שי' ו' בטביעות עין לחודיה. צ"ל בטביעות עין לחודיה גם למדנו דלדברי המתירים בטביעות עין אין לחלק בין ראה הטביעה ללא ראה דבכל גוונא נאמן בטביעות עין לחודיה:

דף ר' ע"ב שי' י"ב תי' סוף סוף. צ"ל ספק ספקא

דף ר"ג ע"א שי' ט"ו תי' הא. צ"ל היא. שם ע"ב שי' י"ו תי' באלו. צ"ל כאילו. שם סי' מ' תי' יהיו. צ"ל היו שם ע"ג שי' ך' תי' ליה. צ"ל לה שם ע"ד שי' ל"ה תי' שבטלה. צ"ל שטבלה שם שי' מ"ז תי' בדיננו. צ"ל כדיננו:

דף ר"ד ע"א שי' י"ז תי' רס"א. צ"ל רס"ח שם ע"ב שי' ד' תי' לו בום. צ"ל ליבום שם ע"ד שי' יו"ד עלה סמיך. צ"ל עלה משמע דארישא שכתב ולא עלה סמיך

דף ר"ה ע"ב שי' א' תי' דקנסים. צ"ל דקנסינן שם שי' י"ג תי' שלשאת. צ"ל שנשאת

דף ר"ח ע"ב שי' כ"ה תי' כ"א. צ"ל כ"ש

דף ר"ט ע"ב שי' ה' תי' נחקרו. צ"ל נחקור

דף ר"י ע"ד שי' כ"ב על פני ואמר. צ"ל על פני המים ואמר שם שי' ל"ב והגוי עמהם. צ"ל והגוי שהיה עמהם

דף ריז ע"א שי' עשירית הכא מתוך. צ"ל הכא בנד"ד מתוך

דף ריח ע"א שי' שלא ישא אחרת. צ"ל שלא ישא אשה אחרת שם ע"ב שי' ג' של אות ט'. צ"ל של גט אות ט' שם ע"ג שי' י"ד וכל שום תנאי. צ"ל ובלי שום תנאי שם שי' נ"ג דברים נמשך. צ"ל דברים שבהתקיימם נמשך

דף רי"ט ע"א שי' ב' דברים הגורמים. צ"ל דברים שבהתקיימם גורמים שם ע"ב סוף שי' מ"ז סי' ק"ט. צ"ל סי' ק"ט ובשיטה ראשונה קצת יותר מחצי הגליון העליון. ויזהר שלא להכניס גגי הלמ"ד בתוך התיבות שבשיטה שלמעלה ולא רגל הנוני"ן למטה שם ע"ג שי' ח' שיכתוב יהוי. צ"ל שיכתוב די יהוי שם שי' כ"ב סי' קכ"ט. צ"ל קכ"ה
דף ר"ך ע"ב שי' ב' נותן גט. צ"ל נותן אתה גט שם שי' מ"א אלו יאמר. צ"ל אלו האחרונות יאמר שם ע"ג שי' עשירית שזה הוא אשר. צ"ל שזה הוא הגט שם סוף שי' ן' עכ"ל. צ"ל עכ"ל ועיין מ"ש מור"ם סי' קצ"ד בס' הגט סט"ו